

- 61 tam harum etiam causarum. For. iam harum etiam causarum  
 85 sapientiam mihi omnem exanimato expectoratur. Legendum est, sapientiam mihi omnem ex animo expectoratur  
 92 ante Rutili. Legendum est, ante Rutili  
 121 timido sanguine. Legendum est, timido sanguine  
 127 tamen illum etatis suae. Legendum est, tamen illum etatis suae

LIBRO QVI DICITVR  
 Brutus.

- 1 Augebam etiam. Legendum est, Augebat etiam  
 8 projecto emetiar. For. remetiar  
 19 Servio Tullio. Legendum est, Servio Tullio  
 32 quos maletudo (modò bona sit) tenuitas. Legendum est, quos (maletudo modo bona sit) tenuitas  
 34 adde numeros, et aptior. For. adde numeros, ut aptior  
 39 M. alium. For. M. Alium, uel Allium  
 50 Caij Marci. Legendum est, Caij et Marci  
 55 L. Furius Pilus. For. L. Furius Philus  
 61 in Tubero nullam. Legendum est, in Tubero nullam  
 70 Tum etiam C. L. For. Tum etiam C. et L.  
 123 P. Lentulum Surrum. Legendum est, P. Lentulum Surrum  
 adolescentem natus. Legendum est, adolescentem natum  
 130 Et C. Staienus. Legendum est, Et C. Stalenus  
 et de Staieno. Legendum est, et de Staleno  
 131 usque ad Staienos. Legendum est, usque ad Stalenos  
 136 et Staienos. Legendum est, et Stalenos  
 164 id laudare. For. id laudari  
 172 neque corrigi possim. For. neque corrigi possem  
 175 quasi referuerat. For. referuerat  
 178 et incredibili populari. For. et incredibili populi  
 nouitate conuerterem. Legendum est, nouitate conuerteram  
 184 totidem quot dixi. Legendum est, totidem quot dixit  
 187 qui quemadmodum. Legendum est, cui quemadmodum  
 fuerunt. Legendum est, fuerunt. Lepidus

LIBRO QVI INSCRIBITVR  
 Orator.

- 1 Vtrum difficilius, aut. Legendum est, Vtrum difficilius, an  
 3 qui aut Ialici. Legendum est, qui aut Ialixi  
 uidetur esse, quam ut. Legendum est, uidetur esse, quam ut  
 33 in quo cum effeceris. Legendum est, in quo cum effeceris  
 40 in quo Apelles uictores. Legendum est, in quo Apelles pictores  
 50 cum dixit Ennius arce et urbe orbas. Legendum est, cum  
 dixit Ennius, arce et urbe orba sum

EXCVDEBATVR LV TETIAE, CVRA AC DI-  
 LIGENTIA CAROLI STEPHANI,  
 ANN. M. D. LI. III. NON.  
 SEPTEMBR.

- 76 ut muta quaedam eloquentia inducat. Legendum est, ut muta  
 quaedam loquentia inducat.  
 79 sed eodem tempore et dicentibus satisfacere. Legendum est,  
 sed eodem tempore et discentibus satisfacere.  
 85 Axilla ala factus est. Legendum est, Axilla Ala factus est  
 88 Stilphonem inquam noueras? Legendum est, Stilphonem in-  
 quam non noueras?  
 91 ut pulchros, et Cetejos, triumphos, Carthaginem dicere. Le-  
 gendum est, ut pulcros, et Cetejos, triumphos, Carthaginem  
 dicere  
 Oratios tamen. Legendum est, Oratios tamen  
 111 quod sit orationi similimus. Legendum est, quod sit orationi  
 similimus  
 123 quidem sua sponte uitiosus. Legendum est, quidem sua sponte  
 uitiosus  
 129 neue longitudo obtulisse. Legendum est, neue longitudo obtu-  
 disse  
 134 quid deceat, intelligit. Legendum est, quid deceat intelligat  
 137 in quadrarium redigas. Legendum est, in quadrum redigas.

LIBRO QVI DE OPTIMO  
 genere Orator inscribitur.

- 143 Et appellabantur omnes. For. Et appellabuntur omnes  
 149 quasi rudibus eius eludit oratio. For. quasi rudibus eius ludit  
 oratio  
 151 abhorret illa quidem formula. For. abhorret illa quidem a  
 formula.

LIBRO TOPICORVM.

- 6 Locuplex enim assiduus. Legendum est, Locuplex enim assiduus  
 alia ex formula. Legendum est, alia ex forma  
 11 quod parietis communis. Legendum est, quo parietis communis  
 18 ut infinitimo. Legendum est, ut in finitimo  
 19 postliminio redisse deditum. Legendum est, postliminio redisse,  
 deditum  
 20 iubetur ab arbitrio coerceri. Legendum est, iubetur ab arbitro  
 coerceri  
 34 ut inter bonos bene agi oportet. Legendum est, ut inter bonos  
 bene ager oportet  
 40 ut Stalerio nuper accidit. For. ut Staleno nuper accidit  
 48 habet duas, tuitionem sui. Legendum est, habet duas, tuitionem  
 sui.

FINIS.

TOMVS SECVNDVS  
 operum M. Tullii Ciceronis,  
 omnes eius orationes com-  
 plectens: quarum indicem  
 inuersa pagina te  
 docebit.

Variae lectiones ex permultis antiquis, ac manuscriptis exemplaribus, quibus prior  
 lectio (si quid ab ea immutatum est) nonnullaeque doctiorum coniecturae ad-  
 iunctae sunt.

Index copiosissimus rerum ac verborum memoria digniorum.



LV TETIAE,

Cura ac diligentia Caroli Stephani.

M. D. LIII.

Cum priuilegio Regis.

(2)

TOMVS SECVNDVS  
operum M. Tullii Ciceronis,  
omnes eius orationes com-  
plectens: quarū indicem  
inuerſa pagina te  
docebit.

Varia lectioes ex permultis antiquis. ac manuscriptis exemplarib. quibus prior lectio (ſi quid ab ea immutatum eſt) nonnullaque doctiorum coniecturæ adiunctæ ſunt.

Index copioſiſſimus rerum ac verborum memoria digniorum.



L V T E T I A E,

Cura ac diligentia Caroli Stephani.

M. D. LIII.

Cum priuilegio Regis.

# M. Tullii Ciceronis pro Publio

QVINTIO, ORATIO I.



VAE RES in ciuitate duæ plurimum possunt, eæ contra nos ambæ faciunt in hoc tēpore, summa gratia, & eloquentia, quarum alteram C. Aquili vereor, alteram metuo. eloquentia Q. Hortensii ne me dicendo impediatur, non nihil cōmoueor. gratia Sex. Neuii ne P. Quintio noceat, id verò non mediocriter pertimesco. neque hoc tantopere querendum videretur, hæc summa in illis esse, si in nobis essent saltem mediocria. verum ita se res habet, vt ego, qui neque vsu satis, & ingenio parum possum, cum patrono disertissimo comparer: P. Quintius, cui tenues opes, nullæ facultates, exiguæ amicorū copiæ sunt, cum

aduersario gratiosissimo contendat. Illud quoque nobis accedit incommodum, quòd M. Iunius, qui hanc causam Aquili aliquoties apud te egit, homo & in aliis causis exercitatus, & in hac multum & sæpe versatus, hoc tempore abest, noua legatione impeditus: & ad me ventum est, qui vt summa haberem cætera, temporis quidem certè vix satis habui, vt rem tantam, tot controuersis implicatam, possem cognoscere. ita, quod mihi consuevit in cæteris causis esse adiumento, id quoque in hac causa deficit. Nam quò minus ingenio possum, subsidio mihi diligentiam comparauit. quæ quanta sit, nisi tempus, & spatium datum sit, intelligi non potest. Quæ quo plura sunt C. Aquili, eo te, & hos qui tibi in consilio adsunt, meliori mente nostra verba audire oportebit: vt multis incommodis veritas debilitata, tandem æquitate talium virorum recreetur. Quòd si tu iudex nullo præsidio fuisse videbere contra vim, & gratiam solitudini, atque inopiæ: si apud hoc consilium ex opibus, non ex veritate causa pendetur: profecto nihil est iam sanctum, atque sincerum in ciuitate: nihil, quod humilitatem cuiusquam grauitas & virtus iudicis consoletur. Certè aut apud te, & eos qui tibi adsunt, veritas valebit: aut ex hoc loco repulsa vi, & gratia, locum, vbi consistat, reperire non poterit. Non eò dico C. Aquili, quò mihi veniat in dubium tua fides & constantia: aut quò non in iis quos tibi aduocasti, viris electissimis ciuitatis spem summam habere P. Quintius debeat. Quid ergo est: primum magnitudo periculi summo timore hominem afficit, quòd vno iudicio de fortunis omnibus decernit. idque dum cogitat, non minus sæpe ei venit in mentem potestatis, quàm æquitatis tuæ: propterea quòd omnes, quorum in alterius manu vita posita est, sapius illud cogitant, quid possit is cuius in ditione ac potestate sunt, quàm quid debeat facere. deinde habet aduersarium P. Quintius verbo Sex. Neuium, reuera huiusce ætatis homines disertissimos, fortissimos, ornatissimos nostræ ciuitatis, qui communi studio, summis opibus Sex. Neuium defendunt: si id est defendere, cupiditati alterius obtemperare, quo is facilius, quem velit, iniquo iudicio opprimere possit. Nam quid hoc iniquius, aut indignius C. Aquili dici aut commemorari potest, quàm me qui caput alterius, famam, fortunæque defendam, priore loco causam dicere: cum præsertim Q. Hortensius, qui hoc iudicio partes accusatoris obtinet, contra me sit dicturus, cui summam copiam facultatēque dicendi natura largita est. ita fit, vt ego qui tela depellere, & vulneribus mederi debeam, tum id facere cogar, cum etiam telum aduersarius nullum iecerit: illis autem id tempus impugnandi detur, cum & vitandi illorum impetus potestas adempta nobis erit: & si qua in re, id quod parati sunt facere, falsum crimen, quasi venenatum aliquod telum,

## ORATIONES M. T. CICERONIS hoc tomo contentæ.

- |   |   |
|---|---|
| Pro P. Quintio, Oratio I.   | De Aruspicum responsis in Senatu, Oratio XXX.   |
| Pro Sex. Roscio Amerino, Oratio II.   | Pro Cn. Plancio, Oratio XXXI.   |
| Pro Q. Roscio Comædo, Oratio III.   | Pro P. Sestio, Oratio XXXII.  |
| Accusationis in C. Verrem lib. I. Oratio IIII.                                  | In Valinium, Oratio XXXIII.   |
| Accusationis in C. Verrem lib. II. Oratio V.                                    | Pro M. Cælio, Oratio XXXIIII.   |
| Accusationis in C. Verrem lib. III. Oratio VI.                                  | De provinciis Consularibus, Oratio XXXV.  |
| Accusationis in C. Verrem lib. IIII. Oratio VII.                                | Pro L. Cornelio Balbo, Oratio XXXVI.  |
| Accusationis in C. Verrem lib. V. Oratio VIII.                                  | In L. Pisonem, Oratio XXXVII. est autem imperfecta.   |
| Accusationis in C. Verrem lib. VI. Oratio IX.                                   | Pro T. Annio Milone, Oratio XXXVIII.  |
| Accusationis in C. Verrem lib. VII. Oratio X.                                   | Pro C. Rabirio Posthumo, Oratio XXXIX.  |
| Pro M. Fonteio, Oratio mutilata & manca, XI.                                    | Pro M. Marcello, Oratio XL.   |
| Pro Aulo Cecinna, Oratio XII.   | Pro Q. Ligario ad Cæsarem, Oratio XLI.  |
| Pro Lega Manilia ad populum Romanum, Oratio XIII.                               | Pro Rege Deiotaro ad Cæsarem, Oratio XLII.  |
| Pro A. Cluentio, Habito cognomento, Oratio XIII.                                | In M. Antonium Philippicæ prima, Oratio XLIII.  |
| De Lega Agraria, contra P. Seruilium Rullum in Senatu, Oratio XV.               | In M. Antonium Philippicæ II, Oratio XLIIII.  |
| De Lega Agraria, contra P. Seruilium Rullum Trib. pleb. ad populum, Oratio XVI. | In M. Antonium Philippicæ III, Oratio XLV.  |
| De Lega Agraria ad populum Romanum contra Rullum Trib. pleb. Oratio XVII.       | In M. Antonium Philippicæ IIII, Oratio XLVI.  |
| Pro C. Rabirio, perduellionis reo, ad Quirites, Oratio XVIII.                   | In M. Antonium Philippicæ V, Oratio XLVII.  |
| In L. Catilinam in Senatu, inuectiua, seu Oratio XIX.                           | In M. Antonium Philippicæ VI, Oratio XLVIII.  |
| In L. Catilinam ad Quirites, inuectiua, seu Oratio XX.                          | In M. Antonium Philippicæ VII, Oratio XLIX.   |
| In L. Catilinam ad populum, seu ad Quirites, Oratio XXI.                        | In M. Antonium Philippicæ VIII, Oratio L.   |
| In L. Catilinam in Senatu, inuectiua, seu Oratio XXII.                          | In M. Antonium Philippicæ IX, Oratio LI.  |
| Pro L. Murena, Oratio XXIII.  | In M. Antonium Philippicæ X, Oratio LII.  |
| Pro L. Flacco, Oratio XXIIII.   | In M. Antonium Philippicæ XI, Oratio LIII.  |
| Pro L. Sylla, Oratio XXV.   | In M. Antonium Philippicæ XII, Oratio LIIII.  |
| Pro A. Licinio Archia Poeta, Oratio XXVI.                                       | In M. Antonium Philippicæ XIII, Oratio LV.  |
| Ad Quirites post reditum suum, Oratio XXVII.                                    | In M. Antonium Philippicæ XIII, Oratio LVI.   |
| Post reditum in Senatu, Oratio XXVIII.  | M. T. Ciceronis ad Octauium epistola.   |
| Pro domo sua, ad Pont. Oratio XXIX.   | C. Crispi Sallustij in Ciceronem Oratio.  |
|   | M. T. Ciceronis responsio.  |
|   | Ad Equites Romanos antequam iret in exilium Oratio Ciceronis: si credendum est Ciceronem ita locutum. |

Cum privilegio Regis.

iecerint, medicinae faciendae locus non erit. Id accidit Praetoris iniquitate, & iniuria. primum quod contra omnium consuetudinem iudicium prius de probro, quam de re maluit fieri: deinde quod ita constituit id ipsum iudicium, ut reus, ante quam verbum accusatoris audisset, causam dicere cogeretur. quod eorum gratia, & potentia factum est, qui, quasi sua res, aut honos agatur, ita diligenter Sex. Neuii studio & cupiditati morem gerunt, & in eiusmodi rebus opes suas experiuntur: in quibus quo plus propter virtutem nobilitatemque possunt, eo minus, quantum possint, debent ostendere. Cum tot tantisque difficultatibus affectus atque afflictus, in tuam C. Aquili fidem, veritatem, misericordiam P. Quintius confugerit: cum adhuc ei propter vim aduersariorum non ius par, non agendi potestas eadem, non magistratus aequus reperiri potuerit: cum ei summam per iniuriam omnia inimica, atque infesta fuerint: te C. Aquili, vosque, qui in consilio adestis, orat, atque obsecrat, ut multis iniuriis iactatam atque agitatam aequitatem, in hoc tandem loco consistere, & confirmari patiamini: id quo facilius facere possitis, dabo operam, ut, a principio res quemadmodum gesta & contracta sit, cognoscatis. C. Quintius fuit P. Quintii huius frater, sane ceterarum rerum paterfamilias & prudens & attentus, vna in re paulo minus consideratus, qui societatem cum Sex. Neuiio fecerit, viro bono, veruntamen non ita instituto, ut iura societatis, & officia certi patrifamilias nosse posset: non quo ei deesset ingenium: (nam neque parum facetus scurra Sex. Neuius, neque inhumanus praeco est vnquam existimatus.) quid ergo est: cum ei natura nihil melius, quam vocem dedisset, pater nihil praeter libertatem reliquisset, vocem in quaestum contulit, libertate usus est, quo impunius dicax esset. Quare, quod socium tibi eum velles adiungere, nihil erat, nisi ut in tua pecunia condisceret, qui pecuniae fructus esset: tamen inductus consuetudine, ac familiaritate Quintius, fecit ut dixi, societatem earum rerum quae in Gallia comparabantur. erat ei pecuaria res ampla, & rustica, sane bene culta & fructuosa. tollitur ab atriis Lici-  
niis, atque a praconum confessu in Galliam Neuius, & trans Alpes usque transfertur. fit magna mutatio loci, non ingenii. nam qui ab adolescentulo quaestum sibi instituisset sine impendio, posteaquam nescio quid impendit, & in commune contulit, mediocri quaestu contentus esse non poterat. nec mirum, si is qui vocem vnaalem habuerat, ea quae voce quaesuerat, magno sibi quaestui fore putabat. Itaque hercule haud mediocriter de communi, quicquid poterat, ad se in priuatam domum seuocabat. Qua in re ita diligens erat, quasi ii qui magna fide societatem gererent, Arbitrium pro socio condemnari solerent. Verum his de rebus non necesse habeo dicere ea quae me P. Quintius cupit commemorare, tametsi causa postulat: tamen quia postulat, non flagitat, praeteribo. Cum annos iam complures societas esset, & cum saepe suspectus Quintio Neuius fuisset, neque ita commode posset rationem reddere earum rerum, quas libidine, non ratione gesserat: moritur in Gallia Quintius, cum adesset Neuius, & moritur repentino. haeredem testamento reliquit hunc P. Quintium: ut ad quem summus maeror morte sua veniebat, ad eundem summus honos quoque perueniret. Quo mortuo, nec ita multo post in Galliam proficiscitur Quintius. ibi cum isto Neuiio familiariter viuit. annum fere vna sunt, cum & de societate inter se multa communicarent, & de tota illa ratione atque re Gallicana: neque interea verbum vllum interposuit Neuius, aut societatem sibi quippiam debere, aut priuatim Quintium debuisse. Cum aris alieni aliquantulum esset relictum, quibus nominibus pecuniam Romae curari oporteret, auctionem in Gallia P. hic Quintius Narbone se facturum esse proscribit, earum rerum, quae ipsius erant priuatae. Ibi tum vir optimus Sex. Neuius hominem multis verbis deterret ne auctionetur: eum non ita commode posse eo tempore, quae

proscripsisset, vendere: Romae sibi nummorum facultatem esse, quam, si sciret, communem existimaret pro fraterna illa necessitudine, & pro ipsius affinitate: nam P. Quintii consobrinam habet in matrimonio Neuius, & ex ea liberos. Quia, quod virum bonum facere oportebat, id loquebatur Neuius: credidit Quintius, eum, qui orationem bonorum imitaretur, facta quoque imitaturum. auctionem velle facere desistit. Romam proficiscitur. decedit ex Gallia Romam simul Neuius. Cum pecuniam C. Quintius P. Scapulae debuisset: per te C. Aquili decedit P. Quintius, quod liberis eius dissolueret. hoc eo per te agebatur, quod propter arariam rationem non satis erat in tabulis inspexisse quantum deberetur, nisi a Quaestoribus quaesisset quantum solueretur. decidis, statuisque tu propter necessitudinem, quae tibi cum Scapulis est, quid iis ad denarium solueretur. haec omnia Quintius agebat auctore & consuasore Neuiio: nec mirum, si eius utebatur consilio, cuius auxilium sibi paratum putabat. non modo enim pollicitus erat in Gallia, sed Romae quotidie, simul atque sibi hic annuisset, numeraturum se dicebat. Quintius porro istum posse facere videbat: debere, intelligebat: mentiri, quia causa, cur mentiretur, non erat, non putabat. quasi domi nummos haberet, ita constituit Scapulis se daturum. Neuium certiore facit: rogat, ut curet, quod dixisset: tum iste vir optimus (vereor ne se derideri putet, quod iterum iam dico optimus.) qui hunc in summas angustias adductum putaret: ut eum suis conditionibus in ipso articulo temporis astringeret, assem sese negat daturum, nisi prius de rebus rationibusque societatis omnibus decidisset, & scisset sibi cum Quintio controuersiam nihil futurum. posterius, inquit, ista videbimus, Quintius: nunc hoc velim cures (si tibi videtur) quod dixisti. Negat se alia ratione facturum: quod promississet, non plus sua referre, quam si, cum auctionem venderet, domini iussu quippiam promississet. Destitutione illa perculsus Quintius, a Scapulis paucos dies aufert: in Galliam mittit, ut ea, quae proscripserat, venirent: deteriore tempore absens auctionatur: Scapulis difficiliore conditione dissoluit. Tunc appellat vltro Neuium, ut, quoniam suspicaretur aliqua de re fore controuersiam, videret, ut quamprimum, & quam minima cum molestia tota res transigeretur. dat iste amicum M. Trebellium: nos communem necessarium, qui istius domi erat educatus, & quo utebatur iste plurimum, propinquum nostrum Sex. Alphenum. res conuenire nullo modo poterat: propterea quod hic mediocre iacturam facere cupiebat, iste mediocri praeda contentus non erat. Itaque ex eo tempore res esse in vadimonium coepit. cum vadimonia saepe dilata essent, & cum aliquantum temporis in ea re esset consumptum, neque quicquam perfectum esset: venit ad vadimonium Neuius. Obsecro C. Aquili, vosque qui adestis in consilio, ut diligenter attendatis, ut singulare genus fraudis, & nouam rationem insidiarum cognoscere possitis. ait se auctionatum esse in Gallia: quod sibi videretur, se vendidisse: curasse, ne quid sibi societas deberet: se iam neque vadari amplius, neque vadimonium promittere: si quid agere secum velit Quintius, non recusare. Hic, cum rem Gallicanam cuperet reuifere, hominem in praesentia non vadatur. ita sine vadimonio disceditur. Deinde Romae dies XXX fere Quintius commoratur: cum ceteris, quae habebat, vadimonia differt, ut expeditus in Galliam proficisci posset. proficiscitur. Roma egreditur ante diem IIII. Calend. Februarii, Scipione & Norbano Coss. quaeso, ut eum diem memoriae mandetis. L. Albius Sex. filius Quirina, vir bonus, & cum primis honestus, vna profectus est. cum venissent ad Vada Volaterrana quae nominantur, vident per familiarem Neuii, qui ex Gallia pueros venales isti adducebat, L. Publicium. qui ut Romam venit, narrat Neuiio, quo in loco viderit Quintium. quod nisi ex Publicio narratum Neuiio esset, non tam cito res in contentionem venisset. Tum Neuius ipse pueros circum amicos dimittit,

ipse suos necessarios ab atriis Liciniis, & à faucibus macelli corrogat, vt ad tabulam Sextiam sibi adsint hora secunda postridie. veniunt frequentes. testificantur isti P. Quintium non sterisse, & se sterisse. tabulæ maximæ signis hominum nobilium consignantur. disceditur. Postulat à Burrieno Prætoris Neuius, vt ex edicto bona possidere liceat. iussit bona proscribi eius, quicum familiaritas fuerat, societas erat, affinitas liberis istius viuus diuelli nullo modo poterat, qua ex re intelligi facile potuit, nullum esse officium tam sanctum atque solenne, quod non avaritia comminueret, atque violare soleat. etenim si veritate amicitia, fide societas, pietate propinquitas colitur: necesse est, iste qui amicum, socium, affinem, fama ac fortunis spoliare conatus est, vanum se, & perfidiosum, & impium esse fateatur. libellos Sex. Alphenus procurator P. Quintii, familiaris & propinquus Sex. Neuii, deicit: seruulum vnum quem iste prehenderat, abducit: denuntiat sese procuratorem esse, istum æquum esse famæ fortunisque P. Quintii consulere, & aduentum eius expectare. quod si facere nolit, atque \* inhibuerit eiusmodi rationibus illum ad suas conditiones perducere: sese nihil precari, & siquid agere velit, iudicio defendere. Hæc dum Romæ geruntur, Quintius interea contra ius & consuetudinem edicto Prætoris de saltu agrorum communi à seruis communibus vi detruditur. Existima C. Aquili, modo, & ratione omnia Romæ Neuium fecisse, si hoc, quod per literas istius in Gallia gestum est, rectè, atque ordine factum videtur. expulsus atque eiectus è prædio Quintius, accepta insigni iniuria, confugit ad C. Flaccum imperatorem, qui tum erat in prouincia: quem, vt ipsius dignitas poscit, honoris gratia nomino: is eam rem quam vehementer vindicandam putarit, ex decretis eius poteritis cognoscere. Alphenus interea Romæ cum isto gladiatore vetulo quotidie pugnat: utebatur populo sanè suo, propterea quod iste caput petere non desinebat. iste postulat, vt procurator iudicatum solui satisfidaret. negat Alphenus æquum esse, procuratorem satisfidare, quod reus satisfidare non deberet, si ipse adesset. appellantur Tribuni: à quibus cum esset certum auxilium petitum, ita tamen disceditur, vt Idibus Sept. P. Quintium sisti Sex. Alphenus promitteret. venit Romam Quintius: vadimonium sistit. iste, homo acerrimus, bonorum possessor, expulsor, ereptor, annum & sex menses nihil petit: quiescit: conditionibus hunc, quoad potest, producit. à Cn. Dolabella denique Prætoris postulat, vt sibi Quintius iudicatum solui satisfidaret, ex formula, Quod ab eo petat: cuius ex edicto Prætoris Romani bona dies XXX possessa sint. non recusabat Quintius, quin ita satisfidare iuberet, si bona possessa essent ex edicto. decernit: quam æquum, nihil dico: vnum hoc dico, nouum: & hoc ipsum tacuisse mallet, quoniam vtrunque cuius intelligere potuisset. Iubet P. Quintium sponsonem cum Sex. Neuius facere, si bona sua ex edicto P. Burrieni Prætoris dies XXX possessa essent. recusabant qui aderant tum Quintio: demonstrabant, de re iudicium fieri oportere, vt aut vterque inter se, aut neuter satisfidaret: non necesse esse famam alterius in iudicium venire. clamabat porro ipse Quintius, sese iccirco nolle satisfidare, ne videretur iudicasse, bona sua ex edicto possessa esse: sponsonem porro si istiusmodi faceret, se (id quod nunc euenit) de capite suo priore loco causam esse dicturum. Dolabella (quemadmodum solent homines nobiles: seu rectè seu perperam facere ceperunt, ita in vtroque excellent, vt nemo nostro loco natus, assequi posset) iniuriam facere fortissimè perseuerat: aut satisfidare, aut sponsonem iubet facere: & interea recusantes nostros aduocatos acerrimè submoueri. Conturbatus sanè discedit Quintius: neque mirum, cui hæc optio tam misera, tamque iniqua daretur, vt aut ipse se capitis damnet, si satisfidasset: aut causam capitis, si sponsonem fecisset, priore loco diceret. Cum in altera re causæ nihil esset, quin secus iudicaret ipse de se, quod iudicium grauissimum est: in altera spes esset ad talem tamen virum iudicem veniendi,

vnde eo plus opis aufertur, quo minus attulisset gratia: sponsonem facere maluit: fecit. te iudicem C. Aquili sumpsit. ex sponso egit. in hoc summa iudicii, causaque tota consistit. iudicium esse C. Aquili non de re pecuniaria, sed de fama fortunisque P. Quintii vides. Cum maiores ita constituerint, vt qui pro capite diceret, is posteriore loco diceret: nos inaudita criminatione accusatorum, priore loco causam dicere intelligis: eos porro qui defendere consueverunt, vides accusare: & ea ingenia conuerti ad perniciem, quæ antea versabatur in salute atque auxilio ferendo. Illud etiam restiterat, quod hesternis die fecerunt, vt te in ius adducerent, vt nobis tempus, quam diu diceremus, præstitueres: quæ rem facile à Prætoris impetrassent, nisi tu, quod esset tuum ius, & officium, partemque, docuisses. neque nobis adhuc præter te quisquam fuit, vbi nostrum ius contra illos obtineremus: neque illis vnquam satis fuit illud obtinere, quod probari omnibus posset: ita sine iniuria potentiam leuem, atque inopem esse arbitratur. verum quoniam tibi instat Hortensius, vt eas in consilium: à me postulat, ne dicendo tempus absumam: quæritur, priore patrono causam defendente, nunquam perorari potuisse: non patiar istam manere suspicionem, nos rem iudicari nolle. nec illud mihi arrogabo, me posse causam commodius demonstrare, quam antea demonstrata sit: neque tamen tam multa verba faciam: propterea quod & ab illo, qui antè dixit, informata iam causa est: & à me, qui neque excogitare, neque pronuntiare multa possum, breuitas postulat, quæ mihi met ipsi amicissima est. Faciã quod te sæpe animaduerti facere Hortensi: tota causæ meæ dictionem certas in partes diuidam. tu id semper facis, quia semper potes: ego in hac causa faciam, propterea quod in hac videor posse facere. quod tibi natura dat vt semper possis, id mihi causa dat vt hodie possim. certos mihi fines, terminosque constituam, extra quos egredi non possim, si maxime velim: vt & mihi sit propositum de quo dicam: & Hortensius habeat exposita, ad quæ respondeat: & tu C. Aquili iam antè animo prospicere possis quibus de rebus auditorus sis. Negamus te bona P. Quintii Sexte Neui possidisse ex edicto Prætoris: in eo sponso facta est. ostendam primum causam non fuisse, cur à Prætoris postulares vt bona P. Quintii possideres: deinde, ex edicto te possidere non potuisse: postremo, non possidisse. quæso C. Aquili, vosque qui estis in consilio, vt, quid pollicitus sim, diligenter memoriæ mandetis: etenim rem facilius tota accipietis, si hæc memineritis: & me facile vestra existimatione reuocabitis, si extra hos cancellos egredi conabor, quos mihi ipse circundedi. nego fuisse causam, cur postularer: nego ex edicto possidere potuisse: nego possidisse. hæc tria cum docuero, perorabo. Non fuit causa, cur postulares. quæ hoc intelligi potest: quia Sex. Neuius neque ex societatis ratione, neque priuatim quicquam debuit Quintio. quæ huic rei testis est: idem qui acerrimus aduersarius. In hac re te, te inquam testem Neui citabo. annum, & eo diutius post mortem C. Quintii fuit in Gallia tecum simul Quintius. doce, te petiisse ab eo istam nescio quam innumerabilem pecuniam. doce aliquando mentionem fuisse, dixisse deberi: debuisse concedi. moritur C. Quintius, qui tibi, vt ais, certis nominibus gradem pecuniam debuit: hæres eius P. Quintius in Galliam ad te ipsum venit, in agrum communem: eò denique, vbi non modò res erat, sed ratio quoque omnis, & omnes literæ, quis tam dissolutus in re familiari fuisset, quis tam negligens, quis tam tui Sexte dissimilis, qui, cum res ab eo, qui cõtraxisset, recessisset, & ad hæredem peruenisset, non hæredem, cum primum vidisset, certiore faceret: appellaret: rationem afferret: siquid in controuersiam veniret, aut intra parietes, aut summo iure experiretur: itane est: quod viri optimi faciunt, si qui suos propinquos ac necessarios charos & honestos esse atque haberi volunt, id Sex. Neuius nõ faceret: qui vsque eo feruet, ferturque avaritia, vt de suis commodis nolit aliquam partem amittere, ne quam partem huic propinquo suo vllius ornamentum relinquat. & is pecuniam, si qua deberetur, non peteret, qui, quia, quod debitum nunquam est,

libellos deicere, et  
quædam libellos

appellat . . .  
de deponit  
Dolabella colla

id datum non est, non pecuniam modo, verum etiam hominis propinqui sanguinem, vitamque eripere conatur. huic tu molestus esse videlicet noluit, quem nunc respirare liberè non sinis. quem nunc interficere nefariè cupis, cum tum prudenter appellare nolebas. ita credo, hominem propinquum, tui obseruantem, virum bonum, prudentem, maiorem natu, nolebas, aut non audebas appellare. sæpe, ut fit, cum ipse te confirmasset, cum statuisses de pecunia mentionem facere, cum paratus meditatúsque venisses, homo timidus, virginali verecundia, subito ipse te retinebas, excidebat repente oratio: cum cuperes appellare, non audebas, ne inuitus audiret. id erat profectó. Credamus hoc, Sex. Neuium, cuius caput oppugnet, eius auribus pepercisse. si debuisset Sexte, petisses statim: si non statim, pauló quidem post: si non pauló, at aliquando: sex quidem illis mensibus profectó, anno vertente sine controuersia. anno & sex mensibus verò, cum tibi quotidie potestas hominis fuisset admonendi, verbum nullum facis: biennio iam confectó ferè, appellas. quis tam perditus ac profusus nepos, non adesa iam, sed abundantia pecunia sic dissolutus fuisset, ut fuit Sex. Neuius? cum hominem nomino, satis mihi videor dicere. Debuit tibi C. Quintius: nunquam petisti. mortuus est ille, res ad hæredem venit: cum eum quotidie videres, post biennium denique appellas. dubitabitur, vtrum sit probabilius, Sex. Neuium statim, siquid deberetur, petiturum fuisse, an ne appellaturum quidem biennio? Appellandi tempus non erat: at tecum anno plus vixit. In Gallia agi non potuit: at & in prouincia ius dicebatur, & Romæ iudicia fiebant. restat, ut aut summa negligentia tibi obstiterit, aut vnica liberalitas. si negligentiam dices, mirabimur: si bonitatem, ridebimus: neque præterea quid possis dicere, inuenio. Satis est argumenti, nihil esse debitum Neuió, quod tam diu nihil petiuit. quid, si hoc ipsum, quod nunc facit, ostendo testimonio esse, nihil deberi? quid enim nunc agit Sex. Neuius? qua de re controuersia est? quod est hoc iudicium, in quo iam biennium versamur? quid negotii geritur, in quo ille tot & tales viros defatigat? Pecuniam petit, nunc denique? Veruntamen petit: audiamus. De rationibus & controuersis societatis vult diiudicari. seró. verum aliquando tamen: concedamus. Non, inquit, id ago C. Aquili: neque in eo nunc laboro: pecunia mea tot annos vitur P. Quintius. vtatur sanè, non peto. quid igitur pugnas? an, quod sæpe multis in locis dixisti, ne in ciuitate sit? ne locum suum, quem adhuc honestissimè defendit, obtineat? ne numeretur inter viuos? decernat de vita, & ornamentis suis omnibus? apud iudicem causam priore loco dicat? & eam cum orarit, tum denique vocem accusatoris audiat? quid? hoc quod pertinet? ut ocyus ad tuum peruenias? at, si id velles, iam pridem actum esse poterat. ut honestiore iudicio conflictere: at sine summo scelere P. Quintium propinquum tuum iugulare non potes. ut facilius iudicium sit? at neque C. Aquilius de capite alterius libenter iudicat, & Q. Hortensius contra caput non didicit dicere. Quid à nobis autem C. Aquili refertur? pecuniam petit: negamus deberi. iudicium fiat statim: non recusamus. nūquid præterea? si veretur ut res iudicio factó parata sit, iudicatum solui satis accipiat. quibus à me verbis satis accipiet, iisdem ipse, quod peto, satisfidet. Actum iam potest esse C. Aquili: iã tu potes discedere liberatus molestia, propè dicam non minore, quam Quintius. quid agimus Hortensius? quid de hac conditione dicimus? possumus aliquando depositis armis, sine periculo fortunarú de re pecuniaria disceptare? possumus ita rem nostram persequi, ut hominis propinqui caput incolume esse patiamur? possumus petitoris personam capere, accusatoris deponere? immò, inquit, abs te satis accipiam, ego autem tibi non satisfidabo. quis tandem nobis ista iura tam æqua describit? quis hoc statuit, quod æquum sit in Quintium, id iniquum esse in Neuium? Quintii bona, inquit, ex edicto Prætoris possessa sunt. Ergo, id vt confitear, postulas: vt, quod nunquam factum esse iudicio defendimus, id,

res ab a franco de q  
estaremus in delecto  
proponemus lo q fide  
deuencudo

perinde quasi factum sit, nostro iudicio confirmemus. Inueniri ratio C. Aquili non potest, ut ad suum quisque quamprimum sine cuiusquam dedecore, infamia, pernicièque perueniat: profectó, siquid deberetur, peteret: non omnia iudicia fieri mallet, quam vnum illud, unde hæc omnia nascuntur. Qui inter tot annos ne appellaret quidem Quintium, cum potestas esset agendi quotidie, qui, quo tempore primum malè agere cœpit, in vadimonis differendis tempus omne consumpserit: qui postea quoque vadimonium missum fecerit, hunc per insidias vi de agro communi deiecerit: qui cum de re agendi nullo recusante potestas fuisset, sponsonem de probro facere maluerit: qui, cum reuocetur ad id iudicium, unde hæc nata sunt omnia, conditionem æquissimam repudiet: fateatur se non pecuniam, sed vitam & sanguinem petere: is non hoc palam dicit? mihi siquid deberetur, peterem, atque adeo iam pridem abstulisset: nihil hoc tanto negotio, nihil tam inuidioso iudicio, nihil tam copiosa aduocatione vterer, si petendum esset: extorquendum est inuito atque ingratum: quod non debet, eripiendum, atque exprimendum est: de fortunis omnibus P. Quintius deturbandus est: potentes, disertis, nobiles omnes aduocandi sunt: adhibenda vis est veritati: minæ iactentur: pericula intendantur: formidines opponantur, ut his rebus aliquando victus, & perterritus ipse cedat. quæ mehercule omnia, cum, qui contra pugnant, video, & cum illum confessum considero, adesse atque impendere videntur, neque vitari vlló modo posse. cum autem ad te C. Aquili oculos animumque retuli, quo maiore conatu studioque aguntur, eo leuiores infirmioraque existimo. nihil igitur debuit, ut tu ipse prædicas. Quid, si debuisset? continuóne causa fuisset cur à Præatore postulares, ut bona possideres? non opinor id quidem neque ius esse, neque cuiquam expedire. Quid igitur demonstrat? vadimonium sibi ait esse desertum. Antequam doceo id factum non esse, libet mihi C. Aquili ex officii ratione atque ex omnium consuetudine rem ipsam, & factum simul Sex. Neuii considerare. Ad vadimonium non venerat, ut ais, is, quicum tibi affinitas, societas, omnes denique causæ, & necessitudines veteres intercedebant: ilicóne ad Præatorem ire conuenit? continuóne verum fuit postulare ut ex edicto bona possidere liceret? ad hæc extrema & inimicissima iura tam cupidè decurrebas, ut tibi nihil in posterum, quod grauius atque crudelius facere posses, reseruares? nam quid homini potest turpius, quid viro miserius, aut acerbius vsu venire? quod tantum euenire dedecus? quæ tanta calamitas inueniri potest? Pecuniam si cuiquam fortuna ademit, aut si alicuius eripuit iniuria, tamen, dum existimatio est integra, facile consolatur honestas egestatem. at non nemo aut ignominia affectus, aut iudicio turpi conuictus, bonis quidem suis vitur: alterius opes, id quod miserimum est, non expectat: hoc tamen in miseris adiumento & solatio subleuatur. cuius verò bona venierunt, cuius non modò illæ amplissimæ fortunæ, sed etiam victus, vestitusque necessarius sub præcone cum dedecore subiectus est: is non modò ex numero viuorum exturbatur, sed, si fieri potest, infra etiam mortuos amandatur. etenim mors honesta sæpe vitam quoque turpem exornat. vita turpis ne morti quidem honestæ locum relinquit. Ergo hercule cuius bona ex edicto possidentur, huius omnis fama & existimatio cum bonis simul possidetur: de quo libelli in celeberrimis locis proponuntur, huic ne perire quidem certè tacitè obscureque conceditur. cui magistri fiunt, & domini constituuntur, qui, qua lege & qua conditione pereat, pronunciant, de quo homine præconis vox prædicat, & pretium conficit: huic acerbissimū; viuo videntique funus ducitur: si funus id habendum sit, quod non amici conueniunt ad exequias cohonestandas, sed bonorum emptores, ut carnifices, ad reliquias vitæ lacerandas & distrahendas. Itaque maiores nostri raro id accidere voluerunt: Prætores, ut consideratè fieret, comparauerunt: viri boni cum palam fraudantur, cum experiundi potestas non est, timidè tamen

causely

& pedetentim istuc descendunt, vi ac necessitate coacti, inuidi, multis vadimoniiis desertis, saepe illusi ac destituti: considerant enim, quid & quantum sit, alterius bona proscribere. iugulare ciuem ne iure quidem quisquam bonus vult: mauult enim commemorare, se, cum posset perdere, pepercisse, quam, cum parcere potuerit, perdidisse. Hæc in homines alienissimos, denique inimicissimos, viri boni faciunt, & hominum existimationis, & communis humanitatis causa: vt, cum ipsi nihil alteri scientes incommodarint, nihil ipsis iure incommodi cadere possit. Ad vadimonium non venit: quis? propinquus. Si res ista grauissima sua sponte videretur, tamen eius atrocitas necessitudinis nomine leuaretur. Ad vadimonium non venit: quis? socius. Etiam grauius aliquid ei deberes cõcedere, quicum te aut voluntas congregasset, aut fortuna coniunxisset. Ad vadimonium non venit: quis? is, qui tibi præsto semper fuit. Ergo in eum, qui semel hoc commisit, vt tibi præsto non esset, omnia tela coniecisti, quæ parata sunt in eos, qui permulta malè agendi causa fraudendique fecerunt: si de prædiis tuis ageretur Sex. Neui, si in paruula re captionis aliquid vererere: non statim ad C. Aquilium, aut ad eorum aliquem, qui consulunt, concurrisses: cum ius amicitia, societatis, affinitatis ageretur, cum officii rationem atque existimationis duci conueniret, eo tempore tu non modò ad C. Aquilium, aut L. Lucillum, sed ne ipse quidem te consuluisti, sed ne ipse quidem ad te retulisti, ne hæc quidem tecum locutus es: horæ duæ fuerunt: Quintius ad vadimonium non venit, quid ago? Si mehercule hæc tecum duo verba fecisses, quid ago? respirasset cupiditas, atque auaritia paululum: aliquid loci rationi & consilio dedisses: tu te collegisses: non in eam turpitudinem venisses, vt hoc tibi esset apud tales viros confitendum, qua tibi vadimonium non sit obitum, eadem te hora consiliũ cepisse, hominis propinqui fortunas funditus euertere. Ego pro te nũc hoc consulo post tempus in aliena re, quod tu in tua re, cum tempus erat, consulere oblitus es. Quæro abs te C. Aquili, L. Luculle, P. Quintili, M. Marcelle, vadimonium mihi non obiit quidam socius & affinis meus, quicum mihi necessitudo vetus, controuersia de re pecuniaria recens intercedit, postulo ne à Prætore, vt eius bona mihi possidere liceat: an, cum Romæ domus eius, vxor, liberi sint, domum potius denunciem: quid est, quod hac tandem de re vobis possit videri? Profecto si rectè vestram bonitatè atque prudentiam cognoui, non multum me fallit, si consulamini, quid sitis responsuri. Primum, expectare: deinde, si latitare, ac diutius ludificare videatur, amicos conuenire: quærere, quis procurator sit: domum denunciare. dici vix potest, quam multa sint, quæ respondeatis antè fieri oportere, quam ad hanc rationem extremam necessariam deuenire. Quid ad hæc Neuius? ridet scilicet nostram amentiam, qui in vita sua rationem summi officii desideremus, & instituta bonorum virorum requiramus. Quid mihi, inquit, cum ista summa sanctimonia ac diligentia? viderint ista officia viri boni. de me autem ita considerent: non quid habeam, sed quibus rebus inuenerim, quarant, & quemadmodum natus, & quo pacto educatus sim, memini: vetus est de scurra, multo facilius diuitem, quam patrem familiã fieri posse. Hæc ille si verbis non audet, re quidem vera palàm loquitur. etenim si vult virorum bonorum instituto viuere, multa oportet discat atque dediscat: quorum illi ætati vtrunque difficile est. Non dubitavi, inquit, cum vadimonium desertum esset, bona proscribere. Improbè: verum, quoniam tu id tibi arrogas, & cõcedi postulas, concedamus. Quid, si nunquam deseruit? si ista causa abs te tota per summam fraudem & malitiam ficta est? si vadimonium omnino tibi cū P. Quintio nullum fuit, quo te nomine appellemus? improbum? at etiam si desertum vadimonium esset, tamen in ista postulatione & proscriptione bonorũ improbissimus reperiebare. num malitiosum? negas. fraudulentum? iam id quidem arrogas tibi, & præclarum putas. audacem? cupidum? perfidiosum? vulgaris & obsoleta sunt, res autem noua & in-

audita. Quid ergo est? Vereor mehercule, ne aut grauioribus vtar verbis, quam natura fert: aut leuioribus quam causa postulat. Ais esse vadimonium desertum. quæsiuit à te statim, vt Romam rediit, Quintius, quo die vadimonium istuc factum esse diceres. Respondisti statim, Nonis Febr. Discedens in memoriam rediit Quintius, quo die Roma in Galliam profectus sit: ad ephemeridem reuertitur: inuenitur dies profectiois, pridie Calend. Febr. Nonis Febr. si Romæ fuit, causæ nihil dicimus, quin tibi vadimonium promiserit. Quid? hoc inueniri quæ potest? Profectus vnà L. Albius homo in primis honestus. dicet testimonium. Profecti sunt familiares & Albii & Quintii: dicent hi quoque testimonium. Literæ P. Quintii, testes tot. quibus omnibus causa iustissima est, cur scire potuerint, nulla cur mentiantur: cum ad stipulatorem tuo comparabuntur. Et in hac eiusmodi causa P. Quintius laborabit: & diutius in tanto metu miser, periculòque versabitur: & vehementius cum gratia aduersarii perterrebit, quam fides iudicis consolabitur: vixit enim semper incultè atque horridè: natura tristi ac recondita fuit: non ad solarium, non in campo, non in conuiujs versatus est: id egit, vt amicos obseruantia, rem parsimonia retineret: antiquam officii rationem dilexit, cuius splendor omnis his moribus obsoleuit. At si in causa pari discedere inferior videretur, tamen esset non mediocriter conquerendum. Nunc in causa superiore, ne vt par quidem sit, postulat: inferiorem esse patitur, duntaxat vsque eo, ne cum bonis, fama, fortunisque omnibus Sex. Neuii cupiditati crudelitateque dedatur. Docui, quod primum pollicitus sum, C. Aquili, causam omnino, cur postularet, non fuisse: quod neque pecunia debebatur, & si maximè deberetur, commissum nihil esse quare ad istam rationem perueniretur. Attende nunc, ex edicto Prætoris bona P. Quintii possidere nullo modo potuisse. Recita edictum. QVI FRAVDATIONIS CAUSA LATITARI. Non est is Quintius: nisi latitant, qui ad negotium suum relicto procuratore proficiscuntur. CUI HAERES NON EXTABIT. ne is quidem. QVI EXILII CAUSA SOLVM VERTERIT.

Quo tempore existimas oportuisse Neui absentem Quintium defendi? aut quomodo? tum, cum postulabas, vt bona possideres? nemo affuit: neque enim quisquam diuinare poterat te postulaturum: neque quenquam attinebat id recusare, quod Prætore, sed ex edicto suo iubebat. Qui locus igitur absentis defendendi procuratori primus datus est? cum proscriberes. Ergo affuit, non passus est, libellos deiecit Sex. Alphenus: qui primus erat officii gradus, seruatus est à procuratore summa cum diligentia. Videamus, quæ deinde sint consecuta. Hominem P. Quintii deprehendis in publico, conaris abducere: non patitur Alphenus, vi tibi ademit: curat vt domum reducat ad Quintium. Hic quoque summè constat procuratoris diligentis officium. debere tibi dicis Quintium, procurator negat: vadari vis, promittit: in ius vocas, sequitur: iudicium postulas, non recusat. Quid aliud sit absentem defendi, ego non intelligo. At quis erat procurator? credo aliquem eiectum hominem, egentem, litigiosum, improbum, qui posset scurræ diuitis quotidianum conuicium sustinere. Nihil minus. eques R. Iocuples, sui negotii bene gerens: denique is, quem, quoties Neuius in Galliam profectus est, procuratorem Romæ reliquit. Et audes Sex. Neui negare absentem defensum esse Quintium, cum eum defenderit idem, qui te solebat? & cum is iudicium acciperet pro Quintio, cui tu & rem & famam tuam commendare proficiscens & concredere solebas: conaris hoc dicere, neminem extitisse, qui Quintium iudicio defenderet? Postulabam, inquit, vt satisfaret. iniuria postulabas, ita videbare, recusabat Alphenus. ita: verum Prætore decernebat. Tribuni igitur appellabantur. Hic te, inquit, teneo: non est istud iudicium pati, neque iudicio defendere, cum auxilium à Tribunis petas. Hoc ego, cum attendo qua prudentia sit

q̄ dia le ciam  
p̄m̄ p̄m̄ p̄m̄  
in huius

Hortensius, dicturum esse eum non arbitror: cum autem antea dixisse audio, & causam ipsam considero, quid aliud dicere possit, non reperio. fatetur enim libellos Alphenum deiecisse, vadimonium promisisse: iudicium quin acciperet in ea ipsa verba, quæ Neuius edebat, non recusasse, ita tamen, more & instituto per eum magistratum, qui auxilii causa constitutus est. Aut hæc facta non sint, necesse est: aut C. Aquilius talis vir iuratus hoc ius in ciuitate constituat, cuius procurator non omnia iudicia acceperit, quæ quisque in verba postularit: cuius procurator à Prætorè ad Tribunos appellare ausus sit, eum non defendi, eius bona rectè possideri posse: ei misero, absenti, ignaro fortunarum suarum, omnia vitæ ornamenta per summum dedecus & ignominiam diripi conuenire. Quod si probari nemini potest, illud certè probari omnibus necesse est, defensum esse iudicio absentè Quintium. Quod cum ita est, ex edicto bona possessa non sunt. At enim Tribuni pl. ne audierunt quidem: fateor, si ita est, procuratorem decreto Prætoris R. oportuisse parere. Quid, si M. Brutus intercessurum se dixit palàm, nisi quid inter ipsum Alphenum & Neuium conueniret: videturne intercessisse appellatio Tribunorum non more, sed auxilii causa? Quid deinde sit? Alphenus, vt omnes intelligere possent iudicio defendi Quintium, nequa subesse posset aliena aut ipsius officio, aut huius existimatione suspicio, viros bonos complures aduocat: testatur isto audiente, se pro communi necessitudine id primum petere, ne quid atrocius in P. Quintium absentem sine causa facere conetur: sin autem inimicissimè atque infestissimè contendere perseveret, se paratum esse omni recta atque honesta ratione defendere: quod petat, non deberi: se iudicio id, quod edat, accipere. Eius rei, conditionisque tabellas obsignauerunt viri boni complures. res in dubium venire non potest. Fit rebus omnibus integris, neque proscriptis, neque possessis bonis, vt Alphenus promittat Neuii liti Quintium. Venit ad vadimonium Quintius: iacet res in controuersis isto calumniante biennium, vsque dum inueniretur, qua ratione res ab vltata consuetudine recederet, & in hoc singulare iudicium causa omnis concluderetur. Quod officium Aquili commemorari procuratoris potest, quod ab Alphenò præteritum esse videatur: quid affertur, quare P. Quintius absens negatur esse defensus: an verò id, quod Hortensium, quia nuper iniecit, & quia Neuius semper id clamitat, dicturum arbitror, non fuisse Neuii parem certationem cum Alphenò, illo tempore, illis dominantibus: quod si velim confiteri, illud opinor concedent, non procuratorem P. Quintii neminem fuisse, sed gratiosum fuisse. Mihi autem ad vincendum satis est, fuisse procuratorem quicum experiri posset. Qualis is fuerit, si modò absentem defendebat per ius & magistratum, nihil ad rem arbitror pertinere. Erat, inquit, illarum partium. Quid ni? qui apud te esset educatus, quem tu à puero sic instituis, vt nobili ne gladiatorum quidem hæreret: Sicut tu semper summè concupisti, idem volebat Alphenus: ea re tibi cum eo par contentio erat. Bruti, inquit, erat familiaris, itaque is intercedebat. Tu contra Burrieni, qui iniuriam decernebat, omnium denique illorum, qui tum & poterant per vim & scelus plurimum, & quod poterant, id audebant. An omnes tu istos vincere volebas, qui nunc, tu vt vincas, tantopere laborant: aude id dicere, non palàm, sed his ipsis quos aduocasti: tamen nolo eam rem commemorando renouare, cuius omnino rei memoriam omnem tolli funditus ac deleri arbitror oportere. Vnum illud dico, si propter partium studium potens erat Alphenus, potentissimus Neuius: si fretus gratia postulabat aliquid iniquius Alphenus, multo iniquiora Neuius impetrabat: neque enim inter studium vestrum quicquam, vt opinor, interfuit: ingenio, vetustate, artificio tu facile vicisti, vt alia omittam, hoc satis est: Alphenus cum iis, & propter eos perit, quos diligebat: tu, postquam, qui tibi erant amici, non poterant vincere, vt amici tibi essent, qui vincebant, effe-

cisti: quòd si tum par tibi ius cum Alphenò fuisse non putas, quia tamen aliquem contra te aduocare poterat, quia magistratus aliquis reperiebatur, apud quem Alpheni causa consisteret: quid hoc tempore Quintio statuendum est? cui neque magistratus adhuc æquus inuentus est: neque iudicium redditum est vsitatum, non conditio, non sponso, non denique vlla vnquam intercessit postulatio: mitto æqua, verum ante hoc tempus ne fando quidem audita. De re pecuniaria cupio contendere: non licet. At ea controuersia est: nihil ad me attinet: causam capitis dicas oportet. Accusa, vbi ita necesse est. non, inquit, nisi tu antè nouo modo priore loco dixeris: dicendum necessariò est: præstituendæ horæ ad arbitrium nostrum: iudex ipse arcessitur. Quid tum? tu aliquem patronum inuenies, hominem antiqui officii, qui splendorem nostrum & gratiam negligat: pro me pugnabit L. Philippus, eloquentia, grauitate, honore, florentissimus ciuitatis: dicet Hortensius, excellens ingenio, nobilitate, existimatione: aderunt autem homines nobilissimi ac potentissimi, quorum frequentiam & confessum non modò P. Quintius, qui de capite decernit, sed quiuis qui extra periculum sit, perhorrescat. Hæc est iniqua certatio, non illa, qua tu contra Alphenum velitabaris. Huic, ne vbi consisteret quidem contra te, locum reliquisti. Quare aut doceas oportet, Alphenum negasse se procuratorem esse, non deiecisse libellos, iudicium accipere noluisse: aut cum hæc facta sint, ex edicto te bona P. Quintii non possedisse concedas. Etenim, si ex edicto possedisti, quæro, cur bona non venierint: cur cæteri sponsores & creditores non conuenerint: nemone fuit cui deberet Quintius? fuerunt, & complures fuerunt: propterea quòd Caius frater aliquantum æris alieni reliquerat. Quid ergo est? homines erant ab hoc omnes alienissimi, & iis debebatur: neque tamen quisquam inuentus est tam insignitè improbus, qui violare P. Quintii existimationem absentis auderet. Vnus fuit affinis, socius, necessarius Sex. Neuius, qui cum ipse vltro deberet, quasi eximio præmio sceleris exposito, cupidissimè contenderet, vt per se afflictum atque euersum propinquum suum non modò honestè partis bonis, verum etiam communi luce priuaret. Vbi erant cæteri creditores? denique hoc tempore vbi sunt? quis est qui fraudationis causa latuisse dicat? quis, qui absentem defensum neget esse Quintium? nemo inuenitur. At contrà, omnes quibuscum ratio huic aut est, aut fuit, adfunt, defendunt: fides huius multis locis cognita, ne perfidia Sex. Neuii derogetur, laborant. in huiusmodi sponsores testes dare oportebat, ex eo numero qui hæc dicerent: vadimonium mihi deseruit: me fraudauit: à me nominis eius quod inficiatus esset, diem petiuit: ego experiri non potui, latitauit, procuratorem nullum reliquit. horum nihil dicitur. Parantur testes, qui hæc dicant. Verum opinor viderimus, cum dixerint. Vnum tamen hoc cogitent: ita se graues esse, vt, si veritatem volent retinere, grauitatem possint obtinere: si eam negligent, ita leues sint, vt omnes intelligant, non ad obtinendum mendacium, sed ad verum probandum auctoritatem adiuuare. Ego hæc duo quæro: primum, qua ratione Neuius susceptum negotium non transfegerit: hoc est cur bona, quæ ex edicto possidebat, non vendiderit: deinde, cur ex tot creditoribus aliis ad istam rationem nemo accesserit: vt necessariò confiteare, neque eorum tam temerarium quenquam fuisse, neque te ipsum id quod turpissimè suscepisses, perseverare & transigere potuisse. Quid, si tu ipse Sex. Neuii statuisti bona P. Quintii ex edicto possessa non esse? opinor, tuum testimonium, quod in aliena re leue esset, in tua, quoniam contra te est, grauissimum debet esse. Emisti bona Sex. Alpheni, L. Sylla Dictatore vedente: socium tibi in his bonis edidisti Quintium. plura non dico. Cum eo tu voluntariam societatem coibas, qui te in hæreditaria societate fraudarat: & eum iudicio tuo comprobabas, quem spoliatum fama fortunisque omnibus arbitrabare. Diffidebam mehercule C. Aquili, satis animo certo & confirmato me posse in hac causa consistere: sic



cogitabam, cum contra dicturus esset Hortensius, & cum esset attentè auditurus Philippus, fore, uti permultis in rebus timore prolaberer. Dicebam huic Q. Roscio, cuius soror est cum P. Quintio, cum à me peteret, & summè contenderet, ut propinquum suum defenderem, mihi perdifficile esse contra tales oratores non modò tantam causam perorare, sed omnino verbum facere conari. Cum cupidius instaret, homini pro amicitia familiaris dixi, mihi videri ore durissimo esse, qui præsente eo gestum agere conaretur: qui verò cum ipso contenderent, eos, etiam si quid antea re-  
 51 cti aut venusti habere visi sunt, id amittere: ne quid mihi eiusmodi accideret, cum contra talem artificem dicturus essem, me vereri. Tum mihi Roscius & alia multa confirmandi mei causa dixit: & mehercule si nihil diceret, tacito ipso officio & studio, quod adhibebat erga propinquum suum, quemuis commoueret. Etenim cum artifex eiusmodi sit, ut solus dignus videatur esse qui in scena spectetur: tum vir eiusmodi est, ut solus dignus videatur qui eò non accedat. Veruntamen, quid si, inquit, habes eiusmodi causam, ut hoc tibi planum sit faciendum, neminem esse, qui possit biduo, ad summum triduo septingenta millia passuum ambulare: tamenne vereris, ut possis hæc contra Hortensium contendere: minimè, inquam. Sed quid id ad rem? nimium, inquit: in eo causa consistit. Quo modo? docet me eiusmodi rem, 52 & factum simul Sex. Neuii: quod si solum proferretur, satis esse deberet. Quod abs te C. Aquili, & à vobis qui adestis in consilio, quæso ut diligenter attendatis: profectò intelligetis, illinc ab initio cupiditatem pugnasse & audaciam: hinc veritatem & pudorem, quoad potuerit, restitisse. Bona postulas ut ex edicto possidere liceat. quo die? te ipsum Neui volo audire: volo inauditum facinus ipsius, qui id commisit, voce conuinci. dic Neui diem. Ante v. Calen. intercalares. Bene agis. quàm longè est hinc in saltum vestrum Gallicanum? Neui te rogo. D C C millia passuum. optimè. De saltu deiicitur Quintius. quo die? possumus hoc quoque ex te audire: quid taces? dic inquam diem. Pudet dicere. intelligo: verum & ferò, & nequicquam pudet. deiicitur de saltu C. Aquili pridie Cal. intercalares. Biduo post, aut, ut statim de iure aliquis cucurrerit, non toto triduo D C C millia passuum conficiuntur. O rem in- 54 credibilem: o cupiditatem inconsideratam: o nuntium volucrem. administri & satellites Sex. Neuii Roma trans Alpeis in Sebusianos biduo veniunt. O hominem fortunatum, qui eiusmodi nuntios, seu potius pegasos habeat. Hic ego, si Crassi omnes cum Antoniis existant, si tu L. Philippe, qui inter illos florebas, hanc causam voles cum Hortensio dicere, tamen superior sim necesse est: non enim, quemadmodum putatis, omnia sunt in eloquentia: est quædam tamen ita perspicua veritas, ut eam infirmare nulla res possit. An, antequam postulasti ut bona possideres, misisti, qui curarent ut dominus de suo fundo à sua familia vi deiiceretur? vtrunlibet elige. alterum incredibile est, alterum nefarium: & ante hoc tempus vtrunque inauditum. D C C millia passuum vis esse decursa biduo? dic. negas? antè igitur misisti. malo: si enim illud diceres, improbè mentiri viderere: cum hoc confiteris, id te admisisse concedis, quod ne mendacio quidem tegere possis. Hoc consilium Aquilio & talibus vi- 55 ris tam cupidum, tam audax, tam temerarium probabitur? quid hæc amentia, quid hæc festinatio, quid hæc immaturitas tanta significat? non vim, non scelus, non latrocinium, non denique omnia potius, quàm ius, quàm officium, quàm pudorem? Mittis iniussu Prætoris: quo consilio? iussurum sciebas? quid? cum iussisset, tum mittere nonne poteras? postulaturus eras: quando? post dies x x x: nempe si te nihil impediret, si voluntas eadem maneret, si valeres, denique si viueres. Prætor iussisset: opinor si vellet, si valeret, si ius diceret, si nemo recusaret, qui ex ipsius decreto & satisfaret, & iudicium accipere vellet. Nam per deos immortales, si Alphenus procurator P. Quintii tibi tum satisfaret, & iudicium accipere vellet, denique

omnia quæ postulares, facere voluisset, quid ageres? reuocares eum quem in Galliam miseris? At hic quidem iam de fundo expulsus, iam à suis diis penatibus præceptus eiectus: iam, quod indignissimum est, suorum seruorum manibus, nuntio atque  
 56 imperio tuo violatus esset. Corrigeres hæc scilicet tu postea. de cuiusquam vita dicere audes, qui hoc concedas necesse est, ita te cæcum cupiditate & avaritia fuisse, ut, cum postea quid futurum esset, ignorares (accidere autem multa possent) spem maleficii præsentis in incerto reliqui temporis euentu collocares: atque hæc perinde loquor, quasi ipso illo tempore, cum te Prætor iussisset ex edicto possidere, si in possessionem misisses, debuere aut potueris P. Quintium de possessione deturbare. Omnia sunt C. Aquili eiusmodi, quiuis ut perspicere possit, in hac causa improbitatem & gratiam cum inopia & veritate contendere. Prætor te quemadmodum possidere iussit: opinor, ex edicto. Sponsio quæ in verba facta est: ni ex edicto Prætoris bona P. Quintii possessa non sint. Redeamus ad edictum. id quidem quemadmodum iubet possidere? num quid est causæ C. Aquili, quin, si longè aliter possedit, quàm Prætor edixit, iste ex edicto non possederit, ego sponsione vicerim? nihil, opinor. Cognoscamus edictum. QUI EX EDICTO MEO IN POSSESSIONEM VENERIT, de te loquitur Neui, quemadmodum tu putas: ais enim te ex edicto venisse: tibi, quid facias, definit, te instituit, tibi præcepta dat. EOS ITA VIDETUR IN POSSESSIONE ESSE OPORTERE. QUOMODO? QVOD IBIDEM RECTE CVSTODIRE POTERVNT, ID IBIDEM CVSTODIANT: QVOD NON POTERVNT, ID AVFERRE ET ABDVCERE LICEBIT. quid tum? DOMINVM (inquit) INVITVM DETRVDERE NON PLACET. eum ipsum, qui fraudandi causa latitet: eum ipsum, quem iudicio nemo defendat: eum ipsum, qui cum omnibus creditoribus suis malè agat, inuitum de prædio detrudi vetat. Proficiscenti tibi in possessionem Prætor ipse Sex. Neui palàm dicit, Ita possideto, ut tecum simul possideat Quintius: ita possideto, ut Quintio ius non auferatur. quid? tu id quemad- 58 modum obseruas? mitto illud dicere, eum qui non latitarit, cui Romæ domus, vxor, liberi, procurator esset: eum qui tibi vadimonium non deseruisset: hæc omnia mitto, illud dico, dominum expulsus esse de prædio, domino à familia sua manus allatas esse ante suos lares familiares. hoc dico,

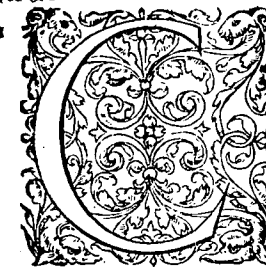
\* Neuium ne appellauisse quidem Quintium, cum simul esset, experiri posset quotidie: deinde quod omnia iudicia difficillima cum summa sua inuidia, maximoque periculo P. Quintii fieri mallet, quàm illud pecuniarium iudicium, quod vno die transigi posset: ex quo vno hæc omnia nata, & profecta esse concedit. quo in loco conditionem tuli, si vellet pecuniam petere, P. Quintium iudicatum solui satisfaturum, dum ipse, si quid peteret, pari conditione vteretur. Ostendi, quàm multa antè fieri conuenerit, quàm hominis propinqui bona possideri postularentur: præsertim cum Romæ domus eius, vxor, liberi essent, & procurator æquè vtriusque necessarius. docui, cum desertum esse dicat vadimonium, omnino vadimonium nullum fuisse: quo die hunc sibi promississe dicat, eo die ne Romæ quidem eum fuisse, id testibus me pollicitus sum planum facturum, qui & scire deberent, & causam, cur mentirentur, non haberent. ex edicto autem non potuisse bona possideri, demonstraui: quod neque fraudandi causa latitasset, neque exilii causa solum vertisse diceretur. Reliquum est, ut eum nemo iudicio defendere: quod contra copiosissimè defensum esse contendi, non ab homine alieno, neque ab aliquo calumniatore atque improbo, sed ab equite Rom. propinquo & necessario suo, quem ipse Sex. Neuius procuratorem relinquere antea consuesset: neque eum, si Tribunus appellarit, idcirco minus iudicio pati paratum fuisse: neque potentia procuratoris Neuius ius ereptum: contra istum potentia sua tum tantummodo superiorem fuisse: nunc nobis vix respirandi potestatem dare. quæsiui, quæ causa

fuiſſet, cur bona non veniſſent, cum ex edicto poſſiderentur. Deinde illud quoque requiſiui, qua ratione ex tot creditoribus nemo neque tum idem fecerit, neque nunc contra dicat: omnesque pro P. Quintio pugnent, praefertim cum in tali iudicio testimonia creditorum exiſtimentur ad rem maxime pertinere. Poſtea ſum uſus aduerſarii testimonio: qui ſibi eum nuper edidit ſocium, quem, quomodo nunc intendit, ne in uiuorum quidem numero tum demonſtrat fuiſſe. Tum illam incredibilem celeritatem, ſeu potius audaciam protuli: confirmari neceſſe eſſe aut biduo nccc millia paſſuum eſſe decurſa, aut Sex. Neuium diebus compluribus ante in poſſeſſionem miſiſſe, quam poſtularer ut ei liceret bona poſſidere. Poſtea recitavi edictum, quod aperte dominum de praedio detruſi vetaret: in quo conſtitit Neuium ex edicto non poſſeſſiſſe, cum conſiteretur ex praedio vi detruſum eſſe Quintium. omnino autem bona poſſeſſa non eſſe conſtitui, quod bonorum poſſeſſio ſpectetur non in aliqua parte, ſed in vniuerſis quae teneri ac poſſideri poſſint. Dixi Romae domum fuiſſe, quod iſte ne aspirarit quidem: ſeruos complures, ex quibus iſte poſſederit neminem, ne attigerit quidem: vnum fuiſſe quem attingere conatus ſit, prohibutum fuiſſe, quieuiſſe. In ipſa Gallia cognoſtis in praedia priuata Quintii Sex. Neuium non veniſſe: denique ex hoc ipſo ſaltu, quem per vim expulſo ſocio poſſedit, ſeruos priuatos Quintii non omnes eiectos eſſe. ex quo, & ex ceteris dictis, factis, cogitatisque Sex. Neuii, quiuis poteſt intelligere, iſtum nihil aliud egiſſe, neque nunc agere, niſi uti per vim, per iniuriam, per iniquitatem iudicii totum agrum, qui communis eſt, ſuum facere poſſit. Nunc, cauſa perorata, res ipſa, & periculi magnitudo C. Aquili cogere videtur, ut te, atque eos qui tibi in conſilio ſunt, obſecret, obteſteturque P. Quintius per ſenectutem, ac ſolitudinem ſuam, nihil aliud, niſi ut vetrae naturae bonitatisque obſequamini: ut, cum veritas cum hoc faciat, plus huius inopia poſſit ad miſericordiam, quam illius opes ad crudelitatem. Quo die ad te iudicem venimus, eodem die illorum minas, quas ante horrebamus, negligere coepimus. Si cauſa cum cauſa contenderet, nos noſtram per facile cuius probaturos ſtatuēbamus. Quod vitae ratio cum ratione vitae decerneret, iccirco nobis etiam magis te iudice opus eſſe arbitrati ſumus: ea res enim nunc in diſcrimen verſatur, vtrum ne poſſit ſe contra luxuriam, ac licentiam ruſtica illa atque inculta parſimonia defendere: an deformata atque ornamentis omnibus ſpoliata, nuda cupiditati, petulantiaeque addicatur. Non comparat ſe tecum gratia P. Quintius Sex. Neui, non opibus, non facultate contendit: omnes tuas artes, quibus tu magnus es, tibi concedit. Fatur ſe non belle dicere, non ad voluntatem loqui poſſe, non ab afflictis amicitia tranſſugere, atque ad florentem aliam deuolare, non profuſis ſumptibus viuere, non ornare magnifice ſplendideque conuiuium, non habere domum clauſam pudori & ſanctimoniae, patentem atque adeo expoſitam cupiditati & voluptatibus: contra, ſibi officium, fidem, diligentiam, vitam omnino ſemper horridam atque aridam cordi fuiſſe. Iſta ſuperiora eſſe, ac plurimum poſſe his moribus ſentit. Quid ergo eſt non uſque eo tamen, ut in capite fortunisque hominum honeſtiſſimorum dominantur ii qui relicta bonorum virorum diſciplina, & quaeritum & ſumptum Gallonii ſequi maluerunt, atque etiam, quod in illo non fuit, cum audacia perfidiaque vixerunt. Si licet viuere eum quem Sex. Neuius non vult: ſi eſt homini honeſto locus in ciuitate inuito Neui: ſi fas eſt reſpirare P. Quintium contra nutum ditionemque Neuii: ſi, quae pudore ornamenta ſibi peperit, ea poteſt contra petulantiam te defendente obtinere: ſpes eſt, & hunc miſerum, atque inſelicem aliquando tamen poſſe conſiſtere. Sin & poterit Neuius id quod libet, & ei libebit quod non licet: quid agendum eſt? qui deus appellandus eſt? cuius hominis fides imploranda eſt? qui denique queſtus, qui moeror dignus inueniri calamitate tanta poteſt? miſerum eſt, exturbari fortunis omnibus: miſerius eſt, iniuria. Acerbum eſt, ab aliquo circunueniri:

acerbius, a propinquo. Calamitoſum eſt, bonis euerſi: calamitoſius, cum dedecore. Funestum eſt, a forti atque honeſto viro iugulari: funeſtius, ab eo, cuius vox praenotio quaestu proſtitit. Indignum eſt, a pari vinci, aut ſuperiore: indignius, ab inferiore, atque humiliore. Luſtuofum eſt, tradi alteri cum bonis: luſtuofius, inimico. Horribile eſt, cauſam capitis dicere: horribilius, priore loco dicere. omnia circunſpexit Quintius, omnia periclitatus eſt C. Aquili: non Praetorem modo, a quo ius impetraret, inuenire non potuit, atque adeo ne vnde arbitrato quidem ſuo poſtularer: ſed ne amicos quidem Sex. Neuii, quorum ſepe & diu ad pedes iacuit ſtratus, obſecrans per deos immortales, ut aut ſecum iure contenderent, aut iniuriam ſine ignominia ſibi imponerent. denique ipſius inimici vultum ſuperbiſſimum ſubiit: ipſius Sex. Neuii lachrymas manum apprehendit, in propinquorum bonis proſcribendis exercitatum: obſecrauit per fratris ſui mortui cinerem, per nomen propinquitatis, per ipſius coniugem & liberos, quibus propior P. Quintio nemo eſt, ut aliquando miſericordiam caperet: aliquam, ſi non propinquitatis, at aetatis ſuae, ſi non hominis, at humanitatis rationem haberet: ut ſecum aliquid integra ſua fama, qualibet, dummodo tolerabili, conditione tranſigaret. ab ipſo repudiatuſ, ab amicis eius non ſubleuatus, ab omni magiſtratu agiſtatus atque perterritus, quem praeter te appellet, habet neminem. tibi ſe, tibi ſuas omnes opes, fortunaſque commendat: tibi committit exiſtimationem ac ſpem reliquae vitae: multis vexatus contumeliis, plurimis iactatus iniuriis, non turpis ad te, ſed miſer confugit, e fundo ornatiffimo deiectus, ignominia omnibus appetitus, cum illum in ſuis paternis bonis dominari videret, ipſe filiae nubili dotem conſicere non poſſet, nihil alienum tamen vita ſuperiore commiſit. Itaque te hoc obſecrat C. Aquili, ut quam exiſtimationem, quam honeſtatem in iudicium tuum propere acta iam aetate decurſaque attulit, eam liceat ei ſecum ex hoc loco efferre: ne is, de cuius officio nemo vnquam dubitauit, ſexageſimo denique anno dedecore, macula, turpiſſimaque ignominia notetur: ne ornamentis eius omnibus Sex. Neuius pro ſpoliis abutatur: ne per te ferat, quod minus quae exiſtimatione P. Quintium uſque ad ſenectutem perduxit, eadem uſque ad rogam proſequatur.

## Pro Sex. Roscio Amerino,

ORATIO II.

De hac oratione & in  
vita Ciceronis

REDO EGO vos iud. mirari, quid ſit, quod, cum tot ſummi oratores hominesque nobiliſſimi ſedeant, ego potiffimum ſurrexerim, is, qui neque aetate, neque ingenio, neque authoritate ſim cum his qui ſedeant, comparandus. omnes enim hi, quos videtis aſſe in hac cauſa, iniuriam nouo ſcelere conſtatam putant oportere defendi: defendere ipſi propter iniquitatem temporum non audent. ita ſit, ut adſint, propterea quod officium ſequuntur: taceant autem iccirco, quia periculum metuunt. Quid ergo: audaciſſimus ego ex omnibus? minimé. At tanto officioſior, quam ceteri: ne iſtius quidem laudis ita ſum cupidus, ut aliis eam praereptam velim. Quae me igitur res praeter ceteros impulit, ut cauſam Sex. Roſcii reciperem: quia, ſiquis iſtorum dixiſſet, quos videtis aſſe, in quibus ſumma authoritas eſt, atque amplitudo, ſi verbum de Repub. feciſſet, id quod in hac cauſa fieri neceſſe eſt, multo plura dixiſſe, quam dixiſſet, putaretur. ego etiam ſi omnia quae dicenda ſunt, liberé dixero, nequaquam tamen ſimiliter oratio mea exire, atque in vulgus emanare poterit. Deinde, quod ceterorum neque dictum obſcurum poteſt eſſe propter nobilitatem, & amplitudinem, neque temere dicto concedi propter aetatem & prudentiam: ego ſi quid liberius dixero, vel ob-

cultum esse, propterea quod nondum ad Remp. accessi, vel ignosci adolescentiæ meæ poterit. tamen non modò ignoscendi ratio, verum etiam cognoscendi cõsuetudo iam de ciuitate sublata est. Accedit illa quoq; causa, quod à cæteris forsitan ita petitum sit, vt dicerent, vt vtrumuis saluo officio se facere posse arbitrarentur. à me autem contendunt, qui apud me & amicitia, & beneficiis, & dignitate plurimum possunt: quorum ego neque benevolentiam erga me ignorare, nec auctoritatem aspernari, nec voluntatem negligere debeam. His de causis ego huic causæ patronus extiti: non electus vnus, qui maximo ingenio: sed relictus ex omnibus, qui minimo periculo possem dicere: neque vti satis firmo præsidio defensus Sex. Roscius, verum vti ne omnino desertus esset. Forsitan quæritis, qui iste terror sit, & quæ tanta formido, quæ tot ac tales viros impediatur, quò minus pro capite & fortunis alterius, quemadmodum consueuerunt, causam velint dicere. quod adhuc vos ignorare non mirum est, propterea quod consultò ab accusatoribus, eius rei, quæ confluuit hoc iudicium, mētio facta non est. Quæ res ea est? bona patris huiusce Sex. Roscii, quæ sunt sexagies, quæ de viro fortissimo & clarissimo L. Sylla, quem honoris causa nomino, duobus millibus nummum sese dicit emisse adolescens vel potētissimus hoc tempore nostræ ciuitatis L. Cornelius Chrysofonus. Is à vobis iudices hoc postulat, vt, quoniam in alienā pecuniam tam plenam, atque præclaram nullo iure inuaserit, quoniamque ei pecuniæ vita Sex. Roscii obstare, atque officere videatur, deleatis ex animo suo suspicionem omnem, metumque tollatis. sese hoc incolumi non arbitratur huius innocentis patrimonium tam amplum, & copiosum posse obtinere: damnato & eiecto, sperat se posse, quod adeptus est per scelus, id per luxuriam effundere atque consumere. Hunc sibi ex animo scrupulum, qui se dies noctesque stimulat ac pungit, vt euellatis postulat: vt ad hanc suam prædā nefariam adiutores vos profiteamini. Si vobis æqua & honesta postulatio videtur iudices: ego contra breuem postulationem affero, & (quomodo mihi persuadeo) aliquanto æquiorē. Primùm à Chrysofono peto, vt pecunia fortunisque nostris contentus sit, sanguinem & vitam ne petat. deinde à vobis iudices, vt audacium sceleris resistatis, innocētium calamitatem leuetis, & in causa Sex. Roscii periculum, quod in omnes intēditur, propulsetis. Quod si aut causa criminis, aut facti suspicio, aut quælibet denique vel minima res reperietur, quamobrem videantur illi nō nihil tamen in deferendo nomine secuti: postremo si præter eam prædā, quam dixi, quicquam aliud causæ inueneritis: non recusamus, quin illorum libidini Sex. Roscii vita dedatur. Sin aliud agitur nihil, nisi vt his ne quid desit, quibus satis nihil est: si hoc solum hoc tempore pugnatur, vt ad illam opimam præclaramque prædā damnatio Sex. Roscii, velut cumulus, accedat: nōne cum multa indigna, tum vel hoc indignissimum est, vos idoneos habitos, per quorum sententias, iusque iurandum id assequantur, quod antea ipsi scelere & ferro assequi consueuerunt: qui ex ciuitate in senatum propter dignitatem, ex senatu in hoc consilium delecti estis propter seueritatem: ab his hoc postulare homines sicarios atque gladiatores, non modò vt supplicia vitent, quæ à vobis pro maleficiis suis metuere atque horrere debent, verum etiam vt spoliis Sex. Roscii hoc iudicio ornati auctique discedant: His de rebus tātis, tamque atrocibus neque satis me commodè dicere, neque satis grauitè conqueri, neque satis liberè vociferari posse intelligo: nam commoditati ingenium, grauitati ætas, libertati tempora sunt impedimento. Huc accedit summus timor: quem mihi natura pudorque meus attribuit, & vestra dignitas, & vis aduersariorum, & Sex. Roscii pericula. Quapropter vos oro atque obsecro iudices, vt attentè, bonaque cum venia verba mea audiatis. fide sapientiæque vestra fretus, plus oneris sustuli, quàm ferre me posse intelligo. Hoc onus, si vos aliqua ex parte alleuabitis, feram, vt potero, studio & industria iudices. sin à vobis (id quod non spero) deserar, tamen animo non deficiam, & id, quod suscepi, quoad potero, perferam. quod si perferre non potero, opprimi me onere officii malo, quàm id

quod mihi cum fide semel impositum est, aut propter perfidiam abiicere, aut propter infirmitatem animi deponere. Te quoque magnopere M. Fanni quæso, vt qualem te iam antea populo R. præbuisi, cum huic idem quæstioni iudex præesses, talem te & nobis, & populo R. hoc tempore impertias. Quanta multitudo hominum conuenit ad hoc iudicium, vides: quæ sit omnium mortalium expectatio, quæ cupiditas, vt acria ac seuera iudicia fiant, intelligis. longo interuallo iudicium inter sicarios hoc primum committitur, cum interea cædes indignissimæ maximæque factæ sint. omnes hanc quæstionem te Prætore de manifestis maleficiis quotidianoque sanguine, haud remissius sperant futuram. qua vociferatione in cæteris iudiciis accusatores vti consueuerunt, ea nos hoc tempore vtimur, qui causam dicimus. Petimus abs te M. Fanni, à vobisque iud. vt quàm acerrimè maleficia vindicetis, vt quam fortissimè hominibus audacissimis resistatis: vt hoc cogitetis, nisi in hac causa, qui vester animus sit, ostendetis, eò prorumpere hominum cupiditatem, & scelus, & audaciam, vt nō modò clam, verum etiam hîc in foro, ante tribunal tuum M. Fanni, ante pedes vestros iudices, inter ipsa subsellia cædes futuræ sint: etenim quid aliud hoc iudicio tentatur, nisi vt id fieri liceat? Accusant ii, qui in fortunas huius inuaserunt: causam dicit is, cui præter calamitatem nihil reliquerunt. accusant ii, quibus occidi patrem Sex. Roscii bono fuit: causam dicit is, cui non modò luctum mors patris attulit, verum etiam egestatem. accusant ii, qui hunc ipsum iugulare summè cupierunt: causam dicit is, qui etiam ad hoc ipsum iudicium cum præsidio venit, ne hîc ibidem ante oculos vestros trucidetur. denique accusant ii, quos populus poscit: causam dicit is, qui vnus relictus ex illorum nefaria cæde restat. Atque vt facilius intelligere possitis iudices, ea quæ facta sunt, indigniora esse, quàm hæc sunt quæ dicimus: ab initio res quemadmodum gesta sit, vobis exponemus, quo facilius & huius hominis innocentissimi miseras, & illorum audaciam cognoscere possitis, & Reipub. calamitatem. Sex. Roscius pater huiusce, municeps Amerinus, fuit cum genere, & nobilitate, & pecunia non modò sui municipii, verum etiam eius vicinitatis facilè primus, tum gratia atque hospitii florens hominum nobilissimorum: nam cum Metellis, Seruiliis, Scipionibus erat ei non modò hospitium, verum etiam domesticus vsus & consuetudo: quas (vt æquum est) familias honestatis amplitudinisque gratia nomino. Itaque ex suis omnibus commodis hoc solum filio reliquit: nam patrimonium domestici prædones vi ereptum possident: fama & vita innocentis ab hospitibus, amicisque paternis defenditur. hic cum omni tempore nobilitatis fautor fuisset, tum hoc tumultu proximo, cum omnium nobilium dignitas & salus in discrimen veniret, præter cæteros in ea vicinitate eam partem, causamque opera, studio, auctoritate defendit. etenim reatum putabat, pro eorum honestate se pugnare, propter quos ipse honestissimus inter suos numerabatur. Posteaquam victoria constituta est, ab armisque recessimus: cum proscriberentur homines, atq; ex omni regione caperentur ii qui aduersarii fuisset putabantur, erat ille Romæ frequens, atque in foro, & in ore omnium quotidie verfabatur, magis vt exultare victoria nobilitatis videretur, quàm timere ne quid ex ea calamitatis sibi accideret. Erant ei veteres inimicitia cum duobus Rosciis Amerinis, quorum alterum sedere in accusatorum subselliis video, alterum tria huiusce prædia possidere audio. quas inimicitias si tam cauere potuisset, quàm metuere solebat, viueret: neque enim iud. iniuria metuebat: nam duo isti sunt T. Roscii, quorum alteri Capitoni cognomen est: iste, qui adest, Magnus vocatur: homines eiusmodi, alter plurimarum palmarum vetus ac nobilis gladiator habetur: hic autem nuper se ad eum lanistam contulit, qui, cum ante hanc pugnam tyro esset scientia, facile ipsum magistrum scelere, audaciæque superauit. nam cum hic Sex. Roscius esset Ameriæ, T. autem iste Roscius Romæ: cum hic filius assiduus in prædiis esset, cumque se voluntate patris rei familiari, vitæque rusticæ dedisset, iste autem frequens Romæ esset: occiditur ad

balneas Palatinas rediens à cœna Sex. Roscius. Spero ex hoc ipso non esse obscurum, ad quem suspicio maleficii pertineat. verum id quod adhuc est suspiciosum, nisi perspicuum res ipsa fecerit, hunc affinem culpæ iudicatore. Occiso Sex. Roscio primus Ameriam nuntiat Manlius Glaucia quidam, homo tenuis, libertinus, cliens, & familiaris istius T. Roscii: & nuntiat domum, non filii, sed T. Capitonis inimici. & cum post horam primam noctis occisus esset, primo diluculo nuntius hic Ameriam venit. decem horis nocturnis sex & quinquaginta millia passuum cisis peruolauit: non modo vt exoptatum inimico nuntium primus afferret, sed etiam cruorem inimici quàm recentissimum, telumque paulo antè è corpore extractum ostenderet. quadriduo, quo hæc gesta sunt, res ad Chryfogonum in castra L. Syllæ Volaterras defertur: magnitudo pecuniæ demonstratur: bonitas prædiorum (nam fundos decem & tres reliquit, qui Tyberim ferè omnes tangunt) huius inopia & solitudo commemoratur. demonstrat, cum pater huiusce Sex. Roscius, homo tam splendidus & graciosus, nullo negotio sit occisus, perfacile hunc, hominem incautum, & rusticum, & Romæ ignotum, de medio tolli posse. ad eam rem operam suam pollicetur. Ne diutius vos teneam iud. societates coitur. cum iam proscriptionis metio nulla fieret, & cum etiam qui antea metuerant, redirent, ac iam defunctos sese periculis arbitrarentur: hominis studiosissimi nobilitatis maceps fit Chryfogonus: tria prædia vel nobilissima Capitoni propria traduntur, quæ hodie possidet: in reliquis omnes fortunas iste T. Roscius nomine Chryfogoni, quemadmodum ipse dicit, impetum facit. hæc bona sexages HS, emuntur duobus millibus nummum. hæc omnia iud. imprudè L. Sylla facta esse certò scio. neq; enim mirum, cum eodem tempore & ea quæ præterita sunt, & ea quæ videntur instare, præparet: cum & pacis constituendæ rationem, & belli gerendi potestatem solus habeat: cum omnes in vnum spectent, vnus omnia gubernet: cum tot tantisque negotiis distentus sit, vt respirare liberè non possit: si aliquid non animaduerrat: cum præsertim tam multi occupationem eius obseruent, tempusque aucupetur: vt, simul atque ille despererit, aliquid huiusmodi moliantur. Huc accedit, quod quanuis ille foelix sit, sicut est, tamen in tanta foelicitate nemo potest esse in magna familia, qui neminem neq; seruū, neq; libertum improbū habeat. Interea iste T. Roscius vir optimus, procurator Chryfogoni, Ameriam venit, in prædia huius inuadit: hunc miserū, luctu perditum, qui nondum etiam paterno funeri iusta soluisset, nudum eiicit domo, atque focus patriis, diisque penatibus præcipitem iudices exturbat: ipse amplissimæ pecuniæ fit dominus: qui in sua re fuisset egètiissimus, erat (vt fit) insolens in aliena: multa palam domum suam auferebat, plura clam de medio remouebat: non pauca suis adiutoribus largè effuseque donabat: reliqua constituta auctione vendebat. Quod Amerinis vsque eò visum est indignum, vt vrbe tota fletus gemitusque fieret: etenim multa simul ante oculos versabantur: mors hominis florèntissimi Sex. Roscii crudelissima: filii autem eius egestas indignissima: cui de tanto patrimonio prædo iste nefarius ne iter quidem ad sepulchrū patrium reliquisset: bonorū emptio, flagitiosa possessio, furta, rapinæ, donationes. Nemo erat, qui non ardere omnia mallet, quàm videre in Sex. Roscii viri optimi atque honestissimi bonis iactantem se ac dominantem T. Roscium. Itaque decurionum decretum statim fit, vt Decemprimi proficiscantur ad L. Syllam: doceantque eum, qui vir Sex. Roscius fuerit: conquerantur de istorum scelere & iniuriis: orent, vt & illius mortui famam, & filii innocentis fortunas conseruatas velit. atque ipsum decretum quæso cognoscite. DECRETVM DECVRIONVM. Legati in castra veniunt. intelligitur iud. id quod iam antè dixi, imprudente L. Sylla scelera hæc & flagitia fieri: nam statim Chryfogonus & ipse ad eos accedit, & homines nobiles allegat iis qui peterent, ne ad Syllam adirent, & omnia Chryfogonum, quæ vellent, esse facturum pollicerentur. vsque adeò autem ille pertimuerat, vt mori mallet, quàm de his rebus Syllam doceri. Homines antiqui, qui ex sua natura cæteros fingerent,

cum ille confirmaret sese nomen Sex. Roscii de tabulis exempturum, prædia vacua filio traditurum: cumque id ita futurum T. Roscius Capito, qui in X legatis erat, admitteret, crediderunt: Ameriam re inorata reuerterunt. ac primò rem differre quotidie ac procrastinare isti cœperunt: deinde aliquanto lentius, nihil agere atque deludere: postremò (id quod facile intellectum est) insidias vitæ huiusce Sex. Roscii parare, neque sese arbitrari posse diutius alienâ pecuniam domino incolumi obtinere. Quod is simul atque sensit, de amicorum cognatorumque sententia Romam confugit, & sese ad Cæciliam Nepotis filiam, quam honoris causa nomino, contulit, qua pater vsus erat plurimum. in qua muliere iud. etiam nunc, id quod omnes semper existimauerunt, quasi exempli causa vestigia antiqui officii remanēt. ea Sex. Roscium inopem, eiectum domo, atque expulsam ex suis bonis, fugientem latronum tela & minas, recepit domum, hospitique oppresso iam, desperatoque ab omnibus, opitulata est. Eius virtute, fide, diligentia factum est, vt hic potius viuus in reos, quàm occisus in proscriptos referretur. Nam postquam isti intellexerunt summa diligentia vitam Sex. Roscii custodiri, neque sibi vllam cædis faciundæ potestatem dari: consilium ceperunt plenum sceleris, & audaciæ, vt nomen huius de parricidio deferrent: vt ad eam rem aliquem accusatorem veterem compararent, qui de ea re posset dicere aliquid, in qua re nulla subesset suspicio: denique, vt, quoniam crimine non poterant, tempore ipso pugnarent: ita loqui homines, quod iudicia tam diu facta non essent: condemnari eum oportere, qui primus in iudicium adductus esset: huic autem patronos propter Chryfogoni gratiam defuturos: de bonorum venditione, & de ista societate verbum esse facturum neminem: ipso nomine parricidii, & atrocitate criminis fore, vt hic nullo negotio tolleretur, cum ab nullo defensus esset. Hoc consilio atque adeò hac amentia impulsus, quem ipsi, cum cuperent, non potuerunt occidere, eum iugulandum vobis tradiderunt. Quid primum querat: aut vnde potissimum exordiar iudices: aut quod, aut à quibus auxilium petam: deorumne immortalium, populine Romani, vestramne, qui summam potestatem habetis, hoc tempore fidem implorem: pater occisus nefarie, domus obsessa, ab inimicis bona adempta, possessa, direpta: filii vita infesta, sæpe ferro atque insidiis appetita. Quid ab his tot maleficiis sceleris abesse videtur: tamen hæc aliis nefariis cumulant atque adaugent: crimen incredibile consingunt: testes in hunc & accusatores huiusce pecunia comparant: hanc conditionem misero ferunt, vt optet vtrum malit ceruices Roscio dare, an infusus in culeum supplicium parricidarum, per summum dedecus vitam amittere. Patronos huic defuturos putauerunt: defunt. Qui liberè dicat, qui cum fide defendat, id quod in hac causa est satis, quoniam quidem suscepi, non deest profectò iudices. Et forsitan in suscipienda causa temere impulsus adolescentia fecerim: quoniam quidem semel suscepi, licet hercules vndique omnes terrores, minæ, periculaque impendant omnia, succurram, atque subibo. Certum est, deliberatumque, quæ ad causam pertinere arbitror, omnia non modo dicere, verum etiam libenter, audacter, liberèque dicere. Nulla res tanta existat iudices, vt possit vim mihi maiorem adhibere metus, quàm fides. etenim quis tam dissoluto animo est, qui, hæc cum videat, tacere ac negligere possit: patrem meū, cum proscripi non esset, iugulastis: occisum in proscriptorum numerum retulistis: me domo mea per vim expulistis: patrimonium meum possidetis. Quid vultis amplius: etiamne ad subsellia cum ferro atque telis venistis, vt hinc aut iuguletis, aut condemnetis Sex. Roscium? Hominem lōgè audacissimum nuper habuimus in ciuitate C. Fimbriam, & quod inter omnes constat, nisi inter eos qui ipsi quoq; infaniunt, insanissimum. is cum curasset in funere C. Marii, vt Q. Scæuola vulneraretur, vir sanctissimus atque ornatissimus nostræ ciuitatis (de cuius laude neq; hinc locus est vt multa dicantur, neque plura tamen dici possunt, quàm populus R. memoria retinet) diem Scæuolæ dixit, posteaquam comperit eum posse viuere. Cum ab eo quæreretur,

quid tandem accusaturus esset eum, quem pro dignitate ne laudare quidem quisquam  
 satis commodè posset: aiunt hominem (vt erat furiosus) respondisse, quòd non totum  
 telum corpore recepisset. quo populus R. nihil vidit indignius, nisi eiusdem viri mor-  
 tem: quæ tantum potuit, vt omnes ciues suos perdidit & afflixerit: quos quia serua-  
re per compositionem volebat, ipse ab iis interemptus est. Estne hoc illi dicto atque  
 facto Fimbriæ non simillimum? Accusatis Sex. Roscium: quid ita? quia de manibus  
 vestris effugit, quia se occidi passus non est. Illud, quia in Scæuola factum est, ma-  
 gis indignum videtur: hoc, quia fit à Chryfogono, non est ferendum. Nam per deos  
 immortales, quid est in hac causa quod defensionis indigeat? qui locus ingenium  
 patroni requirit, aut oratoris eloquentiam magnopere desiderat? Totam causam iud.  
 explicemus, atque ante oculos expositam consideremus: ita facillimè, quæ res to-  
 tum iudicium contineat, & quibus de rebus nos dicere oporteat, & quid vos sequi  
 conueniat, intelligetis. Tres sunt res, quantum ego existimare possum, quæ ob-  
 stent hoc tempore Sex. Roscio, crimen aduersariorum, & audacia, & potentia. Crimi-  
 nis confitionem accusator Erucius suscepit. Audaciæ partes Roscii sibi poposce-  
 runt. Chryfogonus autem, is qui plurimum potest, potentia pugnat. de hisce omni-  
 bus rebus me dicere oportere intelligo. Quid igitur est? non eodem modo de omni-  
 bus: ideo quòd prima illa res ad meum officium pertinet, duas autem reliquas vobis  
 populus R. imposuit. Ego crimen oportet diluam. vos & audaciæ resistere, & homi-  
 num eiusmodi perniciosam atque intolerandam potentiam primo quoque tempo-  
 re extinguere, atque opprimere debetis. Occidisse patrem Sex. Roscius arguitur.  
 scelestum dii immortales ac nefarium facinus, atque eiusmodi, quo vno maleficio  
 scelera omnia complexa esse videantur. etenim si, id quod præclare à sapientibus di-  
 citur, vultu sæpe læditur pietas: quod supplicium satis acre reperietur in eum, qui  
 mortem obtulerit parenti, pro quo mori ipsum, si res postularet, iura diuina atque  
 humana cogebant? in hoc tanto, tam atroci, tam singulari maleficio, quod ita ra-  
 rò extitit, vt, siquando auditum sit, portenti ac prodigii simile numeretur, quibus  
 tandem te C. Eruci argumentis accusatorem censes vt oportere? nonne & audaciam  
 eius, qui in crimen vocetur, singularem ostendere, & mores feroces, immanemque na-  
 turam, & vitam vitiiis flagitiisque omnibus deditam, & denique omnia ad perniciem  
 profligata atque perditam? quorum tu nihil in Sex. Roscium, ne obiiciendi quidem  
 causa, contulisti. Patrem occidit Sex. Roscius: qui homo? adolescentulus corru-  
 ptus, & ab hominibus nequam inductus? Annos natus magis quadraginta. vetus vi-  
 delicet ficarius, homo audax, & sæpe in cæde versatus? at hoc ab accusatore ne di-  
 ci quidem audistis. Luxuries igitur hominem nimirum, & æris alieni magnitudo,  
 & indomitæ animi cupiditates ad hoc scelus impulerunt. De luxuria purgauit Eru-  
 cius, cum dixit hunc ne in conuiuio quidem vllò ferè interfuisse, nihil autem vn-  
 quam debuit. cupiditates porrò quæ possunt esse in eo, qui (vt ipse accusator obie-  
 cit) ruri semper habitavit, & in agro colendo vixerit? quæ vita maximè disiuncta  
 à cupiditate, & cum officio coniuncta. Quæ res igitur tantum istum furorem Sex.  
 Roscio obiecit? Patri, inquit, non placebat. Patri non placebat? quam ob causam?  
 necesse est enim eam quoque iustam, & magnam, & perspicuam fuisse. nam vt il-  
 lud incredibile est, mortem oblatam esse patri à filio sine plurimis & maximis cau-  
 sis: sic hoc verisimile non est, odio fuisse parenti filium sine causis multis, & ma-  
 gnis, & necessariis. Rursus igitur eodem reuertamur, & quæramus, quæ tanta vi-  
 tia fuerint in vnico filio, quare is patri displiceret. at perspicuum est, nullum fuis-  
 se. pater igitur amens, qui odisset eum sine causa, quem procrearat. At is quidem  
 fuit omnium constantissimus. ergo illud iam perspicuum profectò est, si neque a-  
 mens pater, neque perditus filius fuerit, neque odii causam patri, neque sceleris filio  
 fuisse. nescio, inquit, quæ causa odii fuerit: fuisse odium intelligo: quia antea, cum duos

filios haberet, illum alterum, qui mortuus est, secum omni tempore volebat esse, huc  
 in prædia rustica relegarat. quod Erucio accidebat in mala nugatoriæque accusatione,  
 idem mihi vsu venit in causa optima. ille quomodo crimen commentitium confir-  
 maret, non inueniebat: ego, res tam leues qua ratione infirmem ac diluam, reperire  
 non possum. Quid ais Eruci? tot prædia, tam pulchra, tam fructuosa Sex. Roscius filio  
 suo relegationis ac supplicii gratia colenda ac tuenda tradiderat? quid hoc: patrefamili-  
 as, qui liberos habet, præsertim homines illius ordinis, ex municipiis rusticanis, non-  
 ne optatissimum sibi putant esse, filios suos rei familiari maximè seruire, & in prædiis  
 colendis operæ plurimum studiique consumere? an amandarat huc sic, vt esset in agro,  
 ac tantummodo aleretur ad villam? vt commodis omnibus careret? quid, si constar,  
 hunc non modò colendis prædiis præfuisse, sed certis fundis patre viuo frui solitum es-  
 se: tamenne hæc attentata vita & rusticana, relegatio atque amandatio appellabitur? Vi-  
 des Eruci, quantum distet argumentatio tua ab re ipsa, atque à veritate. quod consue-  
 tudine patres faciunt, id quasi nouum reprehendis: quod beneuolentia fit, id odio fa-  
 ctum criminaris: quod honoris causa pater filio suo concessit, id eum supplicii causa  
 fecisse dicis. neque hæc tu non intelligis, sed vsque eò, quid arguas, non habes, vt  
 non modò tibi contra nos dicendum putes, verum etiam cõtra rerum naturam, con-  
 trarique consuetudinem hominum, contrarique opiniones omnium. At enim cum duos  
 filios haberet, alterum à se non dimittebat, alterum ruri esse patiebatur. quæso Eruci,  
 vt hoc in bonam partem accipias: non enim exprobradi causa, sed commonendi gra-  
 tia dicam. si tibi fortuna non dedit vt patre certo nascere, ex quo intelligere posses,  
 qui animus patrius in liberos esset: at natura certè dedit, vt humanitatis non parum  
 haberes. eò accessit studium doctrinæ, vt ne à literis quidem alienus esses. Ecquid tan-  
 dem tibi videtur (vt ad fabulas veniamus) fenex ille Cæcilianus minoris facere Euty-  
 chum filium rusticum, quàm illum alterum Cherestratum? (nam, vt opinor, hoc no-  
 mine est) alterum in vrbe secum honoris causa habere, alterum rus supplicii causa re-  
 legasse? Quid ad istas ineptias abis, inquires? quasi verò mihi difficile sit quauis mul-  
 tos nominatim proferre (ne longius abeam) vel tribules, vel vicinos meos, qui suos  
 liberos, quos plurimi faciunt, agricolas assiduos esse cupiunt. verum homines no-  
 tos sumere odiosum est: cum & illud incertum sit, velintne hi sese nominari: & ne-  
 mo vobis magis notus futurus sit, quàm est hic Eutyclus: & certè ad rem nihil in-  
 terfit, vtrum hunc ego comicum adolescentem, an aliquem ex agro Veiente nomi-  
 nem. etenim hæc conficta arbitror à poetis esse, vt effictos nostros mores in alienis  
 personis, expressamque imaginem nostram vitæ quotidianæ videremus. Age nunc,  
 refer animum sis ad veritatem, & considera, non modò in Umbria atque in ea vici-  
 nitate, sed in his veteribus municipiis, quæ studia à patribus familias maximè laudètur:  
 iam profectò te intelliges inopia criminum summam laudem Sex. Roscio vitio & culpæ  
 dedisse. At non modò hoc patrum voluntate liberi faciunt, sed permultos & ego noui,  
 & (nisi me fallit animus) vnusquisque vestrum, qui & ipsi incensi sunt studio, quod  
 ad agrum colendum attinet, vitamque hanc rusticam, quam tu probro & crimini pu-  
 tas esse oportere, & honestissimam & suauissimam esse arbitrantur. Quid censes hunc  
 ipsum Sex. Roscium, quo studio, & qua intelligentia esse in rusticis rebus? vt ex his  
 propinquis eius hominibus honestissimis audio, nõ tu in isto artificio accusatorio cal-  
 lidior es, quàm hic in suo. Verum, vt opinor, quoniam ita Chryfogono videtur, qui  
 huic nullum prædium reliquit, & artificium obliuiscatur, & studium deponat, licebit.  
 quod tamen miserum, & indignum est, feret tamen æquo animo iudices, si per vos  
 vitam & famam potest obtinere. Hoc verò est, quod ferri non potest, si & in hanc ca-  
 lamitatem venit propter prædiorum bonitatem & multitudinem, & quòd ea studiose  
 coluit, id erit ei maximè fraudi: vt parum miseræ sit, quòd aliis coluit, non sibi: nisi  
 etiam, quòd omnino coluit, crimini fuerit. nã tu Eruci accusator esses ridiculus,  
 bb.iiii.

si illis temporibus natus esses, cum ab aratro arcesserentur, qui Consules fierent. etenim, qui praesse agro colendo flagitium putes, profecto illum Attilium, quem sua manu spargentem semen, qui missi erant, conuenerunt: hominem turpissimum, atque inhonestissimum iudicares. at hercule maiores nostri longe aliter & de illo, & de caeteris talibus viris existimabant. Itaque ex minima tenuissimaque Rep. maximam & florentissimam nobis reliquerunt: suos enim agros studiose colebant, non alienos cupide appetebant. quibus rebus, & agris, & vrbibus, & nationibus, Remp. atque hoc imperium, & populi R. nomen auxerunt. Neque ego haec eo profero, quod conferenda sint cum hisce, de quibus nunc quaerimus: sed ut illud intelligatur, cum apud maiores nostros summi viri, clarissimi que homines, qui omni tempore ad gubernacula Reip. sedere debebant, tamen in agris quoque colendis aliquantum operam, temporisque consumpserint: ignosci oportere ei homini, qui se fateatur esse rusticum, cum ruri assiduus semper vixerit: cum praesertim nihil esset, quod aut patri gratius, aut sibi iucundius, aut re vera honestius facere posset. Odium igitur acerrimum patris in filium ex hoc opinor ostenditur Eruci, quod hunc ruri esse patiebatur. nunquid est aliud? Immo vero, inquit, est: nam istum exhaerere in animo habebat. Audio. nunc dicis aliquid, quod ad rem pertineat. nam illa opinor tu quoque concedis leuia esse atque inepta. conuiuia cum patre non inibat: quippe qui ne in oppidum quidem nisi perraro veniret. domum suam istum non ferere quisquam vocabat: nec mirum, quem neque in vrbe videret, neque rure vocaturus esset. verum haec quoque tu intelligis esse nugatoria. Illud, quod coepimus, videamus, quo certius argumentum odii reperiri nullo modo potest. exhaerere pater filium cogitabat. mitto quaerere, qua de causa: quaero, qui scias? tamen te dicere atque enumerare causas omnes oportebat: & id erat certi accusatoris officium, qui tanti sceleris argueret, explicare omnia vitia, atque peccata filii, quibus incensus parens potuerit animum inducere, ut naturam ipsam vinceret, ut amorem illum penitus insitum eiiceret ex animo, ut denique patrem esse sese obliuisceretur. quae sine magnis huiusce peccatis accidere potuisse non arbitror. Verum concedo tibi, ut ea praetereas, quae cum taces, nulla esse concedis. illum quidem voluisse exhaerere, certe tu planum facere debes. quid ergo affers, quare id factum putemus? verum nihil potes dicere. finge aliquid saltem commode, ut ne plane videaris id facere, quod aperte facis, huius miseri fortunis, & horum virorum talium dignitati illudere. exhaerere filium voluit: quam ob causam? nescio. exhaerere autem? non. quis prohibuit? cogitabat. cui dixit? nemini. quid est aliud, iudicio, ac legibus, ac maiestate vestra abuti ad quaestum, atque ad libidinem, nisi hoc modo accusare, atque id obiicere, quod planum facere non modo non possis, verum ne coneris quidem? nemo nostrum est Eruci, quin sciat tibi inimicitias cum Sex. Roscio nullas esse: vident omnes, qua de causa huic inimicus venias: sciunt huiusce pecunia te adductum esse. quid ergo est? ita tamen quaestus te cupidum esse oportebat, ut horum existimationem, & legem Memmiam putares aliquid valere oportere. accusatores multos esse in ciuitate vtile est, ut metu contineatur audacia. veruntamen hoc ita est vtile, ut ne plane illudamur ab accusatoribus. innocens est quisquam: veruntamen, quanquam abest a culpa, suspitione tamen non caret. tamen si miserum est, tamen ei, qui hunc accuset, possum aliquo modo ignoscere. cum enim aliquid habeat quod possit criminose ac suspiciosè dicere, aperte ludificari, & calumniari sciens non videatur. Quare facile omnes patimur esse quamplurimos accusatores, quod innocens, si accusatus sit, absolui potest: nocens, nisi accusatus fuerit, condemnari non potest. vtilius est autem absolui innocentem, quam nocentem causam non dicere. Anseribus cibaria publice locantur, & canes aluntur in Capitolio, ut significant si fures venerint. at fures internoscere non possunt, significant tamen, si qui noctu in Capitolium venerint: & quia id est suspiciosum, tamen si bestiae sunt, tamen in ea parte potius peccant, quae est cautior. quod si luce quoque canes latrent, cum deos salutatum aliqui venerint: opinor, iis crura suffringan-

34 tur, quod acres sint etiam tum, cum suspicio nulla sit. Simillima est accusatorum ratio. alii vestrum anseres sunt, qui tantummodo clamant, nocere non possunt: alii canes, qui & latrare, & mordere possunt. cibaria vobis praebere videmus: vos autem maxime debetis in eos impetum facere, qui merentur. hoc populo gratissimum est. deinde si voletis, etiam tum, cum verisimile erit aliquem commisisse, in suspitione latratote. id quoque concedi potest. sin autem sic ageris, ut arguatis aliquem patrem occidisse, neque dicere possitis aut quare, aut quomodo, ac tantummodo sine suspitione latrabitis: crura quidem vobis nemo suffringet: sed, si ego hos bene noui, litera illam, cui vos usque eo inimici estis, ut etiam eas omnes oderitis, ita vehementer ad caput affigent, ut postea neminem alium nisi fortunas vestras accusare possitis. Quid mihi ad defendendum dedisti bone accusator? quid hisce autem ad suspicandum? Ne exhaerere daretur, 35 veritus est. audio. sed qua de causa vereri debuerit, nemo dicit. Habebat pater in animo. planum fac. nihil est: non, quicum deliberarit, quem certiore fecerit, unde istud vobis suspicari in mentem venerit. cum hoc modo accusas Eruci, nonne hoc palam dicis? ego, quid acceperim, scio: quid dicam, nescio. vnum illud spectauit, quod Chryfogonus aiebat, neminem isti patronum futurum: de bonorum emptione, deque ea societate neminem esse, qui verbum facere hoc tempore auderet. haec te opinio falsa in istam fraudem impulit. non mehercule verbum fecisses, si tibi quenuquam responsurum putasses. Operae pretium erat, si animaduertistis iudices, negligentiam eius in accusando considerare. credo, cum vidisset, qui homines in hisce subselliis federet, quaesisse, num ille, aut ille defensurus esset: de me ne suspicatum quidem, quod antea causam publicam nullam dixerim. posteaquam inuenit, neminem eorum qui possunt, & solent: ita 36 negligens esse coepit, ut, cum in mentem veniret ei, resideret, deinde spatigaretur, nonnunquam etiam puerum vocaret, credo cui cenam imperaret: prorsus ut vestro confesso, & hoc conuentu pro summa solitudine abuteretur. perorauit aliquando, assedit. surrexi ego. respirare visus est, quod non alius potius diceret. coepi dicere. usque eo animaduerti iudices eum iocari, atque alias res agere, antequam Chryfogonum nominari. quem simul atque attingi, statim homo se erexit, mirari visus est. intellexi, quid eum pupugisset. iterum, ac tertio nominari. postea homines cursare vltro, & citro non destiterunt, credo, qui Chryfogono nuntiarent, esse aliquem in ciuitate, qui contra voluntatem eius dicere auderet: aliter causam agi, atque ille existimaret, aperiri bonorum emptionem, vexari pessime societatem, gratiam, potentiamque eius negligi, iudices diligenter attendere, populo rem indignam videri. Quae quoniam te fefellerunt Eruci, quoniamque vides versa esse omnia: causam pro Sex. Roscio si non commodè, at libere 37 dici: quem dedi putas, defendi intelligis: quos tradituros sperabas, vides iudicare: restitue nobis aliquando veterem tuam illam calliditatem, atque prudentiam: confitere huc ea spe venisse, quod putares hic latrocinium, non iudicium futurum. de parricidio causa dicitur. ratio ab accusatore reddita non est, quam ob causam patrem filius occiderit. quod in minimis noxiis, & in his leuioribus peccatis, quae magis crebra, & iam propè quotidiana sunt, maxime, & primum quaeritur, quae causa maleficii fuerit: id Erucius in parricidio quaeri non putat oportere. in quo scelere iudices, etiam cum multa causa conuenisse vnum in locum, atque inter se congruere videntur: tamen non temere creditur, neque leui coniectura res penditur, neque testis incertus auditur, neque accusatoris ingenio res iudicatur: cum multa antea commissa maleficia, tum vita hominis perditissima, tum singularis audacia ostendatur, necesse est: neque audacia solum, 38 sed summus furor, atque amentia. haec cum sint omnia, tamen extent oportet expressa sceleris vestigia, vbi, qua ratione, per quos, quo tempore maleficium sit admissum. quae nisi multa, & manifesta sunt, profecto res tam scelestas, tam atrox, tam nefarias credi non potest. magna est enim vis humanitatis: multum valet communio sanguinis: reclamitat istiusmodi suspitionibus ipsa natura: portentum atque monstrum certissimum

est, esse aliquem humana specie, & figura, qui tantum immanitate bestias vicerit, vt, propter quos hanc suauissimam lucem aspexerit, eos indignissime luce priuarit: cum etiam feras inter sese partus, atque educatio, & natura ipsa conciliet. Non ita multis ante annis aiunt T. Clœlium quendam Terracinensem, hominem non obscurum, cum cœnatus cubitum in idem conclaue cum duobus adolescentibus filiis isset, inuentum esse mane iugulatum. Cum neque seruus quisquam reperiretur, neque liber, ad quem ea suspicio pertineret: id ætatis autem duo filii propter cubantes ne sensisse 39 quidem se dicerent: nomina filiorum de parricidio delata sunt. Quid postea? erat sane suspiciosum. neutrum sensisse: ausum autem esse quenquam se in id cœclaue committere, eo potissimum tempore, cum ibidem essent duo adolescentes filii, qui & sentire, & defendere facile possent: erat porro nemo, in quem ea suspicio conueniret. tamen cum planum iudicibus esset factum, aperto ostio dormientes eos repertos esse: iudicio absoluti adolescentes, & suspicione omni liberati sunt. nemo enim putabat quenquam esse, qui, cum omnia diuina atque humana iura scelere nefario polluisset, fomnum statim capere potuisset: propterea quod qui tantum facinus commiserunt, non modo sine cura quiescere, sed ne spirare quidem sine metu possunt. Videtisne, quos nobis poetæ tradiderunt patris vlciscendi causa supplicium de matre sumpsisse, 40 cum præsertim deorum immortalium iussis atque oraculis id fecisse dicantur: tamen vt eos agitent furia, neque consistere vsquam patiantur: quod ne pii quidem sine scelere esse potuerunt. sic se res habet iudices: magnam vim, magnam necessitatem, magnam possidet religionem paternus, maternusque sanguis: ex quo siqua macula concepta est, non modo elui non potest, verum vsque eò permanat ad animum, vt fumus furor, atque amentia consequatur. Nolite enim putare, quemadmodum in fabulis sæpenumero videtis, eos, qui aliquid impiè sceleratèque commiserint, agitari, & perterreri furiarum tedis ardentibus. Sua quæque fraus, & suus terror maxime vexat: suum quæque scelus agitat, amentiaque afficit: suæ malæ cogitationes, conscientiaque animi terrent. Hæ sunt impiis assidua domesticaque furia, quæ dies noctesque parentum pœnas à consceleratissimis filiis repetant. hæc magnitudo maleficii facit, vt, nisi penè manifestum parricidium proferatur, credibile non sit, nisi turpis adolescentia, nisi omnibus flagitiis vita inquinata, nisi sumptus effusi cum probro at- 41 que dedecore, nisi prorupta audacia, nisi tanta temeritas, vt non procul abhorreat ab infania. Accedat huc oportet odium parentis, animaduersionis paternæ metus, amici improbi, serui conscii, tempus idoneum, locus opportunè captus ad eam rem: penè dicam, resperfas manus sanguine paterno iudices videant, oportet, si tantum facinus, tam immane, tam acerbum credituri sunt. quare hoc quo minus est credibile, nisi ostenditur: eò magis est, si conuincitur, vindicandum. Itaque cum multis ex rebus intelligi potest, maiores nostros non modo armis plus, quam cæteras nationes, verum etiam consilio sapientiaque potuisse: tum ex hac re vel maxime, quod in impios singulare supplicium inuenerunt. Qua in re quantum prudentia præstiterint iis, qui apud cæteros sapiētissimi fuisse dicuntur, considerate. prudentissima ciuitas Atheniensium, dum ea rerum potita est, fuisse traditur. eius porro ciuitatis sapientissimum 42 Solonem dicunt fuisse, eum, qui leges, quibus hodie quoque vtuntur, scripserit. is cum interrogaretur, cur nullum supplicium constituisset in eum, qui parentem necasset: respondit, se id neminem facturum putasse. sapienter fecisse dicitur, cum de eo nihil sanxerit, quod antea commissum non erat: ne non tam prohibere, quam admonere videretur. Quanto maiores nostri sapientius, qui, cum intelligerent, nihil esse tam sanctum, quod non aliquando violaret audacia, supplicium in parridas singulare excogitauerunt: vt, quos natura ipsa retinere in officio non potuisset, ii magnitudine pœnæ maleficio summouerentur: insui voluerunt in culleum viuos, atque ita in flumen deiici. O singularem sapientiam iudices. nonne videntur hunc hominem

ex rerum natura sustulisse & eripuisse, cui repente cælum, solem, aquam, terramque ademerunt: vt, qui cum necasset, vnde ipse natus esset, careret iis rebus omnibus, ex 43 quibus omnia nata esse dicuntur. noluerunt feris corpus obicere, ne bestiis quoque, quæ tantum scelus attigissent, immanioribus vteremur: nõ sic nudos in flumen deiicere, ne, cum delati essent in mare, ipsum polluerent, quo cætera, quæ violata sunt, expiari putantur. denique nihil tam vile, neque tam vulgare est, cuius partem vllam reliquerint. etenim quid tam est commune, quam spiritus viuis, terra mortuis, mare fluctuantibus, litus eiectis: ita viuunt dum possunt, vt ducere animã de cælo non queant: ita moriuntur, vt eorum ossa terra non tangat: ita iactantur fluctibus, vt nunquam abluantur: ita postremo eiiciuntur, vt ne ad faxa quidem mortui conuiescant. tanti maleficii crimen, cui maleficio tam insigne supplicium est constitutum, probare te Eruci censes posse talibus viris, si ne causam quidem maleficii protuleris: si hunc apud bonorum emptores ipsos accusares, eiq; iudicio Chryfogonus præfesset, tamè diligenti- 44 tius paratiusque venisses. vtrum, quid agatur, non vides: an, apud quos agatur: agitur de parricidio: quod sine multis causis suscipi non potest. apud homines autem prudentissimos agitur: qui intelligunt neminem ne minimum quidem maleficium sine causa admittere. Esto: causam proferre non potes. tamen si statim vicisse debeo, tamen de meo iure decedam, & tibi, quod in alia causa non concederem, in hac concedam, fretus huius innocentia. Non quæro abs te, quare patrem Sex. Roscius occiderit: quæro, quomodo occiderit. ita quæro abs te C. Eruci quomodo, & sic tecum agam, vt in eo loco vel respondendi, vel interpellandi tibi potestatem faciam: vel etiam, si quid voles, interrogandi. Quomodo occidit? ipse percussit, an aliis occidendum dedit? si ipsum arguis, Romæ non fuit. si per alios fecisse dicis: quæro, seruóne, an liberos? quos homines? indidémne Ameria, an hosce ex Vrbe sicarios? si Ameria, qui sunt hi: cur non nominantur? si Roma, vnde eos nouerat Roscius, qui Romam multis annis non venit, neque vnquam plus triduo fuit? Vbi eos conuenit? quicum locutus est? quomodo persuasit? pretium dedit? cui dedit? per quem dedit? vnde, aut quantum dedit? nonne his vestigiis ad caput maleficii perueniri solet? & simul tibi in mentem veniat facito, quemadmodum vitam huiusce depinxeris: hunc hominem ferum, atque agrestem fuisse: nunquam cum homine quoquam collocutum esse, nunquam in oppido constituisse. Qua in re prætereo illud, quod mihi maximo argumento ad huius innocentiam poterat esse: in rusticis moribus, in victu arido, in hac horrida, incultaque vita, istiusmodi maleficia gigni non solere. vt non omnem frugem neque arborem in omni agro reperire possis: sic non omne facinus in omni vita nascitur. in vrbe luxuries creatur: ex luxuria existat auaritia necesse est: ex auaritia erumpat audacia: inde omnia scelera ac maleficia gignuntur. Vita autem hæc rustica, quam tu agrestem vocas, parsimoniam, diligentiam, iustitiam magistra est. Verum hæc missa facio: illud quæro, is homo, qui, vt tute dicis, nunquam inter homines fuerit, per quos homines hoc tantum facinus, tam occultum, absens præsertim, conficere potuerit. multa sunt falsa iudices, quæ tamen argui suspiciose possunt. in his rebus si suspicio reperta erit, culpam inesse concedam. Romæ Sex. Roscius occiditur, cum in agro Amerino esset filius. literas, credo, misit alicui sicario, qui Romæ nouerat neminè. Arcessiuit aliquem: at quando? nuncium misit: quem? aut ad quem? pretio, gratia, spe, promissis induxit aliquem: nihil horum ne conungi quidem potest: & tamen causa de parricidio dicitur. Reliquum est vt per seruos id admiserit. O dii immortales, rem miseram & calamitosam. quod in tali crimine innocenti saluti solet esse vt seruos in quaestionem polliceatur, id Sex. Roscio facere non licet: vos, qui hunc accusatis, omnes eius seruos habetis: vnus puer victus quotidiani administer ex tanta familia Sex. Roscio relictus non est. Te nunc appello P. Scipio, tē Metelle: vobis aduocatis, vobis agentibus, aliquoties duos seruos paternos in quaestionem ab aduersariis Sex. Roscius postulauit. Meministisne T. Roscium

recusare? quid? ii serui vbi sunt? Chryfogonum iudices sectantur, apud eum sunt in honore, & in pretio. etiam nunc, vt ex his quærat, ego postulo, hic orat, atque obsecrat. Quid facitis? cur recusatis? dubitate etiam nunc iudices, si potestis, a quo sit Sex. Roscius occisus: ab eone qui propter illius mortem in egestate & insidiis versatur, cui ne quærendi quidem de morte patris potestas permittitur: an ab iis qui quæstionem fugitant, bona possident, in cæde, atque ex cæde viuunt? Omnia iudices in hac causa sunt misera, atque indigna: tamen hoc nihil neque acerbius, neque iniquius proferri potest. Mortis paternæ de seruis paternis quæstionem habere filio non licet: ne tandiu quidem dominus erit in suos, dum ex iis de patris morte quærat. Veniam, neque ita multo post ad hunc locum: nam hoc totum ad Roscios pertinet: de quorum audacia tum me dicturum pollicitus sum, cum Erucii crimina diluissem. Nunc Eruci ad te venio. conueniat mihi tecum, necesse est, si ad hunc malefium istud pertinet, aut ipsum sua manu fecisse, id quod negas: aut per aliquos liberos, aut seruos. Liberosne: quos neque vt conuenire potuerit, neque qua ratione inducere, neque vbi, neque per quos, neque qua spe, aut quo pretio, potes ostendere. Ego contra ostendo, non modo nihil eorum fecisse Sex. Roscium, sed ne potuisse quidem facere: quod neque Romæ multis annis fuerit, neque de prædiis vnquam temere discesserit. Restare tibi videbatur seruorum nomen, quod, quasi in portum reiectus à cæteris suspicionibus, confugere posses: vbi scopulum offendis eiusmodi, vt non modo ab hoc crimen resilire videas, verum omnem suspicionem in vosmetipsos recidere intelligas. Quid est ergo, quod tandem accusator inopia argumentorum confugerit? eiusmodi tempus erat, inquit, vt homines vulgò impune occiderentur: quare tu hoc, propter multitudinem sicariorum, nullo negotio facere potuisti. Interim mihi videris Eruci vna mercede duas res assequi velle, nos iudicio perfundere, accusare autem eos ipsos, a quibus mercedem accepisti. Quid ais? vulgò occidebantur: per quos? & a quibus? nonne cogitas te a sectoribus huc adductum esse? quid postea? nescimus per ista tempora eosdem ferè sectores fuisse collorum, & bonorum? ii denique, qui tum armati dies noctesque concursabant, qui Romæ erant assidui, qui omni tempore in præda & sanguine versabantur, Sex. Roscio temporis illius acerbiam iniquitatemque obiiciunt: & illam sicariorum multitudinem, in qua ipsi duces ac principes erant, huic crimini putabant fore: qui non modo Romæ non fuit, sed omnino, quid Romæ ageretur, nesciret, propterea quod ruri assiduus, quemadmodum tute confiteris, fuit. Vereor, ne aut molestus sim vobis iudices, aut ne ingeniis vestris videar diffidere, si de tam perspicuis rebus diutius disseram. Erucii criminatio tota, vt arbitror, dissoluta est: nisi fortè expectatis, vt illa diluam, quæ de peculatu, ac de eiusmodi rebus committitis, inaudita nobis ante hoc tempus ac noua, obiecit. Quæ mihi iste visus est ex alia oratione declamare, quam in alium reum commentaretur: ita neque ad crimen parricidii, neque ad eum qui causam dicit, pertinebant. de quibus quoniam verbo arguit, verbo fati est negare. Siquid est, quod ad testes referret: ibi nos quoque, vt in ipsa causa, paratiores reperiet, quam putabat. Venio nunc eò, quod me non cupiditas ducit, sed fides: nam si mihi liberet accusare, accusarem alios potius, ex quibus possem crescere: quod certum est non facere, dum vtrumuis licebit. is enim mihi videtur amplissimus, qui sua virtute in altiore locum peruenit, non qui ascendit per alterius incommodum & calamitatem. Desinamus aliquando ea scrutari, quæ sunt inania: quæramus, vbi malefium & est, & inueniri potest. Iam intelliges Eruci, certum crimen quam multis suspicionibus coarguatur. Tamen neque omnia dicam, & leuiter vnumquodque tangam: neque enim id facerem, nisi necesse esset: & id erit signi me inuitum facere, quod non prosequar longius, quam salus huius, & mea fides postulat. causam tu nullam reperiebas in Sex. Roscio: at ego in T. Roscio reperio. tecum enim mihi res est T. Rosci, quoniam istic sedes, ac te palam aduersarium esse profiteris. de Capitone post viderimus, si quemadmodum paratum esse audio, testis prodie-

rit. tum alias quoque suas palmas cognoscet, de quibus me ne audisse quidem suspicatur. L. Cassius ille, quem populus R. verissimum & sapientissimum iudicem putabat, identidem in causis quærere solebat, cui bono fuisset. sic vita hominum est, vt ad malefium nemo conetur sine spe atque emolumento accedere. Hunc quæsitorem, ac iudicem fugiebant, atque horrebant ii, quibus periculum creabatur: ideo quod, tametsi veritatis erat amicus, tamen natura non tam propensus ad misericordiam, quam implicatus ad seueritatem videbatur. ego, quanquam præest huic quæstioni & contra audaciam fortissimus, & ab innocentia clementissimus, tamen facile me paterer, vel illo ipso acerrimo iudice quærere, vel apud Cassianos iudices, quorum etiam nunc ii quibus causa dicenda est, nomen ipsum reformidant, pro Sex. Roscio dicere. in hac enim causa cum videret illos amplissimam pecuniam possidere, hunc in summa mendicitate esse, illud quidem non quærerent, cui bono fuisset, sed eo perspicuum crimen, & suspicionem potius ad prædam adiungeret, quam ad egestatem. quid, si accedit eodem, vt tenuis antea fueris? quid, si, vt avarus? quid, si, vt audax? quid, si, vt illius qui occisus est, inimicissimus? num quærenda causa, quæ te ad tantum facinus adduxerit? quid ergo horum negari potest? Tenuitas hominis eiusmodi est, vt dissimulari non queat: atque eo magis eluceat, quo magis occultatur. auaritiam præfers, qui societatem coieris de municipis, cognatique fortunis cum alienissimo. Quam sis audax (vt alia obliuiscar) hinc omnes intelligere potuerunt, quod ex tota societate, hoc est ex tot sicariis, solus tu inuentus es, qui cum accusatoribus sederes, atque os tuum non modo ostenderes, sed etiam offerres. Inimicitias tibi fuisse cum Sex. Roscio, & magnas rei familiaris controverfias cõcedas necesse est. Restat iudices vt hoc dubitemus, vter potius Sex. Roscium occiderit: is, ad quem morte eius diuitiæ venerint: an is, ad quem mendicitas. is, qui antea tenuis fuerit: an is qui postea factus sit egentissimus. is, qui ardens auaritia feratur infestus in suos: an is qui semper ita vixerit, vt quæstum nosset nullum, fructum autem eum solum, quem labore peperisset. is, qui omnium sectorum audacissimus sit: an is qui propter fori iudiciorumque insolentiam non modo subsellia, verum etiam urbem ipsam reformidat. postremo iudices, id quod ad rem mea sententia maxime pertinet, vtrum inimicus potius, an filius. Hæc tu Eruci tot & tanta si nactus esses in reo, quandiu diceres? quo te modo iactares? tempus hercule te citius, quam oratio deficeret: etenim in singulis rebus eiusmodi materies est, vt dies singulos possis consumere: neque ego non possum: non enim mihi tantum derogo, tametsi nihil arrogo, vt te copiosius, quam me, putem posse dicere. Verum ego forsitan propter multitudinem patronorum in grege annumerer: te pugna Cannensis accusatorem fat bonum facit. multos cæsos non ad Thrasimenum lacum, sed ad Seruilium vidimus. quis ibi non est vulneratus ferro Phrygio? non necesse est omnes commemorare, Curtios, Marios, denique Mamercos, quos iam ætas a præliis auocabat: postremo Priamum ipsum, senem Antistium, quem non modo ætas, sed etiam leges pugnare prohibebant. iam quos nemo propter ignobilitatem nominat, sexcenti sunt, qui inter sicarios, & de beneficiis accusabant. qui omnes (quod ad me attinet) vellem viuerent: nihil enim mali est, canes ibi quamplurimos esse, vbi permulti obseruandi, multa que seruanda sunt. verum (vt fit) multa sæpe imprudentibus imperatoribus vis belli, ac turba molitur. dum is in aliis rebus erat occupatus, qui summam rerum administrabat: erant interea, qui suis vulneribus mederentur, qui, tanquam si offusa Reipub. sempiterna nox esset, ita ruebant in tenebris, omniaque miscebant. a quibus miror, nequod iudiciorum esset vestigium, non subsellia quoque esse combusta: nam & accusatores, & iudices sustulerunt. hoc commodi est, quod ita vixerunt, vt testes omnes, si cuperent, interficere non possent. nam dum hominum genus erit, qui accuset eos, non deerit: dum ciuitas erit, iudicia fient. verum, vt cœpi dicere, & Erucius hæc si haberet in causa, quæ commemoravi, posset ea quanuis diu dicere, & ego iudi-

vix. s. 61.

vix. a. vnt  
7. n. a. vnt.



ces possum: sed in animo est (quemadmodum antè dixi) leuiter transire, ac tantummodo perstringere vnamquamque rem: vt omnes intelligant, me non studio accusare, sed officio defendere. Video igitur causas esse permultas, quæ istum impellerent. videamus nunc, ecquæ facultas suscipiendi maleficii fuerit. Vbi occisus est Sex. Roscius? Romæ. Quid tu Rosci, vbi tunc eras? Romæ. verum quid ad rem? & alii multi. quasi nunc id agatur, quis ex tanta multitudine occiderit: ac non hoc quærat, cum, qui Romæ sit occisus, vtrum verisimilius sit ab eo esse occisum, qui assiduus eo tempore Romæ fuerit: an ab eo, qui multis annis Romam omnino non accesserit. Age nunc, cæteras facultates quoque consideremus. Erat tum multitudo ficariorum, id quod commemorauit Erucius: & homines impune occidebantur. Quid? ea multitudo quæ erat? opinor, aut eorum qui in bonis erant occupati, aut eorum qui ab iis conducebantur vt aliquem occiderent. Si eos putas, qui alienum appetebant, tu es in eo numero, qui nostra pecunia diues es: sin eos, quos, qui leuiore nomine appellant, percussores vocant, quære, in cuius fide sint, & clientela: mihi crede, aliquem de societate tua reperies. & quicquid tu contra dixeris, id cum defensione nostra contendito. ita facillimè causa Sex. Roscii cum tua conferetur. Dices, quid postea, si Romæ assiduus fui? respondebo: at ego omnino non fui. Fateor me sectorem esse, verum & alii multi: at ego (vt tute arguis) agricola & rusticus. Non continuo, si me in gregem ficariorum contuli, sum ficarius. at ego profectò, qui ne noui quidem quenquam ficarium, longè absom ab eiusmodi crimine. Permulta sunt, quæ dici possunt, quare intelligatur summam tibi facultatem fuisse maleficii suscipiendi: quæ non modò iccirco prætereo, quòd te ipsum non libenter accuso: verum eò magis etiam, quòd, si de illis cædibus velim commemorare, quæ tum factæ sunt ista eadem ratione, qua Sex. Roscius occisus est, vereor ne ad plures oratio mea pertinere videatur. Videamus nunc strictim, sicut cætera, quæ post mortem Sex. Roscii abs te T. Rosci facta sunt: quæ ita aperta & manifesta sunt, vt mediussidius iudices, inuitus ea dicam: vereor enim cuiusmodi es Rosci, ne ita hunc videar voluisse seruare, vt tibi omnino non pepererim. Cum hoc vereor, & cupio tibi aliqua ex parte (quod salua fide possim) parcere, rursus immuto voluntatem meam: venit enim mihi in mentem oris tui. tene, cum cæteri focii tui fugerent, ac se occultarent, vt hoc iudicium non de illorum præda, sed de huius maleficio fieri videretur, potissimum tibi partes istas depoposcisse, vt in iudicio versarere, & federes cum accusatore? qua in re nihil aliud assequeris, nisi vt ab omnibus mortalibus audacia tua cognoscatur, & impudentia. Occiso Sex. Roscio, qui primus Ameriam nunciat? Mallius Glaucia, quem iam antea nominaui, tuus cliens & familiaris. Quid attinuit eum potissimum nunciare, quod si nullum iam antè consilium de morte, ac de bonis eius inieras, nullamque societatem neque sceleris, neque præmii cum homine vlllo coieras, ad te minimè omnium pertinebat? sua sponte Mallius nunciat? quid, quæso, eius intererat? an, cum Ameriam non huiusce rei causa venisset, casu accidit, vt id quod Romæ audierat, primus nunciaret? cuius rei causa venerat Ameriam? non possum, inquit, diuinare. eò rem iam adducam, vt nihil diuinatione opus sit. Qua ratione Roscio Capitori primum nunciauit? cum Ameriæ Sex. Roscii domus, vxor, liberique essent, cum tot propinqui cognatique optimè conuenientes, qua ratione factum est, vt iste tuus cliens, sceleris tui nuncius T. Roscio Capitori potissimum nunciaret? Occisus est à cœna rediens. nondum lucebat, cum Ameriæ scitum est. Quid hic incredibilis cursus: quid hæc tanta celeritas, festinatioque significat? non quæro, quis percusserit. nihil est Glaucia, quod metuas: non excutio te, si quid fortè ferri habuisti, non scrutor: nihil ad me arbitror pertinere. quoniam, cuius consilio occisus sit, inuenio, cuius manu sit percussus, non laboro. Vnum hoc fumo, quod mihi apertum tuum scelus, resque manifesta dat. vbi, aut vnde audiuit Glaucia, qui tam cito sciuit? fac audisse statim. quæ res eum nocte vna

tantum itineris contendere coegit? quæ necessitas eum tanta premebat, vt, si sua sponte iter Ameriam faceret, id temporis Roma proficisceretur? nullam partem noctis requiesceret? Etiamne in tam perspicuis rebus argumentatio quærenda, aut coniectura capienda sit? nonne vobis hæc quæ audistis, cernere oculis videmini iudices? non illum miserum, ignarum casus sui, redeuntem à cœna videtis? non positas insidias? non impetum repentinum? non versatur ante oculos vobis in cæde Glaucia? non adest iste T. Roscius? non suis manibus in curru collocat Autumedontem illum, sui sceleris acerbissimi, nefariæque victoriæ nuncium? non orat, vt eam noctem peruigilet? vt honoris sui causa laboret? vt Capitori quàm primum nunciet? Quid erat quod Capitonem primum scire voluerit? nescio: nisi hoc video, Capitonem in his bonis esse socium: de tribus & decem fundis tres nobilissimos fundos eum video possidere. Audio præterea, non hanc suspicionem nunc primum in Capitonem conferri, multas esse infames palmas, hanc primam esse tamen lemniscatam, quæ Romæ deferatur: nullum modum esse hominis occidendi, quo ille non aliquot occiderit: multos ferro, multos veneno. Habeo etiam dicere, quem contra morem maiorum, minorem annis LX de ponte in Tyberim deiecerit. Quæ si prodierit, atque adeò cum prodierit (scio enim proditurum esse) audiet. veniat modò, explicet suum volumè illud, quod ei planum facere possum Erucium conscripisse: quod aiunt illum Sex. Roscio intentasse, & minitatum esse, se omnia illa pro testimonio esse dicturum. O præclarum testem iudices: o grauitatem dignam expectatione: O vitam honestam, atque eiusmodi, vt libentibus animis ad eius testimonium vestrum iusiurandum accommodetis. Profectò non tam perspicuè istorum maleficia videremus, nisi ipsos cæcos redderet cupiditas, & auaritia, & audacia. Alter ex ipsa cæde volucrem nuncium Ameriam ad socium, atque ad magistrum suum misit: vt si dissimulare omnes cuperent se scire ad quem maleficio pertineret, tamen ipse apertum suum scelus ante omnium oculos poneret. Alter (si diis immortalibus placet) testimonium etiam in Sex. Roscium dicturus est. quasi verò id nunc agatur, vtrum id quod dixerit, credendum, an, quod fecerit, vindicandum sit. Itaque more maiorum comparatum est, vt in minimis rebus homines amplissimi testimonium de sua re non dicerent. Africanus, qui suo cognomine declarat tertiam partem orbis terrarum se subegisse, tamen, si sua res ageretur, testimonium non diceret. nam illud in talem virum non audeo dicere: si diceret, non crederetur. Videte nunc, quàm versa & mutata in peiorem partem sint omnia. cum de bonis, & de cæde agatur, testimonium dicturus est is qui & sector est, & ficarius: hoc est, qui & illorum ipsorum bonorum, de quibus agitur, emptor atque possessor est, & eum hominem occidendum curauit, de cuius morte quæritur. Quid tu vir optimè: ecquid habes quod dicas? mihi ausculta, vide ne tibi desis: tua quoque res permagna agitur. multa sceleratè, multa audacter, multa improbè fecisti: vnum stultissimè, profectò tua sponte, non de Erucii sententia. nihil opus fuit te isti credere: neque enim accusatore muto, neque teste quisquam vitur eo, qui de accusatoris subsellio surgit. huc accedit, quòd paulò tamè occultior atque tectior vestra ista cupiditas esset. nunc quid est, quod quisquam ex vobis audire desideret, cum, quæ facitis, eiusmodi sint, vt ea dedita opera à vobis contra vosmetipsos facere videamini? Age, nunc illa videamus iudices, quæ statim consecuta sunt. Ad Volaterras in castra L. Syllæ mors Sex. Roscii quadriduo, quo is occisus est, Chryfogono nunciatur. quæritur etiam nunc, quis eum nuncium miserit. Nonne perspicuum est, eundem qui Ameriam curat Chryfogonus, vt eius bona veneant statim. qui non norat hominem, aut rem? atqui ei venit in mentem prædia concupiscere hominis ignoti, quem omnino nunquam viderat? Soletis, cum aliquid huiuscemodi auditis iudices, continuo dicere, Neceffe est aliquem dixisse municipem, aut vicinum. ii plerunque indicant, per eos plerique produntur. Hic nihil est, quod suspicionem hanc putetis. non enim ego ita disputabo: verisimile est Roscios istam rem ad Chryfogonum detulisse: erat enim eis

cum Chryfogono iam antea amicitia. nam cum multos veteres à maioribus Roscii patronos, hospitesque haberent, omneis eos colere atque obseruare destiterunt, ac se in Chryfogoni fidem & clientelam contulerunt. Hæc possum omnia verè dicere: sed in hac causa coniectura nihil opus est: ipsos certò scio non negare, ad hæc bona Chryfogonum accessisse impulsu suo. Si eum, qui indicii partem acceperit, oculis cernetis: poteritisne dubitare iudices, qui indicarit? qui sunt igitur in istis bonis, quibus partem Chryfogonus dederit? duo Roscii. num quisnam præterea? nemo est iudices. num ergo dubium est, quin ii obtulerint hanc prædam Chryfogono, qui ab eo partem prædæ tulerunt? Age, nunc ex ipsius Chryfogoni iudicio Rosciorum factum cõsideremus. si nihil in ista pugna Roscii, quod operæpretium esset, fecerant, quam ob causam à Chryfogono tantis præmiis donabantur? si nihil aliud fecerunt, nisi rem detulerunt, nõne satis fuit his gratias agi? denique, vt perliberaliter ageretur, honoris aliquid haberi? cur tria prædia tantæ pecuniæ statim Capitoni dantur? cur, quæ reliqua sunt, iste Roscius omnia cum Chryfogono communiter possidet? nõne perspicuum est iudices, has manubias Rosciiis Chryfogonum re cognita concessisse? venit in decemprimis legatus in castra Capito. totam vitam, naturam, moresque hominis ex ipsa legatione cognoscite. nisi intellexeritis iudices, nullum esse officium, nullum ius tam sanctum atque integrum, quod non eius scelus, atque perfidia violarit, & imminuerit: virum optimum esse eum iudicatote. impedimento est, quò minus de his rebus Sylla doceatur: cæterorum Legatorum consilia, & voluntatem Chryfogono enunciat: monet, vt prouideat, ne palàm res agatur: ostendit, si sublata sit venditio bonorum, illum pecuniam grandem amissurum, sese capitis periculum aditurum: illum acuere: hos, qui simul erant missi, fallere: illum identidem monere, vt caueret: hisce insidiosè spem falsam ostendere: cum illo contra hos inire consilia, horum consilia illi enunciare: cum illo partem suam depacisci: hisce, aliqua fretus hora semper, omneis aditus ad Syllam intercludere. Postremò isto hortatore, authore, intercessore ad Syllam Legati non adierunt: istius fide, ac potius perfidia decepti, id quod ex ipsis cognoscere poteritis, si accusator voluerit testimonium eis denunciare, pro re certa spem falsam domum retulerunt. In priuatis rebus si qui rem mandatam non modò malitiosius gefisset, sui quæstus, aut commodi causa, verum etiam negligentius: eum maiores summum admisisse dedecus existimabant. itaque mandati constitutum est iudicium, non minus turpe quàm furti: credo propterea, quòd quibus in rebus ipsi interesse non possumus, in his operæ nostræ vicaria fides amicorum supponitur: quam qui lædit, oppugnat omnium commune præsidium, &, quantum in ipso est, disturbat vitæ societatem. non enim possumus omnia per nos agere: alius in alia est re magis vtilis: iccirco amicitia comparantur, vt commune commodum mutuis officiis gubernetur. quid recipis mandatum, si aut neglecturus, aut ad tuum commodum conuersurus es? cur mihi te offers, ac meis commodis officio simulato officis, & obstitas? recede de medio, per alium transigam. suscipis onus officii, quod te putas sustinere posse: quod minimè videtur graue iis, qui minimè ipsi leues sunt. Ergo iccirco turpis hæc culpa est, quòd duas res sanctissimas violat, amicitiam, & fidem. nam neque mandat quisquam ferè, nisi amico: neque credit, nisi ei, quem fidelem putat. Perditissimi est igitur hominis simul & amicitiam dissoluere, & fallere eum, qui læsus non esset, nisi credidisset. Itane est? in minimis rebus, qui mandatum neglexerit, turpissimo iudicio condemnatur necesse est? in re tanta, cum is, cui fama mortui, fortuna viui commendata sunt, atque concredita, ignominia mortuum affecerit, is inter honestos homines, atque adeò inter viuos numerabitur? in minimis priuatisque rebus etiam negligentia in crimen mandati iudiciumque infamia reuocatur, propterea quòd si rectè fiat, illum negligere oporteat qui mandarit, non illum qui mandatum receperit: in re tanta, quæ publicè gesta atque commissa sit, qui non negligentia priuatum aliquod

commodum læserit, sed perfidia legationis ipsius cerimoniam polluerit, maculæque affecerit: qua is tandem pœna afficietur? aut quo iudicio damnabitur? si hanc ei rem priuatim Sex. Roscius mandauisset, vt cum Chryfogono transigeret, atque decideret: inque eam rem fidem suam, si quid opus esse putaret, interponeret: ille qui sese facturum recepisset, nõne, si ex eo negotio tantulum in rem suam conuertisset, damnatus per arbitrum, & rem restitueret, & honestatem omnem amitteret? nunc non hanc ei rem Sex. Roscius mandauit: sed, id quod multo grauius est, ipse Sex. Roscius cum fama, vita, bonisque omnibus à Decurionibus publice Roscio mandatus est: & ex eo T. Roscius non paulum nescio quid in rem suam conuertit, sed hunc funditus euerit bonis: ipse tria prædia sibi depactus est, voluntatem Decurionum ac municipum omnium tantidem, quanti fidem suam, fecit. Videte iam porrò cætera iudices, vt intelligatis fingi maleficiũ nullũ posse, quo iste sese non contaminarit. in rebus minoribus socium fallere turpissimum est, æquèq; turpe, atque illud, de quo antè dixi: neque iniuria, propterea quòd auxilium sibi se putat adiunxisse, qui cum altero rem communicauit. ad cuius igitur fidem confugiet, cum per eius fidem læditur, cui se comiserit: atqui ea sunt animaduertenda peccata maximè, quæ difficillimè præcauentur. recti esse ad alienos possumus: intimi multa apertiora videant necesse est: socium verò cauere quĩ possumus: quem etiam si metuimus, ius officii lædimus. Rectè igitur maiores eum, qui socium fefellisset, in virorum bonorum numero non putarunt haberi oportere. At verò T. Roscius non vnum rei pecuniariæ sociũ fefellit (quod tamen graue est, tamen aliquo modo posse ferri videtur) verum nouem homines honestissimos, eiusdem muneris, legationis, officii, mandatorumque socios induxit, decepit, destituit, aduersariis tradidit, omni fraude & perfidia fefellit. qui de eius scelere suspicari nihil potuerunt, sociũ officii metuere nõ debuerunt: eius malitiam non viderunt, orationi vanæ crediderunt. Itaque nunc illi homines honestissimi propter istius insidias parum putantur cauti, prouidique fuisse. iste, qui in initio proditor fuit, deinde perfuga, qui primò sociorum consilia aduersariis enunciauit, deinde societatem cum ipsis aduersariis coit: terret etiã nos, ac minatur, tribus prædiis, hoc est præmiis sceleris ornatus. in eiusmodi vita iudices, in his tot tantisque flagitiis hoc quoque maleficiũ, de quo iudicium est, reperietis. etenim quærere ita debetis: vbi multa auarè, multa audacter, multa improbè, multa perfidiosè facta videtis, ibi scelus quoque latere inter illa tot flagitia putatote. tamen hoc quidè minimè latet, quòd ita promptum, & propositum est, vt nõ ex illis maleficiis, quæ in illo constat esse, hoc intelligatur: verum ex hoc, etiã si quod illorũ fortè dubitabitur, conuincatur. quid tandem quæso iudices? num aut ille lanista omnino iam à gladiis recessisse videtur: aut is discipulus magistro tantulum de arte cõcedere? par est auaritia, similis improbitas, eadè impudentia, gemina audacia. Etenim quoniam fidem magistri cognostis, cognoscite nũc discipuli æquitatè. dixi iam antea, sæpenumero postulatos esse ab istis duos seruos in quæstionem: tu semper T. Rosci recusasti. quæro abs te, inne qui postulabāt, indigni erāt, qui impetrarēt: an iste nõ comouebat, pro quo postulabāt: an res ipsa tibi iniqua videbatur? postulabāt homines nobilissimi, atque integerrimi nostræ ciuitatis, quos iam antea nominaui: qui ita vixerunt, talesque à pop. Ro. putantur, vt, quicquid dicerent, nemo esset, qui nõ æquum putaret. postulabāt autem pro homine miserimo, atque infelicissimo, qui vel ipse sese in cruciatum dari cuperet, dum de patris morte quæreretur. res porrò abs te eiusmodi postulabatur, vt nihil interesset, vtrum eã rem recusares, an de maleficio confiterere. Quæ cum ita sint, quæro abs te, quã ob causam recusaris. cum occiditur Sex Roscius, ibidè fuerunt. seruos ipsos, quod ad me attinet, neque arguo, neque purgo. quòd à vobis hoc pugnari video, ne in quæstionè dètur, suspiciosum est: quòd verò apud vos ipsos in honore tanto sunt, profectò necesse est, sciat aliquid: quod si dixerit.

rint, perniciosum vobis futurum sit. in dominos quæri de seruis iniquum est. anne quæritur? Sex. enim Roscius reus est: neque enim cum de hoc quæritur, vos dominos esse dicitis. cum Chryfogono sunt. ita credo: literis eorum, & vrbantate Chryfogonus ducitur, vt inter suos omnium deliciarum atque omnium artium puerulos ex tot elegantissimis familiis lectos, velit hos versari, homines penè operarios ex Amerina disciplina patrifamilix rusticani. Non est ita profectò iudices, non est verisimile, vt Chryfogonus horum literas adamarit, aut humanitatem: non vt rei familiaris negotio diligentiam cognorit eorum & fidem. Est quiddam, quod occultatur: quod quo studiosius ab ipsis opprimitur & absconditur, eo magis eminet & apparet. Quid igitur? Chryfogonus sui maleficii occultandi causa quæstionem de his haberi non vult: minimè iudices: non in omnibus arbitror omnia conuenire. ego in Chryfogono, quod ad me attinet, nihil eiusmodi suspicor, neque hoc mihi nunc primum in mentem venit dicere. Meministis me ita distribuisse initio causam: in crimen, cuius tota argumentatio permessa Erucio est: & in audaciâ, cuius partes Rosciis impositæ sunt. quicquid maleficii, sceleris, cædis erit, proprium id Rosciorum esse debet. nimiam gratiam potentiamque Chryfogoni dicimus & nobis ob stare, & perferri nullo modo posse: & à vobis, quoniam potestas data est, non modò infirmari, verum etiâ vindicari oportere. Ego sic existimo, qui quæri velit ex iis quos cõstat, cum cædes facta sit, affuisse, eum cupere verum inuenire: qui recuset, eum profectò, tametsi verbo non audeat, tamen re ipsa de maleficio suo confiteri. Dixi initio iudices, nolle me plura de istorum scelere dicere, quàm causa postularer, ac necessitas ipsa cogeret. nam & multæ res afferri possunt, & vnaquæque earum multis cum argumentis dici potest. verum ego, quod inuitus ac necessariò facio, neque diu, neque diligenter facere possum. quæ præteriri nullo modo poterant, ea leuiter iudices attingi. quæ posita sunt in suspicionibus, de quibus si cœpero dicere, pluribus verbis sit differendum: ea vestris ingeniis cõiecturæque committo. Venio nunc ad illud nomen aureum Chryfogoni: sub quo nomine tota societas statuitur: de quo iudices neque quomodo dicam, neque quomodo taceam, reperire possum. si enim taceo, vel maximam partem relinquo: si autem dico, vereor ne non ille solus (id quod ad me nihil attinet) sed alii quoque plures læsos se esse putent. tametsi ita res se habet, vt mihi in communem causam sectorum dicendum nihil magnopere videatur: hæc enim causa noua profectò & singularis est. Bonorum Sex. Roscii emptor est Chryfogonus. primum hoc videamus, eius hominis bona qua ratione venierunt, aut quomodo venire potuerunt. atque hoc non ita quæram iudices, vt id dicam, esse indignum hominis innocentis bona venisse: si enim hæc audientur, ac liberè dicentur, non fuit tantus homo Sex. Roscius in ciuitate, vt de eo potissimùm cõqueramur. verum ego hoc quæro: quâ potuerunt ista ipsa lege, quæ de proscriptione est, siue Valeria est, siue Cornelia (nõ enim noui, nec scio) verum ista ipsa lege bona Sex. Roscii venire quâ potuerunt: scriptum enim ita dicunt esse, vt eorum bona veneant, qui proscripti sunt: quo in numero Sex. Roscius non est. aut eorum, qui in aduersariorum præfidiis occisi sunt. dũ præfidia vlla fuerunt, in Syllæ præfidiis fuit, posteaquã ab armis recesserunt, in summo otio rediēs à cœna Romæ occisus est. si lege, bona quoque lege venisse fateor. si autè constat contra omnes nõ modò veteres leges, verum etiâ nouas occisum esse: bona quo iure, aut quomodo, aut qua lege venierint, quæro. in quæ hoc dicam, quæris Eruci? non in eum, quem vis, & putas: nã Syllã & oratio mea ab initio, & ipsius eximia virtus omni tempore purgauit. ego hæc omnia Chryfogonũ fecisse dico, vt ementiretur, vt malum ciuem Roscium fuisse fingeret, vt eum apud aduersarios occisum esse diceret, vt his de rebus à legatis Amerinorum doceri L. Syllã passus non sit. denique etiâ illud suspicor, omnino hæc bona nõ venisse: id quod postea si per vos iudices licitum erit, aperietur: opinor enim esse in lege, quam ad diem

proscriptiones, venditionesque fiant, nimirum ad Cal. Iun. Aliquot post menses & homo occisus est, & bona venisse dicuntur. Profectò aut hæc bona in tabulas publicas nullas redierunt, nõsque ab isto nebulone facilius eludimur, quàm putamus: aut, si redierunt, tabulæ publicæ corruptæ aliqua ratione sunt: nam lege quidem bona venire non potuisse constat. Intelligo me ante tempus iudices hæc scrutari, & pro modo errare, qui, cum capiti Sex. Roscii mederi debeam, reduuiam curem: non enim laborat de pecunia, non vllius rationem sui commodi ducit: facile egestatem suam se laturum putat, si hac indigna suspicione, & ficto crimine liberatus sit. Verum quæro à vobis iudices, vt hæc pauca, quæ restant, ita audiat, vt partim me dicere pro me ipso puteris, partim pro Sex. Roscio: quæ enim mihi ipsi indigna & intolerabilia videntur, quæque ad omnes, nisi prouidemus, arbitror pertinere: ea pro me ipso, ex animi mei sensu ac dolore pronuncio. Quæ ad huius vitæ casum, causamque pertineant, & quid hic pro se dici velit, & qua conditione contentus sit, iam in extrema oratione nostra iudices audietis. Ego hæc à Chryfogono mea sponte remoto Sex. Roscio quæro: primum, quare ciuis optimi bona venierint: deinde, quare hominis eius, qui neque apud aduersarios occisus est, bona venierint, cum in eos solos lex scripta sit: deinde, quare aliquanto post eam diem venierint, quæ dies in lege præfinita est: deinde cur tantulo venierint. quæ omnia, si quemadmodum solent liberti nequam, & improbi facere, in patronum suum voluerit conferre, nihil egerit: nemo est enim qui nesciat, propter magnitudinem rerum multa multos partim conueniente, partim imprudente L. Syllã cõmississe. Placet igitur in his rebus aliquid imprudentia præteriri? Non placet iudices: sed necesse est. etenim si Iupiter Optimus Maximus, cuius nutu & arbitrio cœlum, terra, mariaque reguntur, sæpe ventis vehementioribus, aut immoderatis tempestatibus, aut nimio calore, aut intolerabili frigore hominibus nocuit, vrbes deleuit, fruges perdidit, quorum nihil pernicie causa diuino consilio, sed vi ipsa, & magnitudine rerum factum putamus: at contra, cõmoda quibus vtimur: lucemque qua fruimur: spiritumque quem ducimus, ab eo nobis dari, atque impertiri videmus: quid miramur, L. Syllam, cum solus Rempub. regeret, orbemque terrarum gubernaret, imperiique maiestatem, quam armis receperat, legibus confirmaret, aliqua animaduertere non potuisse? nisi hoc mirum est, quod vis diuina assequi non possit, si id mens humana adepta non sit. Verum vt hæc missa faciam, quæ iã facta sunt: ex iis quæ nunc maximè fiunt, nõne quiuis potest intelligere, omnium architectum & machinatorem vnum esse Chryfogonum, qui Sex. Roscii nomen deferendum curauit? hoc iudicium, cuius honoris causa accusare se dixit Erucius.

DESUNT NON PAUCA.

aptam, & ratione dispositam se habere existimant, qui in Sallentinis aut in Brutiis habent, vnde vix ter in anno audire nuncium possunt. alter tibi descendit de palatio, & ædibus suis: habet animi relaxandi causa rus amœnum & suburbanum, plura præterea prædia, neque tamen vllum nisi præclarum & propinquum: domus referta vasis Corinthiis & Deliacis, in quibus est authepsa illa, quam tanto pretio nuper mercatus est, vt, qui prætereuntes pretium enumerari audiebant, fundum venire arbitrarentur. Quid præterea calati argenti, quid stragulæ vestis, quid pictarum tabularum, quid signorum, quid marmoris apud illum putatis esse? tantum scilicet, quantum è multis splendidisque familiis, in turba & rapinis coaceruari vna in domo potuit. Familiam verò quantam, & quàm variis cum artificiis habeat, quid ego dicam? mitto hæc arteis vulgareis, coquos, pistores, lecticarios: animi & aurium causa tot homines habet, vt quotidiano cantu vocum, & neruorum, & tibiarum, nocturnisque cõuiuuiis tota vicinitas perfonet. In hac vita iudices, quos sumptus quo-

tidianos, quas effusiones fieri putatis: quæ verò conuiuia: honesta, credo, in eiusmodi domo: si domus hæc habenda est potius, quam officina nequitia, & diuersorum flagitiorum omnium. ipse verò quemadmodum composito & delibuto capillo passim per forum volitet cum magna caterua togatorum, videtis iudices: vt omnes despiciat, vt hominem præ se neminem putet, vt se solum beatum, solum potentem putet. quæ verò efficiat, & quæ conetur, si velim commemorare, vereor iudices, ne quis imperitior existimet me causam nobilitatis victoriâque voluisse lædere. tametsi meo iure possum, si quid in hac parte mihi non placeat, vituperare: non enim vereor, ne quis alienum me animum habuisse à causa nobilitatis existimet. sciunt ii qui me norunt, me pro illa tenui infirmâque parte, posteaquam id quod maximè volui, fieri non potuit, vt componeretur: id maximè defendisse, vt ii vincerent, qui vicerunt. Quis enim erat qui non videret humilitatem cum dignitate de amplitudine contendere: quo in certamine periti ciuis erat non se ad eos iungere, quibus incolumibus & domi dignitas, & foris authoritas retineretur. quæ perfecta esse, & suum cuique honorem, & gradum redditum, gaudeo iudices, vehementerque lætor: eaque omnia deorum voluntate, studio populi Rom. consilio, & imperio, & foelicitate L. Syllæ gesta esse intelligo. Quod animaduersum est in eos, qui contra omni ratione pugnarunt: non debeo reprehendere. quod viris fortibus, quorum opera eximia in rebus gerendis exitit, honos habitus est: laudo. quæ vt fierent, iccirco pugnatum esse arbitror, meque in eo studio partium fuisse confiteor. sin autem id actum est, & iccirco arma sumpta sunt, vt homines postremi pecuniis alienis locupletarentur, & in fortunas vniuscuiusque imperum facerent, & id non modo te prohibere non licet, sed ne verbis quidem vituperare: tum verò in isto bello non recreatus, neque restitutus, sed subactus oppressusque populus Rom. est. Verum longè aliter est: nihil horum est iudices: non modo non lædetur causa nobilitatis, si istis hominibus resistetis, verum etiam ornabitur. etenim qui hæc vituperare volunt, Chryfogonum tantum posse queruntur: qui laudare volunt, cõcessum ei non esse commemorant. ac iam nihil est, quod quisquam aut tam stultus, aut tam improbus sit, qui dicat, Vellem quidem liceret, hoc dixissem: dicas licet. Hoc fecissem: facias licet, nemo prohibet. Hoc decreuissem: decerne, modo rectè: omnes approbabunt. Hoc iudicissem: laudabunt omnes, si rectè & ordine iudicaris. dum necesse erat, resque ipsa cogebat, vnus omnia poterat. qui posteaquam magistratus creauit, legesque constituit: sua cuique procuratio authoritasque est restituta. quam si retinere volunt ii qui receperunt: in perpetuum poterunt obtinere. sin has cædes, & rapinas, & hos tantos, tamque profusos sumptus aut facient, aut approbabunt: nolo in eos grauius quicquam ne ominis quidem causa dicere: vnum hoc dico, nostri isti nobiles, nisi vigilantes, & boni, & fortes, & misericordes erunt, iis hominibus in quibus hæc erunt, ornamenta sua concedant necesse est. quapropter desinant aliquando dicere, malè aliquem locutum esse, si quis verè ac liberè locutus sit: desinant suam causam cum Chryfogono communicare: desinant, si ille læsus sit, de se aliquid detractum arbitrari: videant, ne turpe miserumque sit, eos, qui equestrem splendorem pati non potuerunt, serui nequissimi dominationem ferre posse. quæ quidem dominatio iudices, in aliis rebus antea versabatur: nunc verò quam viam munitet, quò iter affectet, videtis: ad fidem, ad iusiurandum, ad iudicia vestra, ad id quod solum propè in ciuitate sincerum, sanctumque restat: hicne etiam sese putat aliquid posse Chryfogonus: hic etiam potens esse vult: o rem miseram atque acerbam, neque mehercules hoc indignè fero, quod verear, ne quid possit: verum quòd ausus est, quòd sperauit sese apud tales viros aliquid ad perniciem posse innocenti, id ipsum queror. Iccirco ne expectata nobilitas, armis, atq; ferro Rempublicam recuperauit, vt ad libidinem suam liberti seruulique nobilium, bona, for-

tunas vestras, nostrasque vexare possent: si id actum est, fateor me errasse, qui hoc maluerim: fateor insanisse, qui cum illis senserim: tametsi inermis iudices sensi. sin autem victoria nobilium ornamento, atque emolumento Reipub. populoque R. debet esse: tum verò optimo, & nobilissimo cuique meam orationem gratissimam esse oportet. quòd si quis est, qui & se, & causam lædi putet, cum Chryfogonus vituperetur: is causam ignorat, se ipsum propè non nouit: causa enim splèdidior fiet, si nequissimo cuique resistetur: ille improbissimus Chryfogoni fautor, qui sibi cum illo rationem communicatam putat, læditur, cum ab hoc splèdore causæ separatur. Verum hæc omnis oratio (vt iam antè dixi) mea est: qua me vti Respub. & dolor meus, & istorum iniuria coegit. sed Roscius horum nihil indignum putat: neminem accusat: nihil de suo patrimonio queritur: putat homo imperitus morum, agricola, & rusticus, ista omnia, quæ vos per Syllam gesta esse dicitis, more, lege, iure gentium facta: culpa liberatus, & crimine nefario solutus, cupit à vobis discedere: si hac indigna suspitione careat, animo æquo se carere suis omnibus commodis dicit. rogat, oratque te Chryfogone, si nihil de patris fortunis amplissimis in suam rem conuertit, si nulla in re te fraudauit, si tibi optima fide sua omnia cõcessit, adnumerauit, appendit, si vestitum, quo ipse tectus erat, annulumque dedit, os suum tibi tradidit, si ex omnibus rebus se ipsum nudum, neque præterea quicquam excepit: vt sibi per te liceat innocenti amicorum opibus vitam in egestate degere. Prædia mea tu possides: ego aliena misericordia viuo. concedo: & quòd animus æquus est, & quia necesse est. Mea domus tibi patet, mihi clausa est. fero. Familia mea maxima vteris: ego seruum habeo nullum. patior, & ferendum puto. Quid vis amplius? quid insequeris? quid oppugnas? qua in re tuam voluntatem lædi à me putas? vbi tuis commodis officio? quid tibi obsto? si spoliatorum causa vis hominem occidere, spoliasti. quid queris amplius? si inimicitiarum, quæ sunt tibi inimicitia cū eo, cuius antea prædia possedisti, quàm ipsum cognosti: sin metuis: ab eone aliquid metuis, quem vides ipsum ab sese tam atrocem iniuriam propulsare non posse: sin, quòd bona, quæ Roscii fuerunt, tua facta sunt, iccirco hunc illius filium studes perdere: nonne ostendis, id te vereri, quòd præter ceteros tu metuere non debeas, ne quado liberis proscriptorum bona patria reddantur? Facis iniuriam Chryfogone, si maiorem spem emptionis tuæ in huius exitio ponis, quàm in iis rebus, quas L. Sylla gessit. Quod si tibi causa nulla est, cur hunc miserum tanta calamitate affici velis: si tibi omnia sua præter animam tradidit, nec sibi quicquam paternum, ne monumenti quidem causa, reseruauit: per deos immortales, quæ ista tanta crudelitas est, quæ tam fera immanisque natura? quis vnquam prædo fuit tam nefarius, quis pirata tam barbarus, vt, cum integrâ prædam sine sanguine habere posset, cruenta spolia detrahere mallet? scis hunc nihil habere, nihil audere, nihil posse, nihil vnquam contra rem tuâ cogitasse: & tamen oppugnas eum, quem neque metuere potes, neque odisse debes, neque quicquam habere iam reliqui vides, quòd ei detrahere possis. nisi hoc indignū putas, quòd vestitum federe in iudicio vides, quem tu è patrimonio tãquam è naufragio nudū extulisti. quasi verò nescias hunc & alii & vestiri à Cæcilia Balearici filia, Nepotis sorore, spectatissima foemina: quæ cum patrem clarissimum, amplissimos patruos, ornatissimum fratrem haberet, tamen, cum esset mulier, virtute perfecit, vt, quanto honore ipsa ex illorum dignitate afficeretur, non minora illis ornamenta ex sua laude redderet. An quòd diligenter defenditur, id tibi indignum facinus videtur? mihi crede, si pro patris eius hospitibus, & gratia vellent omnes huius hospites adesse, & auderent liberè defendere, satis copiosè defenderetur: sin autem pro magnitudine iniuriæ, proque eo, quòd summa Reipub. in huius periculo tentatur, hæc omnes vindicarent, cõsistere mehercule vobis isto in loco nō liceret. nunc ita defenditur, non fanè vt molestè ferre aduersarii debeant, neque vt se potentia superari putent. quæ domi gerenda sunt, ea per

Cæciliam transigunt. fori iudicii que rationem Messala, ut videtis iudices, suscepit. qui si iam satis ætatis atque roboris haberet, ipse pro Sex. Roscio diceret. quoniam ad dicendum impedimento est ætas, & pudor, qui ornat ætatem: causam mihi tradidit, quem sua causa cupere ac debere intelligebat. Ipse assiduitate, consilio, auctoritate, diligentia perfecit, ut Sex. Roscii vita erepta de manibus sectorum, sententiis iudicum permitteretur. Nimirum iudices pro hac nobilitate pars maxima civitatis in armis fuit: hæc acta res est, ut nobiles restituerentur in civitatem, qui hoc facerent, quod facere Messalam videtis, qui caput innocentiis defenderent, qui iniuriæ resisterent, qui, quantum possent, in salute alterius, quam in exitio mallent ostendere. quod si omnes, qui eodem loco nati sunt, facerent: & Resp. ex illis, & ipsi ex invidia minus laborarent. Verum si à Chrisogono iudices non impetramus, ut pecunia nostra contentus sit, vitam ne petat. si ille adduci non potest: ut, cum ademerit nobis omnia, quæ nostra erant propria, ne lucem quoque hæc, quæ communis est, eripere cupiat. si non satis habet avaritiam suam pecunia explere, nisi etiam crudelitate sanguinis perlitus sit: unum per fugium iudices, una spes reliqua est Sex. Roscio, eadem quæ Reip. vestra pristina bonitas, & misericordia: quæ si manet, salvi etiam nunc esse possumus. sin ea crudelitas, quæ hoc tempore in Rep. versata est, vestros quoque animos (id quod fieri profecto non potest) duriores acerbioresque reddidit: actum est iudices: inter feras satius est ætatem degere, quam in hac tanta immanitate versari. Ad eam rem vos reseruari estis, ad eam rem delecti, ut eos condemnaretis, quos sectores, ac sicarii iugulare non potuissent: Solent hoc boni imperatores facere: cum prælium committunt, ut in eo loco, quo fugam hostium fore arbitrentur, milites collocent, in quos, si qui ex acie fugerint, de improviso incidant. nimirum similiter arbitratur isti bonorum emptores, vos hæc tales viros federe, qui excipiant eos, qui de suis manibus effugerint. Dii prohibeant iudices, ut hoc quod maiores consilium publicum vocari voluerunt, præsidium sectorum existimetur. An vero iudices vos non intelligitis, nihil aliud agi, nisi ut proscriptorum liberi quavis ratione tollantur, & eius rei initium in vestro iureiurando, atque in Sex. Roscii periculo queri? Dubium est, ad quem maleficio pertineat, cum videatis ex altera parte sectorum, inimicum, sicarium, eundemque accusatorem hoc tempore: ex altera egentem, probatum suis filium, in quo non modo culpa nulla, sed ne suspicio quidem potuit consistere? Nunquid hæc aliud videtis obstare Roscio, nisi quod patris bona venierunt? Quod si id vos suscipitis, & eadem in re operam vestram profitemini: si iccirco sedetis, ut ad vos adducantur eorum liberi, quorum bona venierunt: caute per deos immortales iudices, ne nova, & multo crudelior per vos proscripcio instaurata esse videatur. Illam priorè, quæ facta est in eos qui arma capere potuerunt, tamen senatus suscipere noluit, ne quid acrius, quam more maiorum comparatum est, publico consilio factum videretur. hæc vero, quæ ad eorum liberos, atque infantium puerorum incunabula pertinet, nisi hoc iudicio à vobis reiicitis, & aspernamini: videte per deos immortales, quem in locum Remp. peruenturam putetis. Homines sapientes, & ista auctoritate, & potestate præditos, qua vos estis, ex quibus rebus maxime Resp. laborat, iis maxime mederi convenit. Vestrum nemo est, quin intelligat populum R. qui quondam in hostes lenissimus existimabatur, hoc tempore domestica crudelitate laborare. Hanc tollite ex civitate iudices: hæc pati nolite diutius in hac Rep. versari: quæ non modo id habet in se mali, quod tot civis atrocissime sustulit: verum etiam hominibus lenissimis ademit misericordiam consuetudine in commodorum. nam cum omnibus horis aliquid atrociter fieri videmus, aut audimus, etiam qui natura mitissimi sumus, assiduitate molestiarum sensum omnem humanitatis ex animis amittimus.

Desit fortasse quippiam.

## Pro Q. Roscio Comædo,

ORATIO III.

Multa, quæ desunt, quærenda.

malitiam naturæ, crederetur. is scilicet vir optimus, & singulari fide præditus, qui suo iudicio tabulis suis testibus uti conatur. solent ferè dicere, qui per tabulas hominis honesti pecuniam expensam tulerunt, Ego talem virum corrumpere potui, ut mea causa falsum in codicem referret: Expecto, quam mox Cherea hac oratione utatur, Ego talem hanc manum plenam perfidiæ, & hos digitos meos impellere potui, ut falsum perscriberent nomen: quod si ille suas proferet tabulas, proferet suas quoque Roscius. erit in illius tabulis hoc nomen: at in huius non erit. cur potius illius, quam huius credetur: scripsisset ille, si non iussu huius expensum tulisset: non scripsisset hic, quod sibi expensum ferri iussisset: nam quemadmodum turpe est scribere quod non debeat: sic improbum est non referre quod debeas. æquè enim tabulæ condentur eius, qui verum non retulit: & eius, qui falsum perscripsit. Sed ego copia & facultate causæ confusus, vide, quo progrediar. si tabulas C. Fannius accepti & expensi proferat suas, in suam rem, suo arbitratu scriptas: quo minus secundum illum iudicetis, non recuso. Quis hoc frater fratri, quis parens filio tribuit, ut, quodcunque retulisset, id ratum haberet: ratum habebit Roscius, proferat: quod tibi fuerit persuasum, huic erit persuasum: quod tibi fuerit probatum, huic erit probatum. Paulò antè à M. Perpenna P. Satori tabulas poscebamus, nunc tuas C. Fanni Cherea solius flagitamus: & quo minus secundum eas lis detur, non recusamus. Quid ita non proferas? non conficit tabulas: immò diligentissimè. non refert parva nomina in codices: immò omnes summas. leve, & tenue hoc nomen MS CCCIOOO sunt: quomodo tibi tanta pecunia extraordinaria iacet: quomodo MS CCCIOOO in codice accepti & expensi non sunt: pro dii immortales, esse quoniam tanta audacia præditum, qui, quod nomen referre in tabulas timeat, id petere audeat: quod in codicem iniuratus referre noluit, id iurare in litem non dubitet: quod sibi probare non possit, id persuadere alteri conetur: Nimirum cito ait me indignari de tabulis: non habere se hoc nomen in codice accepti & expensi relatum confitetur, sed in adversariis patere contendit. Usque eone te diligis, & magnificè circumspicis, ut pecuniam non ex tuis tabulis, sed adversariis petas: suum codicem testis loco recitare, arrogantia est: suarum perscriptionum, & literarum adversaria proferre, non amentia est: quod si eandem vim, diligentiam, auctoritatemque habent adversaria, quam tabulæ: quid attinet codicem instituere, conscribere, ordinem conservare, memoriæ tradere literarum vetustatem: sed si, quod adversariis nihil credimus, iccirco codicem scribere instituimus: quod etiam apud omnes leve & infirmum est, id apud iudicem grave & sanctum esse ducetur: quid est quod negligenter scribamus adversaria: quid est quod diligenter conficiamus tabulas: qua de causa: quia hæc sunt menstrua, illæ sunt æternæ: hæc delentur statim, illæ servantur sanctè: hæc parvi temporis memoriæ, illæ perpetuæ existimationis fidem & religionem amplectuntur: hæc sunt deiecta, illæ in ordinem confectæ. Itaque adversaria in iudicium protulit nemo: codicem protulit, tabulas recitavit. Tu C. Piso tali fide, virtute, gravitate, auctoritate ornatus, ex adversariis pecuniam petere non aures. ego, quæ clara sunt consuetudine, diutius dicere non debeo. Illud vero, quod ad rem vehementer pertinet, quero: quam pridè hoc nomen Fanni in adversaria retulisti: Erubescit: quid respondeat, nescit: quid fingat exemplo, non habet. Sunt duo menses iam, dices: tamen in codicem acceptum

cc.iiii.

& expensum referri debuit. Amplius sunt sex menses: cur tãdiu iacet hoc nomen in aduersariis: quid, si tandem amplius triënum est: quomodo, cum omnes, qui tabulas conficiant, menstruas penè rationes in tabulas transferant, tu hoc nomen triënum amplius in aduersariis iacere pateris? Vtrum cætera nomina in codicem accepti & expensi digesta habes, an non: si non, quomodo tabulas conficis: si etiã, quamobrem, cū cætera nomina in ordinem referebas, hoc nomen triënio amplius, quod erat in primis magnum, in aduersariis relinquebas? Nolebas sciri, debere tibi Roscium: cur scribebas: rogatus eras, ne referres: cur in aduersariis scriptum habebas? Sed hæc quanquam firma esse video: tamen ipse mihi satisfacere non possum, nisi à C. Fannio ipso testimonium sumo, hanc pecuniam ei nõ deberi. Magnum est quod conor: difficile est quod polliceor: nisi eundem & aduersarium, & testem habuerit Roscius, nolo vincat. Pecunia tibi debebatur certa, quæ nunc petitur per iudicem, in qua legitimæ partis sponsio facta est. hîc tu si amplius HS nummo petisti, quàm tibi debitum est: causam perdidisti: propterea quòd aliud est iudiciũ, aliud est arbitrium. Iudicium est pecuniæ certæ, arbitriũ incertæ. Ad iudiciũ hoc modo venimus, vt totam litẽ obtineamus, aut amittamus: ad arbitriũ hoc animo adimus, vt neque nihil, neq; tantũ, quantũ postulauimus, consequamur. Eius rei ipsa verba formulæ testimonio sunt. Quid est in iudicio: directum, asperum, simplex. si peteret HS 1000 dari: hic, nisi planum facit HS 1000 ad libellam sibi deberi, causam perdit. Quid est in arbitrio: mite, moderatum, quantum æquius & melius sit dari. ille tamen confitetur plus se petere, quàm debeat: sed satis superq; habere dicit, quod sibi ab arbitro tribuatur. Itaque alter causæ confidit, alter diffidit. quæ cum ita sint, quæro abs te, quid ita de hac pecunia, de his ipsis HS 1000, de tuarũ tabularũ fide compromissum feceris, arbitrum sumpseris, quantum æquius, & melius sit dari repromittitue, si pateret. Quis in hanc rem fuit arbiter? Vtinam is quidẽ Romæ esset: Romæ est. Iam vtinam adesset in iudicio: adest. Vtinam federet in consilio C. Pisonis: ipse C. Piso est. Eundemne tu arbitrum, & iudicem sumebas: eidem & infinitam largitionẽ remittebas, & eundem in angustissimam formulam sponsionis concludebas? Quis vnquam ad arbitrum, quantum petiit, tantum abstulit: nemo, quantum enim æquius esset sibi dari, petiit. de quo nomine ad arbitrum adisti, de eo ad iudicem venisti. cæteri cum ad iudicem causam labefactari animaduertunt, ad arbitrum confugiunt: hic ab arbitro ad iudicem venire est ausus: qui cum de hac pecunia, de tabularũ fide arbitrum sumpserit, indicauit sibi pecuniam non deberi. Iam duæ partes causæ sunt cõfectæ: adnumerasse sese negat: expensum tulisse non dicit, cum tabulas nõ recitat. reliquum est, vt stipulatum se esse dicat: præterea enim quemadmodum certam pecuniam petere possit, non reperio. Stipulatus es: vbi? quo die? quo tempore? quo præsentem? quis spondidisse me dicit: nemo. Hîc ego si finem faciam dicendi, satis fidei & diligentia mex, satis causæ & controuersia, satis formulæ & sponsioni, satis etiam iudici fecisse videar, cur secundum Roscium iudicari debeat. Pecunia petita est certa, cum tertia parte sponsio facta est. hæc pecunia, necesse est, aut data, aut expensa lata, aut stipulata sit. datam non esse, Fannius confitetur: expensam latam non esse, codices Fannii confirmant: stipulatam non esse, taciturnitas testium concedit. Quid ergo est: quòd & reus is est, cui & pecunia leuissima, & existimatio sanctissima fuit semper: & iudex est is, quem nos non minus bene de nobis existimare, quàm secundum nos iudicare velimus: & aduocatio ea est, quam propter eximium splendorem, vt iudicem vnum, vereri debeamus: perinde ac si in hanc formulã omnia iudicia legitima, omnia arbitria honoraria, omnia officia domestica, conclusa, & comprehensa sint, perinde dicemus. Illa superior fuit oratio necessaria, hæc erit volũtaria: illa ad iudicem, hæc ad C. Pisonẽ: illa pro reo, hæc pro Roscio: illa victoriæ, hæc bonæ existimationis causa comparata. Pecuniam petis Fanni à Roscio, quam: dic audacter & aperte: vtrum, quæ

tibi ex societate debeat, an quæ ex liberalitate huius promissa sit & offertata: quorum alterum est grauius & odiosius: alterum leuius & facilius. Quæ ex societate debeat: quid ais? hoc iam non leuiter ferendum est, neque negligenter defendendum. Siqua enim sunt priuata iudicia summæ existimationis, & penè dicam capitis, tria hæc sunt, fiducia, tutela, societatis. æquè enim perfidiosum & nefariũ est, fidem frangere, quæ continet vitam: & pupillum fraudare, qui in tutelam peruenit: & socium fallere, qui se in negotio cõiunxit. Quæ cum ita sint: qui sit qui socium fraudarit, & fefellerit, consideremus: dabit enim nobis iam tacitè vita acta in alterutram partem firmũ & graue testimonium. Q. Roscius: quid ais: nõne vt ignis in aquam coniectus continuo restinguitur, & refrigeratur: sic referuẽs falsum crimen in purissimam & castissimam vitam collatum statim concidit & extinguitur? Roscius socium fraudauit: potest hoc homini huic hære peccatum, qui mediussidius (audacter dico) plus fidei, quàm artis, plus veritatis, quàm disciplina possidet in se: què populus Rom. meliorem virum, quàm histriõnem esse arbitratur: qui ita dignissimus est scena propter artificium, vt dignissimus sit curia propter abstinentiam. Sed quid ego ineptus de Roscio apud Pisonem dico: ignotum hominẽ scilicet pluribus verbis commendo. estne quisquam omnium mortalium, de quo melius existimes tu? estne quisquam, qui tibi purior, pudentior, humanior, officiosior, liberalior videatur: quid tu Saturi, qui contra hunc venis, existimas aliter: nõne, quotiescunque in causa in nomen huius incidisti, toties hunc & virum bonum esse dixisti, & honoris causa appellasti: quod nemo nisi aut honestissimo, aut amicissimo facere consuevit. Quæ in re mihi ridiculè es visus esse inconstans, qui eundem & læderes, & laudares, & virum optimum, & hominem improbissimum esse diceres: eundem tu & honoris causa appellabas, & virum primum esse dicebas, & sociũ fraudasse arguebas. sed, vt opinor, laudem veritati tribuebas: crimen gratiæ concedebas: de hoc, vt existimabas, prædicabas: Chereæ arbitrati causam agebas. fraudauit Roscius. est hoc quidem auribus, animisque hominum absurdum. Quid, si tandem aliquem timidũ, dementem, diuitem, inertem nactus esset, qui experiri non posset: tamen incredibile esset. Veruntamen, quem fraudarit, videamus. C. Fannium Cheream Roscius fraudauit. Oro, atque obsecro vos, qui nostis, vitam inter se vtriusque conferte: qui non nostis, faciem vtriusq; considerate. nõne ipsum caput, & supercilia illa penitus abrasa olere malitiam, & clamitare calliditatem videntur: nõne ab imis vnguibus vsq; ad verticem summum, siquam cõiecturam affert hominibus tacita corporis figura, ex fraude, fallaciis, mendaciis constare totus videtur: qui iccirco capite & superciliis semper est rasis, ne vllum pilum viri boni habere dicatur. Cuius personam præclare Roscius in scena tractare consuevit. neque tamen pro beneficio ei par gratia refertur: nam Ballionem illum improbissimum, & periurissimum lenonem cū agit, agit Cheream. persona illa, lutulenta, impura, inuisa, in huius moribus, natura, vitæque est expressa. qui quamobrem Roscium similem sui in fraude & malitia existimavit, nihil videtur: nisi forte quòd præclare hunc imitari se in persona lenonis animaduertit. Quamobrem etiam atque etiam considera C. Pisonem, quis, quem fraudasse dicatur, Roscius Fannium: quid est hoc? probus improbum, pudens impudentem, periurum castus, callidum imperitus, liberalis audum: incredibile est. quemadmodum, si Fannium Roscium fraudasse diceretur, vtrunq; ex vtriusque persona verisimile videretur, & Fannium per malitiam fecisse, & Rosciũ per imprudentiam deceptum esse: sic, cum Roscius Fannium fraudasse arguatur, vtrunque incredibile est, & Roscium quicquã per avaritiam appetisse, & Fannium quicquam per se bonitate mississe. Principia sunt huiusmodi: spectemus reliqua. HS 1000 Q. Roscius fraudauit Fannium. qua de causa? subridet Saturius veterator, vt sibi videtur. ait, propter ipsa HS 1000. video: sed tamen, cur ipsa HS 1000 tam vehementer cõcupierit, quæro. Nam

tibi M. Perpenna, C. Pifo certè tanti non fuisset, vt socium fraudaretis. Roscio cur tati fuerit, causam requiro. Egebat: immò locuples erat. Debebat: immò in suis nūmis versabatur. Auarus erat: immò etiam antè quàm locuples, semper liberalissimus munificentissimūque fuit. Prò deūm hominūque fidem, qui HS CCC ICCC. CCC ICCC. CCC ICCC quæstus facere voluit (nā certè HS CCC ICCC. CCC ICCC. CCC ICCC merere & potuit, & debuit, si potest Dionysia HS CCC ICCC. CCC ICCC merere) is per summā fraudem, & malitiam, & perfidiam HS ICCC appetiit: & illa fuit pecunia immanis, hæc paruula: illa honesta, hæc sordida: illa iucunda, hæc acerba: illa propria, hæc in causa, & in iudicio collocata. Decē his annis proximis HS sexages honestissime consequi potuit, noluit: laborem quæstus recepit, quæstum laboris reiecit: populo R. adhuc seruire non destitit, sibi seruire iam pridem destitit. Hoc tu vnquam Fanni faceres: sed si hos quæstus recipere posses, non eodem tēpore & gestum, & animam ageres: Dic nunc te ab Roscio HS ICCC circumscriptū esse: qui tantas, & tam infinitas pecunias non propter inertiam laboris, sed propter magnificentiam liberalitatis repudiavit. Quid ego nunc illa dicam, quæ vobis in mentem venire certo scio: Fraudabat te in societate Roscius. sunt iura, sunt formulæ de omnibus rebus constitutæ, ne quis aut in genere iniuriæ, aut ratione actionis errare possit. Expressæ sunt enim ex vniuscuiusque damno, dolore, incommodo, calamitate, iniuria publicæ à Prætore formulæ, ad quas priuata lis accommodatur. Quæ cum ita sint: cur non arbitrium pro socio adegeris Q. Roscium, quæro. formulam non noras: notissima erat. iudicio graui experiri nolebas: quid ita: propter familiaritatem veterem: cur ergo lædis: propter integritatē hominis: cur igitur insimulas: propter magnitudinem criminis: itane verò, quem per arbitrum circumuenire non posses, cuius de ea re proprium erat iudicium, hunc per iudicem condemnabis, cuius de ea re nullum est arbitrium: quin tu hoc crimen aut obiice, vbi licet agere: aut iacere noli, vbi non oportet. tamen iam hoc tuo testimonio crimen sublatum est. Nam quo tu tempore illa formula vti noluisti, nihil hunc in societatem fraudis fecisse ostendisti. fecit pactionē: num tabulas habet, an non: si non habet, quemadmodum pactio est: si habet, cur non nominas: Dic nūc, Roscium abs te petisse, vt familiarem suum sumeres arbitrum: non petiit. Dic pactionem fecisse, vt absolueretur: non pepigit. Quære, quare sit absolutus. quod erat summa innocentia, & integritate. Quid enim factum est: venisti domum vltro Roscii: fatiffecisti: quod temere commisisses in iudicium vt denunciaret, rogasti vt ignosceret: te affuturum negasti, deberi tibi ex societate nihil, clamitasti. iudici hic denunciauit: absolutus est. tamen fraudis ac furti mentionem facere audes: Perstat in impudentia: pactionem enim, inquit, mecum fecerat. iccirco videlicet ne condemnaretur: Quid erat causæ, cur metueret ne condemnaretur: res erat manifesta: furtum erat apertum. Cuius rei furtum factum erat: exorditur magna cum expectatione veteris histriionis exponere societatem. Panurgus, inquit, fuit Fannii. is fuit ei cum Roscio communis. hic primum questus est non leuiter Saturius, communem factum esse gratis cum Roscio, qui pretio proprius fuisset Fannii. Largitus est scilicet homo liberalis & dissolutus, & bonitate affluens Fannius Roscio. sic puto. Quoniam ille hic constitit paulisper, mihi quoque necesse est paulum commorari. Panurgum tu Saturi proprium Fannii dicis fuisse: at ego totum Roscii fuisse contendo. Quid erat enim Fannii: corpus. Quid Roscii: disciplina. facies nō erat, ars erat pretiosa. ex qua parte erat Fannii, non erat HS ICCC: ex qua parte erat Roscii, amplius erat HS CCC ICCC. nemo enim illum ex trūco corporis spectabat, sed ex artificio comico æstimabat. Nam illa membra merere per se non amplius poterant duodecim æris: disciplina, quæ erat ab hoc tradita, locabat se non minus HS CCC ICCC. O societatem captiosam & indignam, vbi alter HS ICCC, alter CCC ICCC quod sit, in societatem affert. Nisi iccirco molestè pateris, quod

HS ICCC tu ex arca proferebas, HS CCC ICCC ex disciplina & artificio Roscius probebat. quam enim rem, & expectationem: quod studium & quem fauorem secum in scenam attulit Panurgus: quod Roscii fuit discipulus. Qui diligebant hunc, illi fauebant: qui admirabantur hunc, illum probabant: quidenique huius nomen audierant, illum eruditum & perfectum existimabant. Sic est vulgus, ex veritate pauca, ex opinione multa æstimat. Quid sciret ille, perpauci animaduertebant: vbi didicisset, omnes quærebant: nihil ab hoc prauum & peruersum produci posse arbitrabantur.

18 Si veniret ab Statilio, tamen si artificio Roscium superaret, aspicere nemo posset: nemo enim, sicut ex improbo patre probum filium nasci: sic ex pessimo histrione bonum comædū fieri posse existimaret. Quia veniebat à Roscio, plus etiā scire, quàm sciebat, videbatur. quod item nuper in Erote comædo vsu venit: qui postea quàm è scena non modò sibilis, sed etiam cōuicio explodebatur, sicut in arā confugit in huius domū, disciplinam, patrociniū, nomē. Itaque per breui tempore, qui ne in nouissimis quidem erat histriionibus, ad primos peruenit comædos. Quæ res extulit eum: vna commendatio huius: qui tamen Panurgum illum non solum, vt Roscii discipulus fuisse diceretur, domum recepit, sed etiam summo cum labore, stomacho, miseriæque erudiit. nam quo quisque est solertior, & ingeniosior, hoc docet iracundius & laboriosius: quod enim ipse celeriter arripuit, id cum tardè percipi videt, discruciat. Paulò longius oratio mea prouecta est hac de causa, vt cōditionē societatis diligenter cognosceretis. Quæ deinde consecuta: Panurgum, inquit, hunc seruum communem Q. Flauius Tarquiniensis quidam interfecit. In hanc rem, inquit, me cognitorem dedisti: lite contestata, iudicio damni iniuria constituto, tu sine me cum Flauio decidisti: vtrum pro dimidia parte, an pro tota societate: planius dicam, vtrum pro me, an pro me & pro te: pro me: potui. exemplo multorum licitum est: iure fecerunt multi: nihil in ea re tibi iniuriæ feci: pete tu tuum: exige, & aufer quod debetur: suam quisque partem iuris possideat, & persequatur. At enim tu tuum negotium gessisti bene: gere & tu tuum bene. Magno tuam dimidiam partē decidisti: magno & tu tuā partē decide. HS CCC ICCC tu abstulisti: si fit hoc verò, HS CCC ICCC tu quoque aufer. Sed hanc decisionem Roscii, oratione, & opinione augere licet: re & veritate mediocrem & tenuem esse inuenietis: accepit enim agrum tēporibus iis, cum iacerent prætia prædiorū: qui ager neque villam habuit, neque ex vlla parte fuit cultus. qui nunc multo pluris est, quàm tunc fuit: neque id est mirum: tū enim propter Reipub. calamitates omnium possessiones erant incertæ, nunc deūm immortalium benignitate, omnium fortunæ sunt certæ. tum erat ager incultus sine tecto, nunc est cultissimus cum optima villa. Veruntamen, quoniam natura tam maleuolus es, nunquam ista te molestia & cura liberabo. præclare suū negotium gessit Roscius, fundum fructuosissimum abstulit: quid ad te: tuam partem dimidiam, quemadmodum vis, decide. vertit hic rationē, & id, quod probare non potest, fingere conatur. de tota re, inquit, decidisti. Ergo huc vniuersa causa deducitur, vtrum Roscius cum Flauio de sua parte, an de tota societate fecerit pactionem. nam ego Roscium, siquid communi nomine tetigit, confiteor præstare debere societati. societatis, non suas lites redemit, cum fundum à Flauio accepit. quid, ita satis non dedit, amplius à se neminem petiturum: qui de sua parte decidit, reliquis integram relinquit actionem. qui pro sociis tranfigit, satisfacit neminem eorum postea petiturum. Quid ita

19 Flauio sibi cauere non venit in mentem: nesciebat videlicet Panurgum fuisse in societate: sciebat. nesciebat Fannium Roscio esse socium: præclare: nam iste cum eo litem cōtestatam habebat. cur igitur decidit, & non restipulatur, neminem amplius petiturum: cur de fundo decidit, & iudicio non absoluitur: cur tam imperitè facit, vt nec Roscium stipulatione alliget, neque à Fannio iudicio se absoluat: Est hoc primum & ex cōditione iuris, & ex consuetudine cautionis grauissimum, & firmis-

simum argumentum: quod ego pluribus verbis amplecterer, si non alia certiora & clariora testimonia in causa haberem. Et ne fortè me hoc frustra pollicitum esse prædices, te, te inquam Fanni ab tuis subselliis contra te testem suscitabo. Criminatio tua quæ est? Roscium cum Flauio pro societate decidisse. Quo tempore? abhinc annis xv. Defensio mea quæ est? Roscium pro sua parte cum Flauio transgisse. Repromittis tu abhinc triennium Roscio. quid? recita istam restipulationem clarius. Attende quæso Piso: Fannium inuitum, & huc, atque illuc tergiuersantem, testimonium contra se dicere cogo. Quid enim restipulatio clamat: QVOD A FLAVIO ABSTVLERO, PARTEM DIMIDIAM INDE ROSCIO ME SOLVTVRVM SPONDEO. Tua vox est Fanni. quid tu auferre potes à Flauio, si Flavius nihil debet? quid hic porro nunc restipulatur, quod iam pridem ipse exegit? quid verò Flavius tibi daturus est, qui Roscio omne, quod debuit, dissoluit? cur in re tam veteri, in negotio tam confecto, in societate dissoluta, noua hæc restipulatio interponitur? quis est huius restipulationis scriptor, testis, arbiter? quis? tu Piso: tu enim Q. Roscium pro opera, pro labore, quod cognitor fuisset, quod vadimonia obisset, rogasti vt Fannio daret HS CCC ICCC hac conditione, vt, siquid ille exegisset à Flauio, partem eius dimidiam Roscio dissolueret. Satisne ista restipulatio dicere tibi videtur aperte, Roscium pro se decidisse? At enim forsitan hoc tibi veniat in mentem, repromississe Fannium Roscio, siquid à Flauio exegisset, eius partem dimidiam: sed omnino exegisse nihil, quid? tu non exitum exactiois, sed initiū repromissionis spectare debes: neque, si ille persequi noluit, non, quod in se fuit, iudicauit Roscium suas, non societatis lites redemisse. quid, si tandem planum facio, post decisionem veterem Roscii, post repromissionem recentem hanc Fannii, HS CCC ICCC Fannium à Q. Flauio Panurgi nomine abstulisse: tamen diutius illudere viri optimi existimationi Q. Roscii audebit? Paulò antè quærebam, id quod vehementer ad rem pertinebat, qua de causa Flavius, cum de tota lite faceret pactionem, neque satis acciperet à Roscio, neque iudicio absolueretur à Fannio. nunc verò (id quod mirum & incredibile est) requiro, quamobrè, cum de tota re decidisset cum Roscio, HS CCC ICCC separatim Fannio dissoluit. Hoc loco Saturi quid pares respòdere, scire cupio: vtrum omnino Fannium à Flauio HS CCC ICCC non abstulisse? an alio nomine, & alia de causa abstulisse? si alia de causa, quæ ratio tibi cum eo intercesserat? nulla. addictus erat tibi: non frustra tempus contero: omnino, inquit, HS CCC ICCC à Flauio non abstulit. neque Panurgi nomine, neque cuiusquam. Si planum facio post hanc recentem stipulationem Roscii HS CCC ICCC à Flauio te abstulisse: nunquid causæ est, quin ab iudicio abeas turpissimè victus: quo teste igitur hoc planum faciam? venerat, vt opinor, hæc res in iudicium: certè, quis erat petitor? Fannius. quis reus? Flavius. quis iudex? Cluuius. ex his vnus mihi testis est producendus, qui pecuniam datã dicat. quis est ex his grauissimus? sine controuersia, qui omnium iudicio comprobatus est, iudex. quem igitur ex his tribus à me testem spectabis? petitozem? Fannius est: contra se nunquam testimonium dicet. reum? Flavius est. is iam pridem est mortuus: si viueret, verba eius audiretis, iudicem? Cluuius est. quid is dicit? HS CCC ICCC Panurgi nomine Flauium Fannio dissoluisse. quem tu si ex censu spectas, eques R. est: si ex vita, homo clarissimus est: si ex te, iudicem sumpstisti: si ex veritate, id quod scire potuit & debuit, dixit. Nega, nega nunc, equiti R. homini honesto, iudici tuo, credi oportere. circumspicit, æstuat, negat nos Cluuii testimoniū recitatuos. recitabimus. erras: inani, & tenui spe te cõsolaris. Recita testimoniū T. Manilii, & C. Lusci Ocreæ, duorum senatorum, hominum ornatissimorum, qui ex Cluuiio audierunt, vtrum dicis, Luscius & Manilius nihil de HS CCC ICCC ex Cluuiio audierunt? an Cluuius falsum Luscius & Manilio dixit? hoc ego loco, soluto & quieto sum animo: &, quor-

sum recidat responsum tuum, non magnopere laboro: firmissimis enim, & sanctissimis testimoniis virorum optimorum causa Roscii communita est. si iam tibi deliberatum est, quibus abroges fidem iusiurandi: responde. Manilio & Luscio negas esse credendum? dic, aude: est tuæ contumaciæ, arrogantia, vitæque vniuersæ vox. quid expectas, quam mox ego Luscium & Manilium dicam ordine esse senatores: ætate grâdes natu, natura sanctos & religiosos, copiis rei familiaris locupletes, & pecuniosos: nõ faciam: nihil mihi detraham: cum illis exactæ ætatis seuerissimè fructum, quem meruerunt, retribuam. magis mea adolescentia indiget illorum bona existimatione, quam illorum seuerissima senectus desiderat meam laudem. Tibi verò Piso diu deliberandum & concoquendum est, vtrum potius Chereæ iniurato in sua lite, an Manilio & Luscio iuratis in alieno iudicio credas. Reliquum est, vt Cluuium falsum dixisse Luscio & Manilio cõtendat. quod si facit, qua impudentia est? eumne testem improbabit, quem iudicem probarit? ei negabit credi oportere, cui ipse crediderit? eius testis ad iudicem fidem infirmabit, cuius propter fidem & religionem iudicis testes comparabat? quem ego si ferrem iudicem, refugere non deberet: cum teste producam, reprehendere audebit? Dixit enim, inquit, iniuratus Lucio & Manilio. si diceret iuratus, crederes? At quid interest inter periurum, & mendacem? qui mentiri solet, peierare consuevit. quem ego, vt mentiatur, inducere possum: vt peieret, exorare facile potero. nam qui semel à veritate deflexit, hic non maiore religione ad periurium, quam ad mendacium perducere consuevit. quis enim deprecatione deorum, non conscientia fide commouetur? propterea, quæ pœna ab diis immortalibus periuro, hæc eadem mendaci constituta est. non enim ex pactione verborum, quibus iusiurandum comprehenditur, sed ex perfidia & malitia, per quam insidiam téduntur alicui, dii immortales hominibus irasci, & succensere consuerunt. At ego hoc ex contrario cõtendo. leuior esset autoritas Cluuii, si diceret iuratus, quam nunc est, cum dicit iniuratus: tum enim forsitan improbis nimis cupidus videretur, qui, qua de re iudex fuisset, testis esset: nunc omnibus inimicis necesse est castissimus, & constantissimus esse videatur, qui id quod scit, familiaribus suis dicit. Dic nunc, si potes, si res, si causa patitur, Cluuium esse mentitum. mentitus est Cluuius? Ipsa mihi veritas manum iniecit, & paulisper consistere, & commorari cogit. vnde hoc totum ductum, & conflatum mendacium est? Roscius est videlicet homo callidus & versutus: hoc initio cogitare cœpit: quoniam Fannius à me petit HS ICCC, petam à C. Cluuiio equite R. ornatissimo homine, vt mea causa mentiatur: dicat decisionem factam esse, quæ facta non est: HS CCC ICCC à Flauio data esse Fannio, quæ data non sunt. est hoc principium improbi animi, miseri ingenii, nullius consilii. Quid deinde? postquam se præclare confirmauit, venit ad Cluuium, quem hominem? leuem? immò grauissimum. mobilem? immò cõstantissimum: familiarem? immò alienissimum. Hunc posteaquam salutauit, rogare cœpit, blandè & concinnè scilicet: Mentire mea causa, viris optimis tuis familiaribus presentibus. dic Flauium cum Fannio de Panurgo decidisse, qui nihil transgessit: dic HS CCC ICCC dedisse, qui assensum nullum dedit. Quid ille? Ego verò cupidè & libenter mentiar tua causa: &, siquando me vis peierare, vt paululum tu compendii facias, paratum fore scito. non fuit causa, cur tantum laborem caperes, & ad me venires. per nuncium hoc, quod erat tam leue, transigere potuisti. Prò deum hominumque fidem: hoc aut Roscius vnquam à Cluuiio petiisset, si HS millies in iudicium haberet: aut Cluuius Roscio petenti concessisset, si vniuersæ prædæ particeps esset: vix mediussidius tu Fani à Ballione, aut aliquo eius simili hoc postulare auderes, & impetrare posses, quod cum est veritate falsum, tum ratione quoque est incredibile. obliuiscor enim Roscium & Cluuium viros esse primarios: improbos, temporis causa esse fingo. falsum subornauit testem Roscius Cluuium: cur tam ferò? cur, cum altera pensio soluenda esset, non tum, cum prima: nam



iam antea HS 1000 dissoluerat. deinde, si iam persuasum erat Cluuius ut mentiretur: cur potius HS 1000, quam HS 1000000 data dixit Fannius à Flauio: cum ex restipulatione pars eius dimidia Roscii esset: iam intelligis C. Pisonem, sibi soli, societati nihil Roscium petisse. hoc cum sentit Saturius esse apertum, resistere, & repugnare contra veritatem non audeat: aliud fraudis & insidiarum in eodem vestigio diuerticulum reperit. petisse, inquit, suam partem Roscium à Flauio confiteor: vacuam, & integram reliquisse Fannii, concedo: sed quod sibi exegit, id commune societatis factum esse contendo. quo nihil captiosius, neque indignius potest dici: quæro enim potueritne Roscius ex societate suam partem petere, necne? si non potuit: quemadmodum abstulit? si potuit: quemadmodum non sibi exegit? nam quod sibi petitur, certe alteri non exigitur. An ita est, si, quod vniuersæ societatis fuisset, petisset: quod tum exactum esset, æqualiter omnes partirentur? nunc cum petierit quod suæ partis esset: non quod abstulit, soli sibi exegit? Quid interest inter eum qui per se litigat, & qui cognitor est datus? qui per se litem contestatur, sibi soli petit. alteri nemo potest, nisi qui cognitor est factus. Itane vero? cognitor si fuisset tuus, quod vicisset iudicio, ferres tuum. suo nomine petiit: quod abstulit, sibi, non tibi exegit. quod si quisquam petere potest alteri, qui cognitor non est factus: quæro, quid ita, cum Panurgus esset interfectus, & lis contestata cum Flauio damni iniuria esset, tu in eam litem cognitor Roscii sis factus? cum præsertim ex tua oratione, quodcumque tibi peteres, huic peteres: quodcumque tibi exigeres, id in societatem recideret. Quod si ad Roscium nihil perueniret, quod tu à Flauio abstulisses, nisi te in suam litem dedisset cognitor: ad te peruenire nihil debet, quod Roscius pro sua parte exegit, quoniam tuus cognitor non est factus. Quid enim huic rei respondere poteris Fannius? cum de sua parte Roscius transegit cum Flauio, actionem tibi tuam reliquit, an non? si non reliquit, quemadmodum HS 1000000 ab eo postea exegisti? si reliquit, quid ab hoc petis, quod per te persequi & petere debes? simillima enim, & maximè gemina societas hæreditatis est. quemadmodum socius in societate habet partem: sic hæres in hæreditate habet partem. ut hæres sibi soli, non cohæredibus petit: sic socius sibi soli, non sociis petit. & quemadmodum vterque pro sua parte petit, sic pro sua parte dissoluit: hæres ex sua parte, qua hæreditatè adiit: socius ex ea, qua societatem coit. quemadmodum suam partem Roscius suo nomine condonare potuit Flauio, ut eam tu non peteres: sic cum exegit suam partem, & tibi integram petitionem reliquit, tecum partiri non debet. nisi forte tu peruerso more, quod huius est, ab alio extorquere non potes, huic eripere potes. Perstat in sententia Saturius, quodcumque sibi petat socius, id societatis fieri. quod si ita est: quæ (malum) stultitia fuit? Roscius qui ex iuris peritorum consilio & autoritate restipularetur à Fannio diligenter, ut, quod is exegisset à Flauio, dimidiam partem sibi dissolueret, si quidem sine cautione, & repromissione nihilominus id Fannius societati, hoc est Roscio, debebat?

Desiderantur non pauca.

## Accusationis in C. Verrem Liber

PRIMVS, QUI DIVINATIO DICITVR, ORATIO IIII.

**S**I QVIS vestrum iudices, aut eorum qui adsunt, forte miratur, me, qui tot annos in causis iudiciisque publicis ita sum versatus, ut defenderim multos, læserim neminem, subito nunc mutata voluntate ad accusandum descenderim: is, si mei consilii causam rationemque cognouerit, vnà & id quod facio, probabit, & in hac causa profecto neminem præponendum esse mihi actorem putabit. Cum Quæstor in Sicilia fuisset iudices: itaque ex ea prouincia discessissem, ut Siculis omnibus iucundam diurnamque memoriam Quæsturæ nominisq; mei relinquerem: factum est, uti cum summum in veteribus patronis multis, tum nonnullum etiam in me præsidium suis fortunis constitutum esse arbitrarentur. Qui nunc populati atque vexati, cuncti ad me publice sæpe venerunt, ut suarum fortunarum omnium causam defensionemque susciperem. me sæpe esse pollicitum, sæpe ostendisse dicebant, si quod tempus accidisset, quo tempore aliquid à me requirerent, commodis eorum me non defuturum. venisse tempus aiebant, non iam ut commoda sua, sed ut vitam salutemque totius prouinciæ defenderem: sese iam ne deos quidem in suis urbibus, ad quos confugerent, habere, quod eorum simulachra sanctissima C. Verres ex delubris religiosissimis sustulisset: quas res luxuries in flagitiis, crudelitas in suppliciis, auaritia in rapinis, superbia in contumeliis efficere potuisset, eas omnes sese hoc vno Præatore per triennium pertulisse: rogare & orare, ne illos supplices aspernaret, quos me incolumi nemini supplices esse oporteret. Tuli grauius & acerbe iudices, in eum me locum adduci, ut aut eos homines spes falleret, qui opem à me, atque auxilium expectassent: aut ego, qui me ad defendendos homines ab ineunte adolescentia dedissem, tempore atque officio coactus ad accusandum traducerer. dicebam eos habere actorem Q. Cæcilium, qui præsertim Quæstor in sua prouincia post me Quæstorem fuisset. quo ego adiumento sperabam hanc à me posse molestiam dimoueri. idem id mihi erat aduersarium maximè: nam illi multo mihi hoc facilius remisissent, si istum non nossent, aut si iste apud eos Quæstor non fuisset. Adductus sum iudices officio, fide, misericordia, multorum bonorum exemplo, veteri consuetudine, institutoque maiorum, ut onus hoc laboris atque officii non ex meo, sed ex meorum necessariorum tempore mihi suscipiendum putarem. quo in negotio tamen illa me res iudices consolatur, quod res, quæ videtur esse, accusatio alia, non potius accusatio, quam defensio est existimanda. defendo enim multos mortales, multas ciuitates, prouinciã Siciliã totam. Quam ob rem quia mihi vnus est accusandus, propemodum manere in instituto meo video me, & non omnino à defendendis hominibus subleuandisque discedere. quod si hanc causam tam idoneam, tam illustrem, tam grauem non haberem: si aut hoc à me Siculi non petissent, aut mihi cum Siculis causa tantæ necessitudinis non intercederet: & hoc quod facio, me Reipub. causa facere profiterer, ut homo singulari cupiditate, audacia, scelere præditus, cuius furta atque flagitia non in Sicilia solum, sed in Achaia, Asia, Cilicia, Pamphylia, Romæ denique ante oculos omnium maxima turpissimæque nossent, me agente in iudicium vocaretur: quis tandem esset, qui meum factum aut consilium posset reprehendere? quid est, pro deum hominumque fidem, in quo ego Reipub. plus hoc tempore prodesse possim? quid est, quod aut populo Ro. gratius esse debeat, aut sociis exterisque nationibus optatius esse possit, aut saluti fortunisque omnium magis accommodatum sit? populatæ, vexatæ, funditus euerse prouinciæ: socii, sti-

pendiariq; populi R. afflicti, miseri, iam non salutis spem, sed solatium exitii quaerunt. Qui iudicia manere apud ordinem senatorium volunt, queruntur accusatores se idoneos non habere. qui accusare possunt, iudiciorum seueritatem desiderant, populus R. interea, tamen multis incommodis difficultatibusque affectus est, tamen nihil æquè in Rep. atque illam vetetem iudiciorum vim grauitatèque requirit. iudiciorum desiderio tribunitia potestas efflagitata est. iudiciorum leuitate ordo quoque alius ad res iudicandas postulatur. iudicium culpa atque dedecore etiam Censorium nomen, quod asperius antea populo videri solebat, id nunc poscitur, id iam populare, & plausibile factum est. In hac libidine hominum nocentissimorum, in populi R. quotidiana querimonia, iudiciorum infamia, totius ordinis offensione, cum hoc vnum ius tot incommodis remedium esse arbitraret, vt homines idonei, atque integri causam Reip. legumque susciperent: fateor me salutis omnium causa ad eam partem accessisse Reip. subleuandæ, quæ maximè laboraret. Nunc, quoniam, quibus rebus adductus ad causam accesserim, demonstraui: dicendum necessariò est de contentione nostra, vt in constituendo accusatore, quid sequi possitis, habeatis.

Ego sic intelligo iudices: cum de pecuniis repetundis nomen cuiuspiam defertur, si certamen inter aliquos sit, cui potissimum delatio detur, hæc duo in primis spectari oportere: quem maximè velint actorem esse, quibus factæ esse dicantur iniuriæ: & quem maximè velit iis, qui eas iniurias fecisse arguatur. In hac causa iudices, tamen vtrunque esse arbitror perspicuum, tamè de vtroque dicam, & de eo prius, quod apud vos plurimum debet valere, hoc est de voluntate eorum, quibus iniuriæ factæ sunt: quorum causa iudicium de pecuniis repetundis est constitutum. Siciliam prouinciam C. Verres per triennium depopulatus esse, Siculorum ciuitates vastasse, domos exinanisse, fana spoliasse dicitur. adsunt, queruntur Siculi vniuersi: ad meam fidem, quam habent spectatam iam, & cognitam, confugiunt: auxilium sibi per me à vobis atque à populo R. legibus petunt: me defensores calamitatum suarum, me vltorem iniuriarum, me cognitorem iuris sui, me actorem causæ totius esse voluerunt. Vtrum Q. Cæcili hoc dicis, me non Siculorum rogatu ad causam accedere, an optimorum, fidelissimorumque sociorum voluntatem apud hos grauem esse non oportere: si id audebis dicere, quod C. Verres, cui te inimicum esse simulas, maximè existimari vult, Siculos hoc à me non petisse: primum causam inimici tui subleuabis: de quo non præiudicium, sed planè iudicium iam factum putatur, quod ita percrebruit, Siculos omnes actorem suæ causæ contra illius iniurias quaerisse. hoc si tu, inimicus eius, factum negabis, quod ipse, cui maximè hæc res obstat, negare non audeat: videto, ne nimium familiariter inimicitias exercere videare. Deinde sunt testes viri clarissimi nostræ ciuitatis: quos homines à me nominari non est necesse. eos, qui adsunt, appellabo: quos, si mentiret, testes esse impudentiæ meæ minimè vellem. scit is, qui est in consilio, C. Marcellus: scit is, quem adesse video, Cn. Lentulus Marcellinus: quorum fide atque præsidio Siculi maximè nituntur, quod omnino Marcellorum nomine tota illa prouincia adiuncta est. hi sciunt, hoc non modo à me petitum esse, sed ita sæpe, & ita vehementer esse petitum, vt causa mihi suscipienda fuerit, aut officium necessitudinis repudiandum. Sed quid ego his testibus vtor? quasi res dubia sit aut obscura. adsunt homines ex tota prouincia nobilissimi, qui præsentem vos orant atque obsecrant iudices, vt in actore causæ suæ deligendo vestrum iudicium ab suo iudicio ne discrepet. omnium ciuitatum totius Siciliae legationes adsunt, præter duas ciuitates: quarum duarum si adessent, duo crimina vel maxima minuerentur, quæ cum his ciuitatibus C. Verri communicata sunt. At enim cur à me potissimum hoc præsidium petiuerunt? si esset dubium, petissent necne, dicerem cur petissent. nunc verò, cum ita perspicuum sit, vt oculis iudicare possitis: nescio cur hoc mihi detrimento esse debeat, si id mihi obiciatur, me potissimum esse dilectum. verum id mihi

non sumo iudices, & hoc non modo in oratione mea non pono, sed ne in opinione quidem cuiusquam relinquo, me omnibus patronis esse præpositum. non ita est: sed vniuscuiusque temporis, valetudinis, facultatis ad agendum, ducta ratio est. Mea fuit semper in hac re voluntas, & sententia, quemuis vt hoc mallem, de his qui essent idonei, suscipere, quam me: me vt mallem, quam neminem. Reliquum est iam, vt illud quaeramus: cum hoc constet, Siculos à me petisse id, quid hanc rem apud vos, animosque vestros valere oporteat, ecquid authoritatis apud vos in suo iure repetundo focii populi Ro. supplices vestri habere debeant. de quo quid ego plura commemorem? quasi verò dubium sit, quin tota lex de pecuniis repetundis, sociorum causa constituta sit. nam ciuibus cum sunt erepta pecunia, ciuili ferè actione, & priuato iure repetuntur. hæc lex socialis est: hoc ius nationum exterarum est: hanc habent arcem, minus aliquanto quidem nunc munitam, quam antea: veruntamen, si qua reliqua spes est, quæ sociorum animos consolari possit, ea tota in hac lege posita est: cuius legis non modo à populo Ro. sed etiam ab vltimis nationibus iam pridem seueri custodes requiruntur. Quis ergo est, qui neget oportere eorum arbitratu lege agi, quorum causa lex sit constituta? Sicilia tota, si vna voce loqueretur, hoc diceret, Quod auri, quod argenti, quod ornamentorum in meis vrbibus, sedibus, delubris, quod in vnaquaque re beneficio senatus populi Ro. iuris habui, id mihi tu C. Verres eripuisti, atque abstulisti. quo nomine abs te festertium millies ex lege repeto. si vniuersa, vt dixi, prouincia loqui posset, hac voce vteretur. quoniam id non poterat, harum rerum actorem quem idoneum esse arbitrata est, ipsa delegit. in eiusmodi re quisquam tam impudens reperietur, qui ad alienam causam inuitis iis, quorum negotium est, accedere, aut aspirare audeat? si tibi, Q. Cæcili, hoc Siculi dicerent, Te non nouimus: nescimus qui sis: nunquam te antea vidimus: sine nos per eum nostras fortunas defendere, cuius fides est nobis cognita: nonne id dicerent, quod cuius probare deberent? nunc hoc dicunt, vtrunque se nosse, alterum se cupere defensore esse fortunarum suarum, alterum planè nolle. cur nolint, etiam si taceant, satis dicunt. verum non tacet. tamen his inuitissimis te offers: tamen in aliena causa loquere? tamen eos defendis, qui ab omnibus desertos potius, quam abs te defensos esse malunt? tamè his operam tuam pollicebere, qui te neque velle sua causa, nec, si cupias, posse arbitrantur: cur eorum spem exiguam reliquarum fortunarum, quam habent in legis & in iudicii seueritate positam, vi extorquere conaris? cur te interponis inuitissimis iis, quibus maximè lex consultum esse vult? cur, de quibus in prouincia non optimè es meritus, eos nunc planè fortunis omnibus conaris euertere? cur iis non modo persequendi iuris sui, sed etiam deplorandæ calamitatis adimis potestatem? nam te actorem quem eorum affuturum putas, quos intelligis, non vt per te alium, sed vt per alium aliquem te ipsum vlciscantur, laborare? At enim solum id est, vt me Siculi maximè velint: alterum illud credo obscurum est, à quo Verres minimè se accusari velit. ecquis vnquam tam palam de honore, tam vehementer de salute sua contendit, quam ille atque illius amici, vt ne hæc mihi delatio detur? sunt multa, quæ Verres in me esse arbitratur, quæ scit in te Q. Cæcili non esse: quæ cuiusmodi in vtroque nostrum sint, paulò post commemorabo. nunc tantum id dicam, quod tacitus tu mihi assentire: nullam rem in me esse, quam ille contemnat: nullam in te, quam pertimescat. itaque magnus ille defensor, & amicus eius tibi suffragatur, me oppugnat: aperte à iudicibus petit, vt tu mihi anteponare: & ait, hoc se honestè, sine vlla inuidia, ac sine vlla offensione contendere. Non illud peto, quod soleo, cum vehementius contendit, impetrare, reus vt absoluat: non peto: sed vt potius ab hoc, quam ab illo accusetur, id peto. da mihi hoc: concede, quod facile est, quod honestum, quod non inuidiosum: quod cum dederis, sine villo tuo periculo, sine infamia illud dederis, vt absoluat, cuius ego causa laboro. Et ait idem, dd. i.

vt aliquis metus adiunctus sit ad gratiam: certos esse in consilio, quibus ostendi tabellas velit: id esse per facile: non enim singulos ferre sententias, sed vniuersos constituere: ceratam vnicuique tabellam dari cera legitima, non illa infami ac nefaria. Atque is non tam propter Verrem laborat, quam quod eum minimè res tota delectat: videt enim, si à pueris nobilibus, quos adhuc elusit, si à quadruplatoribus, quos non sine causa contempsit semper, ac pro nihilo putauit, accusandi voluntas ad viros fortes, spectatosque homines translata sit, sese in iudiciis diùtius dominari non posse. huic ego homini iam antè denuncio: si à me causam hanc vos agi volueritis: rationem illi defendendi rotam esse mutandam, & ita tamen mutandam, vt meliore & honestiore conditione, quam qua ipse vult: vt imitetur homines eos, quos ipse vidit, amplissimos, L. Crassum, & M. Antonium, qui nihil se arbitrabantur ad iudicia causasque amicorum, præter fidem, & ingenium afferre oportere. Nihil erit, quod me agente arbitretur iudicium sine magno multorum periculo posse corrumpi. ego in hoc iudicio mihi Siculorum causam receptam, populi Ro. susceptam esse arbitror: vt mihi non vnus homo improbus opprimendus sit, id quod Siculi petierunt: sed omnino omnis improbitas, id quod populus Ro. iamdiu flagitat, extinguenda atque delenda sit: in quo quid eniti, aut quid efficere possim, malo in aliorum spe relinquere, quam in oratione mea ponere. Tu vero Cæcili quid potes? quo tempore, aut qua in re non modò cæteris specimen aliquod dedisti, sed tute tui periculum fecisti? in mentem tibi non venit, quid negotii sit, causam publicam sustinere? vitam alterius totam explicare? atque eam non modò in animis iudicium, sed etiam in oculis, conspectuque omnium exponere? sociorum salutem, commoda prouinciarum, vim legum, grauitatem iudiciorum defendere? Cognosce ex me, quoniam hoc primum tempus discendi nactus es, quam multa esse oporteat in eo, qui alterum accuset: ex quibus si vnum in te cognoueris, ego iam tibi ipse istuc, quod expetis, mea voluntate concedam. primum integritatem atque innocentiam singularem: nihil est enim, quod minus ferendum sit, quam rationem ab altero vitæ reposcere eum, qui non possit suæ reddere. Hic ego de te plura non dicam: vnū illud credo omnes animaduertere, te adhuc à nullis nisi ab Siculis potuisse cognosci: Siculos hoc dicere, cum eidem sint irati, cui tute inimicum esse dicis, sese tamen te actore ad iudicium non affuturos. quare negent, ex me non audies: hos patere id suspicari, quod necesse est. Illi quidem, vt est hominum genus nimis acutum & suspiciosum, non te ex Sicilia literas in Verrem deportare velle arbitrantur, sed quod iisdem literis illius Prætura, & tua Quæstura consignata sit, asportare te velle ex Sicilia literas suspicantur. deinde accusatorem firmum, verumque esse oportet. Eum ego si te putem cupere esse, facile intelligo esse non posse. Nec ea dico, quæ, si dicam, tamen infirmare non possis: te, antequam de Sicilia decesseris, in gratiam redisse cum Verre: Potamonem scribam, & familiarem tuum retentum esse à Verre in prouincia, cum tu decesseris: M. Cæcilium fratrem tuum, lectissimum, atque ornatissimum adolescentem, non modò non adesse, neque tecum tuas iniurias persequi, sed esse cū Verre, & cum illo familiarissimè atque amicissimè viuere. Sunt & hæc, & alia in te falsi accusatoris signa permulta: quibus ego nunc non vtor. Hoc dico, te, si maximè cupias, tamen verum accusatorem esse non posse. video enim permulta esse crimina, quorum tibi societas cū Verre eiusmodi est, vt ea in accusando attingere non audeas. Quæritur Sicilia tota C. Verrem ab aratoribus, cum frumentum sibi in cellam imperauisset, & cum esset tritici modius HS 11, pro frumento in modios singulos duodenos festerios exegisse. Magnum crimen, ingens pecunia, furtum impudens, iniuria non ferenda. ego hoc vno crimine illum condemnem necesse est. Tu Cæcili quid facies? vtrum hoc tantum crimen prætermittes, an obicies? si obicies: idne alteri crimini dabis, quod eodem tempore in eadem prouincia tu ipse fecisti? audebis ita accusare

alterum, vt, quo minus tute cōdemnere, recusare non possis? sin prætermittis, qualis erit tua ista accusatio, quæ domestici periculi metu, certissimi & maximi criminis non modò suspicionem, verum etiam mentionem ipsam pertimescat? Emptum est ex S. C. frumentum ab Siculis Prætore Verre, pro quo frumento pecunia omnis soluta non est. graue est hoc crimen in Verrem, graue me agente, te accusante nullum: eras enim tu Quæstor, pecuniam publicam tu tractabas: ex qua, etiam si cuperet Prætore, tamen, nequa deductio fieret, magna ex parte tua potestas erat. Huius quoque igitur criminis te accusante mentio nulla fiet: filebitur toto iudicio de maximis, & notissimis illius furtis, & iniuriis. Mihi crede Cæcili, non potest in accusando socios verè defendere, is, qui cum reo criminum societate coniunctus est. Mancipes à ciuitatibus pro frumento pecuniam exegerunt. Quid? hoc Verre Prætore factum est solùm? non, sed etiam Quæstore Cæcilio. Quid igitur? daturus es huic crimini, quod & potuisti prohibere ne fieret, & debuisti? an rotum id relinques? ergo id omnino Verres in iudicio suo non audiet: quod cum faciebat, quemadmodum defensurus esset, non reperiebat. Atque ego hæc quæ in medio posita sunt, commemoro. sunt alia magis occulta furta: quæ ille, vt istius credo animos atque impetus retardaret, benignissimè cum Quæstore suo communicauit. Hæc tu scis ad me esse delata: quæ si velim proferre, facile omnes intelligent, vobis inter vos non modò voluntatem fuisse coniunctam, sed ne prædam quidem adhuc esse diuisam. quapropter si tibi iudicium postulas dari, quod tecum vnà fecerit: concedo, si id lege permittitur. sin autem de accusatione dicimus: concedas oportet iis, qui nullo suo peccato impediuntur, quo minus alterius peccata demonstrare possint. Ac vide, quatum interfuturum sit inter meam, tuamque accusationem. Ego, etiam quæ tu sine Verre commisisti, Verri crimini daturus sum, quod te non prohibuerit, cum summam ipse haberet potestatem. tu contra, ne quæ ille quidem fecit, obicies, nequa ex parte coniunctus cum eo reperiare. Quid illa Cæcili? contemnendane tibi videntur esse, sine quibus causa sustineri, præsertim tanta, nullo modo potest? aliqua facultas agendi, aliqua dicendi cōsuetudo: aliqua in foro, iudiciis, legibus, aut ratio, aut exercitatio. Intelligo, quam scopuloso, difficilique in loco verser: nã cum omnis arrogãtia odiosa est, tū illa ingenii, atque eloquentiæ multo molestissima. quamobrem nihil dico de meo ingenio: neque est quod possim dicere, neque, si esset, dicerè. aut enim id mihi satis est, quod est de me opinionis, quicquid est: aut, si id parū est, ego maius id commemorando facere non possum. De te Cæcili iam mehercule hoc extra hanc contentionem certamenque nostrum familiariter tecum loquar, tu ipse quemadmodum existimes, vide etiam, atque etiam: & tu te collige: & qui sis, & quid facere possis, cōsidera. Putasne te posse de maximis, acerbissimisque rebus, cum causam sociorum, fortunisque prouinciæ, ius populi Ro. grauitatemque iudicii, legumque susceperis, tot res, tam varias, voce, memoria, consilio, ingenio sustinere? putasne te posse, quæ C. Verres in Quæstura, quæ in legatione, quæ in Prætura, quæ Romæ, quæ in Italia, quæ in Achajâ, Asia, Pamphyliaque peccarit, ea, quemadmodum locis, temporibusque diuisa sint, sic criminibus & oratione distinguere? putasne posse, id quod in eiusmodi reo maximè necessarium est, facere, vt, quæ ille libidinose, quæ crudeliter fecerit, ea æquè acerba & indigna videantur esse his qui audient, atque illis visa sunt, qui senserunt? Magna sunt ea, quæ dico. mihi, mihi crede, noli hoc contemnere. Dicenda, demonstranda, explicanda sunt omnia: causa non solum exponenda, sed etiã grauius copiosèque agenda est: perficiendum est, siquid agere, aut proficere vis, vt homines te non solum audiant, verum etiam libenter studiosèque audiant. in quo si te multum natura adiuuaret, si optimis à pueritia disciplinis atque artibus studuisses, & in his elaborasses, si literas græcas Athenis, non Lylibæi, latinas Romæ, non in Sicilia didicisses: tamen esset magnum, tantam causam, tam expectatam & diligend-

tia consequi, & memoria cōplecti, & oratione expromere, & voce, ac viribus sustine-  
 re. Fortasse dices, quid ergo hæc in te sunt omnia? utinam quidem essent: verunta-  
 men, ut esse possent, magno studio mihi à pueritia est elaboratum. Quòd si ego hæc  
 propter magnitudinem rerum, ac difficultatem assequi non potui, qui in omni vita  
 nihil aliud egi: quàm longè tu te ab his rebus abesse arbitrare, quas non modò antea  
 nunquam cogitasti, sed ne nunc quidem, cum in eas ingrederis, quæ & quantæ sint,  
 suspicari potes? Ego, qui, sicut omnes sciunt, in foro iudiciisque ita verser, ut eiuf-  
 dem ætatis aut nemo, aut pauci plures causas defenderint, & qui omne tempus,  
 quod mihi ab amicorum negotiis datur, in his studiis, laboribusque consumam,  
 quo paratior ad usum forensem, promptiorque esse possim: tamen ita deos mihi ve-  
 lim propitios, ut, cum illius diei mihi venit in mentem, quo die citato reo mihi di-  
 cendum sit, non solùm commoueor animo, sed etiam toto corpore perhorresco.  
 Iam nunc mente, & cogitatione prospicio, quæ tum studia hominum, qui concur-  
 sus futuri sint, quantam expectationem magnitudo iudicii sit allatura, quantam au-  
 ditorum multitudinem C. Verris infamia concitatura, quantam denique audien-  
 tiam orationi meæ improbitas illius factura sit. Quæ cum cogito, iam nunc ti-  
 meo, quidnam pro offensione hominum, qui illi inimici, infensique sunt, & expe-  
 ctatione omnium, & magnitudine rerum dignum eloqui possim. Tu horum nihil  
 metuis, nihil cogitas, nihil laboras: & siquid ex vetere aliqua oratione, I O V E M ego  
 Optimum, Maximum, aut, V E L I E M, si fieri potuisset iudices: aut aliquid eiuf-  
 modi ediscere potueris, præclare te paratum in iudicium venturum arbitraris. Ac  
 si nemo tibi responsurus esset, tamen ipsam causam, ut ego arbitror, demonstra-  
 re non posses. Nunc ne illud quidem cogitas, tibi cum homine disertissimo, & ad  
 dicendum paratissimo futurum esse certamen, quicum modò differendum, modò  
 omni ratione pugnandum, certadumque sit: cuius ego ingenium ita laudo, ut non  
 pertimescam: ita probo, ut ab eo delectari facilius, quàm decipi putem posse. Nun-  
 quam ille me opprimeret consilio: nunquam vlllo artificio peruertet: nunquam inge-  
 nio me suo labefactare atque infirmare conabitur: noui omnes hominis petition-  
 es, rationesque dicendi: sæpe in iisdem, sæpe in contrariis causis versati sumus. Ita  
 contra me ille dicet, quanuis sit ingeniosus, ut nonnullum etiam de suo ingenio iu-  
 dicium fieri arbitretur. Te verò Cæcili quemadmodum sit elusus, quàm omni ra-  
 tione iactaturus, videre iam videor: quoties ille tibi potestatem optionemque factu-  
 rus sit, ut eligas vtrum velis: factum esse, necne: verum esse, an falsum: vtrum dixeris,  
 id contra te futurum. Qui tibi æstus, qui error, quæ tenebræ dii immortales erunt ho-  
 mini minimè malo: quid, cum accusationis tuæ membra diuidere cœperit, & in di-  
 gitis suis singulas partes causæ constituere: quid, cum vnumquodque transigere, ex-  
 pedire, absoluere ipse profectò metuere incipies, ne innocenti periculum facefferis.  
 Quid, cum commiserari, conqueri, & ex illius inuidia deonerare aliquid, & in te  
 traicere cœperit, commemorare Quæstoris cum Prætore necessitudinem consti-  
 tutam, maiorem maiorum, sortis religionem: poterisne eius oratione subire inuidiam?  
 Vide modò, etiam atque etiam considera: mihi enim videtur periculum fore, ne ille  
 non modò verbis te obruat, sed gestu ipso ac motu corporis perstringat aciem inge-  
 nii tui, teque ab institutis tuis, cogitationibusque abducat. Atque huiusce rei iudi-  
 cium iam continuo video futurum. si enim mihi hodie respondere ad hæc, quæ di-  
 co, potueris: si ab isto libro, quæ tibi magister ludi nescio qui ex alienis orationibus  
 cōpositum dedit, verbo vno discesseris: posse te & illi quoque iudicio nō deesse, & causæ  
 atque officio tuo satisfacere arbitrabor. Sin mecū in hac prolusione nihil fueris, quæ  
 te in ipsa pugna cū acerrimo aduersario fore putemus? Esto: ipse nihil est, nihil po-  
 test: at venit paratus cū subscriptoribus exercitatis & disertis. Est tamen hoc aliquid,  
 tametsi non est satis: omnibus enim rebus, qui princeps in agendo est, ornatissimus

& paratissimus esse debet. Veruntamen L. Apuleium esse video proximum subscri-  
 ptorem, hominem non ætate, sed vsu forensi atque exercitatione tyronem. Dein-  
 de, ut opinor, habet Allienum, hunc tamen à subselliis: qui quid in dicendo posset,  
 nunquam satis attendi: in clamando quidem video eum esse bene robustum atque  
 exercitatum. In hoc spes tuæ sunt omnes. Hic, si tu eris actor constitutus, totum susti-  
 nebit. Ac ne is quidem tantum contendet in dicendo, quantum potest: sed consulat  
 laudi & existimationi tuæ, & ex eo, quod ipse potest in dicendo, aliquantum remittet,  
 ut tu tamè aliquid esse videare. Ut in actoribus Græcis fieri videmus: sæpe illum, qui  
 est secundarum, aut tertiarum partium, cum possit aliquanto clarius dicere, quàm  
 ipse primarum, multum summittere, ut ille princeps quàm maximè excellat: sic faci-  
 et Allienus, tibi seruiet, tibi lenocinabitur: minus aliquanto contendet, quàm po-  
 test. Iam hoc considerate, cuiusmodi accusatores in tanto iudicio simus habituri,  
 cum & ipse Allienus ex ea facultate, si quam habet, aliquantum detracturus sit, & Cæ-  
 cilium tum denique se aliquid futurum putet, si Allienus minus vehemens fuerit, &  
 sibi primas in dicendo partes concesserit. Quartum quem sit habiturus, non video,  
 nisi quem fortè ex illo grege meritorum, qui subscriptionem sibi postularunt, cui-  
 cunque vos delationem dedissetis. ex quibus alienissimis hominibus ita paratus ve-  
 nis, ut tibi hospes aliquis sit recipiendus: quibus ego non sum tantum honorem ha-  
 biturus, ut ad ea, quæ dixerint, certo loco, aut singillatim vnicuique respondeam. Sic  
 breuiter, quoniam non cōsulto, sed casu in eorū mentionem incidi, quasi præteries  
 satisfaciā vniuersis. Tantane vobis inopia videor esse amicorum, ut mihi non ex his,  
 quos mecū adduxerim, sed de populo subscriptor addatur: vobis autè tanta inopia  
 reorū est, ut mihi causam præripere conemini potius, quàm aliquos à columna ænea  
 vestri ordinis reos reperiat? Custodè, inquit, Tullio me apponite. Quid mihi quàm  
 multis custodibus opus erit, si te semel ad meas captas admisero? qui non solùm ne  
 quid enūcies, sed etiā ne quid auferas, custodiendus sis. Sed de isto custode roto sic vo-  
 bis breuissimè respondebo: nō esse hos tales viros cōmissuros, ut ad causam tãtam à  
 me susceptã, mihi creditã quisquã subscriptor me inuito aspirare possit. etenim fides  
 mea custodè repudiat, diligetia speculatore reformidat. Verū ut ad te Cæcili redeã,  
 quàm multa te deficient, vides: quàm multa sint in te, quæ reus nocens in accusatore  
 suo cupiat esse, profectò iã intelligis. Quid ad hæc dici potest? non enim quæro quid  
 dicturus sis. video mihi non te, sed hunc librum esse responsurum, quem monitor  
 tuus hic tenet. qui si te rectè monere volet, suadebit tibi ut hinc discedas, neque mihi  
 verbum vllum respondeas: quid enim dices? an id, quod dicitas, iniuriam tibi fecis-  
 se Verrem? arbitror: neque enim esset verisimile, cum omnibus Siculis faceret ini-  
 urias, te illi vnum eximium, cui consuleret, fuisse. Sed cæteri Siculi vltorem sua-  
 rum iniuriarum inuenerunt: tu, dum tuas iniurias per te, id quod non potes, per-  
 sequi conaris, id agis, ut cæterorum quoque iniuriæ sint impunitæ atque inultæ. Et  
 hoc te præterit, non id solum spectari solere, qui debeat, sed etiam illud, qui possit  
 vlcisci. in quo vtrumque sit, eum superiorem esse: in quo alterum, in eo, non quid  
 is velit, sed quid facere possit, quæri solere. Quòd si ei potissimum censeres permitti o-  
 portere accusandi potestatem, cui maximam C. Verres iniuriam fecerit: vtrum tan-  
 dem censeres hos iudices grauius ferre oportere, te ab illo læsum, an prouinciam  
 Siciliam esse vexatam ac perditam? Opinor concedes, multo hoc grauius & esse, &  
 ab omnibus ferri grauius oportere. concede igitur, ut tibi anteponatur in accusan-  
 do prouincia: nam prouincia accusat, cum is agit causam, quem sibi illa defenso-  
 rem sui iuris, vltorem iniuriarum, actorem causæ totius adoptauit. Ad eam tibi C.  
 Verres fecit iniuriam, quæ cæterorum quoque animos posset alieno incommodo  
 commouere. Minimè: nam id quoque ad rem pertinere arbitror, qualis iniuriã di-  
 catur, quæ causa inimicitiarū proferatur. Cognoscite ex me: nã iste eã profectò, nisi

planè nihil sapit, nunquam proferet. Agonis quædam est Lilybetana, liberta Veneris Erycinæ, quæ mulier ante hunc Quæstorem copiosa planè & locuples fuit. Ab hac præfectus Antonii quidam symphonicos seruos abducebat per iniuriam, quibus se in classe uti velle dicebat. Tū illa, ut mos in Sicilia est omnium Veneriorum, & eorum qui à Venere se liberauerunt: ut præfecto illi religionē Veneris, nomēq; obiceret, dixit & se, & omnia sua Veneris esse. Ut hoc Quæstori Cæcilio viro optimo, & homini æquissimo nunciatum est: vocari ad se Agonidem iubet: iudiciū dat statim, **SI PATERET** eam se, & sua Veneris esse dixisse. Iudicant Recuperatores id quod necesse erat: neque enim erat cuiquam dubium quin illa dixisset. Iste in possessionem bonorum mulieris mittit: ipsam Veneri in seruitutem adiudicat: deinde bona vendit: pecuniam redigit. Ita dum pauca mancipia Veneris nomine Agonis ac religione retinere vult, fortunas omnes libertatēq; suam istius iniuria perdidit. Lilybæum Verres venit postea: rem cognoscit: factum improbat: cogit Quæstorem suum pecuniam, quam ex Agonidis bonis redegit, eam mulieri omnē adnumerare & reddere. Est adhuc, id quod vos omnes admirari video, non Verres, sed **Q. Mutius**: quid enim facere potuit elegantius ad hominum existimationem? æquius ad leuandam mulieris calamitatem? vehementius ad Quæstoris libidinem coercendam? summè hæc omnia mihi videntur esse laudanda. Sed repente est vestigio ex homine, tãquam aliquo Circe poculo, factus est Verres: redit ad se, atque ad mores suos: nam ex illa pecunia magnam partem ad se auertit: mulieri reddidit, quantulum visum est. Hic tu si læsum te à Verre esse dices, patiar, & concedam: si iniuriam tibi factam quereris, defendam, & negabo. Denique de iniuria, quæ tibi facta sit, neminem nostrum grauiorem vindicem esse oportet, quàm te ipsum, cui facta dicitur. Si tu cum illo postea in gratiam redisti, si domi illius aliquoties fuisti, si ille apud te postea cœnauit: utrum te perfidiosum, an præuaricatorem existimari maioris video esse necesse alterutrum. Sed ego tecum in eo non pugnabo, quo minus, utrum velis, eligas. Quod si ne iniuriæ quidem, quæ tibi ab illo facta sit, causa remanet: quid habes, quod possis dicere, quamobrem non modo mihi, sed cuiquam anteponere: nisi forte illud, quod dicturum te esse audio, Quæstorem illius fuisse. Quæ causa grauis esset, si certares mecū, vter nostrum illi amicior esse deberet. In cōtentione suscipiendarum inimicitiarū ridiculū est putare, causam necessitudinis ad inferendum periculū iustam videri oportere: etenim si plurimas à tuo Prætoze iniurias accepisses, tamē eas ferendo maiorē laudem, quàm vlciscendo mererere. cū verò nullum illius in vita rectius factum sit, quàm id quod tu iniuriā appellas: hi statuēt hanc causam, quā ne in alio quidem probarent, in te iustam ad necessitudinem violandam videri: qui si summam iniuriam ab illo accepisti: tamen, quoniam Quæstor eius fuisti, nō potes eū sine vlla vituperatione accusare. si verò nulla tibi facta est iniuria: sine scelere eū accusare non potes. Quare cū incertum sit de iniuria: quæquam horū esse putas, qui nō malit te sine vituperatione, quàm cū scelere discedere? Ac vide quid differat inter meā opinionē, ac tuā. tu cū omnibus rebus inferior sis, hac vna in re te mihi anteferri putas oportere, quod Quæstor illius fueris. Ego, si superior omnibus rebus esses, hanc vnā ob causam te accusatorē repudiari putarem oportere. sic enim à maioribus nostris accepimus, Prætozem Quæstori suo parentis loco esse oportere: nullam neque iustiore, neque grauiorē causam necessitudinis posse reperiri, quàm cōiunctionem fortis, quàm prouinciæ, quàm officii, quàm publici muneris societatem. Quamobrem si iure posses eum accusare, tamen, cū is tibi patris numero fuisset, id pie facere nō posses. Cū verò neq; iniuriā acceperis, & Prætori tuo periculū crees: fatearis necesse est, te illi iniustū impiūq; bellū inferre conari. Etenim ista Quæstura ad eam rem valet, ut elaborandum tibi in ratione reddenda sit, quamobrem, qui Quæstor eius fueris, accuses: non ut ob eam ipsam causam

postulandum sit, ut tibi potissimum accusatio detur. Neq; ferè vnquam venit in cōtentionē de accusando qui Quæstor fuisset, quin repudiaretur. Itaque neque **L. Pithoni** in **C. Seruiliū** nominis deferendi potestas est data, neque **M. Aurelio Scuro** in **L. Flaccum**, neque **Cn. Pompeio** in **T. Albutium**: quorum nemo propter indignitatem repudiatus est, sed ne libido violandæ necessitudinis autoritate iudicum comprobaretur. Atque ille **Cn. Pompeius** ita cum **C. Iulio** contendit, ut tu mecum: Quæstor enim **Albutii** fuerat, ut tu **Verris**. **Iulius** hoc secum autoritatis ad accusandum afferebat, quod ut hoc tempore nos ab Siculis, sic tum ille ab Sardis rogatus ad causam accesserat. Semper hæc causa plurimū valuit: semper hæc ratio accusandi fuit honestissima, pro sociis, pro salute prouinciæ, pro exterarum nationū commodis inimicitias suscipere, ad periculum accedere, operam, studium, laborem interponere. Etenim si probabilis est eorū causa, qui iniurias suas persequi volunt, qua in re dolori suo, non Reipub. cōmodis seruiunt. quanto illa causa honestior est, quæ nō solum probabilis videri, sed etiam grata esse debet, nulla priuatim accepta iniuria, sociorum atque amicorum populi **Ro.** dolore atq; iniuriis commoueri? Nuper cū in **P. Gabinium** vir fortissimus & innocentissimus **L. Piso** delationem nominis postularet, & cōtra **Q. Cæciliū** peteret, isq; se veteres inimicitias iandiu susceptas persequi diceret: cū autoritas & dignitas **Pisonis** valebat plurimū, tum illa erat causa iustissima, quod eum sibi **Achæi** patronum adoptarant. etenim cū lex ipsa de pecuniis repetundis, sociorum, atque amicorū populi **Rom.** patrona comparata sit: iniquum est, non eum legis iudiciūque actorem idoneum maximè putari, quem actorem causæ suæ socii, defensorēq; fortunarū suarum potissimum esse voluerūt. An quod ad commemorandum est honestius, id ad probandum non multo videri debet æquius: vtra igitur est splēdidior, vtra illustrior commemoratio: accusaui eum cui Quæstor fueram, quicum me fors cōsuetudōque maiorum, quicum me deorum hominūque iudicium coniunxerant: an accusaui rogatu sociorum atque amicorum? delectus sum ab vniuersa prouincia, qui eius iura fortunāq; defenderem. dubitare quisquā potest, quin honestius sit, eorum causa, apud quos Quæstor fueris, quàm eum, cuius Quæstor fueris, accusare? Clarissimi viri nostræ ciuitatis, temporibus optimis, hoc sibi amplissimū pulcherrimūque ducebant, ab hospitibus clientibusque suis, ab exteris nationibus, quæ in amicitiam populi **Ro.** ditionēque essent, iniurias propulsare, eorūque fortunas defendere. **M. Catonem** illum sapientem, clarissimum virum, & prudentissimum, cum multis graues inimicitias gessisse accepimus, propter **Hispanorum**, apud quos Consul fuerat, iniurias. Nuper **Cn. Domitium** scimus **Decimo Syllano** diem dixisse, propter vnus hominis **Egritomari** paterni amici, atque hospitis iniurias. neque enim magis animos hominum nocentium res vnquam illa commouit, quàm hæc maiorum cōsuetudo, longo interuallo repetita, ac relata: sociorum quærimoniæ delatæ ad hominem nō inertissimū: susceptæ ab eo, qui videbatur eorum fortunas fide, diligentiaque sua posse defendere. Hoc timent homines: hoc laborant: hoc institui, atque adeo institutum referri, ac renouari molestè ferunt. Putant fore, ut, si paulatim hæc consuetudo serpere, ac prodire cœperit, per homines honestissimos, virosq; fortissimos, non imperitos adolescētuolos, aut illiusmodi quadruplatores leges iudiciæque administrētur. Cuius consuetudinis atque instituti patres maiorēque nostros non pœnitebat, tum, cū **P. Lentulus**, is, qui princeps senatus fuit, accusabat **M. Aquiliū** sub scriptore **C. Rutilio Rufo**: aut cū **P. Africanus**, homo virtute, fortuna, gloria, rebus gestis amplissimus, postea quā bis Consul & Censor fuerat, **L. Cottā** in iudiciū vocabat. Iure tū florebat pop. **R.** nomē: iure autoritas huius imperii, ciuitatisque maiestas grauis habebatur. Nemo mirabatur in **Africano** illo, quod in me nunc homine paruis opibus, ac facultatibus prædito simulāt sese mirari: cū molestè ferant, Quid sibi iste vult: accusatorē me se

existimari, qui antea defendere cōsuevit: nūc præsertim, ea iā ætate, cum AEdilitatē petat. ego verò & ætatis nō modò meæ, sed multo etiam superioris, & honoris amplissimi puto esse, & accusare improbos, & miseros calamitososque defendere. Et profectò aut hoc remedium est ægrotæ, ac propè desperatæ Reipub. iudiciisque corruptis, ac contaminatis paucorum vitio ac turpitudine: homines ad legum defensionem, iudiciorumque authoritatem quàm honestissimos, & integerrimos, diligentissimosque accedere: aut si ne hoc quidem prodesse poterit, profectò nulla vnquam medicina his tot incommodis reperietur. Nulla salus Reipub. maior est, quàm eos, qui alterum accusant, non minus de laude, de honore, de fama sua, quàm illos qui accusantur, de capite, ac fortunis suis pertimescere. Itaque semper ii diligentissime, laboriosissimeque accusarunt, qui se ipsos in discrimen existimationis venire arbitrati sunt. Quamobrem hoc statuere iudices debetis, Q. Cæcilium, de quo nulla vnquam opinio fuerit, nullaque in hoc ipso iudicio expectatio futura sit: qui neque, vt antè collectam famam conseruet, neque, vt reliqui temporis spem confirmet, laborat, non nimis hanc causam seuerè, non nimis accuratè, nō nimis diligenter acturum. habet enim nihil quod in offensione deperdat, vt turpissime flagitiosissimeque discedat: nihil de suis veteribus ornamentis requirit. A nobis multos obsides habet populus Ro. quos vt incolumes conseruare, tueri, confirmare, ac recuperare possimus, omni ratione erit dimicandum. Habet honorem, quem petimus: habet spem, quam propositam nobis habemus: habet existimationem multo sudore, labore, vigiliisque collectam: vt, si in hac causa nostrum officium, ac diligentiam probauerimus, hæc, quæ dixi, retinere per populum Ro. incolumia ac salua possimus: si tantulum offensum titubatūmq; sit, vt ea, quæ singillatim ac diu collecta sunt, vno tempore vniuersa perdamus. Quapropter iudices, vestrum est deligere quem existimetis facillimè posse magnitudinē causæ, ac iudicii sustinere fide, diligentia, consilio, authoritate. Vos si mihi Q. Cæcilium anteposueritis, ego me dignitate superatum non arbitror: Populus Ro. ne tam honestam, tam seueram, diligentemque accusationem neque vobis placuisse, neque ordini nostro placere arbitretur, prouidete.

## Accusationis in C. Verrem Liber

SECUNDVS, ORATIO V.



QVOD erat optandum maximè iudices, & quod vnum ad inuidiam vestri ordinis, infamiamque iudiciorum sedandam maximè pertinebat: id non humano consilio, sed propè diuinitus datum atque oblatum vobis summo Reipub. tempore videtur. inueterauit enim iam opinio perniciofa Reipub. nobisque periculosa, quæ non modò Romæ, sed & apud exterarum nationum omnium sermone percrebuit, his iudiciis, quæ nunc sunt, pecuniosum hominem, quauis sit nocens, neminem posse damnari. Nunc in ipso discrimine ordinis, iudiciorum nostrorum, cum sint parati qui contentionibus & legibus hanc inuidiam senatus inflammare conentur: reus in iudicium adductus est C. Verres, homo vita atque factis, omnium iam opinione damnatus: pecuniæ magnitudine, sua spe, ac prædicatione absolutus. Huic ego causam, iudices, cum summa voluntate, & expectatione populi Ro. actor accessi: non vt augerem inuidiam ordinis, sed vt infamiæ communi succurrerem. adduxi enim hominem, in quo reconciliare existimationem iudiciorum amissam, redire in gratiam cum populo Ro. satisfacere exteris nationibus posses: depeculatorem ærarii, vexatorem Asiæ, atque Pamphyliæ, prædonem iuris, labem atque perniciè pro-

uinciam Siciliæ. de quo si vos seuerè, ac religiosè iudicaueritis: authoritas ea, quæ in vobis remanere debet, hærebit. sin istius ingentes diuitiarum iudiciorum religionè, veritatemque perfregerint: ego hoc tamen assequar, vt iudicium potius Reip. quàm aut reus iudicibus, aut accusator reo defuisse videatur. Equidem, vt de me confitear iudices, cū multæ mihi à C. Verre infidiæ terra marique factæ sunt, quas partim mea diligentia deuitarim, partim amicorum studio officioque repulerim: nunquam tamen neque tantum periculum mihi adire visus sum, neque tantopere pertimui, vt nunc in ipso iudicio. neque tantum me expectatio accusationis meæ, concursusque tantæ multitudinis, quibus ego rebus vehemētissime perturbor, commouet: quantum istius infidiæ nefariæ, quas vno tempore mihi, vobis, M. Glabroni Prætori, sociis, exteris nationibus, ordini, nomini denique senatorio facere conatur. qui ita dicitur, iis esse metuendum, qui, quod ipsis solis satis esset, surripuisset: se tantum eripuisse, vt id multis satis esse possit: nihil esse tam sanctū, quod non violari: nihil tam munitum, quod non expugnari pecunia possit. quod si, quàm audax est ad conandum, tam esset obscurus in agendo: fortasse aliqua in re nos aliquando fefellisset. verum hoc adhuc percommode cadit, quod cum incredibili eius audacia singularis stultitia coniuncta est. nā vt apertus in corripendis pecuniis fuit, sic in spe corrumpendi iudicii perspicua sua cōsilia, conatusque omnibus fecit. semel ait se in vita pertimuisse, tum, cum primum reus à me factus sit: quod, cum è provincia recens esset, inuidiaque & infamia non recenti, sed vetere ac diuturna flagraret, tum ad diem iudicium corrupendum tempus alienum offenderet. Itaque cum ego diem in Siciliam inquirendi perexiguam postulauissem, inuenit iste, qui sibi in Achaia biduo breuiorem diem postularet: non vt is idem conficeret diligentia, & industria sua, quod ego meo labore, & vigiliis cōsecutus sum. etenim ille Achaicus inquisitor ne Brundisium quidem peruenit: ego Siciliam totam quinquaginta diebus sic obii, vt omnium populorum, priuatorumque literas, iniuriasque cognoscerem. vt perspicuum cuius esse posset, hominem ab isto quæsitum esse, non qui reum suum adduceret, sed qui meum tempus obsideret. nunc homo audacissimus, atque amētissimus hoc cogitat: intelligit me ita paratum atque instructum in iudicium venire, vt non modò in auribus vestris, sed in oculis omnium sua furta atque flagitia defixurus sim. videt senatores multos esse testes audaciæ suæ: videt multos equites Ro. frequentes, præterea ciues atque socios, quibus ipse insignes iniurias fecerit: videt etiam tot tam graues ab amicissimis ciuitatibus legationes cum publicis authoritatibus cōuenisse. quæ cum ita sint: vsque eò de omnibus bonis malè existimat, vsque eò senatoria iudicia perditā profligataque esse arbitratur, vt hoc palam dicitur, non sine causa se cupidum pecuniæ fuisse, quoniā pecunia in tantum præsidium experiatur esse: sese (id quod difficillimum fuerit) tempus ipsum emisse iudicii sui, quo cætera facilius emere postea posset: vt, quoniam criminum vim subterfugere nullo modo poterat, procellam temporis deuitaret. quod si non modò in causa, verum in aliquo honesto præsidio, aut in alicuius eloquentia aut gratia spem aliquam collocasset: profectò non hæc omnia colligeret, atque aucuparetur, non vsque eò despiceret, contemneretque ordinem senatorium, vt arbitrato eius deligeretur ex senatu qui reus fieret: qui, dum hîc, quæ opus essent, compararet, causam interea ante eum diceret. quibus ego rebus quid iste speret, & quò animum intendat, facile perspicio. quam ob rem verò se confidat aliquid proficere posse hoc, & hoc consilio, intelligere non possum. vnum illud intelligo, quod populus R. in reiectione iudicium iudicauit: ea spe istum fuisse præditum, vt omnem rationem salutis in pecunia constituerit: hoc erepto præsidio, vt nullam sibi rem adiumento fore arbitraretur. Etenim quod est ingenium tantum, quæ tanta facultas dicendi, & copia, quæ istius vitam tot vitiis flagitiisque coniunctam, iam pridem omnium voluntate, iudicioque damnatā, aliqua ex parte pos-

fit defendere: cuius (vt adolescentiæ maculas ignominiasque præteream) Quæstura primus gradus honoris, quid aliud habet in se, nisi Cn. Carbonem spoliatum à Quæstore suo pecunia publica: nudatum & proditum Consulem: desertum exercitum: relictam prouinciam: sortis necessitudinem, religionemque violatam: cuius Legatio, exitium fuit Asiæ totius, & Pamphylia. quibus in prouinciis multas domos, plurimas vrbes, omnia fana depopulatus est, cum in Cn. Dolabellam suum scelus illud pristinum renouauit, & instaurauit quæstorium: cum eum, cui ille Legatus, & Proquæstor fuisset, & in inuidiam suis maleficiis adduxit, & in ipsis periculis non solum deseruit, sed etiam oppugnauit, ac prodidit. cuius Prætura vrba ædium sacrarum fuit, publicorumque operum depopulatio: simul in iure dicendo bonorum possessionumque contra omnium instituta additio, & cõdonatio. iam verò omnium vitorum suorum plurima & maxima constituit monumenta, & indicia in prouincia Sicilia: quam iste per triennium ita vastauit, vexauit, ac perdidit, vt ea restitui in antiquum statum nullo modo possit: vix autem per multos annos, innocentesque Prætores aliqua ex parte recreari aliquando posse videatur. hoc Prætor Siculi neque suas leges, neque nostra S. C. neque communia iura tenuerunt. tantum quisque habet in Sicilia, quatum hominis auarissimi, & libidinosisissimi aut imprudentia subterfugit, aut satietate superfuit. nulla res per triennium, nisi ad nutum istius, iudicata est: nulla res tam patria cuiusquam, atque auita fuit, quæ non ab eo, imperio istius, abiudicaretur. innumerabiles pecuniæ ex aratorum bonis nouo nefarioque instituto coactæ: socii fidelissimi in hostium numero existimati: ciues Romani seruilem in modum cruciati, & necati: homines nocentissimi propter pecunias iudicio liberati, honestissimi, atque integerrimi absentes rei facti, indicta causa damnati, & eiectionis: portus munitissimi, maximæ tutissimæque vrbes piratis, prædonibusque patefactæ: nauis, militesque Siculorum, socii nostri, atque amici fame necati: classes optimæ, atque opportunissimæ cum magna ignominia populi R. amissæ & perditæ. Idem iste Prætor monumenta antiquissima partim Regum locupletissimorum, quæ illi ornamento vrbibus esse voluerunt: partim etiam nostrorum imperatorum, quæ victores ciuitatibus Siculis aut dederunt, aut reddiderunt, spoliavit, nudauitque omnia. neque hoc solum in statuis ornamentisque publicis fecit: sed etiam delubra omnia sanctissimis religionibus consecrata depopulatus est: deum denique nullum Siculis, qui ei paulo magis affabre, atque antiquo artificio factus videretur, reliquit. In stupris verò, & flagitiis nefarias eius libidines commemorare, pudore deterreor: simul illorum calamitatem commemorando augere nolo, quibus liberos coniugesque suas integras ab istius petulantia conseruare non licitum est. At enim hæc ita commissa sunt ab isto, vt non cognita sint ab omnibus. hominem esse arbitror neminem, qui nomen istius audierit, quin facta quoque eius nefaria commemorare possit: vt mihi magis timendum sit, ne multa crimina prætermittere, quam nequa in istum fingere existimer. neque enim mihi videtur hæc multitudo, quæ ad audiendum conuenit, cognoscere ex me causam voluisse: sed ea quæ scit, mecum recognoscere, quæ cum ita sint, iste homo amens ac perditus alia mecum ratione pugnat: nõ id agit, vt alicuius eloquentiam mihi opponat: non gratia, non autoritate cuiusquam, non potentia nititur: simulat his se rebus confidere. sed video, quid agat (neque enim agit occultissimè) proponit inania mihi nobilitatis, hoc est hominum arrogantium nomina: qui non tam me impediunt, quod nobiles sunt: quam adiuuant, quod noti sunt: simulat se eorum præsidio cõfidere, cum interea aliud quiddam iandiu machinetur. Quam spem nunc habeat in manibus, & quid moliatur, breuiter iam iudices vobis exponam: sed prius, vt ab initio res ab eo cõstituta sit, quæso cognoscite. Vt primum è prouincia rediit, redemptio est huius iudicii facta grandi pecunia: mansit in dictione atque pacto vsque ad eum finem, dum iudices reiecti sunt. posteaquã reiectio iudicum

facta est: quod & in sortitione istius spem fortuna populi Ro. & in reiciendis iudicibus mea diligentia istorum impudentiam vicerat: renunciata est tota conductio. præclare se res habebat: libelli nominum vestrorum cõsiliique huius in manibus erant omnium: nulla nota, nullus color, nullæ sordes videbantur his sententiis adlini posse: cum iste repente ex alacri, atque læto sic erat humilis, atque demissus, vt nõ modo populo Ro. sed etiam sibi ipse condemnatus videretur. Ecce autem repente his diebus paucis comitiis Consularibus factis, eadem illa vetera consilia pecunia maiore reperuntur, eademque vestra famæ, fortunisque omnium insidiæ per eodem homines comparantur. quæ res primò iudices pertenui nobis argumento, indicioque patefacta est: post aperto suspicionis introitu ad omnia intima istorum cõsilia sine vlllo errore peruenimus. Nam vt Hortensius Cos. designatus domum reducebatur è campo, cum maxima frequentia, à multitudine: fit obuiam casu ei multitudini C. Curio: quem ego hominem honoris potius, quam cõtumeliæ causa nominatum volo. etenim ea dicam, quæ ille si commemorari noluisse, non tanto in cõuentu, tam apertè, palamque dixisset: quæ tamen à me pedetentim cautèque dicentur, vt & amicitia nostra, & dignitatis illius habita ratio esse intelligatur. Videt ad ipsum fornicem Fabianum in turba Verrem: appellat hominem, & ei voce maxima gratulatur: ipsi Hortensio, qui Consul erat factus, propinquis necessariisque eius, qui tum aderant, verbum nullum facit: cum hoc consentit, hunc amplexatur, hunc iubet sine cura esse. renuncio, inquit, tibi te hodiernis comitiis esse absolutum. quod cum tam multi homines honestissimi audissent, statim ad me defertur, immò verò, vt quisque me viderat, narrabat. aliis illud indignum, aliis ridiculum videbatur: ridiculum iis, qui istius causam in testium fide, in criminum ratione, in iudicij potestate, non in comitiis Consularibus positam arbitrabantur: indignum iis, qui altius perspiciebant, & hanc gratulationem ad iudicium corrupedum spectare videbatur: etenim sic ratiocinabantur, sic honestissimi homines inter se, & mecum loquebantur, apertè & perspicuè nulla esse iudicia: qui reus pridie iam ipse se condemnatum putabat, is, posteaquã defensor eius Consul est factus, absoluitur. Quid igitur? quod tota Sicilia, quod omnes Siculi, omnes negotiatores, omnes publicæ priuatæque literæ Romæ sunt, nihilne id valebit? nihil inuito Consule designato. quid iudices? non crimina, nõ testes, non existimationem pop. R. sequentur? non omnia in vnus potestate, ac moderatione vertetur. Verè loquar iudices, vehemèter me hæc res cõmouebat: optimus enim quisque ita loquebatur, Iste quidè tibi eripietur, sed nos non tenebimus iudicia diutius. etenim quis poterit Verre absoluto de trãsserendis iudiciis recusare? Erat omnibus molestum: neque eos tam istius hominis perditum subita lætitia, quam hominis amplissimi noua gratulatio cõmouebat. Cupiebã dissimulare, me id molestè ferre: cupiebã animi dolorem vultu tegere, & taciturnitate celare. ecce autè illis ipsis diebus, cù Prætores designati sortirentur, & M. Metello obtigisset, vt is de pecuniis repetundis quæreret: nunciatur mihi, tantã isti gratulationem esse factam, vt is domum quoque mitteret, qui vxori suæ nunciarent. sanè ne hæc mihi quidem res placebat: neque tamen, quid tantopere in hac sorte metuendum mihi esset, intelligebam: vnum illud ex hominibus certis, ex quibus omnia comperi, reperiebam: fiscos quam plures cù pecunia Siciliensi à quodam Senatore ad equitem Romanum esse trãssatos: ex his quasi X fiscos ad senatorem illum relictos esse comitorum meorum nomine: diuisores omnium tribuum noctu ad istum vocatos. ex quibus quidam, qui se omnia mea causa debere arbitrabatur, eadem illa nocte ad me venit: demonstrat qua iste oratione vsus esset: commemorasse istum, quam liberaliter eos trãssasset iam antea, cum ipse Præturam petisset, & proximis Consularibus, Prætoribusque comitiis: deinde continuò esse pollicitum, quantam vellent pecuniam, si me Aeditate deiecissent. hinc alios negasse audere: alios respondisse, non putare perfici posse:

inuentum tamen esse fortem amicum, ex eadem familia Q. Verrem Romilia, ex optima diuiforum disciplina, patris istius discipulum, atque amicum, qui HS quingentis millibus depositis, id se perfecturum polliceretur: & fuisse tamē nonnullos, qui se vna facturos esse dicerent. quæ cum ita essent: sanè beneuolo animo me, vt magnopere cauerem, præmonebat. Sollicitabar rebus maximis vno, atq; eo perexiguuo tempore. vrgebant comitia: & in his ipsis oppugnabar grandi pecunia. instabat iudicium: ei quoque negotio fisci Sicienses minabantur. agere, quæ ad iudicium pertinebant, liberè, comitorum metu deterrebar: petitioni toto animo seruire, non licebat: minari denique diuiforibus, ratio non erat, propterea quòd eos intelligere videbam, me hoc iudicio districtum, atque obligatū futurum. atque hoc ipso tempore Siculis denunciatum esse audio, primū ab Hortensio, domum ad illum vt venirent: Siculos in eo sanè liberos fuisse, qui, quamobrem arcesserentur, cum intelligerent, non venissent. interea comitia nostra, quorum iste se, vt cæterorum hoc anno comitorum, dominum esse arbitratur, haberi cœpta sunt. cursare iste homo potens cum filio blando & gratioso circum tribus: paternos amicos, hoc est diuifores, appellare omnes, & conuenire. quod cum esset intellectum, & animum aduersum: fecit animo libentissimo populus R. vt cuius diuitiæ me de fide deducere non potuisset, ne eiusdem pecunia de honore deiceret. Posteaquam illa petitionis magna cura liberatus sum, animo cœpi multo magis vacuo, ac soluto nihil aliud nisi de iudicio agere, & cogitare. reperio iudices hæc ab istis consilia inita, & constituta, vt, quacunque opus esset ratione, res ita duceretur, vt apud M. Metellum Prætorem causa diceretur. in eo esse hæc cōmoda, primū M. Metellum amicissimum: deinde Hortensium Consulem non solū, sed etiam Q. Metellum: qui quàm isti sit amicus, attendite. dedit enim prærogatiuam suæ voluntatis eiusmodi, vt isti pro prærogatiuis iam reddidisse videatur. An me taciturnum tātis de rebus existimauistis? & me in tanto Reip. existimationisq; meæ periculo cuiquam cōsulturum potius, quàm officio & dignitati meæ? Arcessit alter Consul designatus Siculos: veniunt nonnulli, præterea quòd Q. Metellus esset Prætor in Sicilia: cum his ita loquitur, se Cōsulem esse: fratrem suum, alterum Siciliam prouinciam obtinere, alterū esse quæsiturum de pecuniis repetūdis: Verri ne noceri possit, multis rationibus esse prouisum. Quid est quæso Metelle iudicium corrumpere, si hoc non est testes, præsertim Siculos, timidos homines, & afflictos, non solū autoritate deterrere, sed etiam Consulati metu, & duorum Prætorum potestate? quid faceres pro homine innocente, & propinquo, cum propter hominem perditissimum, atque alienissimum de officio, ac dignitate decedis, & committis, vt, quod ille dicitur, alicui, qui te ignoret, verum esse videatur: nam hoc Verrem dicere aiebant: te non fato, vt cæteros ex vestra familia; sed opera sua Consulem factum. duo igitur Consules, & Quæsitores erunt ex illius voluntate. Non solū effugiemus, inquit, hominem in quæredo nimium diligentem, nimium feruētē populi existimationi, M. Glabronem: accedet nobis etiam illud: iudex est M. Cæsonius collega nostri accusatoris, homo in rebus iudicādis spectatus, & cognitus: quem minimè expediat esse in eo consilio, quod conemur aliqua ratione corrumpere: propterea quòd iam antea, cum iudex in Iuniano consilio fuisset, turpissimum illud facinus non solū grauitur tulit, sed etiam in medium protulit: hunc iudicem ex Cal. Ian. non habemus. Q. Malium, & Q. Cornificium, duos seuerissimos atque integerrimos iudices, quòd Tribuni pl. tum erunt, iudices non habebimus. P. Sulpitius, iudex tristis & integer, magistratum ineat oportet Nonis Dec. M. Crepereius ex acerrima illa equestri familia, & disciplina: L. Cassius ex familia cum ad cæteras res, tum ad iudicandum seuerissima: Cn. Tremellius, homo summa religione, & diligentia: tres hi homines veteres Tribuni militares sunt designati, ex Cal. Ian. non iudicabunt. subfortiemur etiam in M. Metelli locum, quoniam is

huic ipsi quæstioni præfuturus est. Ita secundū Cal. Ian. & Prætoribus, & propè toto consilio commutato, magnas accusatoris minas, magnamque expectationem iudicii ad nostrum arbitrium, libidinēque eludemus. Nonæ sunt hodie Sextiles: hora nona conuenire cœpistis. hūc diem iam ne numerant quidem. decem dies sunt ante ludos voriuos, quos Cn. Pompeius factururus est. hi ludi dies quindecim auferent: deinde continuo Romani consequentur. ira propè XL diebus interpositis, tum denique se ad ea, quæ à nobis dicta erunt, responsuros esse arbitrantur: deinde se ducturos & dicendo, & accusando facilè ad ludos Victoriæ: cum his plebeios esse coniunctos, secundum quos aut nulli, aut pauci dies ad agendum futuri sunt: ita defessa, ac refrigerata accusatione rem integram ad M. Metellum Prætorem esse venturam: quem ego hominem, si eius fidei diffusus essem, iudicem non retinuissem. nunc tamen eo animo sum, vt eo iudice, quàm Prætore, hanc rem transigi malim, & iurato suam, quàm iniurato aliorum tabellas committere. Nunc ego iudices iam vos consulō, quid mihi faciendū putetis: id enim consilii mihi profecto taciti dabit, quod egomet mihi necessariò capiendū intelligo. si vtar ad dicendum meo legitimo tempore: mei laboris, industriæ, diligentiaque capiā fructum, & ex accusatione perficiam, vt nemo vnquam post hominum memoriam paratior, vigilantior, compositior ad iudicium venisse videatur. sed in hac laude industriæ meæ reus ne elabatur, summum periculum est. Quid est igitur, quod fieri possit: non obscurum, opinor, neque absconditum. fructum istum laudis, qui ex perpetua oratione percipi potuit, in alia tempora reseruemus. nunc hominem tabulis, testibus, priuatis, publicisque literis, autoritatibusque accusemus. res omnis tecum erit Hortensi. dicam apertè. si te mecum dicendo, ac diluendis criminibus in hac causa cōtendere putarem, ego quoque in accusando, atque in explicandis criminibus operam consumerem. nunc quoniam pugnare contra me instituisti, non tam ex tua natura, quàm ex istius tempore, & causa, malitiosè: necesse est istiusmodi rationi aliquo consilio obsistere. Tua ratio est, vt secundum binos ludos mihi respondere incipias: mea, vt ante primos libros comperendinē. ita fiet, vt tua ista ratio existimetur astuta, meum hoc consilium necessarium. verū illud, quod institueram dicere, mihi rem tecum esse, huiusmodi est: ego cum hanc causam Siculorum rogatu recepissem, idque mihi amplum, & præclarum existimarem, eos velle meæ fidei diligentiaque periculum facere, qui innocentiæ, abstinentiaque fecissent: tum suscepto negotio maius mihi proposui quiddam, in quo meam in Repub. voluntatem populus Ro. perspicere posset. nam illud mihi nequaquam dignum industria, conatuque meo videbatur, istum à me in iudicium iam omnium iudicio condemnatum vocari, nisi ista tua intolerabilis potentia, & ea cupiditas, qua cum per hosce annos in quibusdā iudiciis vsus es, etiam in istius hominis desperati causa interponeretur. Nunc verò, quoniam hæc te omnis dominatio, regnūque iudiciorum tātōpere delectat: & sunt homines, quos libidinis, infamiaeque suæ neq; pudeat, neque tædeat, qui quasi de industria in odium offensioemq; populi Ro. irruere videantur: hoc me profiteor suscepisse, magnum fortasse onus, & mihi periculofum, veruntamen dignum in quo omnes neruos ætatis, industriæque meæ contenderem. quoniam totus ordo paucorum improbitate, & audacia premitur, & vrgetur infamia iudiciorū: profiteor, huic generi hominum me inimicum, accusatorem odiosum, assiduum, acerbum aduersarium. hoc fumo: hoc mihi depono: quod agam in magistratu, quod agam ex eo loco, ex quo me populus Ro. ex Cal. Ian. secum habere de Repub. de hominibus improbis voluit, hoc munus AEdilitatis meæ populo Ro. amplissimū, pulcherrimūque polliceor. moneo, prædico, antè denuncio: qui aut deponere, aut accipere, aut recipere, aut polliceri, aut sequestres, aut interpretes corrumpendi iudicii solent esse: quisque ad hanc rem, aut potentiam, aut impudentiam suam professi sunt, abstineant in hoc iudicio



manus, animosque ab hoc scelere nefario. erit tum Consul Hortensius cum summo imperio, & potestate: ego autem AEdilis, hoc est paulo amplius, quam priuatus. tamē hęc huiusmodi res est, quam me acturum esse polliceor, ita populo R. grata, atque iocunda, vt ipse Consul in hac causa prę me minus etiam si fieri possit, quam priuatus esse videatur. omnia non modo commemorabuntur, sed etiam expositis certis rebus agentur, quę intra decem annos, posteaquam iudicia ad senatum translata sunt, in rebus iudicandis nefarię, flagitiosęque facta sunt. cognoscat ex me populus Ro. quid sit, quamobrem, cum equester ordo iudicaret, annos propę quinquaginta continuos nullo iudice equite R. iudicāte, ne tenuissima quidem suspicio acceptę pecunię ob rē iudicandam constituta sit: quid sit, quod iudiciis ad senatorium ordinem translatis, sublataque populi R. in vnumquemque vestrum potestate, Q. Calidius damnatus dixerit, minoris hęc x x x Prætorium hominem honestę nō posse damnari: quid sit, quod P. Septimio senatore damnato, Q. Hortensio Prætorē, de pecuniis repetundis, lis æstimata sit in eo nomine, quod ille ob rem iudicandam pecuniam accepisset: quod in C. Herennio, quod in C. Popilio senatoribus, qui ambo peculatus damnati sunt: quod in M. Attilio, qui de maiestate dānatus est, hoc planum factum est, eos pecuniam ob rem iudicandam accepisse: quod inuenti sunt senatores, qui C. Verre Prætorē vrbano sortiente, exirent in eum reum, quem incognita causa condemnarent: quod inuentus est senator, qui cum iudex esset, in eodem iudicio ab reo pecuniā acciperet, quam iudicibus diuideret, & ab accusatore, vt reum condemnaret. iam verō quomodo ego illam labem, ignominiam, calamitatēmq; totius ordinis conquerar, hoc factum esse in hac ciuitate, cum senatorius ordo iudicaret, vt discoloribus signis, iuratorum hominum sententię notarentur: hęc omnia me diligenter, seueręque acturū esse polliceor. Quō me tandem animo fore putetis, si quid in hoc ipso iudicio intellexero simili aliqua ratione esse violatum, atque cōmissum: cum planum facere multis testibus possim, C. Verrem in Sicilia multis audientibus sæpe dixisse, se habere hominem potentem, cuius fiducia prouinciam spoliaret: neque sibi soli pecuniam quærere, sed ita triēnium illud Prætorę Siciliensis distributum habere, vt secum præclare agi diceret, si vnus anni quæstum in rem suam conuerteret, alterum patronis, & defensoribus traderet, tertium illum vberimum quæstuosissimūque annum totum iudicibus reseruaret. ex quo mihi venit in mentem illud dicere, quod apud M. Glabronem nuper cum in reiciendis iudicibus commemorassem, intellexi vehementer populum R. commoueri: me arbitrari fore, vti nationes extera legatos ad populum R. mitterent, vt lex de pecuniis repetundis iudiciumque tolleretur. si enim iudicia nulla sint: tantum vnumquemque ablaturū putant, quantum sibi ac liberis suis satis esse arbitretur. Nunc quod eiusmodi iudicia sint, tantum vnumquemque auferre, quantum sibi, patronis, aduocatis, Prætori, iudicibus satis futurum sit: hoc profecto infinitū esse: se avarissimi hominis cupiditati satisfacere posse, nocentissimę victorię non posse. O commemoranda iudicia, præclaręque existimationem nostri ordinis, cum focii populi R. iudicia de pecuniis repetundis fieri nolunt, quę a maioribus nostris sociorum causa comparata sunt. an iste vnquam de se bonam spem habuisset, nisi de vobis malam opinionem animo imbibisset: quō maiore etiam, si fieri potest, apud vos odio esse debet, quam est apud populum R. cum in avaritia, scelere, periurio vos sui similes esse arbitretur. cui loco per deos immortales iudices cōsulite, ac prouidete. moneo, prædicōque id quod intelligo, tempus hoc diuinitus vobis datum esse, vt odio, inuidia, infamia, turpitudine totum ordinem liberetis. nulla in iudiciis seueritas, nulla religio, nulla denique iam existimantur esse iudicia. itaque a populo R. contemnimur, despiciuntur, graui, diuturnaque iam flagramus infamia: neque enim vllam aliā ob causam populus R. tribuniciam potestatem tanto studio requisit, quam cum poscebat, verbo illā poscere

videbatur, seuera iudicia poscebat. neque hoc Q. Catulum hominem sapientissimum, atque amplissimum fugit: qui Cn. Pompeio viro fortissimo, & clarissimo de tribunicia potestate referente, cum esset sententiam rogatus, hoc initio est summa cum autoritate vsus: Patres Conscriptos iudicia malę & flagitiosę tueri: quod si in rebus iudicandis populi Ro. existimationi satisfacere voluissent, non tantopere homines fuisse tribuniciam potestatem desideraturos. Ipse deniq; Cn. Pompeius, cum primum concionem ad vrbem Consul designatus habuit: vbi (id quod maximę expectari videbatur) ostendit se tribuniciam potestatem restitutum, factus est in eo strepitus, & grata concionis admurmuratio. idem in eadem concione cum dixisset, populatas, vexatasque esse prouincias, iudicia autem turpia, ac flagitiosa fieri, ei rei se prouidere, ac consulere velle: tum verō non strepitu, sed maximo clamore suam populus Ro. significauit voluntatem. Nunc autem homines in spectulis sunt: obseruant, quemadmodum sese vnusquisque nostrum gerat in retinenda religione, conseruandisque legibus. vident adhuc post legem tribuniciā vnum senatorem vel tenuissimum esse damnatū: quod tamen non reprehendūt, tamen magnopere, quod laudent, non habēt: nulla est enim laus, ibi esse integrum, vbi nemo est qui aut possit, aut conetur corrumpere. hoc est iudicium, in quo vos de reo, populus Ro. de vobis iudicabit. In hoc homine statueret, possitne senatoribus iudicantibus homo nocētissimus, pecuniosissimusque damnari. Deinde est eiusmodi reus, in quo homine nihil sit præter summa peccata, maximamque pecuniam: vt, si liberatus sit, nulla alia suspicio, nisi ea, quę turpissima est, residere possit. Non gratia, non cognatione, non aliis rectę factis, non denique alio mediocri vitio tot tantęque eius vitia subleuata esse videbuntur. Postremo ego causam sic agam iudices: eiusmodi res ita notas, ita testatas, ita magnas, ita manifestas proferam: vt nemo a vobis, vt istum absoluatis, per gratiam conetur contendere. Habeo autem certā viam, atque rationem, qua omnes illorū conatus inuestigare, & consequi possim. ita res a me agetur, vt in eorum cōsiliis omnibus, non modo aures hominum, sed etiam populi Ro. interesse videatur. Vos aliquot iam per annos conceptam huic ordini turpitudinem atque infamiam, delere ac tollere potestis. Constat inter omnes, post hęc constituta iudicia, quibus nunc vtimur, nullum hoc splendore, atque hac dignitate consilium fuisse. Hic si quid erit offensum: omnes homines nō iam ex eodem ordine alios magis idoneos, quod fieri non potest: sed alium omnino ordinem ad res iudicandas quærendum arbitrabuntur. Quapropter primum ab dis immortalibus, quod sperare mihi videor, hoc idem, iudices opto, vt in hoc iudicio nemo improbus, præter eum qui iam pridē inuentus est, reperiat. Deinde, si plures improbi fuerint, hoc vobis, hoc populo Ro. iudices confirmo, vitam mehercule mihi prius, quam vim perseuerantięque ad illorum improbitatem persequendam defuturam. Verum quod ego laboribus, periculis, inimicitiisque meis tum, cum admissum erit, dedecus seuerę me persecuturum esse polliceor: id ne accadat, tu tua autoritate, sapientia, diligentia M. Glabrio potes prouidere. suscipe causam iudiciorum: suscipe causam seueritatis, integritatis, fidei, religionis: suscipe causam senatus: vt is hoc iudicio probatus, cum populo Ro. & in laude, & in gratia esse possit. cogita, quo loco sis, quid dare pop. Ro. quid reddere maioribus tuis debeas. fac tibi paternę leges Acilię veniant in mentem: qua lege populus Ro. de pecuniis repetundis, optimis iudiciis, seuerissimisque iudicibus vsus est. Circumstant te summę autoritates, quę te obliuisci laudis domesticę non sinant, quę te noctes dięque commoneant, fortissimum tibi patrem, sapientissimum auum, grauissimum socerum fuisse. Quare si Glabronis patris vim & acrimoniam ceperis ad resistendum hominibus audacissimis: si aui Sczuolę prudentiam ad prospiciendas insidias, quę tuę, atque horum famę comparantur: si foci Scauri constantiam, vt nequis te de vera, & certa possit sententia dimouere: intelliget populus

R. integerrimo, atque honestissimo Prætor, delectoque consilio, nocenti reo magnitudinem pecuniæ plus habuisse momenti ad suspicionem criminis, quàm ad rationem salutis. Mihi certum est non committere, ut in hac causa Prætor nobis, consiliūque mutetur. non patiar rem in id tempus adduci, ut Siculi, quos adhuc serui designatorum Consul non mouerunt, cum eos nouo exemplo vniuersos arcesferent, eos tum lictores Cōsulum vocent, ut homines miseri, antea focii, atque amici populi R. nunc serui ac supplices, non modò ius suum fortunæque omnes eorum imperio amittant, verum etiam deplorandi iuris sui potestatem non habeant. Non sinam profecto, causa à me perorata, x l diebus interpositis, tum nobis denique respondere, cum accusatio nostra in obliuionem diurnitatis adducta sit. Non committam, ut tum hæc res iudicetur, cum hæc frequentia totius Italiae Roma discesserit, quæ conuenit vno tempore vndique, comitorum, iudiciorū, censendique causa. Huius iudicii & laudis fructum, & offensionis periculum, vestrum: laborem, sollicitudinēque, nostram: scientiam quid agatur, memoriāque quid à quoque dictum sit, omnium puto esse oportere. faciam hoc non nouum, sed ab iis qui nunc principes nostræ ciuitatis sunt, antè factum, ut testibus utar statim. Illud à me nouum iudices cognoscetis, quòd ita testes constituam, ut crimen totum explicem: vbi id interrogando, argumentis atque oratione firmauero, tum testes ad crimen accommodem: ut nihil inter illam vſitatam accusationem, atque hanc nouam interſit, nisi quòd in illa tunc, cum omnia dicta sunt, testes dantur: hinc in singulas res dabuntur, ut illis quoque eadem interrogandi facultas, argumentandi, dicendique sit. Siquis erit, qui perpetuam orationem, accusationēque desideret: altera actione audiet. Nunc id quod facimus, ea ratione facimus, ut malitiæ illorum consilio nostro occurramus, necessariò fieri intelligat. Hæc primæ actionis erit accusatio. Dicimus C. Verrem, cum multa libidinose, multa crudeliter in ciues R. atque focios, multa in deos, hominesque nefaria fecerit, tum præterea c c c ex Sicilia contra leges abstulisse. hoc testibus, hoc tabulis priuatis, publicisque authoritatibus ita vobis planum faciemus, ut hoc statuatis, etiam si spatium ad dicendum nostro commodo, vacuosque dies habuissemus, tamen oratione longa nihil opus fuisse. Dixi.

## Accusationis in C. Verrem

LIBER III, ORATIO VI.

**N**EMINEM vestrum ignorare arbitror iudices, hunc per hosce dies sermonem vulgi, atque hanc opinionem populi R. fuisse, C. Verrem altera actione responsurum non esse, neque ad iudicium affuturum. Quæ fama non iccirco solum emanat, quòd iste certè statuerat, ac deliberauerat, non adesse: verum etiam, quòd nemo quemquam tam audacem, tam amentem, tam impudentem fore arbitrabatur, qui tam nefariis criminibus, tam multis testibus conuictus, ora iudicum aspicere, aut os suum populo R. ostendere auderet. Est idem Verres, qui semper fuit, ut ad audendum proiectus, sic ad audiendum: præsto est, respondet, defenditur: ne hoc quidem sibi reliqui facit, ut in rebus turpissimis, cum manifestò teneatur, si reticeat, & absit, tamen impudentiæ suæ pudentem exitum quæsisse videatur. Patior iudices, & non moleste fero, me laboris mei, vos virtutis vestræ fructum esse laturos. nam si iste id fecisset, quòd prius statuerat, ut non adesset: minus aliquanto, quàm mihi opus esset, cognosceretur, quid ego in hac accusatione com-

paranda, constituendaque elaborassem: vestra verò laus tenuis planè, atque obscura, iudices, esset. neque hoc à vobis populus R. expectat, neque eo potest esse contentus, si condemnatus sit is, qui adesse noluerit: & si fortes fueritis in eo, quem nemo sit ausus defendere, immò vero adsit, respondeat, summis opibus, summo studio potentissimorum hominum defendatur, certet mea diligentia cum illorum omnium cupiditate, vestra integritas cum illius pecunia, testium constantia cum illius patronorum minis, atque potentia. tum demum illa omnia victa videbuntur, cum in contentionem certamenque venerint. Absens si esset iste damnatus, non tã ipse sibi consuluisse, quàm inuidisse vestræ laudi videretur: neque enim salus vlla Reip. maior hoc tempore reperiri potest, quàm populum R. intelligere, diligenter reiectis ab accusatore iudicibus, focios, leges, Rempub. senatorio consilio maximè posse defendi. Neque tanta fortunis omnium perniciēs potest accidere, quàm opinione populi R. rationem veritatis, integritatis, fidei, religionis ab hoc ordine abiudicare. Itaque mihi videor magnam, & maximè ægram, & propè depositam Reip. partem suscepisse: neque in eo magis meæ, quàm vestræ laudi existimationēque seruisse. accessi enim ad inuidiam iudiciorum leuandam, vituperationēque tollendam: ut, cum hæc res pro voluntate populi Romani esset iudicata, aliqua ex parte mea diligentia constituta autoritas iudiciorum videretur: postremò, ut esset hoc iudicatum, ut finis aliquando iudiciariæ controuersiæ constitueretur. Etenim sine dubio iudices in hac causa ea res in discrimen adducitur: reus est enim nocentissimus: qui si condemnatur, desinent homines dicere, his iudiciis pecuniam plurimum posse: sin absoluitur, desinemus nos de iudiciis transferendis recusare. Tametsi de absoluteione istius neque ipse iam sperat, nec populus R. metuit. De impudentia singulari, quòd adest, quòd respondet, sunt qui mirentur: mihi pro cætera eius audacia atque amentia ne hoc quidem mirandum videtur: multa enim & in deos, & in homines impiè nefarięque commisit. quorum scelerum pœnis agitur, & à mente consiliòque deducitur. agunt eum præcipitem pœnæ ciuium R. quos partim securi percussit, partim in vinculis necauit, partim implorantes iura libertatis & ciuitatis in crucem sustulit. Rapiunt eum ad supplicium dii patrii: quòd iste inuentus est, qui è complexu parentum abreptos filios ad necem duceret, & parentes pretium pro sepultura liberum posceret. Religiones verò, cerimoniarque omnium sacrorum, sanorumque violatæ, simulachraque deorum, quæ non modò ex suis templis ablata sunt, sed etiam iacent in tenebris ab isto retrusa, atque abdita, consistere eius animum sine furore atque amentia non sinunt. Neque iste mihi videtur se ad damnationem solum offerre, neque hoc auaritiæ supplicio communi, qui se tot sceleribus obstrinxerit, contentus esse: singularem quandam pœnam istius immanis atque importuna natura desiderat. Non id solum queritur, ut isto damnato bona restituantur iis, quibus erepta sunt: sed & religiones deorum immortalium expiandæ, & ciuium R. cruciatus, multorumque innocentium sanguis istius supplicio luendus est. non enim furem, sed ereptorem: non adulterum, sed expugnatorem pudicitiae: non sacrilegum, sed hostem sacrorum religionumque: non sicarium, sed crudelissimum carnificem ciuium, fociorumque in vestrum iudicium adduximus: ut ego hinc vnum eiusmodi reum post hominum memoriā fuisse arbitrer, cui damnari expediret. Nam quis hoc non intelligit, istum absolutum diis hominibusque inuitis, eum ex manibus populi R. eripi nullo modo posse: quis hoc non perspicit, præclare nobiscum actum iri, si populus R. istius vnus supplicio contentus fuerit: ac non sic statuerit, non istum maius in sese scelus concepisse, cum sana spoliarit, cum tot homines innocentes necarit, cum ciues R. morte, cruciatur, cruce adfecerit, cum prædonum duces accepta pecunia dimiserit: quàm eos, si qui istum tot, tantis, tam nefariis sceleribus coopertum iurati sententia sua liberarint? Non est, non est in hoc homine cuiquam peccandi locus iudices: non is est reus, non id tempus, non id consilium (metuo, nequid arrogantius apud tales viros videar dicere)

ne actor quidem est is, cui reus tam nocens, tam perditus, tam victus aut occultè surripi, aut impunè eripi possit. His ego iudicibus non probabo C. Verrem contra leges pecunias cepisse: sustinebunt tales viri, se tot senatoribus, tot equitibus R. tot ciuitatibus, tot hominibus honestissimis ex tam illustri prouincia, tot populorum, priuatorumque literis non credidisse: tantæ populi Ro. voluntati restitisse: sustineant: reperiemus, si istum viuum ad aliud iudicium perducere poterimus, quibus probemus, istum in Quæstura pecuniam publicam Cn. Carboni Cos. datam auertisse: quibus persuademus, istum alieno nomine à Quæstoribus vrbanis (quod priore actione didicistis) pecuniam abstulisse. Erunt, qui & in eo quoque audaciam eius reprehendant, quòd aliquod nominibus de capite, quantum commodum fuerit, frumenti decumandi detraxerit. Erunt etiam fortasse iudices, qui illum eius peculatum vel acerrimè vindicandum putent, quòd iste M. Marcelli, & P. Africani monumenta, quæ nomine, illorum: re vera, populi Ro. & erant, & habebantur, ex fanis religiosissimis, & ex vrbibus sociorum atque amicorum non dubitarit auferre. Emerferit ex peculatus etiam iudicio: meditetur de ducibus hostium, quos accepta pecunia liberauit: videat, quid de illis respondeat, quos in eorum locum subditos domi suæ referuauit. quærat, non solum quemadmodum vestro crimini, verum etiam quo pacto suæ confessioni possit mederi. Meminerit, se priore actione clamore populi Ro. infesto, atque inimico excitatum, confessum esse, duces à se prædonum securi non esse percussos: se iam tum esse veritum, ne sibi crimini daretur, eos ab se pecunia liberatos. fateatur id quod negari non potest, se priuatum hominem prædonum duces viuos, atque incolumes domi suæ, posteaquam Romam redierit, vsque dum per me licuerit, retinuisse. Hoc in illo maiestatis iudicio si licuisse sibi ostenderit, ego oportuisse concedam: ex hoc quoque euaserit. Proficiscar eò, quòd me iam pridem vocat populus R. de iure enim libertatis, & ciuitatis suum putat esse iudicium, & rectè putat. Confringat iste sanè vi sua consilia senatoria, quæstiones omnium perrumpat, euolet ex nostra seueritate: mihi credite, arctioribus apud populum R. laqueis tenebitur. Credet iis equitibus R. populus R. qui ad vos antè producti testes, ipsis inspectantibus ab isto ciuem R. qui cognitores homines honestos daret, sublatum esse in crucem dixerunt. credent omnes v. xxx. tribus homini grauissimo, atque ornatissimo M. Annio, qui se præsentem ciuem R. securi percussum esse dixit. audietur à populo R. vir primarius eques R. L. Flavius, qui suam familiarem Herennium negotiatorem ex Africa, cum eum Syracusis amplius ceterum ciues R. cognoscerent, lachrymantemque defenderent, pro testimonio dixit, securi esse percussum. probabit fidem, & autoritatè, & religionem suam L. Suetius homo omnibus ornamentis præditus, qui iuratus apud vos dixit, multos ciues R. in latumiis istius imperio crudelissimè per vim morte esse multatos. Hanc ego causam cum agam beneficio populi R. de loco superiore: non vereor, ne aut istum vis vlla ex populi R. suffragiis eripere, aut à me vllum munus AEdilitatis amplius, aut gratius populo R. esse possit. Quapropter omnes in hoc iudicio conetur omnia: nihil est iam, quod in hac causa peccare quisquam iudices, nisi vestro periculo, possit. Mea quidem ratio cum in præteritis rebus est cognita, tum in reliquis explorata, atque prouisa est. Ego meum studium in Remp. iam illo tempore ostendi, cum longo interuallo veterem consuetudinem retuli, & rogatu sociorum, atque amicorum populi R. meorum autem necessariorum, nomen hominis audacissimi detuli. quod meum factum lectissimi viri, atque ornatissimi, quo è numero è vobis complures fuerunt, ita probauerunt, ut ei, qui istius Quæstor fuisset, & ab isto læsus inimicitias iustas persequeretur, non modò deferendi nominis, sed ne subscribendi quidem, cum id postularer, facerent potestatem. In Siciliam sum inquirendi causa profectus: quo in negotio industriam meam celeritas reditionis, diligentiam multitudo literarum, & testium declarauit: pudorem verò, ac religionem, quòd cum venissem senator ad socios populi R. qui in ea prouincia Quæstor fuissem, ad hospites meos,

ac necessarios causæ cõmunis defensor deuerti potius, quam ad eos, qui me auxilium petiuissent. Nemini meus aduentus labori aut sumptui neque publicè, neque priuatiim fuit. vim in inquirendo tantam habui, quantam mihi lex dabat, non quantam habere poteram istorum studio, quos iste vexarat. Romam ut ex Sicilia redii, cum iste, atque istius amici homines lauti, & vrbani, sermones eiusmodi dissipassent, quò animos testium retardarent, me magna pecunia à vera accusatione esse deductum: tamen probabatur nemini, quòd & ex Sicilia testes erant ii, qui Quæstorem me in prouincia cognouerant, & hinc homines maximè illustres, qui ut ipsi noti sunt, sic nostrum vnumquenque optimè norunt: tamen vsque eò timui, nequis de mea fide, atque integritate dubitaret, donec ad reiciendos iudices venimus. Sciebam in reiciendis iudicibus nonnullos memoria nostra pactionis suspicionem non vitasse, cum in ipsa accusatione eorum industria, ac diligentia probaretur. Ita reieci iudices, ut hoc constet, post hunc statum Reipub. quo nunc vtimur, simili splendore, & dignitate consilium nullum fuisse. quam iste laudem communem sibi ait esse mecum: qui cum P. Galbam iudicem reiecisset, M. Lucretium retinuit: & cum eius patronus ex eo quæreret, cur suos familiarissimos Sex. Peduccum, Q. Confidium, Q. Junium reici passus esset, respondit, quòd eos in iudicando nimium sui iuris, sententiæque cognoscet. itaque iudicibus reiectis sperabam iam onus meum vobiscum esse commune: putabam, non solum notis, sed etiam ignotis probatam meam fidem esse, & diligentiam. Quod me non fefellit: nam comitiis meis, cum iste infinita largitione contra me vteretur, populus R. iudicauit istius pecuniam, quæ apud me contra fidem meam nihil potuisset, apud se contra honorem meum nihil posse debere. quo quidem die primum iudices citati in hunc reum cõsedistis, quis tam iniquus huic ordini fuit, quis tam nouarum rerum, iudiciorum, iudicumque cupidus, qui non aspectu, confessuque vestro commoueretur? cum in eo vestra dignitas mihi fructum diligentia referret, id sum assecutus, ut vna hora, qua cœpi dicere, reo audaci, pecunioso, profuso, perditio spem iudicii corrumpedi præcederem: ut primo die testium tanto numero citato populus Ro. iudicaret, ipso absoluto Remp. stare non posse: ut alter dies amicis istius, ac defensoribus non modò spem victoria, sed etiam voluntatem defensionis auferret: ut tertius dies sic hominem prosterneret, ut morbo simulato, non quid responderet, sed quemadmodum non responderet, deliberaret. Deinde reliquis diebus, his criminibus, his testibus, & vrbanis, & prouincialibus, sic obrutus, atque oppressus est, ut his ludorum diebus interpositis, nemo istum comperdinatum, sed condemnatum iudicaret. Quapropter ego, quod ad me attinet iudices, vici: non enim spolia C. Verris, sed existimationem populi R. concupiui. meum fuit cum causa accedere ad accusandum. Quæ causa fuit honestior, quam à tam illustri prouincia defensorem constitui & deligi: Reipub. consulere: quod tam Reip. honestius, quam in tanta inuidia iudiciorum adducere hominem, cuius damnatione totus ordo cum populo R. & in laude, & in gratia posset esse: ostendere, ac persuadere hominem nocentem adductum esse: quis est in populo R. qui hoc non ex priore actione abstulerit, omnium antè damnatorum scelera, furta, flagitia, si in vnum locum cõferantur, vix cum huius parua parte æquari, cõferrique posse: Vos, quod ad vestram famam, existimationem, salutemque communem pertinet iudices, prospicite, atque consulite. Splendor vester facit, ut peccare sine summo Reipub. detrimento, ac periculo non possitis. Non enim potest sperare populus R. esse alios in senatu, qui rectè possint iudicare, vos si non potueritis. necesse est, cum de toto ordine desperarit, aliud genus hominum, atque aliam rationem iudiciorum requirat. Hoc si vobis ideo leuius videtur, quòd putatis onus esse graue, & incommodum, iudicare: intelligere debetis, primum interesse, vtrum id onus vosmet ipsi relegeritis: an, quòd probare populo Ro. fidem vestram, & religionem non potueritis, eo vobis iudicandi potestas crepta sit. Deinde etiam illud cogitate, quanto periculo venturi sumus ad eos iudices, quos propter

odium vestri, populus R. de nobis voluerit iudicare. Verum vobis dicam id quod intellexi iudices. homines scitote esse quosdam, quos tantum odium nostri ordinis teneat, ut hoc palam iam dicitur, se istum, quem sciant esse hominem improbissimum, hoc vno nomine absolui velle, ut ab senatu iudicia per ignominiam, turpitudinemque auferantur. Hæc me res pluribus verbis iudices vobiscum agere coegit, non timor meus de vestra fide, sed spes illorum noua: quæ cum Verrem à porta subito ad iudiciū retraxisset, nonnulli suspicari sunt non sine causa illius consilium tam repente esse mutatum. Nunc ne nouo querimoniarum genere uti possit Hortensius, & ea dicere, opprimi reum, de quo nihil dicat accusator: nihil esse tam periculosum fortunis innocentium, quam tacere aduersarios: & ne aliter, quam ego velim, meū laudet ingenium: cum dicat, me, si multa dixissem, subleuaturum fuisse eum, quem contra dicerem, quia non dixerim, perdidisse: morem illi geram: ut oratione perpetua: non quoniā hoc sit necesse, verum ut experiar, utrum ille ferat molestius, me tunc tacuisse, an nunc dicere. Hic tu fortasse eris diligens, ne quā ego horam de meis legitimis horis remittā: nisi omni tempore, quod mihi lege concessum est, abusus ero, querere. deum atque hominum fidem implorabis: circumueniri C. Verrem, quod accusator nolit tandiu, quandiu liceat, dicere. Quod mihi lex mea causa det, eo mihi non uti licebit: nam accusandi mihi tempus mea causa datum est, ut possem oratione mea crimina causamque explicare. hoc si non utor, non tibi iniuriam facio, sed de meo iure aliquid, & comodo detraho. causam enim, inquit, cognosci oportet. ea re quidem, quod aliter condemnari reus, quanuis sit nocens, non potest. Id igitur tu molestè tulisti, à me aliquid factum esse, quod minus iste condemnari posset: nam causa cognita possunt multi absolui: incognita quidem condemnari nemo potest. Adimo enim comperendinatum: quod habet lex in se molestissimum: bis ut causa dicatur. quod aut mea causa potius est constitutum, quam tua: aut nihilo tua potius, quam mea. nam si bis dicere, est commodum: certè vtriusque comune est. si eum, qui posteriore dixit, opus est redargui accusatoris causa, ut bis ageretur, constitutum est. verum, ut opinor, Glaucia primus tulit, ut comperendinaretur reus: antea vel iudicari primò poterat, vel amplius pronunciari. vtram igitur putas legem molliorē: opinor, illam veterē: qua vel citò absolui, vel tardè condemnari licebat. ego tibi illam Aciliam legem restituo: qua lege multi semel accusati, semel dicta causa, semel auditis testibus, condemnati sunt, nequaquam tam manifestis, neque tantis criminibus, quantis tu cōuinceris. puta te non hac tā atroci, sed illa lege mitissima causam dicere. Accusabo: respondebis. testibus editis, ita mittā in cōsiliū, ut, etiam si lex ampliandi faciat potestatem, tamen isti turpe sibi existimēt, non primò iudicare. Verum si causam cognosci opus est, parūne cognita est: dissimulamus Hortensi: quod sæpe experti in dicendo sumus. Quis nos magnopere attēdit vnquam, in hoc quidem genere causarum, vbi aliquid ereptum aut ablatum à quopiam dicitur: nonne aut in tabulis, aut in testibus omnis expectatio iudicium est? Dixi prima actione, me planum esse facturum, C. Verrem HS quadringentis contra legē abstulisse. Quid hoc planius egissem, si ita narrassem. Dio quidam fuit Halefinus: qui, cum eius filio Prætore Sacerdote hæreditas à propinquo permagna venisset, nihil habuit tum neque negotii, neque controuersiarum. Verres simul ac tetigit prouinciam: statim Messanam literas dedit, Dionem euocauit, calumniatores ex sinu suo apposuit, qui illam hæreditatē Veneri Erycinæ commissam esse dicerēt. hac de re ostēdit se ipsum cogniturum. Possum deinceps totam rem explicare, deinde ad extremum id quod accidit, dicere: Dionem HS decies cetera millia numerosse, ut causam certissimam obtineret: præterea greges equarum eius istum abigēdos curasse: argenti vestis stragularum quod fuerat, curasse auferendum. hæc neque cum ego dicerem, neque cum tu negares, magni momenti nostra esset oratio. Quo tempore igitur aures iudex erigeret, animūque attēderet: cum Dio ipse prodiret, cum ceteri, qui tū in Sicilia negotiis Dionis interfuisent: cum per eos ipsos dies, per quos causā Dio diceret,

reperiretur, pecunias sumpsisse mutuas, nomina sua exegisse, prædia vendidisse: cum tabularum virorum bonorum proferrentur: cum, qui pecuniam Dionis dederunt, dicerent se iam tum audisse, eos nummos sumi, ut Verri datentur: cum amici, hospites, patroni Dionis, homines honestissimi, hæc eadem se audisse dicerent: opinor, cum hæc fierent, tum vos audiretis, sicut audistis: tum causa agi verè videretur. sic à me sunt acta omnia priore actione, ut in criminibus nullum esset, in quo quicquam vestrum perpetuam accusationem requireret. Nego esse quicquam à testibus dictum, quod aut vestrum cuiquam esset obscurum, aut cuiusquam oratoris eloquentiam quæretet. ceterum sic me ipsum egisse memoria tenetis, ut in testibus interrogandis omnia crimina proponerem, & explicarem: ut cum rem totam in medio posuissem, tum denique testem interrogarem. itaque non modo vos, quibus est iudicandum, nostra crimina tenetis: sed etiam populus R. totam accusationem causamque cognouit. tamen ita de meo facto loquor, quasi ego illud mea voluntate potius, quam vestra iniuria adductus fecerim. Interposuistis accusatorem, qui, cum ego mihi c & x dies solos in Sicilia postularem, c & v i i i sibi in Achaiam postularet: menses mihi tres cum eripuissetis ad agendum maxime adpositos, reliquum omne tempus huius anni me vobis remissurum putastis: ut, cum horis nostris nos essemus vsi, tum binis ludis interpositis, quadragesimo post die responderes: deinde ita tempus duceretur, ut à M. Glabrione Præt. & à magna parte horum iudicum ad Prætorem alium, iudicesque alios veniremus. Hoc si ego non vidissem: si me non omnes noti ignotique monuissent, id agi, id cogitari, in eo elaborari, ut res in illud tempus reuiceretur: credo, si meis horis in accusando uti voluissem, vererem, ne mihi crimina non suppeterent, ne oratio deesset, ne vox virisque deficerent, ne, quem nemo prima actione defendere ausus esset, eum ego bis accusare non possem. Ego meum consilium cum iudicibus, tum populo R. probaui. nemo est, qui alia ratione istorum iniuriarum, atque impudentiarum potuisse obsisti arbitretur. Etenim qua stultitia fuisset, si, quam diem qui istum eripiendum redemerunt, in cautione viderunt, cum ita cauerent, si post Cal. Ian. in cōsiliū iretur: in eam diem ego, cum potuissem vitare, incidissem? Nunc mihi temporis eius, quod mihi ad dicendum datur, quoniam in animo est causam omnem exponere, habenda ratio est diligenter. itaque primum illud actum istius vitæ turpissimum, & flagitiosissimum prætermittam: nihil à me de pueritiæ suæ flagitiis audiet: nihil ex illa impura adolescentia sua: quæ qualis fuerit, aut meministis, aut ex eo, quem sui simillimum produxit, recognoscere potestis. omnia præteribo, quæ mihi turpia dictu videbuntur: neque solum, quid istum audire, verum etiam quid me deceat dicere, considerabo. Vos quæso date hoc, & concedite pudori meo, ut aliquam partem de istius impudentia reticere possim. omne illud tempus, quod fuit antequam iste ad magistratus, remque publicam accessit, habeat per me solutum, ac liberum. sileatur de nocturnis eius bacchationibus, ac vigiliis: lenonum, aleatorum, perductorum nulla mentio fiat: damna, dedecora, quæ res patris eius, ætas ipsius pertulit, prætereantur: lucretur indicia veteris infamiarum: patiatur eius vita reliqua me hanc tantam iacturam criminum facere. Quæstor Cn. Papirio Cos. fuisti abhinc annos x i i i i: ex ea die ad hanc diem quæ fecisti, in iudicium voco. hora nulla vacua à furto, scelere, crudelitate, flagitio reperietur. hi sunt anni consumpti in Quæstura, & Legatione Asiatica, & Prætura vrbana, & Prætura Siciliensi. quare hæc eadem erit quadripartita distributio totius accusationis meæ. Quæstor ex S. C. prouinciam sortitus es: obtigit tibi consularis: ut cum Cos. Cn. Carbone esses, eamque prouinciam obtineres. erat tum dissensio ciuium: de qua nihil sum dicturus, quid sentire debueris: vnum hoc dico, in eiusmodi tempore ac forte statuere te debuisse, utrum malles sentire, atque defendere. Carbo grauiter ferebat, sibi Quæstorem obtigisse hominem singulari luxuria, atque inertia: veruntamen ornabat eum beneficiis officiisque omnibus. ne diutius teneam, pecunia attributa

numerata est: profectus est Quæstor in prouinciam: venit expectatus in Galliam ad exercitum consularem cum pecunia. Simul ac primum ei occasio visa est (cognoscite hominis principium magistratum gerendorum, & Reipub. administrandæ) auersa pecunia publica Quæstor Consulem, exercitum, sortem, prouinciãque deseruit. Video, quid egerim: erigit se: sperat sibi auram posse aliquam afflari in hoc crimine yoluntatis, assensionisq; eorum, quibus Cn. Carbonis mortui nomen odio sit: quibus illam reiectionem, proditiõemque Consulis sui gratam sperat fore. quasi verò id cupiditate defendendæ nobilitatis, aut studio partium fecerit, ac nõ apertissimè Consulem, exercitum, prouinciãque compilarit, & propter impudentissimum furtum aufugerit: est enim obscurum, & eiusmodi factum eius, vt possit aliquis suspicari, C. Verrem, quòd ferre novos homines non potuerit, ad nobilitatem, hoc est ad suos transisse, nihil fecisse propter pecuniam. Videamus rationes quemadmodum retulerit: iam ipse ostendet, quamobrem Cn. Carbonem reliquerit: iam se ipse indicabit. primum breuitatem cognoscite. ACCEPI, inquit, VICIES DVCENTA MILLIA QVADRINGENTOS XVII NUMMOS: DEDI STIPENDIO, FRUMENTO, LEGATIS, PRO-  
 QVAESTORIBVS, COHORTI PRAETORIAE HS MILIES QVINGENTA QVADRAGINTA QVINQVE MILLIA, QVADRINGENTOS XVI NUMMOS: RELIQVI ARIMINI HS SEXCENTA MILLIA. Hoc est rationes referre: hoc modo aut ego, aut tu Hortensi, aut quisquam omnium retulit: quid hoc est: quæ impudentia: quæ audacia: quod exemplum ex tot hominum rationibus relatis huiuscemodi est: illa tamen HS sexcenta millia, quæ ne falsò quidem potuit, quibus data essent, describere, quæ se Arimini scribit reliquisse, quæ ipsa HS sexcenta millia reliqua facta sunt: neque Carbo attigit, neque Sylla vidit: neque in ærarium relata sunt. oppidum sibi elegit Ariminum, quod tum, cum iste rationes referebat, oppressum diripitumque erat. Non suspicabatur id, quod nunc sentiet, satis multos ex illa calamitate Ariminensium testes nobis in hanc rem reliquos esse. Recita denuo. P. LENTULO, L. TRIARIO QVAESTORIBVS VRBANIS, RES RATIONVM RELATARVM. Recita. EX S. C. vt hoc pacto rationem referre liceret, eò Syllanus repente factus est, non vt honos, & dignitas nobilitati restitueretur. quòd si illinc inanis profugisses: tamen ista tua fuga, nefaria: proditio Consulis tui, conscelerata iudicaretur. malus ciuis, improbus Consul, seditiosus homo Cn. Carbo fuit. fuerit aliis: tibi quando esse cœpit: posteaquam tibi pecuniam, rem frumentariam, rationes suas omnes, exercitumque commisit: nam si tibi antea displicuisset, idem legisses, quod anno post M. Piso Quæstor, cum L. Scipioni Consuli obtigisset, non attigit pecuniam: non ad exercitum profectus est: quod de Repub. sensit, ita sensit, vt nec fidem suam, nec morem maiorum, nec necessitudinum sortes læderet. Etenim si hæc perturbare omnia, ac permiscere volumus: totam vitam periculosam, infestamque reddemus, si nullam religionem fors habebit, nullam societatem coniunctio secundæ, dubiæque fortunæ, nullam authoritatem mores, atq; instituta maiorum. omnium est communis inimicus, qui fuit hostis suorum. nemo vnquam sapiens proditori credendum putauit. ipse Sylla, cui aduentus istius gratissimus esse debuit, ab se hominem, atque ab exercitu suo remouit, Beneuenti esse iussit apud eos, quos suis partibus amicissimos esse intelligebat, vbi iste summæ rei, causæq; nocere nihil posset. ei postea præmia tamen liberaliter tribuit: bona quædam proscriptorum in agro Beneuentino diripienda concessit: habuit honorem vt proditori, non vt amico fidem. Nunc, quanuis sint homines, qui mortuum Cn. Carbonem oderint: tamen hi debent, non quid illi accedere voluerint, sed quid ipsis in tali re metuendum sit, cogitare. Cõmune est hoc malum, communis metus, commune periculum. nullæ sunt occultiores infidiæ, quàm eæ quæ latet in simulatione officii, aut in aliquo necessitudinis nomine. Nam eum qui palam est aduersarius, facile cauendo vitare possis: hoc verò occultum, intestinum, ac domesticum

malum non modò non existit, verum etiam opprimit, antequam prospicere, atque explorare potueris. Itane verò: tum cum Quæstor ad exercitum missus sis, custos non solum pecuniæ, sed etiam Consulis, particeps omnium rerum, consiliorumque fueris, habitus sis in liberum loco, sicut mos maiorum ferebat: repente relinquant, deserat, ad aduersarios transeat: O scelus: o portentum in vltimas terras exportandum: non enim potest ea natura, quæ tantum facinus commiserit, hoc vno scelere esse contenta: necesse est, semper aliquid eiusmodi moliat: necesse est, in simili audacia, perfidiaque versetur. Itaque idem iste, quem Cn. Dolabella postea C. Malleolo occiso pro Quæstore habuit (haud scio, an maior etiam hæc necessitudo fuerit, quàm illa Carbonis, ac plus iudicium voluntatis valere, quàm sortis debeat) idem in Cn. Dolabellam, qui in Cn. Carbonem fuit: nam, quæ in ipsum valebant crimina, contulit in illum, causamque illius omnem ad inimicos accusatorisq; detulit: ipse in eum, cui Legatus, cui pro Quæstore fuerat, inimicissimum atque improbissimum testimoniũ dixit. Ille miser cum esset: Cn. Dolabella cum proditiõne istius nefaria, tum improbo, ac falso eiusdem testimonio, tum multo ex maxima parte istius furtorum, ac flagitiorum inuidia conflagrauit. Quid hoc homine faciatis: aut ad quam spem tam perfidiosum, tam importunum animal reseruetis: qui in Cn. Carbone sortem, in Cn. Dolabella voluntatem neglexerit, ac violarit, eosque ambo nõ modò deseruerit, sed etiam prodiderit, atq; oppugnarit. Nolite, quæso iudices, breuitate orationis meæ potius, quàm rerum ipsarum magnitudine crimina ponderare: mihi enim properandum necessario est, vt omnia vobis, quæ mihi constituta sunt, possim exponere. quamobrem Quæstura istius demonstrata, primique magistratus & furto, & scelere perspecto, reliqua attendite. in quibus illud tempus Syllanarum proscriptionum ac rapinarum prætermittam: neque ego istum sibi ex communi calamitate defensionem vllam sinam sumere: suis eum certis propriisque criminibus accusabo. Quamobrem hoc omni tempore Syllano ex  
 30 accusatiõne circumscripito, Legationem eius præclaram cognoscite. Posteaquam Cn. Dolabellæ prouincia Cilicia constituta est, o dii immortales, quanta iste cupiditate, quibus allegationibus illam sibi Legationem expugnauit: id quod Cn. Dolabellæ principium maximæ calamitatis fuit. Nam vt est profectus, quacunque iter fecit, eiusmodi fuit, non vt Legatus populi R. sed vt quædam calamitas peruadere videretur. In Achaia (prætermittam minora omnia, quorum simile forsitan alius quoq; aliquid aliquando fecerit: nihil dicam, nisi singulare, nisi quod, si in alium reum diceretur, incredibile videretur) magistratum Sicyonium nummos poposcit. ne sit hoc crimen in Verrem: fecerunt alii. Cum ille non daret, animaduertit. Improbum, sed non inauditum genus animaduersionis videte: quaritis, ex quo genere hominem istum iudicetis. ignem ex lignis viridibus, atque humidis in loco angusto fieri iussit: ibi hominem ingenuum, domi nobilem, populi R. socium, atque amicum, fumo excruciatum semiuiuum reliquit. Iam quæ iste signa, quas tabulas pictas ex Achaia sustulerit, non dicam hoc loco, est alius mihi locus ad hanc eius cupiditatem demonstrandam separatus. Athenis audistis ex æde Mineræ grande auri pondus ablatum. dictum hoc est in Cn. Dolabellæ iudicio: dictum: etiam æstimatum. huius consilii non modò participem C. Verrem, sed principem fuisse reperietis. Delum venit: ibi ex fano Apollinis religiosissimo noctu clam sustulit signa pulcherrima, atque antiquissima, eaque in onerariam nauem suam coicienda curauit. Postridie cum fanum spoliatum viderent ii qui Delum incolebant, grauiter ferebant: est enim tanta apud eos eius fani religio, atque antiquitas, vt in eo loco ipsum Apollinem natum esse arbitrentur. verbum tamen facere non audebant, ne fortè ea res ad Dolabellam ipsum pertineret. Tum subito tempestates coortæ sunt maximæ iudices, vt nõ modò proficisci, cum cuperet, Dolabella non posset, sed vix in oppido consisteret: ita magni fluctus eiciebatur. Hic naus illa prædonis istius, onusta signis religiosis, expulsa atque ciecta fluctu, frangitur:  
 cc.iiii.

in litore signa illa Apollinis reperiuntur: iussu Dolabellæ reponuntur: tempestas fedatur: Dolabella Delo proficiscitur. Non dubito, quin, tametsi nullus in te sensus humanitatis, nulla ratio vnquam fuit religionis, nunc tamen in metu periculoque tuo, tuorum tibi scelerum veniat in mentem. potestne tibi vlla spes salutis commoda ostendi, cum recordaris, in deos immortales quàm impius, quàm sceleratus, quàm nefarius fueris? Apollinem tu Delium spoliare ausus es: illine tu templo, tam antiquo, tam sancto, tam religioso, manus impias, ac sacrilegas afferre conatus es? si in pueritia non iis artibus, ac disciplinis institutus eras, vt ea quæ literis mandata sunt, disceres, atque cognosceres: ne postea quidem, cum in ea ipsa loca venisti, potuisti accipere id, quod est proditum memoriæ, ac literis? Latonam ex longo errore, & fuga grauidam, & iam ad pariendum temporibus exactis fugisse Delum, atque ibi Apollinem Dianamque peperisse. qua ex opinione hominum illa insula eorum deorum sacra putatur: tantaque eius autoritas religionis & est, & semper fuit, vt ne Persæ quidem, cum bellum toti Græciæ, diis, hominibus indixissent, & mille numero nauium classem ad Delum appulissent, quicquam conarentur aut violare, aut attingere. hoc tu fanum depopulari homo improbissime, atque amentissime audebas: fuit illa cupiditas tanta, quæ tantam extingueret religionem: & si tum hæc non cogitabas, ne nunc quidem recordaris, nullum esse tantum malum, quod non tibi pro sceleribus tuis tamdiu debeatur? In Asiã verò postquam venit, quid ego aduentus istius prandia, cœnas, equos, muneraque commemorem: nihil cum Verre de quotidianis criminibus acturus sum. Chio per vim signa pulcherrima dico abstulisse: item Erythris, & Halicarnasso. Tenedo (prætereo pecuniam, quam eripuit) Tēnem ipsum, qui apud Tenedios sanctissimus deus habetur, qui urbem illam dicitur condidisse, cuius ex nomine Tenedus nominatur: hunc ipsum inquam Tennem, pulcherrimè factum, quem quondam in comitio vidistis, abstulit magno cum gemitu ciuitatis. illa verò expugnatio fani antiquissimi, & nobilissimi Iunonis Samiæ quàm luctuosa Samiis fuit: quàm acerba toti Asiæ: quàm clara apud omnes: quàm nemini vestrum inaudita: de qua expugnatione cum Legati ad C. Neronem in Asiam Samo venissent, responsum tulerunt, eiusmodi quærimonias, quæ ad Legatum populi R. pertinerent, non ad Prætorem, sed Romam deferri oportere. Quas iste tabulas istinc, quæ signa sustulit: quæ cognoui egomet apud istum in ædibus nuper, cum obsignandi gratia venissem. quæ signa nunc Verres vbi sunt: illa quæro, quæ apud te nuper ad omnes columnas, omnibus etiam intercolumniis, in sylua deniq; disposita sub diuo vidimus. cur ea, quandiu alium Prætorem cum iis iudicibus, quos in horum locum sortitus es, de te in consilium iturum putasti, tandiu domi fuerunt: posteaquam nostris testibus nos, quàm horis tuis, vt malle vidisti, nullum signum domi reliquisti, præter duo, quæ in mediis ædibus sunt, quæ ipsa Samo sublata sunt: non putasti me tuis familiarissimis in hanc rem testimonia denunciaturum: qui tuæ domi semper fuissent, ex quibus quærerem, signa scirentne fuisse quæ non essent. quid tum nos de te iudicatuos arbitratus es, cum viderent te iam non contra accusatorem tuum, sed contra Quæstorem, sectoremque pugnare? Qua de re Caridemum Chium testimonium priore actione dicere audistis: sese, cum esset Trierarchus, & Verrem ex Asia decedentē prosequeretur, iussu Dolabellæ fuisse vnà cum isto Sami, seseque tum scire spoliatum esse fanum Iunonis, & oppidum Samum, posteaque se causam apud Chios ciues suos Samiis accusantibus publicè dixisse, eoque se esse absolutum, quod planum fecisset, ea, quæ legati Samiorum dicerent, ad Verrem, non ad se pertinere. Aspendum vetus oppidum, & nobile in Pamphylia scitis esse, plenissimum signorum optimorum. non dicam illinc hoc signum ablatum esse, & illud: hoc dico, nullum te Aspēdi signum Verres reliquisse, omnia ex fanis, ex locis publicis, palam, spectantibus omnibus, plostris euecta, exportataque esse. atque etiam illum Aspēdium citharistam, de quo sæpe audistis id, quod est Græcis nominibus in proverbio, quem omnia intus canere dicebant, sustulit, & in intimis suis

ædibus posuit, vt etiam illum ipsum suo artificio superasse videatur. Pergæ fanum antiquissimum, & sanctissimum Dianæ scimus esse: id quoque à te nudatum ac spoliatum esse, ex ipsa Diana, quod habebat auri, detractum, atque ablatum esse dico. quæ (malum) est ista tanta audacia, atque amentia: quas enim sociorum, atque amicorum vrbes adisti Legationis iure, & nomine: quin eas vi cum exercitu, imperioque inuasisses, tamen opinor quæ signa, & quæ ornamenta ex his vrbibus sustulisses, hæc non in tuam domum, neque in suburbana amicorum, sed Romam in publicum deportasses. Quid ego de M. Marcello loquar, qui Syracusas urbem ornatissimam cepit: quid de L. Scipione, qui bellum in Asia gessit, Antiochumque Regem potentissimum vicit: quid de Flaminiō, qui Regem Philippum, & Macedoniam subegit: quid de L. Paulo, qui Regem Persen vi, ac virtute superauit: quid de L. Mummio, qui urbem pulcherrimam, atque ornatissimam Corinthum, plenissimam rerum omnium sustulit, vrbesque Achaia, Bœotiaque multas sub imperium populi R. ditionemque subiunxit: quorum domus cum honore, ac virtute florent, signis & tabulis pictis erant vacuæ. at verò urbem totam, templaque deorum, omnesque Italiae partes illorum donis ac monimentis exornatas videmus. Vereor ne hæc fortè cuipiam nimis antiqua, & iam obsoleta videantur: ita enim tū æquabiliter omnes erant eiusmodi, vt hæc laus eximia virtutis & innocentiæ, non solum hominum, verum etiam temporum illorum esse videatur. P. Seruilius vir clarissimus, maximis rebus gestis, adest, de te sententiam laturus: Olynthum vi, copiis, consilio, virtute cepit, urbem antiquam, & omnibus rebus aucta, & ornatam. recens exemplum fortissimi viri profero: nam postea Seruilius imperator populi R. Olynthum urbem hostium cepit, quam tu in iisdem illis locis Legatus quæstorius oppida pacata sociorum, atque amicorum diripiēda, ac vexanda curasti. tu quæ ex fanis religiosissimis per scelus, & latrocinium abstulisti, ea nos videre, nisi in tuis amicorumque tuorum tectis, non possumus. P. Seruilius quæ signa atque ornamenta ex vrbe hostium, & virtute capta, belli lege, atque imperatorio iure sustulit, ea populo R. apportauit, per triumphum vexit, in tabulas publicas ad ærarium perscribenda curauit. cognoscite ex literis publicis hominis amplissimi diligentiam. Recita. RATIONES RELATAE P. SERVILII. Non solum numerum signorum, sed etiam vniuscuiusque magnitudinem, figuram, statum literis definiri vides. certè maior est virtutis, victoriaque iucunditas, quàm ista voluptas, quæ percipitur ex libidine, & cupiditate. Multo diligentius habere dico Seruilium prædam populi R. quàm te tua furta notata, atque perscripta. Dices, tua quoque signa, & tabulas pictas ornamento vrbi, foroque populi R. fuisse memini: vidi simul cum populo R. forum, comitiūque adornatum ad speciem magnifico ornatu, ad sensum, cogitationemque acerbo, & lugubri: vidi collucere omnia furtis tuis, præda prouinciarum, spoliis sociorum, atque amicorum. quo quidem tempore iudices iste spem maximam reliquorum quoque peccatorum nactus est: vidit enim eos qui iudiciorum se dici dominos volebāt, harum cupiditatum esse seruos. socii verò, nationesque exteræ, spem omnium tum primum abiecerunt rerum, ac fortunarum suarum: propterea quod casu Legati ex Asia, atque Achaia plurimi Romæ tunc fuerunt, qui deorum simulachra ex suis fanis sublata in foro venerabatur: itemque cætera signa, & ornamenta cum cognoscerent, alia alio in loco lachrymantes intuebantur. quorum omnium hunc sermonem tum esse audiebamus, nihil esse, quod quisquam dubitaret de exitio sociorum, atque amicorum, cum quidem viderent in foro populi R. quo in loco antea qui fociis iniurias fecerant, accusari, & condemnari solebant, ibi esse palam posita ea, quæ ab fociis per scelus ablata, ereptaque essent. Hic ego non arbitror illum negaturum, signa se plurima, tabulas pictas innumerabiles habere. sed, vt opinor, solet hæc quæ rapuit, & furatus est, nonnunquã dicere se emisse, quoniã quidem in Achaia, Asiam, Pamphylia sumptu publico, & Legationis nomine, cum imperio, & securibus mercator signorum, tabularumque pictarum missus est. habeo & istius, & patris eius ac-

cepti tabulas omnes, quas diligentissime legi, atque digessi: patris, quoad vixit: tuas, quoad ais te confecisse. nam in isto iudices hoc nouum reperietis. audimus aliquem tabulas nunquam confecisse: quæ est opinio hominum de Antonio, falsa: nam legit diligentissime. vtrum sit hoc genus aliquod minimè probandum. audimus alium non ab initio fecisse, sed ex tempore aliquo confecisse. est aliqua etiam eiusce rei ratio. hoc verò nouum, & ridiculum est, quod hic nobis respondit, cum ab eo tabulas postularemus: vsque ad M. Terentium, & C. Cassium Consules confecisse, postea destitisse. Alio loco, hoc cuiusmodi sit, considerabimus. nunc nihil ad me attinet: horum enim temporum, in quibus nunc verfor, habeo tabulas & tuas, & patris. plurima signa pulcherrima, plurimas tabulas optimas deportasse te, negare non potes: atque vtinam neges. vnū ostēde in tabulis aut tuis, aut patris tui emptum esse: vicisti. ne hæc quidem duo signa pulcherrima, quæ nunc ad pluuium tuum stant, quæ multos annos ante valuas Iunonis Samiæ steterunt, habes quomodo emeris: hæc inquam duo, quæ in ædibus tuis sola iam sunt: quæ sectorē expectant, relicta, ac destituta à cæteris signis. At credo in hisce solis rebus indomitas cupiditates, atque effrænatas habebat: cætera libidines eius ratione aliqua, aut modo continebantur. Quam multis istum ingenuis, quam multis matribus familias in illa tetra atque impura Legatione vim attulisse existimatis? ecquo in oppido pedem posuit, vbi non plura stuprorum, flagitiorumque suorum, aduentus sui vestigia reliquerit? Sed ego omnia, quæ negari poterunt, prætermittam. etiam hæc, quæ certissima sunt, & clarissima, relinquam. Vnum aliquod de nefariis istius factis eligam, quo facilius ad Siciliam possim aliquando, quæ mihi hoc oneris, negotiique imposuit, peruenire. Oppidum est in Helleponto Lampfacum iud. in primis Asiæ prouinciæ clarum & nobile: homines autem ipsi Lampfaceni cum summè in omnes ciues Romanos officiosi, tum præterea maximè sedati & quieti, propè præter cæteros ad summum Græcorum otium potius, quam ad vllam vim, aut tumultum accommodati. accidit, cum iste à Cn. Dolabella efflagitasset, vt se ad Regem Nicomedem, Regemque Sada- lam mitteret: cumque iter hoc sibi magis ad quæstum suum, quam ad Reip. tempus accommodatum depoposcisset: vt illo itinere veniret Lampfacum, cum magna calamitate, & propè pernicie ciuitatis. Deducitur iste ad Ianitorem quendam hospitem: comitésque eius item apud cæteros hospites collocantur. vt mos erat istius, atque vt eum suæ libidines flagitiosæ facere admonebant, statim negotium dat illis suis comitibus, nequissimis, turpissimisque hominibus, vti videant, & inuestigent, ecqua virgo sit, aut mulier, digna, quam obrem ipse Lampfaci diutius commoraretur. Erat comes eius Rubrius quidam, homo factus ad istius libidines: qui miro artificio, quocumque venerat, hæc inuestigare omnia solebat. is ad eum rem istam defert: Philodamum esse quædam genere, honore, copiis, existimatione facilè principem Lampfacenorum: eius esse filiam, quæ cum patre habitaret, propterea quod virum non haberet, mulierem eximia pulchritudine, sed eam summa integritate pudicitiaque existimari. Homo vt hæc audiuit, sic exarsit ad id, quod non modo ipse nunquam viderat, sed ne audierat quidem ab eo, qui ipse vidisset: vt statim ad Philodamum migrare se diceret velle. Hospes Ianitor, qui nihil suspicaretur, veritus ne quid in ipso se offenderetur, hominem summa vi retinere cœpit. iste, qui hospitis relinquendi causam reperire non posset, alia sibi ratione viam munire ad stuprum cœpit: Rubrium, delicias suas, in omnibus eiusmodi rebus adiutorem suum, & conscium, parum lautè deuersari dicit, ad Philodamum deduci iubet. Quod vbi est Philodamo nunciatum: tamen si non erat ignarus, quantum sibi ac liberis suis iam tum constitueretur, tamen ad istum venit, ostēdit munus illud suum non esse: se, cum suæ partes essent hospitem recipiendorum, tum ipsos tantum Prætores & Consules, non Legatorum assculas recipere solere. Iste, qui vna cupiditate raperetur, totum illius postulatam causamque neglexit: per vim ad eum, qui recipere non debebat, Rubrium deduci imperauit. Hic Philodamus, posteaquam ius

suum obtinere non potuit: vt humanitatem consuetudinemque suam retineret, laborabat. homo, qui semper hospitalissimus amicissimusque nostrorum hominum existimatus esset, noluit videri ipsum illum Rubrium inuitus domum suam recepisse: magnificè & ornate, vt erat in primis inter suos copiosus, conuiuium comparat: rogat Rubrium, vt, quos ei commodum sit, inuitet: locum sibi soli, si videatur, relinquat: etiam filium suum, lectissimum adolescentem, foras ad propinquum suum quendam mittit ad cœnam. Rubrius istius comites inuitat. eos omnes Verres certiores facit, quid opus esset. mature veniunt: discumbitur: fit sermo inter eos, & inuitatio, vt Græco more biberetur: hortatur hospes: poscunt maioribus poculis: celebratur omnium sermone lætitiæque conuiuium. Posteaquam fatis calere res Rubrio visa est: quæso, inquit, Philodame, cur ad nos filiam tuam non intro vocari iubes? homo, qui & summa grauitate, & iam id ætatis, & parens esset, obstupuit hominis improbi dicto. instare Rubrius. tum, vt aliquid responderet, negauit moris esse Græcorum, vt in conuiuio virorum accumberent mulieres. hic tum alius ex alia parte, Enimvero ferendum hoc quidem non est: vocetur mulier. & simul seruis suis Rubrius, vt ianuam clauderent, & ipsi ad fores affisterent, imperat. Quod vbi ille intellexit, id agi, atque id parari, vt filia suæ vis afferretur, seruos suos ad se vocat, his imperat, vt se ipsum negligat, filiam defendant, excurret aliquis, qui hoc tantum domestici mali filio nunciet. clamor interea fit tota domo inter seruos Rubrii, atque hospitis: iactatur domi suæ vir optimus, & honestissimus. pro se quisque manus affert: aqua denique feruenti à Rubrio ipso Philodamus perfunditur. hæc vbi filio nunciata sunt: statim exanimatus ad ædes contendit, vt & vitæ patris, & pudicitia sororis succurreret. omnes eodem animo Lampfaceni, simul vt hoc audierunt, quod eos cum Philodami dignitas, tum iniuriæ magnitudo mouebat, ad ædes noctu conuenerunt. hic licitor istius Cornelius, qui cum eius seruis erat, à Rubrio, quasi in præsidio ad auferendam mulierem collocatus, occiditur: serui nonnulli vulnerantur: ipse Rubrius in turba fauciatur. iste, qui sua cupiditate tantos tumultus concitatos videret, cupere aliqua euolare, si posset. Postridie homines mane in concionem conueniunt: quærun, quid optimum factu sit: pro se quisque, vt in quoque erat authoritatis plurimum, ad populum loquebatur: inuentus est nemo, cuius non hæc & sententia esset, & ratio: non esse metuendum, si istius nefarium scelus Lampfaceni vlti vi, manuque essent, ne senatus populisq; R. in eam ciuitatem animaduertendum putaret: quod si hoc iure Legati populi R. in socios, nationesque exteras vterentur, vt pudicitiam liberorum seruare ab eorum libidine tutam non liceret: quiduis esse perpeti satius, quam in tanta vi, atque acerbitate versari. Hæc cum omnes sentiret, & cum in eam rationem pro suo quisque sensu, ac dolore loqueretur: omnes ad eam domum, in qua iste deue-  
48  
fabatur, profecti sunt. cedere ianuam saxi, instare ferro, ligna & sarmenta circumdare, ignemque circum subicere cœperunt. tunc ciues R. qui Lampfaci negotiabantur, concurrunt: orant Lampfacenos, vt grauius apud eos nomen Legationis, quam iniuria Legati putaretur: sese intelligere, hominem illum esse impurum, ac nefarium: sed quoniam nec perfecisset, quod conatus esset, neque futurus esset Lampfaci postea, leuius eorum peccatum fore, si homini scelerato pepercissent, quam si Legato non pepercissent. Sic iste multo scelerator, & nequior, quam ille Adrianus, aliquanto etiam foelicior fuit. ille, quod eius auaritiam ciues R. ferre non potuerunt, Vtica domi suæ viuis exustus est: idque illi merito accidisse existimatum est, vt lætarentur omnes, neque vlla animaduersio constitueretur. hic sociorum ambustus incendio, tamen ex illa flamma, periculoque euolauit: neque adhuc causam vllam excogitare potuit, quam obrem commiserit, aut quid euenerit, vt in tantum periculum veniret. Non enim potest dicere, Cum seditionem sedare vellem, cum frumentum imperarem, cum stipendium  
49  
cogerem, cum aliquid denique Reip. causa gererem, quod acrius imperaui, quod animaduerti, quod minatus sum. Quæ si diceret: tamen ignosci non oporteret, si nimis

atrociter imperando sociis, in tantum adductus periculum videretur. Nunc, cum ipse causam illius tumultus neque veram dicere, neque falsam confingere audeat: homo autem ordinis sui frugalissimus, qui tunc accensus C. Neroni fuit, P. Pettius hæc eadem se Lampfaci cognosse dixerit, vir omnibus rebus ornatissimus C. Varro, qui tunc in Asia militum Tribunus fuit, hæc eadem ipsa se ex Philodamo audisse dicat: potestis dubitare, quin istum fortuna non tam ex illo periculo eripere voluerit, quam ad vestrum iudicium referuare? nisi verò illud dicet, quod & in Tertii testimonio priore actione interpellauit Hortensius, quo tempore quidem signi fati dedit, siquid esset, quod possit dicere, se tacere non posse: ut, quam diu tacuit in cæteris testibus, scire omnes possemus, nihil habuisse quod diceret. Hoc tum dixit, Philodamum & filium eius à Cn. Nerone esse damnatos. de quo ne multum differam, tantum dico, secutum id esse Nero-<sup>50</sup> nem, & eius consilium, quod Cornelium lictores occisum esse constaret, putasse non oportere esse cuiquam, ne in vlciscenda quidem iniuria, hominis occidendi potestate. in quo video Neronis iudicio non te absolutum esse improbitatis, sed illos damnatos esse cædis. Verum ista damnatio tamē cuiusmodi fuit? Audite quæso iudices, & aliquando miseremini sociorum, & ostendite aliquid his in vestra fide præsidii esse oportere, quod toti Asiæ iure occisus videbatur istius ille verbo licitor, reuera minister improbitatis cupiditatis: pertimuit iste, ne Philodamus Neronis iudicio liberaretur. Rogat & orat Dolabellam, ut de sua prouincia decedat, ad Neronem proficiscatur: se demonstrat incolumem esse non posse, si Philodamo viuere, atque aliquando Romam venire licuisset. Commotus est Dolabella: fecit id, quod multi reprehenderunt, ut exercitum, prouinciam, bellum relinqueret, & in Asiam hominis nequissimi causa, in alienam prouinciam proficisceretur. Posteaquam ad Neronem venit, contedit ab eo, ut Philodami causam cognosceret. venerat ipse, qui esset in consilio, & primus sententiam diceret: adduxerat etiam præfectos, & Tribunos militares suos, quos Nero omnes in consilium vocauit: erat in consilio etiam æquissimus iudex, ipse Verres: erant nonnulli togati creditores Græcorum: quibus ad exigendas pecunias improbitatis cuiusque Legati plurimum prodest gratia. Ille miser defensorem neminem reperire poterat: quis enim esset aut togatus, qui Dolabellæ gratia: aut Græcus, qui eiusdem vi, & imperio non moueretur? accusator autem apponitur ciuis Romanus de creditoribus Lampfacenorum: qui, si dixisset quod iste iussisset, per eiusdem istius lictores à populo pecuniā posset exigere. Cum hæc omnia tanta contentione, tantis copiis agerentur, cum illum miserum multi accusarent, nemo defenderet: cumque Dolabella cum suis præfectis pugnaret in consilio, Verres fortunas agi suas diceret: idem testimoniū diceret: idem esset in consilio: idem accusatorem parasset: hæc cum omnia fierent: & cum hominem constaret occisum: tamen tanta vis iniuriæ istius, tanta in isto improbitas putabatur, ut de Philodamo amplius pronunciaretur. Quid ego nunc in altera actione Cn. Dolabellæ spiritus, quid huius lachrymas, & concurfationes proferam? quid C. Neronis, viri optimi, atque innocentissimi, nonnullis in rebus animum nimium timidum, atque demissum: qui, in illa re quid facere potuerit, non habebat: nisi fortè id, quod omnes tum desiderabāt, ut ageret eam rem sine Verre, & sine Dolabella. quicquid esset sine his actū, omnes probarent. tum verò quod pronunciatū est, non per Neronem iudicatū, sed per Dolabellam ereptum existimabatur: condemnatur enim perpauca sententiis Philodamus, & eius filius. adest, instat, vrget Dolabella, ut quamprimum securi feriantur, quod quoniā minimè multi ex illis de istius nefario scelere audire possent. Constituitur in foro Laodiceæ spectaculum acerbū, & miserū, & graue toti Asiæ prouinciæ: grandis natu parens<sup>55</sup> adductus ad supplicium, ex altera parte filius: ille quod pudicitiam liberorū, hic quod vitam patris famamque sororis defenderet. flebat vterque nō de suo supplicio, sed pater de filii morte, de patris filius. Quid lachrymarū ipsum Neronem putatis profudisse, quem fletum totius Asiæ fuisse, quem luctum, & gemitum Lampfacenorum, securi

esse percussos homines innocētes, nobiles, socios populi R. atque amicos, propter hominis flagitiosissimi singularem nequitiam, atque improbitissimam cupiditatem: Lamiam Dolabella neque me tui, neque tuorum liberorum, quos tu miseros in egestate, atque in solitudine reliquisti, misereri potest. Verrésne tibi tāti fuit, ut eius libidinem hominum innocētium sanguine lvi velles: iccircone exercitum, atque hostem relinquebas, ut tua vi, & crudelitate istius hominis improbitissimi pericula subleuares: quod enim eū tibi Quæstoris in loco constitueras, iccirco tibi amicum in perpetuum fore putasti? nesciebas ab eo Cn. Carbonem Cos. cuius reuera Quæstor fuerat, non modò relictum,<sup>54</sup> sed etiam spoliatum auxiliis, nefariè oppugnatū, & proditum? Expertus igitur es istius perfidiam tum, cum ipse se ad inimicos tuos cōtulit, cum in te homo ipse nocēs acerrimum testimonium dixit, cum rationes ad ærarium nisi damnato te referre noluit. Tantæne tuæ Verres libidines erunt, ut eas capere, ac sustinere nō prouinciæ populi R. non nationes exterae possint? tu ne quod videris, quod audieris, quod cōcupieris, quod cogitaris, nisi id ad nutum tuum præsto fuerit, nisi libidini tuæ cupiditatique paruerit, immittetur homines: expugnabuntur domus: ciuitates non modò pacatae, verum etiam sociorum, atque amicorum ad vim, atque ad arma confugient, ut ab se, atque à liberis suis Legati populi R. scelus, ac libidinē propulsare possint? Nam quæro abs te, circumsessusne sis Lampfaci: coeperitne domum, in qua deuersare, illa multitudo incendere: voluerintne Legatum populi R. comburere viuum Lampfaceni. negare non potes: habeo enim testimonium, quod apud Neronem dixisti: habeo quas ad eundem literas misisti. Recita hunc ipsum locū de testimonio. TESTIMONIUM C. VERRIS IN ARTEMIDORVM. NON MVLTQ POST IN DOMVM. bellumne populo Ro. Lampfacena ciuitas facere conabatur? deficere ab imperio ac nomine nostro volebat? video enim, & ex iis, quæ legi, & audiui, intelligo: in qua ciuitate nō modò Legatus populi R. circumsessus, non modò igni, ferro, manu, copiis oppugnatus, sed aliqua ex parte violatus sit, nisi publicè satisfactum sit, ei ciuitati bellum indici, atque inferri solere. Quæ fuit igitur causa, cur cuncta ciuitas Lampfacenorū de concione, quemadmodum tute scribis, domum concurrerit? tu enim neque in literis, quas Neroni mittis: neque in<sup>56</sup> testimonio causam tanti tumultus ostendis vllam. obsessum te dicis: ignem allatum: sarmenta circumdata: lictores tuum occisum esse dicis: prodeundi tibi in publicū potestate factam negas: causam huius tanti terroris occultas. nam si quam Rubrius iniuriam suo nomine, ac non impulsu tuo, & tua cupiditate fecisset: de tui comitis iniuria questum ad te potius, quam te oppugnatum venirent. Cum igitur, quæ causa illius tumultus fuerit, testes à nobis producti dixerint, ipse celarit: nōne causam hanc, quam nos proposuimus, cum illorū testimonia, tum istius taciturnitas perpetua confirmat? Huic homini parcetis igitur iudices: cuius rāta peccata sunt, ut ii, quibus iniurias fecerit, neque legitimum tempus expectare ad vlciscendum, neque vim tantam doloris in posterum differre potuerint. Circumsessus es. à quibus: à Lampfacenis. barbaris hominibus credo, aut iis qui populi R. nomen contemnerēt: immò verò ab hominibus & natura, & consuetudine, & disciplina lenissimis: porro autem populi R. conditione sociis,<sup>57</sup> fortuna seruis, voluntate supplicibus: ut perpeticuum sit omnibus, nisi tanta acerbitas iniuriæ, tanta vis sceleris fuisset, ut Lampfaceni moriendū sibi potius, quam perpetiendum putarent, nunquam illos in eum locum progressuros fuisse, ut vehemētius odio libidinis tuæ, quam Legationis metu mouerētur. Nolite per deos immortales cogere socios, atque exteras nationes hoc vti profugio: quod, nisi vos vindicatis, vteretur necessarió. Lampfacenos in istum nunquam vlla res mitigasset, nisi eū pœnas Romæ daturum credidissent. etsi talem acceperant iniuriam, quam nulla lege satis dignè persequi possent, tamen incōmoda sua vestris committere legibus, & iudiciis, quam dolori suo permittere maluerūt. Tu mihi, cum circumsessus à tā illustri ciuitate sis propter tuum scelus, atque flagitium: cum coegeris homines miseros, & calamitosos, quasi desperatis



nostris legibus, & iudiciis, ad vim, ad manus, ad arma confugere: cum te in oppidis, & ciuitatibus amicorum non Legatum populi R. sed tyrannum libidinosum, crudelēq; præbueris: cum apud exteras nationes imperii, nominisq; nostri famam tuis probris, flagitiisque violaris, cum te ex ferro amicorum populi R. eripueris, atque ex flāma fociorum euolaris: hūc tibi profugium speras futurum: erras. vt huc incideres, non vt hūc conquiesceres, illi te viuū exire passi sunt. Et ais, iudicium esse factum, te iniuria circumfessum esse Lampfaci, quod Philodamus cum filio cōdemnatus sit. quid, si doceo, si planum facio, teste homine nequam, verū ad hanc rem tamen idoneo (te ipso inquam teste docebo) te huius circumfessionis tuæ causam & culpam in alios transfulisse, neq; in eos, quos tu insimularis, te animaduersum: iam nihil te iudiciū Neronis adiuuat. Recita quas ad Neronem literas misit. **EPISTOLA C. VERRIS AD NERONEM. THEMISTAGORAS, ET THESSALVS.** Themistagoram, & Thessalum scribis populum concitasse: quem populum: qui te circumfedit, qui te viuū comburere conatus est. vbi hos persequeris: vbi accusas: vbi defendis ius, nomēq; Legati: in Philodami iudicio dices id actum. cedo mihi ipsius Verris testimonium. videamus, quid idem iste iuratus dixerit. **AB ACCVSATORE ROGATVS, RESPONDIT: IN HOC IVDICIO NON PERSEQUI: IN HOC SIBI IN ANIMO ESSE ALIO TEMPORE PERSEQUI.** Quid igitur te iuuat Neronis iudicium: quid Philodami damnatio: Legatus cum esses circumfessus: cumque, quemadmodum tute ad Neronem scripsisti, populo R. communique causā Legatorum facta esset insignis iniuria, non es persecutus: dicis tibi in animo esse alio tempore persequi. quod fuit id tempus: quādo es persecutus: cur imminuisti ius Legationis: cur causam populi R. deseruisti, ac prodidisti: cur iniurias tuas coniunctas cum publicis reliquisti: Non te ad senatum causam deferre, non de tam atrocibus iniuriis cōqueri, non eos homines, qui populum concitarent, Consulū literis euocandos curare oportuit: nuper M. Aurelio Scauro postulante, quod is Ephesi se Quæstorem vi prohibitū esse dicebat, quod minus ē fano Dianæ feruum suum, qui in illud asylum cōfugisset, abduceret: Pericles Ephesius homo nobilissimus Romam euocatus est, quod author illius iniuriæ fuisse arguebatur. tu, si te Legatum ita Lampfaci tractatum esse senatum docuisses, vt tui comites vulnerarētur, lictor occideretur, ipse circumfessus penē incenderere, eius autem rei duces, & authores, principes fuisse, quos scribis, Themistagoram, & Thessalum: quis non commoueretur: quis non ex iniuria, quæ tibi esset facta, sibi prouideret: quis non in ea re causam tuam, periculum cōmune agi arbitraretur: Etenim nomen Legati eiusmodi esse debet, quod non modō inter fociorum iura, sed etiam inter hostium tela incolūme versetur. Magnū hoc Lampfacenum crimē est libidinis, atque improbissimæ cupiditatis. accipite nunc auaritiæ propemodum in suo genere non leuius. Milesios nauem poposcit, quæ eum præsidii causa Myndum prosequeretur. illi statim myoparonem egregiū de sua classe, ornatū, atque armatum dederunt. hoc præsidio Myndum profectus est. nam quid Milesiis lanæ publicæ abstulerit, item de sumptu in aduentum, de contumeliis, & iniuriis in magistratum Milesium, tamen si dici cum verē, tum grauitē, & vehemēter potest, tamē dicere prætermittam, eaque omnia testibus integra referuabo. Illud, quod neque taceri vllō modo, neque dici pro dignitate potest, cognoscite. Milites remigēque Miletum Myndo pedibus reuerti iuber: ipse myoparonē pulcherrimum de decem Milesiorum nauibus electum, L. Mario, & L. Fabio, qui Myndi habitabant, vendidit. Hi sunt homines, quos nuper senatus in hostium numero habēdos censuit. hoc illi nauigio ad omnes populi R. hostes vsque ab Diano, quod in Hispania est, ad Sinopam, quæ in Ponto est, nauigauerunt. O dii immortales, incredibilem auaritiā, singularēque audaciam. nauem tu de classe populi R. quam tibi Milesia ciuitas, vt te prosequeretur, dedisset, ausus es vendere: si te magnitudo maleficii, si hominum existimatio non mouebat, ne illud quidem cogitabas, huius improbissimi furti, huius adeo nefariæ prædæ

tam illustrem, ac tam nobilem ciuitatem testem futuram: an, quia tum Cn. Dolabella in eum, qui ei myoparoni præfuerat, Milesiisque rem gestam renunciarat, animaduertere tuo rogatu conatus est: renunciationēque eius, quæ erat in publicas literas relata illorū legibus, tolli iusserat: iccirco te ex hoc crimine elapsū esse arbitrare: multum te ista fefellit opinio, & quidem multis in locis: semper enim existimasti, & maxime in Sicilia, satis cautum tibi ad defensionem fore, si aut referri aliquid in literas publicas vetuisses, aut, quod relatum esset, tolli coegisses. hoc quā nihil sit, tametsi ex multis Sicilia ciuitatibus priori actione didicisti, tamē etiam in hac ipsa ciuitate cognosce. Sunt illi quidem dicto audientes, quādiu adsunt ii qui imperant. simul ac discesserunt, non solum illud perscribunt, quod tum prohibiti sunt, sed etiam causam adscribunt, cur non tum in literas relatum sit. Manent istæ literæ Miletī: manent, & dum erit illa ciuitas, manebunt: decem enim naues iussu L. Murenæ populus Milesius ex pecunia vectigali populi Ro. fecerat, sicut pro sua quæque parte Asiæ cætera ciuitates. Quam ob rem vnā ex decem non prædonum repentino aduentu, sed Legati latrocinio, non vi tempestatis, sed hac horribili tempestate fociorum amissam, in literas publicas retulerunt. sunt Romæ Legati Milesii, homines nobilissimi, ac principes ciuitatis: qui tametsi mensem Februarium, & Consulū designatorum nomen expectant, tamen hoc tantum facinus non modō negare interrogati, sed ne producti quidem reticere poterunt. dicēt inquam & religione adducti, & domesticarum legum metu, quid illo myoparone factum sit. ostendent C. Verrem in ea classe, quæ contra piratas ædificata sit, piratam ipsum consceleratum fuisse. C. Malleolo Quæstore Cn. Dolabellæ occiso, duas sibi hæreditates venisse arbitratus est, vnā quæstoriæ procuratoris (nam à Dolabella statim Proquæstore iussus est esse) alteram tutelā: nam cum pupilli Malleoli tutor esset, in bona eius impetum fecit: nam Malleolus in prouinciam sic copiosē profectus erat, vt domi prorsus nihil relinqueret. Præterea pecunias occuparat apud populos, & syngraphas fecerat: argenti optimi cælati grande pondus secum tulerat (nam ille quoque sodalitiis erat in hoc morbo, & cupiditate) grande pondus argenti, familiam magnam, multos artifices, multos formosos homines reliquit. iste, quod argenti placuit, inuasit: quæ mancipia voluit, abduxit: vina, cæteraque, quæ in Asia facillimē comparantur, quæ ille reliquerat, asportauit: reliqua vendidit, pecuniam exegit. cum ad HS xx quinquies redegisse constaret: vt Romam rediit, nullam literam pupillo, nullam matri eius, nullam tutoribus reddidit: seruos artifices pupilli cum haberet domi, circumpedes autem formosos homines, & literatos, suos esse dicebat, se emisse. Cum sapius mater, & auia pueri postularent, vt, si non redderet pecuniam, nec rationem daret, diceret saltem, quantum pecuniæ Malleoli deportasset: à multis efflagitatus aliquando dixit, HS decies: deinde in codicis extrema cera nomen infimum in flagitiosa litura fecit: expensa Chryfogono seruo HS sexcenta millia, accepta pupillo Malleolo retulit. Quomodo ex decies HS sexcenta sint facta, quomodo de eodem modo quadrarint (vt illa de Cn. Carbonis pecunia reliqua HS sexcenta facta) quomodo Chryfogono expensa lata sint, cur id nomen infimum, in lituraque sit, vos existimabitis. tamen HS sexcenta millia cum accepta retulisset, HS quinquaginta millia soluta non sunt. Homines posteaquam reus factus est, redditi, alii etiam nunc retinentur: peculia omnium, vicariiq; retinentur. Hæc est istius præclara tutela. en cui tuos liberos committas, en memoriam mortui sodalis, en metum viuorum existimationis. Cum tibi se tota Asia spoliandam ac vexandam præbuisset, cum tibi exposita esset omnis ad prædandum Pamphylia: contentus his tam optimis rebus non fuisti: manus à tutela, manus à pupillo, manus à sodalis filio abstinere non potuisti: Iam te non Siculi, non aratores (vt dicitur) circumueniunt: non ii qui decretis, edictisque tuis in te concitati, infestique sunt: Malleolus à me productus, & mater eius atque auia: quæ miseræ, flentes, euersum à te puerum patriis bonis esse dixerunt. Quid expectas: an,

dum ab inferis ipse Malleolus existat, atque officia tutelæ, sodalitatæ, familiaritatæque flagitet: ipsum putato adesse. homo auarissime & spurcissime, redde bona sodalis filio, si non, quæ abstulisti, quæ confessus es. Cur cogis sodalis filium hanc primam in foro vocem cum dolore & querimonia amittere? cur sodalis uxorem, sodalis socrum, domum denique totam sodalis mortui contra te testimonium dicere? cur pudentissimas, lectissimasque foeminas in tantum virorum conuētum, insolitas, inuitasque prodire cogis? Recita omniū testimonia. **TESTIMONIUM MATRIS ET AVIÆ.** Pro quaestore verò quomodo iste cōmune Miliadum vexarit, quomodo Lyciam, Pamphyliam, Pisidiam, Phrygiamque totam frumento imperando, æstimando hac sua, quam tum primum excogitauit, Siciliensi æstimatione, afflixerit, non est necesse demonstrare verbis. hoc scitote, his nominibus, quæ res per huc gestæ sunt, cum iste ciuitatibus frumētum, coria, cilicia, faccos imperaret, neque ea fumeret, proque his rebus pecuniam exigeret, his nominibus solis Cn. Dolabellæ hæc ad tricies litem esse æstimatam. quæ omnia, etiam si voluntate Dolabellæ fiebant, per istum tamen omnia gerebantur. Consistam in vno nomine: multa enim sunt ex eodem genere. Recita. **DE LITIBVS AESTIMATIS CN. DOLABELLÆ PR. POPVLO R. PECVNIAM REDACTÆ. QVOD A COMMVNI MILIADVM.** te hæc coegisse, te æstimasse, tibi pecuniam numeratam esse dico: eademque vi & iniuria, cum pecunias maximas cogeres, per omnes partes prouinciæ te, tanquam aliquam calamitosam tempestatem, pestemque peruasisse demonstro. Itaque M. Scaurus, qui Cn. Dolabellam accusauit, istum in sua potestate ac ditione tenuit. Homo adolescens, cum istius in inquirendo multa furta, ac flagitia cognosceret, fecit peritè, & callidè, volumen eius rerū gestarum maximum isti ostendit, ab homine, quæ voluit, in Dolabellam abstulit, istum testem produxit: dixit iste, quæ velle accusatorem putauit. Quo ex genere mihi testium, qui cum isto furati sunt, si vti voluissem, magna copia fuisset, qui, vt se periculo litium, coniunctione criminum liberarent, quò ego vellem, discessuros pollicebantur. eorum ego voluntatem omnium repudiaui: non modò proditori, sed ne perfugæ quidem locus in meis castris cuiquam fuit. forsitan meliores illi accusatores habèdi sunt, qui hæc omnia fecerunt. Ita est. sed ego defensorem in mea persona, non accusatorem maximè laudari volo. rationes ad ærarium, antequam Dolabella condemnatus est, non audet referre. impetrat à senatu, vt dies sibi prorogaretur, quòd tabulas suas ab accusatoribus Dolabellæ obsignatas diceret: proinde quasi exscribendi potestatem non haberet. solus est hic, qui nunquam rationes ad ærarium referat. Audistis quaestoriam rationem tribus versiculis relatum: Legationis, non nisi condemnato, te lecto eo qui posset reprehendere: nunc denique Prætoræ, quam ex S. C. statim referre debuit, vsq; ad hoc tempus non retulit, Quaestorem se in senatu expectare dixit. deinde quasi non & Quaestor sine Prætoris possit ratione referre, vt tu Hortensi, vt omnes, eodem modo sine Quaestore Prætor. Dixit idem Dolabellam impetrasse. omen magis Patribus Conscriptis, quam causa placuit. probauerunt. Verum Quaestores quoque iam pridem venerunt: cur non retulisti: illarum rationum ex ea fece Legationis, quaestoriæq; tuæ procurationis illa sunt nomina, quæ Dolabellæ necessariò sunt æstimata. **EX LITIBVS AESTIMATIS DOLABELLÆ PR. ET PROPR.** quòd minus Dolabella Verri acceptum retulit, quàm Verres illi expensum tulerit, hæc quingenta triginta quinque millia: & quòd plus fecit Dolabella Verrem accepisse, quàm iste in suis tabulis habuit, hæc ducenta triginta duo millia: & quòd plus frumenti fecit accepisse istum hæc decies & octingenta millia, quod tu homo castissimus aliud in tabulis habebas. hinc illæ extraordinariæ pecuniæ, quas nullo duce, tamen aliqua ex particula inuestigamus, redundarunt. hinc ratio Q. Q. Posthumii, Curtiis multis nominibus, quorum in tabulis iste habet nullum: hinc hæc quater decies P. Tadio numerata Athenis: testibus planum faciam. Hinc empta apertissimè Prætura: nisi fortè id etiam dubium est, quomodo iste

Prætor factus sit. Homo scilicet aut industria, aut opera probata, aut frugalitatis estimatione præclara, aut denique, id quod leuissimum est, assiduitate, qui ante Quæsturam cum meretricibus lenonibusque vixisset, Quæsturam ita gessisset, quemadmodum cognouistis, Romæ post Quæsturam illam nefariam vix triduum constitisset, absens non in obliuione iacuisset, sed in assidua commoratione omnibus omnium flagitiorum fuisset: is repète, vt Romam venit, gratis Prætor factus est. alia porro pecunia, ne accusaretur, data. cui sit data, nihil ad me, nihil ad re pertinere arbitror: datam quidem esse, tum inter omnes receti negotio facile constabat. Homo stultissime & amētissime, tabulas cum cōficeres, & cum extraordinariæ pecuniæ crimen subterfugere velles: satis te elapsurū omni suspicione arbitrabare, si, quibus pecuniā credebas, iis expensum non ferres, neque in tuas tabulas vllum nomen referres, cum tot tibi nominis acceptum Curtii referrent: quid proderat tibi te expensum illis non tulisse: an tuis solis tabulis te causam dicturum existimasti? Verum ad illam iam veniamus præclaram Præturam, criminæque ea, quæ notiora sunt his qui ad sunt, quàm nobis qui meditati ad dicendum paratique venimus. in quibus non dubito, quin offensionem negligentia vitare atque effugere non possim. multi enim ita dicent, De illo nihil dixit, in quo ego interfui: illam iniuriam non attigit, quæ mihi, aut quæ amico meo facta est: quibus ego in rebus interfui. His omnibus, qui istius iniurias norunt, hoc est populo Romano vniuerso, me vehementer excusatum volo, non negligētia mea fore, vt multa præteream, sed quòd alia testibus integra reseruari velim, multa autem propter rationem breuitatis, ac temporis prætermittenda existimem. Fatebor etiam illud inuitus, me prorsus, cum iste punctum temporis nullum vacuum peccato præterire passus sit, omnia quæ ab isto commissa sint, non potuisse cognoscere. Quapropter ita me de Prætoræ criminibus auditote, vt vtroque genere, & iuris dicendi, & factorum tectorum exigendorum, ea postuletis, quæ maximè digna sunt eo reo, cui paruum ac mediocre obiici nihil oporteat. Nam vt Prætor factus est, qui auspicato à Chelidone surrexisset, sortem nactus est vrbanae prouinciæ, magis ex sua Chelidonisque, quàm ex populi R. voluntate. qui principio qualis in edicto constituendo fuerit, cognoscite. C. Annius Afellus mortuus est C. Sacerdote Prætoris. is cum haberet vnicam filiam, neq; census esset: quod cum natura hortabatur, lex nulla prohibebat, fecit, vt filiam bonis suis hæredem institueret. hæres erat filia: faciebant omnia cum pupilla, legis æquitas, voluntas patris, edicta Prætorum, consuetudo iuris eius, quod erat tum, cum Afellus est mortuus. iste Prætor designatus (vtrum admonitus, an tentatus, an, quæ est ipse sagacitate in his rebus, sine duce vlllo, sine indice peruenerit ad hanc improbitatem, nescio: vos tantum hominis audaciam, amentiamque cognoscite) appellat hæredem L. Annium, qui erat institutus secundum filiam: non enim mihi persuadetur, istum ab illo prius appellatum. dicit, se posse ei condonare edicto hæreditatem: docet hominem, quid possit fieri: illi bona res, huic vèdibilis videbatur. iste tamen si singulari est audacia, tamen ad pupillæ matrem summittebat: malebat pecuniam accipere, ne quid noui ediceret, quàm vt hoc edictum tam improbum, & inhumanum interponeret. Tutores, pecuniam Prætori si pupillæ nomine dedissent, grandem præsertim, quemadmodum in rationem inducerent, quemadmodum sine periculo suo dare possent, non videbant: simul & istum fore tam improbum nō arbitrabantur: sæpe appellati, pernegauerunt. Iste ad arbitrium eius cui condonabat hæreditatem ereptam à liberis, quàm æquū edictum conscripserit, quaeso cognoscite. **CVM INTELLIGAM, LEGEM VOCONIAM.** Quis vnquā crederet mulierum aduersariū Verrem futurum: an ideo aliquid cōtra mulieres fecit, ne totum edictum ad Chelidonis arbitrium scriptum videretur: Cupiditati hominum ait se obuiam ire. quis potius non modò his temporibus, sed etiam apud maiores nostros:

quis tam remotus fuit à cupiditate? dic quæso cætera: delectat enim me hominis grauitas, scientia iuris, authoritas. QVI AB A. POSTHYMIO, Q. FVLVIO CENSORIBVS POSTVE EA, FECIT, FECERIT. Fecit, fecerit? quis vnquam edixit isto modo? quis vnquam eius rei fraudem, aut periculum proposuit edicto, quæ neque post edictum, neque ante edictum prouideri potuit? Iure, legibus, authoritate omnium, qui consulbantur, testamentum P. Annius fecerat nõ improbum, non inofficiosum, non inhumanum. quod si ita fecisset, tamẽ post illius mortem nihil de testamento illius noui iuris constitui oporteret. Voconia lex te videlicet delectabat: imitatus esses ipsum illum C. Voconium, qui lege sua hæreditatem ademit nulli neque virgini, neque mulieri: sanxit in posterum, qui post eos Censores census esset, ne quis hæredem virginem, neue mulierem faceret. In lege Voconia non est, Fecit, fecerit: neque in vlla præteritum tempus reprehenditur, nisi eius rei, quæ sua sponte scelerata & nefaria est, vt, etiam si lex nõ esset, magnopere vitanda fuerit. Atque in ipsis rebus multa videmus ita sancta esse legibus, vt antefacta in iudicium non vocentur. Cornelia, testamentaria, nummaria, cætera complures, in quibus non ius aliquod nouum populo constituitur, sed sancitur, vt quod semper malum facinus fuerit, eius quæstio ad populum pertineat certo tempore. De iure verò ciuili si quis noui quid instituit, is non omnia, quæ antè acta sunt, rata esse patitur: Cedo mihi leges Atinias, Furias, Fuffias, ipsam, vt dixi, Voconiã, omnes præterea de iure ciuili: hoc reperies in omnibus statui ius, quo post eam legem populus vtatur. Qui plurimum tribuunt edicto, Prætoris edictum legem annuam dicunt esse. tu edicto plus amplecteris, quàm lege. Si finem edicto Prætoris afferunt Calendæ Ianuarii, cur non initium quoq; edicti nascitur à Calendis Ianuariis: an in eum annum progredi nemo poterit edicto, quo Prætor alius futurus est: in illum, quo alius Prætor fuit, regredietur: ac si hoc iuris non vnus hominis causa edixisses, cautius composuisses. Scribis, si quis hæredẽ fecit, fecerit. quid, si plus legarit, quàm ad hæredem, hæredẽ sue perueniat, quod per legem Voconiam, ei qui cæsus sit, licet: cur hoc, cum in eodẽ genere sit, non caues? quia nõ generis, sed hominis causam verbis complecteris: vt facillè appareat, te pretio non esse commotum. Atque hoc si in posterum edixisses, minus esset nefarium, tamen esset improbum. sed tum vituperari posset, in dubium venire non posset: nemo enim committeret, nunc est eiusmodi edictum, vt quiuis intelligat, non populo esse scriptum, sed P. Annii secundis hæredibus. Itaque cum à te caput illud tam multis verbis, mercenarioque proœmio esset ornatum: ecquis est inuentus postea Prætor, qui idem illud ediceret: non modò nemo edixit, sed ne metuit quidem quisquam, ne quis ediceret: nam post te Prætorem multi testamenta eodem modo fecerunt, in his nuper Annæ ea de multorum propinquorum sententia, pecuniosa mulier, quod censa non erat, testamento fecit hæredem filiam. Iam hoc magnum iudicium hominum de istius singulari improbitate, quod Verres sua sponte instituisse, id neminem metuisse, ne quis reperiretur, qui istius institutum sequi vellet: solus enim tu inuentus es, cui non satis fuerit corrigere voluntates viuorũ, nisi etiã rescinderes mortuorũ. Tu ipse ex Siciliensi edicto hoc sustulisti: voluisti ex improviso si quæ res nata essent, ex urbano edicto decernere. quã postea tu tibi defensionem relinquebas, in ea maxime offendisti, cum tuam authoritatem tute ipse edicto prouinciali repudiabas. atque ego non dubito, quin vt mihi, cui filia maxime cordi est, res hæc acerba videatur, atq; indigna, sic vniciq; vestrũ, qui simili sensu, atq; indulgentia filiarũ comouemini. quid enim natura nobis iucundius, quid charius esse voluit? quid est dignius, in quo omnis nostra diligentia, indulgentiaque cõsumatur? homo importunissime cur tantã iniuriam P. Annio mortuo fecisti? cur hunc dolorem cineri eius, atq; ossibus inuiffisti, vt liberis eius bona patria, voluntate patris, iure, legibus tradita, eriperes, &, cui tibi esset commodum, condonares?

quibuscum viui bona nostra partimur, iis Prætor adimere nobis mortuis bona, fortunãque poterit? Nec petitionem, inquit, nec possessionem dabo. Eripies igitur pupillæ togam prætextam? detrahes ornamenta non solum fortunæ, sed etiam ingenuitatis? Miramur ad arma contra istum hominem Lampfacenos isse? miramur istum de prouincia decedentem clam Syracusis profugisse? nos si alienam vicẽ pro nostra iniuria doleremus, vestigium istius in foro esset relictum? Pater dat filiã: prohibes. leges sinunt: tamen te interponis. de suis bonis ita dat, vt ab iure non abeat: quid habes, quod reprehendas? nihil opinor. At ego concedo: prohibe, si potes, si habes qui te audiat, si potest tibi dicto audiens esse quisquam. eripias tu voluntatem mortuis? bona viuis: ius omnibus: hoc populus Ro. non manu vindicasset, nisi te huic tempori, atque huic iudicio reseruasset? posteaquam ius prætorium constitutum est, semper hoc iure vsi sumus, si tabulæ testamenti non proferrentur, tum vti proximum quenque potissimum hæredem esse oporteret: si is intestatò mortuus esset, ita secundum eum possessio daretur. Quare hoc sit æquissimum, facillè est docere: sed in re tam vsitata, satis est ostendere, omnes antea ius ita dixisse, & hoc vetus edictum, translatitiũque esse. Cognoscite aliud hominis in re vetere edictum nouum: & simul, dum est vnde ius ciuile discatur, adolescentes ei in disciplinam tradite. mirum est hominis ingenium, mira prudentia. Minutius quidam mortuus est ante istum Prætorem. eius testamentum erat nullum: lege hæreditas ad gentẽ Minutiam veniebat. si habuisset iste edictum, quod ante istum, & postea omnes habuerunt: possessio Minutiæ genti esset data. Si quis testamento se hæredem esse arbitraretur, quod tum non extaret, lege ageret in hæreditatem, aut pro præde litis vindiciarũ cum satis accepisset, spõsionem faceret. ita de hæreditate certaret. Hoc opinor iure & maiores nostri, & nos semper vsi sumus. videte, vt hoc iste correxerit. cõponit edictum iis verbis, vt quiuis intelligere possit, vnus hominis causa conscriptum esse: tantum quod hominem non nominat: causam quidem totam perscribit: ius, consuetudinem, æquitatem, edicta omnium negligit. EX EDICTO VRBANO. SI DE HAEREDITATE AMBIGITVR: SI POSSESSOR SPONSIONEM NON FACIET. Iam quid id ad Prætore, vter possessor sit? nõne id quæri oportet, vtrum possessorem esse oporteat? ergo quia possessor est, non moues possessione: si possessor non esset, nõ dares: nusquam enim scribis, neque tu aliud quicquam edicto amplecteris, nisi eam causam, pro qua pecuniã acceperas. Iam hoc ridiculum est. SI DE HAEREDITATE AMBIGITVR: ET TABVLAE TESTAMENTI OBSIGNATAE NON MINVS MULTIS SIGNIS, QUAM E LEGE OPORTEAT, AD ME PROFERENTVR: SECVDVM TABVLAS TESTAMENTI POTISSIMVM HAEREDITATEM DABO. Hoc translatitium est. sequi illud oportet: si tabulæ testamenti non proferentur. quid ait? se ei daturum qui se dicat hæredẽ esse. quid ergo interest, proferantur, necne: si protulerit, vno signo vt sit minus, quàm ex lege oportet: nõ des possessionem: si omnino tabulas non proferet, dabis. quid nunc dicam? neminem vnquam postea alium edixisse: valde sit mirum, neminem fuisse, qui istius se similem dici vellet. ipse in Siciliensi edicto hoc non habet: exegerat enim iam mercedem. Item, vt illo edicto, de quo antè dixi, in Sicilia de hæreditatum possessionibus dandis, edixit idem, quod omnes Romæ præter istum. EX EDICTO SICILIENSI. SI DE HAEREDITATE AMBIGITVR. At per deos immortales quid est, quod de hoc dici possit? iterum enim iam quæro abs te, sicut modò in illo capite Anniano de mulierum hæreditatibus, nunc in hoc de hæreditatum possessionibus, cur ea capita in edictum prouinciale transferre nolueris. vtrum digniores homines existimasti eos, qui habitabant in prouincia, quàm nos, qui æquo iure vteremur: an aliud Romæ æquũ est, aliud in Sicilia? nõ enim hoc potest hoc ff. ii.

loco dici, multa esse in prouinciis aliter edicenda, non de hæreditatum quidem possessionibus, non de mulierum hæreditatibus: nam utroque genere video non modo cæteros, sed te ipsum totidem verbis edixisse, quot verbis edici Romæ solet. quæ Romæ magna cum infamia, pretio accepto edixeras, ea sola te, ne gratis in prouincia malè audires, ex edicto Siciliensi sustulisse video. & cum edictum totum eorum arbitratu, quandiu fuit designatus, componeret, qui ab isto ius ad utilitatem suam nundinarentur: tum verò in magistratu cõtra illud edictum suum sine vlla religione decernebat. Itaque L. Piso multos codices impleuit earum rerum, in quibus ita <sup>84</sup> intercessit, quòd iste aliter, atque ut edixerat, decreuisset. quod vos oblitos esse non arbitror, quæ multitudo, qui ordo ad Pisonis sellam isto Prætore solitus sit conuenire. quem iste collegam nisi habuisset, lapidibus coopertus esset in foro. sed eo leuioribus istius iniuriæ videbantur, quod erat in æquitate, prudentiæque Pisonis paritissimum perfugium, quo sine labore, sine molestia, sine impensa, etiam sine patrono homines vterentur. Nam quæso redite in memoriam iudices, quæ libido istius in iure dicendo fuerit, quæ varietas decretorum, quæ nundinatio, quàm inanes domus eorum omnium, qui de iure ciuili consuli solent, quàm plena, atque referta Chelidonis: à qua muliere, cum erat ad eum ventum, & in aurem eius infusurratum, aliàs reuocabat eos, inter quos iam decreuerat, decretumque mutabat: aliàs inter alios contrariū sine vlla religione decernebat, ac proximis paulò antè decreuerat. <sup>85</sup> Hinc illi homines erant, qui etiam ridiculi inueniebantur ex dolore. quorum alii, ut audistis, negabant mirandum esse, ius tam nequam esse Verrinum: alii etiam frigidiores erant: sed quia stomachabantur, ridiculi videbantur esse, cum Sacerdotem execrabantur, qui Verrem tam nequam reliquisset. Quæ ego non commemorarem (neque enim perfacetè dicta, neque porro hac seueritate digna sunt) nisi vos illud vellem recordari, istius nequitiam & iniquitatem tum in ore vulgi, atque in communibus prouerbis esse versatam. In plebem verò Romanam vtrum superbiam prius memorem, an crudelitatem? sine dubio crudelitas grauior est, atque atrocior. Oblitòsne igitur hos putatis esse, quemadmodum sit iste solitus virgis plebem Romanam concidere? quam rem etiam Tribunus pl. in concione egit, cum eum, quem virgis iste ceciderat, in prospectum populi Ro. produxit. cuius rei cognoscendæ faciam vobis suo tempore potestatem. Superbia verò qua fuerit, quis ignorat? quemadmodum is tenuissimum quenque contempserit, despexerit, liberum esse nunquam duxerit. P. Trebonius viros bonos, & honestos complures fecit hæredes: <sup>86</sup> in his fecit suum libertum. is A. Trebonium fratrem habuerat proscriptum. ei cum cautum vellet, scripsit, ut hæredes iurarent, se curaturos, ut ex sua cuiusque parte ne minus dimidium ad A. Trebonium fratrem illum proscriptum perueniret. libertus iurat: cæteri hæredes adeunt ad Verrem: docent non oportere se iurare facturos esse, quod contra legem Corneliam esset, quæ proscriptum iuuari vetat: impetrant, ut ne iurent. dat his possessionem. Id ego non reprehendo: etenim erat iniquum, homini proscripto, egenti, de fraternis bonis quicquam dari: & ille libertus, nisi ex testamento patroni iurasset, scelus se facturum arbitrabatur. Itaque ei Verres possessionem hæreditatis negat se daturum, ne posset patronum suum proscriptum iuuare: simul ut esset pœna, quòd alterius patroni testamento obtemperasset. Das <sup>87</sup> possessionem ei qui non iurauit. concedo: prætorium est. adimis tu ei qui iurauit: quo exemplo? proscriptum iuuat: lex est: pœna est. quid ad eum qui ius dicit: vtrum reprehendis, quòd patronum iuuabat eum, qui tum in miseris erat: an, quòd alterius patroni mortui voluntatem conseruabat, à quo summum beneficium acceperat: vtrum horum reprehendis? & hoc tum de sella vir optimus dixit, equum R. tam locupleti libertinus sit homo hæres? modestum ordinem, quòd illinc vnus surrexit. Possum sexcenta decreta proferre, in quibus, ut ego pecuniam

non dicam intercessisse, ipsa decretorum nouitas iniquitasque declarat. Verum ut ex vno de cæteris coniecturam facere possitis, id quod priore actione cognostis, audite. C. Sulpitius Olympius fuit. is mortuus est C. Sacerdote Prætore, nescio an antè, quàm Verres Præturam petere cœperit. fecit hæredem M. Octauium Ligurem. Ligur hæreditatè adiit, possedit Sacerdote Prætore sine vlla controuersia. Posteaquam Verres magistratum iniit: ex edicto istius, quod edictum Sacerdos nõ habuerat, Sulpitii patroni filia sextam partem hæreditatis ab Ligure petere cœpit. Ligur non aderat. L. frater eius causam agebat: aderant amici, propinqui. Dicebat iste, nisi cum muliere decideretur, in possessionem se ire iussurum. L. Gellius causam Liguris defendebat: docebat edictum eius non oportere ad eas hæreditates valere, quæ antè eum Prætorem venissent: si hoc tum fuisset edictum, fortasse Ligurem hæreditatem aditurum non fuisse. AEqua postulatio, summa hominū authoritas pretio superabatur. venit Romam Ligur: non dubitabat, quin, si ipse Verrem conuenisset, æquitate causæ, & authoritate sua commouere hominem posset: domum ad eum venit: rem demonstrat: quàm pridem sibi hæreditas venisset, docet: quod facilè in causa æquissima homini ingenioso fuit, multa, quæ quemuis mouere possent, dixit: <sup>90</sup> ad extremum petere cœpit, ne vsque eò suam authoritatem despiceret, gratiamque contemneret, ut se tanta iniuria afficeret. Homo Ligurem accusare cœpit, qui in re aduentitia, atque hæreditaria tam diligens, tam attentus esset: debere eum aiebat suam quoque rationem ducere: multa sibi opus esse, multa canibus suis, quos circa se haberet. non possum illa planius commemorare, quàm ipsum Ligurem pro testimonio dicere audistis. Quid enim Verres? vtrum ne his quidem testibus credetur, an hæc ad rem non pertinent? non M. Octauio: non L. Liguri? quis nobis credit? cui nos? quid est Verres, quod planum fieri testibus possit, si hoc non fit? an id, quod dicunt, leue est? nihil leuius, quàm Prætorem vrbis hoc iuris in suo magistratu constituere, omnibus iis, quibus hæreditas venerit, cohæredem Prætorem esse oportere. an verò dubitamus, quo ore iste cæteros homines inferiore loco, authoritate, ordine, quo ore homines rusticanos ex municipiis, quo denique ore, quos nunquam liberos putauit, libertinos homines solitus sit appellare, qui ob ius dicendum M. Octauium Ligurem, hominem ornatissimum loco, ordine, nomine, virtute, ingenio, copiis, poscere pecuniam non dubitarit? In fartis tectis verò quemadmodum sese gesserit, quid ego dicam? dixerunt, qui senserunt. sunt alii, qui dicant. notæ res, ac manifestæ prolata sunt, & proferuntur. dixit C. Fannius eques R. frater germanus Q. Titinii iudicis tui, tibi se pecuniam dedisse. Recita testimonium C. Fannii. Nolite C. Fannio dicenti credere: noli inquam tu Q. Titini C. Fannio fratri tuo credere: dicit enim rem incredibilem, C. Verrem insimulat avaritiæ, & audaciæ: quæ vitia videntur in quemuis potius, quàm in istum conuenire. dixit Q. Tadius, homo familiarissimus patris istius, non alienus à matris eius genere, & nomine: tabulas protulit, quibus pecuniam se dedisse ostendit. Recita nomina Q. Tadii. Recita testimonium Q. Tadii. ne tabulis quidem Q. Tadii, nec testimonio credetur. quid igitur in iudiciis sequemur? quid est aliud, omnibus omnia peccata, & maleficia concedere, nisi hoc, hominum honestissimorum testimoniis, & virorum bonorum tabulis non credere? Nā quid ego de quotidiano sermone, querimoniæque populi Ro. loquar? de istius impudentissimo furto, seu potius nouo, ac singulari latrocinio? ausum esse in æde Castoris, celeberrimo, clarissimoque monimento, quod templum in oculis, quotidianoque aspectu populi Ro. est positum, quò sæpenumero senatus conuocatur, quò maximarum rerum frequentissimæ quotidie aduocationes fiunt, in eo loco, in sermone hominū audaciæ suæ monimentum æternum relinquere. AEdem Castoris iudices P. Iunius habuit tuẽdam, L. Sylla, Q. Metello Consulibus. is mortuus est: reliquit pupillum paruum filium.

cum L. Octavius, C. Aurelius Coss. ædes sacras locauissent, neque potuissent omnia facta tecta exigere, neque ii Prætores, quibus erat negotium datum, C. Sacerdos, & M. Cælius: factum est S. C. quibus de factis tectis cognitum & iudicatum non esset, vti C. Verres, P. Cælius Prætores cognoscerent, & iudicarent. qua potestate iste permissa, vt ex C. Fannio, & ex Q. Tadio cognouistis, veruntamen cum esset omnibus in rebus apertissime impudentissimeque prædatus, hoc voluit clarissimum relinquere indicium atrociorum suorum, de quo non audire aliquando, sed videre quotidie possemus. quæ fuit, quis ædem Castoris factam tectam deberet tradere. Iunium ipsum mortuum esse sciebat: scire volebat, ad quem illa res pertineret. audit pupillum esse filium. homo, qui semper ita palam dictitasset, pupillos, & pupillas certissimam prædam esse Prætoribus, optatum negotium sibi in sinum delatum esse dicebat. monumentum illa amplitudine, illo opere, quamuis factum tectum, integrumque esset, tamen aliquid se inuenturum in quo moliri, prædarique posset, arbitratur. L. Rabonio ædem Castoris tradi oportebat. is casu pupilli Iunii tutor erat testamento patris. cum eo sine vilo intertrimento conuenerat iam, quemadmodum traderetur. Iste ad se Rabonium vocat, quærit, ecquid sit, quod à pupillo traditum non sit, quod exigi debeat. cum ille id quod erat, diceret, facilem pupillo traditionem esse, signa, & dona comparere omnia, ipsum templum omni opere esse integrum: indignum isti videri cœpit, ex tanta æde, tantoque opere se non opimum præda, præsertim à pupillo, discedere. Venit ipse in ædem Castoris: considerat templum: videt vndique tectum pulcherrimè laqueatum: præterea cætera noua, atque integra: versat se: quærit, quid agat. dicit ei quidam ex illis canibus, quos iste Liguri dixerat esse circa se multos: Tu Verres, hîc quod moliare, nihil habes: nisi fortè vis ad perpendiculum columnas exigere. Homo omnium rerum imperitus quærit, quid sit ad perpendiculum. dicunt ei, ferè nullam esse columnam, quæ ad perpendiculum esse possit. Iam mehercule, inquit, sic agamus: columnæ ad perpendiculum exigantur. Rabonius, qui legem nosset, qua in lege numerus tantum columnarum traditur, perpendiculi mentio fit nulla: & qui non putaret sibi expedire, ita accipere, ne eodem modo reddendum esset: negat, id sibi deberi: negat, oportere exigi. Iste Rabonium quiescere iubet: & simul ei nonnullam spem societatis ostendit. hominem modestum, & minimè pertinacem facile coerces: columnas ita se exacturum esse confirmat. noua res, atque improuisa, pupilli calamitas nunciatur statim C. Mustio vitrico pupilli, qui nuper est mortuus: M. Iunio patruo, P. Potitio tutori, homini frugalissimo. Hi rem ad virum primariû summo officio, ac virtute præditum M. Marcellum, qui erat pupilli tutor, deferunt. Venit ad Verrem M. Marcellus: petit ab eo pro sua fide, ac diligentia pluribus verbis, ne per summam iniuriam pupillum Iunium fortunis patriis conetur euertere. Iste, qui iam spe, & opinione prædam illam deuorasset, neque vlla æquitate orationis, neque autoritate M. Marcelli commotus est: itaque, quemadmodum ostendisset, se id exacturum esse respondit. Cum sibi omnes ad istum allegationes difficiles, omnes aditus arduos, ac potius interclusos viderent, apud què non ius, nõ æquitas, nõ misericordia, nõ propinqui oratio, nõ amici voluntas, non cuiusquæ autoritas pro pretio, nõ gratia valeret: statuunt id sibi optimum esse factum, quod cuius venisset in mentè: petere auxilium à Chelidone: quæ isto Prætorè nõ modò in iure ciuili, priuatorumque omnium controuersis pop. Ro. præfuit, verum etiam in his factis tectis dominata est. Venit ad Chelidonem C. Mustius eques R. publicanus, homo cum primis honestus: venit M. Iunius patruus pueri, frugalissimus homo, & castissimus: venit homo summo honore, pudore, & summo officio, spectatissimus ordinis sui P. Potitius tutor. O multis æterbam, o miseram, atque indignam Præturam tuam. vt mittam cætera, quò tandem pudore tales viros, quò dolore meretricis domum venisse arbitramini?

qui nulla conditione istam turpitudinem subissent, nisi officii, necessitudinisque ratio coegisset. Veniunt, vt dico, ad Chelidonem: domus erat plena: noua iura, noua decreta, noua iudicia petebantur, Mihi det possessionem, mihi ne adimat: in me iudicium ne det: mihi bona addicat. alii nummos numerabatur: alii tabulas obfigabant. domus erat non meretricio conuentu, sed prætorica turba referta. Simul ac potestas primum data est, adeunt hi, quos dixi: loquitur Mustius: rem de qua petit auxilium: pecuniam pollicetur. Respondit illa, vt meretrix, non inuoluntate libenter ait se esse facturam, & se cum isto diligenter sermocinaturam: reuerti iubetur discedunt. Postridie reuertuntur: negat illa posse hominem exorari, pernam eum dicere ex illa re pecuniam confici posse. Vereor, ne quis fortè de populo, qui priori actione non affuit, hæc, quia propter insignem turpitudinem sunt incredibilia, fingi à me arbitretur. ea vos antea iudices cognouistis. Dixit iuratus: Potitius tutor pupilli Iunii, dixit M. Iunius tutor, & patruus. Mustius dixisset, si uiuere: sed pro Mustio, recenti re de Mustio auditum dixit L. Domitius: qui cum sciret me ex Mustio uiuo audisse, quod eo sum usus plurimum (etenim id iudicium, quod propè omnium fortunarum suarum C. Mustius habuit, me vno defendente vicit) cum hoc, vt dico, sciret L. Domitius me scire, ad eum res omnes Mustium solitum esse deferre: tamen de Chelidone reticuit, quoad potuit: aliò responsum suum deriuauit. tantus in adolescente clarissimo, ac principe iuuentutis pudor fuit, vt aliquandiu, cum à me premeretur, omnia potius responderet, quàm Chelidonem nominaret. primo necessarios istius ad eum allegatos esse dicebat: deinde aliquando coactus Chelidonem nominauit. Non te pudet Verres, eius mulieris arbitratu gefuisse Præturam, quam L. Domitius ab se nominari vix sibi honestum esse arbitrabatur? Reiecti à Chelidone, capiunt consilium necessarium, vt suscipiant ipsi negotium. cum Rabonio tutore, quod erat vix HS quadraginta milliû, transigunt HS ducentis millibus. refert ad istum rem Rabonius: vt sibi videbatur, satis grandem pecuniam, & satis impudentè esse. iste, qui aliquanto plus cogitasset, malè accipit verbis Rabonium, negat eum sibi illa decisione satisfacere posse. ne multa, locaturum se esse confirmat. tutores hæc nesciunt: quod actum erat cum Rabonio, putant id esse certissimum: nullam maiorem pupillo metuunt calamitatem. iste vero non procrastinat: locare incipit non proscripta, neque edicta die: alienissimo tempore, ludis ipsis Romanis, foro ornato. Itaque renunciat Rabonius illam decisionem tutoribus: accurrunt tamen ad tempus tutores: digitum tollit Iunius patruus: isti color immutatus est: vultus, oratio, mens denique excidit: quid ageret, cœpit cogitare. Si opus pupillo redimeretur, si res abiret ab eo mancipio, quem ipse apposuisset, sibi nullam prædam esse. itaque excogitat: quid? nihil ingeniosè, nihil quod quisquam possit dicere improbè, vel callidè: nihil ab isto tectum, nihil veteratorum expectaueritis: omnia aperta, omnia perspicua reperientur, impudentia, amentia, audacia, Si pupillo opus redimitur, mihi præda de manibus eripitur. Quod est igitur remedium? quod? ne liceat pupillo redimere. vbi illa consuetudo in bonis, prædibus, prædiisque vendendis omnium Consulium, Censorum, Prætorum, Quæstorum denique, vt optima conditione sit is, cuius res sit, cuius periculum? excludit eum solum, cui propè dicam soli potestatem factam esse oportebat: quid enim quisquæ ad meam pecuniam me inuito aspirat? quid accedit? locatur opus id, quod ex mea pecunia reficiatur. ego me refecturum esse dico. probatio futura est tua, qui locas: prædibus & prædiis populo cautum est. & si non putas cautum: scilicet tu Prætor in mea bona, quos voles, immittes? me ad meas fortunas defendendas accedere non sinas: operæpretium est ipsam legem cognoscere. dicetis eundem conscripsisse, qui illud edictum de hæreditate. EX OPERE FACIENDO. QUAE PUPILLI IUNII. dic, dic quæso clarius. C. VERRES PRAET. VRBIS ADDIDIT. ff.iiii.

corriguntur leges Censoriarum: quod enim video in multis veteribus legibus, Cn. Domitius, L. Metellus, L. Cassius, Cn. Seruilius Censores addiderunt, vult aliquid eiusmodi C. Verres. dic quid addidit. **QVI DE L. MARTIO, M. PERPENNA CENSORIBUS REDEMERIT, SOCIUM NE ADMITTITO, NEVE EI PARTEM DATO, NEVE EI REDIMITO.** Quid ita? ne vitiosum opus fieret? at erat probatio tua. ne parum locuples esset? at erat, & esset amplius, si velles, populo quantum praedibus, & praediis, hinc te si res ipsa, si indignitas iniuriam tuam non commouebat, si pupilli calamitas, propinquorum lachryma, D. Bruti, cuius praedia subierat periculum, M. Marcelli tutoris autoritas apud te ponderis nihil habebat: ne illud quidem animaduertebas, eiusmodi fore hoc peccatum tuum, quod tu neque negare posses (in tabulas enim retulisti) nec cum defensione aliqua confiteri. Addicitur id opus **HS DLX** millibus, cum tutores **HS LXXX** millibus id opus ad illius hominis iniquissimi arbitrium se effecturos esse clamarent. etenim quid erat operis? id quod vos vidistis. omnes illarum columnarum, quas dealbatas videtis, machina apposita, nulla impensa deiecit, eisdemque lapidibus repositae sunt. hoc tu **HS DLX** millibus locauisti. atqui in illis columnis dico esse quae a tuo redemptore commotae non sint, dico esse ex qua tantum tectorium vetus delitum sit, & nouum inductum. quod si tanta pecunia columnas dealbari putassem, certe nunquam Aedilitatem petiuissem. At ut videatur tamen res agi, & non eripi pupillo: **SI QUID OPERIS CAUSA RESCIDERI, RESCITO.** quid erat, quod rescinderet, cum suo quenque loco lapidem reponeret? **QVI REDEMERIT, SATISDET DAMNI INFECTI EI, QVI A VETERE REDEMPTORE ACCEPERIT.** deridet, cum sibi ipsum iubet satisfacere Rabonium. **PECUNIA PRAESENS SOLVATUR.** Quibus de bonis eius, qui, quod tu **HS DLX** millibus locasti, **HS LXXX** millibus effecturum esse clamauit. Quibus de bonis? pupilli. cuius aetatem, & solitudinem, etiam si tutores non essent, defendere Praetor debuit: tutoribus defendentibus, non modo patrias eius fortunas, sed etiam bona tutorum ademisti. **HOC OPVS BONO SVO QVOQUE FACITO.** Lapis aliquis cadendus, & apportandus fuit machina sua: an illo non saxum, non materies aduecta est: tantum operis in ista locatione fuit, quantum paucae operae fabrorum mercedis tulerunt, & manupretii machinae? Vtrum existimatis, minus operis esse, vnam columnam efficere ab integro nouam, nullo lapide rediuuio: an quatuor illas reponere? nemo dubitat, quin multo maius sit nouam facere. Ostendam in aedibus priuatis, longa difficilique vectura, columnas singulas ad impluuium **HS XL** millibus non minus magnas locatas. Sed ineptum est de tam perspicua istius impudentia pluribus verbis disputare, praesertim cum iste aperte tota lege omnium sermonem atque existimationem contempserit, qui etiam ad extremum conscripserit, **REDIUIVA SIBI HABETO.** Quasi quicquam rediuui ex opere illo tolleretur, ac non totum opus ex rediuuiis constitueretur. At enim pupillo redimi non licebat, non necesse erat rem ad ipsum peruenire, poterat aliquis ad id negotium de populo accedere. Omnes exclusi sunt non minus aperte, quam pupillus. diem praestituit operi faciundo Cal. Dec. locat circiter Idus Sept. angustiis temporis excluduntur omnes. Quid ergo? Rabonius istam diem quomodo assequitur? Nemo Rabonio molestus est, neque Cal. Dec. neque Nonis, neque Idibus. denique aliquanto in prouinciam iste proficiscitur prius, quam opus effectum est. Posteaquam reus factus est, primo negabat opus in acceptum referre posse. Cum instaret Rabonius, in me causam conferebat, quod tum codicem obsignassem. Petit a me Rabonius, & amicos allegat: facile impetrat. Iste, quid ageret, nesciebat. si in acceptum non retulisset, putabat se aliquid defensionum habiturum. Rabonius porro intelligebat rem rotam esse patefacturum: tametsi quid poterat esse apertius, quam nunc est, ut vno minus teste haberet Rabonio: opus in acceptum retulit quadriennio post, quam diem

operi dixerat. hac conditione, si quis de populo redemptor accessisset, cum die ceteros redemptores exclusisset, tum in eius arbitrium ac potestatem venire nolebat, qui sibi ereptam praedam arbitraretur. Nam quid argumentamur, quod ista pecunia peruenire fecit iste iudicium. Primum cum vehementius cum eo D. Brutus contenderet, qui de sua pecunia **HS DLX** millia numerauit: quod iam iste ferre non poterat: opere addicto, praedibus acceptis, de **HS DLX** millibus remisit D. Bruto **HS CXX** millia. hoc, si aliena res esset, certe facere non potuisset. Deinde numeri numerati sunt Cornelio: quem scribam suum fuisse, negare non potest. Postremo ipsius Rabonii tabula praedam illam istius fuisse clamant. Recita nomina Rabonii. Hinc etiam priore actione Q. Hortensius pupillum Iunium venisse praetextatum in vestrum conspectum, & testes secum, patruo testimonium dicente, questus est: & me populariter agere, atque inuidiam commouere, quod puerum producerem, clamitauit. Quid erat Hortensi tandem in illo puero populare? quid inuidiosum? Gracchi credo, aut Saturnini, aut alicuius hominis eiusmodi produxeram filium, ut nomine ipso, & memoria patris animos imperitiae multitudinis concitaret. P. Iunii erat, hominis de plebe Romana filius: quem pater moriens tum tutoribus, & propinquis, tum legibus, tum aequitati magistratum, tum iudiciis vestris commendandum putauit. Hinc istius scelerata locatione, nefarioque latrocinio, bonis patriis, fortunisque omnibus spoliatus, venit in iudicium: si nihil aliud, saltem ut eum, cuius opera ipse multos annos est in fordibus, paulo tamen obsoletius vestitum videret. Itaque tibi Hortensi non illius aetas, sed causa: non vestitus, sed fortuna popularis videbatur. Neque te tam commouebat, quod ille cum toga praetexta, quam quod sine bulla venerat: vestitus enim neminem commouebat is, quem illi mos, & ius ingenuitatis dabat: quod ornamentum pueritiae pater dederat, iudicium, atque insigne fortunae, hoc ab isto praedone ereptum esse, grauius & acerbè homines ferebant. Neque erant haec lachrymae populares magis, quam nostrae, quam tuae Q. Hortensi, quam horum, qui sententiam laturi sunt: ideo quod communis est causa, commune periculum: communi praesidio talis improbitas, tanquam aliquod incendium, restinguenda est: habemus enim liberos paruos: incertum est, quam longa nostrum cuiusque vita futura sit: consulere viui ac prospicere debemus, ut illorum solitudo, & pueritia quam firmissimo praesidio munita sit. quis est enim, qui tueri possit liberum nostrorum pueritiam contra improbitatem magistratum? mater credo. scilicet magno praesidio fuit Anniae pupillae mater foemina primaria: minus illa deos hominesque implorante, iste infanti pupillae fortunas patrias ademit. tutores ne defenderent? per facile vero apud istiusmodi Praetorem, a quo M. Marcelli tutoris in causa pupilli Iunii & oratio, & voluntas, & autoritas repudiata est. Quaremus etiam, quid iste in vltima Phrygia, quid in extremis Pamphyliae partibus fecerit? qualis in bello praedonum praedo ipse fuerit, qui in foro populi Romani pirata nefarius reperiatur? dubitamus, quid iste in hostium praeda molitus sit, qui manubias sibi tantas ex L. Metelli manubiis fecerit, qui maiore pecunia quatuor columnas dealbandas, quam ille omnes aedificandas locauerit? expectemus, quid dicant ex Sicilia testes: quis vnquam templum illud aspexit, quin auaritia tua, quin iniuria, quin audacia testis esset? quis a signo Vertumni in circum maximum venit, quin is in vnoquoque gradu de auaritia tua commoueretur? quam tu viam thenfarum, atque pompae eiusmodi exegisti, ut tu ipse illa ire non audeas. Te putet quisquam, cum ab Italia freto disiunctus esses, sociis temperasse, qui aedem Castoris testem furtorum tuorum esse volueris, quam populus Romae quotidie, iudices etiam tum, cum de te sententiam ferrent, viderent? Atque etiam iudicium in Praetura publicum exercuit. non enim praetereundum est ne id quidem. petita multa est apud istum Praetorem a Q. Opimio, qui adductus est in iudicium verbo. quod, cum esset Tribunus plebis. intercessisset contra legem Cornelia, quod in Tribunatu dixisset

contra alicuius hominis nobilis voluntatem. de quo iudicio si velim dicere omnia, multi appellandi lædendique sunt: quod mihi non est necesse. Et tum dicam, paucos homines arrogantes hoc adiutore Q. Opimium per ludum, & iocum fortunis omnibus evertisse. Is mihi etiam queritur, quod à nobis 1 x solis diebus prima actio sui iudicii transacta sit, cum apud ipsum tribus horis Q. Opimius senator populi R. bona, fortunas, ornamenta omnia amiserit. Cuius propter indignitatem iudicii, sæpissime est actum in senatu, ut genus hoc totum mulctarum, ac iudiciorum eiusmodi tolleretur. Iam verò in bonis Q. Opimii vendendis quas iste prædas, quam aperte, quam improbe fecerit, longum est dicere. Hoc dico, nisi vobis id hominum honestissimorum tabulis planum fecero, fingi à me hoc totum temporis causa putate. Iam qui ex calamitate senatoris populi R. cum Prætor iudicio eius præfuisset, spolia domum suam referre, & manubias detrahere conatus sit: is ullam ab sese calamitatem poterit deprecari? nam de subfortitione illa Iuniana iudicium nihil dico. Quid enim? contra tabulas, quas tu protulisti, audea dicere? difficile est: non enim me tua solum, & iudicium autoritas, sed etiam annulus aureus Scribæ tui deterret. Non dicam id quod probare difficile est. hoc dicam, quod ostendam: Multos ex te viros primarios audisse, cum diceres, ignosci tibi oportere, quod falsum codicem protuleris: nam qua invidia C. Iunius conflagrat, ea nisi providisses, tibi ipsi tum pereundum fuisse. Hoc modo iste sibi, & salutis suæ prospicere didicit, referendo in tabulas & priuatas & publicas quod gestum non esset, tollendo quod esset, & semper aliquid demendo, mutando, curando ne litura appareat, interpolando: eò enim usque progreditur, ut ne defensionem quidem maleficiorum suorum sine aliis maleficiis reperire posset. eiusdem modi fortitionem homo amentissimus suorum quoque iudicium fore putauit per sodalem suum Q. Curtium iudicem quæstionis: cui nisi ego vi populi, & hominum clamore, atque conuitio restituissem, ex hac decuria nostra, cuius mihi copiam quam largissime factam oportebat, erepta esset facultas bonorum, cum is annuerat: in suum consilium sine causa subfortiebatur.

Desideratur quippiam.

## Accusationis in C. Verrem

LIBER IIII, ORATIO VII.

**M**ULTA mihi necessario iudices prætermittenda sunt, ut possim aliquo modo de iis rebus, quæ meæ fidei commissæ sunt, dicere: recepi enim causam Sicilia: ea me ad hoc negotium prouincia attraxit. Ego tamen hoc onere suscepto, & recepta causa Siciliensi, amplexus animo sum aliquanto amplius: suscepti enim causam totius ordinis: suscepti causam populi R. quod putabam tum denique rectè iudicari posse, si non modo reus improbus adduceretur, sed etiam diligens, & firmus accusator ad iudicium veniret. Quo mihi maturius ad Siciliae causam veniendum est, relictiis cæteris eius furtis, ac flagitiis, ut & viribus quam integerrimis agere: & ad dicendum temporis satis habere possim. Atque adeo antequam de incommodis Siciliae dico, pauca mihi videntur esse de prouinciae dignitate, vetustate, utilitate dicenda: nam cum omnium sociorum prouinciarumque rationem diligenter habere deberis, tum præcipue Siciliae iudices, plurimis iustissimisque de causis, primum quod omnium nationum exterarum princeps Sicilia se ad amicitiam fidemque populi R.

applicuit: prima omnium, id quod ornamentum imperii est, prouincia est appellata: prima docuit maiores nostros, quam præclarum esset exteris gentibus imperare: sola fuit ea fide benevolentiaque erga populum R. ut ciuitates eius insulae, quæ semel in amicitiam nostram venissent, nunquam postea deficeret: pleræque autem, & maxime illustres in amicitia perpetuo manerent. Itaque maioribus in Africam ex hac prouincia gradus imperii factus est: neque enim tam facile opes Carthaginis tanta concidissent, nisi illud & rei frumentariae subsidium, & receptaculum classibus nostris pateret. Quare P. Africanus Carthagine delata, Siculorum vrbes signis, monumentisque pulcherrimis exornauit, ut, quos victoria populi Ro. maxime lætari arbitrabatur, apud eos monumenta victoriae plurima collocaret. Denique ille ipse M. Marcellus, cuius in Sicilia virtutem hostes, misericordiam victi, fidem cæteri Siculi perpexerunt, non solum fociis in eo bello consuluit, verum etiam superatis hostibus temperauit. urbem pulcherrimam Syracusas, quæ cum manu munitissima esset, tum loci natura terra, ac mari clauderetur, cum vi, consilioque cepisset, non solum incolumem passus est esse, sed ita reliquit ornatam, ut esset idem monumentum victoriae, mansuetudinis, continentiae, cum homines viderent, & quid expugnasset, & quibus pepercisset, & quæ reliquisset. tantum ille honorem Siciliae habendum putauit, ut ne hostium quidem urbem ex sociorum insula tollendam arbitraretur. Itaque ad omnes res Sicilia prouincia semper usi sumus: ut, quicquid ex sese posset efferre, id non apud eos nasci, sed domi nostræ conditum iam putaremus. Quando illa frumentum, quod deberet, non ad diem dedit: quando id, quod opus esse putaret, non vltro pollicita est: quando id, quod imperaretur, recusauit: Itaque ille M. Cato sapiens cellam penariam Reipub. nostræ, nutricem plebis Romanæ Siciliae nominauit. Nos vero experti sumus Italico maximo difficillimoque bello, Siciliae nobis non pro penaria cella, sed pro ærario illo maiorum veterum ac referto fuisse: nam sine vlllo sumptu nostro coriis, tunicis, frumentoque suppeditato, maximos exercitus nostros vestiuit, alluit, armauit. Quid, illa quæ forsitan ne sentimus quidem iudices, quanta sunt, quod multo locupletioribus ciuibus vtimur: quod habet propinquam, fidelem, fructuosamque prouinciam, quod facile excurrant, vbi libenter negotium gerant: quos illa partim mercibus suppeditandis, cum quaestu, compendioque dimittit, partim retinet, ut arare, ut pascere, ut negotiari libeat, ut denique fedes, ac domicilium collocare: quod commodum non mediocre populi Ro. est: tantum ciuium R. numerum, tam propè ab domo, tam bonis fructuosisque rebus detineri. Et quoniam quasi quædam prædia populi Ro. sunt vectigalia nostra, atque prouinciae: quemadmodum propinquis vos vestris prædiis maxime delectamini, sic populo Ro. iucunda suburbanitas est huiusce prouinciae. Iam verò hominum ipsorum iudices ea patientia, virtus, frugalitasque est, ut proximè ad nostram disciplinam illam veterem, non hanc, quæ nunc increbruit, videantur accedere. nihil cæterorum simile Græcorum, nulla desideria, nulla luxuria: contra summus labor in publicis, priuatisque rebus, summa parsimonia, summa diligentia. Sic porro nostros homines diligunt, ut his solis neque publicanus, neque negotiator odio sit. Magistratum autem nostrorum iniurias ita multorum tulerunt; ut nunquam ante hoc tempus ad aram legum præsidiumque vestrum publico consilio confugerint, tamen & illum annum pertulerant, qui sic eos affixerat, ut salui esse non possent, nisi C. Marcellus quasi aliquo fato venisset, ut bis ex eadem familia salus Siciliae constitueretur, postquam M. Antonii infinitum illud imperium senserant. sic à maioribus suis acceperant, tanta populi Ro. in Siculis esse beneficia, ut etiam iniurias nostrorum hominum perferendas putarent. In neminem ciuitates ante hunc testimoniū publice dixerunt. Hunc denique ipsum pertulissent, si humano modo, si vsitato more, si denique vno aliquo in genere peccasset. Sed cum perferre non possent luxuriam, crudelitatem, auaritiā, superbiam, cum

omnia sua commoda, iura, beneficia senatus, populique R. vnus scelere, ac libidine perdidissent: hoc statuerunt, aut istius iniurias per vos vlcisci, & persequi: aut, si vobis indigni essent visi, quibus opem auxiliūque ferretis, vrbes, ac sedes suas relinquere, quandoquidem agros iam antè istius iniuriis exagitati reliquissent. Hoc consilio à L. Metello Legationes vniuersæ petiuerunt, vt quamprimum isti succederet: hoc animo toties apud patronos de suis miseriis deplorarunt: hoc commoti dolore postulata Consulibus, quæ non postulata, sed in istū crimina viderentur esse, ediderunt: fecerunt etiam, vt me, cuius fidem, continentiāque cognouerant, propè de vitæ meæ statu, dolore, ac lachrymis suis deducerent, vt ego istum accusarem, à quo mea longissimè ratio voluntasque abhorrebat. quanquam in hac causa multo plures partes mihi defensionis, quàm accusationis suscepisse videor. Postremò homines ex tota prouincia nobilissimi, primique, publicè priuatimque venerunt: grauissima, atque honestissima quæque ciuitas vehementissimè suas iniurias persecuta est. At quemadmodum iudices venerunt? videor enim mihi liberius apud vos iam pro Siculis loqui debere, quàm forsitan ipsi velint: saluti enim eorum potius cōsulam, quàm voluntati. Et quem existimatis vnquam vlla in prouincia reum absentē, contra inquisitionem accusatoris, tantis opibus, tãta cupiditate esse defensum? Quæstores vtriusque prouinciæ, qui isto Prætoře fuerant, cum fascibus mihi præsto fuerunt. Hi porro qui successerunt, vehementer istius cupidi, liberaliter ex istius cibariis tractati, non minus acres contra me fuerunt. Videte, quid potuerit, qui quatuor in vna prouincia Quæstores studiosissimos defensores, propugnatoresque habuerit, Prætořem verò cohortemque totam sic studiosam, vt facilè appareret, non tam illis Siciliam, quam inanem offenderant, quàm Verrem ipsum, qui plenus decesserat, prouinciam fuisse. Minari Siculis, si decressent Legationem, quæ contra istum diceret: minari, si qui essent profecti: aliis, si laudarent, benignissimè promittere: grauissimos priuatarum rerum testes, quibus nos præsentibus denunciauimus, eos vi, custodiisque retinere. Quæ cum omnia facta sint, tamen vnã solam scitote esse ciuitatem Mamertinam, quæ publicè Legatos, qui istum laudarent, miserit. Eius autem Legationis principem ciuitatis nobilissimum C. Heium iuratum dicere audistis, isti nauem onerariam maximam Messanæ esse publicè coactis operis ædificatam. Idemque Mamertinorum Legatus, istius laudator, nò solùm istum bona sua, verùm etiam sacra, deosque penates à maioribus traditos, ex ædibus suis eripuisse dixit. Præclara laudatio, cum duabus in rebus Legatorum vna opera consumitur, in laudando, atque repetendo. Atque ea ipsa ciuitas qua ratione illi amica sit, dicitur certo loco: reperietis enim, quæ causæ benevolentia sint Mamertinis erga istum, eas ipsas causas satis iustas esse damnationis. Alia ciuitas nulla iudices publico consilio laudat. Vis illa summi imperii tantum potuit apud perpaucos homines, nò ciuitates, vt aut leuissimi quidam ex miserrimis, disertissimisque oppidis inuenirentur, qui iniussu populi, ac senatus proficiscerentur, aut ii qui contra istum Legati decreti, & testimonium publicum, ac mandata acceperant, vi ac metu retinerentur. Quod ego in paucis tamen vsu venisse non molestè fero, quo reliquæ tot, & tantæ, & tam graues ciuitates, tota denique Sicilia plus authoritatis apud vos haberet, cum videritis nulla vi retineri, nullo periculo prohiberi potuisse, quò minus experirentur, ecquid apud vos querimoniam valerent antiquissimorum, fidelissimorumque sociorum. Nam quod fortasse non nemo vestrum audierit, istum à Syracusanis publicè laudari, id tamen priore actione ex Heraclii Syracusani testimonio, cuiusmodi esset, cognouistis: tamen vobis alio loco, vt se tota res habeat, quod ad eam ciuitatē attinet, demonstrabitur: intelligetis enim nullis hominibus quenquam tanto odio, quanto istum Syracusanis, & esse, & fuisse. at enim istum soli Siculi persequuntur, ciues R. qui in Sicilia negotiantur, defendunt, diligunt, saluum esse cupiunt. Primum, si ita esset, ta-

men vos in hac quæstione de pecuniis repetundis, quæ sociorū causa constituta est, lege, iudicioque sociali, sociorum querimonias audire oporteret. sed intelligere potuistis priore actione ciues R. ex Sicilia plurimos, honestissimos, maximis de rebus, & quas ipsi accepissent iniurias, & quas scirent aliis esse factas, pro testimonio dicere. Ego hoc, quod intelligo iudices, sic confirmo. videor mihi gratum fecisse Siculis, quòd eorum iniurias meo labore, inimicitias periculo sim persecutus. non minus hoc gratum me nostris ciuibus intelligo fecisse, qui hoc existimant iuris, libertatis, rerum, fortunarūque suarum salutem in istius damnatione consistere. quapropter de istius Prætura Siciliensi non recuso, quin ita me audiat, vt si cuiquam generi hominum, siue Siculorum, siue nostrorum ciuium, siue cuiquā ordini, siue aratorum, siue pecuariorum, siue mercatorum probatus sit, si non horum omnium communis hostis, prædoque fuerit, si cuiquam denique vlla in re vnquam temperauerit, vt vos quoque ei temperetis. Qui, simul atque ei sorte prouincia Sicilia obuenit, statim Romæ, & ad Urbem, antequam proficisceretur, quærere ipse secum, & cum suis agitare cœpit, quibusnam rebus in ea prouincia maximam vno anno pecuniam facere posset. nolebat in agendo discere (tamen si non prouinciæ rudis erat, & tyro) sed in Siciliam paratus ad prædam, meditatūque venire cupiebat. O præclare cōiectum à vulgo in illam prouinciam omen communis famæ, atque sermonis, cum ex nomine istius, quid in prouincia facturus esset, perridiculè homines augurabantur. Etenim quis dubitare posset, cum istius in Quæstura fugam, & furtum recognosceret, cum in Legatione oppidorum, sanorūque spoliaciones cogitaret, cum videret in foro latrocinia Præturæ, qualis iste in quarto actu improbitatis futurus esset? Atque vt intelligatis eum Romæ quæsisse nò modò genera furandi, sed etiam nomina: certissimum accipite argumētum, quo facilius de singulari eius impudentia existimare possitis. Quo die Siciliam tetigit (videte, satisne paratus ex illo omine vrbano ad euertendam prouinciam venerit) statim Messana literas Halesam mittit, quas ego istum in Italia scripsisse arbitror. nã simul atque è naui egressus est, dedit operã, vt Halesinus ad se Dio continuo veniret, se de hæreditate velle cognoscere, quæ eius filio à propinquo homine Apollodoro Laphirone venisset. ea erat iudices pergrandis pecunia. Hic est Dio iudices nunc beneficio Q. Metelli ciuis R. factus: de quo multis viris primariis testibus, multorūque tabulis vobis priore actione satisfactum est, HS D. numeratum esse, vt eam causam, in qua ne tenuissima quidem dubitatio posset esse, isto cognoscente obtineret: præterea greges nobilissimarum equarum abactos: argenti, vestisque stragulæ, domi quod fuerit, esse direptum: ita HS vndecies Q. Dionem, quòd hæreditas ei obuenisset, nullam aliam ob causam perdidisse. Quid? hæc hæreditas quo Prætoře Dionis filio venerat: eodem, quo P. Annii senatoris filia: eodem, quo M. Liguri senatori, C. Sacerdote Prætoře. quid? tum nemo molestus Dioni fuerat: non plus, quàm Liguri, Sacerdote Prætoře. quid? ad Verrem quis detulit: nemo: nisi fortè existimatis ei quadruplatores ad fretum præsto fuisse, ad Urbem cum esset, audiuit Dioni cuidam Siculo permagnam venisse hæreditatem: hæredem statuas iussu esse in foro ponere: nisi posuisset, Veneri Erycinæ esse multatum. tamen si posita essent ex testamento: putabat tamen, quoniam Veneris nomen esset, causam pecuniæ se reperturum. Itaque apponit qui petat Veneri Erycinæ illam hæreditatem. non enim Quæstor petit (vt est consuetudo) is, qui Erycium montem obtinebat. petit Neuius Turpio, quidam istius excursor & emissarius, homo omnium ex illo conuentu quadruplatorum deterrimus, C. Sacerdote Prætoře condemnatus iniuriarū. etenim erat eiusmodi causa, vt ipse Prætor cum quæreret calumniatorem, paulo tamen consideratiorem reperire non posset. hunc hominem Veneri absoluit, sibi condemnat. maluit videlicet homines peccare, quàm deos: se potius à Dione, quod non licebat, quàm Venerem, quod non de-



bebatur, auferre. Quid ego nunc hinc Sex. Pompeii Clori testimonium recitem, qui causam egit Dionis: qui omnibus rebus interfuit: hominis honestissimi, tametsi ciuis R. virtutis causa iandiu est, tamen omnium Siculorum primi, ac nobilissimi: quid ipsius Q. Cæcilius Dionis, hominis probatissimi, ac prudentissimi: quid L. Vetecillii Liguris, T. Manlii, L. Caleni: quorum omnium testimoniis de hac Dionis pecunia confirmatum est. Dixit hoc idem M. Lucullus, se de his Dionis incommodis pro hospitio, quod sibi cum eo esset, iam antè cognosse. quid? Lucullus, qui tum in Macedonia fuit, melius hæc cognouit, quam tu Hortensi, qui Romæ fuisti, ad quem Dio confugit: qui de Dionis iniuriis grauissimè per literas cum Verre questus es: noua tibi hæc sunt, & inopinata: nunc primum hoc aures tuæ crimen accipiunt: nihil ex Dione, nihil ex focu tua, foemina primaria, Seruilia, vetere Dionis hospita audisti: nonne multa mei testes, quæ tu scis, nesciunt: nonne te mihi testem in hoc crimine eripuit non istius innocetia, sed legis exceptio? **TESTIMONIA M. LVCVLLI, CHLORIS, DIONIS.** Satisne vobis magnam pecuniam Veneris homo, qui è Chelidonis sinu in prouinciã profectus esset, Veneris nomine quæsisse videtur? Accipite aliam in minore pecunia non minus impudentem calumniam. Sosippus & Epicrates fratres sunt Agyrinenses. Horum pater ab hinc duo & xx annos est mortuus. In cuius testamento quodam loco, si commissum quid esset, multa erat Veneri. ipsos xx annos, cum tot interea Prætores, tot Quæstores, tot calumniatores in prouincia fuissent, hæreditas ab his Veneris nomine petita non est. Causam Verres cognoscit: per Volcatium pecuniam accepit, ferè ad **HS CCC C** millia ab duobus fratribus. Multorum testimonium audistis antea: vicerunt Agyrinenses fratres, ita, vt egentes inanèscerent. At enim ad Verrem pecunia ista non peruenit. Quæ est ista defensio: vtrum asseueratur in hoc, an tentatur: mihi enim noua res est. Verres calumniatores apponebat: Verres adesse iubebat: Verres cognoscebat: Verres iudicabat: pecuniæ maximæ dabantur: qui dabant, causas obtinebant. tu mihi ita defendas, Non est ista Verri numerata pecunia. adiuuo te: mei quoque testes idem dicunt: Volcatio dicunt sese dedisse. quæ vis erat in Volcatio tanta, vt **HS CCC C** millia duobus nominibus auferret: ecquis Volcatio, si sua sponte venisset, vnã libellam dedisset? veniat nunc, experiatur: tecto recipiet nemo. At ego amplius dico. **HS** quadringenties accepisse te arguo cõtra leges: nego tibi ipsi vllum nummum esse numeratum: sed cum ob tua decreta, ob imperata, ob iudicata pecuniæ dabantur, non erat quærendum, cuius manu numerarentur, sed cuius iniuria cogeretur. comites illi tui delecti, manus erant tuæ: præfecti, scribæ, medici, accessi, aruspices, præcones, manus erant tuæ: vt quisque te maximè cognatione, affinitate, necessitudine aliqua attingebat, ita maximè manus tua putabatur: cohors tota illa tua, quæ plus mali Siciliæ dedit, quam si centum cohortes fugitiuorum fuissent, tua manus sine controuersia fuit. quicquid ab horum quopiam captum est, id nõ modò tibi datum, sed tua manu numeratum iudicari necesse est. nam si hanc defensionem probabitis, Non accepit ipse: licet omnia de pecuniis reperundis iudicia tollatis: nemo vnquam tam reus, tam nocens adducetur, qui ista defensione nõ possit vt. etenim cum Verres vtatur: quis erit vnquam posthac reus tam perditus, qui non ad Q. Mutii innocentiam referatur, si cum isto conferatur? Neque nunc tã mihi isti Verrem defendere videntur, quàm in Verre defensionis tentare rationem. Quæ de re iudices vobis magnopere prouidendum est. pertinet hoc ad summam Reip. & ad existimationem ordinis, salutemque sociorum: Si enim innocentes existimari volumus, non solum nos abstinètes, sed etiam nostros comites præstare debemus. Primum omnium opera tanta danda est, vt eos nobiscum educamus, qui nostræ famæ, capitique consulant. deinde si in hominibus eligendis nos spes amicitia fefellerit, vt vindicemus: missos faciamus, semper ita viuamus, vt rationem reddendam nobis arbitremur. Africani est hoc, hominis libera-

lissimi. veruntamen ea liberalitas est probanda, quæ sine periculo existimationis est, vt in illo fuit. cum ab eo quidam vetus affectator, & ex numero amicorum non impetraret, vt se præfectum in Africam duceret, & id ferret molestè: Noli, inquit, mirari, si tu à me hoc non impetras: ego iam pridem ab eo, cui meam existimationem charam fore arbitror, peto, vt mecum præfectus proficiscatur, & adhuc impetrare nõ possum. Etenim re vera multo magis est petendum ab hominibus, si salui & honesti esse volumus, vt eant nobiscum in prouinciam, quàm hoc illis in beneficii loco deferendum. sed tu, cum & tuos amicos in prouinciam quasi in prædam inuitabas, ac cum illis, ac per eos prædabare, & eos in concione annulis aureis donabas: nõ statuebas, tibi non solum de te, sed etiam de illorum factis rationem esse reddendam? Cum hos sibi quæstus constituisset magnos atque vberes ex iis causis, quas ipse instituerat cum in consilio, hoc est cum sua cohorte, cognoscere: tum infinitum genus inuenerat ad innumerabilem pecuniam corripendam. Dubium nemini est, quin omnes omnium pecuniæ positæ sint in eorum potestate, qui iudicia dant, & eorum, qui iudicant: quin nemo nostrum possit ædes suas, nemo fundum, nemo bona patria obtinere, si, cum hæc à quopiam vestrũ petita sunt, Prætor improbus, cui nemo intercedere possit, det quem velit iudicem, iudex nequam & leuis, quod Prætor iusserit, iudicet. si verò illud quoque accedet, vt Prætor in ea verba iudicium det, vt vel Octavius Balbus iudex, homo & iuris & officii peritissimus, non possit aliter iudicare: sit eiusmodi L. Octavius iudex. esto. si apparet fudum Capenatem, quo de agitur, ex iure Quiritium P. Seruili esse, neque is fundus Q. Catulo restituetur: non necesse erit L. Octauius iudici cogere P. Seruiliũ Q. Catulo fundum restituere, aut condemnare eum, quem non oporteat: Eiusdemmodi totum ius prætorium, eiusdemmodi omnis res iudiciaria fuit in Sicilia per triennium Verre Prætoris. decreta eiusmodi. **SI NON ACCIPIT QVOD TE DEBERE DICIS, ACCVSES. SI PETIT, DVCAS.** C. Fulcium duci iussit petitoem, L. Suetium, L. Racilium. iudicia huiusmodi. **QVI CIVES R. ERANT, SICVLI ESSENT, CVM SICVLI, EORVM LEGIBVS DARI OPORTERET. QVI SICVLI, SI CIVES R. ESSENT.** Verum vt totum genus amplectamini iudiciorum, prius iura Siculorum, deinde istius instituta cognoscite. Siculi hoc iure sunt, vt; quod ciuis cum ciue agat, domi certet suis legibus: quod Siculus cum Siculo, non eiusdem ciuitatis, vt de eo Prætor iudices ex P. Rupili decreto, quod is de decẽ Legatorum sententia statuit, quam legem Siculi Rupiliam vocant: fortiat. Quod priuatus à populo petit, aut populus à priuato, senatus ex aliqua ciuitate, qui iudicet, datur, cum alternæ ciuitates reiectæ sunt. Quod ciuis Romanus à Siculo petit, Siculus iudex datur. quod Siculus à ciue R. ciuis R. datur. ceterarum rerum selecti iudices ex ciuium R. conuentu proponi solent. inter aratores & decumanos legem frumentaria, quam Hieronicam appellant, iudicia fiunt. Hæc omnia isto Prætoris non modo perturbata, sed planè & Siculis, & ciuibus R. crepta sunt. Primum suæ leges, quod ciuis cum ciue ageret, aut eum iudicem, quem commodum erat, præconem, aruspicem, medicum suum dabat: aut, si legibus erat iudicium constitutum, & ad ciuem suum iudicem venerant, liberè ciui iudicare non licebat: edictum enim hominis cognoscite, quo edicto omnia iudicia redegerat in suam potestatem: Si quis perperam iudicasset, se cogniturum: cum cognosset, animaduersurum. idq; cum faciebat, nemo dubitat, quin cum iudex alium de suo iudicio putet iudicaturum, seque in eo capitis periculum aditurum, voluntatem spectet eius, quem statim de capite suo putet iudicaturum. selecti è cõuentu, aut propositi ex negotiatoribus iudices, nulli. Hæc copia, quam dico, iudicum, cohors non Q. Scæuolæ, qui tamen de cohorte sua dare non solebat, sed C. Verris. cuiusmodi cohortem putatis hoc principe fuisse: sicuti videtis edictum. **SI QVID PERPERAM IVDICARIT SENATVS.**

Eum quoque ostendam, si quando sit datus, coactu istius, quod non senferit, iudicasse. Ex lege Rupilia sortitio nulla, nisi cum nihil intererat istius. lege Hieronica iudicia plurimarum controuersiarum sublata vno nomine omnia. de conuētu, ac negotiatoribus nulli iudices. Quantam potestatem habuerit, videtis: quas res gesserit, cognoscite. Heraclius est Hieronis filius Syracusanus, homo in primis domi suæ nobilis, & ante hunc Prætorem vel pecuniosissimus Syracusanorum, nunc nulla alia calamitate, nisi istius auaritia, atque iniuria pauperrimus. huic hæreditas facile ad Heracles venit testamento propinqui sui Heraclii: plena domus cælati argenti optimi, multæque stragulæ vestis, pretiosissimorumque mancipiorum. quibus in rebus istius cupiditates, & insaniam quis ignorat? erat in sermone res, magnam Heraclio pecuniam venisse, non solum Heraclium diuitem, sed etiam ornatum suppellectili, argento, veste, mancipiis futurum. Audit hæc etiam Verres: & primò illo suo leuiore artificio Heraclium aggredi conatur, ut eum roget inspicienda, quæ non reddat: deinde à quibusdam Syracusanis admonetur. hi autem quidam erant affines istius, quorum vxores iste nunquam alienas existimauit, Cleomenes, & AEscrio: qui quantum apud istum, & quam turpi de causa potuerint, ex reliquis criminibus intelligetis. hi, ut dico, hominem admonet, rem esse præclaram, refertam omnibus rebus: ipsum autem Heraclium hominem esse maiorem natu, non promptissimum: & eum, præter Marcellos, patronum, quem iure suo adire, aut appellare posset, habere neminem: esse in eo testamento, quo ille hæres esset, scriptum, ut statuas in palæstra deberet ponere. faciemus, ut palæstræ negent ex testamento esse positas: petant hæreditatem, quod eam palæstræ commissam esse dicant. Placuit ratio Verri: nam hoc animo providebat: cum tanta hæreditas in controuersiam venisset, iudicioque peteretur, fieri non posse, ut sine præda ipse discederet. approbat consilium: author est, ut quamprimum agere incipiant, hominemque id ætatis minimè litigiosum quantum multo osissimè adoriantur. Scribitur Heraclio dica. Primò mirantur omnes improbitatem calumnix. deinde, qui istum nosset, partim suspicabantur, partim planè videbant adiectum esse oculum hæreditati. Interea dies aduenit, quo die sese ex instituto, ac lege Rupilia dicas sortituum Syracusis iste edixerat: paratus ad hanc dicam fortitudam venerat. tum eum docet Heraclius non posse eo die sortiri, quod lex Rupilia vetaret diebus xxx sortiri dicam, quibus scripta esset. dies xxx nondum fuerat. sperabat Heraclius, si illum diem effugisset, ante alteram sortitionem Q. Arrium, quem provincia tum maximè expectabat, successurum. iste omnibus iudiciis diem distulit, & eam diem constituit, ut hæc Heraclii dicam sortiri post dies xxx ex lege posset. Postea quæ ea dies venit, iste incipit simulare se velle sortiri, Heraclius cum aduocatis adit, & postulat, ut sibi cum palæstritis, hoc est cum populo Syracusano, æquo iure disceptare liceat. aduersarii postulant, ut in eam rem iudices dentur ex iis ciuitatibus, quæ in id forum conuenirent, electi qui Verri viderentur. Heraclius contra, ut iudices è lege Rupilia dentur, ut ab institutis superiorum, ab autoritate senatus, ab iure omnium Siculorum ne recedatur. Quid ego istius in iure dicendo libidinem & scelera commostrem: quis vestrum nõ ex vrbana iurisdictione cognouit? quis vnquam isto Prætore Chelidone inuita lege agere potuit? nõ istum, ut non neminè, provincia corrupit: idem fuit, qui Romæ. Cum id, quod omnes intelligebat, diceret Heraclius, ius esse certum Siculis, inter se quo iure certarent: legem esse Rupiliam, quam Prætore Rupilius ex S. C. de decem Legatorum sententiâ dedisset: hoc omnes semper in Sicilia Consules Prætoresque seruasse: negauit se iudices è lege Rupilia sortituum: quinque iudices, quos comodum ipsi fuit, dedit. Quid hoc homine facias? quod supplicium dignum libidini eius inuenies? præscriptum tibi cum esset homo deterrime, & impudentissime, quemadmodum inter Siculos iudices dares: cum imperatoris populi R. autoritas, Legatorum decem summorum hominum dignitas, S. C. intercederet, cuius

consulto Publius Rupilius Prætore ex Legatorum sententia leges in Sicilia constituerat, cum omnes ante te Prætores Rupilianas leges in cæteris rebus, & in iudiciis maxime obseruassent: tu ausus es pro nihilo præ tua præda tot res sanctissimas ducere: tibi nulla lex fuit, nulla religio, nullus existimationis pudor, nullus iudicii metus, nullus apud te grauis autoritas, nullum exemplum, quod sequi velles? Verum, ut institui dicere, quinque iudicibus nulla lege, nullo instituto, nulla religione, nulla sorte, ex libidine istius datis, non qui causam cognoscerent, sed qui, quod imperatum esset, iudicarent: eo die nihil actum est: adesse iubentur postredie. Heraclius interea cum omnes insidias à Prætore fortunis suis fieri videret, capit consilium de amicorum & propinquorum sententia, non adesse ad iudicium: itaque Syracusis illa nocte profugit. Iste postero die mane, cum multo maturius, quam vnquam antea, surrexisset, iudices citari iubet: vbi comperit Heraclium non adesse, cogere incipit eos, ut absentem Heraclium condemnarent. illi eum commonefaciunt, ut, si ei videatur, utatur instituto suo, nec cogat ante horam decimam de absente secundum præsentem iudicare. impetrant. interea sanè perturbatus & ipse, & eius amici, & consilarii, moleste ferre cœperunt, Heraclium profugisse: putabant absentis damnationem, præsertim tantæ pecuniæ, multo inuidiosiore fore, quam si præsens damnatus esset. eo accedebat. quod iudices è lege Rupilia dati non erant, multo etiã rem turpiorem, & iniquiorem visum iri intelligebant. itaque hoc dum corrigere vult, apertior eius cupiditas, improbitasque facta est: nam illis quinque iudicibus uti sese negat: iubet id, quod initio è lege Rupilia fieri oportuerat, citari Heraclium, & eos qui dicam scripserant: atque iudices è lege Rupilia velle sortiri. quod ab eo pridie, cum multis lachrymis eum oraret, atque obsecraret Heraclius, impetrare non potuerat: id ei postera die venit in mentem, è lege Rupilia sortiri dicas oportere. educit ex vrna tres. iis, ut absentem Heraclium condemnent, imperat: itaque condemnant. Quæ (malum ista fuit amentia: ecquando te rationem factorum tuorum redditurum purasti? ecquando his de rebus tales viros audituros existimasti? petatur hæreditas ea quæ nulla debetur, in prædam Prætoris: interponatur nomen ciuitatis: imponatur honestæ ciuitati turpissima persona calumniæ: neque hoc solum, sed ita res agatur, ut ne simulatio quidem æquitatis vlla adhibeatur: nam per deos immortales, quid interest, vtrum Prætore imperet, vique cogat aliquem de suis bonis omnibus decedere: an huiusmodi iudicium det, quo iudicio indicta causa fortunis omnibus euertere necesse sit: profecto enim negare nõ potes, te ex lege Rupilia sortiri iudices debuisse, cum præsertim Heraclius id postularet. sin illud dices, te Heraclii voluntate ab lege recessisse: ipse te impediens, ipse tu tua defensione implicabere: quare enim primum ille ipse adesse noluit, cum ex eo numero iudices haberet, quos postularat? deinde tu cur post illius fugam iudices alios sortitus es, si eos qui erant antea dati, vtriusque dederas voluntate? deinde cæteras dicas omnes illo foro M. Posthumius Quæstor sortitus est: hanc solam tu illo conuentu reperire sortitus. Ergo, inquiet aliquis, donauit populo Syracusano illam hæreditatem. Primum, si id confiteri velim, tamen istum cõdemnetis necesse est: neque enim permissum est, ut impune nobis liceat, quod alicui eripuerimus, id alteri tradere: verum ex ista reperietis hæreditate ita istum prædatum, ut perpauca occultè fecerit: populum quidem Syracusanum in maximam inuidiam sua infamia, alieno præmio peruenisse: paucos Syracusanos, eos qui se nunc publicè laudationis causa venisse dicunt, & tunc participes prædæ fuisse, & nunc non ad istius laudationem, sed ad comunem litium æstimationem venisse. Postea quæ dånatus est absens: non solum illius hæreditatis, de qua ambigebatur, quæ erat Heracles, sed omnium bonorum paternorum ipsius Heraclii, quæ non minor erat pecunia, palæstræ Syracusanorum, hoc est Syracusanis, possessio traditur. Quæ est ista Prætura: eripis hæreditatem, quæ venerat à propinquo, venerat testamento, venerat legibus:

quæ bona is qui testamentum fecit, huic Heraclio antè aliquâto, quàm est mortuus, 31  
omnia vtrenda ac possidenda tradiderat: cuius hæreditatis, cum ille aliquanto ante te  
Prætorem esset mortuus, controuersia fuerat nulla, mentionem fecerat nemo. Ve-  
rùm esto, eripe hæreditatem propinquis, da palæstritis: prædare in bonis alienis no-  
mine ciuitatis: euertere leges, testamenta, voluntates mortuorum, iura viuorum: num-  
etiam patriis Heraclium bonis exturbare oportuit? qui simul ac profugit: quàm im-  
pudenter, quàm palàm, quàm acerbè, dii immortales, illa bona direpta sunt: quàm il-  
la res calamitosa Heraclio, quæstiuosa Verri, turpis Syracusanis, miseranda omnibus  
videbatur. nam illud quidem statim curatur, vt, quicquid cælati argenti fuit in illis  
bonis, ad istum deferatur: quicquid Corinthiorum vasorum, stragulæ vestis. Hæc ne-  
mo dubitabat, quin nõ modò ex illa domo capta & oppressa, verùm ex tota prouin-  
cia ad istum comportari necesse esset. mancipia, quæ voluit, abduxit: alia diuisit: au-  
ctio facta est: in qua cohors istius inuicta dominata est. Verùm illud est præclarum.  
Syracusani, qui præfuerat his Heraclii bonis verbo redigendis, re dispertiendis, red-  
debant eorum negotiorum rationem in senatu: dicebant scyphorum paria complu- 33  
ra, hydrias argenteas, pretiosam vestem stragulã, multa mancipia pretiosa Verri da-  
ta esse: dicebant quantum cuique eius iussu nummorum esset datum. gemebant Sy-  
racusani, sed tamen patiebantur. repente recitatur, vno nomine HS C L millia iussu  
Prætoris data. fit maximus clamor omnium, non modò optimi cuiusque, neque eor-  
um, quibus indignum semper visum erat, bona priuati, populi nomine, per sum-  
mam iniuriam erepta: verùm etiam ipsi illi authores iniuriæ, & ex aliqua particula  
socii prædæ, ac rapinarum clamare cœperunt, sibi vt haberet hæreditatem. tantus in  
curia clamor factus est, vt populus concurreret. Res ab omni conuentu cognita ce-  
leriter domum nuntiatur. homo inimicus iis qui recitassent: hostis omnibus, qui  
acclamassent, exarsit iracundia, ac stomacho: veruntamen fuit tum sui dissimilis.  
nostis os hominis: nostis audaciam: tamen tum rumore populi, & clamore, & fur-  
to manifesto grandis pecuniæ perturbatus est. vbi se collegit: vocat ad se Syracusa-  
nos: quia non posset negare, ab illis pecuniam datam: non quæsiuit procul alicun- 34  
de (neque enim probaret) sed proximum penè alterum filium, quem illam pecu-  
niã diceret abstulisse, ostendit se reddere coacturum. qui posteaquam id audiuit: ha-  
buit dignitatis, & ætatis, & nobilitatis suæ rationem: verba apud senatum fecit: do-  
cuit ad se nihil pertinere: de isto id quod omnes videbant, neque ille quidem ob-  
scure locutus est. Itaque illi Syracusani statuam postea statuerunt: & is vbi primum  
potuit, istum reliquit, de prouinciãque decessit. & tamè aiunt eum queri solere non-  
nunquam, se miserum, quod non suis, sed suorum comitum peccatis, & criminibus  
premat. Triennium prouinciam obtinuisti: gener electus adolescens vnum an-  
num tecum fuit: sodales viri fortes Legati tui primo anno te reliquerunt: vnus Le-  
gatus P. Tadius, qui erat reliquus, nõ ita multum tecum fuit: qui si semper vnã fuis-  
set, tamen summa cura tum tuæ, tum multo etiam magis suæ famæ pepercisset.  
Quid est, quod tu alios accuses? quid est, quamobrem putes te tuam culpam non  
modò deriuare in aliquem, sed communicare cum aliquo posse? numerantur illa 35  
HS C C C quinquaginta Syracusanis. ea quemadmodum ad istum postea per pseu-  
dotyron reuertatur, tabulis vobis & testibus iudices planum faciam. Ex hac iniqui-  
tate istius, & improbitate iudices, quod præda ex illis bonis ad multos Syracusanos  
inuito populo, senatûque Syracusano venerat, & illa scelera quoque per Theomna-  
stum, & AEscrionem, & Dionysodorum, & Cleomenem inuitissima ciuitate fa-  
cta sunt: primum vt vrbs tota spoliaretur: qua de re alius mihi locus ad dicendum est  
constitutus: vt omnia signa iste per eos homines, quos nominaui, omne ebur ex  
ædibus sacris, omnes vndique tabulas pictas, deorum denique simulachra, quæ vel-  
let, auferret: deinde vt in curia Syracusis, quem locum illi Buleuterium vocant,

honestissimo loco, & apud illos clarissimo, sub illius ipsius M. Marcelli, qui cum Sy-  
racusanis locum eum eripere belli ac victoriæ lege posset, conseruauit & reddidit,  
statua ex ære facta, ibi inauratam isti, & alteram filio statuã posuerint: vt, dum istius  
hominis memoria maneret, senatus Syracusanus sine lachrymis & gemitu in curia  
esse non posset. per eosdem istius iniuriarum, furtorum, vxorûque socios istius  
imperio Syraculis Marcellea tolluntur maximo gemitu, luctûque ciuitatis: quem il-  
li diem festum cum recentibus beneficiis M. Marcelli debitum reddebant, tum ge-  
neri, nomini, familiæ Marcellorum maxima voluntate tribuebant. Mithridates in  
Asia, cum eam prouinciam totam occupasset, Mutia non sustulit. hostis, & hostis in  
cæteris rebus nimis ferus & immanis, tamen honorem hominis deorum religione  
consecratum violare noluit. tu Syracusanis vnum diem festum Marcellis impertiri  
vetuisti, per quos illi adepti sunt, vt cæteros dies festos agere possent. at verò præ-  
clarum diem reposuisti, Verrea vt agerent, & vt ad eum diem, quæ sacris epulisque  
37 opus essent, in complures annos locarentur. Iam in tanta istius impudentia remit-  
tendum aliquid videtur, ne omnia contendamus, ne omnia cum dolore agere vi-  
deamur: nam me dies, vox, latera deficient, si hoc nunc vociferare velim, quàm mi-  
serum indignumque sit, istius nomine apud eos diem festum esse, qui sese istius o-  
pera funditus extinctos esse arbitrarentur. O Verrea præclara, quod quasi accessisti  
quæso, quod non attuleris tecum istum diem. etenim quam tu domum, quam urbem  
adiisti, quod fanum denique, quod non euersum atque extersum reliqueris? Quare  
appellentur sanè ista Verrea, quæ nõ ex nomine, sed ex manibus, naturaque tua con-  
stituta esse videantur. quàm faciliè serpat iniuria, & peccandi consuetudo, quàm non  
faciliè reprimatur, videte iudices. Bidis oppidum est tenue sanè, non longè à Syraculis.  
huius longè primus ciuitatis est Epicrates quidam. Huic hæreditas HS quingentorû  
milliũ venerat à muliere quadam propinqua, atque ita propinqua, vt ea etiam si in-  
testata esset mortua, Epicratem Bidinorum legibus hæredem esse oporteret. Recens  
38 Syracusana erat illa res, quam antè demonstrauit, de Heraclio Syracusano, qui bona  
nõ perdidisset, nisi ei venisset hæreditas. Huic quoque Epicrati venerat, vt dixi, hæredi-  
tas. cogitare cœperunt eius inimici, nihilo minus eodem prætore huc euertere bonis  
posse, quo Heraclius esset euersus. rem occultè instituit, ad Verrè per eius interpre-  
tes deferunt: ita causa componitur, vt item palæstritæ Bidenses peterent ab Epicrate  
hæreditatem, quemadmodum palæstritæ Syracusani ab Heraclio petissent. Nunquam  
vos Prætorem tam palæstricum vidistis. verùm ita palæstritas defendebat, vt ab illis  
ipse vnctior discederet. qui statim cū præsensisset, iubet cuidam suorum amicorum  
numerari HS L x x x. res occultari satis non posse. Per quendam eorum qui interfu-  
erat, fit Epicrates certior. primò negligere & cõtemnere cœpit, quod causa prorsus,  
quod dubitari posset, nihil habebat. deinde cū de Heraclio cogitaret, & istius libidi-  
nem nosset: commodissimum putauit esse, de prouincia clam abire: itaque fecit. pro-  
fectus est Rhegium. Quod vbi auditum: æstare, illi qui dederant pecuniam, putare  
39 nihil agi posse absente Epicrate: nam Heraclius tamen affuerat: cum primum dati  
sunt iudices. de hoc, qui, antequam in ius aditum esset, antequam denique men-  
tio controuersia facta esset, discessisset, putabant nihil agi posse. Homines Rhe-  
gium proficiscuntur: Epicratem conueniunt: demonstrant id quod ille sciebat, se  
HS L x x x dedisse: rogant eum, vt id quod ab ipsis abisset pecuniæ, curet: ab sese ca-  
ueat, quemadmodum velit: de illa hæreditate cum Epicrate neminem esse actu-  
rum. Epicrates homines multis verbis malè à se acceptos dimisit. Redeunt illi Rhe-  
gio Syraculas: queri cum multis, ita vt fit, incipiunt: sese HS L x x x nummum frustra  
dedisse. res. percrebruit: in ore atque sermone omnium cœpit esse. Verres: re-  
fert illam suam Syracusanam: ait sese velle de illis HS L x x x cognoscere: aduo-  
40 cat multos: dicunt Bidini Volcatio se dedisse: illud non addunt, iussu istius. Vol-  
gg.ii.

catium vocat: pecuniā referri imperat. Volcatius animo æquissimo nummos affert, qui nihil amitteret. reddit inspectantibus multis: Bidini nummos auferunt. Dicit aliquis, Quid ergo in hoc Verrem reprehendis: qui non modò ipse fur non est, sed ne alium quidem passus est esse. Attēdite: iam intelligetis hanc pecuniam, qua via modò visa est exire ab isto, eadem semita reuertisse. quid enim debuit Prætor, cum consilio re cognita, cum comperisset suum comitem, iuris, decreti, iudicii corruppendi causa, qua in re ipsius Prætoris caput, existimatioque ageretur, pecuniam accepisse: Bidinos autē pecuniam contra Prætoris famam, ac fortunas dedisse, non & in eum, qui accepisset, animaduertisse, & in eos qui dedissent: tu, qui institueras, in eos animaduertere, qui perperam iudicassent: quod sæpe per imprudentiam fit: hos pateris impune discedere, qui ob tuum decretum, ob tuum iudicium pecuniā aut dandam, aut accipiendam putarant: Volcatius idem apud te postea fuit: eques Ro. tanta accepta ignominia. Nā quid est turpius ingenuo, quid minus libero dignum, quàm in conuentu maximo cogi à magistratu furtum reddere: qui si eo animo esset, quo nō modò eques R. sed quiuis liber debet esse, aspicere te postea nō potuisset: inimicus, hostis esset tanta cōtumelia accepta, nisi tecū colluisset, & tuæ potius existimationi seruisset, quàm suæ. qui quàm tibi amicus non modò tum fuerit, quandiu tecum in prouincia fuit, verum etiam nunc sit, cū iam à cæteris amicis sis relictus: & tu intelligis, & nos existimare possumus. An hoc solum argumentum est, nihil isto imprudente factum, quòd Volcatius ei non succensuit: quòd iste nec in Volcatium, nec in Bidinos animaduertit: Est magnum argumentum, verum illud maximum, quòd illis ipsis Bidinis, quibus iratus esse debuit, vt à quibus comperit, quòd iure agere cum Epicrate nihil possent, etiam si adesset, iccirco suum decretū pecunia esse tentatum: his inquam ipsis non modò illam hæreditatem, quæ Epicrati venerat, sed, vt in Heraclio Syracusano, item in hoc paulò etiam atrocius, quòd Epicrates appellatus omnino non erat, bona patria, fortunæque eius Bidinis tradidit: ostendit enim nouo modo, si quis quid ab absente peteret, se auditurum. adeunt Bidini: petunt hæreditatem: procuratores postulant, vt se ad leges suas reiciat, aut ex lege Rupilia dicam scribi iubeat. aduersarii non audebant contradicere: exitus nullus reperiebatur. insimulant hominem fraudandi causa discessisse: postulant vt bona possidere iubeat. debebat Epicrates nullum nummum nemini. amici, si quis quid peteret, iudicio secum agi passuros, iudicatum solui satisfaturos esse dicebant. Cum omnia consilia frigerent, admonitu istius insimulare cœperunt, Epicratē literas publicas corrupisse: à qua suspitione ille aberat plurimum. actionem eius rei postulant. amici recusare, ne quod nouum iudicium, ne qua ipsius cognitio illo absente de existimatione eius constitueretur: & simul idem illud postulare non desistebant, vt se ad leges suas reiceret. Iste amplam occasionem calumniæ nactus, vbi videt esse aliquid, quod amici absente Epicrate nollent defendere: asseuerat se eius rei in primis actionem esse daturum. Cum omnes perspicerent ad istum non modò illos nummos, qui per simulationem ab isto exierant, reuertisse, sed multo etiam plures eum postea nummos abstulisse: amici Epicratem defendere destiterunt. iste Epicratis bona Bidinos omnia possidere, & sibi habere iussit, ad illa HS D millia hæreditaria accessit ipsius antiqua HS quindicies pecunia. Vtrum res ab initio ita ducta est, an ad extremū ita perducta est: an ita parua est pecunia: an is homo Verres, vt hæc, quæ dixi, gratis facta esse videantur: Hic nūc de miseria Siculorum iudices audite. & Heraclius ille Syracusanus, & hic Bidinus Epicrates, expulsi bonis omnibus Romam venerunt: sortitati maxima barba, & capillo Romæ biennium propè fuerunt. cum L. Metellus in prouinciam profectus est, tum isti bene commendati cum Metello vnā proficiscuntur. Metellus simul ac venit Syracusas, vtrunque rescindit, & de Epicrate, & de Heraclio. in vtriusque bonis nihil erat, quòd restitui posset, nisi quod

moueri loco non poterat. fecerat hæc egregiè primo aduentu Metellus, vt omnes istius iniurias, quas modò posset, rescinderet, & irritas faceret. Heraclium restitui iusserat: non restituebatur. quisquis erat eductus senator Syracusanus ab Heraclio, duci iubebat: itaque permulti ducti sunt. Epicrates quidem continuo restitutus est. alia iudicia Lilybæi, alia Agrigenti, alia Panormi restituta sunt. census, qui isto Prætoris sunt habiti, non seruaturum se Metellus ostenderat: decumas, quas iste contra legem Hieronicam vendiderat, sese venditurum Hieronica lege edixerat. omnia erant Metelli eiusmodi, vt non tam suam Præturam gerere, quàm istius Præturā retinere videretur. Simul atque ego in Siciliam veni, mutatus est. venerat ad eum illo biduo Letilius quidam, homo non alienus à literis: itaque eo iste tabellario semper vsus est. is epistolas complures attulerat: in his vnā domo, quæ totum immutarat hominem. repēte cœpit dicere, se omnia Verres causa velle, sibi cum eo amicitiam, cognationemque esse. Mirabantur omnes, hoc ei tum denique in mentem venisse, posteaquam tam multis eum factis, decretisque iugulasset. erant, qui putarent Letilium Legatum à Verre venisse, qui gratiam, amicitiam, cognationemque commemoraret. ex illo tempore à ciuitatibus laudationem petere, testes non solum deterrere verbis, sed etiam vi retinere cœpit. quòd ego nisi meo aduentu illius conatus aliquantulum repressissem, & apud Siculos non Metelli, sed Glabronis literis, ac lege pugnassem: tam multos huc euocare non potuissem. Verum, quòd institui dicere, miseras cognoscite Siculorum. Heraclius ille, & Epicrates longè mihi obuiam cum suis omnibus processerunt: venienti Syracusas egerunt gratias flētes: Romam decedere mecum cupierunt. quòd erāt mihi oppida complura etiam reliqua, quæ adire vellem: cōstitui cum hominibus, quo die mihi Messanæ præsto essent. eò mihi nuncium miserunt, se à Prætoris retineri. quibus ego testimonium denunciaui, quorum nomina edidi Metello, cupidissimi veniendi, maximis iniuriis affecti, adhuc non venerunt. hoc iure sunt socii, vt iis ne deplorare quidem de suis incommodis liceat. Iam Heraclii Ceturipini, optimi, nobilissimique adolescentis, testimonium audistis: à quo HS C millia per calumniam malitiāque petita sunt. iste pœnis, compromissisque interpositis, HS C C extorquenda curauit: quòdque iudicium secundum Heraclium de compromissis factum erat, quòd ciuis Ceturipinus inter duos ciues iudicasset, id irritum iussit esse, eumque iudicem falsum iudicasse iudicauit: in senatu ne esset: locis, commodisque publicis vti vetuit: si quis eum pulsasset, edixit sese iudicium iniuriarum non daturum: quicquid ab eo peteretur, iudicē de sua cohorte daturum, ipsi autem nullius actionem rei sese daturum. quæ istius autoritas tātum valuit, vt neque illum pulsaret quisquam, cum Prætor in prouincia sua verbo permitteret, re hortaretur: neque quisquam ab eo quicquam peteret, cum iste calumniæ licentiam, sua autoritate præbuisset. ignominia autem illa grauis tādū in illo homine fuit, quandiu iste in prouincia mansit. Hoc iniecto metu iudicibus, nouo more, nullo exemplo, ecquam rem putatis esse in Sicilia, nisi ad nutū istius iudicatum: vtrum id solum videtur esse actum, quòd est tamen actum, vt Heraclio pecunia eriperetur: an etiam illud, in quo præda erat maxima, vt nomine iudiciorum, omnium bona, atque fortunæ in vnus istius essent potestate: Iam verò in rerum capitalium quæstionibus quid ego vnāquamque rem colligam, & causam: ex multis similibus ea sumam, quæ maximè improbitate excellere videbuntur. Sopater quidam fuit Haliciens, homo domi suæ cum primis locuples, atque honestus. is ab inimicis suis apud C. Sacerdotem Prætoris rei capitalis cum accusatus esset, facillè eo iudicio est liberatus. huic eidem Sopatro iidem inimici ad C. Verrem, cum is Sacerdoti successisset, eiusdem rei nomen detulerunt. res Sopatro facilis videbatur, & quòd erat innocens, & quòd Sacerdotis iudicium improbare istum ausurum non arbitrabatur. citatur reus: causa agitur Syracusis: crimina tractantur ab accusatore ea,

quæ erant antea non solum defensione, verum etiam iudicio dissoluta. causam Sopatri defendebat Q. Minutius eques R. in primis splendidus, atque honestus, vobisque iudices non ignotus. nihil erat in causa, quod metuendum, aut omnino quod dubitandum videretur. Interea istius libertus, & accensus idem Timarchides, qui est, id quod ex plurimis testibus priore actione didicistis, rerum huiusmodi omnium tractator, & administrator, ad Sopatrum venit: monet hominem, ne nimis iudicio Sacerdotis, & causæ confidat: accusatores, inimicosque eius habere in animo pecuniam Prætori dare: Prætores tamen ob salutem malle accipere: & simul malle, si fieri posset, rem iudicatam non rescindere. Sopater, cum hoc illi improvisum, atque inopinatum accidisset, commotus est sane, neque in præsentia Timarchidi quid responderet, habuit, nisi se consideraturum, quid sibi de ea re esset faciendum: & simul ostendit, se in summa difficultate esse nummaria. Post ad amicos retulit, qui cum ei fuissent authores redimendæ salutis, ad Timarchidem venit: expositis suis difficultatibus, hominem ad HS LXXX perducit, eamque ei pecuniam numerat. Posteaquam ad causam dicendam ventum est: tum vero sine metu, sine cura omnes erant, qui Sopatrum defendebant: crimen nullum erat: res iudicata: Verres nummos acceperat. Quis posset dubitare, quidnam esset futurum: res illo die non peroratur: dimittitur iudicium. iterum ad Sopatrum Timarchides venit: ait accusatores eius multo maiorem pecuniam Prætori polliceri, quam quantam hic dedisset: proinde, si saperet, videret quid sibi esset faciendum. Homo, quanquam erat & Siculus, & reus, hoc est & iure iniquo, & tempore aduerso: ferre tamen, atque audire diutius Timarchidem non potuit. Facite, inquit, quod vobis libet: daturus non sum amplius. idemque hoc amicis eius, & defensoribus videbatur, atque eo etiam magis, quod iste quoquo modo se in ea questione præbebat, tamen in consilio habebat homines honestos & conuentu Syracusano, qui Sacerdotis quoque in consilio fuerant, tum, cum esset idem hic Sopater absolutus. hoc rationis habebat, facere eos nullo modo posse, ut eodem crimine, iisdem testibus Sopatrum condemnarent iidem homines, qui antea absoluisent. Itaque hac vna spe ad iudicium venit. quod posteaquam ventum est: cum in consilium frequentes conuenissent iidem qui solebant, & hac vna spe tota defensio Sopatri niteretur, consilii frequentia, & dignitate, & quod erant, ut dixi, iidem, qui antea Sopatrum eodem illo crimine liberarant: cognoscite hominis apertam, ac non modo non ratione, sed ne dissimulatione quidem tectam improbitatem, & audaciam. M. Petilium equitem Ro. quem habebat in consilio, iubet operam dare, quod rei priuatæ iudex esset. Petilius recusabat, quod suos amicos, quos sibi in consilio esse vellet, ipse Verres retineret. Iste, homo liberalis, negat se quemquam retinere eorum, qui Petilio vellent adesse. itaque discedunt omnes: nam cæteri quoque impetrant, ne retineantur, qui se velle dicebant alterutri eorum, qui tum illud iudicium habebat, adesse. itaque iste solus cum sua cohorte nequissima relinquitur. Non dubitabat Minutius, qui Sopatrum defendebat, quin iste, quoniam consilium dimisisset, illo die rem illam quaesiturus non esset, cum repente iubetur dicere. respondit, ad quos: Ad me, inquit, si tibi idoneus videor, qui de homine Siculo, ac Græculo iudicet. Idoneus es, inquit: sed peruellem adessent ii qui affuerant antea, causamque cognorant. Dic, inquit: illi adesse non possunt. nam hercule, inquit Q. Minutius, me quoque Petilius, ut sibi in consilio adessem, rogauit, & simul à subselliis abire cepit. Iste iratus hominem verbis vehementioribus prosequitur, atque ei grauius etiam minari cepit, quod in se tantum crimen inuidiamque conflaret. Minutius, qui Syracusis sic negotiaretur, ut sui iuris dignitatisque meminisset: & qui sciret se ita in prouincia rem agere oportere, ut ne quid de libertate deperderet: homini, quæ visa sunt, & quæ tempus illud tulit, & causa, respondit: causam sese dimisso atque ablegato consilio defensurum negauit: itaque à subselliis discessit: idemque

hoc præter Siculos cæteri Sopatri amici, aduocatique fecerunt. Iste quaquam est incredibili importunitate, & audacia, tamen subito solus destitutus pertimuit, & conturbatus est. quid ageret, quod se verteret, nesciebat. si dimisisset eo tempore quaestionem: post illis adhibitis in concilium, quos ablegarat, absolutum iri Sopatrum videbat. sin autem hominem miserum, atque innocentem condemnasset, cum ipse Prætor sine consilio, reus autem sine patrono atque aduocatis fuisset: iudiciumque C. Sacerdotis rescidisset: inuidiam se sustinere non posse tantam arbitrabatur. itaque æstuabat dubitatione: versabat se in vtranque partem non solum mente, verum etiam corpore: ut omnes qui aderant, intelligere possent, in animo eius metum cum cupiditate pugnare. erat hominum conuentus maximus, summum silentium, summa expectatio, quonam esset eius cupiditas eruptura. crebro dimittebat se accensus ad aurem Timarchides. Tum iste aliquando, Age dic, inquit. Sopatrus implorare hominum, atque deum fidem, ut cum consilio cognosceret. tum repente iste testoscitari iubet. dicit vnus, & alter breuiter: nihil interrogatur. præco, dixisse, pronunciat. iste, quasi metueret, ne Petilius priuato illo iudicio transacto, aut dilato, cum daretur in consilium reuertetetur, ita properans de sella exiit, hominem innocentem, à Sacerdote absolutum, indicta causa, de sententia scribæ, medici, aruspisique condemnat. Retinete hominem in ciuitate iudices: parcite, & conseruate, ut sit qui vobiscum res iudicet, qui in senatu sine vlla cupiditate de bello & pace sententiam ferat. tametsi minus id quidem nobis, minus populo Romano laborandum est, qualis istius in senatu sententia futura sit. quæ enim eius autoritas erit: quando iste sententiam dicere audebit, aut poterit: quando autem homo tanta luxuria, atque desidia, nisi Februario mense, aspirabit in curiam: verum veniat sane, decernat bellum Cretensis: liberet Byzantios: Regem appellet Ptolemæum: quæ vult Hortensius, omnia dicat, & sentiat. minus hæc ad nos, minus ad vitæ nostræ discrimen, minus ad fortunarum nostrarum periculum pertinent. illud, illud est capitale, illud est formidolosum, illud optimo cuique metuendum, quod iste, ex hoc iudicio si aliqua vi se eripuerit, in iudicibus sit necesse est, sententiam de capite ciuis R. ferat, sit in eius exercitu signifer, qui imperium iudiciorum tenere vult. hoc populus Ro. recusat, hoc ferre non potest, clamat, permittitque vobis, ut, si istis hominibus delectemini, si ex hoc genere splendorem ordini, atque ornamentum curiæ constituere velitis, habeatis sane vobiscum istum senatorem, istum etiam de vobis iudicem habeatis. de se homines, si qui extra istum ordinem sunt, quibus ne reiciendi quidem amplius, quam trium iudicum præclaræ leges Corneliæ faciunt potestatem, hunc hominem tam crudelem, tam sceleratum, tam nefarium nolunt iudicare. Etenim si illud est flagitiosum (quod mihi omnium rerum turpissimum, maximeque nefarium videtur) ob rem iudicandam pecuniam accipere, pretio habere addictam fidem, & religionem: quanto illud flagitiosius, improbius, indignius, eum, à quo pecuniam ob absoluendum acceperis, condemnare, ut ne prædonum quidem Prætor in fide retinenda consuetudinem conseruaret: scelus est, accipere ab reo: quanto magis, ab accusatore: quanto etiam sceleratius, ab vtroque. Fidem cum proposuisses venalem in prouincia, valuit apud te plus is, qui pecuniam maiorem dedit. cōcedo, forsitan aliquis aliquando eiusmodi quippiam fecerit. cum vero fidem ac religionem tuam iam alteri addictam pecunia accepta habueris, post eandem aduersariis tradideris, maiore pecunia: vtrunque falles? & trades, cui voles? & ei, quem fefelleris, ne pecuniam quidem reddes: quem mihi tu Bulbum, quem Stalenum, quod vnquam huiusmodi monstrum, aut prodigium audiimus, aut vidimus, qui cum reo transigat, post cum accusatore decidat: honestos homines, qui causam norint, ableget, consilioque dimittat, ipse solus reum absolutum, à quo pecuniam acceperit, condemnet, pecuniamque non reddat: hunc hominem in numero iudicum habebimus: hic alteram decuriam

senatoriam iudex obtinebit: hic de capite libero iudicabit: huic iudicialis tabella committetur: quam iste non modo cera, verum etiam sanguine, si visum erit, notabit: quid enim horum se negat fecisse: illud videlicet vnum, quod necesse est, pecuniam accepisse. quid ni iste neget: at eques R. qui Sopatrum defendit, qui omnibus eius consiliis, rebusque interfuit, Q. Minutius iuratus dicit pecuniam datam, iuratus dicit Timarchidem dixisse, maiorem ab accusatoribus pecuniam dari. dicet hoc Siculi omnes, dicent omnes Halicienses, dicet etiam prætectatus Sopatri filius: qui ab isto homine crudelissimo, patre innocentissimo, pecuniâque patria priuatus est. Verum si de pecunia testibus planum facere non possem, illud negare posses, aut nunc negabis, te consilio tuo dimisso, viris primariis, qui in consilio C. Sacerdotis fuerat, tibi que esse solebant, remotis, de re iudicata iudicasse: teque eum, quem C. Sacerdos adhibito consilio, causa cognita absoluisset, eundem remoto consilio, causa incognita condemnasse: cum hæc confessus eris, quæ in foro palam Syracusis, in ore, atque oculis prouinciae gesta sunt: negato sanè si voles, pecuniam accepisse: reperies, credo, aliquem, qui, cum hæc quæ palam gesta sunt, videat, quærat quid tu occultè egeris: aut qui dubitet, verum malit meis testibus, an tuis defensoribus credere. Dixi iam antea, me non omnia istius, quæ in hoc genere essent, enumeraturum: sed delecturum ea quæ maximè excellent. Accipite nunc aliud eius facinus nobile, & multis locis sæpe commemoratum, & eiusmodi, ut in vno omnia maleficia inesse videantur: attendite diligenter: inuenientis enim id facinus natum à cupiditate, autum per stuprum, crudelitate perfectum, atque conclusum. Sthenius est, is qui nobis assidet, Thermitanus, antea multis propter summam virtutem, summamque nobilitatem, nunc propter summam calamitatem, atque istius insignem iniuriam omnibus notus. huius hospitio Verres cum esset usus, & cum solum apud eum non modo Thermis sæpenumero fuisset, sed etiam habitasset: domo eius omnia abstulit, quæ paulo magis animum cuiuspiam, aut oculos possent commouere: etenim Sthenius ab adolescentia studiosius paulo hæc comparat, supellectilem ex ære elegantior, & Deliacam, & Corinthiam, tabulas pictas, etiâ argenti bene facti, prout Thermitani homines facultates ferebant, satis. quæ, cum esset in Asia adolescens, studiosè, ut dixi, comparabat, non tam suæ delectationis causa, quam ad inuitationes aduentusque nostrorum hominum, suorum amicorum, atque hospitem. Quæ posteaquam iste omnia abstulit, alia rogando, alia poscendo, alia sumendo, ferebat Sthenius, ut poterat,angebatur tamen animi dolore necessario, quod domum eius exornatam atque instructam, ferè iam iste reddiderat nudam atque inanem. veruntamen dolorem suum nemini impartiebat: Prætoris iniurias tacite, hospitis placidè ferendas arbitrabatur. Interea cupiditate iste illa sua nota, atque apud omnes peruagata, cum signa quædam pulcherrima, atque antiquissima Thermis in publico posita vidisset, adamauit: à Sthenio petere cœpit, ut ad ea tollenda operam suam profiteretur, seque adiuuaret. Sthenius verò non solum negauit, sed etiam ostendit id fieri nullo modo posse, ut signa antiquissima, monumenta P. Africani, ex oppido Thermitanorum incolumi illa ciuitate, imperioque populi Ro. tollerentur. Etenim, ut simul P. Africani quoque humanitatem & æquitatem cognoscatis, oppidum Himeram Carthaginenses quondam ceperant, quod fuerat in primis Siciliæ clarum & ornatum. Scipio, qui hoc dignum populo Ro. arbitraretur, bello confecto socios sua per nostram victoriâ recuperare: Siculis omnibus Carthagine capta, quæ potuit, restituenda curauit. Himerâ deleta quos ciues belli calamitas reliquos fecerat, ii sese Thermis collocarant in eiusdem agri finibus, neque longè ab oppido antiquo. hi se patrû fortunam ac dignitatem recuperare arbitrabantur, cum illa maiorum ornamenta in eorum oppido collocabantur. erant signa ex ære complura: in his mira pulchritudine ipsa Himerâ in muliebrem figuram, habitumque formata, ex oppidi nomine, &

fluministerat etiâ Sthenicori poetæ statua, senilis, incurua, cum libro, summo, ut putat, artificio facta, ab eo qui fuit Himeræ, sed est, & fuit tota in Græcia summo propter ingenium honore & nomine. hæc iste ad insaniam concupierat. etiam, quod penè præterit, capella quædam, ea quidem mire, ut etiam nos qui rudes harum rerum sumus, intelligere possumus, scite facta & venustè. hæc & alia Scipio non negligenter abiecerat, ut homo intelligens Verres auferre posset: sed Thermitanis restituerat: nõ quo ipse hortos, aut suburbanum, aut locum omnino, vbi ea poneret, nullum haberet: sed quod, si domum abstulisset, non diu Scipionis appellarentur, sed eorum, ad quoscunque ipsius morte venissent: nunc iis locis posita sunt, ut mihi semper Scipionis fore videantur, itaque dicantur. Hæc cum iste posceret, agereturque ea res in senatu, Sthenius vehementissimè restitit, multaque, ut in primis Siculorum in dicendo copiosus est, commemorauit: urbem relinquere Thermitanos esse honestius, quam pati tolli ex vrbe monumenta maiorum, spolia hostium, beneficia clarissimi viri, indicia societatis populi Ro. atque amicitiae. commoti animi sunt omnium. repertus est nemo, quin mori diceret fatius esse. Itaque hoc adhuc oppidum Verres inuenit propè solum in orbe terrarum, vnde nihil eiusmodi rerum de publico per vim, nihil occultè, nihil imperio, nihil gratia, nihil pretio posset auferre. veruntamen hæc eius cupiditates exponam alio loco: nunc ad Sthenium reuertar. Itaque iste vehementer Sthenio infensus, hospitium ei renunciat, domo eius emigrat, atque adeo exit: nam iam antè migrarat. eum autem inimicissimi Sthenii domum suam statim inuitant, ut animum eius in Sthenium inflammarent, ementiendo aliquid, & criminando. hi autem erant inimici, Agathinus homo nobilis, & Dorotheus, qui habebat in matrimonio Callidam Agathini eius filiam, de qua iste audierat: itaque ad generum Agathini migrare maluit. Vna nox intercesserat, cum iste Dorotheum sic diligebat, ut diceret omnia inter eos esse communia: Agathinum ita obseruabat, ut aliquem affinem ac propinquum. Contemnere etiam signum illud Himeræ iam videbatur, quod eum multo magis figura & lineamenta hospitæ delectabant. Itaque hortari homines cœpit, ut aliquid Sthenio periculi crearent, criminisque confingerent. dicebant se illi nihil habere, quod dicerent. tum iste his aperte ostendit, & confirmauit, eos, in Sthenium quicquid vellent dicerent, simul atque ad se detulissent, probaturos. ita illi non procrastinant: Sthenium statim educunt: aiunt ab eo literas publicas esse corruptas. Sthenius postulat, ut secum sui ciues agant de literis publicis corruptis, eiusque rei legibus Thermitanorum actio sit: cum senatus populisque R. Thermitanis, quod semper in amicitia, fideque mansissent, urbem, & agros, legesque suas reddidisset: Publiusque Rupilius postea leges ita Siculis ex S. C. de decem Legatorum sententia dedisset, ut ciues inter se legibus suis agerent: idemque hoc haberit Verres ipse in edicto, ut de his omnibus causis se ad leges reiiceret. Iste, homo omnium æquissimus, atque à cupiditate omni remotissimus, se cogniturum esse confirmat: paratum ad causam dicendam venire hora octaua iubet. Nõ erat obscurum, quid homo improbus, ac nefarius cogitaret: neque enim ipse satis occultarat, nec mulier tacere poterat. intellectum est id ipsum agere, ut, cum Sthenium sine vlllo argumento, ac sine teste damnasset, tum homo nefarius de homine nobili, atque id ætatis, suoque hospite virgis supplicium crudelissimè sumeret. quod cum esset perspicuum, de amicorum hospitumque suorum sententia, Thermis Sthenius Romam profugit: hyemi fluctibusque sese committere maluit, quam nõ istam communem Siculorum tempestatem, calamitatemque vitare. Iste homo certus & diligens ad horam octauam præsto est: Sthenium citari iubet: quem posteaquam videt non adesse, dolore ardere, atque iracundia furere cœpit: Venerios in domum Sthenii mittere: equites circum agros eius, villasque dimittere. itaque cum expectat quidnam sibi certi afferatur, ante horam tertiam noctis de foro non discessit. Postridie mane de-

scendit: Agathinum ad sese vocat: iubet eum de literis publicis in absentem Sthenium dicere. erat eiusmodi causa, ut ille ne sine aduersario quidem apud inimicum iudicem reperire posset, quid diceret. itaque tantum verbo posuit: Sacerdote Prætoris Sthenium literas publicas corripuisse. vix ille hoc dixerat, cum iste pronunciat, Sthenium literas publicas corrupisse videri: & hæc præterea addidit homo Venerius nouo modo, nullo exemplo, ob eam rem HS quingenties Veneri Erycinæ de Sthenii bonis exacturum: bonaque eius statim coepit vendere: & vendidisset, si tantulum moræ fuisset, quod minus ei pecunia illa numeraretur. ea posteaquam numerata est: contentus hac iniquitate non fuit: palam de sella, ac tribunali pronunciat, si quis absentem Sthenium rei capitalis reum facere vellet, sese eius nomē recepturum: & simul, ut ad causam accederet, nomēque deferret, Agathinum nouum affinem, atque hospitem coepit hortari. tum ille clarè, omnibus audientibus, sese id non esse facturum, neque se usque eò Sthenio esse inimicum, ut eum rei capitalis affinem esse diceret. Hic tum repente Pacilius quidam, homo egens, & leuis, accedit: ait, si liceret, nomen absentis deferre se velle. iste verò & licere, & fieri solere, & se recepturum: itaque defer-  
 66 tur. edicit statim, ut Cal. Dec. adsit Sthenius Syracusis. hic, qui Romam venisset, factisque foeliciter anni iam aduerso tempore nauigasset, omniaque habuisset æquiora, & placabiliora, quam animum Prætoris, atque hospitis: rem ad amicos suos detulit. quæ ut erant acerba, atque indigna, sic videbantur omnibus. Itaque in senatu continuo Cn. Lentulus, & Lucullus Coss. faciunt mentionem, placere statui, si Patribus Conscriptis videretur, ne absentes homines in prouinciis rei fierent rerum capitalium: causam Sthenii totam, & istius crudelitatem, & iniquitatem senatum docent. Aderat in senatu Verres pater istius, & flens vnumquemque senatorem rogabat, ut filio suo parceret: neque tamen multum proficiebat: erat enim summa voluntas senatus. itaque sententiæ dicebantur, cum Sthenius absens reus factus esset, de absente iudicium nullum fieri placere: & siquod esset factum, id ratum esse non placere. Eo die transigi nihil potuit, quod & id temporis erat, & ille pater istius inuenerat homines,  
 67 qui dicendo tempus consumeret. postea senex Verres defensores, atque hospites omnes Sthenii conuenit: rogat eos, atque orat, ne oppugnent filium suum, de Sthenio ne laborent: confirmat his, curaturum se esse, ne quid ei per filium suum noceretur, se homines certos eius rei causa in Siciliam & terra, & mari missurum. & erat spatium dierum ferè triginta ante Cal. Dec. quo iste, ut Syracusis Sthenius adesset, edixerat. Commouentur amici Sthenii: sperant fore, ut patris literis, nunciisque filius ab incepto furore reuocetur. in senatu postea causa non agitur. Veniunt ad istum domestici nuncii, literasque à patre afferunt ante Cal. Dec. cum isti etiam tum de Sthenio integra tota res esset: eodemque ei tempore de eadem re literæ complures à multis eius amicis, ac necessariis afferuntur. Hic iste, qui præ cupiditate neque officii sui, neque periculi, neque pietatis, neque humanitatis rationem habuisset vnquam, neque in eo quod monebatur, auctoritatem patris, nec in eo quod rogabatur, voluntatem  
 68 anteponebam putauit libidini suæ. Mane Cal. Dec. ut edixerat, Sthenium citari iubet. Si abs te istam rem parens tuus alicuius amici rogatu, benignitate, aut ambitione inductus petisset: grauissima tamè apud te voluntas patris esse debuisset. cum verò abs te tui capitis causa peteret, hominesque certos domo misisset, hique eo tempore ad te venissent, cum tibi in integro tota res esset: ne tū quidem te potuit si non pietatis, at salutis tuæ ratio ad officium, sanitatemque reducere? Citat reum: non respondet. citat accusatorem (attendite quæso: videte, quantopere istius amentis fortuna ipsa aduersata sit: & simul videte, quis Sthenii causam casus adiuuerit) citatus accusator M. Pacilius nescio quo casu non respondit, non affuit. si præsens Sthenius reus esset factus, si manifesto in maleficio teneretur: tamen, cum accusator non adesset, Sthenium condemnari non oporteret. etenim, si posset reus absente accusato-

69 re damnari, non ego à Vibone Veliam paruulo nauigio inter fugitiuorum, ac prædonum, ac tua tela venissem: quo tempore omnis illa mea festinatio fuit cum periculo capitis, ob eam causam, ne tu ex reis eximerere, si ego non affuissem ad diem. Quod igitur erat in tuo iudicio optatissimum, me, cum citatus essem, non adesse: cur Sthenio non putasti prodesse oportere, cum eius accusator non affuisset? Itaque fecit ut exitus principio similibus reperiretur. quem absentem reum fecerat, eum absente accusatore cõdemnat. Nunciabatur illi primis illis temporibus, id quod pater quoque ad eum pluribus verbis scripserat, agitatum rem esse in senatu, etiam in concione Tribunum pl. de causa Sthenii M. Palicanum esse questum: postremo me ipsum apud collegium hoc Tribunorum pl. cum eorum omnium edicto non liceret quenquam Romæ esse, qui rei capitalis condemnatus esset, egisse causam Sthenii. Cum rem ita exposuissem, quemadmodum nunc apud vos, docuissemque hanc damnationem duci non oportere, Tribunos pleb. hoc statuisse, idque omnium sententia  
 70 pronunciatum esse, non videri Sthenium impediri edicto, quo minus ei liceret Romæ esse. cum hæc ad istum afferrentur: timuit aliquando, & commotus est: vertit stylum in tabulis suis: quo facto causam omnem euertit suam: nihil enim sibi reliqui fecit, quod defendi aliqua ratione posset. nã si ita defenderet, recipi nomen absentis licet, hoc fieri in prouincia nulla lex vetat: mala & improba defensione, verum aliqua tamen uti videretur. Postremo illo desperatissimo perfugio uti posset, se imprudenter fecisse, existimasse id licere. quanquam hæc perditissima defensio est: tamen aliquid dici videretur. tollit ex tabulis id quod erat, & facit coram delatum esse. Hic videte, in quot laqueos se induerit, quorum ex nullo se vnquam expediret. Primum ipse in Sicilia sæpe, & palam de loco superiore dixerat, & in sermone multis demonstrat, licere nomē recipere absentis, se exemplo fecisse id quod fecisset. hæc eum  
 71 citasse priore actione, & Sex. Põpeius Chlorus dixit, de cuius virtute antea commemoravi, & Cn. Pompeius Theodorus, homo Cn. Pompeii clarissimi viri iudicio plurimis maximisque in rebus probatissimus, & omnium existimatione ornatissimus: & Possides Matro Solentinus, homo summa nobilitate, existimatione, virtute: & hac actione quam voletis multi dicent, & qui ex isto ipso audierint, viri primarii nostri ordinis: & alii qui interfuerint, cum absentis nomen reciperetur. deinde Romæ cum res esset acta in senatu, omnes istius amici, in his etiã pater eius, hoc defendebat licere fieri: sæpe esse factum: istum, quod fecisset, aliorum exemplo, institutoque fecisse. dicit præterea testimonium tota Sicilia: quæ in communibus postulatis ciuitatem omnium Consulibus edidit, rogare, atque orare Patres Conscriptos, ut statuerent, ne absentium nomina reciperentur. Qua de re Cn. Lentulum patronum Sicilia, clarissimum adolescentem, dicere audistis: Siculos, cum se causam, quæ pro his sibi in senatu agenda esset, docerent, de Sthenii calamitate questos esse, propterque hanc iniuriam, quæ Sthenio facta esset, eos statuisse, ut hoc quod dico, postularetur. Quæ  
 72 cum ita essent: tantane amentia præditus, atque audacia fuisti, ut in re tam clara, tam testata, tam abs te ipso peruulgata, tabulas publicas corrumpere auderes? at quemadmodum corrupisti? nonne ita ut omnibus nobis tacentibus ipsa te tuæ tabulæ condemnare possent? Cedo quæso, codicem circunfer, ostende. viderisne totum hoc nomen, coram vbi facit delatum, esse in litura? quid fuit istic antea scriptum? quod mendum ista litura correxit? quid à nobis iudices expectatis argumenta huius criminis? nihil dicimus: tabulæ sunt in medio, quæ se corruptas, atque interlitas esse clamant. Ex istis etiã tu rebus effugere te posse confidis, cum te nos non opinione dubia, sed tuis vestigiis persequamur, quæ tu in tabulis publicis expressa, ac recetia reliquisti? Is mihi etiam Sthenium literas publicas corrupisse causa incognita iudicauit, qui defendere non potuerit se non ex ipsius Sthenii nomine literas publicas corrupisse. Vide-  
 73 te porro aliam dementiam: videte, ut, dum expedire sese vult, induat. Cognitorem

ascribit Sthenio: quem? cognatum aliquem, aut propinquum? non: Thermitanum aliquem honestum hominem, ac nobilem? ne id quidem: at Siculum, in quo aliquis splendor dignitasque esset? minimè: quid igitur? ciuem Romanum. cui hoc probari potest? cum esset Sthenius ciuitatis suæ nobilissimus, amplissima cognatione, plurimis amicitis, cum præterea tota Sicilia multum autoritate, & gratia posset: inuenire neminem Siculum potuit, qui pro se cognitor fieret? hoc probabitur: an ipse ciuem Romanum maluit? cedo, cui Siculo, cum is reus fieret, ciuis Romanus cognitor factus vnquam sit. omnium Prætorum literas, qui antè fuerunt, profer, explica: si vnum inueneris, ego hoc tibi, quemadmodum in tabulis scriptum habes, ita gestum esse cõcedam. At credo Sthenius hoc sibi amplum esse putauit, eligere è ciuium Romanorum numero, ex amicorum atque hospitem suorum copia, quem cognitorem daret, quem delegit? quis in tabulis scriptus est? C. Claudius C. filius Palatina. non 74 quæro, quis hic sit Claudius, quàm splendidus, quàm honestus, quàm idoneus, propter cuius autoritatem & dignitatem Sthenius ab omnium Siculorum consuetudine discederet, & ciuem Romanum cognitorem daret. nihil horum quæro: fortasse enim Sthenius non splendorem hominis, sed familiaritatem secutus est. quid, si omnium mortalium Sthenio nemo inimicior, quàm hic C. Claudius, tum semper, tum in his ipsis rebus, & temporibus fuit, si de literis corruptis contrauenit, si contra omni ratione pugnavit: vtrum potius pro Sthenio inimicum cognitorem esse factum, an te in Sthenii periculum inimici eius nomine abusum esse credemus? Ac ne quis fortè dubitet, cuiusmodi totum sit negotium: tamen iandudum omnibus istius improbitatem perspicuam esse confido, tamen paululum etiam attendite. Videtis illum subcrispo capillo, nigrum, qui eo vultu nos intuetur, vt sibi ipse peracutus esse videatur? qui tabulas tenet, qui scribit, qui monet, qui proximus est? is est C. 75 Clodius, qui in Sicilia sequester istius, interpret, confector negotiorum, propè collega Timarchidi numerabatur: nunc obtinebat eum locum, vt vix Apronio illi de familiaritate concedere videatur, & qui se non Timarchidis, sed ipsius Verri collegam, & socium esse dicebat. dubitare etiamnum potestis, quin cum iste potissimum ex omni numero delegerit, cui improbam falsi cognitoris personam imponat, quem & huic inimicissimum, & sibi amicum esse arbitraretur? Hic vos dubitabitis iudices tantam istius audaciam, tantam crudelitatem, tantam iniuriam vindicare? dubitatis exemplum iudicum illorum sequi, qui damnato Cn. Dolabella damnationem Philodami Opuntii resciderunt, quod is non absens reus factus esset: quæ res iniquissima & acerbissima est, sed cum ei Legatio Romam à suis ciuibus esset data? Quod illi iudices multo in leuiore causa statuerunt, æquitatem secuti: vos id statuere in gra- 76 uissima causa, præsertim aliorum autoritate iam confirmatam, dubitabitis? At quem hominem C. Verres tanta, tam insigni iniuria affecisti? cuius absentis nomẽ recepisti? quem absentem nõ modò sine crimine, & sine teste, verum etiam sine accusatore damnasti? quem hominem dii immortales: non dicam amicum tuum, quod apud homines charissimum est: non hospitem, quod sanctissimum est: nihil enim minus libenter de Sthenio commemoro: nihil aliud in eo, quod reprehendi possit, inuenio, nisi quod homo frugalissimus, atque integerrimus te hominem plenum stupri, flagitii, sceleris domum suam inuitauit: nisi quod qui C. Marii, & Cn. Pompeii, C. Marcelli, L. Sifennæ, tui defensoris, cæterorumque fortissimorum hospes fuisset, atque esset, ad eum numerum clarissimorum hominum tuum quoque nomen ascripserit. Quare de hospitio violato, & de isto tuo nefario scelere nihil queror. hoc dico, non his qui Sthenium norunt, hoc est nemini eorum qui in Sicilia fuerunt: nemo enim ignorat, quo hic in ciuitate sua splendore, qua apud omnes Siculos dignitate, atque existimatione sit. sed vt illi quoque, qui in ea prouincia non fuerunt, intelligere possint, in quo homine tu statueris exemplum eiusmodi, quod tum propter

iniquitatem rei, tum etiam propter hominis dignitatem acerbum omnibus, atque intolerandum videretur. Estne Sthenius is, qui omnes honores domi suæ facillimè cum adeptus esset, amplissimè ac magnificentissimè gessit? qui oppidum non maximum maximis ex pecunia suæ locis comunibus, monumentisque decorauit? cuius de meritis in Rempub. Thermitanorum, Siculosque vniuersos fuit ænea tabula fixa Thermis in curia: in qua publicè erat de huius beneficiis scriptum, & incisum. quæ tabula tum imperio tuo reuulsa, inde à me tamè deportata est, vt omnes huius honores inter suos, & amplitudinem possent cognoscere. Estne hic, qui apud Cn. Pompeium clarissimum virum cum accusatus esset, quod propter C. Marii familiaritatem, & hospitium contra Rempub. sensisse eum inimici & accusatores eius dicerent, quod tum magis inuidioso crimine, quàm vero accerferetur: ita à Cn. Pompeio absolutus est, 78 vt in eo ipso iudicio Pompeius hunc hospitio suo dignissimum statuerit? Ita porro laudatus defensisque ab omnibus Siculis, vt idem Pompeius nõ ab homine solum, sed etiam à prouincia tota se huius absolutione inire gratiam arbitraretur? Postremò estne hic, qui & animum in Rempub. habuit eiusmodi, & tantum autoritate apud suos ciues potuit, vt perficeret in Sicilia solus te Prætor, quod non modò Siculus nemo, sed ne Sicilia quidem tota potuisset, vt ex oppido Thermis nullum signum, nullum ornamentum, nihil ex sacro, nihil de publico attingeres, cum præsertim essent multa præclara, & tu omnia concupisses? Denique nunc vide, quid inter te, cuius nomine apud Siculos dies festi agitur, & præclara illa Verrea celebratur, cui statua Romæ stant inaurata, à communi Sicilia, quemadmodum inscriptum videmus, data: vide inquam, quid inter te, & hunc Siculum, qui abs te est patrono Siciliae condemnatus, interfit, hunc ciuitates ex Sicilia permultæ testimonio suo, Legationibusque ad eam rem missis publicè laudant: te omnium Siculorum patronum vna Marmertina ciuitas socia furtorum, ac flagitiorum tuorum publicè laudat, ita tamen nouo more, vt Legati lædant, Legatio laudet. Cæteræ quidem ciuitates publicè literis, Legationibus, testimoniis accusant, queruntur, arguunt: si tu absolutus sis, funditus euerfas se esse arbitrantur. hoc de homine, ac de huius bonis etiam in Eryco monte monumentum tuorum flagitiorum, crudelitatisque posuisti: in quo Sthenii Thermitani nomen ascriptum est. Vidi argenteum Cupidinem cum lampade. quid tandem habuit argumenti, aut rationis res, quam obrem in eo potissimum Sthenianum præmium poneretur? vtrum hoc signum cupiditatis tuæ, an tropheum necessitudinis, atque hospitii, an amoris iudicium esse voluisti? faciunt hoc homines, quos in summa nequitia non solum libido, & voluptas, verum etiam ipsius nequitia fama delectat, vt multis in locis notas, ac vestigia scelerum suorum relinqui velint. ardebat amore illius hospita, 80 propter quam hospitii iura violarat. hoc non solum sciri tum, verum etiam commemorari semper volebat. itaque ex illa ipsa re, quam accusante Agathino gesserat, Veneri potissimum deberi præmium statuit, quæ illam totam accusationem, iudiciumque constarat. Putarem te gratum in deos, si hoc donum Veneri nõ de Sthenii bonis dedisses, sed de tuis: quod facere debuisti, præsertim cum tibi illo ipso anno à Chelidone venisset hæreditas. Hic ego si hanc causam non omnium Siculorum rogatu recepissem, si hoc à me muneris non vniuersa prouincia poposcisset: si me animus atque amor in Remp. existimatioque, offensa nostri ordinis, ac iudiciorum non hoc facere coegisset, atque hæc vna causa fuisset, quod amicum, atque hospitem meum Sthenium, quem ego in Quæstura mea singulariter dilexissem, de quo optimè existimassem, quem in prouincia existimationis meæ studiosissimum, cupidissimumque cognossem, tam crudeliter, sceleratè, nefarieque tractasses: tamè digna causa esset, cur inimicitias hominis improbissimi susciperem, vt hospitis salutem, fortunamque defenderem. Fecerunt hoc multi apud maiores nostros: fecit etiam nuper homo clarissimus Cn. Domitius, qui M. Syllanum cõsularè virum accusauit propter Egritomari trasalpinum



hospitis iniurias. Putarem me idoneum, qui exemplum sequeretur humanitatis, atque officii, proponeremque spem meis hospitibus, ac necessariis, quo tutiorem vitam sese meo praesidio victuros esse arbitrareretur. Cum vero in communibus iniuriis totius provinciae Sthenii quoque causa contineretur: multique vno tempore a me hospites, atque amici publice, priuatimque defendantur: profecto vereri non debeo, ne quis hoc, quod facio, non existimet summi officii ratione impulsus, coactumque suscepisse. Atque ut aliquando de rebus ab isto cognitis, iudicatisque, & de iudiciis datis dicere desistamus, & quonia facta istius in his generibus infinita sunt: nos modum aliquem, & finem orationi nostrae criminibusque faciamus: pauca ex aliis generibus sumemus. Audistis ob ius dicendum, Q. Varium dicere, procuratores suos isti centum & triginta milia nummum dedisse: meministis Q. Varii testimonium, remque hanc totam C. Sacerdotis hominis ornatissimi testimonio comprobari: scitis Cn. Sertium, M. Modium equites R. sexcentos praeterea ciues R. multosque Siculos dixisse, isti pecuniam ob ius dicendum dedisse. de quo crimine quid ego disputem, cum totum positum sit in testibus: quid porro argumenter, quae de re dubitare nemo possit: an hoc dubitabit quisquam omnium, quin is venalem in Sicilia iurisdictionem habuerit, qui Romae totum edictum, atque omnia decreta vendiderit? & quin ab Siculis ob decreta in terponeda pecuniam acceperit, qui M. Octavianum Ligurum ob ius dicendum poposcit: quod enim est praeterea genus pecuniae cogenda, quod praeteriit: quod non ab omnibus aliis praeteritum excogitavit: ecquae res apud ciuitates Siculas expetitur, in qua aut honos aliquis sit, aut potestas, aut procuratio, quin eam rem tu ad tuum quaestum, nundinationemque hominum traduxeris? Dicta sunt priore actione & priuatim, & publice testimonia: Legati Ceteripini, Halesini, Catinenses, Panormitanique dixerunt, multarum praeterea ciuitatum. iam vero priuatim plurimi: quorum ex testimoniis cognoscere potuistis, tota Sicilia per triennium neminem vlla in ciuitate senatorem factum esse gratis: neminem, ut leges eorum sunt, suffragiis: neminem, nisi istius imperio, aut literis: atque in his omnibus senatoribus cooptandis non modo suffragia nulla fuisse, sed ne genera quidem spectata esse, ex quibus in eum ordinem cooptari liceret: neque census, neque aetatis, neque caetera Siculorum iura valuisse: quicumque senator voluerit fieri, 24 quauis puer, quauis indignus, quauis ex eo loco, ex quo non liceret, si is pretio apud istum fieret idoneus ut vinceret, factum esse semper: non modo Siculorum nihil in hac re valuisse leges, sed ne ab senatu quidem populoque R. datas. quas enim leges sociis amicisque dat is, qui habet imperium a populo R. auctoritate legum dandarum a senatu, haec debet & populi R. & senatus existimari. Halesini pro multis & magnis suis maiorumque suorum in Reipublicae nostrae meritis, atque beneficiis, suo iure nuper L. Licinio, Q. Mutio Coss. cum haberent inter se controuersias de senatu cooptando, leges ab senatu nostro petiuerunt. decreuit senatus honorifico S. C. ut his C. Clodius Appii filius Pulcher Praetor de senatu cooptando leges conscriberet. C. Clodius adhibitis omnibus Marcellis, qui tum erant, de eorum sententia leges Halesinis dedit: in quibus multa sanxit, de aetate hominum, ne quis minor triginta annis natus: de quaestum, quem qui fecisset, ne legeretur: de censu, de caeteris rebus. quae omnia ante istum Praetorem, & nostrorum magistratum auctoritate, & Halesinorum summa voluntate valuerunt. ab isto & praeco, qui voluit, istum ordinem pretio mercatus est: & pueri annorum senum, septenumque denum senatorium nomen nundinati sunt: & quod Halesini antiquissimi & fidelissimi socii, atque amici Romae impetrarant, ut apud se ne suffragiis quidem fieri liceret, id pretio ut fieri posset, effecit. Agrigentini de senatu cooptando Scipionis leges antiquas habent: in quibus & eadem illa sancta sunt, & hoc amplius: cum Agrigentinarum duo genera sint, vnum veterum, alterum colonorum, quos T. Manlius Praetor ex S. C. de oppidis Siculorum deduxit Agrigentum: cautum est in Scipionis legibus, ne plures essent in senatu ex colonorum numero, quam ex

veterum Agrigentinarum. Iste qui omnia iura pretio exaquaasset, omniumque rerum delectum, atque discrimen pecunia sustulisset: non modo illa quae erant aetatis, ordinis, quaestusque, permiscuit, sed etiam in his duobus generibus ciuium nouorum, veterumque delectum, ordinemque turbauit. nam cum esset ex veterum numero quidam senator demortuus, & cum ex utroque genere par numerus reliquus esset: veterem cooptari necesse erat legibus, ut his amplior numerus esset. quae cum ita se res haberet, tamen ad istum venerunt emptum locum illum senatorium, non solum veteres, sed etiam noui. fit ut pretio nouus vincat, literasque a Praetore auferat. Agrigentini ad istum Legatos mittunt, qui eum leges doceant, consuetudinemque omnium annorum demonstrent, ut iste intelligeret, ei se illum locum vendidisse, cui ne commercium quidem esse oporteret. quorum oratione iste, cum pretium iam accepisset, 27 ne tantulum quidem commotus est. Idem fecit Heracleae: nam eodem quoque colonos P. Rupilius deduxit, legesque similes de cooptando senatu, ac de numero veterum, ac nouorum dedit. ibi non solum iste, ut apud caeteros, pecuniam accepit, sed etiam genera veterum, ac nouorum, numerumque permiscuit. Nolite expectare, dum omnes obeam oratione mea ciuitates: hoc vno complector crimine omnia, neminem isto Praetore senatorem fieri potuisse, nisi qui isti pecuniam dedisset. hoc idem transfero in magistratus, curationes, sacerdotia: quibus in rebus non solum hominum iura, sed etiam deorum religiones immortalium omnes repudiauit. Syracusis lex est de religione, quae in annos singulos Iouis sacerdotem sortitum capi iubet: quod apud 28 illos amplissimum sacerdotium putatur. cum suffragiis tres ex tribus generibus creati sunt, res reuocatur ad sortem. perfecerat iste imperio, ut pro suffragio Theomnastus familiaris suus in tribus illis renuntiaretur. in sorte, cui imperare non poterat, expectabant homines, quidnam acturus esset. homo, id quod erat facillimum, primo vertat sortiri: iubet extra sortem Theomnastum renuntiari. negant id Syracusani per religionem sacrorum villo modo fieri posse, fas denique negant esse. iubet ille sibi legem legi. recitatur: in qua scriptum erat: ut, quot essent renuntiati, tot in hydriam sortes conicerentur: cuius nomen exisset, ut is haberet sacerdotium. homo ingeniosus, & peracutus, Optimè, inquit. nempe scriptum ita est, quot renuntiati erunt. quot ergo sunt renuntiati? responsum, tres. Nunquid igitur oportet nisi tres sortes conici, vnam educi? nihil. conici iubet tres, in quibus omnibus scriptum esset nomen Theomnasti. Fit clamor maximus, cum id vniuersis indignum atque nefarium videretur. Ita Iouis illud sacerdotium amplissimum per hanc rationem Theomnasto 29 datur. Cephalei mensis est certus, quo mense sacerdotem maximum creati oportet. erat eius honoris cupidus Arthenio quidam, Climachias cognomine, homo sane locuples, & domi nobilis: sed is fieri nullo modo poterat, si Herodotus quidam adesset. Eilocus ille, atque honos in illum annum ita deberi putabatur, ut ne Climachias quidem contradiceret. res ad istum defertur, & istius more deciditur. Torcumata sane nota ac pretiosa auferuntur. Herodotus Romae erat: satis putabat se ad comitia tempore venturum, si pridie venisset. iste, ne aut alio mense, ac fas erat, comitia haberentur, aut Herodoto praesenti honos adimeretur, id quod iste non laborabat, Climachias minime volebat, excogitat (dixi iandudum: non est homo acutior quisquam, nec fuit) excogitat inquam, quemadmodum mense illo legitimo comitia haberentur, nec tamen Herodotus adesse posset. Est consuetudo Siculorum, caeterorumque Graecorum, quod suos dies mensisque congruere volunt cum solis lunaeque ratione, ut nonnunquam, si quid discrepet, eximant vnum aliquem diem, aut summum, biduum ex mense: quos illi *καρπεσιμους* dies nominant. Item nonnunquam vno die longiorem mensum faciunt, aut biduo, quae iste cum cognouisset, nouus astrologus, qui non tantum caeli rationem, quam caelati argenti duceret, eximi iubet non diem ex mense, sed ex 30 anno vnum, dimidiatumque mensum, hoc modo, ut, quo die, verbi causa, esse oportet

teret Idus Ianua. eo die Cal. Mart. proscribere iuberet: itaque fit omnibus recusantibus, & implorantibus. dies is erat legitimus comitiis habendis. eo modo sacerdos Climachias renuntiatus est. Herodotus cum Roma reuertitur, diebus, ut ipse putabat, quindecim ante comitia, offendit eum mensem comitialē, comitiis iam ab hinc triginta diebus habitis. Tunc Cephaleditani decreuerūt intercalariū x l v dies longum, ut reliqui menses in suam rationē reuerterētur. Hoc si Romæ fieri posset, certē aliqua ratione expugnasset iste, ut dies x l v inter binos ludos tollerentur, per quos solos iudicium fieri posset. Iam verò Censores quemadmodū in Sicilia isto Prætorē creati sunt, operæ pretiū est cognoscere: ille enim est magistratus apud Siculos, qui diligentissimē mandatur à populo propter hanc causam, quòd omnes Siculi ex cēsu quotānis tributa conferunt: in censu habēdo potestas omnis æstimationis habendæ, summæq; faciendæ Censori permittitur. Itaq; eū populus, cui maximam fidem suarum rerum habeat, maxima cura deligit, & propter magnitudinē potestatis hic magistratus à populo summa ambitione contenditur. in ea re iste nihil obscurē facere voluit, nō in fortitione fallere, neque dies de fastis eximere: nihil sanē vafre, nec malitiosē facere conatus est: sed, ut studia cupiditatēsq; honorum, atq; ambitiones ex omnibus ciuitatibus tolleret, quæ res euertēdæ Reip. causa solent esse, ostendit sese in omnibus ciuitatibus Censores esse facturum. Tāto mercatu Prætoris indicto, concurritur vndiq; ad istū Syracusas: flagrabat domus tota prætoria studio hominū, & cupiditate: nec mirum, omnibus comitiis tot ciuitatū vnam in domum reuocatis, tātāq; ambitione prouinciæ totius in vno cubiculo inclusa. Exquisitis palām pretiis, & licitationibus factis, describebat Cēsores binos in singulas ciuitates Timarchides. is suo labore, suisq; accensionibus, huius negotii, atq; operis molestia consequebatur, ut ad istū sine vlla sollicitudine summa pecunia referretur. Iam hic Timarchides quantā pecuniā fecerit, planē adhuc cognoscere non potuistis: veruntamen priore actione, quā variē, quā improbē prædatus esset, multorū ex testimoniis cognouistis. Sed, ne miremini qua ratione hic tātum apud istū libertus potuerit: exponā vobis breuiter, quid hominis sit: ut & istius nequitia, qui illū secum habuerit, eo præfertim numero, ac loco, & calamitatē prouinciæ cognoscatis. In mulierū corruptelis, & in omni eiusmodi luxuria atque nequitia mirādum in modum reperiebā hūc Timarchidem ad istius flagitiosas libidines, singularēmq; nequitiam natū atq; aptū fuisse: inuestigare, adire, appellare, corrūpere, quiduis facere in eiusmodi rebus, quāuis callidē, quāuis audacter, quāuis impudēter: eundem mira quædam excogitare genera furādī: nam ipsum Verrem tantum semper auaritia hante atque imminenti fuisse, ingenio, & cogitatione nulla, ut, quicquid sua spē faciebat, item ut vos Romæ cognouistis, eripere potius, quā fallere videretur. Hæc verò eius erat ars, & malitia mirāda, quòd acutissimē tota prouincia, quid cuiq; opus esset, indagare, & odorari solebat, omnium inimicos diligenter cognoscere, colloqui, attētare, ex vtraque parte causas, volūtates perspicere, facultates, & copias: quibus opus esset, metum afferre: quibus expediret, spem ostendere: accusatorum, & quadruplatorum quicquid erat, habebat in potestate: quod cuique negotii constari volebat, nullo labore faciebat: istius omnia decreta, imperia, literas, peritissimē, & callidissimē veditabat: ac nō solum erat administer istius cupiditatū, verum etiam ipse sui meminerat æquē: nō solum nummos, si qui isti exciderāt, tollere solebat, ex quibus pecuniam maximam fecit, sed etiam voluptatum, flagitiorūmq; istius ipse reliquias colligebat. Itaque in Sicilia non Athenionem, qui nullum oppidum cepit, sed Timarchidem fugitiuum omnibus oppidis per trienniū scitote regnasse, in Timarchidis potestate sociorū populi R. antiquissimorum, atque amicissimorū liberos, matresfamilias, bona, fortunæque omnes fuisse. Is igitur, ut dico, Timarchides, in omnes ciuitates accepto pretio Cēsores dimisit. Comitā isto Prætorē Censorū ne simulandi quidē causa fuerūt.

Iam hoc impudentissimē. palām (licebat enim videlicet legibus) singulis Censoribus denarii trecenti ad statuā Prætoris imperati sunt. Censores c x x x facti sunt. pecuniam illam ob Censuram contra leges clam dederunt, ac denarium x x x i x m palām saluis legibus contulerunt in statuam. Primum quò tantam pecuniam: deinde quam obrem Censores ad statuam tibi conferebant: ordo aliquis Censorum est collegium: genus aliquod hominum: nam aut publicē ciuitates istos honores habent, aut generatim homines, ut aratores, ut mercatores, ut nauicularii. Censores quidem qui magis, quā AEdiles: ob beneficium: ergo hoc fatebere, abs te hæc petita esse: nam crepta non audebis dicere. te eos magistratus hominibus beneficii, non Reip. causa permisisse: hoc autem cum tute fatebere, quisquā dubitabit, quin tui istā apud populos prouinciæ istius inuidiam, atque offensionem non ambitionis, neque beneficiorū collocandorum, sed pecuniæ conciliandæ causa susceperis: Itaque Censores fecerunt idem, quod in nostra Rep. solent ii qui per largitionem magistratus adepti sunt: dederunt operam, ut ita potestatem gererent, ut illam lacunam rei familiaris explerēt. sic census habitus est te Prætorē, ut eo censu nullius ciuitatis Resp. posset administrari: nam locupletissimi cuiusque census extenuarant, tenuissimi auxerant: itaque in tributis imperandis tantum oneris plebi imponebatur, ut, etiam si homines tacerent, res ipsa illum censum repudiaret. id quod intelligi facillimē re ipsa potest. nam L. Metellus, qui, posteaquam ego inquirendi causa in Siciliam veni, repentē Letilii aduentu istius non modò amicus, verum etiam cognatus factus est, is, quò videbat istius censum stare nullo modo posse, eum censum obseruari iussit, qui viro fortissimo, atque innocentissimo Sex. Pedeceo Prætorē habitus esset. Erant enim tum Cēsores legibus facti, delecti à suis ciuitatibus: quibus, siquid commisissent, pœnæ legibus erant constitutæ. te autem Prætorē qui Cēfor aut legem metuerit, qua non tenebatur, quoniā creatus lege non erat: aut animaduersionem tuam, cum id, quod abs te emerat, vendidisset: Teneat iam sanē meos testes Metellus: cogat alios laudare, sicut, in multis conatus est: modò hæc faciat, quæ fecit: quis enim vnquam tanta à quoquam contumelia, quis tanta ignominia affectus est: quinto quoque anno Sicilia tota censetur. erat censa Prætorē Pedeceo. quintus annus cum te Prætorē incidisset, censa denuo est. postero anno L. Metellus mētionem tui cēsus fieri vetat: Censores dicit de integro sibi creari placere: interea Pedeceanum cēsum obseruari iubet. Hoc si tuus inimicus tibi fecisset, tamen, si animo æquo prouincia tulisset, inimici iudicium graue videretur. fecit amicus recens, & cognatus voluntarius: aliter enim, si prouinciam retinere, si saluus ipse in prouincia vellet esse, facere nō potuit. Expectas etiam quid hi iudicent: si tibi magistratum abrogasset, minore ignominia te affecisset, quā cum ea quæ in magistratu gessisti, sustulit, atque irrita iussit esse. neque in hac re sola fuit eiusmodi, sed, antequam ego in Siciliam veni, in maximis rebus, ac plurimis: nam & Heraclio Syracusano tuos illos palæstritas bona restituere iussit, & Epicrati Bidinos, & pupillo Drepanitano A. Claudium: & nisi maturē Letilius in Siciliam venisset cum literis, minus x x x diebus Metellus totam triennii Præturam rescidisset. Et quoniam de ea pecunia, quam tibi ad statuam Censores contulerunt, dixi: non mihi prætermittendum videtur ne illud quidem genus pecuniæ conciliatæ, quam tu à ciuitatibus statuarum nomine coegisti: video enim eius pecuniæ summam esse pergrandem, ad h s c x x millia. tantum; conficitur ex testimoniis, ac literis ciuitatum, & iste hoc concedit, nec potest aliter dicere. Quare cuiusmodi putamus esse illa quæ negat, cum hæc tam improba sunt, quæ fatetur? Quid enim vis constitui: consumptam esse omnem istam pecuniam in statuis? facita esse: tamen hoc ferendum nullo modo est, tantam ab sociis pecuniam auferri, ut omnibus in angiportis prædonis improbissimi statua ponantur, quæ vix tutò transire posse videamur. Verum vbi tandem, aut in quibus statuis ista tāta pecunia consumpta est? consumetur, inquires: scilicet expectemus legitimum illud quinquennium: si hoc interuallo

non consumpserit, tum denique nomen eius de repetundis pecuniis statuarum nomine deferemus. Reus est maximis plurimisque criminibus in iudicium vocatus: HS c x x millia ex hoc vno genere capta videmus. si cōdemnatus eris, non opinor id ages, vt ista pecunia in quinquennio consumatur in statuis. sin absolutus eris, quis erit tam amens, qui te ex tot tārisque criminibus elapsum, post quinquennium statuarum nomine arcessat? ita si neque adhuc consumpta ista pecunia est, & est perspicuum non consumptum iri: licet iam intelligamus inuentam esse rationem, qua re & iste HS c x x millia vno genere conciliarit, & ceperit, & cæteri, si à vobis hoc erit comprobatum, quàm volent magnas hoc nomine pecunias capere possint, vt iam videamur non à pecuniis capiendis homines absterrere, sed cum genera quædam pecuniarum capiendarum comprobaremus, honesta nomina turpissimis rebus imponere. Etenim si C. Verres HS c x x millia populum, verbi gratia, Centuripinum poposcisset, eamque ab his pecuniam abstulisset: non, opinor, esset dubium, quin eum, si tum id planum fieret, condemnari necesse esset. Quid, si eundem populum HS c c c millia poposcit, eaque coegit, atque abstulit, num iccirco absoluetur, quod ascriptum est, eam pecuniam datam statuarum nomine? non, opinor: nisi forte id agimus, non vt magistratibus nostris moram accipiendi, sed vt focis causam dandi auferre videamur. Quod si quem statua magnopere delectant, & si quis earum honore & gloria ducitur: is hæc tamen constituat, necesse est: Primum auerti pecuniam domum non placere: deinde ipsarum statuarum modum quendam esse oportere: deinde illud certè ab inuitis exigi non oportere. Ac de euertenda pecunia, quæro abs te, vtrum ipsæ ciuitates solitæ sint statuas tibi faciundas locare ei cui possent optima conditione locare, an aliquem curatorem præficere, qui statuis faciundis præfesset, an tibi, an cui tu imperasses, adnumerare pecuniam? nam si per eos statua fiebant, à quibus tibi iste honos habebatur: audio. sin Timarchidi pecunia numerabatur: desine, quæso, simulare, te, cum in manifesto furto tenere, gloriæ studiosum, ac monumentorum fuisse. Quid verò, modum statuarum haberi nullum placet? atqui habeatur necesse est: etenim sic considerate, Syracusana ciuitas (vt eam potissimum nominem) dedit ipsi statuam: est honos. & patri: bella hæc pietatis, & quæstiosa simulatio. & filio: ferri hoc potest: hunc enim puerum non oderant. Verum quoties, & quot nominibus à Syracusanis statuas auferes? vt in foro statuerent, abstulisti: vt in curia, coegisti: vt pecuniam conferrent, in eas statuas quæ Romæ ponerentur, imperasti: vt iidem darent homines aratorum nomine, dederunt: vt iidem pro parte in commune Siciliæ conferrent, etiam id contulerunt. Vna ciuitas cum tot nominibus pecuniâ contulerit, idemque hoc ciuitates cæteræ fecerint: non res ipsa vos admonet, vt putetis, modum aliquem huic cupiditati constitui oportere? Quod si hoc voluntate sua nulla ciuitas fecit: si omnes imperio, metu, vi, malo adductæ tibi pecuniam statuarum nomine contulerunt: per deos immortales, num cui dubium esse poterit, quin, etiam si quis statuerit accipere ad statuas licere, idem tamen statuat eripere certè non licere? Primum igitur in hanc rem testem totam Siciliam citabo: quæ mihi vna voce statuarum nomine magnam pecuniam coactam esse demonstrat: nam Legationes omnium ciuitatum in postularis cōmunibus, quæ ferè omnia ex tuis iniuriis nata sunt, etiam hoc ediderunt, vt statuas ne cui, nisi cum is de prouincia decessisset, pollicerentur. Tot Prætores in Sicilia fuerunt, toties apud maiores nostros Siculi senatum adierunt, toties hac memoria: tamen huiusce noui postulati genus, atque principium tua Prætura attulit. quid enim tam nouum non solum re, sed genere ipso postulandi: nam cætera quæ sunt in iisdem postularis, de iniuriis tuis, sunt noua, sed tamen non nouo modo postulant, rogant & orant Siculi Patres Conscriptos, vt nostri magistratus posthac decumas lege Hieronica vendant. Tu primus contra vendideras: audio. ne in cellâ quod imperatur, æstimet: hoc quoque propter tuos ternos denarios nunc primum postulatur: sed genus istud postulandi

non est nouum. ne absentis nomen recipiatur: ex Sthenii calamitate, & tua natum est iniuria. cætera non colligam. Sunt omnia Siculorum postularia eiusmodi, vt crimina collecta in vnum te reum esse videantur. quæ tamen omnia nouas iniurias habent, sed postulationum formulas vtitas. Hoc postulatam de statuis ridiculum esse videatur ei, qui rem, sententiâque non perspiciat: postulant enim, non vt ne cogantur statuere: quid igitur? vt ipsis ne liceat. quid est hoc? peris à me, quod in tua potestate est, vt id tibi facere ne liceat? pete potius, nequis te inuitum polliceri, aut facere cogat. nihil rogo, inquit: negabunt enim omnes se coegisse. si me saluum esse vis, mihi impone istam vim, vt omnino mihi ne liceat polliceri. Ex tua Prætura primum nata est hæc postulatio. qua cum vtuntur, hoc significant, atque adeo aperte ostendunt, sese pecuniam metu, ac malo coactos, inuitissimos contulisse. quid, si hoc non dicant? tibi non necesse sit ipsi id confiteri? vide, & perspice, qua defensione sis vsurus: iam intelliges, hoc tibi de statuis confitendum esse. mihi enim renuntiatur, ita constitui à tuis patronis hominibus ingeniosis causam tuam, & ita eos abs te institui, & doceri, vt quisque ex prouincia Sicilia grauior homo, atque honestior testimonium vehementius dixerit, sicuti Siculi multi primarii multa dixerunt, te statim hoc istis tuis defensoribus dicere: Inimicus est propterea, quod arator est. itaque vno genere opinor circumscribere habetis in animo genus hoc aratorum, quod eos infenso animo, atque inimico venisse dicatis, quia fuerit in decumis iste vehementior. Ergo aratores inimici, omnes aduersarii: nemo eorum est, quin perisse te cupiat. omnino præclare te habes, cum is ordo, atque id genus hominum, quod optimum atque honestissimum est, à quo vno & summa Reip. & illa prouincia maxime cōtinetur, tibi est inimicissimum. Verum esto, alio loco de aratorum animo, & iniuriis videro: nunc, quod mihi abs te datur, id accipio, eos tibi esse inimicissimos. nempe ita dicis: propter decumas. concedo: non quæro, iure, an iniuria sint inimici. Quid ergo illæ sibi statua equestres inauratæ volūt, quæ populi R. oculos, animosque maxime offendunt, propter ædem Vulcani: nam scriptum esse video, quandam ex his statuam aratores dedisse. si honoris causa statuam dederunt, inimici non sunt. credamus testibus: tum enim honori tuo, nunc iam religioni suæ consulent. sin autem metu coacti dederunt, confiteare necesse est, te in prouincia pecuniâ, statuarum nomine, per vim ac metum coegisse. vtrum tibi cōmodum est, elige. Equidem libenter hoc iam crimen de statuis relinquam, vt mihi tu illud concedas, quod tibi honestissimum est, aratores tibi ad statuam honoris tui causa voluntate sua contulisse. da mihi hoc: iam tibi maximam partem defensionis præcideris: non enim poteris aratores tibi iratos esse, atque inimicos dicere. O causam singularem: o defensionem miseram, ac perditam: nolle hoc accipere reum ab accusatore, & eum reum, qui Prætor in Sicilia fuerit: aratores ei statuam sua voluntate statuisse, aratores de eo bene existimare, amicos esse, saluum esse cupere. metuit, ne hoc vos existimetis: obruitur enim aratorum testimoniis. Vtar eo quod datur. certè ita vobis hoc iudicandum est: eos, qui isti inimicissimi sunt, vt ipse existimari vult, ad istius honores, atque monimenta pecuniâ non voluntate sua contulisse. atque vt hoc tamen facillimè intelligi possit: quem voles eorum testiū, quos produxero, qui in Sicilia testes sint, siue ciuem R. velis, siue Siculum, rogato, & eum, qui tibi inimicissimus esse videbitur, qui se spoliatum à te dicet, ecquid suo nomine in tuam statuam contulerit. neminem reperies, qui neget: etenim omnes dederunt. Quenquam igitur putas dubitaturum, quin is, quem inimicissimum tibi esse oporteat, qui abs te grauissimas iniurias acceperit, pecuniam statua nomine dederit, vi atque imperio adductus, non officio, ac voluntate? & huius ego pecuniæ iudices, quæ permagna est, impudentissimeque coacta ab inuitis, non habui rationem, neque habere potui, quantum ab aratoribus, quantum ab negotiatoribus, qui Syracusis, qui Agrigenti, qui Panormi, qui Lilybæi negotiantur, esset coactum: quoniam intelligitis ipsius quoque confessione ab inuitissimis coactam esse. Venio nunc ad ciuitates Siciliæ:

de quibus facillimè iudicium fieri voluntatis potest. an etiam Siculi inuiti contulerūt: non est probabile: etenim sic C. Verrem Præturam in Sicilia gessisse constat, vt cum vtrifq; satiffacere nō posset, & Siculis, & togatis, officii potius in focios, quàm ambitionis in ciues rationem duxerit. itaque eū non solum patronū istius insulæ, sed etiam fo-thera inscriptū vidi Syraculis. hoc quantū est: ita magnum, vt Latino vno verbo exprimi nō possit. is est nimirū sother, qui salutē dedit. huius nomine etiā dies festi agitantur, pulchra illa Verrea, non quasi Marcellea, sed pro Marcelleis, quæ illi istius iussu sustulerūt. Huius fornix in foro Syraculis est, in quo nudus filius stat: ipse autem ex equo nudatā ab se prouinciā prospicit. Huius statuæ omnibus locis erectæ sunt, quæ hoc demonstrare videntur, propemodum nō minus multas statuas istum posuisse Syraculis, quàm abstulisse. huic etiā Romæ videmus in basi statuarum maximis literis incisum, à communi Sicilia datas. Quamobrem quī hoc probari potest, cuiquā tantos honores habitos esse ab inuitis: Hic tibi etiam multo magis, quàm paulo antè in aratoribus, videndum & considerandum est quid velis. magna res est. vtrum tibi Siculos publicè priuatimque amicos, an inimicos existimari vis: si inimicos, quid te futurum est: quò cōfugies: vbi nitere? Modò aratorum, honestissimorum hominū, & locupletissimorum maximum numerum abs te alienasti. nunc de Siculis ciuitatibus quid ages? dices, tibi Siculos esse amicos: quī poteris? quī, quod nullo in homine antea fecerunt, vt in eum publicè testimonium dicerent, cum præsertim ex ea prouincia condemnati sint complures qui ibi Prætores fuerunt, duo soli absoluti: huc conueniunt cum literis, veniūt cum mandatis, veniunt cum testimoniis publicis. qui si te publicè laudarent, tamen id more potius suo, quàm merito tuo facere viderētur: hi cum de tuis factis publicè conqueruntur, nonne hoc indicant, tantas esse iniurias, vt multo maluerint de suo more decedere, quàm de tuis moribus non dicere: Confitendum est igitur tibi necessariò, Siculos inimicos esse, qui quidem & in te grauissima postulata Consulibus ediderunt, & me, vt hanc causam, salutisque suæ defensionem susciperem, obsecrarunt. qui cum à Præatore prohiberentur, à quatuor Quæstoribus impedirentur: omnium minas, atque omnia pericula præ salute sua leuia duxerunt: qui priore actione ita testimonia grauitè, vehementerque dixerunt, vt Artemonem Centuripinum Legatum, & publicè testem, Q. Hortensius accusatorem, non testem esse diceret. etenim cum propter virtutem & fidem cum Androne homine honestissimo, & certissimo, tum etiam propter eloquentiam Legatus à suis ciuibus electus est, vt posset multas istius, & varias iniurias quàm apertissime vobis, planissimeque explicare. Dixerunt Halesini, Catineses, Tyn-daritari, Ennenses, Herbitenses, Agyrinenses, Netinenses, Segestani. numerare omnes non est necesse. scitis quàm multi, & quàm multa priore actione dixerunt. nunc & illi, & reliqui dicent. omnes denique hoc in hac causa intelligent, hoc animo esse Siculos, vt, si in istum animaduersum non sit, sibi relinquendas domos, ac sedes suas, & ex Sicilia decedendum, atque adeò fugiendum esse arbitrentur. Hos homines tu persuadebis ad honores, atque amplitudinem tuam pecunias maximas voluntate sua contulisse: credo, qui te in tua ciuitate incolumem esse nollent, ii monumenta tuæ formæ, ac nominis in suis ciuitatibus esse cupiebant. res declarauit, vt cupierint. Iandudum enim mihi nimium tenuiter Sicularum erga te voluntatis argumenta colligere videor, vtrum statuas voluerint tibi statuere, an coacti sint. De quo homine auditum est vnquam, quod tibi accidit, vt eius in prouincia statua in locis publicis posita, partim etiam in ædibus sacris, per vim, per vniuersam multitudinem deiicerentur: tot homines in Asia nocentes, tot in Africa, tot in Hispania, Gallia, Sardinia, tot in ipsa Sicilia fuerunt: ecquo de homine hoc vnquam audiuius? Nouum est iudices: in Siculis quidem, & in omnibus Græcis monstri simile. non crederem hoc de statuis, nisi iacentes, reuulsasque vidissem: propterea quòd apud omnes Græcos hic mos est, vt honorem hominibus habitum in monumentis huiusmodi, nonnulla religione

deorum consecrari arbitrentur. Itaque cum Rhodii bellum illud propè soli superius cum Mitridate rege gesserint, omnēque eius copias, acerrimūque eius impetum à mœnibus, litoribus, classibusque suis exceperint, cum & regis inimici præter cæteros essent: statuam eius, quæ erat apud ipsos in celeberrimo vrbs loco, ne tum quidem in ipsis vr-bis periculis attigerūt. Forsitan vix conuenire videretur: quem ipsum hominē cuperēt euertere, eius effigiem, simulachrumque seruare. sed tamē videbā, apud eos cum essem, & religionē esse quādam in his rebus à maioribus traditam, & hoc disputare: cum statua se eius habuisse tēporis rationem, quo posita esset: cum homine verò, quo gereret bellū, atque hostis esset. Videtis igitur consuetudinem, religionemque Græcorū, quæ monimēta hostium in bello ipso soleat defendere, eam summa in pace Prætoris populi R. statuis præsidio nō fuisse. Taurominitani, quorū est ciuitas fœderata, homines quietissimi, qui maxime ab iniuriis nostrorū magistratuum remotissimi consueuerūt præsidio fœderis, hi tamen istius euertere statuā non dubitarunt. qua ablata, basin tamen in foro manere voluerunt, quòd grauius in istū fore putabant, si scirēt homines statuam eius à Taurominitanis esse deiectā, quàm si nullam vnquam positā arbitrarentur. Tyn-daritari deiecerunt in foro, & eadem de causa equum inanem reliquerunt. Leontii misera in ciuitate, atque inani, tamen istius in gymnasio statua deiecta est. Nam quid ego de Syraculanis loquar, quod nō est proprium Syraculanorum, sed & illorum cōmune, & conuentus illius, ac propè totius prouinciæ: quanta illuc multitudo, quanta vis hominum cōuenisse dicebatur, tum, cum statua sunt illius deiectæ, atque euersæ: at quo loco: celeberrimo, ac religiosissimo, ante ipsum Iouem, in primo aditu, vestibuloque tēpli. quòd nisi Metellus hoc tam grauitè egisset, atque illam rem imperio, edictoque prohibuisset: vestigium statuarū istius in tota Sicilia nullum esset relictu. Atque ego hoc non vereor, ne quid horū non modò impulsu, verum omnino aduentu meo factū esse videatur. omnia ista antè facta sunt, non modò quàm ego Siciliam, verum etiā quàm iste Italiam attigit. Dum ego in Sicilia sum, nulla statua deiecta est. posteaquam illinc discessi, quæ sunt gesta, cognoscite. Centuripinorū senatus decreuit, populūque iussit, vt quæ statua C. Verris ipsius, & patris, & filii essent, eas Quæstres demoliendas locarent: dūmque ea demolitio fieret, senatores triginta nō minus adessent. videte grauitatem ciuitatis, & dignitatem. neque eas in vrbe sua statuas esse voluerunt, quas inuiti per vim, atque imperiū dedissent: neque eius hominis, in quem ipsi cum grauissimo testimonio publicè, quod nunquā antea, Romā mandata legatosque misissent. & id grauius esse putauerūt, si publico consilio, quàm si per vim multitudinis factū videretur. Cum hoc consilio statuas Cēturipini publicè sustulissent, audit Metellus: grauitè fert: euocat ad se Cēturipinum magistratum, & Decemprimos: nisi restituisent statuas, vehementer iis minatur. illi ad senatū renuntiant: statua, quæ istius causæ nihil prodesset, reponuntur: decreta Centuripinorū, quæ de statuis erant facta, nō tolluntur. Hic ego aliud alii cōcedo: Metello homini sapiēti prorsus nō possum ignoscere, si quid stultè facit. quid: ille hoc putabat Verri criminofum fore, si eius statua essent deiectæ, quod sæpe vèto, aut aliquo casu fieri solet: nō erat in hoc neque crimen vllum, neque reprehensio. Ex quo igitur crimē, atque accusatio nascitur: ex hominū iudicio, & voluntate. ego, si Metellus statuas reponere Centuripinos nō coegisset, hæc dicerē. Videte iudices, quantū, & quàm acerbū dolorem fociorū, atque amicorum animis inusserint istius iniuriæ, cum Centuripinorum amicissima, & fidelissima ciuitas, quæ tantis officiis cum populo R. coniuncta est, vt non solum Remp. nostram, sed etiā in quouis homine priuato nomē ipsum Romanorū semper dilexerit, ea publico cōsilio, atque autoritate iudicari, C. Verris statuas esse in vrbe sua non oportere. Recitarem decreta Centuripinorū: laudare illam ciuitatē: id quod verissime possem: cōmemorarem decem millia ciuiū Centuripinorum fortissimorum, fidelissimorumque fociorum, eos omnes statuisse monimētum istius in sua ciuitate nullū esse oportere: hæc tum dicerem, si statuas Metellus

non reposuisset. Velim quærere nunc ex ipso Metello, quidnam sua vi, & autoritate mihi ex hac oratione præciderit. eadem opinor omnia conuenire: neque enim, si maximæ statux deiectæ essent, eas ego vobis possem iacêtes ostendere: hoc vno vterer: ciuitatem tam grauem statuas iudicasse C. Verris demoliendas. hoc mihi Metellus non eripuit: hoc etiam addidit, vt quereret, si mihi videretur, tam iniquo iure sociis, atque amicis imperari, vt iis ne in suis quidem beneficiis libero iudicio vti liceret: vt vos rogarem, vt coniecturam faceretis, qualem in iis rebus in me L. Metellum fuisse putaretis, in quibus rebus obeffe mihi posset, cum in hac re tam aperta cupiditate fuerit, in qua nihil obfuit. Sed ego Metello non irascor: neque ei suam purgationem eripio, qua ille apud omnes vtitur, vt nihil malitiosè, neque consultò fecisse videatur. Iam igitur est ita perspicuum, vt negare non possis, nullam tibi statuam volûtate cuiusquam datam, nullam pecuniam statuarû nomine, nisi vi expressam, & coactam. quo quidem in crimine non illud solum intelligi volo, te ad statuas HS CXX millia coegisse: sed multo etiam illud magis, quod simul demonstratum est, quantum odium in te aratorum, quantum omnium Siculorum sit, & fuerit. in quo quæ vestra defensio futura sit, coniectura assequi non queo. Oderunt Siculi: togatorum enim causa multa feci. at hi quidem acerrimi, inimicissimique sunt. Inimicos habeo ciues R. quod sociorum commoda, ac iura defendi. at focii in hostium numero se abs te habitos queruntur. Aratores inimici sunt propter decumas. quid? qui agros immunes liberòsque arât, cur oderunt? cur Halesini? cur Centuripini? cur Segestani? cur Halicyenses? quod genus hominum, quem numerum, quem ordinem proferre possis, qui te nõ oderit, siue ciuium R. siue Siculorum? vt etiam si causam, cur te oderint, non possim dicere, tamen illud dicendum putem, quem omnes mortales oderint, eum quoque vobis odio esse oportere. An hoc dicere audebis: vtrum de te aratores, vtrum denique Siculi vniuersi bene existiment, aut quomodo existimènt, ad rem id non pertinere? neque tu hoc dicere audebis, neque, si cupies, licebit. eripiunt tibi istam orationem contemnendorum Siculorum, atq; aratorum statux illæ equestres, quas tu paulò antè, quàm ad Urbem venires, poni inscribique iussisti, vt omnium inimicorum animos, accusatorumque tardares: quis enim tibi molestus esset, aut quis appellare auderet, cum videret statuas ab negotiatoribus, ab aratoribus, à communi Sicilia? quod est aliud in illa prouincia genus humanum? nullum. ergo ab vniuersa prouincia, generatimque à singulis eius partibus nõ solum diligitur, sed etiam ornatur. Quis hunc attingere audeat? Potes igitur dicere, nihil tibi obeffe oportere aratorum, negotiatorum, Siculorumq; omnium testimonia, cum eorum nominibus in statuarû inscriptione positis omnem te speraras inuidiam atque infamiam tuam extinguere posse? an quorû autoritate tu statuas cohonestare tuas conatus es, eorum ego dignitate accusationem meam comprobare non potero: nisi fortè, quòd apud publicanos gratiosus fuisti, in ea re spes te aliqua consolatur. quæ gratia ne quid tibi prodesse posset, ego mea diligentia perfeci: vt etiam obeffe deberet, tu tua sapiètia curasti. etenim rem totam iudices breuiter cognoscite. In scriptura Sicilia pro magistro est quidam L. Carpinatius: qui & sui quæstus causa, & fortasse quòd fociorum interesse arbitrabatur, bene penitus in istius familiaritatem sese dedit. is cum Prætorem circum omnia fora sectaretur, neque ab eo vnquam discederet: in eam iam venerat familiaritatem, consuetudinèque in vendendis istius decretis, & iudiciis, transigendisque negotiis, vt propè alter Timarchides numeraretur. hoc erat etiam capitalior, quòd idem pecuniam iis qui ab isto aliquid mercabantur, fœnori dabat. ea autè fœneratio erat huiusmodi iudices, vt etiam hic quæstus huic cederet: nam quas pecunias iis ferebat expensas, quibuscum contrahebat, aut scribæ istius, aut Timarchidi, aut etiam isti ipsi referebat acceptas. idem præterea pecunias istius extraordinarias grandes suo nomine fœnerabatur. hic primò Carpinatius, antè quàm in istius tantam familiaritatem peruenisset, aliquoties ad socios literas de istius iniuriis miserat.

Canuleius verò, qui in portu Syraculis operas dabat, furta quoq; istius permulta nominatim ad socios perscripserat ea, quæ sine portorio Syraculis erant exportata: portum autem, & scripturam eadem societas habebat. ita factum est, vt essent permulta, quæ ex societatis literis dicere in istum, ac proferre possemus: verum accidit vt Carpinatius, qui iam cum isto summa cõsuetudine, præterea re ac ratione coniunctus esset, crebras postea literas ad socios de istius summis officiis in rem cõmunem, beneficiisque mitteret: etenim tũ iste omnia, quæcunque Carpinatius postulabat, facere ac decernere solebat: tum ille etiã plura scribebat ad socios, vt, si posset, quæ antea scripserat, ea planè extingueret. ad extremũ verò, cum iste iam decedebat, eiusmodi literas ad eos misit, vt huic frequentes obuiam prodirent, gratiasque agerent: facturos esse, siquid imperasset, studiosè pollicerètur. itaque focii fecerunt: veteri instituto publicanorum, nõ quòd istum vllò honore dignum arbitrarentur, sed quòd sua interesse putabant, se memores, gratiosque existimari, gratias isti egerunt: Carpinatium sæpe ad se de eius officiis literas misisse dixerunt. Iste cum respondisset, ea se libèter fecisse, operasque Carpinatii magno opere laudasset: dat amico suo cuidam negotium, qui tum magister erat eius societatis, vt diligèter caueret atque prospiceret, nequid esset in literis fociorum, quòd cõtra suum caput atque existimationem valere posset. itaque ille multitudine fociorum remota, Decumanos conuocat: rem defert. statuunt illi, atque decernunt, vt ex litera, quibus existimatio C. Verris læderetur, remouerètur, operaque daretur, ne ea res C. Verri fraudi esse posset. Si ostendo, hoc decreuisse Decumanos: si planũ facio, hoc decreto remotas esse literas: quid expectatis amplius? possumne rem magis iudicatam afferre? magis reum condemnatum in iudicium adducere? at quorum iudicio cõdemnatum? nempe eorum, quos ii qui seueriora iudicia desiderant, arbitrentur reos iudicare oportere: publicanorum iudicio, quos videlicet nũc populus iudices poscit: de quibus, vt eos iudices habeamus, legem ab homine non nostri generis, non ex equestri loco profecto, sed nobilissimo promulgatã videmus. Decumani, hoc est principes, & quasi senatores publicanorum, remouendas de medio literas censuerunt. habeo ex iis qui affuerunt, quos producã, homines honestissimos, ac locupletissimos, ipsos principes equestris ordinis, quorum splendore vel maxime istius, qui legem promulgauit, oratio, & causa nititur. venient in medium: dicet quid statuerint: profecto si rectè homines noui, non mentientur: literas enim communes de medio remouere potuerunt, fidem suam & religionem remouere non possunt. ergo equites R. qui te suo iudicio condemnarant, horum iudicio condemnari noluerunt. Vos nunc, vtrum illorum iudicium, an voluntatè sequi malitis, considerate. At vide, quid te amicorum tuorum studium, quid tuum consilium, quid fociorum volûtas adiuuet. dicam paulo amplius: neque enim iam vereor, ne quis hoc me magis accusatoriè, quàm liberè dixisse arbitretur. Si istas literas non decreto Decumanorum magistri remouissent, tantum possem in te dicere, quãtum in literis inuenissem. nunc decreto isto facto, literisque remotis, tantum mihi licet dicere, quãtum possum: tantum iudici suspicari, quãtum velit. Dico te maximũ pondus auri, argenti, eboris, purpuræ, plurimã vestem Melitensem, plurimã stragulam, multã Deliacam suppellectilem, plurima vasa Corinthia, magnũ numerũ frumenti, vim mellis maximam Syraculis exportasse: his pro rebus, quòd portorium non esset datum, literas ad socios misisse L. Canuleium, qui in portu operas daret. Satisne magnũ hoc crimen videtur? nullum, opinor, maius. quid defendet Hortensius? postulabit, vt literas Canuleii proferam: crimen huiusmodi, nisi literis cõfirmetur, inane esse dicet: clamabo, literas remotas esse de medio, decreto fociorum erepta mihi esse istius indicia, ac monimèta furtorum. aut hoc contendat nunquam esse factũ: aut omnia tela excipiat, necesse est. Negas esse factum? placet mihi ista defensio. descendo: æqua enim conditio, æquũque certamen proponitur. producã testes, & producã plures eodem tẽpore. quoniam tũ, cum actum est, vnã fuerunt: nunc quoque vnã sunt. cum interrogabuntur, obligentur non solum

iurifiurandi, atque existimationis periculo, sed etiam communi inter se conscientia. Si planum sit, hoc ita, quemadmodum dico, esse factum: non poteris dicere Hortensi, nihil in istis fuisse literis, quod Verrem læderet. non modò id non dices, sed ne illud quidem tibi dicere licebit, tantum, quantum ego dicam, non fuisse. Ergo hoc vestro cõ-  
 filio & gratia perfecistis, vt, quemadmodum paulò antè dixi, & mihi summa facultas  
 ad accusandum daretur, & iudicibus libera potestas ad credendum. quod cum ita sit, ni-  
 hil fingam tamen, meminero me non sumpsisse, quem accusarem, sed recepisse, quos  
 defenderem: vos ex me causam non à me prolatam, sed ad me delatam audire oportere:  
 me Siculis fati esse facturum, si, quæ cognoui in Sicilia, quæ accepi ab ipsis, diligen-  
 ter exposuero: populo R. si nullius vim, nullius potentiam pertimuerò, vobis, si facul-  
 tatem verè atque honestè iudicandi fide & diligentia mea fecero: mihi in eo, si ne mi-  
 nimum quidem de eo curriculo vitæ, quod mihi semper propositum fuit, deceffero.  
 Quapropter nihil est quod metuas, ne quid in te fingam: etiã quod lætere, habes: mul-  
 ta enim, quæ scio abs te esse commissa, quod aut nimium turpia, aut parum credibilia  
 sunt, prætermittam: tantum agam de hoc toto nomine societatis, vt verum scire pos-  
 sitis, quæram, decretumne sit. cum id inuenero, quæram remotæne sint literæ. cum id  
 quoq; constabit, vos iam me tacito intelligetis, si illi qui hoc istius causa decreuerunt,  
 equites R. nunc iidem in eum iudices essent, istum sine dubio condemnarent, de quo  
 literas eas, quæ istius furta indicarent, & ad se missas, & suo decreto remotas scirèt esse.  
 Quem igitur ab iis equitibus R. qui istius causa cupiunt omnia, qui ab eo benignissi-  
 mè tractati sunt, cõdemnari necesse esset: is à vobis iudices nulla vi, aut ratione absolui  
 potest. Ac ne fortè ea quæ remota de medio, atque erepta vobis sunt, omnia ita condi-  
 ta fuisse, atque ita abditè latuisse videantur, vt hac diligentia, quam ego à me expectari  
 maximè puto, nihil horum inuestigari, nihil assequi potuerit: quæ consilio aliquo, aut  
 ratione inueniri potuerunt, inuèta sunt iudices: manifestis in rebus hominem iam te-  
 neri videbitis. Nam quod in publicanorù causis vel plurimum ætatis meæ versor, ve-  
 hementèrque illum ordinem obseruo: fati commodè mihi videor eorum cõsuetudi-  
 nem vsu, tractandòque cognouisse. itaque, vt hoc comperi, remotas esse literas socie-  
 tatis: habui rationem annorum, per quos iste in Sicilia fuisset: deinde quæsiui quod erat  
 inuètu facillimū, qui per eos annos magistri istius societatis fuissent, apud quos tabulæ  
 fuissent: sciebam enim, hanc magistrorum, qui tabulas haberent, consuetudinem esse,  
 vt, cum tabulas nouo magistro traderent, exempla literarum ipsi habere non nollent.  
 Itaque ad L. Vibium equitem R. virum primum, quem reperiebam magistrum fuisse  
 eo ipso anno, qui mihi maximè quærendus erat, primum veni. sanè homini præter  
 opinionem improviso incidi. scrutatus sum quæ potui, & quæsiui omnia: inueni duos  
 solos libellos ab L. Canuleio missos sociis ex portu Syracusis, in quibus erat ratio scri-  
 pta mensium complurium, rerum exportatarum istius nomine sine portorio: itaque  
 obsignaui statim. erant hæc ex genere, quod ego maximè genus ex sociorum literis re-  
 perire cupiebam. verum tantum inueni iudices, quod apud vos quasi exempli causa pro-  
 ferre possẽ. sed tamen quicquid erit in his libellis, quantulumcunque videbitur esse,  
 hoc quidem certè manifestum erit. de cæteris ex hoc coniecturã facere debebitis. Re-  
 cita mihi quæso hunc primum libellum: deinde illum alterum libellum Canuleii. Iam  
 non quæro, vnde ccc amphoras mellis habueris, vnde tantam Melitensem vestem,  
 vnde quinquaginta tricliniorum lectos, vnde tot candelabra: non inquam iam quæro  
 vnde hæc habueris, sed quo tibi tantum opus fuerit, id quæro. mitto de melle: sed tan-  
 tumne Melitensium, quasi etiam amicorum vxores: tantum lectorum, quasi etiam o-  
 mnium istorum villas ornaturus esses: Cum hæc paucorum mensium ratio in his libel-  
 lis sit, facite vt vobis triennii totius veniat in mentem. sic contèdo, ex his paruis libel-  
 lis apud vnum magistrũ societatis repertis vos iam coniecturã assequi posse, cuiusmo-  
 di prædo iste in illa prouincia fuerit, quàm multas cupiditates, quàm varias, quàm in-

finitas habuerit, quantam pecuniam non solum numeratam, verum etiam huiusce-  
 modi in rebus positam confecerit. quæ nobis alio loco planius explicabuntur. Nunc  
 hoc attendite. his exportationibus, quæ recitatae sunt, scribit Hs d c socios perdidisse ex  
 vicefima portorii Syracusis. pauculis igitur mensibus, vt hi pusilli & contempti libelli  
 134 indicant, furta Prætoris, quæ essent Hs c c c c, ex vno oppido solo exportata sunt. Cogi-  
 tate nunc, cum illa sit hæc insula, quæ vndique exitus maritimos habeat, quid ex cæte-  
 ris locis exportatum putetis, quid Agrigèto, quid Lilybæo, quid Panormo, quid Ther-  
 mis, quid Halefa, quid Catina, quid ex cæteris oppidis, quid verò Messana, quem iste si-  
 bi locum maximè tutum arbitrabatur, vbi animo semper soluto, liberòque erat, quod  
 sibi iste Mamertinos delegerat, ad quos omnia, quæ aut diligentius seruada, aut occul-  
 tius exportanda erant, deportaret. His inuentis libellis, cæteri remoti, & diligentius sunt  
 reconditi. nos tamen, vt omnes intelligat hoc nos sine cupiditate agere, his ipsis libel-  
 lis contenti sumus. Nunc ad sociorum tabulas accepti & expensi, quas remouere ho-  
 nestè nullo modo potuerunt, & ad amicum tuum Carpinatium reuertemur. inspicie-  
 bamus Syracusis à Carpinatio confectas tabulas societatis, quæ significabãt, multis no-  
 135 minibus eos homines versuram à Carpinatio fecisse, qui pecuniam Verri dedissent. erit  
 vobis luce clarius iudices, cum eos ipsos produxero, qui dederunt: intelligetis enim, il-  
 la tempora, per quæ, cum essent in periculo, pretio sese redemerunt, cum societatis ta-  
 bulis non solum Consulibus, verum etiam mēsis conuenire. cum hæc maximè cog-  
 nosceremus, & iam in manibus tabulas haberemus: repente aspiciamus lituras eiusmodi,  
 quasi quædam vulnera tabularum recentia. statim suspicione offensi, ad ea ipsa no-  
 mina oculos, animumq; transfulimus. erant acceptæ pecuniæ à C. Verrutio C. F. sic ta-  
 men, vt vsque alterum, r, literæ constarent integræ. reliquæ omnes essent in litura. al-  
 terum, tertium, quartum, permulta erant eiusmodi nomina, cum manifesta res, tum  
 flagitiosa tabularum, atque insignis turpitudine teneretur, quætere incœpimus de Car-  
 136 pinatio, quisnam esset is Verrutius, quicum tantæ pecuniæ rationem haberet. hætere ho-  
 mo, auersari, rubere, quod lege excipiuntur tabulæ publicanorum, quò minus Romam  
 deportentur, vt res quàm maximè clara, ac testata esse posset: in ius ad Metellum Car-  
 pinatium voco, tabulæque societatis in forum defero. fit maximus cõkursus hominũ,  
 & quod erat Carpinatii nota cum isto Prætoris societas, ac fœneratio, summè expecta-  
 bant omnes, quid in tabulis cõtineretur. rem ad Metellum defero: me tabulas perspe-  
 xisse sociorum: in his tabulis magnam rationem C. Verrutii permultis nominibus ef-  
 se: meque hoc perspicere ex Consulium mensiumque ratione, hunc Verrutium neque  
 ante aduentum C. Verris, neque post decessionem quicquam cum Carpinatio rationis  
 habuisse. postulo, mihi respondeat, qui sit iste Verrutius, mercator, an arator, an pecua-  
 137 rius: in Sicilia sit, an iã decefferit. clamare omnes ex conuentu, neminem vnquã ex Si-  
 cilia fuisse Verrutium. ego instare, vt mihi responderet, vbi esset, quis esset, vnde esset:  
 cur seruus societatis, qui tabulas confecerit, semper in Verrutii nomine certo ex loco  
 mendosus esset. atque hæc postulabam: non quo illũ cogi putarem oportere, vt ea mi-  
 hi responderet inuitus: sed vt omnibus istius furta, illius flagitium, vtriusque audacia  
 perspicua esse posset. Itaque illum iniuriæ metu, consciètiæque peccati mutum atque  
 exanimatum, ac vix viuum relinquo: tabulas in foro summa hominum frequètia ex-  
 scribo: adhibentur in exscribendo de conuentu viri primarii: literæ, lituræque omnes  
 assimulatæ, expressæ, de tabulis in libros transferuntur. hæc omnia summa cura, & dili-  
 gentia recognita, & collata, & ab hominibus honestissimis obsignata sunt. si Carpina-  
 tius tum mihi respondere noluit: responde mihi nũc tu Verres, quem esse hunc tuum  
 138 penè gentilem Verrutium putes. Fieri non potest, vt, quem video te Prætoris in Sicilia  
 fuisse, & quem ex ipsa ratione intelligo locupletem fuisse, eũ tu in tua prouincia non  
 cognoris. atque adeò, hoc ne longius, aut obscurius esse possit, procedite in medium,  
 explicate descriptionem, imaginemque tabularum, vt omnes mortales istius auaritiæ

non iam vestigia, sed ipsa cubilia videre possint. Videtis Verrutium? videtis primas literas integras? videtis extremam partem nominis, caudam illam Verris, tãquam in luto demersam esse in litura? sic habent se tabulæ iudices, vt videtis. quid expectatis? quid quæritis amplius? tu ipse Verres quid sedes? quid moraris? nam aut exhibeas nobis Verrutium necesse est, aut te esse Verrutium fateare. Laudantur oratores veteres, Crassi illi, & Antonii, quod crimina diluere dilucidè, quod copiosè reorũ causas defendere solebant. nimirum illi non ingenio solum his patronis, sed fortuna etiam præstiterunt: nemo enim tunc ita peccabat, vt defensionis locum nõ relinqueret: nemo ita viuerebat, vt nulla eius vitæ pars summæ turpitudinis esset expers: nemo ita in manifesto peccato tenebatur, vt, cum impudens fuisset in facto, tum impudētior videretur, si negaret. Nunc verò quid faciat Hortensius? auaritiæne crimina frugalitatis laudibus deprecetur? at hominem flagitiosissimum, libidinofissimum, nequissimũq; defendit. An ab hac eius infamia nequitia vestros animos in aliam partem fortitudinis commemoratione traducat? at homo inertior, ignauior, magis vir inter mulieres nequã, impura inter viros muliercula, proferri nõ potest. At mores commodi. quis contumacior? quis inhumanior? quis superbior? At hæc sine cuiusquã malo. quis acerbior? quis insidiosior? quis crudelior vnquam fuit? in hoc homine, atque in eiusmodi causa quid facerent omnes Crassi, & Antonii? tantum, opinor, Hortensi ad hanc causam non accederent, ne in alterius impudentia sui pudoris existimationem amitterent: liberi enim ad causas, solutique veniebant: neque committebãt, vt, si impudentes in defendendo esse nolissent, ingrati in deserendo existimarentur.

## Accusationis in C. Verrem

LIBER V, ORATIO VIII.



MNES qui alterum iudices, nullis impulsu inimicitis, nulla priuatum læsi iniuria, nullo præmio adducti, in iudicium Reip. causa vocant, prouidere debent, non solum quid oneris in præsentia tollant, sed etiam quantum in omnem vitam negotii suscipere conentur: legem enim sibi ipsi indicunt innocentia, continetia, virtutumque omnium, qui ab altero rationem vitæ reposcunt, atque eo magis, si id, vt antè dixi, faciunt nulla re commoti alia, nisi vtilitate communi. nam qui sibi hoc sumpsit, vt corrigat mores aliorum, ac peccata reprehendat: quis huic ignoscat, si qua in re ipse ab religione officii declinarit? Quapropter hoc etiã magis ab omnibus eiusmodi ciuis laudandus, ac diligendus est, qui non solum Reip. ciuem improbum remouet, verum etiam se ipsum eiusmodi fore profitetur, ac præstat, vt sibi non modo communi voluntate virtutis atque officii: sed etiam vt quadam magis necessaria ratione rectè sit, honestèque viuendum. Itaque hoc iudices ex homine clarissimo, atque eloquentissimo L. Crasso sæpe auditum est, cum se nullius rei tã pœnitere diceret, quàm quod C. Carbonem vnquam in iudicium vocauisset: minus enim liberas omnium voluntates rerum habebat, & vitam suam pluribus, quàm vellet, obseruari oculis arbitrabatur. atque ille iis præsidis ingenii, fortunæq; munitus, tamen hac cura cõtinebatur, quam sibi nondum confirmato consilio, sed ineunte ætate susceperat. quò minus etiam perspicitur eorum virtus & integritas, qui ad hanc rem adolescentuli, quàm qui iam firmata ætate descendunt. illi enim, antequam potuerunt existimare, quanto liberior vita sit eorum qui neminem accusarint, gloriæ causa, atque ostentationis accusant: nos, qui iam & quid facere, & quantillum dicere possemus, ostendimus: nisi facillè cupiditates nostras teneremus, nõquam ipsimet nobis præcideremus istam licetiam, libertatẽq;

viuendi. atque hoc ego plus oneris habeo, quàm qui cæteros accusarunt (si onus est id appellandum, quod cum lætitia feras, ac voluptate) veruntamen hoc ego amplius suscepi, quàm cæteri, quòd ita postulatur ab omnibus, vt ab iis se abstineant maximè vitis, in quibus alterum reprehenderint. furem aliquem, aut rapacem accusaris? vitanda tibi semper erit omnis auaritiæ suspicio. maleficum quempiam adduxeris, aut crudelẽ: cauendum erit semper, nequa in re asperior, aut inhumanior fuisse videre. corruptorem, adulterum? prouidendum diligetèr, nequod in vita vestigium libidinis appareat. omnia postremo quæ vindicaris in altero, tibi ipsi vehemētèr fugienda sunt. etenim non modo accusator, sed ne obiurgator quidem ferendus est is, qui, quod in altero vitium reprehendit, in eo ipse deprehenditur. Ego in vno homine omnia vitia, quæ possunt in homine perditio nefarioque esse, reprehendo: nullum esse indicium libidinis, sceleris, audaciæ, quod non in vnus istius vita perspicere possitis. ego in isto reo legem hanc iudices mihi statuo, viuendum ita esse, vt isti non modo factis, dictisque omnibus, sed etiam oris, oculorumque illa contumacia, ac superbia, quam videtis, dissimillimus esse, ac semper fuisse videar. Patior non molestè iudices, eam vitam, quæ mihi sua sponte antea iucunda fuerit, nunc iam mea lege, & cõditione necessariam quæque futuram. Et in hoc homine sæpe à me quæris Hortensi, quibus inimicitis, aut qua iniuria adductus, ad accusandum descenderim? Mitto iam rationem officii mei, necessitudinisque Siculorum: de ipsis tibi inimicitis respondeo. an tu maiores vllas inimicitias putas esse, quàm contrarias hominum sententias, ac dissimilitudines studiorum, & voluntatum? fidem sanctissimam in vita qui putat, potest ei non inimicus esse, qui Quæstor Consulem suum, consiliis commissis, pecunia tradita, rebus omnibus creditis, spoliare, relinquere, prodere, oppugnare ausus sit? pudorem & pudicitiam qui colit, potest animo æquo istius quotidiana adulteria, meretriciam disciplinam, domesticum lenocinium videre? qui religiones deorũ immortalium retinere vult, ei qui sana spoliari omnia, qui ex thesaurum orbitis prædari sit ausus, inimicus non esse quĩ potest? qui iure æquo omnes putat esse oportere, is tibi non infestissimus sit, cum cogitet varietatem libidinẽque decretorum tuorum? qui sociorum iniuriis, prouinciarumque incommodis doleat, is in te nõ expilatione Asiæ, vexatione Pamphylia, squalore & lachrymis Sicilia concitetur? qui ciuium R. iura, ac libertatem sanctam apud omnes haberi vult, is non tibi plus etiam, quàm inimicus esse debeat, cum tua verbera, cum secures, cum cruces ad ciuiũ R. supplicia fixas recorderetur? an, si qua in re cõtra rem meam decreisset aliquid iniuria, iure me ei inimicũ esse arbitraret? cum omnia cõtra omnium bonorum rem, causam, rationem, vtilitatem, voluntatẽque fecerit, quæris cur ei sim inimicus, cui populus R. infestus sit? qui præsertim plus etiã, quàm pars virilis postulat, pro voluntate populi R. oneris, ac muneris suscipere debeam. Quid illa, quæ leuiora videntur esse, non cuiusuis animum possunt mouere, quòd ad tuam ipsius amicitia, cæterorumque omnium maiorum, atque nobiliũ faciliorem aditum istius habet nequitia, & audacia, quàm cuiusquam nostrum virtus, & integritas? odistis hominũ nouorum industrias: despicitis eorum frugalitatem: pudorem cõtēnitis: ingenium verò, & virtutem depressam, extinctãque cupitis: Verrem amatis. ita credo, si non virtute, non industria, non innocentia, non pudore, non pudicitia, at sermone, at literis, at humanitate eius delectamini. nihil horum est: contraque sunt omnia, cum summo dedecore, ac turpitudine, tum singulari stultitia, atque inhumanitate oblita. Huic homini si cuius domus patet, vtrum ea patere, an hiare, ac poscere aliquid videtur? hunc vestri ianitores, hunc cubicularii diligunt: hunc liberti vestri, hunc serui, ancillæque amant: hic cum venit, extra ordinem vocatur: hic solus introducitur, cæteri sæpe frugalissimi homines excluduntur. ex quo intelligi potest, eos vobis esse charissimos, qui ita vixerunt, vt sine vestro præsidio salui esse nõ possint. Quid hoc cuiquã ferendum putas esse, nos ita viuere in pecunia tenui, vt prorsus nihil acquirere velimus, vt dignita-

tem nostram, populique R. beneficia non copiis, sed virtute tueamur: istū rebus omnibus vndique ereptis impune eludentem circumfluere, atque abundare: huius argento domos vestras, huius signis, & tabulis forum, comitiūque ornari, præsertim cum vos vestro Marte his rebus omnibus abundetis: Verrem esse, qui vestras villas suis manubiis ornet: Verrem esse, qui cum L. Mummio certet, ut plures hic fociorum vrbes, quam ille hostium spoliasset videatur: plures hic solus villas ornamenti fanorum, quam ille fanas spoliis hostium ornasset: & is erit ob eam rem vobis charior, ut ceteri libentius suo periculo vestris cupiditatibus seruiant: verum hæc dicentur alio loco, & dicta sunt. Nunc proficiscemur ad reliqua, si pauca ante erimus a vobis iudices deprecati. Superiore omni oratione perattentos vestros animos habuimus: id fuit nobis gratum admodum, sed multo erit gratius, si reliqua voletis attendere: propterea quod in his omnibus, quæ antea dicta sunt, erat quædam ex ipsa varietate, ac nouitate rerum, ac criminum delictatio: nunc tractare causam instituimus frumentariam, quæ magnitudine iniuriæ ferè criminibus cæteris antecellit, iucunditatis in agendo, & varietatis minus habebit. Vestra autem autoritate, & prudentia dignissimum est iudices, in audiendo diligentiam non minus religioni tribuere, quam voluptati. In hac causa frumentaria cognoscenda hæc vobis proponite iudices, vos de rebus fortunisque Siculorum omnium, de ciuium R. qui arant in Sicilia, bonis, de vectigalibus a maioribus traditis, de vita victuque populi R. cognituros. quæ si magna, atque adeo maxima vobis videntur, quam variè, & quam copiosè dicantur, expectare nolite. Neminem vestrum præterit iudices, omnem vtilitatem, opportunitatemque prouinciæ Siciliae, quæ ad commoda populi R. adiuncta sit, consistere in re frumentaria maximè, in cæteris rebus adiuuamur ex illa prouincia: hac verò alimur, ac sustinemur. Ea causa tripartita iudices erit in accusatione: primum enim de decumano, deinde de empto dicemus frumento, postremo de æstimato. Inter Siciliam, cæterasque prouincias iudices in agrorum vectigalium rationibus hoc interest, quod cæteris aut impositum vectigal est certum, quod stipendiarium dicitur, ut Hispanis, & plerisque Pœnorum, quasi victoriæ præmium, ac pœna belli: aut censoria locatio constituta est, ut Asia lege Sempronia. Siciliae ciuitates sic in amicitiam, fidemque recepimus, ut eodem iure essent, quo fuissent: eadem conditione populo R. parent, qua suis antea paruissent. Per pauca Siciliae ciuitates sunt bello a maioribus nostris subactæ: quarum ager cum esset publicus populi R. factus, tamen illis est redditus. is ager a Censoribus locari solet. Fœderatæ ciuitates duæ sunt, quarum decumæ venire non soleant: Mamertina, & Taurominitana. Quinque præterea sine fœdere immunes ciuitates, ac liberæ: Centuripina, Halesina, Segestana, Halicyensis, Panormitana. præterea, omnis ager Siciliae ciuitatum decumanus est, itemque ante imperium populi R. ipsorum Siculorum voluntate, & institutis fuit. Videte nunc maiorum sapientiam: qui, cum Siciliam tam opportunum subsidium belli, atque pacis ad Remp. adiunxissent, tanta cura Siculos tueri & retinere voluerunt, ut non modo eorum agris vectigal nouum nullum imponerent, sed ne legem quidem venditionis decumarum, neue vendendis aut tempus aut locum commutarent, ut certo tempore anni, ut ibidem in Sicilia, denique ut lege Hieronica venderent. Voluerunt eos in suis rebus ipsos interesse, eorum animos non modo lege noua, sed ne nomine quidem legis nouo commoueri. ita decumas lege Hieronica semper vendendas censuerunt, ut iis iucundior esset muneris illius functio, si eius regis, qui Siculis charissimus fuit, non solum instituta commutato imperio, verum etiam nomen maneret. Hoc iure ante Verrem Prætorem Siculi semper vsi sunt. hic primus instituta omnium, consuetudinem a maioribus traditam, conditionem amicitiae, ius societatis conuellere & commutare ausus est. Qua in re primum illud reprehendo, & accuso, cur in re tam veteri, tam vsitata quicquam noui feceris. Ingenio aliquid affectus es: tot homines sapientissimos, qui illam prouinciam ante te tenuerunt, prudentia, consilioque vicisti: Est tuum, est ingenii prudentiaque tua. do

hoc tibi, & concedo: scio te Romæ, cum Prætor esses, edicto tuo possessiones hereditatum a liberis ad alienos, a primis hæredibus ad secundos, a legibus ad libidinem tuam transfuisse: scio te edicta superiorum omnium correxisse, & possessiones hereditatum non secundum eos qui proferrēt, sed secundum eos qui dicerent testamentum factum, dedisse: easque res nouas abs te prolatas, & inuetas magno tibi quaestui fuisse scio: eundemque te memini censorias quoque leges in fartis tectis exigendis tollere, & commutare, ne is redimeret, cuius res esset: ne pupillo tutores, propiniquique consulerent, quod minus fortunis omnibus euerteretur: exigua diem præfiniri operi, qua cæteros ab negotio excluderes, ipse in tuo redemptore nullam certam diem obseruares. Quamobrem nouam legem te in decumis statuisse non miror, hominem in edictis prætoris, in censoriis legibus tam prudentem, tam exercitarum. non inquam miror, te aliquid excogitasse: sed quod tua sponte, iniussu populi, sine senatus autoritate iura prouinciæ Siciliae mutaris, id reprehendo, id accuso. L. Octauio, & C. Cottæ Coss. senatus permisit, ut vini, & olei decumas, & frugum minutarum, quas ante te Quaestores in Sicilia vendere consueverunt, Romæ venderent, legemque his rebus, quæ ipsis videretur, edicerent. Cum locatio fieret, publicani postularunt, quasdam res ut ad legem adderēt, neque tamen a censoriis cæteris legibus recederent. Contradixit is qui casu tum Romæ fuit, tuus hospes Verres, hospes inquam, & familiaris tuus Sthenius hic Thermitanus. Cofules causam cognouerunt: cum viros primarios, atque amplissimos ciuitatis multos in consilium aduocassent, de consilii sententia pronuntiarunt, se lege Hieronica vendituros. Itane verò prudentissimi viri, summa autoritate præditi, quibus senatus legum dicendarum in locandis vectigalibus omnem potestatem permiserat, populisque R. idem iusserat, Siculo vno recusante, cum amplificatione vectigalium nomen Hieronicae legis mutare noluerunt: tu homo minimi consilii, nullius autoritatis, iniussu populi, ac senatu, tota Sicilia recusante, cum maximo detrimento, atque adeo exitio vectigalium totam Hieronicam legem sustulisti. At quam legem corrigi iudices, atque adeo totam tollit: acutissimè, ac diligentissimè scriptam: quæ omnibus custodiis subiectum aratorem Decumano tradit, ut neque in segetibus, neque in areis, neque in horreis, neque in amouendo, neque in asportando frumento grano vno posset arator sine maxima pœna fraudare Decumanum. Scripta lex ita diligenter est, ut eum scripsisse appareat, qui alia vectigalia non haberet: ita acutè, ut Siculum: ita seuerè, ut tyrannum. qua lege Siculis tamen arare expediret: nam ita diligenter constituta sunt iura Decumani, ut tamè ab inuito aratore plus decuma non possit auferri. Cum hæc essent ita constituta, Verres tot annis, atque adeo seculis inuentus est, qui hæc non commutaret, sed euerteret, eaque quæ iam diu ad salutem fociorum, vtilitatemque Reip. composita comparataque essent, ad suos improbissimos quaestus conuerteret: qui primum certos instituerit, nomine Decumanos, re vera ministros, ac satellites cupiditatum suarum: per quos ostendam sic prouinciam per triennium vexatam atque vastatam iudices, ut eam multis annis multorum innocentia, sapientiaque recreare nequeamus. Eorum omnium, qui Decumani vocabantur, princeps erat Q. ille Apronius, quem videtis: de cuius improbitate singulari grauissimarum Legationum querimonias audistis. Aspicite iudices vultum hominis, & aspectum, & ex ea contumacia, quam hic in perditis rebus retinet, illos eius spiritus Sicilienses quos fuisse putetis, cogitate, ac recordamini. Hic est Apronius, quem in prouincia tota Verres, cum vndique nequissimos homines conquisset, & cum ipse secum sui similes duxisset non parum multos, nequitia, luxuria, audacia sui simillimum iudicauit. Itaque istos inter se per breui tempore non res, non ratio, non commedatio aliqua, sed studiorum turpitudine, similitudineque coniunxit. Verres mores improbos, impurosque notis: fingite vobis, si potestis, aliquem, qui in omnibus istis rebus par ad omnium flagitiorum nefarias libidines esse possit: is erit Apronius ille: qui, ut ipse non solum vita, sed etiam corpore atque ore significat, immensa aliqua vorago est, aut gurges vitiorum,



turpitudinūque omnium. Hunc in omnibus stupris, hunc in fanorum expilationibus, hunc in impuris conuiujs principem adhibebat: tantāque habebat mōrum similitudo coniunctionem, atque cōcordiam, vt Apronius, qui alijs inhumanus ac barbarus, isti vni commodus ac disertus videretur: vt, quem omnes odissent, neque videre vellent, sine eo iste esse non posset: vt, cum alij ne conuiujs quidem iisdem, quibus Apronius, hic iisdem etiam poculis vteretur: postremō vt odor Apronii terribissimus oris, & corporis, quem (vt aiunt) ne bestia quidem ferre possent, vni isti suavis, & iucundus videretur. Ille erat in tribunali proximus, in cubiculo solus, in conuiuio dominus, ac tum maximē, cum accubante prætecto Prætoris filio, in conuiuio saltare nudus cœperat. Hunc, vti dicere institui, principem Verres ad euertendas fortunas aratorum, vexandas, diripiendāsq; esse voluit: huius audaciæ, nequitia, crudelitati fidelissimos socios, optimosque ciues scitote hoc Prætorē traditos iudices, atque addictos fuisse, nouis institutis, & edictis, tota Hieronica lege (quemadmodum antea dixi) reiecta & repudiata. Primum edictum iudices audite præclarum: quantum Decumanus edidisset aratorem sibi decumæ dare oportere, vt tantum arator Decumano dare cogeretur. quomodo? quantum poposcit Apronius, dato. Quid est hoc? vtrum Prætoris institutum in socios, an in hostes victos insani edictum, atque imperium tyranni? Ego tātundem, quantum ille poposcit? poscet omne, quantum exarauero. Quid omne? Immo plus etiam, inquit, si vult. Quid tum? quid censet? Aut dabis, aut contra edictū fecisse damnabere. Per deos immortales, quid est hoc? verisimile enim non est. sic mihi persuadeo iudices: tametsi omnia in istum hominem conuenire putetis, tamen hoc vobis falsum videri: ego enim, cum hoc tota Sicilia diceret, tamen affirmare nō auderem, si hæc edicta non ex ipsius tabulis totidem verbis recitare possem, sicuti faciam. Da, quæso, scribæ. recitet ex codice. Recita edictum de professione. Negat me recitare totum: nam id nutu significare videtur. Quid prætereō? an illud, vbi caues tamen Siculis, & miseros respicis aratores? dicis enim te in Decumanum, si plura sustulerit, quā debitum sit, in octuplum iudicium daturum esse. nihil mihi placet prætermitti. Recita hoc quoque, quod postulat, totum. Recita edictū de iudicio in octuplum. Iudicio vt arator decumanum persequatur? miserum, atque iniquum ex agro homines traduci in forum, ab aratro ad subsellia, ab vsu rerum rusticarum ad insolitam litem, atque iudicium. Cum omnibus in alijs vectigalibus, Asiæ, Macedonia, Hispaniæ, Galliæ, Africæ, Sardinia, ipsius Italiæ, quæ vectigalia sunt: cum in his inquam rebus omnibus publicanus petitor, ac pignerator, nō creptor, neque possessor soleat esse: tu de optimo, de iustissimo, de honestissimo genere hominum, hoc est de aratoribus, ea iura constituebas, quæ omnibus alijs essent contraria. Vtrum est æquius Decumanum petere, an aratorem repetere? iudicium integra re, an perdita fieri? eum, qui manu quæserit, an eum, qui digito licitus sit, possidere? Quid, qui in singulis iugis arant, qui ab opere ipsi non recedunt, quo in numero magnus ante te Prætorē numerus, magna multitudo Siculorum fuit: quid facient? cum dederint Apronio, quod poposcit, relinquēt arationes? relinquēt larem familiarem suam? venient Syracusas, vt te Prætorē videlicet æquo iure Apronium, delicias, ac vitam tuam, iudicio recuperatorio persequantur? Verum esto: reperietur aliquis fortis, experiens arator: qui cum tantum dederit Decumano, quantum illi deberi dixerit, iudicio repetat, & pœnā octupli persequatur. Expecto vim edicti, seueritatem Prætoris: fauceo aratori, cupio octupli damnari Apronium. quid tādē postulat arator? nihil, nisi ex edicto iudicium in octuplum. Quid Apronius? non recusat. Quid Prætorē iubet Recuperatorum reiicere decurias. scribamus, quas decurias. De cohorte mea reiicies, inquit. Quid? ista cohors quorum hominum est? Volusii aruspis, & Cornelii medici, & horum canum, quos tribunal meum vides lambere. Nam de conuentu nullum vnquam iudicem, nec Recuperatorem dedit: iniquos Decumanis omnes dicebat esse, qui vnam agri glebam possiderent. Veniendum erat ad eos contra

Apronium, qui nondum etiam Aproniani conuiujs crapulam exhalassent. O præclarum & commemorandum iudicium: o seuerum edictum: o tutum per fugium aratorum. Atque vt intelligatis, cuiusmodi ista iudicia in octuplum, cuiusmodi istius de cohorte Recuperatores existimati sint: sic attendite. Ecquem putatis Decumanum, hac licentia permessa, vt tantum ab aratore, quantum poposcisset, auferret, plus, quā deberetur, poposcisset? considerate cum vestris animis vosmetipsi, ecquem putetis: præsertim cum id non solum sine auaritia, sed etiam impudentia accipere potuerit. multos, necesse est. at ego omnes dico, plus, ac multo plus, quā decumas, abstulisse. Cedo mihi vnum ex triennio Prætura tuæ, qui octupli damnatus sit. damnatus? immo verō in quem iudicium ex edicto tuo postulatum sit. Nemo erat videlicet aratorum, qui iniuriam sibi factam queri posset: nemo Decumanorum, qui grano amplius sibi, quā deberetur, deberi professus esset. immo verō contrā rapiebat, & asportabat quantum a quoque volebat, Apronius: omnibus autem locis aratores spoliati, ac vexati querebantur: neque tamē vllum iudicium reperietur. Quid est hoc? viri fortes, honesti, gratiosi, tot Siculi, tot equites R. ab homine nequissimo, ac turpissimo læsi, pœnā octupli sine vlla dubitatione commissam non persequebantur? quæ causa, quæ ratio est? Vna illa iudices, quam videtis, quod vltro etiam illusos se & irrisos, ab iudicio discessuros videbāt. etenim quod esset iudicium, cum è Verri turpissimo, flagitiosissimoque comitatu tres Recuperatorum nomine assedissent, affecta istius, non a patre ei traditi, sed a meretricula commendati? Ageret videlicet causam arator: nihil sibi frumenti ab Apronio relictum, bona sua etiam direpta, se pulsatum, verberatumque diceret. conferret viri boni capita: de comessatione loquerentur inter se, ac de mulierculis, si quas a Prætorē abeuntibus possent deprehendere, res agi videretur. surrexisset Apronius, noua dignitas publicani, non, vt Decumanus, squaloris plenus, ac pulueris, sed vnguentis oblitus, vino vigiliisque languidus, omnia primo motu, ac spiritu suo, vini, vnguenti, corporis odore compleisset: dixisset hæc, quæ vulgō dicere solebat, non se decumas emisse, sed bona fortunāsque aratorum: non se Decumanum esse Apronium, sed Verrem alterum, dominum illorum, ac tyrānum. Quæ cum dixisset: illi viri optimi, de cohorte istius, Recuperatores non de absoluendo Apronio deliberarent, sed quærent, quomodo peritorem ipsum Apronio cōdemnarent. Hanc tu licetiam diripiendorum aratorum cum Decumanis, hoc est Apronio permisisses, vt quātum vellet, posceret, quantum poposcisset, auferret: hoc tibi defensionis ad iudicium tuum comparabas, habuisse te edictum, Recuperatores daturum in octuplum? Si mehercule ex omni copia conuentus Syracusani splendidissimorum hominum, honestissimorumque faceres potestatem aratori, non, modō reiiciendi, sed etiam sumendi Recuperatores: tamen hoc nouum genus iniuriæ ferre nemo posset, te, cum tuos omnes fructus publicano tradidisses, & rem de manibus amississes, tū bona tua repetere, ac persequi lite, atque iudicio. Cum verō verbo iudicium sit in edicto, re quidem vera tuorum comitum, hominum nequissimorum, collusio cum decumanis socijs tuis, atq; adeo procuratoribus: tamen audes vllius iudicii mentionem facere, præsertim cum id non modō oratione mea, sed etiam re ipsa refellatur? cum in tantis incōmodis aratorum, iniurijsque Decumanorum nullum ex isto præclaro edicto non modō factum, sed ne postulatum quidem iudicium inueniatur, erit tamen in aratores lenior, quā videtur. Nam qui in Decumanos octupli iudicium se daturum edixit, idem habuit in edicto, se in aratorem in quadruplum daturum, quis hunc audeat dicere aratoribus infestum, aut inimicum fuisse? quanto lenior est, quā in publicanum? Edixit, vt quod Decumanus edidisset sibi dari oportere, id ab aratore magistratus Siculus exigeret. Quid dereliquit iudicii, quod in aratorē dari posset? Non malum est, inquit, esse istam formidinem, vt cum exactum sit ab aratore, tamen ne se commoueat, reliquus metus iudicii sit. si iudicio a me vis exigere, remoue Siculum magistratum. si hanc vim adhibes, quid opus est iudicio? quis porrō erit, qui

non malit Decumanis tuis dare quod poscerent, quàm ab afeclis tuis quadrupli condemnari: Illa verò præclara est clausula edicti, quò omnium controuersiarum, quæ essent inter aratorem, & Decumanum, si vter velit, edicit se Recuperatores daturum. Primum quæ potest esse controuersia, cum is, qui petere debet, aufert: & cum is, nõ quantum debetur, sed quantum commodum est, auferat: ille autem, vnde ablatum est, iudicio suum recuperare nullo modo potest: Deinde in hoc homo lynceus, etiam callidus, ac veterator esse vult, quòd ita scribit: Si vter volet, Recuperatores dabo. Quàm lepide se furari putat: vtrique facit potestatem. Sed vtrum ita scripserit: si vter volet, an, si Decumanus volet, nihil interest: arator enim tuos istos Recuperatores nunquam volet: quid: illa cuiusmodi sunt, quæ ex tempore ab Apronio admonitus edixit: Q. Septitio honestissimo homine, equitæque R. resistente Apronio, & affirmante se plus decumam non daturum: exoritur peculiare edictum repentinum, ne quis frumentum de area tolleret, antequam cum Decumano pactus esset. Ferebat hanc quoque iniquitatem Septitius, & imbri frumentum corrumpi in area patiebatur: cum illud edictum repente vberimum, & quæstuosissimum nascitur, vt ante Cal. Sext. omnes decumas ad aquam deportatas haberent. Hoc edicto non Siculi (nam eos quidem iam superioribus edictis factis perdidit, atque afflixerat) sed illi ipsi equites R. qui suum ius retinere se contra Apronium posse erant arbitrati, splendidi homines, & aliis Prætoribus gratiosi, vinciti Apronio traditi sunt. attendite enim, cuiusmodi edicta sunt: Ne tollat, inquit, ex area, nisi erit pactus. Satis hæc magna vis est ad iniquè paciscendum: malo enim plus dare, quàm non maturè ex area tollere. At ista vis Septitium, & nonnullos Septitii similes non coerceat: qui ita dicunt: Ne tollam potius, quàm paciscar. His hoc apponitur, Deportatum habeas ante Cal. Sext. deportabo igitur. Nisi pactus eris, non commouebis. sic deportandi dies præstituta tollere cogebat ex area: prohibitio tollendi, nisi pactus esset, vim adhibebat pactioni, non voluntatem. Iam verò illud non solum contra legem Hieronicam, nec solum contra consuetudinem superiorum, sed etiam contra omnia iura Siculorum, quæ habet à senatu, populoque R. ne extra suum forum vadimonium promittere cogantur. Statuit iste, vt arator Decumano, quò vellet Decumanus, vadimonium promitteret: vt hinc quoque Apronio, cum ex Leontino vsque Lilybæum aliquem vadaretur, ex miseris aratoribus calumniandi quæstus accederet. quanquam illa fuit ad calumniam singulari consilio reperta ratio, quòd edixerat, vt aratores iugera factionum suarum profiterentur. Quæ res cum ad pactiones iniquissimas magnam vim habuit, sicut ostendemus, nec ad vllam vtilitatem Reip. pertinuit: tum verò ad calumnias, in quas omnes inciderent, quos vellet Apronius. vt enim quisque contra voluntatem eius dixerat, ita in eum iudicium de professione iugerum postulabatur. Cuius iudicii metu magnus à multis frumenti numerus ablati, magnaque pecuniæ coactæ sunt: non quo iugerum numerum verè profiteri esset difficile, aut amplius etiam profiteri (quid enim in eo periculi esse posset?) sed causa erat iudicii postulandi, quòd ex edicto professus non esset. iudicium autem quod fuerit isto Prætoris, si quæ cohors, & qui comitatus fuerit, meministis, scire debetis. Quid igitur est, quod ex hac iniquitate novorum edictorum intelligi velim iudices: iniuriamne factam fociis: at videtis. auctoritatem superiorum repudiata: non audebit negare. tantum Apronium isto Prætoris potuisse: confiteatur, necesse est. Sed vos fortasse, quod vos lex commonet, id in hoc loco quæretis, nū quas ex hisce rebus pecunias ceperit. Docebo, cepisse maximas, omnesque eas iniquitates, de quibus antea dixi, sui quæstus causa irrupisse conuincam, si prius illud propugnaculum, quo cõtra omnes meos impetus vsurum se putat, ex defensione eius deiecero. Magno, inquit, decumas vendidi. quid ais: an tu decumas homo audacissime, atque amentissime vendidisti: tu partes eas, quas te senatus populisque R. voluit, an fructus integros, atque adeò bona, fortunisque aratorum omnes vendidisti: si palam præco iussu tuo prædicasset, non decumas frumenti, sed dimidias venire partes: & ita em-

ptores accessissent, vt ad dimidias partes emendas: si pluris vendidisses tu dimidias, quàm cæteri decumas: cuius mirum videretur: quid verò: si præco decumas pronunciauit: reuera, hoc est lege, edicto, conditione plus etiam quàm dimidiæ venierunt: tamen hoc tibi præclarum putabis, te pluris, quod nõ licebat, quàm cæteros, quod oportebat, vendidisse: Pluris vendidi decumas, quàm cæteri. quibus rebus id assecutus es: innocentiæ: aspice ædem Castoris: deinde, si audes, fac mentionem innocentiæ, diligentiaque. codicis lituras tui contemplare in Sthenii Thermitani nomine: deinde aude te dicere diligentem. ingenio: qui testes interrogari priore actione nolueris, & iis tacitum os tuum præbere malueris, quanuis & te & patronos tuos ingeniosos esse dicit. Qua re igitur id quod ais, assecutus es: magna est enim laus, si superiores consilio viciisti, posterioribus exemplum atque auctoritatem reliquisti. Tibi fortasse idoneus fuit nemo, quem imitarere. at te videlicet inuentorem rerum optimarum, ac principem imitabuntur omnes. quis aratorum te Prætoris decumam dedit: quis duas: quis non maximo se affectum beneficio putauit, cum tribus decumis pro vna defungeretur: præter paucos, qui propter societatem furtorum tuorum nihil omnino dederunt. Vide, inter importunitatem tuam, senatusque bonitatem quid interfit. Senatus cum temporibus Reip. cogitur, vt decernat, vt altera decumæ exigatur: ita decernit, vt pecuniæ pro his decumis soluatur aratoribus, vt, quod plus sumitur quàm debetur, id non auferri putetur. tu, cum tot decumas non s. c. sed nouis edictis tuis, nefariisque institutis exigeres, & eriperes, magnum te fecisse arbitrare, si pluris vendideris, quàm L. Hortensius pater istius Q. Hortensii, quàm Cn. Pompeius, quàm C. Marcellus: qui ab æquitate, ab lege, ab institutis non recesserunt. An tibi vnus anni, aut biennii ratio habenda fuit, salus prouinciæ, commoda rei frumentariæ, ratio Reip. in posterum fuit negligenda, cum ita rem constitutã accepisses, vt & populo R. satis frumenti ex Sicilia suppeditaretur, & aratoribus tamen arare, atque agros colere expediret: Quid effecisti: quid assecutus es: vt Pop. Ro. Prætoris te nescio quid ad decumas accederet, deferendas arationes, relinquendasque curasti. successit tibi L. Metellus. tu innocentiior, quàm Metellus: tu laudis, & honoris cupidior: tibi enim Consulatus quærebatur, Metello paternus honor, & auitus negligebatur. multo minoris vendidit, non modò quàm tu, sed etiam quàm qui ante te vendiderunt. Quæro, si ipse excogitare non poterat, quemadmodum quamplurimo venderet: ne tua quidem recentia proximi Prætoris vestigia persequi poterat, vt tuis præclaris, abs te principe inuentis, & excogitatis edictis, atque institutis vteretur: Ille verò tum se Metellum minimè fore putasset, si te vlla in re imitatus esset. qui ab vrbe Roma, quod nemo vnquam post hominum memoriam fecit, cum sibi in prouinciam proficiscendum putaret, literas ad Sicilia ciuitates misit, per quas hortatur, & rogat, vt erant, vt serant in beneficio populi Ro. hoc petit aliquanto ante suum aduentum: & simul ostendit se lege Hieronica venditurum, hoc est in omni ratione decumarum nihil isti simile facturum. atque hæc non cupiditate aliqua scribit adductus, vt in alienam prouinciam mittat literas ante tempus: sed cõsilio, ne, si tempus sationis præterisset, granum in prouincia Sicilia nullum haberemus. cognoscite Metelli literas. Recita epistolam L. Metelli. Hæc literæ iudices L. Metelli, quas audistis, hoc, quantum est, ex Sicilia frumenti hornotini exarauerunt. glebam commosset in agro decumano Sicilia nemo, si Metellus hanc epistolam non misisset. Quid, Metello diuinitus hoc venit in mentem, an ab Siculis, qui Romam frequentissimi conuenerant, negotiatoribusque Sicilia doctus est: quorum quanti conuētus ad Marcellos antiquissimos Sicilia patronos, quanti ad Cn. Pompeium Coss. designatum, cæterosque illius prouinciæ necessarios fieri soliti sint, quis ignorat: quod quidem iudicium nullo vnquam de homine factum est, vt absens accusaretur ab iis palam, quorum in bona, liberisque summum imperium, potestatemque haberet. Tanta vis erat iniuriarum, vt homines quiduis perpeti, quàm non de istius improbitate, & iniuriis deplorare, & conqueri mallent.

quas literas cum ad omnes ciuitates propè suppliciter misisset Metellus, tamen antiquum modum sationis nulla ex parte assequi potuit: diffugerant enim permulti, id quod ostendam: non solum arationes, sed etiam sedes suas patrias istius iniuriis exagitati reliquerant. Non mehercule criminis augendi causa dicam iudices: sed quem accipi ipse oculis, animoque sensum, huc verè apud vos, & ut potero, planissimè exponam. nam cum quadriennio post in Siciliam venissem: sic mihi affecta visa est, ut ex terra solent, in quibus bellum acerbum, diuturnumque versatum est. Quos ego campos antea, collèsq; nitidissimos, viridissimosque vidissem, hos ita vastatos nunc, ac desertos videbam, ut ager ipse cultorem desiderare, ac lugere dominum videretur. Herbitensis ager, Ennensis, Murgentinus, Assorinus, Macharensis, Agyrinensis ita relictus erat ex maxima parte, ut non solum iugerum, sed etiam dominorū multitudinem quæreremus. A Etnensis verò ager, qui solebat esse cultissimus, & quod caput est rei frumentariæ, campus Leontinus, cuius antea species hæc erat, ut, cum eum oblitum vidisses, annonæ caritatem non vererere: sic erat deformis, atque horridus, ut in vberima Sicilia parte Sicilia quæreremus. labefactarat enim vehementer aratores iam superior annus, proximus verò funditus euerterat. Tu mihi etiam audes mentionem facere decumarum: tu in tanta acerbitate, in tot & tantis iniuriis, cum in arationibus, & in earum rerum iure prouincia Sicilia consistat: euerfis funditus aratoribus, relictis agris, cum in prouincia tam locuplete, ac referta non modò rem, sed ne spem quidem vllam reliquam cuiquam feceris, aliquid te populare putabis habere, cum dices te pluris, quàm cæteros, decumas vendidisse? quasi verò aut populus R. hoc voluerit, aut senatus hoc tibi mandauerit, ut, cum omnes aratorum fortunas decumarum nomine eriperes, in posterum fructu illo, commodoque rei frumentariæ populum R. priuares: deinde si quam partem tuæ prædæ ad summam decumarum addidisses, bene de populo Rom. meritis viderere. atque hæc perinde loquor, quasi in eo sit iniquitas eius reprehendenda, quòd propter gloriæ cupiditatem, ut aliquos summa decumarum vinceret, acerbior legem, duriora edicta interposuerit, omnium superiorum authoritatem repudiarit. Magno tu decumas vendidisti. quid, si doceo te non minus domum tuam auertisse, quàm Romam misisse decumarum nomine? quid habet populare ratio tua, cum ex prouincia populi Ro. æquam partem tu tibi sumpseris, atque populo Ro. miseris? quid, si duabus partibus, doceo, te amplius frumenti abstulisse, quàm populo R. misisse? tamenne putamus patronum tuum in hoc crimine ceruiculam iactaturum, & populo se ad coronam daturum? Hæc vos antea iudices audistis: verum fortasse ita audistis, ut authorem rumorem haberetis, sermonemque omnium. Cognoscite nunc innumerabilem pecuniam frumentario nomine ereptam, ut simul illam quoque eius vocem improbam agnoscat, qui se vno quæstu decumarum omnia sua pericula redempturum esse dicebat. Audiuius hoc iandiu iudices: nego quèquam esse vestrū, quin sæpe audierit, socios istius fuisse Decumanos. nihil aliud arbitror in istum falsò esse dictum ab iis qui malè de isto existimarint, nisi hoc. nam socii putandi sunt, quos inter res communicata est. Ego rem totam, fortunæque aratorum omnes istius fuisse dico: Apronium, Veneriosque seruos, quod isto Prætore fuit nouum genus publicanorum, cæterosque Decumanos, procuratores istius quæstus, & ministros rapinarum dico fuisse. Quomodo hoc doces? quomodo ex locatione illa columnarum docui istum esse prædatum? opinor ex eo maximè, quòd iniquam legem, nouamque dixisset. quis enim vnquam conatus est iura omnia, & cõsuetudinem omnium cõmutare cum vituperatione, sine quæstu? Pergam, atque insequar longius. iniqua lege vendebas, quòd pluris venderes. Cur, iam addictis, & venditis decumis, cum iam ad summam decumarum nihil, ad tuum quæstum multum posset accedere, subito atque ex tempore noua nascabantur edicta? nam ut vadimonium Decumano, quocunque is veller, promitteretur: ut ex area, nisi pactus esset, arator ne tolleretur: ut ante Calend. Sextiles decumas

deportatas haberent: hæc omnia, venditis decumis, anno tertio te edixisse dico. quæ si Reipub. causa faceres, in vendendo essent pronuntiata: quia tua causa faciebas, quod erat imprudentia prætermisum, id quæstu ac tempore admonitus reprehendisti. Illud verò cui probari potest, te sine tuo quæstu, ac maximo quæstu, tantam tuam infamiam, tantum capitis tui, fortunarumque periculum neglexisse, ut, cum totius Siciliae quotidie gemitus, quærimoniaeque audires: cum, ut ipse dixisti, reum te fore putares: cum huiusce iudicii discrimen ab opinione tua non abhorreret: paterere tamen aratores indignissimis iniuriis vexari, ac diripi: Profectò, quanquam es singulari crudelitate, & audacia: tamen totam abs te alienari prouinciam, tot homines honestissimos tibi inimicissimos fieri nolles, nisi hanc rationem, & cogitationem salutis tuæ, pecuniæ cupiditas, ac præsens illa præda superaret. Etenim quoniam summam, & numerum iniuriarum vobis iudices non possum expromere, sigillatim autem de vniuscuiusque incommodo dicere infinitum est: genera ipsa iniuriarum, quæso, cognoscite. Nympho est Centuripinus, homo nauus, & industrius, experientissimus, ac diligentissimus arator. is cum arationes magnas conductas haberet, quod homines etiam locupletes, sicut ille est, in Sicilia facere consueuerunt: easque magna impensa, magno instrumento tueretur: tanta ab isto iniquitate oppressus est, ut non modò arationes relinqueret, sed etiam ex Sicilia profugeret, Romamque cum multis vnà ab isto eiectis veniret. Fecit, ut Decumanus Nymphonem vocaret ex edicto illo præclaro: quod nullà ad aliam rem, nisi ad huiusmodi quæstus pertinebat: numerum iugerum professum non esse. Nympho cum se vellet æquo iudicio defendere: iste viros optimos Recuperatores dat, eundem illum medicum Cornelium (is est Artemidorus Pergamenus, qui in sua patria dux isti quondam, & magister ad despoliandum Dianæ templum fuit) & aruspicem Volufianum, & Valerium præconem. Nympho, antequam planè constitit, condemnatur. quanti, fortasse quæritis. nulla erat edicti pœna certa. frumentum eius omnis, quod in areis esset. sic Apronius Decumanus non decumam debitam, non frumentum remotum, atque celatum, sed tritici septem millia medimnum ex Nymphonis arationibus edicti pœna, non redemptionis aliquo iure tollit. Xenonis Meneni, nobilissimi hominis, vxoris fundus erat colono locatus: colonus, quòd Decumanorum iniurias ferre non poterat, ex agro profugerat. Verres in Xenonem iudicium dabat illud suum damnatorium de iugerum professione. Xenon ad se pertinere negabat, fundum eum elocatum esse dicebat. dabat iste iudicium, si pateret, iugera eiusmodi fundi esse plura, quàm colonus professus esset, tum uti Xenon damnaretur. Dicebat ille, non modò non arasse se id, quod in satis erat, sed nec dominum eius esse fundi, nec locatorem: vxoris esse, eam ipsam suum negotiū gerere, ipsam locauisse. Defendebat Xenonem homo summo splendore, & summa authoritate præditus M. Cossutius. iste nihilo minus iudicium HS L x x x dabat. ille tamen Recuperatores de cohorte latronum sibi parari videbat: tamè iudicium accepturum se esse dicebat. tum iste magna voce Veneriis imperat, ut Xenon audiret: dum res iudicaretur, hominem ut asseruaret: cum iudicatum sit, ad se adducant. & illud simul dixit, se non putare illum, si propter diuitias pœnas damnationis contemneret, etiam virgas contemnere. hac ille vi, & hoc metu adductus, tantum Decumanis, quantum iste imperauit, exoluit. Polemarchus est Murgentinus, vir bonus, atque honestus. is, cum pro iugeribus quinquaginta, medimna DCC decumæ imperarentur, quòd recusabat, domum ad istum in ius deductus est: & cum iste etiam cubaret, in cubiculum introductus est: quod, nisi mulieri, & Decumano, patebat alii nemini. ibi cum pugnis & calcibus concisus esset, qui DCC medimnis decidere noluisse, mille promisit. Ebulides est Grosphus Centuripinus, homo cum virtute, & nobilitate domi suæ, tum etiam pecunia princeps. huic homini iudices honestissimæ ciuitatis honestissimo, non modò frumenti scitote, sed vitæ, & sanguinis tantum relictum esse, quantum Apronii libido tulit. nam vi, malo, plagis

adductus est, ut frumenti daret, non quantum haberet, sed quantum cogeretur. Softratus, & Numenius, & Nymphodorus eiusdem ciuitatis, cum ex agris tres fratres cōfortes profugissent, quod iis plus frumenti imperabatur, quam quantum exararāt: hominibus coactis, in eorum arationes Apronius venit, omne instrumētum diripuit, familiam abduxit, pecus abegit. Postea cum ad eum Nymphodorus venisset A Etnā, & oraret ut sibi sua restituerentur: hominem corripit, ac suspendi iussit in oleastro quadam, quæ est arbor iudices A Etnæ in foro. Tandiu pependit in arbore socius, amicusque populi R. in fociorum vrbe, ac foro colonus, aratorque vester, quandiu voluntas Apronii tulit. Genera iandudum innumerabilium iniuriarū iudices singulis nominibus profero: infinitam multitudinem iniuriarum prætermitto. vos ante oculos, animosque vestros tota Sicilia Decumanorum hos impetus, aratorum direptiones, huius importunitatem, Apronii regnum proponite. Contempsit Siculos: non duxit homines: nec ipsos ad persequendum vehementes fore, & vos eorum iniurias leuiter laturos existimauit. Esto, falsam de illis habuit opinionem, malam de vobis. verūtamen cum de Siculis malè mereretur, ciues R. coluit, his indulgit, eorū voluntati & gratiæ deditus fuit. Iste ciues R. at nullus inimicior, aut infestior fuit. mitto vincla, mitto carcerem, mitto verbera, mitto secures, crucem deniq; illam prætermitto, quam iste ciuibus R. testem humanitatis in eos, ac benevolentix suæ voluit esse: mitto inquam hæc omnia, atque in aliud dicendi tempus reiicio: de decumis, de ciuium R. conditione in arationibus disputo. qui quemadmodum essent accepti iudices, audistis ex ipsis: bona sibi erepta esse dixere. Verum hæc huiusmodi casus affuit, ferēda sunt: nihil valuisse æquitatem, nihil consuetudinem: damna deniq; iudices nulla tāta sunt, quæ non viri fortes magno & libero animo affecti ferenda arbitrarentur. Quid, si equitibus R. non obscuris, neque ignotis, sed honestis, & illustribus manus ab Apronio, isto Præto, sine vlla dubitatione afferebantur: quid expectatis: quid à me amplius dicendum putatis: an id agendum, ut eò celerius de isto transigamus, quò maturius ad Apronium possimus, id quod ego illi iam in Sicilia pollicitus sum, peruenire: qui C. Matrinium iudices, summa virtute hominem, summa industria, summa gratia, Leontinis in publico biduum tenuit, atq; ab Apronio iudices, homine in dedecore nato, ad turpitudinem educato, ad Verris flagitia, libidinēque accommodato, equitem R. scitote biduum cibo, tectoque prohiberetur, biduum Leontinis in foro custodiis Apronii retentum, atque seruatum, neque antè dimissum, quàm ad conditiones eius depectus est. Nam quid ego de Q. Lollio iudices dicam, equite R. spectato, atque honesto: clara res est, quam dicturus sum, tota Sicilia celeberrima, atque notissima: qui cum araret in A Etnensi, cumque is ager Apronio cum cæteris agris esset traditus, equestri vetere illa & autoritate, & gratia fretus affirmavit, se Decumanis plus, quàm deberet, nō daturū. Refertur eius sermo ad Apronium. Enimvero iste ridere, ac mirari Lollium nihil de Matrinio, nihil de cæteris rebus audisse. mittit ad hominem Venerios (hoc quoque attendite, apparitores à Præto assignatos habuisse Decumanum: si hoc mediocre argumētum videri potest, istum Decumanorum nomine ad suos quæstus esse abusum) adducitur à Veneriis, atq; adeò atrahitur Lollius cōmodè, cum Apronius è palæstra redisset, & in triclinio, quod in foro A Etnæ strauerat, decubisset. statuitur Lollius in illo tempestiuo gladiatorum conuiuio. Nō mehercule hæc quæ loquor crederem, iudices, tametsi vulgo audieram, nisi mecum ipse senex, cum mihi, atque huic voluntati accusationis meæ lachrymans gratias ageret, summa cum autoritate esset locutus. Statuitur, ut dico, eques R. propè annos lxxxx natus in Apronii conuiuio, cum interea Apronius caput, atque os suum vnguento perfricaret. Quid est Lolli, inquit: tu, nisi malo coactus, rectè facere nescis: Homo, quid ageret: taceret, responderet: quid faceret deniq; illa autoritate & ætate præditus, nesciebat. Apronius interea cœnam, ac pocula poscebat. serui autem eius, qui & moribus iisdem essent, quibus dominus, & eodem genere, ac loco nati, præter oculos

Lollii hæc omnia ferebant. ridere contiuā, cachinnari ipse Apronius: nisi fortè existimatis eum in vino, ac luxu non risisse, qui nunc in periculo, ac exitio suo risum tenere non possit. Ne multa iudices: his contumeliis scitote Q. Lollium coactum ad Apronii leges, conditionesque venisse. Lollius ætate, & morbo impeditus, ad testimonium dicendum venire non potuit. quid opus est Lollio: nemo hoc nescit: nemo tuorum amicorum, nemo abs te interrogatus, nunc se primum hoc dicere audire. M. Lollius filius eius, adolescens lectissimus præsto est: huius verba audietis. nam Q. Lollius eius filius, qui Calidium accusauit, adolescens & bonus, & fortis, & in primis disertus, cum his iniuriis contumeliisque commotus in Siciliam esset profectus, in itinere occisus est, cuius mortis causam fugitiui sustinent: re quidem vera nemo in Sicilia dubitat, quin eo sit occisus, quòd habere clausa non potuerit sua consilia de Verre. iste porro non dubitabat, quin is qui antea alium studio adductus accusasset, sibi aduenienti præsto esset futurus, cum esset parētis iniuriis, & domestico dolore commotus. Iamne intelligitis iudices, quæ pestis, quæ immanitas in vestra antiquissima, fidelissima, proximæque prouincia versata sit: iam videtis, quam ob causam Sicilia tot hominum antea furta, rapinas, iniquitates, ignominiasque perpeffa, non potuerit nouum, ac singulare, atque incredibile genus iniuriarum, contumeliarumque perferre: iam omnes intelligunt, cur vniuersa prouincia defensorem suæ salutis eum quæsiuit, cuius iste fidei, diligentix, perseuerantix nulla ratione eripi possit. Tot iudiciis interfuistis: tot homines nocentes & improbos accusatos & vestra & superiorum memoria scitis esse: eequem vidistis, eequem audistis in tantis furtis, in tam apertis, in tanta audacia, tanta impudentia esse versatum: Apronius stipatorios Venerios secum habebat: ducebat eos circum ciuitates: publicè sibi cōuiuia parari, sterni triclinia etiam in foro iubebat, eò vocari homines honestissimos, non solum Siculos, sed etiam equites R. ut, quicum inire conuiuium nemo vnquam, nisi turpis, impurusque voluisset, ad eius conuiuium spectatissimi atque honestissimi viri tenerentur. Hæc tu omnium mortalium profligatissime, ac perditissime cum scires, cum audires quotidie, cum videres: si sine tuo maximo quæstu fierent, cum tanto periculo tuo fieri paterere, atque concederes: & tatum apud te quæstus Apronii, tantum eius sermo inquinatissimus, & blanditiæ flagitiosæ valerunt, ut nunquam animum tuum cura tuarum fortunarum, cogitatioque tangeret: Cernitis iudices, quod, & quantum incendium Decumanorum impetu non solum per agros, sed etiam per reliquas fortunas aratorum, non solum per bona, sed etiam per iura libertatis, & ciuitatis isto Præto peruaserit. Videtis pendere alios ex arbore, pulsari autem alios, & verberari, porro alios in publico custodiri, destitui alios in conuiuio, condemnari alios à medico & præcone Prætoris, bona tamen interea nihilo minus eorum omnium ex agris auferri, ac diripi. Quid est hoc populi R. imperium: populi R. leges: iudicia: focii fideles: prouincia suburbana: nonne omnia potius eiusmodi sunt, quæ, si Athenio vicisset, rex fugitiuorum in Sicilia non fecisset: non inquam iudices esset vllam partem istius nequitix fugitiuorum insolentia consecuta. priuatim hoc modo. quid publicè: ciuitates quemadmodum tractatæ sunt: Audistis permulta indicia, & testimonia ciuitatum, & reliquarum audietis. ac primum de Agyrinensi populo fideli, & illustri breuiter cognoscite. Agyrinensis est in primis honesta ciuitas Siciliæ, hominum ante hunc Prætorem locupletium, summorumque aratorum. eius agri decumas cum emisset idem Apronius, Agyrium venit. qui cum eò cum apparitoribus, id est cum minis, ac vi venisset, poscere pecuniam grandem cœpit, ut accepto lucro discederet. nolle se negotii quicquam habere dicebat, sed accepta pecunia quamprimum aliam ciuitatem occurrere. sunt homines Siculi non contemnendi, si per nostros magistratus liceat: sed homines & satis fortes, & satis plane frugi, ac sobrii: & in primis hæc ciuitas, de qua loquor iudices. Itaque homini in primis improbissimo respōdent Agyrinenses, sese decumas ei, quemadmodum deberent,

duros, lucrum: cum ille magno præfertim emisset, non addituros. Apronius certio-  
 rem facit istum, cuius res erat, quid rei esset. statim, tanquam coniuratio aliqua Agyrii  
 cõtra Remp. facta, aut Legatus Prætoris pulsatus esset, ita Agyrio magistratus, & quin-  
 que primi accitu istius euocantur. Veniunt Syracusæ: præsto est Apronius: ait eos ipsos  
 qui venissent, contra edictum Prætoris fecisse. quærebant, quid respondebat, se ad Re-  
 cuperatores esse dicturum. iste, æquissimus homo, formidinem illam suam miseris Agy-  
 rinensibus iniiciebat, Recuperatores se de cohorte sua daturum minabatur. Agyrinen-  
 ses viri fortissimi iudicium se passuros esse dicebant. Ingerebat iste Artemidorum me-  
 dicum Cornelium, pictorem Tlepolemum, & eiusmodi Recuperatores: quorum cuius  
 R. nemo erat, sed Græci sacrilegi, iam pridem improbi, repente Cornelii. videbatur Agy-  
 rinenses, quicquid ad eos Recuperatores Apronius attulisset, illum perfacile probatu-  
 rum: condemnari cum istius inuidia, infamiamque malebant, quam ad eius conditiones,  
 pactioesque accedere. Quærebant, quæ in verba Recuperatores daret: respondebat, si  
 pareret aduersus edictum fecisse, quare quæ se in iudicio dicturum aiebat. Iniquissimis  
 verbis, improbissimis Recuperatoribus cõflicari malebant, quam quicquam cum isto  
 sua voluntate decidere. summittebat iste Timarchidem, qui moneret eos, si saperent,  
 ut transigerent. pernegabant. Quid ergo: in singulos HS quinquagenis millibus dam-  
 nari mauultis? malle dicebatur. Tum iste clarè omnibus audientibus, Qui damnatus erit,  
 inquit, virgis ad necem cadetur. Hic illi silentes rogare, atque orare cœperunt, ut sibi  
 suas segetes, fructusque omnes, arationesque vacuas Apronio tradere liceret, ut ipsi si-  
 ne ignominia, molestiamque discederent. hac lege iudices decumas vendidit Verres. Di-  
 cat licet Hortensius, si volet, magno Verrem vendidisse. Hæc conditio fuit isto Præto-  
 re aratorum, ut secum præclare agi arbitrareretur, si vacuos agros Apronio tradere liceret:  
 multas enim cruces propositas effugere cupiebant. quantum Apronius edidisset debe-  
 ri, tantum ex edicto dandum erat. Etiamne si plus edidisset, quam quantum natum es-  
 set? etiam. Quomodo? magistratus ex ipsius edicto exigere debebant. At arator repe-  
 re poterat. Verum Artemidoro Recuperatore. Quid, si minus arator dedisset, quam po-  
 poscisset Apronius? iudicium in aratorem in quadruplum. Ex quo iudicium numero?  
 ex cohorte Prætoris, præclara, honestissimorum. Quid amplius? minus te iugerum pro-  
 fessum esse dico: Recuperatores reiice, quod aduersum edictum feceris. Ex quo numero?  
 ex eadem cohorte. Quid erit extremum? si damnatus eris (nam dubitatio damnationis  
 illis Recuperatoribus quæ poterat esse?) virgis te ad necem cadere necesse erit. his legi-  
 bus, his conditionibus, erit quisquam tam stultus, qui decumas venisse arbitretur? qui a-  
 ratori nouem partes reliquas factas esse existimet? qui non intelligat istum sibi quæstui,  
 prædæque habuisse bona, possessiones, fortunas aratorum? Virgarum metu Agyrinenses,  
 quod imperatum esset, facturos se esse dixerunt. Accipite nunc, quid imperarit: & dis-  
 simulate vos, si potestis, vos intelligere, ipsum Prætorem, quod tota Sicilia perspexerit,  
 redemptorem decumarum, atque adeo arationum dominum ac regem fuisse. imperat  
 Agyrinensibus, ut decumas ipsi publice accipiant, Apronio lucrum dent. si magno eme-  
 rant: quoniam tu es, qui diligentissime pretium exquisisti, qui, ut ais, magno vendidi-  
 sti, quare putabas emptori lucrum addi oportere? esto: putabas. quamobrem impera-  
 bas, ut adderent? quid est aliud capere, & conciliare pecunias, in quo te lex tenet: si hoc  
 non est, vi, atque imperio cogere inuitos lucrum dare alteri, hoc est pecuniam dare? a-  
 ge, quid tum? si Apronio, deliciis Prætoris, lucelli aliquid iussi sunt dare, putate Apro-  
 nio datum, si Apronianum lucellum, ac non Prætoria præda vobis videbitur. Imperas,  
 ut decumas accipiant, Apronio dent lucrum, tritici medimna x x x i i i. quid est hoc?  
 vna ciuitas ex vno agro plebi Romanæ propè mensura cibaria, Prætoris imperio do-  
 nare Apronio cogitur. tu magno decumas vendidisti? cum tantum lucrum Decumano  
 sit datum: profecto si pretium exquisisses diligenter, tum, cum vendebas, x medi-  
 mna potius addidissent, quam HS D C postea. Magna præda videtur: audite reliqua, &

diligenter attendite, quod minus miremini Siculos te necessaria coactos auxilium a pa-  
 tronis, a Cõsulibus, ab senatu, ab legibus, a iudiciis petiuisse. Ut probaret Apronius hoc  
 triticum, quod ei dabatur, imperat Agyrinensibus Verres, ut in medimna singula den-  
 tur Apronio HS i i i. quid est hoc? tanto numero frumenti lucrum nomine imperato, ex-  
 presso, nummi præterea exigentur, ut probetur frumentum? an poterat non modo A-  
 pronius, sed quiuis, exercitui si metiundum esset, improbare Siculum frumentum, quod  
 illi ex area, si vellet, admetiri licebat? Frumenti tantus numerus imperio tuo datur, &  
 cogitur. Non est satis. Nummi præterea imperantur. dantur. parum est. Pro decumis  
 hordei, alia pecunia cogitur. iubes HS x x x lucrum dari: ita ab vna ciuitate vi, minis, im-  
 perio, iniuriæque Prætoris eripiuntur tritici medimna x x x i i i, & præterea HS l x. An  
 hæc obscura sunt? aut, si omnes homines velint, obscura esse possunt, quæ tu palam e-  
 gisti, in conuentu imperasti, omnibus inspectantibus coegisti? qua de re Agyrinenses  
 magistratus, & Quinqueprimi, quos tu tui quæstus causa euocasti, acta, & imperia tua  
 domum ad senatum suum renuntiauerunt: quorum renuntiatio legibus illorum, li-  
 teris publicis mandata est: quorum Legati homines nobilissimi Romæ sunt, qui hoc  
 idem pro testimonio dixerunt. Cognoscite Agyrinensium publicas literas, deinde te-  
 stimonium publicum ciuitatis. Recita literas publicas. TESTIMONIUM PVBLI-  
 CVM. Animaduertistis in hoc testimonio iudices, Apollodorum, cui Pyragro nomen  
 est, principem suæ ciuitatis lachrymantem testari, ac dicere, nunquam post populi R.  
 nomen ab Siculis auditum, & cognitum, Agyrinenses contra quenquam infimum ci-  
 uem R. dixisse, aut fecisse quippiam: qui nunc contra Prætorem populi R. magnis ini-  
 uriis, & magno dolore publice testimonium dicere cogeretur. vni mehercule huic ci-  
 uitati Verres obsistere tua defensione non potes: tanta authoritas est in eorum homi-  
 num fidelitate, tantus dolor in iniuria, tanta religio in testimonio. Verum non vna te tan-  
 tum, sed vniuersæ similibus afflictæ incommodis, Legationibus, ac testimoniis publicis  
 persequentur. Etenim deinceps videamus, Herbitensium ciuitas honesta, & antea copiosa,  
 quemadmodum spoliata ab isto, ac vexata sit. At quorum hominum? summorum arato-  
 rum, remotissimorum a foro, iudiciis, & controuersis: quibus parcere, & consulere ho-  
 mo impurissime, & quod genus hominum studiosissime cõseruare debuisti. Primo an-  
 no venierunt eius agri decumæ tritici medimna x v i i i. Atidius item istius minister in  
 decumis cum emisset, & præfecti nomine cum venisset Herbitam cum Veneriis, locum-  
 que ei publice, quod diuerteretur, datus esset: coguntur Herbitenses ei lucrum tritici  
 modium x x x v i i millia, cum decumæ venissent tritici modium x v i i i. atque hoc tan-  
 tum triticum lucrum coguntur dare publice, cum iam priuati aratores ex agris spoliati,  
 atque exagitati Decumanorum iniuriis profugissent. Anno secundo cum emisset Apro-  
 nius decumas tritici modium x x v millibus, & ipse Herbitam cum illa prædonum co-  
 pia, manuque venisset: populus publice coactus est ei conferre lucrum tritici modium  
 x x v i, & accessione HS m m. De accessione dubito an Apronio ipsi data sit merces ope-  
 ræ, pretiumque impudentiæ. De tritici quidem numero tanto quis potest dubitare, quin  
 ad istum prædonem frumentarium, sicut Agyrinense frumentum, peruenerit? Anno  
 vero tertio in hoc agro consuetudine usus est regia. solere aiunt barbaros reges Persa-  
 rum, ac Syrorum plures vxores habere, his autem vxoribus ciuitates attribuere, hoc mo-  
 do: Hæc ciuitas mulieri redimiculum præbeat, hæc in collum, hæc in crines. ita populos  
 habent vniuersos non solum conscios libidinis suæ, verum etiam administratos. eandem  
 istius, qui se Regem Siculorum esse ducebat, licentiã, libidinemque fuisse cognoscite.  
 AEschionis Syracusani vxor est Pipa, cuius nomen istius nequitia tota Sicilia peruul-  
 gatum est. de qua muliere versus plurimi supra tribunal, & supra Prætoris caput scribe-  
 bantur. Hic AEschrio Pipæ vir adumbratus, in Herbitensibus decumis nouus instituitur  
 publicanus. Herbitenses cum viderent, si ad AEschionem pretium recidisset, se ad ar-  
 bitrium libidiniosissimæ mulieris spoliatum iri: liciti sunt vsque eo, quoad se efficere  
 ii. iiii.

posse arbitrabantur. Supra adiecit AEschrio: neque enim metuebat, ne Pratore Verre decumana mulier damno affici posset. Addicitur medimnis MM, dimidio ferè pluris, quàm superiore anno aratores funditus eueriebantur, & eò magis, quòd iam superioribus annis exhausti erant, ac penè perdit. Intellexit iste ita magno venisse, vt amplius ab Herbitensibus exprimi non posset. demit de capite medimna DC. iubet in tabulas pro medimnis MMMVIII, referri DMMDC & IIII. hordei decumas eiusdem agri Docimus emerat. hic est Docimus, qui ad istum deduxerat Tertiam Isidori mimi filiam, vi abductam ab Rhodio tibicine. Huius Tertix plus etiam, quàm Pipæ, plus quàm cæterarum, ac propè dicam tantum apud istum in Siciliensi Pratura autoritas valuit, quantum in vrbana Chelidonis. Veniunt Herbitam duo Pratoris æmuli non molesti, muliercularum deterrimarum improbissimi cognitores: incipiunt postulare, poscere, minari: non poterat tamen, cum cuperent, Apronium imitari: Siculi Siculos non tam pertimescebant. Cum omni ratione tamen illi calumniarentur: promittunt Herbitenses vadimonium Syracusas. Eò posteaquam ventum est: cogitur AEschioni, id est Pipæ, dare tantum, quantum erat de capite demptum, tritici modios MMMDC. muliercularum publicanæ noluit ex decumis nimium lucrare, ne fortè ab nocturno suo quæstu 67 animum ad vectigalia redimenda transferret. Transactum putabant Herbitenses, cum iste, Quid de hordeo, inquit, & Docimo amiculo meo? quid cogitatis? At hoc agebat in cubiculo iudices, atque in lectulo suo. Negabant illi sibi quicquam esse mandatū. Non audio: numerate HS X V. Quid facerent miseri? aut quid recusarent? præsertim cum in lectulo decumanæ mulieris vestigia videret recentia, quibus illum inflammari ad perseverandum intelligebant. ita ciuitas vna sociorum, atque amicorum, duabus deterrimis mulierculis Verre Pratore vectigalis fuit. Atque ego nunc eum frumenti numerum, & eas publicè pecunias Decumanis ab Herbitensibus datas esse dico. quo illi frumento, & quibus pecuniis tamen à Decumanorū iniuriis ciues suos non redemerunt: 68 perditis enim, & direptis aratorum bonis, hæc Decumanis merces dabatur, vt aliquando ex eorum agris, atque ex vrbibus abirent. Itaque cum Philinus Herbitensis, homo disertus, & prudens, & domi nobilis, de calamitate aratorum, & de fuga, & de reliquorum paucitate publicè diceret: animaduertistis iudices gemitum populi R. cuius frequentia huic causæ nunquam defuit. qua de paucitate aratorum alio loco dicam. Nunc illud, quod penè præterii, non omnino relinquendum videtur. nam per deos immortales, quod de capite ipsi dempsit, quo tandem modo vobis non modo ferendum, verum etiam audiendum videtur? Vnus adhuc fuit post Romam conditam (dii immortales faxint ne sit alter) cui Respublica totam traderet, temporibus coacta, & malis domesticis, L. Sulla. Hic tantum potuit, vt nemo illo inuito nec bona, nec patriam, nec vitam retinere posset: tantum animi habuit ad audaciam, vt dicere in concione non dubitaret, bona ciuium R. cum venderet, se prædam suam vendere. Eius omnes res gestas non solum 69 obtinemus, verum etiam propter malorum, incommodorum, & calamitatum metum publica autoritate defendimus: vnum hoc illius S. C. reprehensum, decretumque est, vt quibus ille de capite dempsisset, ii pecunias in ærarium referrent. Statuit senatus hoc, ne illi quidem esse licitum, cui cõcesserat omnia, à populo factarum, quæsitatumque rerum summas imminuere. Illum viris fortissimis iudicarunt Patres Conscripti remittere de summa non potuisse. te mulieri deterrimæ rectè remisisse senatores iudicabant: Ille, de quo lege populus R. iusserat, vt ipsius voluntas populo R. esset pro lege, tamen in hoc vno genere veterum religione legum reprehenditur. tu, qui omnibus legibus implicatus tenebare, libidinem tibi tuam pro lege esse voluisti: In illo reprehenditur, quod ex ea pecunia remisit, quam ipse quæsierat. tibi concedetur, qui de capite 70 vectigalium populi R. remisisti: Atque in hoc genere audaciæ multò etiam impudenterius in decumis Segestensium versatus est. quas cum addixisset eidem illi Docimo, hoc est tritici modium quinque millia, & accessionem ascripsisset HS MD: coegit Segesten-

ses à Docimo tantidem publicè accipere. id quod ex Segestensium publico testimonio cognoscite. Recita testimonium publicum. Audistis, quanti decumas acceperit à Docimo ciuitas, tritici modium quinque millia, & accessionem. Cognoscite nunc, quanti se vendidisse retulerit. LEX DECUMIS VENDUNDIS C. VERRE PR. Hoc nomine videtis tritici modium, MMM de capite esse dempta. Quæ cum de populi R. victu, de vectigalium neruis, de sanguine detraxisset ararii: Tertia mimæ condonauit. Vtrum impudentius à fociis abstulit, an turpius meretrici dedit: an improbius populo R. admittit: an audacius tabulas publicas commutauit? Ex horum feueritate te vlla vis, aut vlla largitio eripiet? sed si eripueris, non intelligis hæc quæ iandudum loquor, ad aliam quæstionem, atque ad peculatus iudicium pertinere. Itaque hoc mihi referuabo genus integrum totum: ad illam quam institui, causam frumenti, ac decumarum reuertar. Qui cum agros maximos, ac feracissimos per se ipsum, hoc est per Apronium Verrem alterum, depopularetur, ad minores ciuitates habebat alios, quos, tanquam canes, immitteret, nequam homines, & improbos, quibus aut frumentum, aut pecuniam publicè cogebat dari. A. Valerius est in Sicilia interpres, quo iste interprete non ad linguam Græcam, sed ad furta, & flagitia vti solebat. Fit interpres hic, homo leuis, atque egens, repente Decumanus: emit agri Liparensis miseri, atque ieiuni decumas tritici medimnis DC. Liparenses vocantur: ipsi accipere decumas, & numerare Valentio coguntur lucri HS XXX millia. Per deos immortales, vtrū tibi sumes ad defensionem? tantone minoris tibi decumas vendidisse, vt ad medimna DC, HS XXX millia lucri statim sua voluntate ciuitas adderet, hoc est tritici medimna LI millia: an, cum magno decumas vendidisset, te expressisse ab inuitis Liparensibus hanc pecuniam? Sed quid ego ex te quæro, quid defensurus sis potius, quàm cognoscam ex ipsa ciuitate quid gestum sit? Recita testimonium publicum Liparensium: deinde, quemadmodum Valentio nummi sint dati. TESTIMONIUM PUBLICUM, QUOMODO SOLVTVM SIT LITERIS PUBLICIS. Etiamne hæc tam parua ciuitas, tam procul à manibus tuis, atque à conspectu remota, seiuncta à Sicilia, in insula inculta tenuique posita, cum aliis tuis maioribus iniuriis, in hoc quoque frumentario genere prædæ tibi, & quæstui fuit: quam tu totam insulam cuidam tuorum sodalium, sicut aliquod munusculum, condonaras, ab hac etiam hæc frumentaria lucra tanquam à mediterraneis exigebantur? Itaque qui tot annis agellos suos ante te Pratorem redimere à piratis solebant, iidem seipfos à te pretio imposito redemerunt. Quid verò à Tiffensibus, per parua & tenui ciuitate, sed aratoribus laboriosissimis, frugalissimisque hominibus, nonne plus lucri nomine eripitur, quàm quantum frumenti omnino exararant: ad quos tu Decumanum Diognetum Venerium misisti, nouum genus publicani. Cur hoc authore non Romæ quoque serui publici ad publica vectigalia accedant? Anno secundo Tiffenses HS XXI lucri dare coguntur inuiti: tertio anno HS MM modium tritici lucri Diogneto Venerio dare coacti sunt. Hic Diognetus, qui ex publicis vectigalibus tanta lucra facit, vicariū nullum habet, nihil omnino peculii. Vos etiam nunc dubitate, si potestis, vtrū tantum numerum tritici Venerius apparitor istius sibi acceperit, an huic exegerit. atque hæc ex publico Tiffensium testimonio cognoscite. TESTIMONIUM PUBLICUM TISSENSIVM. Obscurè iudices Prator ipse Decumanus est, cum eius apparitores frumentum à ciuitatibus exigant, pecunias imperent, aliquanto plus ipsi lucri auferant, quàm quantum populo R. decumarum nomine daturi sunt? Hæc æquitas in tuo imperio fuit, hæc Pratoris dignitas, vt seruos Venerios Siculorum dominos esse velles. hic delectus, hoc discrimen te Pratore fuit, vt aratores in seruorum numero essent, serui in publicanorum. Quid Amestratini miseri, impositis ita magnis decumis, vt ipsis reliqui nihil fieret: nonne tamen numerare pecunias coacti sunt: addicuntur decumæ M. Cæcio, cum adessent Legati Amestratini. statim cogitur Heraclius Legatus numerare HS XXI. Quid hoc est: quæ est ista prædæ? quæ vis, quæ direptio sociorum? Si erat Heraclio ab senatu

mandatum, vt emeret: emisset. si non erat: quî poterat sua sponte pecuniam numerare: Cælio renuntiat se dedisse. cognoscite renuntiationem ex literis. Recita ex literis publicis. Quo S. C. erat hoc Legato permittit: nullo. Cur fecit: coactus est. Quis hoc dicit: tota ciuitas. Recita testimoniû publicum. Ab hac eadem ciuitate anno secundo simili ratione extortam esse pecuniam, & Sex. Vennonio datam, ex eodem testimonio cognouistis. At Amestratinos homines tenues, cum eorum decumas med. DCCC vendidisses: Banobali Venerio (cognoscite nomina publicanorum) cogis eos plus lucri addere, quam quanti venierant, cum magno venissent. Dant Banobali med. DCCCL. Profecto nunquam iste tam amens fuisset, vt ex agro populi R. plus frumenti seruo Venerio, quam Pop. Rom. tribui pateretur, nisi omnis ea præda serui nomine ad istum ipsum perueniret. Petrini, cum eorum decumæ magno addictæ essent, tamen inuitissimi P. Neuius Turpioni improbissimo homini, qui iniuriarum Sacerdote Prætoris damnatus est, HS LII dare coacti sunt. Itane dissolutè decumas vendidisti, vt, cum medimnum esset HS XV, decumæ autem IIIXV millibus venissent, hoc est HS XXXV, vt lucri Decumano HS LII darentur? At permagno decumas eius agri vendidi. videlicet gloriatur non Turpioni lucrum datum, sed Petrini pecuniam ereptam.

Quid Halicyenses, quorum incolæ decumas dant, ipsi agros immunes habent: nonne huic eidem Turpioni, cum decumæ C med. venissent, HS XV dare coacti sunt? Si id quod maximè vis, posses probare, hæc ad Decumanos lucri venisse, nihil te attigisse: tamen hæc pecuniæ per vim atq; iniuriam tuam captæ, & conciliatæ, tibi fraudi, & damnationi esse deberent. Cum verò hoc nemini persuadere possis, te tam amentem fuisse, vt Apronium, ac Turpionem seruos homines, tuo, liberorumque tuorum periculo diuites fieri velles: dubitaturum quæquam existimas, quin illis emissariis hæc tibi omnis pecunia quæ sita sit? Segestam item ad immunem ciuitatē Venerius Symmachus Decumanus immittitur. is ab isto literas affert, vt sibi contra omnia S. C. contra iura omnia, contraque legem Rupiliam, extra forum vadimonium promittant aratores. Audite literas, quas ad Segestanos miserit. LITERAE C. VERRIS. Hic Venerius quædam in aratores eluserit, ex vna pactione hominis honesti, gratiosique cognoscite: in eodè enim genere sunt cætera. Diocles est Panormitanus; Phimes cognomine, homo illustris, ac nobilis. Is agrum in Segestano (nam commercium in eo agro nemini est) conductum habebat HS sex millibus. pro decuma cum pulsatus à Venerio esset, decidit HS XS, DCLIII. id ex tabulis ipsius cognoscite. NOMEN DIOCLIS PANORMITANI. Huic eidem Symmacho Anneius Brochus senator, homo eo splendore, ea virtute, qua omnes existimatis, nummos præter frumentum coactus est dare. Venerione seruo te Prætoris talis vir, senator populi R. quæstui fuit: hunc ordinem, si dignitate antecellere nõ existimabas, nec hoc quidem sciebas iudicare? Antea cum equester ordo iudicaret, improbi & rapaces magistratus in prouinciis inseruiebant publicanis: ornabant eos qui in operis erant: quemcunque equitem R. in prouincia viderant, beneficiis, ac liberalitate prosequerantur: neque tantum illa res nocetibus proderat, quantum obfuit multis, cum aliquid contra vtilitatem eius ordinis, voluntatemque fecissent. Retinebatur hoc tum nescio quo modo quasi communi consilio ab illis diligenter, vt, qui vnum equitem R. contumelia dignum putasset, ab vniuerso ordine malo dignus iudicaretur. Tu sic ordinem senatorium despexisti, sic ad iniurias libidinesque tuas omnia coæquasti, sic habuisti statutum cum animo, ac deliberatum, omnes qui habitarent in Sicilia, aut qui Siciliam te Prætoris attigissent, iudices reicere: vt illud non cogitares, tamen ad eiusdem ordinis homines te iudices esse venturum? in quibus, si ex ipsorum domestico incommodo nullus dolor infideret, tamen esset illa cogitatio, in alterius iniuria sese despectos, dignitatemque ordinis contemptam, & abiectam. Quod me Hercule iudices mihi non mediocriter ferendum videtur: habet enim quendam aculeum contumelia, quem pati pudetes, ac viri boni difficillimè possunt. Spoliasti Si-

culos: solent enim inulti esse in iniuriis suis prouinciales. Vexasti negotiatores: inuiti enim Romam raroque decedunt. Equitem R. ad Apronii iniurias dedisti: quid enim iam nocere possunt, quibus non licet iudicare? quid cum senatores summis iniuriis afficis? quid aliud dicis, nisi hoc? cedo mihi etiam istum senatorium: vt hoc amplissimum nomen senatorum non modo ad inuidiam imperitorum, sed etiam ad contumeliam improborum natum esse videatur. neque hoc in vno fecit Anneio, sed in omnibus senatoribus, vt ordinis nomen non tantum ad honorem, quantum ad ignominiam valeret. In C. Cassio, viro clarissimo & fortissimo, cum is eo ipso tempore, primo istius anno Cos. esset, tanta improbitate usus est, vt, cum eius vxor foemina primaria paternas haberet arationes in Leontino, frumentum omne in decumas auferre iusserit. Hunc tu in hac causa testem Verres habebis, quoniam, iudicem ne haberes, prouidisti. Vos autem iudices putare debetis, esse quiddam nobis inter nos commune, atque coniunctum. Multa sunt imposita huic ordini munera, multi labores, multa pericula, non solum legum, ac iudiciorum, sed etiam rumorum, ac temporum. Sic est hic ordo quasi propositus, atque editus in altum, vt ab omnibus ventis inuidiæ circumflari posse videatur. In hac misera & iniqua conditione vitæ ne hoc quidem retinebimus iudices, vt magistratibus nostris, in obtinendo iure nostro, ne contempnissimi, ac despectissimi esse videamur? Thermitani miserunt, qui decumas emerent agri sui. Magni sua putabant interesse, publice potius quamuis magno emi, quam in aliquem istius emissarium incidere. Appositus erat Venuleius quidam, qui emeret. Is liceri non destitit. illi, quoad videbatur ferri aliquo modo posse, contenderunt: postremo liceri destiterunt. Addicitur Venuleio tritici mod. VIII. Legatus Possidorus renuntiat. Cum omnibus hoc intolerandum videretur, tamen Venuleio dantur, ne accedat tritici mod. VI. præterea HS MM millia. ex quo facile apparet, quæ merces Decumani, quæ Prætoris præda esse videatur. Cedo Thermitanorum mihi literas, & testimonium. TABVLAE THERMITANORVM, ET TESTIMONIUM. Acharenses iam omni frumento ablato, iam omnibus iniuriis tuis exinanitos, tributum facere miseros, ac perditos coegisti, vt Apronio darerent HS XX millia. Recita decretum de tributis, & publicum testimoniû. S. C. DE TRIBUTO CONFERENDO. TESTIMONIUM ACHARENSIUM. Ennenses, cum decumæ venissent agri Ennensis medimnum VIII CC, Apronio coacti sunt dare tritici mod. XVII. & HS III millia. Quæso attendite quantus numerus frumenti cogatur ex omni agro decumano. nam per omnes ciuitates, quæ decumas debent, percurrit oratio mea: & in hoc genere nunc iudices versor, in quo nõ sigillatim aratores euerfi bonis omnibus sunt, sed quæ publice Decumanis lucri data sunt, vt aliquando ex eorum agris, atque vrbibus expleti atque saturati, cum hoc cumulo quæstus decederent. Calatinis quamobrem imperasti anno tertio, vt decumas agri sui, quas Calatæ dare consueuerant, Amestrati M. Cælio Decumano darent, quod neque ante te Prætoris illi fecerunt, neque tu ipse hoc ita statueras antea per biennium? Theomnastus Syracusanus in agrum Mutiensem cur abs te immisus est: qui aratores ita vexauit, vt illi in alteras decumas, id quod in aliis quoque ciuitatibus ostendam, triticum emere necessario propter inopiam cogerentur. Iam verò ex Hyblensium pactionibus intelligetis, quæ pactiones sunt cum Decumano Cn. Sergio, sexies tantum, quam quantum satum sit, ablatum esse ab aratoribus. Recita sationes & pactiones ex literis publicis. Recita ex literis publicis. Cognoscite pactiones Meneniorum cum Venerio seruo. Recita ex literis publicis. Cognoscite item professiones sationum, & pactiones Meneniorum. Recita ex literis publicis. Patiemi iudices, à sociis, ab aratoribus populi R. ab iis qui vobis laborant, vobis seruiunt, qui ita plebem Romanam ab sese ali volunt, vt sibi, ac liberis suis tantum super sit, quo ipsi ali possint: ab his per summam iniuriam, per acerbissimas contumelias plus aliquanto ablatum esse, quam natum sit: Sentio iudices moderatum mihi esse iam orationi meæ, fugiendamque vestram sationem: non versabor in vno

genere diutius, & ita cætera de oratione tollam mea, vt tamen in causa relinquam. Audietis Agrigentinarum, fortissimorum virorum, diligentissimorumque & locupletissimorum hominum querimonias: cognoscetis iudices Entellinorum summi laboris, summæque industriæ, dolorem & iniurias: Heraclienfium, Icilienfium, Aetnensium, Solentinorum incommoda proferetur: Catinensium locupletissimorum hominum, amicissimorumque agros vexatos ab Apronio cognoscetis: Tyndaritanâ nobilissimam ciuitatem, Cephaleditanam, Halentinam, Apolloniensem, Eggynam, Capitinam perditas esse hac iniquitate decumarum intelligetis: Murgentinis, Afforinis, Elorinis, Ennensibus, Letinis nihil omnino relictum: Ciratarinos, Acherinos, paruorum ciuitatum homines omnino abiectos esse, ac perditos: omnes denique agros decumanos per triennium populo R. ex parte decuma, C. Verri ex omni reliquo vectigales fuisse: & plerisque aratoribus nihil omnino superfuisse: si cui quid aut remissum, aut relictum sit, id fuisse tantum, quantum ex eo, quo istius auaritia contenta fuit, redundarit. Duarum mihi ciuitatum reliquos feci agros iudices ferè optimos, ac nobilissimos, Aetnensem, ac Leontinum. horum agrorum ego missos faciam quæstus triennii: vnum annum eligam, quo facilius id quod institui, explicare possim. Sumam annum tertium, quod & recētissimus est, & ab isto ita administratus, vt, cum se certè decessurum videret, non laboraret, si aratorem nullum in Sicilia omnino esset relicturus. Agri Aetnensis, & Leontini decumas agemus. Attendite iudices diligēter. Agri sunt feraces, annus tertius, Decumanus Apronius. De Aetnensibus perpauca dicā: dixerūt enim ipsi priore actione publicè. memoria tenetis Artemidorum Aetnensem, Legationis eius principem, publicè dicere, Apronium venisse Aetnam cum Veneriis, vocasse ad se magistratum: imperasse, vt in foro sibi medio lecti sternerentur: quotidie solitum esse non modò in publico, sed etiam de publico conuiuari: cum in eis conuiuuis symphonia caneret, maximisque poculis ministraretur, retinere solitum esse aratores, atque ab iis non modò per iniuriam, sed etiam per contumeliam tantum exprimi frumenti, quantum Apronius imperasset. Audistis hæc iudices: quæ nunc ego omnia prætereo, ac relinquo. Nihil de luxuria Apronii loquor, nihil de insolentia, nihil de singulari nequitia, ac turpitudine: tantum de quæstu, ac lucro dicam vnus agri, & vnus anni, quò facilius vos coniecturam de triennio, & de tota Sicilia facere possitis. Sed mihi Aetnensium breuis est oratio: ipsi enim venerunt: ipsi publicas literas deportarunt: docuerūt vos, quid lucelli fecerit homo non malus, familiaris Prætoris, Apronius. Id quæso ex ipsorum testimonio cognoscite. Recita testimoniū Aetnensium. Quid ais? dic, dic quæso clarius, vt populus R. de suis vectigalibus, de suis aratoribus, de suis sociis, atque amicis audiat.

MS. I. Per deos immortales, vnus ager, vno anno, ccc millia mod. tritici, & præterea l. millia lucri dat Apronio: tantone minoris decumæ venierunt, quàm fuerunt: an, cum satis magno venissent, hic tantus tamen frumēti, pecuniæque numerus ab aratoribus per vim ablatas est: vtrum enim horum dixeris, in eo culpa, & crimen hærebit. nam illud quidem non dices (quod vtinam dicas) ad Apronium non peruenisse tantum. ita te non modò publicis tenebo, sed etiam priuatis aratorū pactionibus, ac literis: vt intelligas non te diligentiorē in faciendis furtis fuisse, quàm me in deprehēdendis. Hoc tu ferēs: hoc quisquam defendet? hoc hi, si aliter de te statuere voluerint, sustinebunt, vno aduentu, ex vno agro Q. Apronium, præter eam quam dixi, pecuniam numeratam, ccc millia mod. tritici lucri nomine sustulisse: Quid hoc Aetnenses soli dicūt? Immo etiam Centuripini, qui agri Aetnensis multò maximam partem possident. quorum Legatis, hominibus nobilissimis, Androni, & Arthemoni senatus ea mādāta dedit, quæ publicè ad ciuitatem ipsorum pertinebant. de iis iniuriis, quas ciues Centuripini non in suis, sed in aliorum finibus acceperunt, senatus & populus Centuripinus Legatos noluit mittere: ipsi aratores Ceturipini, qui numerus est in Sicilia maximus, honestissimorum, & locupletissimorum, tres Legatos ciues suos delegerunt, vt eorum testimo-

nio non vnus agri, sed propè totius Siciliae calamitates cognoscetis: arant enim tota Sicilia ferè Centuripini: & hoc in te grauiorē, certiorēque testes sunt, quod cætera ciuitates suis solūm incommodis commouentur: Centuripini, quod in omnium ferè finibus habent possessiones, etiam cæterarū ciuitatum damna, ac detrimenta senserunt. Verū, vt dixi, ratio certa est Aetnensium, & publicis, & priuatis literis consignata mea diligentia. pensum magis in Leontino agro est exigendum, propter hæc causam, quod ipsi Leontini publicè non sanè me multum adiuuerunt: neque enim eos isto Prætorē hæc Decumanorum iniuriæ læserunt, potius etiam adiuuerūt. Mirum fortasse hoc vobis, aut incredibile videatur, in tantis aratorum incommodis Leontinos, qui principes rei frumentariæ fuerunt, expertes incommodorum, atque iniuriarum fuisse. hoc causæ est iudices, quod in agro Leontino, præter vnā Mnasiſtrati familiā, glebam Leontinorum possidet nemo. Itaq; Mnasiſtrati hominis honestissimi, atque optimi viri testimonium iudices audietis. cæteros Leontinos, quibus nō modò Apronius in agris, sed ne tempestas quidem vlla nocere potuit, expectare nolite: etenim non modò incommodi nihil ceperunt, sed etiam in Apronianis illis rapinis, in quæstu sunt, compendioque versati. Quapropter, quoniam me Leontina ciuitas, atque Legatio propter eam, quam dixi, causam defecit: mihi met ineunda ratio, & via reperiēda est, qua ad Apronii quæstum, siue adeò qua ad istius ingentem immanēque prædam possim peruenire. Agri Leontini decumæ anno tertio venierunt tritici medimnis x x v i, hoc est tritici mod. c c x v i. magno iudices, magno: neque enim hoc possum negare: itaque necesse est aut damnum, aut certè non magnum lucrum fecisse Decumanum: hoc enim solet vsu venire iis qui magno redemerunt. Quid, si ostendo in hac vna emptione lucri fieri tritici modios c c quid, si c c c quid, si c c c c quid, si c c c c c dubitabis etiam, cui ista tanta præda quæsitā sit? Iniquum me esse quispiā dicet, qui ex lucri magnitudine coniecturam capiam furti, atque prædæ. Quid, si doceo iudices, eos qui c c c c millia mod. lucri faciunt, damnum facturos fuisse, si, vt tua iniquitas fuit, si tui ex cohorte Recuperatores non intercedant: num quis poterit in tanto lucro, tantæque iniquitate dubitare, quin propter improbitatem tam magnos quæstus feceris, propter magnitudinem quæstus improbus esse volueris? Quomodo igitur hoc assequar iudices, vt sciam, lucri quantum factum sit: non ex Apronii tabulis, quas ego cum conquirerem, non inueni: & cum in ius ipsum eduxi, expressi vt cōficere tabulas se negaret. Si mentiebatur: quāobrem remouebat, si hæc tabulæ nihil tibi erant obfuturæ: si omnino nullas confecerat literas: ne id quidem satis significabat, illum non suum negotium gessisse? Ea est enim ratio decumarum, vt sine plurimis literis confici nō possit: singula enim nomina aratorū, & cum singulis pactiones decumarum, literis persequi, & conficere necesse est. iugera professi sunt aratores omnes imperio, atque instituto tuo. nō opinor quenquam minus esse professum, quàm quantum arasset, cum tot cruces, tot supplicia, tot ex cohorte Recuperatores proponerentur. In iugere Leontini agri medimnum ferè tritici feritur, perpetua, atq; æquabili satione: ager efficit, cum octauo bene vt agatur: verū, vt omnes dii adiuuent, cum decimo. quod si quando accidit, tum fit, vt tantum decumæ sit, quantum seueris: hoc est, vt, quot iugera sunt sata, totidem medimna decumæ debeatur. Hoc cum ita esset: primū illud dico, pluribus millibus medimnum venisse decumas agri Leontini, quàm quot millia iugerum sata erant in agro Leontino. Quod si fieri non poterat, vt plus quàm decem medimna ex iugero exararet: medimnum autem ex iugero Decumano dari poterat, cum ager, id quod perrarò euenit, cum decimo extulisset: quæ erat ratio Decumani, si quidem decumæ, ac non bona veniebant aratorū, vt pluribus aliquanto medimnis decumas emeret, quàm iugera erant sata: in Leontino iugerum subscriptio, ac professio nō est plus xxx, decumæ xxx v i medimnum venierunt. Errauit, an potius insaniuit Apronius? immo tum insanisset, si aratoribus, quod deberent, licitum esset, & non, quod Apronius imperasset, necesse fuisset dare. Si



ostendo minus tribus medimnis in iugerum neminem dedisse decumæ: cōcedes opinor, vt cum decumo fructus arationis perceptus sit, neminem minus tribus decumis dedisse. atque hoc in beneficii loco petitū est ab Apronio, vt iugera singula ternis medimnis decidere liceret. nam cum à multis quaterna, etiam quina exigerentur: multis autem non solum granum vllum, sed ne paleæ quidem ex omni fructu, atq; ex annuo labore relinquerentur: tum aratores Centuripini, qui numerus in agro Leontino maximus est, vnum in locum conuenerunt, hominem suæ ciuitatis in primis honestum, ac nobilem Andronem Centuripinum legarunt ad Aproniū, eundem, quem hoc tempore ad hoc iudicium Legatum & testem Cēturipina ciuitas misit: vt is apud eum causam aratorum ageret, ab eoque peteret, vt ab aratoribus Centuripinis ne amplius in iugera singula, quàm terna medimna exigeret. Hoc vix ab Apronio in summo beneficio, pro iis qui etiam tum incolumes erant, impetratum est. id cum impetrabatur, hoc videlicet impetrabatur, vt pro singulis decumis ternas decumas dare liceret. quod si tua res non ageretur, à te potius postularēt, ne amplius quàm singulas: quàm ab Apronio, vt ne plus, quàm ternas decumas darent. Nunc, vt hoc tempore ea quæ regiè, seu potius tyrannicè statuit in aratores Apronius, præmittā, neque eos appellem, à quibus omne frumentum eripuit, & quibus nihil nō modò de fructu, sed ne de bonis quidem suis reliqui fecit: ex his ternis medimnis (quod beneficii, gratiæque causa cōcessit) quid lucri fiat, cognoscite. Professio est agri Leontini ad iugera xxx millia. Hæc sunt ad tritici medimna xc, id est tritici mod. d x l millia. deductis tritici mod. c c x v i, quanti decumæ venierunt, reliqua tritici c c c x x i i i i. adde totius summæ d x l millia mod. tres quinquagesimas, id est tritici mod. x x x i i c c c c. ab omnibus enim ternæ, præterea quinquagesimæ exigebātur. Sunt hæc iam ad c c c l x mod. tritici. at ego c c c c lucri facta esse dixeram: non enim duco in hac ratione eos, quibus ternis medimnis nō est licitum decidere. Verum vt hac ipsa ratione summam mei promissi cōpleam, ad singula medimna multi HS duo, multi HS quinque accessionis cogebantur dare: qui minimum, singulos nummos. hoc minimum vt sequamur, quoniam xc medimnas duximus: accedat eò nouo, pessimoque exemplo HS xc mil. hic mihi etiam dicere audebit, magno se decumas vendidisse, cum ex eodem agro, dimidio plus ipse abstulerit, quàm populo R. miserit. c c x v i decumas agri Leontini vendidisti: si ex lege, magno: si, vt lex esset libido tua, paruo: si, vt quæ dimidiæ essent, decumæ vocarentur, paruo vendidisti: multo enim pluris fructus annui Siciliæ venire potuerunt, si id te senatus, aut populus R. facere voluisset. etenim sæpe decumæ tanti venierunt, cum lege Hieronica venirent, quanti nunc lege Verrea venierunt. Cedo mihi C. Norbani decumas venditas. C. NORBANI DECUMÆ VENDITÆ AGRI LEONTINI. Atqui tum neque iudicium de modo iugerum dabatur: neque enim erat Artemidorus Cornelius Recuperator: neque ab aratore magistratus Siculus tantum exigebat, quantum Decumanus ediderat: nec beneficium petebatur à Decumano, vt in iugera singula ternis medimnis decidere liceret: nec nummorum accessionē cogebatur arator dare, nec ternas quinquagesimas frumenti addere: & tamen populo R. magnus frumētī numerus mittebatur. quid verò istæ sibi quinquagesimæ? quid porrò nummorum accessiones volunt? quo id iure, atq; adeò quo id potius ore fecisti? nummos dabat arator. quomodo? aut vnde? qui, si largissimus esse vellet, cumlatiore mensura vteretur, vt antea solebant facere in decumis, cum æqua lege, & conditione veniebant. Is nummum dabat. vnde de frumento? quasi habuisset te Prætorē quod venderet. De viuo igitur erat aliquid rescādum, vt esset, vnde Apronio ad illos fructus arationum hoc corollarium nummorum adderetur. Iam id porrò vtrum libentes, an inuiti dabant? libentes? amabant credo Apronium. inuiti? qua re, nisi vi, & malò cogebātur? Iam iste homo amantissimus in vendundis decumis HS faciebat accessiones ad singulas decumas: neq; multum, bina aut terna millia addebat. Fiunt per triennium HS fortasse d millia. Hoc neq;

exemplo cuiusquam, neque vllò iure fecit: neque eam pecuniam retulit: neque, hoc paruum crimē quemadmodum defensus sit, homo quisquam vnquam excogitauit. Quod cum ita sit, audes dicere te magno decumas vendidisse, cum sit perspicuum, te bona, fortunæque aratorum, non populi R. sed tui quæstus causa vendidisse? vt, si qui villicus ex fundo, cui HS dena meritaasset, excisis arboribus, ac venditis, demptis tegulis, instrumento, pecore abalienato, domino xx millia nummum pro x miserit, sibi alia præterea centum confecerit: primò dominus ignarus incommodi sui gaudeat, villicoque delectetur, quod tanto sibi plus mercedis ex fundo resectum sit: deinde cum audierit, eas res, quibus fundi fructus, & cultura continetur, amotas, & venditas, summo supplicio villicum afficiat, & secum malè actum putet: item populus R. cum audit pluris decumas vendidisse C. Verrem, quàm innocētissimum hominem, cui iste successit, C. Sacerdotem, putat se bonum in arationibus, fructibusque suis habuisse custodem, ac villicum: cum senserit istum omne instrumentum aratorum, omnia subsidia vectigalium vendidisse, omnem spem posteritatis auaritia sua sustulisse, arationes & agros vectigales vastasse atque exinanisse, ipsum maximos quæstus, prædæque fecisse, intelliget secum actum esse pessimè, istum autem summo supplicio dignum existimabit. Vnde ergo hoc intelligi potest? ex hoc maximè, quod ager decumanus prouinciæ Siciliæ propter istius auaritiam desertus est. neq; id solum accidit, vt hi minus multis iugis erant, siqui in agris remanserunt: sed etiam, vt permulti locupletes homines, magni, & nauaratores, agros latos, ac fertiles desererent, totasque arationes derelinquerent. id adeò sciri facillimè potest ex literis publicis ciuitatum: propterea quod lege Hieronica numerus aratorum quotannis apud magistratus publicè subscribitur. Recita tandem, quot acceperit aratores agri Leontini Verres. OCTVAGINTA TRES. Quot anno tertio profiteatur. TRIGINTA DVO. Vnum & quinquaginta aratores ita video deiectos, vt his ne vicarii quidem successerint. Quot aratores adueniente te fuerunt agri Muticensis, videamus ex literis publicis. CENTVM OCTVAGINTA OCTO. Quid anno tertio? CENTVM ET VNVS. Octuaginta septē aratores vnus ager istius iniuria desiderat, atq; adeò nostra Resp. quoniam illa populi R. vectigalia sunt, hunc tot patrum familiæ numerum desiderat, & reposcit. Ager Herbitensis primo anno habuit aratores ducentos quinquaginta septem, tertio centum viginti. hinc centum triginta-septem patrefamiliæ extorres profugerūt. Agyrinensis ager quorum hominum? quàm honestorum? quàm locupletium? ducentos quinquaginta aratores habuit primo anno Præturæ tuæ. quid tertio anno? octuaginta, quemadmodum Legatos Agyrinenses recitare ex publicis literis audistis. Prò dii immortales, si ex prouincia tota centum septuaginta eiecisses, possēsne seueris iudicibus saluus esse? vnus ager Agyrinensis cētum septuaginta aratoribus inanius cum sit, vos coniecturam totius prouinciæ non facietis? atque hoc peræquè in omni agro decumano reperietis: quibus aliquid tamen reliqui fuerit ex magno patrimonio, eos in agris minore instrumēto, minus multis iugis, minores remansisse: quod metuebant, si recessissent, ne reliquas fortunas omnes amitterent: quibus autem iste nihil reliqui, quod perderent, fecerat, eos planè non solum ex agris, verum ex ciuitatibus suis profugisse. Illi ipsi qui remanserant, vix decuma pars aratorum, relicturi agros omnes erāt, nisi ad eos Metellus Roma literas misisset, decumas lege Hieronica venditurum: & nisi ab iis hoc petiuisset, vt sererent quamplurimum: quod illi semper sui causa fecerant, cum eos nemo rogaret, quandiu intelligebāt sese sibi, & populo R. non Verri, & Apronio serere, impendere, laborare. Iam verò Iudices, si Siculorum fortunas negligitis: si, quemadmodum socii populi R. à magistratibus nostris tractentur, non laboratis: at vos communem populi R. causam suscipite, atque defendite. Eiectos aratores esse dico: agros vectigales vexatos, atque exinanitos à Verre: populatam, vexatamque prouinciā: hæc omnia doceo literis ciuitatū, & priuatis priorum virorum testimoniis. Quid vultis amplius? num expectatis, dum L. Metel-

lus; is qui multos in istum testes imperio, & potestate deterruit, idem absens de istius scelere, improbitate, audacia testimonium dicat? non, opinor. At is optimè, qui successit isti, potuit cognoscere. ita est, verum amicitia impeditur. At debet nos certiores facere, quo pacto se habeat prouincia. debet: veruntamen non cogitur. Num quis in Verrem L. Metelli testimonium requirit? nemo. num quis postulat? non, opinor. Quid, si testimonio L. Metelli, ac literis hæc omnia vera esse docebo? quid dicetis? vtrum Metellum falsum scribere, an amicum lædendi esse cupidum? an Prætorem, quemadmodum prouincia afflictæ sit, nescire? Recita literas L. Metelli, quas ad Cn. Pompeium, & M. Crassum Coss. quas ad M. Mummius Præt. quas ad vrbanos Quæstros misit.

EPISTOLA L. METELLI. DECUMAS FRUMENTI LEGE HIERONICA VENDIDI. Cùm scribit se lege Hieronica vendidisse, quid scribit? ita se vendidisse, vt omnes præter Verrem. Cùm scribit lege Hieronica vendidisse, quid scribit? se, per istum erepta, Siculis maiorum nostrorum beneficia, ius ipsorum, conditionem societatis, amicitia, foederum reddidisse. dicit, quanti cuiusque agri decumas vendiderit. deinde quid scribit? Recita de epistola reliqua. SUMMA VI OPERA DATA EST A ME, VT QUAMPLVRIMO DECUMAS VENDEREM. Cur igitur Metelle non ita magno vendidisti? quia desertas arationes, inanes agros, prouinciam miseram, perditamque offendi. Quid? id ipsum quod satum est, qua ratione quisquam, qui sereret, inuētus est? Recita literas. Ait se misisse, & confirmasse, suam interposuisse auctoritatem. Tantum quod aratoribus Metellus obfides non dedit, se non vlla in re Verri similem futurum. At quid est tandem, in quo se laborasse dicat? Recita. VT ARATORES, QUI RELIQVI ERANT, QUAMPLVRIMVM SERERENT. Qui reliqui, quid hoc est? reliqui, quo ex bello? qua ex vastitate? quænam in Sicilia tanta clades, aut quod bellum tam diuturnum, tam calamitosum te Prætore versatum est, vt is qui tibi successerit, reliquos aratores collegisse, & recreasse videatur? Cùm bellis Carthaginensibus Sicilia vexata est, & post nostram, patrûmque memoriam, cùm bis in ea prouincia magna fugitiuorum copia versata sint: tamen aratorum internicio facta nulla est. tum semete prohibita, aut messe amissa, fructus annuus interibat: tamen incolumis numerus manebat dominorum, atque aratorum. tum qui M. Leuino, aut P. Rupilio, aut M. Aquilio Prætoribus in eam prouinciam successerant, aratores reliquos non colligebat. Tatone plus Verres cum Apronio prouinciæ Sicilia calamitatis importauit, quam aut Hasdrubal cum Pœnorum exercitu, aut Athenio cum fugitiuorum maximis copiis, vt temporibus illis, simul atque hostis superatus esset, ager araretur omnis, neque aratori Prætor per literas supplicaret, neque eum præfens oraret, vt quamplurimum sereret: nunc autem ne post abitum quidem huius importunissimæ pestis quisquam reperiretur, qui sua voluntate araret? pauci essent reliqui, qui L. Metelli auctoritate in agros, atque ad suum larem familiarem redirent? His te literis homo audacissime atq; mentissime iugulatum sentis: nō vides, cùm is qui tibi successit, aratores reliquos appelleret, hoc eum disertè scribere, reliquos hos esse, non ex bello, neque ex aliqua huiusmodi calamitate, sed ex tuo scelere, importunitate, avaritia, crudelitate? Recita cætera. TAMEN PRO EO, VT ET TEMPORIS DIFFICULTAS, ARATORVMQVE PENURIA TVLIT. Aratorum, inquit, penuria. si ego accusator toties de re eadem dicerem, vereretur ne animos vestros offenderet iudices. Clamat Metellus: Nisi literas misissem, non est satis: Nisi præfens confirmassem, ne id quidem satis est. Reliquos, inquit, aratores, reliquos? propè lugubri verbo calamitatem prouinciæ Sicilia significat. addit: Aratorum penuria. Expectate etiam expectate, si potestis, auctoritatem accusationis meæ. dico aratores istius avaritia eiectos: scribit Metellus reliquos ab se esse confirmatos. Dico agros relictos, arationesque desertas esse: scribit Metellus aratorum esse penuriam. hoc cùm scribit, illud ostendit, deiectos, eiectos, fortunis omnibus expulsos esse populi R. socios, atq; amicos. quibus si qua calamitas propter istum saluis vectigalibus

nostris accidisset: animaduerrere in eum vos oportebat, præsertim cùm ea lege iudicaretis, quæ sociorum causa esset constituta. Cùm verò perditis, profligatisque sociis vectigalia populi R. sint deminuta, res frumentaria, cōmeatus, copiarum, salus vrbis, atque exercituum nostrorum in posteritatem istius avaritia interiit: saltem commoda Populi Rom. respicite, si sociis fidelissimis prospicere non laboratis. Atq; vt intelligatis ab isto præ lucro, prædæque præfenti nec vectigalium, nec posteritatis habitam esse rationem: cognoscite quid ad extremum scribat Metellus. in reliquum tempus ait se vectigalibus prospexisse. Non scriberet se vectigalibus prospexisse, nisi hoc vellet ostendere, te vectigalia perdidisse. quid enim erat, quod vectigalibus prospiceret Metellus in decumis, & in tota re frumentaria, si iste non vectigalia populi R. suo quæstu peruertisset? Atque ipse Metellus, qui vectigalibus prospicit, qui reliquos aratores colligit, quid assequitur, nisi hoc, vt arēt, si qui possunt, quibus aratrum saltem aliquod satelles istius Apronius reliquum fecit: qui tamen in agris spe, atque expectatione Metelli remanserunt? Quid cæteri Siculi? quid ille maximus numerus aratorum, qui non modò ex agris eiecti sunt, sed etiam ex ciuitatibus suis, ex prouincia, denique bonis, fortunisque omnibus ereptis profugerunt: qua ratione ii reuocabuntur? Quot Prætorum innocentia, sapientiaque opus est, vt illa aratorum multitudo aliquando in suis agris, ac sedibus collocetur? Ac ne miremini tantam multitudinem profugisse, quantam ex literis publicis, aratorumque professionibus cognouistis: scitote tantam acerbiter istius, tantum scelus in aratores fuisse (incredibile dictu est iudices: sed & factum, & tota Sicilia perulgatum) vt homines propter iniurias, licentiamque Decumanorum mortem sibi ipsi consciuerint. Centuripinum Dioclem, hominem locupletem, suspendisse se constat, quo die sit ei nunciatum Apronium decumas redemisse. Dyrrachinum primum ciuitatis eadem ratione mortem oppetisse, dixit apud vos homo nobilissimus Archonidas Elorinus, cùm audisset tantum Decumanum professum esse ex edicto istius sibi deberi, quantum ille bonis suis omnibus efficere non posset. Hæc tu, tametsi omnium hominum dissolutissimus, crudelissimusque semper fuisti, tamen nunquam perpetere, propterea quod illi gemitus, luctusque prouinciæ ad tui capitis periculum pertinebant: non inquam perpetere, vt homines iniuriæ tuæ remedium morte, ac suspendio quærerent, nisi ea res ad quæstum, & ad prædam tuam pertineret. Quid, illud perpetere? attendite iudices: omnibus enim neruis mihi contendendum est, atque in hoc laborandum, vt omnes intelligant, quàm improbam, quàm manifestam, quàm confessam rem pecunia redimere conetur. Graue crimen est hoc, & vehemens, & post hominum memoriam, iudiciaque de pecuniis repetundis constituta grauissimum, Prætorem populi R. socios habuisse Decumanos. Non hoc nunc primum audit priuatus de inimico, reus ab accusatore: iam antea in sella sedens Prætor, cùm prouinciam Siciliam obtineret, cùm ab omnibus non solum id quod cōmune est propter imperium, sed etiam id quod istius præcipuum est, propter crudelitatem metueretur, millies audiuit, cùm eius animum ad persequendum non negligentia tardaret, sed conscientia sceleris, avaritiæque suæ refrenaret: loquebantur enim Decumani palam, & præter cæteros is, qui apud istum plurimum poterat, maximosque agros populabatur, Apronius: perparuum ex illis magnis lucris ad sese peruenire, Prætorem esse socium. Hoc cùm palam Decumani tota prouincia loquerentur, tuumque nomen in re tam turpi, nefariaque interponerent: nihilne tibi venit in mentem existimationi tuæ consulere? nihil denique capiti, ac fortunis tuis prouidere? cùm tui nominis terror in auribus, animisque aratorum versaretur, cùm Decumani aratoribus ad pactiones faciendas non suam vim, sed tuum scelus, ac nomen opponerent: & quod iudicium Romæ tam dissolutum, tam perditum, tam nummarium fore putasti, quo ex iudicio te vlla salus seruare posset? cùm planum fieret, decumis contra instituta legis, consuetudinemque omnium venditis, in aratorum bonis fortunisque diripiendis Decumanos dicitasse tuas esse partes,

tuam rem, tuam prædam, idque te tacuisse, & cum dissimulare non posses, potuisse tamen perpeti, & perferre, quod magnitudo lucri obscuraret periculi magnitudinem, plusque aliquanto apud te pecuniæ cupiditas, quam iudicii metus posset. Esto: cætera negare non potes. Ne illud quidem tibi reliquum fecisti, ut hoc posses dicere, nihil eorum te audisse, nihil ad tuas aures de infamia tua peruenisse. Querebantur cum luctu, & gemitu aratores. tu id nesciebas? Fremebat tota prouincia, nemo id tibi renuntiabat? Romæ querimoniam de tuis iniuriis, conuentusque habebantur. Ignorabas hæc? ignorabas hæc omnia? quid cum palam Syracusis te audiente, maximo conuentu, P. Rubrius Q. Apronium sponcione laceffiuit, ni Apronius dicitaret, te sibi in decumis esse socium: hæc te vox non perculit? non perturbauit? non, ut capiti, & fortunis tuis prospiceres, excitauit? tacuisti, sedasti etiam lites illorum: & sponcio illa ne fieret, laborasti. Pro dii immortales, hoc aut innocens homo perpeti potuisset: aut quauis nocens, qui modo iudicia Romæ fore putaret, non aliqua se simulatione existimationi hominum venditasset: Quid est hoc? sponcio fit de capite, ac fortunis tuis: tu sedes, & quiescis: non persequeris: non perseueras: non perquiris, cui dixerit Apronius: quis audierit? unde hoc natum? quemadmodum prolatum sit? Si quis tibi ad aurem accessisset, & dixisset Apronium dicitare, te sibi esse socium: commoueri te oportuit, vocare Apronium, nec illum antè tibi satisfacere, quam tu omnium existimationi satisfecisses. Cum verò in foro celeberrimo, tanta frequentia, hoc verbo, & simulatione Apronio, re vera tibi obiectum esset: tu vnquam tantam plagam tacitus accipere potuisses, nisi hoc ita statuisses, in re tam manifesta quicquid dixisses, te deterius esse facturum: Quæstos, Legatos, Præfectos suos, Tribunos multi missos fecerunt, & de prouincia decedere iusserunt, quod eorum culpa se minus commodè audire arbitrarentur, aut quod peccare illos aliqua in re iudicarent. tu Apronium, hominem vix liberum, cõtaminatum, perditum, flagitiosum, qui non modò animum integrum, sed ne animam quidem puram conseruare potuisset, eum in tanto tuo dedecore profecto ne verbo quidem grauiore appellasses, neque apud te tam sancta religio societatis fuisset, ut tui capitis periculum negligeres, nisi rem tam notam esse omnibus, & tam manifestam videres? Cum eodem Apronio postea P. Scandilius eques R. quem vos omnes nostis, eadem sponcionem de societate fecit, quam Rubrius facere voluerat. institit, oppressit, nõ remisit: facta est sponcio HS v mil. Cœpit Scandilius Recuperatores, aut iudicem postulare. Satisne vobis Prætori improbo circũdati cancelli videntur in sua prouincia, immò verò in sella, ac tribunali, ut aut de suo capite iudicium fieri patiatur præfens, ac sedens: aut confiteatur se omnibus iudiciis conuinci necesse esse? Sponcio est, ni te Apronius in decumis socium esse dicat: prouincia tua est: ades: abs te iudiciũ postulatur. Quid facis? quid decernis? Recuperatores dicis te daturũ. Bene agis. tamen si qui erunt tantis ceruicibus Recuperatores, qui audeant in prouincia, cum Prætor adsit, non solũ cõtra voluntatem eius, sed etiam cõtra fortunas iudicare? Verum esto, manifesta res est: cum nemo esset, quin hoc se audisse liquidò diceret, locupletissimus quisque certissimus testis esset: nemo erat Sicilia tota, qui nesciret decumas esse Prætoris: nemo, qui non audisset ita Aproniũ dicitasse. Præterea conuētus honestus Syracusis, multi equites R. viri primarii, ex qua copia Recuperatores reiici oporteret, qui aliter iudicare nullo modo possent. Instat Scandilius postulare Recuperatores. tũ iste homo innocens, qui illã suspensionem leuare, atque ab se remouere cuperet, Recuperatores dicit se de cohorte sua daturum. Pro deũ hominũq; fidem, quem ego accuso: in quo meam industriam, ac diligentiam spectari volo? Quid est, quod ego dicendo, aut cogitando efficere, aut assequi debeam? Teneo, teneo inquã in mediis vectigalibus populi R. in ipsis fructibus prouinciæ Siciliae furem manifestè auerretẽ rem frumentariã omnem, pecuniã maximã: teneo inquã ita, ut negare nõ possit: nam quid hic dicet? sponcio facta est cum cognitore tuo Apronio de fortunis tuis omnibus, ni sociũ se tibi in decumis esse dicitaret. Expectant

omnes, quantæ tibi ea res curæ sit, quemadmodum hominum existimationi te, atque innocentiam tuam probari velis. Hic tu medicum, & aruspicem, & præconem tuum Recuperatores dabis? aut etiam illum ipsum, quem tu in cohorte tua Cassianum iudicem habebas, si qua res maior esset, Papium Potamonem, hominem seuerum, ex veteri illa equestri disciplina? Scandilius postulare de conuentu Recuperatores. tum iste negat se de existimatione sua cuiquam, nisi suis commissurum. Negotiatores putant esse turpe, id forum sibi iniquum eiurare, vbi negotientur. Prætor prouinciam suam totam sibi iniquam eiurat. O impudentiam singularem. Hic postulat se Romæ absolui, qui in sua prouincia iudicauit se absolui nullo modo posse, qui plus existimet apud lectissimos senatores pecuniam, quam apud tres negotiatores metum valere. Scandilius verò negat sese apud Artemidorum Recuperatorem verbum esse facturum, & tamen auget, atque onerat te bonis conditionibus, si tu vti velis. Si ex prouincia Sicilia tota statuas idoneum iudicem, aut Recuperatorem nullum posse reperiri, postulat à te, ut Romam reiicias. Hic enim verò tu exclamas, hominem improbum, qui postulet ibi de tua existimatione iudiciũ fieri, vbi te inuidiosum esse intelligebat: negas te Romam reiecturum: negas de conuentu Recuperatores daturum, cohortem tuam proponis. Scandilius rem se totam relicturum dicit, & suo tempore esse rediturum. Quid tu ibi tum? quid facis? Scandilium cogis: quid? sponcionem acceptam facere? impudenter tollis expectatum existimationis tuæ iudicium. non facis. Quid ergo? Apronius permittis, ut, quos velit, de cohorte sumat Recuperatores: indignum, vni potius ex iniquis sumendi, quam vtriusque ex æquis reiiciendi fieri potestatem. neutrum facis eorum. Quid ergo? est aliquid, quod improbius fieri potest: cogit enim Scandilium quinque illa millia nummum dare, atque adnumerare Apronio. Quid potuit elegatius facere Prætor cupidus existimationis bonæ, qui ab sese omnem suspicionem propulsaret, qui se eripere ex infamia cuperet? adductus erat in sermonem, inuidiam, vituperationem: dicitaret homo improbus, atque impurus Apronius, socium esse Prætoris: venerat res in iudicium, atque discrimen: potestas erat isti homini integro, atque innocenti data, ut, in Aproniũ cum animaduertisset, sese grauissima leuaret infamia. Quid excogitat pœnæ? quid animaduersionis in Aproniũ? cogit Scandilium Apronio ob singularem improbitatem, atque audaciam, prædicationemque nefariæ societatis, HS v millia mercedis nomine, ac præmii dare. Quid interfuit homo audacissime, vtrũ hoc decerneres, quod Apronius dicitaret, an tu de te profiterere, ac dicitares? quem hominem, si quis pudor in te, atque adeo si quis metus fuisset, sine supplicio dimittere non debuisti, hunc abs te sine præmio discedere noluit. Omnia simul intelligere potuistis iudices ex hoc vno crimine Scandiliano: primum, hoc nõ esse Romæ natum de societate decumarum, nõ ab accusatore fictum, nõ, ut solemus interdum in defensionibus dicere, crimen domesticum, ac vernaculum, non ex tempore periculi tui constitutum, sed vetus, excogitatum iam, & te Prætoris iactatum, & nõ ab inimicis Romæ compositum, sed Romam de prouincia exportatũ. Simul intelligi potest illud istius in Apronium studiũ, Apronii de isto non modò confessio, verum etiam cõmemoratio. Eodem accedit, quod hoc quoque intelligere potestis, istũ statuisse in prouincia sua, existimationis suæ iudicium extra cohortem suam committendum fuisse nemini. Ecquis est iudex, cui nõ ab initio decumani criminis persuasum sit, istum in aratorũ bona, fortunãque impetum fecisse? Quis hoc non ex eo statim iudicauit, quod ostendi, istum decumas noua lege, atque adeo nulla lege, contra omniũ cõsuetudinem, atque instituta vendidisse? Verum ut istos ego iudices tam seueros, tam diligentes, tam religiosos non haberem, ecquis est ex iniuriarum magnitudine, improbitate decretorum, iudiciorũ iniquitate, qui hoc non iandudum statuerit, & iudicarit? Etiã sanè sit aliquis dissolutior in iudicando, legũ, officii, Reip. sociorum, atque amicorum negligentior: quid is, possitne de istius improbitate dubitare, cum tãta lucra facta, tam iniquas pactiones vi, & metu expressas cognouerit?

cum tanta præmia, ciuitates, vi, atque imperio, virgarum, ac mortis metu non modò Apronio, atque eius similibus, verum etiam Veneriis seruis dare coactas? quòd si quis fociorum incommodis minus mouetur: si quem aratorum fugæ, calamitates, exilia, <sup>111</sup> suspendia denique non permouent: non possum dubitare, quin is tamen, cum vastatam Siciliam, relictos agros ex ciuitatum literis, & epistola L. Metelli cognouerit, statuat fieri non posse, vt de isto non seuerissimè iudicetur. Erit etiam aliquis, qui hæc omnia dissimulare, ac negligere possit. Attuli sponsones ipso præsentate factas de decumarum societate, ab ipso prohibitas iudicari. Quid est, quod posset quisquam manifestius hoc desiderare? non dubito, quin vobis satisfecerim iud. veruntamen progrediar longius: non mehercule quò magis hoc vobis persuadeatur, quàm iam persuasum esse confido: sed vt ille aliquando impudentiæ suæ finem faciat, aliquando desinat, ea se putare posse emere, quæ ipse semper habuit venalia, fidem, iusiurandum, veritatem, officium, religionem: desinant amici eius ea dictitare, quæ detrimento, maculæ, inuidiæ, infamiæ nobis omnibus esse possint. at qui amici? O miserum, atque inuidiosum, offensumque paucorum culpa, atque indignitate ordinem senatorium. Albam AEmilium sedentem in faucibus macelli loqui palàm, vicisse Verrem, emptos habere iudices, alium <sup>112</sup> HS cccc millibus, alium HS D: quem minimo, ccc: atque ei cum responsum esset, fieri non posse, multos testes esse dicturos, me præterea causæ non defuturum, Licet hercules, inquit, omnes omnia dicant: in illo nisi ita res manifesta erit allata, vt responderi nihil possit, vicimus. Bene agis Alba: ad tuam veniam conditionem, nihil putas valere in iudiciis coniecturam, nihil suspicionem, nihil antea vitæ existimationem, nihil bonorum virorum testimonia, nihil ciuitatum authoritates, ac testimonia, literas manifestas quæris. non quæro iudices Cassianos, veterem iudiciorum seueritatem non requiro: vestram in hoc fidem, dignitatem, religionem in iudicando non imploro: Albam habebō iudicem, eum hominem, qui se ipse scurram improbissimum existimari vult, qui à scurris potius semper gladiator, quàm scurra appellatus sit. <sup>114</sup> Afferam rem eiusmodi in decumis, vt Alba fateatur, istum in re frumentaria, & in bonis aratorum apertè, palàmque esse prædatum. Decumas agri Leontini magno dicit se vendidisse. ostendi iam illud initio, non existimandum magno vendidisse eum, qui verbo decumas vendiderit, re, & conditione, & lege, & edicto, & licentia Decumanorum decumas aratoribus nullas reliquas fecerit. etiam illud ostendi, vendidisse alios magno decumas agri Leontini, cæterorumque agrorum, & lege Hieronica vendidisse, & pluris etiam, quàm te, vendidisse, nec aratorem quenquam esse questum: nec enim fuit quod quisquam queri posset, cum lege æquissimè scripta venirent. neque illud vnquam aratoris interfuit, quanti decumæ venirent: non enim ita est, vt, si magno venierint, plus arator debeat: si paruo, minus. vt frumenta nata sunt, ita decumæ veneunt. Aratoris autem interest, ita se frumenta habere, vt decumæ quam plurimo venire possint. dum arator ne plus decuma det, expedit ei decumam esse quàm maximam. Verum hoc, vt opinor, esse vis caput defensionis tuæ, magno te decumas vendidisse, agri verò Leontini, qui plurimum efficit, tritici mod. <sup>115</sup> ccxvi millibus. si doceo, pluris aliquanto potuisse te vendere, neque his voluisse addicere, qui contra Apronium licerentur, & Apronio multo minoris, quàm aliis potueris, tradidisse: si hoc doceo, poteritne te Alba, tuus antiquissimus nō solum amicus, verum etiam amator, absoluere? Dico equitem R. hominem in primis honestum, Q. Minutium cum sui similibus, ad decumas agri Leontini tritici mod. non M, non MM, non MMM, sed ad vnas vnus agri decumas tritici mod. mill. xxx voluisse addere, & ei potestatem emendi non esse factam, ne res abiret ab Apronio. Negare hoc, nisi fortè negare omnia constituisti, nullo modo potes. palàm res gesta est, maximo conuentu, Syracusis: testis est <sup>116</sup> tota prouincia, propterea quòd vndiq; ad emendas decumas solent eò conuenire. Quod siue fateris, siue conuinceris: quot & quàm manifestis in rebus tenere, non vides?

Primum tuam rem illam, & prædam fuisse: nam nisi ita esset, cur tu Apronium malebas, quem omnes tuum procurare in decumis negotium loquebantur, quàm Minutium decumas agri Leontini fumere? Deinde immensum, atque infinitum lucrum esse factum: nam si xxx mod. tritici tu commotus non esses, certè hoc idem lucri Minutius Apronio libèter dedisset, si ille accipere voluisset. Quantam igitur illi spem prædæ propositam arbitramur fuisse, qui tantum præsens lucrum nulla opera insumpta contempserit, atque despexerit? deinde ipse Minutius nunquam tanti habere voluisset, si decumas tu lege Hieronica venderes: sed quòd tuis nouis edictis, & iniquissimis institutis plus aliquanto se, quàm decumas ablaturum videbat, iccirco longius progressus est. At Apronio semper plus etiam multo abs te permissum est, quàm quòd edixeras. Quantum igitur questum putamus factum esse per eum, cui quiduis licitum sit, cum tantum lucri voluerit addere is, cui, si decumas emisset, idem non liceret? Postremò illa quidem certè tibi præcisa defensio est, in qua tu semper omnia tua furta, atque flagitia latere posse arbitratus es: magno te decumas vendidisse, plebi R. consuluisse, annonæ prospexisse. non potest hoc dicere is, qui negare non potest, se vnus agri decumas xxx millib. mod. minoris quàm potuerit, vendidisse. Vt etiam, si tibi hoc concedam, Minutio ideo te non tradidisse, quòd iam addixisses Apronio (aiunt enim te ita dictitare: quod ego expecto, cupioque te ita illud defendere) verum vt ita sit: tamen non potes hoc quasi præclarum aliquid prædicare, magno te decumas vendidisse, cum fuisse fateare, qui multo pluris voluerint emere. Tenetur ergo iam, iudices, & manifestò tenetur auaritia, cupiditas hominis, scelus, improbitas, audacia. quid, si hæc quæ dico, ipsius amici, defensorisque iudicarunt? quid vultis amplius aduentu L. Metelli Prætoris, cum omnes eius comites iste sibi suo illo panchrestò medicamento amicos reddidisset, aditum est ad Metellum: eductus est Apronius: eduxit vir primarius C. Gallius senator: postulauit à Metello, vt ex edicto suo iudicium daret in Apronium, quòd per vim, aut metum abstulisset, quam formulam Octavianam & Romæ Metellus habuerat, & habebat in prouincia: non impetrat, cum hoc diceret Metellus, præiudicium à se de capite C. Verris per hoc iudicium nolle fieri. Tota Metelli cohors, hominum non ingratorum, aderat Apronio: C. Gallius, homo nostri ordinis, à suo familiarissimo L. Metello iudicium ex edicto non potest impetrare. Non reprehendo Metellum: pepercit homini amico, & quemadmodum ipsum dicere audiui, necessario. non reprehendo inquam Metellum: sed hoc miror, quomodo, de quo homine præiudicium noluerit fieri per Recuperatores, de hoc ipso non modò præiudicari, verum grauissimè, ac vehementissimè iudicari. primum enim, si Aproniū absolutum iri putaret, nihil erat, quod vllum præiudicium vereretur: deinde, si, còdemnato Apronio, coniunctam cum eo Verris causam omnes erant existimaturi, Metellus quidem certè iam hoc iudicabat, eorum rem, causamque esse coniunctam, qui statuerit, Apronio condemnato, de isto præiudicium futurum. Et simul vna res vtrique rei est argumento: & aratores vi, & metu coactos Apronio multo plus, quàm debuerint, dedisse: & Apronium istius rem suo nomine egisse, cum L. Metellus statuerit, non posse Apronium condemnari, quin simul de istius scelere, atque improbitate iudicaretur. Venio nunc ad epistolam Timarchidis, liberti istius, & accensi. de qua cum dixero, totum hoc crimen decumanum peroraro. Hæc epistola est iudices, quam nos Syracusis in adibus Apronii, cum literas conquireremus, inuenimus. missa est, vt ipsa significat, ex itinere, cum Verres iam de prouincia decessisset, Timarchidis manu scripta. Recita epistolam Timarchidis. <sup>117</sup> TIMARCHIDES VERRIS ACCENSUS APRONIO SALVTEM DICIT. Iam hoc quidem non reprehendo, quòd ascripsit, accensus: cur enim sibi hoc scribæ soli fumant? L. Papius scriba. volo ego hoc esse commune accensorum, licitorum, viatorum. FAC DILIGENTIAM ADHIBEAS, QUOD AD EXISTIMATIONEM PRÆTORIS ATTINET. Commendat Apronio Verrem, <sup>118</sup> 1212.iii.

& hortatur vt inimicis eius resistat. Bono præsidio munitur existimatio tua, siquidem in Apronii constituitur diligentia, atque authoritate. HABES VIRTUTEM, ATQUE ELOQUENTIAM. Quàm copiosè laudatur Apronius à Timarchide: quàm magnificè: cui ego non putem illum placere oportere, qui tantopere Timarchidi probatus sit: HABES, SVMPVTVM VNDE FACIAS. Necessè est, quod redundarit de vestro frumentario quæstu, ad illum potissimum, per quem agebatis, defluxisse. SCRIBAS, APPARITORES RECENTES ARRIPE: CVM L. VVLTEIO, QVI PLVRIMVM POTEST, CAEDE, CONCIDE. Videte, quàm valde malitiæ suæ cõfidat Timarchides, qui etiam Apronio improbitatis præcepta det. iam hoc, cæde, concide, nõne verba domo patroni depromere videtur ad omne genus nequitia commodata: VOLO MI FRATER FRATERCVLO TVO CREDAS. Consorti quidem in lucris, atque furtis, gemino, & simillimo nequitia, improbitate, audacia. IN COHORTE CHARVS HABERE. Quid est hoc, in cohorte: quò pertinet: Apronium doces: quid: in vestram cohortem te monitore, an sua sponte peruenerat: QVOD CUIQUE OPVS SIT, OPPONE. Qua impudentia putatis eum in dominatione fuisse, qui in fuga tam improbus sit: ait, omnia pecunia effici posse: dare, profundere, opponere, si velis vincere. non hoc mihi tam molestum est Apronio suadere Timarchidem, quàm quòd hoc idem patrono suo præcipit. TE POSTVLANTE OMNES VINCERE SOLENT. Verre quidem Præto, non Sacerdote, non Peduceo, nõ ipso Metello. SCIS METELLVM SAPIENTEM ESSE. Hoc verò ferri iam non potest, irrideri viri optimi L. Metelli ingenium, & contemni, ac despici à fugituo Timarchide. SI VVLTEIUM HABEBIS, OMNIA LVDIBVNDVS CONFICIES. Hic vehementer errat Timarchides, qui aut Vulteium pecunia corrumpi putet posse, aut Metellum vnus arbitrato gerere Præturam. sed errauit coniectura domestica, quia multos per se, & per alios multa ludibundos libidinose apud Verrem effecisse vidit. ad omnes eosdem patere aditus arbitratur. facilius vos efficiebatis ludibundi quæ volebatis à Verre, quòd multa eius ludorum genera noratis. INCVLCATVM EST METELLO ET VVLTEIO, TE ARATORES EVERTISSE. Quis istuc Apronio attribuebat, cum aratorem aliquem euerterat: aut Timarchidi, cum ob iudicandum, aut decernendum, aut imperandum aliquid, aut remittendum pecuniam acceperat: aut Sestio licitori, cum aliquem innocentem securi percusserat: nemo. omnes ei Verri tunc attribuebant, quem nunc condemnari volunt. OBTVDERVNT EIVS AVRES, TE SOCIVM PRÆTORIS FVISSE. Vidēsne, hoc quàm clarum sit, & fuerit: cum etiam Timarchides hoc metuat: concedes ne, non hoc crimen nos in te confingere, sed iam pridem ad crimen aliquam defensionem libertum quærere: Libertus, & accensus tuus, & tibi, ac liberis tuis omnibus in rebus coniunctus, ac proximus, ad Apronium scribit, vulgo esse ab omnibus ita demonstratum Metello, tibi Apronium in decumis socium fuisse. FAC SCIAT IMPROBITATEM ARATORVM. IPSI SVDABVNT, SI DII VOLENT. Quod istuc per deos immortales, aut qua de causa excitatum esse dicamus in aratores tam infestum odium, atque tantum: quantam iniuriam fecerunt Verri aratores, vt eos etiam libertus, & accensus eius tam irato animo his literis insequatur: Neq; ego huius fugitui iudices epistolam vobis recitarem, nisi vt ex ea totius familia præcepta, & instituta, & disciplinã cognosceretis. Videtis, vt moneat Aproniũ, quibus rebus, ac muneribus se insinuet in familiaritatem Metelli, Vulteium corrupat: Scribas, accensumq; pretio delinuat: ea præcipit, quæ vidit: ea monet alienũ hominem, quæ domi didicit ipse. Verum in hoc errat vno, quòd easdem existimat vias ad omnium familiaritates esse munitas. Quãquam meritò sum iratus Metello: tamen hæc quæ vera sunt, dicã. Apronius ipsum Metellum non pretio, vt Verrem, non conuiuio, non muliere, nõ sermone impuro, atq; improbo posset corrumpere. quibus rebus nõ sensim, atq; moderatè ad istius amicitiam adreperat, sed breui

tempore totum hominem, totamq; eius Præturam possederat. Cohortem autem Metelli quam vocat, quid erat quod corrumpere, ex qua in aratorem Recuperatores nulli dabantur: Nam quòd scribit Metelli filium puerum esse, vehementer errat: non enim ad omnes Prætorum filios iidem aditus sunt. O Timarchide, Metelli est filius in prouincia, non puer, sed adolescens bonus, ac pudens, dignus illo loco, ac nomine. Vester ille puer prætextatus in prouincia quemadmodũ fuisset, non dicerem, si pueri esse illam culpam, ac non patris existimarem. tunc, cum te, ac tuam vitam nosses, in Siciliam tecum gradem prætextatum filium ducebas: vt etiam si natura puerum à patris vitiis, atque à generis similitudine abduceret, consuetudo tamen eum, & disciplina degenerare nõ sineret. fac enim fuisse in eo C. Lælii, M. Catonis materiem, atq; indolem: quid ex eo boni sperari, atq; effici potest, qui in patris luxurie sic vixerit, vt nullum vnquam pudicum, neque sobrium conuiuium viderit: qui in epulis quotidianis adulta ætate per triennium inter impudicas mulieres, & intemperantes viros versatus sit: nihil vnquam audiuit à patre, quo prudentior, aut melior esset: nihil vnquam patre agere vidit, quod cum imitatus esset, nõ, id quod turpissimum est, patri similis putaretur: Quibus in rebus non solum filio, verum etiam Reip. fecisti iniuriam: suscepas enim liberos non solum tibi, sed etiam patriæ, qui non modo tibi voluptati, sed etiam qui aliquando vsui Reipub. esse possent. Eos instituere, atque erudire ad maiorum instituta, atque ciuitatis disciplinam, non ad tuas turpitudines debuisti. Esset ex inertis, atque impuro, & improbo parente nauus, & pudens, & probus filius: haberet aliquid abs te Respub. muneris. Nunc pro te Verrem substituiti alterum ciuitati: nisi hoc fortè deterior est, si fieri potest, quòd tu eiusmodi euasisti, non in hominis luxuriosi, sed tantum in furis, ac diuisoris disciplina educatus. Quid isto festiuus fore arbitramur, qui est tuus natura filius, consuetudine discipulus, voluntate similis: quem ego iudices quauis bonum, fortemque facile paterer euadere: non enim me inimicitia commouent, si quæ mihi cum isto futura sint: nam si in omnibus rebus innocens fuero, meique similis, quid mihi istius inimicitia nocebunt: si aliqua in re Verri similis fuero, non magis mihi deerit inimicus, quàm Verri defuit. etenim iudices eiusmodi Respub. debet esse, & erit, seueritate iudiciorum constituta, vt inimicus neque deesse nocenti possit, neque obesse innocenti. Quapropter nullã res est, quam obrem ego istum nolim ex paternis probis, ac vitiis emergere: id quod tametsi isti difficile est, tamen haud scio an fieri possit, præsertim si (vt nunc fit) custodes amicorum eum sectabuntur, quoniam pater tam negligens, ac dissolutus est. Verum huc longius, quàm voluntas fuit, ab epistola Timarchidis digressa est oratio mea. qua recitata, conclusurum me esse crimen decumarum dixeram: ex quo intellexistis, innumerabilem frumenti numerum per triennium auersum à Repub. esse, ereptumque aratoribus. Sequitur, vt de frumento empto vos iudices doceam, maximo, atque impudentissimo furto: de quo dum certa, & pauca, & magna dicam breuiter, attendite. Frumentum emere in Sicilia debuit Verres ex s. c. & ex lege Terentia, & Cassia frumentaria. Emundi duo genera fuerunt: vnum decumarum: alterum, quod præterea ciuitatibus æqualiter esset distributum. Illius decumani tantum, quantum ex primis decumis fuisset. Huius imperati tritici mod. DCCC millia: pretium autem constitutum decumano in modios singulos HS ternos, imperato HS IIII. ita in frumentum imperatum HS duodeuicies in annos singulos Verri decernebatur, quod aratoribus solueret, in alteras decumas ferè ad nonagies. sic per triennium ad hanc frumenti emptionem Siciliensem propè centies & tricies erogatum. Hanc pecuniam tantam, datam tibi ex ærario inopi, atque exhausto, datam ad frumentum, hoc est ad necessitatem salutis, & vitæ, datam, vt Siculis aratoribus, quibus tanta onera Respub. imponeret, solueretur, abs te sic lucrifactam esse dico, vt possim illud probare, si velim, omnem te hanc pecuniam domum tuam auertisse. etenim sic hanc rem totam administraisti, vt hoc quod dico, probari æquissimo iudici possit. Sed

ego habeo rationem authoritatis meæ: meminero, quo animo, quo consilio ad causam publicam accesserim: non agam tecum accusatorie: nihil fingam: nihil cuiquam probari velim me dicente, quod non antè mihimet ipsi probatum sit. In hac pecunia publica iudices hæc insunt tria genera furtorum. Primum eam, cum posita esset apud eas societates, unde erat attributa, binis centesimis fœneratus est: deinde permultis ciuitatibus pro frumeto nihil soluit omnino: postremò sicui ciuitati soluit, tantum detraxit, quatum commodum fuit: nulli, quod debitum est, reddidit. Ac primum hoc ex te quaero. tu, cui publicani è Carpinatii literis gratias egerunt, pecunia publica ex ærario erogata, ex vectigalibus populi R. ad emendum frumentum attributa, fueritne tibi quaestui: pensitaritne tibi binas centesimas? credo te negaturum: turpis enim est, & periculosa confessio. mihi autem hoc perarduum est demonstrare: quibus enim testibus? publicani tractati honorificè sunt: tacebunt. literæ eorum decreto Decumanorum remotæ sunt. Quò me igitur vertam? rem tam improbam, crimen tantæ audaciæ, tantæque impudètiæ propter inopiam testium, ac literarum prætermittam? Non faciam iudices: utar teste: quo? P. Vectio Chilone, homine equestri ordinis honestissimo, atque ornatissimo: qui isti ita amicus & necessarius est, ut etiam si vir bonus non esset, tamè quod contra istum diceret, graue videretur: ita vir bonus est, ut, etiam si inimicissimus isti esset, tamen eius testimonio credi oporteret. Admiratur & expectat, quidnam Vectius dicturus sit. nihil dicet ex tempore, nihil ex sua voluntate, nihil, ut ei vtrunvis licuisse videatur. Misit in Siciliam literas ad Carpinatium, cum esset magister scripturæ, & sex publicanorū: quas ego Syracusis in literarum missarum libris, apud magistrum Tullium familiarem tuum inueni: quibus ex literis impudentiam fœneratoris quaeso cognoscite. LITERAE MISSAE L. VECTII, L. SERVILII, C. ANTISTITIS MAGISTRO RVM. Præsto se tibi ait futurum Vectius, & obseruaturum quemadmodum rationes ad ærarium referas: ut, si hanc ex fœnore populo pecuniam non retuleris, reddas societati. Possumus hoc teste, possumus P. Seruili, & C. Antistitis magistrorum literis, primorum hominum, atque honestissimorum, possumus authoritate societatis, cuius literis utimur, quod dicimus obtinere: an aliqua firmiora, aut grauiora quaerenda sunt? Vectius tuus familiarissimus, Vectius tuus affinis, cuius forem habes in matrimonio, tuæ frater uxoris Vectius, frater tui Quaestoris testatur tuum impudentissimum furtum, certissimumque peculatum: nam quo alio nomine pecuniæ publicæ fœneratio est appellanda? \* Recita reliqua. Scribam tuum dicit Verres huius perscriptorem fœnerationis fuisse. Ei quoque magistri minantur in literis. & casu scribæ tum duo magistri fuerunt cum Vectio. Binas centesimas ab se ablatas ferendum non putant: & rectè non putant: quis enim hoc fecit vnquam, quis denique conatus est facere, aut posse fieri cogitauit, ut, cum senatus publicanos vsura sæpe iuuisset, magistratus à publicanis pecuniam pro vsuris aueret auferre: Certè huic homini spes nulla salutis esset, si publicani, hoc est si equites R. iudicarent. minor esse cura nunc iudices vobis disceptantibus debet, & tanto minor, quanto est honestius alienis iniuriis, quam re sua commoueri. Quid ad hæc respondere cogitas? vtrum factum negabis, an tibi hoc licitum esse defendes? Negare què potes? an ut tanta authoritate literarum, tot testibus publicanis conuincere? Licuisse verò què? si mehercule te tuam pecuniam, non populi R. in prouincia fœneratum docerem, tamen effugere non posses. Sed publicam, sed ob frumetum decretam, sed à publicanis fœnore accepto, hoc licuisse cuiquam probabis, quo non modò cæteri, sed ipse nihil audacius, improbiusque fecisti? Non mehercule hoc, quod omnibus singulare videtur, de quo mihi deinceps dicendum est, possum iudices dicere audacius esse, aut impudentius, quod permultis ciuitatibus pro frumeto nihil soluit omnino: maior hæc præda fortasse est: sed illa impudentia certè non minor. Et quoniam de illa fœneratione satis dictum est: nunc de hac tota pecunia auersa quaeso cognoscite. Siciliæ ciuitates multæ sunt iudices ornatæ, atque ho-

nestæ. ex quibus in primis numeranda est ciuitas Halesina: nullam enim reperietis aut officiis fidiorem, aut copiis locupletiolem, aut authoritate grauiorè. huic iste in annos singulos cum sexagena tritici millia modium imperauisset, pro tritico nummos abstulit, quanti erat in Sicilia triticum: quos de publico nummos acceperat, retinuit omnes. Obstupui iudices, cum hoc mihi primum Halesæ demonstrauit in senatu Halesinorum homo summo ingenio, summa prudentia, summa authoritate præditus Halesinus AEnæas: cui senatus dederat publicè causam, ut mihi, fratrique meo gratias ageret, & simul qui nos ea quæ ad iudicium pertinerent, doceret. Demonstrat hanc istius consuetudinem, ac rationem fuisse: cum omnis frumenti copia decumarum nomine penes istum esset redacta, solitum esse istum pecuniam cogere à ciuitatibus, frumetum improbare: quantum frumenti Romam esset mittendum, tantum de suo quaestu, ac de sua copia frumenti mittere. Posco rationes: inspicio literas: video frumenti granum Halesinos, quibus sexagena millia modium imperata erant, nullum dedisse, pecuniam Volcatio, Timarchidi, scribæ dedisse. Reperio genus huiuscemodi iudices prædæ, ut Prætor, qui frumentum emere debebat, non emat, sed vendat: pecunias, quas ciuitatibus distribuere debebat, eas omnes auertat, atque auferat. non mihi iam furtum, sed monstrum, ac prodigium videbatur, ciuitatum frumentum improbare, suum probare: cum suum probasset, pretium ei frumento constituere: quod cum constituisset, id ciuitatibus auferre: quod à populo R. accepisset, tenere. quot vultis esse in vno furto peccatorum gradus? ut, si singulis insistere velim, progredi iste non posset. Improbas frumentum Siculum. quid: ipse quod mittis: peculiarem habes aliquam Siciliam, quæ tibi ex alio genere frumentum suppeditare possit? Cum senatus decernit, ut ematur in Sicilia frumentum, aut populus iubet: hoc, ut opinor, intelligit, ex Sicilia Siculum frumentum apportari oportere. tu, cum ciuitatum Siciliae vulgo omne frumentum improbas, num ex Aegypto, aut ex Syria frumentum Romam mittis? Improbas Halesinum, Cephalitanum, Thermitanum, Amestratinum, Tindaritanum, Herbitense, multarum præterea ciuitatum. quid accidit tandem, ut horum populorum agri frumetum eiusmodi te Præto ferrent, quod nunquam antea: ut neque tibi, neque populo R. posset probari: præsertim cum ex iisdem agris, eiusdemque anni frumentum ex decumis Romam mancipis aduexissent. Quid acciderat, ut ex eodem horreo decumanum probaretur, emptum non probaretur? Dubiumne est, quin ista omnis improbatio cogendæ pecuniæ causa nata sit? Esto: improbas Halesinum: habes ab alio populo, quod probes: eme illud, quod placet: missos fac eos, quorum frumentum improbasti. sed ab iis, quos repudias, exigis tantum pecuniæ, quantum ad eum numerum frumenti satis sit, quem ciuitati imperas. Dubium est, quid egeris? in medimna singula video ex literis publicis tibi Halesinos HS quinos denos dedisse. ostendam ex tabulis locupletissimorum atatorum, eodem tempore neminem in Sicilia plus frumentum vendidisse. Quæ ergo ista ratio, aut quæ potius amentia, frumentum improbare id, quod ex eo loco sit, ex quo senatus, & populus R. emi voluerit: ex eo aceruo, ex quo partem tu idem decumarum nomine probaris? deinde à ciuitatibus pecunias ad emendum frumetum cogere, cum ex ærario acceperis? Vtrum te lex Terentia Siculorum pecunia frumentum emere à Siculis, an populi R. pecunia frumentum ab Siculis emere iussit? iam verò ab isto omnem illam ex ærario pecuniam, quam his oportuit ciuitatibus pro frumento dari, lucrifactam videtis: accipis enim HS x v pro medimno: tanti enim est illo tempore medimnum. retines HS x x i: tanti enim est frumentum Siciliense ex lege æstimatum. Quid interest, vtrum hoc feceris, an frumentum non improbaris, sed frumento probato, & accepto, pecuniam publicam tenueris omnem, neque quicquam vlli dissolueris ciuitati, cum æstimatio legis eiusmodi sit, ut cæteris temporibus tolerabilis Siculis, te Præto etiam grata esse debuerit: est enim modius lege HS i i s æstimatus: fuit autem te Præto, ut in multis epistolis ad amicos tuos gloriaris, HS i i. Sed fuerit HS i i, quo-

niam tu tantum à ciuitatibus in modios singulos exegisti: cum, si solueres Siculis tantum, quantum te populus R. iusserat, aratoribus fieri gratissimum posset: tu non modo eos accipere, quod oportebat, noluisti, sed etiam dare, quod non debebant, coegisti. Atque hæc ita gesta esse iudices cognoscite & ex literis publicis ciuitatum, & ex testimoniis publicis: in quibus nihil fictum, nihil ad tempus accommodatum intelligitis. Omnia quæ dicimus, rationibus populorum non interpositis, neque perturbatis, neque repentinis, sed certis, institutis, ordine relata, atque cõfecta sunt. Recita rationes Halesinorum. Cui pecuniam datam dicit: dic, dic etiam clarius. VOLCATIO, TIMARCHIDE, MEVIO. Quid est Verres? ne illam quidem tibi defensionem reliquam fecisti, mancipis in istis rebus esse versatos, mancipis frumentum improbasse, mancipis pretio cum ciuitatibus decidisse, & eosdem abs te illarum ciuitatum nomine pecunias abstulisse, deinde ipsos sibi frumentum coemisse, nihil hæc ad te pertinere. Mala mehercule, ac misera defensio, Prætorem hoc dicere: Ego frumentum neque attigi, neque inspexi, mancipibus potestatem probandi, improbandique permisi: mancipes à ciuitatibus pecunias extorserunt: ego autem, quam pecuniam populis dare debui, mancipibus dedi. Mala est hæc quidem, ut dixi, defensio criminis: sed tamen hac ipsa tibi, si uti cupias, non licet. vetat te Volcatius, tuæ, tuorumque delicia, mentionem mancipis facere. Timarchides autem columen familiæ vestræ, premit fauces defensionis tuæ: cui simul, & Volcatio pecunia à ciuitate numerata est. Iam verò scriba tuus annulo aureo suo, quem ex his rebus inuenit, ista te ratione uti non sinet. Quid igitur est reliquum? nisi uti fateare, te Romam frumentum emptum Siculorum pecunia misisse, publicam pecuniam domum tuam conuertisse. O consuetudo peccandi quantam habes iucunditatem in improbis, & audacibus, cum pœna abfuit, & licentia consecuta est. Iste in hoc genere peculatus non nunc primum inuenitur, sed nunc demum tenetur. Vidimus huic ab arario pecuniam numerari Quæstori ad sumptum exercitus consularis: vidimus, paucis post mensibus & exercitum, & Consulem spoliatum. illa omnis pecunia latuit in illa caligine, ac tenebris: quæ totam Rempublicam occupauerat. iterum gessit hæreditariam Quæsturam cum A Dolabella: magnam pecuniam auertit: sed eius rationem cum damnatione Dolabellæ permiscuit. Commissa est pecunia tanta Prætori: non reperiatis hominem timidè, nec leuiter hæc improbissima lucra ligurientem: deuorare omnem pecuniam publicam non dubitauit. ita serpit illud insitum in natura malum consuetudine peccandi libera, finem ut audaciæ statuere ipse sibi non possit. Tenetur igitur aliquando, & in rebus tum maximis, tum manifestis tenetur, atque in eam fraudem mihi videtur diuinitus incidisse, non solum ut eas pœnas, quas proxumè meruisset, solueret: sed ut illa etiam scelera eius in Carbonem, & in Dolabellam vindicarentur. Etenim noua quoque alia res extitit iudices in hoc crimine, quæ tollat omnem dubitationem superioris illius decumani criminis. nam, ut illud missum faciam, permultos aratores in alteras decumas, & in hæc dccc modiūm, quod emptum populo R. darent, non habuisse, sed à tuo procuratore, hoc est ab Apronio emisse, ex quo intelligi potest, nihil te aratoribus reliqui fecisse: ut hoc præteream, quod in multis est testimoniis expositum: potest illo quicquam esse certius, in tua potestate, atque in tuis horreis omne frumentum Siciliæ per triennium, atque omnes fructus agri decumani fuisse: Cum enim à ciuitatibus pro frumento pecuniam exigebas, unde erat frumentum, quod Romam mitteres, si tu id non omne clausum, & compressum possidebas? Itaque in eo frumento primus tibi ille quæstus fuit ipsius frumenti, quod erat ereptum ab aratoribus: alter, quod frumentum improbissime per triennium partum, non semel, sed bis, neque vno, sed duobus pretiis vnum & idem frumentum vendidisti, semel ciuitatibus HS xv in medimnum, iterum populo R. à quo HS xii in medimna pro eodem illo frumento abstulisti. At enim frumentum Centuripinorum, & Agrigentinarum, & nonnullorum fortasse præterea probasti, & his populis pecuniam dissoluisti. Sint aliqua:

ciuitates in eo numero, quarum frumentum improbare nolueris. quid tandem? his ciuitatibus omnifne pecunia, quæ pro frumento debita est, dissoluta est? Vnum mihi reperi non populum, sed aratorem: vide, quare, circumspecte, si quis fortè est ex ea prouincia, in qua tu triennium præfuisi, qui te nolit perisse: vnum inquam da mihi ex illis aratoribus, qui tibi vel ad statutam pecuniam contulerunt, qui sibi dicat pro frumento omne esse, quod oportuerit, solutum. confirmo iudices, neminem esse dicturum. Ex omni pecunia, quam aratoribus soluere debuisti, certis nominibus deductiones fieri solebant, primum pro spectatione, & collybo, deinde pro nescio quo cerario. Hæc omnia iudices non rerum certarum, sed furtorum improbissimorum sunt vocabula. nam collybus quoniam esse potest, cum vtantur omnes vno genere nummorum: cerarium verò quomodo hoc nomen ad rationes magistratus, quomodo ad pecuniam publicam allatum est: nam illud genus tertium deductionis erat eiusmodi, quasi non modo liceret, sed etiam oporteret: nec solum oporteret, sed planè necesse esset. Scribæ nomine de tota pecunia binæ quinquagesimæ detrahebantur. Quis tibi hoc concessit, quæ lex, quæ senatus autoritas, quæ porro æquitas, ut tantam pecuniam scriba tuus auerteret siue de aratorum bonis, siue de populi R. vectigalibus? nã si potest ista pecunia sine aratorum iniuria detrahi: populus Rom. habeat, præsertim in tantis ararii angustiis. sin autem & populus id voluit, & æquum ita est, solui aratoribus: tuus apparitor parua mercede populi conductus, de aratorum bonis prædabitur: & in hac causa scribarum ordinem in me concitabit Hortensius? & eorum commoda à me labefactari, atque oppugnari iura dicit: Quasi verò hoc scribis villo exemplo sit, aut villo iure concessum. Quid ego vetera repetam? aut quid eorum scribarum mentionem faciam, quos constat sanctissimos homines, atque innocentissimos fuisse? Non me fugit iudices, vetera exempla profictis fabulis iam audiri, atque haberi. In his temporibus versabor miseris, ac perditis. nuper Hortensi Quæstor fuisti. quid tui scribæ fecerint, tu potes dicere. ego de meis hoc dico: cum in eadem ista Sicilia pro frumento ciuitatibus pecuniam soluerem, mecum duos frugalissimos homines scribas haberem, L. Mamilium, & L. Sergium: non modo istas duas quinquagesimas, sed omnino nummum nullum cuiquam esse deductum. Dicerem hoc mihi totum esse attribuendum iudices, si illi vnquam à me hoc postulassent, si vnquam omnino cogitassent. quamobrem enim scriba deducat, ac non potius mulio, qui adduxerit? tabellarius, cuius aduētus certiores facti petiuerunt? præco, qui adire iussit: viator, ac Venerius, qui fiscum sustulit: Quæ pars operæ, aut opportunitatis in scriba est, cur rei non modo merces tanta detur, sed cur cum eo tanta pecuniæ partitio fiat? Ordo est honestus. quis negat? aut quid ea res ad hanc rem pertinet? est verò honestus, quod eorum hominum fidei tabulæ publicæ, periculæque magistratuum committuntur. Itaque ex iis scribis, qui digni sunt illo ordine, patribus familias, viris bonis, atque honestis, percontamini, quid sibi istæ quinquagesimæ velint: iam omnes intelligetis nouam rem totam, atque indignam videri. Ad eos me scribas reuoca, si placet: noli hoc colligere, qui nummulis corrogatis de nepotum donis, ac de scenicorum corollariis, cum decuriam emerunt, ex primo ordine explosorum in secundum ordinem ciuitatis se venisse dicunt. Eos scribas tecum disceptatores huius criminis habebis, qui istos scribas esse molestè ferunt. tametsi cum in eo ordine videamus esse multos non idoneos, qui ordo industriæ propositus est, & dignitati: mirabimur turpes aliquos in eo esse, quod cuius licet pretio peruenire? Tu ex pecunia publica HS terdecies scribam tuam permisso tuo cum abstulisse fateare, reliquam tibi vllam defensionem putas esse? hoc ferre quenquam posse, hoc quenquam denique nunc tuorum aduocatorum animo æquo audire arbitrare? Qua in ciuitate C. Catoni clarissimo viro, cõsulari homini cii cii millibus ljs æstimata sit: in eadem ciuitate apparitori tuo esse concessum, ut HS terdecies auferret? hinc ille est annulus aureus, quo tu istum in concione donasti. Quæ tua donatio singulari impudentia prædita, noua Siculis omnibus, mihi verò in-

credibilis videbatur: sæpe enim nostri imperatores superatis hostibus, optumè Repub. <sup>160</sup>  
gesta scribas suos annulis aureis in concione donarunt: tu verò quibus rebus gestis, quo  
hoste superato concionem donandi causa aduocare ausus es? neque enim solum scri-  
bam tuum annulo, sed etiam virum fortissimum, ac tui dissimillimum, Q. Rubrum,  
excellens virtute, auctoritate, copiis, corona, & phaleris, & torque donasti: M. Cof-  
futium sanctissimum virum, atque honestissimum: M. Castritium summo splendore,  
ingenio, gratia præditum. Quid hæc sibi horum trium ciuium R. dona voluerunt? Si-  
culos præterea potentissimos, nobilissimosque donasti: qui non, quemadmodum spe-  
rasti, tardiores fuerunt, sed ornatiores tuo iudicio ad testimonia dicenda venerunt. Qui-  
bus ex hostium spoliis, de qua victoria, qua ex præda, aut manubiis hæc abs te donatio  
constituta est: an quòd te Prætor, paucorum aduentu myoparonum classis pulcherri-  
ma, Sicilia propugnaculum, præsidiumque prouinciæ, piratarum manibus incensa est:  
an quòd ager Syracusanus prædonum incendiis te Prætor vastatus est: an quòd forum <sup>161</sup>  
Syracusanum nauarchorum sanguine redundauit: an quòd in portu Syracusano pira-  
ticus myoparo nauigauit: Nihil possum reperire, quam obrem te in istam amertiam in-  
cidisse arbitrer: nisi fortè id egisti, vt hominibus ne obliuisci quidem rerum tuarum ma-  
lè gestarum liceret. Annulo est aureo scriba donatus: & ad eam donationem concio est  
aduocata. Quod erat os tuum, cum videbas in concione eos homines, quorum ex bo-  
nis iste annulus aureus donabatur, qui ipsi annulos aureos posuerant, liberisque suis de-  
traxerant, vt esset vnde scriba tuus hoc tuum munus, ac beneficium tueretur: quæ por-  
rò præfatio tuæ donationis fuit: illa scilicet vetus, atque imperatoria, Quando tu qui-  
dem in prælio, in bello, in re militari: cuius ne metio quidem te Prætor vlla facta est. <sup>162</sup>  
an illa, Quando quidem tu nulla vnquam mihi in cupiditate, ac turpitudine defuisti,  
omnibusque in iisdem flagitiis mecum & in Legatione, & in Prætura, & hinc in Sicilia  
versatus es: ob hæc res, quoniã te locupletauit, hoc annulo aureo dono. Vera hæc fuis-  
set oratio: non enim iste annulus aureus abs te datus, istum virum fortem, sed homi-  
nem locupletem esse declarat. Ita eundem annulum ab alio datum testem virtutis du-  
ceremus, abs te donatum comitem pecuniæ iudicamus. Dicitur iudices esse de decu-  
mano frumento: dictum de empto: extremum & reliquum est de æstimatione. quod cum  
magnitudine pecuniæ, tum iniuriæ genere quemuis debet commouere, tum verò eò  
magis, quòd ad hoc crimen non ingeniosa aliqua defensio, sed improbissima confessio  
comparatur. nam cum ex s.c. & ex legibus frumentum ei in cellam sumere liceret, id- <sup>163</sup>  
que frumentum senatus ita æstimasset, quaternis HS tritici modium, binis hordei iste  
numero ad summam tritici adiecto, tritici modios singulos cum aratoribus denariis ter-  
nis æstimauit. Non est in hoc crimen Hortensi, ne fortè ad hoc meditare, multos sæpe  
viros bonos, & fortes, & innocentes cum aratoribus, & cum ciuitatibus frumenti, in  
cellam quod sumi oporteret, æstimasse, & pecuniam pro frumento abstulisse. scio quid  
soleat fieri: scio quid liceat. nihil quod antea fuerat in consuetudine bonorum, nunc in  
istius facto reprehenditur: hoc reprehendo, quòd, cum in Sicilia HS 11 modius esset, vt  
istius epistola ad te missa declarat, summum HS ternis, id quod & testimoniis omnibus,  
& tabulis aratorum planum factum antea est: tum iste pro tritici modiis singulis ter-  
nos ab aratoribus denarios exegit. Hoc crimen est: vt intelligas non ex æstimatione, <sup>164</sup>  
neque ex ternis denariis pendere crimen, sed ex coactione annonæ, atque æstimationis.  
Etenim hæc æstimatione nata est iudices initio non ex Prætorum, aut Consulum, sed  
ex aratorum, atque ciuitatum commodo: nemo enim fuit initio tam impudens, qui,  
cum frumentum deberetur, pecuniam posceret. Certè hoc ab aratore primum est pro-  
fectum, aut ab ea ciuitate, cui imperabatur. cum aut frumentum vendidisset, aut ser-  
uare vellet, aut in eum locum, quò imperabatur, frumentum portare nollet: petiuit in  
beneficii loco, & gratiæ, vt sibi pro frumento, quanti frumentum esset, dare liceret. ex  
huiuscemodi principio, atque ex liberalitate, atque accommodatione magistratum,

consuetudo æstimationis introducta est. Secuti sunt auariores magistratus: qui tamen  
<sup>165</sup> in auaritia sua non solum viam quæstus inuenerunt, verum etiam exitum, ac rationem  
defensionis instituerunt, Semper ad vltima, ac difficillima loca apportandum frumen-  
tum imperare, vt vecturæ difficultate ad quam vellent æstimationem peruenirent. In  
hoc genere facilius est existimatio, quam reprehensio: ideo quòd eum qui hoc facit, a-  
uarum possumus existimare, crimen in eo constituere non tam facile possumus: quòd  
videtur concedendum magistratibus nostris esse, vt iis, quo loco velint, frumentum ac-  
cipere liceat. Itaque hoc est, quòd multi fortasse fecerunt, & ita multi, vt ii quos inno-  
centissimos meminimus, aut audiuius, non fecerint. Quæro nunc à te Hortensi, cum  
vtrius tandem istius factum collaturus es: cum iis credo, qui benignitate adducti per be-  
neficium, & gratiam ciuitatibus concesserunt, vt nummos pro frumento darent: ita  
credo, petiisse ab isto aratores, vt, cum HS ternis tritici modium vendere non possent,  
<sup>166</sup> pro singulis modiis, ternos denarios dare liceret. An, quoniam hoc cum non audes di-  
cere, illuc confugies, vecturæ difficultate adductos, ternos denarios dare maluisse: cuius  
vecturæ: quo ex loco: in quem locum ne portaret: Philomelone Ephesum: Video, quid  
inter annonam interesse soleat: video, quot dierum via sit: video Philomelensibus ex-  
pedire: quanti Ephesi sit frumentum, tantum dare potius in Phrygia, quam Ephesum  
portare, aut ad emendum frumentum Ephesum pecuniam, & Legatos mittere. In Si-  
cilia verò quid eiusmodi: Enna mediterranea est maximè. coge, vt ad aquam tibi, id quòd  
summi iuris est, frumentum Enneses metiantur, vel Plutiam, vel Halesam, vel Cati-  
nam, loca inter se maximè diuersa: eodem die, quo iusseris, deportabunt. tamen si ne ve-  
ctura quidem opus est: nam totus quæstus hic iudices æstimationis ex annonæ natus  
<sup>167</sup> est varietate: hoc enim magistratus in prouincia assequi potest, vt ibi accipiat, vbi est  
charissimum. Ideo valet ista ratio æstimationis in Asia: valet in Hispania: valet in iis  
prouinciis, in quibus vnum pretium frumento esse non solet. In Sicilia verò quid cu-  
iusquam intererat, quo loco daret: neque enim portandum erat: & quò quisque ve-  
here iussus esset, ibi tantidem frumentum emeret, quanti domi vendidisset. Quam-  
obrem si quid Hortensi docere vis, aliquid ab isto simile æstimatione, atque à cæteris es-  
se factum: doceas oportet, aliquo in loco Sicilia Prætor Verre ternis denariis tritici mo-  
dium fuisse. Vide, quam tibi defensionem patefecerim, quam iniquam in socios, quam  
remotam ab vtilitate Reip. quam seiunctam à voluntate, atque sententia legis. Tu, cum  
tibi ego frumentum in meis agris, atque in mea ciuitate, denique cum in eis locis, in  
<sup>168</sup> quibus es, versaris, rem geris, prouinciam administras, paratus sim dare: angulum mihi  
aliquem eligas prouinciæ reconditum, ac derelictum: iubeas ibi me metiri, quò porta-  
re non expediat: vbi emere non possum: Improbum facinus iudices, non ferendum, ne-  
mini lege concessum, sed fortasse adhuc in nullo etiam vindicatum. tamen ego hoc,  
quòd ferri nego posse, Verri iudices concedo, & largior. si vllò in loco eius prouinciæ  
frumentum tanti fuit, quanti iste æstimauit: hoc crimen in istum reum valere oportere  
non arbitror. Verum enimvero, cum esset HS binis, aut etiam ternis quibusuis in lo-  
cis prouinciæ, duodenos sestertios exegisti. si mihi tecum neque de annonæ, neque de  
æstimatione tua potest esse controuersia: quid sedes: quid expectas: quid defendes: Vtrū  
tibi pecuniæ conciliatæ videntur aduersum leges, aduersum Remp. cum maxima so-  
ciorum iniuria: an verò id rectè, ordine, è Rep. sine cuiusquam iniuria factum esse de-  
<sup>169</sup> fendes: cum tibi senatus ex ærario pecuniam prompsisset, & singulos tibi denarios ad-  
numerasset, quos tu pro singulis modiis aratoribus solueres: quid facere debuisti: si,  
quòd L. Piso ille Frugi, qui legem de pecuniis repetundis primus tulit: cum emisisset,  
quanti esset: quòd superaret pecuniæ, retulisses. si, vt ambitiosi homines, aut benigni:  
cum pluris senatus æstimasset, quam quanti esset annonæ: ex senatus æstimatione, non  
ex annonæ ratione soluisses. sin, vt plerique faciunt, in quo etiam erat aliquis quæstus,  
sed his honestus, atque concessus: frumentum, quoniam vilis erat, ne emisisset, sum-



pliffes id nummorum, quod tibi senatus cellæ nomine cōcesserat. Hoc verò quid est: quam habet rationem, non quæro æquitatis, sed ipsius improbitatis, atq; impudentiæ: neq; enim est ferè quicquā, quod homines palàm facere audeant in magistratu, quavis improbi, quin eius facti si non bonā, at aliquam rationem afferre soleant. Hoc quid est: venit Prætor: Frumentum, inquit, me abs te emere oportet. optumè. Modiūm denario. benignè, ac liberaliter: nam ego HS ternis non possum vendere. mihi frumento non opus est: nummos volo. Non speraueram, inquit, arator, me ad denarios peruenrurum: sed, si ita necesse est, quanti frumentum sit, considera. video esse binis HS. Quid ergo à me tibi nummorum dari potest, cum senatus tibi quaternos HS dederit? quid poscit, attendite. & vos quæso simul iudices æquitatem Prætoris attendite. Quaternos HS, quos mihi senatus decreuit, & ex arario dedit: ego habebō, & in cistam transferam ex fisco. Quid postea: quid pro singulis modiis, quos tibi impero, tu mihi octonos HS dato: qua ratione: quid quæris rationem? non tantam rationem res habet, quātam utilitatem, atq; prædam. Dic, dic inquit ille, planius. Senatus te voluit mihi nummos dare, me tibi frumentum metiri: tu eos nummos, quos mihi senatus dare voluit, ipse habebis: à me, cui singulos denarios dari oportuit, binos aufers: & huic prædæ, ac direptioni cellæ nomen imponis? Hoc deerat iniuriæ, & hæc calamitas aratoribus te Prætor, qua reliquis fortunis omnibus euerterentur. nam quid esse reliqui poterat ei qui per hanc iniuriam non modò frumentum omne amittere, sed etiam omne instrumentum vendere cogeretur: Quò enim se verteret, non habebat. ex quo fructu nummos, quos tibi daret, inueniret? Decumarum nomine tantum erat ablatum, quantum voluntas rulerat Apronii: pro alteris decumis, emptoque frumēto aut nihil datum, aut tantum datum, quantum reliqui scriba fecerat, aut vltro etiam, id quod didicistis, ablatum. Cogantur etiam nummi ab aratore. quomodo: quo iure: quo exemplo: nam cum fructus diripiebantur aratorum, atque omni lacerabatur iniuria: videbatur id perdere arator, quod aratro ipse quæsisset, in quo elaborasset, quod agri, segetesque extulissent. quibus iniuriis grauissimis tamen illud erat miserū solatium, quòd id perdere videbatur, quod alio Prætor, eodem ex agro reparare posset. nummos verò vt daret arator, quos non exarat: boues, & aratrum ipsum, & omne instrumentum vendat, necesse est. Non enim debetis hoc cogitare: Habet idem in nummis: habet idem in vrbanis prædiis. Nā cum aratori onus aliquod imponitur: non hominis, siquæ sunt præterea facultates, sed arationis ipsius vis, ac ratio consideranda est, quid ea sustinere, quid pati, quid efficere possit, ac debeat. Quanquam illi quoque sunt homines ab isto omni ratione exinaniti, ac perdit: tamen hoc vobis est statuendum, quid aratorem ipsum arationis nomine muneris in Remp. fungi, ac sustinere velitis. Imponitis decumas, patiuntur: alteras temporibus vestris seruendum putant. dent emptū præterea: dabunt, si voletis. Hæc quàm sint graua, & quid his rebus detractis possit ad dominos puri, ac reliqui peruenire, credo vos ex vestris rebus rusticis coniectura assequi posse. Addite nunc eodem istius edita, instituta, iniurias: addite Apronii, Veneriorumq; seruorum in agro decumano regna, ac rapinas: quanquam hæc omitto: de cella loquor. Placētne vobis in cellam magistratibus vestris frumentum Siculos gratis dare: quid hoc indignius? quid iniquius? atqui hoc scitote aratoribus hoc Prætor optandum, ac petendum fuisse. Sositenus est Entellinus, homo cum primis ciuitatis prudens, & domi nobilis: cuius verba audistis: qui ad hoc iudicium Legatus publicè cum Arthemone, & Menisco primariis viris missus est. is cum in senatu Entellino multa mecum de istius iniuriis ageret, hoc dixit, si hoc de cella, atque hac æstimatione concederetur, velle Siculos senatui polliceri frumentum in cellam gratis, ne posthac tantas pecunias magistratibus nostris decerneremus. Perspicere vos certò scio, Siculis quantopere hoc expediat, non ad æquitatis conditionem, sed ad minima malorum eligenda. nam qui mille modiūm Verri suæ partis in cellam gratis dedisset, duo millia nummūm, aut summum tria dedisset: idem nunc

pro eodem numero frumenti HS VIII millia dare coactus est. hoc arator assequi per triennium certo fructu suo non potuit: vendiderit instrumentum, necesse est. quòd si hoc munus, & vectigal aratio tolerare, hoc est Sicilia ferre, ac pati potest: populo R. ferat potius, quàm nostris magistratibus. Magna est pecunia, magnum præclarūmq; vectigal. si modò id salua prouincia, si sine iniuria sociorum percipere possitis, nihil detraho. magistratibus tantundem detur in cellam, quantum semper datū est. quod præterea Verres imperat: id, si facere non possunt, recusent: si possunt, populi R. potius hoc sit vectigal, quàm præda Prætoris. Deinde cur in vno genere solo frumenti ista æstimatione constituitur: si est æqua, & ferenda: populo R. Sicilia decumas det, pro singulis tritici modiis ternos x. sibi habeat frumentum. Data tibi pecunia est Verres: vna, qua frumentum tibi emerēs in cellam: altera, qua frumētum emerēs à ciuitatibus, quod Romam mitteres. Tibi datam pecuniam domi retines: & præterea pecuniam permagnam tuo nomine aufers. Fac idem in eo frumento, quod ad populum R. pertinet: exige eadem æstimatione pecuniam à ciuitatibus, & refer quam accepisti. tū refertius erit ararium populi R. quàm vnquā fuit. At enim istam rem in publico frumento Sicilia non ferret: hanc rem in meo frumento tulit: proinde quasi aut æquior sit ista æstimatione in tuo, quàm in populi R. commodo: aut ea res, quam ego dico, & ea, quam tu fecisti, inter se genere iniuriæ, non magnitudine pecuniæ differat. Verum istā ipsam cellam ferre nullo modo possunt. vt omnia remittantur, vt omnibus iniuriis, & calamitatibus, quas te Prætor tulerunt, in posterum liberentur, istam se cellam, atque istam æstimationem negant vlllo modo ferre posse. Multa Sophocles Agrigentinus apud Cn. Pompeium Cos. nuper homo disertissimus, & omni doctrina & virtute ornatissimus, pro tota Sicilia de aratorum miseriis grauiter ac copiosè dixisse, ac deplorassee dicitur. ex quibus hoc iis qui aderant (nam magno conuentu acta res est) indignissimum videbatur: qua in re senatus optimè, ac benignissimè cum aratoribus egisset, largè, liberaliterque æstimasset, in ea re prædari Prætor, bonis eueri aratores, & id non modò fieri quasi liceat, concessūque sit. Quid ad hæc Hortensius? falsum esse crimen: hoc nunquam dicet. non magnam hac ratione pecuniam captam: ne id quidem dicet. non iniuriam factam Siculis, atque aratoribus: qui poterit dicere? Quid igitur dicet? fecisse alios: quid est hoc? vtrū crimini defensio, an comitatus exilio quæritur? Tu in hac Rep. atque in hac hominum libidine, & vt adhuc habuit se status iudiciorum, etiam licētia non ex iure, non ex æquitate, non ex lege, non ex eo quod oportuerit, non ex eo quod licuerit, sed ex eo quod aliquis fecerit, id quod reprehenditur, rectè factū esse defendes? Fecerunt alii alia quàm multa. cur in hoc vno crimine isto genere defensionis vteris? sunt quædam omnino in te singularia, quæ in nullum alium hominem dici, neq; conuenire possint: quædam tibi cum multis communia. Ergo vt omittam tuos peculatus, vt ob ius dicūdum pecunias acceptas, vt eiusmodi cætera, quæ forsitan alii quoq; etiam fecerint: illud, in quo te grauissimè accusaui, quòd ob iudicādam rem pecuniam accepisses, eadem ista ratione defendes, fecisse alios? vt ego assentiar orationi, defensionem tamen non probabo: potius enim te damnato, cæteris angustior locus improbitatis defendendæ relinquatur, quàm te absoluto, alii, quod audacissimè fecerunt, rectè fecisse existimentur. Iugent omnes prouinciæ: querūtur omnes liberi populi: regna denique iam omnia de nostris cupiditatibus, & iniuriis expostulant: locus intra Oceanum iam nullus est, neque tam longinquus, neque tam reconditus, quò non per hæc tempora nostrorū hominum libido, iniquitasque peruaferit: sustinere iam populus R. omnium nationum non vim, non arma, non bellum, sed luctum, lachrymas, querimonias non potest. In eiusmodi re, ac moribus, si is qui erit adductus in iudicium, cum manifestis in flagitiis tenebitur, alios eadem fecisse dicet: illi exempla non deerūt. Reip. salus deerit, si improborum exemplis improbi iudicio, ac periculo liberabuntur. Placent vobis hominū mores: placet ita geri magistratus, vt geruntur: placet socios sic tractari, quòd

restat, vt per hæc tempora tractatos videtis? Cur hæc à me opera consumitur? quid sedetis? cur non in media oratione mea confurgitis, atq; disceditis? Vultis autem istorum audacias, ac libidines aliqua ex parte refecare? definite dubitare, vtrū sit vtilius, propter multos improbos vni parcere, an vnius improbi supplicio multorum improbitatem coercere. Tametsi quæ ista sunt exempla multorum? nam cum in causa tanta, cum in crimine maximo dici à defensore coeptum est, factitatum esse aliquid: expectant ii qui audiunt, exempla ex veteri memoria, & monumentis, ac literis, plena dignitatis, plena antiquitatis: hæc enim plurimum solent & authoritatis habere ad probandū, & iucunditatis ad audiendum. Africanos mihi, & Catones, & Lælios commemorabis? & eos fecisse idem dices: quanuis res non placeat, tamen contra hominū authoritatem pugnare non potero. an cum eos non poteris proferre, proferes hos recētes, Q. Catulum patrem, C. Marium, Q. Scæuolam, M. Scaurum, Q. Metellum: qui omnes prouincias habuerunt, & frumentum cellæ nomine imperauerūt. Magna est hominum authoritas, & tanta, vt etiam delicti suspicionem tegere possit. Nō habes ne ex his quidem hominibus, qui nuper fuerunt, vllum authorem istius æstimationis. Quò me igitur, aut ad quæ exempla reuocas? ab illis hominibus, qui tum versati sunt in Rep. cum & optimi mores erant, & hominū existimatio grauis habebatur, & iudicia seuera fiebant: ad hanc hominum licentiam, & libidinem me abducis? & in quos aliquid exempli populus R. statui putat oportere, ab iis tu defensionis exempla quæris? Non fugio ne hos quidem mores, dummodo ex his ea quæ probat populus R. exempla, non ea quæ condemnat, sequamur. Non circumspectam, non quæram foris, cum habeas iudices principes ciuitatis, P. Seruiliū, Q. Catulum: qui tanta authoritate sunt, tantis rebus gestis, vt in illo antiquorum, & clarissimorum hominum, de quibus antea dixi, numero reponantur. Exempla quærimus, & ea non antiqua. modò vterque horum exercitum habuit. Quære Hortensii, quoniam te recentia exempla delectant, quid fecerint. itane verò? Q. Catulus frumento est vsus, pecuniam non coegit: P. Seruilius quinquennium exercitui cum præffet, & ista ratione innumerabilem pecuniam facere posset, non statuit sibi quicquam licere, quod non patrem suum, non auum Q. Metellum facere vidisset: C. Verres reperietur, qui, quod expediat, id licere dicat: quod nemo nisi improbus fecerit, id aliorum exemplo se fecisse defendat? At in Sicilia factitatum est. quæ est ista conditio Sicilia? cur, quæ optimo iure propter vetustatem, fidelitatem, propinquitatem esse debet, huic præcipua lex iniuriæ definitur? Sed in ista ipsa Sicilia non quæram exemplum foris, hoc ipso ex cōsilio vtar exemplis. C. Marcelle te appello, Sicilia prouincia, cum esses pro Consule, præfuisi: num quæ in tuo imperio pecuniæ cellæ nomine coactæ sunt? neque ego hoc in tua laude pono. alia sunt tua facta, atque consilia summa laude digna, quibus illam tu prouinciam afflictam, & perditam erexisti, atq; recreasti. Nam hoc de cella antè Lepidus quidem fecerat, cui tu successisti. Quæ sunt tibi igitur exempla in Sicilia cellæ, si hoc crimen non modò Marcelli facti, sed ne Lepidi quidem potes defendere? an me ad M. Antonii æstimationem frumenti, exactionemque pecuniæ reuocaturus es? Ita, inquit, ad M. Antonii: hoc enim mihi significasse, & annuisse visus est. Ex omnibusne igitur populi R. Prætoribus, Procōsulibus, imperatoribus M. Antonium delegisti, & eius vnum improbissimum factū, quod imitare? & hinc vtrum mihi difficile est dicere, an his existimare, ita se in illo infinito imperio M. Antonium gessisse, vt multo isti perniciosius sit dicere, se in re improbissima voluisse Antonium imitari, quàm si defendere possit, nihil in vita se M. Antonio simile fecisse. Homines in iudiciis ad crimen defendendum, nō quid fecerit quispiam, proferre solent, sed quid probarint: Antonium, cum multa contra sociorum salutem, multa contra vtilitatem prouinciarum & faceret, & cogitaret, in mediis eius iniuriis, & cupiditatibus mors oppressit. Tu mihi, quasi eius omnia facta, atque consilia senatus populūque R. iudices comprobarint, ita M. Antonii exemplo istius audaciam defendis. At idem fecit Sacer-

dos. Hominem innocentem, & summa prudentia præditum nominas: sed tum idem fecisse erit existimandus, si eodem consilio fecerit. nam genus æstimationis ipsum à me nunquam est reprehensum: sed eius æquitas aratorum commodo, & voluntate perpenditur. non potest reprehendi illa æstimatio, quæ aratori non modò incommoda nō est, sed etiam grata est. Sacerdos vt in prouinciam venit, frumentum in cellam imperauit. Cum esset ante nouum tritici mod. HS x v, petiuerunt ab eo ciuitates vt æstimaret. remissior aliquanto eius fuit æstimatio, quàm annona: nam æstimauit x i i i. Vides eandem æstimationem propter temporis dissimilitudinem in illo laudis causam habere, in te criminis? in illo beneficii, in te iniuriæ? eodem tempore Antonius i i i denariis æstimauit post messem, summa in vilitate, cum aratores frumentum dare gratis malebant, & aiebat, se tantidem æstimasse, quanti Sacerdotem: neque mentiebatur: sed eadem ista æstimatione alter subleuarat aratores, alter euerterat. quod nisi omnis frumenti ratio ex temporibus esset, & annona, non ex numero, neque ex summa consideranda: nunquam tam grati hi sesquimodii Q. Hortensii fuissent: quos tu cum ad mensuram tam exiguam rationem populi R. in capita descripsisses, gratissimum omnibus fecisti: caritas enim annonæ faciebat, vt istuc quod re paruum videbatur, tempore magnum videretur. idem istuc si in vilitate populo R. largiri voluisses, derisum tuum beneficium esset, atque cōtemptum. noli igitur dicere istum idem fecisse, quod Sacerdotem: quoniam non eo tempore, neque simili fecit anno. Dicito potius, quoniam habes authorem idoneum, quòd Antonius vno aduentu, & vix mensuris cibariis fecerit, id istum per triennium fecisse: & istius innocentiam M. Antonii facti, atque authoritate defendito. Nam de Sex. quidem Peduceo fortissimo, atque innocētissimo viro quid dicis: de quo quis vnquam arator questus est? aut quis non ad hoc tempus innocentissimam omnium, diligentissimamque Præturam illius hominis existimauit? Biennio prouinciam obtinuit, cum alter annus in vilitate, alter in summa caritate fuerit: num aut in vilitate nummum arator quisquam dedit, aut in caritate de æstimatione frumenti questus est? at vberiora cibaria facta sunt caritate. credo: neque id est nouum, neq; reprehendendum. Modò C. Sentium vidimus, hominē vetere illa, ac singulari innocentia præditum, propter caritatem frumenti, quæ fuerat in Macedonia, permagnam ex cibariis pecuniam deportare. Quamobrem non ego inuideo tuis commodis, si qua ad te lege venerunt: iniuriam queror: improbitatem arguo: avaritiam in crimen, & in iudicium voco. quòd si suspiciones iniicere voletis, ad plures homines, & ad plures prouincias crimen hoc pertinere: nō ego istā defensionem vestrā pertimescā, sed me omnium prouinciarū defensorem esse profitebor. etenim hoc dico, & magna voce dico: vbicumque hoc factum est, improbè factum est: quicumq; hoc fecit, supplicio dignus est. nam per deos immortales videte iudices, & prospicite animis, quid futurū sit. Multi magnas pecunias ab inuitis ciuitatibus, atq; ab inuitis aratoribus ista ratione cellæ nomine coegerunt (omnino ego neminem video, præter istum: sed do hoc vobis, & concedo, esse multos) in hoc homine rem adductam in iudicium videtis. quid facere potestis? vtrum, cum iudices sitis de pecunia capta, conciliata, tantam pecuniam captam negligere, an, cum lex sociorum causa rogata sit, sociorū querimonias nō audire? Verum hoc quoq; vobis remitto: negligite præterita, si vultis: sed, ne reliquas spes turbetis, atque omnes prouincias euertatis: id prouidete, ne avaritiæ, quæ antehac occultis itineribus, atq; angustiis vti solebat, authoritate vestra viam patefaciatis illustrem, atque latam. nam si hoc probatis, & si hoc licere, pecunias isto nomine capi, iudicatis: certè hoc, quod adhuc nemo nisi improbissimus fecit, posthac nemo nisi stultissimus non faciet. Improbi sunt, qui pecunias contra leges cogunt: stulti, qui, quod licere iudicatum est, præmittunt. Deinde iudices videte, quàm infinitam sitis hominibus licetiam pecuniarum eripiendarum daturi. si, ternos denarios qui coegit, erit absolutus: quaternos, quinos, denos denique, aut vicensos coget alius: quæ erit reprehensio? in quo primū iniuriæ

gradu resistere incipiet seueritas iudicis: quotus erit iste denarius, qui non sit ferendus? & in quo primum æstimationis iniquitas, atque improbitas reprehendatur? non enim à vobis summa, sed genus æstimationis erit comprobatum: neque hoc potestis iudicare, ternis denariis æstimari licere, denis non licere: vbi enim semel ab annonæ ratione, & ab aratorum voluntate res ad Prætoris libidinem translata est, non est iam in lege, atque in officio, sed in voluntate hominum, atque auaritia positus modus æstimandi. Quapropter si vos semel in iudicando finem æquitatis, & legis transferitis: scitote vos nullum cæteris in æstimando finem improbitati, & auaritiæ reliquisse. Videte igitur, quàm multa simul à vobis postulètur. absoluite eum, qui se fateatur maximas pecunias cum summa sociorum iniuria cepisse. non satis. Sunt alii quoque complures, qui idem fecerint. absoluite etiam illos, si qui sunt: vt vno iudicio quamplurimos improbos liberetis. ne id quidem satis est. Facite, vt cæteris posthac idem liceat. licebit. at hoc parum est. Permittite, vt liceat: quãti quisque velit, tanti æstimet. æstimabit. Videtis iam profecto iudices, hac æstimatione à vobis comprobata, neque modum posthac auaritiæ cuiusquam, neque poenam improbitati futuram. Quas ob res, quid agis Hortensius? Consul es designatus: prouinciam fortitus es: de æstimatione cum dices frumenti, sic te audiemus, quasi id, quod ab isto rectè factum esse defendes, te facturum profiteare, & quasi, quod isti licitum esse dices, vehemèter cupias tibi licere. Atqui si id licebit, nihil est, quod putetis quenquam posthac commissurum, vt de pecuniis repetundis condemnari possit. quantum enim quisque concupierit pecuniam, tantam licebit per cellæ nomē æstimationis magnitudine cõsequatur. At enim est quiddam, quod etiã si palàm in defendendo non dicit Hortensius, tamen ita dicit, vt vos id suspicari, & cogitare possitis: pertinere hoc ad commodum senatorium, pertinere ad vtilitatem eorum qui iudicèt, qui in prouinciis cum potestate, aut cum Legatione se futuros aliquando arbitrentur. Præclaros viros existimas iudices nos habere, quos alienis peccatis cõcessuros putes, quò facilius ipsos peccare liceat. Ergo id volumus populum R. id prouincias, id socios, nationesque exteras existimare, si senatores iudicent, hoc certè vnum genus infinitæ pecuniæ per summam iniuriam cogendæ nullo modo posse reprehendi: quod si ita est: quid possumus contra illum Prætorem dicere, qui quotidie templum tenet, qui Remp. subsistere negat posse, ni ad equestrem ordinem iudicia referatur: Quod si ille hoc vnum agitare cõperit, esse aliquod genus cogendæ pecuniæ senatorum cõmune, & iam propè concessum ordini, quo genere ab sociis maxima pecunia per summam iniuriam auerratur, neque villo modo senatoriis iudiciis reprehendi posse, idque, dum equester ordo iudicaret, nunquam esse commissum: quis obstitet? quis erit tam cupidus vestrum: tam fautor ordinis, qui de transferendis iudiciis possit recusare: atque vtinam posset aliqua ratione hoc crimen, quantumuis falsa, modo humana, atque vtilitatis defendere. minore periculo vestro, minore periculo prouinciarum omnium iudicaretis. negaret hic æstimatione se vsum: vos id credidisse homini, non factum comprobasse videremini. nullo modo negare potest: vrgetur à tota Sicilia: nemo est ex tanto numero aratorum, à quo pecunia cellæ nomine non sit exacta. Vellem etiam hoc posset dicere, nihil ad se istam rationem pertinere. per Quæstores rem frumentariam esse administratam. ne id quidem ei licebit dicere, propterea quod ipsius literæ recitantur ad ciuitates de ternis denariis missæ. Quæ est igitur defensio? Feci, quod arguis: coegi pecunias maximas cellæ nomine: sed hoc mihi licuit: vobis, si prospicitis, licebit. periculosum prouinciis, genus iniuriæ cõfirmari iudicio. perniciosum nostro ordini, populum R. existimare, non posse eos homines, qui ipsi legibus teneantur, leges in iudicando religiose defendere. Atque isto Prætore iudices non solum æstimandi frumenti modus non fuit, sed ne imperandi quidem: neque enim id quod debebatur, sed quantum commodum fuit, imperauit. Summam faciam vobis ex publicis literis, & testimoniis ciuitatum frumenti in cellam imperati. reperietis quinque tanto iudices amplius istum, quàm quantum ei in cellam sumere

licitum sit, ciuitatibus imperasse. Quid ad hanc impudentiam addi potest, si & æstimauit tanti, vt homines ferre non possent, & tanto plus, quàm erat ei concessum legibus, imperauit? Quapropter cognita tota re frumentaria iudices, iam facillimè perspicere potestis, amissam esse populo R. Siciliam fructuosissimam, atque opportunissimam prouinciam, nisi eam vos istius damnatione recuperatis. quid est enim Sicilia, si ei agri cultionem sustuleris, & si aratorum numerum, ac nomen extinxeris: quid enim potest esse in calamitate residui, quod non ad miseros aratores isto Prætore per summam iniuriam, ignominiamque peruenerit? quibus, cum decumas dare deberent, vix ipsis decumæ relictae sunt: cum pecunia deberetur, soluta nõ est: cum optima æstimatione fenatus frumentum eos in cellam dare voluisset, etiam instrumenta agrorum vèdere coacti sunt.

195 Dixi iam antea iudices, vt has omnes iniurias tollatis, tamen ipsam rationem arandi spe magis, & iucunditate quadam, quàm fructu, atque emolumento teneri. etenim ad incertum casum, & euentum certus quotannis labor, & certus sumptus impenditur. Annona porro, pretium, nisi in calamitate fructuum, non habet. si autem vbertas in percipiendis fructibus fuit, consequitur vilitas in vèdendis, vt aut malè vendendum intelligas, si processit: aut malè perceptos fructus, si rectè licet vendere. Totæ autem res rusticæ eiusmodi sunt, vt eas non ratio, neque labor, sed res incertissimæ, venti, tempestatésque moderentur. Hinc cum vnæ decumæ lege, & consuetudine trahatur, alteræ nouis institutis propter annonæ rationem imperentur: ematur præterea frumentum quotannis publicè: postremò etiam in cellam magistratibus, & legatis imperetur: quid, aut quatum præterea est, quod aut liberum possit habere ille arator, ac dominus in potestate, suorum fructuum, aut in ipsis fructibus solutum? Quod si hæc feruntur omnia, si vobis potius, ac populo R. quàm sibi, & suis commodis, opera, sumptu, labore deseruiunt: etiãne hæc noua debent edicta, & imperia Prætorum, & Apronii dominationem, & Veneriorum seruorum furta, rapinæque perferre? etiãne frumentum proempto gratis dare: etiãne in cellam cum cupiant gratis dare vltro, pecuniã grandem dare: etiãne hæc tot detrimenta, atque damna cum maximis iniuriis, contumeliisque perferre? Iraque hæc iudices, quæ pati nullo modo potuerunt, non pertulerunt. Arationes tota Sicilia defertas, atque à dominis relictas esse cognoscitis: neque quicquam aliud agitur hoc iudicio, nisi vt antiquissimi socii, fidelissimique Siculi, coloni populi R. atque aratores, vestra seueritate, & diligentia, me duce, atque authore in agros, atque

197 in sedes suas reuertantur.

## Accusationis in C. Verrem

LIBER VI, ORATIO IX.

**V**ENIO nunc ad istius, quemadmodum ipse appellat, studium: vt amici eius, morbum, & insaniam: vt Siculi, latrocinium. ego, quo nomine appellem, nescio. rem vobis proponam: vos eam suo nominis pondere penditote. Genus ipsum prius cognoscite iudices: deinde fortasse non magnopere quæretis, quo nomine appellandum putetis. Nego in Sicilia tota, tam locuplete, tam vetere prouincia, tot opidis, tot familiis, tam copiosis, vllum argenteum vas, vllum Corinthium, aut Deliacum fuisse: vllam gemmam, aut margaritam, aut quicquam ex auro, aut ebore factum: signum vllum æneum, marmoreum, eburneum: nego vllam picturam neque in tabula, neque textili, quin conquiescit, inspexerit: quod placitum sit, abstulerit. Magnum videor dicere. attendite etiam quemadmodum dicam: non enim verbi, neque criminis causa augendi complector omnia. cum dico nihil istum eiusmodi rerum in tota

ll.ii.

prouincia reliquisse: Latinè me scitote, non accusatoriè loqui. etiam planius: nihil in ædibus cuiusquam, ne in oppidis quidem, nihil in locis communibus, ne in fanis quidem, nihil apud Siculum, nihil apud ciuem R. nihil deniq; istum, quod ad oculos, animùmque acciderit, neque priuati, neque publici, neque profani, neq; sacri tota in Sicilia reliquisse. Vnde igitur potius incipiam, quàm ab ea ciuitate, quæ tibi vna in amore, atq; in deliciis fuit: aut ex quo potius numero, quàm ex ipsis laudatoribus tuis: facilius enim perspicietur, qualis apud eos fueris, qui te oderunt, qui accusant, qui persequuntur, cum apud tuos Mamertinos inueniari improbissima ratione esse prædatus. C. Heius est Mamertinus (omnes hoc mihi facile concedent, qui Messanam accesserunt) omnibus rebus in illa ciuitate ornatissimus. huius domus est vel optima Messanæ, notissima quidem certe, & nostris hominibus apertissima, maximèque hospitalis. Ea domus ante aduentum istius sic ornata fuit, vt vrbi quoque esset ornamento: nam ipsa Messana, quæ situ, mœnibus, portuque ornata sit, ab his rebus, quibus iste delectatur, sanè vacua, atque nuda est. Erat apud Heium sacrarium cum magna dignitate in ædibus à maioribus traditum, perantiquum: in quo signa pulcherrima quatuor summo artificio, summa nobilitate, quæ non modo istum hominem ingeniosum, atque intelligentem, verum etiam quemuis nostrum, quos iste idiotas appellat, delectare possent: vnum Cupidinis marmoreum, Praxitelis (nimirum didici etiam, dum in istum inquirō, artificum nomina) idem opinor artifex eiusdem modi Cupidinem fecit illum, qui est Thespiis: propter quem Thespiæ visuntur: nam alia visendi causa nulla est. Itaque ille L. Mummius, cum Thespiis ea quæ ad ædem Felicitatis sunt, cæteraque profana ex illo oppido signa tolleret, hunc marmoreum Cupidinem, quod erat consecratus, non attigit. Verum vt ad illud sacrarium redeam: signum erat hoc, quod dico, Cupidinis è marmore. ex altera parte Hercules egregiè factus ex ære. is dicebatur esse Myronis, vt opinor, & certè. item ante hosce deos erant tabulæ, quæ cuius sacrarii religionem significare possent: erant ænea præterea duo signa non maxima, verum eximia venustate, virginali habitu, atque vestitu, quæ manibus sublatis sacra quædam more Atheniensium virginum reposita in capitibus sustinebant. Canephora ipsæ vocabantur. sed earum artificem quemnam? rectè admones. Polycletum esse dicebant. Messanam vt quisque nostrum venerat, hæc visere solebat: omnibus hæc ad visendum patebant quotidie: domus erat non domino magis ornamento, quàm ciuitati. C. Claudius, cuius AEdilitatem magnificentissimam scimus fuisse, vsus est hoc Cupidine tandiu, dum forum diis immortalibus, populoque R. habuit ornatum: & cum esset hospes Heiorum, Mamertini autem populi patronus, vt illis benignis vsus est ad commodandum, sic ipse diligens fuit ad reportandum. Nuper homines nobiles eiusmodi, iudices: ecquid dico, nuper: immò verò modo, ac planè paulò antè vidimus, qui forum, ac basilicas non spoliis prouinciarum, sed ornamentis amicorum, commodis hospitum, non furtis nocentium ornarent: qui tamen signa, atque ornamenta sua cuique reddebant, nõ ablata ex vrbibus fociorum quadridui causa per simulationem AEdilitatis, domum 6 deinde, atque ad suas villas auferebant. Hæc omnia, quæ dixi, signa iudices ab Heio de sacrario Verres abstulit: nullum inquam horum reliquit, neque aliud vllum tamen, præter vnum peruetus ligneum, Bonam fortunam. vt opinor, eam iste domi suæ habere noluit. Prò deum hominumq; fidem, quid hoc est: quæ hæc causa est: quæ hæc impudentia: quæ, dico, signa, antequam abs te sublata sunt, nemo Messanam cum imperio venit, quin viderit. tot Prætores, tot Cõsules in Sicilia tum in pace, tum etiam in bello fuerunt. tot homines cuiusque modi: non loquor de integris, innocentibus, religiosis: tot cupidi, tot improbi, tot audaces: quorum nemo sibi tam vehemens, tam potēs, tam nobilis visus est, qui ex illo sacrario quicquam poscere, aut tollere, aut attingere auderet. Verres quod vbique erit pulcherrimum, auferet: nihil habere præterea cuiquam 7 licebit: tot domus locupletissimas domus istius vna capiet: Iccirco nemo superiorum

attigit, vt iste tolleret: ideo C. Claudius Pulcher retulit, vt C. Verres posset auferre: At non requirebat ille Cupido lenonis domum, ac meretriciam disciplinam: facile illo sacrario patrio continebatur: Heio se à maioribus relictum esse sciebat: in hæreditate sacrorum non quærebat meretricis hæredem. Sed quid ego tam vehementer intehori verbo vno repellar. Emi, inquit. O dii immortales, præclaram defensionem. mercatorem cum imperio, ac securibus in prouinciã misimus, qui omnia signa, tabulas pictas, omne argentum, aurum, ebur, gemmas coemeret, nihil cuiquam relinqueret: hæc enim mihi ad omnia defensio pateheri videtur, emisse. Primum, si id quod vis, tibi ego concedam, vt emeris: quoniam in toto hoc genere hac vna defensione vsurus es: quæro cuiusmodi tu iudicia Romæ putaris esse, si tibi hoc quenquam concessurum putasti, te in Prætura, ac imperio tot res, tam pretiosas, omnes denique res, quæ alicuius pretii fuerunt, tota ex prouincia coemisse: Videte maiorum diligentiam, qui nihil dum etiam istiusmodi suspicabantur, veruntamen ea quæ paruis in rebus accidere poterat, providebant. neminem, qui cum potestate, aut Legatione in prouinciã esset profectus, tam amentem fore putarunt, vt emeret argētum, dabatur enim de publico: vt vestem, præbebatur enim legibus: mancipium putauerunt, quo & omnes vtimur, & non præbetur à populo. Sanxerunt, nequis emeret mancipium, nisi in demortui locum. si quis Romæ esset demortuus: immò si quis ibidem: non enim te instruere domum tuam voluerunt in prouincia, sed illum vsus prouinciæ supplere. Quæ fuit causa, cur tam diligenter nos in prouinciis ab emptionibus remouerent: hæc iudices, quod putabant ereptionem esse, non emptionem, cum venditori suo arbitrato vendere non liceret. in prouinciis, intelligebant, si is qui esset cum imperio, ac potestate, quod apud quenque esset, emere vellet, idque ei liceret, fore, vt, quod quisque vellet, siue esset venale, siue non esset, quanti vellet, auferret. Dicit aliquis: Noli isto modo agere cum Verre: noli eius facta ad antiquæ religionis rationem exquirere: concede vt impune emerit, modò vt bona ratione emerit, nihil pro potestate, nihil ab inuito, nihil per iniuriam. Sic agam. si quid venale habuit Heius, si id quanti æstimabat, tanti vedit: desino quæ-rere cur emeris. Quid igitur nobis faciendum est: num argumētis vtendum in re eiusmodi: quærendū est credo, Heius iste num æs alienum habuerit, num auctionem fecerit: si fecit, num tãta difficultas eum rei nummariæ tenuerit, tãta egestas, tanta vis oppresserit, vt sacrarium suum spoliaret, vt deos patrios venderet. At hominem video auctionem fecisse nullam, vendidisse præter fructus suos nihil vnquam: non modò in ære alieno nullo, sed in suis nummis multis esse, ac semper fuisse: si hæc contrà, ac dico, essent omnia: tamen illum hæc, quæ tot annos in familia, sacrarioque maiorum fuissent, venditurum non fuisse. Quid, si magnitudine pecuniæ persuasum est ei: verisimile non est, vt ille homo tam locuples, tam honestus religioni suæ, monumentisque maiorum pecuniam anteponeret. Sunt ista: veruntamen abducuntur homines nonnunquam etiam ab institutis suis magnitudine pecuniæ. Videamus, quanta ista pecunia fuit, quæ potuerit Heium, hominem maximè locupletem, minimè amarum, ab humanitate, à pietate, ab religione deducere. ita iussisti, opinor, ipsum in tabulas referre: hæc omnia signa Praxitelis, Myronis, Polycleti HS VI mil. Verri vendita sunt. Recita ex 11 tabulis. Iuuat me hæc præclara nomina artificū, quæ ista ad cælum ferunt, Verri æstimatione sic concidisse, Cupidinem Praxitelis HS MDC. profecto hinc natum est, Malo emere, quàm rogare. Dicit aliquis: Quid? tu ista permagno æstimas? Ego verò ad meam rationem, vsūque meum non æstimo. veruntamen à vobis ita arbitror spectari oportere, quanti hæc eorum iudicio, qui studiosi sunt harum rerum, æstimentur, quanti venire soleant, quanti hæc ipsa, si palàm liberèque venirent, venire possent, denique ipse Verres quanti æstimet: nunquam enim, si denariis quadringentis Cupidinem illum putasset, commisisset, vt propter eum in sermonem hominum, atque in tantam vituperationem veniret. Quis vestrum igitur nescit, quanti hæc æstimentur?

in auctione signum æneum non magnum HS C X X millibus venire non vidimus: quid, si velim nominare homines, qui aut non minoris, aut etiam pluris emerent: nonne possum? Etenim qui modus est in his rebus cupiditatis, idem est æstimationis: difficile est enim finem facere pretio, nisi libidini feceris. Video igitur Heium neque voluntate, neque difficultate aliqua temporis, neque magnitudine pecuniæ adductum esse, vt hæc signa venderet, tēque ista simulatione emptionis, vi, metu, imperio, fascibus ab homine eo, quem vnā cum cæteris fociis non solum potestati tuæ, sed etiam fidei populus R. commiserat, eripuisse atque abstulisse. Quid mihi tam optandum iudices potest esse in hoc crimine, quam vt hæc eadem dicat ipse Heius: nihil profectō. Sed ne difficilia optemus: Heius est Mamertinus. Mamertina ciuitas istum publicè communi consilio sola laudat: omnibus iste cæteris Siculis odio est: ab his solis amatur. Eius autem Legationis, quæ ad istum laudandum missa est, princeps est Heius: etenim est primus ciuitatis. ne fortè, dum publicis mandatis seruiat, de priuatis iniuriis reticeat. Hæc cum scirem, & cogitarem, commisi tamen iudices Heio: produxi eum prima actione, neque id tamen vlllo periculo feci: quid enim poterat Heius respondere, si esset improbus: si sui dissimilis: signa illa domi suæ esse, non apud Verrem: quū poterat quicquam eiusmodi dicere: vt homo turpissimus esset, impudentissimèque mentiretur: hoc diceret, illa se habuisse venalia, eaque se, quanti voluerit, vèdidisse. Homo domi suæ nobilissimus, qui vos de religione sua, ac dignitate verè existimare maximè vellet, primò dixit se istum publicè laudare, quod sibi ita mandatum esset: deinde neq; se habuisse illa venalia, neq; vlla conditione, si, vtrum vellet, liceret, adduci vnquam potuisse, vt vèderet illa quæ in sacrario fuissent à maioribus suis relicta, & tradita. Quid sedes Verres: quid expectas: quid te à Centuripina ciuitate, à Catinensi, ab Halefina, Tyndaritana, Ennensi, Agyriensi, cæterisque Sicilia ciuitatibus circūueniri, atque opprimi dicis: tua te altera patria, quemadmodum dicere solebas, Messana circūuenit: tua inquam Messana tuorum adiutrix scelerum, libidinum testis, prædarum, ac furtorum receptrix: adest enim vir amplissimus eius ciuitatis, Legatus huiusce iudicii causa domo missus, princeps laudationis tuæ, qui te publicè laudat: ita enim mādatur, atque imperatum est. tamen si rogatus de Cybea, tenetis memoria, quid responderit: ædificatam publicis operis publicè coactis, eique ædificandæ publicè Mamertinū senatorem præfuisse. Idem ad vos priuatim iudices confugit: vtitur hac lege, qua iudicium est communis, & priuatæ rei fociorum. tamen si lex est de pecuniis repetundis, ille se negat pecuniam repetere, quam ereptam non tantopere desiderat: sacra se maiorum suorum repetere abs te dicit: deos penates à te patrios reposcit. Ecqui pudor est: ecquæ religio Verres: ecqui metus: habitasti apud Heium Messanæ: res illum diuinas apud deos in suo sacrario propè quotidiano facere vidisti. non mouetur pecunia: denique, quæ ornamenti causa fuerunt, non requirit: tibi habe Canephoros: deorum simulachra restitue. quæ quia dixit, quia tēpore dato modestè apud vos focius, amicis que populi R. questus est: quia religioni suæ non modo in diis patriis repetundis, sed etiam in ipso iureiurando, ac testimonio proximus fuit: hominem missum ab isto scitote esse Messanam de Legatis vnum, illum ipsum, qui nauis istius ædificandæ publicè præfuit, qui à senatu peteret, vt Heius ignominia afficeretur. Homo amentissime quid putasti te impetraturum: quanti is à ciuibus suis fieret, quāti authoritas eius haberetur, ignorabas: Verum fac te impetrauisse: fac aliquid grauius in Heium statuisse Mamertinos: quam putas authoritatem laudationis eorum futuram, si in eum, quem constet verū pro testimonio dixisse, pœnam constituerint: tamen si quæ est ista laudatio, cum laudator interrogat lædat necesse est: Quid: isti laudatores tui nonne testes mei sunt: Heius est laudator: læsit grauiissimè. Producam cæteros: reticebunt, quæ poterunt, libèter: dicent, quæ necesse erit, ingratas. Negent isti onerariam nauem maximam ædificatam esse Messanæ: Negent: si possint. negent ei nauis faciundæ senatorem Mamertinum publicè præfuisse: vtinam negent. sunt etiam

cætera: quæ malo integra referuare, vt quàm minimum sit illis temporis ad meditando, confirmandumque periurium. hæc tibi laudatio procedat in numerum. hi te homines autoritate sua subleuet: qui te neque debent adiuuare, si possint: neq; possunt, si velint: quibus tu priuatim iniurias plurimas, cōtumeliāsque imposuisti: quo in oppido multas familias totas in perpetuum infames tuis stupris, flagitiis que fecisti. At publicè commodasti. non sine magno quidem Reip. prouinciæque Sicilia detrimento. tritici modium L X millia empta populo R. dare debebant, & solebant. abs te solo remissum est. Resp. detrimentum fecit, quod per te imperii ius vna in ciuitate imminutum est: Siculi, quod ipsum non de summa frumenti detractum est, sed translatum in Centuripinos, & Halefinos immunes populos: & hos plus impositum, quàm ferre possent. Nauem imperare ex fœdere debuisti: remisisti in triennium. militem nullum vnquam poposcisti per tot annos: fecisti item vt prædones solent: qui cum communes hostes sint omnium, tamen aliquos sibi instituunt amicos, quibus non modò parcant, verum etiam præda quos augeant, & eos maximè, qui habent oppidum opportuno loco, quod sæpe ad eundem sit nauibus, nonnunquam etiam necessariò. Phaselis illa, quam cepit P. Seruilius, non fuerat vrbs antè Cilicum, atque prædonum: Lycii illam Græci homines incolebant. sed quod erat eiusmodi loco, atque ita proiecta in altum, vt & exeuntes è Cilicia prædones sæpe ad eam necessariò deuenirent, & cum ex hisce se locis reciperent, eodem deferrentur: ascuerunt sibi illud oppidum piratæ, primò commercio, deinde etiam societate. Mamertina ciuitas improba antea non erat, etiam erat inimica improborum: quæ C. Catonis illius, qui Consul fuit, impedimenta retinuit: at cuius hominis: clarissimi, potentissimique. qui tamen, cum Consul fuisset, condemnatus est. ita: C. Cato duorum hominum clarissimorum nepos, L. Pauli, & M. Catonis, & P. Africani sororis filius: quo damnato, tum cum seuera iudicia fiebant, HS X V I I I millibus lis æstimata est. Huic Mamertini irati non fuerunt, qui maiorem sumptū, quàm quanti Catonis lis æstimata est, in Timarchidis prandium sæpe fecerunt. Verum hæc ciuitas isti prædoni, ac piratæ Siciliensi Phaselis fuit. Huc omnia vndique deferebantur, apud istos relinquebantur: quod celari opus erat, habebant sepositum, ac reconditum: per istos, quæ volebat, in nauem clam imponenda, occultè exportanda curabat: nauem denique maximam, quam onustam furtis in Italiam mitteret, apud istos faciendam, ædificandamque curauit. Pro hisce rebus vacatio data est ab isto sumptus, laboris, militiæ, rerum denique omnium. Per triennium soli non modò in Sicilia, verum, vt opinio mea fert, his quidem temporibus in omni orbe terrarum vacui, expertes, soluti, ac liberi fuerunt ab omni sumptu, molestia, munere. Hinc illa Verrea nata sunt. hinc in conuiuium Sex. Cominium protrahi iussit, in quem scyphum de manu iacere conatus est, quem obtorta gula de conuiuium in vincula, atque in tenebras abripi iussit. Hinc illa crux, in quam iste ciuem R. multis inspectantibus sustulit: quam non ausus est vsquam defigere, nisi apud eos, quibuscum omnia scelera sua, ac latrocinia communicauit. Laudatum etiam vos quenquam venire auderis: qua autoritate: vtrum, quam apud senatorium ordinem, an quam apud populum R. habere debetis: ecquæ ciuitas est, non modò in prouinciis nostris, verum in vltimis nationibus aut tam potens, aut tam libera, aut etiam tam immanis, ac barbara: Rex denique ecquis est, qui senatorem populi R. tecto, ac domo non inuitet: qui honos non homini solum habetur, sed primum populo R. cuius beneficio nos in hunc ordinem venimus: deinde ordinis autoritati: quæ nisi grauis erit apud socios atque exterarum nationes, vbi erit imperii nomen, & dignitas: Mamertini me publicè non inuitauerunt. me cum dico, leue est. Senatorem populi R. si non inuitauerunt, honorem debitum detraxerunt non homini, sed ordini: nam ipsi Tullio patebat domus locupletissima, & amplissima Cn. Pōpei Basilici: quod, etiam si esset inuitatus à vobis, tamen diuertisset: erat etiam Percenniorum, qui nunc item Pompeii sunt, domus honestissima: quod L. frater meus, summa illorum volūtate

diuertit. Senator populi R. quod in vobis fuit, in vestro oppido iacuit, & pernoctauit in publico. nulla hoc ciuitas vnquam commisit. amicum enim nostrum in iudicium vocabas. Tu, quid ego priuatim negotii geram, interpretabere in minuendo honore senatorio? Verum hæc tum queremur, siquid de vobis per eum ordinem agetur, qui ordo à vobis adhuc solis contemptus est. In populi R. quidem conspectum quo ore vos commisit: nec prius illam crucem, quæ etiam nunc ciuis R. sanguine redundat, quæ fixa est ad portum, vrbemque vestram, reuellit, neque in profundum abiecit, locumque illum omnem expiatis, quam Romam, atque in horum conuentum adiretis: In Marmertinorum solo foederato, atque pacato monumentum istius crudelitatis constitutum est. vestrane vrbs eiecta est, ad quam cum adirent ex Italia, crucem ciuis R. prius, quam quenquam amicum populi R. videret: quam vos Rheginis, quorum ciuitati inuidetis, item incolis vestris, ciuibus R. ostendere soletis, quominus sibi arrogent, minusque vos despiciant, cum videant ius ciuitatis illo supplicio esse maculatum. Verum hæc emisse te dicis. quid illa Attalica, tota Sicilia nominata, ab eodem Heio peripetasmata emere oblitus es: licuit eodem modo, vt signa: quid enim actum est? an literis pepercisti? verum hominem amicum hoc fugit. minus clarum putauit fore, quod de armario, quam quod de sacrario esset ablatum. At quomodo abstulit? non possum dicere planius, quam ipse apud vos dixit Heius. Cum quæsissem, nunquid aliud de bonis eius peruenisset ad Verrem: respondit, istum ad se misisse, vt sibi mitteret Agrigentum peripetasmata. quæsiui, an misisset: respondit id, quod necesse erat, scilicet dicto audientem fuisse Prætori, misisse. rogavi, peruenissentne Agrigentum? dixit, peruenisse. quæsiui, an domum reuertissent: negauit adhuc reuertisse. risus populi, atque admurmuratio omnium vestrum facta est. hinc tibi in mentem non venit, iubere, vt hoc quoque referret, *HS D* se tibi vendidisse: metuisti ne æs alienum tibi cresceret, si *HS VI* millibus *D* tibi constarent ea, quæ tu facile posses vendere *HS CC* millibus. fuit tãti, mihi crede: haberes, quod defenderes: nemo quæreret, quanti illa res esset: si modo te posses docere emisse, facile cui velles tuam causam, & factum probares. nunc de peripetasmatis quemadmodum te expeditas, non habes. Quid: à Philiarcho Centuripino, homine locuplete, ac nobili, phaleras pulcherrimè factas, quæ Regis Hieronis fuisse dicuntur, vtrum tandem abstulisti, an emisti: in Sicilia quidem cum essem, sic à Centuripinis, sic à cæteris audiebã, non enim parum res erat clara. tam te has phaleras à Philiarcho Centuripino abstulisse dicebant, quam alias ita nobiles ab Aristo Panormitano, quam tertias à Cratippo Tyndaritano. Etenim si Philiarchus vendidisset, non ei, posteaquam reus factus es, redditurum te promississet. quod quia vidisti plures scire: cogitasti, si ei reddidisses, te minus habiturum, rem nihilo minus testatam futuram: non reddidisti. Dixit Philiarchus pro testimonio, se, quod nosset tuum istum morbum, vt amici tui appellant, cupisse te celare de phaleris: cum abs te appellatus esset, negasse habere sese: apud alium quoque eas habuisse depositas, ne qua inuenirentur: istius tantam fuisse sagacitatem, vt eas per illum ipsum inspiceret, vbi erant depositæ: tum se deprehensum negare non potuisse: ita ab se inuito sublatas phaleras gratis. Iam, vt hæc omnia reperire, ac perscrutari solitus sit iudices, est operæpretium cognoscere. Cybiratæ sunt fratres quidam Tlepolemus, & Hiero, quorum alterum fingere opinor è cera solitum esse, alterum esse pictorem. hosce, opinor, Cybiratæ, cum in suspitionem venissent suis ciuibus, fanum expilasse Apollinis, veritos pœnam iudicii, ac legis, domo profugisse. quod Verrem artificii sui cupidum cognouerant, tum iste, id quod ex testibus didicisti, Cybiram cum inanibus syngraphis venerat: domo fugientes ad eum se exules, cum iste esset in Asia, contulerunt. Habuit eos secum illo tempore: & in Legationis prædis, atque furtis multum illorum opera, consilioque usus est. Hi sunt illi, quibus in tabulis retulit sese *Q.* Tadius dedisse iussu istius Græcis pictoribus. eos iam bene cognitos, & re probatos secum in Siciliam duxit. quod posteaquam venerunt, mirandum in modum canes venaticos diceret: ita odorabatur

omnia, & peruestigabant, vt, vbi quicquid esset, aliqua ratione inuenirent. aliud minitendo, aliud pollicendo, aliud per seruos, aliud per liberos, per amicum aliud, aliud per inimicum inueniebant. quicquid illis placuerat, perdendum erat. nihil aliud optabant, quorum poscebatur argentum, nisi vt id Hieroni & Tlepolemo displiceret. Verè mehercules hoc iudices dicam: memini Pamphilum Lilybatanum hospitem meum, & amicum, nobilem hominem, mihi narrare: cum iste ab sese hydriam Boeti manu factã, præclaro opere, & grandi pondere, per potestatem abstulisset, se sanè tristem, & conturbatum domum reuertisse, quod vas eiusmodi, quod sibi à patre & à maioribus esset relictum, quo solitus esset vti ad festos dies, ad hospitem aduentum, à se esset ablatum. Cum sederem, inquit, domi tristis, accurrit Venerius: iubet me scyphos sigillatos ad Prætorem statim afferre. Permotus sum, inquit: binos habebam: iubeo promi utrosque, nequid plus mali nasceretur, & mecum ad Prætoris domum ferri. Eò cum venio, Prætor quiescebat: fratres illi Cybiratæ inambulabant. qui me vbi viderunt, vbi sunt Pamphile, inquit, scyphi: ostendo tristis. laudant. incipio queri, me nihil habiturum, quod alicuius esset pretii, si etiam scyphi essent ablati. tum illi, vbi me conturbatum vident: Quid vis nobis dare, vt isti abs te ne auferantur? Ne multa, *HS CC* me, inquit, poposcerunt: dixi me *C* daturum. Vocat interea Prætor: scyphos poscit. tum illos cœpisse Prætori dicere, putasse se, id quod audissent, alicuius pretii scyphos esse Pamphili: luteum negotium esse, non dignum, quod in suo argento Verres haberet. ait ille idem sibi videri. ita Paphilus scyphos optimos aufert. Et mehercules ego antea, tamen hoc nescio quid nugatorium sciebam esse, ista intelligere, tamen mirari solebam, istum in his ipsis rebus aliquem sensum habere, quem scirem nulla in re quicquam simile hominis habere. tum primum intellexi ad eam rem istos fratres Cybiratas fuisse, vt iste in furando manibus suis, oculis illorum vteretur. At ita studiosus est huius præclaræ existimationis, vt putetur in hisce rebus intelligens esse: vt nuper (videte hominis amentiam) posteaquam est comperendinatus, cum iam pro damnato, mortuoque esset, ludis Circensibus mane apud L. Sisennam virum primarium, cum essent triclinia strata, argentumque expositum in ædibus, cum pro dignitate L. Sisennæ domus esset plena hominum honestissimorum, accesserit ad argentum, contemplari vnumquodque otiose, & considerare cœperit. Mirari stultitiam alii, quod in ipso iudicio eius ipsius cupiditatis, cuius insimularetur, suspicionem auget: alii amentiam, cui comperendinato, cum tam multi testes dixissent, quicquam illorum veniret in mentem. Pueri autem Sisennæ, credo qui audiissent quæ in istum testimonia essent dicta, oculos de isto nusquam deicere, neque ab argento digitum discedere. Est boni iudicis, paruis ex rebus coniecturam facere vniuscuiusque & cupiditatis, & incontinentiæ. qui reus, & reus lege comperendinatus, re, & opinione hominum penè damnatus, temperare non potuerit maximo conuētu, quin L. Sisennæ argentum tractaret, & consideraret, hunc in prouinciã Prætorem quisquam putabit à Siculorum argento cupiditatem, aut manus abstinere potuisse? Verum vti Lilybatum, vnde digressa est, oratio reuertatur: Diocles est Pamphili gener illius, à quo hydria ablata est, Popillius cognomine. ab hoc abaci vasa omnia, vt exposita fuerant, abstulit. Dicat se licet emisse: etenim hinc propter magnitudinẽ furti sunt, vt opinor, literæ factæ. iussit Timarchidem æstimare argentum. quo modo: quo qui vnquam tenuissimè in donatione hystriorum æstimauit. tamen si iandudum ego erro, qui tam multa de tuis emptoribus verba faciam, & quæram vtrum emeris, & quomodo, & quanti emeris, quod verbo transigere possum. Ede mihi scriptum: quid argenti in prouincia Sicilia pararis, vnde quidque, aut quanti emeris. Quid sit: quanquam non debebam ego abs te has literas poscere: me enim tabulas tuas habere, & proferre oportebat. verum negas te horum annorum aliquid confecisse. Compone hoc, quod postulo, de argento: de reliquo videro: Nec scriptum habeo: nec possum edere. Quid futurum igitur est? quid existimes hos iudices facere posse: domus plena signorum pulcherrimorum iam etiam

ante Præturam, multa ad villas tuas posita, apud amicos multa deposita, multa aliis data, atque donata: tabulæ nullum indicant emptum: omne argentum ablatum ex Sicilia est: nihil cuiquam, quod suum dici vellet, relictum. Fingitur improba defensio, Prætorum omne id argentum coemisse: tamen id ipsum tabulis demonstrari non potest: si quas tabulas proferes, in his, quid habeas, quomodo habeas, scriptum non est. horum autem temporum cum te plurimas res emisse dicis, tabulas omnino nullas proferes: nonne te & prolatis, & non prolatis tabulis condemnari necesse est: tu à M. Celio, equite R. electissimo adolescente, quæ voluisti vasa argentea Lilybæi abstulisti: tu C. Cacurii, prætoris hominis, & experientis, & in primis gratiosi, suppellectilem omnem auferre non dubitasti: tu maximam, & pulcherrimam mensam citream à Q. Lutadio Diodoro, qui Q. Catuli beneficio à L. Sylla ciuis R. factus est, omnibus scientibus Lilybæi abstulisti. Non tibi obiicio, quod hominem dignissimum tuis moribus, Apollonium Niconis filium Drepanitanum, qui nunc A. Clodius vocatur, omni argento optimè factò spoliasti, ac depeculatus es. taceo: non enim putat ille sibi iniuriam factam, propterea quod homini iam perditò, & collum in laqueum inferenti subuenisti, quum pupillis Drepanitanis bona patria erepta cum illo partitus es. gaudeo etiam, siquid ab eo abstulisti, & abs te nihil rectius factum esse dico. A Lisone verò Lilybætano, primo homine, apud quem diuersatus es, Apollinis signum ablatum certè non oportuit. at dices te emisse. scio: <sup>33</sup> M. ita opinor. scio inquam. proferam literas: & tamen id factum non oportuit. A pupillo Heio, cui Marcellus tutor est, à quo pecuniam grandem eripueras, scaphia cum emblematis Lilybæi utrū emptæ esse dicis, an confiteris erepta? Sed quid ego istius in eiusmodi rebus mediocres iniurias colligo, quæ tantummodo in furtis istius, & damnis eorum, à quibus auferrebat, versata esse videantur? Accipite, si vultis, iudices rem eiusmodi, ut amētiam singularem, ut furorem iam, non cupiditatem eius perspicere possitis.

Melitensis Diodorus est: qui apud vos antea testimonium dixit. is Lilybæi multos iam annos habitat, homo & domo nobilis, & apud eos, quò se contulit, propter virtutem splendidus, & gratiosus. De hoc Verri dicitur, habere eum per bona toreumata: in his pocula duo quadam, quæ Heraclia nominantur, Mentoris manu summo artificio facta. <sup>34</sup> quod iste ubi audiuit, sic cupiditate inflammatus est non solum inspiciendi, verum etiam auferendi, ut Diodorum ad se vocaret, ac posceret. Ille, qui illa non inuitus haberet, respondit se Lilybæi non habere, Melitæ apud quendam propinquum suum reliquisse. Tum iste continuo mittit homines certos Melitam: scribit ad quosdam Melitenses, ut ea vasa perquirant: rogat Diodorum, ut ad illum suum propinquum det literas. nihil ei longius videbatur, quam dum illud videret argentum. Diodorus, homo frugi, ac diligens, qui sua seruare vellet, ad propinquum suum scribit, ut iis qui à Verre venissent, responderet, illud argentum se paucis illis diebus misisse Lilybæum. Ipse interea recedit. abesse ab domo paulisper maluit, quam præfens illud optimè factum argentum amittere. Quod ubi iste audiuit, usque eò est commotus, ut sine vlla dubitatione insanire omnibus, ac furere videretur: quia non potuerat argētum eripere: ipse à Diodoro erepta sibi vasa optimè facta dicebat, minitari absenti Diodoro, vociferare palam, lachrymas interdum vix tenere. Eriphylam accepimus in fabulis ea cupiditate, ut, cum vidisset monile, ut opinor, ex auro, & gemmis, pulchritudine eius incensa, salutem viri proderet. similis istius cupiditas: hoc etiam acrior, atque insanior, quod illa cupiebat id, quod viderat, huius libidines non solum oculis, sed etiam auribus excitabantur. Cōquiri Diodorum tota prouincia iubet. Ille ex Sicilia castra iam mouerat, & vasa collegerat. Homo, ut aliquo modo illum in prouinciam reuocaret, hanc excogitat rationem: si hæc ratio potius, quam amentia nominanda est. apponit de suis canibus quendam, qui dicat se Diodorum Melitensem rei capitalis reum velle facere. Primò mirum omnibus videri, Diodorum reum, hominem quietissimum, ab omni non modo facinore, verum <sup>35</sup> etiam minimi errati suspicione remotissimū: deinde esse perspicuum, fieri omnia illa

propter argentum. Iste non dubitat iubere nomen referri. & tum primum, ut opinor, istum absentis nomen recepisse. Reclamat Sicilia tota, propter calati argenti cupiditatem reos fieri rerum capitalium, neque solum præsentēs reos fieri, sed etiam absentes. Diodorus Romæ fordidatus circum patronos, atque hospites cursare, rem omnibus narrare. Literæ mittuntur isti à patre vehementes, ab amicis item, videret quid ageret, de Diodoro quò progredere, rem claram esse, & inuidiosam, insanire hominem, periturum hoc vno crimine, nisi cauisset. Iste etiam tum patrem si non in parentis, at in hominum numero putabat: ad iudicium nondum se satis instruxerat: primus annus <sup>37</sup> erat prouinciæ, non, ut in Sthenio, iam refertus pecunia. Itaque furor eius paululum non pudore, sed metu, ac timore repressus est. cōdemnare Diodorum non audet, absentem de reis eximit. Diodorus interea, Prætoris isto propè triennium prouincia, domoque caruit. cæteri non solum Siculi, sed etiam ciues R. hoc statuerant: quoniam iste tantum cupiditate progredere, nihil esse, quod quisquam putaret se, quod isti paulò magis placeret, conseruare, aut domi retinere posse. Postea verò quàm intellexerunt, isti virum fortem, quem summè prouincia expectabat, Q. Arrium non succedere: statuerunt se nihil tam clausum, neque tam reconditum posse habere, quod non istius cupiditati apertissimum, promptissimumque esset. Tum iste ab equite R. splendido, & gratioso Cn. Calidio, cuius filium sciebat senatorem populi R. & iudicem esse, equuleos argenteos nobiles, qui Q. Maximi fuerant, aufert. Imprudens huc incidi iudices: emit enim, non <sup>38</sup> abstulit. nollem dixisse. iactabit se, & in his equitabit equuleis. Emi: pecuniâ solui. credo, etiam tabulæ proferetur. est tanti. cedo tabulas. dilue sanè crimen hoc Calidianum, dum ego tabulas aspicere possim. Veruntamen quid erat, quod Calidius Romæ quereatur, se, cum tot annos in Sicilia negotiaretur, abs te solo ita esse contemptum, ita despectum, ut etiam vnà cum cæteris Siculis dispoliaretur, si emerasset: quid erat, quod confirmabat, se abs te argentum esse repetiturum, si tibi sua voluntate vendiderat: tu porro posses facere, ut Cn. Calidio non redderes: præsertim cum is L. Sisenna defensore tuo tam familiariter vteretur, cum & cæteris familiaribus Sisennæ reddidisses. Denique non opinor negaturum esse te, homini honesto, sed non gratiosiori, quam Cn. Calidius est, L. Coridio te argentum per Potamonem amicum tuum reddidisse. qui quidem cæterorum causam apud te difficiliorem fecit. nam cum te compluribus confirmasset redditurum: posteaquam Coridius pro testimonio dixit te sibi reddidisse, finem reddendi fecisti, quod intellexisti te præda de manibus amissa, testimonium tamen effugere non posse. Cn. Calidio equiti R. per omnes alios Prætores licuit argentum habere bene factum: licuit posse domesticis copiis, cum magistratū, aut aliquem superiorem inuitasset, ornare, & apparare conuiuium. Multi domi Cn. Calidii cum imperio, ac potestate fuerunt: nemo inuentus est tam amens, qui illud argētum tam præclarum, ac tam nobile eriperet: nemo tam audax, qui posceret: nemo tam impudens, qui postularet, ut venderet: superbum est enim iudices, & non ferendum, dicere Prætorum in prouincia homini honesto, locupleti, splendido, Vende mihi vasa calata: hoc est enim dicere, Non es dignus tu, qui habeas, quæ tam bene facta sunt: mea dignitatis ista sunt. Tu dignior Verres, quam Calidius: qui, ut non conferam vitam, atque existimationem tuam cum illius (neque enim est conferenda) hoc ipsum conferam, quo tu te superiorem fingis: quod <sup>40</sup> HS LXXX millia diuisoribus, ut Prætor renuntiarere, dedisti: trecenta accusatori, ne tibi odiosus esset. ea re contemnis equestrem ordinem, ac despicias: ea re indignum tibi visum est, quicquam, quod tibi placeret, Calidium potius habere, quam te? Iactat se iandudum de Calidio: narrat omnibus, se emisse. num etiam de L. Papirio, viro primario, locuplete, honestoque equite R. thuribulum emisti? qui pro testimonio dixit, te, cum inspiciendum poposcisses, auulso emblemate remisisse: ut intelligatis, in homine intelligentiam esse, non auaritiam: artificii cupidum, non argenti fuisse. nec solum in Papirio fuit hac abstinentia: tenuit hoc institutum in thuribulis omnibus, quæcunque in

Sicilia fuerunt. incredibile est autē, quā multa, & quā praeclara fuerint. Credo tum, cum Sicilia florebat opibus, & copiis, magna artificia fuisse in ea insula: nā domus erat ante istum Praetorem nulla paulo locupletior, qua in domo haec non essent, etiā si praeterea nihil esset argenti: patella gradis, cum sigillis ac simulachris deorum: patera, qua mulieres ad res diuinas vterentur: thuribulum. haec autē omnia antiquo opere, & summo artificio facta: ut hoc liceret suspicari, fuisse aliquando apud Siculos peraequa proportione caetera: sed quibus multa fortuna ademisset, tamen apud eos remansisse ea, quae religio retinisset. Dixi iudices, multa fuisse ferē apud Siculos omnes: ego idem confirmo, nunc ne vnum quidem esse. Quid hoc est: quod hoc monstrum, quod prodigium in prouinciam misimus: nonne vobis id egisse videtur, ut non vnus libidine, non suos oculos, sed omnium auarissimorum insanias, cum Romam reuertisset, expleret: qui simul atque in oppidum quoppiam venerat: immittebantur illi continuo Cybiratici canes, qui inuestigabant, & perscrutabantur omnia. Si quod erat grāde vas, & maius opus inuentum, lati auferebant. si minus eiusmodi quippiam venari poterant, illa quidem certē pro lepusculis capiebantur, patellae, paterae, thuribula. Hic quos putatis fletus mulierum, quas lamentationes fieri solitas esse in hisce rebus: quae forsitan vobis paruae esse videantur: sed magnum & acerbum dolorem commouēt, mulierculis praesertim, cum eripiuntur ē manibus ea, quibus ad res diuinas uti consueuerunt, quae a suis acceperūt, quae in familia semper fuerūt. Hic nolite expectare, dum ego haec crimina agam hostiatim: ab Aeschilo Tindaritano istum pateram abstulisse, a Thrasone item Tindaritano patellam, a Nymphodoro Agrigentino thuribulum. Cum testes ex Sicilia dabo: quem volet, eligat, quem ego interrogem de patellis, pateris, thuribulis: non modo oppidum nullum, sed ne domus quidem vlla paulo locupletior expers huius iniuriae reperietur. qui cum in conuiuium venisset, si quicquam calati aspexerat, manum abstinere iudices non poterat. Cn. Pompeius est Philo: qui fuit Tindaritanus. is cenam isti dabat apud villam in Tindaritano. fecit, quod Siculi non audebant. ille, ciuis R. quod erat, impudens id se facturum putauit. apposuit patellam, in qua sigilla erant egregia. iste continuo ut vidit, non dubitauit illud insigne penatium, hospitaliumque deorum ex hospitali mensa tollere. sed tamen, quod antea de istius abstinentia dixeram, sigillis auulsis reliquum argētum sine vlla auaritia reddidit. Quid? Eupolemo Calactino, homini nobili, Lucullorum hospiti, ac perfamiliari, qui nunc apud exercitum cum L. Lucullo est, non idem fecit: cenabat apud eum. argentum illi caeterum purum apposuerat, ne purus ipse relinqueretur, duo pocula nō magna, veruntamen cum emblematis. hic quasi festiuum acroama ne sine corollario de conuiuium discederet, ibidē conuiuiis inspectantibus emblemata auellenda curauit. Neque ego nūc istius facta omnia enumerare conor: neque opus est: nec fieri vllō modo potest. Tantummodo vnus cuiusque de varia improbitate generis indicia apud vos, & exempla profero. neque enim ita se gessit in his rebus, tanquam rationem aliquādo esset redditurus: sed prorsus ita, quasi aut reus nunquam esset futurus, aut, quo plura abstulisset, eo minore periculo in iudicium esset venturus, qui haec, quae dico, iam nō occultē, non per amicos, atque interpretes, sed palam de loco superiore ageret pro imperio, & potestate. Catinam cum venisset, oppidum locuples, honestum, copiosum: Dionysiarum ad se Pardiorum, hoc est summum magistratum vocari iubet. ei palam imperat, ut omne argētum, quod apud quenque esset Catinae, conquirendum curaret, & ad se transferendum. Philarchum Centuripinū, primum hominem genere, virtute, pecunia, non hoc idem iuratum dicere audistis, sibi istum negotium dedisse, atque imperauisse, ut Ceturipis, in ciuitate totius Siciliae multo maxima, & locupletissima, omne argētum conquireret, & ad se comportari iuberet: Agyrrio similiter istius imperio vasa Corinthia per Apollodorum, quem testem audistis, Syracusas deportata sunt. Illa verō optima, quod cum Haluntium venisset Praetor laboriosus, & diligens, ipse in oppidum accedere noluit, quod erat difficili ascensu, atq;

arduo: Artagathum Haluntinum, hominem non solum domi suae, sed tota Sicilia in primis nobilem, vocari iussit. ei negotium dedit, ut quicquid Halunti esset argenti calati, aut siquid etiam Corinthiorum, ut omne statim ad mare ex oppido deportaretur. Ascendit in oppidum Artagathus, homo nobilis: qui a suis & amari, & diligere vellet: ferebat grauius, illam sibi ab isto prouinciam datam: nec, quid faceret, habebat: pronuntiat, quid sibi imperatum esset: iubet omnes proferre, quae haberent. metus erat summus: ipse enim tyrannus non discedebat longius: Artagathum, & argentum in lectica cubans ad mare infra oppidum expectabat. Quem concursum factum in oppido putatis: quem clamorem: quem porro fletum mulierum: qui viderent: equum Troianum introductum, urbem captam esse dicerent. efferrī sine thecis vasa, extorqueri alia de manibus mulierum, effringi multorum fores, reuelli claustra. quid enim putatis: scuta siquando conquiruntur a priuatis in bello, ac tumultu, tamen homines inuiti dant, et si ad salutem communem dari sentiunt, nequem putatis sine maximo dolore argentum calatum domo, quod alter eriperet, protulisse. omnia deferuntur. Cybiratae fratres vocantur, pauca improbant. quae probarant, iis crustae, aut emblemata detrahuntur. sic Haluntini excussis deliciis, cum argento puro domum reuerterunt. Quod vnquam iudices huiusmodi euerriculum vlla in prouincia fuit: auertere aliquid de publico quam obscurissime per magistratum solebant. etiam aliquid de priuato nonnunquam occulte auferebant. & illi tamen condemnabantur. & si quaeritis, ut egomet mihi detraham: illos ego accusatores puto fuisse, qui huiusmodi hominum furta odore, aut aliquod leuiter presso vestigio persequebantur. nam nos quidem quid facimus in Verre, quem in luto volutatum totius corporis vestigiis inuenimus: Permagnum est in eum dicere aliquid, qui praetereans, lectica paulisper deposita, non per praestigia, sed palam per potestatem, vno imperio, ostiatim, totum oppidum compilarit: attamen ut possit dicere se emisse, Artagatho imperat, ut aliquid illis, quorum argētum fuerat, nummularum dicis causa daret. Inuenit Artagathus paucos, qui vellent accipere: his dedit. eos nummos tamen iste Artagatho nō reddidit. voluit Romae petere Artagathus: Cn. Lentulus Marcellinus dissuasit, sicut ipsum dicere audistis. atque hac tota de re audistis Artagathi, & Lentuli testimonium. Et ne forte hominem existimetis hanc tantam vim emblematum sine causa coaceruare voluisse, videte quāti vos, quanti existimationem populi R. quanti leges, & iudicia, quanti testes Siculos, negotiatorēque fecerit. Posteaquam tantam multitudinem collegerat emblematum, ut ne vnum quidem cuiquam reliquisset: instituit officinam Syraculis. in regiam maximam palam artifices omnes, calatores, ac vasculares conuocari iubet, & ipse suos complures habebat. eō conducit magnam hominum multitudinem. menses octo continuos opus his non defuit, cum vas nullum fieret, nisi aureum. tum illa, ex patellis, & thuribulis quae vellerat, ita scite in aureis poculis illigabat, ita apte in scyphis aureis includebat, ut ea ad illam rem nata esse diceres. Ipse tamen Praetor, qui sua vigilatia pacem in Sicilia dicit fuisse, in hac officina maiorem partem diei cum tunica pulla sedere solebat, & pallio. Haec ego iudices non audeo proferre, ni vererem ne forte plura de isto ab aliis in sermone, quam a me in iudicio audisse vos diceretis. quis enim est, qui de hac officina, qui de vasis aureis, qui de istius pallio, tunica pulla non audierit: quem voles de conuentu Syracusanorum virum bonum nominato. producam. nemo erit, quin hoc se aut audisse, aut vidisse dicat. O tempora: o mores. nihil nimium vetus proferam. Sunt vestrum iudices quā multi, qui L. Pisonem cognouerunt, huius L. Pisonis, qui Praetor fuit, patrem. Is cum esset in Hispania Praetor, qua in prouincia occisus est: nescio quo pacto, dum armis exercetur, annulus aureus, quem habebat, fractus est, & cominutus. cum vellet sibi anulum facere, aurificem iussit vocari in foro, ad sellam, Cordubae: & ei palam appendit aurum: hominem in foro sellam iubet ponere, & facere anulum omnibus praesentibus. Nimium, fortasse dicet aliquis hunc diligentem. haecenus reprehēdat, si quis volet: nihil amplius.



verum fuit ei concedendum: filius enim L. Pisonis erat eius, qui primus de pecuniis repetundis legem tulit. Ridiculum est me nunc de Verre dicere, cum de Pifone Frugi dixerim. veruntamen, quantum intersit, videte. Iste cum aliquot abacorum faceret vasa aurea, non laboravit, quin non modo in Sicilia, verum etiam Romae in iudicio audiret. ille in auri femuncia totam Hispaniam scire voluit, unde Praetori annulus fieret. nimirum ut hic nomen suum comprobavit, sic ille cognomen. Nullo modo possum omnia istius facta aut memoria consequi, aut oratione complecti. genera ipsa cupio breuiter attingere. ut hic modo me comonuit Pisonis annulus, quod totum effluerat. Quam multis istum putatis hominibus honestis de digitis annulos aureos abstulisse: nunquam dubitavit, quotiescunque alicuius aut gemma, aut annulo delectatus est. Incredibilem rem dicam, sed tam claram, ut ipsum negaturum non arbitrer. Cum Valentio eius interpreti epistola Agrigenti allata esset, casu signum iste animaduertit in cretula: placuit ei: exquisiuit, unde esset epistola: respondit, Agrigento. Iste literas, ad quos solebat, misit, ut is annulus ad se primo quoque tempore afferretur. Ita literis istius patrisfamilias L. Titio cuidam civi R. annulus de digito detractus est. Illa vero eius cupiditas incredibile est: nam ut in singula conclauia, quae iste non modo Romae, sed omnibus in villis habet, tricenos lectos optime stratos cum caeteris ornamentis conuiuii quaereret, nimirum multa comparare videretur. Nulla domus in Sicilia locuples fuit, ubi iste non extrinsecus instituerit. Mulier est Segestana perdiues, & nobilis, Lamia nomine. per triennium isti plena domo telarum stragulam vestem confecit, nihil nisi conchylio tinctum. Attalus homo pecuniosus, nec vulgo Lilybaei, Chritolaus Ennae, Syracusis AEschrio, Cleomenes, Theomnastus, Pelori Archonides, Megistus. vox me citius defecerit, quam nomina. Ipse dabat purpuram tantum: amici operas: credo. iam enim non libet omnia criminari: quasi hoc mihi non satis sit ad crimen, habuisse tam multum, quod daret: voluisse deportare tam multa: hoc denique quod concepit, amicorum operis esse in huiusmodi rebus usum. Ita vero lectos stratos, & candelabra aenea, num cui praeter istum Syracusis per triennium facta esse existimatis: Emebat, credo. Sed tantum vos certiores iudices facio, quid iste in provincia Praetor egerit, necui forte negligens nimium fuisse videatur, neque se satis, cum potestatem habuerit, instruxisse & ornasse. Venio nunc non ad furtum, non ad auaritiam, non ad cupiditatem, sed ad eiusmodi facinus, in quo omnia nefaria contineri mihi, atque inesse videantur: in quo dii immortales violati, existimatio, atque autoritas nominis populi R. imminuta, hospitium spoliatum ac proditum, ab alienati scelere istius a nobis omnes Reges amicissimi, nationesque, quae in eorum regno, ac ditione sunt. nam reges Syriae regis Antiochi filios pueros scitis Romae nuper fuisse, qui venerant non propter Syriae regnum: nam id sine controversia obtinebant, ut a patre, & a maioribus acceperant: sed regnum Aegypti ad se, & ad Selinem matrem suam pertinere arbitrabantur. Hi si posteaquam temporibus Reip. exclusi, per senatum agere, quae voluerant, non potuerunt: in Syriam in regnum patrium profecti sunt. Eorum alter, qui Antiochus vocatur, iter per Siciliam facere voluit. Itaque isto Praetore venit Syracusas. Hic Verres hereditatem sibi venisse arbitratus est, quod in eius regnum, ac manus venerat is, quem iste & audierat multa secum praeciosa habere, & suspicabatur. Mittit homini munera satis large: haec ad usum domesticum, vini, olei, quod visum erat, etiam tritici, quod satis esset, de suis decumis. deinde ipsum Regem ad coenam vocavit. exornat amplè, magnificèque triclinium: exponit ea, quibus abundabat, plurima, ac pulcherrima vasa argentea: namque haec aurea nondum fecerat, omnibus curat rebus instructum, & paratum ut sit conuiuium. Quid multa? Rex ita discessit, ut & istum copiose ornatum, & se honorifice acceptum arbitraretur. Vocat ad coenam deinde ipse Praetorem, exponit suas copias omnes, multum argentum, non pauca etiam pocula ex auro: quae, ut mos est regius, & maxime in Syria, gemmis erant distincta clarissimis. Erat etiam vas vinarium ex vna gemma pergrandi, trulla excauata cum manubrio aureo: de

qua, credo, satis idoneum, satis grauem testem Q. Minutiū dicere audistis. Iste vnum quodque vas in manus sumere, laudare, mirari. Rex gaudere Praetori populi R. satis iucundum, & gratum illud esse conuiuium. Posteaquam inde discessum est, cogitare iste nihil aliud, quam id quod ipsa res declarauit, nisi quemadmodum Regem ex provincia spoliatum, expilatūque dimitteret. Mittit rogatum vasa ea, quae pulcherrima apud illum viderat: ait se suis calatoribus velle ostendere. Rex, qui istum non nosset, sine vlla suspitione libentissime dedit. Mittit etiam trullam gemmeam rogatum, velle eam se diligentius considerare. ea quoque ei mittitur. Nunc reliquum iudices attendite, de quo & vos audistis, & populus R. non nunc primum audiet, & in exteris nationibus usque ad vltimas terras peruagatum est. Candelabrum est gemmis clarissimis, opere mirabili perfectum, Reges hi, quos dico, Romam cum attulissent, ut in Capitolio ponerent, quod nondum etiam perfectum templum offenderant, neque ponere, neque vulgo ostendere, ac proferre voluerunt: ut & magnificentius videretur, cum suo tempore in cella Iouis Optimi Maximi poneretur: & clarius, cum pulchritudo eius recens ad oculos hominum, atque integra perueniret. Statuerunt id secum in Syriam reportare, ut, cum audissent simulachrum Iouis Optimi Maximi dedicatum, Legatos mitterent, qui cum caeteris rebus illud quoque eximium, atque pulcherrimum donum in Capitolium afferrent. Peruenit res ad istius aures nescio quo modo: nam Rex id calatum voluerat: non quod quicquam merueret, aut suspicaretur, sed ut ne multi illud ante perciperent oculis, quam populus R. Iste petit a Rege, & cum pluribus verbis rogat, ut ad se mittat: cupere se dicit inspicere, neque se aliis videndi potestatem esse facturum. Antiochus, qui animo & puerili esset, & regio, nihil de istius improbitate suspicatus est: imperat suis, ut id in Praetorium inuolutum quam occultissime deferrent. Quo posteaquam attulerunt, inuolucrisque reiectis constituerunt: iste clamare coepit, dignam rem esse regno Syriae, dignam regio munere, dignam Capitolio: etenim erat eo splendore, qui ex clarissimis, & plurimis gemmis esse debebat: ea varietate operum, ut ars certare videretur cum copia: ea magnitudine, ut intelligi posset, non ad hominum apparatus, sed ad amplissimi templi ornamentum esse factum. Quod cum satis iam perspexisse videretur, tollere incipiunt, ut referrent. Iste ait, se velle illud etiam atque etiam considerare, nequaquam se esse satiatum. iubet illos discedere, & candelabrum relinquere. sic illi tum inanes ad Antiochum reuertuntur. Rex primo nihil metuere, nihil suspicari. Dies vnus, alter, plures: non referri. Tum mittit Rex ad istum, si sibi videatur, ut reddat. iubet iste posterius ad se reuerti. mirum illi videri. mittit iterum. non redditur. ipse hominem appellat: rogat, ut reddat. Os hominis, insignemque impudentiam cognoscite. quod sciret, quodque ex ipso Rege audisset in Capitolio esse ponendum, quod Ioui Optimo Maximo, quod populo R. seruari videret, id sibi ut donaret, rogare, & vehementer petere coepit. Cum ille se & religione Iouis Capitolini, & hominum existimatione impediri diceret, quod multae nationes testes essent illius operis, ac muneris: iste homini minari acerrime coepit. Vbi videt eum nihilomagi minus, quam precibus permoueri: repente hominem de provincia iubet ante noctem discedere. ait se comperisse ex eius regno piratas in Siciliam esse venturos. Rex maximo conuentu Syracusis, in foro, nequis forte me in crimine obscuro versari, atque affingere aliquid suspitione hominum arbitretur, in foro inquam Syracusis stans, deos, hominesque cōtestans clamare coepit, candelabrum factum est gemmis, quod in Capitolium missurus esset, quod in templo clarissimo, populo R. monumentum suae societatis, amicitiaeque esse voluisset, id sibi C. Verrem abstulisse. de caeteris operibus ex auro, & gemmis, quae sua penes illum essent, se non laborare: hoc sibi eripi, miserum esse, & indignum. id etsi antea iam mente, & cogitatione sua, fratrisque sui consecratum esset: tamen tum se in illo conuentu civium R. dare, donare, dicare, consecrare Ioui Optimo Maximo, testemque ipsum Iouem suae voluntatis, ac religionis adhibere. Quae vox, quae latera, quae vires huius vnus criminis querimoniam

possint sustinere: Rex Antiochus, qui Romæ ante oculos omnium nostrum biennium ferè comitatu regio, atque ornatu fuisset, is cum amicus, & socius populi R. esset, amicissimo patre, auo, maioribus, antiquissimis, & clarissimis Regibus, opulèntissimo, & maximo regno, præcepit è prouincia populi R. exturbatus est. Quemadmodum hoc accepturas nationes externas, quemadmodum huius tui facti famam in regna aliorum, atque in vltimas terras peruenturam putasti, cum audierint à Prætore populi R. in prouincia violatum Regem, spoliatum hospitem, eiectum socium populi R. atque amicum? nomen vestrum populique R. odio, atque acerbitati scitote nationibus exteris iudices futurum, si istius hæc tanta iniuria impunita discesserit. Sic omnes arbitrabuntur, præsertim cum hæc omnino fama de nostrorū hominum avaritia, & cupiditate percerebruerit: non istius solius hoc esse facinus, sed eorum etiam, qui approbarint. Multi Reges, multæ liberæ ciuitates, multi priuati opulenti, ac potentes habent profectò in animo Capitolium sic ornare, vt templi dignitas, imperiique nostri nomen desiderat. Qui si intellexerint, interuerso hoc regali dono, grauiter vos tulisse: grata fore vobis, populoque R. sua studia, ac dona arbitrabuntur. Sin hoc vos in Rege tam nobili, in re tam eximia, iniuriatam acerba neglexisse audierint: non erunt tā amentes, vt operam, curam, pecuniam impendant in eas res, quas vobis gratas fore non arbitrentur. Hoc loco Q. Catule te appello: loquor enim de tuo clarissimo, pulcherrimoque monumento. non iudicis solum seueritatem in hoc crimine, sed propè inimici, atq; accusatoris vim suscipere debes: tuus est enim honos in illo templo senatus populique R. beneficio: tui nominis æterna memoria simul cum templo illo consecratur. Tibi hæc cura suscipienda, tibi hæc opera sumenda est, vt Capitolium, quomodo magnificentius est restitutum, sic copiosius ornatum sit, quàm fuit, vt illa flamma diuinitus extitisse videatur, nõ quæ deleteret Iouis Optimi Maximi templum, sed quæ præclarior magnificentiusque deposceret. Audisti Q. Minutium Rufum dicere, domi suæ diuersatum esse Antiochum Regem Syracusis, se illud scire ad istum esse delatum, se scire non redditum. Audisti, & audies omni è conuentu Syracusano, qui ita dicant, sese audientibus illud Ioui Optimo Maximo dicatum esse ab Rege Antiocho, & consecratum. Si iudex non esses, & hæc ad te delata res esset: te potissimum hoc persequi, te petere, & agere oporteret. Quare non dubito, quo animo iudex huius criminis esse debeas, qui apud alium iudicem multo acrior, quàm ego sum, actor, accusatorque esse deberes. Vobis autem iudices quid hoc indignius, aut quid minus ferendum videri potest: Verrène habebit domi suæ candela-brum Iouis Optimi Maximi è gemmis auroque perfectum: Cuius fulgore collucere, atque illustrari Iouis Optimi Maximi templum oportebat, id apud istum in eiusmodi conuiuio constituetur, quæ domesticis stupris, flagitiisque flagrabunt: In istius lenonis turpissimi domo simul cum cæteris Chelidonis hæreditariis ornamentis, Capitolii ornamenta ponentur: Quid huic sacri vnquam fore, aut quid fuisse religiosi putatis, qui nunc tanto scelere se obstrictum esse non sentiat: qui in iudicium veniat, vbi ne precari quidem Iouem Optimum Maximum, atque ab eo auxilium petere more omnium possit: à quo etiam dii immortales sua repetunt in eo iudicio, quod hominibus ad suas res repetendas est constitutum. Miramur Athenis Mineruam, Deli Apollinem, Iunonem Sami, Pergæ Dianam, multos præterea ab isto deos tota Asia, Græciæque violatos, qui à Capitolio manus abstinere non potuerit: quod priuati homines de suis pecuniis ornant, ornaturique sunt, id C. Verres ab Regibus ornari non est passus. Itaque hoc nefario scelere concepto, nihil postea tota in Sicilia neque sacri, neque religiosi esse duxit. ita sese in ea prouincia per triennium gessit, vt ab isto non solum hominibus, verum etiam diis immortalibus bellum indictum putaretur. Segesta est oppidum peruetus in Sicilia iudices, quod ab Aenea fugiente à Troia, atque in hæc loca veniente cõditum esse demonstrant. Itaque Segestani non solum perpetua societate, atq; amicitia, verum etiam cognatione se cum populo R. coniunctos esse arbitrantur. hoc quondam oppi-

64 dum, cum illa ciuitas cum Pœnis suo nomine, ac sua sponte bellaret, à Carthaginensibus vi captum atque deletum est, omniæque, quæ ornamento vrbi esse possent, Carthaginem sunt ex illo loco deportata. Fuit apud Segestanos ex ære Dianæ simulachrū, cum summa atque antiquissima præditum religione, tum singulari opere, artificioque perfectum. Hoc translatum Carthaginem locum tantum, hominèque mutarat, religionem quidem pristinam conseruabat: nam propter eximiam pulchritudinem etiam hostibus digna, quam sanctissimè colerent, videbatur. Aliquot seculis post P. Scipio bello Punico tertio Carthaginem cepit. qua in victoria (videte hominis virtutem & diligentiam, vt & domesticis præclarissimæ virtutis exemplis gaudeatis, & eo maiore odio dignam istius incredibilem audaciam iudicetis) conuocatis Siculis omnibus, quod diutissimè, sæpissimèque Siciliam vexatam à Carthaginensibus esse cognorat, iubet omnia conquiri, pollicetur sibi magnæ curæ fore, vt omnia ciuitatibus, quæ cuiusque fuissent, restituerentur. tum illa, quæ quondam fuerant Himera sublata, de quibus antea dixi, Thermitanis sunt reddita. tum alia Gellensibus, alia Agrigentinis. in quibus etiam ille nobilis Taurus, quem crudelissimus omnium tyrannorum Phalaris habuisse dicitur, quò viuos supplicii causa demittere homines, & subiicere flammam solebat. quem Taurum Scipio cum redderet Agrigentinis, dixisse dicitur, æquum esse illos cogitare, vtrum esset Siculis vtilius, suisne seruire, an populo R. obtemperare, cum idem monumentum & domesticæ crudelitatis, & nostræ mansuetudinis haberent. Illo tempore Segestanis maxima cum cura hæc ipsa Diana, de qua dicimus, redditur. Reportatur Segestam: in suis antiquis sedibus summa cum gratulatione ciuium & latitia reponitur. hæc erat posita Segestæ, sanè excelsa in basi, in qua grandibus literis P. Africani nomen erat incisum, eumque Carthagine capta restituisse perscriptum. Colebatur à ciuibus: ab omnibus aduenis visebatur. cum Quæstor essem, nihil mihi ab illis est demonstratum prius. Erat admodum amplum & excelsum signum cum stola: veruntamen inerat in illa magnitudine ætas, atque habitus virginalis: sagittæ pendebant ab humero: sinistra manu retinebat arcum: dextra ardentem facem præferbat. Hanc cum iste sacrorum omnium hostis, religionumque prædo vidisset: quasi ipsa illa face percussus esset, ita flagrare cupiditate, atque amentia cœpit. Imperat magistratibus iste, vt eam demoliantur, & sibi dent: nihil sibi gratius ostendit futurum. illi verò dicere, id sibi nefas esse, seque cum summa religione, tum summo metu legum & iudiciorum teneri. Iste tum petere ab illis, tum minari, tum spem, tum metum ostendere. opponebant illi interdum nomen Africani: donum populi R. illud esse dicebant: nihil se in eo potestatis habere, quod imperator clarissimus, vrbe hostium capta, monumentum victoriæ populi R. esse voluisset. Cum iste nihilo remissius, atque etiam multò vehementius instaret quotidie: res agitur in senatu: vehementer ab omnibus reclamatur. Itaque illo tempore, ac primo istius aduentu pernegatur. postea quicquid erat oneris in nautis remigibusque exigendis, in frumento imperando, Segestanis præter cæteros imponebat aliquanto amplius, quàm ferre possent. Præterea magistratus eorum euocabat: optimum & nobilissimum quæque ad se accersebat: circum omnia prouinciæ fora rapiebat: sigillatim vnicique calamitati fore se denuntiabat: vniuersis se funditus euersurum esse illam ciuitatem minabatur. Itaque aliquando multis malis, magnoque metu victi Segestani Prætoris imperio parendum esse decreuerunt. Magno cum luctu, & gemitu totius ciuitatis, multis cum lachrymis, & lamentatione virorum, mulierumque omnium, simulachrum Dianæ tollendum locatur. Videte, quanta religione fuerit. apud Segestanos repertum esse Iudices scitote neminem neque liberum, neque seruum, neque ciuem, neque peregrinum, qui illud signum auderet attingere. Barbaros quosdam Lilybæo scitote aduocatos esse operarios. hi denique illud, ignari totius negotii ac religionis, mercede accepta sustulerunt. Quod cum ex oppido exportaretur, quem conuētum

mulierum factum esse arbitramini? quem fletum maiorum natu? quorum nonnulli etiam illum diem memoria tenebant, cum illa eadem Diana Segestam Carthagine reuecta, victoriam populi R. reditu suo nuntiaffet. quam dissimilis hic dies illi tempore videbatur. Tum imperator populi R. vir clarissimus deos patrios reportabat Segestanis, ex vrbe hostium recuperatos: nunc ex vrbe sociorum Prætor eiusdem populi turpissimus atque impurissimus, eosdem illos deos nefario scelere auferebat. Quid hoc tota Sicilia est clarius, quam omnes Segestanas matronas, & virgines conuenisse, cum Diana exportaretur ex oppido: vnxisse vnguentis: complexisse coronis & floribus: thure, odoribusque incensis vsque ad agri fines profecutas esse: Hanc tu tantam religionem si tum in imperio propter cupiditatem atque audaciam non pertimescebas, ne nunc quidem in tanto tuo, liberorumque tuorum periculo perhorrescis? quem tibi aut hominem, inuitis diis immortalibus, aut verò deum tantis eorum religionibus violatis auxilio futurum putas? Tibi illa Diana in pace, atque in otio religionem nullam attulit: quæ cum duas vrbes, in quibus locata fuerat, captas incensasque vidisset, bis ex duorum bellorum flamma, ferroque seruata est: quæ Carthaginensium victoria loco mutato, religionem tamen non amisit: P. Africani virtute, religionem simul cum loco recuperavit. Quo quidem scelere suscepto, cum inanis esset basis, & in ea P. Africani nomen incisum, res indigna atque intoleranda videbatur omnibus, non solum religiones esse violatas, verum etiam P. Africani, viri fortissimi, rerum gestarum gloriam, memoriam virtutis, monumenta victoriæ C. Verrem sustulisse. Quod cum isti renuntiaretur de basi ac literis, existimauit homines in obliuionem totius negotii esse venturos, si etiam basim tanquam indicem sui sceleris sustulisset: itaque tollendam istius imperio locauerunt. quæ vobis locatio ex publicis Segestanorum literis priore actione recitata est. Te nunc P. Scipio, te inquam lectissimum, ornatissimumque adolescentem appello, abs te officium tuum debitum generi & nomini requiro & flagito. cur pro isto, qui laudem, honoremque familiæ vestræ depeculatus est, pugnas? cur eum defensum esse vis? cur ego tuas partes suscipio? cur tuum munus sustineo? M. Tullius P. Africani monumenta requirit: P. Scipio eum, qui illa sustulit, defendit. Cum mos à maioribus traditus sit, vt monumenta maiorum ita suorum quisque defendat, vt ea ne ornari quidem nomine alieno sinat: tu isti aderis, qui non obruit aliqua ex parte monumenta P. Scipionis, sed funditus deleuit ac sustulit? Quisnam igitur per deos immortales tuebitur P. Scipionis memoriam mortui? quis monumenta atque indicia virtutis, si tu ea relinquis ac deseris? neque solum spoliata illa pati, sed etiam eorum spoliatores, vexatoresque defendes? Ad sunt Segestani clientes tui, socii populi R. atque amici: certiores te faciunt, P. Africanum Carthagine deleta simulachrum Dianæ maioribus suis restituisse, idque apud Segestanos eius imperatoris nomine positum ac dedicatum fuisse, hoc Verrem demolendum & asportandum, nomenque omnino P. Scipionis delendum, tollendumque curasse. Orant te, atque obsecrant, vt sibi religionem, generi tuo laudem, gloriamque restituas: vt, quod per P. Africanum ex vrbe hostium recuperarint, id per te ex prædonis domo cõseruare possint. Quid aut tu his respondere honestè potes, aut illi facere, nisi vt te, ac fidem tuam implorent: adsunt, & implorant. potes domesticæ laudis amplitudinem Scipio tueri: potes: omnia in te sunt, quæ aut fortuna hominibus, aut natura largitur. Nõ præcerpo fructum officii tui: non alienam mihi laudem appeto: non est pudoris mei, P. Scipione florentissimo adolescẽte viuo & incolumi, me propugnatorẽ monumentorũ P. Scipionis, defensorẽque profiteri. Quãobrem si suscipis domesticæ laudis patrociniũ, me non solum silere de vestris monimẽtis oportebit, sed etiam lætari, P. Africani eiusmodi esse fortunas mortui, vt eius honos ab iis, qui ex eadem familia sint, defendatur, neque vllum aduentitiũ requiratur auxiliũ. sin istius amicitia te impediẽt: si hoc, quod abs te postulo, minus ad officium tuũ pertinere arbitraberis: succedam ego vicarius tuo muneri: suscipiam partes, quas alienas esse arbitraberis, ne ista

præclara nobilitas definat queri populum R. hominibus nouis, atque industriis libenter honores mandare, semperque mandasse. non est querendum in hac ciuitate, quæ propter virtutem omnibus nationibus imperat, virtutem plurimum posse. sit apud alios imago P. Africani: orientur alii mortui virtute ac nomine. talis ille vir fuit, ita de populo R. meritis est, vt non vni familiæ, sed vniuersæ ciuitati commendatus esse debeat. Est aliqua mea pars virilis, quod eius ciuitatis sum, quam ille amplam, illustrem, claramque reddidit: præcipue quod in his artibus pro mea parte versor, quarum ille princeps fuit, æquitate, industria, temperantia, defensione miserorum, odio improborum. quæ cognatio studiorum & artium, propemodum non minus est coniuncta, quam ista, qua vos delectamini, generis & nominis. Repeto abs te Verres monumentum P. Africani: causam Siculorum, quam suscepi, relinquo: iudicium de pecuniis repetundis ne sit hoc tempore: Segestanorum iniuriæ negligantur: basis P. Africani restituitur: nomen inuictissimi imperatoris incidatur: signum pulcherrimum Carthagine captum reponatur. Hæc abs te non Siculorum defensor, non tuus accusator, non Segestani postulant, sed is, qui laudem, gloriamque P. Africani tuendam, conseruandamque suscepit. Non vereor, ne hoc officium meum P. Scruilio iudici non probem, qui cum res maximas gesserit, monumentaque suarum rerum maximè constituat, atque in his elaboret: profecto volet hæc non solum suis posteris, verum etiam omnibus viris fortibus, & bonis ciuibus defendenda, non spolianda improbis tradere. Non vereor, ne tibi Q. Catule displiceat, cuius amplissimum in orbe terrarum, clarissimumque monumentum est, quamplurimos esse custodes monumentorum, & putare omnes bonos alienæ gloriæ defensionem ad officium suum pertinere. Et quidem cæteris istius furis atque flagitiis ita moueor, vt ea reprehendenda tantum putem. hic verò tantum dolore afficior, vt nihil mihi indignius, nihil minus ferendum videatur. Verres Africani monumentis domum suam plenam stupri, plenam flagitii, plenam dedecoris ornabit: Verres temperatissimi, sanctissimi que viri monumentum, Dianæ simulachrum virginis in ea domo collocabit, in qua semper meretricum lenonumque flagitia versantur: At hoc solum Africani monumentum violaisti: quid? à Tindaritanis non eiusdem Scipionis beneficio positum simulachrum Mercurii pulcherrimè factum sustulisti? at quemadmodum, dii immortales, quam audacter, quam libidinose, quam impudenter? Audistis nuper dicere Legatos Tindaritanos, homines honestissimos, ac principes ciuitatis: Mercurium, qui sacris anniuersariis apud eos, ac summa religione coleretur, quem P. Africanus Carthagine capta Tindaritanis non solum suæ victoriæ, sed etiam illorum fidei, societatisque monumentum, atque indicium dedisset, huius vi, scelere, imperioque esse sublatum. Qui, vt primum in illud oppidum venit, statim, tanquam ita fieri non solum oporteret, sed etiam necesse esset, tanquam hoc senatus mandasset, populusque R. iussisset, ita, continuo signum vt demolirentur, & Messanam deportarent, imperauit. Quod cum illis, qui aderant, indignum: qui audiebant, incredibile videretur: non est ab isto primo illo aduentu perseveratum. Discedens mandat Proagoro Sopatro, cuius verba audistis, vt demoliat. cum recusaret, vehementer minatur. ita tum ex illo oppido proficiscitur. Proagorus refert rem ad senatum: vehementer vndique reclamatur. Ne multa: iterum iste aliquanto post ad illos venit: quarrit continuo de signo. Respondetur ei, senatum non permittere: poenam capituli constitutam, si iniussu senatus quisquam attigisset: simul religio commemoratur. Tum iste, Quam mihi religionem narras? quam poenam? quem senatum? viuum te non relinquam: moriere virgis, nisi mihi signum traditur. Sopater iterum flens ad senatum defert istius cupiditatem, minasque demonstrat. Senatus Sopatro responsum nullum dat, sed commotus, perturbatusque discedit. Ille Prætoris accersitus nuntio, rem demonstrat: negat villo modo fieri posse. Atque hæc (nihil enim prætermittendum de istius impudentia videtur) agebatur in conuentu palam, de sella, ac de loco superiore. Erat hyems summa,

tempeftas, vt ipfum Sopatrum dicere audiftis, perfrigida, imber maximus, cum ifte imperat licitoribus, vt Sopatrum de porticu, in qua ipfe fedebat, præcipitem in forum deiiciant, nudumque conftituant. Vix erat hoc planè etiam imperatum, cum illum fpoliatum, ftrigatumque licitoribus videres. Omnes ideo putabant, vt mifer, atque innocens virgis caderetur. Fefellit hæc homines opinio. virgis ifte caderet fine caufa focium populi R. atque amicum? non vſque eò eſt improbus: non omnia funt in eo vno vitia: nunquam fuit crudelis. leniter hominem clementerque accepit. Equeſtres funt medio in foro Marcellorum ftatua, ſicuti ferè cæteris in oppidis Sicilia. ex quibus ifte C. Marcelli ftatuam delegit: cuius officia in illam ciuitatem, totamque prouinciam recentiffima erant, & maxima. In ea Sopatrum, hominem cum domi nobilem, tum ſummo magiftratu præditum, diuaricari, ac deligari iubet. Quo cruciatu fit affectus, venire in mentem neceſſe eſt omnibus, cum eſſet vinctus nudus in ære, in imbri, in frigore. Neque tamen finis huic iniuriæ, crudelitati que fiebat, donec populus, atque vniuerſa multitudo atrocitate rei, mifericordiæque commota, ſenatum clamore coegit, vt iſti ſimulachrum illud Mercurii polliceretur. Clamabant fore, vt ipſi ſeſe dii immortales vlciferentur, hominem interea perire innocentem non oportere. Tum frequens ſenatus ad iſtum venit, pollicetur ſignum. Ita Sopater de ſtatua C. Marcelli, cum iam penè obriguiffet, vix viuus aufertur. Nò poſſum diſpoſitè iſtum accuſare, ſi cupiam. opus eſt non ſolum ingenio, verum etiam artificio quodam ſingulari. Vnum hoc crimen videtur eſſe, & à me pro vno ponitur: de Mercurio Tindaritano plura funt: ſed ea quo pacto diſtinguere, ac ſeparare poſſim, nescio. eſt pecuniarum captarum, quòd ſignum à fociis pecuniæ magnæ fuſtulit. eſt peculatus, quòd publicè populi R. ſignum, de præda hoſtium captum, poſitum imperatoris noſtri nomine, non dubitauit auferre. eſt maiſtatis, quòd imperii noſtri gloriæ, rerumque geſtarum monumenta euertere, atque aſportare aufus eſt. eſt ſcleris, quòd religiones maximas violauit. eſt crudelitatis, quòd in hominem innocentem, in focium noſtrum, atque amicum, nouum, ac ſingulare ſupplicii genus excogitauit. Illud verò quid fit, iam non queo dicere: quo nomine appellem, nescio: quòd in C. Marcelli ſtatua. Quid eſt hoc? patronusne quòd erat? quid tum? quòd id ſpectat? vtrum ea res ad opem, an ad calamitatem clientium, atque hoſpitem valere debebat? an vt hoc oſtenderes, contra vim tuam in patronis præſidii nihil eſſe? quis hoc non intelligeret, in improbi præſentis imperio maiorem eſſe vim, quam in bonorum abſentium patrociniò? An verò ex hoc illa tua ſingularis ſignificatur inſolentia, ſuperbia, contumacia? detrahete videlicet aliquid te de amplitudine Marcellorum putasti? Itaque nunc Siculorum Marcelli non funt patroni: Verres in eorum locum ſubſtitutus eſt. Quam in te tantam virtutem eſſe, aut dignitatem arbitratus es, vt conarere clientelam tam illuſtrem, tam ſplendidæ prouinciæ traducere ad te, auferre à certiffimis, antiquiffimiſque patronis: tu iſta ſtultitia, nequitia, inertia, non modo totius Sicilia, ſed vnius tenuiffimi Siculi clientelam tueri potes? tibi Marcelli ſtatua pro patibulo in clientes Marcellorum fuit? tu ex illius honore in eos ipſos, qui honorem illi habuerant, ſupplicia quærebas? quid poſtea? quid tandem tuis ſtatuſ fore arbitrabare? an verò id quòd accidit? nam Tindaritani ſtatuaſ iſtius, quam ſibi propter Marcellos altiore etiam baſi poni iuſſerat, deturbarunt, ſimul ac ſucceſſum iſti audierunt. Dedit igitur tibi nunc fortuna Siculorum C. Marcellum iudicem, vt, cuius ad ſtatuaſ Siculi te Prætoſe alligabantur, eius religioni te eundem vinctum, aſtrictumque dedamus. Ac primò iudices hoc ſignum Mercurii dicebat iſte Tindaritanos C. Marcellò huic AEſernino vendidiſſe: atque hoc ſua caufa etiam Marcellum ipſum ſperabat eſſe dicturum. quòd mihi nunquam veriſimile viſum eſt, adoleſcentem illo loco natum, patronum Sicilia, nomen ſuum iſti ad translationem criminis commodaturum. Veruntamen ita res mihi tora præuiſa, atque præcauta eſt, vti, ſi maximè eſſet inuentus, qui in ſe ſuſcipere iſtius culpam, crimenque cuperet, tamen is proficere nihil

poſſet: eos enim teſtes deduxi, & eas literas deportaui, vt de iſtius factò dubium nemini eſſe poſſet. Publicæ literæ funt, deportatum Mercurium eſſe Meſſanam ſumptu publico: dicunt, quãti præuiſſe huic negotio publicè Legatū Poleam. quid is? vbi eſt? præſto eſt: teſtis eſt. Proagori Sopatri iuſſu. quis eſt hic? qui ad ſtatuaſ aſtrictus eſt. quid is? vbi eſt? teſtis eſt. Vididiſtis hominem, & verba eius audidiſtis. Demoliedum curauit Demetrius Gymnaſiarchus, quòd is ei loco præerat. quid? hoc nos dicimus? immò verò ipſe præſens: Romæ nuper ipſum iſtum eſſe pollicitum, ſeſe id ſignum Legatis eſſe redditurum, ſi eius rei teſtificatio tolleretur, cautumque eſſet eos teſtimonium non eſſe dicturos. Dixit hoc apud vos Zoſippus, & Hiſmenias, homines nobiliſſimi, & principes Tindaritanæ ciuitatis. Quid Agrigeto? nonne eiufdem P. Scipionis monumentū, ſignum Apollinis pulcherrimum, cuius in femine literulis minutis argenteis nomen Myronis erat inſcriptū, ex AEſculapii religioſiſſimo fano fuſtulidiſti? quòd iſte iudices cum clam feciſſet, cum ad ſuum ſcelus illud, furtumque nefarium quofdam homines improbos duces, atque adiutores adhibuiſſet: vehementer commota ciuitas eſt. Vno eodem tempore Agrigentini beneficium Africani, religionem domeſticam, ornamentum vrbs, indicium victoriæ, teſtimonium ſocietatis requirebant. Itaque ab illis qui principes in ea ciuitate erant, præcipitur, & negotium datur Quæſtoribus, & AEdilibus, vt noctu vigilias agerent ad ædes ſacras. etenim iſte Agrigenti (credo propter multitudinem illorum hominum, atque virtutem, & quòd ciues R. viri fortes, ac ſtrenui, & honeſti per multi in illo oppido, coniunctiſſimo animo cum ipſis Agrigentinis viuunt, ac negotiantur) non audebat palam poſcere, aut tollere quæ placebant. Herculis templum eſt apud Agrigentinos, non longè à foro, fanè ſanctum apud illos, & religioſum. Ibi eſt ex ære ſimulachrum ipſius Herculis: quo non facile quicquam dixerim me vididiſſe pulchrius (tametsi non tam multum in iſtis rebus intelligo, quàm multa vidi) vſque eò iudices, vt rictus eius, ac mentum paulò ſit attritius, quòd in precibus, & gratulationibus non ſolum id venerari, verum etiam oſculari ſolent. Ad hoc templum, cum eſſet iſte Agrigenti, duce Timarchide repente nocte intempeſta ſeruorum armatorum fit concurſus, atque impetus: clamor à vigilibus, fanique cuſtodibus tollitur. Qui primò cum obſiſtere, ac defendere conarentur, malè mulctati clauis, ac fuſtibus repelluntur. Poſtea conuulſis repagulis, effractiſque valuis, demoliri ſignum, ac veſtibus labefactare conantur. Interea ex clamore fama tota vrbe percrebruit, expugnari deos patrios, non hoſtium aduentu, neque repentino prædonum impetu, ſed ex domo, atque cohorte Prætoſia manum fugitiuorum inſtrictam, armatamque veniſſe. nemo Agrigenti neque ætate tam affecta, neque viribus tam infirmis fuit, qui non illa nocte eo nuntio excitatus ſurrexerit, telumque, quòd cuique ſors offerebat, arripuerit. Itaque breui tempore ad fanū ex vrbe tota concurrunt. Horam amplius iam in demoliendo ſigno per multi homines moliebantur: illud interea nulla lababat ex parte, cum alii veſtibus ſubiectis conarentur commouere, alii deligatum omnibus membris rapere ad ſe funibus. Repente Agrigentini concurrunt: fit magna lapidatio: dant ſeſe in fugam iſtius præclari imperatoris nocturni milites. Duo tamen ſigilla perparuula tollunt, ne omnino inanes ad iſtum prædonem religionum reuerterentur. Nunquam tam malè eſt Sicilia, quin aliquid facetè, & commodè dicant, velut in hac re: Aiebant in labores Herculis non minus hunc immaniſſimum Verrem, quàm illum aprum Erymanthium referri oportere. Hanc virtutem Agrigentinorum imitati ſunt Aſſorini poſtea viri fortes, & fideles, ſed nequaquam ex tam ampla, neque tam ex nobili ciuitate. Chryſas eſt amnis, qui per Aſſorinorum agros fluit. Is apud illos habetur deus, & religione maxima colitur. Fanum eius eſt in agro, propter ipſam viam, qua Aſſoro itur Ennam. In eo Chryſas eſt ſimulachrum præclare factum è marmore. id iſte poſcere Aſſorinos propter ſingularem eius fani religionem non aufus eſt: Tlepolemo dat, Hieronique negotium. Illi noctu facta manu, armati que veniunt: fores ædis effringunt: æditui,

custodesque mature sentiunt: signum, quod erat notum vicinanti, buccina datur: homines ex agris concurrunt: eiicitur, fugaturque Tlepolemus: neque quicquam ex fano Chrysa, praeter vnum perparuum signum ex aere desideratum est. Matris magna fanum apud Enguinis est: iam enim mihi non modo breuiter de vnoquoque dicendum est, sed etiam praetereunda videntur esse permulta, ut ad maiora istius, & illustriora in hoc genere furta, & scelera veniamus. in hoc fano loricas, galeasque aeneas, calatas opere Corinthio, hydriasque grandes simili in genere, atque eadem arte perfectas idem ille Scipio, vir omnibus rebus praecellentissimus, posuerat, & suum nomen inscripserat. Quid iam de isto plura dicam, aut querat? omnia illa iudices abstulit: nihil in religiosissimo fano, praeter vestigia violatae religionis, nomenque P. Scipionis, reliquit. Hostium spolia, monumenta imperatorum, decora, atque ornamenta fanorum, posthac his praecclaris nominibus amissis, in instrumento, ac supellectili C. Verris numerabuntur. tu videlicet solus vasis Corinthiis delectaris? tu illius aeris temperationem, tu operum lineamenta solertissime perspicis: haec Scipio ille non intelligebat, homo doctissimus, atque humanissimus? tu sine vlla bona arte, sine humanitate, sine ingenio, sine literis intelligis, & iudicas? vide, ne ille non solum temperantia, sed etiam intelligentia te, atque istos qui se elegantes dici volunt, vicerit. nam quia, quam pulchra essent, intelligebat, iccirco existimabat ea non ad hominum luxuriam, sed ad ornatum fanorum, atque oppidorum esse facta, ut posteris nostris monumenta religiosa esse videantur. Audite etiam singularem eius iudices cupiditatem, audaciam, amentiam, in iis praesertim sacris polluentis, quae non modo manibus attingi, sed ne cogitatione quidem violari fas fuit. Sacrarium Cereris est apud Catinenses, eadem religione qua Romae, qua in caeteris locis, qua prope in toto orbe terrarum. In eo sacrarium intimo fuit signum Cereris perantiquum: quod viri, non modo cuiusmodi esset, sed ne esse quidem sciebant: aditus enim in id sacrarium non est viris: sacra per mulieres, ac virgines confici solent. hoc signum noctu clam istius serui ex illo religiosissimo, atque antiquissimo fano sustulerunt. Postridie sacerdotes Cereris, atque illius fani antistites, maiores natu, probatae, ac nobiles mulieres, rem ad magistratus suos deferunt. omnibus acerbum, indignum, luctuosum denique videbatur. Tum iste permotus illa atrocitate negotii, ut ab se sceleris istius suspicio remoueretur, dat hospiti suo cuidam negotium, ut aliquem reperiret, quem ea fecisse insimularet, daretque operam ut is eo crimine damnaretur, ne ipse esset in crimine. Res non procrastinatur. nam cum iste Catinam profectus esset, serui cuiusdam nomen defertur: is accusatur: ficti testes in eum dantur: rem cunctus senatus Catinensium legibus iudicat. Sacerdotes vocantur: ex his quaeritur secretum in curia, quid esset factum, quemadmodum arbitrarentur signum esse ablatum. respondunt illae, Praetoris in illo loco seruos esse visos. Res, quae esset antea non obscura, sacerdotum testimonio perspicua esse coepit. itur in consilium: seruus ille innocens omnibus sententiis absolvitur, quo facilius vos hunc omnibus sententiis condemnare possitis. quid enim postulas Verres? quid speras? quid spectas? quem tibi aut deorum, aut hominum auxilio putas futurum? eone tu seruos ad spoliandum fanum immittere ausus es, quod liberos adire ne orandi quidem causa fas erat: hisne rebus manus afferre non dubitasti, a quibus etiam oculos cohibere te religionum iura cogebat? tamen ne oculis quidem captus in hanc fraudem tam sceleratam, ac tam nefariam decidisti: nam id concupisti, quod nunquam videras: id inquam adamasti, quod antea non aspexeras. auribus tu tantam cupiditatem concepisti, ut eam non metus, non religio, non deorum vis, non hominum existimatio contineret. At ex viro bono credo audieras, & bono auctore. Qui id potes, qui ne ex viro quidem audire potueris? Audisti igitur ex muliere, quoniam id viri neque vidisse, neque nosse poterant. Qualem porro illam foeminam fuisse putatis iudices, quam pudicam, quae cum Verre loqueretur? quam religiosam, quae sacrarii spoliandi ostenderet rationem? at minimè mirum: quae sacra per summam

castimoniam virorum, ac mulierum fiant, eadem per istius stuprum, ac flagitium esse violata. Quid ergo: hoc solum auditione expetere coepit, cum id ipse non vidisset? immo verò alia complura. Ex quibus eligam spoliationem nobilissimi, atque antiquissimi fani: de qua priore actione testes dicere audistis. Nunc eadem illa quaeso audite: & diligenter, sicut adhuc fecistis, attendite. Insula est Melita iudices, satis lato ab Sicilia mari, periculosoque disincta: in qua est eodem nomine oppidum, quod iste nunquam accessit. Quod tamen isti textrinum per triennium ad muliebrem vestem conficiendam fuit. Ab eo oppido non longè in promontorio fanum est Iunonis antiquum: quod tanta religione semper fuit, ut non modo illis Punicis bellis, quae in his ferè locis naturali praelio gesta, atque versata sunt, sed etiam in hac praedonum multitudine semper inuiolatum, sanctumque fuerit. Quinetiam hoc memoriae proditum est, classe quondam Masinissae Regis ad eum locum appulsa, praefectum regium dentes eburneos incredibili magnitudine è fano sustulisse, & eos in Africam portasse, Masinissaeque donasse: Regem quidem primò delectatum esse munere: post, ubi audisset unde essent, statim certos homines in quinquere misisse, qui eos dentes reportarent. Itaque in his scriptum literis Punicis fuit, Regem Masinissam imprudentem accepisse, re cognita reponendos, restituendosque curasse. Erat praeterea magna vis eboris: multa ornamenta, in quibus eburneae victoriae antiquo opere, ac summa arte perfectae. Haec iste omnia, ne multis morer, vno impetu, atque vno nuntio per seruos Venerios, quos eius rei causa miserat, tollenda, atque asportanda curauit. Pro dii immortales, quem ego hominem accuso: quem legibus, ac iudiciali iure persequor? de quo vos sententiam per tabellam feretis? dicunt Legati Melitenses publice, spoliatum templum esse Iunonis, nihil istum in religiosissimo fano reliquisse, quem in locum classes hostium saepe accesserint, ubi piratae ferè quotannis hiemare soleant: quod neque praedo violarit antea, neque vnquam hostis attigerit, id ab vno isto sic spoliatum esse, ut nihil omnino sit relictum. Hic nunc aut iste reus, aut ego accusator, aut hoc iudicium appellabitur? criminibus enim coarguitur, aut suspicionibus in iudicium vocatur? dii ablati: fana vexata: nudatae vrbes reperiuntur. earum autem rerum nullam sibi iste neque inficiandi rationem, neque defendendi facultatem reliquit: omnibus in rebus coarguitur à me, conuincitur à testibus, vrgetur confessione sua, manifestis in maleficiis tenetur, & manet etiam, ac tacitus facta mecum sua recognoscit. Nimium mihi diu videor in vno genere versari criminum: sentio iudices occurrendum esse satietati aurium, animorumque vestrorum. Quamobrem multa praetermittam. ad ea autem quae dicturus sum, reficite vos quaeso iudices per deos immortales, per eos ipsos, de quorum religione iandiu dicimus, dum id eius facinus commemoro, & profero, quo provincia tota commota est. de quo si paulò altius ordiri, ac repetere memoriam religionis videbor, ignoscite. rei magnitudo me breuiter perstringere atrocitate criminis non sinit. Vetus est haec opinio iudices, quae constat ex antiquissimis Graecorum literis, atque monumentis: insulam Siciliam totam esse Cereri, & Liberae consecratam. Hoc cum caeterae gentes sic arbitrantur, tum ipsis Siculis ita persuasum est, ut in animis eorum insitum, atque innatum esse videatur. nam & natas esse has in his locis deas, & fruges in ea terra primum repertas arbitrantur, & raptam esse Liberam, quam eandem Proserpinam vocant, ex Ennensium nemore: qui locus, quod in media est insula situs, umbilicus Siciliae nominatur. Quam cum investigare, & conquirere Ceres vellet, dicitur inflammaisse tædas iis ignibus, qui ex Aetnae vertice erumpunt: quas sibi cum ipsa praeferreret, orbem omnium peragrassae terrarum. Enna autem, ubi ea quae dico, gesta esse memorantur, est loco per excelso, atque edito: quo in summo est aquata agri planities, & aquae perennes: tota verò ab omni aditu circuncisa, atque dirempta est. quam circa lacus, lucique sunt plurimi, & lectissimi flores omni tempore anni: locus ut ipse raptum illum virginis, quem iam à pueris accepimus, declarare videatur. etenim prope est spelunca quaedam, conuersa

ad Aquilonem, infinita altitudine, qua Ditem patrem ferunt repente cum curru extitisse, abreptamque ex eo loco virginem secum asportasse, & subito non longè à Syracusis penetrasse sub terras, lacumque in eo loco repente extitisse: vbi vsque ad hoc tempus Syracusani festos dies anniuersarios agunt, celeberrimo virorum, mulierumque conuentu. Propter huius opinionis vetustatem, quod eorum in his locis vestigia, ac propè incunabula reperiuntur deorum, mira quadam tota Sicilia priuatim, ac publicè religio est Cereris Ennensis: etenim multa sæpe prodigia vim eius, numenque declarant, multis sæpe in difficillimis rebus præsens auxilium eius oblatum est: vt hæc insula ab ea non solum diligi, sed etiam incoli, custodiri que videatur. nec solum Siculi, verum etiam cæteræ gentes, nationesque Ennensem Cererem maximè colunt. Etenim si Atheniensium sacra summa cupiditate expetuntur, ad quos Ceres in illo errore venisse dicitur, frugesque attulisse: quantam esse religionem conuenit eorum, apud quos eam natam esse, & fruges inuenisse constat: Itaque apud patres nostros atroci, ac difficili Reip. tempore, cum Tib. Graccho occiso magnorum periculorum metus ex ostentis portenderetur, P. Mutio, L. Calphurnio Coss. aditum est ad libros Sibyllinos: in quibus inuentum est Cererem antiquissimam placari oportere. Tum ex amplissimo collegio Decemuirali sacerdotes populi R. cum esset in vrbe nostra Cereris pulcherrimum & magnificentissimum templum, tamen vsque Ennam profecti sunt. tanta enim erat autoritas, & vetustas illius religionis, vt, cum illuc irent, non ad ædem Cereris, sed ad ipsam Cererem proficisci viderentur. Non obtundam diutius aures vestras: iandudum vereor, ne oratio mea aliena ab iudiciorum ratione, & quotidiana dicendi consuetudine esse videatur. Hoc dico, hanc ipsam Cererem, antiquissimam, religiosissimam, principem omnium sacrorum, quæ apud omnes gentes, nationesque sunt, à C. Verre ex suis templis, ac sedibus esse sublaram. Qui accessistis Ennam, vidistis simulachrum Cereris è marmore, & in altero templo Liberæ. sunt ea perampla, atque præclara, sed non ita antiqua. ex ære fuit quoddam modica amplitudine, ac singulari opere, cum facibus, perantiquum, omnium illorum, quæ sunt in eo fano, multo antiquissimum. id sustulit. ac tamen eo contentus non fuit. Ante ædem Cereris in aperto, ac propatulo loco signa duo sunt, Cereris vnū, alterum Triptolemi, & pulcherrima, & perampla. his pulchritudo periculo, amplitudo salutis fuit, quod eorum demolitio, atque asportatio perdifficilis videbatur. insistebat in manu Cereris dextra simulachrum pulcherrimè factum Victoriæ. hoc iste è signo Cereris auellendum, asportandumque curauit. Qui tandem istius animus est nunc in recognitione scelerum suorum, cum ego ipse in commemoratione eorum non solum animo commouear, verum etiam corpore perhorrescam? venit enim mihi fani, loci, religionis illius in mentem: versantur ante oculos omnia: dies ille, quo ego Ennam cum venissem, præsto mihi sacerdotes Cereris cum infulis, ac verbenis fuerunt: concio, conuentusque ciuium, in quo ego cum loquerer, tanti fletus gemitusque fiebant, vt acerbissimus tota vrbe luctus versari videretur. Non illi decumarum imperia, non bonorum direptiones, non iniqua iudicia, non importunissimas istius libidines, non vim, non contumelias, quibus operti, oppressique erant, conquerebantur: Cereris numen, sacrorum vetustatem, fani religionem, istius sceleratissimi, atque audacissimi supplicio expiari volebant: omnia se cætera pati, ac negligere dicebant: hic dolor erat tantus, vt Verres alter Orcus venisse Ennam, & non Proserpinam asportasse, sed ipsam abripuisse Cererem videretur. etenim vrbs illa, non vrbs videtur, sed fanum Cereris esse: habitare apud sese Cererem Ennenses arbitrantur: vt mihi non ciues illius ciuitatis, sed omnes sacerdotes, omnes accolæ, atque antistites Cereris esse videantur. Ennæ tu simulachrum Cereris tollere audebas? Ennæ tu de manu Cereris Victoriæ diripere, & deam deæ detrahere conatus es? quorum nihil violare, nihil attingere ausi sunt, in quibus erant omnia quæ sceleri propria sunt, quàm religioni: tenuerunt enim P. Popilio, P. Rupilio Coss. illum locum serui, fugitiui, barbari, hostes. sed neque tam serui illi dominorum, quàm tu libidinum:

neque tam fugitiui illi à dominis, quàm tu à iure & à legibus: neque tam barbari lingua, & natione illi, quàm tu natura & moribus: neque illi tam hostes hominibus, quàm tu diis immortalibus. Quæ deprecatio est igitur ei reliqua, qui indignitate seruos, temeritate fugitiuos, scelere barbaros, crudelitate hostes vicerit? Audistis Theodorum, & Numinium, & Nicasionem Legatos Ennenses publicè dicere, sese à suis ciuibus hæc habere mandata, vt ad Verrem adirent, & eum simulachrum Cereris, & Victoriæ reposcerent: id si impetrassent, tum vt morem veterem Ennensium conseruarent, publicè in eum, tametsi vexasset Siciliam, tamen, quoniam hæc à maioribus constituta accepissent, testimonium ne quod dicerent. sin autem ea non reddidisset, tum vt iudicio adessent, tum vt de eius iniuriis iudices docerent, sed multo maximè de religione quererentur. Quas illorum querimonias nolite per deos immortales aspernari, nolite contemnere, ac negligere iudices. Aguntur iniuriæ sociorum: agitur vis legum: agitur existimatio, veritasque iudiciorum. quæ sunt omnia permagna, verum illud maximum: tanta religione obstricta tota prouincia est, tanta superstitio ex istius facto mentes omnium Siculorum occupauit, vt, quæcunque accidant publicè, priuatimque incommoda, propter eam causam sceleris istius euenire videantur. Audistis Centuripinos, Agyrinenses, Catinenses, Herbitenses, Ennenses, compluresque alios publicè dicere, quæ solitudo esset in agris, quæ vastitas, quæ fuga aratorum, quàm deserta, quàm inculta, quàm relicta omnia. ea tametsi istius multis, & variis iniuriis acciderunt, tamen hæc vna causa in opinione Siculorum plurimum valet, quod Cerere violata, omnes cultus, fructusque Cereris in his locis interiisse arbitrantur. Medemini religioni sociorum iudices: conseruate vestram autoritatem: neque enim hæc externa nobis est religio, neque aliena. quod si esset: si suscipere eam nolletis, tamen in eo qui violasset, sancire vos velle oporteret. Nunc vero in communi omnium gentium religione, inque his sacris, quæ maiores nostri ab exteris nationibus adscita, atque accersita coluerunt: quæ sacra, vt erant re vera, sic appellari Græca voluerunt: negligentes, ac dissoluti, si cupiamus esse, quæ possumus? Vnius etiam vrbs omnium pulcherrimæ, atque ornatissimæ Syracusarum direptionem commemorabo, & in medium proferam iudices, vt aliquando tota huius generis rationem concludam, ac definiam. nemo ferè vestrum est, quin, quemadmodum captæ sint à M. Marcello Syracusæ, sæpe audierit, nonnunquam etiam in annalibus legerit. Conferte hanc pacem cum illo bello, huius Prætoris aduentum cum illius imperatoris victoria, huius cohortem impuram cum illius exercitu inuicta, huius libidines cum illius continentia: ab illo, qui cepit, conditas, ab hoc, qui constitutas accepit, captas dicetis Syracusas. Ac iam illa omitto, quæ dispersè à me multis in locis dicentur, ac dicta sunt: forum Syracusanorum, quod introitu Marcelli purum cæde seruatum est, id aduentu Verri Siculorum innocentium sanguine redundasse: portum Syracusanorum, qui tum & nostris, classibus, & Carthaginensium clausus fuisset, eum isto Prætoris Cilicum myoparoni, prædonibusque patuisse. Mitto adhibitam vim ingenuis, matrefamilias violatas, quæ tum vrbe capta commissa non sunt neque odio hostili, neque licentia militari, neque more belli, neque iure victoriæ: mitto inquam hæc omnia, quæ ab isto per triennium perfecta sunt. ea quæ coniuncta cum illis rebus sunt, de quibus antea dixi, cognoscite. Urbem Syracusas maximam esse Græcarum urbium, pulcherrimamque omnium, sæpe audistis. Est iudices ita, vt dicitur: nam & situ est cum munito, tum ex omni aditu vel terra vel mari præclaro ad aspectum: & portus habet propè in ædificatione, aspectuque vrbs inclusos: qui cum diuersos inter se aditus habeant, in exitu coniunguntur, & confluent. eorum coniunctione pars oppidi, quæ appellatur Insula, mari disiuncta angusto, ponte rursus adiungitur, & continetur. Ea tanta est vrbs, vt ex quatuor urbibus maximis constare dicatur. quarum vna est ea, quam dixi, Insula: quæ duobus portibus cincta, in vtriusque portus ostium, aditumque proiecta est: in qua domus est quæ Regis Hieronis fuit, quæ Prætores vri solent. In ea sunt ædes sacræ complures, sed duæ, quæ longè

cæteris antecellunt : Dianæ vna , & altera , quæ fuit ante istius aduentum ornatissima ; Mineræ. In hac Insula extrema est fons aquæ dulcis, cui nomen Arethusa est, incredibile magnitudine, plenissimus piscium: qui fluctu totus operiretur, nisi munitione, ac mole lapidum à mari disiunctus esset. Altera autem est vrbs Syracusis: cui nomen Acradina est: in qua forum maximum, pulcherrimæ porticus, ornatissimum Prytanæum, amplissima est curia, templumque egregium Iouis Olympii : cæteræque vrbs partes vna <sup>106</sup> lata via perpetua, multisque transuersis diuisa, priuatis ædificiis continentur. Tertia est vrbs, quæ, quod in ea parte Fortunæ fanum antiquum fuit, Tyche nominata est: in qua & gymnasium amplissimum est, & complures ædes sacræ: coliturque ea pars, & habitatur frequentissime. Quarta autem est, quæ, quia postrema ædificata est, Neapolis nominatur: quam ad summam theatrum maximum: præterea duo templa sunt egregia, Cereris vnum, alterum Liberæ, signumque Apollinis, qui Thesmotes vocatur, pulcherrimum, & maximum: quod iste si portare potuisset, non dubitasset auferre. Nunc ad Marcellum reuertar, ne hæc à me sine causa commemorata esse videatur. qui cum tam præclaram urbem vi, copiisque cepisset, non putauit ad laudem populi R. hoc pertinere, hanc pulchritudinem, ex qua præsertim nihil periculi ostenderetur, delere, & extinguere. Itaque ædificiis omnibus, publicis & priuatis, sacris & profanis sic pepercit, quasi ad ea defendenda cum exercitu, non expugnanda venisset. In ornatu vrbs habuit <sup>107</sup> victoriæ rationem, habuit humanitatis. Victoriæ putabat esse, multa Romam deportare, quæ ornamento vrbi esse possent: humanitatis, non planè spoliare urbem, præsertim quam conseruare voluisset. In hac partitione ornatus non plus victoria Marcelli populo R. appetiuit, quàm humanitas Syracusanis referuauit. Romam quæ asportata sunt, ad ædem Honoris, atque Virtutis, itemque aliis in locis videmus. nihil in ædibus, nihil in hortis posuit, nihil in suburbano. putauit, si vrbs ornamenta domum suam non contulisset, domum suam vrbi ornamento futuram. Syracusis autem permulta, atque egregia reliquit: deum verò nullum violauit, nullum attigit. Conferte Verrem: non ut hominem cum homine cõparetis, nequa tali viro mortuo fiat iniuria: sed ut pacem cum bello, leges cum vi, forum, & iurisdictionem cum ferro, & armis, aduentum, & comitatum cum exercitu, & victoria conferatis. AEdes Mineræ est in Insula, de qua ante dixi: <sup>108</sup> quam Marcellus non attigit, quam plenam, atque ornatam reliquit. quæ ab isto sic spoliata, atque direpta est, non ut ab hoste aliquo, qui tamen in bello religionum, & consuetudinis iura retineret, sed ut à barbaris prædonibus vexata esse videatur. Pugna erat equestris Agathoclis Regis in tabulis picta præclare. his autem tabulis interiores templi parietes vestiebantur: nihil erat ea pictura nobilius: nihil Syracusis, quod magis visendum putaretur. Has tabulas M. Marcellus, cum omnia illa victoria sua profana fecisset, tamen religione impeditus nõ attigit. iste, cum illa iam propter diurnam pacem, fidelitatemque populi Syracusani sacra, religiosaque accepisset: omnes eas tabulas abstulit: <sup>109</sup> parietes, quorum ornatus tot secula mæserat, tot bella effugerat, nudos ac deformatos reliquit. & Marcellus, qui, si Syracusas cepisset, duo templa se Romæ dedicaturum vouerat, id quod erat ædificaturus, iis rebus ornare, quas ceperat, noluit: Verres, qui non Honori, neque Virtuti, ut ille, sed Veneri, & Cupidini vota deberet, is Mineræ templum spoliare conatus est, ille deos, deorum spoliis ornari noluit: hic ornamenta Mineræ virginis in meretriciam domum transfudit. viginti & septem præterea tabulas pulcherrime pictas ex eadem æde sustulit: in quibus erant imagines Siciliæ Regum, ac tyrannorum: quæ non solum pictorum artificio delectabant, sed etiam commemoratione hominum, & cognitione formarum. Ac videte, quanto tetrior hic tyrannus Syracusanis fuerit, quàm quisquam superiorum, cum illi tamen ornarint templa deorum immortalium: hic etiam illorum monumenta, atque ornamenta sustulit. Iam verò quid ego <sup>110</sup> de valuis illius templi commemorem: vereor, ne hæc qui non viderunt, omnia me nimis augere, atque ornare arbitrentur, quod tamen nemo suspicari debet, tam esse me

cupidum, ut tot viros primarios velim, præsertim ex iudicum numero, qui Syracusis fuerint, qui hæc viderint, esse temeritati, & mendacio meo conscios. confirmare hoc liquidò iudices possum, valuas magnificentiores ex auro, atque ebore, perfectiores nullas vnquam vlllo tempore fuisse. incredibile dictu est, quàm multi Græci de valuarum harum pulchritudine scriptum reliquerint. Nimum forsitan hæc illi mirantur, atque efferunt. esto. veruntamen honestius est Reip. nostræ iudices, ea, quæ illis pulchra esse videantur, imperatorem nostrum in bello reliquisse, quàm Prætorem in pace abstulisse. Ex ebore diligentissime perfecta argumenta erant in valuis: ea detrahenda curauit <sup>111</sup> omnia. Gorgonis os pulcherrimum, crinitum anguibus, reuellit, atque abstulit: & tamen indicauit, se non solum artificio, sed etiam pretio, quæstusque duci: nam bullas omnes aureas ex his valuis, quæ erant & multæ, & graues, non dubitauit auferre: quarum iste non opere delectabatur, sed pondere. Itaque eiusmodi valuas reliquit, ut, quæ olim ad ornandum templum erant maximè, nunc tantum ad claudendum factæ esse videantur. Etiamne gramineas hastas: vidi enim vos in hoc non minimè, cum testes diceret, commoueri, quod erant huiusmodi, ut semel vidisse satis esset: in quibus neque manu factum quicquam, neque pulchritudo erat vlla, sed tantum magnitudo incredibilis: de qua vel audire satis esset, nimum videre plus quàm semel. Etiamne id cõcupisti? nam Sappho, quæ sublata de Prytaneo est, dat tibi iustam excusationem, propè ut concedendum, atque ignoscendum esse videatur. <sup>112</sup> M. Syllanionis opus tam perfectum, tam elegans, tam elaboratum quisquam nõ modò priuatus, sed populus potius haberet, quàm homo elegantissimus, atque eruditissimus Verres: nimirum contra dici nihil potest: nostrum enim vnusquisque, qui tam beati, quàm iste est, non sumus, tam delicati esse non possumus: siquando aliquid istiusmodi videre volet, eat ad ædem Felicitatis, ad monimètum Catuli, in porticum Metelli: det operam ut admittatur in alicuius istorum Tusculanum: spectet forum ornatum, siquid iste suorum AEdilibus commodarit. Verres hæc habeat domi: Verres ornamentis fanorum, atque oppidorum habeat plenam domum, villas refertas. Etiamne huius operarii studia, ac delicias iudices perferetis? qui ita natus est, ita educatus, ita factus & animo, & corpore, ut multo appositior ad deferenda, quàm ad auferenda signa esse videatur. Atque hæc Sappho sublata quatum desiderium sui reliquerit, dici vix potest: nam cum ipsa fuit egregie facta, tum epigramma Græcum pernobile incisum est in basi: quod iste eruditus homo, & Græculus, qui hæc subtiliter iudicat, qui solus intelligit, si vnã literam Græcam scisset, certè non sustulisset: nunc enim quod inscriptum est inani in basi, declarat quid fuerit, & id ablatum indicat. Quid? signum Pæanis ex æde AEsculapii præclare factum, sacrum, & religiosum non sustulisti? quod omnes propter pulchritudinem visere, propter religionem colere solebant. Quid? ex æde Liberi simulachrum Aristei nõ tuo imperio palam ablatum est? Quid? ex æde Iouis religiosissimum simulachrum Iouis imperatoris, quem Græci Vrium nominant, pulcherrime factum, nõne abstulisti? Quid? ex æde Liberi paruum illud caput pulcherrimum, quod visere solebamus, num dubitasti tollere: atque ille Pæan sacrificiis anniuersariis simul cum AEsculapio apud illos colebatur. Aristeus, qui, ut Græci ferunt, Liberi filius, inuentor olei esse dicitur, vnã cum Libero patre apud illos eodem erat in templo consecratus. Iouem autem imperatorem quanto honori in suo templo fuisse arbitramini? hinc conicere potestis, si recordari volueritis, quanta religione fuerit eadem specie, atque forma signum illud, quod ex Macedonia captum in Capitolio posuerat Flaminius. Etenim tria ferebantur in orbe terrarum signa Iouis imperatoris vno in genere pulcherrime facta: vnum, illud Macedonicum, quod in Capitolio videmus: alterum in Ponti ore, & angustiis: tertium, quod Syracusis ante Verrem Prætorem fuit. Illud Flaminius ita ex æde sua sustulit, ut in Capitolio, hoc est in terrestri domicilio Iouis poneret. Quod autem est ad introitum Ponti, id cum tam multa ex illo mari bella emer- <sup>113</sup> serint, tam multa porro in Pontum inuecta sint, vsque ad hanc diem integrum, inuio-

latumque seruatum est. Hoc tertium, quod erat Syracusis, quod M. Marcellus armatus, & victor viderat, quod religioni concesserat, quod ciues, atque incolæ Syracusani colere, aduenæ non solum visere, verum etiam venerari solebant, id C. Verres ex templo Iouis sustulit. Vt sapius ad M. Marcellum reuertar iudices, sic habetote: plures esse à Syracusanis istius aduentu deos, quam victoria Marcelli homines desideratos. Etenim ille requisisse dicitur etiam Archimedes illum, summo ingenio hominem, ac disciplina: eumque cum audisset interfectum, permolestè tulisse. iste omnia, quæ requisivit, non vt seruaret, verum vt asportaret, requisivit. Iam illa, quia leuiores videbuntur, si hoc loco dicerentur, ideo præteribo, quod iste mensas Delphicas è marmore, crateras ex ære pulcherrimos, vim maximam vasorum Corinthiorum ex omnibus ædibus sacris Syracusis abstulit. Itaque iudices, hi qui hospites ad ea quæ visenda sunt, ducere solent, & vnumquicque ostendere, quos illi Mystagogos vocant: conuersam iam habet demonstrationem suam: nam vt antè demonstrabat, quid vbique esset: item nunc, quid vndique ablatum sit, ostendunt. Quid tum mediocrine tandem dolore eos affectos esse arbitramini? Non ita est iudices: primum, quod omnes religione mouentur, & deos patrios, quos à maioribus acceperunt, colendos sibi diligenter, & retinendos esse arbitrantur: deinde hic ornatus, hæc opera, atque artificia, signa, tabulæ pictæ Græcos homines nimio opere delectant. Itaque ex illorum querimoniis intelligere possumus, hæc illis acerbissima videri, quæ forsitan nobis leuia, & contemnenda esse videantur. Mihi credite iudices (tametsi vosmetipsos hæc eadè audire certo scio) cum multas acceperint per hosce annos focii, atque exteræ nationes calamitates, & iniurias: nullas Græci homines grauius tulerunt, nec ferunt, quam huiuscemodi spoliaciones sanorum, atque oppidorum. Licet iste dicat, emisse se, sicuti solet dicere: credite mihi iudices, nulla vnquam ciuitas tota Asia, & Græcia signum vllum, tabulam pictam, vllum denique ornamentum vrbis sua voluntate cuiquam vendidit: nisi fortè existimatis, postea quam iudicia seuera Romæ fieri desierint, Græcos homines hæc venditare cœpisse: quæ tum non modò non vendebant, cum iudicia fiebant, verum etiam coemebant. aut nisi arbitramini L. Crasso, Q. Scæuolæ, C. Claudio potentissimis hominibus, quorum AEdilitates ornatissimas vidimus, commercium istarum rerum cum Græcis hominibus non fuisse: his, qui post iudiciorum dissolutiones AEdiles facti sunt, fuisse. acerbiorè etiam scitote esse ciuitatibus falsam istam, & simulatam emptionem, quam si quis elàm furripiat, aut eripiat palam, atque auferat: nam turpitudinem summam esse arbitramini, referri in literas publicas, pretio adductam ciuitatè, & pretio paruo, ea quæ accepisset à maioribus, vendidisse, atque abalienasse. etenim mirandum in modum Græci rebus istis, quas nos cõtemnimus, delectantur. itaque maiores nostri facillè patiebantur, hæc esse quamplurima apud socios, vt imperio nostro quamornatissimi, florentissimique essent. Apud eos autem, quos vectigales, aut stipendiarios fecerant, tamen hæc relinquebant, vt illi, quibus ea iucunda sunt, quæ nobis leuia videbantur, haberent hæc oblectamenta & solatia seruitutis. Quid arbitramini Rheginos, qui iam ciues R. sunt, mereri velle, vt ab iis marmorea Venus illa auferatur: quid Tarentinos, vt Europam in Tauro sedentem amittant: vt Satyrû, qui apud illos in æde Vestæ est: vt cætera: quid Thespienses, vt Cupidinis signum, propter quod vnum visuntur Thespiæ: quid Gnidios, vt Venerem marmoream: quid, vt pictam, Coos: quid Ephesios, vt Alexandrum: quid Cyzicenos, vt Aiacem, aut Medeam: quid Rhodios, vt Ialysum: quid Athenienses, vt ex marmore Iacchum, aut Paralum pictum, aut ex ære Myronis buculam? Longum est, & non necessarium commemorare, quæ apud quosque visenda sunt tota Asia, & Græcia. Verum illud est, quamobrem hæc commemorarim: quod existimare vos hoc volo, mirum quendam dolorem accidere iis, ex quorum vrbibus hæc auferantur. Atque vt cæteros omittamus, de ipsis Syracusanis cognoscite: ad quos ego cum venissem, sic primò existimabam, vt Romæ ex istius amicis acceperam, ciuitatem Syracusanam propter Heraclii hæreditatè non minus esse

isti amicam, quam Mamertinam, propter prædarum ac furtorum omnium societatem: simul & verebar, ne mulierum nobilium, & formosarum gratia, quarum iste arbitrio  
 110 Præturam per triennium gesserat, virorumque, quibuscum illa nuptæ erant, nimia in istum non modò lenitudine, sed etiam liberalitate oppugnaret, siquid ex literis Syracusanorum conquirerem. Itaque Syracusis cum ciuibus R. eram: eorum tabulas exscribebam: iniurias cognoscebam. cum diutius in negotio, curaque fueram: vt quiescerem, curamque animi remitterem, ad Carpinatii præclaras tabulas reuertebar. vbi cum equitibus R. ex illo conuètu honestissimis, illius Verrutios, de quibus antè dixi, explicabam: à Syracusanis prorsus nihil adiuuenti neque publicè, neque priuatim expectabam, neque erat in animo postulare. Cum hæc agerè, repentè ad me venit Heraclius, is qui tum magistratû Syracusis habebat, homo nobilis, qui sacerdos Iouis fuisset: qui honos apud Syracusanos est amplissimus. agit mecum, & cum Q. fratre meo, vt, si nobis videretur,  
 111 adiremus ad eorum senatum: frequentes esse in curia: se iussu senatus à nobis petere, vt veniremus. Primò nobis fuit dubiû, quid ageremus. deinde citò venit in mentem, non esse vitandum nobis illum conuentum, & locum. itaque in curiam venimus. honorificè sanè confurgitur. nos rogatu magistratus assedimus. incipit is loqui, qui & auctoritate, & ætate, & vt mihi visum est, vsu rerum antecedebat, Diodorus Timarchides: cuius omnis oratio hanc habuit primò sententiã: senatum populumque Syracusanum molestè, grauiorèq; ferre, quod ego, cum in cæteris Siciliae ciuitatibus senatum populumque docuissem, quid eis vtilitatis, quid salutis afferrem, & cum ab omnibus madata, Legatos, literas, testimoniaq; sumpsissem, in illa ciuitate nihil eiusmodi facerem. Respondi, Neque Romæ in conuentu Siculorum, cum à me auxilium communi omnium Legationum consilio petebatur, causaque totius ad me Siciliae deferebatur, Legatos Syracusanorum affuisse, neque me postulare, vt quicquam contra C. Verrem decerneretur in ea curia, in qua inauratam C. Verri statuam viderem. Quod posteaquam dixi: tantus est gemitus factus aspectu statuae, & commemoratione, vt illud in curia positum monumentum scelerum, non beneficiorum videretur. tum pro se quisque, quatum dicendo assequi poterat, docere me cœpit, ea quæ paulò antè cõmemorauit: spoliatam vrbem, sana direpta, ex Heraclii hæreditate, quam palæstritis cõcessisset, multo maximam partem ipsum abstulisse: neque postulandum fuisse, vt ille palæstritas diligeret, qui etiam inuentorem olei deum sustulisset, neque illam statuam esse ex pecunia publica, neque publicè datã: sed eos qui hæreditatis diripiendæ participes fuissent, faciendam, statuendamque curasse: eosdem Romæ fuisse legatos, illius adiutores improbitatis, socios furtorum, cõscios flagitiorum: eò minus mirari me oportere, si illi communi Legatorum  
 113 voluntati, & saluti Siciliae defuissent. Vbi eorû dolorem ex illius iniuriis nõ modò non minorem, sed propè maiorem, quam cæterorum Siculorum esse cognoui, tum meum animum in illos, tum mei consilii, negotique totius suscepti causam, rationemq; proposui: tum eos hortatus sum, vt causæ communi, salutique ne deessent, vt illam laudationem, quam se vi ac metu coactos paucis illis diebus decreuisse dicebant, tollerent: itaque iudices Syracusani hæc faciunt istius clientes, atque amici: primum mihi literas publicas, quas in ærario sanctiore conditas habebant, proferunt: in quibus ostendunt omnia, quæ dixi ablata, esse perscripta, & plura etiam, quam ego potui dicere: perscripta autem hoc modo, quod ex æde Mineræ hoc & illud abesset, quod ex æde Iouis, quod ex æde Liberi. Vt quisque eis rebus tuendis, conseruandisque præfuerat, ita perscriptum  
 114 erat, cum rationem ex lege redderet, & quæ acceperat, deberet tradere: petisse, vt sibi, quod hæc res abessent, ignosceretur: itaque omnes liberatos discessisse: & esse ignotum omnibus. quas ego literas obsignandas publico signo, deportandasque curauit. De laudatione autem ratio sic reddita est: primum cum à Verre literæ aliquantò ante aduentum meum de laudatione venissent, nihil esse decretum: deinde, cum quidam ex illius amicis commonerent, oportere decerni, maximo esse clamore, & conuitio repudiatos:



& postea quam meus aduentus appropinquarit, imperasse eum, qui summam potestatem haberet, ut decernerent: decretum ita esse, ut multo plus illi laudatio mali, quam boni posset afferre. Id adeo Iudices, ut mihi ab illis demonstratum est, sic vos ex me cognoscite. mos est Syracusis, ut, si qua de re ad senatum referatur, dicat sententiam, qui velit: nominatim nemo rogatur. & tamen, ut quisque ætate & honore antecedit, ita primus solet sua sponte dicere, idque à cæteris ei conceditur. sin aliquando tacent omnes, tunc sortito coguntur dicere. Cum hic mos esset, refertur ad senatum de laudatione Verri. In quo primum, ut aliquid esset moræ, multi interpellant: de Sex. Peduceo, qui de illa ciuitate, totaque prouincia optimè meritis esset, sese antea, cum audissent ei negotium factitum, cumque eum publicè pro plurimis eius, & maximis meritis laudare cuperent, à C. Verre prohibitos esse: iniquum esse, tametsi Peduceus eorum laudatione iam non vteretur, tamen non id prius decernere, quod aliquando voluissent, quam quod tum cogerentur. Conclamant omnes, & approbant ita fieri oportere. Refertur de Peduceo. ut quisque ætate & honore antecederet, ita sententiam dixit ex ordine. Id adeo ex ipso S. C. cognoscite: nam principium sententiæ perscribi solet. Recita. QVOD VERBA FACTA SVNT DE SEX. PEDUCEO. Dicit, qui primi suaferint, decernitur, refertur deinde de Verre. dic, quæso, quomodo? QVOD VERBA FACTA SVNT DE C. VERRE. Quid postea scriptum est? CVM SVRGERET NEMO, NEQVE SENTENTIAM DICERET. Quid hoc est? SORS DVCITVR. Quamobrem? nemo erat voluntarius laudator Prætoris tuæ: defensor periculorum tuorum, præsertim cum inire à Prætoribus gratiam posset: nemo, ipsi illi tui conuiuæ, consiliiarii, & conscii verbum facere non audebant. in qua curia statua tua stabat, & nuda filii, in ea nemo fuit, quem ne nudus quidem filius in nuda prouincia commoueret. atque etiam hoc me docent, eiusmodi S. C. sese fecisse laudationem, ut omnes intelligere possent, non laudationem, sed potius irrisionem esse illam, quæ commonefaceret istius turpem, calamitosamque Præturam. etenim scriptum esse ita: QVOD iste virgis neminem cæcidisset: à quo cognoscitis nobilissimos homines, atque innocentissimos securi esse percussos: QVOD vigilanter prouinciam administrasset: cuius omnes vigilias in stupris constat, adulteriisque esse consumptas. hoc verò scriptum esse, quod proferre non auderet reus, accusator recitare non desineret: QVOD prædones procul ab insula Sicilia prohibuisset Verres, quos etiam intra Syracusanam insulam recepisset. Quæ posteaquam ex illis cognoui, discessi cum fratre à curia, ut nobis absentibus, siquid vellent, decernerent. decernunt statim: primum, ut L. fratri hospitium publicè fieret, quod is eadem voluntatem erga Syracusanos suscepisset, quam ego semper habuissem. id non modo tum scripserunt, verum etiã in ære incisum nobis tradiderunt. Valde hercle te Syracusani tui, quos crebrò commemorare soles, diligunt: qui cum accusatore tuo satis iustam causam coniungendæ necessitudinis putant, quod te accusaturus sit, & quod ad inquirendum in te venerit. Postea decernitur, ac non variè, sed propè cunctis sententiis, ut laudatio, quæ C. Verri decreta esset, tolleretur. In eo, cum iam non solum discessio facta esset, sed etiam perscriptum, atque in tabulas relatum, Prætor appellatur. At quis appellat? magistratus aliquis? nemo. senator? ne id quidem. Syracusanorum aliquis? minimè. Quis igitur Prætozem appellat? qui Quæstor istius fuerat, Cæcilius. O rem ridiculam: o desertum hominem: o desperatum, ac relictum. à magistratu Siculo, ne S. C. Siculi homines facere possent, ne suum ius, suis moribus, suis legibus obtinere possent, non amicus istius, non hospes, non denique aliquis Siculus, sed Quæstor Prætozem appellat. Quis hoc vidit aut quis audiuit? Prætor æquus & sapiens dimitti iubet senatum, concurrat ad me maxima multitudo: primum senatores clamare, eripi sibi ius, eripi libertatem, populus senatum laudare, gratias agere, ciues R. à me nusquam discedere. quo quidem die nihil ægrius factum est multo labore meo, quam ut manus ab illo appellatore abstineretur. Cum ad Prætozem in ius adissemus, excogitat sanè diligenter, & cautè, quid decernat:

nam antequam verbum facerem, de sella surrexit, atque abiit. itaque tum de foro, cum iam aduersperasceret, discessimus. Postridie mane ab eo postulo, ut Syracusanis liceret S. C. quod pridie fecissent, mihi reddere. Ille enim uero negat: & ait indignum facinus esse, quod ego in senatu Græco verba fecissem, quod quidem apud Græcos Græcè locutus essem, id ferri nullo modo posse. Respondi homini, ut potui, ut volui, ut debui: cum multa, tum etiam hoc me memini dicere, facile esse perspicuum, quantum inter hunc & illum Numidicum verum ac germanum Metellum interesset: illum noluisse sua laudatione iuuare L. Lucillum fororis virum, quicum optimè conuenisset: hunc homini alienissimo, à ciuitatibus laudationes per vim & metum comparare. Quod ubi intellexi, multum apud illum recentes nuntios, multum tabulas non commédatis, sed tributarias valuisse, admonitu ipsorum Syracusanorum impetum in eas tabulas facio, in quibus S. C. perscripta erant. Ecce autem noua turba atque rixa: ne tamè istum omnino Syracusis sine amicis, sine hospitibus planè nudum esse ac desertum putetis. Retinere incipit tabulas Theomnastus quidam, homo ridiculè insanus: quem Syracusani Theoractum vocant: qui illic eiusmodi est, ut eum pueri sectentur, ut omnes, cum loqui cœperit, irrideant. Huius tamen insania, quæ ridicula est aliis, mihi tum molesta sanè fuit: nam cum spumas ageret in ore, arderent oculi, voce maxima, vim me sibi afferre, clamaret: copulati in ius peruenimus. Hic ego postulare cœpi, ut mihi tabulas obsignare ac deportare liceret: ille contradicere, negare esse illud S. C. in quo P. R. appellatus esset negare id mihi tradi oportere: ego legem recitare, omnium mihi tabularum & literarum fieri potestatem oportere: contra, ille furiosus urgere, nihil ad se nostras leges pertinere. Prætor intelligens, negare sibi placere, quod S. C. ratum esse non deberet, id me Romam deportare. Quid multa? nisi vehementius homini minatus essem, nisi legum sanctionem, poenamque recitarem: tabularum mihi potestas facta non esset. Ille autem insanus: qui pro isto contra me vehementissimè declamasset, postquam non impetravit, credo ut in gratiam mecum rediret, libellum mihi dar, in quo istius furta Syracusana perscripta erant: quæ ego antea iam ab aliis cognoram & acceperam. Laudent te sanè iam Mamertini, qui ex tanta prouincia soli sunt, qui te saluum velint: ita tamen laudent, ut Heius, qui eius princeps Legationis est, adsit: ita laudent, ut ad ea, quæ rogati erunt, mihi parati sint respondere. ne subito à me opprimantur, hæc sum rogaturus, Nauem P. R. debeantne: fatebuntur. Præbuerintne Prætoribus C. Verre: negabunt. A Edificauerintne nauem onerariam maximam publicè, quam Verri dederunt: negare non poterunt. Frumētumne ab his sumpserit Verres, quod populo R. mitteret, sicuti superiores: negabunt. Quid militum, aut nautarum per triennium dederint: nullum datum dicet. Fuisse Messaniam omnium istius furtorum ac prædarum receptricem: negare non poterunt. Per multa multis nauibus illinc exportata: hanc denique nauem maximam à Mamertinis datam, onustam cum isto Prætoze profectam: fatebuntur. Quamobrem tibi habe sanè istam laudationem Mamertinam: Syracusanam quidem ciuitatem, ut abs te affecta est, ita in te esse animatam videmus: apud quos etiã Verrea illa flagitiosa sublata sunt. etenim minimè conueniebat, ei deorum honores haberi, qui simulachra deorum sustulisset. Etiam mehercule illud in Syracusanis merito reprehenderetur, si, cum diem festum ludorum de fastis suis sustulissent celeberrimum & sanctissimum, quod eo ipso die Syracusæ à Marcello captæ esse dicuntur, iidem diem festum Verris nomine agerent, cum iste Syracusanis, quæ ille calamitosus dies reliquerit, ademisset. At videte hominis impudentiam atque arrogantiam Iudices, qui non solum Verrea hæc turpia, hæc ridicula ex Heraclii pecunia constituerit, verum etiam Marcellea tolli imperarit, ut ei sacra facerent quotannis, cuius opera omnium annorum sacra, deosque patrios amiserant: eius autem familiarum dies festos tollerent, per quam cæteros quoque festos dies recuperarant.

## Accusationis in C. Verrem

LIBER VII, ORATIO X.

**N**EMINI video dubium esse Iudices, quin apertissime C. Verres in Sicilia, sacra profanæque omnia, & priuatim & publicè spoliarit, versutusque sit sine vlla non modò religione, verumetiam dissimulatione in omni genere furandi atque prædandi. Sed quædam mihi magnifica & præclara eius defensio ostenditur: cui quemadmodum resistam, multò mihi antè est Iudices prouidendum: ita enim causa constituitur, prouinciam Siciliam virtute istius, & vigilantia singulari dubiis, formidolosisque temporibus à fugitiuis, atque à belli periculis tutam esse seruatum. Quid agam Iudices? quò accusationis meæ rationem conferam? quò me vertam? ad omnes enim meos impetus, quasi murus quidam, boni nomè imperatoris opponitur. noui locum: video, ubi se iactaturus sit Hortensius. belli pericula, tempora Reip. imperatorum penuriam commemorabit. tum deprecabitur à vobis, tum etiam pro suo iure contendet, ne patiamini talem imperatorem populo R. Siculorum testimoniis eripi, ne obteri laudem imperatoriam criminibus auaritiæ velitis. Non possum dissimulare Iudices. timeo, ne C. Verres propter hanc virtutem eximiam in re militari omnia, quæ fecit, impunè fecerit: venit enim mihi in mentem, in iudicio M. Aquilii quantū authoritatis, quantum momenti oratio M. Antonii habuisse existimata sit: qui, vt erat in dicendo non solùm sapiens, sed etiam fortis, causa propè perorata, ipse arripuit M. Aquilium, constituitque in conspectu omnium, tunicamque eius à pectore abscidit, vt cicatrices populus R. iudicesque aspicerent aduerso corpore exceptas. simul & de illo vulnere, quod ille in capite ab hostium duce acceperat, multa dixit, eoque adduxit eos, qui erant iudicaturi, vehementer vt vererentur, ne, quem virum fortuna ex hostium telis eripuisset, cum sibi ipse non pepercisset, hic non ad populi R. laudem, sed ad iudicium crudelitatem videretur esse seruatus. Hæc eadem nunc ab illis defensionis ratio, viaque tentatur: idem quæritur, sit fur, sit sacrilegus, sit flagitiorum omnium, vitiorumque princeps: at est bonus imperator, at felix, & ad dubia Reip. tempora referuandus. Non agam summo iure tecum: non dicam id, quod debeam forsitan obtinere, cum iudicium certa lege sit constitutum, nò quid in re militari fortiter feceris, sed quemadmodum manus ab alienis pecuniis abstinueris, abs te doceri oportere. non inquam sic agam: sed ita queram, quemadmodum te velle intelligo, quæ tua opera, & quæta fuerit in bello. Quid dices? an bello fugitiuorum Siciliam virtute tua liberatam? magna laus, & honesta oratio: sed tamen quo bello? nos enim post illud bellum, quod M. Aquilius confecit, sic accepimus, nullum in Sicilia fugitiuorum bellum fuisse. At in Italia fuit. fateor: & magnum quidem, ac vehemens. Num igitur ex eo bello partem aliquam laudis appetere conaris? Num tibi illius victoriæ gloriam cum M. Crasso, aut Cn. Pompeio comunicandam putas? non arbitror hoc etiam deesse tuæ impudentiæ, vt quicquam eiusmodi dicere audeas. Obstisti videlicet, ne ex Italia transire in Siciliam fugitiuorum copiæ possent. vbi? quando? qua ex parte? cum aut nauibus, aut ratibus conaretur accedere? nos enim nihil vnquam prorsus audiuius: & illud audiuius, M. Crassi fortissimi viri virtute, consilioque factum, ne ratibus coniunctis freto fugitiui ad Messanam transire possent. à quo illi conatu non tantopere prohibendi fuissent, si vlla in Sicilia præsidia ad illorum aduertum opposita putarentur. At cum esset in Italia bellum tam propè à Sicilia, tamen in Sicilia nò fuit: quid mirum? ne cum in Sicilia quidem fuit, eodem interuallo pars eius belli in Italiam vlla peruasit. Etenim propinquitas locorum ad vtram partem hoc loco profertur: vtrum, aditum facilem hostibus, an contagionem imitandi eius belli periculosam fuisse: aditus omnis hominibus sine vlla facultate nauium nò modò disiunctus,

sed etiam clausus fuit: vt illis, quibus Siciliam propinquam fuisse dicis, facilius fuerit ad Oceanum peruenire, quam ad Peloridem accedere. Còtagio autem ista seruilis belli cur abs te potius, quam ab iis omnibus, qui cæteras prouincias obtinuerunt, prædicatur: an quòd in Sicilia iam ante bella fugitiuorum fuerunt? At ea ipsa causa est, cur ipsa prouincia minimo in periculo sit & fuerit: nam posteaquam illinc M. Aquilius decessit, omnium instituta atque edicta Prætorum fuerunt eiusmodi, vt nequis cum telo seruus esset. Vetus est quod dicam, & propter seueritatem exempli nemini fortasse vestrum inauditum: L. Domitium Prætorem in Sicilia, cum aper ingens ad eum allatus esset, admiratum requisisse, quis eum percussisset: cum audisset, pastorem cuiusdam fuisse, eum ad se vocari iussisse: illum cupidè ad Prætorem, quasi ad laudem atque ad præmium accurrisse: quæsisse Domitium, qui tantam bestiam percussisset: illum respondisse, venabulo: statim deinde iussu Prætoris in crucem esse sublatum. Durum hoc fortasse videatur: neque ego vllam in partem disputo: tantum intelligo, maluisse Domitium crudelem in animaduertendo, quam in prætermittendo dissolutum videri. Ergo his institutis prouinciæ, iam tum, cum bello fugitiuorum tota Italia arderet, homo nò acerrimus, nec fortissimus, Cn. Norbanus in summo otio fuit: perfacile enim sese Sicilia tuebatur, ne quod in ipsa bellum posset existere. Etenim cum nihil tam còiunctum sit, quam negotiatores nostri cum Siculis vsu, re, ratione, concordia: & cum ipsi Siculi res suas ita constitutas habeant, vt his pacem expediat esse, imperium autem populi R. sic diligant, vt id imminui aut commutari minimè velint: cumque hæc ab seruorum bello pericula & Prætorum institutis, & dominorum disciplina prouisa sint: nullum est malum domesticum, quod ex ipsa prouincia nasci possit. Quid igitur? nulline motus in Sicilia seruorum Verre Prætore? nullane consensiones factæ esse dicuntur? nihil sanè, quod ad senatum populumque R. peruenerit: nihil, quod iste Romam publicè scripserit: & tamen cceptum esse in Sicilia moueri aliquot locis seruitium suspicor. Id adeo non tam ex re, quam ex istius factis decretisque cognosco. Ac videte, quam non inimico animo sim acturus. ego ipse hæc, quæ ille quærit, quæ adhuc nūquam audistis, commemorabo & proferam. In Tricalino, quem locum fugitiui iam antè tenuerunt, Leonidæ cuiusdam Siculi familia in suspicionem vocata est coniurationis. res delata ad istum. statim (vt par fuit) iussu eius homines, qui nominati fuerant, comprehensi sunt, adductique Lilybæum: domino denuntiatum est vt adesset: causa dicta damnati sunt. Quid deinde? quid censetis? furtum fortasse, aut prædam expectatis aliquam? nolite vsquequaque eadem quærere. in metu belli, furandi qui locus potest esse? etiam si qua fuit in hac re occasio, prætermissa est. tum potuit à Leonida nummorū aliquid auferre, cum denuntiauit vt adesset. fuit nundinatio aliqua, & isti non noua, ne causam dicerent. etiam alter locus, vt absoluerentur. Damnatis quidem seruis, quæ prædandi posset esse ratio? produci ad supplicium necesse est: testes enim sunt, qui in consilio fuerunt: testes publicæ tabulæ: testis splendidissima ciuitas Lilybætana: testis honestissimus, maximusque conuentus ciuium R. nihil potest. producendi sunt. itaque producuntur, & ad palum alligantur. Etiamnum mihi expectare videmini iudices, quid deinde factum sit, quod iste nihil vnquam fecit sine aliquo quæstu atque præda. Quid in eiusmodi re fieri potuit? quod commodum est? expectate facinus quam vultis improbum: vincam tamen expectationem omnium. homines sceleris, coniurationisq; damnati, ad supplicium traditi, ad palum alligati, repente multis millibus hominum inspectantibus soluti sunt, & Leonidæ illi domino redditi. Quid hoc loco potes dicere homo amentissime? nisi id, quod ego non quæro, quod denique in re tam nefaria, tametsi dubitari non potest, tamen, ne si dubitetur quidem, quæri oporteat: quid, aut quorum, aut quomodo acceperis. remitto tibi hoc totum, atque ista te cura libero: neque enim metuo, ne hoc cuiquam persuadeatur, vt, ad quod facinus nemo, præter te, vlla pecunia adduci potuerit, id tu gratis suscipere conatus sis. Verum de ista furandi, prædandique

ratione nihil dico: de hac imperatoria iam tua laude disputo. Quid ais bone custos, defensorque provinciarum? tu quos seruos arma capere, ac bellum facere in Sicilia voluisse cognoras, & de consilii sententia iudicaras, hos ad supplicium iam more maiorum traditos, & ad palum alligatos, ex media morte eripere ac liberare ausus es, ut quam damnatis seruis crucem fixeras, hanc indemnatis videlicet ciuibus R. referuares? Perditæ ciuitates, desperatis omnibus rebus, hos solent exitus exitiales habere, ut damnati in integrum restituantur, vincti soluantur, exules reducantur, res iudicatæ rescindantur. Quæ cum accidunt, nemo est, quin intelligat ruere illam Remp. hæc ubi eueniunt, nemo est, qui vllam spem salutis reliquam esse arbitretur. atque hæc sicubi facta sunt, facta sunt ut homines populares, aut nobiles supplicio aut exilio leuantur, ut non ab iis ipsis, qui iudicassent, ut non statim, ut non eorum facinorum damnati, quæ ad vitam & ad fortunas omnium pertinerent. Hoc verò nouum, & eiusmodi est, ut magis propter reum, quam propter rem ipsam credibile esse videatur, ut homines seruos, ut ipse qui iudicarat, ut statim è medio supplicio dimiserit: ut eius facinoris damnatos seruos, quod ad omnium liberorum caput & sanguinem pertineret. O præclarum imperatorem, nec iam cum M. Aquilio fortissimo viro, sed verò cum Paulis, Scipionibus, Mariis conferendum. Tantumne vidisse in metu, periculoque provinciarum? cum seruitiorum animos in Sicilia suspensos propter bellum Italiæ fugitiuorum videret: nequis se commouere auderet, quantum terroris iniecit? comprehendi iussit: quis non pertimescat? causam dicere dominos: quid seruis tam formidolosum? fecisse videri, pronuntiavit. exortam videtur flammam paucorum dolore ac morte restinxisse. Quid deinde sequitur: verbera atque ignes, & illa extrema ad supplicium damnatorum, metum cæterorum, cruciatus, & crux. hisce omnibus suppliciis sunt liberati. Quis dubitet quin seruorum animos summa formidine oppresserit, cum viderent ea facilitate Prætorem, ut ab eo seruorum sceleris coniurationisque damnatorum vita, vel ipso carnifice internuntio, redimeretur? Quid hoc in Apolloniensi Aristodamo? Quid in Leonte Magarenfi non idem fecisti? Quid iste motus seruorum, bellique subita suspicio vtrum tibi tandem diligentiam custodiendæ provinciarum, an nouam rationem improbissimi quæstus attulit? Halyciensis Eumenida, nobilis hominis & honesti, magnæ pecuniæ villicus cum impulsu tuo insimulatus esset, HS LX à domino accepisti. quod nuper ipse iuratus docuit, quemadmodum gestum esset. Ab equite R. C. Matrino absente, cum is esset Romæ, quod eius villicos, pastoresque tibi in suspensionem venisse dixeras, HS centum abstulisti: dixit hoc L. Flavius, qui tibi eam pecuniam numerauit, procurator C. Matrini: dixit ipse C. Matrinius: dicet clarissimus vir Cn. Lentulus Censor, qui Matrini honoris causa, recenti negotio ad te literas misit, mittendæque curauit. Quid de Apollonio Diocli filio Panormitano, cui Gemino cognomē est, præteriri potest? ecquid hoc tota Sicilia clarius: ecquid indignius? ecquid manifestius proferri potest? quem is, uti Panormum venit, ad se vocari, & de tribunali citari iussit, cōcursu magno, frequentiaque conuentus. homines statim loqui: mirari, quod Apollonius homo pecuniosus tandiu ab isto maneret integer: excogitauit: nescio quid attulit. profectò homo diues, repētē à Verre nō sine causa citatur: expectatio summa omnium, quidnam id esset: cum exanimatus subito ipse accurrit cum adolescēte filio: nam pater grandis natu iandiu lecto tenebatur. Nominat iste seruum, quem magistrum pecoris esse diceret: eum dicit coniurasse, & alias famlias concitasse. is omnino seruus in familia nō erat. eum statim exhiberi iubet. Apollonius affirmat seruum se omnino illo nomine habere neminem. iste hominem arripit à tribunali, & in carcerem coniici iubet. ille clamare, cum raperetur, nihil se miserum fecisse, nihil commississe, pecuniam sibi esse in nominibus, numeratam in præsentia nō habere. Hæc cum maximè summa hominū frequentia testificaretur, ut quiuis intelligere posset, eum, quod pecuniam nō dedisset, iccirco illa tā acerba iniuria affici: cum maximè, ut dico, hoc de pecunia clamaret, in vincula cōiectus est.

15 Videte constantiam Prætoris, & eius Prætoris, qui nunc reus nō ita defendatur, ut mediocris Prætor: sed ita laudetur, ut optimus imperator. Cum seruorum bellum metueretur: quo supplicio dominos indemnatos afficiebat, hoc seruos damnatos liberabat. Apollonium, locupletissimum hominem, qui, si fugitiui bellum in Sicilia facerēt, amplissimas fortunas amitteret: belli fugitiuorum nomine, indicta causa, in vincla coniecit: seruos quos ipse cum consilio belli faciendi causa cōsensisse iudicauit, eos sine consilii sententia, sua sponte, omni supplicio liberauit. Quid, si ab Apollonio aliquid commissum est, quamobrem iure in eum animaduertetur: tamen hæc rem sic agemus, ut crimini aut inuidiæ reo putemus esse oportere, si quo de homine seuerius iudicauit? Non agam tam acerbè: non vtar ista accusatoria consuetudine, si quid est factum clementer, ut dissolutè factum criminer: siquid vindicatum seuerè est, ut ex eo crudelitatis

16 inuidiam colligam. non agam ista ratione: tua sequar iudicia: tuam defendam auctoritatem, quoad tu voles. simul ac tute cœperis tua iudicia rescindere, mihi succensere definito: meo enim iure contendam, eum, qui suo iudicio cōdemnatus sit, iuratorum iudicū sententiis damnari oportere. Non defendam Apollonii causam, amici atque hospitatis mei, ne tuum iudicium videar rescindere: nihil de hominis frugalitate, virtute, diligentia dicam: prætermittam illud etiam, de quo antea dixi, fortunas eius ita cōstitutas fuisse familia, pecore, villis, pecuniis creditis, ut nemini minus expediret, vllum in Sicilia tumultum aut bellum commoueri: non dicam ne illud quidem: si maximè in culpa fuerit Apollonius, tamen in hominem honestissimum, ciuitatis honestissimæ, tam grauius animaduerti causa indicta non oportuisse: nullā inuidiam in te ne ex illis quidem rebus concitabo: cum esset talis vir in carcere, in tenebris, in squalore, in sordibus,

17 tyrannicis interdictis tuis, patri exacta ætate, & adolescēti filio adeundi ad illum miserum potestatem nūquam esse factam: etiam illud præteribo, quotiescunq; Panormum veneris illo anno, & sex mensibus (nam tandiu fuit in carcere Apollonius) toties ad te fenatum Panormitanum adisse supplicem cum magistratibus sacerdotibusque publicis, orantem atque obsecrantem, ut aliquando ille miser atque innocens calamitate illa liberaretur. Relinquam hæc omnia: quæ si velim persequi, facile ostendam, tua crudelitate in alios, omnes tibi aditus misericordiæ iudicum iam pridem esse præclusos. Omnia igitur ista concedam & remittam: præuideo enim, quid sit defensus Hortensius. fatebitur, apud istum neque senectutem patris, neque adolescētiæ filii, neque lachrymas vtriusque plus valuisse, quam vtilitatem salutemque provinciarum. dicet, Remp. administrari sine metu ac seueritate non posse. quæret, quamobrem fasces Prætoribus

18 præferantur, cur secures datæ, cur carcer ædificatus, cur tot supplicia sint in improbos more maiorum constituta. quæ cum omnia grauius seuerèque dixerit: quæram, cur hunc eundem Apollonium Verres idem, repētē, nulla noua re allata, nulla defensione, sine causa de carcere emitti iusserit: tantumque in hoc crimine suspicionis esse affirmabo, ut iam ipsis iudicibus sine mea argumentatione coniecturam facere permittam, quod hoc genus prædandi, quam improbum, quam indignum, quamq; ad magnitudinem quæstus immensum, infinitumque esse videatur: nam quæ iste in Apollonio fecit, ea primùm breuiter cognoscite, quot & quanta sint: deinde hæc expendite, atque æstimate pecunia: reperietis, iccirco hæc in vno homine pecunioso tot cōstitutæ, ut cæteris formidines similium incommodorum, atque exempla periculorum proponeret. Primùm insimulatio est repētina, capitalis, atque inuidiosi criminis. statuite, quanti hoc

19 putetis, & quam multos redemisse. deinde crimen sine accusatore, sentētia sine cōsilio, damnatio sine defensione. AEstimate harū rerum omniū pretia: & cogitate, in his iniquitatibus vnum hæsisse Apollonium, cæteros profectò multos ex his incommodis pecunia se liberasse. postremò tenebræ, vincla, carcer, inclusum supplicium, atque à conspectu parētum ac liberū, deniq; à libero spiritu, atque à communi luce seclusum. Hæc verò, quæ vel vita redimi rectè possunt, æstimare pecunia non queo. hæc omnia serò redemit

Apollonius, iam mœrore ac miseris perditus: sed tamen cæteros docuit, antè istius avaritiæ ac sceleri occurrere. nisi verò existimatis hominem pecuniosissimum sine aliqua causa quæstus electum ad tam incredibile crimen, aut sine eadem causa repente carcere emissum, aut hoc prædandi genus ab isto in illo vno adhibitum ac tentatum, & non per illum omnibus pecuniosis Siculis metum propositum & iniectum. Cupio mihi iudices ab illo subiici, quoniam de militari eius gloria dico, siquid fortè prætereo: nã mihi videor de omnibus iam rebus eius gestis dixisse, quæ quidem ad belli fugitiuorum pertinerent suspicionem: certè nihil sciens prætermisi. Habetis hominis consilia, diligentiam, vigilantiam, custodiam, defensionemque provinciam. Summa illuc pertinet, ut sciatis, quoniam plura genera sunt imperatorum, ex quo genere iste sit. Ne qui diutius in tanta penuria virorum fortium talem imperatorem ignorare possit: nõ ad Q. Maximi sapientiam, neque ad illius superioris Africani in re gerenda celeritatem, neque ad huius, qui postea fuit, singulare consilium, neque ad Pauli rationem ac disciplinam, neque ad C. Marii vim atque virtutem, sed ad aliud genus imperatoris sanè diligenter retinendum & conseruandum, quæso, cognoscite. Itinerum primum laborem, qui vel maximus est in re militari iudices, & in Sicilia maximè necessarius, accipite quam facilem sibi iste, & iucundum ratione, consilioque reddiderit. Primum temporibus hybernis ad magnitudinem frigorum, & ad tempestatum vim, ac fluminum præclarum sibi hoc remedium comparat. urbem Syracusas elegerat: cuius hic situs, atque hæc natura esse loci, cælique dicitur, ut nullus vnquam dies tam magna, turbulentaque tempestate fuerit, quin aliquo tempore solem eius diei homines viderent. Hic ita viuebat iste bonus imperator hybernis mensibus, ut eum non facile non modò extra lectum, sed ne extra lectum quidem quisquam videret. ita diei breuitas conuiuuiis, noctis longitudo stupris & flagitiis conterebatur. Cum autem ver esse cœperat, cuius initium iste non à Favonio, neque ab aliquo astro notabat: sed, cum rosam viderat, tunc incipere ver arbitrabatur: dabat se labori atque itineribus. in quibus vsque eò se præbebat patientem atque impigrum, ut eum nemo vnquam in equo sedentem videret. Nam, ut mos fuit Bithyniæ Regibus, lectica octophoro ferebatur: in qua puluinus erat perlucidus, Meliteni rosa factus. Ipse autem coronam habebat vnam in capite, alteram in collo: reticulumque ad nares sibi admouebat tenuissimo lino, minutis maculis, plenum rosæ. Sic confecto itinere, cum ad aliquod oppidum venerat, eadem lectica vsque ad cubiculum deferebatur. eò veniebant Siculorum magistratus, veniebant equites R. id quod ex multis iuratis audistis: controuersia secretò deferebantur: paulò post palam decreta auferebantur. Dein vbi paulisper in cubiculo pretio, non æquitate iura descriperat, Veneriam & Libero reliquum tempus deberi arbitrabatur. quo loco mihi non præmittenda videtur præclari imperatoris egregia ac singularis diligentia: nam scitote esse oppidum in Sicilia nullum, ex iis oppidis, in quibus Prætores consistere, & conuentum agere solent, quo in oppido non isti ex aliqua familia non ignobili delecta ad libidinem mulier esset. itaque nonnullæ ex eo numero in conuiuuium adhibebantur palam. si quæ castiores erant, ad tempus veniebant, lucem conuentumque vitabant. Erant autem conuiuia non illo silentio P. R. Prætorum atque imperatorum: neque eo pudore, qui in magistratum conuiuuiis versari solet, sed cum maximo clamore atque conuicio. nonnunquam etiam res ad manus atque ad pugnam veniebat: iste enim Prætor feuerus ac diligens, qui populi R. legibus nunquam paruisset, illis legibus, quæ in poculis ponebantur, diligenter obtemperabat. Itaque erant exitus eiusmodi, ut alius inter manus è conuiuio, tanquam è prælio auferretur, alius tanquam occisus relinqueretur, plerique fusi sine mente ac sine vlllo sensu iacerent: quiuis ut, cum aspexisset, non se Prætoris conuiuuium, sed ut Cannensem pugnam nequitia videre arbitraretur. Cum verò ætas summa esse iam cœperat, quod tempus omnes Siciliae semper Prætores in itineribus consumere consueuerunt, propterea quòd tum putat obeundam esse maximè

prouinciam, cum in areis frumenta sunt, quòd & familiae congregantur, & magnitudo seruitii perspicitur, & labor operis maximè offenditur, & frumenti copia commonet, tempus anni non impedit: tunc inquam, cum concursant cæteri Prætores, iste nouo quodam ex genere imperator, pulcherrimo Syracusarum loco statiuam sibi castra faciebat: nam in ipso aditu atque ore portus, vbi primum ex alto sinus ad urbem ab litore inflectitur, tabernacula carbasseis intenta velis collocabat. huc ex illa domo Prætoriam, quæ Regis Hieronis fuit, sic emigrabat, ut per eos dies nemo istum extra illum locum videre posset. In eum autem ipsum locum aditus erat nemini, nisi qui aut socius, aut minister libidinis esse posset. huc omnes mulieres, quibuscum iste consueuerat, conueniebant. quarum incredibile est quanta multitudo fuerit Syracusis. huc homines digni istius amicitia, digni vita illa, conuiuuiisque veniebant. Inter eiusmodi viros ac mulieres adulescentia atate filius versabatur: ut eum, etiam si natura à parentis similitudine abriperet, consuetudo tamè, ac disciplina patri similem esse cogeret. Huc Tertia illa perducta per dolum atque insidias ab Rhodio tibicine, maximas in istius castris effecisse turbas dicitur, cum indignè pateretur vxor Cleomenis Syracusani, nobilis mulier, itémque Aeschronis honesto loco nata, in conuentum suum mimi Isidori filiam venisse. Iste autem Annibal, qui in suis castris virtute putaret oportere, non genere certari, sic hanc Tertiam dilexit, ut eam secum ex prouincia exportaret. ac per eos dies cum iste cum pallio purpureo, talarique tunica versaretur in conuiuuiis muliebribus, non offendebantur homines, neque molestè ferebant, abesse à foro magistratum, non ius dici, non iudicia fieri: lucum illum litoris percrepare totum mulierum vocibus, cantuque symphoniam, in foro silentium esse summum causarum atque iuris, non ferebant homines molestè: non enim ius abesse videbatur à foro, neque iudicia, sed vis, & crudelitas, & bonorum acerba atque indigna direptio. Hunc tu igitur imperatorem esse defendis Hortensi? huius furta, rapinas, cupiditatem, crudelitatem, superbiam, scelus, audaciam rerum gestarum magnitudine atque imperatoris laudibus tegere conaris? Hic scilicet est metuendum, ne ad exitum defensionis tuæ vetus illa Antoniana dicendi ratio atque auctoritas proferatur: ne excitetur Verres, ne denudetur à pectore, ne cicatrices populi R. aspiciat, ex mulierum morsu vestigia libidinis atque nequitia. Dii faciant, ut rei militaris, ut belli mentionem facere audeas: cognoscantur enim omnia istius æra illa vetera: ut non solum in imperio, verum etiam in stipendiis qualis fuerit, intelligatis. renouabitur prima illa militia, cum iste è foro abduci, non ut ipse prædicat, perducitur solebat. aleatoris Placentini castra commemorabuntur: in quibus cum frequens fuisset, tamen ære dirutus est. multa eius in stipendiis damna proferentur: quæ ab isto ætatis fructu dissoluta & compensata sunt. Iam verò, cum in eiusmodi patientia turpitudinis, aliena, non sua satietate obduruisset, qui vir fuerit, quot præsidia, quam munita pudoris & pudicitia, vi & audacia ceperit, quid me attinet dicere, aut coniungere cum istius flagitio cuiusquam præterea dedecus? non faciam Iudices. omnia vetera præmittam. duo sola recentia sine cuiusquam infamia ponam, ex quibus coniecturam facere de omnibus possitis: vnum illud, quod ita fuit illustre, notumque omnibus, ut nemo tam rusticanus homo L. Lucullo & M. Cotta Coss. Romam ex vlllo municipio vadimonii causa venerit, quin sciret iura omnia populi R. nutu atque arbitrio Chelidonis meretriculæ gubernari: alterum, quòd, cum paludatus exisset, votaque pro imperio suo, communique populi R. nuncupasset, noctu stupri causa lectica in Urbem introferri solitus est ad mulierem, nuptam vni, propositam omnibus, contra fas, contra auspicia, contra omnes diuinas atque humanas religiones. O dii immortales, quid interest inter mentes hominum & cogitationes? ita mihi meam voluntatem, spemque reliquæ vitæ vestra, populique R. existimatio comprobet, ut ego quos adhuc mihi magistratus populus R. mandauit, sic eos accepi, ut me omnium officiorum obstringi religione arbitrarer. ita Quæstor sum factus, ut mihi honorem illum tum nõ solum datum, sed etiam creditum:

ac commissum putarem. sic obtinui Quæsturam in prouincia Sicilia, vt omnium oculos in me vnum coniectos esse arbitrarer: vt me, Quæsturamque meam quasi in aliquo orbis terræ theatro versari existimarem: vt omnia semper, quæ iucunda videntur esse, non modò his extraordinariis cupiditatibus, sed etiam ipsi naturæ ac necessitati dene-garem. Nunc sum designatus AEdilis: habeo rationem, quid à populo R. acceperim: mihi ludos sanctissimos maxima cum cura & cerimonia Cereri, Libero, Liberæque facien-dos, mihi Floram matrem populo, plebique R. ludorum celebritate placandam, mihi ludos antiquissimos, qui primi Romani sunt nominati, maxima cum dignitate ac re-  
 30 ligione Ioui, Iunoni, Mineræque esse faciendos, mihi sacrarum ædium procurationem, mihi totam urbem tuendam esse commissam: ob earum rerum laborem & sollicitudi-nem fructus illos datos, antiquiorem in senatu sententiæ dicendæ locum, togam præ-textam, sellam curulem, ius, imagines ad memoriam, posteritatemque prodendam. Ex his ego rebus omnibus Iudices, ita mihi deos omnes propitios esse velim, vt tametsi mihi iucundissimus est honos populi, tamen nequaquam tantum capio voluptatis, quan-tum sollicitudinis & laboris: vt hæc ipsa AEdilitas, non quia necesse fuerit, alicui can-didato data, sed, quia sic oportuerit, rectè collocata, & iudicio populi digno in loco po-sita esse videatur. Tu cum esses Prætor renunciatus quoquo modo (mitto enim, & præ-  
 35 tereo, quid tum sit actum) sed cum esses renunciatus, vt dixi, nõ ipsa præconis voce ex-citatus es, qui te totiens seniorum, iuniorumque centuriis illo honore affici pronuntiauit, vt hoc putares, aliquam Reip. partem tibi creditam: annum tibi illum vnum domo ca-rendum esse meretricis: cum tibi forte obligisset, vt ius diceres: quantum negotii, quid oneris haberes, nunquam cogitasti: neque illud rationis habuisti, si fortè expergefacerere posses, eam prouinciam, quam tueri singulari sapietia atque integritate difficile esset, ad summam stultitiã, nequitiamque venisse. Itaque non modò domo tua Chelidonem in Prætura excludere noluisti, sed in Chelidonis domum Præturam tuam totam detu-  
 31 listi. Secuta prouincia est: in qua tibi nunquam venit in mentem, non tibi iccirco fasces & secures, & tantam imperii vim, tantamque ornamentorum omnium dignitatem da-tam, vt earum rerum vi & authoritate omnia repagula iuris, pudoris, & officii perfringe-  
 32 res, vt omnium bona prædam tuam duceres, vt nullius res tuta, nullius domus clausa, nul-lius vita septa, nullius pudicitia munita contra tuam cupiditatem & audaciam posset ef-fere: in qua tu te ita gessisti, vt, cum omnibus tenere rebus, ad bellum fugitiuorum con-fugas: ex quo iam intelligis, non modò tibi nullam defensionem, sed maximam vim cri-minum exortam: nisi fortè Italici belli fugitiuorum reliquias, atque illud Thempsanum incommodum proferes. ad quod reces cum te peropportune fortuna obtulisset, siquid in te virtutis atque industriæ fuisset, idem, qui semper fueras, inuentus es. Cum ad te Va-  
 33 lentini venissent, & pro his homo disertus, & nobilis M. Marius loqueretur, vt negotium susciperes, vt, cum penes te Prætorium imperium ac nomen esset, ad illam paruam ma-num extinguendam ducem te, principemque præberes: non modò id refugisti, sed eo ipso tempore, cum esses in litore, Tertia illa tua, quam tecum deportabas, erat in omnium  
 34 conspectu. Iphis autem Valentinis ex tam illustri, nobilique municipio, tantis de rebus responsum nullum dedisti, cum esses cum tunica pulla, & pallio. Quid hunc proficiscen-tem, quid in ipsa prouincia fecisse existimatis, qui cum iam ex prouincia non ad trium-phum, sed ad iudicium decederet, ne illam quidem infamiam fugerit, quam sine vlla voluptate capiebat? O diuina senatus frequentis in æde Bellonæ admurmuratio. Me-moria tenetis Iudices: cum aduersa speraret, & paulò antè esset de hoc Thempsano in-commodo nuntiatum, cum inueniretur nemo, qui in illa loca cum imperio mittere-tur, dixisse quendam, Verrem esse non longè à Thempsa, quam valde vniuersi admurmu-rarint, quam palam principes dixerint contra. & is tot criminibus, testimoniisque con-  
 34 uictus, in eorum tabellis spem sibi aliquam proponit, quorum omnium palam, causa incognita, voce damnatus est. Esto: nihil ex fugitiuorum bello, aut suspitione belli laudis

adeptus est, quod neque bellum eiusmodi, neque belli periculum fuit in Sicilia, neque ab isto prouisum est, ne quod esset. at verò contra bellum prædonum, classem habuit or-natam, diligentiamque in eo singularem: itaque ab isto Prætor præclare defensa pro-uincia est. Sic de bello prædonum, sic de classe Siciliensi Iudices dicam, vt hoc iam antè confirmem, in hoc vno genere omnes inesse culpas istius maximas auaritiæ, maieftatis, dementiæ, libidinis, crudelitatis. Hæc dum breuiter expono, quæso, vt fecistis adhuc, di-ligenter attendite. Rem naualem primum ita dico esse administratam, non vti pro-uincia defenderetur, sed vt classis nomine pecunia quæreretur. Superiorum Prætorum  
 35 consuetudo cum hæc fuisset, vt naues ciuitatibus, certusque numerus nautarum, mili-tumque imperaretur, maximæ & locupletissimæ ciuitati Mamertinæ nihil horum im-perauisti. ob quam rem quid tibi Mamertini clam dederint pecuniæ, post, si videbitur, ex ipsorum literis & testibus quæremus. Nauem verò Cybeam maximam, triremis instar, pulcherrimam atque ornatissimam, palam ædificatam sumptu publico, sciente tota Si-cilia, per magistratum, senatumque Mamertinum, tibi datam, donatamque esse dico. Hæc nauis onusta præda Siciliensi, cum ipsa quoque esset ex præda, simul cum iste decederet, appulsa Veliam est cum plurimis rebus, & iis, quas antè Romam mittere cum cæteris fur-tis noluit, quod erant charissimæ, maximæque eum delectabant. Eam nauem nuper egomet  
 36 vidi Veliam, multique alii viderunt, pulcherrimam atque ornatissimam Iudices. quæ qui-dem omnibus, qui eam aspexerant, prospicere iam exilium, atque explorare fugam do-mini videbatur. Quid mihi hoc loco respondebis: nisi fortè id quod tametsi probari nul-lo modo potest, tamen dici quidem in iudicio de pecuniis repetundis necesse est, de tua pecunia ædificatam esse eam nauem. Aude hoc saltem dicere, quod necesse est: noli me-tuere Hortensi, ne quæram, quæ licuerit ædificare nauem senatori. antiquæ sunt istæ le-ges, & mortuæ, quemadmodum tu soles dicere, quæ vetant. Fuit ista reprehensio quon-dam, fuit ista seueritas in iudiciis, vt istam rem accusator in magnis criminibus obii-ciendâ putaret. quid enim tibi naue opus fuit? qui si quò publicè proficisceris, & præ-sidii, & vecturæ causa sumptu publico nauigia præberentur. priuatim autem nec profici-sisci quoquam potes, nec accersere res transmarinas ex iis locis, in quibus tibi habere, ni-hil licet. Deinde cur quicquam contra leges parasti? valeret hoc crimen in illa veteri se-  
 37 ueritate ac dignitate Reip. nunc non modò te hoc crimine non arguo, sed ne illa qui-dem communi vituperatione reprehendo. Postremò tu tibi hoc nunquam turpe, nun-quam criminofum, nunquam inuidiosum fore putasti, celeberrimo loco palam tibi ædi-ficari onerariam nauem in ea prouincia, quam tu cum imperio obtinebas: quid eos lo-qui, qui videbant: quid existimare eos, qui audiebant, arbitrabare: inanem te nauem ef-fere illam in Italiam adducturum? nauiculariam, cum Romam venisses, esse facturum? ne illud quidem quisquam poterat suspicari, te habere in Italia maritimum fundum, & ad fructus deportandos onerariam nauem comparare. Eiusmodi de te voluisti sermo-nem esse omnium, palam vt loquerentur, te illam nauem parare, quæ prædam ex Sicilia deportaret, & quæ ad ea furta, quæ reliquisses, commearet. Verum hæc omnia, si doces nauem de tua pecunia ædificatam, remitto, atque concedo. sed hoc homo amertissime non intelligis priore actione ab istis ipsis Mamertinis tuis laudatoribus esse sublatum: nam dixit Heius princeps ciuitatis, princeps istius legationis, quæ ad tuam laudationem mis-sa est, nauem tibi operis publicis Mamertinorum esse ædificatam, eique faciendæ sena-torem Mamertinum publicè præfuisse. reliqua est materies: hæc Rheginis, vt ipsi dicunt, (tametsi tu negare non potes) publicè, quod Mamertini materiem non habent, impe-rauisti. si, & ex quo fit nauis, & qui faciunt, imperio tibi tuo, non pretio præstò fuerunt: vbi tandem istuc latet, quod tu de tua pecunia dicis impesum? At Mamertini in tabulis nihil habent. Primum video potuisse fieri, vt ex ærario nihil darent: (etenim vel Capi-tolium, sicut apud maiores nostros factum est, publicè coactis fabris, operisque impe-ratis gratis exædificari, atque effici potuit) deinde id, quod perspicio, & quod ostendam,  
 n n. iiii.

cum istos produxero, ipsorum ex literis, multas pecunias isti erogatas in operum loca-  
 39 tiones falsas atque inanes, esse perscriptas. nam illud minimè mirum est, Mamertinos,  
 à quo summum beneficium acceperant, quem sibi amiciosem, quàm populo R. esse  
 cognouerant, eius capiti literis suis pepercisse. Sed si argumento est Mamertinos pecu-  
 niam tibi non dedisse, quia scriptum non habent: sit argumèto, tibi gratis constare nau-  
 em, quia, quid emeris, aut quid locaueris, scriptum proferre non potes. At enim iccir-  
 co nauem Mamertinis non imperasti, quòd sunt fœderati. Dii approbent. Habemus ho-  
 minem in Fœcialium manibus educatum, vnum, præter cæteros, in publicis religioni-  
 bus fœderum sanctum & diligentem. Omnes qui ante te Prætores fuerunt, dedantur  
 Mamertinis, quòd iis nauem contra pactionem fœderis imperarint. sed tamen tu san-  
 cte homo ac religiose, cur Taurominitanis item fœderatis nauem imperasti? An hoc  
 40 probabis, in æqua causa populorum, sine pretio varium ius, & disparem conditionem  
 fuisse? quid, si eiusmodi esse hæc duo fœdera duorum populorū Iudices doceo, vt Tau-  
 rominitanis nominatim cautum & exceptum sit fœdere, ne nauem dare debeant, Ma-  
 mertinis in ipso fœdere sanctum atq; perscriptum sit, vti nauem dare necesse sit? Istum  
 autem contra fœdus & Taurominitanis imperasse, & Mamertinis remisisse? Num cui  
 dubium poterit esse, quin Verre Prætoris plus Mamertinis Cybea, quàm Taurominita-  
 nis fœdus opitulatum sit: recitentur fœdera. Isto igitur tuo, quemadmodum ipse præ-  
 dicas, beneficio, vt res indicat, pretio atq; mercede, minuisti maiestatem Reip. minuisti  
 auxilia populi R. minuisti copias maiorum virtute ac sapientia comparatas: sustulisti  
 ius imperii, conditionem sociorum, memoriam fœderis. qui ex fœdere ipso nauem,  
 vel vsque ad Oceanum, si imperassemus, sumptu, periculòque suo armatam atque or-  
 41 natam mittere debuerunt: hi, ne in freto ante sua tecta & domos nauigarent, ne sua mœ-  
 nia, portusque defenderent, pretio abs te ius fœderis, & imperii conditionem redeme-  
 runt. Quid censetis in hoc fœdere faciundo voluisse Mamertinos impendere laboris,  
 operæ, pecuniæ, ne hæc biremis ascriberetur, si id vllò modo possent à nostris maiori-  
 bus impetrare? nam cum hoc munus imponebatur tam graue ciuitati, inerat nescio quo  
 modo in illo fœdere societatis quasi quædam nota seruitutis. quod tum recentibus suis  
 officiis, integra re, nullis populi R. difficultatibus à maioribus nostris fœdere assequi  
 non potuerunt, id nunc nullo nouo officio suo, tot annis post, iure imperii nostri quot-  
 42 annis vsurpato, ac semper retento, summa in difficultate nauium, à C. Verre pretio asse-  
 cuti sunt. At nõ hoc solùm assecuti, ne nauem darent. ecquem nautam, ecquem mili-  
 tem, qui aut in classe, aut in præsidio esset, te Prætoris per triennium Mamertini dede-  
 runt? denique cum ex S. C. itemque ex lege Terentia & Cassia frumentum æquabiliter  
 emi ab omnibus Siciliae ciuitatibus oporteret, id quoque munus leue atque commune  
 Mamertinis remisisti. Dices frumentum Mamertinos non debere. quomodo non de-  
 bere? an, vt ne venderent? non enim erat hoc genus frumenti ex eo genere, quod exige-  
 retur: sed ex eo, quod emeretur. Te igitur authore & interprete, ne foro quidem, & cõ-  
 meatu Mamertini populum R. iuuare debuerunt. quæ tandem ciuitas fuit, quæ debe-  
 ret: qui publicos agros arant, certum est quid ex lege Censoria dare debeant. Cur iis quic-  
 quam præterea ex alio genere imperauisti? Quid Decumani? nunquid præter singulas  
 decumas ex lege Hieronica debent? cur iis quoque statuisti, quatum ex hoc genere fru-  
 43 menti empti darent: qui sunt immunes, ii certe nihil debent. at iis non modò impera-  
 sti, verum etiam, quò plus darent, quàm poterant, hæc sexagena millia modium, quæ  
 Mamertinis remiseras, addidisti. Neque hoc dico, cæteris non rectè imperatum esse.  
 Mamertinis, qui erant in eadem causa, & quibus superiores omnes Prætores, item vt cæ-  
 teris, imperarant pecuniam, qui ex S. C. & ex lege dissoluerant, his dico non rectè remis-  
 sum. Et vt hoc beneficium, quemadmodum dicitur, trabali clauo figeret, cum consilio  
 causam Mamertinorum cognoscit, & de consilii sententia Mamertinis se frumentum  
 non imperare pronuntiat. Audite decretum mercenarii Prætoris ex ipsius commenta-

rio, & cognoscite quanta in scribendo grauitas, quanta in constituendo iure sit autho-  
 44 ritas. Recita commentarium. Libenter ait se facere: itaque perscribit. quid, si hoc  
 verbo non esses vsus, libenter? nos videlicet inuitum te quatum facere putaremus? ac  
 de consilii sententia: præclarum recitari consilium Iudices audistis. Vtrum vobis consi-  
 lium recitari tandem Prætoris videbatur, cum audiebatis nomina, an prædonis impro-  
 bilissimi societas atque comitatus? en fœderum interpretes, societatis pactores, religio-  
 nis authores. nunquam in Sicilia frumentum publicè est emptum, quin Mamertinis  
 pro portione imperaretur, antequam hoc delectum, præclarumque consilium iste de-  
 dit, vt ab his nummos acciperet, ac sui similis esset. Itaque tantum valuit istius decreti  
 authoritas, quantum debuit eius hominis, qui, à quibus frumentum emere debuisset, iis  
 decretum vendidisset. nam statim L. Metellus, vt isti successit, ex C. Sacerdotis, & Sex.  
 45 Peducei instituto, ac literis frumentum Mamertinis imperauit. tum illi intellexerunt,  
 se id, quod à malo authore emissent, diutius obtinere nõ posse. Age porrò tu, qui te tam  
 religiosum existimari voluisti interpretem fœderum, cur Taurominitanis frumentum,  
 cur Netinis imperasti? quarum ciuitatum vtraque fœderata est. ac Netini quidem sibi  
 non defuerunt: nam simul ac pronuntiaisti, libenter te Mamertinis remittere, te adie-  
 runt, & eandem suam causam fœderis esse docuerunt. tu aliter decernere in eadem causa  
 non potuisti: pronuntias, Netinos frumentum dare non oportere: & ab his tamen exi-  
 gis. cedo mihi eiusdem Prætoris literas, & rerum decretarum & frumenti imperati, &  
 tritici empti. quid potius in hac tanta, ac tam turpi inconstantia suspicari possumus Iu-  
 dices, quàm id, quod necesse est, aut isti à Netinis pecuniam, cum posceret, non datam:  
 aut id esse actum, vt intelligerent Mamertini, bene se apud istum tam multa pretia ac  
 46 munera collocasse, cum idem alii iuris ex eadem causa non obtinerent: hic mihi etiam  
 audebit mentionem facere Mamertinae laudationis, in qua quàm multa sint vulnera,  
 quis est vestrum Iudices quin intelligat? Primum, vt in iudiciis, qui decem laudatores  
 dare non potest, honestius est ei nullum dare, quàm illum quasi legitimum numerum  
 consuetudinis nõ explere. tot in Sicilia ciuitates sunt, quibus tu per triennium præfui-  
 sti: arguunt cæteræ: pauca, & parua metu repressæ silent: vna laudat. Hoc quid est, nisi  
 intelligere, quid habeat vtilitatis vera laudatio? sed tamè ita prouinciæ præfuisse, vt hac  
 vtilitate necessariò sit carendum. Deinde, id quod alio loco antè dixi, quæ est ista tan-  
 dem laudatio, cuius laudationis legati principes, & publicè tibi nauem ædificatam, &  
 priuatim seipos abs te spoliatos expoliatosque esse dixerunt? Postremò quid aliud isti  
 faciunt, cum te soli ex Sicilia laudant, nisi testimonio nobis sunt, te omnia sibi esse lar-  
 47 gitum quæ tu de Rep. nostra detraxeris: quæ colonia est in Italia tam bono iure, quod  
 tam immune municipium, quod per hosce annos tam commoda vacatione sit vsum  
 omnium rerum, quàm Mamertina ciuitas per triennium: soli, ex fœdere quod debue-  
 runt, non dederunt: soli isto Prætoris omnium rerum immunes fuerunt: soli in istius  
 imperio ea conditione vix erunt, vt populo R. nihil darent, Verri nihil denegarent. Ve-  
 rum vt ad classem, quo ex loco sum digressus, reuertar: accepisti à Mamertinis nauem  
 contra legem, remisisti contra fœdera. ita in vna ciuitate bis improbus fuisti: cum & re-  
 misisti, quod non oportebat: & accepisti, quod non licebat. Exigere te oportuit nauem,  
 quæ contra prædones, nõ quæ cum præda nauigaret: quæ defenderet, ne prouincia spo-  
 liaretur, non quæ prouinciæ spolia portaret. Mamertini tibi & urbem, quò furta vndi-  
 que deportares: & nauem, qua exportares, præbuerunt. Illud tibi oppidum receptaculum  
 48 prædæ fuit: illi homines testes, custodisque furto: illi tibi, & locum furtis, & furto-  
 rum vehiculum comparauerunt. Itaque ne tum quidem, cum classem auaritia ac ne-  
 quitia tua perdidisti, nauem Mamertinis imperare ausus es. quo tempore in tanta inopia  
 nauium, tantæque calamitate prouinciæ, etiam si precario essent rogandi, tamen ab his  
 impetraretur: reprimebat enim tibi & imperandi vim, & rogandi conatum præclara il-  
 la non populo R. reddita biremis, sed Prætori donata Cybea. ea fuit merces imperii,

auxilium iuris, consuetudinis, foederis. Habetis vnus ciuitatis firmum auxilium amifsum, ac venditum pretio. cognoscite nunc nouam praedandi rationem ab hoc primum excogitatum. Sumptum omnem in classem frumento, stipendio, caeterisque rebus Nuarcho suo quaeque ciuitas semper dare solebat. is neque, vt accusaretur a nautis, committere audebat, & ciuibus suis rationem referre debebat: & in illo omni negotio non modo labore, sed etiam periculo suo verfabatur. erat hoc, vt dico, factitatum semper, nec solum in Sicilia, sed in omnibus prouinciis, etiam in sociorum & Latinorum stipendio, ac sumptu, tum cum illorum auxiliis vti solebamus. Verres post imperium constitutum primus imperauit, vt ea pecunia omnis a ciuitatibus sibi adnumeraretur, vt is eam pecuniam tractaret, quem ipse praefecisset. cui potest esse dubium, quamobrem & omnium consuetudinem veterem primus immutaris, & tantam vtilitatem per alios tractandae pecuniae neglexeris, & tantam difficultatem cum crimine, molestiam cum suspitione susceperis? Deinde alii quaestus instituuntur: ex vno genere nauali videte quam multi accipere a ciuitatibus pecuniam, ne nautas darent: pretio certo missos facere nautas: missorum omne stipendium lucrari: reliquis, quod deberet, non dare. Haec omnia ex ciuitatum testimonio cognoscite. Recita testimonia ciuitatum. Hunc cene hominem, hunc cene impudentiam Iudices, hunc cene audaciam, ciuitatibus pro numero militum pecuniarum summam describere: certum pretium sexcentos nummos nautarum missione constituit: quos qui dederat, commeatum totius aetatis abstulerat. iste, quod eius nautae nomine pro stipendio, frumentoque acceperat, lucrabatur. itaque quaestus duplex vnus missione fiebat. atque haec homo amentissimus in tanto praedonum impetu, tantoque periculo prouinciae sic palam faciebat, vt & ipsi praedones scirent, & tota prouincia testis esset. Cum, propter istius hanc tantam auaritiam, nomine classis, essent in Sicilia re quidem vera naues inanes, quae praedam Praetori, non quae praedonibus metum afferrerent: tamen, cum P. Cefecius, & P. Tadius decem nauibus his semiplenis nauigarent, nauem quandam piratarum praeda refertam non ceperunt, sed abduxerunt onere suo plane captam atque depressam. erat ea nauis plena iuuentutis formosissimae, plena argenti facti atque signati, multa cum stragula veste. haec vna nauis a classe nostra non capta est, sed inuenta ad Megaridem: qui locus est non longe a Syraculis. Quod vbi isti nuntiatum est: tamen noctu cum mulierculis iacebat ebrius, erexit se tamen, & statim Quaestori, Legatoque suo custodes misit complures, vt omnia sibi integra quamprimum exhiberentur. Appellitur nauis Syraculis: expectatur ab omnibus: supplicium sumi de captiuis putatur. Iste quasi praeda sibi aduecta, non praedonibus captis, siqui senes, aut deformes erant, eos in hostium numero ducit: qui aliquid formae, aetatis, artificiique habebant, abducit omnes: nonnullos scribis, filio, cohortique distribuit: symphonicos sex cuidam amico suo Romam muneri misit. Nox illa tota exinanienda naui consumitur. archipiratam ipsum videt nemo: de quo supplicium sumi oportuit: hodieque omnes sic habent (quid eius sit, vos coniectura quoque assequi debetis) istum clam a piratis ob hunc archipiratam pecuniam accepisse. coniectura bona est. Iudex esse bonus nemo potest, qui suspitione certa non mouetur. hominem nostris, consuetudinemque omnium tenetis: qui ducem praedonum aut hostium ceperit, quam libenter eum palam ante oculos omnium esse patiat. Hominem in tanto conuentu Syraculis vidi neminem Iudices, qui archipiratam captum vidisse se diceret, cum omnes, vt mos est, vt solet fieri, concurrerent, quaererent, videre cuperent. Quid accidit, cur tantopere iste homo occultaretur, vt eum ne casu quidem quisquam aspicere posset? homines maritimi Syraculis, qui saepe istius ducis nomen audissent, saepe timuissent, cum eius cruciatu atque supplicio pascere oculos, animumque exaturare vellent: potestas aspiciendi nemini facta est. Vnus plures praedonum duces viuos cepit P. Seruilius, quam omnes antea. ecquando igitur isto fructu quisquam caruit, vt videre piratam captum non liceret? At contra, quacunque iter fecit, hoc iucundissimum spectaculum omnibus victorum, captorumque

hostium praebat. itaque ei concursus vndique fiebant, vt non modo ex his oppidis, qua ducebantur, sed etiam ex finitimis visendi causa conuenirent. Ipse autem triumphus quamobrem omnium triumphorum gratissimus populo R. fuit, atque iucundissimus: quia nihil est victoria dulcius. Nullum est autem testimonium victoriae certius, quam, quos saepe metueris, eos te victos ad supplicium duci videre. Hoc tu quamobrem non fecisti: quamobrem ita iste pirata celatus est, quasi eum aspici nefas esset: quamobrem supplicium non sumpsisti: quam ob causam hominem reseruasti: quem audisti in Sicilia antea captum archipiratam, qui non securi percussus sit? vnum cedo auctorem tui facti: vnus profer exemplum. viuum tu archipiratam seruabas, quem per triumphum credo, quem ante curram tuam duceres: neque enim quicquam erat iam reliquum, nisi vt classe populi R. pulcherrima amissa, prouinciaque lacerata, triumphus naualis tibi decerneretur. Age porro, custodiri ducem praedonum nouo more, quam securi ferri omnium exemplo magis placuit. Quae sunt istae custodiae? apud quos homines? quemadmodum est asseruatus? Lautumias Syraculas omnes audistis, plerique notis. opus est ingens, magnificum, Regum ac tyrannorum: totum est ex saxo in mirandam altitudinem depresso, & multorum operis penitus exciso. nihil tam clausum ad exitum, nihil tam septum vndique, nihil tam tutum ad custodiam nec fieri, nec cogitari potest. in has Lautumias, si qui publice custodiendi sunt, etiam ex caeteris oppidis Siciliae deduci imperantur. eod quod multos captiuos ciues R. coniecerat, & quod eodem caeteros piratas condi imperarat: intellexit, si hunc subdititium archipiratam in eandem custodiam dedisset, fore, vt a multis illis in Lautumiis verus ille dux quaereretur. itaque hominem huic optimae, tutissimaeque custodiae non audet committere. denique Syraculas totas timet. amandat hominem: quo? Lilybaeum fortasse: video: tamen homines maritimos non plane reformidat. minime Iudices. Panormum igitur audio: quanquam Syraculis, quoniam in Syraculano captus erat, maxime si minus supplicio affici, at custodiri oportebat. ne Panormum quidem. Quid igitur? quod putatis? ad homines a piratarum metu & suspitione alienissimos, a nauigando, rebusque maritimis remotissimos, ad Centuripinos, homines maxime mediterraneos, summos aratores, qui nomen nunquam timuissent maritimi praedonis, vnum te Praetore horruissent Apronium terrestrem archipiratam. & vt quiuis facile perspiceret, id ab isto actum esse, vt ille suppositus facile, & libenter se illum, qui non erat, esse simularet: imperat Centuripinis, vt is victum, caeterisque rebus quam liberalissimam, commodissimamque habeatur. Interea Syraculani, homines periti & humani, qui non modo ea, quae perspicua essent, videre, verum etiam occulta suspicari possent: habebant rationem omnes quotidie piratarum, qui securi feriretur: quam multos esse oporteret, ex ipso nauigio, quod erat captum, & ex remorum numero, conieciabant. iste quod omnes, qui artificii aliquid habuerant, aut formae, remouerat, atque abduxerat: reliquos si, vt consuetudo est, vniuersos ad palum alligasset, clamorem populi fore suspicabatur, cum tanto plures abducti essent, quam relictii. Propter hanc causam cum instituisset alios alio tempore producere: tamen in tanto conuentu nemo erat, quin rationem, numerumque haberet, & reliquos non desideraret solum, sed etiam posceret & flagitaret. Cum maximus numerus deesset, tum iste homo nefarius in eorum locum, quos domum suam de piratis abduxerat, substituere & supponere coepit ciues R. quos in carcerem antea coniecerat. quorum alios Sertorianos milites fuisse insimulabat, & ex Hispania fugientes ad Siciliam appulso esse dicebat: alios, qui a praedonibus erant capti, cum mercaturas facerent, aut aliquam ob causam nauigarent, sua voluntate cum piratis fuisse arguebat. Itaque alii ciues R. ne cognoscerentur, capitibus obuolutis a carcere ad palum, atque ad necem rapiabantur. alii, cum a multis ciuibus R. cognoscerentur, ab omnibus defenderentur, securi feriebantur. quorum ego de acerbissima morte, crudelissimoque cruciatu dicam, cum eum locum tractare coepero: & ita dicam, vt, si me in ea querimonia, quam sum habiturus de istius crudelitate, &

de ciuium R. indignissima morte, non modo vires, verum etiam vita deficiat, id mihi præclarum & iucundum putem. Hæc igitur est gesta res, hæc victoria præclara: myoparone piratico capto, dux liberatus: symphoniaci Romæ missi: formosi homines, & adulescetes, & artifices domum abducti: in eorum locum, & ad eorum numerum ciues R. hostilem in modum cruciati & necati: omnis vestis ablata: omne aurum & argentum ablatum & auersum. At quemadmodum ipse sese induit priore actione: qui tot dies tacuisset, repete in M. Antonii hominis splendidissimi testimonio, cum is ciues R. dixisset, archipiratam negasset securi esse percussum, exiuit, conscientia sceleris, & furore ex maleficiis concepto excitatus: dixit se, quod sciret sibi crimini datum iri, pecuniam accepisse, neque de vero archipirata sumpsisse supplicium, ideo securi non percussisse: domi esse apud sese archipiratas dixit duos. O clementiam populi R. seu potius patientiam miram ac singularem. ciuem R. securi esse percussum M. Annius eques R. dicit: taces. Archipiratam negat: fateris. Fit in eo gemitus omnium, & clamor, cum tamen a præsentis supplicio tuo se continuit populus R. & repressit, & salutis tuæ rationem iudicium seueritati referuauit. Quis sciebas tibi crimini datum iri: quamobrem sciebas? quamobrem etiam suspicabare? inimicum habebas neminem. si haberes, tamen non ita vixeras, ut metum iudicii propositum habere deberes. an te, id quod fieri solet, conscientia timidum, suspiciosumque faciebat? Quid igitur, cum esses cum imperio, iam tum iudicium & crimine horrebas: reus cum tot testibus coarguare, potes de damnatione dubitare? Verum si crimen hoc metuebas, nequis abs te suppositum esse diceret, qui pro archipirata securi feriretur: vtrum tandem tibi ad defensionem firmiter fore putasti, in iudicio coactu atque efflagitatu meo producere ad ignotos tanto post eum, quem archipiratam esse diceres, an recenti re, Syraculis apud notos, inspectante Sicilia penè tota, securi ferire? Vide, quid intersit, vtrum faciendum fuerit. in illo reprehensio nulla esse potuit: hæc defensio nulla est. Itaque illud semper omnes fecerunt: hoc quis ante te, quis præter te fecerit, quæro. Piratam viuum tenuisti. quem ad finem? dum cum imperio fuisti. quamobrem? quam ob causam? quo exemplo? cur tandiu? cur inquam ciuibus R. quos pirata ceperant, securi statim percussis, ipsis piratis lucis vsuram tam diuturnam dedisti? Verum esto: sit tibi illud liberum omne tempus, quoad cum imperio fuisti. etiamne priuatus? etiamne reus? etiamne penè damnatus hostium duces priuata in domo retinueris? vnū, alterum mensem, propè annum denique domi tuæ piratæ, à quo tempore capti sunt, quoad per me licitum est, fuerunt, hoc est quoad per M. Acilium Glabronem licitum est: qui postulante me, produci, atque in carcerem condi imperauit. Quod est huiusce rei ius? quæ consuetudo? quod exemplum? hostem acerrimum atque infestissimum populi R. seu potius communem hostem gentium, nationumque omnium quisquam omnium mortaliū priuatus intra mœnia domi suæ retinere poterit? quid, si pridie, quam à me tu coactus es confiteri, ciuibus R. securi percussis prædonum ducem viuere, apud te habitare: si inquam pridie domo tua profugisset, si aliquam manum contra populum R. facere potuisset, quid diceres? Apud me habitauit: mecum fuit: ego illum ad iudicium meum, quod facilius crimen inimicorum diluere possem, viuum atque incolumem referuauit. Itane verò, tu tua pericula communi periculo defendes? tu supplicia, quæ debentur hostibus victis, ad tuum, non ad Reip. R. tempus conferes? populi R. hostis priuatis custodiis asseruabitur: at etiam qui triumphant, eoque diutius viuos hostium duces seruant, ut his per triumphum ductis pulcherrimum spectaculum, fructumque victoriae populus R. percipere possit: tamen, cum de foro in Capitolium currum flectere incipiunt, illos duci in carcerem iubent, idemque dies & victoribus imperii, & victis vitæ finem facit. Est nunc, credo, cuiquam dubium, quin tu id commissurus non fueris: præsertim cum statuisses, ut ais, tibi causam esse dicendam, ut ille archipirata non potius securi feriretur, quam, quod erat ante oculos positum, tuo periculo viueret. Si enim esset mortuus: tu, qui crimen ais te metuisse, quæro cui probares? cum constaret istum Syraculis

ab nullo visum esse archipiratam, ab omnibus desideratum: cum dubitaret nemo, quin abs te pecunia liberatus esset: cum vulgo loqueretur, suppositum in eius locum, quem pro illo probare velles: cum tute falsus esses, te id crimen tantò antè metuisse: si eum dicereres esse mortuum, quis te audiret? Nunc cum viuum istum nescio quem produces, tamenne id credi voles? quid, si aufugisset, si vincla rupisset, ita ut Nico ille nobilissimus pirata fecit, quem P. Seruilius, qua felicitate ceperat, eadem recuperauit: quid diceres? Verum hoc erat: si ille semel verus archipirata securi percussus esset, pecuniam illam non haberes: si hic falsus esset mortuus, aut profugisset, non esset difficile alium in suppositi locum supponere. Plura dixi, quam volui, de illo archipirata: & tamè ea, quæ certissima sunt huius criminis argumenta, prætermisi: volo enim mihi totum esse crimen hoc integrum. est certus locus, certa lex, certum tribunal, quod hoc referuatur. Hac tanta præda auctus, mancipiis, argento, veste locupletatus, nihilo diligentior ad classem ornandam, milites reuocandos, alendosque esse cepit, cum ea res non solum prouinciæ salutem, verum etiam ipsi prædæ esse posset: nam ætate summa, quo tempore ceteri Prætores obire prouinciam, & concurrere consueuerunt, aut etiam in tanto prædonum metu & periculo ipsi nauigare, eo tempore ad luxuriam, libidinesque suas domo sua regia, quæ Regis Hieronis fuit, qua Prætores uti solent, contentus non fuit: tabernacula, quemadmodum consueuerat temporibus ætatis, quod antea iam demonstraui, carbases intenta velis collocari iussit in litore: quod est litus in insula Syraculis post Arethusæ fontem, propter ipsum introitum atque ostium portus, amœno sanè, & ab arbitris remoto loco. Hic dies ætatis sexaginta Prætor populi R. custos, defensorque prouinciæ sic vixit, ut muliebria quotidie conuiuia essent, vir accumberet nemo præter ipsum, & prætextatum filium. tametsi rectè sine exceptione dixeram, virum, cum isti essent, neminem fuisse. nonnunquam etiam libertus Timarchides adhibebatur: mulieres autem nuptæ nobiles, præter vnâ mimi Isidori filiam, quam iste propter amorem ab Rhodio tibi-cine abduxerat, Pippa quædam, vxor AEschrionis Syraculani: de qua muliere plurimi versus, qui in istius cupiditatem facti sunt, tota Sicilia percelebrantur. Erat Nice facie eximia, ut prædicatur, vxor Cleomenis Syraculani. Hanc Cleomenes vir amabat: veruntamen huius libidini aduersari nec poterat, nec audebat: & simul ab isto donis, beneficiisque plurimis deuinciebatur. Illo autem tempore iste, tametsi ea est hominis impudentia, quam nostis, ipse tamen, cum vir esset Syraculis, vxorem eius parum poterat animo soluto ac libero tot in acta dies secum habere. Itaque excogitat rem singularem: naues, quibus Legatus præfuerat, Cleomeni tradit: classi populi R. Cleomenem Syraculanum præesse iubet atque imperare. hoc eò facit, ut ille non solum abesset à domo, tum cum nauigaret, sed etiam libenter cum magno honore, beneficioque abesset: ipse autem remoto atque ablegato viro, non liberius, quam antè (quis enim vnquam istius libidini obstitit?) sed paulò solutiore tamen animo secum illam haberet, si non tanquam virum, at tanquam æmulum remouisset. Accipit naues sociorum atque amicorum Cleomenes Syraculanus. Quid primum aut accusem, aut querar iudices? Siculone homini Legati, Quæstoris, Prætoris denique potestatem, honorem, authoritatem dari? si te impediabat ista conuiuiorum, mulierumque occupatio: vbi Quæstores? vbi Legati? vbi ternis denariis æstimatum frumentum? vbi muli? vbi tabernacula? vbi tot, tantaque ornamenta magistratibus & Legatis à senatu, populoque R. permissa & data? denique vbi præfecti & Tribuni tui? si ciuis R. dignus isto negotio nemo fuit, quid ciuitates, quæ in amicitia, fideque populi R. perpetuo manserant: vbi Segestana, vbi Centuripina ciuitas, quæ tum officiis, fide, vetustate, tum etiam cognatione populum Romanum attingunt? O dii immortales! quid, si harum ipsarum ciuitatum militibus, nauibus, Nauarchis Syraculanus Cleomenes iussus est imperare? non omnis honos ab isto dignitatis, æquitatis, officiique sublatus est: ecquod in Sicilia bellum gessimus, quin Centuripinis sociis, Syraculanis hostibus vteremur? atque hæc omnia ad memoriam vetustatis, non ad con-



tumeliam ciuitatis referri volo. Itaque ille vir clarissimus, summusque imperator M. Marcellus, cuius virtute captæ, misericordia conseruatæ sunt Syracusæ, habitare in ea parte vr̄bis, quæ insula est, Syracusanum neminem voluit. hodie inquam Syracusanum in ea parte habitare non licet: est enim locus, quem vel pauci possent defendere. Committere igitur eum non fidelissimis hominibus noluit: simul quod ab illa parte vr̄bis nauibus aditus ex alto est. Quamobrem, qui nostros exercitus sæpe excluderant, iis claustra loci committenda non existimauit. Vide, quid intersit inter tuam libidinem, maiorumque authoritatem: inter amorem, furorẽque tuum, & illorum consilium atque prudentiam. illi aditum litoris Syracusanis ademerunt: tu maritimum imperium concessisti. illi habitare in eo loco Syracusanum, quod naues accedere possent, noluerunt: tu classi & nauibus Syracusanum præesse voluisti. quibus illi vr̄bis suæ partem ademerunt, iis tu nostri imperii partem dedisti: & quorum sociorum opera Syracusani nobis dicto audientes sunt, eos Syracusanis dicto audientes esse iussisti. Egreditur in Centuripina quadriremi Cleomenes è portu: sequitur Segestana naus, Tyndaritana, Herbitensis, Heraclienfis, Apolloniensis, Haluntina, præclara classis in specie, sed inops, & infirma propter dimissionem propugnatorum atque remigum. Tandiu in imperio suo classẽ istẽ Prætor diligens vidit, quandiu conuiuium eius flagitiosissimum præteruicta est. ipse autem, qui visus multis diebus non esset, tum se tamen in conspectum nauis paulisper dedit. stetit soleatus Prætor populi R. cum pallio purpureo, tunicæque talari, mulierculanix in litore. iam hoc ipso istum vestitu Siculi, ciuesque R. permulti sæpe viderunt. Posteaquam paulum prouecta classis est, & Pachynum quinto die denique appulsa: nauis fame coacti, radices palmarum agrestium, quarum erat in illis locis, sicut in magna parte Sicilia, multitudo, colligebant, & his miseri, perditique alebantur. Cleomenes autem, qui alterum se Verrem cum luxuria atque nequitia, tum etiam imperio putaret, similiter totos dies, in litore tabernaculo posito, perpotabat. Ecce autem repente, ebrius Cleomene, esurientibus cæteris, nuntiat piratarum naues esse in portu Edissæ: nam ita is locus nominatur. nostra autem classis erat in portu Pachyni. Cleomenes autem, quod erat terrestris præsidium non re, sed nomine, sperabat iis militibus, quos ex eo loco deduxisset, explere se numerum nauarum & remigum posse. Reperta est eadem istius hominis auarissimi ratio in præsidiis, quæ in classibus: nam erant perpauca reliqui, cæteri que dimissi. Princeps Cleomenes in quadriremi Centuripina malum erigi, vela fieri, præcidi anchoras imperauit: & simul, vt se cæteri sequerentur, signum dari iussit. Hæc Centuripina naus erat incredibili celeritate velis: nã scire isto Præto nemo poterat, quid quæque nauis remis facere posset: etsi in hac quadriremi propter honorem & gratiam Cleomenis minimè multi remiges & milites deerant. Euolarat iam è conspectu ferè fugiens quadriremis, cum etiam tunc cæteræ naues vno in loco moliebantur. erat animus in reliquis, quanquam erant pauci, quoquo modo sese res habebat, pugnare tamen se velle clamabant, & quod reliquum vitæ, viriumque fames fecerat, id ferro potissimum reddere volebant. Quod si Cleomenes non tantò antè fugisset, aliqua tamè ad resistendum ratio fuisset: erat enim sola illa naus cõstrata, & ita magna, vt propugnaculo cæteris posset esse: quæ, si in prædonum pugna versaretur, vr̄bis instar habere inter illos piraticos myoparones videretur. sed tunc inopes relictis à duce, præfectoque classis, eundem necessariò cursum tenere cœperunt. Pelorum versus, vt ipse Cleomenes, ita cæteri nauigant. neque hi tam prædonum fugiebant impetum, quam imperatorem sequebantur. tum vt quisque in fuga postremus, ita in periculo princeps erat: postremam enim quanque nauem piratæ primam adoriebantur. ita prima Haluntinorum naus capitur, cui præerat Haluntinus homo nobilis Philarchus: quem ab illis prædonibus Locrenses postea publicè redemerunt: ex quo vos priore actione iurato rem omnem, causamque cognostis. deinde Apolloniensis naus capitur, & eius præfectus Anthropinus occiditur. Dum hæc aguntur, interea Cleomenes iam ad Pelori litus peruenerat, iam sese in ter-

ram è nauis eiecerat, quadrirememque in salo fluctuantem reliquerat. reliqui præfecti nauium, cum in terram imperator exisset, cum ipsi neque repugnare, neque mari effugere villo modo possent, appulsis ad Pelorum nauibus Cleomenem persecuti sunt. tunc prædonum dux Heracleo, repente, præter spem, non sua virtute, sed istius auaritia, nequitiaque victor, classẽ pulcherrimam populi R. in litus expulsam & eictam, cum primum aduersa spera sceret, inflammari, incendi; iussit. O tempus miserum atque acerbum prouinciæ Sicilia: o casum illum multis innocentibus calamitosum atque funestum: o istius nequitiam ac turpitudinem singularem. Vna, atque eadem nox erat, quæ Prætor amoris turpissimi flamma, ac classis populi R. prædonum incendio conflagrabat.

73 Affertur nocte intempesta grauis huiusce mali nuntius Syracusas: curritur ad Prætorium, quod istum è conuiuio illo præclaro reducerant paulò antè mulieres cum cantu atque symphonia. Cleomenes, quanquam nox erat, tamen in publico esse nõ audet, includit se domi: neque aderat vxor, quæ consolari hominem in malis posset. Huius autem præclari imperatoris ita erat seuera domi disciplina, vt in re tanta, & tam graui nuntio nemo admitteretur, nemo esset qui auderet aut dormientem excitare, aut interpellare vigilantem. Iam verò, re ab omnibus cognita, concursabat vr̄be tota maxima multitudo: non enim sicut antea consuetudo erat, prædonum aduentum significabat ignis è specula sublatus, aut tumulto, sed flamma ex ipso incendio nauium & calamitatẽ acceptam & periculum reliquum nuntiabat. Cum Prætor quæreretur, & constaret ei neminem nuntiasse: fit ad domum eius cum clamore concursus atque impetus. tum iste excitatus exit: audit rem omnem ex Timarchide: sagum sumit. Lucebat iam ferè: procedit in medium, vini, somni, stupri plenus. excipitur ab omnibus eiusmodi clamore, vt ei Lampfaceni periculi similitudo versaretur ante oculos. hoc etiã maius hoc videbatur, quod in odio simili multitudo hominum hæc erat maxima. tum istius acta commemorabantur, tum flagitiosa illa conuiuia: tum appellabantur à multitudine mulieres nominatim: tum quærebatur ex ipso palam, tot dies continuos, per quos nunquam visus esset, vbi fuisset, quid egisset. tum imperator ab isto præpositus Cleomenes flagitabatur: neque quicquã propius est factum, quam vt illud Vticense exemplum de Adriano transferretur Syracusas, vt duo sepulchra duorum Prætorum improborum, duabus in prouinciis constituerentur. Verum habita est à multitudine ratio temporis, habita est tumultus, habita etiam dignitatis, existimationisque communis, quod is est conuentus Syracusis ciuium R. vt nõ modò illa prouincia, verum etiam hac Rep. dignissimus existimetur. Confirmant ipsi se, cum hic etiam tum semisomnis stuperet: arma capiunt: totum forum atque insulam, quæ est vr̄bis magna pars, complent. Vnam illam solam noctem prædones ad Pelorum commorati, cum fumantes etiam nostras naues reliquissent, accedere incipiunt ad Syracusas. Qui videlicet sæpe audissent, nihil esse pulchrius, quam Syracusarum mœnia ac portus: statuerant se, si ea Verre Præto nemo vidissent, nunquam esse visuros. Ac primò ad illa æstiuæ Prætoris accedunt, ipsam illam ad partem litoris, vbi iste per eos dies tabernaculis positis castra luxuriæ collocarat. quem posteaquam inanem locum offenderunt, & Præto rem commouisse ex eo loco castra senserunt: statim sine villo metu in portum ipsum penetrare cœperunt. Cum in portum dico iudices, (explanandum est enim diligentius eorum causa, qui locum ignorant) in vr̄bem dico, atque in vr̄bis intimam partem venisse piratas: non enim portu illud oppidum clauditur, sed vr̄be portus ipse cingitur & concluditur: non vt alluantur à mari mœnia extrema, sed ipse influat in vr̄bis sinum portus. hic te Præto nemo Heracleo archipirata cum quatuor myoparonibus paruis ad arbitrium suum nauigauit. Prò dii immortales, piraticus myoparo, cum imperium populi R. nomen ac fasces essent Syracusis, vsque ad forum Syracusanorum, & ad omnes vr̄bis crepidines accessit: quod neq; Carthaginensium gloriosissimæ classes, cum mari plurimum poterant, multis bellis sæpe conatæ, vnquam aspirare potuerunt: neq; populi R. inuicta ante te Præto nemo gloria illa naualis, vnquam

tot Punicis, Siciliensibusque bellis penetrare potuit: qui locus eiusmodi est, ut ante Syracusani in mœnibus suis, in vrbe, in foro hostem armatum ac victorem, quam in portu vllam hostium nauem viderēt. hinc te Prætor prædonum nauiculæ peruagatæ sunt, quò Atheniensium classis sola post hominum memoriam c c c. nauibus vi ac multitudine inuasit: quæ in eo ipso portu, loci ipsius, portusque natura victa atque superata est. hinc primùm opes illius ciuitatis victæ, comminutæ, depressæque sunt: in hoc portu Atheniensium nobilitatis, imperii, gloriæ naufragium factum existimatur. Eone pirata penetravit, quò simul atque adisset, nõ modò à latere, sed etiam à tergo magnam partem vrbis relinqueret? Insulam totam præteruectus est: quæ est vrbis magna pars Syracusis suo nomine ac mœnibus. quo in loco maiores (ut ante dixi) Syracusanū quenquam habitare vetuerunt, quòd, qui illam partem vrbis tenerent, in eorum potestatem portum futurum intelligebāt. At quemadmodum est peruagatus? radices palmarum agrestium, quas in nostris nauibus inuenerat, iaciebat, ut omnes istius improbitatem & calamitatem Sicilia possent cognoscere. Siculosne milites, aratorumne liberos, quorum patres tantum labore suo frumenti exarabāt, ut populo R. totique Italia suppeditare possent: eosne in insula Cereris natos, vbi primùm fruges inuēta esse dicuntur, eo cibo esse vsos, à quo maiores eorum cæteros quoque frugibus inuentis remouerūt. te Prætor Siculi milites palmarum stirpibus, prædones Siculo frumento alebantur. O spectaculum miserum atque acerbum: ludibrio esse vrbis gloriam, populi R. nomen: hominū conuentu atque multitudine, piratico myoparone, in portu Syracusano de classe populi R. triumphum agere piratam, cum Prætoris nequissimi, inertissimique oculos prædonum remi respergerent. Posteaquam è portu piratæ non metu aliquo affecti, sed satietate exierāt: tum cœperunt quærere homines causam illius tantæ calamitatis: dicere omnes, & palam disputare, minimè esse mirandum, si remigibus, militibusque dimissis, reliquis egestate & fame perditis, Prætor tot dies cum mulierculis perpotante, tanta ignominia & calamitas esset accepta. Hæc autem istius vituperatio atque infamia confirmabatur eorum sermone, qui à suis ciuitatibus illis nauibus præpositi fuerāt: qui ex illo numero reliqui Syracusas classe amissa refugerāt. Dicebant, quos ex sua quisque naui missos sciret esse. res erat clara: neque solum argumentis, sed etiam certis testibus istius audacia tenebatur. homo certior fit, agi nihil in foro & conuētu toto die, nisi hoc quæri ex nauarchis, quemadmodum classis esset amissa: illos respondere, & docere vnumquemque, missione remigum, fame reliquorum, Cleomenis timore & fuga. Quod posteaquam iste cognouit, hanc rationem habere cœpit. causam sibi dicendam esse statuerat iam antè, quam hoc vsu venit, ita ut ipsum priore actione dicere audistis. videbat, illis nauarchis testibus, tantum hoc crimen sustinere se nullo modo posse: cõsiliū capit, primò stultum, veruntamen clemens: Cleomenem, & nauarchos ad se vocari iubet: veniunt. accusat eos, quòd huiusmodi de se sermones habuerint: rogat, ut id facere desistant, ut in sua quisque naui dicat se tantum habuisse nautarum, quantum oportuerit, neque quenquam esse dimissum. Illi enim: ero se ostendunt, quod vellet, esse facturos. Iste non procrastinat: aduocat amicos statim: quærit ex his sigillatim, quot quisque nautas habuerit. Respõdit vnusquisque, ut erat præceptum. Iste in tabellas refert: obsignat signis amicorum providens homo, ut contra hoc crimen, si quando opus esset, hac videlicet testificatione vteretur. Derisum credo esse hominem amentem à suis consiliariis, & admonitum, hæc ei tabulas nihil profuturas, etiam plus ex nimia Prætoris diligentia suspicionis in eo crimine futurum. Iam iste erat hac stultitia multis in rebus vsus, ut publice quoque quæ vellet, in ciuitatum literis & tolli & referri iuberet. quæ omnia nunc intelligit sibi nihil prodesse, posteaquam certis literis, testibus, autoritatibusque conuincitur. Vbi hoc videt, illorum confessionem, testificationem suam, tabellas sibi nullo adiumento futuras: inquit cõsiliū, non improbi Prætoris (nam id quidem esset ferendum) sed importuni atque amētis tyranni. statuit, si hoc crimen extenuare vellet

(nam omnino tolli posse non arbitrabatur) nauarchos omnes testes sui sceleris vita esse priuandos. Occurrebat illa ratio: quid Cleomeni fiet? poterone animaduertere in eos, quos dicto audientes esse iussi? missum facere eum, cui imperium, potestatemque permisi? poterone eos afficere supplicio, qui Cleomenem secuti sunt? ignoscere Cleomeni, qui secum fugere, & se consequi iussit? poterone in eos esse vehemens, qui naues non modò inanes habuerunt, sed etiam apertas? in eum dissolutus, qui solus habuerit constratam nauem, & minus exinanitam? pereat Cleomenes vnà. vbi fides? vbi execrationes? vbi dextræ, complexusque? vbi illud contubernium muliebris militiæ in illo delicatissimo litore? Fieri nullo modo poterat, quin Cleomeni parceretur. Cleomenem vocat. dicit ei, se statuisse animaduertere in omnes nauarchos, ita sui periculi rationes ferre ac postulare. Tibi vni parcam: & totius istius culpæ crimen, vituperationemque inconstantia potius suscipiam, quam aut in te sim crudelis, aut tot, tam graues testes viuos, incolumēsque esse patiar. Agit gratias Cleomenes: approbat cõsiliū: dicit, ita fieri oportere. admonet tamen illud, quod istum fugerat, in Phalargum Centuripinum nauarchum non posse animaduerti, propterea quòd secum fuisset vnà in Centuripina quadriremi. Quid ergo? iste homo ex eiusmodi ciuitate, adolescens nobilissimus, testis relinquetur? In præsentia, inquit Cleomenes: quoniam ita necesse est: sed post aliquid videbimus, ne iste nobis obstare possit. Hæc posteaquam acta & constituta sunt, procedit iste repente è Prætorio inflammatus scelere, furore, crudelitate: in forum venit, nauarchos vocari iubet. qui nihil metuerent, nihil suspicarentur, statim accurrunt. iste hominibus miseris, innocentibusque iniici catheras imperat. implorare illi fidem populi R. & quare id faceret, rogare. Tunc iste hoc causæ dicit, quòd classem prædonibus prodidissent. fit clamor & admiratio populi, tantam esse in homine impudentiam atque audaciam, ut aut aliis causam calamitatis attribueret, quæ omnis propter auaritiam ipsius accidisset: aut, cum ipse prædonum socius putaretur, aliis prodicionis crimen inferret: deinde hoc quintodecimo die crimen esse natum, postquã classis esset amissa. Cum hæc fierent: quærebatur, vbi esset Cleomenes: non quò illum ipsum, cuiusmodi esset, quisquam supplicio propter illud incommodum dignum putaret: nam quid Cleomenes facere potuit (non enim possum quenquam insimulare falso) quid inquam magnopere potuit Cleomenes facere, istius auaritia nauibus exinanitis? atque eum vident sedere ad latus Prætoris, & ad aurem familiariter, ut solitus erat, insufurrare. Tum verò omnibus indignissimum visum est, homines honestissimos, electos ex suis ciuitatibus, in ferum atque in vincla cõiectos, Cleomenem propter flagitiorum ac turpitudinis societatem familiarissimum esse Prætoris. Apponitur his tamen accusator Næuius Turpio quidam, qui C. Sacerdote Prætoris iniuriarum damnatus est, homo bene appositus ad istius audaciam: quem iste in decumis, in rebus capitalibus, in omni calumnia præcursores habere solebat & emissarium. Veniunt Syracusas parentes, propinque miserorum adolescentium, hoc repentino calamitatis suæ commoti nuntio: vincos aspiciunt catheris liberos suos, cum istius auaritiæ pœnam collo & ceruicibus suis sustinerent: adsunt, defendunt, proclamant: fidem tuam, quæ nusquam erat, nec vnquam fuit, implorant. pater aderat Dexio Tyndaritanus homo nobilissimus, hospes tuus, cuius tu domi fueras, quem hospitem appellaras. eum cum illa autoritate & miseria videres præditum, non te eius lachrymæ, non senectus, non hospitii ius atque nomen à scelere aliquam ad partem humanitatis reuocare potuit. Sed quid ego hospitii iura in hac tam immani bellua commemoro? qui Sthenium Thermitanum hospitem suum, cuius domum per hospitium exhaustit & exinaniuit, absentem in reos retulerit, causa indicta capite damnarit, ab eo nunc hospitiorum iura atque officia quæramus? cum homine enim crudeli nobis res est, an cum fera atque immani bellua? te patris lachrymæ de innocentis filii periculo non mouebant: cum patrem domi reliquisses, filium tecum haberes: te neque præsens filius de liberorum charitate, neque absens pater de indulgentia patria

commonebat: catheras habebat hospes tuus Aristeus, Dexionis filius. Quid ita? prodiderat classem. Quod ob præmium deseruerat exercitum. Quid Cleomenes? ignauus fuerat: at cum tu ob virtutem corona aurea donaras. Dimiserat nautas: at ab omnibus tu mercedem missionis acceperas. Alter parens ex altera parte erat Herbitensis Ebulida, homo domi suæ clarus & nobilis: qui quia Cleomenem in defendendo filio læserat, nudus penè est destitutus. Quid erat autem, quod quisquam diceret aut defenderet? Cleomenem nominare non licet. at causa cogit. moriere, si appellaris: nunquam enim iste est cuiquam mediocriter minatus. at remiges non erant. Prætorem tu accusas: frange 87 ceruices. si neque Prætorem, neque Prætoris æmulum appellare licebit: cum in his duobus tota causa sit, quid futurum est? Dicit etiam causam Heraclius Segestanus, homo domi suæ summo loco natus. Audite, ut vestra humanitas postulat iudices: audietis enim de magnis incommodis, iniuriisque sociorum. hunc scitote fuisse Heraclium in ea causa, qui propter grauem morbum oculorum tum non nauigari, & iussu eius qui potestatem habuit, in comœtu Syracusis remanserit. Is certè neque prodidit classem, neque metu perterritus fugit, neque exercitum deseruit: etenim tunc esset hoc animaduersum, cum classis Syracusis proficiscebatur. is tamè in eadem causa fuit, quasi esset in aliquo manifesto scelere deprehensus, in quem ne falsò quidem causa conferri criminis potuit. Fuit in illis nauarchis Heracliensis quidam Furius (nam habet illi nonnulla huiuscemodi Latina nomina) homo, quandiu vixit, domi suæ, non solum post mortem 88 tota Sicilia clarus & nobilis. in quo homine tantum animi fuit, non solum ut istum liberè læderet (nam id quidem, quoniam moriendum videbat, sine periculo se facere intelligebat) verum morte proposita, cum lachrymas in carcere mater noctes diesque affideret, defensionem causæ suæ scripsit: quam nunc nemo est in Sicilia quin habeat, quin legat, quin tui sceleris & crudelitatis ex illa oratione commonefiat. in qua docet, quot à ciuitate sua nautas acceperit, quot, & quati quēque dimiserit, quot secum habuerit: item de cæteris nauibus dicit. quæ cum apud te diceret, virgis oculi verberabantur. Ille morte proposita, facile dolorem corporis patiebatur. clamabat, id quod scriptum reliquit, facinus esse indignum, plus impudicissimæ mulieris apud te de Cleomenis salute, quam de sua vita lachrymas matris valere. deinde etiam illud video esse dictum, quod, si rectè vos populus R. cognouit, non falsò ille iam in ipsa morte de vobis prædicauit: 89 non posse Verrem testes interficiendo crimina sua extinguere: grauiorem apud sapientes iudices se fore ab inferis testem, quam si viuus in iudicium produceretur: tum, avaritiæ solum, si viueret: nunc, cum ita esset necatus, sceleris, audaciæ, crudelitatis testem fore: iam illa præclara, non testium modò cateruas, cum tua res ageretur, sed à diis manibus innocentium pœnas, sceleratorumque furias in tuum iudicium esse venturas: sese ideo leuiorem casum suum fingere, quod iam ante aciem securium tuarum, Sestiique tui carnificis vultum & manum vidisset, cum in conuentu ciuium R. iussu tuo securi ciues R. ferirentur. Ne multa iudices, libertatem quam vos sociis dedistis, hac ille in acerbissimo supplicio miserimæ seruitutis abusus est. Cõdemnat omnes de consilii sententia: tamen neque iste in tanta re, tot hominum, totque ciuium causa P. Vectium ad se accersit. Quæstorem suum, cuius cõsilio vteretur: neque P. Ceruium talem virum 90 Legatum, qui, quia Legatus isto Prætore in Sicilia fuit, primus ab isto iudex reiectus est: sed de latronum, hoc est, de comitum suorum sententia condemnat omnes. Hic cuncti Siculi fidelissimi atque antiquissimi focii, plurimis affecti beneficiis à maioribus nostris, grauius commouentur, & de suis periculis, fortunisque omnibus pertimescunt. illam clementiam, mansuetudinemque nostri imperii in tantam crudelitatem, inhumanitatemque esse conuersam: condemnari tot homines vno tempore nullo crimine defensionem suorum furtorum Prætorem improbum ex indignissima morte innocentium quærere: Nihil addi iam videtur iudices ad hanc improbitatem, amentiam, crudelitatemque posse: & rectè nihil videtur. nam, si cum aliorum improbitate certet,

longè omnes, multumque superabit: sed secum ipse certat: id agit, ut semper superius suum facinus nouo scelere vincat. Phalargum Centuripinum dixeram exceptum esse à Cleomene, quod in eius quadriemi Cleomenes vectus esset: tamen quia pertimuerat adolescens, quod eandem suam causam videbat esse, quam illorum, qui innocentes peribant, ad hominem accedit Timarchides: à securi negat esse ei periculum: virgis ne cederetur, monet ut caueat. Ne multa: ipsum dicere adolescentem audistis, se ob hunc virgarum metum pecuniam Timarchidi numerasse. Leuia sunt hæc in hoc reo crimina: metum virgarum nauarchus nobilissimæ ciuitatis pretio redemit: humanum. alius, ne condemnaretur, pecuniam dedit: vitatum est. nõ vult populus R. obsoletis criminibus accusari Verrem: noua postulat: inaudita desiderat: non de Prætore Sicilia, sed de crudelissimo tyranno fieri iudicium arbitratur. Includuntur in carcerem condemnari. supplicium constituitur in illos, fumitur de miseris parentibus nauarchorum: prohibentur adire ad filios suos, prohibentur liberis suis cibum, vestitumque ferre. Patres hi, quos videtis, iacebant in limine, matresque miseræ pernoctabant ad ostium carceris, ab extremo complexu liberum exclusæ: quæ nihil aliud orabant, nisi ut filiorum extremum spiritum excipere sibi liceret. Aderat ianitor carceris, carnifex Prætoris, mors, terrorque sociorum & ciuium, licitor Sestius: cui ex omni gemitu, doloreque certa merces comparabatur. Ut adeas, tantum dabis: ut cibum tibi introferre liceat, tantum. nemo recusabat. quid, ut vno ictu securis afferam mortem filio tuo? quid dabis, ne diu crucietur, ne sæpius feriat, ne cum sensu doloris aliquo, aut cruciatu spiritus auferatur: etiam ob hanc causam pecunia licitori dabatur. O magnum atque intolerandum dolorem: o grauem, acerbamque fortunam, non vitam liberum, sed mortis celeritatem pretio redimere cogebatur parentes. atque ipsi etiam adolescentes cum Sestio de eadem plaga, & de vno illo ictu loquebantur: idque postremum parentes suos liberi orabant, ut leuandi cruciatus sui gratia licitori pecunia daretur. Multi & graues dolores inuenti parentibus & propinquis: multi. veruntamen mors sit extrema: nõ erit. estne aliquid vltra, quod progredi crudelitas possit? reperietur: nam illorum liberi cum erunt securi percussi ac necati, corpora feris obiciuntur. hoc si luctuosum est parenti, redimat pretio sepeliendi potestatem. Onasum Segestanum, hominem nobilem, dicere audistis, se ob sepulturam Heraclii nauarchi pecuniam Timarchidi numerasse: hoc ne possis dicere. patres enim veniunt amissis filiis irati. vir primarius, homo nobilissimus, dicit, neque de filio dicit. iam hoc, qui tum fuit Syracusis, quin audierit, quin sciat, has per Timarchidem pactiones sepulturæ cum viuis etiam illis esse factas: non palam cum Timarchide loquebantur: non omnes hominum propinqui adhibebantur: non palam viuorum funera locabatur: quibus rebus omnibus actis atque decisis, producuntur è carcere, & deligantur ad palum. Quis 94 tam fuit illo tempore durus & ferreus, quis tam inhumanus, præter vnum te, qui non illorum ætate, nobilitate, miseria commoueretur? ecquis fuit, quin lachrymaretur? quin ita calamitatem putaret illorum, ut fortunam tamen non alienam, periculum autem commune agi arbitraretur? Feriuntur securi. lætatis tu in omnium gemitu, & triumphas: testes avaritiæ tuæ gaudes esse sublatos. Errabas Verres, & vehementer errabas, cum te maculas furtorum & flagitiorum tuorum, sociorum innocentium sanguine eluere arbitrare: præceps amentia ferebare, qui te existimares avaritiæ vulnera crudelitatis remediis posse sanare. etenim, quanquam illi sunt mortui sceleris tui testes, tamen eorum propinqui neque tibi, neque illis desunt, tamen ex illo ipso numero nauarchorum aliqui viuunt & adsunt: quos, ut mihi videtur, ab illorum innocentium pœna, fortuna ad hanc causam reseruauit. Adest Philarchus Haluntinus: qui quia cum Cleomene non fugit, oppressus à prædonibus, & captus est: cui calamitas saluti fuit: qui nisi captus à piratis esset, in hunc prædonem sociorum incidisset. dicit is pro testimonio de missione nauatarum, de fame, de Cleomenis fuga. Adest Centuripinus Phalargus, in amplissima ciuitate amplissimo loco natus. eadè dicit: nulla in re discrepat. Per deos immortales iudices

quo tãdem animo sedetis: aut hæc quemadmodum auditis: vtrum ego desipio, & plus, quàm satis est, doleo in tanta calamitate, miseriãque sociorum: an vos quoque hic acerbissimus innocentium cruciatus, & mœror pari sensu doloris afficit: ego enim cum Herbitensem, cum Heracliensem securi esse percussum dico, versatur mihi ante oculos indignitas calamitatis. eorumne populorum ciues, eorumne agrorum colonos, ex quibus maxima vis frumenti quotannis plebi Romanæ illorum operis ac laboribus quaritur, qui à parentibus spe nostri imperii, nostræque æquitatis suscepti, educatique sunt, ad C. Verri nefariam immanitatem, & ad eius securem funestam esse seruatos: Cum mihi Tyndaritani illius venit in mentem, cum Segestani, tum iura simul ciuitatum, atque officia considero. quas vrbes P. Africanus etiam ornandas esse spoliis hostium arbitratus est, eas C. Verres non solum illis ornamentis, sed etiam viris nobilissimis nefario scelere priuauit. en quod Tyndaritani libenter prædicent, Nos in septemdecim populis Siciliae numeramur: nos semper in omnibus Punicis, Siciliensibusque bellis amicitiam fidemque populi R. secuti sumus: à nobis omnia populo R. semper & belli adiumenta, & pacis ornamenta administrata sunt. Multum verò hæc his iura profuerunt in istius imperio ac potestate. vestros quondam nautas contra Carthaginem Scipio duxit. at nunc naues contra prædones penè inanes Cleomenes ducit. Vobiscum Africanus hostium spolia & præmia laudis communicauit. at nunc per me spoliati, naue à prædonibus abducta, ipsi in hostium numero, locoque ducemini. Quid verò illa Segestanorum non solum literis tradita, neque commemorata verbis, sed multis officiis illorum vsurpata & comprobata cognatio, quos tãdem fructus huiusce necessitudinis in istius imperio tulit? Nempe hoc fuit iure iudices, vt ex sinu patris nobilissimus adolescens, & è complexu matris ereptus innocens filius istius carnifici Sestio dederetur. cui ciuitati maiores nostri maximos agros atque optimos concesserunt, quam immunem esse voluerunt: hæc tanta apud te cognationis, fidelitatis, vetustatis, autoritate ne hoc quidem iuris obtinuit, vt vnus honestissimi atque innocentissimi ciuis mortem & sanguinem deprecaretur. quò confugient socii: quem implorabunt: qua spe denique vt viuere velint tenebuntur, si vos eos deseritis: ad Senatum deuenient, qui de Verre supplicium sumat: nõ est vsitatum, non senatorium. ad populum R. confugient: facilis est causa populi. legem enim se sociorum causa iussisse, & ei legi custodes ac vindices præposuisse dicet. Hic locus est igitur vnus, quò perfugiant: hic portus, hæc arx, hæc ara sociorum: quò quidem nunc nõ ita confugiunt, vt antea in suis repetendis rebus solebant. non argentum, non aurum, non vestem, non mancipia repetunt, non ornamenta, quæ ex vrbibus fanisque erepta sunt: metuunt homines imperiti, ne iam hæc populus R. concedat, & ita fieri velit. Patimur enim iam multos annos, & filemus, cum videamus ad paucos omnes omnium nationum pecunias peruenire. quod eò magis ferre æquo animo, atque concedere videmur, quia nemo istorum dissimulat, nemo laborat, vt obscura sua cupiditas esse videatur. In vrbe nostra pulcherrima atque ornatissima quod signum, quæ tabula picta est, quæ non ab hostibus victis capta atque apportata sit: at istorum villarum sociorum fidelissimorum plurimis & pulcherrimis spoliis ornata referatque sunt. Vbi pecunias exterarum nationum esse arbitramini, quibus nunc omnes egent, cum Athenas, Pergamum, Cyzicum, Miletum, Chion, Samon, totam denique Asiam, Achaiam, Græciam, Siciliam iam in paucis villis inclusas esse videtis? Sed hæc, vt dico, omnia iam socii vestri relinquunt & negligunt iudices. ne publicè à populo R. spoliarentur, officiis ac fide prouiderunt. Paucorum cupiditati, tum cum obfistere non poterant, tamen sufficere aliquo modo poterant. nunc verò iam adempta est non modo resistendi, verum etiam suppeditandi facultas. Itaque res suas negligunt. pecunias, quo nomine iudicium hoc appellatur, non reperunt: relinquunt & negligunt. Hoc iam ornatu ad vos confugiunt. aspiciate, aspiciate iudices squa-  
lorem, sordetque sociorum. Sthenius hic Thermitanus cum hoc capillo atque veste, domino sua tota expilata, mentionem tuorum furtorum nõ facit: sese ipsum abs te reperit,

nihil amplius: totum enim tua libidine & scelere ex sua patria, in qua multis virtutibus & beneficiis princeps fuit, sustulisti. Dextio hic quem videris, non quæ publicè Tyndari, non quæ priuatim sibi eripuisti, sed vnicum miser abs te filium optimum atque innocentissimum flagitat. non ex litibus æstimatis tuis pecuniam domum, sed ex tua calamitate cineri atque ossibus filii sui solatium vult aliquod reportare. Hic tam grandis natu Ebulida, hoc tantum exacta ætate laboris itinerisque suscepit, non vt aliquid ex huius bonis recuperaret, sed vt quibus oculis cruentas ceruices filii sui viderat, iisdem te condemnatum videret. Si per L. Metellum licitum esset iudices, matres illorum, vxores, sororesque veniebant. quarum vna, cum ego ad Heracliam noctu accederem, cum omnibus matronis eius ciuitatis, & cum multis facibus mihi obuiam venit: & ita me suam salutem appellans, te suum carnificem nominans, filii nomen implorans, mihi ad pedes misera iacuit: quasi ego excitare filium eius ab inferis possem. Faciebant hoc idem in cæteris ciuitatibus grandes natu matres, & item paruuli liberi miserorum: quorum utrorumque ætas laborem & industriam meam, fidem & misericordiam vestram requirebat. Itaque ad me iudices præter cæteras, hanc querimoniam Sicilia detulit lachrymis. Ego ad hoc non gloria inductus accessi, sed ne falsa damnatio, ne carcer, ne catenæ, ne verbera, ne secures, ne cruciatus sociorum, ne sanguis innocentium, ne denique etiã exanguium corpora mortuorum, ne mœror parètum ac propinquorum magistratibus nostris quaestui posset esse. Hunc ego si metum Siciliae, damnatione istius per vestram fidem & seueritatem deiecero iudices, satis officio meo, satis illorum voluntati, qui à me hoc petiuerunt, factum esse arbitrabor. Quapropter si quem fortè inueneris, qui hoc nauale crimen conetur defendere, is ita defendat, illa communia, quæ ad causam nihil pertinent, prætermittat: me culpam fortunæ assignare, calamitatem crimini dare, me amissionem classis obiicere, cum multi viri fortes in communi incertoque periculo belli, & terra, & mari sæpe offenderint. nullam tibi obiicio fortunam: nihil est, quod cæterorum res minus commodè gestas proferas: nihil est, quod multorum naufragia fortunæ colligas. Ego naues inanes fuisse dico: remiges, nautasque dimissos: reliquos stirpibus vixisse palmarum: præfuisse classi populi R. Siculum, perpetuò sociis atque amicis Syracusanum: te illo tempore ipso superioribusque diebus omnibus in litore cum mulierculis perpotasse dico. harum rerum omnium authores testesque produco. num tibi insultare in calamitate, num intercludere perfugium fortunæ, num casus bellicos exprobrare aut obiicere videor: tamen si solent in fortunam sibi obiici nolle, qui se fortunæ commiserunt, qui in eius periculis sunt ac varietate versati. istius quidem calamitatis tua fortuna particeps non fuit. Homines enim in præliis, nõ in conuiuibus belli fortunam tentare ac periclitari solent. in illa autem calamitate non Martem fuisse communem, sed Venerem possumus dicere. Quòd si fortunam obiici tibi non oportet, cur tu fortunæ illorum innocentium veniam ac locum non dedisti? Et iam illud præcidas licet, quòd supplicium more maiorum sumpseris, securique percusseris, iccirco à me in crimen & inuidiam vocari. non in supplicio crimen meum vertitur: nõ ego securi nego quenquam feriri debere: nõ ego metum ex re militari, non seueritatem imperii, nõ penam flagitii tolli dico oportere: fateor non modo in socios, sed etiam in ciues militesque nostros per sæpe esse seuerè ac vehemèter vindicatum. quare hæc quoque prætermittas licet. ego culpam non in nauarchis, sed in te fuisse demonstro: pretio milites remigesque dimisisse arguo. hoc nauarchi reliqui dicunt, hoc Netinorum fœderata ciuitas publicè dicit, hoc Herbitenses, hoc Amestratini, hoc Ennenses, hoc Agyrinenses, Tyndaritani, Locrenses publicè dicunt: tuus denique testis, tuus Imperator, tuus hospes Cleomenes hoc dicit, sese in terram esse egressum, vt Pachino, è terrestri præsidio milites colligeret, quos in nauibus collocaret. quod certè nõ fecisset, si suum numerum naues haberet. Ea est enim ratio instructarum ornatarumque nauium, vt nõ modo plures, sed ne singuli quidem possint accedere. Dico præterea illos ipsos reliquos nautas fame atque inopia rerum omnium cõfectos

fuisse ac perditos. dico aut omnes extra culpam fuisse: aut si vni attribuenda culpa sit, in eo maximam fuisse qui optimam nauem, plurimos nautas haberet, summum imperium obtineret: aut si omnes in culpa fuerint, non oportuisse Cleomenem constitui spectatorem illorum mortis atque cruciatus. Dico etiam, in illo supplicio mercedem lachrymarum, mercedem vulneris atque plagæ, mercedem funeris ac sepulturæ constitui nefas fuisse. Quapropter si mihi respondere voles: hæc dicito, classem instructam atque ornatum fuisse. nullum propugnatorem abfuisse, nullum vacuum transtrum fuisse, remigi rem frumentariam esse suppeditatam, mentiri nauarchos, mentiri tot & tā graues ciuitates, mentiri etiam Siciliam totā, proditum esse te à Cleomene qui se dixerit exisse in terram, vt Pachyno deduceret milites: animum illis, non copias defuisse: Cleomenem acerrimè pugnantem ab his relictum esse atque desertum: nummum ob sepulturam datum nemini. quæ si dices, tenebere. sin alia dices ea quæ à me dicta sunt, non refutabis. Hic tu etiam dicere audebis, Est in iudicibus ille familiaris meus, est paternus amicus ille: non, vt quisque maximè est, quicum tibi aliquid sit, ita tui huiuscemodi criminis maximè eū pudet: Paternus amicus est. ipse pater si iudicaret, per deos immortales quid facere posset, cum tibi hæc diceret: Tu in prouincia populi R. Prætor, cum tibi maritimum bellum esset administrandum, Mamertinis, ex fœdere quam deberent nauem, per triennium remisisti: tibi apud eosdem priuatim nauis oneraria maxima publice est ædificata: tu à ciuitatibus pecunias classis nomine coegisti: tu pretio remiges dimisisti: tu, cum nauis esset à Quæstore, & ab Legato capta prædonū, archipiratā ab omnium oculis remouisti: tu, qui ciues R. esse dicerentur, qui à multis cognoscerentur, securi ferire potuisti: tu tuam domum piratas abducere, in iudicium archipiratam domo producere ausus es: tu in prouincia tam splendida, apud socios fidelissimos, ciues R. honestissimos, in metu periculoque prouinciæ dies continuos cōplures in litore conuiuisti: te per eos dies nemo domi tuæ conuenire, nemo in foro videre potuit: tu sociorum atque amicorum ad ea conuiuia matrefamilias adhibuisti: tu inter eiusmodi mulieres prætextatum tuum filium, nepotem meum collocauisti, vt ætati maximè lubricæ atque incertæ exempla nequitix parentis vita præberet: tu Prætor in prouincia cum tunica pallioque purpureo visus es: tu propter amorem libidinēque tuam, imperium nauium Legato populi R. ademisti, Syracusano tradidisti: tui milites in prouincia Sicilia frugibus, frumētōque caruere: tua luxuria atque avaritia classis populi R. à prædonibus capta & incensa est: post Syracusas conditas quem in portum nunquam hostis accesserat, in eo te Prætor primū piratæ nauigauerunt. Neque hæc tot tantæque decora dissimulatione tua, neque obliuione hominum ac taciturnitate tegere voluisti: sed etiam nauium præfectos sine vlla causa de cōplexu parētum suorum, hospitūque tuorum ad mortem cruciatūque rapuisti: neque in parentum luctu atque lachrymis te mei nominis commemoratio mitigauit: tibi hominum innocentium sanguis non modò voluptati, sed etiā quæstui fuit. Hæc si tibi tuus parēs diceret: posses ab eo veniam petere: posses, vt tibi ignosceret, postulare: Satis est factum Siculis, satis officio ac necessitudini iudices, satis promisso muneri ac recepto. Reliqua est ea causa, quæ non iam recepta, sed innata: neque delata ad me, sed in animo sensūque meo penitus affixa atque insita est: quæ non ad sociorum salutem, sed ad ciuium R. hoc est ad vniuscuiusque nostrum vitam & sanguinem pertinet. in qua nolite à me, quasi dubium sit aliquid, argumenta iudices expectare. omnia, quæ dicam de supplicio ciuium R. sic erunt clara & illustria, vt ad ea probanda totam Siciliam testem adhibere possim. furor enim quidam sceleris & audaciæ comes, istius effrænatum animum, importunamque naturam tanta oppressit amentia, vt nunquam dubitaret in conuentu palam supplicia, quæ in conuictos maleficii seruos cōstituta sunt, ea in ciues R. expromere. Virgis quàm multos ceciderit, quid ego cōmemorem: tantum breuissimè dico iudices: nullū fuit omnino isto Prætor in hoc genere discrimen. itaq; iam cōsuetudine ad corpora ciuium R. etiā sine istius

nutu ferebatur manus ipsa licitoris. Num potes hoc negare Verres, in foro Lilybæi, maximo conuentu, C. Seruiliū ciuem R. in conuentu Panormitano veterem negotiatorem, ad tribunal, ante pedes tuos, ad terram virgis & verberibus abiectum: aude hoc primū negare, si potes. nemo Lilybæi fuit, quin viderit: nemo in Sicilia, quin audierit. Plagis confectū dico à licitoribus tuis ciuem R. ante oculos tuos concidisse: at quam ob causam dii immortales: tametsi iniuriam facio cōmuni causæ, & iuri ciuitatis (quasi enim possit esse vlla causa, cur hoc cuiquā ciui R. iure accidat) ita quæro, quæ in Seruilio causa fuerit. Ignoscite in hoc vno iudices: in cæteris enim nō magnopere causas requiram. Locutus erat liberius de istius improbitate atque nequitia. quod isti simul ac renuntiatum est, hominem iubet Lilybæum vadimonium Venerio seruo promittere. promittit. Lilybæum venit. cogere eum cœpit, cum ageret nemo, nemo postulare, nisi duobus millibus sponsonem facere cum licitore suo, ni furtis quæstum faceret. recuperatores de cohorte sua dicit daturum. Seruilius & recusare, & deprecari, ne iniquis iudicibus, nullo aduersario, iudicium capitis in se constitueretur. Hæc cum maximè loqueretur, sex licitores circumstant valentissimi, & ad pulsandos verberandosque homines exercitatissimi: cædunt acerrimè virgis: denique proximus licitor (de quo sæpe iam dixi) Sestius, conuerso bacillo oculos misero tundere vehemētissimè cœpit. Itaque illi cum sanguis os oculosque cōpleisset, concidit: cum illi nihilo minus iacenti latera tunderentur, vt aliquando spōdere se diceret. sic ille affectus illinc tum pro mortuo sublatus, breui postea est mortuus. iste autem homo Venerius, & affluens omni lepore & venustate, de bonis illius in æde Veneris argenteum Cupidinem posuit. sic etiam fortunis hominum abutebatur ad nocturna vota cupiditatum suarum. nā quid ego de cæteris ciuium R. suppliciis sigillatim potius, quàm generatim atque vniuerse loquar: carcer ille, qui est à crudelissimo tyranno Dionysio factus Syraculis, quæ Lautumiæ vocantur, in istius imperio domicilium ciuium R. fuit. vt quisque istius animum aut oculos offenderat, in Lautumias statim cōiiciebatur. Indignum hoc video videri omnibus iudices: & id iā priore actione, cum hæc testes dicerent, intellexi. retineri enim putatis oportere iura libertatis non modò hic, vbi Tribuni pl. sunt, vbi cæteri magistratus, vbi plenum forum iudiciorū, vbi senatus authoritas, vbi existimatio populi R. & frequentia: sed vbi cunque terrarum & gentium violatum ius ciuium R. sit, statuitis id pertinere ad communem causam libertatis & dignitatis. In externorū hominum & maleficorū, sceleratorūque, in prædonum hostiūque custodias tu tantum numerū ciuium R. includere ausus es: nunquāne tibi iudicii, nunquā concionis, nunquā huius tantæ frequentix, quæ nūc animo te iniquissimo infestissimoque intuetur, venit in mētem: nūquam tibi populi R. absentis dignitas, nunquā species ipsa huiuscemodi multitudinis, in oculis animoque versata est: nunquam te in horum conspectū rediturum, nunquam in forum populi R. venturū, nunquam sub legum & iudiciorū potestatem casurum esse putastis: at quæ erat ista libido crudelitatis exercendæ: quæ tot scelerum suscipiendorū causa: Nulla iudices, præter prædandi nouam singularemque rationem. nam vt illi, quos à poetis accepimus, sinus quosdam obsedisse maritimos, aut aliqua promōtorā, aut prærupta saxa tenuisse dicuntur, vt eos, qui essent appulsi nauigiis, interficere possent: sic iste in omnia maria infestus ex omnibus Siciliæ partibus imminebat. quæcunque nauis ex Asia, quæ ex Syria, quæ ex Tyro, quæ Alexandria venerat, statim certis indicibus & custodibus tenebatur: vectores omnes in Lautumias cōiiciebantur: onera atq; merces in Prætoriam domum deferebantur. Versabatur in Sicilia longo interuallo alter, non Dionysius ille, nec Phalaris (tulit enim illa quondam insula multos & crudeles tyrannos) sed quoddam nouum monstrum, ex veteri illa immanitate, quæ in iisdem locis versata esse dicitur, nō enim Charybdin tā infestam, neque Scyllam nautis, quàm istum in eodem freto fuisse arbitror: hoc etiam iste infestior, quod multo se pluribus & maioribus canibus succinxerat. Cyclops alter, multo importunior. hic enim totā insulam obtinebat:

ille Aetnam solam, & eam Siciliae partem tenuisse dicitur. At quae causa tum subiiciebatur ab ipso iudices huius tam nefariae crudelitatis: eadem quae nunc in defensione commemorabitur. quicumque accesserant ad Siciliam paulo pleniores, eos Sertorianos milites esse, atque à Dianio fugere dicebat. Illi ad deprecandum periculum proferebant alii purpuram Tyriam: thus alii atque odores, vestemque linream: gemmas alii, & margaritas: vina nonnulli Graeca, vanalesque Asiaticos: ut intelligeretur ex mercibus, quibus ex locis nauigarent. non intelligebat eas ipsas sibi causas esse periculi, quibus adiuuentis se ad salutem uti arbitrabatur. Iste enim haec eos ex piratarum societate adeptos esse dicebat: ipsos in Lautumias abduci imperabat: naues eorum atque onera diligenter afferuanda curabat. his institutis cum completus iam mercatorum carcer esset, tum illa fiebant, quae L. Suetium equitem R. lectissimum virum dicere audistis, & quae caeteros audietis, ceruices in carcere frangebantur indignissime ciuium R. ut etiam illa vox & illa imploratio, Ciuis R. sum, quae saepe multis in vltimis terris opem inter barbaros & salutem tulit, ea mortem illis acerbiorum & supplicium maturius ferret. Quid est Verres? quid ad haec cogitas respondere: num mentiri me: num fingere aliquid: num augere crimen: num quid horum dicere istis defensoribus tuis audes? Cedo mihi quae ex ipsius finu literas Syracusanorum, quas iste ad arbitrium suum confectas esse arbitratur. cedo rationem carceris, quae diligentissime conficitur, quo quisque die datus in custodiam, quo mortuus, quo necatus sit. **LITERAE SYRACUSANORVM.** Videtis ciues R. gratim coniectos in Lautumias: videtis indignissimo in loco coaceruatam multitudinem vestrorum ciuium. Quae nunc vestigia, quibus exitus illorum ex illo loco compareant. nulla sunt. omnino mortui: si ita posset defendere, tamen fides huic defensionem non haberetur. Sed scriptum extat in iisdem literis, quod iste homo barbarus ac dissolutus, neque attendere unquam, neque intelligere potuit. *ἐδικάθησαν*, inquit, hoc est, ut Siculi loquuntur, supplicio affecti ac necati sunt. si quis Rex, si qua ciuitas exterarum gentium, si qua natio fecisset aliquid in ciuem R. eiusmodi, nonne publice vindicaremus? non bello persequeremur? possemus hanc iniuriam ignominiamque nominis R. inultam impunitamque dimittere? quot bella maiores nostros, & quanta suscepisse arbitrari, quod ciues R. iniuria affecti, quod nauicularii retenti, quod mercatores spoliati dicerentur: at ego retentos non queror: spoliatos ferendum puto: nauibus, mancipiis, mercibus ademptis in vincula coniectos esse mercatores, & in vinculis ciues R. necatos esse arguo. Si haec apud Scythas dicerem, non hic in tanta multitudine ciuium R. non apud senatores lectissimos ciuitatis, non in foro populi R. de tot & tam acerbis suppliciis ciuium R. tamen animos etiam barbarorum hominum permouerem. Tanta enim huius imperii amplitudo, tanta nominis R. dignitas est apud omnes nationes, ut ista in nostros homines crudelitas nemini concessa esse videatur. Num ego tibi vllam salutem, vllum perfugium putem, cum te implicatum seueritate iudicium, circumretitum frequentia populi R. esse videam? Si mehercules (id quod fieri intelligo non posse) ex his laqueis te exueris, ac te aliqua vi ac ratione explicaris, in illas tibi maiores plagas incidendum est, in quibus te ab eodem me, superiore ex loco confici & concidi necesse est. cui si etiam, id quod defendit, velim concedere: tamen illa ipsa defensio non minus esse ei perniciofa, quam mea vera accusatio debeat. Quid enim defendit? ex Hispania fugientes se excepisse, & supplicio affectis dicit. Quis tibi id permisit? quo id iure fecisti? quis idem fecit? qui tibi id facere licuit? forum plenum, & basilicas istorum hominum videmus, & animo aequo videmus. Ciuilis enim dissensionis, & siue amentiae, siue fati, seu calamitatis non est iste molestus exitus: in quo reliquos saltem ciues incolumes licet conseruare. Verres ille vetus proditor Consul, transfator Quae sturae, auersor pecuniae publicae, tantum sibi auctoritatis in Rep. suscepit, ut quibus hominibus per senatum, per populum R. per omnes magistratus in foro, in suffragiis, in hac vrbe, in Rep. versari liceret, iis omnibus mortem acerbam crudelamque proponeret, si fortuna eos ad aliquam

partem Siciliae detulisset. Ad Cn. Pompeium clarissimum virum & fortissimum permul-ti occiso Perpenna ex illo Sertoriano numero militum confugerunt. quem non ille summo cum studio saluum incolumemque seruaui: cui cui supplici non illa dextera inuicta & fidem porrexit, & spem salutis ostendit: itane vero? quibus fuit portus apud eum, contra quem arma tulerant: iis apud te, cuius nullum in Rep. unquam monumentum fuit, mors & cruciatus erat constitutus? Vide quam commodam defensionem excogitaris. malo, malo mehercules id, quod tu defendis, his iudicibus populoque R. quam id quod ego infimulo, probari. malo inquam, te isti generi hominum, quam mercatoribus & nauiculariis inimicum atque infestum putari. meum enim crimen avaritiae te nimiae coarguit: tua defensio furoris cuiusdam, & immanitatis, & inauditae crudelitatis, & penae nouae proscriptionis. Sed non licet me isto tanto bono iudices uti, non licet. ad-sunt enim Puteoli toti: frequentissimi venerunt ad hoc iudicium mercatores, homines locupletes atque honesti, qui partim socios suos, partim libertos ab isto spoliatos, in vincula coniectos, partim in vinculis necatos, partim securi percussos esse dicent. Hic vide quam me sis vsurus aequo. Cum ego P. Granium testem produxero, qui suos libertos a te securi percussos esse dicat, qui a te nauem suam, mercemque repetat: refellito si poteris: meum testem deseram, tibi fauebo, te inquam adiuuabo: ostendito illos cum Sertorio fuisse, a Dianio fugientes ad Siciliam esse delatos. nihil est quod te malim probare. nullum enim facinus, quod maiore supplicio dignum sit, reperiri neque proferri potest. Reducam iterum equitem R. L. Flauium, si voles, quoniam priore actione, ut patroni tui dicitant, noua quadam sapientia, ut omnes intelligunt, conscientia tua atque auctoritate meorum testium, testem nullum interrogasti: interrogetur Flauius, si voles, quinam fuerit L. Herennius is, quem ille argentariam Lepti fecisse dicit: qui cum amplius centum ciues R. haberet ex conuentu Syracusano, qui eum non solum cognoscerent, sed etiam lachrymantes, ac te implorantes defenderent: tamen a te inspectaribus omnibus Syracusis securi percussus est. Hunc quoque testem meum refelli, & illum Herennium Sertorianum fuisse abs te demonstrari & probari volo. Quid de illa multitudine dicemus eorum, qui capitibus inuolutis in piratarum captiuorumque numero producebantur, ut securi ferirentur: quae ista noua diligentia: quam ob causam abs te excogitata: an te L. Flauii, caeterorumque de L. Herennio vociferatio commouebat: an M. An-nii grauissimi atque honestissimi viri summa auctoritas paulo diligentiore timidiorumque fecerat: qui nuper pro testimonio, non aduenam nescio quem, nec alienum, sed eum ciuem R. qui omnibus in illo conuentu notus, qui Syracusis natus esset, a te securi percussus esse dixit. Post hanc illorum vociferationem, post hanc communem famam atque querimoniam non mitior in supplicio, sed diligentior esse coepit. Capitibus inuolutis ciues R. ad necem producere instituit. quos tamen iccirco necabat palam, quod homines in conuentu (id quod antea diximus) nimium diligenter praedonum numerum requirebant. Haecine plebi R. te Praetore est constituta conditio: haec negotii gerendi spes: hoc capitis, vitaeque discrimen? parumne multa mercatoribus sunt necessario pericula subeunda fortuna, nisi etiam haec formidines ab nostris magistratibus atque in nostris prouinciis impendebunt: ad eamne rem fuit haec suburbana ac fidelis prouincia Sicilia plena optimorum sociorum, & honestissimorum ciuium R. ciues R. omnes suis ipsa sedibus libentissime semper accepit, ut, qui usque ex vltima Syria atque Aegypto nauigarent, qui apud barbaros propter togae nomen in honore aliquo fuissent, qui ex praedonum insidiis, qui ex tempestatum periculis profugissent, in Sicilia securi ferirentur, cum se iam domum venisse arbitrarentur? Nam quid ego de P. Gauio Consano municipe dicam iudices: aut qua vi vocis, qua grauitate verborum, quo dolore animi dicam: tametsi dolor me non deficit: ut caetera mihi in dicendo digna re, digna dolore meo suppetant, magis elaborandum est. Quod crimen eiusmodi est, ut, cum primum ad me delatum est, vsurum me illo non putarem. tametsi enim verissimum esse

intelligebam, tamen credibile fore non arbitrabar. Coactus lachrymis omnium ciuium R. qui in Sicilia negotiantur, adductus Valentinorū hominum honestissimorum testimoniis, omniumque Rhegynorum, multorumque Equitum R. qui casu tum Messanæ fuerunt, dedi tātum priore actione testimonium, res vt nemini dubia esse posset. Quid nunc agā, cum iam tot horas de vno genere, ac de istius nefaria crudelitate dicam, cum propē omnem vim verborum eiusmodi, quæ scelere istius digna sint, aliis in rebus consumpserim, neque hoc prouiderim, vt varietate criminū vos attentos tenerem, quem admodum de tanta re dicam: Opinor vnus modus atque vna ratio est. Rem in medio ponam: quæ tantum habet ipsa grauitatis, vt neque mea, quæ nulla est: neque cuiusquā, ad inflammandos vestros animos eloquētia requiratur. Gaius hic, quem dico, Confanus, cum in illo numero ciuium Rom. ab isto in vincula coniectus esset, & nescio qua ratione clamē Lautumiis profugisset, Messanāque venisset, qui propē iam Italiam & mœnia Rhegynorum videret, & ex illo metu mortis ac tenebris, quasi luce libertatis, & odore aliquo legum recreatus, reuixisset, loqui Messanæ cœpit, & queri, se ciuem R. in vincla esse coniectum, sibi recta iter esse Romam, Verri se præsto aduenienti futurum. Non intelligebat miser, nihil interesse, vtrum hæc Messanæ, an apud ipsum in Prætorio loqueretur. Nam, vt antè vos docui, hanc sibi iste urbem delegerat, quam haberet adiutricem scelerum, furtorum receptricem, flagitiorū omnium sociam. Itaque ad magistratum Mamertinum statim deducitur Gaius, eoque ipso die casu Messanam Verres venit. Res ad eum defertur, esse ciuem R. qui se Syracusis in Lautumiis fuisse querebatur: quem iam ingredientem nauem, & Verri nimis atrociter minitantem, à se retractum esse & asseruatum, vt ipse in eum statueret quod videretur. Agit hominibus gratias, & eorum erga se benevolentiam diligentiamque collaudat. Ipse inflammatus scelere & furore, in forum venit. ardebant oculi: toto ex ore crudelitas eminebat: expectabant omnes quo tandem progressurus, aut quidnam acturus esset: cum repente hominem proripi, atque in foro medio nudari ac deligari, & virgas expediri iubet. Clamabat ille miser, se ciuem esse R. municipem Confanum, meruisse cum L. Pretio splendidissimo Equite R. qui Panormi negotiaretur, ex quo hæc Verres scire posset. Tum iste se comperisse ait, eum speculandi causa in Siciliam ab ducibus fugitiuorum esse missum: cuius rei neque index, neque vestigium aliquod, neque suspicio cuiquā esset vlla. deinde iubet vndique hominem proripi, vehementissimèque verberari. Cædebatur virgis in medio foro Messanæ ciuis R. iudices, cum interea nullus gemitus, nulla vox alia istius miseri inter dolorem, crepitumque plagarum audiebatur, nisi hæc, Ciuis R. sum. hac se commemoratione ciuitatis omnia verbera depulsurum, cruciatum à corpore deiecturum arbitrabatur. Is non modò hoc non perfecit, vt virgarū vim deprecaretur: sed cum imploraret sapius, vsurparētque nomen ciuitatis, crux, crux inquam infelici & arumnofo, qui nunquam istam potestatem viderat, comparabatur. O nomen dulce libertatis: o ius eximium nostræ ciuitatis: o lex Porcia, legesque Sempronix: o grauitè desiderata, & aliquando reddita plebi Romanæ Tribunitia potestas: hucine tandem omnia reciderunt, vt ciues R. in prouincia populi R. in oppido fœderatorum, ab eo, qui beneficio populi R. fasces & secures haberet, deligatus in foro virgis cæderetur: quid cum ignes, candentesque laminæ, cæterique cruciatus admouebantur, si te illius acerba imploratio, & vox miserabilis non inhiibat: ne ciuium quidem Romanorum, qui tum aderant, fletu & gemitu maximo commouebare: in crucem tu agere ausus es quenquā, qui se ciuem R. esse diceret? Nolui tam vehementer agere hoc prima actione iudices, nolui: vidistis enim vt animi multitudinis in istum dolore & odio, & communis periculi metu concitarentur. Statui egomet mihi tum modum orationi meæ, & C. Numitorio equiti R. primario homini, testi meo: & Glabronem id, quod sapientissimè fecit, facere lætatus sum, vt repente consilio in medio testem dimitteret. Etenim verebatur, ne populus R. ab isto eas pœnas vi repetisse videretur, quas veritus esset, ne iste legibus

& vestro iudicio non esset persoluturus. Nunc quoniam iam exploratum est omnibus, quo loco causa tua sit, & quid de te futurum sit: sic tecum agam. Gaium istum, quem repentinum speculatorem fuisse dicis, ostendam in Lautumias Syracusis à te esse coniectum: neque id solum ex literis ostendam Syracusanorum, ne possis dicere me, quia sit aliquis in literis Gaius, hoc fingere, & eligere nomen, vt hunc illum esse possim dicere: sed secundum arbitrium tuum testes dabo, qui istum ipsum Syracusis abs te in Lautumias coniectum esse dicāt. Producam etiam Confanos, municipes illius ac necessarios, qui te nunc serò doceant, iudices non serò, illum P. Gaium, quem tu in crucem egisti, ciuem R. & municipem Confanum, nō speculatorem fugitiuorum fuisse. Cum hæc omnia, quæ polliceor, cumulatè tuis proximis plana fecero: tum istuc ipsum tenebo, quod abs te mihi datur: eo contētum me esse dicam. Quid enim nuper tu ipse, cum populi R. clamore atque impetu perturbatus exiluisti, quid inquam locutus es? illum, quod morā supplicio quæreret, ideo clamitasse, se esse ciuem R. sed speculatorem fuisse, iam mei testes veri sunt. Quid enim dicit aliud C. Numitorius: quid M. & P. Corii nobilissimi homines, ex agro Taurominitano: quid Q. Luceius, qui argentariā Rhegii maximam fecit: quid enim cæteri? adhuc enim testes ex eo genere à me sunt dati, non qui nouisse Gaium, sed qui se vidisse dicerent, cum is, qui se ciuem R. esse clamaret, in crucem ageretur. Hoc tu Verres idem dicis, hoc tu confiteris, illum clamitasse se ciuem esse Romanum: apud te nomen ciuitatis ne tātum quidem valuisse, vt dilationem aliquam crucis, vt crudelissimi terribimique supplicii aliquam paruam morā saltem posset afferre. Hoc teneo, hîc hæreo iudices, hoc sum contētus vno: omitto ac negligo cætera: sua confessione induatur ac iuguletur necesse est. Qui esset, ignorabas: speculatorem esse suspicabare? non quæro, qua suspicione: tua te accuso oratione. ciuem R. se esse dicebat. Si tu apud Persas, aut in extrema India deprehensus Verres, ad supplicium ducerere: quid aliud clamitares, nisi te ciuem esse Romanum? & si tibi ignoto apud ignotos, apud barbaros, apud homines in extremis atque vltimis gentibus positos, nobile & illustre apud omnes nomen tuæ ciuitatis profuisset: ille, quisquis erat, quem tu in crucem rapiebas, qui tibi esset ignotus, cum ciuem se R. esse diceret, apud te Prætorum si non effugium, ne moram quidem mortis mētionē atque vsurpatione ciuitatis assequi potuit: Homines tenues, obscuro loco nati nauigant: adeunt ad ea loca, quæ nunquam antea viderunt: vbi neque noti esse iis, quod venerunt, neque semper cum cognitoribus esse possunt. hac vna tamen fiducia ciuitatis non modò apud nostros magistratus, qui & legum & existimationis periculo continentur: neque apud ciues solum Romanos, qui & fermonis, & iuris, & multarum rerum societate iuncti sunt, fore se tutos arbitrantur: sed quocunque venerint, hanc sibi rem præsidio sperant esse futuram. Tolle hanc spem, tolle hoc præsidium ciuibus Romanis: constitue nihil esse opis in hac voce, Ciuis R. sum: posse impunè Prætorum, aut alium quemlibet supplicium, quod velit, in eum constituere, qui se ciuem R. esse dicat, quod quis ignoret: iam omnes prouincias, iam omnia regna, iam omnes liberas ciuitates, iam omnem orbem terrarum, qui semper nostris hominibus maximè patuit, ciuibus R. ista defensione præcluseris. Quid si L. Pretiū equitem R. qui tum in Sicilia, nominabat: etiāne id magnum fuit, Panormum literas mittere, asseruisse hominem, custodiis Mamertinorum tuorum vinctum, clausum habuisse, dum Panormo Pretius veniret, cognosceret hominē: aliquid de summo supplicio remitteres. si ignoraret: tum, si ita tibi videretur, hoc iuris in omnes constitueres, vt qui neque tibi notus esset, neque cognitorem locupletem daret, quanuis ciuis R. esset, in crucem tolleretur. Sed quid ego plura de Gaiio: quasi tu Gaius tum fueris infestus, ac non nomini, generi, iuri ciuium hostis. Non illi inquam homini, sed causæ cōmuni libertatis inimicus fuisti. Quid enim attinuit, cum Mamertini more atque instituto suo crucem fixissent post urbem, in via Pompeia: te iubere in ea parte figere, quæ ad fretum spectaret: & hoc addere, quod negare nullo modo potes, quod omnibus au-

dientibus dixisti palam, te iccirco illum locum deligere, ut ille, qui se ciuem R. esse diceret, ex cruce Italiam cernere, ac domum suam prospicere posset: Itaque illa crux sola iudices post conditam Messanam illo in loco fixa est. Italiae conspectus ad eam rem ab isto delectus est, ut ille in dolore cruciatuque moriens, per angusto freto diuisa seruitutis ac libertatis iura cognosceret: Italia autem alumnū suum, seruitutis extremo summoque supplicio affectum videret. Facinus est, vincire ciuem R. scelus, verberare: prope parricidium, necare: quid dicam in crucem tollere: verbo satis digno tam nefaria res appellari nullo modo potest. Non fuit his omnibus iste contentus. Spectet, inquit, patriam: in conspectu legum libertatisque moriatur. nō tu hoc loco Gaium, non vnum <sup>134</sup> hominem nescio quem ciuem R. sed cōmunem libertatis & ciuitatis causam in illum cruciatum & crucem egisti. Iam verò videte hominis audaciam. nonne eum grauitertulisse arbitramini, quod illam ciuibus R. crucem non posset in foro, non in comitio, non in Rostris defigere: quod enim his locis in prouincia sua celebritate simillimum, regione proximum, potuit, elegit: monumentum sceleris audaciaeque suae voluit esse in conspectu Italiae, vestibulo Siciliae, praeteruentione omnium, qui vltro citroque navigarent. Si haec non ad ciues R. non ad aliquos amicos nostrae ciuitatis, non ad eos qui populi R. nomen audissent: denique, si nō ad homines, verum ad bestias: aut etiam, ut longius progrediar, si in aliqua desertissima solitudine ad saxa & ad scopulos haec conqueri & deplorare vellem: tamen omnia muta atque inanima, tanta & tam indigna rerū atrocitate commouerentur. nunc verò cum loquar apud senatores populi R. legum iudiciorumque & iuris authores, timere non debeo, ne non vnus iste ciuis R. illa cruce dignus, ceteri omnes simili periculo indignissimi iudicentur. Paulo autē iudices lachrymas in morte misera atque indignissima nauarchorum non tenebamus, & recte ac merito sociorum innocentium miseria commouebamur: quid nunc in nostro sanguine tandem facere debemus: nā ciuium R. sanguis coniunctus existimandus est, quoniam id & salutis omnium ratio & veritas postulat. Omnes hoc loco ciues R. & qui adsunt, & qui vbique sunt, vestram seueritatem desiderant, vestram fidem implorant, vestrum auxilium requirunt: omnia sua iura, commoda, auxilia, totā denique libertatem in vestris sententiis versari arbitrantur. a me, tamen si satis habet, tamen, si res aliter acciderit, plus habebunt fortasse, quam postulant: nam si qua vis istum de vestra seueritate eripuerit, id quod neque metuo iudices, neque villo modo fieri posse video: sed si in hoc me <sup>136</sup> ratio fefellerit, Siculi causam suam perisse queretur, & mecum pariter moleste ferent: populus quidem Romanus breui, quoniam mihi potestatem apud se agendi dedit, ius suum, me agere, suis suffragiis ante Cal. Feb. recuperabit. Ac si de mea gloria & amplitudine quaeritis iudices: nō est alienum meis rationibus, istum mihi ex hoc iudicio ereptum ad illud populi R. iudicium referuari. Splendida est illa causa: probabilis mihi & facilis, populo grata atque iucunda. Denique si videor hīc, id quod ego non quaesivi, de vno isto voluisse crescere: isto absoluto, quod sine multorum scelere fieri non potest, de multis mihi crescere licebit. Sed mehercules vestra, rei publicae causa iudices, nolo in hoc delecto consilio tantum flagitium esse commissum: nolo eos iudices, quos ego probarim atque delegerim, sic in hac vrbe notatos isto absoluto ambulare, ut nō cara, <sup>137</sup> sed ceno obliti esse videantur. Quamobrem te quoque Hortensi, si qui monendi locus est, ex hoc loco moneo, videas etiam atque etiam, & consideres quid agas, quò progrediare, quem hominem, & qua ratione defendas. neque de illo quicquam tibi praefinio, quò minus ingenio mecum, atque omni dicendi facultate contendas. cetera, si qua putas te occultius extra iudicium, quae ad iudicium pertineant, facere posse: siquid artificio, consilio, potentia, gratia, copiis istius moliri cogitas, magnopere censeo desistas: & illa quae tentata iam & cepta ab isto sunt, a me autem peruestigata & cognita, moneo ut extinguas, & longius progredi ne finas. Magno tuo periculo peccabitur in hoc iudicio, maiore quam putas. quod enim te liberatum iam existimationis metu, defunctum

honoribus, designatum Cos. cogites: mihi crede ornamenta ista & beneficia populi R. non minore negotio retinentur, quam comparantur. Tulit haec ciuitas, quoad potuit, <sup>138</sup> quoad necesse fuit, regiam istam vestram dominationem in iudiciis, & in omni Republica tulit. sed quo die populo R. Tribuni pl. restituti sunt, omnia ista vobis (si forte nōdum intelligitis) adempta atque erepta sunt. Omnium nunc oculi coniecti sunt hoc ipso tempore in vnumquemque nostrum, qua fide ego accusem, qua religione ii iudicent, qua tu ratione defendas. De omnibus nobis, si quis tantulum de recta regione deflexerit, non illa tacita existimatio, quam antea contemnere solebatis, sed vehemens ac liberum populi R. iudicium consequetur. Nulla tibi Quinte cum isto cognatio est, nulla necessitudo: quibus excusationibus antea nimium in aliquo iudicio studiū tuum defendere solebas, earum habere in hoc homine nullam potes. quae iste in prouincia palam dictitabat, cum ea quae faciebat, tua se fiducia facere dicebat: ea ne vera putetur, tibi maximè est prouidendum. Ego mei iam rationem officii confido esse omnibus iniquissimis meis persolutam. nam istū paucis horis primae actionis omnium mortalium sententiis condemnauit. Reliquum iudicium nō iam de mea fide, quae perspecta est: neque de istius vita, quae damnata est: sed de iudicibus, & verè ut dicam, de te futurum est. At quo tempore futurum est: nam id maximè prouidendum est. etenim cum omnibus in rebus, tum in Rep. permagni momenti est ratio atque inclinatio temporum. nempe eo, cum populus R. aliud genus hominum atque alium ordinem ad res iudicandas requirit: nempe ea lege de iudiciis iudicibusque nobis promulgata, quam non is promulgauit, cuius nomine proscripam videtis, sed hic reus. hic inquam sua spe atque opinione, quam de vobis habet, legem illam scribendam promulgandamque curauit. Itaque, <sup>140</sup> cum primò agere coepimus, lex non erat promulgata: cum iste vestra seueritate per mortuus, multa signa dederat, quamobrem responsurus non videretur, mentio de lege nulla fiebat. Posteaquam iste recreari & confirmari visus est, lex statim promulgata est: cui legi cum vestra dignitas vehementer aduersetur, istius spes falsa & insignis impudentia maximè suffragatur. Hic siquid erit commissum a quoquam vestrum, quod reprehendatur: aut populus R. iudicabit de eo homine, quem iam antea iudiciis indignum putauit: aut ii, qui propter offensionem iudiciorum de veteribus iudicibus lege noua noui iudices erunt constituti. Mihi porro, ut ego non dicam, quis omnium mortalium nō intelligit, quam longè progredi sit necesse: potero silere Hortensi, potero dissimulare, cum tantum Resp. vulnus acceperit, ut expilatæ prouinciae, vexati focii, dii immortales spoliati, ciues R. cruciati & necati impunè me actore esse videantur: potero hoc onus tantum, aut in hoc iudicio deponere, aut diutius tacitus sustinere: nō agitata res erit: non in medium proferenda: non populi R. fides imploranda: non omnes, qui tanto se scelere obstrinxerint, ut aut fidem suam corrumpi paterentur, aut iudicium corrumperent, in discrimen ac iudicium vocandi: Quæret aliquis fortasse, Tantumne igitur laborem, tantas inimicitias, tot hominum suscepturus es? Non studio quidem hercule villo, neque voluntate. Sed nō idem mihi licet, quod iis, qui nobili genere nati sunt: quibus omnia populi R. beneficia dormientibus deferuntur: longè alia mihi lege in hac ciuitate & conditione viuendum est. venit enim mihi in mentem M. Catonis hominis sapientissimi: qui cum se virtute, non genere populo R. commendari putaret, cum ipse sui generis inimicitias, & maximis in laboribus usque ad summam senectutem summa cum gloria <sup>141</sup> vixit. Posteaque Pompeius humili atque obscuro loco natus, nonne plurimis inimicitias, maximisque suis periculis ac laboribus amplissimos honores est adeptus? Modò L. Fimbriam, C. Marium, C. Celium vidimus non mediocribus inimicitias ac laboribus contendere, ut ad istos honores peruenirent, ad quos vos per ludum & per negligentiam peruenistis. Haec eadem est nostrae rationis regio & via: horum nos hominum sectam atque instituta persequimur. Videmus quanta sit in inuidia, quantoque in odio apud quos-



dam homines nobiles nouorum hominum virtus & industria: si tantulum oculos deiecerimus, praesto esse insidias: si vllum locum aperuerimus suspicioni aut crimini, accipiendum esse statim vulnus: esse nobis semper vigilandum, semper laborandum videmus. Inimicitia sunt: subeantur labores: suscipiantur. Etenim tacita magis & occulta inimicitia timenda sunt, quam indicta & aperta. Hominum nobilium non ferè ququam nostrae industriae fauet, nullis nostris officiis beneuolentiam illorum allicere possu-<sup>143</sup> mus: quasi natura & genere disuncti sint, ita dissident à nobis animo ac voluntate. Quare quid habent eorum inimicitiae periculi, quorum animos iam antè habueris inimicos & inuidos, quam vllas inimicitias susceperis: Quamobrem mihi iudices optandum est illud, in hoc reo finem accusandi facere, cum & populo R. satisfactum, & receptum officium Siculis necessariis meis erit persolutum. Deliberatum autè est, si res opinionem meam, quam de vobis habeo, fefellerit, non modò eos persequi, ad quos maxime culpa corrupti iudicii, sed etiam illos, ad quos conscientiae còtagio pertinebit. Proinde si qui sunt, qui in hoc reo aut potètes, aut audaces, aut artifices ad corrumpendum iudicium velint esse, ita sint parati, vt disceptante populo R. mecum sibi rem videant futuram. & si me in hoc reo, quem mihi inimicum Siculi dederunt, satis vehemètem, satis perseuerantem, satis vigilantem esse cognorunt: existiment in iis hominibus, quorum ego inimicitias populi R. salutis causa suscepero, multò grauiorem atque acriorem futurum.

Nunc te Iupiter Optime Maxime, cuius iste donum regale, dignum tuo pulcherrimo templo, dignum Capitolio atque ista arce omnium nationum, dignum regio munere, tibi factum ab regibus, tibi dicatum atque promissum, per nefarium scelus de regis manibus extorsit: cuiusque sanctissimum & pulcherrimum simulachrum Syracusis sustulit: teque Iuno regina, cuius duo fana duabus in insulis posita sociorum, Melitae & Sami, sanctissima & antiquissima simili scelere idem iste omnibus donis ornamentisque nudauit: teque Minerua, quam itè iste duobus in clarissimis & religiosissimis templis expul-<sup>145</sup> lauit: Athenis, cum auri grande pondus: Syracusis, cum omnia praeter tectum & parietes abstulit: teque Latona, & Apollo, & Diana, quorum iste Deli non fanum, sed, vt hominum opinio & religio fert, sedem antiquam, diuinumque domicilium nocturno latrocinio atque impetu còpilauit: etiam te Apollo, quem iste Chio sustulit: teque etiam Diana, quam Pergae spoliavit, cuius simulachrum sanctissimum Segestae, bis apud Segestanos còsecratum, semel ipsorum religione, iterum P. Africani victoria, tollendum, asportandumque curauit: teque Mercuri, quem Verres in villa & in priuata aliqua palaestra posuit, P. Africanus in vrbe sociorum, & in gymnasio Tyndaritanorum iuuentutis illorum custodem & praesidem voluit esse: teque Hercules, quem iste Agrigenti nocte intempesta, seruorum instructa & comparata manu conuellerè ex suis se-<sup>146</sup> dibus, atque auferre conatus est: teque sanctissima mater Idaea, quam apud Enguinos augustissimo & religiosissimo in templo sic spoliata reliquit, vt nunc nomen modò Africani, & vestigia violatae religionis maneat, monumenta victoriae fanique ornamenta non extent: vosque omnium rerum forensium, consiliorum maximorum, legum iudiciorumque arbitri & testes, celeberrimo in loco Praetorii locati Castor & Pollux, quorum è templo quaestum sibi iste & praedam maximam improbissime comparauit: omnesque dii, qui vehiculis thensarum solennes coetus ludorum initis, quorum iter iste ad suum quaestum, non ad religionum dignitatem faciendum, exigendumque curauit: teque Ceres & Libera, quarum sacra, sicut opiniones hominum ac religiones ferunt, longè maximis atque occultissimis cerimoniis continentur: à quibus initia vitae atque victus, le-<sup>147</sup> gum, morum, mansuetudinis, humanitatis exempla hominibus & ciuitatibus data ac dispersita esse dicuntur: quarum sacra populus R. à Graecis ascita & accepta, tanta religione & publice & priuatim tuetur, non vt ab aliis huc allata, sed vt caeteris hinc tradita esse videatur: quae ab isto vno sic polluta & violata sunt, vt simulachrum Cereris vnū, quod à viro non modò tãgi, sed ne aspici quidem fas fuit, è sacrario Catinæ conuellen-

dum auferendumque curauerit: alterum autem Ennae ex sua sede ac domo sustulerit: quod erat tale, vt homines, cum videret, aut ipsam videre se Cererem, aut effigiem Cereris non humana manu factam, sed de caelo delapsam arbitrarentur: vos etiam atque etiam imploro & appello sanctissimam deam, quae illos Ennenses lacus, lucosque incolitis, cunctaque Siciliae, quae mihi defendenda tradita est, praesidetis: à quibus, inuentis frugibus, & in orbem terrarum distributis, omnes gentes ac nationes vestri religione numinis continentur: caeteros item deos deasque omnes imploro atque obtestor, quorum templis & religionibus iste nefario quodam furore & audacia instinctus bellum sacrilegum semper, impiumque habuit indictum: vt si in hoc reo atque in hac causa omnia mea consilia ad salutem sociorum, dignitatem populi R. fidem meam spectauerunt: si nullam ad rem, nisi ad officium & veritatem omnes meae cura, vigiliae, cogitationesque elaboranda sit. Deinde vti C. Verrem, si eius omnia sunt inaudita & singularia facinora sceleris, audaciae, perfidiae, libidinis, auaritia, crudelitatis, dignus exitus eiusmodi vita atque factis vestro iudicio consequatur: utque Resp. meaeque fides vna hac accusatione mea contenta sit: mihique posthac bonos potius defendere liceat, quam improbos accusare necesse sit.

## Pro M. Fonteio,

ORATIO XI.

Desunt permulta.

Hoc Praetore oppressam esse aere alieno Galliam, à quibus versuras tantarum pecuniarum factas esse dicunt: à Gallis: nihil minus. à quibus igitur: à ciuibus R. qui negotiantur in Gallia. Cur eorum verba non audimus? cur eorum tabulae nullae proferuntur? Insector vltro, atque in isto accusatori iudices: insector inquam, ac flagito testibus. plus ego in hac causa laboris & operae consumo in poscendis testibus, quam caeteri defensores in refundendis. Audaacter hoc dico iudices, non temere confirmo. referta Gallia negotiatorum est, plena ciuium R. nemo Gallorum sine ciue R. quicquam negotii gerit, nummus in Gallia nullus sine ciuium R. tabulis commouetur. Videte quò descendam iudices, quàm longè videar à consuetudine mea & cautione ac diligentia discedere. Vnae tabulae proferantur, in quibus vestigium sit aliquod, quod significet pecuniam Fonteio datam: vnum ex toto negotiatorum, colonorum, publicanorum, aratorum, pecuariorum numero testem producant: verè accusatum esse concedam. Prò dii immortales, quae est haec causa: quae defensio: prouinciae Galliae M. Fonteius praefuit, quae constat ex iis generibus hominum & ciuitatum, qui (vt vetera mittam) partim nostra memoria bella cum populo R. acerba ac diuturna gesserunt: partim modò ab nostris imperatoribus subacti, modò bello domiti, modò triumphis ac monimentis notati, modò ab senatu agris vrbibusque multati sunt: partim, qui cum ipso M. Fonteio ferrum ac manus contulerunt, multoque eius sudore ac labore sub populi R. imperium ditionemque ceciderunt. Est in eadem prouincia Narbo Martius, colonia nostrorum ciuium, specula populi R. ac propugnaculum, istis ipsis nationibus oppositum & obiectum. est item vrbs Massilia, de qua antè dixi, fortissimorum fidelissimorumque sociorum, qui Gallicorum bellorum pericula populo R. copiis, armisque propulsarunt. est praeterea numerus ciuium R. atque hominum honestissimorum. Huic prouinciae, quae ex hac gentium varietate constaret, M. Fonteius (vt dixi) praefuit: qui erant hostes, subegit: qui proximi fuerant, eos ex iis agris, quibus erant multati, decedere coegit. caeteris, qui iccirco magnis saepe erant bellis superati, vt semper populo R. parerent, magnos equitatus ad ea bella, quae tum in toto orbe ter-

rarum à populo R. gerebantur, magnas pecunias ad eorum stipendium, maximum frumenti numerum ad Hispaniense bellum tolerandum imperavit. Hæc qui gessit, in iudicium vocatur: vos, qui in re non interfuistis, causam vnâ cum populo R. cognoscitis. dicunt contrâ, quibus inuitissimis imperatû est: dicunt, qui ex agris ex Cn. Pompeii decreto decedere sunt coacti: dicunt, qui ex bello, cæde & fuga nunc primum audent contra M. Fonteium inermem cõsistere. Quid coloni Narbonenses, quid volunt? quid existimant? hunc per vos volunt, se per hunc incolumes existimant esse. Quid Massiliensium ciuitas: hunc præsentē iis affecit honoribus, quos habuit amplissimos. vos autem absens orat atque obsecrat, vt sua religio, laudatio, authoritas aliquid apud vestros animos momenti habuisse videatur. quid? ciuium R. quæ voluntas est? nemo est ex tanto numero, quin hunc optimè de prouincia, de imperio, de sociis & ciuibus meritum esse arbitretur. Quoniã igitur videtis qui oppugnent M. Fonteium, cognoscitis qui defensum velint, statuite nunc, quid vestra æquitas, quid populi R. dignitas postulet: vtrum colonis vestris, negotiatoribus vestris, amicissimis atque antiquissimis sociis & credere & consulere malitis: an his, quibus neque propter iracundiam fidem, neque propter infidelitatem honorem habere debetis. Quid si maiorem etiam hominum honestissimorum copiam affert, qui huius virtuti atque innocentia testimonio possint esse? tamenne plus Gallorum consensio valebit, quàm summa authoritas omnium: Cùm Gallia Fonteius præfesset, scitis iudices maximos populi R. exercitus in duabus Hispaniis, clarissimosque imperatores fuisse, quàm multi equites R. quàm multi Tribuni militum, quales & quot, & quoties legati ad eos exercitus. Præterea Cn. Pompeius maximus atque ornatissimus hyemauit in Gallia, M. Fonteio imperate. Satisne vobis multos, satis idoneos testes & conscios videtur ipsa fortuna esse voluisse earum rerum, quæ M. Fonteio Prætoris gererentur in Gallia: quem ex tanto hominum numero testem in hac causa producere potestis? quis est ex eo numero, qui vobis author placeat? eo nos iam laudatore & teste vtemur. Dubitabitis etiam diutius iudices, quin illud, quod initio vobis proposui, verissimum sit, aliud per hoc iudiciû nihil agi, nisi vt M. Fonteio oppresso testimoniis eorum quibus multa Reip. causa inuitissimis imperata sunt, segniores posthac ad imperadum cæteri sint, cùm videant eos oppugnari, quibus oppressis populi R. imperium incolume esse non possit? Obiectum est etiam, quæstum M. Fonteium ex viarum munitione fecisse: vt aut ne cogeret munire: aut id, quod munitum esset, ne improbaret. si & coacti sunt munire omnes, & multorum opera improbata sunt, certè vtrunque falsum est: & ob vacationem pretium datum, cùm immunis nemo fuerit: & ob probationem, cùm multa improbata sint. Quid? si hoc crimen optimis hominibus de legare possumus, & ita, vt non culpam in alios transferamus, sed vt doceamus, eos isti munitioni præfuisse, qui facile officium suum & præstare & probare possunt: tamenne vos omnia in M. Fonteium iratis testibus freti conferetis? Cùm maioribus Reip. negotiis M. Fonteius impediretur: & cùm ad Remp. pertineret, viâ Domitiam munire: Legatis suis primariis viris C. Annio Bellieno & C. Fonteio negotium dedit. Itaque præfuerunt, imperauerunt pro dignitate sua quod visum est, & probauerunt quod vos, si nulla alia ex re, ex literis quidem vestris, quas scripsistis, & missis & allatis certè scire potuistis. quas si antea non legistis, nunc ex nobis quid de iis rebus Fonteius ad Legatos suos scripserit, quid ad eum illi rescripserint, cognoscite. Litera ad C. Annium Legatum, ad C. Fonteium Legatû. Litera à C. Annio Legato, à C. Fonteio Legato. Satis opinor esse perspicuum iudices, hanc rationem munitionis neque ad M. Fonteium pertinere, & ab iis esse tractatam, quos nemo possit reprehendere. Cognoscite nunc de crimine vinario, quod illi inuidiosissimum & maximum esse voluerunt. Crimen à Pletorio iudices ita constitutum est: Fonteio non in Gallia primum venisse in mentem, vt portorium vini institueret, sed in Italia hac proposita ratione Roma profectû: itaque Tituriû Tholosæ quaternos denarios in singulas vini amphoras portorii nomine exegisse, Crodimû Por-

cium & Numium ternos victoriatos, Nulchalone serene Vmbinos & victoriatos mille. atque in his locis se Crodimi & Nulchalone ab his portorium esse exactum, siqui Cobiamacho, qui vicus inter Tolosam & Narbonem est, diuerterentur, neque Tolosam ire vellent. Eleiodolus tantum senos denarios ab his, qui ad hostem portarent, exegisset. Video iudices esse crimen, & genere ipso magnum: vectigal enim esse impositum fructibus nostris dicitur, & pecuniam permagnam ratione ista cogi potuisse confiteor, & inuidiam: vel maximè enim inimici hanc rem sermonibus diuulgare voluerunt. Sed ego ita existimo, quò maius crimen sit id, quod ostèdatur esse falsum, hoc maiorem ab eo iniuriam fieri, qui id constringat: vult enim magnitudine rei sic occupare animos eorum qui audiunt, vt difficilis aditus veritati relinquatur.

Desiderantur quæ de crimine vinario erant reliqua, necnon quæ ad bellum Vocontiorum, & dispositionem hybernorum pertinebant.

At hoc Galli negant, actio rerum & vis argumètorum coargui potest. Igitur testibus iudices nõ credere cupidis, & iratis, & coniuratis, & ab religione remotis non solum potestis, sed etiã debetis. Etenim si, quia Galli dicunt, iccirco M. Fonteius nocens existimandus est, quid mihi opus est sapiente iudice? quid æquo quæsitore? quid oratore nõ stulto? dicunt enim Galli. negare nõ possumus. Hic si ingeniosi, & periti, & æqui iudicis has partes esse existimatis, vt quoniam quidem testes dicunt, sine vlla dubitatione credendû sit, salus ipsa virorum fortium innocentiam tueri non potest. Sin autem in rebus iudicandis non minimã partem ad vnãquãque rem existimadã, momentoque suo ponderadã sapientia iudicis tenet: nã multò vestra maiores grauiorẽsq; partes sunt ad cogitandû, quàm ad dicendû meã. mihi enim semper vnaquãque de re testis nõ solum semel, verum etiam breuiter interrogandus, & sæpe etiam non interrogadus, ne aut irato facultas ad dicendum data, aut cupido authoritas attributa esse videatur. Vos & sæpius eadẽ rem animis agitare, & diutius vno quoque de teste cogitare potestis. & si quem nos interrogare nolumus, quæ causa nobis tacèdi fuerit, existimare debetis. Quamobrem si hoc iudices præscriptû lege aut officio putatis, testibus credere: nihil est, cur alius alio iudice melior, aut sapientior existimetur. vnũ est enim, & simplex auriũ iudiciũ, & promiscuè, & communiter stultis ac sapientibus ab natura datum. Quid est igitur, vbi elucere possit prudentia? vbi discerni stultus auditor & credulus ab religioso & sapienti iudice? nimirũ illud, in quo ea, quæ dicuntur à testibus, cõiectura & cogitatione traduntur, quanta authoritate, quanta animi æquitate, quanto pudore, quanta fide, quanta religione, quanto studio existimationis bonæ, quanta cura, quanto timore dicantur. An verò vos id in testimoniis hominum barbarorum dubitabitis, quod per sæpe & nostra, & patrũ memoria sapientissimi iudices de clarissimis nostræ ciuitatis viris dubitandum non putauerunt? qui Cn. & Q. Cepionibus, L. & Q. Metellis testibus in Q. Pompeium hominẽ nouum non crediderunt: quorum virtuti, generi, rebus gestis fidem & authoritatẽ in testimonio cupiditatis atque inimicitiarũ suspicio derogauit. Ecquem hominẽ vidimus, ecquem verè cõmemorare possumus parem consilio, grauitate, constãtia, cæteris virtutibus, honoris, ingenii, rerũ gestarum ornamentis M. A. Emilio Scauro fuisse: tamen huius, cuius iniurati nutu propè terrarũ orbis regebatur, iurati testimonio neque in C. Fimbriam, neque in C. Memmiam creditũ est. Noluerunt hi, qui iudicabant, hanc patere inimicitias viam: quem quisque odisset, vt eum testimonio possit tollere. Quãtus in L. Crasso pudor fuerit, quod ingenium, quanta authoritas, quis ignorat? tamen is, cuius etiã sermo testimonii authoritatẽ habebat, testimonio ipso, quæ in M. Marcellum inimico animo dixit, probare nõ potuit. Fuit, fuit illis iudicibus diuinũ ac singulare iudicis consilium, qui se non solum de reo, sed etiã de accusatore, de teste iudicare arbitrabatur, quid fictũ, quid fortuna ac tempore allatũ, quid pretio corruptũ, quid spe aut metu deprauatum,

quid à cupiditate aliqua aut inimicitias profectum videretur. quæ si iudex non amplectetur omnia consilio, non animo ac mēte circumspectet, si, quicquid ex illo loco dicitur, ex oraculo aliquo dici arbitrabitur: profectò satis erit id, quod dixi antea, nō surdum iudicem huic muneri atq; officio præesse: nihil erit quamobrem ille nescio quis sapiens homo, ac multarum rerum peritus ad res iudicandas requiratur. An verò illi equites R. quos nos vidimus, qui nuper in Rep. iudiciisque maximis floruerunt, habuerunt tantum animi, tantum roboris, vt M. Scauro testi non crederent: vos Belgarū atque Allobrogum testimoniis non credere timetis? Si inimico testi credi nō oportuit, inimicior Marcello Crassus, aut Fimbriæ Scaurus ex ciuilibus studiis atq; obtrectatione domestica, quam huic Galli: quorū qui optima in causa sunt, equites, frumentū, pecuniam semel atque iterum, ac sapius inuitissimi dare coacti sunt: cæteri, partim ex veteribus bellis agro multati, partim ab hoc ipso, bello superati & oppressi. si, qui ob aliquod emolumentum suum cupidius aliquid dicere videntur, iis credi nō conuenit: credo maius emolumentum Cepionibus & Metellis propositū fuisse ex Q. Pompeii damnatione, cum studiorum suorū obtrectatorem sustulissent, quam cunctæ Galliæ ex M. Fonteii calamitate, in qua illa prouincia propè suam immunitatē ac libertatem posiram esse arbitratur. An si homines ipsos spectare conuenit (id quod in teste profectò valere plurimū debet) non modò cum summis ciuitatis nostræ viris, sed cum infimo ciue R. quisquā amplissimus Galliæ cōparandus est: scit Induciomarus quid sit testimonium dicere: mouetur eo timore, quo nostrum vnusquisque, cum in eū locū productus est: Recordamini iudices quantopere laborare soleatis, nō modò quid dicatis pro testimonio, sed etiā quibus verbis vtamini, ne quod minus moderatè positum, ne quod ab aliqua cupiditate prolapsum verbum esse videatur. vultu deniq; laboratis, nequa significari possit suspicio cupiditatis: vt & cum proditis, existimatio sit quædā tacita de vobis pudoris ac religionis: & cum disceditis, ea diligēter conseruata ac retēta videatur. Credo hæc eadem Induciomarū in testimonio timuisse aut cogitasse: qui primū illud verbū consideratissimum nostræ consuetudinis, arbitror, quò nos etiā tūc vtimur, cum ea dicimus iurati, quæ cōperta habemus, quæ ipsi vidimus, ex toto testimonio suo sustulit, atq; omnia se scire dixit. Verebatur enim videlicet, nequid apud vos populūque R. de existimatione sua deperderet: nequa fama consequeretur eiusmodi, Induciomarum talem virum tam cupidè, tam temerè dixisse, non intelligebat, se in testimonio nihil præter vocem, & os & audaciam neque ciuibus suis, neque accusatoribus nostris præstare debere. An verò istas nationes religione iurifurādī, ac metu deorum immortalium in testimoniis dicendis commoueri arbitramini: quæ tantum à cæterarū gentium more ac natura dissentiant, quòd cætera pro religionibus suis bella suscipiunt, istæ contra omnium religiones. illæ in bellis gerendis ab diis immortalibus pacem ac veniam petunt: istæ cum ipsis diis immortalibus bella gesserunt. Hæ sunt nationes, quæ quondam tam longè ab suis sedibus Delphos vsque ad Apollinem Pythium, atque ad oraculū orbis terræ vexandum ac spoliandum profectæ sunt. Ab iisdem gētibus sanctis, & in testimonio religiosi obsessum Capitolium est, atque ille Iupiter, cuius nomine maiores nostri sanctam testimoniorum fidem esse voluerunt. Postremò his quicquam sanctū ac religiosum videri potest, qui etiam si quando aliquo metu adducti deos placandos esse arbitrantur, humanis hostiis eorum aras ac templa funestant, vt ne religionem quidem colere possint, nisi eam ipsam prius scelere violarint: Quis enim ignorat eos vsque ad hanc diem retinere illam immanem ac barbaram cōsuetudinem hominum immolandorum? Quamobrem quali fide, quali pietate existimatis esse eos, qui etiam deos immortales arbitrentur hominum scelere & sanguine facillimè posse placari? cum his vos testibus vestram religionem coniungetis, ab his quicquam sanctè aut moderatè dictum putabitis? hoc vestræ mentes tam castæ, tam integræ sibi suscipient, vt, cum omnes Legati nostri, qui illo triennio in Galliam venerunt: omnes equites R. qui in illa prouincia fuerunt, omnes

negotiatores eius prouinciæ: denique omnes in Gallia, qui sunt socii populi R. atque amici, M. Fonteium incolumem esse cupiant, iurati priuatim & publicè laudent: vos tamen Gallis credere malitis? Quid vt secuti esse videamini? voluntatemne hominum? grauior igitur vobis erit hostium voluntas, quam ciuium? an dignitatem testium? potestis igitur ignotos notis, iniquos æquis, alienigenas domesticis, cupidos moderatis, mercenarios gratuitis, impios religiosi, inimicissimos huic imperio ac nomini, bonis ac fidelibus & fociis & ciuibus anteferre? An verò dubitatis iudices, quin insitas inimicitias istæ gentes omnes & habeant & gerat cum populi R. nomine: sic existimatis eos hinc sagatos brachatosque versari animo demisso atque humili, vt solent ii qui affecti iniuriis, ad opem iudicum supplices inferioresque confugiunt? nihil verò minus. Hi contra vagantur læti atque erecti passim toto foro, cum quibusdam minis & barbaro atque immani terrore verborum: quod ego profectò non crederem, nisi aliquoties ex ipsis accusatoribus vobiscum simul iudices audissem: cum præciperent vt caueretis ne hoc absoluto, nouum aliquod bellum Gallicum cōcitaretur. Si M. Fonteium iudices in causa deficerent omnia: si turpi adolescentia, vita infami, magistratibus, quos ante oculos vestros gessit, cōiunctis virorum bonorum testimoniis, legationibus flagitiosè obitis, inuis suis omnibus in iudicium vocaretur: si in eo iudicio colonorū populi R. Narbonensium, fidelissimorum sociorum Massiliensium, ciuium R. omnium testimoniis tabulisque premeretur: tamen esset vobis magnopere prouidendum, ne quos ita afflictos à vestris patribus maioribusque accepissetis, vt cōtemnendi essent, eos pertimuisse, & eorum minis & terrore cōmoti esse videremini. Nūc verò, cum lædat nemo bonus, laudent omnes vestri ciues atque socii, oppugnent ii qui sæpissimè hanc urbem & hoc imperium oppugnarunt: cumque inimici M. Fonteii vobis ac populo R. minentur, amici ac propinqui supplicent vobis: dubitabitis nō modò vestris ciuibus, qui maximè gloria ac laude ducuntur, verum etiam exteris nationibus ac gentibus ostendere, vos in sententiis ferendis ciui parceret, quam hosti cedere maluisse? Magna mehercule causa iudices absolutionis cum cæteris causis hæc est, nequa insignis huic imperio macula atq; ignominia suscipiatur, si hoc ita perlatum erit in Galliam, senatum, equitesque populi R. nō testimoniis Gallorū, sed minis commotos, rem ad illorū libidinem iudicasse. Ita verò, si illi bellum facere conabuntur, excitandus nobis erit ab inferis C. Marius, qui Induciomaro isti minaci atq; arroganti par in belligerando esse possit: excitandus Cn. Domitius & Maximus, qui nationem Allobrogum & reliquias suis iterū armis conficiat atq; opprimat: aut quoniā id quidem non potest, orādus erit nobis amicus meus M. Pletorius, vt suos novos clientes à bello faciendo deterreat, vt eorū iratos animos atque horribiles impetus deprecetur: aut, si nō poterit, M. Fabium subscriptorē eius rogabimus, vt Allobrogum animos mitiget, quoniam apud illos Fabiorum nomē amplissimum: vt velint isti aut quiescere, id quod victi ac subacti solent: aut, cum minantur, intelligere, se populo R. non metum belli, sed spem triumphī ostēdere. Quod si in turpi reo patiendum non esset, vt quicquā isti se minis profecisse arbitrarentur: quid faciendum vobis in M. Fonteio arbitramini? de quo homine iudices (iā enim mihi videor hoc propè causa duabus actionibus perorata debere dicere) de quo vos homine iudices ne ab inimicis quidē vllum fictum probrosum non modò crimen, sed ne maledictum quidem audistis. Ecquis vnquam reus, præsertim in hac vitæ ratione versatus, in honoribus petēdis, in potestatibus, in imperiis gerendis, sic accusatus est, vt nullum probrum, nullum facinus, nulla turpitudine, quæ à libidine, aut à petulantia, aut ab audacia nata esset, ab accusatore obiceretur, si non verā, attamen ficta, cum aliqua ratione ac suspicione? M. A. Emiliū Scaurum summum nostræ ciuitatis virum scimus accusatum à M. Bruto. extant orationes, ex quibus intelligi potest, multa in illum ipsum Scaurū esse dicta: falsò, quis negat? veruntamen ab inimico dicta & obiecta. Quam multa M. Aquilius audiuit in suo iudicio: quam multa L. Cotta: deniq; P. Rutilius: qui etsi damnatus est, mihi videtur tamē inter

viros optimos atque innocentissimos esse numerandus. Ille igitur ipse homo sanctissimus ac temperatissimus multa audiuit in sua causa, quæ ad suspicionem stuprorum ac libidinem pertineret. Extat oratio hominis (vt opinio mea fert) nostrorum hominum longè ingeniosissimi atque eloquentissimi, C. Gracchi: qua in oratione permulta in L. Pisonem turpia ac flagitiosa dicuntur: at in quem virum? qui tanta virtute atque integritate fuit, vt etiam illis optimis temporibus, cum hominem inuenire nequam neminem posses, solus tamen Frugi nominaretur: quem cum in cõcionem Gracchus vocari iuberet, & viator quæreret, quem Pisonem? quod erant plures. Cogis me, inquit, dicere inimicum meum Frugi. Is igitur vir, quem ne inimicus quidem satis in appellando significare poterat, nisi antè laudasset: qui vno cognomine declarabatur, non modò quis esset, sed etiam qualis esset: tamen in falsam atque iniquam probrorum insimulationem vocabatur. M. Fonteius ita duabus actionibus accusatus est, vt obiectum nihil sit, quo significari vestigiũ libidinis, petulantia, crudelitatis, audacia possit. Non modò nullum facinus huius protulerunt, sed ne dictum quidem aliquod reprehederunt. Quod si aut quantam voluntatem habent ad hunc opprimendum, aut quantam ad maledicendum licentiam, tantum haberent aut ad ementiendum animi, aut ad fingendum ingenii, non meliore fortuna ad probra nunc audienda Fonteius, quàm illi, de quibus antea commemorauimus, fuisset. Frugi igitur hominem iudices, frugi inquam, & in omnibus vitæ partibus moderatum ac temperantem, plenum pudoris, plenum officii, plenum religionis videtis positum in vestra fide ac potestate, atque ita, vt commissus sit fidei, permissus potestati. Videte igitur vtrum sit æquus: hominem honestissimum, virum fortissimum, ciuem optimum dedi inimicissimis atque immanissimis nationibus, an reddi amicis: præsertim cum tot res sint, quæ vestris animis pro huius innocentis salute supplicent: primum generis antiquitas, quam Tusculo ex clarissimo municipio profectam in monimentis rerum gestarum incisam ac notatam videmus: tum autem continua Prætura, quæ & cæteris ornamentis & existimatione innocentia maximè floruerunt: deinde recens memoria parentis, cuius sanguine non solum Afulanorum manus, à qua interfectus est, sed totum illud sociale bellum, macula sceleris imbutum est: postremò ipse cum in omnibus vitæ partibus honestus atque integer, tum in re militari cum summi cõsiliũ & maximi animi, tum verò vsu quoque bellorum gerendorum in primis eorum hominum, qui nunc sunt, exercitus. Quare si etiã monendi estis à me, quod non estis iudices: videor hoc leuiter pro mea autoritate vobis præcipere posse, vt ex eo genere homines, quorum cognita virtus, industria, felicitas in re militari sit, diligenter vobis retinendos existimetis. fuit enim maior talium virorum in hac Rep. copia: quæ cum esset, tamen eorum non modò salutis, sed etiam honori consulebatur. Quid nunc vobis faciendum est, studiis militaribus apud iuuentutem obsoletis, hominibus autem ac summis ducibus partim ætate, partim ciuitatis discordiis, hac Reip. calamitate cõsumptis, cum tot bella aut à nobis necessario suscipiantur, aut subito atque improuisa nascantur: nonne & hominem ipsum ad dubia Reip. tempora reseruandum, & cæteros studio laudis ac virtutis inflammandos putatis? Recordamini quos Legatos nuper in bello L. Iulius, quos P. Rutilius, quos L. Cato, quos Cn. Põpeius habuerit: scietis fuisse tum M. Cornutum, L. Cinnam, L. Sullam, Prætorios homines, belli gerendi peritissimos: præterea C. Marium, P. Didiũ, Q. Catulũ, P. Crassum, non literis homines ad rei militaris scientiam, sed rebus gestis ac victoriis eruditos. Age verò nunc inferte oculos in curiam, introspicite penitus in omnes Reip. partes: vtrum videtis nihil posse accidere, vt tales viri desiderandi sint: an, si acciderit, eorum hominum copia populum R. abundare? Quæ si diligenter attendetis, profectò iudices virum ad labores belli impigrum, ad pericula fortem, ad vsum, ad disciplinam peritum, ad consilia prudentem, ad casum fortunamque felicem, domi vobis ac liberis vestris retinere, quàm inimicissimis populi R. nationibus & crudelissimis traderet & cõdemnare maletis. At infestis propè signis inferuntur Galli in Fonteium, & instat atque vrgent summo cum studio, summa cum audacia:

nos verò iudices & multis & firmis præfidiis, vobis adiutoribus isti immani atque intolerandæ barbariæ resistemus. Primum obiicitur contra istorum impetus Macedonia fidelis & amica populo R. prouincia: quæ cum se ac suas vrbes non solum consilio, sed etiam manu Fonteii conseruatam esse dicat, vt illa per hunc à Thracum adventu ac depopulatione defensa fuit, sic ab huius nunc capite Gallorum impetus terroresque depellit. Constituitur ex altera parte vltior Hispania, quæ profectò non modò religione sua resistere istorum cupiditati potest, sed etiam sceleratorum hominum periuria testimoniis ac laudationibus suis refutare: atque ex ipsa etiam Gallia fidelissima & grauissima auxilia sumuntur. Venit huic subsidio misero atque innocenti Massiliensium cuncta ciuitas, quæ non solum ob eam causam laborat, vt huic, à quo ipsa seruata est, parem gratiam referre videatur, sed etiam, quod ea conditione atque eo fato se in iis terris collocatam esse arbitratur, nequid nostris hominibus istæ gentes nocere possint. Pugnat pariter pro salute M. Fonteii Narbonensis colonia, quæ per hunc ipsa nuper obsidione hostium liberata, nunc eiusdem miseriis ac periculis commouetur. Denique, vt oportet bello Gallico, vt maiorum iura, moresque præscribunt, nemo est ciuis R. qui sibi vlla excusatione vtendum putet. Omnes illius prouinciæ publicani, agricolæ, pecuarii, cæteri negotiatores vno animo M. Fonteium atque vna voce defendunt. Quod si tantas auxiliorum nostrorum copias Induciomarus ipse despexerit, dux Allobrogum, cæterorumque Gallorum, num etiam de matris hunc complexu lectissimæ miserrimæque foemina vobis inspectantibus auellet atque abstrahet: præsertim cum virgo Vestalis ex altera parte germanum fratrem complexa teneat, vestramque iudices ac populi R. fidem imploret: quæ pro vobis liberisque vestris tot annos in diis immortalibus placadis occupata est, vt ea nunc pro salute sua, fratrisque sui animos vestros placare possit: cui miseræ quod præsidium, quod solatium reliquum est, hoc amisso: nam cætera foemina gignere ipsa sibi præfidia, & habere domi fortunarum omnium socium participemque possunt: huic verò virgini quid est præter fratrem, quod aut iucundum, aut charum esse possit? Nolite pati iudices aras deorum immortalium Vestæque matris, quotidianis virginis lamentationibus de vestro iudicio commoueri. prospicite ne ignis ille æternus nocturnis Fonteia laboribus vigiliisque seruatus, sacerdotis Vestæ lachrymis extinctus esse dicatur. Tendet ad vos virgo Vestalis manus supplices easdem, quas pro vobis diis immortalibus tẽdere consuevit. Cauete ne periculosum superbumque sit, eius vos obsecrationem repudiare, cuius preces si dii aspernarentur, hæc salua esse non possent. Viderisne subito iudices virum fortissimum M. Fonteium parentis & fororis commemoratione lachrymas profudisse: qui nunquam in acie pertimuerit, qui se armatus sæpe in hostium manum multitudinemque immiserit, cum in eiusmodi periculis eadem se solatia suis relinquere arbitraretur, quæ suus pater sibi reliquisset: idem nunc perturbato animo pertimescit, ne non modò ornamento & adiumento non sit suis, sed etiam cum acerbissimo luctu dedecus æternum miseris atque ignominiam relinquat. O fortunam longè disparem M. Fonteii, si deligere potuisses, vt potius telis tibi Gallorum, quàm periuriis intereundum esset: tum enim vitæ socia virtus, mortis comes gloria fuisset: nunc verò qui est dolor, victoriæ te atque imperii poenas ad eorum arbitrium sufferre, qui aut victi armis sunt, aut inuitissimi paruerunt: A quo periculo defendite iudices ciuem fortem atque innocentem: curate vt nostris testibus plus, quàm alienigenis credidisse videamini: plus salutis ciuium, quàm hostium libidini consuluisse: grauiorem duxisse eius obsecrationem, quæ vestris sacris præsit, quàm eorum audaciã, qui cum omnium sacris delubrisque bella gesserunt. Postremò prospicite iudices, id quod ad dignitatem populi R. maximè pertinet, vt plus apud vos preces virginis Vestalis, quàm minæ Gallorum valuisse videantur.

## Pro A. Cæcina,

ORATIO XII.

**S**I quantum in agro, locisque desertis audacia potest, tantum in foro, atque in iudiciis impudentia valeret, non minus in causa cederet A. Cæcina Sex. Ebutii impudentiæ, quam tum in vi facienda cessit audaciæ. Verum & illud cõsiderati hominis esse putauit, qua de re iure decertari oporteret, armis non contendere: & hoc constantis, quicum vi & armis certare nolisset, eum iure iudicioque superare. Ac mihi quidem cum audax præcipue fuisse videtur Ebutius in conuocandis hominibus & armandis, tum impudens in iudicio: non solum quod in iudicium venire ausus est, (nam id quidem tamen si improbe fit in aperta re, tamen malitia est iam vsitatum) sed quod nondubitauit id ipsum, quod arguitur, cõfiteri, nisi forte hoc rationis habuit, quoniam si facta vis non esset moribus, superior in possessione retinenda non fuisset: quia contra ius morumque facta sit, A. Cæcinam cum amicis metu perterritum profugisse: nunc quoque in iudicio, si causa more institutoque omnium defendatur, nos inferiores in agendo non futuros. sin è consuetudine recedatur, se, quo impudentius egerit, hoc superiorem discessurum. Quasi verò aut in iudicio possit idem improbitas, quod in vi cõfidentia: aut non eò libentius tum audaciæ cesserimus, quò nunc impudentiæ facilius obistere-mus. Itaque lögè alia ratione Recuperatores ad agendam causam hac actione venio atque initio veneram: tum enim nostræ causæ spes erat posita in defensione mea, nunc in confessione aduersarii: tum in nostris, nunc verò in illorum testibus: de quibus ego antea laborabam, ne, si improbi essent, falsi aliquid dicerent: si probi existimaretur, quod dixissent, probarent. Nunc sum animo æquissimo: si enim sunt viri boni, me adiuuant, cum id iurati dicunt, quod ego iniuratus insimulo: sin autem minus idonei, me non lædunt, cum siue creditur his hoc ipsum, quod nos arguimus, siue fides non habetur, de aduersarii testimonio fide derogatur. Veruntamen cum illorum causæ actionem considero, non video quid impudentius dici possit. cum autem vestram in iudicando dubitationem, vereor ne id quod videntur impudenter fecisse, astute & callide fecerint. nam si negassent vim hominibus armatis esse factam, facile honestissimis testibus in re perspicua tenerentur: sin confessi essent, & id quod nullo tempore iure fieri potest, tum ab se iure factum esse defenderent, sperarunt id quod assecuti sunt, se iniecturos vobis causam deliberandi & iudicandi iustam moram ac religionem. Simul illud, quod indignissimum est, futurum arbitrati sunt, vt in hac causa non de improbitate Sex. Ebutii, sed de iure civili iudicium fieri videretur. Qua in re si mihi esset vnus A. Cæcinæ causa agenda, profiterer fati idoneum esse me defensorem, propterea quod fidem meam diligentiamque præstarem: quæ cum sunt in actore causæ, nihil est, in re præsertim aperta ac simplici, quod excellens ingenium requiratur. sed cum de eo iure mihi dicendum sit, quod pertineat ad omnes, quod cõstitutum sit à maioribus, conseruatum vsque ad hoc tempus, quo sublato non solum pars aliqua iuris diminuta, sed etiam vis ea, quæ iuri maxime est aduersaria, iudicio cõfirmata esse videatur: video summi ingenii causam esse: non vti demonstratur quod ante oculos est, sed ne, si quis vobis error in tanta re sit obiectus, omnes potius me arbitrentur causæ, quam vos religioni vestræ defuisse. Quanquam ego mihi sic persuadeo Recuperatores, non vos tam propter iuris obscuram dubiamque rationem bis iam de eadem causa dubitasse, quam quod videtur ad summam illius existimationem hoc iudicium pertinere, moram ad condemnandum acquisisse, simul & illi spatium ad sese colligendum dedisse. Quod quoniam iam in consuetudinem venit, & id viri boni vestri similes in iudicando faciunt, reprehendendum fortasse minus, querendum verò magis etiam videtur: ideo quod omnia iudicia aut distrahendarum controuersiarum, aut puniendorum,

maleficiorum causa reperta sunt: quorum alterum leuius est, propterea quod & minus lædit, & sæpe disceptatore domestico diiudicatur: alterum est vehemētissimum, quod & ad grauiores res pertinet, & non honorariam operam amici, sed seueritatem iudicis ac vim requirit. quod est grauius, & cuius rei causa maxime iudicia constituta sunt, id iam mala consuetudine dissolutum est. Nam vt quæque res est turpissima, sic maxime & maturissime iudicanda est: at ea, in qua existimationis periculum est, tardissime iudicatur. Quis igitur conuenit, quæ causa fuerit ad constituendum iudicium, eandem moram esse ad iudicandum: si quis, quod spopodit, qua in re verbo se vno obligauit, id non facit: maturo iudicio, sine vlla religione iudicis condemnatur. qui per tutelam aut societatem, aut rem mandatam, aut fiduciæ rationem fraudauit quempiam: in eo, quod delictum maius est, eò poena est tardior: est enim turpe iudicium, & factum quidem turpe. Videte igitur quam iniquè accidat, quia res indigna sit, ideo turpem existimationem sequi: quia turpis existimatio sequatur, ideo rem indignam non iudicari. At si quis mihi hoc iudex, Recuperatorue dicat, Potuisti enim leuiore actione configere: potuisti ad tuum ius faciliore & commodiore iudicio peruenire: quare aut muta actionem, aut noli mihi instare, vt iudicem. tamen is aut timidior videatur, quam fortem: aut cupidior, quam sapientem iudicem esse æquum est, si aut mihi præscribat quemadmodum meum ius persequar, aut ipse id, quod ad se delatum sit, non audeat iudicare. Etenim si Prætor is, qui iudicia dat, nunquam petitori præstituit, qua actione illum vti velit: videte quam iniquum sit, constituta iam re, iudicem, quid agi potuerit, aut quid possit, non quid actum sit, quærere. Veruntamen nimiam vestræ benignitati pareremus, si alia ratione ius nostrum recuperare possemus: nunc verò quis est, qui aut vim armatis hominibus factam relinqui putet oportere, aut eius rei leuiorem actionem nobis aliquam demonstrare possit: ex quo genere peccati, vt illi clamitant, vel iniuriarum, vel capitis iudicia constituta sunt, in eo potestis atrocitatem nostram reprehendere, cum videatis nihil aliud actum, nisi possessionem per interdictum esse repetitam? Verum siue vos existimationis illius periculum, siue iuris dubitatio tardiores fecit adhuc ad iudicandum: alterius rei causam vosmetipsi iam vobis sapius prolato iudicio sustulistis: alterius ego vobis hodierno die causam profecto auferam, ne diutius de controuersia nostra ac de communi iure dubitetis. Et si forte videbor altius initium rei demonstrandæ petisse, quam me ratio iuris, & ius, de quo iudicium est, & natura causæ coegerit, quæso vt ignoscatis. non enim minus laborat A. Cæcina, ne summo iure egisse, quam ne certum ius non obtinuisse videatur. M. Fulcinius fuit Recuperator, è municipio Tarquiniensi, qui & domi suæ cum primis honestus existimatus est, & Romæ argentariam non ignobilem fecit. is habuit in matrimonio Cæsenniam, eodem è municipio, summo loco natam & probatissimam foeminam, sicut & viuis multis ipse rebus ostendit, & in morte sua testamento declarauit. Huic Cæsenniam fundum in agro Tarquiniensi vendidit temporibus illis difficillimis solutionis. Cum vteretur dote vxoris numerata, quo mulieri esset res cautior, curauit vt in eo fundo dos collocaretur. Aliquantò post iam argentaria dissoluta, Fulcinius huic fundo vxoris continentia quædam prædia atque adiuncta mercatur. Moritur Fulcinius: multa enim, quæ sunt in re, quia remota sunt à causa, præmittam. Testamento facit hæredem, quem habebat è Cæsennia filium: vsu fructum omnium bonorum suorum Cæsenniam legat, vt frueretur vnà cum filio. Magnus honos viri iucundus mulieri fuisset, si diuturnum esse licuisset: frueretur enim bonis cum eo, quem suis bonis hæredem esse cupiebat, & ex quo maximum fructum ipsa capiebat: sed huc fructum mature fortuna ademit: nam breui tempore M. Fulcinius adolescens mortuus est, hæredem P. Cæsennium fecit, vxori grande pondus argenti, matricque partem bonorum maiorem legauit. Itaque in parte mulieres vocatæ sunt. Cum esset hæc auctio hæreditaria constituta, Ebutius iste, qui iandiu Cæsenniam viduitate ac solitudine aleretur, ac se eius in familiaritate insinuas- set hac ratione, vt cum aliquo suo compendio negotia mulieris, si qua acciderent, con-

trouersiasque suscipere: versabatur quoque eo tempore in his rationibus auctoris & partitionis, atque etiam se ipse inferebat & intrudebat, & in eam opinionem Cefenniam adducebat, ut mulier imperita nihil putaret agi callidè posse, ubi non adesset Ebutius. Quam personam iam ex quotidiana cognoscitis vita, Recuperatores, mulierum assentatoris, cognitoris viduarum, defensoris nimium litigiosi, cōciti ad rixam, inepti ac stulti inter viros, inter mulieres periti iuris & callidi: hanc personam imponite Ebutio: is enim Cefennia fuit Ebutius: ne forte quærat, Num propinquus: nihil alienius. amicus aut à patre, aut à viro traditus. nihil minus. Quis igitur ille, quem supra deformavi, voluntarius amicus mulieris: non necessitudine aliqua, sed ficto officio, simulataque sedulitate coniunctus, magis opportuna opera nonnunquam, quam aliquando fideli. Cum esset, ut dicere instituerat, constituta auctio Romæ, suadebant amici cognatique Cefennia id, quod ipsi quoque mulieri in mentem veniebat, quoniam potestas esset emendi fundum illum Fulcinianum, qui fundo eius antiquo continens esset, nullam esse rationem, amittere eiusmodi occasionem, cum præsertim pecunia ex partitione deberetur: nusquam eam posse melius collocari. Itaque mulier facere constituit. mandat, ut fundum sibi emat. Cui tandem? cui putatis? an non in mentem venit omnibus hominis illius ad hoc munus & ad omnia mulieris negotia parati, sine quo nihil satis cautè, nihil satis callidè agi possit? rectè attenditis. Ebutio negotium datur. Adest ad tabulam. Licet Ebutius: deterrentur emptores multi, partim gratia Cefennia, partim etiam pretio: fundus addicitur Ebutio, pecuniâ argentario promittit Ebutius. Quo testimonio nunc vir optimus utitur, sibi emptum esse. Quasi verò aut nos ei negemus additum, aut tum quisquam fuerit, qui dubitarit quin emeretur Cefennia, cum id plerique scirēt, omnes ferè audissent, hi cōiectura assequi possent, cum pecunia Cefennia ex illa hæreditate deberetur, eam porro in prædiis collocari maximè expediret: essent autem prædia, quæ mulieri maximè conuenirent, ea vanirent: liceretur is, quem Cefennia dare operam nemo miraretur, sibi emere nemo posset suspicari. Hac emptione facta, pecunia soluitur à Cefennia. Cuius rei putat iste rationem reddi non posse, quod ipse tabulas auerterit: se autem habere argentarii tabulas, in quibus sibi expensa pecunia lata sit, acceptaque relata, quasi id aliter fieri oportuerit. Cum omnia ita facta essent, quemadmodum nos defendimus, Cefennia fundum possedit, locauitque: neque ita multo post A. Cæcina nupsit. Ut in pauca conferam, testamento facto mulier moritur. Facit hæredem ex deince & femuncia Cæcinam, ex duabus sextulis M. Fulcinium libertum superioris viri, Ebutio sextulam aspergit. Hanc sextulam illa mercedem isti esse voluit assiduitatis & molestia, siquam susceperat. Iste autem hac sextula se ansam retinere omnium controuersiarum putat. Iam principio ausus est dicere, non posse hæredem esse Cefennia Cæcinam: quod is deteriore iure esset, quam cæteri ciues, propter incommodum Volaterranorum, calamitatemque ciuilem. Itaque homo timidus imperitusque, qui neque animi, neque consilii satis haberet, non putauit esse tanti hæreditatem, ut de ciuitate in dubium veniret: concessit credo Ebutio, quantum vellet de Cefennia bonis ut haberet: immò, ut viro forti ac sapienti dignum fuit, ita calumniam stultitiâque obtrui ac contudit. In possessione bonorum cum esset, & cum ipse sextulam suam nimium exaggeraret, nomine hæredis arbitrum familiaria eriscundæ postulauit. Atque illis paucis diebus, posteaquam videt nihil se ab A. Cæcina posse litium terrore abradere, homini Romæ in foro denuntiat, fundum illum, de quo antè dixi, cuius istum emptorem demonstraui fuisse mandato Cefennia, suum esse, seque sibi emisse. Quid ais? istius ille fundus est, quem sine vlla controuersia quadriennium, hoc est, ex quo tempore fundus vaniit, quoad vixit, possedit Cefennia: vsus enim inquit eius, & fructus fundi, testamento viri, fuerat Cefennia. Cum hoc nouæ litis genus tam malitiosè intenderet, placuit Cæcinæ de amicorum sententia cōstituere, quo die in rem præsentem veniret, & de fundo Cæcina moribus deduceretur. Colloquuntur, dies ex vtriusque commodo sumitur. Cæcina cum amicis ad

diem venit in castellum Axiam: ex quo loco fundus is, de quo agitur, non longè abest. Ibi certior fit à pluribus, homines permultos liberos atque seruos coëgisse & armasse Ebutium. Cum id partim mirarentur, partim non crederet, ecce ipse Ebutius in castellum venit, denuntiat Cæcinæ se armatos habere, abiturum eum non esse, si accessisset. Cæcinæ placuit & amicis, quoad videretur saluo capite fieri posse, experiri. Tum de castello descendunt, in fundum proficiscuntur. videtur temerè commissum. Verum, ut opinor, hoc fuit causæ: tam temerè istum re commissurum, quam verbis nuntiabatur, nemo putauit. Atque iste ad omnes introitus, quæ adiri poterat non modò in eum fundum, de quo controuersia fuerat, sed etiam in illum proximum, de quo nihil ambigebatur, armatos homines opponit. Itaque primò cum in antiquum fundum ingredi vellet, quod ea proximè accedi poterat: frequentes armati obstiterunt. Quo loco depulsus Cæcina, tamen, quæ potuit, ad eum fundum profectus, ex quo ex conuètu vim fieri oportebat. Eius autem fundi extremam partem oleæ directo ordine definiunt. Ad eas cum accederetur, iste cum omnibus copiis prætor fuit, seruumque suum nomine Antiochum ad se vocauit, & clara voce imperauit, ut eum, qui illum olearum ordinem intrasset, occideret. Homo mea sententia prudentissimus Cæcina, tamè in hac re plus mihi animi, quam cōsiliū videtur habuisse: nam cum & armatorum multitudinem videret, & eam vocem Ebutii, quam commemoravi, audisset, tamen accessit propius, & iam ingrediens intra finem eius loci, quem oleæ terminabant, impetum armati Antiochi, cæterorumque tela atque incurfus refugit. Eodem tempore se in fugam conferunt vnà amici aduocatique eius metu perterriti, quemadmodum illorum testem dicere audistis. His rebus ita gestis, P. Dolabella Prætor interdixit, ut est consuetudo, de vi hominibus armatis, sine vlla exceptione, tantum, ut, vnde deiecisset, restitueret. Restituisse se dixit. Spōsio facta est. Hac de sponsione vobis iudicandum est. Maximè fuit optadum Cæcinæ, Recuperatores, ut controuersia nihil haberet: secundo loco, ut ne cum tam improbo homine: tertio, ut cum tam stulto haberet: etenim non minus nos stultitia illius subleuat, quam lædit improbitas. Improbus fuit, quod homines coëgit, armauit, coactis armatisque vim fecit. læsit in eo Cæcinam: subleuauit ibidem. nã in eas ipsas res, quas improbissimè fecit, testimonia sumpsit, & eis in causa testimoniis utitur. Itaque mihi certum est, Recuperatores, antequam ad meam defensionem, meosque testes venio, illius uti confessione & testimoniis. Quid confitetur, atque ita libenter confitetur, ut non solum fateri, sed etiã profiteri videatur, Recuperatores: Conuocavi homines, coëgi, armaui: terrore mortis ac periculo capitis, ne accederes, obstiti. Ferro (inquit) ferro. & hoc dicit in iudicio, te reieci atque perterrui. Quid? testes quid aiunt? P. Vetilius propinquus Ebutii se Ebutio cum armatis seruis venisse aduocatum. Quid præterea? fuisse coplures armatos. Quid aliud? minatum esse Ebutium Cæcinæ. Quid ego de hoc teste dicam, nisi hoc, Recuperatores? ut iccirco non minus ei credatis, quod homo minus idoneus habetur: sed ideo credatis, quod ex illa parte id dicit, quod illi causæ maximè est alienum. A. Terentius alter testis non modò Ebutium, sed etiam se ipsum arguit. in Ebutium hoc dicit, armatos homines fuisse. De se autem hoc prædicat: Antiocho Ebutii seruo imperasse, ut in Cæcinam aduenientem cum ferro inuaderet. Quid loquar amplius hoc de homine, in quem ego dicere, cum rogarer à Cæcina, nunquam volui, ne arguere illum rei capitalis viderer: de eo dubito nunc, quomodo aut loquar, aut taceam, cum ipse hoc de se iuratus prædicet. Deinde L. Cælius non solum Ebutium cum armatis dixit fuisse compluribus, verum etiam cum aduocatis perpaucis eò venisse Cæcinam. De hoc ego teste detrahã: cui æquè atque meo testi ut credatis, postulo. P. Memmius secutus est, qui suum non paruum beneficium cōmemorauit in amicos Cæcinæ, quibus sese viam per fratris sui fundum dedisse dixit, quæ effugere possent, cum essent metu omnes perterriti. Huic ego testi gratias agam, quod & in re misericordem se præbuit, & testimonio religiosum. A. Attilius, & eius filius L. Attilius & armatos ibi fuisse, & se suos armatos adduxisse dixerunt, etiam

hoc amplius: cum Ebutius Cæcinæ malum minaretur, ibi tum Cæcinam postulasse, ut moribus deductio fieret. Hoc idem P. Rutilius dixit, & eo libentius dixit, ut aliquo in iudicio eius testimonio creditum putaretur. Duo præterea testes nihil de vi, sed de ipsa emptione fundi dixerunt: P. Cæfennius author fundi, non tam autoritate graui, quam corpore: & argentarius Sex. Clodius, cui nomen est Phormio, nec minus niger, nec minus confidens, quam ille Terentianus est Phormio, nihil de vi dixerunt, nihil præterea quod ad vestrum iudicium pertineret. Decimo verò loco testis expectatus, & ad extremum referuatus dixit Senator populi R. splendor ordinis, decus atque ornamentum iudiciorum, exemplar antiquæ religionis Fidiculanus Falcula: qui cum ita vehemens acerrime venisset, ut non modo Cæcinam periurio suo læderet, sed etiam mihi videretur irasci: ita eum placidum mollemque reddidi, ut non auderet, sicut meministis, iterum dicere, quot milia fundus suus abesset ab vrbe. nam cum dixisset minus abesse L I I I, populus cum risu acclamauit ipsa esse: meminerant enim omnes, quantum in Albiano iudicio accepisset. In eum quid dicam, nisi id, quod negare non possit, venisse in consilium publicæ quaestionis, cum eius consilii iudex non esset: & in eo consilio, cum causam non audisset, & potestas esset ampliandi, dixisse sibi liquere: dum incognita re iudicare voluisset, maluisse condemnare, quam absolueret: cum, si vno minus damnarent, condemnari reus non posset, non ad cognoscendam causam, sed ad explendam damnationem præstò fuisse. Vtrum grauius aliquid in quempiam dici potest, quam ad hominem condemnandum, quem nunquam vidisset, neque audisset, adductum pretio esse: an certius quicquam obici potest, quam quod is, cui obicitur, ne nutu quidem infirmare conatur: Veruntamen is testis, ut facile intelligeretis eum non abfuisse animo, cum ab illis causa ageretur, testesque dicerent, sed tantisper de aliquo reo cogitasse: cum omnes ante eum dixissent testes, armatos cum Ebutio fuisse complures: solus dixit non fuisse. Visus est mihi primo verator intelligere præclare, quid causa optaret: & tantummodo errare, quod omnes testes infirmaret, qui ante eum dixissent: cum subito ecce idem qui solet, suos solos seruos armatos fuisse dixit. Quid huic tu homini facias: nonne concedas interdum, ut excusatione summæ stultitiæ, summæ improbitatis odium deprecetur: vtrum Recuperatores his testibus non credidistis, cum, quid liqueret, non habuistis: At controuersia non erat, quin verum dicerent. An in coacta multitudine, in armis, in telis, in præsentis metu mortis, perspicuo periculo cædis dubium vobis fuit, an esse vis aliqua videretur, necne: quibus igitur in rebus vis intelligi potest, si in his non intelligitur: an verò illa defensio vobis præclara visa est, Non deieci, sed obstiti: non enim te sum passus in fundum ingredi, sed armatos homines opposui: ut intelligeres, si in fundo pedem posuisses, statim tibi esse pereundum. Quid ais: is, qui armis perterritus, fugatus, pulsus est, non videtur esse deiectus: Posterius de verbo videbimus. nunc rem ipsam ponamus, quam illi non negat: & eius rei ius actionemque queramus. Est hæc res posita, quæ ab aduersario non negatur: Cæcinam, cum ad constitutam diem, tempusque venisset, ut ius ac deductio moribus fieret, pulsum prohibitumque esse vi coactis hominibus & armatis. Cum hoc constet, ego homo imperitus iuris, ignarus negotiorum ac litium, hanc puto me habere actionem, ut per interdictum, meum ius teneam, atque iniuriam tuam persequar. Fac in hoc errare me, nec villo modo posse per hoc interdictum id assequi, quod velim: te uti in hac re magistro volo. Querò, sitne aliqua huius rei actio, an nulla. conuocari homines propter possessionis controuersiam non oportet, armari multitudinem, iuris retinendi causa, non conuenit: nec iuri quicquam tam inimicum, quam vis: nec æquitati quicquam tam infestum est, quam conuocati homines & armati. Quod cum ita sit, resque eiusmodi sit, ut in primis à magistratibus animaduertenda esse videatur, iterum querò, sitne eius rei aliqua actio, an nulla. nullam esse dices: audire cupio, qui in pace & otio, cum manum fecerit, copias pararit, multitudinem hominum coegerit, armarit, instruxerit, homines inermes, qui ad constitutum experiundi iuris gratia venissent, armis, viris, terrore peri-

culoque mortis repulerit, fugarit, auerterit, hoc dicat, Feci equidem, quæ dicis, omnia, & ea sunt & turbulenta, & temeraria, & periculosa: quid ergo est: impunè feci: nam, quid agas mecum ex iure ciuili ac prætorio, non habes. Itane verò Recuperatores, hoc vos audietis, & apud vos dici patiemini sæpius: cum maiores nostri tanta diligentia prudentiaque fuerint, ut omnia omnium non modo tantarum rerum, sed etiam tenuissimarum iura statuerint, persecuti que sint, ut hoc genus vnum vel maximum prætermitterent, ut si qui me exire domo mea coegisset armis, habere actionem: si qui introire prohibuissent, non haberem: nondum de Cæcinæ causa disputo, nondum de iure possessionis nostræ loquor: tantum de tua defensione C. Piso queror. Quando ita dicis, & ita constituis, Si Cæcina, cum in fundo esset, inde deiectus esset, tum per hoc interdictum eum restitui oportuisse: nunc verò deiectum nullo modo esse inde, vbi non fuerit: hoc interdicto nihil nos affecutos esse: querò, si te hodie domum tuam redeuntem coacti homines & armati non modo limine tectoque ædium tuarum, sed primo aditu vestibuloque prohibuerint, quid acturus sis: monet amicus meus te L. Calphurnius, ut idem dicas, quod ipse antea dixit, iniuriarum. Quid ad causam possessionis: quid ad restituendum eum, quem oporteret restitui: quid denique ad ius ciuile, aut ad actoris actionem & ad animaduersionem ages: iniuriarum: plus tibi ego largiar. Non solum egeris, verum etiam cõdemnaris licet: nunquid magis possidebis: actio enim iniuriarum non ius possessionis assequitur, sed dolorem imminutæ libertatis iudicio poenæque mitigat. Prætor interea Piso tanta de re tacebit: quemadmodum te restituat in ædes tuas, non habebit: qui dies totos aut vim fieri vetat, aut restitui factam iubet, qui de fossis, de cloacis, de minimis aquarum itinerumque controuersis interdicat, is repente obmutescet: in atrocissima re quid faciat, non habebit: & C. Pisonem domo tectisque suis prohibito, prohibito inquam per homines coactos & armatos, Prætor quemadmodum more & exemplo optulari possit non habebit: quid enim dicet: aut quid tu tam insigni accepta iniuria postulabis: vnde vi prohibitus sis, nemo vnquam interdixit. nouum est, non dico inusitatum, verum omnino inauditum. Vnde deiectus: quid proficies, cum illi hoc respondebunt tibi, quod tu nunc mihi: armatos se tibi obstitisse ne in ædes accederes: deici porro nullo modo potuisse, qui non accesserit. deiciior ego, inquis, si quis meorum deicitur. Omnino iam bene agis: à verbis enim recedis, & æquitate vteris: nam verba ipsa si sequi volumus, quomodo tu deiceris, cum seruus tuus deicitur: Verum ita est, uti dicis: te deiectum debeo intelligere, etiam si tactus non fueris. nonne: age nunc, si ne quidem tuorum quisquam loco motus erit, atque omnes in ædibus adseruati ac retenti, tu solus prohibitus, & à tuis ædibus vi atque armis perterritus: vtrum hæc actionem habebis, qua nos vti sumus, an aliam quampiam: an omnino nullam: Nullam esse actionem dicere in re tam insigni, tamque atroci, neque prudentiæ, neque autoritatis tuæ est: alia siqua forte est, quæ nos fugerit, dic quæ sit: cupio discere. Hæc si est, qua nos vti sumus, te iudice vincamus necesse est: non enim vereor ne hoc dicas, in eadem causa eodem interdicto te oportere restitui, Cæcinam non oportere. Etenim cui perspicuum non sit, ad incertum reuocari bona, fortunas, possessiones omnium, si vlla ex parte sententia huius interdicti diminuta aut infirmata sit: si autoritate virorum talium ius armatorum hominum iudicio approbatum videatur, in quo iudicio non de armis dubitatum, sed de verbis quaesitum esse dicatur: si ne apud vos obtinebit causam suam, qui se ita defenderit, Eieci ego te armatis hominibus, non deieci: ut tantum facinus non in æquitate defensionis, sed in vna litera latuisse videatur: huiusce rei vos statueris nullam esse actionem, nulli experiundi ius constitutum, quod obstitit armatis hominibus, qui multitudine coacta non introitu, sed omnino aditu quempiam prohibuerit: quid ergo: hoc quam habet vim: ut illa res aliquid aliqua ex parte differre videatur, vtrum, pedem cum intulero, atque in possessionem vestigium fecero, tum expellar atque deiciar: an in eadem vi atque iisdem armis mihi ante occurratur, ne non modo intrare, verum etiam aspicere aut aspirare possim: Qui hoc ab

illo differt, ut ille cogatur restituere, qui ingressum expulerit: ille, qui ingredientem repulerit, non cogatur: Videte per deos immortales quod ius nobis, quam conditionem vobismet ipsis, quam denique civitati legem constituere velitis. Huiusce generis una est actio, per hoc interdictum, quo nos usi sumus, constituta. ea si nihil valet, aut si ad hanc rem non pertinet, quid negligētius, aut quid stultius maioribus nostris dici potest, qui aut tantæ rei prætermiserint actionem, aut eam constituerint, quæ nequaquã satis verbis causam & rationem iuris amplecteretur: Periculosum est dissolui hoc interdictum: captiosum est omnibus rem ullam constitui eiusmodi, quæ cum armis gesta sit, rescindi iure non possit. veruntamen est turpissimum illud, tantæ stultitiæ prudentissimos homines condemnari, ut vos iudicetis huius rei interdictum atque actionem in mentem maioribus nostris non venisse. Queramur, inquit, licet, tamen hoc interdicto Ebutius non tenetur. Quid ita? quod vis Cæcinæ facta non est. Dici in hac causa potest, ubi arma fuerint, ubi coacta hominū multitudo, ubi instructi, & certis locis cum ferro homines collocati, ubi minæ, pericula terrorisque mortis, ibi vim non fuisse: Nemo, inquit, occisus est, neque saucius. Quid ais? cum de possessionis controuersia, & de priuatorum hominum contentione iuris loquamur, tu vim negabis esse factam, si cædes & occisio facta non erit? ego exercitus maximos sæpe pulsos & fugatos esse dico terrore ipso, impetuque hostium, sine cuiusquam non modo morte, verum etiam vulnere. Etenim Recu peratores non ea sola vis est, quæ ad corpus nostrum, vitamque peruenit, sed etiam multo maior ea quæ periculo mortis iniecto, formidine animum perterritum loco sæpe & certo de statu dimouet. Itaque faucii sæpe homines, cum corpore debilitantur, animo tamen non cedunt, neque eum relinquunt locum, quem statuerint defendere. At alii pelluntur integri: ut non dubium sit, quin maior adhibita vis ei sit, cuius animus sit perterritus, quam illi, cuius corpus vulneratum sit. Quod si vi pulsos dicimus exercitus esse eos qui metu ac tenui sæpe suspitione periculi fugerunt, & si non solum impulsu scutorum, neque conflictu corporum, neque ictu cominus, neque coniectione telorum, sed sæpe clamore ipso militum, aut instructione, aspectuque signorum magnas copias pulsas esse & vidimus & audiuius: quæ vis in bello appellatur, ea in otio non appellabitur: & quod vehemens in re militari putatur, id leue in iure civili iudicabitur: & quod exercitus armatos mouet, id aduocationem togatorum non videbitur mouisse: & vulnus corporis magis istam vim, quam terror animi declarabit: & fauciatio quæretur, cum fugam factam esse constabit: tuus enim testis hoc dixit, metu perterritis nostris aduocatis, locum, quæ effugerent, demonstrasse. Qui non modo ut fugerent, sed etiam ipsius fugæ tutam viam quæsierunt, his vis adhibita non videbitur: quid igitur fugiebant? propter metum? quid metuebant? vim videlicet. Potestis igitur principia negare, cum extrema conceditis? fugisse perterritos confitemini: causam fugæ dicitis eandem, quam omnes intelligimus, arma, multitudinem hominum, incurSIONem atque impetum armorum: hæc ubi conceduntur esse facta, ibi vis facta negabitur? At verò hoc quidem iam vetus est, & maiorum exemplo multis in rebus vsitatum: cum ad vim faciendam veniretur, si quos armatos quanuis procul conspexissent, ut statim testificati discederent, optime sponSIONem facere possent, ni aduersus edictum Prætoris vis facta esset. Itane verò? scire esse armatos satis est, ut vim factam probes: in manus eorum incidere non est satis: aspectus armorum ad vim probandam valebit: incurSUS & impetus non valebit: qui abierit, facilius sibi vim factam probabit, quam qui effugerit? At ego dico hoc: si, ut primo in castello Cæcinæ dixit Ebutius, se homines coegisse & armasse, neque illum, si eò accessisset, abiturum, statim Cæcina discessisset: dubitare vos non debuisse, quin Cæcinæ facta vis esset. Si verò, simul ac procul conspexit armatos, recessisset, eo minus dubitaretis. omnis enim vis est, quæ periculo aut decedere nos alicunde cogit, aut prohibet accedere. Quod si aliter statuetis, videte ne hoc vos statuatis, qui viuus discesserit, ei vim non esse factam: ne hoc omnibus in possessionum controuersis præscribatis, ut confligen-

dum sibi, & armis decertandum putent: ne, quemadmodum in bello pœnâ ignavis ab imperatoribus constituitur, sic in iudiciis deterior causa sit eorum, qui fugerint, quam qui ad extremum usque contenderint. Cum de iure & legitimis hominum controuersis loquimur, & in his rebus vim nominamus, pertenuis vis intelligi debet. Vidi armatos, quanuis paucos, magna vis est. Decessi vnus hominis telo perterritus, deiectus detrususque sum. Hoc si ita statuetis, non modo non erit cur depugnare quisquã posthac possessionis causa velit, sed ne illud quidem, cur repugnare. Sin autem vim sine cæde, sine vulneratione, sine sanguine nullâ intelligeris, statuetis homines possessionis cupidiores, quam vitæ esse oportere. Age verò, de vi te ipsum habebis iudicem Ebuti: responde, si tibi videtur: in fundum Cæcina utrum noluit tandem, an non potuit accedere? cum te obstitisse & repudiasse dicis, certe hunc voluisse concedis. Potes igitur dicere non ei vim fuisse impedimento, cui, cum cuperet, eoque consilio venisset, per homines coactos non sit licitum accedere? si enim id quod maxime voluit, nullo modo potuit, vis profecto quædam obstiterit necesse est: aut tu dic quamobrem, cum vellet accedere, non accesserit. iam vim factam negare non potes. Deiectus quemadmodum sit qui non accesserit, id quaeritur: dimoueri enim & depelli de loco necesse est eum, qui deiiciatur. Id autem accidere ei qui potest, qui omnino in eo loco, unde se deiectum esse dicit, nunquam fuit? quod si fuisset, & ex eo loco metu permotus fugisset, cum armatos vidisset, diceretne esse se deiectum? opinor. an tu, qui tam diligenter & tam callidè verbis controuersias, non æquitate diiudicas, & iura non vtilitate communi, sed literis exprimis, poterisne dicere deiectum esse eum, qui tactus non erit? quid, detrusum dices? nam eo verbo antea Prætores hoc interdicto uti solebant. Quid ais? potestne detrudi quisquam, qui non attingitur? nonne, si verbum sequi volumus, hoc intelligamus necesse est, eum detrudi, cui manus afferantur? necesse est inquam, si ad verbum rem volumus attingere, neminem statu detrusum, qui non adhibita vi, manu demotus & actus præceptis intelligatur. Deiectus verò qui potest esse quisquã, nisi in inferiorem locum de superiore motus? potest pulsus, fugatus, eiectus denique: illud verò nullo modo potest, deiectus esse quisquam, non modo qui tactus non sit, sed ne æquo quidem & plano loco. Quid ergo? hoc interdictum putamus eorum esse causa compositum, qui se præcipitados ex locis superioribus dicerent: eos enim verè possumus dicere esse deiectos. An non, cum voluntas & consilium & sententia interdicti intelligatur, impudentiam summam aut stultitiam singularem putabimus, in verborum errore versari, rem & causam & vtilitatem communem non relinquere solum, sed etiam prodere? an hoc dubium est, quin neque verborum tanta copia sit, non modo in nostra lingua, quæ dicitur esse inops, sed ne in alia quidem vlla, res ut omnes suis certis ac propriis vocabulis nominentur: neque verò quicquã opus sit verbis, cum ea res, cuius causa verba quaesita sint, intelligatur: quæ lex, quod senatusconsultum, quod magistratus edictum, quod foedus aut pactio, quod (ut ad priuatas res redeam) testamentum, quæ iudicia aut stipulationes, aut pacti & conuenti formula non infirmari aut conuelli potest, si ad verba rem deflectere velimus, consilium autem eorum qui scripserunt, & rationem & auctoritatem relinquamus? Sermo hercule & familiaris & quotidianus non cohærebit, si verba inter nos aucupabimur. Denique imperium domesticum nullum erit, si seruulis hoc nostris concesserimus, ut ad verba nobis obediunt, non ad id quod ex verbis intelligi possit, obtemperent. Exemplis nunc uti videlicet mihi necesse est harum rerum omnium. Non occurrit vnique vestrum aliud alii in omni genere exemplum, quod testimonio sit, non ex verbis totum pendere ius, sed verba seruire hominum consiliis & auctoritatibus: Ornatè & copiosè L. Crassus homo longè eloquentissimus, paulò antè quam nos in forum venimus, iudicio ceterum iuriali hanc sententiam defendit, & faciliè cum contra eum prudentissimus homo Q. Mutius diceret, probauit omnibus, M. Curiū, qui hæres institutus esset ita, mortuo Posthumo filio, cum filius non modo non mortuus, sed ne natus quidem esset, hæredem esse



oportere. Quid verbis satis hoc cautum erat: minimè. Quæ res igitur valuit: voluntas. Quæ si tacitis nobis intelligi posset, verbis omnino non vteremur. quia nõ potest, verba reperta sunt, non quæ impedirent, sed quæ indicarent voluntatem. Lex vsum & auctoritatem fundi iubet esse bienniũ. At vtimur eodem iure in ædibus, quæ in lege non appellantur. Si via sit immunita, iubet, quæ velit, agere iumentum. Potest hoc ex verbis intelligi, licere, si via sit in Brutiis immunita, agere, si velit, iumentum per M. Scauri Tusculanum. Actio est in actorem præsentem his verbis, Quandoquidem te in iure cõ-  
 spicio. Hac actione Appius ille Cæcus vti non posset, si tam verè homines verba conse-  
 ctarentur, quàm rem, cuius causa verba sunt, non considerarent. Testamèto si recitatus hæres esset pupillus Cornelius, isque iam annos xx haberet, vobis interpretibus amitte-  
 re hæreditatem: veniunt in mentem mihi permulta, vobis plura certò scio. Verùm ne-  
 nimium multa complectamur, atque ab eo, quod propositum est, longius aberrat ora-  
 tio: hoc ipsum interdictum, de quo agitur, consideremus. Intelligitis enim in eo ipso, si  
 in verbis ius constituamus, omnem vtilitatem nos huius interdicti, dum versuti & cal-  
 lidi volumus esse, amissuros. VNDE TV, AVT FAMILIA, AVT PROCVRATOR  
 TVVS. Si me villicus tuus solus deiecisset, non familia deiecisset, vt opinor, sed aliquis  
 de familia. Rectè igitur diceres te restituisse: quippe. quid enim facilius est, quàm pro-  
 bari iis qui Latine sciant, in vno seruulo familiæ nomen non valere? si verò ne habeas  
 quidem seruum præter eum qui me deiecerit, clames videlicet, si habeo familiam, à fa-  
 milia mea fateor te esse deiectum. Neque dubium est, quin, si ad rem iudicandam verbo  
 ducimur, non re, familiam intelligamus, quæ constet ex seruis pluribus: quin vnus ho-  
 mo familia non sit. Verbum certè hoc non modò postulat, sed etiam cogit. At verò ra-  
 tio iuris, interdictique vis, & Prætorũ voluntas, & hominum prudentium consilium &  
 auctoritas respuat hanc defensionem, & pro nihilo putet. Quid ergo: isti homines Latine  
 non loquuntur: immò verò tantum loquuntur, quantum est satis ad intelligendam  
 voluntatem: cum sibi hoc proposuerint, vt siue me tu deieceris, siue tuorum quispiam,  
 siue seruorum, siue amicorum, vt seruos non numero distinguant, sed appellent vno fa-  
 milia nomine. De liberis autem, quisquis est, procuratoris nomine appelletur: nõ quò  
 omnes sint, aut appellentur procuratores, qui negotii nostri aliquid gerant: sed in hac  
 re, cognita sententia interdicti, verba exquiri omnia noluerunt. non enim alia causa est  
 æquitatis in vno seruo & in pluribus: nõ alia ratio iuris in hoc genere duntaxat, vtrum  
 me tuus procurator deiecerit is, qui legitime procurator dicitur omnium rerũ eius, qui  
 in Italia nõ sit, absitue Reip. causa, quasi quidam penè dominus, hoc est, alieni iuris vi-  
 carius: aut tuus colonus, aut vicinus, aut cliens, aut libertus, aut quiuis, qui illam vim,  
 deiectionemque tuo rogatu, aut tuo nomine fecerit. Quare si ad eum restituendum, qui  
 vi deiectus est, eandem vim habet æquitatis ratio: ea intellecta certè nihil ad rem perti-  
 net, quæ verborum vis sit, ac nominũ. Tam restitues, si tuus me libertus deiecerit, nulli  
 tuo præpositus negotio, quàm si procurator deiecerit: non quò omnes sint procurato-  
 res, qui aliquid nostri negotii gerunt, sed quò in hac re quæri nihil attinet. Tam resti-  
 tues, si vnus seruulus, quàm si familia deiecerit vniuersa: nõ quò idem sit seruulus, quod  
 familia. verùm quia, non quibus verbis quidque dicatur, quæritur, sed quæ res agatur.  
 Etiam vt iam longius à verbo recedamus, ab æquitate ne tantulum quidem: si tuus ser-  
 uus nullus fuerit, & omnes alieni ac mercenarii, tamen & ipsi tuæ familiæ & genere &  
 nomine continebuntur. Perge porro hoc idem interdictũ sequi. HOMINIBVS CO-  
 ACTIS. Neminem coegeris, ipsi conuenerint sua sponte: certè cogit is qui congregat  
 homines & conuocat. Coacti sunt ii qui ab aliquo sunt vnum in locum congregati. si  
 non modò conuocati non sunt, sed ne conuenerunt quidem, sed ii modò fuerunt, qui  
 etiam antea, non vis vt fieret: verùm colendi, aut pascendi causa esse in agro consueue-  
 rant: defendes homines coactos non fuisse, & verbo quidem superabis, me ipso iudice:  
 re autem ne consistes quidem villo iudice: vim enim multitudinis restitui voluerunt,

non solum conuocata multitudinis, sed quia plerunque vbi multitudine opus est, ho-  
 mines cogi solent, ideo de coactis compositum interdictũ est: quod etiam si verbo dif-  
 ferre videbitur, re tamẽ erit vnum, & omnibus in causis idem valebit, in quibus perspi-  
 citur vna atque eadem causa æquitatis. ARMATIS VE. Quid dicemus: armatos, si La-  
 tine loqui volumus, quos appellare verè possumus? opinor eos, qui scutis, telisq; parati  
 ornatique sunt. Quid igitur? si glebis, aut saxis, aut fustibus aliquem de fundo præcipi-  
 tem egeris, iussusque sis, quem hominibus armatis deiecerit, restituere: restituisse te di-  
 ces? verba si valent, si causæ non ratione, sed vocibus ponderantur: me authore dicitò.  
 45 Vinctes profectò non fuisse armatos eos, qui saxa iacerent, quæ de terra ipsi tollerent: non  
 esse arma cespites, neque glebas: nõ fuisse armatos eos, qui prætereuntes ramum defrin-  
 gerent arboris: arma esse suis nominibus, alia ad regendum, alia ad nocendum: quæ qui  
 non habuerint, eos inermes fuisse vinctes. Verùm si quidem erit armorũ iudicium, tum  
 ista dicitò. iuris iudicium cum erit & æquitatis, caue in ista tam frigida, tam ieiuna ca-  
 lumnia delitescas. nõ enim reperies quenquam iudicem aut Recuperatorem, qui, tan-  
 quam si arma militis inspicienda sint, ita probet armatũ: sed perinde valebit, quasi ar-  
 matissimi fuerint, si reperientur ita parati fuisse, vt vim vitæ aut corpori potuerint af-  
 ferre. Atque vt magis intelligas quàm verba nihil valeant: Si tu solus, aut quiuis vnus  
 cum scuto, cum gladio impetum in me fecisset, atque ego ita deiectus essem, auderẽne  
 46 dicere interdictum esse de armatis hominibus, hinc autem hominem armatũ vnum fuisse:  
 non opinor tam impudens esses. Atqui vide ne multò nunc sis impudentior: nam  
 tum quidem omnes mortales implorare posses, quòd homines in tuo negotio Latine  
 loqui obliuiscerentur: quòd inermes armati iudicarentur: quòd cum interdictum esset  
 de pluribus, cõmissa res esset ab vno, vnus homo plures esse homines iudicarentur. Ve-  
 rùm in his causis non verba veniunt in iudicium, sed ea res, cuius causa verba hæc in in-  
 terdictum coniecta sunt. vim, quæ ad caput & ad vitam pertinet, restitui sine vlla exce-  
 ptione voluerunt: ea fit plerunque per homines coactos armatosque. quæ si alio consi-  
 lio, eodem periculo facta sit, eodem iure esse voluerunt: non enim maior est iniuria, si  
 tua familia, quàm si tuus villicus: nõ si tui serui, quàm si alieni ac mercenarii: nõ si tuus  
 47 procurator, quàm si vicinus aut libertus tuus: non si coactis hominibus, quàm si volun-  
 tariis, aut etiam assiduis ac domesticis: nõ si armatis, quàm si inermibus, qui vim habe-  
 rent armatorum ad nocendum: non si pluribus, quàm si vno armato. quibus enim re-  
 bus plerunque vis fit, eiusmodi hæc res appellantur interdictò. si per alias res eadem facta  
 vis est: ea, tametsi verbis interdicti non concluditur, tamen sententia iuris atque autho-  
 ritate retinetur. Venio nunc ad illud tuum: Non deieci, si non siui accedere. puto te  
 ipsum Piso perspicere, quãto ista sit angustior iniquiorque defensio, quàm si illa vtere-  
 re: Non fuerunt armati, cum fustibus & saxis fuerunt. Si mehercule mihi non copioso  
 homini ad dicendum optio detur, vtrum malim defendere, nõ esse deiectum eum, cui  
 vi & armis ingredienti sit occursum: an armatos non fuisse eos, qui sine scutis ac sine  
 ferro fuerint: omnino ad probandum vtranque rem videam infirmam nugatoriãque  
 esse: ad dicendum autem, in altera videar mihi aliquid reperire posse, non fuisse armatos  
 48 eos, qui neque ferri quicquam, neque scutum vllum habuerint: hinc verò hæream, si mi-  
 hi defendendum sit, eum, qui pulsus fugatusque sit, non esse deiectum. Atque illud in  
 tota defensione tua mihi maximè mirum videbatur, te dicere, iuriscõsultorum autho-  
 ritati obtemperari non oportere. Quod ego, tametsi non nunc primùm, neque in hac  
 causa solum audio, tamen admodum mirabar, abs te quamobrem diceretur: nam cæte-  
 ri tum ad istam hortationem decurrunt, cum se in causa putat habere æquum & bonũ,  
 quod defendant. si contra verbis & literis, & (vt dici solet) summo iure contenditur, so-  
 lent eiusmodi iniquitati & boni & æqui nomen dignitatẽque opponere. tum illud,  
 quod dicitur, \* irridet: tum aucupia verborum, & literarum tediculas in inuidiam  
 vocant: tum vociferatur ex æquo & bono, non ex callidoverfutoque iure rem iudicari:

oportere: scriptum sequi, calumniatoris esse: bonique iudicis voluntatem scriptoris, authoritatemque defendere. In ista vero causa, cum tu sis is, qui te verbo literaque defendas, cum tua sint ex partes, unde deiectus es: an inde quod prohibitus es accedere: deiectus es, non deiectus: cum tua sit hæc oratio, Fateor me homines coëgisse, fateor armasse, fateor tibi mortem esse minitatum, fateor hoc interdicto Prætoris vindicari, si voluntas & æquitas valeat. Sed ego inuenio in interdicto verbum vnum, vbi delitescam, Non deieci te ex eo loco, quem in locum prohibui ne venires. In ista defensione accusas eos, qui consuluntur, quod æquitas censeant rationem, non verbi haberi oportere. & hoc loco Scæuolam dixisti causam apud centumuiros non tenuisse: quem ego antea commemoravi, quod idem faceret, quod tu nunc: tametsi ille in aliqua causa faciebat, tu in nulla facis: tamē probasse nemini quod defendit, quia verbis oppugnare æquitatem videbatur. Cum id miror, te hoc in hac re alieno tempore, & contra quam ista causa postulasset, defendisse: tum illud vulgo in iudiciis, & nonnunquam ab ingeniosis hominibus defendi mihi mirum videri solet, nec iurisconsultis concedi, nec ius civile in causis semper valere oportere. nam qui hoc disputant, si id dicunt, non recte aliquid statuere eos, qui consulantur, non hoc debent dicere, iuri civili, sed hominibus stultis obtemperari non oportere: sin illos recte respondere concedunt, & aliter iudicari dicunt oportere, male iudicari oportere dicunt. Neque enim fieri potest, vt aliud iudicari de iure, aliud responderi oporteat: nec vt quisquam iuris numeretur peritus, qui id statuat esse ius, quod non oporteat iudicari. At est aliquando contra iudicatum. primum vtrum recte, an perperam: si recte, id fuit ius, quod iudicatum est: sin aliter, non dubium est, vtrum iudices, an iurisconsulti vituperandi sint: deinde si de iure vario quippiam iudicatum est, non potius contra iurisconsultos statuunt, si aliter pronuntiatum est ac Mutio placuit, quam ex eorum autoritate, si vt Manilius statuebat, sic est iudicatum. Etenim ipse Crassus non ita causam apud centumuiros egit, vt contra iurisconsultos diceret: sed vt hoc doceret, illud, quod Scæuola defendebat, non esse iuris: & in eam rem non solum rationes afferret, sed etiam Q. Mutio socero suo, multisque peritissimis hominibus authoribus vteretur: nam qui ius civile cōtemnendum putat, is vincula reuellit non modo iudiciorum, sed etiam vtilitatis, vitæque communis. qui autem interpretes iuris vituperat, si imperitos iuris esse dicit, de hominibus, non de iure civili detrahit: sin peritis non putat esse obtemperandum, non homines lædit, sed leges ac iura labefactat. Quod vobis venire in mentem profecto necesse est: nihil enim in ciuitate tam diligenter, quam ius civile retinendum. Etenim hoc sublato, nihil est quare exploratum cuiquam possit esse quid suum, aut quid alienum sit: nihil est, quod æquabile inter omnes, atque vnum omnibus esse possit. Itaque in cæteris controuersis atque iudiciis, cum quaritur, aliquid factum, necne sit, verum an falsum proferatur, & fictus testis subornari solet, & imponi falsæ tabulæ, nonnunquam honesto ac probabili nomine bono viro iudici error obiici, improbo facultas dari, vt, cum sciens perperam iudicarit, testamētum aut tabulas secutus esse videatur. In iure nihil est eiusmodi Recuperatores, non tabulæ falsæ, non testis improbus, denique nimia ista, quæ dominatur in ciuitate, potentia in hoc solo genere quiescit: quid agat, quomodo aggrediatur iudicem, quædenique digitum proferat, non habet. illud enim potest dici iudici ab aliquo non tam verecundo homine, quam gratiofo, Iudica hoc factum esse, aut nunquam esse factum vel cogitatum. crede huic testi: has comproba tabulas. hoc non potest. cui filius agnatus sit, eius testamētum non esse ruptum, iudica: quod mulier sine tutore authore promiserit, deberi: non est aditus ad huiuscemodi res neque potentia cuiusquam, neque gratia. denique quomaius hoc, sanctiusque videatur, ne pretio quidem corrumpi iudex in eiusmodi causa potest. iste vester testis, qui ausus est dicere fecisse videri eum, de quo ne cuius rei argueretur quidem scire potuisset, ipse nunquam auderet iudicare, deberi viro dotem, quam mulier nullo authore dixisset. O rem præclaram, vobisque ob hoc retinendam Recupe-

ratores: quod enim est ius civile, quod neque inflecti gratia, neque perfringi potentia, neque adulterari pecunia possit: quod si non modo oppressum, sed etiam desertum, aut negligentius adseruatum erit: nihil est quod quisquam sese habere certum, aut à patre accepturum, aut relicturum liberis arbitretur. Quid enim refert, ædes aut fundum relictum à patre, aut aliqua ratione habere bene partum: si incertum sit, quæ, cum omnia tua iure mancipii sint, ea possisne retinere: si parum sit communitum ius: si civili ac publica lege contra alicuius gratiam teneri non potest: quid inquam prodest fundum habere, si, quæ decetissime descripta à maioribus iura finium, possessionum, aquarum, itinerumque sunt, hæc perturbari aliqua ratione, commutarique possunt: Mihi credere, maior hæreditas venit vnicuique vestrum in iisdem bonis à iure & à legibus, quam ab iis, à quibus illa ipsa bona relicta sunt. nam vt perueniat ad me fundus, testamento alicuius fieri potest: vt retineam quod meum factum sit, sine iure civili non potest. fundus à patre relinqui potest: at vsucapio fundi, hoc est finis sollicitudinis ac periculi litium, non à patre relinquitur, sed à legibus. aquæductus, hauustus, iter, actus, à patre, sed rata auctoritas harum rerum omnium à iure civili sumitur. Quapropter non minus diligenter ea, quæ à maioribus accepistis, publica patrimonialia iuris, quam priuata rei vestræ retinere debetis: non solum quod hæc iure civili septa sunt, sed etiam quod patrimonium vnus incommodo dimittitur, ius amitti non potest sine magno incommodo ciuitatis. In hac ipsa causa Recuperatores, si hoc nos non obtinebimus, vi armatis hominibus deiectum esse eum, quem vi armatis hominibus pulsum, fugatumque esse constet, Cæcina re non amittet, quam ipsam animo forti, si tempus ita ferret, amitteret: in possessione in præsentia non restituetur, nihil amplius: populi R. causa, ciuitatis ius, bona, fortuna, possessionesque in dubium, incertumque reuocabuntur: vestra auctoritate hoc constituetur, hoc præscribetur: quicum tu posthac de possessione contedes, eum si ingressum modo deieceris, in prædium restituas oportebit: sin autem ingredienti, cum armata multitudine obuius fueris, & ita venientem repuleris, fugaris, auerteris, non restitues. tū statueritis vim in cæde solum, non in animo libidinis: nisi cruor appareat, vim non esse factam, iniuriarum delictum esse, qui prohibitus sit, nisi ex eo loco, vbi vestigium impresserit, deici neminem posse: iuris retinere sententiam & æquitatem plurimum valere oportere, an verbo ac litera ius omne torqueri, vos statuite Recuperatores, vtrum vtilius esse videatur. Hoc loco percommode accidit, quod non adest is, qui paulo ante affuit, & adesse nobis frequenter in hac causa solet, vir ornatissimus C. Aquilius. Nam ipso præsentem, de virtute eius & prudentia timidius dicerem, quod & ipse pudore quodam afficeretur ex sua laude, & me similis ratio pudoris à præsentis laude tardaret. cuius auctoritati dictum est ab illa causa concedi nimium non oportere. Vereor de tali viro ne plus dicam, quam vos aut sentiatis, aut apud vos commemorari velitis: quapropter hoc dicam, nunquam eius auctoritatem nimium valere, cuius prudentiam populus R. in cauendo, non in decipiendo perspexerit: qui iuris civilis rationem nunquam ab æquitate seiunxerit: qui tot annos ingenium, laborem, fidem suam populo R. promptam, expositamque præbuerit: qui ita iustus & bonus vir est, vt natura, non disciplina consultus esse videatur: ita peritus ac prudens, vt ex iure civili, non scientia solum quædam, verum etiam bonitas nata videatur: cuius tantum est ingenium, ita prompta fides, vt, quicquid inde haurias, purum, liquidumque te haurire sentias. Quare permagnam initis à nobis gratiam, cum eum authorem vestræ defensionis esse dicitis. Illud autem miror, cur vos aliquid contra me sentire dicatis, cum eum authorem vos pro me appelletis, vestrum nominetis. Veruntamen quid ait iste vester author: omnibus, quicquid verbis actum pronuntiatumque sit, conuenit. ego ex isto genere consultorum non nominem, vt opinor, istum ipsum, quo vos authorem rem istam agere & defensionem causæ constituere dicitis. qui cum istam disputationem mecum ingressus esset, non posse probari quenquam esse deiectum, nisi ex eo loco, in quo fuisset: re & sententiam interdicti mecum facere fatebatur,

\* verbo me excludi dicebat, à verbo autem posse recedi non arbitratur. Cum exemplis vterer multis, etiam illa materia æquitatis, ab verbo & ab scripto plurimis sæpe in rebus ius æqui bonique rationem esse seiunctã, semperque id valuisse plurimum, quod in se authoritatis habuisset æquitatisque plurimum: consolatus est me, & ostendit in hac ipsa causa nihil esse quod laborarem: nam verba ipsa sponsonis facere mecum, si vellem diligenter attendere. Quonam inquã modo? Quia certè, inquit, deiectus est Cæcina vi hominibus armatis aliquo ex loco: si non ex eo loco, què in locum venire voluit, at ex eo certè, vnde fugit. Quid tũ? Prætor, inquit, interdixit, vt, vnde deiectus esset, eò restitueretur, hoc est, quicumque is locus esset, vnde deiectus esset. Ebutius autè qui fatetur aliquo ex loco deiectum esse Cæcinã, is, quo modo se restituisse dixit, necesse est malè fecerit sponsonè. Quid est Piso? placet tibi pugnare verbis? placet causam iuris & æquitatis, & non nostræ possessionis, sed omnino possessionum omnium constituere in verbo? ego, quod mihi videretur, quod à maioribus factitatũ, quod horum autoritate, quibus iudicandum est, dignũ esset: ostèdi, id verum, id æquum, id vtile omnibus esse, spectari, quo consilio & qua sentètia, non quibus quidque verbis esset actũ. Tu me ad verbum vocas? nõ antè venio, quàm recusaro. nego oportere, nego obtineri posse, nego vllam rē esse, quæ aut cõprehendi satis, aut caueri, aut excipi possit, si aut præterito aliquo verbo, aut ambiguo posito, sentètia & re cognita nõ id quod intelligitur, sed id quod dicitur, valebit. Quoniam satis recusaui, venio iam quò vocas. Quæro abs te, sime deiectus, non de Fulciniano fundo: neque enim Prætor, si ex eo fundo essem deiectus, ita me restitui iussisset: sed eò, vnde deiectus essem. sum ex proximi vicini fundo deiectus, quã adibam ad istũ fundum: sum de via, sum certè alicunde, siue de priuato, siue de publico: eò restitui sum iussus. Restituisse te dixisti: nego me ex edicto Prætoris restitutũ esse. Quid ad hæc dicimus? aut tuo, quemadmodũ dicitur, gladio, aut nostro defensio tua conficiatur necesse est. Si ad interdicti sententiam confugis, & de quo fundo actum sit tum, cum Ebutius restituere iubebatur, id quærèdum dicis, neque æquitatem rei verbi laqueo capi putas oportere: in meis castris, præsidis que verfaris: mea, mea est ista defensio, ego hoc vociferor, ego omnes homines deosque testor: cum maiores vim armatam nulla iuris defensione texerint, non vestigium eius, qui deiectus sit, sed factum illius, qui deiecerit, in iudicium venire: deiectum esse qui fugatus sit: vim esse factam, cui periculum mortis sit iniectum. Istum locum fugis & reformidas: & me ex hoc, vt ita dicam, campo æquitatis ad istas verborum angustias, & ad omnes literarum angulos reuocas, in iis ipsis intercludere insidiis, quas mihi conaris opponere. Non deieci, sed eieci, peracutum hoc tibi videtur: hic est mucro defensionis tuæ: in eum ipsum causa tua incurrat, necesse est: ego enim tibi refero: si non sum ex eo loco deiectus, quò prohibitus sum accedere: at ex eo sum deiectus, quò accessi, vnde fugi: si Prætor non distinxit locum, quò me restitui iuberet, & restitui iussit, non sum ex edicto restitutus. Velim Recuperatores, hoc totum si vobis versutius, quàm mea cõsuetudo defendèdi fert, videbitur, sic existimetis: primum alium, non me excogitasse: deinde huius rationis non modò non inuentorem, sed ne probatorem quidem esse me: idque me nõ ad meam defensionem attulisse, sed illorum defensionem retulisse. me pro meo posse iure dicere: neque in hac re, quam ego protuli, quæri oportere, quibus verbis Prætor interdixit, sed de quo loco sit actum, cum interdixit: neque in vi armatorum spectari oportere, in quo loco sit facta vis, verum sitne facta. te verò nullo modo posse defendere: in qua re tu velis, verba spectari oportere: in qua re nolis, nõ oportere. Veruntamè ecquid mihi respõdetur ad illud quod antea dixi, non solum re & sententia, sed verbis quoque hoc interdictũ ita esse compositũ, vt nihil commutandum videretur? Attendite diligenter quæso Recuperatores: est enim vestri ingenii, non meam, sed maiorum prudètiã cognoscere: non enim sum id dicturus, quod ego inuenerim, sed quod illos nõ fugerit. Cum de vi interdicitur, duo genera causarum esse intelligebãt, ad quæ interdictũ pertineret: vnũ, siqui ex eo loco, in quo esset: alterũ,

si ab eo loco quo veniret, vi deiectus esset. & horum vtrunque, neque præterea quicquam potest accidere Recuperatores. id adeò, si placet, considerate. Siqui meam familiam de meo fundo deiecerit, ex eo me loco deiecerit. siqui mihi præsto fuerit cum armatis hominibus extra meum fundum, & me introire prohibuerit, non ex eo, sed ab eo loco me deiecerit. Ad hæc duo genera rerum, vnum verbum, quod satis declararet vtrasque res, inuenerunt: vt siue ex fundo, siue à fundo deiectus essem, vno atque eodem interdicto restituerer, vnde t v. hoc verbum vnde, vtrunque declarat, & eo quo loco, & à quo loco. vnde deiectus est Cæcina: ex vrbe. vnde deieci: ab vrbe. vnde deieci Galli: à Capitolio. vnde qui cũ Graccho fuerunt: ex Capitolio. Videtis igitur hoc vno verbo significari res duas, & ex quo, & à quo loco. cum autem eo restitui iubet, ita iubet: vt si Galli à maioribus nostris postularent, vt eò restituerentur, vnde deieci essent, & aliqua vi hoc assequi possent: non opinor eos in cuniculum, quã aggressi erãt, sed in Capitolium restitui oportere. hoc enim intelligitur, vnde deieci, siue ex quo loco, siue à quo loco, eò restituas. hoc iam simplex est, in eũ locũ restituas: siue ex hoc loco deieci, restitue in hunc locũ: siue ab hoc loco, restitue in eum locum, non ex quo, sed à quo deiectus. vt siqui ex alto, cum ad patriam accessisset, tēpestare subito reiectus optaret, vt cum esset à patria deiectus, eò restitueretur: hoc opinor optaret, vt à quo loco depulsus esset, in eũ se fortuna restitueret, non in salum, sed in ipsam urbem, quàm petebar: sic (quoniã vim verborum necessariò similitudine rerũ aucupamur) qui postulat, vt à quo loco deiectus est, hoc est vnde deiectus est, restitatur. cum verba nos eò ducunt, tum res ipsa eo hoc sentire atque intelligere cogit. Etenim Piso (redeo nũc ad illa principia defensionis meæ) siquis te ex ædibus tuis vi hominibus armatis deiecerit, quid ageres? opinor, hoc interdicto, quo nos vsi sumus, persequerere. Quid, siqui iam de foro redeuntem armatis hominibus domum tuã te introire prohibuerit, quid ages? vt eò eodem interdicto. Cum igitur Prætor interdixerit, vnde deiectus es, vt eò restituaris, tu hoc idè, quod ego dico, & quod perspicuum est, interpretabere, cum illud verbum vnde, in vtranque rem valeat, eoque tu restitui sis iussus, tam te in ædes tuas restitui oportere, si è vestibulo, quàm si ex interiore ædium parte deiectus sis. Vt verò iam Recuperatores nulla dubitatio sit, siue rem, siue verba spectare vultis, quin secundum nos iudicetis, exoritur hinc iam obrutis rebus omnibus & perditis illa defensio, eum deiici posse, qui tum possideat: qui nõ possideat, nullo modo posse: itaque, si ego sim à tuis ædibus deiectus, restitui nõ oportere: si ipse sis, oportere. Numera quàm multa in ista defensione falsa sint Piso. ac primum illud attende, te iam ex illa ratione esse depulsus, quò negabas quenquam deiici posse, nisi qui in eo loco esset: nunc iam posse concedis: eũ qui non possideat, negas deiici posse. Cur ergo aut in illud quotidianum interdictũ, vnde ille me vi deiecit, additur, cum ego possiderem, si deiici nemo potest, qui non possidet: aut in hoc interdictum, De hominibus armatis, non additur, si oportet quæri, possederit, necne? Negas deiici nisi qui possideat. ostendo, si sine armatis coactisue hominibus deiectus quisquam sit, eum qui fateatur se deieci, vincere sponsonem, si ostendat eum non possedisse. Negas deiici, nisi qui possideat. Ostèdo ex hoc interdicto De armatis hominibus, qui possit ostendere non possedisse eũ qui deiectus sit, condemnari tamen sponsonis necesse esse, si fateatur esse deiectum. Dupliciter homines deiiciuntur, aut sine coactis armatisue hominibus, aut per eiusmodi rationè aut vim. Ad duas dissimiles res duo deuincta interdicta sunt. in illa vi quotidiana non satis est posse docere se deiectũ, nisi ostendere possit, cum possideret, tum deiectũ. ne id quidem satis est, nisi docet ita se possedisse, vt nec vi, nec clã, nec precario possederit. Itaque is, qui se restituisse dixit, magna voce sæpe cõfiteri solet, se vi deieci: verum illud addit, Non possidebat: vel etiam, cum hoc ipsum concessit, vincit tamen sponsonem, si planum facit, ab se illum aut vi, aut clãm, aut precario possedisse. Videtisne quot defensionibus eum, qui sine armis ac multitudine vim fecerit, vti posse maiores voluerunt: huc verò, qui ab iure, officio, bonis moribus ad ferrũ, ad arma, ad

eadem confugerit, nudum in causa destitutumque videtis: ut, qui armatus de possessione contendisset, inermis plane de sponsione certaret. Ecquid igitur interest Piso inter hæc interdicta: ecquid interest, utrum hoc additum, cum A. Cæcina possederit, necne? 68 Ecquid te ratio iuris, ecquid interdictorum dissimilitudo, ecquid authoritas maiorum commouet? si esset additum, de eo quæri oporteret. additum non est, tamen oportebit. Atque ego in hoc Cæcinam non defendo: possedit enim Cæcina Recuperatores: & id tamen extra causam est, percurram tamen breui, ut non minus hominem ipsum, quam ius commune defensum velitis. Cæsenniam possedisse propter usum fructum non negas. qui colonus habuit conductum de Cæsennia fundum, cum idem ex eadem conductio fuerit in fundo, dubium est quin, si Cæsennia tum possidebat, cum erat colonus in fundo, post eius mortem hæres eodem iure possederit: deinde ipse Cæcina, cum circuiret prædia, venit in istum fundum, rationes à colono accepit. sunt in eam rem testimonia. Postea cur Ebuti de isto potius fundo, quam de alio, siquæ habes, Cæcinæ denunciabas, si Cæcina non possidebat? Ipse porro Cæcina cur se moribus deduci volebat, idque tibi de amicorum, etiam de ipsius C. Aquilii sententia respondet: at enim Sylla legem tulit. Ut nihil de illo tempore, nihil de calamitate Reip. querar, hoc tibi respondeo, ascriptisse eundem Syllam in eandem legem, siquid ius non esset rogari, eius ea lege nihilum rogatum. Quid est quod ius non sit, quod populus iubere aut vetare non possit? ut ne longius abeam, declarat ista ascriptio esse aliquid: nam nisi esset, hoc in omnibus legibus non ascriberetur. Sed quæro abs te, putasne, si populus iusserit me tuum, aut item te meum seruum esse, id iussum ratum atque firmum futurum? Perspicis hoc nihil esse ut in cæteris, quæ rogavi. Primum illud concedis, non, quicquid populus iusserit, ratum esse oportere. deinde nihil rationis affers, quamobrem si libertas adimi nullo modo possit, ciuitas possit: nam & eodem modo de vtraque re traditum nobis est: & si semel ciuitas adimi potest, retineri libertas non potest. qui enim potest iure Quiritum liber esse is, qui in numero Quiritum non est: atque ego hanc adolescentulus causam cum agerem contra hominem disertissimum nostræ ciuitatis Cottam, probavi. Cum Arretinæ mulieris libertatem defenderem, & Cotta Decemuiris religionem iniiecisset, non posse sacramentum nostrum iustum iudicari, quod Arretinis adempta ciuitas esset, & ego vehementius contendissem ciuitatem adimi non potuisse: Decemuiri prima actione non iudicauerunt: postea re quaesita & deliberata, sacramentum nostrum iustum iudicauerunt. atque hoc & contradicente Cotta, & Sylla viuo iudicatum est. Iam vero in cæteris, ut omnes qui in eadem causa sunt, & lege agant, & suum ius persequantur, & omnes iure civili sine cuiusquam aut magistratus, aut iudicis, aut periti hominis, aut imperiti dubitatione utantur, quid ego commemorem? dubium nemini vestrum est. Certè quæri hoc solere me non præterit, ut ex me ea, quæ tibi in mentem non veniunt, audias: quemadmodum, si ciuitas adimi non possit, in colonias Latinas sæpe nostri ciues profecti sint, aut sua voluntate, aut legis multa profecti sunt: quam multam si sufferre voluissent, tamè manere in ciuitate potuissent. Quid? quem paterpatratus dedit, aut suus pater populusue vendidit, quo is iure amittit ciuitatem? ut religione ciuitas soluat, cuius R. traditur: qui cum est acceptus, est eorum, quibus est deditus. si non accipiunt, ut Mancinum Numantini, retinet integræ causam & ius ciuitatis. Si pater vendidit, eum, quem in suam potestatem susceperat, ex potestate dimittit. iam populus cum eum vendidit, qui miles factus non est, non adimit ei libertatem, sed iudicat non esse eum liberum, qui, ut liber sit, adire periculum noluit. Cum autem incensum vendidit, hoc iudicat: cum ii qui in seruitute iusta fuerunt, censu liberentur, eum, qui, cum liber esset, censerit noluerit, ipsum sibi libertatem abiudicasse. Quod si maxime iis rebus adimi libertas aut ciuitas potest, non intelligunt, qui hæc commemorant, si per has rationes adimi maiores posse voluerunt, alio modo noluisse: nam ut hæc ex iure civili protulerunt, sic afferat velim, quibus lege aut Romana ciuitas, aut libertas crepta sit. nam quod ad exilium attinet, perspicue intelligi potest quale sit. exiliū enim,

non supplicium est, sed profugium portusque supplicii. nam qui volunt poenam aliquam subterfugere, aut calamitatem, eò solum vertunt, hoc est sedem ac locum mutant. Itaque nulla in lege nostra reperietur, ut apud cæteras ciuitates, maleficio vllum exilio esse multatum. sed cum homines, vincula, neces, ignominiasque vitant, quæ sunt legibus constitutæ, cõfugiunt quasi ad aram in exilium: qui si in ciuitate legis vim subire vellent, non prius ciuitatem, quam vitam amitterent: quia nolunt, non adimitur his ciuitas, sed ab his relinquitur atque deponitur. nam cum ex nostro iure duarum ciuitatum nemo esse possit, tum amittitur hæc ciuitas denique, cum is qui profugit, receptus est in exilium, hoc est in aliam ciuitatem. Non me præterit Recuperatores, tamen de hoc iure multa prætereo, tamen me longius prolapsus esse, quam ratio vestri iudicii postularit. verum id feci, non quod vos in hac causa hanc defensionem desiderare arbitraret, sed ut omnes intelligerent, nec ademptam cuiquam ciuitatem esse, nec adimi posse. Hoc cum eos scire volui, quibus Sylla voluit iniuriam facere, tum omnes cæteros novos, veteresque ciues: neque enim ratio afferri potest, cur si cuiquam nouo ciui potuerit adimi ciuitas, non omnibus patriciis, omnibus antiquissimis ciuibus possit. nam ad hanc quidem causam nihil hoc pertinuisse, primum ex eo intelligi potest, quod vos ea de re iudicare non debetis: deinde quod Sylla ipse ita tulit de ciuitate, ut non sustulerit eorum nexa atque hæreditates. iubet enim eodem iure esse, quo fuerint Arminenses: quos quis ignorat duodecim coloniarum fuisse, & à populo R. hæreditates capere potuisse: Quod si adimi ciuitas A. Cæcinæ lege potuisset, magis illam rationem tamen omnes boni quæreremus, quemadmodum spectatissimum, prudentissimumque hominem, summo consilio, summa virtute, summa authoritate domestica præditum, leuatim iniuria ciuem retinere possemus, quam uti nunc, cum de iure ciuitatis nihil potuerit deperdere, quisquam existat, nisi tui Sexte similis & stultitia & impudentia, qui huic ciuitatem ademptam esse dicat. Qui quoniam Recuperatores suum ius non deseruit, neque quicquam illius audaciæ, petulantiaque concessit, derelinquo iam communem causam, populique R. ius in vestra fide ac religione depono. is homo ita se probatum vobis vestrique similibus semper voluit, ut id non minus in hac causa laborarit: nec contenderit aliud, quam ne ius suum dissolutè relinquere videretur: nec minus vereretur, ne contemnere Ebutium, quam de eo contemptus esse existimaretur. Quapropter siquid extra iudicium est, quod homini tribuendum sit, habetis hominem singulari pudore, virtute cognita, & spectata fide amplissimum, Etruriæ nomine totius in vtraque fortuna cognitum multis signis & virtutis & humanitaris. Siquid in contraria parte in homine offendendum sit, habetis eum, ut nihil dicam amplius, qui se homines coegisse fateatur. sin hominibus remotis de causa quaeritis: cum iudicium de vi sit, is qui arguitur, vim se hominibus armatis fecisse fateatur: verbo se, non æquitate defendere conatur: id quoque ei verbum ipsum ereptum esse videatis: authoritatem sapientissimorum hominum facere nobiscum: in iudicium non venire, utrum Cæcina possederit, necne: tamen doceri possedisse: multo etiam minus quæri A. Cæcinæ fundus sit necne: me tamen id ipsum docuisse, fundum esse Cæcinæ: cum hæc ita sint, statuite quid vos tempora Reip. de armatis hominibus, quid illius confessio de vi, quid nostra decisio de æquitate, quid ratio interdicti de iure admoneant, ut iudicetis.

## Pro L. Manilia ad populum,

ORATIO XIII.



**Q**UANTO VAM mihi semper frequens conspectus vester multo iucundissimus, hic autem locus ad agendum amplissimus, ad dicendum ornatissimus est visus Quirites, tamen hoc aditu laudis, qui semper optimo cuique maxime patuit, non mea me voluntas, sed mea vitæ rationes ab ineunte ætate susceptæ prohibuerunt. nam cum antea per ætatem nondum huius autoritatem loci contingere auderem: statueremque, nihil huc, nisi perfectum ingenio, elaboratum industria, afferri oportere: omne meum tempus amicorum temporibus transmittendum putavi. ita neque hic locus vacuus vnquam ab iis, qui vestram causam defenderent: & meus labor in priuatorum periculis castè integrèque versatus, ex vestro iudicio fructum est amplissimum consecutus. Nam cum propter dilationem comitiorum ter Prætor primus centuriis cunctis renūtiatus sum, facile intellexi Quirites, & quid de me iudicaretis, & quid aliis præscriberetis. Nunc cum & autoritatis in me tantum sit, quantum vos honoribus mandandum esse voluistis: & ad agendum facultatis tantum, quantum homini vigilantibus forensi vsu propè quotidiana dicendi exercitatio potuit asserere: certè, & siquid etiam dicendo consequi possum, iis ostendam potissimum, qui ei quoque rei fructum suo iudicio tribuendum esse censuerunt. Atque illud in primis mihi lætandum iure esse video, quod in hac insolita mihi ex hoc loco ratione dicendi causa talis oblata est, in qua oratio deesse nemini potest. dicendū est enim de Cn. Pompeii singulari eximiaque virtute: huius autem orationis difficilior est exitus, quam principium inuenire: itaque mihi non tam copia, quam modus in dicendo querendus est. Atque ut inde oratio mea proficiatur, vnde hæc omnis causa ducitur: bellū graue & periculosum vestris vectigalibus atque focis à duobus potētissimis Regibus infertur, Mithridate & Tigraue: quorum alter relictus, alter laceffit, occasionem sibi ad occupandam Asiam oblatam esse arbitratur. Equitibus R. honestissimis viris, afferuntur ex Asia quotidie literæ, quorum magnæ res aguntur in vestris vectigalibus exercendis occupatæ: qui ad me pro necessitudine, quæ mihi est cum illo ordine, causam Reip. periculæque rerum suarū detulerunt: Bithyniæ, quæ nūc vestra prouincia est, vicis exustos esse complures. Regnū Ariobarzani, quod finitimum est vestris vectigalibus, totum esse in hostium potestate: Lucillum magnis rebus gestis ab eo bello discedere: huic qui succurrerit, non satis esse paratum ad rātum bellum administrandum: vnum ab omnibus focis, & ciuibus ad id bellum imperatorem deposci atque expeti: eundem hunc vnum ab hostibus metui, præterea neminem.

Causa quæ sit, videtis: nunc, quid agendum sit, considerate. Primum mihi videtur de genere belli, deinde de magnitudine, tum de imperatore deligendo esse dicendū. Genus est enim eiusmodi, quod maxime vestros animos excitare atque inflāmare debet: in quo agitur populi R. gloria, quæ vobis à maioribus cum magna in rebus omnibus, tum summa in re militari tradita est: agitur salus sociorū atque amicorū, pro qua multa maiores vestri magna & grauius bella gesserunt: aguntur certissima populi R. vectigalia, & maxima, quibus amissis, & pacis ornamenta, & subsidia belli frustra requireris: aguntur bona multorū ciuium, quibus est & à vobis, & ab imperatoribus Reip. cōsulendum. Et quoniam semper appetentes gloriæ præter cæteras gētes, atque auidi laudis fuisistis, delenda vobis est illa macula Mithridatico bello superiore suscepta, quæ penitus iam infedit, atque inueterauit in populi R. nomine: quod is qui vna die tota Asia, tot in ciuitatibus, vno nuntio, atque vna literarum significatione ciues R. necandos, trucidandosque denotauit, non modo adhuc pœnam nullam suo dignā scelere suscepit, sed ab illo tempore annum iam tertium & vigesimum regnat, & ita regnat, ut se non Ponto, neque Cappadociæ

latebris occultare velit, sed emergere è patrio regno, atque in vestris vectigalibus, hoc est in Asia luce versari. Etenim adhuc ira vestri cum illo Rege contenderunt imperatores, ut ab illo insignia victoriæ, non victoriam reportarent. Triumphauit L. Sylla, triumphauit L. Muræna de Mithridate, duo fortissimi viri, & summi imperatores: sed ita triumpharunt, ut ille pulsus superatusque regnaret. Veruntamen illis imperatoribus laus est tribuenda, quod egerunt: venia danda, quod reliquerunt: propterea quod ab eo bello Syllam in Italiam Reip. Murænam Sylla reuocauit. Mithridates autem omne reliquum tempus non ad obliuionem veteris belli, sed ad comparationem noui contulit. Qui postquam maximas ædificasset ornassetque classes, exercitusque permagnos quibuscunque ex gētibus potuisset comparasset, Bosphoranis finitimis suis bellum inferre simulasset, vsque in Hispaniam Legatos Ecbatani misit ad eos duces, quibuscum tum bellum gereremus: ut, cum duobus in locis disiectissimis, maximeque diuersis vno consilio ab vnis hostium copiis bellum terra marique gereretur, vos anticipati contentione distracti, de imperio dimicaretis. Sed tamen alterius partis periculū Sertorianæ atque Hispaniensis, quæ multo plus firmamenti ac roboris habebat, Cn. Pompeii diuino consilio, ac singulari virtute depulsum est: in altera parte ita res à L. Lucullo summo viro est administrata, ut initia illa gestarum rerum magna atque præclara non felicitati eius, sed virtuti: hæc autem extrema, quæ nuper acciderunt, non culpæ, sed fortunæ tribuenda esse videantur. Sed de Lucullo dicam alio loco, & ita dicam Quirites, ut neque vera laus ei detracta oratione nostra, neque falsa afficta esse videatur. Sed pro vestri imperii dignitate atque gloria, quoniam is est exorsus orationis meæ, videte quem vobis animū suscipiendū putetis. Maiores vestri sæpe, mercatoribus aut nauicatoribus iniuriosius tractatis, bella gesserunt: vos, tot ciuium R. millibus vno nuntio atque vno tempore necatis, quorundem tandem animo esse deberis: Legati quod erant appellati superbis, Corinthum patres vestri totius Græciæ lumen extinctū esse voluerunt: vos eum Regem inultum esse patimini, qui Legatū populi R. consularē, vinculis ac verberibus, atque omni supplicio excruciatū necauit: illi libertatem ciuium R. imminutā non tulerunt: vos vitam ereptam negligetis: ius legationis verbo violatū illi persecuti sunt: vos Legatum populi R. omni supplicio interfectum, inultū relinquetis: Videte, ne, ut illis pulcherrimum fuit tantam vobis imperii gloriā relinquere, sic vobis turpissimū sit, illud, quod accepistis, tueri & cōseruare non posse. Quid, quod salus sociorū summum in periculum ac discrimen vocatur: Regno expulsus est Ariobarzanes Rex, socius populi R. atque amicus: imminet duo Reges toti Asiae non solum vobis inimicissimi, sed etiā vestris sociis atque amicis: ciuitates autem omnes cuncta Asia atque Græcia vestrū auxilium expectare propter periculi magnitudinem coguntur: imperatorem à vobis certū deposcere, cum præsertim vos alium miseritis, neque audent, neque se id facere summo sine periculo posse arbitrantur: vident, & sentiunt hoc idem, quod & vos, vnum virum esse, in quo summa sint omnia, & eum propè esse, quo etiam carent agris: cuius aduentu ipso atque nomine, tametsi ille ad maritimum bellum venerit, tamen impetus hostium repressos esse intelligunt, ac retardatos. Hi vos, quoniam liberè loqui non licet, tacitè rogant, ut se quoque, sicut cæterarum prouinciarum socios, dignos existimetis, quorum salutem tali viro commēdetis, atque hoc etiā magis, quam cæteros, quod eiusmodi in prouinciā homines cum imperio mittimus, ut, etiam si ab hoste defendant, tamen ipsorū aduentus in vrbes sociorū non multum ab hostili expugnatione differat. Hunc audiebant antea, nunc præsentem videt, tanta tēperantia, tanta mansuetudine, tanta humanitate, ut ii beatissimi esse videantur, apud quos ille diutissime cōmoratur. Quare si propter socios nulla ipsi iniuria lacessiti maiores vestri cum Antiocho, cum Philippo, cum Aetolis, cum Pœnis bella gesserunt: quanto vos studio conuenit, iniuriis, prouocatos, sociorū salutē vnā cum imperii vestri dignitate defendere, præsertim cum de vestris maximis vectigalibus agatur: nam cæterarū prouinciarū vectigalia Quirites, tanta sunt, ut his ad ipsas prouincias tutandas vix

contenti esse possimus. Asia verò tam opima est & fertilis, ut & vbertate agrorum, & varietate fructuum, & magnitudine passionis, & multitudine earum rerum, quæ exportantur, facile omnibus terris antecellat. Itaque hæc vobis prouincia Quirites, si & belli utilitatem, & pacis dignitatem sustinere vultis, non modò à calamitate, sed etiam à metu calamitatis est defendenda. nam in cæteris rebus, cum venit calamitas, tunc detrimentum accipitur: at in vectigalibus non solum aduentus mali, sed etiam metus ipse affert calamitatem. Nam cum hostium copiarum non longè absunt, etiam si irruptio nulla facta sit, tamen pecora relinquuntur, agricultura deseritur, mercatorum nauigatio conquiescit: ita neque ex portu, neque ex decumis, neque ex scriptura vectigal conseruari potest. quare sæpe totius anni fructus vno rumore periculi, atque vno belli terrore amittitur. Quotandem animo esse existimatis aut eos qui vectigalia vobis pensitant, aut eos qui exercent atque exigunt, cum duo Reges cum maximis copiis propè adsint, cum vna excursio equitatus perbreui tempore totius anni vectigal auferre possit, cum publicani familias maximas, quas in salinis habent, quas in agris, quas in portibus atque custodiis, magno periculo se habere arbitrentur? Putatisne, vos illis rebus frui posse, nisi eos, qui vobis fructuosi sunt, conseruaueritis, non solum (ut antea dixi) calamitate, sed etiam calamitatis formidine liberatos? Ac ne illud quidem vobis negligendum est, quod mihi ego extremum proposueram, cum essem de belli genere dicturus, quod ad multorum bona ciuium R. pertinet: quorum vobis pro vestra sapientia Quirites habenda est ratio diligenter. Nam & publicani, homines honestissimi & ornatissimi, suas rationes & copias in illam prouinciam contulerunt: quorum ipsorum per se res & fortunæ curæ vobis esse debent. etenim si vectigalia neruos esse Reip. semper duximus: eum certè ordinem, qui exercet illa, firmamentum cæterorum ordinum rectè esse dicemus. Deinde cæteris ex ordinibus homines nauis & industrii partim in Asia negotiatur, quibus vos absentibus consulere debetis: partim suas & suorum in ea prouincia pecunias magnas collocatas habent. Erit igitur humanitatis vestræ, magnum eorum ciuium numerum calamitate prohibere: sapientiæ, videre, multorum ciuium calamitatem à Rep. seiunctam esse non posse. Etenim illud primum parui refert, vos publicanis amissa vectigalia postea victoria recuperare. neque enim iisdem redimendi facultas erit propter calamitatem, neque aliis voluntas propter timorem. Deinde quod nos eadem Asia atque idem iste Mithridates initio belli Asiatici docuit, id quod certè calamitate docti memoria retinere debemus. nam tunc, cum in Asia res magnas permulti amiserunt: scimus Romæ solutione impedita fidem concidisse. non enim possunt vna in ciuitate multi rem atque fortunas amittere, ut non plures secum in eandem calamitatem trahant. à quo periculo prohibete Remp. & mihi credite id quod ipsi videtis: hæc fides atque hæc ratio pecuniarum, quæ Romæ, quæ in foro versatur, implicita est cum illis pecuniis Asiaticis, & cohæret. Ruere illa non possunt, ut hæc non eodem labefactata motu concidant. Quare videte, num dubitandum vobis sit omni studio ad id bellum incumbere, in quo gloria nominis vestri, salus sociorum, vectigalia maxima, fortunæ plurimorum ciuium cum Repub. defenduntur. Quoniam de genere belli dixi, nunc de magnitudine pauca dicam: potest enim hoc dici, belli genus esse ita necessarium, ut sit gerendum: non esse ita magnum, ut sit pertimescendum. In quo maximè laborandum est: ne fortè à vobis, quæ diligentissimè prouidenda sunt, contemnenda esse videantur. Atque ut omnes intelligant me L. Lucullo tantum impertiri laudis, quantum forti viro, & sapientissimo homini, & magno imperatori debeatur: dico, eius aduentu maximas Mithridatis copias omnibus rebus ornatas atque instructas, esse deletas, urbemque Asiæ clarissimam, nobisque amicissimam, Cyzicenorum, obsessam ab ipso Rege maxima multitudine, & oppugnatam vehementissimè, L. Luculli virtute, assiduitate, consilio, summis obsidionis periculis liberatam: ab eodem imperatore classem magnam & ornatam, quæ ducibus Sertorianis ad Italiam studio inflammato raperetur, superatam esse atque depressam: magnas hostium præterea copias multis præliis esse de-

letas: patefactumque nostris legionibus esse Pontum, qui antè populo R. ex omni aditu clausus erat: Sinopem atque Amisum, quibus in oppidis erant domicilia Regis, omnibus rebus ornata atque referta, cæterasque vrbes Ponti & Cappadociæ permultas vno aditu atque aduentu esse captas: Regem spoliatum regno patrio atque auito, ad alios se Reges atque alias gentes supplicem contulisse: atque hæc omnia saluis populi R. sociis atque integris vectigalibus esse gesta. satis opinor hoc esse laudis: atque ita reputo, ut hoc vos intelligatis, à nullo istorum, qui huic obtruncant legi atque causam, L. Lucillum similiter ex hoc loco esse laudatum. Requiretur fortasse nunc, quemadmodum, cum hæc ita sint, reliquum possit esse magnum bellum. Cognoscite Quirites: non enim sine causa quæri videtur. primum ex suo regno sic Mithridates profugit, ut ex eodem Ponto Medea illa quondam profugisse dicitur: quam prædicant in fuga fratris sui membra in iis locis quæ se parens persequeretur, dissipauisse, ut eorum collectio dispersa, mœrorumque patrius celeritatem persequendi retardaret. sic Mithridates fugiens, maximam vim auri atque argenti, pulcherrimarumque rerum omnium, quas & à maioribus acceperat, & ipse bello superiore ex tota Asia direptas in suum regnum congefferat, in Ponto omnem reliquit. Hæc dum nostri colligunt omnia diligentius, Rex ipse è manibus effugit. ita illum in persequendi studio mœrorum, hos lætitia retardauit. Hunc in illo timore & fuga Tigranes Rex Armenius excepit, diffidentemque rebus suis confirmavit, & afflictum erexit, perditumque recreauit. Cuius in regnum posteaquam L. Lucullus cum exercitu venit, plures etiam gentes contra imperatorem nostrum concitatae sunt: erat enim metus iniectus iis nationibus, quas nunquam populus R. neque laceffendas bello, neque tentandas putauit: erat etiam alia grauis atque vehemens opinio, quæ per animos gentium barbararum peruaferat, fani locupletissimi & religiosissimi diripiendi causa in eas oras nostrum exercitum esse adductum. ita nationes multæ atque magnæ nouo quodam terrore ac metu concitabantur. Noster autem exercitus, etsi urbem ex Tigranis regno ceperat, & præliis usus erat secundis, tamen nimia longinquitate locorum ac desiderio suorum commouebatur. Hic iam plura non dicam. fuit enim illud extremum, ut ex iis locis à militibus nostris reditus magis maturus, quam processus longior quæreretur. Mithridates autem & suam manum iam confirmarat, & eorum qui se ex eius regno collegerant, & magnis aduentitiis multorum Regum, & nationum copiis iuuabatur. Hoc iam ferè sic fieri solere accepimus, ut Regum afflictæ fortunæ facile multorum opes alluciant ad misericordiam, maximèque eorum, qui aut Reges sunt, aut viuunt in regno, quod regale iis nomen magnum & sanctum esse videatur. Itaque tantum victus efficere potuit, quantum incolumis nunquam est ausus optare. nam cum se in regnum suum recepisset, non fuit eo contentus, quod ei præter spem acciderat, ut illam, posteaquam pulsus erat, terram vnquam attingeret, sed in exercitum nostrum clarum atque victorem imperum fecit. Sinite hoc loco Quirites (sicut poëtae solent, qui res Romanas scribunt) præterire me nostram calamitatem, quæ tanta fuit, ut eam ad aures L. Luculli non ex prælio nuntius, sed ex sermone rumor afferret. Hic in illo ipso malo, grauissimæque belli offensione L. Lucullus, qui tamen aliqua ex parte iis incommodis mederi fortasse potuisset, vestro iussu coactus, quod imperii diuturnitati modum statuendum veteri exemplo putauistis, partem militum, qui iam stipendiis confectis erant, dimisit, partem Glabroni tradidit. multa prætereo consulto, sed ea vos coniectura perspicitis, quantum illud bellum futurum putetis, quod coniungant Reges potentissimi, renouet agitatae nationes, suscipiant integræ gentes, nouus imperator vester accipiat veteri expulso exercitu. Satis mihi multa verba fecisse videor, quare hoc bellum esset genere ipso necessarium, magnitudine periculosum. Restat, ut de imperatore ad id bellum deligendo, ac tantis rebus præficiendo, dicendum esse videatur. Utinam Quirites virorum fortium atque innocentium copiam tantam haberetis, ut hæc vobis deliberatio difficilis esset, quemnam potissimum tantis rebus, ac tanto bello præficiendum putaretis. Nunc verò, cum sit vnus

Cn. Pompeius, qui non modo eorum hominum, qui nunc sunt, gloriam, sed etiam antiquitatis memoriam virtute superarit: quæ res est, quæ cuiusquam animû in hac causa dubium facere possit? Ego enim sic existimo, in summo imperatore quatuor has res inesse oportere, sciëntiam rei militaris, virtutem, auctoritatem, felicitatem. Quis igitur hoc homine scientior vnquam aut fuit, aut esse debuit: qui è ludo atque pueritiæ disciplina, bello maximo, atque acerrimis hostibus, ad patris exercitû, atque in militiæ disciplinam profectus est: qui extrema pueritia miles fuit summi imperatoris, ineunte adolescentia maximi ipse exercitus imperator: qui sapius cum hoste conflixit, quàm quisquam cum inimico concertauit: plura bella gessit, quàm cæteri legerunt: plures prouincias confecit, quàm alii concupiuerunt: cuius adolescentia ad scientiã rei militaris non alienis præceptis, sed suis imperiis: non offensionibus belli, sed victoriis: non stipendiis, sed triumphis est traducta. Quod denique genus belli esse potest, in quo illû non exercuerit fortuna Reip: ciuile, Africanum, Transalpinum, Hispaniense, mistum ex ciuitatibus, atque ex bellicosissimis nationibus, feruile, nauale, varia & diuersa genera & bellorum, & hostium nõ solum gesta ab hoc vno, sed etiam confecta, nullam rem esse declarant in vsu militari positam, quæ huius viri scientiam fugere possit. Iam verò virtuti Cn. Pompeii quæ potest par oratio inueniri: quid est, quod quisquam aut dignum illo, aut vobis nouum, aut cuiquam inauditum possit asserere? neque enim illæ sunt solæ virtutes imperatoriæ, quæ vulgò existimantur, labor in negotiis, fortitudo in periculis, industria in agendo, celeritas in conficiendo, consilium in prouidendo: quæ tanta sunt in hoc vno, quanta in omnibus reliquis imperatoribus, quos aut vidimus aut audiimus, non fuerunt. Testis est Italia, quam ille ipse victor L. Sylla huius virtute & subsidio confessus est liberatam. Testis est Sicilia: quam multis vndique cinctam periculis, non terrore belli, sed celeritate cõsili explicauit. Testis est Africa, quæ magnis oppressa hostium copiis, eorum ipsorum sanguine redundauit. Testis est Gallia, per quam legionibus nostris in Hispaniam iter Gallorum internecione patefactum est. Testis est Hispania, quæ sapiissime plurimos hostes ab hoc superatos prostratosque conspexit. Testis est iterum, & sapius Italia, quæ cum feruili bello tetra periculosoque premeretur, ab hoc auxilium absente expetiuit: quod bellum expectatione Pompeii attenuatû atque immutatum est, aduentu sublatum ac sepultum. Testes verò iam omnes oræ, atque omnes exteræ gentes ac nationes: denique maria omnia, tum vniuersa, tum in singulis oris omnes sinus atque portus. quis enim toto mari locus per hos annos aut tam firmum habuit præsidium, vt tutus esset, aut tam fuit abditus, vt lateret: quis nauigauit, qui non se aut mortis, aut seruitutis periculo cõmitteret, cum aut hyeme, aut referto prædonum mari nauigaret? Hoc tatum bellum, tam turpe, tam vetus, tam latè diuisum atque dispersum quis vnquam arbitraretur aut ab omnibus imperatoribus vno anno, aut omnibus annis ab vno imperatore confici posse: quam prouinciã tenuistis à prædonibus liberam per hosce annos: quod vectigal vobis tutum fuit: quem socium defendistis: cui præsidio classibus vestris fuistis: quàm multas existimatis insulas esse desertas: quàm multas aut metu relictas, aut à prædonibus captas vrbes esse sociorû? Sed quid ego longinqua commemoro: fuit hoc quondam, fuit proprium populi R. longè à domo bellare, & propugnaculis imperii sociorû fortunas, non sua tecta defendere. Sociis vestris ego mare clausum per hosce annos dicam fuisse, cum exercitus nostri à Brundusio nunquã nisi summa hyeme transmiserint. Quid, ad nos cum ab exteris nationibus venirët, captos querar, cum legati populi R. redempti sint: mercatoribus tutû mare non fuisse dicam, cum duodecim seures in prædonum potestate peruenerint: quid aut Colophonem, aut Samum, nobilissimas vrbes, innumerabilesque alias captas esse cõmemorem, cum vestros portus, atque eos portus, quibus vitam & spiritum ducitis, in prædonum fuisse potestatem sciatis? An verò ignoratis portum Caietæ, celeberrimum atque plenissimû nauium, inspectante Pratore à prædonibus esse direptum: ex Miseno autem, eius ipsius liberos,

qui cum prædonibus antea ibi bellum gesserat, à prædonibus esse sublato: nã quid ego Hostiense incommodum, atque illam labem, atque ignominia Reip. querar, cum propè inspectantibus vobis, classis ea, cui Consul populi R. præpositus esset, à prædonibus capta atque oppressa est: Pro dii immortales, tantane vnus hominis incredibilis ac diuina virtus tam breui tẽpore lucem asserere Reip. potuit, vt vos, qui modo ante ostium Tyberinum classem hostium videbatis, ii nunc nullam intra oceani ostiũ prædonum nauem esse audiat? Atque hæc qua celeritate gesta sint, quãquam videtis, tamen à me in dicendo prætereunda non sunt. Quis enim vnquam aut obeundi negotii, aut consequendi quæstus studio tam breui tempore tot loca adire, tãtos cursus conficere potuit, quàm celeriter Cn. Pompeio duce belli impetus nauigauit: qui Siciliam adiit, Africam explorauit, inde Sardiniam cum classe venit, nondum tempestiuo ad nauigandum mari: atque hæc tria frumentaria subsidia Reip. firmissimis præsidis classibusque muniuit. inde se cum in Italiã recepisset, duabus Hispaniis, & Gallia Cisalpina præsidis ac nauibus cõfirmata, missis item in oram Illyrici maris, & in Achaiam, omnemque Græciam nauibus, Italiæ duo maria maximis classibus, firmissimisque præsidis adornauit: ipse autem, vt à Brundusio profectus est, vnde quinquagesimo die totam ad imperium populi R. Ciliciam adiunxit: omnes, qui vbique prædones fuerunt, partim capti, interfectique sunt, partim vnus hominis imperio ac potestati se dediderunt. Idem Cretensibus, cum ad eum vsque in Pamphiliam Legatos deprecatoresque misissent, spem deditiois non ademit, obsidesque imperauit. ita tatum bellum, tam diuturnum, tam longè latèque dispersum, quo bello omnes gentes ac nationes premebantur, Cn. Pompeius extrema hyeme apparauit, ineunte vere suscepit, media ætate confecit. Est hæc diuina atque incredibilis virtus imperatoris. Quid cætera, quas paulò antè commemorare cõperam, quantæ, atque quàm multæ sunt: non enim solum bellandi virtus in summo atque perfecto imperatore quærenda est, sed multæ sunt artes eximiæ, huius administræ comitesque virtutis. Ac primùm, quanta innocentia debent esse imperatores: quanta deinde omnibus in rebus temperantia: quanta fide: quanta facilitate: quanto ingenio: quanta humanitate: quæ breuiter, qualia sint in Cn. Pompeio, consideremus: summa enim omnia sunt Quirites, sed ea magis ex aliorum contentione, quàm ipsa per sese cognosci atque intelligi possunt. Quem enim possumus imperatorem aliquo in numero putare, cuius in exercitu veneant Centuriatus, atque venierint: quid huc hominem magnum, aut amplum de Rep. cogitare, qui pecuniam ex arario deprõptam ad bellum administrandum, aut propter cupiditatẽ prouinciæ magistratibus diuiserit, aut propter avaritiam Romæ in quæstu reliquerit: Vestra admurmuratio facit Quirites, vt agnoscere videamini, qui hæc fecerint. ego autem nomino neminẽ. quare irasci mihi nemo poterit, nisi qui antè de se voluerit confiteri. Itaque propter hæc avaritiam imperatorum quantas calamitates, quocunque ventum sit, nostri exercitus ferant, quis ignorat? Itinera, quæ per hosce annos in Italia per agros atque oppida ciuium R. nostri imperatores fecerunt, recordamini: tum facilius statuetis, quid apud exteris nationes fieri existimetis. Vtrum plures arbitramini per hosce annos militum vestrorum armis, hostium vrbes, an hybernis, sociorum ciuitates esse delatas? Neque enim potest exercitum is cõtinere imperator, qui seipsum non continet: neque seuerus esse in iudicando, qui alios in se seueros esse iudices non vult. Hic miramur hunc hominem tantum excellere cæteris, cuius legiones sic in Asiam peruenerunt, vt non modo manus tanti exercitus, sed ne vestigium quidem cuiquam pacato nocuisse dicatur? Iam verò quemadmodum milites hybernent, quotidie sermones ac literæ perferuntur: non modo, vt sumptum faciat in militem, nemini vis affertur, sed ne cupienti quidem cuiquam permittitur: hyemis enim, nõ avaritiæ perfugium maiores nostri in sociorum atque amicorum tectis esse voluerunt. Age verò, cæteris in rebus quali sit temperantia, considerate. vnde illam tantam celeritatẽ, & tam incredibilem cursum inimum putatis: non enim illum eximia vis remigũ, aut ars inau-

dita quædam gubernandi, aut venti aliqui noui tam celeriter in vltimas terras pertulerunt: sed hæ res, quæ cæteros remorari solent, non retardarunt: non auaritia ab instituto cursu ad prædam aliquam reuocauit, non libido ad voluptatem, non amœnitas ad delectationem, non nobilitas vrbs ad cognitionem, non denique labor ipse ad quietem. postremo signa & tabulas, cæteraque ornamenta Græcorum oppidorum, quæ cæteri tollenda esse arbitratur, ea sibi ille ne visenda quidem existimauit. Itaque omnes quidem nunc in his locis Cn. Pompeium sicut aliquem non ex hac vrbe missum, sed de cælo delapsum intuentur: nunc denique incipiunt credere fuisse homines Romanos hac quondam abstinentia, quod iam nationibus exteris incredibile ac falso memoriæ proditum videbatur. nunc imperii nostri splendor illis gentibus lucet. nunc intelligunt, non sine causa maiores suos tum, cum hac temperantia magistratus habebamus, seruire populo R. quàm imperare aliis maluisse. Iam verò ita faciles aditus ad eum priuatorum, ita liberæ querimoniæ de aliorum iniuriis esse dicuntur, vt is, qui dignitate principibus excellit, facilitate par infimis esse videatur. Iam quantum consilio, quantum dicendi grauitate & copia valeat, in quo ipso inest quædam dignitas imperatoria, vos Quirites hoc ipso in loco sæpe cognostis. Fidem verò eius inter socios quantam existimari putatis, quam hostes omnium gentium sanctissimam esse iudicant: Humanitate iam tanta est, vt difficile dictu sit, vtrum hostes magis virtutem eius pugnantem timuerint, an mansuetudinem victi dilexerint. Et quisquam dubitabit, quin huic tantum bellum hoc transmittendum sit, qui ad omnia nostræ memoriæ bella conficienda diuino quodam consilio natus esse videatur: Et quoniam autoritas multum in bellis quoque administrandis atque imperio militari valet, certè nemini dubium est, quin ea in re idem ille imperator plurimum possit. Vehementer autem pertinere ad bella administranda, quid hostes, quid socii de imperatoribus vestris existiment, quis ignorat, cum sciamus homines in tantis rebus, vt aut contemnant, aut metuant, aut oderint, aut ament, opinione non minus famæ, quàm aliqua certa ratione commoueri: Quod igitur nomen vnquam in orbe terrarum clarius fuit: cuius res gestæ pares: de quo homine vos, id quod maximè facit autoritatem, tanta, & tam præclara iudicia fecistis: an verò vllam vsquam esse oram tam desertam putatis, quò non illius diei fama peruaserit, cum vniuersus populus R. referto foro, repletisque omnibus templis, ex quibus hic locus cõspici potest, vnum sibi ad commune omnium gentium bellum Cn. Pompeium imperatorem depoposcit: Itaque vt plura non dicam, neque aliorum exemplis confirmem, quantum huius autoritas valeat in bello, ab eodem Cn. Pompeio omnium rerum egregiarum exempla sumantur: qui quo die à vobis maritimo bello præpositus est imperator, tanta repente vilitas annonæ ex summa inopia & caritate rei frumentariæ consecuta est vnus spe & nomine, quantam vix ex summa vbertate agrorum diuturna pax efficere potuisset. Iam verò accepta in Põto calamitate ex eo prælio, de quo vos paulò antè inuitus admonui, cum socii pertimuisent hostium opes, animique creuissent: cum satis firmum præsidium prouincia non haberet, amisissetis Asiam Quirites, nisi ipsum id tēporis diuinitus Cn. Pompeium ad eas regiones fortuna populi R. attulisset. Huius aduentus & Mithridatem insolita inflammatum victoria continuit, & Tigranem magnis copiis minitantem Asiæ retardauit. Et quisquam dubitabit, quid virtute perfecturus sit, qui tantum autoritate perfecit: aut quàm facile imperio atque exercitu socios & vectigalia conseruaturus sit, qui ipso nomine ac rumore defenderit: Age verò, illa res quãtam declarat eiusdem hominis apud hostes populi R. autoritatem, quòd ex locis tam longinquis, tamque diuersis, tam breui tēpore omnes vnà huic se dediderunt: quòd Cretensium Legati, cum in eorum insula nosser imperator, exercitusque esset, ad Cn. Pompeium in vltimas propè terras venerunt, eiq; se omnes Cretensium ciuitates dedere velle dixerunt: Quid, idem ipse Mithridates, nonne ad eundem Cn. Pompeium Legatum vsque in Hispaniam misit: eumque Pompeius Legatum semper iudicauit: ii, quibus semper erat molestum ad eum potissimum esse missum, spe-

culatorem, quàm Legatum iudicare maluerunt. Potestis igitur iam constituere Quirites, hanc autoritatem multis postea rebus gestis, magnisque vestris iudiciis amplificatam, quantum apud illos Reges, quantum apud exterarum nationum valituram esse existimetis. Reliquum est, vt de felicitate, quam præstare de se ipso nemo potest, meminisse & commemorare de altero possumus, sicut æquum est homini de potestate deorum, timidè & pauca dicamus. Ego enim sic existimo: Maximo, Marcello, Scipioni, Mario, & cæteris magnis imperatoribus, non solum propter virtutem, sed etiam propter fortunam, sapius imperia madata atque exercitus esse commissos. Fuit enim profectò quibusdam summis viris quædam ad amplitudinem, & gloriam, & ad res magnas bene gerendas diuinitus adiuncta fortuna. De huius autem hominis felicitate, quo de nunc agimus, hac vtar moderatione dicendi: non vt in illius potestate fortunam positam esse dicam, sed vt præterita meminisse, reliqua sperare videamur: ne aut inuisa diis immortalibus oratio nostra, aut ingrata esse videatur. Itaque non sum prædicaturus Quirites, quãtas ille res domi, militiæque, terra, marique, quantaque felicitate gesserit, vt eius semper voluntatibus non modò ciues assenserint, socii obtēperarint, hostes obedierint, sed etiam venti tempestatesque obsecundarint. Hoc breuissimè dicam, neminè vnquam, tam impudentem fuisse, qui à diis immortalibus tot, & tantas res tacitus auderet optare, quot & quãtas dii immortales ad Cn. Pompeium detulerunt. Quod vt illi proprium ac perpetuum sit Quirites, cum cõmunis salutis atque imperii, tum ipsius hominis causa (sicuti facitis) velle & optare debetis. Quare cum & bellum ita necessarium sit, vt negligi non possit: ita magnum, vt accuratissimè sit administrandum: & cum ei imperatorem præficere possitis, in quo sit eximia belli scientia, singularis virtus, clarissima autoritas, egregia fortuna: dubitabitis Quirites, quin hoc tantum boni, quod à diis immortalibus oblatum & datum est, in Remp. conseruandam atque amplificandam conferatis: Quòd si Romæ Cn. Pompeius priuatus esset hoc tempore: tamen ad tantum bellum is erat deligendus atque mittendus. Nunc cum ad cæteras summas vtilitates hæc quoque opportunitas adiungatur, vt in his ipsis locis adsit, vt habeat exercitum, vt ab iis qui habent, accipere statim possit: quid expectamus: aut cur non, du cubus diis immortalibus, eidem, cui cætera summa cum salute Reip. commissa sunt, hoc quoque bellum regium cõmittimus: At enim vir clarissimus, Reip. & vestris beneficiis amplissimis affectus, Q. Catulus, itemque summis ornamentis honoris, fortunæ, virtutis, ingenii præditus Q. Hortensius, ab hac ratione dissentiant: quorum ego autoritatem apud vos multis locis plurimum valuisse, & valere oportere confiteor: sed in hac causa, tametsi cognoscitis autoritates cõtrarias fortissimorum virorum & clarissimorum, tamè ommissis autoritatibus, ipsa re & ratione exquirere possumus veritatem: atque hoc facilius, quòd ea omnia, quæ adhuc à me dicta sunt, iidem isti vera esse cõcedunt, & necessarium bellum esse, & magnum, & in vno Cn. Pompeio summa esse omnia. Quid igitur ait Hortensius: si vni omnia tribuenda sunt, vnum dignissimum esse Pompeium: sed ad vnum tamen omnia deferri non oportere. Obsoleuit iam ista oratio re multo magis, quàm verbis refutata. nã tu idem Q. Hortensius multa pro tua summa copia ac singulari facultate dicendi, & in senatu contra virum fortem A. Gabinium grauitè, ornatèque dixisti, cum is de vno imperatore cõtra prædones constituendo legem promulgasset: & ex hoc ipso loco permulta idem contra legem verba fecisti. quid tum per deos immortales, si plus apud populum R. autoritas tua, quàm ipsius populi R. salus & vera causa valuisset, hodie hanc gloriam atque hoc orbis terrarum imperium teneremus: an tibi tum imperium esse hoc videbatur, cum populi R. Legati, Prætores, Quæstorèsque capiebantur: cum ex omnibus prouinciis cõmeatu & priuato, & publico prohibebamur: cum ita clausa nobis erat omnia maria, vt neque priuatam rem maritimam, neque publicam iam obire possemus: Quæ ciuitas antea vnquam fuit, non dico Atheniensem, quæ satis latè quòdam mare tenuisse dicitur: non Carthagenensium, qui permultum classe maritimisque rebus valuerunt: non Rhodiorum, quorum vsque ad nostram memoriã disci-



plina naualis & gloria remansit: quæ ciuitas antea vnquam tam tenuis, quæ tam parua insula fuit, quæ non portus suos, & agros, & aliquam partem regionis atque oræ maritimæ per se ipsa defenderet: At hercle aliquot annos continuos ante legem Gabinia ille populus R. cuius vsq; ad nostram memoriam nomē inuictū in naualibus pugnis permāferat, magna ac multo maxima parte non modo vtilitatis, sed dignitatis atque imperii caruit. Nos, quorū maiores Antiochum Regem classe, Persēque superarunt, omnibusque naualibus pugnis Carthaginenses, homines in maritimis rebus exercitatissimos paratissimosq; vicerūt: ii nullo in loco iam prædonibus pares esse poteramus. Nos quoque, qui antea non modo Italiam tutā habebamus, sed omnes socios in vltimis oris auctoritate nostri imperii saluos præstare poteramus, tū cum insula Delos tā procul à nobis in Aegæo mari posita, quod omnes vndique cum mercibus atque oneribus cōmeabant, referta diuitiis, parua, sine muro nihil timebat: iidem non modo prouinciis atque oris Italiae maritimis, ac portibus nostris, sed etiam Appia iam via carebamus: & his temporibus nō pudebat magistratus populi R. in hunc ipsum locū ascendere, cum eum vobis maiores vestri exuuiis nauticis, & classium spoliis ornatū reliquissent. Bono te animo tum Q. Hortensii populus R. & cæteros, qui erant in eadem sententia, dicere existimauit ea, quæ sentiebatis: sed tamē in salute cōmuni idē populus R. dolori suo maluit, quā auctoritati vestræ obtēperare. Itaque vna lex, vnus vir, vnus annus nō modo nos illa miseria ac turpitudine liberauit, sed etiā effecit, vt aliquando verē videremur omnibus gētibus ac nationibus terra, marique imperare. quo mihi etiā indignius videtur obtrectatū esse adhuc, Gabinio dicam, ane Pōpeio, an vtrique (id quod est verius) ne legatur A. Gabinius Cn. Pompeio expetenti ac postulanti: Vtrum ille, qui postulat Legatum ad tantum bellum quem velit, idoneus non est qui impetret, cum cæteri ad expellendos socios, diripiendosq; prouincias, quos voluerunt, Legatos eduxerint: an ipse, cuius lege salus ac dignitas populo R. atque omnibus gentibus constituta est, expers esse debet gloriae eius imperatoris atque eius exercitus, qui consilio ipsius atque periculo est constitutus: an C. Falcidius, Q. Metellus, Q. Cilius Latinienſis, Cn. Lentulus, quos omnibus honoris causa nomino, cum Tribuni pl. fuissent, anno proximo Legati esse potuerūt: in hoc vno Gabinio sunt tā diligentes: qui in hoc bello, quod lege Gabinia geritur, in hoc imperatore atque exercitu, quē per se ipse constituit, etiā præcipuo iure esse deberet: de quo legādo spero Consules ad senatū relatores. qui si dubitabūt, aut grauibuntur, ego me profiteor relaturū: neque me impedit cuiusquam Quirites inimicum edictum, quod minus fretus vobis, vestrum ius, beneficiūque defendam: neque præter intercessionē quicquam audiam: de qua (vt arbitror) isti ipsi, qui minantur, etiam atque etiam, qui id liceat, considerabūt. Mea quidem sententia Quirites, vnus A. Gabinius belli maritimi, rerūque gestarū author, comes Cn. Pompeio ascribitur, propterea quod alter vni id bellum suscipiendum vestris suffragiis detulit, alter delatum, susceptūque confecit. Reliquum est, vt de Q. Catuli auctoritate & sententia dicendū esse videatur. Qui cum ex vobis quæreret, si in vno Cn. Pōpeio omnia poneretis, siquid de eo factū esset in quo spem essetis habituri: cepit magnū suæ virtutis fructum ac dignitatis, cum omnes vna propē voce, in eo ipso vos spem habituros esse dixistis. Etenim talis est vir, vt nulla res tāta sit, ac tam difficilis, quam ille non & cōsilio regere, & integritate tueri, & virtute cōficere possit. Sed in hoc ipso ab eo vehemētissimē dissentio, quod quod minus certa est hominū ac minus diuturna vita, hoc magis Resp. dum per deos immortales licet, frui debet summi hominis vita atq; virtute. At enim (inquit) noui nihil fiat cōtra exempla atque instituta maiorū. nō dico hoc loco, maiores nostros semper in pace cōsuetudini, in bello vtilitati paruisse, semper ad novos casus temporū, nouorū consiliorū rationes accōmodasse: nō dico, duo bella maxima, Punicū & Hispaniense, ab vno imperatore esse cōfecta: duas vrbes potentissimas, quæ huic imperio maximē minabantur, Carthaginē atque Numantiā, ab eodem Scipione esse deletas: non commemorabo,

nuper ita vobis patribusque vestris esse visum, vt in vno C. Mario spes imperii poneretur, vt idem cum Iugurtha, idem cum Cimbris, idem cum Theutonibus bellū administraret: in ipso Cn. Pōpeio, in quo noui constitui nihil vult Q. Catulus, quā multa sint noua, summāq; Catuli voluntate constituta, recordamini. Quid tā nouum, quā adolescentulum priuatum, exercitum difficili Reip. tēpore conficere: confecit. huic præesse: præfuit. rem optimē ductu suo gerere: gessit. quid tam præter consuetudinē, quā homini per adolescentem, cuius à senatorio gradu ætas lōgē abesset, imperiū atq; exercitum dari: Si cilia permitti atque Africam, bellūque in ea administrandū: fuit in his prouinciis singulari innocētia, grauitate, virtute: bellum in Africa maximū confecit, victorem exercitū deportauit. Quid verò tam inauditū, quā Equitem R. triumphare: at eā quoque rem populus R. non modo vidit, sed etiā omni studio visendā putauit. Quid tam inusitatū, quā vt, cum duo Consules clarissimi, fortissimiq; essent, Eques R. ad bellū maximum, formidolosissimūque pro Cōsule mitteretur: missus est. Quo quidem tēpore, cum esset non nemo in senatu qui diceret, nō oportere mitti hominē priuatū pro Consule: L. Philippus dixisse dicitur, nō se illum sua sententia pro Consule, sed pro Cōsulis mittere. tāta in eo Reip. bene gerēdæ spes cōstituebatur, vt duorum Consulū munus vnus adolescentis virtuti cōmitteretur. Quid tā singulare, quā vt ex S. C. legibus solutus, Consul antē fieret, quā vllum alium magistratū per leges capere licuisset: Quid tam incredibile, quā vt iterū Eques R. ex S. C. triumpharet: quæ in omnibus hominibus noua, post hominum memoriam constituta sunt, ea tā multa nō sunt, quā hæc, quæ in hoc vno homine vidimus. Atque hæc tot exempla, tāta ac tā noua profecta sunt in eundem hominem à Q. Catulo, atque à cæterorū eiusdem dignitatis amplissimorū hominum auctoritate. Quare videant, ne sit periniquum, & non ferendum, illorū auctoritatem de Cn. Pompeii dignitate à vobis comprobata semper esse, vestrū ab illis de eodem homine iudiciū, populūq; R. auctoritatē improbari: præsertim cum iam suo iure populus R. in hoc homine suam auctoritatem vel contra omnes, qui dissentiunt, possit defendere: propterea quod istis reclamātib; vos vnū illū ex omnibus delegistis, quē bello prædonū præponeretis. Hoc si vos temerē fecistis, & Reip. parū consulistis: rectē isti studia vestra suis consiliis regere conantur. sin autē vos plus tum in Rep. vidistis, vos his repugnantibus per vosmetipsos dignitatem huic imperio, salutē orbi terrarum attulistis: aliquādo isti principes & sibi, & cæteris populi R. vniuersi auctoritati parendum esse fateantur. Atq; in hoc bello Asiatico & regio nō solum militaris illa virtus, quæ est in Cn. Pompeio singularis, sed aliæ quoque virtutes animi multæ & magnæ requiruntur. Difficile est, in Asia, Cilicia, Syria, regnisque exterarū nationum ita versari vestrum imperatorem, vt nihil aliud, quā de hoste ac de laude cogitet. deinde etiam, si qui sunt pudore ac temperantia moderatiores, tamen eos esse tales propter multitudinem cupidorum hominum nemo arbitratur. Difficile est dictū Quirites quāto in odio simus apud exterarū nationes, propter eorum, quos ad eas hoc anno cum imperio misimus, iniurias ac libidines. Quod enim sanum putatis in illis terris, nostris magistratibus religiosum, quam ciuitatem sanctam, quam domum fati clausam ac munitā fuisse: Vrbes iam locupletes ac copiosæ requiruntur, quibus causa belli propter diripiendi cupiditatem inferatur. Libēter hæc coram Q. Catulo & Q. Hortensio disputarem, summis & clarissimis viris. nouerūt enim sociorum vulnera: vident eorū calamitates, querimonias audiunt. Pro sociis vos contra hostes exercitum mittere putatis, an hostium simulatione contra socios atque amicos: Quæ ciuitas est in Asia, quæ non modo imperatoris aut Legati, sed vnus Tribuni mil. animos ac spiritus capere possit: Quare etiam si quem habetis, qui collatis signis exercitus regios superare posse videatur, tamen, nisi erit idem, qui se à pecuniis sociorū, qui ab eorū coniugibus ac liberis, qui ab auro, gazaque regia manus, oculos, animum cohibere possit, non erit idoneus qui ad bellū Asiaticum, regiūque mittatur. Ecquam putatis ciuitatem pacatam fuisse, quæ locuples sit?

ecquam esse locupletē, quæ istis pacata esse videatur: Ora maritima Quirites Cn. Pompeium non solum propter rei militaris gloriam, sed etiam propter animi continentiam requisivit. videbat enim populus R. non locupletari quotannis pecunia publica, præter paucos, neque eos quicquā aliud assequi classium nomine, nisi ut detrimentis accipientibus maiore affici turpitudine videremur. Nunc qua cupiditate homines in prouincias, quibus iacturis, quibus conditionibus proficiantur, ignorant videlicet isti, qui ad vnum deferenda esse omnia non arbitrantur. quasi verò Cn. Pompeium non cum suis virtutibus, tum etiam alienis vitiis magnum esse videamus. Quare nolite dubitare, quin huic vni credatis omnia, qui inter annos tot vnus inuentus sit, quem focii in vrbes suas cum exercitu venisse gaudeant. Quòd si authoritatibus hanc causam Quirites confirmandam<sup>48</sup> putatis, est vobis author vir bellorum omnium, maximarumque rerum peritissimus, P. Seruilus: cuius tantæ res gestæ terra, marique extiterunt, ut, cum de bello deliberetis, author vobis grauior esse nemo debeat: est C. Curio, summis vestris beneficiis, maximisque rebus gestis, summo ingenio & prudentia præditus: est Cn. Lentulus, in quo omnes pro amplissimis vestris honoribus summum consilium, summam grauitatem esse cognoscitis: est C. Cassius, integritate, virtute, constantia singulari. Quare videte, num horum authoritatibus illorum orationi, qui dissentiunt, respondere posse videamur. Quæ cum ita sint C. Manili, primum istam tuam & legem, & voluntatem, & sententiam laudando, vehementissimèque comprobo: deinde te hortor, ut authore populo R. maneat in sententia, neue cuiusquam vim aut minas pertimescas. Primum in te satis esse animi<sup>49</sup> constantiæque arbitror: deinde cum tantam multitudinem, cum tanto studio adesse videamus, quantam non iterum in eodem homine præficiendo vidimus: quid est, quòd aut de re, aut de perficiendi facultate dubitemus: Ego autem, quicquid in me est studii, consilii, laboris, ingenii: quicquid hoc beneficio populi R. atque hac potestate Prætoris: quicquid authoritate, fide, constantia possum, id omne ad hanc rem conficiendam tibi & populo R. polliceor & defero: testorque omnes deos, & eos maximè, qui huic loco tēploque præsent, qui omnium mentes eorum, qui ad Remp. adeunt, maximè perspiciunt, me hoc neque rogatu facere cuiusquam, neque quo Cn. Pompeii gratiam mihi per hanc causam conciliari putem, neque quo mihi ex cuiusquam amplitudine aut præsidia periculis, aut adiumenta honoribus quæram: propterea quòd pericula facillè, ut hominem<sup>50</sup> præstare oportet, innocetia tecti pellemus: honores autem neque ab vno, neque ex hoc loco, sed eadem nostra illa laboriosissima ratione vitæ, si vestra voluntas feret, consequemur. Quamobrè, quicquid in hac causa mihi susceptum est Quirites, id omne me Reip. causa suscepisse confirmo: tantumque abest, ut aliquam bonam gratiam mihi quæsisse videar: ut multas etiam simultates partim obscuras, partim apertas intelligam, mihi non necessarias, vobis non inutiles, suscepisse. sed ego me hoc honore præditum, tantis vestris beneficiis affectum, statui Quirites, vestram voluntatem, & Reip. dignitatem, & salutem prouinciarum atque sociorum meis omnibus commodis & rationibus præferre oportere.

## Pro A. Cluentio Habito,

ORATIO XIII.



**A** NIMADVERTI Iudices, omnem accusatoris orationem in duas diuisam esse partes. Quarum altera mihi niti, & magnopere confidere videbatur inuidia iam inueterata iudicii Iuniani: altera tantummodo consuetudinis causa, timidè & diffidenter attingere rationem beneficii criminum: qua de re lege est hæc quæstio constituta. Itaque mihi certum est hanc eandem distributionem, inuidiæ & criminum, sic in defensione seruare, ut omnes intelligant, nihil me nec subterfugere voluisse reticendo,

nec obscurare dicendo. Sed cum cōsidero quomodo mihi in vtraque re sit elaborandum: altera pars ea, quæ propria est iudicii vestri & legitimæ beneficii quæstionis, per mihi breuis, & non magnæ in dicendo cōtentionis fore videtur. altera autè, quæ procul à iudicio remota est, quæ concionibus seditiosè concitatis accommodatior est, quam trāquillis, moderatisque iudiciis: prospicio quantum in agendo difficultatis, & quantum laboris sit habitura. Sed in hac tanta difficultate, illa me res tamen Iudices consolatur, quòd vos de criminibus sic audire consueuistis, ut eorum omnem dissolutionem ab oratore quæritis, ut non existimetis plus vos ad salutem reo largiri oportere, quam quantum defensor purgandis criminibus consequi, & dicendo probare potuerit. De inuidia autè sic inter vos disceptare debetis, ut, non quid dicatur à nobis, sed quid oporteat dici, consideretis. agitur enim in criminibus, A. Cluentii proprium periculum: in inuidia, causa cōmunis. Quamobrem alteram partem causæ sic agemus, ut vos doceamus: alteram sic, ut oremus: in altera, diligentia vestra nobis adiungenda est: in altera, fides imploranda. nemo est enim, qui inuidiæ sine vestro ac sine talium virorum subsidio possit resistere. Equidem, quòd ad me attinet, quòd me vertam, nescio. Negem fuisse illam infamiam iudicii corrupti: negem esse illam rem agitatam in concionibus, iactatam in iudiciis, commemoratam in senatu: euellere ex animis hominum tantam opinionem, tam penitus insitam, tam vetustam non est nostri ingenii. Vestri auxilii est Iudices, huius innocentia sic in hac calamitosa fama, quasi in aliqua perniciosissima flamma atque in communi incendio subuenire. Etenim sicut aliis in locis parum firmamenti, & parum virium falsitas habet: sic in hoc loco falsa inuidia imbecilla esse debet. dominetur in concionibus, iaceat in iudiciis: valeat in opinionibus ac sermonibus imperitorum, ab ingeniis prudentium repudietur: vehementes habeat repentinos impetus: spatio interposito & causa cognita, confenscat: denique illa definitio iudiciorum æquorum, quæ nobis à maioribus tradita est, retineatur, ut in iudiciis & sine inuidia culpa plectatur, & sine culpa inuidia ponatur. Quamobrem à vobis Iudices, antequam de ipsa causa dicere incipio, hæc postulo: primum id, quòd æquissimum est, ut nequid huc præiudicati afferatis. etenim non modo authoritatem, sed etiam nomen iudicum amittemus, nisi hinc ex ipsis causis iudicabimus, ac si ad causas iudicia iam facta domo deferemus. deinde, siquam opinionem iam vestris mentibus comprehendistis, si eam ratio conuelleret, si ratio labefactabit, si denique veritas extorquebit, ne repugnetis, eamque animis vestris aut libertatibus, aut æquis remittatis. tum autem, cum ego vnaquaque de re dicam & diluam, ne ipsi, quæ contraria sunt, taciti cogitationi vestræ subiciatis, sed ad extremum expectetis, & me meum dicendi ordinem<sup>4</sup> seruare patiamini. cum peroraro, tum, siquid erit præteritum, à me requiratis. Ego me Iudices ad eam causam accedere, quæ iam per annos octo continuos ex contraria parte audiatur, atque ipsa opinione hominum tacita propè conuicta atque damnata sit, facillè intelligo. Sed si quis mihi deus vestram ad me audiendum beneuolentiam conciliarit, efficiam profecto, ut intelligatis, nihil esse homini tam timendum, quam inuidiam: nihil innocenti suscepta inuidia tam optatum, quam æquum iudicium, quòd in hoc denique falsæ infamiae finis aliquis atque exitus reperiat. Quamobrè magna me spes tenet, si ea, quæ sunt in causa, explicare, atque omnia dicendo consequi potuero: hunc locum, confessumque vestrum, què illi horribilem A. Cluentio ac formidolosum fore putauerunt, eum tandem eius fortunæ miseræ, multumque iactatæ portum ac perfrugium futurum.<sup>5</sup> Tamen permulta sunt, quæ mihi, antequam de causa dicam, de communibus inuidiæ periculis dicenda esse videantur: tamè ne diutius oratione mea suspensa expectatio vestra teneatur, aggrediar ad crimen cum illa deprecatione Iudices, qua mihi sapius vrendum esse intelligo: sic ut me audiat, quasi hoc tēpore hæc causa primum dicatur, sicuti dicitur, non quasi sæpe iam dicta, & nunquam probata sit. Hodierno enim die primum veteris istius criminis diluendi potestas est data: ante hoc tēpus error in hac causa atque inuidia versata est. Quamobrem, dum multorum annorum accusationi breuiter, dilucidèque

respondeo, quæso ut me Iudices, sicuti facere instituistis, benignè, attentèque audiat. Corrupisse dicitur A. Cluentius iudicium pecunia, quo inimicum suum innocentem Statiū Albiū condemnaret. Offendam Iudices primū, quoniā caput illius atrocitatis atque inuidiæ fuit, innocentè pecunia circumuentū, neminem vnquā maioribus criminibus, grauioribus testibus esse in iudiciū vocatum: deinde ea de eo præiudicia esse facta ab ipsis iudicibus, à quibus condemnatus est, ut nō modò ab iisdem, sed ne ab aliis quidem vllis absolui vllō modo posset. Cū hæc docuero, tū illud offendam, quod maximè requiri intelligo, iudicium illud pecunia esse tentatū, non à Cluentio, sed cōtra Cluentium: faciāmque, ut intelligatis, in tota illa causa quid res ipsa tulerit, quid error affixerit, quid inuidia constarit. Primū igitur illud erit, ex quo intelligi possit, debuisse Cluentiū magnopere causā confidere, quod certissimis criminibus & testibus fretus ad accusandū descēderit. Hoc loco faciendū mihi Iudices est, ut vobis breuiter illa, quibus Albius condemnatus est, crimina exponam. Abs te peto Oppianice, ut me inuitū de patris tui causa dicere existimes, adductū fide atq; officio defensionis. Etenim tibi si in præsentia satisfaccere nō potuero, tamen multæ mihi ad satisfaciendum reliquo tempore facultates dabuntur: Cluentio nisi nūc satisfaccero, postea mihi satisfacciendi potestas non erit. Simul & illud, quis est, qui dubitare debeat, contra damnatū & mortuum, pro incolūmi & viuo dicere: cū illi, in quem dicitur, damnatio omne ignominia periculum iam abstulerit, mors verò etiam doloris: huic autem, pro quo dicitur, nihil possit offensionis accedere sine acerbissimo animi sensu ac dolore, & sine summo dedecore vitæ ac turpitudine: Atque ut intelligatis Cluentium non accusatorio animo, non ostentatione aliqua aut gloria adductum, sed nefariis iniuriis, quotidianis insidiis, proposito ante oculos vitæ periculo, nomen Oppianici detulisse, paulò longius exordium rei demonstrandæ repetam: quod quæso Iudices ne molestè patiamini: principiis enim cognitis, multò facilius extrema intelligetis. A. Cluentius Habitus fuit, pater huiusce Iudices, homo non solum municipii Larinatis, ex quo erat, sed etiam regionis illius & vicinitatis virtute, existimatione, nobilitate facile princeps. is cū esset mortuus, Sylla & Pompeio Coss. reliquit hunc annos x v natum, grandem autè & nubilem filiam: quæ breui tempore post patris mortem nupsit A. Aurio Melino consobrino suo, adolefcēti in primis, ut tū habebatur, inter suos & honesto & nobili. cū essent hæc nuptiæ plenæ dignitatis, plenæ concordia, repentè est exorta mulieris importunæ nefaria libido, nō solum dedecore, verum etiam scelere conuicta. Nam Saffia mater huius Habiti (mater enim à me nominis causa, tametsi in hunc hostili odio & crudelitate est) mater inquam appellabitur: neque vnquam illa ita de suo scelere & immanitate audiet, ut naturæ nomē amittat: quo enim est ipsum nomen amantius, indulgentiūque maternū, hoc illius matris, quæ multos iam annos, & nunc, cū maximè filium interfectum cupit, singulare scelus maiore odio dignū esse ducetis. Ea igitur mater Habiti, Melini illius adolescentis generi sui, cōtra quàm fas erat, amore capta, primo, neque id ipsum diu, quoquo modo poterat, in illa cupiditate continebatur: deinde ita flagrare cœpit amentia, sic inflammata ferri libidine, ut eam non pudor, non pudicitia, non pietas, non macula familiaris, non hominum fama, nō filii dolor, non filia mœror à cupiditate reuocaret. Animum adolescentis, nōdum consilio ac ratione firmatum, pellexit iis omnibus rebus, quibus illa ætas capi ac deliniri potest: filia, quæ nō solum illo cōmuni dolore muliebri in eiusmodi viri iniuriis angeretur, sed nefarium matris pellicatum ferre nō posset, de quo ne queri quidem sine scelere se posse arbitraretur, cæteros sui tãti mali ignaros esse cupiebat, in huius amantissimi sui fratris manibus & gremio, mœrore & lachrymis confescescebat. Ecce autè subitum diuortium, quod solatium malorum omnium fore videbatur. Discedit à Melino Cluentia: ut in tantis iniuriis, non inuita: ut à viro, non libenter. Tum verò illa egregia ac præclara mater palàm exultare lætitia, ac triumphare gaudio cœpit, victrix filia, non libidinis. Itaque diutius suspicionibus obscuris lædi famam

suam noluit, lectum illum genialem, quem biennio antè filia suæ nubenti strauerat, in eadem domo sibi ornari & sterni, expulsa atque exturbata filia, iubet. Nubit genero socrus, nullis auspiciis, nullis authoribus, funestis ominibus omnium. O mulieris scelus incredibile, & præter hanc vnā, in omni vita inauditum. O libidinem effrænatam & indomitam. O audaciam singularem: non timuisse, si minus vim deorum, hominumque famam, at illam ipsam noctem, facēsque illas nuptiales: non limen cubiculi: non cubile filia: non parietes denique ipsos superiorum testes nuptiarum: perfregit ac prostravit omnia cupiditate ac furore: vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia. Tulit hoc commune dedecus iam familiaris, cognationis, nominis grauer filius. Augebatur autem eius molestia quotidianis querimoniis, & assiduo fletu sororis. statuit tamen nihil sibi in tantis iniuriis, ac tanto scelere matris grauius faciendum, quàm ut illa matre ne vteretur: ne, quam videre sine summo animi dolore nō poterat, ea si matre vteretur, nō solum videre, sed etiam probare suo iudicio putaretur. Initium quod huic cum matre fuerit simultatis, audiistis. pertinuisse hoc ad causam, tūc, cū reliqua cognoueritis, intelligetis. Nam illud me non præterit, cuiusmodicunque mater sit, tamen in iudicio filii de turpitudine parentis dici vix oportere. Non essem ad vllam causam idoneus Iudices, si hoc, quod in communibus hominum sensibus, atque in ipsa natura positum atque infixum est, id ego, cū ad amici pericula depellenda adhiberer, non viderem. Facile intelligo, non modò reticere homines parētum iniurias, sed etiam animo æquo ferre oportere. Sed ego ea, quæ ferri possunt, ferenda: quæ taceri, tacenda esse arbitror. Nihil in vita vidit calamitatis A. Cluentius, nullum periculum mortis adiit, nihil mali timuit, quod non totum à matre esset conflatum & perfectum. Quæ hoc tempore fileret omnia, atque ea si obliuione non posset, tamen taciturnitate sua recta esse pateretur. Sed ea verò sic agit, ut profus reticere nullo modo possit. hoc enim ipsum iudicium, hoc periculum, illa accusatio, omnis testiū copia, quæ futura est, à matre initio est adornata, à matre hoc tempore instruitur, atque omnibus eius opibus & copiis comparatur: ipsa denique nuper Larino huius opprimēdi causa Romam aduolauit. præsto est mulier, audax, pecuniosa, crudelis: instruit accusatores, instruit testes: squalore huius & sordibus lætatur: exitiū exoptat: sanguinè suum profundere omnem cupit, dummodo profusum huius antè videat. Hæc nisi omnia perspexeritis in causa, temerè à nobis illam appellari putatote. Sin autem erunt & aperta & nefaria, Cluentio ignoscere debetis: quod hæc à me dici patiatur: mihi ignoscere non deberetis, si tacerē. Nunc iam summatim exponā, quibus criminibus Oppianicus damnatus sit: ut & constātiā A. Cluentii, & rationem accusationis perspicere possitis. Ac primū, causa accusandi quæ fuerit, ostendam, ut id ipsum A. Cluentium vi & necessitate coactum fecisse videatis. Cū manifestò venenum deprehendisset, quod vir matris Oppianicus ei parauisset: & res non coniectura, sed oculis ac manibus teneretur, neque in causa vlla dubitatio posset esse: accusauit Oppianicum, quàm constanter, & quàm diligēter, postea dicam: nunc hoc scire vos volui, nullam huic aliam accusandi causam fuisse, nisi uti propositum vitæ periculum, & quotidianas capitis insidias hac vna ratione vitaret. Atque ut intelligatis iis accusatum esse criminibus Oppianicum, ut neque accusator timere, neque reus sperare debuerit, pauca vobis illius iudicii crimina exponam: quibus cognitis, nemo vestrum mirabitur, illum diffidentem rebus suis ad Stalenum atque ad pecuniam confugisse. Larinas quædam fuit Dinea, socrus Oppianici, quæ filios habuit M. & Numerium Auriōs, & Cn. Magium, & filiam Magiam, nuptā Oppianico. M. Aurius adolescentulus bello Italico captus apud Asculum, in Q. Sergii senatoris, eius, qui inter sicarios damnatus est, manus incidit, & apud eum fuit in ergastulo. Numerius autem Aurius frater eius mortuus est, hæredemq; Cn. Magium fratrem suū reliquit. Postea Magia vxor Oppianici mortua est. Postremò, vnus qui reliquus erat Dineæ filius, Cn. Magius est mortuus. Is fecit hæredem illū adolefcētem Oppianicum sororis suæ filium,

eumque partiri cum Dinea matre iussit. Interim venit index ad Dineam neque obscurus, neque incertus, qui nuntiaret ei, filium eius M. Aurium viuere, & in agro Gallico esse in seruitute. Mulier amissis liberis, cum vnus filii recuperandi spes esset ostentata, omnes suos propinquos, filiosque sui necessarios conuocauit, & ab his flens petiit vt negotium susciperent, adolescentem inuestigarent, sibi restituerent eum filium, quem tum vnum ex multis fortuna reliquum esse voluisset. Hæc cum agere instituisset, oppressa morbo est. Itaque testamentum fecit eiusmodi, vt illi filio *HS CCC CIO CIO* millia legaret, hæredem institueret eundem illum Oppianicum nepotem suum: atque his diebus paucis est mortua. Propinqui tamen illi, quemadmodum viua Dinea instituerant, ita mortua illa, ad inuestigandum Aurium cum eodem illo indice in agrum Gallicum profecti sunt. Interim Oppianicus, vt erat, sicuti multis ex rebus reperietis, singulari scelere & audacia, per quendam Gallicanum familiarem suum primum illum indicem pecunia corruptus, deinde ipsum Aurium non magna iactura facta tollendum interficiendumque curauit. Illi autem qui erant ad propinquum inuestigandum & recuperandum profecti, literas Larinum ad Aurius illius adolescentis propinquos, suosque necessarios mittunt, sibi difficilem esse inuestigandi rationem, quod intelligerent indicem ab Oppianico esse corruptum. Quas literas A. Aurius, vir fortis & experies, & domi nobilis, M. illius Auri propinquus, in foro palam, multis audientibus, cum adesset Oppianicus, recitat, & clarissima voce, se nomen Oppianici, si interfectum M. Aurium comperisset, delaturum esse testatur. Interim breui tempore illi, qui erant in agrum Gallicum profecti, Larinum reuertuntur: interfectum esse M. Aurium renuntiant. animi non solum propinquorum, sed etiam omnium Larinatum odio Oppianici, & illius adolescentis misericordia commouentur. Itaque cum A. Aurius, qui antea denuntiabat, clamore hominem ac minis insequi cœpisset, Larino profugit, & se in castra clarissimi viri Q. Metelli contulit. Post illam fugam & sceleris & conscientie testem, nunquam se iudicis, nunquam legibus, nunquam inermem inimicis committere ausus est: sed per illam L. Syllam vim atque victoriam Larinum in summo timore omnium cum armatis aduolauit: Quatuor viros, quos municipes fecerant, sustulit: se à Sylla, & alios præterea tres factos esse dixit, & ab eodem sibi esse imperatum, vt Aurium illum, qui sibi delationem nominis & capitis periculum ostentarat, & alterum Aurium, & eius C. Filium, & Sex. Virbium, quo sequestre in illo indice corrupendo dicebatur esse usus, proscribendos interficiendosque curaret. Itaque illis crudelissimè interfectis, non mediocri ab eo cæteri proscriptionis & mortis metu terrebantur. His rebus in causa iudicioque patefactis, quis est, qui illum absolui potuisse arbitraretur? Atque hæc parua sunt: cognoscite reliqua, vt non aliquando condænatum esse Oppianicum, sed aliquandiu incolumem fuisse miremini. Primum videte hominis audaciam. Sassiã in matrimonium ducere Habiti matrem, illam, cuius virum A. Aurium occiderat, concupiuit. Vtrum impudentior hic, qui postulet: an crudelior illa, si nubat, difficile dictum est. sed tamen vtriusque humanitatem, constantiamque cognoscite. Petit Oppianicus, vt sibi Sassiã nubat, & id magnopere contedit. Illa autem non admiratur audaciam, non impudentiam aspernatur, non denique illam Oppianici dexteram, viri sui sanguine redundantem reformidat: sed, quod haberet tres ille filios, idcirco se ab his nuptiis abhorreere respondit. Oppianicus, qui pecuniam Sassiæ concupiuisset, domo sibi quærendum remedium existimauit ad eam moram, quæ nuptiis afferebatur. Nam cum haberet ex Nouia infantem filium, alter autem eius filius, Pappia natus, Theani Apuli, quod abest à Larino decem & octo millia passuum, apud matrem educaretur, accersit subito sine causa puerum Theano, quod facere nisi ludis publicis aut festis diebus antea non solebat. Mater nihil mali misera suspicans mittit. Ille se Tarentum proficisci cum simulasset, eo ipso die puer, cum hora vndecima in publico valens visus esset, ante noctem mortuus, & postridie, antequam luceret, combustus est. Atque hunc tantum mœrorem matri prius hominum rumor, quam quisquam ex Oppianici familia

renuntiauit. Illa cum vno tempore audisset sibi non solum filium, sed etiam exequiarum munus ereptum, Larinum confestim exanimata venit, & ibi deintegro funus iam sepulto filio fecit. Dies nondum decem intercesserant, cum ille alter filius infans necatur. Itaque nubit Oppianico continuo Sassiã lætanti iam animo, & spe optima confirmata: nec mirum, quæ se non nuptialibus donis, sed filiorum funeribus delinitam videret. Itaque, quod cæteri propter liberos pecuniæ cupidiores solent esse, ille propter pecuniam liberos amittere iucundum esse duxit. Sentio Iudices, vos pro vestra humanitate his tantis sceleribus breuiter à me demonstratis vehementer esse commotos. Quo tandem igitur animo fuisse illos arbitramini, quibus his de rebus non modo audiendum fuit, verum etiam iudicandum: vos auditis de eo, in quem iudices non estis: de eo, quem non videtis: de eo, quem odisse iam non potestis: de eo, qui & naturæ & legibus satisfecit, quem leges exilio, natura morte multauit: auditis non ab inimico, auditis sine testibus, auditis cum ea, quæ copiosissime dici possunt, breuiter à me, strictimque dicuntur. Illi audiebant de eo, de quo iurati sententias ferre debebāt: de eo, cuius præsentis nefarium & consceleratum vultum intuebantur: de eo, quem oderant propter audaciam: de eo, quem omni supplicio dignum esse ducebant: audiebant ab accusatoribus: audiebant verba multorum testium, audiebant, cum vnaquaque de re à P. Canutio, homine eloquentissimo grauius & diu diceretur. Et est quisquam, qui cum hæc cognouerit, suspicari possit Oppianicum iudicio oppressum & circumuentum esse innocentem? Aceruatim iam reliqua Iudices dicā: vt ad ea, quæ propiora huius causæ, & adiunctiora sunt, perueniam. Vos quæso memoria teneatis, non mihi hoc esse propositum, vt accusem Oppianicum mortuum, sed, cum hoc persuadere vobis velim, iudicium ab hoc non esse corruptum, hoc vti initio ac fundamento defensionis, Oppianicum, hominem sceleratissimum & nocentissimum esse damnatum: qui uxori suæ Cluentiæ, quæ amita huius Habiti fuit, cum ipse poculum dedisset, subito illa in media potione exclamauit, se maximo cum dolore mori, nec diutius vixit, quam locuta est: nam in ipso sermone hoc & vociferatione mortua est. Et ad hanc mortem tam repentinam, vocesque morientis omnia præterea, quæ solent esse indicia & vestigia veneni, in illius mortuæ corpore fuerunt: eodemque veneno C. Oppianicum fratrem necauit. Neque est hoc satis: tametsi in ipso fraterno parricidio nullum scelus prætermisum videtur: tamen, vt ad hoc nefarium facinus accederet, aditum sibi aliis sceleribus antè munuit. nam cum esset grauida Auriæ fratris vxor, & iam appropinquare partus videretur, mulierem veneno interfecit, vt vnâ cum illa, & quod erat ex fratre cœceptum, necaretur. Postea fratrem aggressus est: qui sero, iam exhausto illo poculo mortis, cum & de suo, & de vxoris interitu clamaret, testamentumque mutare cuperet, in ipsa significatione huius voluntatis est mortuus. Ita mulierem, ne partu eius ab hæreditate fraterna excluderetur, necauit: fratris autem liberos prius vita priuauit, quam illi hanc à natura propriam lucem accipere potuerunt: vt omnes intelligerent, nihil ei clausum, nihil sanctum esse posse, cuius ab audacia fratris liberos ne materni quidem corporis custodia tegere potuisset. Memoria teneo, Milesiam quandam mulierem, cum essem in Asia, quod ab hæredibus secundis accepta pecunia partum sibi ipsa medicamentis abegisset, rei capitalis esse damnatam: neque iniuria, quæ spem parentis, memoriam nominis, subsidium generis, hæredem familiæ, designatum Reip. ciuem sustulisset. Quæto est Oppianicus in eadem iniuria maiore supplicio dignus: siquidem illa, cum suo corpori vim attulisset, se ipsam cruciauit: hic autem idem illud effecit per alieni corporis mortem atque cruciatum. Cæteri non videtur in singulis hominibus multa parricidia suscipere posse: Oppianicus inuentus est, qui in vno corpore plures necaret. Itaque cum hanc eius consuetudinem audaciamque cognosceret auunculus illius adolescentis Oppianici, Cn. Magius: isque graui morbo affectus esset, & hæredem illum sororis suæ filium faceret: amicis adhibitis, præsentem matrem suam Dineam, vxorem suam interrogauit, essetne prægnans: quæ cum se esse respondisset, ab ea petiuit, vt se mortuo,

apud Dineam, quæ tum ei mulieri socrus erat, quoad pareret, habitaret: diligentiamque adhiberet, ut id, quod conceperat, feruaret, ut saluum parere posset. Itaque ei testamento legat grandem pecuniã à filio, si qui natus esset: ab secundo hærede nihil legat. Quid de Oppianico suspicatus sit, videtis: quid iudicarit, obscurum non est: nam cum eius filium faceret hæredem, eum tutorem liberis non adscripsit. Quid Oppianicus fecerit, cognoscite: ut illum Magium intelligatis longè animo prospexisse morientem. Quæ pecunia mulieri legata erat à filio, si qui natus esset, eam præsentem Oppianicus non debitam mulieri soluit: si hæc solutio legatorum, & non merces abortionis appellanda est. Quo illa pretio accepto, multisque præterea muneribus, quæ tum ex tabulis Oppianici recitabantur, spem illam, quam in aluo commendatam à viro cõtinebat, victa aua-<sup>26</sup> ritia sceleri Oppianici vendidit. Nihil posse iam ad hanc improbitatem addi videtur. Attendite exitum. Quæ mulier obtestatione viri decem illis mēsis ne domum quidem vllam, nisi focrus suã, nosse debuit, hæc quinto mense post viri mortem ipsi Oppianico nupsit. Quæ nuptiæ non diuturnæ fuerunt: erant enim nõ matrimonii dignitate, sed sceleris societate coniunctæ. Quid illa cædes Asinii Larinatis, adolescentis pecuniosi, quàm clara, cum recens fuit, quàm omnium sermone celebrata? Fuit Aiulius quidam Larinas, perdita nequitia, & summa egestate, arte quadam præditus ad libidines adolescentulorum excitandas accommodata: qui ut se blanditiis & assentationibus in Asinii consuetudinem penitus immerfit, Oppianicus continuo sperare cœpit hoc se Aiulio, tanquam aliqua machina admota, capere Asinii adolescentiam, & fortunas eius<sup>27</sup> patrias expugnare posse. Ratio excogitata Larini est, res translata Romam: iniri enim id consilium facilius in solitudine, perfici rem eiusmodi commodius in turba posse arbitrati sunt. Asinius cum Aiulio Romam est profectus. Hos vestigiis Oppianicus consecutus est. Iam ut Romæ vixerint, quibus conuiujs, quibus flagitijs, quantis & quàm profusis sumptibus, non modò conscio, sed etiam coniuua & adiutore Oppianico, longum est dicere mihi, præfertim ad alia properanti. Exitum huius assumulatæ familiaritatis cognoscite. Cum esset adolescens apud mulierculam quandam, atque ibi pernoctaret, & ibi diem postero commoraretur, Aiulius, ut erat constitutum, simulat se ægrotare, & testamentum facere velle. Oppianicus obsignatores ad eum, qui neque Asinium, neque Aiulium nosset, adducit, & illum Asinium appellat: ipse testamento Asinii nomine obsignato, discedit: Aiulius illico conualescit. Asinius autem breui illo<sup>28</sup> tempore, quasi in hortulos iret, in arenarias quasdam extra portam Esquilinam perductus, occiditur. Qui cum vnum iam, & alterum diem desideraretur, neque in his locis, vbi ex consuetudine quærebatur, inueniretur: & Oppianicus in foro Larinatum dictitaret, nuper se, & suos amicos testamentum eius obsignasse: liberti Asinii, & nonnulli amici, quod eo die, quo postremum Asinius visus erat, Aiulium cum eo fuisse, & à multis visum esse cõstabat, in eum inuadunt, & hominem ante pedes Q. Manilij, qui tum erat Triumvir, constituunt. Atq; ille cõtinuò nullo teste, nullo indice, recētis maleficii conscientia perterritus, omnia, ut à me paulò antè dicta sunt, exponit, Asiniumq; ab se, consilio Oppianici interfectum fatetur. Extrahitur domo latitans Oppianicus à Manilio: index Aiulius ex altera parte coram tenetur. Hic iam quid reliqua quæritis: Mani-<sup>29</sup> lium plerique noratis. Non ille honorè à pueritia, non studia virtutis, non vllum existimationis bonæ fructum vnquam cogitarat, sed ex petulanti, atque improbo scurra in discordijs ciuitatis ad eam columnã, ad quam multorum sæpe conuitijs perductus erat, vnà cū suffragijs populi peruenerat. Itaq; rem cum Oppianico transigit: pecuniã ab eo accipit: causam & susceptam & manifestã relinquit. At tum in Oppianici causa crimen hoc Asinianum cum testibus multis, tum verò indicio Aiulij probabatur. In quo inter allegatos Oppianici nomen primum esse constabat, eius, quem vos miserum atque innocentem falso iudicio circumuentum esse dicitis. Quid, auiam tuam Oppianice Dineã, cui tu es hæres, pater tuus nõ manifestò necauit: ad quam cum adduxisset medicum illum

suum iam cognitum & sæpe victorem, per quem interfecerat plurimos, mulier exclamat se ab eo nullo modo velle curari, quo curante suos omnes perdidisset. Tum repente Anconitanum quẽdam L. Clodium pharmacopolam circumforaneum, qui casu tum Larinum venisset, aggreditur, & cum eo HS quadringētis, id quod ipsius tabulis tum est demonstratum, transigit. L. Clodius, qui properaret, cui fora multa restarent, simul atque introductus est, rem confecit: prima portione mulierem sustulit: neque postea Larini punctum est temporis commemoratus. Eadem hac Dinea testamentum faciente, cum tabulas prehensisset Oppianicus, qui gener eius fuisset, digito legata deleuit: & cum id multis locis fecisset, post mortem eius, ne lituris coargui posset, testamentum in alias tabulas transcriptum signis adulterinis obsignauit. Multa præterea consulto: etenim vereor, ne hæc ipsa nimium multa esse videantur: vos tamẽ eum similem sui fuisse in cæteris quoque vitæ partibus existimare debetis. Illum tabulas publicas Larini censorias corrupisse, Decuriones vniuersi iudicauerunt: cum illo iam nemo rationem, nemo rem vllam contrahebat: nemo illum ex tam multis cognatis & affinibus tutorem vnquam liberis suis scripsit, nemo illum aditu, nemo congressione, nemo sermone, nemo cõuiuio dignum iudicabat: omnes aspernabantur, omnes abhorrebant, omnes ut aliquã immanem ac perniciosam bestiam, pestemque fugiebant. Hunc tamen hominẽ tam audacẽ, tam nefarium, tam nocentem nunquam accusasset Habitus Iudices, si id prætermittere saluo capite suo potuisset. Erat huic inimicus Oppianicus, erat, sed tamen erat vitricus: crudelis, & huic infesta mater, attamẽ mater: postremò nihil tam remotum ab accusatione, quàm Cluentius & natura, & voluntate, & instituta ratione vitæ. Sed cum esset hæc illi proposita conditio, ut aut iustè piẽque accusaret, aut acerbè, indignèque moreretur: accusare, quoquo modo posset, quàm illo modo emori, maluit. Atque ut hæc ita esse perspicere possitis, exponam vobis Oppianici facinus manifestò compertum atque deprehensum: ex quo simul vtrunque, & huic accusare, & illum condemnari necesse fuisse, intelligetis. Martiales quidã Larini appellabantur, ministri publici Martis, atque ei deo veteribus institutis, religionibusque Larinatum cõsecrati. quorũ cum satis magnus numerus esset, cumque itẽ, ut in Sicilia permulti Venerij sunt, sic illi Larini in Martis familia numerarentur: repẽtẽ Oppianicus, eos omnes liberos esse, ciuẽsque Romanos cœpit defendere. Grauius id Decuriones Larinatum, cunctique municipes tulerunt: itaque ab<sup>33</sup> Habito petiuerunt, ut eam causam susciperet, publicèque defenderet. Habitus cum se ab omni eiusmodi negotio remouisset, tamẽ pro loco, pro antiquitate generis sui, pro eo quod se nõ suis solum cõmodis, sed etiam suorum municipũ, cæterorumq; necessariorũ natum esse arbitrabatur, tantæ voluntati vniuersorum Larinatum deesse noluit. Suscepta causa, Romamque delata, magnæ quotidie contetiones inter Habitem & Oppianicum, ex vtriusque studio defensionis excitabantur. Erat ipse immani acerbæque natura Oppianicus: incendebat eius amentiam infesta atque inimica filio mater Habiti. Magni autem illi sua interesse arbitrabatur, hunc à causa Martialium dimouere. Suberat etiam alia causa maior, quæ Oppianici, hominis auarissimi atque audacissimi, metem maximè commouebat: nã Habitus vsque ad illius iudicij tẽpus nullum testamentum vnquam fecerat:<sup>34</sup> neque enim legare eiusmodi matri, poterat in animum inducere, neque testamento nomen omnino prætermittere parẽtis. Id cum Oppianicus sciret (neque enim erat obscurum) intelligebat, Habito mortuo bona eius omnia ad matrem esse vettura: quæ ab sese postea, aucta pecunia maiore præmio, orbata filio minore periculo, necaretur. Itaq; his rebus incensus, qua ratione Habitem veneno tollere conatus sit, cognoscite. C. & L. Fabritij fratres gemini fuerunt, ex municipio Aletrinate, homines inter se tũ forma, tum moribus similes, municipum autẽ suorum dissimillimi: in quibus quantus splendor sit, quàm propè æquabilis, quàm ferè omnium constans & moderata ratio vitæ, nemo vestrum, ut mea fert opinio, ignorat. His Fabritijs semper vsus est Oppianicus familiarissimè. Iam hoc ferè factis omnes, quantã vim habeat ad coniungendas amicitias studiorũ

ac naturæ similitudo. Cum illi ita viuerent, vt nullum quæstum turpem esse arbitraren-  
 tur, cum omnis ab his fraus, omnes insidiæ, circumscriptionesque adolescentium nasce-  
 rentur: cumque essent vitiis atque improbitate omnibus noti: studiosè, vt dixi, ad eorum  
 se familiaritatem multis iam antè annis Oppianicus applicarat. Itaque tum sic statuit,  
 per C. Fabritium (nam L. erat mortuus) insidias Habito cõparare. Erat illo tempore in-  
 firma valetudine Habitus, vt eatur autem medico ignobili, sed spectato homine Cleo-  
 phanto: cuius seruum Diogenem Fabritius ad venenum Habito dandum spe & pretio  
 sollicitare cõpõit. Seruus nõ incallidus, sed, vt ipsa res declarauit, frugi atque integer, ser-  
 monem Fabritii nõ est aspernatus: rem ad dominum detulit. Cleophantus autem cum  
 Habito est locutus: Habitus autem statim cum M. Bebrio Senatore familiarissimo suo  
 cõmunicauit: qui qua fide, qua prudentia, qua dignitate fuerit, meminisse vos arbitror.  
 Ei placuit, vt Diogenem Habitus emeret à Cleophanto, quo facilius aut comprehēde-  
 retur res eius indicio, aut falsa esse cognosceretur. Ne multis: Diogenes emitur: vene-  
 num diebus paucis, multi viri boni cum ex occulto interuenissent, pecuniâque obfigna-  
 ta, quæ ad eam rem dabatur, in manibus Scamandri liberti Fabritiorum deprehenditur.  
 Pro dii immortales, Oppianicum quisquam, his rebus cognitis, circunuetum dicit ef-  
 se: quis vnquam audacior? quis nocentior? quis apertior in iudicium adductus est: quod  
 ingenium, quæ facultas dicendi? quæ à quoquam excogitata defensio huic vni crimini  
 potuit obfistere? simul & illud, quis est, qui dubitet, quin, hac re comperta, manifestòque  
 deprehensa, aut obeunda mors Cluentio, aut suscipienda accusatio fuerit: Satis esse arbi-  
 tror demonstratum Iudices, iis criminibus accusatum esse Oppianicum, vt honestè ab-  
 solui nullo modo potuerit. Cognoscite nunc ita reum citatum esse illum, vt re semel,  
 atque iterum præiudicata, condemnatus in iudicium venerit. Nam Cluentius Iudices, 37  
 primum nomen eius detulit, cuius in manibus venenum deprehēderat: is erat libertus  
 Fabritiorum Scamander, integrum consilium, iudicii corrupti nulla suspicio: simplex  
 in iudicium causa, certa res, verum crimen allatum est. Hic tum Fabritius, is de quo an-  
 tè dixi, qui liberto damnato sibi illud impendère periculum videret, quod mihi cum  
 Aletrinatibus vicinitatem, & cum plerisque eorum magnū vsum esse sciebat, frequen-  
 tes eos ad me domum adduxit. Qui quanquam de homine, sicut necesse erat, existima-  
 bant: tamen, quod erat ex eodem municipio, suæ dignitatis esse arbitrabatur, eum, qui-  
 bus rebus possent, defendere: idque à me vt facerem, & vt causam Scamandri suscipere,  
 petebant: in qua causa patroni omne periculum continebatur. Ego qui neque illis, ta-  
 libus viris, ac tam amantibus mei, rem possem vllam negare, neque illud crimen tantum 38  
 ac tam manifestū esse arbitrarer, sicut nec illi quidem ipsi, qui mihi tum illam causam  
 commendabant, arbitrabatur: pollicitus iis sum, me omnia, quæ vellent, esse facturum.  
 Res agi cõpõta est: citatus est Scamader reus: accusabat P. Canutius, homo in primis in-  
 geniosus, & in dicendo exercitatus: accusabat autem ille quidem Scamandrum verbis  
 tribus, venenū esse deprehensum. Omnia tela totius accusationis in Oppianicum con-  
 iiciebantur: aperiebatur causa insidiarum: Fabritiorum familiaritas commemorabatur:  
 hominis vita & audacia proferebatur: denique omnis accusatio variè, grauitèrque tra-  
 ctata, ad extremū manifesta veneni deprehensione conclusa est. Hic ego cum ad respõ-  
 dendum surrexi, qua cura dii immortales, qua sollicitudine animi, quo timore: semper 39  
 equidem magno cū metu incipio dicere: quotiescunque dico, toties mihi videor in iu-  
 dicium venire non ingenii solùm, sed etiam virtutis atque officii: ne aut id profiteri vi-  
 dear, quod non possim implere, quod est impudentiæ: aut id non efficere, quod possim,  
 quod est aut perfidiæ aut negligentia. Tum verò ita sum perturbatus, vt omnia time-  
 rem: si nihil dixissem, ne infantissimus: si multa in eiusmodi causa dixissem, ne impu-  
 dentissimus existimarer. Collegi me aliquando, & ita constitui, fortiter esse agendum:  
 illi ætati, qua tum eram, solere laudi dari, etiam si in minus firmis causis hominū peri-  
 culis non desuissem. Itaque feci, sic pugnavi, sic omni ratione contendi, sic ad omnia cõ-

fugi, quantum ego assequi potui, remedia ac perfugia caufarum, vt hoc, quod timide  
 dicam, cõsecutus sim, nequis illi causæ patronum defuisse arbitraretur. Sed vt quicquid  
 ego apprehenderam, statim accusator extorquebat è manibus. si quæsieram, an inimi-  
 citia Scamandro cum Habito: fatebatur nullas fuisse, sed Oppianicum, cuius ille mini-  
 ster fuisset, huic inimicissimum fuisse atque esse dicebat. Sin autem illud egeram, nul-  
 lum ad Scamandrum morte Habiti venturum emolumentum fuisse: concedebat: sed  
 ad vxorè Oppianici, hominis in vxoribus necandis exercitati, omnia bona Habiti ven-  
 tura esse dicebat. Cum illa defensione vsus essem, quæ in libertinorum causis honestif-  
 sima semper existimata est, Scamandrum patrono esse probatum fatebatur: sed quære-  
 bat, cui probatus esset ipse patronus. Cum ego pluribus verbis in eo cõmoratus essem,  
 Scamandro factas insidias esse per Diogenem, constitutumque inter eos de alia re fuif-  
 se, vt medicamentum, non venenum, Diogenes afferret, hoc cuius vsu venire posse:  
 quærebat, cur in eiusmodi locum tam abditum, cur solus, cur cum obfignata pecunia  
 venisset. Denique hoc loco causa testibus honestissimis hominibus premebatur. M. Be-  
 brius de suo consilio Diogenem emptum, se præfente Scamandrum cum veneno, pe-  
 cuniâque deprehensum esse dicebat. P. Quintius Varus, homo summa religione & sum-  
 ma autoritate præditus, de insidiis quæ fieret Habito, & de sollicitatione Diogenis re-  
 centi re secum Cleophantum locutum esse dicebat. atque in illo iudicio, cum Scaman-  
 drum nos defendere videremur, verbo ille reus erat, re quidem vera, & periculo, & tota  
 accusatione Oppianicus: neque id obscure ferebat, nec dissimulare vllò modo poterat:  
 aderat frequens, aduocabat, omni studio, gratiaque pugnabat: postremò, id quod maxi-  
 mo malo illi causæ fuit, hoc ipso in loco, quasi reus ipse esset, sedebat. Oculi omniū iu-  
 dicum non in Scamandrum, sed in Oppianicum coniciebantur: timor eius, perturba-  
 tio, suspensus, incertusque vultus, crebra coloris mutatio, quæ erant antea suspiciosa,  
 hæc aperta ac manifesta faciebant. Cum in consilium iri oporteret, quæsiuit ab reo C.  
 Iunius Quæstor ex lege illa Cornelia, quæ tum erat, clam an palam de se sententiam  
 ferri vellet. de Oppianici sententia responsum est, quod is Habiti familiarem Iunium  
 esse dicebat, clam velle ferri. itum est in consilium: omnibus sententiis præter vnam,  
 quam suâ Stalenus esse dicebat, Scamander prima actione condemnatus est. Quis tum  
 erat omnium, qui Scamandro condemnato nõ iudicium de Oppianico factum esse ar-  
 bitraretur: quid est illa damnatione iudicatum, nisi venenum id, quod Habito daretur,  
 esse quæsitum: quæ porrò tenuissima suspicio collata in Scamandrum est, aut conferri  
 potuit, vt is sua spõte necare voluisse Habitus putaretur: atque hoc tum iudicio facto,  
 43 & Oppianico re, & existimatione iam, lege, & pronuntiatione nondum condemnato, ta-  
 men Habitus Oppianicum reum statim non fecit: voluit cognoscere, vtrum iudices in  
 eos solos essent feueri, quos venenum habuisse ipsos cõperissent: an etiam consilia con-  
 sciētiasque eiusmodi facinorum supplicio dignas iudicaret. itaque C. Fabritium, quem  
 propter familiaritatem Oppianici conscium illi facinori fuisse arbitrabatur, reum sta-  
 tim fecit: utque ei locus primus constitueretur, propter causæ coniunctionem impetra-  
 uit. Hic tū Fabritius non modò ad me meos vicinos, & amicos Aletrinates non addu-  
 xit, sed ipse iis neque defensoribus vti postea, neque laudatoribus potuit: rem enim in-  
 tegram hominis non alieni, quanuis suspiciosam, defendere, humanitatis esse putaba-  
 mus: iudicatum labefactare conari, impudentiæ. Itaque tū ille inopia & necessitate co-  
 44 ctus, in causa eiusmodi ad Cepasios fratres confugit, homines industrios, atque eo ani-  
 mo, vt, quæcunque dicendi potestas esset data, in honore atque in beneficio ponerent.  
 Iam hoc quoque propè iniquissimè comparatum est: quod in morbis corporis, vt quif-  
 que est difficillimus, ita medicus nobilissimus atque optimus quæritur: in periculis ca-  
 pitis, vt quæque causa difficillima est, ita deterrimus obscurissimusque patronus adhi-  
 betur. Nisi fortè hæc causa est, quod medici nihil præter artificium, oratores etiam au-  
 thoritatem præstare debent. Citatur reus: agitur causa: paucis verbis accusat, vt de re iu-

dicata, Canutius. incipit longo, & altè petito proœmio respondere maior Cepasius. Primò attentè auditur eius oratio: erigebat animum iam demissum & oppressum Oppianicus: gaudebat ipse Fabritius: non intelligebat, animos iudicum non illius eloquẽtia, sed defensionis impudentia cõmoueri. Posteaquam de re cœpit dicere, ad ea, quæ erant in causa, addebat etiam ipse noua quædam vulnera. Hoc quanquam sedulo faciebat, tamen interdum non defendere, sed præuaricari accusationi videbatur. itaque cum callidissime se dicere putaret: & cum illa verba grauissima ex intimo artificio deprõpsisset, Respicite Iudices hominum fortunas, respicite dubios, variosque casus, respicite C. Fabritii senectutẽ: cum hoc, Respicite, ornandæ orationis causa sæpe dixisset, respexit ipse: at C. Fabritius à subfelliis demisso capite discesserat. Hic Iudices ridere: stomachari atque acerbè ferre patronus: causam sibi eripi, & se cætera de illo loco, Respicite Iudices, non posse dicere: nec quicquam propius est factũ, quàm vt illum persequeretur, & collo oborto ad subfella reduceret, vt reliqua posset perorare. Iam tum Fabritius primùm suo iudicio, quod est grauissimum: deinde legis vi, & sententiis iudicum est condemnatus. Quid est, quod iam de Oppianici causa plura dicamus? apud eosdem iudices reus est factus, cum iis duobus præiudiciis iam damnatus esset: ab iisdem autem iudicibus, qui Fabritiorum damnatione de Oppianico iudicarent, locus ei primus est constitutus: accusatus est criminibus grauissimis, iis, quæ à me breuiter dicta sũt, & præterea multis, quæ ego omnia nunc omitto: accusatus est apud eos, qui & Scamandrum ministrũ Oppianici, & Fabritium conscium maleficii condemnarant. Vtrum per deos immortales magis est mirandum, quod is condemnatus est, an quod omnino respõdere ausus est: quid enim illi iudices facere potuerunt, qui si innocentes Fabritios condemnassent, tamẽ in Oppianico sibi constare, & superioribus consentire iudiciis debuerunt: An verò illi sua per se iudicia rescinderent, cum cæteri soleant in iudicando, ne ab aliorũ iudiciis discrepẽt, prouidere: & illi qui Fabritii libertum, quia minister in maleficio fuerat: patronũ, quia conscium, condemnassent: ipsum principem atque architectũ sceleris absoluerent: & qui cæteros nullo præiudicio facto, tamen ex ipsa causa condemnassent: hunc, quem bis condemnatum iam acceperant, liberarent: tum verò illa iudicia senatoria non falsa inuidia, sed vera atque insigni turpitudine notata, atque operta dedecore & infamia, defensionis locum nullum reliquissent. Quid enim tandem illi Iudices responderẽt, si quis ab iis quæreret, Condemnastis Scamandrum, quo crimine? nempe quod Habitum per feruum medici veneno necare voluisset. Quid Habiti morte Scamander consequebatur: nihil, sed administrer erat Oppianici. Condemnastis C. Fabritium, quid ita? quia cum ipse familiarissimè Oppianico vsus, libertus autem eius in maleficio deprehensus esset, illum expertem eius consilii fuisse nõ probabatur. Si igitur ipsum Oppianicum bis suis iudiciis condemnatum absoluisset, quis tantam turpitudinem iudiciorum, quis tantam inconstantiam rerum iudicatarum, quis tantam libidinem iudicum ferre potuisset: quod si hoc videtis, quod iam hac ab omni oratione patefactũ est, illo iudicio reum condemnari, præsertim ab iisdem iudicibus, qui duo præiudicia fecissent, necesse fuisse: simul illud videatis necesse est, nullam accusatori causam esse potuisse, cur iudiciũ vellet corrumpere. Quæro enim abs te Tite Acti, relictis iam cæteris argumẽtis omnibus, num Fabritios quoque innocentes condemnatos existimes, num etiam illa iudicia pecunia corrupta esse dicas: quibus iudiciis alter à Staleno solo absolutus est, alter etiam ipse se condemnauit. Age, si nocentes, cuius maleficii? nunquid præter venenum quæsutum, quo Habitus necaretur, obiectum est: nõquid aliud in illis iudiciis versatum est, præter hæc insidias Habito ab Oppianico per Fabritios factas: nihil, nihil inquã aliud iudices reperietis. Extat memoria: sunt tabulæ publicæ: redargue me, si mêtior: testium dicta recita: doce, in illorum iudiciis quid præter hoc venenum Oppianici nõ modò in criminis, sed in maledicti loco sit obiectum. Multa dici possunt, quare ita necesse fuerit iudicari: sed ego occurram expectationi vestræ Iudices. Nam etsi à vobis sic audior,

vt nunquam benignius, neque attentius quenquam auditum putem: tamen vocat me aliò iandudum tacita vestra expectatio, quæ mihi obloqui videtur, Quid ergo? negasne illud iudicium esse corruptum? non nego: sed, ab hoc corruptum non esse, confirmo. à quo igitur est corruptum? opinor, primùm si incertum fuisset, quisnam exitus illius iudicii futurus esset, verisimilius tamẽ esset, eum potius corrupisse, qui metuisset ne ipse condemnaretur: quàm illum qui veritus esset, ne alter absolueretur. deinde cum esset nemini dubium quid iudicari necesse esset, eum certè potius qui sibi aliqua ratione dífideret, quàm eum qui omni ratione confideret: postremò, certè potius illum qui bis apud eos iudices offendisset, quàm illum qui bis causam iis probauisset. Vnum quidem certè, nemo erit tam iniquus Cluentio qui mihi non concedat: si constet corruptum illud esse iudicium, aut ab Habito, aut ab Oppianico esse corruptum. Si doceo, non ab Habito: vinco, ab Oppianico: si ostendo, ab Oppianico, purgo Habitu. Quare etsi satis docui, rationẽ nullam huic corrupẽdi fuisse, ex quo intelligitur ab Oppianico esse corruptum: tamen de illo ipso separatim cognoscite. Atque ego illa non argumentabor, quæ sunt grauias vehemẽter: eum corrupisse, qui in periculo fuerit: eum, qui metuerit: eum, qui spem salutis in alia ratione nõ habuerit: eum, qui semper singulari fuerit audacia. Multa sunt eiusmodi: verum cum habeam rem non dubiam, sed apertam atque manifestam, enumeratio singulorum argumẽtorum non est necessaria. Dico, C. A. Elio Staleno iudici pecuniam grandem Statium Albium ad corrupendum iudicium dedisse. Nunquis negat: te appello Oppianice, te T. Acti: quorum alter eloquẽtia damnationem illam, alter tacita pietate deplorat. Audete negare, ab Oppianico Staleno iudici pecuniam datam: negate, negate inquã in eo loco: quid reticetis? at negare nõ potestis, quod repetistis, quod confessi estis, quod abstulistis. Quo tandem igitur ore mêtionem corrupti iudicii facitis, cum ab ista parte iudici pecuniam ante iudicium datam, post iudicium ereptam esse fateamini: quonam igitur hæc modo gesta sunt: repetam paulò altius Iudices: & omnia, quæ in diuturna obscuritate latuerunt, sic aperiam, vt ea cernere oculis videamini. Vos quæso, vt adhuc me attentè audistis, itẽ, quæ reliqua sunt, audiat: profectò nihil à me dicetur, quod non dignum hoc conuẽtu & silentio, dignum vestris studiis atque auribus esse videatur. Nam vt primùm Oppianicus, ex eo, quod Scamander reus erat factus, quid sibi impenderet, cœpit suspicari, statim se ad hominis egentis, audacis, in iudiciis corrupendis exercitati, tum autem iudicis, Staleni familiaritatẽ applicauit. Ac primùm Scamandro reo, tantum donis datis muneribusque perfecerat, vt eo authore vteretur cupidior, quàm fides iudicis postulabat. Post autẽ cum esset Scamander vnus Staleni sententia absolutus, patronus autem Scamandri ne sua quidem sententia liberatus, acrioribus salutis suæ remediis subueniendum putauit. Tum à Staleno, sicut ab homine ad excogitandum acutissimo, ad audendum impudentissimo, ad efficiendum acerrimo (hæc enim ille & aliqua ex parte habebat, & maiore ex parte se habere simulabat) auxilium capiti & fortunis suis petere cœpit. Iam hoc nõ ignoratis Iudices, vt etiam bestia fame dominante plerunque ad eum locum, vbi pasta aliquãdo sint, reuertantur. Stalenus ille biennio antè, cum causam bonorum Safinii Atellæ recepisset, sexcentis millibus nummũm se iudicium corrupturũ esse dixerat. Quæ cum accepisset à pupillo, suppressit, iudicioque facto, nec Safinio, nec bonorũ emptoribus reddidit. quam cum pecuniam profudisset, & sibi nihil non modò ad cupiditates suas, sed ne ad necessitatem quidem reliquisset, statuit ad easdem sibi prædas ac suppressiones iudiciales reuertendum. Itaque cum Oppianicum iam perditum, & duobus iugulatũ præiudiciis videret, promissis eum suis excitauit abiectũ, & simul salutis desperare vetuit. Oppianicus orare hominem cœpit, vt sibi rationem ostenderet iudicii corrupẽdi. Ille autem (quem admodum ex ipso Oppianico postea est auditum) negauit quenquã esse in ciuitate præter se qui id efficere possit: sed primò grauari cœpit, quod Aedilitatem se petere cum hominibus nobilissimis, & inuidiam atque offensionem timere dicebat: post exoratus,

initio permagnam pecuniam poposcit, deinde ad id peruenit, quod confici potuit, & festertia sexcēta quadraginta millia deferri ad se domum iussit. Quæ pecunia simul atque ad eum delata est, homo impurissimus statim cœpit in eiusmodi mente & cogitatione versari, nihil esse suis rationibus vtilius, quàm Oppianicum condemnari: illo absoluto, pecuniam illam aut iudicibus dispertiendam, aut ipsi esse reddendam: damnato, repetiturum esse neminem. Itaque rem excogitat singularem. Atque hæc Iudices, quæ verè dicuntur à nobis, facilius credetis, si cum animis vestris longo interuallo recordari C. Staleni vitam & naturam volueritis. Nam perinde vt opinio est de cuiusque moribus, ita, quid ab eo factum & non factum sit, existimari potest. Cum esset egens, sumptuosus, audax, callidus, perfidiosus, & cum domi suæ miserrimus & inanissimus, tātum nummorum positum videret: ad omnem malitiam & fraudem versare mentem suam hæc secum cogitans cœpit, Dēmne iudicibus? mihi igitur ipsi præter periculum & infamiam quid quæretur? nihil excogitem, quamobrem Oppianico damnari necesse sit? quî tādē? nihil enim est, quod fieri non possit. Siquis eum fortè casus ex periculo eriperit, nonne reddendum est? præcipitantē igitur impellamus, inquit, & perditum prosteramus. Capit hoc consilium, vt pecuniam quibusdam iudicibus leuissimis polliceatur, deinde eam postea supprimat: vt, quoniam graues homines sua sponte seuerè iudicatos putabat, hos, qui leuiore erant, destituitione iratos Oppianico redderet. Itaque, vt erat semper præposterus atque peruersus, initium facit à Bulbo, & eum, quod iandiu nihil quæsierat, tristem atque oscitantem leuiter impellit: Quid tu, inquit? ecquid me adiuuas Bulbe, ne gratis Reip. feruiamus? Ille verò, simul atque hoc audiuit, Ne gratis, quò voles, inquit, sequar: sed quid affers? Tū ei quadraginta millia, si esset absolutus Oppianicus, pollicetur, & eum, vt cæteros appellet, quibuscum loqui consueffet, rogat, atq; etiam ipse cōditor totius negotii Guttam aspergit huic Bulbo. Itaque minimè amarus is visus est, qui aliquid ex eius sermone speculæ degustarat. Vnus & alter dies intercesserat, cum res parum certa videbatur: sequester & confirmator pecuniæ desiderabatur. 57 tum appellat hilari vultu hominem Bulbus, vt blandissime potest: Quid tu, inquit, Patre? (hoc enim Stalenus cognomē ex imaginibus AEliorum delegerat, ne, si se Ligurem fecisset, nationis magis suæ, quàm generis vti cognomine videretur) qua de re mecum locutus es, quærunt à me vbi sit pecunia. Hic ille planus improbissimus, quæstu iudicario partus, qui illi pecuniæ, quam condiderat, spe iam atque animo incubaret, contrahit frontem (recordamini faciem atque illos eius fictos simulatōsque vultus) queritur se ab Oppianico destitutum: & qui esset totus ex fraude & mendacio factus, quique ea vitia, quæ à natura habebat, etiam studio atque artificio quodam malitiæ cōdiuisset, pulchrè asseuerat se ab Oppianico destitutum: atque hoc addit testimonii, sua illum sententia, quam palàm omnes laturo essent, condemnatum iri. Manarat sermo in consilio, pecuniæ 58 quandam mentionem inter iudices esse versatam: res neque tam fuerat occulta, quàm erat occultanda: neque tam erat aperta, quàm Reip. causa aperienda. In ea obscuritate ac dubitatione omnium, Canutio perito homini, qui quodam odore suspicionis Stalenum corruptum esse sensisset, neque dum rem perfectam arbitraretur, placuit repente Iudices pronuntiare. Iudices, se id velle dixerūt. Hic tum Oppianicus nō magno pere pertimuit: rem à Staleno perfectam esse arbitratur. In consilium erant ituri iudices triginta & duo: sententiis decem & sex absolutio confici poterat: 59 quadraginta millia nummum in singulos iudices distributa eum numerum sententiæ conficere debebāt, vt ad cumulum spe maiorum præmiorum ipsius Staleni sententia septimadecima accederet. Atque etiam casu tum, quod illud repente erat factū, Stalenus ipse non aderat, causam nescio quam apud iudicem defendebat. Facile hoc Habitus patiebatur, 60 tempore Tribunus pl. conuitium C. Iunio iudici quæstionis maximum fecit, vt ne sine Staleno in cōsiliū iretur: cumq; id ei per viatores consulto negligētius agi videretur,

ipse à publico iudicio ad priuatum Staleni iudicium profectus est, & illud pro potestate dimitti iussit: Stalenum ipse ad subsellia adduxit. Confurgitur in consiliū, cum sententias Oppianicus, quæ tum erat potestas, palàm ferri velle dixisset, vt Stalenus scire posset, quid cuique deberetur. Varia iudicum genera, nummarii pauci, sed omnes irati. Vt enim qui accipere in campo consueuerūt, iis candidatis, quorum nummos suppressos esse putant, inimicissimi solent esse: sic eiusmodi iudices infesti tum reo venerāt: cæteri nocentissimum esse arbitrabantur, sed spectabant sententiæ eorum, quos corruptos putabant: vt ex iis constituerent, à quo iudicium corruptum videretur. Ecce tibi eiusmodi sortitio, vt in primis Bulbo, & Staleno, & Guttæ esset iudicandum. Summa omnium expectatio, quidnam sententiæ ferrent leues ac nummarii iudices. atque illi omnes sine vlla dubitatione condemnant. Hic tū iniectus est hominibus scrupulus & quædam dubitatio, quidnam esset actum. deinde homines sapiētes ex veteri illa disciplina iudiciorum, qui neque absoluere hominem nocentissimum possent, neque eum, de quo esset orta suspicio, pecunia oppugnatum, re illa incognita primò cōdemnare vellent: non liquere, dixerunt. nonnulli autem seueri homines hoc statuerūt, quo quisque animo quid faceret, spectari oportere: & si alii pecunia accepta verum iudicabāt, tamen nihilominus 61 se superioribus suis iudiciis constare putabāt oportere: itaque damnarunt. Quinque omnino fuerūt, qui illum vestrum innocentē Oppianicum siue imprudentia, siue misericordia, siue aliqua suspicione, siue ambitione adducti absoluerent. Condēnato Oppianico, statim L. Quintius, homo maximè popularis, qui omneis rumorū & concionum vêtos colligere consueffet, oblatam sibi facultatem putauit, vt ex inuidia senatoria posset crescere, quod eius ordinis iudicia minus iam probari populo arbitratur. Habetur vna atq; altera cōcio vehemēs & grauis: accepisse pecuniam iudices, vt innocentē reum condemnarēt, Tribunus pl. clamitabat: agi fortunas omniū dicebat, nulla esse iudicia: qui pecuniosum inimicum haberet, incolumem esse neminem posse. Homines totius ignari negotii, qui Oppianicum nunquā vidissent, virū optimum, & hominem pudentissimum, pecunia oppressum arbitraretur, incensi suspicione rem in mediū vocare cœperunt, & causam illam totam deposcere. Atque illo ipso tēpore in ædes T. Annii, hominis honestissimi, necessarij, & amici, noctu Stalenus accersitus ab Oppianico venit. Iam cætera nota sunt omnibus: vt cum illo Oppianicus egerit de pecuniā: vt ille se redditurum esse dixerit: vt eorū sermonem omnē audierint viri boni, qui tum consulto propè in occulto stetitissent: vt res patefacta, atq; in forum prolata, & pecunia omnis à Staleno extorta atque erepta sit. Huius Staleni persona populo iam nota atq; perspecta, ab nulla turpi suspicione abhorrebat: suppressam esse ab eo pecuniam, quam pro reo pronūtiasset: qui erant in concione non intelligebant, neque enim docebantur: versatā esse in iudicio mentionem pecuniæ sentiebant: innocentē reum condemnatum esse audiebant: Staleni sententia condemnatū videbant: non gratis id ab eo factū esse: quod hominem 62 norant, iudicabant: similis in Bulbo, in Gutta, in alijs nonnullis suspicio consistebat. Itaque confiteor (licet enim iam impunè, hoc præsertim in loco, confiteri) quod Oppianici non modò vita, sed etiam nomen ante illud tēpus populo ignotum fuisset: indignissimum porrò videretur, circumuentum esse innocentē pecunia: hâc deinde suspicionem auget Staleni improbitas, & nonnullorū eius similitum iudicū turpitude: causam autem ageret L. Quintius, homo cum summa potestate præditus, tū ad inflammādos animos multitudinis accōmodatus: summam illi iudicio inuidiam, infamiāque esse constat. Atque in hâc flammâ recentē C. Iunium, qui illi quæstioni præfuerat, iniectum esse memini, & illum, hominem adilitium, iam Prætorem opinionibus hominū constitutum, nō disceptatione dicēdi, sed clamore hominum de foro, atque adeò de ciuitate 64 esse sublatum. Neque me poenitet, hoc potius tempore, quàm illo, causam A. Cluentii defendere. Causa enim manet eadē, quæ mutari nullo modo potest: tēporis iniquitas, atque inuidia recessit: vt, quod in tēpore mali fuit, nihil obsit: quod in causa boni fuit,



profit. Itaque, nunc quemadmodum audiar, sentio, non modò ab iis, quorum iudicium atq; potestas est: sed etiam ab illis, quorù tatum est existimatio. At tum si dicerem, non audirer: non quòd alia res esset, immò eadè, sed tēpus aliud. Id adeò sic cognoscite. Quis tum auderet dicere, nocentē cōdemnatum esse Oppianicum? quis nunc id audet negare? quis tum posset arguere, ab Oppianico iudicium tentatū esse pecunia? quis id hoc tēpore inficiari potest? cui tū liceret docere, Oppianicum reum factū esse tum denique, cum duobus proximis praiudiciis cōdemnatus esset? quis est, qui id hoc tēpore infirmare conetur? Quare inuidia remota, quam dies mitigauit, oratio mea deprecata est, vestra fides, atque æquitas à veritatis disceptatione reiecit: quid est præterea, quod in causa relinquitur? versatam esse in iudicio pecuniam cōstat: ea, quaritur, vnde profecta sit, ab accusatore, an ab reo. Accusator dicit hæc, Primum, grauissimis criminibus accusabā, vt nihil opus esset pecunia: deinde, cōdemnatum adducebam, vt ne eripi quidem pecunia posset: postremò, etiam si absolutus esset, mearum tamè omnium fortunarū status incolumis maneret. Quid contrà reus? Primum, ipsam multitudinem & atrocitatē criminum pertimescebam: deinde, Fabritiis propter conscientiam mei sceleris cōdemnatis, me esse cōdemnatū sentiebam: postremò, in eum casum veneram, vt omnis mearum fortunarum status vnus iudicii periculo contineretur. Age, quoniam corrupendi iudicii causas ille multas & graues habuit, hic nullā, profectio ipsius pecuniam requiratur. Confecit tabulas diligētissimè Cluentius. Hæc autem res habet hoc certè, vt nihil possit neque additū, neque detractum de re familiari latere. Anni sunt octo, cum ista causa in ista meditatione versatur: cum omnia, quæ nunc ad eam rem pertinet, & ex huius, & ex aliorum tabulis agitatis, tractatis, inquiritis: cum interea Cluentianæ pecuniam vestigium nullū inuenitis. quid? Albiana pecunia vestigiisne nobis odorāda est, an ad ipsum cubile vobis ducibus venire possumus? tenentur vno in loco sexcenta quadraginta millia nummum: tenentur apud hominem audacissimum: tenentur apud iudicem: quid vultis amplius? At enim Stalenus non fuit ab Oppianico, sed à Cluentio ad iudiciū corrupendum constitutus. Cur eum, cum in consilium iretur, Cluentius & Canutius abesse patiebantur? cum in consilium mittebant, Stalenum iudicem, cui pecuniam dederant, non requirebant? Oppianicus querebatur? Quintius flagitabat? sine Staleno ne in consilium iretur, tribunicia potestate profectum est? at cōdemnauit. Hanc enim damnationē dederat obsidem Bulbo & cæteris, vt destitutus ab Oppianico videretur. Quare si istinc causa corrupendi iudicii, istinc pecunia, istinc Stalenus, istinc denique omnis fraus & audacia est: hinc pudor, honesta vita, & nulla suspicio pecuniam, nulla corrupendi iudicii causa: patiamini, veritate patefacta, atque omni errore sublato, eò transire illius turpitudinis infamiam, vbi cætera maleficia consistat: ab eo inuidiam discedere aliquando, ad quem nunquam accessisse culpā videtis. At enim pecuniam Staleno dedit Oppianicus, non ad corrupendum iudicium, sed ad conciliationem gratiæ. Tene hoc Acti dicere, tali prudentia, etiam vsu atque exercitatione præditum? sapiētissimum esse dicunt eum, cui, quod opus sit, ipsi veniat in mētem: proximè accedere illum, qui alterius bene inuentis obtemperet. In stultitia contrà est: minus enim stultus est is, cui nihil in mentem venit: quàm ille, qui, quod stultè alteri venit in mētem, cōprobat. Istam conciliationem gratiæ Stalenus tum recenti re, cum faucibus premeretur, excogitauit: siue, vt homines tum loquebantur, à P. Cethego admonitus, istam dedit conciliationis & gratiæ fabulam. nam fuisse hunc hominum sermonem recordari potestis, Cethegū, quòd hominem odisset: & quòd eius improbitatem versari in Rep. nollet: & quòd videret eum, qui se ab reo pecuniam, cum iudex esset, clam atque extra ordinem accepisse confessus esset, saluum esse non posse, minus ei fidele cōsilium dedisse. In hoc si improbus Cethegus fuit, videtur mihi aduersarium remouere voluisse. Sin erat eiusmodi causa, vt Stalenus nummos se accepisse negare non posset: nihil autè erat periculosius, nec turpius, quàm, ad quam rem accepisset, confiteri: non est consilium Cethegi repreh-

dendum. Verum alia causa tum Staleni fuit, alia nunc Acti tua est. ille, cum re premeretur, quodcunque diceret, honestius diceret, quàm si, quod erat factum, fateretur: te vero illud idem, quod tum explosum & eiectum est, nunc retulisse demiror. què enim poterat tum in gratiam redire cum Oppianico Cluentius, qui cum matre habebat similitates: hærebat in tabulis publicis reus & accusator: cōdemnati erant Fabritii: nec elabi alio accusatore poterat Albius, nec sine ignominia calumniæ relinquere accusationē Cluentius: an, vt præuaricaretur: iam id quoq; ad corrupendum iudicium pertinet. Sed quid opus erat ad eam rem iudice sequestre? & omnino, quamobrem tota ista res per Stalenum potius, hominem ab vtroque alienissimū, sordidissimum, turpissimum, quàm per bonum aliquem virum ageretur & amicum, necessariūque cōmunem? Sed quid ego hæc pluribus, quasi de re obscura, disputo, cum ipsa pecunia, quæ Staleno data est, numero ac summa sua, non modò quanta fuerit, sed etiam ad quam rem data fuerit, ostendat? Sexdecim dico Iudices, vt Oppianicus absolueretur, corrupendos fuisse, ad Stalenum sexceta & quadraginta millia nummum esse delata. si, vt tu dicis, gratiæ conciliandæ causa, quadraginta istorum accessio millium quid valet? sin, vt nos dicimus, vt DCXL millia nummum sexdecim iudicibus darentur, non Archimedes melius potuit describere. At enim iudicia facta permulta sunt, à Cluentio iudicium esse corruptum. Immo verò ante hoc tempus omnino ista ipsa res suo nomine in iudicium nunquam est vocata: ita multū agitata, ita diu iactata ista res est, vt hodierno die primum causa illa defensa sit, hodierno die primum veritas vocem contra inuidiam his iudicibus frera miserit. Veruntamen multa ista iudicia quæ sunt: ego enim me ad omnia confirmaui, & sic parauit, vt docerem, quæ facta postea iudicia de illo iudicio dicerentur, partim ruinæ similia, aut tempestati, quàm iudicio & disceptationi fuisse: partim nihil contra Habitum valere: partim etiam pro hoc esse: partim esse eiusmodi, vt neque appellata vnquā iudicia sint, neque existimata. Hic ego, magis vt consuetudinem seruem, quàm quòd vos nō vestra hoc sponte faciatis, petā à vobis, vt me, dum de his singulis disputo iudiciis, attentè audiatis. Cōdemnatus est C. Iunius, qui ei quæstioni præfuerat. Adde etiam illud, si placet: Tum est cōdemnatus, cum esset iudex quæstionis. Non modò causæ, sed ne legi quidem quicquam per Tribunum pl. laxamēti datum est. Quo tempore illum à quæstione ad nullum aliud Reip. munus abduci licebat, eo tempore ad quæstionem ipse abreptus est: at quam quæstionem? vultus enim vestri Iudices me inuitant, vt, quæ reticenda putaram, libeat iam liberè dicere. Quid? illa tandem quæstio, aut disceptatio, aut iudicium fuit? putabo fuisse. Dicat, qui vult hodie de illo populo concitato, cui tum mos gestus est, qua de re Iunius causam dixerit. Quencunque rogaris, hoc respondebit, quòd pecuniam acceperit, quòd innocentem circunuenerit. Est hæc opinio. At si ita esset, hac lege accusatū esse oportuit, qua accusatur Habitus: at ipse ea lege quærebat. Paucos dies expectasset Quintius: at neq; priuatus accusare, nec fedata iam inuidia volebat. Videtis igitur non in causa, sed in tempore ac potestate spem omnem accusatoris fuisse. Multam petiuit: qua lege? quòd in legem non iurasset, quæ res nemini vnquā fraudi fuit: & quòd C. Verres Prætor vrbanus, homo sanctus & diligēs, subfortitionē eius in eo codice non haberet, qui tum interlitus proferebatur. His de causis C. Iunius cōdemnatus est Iudices, leuissimis & infirmis, quas omnino in iudiciū afferri non oportuit: itaque oppressus est non causa, sed tempore. Hoc vos Cluentio iudicium putatis obesse oportere? quam ob causam? si ex lege subfortitus non erat Iunius, aut si in legem aliquando non iurauerat, iccirco illius damnatione aliquid de Cluentio iudicabatur? Nō, inquit: sed ille iccirco his legibus cōdemnatus est, quòd contra aliā legem cōmiserat. Qui hoc confitentur, possunt, illud idem iudicium nō fuisse, defendere. Ergo iccirco, inquit, infestus tum Prætor Iunio fuit, quòd illud iudicium corruptū per eum putabatur. Num igitur hoc tēpore causa mutata est? num alia res. alia ratio illius iudicii, alia natura totius negotii nunc est, ac tum fuit? non opinor, ex iis rebus, quæ gestæ sunt, rem vllam potuisse

mutari. Quid ergo est causa, quod nunc nostra defensio audiatur tanto silentio, tunc Iunio defendendi sui potestas erepta sit? quia tum in causa nihil erat præter inuidiam, errorem, suspicionem, conciones quotidianas seditiosè ac populariter concitatas. Accusabat Tribunus pl. idem in concionibus, idem ad subsellia: ad iudicium non modò de concione, sed etiam cum ipsa concione veniebat. Gradus illi Aurelii tum noui, quasi pro theatro illi iudicio ædificati videbantur: quos ubi accusator concitatis hominibus complerat, non modò dicendi ab reo, sed ne surgèdi quidem potestas erat. Nuper apud C. Orchinium, collegam meum, locus ab iudicibus Fausto Syllæ de pecuniis residuis non est constitutus: non quò illi aut ex legem esse Syllam, aut causam pecuniæ publicæ contempnam atque abiectam putarent: sed quòd accusante Tribuno pl. conditione æqua disceptari posse non putauerunt. Quid? conferam Syllamne cum Iunio, an hunc Tribunum pl. cum Quintio, an verò tempus cum tempore? Sylla maximis opibus, cognatis, affinibus, necessariis, clientibus plurimis: hæc autem apud Iunium parua & infirma, & ipsius labore quæsitæ atque collectæ. Hic Tribunus pl. modestus, pudens, non modò non seditiosus, sed etiam seditiosis aduersarius: ille autem acerbus, criminofus, popularis homo ac turbulentus. tempus hoc tranquillum ac pacatum: illud omnibus inuidiæ tempestatibus concitatum. Quæ cum ita essent, in Fausto tamen illi iudices statuerunt, iniqua conditione reum causam dicere, cum aduersario eius ad ius accusationis summa vis potestatis accederet. Quam quidem rationem vos Iudices diligenter pro vestra sapientia & humanitate cogitare, & penitus perspicere debetis, quid mali, quantum periculi vnicuique nostrum inferre possit vis tribunitia, conflata præsertim inuidia & concionibus seditiosè concitatis. Optimis hercle temporibus, tum cum homines se non iactatione populari, sed dignitate atque innocentia tuebatur, tamen nec C. Popilius, nec Q. Metellus, clarissimi atque amplissimi viri, vim tribunitiam sustinere potuerunt: nedum his temporibus, his moribus, his magistratibus sine vestra sapientia ac iudiciorum remediis, salui esse possimus. Non fuit igitur illud iudicium iudicii simile Iudices, non fuit, in quo non modus est adhibitus, non mos consuetudineque seruata, non causa defensa. Vis illa fuit, & ut sæpe iam dixi, ruina quædam atque tēpestas, & quiduis potius, quam iudicium, aut disceptatio, aut quæstio. Quòd si quis est, qui illud iudicium fuisse arbitretur, & qui his rebus iudicatis standum putet: is tamen hanc causam ab illa debet seiungere: ab illo enim siue quòd in legem non iurasset, siue quòd ex lege subfortitus iudicem non esset, multa petita esse dicitur: Cluentii autem ratio cum illis legibus, quibus ab Iunio multa petita est, nulla potest ex parte esse coniuncta. At etiam Bulbus est condemnatus. adde, maiestatis: ut intelligas hoc iudicium cum illo non esse coniunctum. At hoc illi crimen obiectum. Fateor: sed etiam legione esse ab eo sollicitatam in Illyrico, C. Cosconii literis, & multorum testimoniis planum factum est: quod crimen erat proprium illius quæstionis, & quæ res lege maiestatis tenebatur. At hoc obfuit ei maximè. Iam ista diuinatio est: qua si uti licet, vide ne mea coniectura multò sit verior. ego enim sic arbitror, Bulbum, quòd homo nequam, turpis, improbus, multis flagitiis cōtaminatus in iudicium sit adductus, idcirco facilius esse damnatum: tu mihi ex tota causa Bulbi, quod tibi cōmodum est, eligis, ut id esse secutos iudices dicas. Quapropter hoc Bulbi iudicium non plus obesse huic causæ debet, quam illa quæ cōmemorata sunt ab accusatore, duo iudicia, P. Popilii & T. Guttæ, qui causam de ambitu dixerunt, qui accusati sunt ab iis qui erant ipsi ambitus condemnati: quos ego non idcirco esse arbitror in integrum restitutos, quòd planum fecerint, illos ob rem iudicandam pecuniam accepisse: sed quòd iudicibus probarint, quòd in eodem genere, in quo ipsi offenderent, alios reprehēderent, se ad præmia legis venire oportere. Quapropter neminem dubitare existimo, quin illa damnatio ambitus nulla ex parte cum causa Cluentii, vestroque iudicio coniuncta esse possit. Quid, quòd Stalenus est condemnatus? non dico hoc tempore Iudices, id quod nescio an dici oporteat, illum maiestatis esse damnatum: non recito testimonia hominum honestissimorum,

quæ in Stalenum sunt dicta ab iis, qui M. A. Emilio clarissimo viro Legati, & præfecti, & Tribuni militares fuerunt: quorum testimoniis planum factum est, maximè eius opera, cum Quæstor esset, in exercitu seditioem esse constatam. Ne illa quidem testimonia recito, quæ dicta sunt de HS D C millibus: quæ ille cum accepisset nomine iudicii Saffiniani, sicut in Oppianici iudicio, postea retinuit atque suppressit. Omitto & hæc, & alia permulta, quæ illo iudicio in Stalenum dicta sunt. Hoc dico, eandem tum fuisse P. & L. Cominiis, Equitibus R. honestissimis hominibus & disertis, controuersiam cum Staleno, quem accusabant, quæ nunc mihi est cum Actio. Cominii dicebant idem, quod ego dico, Stalenum ab Oppianico pecuniam accepisse, ut iudicium corrumpere. Stalenus conciliandæ gratiæ causa se accepisse dicebat. Irridebatur hæc illius recōciliatio, & persona viri boni suscepta, sicut in statuis inauratis, quas posuit ad Iuturnæ: quibus subscript, Reges ab se in gratiam esse reductos: exagitabantur omnes eius fraudes atque fallaciæ: tota vita in eiusmodi ratione versata aperiebatur: egestas domestica, quæstus forensis in medium proferebatur, nūmarius interpres pacis & concordiæ non probabatur. Itaque tum Stalenus, cum idem defenderet quod Actius, cōdemnatus est: Cominii, cum hoc agerent, quot nos in tota causa egimus, probauerunt. quamobrem si Staleni damnatione, Oppianicum iudicium corrumpere voluisse, Oppianicum iudicium ad emendas sententias dedisse pecuniam, iudicatum est: cum ita cōstitutum sit, uti in illa culpa aut Cluentius sit, aut Oppianicus, Cluentii nūmus nullus iudici datus vllò vestigio reperitur, Oppianici pecunia post iudicium factum à iudice ablata est: potest esse dubium, quin illa damnatio Staleni non modò non sit contra Cluentium, sed maximè nostram causam defensionemque confirmet: Ergo adhuc Iunii iudicium video esse eiusmodi, ut incursionem potius seditioem, vim multitudinis, impetum tribunitium, quam iudicium appellandum putem. Quòd si quis illud iudicium appellet, tamen hoc confiteatur necesse est, nullo modo illam multam, quæ à Iunio petita sit, cum Cluentii causa posse coniungi. Illud igitur Iunianum per vim factum est: Bulbi, & Popilii, & Guttæ contra Cluentium non est: Staleni etiam pro Cluentio. Videamus, ecquod aliud iudicium, quod pro Cluentio sit, proferre possimus. Dixitne tandem causam C. Fidiculanus Falcula, qui Oppianicum condemnarat, cum præsertim, id quod fuit in illo iudicio inuidiosissimum, post paucos dies ex subfortitione seditisset: Dixit, & bis quidem dixit: in summam enim L. Quintius inuidiam concionibus eum quotidianis, seditiosis, & turbulentis adduxerat. Vno iudicio multa est ab eo petita, sicut ab Iunio, quòd non suæ decuriæ munere, neque ex lege seditisset. Paulo sedatiore tempore est accusatus, quam Iunius, sed eadem ferè lege & crimine. Quia nulla in iudicio seditio neque turba versata est, prima actione facillimè est absolutus. Non numero hanc absolutionem: nihilo minus enim potest, ut illam multam non cōmiserit, accepisse tamen ob rem iudicandam pecuniam, quam captam nusquam Stalenus eadem lege dixit. Proprium crimen illud quæstionis eius non fuit. Fidiculanus quid fecisse dicebatur? accepisse à Cluentio HS C C C C. cuius erat ordinis senatorii. Qua lege in eo genere à senatore ratio repeti solet, de pecuniis repetundis, ea lege accusatus, honestissimè est absolutus. acta est enim causa more maiorum, sine vi, sine metu, sine periculo: dicta, & exposita, & demonstrata sunt omnia: adducti iudices sunt, non modò potuisse honestè ab eo reum cōdemnari, qui non perpetuò seditisset, sed, si aliud is iudex nihil scisset, nisi quæ præiudicia de eo facta esse constaret, audire præterea nihil debuisse. Tū etiam illi quinque, qui imperitorum hominum rumusculos aucupati, tū illum absoluerunt, iam suam clementiam laudari magnopere nolebant. A quibus si qui quæreret, seditissentne iudices in C. Fabritium: seditisse se dicerent. si interrogarentur, num quo crimine is esset accusatus, præterquam veneni eius, quod quæsitum Habito diceretur: negaret. Si deinde essent rogati, quid iudicassent, condemnasse se dicerent: nemo enim absoluit. eodem modo quæsitum si esset de Scamandro, certè idem respondissent: tamen si ille vna sententia est absolutus: sed illam vnā nemo tum istorum suam dici vellet. Vter igitur facilius suæ sententiæ

ratione redderet: sine, qui se & sibi & rei iudicata constituisse dicit: an ille, qui se in principem maleficii lenem, in adiutores eius, & conscios vehementissimum esse respondit: quorum ego de sententia non debeo disputare: neque enim dubito, quin ii tales viri suspicionem aliqua percussu repentina, de statu suo declinarent. Quare eorum, qui absoluerunt, misericordiam non reprehendo: eorum, qui in iudicando superiora iudicia secuti sunt sua sponte, non Staleni fraude, constantiam comprobo: eorum vero, qui sibi non liquere dixerunt, sapientiam laudo: qui absolvere eum, quem nocentissimum cognorant, & quem ipsi bis iam antea condemnarant, nullo modo poterant: condemnare, cum tanta consilii infamia, & tam atrocis rei suspicio esset iniecta, paulo posterior, patefacta re, maluerunt. Ac ne ex facto solum sapientes illos iudicetis, sed etiam ex nominibus ipsis, quod ii fecerint, rectissime ac sapientissime factum probetis: quis P. Octavio Balbo ingenio prudentior, iure peritior, fide, religione, officio diligentior aut sanctior commemorari potest: non absoluit. Quis Q. Confidio constantior: quis iudiciorum, atque eius dignitatis, quae in iudiciis publicis versari debet, peritior: quis virtute, consilio, authoritate praestantior: ne is quidem absoluit. Longum est de singulorum virtute ita dicere. quae quia cognita sunt ab omnibus, verborum ornamenta non quaerunt. Qualis vir M. Iuuecius Pedito fuit ex vetere illa iudicum disciplina: qualis L. Cauius Mergus, M. Basilus, C. Caudinus: qui omnes in iudiciis publicis iam tum florente Rep. floruerunt. Ex eodem numero L. Cassius, Cn. Neuius, pari & integritate & prudentia: quorum nullius sententia est Oppianicus absolutus. Atque ex his omnibus natus minimus, ingenio, & diligentia, & religione par iis, quos antea commemoravi, P. Satrius in eadem sententia fuit. O innocentiam Oppianici singularem: quo in reo, qui absoluit, ambitiosus: qui distulit, cautus: qui condemnauit, constans existimatur. Haec tum agitante Quintio, neque in concione, neque in iudicio demonstrata sunt: neque enim ipse dici patiebatur, nec per multitudinem conuocatum consistere cuiquam in dicendo licebat. Itaque ipse, postquam Iunium peruertit, causam totam reliquit: paucis enim diebus illis & ipse priuatus est factus, & hominum studia deferuisse intelligebat. Quod si, per quos dies Iunium accusauit, Fidiculanum accusare voluisset: respondendi Fidiculano potestas facta non esset. Ac primo quidem, omnibus illis iudiciis, qui Oppianicum condemnarant, minabatur. Iam insolentiam notatis hominis, notatis animos eius ac spiritus tribunitios. Quod erat odium, diu immortales: quae superbia: quanta ignoratio sui: quam grauis atque intolerabilis arrogantia: qui illud etiam ipsum acerbe tulerit, ex quo illa nata sunt omnia, non sibi ac defensionem suam condonatum esse Oppianicum: proinde quasi non satis signi esse debuerit, ab omnibus eum fuisse desertum, qui se ad patronum illum contulisset. erat enim Romae summa copia patronorum, hominum eloquentissimorum atque amplissimorum: quorum certe aliquis defendisset Equitem R. in municipio suo nobilem, si honeste putasset eiusmodi causam posse defendi. Nam Quintius quidem, quam causam vnquam antea dixerat, cum annos ad quinquaginta natus esset: quis eum vnquam non modo in patroni, sed in laudatoris aut aduocati loco viderat: qui, quod Rostra iam diu vacua, locumque illum post aduentum L. Syllae a tribunitia voce desertum oppresserat, multitudinemque iam desuetam a concionibus ad veteris consuetudinis similitudinem reuocauerat, idcirco cuidam hominum generi paulisper iucundior fuit: atque idem quanto in odio postea suis illis ipsis fuit, per quos in altiore locum ascenderat: neque iniuria: facite enim, ut non solum mores eius, & arrogantiam, sed etiam vultum, atque amictum, atque illam usque ad talos demissam purpuram recordemini. Is, quasi non esset villo modo ferendum, se ex iudicio discessisse victum, rem ab subfelliis in Rostra detulit. & iam querimur, saepe hominibus nouis non satis magnos in hac ciuitate esse fructus: Nego usquam vnquam fuisse maiores: vbi, si quis ignobili loco natus, ita viuat, ut nobilitatis dignitatem virtute tueri posse videatur, usque eo peruenit, quoad eum industria cum innocentia profecuta est. Siquis autem hoc vno nititur, quod sit ignobilis: procedit saepe longius, quam si idem ille esset

cum iisdem suis vitiis nobilissimus. Ut Quintius (nihil enim dicam de ceteris) si fuisset homo nobilis, quis eum cum illa superbia atque intolerantia ferre potuisset: quod eo loco fuit, ita tulerunt, ut, siquid haberet a natura boni, prodesse ei putaret oportere: superbiam autem atque arrogantiam eius deridendam magis arbitrarentur propter humilitatem hominis, quam pertimescedam. Sed, ut illuc reuertar: quo tempore Fidiculanus est absolutus, tu, qui ea iudicia facta commemoras, quaero quid tum esse existimas iudicatum: certe, gratis iudicasse. at condemnat: at causam totam non audierat: at in concionibus omnibus a L. Quintio vehementer erat, & saepe vexatus. Illa igitur omnia Quintiana iniqua, falsa, turbulenta, popularia, seditiosa iudicia fuerunt. Esto, potuit esse innocens Falcula: iam ergo aliquis Oppianicum gratis condemnauit: iam non eos Iunius subfortitus est, qui pecunia accepta condemneret: iam potuit aliquis ab initio non sedisse, & tamen Oppianicum gratis condemnasse. Verum si innocens Falcula, quaeso quis nocens: si hic gratis condemnauit, quis accepit? Nego rem esse vllam in quenquam illorum obiectam, quae Fidiculano obiecta non sit: neque aliquid fuisse in Fidiculanii causa, quod idem non esset in ceterorum. Aut hoc iudicium reprehendas tu, cuius accusatio rebus iudicatis niti videbatur, necesse est: aut, si hoc verum esse concedis, Oppianicum gratis condemnatum esse fateare. quanquam satis magno argumento esse debet, quod ex tam multis iudiciis, absoluto Falcula, nemo reus factus est. Quid enim mihi danatos ambitus colligitis, alia lege, certis criminibus, plurimis testibus, cum primum illi ipsi debuerint potius accusari de pecuniis repetundis, quam ambitus: nam si in ambitus iudiciis hoc his obfuit, cum alia lege causam diceret: certe, si propria lege huius peccati adducti essent, multo plus obfuisset. deinde, si tanta vis fuit istius criminis, ut qua quisque lege ex illis iudiciis reus factus esset, tamen hac plaga periret: cur in tanta multitudine accusatorum, tantis praemiis ceteri rei facti non sunt? Hic profertur id, quod iudicium appellari non oportet, P. Septimio Scauola litem eo nomine esse aestimatum. Cuius rei quae consuetudo sit, quoniam apud homines peritissimos dico, pluribus verbis docere non debeo. nunquam enim ea diligentia, quae solet adhiberi in ceteris iudiciis, eadem reo damnato adhibita est. In litibus aestimandis ferere Iudices, aut quod sibi eum, quem semel condemnauerunt, inimicum putant esse, siqua in eum lis capitis illata est, non admittunt: aut, quod se perfunctos iam esse arbitrantur, cum de reo iudicarunt, negligentius attendunt cetera. Itaque & maiestatis absoluti sunt permulti, quibus damnatis de pecuniis repetundis lites essent aestimatae: & hoc quotidie fieri videmus, ut, reo damnato de pecuniis repetundis, ad quos peruenisse pecunias in litibus aestimandis statutum sit, eos illi iudices absoluant. Quod cum sit, non iudicia rescinduntur, sed hoc statuitur, aestimationem litium non esse iudicium. Scauola condemnatus est aliis criminibus, frequentissimis Apuliae testibus: omni contentione pugnatum est, ut lis hac capitis aestimaretur: quae res si rei iudicata potius habuisset, ille postea vel iisdem, vel aliis inimicis reus hac lege ipsa factus esset. Sequitur id, quod illi iudicium appellat, maiores autem nostri nunquam neque iudicium nominarunt, neque perinde ut rem iudicatum obseruauerunt, animaduersio atque authoritas censoria. Qua de re antequam dicere incipio, per pauca mihi de meo officio verba facienda sunt: ut a me cum huiusce periculi, tum ceterorum quoque officiorum & amicitiarum ratio conseruata esse videatur. Nam mihi cum viris fortibus, qui Censores proximè fuerunt, ambobus est amicitia: cum altero vero (sicuti & plerique vestrum sciunt) magnus usus, & summa vtriusque officii constituta necessitudo est. Quare quicquid de subscriptionibus eorum mihi dicendum erit, eo dicam animo, ut omnem orationem meam non de illorum facto, sed de ratione censoria habitam existimari velim: a Lentulo autem familiari meo, qui a me pro eximia sua virtute, summisque honoribus, quos a populo R. adeptus est, honoris causa nominatur, facile hoc Iudices impetrabo, ut quam ipse adhibere consuevit in amicorum periculis fidem & diligentiam, tum vim animi, libertatemque dicendi, in hac mihi concedat, ut tantum mihi sumam, quantum sine huius

periculo præterire non possem. A me tamen, vt æquum est, omnia cautè, pedetentim-  
que dicètur, vt neque fides huius defensionis relicta, neque cuiusquam aut dignitas læ-  
sa, aut amicitia violata esse videatur. Video igitur Iudices, animaduertisse Cēsores in iu-  
dices quosdam illius cōsiliū Iuniani, cum istam ipsam causam subscriberēt. Hic primūm  
illud commune proponam, nunquam animaduersionibus censoriis hāc ciuitatem ita  
contētam, vt rebus iudicatis, fuisse. neque in re nota consumam tempus exemplis: po-  
nam illud vnum, C. Getam, cum à L. Metello, & Cn. Domitio Cess. ex senatu eiectus ef-  
set, Censorem ipsum postea esse factum, & cuius mores à Censoribus erant reprehensi,  
hunc postea & populi R. & eorum, qui in ipsum animaduertent, moribus præfuisse.  
Quod si illud iudicium putaretur, vt cæteri turpi iudicio damnati in perpetuum omni  
honore ac dignitate priuantur, sic hominibus ignominia notatis neque ad honorem  
aditus, neq; in curiam reditus esset. Nūc si quem Cn. Lentuli, aut L. Gellii libertus furti  
condemnarit, is omnibus ornamentis amissis nunquā vllam honestatis suæ partem re-  
cuperabit. quos autē ipse L. Gellius, & Cn. Lentulus duo Censores, clarissimi viri, sapien-  
tissimique homines, furti & captarum pecuniarū nomine notauerunt, ii non modò in  
senatum redierunt, sed etiam illarum ipsarum rerum iudiciis absoluti sunt. Neminem  
vouerunt maiores nostri non modò de existimatione cuiusquā, sed ne pecuniaria qui-  
dem de re minima esse iudicem, nisi qui inter aduersarios conuenisset. Quapropter in  
omnibus legibus, quibus exceptum est, de quibus causis aut magistratum capere non li-  
ceat, aut iudicem legi, aut alterū accusare: hęc ignominia causa prætermissa est. timo-  
ris enim causam, non vitæ pœnam in illa potestate esse voluerūt. Itaque non solum Iu-  
dices illud ostendam, quod iam videtis, populi R. suffragiis sæpenumero censorias sub-  
scriptiones esse deletas, verum etiam iudiciis eorum, qui iurati statuere maiore cum re-  
ligione & diligentia debuerūt. Primūm Iudices, Senatores, Equitesque R. in compluri-  
bus iam reis, quos contra leges pecunias accepisse subscriptum est, suæ potius religioni,  
quàm Censorum opinioni paruerunt. deinde Prætores vr bani, qui iurati debent opti-  
mum quenque in selectos iudices referre, nunquam sibi ad eam rem cēsoariam ignomi-  
niam impedimēto esse oportere duxerunt. Censores denique ipsi sæpenumero superio-  
rum Censorum iudiciis (si ista iudicia appellari vultis) non steterūt. atque etiam ipsi in-  
ter se Censores sua iudicia tanti esse arbitrātur, vt alter alterius iudicium non modò re-  
prehendat, sed etiam rescindat: vt alter de senatu mouere velit, alter retineat, & ordine  
amplissimo dignum existimet: vt alter in ærarios referri, aut tribu moueri iubeat, alter  
veret. Quare quī vobis in mētem venit, hęc appellare iudicia, quæ à populo R. rescindi,  
ab iuratis iudicibus repudiari, à magistratibus negligi, ab iis, qui eādē potestātē adepti  
sunt, commutari, inter collegas discrepare videatis? Quæ cum ita sint, videamus quid  
tandem Cēsores de illo iudicio corrupto iudicasse dicātur. ac primūm illud statuamus:  
vtrum quia Censores subscripserint, ita sit: an, quia ita fuerit, illi subscripserint. si ideo,  
quia subscripserint: videte quid agatis, ne in vnumquenque nostrum Censoribus in po-  
sterum potestatem regiam permittatis: ne subscriptio censoria non minus calamitatis  
ciuibus, quàm illa acerbissima proscriptio possit afferre: ne cēsoarium stylum, cuius mu-  
cronem multis remediis maiores nostri retulerunt, æquè posthac, atque illum dictato-  
rium gladium, pertimescamus. Sin autem, quod subscriptum est, quia verum est, idcir-  
co graue debet esse: hoc quæramus, verum sit, an falsum: remoueātur autoritates cen-  
soria: tollatur id ex causa, quod in causa nō est. doce, quam pecuniam Cluentius dederit,  
vnde dederit, quemadmodum dederit: vnum denique aliquod à Cluentio profectæ pe-  
cuniae vestigium ostēde. vince deinde virum bonum fuisse Oppianicū, hominem inte-  
grum, nihil de illo vnquā secus esse existimatū, nihil deniq; præiudicatū: tum autori-  
tatē Censorum amplexator, tum illorum iudicium cum re coniunctum esse defendito.  
verò eum fuisse Oppianicū constabit, qui tabulas publicas municipii sui corrupif-  
se iudicatus sit: qui testamentū interleuerit: qui supposita persona falsum testamentum

obsignādum curarit: qui eum, cuius nomine id obsignatum est, interfecerit: qui auun-  
culum filii sui in seruitute ac vinculis necarit: qui municipes suos proscribendos, occi-  
dēdosq; curarit: qui eius vxorē, quem occiderat, in matrimoniū duxerit: qui pecuniam  
pro abortione dederit: qui socrum, qui vxorem, qui vno tempore fratris vxorem, spera-  
tosque liberos, fratremque ipsum, qui denique suos liberos interfecerit: qui, cum vene-  
nū priuigno suo quæreret, manifesto sit deprehensus: cuius ministris consciisque dam-  
natis ipse adductus in iudicium, pecuniam iudici dederit ad sentētiās iudicum corrup-  
pendas: dum hęc inquam de Oppianico constabunt, nec vllō argumento Cluentianæ  
pecuniae crimen tenebitur: quid est quod te ista censoria siue voluntas, siue opinio fuit,  
adiuuare, aut hunc innocentem opprimere posse videatur? quid igitur Censores secuti  
sunt? ne ipsi quidem, vt grauissimè dicam, quicquam aliud dicēt, præter sermonem at-  
que famam. nihil se testibus, nihil tabulis, nihil graui aliquo argumēto comperisse, ni-  
hil denique causa cognita statuisse dicent. Quod si ita fecissent, tamen id non ita fixum  
esse deberet, vt conuelli non liceret. Non vtar exemplorum copia, quæ summa est: non  
rem veterem, non hominem potentem aliquem aut gratiosum proferā. Nuper homi-  
nem tenuem, scribam ædilitium, D. Matrinium cum defendissem apud M. Iunium, Q.  
Publicium Prætt. & M. Pletorium, C. Flaminium AEdill. curules: persuasi vt scribam iu-  
rati legerēt eum, quem iidem isti Censores ærarium reliquissent. cum enim in homine  
nulla culpa reperiretur: quid ille meruisset, non quid de eo statutum esset, quærendum  
esse duxerunt. Nam hęc quidem, quæ de iudicio corrupto subscripserint, quis est qui ab  
illis satis cognita & diligenter iudicata arbitretur? In M. Aquilium, & in T. Guttā video  
esse subscriptum. Quid est hoc, duos esse corruptos solos pecunia: Quid, cæteri videlicet  
gratis condemnarunt? Non est igitur circumuentus, non est oppressus pecunia: non, vt  
illæ Quintianæ conciones habebantur, omnes qui Oppianicū condemnarunt, in culpa  
sunt ac suspitione ponendi. Duos solos video autoritate Censorum affines ei turpitu-  
dini iudicari. Nam, vt illud afferāt, nihil est, quod de iis duobus habuerint compertum,  
de cæteris comperisse. Nam illud quidem minimè probādum est, ad notationes, autho-  
ritatēque censoriam exemplum illos à consuetudine militari transtulisse. statuerunt  
enim ita maiores nostri, vt, si à multis esset flagitium rei militaris admissum, sortitione  
in quosdam animaduertetur: vt metus videlicet ad omneis, pœna ad paucos perueni-  
ret. Quod idem facere Cēsores in delectu dignitatis, & in iudicio ciuium, & in animad-  
uersione vitiorum, quī conuenit: nam miles, qui locum non tenuit, qui hostium impe-  
tum, vīmque pertimuit, potest idem postea & miles esse melior, & vir bonus, & ciuis vti-  
lis. Quare ne in bello propter hostium metū delinqueret, amplior ei mortis & suppli-  
cii metus est à maioribus cōstitutus: ne autem nimium multi pœnam capitis subirēt,  
idcirco illa sortitio comparata est. Hoc tu idem facies Censor in senatu legēdo: si erunt  
plures, qui ob innocentē condemnandum pecuniam acceperint: vt non animaduertas  
in omnes, sed carpas vt velis, & paucos ex multis ad ignominia fortiare? Habebit igitur  
te sciente & vidente curia senatorem, populus R. iudicem, Resp. ciuem sine ignominia  
quenquam, qui ad perniciem innocētis fidem suam & religionem pecunia comutarit?  
& qui pretio adductus eripuerit patriam, fortunas, liberos ciui innocenti, is censoria se-  
ueritatis nota nō inuretur: tu es præfectus moribus? tu magister veteris disciplinæ & se-  
ueritatis, si aut retines quenquā sciens in senatu scelere tanto contaminatū: aut statuis,  
qui in eadē culpa sit, non eadem pœna affici oportere conuenire? & quam conditionem  
supplicii maiores in bello timiditati militis propositam esse voluerūt, eandem tu in pa-  
ce cōstitues improbitati senatoris? quod si hoc exemplū ex re militari ad animaduersionem  
censoriam transferendum fuit, sortitione id ipsum factū esse oportuit. sin autem,  
fortiri ad pœnā, atq; hominum delictū fortunæ iudicio cōmittere, minimè censorium  
est: certè in multorum peccato carpi paucos ad ignominiam & turpitudinem nō oportet.  
Verum omnes intelligimus in istis subscriptionibus ventū quendā popularem esse  
ff.iii.

quæsitum. iactata res erat in concione à Tribuno seditioso: incognita causa probatum illud erat: multitudinem illicitum est contradicere: nemo denique, ut defenderet contrariam partem, laborabat: in invidiam porro magnam illa iudicia venerant: etenim paucis postea mensibus alia vehemens erat in iudiciis ex notatione tabularum invidia versata. prætermitti à Censoribus & negligi macula iudiciorum posse non videbatur. homines, quos cæteris vitiis atque omni dedecore infameis videbant, eos hac quoque subscriptione notare voluerunt, & eo magis, quod illo ipso tempore, illis Censoribus erant iudicia cum Equestri ordine communicata, ut videretur per hominum idoneorum ignominiam sua autoritate illa iudicia cum Equestri ordine reprehēdisse. Quod si hanc apud eos ipsos Censores mihi aut alii causam agere licuisset, hominibus tali prudentia certè probauissem (res enim indicat) nihil ipsos habuisse cogniti, nihil comperti, ex tota ipsa subscriptione rumorem quendam & plausum popularem esse quæsitum. Nam in L. Popilium qui Oppianicum condemnarat, subscripsit L. Gellius, quod is pecuniam accepisset, quo innocentē cōdemnaret. Iam id ipsum quantæ diuinationis est, scire innocentem fuisse reum, quem fortasse nunquam viderat, cum homines sapientissimi Iudices (ut nihil dicam de iis qui condemnarūt) causa cognita sibi dixerint, non liquere: Verum esto. condemnat Popilium Gellius, iudicat accepisse à Cluentio pecuniam. Negat hoc Lentulus: nam Popilium, quod erat libertini filius, in senatum non legit: locum quidem senatorium ludis & cætera ornamenta reliquit, & eum omni ignominia liberat. quod cum facit, iudicat eius sententia gratis esse Oppianicū condemnatum: & eundem Popilium postea Lentulus in ambitus iudicio pro testimonio diligentissimè laudat. Quare neq; L. Gellii iudicio stetit Lentulus, neque Lætuli existimatione contentus fuit Gellius: & si vterque Censor Censoris opinione standū nō putauit, quid est quamobrem quisquam nostrū cēforias subscriptiones omnes fixas, & in perpetuum ratas putet esse oportere? At in ipsum Habitum animaduertunt, nullam quidem ob turpitudinem, nullam ob totius vitæ non dicam vitium, sed erratum. neque enim hoc homine sanctior, neque probior, neque in omnibus officiis retinendis diligentior esse quisquam potest: neque illi aliter dicunt: sed eandem illam famam iudicii corrupti fecuti sunt: neque ipsi fecus existimant, quam nos existimari volumus, de huius pudore, integritate, virtute: sed putarunt prætermitti accusatorē non potuisse, cum animaduertum esset in iudices. Qua de re tota si vnum factū ex omni antiquitate protulero, plura non dicam. non enim mihi exemplum summi & clarissimi viri P. Africani prætereundum videtur. qui cum esset Censor, & in equitum censu C. Licinius Sacerdos prodiisset, clara voce, ut omnis concio audire posset, dixit se scire illum verbis conceptis peierasse: si quis contrā dicere vellet, vsurum esse eum suo testimonio: deinde cum cōtrā nemo diceret, iussit equum traducere. Itaque is, cuius arbitrio & populus R. & exteræ gentes contentæ esse consueuerūt, ipse sua conscientia ad ignominiam alterius contentus non fuit. Quod si hoc Habito facere licuisset, facilè illis ipsis iudicibus & falsæ suspicioni & inuidiæ populariter excitatæ restitisset. Vnum etiam est, quod me maximè cōturbat, cui loco respondere posse vix videor, quod elogium recitasti de testamēto Cn. Egnatii patris, hominis honestissimi videlicet, & sapientissimi, idcirco se exhæredasse filiū, quod is ob Oppianici damnationē pecuniam accepisset. De cuius hominis leuitate & inconstantia plura non dicam. Hoc testamentū ipsum, quod recitas, eiusmodi est, ut ille, cum eum filium exhæredaret, quem oderat, ei filio cohæredes homines alienissimos coniungeret, quem diligebat. Sed tu Acti consideres cenfeo diligēter, vtrum censorū iudicium graue velis esse, an Egnatii. Si Egnatii, leue est quod Censores de cæteris subscripserūt. ipsum enim Cn. Egnatium, quem tu grauem esse vis, ex senatu eiecerunt. sin autē censorium: hunc Egnatium, quē pater censoria subscriptione exhæredauit, Censores in senatu, cum patrē eiicerent, retinuerūt. At enim senatus vniuersus iudicauit illud corruptū esse iudiciū: quomodo: suscepit causam. An potuit rem delatā eiusmodi repudiare:

cum Tribunus pl. populo concitato rem penè ad manus reuocasset, cum vir optimus, & homo innocētissimus pecunia circunuentus esse diceretur, cum inuidia flagraret ordo senatorius, potuit nihil decerni: potuit illa concitatio multitudinis sine summo periculo Reip. repudiari: at quid est decretum: quàm iustè: quàm sapienter: quàm diligenter? SI QUI SVNT, QVORVM OPERA FACTVM SIT, VT IVDICIVM PVBLICVM CORRVMPERETVR. Vtrum videtur senatus id factum iudicare, an, si factum sit, molestè grauitèrque ferre: si ipse A. Cluentius sententiam de iudiciis rogaretur, aliam nō diceret, atque ii dixerunt, quorum sententiis Cluentium condemnatum esse dicitis. Sed quæro à vobis, num istam legem ex isto S. C. L. Lucullus Cos. homo sapientissimus tulerit: num anno post M. Lucullus & C. Cassius, in quos cum Consules designatos idem illud senatus decreuerit, non tulerunt. Et quod tu Habitum pecunia factum esse arguis, neq; id vlla tenuissima suspitione confirmas: factū est primò illorum æquitate & sapientia Consulū, ut id, quod senatus decreuerat ad illud inuidiæ præfens incēdium restinguendum, id postea referendum ad populum non arbitrarentur. Ipse deinde populus R. qui L. Quintii Trib. pl. fictis querimoniis antea concitatus rem illam & rogationem flagitarat, idem C. Iunii filii, pueri paruuli, lachrymis cōmotus, maximo clamore & concursu totā illam legem & quæstionē repudiavit. Ex quo intelligi potuit id, quod sæpe dictū est: ut mare, quod sua natura tranquillū sit, ventorū vi agitari atq; turbari, sic & populū R. sua sponte esse placatū, hominū seditiosorū vocibus, ut violentissimis tēpestatibus, concitari. Est etiā reliqua permagna autoritas, quā ego turpiter penè præterii: mea enim esse dicitur. Recitauit ex oratione nescio qua Actius, quam meā esse dicebat, cohortationem quandam iudicū ad honestè iudicandū, & commemorationē tum illorū iudiciorū, quæ probata non essent, tum illius ipsius iudicii Iuniani: perinde quasi ego non ab initio huius defensionis dixerim, inuidiosum illud fuisse iudiciū: aut, cum de infamia iudiciorū quæ probata non essent, disputarē, potuerim illud, quod tā populare esset, in illo tēpore præterire. Ego verò, si quid eiusmodi dixi, neq; cognitū cōmemorauit, neq; pro testimonio dixi, & illa oratio potius temporis mei, quàm iudicii & autoritatis fuit. Cum enim accusarē, & mihi initio proposuissem, ut animos & populi R. & iudicū commouerem: cumq; omnes offensiones iudiciorum non ex mea opinione, sed ex hominū rumore proferrem: istā rem, quæ tam populariter esset agitata, præterire nō potui. Sed errat vehemēter, si quis in orationibus nostris, quas in iudiciis habuimus, autoritates nostras cōsignatas se habere arbitratur. omnes enim illæ orationes, causarū & temporum sunt, nō hominum ipsorū ac patronorum. nam si causæ ipsæ pro se loqui possent, nemo adhiberet oratorē: nūc adhibemur, ut ea dicamus, non quæ nostra autoritate cōstituantur, sed quæ ex re ipsa causaq; ducantur. Hominem ingeniosum M. Antoniū aiunt solitum esse dicere, idcirco se nullam vnquā orationem scripsisse, ut, si quid aliquādo, quod non opus esset, ab se esset dictum, posset se negare dixisse: perinde quasi, quid à nobis dictū aut actum sit, id nisi literis mandauerimus, hominum memoria non comprehendatur. Ego verò in isto genere libentius cum multorū, tum hominis eloquētissimi & sapientissimi L. Crassi autoritatem sequor: qui cum L. Plancium defenderet accusante M. Bruto, homine in dicēdo vehemēti & callido: cum Brutus duobus recitatoribus cōstitutis, ex duabus eius orationibus capita alterna inter se cōtraria recitāda curasset, quod in dissuasionē rogationis eius, quæ cōtrā coloniā Narbonēsem ferebatur, quantū potest de autoritate senatus detrahit, in suasionē legis Seruiliæ summis ornat senatū laudibus: & multa in Equites R. cum ex ea oratione asperius dicta recitasset, quo animi illorū iudicū in Crassum incenderetur: aliquantū esse cōmotus dicitur. Itaq; in respōdendo primū exposuit vtriusq; rationē tēporis, ut oratio ex re & causā habita videretur: deinde, ut intelligere posset Brutus, quē hominē, & nō solum qua eloquētia, verum etiā quo lepore, & quibus facetiis præditū laceffisset, tres & ipse excitauit recitatores cum singulis libellis, quos M. Brutus pater illius accusatoris de iure



circunueniretur, C. Gracchus tulit: eam legem pro plebe, non in plebem tulit. Postea L. Sylla, homo à populi causa remotissimus, tamen, cum eius rei quaestionem hac ipsa lege constitueret, qua vos hoc tempore iudicatis, populum R. quem ab hoc genere liberum acceperat, alligare nouo quaestionis genere ausus non est. Quod si fieri posse existimasset, pro illo odio, quod habuit in Equestrem ordinem, nihil fecisset libentius, quam omnem illam acerbiteriam proscriptionis suae, questus in veteres iudices, in hanc unam quaestionem contulisset. Nec nunc quicquam agitur, mihi credite Iudices, & prospicite id, quod prouidendum est, nisi ut Equester ordo in huiusce legis periculum includatur: neque hoc agitur ab omnibus, sed à paucis: nam ii senatores, qui se facile tuentur integritate & innocentia, quales (ut verè dicam) vos estis, & ceteri, qui sine cupiditate vixerunt, Equites ordini senatorio dignitate proximos, concordia coniunctissimos esse cupiunt. sed ii qui se volunt posse omnia, neque praeterea quicquam esse aut in homine villo, aut in ordine, hoc vno metu se putant Equites R. in potestatem suam redacturos, si constitutum est, ut de iis qui rem iudicauerint, huiusmodi iudicia fieri possint. vident enim auctoritatem huius ordinis confirmari: vident iudicia comprobari: hoc metu proposito, euellere se aculeum seueritatis vestrae posse confidunt. Quis enim de homine audeat paulò maioribus opibus praedito verè & fortiter iudicare, cum videat sibi de eo, quod coierit aut consenserit, causam esse dicendam: O viros fortes Equites R. qui homini clarissimo ac potentissimo M. Druso Trib. pl. restiterunt, cum ille nihil aliud ageret cum illa cuncta, quae tum erat, nobilitate, nisi uti, qui rem iudicassent, huiusmodi quaestionibus in iudicium vocarentur. Tunc C. Flavius Puffio, Cn. Titinius, C. Mæcenias, illa robora populi R. ceterique huiusmodi ordinis non fecerunt idem, quod nunc Cluentius, ut aliquid culpae suscipere se putarent recusando, sed apertissime repugnarunt, cum hæc recusarent, & palam fortissime atque honestissime dicerent, se potuisse iudicio populi R. in amplissimum locum peruenire, si sua studia ad honores petendos conferre voluissent: sese vidisse, in ea vita qualis splendor inesset, quanta ornamenta, quae dignitas: quae se non contempsisse, sed ordine suo, patrumque suorum contentos fuisse, & vitam illam tranquillam & quietam, remotam à procellis inuidiarum, & huiusmodi iudiciorum anfractu, sequi maluisse: aut sibi ad honores petendos aetatem integram restitui oportere: aut, quoniam id non posset, eam conditionem vitae, quam secuti petitionem reliquissent, manere: iniquum esse, eos, qui honorum ornamenta propter periculorum multitudinem praetermississent, populi beneficiis esse priuatos, iudiciorum nouorum periculis non carere: senatorem hoc queri non posse, propterea quod ea conditione proposita petere coepisset, quodque permulta essent ornamenta, quibus eam mitigare molestiam posset, locus, autoritas, domi splendor, apud exteras nationes nomen & gratia, toga praetexta, sella curulis, insignia, fasces, exercitus, imperia, prouinciae: quibus in rebus cum summum rectè factis maiores nostri praemium, tum plura peccatis pericula proposita esse voluerunt. Illi non hoc recusabant, ea ne lege accusarentur, qua nunc Habitus accusatur, quae tunc erat Sempronia, nunc est Cornelia: intelligebant enim ea lege Equestrem ordinem non teneri: sed, ne noua lege alligarentur, laborabant. Habitus ne hoc quidem unquam recusauit, quominus vel ea lege rationem vitae suae redderet, qua non teneretur. Quae si vobis conditio placet, omnes id agamus, ut hæc quamprimum in omnes ordines quaestio perferatur. Interea quidem per deos immortales, quoniam omnia commoda nostra, iura, libertatem, salutem denique legibus obtinemus, à legibus non recedamus: simul & illud quam sit indignum cogitemus, populum Romanum aliud nunc agere, vobis Rempublicam & fortunas suas commisisse, ipsum sine cura esse: non metueret ne lege ea, quam nunquam ipse iusserit, & quaestione, qua se solutum liberumque esse arbitretur, per paucos iudices astringatur. agit enim sic causam T. Actius, adolescens bonus & disertus, omnes ciues legibus teneri omnibus: vos attenditis, & auditis silenter, sicut facere debetis. A. Cluentius Eques R. causam dicit ea lege, qua lege senatores, & ii,

qui magistratum habuerunt, soli tenentur. mihi per eum recusare, & in arce legis praesidia constituere defensionis meae non licet. Si obtinuerit causam Cluentius (sicuti vestra aequitate nixi confidimus) omnes existimabunt id, quod erit, obtinuisse propter innocentiam, quoniam ita defensus sit: in lege autem, quam attingere noluerit, praesidii nihil fuisse. Hic nunc est quiddam, quod ad me pertineat, de quo antè dixi, quod ego populo R. praestare debeam: quoniam is meae vitae status est, ut omnis mihi cura atque opera posita sit in omnium periculis defendendis. Video quanta, & quam periculosa, & quam infinita quaestio tentetur ab accusatoribus, cum eam legem, quae in nostrum ordinem scripta sit, in populum R. transferre conentur. qua in lege est, QUI COIERIT: quod quam late pateat, videtis. CONVENERIT: aequè infinitum & incertum est. CONSENSERIT: hoc verò cum incertum & infinitum, tum obscurum & occultum est.

127 FALSVMVE TESTIMONIVM DIXERIT. quis de plebe Romana testimonium dixit unquam, cui non hoc periculum T. Actio auctore paratum esse videatis? nam dicitur quidem certè, si hoc iudicium plebi Romanae propositum sit, neminem unquam esse confirmo. sed hoc polliceor omnibus, si cui fortè hac lege negotium facessetur, qui lege non teneatur, si is uti me defensore voluerit, me eius causam legis praesidio defensurum, & vel his iudicibus, vel eorum similibus facile probaturum, & omni me defensione vsurum esse legis: qua nunc ut utar, ab eo, cuius voluntati mihi obtemperandum est, non conceditur: non enim debeo dubitare Iudices, quin, si qua ad vos causa huiusmodi delata sit eius, qui lege non teneatur, etiam si is inuidiosus, aut multis offensus esse videatur, etiam si eum oderitis, etiam si inuiti absoluturi sitis, tamè absoluatis, & religioni potius vestrae, quam odio pareatis. Est enim sapientis iudicis, meminisse se hominem: cogitare, tantum sibi à populo R. esse permissum, quantum commissum sit & creditum: & non solum sibi potestatem datam, verum etiam fidem habitam esse meminisse: posse, quem oderit, absoluere: quem non oderit, condemnare: & semper, non quid ipse velit, sed quid lex & religio cogat, cogitare: animaduertere, qua lege reus citetur, de quo reo cognoscat, quae res in quaestione versetur. Cum hæc sunt videnda, tum verò illud est hominis magni Iudices atque sapientis, cum illam iudicandi causa tabellam sumpserit, non se putare esse solum, neque sibi, quodcunque concupierit, licere, sed habere in consilio legem, religionem, aequitatem, fidem: libidinem autem, odium, inuidiam, metum, cupiditatesque omnes amouere: maximèque aestimare conscientiam mentis suae, quam ab diis immortalibus accepimus, quae à nobis diuelli non potest: quae si optimorum consiliorum atque factorum testis in omni vita nobis erit, sine villo metu, & summa cum honestate viuemus. Hæc si T. Actius aut cognouisset aut cogitasset, profectò ne conatus quidem esset dicere id, quod multis verbis egit: iudicem, quod ei videatur, statuere, & non deinceps legibus esse oportere. Quibus de rebus mihi pro Cluentii voluntate nimium, pro Reip. dignitate parum, pro vestra prudentia satis dixisse videor.

Reliqua perpauca sunt, quae, quia vestrae quaestionis erant, idcirco illi statuerunt sibi fingenda esse & proferenda, ne omnium turpissimi reperirentur, si in iudicium nihil, praeter inuidiam, attulissent. Atque ut existimetis necessario me de his rebus, de quibus iam dixerim, pluribus egisse verbis, attendite reliqua: profectò intelligetis, ea, quae paucis demonstrari potuerunt, breuissimè esse defensa. Cn. Decio Samniti, ei qui proscribitus est, iniuriam in calamitate eius ab huius familia factam esse dixistis. Ab nullo ille liberalius, quam à Cluentio tractatus est. huius illum opes in rebus eius incommo-

130 dis subleuarunt. Atque hoc cum ipse, tum omnes eius amici, necessariique cognouerunt. Ancarii & Paceni pastoribus huius villicos vim & manus attulisse. Cum quadam in collibus (ut solet) controuersia pastorum esset orta, Habiti villici rem domini, & priuatam possessionem defenderunt. cum esset expositulatio facta, causa illis demonstrata, sine iudicio controuersiaque discessum est. P. Aelii testamento propinquus exheredatus cum esset, hæres hic alienior institutus est. P. Aelius Habiti merito fecit, neque

hic in testamento faciendo interfuit, idque testamentum ab huius inimico Oppianico est obsignatum. Florio legatum ex testamento, inficiatum esse. Non est ita: sed cum <sup>MS</sup> x x x scripta essent, pro <sup>MS</sup> c c c, neque ei satis cautum videretur, voluit eum aliquid acceptum referre liberalitati suae: primo debere negavit, post sine controversia soluit.

Celii cuiusdam Samnitis uxorem post bellum ab hoc esse repetitam. Mulierem cum <sup>131</sup> emisset de sectoribus, quo tempore eam primum liberam esse audivit, sine iudicio reddidit Celio. Ennium esse quendam, cuius bona teneat Habitus. Est hic Ennius egens quidam calumniator, mercenarius Oppianici qui permultos annos quieuit, deinde aliquando cum seruo Habiti furti egit, nuper ab ipso Habito petere coepit. Hic illo privato iudicio (mihi credite) nobis iisdem fortasse patronis calumnia non effugiet. Atque etiam, ut nobis renuntietur, hominem multorum hospitem, A. Binnium quendam componem de via Latina, subornatis, qui sibi a Cluentio, seruisque eius in taberna sua manus allatas esse dicat. Quo de homine nihil etiam nunc dicere nobis est necesse. Si inuitauerit, id quod solet, sic hominem accipiemus, ut molestè ferat, se de via decessisse. Habetis Iudices, quae in totam vitam de moribus A. Cluentii, quem illi inuidiosum reum <sup>132</sup> volunt esse, annos octo meditati accusatores collegerunt, quam leuia genere ipso, quam falsa re, quam breuia responso. Cognoscite nunc id, quod ad vestrum iusurandum pertinet, quod vestri iudicii est, quod vobis oneris imposuit ea lex, qua coacti huc conuenistis, de criminibus veneni: ut omnes intelligant, quam paucis verbis haec causa perorari potuerit, & quam multa a me dicta sint, quae ad huius voluntatem maximè, ad vestrum iudicium minimè pertinerent. Obiectum est, C. Vibium Capacem ab hoc A. Cluentio veneno esse sublatum. Opportunè adest homo summa fide, & omni virtute praeditus L. Pletorius senator, qui illius Capacis hospes fuit, & familiaris. Apud hunc ille Romae habitauit, apud hunc aegrotauit, huius domi est mortuus. At haeres est Cluentius. intestatum dico esse mortuum, possessionemque eius bonorum Praetoris edicto huic illius sororis filio, adolescenti prudentissimo, & in primis honesto Equiti R. datam, Numerio <sup>133</sup> Cluentio, quem videtis. Alterum veneficii crimen, Oppianico huic adolescenti, cum eius in nuptiis more Larinatum multitudo hominum pranderet, venenum Habiti consilio paratum: id cum daretur in mulso, Balbutium quendam eius familiarem interceptisse, bibisse, statimque esse mortuum. Haec ego si sic agerem, tanquam mihi crimen esset diluendum, haec pluribus verbis dicerem, quae nunc paucis percurrit oratio mea. Quid unquam Habitus in se admisit, ut hoc tantum ab eo facinus non abhorreere videatur? Quid autem magnopere Oppianicum metuebat, cum ille verbum omnino in hac ipsa causa nullum facere potuerit, huic autem accusatores matre viua deesse non possent: quod iam intelligetis. An ut de causa eius periculi nihil decederet, ad causam nouum crimen accederet: quod autem tempus veneni dandi illo die: in illa frequentia: per quem porro datum: unde sumptum: quae deinde interceptio poculi: cur non de integro autem <sup>134</sup> datum: Multa sunt, quae dici possunt: sed non committam, ut videar non dicendo voluisse dicere: res enim iam se ipsa defendet. Nego illum adolescentem, quem statim epoto poculo mortuum esse dixistis, omnino illo die esse mortuum. magnum & impudens mendacium. perspicite caetera. Dico illum, cum ad illud prandium crudior venisset, & ut aetas illa fert, sibi tum non pepercisset, aliquot dies aegrotasse, & ita esse mortuum. Quis huic rei testis est: idem qui sui luctus, pater, pater inquam illius adolescens: quem propter animi dolorem pertenuis suspicio potuisset ex illo loco teste in A. Cluentium constituere, is hunc suo testimonio subleuat. quod recita. Tu autem, nisi molestum est, paulisper exurge, & perfer huc dolorem commemorationis necessariae: in qua ego diutius non morabor, quoniam, quod fuit viri optimi, fecisti, ut ne cui innocenti morer <sup>135</sup> tuus calamitatem & falsum crimen afferret. Vnum etiam mihi reliquum eiusmodi crimen est Iudices, ex quo illud perspicere possitis, quod a me initio orationis mea dictum est, quicquid mali per hos annos A. Cluentius viderit, quicquid hoc tempore ha-

beat sollicitudinis & negotii, id omne a matre esse collatum. Oppianicum veneno necatum esse, quod ei datum sit in pane per M. Asellium quendam familiarem ipsius, idque Habiti consilio factum esse dicitis. in quo primum illud quaero, quae causa Habito fuerit, cur interficere Oppianicum vellet: inimicitias enim inter ipsos fuisse confiteor: sed homines inimicos suos morte affici volunt, vel quod metuunt, vel quod oderunt. Quo tandem igitur Habitus metu adductus, tantum in se facinus suscipere conatus est: Quid erat, quod iam Oppianicum poena affectum pro maleficiis, eiectum e ciuitate quisquam <sup>136</sup> timeret? Quid metuebat: ut oppugnaretur a perdito, an me accusaretur a condemnato, an ne exulis testimonio laederetur? Sin autem, quod oderat, Habitus idcirco illum vita frui noluit: adeone erat stultus, ut illam, quam tum ille viuebat, vitam esse arbitraretur, damnati, exulis, deserti ab omnibus, quem propter animi importunitatem nemo recipere recto, nemo adire, nemo alloqui, nemo respicere vellet? Huius igitur vitae Habitus inuidebat: huc si acerbè, & penitus oderat, non eum quamdiutissimè viuere velle debebat: huic mortem maturabat inimicus, quod illi vnum in malis erat perfugium calamitatis: qui siquid animi ac virtutis habuisset (ut multi saepe fortes viri in eiusmodi dolore) mortem sibi ipse conscisset. Huic quamobrem id vellet inimicus offerre, quod ipse sibi optare deberet: nam nunc quidem quid tandem illi mali mors attulit: nisi fortè ineptis ac fabulis ducimur, ut existimemus illum apud inferos impiorum supplicia perferre, ac plures illic offendisse inimicos, quam hic reliquisse: a socrus, ab vxorum, a fratris, a liberum poenis actum esse praecipitem in sceleratorum sedem atque regionem. Quae si falsa sunt, id quod omnes intelligunt, quid ei tandem aliud mors eripuit, praeter sensum doloris: Age verò venenum per quem datum? per M. Asellium. quid huic cum Habito: nihil. atque adeo, quod ille Oppianico familiarissimè est usus, potius etiam contra simultas. Eius igitur, quem sibi offensiosem, Oppianico familiarissimè sciebat esse, potissimum & suum scelus, & illius periculum committebat? Cur deinde tu, qui pietate ad accusandum excitatus es, hunc Asellium esse inultum tantum finis: cur non Habiti exemplo usus es, ut per illum, qui attulisset venenum, de hoc praedudicaretur? Iam verò illud quam non probabile, quam inusitatum Iudices, quam nouum, in pane datum venenum? Faciliusne potuit, quam in poculo: latentius potuit abditum aliqua in parte panis, quam si totum colliquefactum in potione esset? celerius potuit comesum, quam epotum, in venas, atque in omnes partes corporis permanere: facilius fallere in pane, si esset animaduersum, quam in poculo, cum ita confusum esset, ut secerni nullo modo posset? At repentina morte periit. quod si esset ita factum, tamen ea res propter multorum eiusmodi mortem satis firmam veneni suspicionem non haberet: si esset suspiciosum, tamen ad alios potius, quam ad Habitum pertineret. Verum in eo ipso homines impudentissimè mentiuntur. Id ut intelligatis, & mortem eius, & quemadmodum post mortem in Habitum sit crimen a matre quaesitum, cognoscite. Cum vagus & exul erraret, atque vndique exclusus Oppianicus in Falernum se ad C. Quintilium contulisset, ibi primum in morbum incidit, ac satis vehementer, diuque aegrotauit. Cum esset vna Saffia, & Statio Albio quodam colono, homine valente, qui simul esse solebat, familiarius vteretur, quam vir dissolutissimus incolumi fortuna pati posset: & ius illud matrimonii castum atque legitimum damnatione viri sublatum arbitraretur: Nicostratus quidam, <sup>139</sup> fidelis Oppianici seruulus, percuriosus, & minimè mendax, multa dicitur renuntiare domino solitus esse. Interea Oppianicus cum iam coualesceret, neque in Falerno improbitatem coloni diutius ferre posset, & huc ad Urbem profectus esset (solebat enim extra portam aliquid habere conducti) cecidisse ex equo dicitur, & homo infirma valetudine latus offendisse vehementer, & posteaquam ad Urbem cum febre venerit, paucis diebus esse mortuus. Mortis ratio Iudices eiusmodi est, ut nihil habeat suspicionis, aut siquid habet, id intra parietes in domestico scelere versetur. Post mortem eius Saffia statim moliri nefaria mulier coepit insidias filio: quaestionem habere de viri morte constituit: emit



de A. Rupilio, quo erat vsus Oppianicus medico, Stratonem quendam, quasi vt idem faceret, quod Habitus in emendo Diogene fecerat. De hoc Stratone, & de assecla quodam seruo suo quaesituram esse dixit. praeterea seruum illum Nicofratu, quem nimium loquacem fuisse, ac nimium domino fidelem arbitrabatur, ab hoc adolescente Oppianico in quaestionem postulauit. Hic cum esset illo tempore puer, & illa quaestio de patris sui morte constitui diceretur, etsi illum seruum & sibi beneuolum esse, & patri fuisse arbitrabatur, nihil tamen est ausus recusare. Aduocatur amici, & hospites Oppianici, & ipsius mulieris, multi homines honesti, atque omnibus rebus ornati: tormentis omnibus vehementissimis quaeritur. Cum essent animi seruorum & spe & metu tentati, vt aliquid in quaestione dicerent, tamen (vt arbitror) autoritate aduocatorum, & vi tormentorum adducti, in veritate manserunt, neque se quicquam scire dixerunt. Quaestio illo die de amicorum sententia dimissa est. satis longo interuallo post iterum aduocantur. habetur de integro quaestio: nulla vis tormentorum acerrimorum praetermittitur: auersari aduocati, & iam vix ferre posse: furere crudelis atque importuna mulier, sibi nequaquam, vt sperasset, ea, quae cogitasset, procedere. Cum iam tortor, atque essent tormenta ipsa defessa, neque tamen illa finem facere vellet: quidam ex aduocatis, homo & honoribus populi ornatus, & summa virtute praeditus, intelligere se dixit, non id agi, vt verum inueniretur, sed vt aliquid falsi dicere cogerentur. Hoc postquam caeteri comprobarunt, ex omnium sententia constitutum est, satis videri esse quaesitum. Redditur Oppianico Nicofratus: Larinum ipsa proficiscitur cum suis, moerens, quod iam certe incolumem filium fore putabat, ad quem non modo verum crimine, sed ne ficta quidem suspicio perueniret, & cui non modo aperta inimicorum oppugnatio, sed ne occultae quidem matris insidiae nocere potuissent. Larinum postquam venit, quae a Stratone illo venenum antea viro suo datum sibi persuasum esse simulasset, instructam ei continuo, & ornata Larini medicinae exercendae causa tabernam dedit. Vnum, alterum, tertium annum Saffia quiescebat, vt velle atque optare aliquid calamitatis filio potius, quam id struere & moliri videretur. Tum interim Hortensio, Metello Coss. vt hunc Oppianicum aliud agentem, ac nihil eiusmodi cogitantem ad hanc accusationem detraheret, inuito despondit ei filiam suam, illam, quam ex genere susceperat, vt eum nuptiis alligatum, simul & testamenti spe deuinctum possit habere in potestate. Hoc ipso ferè tempore Strato ille medicus domi furtum fecit, & eadem eiusmodi. Cum esset in aedibus armarium, in quo sciret esse nummorum aliquantum, & auri, noctu duos conseruos dormientes occidit, in piscinamque deiecit, ipse armarii fundum execut, & festertiorum, & auri quinque pondo abstulit, vno ex seruis puero non grandi conscio. Furto postridie cognito, omnis suspicio in eos seruos, qui non comparebant, commouebatur. Cum executio illa fundi in armario animaduertetur, quaerebant homines quonam modo fieri potuisset. Quidam ex amicis Saffiae recordatus est, se nuper in auctione quadam vidisse in rebus minutis aduncam ex omni parte dentium, & tortuosam venire ferrulam, qua illud potuisse ita circumferari videretur. Ne multa, perquiritur a coactoribus, inuenitur ea ferrula ad Stratone peruenisse. Hoc initio suspicionis orto, & aperte insimulato Stratone, puer ille conscius pertimuit, rem omnem dominae indicauit: homines in piscina inuenti sunt: Strato in vincula coniectus est: atque etiam in taberna eius nummi, nequaquam omnes, reperiuntur. Constituitur quaestio de furto: nam quid quisquam suspicari aliud potest: an hoc dicitis, armario expilato, pecunia ablata, non omni recuperata, occisis hominibus, institutam esse quaestionem de morte Oppianici: cui probatis: quid est, quod minus verisimile proferre potuistis? Deinde, vt omittam caetera, triennio post mortem Oppianici de eius morte quaerebatur. Atque etiam incensa odio pristino Nicofratum eundem illum sine causa in quaestionem postulauit. Oppianicus primo recusauit: postquam illa abducatam se filiam, mutaturam esse testamentum minaretur, mulieri crudelissimae seruum fidelissimum non in quaestione tulit, sed plane ad supplicium dedit. Post trien-

nium igitur agitata denique quaestio de viri morte habebatur: & de quibus seruis habebatur: noua, credo, res obiecta, noui quidam homines in suspicionem vocati sunt: de Stratone & de Nicofrato. Quid? Romae quaesitum de istis hominibus non erat: itane tandem? mulier iam non morbo, sed scelere furiosa, cum quaestionem habuisset Romae, cum de T. Annii, L. Rutilii, P. Saturii, & caeterorum honestissimorum virorum sententia constitutum esset, satis quaesitum videri: eadem de re, triennio post, iisdem de hominibus, nullo adhibito, non dicam viro, ne colonum forte abfuisse dicatis, sed bono viro, in filii caput quaestionem habere conata est. An hoc dicitis: mihi enim venit in mentem, quid dici possit, tamen adhuc non esset dictum: cum haberetur de furto quaestio, Stratone aliquid de veneno esse confessum. Hoc vno modo Iudices, saepe multorum improbitate depressa veritas emergit, & innocentiae defensio interclusa respirat: quod autem illi, qui ad fraudem callidi sunt, non tantum audent, quantum excogitant: aut illi, quorum eminent audacia atque proiecta est, a consiliis malitiae deseruntur. Quod si aut confidens astutia, aut callida esset audacia, vix villo obfisti modo posset. Vtrum furtum factum non est: at nihil clarius Larini fuit. An ad Stratone suspicio non pertinuit: at is & ex ferrula insimulatus, & a puero conscio est indicatus. An id actum non est in quaerendo: quae fuit alia igitur causa quaerendi: an id, quod dicendum vobis est, & quod tum Saffia dicitabat: cum de furto quaeretur, tum Strato iisdem in tormentis dixit de veneno: an hoc illud est, quod antea dixi, mulier abundat audacia, consilio & ratione deficitur. nam tabellae quaestionis plures proferuntur, quae recitatae, vobis quoque editae sunt, istae ipsae, quas tu obfignatas esse dixi: in quibus tabellis de furto litera nulla inuenitur. Non venit in mentem, primam orationem Stratone conscribere de furto, post aliquid adiungere dictum de veneno, quod non percontatione quaesitum, sed dolore expressum videretur. Quaestio de furto est, veneni iam suspicione superiore quaestione sublata: quod ipsum haec eadem mulier indicat: quae vt Romae de amicorum sententia statuerat satis esse quaesitum, postea per triennium maxime ex omnibus seruis Stratone illum dilexerat, in honore habuerat, commodis omnibus affecerat. Cum igitur de furto quaeretur, & eo furto, quod ille sine controuersia fecerat: tum ille de eo, quod quaerebatur, verbum nullum fecit, de veneno statim dixit: de furto, si non eo loco quo debuit, ne in extrema quidem, aut media, aut in aliqua denique parte quaestionis verbum fecit vllum: iam videtis, illam nefariam mulierem Iudices eadem manu, qua, si detur potestas, interficere filium cupiat, hanc fictam quaestionem conscripsisse. Atque istam ipsam quaestionem, dicite, quis obfignauit: vnum aliquem nominare: neminem reperietis: nisi forte eiusmodi hominem, quem ego proferri malim, quam neminem nominari. Quid ais T. Acti: tu periculum capitis, tu indicium sceleris, tu fortunae alterius literis conscriptas in iudicium afferas: neque earum authorem literarum, neque obfignatorem, neque testem vllum nominabis: & quam tu pestem innocentissimo filio ex matris sinu deprompseris, hanc hi tales viri comprobabunt: Esto: in tabellis nihil est autoritatis: quid, ipsa quaestio iudicibus: quid, amicis hospitibusque Oppianici, quos adhibuerat antea: quid, huic tandem ipsi tempore cur non reseruata est: quid istis hominibus factum est, Stratone & Nicofrato? Quae abs te Oppianice, seruo tuo Nicofrato quid factum esse dicas, quem tu, cum hunc breui tempore accusaturus esses, Romam deducere, dare potestatem iudicandi, incolumem denique seruare quaestioni, seruare his iudicibus, seruare huic tempore debuisti. Nam Stratone quidem Iudices in crucem actum esse execta scitote lingua: quod nemo est Larinatum qui nesciat. Timuit mulier amens non suam conscientiam, non odium municipum, non famam omnium, sed, quasi non omnes eius sceleris testes essent futuri, sic meruit ne condemnaretur extrema seruuli voce morientis. Quod hoc portentum, dii immortales: quod tantum monstrum in vllis locis: quod tam infestum scelus & immane, aut vnde natum esse dicamus: iam enim videtis profecto Iudices, non sine necessariis me ac maximis causis principio orationis meae de matre dixisse.

nihil est enim mali, nihil sceleris, quod illa non ab initio filio voluerit, optauerit, cogitauerit, effecerit. Mitto illam primam libidinis iniuriã: mitto nefarias generi nuptias: mitto cupiditate matris expulsam ex matrimonio filiam: quã nondum ad huiusce vitæ periculum, sed ad commune familiã dedecus pertinebant: nihil de alteris Oppianici nuptiis queror, quarum illa cum obsides filios ab eo mortuos accepisset, tum denique in familiã luctum, atque in priuignorum funus nupsit: prætereo, quod Aurium Melinum, cuius illa quondam focrus, paulò antè vxor fuisset, cum Oppianici esse opera proscripsum, occisumque cognosceret, eam sibi domum sedemque coniugii delegit, in qua quotidie superioris viri mortis indicia & spolia fortunarum videret. Illud primum queror, de illo scelere, quod nunc denique patefactum est, Fabritiani veneni, quod iam tum recens suspiciosum cæteris, huic incredibile, nunc verò apertum iam omnibus ac manifestum videtur. Non est profecto de illo veneno celata mater: nihil est ab Oppianico sine consilio mulieris cogitatum, quod ni esset, certè postea, deprehensa re, non illa ut ab improbo viro discessisset, sed ut à crudelissimo hoste fugisset, domumque illam in perpetuum scelere omni affluentem reliquisset. Non modò id non fecit, sed ab illo tempore nullum locum prætermisit, in quo non instrueret insidias aliquas, ac dies omnes ac noctes tota mente mater de pernicie filii cogitaret. Quã primum, ut istum confirmaret Oppianicum accusatorem filio suo, donis muliebribus, collocatione filiarum, spe hæreditatis obstrinxit. Itaque apud cæteros nouis inter propinquos susceptis inimicitias sæpe fieri diuortia, atque affinitatum dissidia vidimus: hæc mulier satis firmum accusatorem filio suo fore neminem putauit, nisi qui in matrimonium fororem eius antè duxisset. Cæteri nouis affinitatibus adducti, veteres inimicitias sæpe deponunt: illa sibi ad confirmandas inimicitias affinitatis coniunctionem pignori fore putauit. Neque in eo solum diligens fuit, ut accusatorem filio suo compararet: sed etiam cogitauit, quibus eum rebus armaret. hinc enim illarum sollicitudines seruorum & minis & promissis: hinc illarum infinitarum crudelissimarumque de morte Oppianici quaestiones, quibus finem aliquando non mulieris modus, sed amicorum autoritas fecit. ab eodem scelere illarum triennio post habitam Larini quaestiones: eiusdem amentiarum falsarum conscriptiones quaestionum: ex eodem furore etiam illa conscelerata execratio linguarum: totius denique huius ab illa est & inuenta & adornata comparatio criminis. Atque his rebus cum instructum accusatorem filio suo Romam ipsa misisset, paulisper conquirendorum & conducendorum testium causa Larini est commorata. postea autem cum appropinquare huius iudicium ei nuntiatum est, confestim huc aduolauit: ne aut accusatoribus diligentia, aut pecunia testibus deesset: aut ne forte mater hoc sibi optatissimum spectaculum huius fardium atque luctus & tanti squaloris amitteret. Iam verò quod iter Romam eius mulieris fuisse existimatis: quod ego propter viciniam Aquinatium & Venafranorum ex multis audiui & comperi. quos concursus in his oppidis: quantos & virorum & mulierum gemitus esse factos, mulierem quandam Larino, atque illam usque à mari supero Romam proficisci cum magno comitatu & pecunia, quò facilius circumuenire iudicio capitis atque opprimere filium posset: Nemo erat illorum, penè dicam, quin expiandum illum locum esse arbitraretur, quacunque illa iter fecisset: nemo quin terram ipsam violari, quã mater est omnium, vestigiis consceleratae matris putaret. Itaque nullo in oppido consistendi potestas ei fuit: nemo ex tot hospitibus inuentus est, qui non contagionem aspectus fugeret. Nocti se potius ac solitudini, quàm vlli aut vrbi aut hospiti committebat. Nunc verò quid agat, quid moliat, quid denique quotidie cogitet, quem ignorare nostrum putat: quos appellarit, quibus pecuniam promiserit, quorum fidem pretio labefactare conata sit, teneamus. Quin etiam nocturna sacrificia, quã putat occultiora esse, sceleratissimaeque eius precibus, & nefaria vota cognouimus, quibus illa etiam deos immortales de suo scelere testatur: neque intelligit, pietate & religione, & iustis precibus deorum mentes, non contaminata superstitione, neque ad scelus perficiendum cæsis hostiis, posse placari: cuius

ego furorem atque crudelitatem deos immortales à suis aris atque templis aspernatos esse confido. Vos Iudices, quos huic A. Cluentio quosdam alios deos ad omne vitæ tempus fortuna esse voluit, huius importunitatem matris à filii capite depellite. Multi sæpe in iudicando peccata liberum, parentum misericordiam concesserunt: vos ne huius honestissimae actam vitam matris crudelitati condonatis, rogamus: præsertim cum ex altera parte totum municipium videre possitis. Omnes scitote Iudices (incredibile dictum est, sed à me verissimè dicitur) omnes Larinates, qui valuerunt, venisse Romam, ut hunc studio, frequentiarumque sua, quantum possent, in tanto eius periculo subleuarent. Pueris illud hoc tempore & mulieribus oppidum scitote esse traditum, idque in praesentia in communi Italiae pace domesticis copiis esse tutum, quos tamen ipsos æquè, & eos quos praesentes videtis, huius expectatio iudicii dies noctesque sollicitat. Non illi vos de vnus municipii fortunis arbitratur, sed de totius municipii statu, dignitate, commodisque omnibus sententias esse laturos: summa est enim Iudices hominis in communem municipii rem diligentia, in singulos municipes benignitas, in omnes homines iustitia & fides: præterea nobilitatem illam inter suos locumque à maioribus traditum sic tuetur, ut maiorum grauitatem, constantiam, gratiam, liberalitatem assequatur. Itaque iis eum verbis publice laudant, ut non solum testimonium suum, iudiciumque significant, verum etiam curam animi, ac dolorem. Quã dum laudatio recitatur, vos quæso, qui eam detulistis, asurgite. Ex lachrymis horum Iudices existimare potestis, omnes hæc Decuriones decreuisse lachrymantes. Age verò, vicinorum quantum studium, quam incredibilis beneuolentia, quanta cura est: non illi in libellis laudationum decreta miserunt, sed homines honestissimos, quos nossemus omnes, huc frequentes adesse, & hunc praesentes laudare voluerunt. Adfunt Ferentani, homines nobilissimi, Marrucini item: pari dignitate Theano, Apulorumque, atque Luceria Equites Romanos, honestissimos homines, laudatores videtis: Bouiano, totoque ex Samnio cum laudationes honestissimae missae sunt, tum homines amplissimi, nobilissimique venerunt. Iam qui in agro Larinati praedia, qui negotia, qui res pecuniarias habent, honesti homines, & summo splendore praediti, difficile dictum est, quam sint solliciti, quam laborerent. Non multi mihi ab vno sic diligere videntur, ut hic ab his vniuersis. Quam, non abesse ab huius iudicio L. Volusienum, summo splendore hominem, ac virtute praeditum, vellem. Praesentem possem P. Heluidium Rufum Equitem R. omnium ornatissimum nominare: qui cum huius causa dies noctesque vigilarer, & cum me hæc causam doceret, in morbum grauem periculosumque incidit: in quo tamen non minus de capite huius, quam de sua vita laborabat. Cn. Tudici senatoris, viri optimi & honestissimi, par studium & testimonio & laudatione cognoscetis. Eadem spe, sed maiore verecundia de te P. Volumni, quonia iudex es in A. Cluentium, dicimus. Et ne longum sit: omnium vicinorum summam esse in hunc beneuolentiam confirmamus. Horum omnium studium, curam, diligentiam, meumque vna laborem, qui totam hanc causam veteri instituto solus peroravi, vestramque simul Iudices æquitatem & mansuetudinem vna mater oppugnat: at quã mater: quam cæcã crudelitate & scelere ferri videtis: cuius cupiditatem nulla vnquam turpitudine retardauit: quã vitis animi in deterrimas partes iura hominum conuertit omnia: cuius ea stultitia est, ut eam nemo hominem: ea vis, ut nemo foeminam: ea crudelitas, ut nemo matrem appellare possit. Atque etiam nomina necessitudinum, non solum naturae nomen & iura mutauit, vxor generi, nouerca filii, filiarum pellex: eò iam denique adducta est, ut sibi, præter formam, nihil ad similitudinem hominis referuarit. Quare Iudices, si scelus odistis, prohibete aditum matris à filii sanguine: date parenti hunc incredibilem dolorem ex salute, ex victoria liberum: patiamini matrem, ne orbata filio lætetur, victam potius vestra æquitate discedere. Sin autem, id quod vestra natura postulat, pudorem, bonitatem, virtutemque diligitis: leuate hunc aliquando supplicem vestrum Iudices, tot annos in falsa inuidia, periculisque versatum: qui nunc primum post illam flammam aliorum facta & cupiditate excitata, spe vestra

æquitatis erigere animum, & paulum respirare à metu cœpit: cui posita sunt in vobis omnia: quem seruatum esse plurimi cupiunt, seruare soli vos potestis. Orat vos Habitus Iudices, & flens obsecrat, ne se inuidiæ, quæ in iudiciis valere non debet: ne matri, cuius vota & preces à vestris mentibus repudiare debetis: ne Oppianico homini nefario condemnato iam & mortuo condonetis. Quod si qua calamitas hunc in hoc iudicio affligerit innocetem: nã iste miser Iudices, si, id quod difficile factu est, in vita remanebit, sæpe, & multum queretur, deprehensum esse illud quodam Fabritianum venenum. quod si tum indicatum non esset, non huic ærumnosissimo venenum illud fuisset, sed multorum medicamentum laborum: postremo etiam fortassis mater exequias illius funeris profecuta, mortem se filii lugere simulasset. nunc verò quid erit profectum, nisi vt huius ex mediis mortis insidiis, vita ad luctum referuata, mors sepulchro patris priuata esse videatur? Satis diu fuit in miseriis Iudices: fatis multos annos ex inuidia laborauit. Nemo huic tam iniquus præter parentem fuit, cuius animum non iam expletum esse putemus. Vos, qui æqui estis omnibus, qui, vt quisque crudelissimè oppugnatur, eum lenissimè subleuatis, conseruate A. Cluentium, restituite incolumem municipio: amicis, vicinis, hospitiibus, quorum studia videtis, reddite: vobis in perpetuum liberisque vestris obstringite: vestrum est hoc Iudices, vestræ dignitatis, vestræ clementiæ: rectè hoc repetitur à vobis, vt virum optimum atque innocentissimum, plurimisque mortalibus charum atque iucundissimum, his aliquando calamitatibus liberetis: vt omnes intelligant, in concionibus esse inuidiæ locum, in iudiciis veritati.

## De Lege Agraria contra P. Serui-

LIVM RVLLVM TRIB. PLEBIS IN  
SENATV, ORATIO XV.

Defunt multa.

quæ res apertè petebatur, ea nunc occultè cuniculis oppugnatur. dicent enim Decemviri id, quod & dicitur à multis, & sæpe dictum est, post eosdem Consules, Regis Alexandrini testamento regnum illud populi R. esse factum. Dabitis igitur Alexandriam clam petentibus iis, quibus apertissimè pugnantibus restitistis: hæc, per deos immortales, vtrum esse vobis consilia siccorum, an vinolentorum somnia: & vtrum cogitata sapientum, an optata furiosorum videtur? Videte nunc proximo capite, vt impurus helluo turbet Remp. vt à maioribus nostris possessiones relictas disperdat & dissipet: vt sit non minus in populi R. patrimonio nepos, quàm in suo. Proscribit in sua lege vectigalia, quæ Decemviri vendant, hoc est, proscribit auctionem publicorum bonorù: agros emi vult, qui diuidantur: quærit pecuniam. videlicet excogitabit aliquid atque afferet. Nam superioribus capitibus dignitas populi R. violabatur, nomen imperii in cõmune odium orbis terræ vocabatur: vrbes pacatæ, agri fociorum, regum status Decemviris donabantur: nunc præsens certa pecunia numerata quæritur. Expecto, quid Tribunus pl. vigilans & acutus excogitet. Væneat, inquit, sylua Scantia. Vtrum tandem, hanc syluam in relictis possessionibus, an in Censorù pascuis inuenisti: si quid est, quod indagaris, inuenis, ex tenebris erueris: quanquã iniquum est, tamen cõsume sanè, quoniã cõmodum est, quoniã quidem tu artulisti. Syluam verò tu Scantiam vèdas, nobis Consulibus atque hoc senatu tu vllũ vectigal attingas: tu populi R. subsidia belli, tu ornamenta pacis eripias: tum verò hoc me inertiolem Consulè iudicabo, quàm illos fortissimos viros, qui apud maiores nostros fuerunt: quod quæ vectigalia illis Consulibus populo R. parta sunt, ea me Cõsule ne retineri quidem potuisse iudicabuntur. Vedit Italiæ possessiones ex

ordine omnes. sanè est in eo diligens: nullam enim prætermittit. Persequitur in tabulis Censoriis totã Siciliam: nullum ædificium, nullos agros relinquit. Audistis auctionem populi R. proscripam à Tribuno pl. constitutam in mensem Ianuarium: & credo, non dubitatis, quin idcirco hæc ærarii causa non vendiderint ii, qui armis & virtute pepere-runt, vt esset quod nos largitionis causa venderemus. Videte nunc, quoad fecerit iter apertius, quàm antea: nam superiore parte legis quemadmodũ Pompeium oppugna- rent, à me indicati sunt: nunc iam se ipsi indicabunt. Iubent vñire agros Attalensium atque Olympenorum: hos populo R. Seruili fortissimi viri victoria adiunxit: deinde a- gros in Macedonia regios, qui partim T. Flamini, partim L. Pauli, qui Persen vicit, vir- tute parti sunt: deinde agrum optimum & fructuosissimum Corinthium, qui L. Mum- mii imperio ac felicitate ad vectigalia populi R. adiunctus est: post autè agros in Hispa- nia apud Carthaginem nouam, duorum Scipionum eximia virtute possessos: tũ ipsam veterem Carthaginem vèdunt, quam P. Africanus nudatam tectis ac mœnibus, siue ad notandam Carthaginensium calamitatem, siue ad testificandam nostram victoriam, siue ad oblatam aliquam religionem, ad æternam hominum memoriam consecrauit. His insignibus atque infulis imperii vèditis, quibus ornatam vobis maiores vestri Rẽp. tradiderunt, iubet eos agros vñire, quos Rex Mithridates in Paphlagonia, Põto, Cap- padociæque possederit. Num obscurè videntur propè hasta præconis insectari Cn. Pom- peii exercitum, qui vñire iubeant eos ipsos agros, in quibus ille etiam nũc bellum ge- rat, atque versetur: hoc verò cuiusmodi est, quod eius auctionis, quam constituunt, lo- cum sibi nullum definiunt: nam Decemviris, quibus in locis ipsis videatur, vèdendi po- testas lege permittitur. Censoribus vectigalia locare nisi in conspectu populi R. non li- cet: his vendere vel in vltimis terris licebit: at hoc etiam nequissimi homines consum- ptis patrimoniis faciunt, vt in atriis auctionariis potius, quàm in triuiis, aut in compitis auctionetur. Hic permittit sua lege Decemviris, vt, in quibus commodum sit tenebris, aut in qua velint solitudine, bona populi R. possint diuèdere. Iam illa omnibus in pro- uinciis, regnis, liberis populis quàm acerba, quàm formidolosa, quàm quæstiosa cõcur- satio Decemviralis futura sit, non videtis: hæreditatum obeundarũ causa, quibus vos le- gationes dedistis, qui & priuati, & priuatum ad negotium exierunt, non maximis opi- bus, neque summa autoritate præditi, tamè auditis profectò quàm graues eorũ aduen- tus sociis vestris esse soleant. Quamobrè quid putatis impèdère hac lege omnibus gen- tibus terroris & mali, cum mittantur in orbem terrarũ Decemviri summo cum impe- rio, summa cum avaritia, infinitaque omnium rerum cupiditate: quorũ cum aduentus graues, cum fasces formidolosi, tum verò iudicium ac potestas erit non ferenda. licebit enim, quod videbitur, publicũ iudicare: quod iudicauerint, vèdere: etiã illud, quod homi- nes sancti nõ facient, vt pecuniã accipiant, ne vèdant: tamè id iis ipsum per legè licebit. Hinc vos quas spoliationes, quas pactiones, quam deniq; in omnibus locis nundinatio- nem iuris ac fortunarũ fore putatis: Etenim quod superiore parte legis præfinitum fuit Sylla & Põpeio Coss. id rursus liberũ, infinitumque fecerunt. Iubet eosdem Decemv- ros omnibus agris publicis pergrãde vectigal imponere, vt iidem possint & liberare a- gros, quos cõmodum sit, & quos ipsis libeat, publicare. Quo in iudicio perspici non po- test, vtrũ seueritas acerbior, an benignitas quæstuosior sit futura. Sunt tamè in tota lege exceptiones duæ non tã iniquæ, quàm suspiciosa. Excipit in vectigali imponèdo agrum Recentoricum Siciliensem: in vèdendis agris eos agros, de quibus cautũ sit fœdere. Hi sunt in Africa, qui ab Hiempsale possidentur. Hic quæro, si Hiempsale satis est cautũ fœ- dere, & Recentoricus ager priuatus est, quid attinuerit excipi. sin & fœdus illud habet ali- quam dubitationem, & ager Recentoricus dicitur nonnunquã esse publicus, quem pu- tet existimaturum duas causas in orbe terrarum repertas, quibus gratis parceret. nunc quisnam tam abstrusus vsquã nummus videtur, quem nõ architecti huiusce legis olfe- cerint: prouincias, ciuitates liberas, socios, amicos, reges denique exhauriunt, admouet

manus vectigalibus populi R. non est fatis. Audite vos, qui amplissimo populi, senatúsque iudicio exercitus habuistis, & bella gessistis. Quod ad quenque peruenit, peruenerit ex præda, ex manubiis: ex auro coronario, quod neq; consumptum in monumento, neque in arariu relatum sit, id ad Decuuiros referri iubet. hoc capite multa sperant: in omnes imperatores, hæredesque eorú quæstionem suo iudicio cõparant: sed maximã pecuniam se à Fausto ablaturus arbitratur. Quam causam suscipere iurati iudices noluerunt, hanc isti Decemuiros susceperunt: idcirco à iudicibus forasse prætermittam esse arbitratur, quod sit ipsis reseruata. Deinde etiã in reliquum tẽpus diligentissimè sancit, vt, quod quisque imperator habeat pecuniæ, protinus ad Decemuiros deferat. Hic tamen excipit Põpeiũ: simillimè, vt mihi videtur, atque in illa lege, qua peregrini Roma eiiciuntur, Glaucippus excipitur: non enim hac exceptione vnus afficitur beneficio, sed vnus priuatur iniuria. Sed cui manubias remittit, huius vectigalia inuadit: iubet enim pecuniã, siqua post nos Cõsules ex nouis vectigalibus recipiatur, hac vti Decemuiros. quasi verò non intelligamus, hæc eos vectigalia, quæ Cn. Põpeius adiunxerit, vendere cogitare. Videtis iam P. C. omnibus rebus & modis constructã & coaceruatam pecuniã Decemuiralem. Minuetur huius pecuniæ inuidia: cõsumetur enim in agrorum emptiõibus. optimè. Quis ergo emerit agros istos: iidem Decemuiros: tu Rulle (missos enim facio ceteros) emes, quos uoles: vendes, quos uoles: vtrunque horum facies quãti uoles: cauet enim vir optimus, ne emat ab inuito. Quasi verò non intelligamus, ab inuito emere, iniuriosum esse: ab non inuito, quæstuosum. Quantum tibi agri vendet (vt alios omittam) socer tuus: & si ego eius æquitatem animi probè noui, vendet non inuitus. Facient idem ceteri libenter, vt possessionis inuidiam pecunia commutent: accipiant, quod cupiunt: dent, quod retinere vix possunt. Nunc prospicite omnium rerum infinitam atque intolerãdam licentiam. Pecunia coacta est ad agros emendos: ii porrò ab inuitis non ementur. si consenserint possessores non vèdere, quid futurum est: referetur pecunia: non licet. exigetur: vetat. Verum esto: nihil est, quod non emi possit, si tantum des, quantum velit vèditor. Spoliemus orbem terrarum, vendamus vectigalia, effundamus ararium, vt locupletatis aut inuidiæ, aut pestilentiæ possessoribus, agri tamen emantur. Quid: tum quæ erit in istos agros deductio: quæ totius rei ratio atque descriptio: deducuntur, inquit, coloniæ: quo: quorum hominum: in quæ loca: quis enim non videt, in coloniis esse hæc omnia considerãda: tibi nos Rulle, & istis tuis harum omnium rerum machinatoribus totam Italiam inermem tradituros existimasti, quam præfidiis cõfirmaretis, coloniis occuparetis, omnibus vinclis deuinctam & constructam teneretis: vbi enim cauetur, ne in Ianiculo coloniam constituatis: ne urbem hæc vrbe alia premere atque vrgere possitis: Non faciemus, inquit. primùm nescio: deinde timeo: postremò non cõmittam, vt vestro beneficio potius, quam nostro cõsilio salui esse possimus. Quod verò totã Italiam vestris coloniis cõplere voluistis, id cuiusmodi esset, neminem nostrum intellecturum existimasti: scriptum est enim, quæ in municipia, quæque in colonias Decemuiros velint, deducant colonos, quos velint, & iis agros assignent, quibus in locis velint: vt, cum totam Italiam militibus suis occuparint, vobis non modò dignitatis retinendæ, sed ne libertatis quidem recuperandæ spes relinquatur. Atque hæc à me suspicionibus & coniectura coarguuntur. Iam omnis omnium tolletur error: iam aperte ostendunt, sibi nomen huius Reip. sedẽ vrbis atque imperii, denique hoc templũ Iouis Optimi Maximi, atque hanc arcem omniũ gentium displicere. Capuam deduci colonos volunt. Illam urbem huic vrbi rursus opponere, illuc opes suas deferre, & imperii nomen transferre cogitant. Qui locus, propter vbertatem agrorum, abundantiamque rerũ omnium, superbiam & crudelitatem genuisse dicitur: ibi nostri coloni delecti ad omne facinus, à Decemuiris collocabuntur. & credo, qua in vrbe homines in veteri dignitate, fortunæque nati copiam rerũ moderatè ferre non potuerunt, in ea isti vestri satellites modestè insolentiam suã continebunt. Maiores nostri Capua magistratus, senatum, cõsiliũ cõmune, omnia denique

insignia Reip. sustulerunt: neque aliud quicquam nisi inane nomen Capuæ reliquerunt: non crudelitate (quid enim illis fuit clementius, qui etiam externis hostibus victis sua sapiissime reddiderunt: sed consilio, quod videbant, si quod Reip. vestigiũ illis mœnibus contineretur, urbem ipsam imperio domicilium præbere posse. Vos hæc, nisi euertere Rẽp. cuperetis, ac vobis nouã dominationem cõparare, credo, quã perniciofa essent, non videretis: quid enim cauendum est in coloniis deducendis, si luxuries, Annibalem ipsum Capua corripit: si superbia, nata inibi esse ex Campanorũ fastidio videtur: si præfidium, nõ præponitur huic vrbi ista colonia, sed opponitur: At quemadmodum armatur, dii immortales: nam bello Punico quicquid potuit Capua, potuit ipsa per sese. nunc omnes vrbes, quæ circum Capuã sunt, à colonis per eosdem Decemuiros occupabuntur: hæc enim ob causam permittit ipsa lex, in omnia, quæ velint, oppida colonos vt Decemuiros deducant, quos velint: atque his coloniis agrum Campanum, & Stellatam campum diuidi iubet. Non queror diminutionẽ vectigalium, non flagitium huius iacturæ atque damni, prætermitto illa, quæ, nemo est, quin grauissimè & verissimè cõqueri possit, nos caput patrimonii publici, pulcherrimam populi R. possessionem, subsidium annonæ, horreum belli, sub signo, claustrisque Reip. positum vectigal feruare non potuisse: eum denique nos agrum P. Rullo cõcessisse, qui ager ipse per sese & Syllanæ dominationi & Gracchorum largitioni restitisset: nõ dico, solum hoc in Reip. vectigal esse, quod amissis aliis remaneat, intermissis non conquiescat, in pace niteat, in bello non obsolescat, militem sustentet, hostem nõ pertimescat: prætermitto omnẽ hanc orationem, & concioni referuo: de periculo salutis ac libertatis loquor. Quid enim existimatis integrũ vobis in Reip. fore, aut in vestra libertate ac dignitate retinẽdum, cũ Rullus, atque ii, quos multò magis quàm Rullum timetis, cum omni egentiu atque improborũ manu, cum omnibus copiis, cum omni argẽto & auro Capuam & vrbes circa Capuam occuparint: his ego rebus P. C. resistam vehemẽter atque acriter: neque patiar homines ea me Consule expromere, quæ contra Rẽp. diu cogitarint. Errastis Rulle vehemẽter & tu, & nonnulli collegæ tui, qui sperastis vos cõtra Consulem veritate, nõ ostentatione popularem, posse in euerenda Reip. populares existimari. lacefso vos, in concionẽ voco: populo R. disceptatore vti volo. etenim, vt circũspiciamus omnia, quæ populo grata atque iucũda sunt, nihil tã populare, quàm pacem, quàm concordia, quàm otiu reperiemus. sollicitã mihi ciuitatẽ suspicione, suspensam metu, perturbatã vestris legibus, & concionibus, & seditionibus tradidistis: spem improbis ostendistis, timorem bonis inieistis: fidẽ de foro, dignitatẽ de Reip. sustulistis. hoc motu atque hac perturbatione animorũ atque rerum cum populo R. vox & autoritas Cõsulis repẽtẽ in tantis tenebris illuxerit: cum ostenderit nihil esse metuendum, nullum exercitum, nullam manũ, nullas colonias, nullam venditionem vectigalium, nullum imperium nouum, nullum regnum Decemuirale, nullam alteram Romam, neque aliam sedem imperii nobis Consulibus futuram, summamque tranquillitatẽ pacis atque otii: verendum, credo, nobis erit, ne vestra ista præclara lex agraria magis popularis esse videatur. Cũ verò scelera consiliorum vestrorũ, fraudẽque legis, & insidias, quæ ipsi populo R. à popularibus Tribunis pl. fiant, ostendero: pertimescam, credo, ne mihi non liceat contra vos in concione consistere: præfertim cũ mihi deliberatum & constitutum sit, ita gerere Consulatum, quo vno modo geri grauitè & liberè potest: vt neque prouinciã, neque honorem, neque ornamentum aliquod, aut cõmodum, neque rem vllam, quæ à Tribuno pl. impediri possit, appetiturus sim. Dicit frequẽtissimo senatu Consul Calendis Ian. sese, si status hic Reip. maneat, neque aliud negotium extiterit, quod honestè subterfugere non possit, in prouinciam non iturũ. Sic me in hoc magistratu geram populi R. vt possim Tribunũ pl. Reip. iratũ cõercere, mihi iratũ contemnere. Quamobrem per deos immortales colligite vos Tribuni pl. deferite eos, à quibus, nisi prospicitis, breui tẽpore deseremini: cõspirate nobiscum: consentite cum bonis: cõmunem Remp. cõmuni studio atq; amore defendite.

Multa sunt occulta Reip. vulnera, multa nefariorum ciuium pernicioſa conſilia: nullum externum periculum eſt: non Rex, non gens vlla, non natio pertimeſcenda eſt: in-  
cluſum malum, in teſtinum ac domeſticum eſt. Huic pro ſe quiſque noſtrum mederi,  
atque hoc omnes ſanare velle debemus. Erratis, ſi ſenatum probare ea, quæ dicuntur à  
me, putatis, populum autem eſſe in alia voluntate. Omnes, qui ſe incolumes volent, ſe-  
quentur authoritatem Conſulis ſoluti à cupiditatibus, liberi à delictis, cauti in pericu-  
lis, non timidi in contentionibus. Quòd ſiquis veſtrum ſpe ducitur, ſe poſſe turbulen-  
ta ratione honori velificari ſuo: primum me Conſule id ſperare deſiſtat: deinde habeat  
me ipſum ſibi documento, quem Equeſtri ortum loco Conſulem videt, quæ vitæ via fa-  
cillimè viros bonos ad honorem dignitatè que perducatur. Quòd ſi vos veſtrum mihi  
ſtudium P. C. ad communem dignitatem defendendam profite mini: perficiam profe-  
ctò, id quod maximè Reſp. deſiderat, vt huius ordinis authoritas, quæ apud maiores no-  
ſtros fuit, eadem nunc longo interuallo Reip. reſtituta eſſe videatur.

## De Lege Agraria contra P. Serui-

LIVM RVLLVM TRIB. PL. AD POPVLVM,  
ORATIO XVI.

**E**ſt hoc in more poſitum Quirites, inſtitutò que maiorum, vt ii, qui  
beneficio veſtro imagines familiæ ſuæ conſecuti ſunt, eam primà ha-  
beant concionem, qua gratiam beneficii veſtri cum ſuorù laude con-  
iungant. Qua in oratione nonnulli aliquando digni maiorum loco  
reperiuntur: plerique autem hoc perficiunt, vt tatum maioribus co-  
rum debitum eſſe videatur, vnde, etiam quod poſteris ſolueretur, redun-  
daret. mihi quidem apud vos de meis maioribus dicendi facultas non datur: non quòd  
non tales fuerint, quales nos illorum ſanguine creatos, diſciplinisq; inſtitutos videris:  
ſed quòd laude populari, atque honoris veſtri luce caruerunt. de me autem ipſo, vereor  
ne arrogatis ſit, apud vos dicere: ingrati, tacere. nam & quibus ſtudiis hanc dignitatem  
conſecutus ſim, memetipſum cõmemorare perquam graue eſt: & ſilere de tantis veſtris  
beneficiis nullo modo poſſum. quare adhibebitur à me certa ratio, moderatiõq; dicen-  
di: vt, quid à vobis acceperim, commemorem. quare dignus veſtro ſummo honore, ſin-  
gulari q; iudicio ſim, ipſe modicè dicam, ſi neceſſe erit: vos eoſdem exiſtimaturos putè,  
qui iudicauitſis. Me per longo interuallo propè memoriæ, temporumque noſtrorum  
primum, hominem nouum, Cõſulem feciſtis: & eum locum, quem nobilitas præſidiis  
firmatum, atque omni ratione obuallatum tenebat, me duce reſcidiſtis, virtuti que in  
poſterum patere voluiſtis: neque me tantummodo Conſulem, quod eſt ipſum per ſe  
ampliſſimum, ſed ita feciſtis, quomodo pauci nobiles in hac ciuitate Cõſules facti ſunt,  
nouus ante me nemo. Nam proſectò ſi recordari volueritis de nouis hominibus, repe-  
rietis, eos, qui ſine repulſa Conſules facti ſunt, diuturno labore atque aliqua occasione  
eſſe factos, cum multis annis poſt petiſſent, quàm Prætores fuiſſent, aliquantò ſerius,  
quàm per ætatem ac per leges liceret: qui autem anno ſuo petierint, ſine repulſa nõ eſ-  
ſe factos: me eſſe vnum ex omnibus nouis hominibus, de quibus meminiffe poſſumus,  
qui Conſulatù petierim, cum primum licitù ſit: Cõſul factus ſim, cum primù petierim:  
vt veſter honos ad mei temporis diem petitus, nõ ad alienæ petitionis occaſionè inter-  
ceptus, nec diuturnis precibus efflagitatus, ſed dignitate impetratus eſſe videatur. Eſt il-  
lud ampliſſimum, quod paulò antè cõmemorauì, Quirites, quòd hoc honore ex nouis  
hominibus primum me, multis poſthabitis, affeciſtis, quòd prima petitione, quòd anno  
meo: ſed tamè magnificètius atq; ornatius eſſe illo nihil poteſt, quòd meis comitiis non

tabellam indicem tacitæ libertatis, ſed vocem viuam præ vobis indicem veſtrarum er-  
ga me voluntatum ac ſtudiorum tulitſis. itaque me non extrema tribus ſuffragiorum,  
ſed primi illi veſtri conſurſus: neque ſingulæ voces præconù, ſed vna voce vniuerſus po-  
pulus R. Conſulem declarauit. Hoc ego tam inſigne, tam ſingulare veſtrù beneficium  
Quirites, cum ad animi mei fructum atque lætitiã duco eſſe permagnum, tum ad cu-  
ram, ſolicitudinè que multò maius: verſantur enim Quirites in animo meo multæ &  
graues cogitationes, quæ mihi nullam partem neque diurnæ neq; nocturnæ quietis im-  
partiunt: primum tuendi Conſulatus: quæ cum omnibus eſt difficilis & magna ratio,  
tum verò mihi præter ceteros, cui errato nulla venia, rectè factò exigua laus, & ab inui-  
tis expreſſa proponitur, nõ dubitanti fidele conſilium, non laborati certum ſubſidium  
nobilitatis oſtèditur. Quòd ſi ſolus in diſcrimen aliquod adducerer, ferrem Quirites a-  
nimo æquiore: ſed mihi videtur certi homines, ſiqua in re me nõ modò conſilio, verum  
etiam caſu lapſum eſſe arbitrabuntur, vos vniuerſos, qui me antetuleritis nobilitati, vi-  
tuperaturi. Mihi autem Quirites omnia potius perpetienda eſſe duco, quàm nõ ita ge-  
rendum Conſulatù, vt in omnibus meis factis atque cõſiliis, veſtrum de me factum  
conſiliũ que laudetur. Accedit etiã ille mihi ſummus labor, ac difficillima ratio Con-  
ſulatus gerendi, quòd non eadem, qua ſuperioribus Conſulibus, lege & cõditione vten-  
dum eſſe decreui: qui aditum huius loci, conſpectumque veſtrum partim magnopere  
fugerunt, partim non vehementer ſecuti ſunt. Ego autem non ſolum hoc in loco dicã,  
vbi eſt id dictu facillimum: ſed in ipſo ſenatu, in quo eſſe locus huic voci nõ videbatur,  
popularem me futurum eſſe Conſulem, prima mea illa oratione Calendis Ian. dixi. ne-  
que enim vllò modo facere poſſum, vt, cum me intelligam non hominum potentium  
ſtudio, nõ excellentibus gratis paucorum, ſed vniuerſi populi R. iudicio Conſulem ita  
factũ, vt nobiliſſimis hominibus longè præponeretur: nõ & in hoc magiſtratu, & in omni  
vita eſſem popularis. Sed mihi ad huiusce verbi vim & interpretationem vehementer  
opus eſt veſtra ſapientia. verſatur enim magnus error propter inſidioſas nonnullorum  
ſimulationes: qui cum populi non ſolum commoda, verum etiam ſalutem oppugnãt  
& impediunt: oratione aſſequi volut, vt populares eſſe videantur. Ego, qualem Calèdis  
Ian. acceperim Remp. Quirites, intelligo, plenam ſolicitudinis, plenam timoris, in qua  
nihil erat mali, nihil aduerſi, quod non boni metuerent, improbi expectarent. Omnia  
turbulenta conſilia contra hunc Reip. ſtatim, & contra veſtrum otium partim iniri,  
partim nobis Conſulibus deſignatis inita eſſe dicebantur. ſublata erat de foro fides, non  
ictu aliquo nouæ calamitatis, ſed ſuſpicionem ac perturbationem iudiciorum, inſirmationem  
rerũ iudicatarũ: nouæ dominationes, extraordinaria non imperia, ſed regna quæri puta-  
bantur. Quæ cum ego non ſolum ſuſpicarer, ſed planè cernerem (neq; enim obſcurè ge-  
rebatur) dixi in ſenatu, in hoc magiſtratu me popularem Conſulem futurũ. quid enim  
eſt tam popolare, quàm pax, qua nõ modò ii, quibus natura ſenſum dedit, ſed etiam te-  
cta atque agri mihi lætari videntur: Quid tam popolare, quàm libertas: quam nõ ſolum  
ab hominibus, verum etiã à beſtiis expecti atque omnibus rebus anteponi videtis. Quid  
tam popolare, quàm otium: quod ita iucundũ eſt, vt & vos, & maiores veſtri, & fortiſſi-  
mus quiſque vir maximos labores ſuſcipiendos putet, vt aliquando in otio poſſit eſſe,  
præſertim in imperio ac dignitate: qui iccirco etiam maioribus noſtris præcipuam lau-  
dem, gratiamque debemus, quòd eorum labore eſt factum, vt impunè in otio eſſe poſ-  
ſemus. Quare qui poſſum non eſſe popularis, cum videam hæc omnia Quirites, pacem  
externam, libertatem propriam generis ac nominis veſtri, otium domeſticum, deniq;  
omnia, quæ vobis chara atque ampla ſunt, in fidem, & quodam modo in patrociniũ  
mei Conſulatus eſſe collata: neque enim Quirites illud vobis iucundum aut popolare  
debet videri, largitio aliqua promulgata, quæ verbis oſtètari poteſt, re vera fieri, niſi ex-  
hauſto ærario, nullo pacto poteſt. Neq; verò illa popularia ſunt exiſtimãda, iudiciorum  
perturbationes, rerum iudicatarum inſirmationes, reſtitutio damnatorũ, qui ciuitatum

afflictarum perditis iam rebus extremi exitiorum solent esse exitus: neque si qui agros populo R. pollicentur, si aliud quiddam obscure moliuntur, aliud spe ac specie simulationis ostentant, populares existimandi sunt. Nam veredicam Quirites, genus ipsum legis agraria vituperare non possum: venit enim mihi in mentem, duos clarissimos, ingeniosissimos, amantissimos plebis Romana viros, Ti. & C. Gracchos, plebem in agris publicis constituisse, qui agri a priuatis antea possidebantur. Non sum autem ego is Consul, qui, ut plerique, nefas esse arbitrer, Gracchos laudare, quorum consiliis, sapientia, legibus multas esse video Reip. partes constitutas. itaque, ut initio mihi designato Consuli nuntiabatur, legem agrariam Tribunos pl. designatos conscribere, cupiebam, quid cogitarent, cognoscere. etenim arbitrabar, quoniam eodem anno gerendi nobis essent magistratus, esse aliquam oportere inter nos bene administrandae Reip. societatem. cum familiariter me in eorum sermonem insinuarem ac darem, celabar, excludebar: & cum ostenderem, si lex utilis plebi Romana mihi videretur, authorem me atque adiutorem futurum, tamen aspernabatur hanc liberalitatem meam: negabant me adduci posse, ut ullam largitionem probarem. finem feci offerendi mei, ne forte mea sedulitas aut infidiosa, aut impudens videretur. Interea non desistebant clam inter se conuenire, priuatos quosdam adhibere, ad suos coetus occultos noctem adiungere, & solitudinem. quibus rebus quanto in metu fuerimus, ex vestra sollicitudine, in qua illis temporibus fuistis, facile assequi coniectura poteritis. Ineunt tandem magistratus Tribuni pl. concio tandem expectata P. Rulli, quod & princeps erat agrariae legis, & truculentius se gerebat, quam ceteri: iam designatus alio vultu, alio vocis sono, alio incessu esse meditabatur, vestitu obsoletiore, corpore inculto & horrido, capillatior quam antea, barbaque maiore, ut oculis, & aspectu denuntiare omnibus vim tribunitiam, & minitari Reip. videretur. Legem hominis, concionemque expectabam. Lex initio nulla proponitur: concionem in primis aduocari iubet. summa cum expectatione concurritur. explicat orationem sane longam, & verbis valde bonis. vnum erat, quod mihi vitiosum videbatur, quod tanta ex frequentia inueniri nemo potuit, qui intelligere posset, quid diceret. hoc ille vtrum insidiarum causa fecerit, an hoc genere eloquentiae delectetur, nescio. tamen si qui acutiores in concione steterat, de lege agraria nescio quid voluisse eum dicere suspicabantur. Aliquando tandem me designato lex in publicum proponitur: concurrunt iussu meo plures vno tempore librarii: descriptam legem ad me afferunt. Omni hoc vobis ratione confirmare possum Quirites, hoc animo me ad legendam legem, cognoscendamque venisse, ut si eam vobis accommodatam, atque utilem esse intelligerem, author eius atque adiutor essem. non enim natura, neque dissidio, neque odio penitus insito bellum nescio quod habet susceptum Consulatus cum Tribunatu, quia persaepe seditiosis atque improbis Tribunis pl. boni & fortes Consules obstiterunt, & quia vis tribunitia nonnunquam libidini restitit consulari. non potestatum dissimilitudo, sed animorum disinctio dissensionem facit. Itaque hoc animo legem sumpsi in manus, ut eam cupere esse aptam vestris commodis, & eiusmodi, quam Consul re, non oratione popularis, & honeste & libenter posset defendere. Atqui ego a primo capite legis usque ad extremum reperio Quirites, nihil aliud cogitatum, nihil aliud susceptum, nihil aliud actum, nisi uti decem reges agrarii, vectigalium, prouinciarum omnium, totius Reip. regnorum, liberorum populorum, orbis denique terrarum domini constituerentur legis agrariae simulatione atque nomine. Sic confirmo Quirites, hac lege agraria, pulchra atque populari, dari vobis nihil, condonari certis hominibus omnia, ostentari populo R. agros, eripi etiam libertatem, priuatorum pecunias augeri, publicas exhauriri: denique, quod est indignissimum, per Tribunum pl. quem maiores praesidem libertatis, custodemque esse voluerunt, reges in ciuitate constitui. Quae cum exposuero, si falsa vobis videbuntur esse, sequar auctoritatem vestram, mutabo meam sententiam: sin insidias fieri libertati vestrae simulatione largitionis intelligetis, nolite dubitare plurimo sudore & sanguine

ne maiorum vestrorum partem, vobisque traditam libertatem, nullo vestro labore Consule adiutore defendere. Primum caput est legis agrariae: quo, ut illi putant, tetamini leuiter, quo animo libertatis vestrae diminutione ferre possitis. iubet enim Tribunum pl. qui eam legem tulerit, creare Decemuiros per tribus septem decem, ut, quem nouem tribus fecerint, is Decemuir sit. Hic quaero, quam ob causam initium rerum ac legum suarum hinc duxerit, ut populus R. suffragio priuaretur: toties legibus agrariis curatores constituti sunt, Triumuiros, Quinquuiros, Decemuiros. quaero a populari Tribuno pl. ecquando nisi per xxxv tribus creati sint. etenim cum omnes potestates, imperia, curiones ab vniuerso populo R. proficisci conuenit, tum eas profecto maxime, quae constituuntur ad populi fructum aliquem & commodum, in quo & vniuersi deligant, quem populo R. maxime consulturum putent, & vnusquisque studio & suffragio suo via sibi ab beneficio impetrandum munire possit. Hoc Tribuno pleb. potissimum venit in mentem, populum R. vniuersum priuare suffragiis, paucas tribus non certa conditione iuris, sed fortis beneficio fortuito ad vsurpandam libertatem vocare. Item inquit, eodemque modo capite altero, ut comitiis Pontificis Maximi. Ne hoc quidem vidit, maiores nostros tam fuisse populares, ut, quod per populum creari fas non erat propter religionem sacrorum, in eo tamen propter amplitudinem sacerdotii voluerint populo supplicari. Atque hoc idem de ceteris sacerdotiis Cn. Domitius Trib. pl. vir clarissimus tulit, quod populus per religionem sacerdotia mandare non poterat, ut minor pars populi vocaretur, ab ea parte qui esset factus, is a collegio cooptaretur. Videte, quid interfuit inter Cn. Domitium Trib. pleb. hominem nobilissimum, & P. Rullum: qui tetauit, ut opinor, patientiam vestram, cum se nobilem esse diceret. Domitius, quod per ceremonias populi fieri non poterat, ratione affectus est, ut id quoad posset, quoad fas esset, quoad liceret, populi ad partes daret: hic, quod populi proprium semper fuit, quod nemo imminuit, nemo immutauit, quin ii, qui populo agros essent assignaturi, antea acciperent a populo beneficium, quam darent, id totum eripere vobis, atque a manibus extorquere conatus est. Ille, quod dari populo nullo modo poterat, tamen quodam modo dedit: hic, quod adimi nullo pacto poterat potestate, quadam ratione eripere conatur. Quare quispiam, in tanta iniuria, tantaque impudentia quid spectarit: non defuit consilium: fides erga plebem Romanam, aequitas in vos, libertatemque vestram vehementer defuit: iubet enim comitia Decemuiris habere creandis eum, qui legem tulerit. Hoc dicam planius. iubet Rullus, homo non cupidus, neque appetens, habere comitia Rullum. nondum reprehendo. video fecisse alios. illud, quod nemo fecit, de minore parte populi, quod pertineat, videte. habebit comitia: volet eos denuntiare, quibus regia potestas hac lege quaeritur, vniuerso populo neque ipse committit, neque illi horum consiliorum auctores committi recte putant posse. fortietur tribus idem Rullus, homo felix: educet, quas volet, tribus: quos nouem tribus Decemuiros fecerint ab eodem Rullo eductas, hos omnium rerum (ut iam ostendam) dominos habebimus. atque ii, ut grati ac memores beneficii esse videantur, aliquid se nouem tribuum notis hominibus debere confitebuntur: reliquis vero sex & xx tribubus, nihil erit, quod non putet posse suo iure denegare. Quos tandem igitur Decemuiros creari vult: se primum: qui licet: leges enim sunt veteres, neque ex consulares, siquid interesse hoc arbitramini, sed tribunitiae, vobis, maioribusque vestris vehementer gratas atque iucundas. Licinia est lex atque altera Ebutia: quae non modo eum, qui tulerit de aliqua curatione ac potestate, sed etiam collegas eius, cognatos, affines excipit, ne eis ea potestas curatione mandetur. Etenim si populo consulis, remoue te a suspitione alicuius tui commodi: fac fidem, te nihil nisi populi utilitatem & fructum quaerere: sine ad alios potestatem, ad te gratiam beneficii tui peruenire. Nam hoc quidem vix est liberi populi, vix vestrorum animorum ac magnificentiae. Quis legem tulit? Rullus. quis maiorem partem populi suffragiis priuauit? Rullus. quis comitiis praefuit? Rullus. quis tribus, quas voluit, vocauit, nullo custode sortitus? quis

Decemuiros, quos voluit, renuntiavit: idem Rullus. quem principem renuntiavit: Rullum. Vix mehercule seruis hoc eum suis, non vobis omnium gentium dominis probaturum arbitraret. optimæ leges igitur hac lege sine vlla exceptione tollentur. idem legis sibi sua lege curationem petet: idem, maiore parte populi suffragiis spoliata, comitia habebit: quos volet, atque in iis se ipsum renuntiabit: & videlicet collegas suos adscriptores legis agrariæ non repudiabit, à quibus ei locus primus inuidiæ in præscriptione legis concessus est: cæteri fructus omnium rerum, qui in spe legis huius positi sunt, cõmuni cautione atque æqua sibi parte retinentur. At videte hominis diligentiam, si aut Rullum cogitasse, aut si Rullo potuisse in mentem venire arbitramini. viderunt ii, qui hæc machinabantur, si vobis ex omni populo deligendi potestas esset data, quæcunque res esset in qua fides, integritas, virtus, authoritas quæreretur, vos eam sine dubitatione ad Cn. Pompeium principem delaturos. etenim quem vnum ex cunctis delegissetis, vt eum omnibus omnium gentium bellis terra & mari præponeretis, certè in Decemuiris faciendis, siue fides haberetur, siue honos, & committi huic optimè, & ornari hunc iustissimè posse intelligebant. Itaq; excipitur hac lege non adolefcẽtia, non legitimum aliquod impedimentum, non potestas, non magistratus vllus aliis negotiis ac legibus impeditus, reus denique, quò minus Decemuir fieri possit. præsentem eum profiteri iubet. Quod nulla alia in lege vnquam fuit, ne in his quidem magistratibus, quorũ certus ordo est. timebat enim Pompeius, ne si adesset, ferri non posset: aut ne, si accepta lex esset, illum sibi collegam ascriberetis custodem ac vindicem cupiditatum. Hic, quoniam video vos hominis dignitate & cõtumelia legis esse commotos: renouabo illud, quod initio dixi, regnum comparari, libertatem vestram hac lege funditus tolli. An vos aliter existimabatis, cum ad omnia vestra pauci homines cupiditatis oculos adiecissent, non eos in primis id acturos, vt ex omni custodia vestræ libertatis, ex omni potestate, curatione, patrocinio vestrorum commodorum Cn. Pompeius depelleretur: viderunt, & vident, si per imprudentiam vestram, negligentiam meam, legem incognitam acceperitis, fore vti postea cognitis insidiis, cum Decemuiros crearetis, tum vitiis omnibus, & sceleribus legis Cn. Pompeii præsidium opponendum putetis. & hoc paruum argumentum vobis erit, à certis hominibus dominationem, potestatemque omnium rerũ quærri, cum videatis eum, quẽ custodem vestræ libertatis fore videant, expertem fieri dignitatis. Cognoscite nunc, quæ potestas Decemuiris, & quanta detur. Primum lege curiata Decemuiros ornat. Iam hoc inauditum, & planè nouo more, vti curiata lege magistratus detur, cui nullis comitiis antè sit datus. Eam legem ab eo Prætore, qui sit primus factus, ferri iubet: at quomodo? vt ii Decemuiratum habeant, quos plebs designauerit. Oblitus est, nullos à plebe designari. & is orbem terrarum constringit nouis legibus, qui, quid in secundo capite scriptum est, non meminit in tertio. Atque hinc perspicuum est, quid iuris à maioribus acceperitis, quid ab hoc Tribuno pl. vobis relinquatur. Maiores de omnibus magistratibus bis vos sententiam ferre voluerunt: nam centuriata lex Censoribus ferebatur, cum curiata cæteris patriciis magistratibus: tum iterum de eisdem iudicabatur, vt esset reprehendendi potestas, si populum beneficii sui pœniteret. Nunc quia prima illa comitia tenetis centuriata & tributa: curiata tantũ auspiciorum causa remanserunt. hic autem Tribunus pl. quia videbat potestatem neminem iniussu populi aut plebis posse habere: curiatis ea comitiis, quæ vos non finitis, cõfirmavit: tributa, quæ vestra erant, sustulit. ita cum maiores binis comitiis voluerint vos de singulis magistratibus iudicare, hic homo popularis ne vnam quidem populo comitorum potestatem reliquit. Sed videte hominis religionem & diligentiam. vidit & perspexit, sine curiata lege Decemuiros habere potestatem non posse, quoniam per nouem tribus essent constituti. iubet ferre de his legem curiatam: Prætori imperat: quàm id ipsum absurdè, nihil ad me attinet: iubet enim, qui primus sit Prætor factus, eum legem curiatam ferre: sin is ferre non posset, qui postremus sit: vt aut lusisse in tantis rebus, aut profectò

nescio quid spectasse videatur. Verum hoc, quod est aut ita peruersum, vt ridiculum: aut ira malitiosum, vt obscurum sit, relinquamus: ad religionem hominis reuertamur. Videt, sine lege curiata, nihil agi per Decemuiros posse. Quid postea, si ea lata non erit: attendite ingenium. Tum ii Decemuires, inquit, eodem iure sint, quo qui optima lege: si hoc fieri potest, vt in hac ciuitate, quæ longè iure libertatis cæteris ciuitatibus antecellit, quisquam nullis comitiis imperium aut potestatem assequi possit: quid attinet tertio capite, legem curiatam ferre, iubere, quoniam quarto permittas, vt sine lege curiata idem iuris habeant, quod haberent, si optima lege à populo essent creati? Reges constituantur, non Decemuires, Quirites: hique ab iis initiis, fundamentisque nascuntur, vt, non modò cum gerere cœperint, sed etiam cum constituentur, omne vestrum ius, potestas, libertasque tollatur. At videte, quàm diligenter retineat ius tribunitiæ potestatis. Consulibus legem curiatam ferentibus à Tribunis pl. sæpe est intercessum. neq; tamen nos id querimus, esse hanc Tribunorum pl. potestatem: tantummodo si quis ea potestate temerè est vsus, existimamus. hic Tribunus pl. lege curiata, quam Prætor ferat, adimit intercedendi potestatem. atque hoc cum in eo reprehendendum est, quod per Tribunum pl. tribunitia potestas minuitur: tum in eo deridendum, quod Consuli, si legem curiatam non habet, attingere rem militarem non licet: hic, qui vetat intercedere, potestatem, etiam si intercessum sit, tamen eandem constituit, quam si lata esset lex: vt non intelligam, quare aut hic veterat intercedere, aut quæquam intercessurum putet, cum intercessio stultitiam intercessoris significatura sit, non rem impeditura. Sint igitur Decemuires neque veris comitiis, hoc est populi suffragiis, neque illis ad speciem atque ad vsurpationem vetustatis per xxx lictores auspiciorum causa adumbratis, constituti. Videte nunc, eos, qui à vobis nihil potestatis acceperint, quantò maioribus ornamentis afficiat, quàm omnes nos affecti sumus, quibus vos amplissimas potestates dedistis. Iubet auspicii coloniarum, deducendarum causa Decemuiros habere pullarios. eodem iure, inquit, quo habuerunt Tresuiri lege Semproniana. Audes etiam Rulle mentionem facere legis Sempronianæ? nec te ea lex ipsa commonet, Tresuiros illos xxxv tribuum suffragio esse creatos? & cum tu à Ti. Gracchi æquitate ac pudore longissimè remotus sis: id quod dissimillima ratione factum sit, eodem iure putas esse oportere? Dat præterea potestatem, verbo prætoriam, re vera regiam: definit in quinquennium: facit sempiternam: tantis enim confirmat opibus & copiis, vt inuitis eripi nullo modo possit. deinde ornat apparitoribus, scribis, librariis, præconibus, architectis: præterea mulis, tabernaculis, ceteriis, supellectilibus: sumptus haurit ex ærario: suppeditat à sociis: ianitores ex Equestri loco ducentos in annos singulos stipatores corporis constituit, eosdem ministros & satellites potestatis. Formam adhuc habetis Quirites & speciem ipsam tyrannorum, insignia veteris potestatis, nõdum ipsam potestatem. Dixerit enim fortasse quispiam, Quid me ista lædunt, scriba, lictor, præco, pullarius: omnia sunt hæc huiusmodi Quirites, vt, ea qui habeat sine vestris suffragiis, aut rex non ferendus, aut priuatus furiosus esse videatur.

44 Perspicite, quanta potestas permittatur: non priuatorum insaniam, sed intolerantiam regis esse dicetis. primum permittitur infinita potestas innumerabilis pecuniæ conficiendæ de vestris vectigalibus non fruendis, sed alienandis. deinde orbis terrarum, gentiumque omnium datur cognitio sine consilio, pœna sine prouocatione, animaduersio sine auxilio. iudicare per quinquennium vel de Consulibus, vel de ipsis Tribunis pl. poterit. de illis interea nemo iudicabit. magistratus his gerere licebit, causam dicere non licebit: emere agros à quibus volent, vel quos volent, quàm volent magno poterit: colonias deducere nouas, renouare veteres, totam Italiam suis coloniis vt complere liceat permittitur: omnes prouincias obeundi, liberos populos agris multandi, regnorum vel dandorum summa potestas datur, cum velint Romæ esse, cum cõmodum sit: quacunque velint, summo cum imperio, iudicioque omnium rerum vagari vt liceat, conceditur. interea dissoluant iudicia publica: de cõsiliis abducant, quos velint: singuli de maxi-

mis rebus iudicent: Quæstori permittant: finitorem mittât: ratum sit, quod finitor vni illi, à quo missus erit, renuntiauerit. Verbum mihi deest Quirites, cum ego hâc potestatem regiam appello. sed profectò maior est quædam: nullum enim regnum fuit vnquâ, quod non si minus iure aliquo, at regionibus tamen certis contineretur. hoc verò infinitum est, quo & regna omnia, & vestrû imperium, quod latissimè patet, & ea quæ partim libera à vobis, partim etiam ignorata vobis sunt, permissu legis continêtur. Datur igitur eis, primùm vt liceat eis vendere omnia, de quibus vendendis S. C. facta sunt M. Tullio, Cn. Cornelio Coss. cur hoc tam est obscurum atque cæcum? quid? ista omnia, de quibus senatus censuit, nominatim in lege perscribi nōne potuerūt? Dux sunt huius obscuritatis causæ Quirites: vna pudoris, si quis pudor esse potest in tam insigni impudentia: altera sceleris. nam neque ea, quæ senatus nominatim vendenda censuit, audeat appellare: sunt enim loca publica vrbis, sunt sacella, quæ post restitutâ tribunitiam potestatem nemo attingit: quæ maiores in vrbe partim periculi perugia esse voluerunt. hâc lege tribunitia Decemviri vendent. accedet eò mons Gaurus, accedent salicta ad Minturnas: adiungetur etiam illa via vendibilis Herculeana multarum deliciarum & magnæ pecuniæ: permulta alia, quæ senatus propter angustias ærarii vendenda censuit, Consules propter inuidiam non vendiderunt. Verùm hâc fortasse propter pudorem in lege reticetur. sed illud magis est credendum & pertimescendum, quòd audaciæ Decemviralium corrupendarum tabularum publicarum, fingendorumque S. C. quæ facta nunquam sunt, cum ex eo numero, qui per eos annos Consules fuerunt, multi mortui sint, magna potestas permittitur. nisi fortè nihil est æquum vos de eorum audacia suspicari, quorum cupiditati nimium angustus orbis terrarum esse videatur. Habetis vnum venditionis genus, quod magnû videri vobis intelligo: sed attendite animos ad ea quæ consequuntur: hunc quasi gradum quendam atque aditum ad cætera iactum intelligetis.

QVI AGRĪ, QUAE LOCA, AEDIFICIA. Quid est præterea? multa in mancipiis, in pecore, auro, argèto, ebore, veste, supellectili, cæteris rebus. Quid dicam? inuidiosum putasset hoc fore, si omnia nominasset: non metuit inuidiam. Quid ergo? longum putauit, & timuit, nequid præteriret. adscripsit, ALIV'D VE QVID. qua breuitate re nullam esse exceptam videtis. Quicquid ergo sit extra Italiam, quod publicum populi R. factum sit, L. Sylla, Q. Pompeio Coss. aut postea, id Decemviros iubet vendere. Hoc capite Quirites, omnes gentes, nationes, prouincias, regna Decemvirum ditioni, iudicio, potestatique permittit & condonata esse dico. Primùm hoc quæro, qui tandem locus vsquam sit, quem non possint Decemviri dicere publicum populi R. esse factum? nã cum idem possit iudicare, qui dixerit: quid est, quod non liceat ei dicere, cui liceat eidem iudicare? commodum erit Pergamum, Smyrnam, Tralleis, Ephesum, Miletum, Cyzicum, totam denique Asiam, quæ post L. Syllam, Q. Pompeium Coss. recuperata sit, populi R. factam esse dicere. Vtrum oratio ad eius rei disceptationē deerit: an, cum idem & differet & iudicabit, impelli non poterit vt falsum iudicet? an si condemnare Asiam volet, terrorem damnationis & minas non, quanti volet, æstimabit? quid (quod disputari contra nullo pacto potest, quoniam statutum à vobis est & iudicatum: quam hæreditatem iam creuimus) regnum Bithyniæ? quod certè publicum est populi R. factum. num quid causæ est, quin omnes agros, vrbes, statiuâ, portus, totam denique Bithyniam Decemviri vendituri sint? Quid Mytilenæ? quæ certè vestrâ Quirites belli lege, ac victoriæ iure factæ sunt: vrbs & natura, & situ, & descriptione ædificiorû, & pulchritudine in primis nobilis, agri iucundi & fertiles: nempe eodem capite inclusi continentur. Quid Alexandria, cunctaque AEgyptus? vt occultè latet? vt recondita est: vt furtim tota Decemviris traditur? quis enim vestrû hoc ignorat, dici, illud regnum testamento Regis Alexandrini populi R. esse factum? Hic ego Consul populi R. non modò nihil iudico, sed ne quid sententiâ quidem profero: magna enim mihi res non modò ad statuendum, sed etiam ad dicendum videretur esse. video, qui testamentum factum esse

confirmet: auctoritatem senatus extare hæreditatis aditæ sentio, tum quando Alexandro mortuo Legatos Tyrum misimus, qui ab illo pecuniam depositam nostris recuperarent. hâc L. Philippum sæpe in senatu confirmasse memoria teneo: eum qui regnum illud teneat hoc tēpore, neque genere, neque animo regio esse, inter omnes ferè video conuenire. Dicitur contra, nullû esse testamentum, nō oportere populum R. omnium regnorum appetētem videri: demigraturos in illa loca nostros homines propter agrorum bonitatem, & omnium rerum copiam. Hac tanta de re P. Rullus cum cæteris Decemviris collegis suis iudicabit, & verum iudicabit? nam vtrunque ita magnum est, vt nullo modo neque concedendum, neque ferendum sit. volet esse popularis, populo R. adiudicabit. ergo idem ex sua lege vendet Alexandriam, vendet AEgyptum: vrbis copiosissimæ, pulcherrimorumque agrorum iudex, arbiter, dominus, Rex denique opulētissimi regni reperietur. non sumet sibi tantum, non appetet: iudicabit Alexandriam Regis esse, à populo R. abiudicabit. primùm populi R. hæreditatem Decemviri iudicent, cum vos volueritis de priuatis hæreditatibus Centumviros iudicare? deinde quis aget causam populi R. vbi res ista agetur? qui sunt isti Decemviri, quos perspicimus regnum Alexandriæ Ptolemæo gratis adiudicatuos? Quòd si Alexandria petebatur, cur non eosdem cursus hoc tempore, quos L. Cotta, L. Torquato Coss. cucurrerūt? cur non aperte, vt antea: cur non item, vt cum decreto & palàm regionem illam petierūt? an quietis iis, qui per cursum rectum regnum tenere non potuerunt, nunc tetrīs tenebris & caligine se Alexandriam peruenturos arbitrati sunt? atque illud circumspicite vestrīs mentibus, vnâque \* Legatos nostros homines auctoritate tenui, qui rerum priuatarû causa legationes liberas obeunt, tamen exteræ nationes ferre vix possunt. graue est enim nomen imperii, atque id etiam in leui persona pertimescitur, propterea quòd vestro, non suo nomine, cum hinc egressi sunt, abutuntur. Quid censetis, cum isti Decemviri cum imperio, cum fascibus, cum illa delecta finitorum iuuetute per orbem terrarum vagabuntur? quo tandem animo, quo metu, quo periculo miseras nationes futuras? est in imperio terror: patientur. est in aduentu sumptus: ferent. imperabitur aliquid muneris: non recusabunt. Illud verò quantum est Quirites, cum is Decemvir, qui aliquam in vrbe aut expectatus, vt hospes: aut repère, vt dominus, venerit: illum ipsum locum, quò venerit, illam ipsam sedem hospitalem, in quâ erit deductus, publicâ populi Romani esse dicet: quanta calamitas populi, si dixerit? quantus ipsi quæstus, si negarit? atque iidem, qui hâc appetunt, queri nonnunquam solent, omnes terras Cn. Pompeio, atque omnia maria esse permittit. Simile vero est, multa committi, an condonari omnia? vel labori & negotio præponi, an prædæ & quæstui? mitti ad socios liberandos, an ad opprimēdos? denique si quis est honos singularis, nihilne interest vtrum populus R. eum, cui velit, deferat: an is impudenter populo R. per legis fraudem surripiatur? Intellexistis, quot res, & quantas Decemviri legis permissu vendituri sint. Non est satis. cum sese sociorû, cum exterarum nationum, cum Regum sanguine impleverint, incidant neruos populi R. adhibeant manus vectigalibus vestrīs, irrumpant in ærarium. sequitur enim caput, quo capite non permittit quidem, si fortè desit pecunia, quæ tanta ex superioribus recipi potest, vt deesse non debeat: sed planè, quasi ea res nobis salutis futura sit, ita cogit atque imperat, vt Decemviri vestra vectigalia vendant nominatim. quam tu mihi ex ordine recita de legis scripto populi R. auctorem: quam mehercule ego præconi huic ipsi luctuosam & acerbam prædicationem futuram puto: vt in suis rebus, ita in Rep. luxuriosus nepos, qui prius siluas vendat, quàm vineas. Italiam percensuisti: perge in Sicilia. nihil est in hac prouincia, quod aut in oppidis, aut in agris maiores nostri proprium nobis reliquerint, quin id vñire iubeat. Quod partum recenti victoria maiores vobis in sociorum vrbibus ac finibus, & vinculum pacis, & monimētum belli reliquerunt, id vos ab illis acceptû hoc authore vedetis: Hic mihi parumper mētes vestras Quirites commouere videor, dum patefacio vobis, quas isti penitus abstrusas insidias se posuisse arbi-



trantur contra Cn. Pompeii dignitatē. & mihi quæso ignoscite, si appello talem virum sapius. Vos mihi Prætori biennio antè Quirites, hoc eodem in loco personam hanc im-  
 posuistis, vt, quibuscunque rebus possem, illius absentis dignitatem vobiscum vnà tue-  
 rer. feci adhuc quæ potui, neque familiaritate illius adductus, nec spe honoris atq; am-  
 plissimæ dignitatis: quæ ego etsi libente illo, tamè absente illo per vos consecutus sum.  
 Quamobrem, cum intelligam hanc totam ferè legē ad illius opes euertendas tanquam  
 machinam comparari: & resistam consiliis hominum, & perficiam profectò, quod ego  
 video comparari, vt id vos vniuersi nò solùm videre, verùm etiam tenere possitis. Iubet  
 vñire quæ Attalésium, quæ Phaselitum, quæ Olympenorum fuerint, agrumque Age-  
 rensem, & Orindicum, & Gedusanum. hæc P. Seruili imperio, & victoria clarissimi viri  
 vestra facta sunt. adiungit agros Bithyniæ regio, quibus nunc publicani fruuntur: dein-  
 de Attalicos agros in Cherronefo: in Macedonia, qui Regis Philippi, siue Persæ fuerunt:  
 qui item à Censoribus locati sunt, & certissimum vectigal. adscribit idem auctiori Co-  
 rinthios agros opimos & fertiles, & Cyrenenses qui Appionis fuerunt: & agros in Hispa-  
 nia propter Carthaginē nouam, & in Africa ipsam veterem Carthaginem vendit, quam  
 videlicet P. Africanus non propter religionem sedium illarum ac vetustatis de consilii  
 sententia consecrauit, sed vt ipse locus eorum, qui cum hac vrbe de imperio certarunt,  
 vestigia calamitatis ostenderet. Sed non fuit tam diligens, quàm est Rullus: aut fortas-  
 se emptorem ei loco reperire non potuit. Verùm inter hos agros regio, captos veteri-  
 bus bellis virtute summorum imperatorum, adiungit regio agros Mithridatis, qui in  
 Paphlagonia, qui in Ponto, qui in Cappadocia fuerunt, vt eos Decemuir vendant. Itã-  
 ne verò? non legibus datis, non auditis verbis imperatoris, nondum denique bello con-  
 fecto, cum Rex Mithridates amisso exercitu, regno expulsus, tamen in vltimis terris a-  
 liquid etiam nunc molitur, atque ab inuicta Cn. Pompeii manu Mæotide, & illis palu-  
 dibus, & itinerum angustiis, atque altitudine montium defendatur: cum imperator in  
 bello versetur: in locis autem illis etiam nunc belli nomē reliquum sit: eos agros, quo-  
 rum adhuc penes Cn. Pompeium omne iudicium & potestas more maiorū debet esse,  
 Decemuir vendent: & credo, P. Rullus (is enim sic se gerit, vt sibi iam Decemuir desi-  
 gnatus esse videatur) ad eam auctiōnē potissimum proficiscetur. is videlicet, antequam  
 veniat in Pontum, literas ad Cn. Pompeium mittet. quarum ego iam exemplū ab istis  
 compositū esse arbitror. P. SERVILIUS RULLUS TRIBVNVS PL. DECEM-  
 VIR S. D. POMPEIO C. N. F. non credo adscripturum esse, Magno: non enim vi-  
 detur id, quod imminuere lege conatur, concessurus verbo. TE VOLO CVRARE,  
 VT MIHI SINOPE PRAESTO SIS, AVXILIVMQVE ADDVCAS, DVM  
 EOS AGROS, QVOS TVO LABORE CEPISTI, EGO MEA LEGE VEN-  
 DAM. An Pompeium non adhibebit: in eius prouincia vendet manubias imperatoris:  
 ponite ante oculos vobis Rullū in Ponto inter vestra, atque hostium castra, hasta po-  
 sita cum suis formosis finitoribus auctiōnantem. neque in hoc solùm inest contume-  
 lia, quæ vehementer & insignis est, & noua, vt vlla res parva bello, nondum legibus da-  
 tis, etiam tum imperatore bellum administrante, non modò vñierit, verùm etiam lo-  
 cata sit: plus spectant homines certè, quàm contumeliã: sperant, si concessum sit inimi-  
 cis Cn. Pompeii cum imperio, cum iudicio omnium rerū, cum infinita potestate, cum  
 innumerabili pecunia nò solùm aliis in locis vagari, verùm etiam ad ipsius exercitum  
 peruenire, aliquid illi insidiarū fieri, aliquid de eius exercitu, copiis, gloria detrahi posse:  
 putant, siquam spem in Cn. Pompeio exercitus habeat aut agrorum, aut aliorum com-  
 modorum, hanc non habiturum, cum viderit earum rerum omnium potestatem ad De-  
 cemuiros esse translata. patior nò molestè, tam stultos esse, qui hæc sperēt, tam impu-  
 dentes, qui conentur: illud queror, tam me ab iis esse contemptum, vt hæc portèta me  
 Consule potissimū cogitarent. atque in omnibus his agris, ædificiisque vendendis per-  
 mittitur Decemuiris, vt vèdant quibuscunque in locis videatur. O perturbatã rationem!

O libidinem refranadã! O cõsilia dissoluta atque perdita! vectigalia locare nusquam  
 licet, nisi in hac vrbe, hoc ex loco, hac vestrum frequentia: vñire vestras res proprias,  
 & in perpetuum à vobis alienari, in Paphlagoniæ tenebris, atque in Cappadocia solitu-  
 dine licebit: L. Sylla cum bona indemnatorū ciuium funesta illa auctiōne sua venderet,  
 & se prædam suam diceret vendere, tamen ex hoc loco vendidit, nec quorum oculos  
 offendebat, eorum ipsorum conspectum fungere ausus est: Decemuir vestra vectigalia  
 non modò ne vobis quidem arbitris, sed ne præcone quidè publico teste vendent: Se-  
 quitur omnes agros extra Italiam infinito ex tempore, non, vt antea, ab Sylla & Pom-  
 peio Coss. cognitio Decemuirum, priuatus sit an publicus, sicque agro pergrande ve-  
 ctigal imponitur. hoc quãtum iudiciū, quàm intolerandum, quàm regium sit, quæ præ-  
 terit, posse, quibuscunque locis velint, nulla disceptatione, nullo cõsilio priuata publica-  
 re, publica liberare: Excipitur hoc capite ager in Sicilia Recetoricus: quem ego excipi &  
 propter hominū necessitudinem, & propter æquitatem Quirites, sæpe vehemèter gau-  
 deo. Sed quæ hæc impudentia: qui agrum Recetoricum possident, vetustate possessio-  
 nis se, non iure, misericordia senatus, non agri conditione defendunt: nam illum agrū  
 publicum esse fatentur: sed moueri possessionibus, amicissimis sedibus, ac diis penati-  
 bus negant oportere. at si est priuatus ager Recetoricus, quid eum excipis: sin autem  
 publicus, quæ est ista æquitas, ceteros, etiã si priuati sint, permittere vt publici iudicen-  
 tur: hunc excipere nominatim, qui publicus esse fateatur: Ergo eorum ager excipitur,  
 qui apud Rullum alia ratione valuerunt: ceteri agri omnes, qui vbique sunt, sine vllò  
 delectu, sine populi R. notione, sine iudicio senatus Decemuiris addicentur. Atque etiã  
 est alia superiore capite, quo omnia vñeunt, quæstiosa exceptio: quæ teget eos agros,  
 de quibus fœdere cautum est. Audiuit hanc rem non à me, sed ab aliis agitari sæpe in  
 senatu, nonnunquam ex hoc loco, possidere agros in ora maritima Regē Hiempalem,  
 quos P. Africanus populo R. adiudicari: & tamen postea per C. Cottam Cos. cautum  
 esse fœdere. hoc quia vos fœdus non iusseritis, veretur Hiempal vt satis firmū sit & ra-  
 tum. Quid, cuiusmodi est illud: tollitur vestrum iudicium, fœdus totum excipitur, cõ-  
 probatur. quod minuit auctiōnem Decemuiralem, laudo: quod Regi amico cauet, non  
 reprehendo: quod non gratis fit, indico: volitat enim ante oculos istorum Iubæ Regis  
 filius adolescens nò minus bene nummatus, quàm bene capillatus. Vix iam videtur lo-  
 cus esse, qui tantos acervos pecuniæ capiat. auget, addit, accumulatur: aurum, argentū ex  
 præda, ex manubiis, ex coronario, ad quoscunque peruenit, neque relatum est in publi-  
 cum, neque in monumento consumptū, id profiteri apud Decemuiros, & ad eos refer-  
 re iubet. hoc capite etiam quæstionem de clarissimis viris, qui populi R. bella gesserunt,  
 iudiciūque de pecuniis repetūdis ad Decemuiros translatum videtis: horū erit nul-  
 lum iudicium, quantæ cuiusque manubiæ fuerint, quid relatum, quid residuum sit. in  
 posterum verò lex hæc imperatoribus vestris constituitur, vt, quicumque de prouincia  
 decesserit, apud eosdem Decemuiros, quantū habeat prædæ, manubiarū, auri coronarii,  
 profiteatur. Hic tamè vir optimus eum, quem amat, excepit, Cn. Pompeium. Vnde iste  
 amor tam improuifus, ac tam repentinus: qui honore Decemuiratus excluditur propè  
 nominatim: cuius iudiciū, legumque datio, captorum agrorum ipsius virtute cognitio  
 tollitur: cuius non in prouinciã, sed in ipsa castra Decemuiri cum imperio, infinita pecu-  
 nia, maxima potestate, & iudicio rerum omniū mittuntur: cui ius imperatoriū, quod sem-  
 per omnibus imperatoribus est conseruatū, soli eripitur: is excipitur vnus, ne manubias  
 referre debeat. Vtrū tandem, hoc capite honos haberi homini, an inuidia quæri videtur?  
 Remittit hoc Rullo Cn. Põpeius: beneficio isto legis, benignitate Decemuirali nihil vti-  
 tur. nã si est æquum, prædas ac manubias suas imperatores nò in monimenta deorū im-  
 mortaliū, neque in vrbis ornamenta conferre, sed ad Decemuiros, tanquã ad dominos,  
 reportare: nihil sibi appetit præcipuè Põpeius, nihil: vult se in cõmuni, atque in eodem,  
 quo ceteri, iure versari. Sin est iniquum Quirites, si turpe, si intolerandū, hos Decemui-

ros portitores omnibus omnium pecuniis constitui, qui non modo Reges, atque exterarum nationum homines, sed etiam imperatores nostros excutiant: non mihi videntur honoris causa excipere Pompeium, sed metuere, ne ille eandem contumeliam, quam ceteri, ferre non possit: Pompeius autem hoc animo sit, ut, quicquid vobis placeat, sibi ferendum putet: quod vos ferre non poteritis, id profecto perficiat, ne diutius inuito ferre cogamini. Veruntamen cauet, ut si qua pecunia post nos Cofules ex novis vectigalibus recipiatur, ea Decemviri utatur. noua porro vectigalia videt ea fore, quae Pompeius adiunxerit. ita remissis manubiis, vectigalibus eius virtute partis, se frui putat oportere. Parta sit pecunia Quirites Decemviris tanta, quanta sit in terris: nihil praetermissum, sed omnes vrbes, agri, regna denique: postremo etiam vectigalia vestra venerint: accesserint in cumulum manubiarum vestrorum imperatorum: quanta & quam immanes diuitiarum Decemviris in tantis auctionibus, tot iudiciis, tam infinita potestate rerum omnium quaerantur, videtis. Cognoscite nunc alios immensos, atque intolerabiles quaestus, ut intelligatis ad certorum hominum importunam auaritiam hoc populare legis agrariae nomen esse quaesitum. hac pecunia iubet agros emi, quod deducamini. Non consueui homines appellare asperius Quirites, nisi laceffitus. velim fieri posset, ut a me sine contumelia nominarentur ii, qui se Decemviri sperant futuros: iam videretis quibus hominibus omnium rerum & vendendarum, & emendarum potestatem permetteretis. sed, quod ego nodum statuo mihi esse dicendum, vos tamen id potestis cum animis vestris cogitare. Vnum hoc certe videor mihi verissime posse dicere: tum cum haberet haec Respublica. Luscinos, Calatinos, Acidinos, homines non solum honoribus populi, rebusque gestis, verum etiam patientia paupertatis ornatos: & tum, cum erant Catones, Philippi, Laelii, quorum sapientiam, temperantiamque in publicis, priuatisque: forensibus, domesticisque rebus perspexeratis: tamen huiusmodi res commissa nemini est, ut idem iudicaret & videret, & hoc faceret per quinquenniū toto in orbe terrarum: idemque agros vectigaleis populi R. abalienaret: & cum summam tantae pecuniae nullo teste sibi ipse ex sua voluntate fecisset, tum denique emeret a quibus vellet, quod videretur. Committite vos nunc Quirites his hominibus haec omnia, quos odorari huc Decemviratum suspicamini: reperietis, partem esse eorum, quibus ad habendum: partem, quibus ad consumendum nihil satis esse videatur. Hic ego iam illud, quod expeditissimum sit, ne disputo quidem Quirites, non esse hanc vobis a maioribus relicta consuetudinem, ut emantur agri a priuatis, quod plebs publice deducatur: omnibus legibus agris publicis priuatos esse deductos, huiusmodi me aliquid ab hoc horrido ac truce Tribuno plebis expectasse: hanc vero emendi & vendendi quaestuosissimam ac turpissimam mercaturam, alienam actione tribunitia, alienam dignitate populi R. semper putavi. Libet agros emi. primum quaero, quos agros: & quibus in locis: nolo suspensam & incertam plebem R. obscura spe & caeca expectatione perdere. Albanus ager est, Setinus, Priuernas, Fundanus, Vestinus, Falernus, Linternus, Cumanus, Casinas: audio. ab alia porta, Capenas, Faliscus, Sabinus ager, Reatinus, Venafranus, Alifanus, Trebulanus. Habes tantam pecuniam, qua hosce omnes agros, & ceteros horum similes non modo emere, verum etiam coaceruare possis. cur eos non definis, neque nominas: ut saltem deliberare plebs Romana possit, quid intersit sua, quid expediat, quantum tibi in emendis & in vendendis rebus committendum putet? Definio, inquit, Italiam. satis certa regio. etenim quantum interest, utrum in Massici radices, an in Italiam, aliove deducamini? Age vero definis locum. Quidnam agri vero, inquit, qui arari aut coli possit? Qui possit arari, inquit, aut coli, non qui aratus aut cultus sit. Vtrum haec lex est, an tabula Veratiana auctionis: in qua scriptum fuisse aiunt, iugera c c, in quibus oliuetum fieri potest: iugera c c c, ubi institui vineae possunt. Hoc tu emes ista innumerablem pecunia, quod arari aut coli possit: quod solum tam exile & macrum est, quod aratro perstringi non possit: aut quod est tam asperum saxetum, in quo agricolarum cultus non elaboret? Iccirco, inquit, agros nominare non possum, quia tangam nullum ab inuito. Hoc quoque multo est quaestuosius, quam si ab inuito sumeret: iniectur enim ratio

quaestus de vestra pecunia, & tum denique ager emetur, cum idem expedierit emptori & venditori. Sed videte vim legis agrariae: ne ii quidem, qui agros publicos possident, decedent de possessione, nisi erunt deducti optima conditione & pecunia maxima. Conuersa ratio. antea, cum erat a Tribuno plebis mentio legis agrariae facta, continuo, qui agros publicos, aut qui possessiones inuidiosas tenebant, pertimescebant. haec lex eos homines fortunis locupletat, inuidia liberat. Quam multos enim Quirites existimatis esse, qui latitudinem possessionum tueri, qui inuidiam Syllanorum agrorum ferre non possint: qui vendere cupiant, emptorem non reperiant: perdere iam denique illos agros ratione aliqua velint: qui paulo ante, diem noctemque Tribunitium nomen horrebant, vestram vim metuebant, mentionem legis agrariae pertimescebant, ii nunc etiam vltro rogabuntur atque orabuntur, ut agros partim publicos, partim plenos inuidia, plenos periculi, quanti ipsi velint, Decemviris tradant. Atque hoc carmen hic Tribunus plebis non vobis, sed sibi intus canit. Habet socerum virum optimum, qui tantum agri in illis Reip. tenebris occupauit, quantum concupiuit. huic subuenire vult succumbenti, iam oppresso, Syllanis oneribus graui, sua lege, ut liceat illi inuidiam deponere, pecuniam condere: & vos non dubitatis, quin vectigalia vestra vendatis plurimo maiorum vestrorum sanguine & sudore quaesita, ut Syllanos possessores diuitiis augeatis, periculo liberetis: nam ad hanc emptionem Decemviralem duo genera agrorum spectant Quirites. eorum vnum propter inuidiam domini fugiunt, alterum propter vastitatem. Syllanus ager a certis hominibus latissime continuatus tantam habet inuidiam, ut veri ac fortis Tribuni plebis stridorem vnum perferre non possit: hic ager omnis, quoquo pretio coemptus erit, tamen ingenti pecunia vobis inducetur. Alterum genus agrorum propter sterilitatem incultum, propter pestilentiam vastum atque desertum, emetur ab iis, qui eos vident sibi esse, si non vendiderint, relinquendos. Et nimirum istud est, quod ab hoc Tribuno plebis dictum est in senatu, vrbana plebem nimium in Rep. posse, exhauriendam esse. hoc enim verbo est usus, quasi de aliqua sentina, ac non de optimorum ciuium genere loqueretur. Vos vero Quirites, si me audire vultis, retinete istam possessionem gratiae, libertatis, suffragiorum, dignitatis, vrbis, fori, ludorum, festorum dierum, ceterorum omnium commodorum. nisi forte mauultis, relicta his rebus, atque hac luce Reip. in Sipontina siccitate, aut in Salpinorum pestilentiae finibus Rullo duce collocari. At dicat, quos agros empturus sit: ostendat & quid, & quibus daturus sit. Ut vero, cum omnes vrbes, agros, vectigalia, regna vendiderit, tum arenam aliquam, aut paludes emat, id vos potestis quaeso concedere: Quanquam illud est egregium, quod hac lege ante omnia vaneunt, ante pecuniam coguntur & coaceruantur, quam gleba vna ematur: deinde emi iubet, ab inuito vetat. Quaero, si, qui velint vendere, non fuerint: quid pecunia fiet? referre in ararium lex vetat, exigi prohibet. igitur pecuniam omnem Decemviri tenebunt, vobis ager non emetur: vectigalibus abalienatis, focis vexatis, Regibus atque omnibus generibus exinanitis, illi pecunias habebunt, vos agros non habebitis. Facile, inquit, adducetur pecuniae magnitudine, ut velint vendere. ergo ea lex est, qua nostra vedamus, quanti possimus: aliena emamus, quanti possessores velint. Atque in hos agros, qui hac lege empti sint, colonias ab iis Decemviris deduci iubet. quid: omnino eiusmodi locus est, ut nihil intersit Reip. colonia deducatur in eum locum, necne: an est locus, qui coloniam postulet: est plane rectius, & quo in genere sicut in ceteris Reip. partibus, est operae pretium diligentiam maiorum recordari, qui colonias sic idoneis in locis contra suspicionem periculi collocarunt, ut esse non oppida Italiae, sed propugnacula imperii viderentur. Hi deducunt colonias in eos agros, quos emerint: etiamne, si Reip. non expediat: & in quae loca praeterea videbitur? quid igitur est causa, quin coloniam in Ianiculum possint deducere, & suum praesidium in capite atque ceruicibus vestris possint collocare: tu non definias, quod colonias, in quae loca, quo numero colonorum deduci velis: tu occupes locum, quem idoneum ad vim tuam iudicaris: compleas numero: confirmes praesidio, quo velis: populi R. vectigalibus, atque omnibus copiis ipsum populum R. coerceas: opprimas:

redigas in istam Decemviralem ditionem ac potestatem: Vt verò totam Italiam suis prædiis obsidere atque occupare cogitet, quæso Quirites cognoscite. Permittit Decemviris, ut in omnia municipia, in omnes colonias totius Italiae colonos deducant, quos velint: 75  
 iisque colonis agrum dari iubet. Num obscure maiores opes, quam libertas vestra pati potest, & maiora prædicia queruntur: num obscure regnum constituitur: num obscure libertas vestra tollitur: nam cum iidem omnem pecuniam, maximam multitudinem, id est totam Italiam, suis opibus obsidebunt: iidem vestram libertatem suis prædiis & coloniis interclusam tenebunt: quæ spes tandem, quæ facultas recuperandæ vestræ libertatis relinquatur? At enim ager Campanus hac lege diuidetur orbis terræ pulcherrimus: & Capuam colonia deducetur, urbem amplissimam atque ornatissimam. Atqui quid ad hæc possumus dicere? de commodo vestro prius dicam Quirites: deinde ad amplitudinem & dignitatem reuertar: ut, si quis agri aut oppidi bonitate delectetur, nequid expectet: si quem rei dignitas commouet, ut huic simulatæ largitioni resistat. Ac primum de oppido 77  
 dicam, si quis est forte, quem Capua magis, quam Roma delectat. Quinque millia colonorum Capuam scribi iubet. Ad hunc numerum quingentos sibi singuli fument. quæso nolite vosmetipsos consolari: verè & diligenter considerate. num vobis, aut vestri similibus, integris, quietis, otiosis hominibus, in hoc numero locum fore putatis: si est omnibus vobis, aut maiori vestrum parti: quanquam me vester honos vigilare dies atque noctes, & intentis oculis omnem Reip. partem intueri iubet, tamen paulisper, si ita commodum vestrum feret, conuiuebo. Sed si quinque hominum millibus ad vim, facinus, eademque delectis locus atque urbs, quæ bellum facere atque instruere possit, queritur: tamenne patiemi-  
 ni vestro nomine contra vos firmari opes, armari prædicia, urbes, agros, copias comparari: nam agrum quidem Campanum, quem vobis ostentat, ipsi concupiuerunt: deducet suos, quorum nomine ipsi teneant & fruatur: coemeret præterea: ista dena iugera continuabunt: nam si dicent per legem id non licere, ne per Corneliam quidem licet: at videmus (ut longinquamittamus) agrum Prænestinum à paucis possideri: neque istorum pecuniis quicquam aliud deesse video, nisi eiusmodi fundos, quorum subsidio familiarum magnitudines, & Cumanorum, ac Puteolanorum prædiorum sumptus sustentare possint. Quod si vestrum commodum spectat, veniat, & coram mecum de agri Campani diuisione disputet. Quasiui ex eo Calendis Ian. quibus hominibus, & quemadmodum illum agrum esset distributurus. Respondit, à Romilia tribu se initium esse facturum. Primum quæ est ista superbia & contumelia, ut populi pars amputetur, ordo tribuum negligatur: antè rusticis detur ager, qui habent, quam urbanis, quibus ista agri spes & iucunditas ostenditur: aut si hoc ab se dictum negat, & fatissimè omnibus vobis cogitat: proferat, in iugera dena describat, ab Otriculana 79  
 usque ad Narniensem nomina vestra proponat. si non modo dena iugera dari vobis, sed ne constipari quidem tantum numerum hominum posse in agrum Campanum intelligetis: tamenne vexari Rempublicam contemni maiestatem populi Romani deludi vosmetipsos diutius à Tribuno plebis patiimini: quod si posset ager iste ad vos peruenire, nonne eum tamen in patrimonio vestro remanere malletis: unumne fundum pulcherrimum populi Romani caput vestræ pecuniæ, pacis ornamentum, subsidium belli, fundamentum vectigalium, horreum legionum, solatiū annonæ, disperire patiimini: an oblitus estis, Italico bello, amissis cæteris vectigalibus, quætos agri Campani fructibus exercitus alueritis: an ignoratis, cætera illa magnifica populi Romani vectigalia perleui sæpe momento fortunæ, inclinatione temporis perdere: quid nos Asiæ portus, quid Syriæ rura, quid omnia transmarina vectigalia 80  
 iuuabunt, tenuissima suspitione prædonum aut hostium iniecta: At verò hoc agri Campani vectigalium cum eiusmodi est, ut domi sit, & omnibus prædiis oppidorum tegatur: tum neque bellis infestum, nec fructibus varium, nec calido ac loco calamitosum esse solet. Maiores nostri non solum id, quod à Campanis ceperat, non imminuerunt, verum etiam, quod & tenebant, quibus adimi iure non poterat, coemerunt. Qua de causa nec duo Gracchi, qui de plebis Romane commodis plurimum cogitauerunt: nec L. Sylla, qui omnia sine vlla

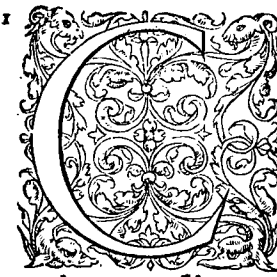
religione, quibus voluit, est dilargitus, agrum Campanum attingere ausus est. Rullus exiit, qui ex ea possessione Rempublicam dimoueret, ex qua nec Gracchorum benignitas eam, nec Syllæ dominatio deiecisset. Quem agrum nunc prætereuntes vestrum esse dicitis: & quem pariter, qui iter faciunt, externi homines vestrum esse audiunt: is, cum erit diuisus, neque erit, neque vester esse dicetur. At qui homines possidebunt: primo quidem acres, ad vim prompti, ad seditionem parati, qui, simulac Decemviri concreperint, armati in ciues, & expediti ad eandem esse possint. deinde ad paucos opibus & copiis affluentibus totum agrum Campanum perferri videbitis. Vobis interea, qui illas à maioribus pulcherrimas vectigalium sedes armis captas accepistis, gleba nulla de paternis atque auitis possessionibus relinquatur: ac tantum intererit inter vestram, & priuatorum diligentiam, quod cum à maioribus vestris P. Lentulus, princeps senatus, in ea loca missus esset, ut & priuatos agros, qui in publicum Campanum incurrebant, pecunia publica coemeret, dicitur renuntiasse, nulla se pecunia fundum cuiusdam emere potuisse, eumque, qui nollet vendere, ideo negasse se adduci posse uti venderet, quod, cum plures fundos haberet, ex illo solo fundo nunquam malum nuntium audisset. Itane verò priuatum hæc causa commouit: populum Romanum ne agrum Campanum priuatis gratis Rullo rogante tradat, non commouebit? At quidem populus Romanus de hoc vectigali potest dicere, quod ille de suo fundo dixisse dicitur, Asia multos annos vobis fructum Mithridatico bello non tulit: Hispaniarum vectigalibus temporibus Sertorianis nullum fuit: Siciliae ciuitatibus bello fugitiuorum M. Attilius etiam mutuum frumentum dedit: at ex hoc vectigali nunquam malus nuntius auditus est. Cætera vectigalia belli facultatibus affliguntur: hoc vectigali etiam belli facultates sustentantur. Deinde in hac assignatione agrorum ne illud quidem dici potest, quod in cæteris, agros desertos à plebe, atque à cultura hominum liberorum esse non oportere. sic enim dico: si Campanus ager diuidatur, exturbari & expelli plebem ex agris, non constitui & collocari. totus enim ager Campanus colitur, & possidetur à plebe optima & modestissima: quod genus hominum optimè moratum, optimorum & aratorum & militum, ab hoc plebicola Tribuno funditus eiicitur. Atque illi miseri nati in illis agris & educati, glebis subigendis exercitati, quò se subito conferant, non habebunt: his robustis, & valentibus, & audacibus Decemvirum satellitibus agri Campani possessio tota tradetur. Et ut vos nunc de vestris maioribus prædicatis, Hunc agrum nobis maiores nostri reliquerunt: sic vestri posterius de vobis prædicabunt, Hunc agrum patres nostri acceptum à patribus 84  
 suis perdiderunt. Equidem existimo, si iam campus Martius diuidatur, & unicuique vestrum, vbi consistat, bini pedes assignentur: tamè promiscuè toto, quam proprie parua frui parte malletis. Quare etiam si ad vos esset singulos aliquid ex hoc agro peruenturum, qui vobis ostenditur, aliis comparatur: tamen honestius eum vos vniuersi, quam singuli possideretis. Nunc verò cum ad vos nihil pertineat, sed pareatur aliis, eripiat vobis: nonne acerrimè, tanquam armato hosti, sic huic legi pro vestris agris resistetis: adiungit Stellatem campum agro Campano, & in eo duodena describit in singulos homines iugera. Quasi verò paulum differat ager Campanus, ac Stellatis. Et multitudo Quirites queritur, qua illa omnia oppida compleantur. Nam dixi antea, lege permitti, ut, quæ velint municipia, quas velint veteres colonias, colonis suis occupent. Calenum municipium complebunt: Theanum opprimet: Atellam, Cumas, Neapolin, Pompeios, Nuceriam suis prædiis deuincient: Puteolos verò, qui nunc in sua potestate sunt, suo iure libertatèque vtuntur, totos nouo populo, atque aduentitiis copiis occupabunt. Tunc illud exilium Campanæ coloniarum vehementer huic imperio timendum Capua à Decemviris inferretur: tunc contra hæc Romam, communem patriam omnium nostrum, illa altera Roma queretur. In id oppidum homines nefarii Reipublicæ nostræ transferre conantur, quo in oppido maiores vestri nullam Rempublicam esse voluerunt: qui tres solum urbes in terris omnibus, Carthaginem, Corinthum, Capuam, statuerunt posse imperii grauitatem ac nomen sustinere. Deleta Carthago est, quod cum hominum copiis, tum ipsa natura ac loco, succincta



populo R. induceretis: vt omnia municipia, coloniásque Italiæ nouis colonis occuparetis: vt, quibuscunque in locis vobis videretur, ac quàm multis videretur, colonias collocaretis: vt omnem Remp. vestris militibus, vestris vrbibus, vestris præfidiis cingere-  
tis, atque oppressam teneretis: vt ipsum Cn. Pompeium, cuius præsidio sæpissimè populus R. contra acerrimos hostes, & contra improbilissimos ciues victor extitit, proscribere, atque horum conspectu priuare possentis: vt nihil auro & argento violari, nihil numero & suffragiis declarari, nihil elata manu perfringi posset, quod nõ vos oppressum atque ereptum teneretis: vt volitaretis interea per gētes, per regna omnia cum imperio summo, cum iudicio infinito, cum omni pecunia: vt veniretis in castra Cn. Pompeii, atque ipsa castra, si commodum vobis esset, venderetis: vt interea magistratus reliquos legibus omnibus soluti, sine metu iudiciorum, sine periculo petere possentis: vt nemo ad populum R. vos adducere, nemo producere, non senatus cogere, nõ Consul coërcere, non Tribunus pl. retinere possit. Hac ego vos cõcupiisse pro vestra stultitia atque intemperantia, non miror: sperare me Consule assequi posse, demiror. nam cum omnium Consulatum grauis in Rep. custodienda cura ac diligētia debet esse, tum eorum maximè, qui non in cunabulis, sed in campo sunt Cõsules facti. nulli populo R. pro me maiores mei sponponderunt: mihi creditum est: à me petere, quod debeo, me ipsum appellare debetis. quemadmodum, cum petebam, nulli me vobis authores generis mei commendarunt: sic, si quid deliquero, nullæ sunt imagines, quæ me à vobis deprecentur. Quare, modò vt vita suppetat, quanquam ego sum is qui eam possim ab istorum scelere, insidiisque defendere: polliceor hoc vobis Quirites bona fide, Remp. vigilanti homini, nõ timido: diligenti, non ignauo commisitistis. Ego is Consul, qui concionem metuam: qui Tribunos pl. perhorrescam: qui sæpe & sine causa tumultuer: qui timeam, ne mihi in carcere habitandū sit, si Tribunus pl. duci iussisset: Ego nondum vestris armis armatus, insignibusque amplissimis ornatus, imperio, authoritate, non horruì in hunc locum progredi posse, vobisque authoribus improbitati hominis resistere: nunc verear, ne Resp. tantis munita præfidiis ab istis vinci aut opprimi possit: si antea timuissem, hac concione, hoc populo certè non vererer. quis enim vnquam tam secunda concione legem agrariam suavit, quàm ego dissuasi: si hoc dissuadere est, ac non disturbare ac peruertere. Ex quo intelligi Quirites potest, nihil esse tam popolare, quàm id quod ego vobis in hunc annum Consul popularis afferò, pacem, tranquillitatem, otium. Quæ nobis designatis timebatis, ea ne accidere possent, consilio meo ac ratione prouisa sunt. Non modò vos eritis in otio, qui semper esse volueratis, verum etiam istos, quibus otiosi negotium fecissemus, otiosissimos reddam. Etenim illis honores, potestates, diuitiæ ex tumultu atque ex dissensionibus ciuium comparari solent: vos, quorum gratia in suffragiis consistit, libertas in legibus, honos in iudiciis & æquitate magistratus, res familiares in pace, omni ratione otium tenere debetis. Nam etsi ii, qui propter desidiã in otio viuunt, tamen in sua turpi inertia capiunt voluptatem: sub ipso otio, quo vos fortunam regitis, hunc statum, quem habetis, esse meliorem non ignoratis, non vt quæsitum, sed vita partum otium tenueritis. Quod ego & concordia, quam mihi constitui cum collega, inuitissimis iis hominibus, quos in Consulatu inimicos esse & animis, & corporis actibus prouidi: omnibus prospexi sanè, & reuocaui: idem Tribunus pl. denuntiaui, quid turbulenti me Consule conflarent. Summum & firmissimum est illud communibus fortunis præsidium Quirites, vt, quales vos hodierna die maxima concione mihi pro salute vestra præbuitis, tales reliquis temporibus populo R. præbeat. pro certo polliceor hoc vobis atque confirmo, me esse perfecturum, vt iam tandem illi, qui honori inuiderunt meo, tamen vos vniuersos in Consule deligendo plurimū vidisse fateantur.

## De Lege Agraria contra Rullum

TRIBVNVM PLEB. AD POPVLVM,  
ORATIO XVII.



COMMODIVS fecissent Tribuni pl. Quirites, si, quæ apud vos de me deferunt, ea coram potius me præsentem dixissent. nam & æquitatem vestra disceptationis, & consuetudinem superiorum, & ius suæ potestatis retinuissem. sed quoniam adhuc præfens certamen contentionemque fugerunt: nunc si videtur eis, in meã concionem prodeant, & quò prouocati à me venire noluerunt, reuocati saltè reuertantur. Video quosdam Quirites strepitū significare nescio quid: & non eosdem vultus, quos proxima mea concione præbuerunt, in hanc concionem mihi retulisse. Quare à vobis, qui nihil de me credidistis, vt eam voluntatē, quam semper habuistis erga me, retineatis, peto. A vobis autem, quos leuiter immutatos esse sentio, paruam exigui tēporis vsuram bonæ de me opinionis postulo, vt eam, si, quæ dixero, vobis probabo, perpetuò retineatis: sin aliter, hoc ipso in loco depositā atque abiectā relinquatis. Completi sunt animi, auresque vestra Quirites, me gratificantem septem tyrannis, cæterisque vestra Syllanarum assignationum possessoribus, agrariæ legi & cõmodis vestris obsistere. hæc si qui crediderunt, illud prius crediderint necesse est, hac lege agraria, quæ promulgata sit, adimi Syllanos agros, vobisque diuidi, aut denique minui priuatorum possessiones, vt in eas vos deducamini. Si ostēdo, non modò non adimi cuiquam glebam de Syllanis agris, sed etiam genus id agrorū certo capite legis impudentissimè confirmari atque sanciri: si doceo, agris iis, qui à Sylla sunt dati, sic diligenter Rullum sua lege consulere, vt facile appareat eam legem non à vestrorum commodorū patrono, sed à Valgii genero esse conscriptā: num quid est causæ Quirites, quin illa criminatione, qua in me absentem vsus est, non solum meam, sed etiam vestram diligentiam prudentiamque despexerit: Caput est legis XL, de quo ego cõsulto Quirites: neque apud vos antè feci mentionem, ne aut refricare obductā iam Reip. cicatricem viderer, aut aliquid alienissimo tempore nouæ dissensionis cõmouere. neque verò nunc ideo disputabo, quòd hunc statum Reip. non magnopere defendendum putem, præfertim qui otii & cõcordiæ patronum me in hunc annum Reip. professus sim: sed vt doceam, Rullum posthac in iis saltē tacere rebus, in quibus de se, & de suis factis taceri velit. Omnium legum iniquissimam, dissimillimamque legis esse arbitror eã, quam L. Flaccus interrex de Sylla tulit, vt omnia, quæcūque ille fecisset, essent rata. Nam cum cæteris in ciuitatibus, tyrannis institutis, leges omnes extinguantur atque tollantur, hic Reip. tyrannū lege constituit. Est inuidiosa lex, sicut dixi: veruntamen habet excusationem: nõ enim videtur hominis lex esse, sed temporis. quid, si est hæc multò impudentior: nam Valeria lege Cornelisque legibus eripitur, cum datur: coniungitur impudēs gratificatio cum acerba iniuria, sed tamen habet in illis legibus spem nonnullam ille, cui ademptus est: aliquem scrupulum, cui datus est. Rulli cautio est hæc, QVAE POST C. MARIVM, CN. PAPIRIVM C. O. S. S. quàm procul à suspitione fugit, quòd eos Consules, qui aduersarii Syllæ maximè fuerunt, potissimū nominauit: si enim Syllam Dictatorem nominasset, perspicuum fore & inuidiosum arbitratus est. Sed quem vestrū tam tardo ingenio fore putauit, cui post eos Consules Syllam Dictatorem fuisse in mentē venire nõ posset: quid ergo ait Marianus Tribunus pl. qui nos Syllanos in inuidiam rapit: QVAE POST MARIVM ET CARBONEM C. O. S. S. agros, ædificia, lacus, stagna, loca, possessiones, calū & mare prætermisit, cætera cõplexus est. PUBLICÈ DATA, ASSIGNATA, VENDITA, CONCESSA SVNT. à quo Rulle: post Marium & Carbonem Coss. quis assignauit, quis dedit, quis cõcessit, præter Syllam: EA OMNIA EO IURE SINT. quo iure?

labefactat videlicet nescio quid. nimium acer, nimium vehemens Tribunus pl. Syllana rescindit. *VT QVAE OPTIMO IVRE PRIVATA SINT.* Etiamne meliore, quam paterna & auita? meliore. At hoc Valeria lex non dicit: Corneliae leges non faciunt: Sylla ipse non postulat. Si isti agri partem aliquam iuris, aliquam similitudinem propriae possessionis, aliquam spem diuturnitatis attingunt: nemo est tam impudens istorum, quin agi secum praclare arbitretur. Tu vero Rulle quid quaeris? quod habet, ut habeant, quis vetat? ut priuatum, sed ita latum est, ut melior tui foci fundus Irpinus sit: siue ager Irpinus (totum enim possidet) quam meus paternus auitusque fundus Arpinas: id enim caues: optimo enim iure ea sunt profecto praedia, quae optima conditione sunt: libera meliore iure sunt, quam serua. Capite hoc omnia, quae seruebant, non seruiunt: soluta meliore in causa sunt, quam obligata. eodem capite obligata omnia si modo Syllana sunt, liberantur: immunia commodiore conditione sunt, quam illa, quae penitent. Ego Tusculanis pro aqua Crabra vectigal pedam, quia a municipio fundum accepi: si a Sylla mihi datus esset, Rulli lege non penderem. Video vos Quirites, sicuti res ipsa cogat, commoueri vel legis, vel orationis impudentia: legis, quae ius melius Syllanis praediis constituat, quam paternis: orationis, quae eiusmodi causa insimulare quenquam audeat, rationes Syllae nimium vehementer defendere. At si illa solum sanciret, quae a Sylla essent data, tacerem: modo ipse se Syllanum esse confiteretur. Sed non modo illis cauet, verum etiam aliud quoddam genus donationis inducit: & is, qui a me Syllanas possessiones defendi criminatur, non eas solum sancit, verum ipse nouas assignationes instituit, & repentinus Sylla nobis exoritur. nam attendite, quantas concessiones agrorum hic noster obiurgator vno verbo facere conetur. *QVAE DATA, DONATA, CONCESSA, VENDITA.* patior: audio. quid deinde? *POSSESSA.* Hoc Tribunus pl. promulgare ausus est, ut, quod quisque post Marium & Carbonem Coss. possidet, id eo iure teneret, quo optimo priuatum: etiamne si vi eiecit? etiamne si clam, si precario venit in possessionem? ergo hac lege ius ciuile, causae possessionum, Praetorum interdicta tollentur. Non mediocris res, neque paruum sub hoc verbo furtum Quirites latet. Sunt enim multi agri lege Cornelia publicati, nec cuiquam assignati, neque venditi, qui a paucis hominibus impudentissime possidentur: his cauet, hos defendit, hos priuatos facit: hos inquam agros, quos Sylla nemini dedit, Rullus non vobis assignare vult, sed eis condonare, qui possident. Causam quaero cur ea, quae maiores vobis in Italia, Sicilia, duabus Hispaniis, Macedonia, Asia quaesuerunt, venire patiamini: cum ea quae vestra sunt, condonari possessoribus eadem lege videatis. Iam totam legem intelligetis, cum ad paucorum dominationem scripta sit, ad Syllanae assignationis rationes esse accommodatissimam. nam focer huius vir multum bonus est: neque ego nunc de illius bonitate, sed de genere impudentiae disputo. Ille enim, quod habet, retinere vult, neque se Syllanum esse dissimulat. hic, ut ipse habeat, quod non habet, quae dubia sunt, per vos sancire vult: & cum plus appetat, quam ipse Sylla, quibus ego rebus resisto, Syllanas res defendere criminor. Habet agros nonnullos, inquit, focer meus desertos atque longinquos: vendet eos mea lege quanti volet. habet incertos ac nullo iure possessos: confirmabuntur optimo iure. habet publicos: reddam priuatos. denique eos fundos, quos in agro Cassinati optimos, fructuosissimos continuit, cum usque eo vicinos proscriberet, quoad oculos continuando, ex multis praediis vnam fundi regionem formamque perfecit, quos nunc cum aliquo metu tenet, sine vlla cura possidebit. Et quoniam, quae de causa, & quorum causa ille hoc promulgauit, ostendi: doceat ipse, num ego quem possessorem defendam, cum agrariae legi resisto. Siluam Scantiam vendis: Respublicam possides: defendo. Campanum agrum diuidis: vos estis in possessione: non cedo. Deinde Italiae, Siciliae, ceterarumque prouinciarum possessiones venales ac proscripitas hac lege video: vestra sunt praedia, vestrae possessiones: resistam atque repugnabo: neque patiar a quoquam populum Romanum de suis possessionibus me Consule dimoueri: praefertim cum vobis nihil quaeratur: hoc enim vos in errore versari diutius non oportet. Num quis vestrum ad vim, ad facinus, ad caedem accommodatus est? nemo. atqui ei generi hominum, mihi credite, Campanus ager, & praecleara illa Capua seruatur: exercitus contra vos, contra libertatem vestram, contra Cn. Pompeium constituitur: contra hanc urbem Capua, contra vos manus hominum audacissimorum, contra Cn. Pompeium decem duces comparantur. Veniant coram: & quoniam me in vestram concionem vobis flagitantibus conuocauerunt, differant.

## Pro C. Rabirio perduellionis reo,

AD QUIRITES, ORATIO XVIII.

**H**TSI Quirites, non est mea consuetudinis, initio dicendi rationem reddere, qua de causa quenque defendam, propterea quod cum omnibus ciuibus in eorum periculis semper satis iustam mihi causam necessitudinis esse duxi: tamen in hac defensione capitis, famae, fortunarumque omnium C. Rabirii, proponenda ratio videtur esse officii mei, propterea quod quae iustissima mihi causa ad hunc defendendum esse visa est, eadem vobis ad absoluendum debet videri. Nam me cum amicitiae vetustas, tum dignitas hominis, tum ratio humanitatis, tum mea vitae perpetua consuetudo ad C. Rabirium defendendum est adhortata: tum vero ut id studiosissime facerem, salus Reipublicae consulare officium, Consulatus denique ipse mihi vna vobiscum cum salute Reipublicae commendatus coegit. non enim C. Rabirium culpa delicti, non inuidia, vitaeque turpitudine, non denique veteres, iustae, grauesque inimicitiae ciuium, in discrimen capitis vocauerunt: sed ut illud summum auxilium maiestatis atque imperii, quod nobis a maioribus est traditum, de Reipublica tolleretur: ut nihil posthac auctoritas senatus, nihil consulare imperium, nihil consensio bonorum contra pestem ac perniciem ciuitatis valeret: iccirco in his rebus euertendis, vnius hominis senectus, infirmitas, solitudoque tentata est. Quamobrem si est boni Consulis, cum cuncta auxilia Reipublicae labefactari conuelli que videat, ferre opem patriae, succurrere saluti, fortunisque communibus, implorare ciuium fidem, suam salutem posteriorem salute communi ducere: est etiam bonorum & forrium ciuium, quales vos omnibus Reipublicae temporibus extitistis, intercludere omnes seditio-num vias, munire praesidia Reipublicae summum in Consulibus imperium, summum in senatu consilium putare: ea qui secutus sit, laude potius & honore, quam poena & supplicio dignum iudicari. Quamobrem labor in hoc defendendo praecipue meus est, studium vero conseruandi hominis commune mihi vobiscum esse debet. Sic enim existimare debetis Quirites, post hominum memoriam rem nullam maiorem, magis periculofam, magis ab omnibus vobis prouidendam, neque a Tribuno plebis susceptam, neque a Consule defensam, neque ad populum Romanum esse delatam: agitur enim nihil aliud in hac causa Quirites, quam ut nullum sit posthac in Reipublica publicum consilium, nulla bonorum consensio contra improborum furorem & audaciam, nullum extremis Reipublicae temporibus perfugium & praesidium salutis. Quae cum ita sint, primum, quod in tanta dimicatione capitis, famae, fortunarumque omnium fieri necesse est, ab Ioue Optimo Maximo, ceterisque diis, deabusque immortalibus, quorum ope & auxilio multo magis haec Respublica quam ratione hominum & consilio gubernatur, pacem ac veniam peto: precorque ab iis, ut hodiernum diem, & ad huius salutem conseruandam, & ad Reipublicam constituendam illuxisse patiantur. Deinde vos Quirites, quorum potestas proxime ad deorum immortalium numen accedit, oro atque obsecro: quoniam vno tempore vita C. Rabirii hominis miserissimi atque innocentissimi, salus Reipublicae vestris manibus sus-

fragilisque permittitur, adhibeatis in hominis fortunis misericordiam, in Reip. salute sapientiam, quam soletis. Nunc quoniam T. Labiene diligentia mea temporis angustiis obtitisti, meque ex comparato & constituto spatio defensionis in semihora curriculum coegisti: parebitur, & quod iniquissimum est, accusatoris conditioni: & quod miserimum, inimici potestati. quaquam in hac praescriptione semihora patroni mihi partes reliquisti, Consulis ademisti: propterea quod ad defendendum propemodum satis erit hoc mihi temporis, verum ad conquerendum parum: nisi forte de locis religiosi ac de lucis, quos ab hoc violatos esse dixisti, pluribus verbis tibi respondendum putas. Quo in crimine nihil est unquam abs te dictum, nisi a C. Macro obiectum esse crimen id C. Rabirio. in quo ego demiror, meminisse te, quid obiecerit C. Rabirio Macer inimicus: oblitum esse, quid aequi & iurati iudices iudicarint. An de peculatu facto, an de tabulario incenso longa oratio est expromenda? Quo in crimine propinquus C. Rabirii iudicio clarissimo C. Curtius pro virtute sua est honestissime liberatus: ipse vero Rabirius non modo in iudicium horum criminum, sed ne in tenuissimam quidem suspicionem verbo est unquam vocatus. An de sororis filio diligentius respondendum est, quem ab hoc necatum esse dixisti, cum ad iudicii morem familiaris funeris excusatio quaeretur? Quid enim est tam verisimile, quam chariorem huic sororis maritum, quam sororis filium fuisse: atque ita chariorem, ut alter vita crudelissime priuaretur, cum alteri ad prolationem iudicii biduum quaeretur? an de seruis alienis contra legem Fabiam retentis, aut de ciuibus R. contra legem Porciam verberatis aut necatis plura dicenda sunt, cum tanto studio C. Rabirius totius Apuliae, singulari voluntate Campaniae vicinitatis ornetur: cumque ad eius propulsandum periculum non modo homines, sed propere regiones ipsae conuenerint, aliquanto etiam latius excitatae, quam ipsius vicinitatis nomen ac termini postulabant? Nam quid ego ad id longam orationem comparem, quod est in eadem multa irrogatione perscriptum, huc nec suae, nec alienae pudicitiae pepercisse? Quinetiam suspicor eo mihi semihoram a Labieno praestitutam esse, ut ne plura de pudicitia dicerem. Ergo ad haec crimina, quae patroni diligentiam desiderant, intelligis mihi semihoram istam nimium longam fuisse. Illam alteram partem, de nece Saturnini, nimis exiguum atque angustam esse voluisti: quae non oratoris ingenium, sed Consulis auxilium implorat & flagitat. nam de perduellionis iudicio, quod a me sublatum esse criminari soles, meum crimen est, non Rabirii. quod utinam Quirites ego id aut primus, aut solus ex hac Repub. sustulissim: utinam hoc quod ille crimen esse vult, proprium testimonium meae laudis esset. quid enim optari potest quod ego mallem, quam me in Consulatu meo carnificem de foro, crucem de campo sustulisse? Sed ista laus primum est maiorum nostrorum Quirites, qui expulsis Regibus nullum in libero populo vestigium crudelitatis regiae retinuerunt: deinde multorum virorum fortium, qui vestram libertatem non acerbitate suppliciorum infestam, sed lenitate legum munitam esse voluerunt. Quamobrem vter nostrum tandem Labiene popularis est: tunc, qui ciuibus R. in concione ipsa carnificem, qui vincla adhiberi putas oportere? qui in campo Martio comitiis centuriatis auspiciato in loco crucis ad ciuium supplicium defigi & constitui iubet: an ego, qui funestari concionem contagione carnificis veto: qui expiandum forum populi R. ab illis nefariis sceleris vestigiis esse dico: qui castam concionem, sanctum campum, inuiolatum corpus omnium ciuium R. integrum ius libertatis defendo seruari oportere? popularis vero Tribunus pl. custos, defensorque iuris & libertatis. Porcia lex virgas ab omnium ciuium R. corpore amouit: hic misericors flagella retulit. Porcia lex libertate ciuium licitori eripuit: Labienus homo popularis carnifici tradidit. C. Gracchus legem tulit, ne de capite ciuium R. iniussu vestro iudicaretur: hic popularis a Duumuiris, iniussu vestro, non iudicari de ciue R. sed indicta causa ciuem R. capitis condemnari coegit. Tu mihi etiam legis Porciae, tu C. Gracchi, tu hominum libertatis, tu cuiusquam denique hominis popularis mentionem facis, qui non modo

modo supplicii inusitatis, sed etiam verborum inaudita crudelitate violare libertatem huius populi, tentare mansuetudinem, commutare disciplinam conatus es: namque haec tua quae te hominem clementem, popularumque delectant, licitor, colliga manus: quae non modo huius libertatis, mansuetudinisque non sunt, sed ne Romuli quidem, aut Numae Pompilii, sed Tarquini superbi atque crudelissimi Regis. ista sunt cruciatus carmina, quae tu homo lenis, ac popularis libentissime commemoras, Caput obnubito, auri bori infelici suspendito: quae verba Quirites iam pridem in hac Rep. non solum tenebris vetustatis, verum etiam luce libertatis oppressa sunt. An vero, si actio ista popularis esset, & si ullam partem aequitatis haberet aut iuris, C. Gracchus eam reliquisset? scilicet tibi grauiorem dolorem patrum tui mors attulit, quam C. Graccho fratris: & tibi acerbior eius patrum mors est, quem nunquam vidisti, quam illi eius fratris, quicum concordissime vixerat: & similis viri tu vlcisceris patrum mortem, atque ille persequeretur fratris sui, si ista ratione agere voluisset? & par desiderium sui reliquit apud populum R. Labienus iste patruus vester, quisquis fuit, ac Ti. Gracchus reliquerat: an pietas tua maior, quam Gracchi: an animus, an consilium, an opes, an autoritas, an eloquentia: quae si in illo minima fuissent, tamen praeter tuis facultatibus maxima putarentur. Cum vero his rebus omnibus C. Gracchus omnes vicerit, quantum interuallum tandem inter te atque illum interiectum putas? sed moreretur prius acerbissima morte milles Gracchus, quam in eius concione carnifex consisteret, quem non modo foro, sed etiam caelo hoc ac spiritu Censorum leges, atque urbis domicilio carere voluerunt. Hic se populari dicere audent, me alienum a commodis vestris: cum iste omnes & suppliciorum, & verborum acerbitates non ex memoria vestra, ac patrum vestrorum, sed ex annalium monumentis, atque ex Regum commentariis conquisierit: ego omnibus meis opibus, omnibus consiliis, omnibus dictis atque factis repugnarem & resisterem crudelitati. nisi forte hanc conditionem vobis esse vultis, quam serui, si libertatis spem propositam non haberent, ferre nullo modo possent. Misera est ignominia iudiciorum publicorum, misera multatio bonorum, miserum exilium: sed tamen in omni calamitate retinetur aliquod vestigium libertatis. Mors denique si proponitur, in libertate moriamur: carnifex vero, & obductio capitis, & nomen ipsum crucis absit non modo a corpore ciuium R. sed etiam a cogitatione, oculis, auribus. Harum enim omnium rerum non solum euentus atque perperatio, sed etiam conditio, expectatio, mentio ipsa denique indigna ciue R. atque homine libero est. An vero seruos nostros horum suppliciorum omnium metu, dominorum benignitas vna vindicta liberauit: nos a verberibus, ab unco, a crucis denique terrore neque res gesta, neque acta aetas, neque nostri honores vindicabunt? Quamobrem fateor, atque etiam T. Labiene profiteor, & praeter me fero, te ex illa crudeli, importuna, non tribunitia actione, sed regia, meo consilio, virtute, autoritate esse depulsum. qua tu in actione quaquam omnia exempla maiorum, omnes leges, omnem autoritatem senatus, omnes religiones, atque auspicio publicae iura neglexisti: tamen a me haec in hoc tam exiguo meo tempore non audies. liberum tempus nobis dabitur ad istam disputationem. nunc de Saturnini crimine, ac de clarissimi patrum tui morte dicemus. Arguis, occisum esse a C. Rabirio L. Saturninum: & id C. Rabirius multorum testimoniis, Q. Hortensio copiosissime defendente, antea falsum esse docuit: ego autem, si mihi esset integrum, susciperem hoc crimen: agnoscerem, confiterer. Utinam haec mihi facultatem causa concederet, ut possem hoc praedicare, C. Rabirii manu L. Saturninum hostem populi R. interfectum. Nihil me clamor iste commouet, sed consolatur, cum indicat esse quosdam ciueis imperitos, sed non multos: nunquam, mihi credite, populus R. hic, qui silet, Consulem me fecisset, si vestro clamore perturbatum iri arbitraretur. Quamto iam leuior est acclamatio: quin continetis vocem indicem stultitiae vestrae, testem paucitatis libenter, inquam, confiterer, si verum possem, aut etiam si mihi esset integrum, C. Rabirii manu L. Saturninum esse occisum, & id facinus pulcherrimum esse arbitrarer: sed

quoniam id facere non possum, confitebor id, quod ad laudem minus valebit: ad crimen non minus. Confiteor, interficiendi Saturnini causa C. Rabirium arma cepisse. Quid est Labiene? quam à me grauiorem confessionem, aut quod in hunc maius crimen expectas? nisi verò interesse aliquid putas inter eum, qui hominem occidit, & eum, qui cum telo occidendi hominis causa fuit. si interfici Saturninū nefas fuit: arma sumpta esse contra Saturninum sine scelere non possunt. si arma iure sumpta conce dis: interfectum iure concedas, necesse est.

Pauca quædam deesse videntur.

fit S. C. vt C. Marius, L. Valerius c o s s. adhiberent Tribunos pl. & Prætores, quos eis videretur: operamque darent, vt imperium populi Ro. maiestāsque conseruaretur. adhibent omnes Tribunos pleb. præter Saturninum, præter Glauciam: qui Remp. saluam esse vellent, arma capere, & se sequi iubent. parent omnes. ex ædificiis armamentariisque publicis arma populo Ro. C. Mario Consule distribuyente dantur. Hic iam, vt omittam cætera, de te ipso Labiene quæro, cum Saturninus Capitolium teneret, armatus esset vnà C. Glauca, C. Saufeius, etiam ille ex cõpedibus atque ergastulo Gracchus, addam (quoniam ita vis) eodem Q. Labienum patruum tuum: in foro autem C. Marius & L. Valerius Flaccus c o s s. post cunctus senatus, atque ille senatus, quæ etiam vos ipsi, qui hos Patres Conscriptos, qui nunc sunt, in inuidiam vocatis, quò facilius de hoc senatu detrahere possitis, laudare consueuistis: cum Equester ordo, at quorum Equitū R. dii immortales: patrum nostrorū, atque eius ætatis, quæ tum magnā partem Reip. atque omnem dignitatem iudiciorum tenebat: cum omnes omnium ordinum homines, qui in salute Reip. salutē suam repositā esse arbitrabantur, arma cepissent: quid tandē C. Rabirio faciendum fuit: de te ipso, inquam Labiene quæro: cum ad arma Consules ex S. C. vocauissent: cū armatus M. AEmilius princeps senatus in comitio cõstitisset, qui cū ingredi vix posset, non ad insequendū sibi tarditatē pedū, sed ad fugiendū impedimēto fore putabat: cū denique Q. Scauola cõfectus senectute, præpeditus morbo, mactus, & mēbris omnibus captus ac debilis, haustili nixus, & animi vim & infirmitatē corporis ostēderet: cū L. Metellus, Ser. Galba, C. Serranus, P. Rutilius, C. Fimbria, Q. Catulus, omnesque, qui tum erāt, cõsulares pro salute communi arma cepissent: cū omnes Prætores, cuncta nobilitas ac iuuentus accederet, C. & L. Domitii, L. Crassus, Q. Mutius, C. Claudius, M. Drusus: cum omnes Octauii, Metelli, Iulii, Cassii, Catones, Pompeii, cum L. Philippus, L. Scipio, cum M. Lepidus, cum D. Brutus, cum hic ipse P. Seruilius, quo tu imperatore Labiene meruisti, cum hic Q. Catulus admodum tum adolescens: cum hic C. Curio, cum denique omnes clarissimi viri cum Consulibus essent: quid tandem C. Rabirium facere conuenit: vtrum inclusum atque abditum latere in occulto, atque ignauiam suam tenebrarum, ac parietum custodiis tegere: an in Capitolium pergere, atque ibi se cum tuo patruo, & cæteris ad mortē propter vitæ turpitudinem confugientibus congregare: an cum Mario, Scauro, Catulo, Metello, Scauola, cum bonis denique omnibus coire non modò salutis, verum etiam periculi societatem? Tu denique Labiene quid faceres, tali in re ac tempore: cum ignauix ratio te in fugam, atque in latebras impelleret, improbitas & furor L. Saturnini in Capitolium arcesseret, Consules ad patriæ salutem ac libertatem vocarent: quam tandem auctoritatem, quam vocem, cuius secta sequi, cuius imperio parere potissimum velles? Patruus, inquit, meus cum Saturnino fuit. Quid pater? quicū: quid propinqui vestri Equites R: quid omnis præfectura, regio, vicinitas vestra? quid ager Picenus vniuersus, vtrum tribunitium furorem, an consularem auctoritatem secutus est? Equidem hoc affirmo, quod tu nunc de tuo patruo prædicas, neminem vnquam adhuc de sese esse confessum. nemo est inquam inuentus tam profligatus, tam perditus, tam ab omni non modò honestate, sed etiam simulatione ho-

nestatis relictus, qui se in Capitolio fuisse cum Saturnino fateretur. At fuit vester patruus. fuerit, & fuerit nulla desperatione rerum suarum, nullis domesticis vulneribus coactus: induxerit eum L. Saturnini familiaritas, vt amicitiam patriæ præponeret: iccirco oportuit C. Rabirium desciscere à Rep. non comparere in illa armata multitudine bonorum: Consulium voci atque imperio non obedire? Atqui videmus hæc in rerum natura tria fuisse, vt aut cum Saturnino esset, aut cum bonis, aut lateret. latere, mortis erat instar turpissimæ: cum Saturnino esse, furoris & sceleris: virtus & honestas & pudor cum Consulibus esse cogebat. Hoc tu igitur in crimen vocas, quod cum iis fuerit C. Rabirius, quos, amentissimus fuisset, si oppugnasset: turpissimus, si reliquisset: at C. Decianus, de quo tu sæpe commemoras: quia cum hominem omnibus insignem notis turpitudinis P. Furium accusaret summo studio bonorum omnium, queri est ausus in concione de morte Saturnini, condemnatus est: & Sex. Titius, quod habuit imaginem L. Saturnini domi suæ, condemnatus est. Statuerunt Equites R. illo iudicio, improbum ciuem esse, & non retinendum in ciuitate, qui hominis hostilem in modum seditiosi imagine aut mortem eius honestaret, aut desideria imperitorum misericordia commoueret, aut suam significaret imitandæ improbitatis voluntatem. Itaque mihi mirum videtur, vnde hanc tu Labiene imaginem, quam habes, inueneris: nam Sex. Titio damnato, qui istam habere auderet, inuentus est nemo. Quod tu si audisses, aut si per ætatem scire potuisses: nunquam profecto istam imaginem, quæ domi posita pestem atque exilium Sex. Titio attulisset, in rostra atque in concionem attulisses: nec tuas vnquã rationes ad eos scopulos appulisses, ad quos Sex. Titii afflictam nauem, & in quibus C. Deciani naufragium fortunarum videres. Sed in his rebus omnibus imprudentia laboris: causam enim suscepisti antiquiorem memoria tua: quæ causa antè mortua est, quam tu natus esses. qua in causa tute profecto fuisses, si per ætatem esse potuisses: eam causam in iudicium vocas. An non intelligis, primum quos homines, & quales viros mortuos summi sceleris arguas: deinde quot ex iis, qui viuunt, eodem crimine in summum capitis periculum arcessas: nam si C. Rabirius fraudem capitalem admisit, quod arma contra M. Saturninum tulit: huic quidem afferet aliquam deprecationem periculi ætas illa, qua tum fuit: Q. verò Catulum patrem huius, in quo summa sapientia, eximia virtus, singularis humanitas fuit: M. Scaurum, illa grauitate, illo consilio, illa prudentia: duos Mutios, L. Crassum, M. Antonium, qui tum extra urbem cum præsidio fuit, quorum in hac ciuitate longè maxima cõsilia atque ingenia fuerunt: cæteros pari dignitate præditos, custodes, gubernatoresque Reip. quemadmodum mortuos defendemus? Quid de illis honestissimis viris atque optimis ciuibus, Equitibus R. dicemus, qui tū vnà cum Senatu salutē Reip. defenderunt: quid de Tribunis ærariis, cæterorumque ordinum omnium hominibus qui tum arma pro communi libertate cæperunt? Sed quid ego de iis omnibus, qui Consulari imperio paruerunt, loquor: de ipsorum Consulium fama quid futurum est? L. Flaccum, hominem cum semper in Rep. tum in magistratibus gerendis, in sacerdotio cerimonisque, quibus præerat, diligentissimum, nefarii sceleris ac parricidii mortuum cõdemnabimus: adiungemus ad hanc labem, ignominiamque mortis etiam C. Marii nomen: C. Marium, quem verè patrem patriæ, parentem, in quã, vestræ libertatis, atque huiusce Reip. possumus dicere, sceleris ac parricidii nefarii mortuum condemnabimus? Etenim si C. Rabirio, quod iit ad arma, crucem T. Labienus in campo Martio defigendam putauit: quod tandem excogitabitur in eum supplicium, qui vocauit? Ac, si fides Saturnino data est, quod abs te sapissimè dicitur: non eam C. Rabirius, sed C. Marius dedit: idemque violauit, si in fide non stetit. quæ fides Labiene quæ potuit sine S. C. dari: adeone hospes huiusce vrbs, adeone ignarus es disciplinæ consuetudinisque nostræ, vt hæc nescias: vt peregrinari in aliena ciuitate, non in tua magistratum gerere videre? Quid iam ista C. Mario, inquit, nocere possunt, quoniam sensu & vita caret: itane verò, tantis in laboribus C. Marius pericu-



lisque vixisset, si nihil longius, quam vitæ termini postulabant, spe atque animo de se, & gloria sua cogitasset: At, credo, cum innumerabiles hostium copias in Italia fudisset, atque obsidione Remp. liberasset, omnia sua secum vnâ moritura arbitrabatur. Non est ita Quirites: neque quisquam nostrum in Reip. periculis cum laude ac virtute versatur, quin spe posteritatis fructuque ducatur. Itaque cum multis aliis de causis virorum bonorû mentes diuinæ mihi atque æternæ videntur esse, tum maximè quod optimi & sapientissimi cuiusque animus ita præsentit in posterum, vt nihil nisi sempiternum spectare videatur. Quapropter equidem & C. Marii, & cæterorum virorum sapientissimorum, ac fortissimorum ciuium mentes, quæ mihi videntur ex hominum vita ad deorum religionem & sanctimoniam demigrasse, testor, me pro illorum fama, gloria, memoria, non secus, ac pro patriis fanis atque delubris, propugnandum putare: ac si pro illorum laude mihi arma capienda essent, non minus strenuè caperem, quam illi pro communi salute cæperunt. Etenim Quirites exiguum nobis vitæ curriculum natura circumscripsit, immensum gloriæ. quare si eos, qui iâ de vita decesserunt, ornabimus: iustiore nobis mortis conditionem relinquemus. Sed si illos Labiene, quos iam videre non possumus, negligis: ne his quidem, quos vides, consuli putas oportere: neminem esse dico ex iis omnibus, qui illo die Romæ fuerint, quem tu diem in iudicium vocas, pubesque tum fuerit, quin arma ceperit, quin Consules secutus sit. omnes ii, quorum tu ex ætate coniecturam facere potes, quid tum fecerint abs te rei capitis, C. Rabirii nomine citantur. At occidit Saturninum Rabirius. vtinam fecisset: non supplicium deprecarer, sed præmium postularem. Etenim si Scæuæ seruo Q. Crotonis, qui occidit L. Saturninum, libertas data est: quod Equiti R. præmium dari par fuisset: & si C. Marius, quod fistulas, quibus aqua suppeditabatur Iouis Optimi Maximi templis ac sedibus, præcidi imperarat, quod in cliuo Capitolino improborum ciuium

Defunt non pauca.

## In L. Catilinam, in Senatu,

ORATIO XIX.



**Q**UOVSQVE tandem abutere Catilina patientia nostra: quandiu nos etiam furor iste tuus eludet: quem ad finem sese affrænata iactabit audacia: nihilne te nocturnum præsidium Palatii, nihil vrbs vigilia, nihil timor populi, nihil consensus bonorum omnium, nihil hic munitissimus habedi senatus locus, nihil horum ora, vultusque mouerunt: patere tua consilia non sentis: constrictam iam omnium horum conscientia teneri coniurationem tuam non vides: quid proxima, quid superiore nocte egeris, vbi fueris, quos conuocaueris, quid consilii ceperis, quem nostrum ignorare arbitraris: O tempora, o mores. Senatus hæc intelligit, Consul videt, hic tamen viuunt: viuunt: immò verò etiam in senatum venit: sit publici consilii particeps: notat & designat oculis ad sedem vnumquæque nostrum. Nos autem viri fortes satisfacere Reip. videmur, si istius furorè ac tela vitemus. Ad mortem te Catilina duci iussu Consulis iam pridem oportebat, in te cõferri pestem istam, quâ tu in nos omnes iandiu machinaris. An verò vir amplissimus P. Scipio Pontifex maximus Ti. Gracchum mediocriter labefactantem statum Reip. priuatus interfecit: Catilinam orbem terræ cæde atque incendiis vastare cupientem nos Consules perferemus: Nam illa nimis antiqua prætereo, quod Q. Seruilius Hala Sp. Melium nouis rebus studentem manu sua occidit. Fuit, fuit ista quondam in hac Rep. virtus, vt viri fortes acrioribus suppliciis ciuem perniciosum,

quàm acerbissimum hostem coercerent. Habemus enim S. C. in te Catilina vehemens & graue: non deest Reip. cõsiliu, neque authoritas huius ordinis: nos, nos, dico aperte, Consules desumus. Decreuit quondam senatus, vt L. Opimius Cos. videret, ne quid Resp. derrimèti caperet: nox nulla intercessit: interfectus est propter quasdam feditionum suspiciones C. Gracchus clarissimo patre natus, auis, maioribus: occus est cum liberis M. Fuluius consularis. simili S. C. C. Mario & L. Valerio Coss. permissa est Resp. num vnum diem postea L. Saturninum Trib. pl. & C. Seruiliu mors à Reip. pœna remorata est: at nos vigesimum iam diem patimur hebescere aciem horum authoritatis: habemus enim huiusmodi S. C. veruntamen inclusum in tabulis, tanquam gladium in vagina conditum: quo ex S. C. confestim interfectum te esse Catilina conuenit. Viuis, & viuis non ad deponendam, sed ad confirmandam audaciam. Cupio P. C. me esse clementem, cupio in tantis Reip. periculis nõ dissolutum videri: sed iam me ipsum inertia nequitiaque condemno. castra sunt in Italia contra Remp. in Hetruria faucibus collocata: crescit in dies singulos hostium numerus: eorum autem imperatorem castrorum, ducemque hostiu intra mœnia, atque adeò in senatu videmus, intestinam aliquam quotidie perniciem Reip. molientem. Si te iam Catilina comprehendi, si interfici iussero: credo, erit verendum mihi, ne non hoc potius omnes boni ferius à me, quam quisquam crudelius factu esse dicant. Verum ego hoc, quod iam pridem factum esse oportuit, certa de causa nondum adducor vt faciam. tum denique interficere te, cum iam nemo tam improbus, rã perditus, tam tui similis inueniri poterit, qui id non iure factum esse fateatur. quandiu quisquã erit, qui te defendere audeat, viues: & viues, ita vt nunc viuis, multis meis & firmis prædiis obsessus, ne commouere te contra Remp. possis: multorum te etiam oculi & aures non sentientem, sicut adhuc fecerunt, speculabuntur atque custodient. Etenim quid est Catilina, quod iam amplius expectes, si neque nox tenebris obscurare cœtus nefarios, nec priuata domus parietibus continere vocem coniurationis tuæ potest: si illustrantur, si erumpunt omnia: muta iam istam mentem, mihi crede: obliuiscere cædis atque incendiis: tenèris vndique: luce sunt clariora nobis tua consilia omnia: quæ etiam mecum licet recognoscas. Meministine, me ante diem XII Cal. Nou. dicere in senatu, certo die fore in armis, qui dies futurus esset ante diem VIII Cal. Nou. C. Manlium audaciæ satellitem atque administrum tuæ: num me fefellit Catilina non modò restanta, tam atrox, tamque incredibilis, verum, id quod multò magis est admirandum, dies: Dixi ego idem in senatu, eadem te optimatam cõtulisse in ante diem V Cal. Nou. tum cum multi principes ciuitatis Roma non tam sui conseruandi, quam tuorum consiliorum reprimendorum causa profugerunt: num inficiari potes, te illo ipso die meis prædiis, mea diligentia circumclusum, commouere te contra Remp. non potuisse, cum tu discessu cæterorum, nostra tamen, qui remansissemus, cæde contentum te esse dicebas: Quid: cum te Præneste Cal. ipsis Nou. occupaturum nocturno impetu esse consideres, sensistine illam coloniam meo iussu, meis prædiis, custodiis, vigiliis esse munitam: nihil agis, nihil moliris, nihil cogitas, quod ego nõ modò audiam, sed etiam videam, planèque sentiam. Recognosce tandem mecum noctem illam superiorem: iam intelliges multò me vigilare acrius ad salutem, quam te ad perniciem Reip. dico te priori nocte venisse inter falcarios (non agam obscure) in M. Leccæ domum: conuenisse eodem complures eiusdem amentia scelerisque socios: num negare audes: quid taces: conuincam, si negas: video enim esse hinc in senatu quosdam, qui tecum vnâ fuere. O dii immortales, vbinam gentium sumus: quam Rempub. habemus: in qua vrbe viuimus: hinc, hinc sunt, in nostro numero P. C. in hoc orbis terræ sanctissimo grauissimoque consilio, qui de meo, nostrumque omnium interitu, qui de huius vrbs, atque adeò orbis terrarum exitio cogitent. hosce ego video Consul, & de Rep. sententiam rogo: & quos ferro trucidari oportebat, eos nondum voce vulnero. Fuisisti igitur apud Leccam ea nocte Catilina: distribuisti partes Italia: sta-



atque optimi viri, cæterique fortissimi ciues, qui circumstāt senatum: quorum tu & frequentiam videre, & studia perspicere, & voces paulò antè exaudire potuisti. quorū ego vix abs te iandiu manus ac tela contineo, eosdem facillè adducam, vt te hæc, quæ iam pridem vastare studes, relinquētem vsque ad portas prosequātur. Quāquam quid loquor? te vt vlla res frangat? tu vt vnquam te corrigas? tu vt vllam fugam meditere? vt vllum tu exilium cogites? vtinam tibi istam mentem dii immortales donarēt. tametsi video, si mea voce perterritus ire in exilium animum induxeris, quāta tempestas inuidiæ nobis, si minus in præsens tempus recenti memoria scelerum tuorum, at in posteritatem impendat. Sed non est mihi tanti, dummodo tua ista priuata sit calamitas, & à Reip. periculis seiungatur. Sed tu vt vitis tuis commoueare, vt legum pœnas pertimescas, vt temporibus Reip. concedas, non est postulandum: neque enim Catilina is es, vt te aut pudor à turpitudine, aut metus à periculo, aut ratio à furore reuocarit. Quamobrem, vt sæpe iam dixi, proficiscere: ac, si mihi inimico, vt prædicas, tuo conflare vis inuidiam, recta perge in exilium: vix feram sermones hominum, si id feceris: vix molem istius inuidiæ, si in exilium ieris iussu Consulis, sustinebo: sin autem seruire meæ laudi & gloriæ mauis, egredere cum importuna sceleratorū manu, confer te ad Manlium: concita perditos ciues: secerne te à bonis: infer patriæ bellum: exulta impio latrocinio, vt à me non eiectus ad alienos, sed inuitatus ad tuos isse videaris. quāquam quid ego te inuitem, à quo iam sciam esse præmissos, qui tibi ad forum Aurelium præstolarētur armati: sciam pactam & constitutam esse cum Manlio diem: à quo etiam Aquilam illam argenteam, quam tibi ac tuis omnibus confido perniciosam & funestam futuram, cui domi tuæ sacrarium scelerum tuorum constitutum fuit, sciam esse præmissam? Tu vt illa diutius carere possis, quāam venerari ad cædem proficiscens solebas: à cuius altaribus sæpe istam dextram impiam ad necem ciuium transtulisti: Ibis tandem aliquando, quò te iam pridem tua ista cupiditas effrænata ac furiosa rapiebat: neque enim tibi hæc res affert dolorem, sed quandam incredibilem voluptatem: ad hanc te amentiam natura peperit, voluntas exercuit, fortuna seruauit. nunquā tu non modò otium, sed ne bellum quidem, nisi nefarium, cōcupisti: nactus es ex perditis, atque ab omni nō modò fortuna, verum etiam spe derelictis constatam improborum manum. Hic tu qua lætitia perfruere, quibus gaudiis exultabis, quanta in voluptate bacchabere, cum in tanto numero tuorum neque audies virum bonum quenquam, neque videbis: ad huius vitæ studium meditati illi sunt, qui feruntur, labores tui: iacere humi non modò ad obsidendum stuprum, verum etiam ad facinus obeundum: vigilare non solūm ad insidiandum fomno maritorum, verum etiam bonis occisorum. habes vbi ostentes illam præclarā tuam patientiam famis, frigoris, inopiæ rerum omnium, quibus te breui tēpore confectum esse senties. Tantum profeci, tū cum te à Consulatu repuli, vt exul potius tentare, quāam Cōsul vexare Remp. posses: atque vt id, quod esset à te sceleratè susceptū, latrocinium potius, quāam bellum nominaretur. Nunc vt à me P. C. quādam propè iustā patriæ querimoniam detester ac deprecet, percipite quæso diligenter quæ dicam, & ea penitus animis vestris mentibusque mandate. Etenim si mecum patria, quæ mihi vita mea multò est charior, si cuncta Italia, si omnis Resp. loquatur, M. Tulli quid agis? tūne eū, quem esse hostem comperisti, quem ducem belli futurum vides, quem expectari imperatorem in castris hostium sentis, authorem sceleris, principē coniurationis, euocatorem seruatorū & ciuium perditorū, exire patieris, vt abs te non emissus ex vrbe, sed immissus in urbem esse videatur: nōne hunc in vincula duci, non ad mortem rapi, non summo supplicio mactari imperabis: quid tandem impedit te? mōsne maiorū: at persæpe etiam priuati in hac Repub. perniciosos ciues morte multarunt. An leges, quæ de ciuiū R. supplicio rogatae sunt: at nunquam in hac vrbe ii, qui à Rep. defecerunt, ciuium iura tenuerunt. An inuidiam posteritatis times? præclarā verò populo R. refert gratiam, qui te hominem per te cognitum, nulla commédatione maiorum, tam maturè ad summum imperium

per omnes honorum gradus extulit, si propter inuidiam, aut alicuius periculi metum, salutem ciuium tuorum negligis. sed si quis est inuidiæ metus, non est vehementius seueritatis ac fortitudinis inuidia, quāam inertiae ac nequitiae pertimescenda. An, cum bello vastabitur Italia, vexabuntur vrbes, tecta ardebunt, tum te non existimas inuidiæ incendio conflagraturum? His ergo sanctissimis Reip. vocibus, & eorum hominum, qui idem sentiunt, mentibus pauca respondebo. Ego si hoc optimum factu iudicarem P. C. Catilinam morte multari: vnus vsurā horæ gladiatori isti ad viuendum non dedissem. Etenim si summi viri & clarissimi ciues Saturnini & Gracchorū & Flacci, & superiorū complurium sanguine non modò se non contaminarunt, sed etiam honestarunt: certè verendum mihi non erat, nequid, hoc parricida ciuium interfecto, inuidiæ mihi in posteritatem redundaret. Quòd si ea mihi maximè impèderet, tamen hoc animo semper fui, vt inuidiam virtute partam, gloriam, nō inuidiam putarem. Quāquam nonnulli sunt in hoc ordine, qui aut ea, quæ imminēt, non videant: aut ea, quæ vident, dissimulent: qui spem Catilinæ mollibus sententiis aluerunt, coniurationemque nascentem non credendo corroborauerunt: quorum auctoritatem secuti multi non solūm improbi, verum etiam imperiti, si in hunc animaduertissem, crudeliter & regiè factum esse dicerent. Nunc intelligo, si iste, quò intendit, in Manliana castra peruenerit, neminem tam stultum fore, qui non videat coniurationem esse factam: neminem tam improbum, qui non fateatur. Hoc autem vno interfecto, intelligo hanc Reipub. pestem paulisper reprimi, non in perpetuum cōprimi posse. Quòd si se eiecerit, secumque suos eduxerit, & eodē cæteros vndique collectos naufragos aggregauerit: extinguetur atque delebitur non modò hæc tam adulta Reipub. pestis, verum etiam stirps ac semen malorum omniū. Etenim iandiu P. C. in his periculis coniurationis, insidiisque versamur: sed nescio quo pacto omnium scelerum, ac veteris furoris, & audaciæ maturitas in nostri Consulatus tempus erupit. Quòd si ex tãto latrocinio iste vnus tolletur, videbimur fortasse ad breue quoddam tempus cura & metu esse releuati, periculum autem residet, & erit inclusum penitus in venis, atq; in visceribus Reipub. Vt sæpe homines ægri, morbo graui, cum æstu febrique iactantur, si aquam gelidam biberint, primò releuari videntur, deinde multò grauius vehementiusque afflicti: sic hic morbus, qui est in Reipub. releuatus istius pœna, vehementius reliquis viuis ingrauescet. Quare P. C. fecedant improbi, secernant se à bonis, vnum in locum congregentur, muro denique, id quod sæpe iam dixi, secernantur à nobis, desinant insidiari domi suæ Consuli, circumstare tribunal Prætoris vrbanī, obsistere cum gladiis curiam, malleolos ad incendendam urbem, facèsque comparare: sit denique inscriptum in fronte vniuscuiusque ciuis, quid de Reipub. sentiat. polliceor hoc vobis P. C. tantam in nobis Consulibus fore diligentiam, tantam in vobis auctoritatem, tantam in Equitibus R. virtutem, tantā in omnibus bonis consensionem, vt Catilinæ profectioe omnia patefacta, illustrata, oppressa, vindicata esse videatis. Hisce ominibus Catilina cum summa Reipub. salute, & cum tua peste ac pernicie, cumque eorum exitio, qui se tecum omni scelere, parricidioque iunxerunt, proficiscere ad impium bellum ac nefarium. tum tu Iupiter, qui iisdem, quibus hæc vrbs, auspiciis à Romulo es constitutus, quem Statorem huius vrbs atque imperii verè nominamus, hunc, & huius socios à tuis aris, cæterisque templis, à tectis vrbs, ac mœnibus, à vita fortunisque ciuium omnium arcebis: & omnes inimicos bonorum, hostes patriæ, latrones Italiæ, scelerum fœdere inter se, ac nefaria societate coniunctos, æternis suppliciis viuos, mortuosque mactabis.





Catilina scortatorum cohortem pratoriam. Instruite nunc Quirites contra has tam præclaras Catilinæ copias vestra præsidia, vestrosque exercitus: & primum gladiatorum illi confecto & saucio Consules, imperatoresque vestros opponite: deinde contra illam naufragorum eiectam ac debilitatam manum, florem totius Italiæ, ac robur educite. Iam verò vrbes coloniarum ac municipiorum respondebunt Catilinæ tumultis syluestribus. neque verò cæteras copias, ornamenta, præsidia vestra cum illius latronis inopia atque egestate debeo conferre. Sed si omissis his rebus omnibus, quibus nos suppeditamus, eget ille, senatu, Equitibus R. populo, vrbe, ærario, vectigalibus, cuncta Italia, provinciis omnibus, exteris nationibus: si, inquam, his rebus omissis ipsas causas, quæ inter se conflagunt, contendere velimus: ex eo ipso, quàm valde illi iaceant, intelligere possumus: ex hac enim parte pudor pugnat, illinc petulantia: hinc pudicitia, illinc stuprum: hinc fides, illinc fraudatio: hinc pietas, illinc scelus: hinc constantia, illinc furor: hinc honestas, illinc turpitudine: hinc continentia, illinc libido: denique æquitas, temperantia, fortitudo, prudentia, virtutes omnes certant cum iniquitate, cum luxuria, cum ignavia, cum temeritate, cum vitiis omnibus: postremo copiarum cum egestate, bona ratio cum perdita, mens sana cum amentia, bona denique spes cum omnium rerum desperatione conflagit. In huiusmodi certamine ac prælio nonne, etiam si hominum studia deficient, dii ipsi immortales cogent ab his præclarissimis virtutibus tot, & tanta vitia superari: Quæ cum ita sint Quirites, vos, quemadmodum iam antea dixi, vestra tecta custodiis, vigiliisque defendite: mihi, ut vrbi sine vestro motu ac sine vlllo tumultu satis esset præsidii, consultum ac prouisum est. Coloni omnes, municipesque vestri certiores à me facti de hac nocturna excursionem Catilinæ, facile vrbes suas finisque defendet: gladiatores, quam sibi ille maximam manum & certissimam fore putauit, quanquam animo meliore sunt, quam pars patriciorum, potestate tamen in vestra continebuntur: Q. Metellus, quem ego, prospiciens hoc, in agrum Gallicanum Picenumque præmisi, aut opprimet hominem, aut omnes eius motus, conatusque prohibebit. Reliquis autem de rebus constituendis, maturandis, agendis, iam ad senatum referemus, quem vocari videtis. Nunc illos, qui in vrbe remanserunt, atque adeo qui contra vrbis salutem omniumque vestrum in vrbe à Catilina relictis sunt, quanquam sunt hostes, tamen, quia nati sunt ciues, monitos etiam atque etiam volo. Mea lenitas adhuc sicui solutior visa est, hoc expectauit, ut id, quod latebat, erumperet. Quod reliquum est, iam non possum obliuisci: meam hanc esse patriam, me horum esse Consulem: mihi aut cum his viuendum, aut pro his esse moriendum. nullus est portis custos, nullus insidiator via: si qui exire volunt, consulere sibi possunt: qui verò se in vrbe commouerit, cuius ego non modo factum, sed inceptum vllum, conatumue contra patriam deprehendero, sentiet in hac vrbe esse Consules vigilantes, esse egregios magistratus, esse fortem senatum, esse arma, esse carcerem, quem vindicem nefariorum ac manifestorum scelerum maiores nostri esse voluerunt. Atque hæc omnia sic agentur Quirites, ut res maximæ minimo motu, pericula summa nullo tumultu, bellum intestinum ac domesticum post hominum memoriã crudelissimum & maximū me vno togato duce & imperatore fedetur. quod ego sic administrabo Quirites, ut, si vlllo modo fieri poterit, ne improbus quidem quisquam in hac vrbe poenam sui sceleris sufferat. Sed si vis manifestæ audaciæ, si impediens patriæ periculum me necessario de hac animi lenitate deduxerint: illud profecto perficiã, quod in tanto, & tam insidioso bello vix optandum videtur, ut nequis bonus intereat, paucorumque poena vos omnes iam salui esse possitis. Quæ quidem ego neque mea prudentia, neque humanis consiliis fretus polliceor vobis Quirites, sed multis, & non dubiis deorum immortalium significationibus: quibus ego ducibus in hanc spem, sententiãque sum ingressus: qui iam non procul, ut quondam solebat, ab extero hoste atque longinquo, sed hic præsentis suo numine, atque auxilio sua templa, atque vrbis tecta defendunt: quos vos Quirites precari, venerari atque implorare debetis: ut quam vrberem pulcherrimam, florentis-

43 simam, potentissimamque esse voluerunt, hæc, omnibus hostium copiis terra, marique superatis, à perditissimorum ciuium nefario scelere defendant.

## In L. Catilinam, ad Quirites,

ORATIO XXI.

**R**EMPUBLICAM Quirites, vitamque omnium vestrum, bona, fortunas, coniuges, liberisque vestros, atque hoc domiciliū clarissimi imperii, fortunatissimam pulcherrimamque vrberem hodierno die deorum immortalium summo erga vos amore, laboribus, consiliis, periculisque meis ex flamma atque ferro, ac penè ex faucibus fati ereptam, & vobis conseruatam ac restitutam videtis. Et si non minus nobis iucundi atque illustres sunt ii dies, quibus conseruamur: quam illi, quibus nascimur: quod salutis certa lætitia est, nascendi incerta conditio: & quod sine sensu nascimur, cum voluptate conseruamur: profecto, quoniam illum, qui hæc vrberem condidit, Romulum ad deos immortales beneuolentia, famaque sustulimus: esse apud vos, posterisque vestros in honore debet dies is, qui eandem hanc vrberem conditam, amplificatamque seruauit. nam totius vrbis templis, delubris, tectis ac mœnibus subiectos propè iam ignes circumdatosque restinximus: iidemque gladios in Remp. districtos retudimus, mucronesque eorum à iugulis vestris reiecimus. Quæ quoniam in senatu illustrata, patefacta, cõperataque sunt per me: vobis iam exponam breuiter Quirites: ut, & quanta, & quam manifesta, & qua ratione inuestigata & comprehensa sint, vos, qui & ignoratis, & expectatis, scire possitis. Principio, ut Catilina paucis antè diebus erupit ex vrbe, cum sceleris sui socios, & huiusce nefarii belli acerrimos duces Romæ reliquisset: semper vigilauit, & prouidi Quirites, quemadmodum in tantis, & tam absconditis insidiis salui esse possemus. nam tum, cum ex vrbe Catilinam eiiciebam (non enim iam vereor huius verbi inuidiam, cum illa magis sit timenda, quod viuus egressus est) sed tum, cum illum exterminari volebam, aut reliquam coniuratorum manum simul exituram, aut eos, qui remansissent, infirmos sine illo ac debiles fore putabam. Atque ego, ut vidi, quos maximo furore & scelere esse inflammatos sciebam, eos esse nobiscum, & Romæ remansisse: in eo omnes dies noctesque consumpsi, ut, quid agerent, quid molirentur, sentirem ac viderem: ut, quoniam auribus vestris propter incredibilem magnitudinem sceleris minorem fidem faceret oratio mea, rem ita comprehenderem: ut tum demum animis salutem vestram prouideretis, cum oculis maleficium ipsum videretis. Itaque ut comperi Legatos Allobrogum belli Transalpini, & tumultus Gallici excitandi causa à P. Lentulo esse sollicitatos, eosque in Galliam ad suos ciues, eodem itinere cum literis, madataisque ad Catilinam esse missos, comitemque iis adiunctum Vulturcium, atque huic datas esse ad Catilinam literas: facultatem mihi oblatam putavi, ut, quod erat difficillimum, quodque ego semper optabam à diis immortalibus, tota res non solum à me, sed etiam à senatu, & à vobis manifestè deprehenderetur. Itaque hesternò die L. Flaccum & C. Pontinum Prætt. fortissimos, atque amatissimos Reip. viros, ad me vocavi: rem omnem exposui: quid fieri placeret, ostendi. illi autem, qui omnia de Rep. præclara atque egregia sentirent, sine recusatione, ac sine vlla mora negotium susceperunt: & cum aduersperasceret, occultè ad pontem Miluium peruenerunt: atque ibi in proximis villis ita bipartiti fuerunt, ut Tiberis inter eos & pons interesset. Eodem autem & ipsi sine cuiusquam suspitione multos fortes viros eduxerunt: & ego ex præfectura Reatina complures delectos adolescentes, quorum opera vtor assidue in Reip. præsidio, cum gladiis miseram. Interim tertia ferè vigilia exacta, cum iam potem cum magno comitatu Legati

Allobrogum ingredi incipient, vnâque Vulturcius: fit in eos impetus: educuntur & ab illis gladii, & à nostris: res erat Prætoribus nota solis, ignorabatur à cæteris. Tum interuētu Pontini atque Flacci, pugna quæ erat commissa, sedatur: literæ, quæcunque erant in eo comitatu, integris signis Prætoribus traduntur: ipsi comprehensi ad me, cum iam dilucesceret, deducuntur. atque horum omnium scelerum improbiſſimorum machinatore Cimbriū Gabinium statim ad me nihildum suspicantem vocaui: deinde item accersitur P. Statilius, & post eum Cethegus: tardissime autem Lentulus venit, credo quod in literis dandis præter cōsuetudinem proxima nocte vigilat. Cum verò summis ac clarissimis huius ciuitatis viris, qui audita re frequentes ad me mane conuenerant, literas à me prius aperiri, quàm ad senatum deferri placeret: ne si nihil esset inuentum, temerè à me tantus tumultus iniectus ciuitati videretur: negaui me esse facturum, vt de periculo publico non ad consiliū publicum rem integram deferrem. Etenim Quirites si ea, quæ erant ad me delata, reperta non essent, tamen ego non arbitrabar in tantis Reip. periculis esse mihi nimiam diligentiam pertimescendam. Senatū frequentem celeriter, vt vidistis, cœgi: atque interea statim admonitu Allobrogum C. Sulpitium Præt. fortem virum mihi, qui ex ædibus Cethegi, siquid telorum esset, efferrer. ex quibus ille maximum sicarum numerum, & gladiatorum extulit. introduxi Vulturcium sine Gallis: fidem ei publicam iussu senatus dedi: hortatus sum, vt ea, quæ sciret, sine timore indicaret. Tum ille dixit, cum vix se ex magno timore recreasset, à P. Lentulo se habere ad Catilinam mandata & literas, vt feruorum præsidio vteretur, & ad Urbem quamprimū cum exercitu accederet: id autem eo consilio, vt cum Urbem omnibus ex partibus, quemadmodū descriptum, distributumque erat, incendiissent, eadēque infinitam ciuium fecissent, præsto esset ille, qui & fugientes exciperet, & se cum his vrbani ducibus cōiungeret. Introducti autem Galli, iurandum sibi & literas à P. Lentulo, Cethego, Statilio ad suam gentem datas esse, dixerunt: atque ita sibi ab his & à L. Cassio esse præscriptum, vt æquitatum in Italiam quamprimū mitterent, pedestres sibi copias non defuturas: Lentulum autem sibi confirmasse, ex fati Sibyllinis, Aruspicumque responsis se esse tertium illum Cornelium, ad quem regnum huius vrbis, atque imperium peruenire esset necesse: Cinnam ante se, & Syllam fuisse: eundēque dixisse, fatalem hunc esse annum ad interitum huius vrbis atque imperii, qui esset decimus annus post virginum absolutionem, post Capitolii autem incensionem vigesimus. Hanc autem Cethego cum cæteris controuersiam fuisse dixerunt, quod, cum Lentulo & cæteris Saturnalibus eadem fieri, atque Urbem incendi placeret, Cethego nimium id longum videretur. Ac, ne longum sit Quirites, tabellas proferri iussimus, quæ à quoque dicebantur datæ. primū ostendimus Cethego: signum cognouit. nos linum incidimus, legimus. erat scriptum ipsius manu Allobrogum senatui & populo, sese, quæ eorum Legatis confirmasset, esse facturum: orare, vt item illi facerent, quæ sibi Legati eorum præcepissent. Tum Cethegus, qui paulò ante aliquid de gladiis ac fisis, quæ apud illum itidem erant deprehensæ, respondisset, dixissetque se semper bonorum ferramentorum studiosum fuisse: recitatis literis, debilitatus atque abiectus, conscientia conuictus repente conticuit. Introductus Statilius, cognouit manum & signum suum. recitatæ sunt tabellæ in eadem ferè sententiā: confessus est. tum ostendi tabellas Lentulo, & quæsiui, cognosceretne signum: annuit. Est verò inquam signum quidem notum, imago aui tui clarissimi viri, qui amauit vnice patriam & ciues suos: quæ quidem te à tanto scelere etiam muta reuocare debuit. Leguntur eadem ratione ad senatum Allobrogū populūque literæ. siquid de his rebus dicere vellet, feci potestatem. atque ille primò quidem negauit: post autem aliquantò toto iā iudicio exposito atque edito, surrexit. quæsiuit à Gallis, quid sibi esset cum his, quamobrem domum suam venissent: itēque à Vulturcio. Qui cum illi breuiter constanterque respondissent, per quem ad eum, quotiesque venissent: quæsiuissentque ab eo,

nihilne secum esset de fati Sibyllinis locutus: tum ille subito scelere demens, quanta conscientia vis esset, ostendit: nam cum id posset inficiari, repente præter opinionem omnium, confessus est: ita eum non modò ingenium illud, & dicendi exercitatio, qua semper valuit, sed etiam propter vim sceleris manifesti atque deprehensi impudentia, qua superabat omnes, improbitasque defecit. Vulturcius verò subito proferri literas atque aperiri iubet, quas sibi à Lentulo ad Catilinam datas esse dicebat: atque ibi vehementissime perturbatus Lentulus, tamen & signum & manum suam cognouit. erat autem scripta sine nomine, sed ita, QVI SIM, EX EO, QVEM AD TE MISI, COGNOSCES. CVRA, VT VIR SIS: ET COGITA, QVEM IN LOCVM SIS PROGRESSVS: ET VIDE, QVID IAM TIBI SIT NECESSE: CVRA, VT OMNIVM TIBI AVXILIA ADIUNGAS, ETIAM INFIMORVM. Gabinus deinde introductus, cum primò impudenter respondere cœpisset, ad extremum nihil ex iis, quæ Galli insimulabant, negauit. Ac mihi quidem Quirites, cum illa certissima sunt visa argumenta, atque indicia sceleris, tabellæ, signa, manus, denique vnus cuiusque confessio: tum multò illa certiora, color, oculi, vultus, taciturnitas: sic enim obstupuerant, sic terram intuebantur, sic furtim nonnunquam inter se aspicebant, vt non iam ab aliis indicari, sed ipsi à se viderentur. Indiciis expositis atque editis Quirites, senatum consului, de summa Reip. quid fieri placeret. dictæ sunt à principibus acerrimæ ac fortissimæ sententiæ, quas senatus sine vlla varietate est secutus. Et quoniã nondum est perscriptum S. C. ex memoria vobis Quirites, quid senatus cœsuerit, exponam. Primū mihi gratia verbis amplissimis aguntur, quod virtute, consilio, prouidentia mea Resp. periculis sit maximis liberata: deinde L. Flaccus & C. Pontinus Præt. quod eorum opera forti fidelique vsus essem, merito ac iure laudatur: atque etiam viro forti collegæ meo C. Antonio laus impertitur, quod eos, qui huius coniurationis participes fuissent, à suis & Reip. consiliis remouisset. atque ita censuerunt, vt P. Lentulus, cum se Prætura abdicasset, tum in custodiam traderetur: itēque vti C. Cethegus, L. Statilius, P. Gabinius, qui omnes præsentés erant, in custodiam traderentur: atque idem hoc decretum est in L. Cassium, qui sibi procuratoriam incēdendæ vrbis depoposcerat: in M. Ceparium, cui ad sollicitandos pastores Apuliam esse attributam erat indicatum: in P. Furium, qui est ex iis coloniis, quas Fefulas L. Sylla deduxit: in Q. Mālium Chilonem, qui vnā cum hoc Furio semper erat in hac Allobrogū sollicitatione versatus: in P. Vmbrenum libertinum hominem, à quo primū Gallos ad Gabinium perductos esse constabat. Atque ea lenitate senatus est vsus Quirites, vt ex tanta coniuratione, tantaque vi ac multitudine domesticorum hostium, nouem hominum perditissimorum pœna Rep. conseruata, reliquorum mentes sanari posse arbitretur. Atque etiam supplicatio diis immortalibus pro singulari eorum merito, meo nomine decreta est Quirites: quod mihi primū post hanc urbem conditam togato cōtigit: & his decreta verbis est, quod urbem incendiis, cæde ciues, Italiam bello liberasset. quæ supplicatio si cum cæteris supplicationibus cōferatur Quirites, hoc intersit, quod cæteræ bene gesta, hæc vna conseruata Rep. constituta est. atque illud, quod faciendū primū fuit, factum atque transactum est: nam P. Lentulus, quanquam patefactus indicia & confessionibus suis, iudicio senatus non modò Prætoris ius, verū etiam ciuis amiserat, tamen magistratu se abdicauit, vt, quæ religio C. Mario clarissimo viro non fuerat, quod minus C. Glauciã, de quo nihil nominatim erat decretum, Prætorem occideret, ea nos religione in priuato P. Lentulo puniendo liberaremur. Nunc, quoniam Quirites sceleratissimi periculosissimique belli nefarios duces captos iam, & comprehensos tenetis, existimare debetis, omnes Catilinæ copias, omnes spes atque opes his depulsis vrbis periculis concidisse. Quem quidem ego cum ex vrbe pellebam, hoc prouidebam animo Quirites, remoto Catilina: nec mihi esse P. Lentuli somnum, nec L. Cassii adipem, nec C. Cethegi furiosam temeritatem pertimescendam. ille erat vnus timendus ex his omnibus, sed ran-

diu, dum mœnibus vr̄bis continebatur, omnia norat: omnium aditus tenebat: appellare, tentare, sollicitare poterat, audebat: erat ei cōsiliū ad facinus aptum: consilio autem neque lingua, neq; manus deerat. iam ad ceteras res conficiendas certos homines delectos ac descriptos habebat: neque verò, cum aliquid mandauerat, confectum putabat: nihil erat, quod non ipse obiret, occurreret, vigilaret, laboraret: frigus, sitim, famem ferre poterat. Hunc ego hominem tam acrem, tam paratum, tam audacem, tam callidum, tam in scelere vigilantem, tam in perditis rebus diligentem, nisi ex domesticis insidiis in castrense latrocinium compulsem (dicam id, quod sentio Quirites) non facile hanc tantam molem mali à ceruicibus vestris depulsem. non ille vobis Saturnalia constituisset, neque tantò antè exitium, ac fati diem Reip. denuntiaisset, neque commisisset vt signum, vt literæ suæ, testes denique manifesti sceleris deprehenderentur. quæ nunc illo absente sic gesta sunt, vt nullum in priuata domo furtum vnquam sit tam palam inuentum, quàm hæc tanta in Remp. coniuratio manifestò inuenta atque deprehensa est. Quòd si Catilina in vr̄be ad hanc diem remansisset: quanquam, quoad fuit, omnibus eius consiliis occurri atque obfisti: tamen, vt leuissimè dicam, dimicandum nobis cum illo fuisset, neque nos vnquam, dum ille in vr̄be hostis fuisset, tantis periculis Remp. tanta pace, tanto otio, tanto silentio liberaassemus. Quanquam hæc omnia Quirites ita sunt à me administrata, vt deorum immortalium nutu atque consilio & gesta & prouisa esse videantur. idque cum coniectura consequi possumus, quòd vix videtur humani consilii tatarum rerum gubernatio esse potuisse: tum verò ita præfentes his temporibus opem & auxilium nobis tulerunt, vt eos penè oculis videre possemus. Nam vt illa omittam, visas nocturno tempore ab Occidente faces, ardoremque cæli, vt fulminum iactus, vt terræ motus, cæteraque, quæ tam multa nobis Consulibus facta sunt, vt hæc, quæ nunc fiunt, canere dii immortales viderentur: hoc certè Quirites, quod sum dicturus, neque prætermittendum, neque relinquendum est. nam profectò memoria tenetis, Cotta & Torquato Cofs. complures in Capitolio turrets de cælo esse percussas, cum & simulacra deorum immortalium depulsa sunt, & statua veterum hominum deiecta, & legum æra liquefacta. Tactus est etiam ille, qui hanc vr̄bem condidit Romulus, quem inauratum in Capitolio paruum, atque lactentem vberibus lupinis inhiantem fuisse meministis. quo quidem tempore, cum Aruspices ex tota Hetruria conuenissent, cædes, atque incendia, & legum interitum, & bellum ciuile ac domesticum, & totius vr̄bis ac imperii occasum appropinquare dixerunt, nisi dii immortales omni ratione placati suo numine propè fata ipsa flexissent. Itaque illorum responsis tunc & ludi decem per dies facti sunt, neque res vlla, quæ ad placandum deos pertineret, prætermissa est. iidemque iusserunt simulacrum Iouis facere maius, & in excelso collocare, & contra atque antè fuerat, ad Orientem conuètere: ac se sperare dixerunt, si illud signum, quod videtis, solis ortum & forum, curiamque conspiceret, fore, vt ea consilia, quæ clàm essent inita contra salutem vr̄bis atque imperii, illustrarentur, vt à senatu populoque R. perspici possent. atque illud ita collocandum consules illi statuerunt: sed tanta fuit operis tarditas, vt neque à superioribus Consulibus, neque à nobis ante hodiernum diem collocaretur. Hic quis potest esse Quirites tam auersus à vero, tam præceps, tam mente captus, qui neget hæc omnia, quæ videmus, præcipueque hanc vr̄bem deorum immortalium nutu atque potestate administrari? Etenim cum esset ita responsum, cædes, incendia, interitumque Reip. comparari, & ea à perditis ciuibus: quantum propter magnitudinem scelerum nonnullis incredibilia videbantur, ea non modo cogitata à nefariis ciuibus, verum etiam suscepta esse sensitis. Illud verò nonne ita præfens est, vt nutu Iouis Optimi Maximi factum esse videatur: vt, cum hodierno die mane per forum meo iussu & coniurati, & eorum indices in ædem Concordiæ ducerentur, eo ipso tempore signum statueretur: quo collocato, atque ad vos, senatumque cõuerso, omnia & senatus, & vos, quæ erant contra salutem omnium cogitata, illustrata,

66 & patefacta vidistis. Quò etiam maiore sunt isti odio supplicioque digni, qui non solum vestris domiciliis atque rectis, sed etiam deorum templis atque delubris sunt funestos ac nefarios ignes inferre conati: quibus ego si me restitisse dicam, nimium mihi sumam, & non sum ferendus: ille, ille Iupiter restitit: ille Capitolium, ille hæc templa, ille hanc vr̄bem, ille vos omnes saluos esse voluit. Diis ego immortalibus ducibus hanc mentem Quirites voluntatèque suscepi, atque ad hæc tanta indicia perueni. Iam verò illa Allobrogum sollicitatio à Lentulo, cæterisque domesticis hostibus tanta res tam dementer credita & ignotis & barbaris, commissaque literæ nunquam profectò essent, nisi à diis immortalibus huic tantæ audaciæ consilium esset ereptum. Quid verò: vt homines Galli ex ciuitate malè pacata, quæ gens vna restat, quæ populo R. bellum facere  
67 & posse, & non nolle videatur, spem imperii & rerum amplissimarum vltro sibi à patriis hominibus oblatam negligenter, vestramque salutem suis opibus anteponerent: id nonne diuinitus factum esse putatis, præsertim qui nos non pugnando, sed tacendo superare potuerunt? Quamobrem Quirites quoniam ad omnia puluina supplicatio decepta est, celebratote illos dies cum coniugibus ac liberis vestris. nam multi sæpe honores diis immortalibus iusti habiti sunt ac debiti, sed profectò iustiores nunquam: erepti enim ex crudelissimo ac miserimo interitu, & erepti sine cæde, sine sanguine, sine exercitu, sine dimicatione, togati me vno togato duce & imperatore vicistis. Etenim recordamini Quirites, omnes ciuiles dissensiones, neque solum eas, quas audistis, sed & has, quas vosmet ipsi meministis & vidistis. L. Sylla P. Sulpitium oppressit: C. Marium custodè huius vr̄bis, multosque fortes viros partim eiecit ex ciuitate, partim interemit.  
68 Cn. Octavius Cos. armis ex vr̄be collegam suum expulit. omnis hic locus aceruis corporum, & ciuium sanguine redundauit. superauit postea Cinna cum Mario. tum verò clarissimis viris interfectis, lumina ciuitatis extincta sunt. Vltus est huius victoriæ crudelitatem postea Sylla. ne dici quidem opus est quanta diminutione ciuium, & quanta calamitate Reip. dissensit M. Lepidus à clarissimo & fortissimo viro Q. Catulo: attulit non tam ipsius interitus Reip. luctum, quàm cæterorum. Atque illæ dissensiones erant huiusmodi Quirites, quæ non ad delendam, sed ad commutandam Remp. pertinerent. non illi nullam esse Remp. sed in ea, quæ esset, se esse principes: neque hanc vr̄bem conflagrare, sed se in hac vr̄be florere voluerunt. atque illæ tamen omnes dissensiones, quarum nulla exitium Reip. quæsiuit, eiusmodi fuerunt, vt non reconciliatione concordia, sed internicione ciuium diiudicatae sint. In hoc autem vno post hominum memoriam maximo, crudelissimoque bello, quale bellum nulla vnquam barbaria cum sua gente gessit: quo in bello lex hæc fuit à Lentulo, Catilina, Cassio, Cethego constituta, vt omnes, qui salua Vr̄be salui esse possent, in hostiū numero ducerentur: ita me gessi Quirites, vt omnes salui conseruaremini. & cum hostes vestri tantum ciuiū superfuturum putassent, quantum infinitæ cædi restitisset: tantum autè vr̄bis, quantum flamma obire non potuisset: & vr̄bem, & ciues integros incolumesque seruauit. Quibus pro tantis rebus Quirites nullum ego à vobis præmium virtutis, nullum insigne honoris, nullum momentum laudis postulo, præterquam huius diei memoriam sempiternam. In animis ego vestris omnes triumphos meos, omnia ornamenta honoris, monimeta gloriæ, laudis insignia condi & collocari volo. Nihil me mutum potest delectare, nihil tacitum, nihil denique huiusmodi, quod etià minus digni assequi possint. memoria vestra Quirites nostræ res alentur, sermonibus crescent, literarum monumentis inueterascent, & corroborabuntur: eandemque diem intelligo, quam spero æternam fore, & ad salutem vr̄bis, & ad memoriam Cõsulatus mei propagatam: vnoque tempore in hac Rep. duos ciues extitisse, quorum alter fines vestri imperii non terræ, sed cæli regionibus terminaret: alter eiusdem imperii domicilium, sedemque seruaret. Sed quoniam earum rerum, quas ego gessi, non est eadem fortuna atque conditio, quæ illorū qui externa bella gesserunt: quòd mihi viuendum sit cum illis, quos vici ac subegi: illi hostes aut inter-



fectos, aut oppressos reliquerunt: vestrum est Quirites, si cæteris recta sua facta profunt, mihi mea nequando obsint, providere. mentes enim hominū audacissimorū scelera-  
 tæ ac nefariæ ne vobis nocere possent, ego providi: ne mihi noceant, vestrum est pro-  
 uidere. Quamquam Quirites mihi quidem ipsi nihil iam ab istis noceri potest: magnū  
 enim est in vobis præsidium, quod mihi in perpetuum comparatū est: magna in Rep.  
 dignitas, quæ me semper tacita defendet: magna vis est conscientiæ: quam qui negli-  
 gent, cum me violare volent, se ipsi indicabunt. Est etiam in nobis is animus Quirites,  
 ut non modò nullius audaciæ cedamus, sed etiam omnes improbos vltro semper la-  
 cessamus. Quòd si omnes imperiūs domesticorum hostium depulsi à vobis, se in me  
 vnum conuerterint: vobis erit providendum Quirites, qua conditione posthac eos  
 esse velitis, qui se pro salute vestra obtulerint inuidiæ periculisque omnibus: mihi qui-  
 dem ipsi quid est quod iam ad vitæ fructum possit acquiri, cum præsertim neque in  
 honore vestro, neque in gloria virtutis quicquam videam altius, quò quidem mihi li-  
 beat ascendere: Illud perficiam profectò Quirites, ut ea, quæ gessi in consulatu, priua-  
 tus tuear atque ornem: ut si qua est invidia in conseruanda Rep. suscepta, lædat inui-  
 dos, mihi valeat ad gloriam. denique ita me in Rep. tractabo, ut meminerim semper  
 quæ gesserim: curémque ut ea virtute, nō casu gesta esse videantur. Vos Quirites, quo-  
 niam iam nox est, veneramini illum Iouem custodem huius vr̄bis, ac vestrum, atque  
 in vestra tecta discedite: & ea, quamquam iam periculum est depulsum, tamen æquè, ac  
 priori nocte fecistis, custodiis, vigiliisque defendite. id ne vobis diutius faciundum sit,  
 atque ut in perpetua pace esse possitis, providebo.

## In L. Catilinam, in Senatu,

ORATIO XXII.

**V**IDEO P. C. in me omnium vestrum ora, atque oculos esse con-  
 uersos: video vos non solum de vestro, ac Reip. verum etiam, si id  
 depulsum sit, de meo periculo esse sollicitos. Est mihi iucunda in ma-  
 lis, & grata in dolore vestra erga me voluntas: sed eam per deos im-  
 mortales quæso deponite, atque obliui salutis meæ, de vobis ac de  
 liberis vestris cogitate. Mihi quidem si hæc conditio Consulatus  
 data est, ut omnes acerbitates, omnes dolores, cruciatūsque perferrè, feram, non solum  
 fortiter, verum etiam libenter, dum modò meis laboribus vobis, Populòque R. digni-  
 tas, salusque pariat. Ego sum ille Consul P. C. cui non forum, in quo omnis æqui-  
 tas continetur: non campus, consularibus auspiciis consecratus: nō curia, summum au-  
 xilium omnium gentium: non domus, commune perfugium: non lectus, ad quietem  
 datus: non denique hæc sedes honoris sella curulis vnquam vacua mortis periculo at-  
 que insidiis fuit. Ego multa tacui, multa pertuli, multa concessi, multa meo quodam  
 dolore in vestro timore fanavi. Nunc si hunc exitum Consulatus mei dii immortales  
 esse voluerunt, ut vos P. C. populūque R. ex cæde miserima coniuges, liberòsque  
 vestros, virginēsque Vestales ex acerbissima vexatione, rempla atque delubra, hanc pul-  
 cherrimam patriam omnium nostrum ex foedissima flamma, totam Italiam ex bello  
 & vastitate eriperem: quæcunque mihi vni proponetur fortuna, subeat. Etenim si P.  
 Lentulus suum nomen inductus à vatibus fatale ad perniciem Reip. fore putauit, cur  
 ego non læter meum Consulatum ad salutem Reip. propè fatalem extitisse: Quare P.  
 C. consulite vobis, prospicite patriæ, conseruate vos, coniuges, liberos, fortunāsque  
 vestras: populi R. nomen salutemque defendite: mihi parcere, ac de me cogitare defini-  
 re: nam primū deo sperare omnes deos, qui huic vr̄bi præsidet, pro eo mihi, ac  
 mereor, relatuos esse gratiā: deinde, si quid obtigerit, æquo animo, paratòque moriar.

neque enim turpis mors forti viro potest accidere, neque immatura consulari, nec mi-  
 sera sapienti. Nec tamen ego sum ille ferreus, qui fratris charissimi atque amantiissimi  
 præsentis mœrore non mouear, horūque omnium lachrymis à quibus me circunsef-  
 sum videtis: neque meam mentem non domum sæpe reuocat exanimata vxor, abiecta  
 metu filia, & paruulus filius, qui mihi videtur amplecti Remp. tanquam obsidem Con-  
 sulatus mei: neque ille, qui expectans huius exitum diei astat in conspectu meo gener.  
 76 moueor his rebus omnibus, sed in eam partem, ut salui sint vobiscum omnes, etiam si  
 vis aliqua me opprefferit, potius quàm ut illi & nos vna Reip. peste pereamus. Quare P.  
 C. incumbite ad Reip. salutem, circumspecte omnes procellas quæ impendent, nisi pro-  
 uidetis. Non Ti. Gracchus, qui iterum Tribunus pleb. fieri voluit: non C. Gracchus, qui  
 agrarios concitare conatus est: non L. Saturninus, qui C. Memmium vnum occidit, in  
 discrimen aliquod, atque in vestræ seueritatis iudicium adducitur: sed tenetur ii, qui ad  
 vr̄bis incendium, ad vestrum omnium cædem, ad Catilinam accipiendum Romæ resti-  
 terunt: tenentur literæ, signa, manus, denique vniuscuiusque confessio: sollicitatur Al-  
 lobroges: seruitia excitantur: Catilina acceritur: id est initum consilium, ut, interfectis  
 omnibus, nemo ne ad deplorandum quidem populi R. nomen, atque ad lamentandam  
 77 tanti imperii calamitatem relinquatur. Hæc omnia indices detulerunt, rei confessi sunt,  
 vos multis iā iudiciis iudicauistis: primū, quòd mihi gratias egistis singularibus ver-  
 bis, & mea virtute atque diligentia perditorum hominum patefactam esse coniuratio-  
 nem decreuistis: deinde, quòd P. Lætulum, ut se abdicaret Prætura, coëgistis: tum, quòd  
 eum, & cæteros, de quibus iudicauistis, in custodiam dandos cœsuisistis: maximeque, quòd  
 meo nomine supplicationem decreuistis, qui honos togato habitus ante me est nemi-  
 ni: postremò hesternò die præmia Legatis Allobrogū, Titòque Vulturcio dedistis am-  
 plissima, quæ sunt omnia eiusmodi, ut ii, qui in custodia nominatim dati sunt, sine vlla  
 dubitatione à vobis damnati esse videantur. Sed ego institui referre ad vos P. C. tãquam  
 integrum, & de facto, quid iudicetis: & de pœna, quid censeatis. Illa prædicam, quæ sunt  
 Consulibus. Ego magnum in Rep. versari furorem, & noua quædam misceri, & concitari  
 78 mala iam pridem videbam: sed hanc tantam, tam exitiosam haberi coniurationem à ci-  
 uibus nunquam putavi. Nunc, quicquid est, quocunque vestræ mentes inclinant atque  
 sententiæ, statuendum vobis ante noctem est. Quantum facinus ad nos delatum sit, vi-  
 detis. huic si paucos putatis affines esse, vehementer erratis. Latius opinione dissemina-  
 tum est hoc malum: manuit non solum per Italiam, verum etiam transcendit Alpes,  
 & obscure serpens multas iam prouincias occupauit. Id opprimi sustentando ac prola-  
 tando nullo pacto potest. quacunque ratione placet, celeriter vobis vindicandum est.  
 Video duas adhuc esse sententiās: vnā D. Syllani, qui censet eos, qui hæc delere conati  
 sunt, morte esse multandos: alteram C. Cæsaris, qui mortis pœnam remouet, cætero-  
 rum suppliciorum omnes acerbitates amplectitur. Vterque & pro sua dignitate, & pro  
 79 rerum magnitudine in summa seueritate versatur. Alter eos, qui nos omnes, qui popu-  
 lum R. vita priuare conati sunt, qui delere imperium, qui populi R. nomen extingue-  
 re, puncto temporis frui vita, & hoc communi spiritu nō putat oportere: atque hoc ge-  
 nus pœnæ sæpe in improbos ciues in hac Rep. esse vsurpatum recordatur. Alter intelli-  
 git, mortem à diis immortalibus non esse supplicii causa constitutam, sed aut necessi-  
 tatem naturæ, aut laborum ac miseriarum quietem esse: itaque eam sapiētes nunquam  
 inuiti, fortes etiam sæpe libenter oppetiuerunt. vincula verò, & ea sempiterna, certè ad  
 singularem pœnam nefarii sceleris inuenta sunt. itaque municipiis dispertiri iubet. ha-  
 bere videtur ista res iniquitatem, si imperare velis: difficultatem, si rogare. Decernatur  
 tamen, si placet: ego enim suscipiam, & ut spero, reperiam, qui id, quod salutis omnium  
 80 causa statueritis, non putet esse suæ dignitatis recusare. adiungit grauem pœnam mu-  
 nicipibus, si quis eorum vincula ruperit: horribiles custodias circundat: & digna scelere  
 hominum perditorum sancit, nequis eorum pœnam, quos condemnat, aut per senatū,

aut per populum leuare possit: eripit etiã spem, quã sola hominẽ in miseris consolari solet: bona præterea publicari iubet: vitã solam relinquit nefariis hominibus: quam si eripuisset, multas vno dolore animi ac corporis, & omnes scelerum pœnas ademisset. Itaque, vt aliqua in vita formido improbis esset posita, apud inferos eiusmodi quãdã illi antiqui supplicia impiis cõstituta esse voluerunt, quod videlicet intelligebãt his remoris non esse mortẽ ipsam pertimescendã. Nunc P. C. ego mea video quid intersit. Si eritis secuti sententiã C. Cesaris: quoniam hanc is in Rep. viã, quã popularis habetur, secutus est: fortasse minus erunt hoc monitore & authore huiusce sententiã mihi popu-<sup>81</sup> lares impetus pertimescẽdi. sin illã alterã secuti eritis, nescio an amplius mihi negotii cõtrahatur: sed tamen meorũ periculorũ rationes vtilitas Reip. vendicat. habemus enim à C. Casare, sicut ipsius dignitas, & maiorũ eius amplitudo postulabat, sententiam tanquã obsidem perpetuã in Remp. voluntatis: intellectũ est, quid interest inter leuitatem concionatorum, & animum verẽ popularem, salutem populi consulentem. Video, de istis, qui se populares haberi volunt, abesse non neminem, ne de capite videlicet ciuium R. sententiam ferat. is & nudius tertius in custodiam ciues R. Cethegum, & P. Lẽtulum dedit, & supplicationem mihi decreuit, & indices hesternò die maximis præmiis affecit. Iam hoc nemini dubium est, qui reo custodiam, quãfitori gratulationem, indici præmium decreuit, quid de tota re & causa iudicabit. At verò C. Casar intelligit,<sup>82</sup> legem Semproniam esse de ciuibus R. constitutam: qui autem Reip. sit hostis, cum ciuem esse nullo modo posse: denique ipsum latorem legis Sempronie iussu populi pœnas Reip. dependisse, idem etiam ipsum largitorem Lentulum, & prodigum non putat, cum de pernicie Reip. & exitio huius vrbs tam acerbẽ, tamque crudeliter cogitarit, appellari posse popularem. Itaque homo mitissimus atque lenissimus non dubitat P. Lentulum æternis tenebris, vinculisque mandare: & sancit in posterum, nequis huius supplicio leuando se iactare, & in perniciem Reip. posthac popularis esse possit. Adiungit etiam publicationem bonorum, vt omnes animi cruciatus & corporis etiam egestas ac mendicitas consequatur. Quamobrem siue hoc statueritis, dederitis mihi comitem ad concionem populo R. charum atque iucundum: siue illam Syllani sententiã sequi malueritis, facile me atque vos à crudelitatis vituperatione defendetis, atque<sup>83</sup> obtinebo eam multò leuiorem fuisse. Quanquam P. C. quã potest esse in tanti sceleris immanitate puniendã crudelitas: ego enim de meo sensu iudico: nam ita mihi salua Rep. vobiscum perfrui liceat, vt ego, quod in hac causa vehementior sum, non atrocitate animi moueor (quis enim est me mitior?) sed singulari quadam humanitate & misericordia. Videor enim mihi hanc vrbs videre, lucem orbis terrarum, atque arcem omnium gentium, subito vno incendio concidentem: cerno animo sepultam patriam, miseros, atque insepultos acervos ciuium: versatur mihi ante oculos aspectus Cethegi, & furor in vestra cãde bacchantis. Cum verò mihi proposui regnantem Lentulum, sicut ipse se ex fatis sperasse confessus est, purpuratum esse hunc Gabinium, cum<sup>84</sup> exercitu venisse Catilinam, tum lamentationem matrum familiã, tum fugam virginum atque puerorum, ac vexationem virginum Vestalium perhorresco: & quia mihi vehementer hæc videntur misera atque miserãda, iccirco in eos, qui ea perficere voluerunt, me seuerũ, vehementemque præbeo. Etenim quãro, si quis pater familiã, liberis suis à seruo interfectis, vxore occisa, incensa domo, supplicium de seruis quam acerbissimũ sumpserit: vtrũ is clemẽs ac misericors, an inhumanissimus & crudelissimus esse videatur: mihi verò importunus ac ferreus, qui non dolorem suum & cruciatum dolore nocentis, & cruciatu lenierit. Sic nos in his hominibus, qui nos, qui coniuges, qui liberos nostros trucidare voluerunt, qui singulas vniuscuiusque nostrum domos, & hoc vniuersum Reip. domicilium delere conati sunt: qui id egerunt, vt gentem Allobrogum<sup>85</sup> in vestigiis huius vrbs, atque in cinere deflagrati imperii collocarent: si vehementissimi fuerimus, misericordes habebimur: sin remissiores esse voluerimus, summã nobis

crudelitatis in patriã ciuiumque pernicie fama subeunda est. nisi verò cupiam L. Casar vir fortissimus, & amantissimus Reip. crudelior nudius tertius esse visus, cum sororis  
\* suã forinã lectissimã virum præsentem, & audientem vita priuandum esse dixit, cum  
auum iussu Cos. interfectum, filiumque eius impuberem, Legatum à patre missum, in  
carcere necandum esse dixit. Quorum quod simile fuit factum? quod initum delendã  
Reip. cõsiliũ? Largitionis voluntas tũ in Rep. versata est, & partium quãdam conten-  
tio, atque illo tempore huius auus Lentuli, clarissimus vir, armatus Gracchũ est persecu-  
tus, & graue tum vulnus accepit, nequid de summa dignitate Reip. minueretur. hic ad  
<sup>86</sup> euertenda fundamẽta Reip. Gallos accersit, seruitia concitauit, Catilinã euocauit, at-  
tribuit nos trucidandos Cethego, cãteros ciues interficiendos Gabinio, vrbs inflam-  
mandam Cassio, totã Italiam vastandã, diripiendamque Catilinã. Vereamini censeo, ne  
in hoc scelere tã immani ac nefario nimis aliquid seuerẽ statuisse videamini: cum mul-  
tò magis sit verendũ, ne remissione pœnã crudeles magis in patriã, quã ne seueritate  
animaduersionis nimis vehemẽtes in acerbissimos hostes fuisse videamini. Sed quã ex-  
audio P. C. dissimulare nõ possum: iactãtur enim voces, quã perueniunt ad aures meas,  
eorum, qui vereri videntur, vt habeam satis præfidii ad ea, quã vos statueritis hodierno  
die, transigenda. omnia prouisa, parata, & constituta sunt P. C. cum mea summa cura  
atque diligẽtia, tum multò etiam maiore populi R. ad summum imperium retinendũ,  
<sup>87</sup> & ad cõmunes fortunas conseruandas voluntate. omnes adsunt omnium ordinum ho-  
mines, omnium denique ætatum: plenum est forũ, pleni omnes aditus huius loci ac tẽ-  
pli: causa enim est post Vrbs conditã hæc inuenta sola, in qua omnes sentirent vnum  
atque idem, præter eos, qui, cum sibi viderẽt esse pereundum, cum omnibus potius, quã  
soli, perire voluerunt. Hosce ego homines excipio, & secerno libenter. neque enim in  
improborũ ciuium, sed in acerbissimorum hostium numero habẽdos puto. Cãteri verò,  
dii immortales, qua frequentia, quo studio, qua virtute ad cõmunem dignitatem, salu-  
tẽmque cõsentiunt: Quid ego hĩc Equites R. commemorem? qui vobis ita summa or-  
dinis consiliũque concedunt, vt vobiscum de amore Reip. certent: quos ex multorũ an-  
norũ dissensione ad huius ordinis societatem, cõcordiãque reuocatos, hodiernus dies  
<sup>88</sup> vobiscum, atque hæc causa coniungit: quam coniunctionem si in Consulatu cõfirma-  
tam meo, perpetuam in Rep. tenuerimus, confirmo vobis, nullum posthac malũ ciuile  
ac domesticum ad vllam Reip. partem esse venturũ. Pari studio defendendã Reip. con-  
uenisse video Tribunos ærarios fortissimos viros, scribas item vniuersos: quos cum casu  
hic dies ad ærarium frequentasset, video ab expectatione fortis ad communem salutem  
esse cõuersos. Omnis ingenuorum adest multitudo, etiam tenuissimorũ. quis est enim,  
cui nõ hæc templa, aspectus vrbs, possessio libertatis, lux denique hæc ipsa, & hoc com-  
mune patriã solum cum sit charum, tum verò dulce atque iucundum? Operã pretium  
est P. C. libertinorum hominũ studia cognoscere, qui sua virtute fortunã ciuitatis con-  
secuti, hanc verẽ suam patriam esse iudicãt: quam quidam hinc nati, & summo nati lo-  
<sup>89</sup> co, non patriam suã, sed vrbs hostium esse iudicauerunt. Sed quid ego huiusce ordinis  
homines commemorem, quos priuatã fortunã, quos cõmunis Reip. quos denique li-  
bertas ea, quã dulcissima est, ad salutẽ patriã defendendam excitauit? Seruus est nemo,  
qui modo tolerabili conditione sit seruitutis, qui non audaciam ciuium perditorũ per-  
horrescat: qui nõ obstare cupiat: qui non tantũ, quantum audet, & quãtum potest, con-  
ferat ad communem salutis voluntatem. Quare si quem vestrũ fortẽ commouet hoc,  
quod auditum est, lenonem quẽdam Lentuli cõcurrere circum tabernas, pretio speran-  
tem sollicitari posse animos egentium atque imperitorũ: est id quidem cõceptum atque  
tentatũ: sed nulli sunt inuenti tam aut fortuna miseri, aut voluntate perdit, qui non  
ipsum illum fellã atque operis & quãstus quotidiani locũ, qui non cubile ac lectulum  
suum, qui deniq; non cursum hũc otiosum vitã suã saluum esse velit. Multo verò ma-  
<sup>90</sup> xima pars eorum, qui in tabernis sunt: immò verò (id enim potius est dicendum) genus  
yy.i.

hoc vniuersum amantissimum est otii. etenim omne eorum instrumentū, omnis opera ac quæstus, frequentia ciuiū sustinetur, alitur otio: quorū si quæstus occlusis tabernis minui solet: quid tandē incensis futurū est: Quæ cum ita sint P. C. vobis populi R. præsidia nō defunt: vos, ne populo R. deesse videamini, prouidete. Habetis Consulē ex plurimis periculis & insidiis, atq; ex media morte nō ad vitā suam, sed ad salutē vestram referuatū: omnes ordines ad conseruandā Remp. mente, voluntate, studio, virtute, voce cōsentiunt: obfessa facibus & telis impiæ coniurationis, vobis supplex manus tendit patria cōmunis: vobis se, vobis vitā omnium ciuium, vobis arcem & Capitoliū, vobis aras penatiū, vobis illum ignē Vestæ perpetuum ac sempiternū, vobis omnia tēpla deorum atque delubra, vobis muros atque vrbis tecta cōmendat. Præterea de vestra vita, de cōiugum vestrarū ac liberorū anima, de fortunis omnium, de sedibus, de focus vestris hodierno die vobis iudicandum est. Habetis ducem memorem vestri, oblitū sui: quæ non semper facultas datur. habetis omnes ordines, omnes homines, vniuersum populū R. id quod in ciuili causa hodierno die primū videmus, vnū atq; idem sentiētem. Cogitate, quātis laboribus fundatū imperium, quanta virtute stabilitā libertatē, quanta deorum benignitate auctas, exaggeratāsque fortunas vna nox penē delerit. id ne vnquam posthac nō modō cōfici, sed ne cogitari quidē possit, vobis hodierno die prouidendum est. atque hæc, non vt vos, qui mihi studio penē præcurritis, excitarem, locutus sum: sed vt mea vox, quæ debet esse in Rep. princeps, officio functa cōsulari videretur. Nūc, antequā ad sententiā redeo, de me pauca dicam. Ego, quanta manus est coniuratorum, quam videtis esse permagnā, tantam me inimicorū multitudinem suscepisse video: sed eam esse iudico turpem & infirmā, contemptam & abiectam. quod si aliquādo alicuius furore & scelere cōcitata manus ista plus valuerit, quā vestra ac Reip. dignitas: me tamen meorū factorū atque consiliorū nūquam P. C. pœnitebit. etenim mors, quam illi mihi fortasse minitatur, omnibus est parata: vitæ tantam laudem, quāta vos me vestris decretis honestatis, nemo est assecutus. cæteris enim semper bene gesta, mihi vni conseruata Reip. gratulationē decreuistis. Sit Scipio clarus ille, cuius cōsilio atque virtute Annibal in Africā redire, atque ex Italia decedere coactus est: ornetur alter eximia laude Africanus, qui duas vrbes huic imperio infestissimas, Carthaginē, Numātiāque deleuit: habeatur vir egregius L. Paulus ille, cuius currum Rex potentissimus quondā, & nobilissimus Perses honestauit: sit in æterna gloria Marius, qui bis Italiā obsidione & metu seruitutis liberauit: anteponatur omnibus Pōpeius, cuius res gesta atq; virtutes iisdem, quibus solis cursus, regionibus ac terminis cōtinentur: erit profectō inter horum laudes aliquid loci nostræ gloriæ. nisi fortē maius est patefacere nobis prouincias, quod exire possimus: quā curare, vt etiam illi qui absunt, habeant quō victores reuertātur. Quanquā est in vno loco cōditio melior externæ victoriæ, quā domesticæ: quod hostes alienigenæ aut oppressi seruiūt, aut recepti beneficio se obligatos putāt: qui autē ex numero ciuiū dementia aliqua deprauati, hostes patriæ semel esse cœperunt, eos, cum a pernicie Reip. repuleris, neque vi coercere, neque beneficio placare possis. Quare mihi cum perditis ciuibus æternū bellum susceptum esse video: quod ego vestro bonorūq; omnium auxilio, memoriæque tatorum periculorum, quæ non modō in hoc populo, qui seruatus est, sed etiam in omnium gentium sermonibus ac mētibus semper hærebit, a me, atque a meis facillē propulsari posse confido. neque vlla profectō tāta vis reperietur, quæ coniunctionem vestrā, Equitūque R. & tantam cōspirationem bonorum omnium perfringere & labefactare possit. Quæ cum ita sint Patres Conscripti pro imperio, pro exercitu, pro prouincia, quam neglexi: pro triūpho, cæterisq; laudis insignibus, quæ sunt a me propter vrbis, vestræque salutis custodiam repudiata: pro clientelis, hospitibusque prouincialibus, quæ tamen vrbis opibus nō minore labore tueor, quā cōparo: pro his igitur omnibus rebus, & pro meis in vos singularibus studiis, proq; hac, quam perspicitis, ad conseruandam Remp. diligētia, nihil aliud a vobis, nisi huius tem-

poris, totiusque mei Consulatus memoriam postulo: quæ dum erit vestris mētibus infixa, firmissimo me muro septum esse arbitrabor. quod si meam spem vis improborum fefellerit atque superauerit, commendo vobis paruum meum filium: cui profectō factis erit præsidii non solū ad salutem, verū etiam ad dignitatē, si eius, qui hæc omnia suo solus periculo conseruauerit, illum esse filium memineritis. Quapropter de summa salute vestra, populique Ro. P. C. de vestris coniugibus ac liberis, de aris ac focus, de fanis ac templis, de totius vrbis tectis ac sedibus, de imperio, de libertate, de salute Italiæ, deque vniuersa Repub. decernite diligenter, vt instituistis, ac fortiter. habetis enim Consulē, qui & parere vestris decretis non dubitet: & ea, quæ statueritis, quoad viuere, defendere, & per se ipsum præstare possit.

## Pro L. Muræna,

ORATIO XXIII.



VAE precatus sum a diis immortalibus Iudices, more institutoque maiorum illo die, quo auspiciato comitiis centuriatis L. Murænam Consulē renunciaui: vt ea res mihi, magistratūque meo, populo, plebique Ro. bene atq; feliciter eueniret: eadem precor ab iisdē diis immortalibus ob eiusdem hominis Cōsulatum vnā cum salute obtinendum, & vt vestræ mentes atque sententiæ cum populi R. voluntate, suffragiisque cōsentiānt, eaque res vobis, populoque R. pacem, tranquillitatē, otium, concordiamque afferat. Quod si illa solennis comitorū precatio consularibus auspiciis cōsecrata tantā habet in se vim & religionē, quātam Reip. dignitas postulat: idem ego sum precatus, vt iis quoq; hominibus, quibus hic Consulatus me rogāte datus esset, ea res faustē, feliciter, prosperēque eueniret. Quæ cum ita sint Iudices, & cum omnis deorū immortalium potestas aut translata sit ad vos, aut certē cōmunicata vobiscū: idem Consul eū vestræ fidei cōmendat, qui antea diis immortalibus cōmēdauit, vt eiusdem hominis voce & declaratus Cōsul & defensus, beneficium populi R. cum vestra atque omniū ciuium salute tueatur. Et quoniam in hoc officio studiū meæ defensionis ab accusatoribus, atque etiam ipsa susceptio causæ reprehēsa est: antequam pro L. Muræna dicere instituo, pro me ipso pauca dicam: nō quod mihi potior hoc quidem in tēpore sit officii mei, quā huiusce salutis defensio: sed vt meo facto vobis probato, maiore authoritate ab huius honore, fama, fortunisque omnibus inimicorū impetus propulsare possim. Et primū M. Catoni vitam ad certam rationis normam dirigenti, & diligētissimē perpendenti mōmēta officiorū omnium, de officio meo respondebo. Negat fuisse rectum Cato, me & Consulē, & legis ambitus latorem, & tam seuerē gesto Consulatu, causam L. Muræna attingere. Cuius reprehensio me vehemēter mouet, non solū vt vobis Iudices, quibus maximē debeo, verū etiam vt ipsi Catoni grauissimo, atque integerrimo viro rationē facti mei probem. A quo tandē M. Cato est æquius Consulē defendi, quā a Consule: quis mihi in Repub. potest, aut debet esse cōiunctior, quā is, cui Respub. a me vnā traditur sustinēda, magnis meis laboribus & periculis sustentata: Quod si in iis rebus repetēdis, quæ mōcipii sunt, is periculum iudicii præstare debet, qui se nexu obligauit: profectō etiā rectius in iudicio Consulē designati, is potissimum Cōsul, qui Consulē declarauit, author beneficii populi R. defensorque periculi esse debet. ac si (vt nōnullis in ciuitatibus fieri solet) patronus huic causæ publicē cōstitueretur, is potissimē honore affecto defensor daretur, qui eodē honore præditus non minus afferret ad dicendū authoritatis, quā facultatis. Quod si ē portu soluentibus ii, qui iam in portū ex alto inuehuntur, præcipere summo studio solent, & tēpestatum rationē, & prædonum, & locorum: quod natura affert, vt eis faueamus, qui

eadem pericula, quibus nos perfuncti sumus, ingrediantur: quo tandem animo me esse oportet propè iam ex magna iactatione terram videntem, in hunc, cui video maximas Reipub. tempestates esse subeundas? Quare si est boni Consulis, non solum videre quid agatur, verum etiam providere quid futurum sit: ostendam alio loco, quantum salutis communis interfit, duos Consules in Rep. Calend. Ian. esse. Quod si ita est, non tam me officium debuit ad hominis amici fortunas, quam Resp. Consulem ad communem salutem defendendam vocare. nam quod legè de ambitu tuli, certè ita tuli, vt eam, quam mihi metipsum iam pridem tulerim de ciuium periculis defendendis, nõ abrogarem. Etenim si largitionem factam esse confiterer, idque rectè factum esse defenderem: facerem improbè, etiam si alius legem tulisset. Cùm verò nihil commissum contra legem esse defendam: quid est, quod meam defensionem latio legis impediatur: negat esse eiusdem seueritatis, Catilinam exitium Reip. intra mœnia molientem, verbis, & penè imperio vrbe expulisse, & nunc pro L. Muræna dicere. ego autem has parteis lenitatis & misericordiam, quas me natura ipsa docuit, semper egi libenter: illam verò grauitatis seueritatisque personam non appetui, sed ab Rep. mihi impositam sustinui, sicut huius imperii dignitas in summo periculo ciuium postulabat. Quod si tum, cùm Resp. vim & seueritatem desiderabat, vici naturam, & tam vehemens fui, quam cogebam, non quam volebam: nunc, cùm omnes me causam ad misericordiam atque ad humanitatem vocent, quanto tandem studio debeo naturam meam, consuetudinemque seruire: Ac de officio defensionis meam, ac de ratione accusationis tuam fortasse etiam alia in parte orationis dicendum nobis erit. Sed me Iudices non minus hominis sapientissimi atque ornatissimi Ser. Sulpitii conquestio, quam Catonis accusatio commouebat: qui grauissimè & acerbissimè ferre dixit, me familiaritatis necessitudinisque oblitum, causam L. Murænam contra se defendere. Huic ego Iudices satisficere cupio, vosque adhibere arbitros. nam cùm graue est, verè accusari in amicitia: tum etiam, si falso accuseris, non est negligendum. Ego Ser. Sulpitii me in petitione tua tibi omnia studia atque officia pro nostra necessitudine & debuisse confiteor, & præstitisse arbitror. nihil tibi Consulatum petenti à me defuit, quod esset aut ab amico, aut à gratioso, aut à Consule postulandum. abiit illud tempus: mutata ratio est: sic existimo, sic mihi persuadeo, me tibi contra honorem L. Murænam, quantum tu à me postulare ausus sis, tantum debuisse, contra salutem nihil debere. neque enim si tibi tunc, cùm peteres Consulatum, affui, iccirco nunc, cùm Murænam ipsum petas, adiutor eodem pacto esse debeo. Atque hoc non modo non laudari, sed ne concedi quidem potest, vt amicis nostris accusantibus non etiam alienissimos defendamus. Mihi autem cum Muræna Iudices & vetus & magna amicitia est, quæ in capitis dimicatione à Ser. Sulpitio non iccirco obruetur, quod ab eodem in honoris contentione superata est. quæ si causa non esset, tamen vel dignitas hominis, vel honoris eius, quem adeptus est, amplitudo, summam mihi superbiam, crudelitatisque famam inuississet, si hominis & suis, & populi R. ornamentis amplissimi causam tanti periculi repudiassent. Neque enim iam mihi licet, neque est integrum, vt meum laborem hominum periculis subleuandis non impertiam. Nam cùm præmia mihi tanta pro hac industria sint data, quanta antea nemini: labores, per quos ea ceperis, cùm adeptus sis, deponere, esset hominis & astuti & ingrati. Quod si licet desinere, si te authore possum, si nulla inertiam, nulla superbiam turpitudine, nulla inhumanitatis culpa suscipitur: ego verò libenter desino. sin autem fuga laboris desidiam, repudiatio supplicium superbiam, amicorum neglectio improbitatem coarguit: nimirum hæc causa est eiusmodi, quam nec industrius, quam nec misericors, nec officiosus deferere possit. atque huiusce rei coniecturam de tuo ipsius studio Serui facillimè ceperis. Nam si tibi necesse putas etiã aduersariis amicorum tuorum de iure consulentibus respondere: & si turpe existimas, te aduocato illum ipsum, quem contra veneris, causa cadere: noli tam esse iniustus, vt, cùm tui fontes vel inimicis tuis pateant, nostros riuulos etiã amicis putes clausos esse oportere. Etenim si me tua familiaritas ab hac causa remouisset,

& si hoc idem Q. Hortensio, M. Crasso clarissimis viris, si item cæteris, à quibus intelligo tuam gratiam magni aestimari, accidisset: in ea ciuitate Consul designatus defensor non haberet, in qua nemini vnquam infimo maiores nostri patronum deesse voluerunt. Ego verò Iudices ipse me existimarem nefarium, si amico: crudelem, si misero: superbum, si Consuli defuissem. Quare, quod dandum est amicitiam, largè dabitur à me, vt tecum agam Serui non secus, ac si meus esses frater, qui mihi est charissimus: isto in loco quod tribuendum est officio, fidei, religioni, id ita moderabor, vt meminerim me contra amici studium pro amici periculo dicere. Intelligo Iudices tres totius accusationis partes fuisse, & earum vnam in reprehensione vitæ, alteram in contentione dignitatis, tertiam in criminibus ambitus esse versatam. Atque harum trium partium prima illa, quæ grauissima esse debebat, ita fuit infirma & leuis, vt illos lex magis quædam accusatoria, quam vera maledicendi facultas de vita L. Murænam dicere aliquid coegerit. Obiecta est enim Asia: quæ ab hoc non ad voluptatem & luxuriam expetita est, sed in militari labore peragrata. qui si adolescens patre suo imperatore non meruisset, aut hostem, aut patris imperium timuisse, aut à parente repudiatus videretur. An, cùm sedere in equis triumphantium prætextati potissimum filii soleant, huic donis militaribus patris triumphum decorare fugiendum fuit, vt rebus communiter gestis penè simul cum patre triumpharet? Hic verò Iudices, & fuit in Asia, & viro fortissimo parenti suo magno adiumento in periculis, solatio in laboribus, gratulationi in victoria fuit. & si habet Asia suspicionem luxuriæ quandam, non Asiam nunquam vidisse, sed in Asia continenter vixisse, laudandum est. Quamobrem non Asiæ nomen obiciendum Murænam fuit, ex qua laus familiaritatis, memoria generi, honos & gloria nomini constituta est: sed aliquod aut in Asia susceptum, aut ex Asia deportatum flagitium ac dedecus. meruisse verò stipendia in eo bello, quod tum populus R. non modo maximum, sed etiam solum gerebat, virtutis: patre imperatore libentissimè meruisse, pietatis: finem stipendiorum patris victoriam ac triumphum fuisse, felicitatis fuit. maledicto quidem iccirco nihil hisce rebus loci est, quod omnia laus occupauit. Saltatorem appellat L. Murænam Cato: maledictum est: si verè obicitur, vehementis accusatoris: sin falso, maledici conuictatoris. Quare, cùm ista sis autoritate, nõ debes M. Cato arripere maledictum ex triuio, aut ex scurrarum aliquo conuictio, neque temerè Consulem populi R. saltatorem vocare: sed conspiciere quibus præterea vitii affectum esse necesse sit eum, cui verè istud obici possit. nemo enim ferè saltat sobrius, nisi fortè insanit, neque in solitudine, neque in conuiuio moderato atque honesto. intempestiui conuiuii, amœni loci, multarum deliciarum comes est extrema saltatio. Tu mihi arripis id, quod necesse est omnium vitiorum esse postremum: relinquis illa, quibus remotis hoc vitium omnino esse non potest: nullum turpe conuiuium, nõ amor, non comessatio, non libido, non sumptus ostenditur: & cùm ea non reperiantur, quæ voluptatis nomen habent, quæque vitiosa sunt, in quo ipsam luxuriam reperire non potes, in eo te vmbra luxuriæ reperturum putas? Nihil igitur in vitam L. Murænam dici potest: nihil, inquam, omnino Iudices. sic à me Cõsul designatus defenditur, vt eius nulla fraus, nulla auaritia, nulla perfidia, nulla crudelitas, nullum petulans dictum in vita proferatur. Bene habet. iacta sunt fundamenta defensionis: nondum enim nostris laudibus, quibus vtar postea, sed propè inimicorum confessione virum bonum atque integrum hominem defendimus. quo constituto, facilius est mihi aditus ad contentionem dignitatis, quæ pars altera fuit accusationis. Summam video esse in te Serui Sulpitii dignitatem generis, integritatis, industriæ, cæterorumque ornamentorum omnium, quibus fretum ad Cõsulatum petitionem aggredi par est. Paria cognosco esse ista in L. Muræna, atque ita paria, vt neque ipse dignitate vinci potuerit, neque te dignitate superarit. Contempsisti L. Murænam genus, extulisti tuum. quo loco si tibi hoc sumis, nisi qui patricius sit, neminem bono esse genere natum: facis vt rursus plebs in Auentinum seuocanda esse videatur. sin autem sunt amplæ & honestæ familiaritatis plebeie: & proauus L. Murænam, & auus Prætores fuerunt,

& pater, cum amplissimè atque honestissimè ex Pratura triumphasset, hoc faciliorem huic gradum Consulatus adipiscèdi reliquit, quòd is iam patri debitus, à filio petebatur. Tua verò nobilitas Ser. Sulpiti, tametsi summa est, tamen hominibus literatis & historicis est notior, populo verò & suffragatoribus obscurior: pater enim fuit Equestri loco, auus nulla illustri laude celebratus: itaque non ex sermone hominū recenti, sed ex 14 annalium vetustate eruèda est memoria nobilitatis tuæ. Quare ego te semper in nostrum numerū aggregare soleo, quòd virtute industriaque perfecisti, vt, cum Equitis R. esses filius, summa tamen amplitudine dignus putarere. Nec mihi vnquā minus in Q. Pompeio, nouo homine, & fortissimo viro virtutis esse visum est, quā in homine nobilissimo M. A. Emilio. Etenim eiusdè animi atque ingenii est, posteris suis, quod Pópeius fecit, amplitudinem nominis, quam non acceperit, tradere: & vt Scaurus, memoriā propè intermortuā generis sui, virtute renouare. Quanquā ego iam putabā ludices, multis viris fortibus ne ignobilitas obiceretur generis, meo labore esse perfectū, qui non modò Curii, Catonibus, Pópeis antiquis illis fortissimis viris, nouis hominibus, sed his recentibus Mariis, & Didiis, & Celiis commemorādis iacebant. Cum ego verò tātò interuallo 15 claustra ista nobilitatis refregissem, vt aditus ad Consulatum posthac, sicut apud maiores nostros fuit, non magis nobilitati, quā virtuti pateret: non arbitrabar, cum ex familia vetere & illustri Cōsul designatus ab Equitis R. filio Consule defenderetur, de generis nouitate accusatores esse dicturos. Etenim mihi ipsi accidit, vt cum duobus patriciis, altero improbissimo atque audacissimo, altero modestissimo atque optimo viro, peterē: superauit tamen dignitate Catilinā, gratia Galbam. quòd si id crimen homini nouo esse deberet, profectò mihi neque inimici, neque inuidi defuissent. Omittamus igitur de genere dicere, cuius est magna in vtroque dignitas: videamus cætera. Quæsturā vnā pe- 16 tiit, & sum ego factus prior. non est respōdendum ad omnia, neque enim quenquā vestrum fugit, cum multi pares dignitate fiant, vnus autē primū solus possit obtinere, non eundè esse ordinē dignitatis & renuntiationis: propterea quòd renuntiatio gradus habeat, dignitas autem sit sæpe eadem omnium. Sed Quæstura vtriusque propemodum pari momento fortis fuit. habuit hic lege Titia prouinciam tacitā & quietā: tu illam, cui, cum Quæstores fortiuntur, etiam acclamari solet, Hostiensē, nō tam gratiosam & illustrem, quā negotiosam & molestam. confedit vtriusque nomen in Quæstura: nullum enim vobis fors campum dedit, in quo excurrere virtus cognoscique 17 posset. reliqui temporis spatium in contentionem vocatur: ab vtroque dissimillima ratione tractatū est. Seruius hic nobiscum hāc vrbānam militiam respondendi, scribēdi, cauēdi, plenam sollicitudinis ac stomachi secutus est: ius ciuile didicit: multū vigilauit: laborauit: præsto multis fuit: multorum stultitiam perpeffus est: arrogantiā pertulit: difficultatem exorbuit: vixit ad aliorū arbitrium, non ad suum. Magna laus, & grata hominibus, vnum hominem elaborare in ea scientia, quæ sit multis profutura. Quid Muræna interea: fortissimo & sapiētissimo viro, summo imperatori Legatus L. Lucullo fuit. qua in Legatione duxit exercitum: signa contulit: manum conseruit: magnas copias hostium fudit: vrbes partim vi, partim obsidione cepit. Asiam istam refertam, & eādē delicatam sic obiit, vt in ea neque auaritiæ, neque luxuriæ vestigium reliquerit: maximo in bello sic est versatus, vt hic multas res & magnas sine imperatore gesserit, nullā sine hoc imperator. Atque hęc, quanquā præfente L. Lucullo loquar, tamen ne ab ipso propter periculum nostrum concessam videamur habere licentiā fingendi, publicis literis testata sunt omnia: quibus L. Lucullus tantum laudis impertit, quantum neque 18 ambitiosus imperator, neque inuidus tribuere alteri in communicanda gloria debuit. Summa in vtroque est honestas, summa dignitas. quam ego, si mihi per Seruium liceat, pari atque eadē in laude ponā: sed non licet: agitatur rem militarem: insectatur totā hanc Legationem assiduitatis, & operarū harum quotidianarū putat esse Consulatum. Apud exercitū mihi fueris, inquit, tot annos: forū non attigeris: abfueris tandiu, & cū longo

interuallo veneris, cum iis, qui in foro habitarunt, de dignitate contendas: Primū ista nostra assiduitas Serui nescis quantum interdum afferat hominibus fastidii, quantum fatietatis. mihi quidem vehementer expedit, positam in oculis esse gratiam: sed tamen ego mei fatietatē magno meo labore superauit: & tu idem fortasse: veruntamen vtriusque 19 nostrum desiderium nihil obfuisse. Sed vt hoc omisso ad studiorum atque artium contentionem reuertamur: quī potest dubitari, quin ad Consulatum adipiscendum multo plus afferat dignitatis rei militaris, quā iuris ciuilis gloria: Vigilas de nocte, vt tuis cōsultoribus respondeas: ille, vt quò intendit, maturè cum exercitu perueniat. te gallorū: illum buccinarū cantus exuscitat. tu actionem instituis: ille aciem instruit. tu caues ne tui consultores: ille ne vrbes aut castra capiātur. ille tenet, & scit vt hostium copiarum: tu vt aquæ pluuiæ arceantur. ille exercitatus est in propagadis finibus: tu in regendis, ac nimirum (dicendum est enim quod sentio) rei militaris virtus præstat cæteris omnibus. Hęc nomen populo R: hęc huic vrbi æternam gloriam peperit: hęc orbem terrarū par- 20 rere huic imperio coëgit. Omnes vrbāne res, omnia hęc nostra præclara studia, & hęc forensis laus, & industria latent in tutela ac præsidio bellicæ virtutis. simul atque increpuit suspicio tumultus, artes illic nostræ conticescūt. Et quoniam mihi videris istam scientiam iuris tanquam filiolam osculari tuam, non patiar te in tātò errore versari: vt istud nescio quid, quod tātò opere didicisti, præclarum aliquid esse arbitrere. Alii ego te virtutibus, continētia, grauitatis, iustitiæ, fidei, cæteris omnibus Consulatu, & omni honore semper dignissimum iudicauit: quod quidem ius ciuile didicisti: nō dicam, operam perdidisti: sed illud dicam, nullam esse in illa disciplina munitam ad Cōsulatum viam. omnes enim artes, quæ nobis populi R. studia conciliant, & admirabilem dignitatem, & pergratam vtilitatem debent habere. summa dignitas est in iis, qui militari laude antecellunt: omnia enim, quæ sunt in imperio & in statu ciuitatis, ab iis defendi & firmari putantur. summa etiam vtilitas: siquidem eorum consilio & periculo cum Rep. tum 21 etiam nostris rebus perfrui possumus. Grauis etiam illa est, & plena dignitatis dicendi facultas, quæ sæpe valuit in Consule deligèdo: posse consilio atque oratione & senatus, & populi, & eorum, qui res iudicant, mentes permouere. Quæritur Consul, qui dicendo nonnunquam comprimat tribunitios furores, qui cōcitatum populum siccitat, qui largitioni resistat. non mirū, si ob hanc facultatem homines sæpe etiam non nobiles Consulatum cōsecuti sunt: præsertim cum hęc eadem res plurimas gratias, firmissimas amicitias, maxima studia pariat. Quorum in isto vestro artificio Sulpiti nihil est. Primū, dignitas in tam tenui scientia quæ potest esse: res enim sunt paruæ, propè in singulis literis atque interpūctionibus verborum occupatæ. Deinde, etiam siquid apud maiores nostros fuit in isto studio admirationis, id enuntiatu vestris mysteriis totū est contem- 22 ptum & abiectum. Posset agi lege necne, pauci quōdam sciebāt: factos enim vulgò non habebant: erant in magna potentia qui consulebantur: à quibus etiam dies tanquam à Chaldæis petebantur. Inuētus est scriba quidam Cn. Flavius, qui cornicum oculos confixerit, & singulis diebus ediscèdos factos populo proposuerit, & ab ipsis cautis iurisconsultis eorum sapientiam compilarit. Itaque irati illi, quòd sunt veriti, ne dierum ratione peruulgata & cognita, sine sua opera lege posset agi, notas quasdam composuerūt, vt omnibus in rebus ipsi interessent. cum hoc fieri bellissimè posset, fundus Sabinus meus est: immò meus: deinde iudicium: noluerunt. Fundus, inquit, qui est in agro, qui Sabinus vocatur. Satis verbosè: cedo, quid postea ego eum ex iure meum esse aio. Quid rum: inde ego te ex iure manu consertū voco. Quid huic tā loquaciter litigioso respon- 23 deret ille, vnde petebatur, non habebat. transit idem iurisconsultus tibicinis Latini modo: Vnde tu me, inquit, ex iure manu consertū vocasti, inde ibi ego te reuoco. Prætor interea ne pulchrū se ac beatū putaret, atque aliquid ipse sua spōte loqueretur, ei quoque carmē compositū est, cum cæteris rebus absurdū, tū verò nullo vsu. Vtriusq; superstibus præsentibus: istā viam dico. inite viam. Præsto aderat sapiēs ille, qui inire viam doceret.

Redite viam: eodem duce redibant. Hæc iam tum apud illos barbato ridicula credo videbatur: homines, cum rectè atque in loco constitissent, iuberi abire, ut, unde abissent, eodem statim redirent. iisdem ineptiis fucata sunt illa omnia, Quando te in iure conspicio. & hæc, Sed anne tu dicis, qui causa vindicaueris? Quæ dum erant occulta, necessario ab eis, qui ea tenebant, petebantur: postea verò peruulgata, atque in manibus iactata & excussa, inanissima prudentiæ reperta sunt: fraudis autem & stultitiæ plenissima. <sup>24</sup> nam cum permulta præclare legibus essent constituta, ea iurisperitorum ingeniis pleraque corrupta ac deprauata sunt. Mulieres omnes propter infirmitatē consilii maiores in tutorum potestate esse voluerunt: hi inuenerunt genera tutorum, quæ potestate mulierum continerentur. Sacra interire illi noluerunt: horum ingenio senes ad coemptiones faciendas interimendorum sacrorum causa reperti sunt. In omni denique iure civili æquitatem reliquerunt, verba ipsa tenuerunt: ut quia in alicuius libris exempli causa id nomen inuenerant, putarunt omnes mulieres quæ coemptionē facerent, Caias vocari. Iam illud mihi quidem mirum videri solet, tot homines, tam ingeniosos, per tot annos etiam nunc statuere non potuisse, vtrum diem tertium, an perendinum: iudicē, an arbitrum: rem, an litem dici oporteret. Itaque (ut dixi) dignitas in ista scientia <sup>25</sup> Consularis nunquam fuit, quæ tota ex rebus fictis cōmentitiisque cōstaret: gratiæ verò multo etiam minus. quod enim omnibus patet, & æquè promptum est mihi, & aduersario meo, id esse gratum nullo pacto potest. Itaque non modò beneficii collocandi spem, sed etiam illud, quod aliquando fuit, licet consulere: iam perdidistis. Sapiens existimari nemo potest in ea prudentia, quæ neque extra Romam vsquam, neque Romæ rebus prolatis quicquam valet. peritus ideo haberi nemo potest, quod in eo, quod sciunt omnes, nullo modo possunt inter se discrepare. Difficilis autem res ideo non putatur, quod & perpaucis & minimè obscuris literis continetur. Itaque si mihi homini vehementer occupato stomachum moueritis, triduo me iurisperitum esse profitebor. Etenim, quæ <sup>26</sup> de scripto aguntur, scripta sunt omnia: neque tamen quicquam tam angustè scriptum est, quò ego non possim, qua de re agitur, addere. quæ consuluntur autem, minimo periculo respondentur. si id, quod oportet, responderis, idem videre respondisse quod Seruius: sin aliter, etiam controuersum ius nosse, & tractare videre. Quapropter non solum illa gloria militaris vestris formulis atque actionibus anteponenda est: verum etiam dicendi consuetudo longè, & multum isti vestrae exercitationi ad honorem antecellet. Itaque mihi videntur plerique initio, multo hoc maluisse: post, cum id assequi non potuissent, istuc potissimum sunt delapsi, ut aiunt in Græcis artificibus, eos auletas esse, qui citharædi fieri non potuerint: sic nonnullos videmus, qui oratores euadere non potuerunt, eos ad iuris studium deuenire. Magnus dicendi labor, magna res, magna dignitas, summa etiam gratia. Etenim à vobis salubritas quædam ab iis, qui dicunt, salus ipsa <sup>27</sup> peritur. deinde vestra responsa atque decreta & euertuntur sæpe dicendo, & sine defensione oratoris firma esse non possunt. in qua re si satis profecissem, parcius de eius laude dicerem: nunc nihil de me dico, sed de iis, qui in dicendo magni sunt, aut fuerunt. Duæ sunt artes, quæ possunt locare homines in amplissimo gradu dignitatis: vna imperatoris, altera oratoris boni. ab hoc enim pacis ornamenta retinètur: ab illo belli pericula repelluntur. cæteræ tamen virtutes ipsæ per se multum valent, iustitia, fides, pudor, temperantia: quibus te Serui excellere omnes intelligunt: sed nunc de studiis ad honorem dispositis, non de insita cuiusque virtute disputo. Omnia ista nobis studia de manibus excutiuntur, simul atque aliquis motus nouus bellicum canere cœpit. Etenim, <sup>28</sup> ut ait ingeniosus poëta, & author valde bonus, præliis promulgatis **TOLLITVR E** **MEDIO** non solum ista vestra verbosa simulatio prudentiæ, sed etiam ipsa illa domina rerum **SAPIENTIA: VI GERITVR RES: SPERNITVR ORATOR** non solum odiosus in dicendo ac loquax, verum etiam **BONVS: HORRIDVS MILES** **A MATVR:** vestrum verò studium totum iacet: **NON EX IVRE MANV CON-**

**SERTVM, SED MAGE FERRO,** inquit, **REM REPETVNT.** quod si ita est, cedat opinor Sulpiti forum castris, otium militiæ, stylus gladio, umbra soli: sit denique in ciuitate ea prima res, propter quam ipsa est ciuitas omnium princeps. Verum hæc Cato nimium nos nostris verbis magna facere demonstrat, & oblitos esse bellum illud omne Mithridaticum cum mulierculis esse gestum. quod ego longè secus existimo. <sup>29</sup> Iudices, deque eo pauca differam: neque enim causa in hoc continetur. Nam si omnia bella, quæ cum Græcis gessimus, contemnenda sunt: derideatur de Rege Pyrrho triumphus M. Curii, de Philippo T. Flamini, de Aetolis M. Fuluii, de Rege Perse L. Pauli, de Pseudophilippo Q. Metelli, de Corinthiis L. Mummii. sin hæc bella grauissima, victoriæque eorum bellorum grauissimæ fuerunt: cur Asiaticæ nationes, atque ille à te hostis contemnitur? Atqui ex veterum rerum monumentis vel maximum bellum populum R. cum Antiocho gessisse video: cuius belli victor L. Scipio, parta cum Publico fratre gloria, quam laudem ille Africa oppressa cognomine ipso præ se ferebat, eadem hic sibi ex Asiæ nomine assumpsit. quo quidem in bello virtus enituit egregia M. Catonis proauitui. quò ille, cum esset, ut ego mihi statuo, talis, qualem te esse video, nunquam cum Scipione esset profectus, si cum mulierculis bellandum esse arbitraretur. Neque verò cum <sup>30</sup> P. Africano senatus egisset, ut Legatus fratri proficisceretur: cum ipse paulò antè Annibale ex Italia expulso, ex Africa eiecto, Carthagine oppressa, maximis periculis Rempublicam liberauisset, nisi illud graue bellum & vehemens putaretur. Atqui si diligenter, quid Mithridates potuerit, & quid effecerit, & qui vir fuerit, consideraris, omnibus Regibus, quibuscumque populus R. bellum gessit, hunc Regem nimirum antepones: quem L. Sylla maximo & fortissimo exercitu, pugna excitatum, non rudis imperator, ut aliud nihil dicam, eum bello inuectum totam in Asiam cum pace dimisit: quem L. Murana pater huiusce vehementissime vigilantissimeque vexatum, repressum magna ex parte, non oppressum reliquit. Qui Rex sibi aliquot annis sumptis ad confirmandas rationes, & <sup>31</sup> copias belli, tantum ipse opibus conatuque inualuit, ut se Oceanum cum Ponto, Sertorii copias cum suis coniuncturum putaret. Ad quod bellum duobus Consulibus ita missis, ut alter Mithridatem persequeretur, alter Bithyniam tueretur: alterius res & terra, & mari calamitosa, vehementer & opes Regis, & nomen auxerunt L. Luculli verò res tantæ extiterunt, ut neque maius bellum commemorari possit, neque maiore consilio & virtute gestum. Nam cum totius impetus belli ad Cyzicorum mœnia constitisset, eamque urbem sibi Mithridates Asiæ ianuam fore putauisset, qua effracta & reuulsa tota pateret provincia: perfecta ab Lucullo hæc sunt omnia, ut urbs fidelissimorum sociorum defenderetur, ut omnes copiarum Regis diuturnitate obsidionis consumerentur. Quid illam pugnam naualem ad Tenedum, cum contento cursu, acerrimis ducibus, hostium <sup>32</sup> classis Italiam spe atque animis inflata peteret, mediocri certamine & parua dimicatione commissam arbitraris: Mitto prælia: prætereo oppugnationes oppidorum: expulsus regno tandem aliquando, tantum tamen consilio atque autoritate valuit, ut se Rege Armeniorum adiuncto nouis opibus copiisque renouarit. Ac si mihi nunc de rebus gestis esset nostri exercitus imperatorisque dicendum, plurima & maxima prælia commemorare possem: sed non id agimus: hoc dico: si bellum hoc, si hic hostis, si ille Rex contemnendus fuisset, neque tanta cura senatus, & populus R. suscipiendum putasset: neque tot annos gessisset, neque tanta gloria L. Luculli: neque verò eius belli conficiendi curam tanto studio populus R. ad Cn. Pompeium detulisset: cuius ex omnibus pugnis, quæ sunt innumerabiles, vel acerrima mihi videtur illa, quæ cum Rege commissa est, & summa contentione pugната. Qua ex pugna cum se ille eripuisset, & Bosporum <sup>33</sup> fugisset, quò exercitus adire non posset, etiam in extrema fortuna & fuga nomen tamen retinuit regium. Itaque ipse Pompeius regno possesso, ex omnibus oris ac notis sedibus, hoste pulso, tamen tantum in vnus anima posuit, ut cum omnia, quæ ille tenuerat, adierat, sperarat, victoria possideret: tamen non antè, quam illum vita expulit, bel-

lum confectum iudicari. Hunc tu hostem Cato contemnis, quocum per tot annos, tot praeliis, tot imperatores bella gesserunt: cuius expulsi & eieci vita tanti aestimata est, ut morte eius nuntiata, tum denique bellum confectum arbitraretur? Hoc igitur in bello L. Murænam Legatum fortissimi animi, summi consilii, maximi laboris cognitum esse defendimus: & hanc eius operam non minus ad Consulatum adipiscendum, quam hanc nostram forsem industriam dignitatis habuisse. At enim in Prætura petitione prior renunciatus est Seruius. Pergitisne vos, tanquam ex syngrapha, agere cum populo, ut quem locum semel honoris cupiam dederit, eundem reliquis honoribus debeat? Quod enim fretum, quem Euripum tot motus, tantas, tam varias habere putatis agitationes fluctuū, quantas perturbationes, & quātos æstus habet ratio comitorum? Dies intermissus vnus, aut nox interposita sæpe perturbat omnia, & totam opinionem parua nonnunquam commutat aura rumoris. Sæpe etiam sine vlla aperta causa fit aliud, atque existimamus, ut nonnunquam ita factum esse etiam populus admiretur, quasi verò non ipse fecerit. nihil est incertius vulgo, nihil obscurius voluntate hominum, nihil fallacius ratione tota comitorū. Quis L. Philippū, summo ingenio, opera, gratia, nobilitate, à M. Herennio superari posse arbitratus est: quis Q. Catulum, humanitate, sapientia, integritate antecellentem, à Cn. Manlio: quis M. Scaurum, hominem grauiissimum, ciuem egregium, fortissimum senatorem, à Q. Maximo: non modò horum nihil ita fore putatum est, sed ne cum esset factum quidem, quare ita factum esset, intelligi potuit. Nam ut tempestates sæpe certo aliquo cæli signo commouentur, sæpe improviso nulla ex certa ratione, obscura aliqua ex causa excitantur: sic in hac comitorum tempestate populari sæpe intelligas, quo signo commota sit: sæpe ita obscura est, ut casu excitata esse videatur. Sed tamen si est reddenda ratio, duæ res vehementer in Prætura desideratæ sunt, quæ ambæ in Cōsulatu tum Murænæ profuerunt: vna, expectatio muneris, quæ & rumore nonnullo, & studiis, sermonibusque competitorum creuerat. altera, quod ii, quos in prouincia ac Legatione omnis & liberalitatis & virtutis suæ testes habuerat, nondū decesserant. horū vtrunque ei fortuna ad Cōsulatus petitionem referuauit: nam & L. Luculli exercitus, qui ad triumphū conuenerat, idem comes L. Murænæ præsto fuit: & munus amplissimū, quod petitio Præturæ desiderabat, Prætura restituit. Num tibi hæc parua videntur adiumenta & subsidia Cōsulatus: voluntas militū: quæ cum per se valet multitudine, tum apud suos gratia: tū verò in Cōsule declarando multū etiam apud vniuersum populū R. authoritatis habet suffragatio militaris. imperatores enim comitiis consularibus, non verborum interpretes deliguntur. Quare grauis est illa oratio, Me saucium recreauit: me præda donauit: hoc duce castra cepimus, signa contulimus: nunquam iste plus militi laboris imposuit, quam sibi sumpsit: ipse cum fortis, tum etiam foelix. Hoc quanti putas esse ad famam hominum ac voluntatem: etenim si tanta illis comitiis religio est, ut adhuc semper omen valuerit prærogatiuum: quid mirum est, in hoc foelicitatis famam, sermonemque valuisse? Sed si hæc leuiora ducis, quæ sunt grauiissima, & hanc vrbana suffragatione militari anteponis: noli ludorum huius elegantiam, & scenæ magnificentiam valde contemnere, quæ huic admodum profuerunt. Nam quid ego dicam populum ac vulgus imperitorum ludis magnopere delectari: minus est mirandum: quanquam huic causa id satis est: sunt enim populi ac multitudinis comitia. Quare si populo ludorum magnificentia voluptatis est, non est mirandum, eam L. Murænæ apud populum profuisse. Sed si nosmetipsi, qui & ab delectatione omni negotiis impedimur, & in ipsa occupatione delectationes alias multas habere possumus, ludis tamē oblectamur & ducimur: quid tu admirare de multitudine indocta? L. Otho, vir fortis, meus necessarius, Equestri ordini restituit non solum dignitatē, sed etiā voluptatem. Itaque lex hæc, quæ ad ludos pertinet, est omnium gratissima, quod honestissimo ordini cum splendore fructus quoque iucunditatis est restitutus. Quare delectant homines, mihi crede, ludi, etiā

illos qui dissimulant, non solum eos, qui fatetur: quod ego in mea petitione sensi: nam nos quoque habuimus scenam competitorum. Quod si ego, qui trinos ludos AEdilis feceram, tamen Antonii ludis commouebam: tibi, qui casu nullos feceras, nihil huius istam ipsam, quam irrides, argenteam scenam aduersatam putas: Sed hæc sanè sint paria omnia: sit par forensis opera militari: sit par militari suffragationi vrbana: sit idem, magnificentissimos & nullos vnquam fecisse ludos: quid in ipsa Prætura nihilne existimas inter tuam, & istius sortem interfuisse: huius fors ea fuit, quam omnes tui necessarii tibi optabamus, iuris dicundi, in qua gloriam conciliat magnitudo negotii, gratiā æquitatis largitio: qua in forte sapiens Prætor, qualis hic fuit, offensionem vitat æquabilitate decernendi, benevolentiam adiungit lenitate audiendi. Egregia, & ad Consulatum apta prouincia, in qua laus æquitatis, integritatis, facilitatis, ad extremum ludorum voluptate concluditur. Quid tua fors? tristis, atrox, quæstio peculatus, ex altera parte lachrymarum & squaloris, ex altera plena catenarum atque iudicum. cogendi iudices inuiti, retinendi contra voluntatem: scriba damnatus, ordo totus alienus: Syllana gratificatio reprehensa: multi viri fortes, & propè pars ciuitatis offensa est: lites seuerè æstimatæ: cui placet, obliuiscitur: cui dolet, meminit. Postremò tu in prouinciam ire noluisti. non possum id in te reprehendere, quod in me ipso & Prætor & Consul probaui: sed tamen L. Murænæ prouincia multas bonas gratias cum optima existimatione attulit. habuit proficiscens delectum in Vmbria: dedit ei facultatem Resp. liberalitatis: qua vsus, multas sibi tribus, quæ municipiis Vmbriæ conficiuntur, adiunxit. Ipse autem in Gallia, ut nostri homines desperatas iam pecunias exigerent, æquitate, diligentiaque perfecit. Tu interea Romæ scilicet amicis præsto fuisti. fateor. sed tamen illud cogita, nonnullorum amicorum studia minui solere in eos, à quibus prouincias contemni intelligat. Et quoniam ostendi iudices parem dignitatem ad Consulatus petitionē, disparem fortunam prouincialium negotiorū in Muræna atque in Sulpitio fuisse: dicam iam apertius, in quo meus necessarius fuerit inferior Seruius, & ea dicā vobis audientibus amisso iam tempore, quæ sibi soli re integra sæpe dixi. Petere Cōsulatum nescire te Serui, persæpe dixi: & in iis rebus ipsis, quas te magno & forti animo & agere & dicere videbā, tibi solitus sum dicere, magis te fortem senatorem mihi videri, quam sapientem candidatum. Primum accusandi terrores & minæ, quibus tu quotidie uti solebas, sunt fortis viri: sed & populi opinionem à spe adipiscendi auertunt, & amicorum studia debilitāt. Nescio quo pacto semper hoc fit, neque in vno aut altero animaduersum est, sed iam in pluribus: simul atque candidatus accusationē meditari visus est, ut honorem desperasse videatur. Quid ergo: acceptam iniuriam persequi non placet: immò vehementer placet: sed aliud tempus est petendi, aliud persequendi. Petitorem ego, præsertim Consulatus, magna spe, magno animo, magnis copiis & in forum, & in campum deduci volo: non placet mihi inquisitio candidati prænuntia repulsæ: non testium potius, quam suffragatorum comparatio: non minæ magis, quam blanditiæ: non declamatio potius, quam salutatio: præsertim cum iam hoc nouo more omnes ferè domos omnium concurrant, & ex vultu candidatorum coniecturam faciant, quantum quisque animi & facultatis habere videatur. Vidēsne tu illū tristem, demissum: iacet, diffidit, abiicit hastas. serpit hic rumor. Scis tu illum accusationē cogitare: inquirere in competitores: testes querere: alium faciam, quoniam sibi hic ipse desperat. Eiusmodi candidatorum amici intimi debilitantur, studia deponunt, aut testatam rem abiiciunt, aut suam operam & gratiam iudicio & accusationi referuant. Accedit eodem, ut etiam ipse candidatus totum animum, atque omnem curam, operam, diligentiamque suam in petitione non possit ponere: adiungitur enim accusationis cogitatio, non parua res, sed nimirum omnium maxima. Magnum est enim te comparare ea, quibus possis hominem è ciuitate, præsertim non inopem, neque infirmum, exturbare, qui & per se, & per suos, & verò etiam per alienos defendatur. omnes enim ad pericula propulsanda cōcurrimus: & qui

non aperte inimici sumus, etiam alienissimis in capitis periculis amicissimorum officia & studia præstamus. quare ego expertus & petendi, & defendendi, & accusandi molestiam, sic intellexi, in petendo studium esse acerrimum, in defendendo officium, in accusando laborem. Itaque sic statuo, fieri nullo modo posse, ut idem accusationem & petitionem Consulatus diligenter adornet atque instruat. vnū sustinere pauci possunt, vtrunque nemo. Tu, cum de curriculo petitionis deflexisses, animumque ad accusandū transtulisses, existimasti te vtrique negotio satisficere posse: vehementer errasti. quis enim dies fuit, posteaquam in istam accusandi denuntiationem ingressus est, quem tu non totum in ista ratione cōsumperis? Legem ambitus flagitasti, quæ tibi non deerat: erat enim feuerissimè scripta Calphurnia: gestus est mos & voluntati & dignitati tuæ. Sed tota illa lex accusationem tuam, si haberes nocentem reum, fortasse armasset: petitioni verò refragata est. pœna grauior in plebem tua voce efflagitata est: commoti animi tenuiorum, exilium in nostrum ordinem. concessit senatus postulationi tuæ: sed non libenter duriorē fortunæ communi conditionem te authore constituit. morbi excusationi pœna addita est: voluntas offensa multorum, quibus aut contra valetudinis commodum laborandum est, aut incommodo morbi etiam cæteri vitæ fructus relinquendi. Quid ergo: hæc quis tulit: is, qui authoritati senatus, volūtati tuæ paruit: denique is tulit, cui minimè proderant. Illa, quæ mea summa voluntate senatus frequens repudiauit, mediocriter aduersata tibi esse existimas? confusionem suffragiorum flagitasti, prorogationem legis Maniliæ, æquationem gratiæ, dignitatis, suffragiorum. Grauius homines honesti, atque in suis ciuitatibus & municipiis gratiosi tulerunt, à tali viro esse pugnatum, ut omnes & dignitatis & gratiæ gradus tollerentur. Idem editios iudices esse voluisti, ut odia occulta ciuium, quæ tacitis nunc discordiis continentur, in fortunas optimi cuiusque erumperent. hæc omnia tibi accusandi viam muniabant, adipiscendi obsepiebant. Atque ex omnibus illa plaga est iniecta petitioni tuæ non tacente me maxima: de qua ab homine ingeniosissimo & copiosissimo Hortensio multa grauissimè dicta sunt: quo etiam mihi durior locus est dicendi datus: ut, cum ante me & ille dixisset, & vir summa dignitate, & diligentia, & facultate dicendi M. Crassus, ego in extremo non partem aliquam agerem causæ, sed de tota re dicerem, quod mihi videretur. Itaque in iisdem rebus ferè verborum, & quod possum Iudices, occurro vestræ sapientiæ. Sed tamen Serui, quam te securim putas iniecissee petitioni tuæ, cum tu populum R. in eum metum adduxisti, ut pertimesceret, ne Consul Catilina fieret, dum tu accusationem comparares, deposita atque abiecta petitione? Etenim te inquirere videbant tristem ipsum: mœstos amicos, obseruationes, testificationes, seductiones testium, secessionem subscriptorum animaduertebant: quibus rebus certè ipsi candidatorum vultus obscuriores videri solent: Catilinam interea alacrem atque lætum, stipatum choro iuuentutis, vallatum indicibus atque sicariis, inflatum cum spe militum: tum collegæ mei, quemadmodum dicebat ipse, promissis, circumfluente colonorum Aretinorum & Fesulanorum exercitu. quam turbā dissimillimo ex genere distinguebant homines percussi Syllani temporis calamitate. Vultus erat ipsius plenus furoris, oculi sceleris, sermo arrogantia: sic, ut ei iam exploratus, & domi conditus Consulatus videretur: Murænam contemnebat: Sulpitium accusatorem suum numerabat, non competitorem: ei vim denuntiabat: Reip. minabatur. quibus rebus qui timor bonis omnibus iniectus sit, quantaq; desperatio Reip. si ille factus esset, nolite à me cōmoneri velle, vosmetipsi vobiscū recordamini: meministis enim, cum illius nefarii gladiatoris voces percrebuisent, quas habuisse in concione domestica dicebatur: cum miserorū fidelem defensorem negasset inueniri posse, nisi eum, qui ipse miser esset: integrorum & fortunatorum promissis faucios & miseros credere non oportere. Quare qui consumpta replere, erepta recuperare vellent, spectarent quid ipse deberet, quid possideret, quid auderet: minimè timidum, & valde calamitosum esse oportere eum, qui esset su-

turus dux & signifer calamitosorum. Tum igitur his rebus auditis, meministis fieri S. C. referente me, ne postero die comitia haberentur, ut de his rebus in senatu agere possemus. Itaque postridie frequenti senatu Catilinam excitavi, atque eum de his rebus iussi, siquid vellet, quæ ad me allatæ essent, dicere. Atque ille, ut semper fuit apertissimus, non se purgavit, sed indicavit atque innuit: tum enim dixit, duo corpora esse Reipublicæ, vnum debile infirmo capite, alterum firmum sine capite: huic, cum ita de se meritum esset, caput se viuo non defuturum. Congemuit senatus frequēs, neque tamen satis feuerè pro rei indignitate decreuit: nam partim ideo fortes in decernendo non erāt, quia nihil timebant: partim quia timebant. Tum erupit è senatu triumphans gaudio, quem omnino viuum illinc exire non oportuerat, præsertim cum idem ille in eodem ordine paucis diebus antè Catoni fortissimo viro iudicium minitanti ac denuntianti respondisset, siquod esset in suas fortunas incendium excitatū, id se non aqua, sed ruina restitutum. His tum rebus commotus, & quod homines iam tum coniuratos cum gladiis in campum deduci à Catilina sciebam, descendi in campum cum firmissimo præsidio fortissimorum virorum, & cum illa lata insignique lorica, non quæ me tegetet (etenim sciebam Catilinam non latus aut ventrem, sed caput & collum solere petere) verum ut omnes boni animaduertent, & cum in metu & periculo Consulem viderent, id quod est factum, ad opem præsidiumque meum concurrerent. Itaque cum te Serui remissiorē in petendo putarent, Catilinam & spem, & cupiditate inflammatū viderent, omnes, qui illam ab Rep. pestem depellere cupiebant, ad Murænam se statim contulerunt. Magna est autem comitiis consularibus repentina voluntatum inclinatio, præsertim cum incubuit ad virum bonum, & multis aliis adiumentis petitionis ornatum, qui cum honestissimo patre atque maioribus, modestissima adolescētia, clarissima legatione, Prætura probata in iure, grata in munere, ornata in prouincia, petisset diligenter, & ita petisset, ut neque minanti cederet, neque cuiquam minaretur: huic mirandum est magno adiumento Catilinæ subitam spem Consulatus adipiscendi fuisse? Nunc mihi tertius ille locus est orationis de ambitus criminibus, perpuratus ab iis, qui ante me dixerunt: à me, quoniam ita Muræna voluit, retractādus. quo in loco Posthumio familiari meo, ornatissimo viro, de diuisorum indiciis, & de deprehensis pecuniis: adolescēti ingenioso & bono, Ser. Sulpitio, de Equitum centuriis: M. Catoni, homini in omni virtute excellenti, de ipsius accusatione, de S. C. de Rep. respondebo. sed pauca, quæ meū animum repente mouerunt, prius de L. Muræne fortuna conquerar. Nam cum sæpe antea Iudices, & ex aliorum miseris, & ex meis curis, laboribusque quotidianis fortunatos eos homines iudicarem, qui remoti à studiis ambitionis, otium ac tranquillitatem vitæ secuti sunt: tum verò in his L. Muræne tantis, tamque improuisis periculis ita sum animo affectus, ut non queam satis neque communem omnium nostrum cōditionem, neque huius euentum fortunamque miserari: qui primū dum ex honoribus cōtinuis familiaris, maiorūque suorum vnum ascendere gradum dignitatis conatus est, venit in periculum, ne & ea, quæ relicta, & hæc, quæ ab ipso parata sunt, amittat: deinde propter studium nouæ laudis etiam in veteris fortunæ discrimen adducitur. Quæ cum sunt grauiora Iudices, tum illud acerbissimum est, quod habet eos accusatores, non qui odio inimicitiarum ad accusandum, sed qui studio accusandi ad inimicitias descenderent. nam ut omittam Ser. Sulpitium, quem intelligo non iniuria L. Muræne, sed honoris contentione permotum: accusat paternus amicus Cn. Posthumius, vetus, ut ait ipse, vicinus ac necessarius, qui necessitudinis causas compluris protulit, simultatis nullam cōmemorare potuit: accusat Ser. Sulpitius sodalis filii, cuius ingenio paterni omnes necessarii munitiores esse debebant: accusat M. Cato, qui quanquā à Muræna nulla re vnquam alienus fuit, tamen ea conditione nobis erat in hac ciuitate natus, ut eius opes & ingenium præsidio multis etiam alienissimis, vix cuiquam inimicus esse deberet. Respondebo igitur Posthumio primū, qui nescio quo pacto mihi videtur prætorius candi-



datus in consularem, quasi desultorius in quadrigarum curriculum incurrere. Cuius competitorum si nihil deliquerunt, dignitati eorum concessit, cum petere destitit: sin autem eorum aliquis largitus est, expetendus amicus est, qui alienam potius iniuriam, quam suam persequatur.

Ea omnia, quæ & Posthumio, & Ser. Sulpitio adolescenti responsa sunt, desiderantur.

Venio nunc ad M. Catonem, quod est firmamentum ac robur totius accusationis: qui tamen ita grauis est accusator & vehemens, ut multò magis eius auctoritatem, quam criminationem pertimescam. In quo ego accusatore Iudices, primùm illud deprecabor, nequid L. Muræna dignitas illius, nequid expectatio Tribunatus, nequid totius vitæ splendor & grauitas noceat: denique ne ea soli huic obsint bona M. Catonis, quæ ille adeptus est, ut multis prodesse posset. Bis Consul fuerat P. Africanus: & duos terrores huius imperii, Carthaginem, Numantiãque deleuerat, cum accusauit L. Cottã. Erat in eo summa eloquentia, summa fides, summa integritas, authoritas tanta, quanta in ipso imperio populi R. quod illius opera tenebatur. Sæpe hoc maiores natu dicere audiui, hanc accusatoris eximiam dignitatem plurimum L. Cottæ profuisse. noluerunt sapientissimi homines, qui tum rem illam iudicabant, ita quenquam cadere in iudicio, ut nimis aduersarii viribus abiectus videretur. Quid Sergium Galbam (nam traditum memoriæ est) nonne proauo tuo fortissimo atque florentissimo viro M. Catoni incumbenti ad eius perniciem populus R. eripuit? Semper in hac ciuitate nimis magnis accusatorum opibus & populus vniuersus, & sapientes, ac multum in posterum prospicientes iudices restiterunt. Nolo, accusator in iudicium potentiam afferat, non vim maiorem aliquam, non auctoritatem excellentem, non nimiam gratiam: valeant hæc omnia ad salutem innocentium, ad opem impotentium, ad auxilium calamitosorum: in periculo verò, & in pernicië ciuium repudientur. Nam si quis hoc fortè dicet, Catonem descensurum ad accusandũ non fuisse, nisi prius de causa iudicasset: iniquam legem Iudices, & miseram conditionem instituet periculis hominum, si existimabit iudicium accusatoris in reum pro aliquo præiudicio valere oportere. Ego tuum consilium Cato propter singulare animi mei de tua virtute iudicium, vituperare non audeo: nonnulla in re forsitan conformare, & leuiter emendare possim. Non multa peccas, inquit ille fortissimo viro senior magister: sed si peccas, te regere possum. At ego te verissimè dixerim peccare nihil: neque vlla in re te esse huiusmodi, ut corrigendus potius, quam leniter inflectendus esse videare. finxit enim te ipsa natura ad honestatem, grauitatem, temperantiam, magnitudinẽ animi, iustitiam, ad omnes denique virtutes magnũ hominem & excelsum: accessit his tot doctrina non moderata, nec mitis, sed, ut mihi videtur, paulò asperior & durior, quam aut veritas, aut natura patiatur. Et quoniam non est nobis hæc oratio habenda aut cum imperita multitudine, aut in aliquo conuentu agrestium, audacius paulò de studiis humanitatis, quæ & mihi & vobis nota & iudicanda sunt, disputabo. In M. Catone Iudices hæc bona, quæ videmus, diuina & egregia, ipsius scitote esse propria: quæ nonnunquam requirimus, ea sunt omnia non à natura, sed à magistro. fuit enim quidam summo ingenio vir, Zeno: cuius inuentorũ æmuli, Stoici nominantur: huius sententiæ sunt & præcepta eiusmodi: Sapientem gratia nunquam moueri, nunquam cuiusquam delicto ignoscere. Neminem misericordem esse, nisi stultum & leuem. Viri non esse, neque exorari, neque placari. Solos sapientes esse, si distortissimi sint, formosos: si mendicissimi, diuites: si seruitutem seruiant, Reges: nos autem, qui sapientes non sumus, fugitiuos, exules, hosteis, insanos denique esse dicunt. Omnia peccata esse paria: omne delictum scelus esse nefarium: nec minus delinquere eum, qui gallum gallinaceum, cum opus non fuerit: quam eum, qui

patrem suffocauerit. Sapientẽ nihil opinari, nullius rei pœnitere, nulla in re falli, sententiã mutare nunquã. hæc homo ingeniosissimus M. Cato authoribus eruditissimis inductus arripuit: neque disputandi causa, ut magna pars, sed ita viuẽdi. Petunt aliquid publicani: caue quicquam habeat momenti gratia. Supplices aliqui veniunt miseri & calamitosi: sceleratus & nefarius fueris, si quicquam misericordia adductus feceris. Fatetur aliquis se peccasse, & eius delicti veniã petit: nefariũ est facinus ignoscere. At leue delictũ est: omnia peccata sunt paria. dixisti quippiam: fixum & statutũ est. Nõ reductus es, sed opinione: sapiens nihil opinatur. Errasti aliqua in re: malè dici putat. hæc ex disciplina nobis illa sunt: Dixi in senatu, me nomen consularis cãdidati delaturum. iratus dixisti. Nunquã, inquit, sapiens irascitur. At tẽporis causa: improbi, inquit, hominis est mēdacio fallere: mutare sententiã, turpe est: exorari, scelus: misereri, flagitium. Nostri autem illi (fatebor enim Cato me quoque in adolescentia diffusum ingenio meo quãssisse adiumenta doctrinæ) nostri, inquam, illi à Platone & Aristotele, moderati homines & tẽperati, aiunt, apud sapientem valere aliquando gratiam: viri boni esse, misereri: distincta genera esse delictorum, & dispares pœnas: esse apud hominem constãtem ignoscendi locum: ipsum sapientem sæpe aliquid opinari, quod nesciat: irasci nonnunquam: exorari eundem & placari: quod dixerit, interdum, si ita rectius sit, mutare: de sententiã decedere aliquando: omnes virtutes mediocritate quadam esse moderatas. Hos ad magistrōs si qua te fortuna Cato cum ista natura detulisset, non tu quidem vir melior esses, nec fortior, nec temperatior, nec iustior (neque enim esse potes sed paulò ad lenitatem propensior: non accusares nullis adductus inimicitis, nulla laceffitus iniuria pudentissimum hominem, summa dignitate atque honestate præditũ: putares, cum in eiusdem anni custodia te atque L. Murænam fortuna posuisset, aliquo te cum hoc Reip. vinculo esse coniunctum: quod atrociter in senatu dixisti, aut nõ dixisses, aut seposuisses, aut mitiorem in partem interpretarere. Ac te ipsum (quantum ego opinione auguror) nũc & animi quodam impetu concitatum, & vi naturæ atque ingenii elatum, & recentibus præceptorum studiis flagrantem iam vsus flectet, dies leniet, ætas mitigabit. Etenim isti ipsi mihi videntur vestri præceptores, & virtutis magistri fines officiorũ paulò longius, quam natura vellet, protulisse: ut, cum ad vltimum animo contendissemus, ibi tamen vbi oporteret, consisteremus. Nihil ignoueris: immò aliquid, non omnia. Nihil gratiæ causa feceris: immò resistito gratiæ, cum officium & fides postulabit. Misericordia comotus ne sis etiam in dissoluenda seueritate: sed tamen est laus aliqua humanitatis. In sententiã permaneto: enimvero, nisi sententiã alia vicerit melior. Huiuscemodi Scipio ille fuit, quem non pœnitebat facere idem, quod tu: habere eruditissimum hominem, & penè diuinum domi: cuius oratione & præceptis, quanquam erant eadem ista, quæ te delectant, tamen asperior non est factus, sed (ut accepi à senibus) lenissimus. Quis verò C. Lælio comior? quis iucundior, eodem ex studio isto? quis illo grauior, sapientior? Possum de L. Philippo, de C. Gallo dicere hæc eadem: sed te domum iam deducam tuam. Quenquãme existimas Catone proauo tuo commodiorem, comiorem, moderatiorem fuisse ad omnem rationem humanitatis? de cuius præstanti virtute cum verè grauitèrque diceres, domesticum te habere dixisti exemplum ad imitandum. Est illud quidem exemplum tibi propositum domi: sed tamen naturæ similitudo illius ad te magis, qui ab illo ortus es, quam ad vnumquenque nostrum peruenire potuit: ad imitandum verò tam mihi propositum exemplar illud est, quam tibi. sed si illius comitatem & facilitatẽ tuæ grauitati seueritatiue asperferis, non ista quidem erunt meliora, quæ nunc sunt optima, sed certè condita iucundius. Quare ut ad id, quod institui, reuertar, tolle mihi è causa nomen Catonis: remoue, ac prætermitte auctoritatem, quæ in iudiciis aut nihil valere, aut ad salutem debet valere: congregere mecum criminibus ipsis. quid accusas Cato? quid affers in iudicium? quid arguis? ambitum accusas: non defendo. Me reprehendis, quòd idem defendam, quod lege punierim: puniui ambitum, non innocen-

tiam: ambitum verò ipsum vel tecum accusabo, si voles. Dixisti S. C. me referente esse factum: si mercede corrupti obuiam candidatis essent, si conducti sectarentur, si gladiatoribus vulgo locus tributus, & item prandia si vulgo essent data, contra legem Calpurniam factum videri. ergo ita senatus iudicat, contra legem facta hæc videri, si facta sint: decernit quod nihil opus est, dum candidatus morem gerit: nam factum sit necne, vehementer quæritur: si factum sit, quin contra legem sit, dubitare nemo potest. est igitur ridiculum, quod est dubium, id relinquere incertum: quod nemini dubium potest esse, id iudicare. Atque id decernitur omnibus postulantibus candidatis: vt ex S. C. neque cuius intersit, neque contra quem sit, intelligi possit. Quare doce, à L. Muræna illa esse commissa: tum egomet tibi contra legem commissa esse concedam. Multi obuiam prodierunt de prouincia decedenti, Consulatum petenti: solet fieri. eccui autem non proditur reuertenti: quæ fuit ista multitudo? Primum, si tibi istam rationem non possim reddere, quid habet admirationis tali viro aduenienti, candidato Consulari obuiam prodisse multos? quod nisi esset factum, magis mirandum videretur. Quid, si etiam illud addam, quod à consuetudine non abhorret, rogatos esse multos? num aut criminofum sit, aut mirandum, qua in ciuitate rogati infimorum hominum filios propè de nocte ex vltima sæpe vrbe deductum venire soleamus, in ea non esse grauatos homines prodire hora tertia in campum Martium, præsertim talis viri nomine rogatos? Quid si omnes societates venerunt, quarum ex numero multi hîc sedent Iudices? Quid, si multi homines nostri ordinis, honestissimi? quid, si illa officiosissima, quæ neminem patitur non honestè in urbem introire, tota natio candidatorum? si denique ipse accusator noster Posthumius obuiam cum bene magna caterua sua venit: quid habet ista multitudo admirationis? Omitto clientes, vicinos, tribules, exercitum totum Luculli, qui ad triumphum per eos dies venerat. Hoc dico: frequentiam in isto officio gratuitâ non modò dignitati vllius vnquam, sed ne voluntati quidè defuisse. At sectantur multi. Doce, mercede: concedam esse crimen: hoc quidem remoto, quid reprehendis? quid opus est, inquit, sectatoribus? A me tu id quæris, quid opus sit eo, quo semper vsi sumus? Homines tenues vnum habent in nostrum ordinem aut promerendi, aut proferendi beneficii locum, hanc in nostris petitionibus operam atque affectationè: neq; enim fieri potest, neq; postulandû est à nobis, aut ab Equitibus R. vt suos necessarios candidatos sectetur totos dies: à quibus si domus nostra celebratur, si interdû ad forum deducimur, si vno basilicæ spatio honestamur, diligenter obseruari videmur, & coli. Tenuiorum & non occupatorû amicorum est ista assiduitas: quorum copia bonis & beneficiis deesse non solet. Noli igitur eripere hunc inferiori generi hominum fructum officii Cato: sine eos, qui omnia à nobis sperant, habere ipsos quoq; aliquid, quod nobis tribuere possint. Si nihil erit præter ipsorû suffragiû, tenue est: si vt suffragantur, nihil valent gratia: ipsi denique vt solent loqui, non dicere pro nobis, non spondere, nõ vocare domum suâ possunt: atque hæc à nobis petunt omnia: neque vlla re alia, quæ à nobis cõsequuntur, nisi opera sua compensari putant posse. Itaque & legi Fabiæ, quæ est de numero sectatorum, & S. C. quod est L. Cæsare Cos. factû, restiterunt. nulla est enim pœna, quæ possit obseruatiam tenuiorum ab hoc vetere instituto officiorû excludere. At spectacula sunt tributim data, & ad prædium vulgo vocati. Et si hoc factum à Muræna omnino Iudices non est, ab eius amicis autem more & modo factum est: tamen admonitus re ipsa, recordor quantum hæc quæstiones in senatu habitæ punctorum nobis Serui detraxerint. Quod enim tempus fuit aut nostra, aut patrum nostrorum memoria, quo hæc siue ambitio est, siue liberalitas, non fuerit: vt locus & in Circo, & in forodaretur amicis & tribulibus: hæc homines tenuiores primum nedum qui ea suis tribulibus vetere instituto assequebantur.

Defunt nonnulla.

Præfectum fabrûm semel locum tribulibus suis dedisse: quid statuent in viros primarios, qui in Circo totas tabernas tribulium causa compararunt? Hæc omnia sectatorum, spectaculorum; prandiorum item crimina à multitudine in tuam nimiam diligentiam Serui coniecta sunt: in quibus tamen Muræna ab senatus autoritate defenditur. quid enim? senatus num obuiam prodire crimen putat? non, sed mercede: conuince. num sectari multos? non, sed conductos: doce. num locû ad spectandum dare, aut ad prandium inuitare? minimè: sed vulgo, passim. quid est vulgo? vniuersos. Non igitur, si L. Natta, summo loco adolescens, qui, & quo animo iam sit, & qualis vir futurus sit, videmus, in equitum centuriis voluit esse & ad hoc officium necessitudinis, & ad reliquum tempus graciosus, id erit eius vitrico fraudi aut crimini? Nec si virgo Vestalis huius propinqua, & necessaria locum suum gladiatorium concessit huic, non & illa piè fecit, & hic à culpa est remotus: omnia hæc sunt officia necessariorum, commoda tenuiorû, munia candidatorû. At enim agit mecum austerè & Stoicè Cato: negat verum esse allici benevolentiam cibo: negat iudicium hominû in magistratibus mandandis corrumpi voluptatibus oportere. ergo, ad cœnam petitionis causa si quis vocat, cõdemnetur. Quippe, inquit: tu mihi summum imperium, summam autoritatè, tu gubernacula Reipub. petas fouendis hominum sensibus, & deliniendis animis, & adhibendis voluptatibus? Vtrum lenocinium, inquit, à grege delicatæ iuuentutis, an orbis terrarum imperium à populo R. petebas? Horribilis oratio: sed eam vsus, vita, mores, ciuitas ipsa respuit: neque tamen Lacedæmonii authores istius vitæ atque orationis, qui quotidianis epulis in robore accumbunt: neque verò Cretes, quorum nemo gustauit vnquâ cubans, melius quàm Romani homines, qui tempora voluptatis, laborisque dispertiunt, Resp. suas retinuerunt: quorum alteri vno aduentu nostri exercitus delati sunt: alteri nostri imperii præsidio disciplinam suam, legesque conseruant. Quare noli Cato maiorum instituta, quæ res ipsa publica, quæ diuturnitas imperii comprobant, nimium seuera oratione reprehendere. Fuit eodem ex studio vir eruditus apud patres nostros, & honestus homo & nobilis, Q. Tubero. is, cum epulum Q. Maximus Africani patris sui nomine populo R. daret, rogatus est à Maximo, vt triclinium sterneret, cum esset Tubero eiusdem Africani sororis filius: atque ille homo eruditissimus, ac Stoicus strauit pelliculis hœdinis lectulos Punicanos, & exposuit vasa Samia: quasi verò esset Diogenes Cynicus mortuus, & non diuini hominis Africani mors honestaretur: quæ cum supremo eius die Maximus laudaret, gratias egit diis immortalibus, quod ille vir in hac Rep. potissimû natus esset: necesse enim fuisse, ibi esse terrarum imperium, vbi ille esset. huius in morte celebrâda grauitè tulit populus R. hæc peruersam sapientiam Tuberonis. Itaque homo integerimus, cuius optimus, cum esset L. Pauli nepos, P. Africani, vt dixi, sororis filius, his hœdinis pelliculis Prætura deiectus est. Odit populus R. priuatâ luxuriâ, publicam magnificentiam diligit: nõ amat profusas epulas, sordes & inhumanitatè multò minus: distinguit rationem officiorum ac temporû: vicissitudinem laboris ac voluptatis. Nâ quod ais, nulla re allici hominum mentes oportere ad magistratû mandandum, nisi dignitate: hoc tu ipse, in quo summa est dignitas, nõ seruas: cur enim quenquâ vt studeat tibi, vt te adiuuet, rogas? rogas tu me, vt mihi præsis, vt cõmittam ego me tibi. quid tãdem? isthuc me rogari oportet abs te, an te potius à me, vt pro mea salute laborè, periculûmque suscipias: quid quod habes nomenclatorem? in eo quidem fallis & decipis: nam si nomine appellari abs te ciueis tuos honestum est, turpe est eos notiores esse seruo tuo, quàm tibi: si etiâ noris, tamen per monitorem appellâdi sunt: cur antè petis, quàm insurratit? aut quid cum admoneris, tamen, quasi tute noris, ita salutas? quid, posteaquâ es designatus, multos salutas negligētius? hæc omnia ad rationem ciuitatis si dirigas, recta sunt: sin perpèdere ad disciplinæ præcepta velis, reperiatu prauissima. Quare nec plebi R. eripiendi fructus isti sunt ludorum, gladiatorum, conuiuiorum: quæ omnia maiores nostri comparauerunt: nec candidatis ista benignitas adimenda est, quæ liberalitatem

magis significat, quam largitionem. At enim te ad accusandum Respub. adduxit. Credo Cato te isto animo atque ea opinione venisse: sed tu imprudentia laboris. Ego, quod facio Iudices, cum amicitiae dignitatisque L. Muranae gratia facio: tum me pacis, otii, concordiae, libertatis, salutis, vitae denique omnium vestrum causa facere clamo atque obtestor. Audite, audite Consulem Iudices: nihil dicam arrogantius: tantum dicam, totos dies atque noctes de Rep. cogitantem. usque eum L. Catilina Respub. despexit atque contempsit, ut ea copia, quam secum eduxit, se hanc civitatem oppressurum arbitraretur: Latius patet illius sceleris contagio, quam quisquam putat: ad plures pertinet: intus, intus inquam, est equus Troianus, a quo nunquam me Consule dormientes opprimemini. Quæris a me, quid ego Catilinam metuam: nihil: & curavi, ne quis metueret: sed copias illius, quas hinc video, dico esse metuendas: nec tam timendus est nunc exercitus L. Catilinae, quam isti, qui illum exercitum deseruisse dicuntur. non enim deseruerunt, sed ab illo in speculis atque insidiis relictis, in capite atque in ceruicibus nostris restiterunt. Hi & integrum Consulem, & bonum imperatorem, & natura, & fortuna cum Reip. salute coniunctum deiici de urbis praesidio, & de custodia civitatis vestris sententiis deturbari volunt. quorum ego ferrum & audaciam reieci in campo, debilitavi in foro, compressi etiam domi mea saepe Iudices: his vos si alterum Consulem tradideritis, plus multo erunt vestris sententiis, quam suis gladiis consecuti. Magni interest Iudices, id quod ego multis repugnantibus egi atque perfeci, esse Calendis Ian. in Repub. duos Consules. Nolite arbitrari, mediocribus consiliis, aut usitatis viis, aut lege improba, aut perniciose largitione auditum aliquando aliquod malum Reip. quaeri. Inita sunt in hac civitate consilia Iudices urbis delendae, civium trucidandorum, nominis R. extinguendi. atque haec ciues, ciues, inquam, (si eos hoc nomine appellari fas est) de patria sua & cogitant & cogitauerunt. horum ego quotidie consiliis occurro, audaciam debilito, sceleri resisto. Sed vos moneo Iudices: in exitu est iam meus Consulatus: nolite mihi subtrahere vicarium meam diligentiam: nolite adimere eum, cui Respub. cupio tradere incolumem ab his tantis periculis defendendam. Atque ad haec mala Iudices, quid accedat aliud, non videtis? Te, te appello Cato: nonne prospicis tempestatem anni tui: iam enim hesternae concione intonuit vox perniciose designati Tribuni collegae tui: contra quem multum tua mens, multum omnes boni prouiderunt, qui te ad Tribunatus petitionem vocauerunt. Omnia quae per hoc triennium agitata sunt iam ab eo tempore, quo a L. Catilina, & Cn. Pisone initum consilium senatus interficiendi scitis esse: in hos dies, in hos menses, in hoc tempus erumpunt. Qui locus est Iudices, quod tempus, qui dies, quae nox, cum ego non ex istorum insidiis ac multo cronibus non solum meo, sed multo etiam magis diuino consilio eripiar atque euolem: neque isti me meo nomine interfici, sed vigilantem Consulem de Reip. praesidio dimouere volunt: nec minus vellent Cato te quoque aliqua ratione, si possent, tollere: id quod, mihi crede, & agunt & moliuntur. Vident, quantum in te sit animi, quantum ingenii, quantum autoritatis, quantum Reip. praesidii: sed cum consulari autoritate & auxilio spoliata vim tribunitiam viderint, tum se facilius inermem & debilitatum te oppressuros arbitrantur: nam, ne sufficiatur Consul, non timet: vident in tuorum potestate collegarum fore: sperant sibi Syllanum, clarum virum sine collega, te sine Consule, Respub. sine praesidio obici posse. His tantis in rebus, tantisque in periculis, est tuum M. Cato, qui non mihi, non tibi, sed patriae natus es, videre quid agatur: retinere adiutorem, defensorem, socium in Rep. Consulem non cupidum, Consulem (quod maxime tempus hoc postulat) fortuna constitutum ad amplexandum otium: scientia ad bellum gerendum: animo & usu ad quod velis negotium. quanquam huiusce rei potestas omnis in vobis sita est Iudices: totam Respub. vos in hac causa tenetis, vos gubernatis. Si L. Catilina cum suo consilio nefariorum hominum, quos secum eduxit, hac de re posset iudicare, condemnaret L. Muranae: si interficere posset, occideret: petunt enim rationes illius, ut orbetur auxilio Respub. ut minuatur contra suum furorem imperatorum copia, ut maior facultas

Tribunis pl. detur depulso aduersario, seditionis ac discordiae concitandae. Idemne igitur delecti amplissimis ex ordinibus honestissimi atque sapientissimi viri iudicabunt, quod ille importunissimus gladiator, hostis Reipub. iudicaret? Mihi credite Iudices: in hac causa non solum de L. Murana, verum etiam de vestra salute sententiam feretis. in discrimen extremum venimus: nihil est iam, unde nos reficiamus, aut ubi lapsi resistamus. non solum minuenda non sunt auxilia, quae habemus: sed etiam noua, si fieri possit, comparanda. hostis est enim non apud Anienem, quod bello Punico grauissimum visum est: sed in vrbe, in foro (dii immortales, sine gemitu hoc dici non potest) non nemo etiam in illo sacrario Reip. in ipsa, inquam, curia non nemo hostis est. Dii faxint, ut meus collega vir fortissimus hoc Catilinae nefarium latrocinium armatus opprimat: ego togatus, vobis bonisque omnibus adiutoribus, hoc, quod conceptum Respub. periculum parturit, consilio discutiam & comprimam. Sed quid tandem fiet, si haec elapsa de manibus nostris in eum annum, qui consequitur, redundarint? vnus erit Consul, & is non in administrando bello, sed in sufficiendo collega occupatus. huc iam qui impedituri sint,

Defunt nonnulla.

illa pestis immanis, importuna Catilinae prorumpet, qua poterit: & iam populo R. minatur: in agros suburbanos repente aduolabit: versabitur in castris furor, in curia timor, in foro coniuratio, in campo exercitus, in agris vastitas: omni autem in fede ac loco ferum, flammamque metuemus. quae iandiu comparantur, eadem ista omnia, si ornata suis praesidiis erit Respub. facile & magistratum consiliis, & priuatorum diligentia opprimetur. Quae cum ita sint Iudices, primum Reip. causa, qua nulla res cuiquam potior debet esse, vos pro mea summa & vobis cognita in Respub. diligentia moneo, pro autoritate consulari hortor, pro magnitudine periculi obtestor, ut otio, ut paci, ut salutis, ut vitae vestrae, & ceterorum civium consulatis: deinde ego fidem vestram vel defensoris, & amici officio adductus oro atque obsecro Iudices, ut ne hominis miseri, & cum corporis morbo, tum animi dolore confecti, L. Muranae recentem gratulationem noua lamentatione obruat. Modò maximo beneficio populi R. ornatus, fortunatus videbatur: quod primum in familiam veterem, primum in municipium antiquissimum Consulatum attulisset: nunc idem squalore fordidus, confectus morbo, lachrymis ac mœrore perditus, vester est supplex Iudices, vestram fidem obtestatur, misericordiam implorat, vestram potestatem ac vestras opes intuetur. Nolite per deos immortales Iudices hac eum re, qua se honestiore fore putauit, etiam ceteris ante partis honestatibus, atque omni dignitate, fortunamque priuare. Atque ita vos Murana Iudices orat atque obsecrat, si iniuste neminem laesit, si nullius aures voluntatemue violauit, si nemini, ut leuissimè dicam, odio nec domi, nec militiae fuit: sit apud vos modestiae locus, sit demissis hominibus perfugium, sit auxilium pudori. Misericordiam spoliatio Consulatus magnam habere debet Iudices: vna enim eripiuntur cum Consulatu omnia. inuidiam verò his temporibus habere Consulatus ipse nullam potest: obiicitur enim concionibus seditionum, insidiis coniuratorum, telis Catilinae: ad omne denique periculum, atque ad omnem inuidiam solus opponitur. Quare, quid inuidendum Muranae, aut cuiquam nostrum sit in hoc praclaro Consulatu, non video Iudices: quae verò miseranda sunt, ea & mihi ante oculos versantur, & vos videre & perspicere potestis. Si (quod Iupiter omen auertat) hunc vestris sententiis afflixeritis, quò se miser vertet? domumne, ut eam imaginem clarissimi viri patris sui, quam paucis ante diebus laureatam in sua gratulatione conspexit, eandem deformatam ignominia, lugentemque videat? an ad matrem, quae misera modò Consulem osculata filium suum, nunc cruciatur, & sollicita est, ne eundem paulò post spoliatum omni dignitate conspiciat? Sed quid ego matrem aut domum appello, quae noua poena legis & domo & parente, & omnium suorum consuetudine, conspectuque priuat? Ibit igitur in exilium miser: quò ad Orientisne parteis,

in quibus annos multos Legatus fuit, & exercitus duxit, & res maximas gessit: At habet magnum dolorem, vnde cum honore decesserit, eodem cum ignominia reuerti. An se in contrariam partem terrarum abdet, vt Gallia Transalpina, quem nuper summo cum imperio libentissimè viderit, eundem lugentem, mœrētē, exulem videat? In ea porro prouincia quo animo C. Murænam fratrem suum aspiciet? qui huius dolor, qui illius mœror erit? quæ vtriusque lamentatio? quanta autem perturbatio fortunæ atque sermonis, quod, quibus in locis paucis antè diebus factum esse Cōsulem Murænam nuntii literæque celebraissent, & vnde hospites atque amici gratulatum Romam concurrerint, repētè eò accedat ipse nuntius suæ calamitatis? Quæ si acerba, si misera, si luctuosa sunt, si alienissima mansuetudine & misericordia vestra Iudices: conseruate populi R. beneficium, reddite Reip. Consulem, date hoc ipsum pudori, date patri mortuo, date generi & familiæ: date etiam Lanuuiio municipio honestissimo, quod in hac causa frequens, mœstumque vidistis: nolite à sacris patriis Iunonis Sospitæ, cui omnes Cōsules facere necesse est, domesticum, & suum Consulem potissimum auellere. quem ego vobis, siquid habet aut momenti cōmendatio, aut authoritatis confirmatio mea, Consul Consulem Iudices ita commendo, vt cupidissimum otii, studiosissimum bonorum, acerrimum contra seditionem, fortissimum in bello, inimicissimum huic coniurationi, quæ nunc Remp. labefactat, futurum esse promittam & spondeam.

## Pro L. Flacco,

ORATIO XXIII.



**M** in maximis periculis huius vrbs atq; imperii, grauissimo atque acerbissimo Reip. casu, socio atque adiutore consiliorum periculorumque meorum L. Flacco cædem à vobis, coniugibus, liberis vestris, vastitatem à templis, delubris, vrbe, Italia depellebam, sperabam Iudices honoris potius L. Flacci me adiutorem futurum, quam miseriarum deprecatorē. quod enim esset præmium dignitatis, quod populus R. cum huius maioribus semper detulisset, huic denegaret, cum L. Flaccus veterem Valeriarum gentis in liberata patria laudem propè quingentesimo anno Reipub. retulisset? Sed si fortè aliquando aut beneficii huius obrectator, aut virtutis hostis, aut laudis inuidus extitisset, existimabam L. Flacco multitudinis potius imperitæ, nullo tamen cum periculo, quam sapientissimorum & lectissimorum virorum iudicium esse subeundum. Etenim quibus authoribus & defensoribus omnium tum salus esset non ciuium solum, verum etiam gentium defensa ac retenta, neminem vnquam putavi per eos ipsos periculum huius fortunæ atque insidias creaturum. Quod si esset aliquando futurum, vt aliquis de L. Flacci pernicie cogitaret: nunquam tamen existimaui Iudices D. Lælium, optimi viri filium, optima ipsum spe præditum, summæ dignitatis, eam suscepturum accusationem, quæ sceleratorum ciuium potius odio & furori, quam ipsius virtuti atque institutæ adolescentiæ conueniret. Etenim cum à clarissimis viris iustissimas inimicitias sæpe cum bene meritis ciuibus depositas esse vidissem, nō sum arbitratus quæquam amicam Reipub. posteaquam L. Flacci amor in patriam perspectus esset, nouas huic inimicitias nulla accepta iniuria denūtiaturum. Sed quoniam Iudices, multa nos & in nostris rebus, & in Rep. fefellerunt: ferimus ea, quæ sunt ferenda: tantum à vobis petimus, vt omnia Reip. subsidia, totum statum ciuitatis, omnem memoriam temporum præteritorum, salutem præsentium, spem reliquorum in vestra potestate, in vestris sententiis, in hoc iudicio positam esse & defixam putetis. Si vnquam Resp. consiliū, grauitatem, sapientiam, prouidentiam iudicum implorauit, hoc tempore, hoc, inquam,

tempore implorat. Non estis de Lydorum aut Myforū aut Phrygum, qui huc compulsi concitatiue venerūt, sed de vestra Rep. iudicaturi, de ciuitatis statu, de cōmuni salute, de spe bonorum omnium, siqua reliqua est etiam nunc, quæ fortiū ciuium mentes, cogitationesque sustentet. Omnia alia perugia bonorum, præsidia innocentium, subsidia Reip. consilia, auxilia, iura ceciderunt: quem enim alium appellem? quem obtester? quem implorem? senatumne? at is ipse auxilium petit à vobis, & confirmationē authoritatis suæ vestræ potestati permissam esse sentit. An Equites R. iudicabitis principes eius ordinis quinquaginta, quid cum omnibus senseritis. An populum R. at is quidem omnem suam de bonis potestatem tradit vobis. Quamobrem nisi hoc loco, nisi apud vos, nisi per vos Iudices non authoritatem, quæ amissa est, sed salutem nostram, quæ spe exigua extremæque pendet, tenuerimus: nihil est præterea, quò confugere possimus. nisi fortè, quæ res hoc iudicio tentetur, quid agatur, cui causæ fundamēta iaciantur, Iudices non videtis. Damnatus est is, qui Catilinam signa patriæ inferentē interemit. Quid est causæ, cur nō is, qui Catilinam ex vrbe repulit, pertimescat? Raptur ad poenam, qui indicia cōmunis exitii cepit: cur sibi confidat is, qui ea proferenda & patefacienda curauit? socii consiliorum, ministri, comitesque vexantur: quid authores, quid duces, quid principes sibi expectent? atque vtinam inimici nostri ac bonorum omnium mecum potius contendant: vtrum tamen omnes boni, duces nostri an comites fuerint ad cōmunem conseruandam salutem \*

Desit fortasse quippiam.

Hunc igitur virum Læli quibus tadem rebus oppugnatus: Fuit P. Seruilio imperatore in Cilicia Tribunus mil. ea res filetur. Fuit M. Pisoni Quæstor in Hispania: vox de Quæstura nulla missa est. Bellum Cretense ex magna parte gessit, atque vnā cum summo imperatore sustinuit: muta est huius temporis accusatio. Præturæ iurisdictio, res varia & multiplex ad suspiciones & simultates, nō attingitur: ea verò in summo & periculossimo Reip. tempore etiam ab inimicis laudatur. at à testibus læditur. Antequam dico, à quibus, qua spe, qua vi, qua re cōcitatis, qua leuitate, qua egestate, qua perfidia, qua audacia præditis, dicam de genere vniuerso, & de cōditione omnium nostrum. Per deos immortales, Iudices, vos, quomodo is, qui anno antè Romæ ius dixerat, anno post in Asia ius dixerit, à testibus quæretis ignotis, ipsi cōiectura nihil iudicabitis: in tam varia iurisditione tam multa decreta, tot hominum gratiosorum læsæ voluntates: quæ est vnquam iacta non suspicio, quæ tamen solet esse falsa, sed iracundiæ vox aut doloris? & is est reus avaritiæ, qui in vberima re turpe compendium: in maledicentissima ciuitate, in suspiciosissimo negotio maledictum omne, nō modò crimē effugit. Præterea illa, quæ prætereunda non sunt: nullum huius in priuatis rebus factum auarum, nullam in re pecuniaria contentionem, nullam in re familiari sordem posse proferri. Quibus igitur testibus ego hosce possum refutare, nisi vobis? Timolites ille vicanus, homo non modò nobis, sed ne inter suos quidem notus, vos docebit qualis sit L. Flaccus. quem vos modestissimum adolescentem, prouinciæ maximæ sanctissimum virum, nostri exercitus fortissimum militem, diligentissimum ducem, temperatissimum Legatum, Quæstoremque cognouerunt: quem vos præsentem constantissimum senatorem, iustissimum Prætorem ac amantissimum Reip. ciuem iudicatis. De quibus vos aliis testes esse debetis, de iis ipsi alios testes audietis: At quos testes? primum dicam (id quod est cōmune) Græcos: nō quò nationi huic ego vnus maxime fidem derogem: nā siquis vnquam de nostris hominibus à genere isto, studio ac voluntate nō abhorrens fuit, me & esse arbitror: & magis etiā tum, cum plus erat otii, fuisse. Sed sunt in illo numero multi boni, docti, pudetēs, qui ad hoc iudicium deducti nō sunt: multi impudetēs, illiterati, leues, quos variis de causis video cōcitatos. Veruntamen hoc dico de toto genere Græcorum: tribuo illis literas, do multarum artium disciplinam, nō adimo sermonis leporem, ingeniorum acumen, dicendi copiam: denique etiam,

si qua sibi alia sumunt, non repugno: testimoniorum religionem & fidem nunquam ista natio coluit: totiusque huiusce rei quæ sit vis, quæ authoritas, quod pondus, ignorant. Vnde illud est, Da mihi testimonium mutuum? num Gallorum, num Hispanorum putatur: totum istud Græcorum est: ut, etiam qui Græcè nesciunt, hoc quibus verbis à Græcis dici solet, sciant. Itaque videte, quo vultu, qua confidentia dicant: tum intelligitis, qua religione dicant. Nunquam nobis ad rogatum respondent, semper accusatori plus quam ad rogatum: nunquam laborant, quemadmodum probent, quod dicunt, sed quemadmodum se explicent dicendo. Iratus Flacco dixit M. Lurco, quod (ut ipse aiebat) libertus erat eius turpi iudicio condemnatus: nihil dixit, quod læderet eum, cum cuperet: impediēbat enim religio: tamen id, quod dixit, quanto cum pudore, quo tremore & pallore dixit? quam promptus homo P. Septimius? quam iratus de iudicio & de villico: tamen hæsitabat, tamen eius iracundiæ religio nonnunquam repugnabat. Inimicus M. Cælius, quod, cum in re manifesta putasset nefas esse publicanum iudicare contra publicanum, sublatus erat è numero Recuperatorum: tamen tenuit se, neque attulit in iudicium quicquam ad lædendum, nisi voluntatem. Hi si Græci fuissent, ac nisi nostri mores ac disciplina plus valerent, quam dolor ac similtas, omnes se spoliatos, vexatos, fortunis euerfos esse dixissent. Græcus testis cum ea voluntate processit, ut lædat, non iurifuradum, sed lædendi verba meditatur. vinci, refelli, coargui, putat esse turpissimum: ad id se parat, nihil aliud curat. Itaque non optimus quisque, nec grauissimus, sed impudētissimus, loquacissimusque deligitur. Vos autem in priuatis minimarum rerum iudiciis testem diligenter expeditis: etiam si formam hominis, si nomen, si tribum nostis, mores tamen exquirēdos putatis. qui autē dicit testimonium ex nostris hominibus, ut se ipse sustentat, ut omnia verba moderatur, ut timet, nequid cupidè, nequid iracundè, nequid plus minusue, quam sit necesse, dicat. Num illos idem putatis, quibus iurandū iocus est: testimoniū, ludus: existimatio vestra, tenebræ: laus, merces, gratia, gratulatio proposita est omnis in impudenti mēdacio? Sed non dilatabo orationem meam: etenim posset esse infinita, si mihi libeat totius gentis in testimoniis dicendis explicare vanitatē. sed propius accedā: de his vestris testibus dicam. Vehementē accusatorem nacti sumus Iudices, & inimicum in omni genere odiosum ac molestum, quem spero his rebus fore magno vsui & amicis, & Reip. sed certè inflāmatum incredibili cupiditate hanc causam accusationemque suscepit. Qui comitatus in inquirendo: comitatum dico: immo verò quātus exercitus: quæ iactura? qui sumptus? quāta largitio? quæ quanquā vtilia sunt causæ, timidè tamen dico, quod vereor, ne Lælius ex his rebus quas sibi suscepit gloriæ causa, putet aliquid oratione mea sermonis in sese, aut inuidiæ esse quæsitū. Itaque hanc partem totam relinquam: tantum à vobis petam Iudices, ut, siquid ipsi audistis communi fama atque sermone de vi, de manu, de armis, de copiis, memineritis quarum rerum inuidia lege hac recenti ac noua certus est inquisitioni comitum numerus constitutus. Sed ut hanc vim omittā, quanta illa sunt: quæ quoniā accusatorio iure & more sunt facta, reprehendere non possumus, queri tamen cogimur. Primum, quod distributis partibus sermo est tota Asia dissipatus, Cn. Pōpeium, quod L. Flacco est vehementer inimicus, contendisse à Lælio paterno amico ac perneccessario, ut hunc hoc iudicio arcesseret, omnemque eius suam auctoritatem, gratiam, copias, opes ad hoc negotium conficiendum detulisse. Id hoc verisimilius Græcis hominibus videbatur, quod paulò antè familiarem Lælium in eadē prouincia Flacco viderant. Pōpeii autē auctoritas cum apud omnes tanta est, quanta esse debet, tū excellit in ista prouincia, quam nuper & prædonum & Regum bello liberavit. Adiunxit illa, ut eos, qui domo exire nolebant, testimonii denūtiatione terret, qui domi stare non poterant, largo & liberali viatico comoueret. sic adolescens ingenii plenus locupletes metu, tenues præmio, stultos errore permouit. Sic sunt expressa ista præclara, quæ recitatur, psephismata, non sententiis neque auctoritatibus declarata, nec iureiurando constricta, sed porrigēda manu, profundendūque clamore multitudinis:

12 concitata. O morem præclarum, disciplinamque, quam à maioribus accepimus, si quidem teneremus: sed nescio quo pacto iam de manibus elabatur. nullam illi nostri sapientissimi & sanctissimi viri vim concionis esse voluerunt. quæ scisceret plebs, aut quæ populus iuberet sumnota concione, distributis partibus tributim & centuriatim, descriptis ordinibus, classibus, ætatibus, auditis auctoribus, re multos dies promulgata & cognita, iuberi, vetarique voluerunt. Græcorum autem tota Resp. sedentis concionis temeritate administrantur. Itaque ut hanc Græciam, quæ iandiu suis consiliis percussa & afflictæ est, omittam: illa vetus, quæ quondam opibus, imperio, gloria floruit, hoc vno malo concidit, libertate immoderata ac licentia concionum. Cum in theatro imperiti homines, rerum omnium rudes ignarique cōfederant, tum bella inutilia suscipiebāt, tum seditiosos homines Reip. præficiēbant, tum optimè meritos ciues è ciuitate eiiciebāt. Quod si hæc Athenis tum, cum illæ non solum in Græcia, sed prope cunctis gentibus eminebant, accidere sunt solita: quam moderationem putatis in Phrygia aut in Mysia concionum fuisse? nostras conciones illarum nationum homines plerumque perturbant: quid, cum soli sunt ipsi, tandem fieri putatis? Cæsus est virgis Cynicus ille Athenagoras, qui in fame frumentum exportare erat ausus: data concio Lælio est: processit ille, & Græcus apud Græcos non de culpa sua dixit, sed de pœna questus est. porrexerunt manus: psephisma natum est. Hoc testimonium est: nuper epulati, paulò antè omni largitione saturati Pergameni, quod Mithridates, qui multitudinē illam non auctoritate, sed sagina tenebat, se velle dixit, id futores & coriarii conclamarunt. hoc testimonium est ciuitatis? Ego testes à Sicilia publicè duxi: verum erant ea testimonia non concitata concionis, sed iurati senatus. Quare iam non est mihi contentio cum teste: vobis videndum est, sintne hæc testimonia putanda. Adolescens bonus, honesto loco natus, disertus, cum maximo ornatissimoque comitatu venit in oppidum Græcorum: postulat concionem: locupletes homines & graues, ne sibi aduersentur, testimonii denuntiatione deterret: egentes & leues spe Legationis & viatico publico, priuata etiam benignitate prolecat. Opifices & tabernarios, atque illam omnem faciem ciuitatum quid est negotii concitare, in eum præsertim, qui nuper summo cum imperio fuerit, summo autem in amore esse propter nomen ipsum imperii non potuerit? Mirandum verò est, homines eos, quibus odio sunt nostræ secures, nomen acerbitati: scriptura, decumæ, portorium, morti: libenter arripere facultatem lædendi, quæcunque detur. Mementote igitur, cum audietis psephismata, non audire vos testimonia, audire temeritatem vulgi, audire vocem leuissimi cuiusque, audire strepitum imperitorum, audire concionem concitata leuissimæ nationis. Itaque perscrutamini penitus naturam rationemque criminum: iam nihil præter speciem, nihil præter terrorem ac minas reperietis.

Deesse videntur nonnulla.

In ærario nihil habent ciuitates, nihil in vectigalibus. duæ rationes conficiendæ pecuniæ, aut versura, aut tributo: nec tabulæ creditoris proferuntur, nec tributi confectio vlla recitatur. Quam verò facilè falsas rationes inferre, & in tabulas, quodcumque cōmodum est, referre soleant, ex Cn. Pōpeii literis ad Hypsæum, & Hypsæi ad Pōpeium missis quæso cognoscite. LITERÆ POMPEII ET HYPŒÆI. Satisne vobis coarguere his auctoribus dissolutam Græcorum consuetudinē licentiāque impudentē videmur: nisi fortè, qui Cn. Pōpeium, qui præsentem, qui nullo impellente fallebant, eos vrgētē Lælio in absentē & in L. Flaccum aut timidos fuisse, aut religiosos putamus. Sed fuerint incorruptæ literæ domi: nunc verò quam habere auctoritatē, aut quam fidem possunt? triduo lex ad Prætorem deferri, iudicum signis obsignari iubet: trigesimo die vix deferuntur. ne corrupti tabulæ facilè possint, iccirco lex obsignatas in publico poni voluit: at obsignatur corruptæ. quid refert igitur, tanto post ad iudices deferatur, an omnino non

deferantur: Quid si testium studium cum accusatore sociatum est: tamenne isti testes habebuntur: vbi est igitur illa expectatio, quæ versari in iudiciis solet: nam antea, cum dixerat accusator acriter & vehementer, cumque defensor suppliciter demissèque responderat, tertius ille erat expectatus locus testium, qui aut sine vilo studio dicebant, aut cum dissimulatione aliqua cupiditatis. Hoc verò quid est: vnà sedent, ex accusatorum subselliis surgunt, non dissimulant, non verètur. de subselliis queror: vnà ex domo prodeunt: si verbo titubarint, quò reuertantur non habebunt. An quisquam esse testis potest, quem accusator sine cura interroget, nec metuat ne sibi aliquid, quod ipse nolit, respondeat: Vbi est igitur illa laus oratoris, quæ vel in accusatore antea, vel in patrono spectari solebat: Bene testem interrogauit: callidè accessit: reprehendit: quò noluit, adduxit: conuicit, & elinguem reddidit. Quid tu istum roges Læli, qui priusquàm hoc, Te rogo, dixeris, plura etiam effundet, quàm tu ei domi antè præscripseris: quid ego autem defensor rogem: nam aut oratio testium refelli solet, aut vita lædi. qua disputatione orationem refellam eius, qui dicit, Dedimus, nihil amplius: in hominem dicendū est igitur, cum oratio argumentationem non habet. Quid dicam in ignotum: Querendum est ergo & deplorandum, id quod iandudum facio, de omni accusationis iniquitate. Primum de communi genere testium: dicit enim natio minimè in testimoniis dicendis religiosa. Propius accedo: nego esse ista testimonia, quæ tu ipse psephismata appellas: sed & fremitum egentium, & motum quendam temerarium Græculæ concionis. In trabo etiam magis: qui gessit, non adest: qui numerasse dicitur, non est deductus: priuatæ literæ nullæ proferuntur, publicæ retentæ sunt in accusatorum potestate: summa est in testibus: hi viuunt cum inimicis, adsunt cum aduersariis, habitant cum accusatoribus. Vtrum hîc tandem disceptationem & cognitionem veritatis, an innocentia labem aliquam, aut ruina fore putatis: Multa enim sunt eiusmodi Iudices, vt etiã si in homine ipso, de quo agitur, negligenda sint, tamen in imitatione atque in exemplo pertimescenda videantur. Siquem infimo loco natum, nullo splendore vitæ, nulla commendatione famæ defenderem: tamen cuius ciuem à ciuibus cõmunis humanitatis iure ac misericordia deprecarer, ne ignotis testibus, ne incitatis, ne accusatoris confessoribus, conuiuio, contubernaliis, ne hominibus leuitate Græcis, crudelitate barbaris ciuem ac supplicem vestrum dederetis, ne periculofam imitationem exempli reliquis in posterum proderetis. Sed cum L. Flacci res agatur, cuius ex familia qui primus Consul factus est, primus in hac ciuitate Consul fuit: cuius virtute Regibus exterminatis, libertas in Rep. constituta est: quæ vsque ad hoc tempus honoribus, imperio, rerum gestarum gloria continuata permanfit: cumque ab hac perenni, contestatæque virtute maiorum non modò non degenerarit L. Flaccus, sed, id quod maxime florere in generis sui gloria viderat, laudem patriæ in libertatem vindicandæ Prætor adamarit: in hoc ego reo nequod perniciosum exemplum prodatur, pertimescam, in quo, etiam siquid errasset, omnes boni conuiuendum esse arbitrarentur: Quod quidem ego non modò non postulo, sed contra Iudices vos oro & obrestor, vt totâ causam quàm maxime intentis oculis (vt aiunt) acerrimè contemplemini. Nihil religione testatum, nihil veritate fundatum, nihil dolore expressum: contraque, omnia corrupta libidine, iracundia, studio, pretio, periurio reperietur. Etenim iam vniuersa istorum cognita cupiditate, accedam ad singulas querelas criminationesque Græcorum. Classis nomine pecuniam ciuitatibus imperatâ queruntur. quod nos factum Iudices cõfitemur. Sed si hoc crimen est, aut in eo est, quod non licuerit imperare: aut in eo, quod nõ opus fuerit nauibus: aut in eo, quod nulla hoc Prætoris classis nauigarit. Licuisse, vt intelligas, cognosce quid me Consule senatus decreuerit, cum quidem nihil à superioribus continuorum annorum decretis decesserit SENATVS CONSVLTVM. Proximum est ergo, vt, opus fuerit classe, necne, quæramus. Vtrum igitur, hoc Græci statuent, aut vllæ exteræ nationes, an nostri Prætores, nostri duces, nostri imperatores: Equidè existimo, in eiusmodi regione atque prouincia, quæ

mari cincta, portibus distincta, insulis circumdata esset, non solum præsidii, sed etiam ornandi imperii causa nauigandum fuisse. hæc enim ratio ac magnitudo animorum in maioribus nostris fuit, vt, cum in priuatis rebus, suisque sumptibus minimo contenti tenuissimo cultu viueret, in imperio atque in publica dignitate omnia ad gloriâ splendoremque reuocarent. quæritur enim in re domestica continentia laus: in publica, dignitatis. Quod si etiam præsidii causa classem habuit: quis erit tam iniquus, qui reprehendat: Nulli erant prædones. quid: nullos fore, quis præstare poterat: Minuis, inquit, gloriam Pompeii. immò tu auges molestiam: ille enim classes prædonum, vrbes, portus, receptacula sustulit: pacem maritimam summa virtute atque incredibili celeritate confecit: illud verò neque suscepit, neque suscipere debuit: vt, siqua vsquam nauicula prædonum apparuisset, accusandus videretur. Itaque ipse in Asia, cum omnia iam bella, terra, marique confecisset, classem tamè iisdem istis ciuitatibus imperauit. Quod si tum statuit opus esse, cum ipsius præsentis nomine tuta omnia & pacata esse poterant: quid, cum ille decessisset, Flacco existimatis statuendum & faciendum fuisse: quid nos hîc: nonne ipso Pompeio authore, Syllano & Muræna Coss. decreuimus, vt classis in Italia nauigaret: nonne eo ipso tempore, cum L. Flaccus in Asia remiges imperabat, nos hîc in mare superum & inferum festertium ter & quadragies rogabamus: Quid postremo anno: nonne M. Curio & P. Sestilio Quæss. pecunia in classem est erogata: quid, hoc omni tempore Equites in ora maritima non fuerunt: illa est enim gloria diuina Pompeii: primum prædones eos, qui tum, cum illi bellum maritimum gerendum datum est, toto mari dispersi vagabantur, redactos esse omnes in potestate: deinde Syriam esse nostram, Ciliciam teneri, Cyprum per Ptolemæum Regem nihil audere: præterea Cretam Metelli virtute esse nostrâ: nihil esse vnde proficiscantur, nihil quò reuertantur: omnes sinus, promontoria, litora, insulas, vrbes maritimas claustris imperii nostri contineri. Quod si Flacco Prætor nemo in mari prædo fuisset, tamen huius diligentia reprehendenda non esset: iccirco enim, quod hic classem habuisset, existimarem nõ fuisse. quid, si L. Oppii, L. Agrii, C. Cestii Equitum R. huius etiam clarissimi viri Cn. Domitii, qui in Asia tum Legatus fuit, testimonio doceo, eo ipso tempore, quo tu ipse negas classem habendam fuisse, complures à prædonibus esse captos: tamen Flacci consilium in remigibus imperandis reprehendetur: Quid, si etiam occisus est à piratis Adramitenus, homo nobilis, cuius est ferè nobis omnibus nomen auditum: Acinas pugil Olympionices: hoc est apud Græcos (quoniam de eorum grauitate dicimus) propè maius & gloriosius, quàm Romæ triumphasse. At neminem cepisti. quàm multi ora maritimæ clarissimi viri præfuerunt, qui, cum prædonem nullum cepissent, mare tamen tutum præstiterunt: casus est enim in capiendo, locus, euentus, occasio: defendendi facilis est cautio, non solum latibulis occultorum locorum, sed etiam tempestatū moderatione & conuersione. Reliquum est, vt queratur, vtrum nostra ista classis cursu & remis, an sumptuantum, & literis nauigarit. num igitur negari potest, cuius rei cuncta testis est Asia, bipartito classem distributam fuisse, vt vna pars supra Ephesum, altera infra Ephesum nauigaret: hac classe M. Crassus, vir amplissimus, ab Hemo in Asiam, his nauibus Flaccus ex Asia in Macedoniam nauigauit. In quo igitur Prætoris est diligentia requirenda: in numero nauium, & in descriptione æquabili sumptus: dimidium eius, quo Pompeius erat vsus, imperauit: num potuit parcius: descripsit autem pecuniam ad Pompeii rationem, quæ fuit accommodata L. Syllæ descriptioni: qui cum omnes Asiæ ciuitates proportionem in prouincias descripsisset, illam rationem in imperando sumptu & Pompeius & Flaccus secutus est: neque est adhuc tamen ea summa completa. Non refert verò. Quid lucretur: cum enim genus imperatæ pecuniæ suscipit, id, quod tu crimen esse vis, confitetur. Quis igitur probari potest, in ea pecunia non referenda crimen sibi ipsum facere, in qua crimen esset nullum, si referret: At enim negas fratrem meum, qui L. Flacco successerit, pecuniam vllam in remiges imperasse. Equidem Q. fratris mei laude

delector; sed aliis magis grauioribus atque maioribus. aliud quiddam statuit, aliud vidit: existimauit, quocumque tempore auditum quid esset de prædonibus, quam veller subito se classem comparaturum: denique hoc primus frater meus in Asia fecit, ut hoc sumptu remigum ciuitates leuaret: crimen autem tum videri solet, cum aliquis sumptus instituit eos, qui antea non erant instituti, non cum successor aliquid immutat de institutis priorum. Flaccus, quid alii postea facturi essent, scire non poterat: quid fecissent, videbat. Sed quoniam de communi totius Asiae crimine dictum est, aggrediar iam ad singulas ciuitates: ex quibus sit sane nobis prima ciuitas AEmonefis. Citat præco voce maxima Legatos AEmonenfes, procedit vnus Asclepiades, prodeant. etiamne præconem mentiri coegisti? est enim, credo, is vir iste, ut ciuitatis nomē sua authoritate sustineat, damnatus turpissimis iudiciis domi, notatus literis publicis: cuius de probis, adulteriis, ac stupris extant AEmonenfium literæ: quas ego non solum propter longitudinem, sed etiam propter turpissimam obscenitatem verborum prætereundas puto. dixit publicè datum drachmarum c c & vi millia: dixit tantum, nihil ostendit, nihil protulit: sed adiunxit id, quod certè, quoniam erat domesticum, docere debuit: se priuatim drachmas c c v i dedisse. quantum sibi ablatum homo impudentissimus dicit, tantum nunquam est ausus, ut haberet, optare. Ab A. Sestilio dicit se dedisse, & à suis fratribus. potuit dare Sestilius: nam fratres quidem consortes sunt mendicitatis. Audiamus igitur Sestilium: fratres denique ipsi prodeant: quam volent impudenter, mentiantur, & quod nunquam habuerint, dedisse se dicant: tamen aliquid fortasse coram producti dicent, in quo reprehendantur. Non deduxi, inquit, Sestilium. Cedo tabulas. Non deportauit. Fratres saltem exhibe. Non denuntiaui. Quod ergo vnus Asclepiades, fortuna egens, vita turpis, existimatione damnatus, impudentia atque audacia fretus, sine tabulis, sine authore legerit, id nos quasi crimen aut testimonium pertimescamus? idem laudationem, quam nos ab AEmonenfibus Flacco datam proferebamus, falsam esse dicebat. cuius quidem laudationis iactura exoptanda nobis fuit: nam ut signum publicum inspexit præclarus iste author suæ ciuitatis, solere suos ciues, ceterosque Græcos ex tempore, quod opus sit, obsignare dixit. tu verò tibi habeto istam laudationem: nec enim AEmonenfium testimonio Flacci vita & dignitas nititur: das enim mihi, quod hæc causa maximè postulat, nullam grauitatem, nullam constantiam, nullum firmum in Græcis hominibus consilium, nullam denique esse testimonii fidem. nisi verò hætenus ista formula testimonii atque orationis tuæ describi ac distingui potest, ut Flacco absenti aliquid ciuitates tribuisse dicantur: Lælio præsentem, per se agentem, vi legis, iure accusationis, opibus præterea suis terrenti ac minati, nihil temporis causa scripsisse, aut obsignasse videantur. Equidem in minimis rebus sæpe res magnas vidi Iudices deprehendi ac teneri, ut in hoc Asclepiade. hæc, quæ est à nobis prolata laudatio, obsignata erat creta illa Asiatica, quæ ferè est omnibus nota nobis: qua vtuntur omnes non modo in publicis, sed etiam in priuatis literis, quas quotidie videmus mitti à publicanis sæpe vnicuique nostrum: neque enim testis ipse signo inspecto falsum nos proferre dixit, sed leuitatem totius Asiae protulit, de qua nos & libenter, & facillè concedimus. Nostra igitur laudatio, quam ille temporis causa nobis datam dicit, datam quidem confitetur, consignata creta est: in illo autem testimonio, quod accusatori dicitur datum, ceram esse videmus. Hic ego Iudices, si vos AEmonefium decretis, si cæterorum Phrygum literis permoueri putarem, vociferarer, & quantum maximè possem, contenderem, testarer publicanos, excitarem negotiatores, vestram etiam conscientiam implorarem: cera deprehensa, considerem totius testimonii fictam audaciam manifesto comprehensam atque oppressam teneri. Nunc verò non insultabo vehementius, nec volitabo in hoc insolentius, neque in istum nugatorem tanquam in aliquem testem inuehar, neque in toto AEmonenfium testimonio: siue hic confictum est, ut apparet: siue missum domo est, ut dicitur, commouebor. etenim quibus ego istam laudationem re-

mittam, quoniam sunt (ut Asclepiades dicit) leues, horum testimonium non pertimescam. Venio nunc ad Dorylenfium testimonium, qui producti tabulas se publicas ad speluncas perdidisse dixerunt. O pastores nescio quos cupidos literarum, si quidem nihil istis præter literas abstulerunt. Sed aliud esse causæ suspicamur, ne fortè isti parum versuti esse videantur. poena est, ut opinor, Dorylenfium grauior, quam apud alios, falsarum & corruptarum literarum. si veras protulissent, criminis nihil erat: si falsas, erat poena. bellissimum putarunt, dicere amissas. Quiescant igitur, & me hoc in lucro ponere, atque aliud agere patiantur. non sinunt: supplet enim ille nescio quis, & priuatim dicit se dedisse. hoc verò ferri nullo modo potest. Qui de tabulis publicis recitat, iis, quæ in accusatoris potestate fuerunt, non debet habere authoritatem. Sed tamen indicium fieri videtur, cum tabulæ illæ ipsæ, cuiusquemodi sunt, proferuntur. Cum verò is, quem nemo vestrum vidit vnquam, nemo, qui mortalis esset, audiuit: tantum dicit, Dedi: dubitabit Iudices, quin ab hoc ignotissimo Phryge nobilissimū ciuem vindicetis: atque huic eidem nuper tres Equites R. honesti & graues, cum in causa liberali eum, qui asserbatur, cognatum suum esse diceret, non crediderunt. Quis hoc euenit, ut qui locuples testis doloris & sanguinis sui non fuerit, idem sit grauis author iniuriæ publicæ? Atque hic Dorylenfius nuper cum efferretur magna frequentia, cōfessūque vestro, mortis illius inuidiam in L. Flaccum Lælius cōferebat. Facis iniuste Læli, si putas periculo nostro viuere tuos contubernales, præfertim quod tua negligentia factum arbitremur: homini enim Phrygi, qui arborem fici nūquam vidisset, fiscinam ficorum obiecisti: cuius mors te ex aliqua parte releuauit: edacem enim hospitem amisisti. Flacco verò quid profuit, qui valuit tandiu dum huc prodiret, mortuus est aculeo iam dimisso ac dicto testimonio? At istud columen actionis tuæ Mithridates, posteaquam biduum retētus testis à nobis, effudit, quæ voluit, omnia, reprehensus, conuictus, fractusque discessit: ambulat cum lorica: metuit homo doctus & sapiens, ne L. Flaccus nūc se scelere alliget, cum iam testem illum effugere non possit: ut, qui ante dictum testimonium sibi temperarit, cum tamen aliquid assequi posset, is nunc id agat, ut ad falsum auaritiæ testimonium, verum etiā maleficii crimen adiungat. Sed de hoc teste, totòque Mithridatico differuit & subtiliter, & copiosè Q. Hortensius. nos, ut instituimus, ad reliqua pergamus. Caput est omnium Græcorum concitadorum, qui cum accusatoribus sedet, Heraclides ille Tennes, homo ineptus & loquax, sed (ut sibi videtur) ita doctus, ut etiam magistrum aliorum se esse dicat: & qui ita sit ambitiosus, ut omnes vos, nosque quotidie per salutes, Tennisque ad illam ætatem in senatū venire non potuit: & qui se artem dicendi traditurum etiam cæteris profiteatur, ipse omnibus turpissimis iudiciis conuictus est. Pari foelicitate vnà Legatus venit Nicomedes, qui neque in senatum vlla conditione peruenire potuit, & furti, & pro socio damnatus est. nā princeps Legationis Lyfanius adeptus est ordinem senatorium: sed cum Remp. nimium amplecteretur, peculatus damnatus & bona & senatorium nomen amisit. Hi tres etiam ærarii nostri tabulas falsas esse voluerunt: nam seruos nouem se professi sunt habere, cum omnino sine comite venissent. Decreto scribendo primū video affuisse Lyfaniam: cuius fratris bona, quod is populo non soluebat, Prætor Flacco publicè vnierunt. præterea Philippus est Lyfaniæ gener, & Hermobius: cuius frater Poles item pecuniæ publicæ est condemnatus. dicunt se Flacco, & iis, qui simul essent, drachmarum x v millia dedisse. cum ciuitate mihi res est acerima, & cōficiētissima literarum: in qua nummus cōmoueri nullus potest sine quinque Prætoribus, tribus Quæstoribus, quatuor mensariis, qui apud illos à populo creantur. ex hoc tanto numero deductus est nemo: & cum illā pecuniam nominatim Flacco datam referant, maiorem etiam aliquam, cum huic iidem darent, in ædem sacram referendam se perscripsisse dicunt. quod minimè conuenit: nā aut omnia occultè referenda fuerunt, aut apertè omnia. cum perscribunt nominatim Flacco, nihil timēt, nihil verentur: cum operi publico referunt, iidem homines subito eundem, quem contempse-

rant, pertimescunt. si Prætor dedit, ut est scriptum, à Quæstore numeravit. Quæstor à mensa publica, mensa aut ex vectigali, aut ex tributo. Nunquam erit istud simile criminis, nisi mihi totam rationem omni & personarum genere, & literarum explicaris. Vel quod est in eodem decreto scriptum, homines clarissimos ciuitatis, amplissimos vfos honoribus, hoc Præto circumuētos. Cur hi neque in iudicio adsunt, neque in decreto nominantur? non enim credo significari, isto loco illum, qui se erigit, Heraclidem. Vtrum enim in clarissimis est ciuibus is, quem iudicatum hic duxit Hermippus, qui hanc ipsam Legationem, quam habet, non accepit à suis ciuibus, sed vsque Tymolo petiuit: cui nullus honos in sua ciuitate habitus est vnquā: res autem ea, quæ tenuissimis committebatur, huic vni in vita commissa sola est, custos T. Aufidio Prætoe frumento publico est positus: pro quo cum à P. Varino Prætoe pecuniam accepisset, celauit suos ciues, vtrōque iis sumptum intulit. quod posteaquam Tenni literis à P. Varino missis cognitum atque patefactum est: cumque eadem de re Cn. Lentulus, qui Cæfor fuit, Tennitarum patronus literas misisset, Heraclidem istum Tenni nemo postea vidit. Atque ut eius impudentiam perspicere possitis, causam ipsam, quæ leuissimi hominis animum in Flaccum incitauit, quæso cognoscite. Fundum Cymæum Romæ mercatus est de pupillo Meculonio, cum verbis se locupletem faceret, haberet nihil præter illam impudentiam, quam videtis: pecuniam sumpsit mutuam à Sex. Scola Iudice hoc nostro primario viro, qui & rem agnoscit, neque hominem ignorat: qui tamen credidit P. Fuluii Veratii lectissimi hominis fidei. is cum solueret, sumpsit à C. & M. Fufiis, Equitibus R. primariis viris. Hic Hercule, cornici oculum, ut dicitur: nam hunc Hermippum, hominem eruditum, ciuem suum, cui debebat esse notissimus, percussit: eius enim fide sumpsit à Fufiis. Securus Hermippus Tennum proficiscitur, cum iste sese pecuniam, quam huius fide sumpserat, à discipulis suis diceret Fufiis persolutorum. Habebat enim Rhetor iste adolescentes quosdam locupletes, quos dimidio redderet stultiores, quàm acceperat, vbi nihil possent discere nisi ignorantiam literarum: neminem quidem adeo infatuare potuit, ut ei nummum vllum crederet. itaque cum Roma clam esset profectus, multosque minutis mutuationibus fraudauisset, in Asiam venit: Hermippoque percontanti de nomine Fusiano, respondet se omnem pecuniam Fufiis persoluisse. Interim, neque ita longo interuallo, libertus à Fufiis cum literis ad Hermippum venit: pecunia petitur ab Hermippo: Hermippus ab Heraclide petit: ipse tamen Fufiis satisfacit absentibus, & fidem suam liberat. Hunc æstuantem & tergiuersantem iudicio ille persequitur: à Recuperatoribus causa cognoscitur. Nolite existimare Iudices non vnam & eandem omnibus in locis esse fraudatorum & inficiatorum impudentiam: fecit eadem omnia, quæ nostri debitores solent: negauit sese omnino versuram vllam fecisse Romæ: Fusiorum se affirmavit nunquam omnino nomen audisse: Hermippum verò ipsum, pudentissimum, atque optimum virum, veterem amicū, atque hospitem meum, splendidissimum atque ornatissimū ciuitatis suæ, probris omnibus maledictisque vexauit. Sed cum se homo volubilis quadam præcipiti celeritate dicendi in illa oratione iactaret, repente testimoniis Fusiorum, nominibusque recitatis homo audacissimus pertimuit, loquacissimus obmutuit. Itaque Recuperatores contra istum rem minimè dubiam prima actione iudicauerunt. cum iudicatum non faceret, addictus Hermippo, & ab hoc ductus est. Habetis & honestatem hominis, & auctoritatem testimonii, & causam omnē simultatis, atque is ab Hermippo missus, cum ei pauca mancipia vendidisset, Romam se contulit: deinde in Asiam rediit, cum iam frater meus Flacco successisset: ad quem adiit, causamque ita detulit, Recuperatores vi Flacci coactos, & metu falsum inuitos iudicauisse. Frater meus pro sua æquitate prudentiæque decreuit, ut si iudicatum negaret, in duplum iret: si metu coactos diceret, haberet eosdem Recuperatores. recusauit: & quasi nihil esset actum, nihil iudicatum, ab Hermippo ibidē mancipia, quæ ipse ei vendiderat, petere cœpit. M. Gratidius Legatus, ad quem

est aditum, actionem se daturum negauit: re iudicata stari ostendit placere. Iterum iste cui nullus esset vsquam consistendi locus, Romam se retulit: persequitur Hermippus, qui nunquam istius impudetiæ cessit: petit Heraclides à C. Plotio senatore, viro primario, qui Legatus in Asia fuerat, mancipia quædam, quæ se, cum iudicatum esset, per vim vèdidisse dicebat. Q. Naso, vir ornatissimus, qui Prætor fuerat, iudex sumitur: qui cum sententiam secundum Plotium se dicturum ostenderet, & ab eo iudice abiret, quod iudicium lege non erat, causam totam reliquit. Satisne vobis Iudices videor ad singulos testes accedere, neque, ut primò constitueram, tantummodo cum vniuerso genere colligere: Venio ad Lyfaniam eiusdem ciuitatis peculiarem tuam Deciane testem, quem tu cum ephebum Tenni cognosces: quoniam te nudus delectarat, semper nudum esse voluisti. abduxisti Tenno Apollonidem: pecuniam adolescentulo grandi scœnore, fiducia tamen accepta, occupauisti. Hanc fiduciam commissam tibi tenes hodie ac possides. Eum tu testem spe recuperandi fundi paterni venire ad testimonium dicendum cœgisti: qui quoniam testimonium dixit, quidnam sit dicturus, expecto: noui genus hominum, noui consuetudinem, noui libidinem. Itaque etsi teneo, quid sit dicere paratus, nihil tamen contra disputabo prius, quàm dixerit: totū enim conuertet, atque alia finget. Quamobrem & ille seruet, quod parauit: & ego me ad id, quod attulerit, integrum conseruabo. Venio nunc ad eam ciuitatem, in quam ego multa & magna officia contuli, & quam meus frater in primis colit atque diligit. quæ si ciuitas per viros bonos grauesque homines querelas ad vos detulisset, paulo commoueret magis. Nunc verò quid putem? Trallianos Meandrio causam commisisse, homini egenti, sordido, sine honore, sine existimatione, sine censu: vbi erant illi Pythodorus & Lepison, cæteri homines apud nos noti, inter suos nobiles: vbi illa magnifica & gloriosa ostentatio ciuitatis: nonne esset pudicum, si hanc causam agerent seuerè, non modò Legatum, sed Trallianum, omnino dici Meandrium? huic illi Legato, huic publico testi patronum suum iam inde à patre atque maioribus L. Flaccum mactandum ciuitatis testimonio tradidissent: Non est ita Iudices, non est profectò. Vidi ego in quodam iudicio nuper Philodorum testem Trallianum, vidi Parrhasium, vidi Archidemum, cum quidem idem hic mihi Meandrius quasi ministrator aderat, subiiciens, quid in suos ciues, ciuitatemque, si vellem, dicerem: nihil enim illo homine leuius, nihil egentius, nihil inquinatius. Quare si hunc habent authorem Tralliani doloris sui, si hunc custodem literarū, si hunc testem iniuriæ, si hunc actorem querelarum: remittant spiritus, comprimant animos suos, sedent arrogantiam, fateantur in Meandrii persona esse expressam faciem ciuitatis. si istum semper illi ipsi domi proterendum esse & conculcandum putauerunt: desinant putare auctoritatem esse in eo testimonio, cuius author inuentus est nemo. Sed exponam, quid in re sit: ut, quamobrem ista ciuitas neque seuerè Flaccum oppugnarit, neque benignè defenderit, scire possitis. Erat ei Castriciano nomine irata, de quo totò respondit Hortensius: inuita soluerat Castricio pecuniam iandiu debitam: hinc totum odium, hinc omnis offensio. Quò cum venisset Lælius ad iratos, & illud Castricianum vulnus dicendo refricuisset, siluerunt principes, neque in illa concione adfuerunt, neque ipsius decreti ac testimonii authores esse voluerunt. vsque eò orba fuit ab optimatibus illa concio, ut princeps principum esset Meandrius: cuius lingua quasi stabello seditionis illa tum est egentium concio ventilata. Itaque ciuitatis pudentis, ut ego semper existimaui & grauis, ut ipsi existimari volūt, iustum dolorem querelæque cognoscite. Quæ pecunia fuerit apud se Flacci patris nomine collata à ciuitatibus, hanc à se esse ablatam queruntur. Alio loco quæram, quid licuerit Flacco: nunc tantum à Trallianis requiro, quam pecuniam à se ablatam queruntur: suamne dicant, sibi à ciuitatibus collatam in vsum suum: cupio audire. Non, inquit, dicimus. Quid igitur? Delatam ad nos, creditam nobis L. Flacci patris nomine ad eius dies festos atque ludos. Quid tum? Hanc te, inquit, capere non licuit. Iam id videro: sed primum illud tenebo. Quæritur grauis, locuples, ornata



ciuitas, quod non retinet alienum: spoliatam se dicit, quod id non habet, quod eius non fuit. quid hoc impudentius dici aut fingi potest? delectum est oppidum, quo in oppido vno pecunia à tota Asia ad honores L. Flacci poneretur. hæc pecunia ab honoribus translata in quæstum & fœnerationem, recuperata est multis post annis. Quæ ciuitati facta est iniuria? At molestè fert ciuitas, credo: amissum est enim præter spem, quod erat spe deuoratum lucrum. At queritur. impudenter facit: non enim omnia, quæ dolemus, eadem iure queri possumus. At accusat verbis grauissimis. non ciuitas, sed imperiti homines à Meandrio concitati. Quo loco etiam atque etiam facite ut recordemini, quæ sit temeritas multitudinis, quæ leuitas propria Græcorum, quid in concione seditiosa valeat oratio. Hic in hac grauissima & moderatissima ciuitate, cum est forum plenum iudiciorum, plenum magistratum, plenum optimorum virorum & ciuium, cum speculatur, atque obsidet Rostra vindex temeritatis, & moderatrix officii curia: tamen quâtos fluctus excitari concionum videtis? quid vos fieri censeatis Trallibus? an id, quod Pergami? nisi fortè hæc ciuitates existimari volunt, facilius vna se epistola Mithridatis moueri impellique potuisse, ut amicitiam populi R. fidem suam, iura omnia officii humanitatisque violarent, quàm ut filium testimonio læderent, cuius patrem armis pellendum à suis mœnibus censuissent. Quare nolite mihi ista nomina ciuitatum nobilium opponere: quos enim hostes hæc familia contempsit, nunquam eosdem testes pertimescet. Vobis autem est confitendum, si consiliis principum vestra ciuitates reguntur, non multitudinis temeritate, sed optimatum consilio bellum ab istis ciuitatibus cum populo R. esse susceptum. sin ille tum motus est temeritate imperitorum excitatus, patiamini me delicta vulgi à publica causa separare. At enim istam pecuniam huic capere non licuit. Vtrum vultis, patri Flacci licuisse, necne? si licuit, sicuti certè licuit: ad eius honores collatam, ex quibus ipse nihil capiebat, patris pecuniâ rectè abstulit filius. si non licuit, tamen illo mortuo non modò filius, sed quiuis hæres rectissime potuit auferre. Ac tum quidem Tralliani, cum ipsi graui fœnore istam pecuniam multos annos occupauissent, à Flacco tamen omnia, quæ voluerunt, impetrauerunt: neque tam fuerunt impudentes, ut id, quod Lælius dixit, dicere auderent, hanc eis pecuniam abstulisse Mithridatem. Quis enim erat, qui non sciret in ornandis studiosiorem Mithridatem, quàm in spoliandis Trallianis fuisse? quæ quidem à me si, ut dicenda sunt, dicerentur, grauius agerem Iudices, quàm adhuc egi, quantam Asiaticis testibus fidem habere vos conueniret: reuocarem animos vestros ad Mithridatici belli memoriam, ad illam vniuersorum ciuium R. per tot vrbes vno puncto temporis miseram crudelèque eadem: Prætores nostros deditos, Legatos in vincula coniectos, nominis propè Romani memoriam cum vestigio imperii non modò ex ædibus Græcorum, verum etiam ex literis esse deletam. Mithridatem deum, illum patrem, illum conseruatorè Asia, illum Dionysium, Bacchum, Liberum nominabant. Vnum atque idem erat tempus, cum L. Flacco Cos. portas tota Asia claudebat: Cappadocem autem illum non modò recipiebat suis vrbus, verum etiam vltro vocabat. Liceat hæc nobis, si obliuisci non possumus, at tacere. liceat mihi potius de leuitate Græcorum queri, quàm de crudelitate. auctoritatem isti habeant apud eos, quos esse omnino noluerunt: nam quoscunque potuerunt togatos, interemerunt: nomen ciuium R. quantum in ipsis fuit, sustulerunt. In hac igitur vrbe se iactent, quam oderunt: apud eos, quos inuiti vident: in ea Repub. ad quâ opprimendam non animus eis, sed vires defuerunt: aspiciant hunc florem Legatorum laudatorumque Flacci ex vera atque integra Græcia: tum se ipsi expendant, tum his se comparent, tum, si audebunt, dignitati horum opponant suam. Adfunt Athenienses, vnde humanitas, doctrina, religio, fruges, iura, leges ortæ, atque in omnes terras distributæ putantur: de quorum vrbus positione propter pulchritudinem etiam inter deos certamen fuisse proditum est: quæ vetustate ea est, ut ipsa ex sese suos ciues genuisse dicatur: & eorum eadem terra parens,ATRIX, patria dicatur: auctoritate autem

tanta est, ut iam fractum propè ac debilitatum Græciæ nomen huius vrbus laude nitatur. Adfunt Lacedæmonii: cuius ciuitatis spectata ac nobilitata virtus non solum natura corroborata, verum etiam disciplina putatur: qui soli toto orbe terrarum septingentos iam annos amplius vni moribus, & nunquam mutatis legibus viuunt. Adfunt ex Achaia cuncta multi Legati, Bœotia, Thessalia: quibus locis nuper Legatus L. Flaccus imperatore Metello præfuit. Neque verò te Massilia prætereo, quæ L. Flaccum militem Quæstorèque cognosti: cuius ego ciuitatis disciplinam atque grauitatem non solum Græciæ, sed haud scio an cunctis gentibus anteponendam iure dicam: quæ tam procul à Græcorum omnium regionibus, disciplinis, linguaque diuisa, cum in vltimis terris cincta Gallorum gentibus barbariæ fluctibus alluatur, sic optimatum consilio gubernatur, ut omnes eius instituta laudare facilius possint, quàm æmulari. Hisce utitur laudatoribus Flaccus, his innocentiæ testibus, ut Græcorum cupiditati, Græcorum auxilio resistamus. Quanquam quis ignorat, qui modò vnquam mediocriter res istas scire curauit, quin tria Græcorum genera sint verè: quorum vni sunt Athenienses, quæ gens Ionum habebatur: AEoleis alteri, Doreis tertii nominabantur. atque hæc cuncta Græcia, quæ fama, quæ gloria, quæ doctrina, quæ plurimis artibus, quæ etiam imperio & bellica laude floruit, paruum quèdam locum, ut scitis, Europæ tenet, semperque tenuit: Asia maritimam oram bello superatam cinxit vrbus, non ut munitam coloniis illam auget gentem, sed ut obsessam teneret. Quamobrem quæso à vobis Asiatici testes: ut, cum verè recordari vobis, quatum auctoritatis in iudicium afferatis, vosmet ipsi describatis Asiam: nec, quid alienigenæ de vobis loqui soleant, sed quid vosmet ipsi de genere vestro statuatis, meminertis: nanque, ut opinor, Asia vestra constat ex Phrygia, Mysia, Caria, Lydia. Vtrum igitur nostrum est, an vestrum hoc vetus prouerbium, Phrygem plagis fieri solere meliorem? quid de tota Caria? nonne hoc vestra voce vulgatum est, siquid cum periculo experiri velis, in Caria id potissimum esse faciendum? Quid porro in Græco sermone tam tritum atque celebratum est, quàm, si quis despiciatui ducitur, ut Mysorum vltimus esse dicatur? Nam quid ego dicam de Lydia? quis vnquam Græcus comœdiam scripsit, in qua seruus primarum partium non Lydus esset? Quamobrem quæ vobis fit iniuria, si statuimus vestro nobis iudicio standum esse de vobis? Equidem mihi iam satis superque dixisse videor de Asiatico genere testium. Sed tamen vestrum est Iudices, omnia, quæ dici possunt in hominum leuitatem, inconstantiam, cupiditatem, etiam si à me minus dicuntur, vestris animis & cogitatione comprehendere. Sequitur auri illa inuidia Iudæici. Hoc nimirum est illud, quod non longè à gradibus Aureliis hæc causa dicitur: ob hoc crimen hic locus abs te Læli, atque illa turba quæ sita est. Scis quanta sit manus, quanta concordia, quatum valeat in concionibus. summissa voce agam, tantum ut iudices audiant: neque enim defunt, qui istos in me atque optimum quenque incitent: quos ego, quò id facilius faciant, non adiuuabo. Cum aurum Iudæorum nomine quotannis ex Italia & ex omnibus vestris prouinciis Ierosolymam exportari soleret, Flaccus sanxit edito, ne ex Asia exportari liceret. Quis est Iudices, qui hoc non verè laudare possit? exportari aurum non oportere, cum sæpe antea senatus, tum me Consule grauissimè iudicauit. Huic autem barbaræ superstitioni resistere, seueritatis: multitudinem Iudæorum flagrantem nonnunquam in concionibus pro Rep. contemnere, grauitatis summæ fuit. At Cn. Pompeius captis Ierosolymis, victor ex illo fano nihil attigit. in primis hoc, ut multa alia, sapienter. in tam suspiciosa ac maledica ciuitate locum sermoni obtrectatorum non reliquit: non enim credo religionem & Iudæorum & hostium, impedimento præstantissimo imperatori, sed pudorem fuisse. Vbi ergo crimen est? quoniam quidem furtum nusquam reprehendis, edictum probas, iudicatum fateris, quæ situm & probatum palam non negas, actum esse per viros primarios res ipsa declarat. Apameæ manifestè comprehensum, ante pedes Prætoris in foro expensum est auri pondo centum paulò minus per Sex. Cæsum Equitem R. castissimum hominem atque integerrimum: Laodiceæ

viginti pondo paulò amplius per hunc ipsum L. Peduceum iudicè nostrū, Adrymeti per  
 Cn. Domitium Legatum. Pergami non multum auri ratio constat. Aurum in arario  
 est: furtum non reprehenditur: inuidia quæritur: à iudicibus oratio auertitur: vox in  
 coronam turbamque effunditur. Sua cuique ciuitati religio Læli est: nostra nobis. Stã-  
 tibus Ierosolymis, pacatísque Iudæis, tamen istorum religio sacrorum à splendore hu-  
 ius imperii grauitate nominis nostri maiorum institutis abhorrebat: nunc verò hoc  
 magis, quòd illa gens, quid de imperio nostro sentiret, ostendit armis: quàm chara diis  
 immortalibus esset, docuit, quòd est victa, quòd elocata, quòd seruata. Quamobrem,  
 quoniam, quod crimen esse voluisti, id totum vides in laudem esse conuersum, venia-  
 mus iam ad ciuium R. querelas, ex quibus sit sanè prima Deciani. Quid tibi tandem  
 Deciane iniuriæ factum est: negotiaris in libera ciuitate. Primum patere me esse curi-  
 osum: quousque negotiaberè: præsertim cum sis isto loco natus, annos iam triginta in  
 foro versaris, sed tamen Pergameno, longo interuallo, siquando tibi peregrinari com-  
 modum est, Romam aduenis, affers faciem nouam, nomen vetus, purpuram Tyriam,  
 in qua tibi inuideo, quòd vnus vestimentis tandiu lautus es. Verum esto, negotiari libet:  
 cur non Pergami, Smyrnæ, Trallibus, vbi & multi ciues R. sunt, & ius à nostro magi-  
 stratu dicitur: Otium te delectat: lites, turba, Prætor, odiosi: Græcorum libertate gau-  
 des, cur ergo vnus tu Apollonidenses amantissimos populi R. fidelissimos socios, mi-  
 seriores habes, quàm aut Mithridates, aut etiam pater tuus habuerit vnquam: cur his per  
 te frui libertate sua, cur denique esse liberis non licet: Homines sunt tota ex Asia fruga-  
 lissimi, sanctissimi, à Græcorum luxuria & leuitate remotissimi, patrefamiliàs suo cõ-  
 tenti, aratores, rusticani: agros habent & natura perbonos, & diligentia culturæque  
 meliores. in hisce agris tu prædia habere voluisti. Omnino mallet, & magis erat tuū,  
 si iam te crassi agri delectabant, hîc alicubi in Crustumino, aut in Capenati parauisses.  
 Verum esto: Catonis est dictum, Pedibus compensari pecuniam. Longè omnino à Ty-  
 beri ad Caicum: quo in loco etiam Agamemnon cum exercitu errasset, nisi ducem Te-  
 lephum inuenisset. Sed concedo id quoque: placuit oppidum: regio delectauit: emissæ.  
 Amyntas est genere, honore, existimatione, pecunia princeps illius ciuitatis: huius so-  
 crum, mulierem imbecilli consilii, satis locupletem pellexit Decianus ad sese: & cum  
 illa, quid ageretur, nesciret, in possessione prædiorum eius familiam suam collocauit:  
 vxorem abduxit ab Amynta prænantem, quæ peperit apud Decianum filiam, hodie-  
 que apud Decianum est & vxor Amyntæ, & filia. Nunquid harum rerum à me fingitur  
 Deciane: sciunt hæc omnes nobiles, sciunt boni viri, sciunt denique nostri homines,  
 sciunt mediocres negotiatores. Exurge Amynta, repete à Deciano non pecuniam, non  
 prædia: socrum denique sibi habeat, restituat vxorem, reddat misero patri filiam. Nam  
 membra, quæ debilitauit lapidibus, fustibus, ferro: manus, quas contudit: digitos, quos  
 confregit: neruos, quos concidit, restituere non potest: filiam, filiam, inquam, ærumno-  
 so patri Deciane redde. Hæc Flacco te non probasse miraris: cui quæso tandem proba-  
 sti: emptiones falsas, prædiorum proscriptiones cum mulierculis aperta circumscrip-  
 tione fecisti. tutor his rebus Græcorum legibus ascribendus fuit: Ptolemocratem scripsi-  
 sti, mercenarium & administrum consiliorum tuorum. Adductus est in iudicium Pto-  
 lemocrates de dolo malo, & de fraude à Dione huius ipsius tutelæ nomine. Qui cõcur-  
 sus ex oppidis finitimis vndique: qui dolor animorum: quæ querela: condemnatus est  
 Ptolemocrates sententiis omnibus: irritæ venditiones, irritæ proscriptiones: Non resti-  
 tuis: defers ad Pergamēnos, vt illi reciperent in suas literas publicas præclaras proscri-  
 ptiones & emptiones tuas: repudiant, reiiciunt. At qui homines: Pergamēni laudatores  
 tui: ita enim mihi gloriari visus es laudatione Pergamenorum, quasi honorem maio-  
 rum tuorum affectus esses: & hoc te superiorem putabas esse quàm Lælium, quòd te  
 ciuitas Pergamēna laudaret. Num honestior est ciuitas Pergamēna, quàm Smyrnæ: at  
 ne ipsi quidem dicunt. Vellem tantū habere otii, vt possem recitare psephismata Smyr-

næorum, quæ fecerunt in Castritium mortuum. Primum vt in oppidum introferretur,  
 quod aliis non conceditur: deinde vt ferrèt ephēbi: postremò vt imponeretur aurea co-  
 rona mortuo. hæc P. Scipioni clarissimo viro, quum esset Pergami mortuus, facta non  
 sunt. At Castritium, quibus verbis dii immortales, decus patriæ, ornamentū populi Ro-  
 mani, florem iuuentutis appellant. Quare Deciane, si cupidus es gloriæ, alia ornamenta  
 cenfeo quæras. Pergamēni te deriserūt. Quid: tu ludi te non intelligebas: quum tibi hæc  
 verba recitabant, clarissimum virum, præstantissima sapientia, singulari ingenio, mihi  
 crede, ludebant: quum verò coronā auream literis imponebant, re vera non plus aurum  
 tibi, quàm monedulæ committebāt. ne tum quidem hominum venustatem & facetias  
 perspicere potuisti: Isti igitur, isti Pergamēni perscriptiones, quas tu afferebas, repudia-  
 runt. P. Orbis, homo & prudens & innocēs, contra te omnia decreuit. in P. Globulum  
 meum necessarium fuisti gratiosior. Vtinā neque ipsum, neque me pœniteret: Flaccum  
 in curia decreuissent. Veridicas adiungis causas inimicitiarū, quòd patri L. Flacci AEdili  
 Curuli pater tuus Tribunus pl. diē dixerit. at istud nec ipsi quidem patri Flacci valde mo-  
 lestum esse debuit: præsertim cum ille, cui dies dicta est, Prætor postea factus sit, & Con-  
 sul: ille, qui diem dixit, non potuerit priuatus in ciuitate consistere. Sed si iustas inimi-  
 citias putabas, cur, cum Tribunus militū Flaccus esset, in eius legione miles fuisti, cum  
 tibi per leges militares effugere liceret iniquitatē Tribuni: Cur autem per te inimicum  
 paternum in consilium vocauit: quæ quidem quàm sanctè solita sint obseruari, scitis  
 omnes. nunc accusamur ab iis, qui in consilio nobis fauerunt. Decreuit Flaccus: num  
 aliud atque oportuit: in liberos: num aliter, ac censuit senatus: in absentem decreuit:  
 quum ibidem esses, quum prodire nolles, nō est hoc in absentem reum. SENATVS-  
 CONSULTVM ET DECRETVM FLACCI. quid si nō decreuisset, sed edixisset,  
 quis posset verè reprehendere: num etiam fratris mei literas plenissimas humanitatis  
 & æquitatis reprehensurus, quas easdem mulieres à me datas apud Pataranos requisit.  
 Recita literas Q. Ciceronis. quid: hæc Apollonidēs occasione facta ad Flaccum de-  
 tulerunt: apud Orbium acta non sunt: ad Globulum delata non sunt: ad senatum no-  
 strum me Cõsule nōne Legati Apollonidenses omnia postulata de iniuriis vnus De-  
 ciani detulerunt: ad hæc, prædia etiam in censu dedicaui: mitto, quòd aliena: mitto,  
 quòd possessa per vim: mitto, quòd conuicta ab Apollonidensibus: mitto, quòd à Perga-  
 menis repudiata: mitto etiam, quòd à nostris magistratibus in integrum restituta: mit-  
 to, quòd nullo in iure, neque in re, neque possessione tua. Illud quæro, sintne ista prædia  
 censui censendo: habeant ius ciuile: sint, necne sint mancipi: subsignari apud ærarium,  
 apud Censorem possint. in qua tribu denique ista prædia censuisti: commisiisti, si tem-  
 pus aliquod grauius accidisset, vt ex iisdem prædiis & Apolloniæ & Romæ imperatum  
 esset tributum. Verum esto: gloriosus fuisti: voluisti magnum agri modum censeri, &  
 eius agri, qui diuidi plebi Romanæ non potest. census es præterea numeratæ pecuniæ  
 centum triginta millia. eam opinor tibi numeratam non esse abs te. Sed hæc omitto.  
 census es mancipia Amyntæ: neque huic vllam in eo fecisti iniuriam: possidet enim ea  
 mancipia Amyntas: ac primò quidem pertimuit, quum te audisset seruos suos esse cen-  
 sum. Retulit ad iurisconsultos: constabat inter omnes, si aliena censendo Decianus sua  
 facere posset, eum maxima habiturum esse.

Defunt nonnulla.

Habetis causam inimicitiarum, qua causa inflammatus Decianus ad Lælium detulerit  
 hanc opimam accusationem. Nam ita questus est Lælius, quum de perfidia Deciani di-  
 ceret, Qui mihi author fuit, qui causam ad me detulit, quē ego sum secutus: is à Flacco  
 corruptus est, is me deseruit ac prodidit. Sicine tu author tadem eum, cui tu in cõsilio  
 fauisses, apud quem omnes gradus dignitatis tuæ retinuisses, pudentissimū hominem,

nobilissima familia natum, oprime de Republica meritum in discrimen omnium fortunarum vocauisti? Scilicet defendam Decianum, qui tibi in suspicione nullo suo delicto venit. non est, mihi crede, corruptus: quid enim fuit, quod ab eo redimeretur? ut diceret iudicium, cui sex horas omnino lex dedit? Quantum tandem ex his horis detraheret, si tibi morem gerere voluisset? nimirum illud est, quod ipse suspicatur, inuidisti ingenio subscriptoris tui. quod ornabar facile locum quem prehenderat, & acute testes interrogabat, aut circumueniebat: fortasse fecisti & tu & populi sermo ne exciperes, iccirco Decianum usque ad coronam applicuisti. sed ut hoc verisimile est, ita haud verisimile Decianum a Flacco esse corruptum. Ira scitote Iudices esse caetera: vel quod ait Lucius, L. Flaccum sibi dare cupisse, ut a fide se abduceret, sextertium vicies. & cum tu accusas avaritiam, quem dicis sextertium vicies voluisse perdere? nam quid emebat, cum te emebat? ut ad se transfires? quam partem causae tibi daremus? an ut enuntiares consilia Laelii? qui testes ab eo prodirent? quid? nos non videbamus habitare vna? quis hoc nescit? tabulas in Laelii potestate fuisse, non dubium est. anne vehementer, ne copiose accusares? Nunc facis suspensionem: ita enim dixisti, ut nescio quid abs te impetratum esse videatur. At enim Androni Sestilio grauis iniuria facta est, & non ferenda: quod, cum esset eius vxor Valeria intestata mortua, sic egit eam rem Flaccus, quasi ad ipsum haereditas pertineret. in quo quid reprehendas, scire cupio: quod falsum intenderit? quid uoces? Ingenua, inquit, fuit. O peritum iuris hominem. quid? ab ingenuis mulieribus haereditates lege non veniunt? In manum, inquit, conuenerat. Nunc audio: sed quaero, utrum usu, an coemptione? usu non potuit: nihil enim potest de tutela legitima sine omnium tutorum auctoritate diminui. Coemptione? omnibus ergo auctoribus: in quibus certe Flaccum fuisse non dices. Relinquitur illud, quod vociferari non desistit, non debuisse, cum Praetor esset, suum negotium agere, aut mentionem facere haereditatis. Maximas audio tibi L. Luculle, qui de L. Flacco sententiam laturus es, pro tua eximia liberalitate, maximisque beneficiis in tuos venisse haereditates, cum Asiam prouinciam consulari imperio obtineres. Siquis eas suas esse dixisset, concessisses: tu T. Vecti, si qua tibi in Africa venerit haereditas, usu amittes? an tuum nulla avaritia, salua dignitate retinebis? At istius haereditatis iam Globulo Praetore Flacci nomine petita possessio est. non igitur impressio, non occasio, non vis, non tempus, non imperium, non secures ad iniuriam faciendam Flacci animum impulerunt. Itaque eodem etiam M. Lurco, vir optimus, meus familiaris, conuertit aculeum testimonii sui: negauit, a priuato pecuniam in prouincia Praetorem petere oportere. Cur tandem M. Lurco non oportet? eripere, extorquere, accipere contra leges non oportet: petere non oportere, nunquam ostendes, nisi docueris non licere. An Legationes sumere liberas exigendi causa, sicut & tu ipse nuper & multi viri boni saepe fecerunt, rectum est: quod ego non reprehendo, socios video queri: Praetorem, si haereditatem in prouincia non reliquerit, non solum reprehendendum, verum etiam condemnandum putas? doti, inquit, Valeria pecuniam omnem suam dixerat. Nihil istorum explicari potest, nisi ostenderis, illam in tutela Flacci non fuisse. si fuit, quaecumque sine hoc authore est dicta dos, nulla est. sed tamen Lurconem, quanquam pro sua dignitate moderatus est in testimonio dicendo religioni suae, tamen iratum Flacco esse vidistis: neque enim occultauit causam iracundiae suae, neque reticendam putauit: questus libertum suum Flacco Praetore esse damnatum. O conditiones miseras administrandarum prouinciarum: in quibus diligentia plena simultatum est, negligentia vituperationum: ubi seueritas periculosa est, liberalitas ingrata: sermo insidiosus, assentatio perniciofa: frons omnium familiaris, multorum animus iratus: iracundiae occulta, blanditiae aperta: venientes Praetores expectant, praesentibus inferuiunt, abeuntes deferunt. Sed omittamus querelas, ne nostrum consilium in omittendis prouinciis laudare videamur. Litteras misit de villico P. Septimii, hominis ornati, qui villicus eadem fecerat. Septimum ardentem iracundia videre potuistis. in Lurconis libertum iudicium ex edicto dedit.

hostis est Lurco. Quid igitur? hominum gratiosorum, splendorumque libertis fuit Asia tradenda? an simultates nescio quas cum libertis vestris Flaccus exercuit? an vobis in vestris vestrorumque causis seueritas odio est, eandem laudatis cum de nobis iudicatis? At iste Andro spoliatus bonis, ut dicitis, ad dicendum testimonium non venit. quid si veniat? decisionis arbiter C. Caecilius fuit, quo splendore vir, qua fide, qua religione? ob-signator C. Sestilius Lurconis sororis filius, homo & pudens, & constans, & grauis. Si vis erat, si fraus, si metus, si circumscriptio, quis pactio fieri, quis adesse istos coegit? quid si ista omnis pecunia huic adolescentulo L. Flacco reddita est? si petita, si redacta, si per hunc Antiochum paternum huius adolescentis libertum, seni illi Flacco probatissimum: videmur non solum avaritiae crimen effugere, sed etiam liberalitatis laudem assequi singularem? communem enim haereditatem, quae aequaliter ad utrunque lege venisset, concessit adolescenti propinquo suo: nihil ipse attigit de Valerianis bonis. Quod statuerat facere, adductus huius pudore, & non amplissimis patrimonii copiis, id non solum fecit, sed etiam prolixè cumulatèque fecit. Ex quo intelligi debet, eum contra leges pecunias non cepisse, qui tam fuerit in haereditate concedenda liberalis. At Falcidianum crimen ingens: talenta quinquaginta sese Flacco dicit dedisse. audiamus hominem. Non adest. quomodo igitur dicit? Epistolam mater eius profert, & alteram soror. scriptum ad se dicunt esse ab illo, tantam pecuniam Flacco datam. ergo is, qui si aram tenens iuraret, crederet nemo: per epistolam, quod volet, iniuratus probabit? At qui vir? quam non amicus suis ciuibus, qui patrimonium satis lautum, quod hic nobiscum conficere potuit, Graecorum conuiuio maluit dissipare? Quid attinuit relinquere hanc urbem, libertate tam praecleara carere, adire periculum nauigandi? quasi bona comesse Romae non liceret. nunc denique materculae suae festiui filius aniculae minimè suspiciosae purgat se per epistolam, ut eam pecuniam, quam confecerat, non consumpsisse, sed Flacco dedisse videatur. At fructus isti Trallianorum Globulo Praet. vanierant: Falcidius emerat 85 nongentis millibus. si dat tantam pecuniam Flacco: nempe iccirco dat, ut rata sit emptio. emit igitur aliquid, quod certe multo pluris esset: dat de lucro: nihil detrahit de viuo: minus igitur lucri facit. Cur Albanum vanire iubet? cur matri praeterea blanditur? cur epistolis, & fororis & matris imbecillitatem aucupatur? postremo cur non audimus ipsum? retinetur, credo, in prouincia: mater negat. Venisset, inquit, si esset denuntiatus. tu certe coegisses, si vllum firmamentum in illo teste posuisses. sed hominem ab negotio abducere noluisti. Magnum erit ei certamen propositum, magna cum Graecis contentio, qui tamen, ut opinor, iacent victi. Nam iste vnus totam Asiam magnitudine populorum, bibendoque superauit. Sed tamen quis tibi Laeli de epistolis istis indicauit? mulieres negant se scire. Quis? is ipse: igitur ille tibi, se ad matrem & sororem scripsisse, narravit: an etiam scripsit rogatu tuo? At verò M. Ebutium, constantissimum & pudentissimum hominem, Falcidii affinem nihil interrogas. nihil eius generum pari fide praeditum C. Manlium, qui profecto de tanta pecunia, si esset data, nihil audisse non posset. His tu igitur epistolis Deciane recitatis, his mulierculis productis, illo absente authore laudato, tantum te crimen probaturum putasti? praesertim cum ipse non deducendo Falcidium, iudicium feceris, plus falsam epistolam habituram ponderis, quam ipsius praesentis fictam vocem & simulatum dolorem. Sed quid ego de epistolis Falcidii, aut de Androne Sestilio, aut de Deciani censu tandiu disputo? postremo de salute omnium nostrum, de fortunis ciuitatis, de summa Reip. taceo: quam vos vniuersam in hoc iudicio vestris humeris, vestris inquam humeris Iudices sustinetis. Videtis, in quo motu temporum, quanta in conuersione rerum ac perturbatione versemur. Cum alia multa certi homines, tum hoc vel maxime moliuntur, ut vestra quoque mentes, vestra iudicia, vestra sententia optimo cuique infestissima atque inimicissima reperiatur. grauius iudicia pro Reip. dignitate, multa de coniuratorum scelere fecistis. non putat satis conuersam esse Reip. nisi in eandem impiorum poenam optimè meritos ciues detruserint. Oppressus est C. Antonius.

esto: habuit quandam ille infamiam suam: neque tamen ille ipse, pro meo iure dico; vobis iudicibus damnatus esset, cuius damnatione sepulchrum L. Catilinæ floribus ornatum, hominum audacissimorum, ac domesticorum hostium conuentu, epulisque celebratum est. Iusta Catilinæ facta sunt. Nunc à Flacco Lentuli pœnæ per vos expetuntur. Quam potestis P. Lentulo, qui vos in complexu liberorum coniugumque vestrarum trucidatos incendio patriæ sepelire conatus est, mactare victimam gratiorem, quam si L. Flacci sanguine illius nefarium in vos omnes odium saturaueritis: Litemus igitur Lentulo, parèremus Cethego, reuocemus eiectos, nimiam pietatis & summi amoris in patriam vicissim nos pœnas, si ita diis placet, sufferamus. nos iam ab iudicibus nominamur, in nos crimina finguntur, nobis pericula comparantur. quæ si per alios agerent, si denique per populi nomē ciuium imperitorum multitudinem cōcitassent, æquiore animo ferre possemus: illud verò ferri non potest, quod per senatores, & per Equites R. qui hæc omnia pro salute omnium communi consilio, vna mente atque virtute gesserunt, harum rerum authores, duces, principes spoliari omnibus fortunis, ac de ciuitate expelli posse arbitrantur. Etenim populi R. perspicunt eam mentem & voluntatem: omnibus rebus, quibus potest, populus R. significat, quid sentiat: nulla varietas est inter homines opinionis, nulla voluntatis, nulla sermonis. Quare, si quis illuc me vocat, venio: populi R. disceptatorem non modo non recuso, sed etiam depono. Vis absit, ferrum ac lapides remoueantur, operæ facebant, seruitia sileant: nemo erit tam iniustus, qui me audierit, si modo liber & ciuis, quin potius de præmiis meis, quam de pœna, cogitandum putet. O dii immortales, quid hoc miserius: nos, qui P. Lentulo ferrum & flammam de manibus extorsimus, imperitæ multitudinis iudicio confidimus, lectissimorum ciuium & amplissimorum sententias pertimescimus. M. Aquilius patres nostri multis auaritiæ criminibus, testimoniisque conuictum, quia cum fugitiuis fortiter bellum gesserat, iudicio liberauerunt. Consul ego nuper defendi C. Pisonem: qui quia Consul fortis constansque fuerat, incolumis est Reip. conseruatus: defendi item Consul L. Muranum Consulem designatum. Nemo illorum iudicium clarissimis viris accusantibus audiendum sibi de ambitu putauit, cum bellum iam gerente Catilina omnes me authore duos Consules Calendis Ian. scirent esse oportere. Innocens & bonus vir, & omnibus rebus ornatus, bis hoc anno me defendente absolutus est A. Thermus. quanta Reip. causa lætitia populi R. quanta gratulatio consecuta est: Semper graues & sapientes iudices in rebus iudicandis, quid utilitas ciuitatis, quid communis salus, quid Reip. tempora poscerent, cogitauerunt. Cum tabella vobis dabitur Iudices, non de Flacco dabitur solum: dabitur de ducibus, authoribusque conseruandæ ciuitatis: dabitur de omnibus bonis ciuibus, dabitur de vobismetipsis: dabitur de liberis vestris, de vita, de patria, de salute communi. Non iudicatis in hac causa de exteris nationibus, non de focis: de vobis ac vestra Reip. iudicatis. quod si prouinciarum vos ratio magis mouet, quam vestra: ego verò non modo non recuso, sed etiam postulo, ut prouinciarum autoritate moueamini. Etenim opponemus Asiæ prouinciæ primum magnam partem eiusdem prouinciæ, quæ pro huius periculis Legatos laudatoresque mittit: deinde prouinciæ Galliam, prouinciæ Ciliciam, prouinciæ Hispaniam, prouinciæ Cretam. Græcis autem, Lydis, & Phrygiis, & Mysis obfistēt Massilienses, Rhodii, Lacedæmonii, Athenienses, cuncta Achaia, Thessalia, Bœotia. Septimio & Cælio testibus P. Seruilius & Q. Metellus, huius pudoris, integritatisque testes, repugnabunt. Asiaticæ iurisdictioni urbana iurisdictione respondebit. annui temporis criminationem omnis ætas L. Flacci & perpetua vita defendet. & si prodesse L. Flacco Iudices debet, quod se Tribunum militum, quod Quæstorem, quod Legatum imperatoribus clarissimis, exercitibus ornatissimis, prouinciis grauissimis dignum suis maioribus præstitit: proficit, quod hic vobis videntibus, in periculis communibus omnium vestrum sua pericula cum meis coniunxit: proficit honestissimorum municipiorum, coloniarumque laudationes: proficit etiam senatus, populi R. præclara & vera laudatio. O nox illa, quæ penè

æternas huic vrbi tenebras attulisti, cum Galli ad bellum, Catilina ad urbem, coniurati ad ferrum & flammam vocabantur: cum ego te Flacce, cælum, noctemque cōtestans, flens flentem obtestabar: cum tuæ fidei optimæ & spectatissimæ, salutem vrbs & ciuium commendabam. Tu, tu Flacce Prætor communis exitii nuntios cepisti: tu inclusam in literis Reip. pestem deprehendisti: tu periculorum indicia, tu salutis auxilia ad me & ad senatum attulisti. Quæ tibi tum gratiæ sunt à me actæ: quæ ab senatu: quæ à bonis omnibus: quis tibi, quis C. Pótinio, fortissimo viro, quenquam bonum putaret vnquam non salutem, verum honorem vllum denegaturum: O Nonæ illæ Decembres, quæ me Consule fuistis, quem ego diem verè natalem huius vrbs, aut certè salutarem appellare possum. O nox illa, quam iste est dies consecutus, fausta huic vrbi: miserum me, metuo ne funesta nobis. Qui tum animus L. Flacci: (nihil dicam enim de me) qui amor in patriam: quæ virtus: quæ grauitas extitit: sed quid ea commemoro, quæ tum, cum agebatur, vno consensu omnium, vna voce populi R. vno orbis terræ testimonio in cælum laudibus efferebantur: nunc vereor, ne non modo non profint, verum etiam aliquid obsint. Etenim multo acriorem improborum interdum memoriam esse sentio, quam bonorum. Ego te, si quid grauius acciderit, ego te, inquam, Flacce perdidero. mea dextra illa, mea fides, mea promissa, cum te, si Reip. conseruarem, omnium bonorum præsidio, quoad viueres, non modo munitum, sed etiam ornatum fore pollicebar. Putavi, speravi, etiam si honos noster vobis vilior fuisset, salutem certè charam futuram. At L. Flaccum quidem Iudices, si (quod dii immortales omen auertant) grauis iniuria afflixerit, nunquam tamè prospexisse vestræ saluti, cōsuluisse vobis, liberis, coniugibus, fortunis vestris pœnitebit: semper ita sentiet, talem se animum & generis dignitati, & pietati suæ, & patriæ debuisse. Vos ne pœniteat tali ciui non pepercisse, per deos immortales Iudices prouidete. Quotus enim quisque est, qui hanc in Reip. sectam sequatur: qui vobis, qui vestri similibus placere cupiat: qui optimi atque amplissimi cuiusque hominis, atque ordinis autoritatē magni putet: Illam viam sibi vident expeditiorem ad honores & ad omnia, quæ concupiuerunt. sed cætera sint eorum: sibi habeant potētiam, sibi honores, sibi cæterorum commodorum summas facultates. Liceat iis, qui hæc salua esse voluerunt, ipsis esse saluis. Nolite Iudices existimare eos, quibus integrum est, qui nondum ad honores accesserunt, non expectare huius exitum iudicii. Si L. Flacco tantus amor in bonos omnes, tantum in Reip. studium calamitati fuerit, quem posthac tam amentem fore putatis, qui non illam viam vitæ, quam antè præcipitem & lubricam esse ducebat, huic planæ & stabili præponendam esse arbitretur: Quod si talium ciuium vos Iudices tædet, ostēdite: mutabunt sententiam, qui potuerint: constituent quid agant, quibus integrum est: nos, qui iam progressi sumus, hunc exitum nostræ temeritatis feremus. sin hoc animo quamplurimos esse vultis, declarabitis hoc iudicio quid sentiatis. Præclara illi hæc oratio quidem, si huic, huic misero puero, vestro ac liberorum vestrorum supplici Iudices hoc iudicio viuendi præcepta dabit. cui si patrem conseruatis, qualis ipse debeat esse ciuis, præscribetis: sin eripitis, ostēdetis bonæ rationi & constanti, & graui nullum à vobis fructum esse propositum: qui vos, quoniam est id ætatis: ut sensum iam percipere possit ex mœrore patrio, auxilium nondum patri ferre possit, orat ne suum luctum patris lachrymis, patris mœrorem suo fletu augeatis: qui etiam me intuetur, me vultu appellat, meam quodammodo flens fidem implorat: ac repetit eam, quam ego patri suo quondam pro salute patriæ sponderim dignitatem. Miseremini familiæ Iudices, miseremini fortissimi patris, miseremini filii: nomen clarissimum & fortissimum vel generis, vel vetustatis, vel hominis causa, Reip. reseruate.

## Pro P. Sylla,

ORATIO XXV.

**M**AXIME vellem Iudices, ut P. Sylla & antea dignitatis suae splendorem obtinere, & post calamitatem acceptam modestiae fructum aliquem potuisset percipere. Sed quonia ita tulit casus infestus, ut amplissimo in honore cum communi ambitionis invidia, tum singulari Antronii odio euerteretur: & in his pristinae fortunae reliquiis miseris & afflictis, tamen haberet quosdam, quorum animos ne supplicio quidem suo satiare posset: quaquam ex huius incommodis magnam animo molestiam capio, tamen in caeteris malis facile patior oblatum mihi tempus, in quo boni viri lenitatem meam, misericordiamque notam omnibus quondam, nunc quasi intermissam agnoscerent: improbi ac perditii ciues edomiti atque victi, praecipitante Rep. vehementer me fuisse atque forte, conseruata mitem ac misericordem faterentur. Et quoniam L. Torquatus meus familiaris ac necessarius Iudices existimauit, si nostram in accusatione sua necessitatem familiaritatemque violasset, aliquid se de auctoritate meae defensionis posse detrudere, cum huius periculi propulsatione coniungam defensionem officii mei. Quo quidem genere non vterer orationis Iudices hoc tempore, si mea solum interesset: multis enim mihi locis & data facultas est, & saepe dabitur de mea laude dicendi. Sed ut ille Iudices, quantum de mea auctoritate diripuisset, tantum se de huius praesidiis diminuturum sperauit: sic hoc ego sentio, si mei facti rationem vobis constantiamque huius officii ac defensionis probauero, causam quoque me P. Syllae probaturum. Ac primum abs te illud L. Torquate quaero, cur me a caeteris clarissimis viris, ac principibus ciuitatis in hoc officio, atque in hoc defensionis iure secernas: quid enim est, quamobrem abs te Q. Hortensii factum clarissimi viri atque ornatissimi ciuis non reprehendatur, reprehendatur meum? Nam si initum est consilium a P. Sylla inflammandae ciuitatis, huius extinguendi imperii, delendae urbis, mihi maiorem haec res dolorem, quam Q. Hortensio, mihi maius odium afferre debet: meum denique grauius esse iudicium, qui adiuuandus in his causis, qui oppugnandus, qui defendendus, qui deserendus esse videatur? Ita, inquit: tu enim inuestigasti, tu patefecisti coniurationem, quod cum dicit, non attedit, eum, qui patefecerit, hoc curasse, ut id omnes viderent, quod antea fuisset occultum. Quare ista coniuratio si patefacta per me est, tam patet Hortensio, quam mihi, quem cum videas honore, hoc, auctoritate, virtute, consilio praeditum non dubitasse, quin innocentem P. Syllam defenderet: quaero, cur, qui aditus ad causam Hortensio patuerit, mihi interclusus esse debuerit. quaero illud etiam, si me, qui defendo, reprehendendum putas esse: quid tandem de his existimes summis viris & clarissimis ciuibus, quorum studio & dignitate celebrari hoc iudicium & ornari, causam defendi huius innocentis vides. non enim vna est ratio defensionis ea, quae posita est in oratione. Omnes, qui adsunt, qui laborant, qui saluum volunt, pro sua parte atque auctoritate defendunt. An vero in quibus subselliis haec ornamenta ac lumina Reip. viderem, in his me apparere nollem, quorum ego opera illum in locum, atque in hanc celsissimam sedem dignitatis atque honoris multis meis ac magnis laboribus & periculis ascendissem? Atque ut intelligas Torquate quem accuses: si te id offendit, quod ego, qui hoc genere quaestionis defenderim neminem, non desim P. Syllae: recordare de caeteris, quos adesse huic vides: intelliges & de hoc, & de caeteris iudicium meum, & horum par atque vnum fuisse. Quis nostrum adfuit Varguteo? nemo: ne hic quidem Q. Hortensius, praesertim qui illum solus antea de ambitu defendisset: non enim iam se villo officio cum illo coniunctum arbitratur, cum ille tanto scelere commisso omnium officiorum societatem diremisset. Quis nostrum Ser. Syllam, quis P. Letulum, quis M. Leccam, quis Cornelium defendendum putauit? quis his horum adfuit? nemo. Quid ita?

Quia caeteris in causis etiam nocentes, viri boni, si necessarii sunt, non defendendos esse non putant. In hoc crimine non solum leuitatis est culpa, verum etiam quaedam contagio sceleris, si defendas eum, quem obstrictum esse patriae suspicere. Quid Antronio? nonne sodales, non collegae sui, non veteres amici, quorum ille copia quondam abundarat: non hi omnes, qui sunt in Rep. principes, defuerunt? immo etiam testimonio plerique laeserunt: statuerant tantum illud esse maleficium, quod non modo non occultari per se sed etiam aperiri, illustrarique deberet. Quamobrem quid est quod mirere, si cum iisdem me in hac causa vides adesse, cum quibus in caeteris intelligis abfuisse: nisi verum me vnum vis ferum praeter caeteros, me asperum, me inhumanum existimari, me singulari immanitate & crudelitate praeditum. Hanc mihi tu si propter res meas gestas imponis in omni vita mea personam Torquate, vehementer erras. me natura misericordem, patria seuerum, crudelem nec patria, nec natura esse voluit. denique istam ipsam personam vehementem & acrem, quam mihi tum tempus & Resp. imposuit, iam voluntas & natura ipsa detraxit. Illa enim ad breue tempus seueritatem postulauit, haec in omni vita misericordiam lenitatemque desiderat. Quare nihil est, quod ex tanto comitatu virorum amplissimorum me vnum abstrahas. Simplex officium atque vna est omnium bonorum causa: nihil erit, quod admirere posthac, si in ea parte, in qua hos animaduertis, me videbis. Nulla est enim in Rep. causa mea propria: tempus agendi fuit magis mihi proprium, quam caeteris: doloris vero & timoris & periculi fuit illa causa communis: neque enim princeps tunc ad salutem esse potuissem, si esse alii comites noluissem. Quare necesse est, quod mihi Consuli praecipuum fuit praeter alios, id iam priuato cum caeteris esse commune. neque ego hoc partiendae inuidiae, sed communicandae laudis causa loquor. Oneris mei partem nemini impertio, gloriae bonis omnibus. In Antronium testimonium dixisti, inquit: Syllam defendis. Hoc totum eiusmodi est Iudices, ut, si ego sim inconstans ac leuis, nec testimonio fidem tribui conuenerit, nec defensioni auctoritatem: sin est in me ratio Reip. religio priuati officii, studium retinendae voluntatis bonorum, nihil minus accusator debet dicere, quam a me defendi Syllam, testimonio laesum esse Antronium. Videor enim non solum studium ad defendendas causas, verum opinionis aliquid & auctoritatis afferre: qua & moderatè ego vtar Iudices, & omnino non vterer, si ille me non coegisset. Duae coniurationes abs te Torquate constituuntur: vna, quae Lepido & Tullo Coss. patre tuo Consule designato facta esse dicitur: altera, quae me Consule. harum in vtraque Syllam dicitur fuisse. Patris tui, fortissimi viri, atque optimi Consulis, seis me consiliis non interfuisse: scis me, cum mihi summus tecum usus esset, tamen illorum expertem temporum & sermonum fuisse: credo, quod nondum penitus in Rep. versabar, quod nondum ad propositum mihi finem honoris perueneram, quod mea me ambitio & forensis labor ab omni illa cogitatione abstraheret. Quis ergo intererat vestris consiliis? omnes hi, quos vides huic adesse, & in primis Q. Hortensius: qui cum propter honorem ac dignitatem atque animum eximium in Reip. tum propter summam familiaritatem, summumque amorem in patrem tuum, tum communibus, tum praecipuis patris tui periculis commouebatur. Ergo istius coniurationis crimen defensum ab eo est, qui interfuit, qui cognouit, qui particeps & consilii vestri fuit & timoris. cuius in hoc crimine propulsando cum esset copiosissima atque ornatissima oratio, tamen non minus inerat auctoritatis in ea, quam facultatis. Illius igitur coniurationis, quae facta contra vos, delata ad vos, a vobis prolata esse dicitur, ego testis esse non potui: non modo enim nihil comperi, sed vix ad aures meas istius suspitionis fama peruenit. Qui vobiscum in consilio fuerunt, qui vobiscum illa cognorunt, quibus ipsis periculum tum consulari putabatur, qui Antronio non adfuerunt, qui in illum testimonia graua dixerunt, hunc defendunt, huic adsunt, in huius periculo declarant, se non crimine coniurationis, ne adessent caeteris, sed hominum maleficio deterritos esse. Mei Consulatus autem tempus & crimen maxime coniurationis a me defenderetur. atque inter nos partitio non est fortuito Iudices, nec temere facta: sed cum videremus eorum

criminum nos patronos adhiberi, quorum testes esse possemus, uterque nostrum id sibi suscipiendum putauit, de quo aliquid scire ipse atque existimare potuisset. Et quoniam de criminibus superioris coniurationis Hortensium diligenter audistis, de hac coniuratione, quæ me Consule facta est, hoc primum attendite. Multa, cum essem Consul, de summis Reipub. periculis audiui, multa quasiui, multa cognoui: nullus vnquam de illa nuntius ad me, nullum indicium, nullæ literæ peruenerunt, nulla suspicio. Multum hæc vox fortasse deberet valere eius hominis, qui Consul infidias Reip. cõsilio inuestigasset, veritate aperuisset, magnitudine animi vindicasset, cum ipse nihil audisse de P. Sylla, nihil suspicatum esse diceret. Sed ego nondum utor hac voce ad huc defendendum, ad purgandum me potius utor: ut mirari Torquatus desinat, me, qui Antronio abfuerim, Syllam defendere. Quæ enim Antronii fuit causa? quæ Syllæ est? ille ambitus iudicium tollere, ac disturbare primum conflatu voluit gladiatorum ac fugitiuorum tumultu: deinde, id quod vidimus omnes, lapidatione atque concursu: Sylla, si sibi suus pudor ac dignitas non prodesset, nullum auxilium requisitum. Ille damnatus ita se gerebat non solum consiliis & sermonibus, verum etiam aspectu atque vultu, ut inimicus esse amplissimis ordinibus, infestus bonis omnibus, hostis patriæ videretur: hic se ita fractum illa calamitate atque afflictum putauit, ut nihil sibi ex pristina dignitate superesse arbitraretur, nisi quod modestia retinuisset. Hac verò in coniuratione quid tam coniunctum, quàm ille cum Catilina, cum Lentulo? quæ tanta societas vllis inter se rerum optimarum, quæta ei cum illis sceleris, libidinis, audaciæ? quod flagitium Lentulus non cum Antronio concepit: quod sine eodem illo Catilina facinus admisit? cum interim Sylla cum eisdem ipsis non modo noctem solitudinemque non quæreret, sed ne mediocri quidem sermone & cõgressu coniungeretur. Illum Allobroges maximarum rerum verissimi indices, illum multorum literæ ac nuntii coarguerunt: Syllam interea nemo insumulauit, nemo nominauit. Postremo, eiecto siue emisso iam ex vrbe Catilina, ille arma misit, cornua, tubas, falces, signa, legiones: ille relictus intus, expectatus foris, Lentuli pœna compressus, conuertit se aliquando ad timorem, nunquam ad sanitatem. Hic contra ita quieuit, ut eo tẽpore omni Neapoli fuerit, vbi neque homines fuisse putantur huius affines suspicionis, & locus est ipse non tam ad inflammandos calamitosorum animos, quàm ad consolandos accommodatus. Propter hanc igitur tãtam dissimilitudinem hominum atque causarum, dissimilem me in vtroque præbui. veniebat enim ad me, & sæpe veniebat Antronius multis cum lachrymis, supplex, ut se defenderem: & se meum condiscipulum in pueritia, familiarem in adolescẽtia, collegam in Quæstura commemorabat fuisse: multa mea in se, nõnulla etiam sua in me proferebat officia. Quibus ego rebus Iudices ita fledebam animo atque frangebam, ut etiam ex memoria, quas ipse mihi fecerat infidias, deponerem: ut iam immissum esse ab eo C. Cornelium, qui me in sedibus meis, in conspectu vxoris meæ ac liberorum meorum trucidaret, obliuiscerer. Quæ si de vno me cogitasset, qua mollitia sum animi ac lenitate, nunquã mehercule illius lachrymis ac precibus restitisssem. Sed cum mihi patriæ, cum vestrorum periculorum, cum huius vrbs, cum illorum delubrorum atque templorũ, cum puerorum infantium, cum matronarum ac virginum veniebat in mentẽ: & cum illæ infestæ ac funestæ faces, vniuersumque totius vrbs incendium, cum tela, cum cædes, cum ciuium cruor, cum cinis patriæ versari ante oculos, atque animum memoria refricare cõperat: tum denique ei resistebam, neque solum illi hosti ac parricidæ, sed his etiam propinquis illius Marcellis patri & filio, quorum alter apud me parentis grauitatem, alter filii suauitatem obtinebat: neque me arbitrabar sine summo scelere posse quod maleficium in aliis vindicasset, idem in illorum socio, cum scirem, defendere. Atque idem ego neque P. Syllam supplicem ferre, neque eosdem Marcellos, neque huius M. Messalæ hominis necessarij preces sustinere potui: neque enim est causa aduersata naturæ: nec homo, nec res misericordiam meam repugnauit. Nusquam nomen, nus-

quam vestigium fuerat, nullum crimen, nullum indicium. suscepi causam Torquate, suscepi & feci libeter, ut me, quem boni constantẽ semper, ut spero, existimassent, eundem ne improbi quidem crudelem dicerent. Hic ait se ille Iudices regnum meum ferre non posse. Quod tandem Torquate regnum? Consulatus credo mei, in quo ego imperaui nihil, sed contra Patribus Conscriptis, & bonis omnibus parui. Quo in magistratu non institutum est à me Iudices regnum, sed non permissum. Quem tum in tanto imperio, tanta potestate non dicis fuisse Regem, nunc priuatum regnare dicis? quo tãdem nomine? Quod, in quos testimonia dixisti, inquit, damnati sunt: quem defendis, sperat se absolutum iri. Hic tibi ego de testimoniis meis hoc respondeo: si falsum dixerim, te in eos dixisse: sin verum, non esse hoc regnare, cum verum iuratos dicas probare. De huius spe tantum dico, nullas à me opes P. Syllam, nullam potentiam, nihil denique præter fidem defensionis expectare. Nisi tu, inquit, causam recepisses, nunquam mihi restitisset, sed indicta causa profugisset. si iam hoc tibi concedam, Q. Hortensium, tãta grauitate hominem, si hos tales viros non suo stare iudicio, sed meo: si hoc tibi dem, quod credi non potest, nisi ego huic adessem, hos adfuturos non fuisse: uter tandem Rex est, sine, cui innocentes homines non resistunt: an is, qui calamitosos non deserit? At hinc etiam, id quod tibi necesse minimè fuit, facetus esse voluisti, cum Tarquinius & Numam, & me tertium peregrinum Regem esse dixisti. Mitto iam de Rege quærere: illud quæro, peregrinum cur me esse dixeris. nam si ita sum, non tam est admirandum Regem esse me (quia, ut tu vis, etiam peregrini Reges Romæ fuerunt) quàm Consulem Romæ fuisse peregrinũ. Hoc dico, inquit, te esse ex municipio. Fateor, & addo etiam, ex eo municipio, vnde iterum iam salus huic vrbi imperioque missa est. Sed scire ex te peruelim, quamobrem, qui ex municipiis veniant, peregrini tibi esse videantur. nemo enim istuc M. illi Catoni seni, cum plurimos haberet inimicos, nemo T. Corucano, nemo Curioni, nemo huic ipsi nostro C. Mario, cum ei multi inuideret, obiecit vnquam. Equidem vehementer lator, eum esse me, in quem tu, cum cuperes, nullam contumeliam iacere potueris, quæ non ad maximam partem ciuium cõueniret. Sed tamen te à me pro magnis causis nostræ necessitudinis monendum esse etiam atque etiam puto. nõ possunt omnes esse patricii: si verum quæris, ne curant quidem: nec se æquales tui propter istam causam abs te antea putant. At si tibi nos peregrini videmur, quorum iam & nomen, & honos inueterauit & huic vrbi, & hominum famæ ac sermonibus: quàm tibi illos cõpetitores tuos peregrinos videri necesse erit, qui iam ex tota Italia delecti tecum de honore, & de omni dignitate contendunt: quorum caue tu quenquam peregrinum appelles, ne peregrinorũ suffragiis obruare. qui si attulerint neruos & industriam, mihi crede, excutient tibi istam verborum iactationem, & te ex somno sæpe excitabunt, nec patientur se abs te, nisi virtute vincantur, honore superari. Ac si Iudices cæteris patriciis me & vos peregrinos videri oporteret, à Torquato tamen hoc vitium sileretur: est enim ipse à materno genere municipalis, honestissimi ac nobilissimi generis, sed tamẽ Asculanus. Aut igitur doceat Picentes solos non esse peregrinos: aut gaudeat suo generi me meum non antepone. Quare neque me peregrinum posthac dixeris, ne grauius referere: neque Regem, ne derideare. Nisi forte regium tibi videtur, ita viuere, ut non modo homini nemini, sed ne cupiditati quidem vlli seruias: cõtemnere omnes libidines: non auri, non argenti, non cæterarum rerum indigere: in senatu sentire liberè: populi vtilitati magis cõsulere, quàm volũtati: nemini cedere: multis obsistere. si hoc putas esse regium, me Regẽ esse confiteor. sin te potentia mea, si dominatio, si denique aliquod dictum arrogans aut superbum mouet, quin tu id potius profers, quàm verbi inuidiam contumeliamque maledicti? Ego, tantis à me beneficiis in Rep. positis, si nullum aliud mihi præmium à senatu populoque R. nisi honestum otium postularem, quis non concederet? sibi haberet honores, sibi imperia, sibi prouincias, sibi triumphos, sibi alia præclaræ laudis insignia: mihi liceret eius vrbs, quam conseruasssem, conspectu, tráquillo

animo & quieto frui. quid si hoc non postulo? si ille labor meus pristinus, si sollicitudo, si officia, si opera, si vigiliae deseruiunt amicis, praesto sunt omnibus: si neque amici in foro requirunt studium meum, neque Respublica in curia: si me non modo rerum gestarum vacatio, sed neque honoris, neque aetatis excusatio vindicat a labore: si voluntas mea, si industria, si domus, si animus, si aures patent omnibus: si mihi ne ad ea quidem, quae pro salute omnium gessi, recordanda & cogitanda quicquam relinquitur temporis: tamen hoc regnum appellabitur, cuius vicarius qui velit esse, inueniri nemo potest: longè abest regni suspicio. si quaeris, qui sint Romae regnum occupare conati, ut ne replicas annalium memoriam, ex domesticis imaginibus inuenies. res enim gesta, credo, meae me nimis extulerunt, ac mihi nescio quos spiritus attulerunt. Quibus de rebus tam claris, tam immortalibus Iudices hoc possum dicere, me, qui è summis eripuerim periculis urbem hanc, & vitam omnium civium: satis adeptum fore, si ex hoc tanto in omnes mortales beneficio nullum in me periculum redundabit. Etenim in qua ciuitate res tantas gesserim, memini: & in qua vrbe, intelligo. Plenum forum est eorum hominum, quos ego à vestris ceruicibus depuli Iudices, à meis non remoueri: nisi verò paucos fuisse arbitramini, qui conari aut sperare possent se tantum imperium posse delere. Horum ego faces eripere de manibus, & gladios extorquere potui, sicut feci: voluntates verò consceleratas ac nefarias nec sanare potui, nec tollere. Quare non sum nescius, quanto periculo viuam in tanta multitudine improborum, cum mihi vnicum omnibus improbis aeternum videam bellum esse susceptum. Quod si illis meis praesidiis fortè inuides: & si ea tibi regia videntur, quod omnes boni omnium generum atque ordinum suam salutem cum mea coniungunt: consolare te, quod omnium mentes improborum mihi vni maxime sunt infensa & aduersa. qui me non solum idcirco oderunt, quod eorum conatus impios & furorem consceleratum repressi: sed eò etiam magis, quod nihil iam se simile me viuo conari posse arbitrantur. At verò quid ego miror, si quid ab improbis de me improbè dicitur: cum L. Torquatus, primum ipse his fundamentis adolescentiae iactis, ea spe proposita amplissima dignitatis, deinde L. Torquati fortissimi Consulis, constantissimi senatoris, semper optimi ciuis filius, interdum efferatur immoderatione verborum: qui cum suppressa voce de scelere P. Lentuli, de audacia coniuratorum omnium dixisset, tantum modo ut vos, qui ea probatis, exaudire possitis: de supplicio P. Lentuli, de carcere magna & queribunda voce dicebat. in quo primum illud erat absurdum, quod cum ea, quae leuiter dixerat, vobis probare volebat: eos autem, qui circum iudicium stabunt, audire nolebat: non intelligebat, ea, quae clarè diceret, ita illos audituros, quibus se venditabat, ut vos quoque audiretis, qui id non probabatis. Deinde alterum iam oratoris vitium, non videre quid quaeque causa postulet: nihil est enim tam alienum ab eo, qui alterum coniurationis accuset, quam videri coniuratorum poenam mortemque lugere. Quod cum is Tribunus plebis, qui vnus videtur ex illis ad lugendos coniuratos relictus, nec mirum est: difficile est enim tacere, cum doleas. Te, si quid eiusmodi facis, non modo talem adolescentem, sed in ea causa, in qua te vindicem coniurationis velis esse, vehementer miror: sed reprehendo tamen illud maxime, quod isto ingenio & prudentia praeditus causam Reipublicae non tenes, qui arbitrere plebi Respublicae res eas non probari, quas me Consule omnes boni pro salute communi gesserunt. Ecquem tu horum, qui adsunt, quibus te contra ipsorum voluntatem venditabas, aut tam sceleratum statuis fuisse, ut haec omnia perire voluerit: aut tam miserum, ut & se perire cuperet, & nihil haberet, quod saluum esse vellet? An verò clarissimum virum generis vestri ac nominis nemo reprehendit, qui filium suum vita priuauit, ut in caeteris firmaret imperium: Tu Reipublicae reprehendis, quae domesticos hostes, ne ab iis ipsa necaretur, necauit? Itaque attende iam Torquate, quam ego non defugiam auctoritatem Consulatus mei. maxima voce, ut omnes exaudire possint, dico, semperque dicam. Adestote omnes animis, qui adestis corporibus, quorum

ego frequentia magnopere laetor: erigite mentes aurisque vestras, & me de inuidiosis rebus, ut ille putat, dicentem attendite. Ego Consul, cum exercitus perditorum civium clandestino scelere conflatus crudelissimum & luctuosissimum exitium patriae compasset: cum ad occasum interitumque Reipublicae Catilina in castris, in his autem templis atque teclis dux Lentulus esset constitutus: meis consiliis, meis laboribus, mei capitis periculis, sine tumultu, sine delectu, sine armis, sine exercitu, quinque hominibus comprehensis atque confossis, incensione urbem, internicione ciues, vastitate Italiam, interitu Reipublicae liberaui. Ego vitam omnium civium, statum orbis terrae, urbem hanc denique, sedem omnium nostrum, arcem Regum ac nationum exterarum, lumen gentium, domicilium imperii quinque hominum aeternum ac perditorum poena redemi. An me existimasti haec iniuratum in iudicio non esse dicturum, quae iuratus in maxima concione dixissem: atque etiam illud addam, ne quis fortè incipiat improbus subito te amare Torquate, & aliquid sperare de te: atque, ut idem omnes exaudiant, clarissima voce dicam. Harum omnium rerum, quas ego in Consulatu pro communi salute suscepi & gessi, L. ille Torquatus, cum esset meus contubernalis in Consulatu, cum signifer esset iuuentutis, atque in Praetura fuisset, author, adiutor, particeps extitit. cum princeps, cum author, cum signifer esset iuuentutis: parens eius, homo amantissimus patriae, maximi animi, summi consilii, singularis constantiae, cum esset aeger, tamen omnibus rebus illis interfuit, nunquam est à me digressus, studio, consilio, auctoritate vnus adiuuit plurimum, cum infirmitatem corporis animi virtute superaret. Videtne ut eripiam te ex improborum subita gratia, & reconciliem bonis omnibus, qui te & diligunt, & retinent, retinebuntque semper: nec, si à me fortè descueris, idcirco te à se, & à Reipublica & à tua dignitate deficere patientur? Sed iam redeo ad causam: atque hoc vos Iudices testor: mihi de me ipso tam multa dicendi necessitas quaedam imposita est ab illo. Nam si Torquatus Syllam solum accusasset, ego quoque hoc tempore nihil aliud agerem, nisi eum, qui accusatus esset, defenderem: sed cum ille tota illa oratione in me esset inuectus, & cum initio, ut dixi, defensionem meam auctoritate spoliare voluisset, etiam si dolor meus respondere non cogeret, tamen ipsa causa hanc à me orationem flagitasset. Allobrogibus nominatum Syllam esse dicis. Quis negat Syllae indicium: at vide quemadmodum nominatus sit. L. Cassium dixerunt commemorasse, cum caeteris Antronium secum facere. Quaero, num Syllam dixerit Cassius: nunquam. sese aiunt quaesivisse de Cassio, quid Sylla sentiret. Videte diligentiam Gallorum, qui vitam hominum naturamque non noscent: ac tantum audissent, eos, pari calamitate qui fuerat, esse in eadem voluntate. Quid tum? Cassius si respondisset idem sentire, & secum facere Syllam, tamen mihi non videretur in hunc id criminofum esse debere. Quid ita? quia qui barbaros homines ad bellum impelleret, non debebat minuere illorum suspicionem, & purgare eos, de quibus illi aliquid suspicarentur. Non respondit tamen vnà facere Syllam. Etenim esset absurdum, cum caeteros sua sponte nominasset, mentionem Syllae facere nullam, nisi admonitum & interrogatum. Nisi fortè verisimile est P. Syllae nomen in memoria Cassio non fuisse. Si nobilitas hominis, si afflictata fortuna, si reliquiae pristinae dignitatis non tam illustres fuissent, tamen Antronii commemoratio memoriam Syllae retulisset: etiam, ut arbitror, cum auctoritates principum coniurationis ad incitandos animos Allobrogum colligeret Cassius, & cum sciret exteras nationes maxime nobilitate moueri, non prius Antronium, quam Syllam, nominasset. Iam verò illud probari minimè potest, Gallos Antronio nominato putasse propter calamitatis similitudinem sibi aliquid de Sylla esse quaerendum: Cassio, si hic esset in eodem scelere, ne cum appellasset quidem Antronium, huius in mentem venire potuisset. Sed tamen quid respondit de Sylla Cassius? se nescire certum. Non purgat, inquit. Dixi antea: ne si argueret quidem tum denique, cum esset interrogatus, id mihi criminofum videretur. Sed ego in iudiciis & quaestionibus non hoc quaerendum arbitror, num purgetur aliquis, sed num arguatur. Etenim cum negat

se scire Cassius, vtrum subleuat Syllam, an satis probat se nescire: subleuat apud Gallos: quid ita? ne indicent? quid? si periculum esse putasset, ne vlli vnquam indicarent, de se ipso confessus esset: nesciuit. Credo Iudices celatum esse Cassium de Sylla vno: nam de cæteris certè sciebat, & ea domi eius pleraque conflata esse cõstabat. Qui negare noluit esse in eo numero Syllam, quo plus spei Gallis daret, dicere autem falsum non ausus est, nescire dixit. Atqui hoc perspicuum est, cum is, qui de omnibus scierit, de Sylla se scire negarit, eandem vim esse negationis huius, quam si extra coniurationem hunc esse se scire dixisset. Nam cuius scientiam de omnibus constat fuisse, eius ignoratio de aliquo purgatio debet videri. Sed iam non quæro, purgètne Cassius Syllam: illud mihi tantum satis est, contra Syllam nihil esse in indicio. Exclusus hac criminatione Torquatus, rursus in me irruit, me accusat: ait me aliter, ac dictum est, in tabulas publicas retulisse. O dii immortales (vobis enim tribuam, quæ vestra sunt: nec verò possum meo tantum ingenio dare, vt tot res, tantas, tam varias, tã repentinas in illa turbulentissima tēpestare Reip. mea sponte dispexerim) vos profectò animum meum tum conseruandæ patriæ cupiditate incendiistis: vos me ab omnibus cæteris cogitationibus ad vnam salutē Reip. contulistis: vos denique in tantis tenebris erroris & inscientiæ clarissimum lumen prætulistis menti meæ. Vidi ego hoc Iudices: nisi recenti memoria senatus, auctoritatem huius iudicii monumentis publicis testatus essem, fore vt aliquando non Torquatus, neque Torquati quispiam similis (nam id me multum fefellit) sed vt aliquis patrimonio naufragus, inimicus otii, bonorum hostis, aliter indicata hæc esse diceret, quò facilius vento aliquo in optimum quenque excitato, posset in malis Reip. portum suorum malorum aliquem inuenire. Itaque introductis in senatum indicibus, constitui senatores, qui omnia indicum dicta, interrogata, responsa perscriberent. At quos viros: non solum summa virtute & fide, cuius generis in senatu facultas maxima: sed etiam quos sciebam memoria, scientia, consuetudine & celeritate scribendi facillimè, quæ dicerentur, persequi posse: C. Cosconium, qui tunc erat Prætor: M. Messalam, qui tum Præturam petebat: P. Nigidium, App. Claudium. Credo esse neminem, qui his omnibus aut verè referendis, aut etiam scribendis putet ingenium defuisse. Quid deinde? quid feci: cum scirem ita indicium in tabulas publicas relatum, vt illæ tabulæ priuata tamen custodia more maiorum continerentur: non occultavi, non continui domi, sed describi ab omnibus statim librariis, diuidi passim & peruulgari, atque edi populo R. imperavi: diuisi toti Italiæ, diuisi in omnes prouincias: eius indicii, è quo salus oblata esset omnibus, expertem esse neminem volui. Itaque dico locum in orbe terrarum esse nullum, quo in loco populi R. nomen sit. quin eodem perscriptum hoc indicium peruenerit. In quo ego tam subito & exiguo & turbido tempore multa diuinitus, ita vt dixi, non mea sponte prouidi: primum nequi posset tantum aut de Reip. aut de alicui periculo meminisse, quantum vellent: deinde necui liceret vnquam reprehendere illud indicium, aut temerè creditum criminari: postremo nequid iam à me, nequid ex meis commentariis quæreretur: ne aut obliuio mea, aut memoria videretur nimia: ne denique aut negligentia turpis, aut diligentia crudelis putaretur. Sed tamen abs te Torquate quæro, cum indicatus tuus inimicus esset, & esset eius rei frequens senatus, & recens memoria testis: tibi meo familiari, & contubernali prius etiam edituri fuerint indicium scribæ mei, si voluisses, quam in codicè retulissent? Cum videres aliter fieri, cur tacuisti, passus es, non mecum, aut cum familiari meo questus es, aut (quoniam tam facile inueheris in amicos) iracundius aut vehementius exostulasti? Tu cum tua vox nunquam sit audita: cum indicio lecto, descripto, diuulgato, quieueris, tacueris: repente tantam rem enuntiare audeas, & in eum locum te deducas, vt antè, quam me commutati indicii coargueris, te summæ negligentia tuo iudicio conuictum esse fateare? Mihi cuiusquam salus tanti fuisset, vt meam negligerem: per me ego veritatem patefactam contaminare aliquo mendacio: quenquam denique ego iuuarem, à quo & crudeles in-

34 fidias in Remp. factas, & in me potissimum Consulem putarem: Quod si iam essem oblitus seueritatis & constantiæ meæ, tamne amens eram, vt, cum literæ posteritatis causa repertæ sint, quæ subsidio obliuioni esse possent, ego recentem putare memoriam cuncti senatus commentario meo posse superari? Fero ego te Torquate iandudum, fero; & nonnunquam animum incitatum ad viciscendam orationem tuam reuoco ipse & reflecto. Permitto aliquid iracundiæ tuæ, do adolescentiæ, cedo amicitia, tribuo parenti. Sed nisi tibi aliquem modum vitæ constitueris, coges oblitum me nostræ amicitia habere rationem meæ dignitatis. Nemo vnquam me tenuissima suspicione perstrinxit, quem non præuenterim. Sed mihi hoc credas velim: non iis libentissime soleo respondere, quos mihi videor facillimè posse superare. Tu, quoniam minimè ignoras consuetudinem dicendi meam, noli hac noua lenitate abuti mea: noli aculeos orationis meæ, qui reconditi sunt, excussos arbitrari: noli id putare omnino à me esse omissum, siquid est tibi remissum atque cõcessum. Cum illæ valent apud me excusationes iniuriæ tuæ, iratus animus tuus, ætas, amicitia nostra: tum nondum statuo te virium satis habere, vt ego tecum luctari & congregi debeat: quod si esses vsu atque ætate robustior, essem idem qui soleo, cum sum laceratus. Nunc tecum sic agam, tulisse vt potius iniuriam, quam retulisse gratiam videar. Neque verò, quid mihi irascere, intelligere possum: si, quod eum defendo, quem tu accusas: cur tibi quoque ipse non succenseo, qui accuses eum, quem ego defendo? Inimicum, inquis, accuso meum, & amicum ego defendo meum. Nō debes tamen quenquam in coniurationis quæstione defendere: immò nemo magis eum, de quo nihil est suspicatus, quam is, qui de aliis multa cogitauit. Cur dixisti testimoniū in alios? quia coactus. Cur damnati sunt? quia creditum est. Regnum est dicere in quem velis, ac defendere quem velis: immò seruitus est, non dicere in quem velis, ac defendere quem velis. Ac si considerare cõperis, vtrum magis mihi hoc necesse fuerit facere, an tibi: intelliges, honestius te inimicitiarum modum statuere potuisse, quam me humanitatis. An verò cum honos agebatur amplissimus familiæ vestræ, hoc est Cõsulatus parentis tui, sapientissimus vir familiarissimis suis non succensuit pater tuus, cum Syllam & defenderent & laudarent? intelligebat hanc nobis à maioribus esse traditam disciplinam, vt nullius amicitia ad propulsanda pericula impediremur. & erat huic iudicio longè dissimilis illa contetio. Tum afflictio P. Sylla Cõsulatus vobis pariebatur, sicuti partus est: honoris erat certamen: ereptum repetere vos clamitabatis, vt victi in campo, in foro vinceretis: tum qui contra vos pro huius salute pugnabant, amicissimi vestri, quibus non irascebamini, Cõsulatum vobis eripiebant, honori vestro repugnabant, & tamen id inuiolata vestra amicitia, integro officio, veteri exemplo atque instituto optimi cuiusque faciebant. Ego verò quibus ornamentis aduersor tuis? aut cui dignitati vestræ repugno? quid est, quod iam ab hoc expetas? honor ad patrem, insignia honoris ad te delata sunt. tu ornatus ærumnis venis ad eum lacerandum, quem interemisti: ego iacentem & spoliatum defendo & protego. Atque hic tu & reprehendis me, quia defendam & irasceris: ego autem non modò tibi non irascor, sed ne reprehendo quidem factum tuum. Te enim existimo tibi statuisse, quid faciendum putares, & satis idoneum officii iudicem posuisse. At accusat C. Cornelii filius, idemque valere debet, ac si pater indicaret. O patrem Cornelium sapientem, qui, quod præmii solet esse in indicio, reliquerit: quod turpitudinis in confessione, id per accusationem filii susceperit. Sed quid est tandem, quod indicat per istum puerum Cornelius: si est causa mihi ignota, cum Hortensio communicata, respondeat Hortensius. Sin vt ais illum comitatum Antronii & Catilinæ, cum in campo consularibus comitiis, quæ à me habita sunt, cadem facere voluerunt: Antronium tum in campo vidimus: ecquid dixi vidisse nos? ego vidi: vos enim tum Iudices nihil laborabatis, neque suspicabamini: ego tectus præsidio firmo amicorum, Catilinæ tum & Antronii copias & conatum repressi. Num quis est igitur, qui tum dicat in campum aspirasse Syllam? atqui si tum se cum Catilina societate sceleris con-



iunxerat, cur ab eo discedebat: cur cum Antronio non erat: cur in pari causa non paria signa criminis reperiuntur? Sed quoniam Cornelius ipse etiam nunc de indicando dubitat, ut dicitis, informat ad hoc adumbratum indicium filium: quid tandem de illa nocte dixit, cum inter falcarios ad M. Leccam nocte ea, quæ consecuta est posterdium Nonarum Nou. me Consule Catilinæ denuntiatione cōuenit: quæ nox omnium temporum coniurationis acerrima fuit atque acerbissima. Tum Catilinæ dies exeūdi, tum cæteris manendi conditio, tum descriptio totam per urbem cædis atque incendiorum cōstituta est: tunc tuus pater Corneli, id quod tandem aliquando confitetur, illam sibi officiosam prouinciam depoposcit: ut, cum prima luce Consulem salutatū veniret, intromissus meo more & iure amicitia, me in meo lectulo trucidaret. Hoc tempore, cum arderet acerrimè coniuratio, cum Catilina egrederetur ad exercitum, Lentulus in vrbe relinqueretur, Cassius incendiis, Cethegus cædi præponeretur, Antronio, ut occuparet Hetruriam, præscriberetur, cum omnia ordinarentur, instituerentur, pararentur, ubi fuit Sylla Corneli: num Romæ: immò longè abfuit. Num in iis legionibus, quò se Catilina referebat: multò etiam longius. Num in agro Camerti, Piceno, Gallico, quas oras maximè quasi morbus quidam illius furoris peruaserat: nihil verò minus. fuit enim, ut iam antè dixi, Neapoli: fuit in ea parte Italix, quæ maximè ea suspicione caruit. Quid ergo indicat, aut quid affert, aut ipse Cornelius, aut vos, qui ab eo hæc madata defertis: gladiatores emptos esse Fausti simulatione ad cædem ac tumultum. Ita prorsus: interpositi sunt gladiatores, quos testamento patris videmus deberi. Arrepta est familia: quæ si esset prætermissa, posset alia familia Fausti munus præbere. Vtinam quidem hæc ipsa non modò iniquorū inuidia, sed & æquorum expectationi satisfacere posset. properatum vehementer, cum longè tempus muneris abesset. quasi verò tempus dandi muneris non valde appropinquaret. nec opinante Fausto, cum is neque sciret, neque vellet, familia est comparata. At literæ sunt Fausti, per quas ille precibus à P. Sylla petit, ut emat gladiatores, & ut hos ipsos emat. Neque solum ad Syllam missæ, sed ad L. Cæsarem, Q. Pompeium, C. Memmiū, quorum de sententia tota res gesta est. At præfuit familia Cornelius. Iam si in comparanda familia suspicio est nulla: quòd præfuit, nihil ad rem pertinet. sed tamen munere feruili obtulit se ad ferramenta prospicienda, præfuit verò nunquam: eaque res per bellum Fausti libertum omni tempore administrata est. At enim Cincius est ab hoc in vltiorè Hispaniam missus, ut eam prouinciam perturbaret. Primùm, Cincius Iudices L. Iulio, C. Figulo Cofs. profectus est aliquantò ante furorem Catilinæ, & ante suspicionem huius coniurationis: deinde est profectus non tum primùm, sed cum in iisdem locis aliquantò antè eadem de causa aliquot annos fuisset: ac profectus est non modò ob causam, sed etiam necessariam causam, magna ratione cum Mauritanix Rege contracta. Tum autem, illo profecto, Sylla procurante eius rem, & gerente, plurimis & pulcherrimis P. Cincii prædiis venditis, æs alienum eiusdem dissolutum est: ut quæ causa cæteros ad facinus impulit, cupiditas retinendæ possessionis, ea Cincio non fuerit prædiis diminutis. Iam verò illud quàm incredibile, quàm absurdum, qui Romæ cædem facere, qui hanc urbem inflammare vellet, eum familiarissimum suum dimittere ab se & mandare in vltimas terras: vtrū, quò facilius Romæ ea, quæ conabatur, efficeret, si in Hispania turbatū esset: at hæc ipsa per se sine vlla coniunctione agebantur. An in tantis rebus, tam nouis consiliis, tam periculosis, tam turbulentis hominem amantissimum sui, familiarissimum, coniunctissimum officiis, vsu, consuetudine, dimittendum esse arbitraretur: verisimile non est, ut, quem in secundis rebus, quem in otio secum semper habuisset, hunc in aduersis, & in eo tumultu, quem ipse comparabat, ab se dimitteret. Ipse autem Cincius (non enim mihi deferenda est causa amici veteris atque hospitis) is homo est, aut ea familia ac disciplina, ut hoc credi possit, eum bellum Reip. facere voluisse: ut cuius pater, cum cæteri deficerent finitimi ac vicini, singulari extiterit in Remp. nostram officio & fide, is

sibi nefarium bellum cōtra patriam suscipiendum putaret: Cuius æs alienum videmus Iudices non libidine, sed negotii gerendi studio esse contractum: qui ita Romæ debuit, ut in prouinciis & in regnis maximæ ei pecuniæ deberentur: quas cum peteret, non cōmiserit, ut sui procuratores quicquam oneris absente se sustinerent: vanire omnes suas possessiones, & patrimonio se ornatissimo spoliari maluit, quàm vllam morā cuiquam fieri creditorum suorum. A quo quidem genere Iudices ego nūquam timui, cum in illa Reip. tempestate versarer. illud erat genus hominum horribile & pertimescendum, qui tanto amore suas possessiones amplexi tenebant, ut ab his membra diuelli citius ac distrahi posse diceres. Cincius nunquam sibi cognationem cum prædiis esse existimauit suis. Itaque se non modò ex suspicione tanti sceleris, verum etiam ex omni hominum sermone non armis, sed patrimonio suo vèdicauit. Iam verò quod subiicit, Pompeianos esse à Sylla impulsos, ut ad istam coniurationem, & ad hoc nefarium facinus accederent: id cuiusmodi sit, intelligere non possum. An tibi Pompeiani coniurasse videntur: Quis hoc vnquam dixit: aut quæ fuit istius rei vel minima suspicio: Disiunxit, inquit, eos à colonis, ut hoc dissidio ac dissensione facta oppidum in sua potestate posset, & Pompeianos habere. Primùm, omnis Pompeianorum colonorūque dissensio delata ad patronos est, cum iā inueterasset, ac multos annos esset exagitata: deinde, ita à patronis res cognita est, ut nulla in re à cæterorum sententiis Sylla dissenserit: postremò, coloni ipsi sic intelligunt, non Pompeianos à Sylla magis, quàm sese esse defensos. Atque hoc Iudices ex hac frequentia colonorum, honestissimorū hominum intelligere potestis, qui adsunt, laborant: hunc patronum, defensorem, custodem illius colonix, si in omni fortuna atque omni honore incolumem habere non potuerūt, in hoc tamen casu, quo afflicti iacet, per vos tutari conseruareque cupiunt. Adsunt pari studio Pompeiani, qui ab illis etiam in crimen vocantur: qui ita de ambitione & de suffragiis suis cum colonis dissenserunt, ut idem de communi salute sentirent. Ac ne hæc quidem P. Syllæ mihi videtur silentio prætereunda esse virtus, quòd, cum ab hoc illa colonia deducta sit, & cum commoda colonorum à fortunis Pompeianorum populi R. fortuna diuiserit, ita charus vtrisque est, atque iucundus, ut non alteros dimouisse, sed vtroque constituisse videatur. At enim & gladiatores & omnis ista vis rogationis Cæcilix causa comparabantur. Atque hoc in loco in L. Cæcilium, prudentissimū atque ornatissimum virum, vehementer inuectus est: cuius ego de virtute & constantia Iudices tantum dico, talem hunc in ista rogatione, quam promulgauit non de tollenda, sed de leuanda calamitate fratris sui, fuisse, ut consultum esse voluerit fratri: tamen cum Rep. pugnare noluerit, promulgarit impulsus amore fraterno, destiterit fratris autoritate deductus. Atque in ea re per L. Cæcilium Sylla accusatur, in qua re est vterque laudandus. Primùm Cæcilium, qui id promulgarit, in quo res iudicatas videbatur voluisse rescindere, ut statueretur: Sylla rectè reprehendit. status enim Reip. maximè iudicatis rebus cōtinetur. neque ego tantum fraterno amori dandum arbitror, ut quisquam de salute suorū consulat, communem relinquat. nihil de iudicio ferebat: sed pœnam ambitus eam ferebat, quæ fuerat nuper superioribus legibus constituta. Itaque hac rogatione non iudicium sententiam, sed legis vitiū corripiebat. Nemo iudicium reprehendit, cum de pœna queritur, sed legem. damnatio enim est iudicium, quæ manebat: pœna legis, quæ leuabatur. Noli igitur animos eorum ordinum, qui præfunt iudicis summa cum grauitate & dignitate, alienare à causa. Nemo labefactare iudiciū est conatus: nihil est eiusmodi promulgatum: semper Cæcilium in calamitate fratris sui iudicium potestatem perpetuandam, legis acerbiteratē mitigandam putauit. Sed quid ego de hoc plura dispuem: Dicerem fortasse & facile, & libèter dicerem: si paulò etiam longius, quàm finis quotidiani officii postulat, pietas & fraternus amor L. Cæcilium protulisset, implorarem sensus vestros, vniuscuiusque indulgentiam in suos testarer, peterem errato veniam L. Cæcilii ex intimis vestris cogitationibus, atque ex humanitate communi. Lex dies fuit proposita

paucos, ferri coepta nunquam: proposita est in senatu, populum R. latuit: cum in Capitolium nos senatum conuocassemus, nihil est actum prius: & id mandato Syllae Q. Metellus Praetor se loqui dixit, Syllam illam rogationem de se nolle ferri. Ex illo tempore L. Caecilius multa de Rep. egit: Agrariae legi, quae tota à me reprehensa & abiecta est, intercessorem fore professus est: improbis largitionibus restitit: senatus auctoritatem nunquam impediuit: ita se gessit in Tribunatu, ut onere deposito domestici officii, nihil postea nisi de Reip. commodis cogitarit. Atque in ipsa rogatione, ne per vim quid ageretur, quis tamē vestrum Syllam aut Caecilium verebatur: nonne omnis seditionis timor atque opinio ex Antronii improbitate pendebat: eius voces, eius minae ferebantur: eius aspectus, concursatio, stipatio, greges hominum perditorum metum nobis seditionesque afferebant. Itaque P. Sylla, hoc importunissimo tum honoris, tum etiam calamitatis socio atque comite, & secundas fortunas amittere coactus est, & in aduersis sine ullo remedio atque alleuamento permanere. Hic tu epistolam meam saepe recitas, quam ego ad Cn. Pompeium de meis rebus gestis, & de summa Reip. misi: & ex ea crimen aliquod in P. Syllam quaeris: & si furorem incredibilem biennio ante conceptum erupisse in meo Consulatu scripsi, me hoc demonstrasse dicis, Syllam in illa fuisse superiore coniuratione. Scilicet is sum, qui existimem Cn. Pisonem, & Catilinam, & Vargunteum, & Antronium nihil scelerate, nihil audacter ipsos per sese sine P. Sylla facere potuisse: de quo etiam si quis dubitasset antea, num id, quod tu arguis, cogitasset, interfecto patre tuo Consule descendere Calendis Ian. cum licitoribus: sustulisti hanc suspicionem, cum dixisti hunc, ut Catilinam Consulem efficeret, contra patrem tuum operas & manum comparasse. Quod si tibi ego confiteor, tu mihi concedas necesse est, hunc, cum Catilinae suffragaretur, nihil de suo Consulatu, quem iudicio amiserat, per vim recuperando cogitasse. Neque enim istorum facinorum tantorum, tam atrocium crimen Iudices P. Syllae persona suscipit. Iam enim faciam criminibus omnibus ferè dissolutis, contra atque in ceteris causis fieri solet, ut nunc denique de vita hominis ac de moribus dicam. Etenim de principio studuit animus occurrere magnitudini criminis, satisfacere expectationi hominum, de me aliquid, & de ipso, qui accusatus est, dicere: nunc iam reuocandi estis eo, quo vos ipsa causa etiā tacente me cogit, animis. Omnibus in rebus Iudices, quae grauiore maiorisque sunt, quid quisque voluerit, cogitavit, admiserit, non ex crimine, sed ex moribus eius, qui arguitur, est ponderandum. neque enim potest quisquam nostrum subito fingi, neque cuiusquam repente vita mutari, aut natura conuerti. Circumspicite paulisper mentibus vestris, ut alia omittamus, hosce ipsos homines, qui huic affines sceleri fuerunt. Catilina contra Remp. coniuravit. cuius aures vnquam hoc respuerunt, conatum esse hominem usque à pueritia non solum intemperantia & scelere, sed etiam consuetudine & studio in omni flagitio, stupro, caede versatum: quis eum contra patriam pugnantem perisse miratur, quem semper omnes ad ciuile latrocinium natum putauerunt: quis Lentuli societates cum indicibus: quis insaniam libidinum: quis perversam atque impiam religionem recordatur, qui illum aut nefarie, aut stulte cogitasse miretur: Quis de C. Cethego, atque eius in Hispaniam profectio, ac de vulnere Q. Metelli Pii cogitat, cui non ad illius poenam carcer aedificatus esse videatur: omitto ceteros, ne sit infinitum: tantum à vobis peto, ut taciti de omnibus, quos coniurasse cognitum est, cogitetis: intelligetis vnquamque illorum prius à sua vita, quam nostra suspitione esse damnatum. Ipsum illum Antronium (quoniam eius nomen finitimum maxime est huius periculo & crimini) non sua consuetudo ac vita conuincit: semper audax, petulans, libidinosus, quem in stuprorum defensionibus non solum verbis uti improbiis solitum esse scimus, verum etiam pugnis & calcibus: quem exturbare homines è possessionibus, caedem facere vicinorum, spoliare fana sociorum, vi cognatum & armis disturbare iudicia, in bonis rebus omnes contemnere, in malis pugnare contra bonos, non Reip. cedere, non

fortuna ipsi succumbere: huius si causa non manifestissimis rebus teneretur, tamē eum mores ipsius ac vita conuincerent. Agedum conferte nunc cum illius vita vitam P. Syllae, vobis populoque R. notissimam Iudices, & eam ante oculos vestros proponite. Ecquod huius factum aut commissum, non dicam audacius, sed quod cuiquam paulo minus consideratum videretur factum, quaero. Verbum ecquod vnquam ex ore huius excidit, unde quisquam posset offendi: At verò in illa graui L. Syllae victoria turbulentaque quis P. Sylla mitior: quam multorum hic vitam est à L. Sylla deprecatus: quam multi sunt summi homines & ornatissimi, & nostri & Equestris ordinis, quorum pro salute se hic Syllae obligauit: quos ego nominarem: neque enim ipsi nolunt, & huic animo gratissimo adsunt: sed quia maius est beneficium, quam posse debet ciuis ciui dare, ideo à vobis peto, ut, quod potuit, tempori tribuatis: quod fecit, ipsi. Quid reliquam constantiam vitae commemorem: dignitatem, liberalitatem, moderationem in priuatis rebus, splendorem in publicis: quae ita à fortuna deformata sunt, ut tamen à natura inchoata compareant. Quae domus: quae celebratio quotidiana: quae familiaris dignitas: quae studia amicorum: quae ex quoque ordine multitudo: Haec diu multum, & multo labore quaesita vna eripuit hora. Accepit P. Sylla Iudices vehemens vulnus, & mortiferum: veruntamen eiusmodi, quod videretur eius vita & natura accipere potuisse: honestatis & dignitatis habuisse nimis magnam iudicatus est cupiditatem: quam si nemo alius habuit in Consulatu petendo, cupidior iudicatus est hic fuisse, quam ceteri: sin etiam in aliis nonnullis fuit iste Consulatus amor, fortuna in hoc fuit fortasse grauior, quam in ceteris. Postea verò quis P. Syllam, nisi moerentem, demissum, afflictumque vidit: quis vnquam est suspicatus huc magis odio, quam pudore, hominum aspectum, lucemque vitare: qui cum multa haberet inuitamenta urbis & fori propter summa studia amicorum, quae tamē ei sola in malis restiterunt, abfuit ab oculis vestris, & cum lege retineretur, ipse se exilio penè multauit.

In hoc vos pudore iudicii, & in hac vita tanto sceleri locum fuisse creditis: Aspiciate ipsum, contuemini os, conferte crimen cum vita usque ad hoc tempus explicata: tum crimen recognoscite. Mitto Reip. quae fuit semper Syllae charissima. Hosne amicos, tales viros, tam cupidos sui, per quos res eius secundae quondam erant ornatae, nunc subleuantur aduersae, crudelissime perire voluit: ut cum Letulo, & Catilina, & Cethego foedissimam vitam ac miserimam turpissimam morte proposita degeret: Non inquam cadit in hos mores, non in hunc pudorem, non in hanc vitam, non in hunc hominem ista suspicio. Noua quadam illa immanitas exorta est: incredibilis fuit ac singularis furor: ex multis ab adolescentia collectis perditorum hominum vitiis repente tanta ista importunitas inauditi sceleris exarsit. Nolite Iudices arbitrari hominum illum impetum & conatum fuisse: neque enim vlla gens tam barbara, aut tam immanis vnquam fuit, in qua non modo tot, sed vnus tam crudelis hostis patriae sit inuentus. Belluae quadam illae ex portetis immanes, ac ferae forma hominum indutae extiterunt. perspicite etiam atque etiam Iudices: nihil enim est, quod in hac causa dici possit vehementius. Penitus introspicite Catilinae, Antronii, Cethegi, Lentuli, ceterorumque mentes: quas vos in his libidines, quae flagitia, quas turpitudines, quantas audacias, quam incredibiles furores, quas notas scelerum, quae indicia parricidiorum, quatos acervos facinorum reperietis: Ex magnis, & diuturnis, & iam desperatis Reip. morbis ista repente vis erupit, ut, ea confecta & eiecta, conualescere aliquando & sanari ciuitas possit. Neque enim est quisquam, qui arbitretur illis inclusis in Rep. pestibus diutius hoc imperium stare potuisse. Itaque eos non ad perficiendum scelus, sed ad luendas Reip. poenas furiae quadam incitauerunt. In hunc igitur gregem vos nunc P. Syllam Iudices ex his, qui cum hoc viuunt atque vixerunt, honestissimorum hominum gregibus reiicietis: ex hoc hominum numero, ex hac familiari dignitate in impiorum partem, atque in parridarum coetum ac numerum transferetis: Vbi erit igitur illud fortissimum praesidium pudoris, quo in loco nobis vita ante acta proderit, quod ad tempus existimationis partem fructus referuabitur, si in extremo discrimine

ac dimicatione fortunæ deseruerit, si non aderit, si nihil adiuuabit: Quæstiones nobis seruatorum ac tormenta accusator minatur. in quibus quanquam nil periculi suspicamus, tamen illa tormēta gubernat dolor, moderatur natura cuiusque tum animi, tum corporis, regit quæsitio, fleat libido, corrumpit spes, infirmat metus, ut in tot rerū angustiis nihil veritati loci relinquatur. Vita P. Syllæ torqueatur: ex ea quærat, nū quæ occultetur libido, num quod lateat facinus, num quæ crudelitas, num quæ audacia: nihil erroris erit in causa, nec obscuritatis Iudices, si à vobis vitæ perpetuæ vox ea, quæ grauiissima esse debet, audietur. nullum in hac causa testem timemus: nihil quenquam scire, nihil vidisse, nihil audisse arbitramur. Sed tamen si nihil vos P. Syllæ fortuna mouet Iudices, vestra moueat: vestra enim, qui cum summa elegantia atque integritate vixistis, hoc maximè interest, non ex libidine, aut similitate, aut leuitate testium causas honestorum hominum ponderari, sed in magnis disquisitionibus, repentinis que periculis vitam vniuscuiusque esse testem. quam vos Iudices nolite armis suis spoliata atque nudata obicere inuidiæ, dedere suspicioni. Munite communem arcem bonorum: obstruite perugia improborum: valeat ad pœnam & ad salutem plurimum, quam solam videtis ipsam ex vi sua naturæque facillimè perspici, subito fleat, fingique non posse. Quid verò hæc autoritas (semper enim de ea dicendum est, quanquam à me timidè modicèque dicitur) quid, inquam, hæc autoritas nostra, qui à cæteris coniurationis causis abstinuimus, P. Syllam defendimus: nihil hunc tandem iuuabit: Graue, si appetimus aliquid: si, cum cæteri de nobis silent, non etiam nosmetipsi tacemus, graue. sed si lædimur, si accusamur, si in inuidiam vocamur: profectò conceditis Iudices, ut nobis libertatem retinere liceat, si minus liceat dignitatem. Accusati sunt vno nomine consulares: ut iam videatur honoris amplissimi nomen plus inuidiæ, quam dignitatis asferre. Affuerunt, inquit, Catilinæ, illumque laudarunt. Nulla tum patebat, nulla erat cognita coniuratio: defendebant amicum, aderant supplici, vitæ eius turpitudinem in summis eius periculis non insequabantur. Quinetiam parens tuus Torquate Consul reo de pecuniis repetundis Catilinæ fuit aduocatus: improbo homini, at supplici: fortasse audaci, at aliquando amico. Cui cum adfuit post delatam ad eum primam illam coniurationem, indicauit se audisse aliquid, non credidisse. At idem non adfuit alio in iudicio, cum adessent cæteri. Si postea cognorat ipse aliquid, quod in Consulatu ignorasset, ignoscendum est iis, qui postea nihil audierunt. sin illa res de pecuniis repetundis prima valuit, non inueterata, quam recens debuit esse grauior. Sed si tuus parens etiam in illa suspitione periculi sui, tamè humanitate adductus aduocationem hominis improbissimi sella curuli, atque ornamentis & suis & Consulatus honestauit: quid est quamobrem consulares, qui Catilinæ adfuerunt, reprehendantur? At iidem iis, qui ante hunc causam de coniuratione dixerunt, non adfuerunt: tanto scelere strictis hominibus stauerunt nihil à se adiumenti, nihil opis, nihil auxilii ferri oportere. Atque ut de eorum constantia atque animo in Remp. dicam, quorum tacita grauitas & fides de vnoquoque loquitur, neque cuiusquam ornamenta orationis desiderat: potest quisquam dicere, vnquam meliores, fortiores, constantiores consulares fuisse, quam iis temporibus & periculis, quibus penè oppressa est Resp? Quis non de communi salute apertissime, quis non fortissime, quis non constantissime sensit: neque ego præcipuè de consularibus disputo: nam hæc hominum ornatissimorum, qui Prætores fuerunt, & vniuersi senatus communis est laus: ut constet, post hominum memoriam nunquam in illo ordine plus virtutis, plus amoris in Rēp. plus grauitatis fuisse. Sed quia sunt descripti consulares, de his tantum mihi dicendum putavi, quod satis esset, attestante memoria omnium, neminem esse ex illo honoris gradu, qui non omni studio, virtute, autoritate incubuerit ad Remp. conseruandam. Sed quid? ego, qui Catilinam non laudavi, qui reo Catilinæ Consul non adfui, qui testimonium de coniuratione dixi in alios, adeone vobis alienus à sanitate, adeo oblitus constantiæ meæ, adeo immemor rerum à me gestarum esse

63 videor: ut cum Consul bellum gesserim cum coniuratis, nunc eorum ducem conseruare cupiam: & in animum inducam, cuius nuper ferrum retulerim, flammamque restinxi, eiusdem nunc causam vitamque defendere? Si mediisfidius Iudices non me ipsa Resp. meis laboribus & periculis conseruata, ad grauitatem animi & constantiam sua dignitate reuocaret, tamen hoc natura est insitum, ut, quem timueris, quicum de vita fortunisque contenderis, cuius ex infidiis euaseris, hunc semper oderis. Sed cum agatur honos meus amplissimus, gloria rerum gestarum singularis, cum, quoties quisquam est in hoc scelere conuictus, toties renouetur memoria per me inuentæ salutis: ego sum tam demens, ego committam, ut ea, quæ pro salute omnium gessi, casu magis & foelicitate à me, quam virtute & consilio gesta esse videantur? Quid ergo? hoc tibi sumis (dicit fortasse quispiam) ut, quia tu defenderis, innocēs iudicetur? Ego verò Iudices non modò mihi nihil assumo, in quo quispiam repugnet: sed etiam, si quid ab omnibus conceditur, id reddo ac remitto. Non in ea Rep. versor, non iis temporibus caput meum obtuli pro patria periculis omnibus, non aut ita sunt extincti quos vici, aut ita grati quos seruauit, ut eo mihi plus appetere coner, quam quantum omnes inimici inuidique patiantur. Graue esse cum videretur, qui inuestigarit coniurationem, qui patefecerit, qui oppresserit, cui senatus singularibus verbis gratias egerit, cui vni togato supplicatione decreuerit, dicere in iudicio. Non defenderem, si coniurasset. Non dico id, quod graue est: dico illud, quod in his causis coniurationis non authoritati assumā, sed pudori meo. Ego, ille coniurationis inuestigator atque vltor, certè non defenderem Syllam, si coniurasse arbitrarer. Ego Iudices de tantis omnium periculis cum quærerem omnia, multa audirem, non crederem omnia, cauerem omnia: dico hoc, quod initio dixi, nullius iudicio, nullius suspitione, nullis literis de re P. Syllæ rem vllam ad me esse delatam. Quamobrem vos dii patrii ac penates, qui huic vrbi atque huic imperio præsidetis, qui hoc imperium, qui hanc libertatem, populūque R. qui hæc tecta atque templa me Consule, vestro numine auxiliōque seruaistis, testor, integro me animo ac libero P. Syllæ causam defendere, nullum à me sciente facinus occultari, nullum scelus susceptum contra salutem omnium defendi ac regi: nihil de hoc Consul comperi, nihil suspicatus sum, nihil audiui. Itaque idem ego ille, qui vehemens in alios, qui inexorabilis in cæteros esse visus sum, persolui patriæ, quod debui: reliqua iam à me meæ perpetuæ consuetudini naturæque debentur. Tam sum misericors Iudices, quam vos: tam mitis, quam qui lenissimus. In quo vehemens fui vobiscum, nihil feci nisi coactus: Reip. præcipitanti subueni: patriam demersam extuli: misericordia ciuium adducti tunc fuimus tam vehementes, quam necesse fuit. salus esset omnium amissa vna nocte, nisi esset seueritas illa suscepta. Sed ut ad sceleratorum pœnam amore Reip. sum adductus, sic ad salutem innocētium voluntate deducor. Nihil video esse in hoc P. Sylla Iudices odio dignum, misericordia digna multa. neque enim nunc propulsandæ calamitatis suæ causa supplex ad vos Iudices confugit, sed nequa generi ac nomini suo nota nefariæ turpitudinis inuratur. nā ipse quidem, si erit vestro iudicio liberatus, quæ habet ornamenta, quæ solatia reliquæ vitæ, quibus latari & perfrui possit: domus erit, credo, exornata: aperientur maiorum imagines: ipse ornatum ac vestitum recuperabit. Omnia Iudices hæc amissa sunt: omnia generis, nominis, honoris insignia atque ornamenta vnius iudicii calamitate occiderunt. Sed ne extinctor patriæ, ne proditor, ne hostis appelletur, ne hæc labem tanti generis in familia relinquat, id laborat, id metuit: cui honoris integros fructus non sit traditurus, ne aternam memoriam dedecoris relinquat. Hic vos orat Iudices paruus, ut se aliquando si non integra fortuna, at afflictæ patri suo gratulari sinatis. Huic misero notiora sunt iudiciorum itinera & fori, quam disciplinarum. Non iam de vita P. Syllæ Iudices, sed de sepultura contenditur. Vita erepta est superiore iudicio: nunc, ne corpus eiiciatur, laboramus. Quid enim est huic reliqui, quod eum in vita hac teneat? aut quid est quamobrem hæc cuiquam vita videatur? nuper is homo fuit in

ciuitate P. Sylla, vt nemo ei se neque honore, neq; gratia, nec fortunis anteferet. nunc spoliatus omni dignitate, quæ erepta sunt, non repetit: quod fortuna in malis reliqui fecit, vt cum parente, cum liberis, cum fratre, cum his necessariis lugere suam calamitatem liceat, id sibi ne eripiatis, vos Iudices obtestatur. Te ipsum iam Torquate expertum huius miseris pateat. & si nihil aliud Syllæ nisi Consulatum abstulissetis, tamē eo vos contentos esse oportebat: honoris enim contentio vos ad causam, non inimicitia deduxerunt. Sed cum huic omnia cum honore detracta sint: cum in hac fortuna misera ac luctuosissima destitutus sit: quid est, quod expetas amplius? lucisne hanc vsuram eripere vis plenam lachrymarum atque mœroris, in qua cum maximo cruciatu atque dolore retinetur: libenter reddiderit adempta ignominia fœdissimi criminis. An verò inimicum vt expellas, cuius ex miseris, si esses crudelissimus, videndo fructum caperes maiorem, quàm audiendo: O miserum & infœlicem illum diem, quo Consul omnibus centuriis P. Sylla renuntiatus est! O falsam spem: o volucrem fortunam: o cæcam cupiditatem: o præposteram gratulationem! quàm citò illa omnia ex lætitia & voluptate ad luctum & lachrymas reciderunt! vt, qui paulò antè Consul designatus fuisset, retineret repentè nullum vestigium pristinae dignitatis. Quid enim erat mali, quod huic spoliato honore, fama, fortunis deesse videretur? aut cui nouæ calamitati locus vllus relictus esset? Vrget eadem fortuna, quæ cœpit: repetit nouum mœrorem: nō patitur hominem calamitosum vno modo afflictum vno in luctu perire. Sed iam impediō egomet Iudices dolore animi, ne de huius miseria plura dicam. Vestra iam sunt partes Iudices: in vestra mansuetudine atque humanitate causam totam repono. Vos & reiectione interposita nihil suspicantibus nobis repentini in nos Iudices confedistis: ab accusatoribus delecti ad spem acerbitatis, à fortuna nobis ad præsidium innocentia constituti. Vt ego, quid de me populus R. existimaret, quia seuerus in improbos fueram, laboravi: &, quæ prima innocētis mihi defensio est oblata, suscepi: sic vos seueritatem iudiciorum, quæ per hos menses in homines audacissimos facta est, lenitate ac misericordia mitigate. Hoc cum impetrare à vobis ipsa causa debet: tum est vestri animi atque virtutis declarare, non esse eos vos, ad quos potissimum interposita reiectione deuenire conuenit. in quo ego Iudices vos, quantum meus amor in vos postulat, tantum hortor, vt communi studio, quoniām in Rep. coniuncti sumus, mansuetudine & misericordia nostra falsam à nobis crudelitatis famam repellamus.

## Pro A. Licinio Archia Poeta,

ORATIO XXVI.

**S**I QUID est in me ingenii Iudices, quod sentio quàm sit exiguum: aut si qua exercitatio dicendi, in qua me non inficior mediocriter esse versatum: aut si huiusce rei ratio aliqua ab optimarum artium studiis & disciplina profecta, à qua ego nullū confiteor ætatis meæ tempus abhoruisse: earum rerum omnium vel in primis hic A. Licinius fructum à me repetere propè suo iure debet. Nam quoad longissimè potest mens mea respicere spatium præteriti temporis, & pueritiæ memoriam recordari vltimam, inde vsque repetens, hunc video mihi principem & ad suscipiendam, & ad ingrediendam rationem horum studiorum extitisse. Quod si hæc vox huius hortatu, præceptisque conformata, nonnullis aliquando saluti fuit: à quo id accepimus, quo cæteris opitulari, & alios seruare possemus, huic profectò ipsi, quantum est situm in nobis, & opem, & salutem ferre debemus. Ac nequis à nobis hoc ita dici fortè miretur, quod alia quadam in hoc facultas sit ingenii, neque hæc dicendi ratio aut disciplina:

nec nos quidem huic cuncti studio penitus vnquam dediti fuimus. etenim omnes artes, quæ ad humanitatem pertinent, habent quoddam commune vinculum, & quasi cognatione quadam inter se continentur. Sed ne cui vestrum mirum esse videatur, me in quæstione legitima, & in iudicio publico, cum res agatur apud Prætorem populi R. lectissimum virum, & apud seuerissimos iudices, tanto conuentu hominum ac frequentia, hoc vti genere dicendi, quod non modò à consuetudine iudiciorum, verum etiam à forensi sermone abhorreat: quæso à vobis, vt in hac causa mihi detis hanc veniam, accommodatam huic reo, vobis, quemadmodum spero, non molestam, vt me pro summo poeta atque eruditissimo homine dicentem, hoc cōcursu hominum literatissimorum, hac vestra humanitate, hoc denique Prætore exercente iudicium, patiamini de studiis humanitatis ac literarum paulò loqui liberius, & in eiusmodi persona, quæ propter otium ac studium minimè in iudiciis periculisque tractata est, vti propè nouo quodam & inusitato genere dicendi. Quod si mihi à vobis tribui concedique sentiam, perficiam profectò, vt hunc A. Licinium non modò non segregandum, cum sit ciuis, à numero ciuium, verum etiam, si non esset, putetis asciscendum fuisse. Nam vt primùm ex pueris excessit Archias, atque ab iis artibus, quibus ætas puerilis ad humanitatem informari solet, se ad scribendi studium contulit: primùm Antiochia (nam ibi natus est, loco nobili, celebri quondam vrbe & copiosa, atque eruditissimis hominibus, liberalissimisque studiis affluentibus) celeriter antecellere omnibus ingenii gloria contigit: post in cæteris Asiae partibus, cunctaque Græciæ sic eius aduentus celebrabatur, vt famam ingenii expectatio hominis, expectationem ipsius aduentus admiratioque superaret. Erat Italia tunc plena Græcarum artium ac disciplinarum: studiaque hæc & in Latio vehementius tum colebantur, quàm nunc iisdem in oppidis: & hinc Romæ propter tranquillitatem Reip. non negligebantur. Itaque hunc & Tarentini & Rhegyni, & Neapolitani ciuitate cæterisque præmiis donarunt: & omnes, qui aliquid de ingeniiis poterant iudicare, cognitione atque hospitio dignum existimarunt. Hac tanta celebritate famæ, cum esset iam absentibus notus, Romam venit Mario Consule & Catulo: nactus est primùm Consules eos, quorum alter res ad scribendum maximas, alter cum res gestas, tum etiam studium atque aures adhibere posset. statim Luculli, cum prætextatus etiam Archias esset, eum domum suam receperunt. Sed enim hoc non solum ingenii ac literarum, verum etiam naturæ atque virtutis fuit, vt domus, quæ huius adolescētia prima fuerit, eadem esset familiarissima senectuti. Erat temporibus illis iucundus Q. Metello illi Numidico, & eius Pio filio: audiebatur à M. A. Emilio: viuebat cum Q. Catulo, & patre & filio: à L. Crasso colebatur: Lucullos verò & Drusum, & Octauios, & Catonē, & totam Hortensiorum domum deuinctam consuetudine cum teneret, afficiebatur summo honore, quod eum non solum colebant, qui aliquid percipere aut audire studebant, verum etiam si qui fortè simulabant. Interim longo satis interuallo, cum esset cum L. Lucullo in Ciliciam profectus, & cum ex ea prouincia cum eodem Lucullo decederet, venit Heracliam. Quæ cum esset ciuitas æquissimo iure ac fœdere, ascribi se in eam ciuitatem voluit, idque, cum ipse per se dignus putaretur, tum autoritate & gratia Luculli ab Heracliensibus impetrauit. Data est ciuitas Syllani lege & Carbonis, si qui fœderatis ciuitatibus ascripti fuissent, si tum, cum lex ferebatur, in Italia domicilium habuissent, & si sexaginta diebus apud Prætorem essent professi. Cum hic domicilium Romæ multos iam annos haberet, professus est apud Prætorem Q. Metellum familiarissimum suum. si nihil aliud, nisi de ciuitate ac lege, dicimus, nihil dicō amplius: causa dicta est. Quid enim horum infirmari Gracche potest? Heraclæne esse eum ascriptū negabis? Adest vir summa autoritate, & religione, & fide L. Lucullus, qui se non opinari, sed scire: non audiuisse, sed vidisse: non interfuisse, sed egisse dicit. adsunt Heraclienses Legati, nobilissimi homines: qui huius iudicii causa cum mādatis & cum publico testimonio venerunt, qui hunc ascriptum Heracliensem dicunt. Hic tu tabulas desideras

Heraclensium publicas, quas Italico bello incenso tabulario interisse scimus omnes. 6  
Est ridiculum ad ea, quæ habemus, nihil dicere, quærere quæ habere non possumus: & de hominum memoria tacere, literarum memoriam flagitare: & cum habeas amplissimi viri religionem, integerrimi municipii iusiurandum, fidemque, ea, quæ depruari nullo modo possunt, repudiare: tabulas, quas idem dicis solere corrumpi, desiderare. At domicilium Romæ non habuit is, qui tot annis ante ciuitatē datam sedem omnium rerum ac fortunarum suarum Romæ collocauit. At non est professus, immò verò iis tabulis professus, quæ solæ ex illa professione collegioque Prætorum obtinent publicarum tabularum auctoritatem. Nam cum Appii tabulæ negligentius asseruatæ dicerentur, Gabinii, quandiu incolumis fuit, leuitas, post damnationem calamitas omnem tabularum fidem resignasset: Metellus, homo sanctissimus modestissimisque omnium, tanta diligentia fuit, ut ad L. Lentulum Prætorem, & ad iudices venerit, & vnius nominis litura se commotum esse dixerit. His igitur tabulis nullam lituram in nomen A. Licinii videtis. quæ cum ita sint, quid est quod de eius ciuitate dubitetis, præsertim cum aliis quoque in ciuitatibus fuerit ascriptus? Etenim cum mediocribus multis, & aut nulla, aut humili aliqua arte præditis gratuito ciuitatē in Græcia homines impertiebantur, Rhægnos credo, aut Locrenses, aut Neapolitanos, aut Tarentinos, quod scenicis artificibus largiri solebant, id huic summa ingenii prædito gloria noluisse. Quid? cum cæteri non modo post ciuitatem datam, sed etiam post legem Papiam aliquo modo in eorum municipiorum tabulas irreperunt: hic, qui nec vitur quidē illis, in quibus est scriptus, quod semper se Heraclisem esse voluit, reiicietur? Census nostros requiris scilicet: est enim obscurum, proximis Cæsaribus hunc cum clarissimo imperatore L. Lucullo apud exercitū fuisse, superioribus cum eodem Quæstore fuisse in Asia, primis Iulio & Crasso nullam populi partē esse censam. Sed quoniam census non ius ciuitatis confirmat, ac tantummodo indicat, eum, qui sit cæsus, ita se iam tum gessisse pro ciue: iis temporibus, quæ tu criminari, ne ipsius quidem iudicio in ciuium R. iure esse versatum: & testamētum sæpe fecit nostris legibus, & adiit hæreditates ciuium R. & in beneficiis ad ærarium delatus est à L. Lucullo Præt. & Cos. quare argumenta, si qua potes: nunquā enim hic neque suo, neque amicorum iudicio reuincetur. Quæres à nobis Gracche, cur tantopere hoc homine delectemur, quia suppeditat nobis, ubi & animus ex hoc forēsi strepitu reficiatur, & aures conuitio defessæ conquiescant. An tu existimas aut suppetere nobis posse, quod quotidie dicamus in tāta varietate rerum, nisi animos nostros doctrina excolamus? aut ferre animos tantam posse contentionem, nisi eos doctrina eadem relaxemus? Ego verò fateor me his studiis esse deditum: cæteros pudeat, si qui se ita literis abdiderunt, ut nihil possint ex his neque ad communem afferre fructum, neque in aspectum lucemque proferre. Me autē quid pudeat, qui tot annos ita viuo Iudices, ut ab illis nullo me vnquam tempore aut comodum, aut otium meum abstraxerit, aut voluptas auocarit, aut denique somnus retardarit? Quare quis tandem me reprehendat, aut quis mihi iure succenseat, si, quantum cæteris ad suas res obeundas, quantum ad festos dies ludorum celebrandos, quantum ad alias voluptates, & ad ipsam requiem animi & corporis conceditur temporis, quantum alii tribuunt tempestiuus conuiuuiis, quantum denique alex, quantum pilæ, tantum mihi egomet ad hæc studia recolenda sumpsero? Atque hoc adeo mihi concedendum est magis, quod ex his studiis hæc quoque crescit oratio & facultas: 10  
quæ quantacumque in me est, nunquam amicorum periculis defuit: quæ si cui leuior videtur, illa quidē certe, quæ summa sunt, ex quo fonte hauriam, sentio. Nā nisi multorum præceptis, multisque literis mihi ab adolescentia suasissem, nihil esse in vita magnopere expetendum, nisi laudem atque honestatem: in ea autem persequēda omnes cruciatus corporis, omnia pericula mortis atque exilii parui esse ducenda: nunquā me pro salute vestra in tot ac tantas dimicationes, atque in hos profligatorum hominum quotidianos impetus obiecissem. Sed pleni omnes sunt libri, plenæ sapientum voces, plena explorum

vetustas: quæ iacerent in tenebris omnia, nisi literarum lumen accederet. Quam multas nobis imagines non solum ad intuendum, verum etiam ad imitandum fortissimorum virorum expressas scriptores & Græci & Latini reliquerunt: quas ego mihi semper in administranda Rep. proponens, animum & mentem meam ipsa cogitatione hominum excellentium cōformabam. Quæret quispiam, Quid illi ipsi summi viri, quorum virtutes literis proditæ sunt, istane doctrina, quam tu effers laudibus, eruditi fuerunt? Difficile est hoc de omnibus confirmare: sed tamen est certum, quid respondeam. Ego multos homines excellēti animo ac virtute fuisse, & sine doctrina, naturæ ipsius habitu propè diuino, per seipsos & moderatos & graues extitisse fateor. etiā illud adiungo, sapius ad laudem atque virtutem naturā sine doctrina, quam sine natura valuisse doctrinam. atque idem ego contendo, cum ad naturā eximiam atque illustrem accesserit ratio quædam conformatioque doctrinæ, tum illud nescio quid præclarum ac singulare solere existere. Ex hoc esse hunc numero, quem patres nostri viderunt, diuinum hominem Africanum: ex hoc C. Lælium, L. Furium, modestissimos homines & continentissimos: ex hoc fortissimum virum, & illis temporibus doctissimum, M. Catonem illum senem: qui profecto si nihil ad percipiendam colendamque virtutē literis adiuuarentur: nunquam se ad earum studium contulissent. Quod si non hic tantus fructus ostēderetur, & si ex his studiis delectatio sola peteretur: tamen, ut opinor, hanc animi remissionē humanissimam ac liberalissimam iudicaretis. nam cæteræ neque temporum sunt, neque ætatum omnium, neque locorum. Hæc studia adolescentiam alunt, senectutem oblectant, secūdas res ornant, aduersis perfugium ac solatium præbent, delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiscum, peregrinantur, rusticantur. Quod si ipsi hæc neque attingere, neque sensu nostro gustare possemus: tamen ea mirari deberemus, etiam cum in aliis videremus. Quis nostrum tam animo agresti ac duro fuit, ut Roscii morte nuper non commoueretur? qui cum esset senex mortuus, tamē propter excellentem artem ac venustatem videbatur omnino mori non debuisse. Ergo ille corporis motu tantum amorē sibi conciliarat à nobis omnibus, nos animorum incredibiles motus celeritatemque ingeniorum negligemus? Quoties ego hunc Archiam vidi Iudices (ut enim vestra benignitate: quoniam me in hoc nouo genere dicendi tam diligenter attenditis) quoties ego hunc vidi, cum literam scripsisset nullam, magnum numerum optimorum versuum de iis ipsis rebus, quæ tum agerentur, dicere ex tempore: quoties reuocatum eandem rem dicere commutatis verbis atque sententiis: quæ verò accuratē cogitatēque scripsisset, ea sic vidi probari, ut ad veterum scriptorum laudem peruenirent. Hunc ego non diligam: non admirer: non omni ratione defendendum putem? Atqui sic à summis hominibus, eruditissimisque accepimus, cæterarum rerum studia & doctrina & præceptis & arte constare: poetam natura ipsa valere, & mentis viribus excitari, & quasi diuino quodam spiritu afflari. Quare suo iure noster ille Ennius sanctos appellat poetas, quod quasi deorum aliquo dono atque munere commendari nobis esse videantur. Sit igitur Iudices sanctum apud vos humanissimos homines hoc poetæ nomen, quod nulla vnquam barbaria violauit. Saxa & solitudines voci respondent: bestia sæpe immanes cantu flectuntur atque consistunt: nos instituti rebus optimis non poetarum voce moueamur? Homerum Colophonii ciuem esse dicunt suum, Chii suum vendicant, Salamini repetunt, Smyrnæi verò suum esse confirmant: itaque etiam delubrum eius in oppido dedicauerunt: permulti alii præterea pugnant inter se atque contendunt. Ergo illi alienum, quia poeta fuit, post mortem etiam expetunt: nos hunc viuum, & qui voluntate & legibus noster est, repudiabimus: præsertim cum omne olim studium atque omne ingenium contulerit Archias ad populi R. gloriam laudemque celebrandam: Nam & Cimbricas res adolescens attigit: & ipsi illi C. Mario, qui durior ad hæc studia videbatur, iucundus fuit. neque enim quisquam est tam auersus à Musis, qui non mandari versibus æternum suorum laborum facile præconium patiatur. Themistoclem, illum summum Athenis virum dixisse aiunt, cum ex  
bb b.iiii.

eo quaeretur, quod acroama, aut cuius vocem libentissime audiret. Eius, à quo sua virtus optime predicaretur. Itaque ille Marius item eximie L. Plotium dilexit, cuius ingenio putabat ea, quae gesserat, posse celebrari. Mithridaticum vero bellum magnum atque difficile, & in multa varietate terra marique versatum, totum ab hoc expressum est, qui libri non modo L. Lucullum, fortissimum & clarissimum virum, verum etiam populi R. nomen illustrent. Populus enim R. aperuit Lucullo imperante Pontum, & regis quondam opibus, & ipsa natura regionis vallatum. populi R. exercitus eodem duce non maxima manu innumerabiles Armeniorum copias fudit. populi R. laus est, urbem amicissimam Cyzicenorum eiusdem consilio ex omni impetu regio, ac totius belli ore ac faucibus ereptam esse atque conseruatam: nostra semper feretur, & predicabitur L. Lucullo dimicante cum interfectis ducibus depressa hostium classis, & incredibilis apud Tenedum pugna illa naualis: nostra sunt trophaea, nostra monumenta, nostri triumphus. Quare, quorum ingeniis haec feruntur, ab iis populi R. fama celebratur. Charus fuit Africano superior noster Ennius: itaque etiam in sepulchro Scipionum putatur is esse constitutus è marmore. at iis laudibus certe non solum ipsi, qui laudantur, sed etiam populi R. nomen ornatur. In caelum huius proauus Cato tollitur: magnus honos populi R. rebus adiungitur: omnes denique illi Maximi, Marcelli, Fuluii non sine communi omnium nostrum laude decorantur. Ergo illum, qui haec fecerat, Rudium hominem maiores nostri in ciuitatem receperunt: nos hunc Heraclensem, multis ciuitatibus expetitur, in hac autem legibus constitutum, de nostra ciuitate eiciemus? Nam si quis minorem gloriae fructum putat ex Graecis versibus percipi, quam ex Latinis, vehementer errat: propterea quod Graeca leguntur in omnibus ferè gentibus, Latina suis finibus, exiguis sanè, continentur. Quare si res ea, quas gessimus, orbis terrarum regionibus definiuntur, cupere debemus, quò minus manuum nostrarum tela peruenerint, eodem gloriam famamque penetrare. Quòd cum ipsis populis, de quorum rebus scribitur, haec ampla sunt: tum iis certè, qui de vita gloriae causa dimicant, hoc maximum & periculorum incitamentum est & laborum. Quam multos scriptores rerum suarum magnus ille Alexander secum habuisse dicitur: atque is tamen, cum in Sigæo ad Achillis tumulum astitisset, O fortunate, inquit, adolescens, qui tuae virtutis Homerum praconem inueneris! Et verè: nam nisi Ilias extitisset illa, idem tumulus, qui corpus eius contexerat, nomen etiam obruisset. Quid noster hic Magnus, qui cum virtute fortunam adaequauit: nonne Theophanem Mitylenæum scriptorem rerum suarum in concione militum ciuitate donauit: & nostri illi fortes viri, sed rustici ac milites, dulcedine quadam gloriae commoti, quasi participes eiusdem laudis magno illud clamore approbauerunt? Itaque, credo, si ciuis R. Archias legibus non esset, ut ab aliquo imperatore ciuitate donaretur, perficere non potuit: Sylla cum Hispanos & Gallos donaret, credo hunc petentem repudiasset: quem nos in concione vidimus, cum ei libellum maioribus poëta de populo subiecisset, quòd epigramma in eum fecisset tantummodo alternis versibus longiusculis, statim ex iis rebus, quas tunc vendebat, iubere ei praemium tribui sub ea conditione, nequid postea scriberet. Qui sedulitatem mali poëtae duxerit aliquo tamen praemio dignam, huius ingenium & virtutem in scribendo, & copiam non expetisset: Quid à Q. Metello Pio, familiarissimo suo, qui ciuitate multos donauit, neque per se, neque per Lucullos impetrauisset: qui praesertim vsque eò de suis rebus scribi cuperet, ut etiam Cordubæ natis poëta pingue quiddam sonantibus atque peregrinum, tamen aures suas dederet. Neque enim est hoc dissimulandum: quòd obscurari non potest, sed pra nobis ferendum: trahimur omnes laudis studio, & optimus quisque maxime gloria ducitur. ipsi illi philosophi, etiam in illis libellis, quos de contemnenda gloria scribunt, nomen suum inscribunt: in eo ipso, in quo praedicationem nobilitatemque despiciunt, praedicari de se ac nominari volunt. Decius quidem Brutus, summus ille vir & imperator, Accii amicissimi sui carminibus templorum ac monumentorum aditus

exornauit suorum. Iam verò ille, qui cum Aetolis Ennio comite bellauit, Fuluius non dubitauit Martis manubias Musis consecrare. Quare in qua vrbe imperatores prope armati poëtarum nomen, & Musarum delubra coluerunt, in ea non debent togati iudices à Musarum honore, & à poëtarum salute abhorre. Atque ut id libentius faciatis, iam me vobis Iudices indicabo, & de meo quodam amore gloriae, nimis acri fortasse, veruntamen honesto, vobis confitebor. Nam quas res nos in Consulatu nostro vobiscum simul pro salute huius vrbis atque imperii, & pro vita ciuium, proque vniuersa Republica gessimus, attigit hic versibus atque inchoauit. quibus auditis, quòd mihi magna res & iucunda visa est, hunc ad perficiendum hortatus sum. nullam enim virtus aliam mercedem laborum periculorumque desiderat, praeter hanc laudis & gloriae: qua quidem detracta Iudices, quid est quòd in hoc tam exiguo vitae curriculo, & tam breui, tantis nos in laboribus exerceamus: certè, si nihil animus praesentiret in posterum, & si quibus regionibus vita spatium circumscriptum est, eisdem omnes cogitationes terminaret suas: nec tantis se laboribus frangeret, neque tot curis, vigiliisque angeretur, nec toties de vita ipsa dimicaret. Nunc insidet quaedam in optimo quoque virtus, quae noctes & dies animum gloriae stimulis concitat atque admonet, non cum vita tempore esse dimittendam commemorationem nominis nostri, sed cum omni posteritate adaequandam. An verò tam parui animi videamur esse omnes, qui in Republica atque in his vitae periculis laboribusque versamur: ut, cum vsque ad extremum spatium, nullum tranquillum atque otiosum spiritum duxerimus, nobiscum simul moritura omnia arbitremur? An, cum statuas & imagines non animorum simulachra, sed corporum studiosè multi summi homines reliquerint, consiliorum relinquere ac virtutum nostrarum effigiem nonne multò malle debemus, summis ingeniis expressam & politam? Ego verò omnia, quae gerebam, iam tum in gerendo spargere me ac diffeminare arbitrabar in orbis terrarum memoriam sempiternam. Haec verò siue à meo sensu post mortem ab futura sunt, siue, ut sapientissimi homines putauerunt, ad aliquam animi mei partem pertinebunt: nunc quidem certè cogitatione quadam, speque delector. Quare conseruate Iudices hominem pudore eo, quem amicorum studiis videtis comprobari, tum dignitate, tum etiam venustate: ingenio autem tanto, quantum id conuenit existimari, quòd summorum hominum ingeniis expetitur esse videatis: causa verò eiusmodi, quae beneficio legis, auctoritate municipii, testimonio Luculli, tabulis Metelli comprobetur. Quae cum ita sint, perimus à vobis Iudices, si qua non modo humana, verum etiam diuina in tantis negotiis commendatio debet esse, ut eum, qui vos, qui vestros imperatores, qui populi R. res gestas semper ornauit, qui etiam his recentibus nostris vestrisque domesticis periculis aeternum se testimonium laudum daturum esse profiteretur, quique est eo numero, qui semper apud omnes sancti sunt habiti atque dicti, sic in vestram accipiatis fidem, ut humanitate vestra leuatus potius, quam acerbitate violatus esse videatur. Quae de causa pro mea consuetudine breuiter simpliciterque dixi Iudices, ea confido probata esse omnibus: quae non fori, neque iudiciali consuetudine & de hominis ingenio, & communiter de ipsius studio locutus sum, ea Iudices à vobis spero esse in bonam partem accepta: ab eo, qui iudicium exercet, certè scio.

## Ad Quirites post reditum,

ORATIO XXVII.



VOD precatus à Ioue Optimo Maximo, cæterisque diis immortalibus sum Quirites eo tempore, cum me, fortunamque meas pro vestra incolumitate, otio, concordiaque deuoui, ut, si meas rationes vnquam vestrae salutis anteposuissem, sempiternam poenam sustinerem mea voluntate susceptam: sin & ea, quæ antè gesseram, conseruanda ciuitatis causa gessissem, & illam miseram profectioem vestrae salutis gratia suscepissem, ut quod odium scelerati homines, & audaces in Remp. & in omnes bonos conceptum iandiu continerent, id in me vnum potius, quam in optimum quenque, & in vniuersam Remp. deflecterent: hoc si animo in vos, liberisque vestros fuisset, ut aliquando vos, Patres Conscriptos, Italiamque vniuersam memoria mei, misericordia, desideriumque teneret: eius deuotionis me esse conuictum iudicio deorum immortalium, testimonio senatus, consensu Italiae, confessione inimicorum, beneficio diuino immortalique vestro maximè lætor Quirites. Et si homini nihil est magis optandum, quam prospera, æquabilis, perpetuaque fortuna, secundo vitæ sine vlla offensione cursu: tamen si mihi tranquilla & placata omnia fuissent, incredibili quadam & penè diuina, qua nunc vestro beneficio fruor, lætitiæ voluptate caruissem. Quid dulcius hominum generi à natura datum est, quam sui cuique liberi: mihi verò & propter indulgentiam meam, & propter excellens eorum ingenium vita sunt mea chariores: tamen non tanta voluptate erant suscepti, quanta nunc sunt restituti. Nihil cuiquam fuit vnquam iucundius, quam mihi meus frater: non tam id sentiebam cum fruebar, quam tunc cum carebam, & posteaquam vos me illi, & mihi eum reddidistis. Res familiaris sua quenque delectat: reliquæ meæ fortunæ recuperatæ plus mihi nunc voluptatis afferunt, quam tunc incolumi afferebant. Amicitia, consuetudines, vicinitates, clientela, ludi denique & dies festi quid haberent voluptatis, carendo magis intellexi, quam fruendo. Jam verò honos, dignitas, locus, ordo, beneficia vestra, quanquam mihi semper clarissima visa sunt, tamè ea nunc renouata illustriora videntur, quam si obscurata non essent. Ipsa autem patria, dii immortales, dici vix potest, quid charitatis, quid voluptatis habet: quæ species Italiae? quæ celebritas oppidorum? quæ forma regionum? qui agræ quæ fruges? quæ pulchritudo vrbes? quæ humanitas ciuium? quæ Reip. dignitas? quæ vestra maiestas? quibus ego omnibus antea rebus sic fruebar, ut nemo magis. Sed tanquam bona valetudo iucundior est eis, qui e graui morbo recreati sunt, quam qui nunquam ægro corpore fuerunt: sic ea omnia desiderata magis, quam assidue percepta, delectant. Quorsum igitur hæc disputo? quorsum? ut intelligere possitis, neminem vnquam tanta eloquentia fuisse, neque tam diuino atque incredibili genere dicendi, cui vestrorum magnitudinem multitudinèque beneficiorum, quæ in me fratremque meum liberisque nostros contulistis, non modò augere aut ornare oratione, sed enumerare aut consequi possit. A parentibus, id quod necesse erat, paruus sum procreatus, à vobis natus sum consularis. Illi mihi fratrem incognitum, qualis futurus esset, dederunt: vos spectatum & incredibili pietate cognitum reddidistis. Remp. illis accepi temporibus eam, quæ penè amissa est: à vobis eam recuperaui, quam aliquando omnes vnus opera seruata iudicauerunt. Diu immortales mihi liberos dederunt, vos reddidistis. Multa præterea à diis immortalibus optata consecuti sumus: nisi vestra voluntas fuisset, omnibus diuinis muneribus caruissemus. Vestros denique honores, quos eramus gradatim singulos affecturi, nunc à vobis vniuersos habemus: ut, quantum antea parentibus, quantum diis immortalibus, quantum vobismetipsis, tantum hoc tempore, vniuerso cuncta populo R. debeamus. Nam cum in ipso beneficio vestro tanta magnitudo

est, ut eam complecti oratione non possim: tum in studiis vestris tanta animorum declarata est voluntas, ut non solùm calamitatem mihi detraxisset, sed etiam dignitatem auxisset videamini. non enim pro meo reditu, ut pro P. Popilii nobilissimi hominis adolescentis filii, & multi præterea cognati atque affines deprecati sunt: non, ut pro Q. Metello clarissimo viro iam spectata ætate filius: non L. Dalmaticus consularis, summa auctoritate vir: non Q. Metellus censorius, non eorum liberi: non Q. Metellus Nepos, qui tum Consulatum petebat: non sororum filii Luculli, Seruillii, Scipiones. permulti enim tum Metelli aut Metellorum liberi pro Q. Metelli reditu vobis ac patribus vestris supplicauerunt. Quod si ipse summa dignitas, maximèque res gesta non satis valeret, tamen filii pietas, propinquorum preces, adolescentium squalor, maiorum natu lachrymæ populum R. mouere potuerunt. Nam C. Marii, qui post illos veteres clarissimos consulares, vestra patrumque memoria tertius ante me consularis subiit indignissimam fortunam præstantissima sua gloria, dissimilis fuit ratio. non enim ille deprecatione rediit, sed in dissensu ciuium, exercitu se armisque reuocauit. Me autem nudum à propinquis, nulla cognatione munitum, nullo armorum ac tumultus metu, C. Pisonis generi mei diuina quædam & inaudita auctoritas atque virtus, fratrisque mei mihi ferrimi atque optimi quotidianæ lachrymæ, sordisque lugubres à vobis deprecatae sunt. Frater erat vnus, qui suo squalore vestros oculos inflecteret: qui suo fletu desiderium mei memoriæque renouaret: qui statuerat Quirites, si vos me sibi non reddidissetis, eandem subire fortunam: & tanto in me amore extitit, ut negaret fas esse nò modò domicilio, sed ne sepulchro quidem se à me esse seiunctum. Pro me præsentem senatus hominumque præterea viginti millia vestem mutauerunt: pro eodem me absente vnus squalorem sordisque vidistis. Vnus hic, qui domi, qui in foro posset esse mihi pietate filius, inuentus est beneficio parens: amore, idem qui semper fuit, frater. Nam coniugis miseræ squalor & luctus, atque optimæ filiae mœror assiduus, filiique parui desiderium mei, lachrymæque pueriles aut itineribus necessariis, aut magna parte tectis ac tenebris continebantur. Quare hoc maius est vestrum in nos promeritum, quod non multitudini propinquorum, sed nobismetipsis nos reddidistis. Sed quemadmodum propinqui, quos ego parare non potui, mihi ad deprecandam calamitatem meam non affuerunt: sic, illud quod mea virtus præstare debuit, adiutores, authores, hortatoresque ad me restituendum ita multi fuerunt, ut longè superiores omnes hac dignitate copiaque superarem. Nunquam de P. Popilio, clarissimo atque fortissimo viro: nunquam de Q. Metello, nobilissimo & constanterissimo ciue: nunquam de C. Mario, custode ciuitatis atque imperii vestri, in senatu mentio facta est. Tribunitiis superiores illi rogationibus, nulla auctoritate senatus sunt restituti. Marius verò non modò non à senatu, sed etiam oppresso senatu est restitutus: nec rerum gestarum memoria in reditu C. Marii, sed exercitus atque arma valuerunt. at de me, ut valeret, semper senatus flagitauit: ut aliquando perficeretur, cum primùm licuit, frequentia atque auctoritate perfecit. Nullus in eorum reditu motus municipiorum & coloniarum factus est: at me in patriam ter suis decretis Italia cuncta reuocauit. Illi inimicis interfectis, magna ciuium cæde facta, reducti sunt: ego iis, à quibus eiectus sum, prouincias obtinentibus, inimico autem optimo viro & mitissimo, altero Consule referente reductus sum: cum is inimicus, qui ad meam perniciem vocem suam communibus hostibus præbuisset, spiritu duntaxat viueret, re quidem infra omnes mortuos amandatus esset. Nunquam de Popilio L. Opimius fortissimus Consul, nunquam de Q. Metello non modò C. Marius, qui erat inimicus, sed ne is quidem, qui secutus est, M. Antonius homo eloquentissimus cum A. Albino collega senatum aut populum est cohortatus. at pro me superiores Consules semper, ut referrent, efflagitati sunt: sed veriti sunt ne gratia causa facere videretur, quod alter mihi affinis erat, alterius causam capitis receperam: qui prouinciarum fœdere irretiti, totum illum annum querelas senatus, luctum bonorum, Italiae gemitum pertulerunt. Calendis

verò Ian. posteaquam orba Resp. Consulis fidem tanquam legitimi tutoris implorauit, P. Lentulus Consul, parens, deus, salus nostræ vitæ, fortunæ, memoriæ, nominis, simul ac de solenni religione retulit, nihil humanarum rerum sibi prius, quàm de me agendum iudicauit. Atque eo die confecta res esset, nisi is Tribunus pl. quem ego maximis beneficiis Quæstorem Consul ornaueram, cum & cunctus ordo, & multi eum summi viri orarent, & Cn. Oppius focer, optimus vir, ad pedes eius flens iaceret, nocte sibi ad deliberandum postulasset: quæ deliberatio non in reddenda, quemadmodum nonnulli arbitrabantur, sed, ut patefactum est, in augenda mercede consumpta est. Postea res acta est in senatu alia nulla: & cum variis rationibus impediretur, voluntate tamen perspecta senatus, causa ad vos mense Ian. deferbatur. Hic tantum interfuit inter me & inimicos meos. Ego cum homines in tribunali Aurelio palàm conscribi, centuriarique vidissem: cum intelligerem veteres ad spem cadis Catilinæ copias esse reuocatas: cum viderem ex ea parte homines, cuius partis nos vel principes numerabamur, partim quòd mihi inuiderent, partim quòd sibi timerent, aut proditores esse, aut desertores salutis meæ: cum duo Consules empti pactione prouinciarum, authores se inimicis Reip. tradidissent: cum egestatem, auaritiā, libidines suas viderent expleri non posse, nisi me restrictum domesticis hostibus dedidissent: cum senatus Equitesque R. flere pro me, ac mutata veste vobis supplicare edictis atque imperiis verarentur: cum omnium prouinciarum pactiones, cum omnia cum omnibus fœdera, reconcilia-  
 10 tiones gratiarum sanguine meo sancirentur: cum omnes boni non recusarent, quin vel pro me, vel mecum perirent: armis decertare pro mea salute nolui, quòd & vincere  
 & vinci luctuosum Reip. fore putauit. At inimici mei mense Ian. cum de me ageretur, corporibus ciuium trucidatis, flumine sanguinis meum reditum intercludendum putauerunt. Itaque cum ego abfui, eam Remp. habuistis, ut æquè me atque illam restituendam putaretis. Ego autem, in qua ciuitate nihil valeret senatus, omnis esset impunitas, nulla iudicia, vis & ferrum in foro versarentur, cum priuati se parietum præsidio nò legum tuerentur, Tribuni pl. vobis inspectantibus vulnerarentur, ad magistratum domos cum ferro & facibus iretur, Consulis fasces frangerentur, deorum immortalium templa incenderentur, Rempub. nullam esse putauit. Itaque neque Rep. exterminata, mihi locum in hac vrbe esse duxi: nec, si illa restitueretur, dubitauit quin me secum ipsa reduceret. An ego, cum mihi esset exploratissimum, P. Lentulum proximo anno Consulium futurum, qui illis ipsis Reip. periculosis temporibus AEdilis curulis me Cō-  
 11 sule omnium meorum consiliorum particeps, periculorūque socius fuisset: dubitarem, quin is me confectum consularibus vulneribus consulari medicina ad salutem reduceret? Hoc duce, collega autem eius, clementissimo atque optimo viro, primò non aduersante, post etiam adiuuante, reliqui magistratus penè omnes fuerunt defensores salutis meæ. Ex quibus excellenti animo, virtute, autoritate, præsidio T. Annius & P. Sestius, præstanti in me beneuolentia, & diuino studio extiterunt. eodemque P. Lentulo authore, & pariter referente collega, frequentissimus senatus vno dissentiente, nullo intercedente, dignitatem meam quibus potuit verbis amplissimis ornauit: salutem vobis, municipiis, coloniisque omnibus commendauit. ita me nudum à propinquis,  
 12 nulla cognatione munitum Consules, Prætores, Tribuni plebis, senatus, Italia cuncta  
 semper à vobis deprecata est: denique omnes, qui vestris maximis beneficiis honoribusque sunt ornati, producti ad vos ab eodem, non solum ad me conseruandum vos cohortati sunt, sed etiam rerum mearum gestarum authores, testes, laudatoresque fuerunt. quorum princeps ad cohortandos vos & ad rogandos fuit Cn. Pompeius, vir omnium qui sunt, fuerunt, erunt, virtute, sapientia ac gloria princeps. qui mihi vnus vni priuato amico eadem omnia dedit, quæ vniuersæ Reip. salutem, otium, dignitatem. cuius oratio fuit, quemadmodum accepi, tripartita. Primùm vos docuit, meis consiliis Remp. esse seruatam: causamque meam cum communi salute coniunxit: hortatusque est, ut

authoritatem senatus, statum ciuitatis, fortunas ciuis bene meriti defenderetis. Tum in perorando posuit, vos rogari à senatu, rogari ab Equitibus R. rogari ab Italia cuncta. Denique ipse ad extremum pro mea vos salute non rogauit solum, verum etiam obsecrauit. Huic ego homini Quirites tantum debeo, quantum hominem homini debere  
 14 vix fas est. Huius consilia, P. Lentuli sententiam, senatus autoritatem vos secuti, in eo me loco, in quo vestris beneficiis fueram, iisdem ceteriis, quibus collocaratis, reposuistis. Eodem tempore audistis eodem ex loco summos viros, ornatissimos atque amplissimos homines, principes ciuitatis, omnes consulares, omnes prætorios eadem dicere, ut omnium testimonio per me vnum Rempub. conseruatam esse constaret. Itaque cum P. Seruilius, grauissimus vir, & ornatissimus ciuis, dixisset, opera mea Rēp. incolumem magistratibus deinceps traditam, dixerunt in eandem sententiam ceteri. Sed audistis eo tempore clarissimi viri non solum autoritatem, sed etiam testimonium L. Gellii: qui, quia suam classem attentatam magno cum suo periculo penè sensit, dixit in concione vestra, Si ego Consul, cum fui, non fuisset, Rempub. funditus interitura fuisse. En ego  
 15 tot testimoniis Quirites, hac autoritate senatus, tanta consensione Italiæ, tào studio bonorum omnium, agente P. Lentulo, consentientibus ceteris magistratibus, deprecante Cn. Pōpeio, omnibus hominibus fauentibus, diis denique immortalibus frugum vbertate, copia, vilitate, reditum meum comprobantibus, mihi, meis, Reip. restitutus, tantum vobis, quantum facere possum, Quirites pollicebor. Primùm qua sanctissimi homines pietate erga deos immortales esse solent, eadem me erga populum R. semper fore: numenque vestrum æquè mihi graue & sanctum, ac deorum immortalium in omni vita futurum. deinde, quoniam me in ciuitate Resp. ipsa reduxit, nullo me loco Reip. defuturum. Quòd si quis existimat, me aut voluntate esse mutata, aut debilitata virtute, aut animo fracto, vehementer errat. Mihi quod potuit vis & iniuria, & sceleratorum hominum furor detrahare, eripuit, abstulit, dissipauit: quod viro forti adimi nò potest,  
 16 id manet & permanebit. Vidi ego fortissimum virum, municipem meum, C. Marium, quoniam nobis quasi aliqua fatali necessitate non solum cum iis, qui hæc delere voluissent, sed etiam cum fortuna belligerandum fuit: eum tamen vidi, cum esset summa senectute, non modò non infracto animo propter magnitudinem calamitatis, sed confirmato atque renouato. quem egomet dicere audiui, tum se fuisse miserum, cum careret patria, quam obsidione liberauisset: cum sua bona possideri ab inimicis ac diripi audiret: cum adolescentem filium videret eiusdem socium calamitatis: cum in paludibus demersus, concursu ac misericordia Minturnensium corpus ac vitam suam conseruasset: cum parua nauicula traiectus in Africam, quibus regna ipse dederat, ad eos inops supplèxque venisset. Recuperata verò sua dignitate, se non commissurum, ut, cum ea, quæ amiserat, sibi restituta essent, virtutem animi non haberet, quam nunquam perdidisset. Sed hoc inter me atque illum interest: quòd ille, qua re plurimum potuit, ea ipsa re inimicos suos vltus est, armis: Ego, qua consueui, vtar pietate: quoniā illi arti in bello ac seditione locus est: huic in pace atque otio. Quanquam ille animo irato nihil nisi de inimicis vlciscendis agebat: ego de ipsis inimicis tantum, quantum mihi Rempub. permittet, cogitabo. Denique Quirites, quoniam me quatuor omnino genera hominum violarunt: vnum eorum, qui odio Reip. quòd eam ipsis inuitis conseruarem, mihi inimicissimi fuerunt: alterum, qui per simulationem amicitia nefariè prodiderunt: tertium, qui, cum propter inertiam suam eadem assequi non possent, inuiderent laudi & dignitati meæ: quartum, qui, cum custodes Reip. esse debuerunt, salutem meam, statum ciuitatis, dignitatem eius imperii, quod erat penes ipsos, vèdiderunt: sic vlciscar genera singula, quemadmodum à quibusque sum prouocatus: malos ciues, Remp. bene gerendo:  
 18 perfidos amicos, nihil credendo, atque omnia cauèdo: inuidos, virtuti & gloria seruiendo: mercatores prouinciarum, reuocàdo domum, atque ab iis prouinciarum rationem repetendo. Quanquam mihi maiori curæ est, quemadmodum quidem vobis, qui de me



estis optimè meriti, gratiam referam, quàm quemadmodum inimicorum iniurias, crudelitatè que persequar. Etenim vlciscendæ iniuriæ facilior ratio est, quàm beneficii remunerandi: propterea quòd superiorè esse contra improbos, minus est negotii, quàm bonis exquiri: tum etiam nec tam necessarium quidem est, malè meritis, quàm optimè meritis, referre quod debeas. Odium vel precibus mitigari potest, vel temporibus Reip. communique vtilitate deponi, vel difficultate vlciscendi teneri, vel vetustate sedari: bene meritis quin colas, nec exorari fas est, neque id Reip. reperere vtcunque necesse est, neque est excusatio difficultatis, neque æquum est tempore & die memoriam beneficii definire. Postremò qui in vlciscendo remissior fuit, mox apertè laudatur: at grauissimè vituperatur, qui in tantis beneficiis, quanta vos in me contulistis, remunerandis est tardior: neque solùm ingratus, quod ipsum graue est, verùm etiam impius appelletur necesse est. Atque in officio persoluendo dissimilis est ratio, & pecunia debita: propterea quòd pecuniam, qui retinet, non dissoluit: qui reddidit, non habet: gratiã & qui retulit, habet: & qui habet, dissoluit. Quapropter memoriã vestri beneficii colam beneuolentia sempiterna, non solùm dum anima superabo mea, sed etiã cum mortuo monumenta vestri in me beneficii permanebunt. In referenda autè gratia hoc vobis repromitto, sempèrque præstabo, mihi neque in consiliis de Rep. capiendis diligentiam, neque in periculis à Repub. propulsandis animum, neque in sententia simpliciter referenda fidem, neque in hominum voluntatibus pro Rep. lædendis libertatem, nec in perferendo labore industriam, nec in vestris commodis augèdis gratam animi beneuolentiam defuturã. Atque hæc cura Quirites erit infixæ animo meo sempiterna, vt cum vobis qui apud me deorum immortalium vim & numen tenetis, tum posteris vestris cunctisque gentibus dignissimus ea ciuitate videar, quæ suam dignitatem non posse tenere se, nisi me recuperasset, cunctis suffragiis iudicauit.

## Post reditum, in Senatu,

ORATIO XXVIII.

**S**I Patres Conscripti pro vestris immortalibus in me, fratremque meum, liberisque nostros meritis parùm vobis cumulatè gratias egero, quæso, obtestorque, ne meæ naturæ potius, quàm magnitudini vestrorum beneficiorum id tribuendum putetis. Quæ enim tanta potest existere vbertas ingenii, quæ tanta dicendi copia, quod tam diuinum atque incredibile genus orationis, quo quisquam possit vestra in nos vniuersa promerita non dicam completi orando, sed percensere numerando: qui mihi fratrem optatissimum, me fratri amantissimo, liberis nostris parentes, nobis liberos, qui dignitatem, qui ordinem, qui fortunas, qui amplissimam Remp. qui patriam, quæ nihil potest esse iucundius, qui denique nosmetipsos nobis reddidistis. Quòd si parentes charissimos habere debemus, quòd ab iis nobis vita, patrimonium, libertas, ciuitas tradita est: si deos immortales, quorum beneficio & hæc tenuimus, & cæteris rebus aucti sumus: si populum R. cuius honoribus in amplissimo consilio, & in altissimo gradu dignitatis, atque in hac omnium terrarum arce collocati sumus: si hunc ipsum ordinem, à quo sæpe magnificentissimis decretis sumus honestati: immensum quiddam & infinitum est, quod vobis debeamus, qui vestro singulari studio atque consensu parentum beneficia, deorum immortalium munera, populi R. honores, vestra de me multa iudicia, nobis omnia vno tempore reddidistis: vt, cum multa vobis, magna populo R. innumerabilia parentibus, omnia diis immortalibus debeamus, quòd hæc antea singula per illos habuerimus, nunc vniuersa per vos recuperauerimus. Itaque P. C. quod ne optandum quidem est homini, immortalitatè quandam per vos adepti videmur. quod enim

tempus erit vnquam, quò vestrorum in nos beneficiorum memoria ac fama moriatur, qui illo ipso tempore, cum vi, ferro, metu, minis obsessi teneremini, non multò post discessum meum vniuersi me reuocauistis, referete L. Mummio fortissimo atque optimo viro, quem habuit ille pestifer annus & maximè fidelem, & minimè timidum, & si dimicare placuisset, defensores salutis meæ. Posteaquã vobis potestas decernendi non est permessa per eum Tribunum pl. qui cum per se Remp. lacerare non posset, sub alieno scelere deleuit: nunquam de me siluistis, nunquam meam salutem non ab iis Consulibus, qui vendiderat, flagitauistis. Itaque vestro studio atque autoritate perfectum est, vt ille ipse annus, quem ego mihi, quàm patriæ maluerã esse fatalem, octo Tribunos haberet, qui & promulgarent de salute mea, & ad vos sæpenumero referrent. nã Consulibus modesti, legumque metuentes, impediabantur lege, non ea quæ de me, sed ea quæ de ipsis lata erat, cum meus inimicus promulgauit: Vt, si reuixissent ii, qui hæc penè deleverunt, tum ego redirem. Quo facto vtrunque confessus est, & se illorum vitam desiderare, & magno in periculo Remp. futuram, si aut hostes atque interfectores Reip. reuixissent, aut ego nõ reuertissem. Itaque illo ipso tum anno, cum ego cessissem: princeps autem ciuitatis non legum præsidio, sed parietum vitã suam tueretur: Resp. sine Consulibus esset, neque solùm parietibus perpetuis, verùm etiam tutoribus annuis esset orbata: sententias dicere prohiberemini: caput meum proscriptionis recitaretur: nunquam dubitastis meam salutem cum communi salute coniungere. Postea verò quàm singulari & præstantissima virtute P. Lentuli Consulis ex superioris anni caligine & tenebris lucem in Rep. Calèdis Ian. respicere cœpistis: cum Q. Metelli, nobilissimi hominis, atque optimi viri, summa dignitas: cum Prætorum, Tribunorum pl. penè omnium virtus & fides Reip. subuenisset: cum virtute, gloria, rebus gestis Cn. Pompeius omnium gentium, omnium seculorum, omnis memoriæ facile princeps turò se in senatũ venire arbitrareretur: tantus vester consensus de salute mea fuit: vt, licet corpus abesset meum, dignitas iam in patriam reuertisset. Quo quidem mense, quid inter me & meos inimicos interesset, existimare potuistis. ego meam salutem deserui, ne propter me ciuium vulneribus Resp. cruentaretur: illi meum reditum non populi R. suffragiis, sed flumine sanguinis intercludendum putauerunt. Itaque postea nihil vos ciuibus, nihil focis, nihil Regibus respondistis: nihil Iudices sententiis, nihil populus suffragiis, nihil hic ordo autoritate declarauit: mutum forum, elinguem curiam, tacitam & fractã ciuitatem videbatis. Quo quidem tempore, cum is excessisset, qui cædi & flammæ vobis authoribus resisterat, cum ferro & facibus homines tota vrbe volitantes, magistratuum tecta oppugnata, deorum templa inflammata, summi viri & clarissimi Consulibus fasces fractos, fortissimi atque optimi viri Tribuni pl. sanctissimum corpus non solùm tactum ac violatum manu, sed vulneratum ferro, confectumque vidistis. Qua strage nonnulli permoti magistratus, partim metu mortis, partim desperatione Reip. paululum à mea causa recesserunt. Reliqui fuerunt, quos neque terror, nec vis, nec spes, nec metus, nec promissa, nec minæ, nec tela, nec faces à vestra autoritate, à populi R. dignitate, à mea salute depellerent. Princeps P. Lentulus, parens, ac deus nostræ vitæ, fortunæ, memoriæ, nominis, hoc specimen virtutis, hoc indicium animi, hoc lumen Consulatus sui fore putauit, si me mihi, si meis, si vobis, si Reip. reddidisset. qui vt est designatus, nunquam dubitauit sententiam de salute mea se & Rep. dignam dicere. Cum à Tribuno pl. veteretur, cum præclarum caput recitaretur, nequis ad vos referret, nequis decerneret, ne disputaret, ne loqueretur, ne pedibus iret, ne scribendo adesset: totam illam clausulam, vt antè dixi, proscriptionem, non legem putauit, qua ciuis optimè de Rep. meritis, nominatim, sine iudicio, vnà cum senatu Reip. esset ereptus. Vt verò iniiit magistratum, non dicam quid egerit prius, sed quid omnino egit aliud, nisi vt me conseruato vestram in posterum dignitatem autoritatè que sanciret: Dii immortales, quantum mihi beneficium dedisse videmini, quòd hoc anno P. Lentulus Cõsul fuit: quãto maius dedissetis, si superio-

re anno fuisset: nec enim eguissem medicina consulari, nisi consulari vulnere concidissem. Audierā ex sapientissimo homine atque optimo ciue & viro Q. Catulo, non sēpe vnum Consulem improbum, duos verò nunquam, excepto illo Cinnano tempore, fuisse. Quare meam causam semper fore firmissimam dicere solebat, dum vel vnus in Rep. esset Consul. quod verè dixerat, si illud de duobus Consulibus, quod antè in Rep. non fuerat, perenne ac proprium manere potuisset. Quòd si Q. Metellus illo tempore Consul fuisset vnicus, dubitatis quo animo fuerit in me conferuando futurus, cum in restituēdo authorem fuisse ascriptorēque videatis? Sed fuerunt duo Consules, quorum mentes angustæ, humiles, prauæ, oppletæ tenebris ac fordibus, nomem ipsum Cōsulatus, splendorem illius honoris, magnitudinem tanti imperii nec intueri, nec sustinere, nec capere potuerunt: non Consules, sed mercatores prouinciarum ac venditores vestræ dignitatis: quorum alter à me Catilinam amatorem suum multis audientibus, alter Cethegum consobrinū suum reposcebat: qui me duo sceleratissimi post hominū memoriam non Consules, sed latrones, non modò deseruerunt, in causa præsertim publica & consulari, sed prodiderūt, oppugnarunt, omni auxilio non solum suo, sed etiam vestro, cæterorumque ordinum spoliatum esse voluerunt: quorum alter tamen neque me, neque quenquam fefellit. Quis enim vllam vllius boni spem haberet in eo, cuius primum tempus ætatis palām fuisset ad omnes libidines diuulgatum: qui ne à sanctissima quidem parte corporis potuisset hominum impuram intemperantiam propulsare: qui, cum suam rem non minus strenuè, quàm postea publicam, confecisset, egestatem & luxuriam domestico lenocinio sustentauit: qui nisi in aram Tribunatus confugisset, neque vim Prætoris, nec multitudinē creditorum, nec bonorum proscriptionem effugere potuisset: quo in magistratu nisi rogationem de piratico bello tulisset, profectò & egestate & improbitate coactus piraticam ipse fecisset, ac minore quidem cum Reip. detrimento, quàm quòd intra mœnia nefarius hostis, prædòque versatus est. quo inspectante ac sedente, legem Tribunus pl. tulit, ne auspiciis obtemperaretur: ne obnuntiare concilio aut comitiis, ne legi intercedere liceret: vt lex Aelia & Fufia ne valerent, quæ nostri maiores certissima subsidia Reip. contra tribunitios furores esse voluerunt. idēque postea, cum innumerabilis multitudo bonorum de Capitolio supplex ad eum sordidata venisset, cumque adolescentes nobilissimi, cunctique Equites R. se ad lenonis impurissimi pedes abiecissent: quo vultu cincinnatus ganeo non solum ciuium lachrymas, verum etiam patriæ preces repudiavit: neque eo contentus fuit, sed etiam in concionem ascendit: eaque dixit, quæ, si eius vir Catilina reuixisset, dicere non esset ausus: se Nonarum Dec. quæ me Consule fuissent, cliuque Capitolini pœnas ab Equitibus R. esse repetiturum: neque solum id dixit, sed, quos ei commodum fuit, cōpellauit: L. verò Lamiam, Equitem R. præstanti dignitate hominem, & salutem meam pro familiaritate Reip. pro fortunis suis amicissimum, Consul imperiosus exire vrbe iussit: & cum vos vestem mutandam censuissetis, cunctique mutassetis, atque idem omnes boni iam antè fecissent, ille vnguentis oblitus, cum toga prætexta, quam omnes Prætores, AEdilesque tum abiecerant, irrifit squalorem vestrum, & luctum gratissimæ ciuitatis: fecitque, quod nemo vnquam Tyrannus: vt, quo minus occultè vestrum malum gemeratis, nihil diceret: ne apertè incommoda patriæ lugeratis, ediceret. Cum verò in circo Flaminio non à Tribuno pl. Consul in concionem, sed à latrone archipirata productus esset: primum processit, qua authoritate viri vini, somni, stupri plenus, madenti coma, composito capillo, grauibus oculis, fluentibus buccis, pressa voce, & temulenta: quòd in ciueis indemnatos esset animaduersum, id sibi dixit grauis author vehementissimè displicere. Vbi nobis hæc authoritas tandiu tanta latuit? cur in lustris & helluationibus huius calamistrati saltatoris tam eximia virtus tandiu cessauit? Nam ille alter Cesonius Caluentius ab adolescentia versatus est in foro, cum eum præter simulatam versutamque tristitiam nulla res commédaret, non Consulium studium, non

12 discendi initia rei militaris, non cognoscendorum hominum, non liberalitas. Quem præteries cum incultū, horridū, mœstumque vidisses, etiā si agrestem & inhumanum existimares, tamen libidinosum & perditū non dubitares. Cum hoc homine, aut cum stipite Aethiope, si in foro constitisses, nihil crederes interesse: sine sensu, sine sapore, elinguem, tardum, inhumanū, neglectum, Cappadocē modò abreptum de grege vernalium diceres. idem domi quàm libidinosus, quàm impurus, quàm intemperās, non ianua receptis, sed pseudothyro intromissis voluptatibus: Cum verò etiam literas studere incipit, & helluo immanis cum Græculis philosophari, tum est Epicureus: non penitus illi disciplinæ, quæcunque est, deditus, sed captus vno verbo voluptatis. Habet autē magistros non ex istis ineptis, qui dies totos de officio ac de virtute differunt, qui  
13 ad laborem, ad industriā, ad pericula pro patria subeunda adhortantur: sed eos, qui disputent horam nullam vacuam voluptate esse debere, in omni parte corporis semper oportere aliquod gaudiū delectationemque versari. His vtitur quasi præfectis libidinum suarum: hi voluptates omnes vestigant atque odorantur: hi sunt conditores, instructoresque conuiuii: idē expendunt atque æstimant voluptates, sententiāque dicunt & iudicant, quantum cuique libidini tribuendū esse videatur. Horum ille artibus eruditus, ita contempsit hanc prudētissimam ciuitatem, vt omnes suas libidines, omnia flagitia latere posse arbitraretur, si modò vultū importunū in forum detulisset. Is non me, quāquam equidē non cognoram eum propter Pisonum affinitatem, quem longè hinc ab hoc genere cognatio materna Transalpini sanguinis abstulisset, sed vos populūque R. non cōsilio, neque eloquētia, quod in multis sēpe accidit, sed rugis, supercilioque decepit. L. Piso, tūne ausus es isto oculo, non dicā isto animo: ista fronte, non  
14 vita: tanto supercilio, non enim possum dicere tātis gestis, cum Gabinio cōsociare cōsilia pestis meæ? Non te illius vnguētōrum odor, non vini anhelitus, non frons calamistrati notata vestigiis in eam cogitationē adducebat, vt, cum illius re similis fuisses, frontis tibi integumēto ad occultāda tanta flagitia diutius vti non liceret? Cum hoc coire ausus es, vt cōsulare dignitatē, vt Reip. statū, vt Senatus autoritatē, vt ciuis optimè meriti fortunas prouinciarū fœdere addiceres? Te Consule, tuis edictis, & imperiis Senatui populōque R. non est licitū non modò sententiis atque autoritate sua, sed ne luctu quidē, ac vestitu Reip. subuenire. Capuāne te putabas, in qua vrbe domiciliū quondam superbiæ fuit, Cōsulem esse, sicut eras eo tēpore: an Romæ, in qua ciuitate omnes  
15 ante vos Cōsules Senatui paruerunt? Tu es ausus in Circo Flaminio productus cum tuo illo pari dicere, te semper misericordē fuisse: quo verbo Senatū atque omnes bonos tum, cum à patria pestem depulissent, crudeles demonstrabas fuisse. Tu misericors me affiné tuū, quē comitiis prærogatiuæ primū custodē præfeceras, quē Calendis Ian. tertio loco sententiā rogaras, cōstrictum inimicis Reip. tradidisti: tu meum generum, propinquum tuū, tu affiné tuam, meam filiam superbissimis & crudelissimis verbis à genibus tuis repulisti: idēque tu clementia ac misericordia singulari, cum ego vnā cum Rep. non tribunitio, sed cōsulari ictu cōcidissem, tāto scelere, tantaque intemperantia fuisti, vt ne vnā quidē horam interesse paterere inter meam pestē & tuam prædam, saltē dum cōticesceret illa lamēratio & gemitus vrbis. Nondum palām factū  
16 erat cōcidisse Rēp. cum tibi arbitria funeris soluebātur: vno eodēque tēpore domus mea diripiebatur, ardebat, bona ad vicinū Cōsulem de Palatio, de Tusculano ad itē vicinum alterū Consulem deferebātur: cum, iisdem operis suffragiū ferētibus, eodē gladiatore latore, vacuo non modò à bonis, sed etiā à liberis, atq; inani foro, ignaro populo R. quid ageretur, Senatu verò oppresso & afflicto, duobus impiis nefariisque Consulibus, ærariū, prouincias, legiones, imperia donabātur. Horum Cōsulū ruinas vos Consules vestra virtute fulsistis, summa Tribunorū pl. Prætorūque fide, & diligētia subleuastis. Quid ego de præstantissimo viro T. Annio dicam? aut quis de tali ciue satis dignè vnquam loquetur? qui cum videret sceleratum ciuem, aut domesticum potius

hostem, si legibus uti liceret, iudicio esse frangendum: sin ipsa iudicia vis impediret ac tolleret, audaciam virtute, furorem fortitudine, temeritatem consilio, manum manu, vim vi esse superandam: primò de vi postulauit: posteaquam ab eodem iudicia sublata esse vidit, ne ille omnia vi posset efficere, curauit. Qui docuit neque tecta, neque templa, neque forum, neque curiam sine summa virtute, ac maximis opibus, & copiis ab intestino latrocinio posse defendi: qui primus post meum discessum, metù bonis, timorem huic ordini, seruitutem depulit ciuitati. Quam ratione pari virtute, animo, fide P. Sestius secutus, pro mea salute, pro vestra autoritate, pro statu ciuitatis nullas sibi inimicitias, nullam vim, nullos impetus, nullum vitæ discrimen vitandum unquam putauit. qui causam Senatus exagitatam cõcionibus improborum, sic sua diligentia multitudini commedauit, ut nihil tam populare, quam vestrum nomen: nihil tam omnibus charum aliquando, quam vestra autoritas videretur: qui me cum omnibus rebus, quibus Tribunus pl. potuit, defendit, tum reliquis officiis iuxta, ac si meus frater esset, sustentauit. cuius ego clientibus, libertis, familia, copiis, literis ita sum sustentatus, ut meæ calamitatis non adiutor solum, verum etiam socius videretur. Iam cæterorum officia studiaque vidistis: quam cupidus mei C. Sestilius, quam studiosus vestri, quam non varius fuerit in causa. Quid Mosopius: cui ego ipsi, parèti, fratrique eius sentio quantum debeam: qui, cum à me voluntas eorum in priuato iudicio esset offensa, publici mei beneficii memoria priuatam offensionem obliterauerunt. Iam T. Fadius, qui mihi Quæstor fuit: M. Curtius, cuius ego patri Quæstor fui, studio, amore, animo huic necessitudini non defuerunt. Multa de me C. Messinius & amicitia & Reip. causa dixit: legem separatim initio de salute mea promulgauit. Q. Fabritius si, quæ de me agere conatus est, ea contra vim & ferrum perficere potuisset, mense Ianuario nostrum statum recuperassemus: quem ad salutem meam volútas impulit, vis retardauit, autoritas vestra reuocauit. Iam verò Prætores quo animo in me fuerint, vos existimare potuistis, cum L. Cæcilius priuatim me suis omnibus copiis studuerit sustentare, publicè promulgarit de mea salute cum collegis penè omnibus, direptoribus autem meorum bonorum in ius adeundi potestatem non fecerit. M. autè Calidius statim designatus, sententia sua, quam esset chara sibi mea salus, declarauit. Omnia officia C. Septimii, Q. Valerii, P. Craffi, Sex. Quintilii, C. Cornuti summa & in me, & in Remp. contiterunt. Quæ cum libèter comemoro, tum non inuitus nonnullorum in me nefarie commissa prætereo. Non est mei tēporis, iniurias meminisse: quas ego, etiã si vlcis fieri possem, tamen obliuisci mallè. Aliò transferenda mea tota vita est, ut bene de me meritis referam gratiam, cum apertis hostibus bellum geram, timidis amicis ignoscam, proditoribus meis non indicem dolorè profectionis meæ, defensores reditus dignitate consolet. Quòd si mihi nullum aliud esset officiù in omni vita reliquum, nisi ut erga duces ipsos & principes atque authores salutis meæ satis gratus iudicaret: tamen exiguum reliquæ vitæ tēpus non modò ad referendam, verum etiã ad comemorandam gratiam mihi relictu putarem. Quando enim ego huic homini ac liberis eius, quando omnes mei gratiam referent: Quæ memoria, quæ vis ingenii, quæ magnitudo obseruantia tot tantisque beneficiis respondere poterit: qui mihi primus afflicto & iacenti consularem fidem, dexteramque porrexit: qui me à morte ad vitam, à desperatione ad spem, ab exitio ad salutem reuocauit: qui tanto amore in me, studio in Remp. fuit, ut excogitaret quem admodum calamitatem meam non modò leuaret, sed etiã honestaret. Quid enim magnificentius, quid præclarius mihi accidere potuit, quam quod illo petente vos decreuistis, ut cuncti ex omni Italia, qui Remp. saluam vellent, ad me unum hominem fractum, & propè dissipatum restituendum & defendendum veniret: ut qua voce à te Romule post Romam conditam Cõsul vsus esset pro vniuersa Rep. apud eos solum, qui eius vocem exaudire possent, eadem voce Senatus omnibus agris, vicis, atque oppidis ciues, totamque Italiam ad vnius salutem defendendam excitaret. Quid ego gloriosius meis

posterioribus potui relinquere, quam hoc, Senatum iudicasse, qui ciuis me non defendisset, eum Remp. saluam noluisse: Itaque tantum vestra autoritas, tantum eximia Cõsulis dignitas valuit, ut omne is flagitium se committere putaret, si quis non veniret. idemque Consul, cum illa incredibilis multitudo Romam, & penè Italia ipsa venisset, vos frequentissimos in Capitolium conuocauit. quo tempore quantam vim haberet vera bonitas, aut vera nobilitas, intelligere potuistis. Nã Q. Metellus, & inimicus, & frater inimici, perspecta vestra voluntate, omnia priuata odia deposuit: quem P. Seruilius, vir cum clarissimus, tum verò optimus, mihi que amicissimus, & autoritatis, & orationis suæ diuina quadam grauitate ad sui generis, communisque sanguinis facta virtutesque reuocauit, ut haberet in consilio & fratre ab inferis socium rerum mearum, & omnes Metellos præstantissimos ciueis penè ex Acheronte excitatos, in quibus Numidicum illum cuius quondam de patria discessus honestus ipsi, bonis omnibus tamen luctuosus visus est. Itaque fuit is non modò salutis defensor, qui ante hoc unum beneficium fuerat inimicus, verum etiam ascriptor dignitatis meæ. quo quidè die cum c c c x Senatores essetis, magistratusque omnes adessent, dissenit vnus, is qui sua lege coniuratos etiam ab inferis excitandos putarat. Atque illo die, quo Remp. meis consiliis conseruatam grauissimis verbis, & plurimis iudicassetis, idem Consul curauit, ut eadem à principibus ciuitatis in concione postero die dicerentur. Cum quidem ipse egit ornatissimè meam causam, perfecitque astante atque audiente Italia tota, ut nemo cuiusquam conducti aut perditii vocem acerbam, atque inimicam bonis posset audire. Ad hæc non modò adiumenta salutis, sed etiam ornamenta dignitatis meæ reliqua vos iidem addidistis: decreuistis, nequis vlla ratione rem impediret: qui id impedisset, grauitèr molestèque laturus: illum contra Remp. salutemque bonorum, concordiamque ciuium facturum: & ut ad vos ea statim referrentur: meque etiam, si diutius calumniarentur, redire iussistis. Quid, ut agerentur gratia, qui è municipiis venissent: Quid, ut ad illam diem, res cum redissent, rogarentur, ut pari studio conuenirent: quid denique illo die, quem P. Lentulus mihi fratrisque meo, liberisque nostris natalem constituit, non modò ad nostram, verum etiam ad sempiterni memoriam temporis, quo die nos comitiis centuriatis, quæ maximè maiores iusta dici haberique voluerunt, arcessiuit in patriam: ut eadem centuria, quæ me Consulem fecerant, Consulatum meum comprobarent: quo die quis ciuis fuit, qui fas esse putaret, quacunque aut ætate, aut valetudine esset, non se de salute mea sententiam ferre: Quando tantam frequentiam in campo, tantum splendorem Italiae totius, ordinumque omnium: quando illa dignitate rogatores, diribitores, custodesque vidistis: Itaque P. Lentuli beneficio excellenti atque diuino non solum reducti sumus in patriam, sicut nonnulli clarissimi ciues, sed equis insignibus, & curru aurato reportati. Possum ego satis in Cn. Pompeium unquam gratus videri, qui non solum apud vos, qui omnes idem sentiebatis, sed etiã apud vniuersum populum R. salutem Reip. & conseruatam per me, & coniunctam esse cum mea dixerit: qui causam meam prudentibus commendarit, imperitos edocuerit, eodemque tempore improbos autoritate sua compresserit, bonos excitarit: qui populum R. pro me, tanquam pro fratre, aut pro parente, non solum hortatus sit, verum etiã obsecrarit: qui, ipse cum propter metum dimicationis & sanguinis domo se teneret, etiã à superioribus Tribunis petierit, ut de salute mea & promulgarèt & referret: qui in colonia nuper constituta cum ipse gereret magistratum, in qua nemo erat emptus intercessorum, vim & crudelitatem priuilegii, autoritate honestissimorum hominum, & publicis literis consignauit, principisque Italiae totius præsidium ad meam salutem implorandum putauit: qui cum ipse mihi semper amicissimus fuisset, etiã ut suos necessarios mihi amicos redderet, elaborauit. Quibus autè officiis T. Annii beneficia remunerabor, cuius omnis actio, ratio, cogitatio, totus denique Tribunatus nihil aliud fuit, nisi cõstans, perpetua, fortis, inuicta defensio salutis meæ: Quid de P. Sestio loquar, qui suam erga me beneuolentiam, & fidem non solum animi dolore, sed etiã cor-

poris vulneribus ostendit: Vobis verò P. C. singulis & egi, & agam gratias vniuersis: 27  
 egi initio, quantum potui: satis ornatè agere nullo modo possum. Et quanquã sunt  
 in me præcipua merita multorum, quæ fileri nullo modo possunt: tamen huius tem-  
 poris ac timoris mei non est, conari commemorare beneficia in me singulorù: nam  
 difficile est non aliquem, nefas quenuquam præterire. Ego vos vniuersos, Patres Con-  
 scripti, deorum numero colere debeo. sed vt in ipsis diis immortalibus non semper  
 eosdem, atque aliàs alios solemus & venerari & precari: sic in hominibus de me diui-  
 nitus meritis omnis erit ætas mihi ad eorum erga me merita prædicanda atque reco-  
 lenda. Hodierno autem die nominatim à me magistratibus statui gratias esse agèdas,  
 & de priuatis vni, qui pro salute mea municipia, coloniàsque adisset, populù R. sup- 28  
 plex obsecrasset, sententiam dixisset eam, quam vos secuti, mihi dignitatem meam  
 reddidistis. Vos me florentem semper ornaistis: laborantem, mutatione vestis & pro-  
 pè luctu vestro, quoad licuit, defendistis. Nostra memoria senatores ne in suis quidem  
 periculis mutare vestem solebant: in meo periculo Senatus veste mutata fuit, quoad  
 licuit per eorù edicta, qui mea pericula non modo suo præsidio, sed etiam vestra de-  
 precatione nudarunt. Quibus ego rebus obiectis, cum mihi priuato confligendum  
 viderem cum eodem exercitu, quem Consul non armis, sed vestra autoritate supe-  
 raram, multa mecum ipse reputaui. dixerat in concione Consul, se cliui Capitolini  
 pœnas ab Equitibus R. repetiturum. nominatim alii compellabantur, alii citabatur,  
 alii relegabantur: aditus templorum erant non solum præsidii & manu, verum etiam 29  
 demolitione sublati. alter Consul, vt me & Remp. non modo desereret, sed etiam ho-  
 stibus Reip. proderent, pactionibus eos suorum præmiorum obligarat. Erat alius ad  
 portas cum imperio in multos annos, magnòque exercitu: quem ego inimicù mihi  
 fuisse nõ dico: tacuisse, cum diceretur esse inimicus, scio. Dux partes esse in Rep. cum  
 putarentur, altera me deposcere propter inimicitias, altera timidè defendere propter  
 suspicionem cædis putabatur. qui autem me deposcere videbatur, in hoc auxerunt di-  
 micationis metum, quod nunquam inficiãdo suspicionem hominum curamque mi-  
 nuerunt. Quare cum viderem Senatum ducibus orbatum, me à magistratibus partim  
 oppugnatum, partim proditum, partim derelictum, seruos simulatione collegiorum  
 nominatim esse cõscriptos, copias omneis Catilinæ penè iisdem ducibus ad spem cæ- 30  
 dis & incendiõrum esse reuocatas, Equites R. proscriptionis, municipia vastitatis, om-  
 nes cædis metu esse permotos: potui, potui P. C. multis authoribus fortissimis viris  
 me vi, armis que defendere: nec mihi ipse ille animus idem meus, vobis non incogni-  
 tus, defuit: sed videbam, si vicissem præsentem aduersariù, nimium multos mihi alios  
 esse vincendos: si victus essem, multis bonis & pro me, & mecum, etiam post me esse  
 pereundù, tribunitiique sanguinis vltiores esse præsentis, meæ mortis pœnas iudicio  
 & posteritati referuari. Nolui, cum Consul communem salutem sine ferro defendis-  
 sem, meam priuatus armis defendere: bonosque viros lugere malui meas fortunas,  
 quàm suis desperare. ac si solus essem interfectus, mihi turpe: si cum multis, Reip. fu-  
 nestum fore videbatur. Quod si mihi æternam esse propositam ærumnam arbitrarer,  
 morte me ipse potius, quàm sempiterno dolore multa essem. sed cum viderem me non 31  
 diutius, quàm ipsam Remp. ex hac vrbe abfuturum: neque ego illa exterminata mihi  
 remanendum putauit: & illa, simul atque reuocata est, me secum pariter reportauit.  
 Mecum leges, mecum quæstiones, mecum iura magistratuum, mecum Senatus autho-  
 ritas, mecum libertas, mecum etiam frugum vbertas, mecum deorum & hominum  
 sanctitates omnes & religiones absuerunt. quæ si semper abessent, magis vestras for-  
 tunas lugerem, quàm desiderarem meas: sin aliquãdo reuocarètur, intelligebam mihi  
 cum illis vnà esse redeundum. cuius mei sensus certissimus testis est hic idem, qui  
 custos capitis fuit, Cn. Plancius, qui omnibus prouincialibus ornamentis, commodis-  
 que depositis, totam suam Quæsturam in me sustentando & conseruando collocauit.

Qui si mihi Quæstor imperatori fuisset, in filii loco fuisset: nunc certè erit in parentis,  
 32 cum fuerit Quæstor non imperii, sed doloris mei. Quapropter Patres Conscripti, quo-  
 niam in Remp. sum pariter cum Rep. restitutus, non modo in ea defendenda nihil mi-  
 nuam de libertate mea pristina, sed etiam adaugebo. Etenim si eam tum defendebam,  
 cum aliquid mihi illa debebat, quid nunc me facere oportet, cum ego illi plurimum  
 debeo? Nam quid est, quod animum meum frangere aut debilitare possit, cuius ipsam  
 calamitatem non modo nullius delicti, sed etiam diuinorum in Remp. beneficiorum  
 testem esse videatis: nam & importata est, quia defenderam ciuitatem: & mea volunta-  
 te suscepta est, ne à me defensa Resp. per eundem me extremum in discrimen vocaretur.  
 Pro me non, vt pro P. Popilio nobilissimo homine, adolescentes filii, non propin-  
 33 quorum multitudo populum R. est deprecata: non, vt pro Q. Metello summo & cla-  
 rissimo viro, spectata iam adolescentia filius: non L. & C. Metelli consulares, nõ eorum  
 liberi, non Q. Metellus Nepos, qui tum Consulatum petebat: nõ Luculli, Seruillii, Sci-  
 piones, Metellorum filii flentes, ac sordidati populo R. supplicauerunt: sed vnus frater,  
 qui in me pietate filius, consiliis parens, amore (vt erat) frater inuentus est, squalore, &  
 lachrymis, & quotidianis precibus desiderium meum nominis renouari, & rerum gesta-  
 rum memoriam vsurpari coegit. qui cum statuisset, nisi per vos me recuperasset, ean-  
 dem subire fortunam, atque idem sibi domicilium & vitæ & mortis deposceret: nun-  
 quam nec magnitudinem negotii, nec solitudinem suam, nec vim inimicorum ac te-  
 la pertimuit. Alter fuit propugnator mearum fortunarum, & defensor assiduus, sum-  
 34 ma virtute & pietate C. Piso gener: qui minas inimicorum meorum, qui inimicitias af-  
 finis mei, propinqui sui Consulibus, qui Pontum & Bithyniam Quæstor præ mea salute  
 neglexit. Nihil vnquã senatus de P. Popilio decreuit: nunquam in hoc ordine Q. Me-  
 telli mētio facta est. Tribunitiis sunt illi rogationibus, interfectis inimicis, deniq; nul-  
 la autoritate senatus restituti, cum alter eorum senatui paruisset, alter vim, cædem-  
 que fugisset. Nam C. quidem Marius, qui hac hominum memoria tertius ante me con-  
 sularis tempestate ciuili expulsus est, non modo à senatu non est restitutus, sed reditu  
 suo senatum cunctum penè deleuit. nulla de illis magistratuum consensio, nulla ad  
 Remp. defendendam populi R. conuocatio, nullus Italiæ motus, nulla decreta muni-  
 cipiorum & coloniarum extiterunt. Quare cum me vestra autoritas accerserit, po-  
 35 pulus R. reuocarit, Resp. implorarit, Italia cuncta penè suis humeris reportarit: nõ com-  
 mittam P. C. vt, cum ea mihi sint restituta, quæ in potestate mea non fuerunt, ea non  
 habeam, quæ ipse præstare possim, præsertim cum illa amissa recuperarim, virtutem &  
 fidem nunquam amiserim.

## Pro domo sua, ad Pontifices,

O R A T I O X X I X.



36 M multa diuinitus Pontifices à maioribus nostris inuenta atque in-  
 stituta sunt, tum nihil præclarior, quàm quod vos eosdem & religioni-  
 bus deorum immortalium, & summæ Reip. præesse voluerunt: vt ampli-  
 plissimi & clarissimi ciues Remp. bene gerendo, religiones religioni-  
 bus sapienter interpretando, Remp. conseruarent. Quod si vllõ tem-  
 pore magna causa in sacerdotum populi R. iudicio ac potestate versa-  
 ta est, hæc profectò tanta est, vt omnis Reip. dignitas, omnium ciuium salus, vita, liber-  
 tas, aræ, foci, dii penates, bona, fortunæ, domicilia vestræ sapientiæ, fidei, potestatisque  
 cõmissa creditaque esse videantur. Vobis hodierno die constituendum est, vtrum post-  
 hac amentis ac perditos magistratus improborum ac sceleratorù ciuium præsidio nu-  
 c c c. iii.

dare, an etiam deorum immortalium religione armare malitis. Nam si illa labes ac flamma Reip. suum illum pestiferum & funestum Tribunatum, quem æquitate humana tueri non potest, diuina religione defenderit: alia cerimoniam nobis erunt, alii antistites deorum immortalium, alii interpretes religionum requirendi. sin autem vestra auctoritate, sapientiaque Pontifices, ea, quæ furore improborum in Rep. ab aliis oppressa, ab aliis deferta, ab aliis prodita, gesta sunt, rescinduntur: erit causa, cur consilium maiorum in amplissimis viris ad sacerdotia deligendis iure ac merito laudare possimus. Sed quoniam ille demens, si ea, quæ ego per hos dies in senatu de Rep. sensi, vituperasset, aliquem se aditum ad aures vestras esse habiturum putauit: omittam ordinem dicendi meum: respondebo hominis furiosi non orationi, qua ille uti non potest, sed conuitio, cuius exercitationem cum intolerabili perulantia, tum etiam diuturna impunitate minuit. Ac primum illud à te homine vesano ac furioso requiro, quæ te tanta poena tuorum scelerum flagitiorumque vexet, ut hos tales viros, qui non solum consiliis suis, sed etiam specie ipsa dignitatem Reip. sustinent, quod ego in sententia dicenda salutem ciuium cum honore Cn. Pompeii coniunxerim, mihi esse iratos, & aliud de summa religione hoc tempore sensuros, ac me absente senserint, arbitrere? Fuisti tu, inquit, apud Pontifices superior: sed etiam, quoniam te ad populum contulisti, sis inferior, necesse est. Itane verò: quod in imperita multitudine est vitiosissimum, varietas & inconstantia, & crebra, tanquam tempestatum, sic sententiarum commutatio, hoc tu ad hos transferas, quos ab inconstantia grauitas, à libidinosa sententia certum & definitum ius religionum, vetustas exemplorum, autoritas literarum, monumentorumque deterret? Tunc es ille, inquit, quo senatus carere non potuit: quem boni luxerunt: quem Resp. desiderauit: quo restituto, senatus auctoritatem restituta putabamus, quam primum adueniens prodidisti? Nondum de mea sententia dico: impudentiam primum respondebo tuam. Hunc igitur funesta Reip. pestis, huc tu ciuem ferro & armis, & exercitus terrore, & Consulium scelere, & audacissimorum hominum minis, seruorum delectu, obsessioe templorum, occupatione fori, oppressione curiarum, domo & patria, ne cum improbis boni ferro dimicaret, cedere curasti: quem à senatu, quem à bonis omnibus, quem à cuncta Italia desideratum, accersitum, reuocatum conseruandæ Reip. causa confiteris? At enim in senatum venire, in Capitolium intrare turbulento illo die non debuisti. Ego verò neque veni, & domi me tenui, quandiu turbulenti tempus fuit, cum seruos tuos, à te iam pridem ad bonorum cædem paratos, cum illa tua conscleratorum ac perditorum manu armatos in Capitolium tecum venisse constabat. Quod cum mihi nuntiaretur, scio me domi mansisse, & tibi & gladiatoribus tuis instaurandæ cædis potestatem non fecisse. Posteaquam mihi nuntiatum est, populum R. in Capitolium propter metum atque inopiam rei frumentariæ conuenisse, ministros autem scelerum tuorum perterritos, partim amissis gladiis, partim ereptis diffugisse: veni non solum sine ullis copiis ac manu, verum etiam cum paucis amicis. An ego, cum P. Lentulus Cos. optimè de me ac de Rep. meritis, cum Q. Metellus, qui cum meus inimicus esset, frater tuus, & dissensionis nostræ, & precibus tuis salutem ac dignitatem meam prætulisset, me arcesserent in senatum: cum tanta multitudo ciuium tam recenti officio suo me ad referendam gratiam nominatim vocaret, non venirem, cum præsertim te iam illinc cum tua fugitiuorum manu discessisse constaret? Hic tu me etiam custodem defensorumque Capitolii, templorumque omnium, hostem Capitolinum appellare ausus es, quod, cum in Capitolio senatum duo Consules haberent, eò venirem? Vtrumne est tempus aliquod, quo in senatum venisse turpe sit: an res illa talis erat, de qua agebatur, ut rem ipsam repudiare, & eos, qui agebant, condemnare deberet? Primum dico, senatoris esse boni, semper in senatum venire: nec cum his sentio, qui statuunt minus bonis temporibus in senatum ipsi non venire: non intelligentes hæc suam nimiam perseuerantiam vehementer iis, quorum animum offendere voluerunt, gratam & iucundam fuisse. At enim nonnulli propter timorem, quod se in senatu tuto non esse

arbitrabantur, discesserunt. Non reprehendo, nec quaero, fueritne aliquid pertimescendum: puto, arbitrio suo quæque timere oportere. Cur ego non timuerim, quaeris? quia te illinc abiisse constabat. Cur, cum viri boni nonnulli putarint tuto se in senatu esse non posse, ego non idem senserim? Cur, cum ego me existimassem tuto omnino in ciuitate esse non posse, illuc irem: an aliis licet, & rectè licet, in meo metu sibi nihil timere? Mihi vni necesse erit & meam & aliorum vicem pertimescere? An, quia non condempnaui sententia mea duos Consules, sum reprehendendus? Eos igitur ego potissimum damnare debui, quorum lege perfectum est, ne ego indemnatus, atque optimè de Rep. meritis, damnatorum poenam sustinerem: quorum etiam delicta propter eorum egregiam in me conseruando voluntatem non modo me, sed omnes bonos ferre oporteret, eorum optimum consilium ego potissimum per eos in meam pristinam dignitatem restitutus consilio repudiarem meo? At quam sententiam dixi: primum eam, quam populi sermo in animis nostris iam antè defixerat: deinde eam, quæ erat superioribus diebus agitata in senatu: deinde eam, quam senatus frequens tum, cum mihi est assensus, securus est: ut neque allata sit à me res inopinata ac recens, nec siquod in sententia vitium est, magis sit eius qui dixerit, quam omnium qui probarint. At enim liberum senatus iudicium propter metum non fuit. Si timuisse eos facis, qui discesserunt: concede, non timuisse eos, qui remanserunt. sin autem sine iis, qui tum abfuerunt, nihil discerni liberè potuit: cum omnes adessent, coeptum est referri de inducendo S. C. ab vniuerso senatu reclamatum est. Sed quaero, in ipsa sententia, quoniam princeps ego sum eius, atque author, quid reprehendatur: vtrum causa capiendi noui consilii non fuit, an mea partes in ea causa non præcipua fuerunt: an aliò potius confugiendum fuit: quæ vis, quæ causa maior esse, quam fames potuit, quam seditio, quam consilia tua, tuorumque, qui, facultate oblata ad imperitorum animos incitandos, renouaturum te tua illis funesta latrocinia ob annonæ causam putarunt? Frumentum prouinciæ frumentariæ partim non habebant, partim in alias terras, credo, propter varietatem venditorum miserant: partim, quò gratius esset tui, cum in ipsa fame subuenissent, custodiis suis clausum continebant, ut subito nouum mitterent. Res erat non in opinione dubia, sed in præfenti, atque ante oculos proposito periculo: neque id coniectura prospiciebamus, sed iam experti videbamus. Nam cum ingrauesceret annona, ut iam planè inopia ac fames, non caritas timeretur, concursus est ad templum Concordiæ factus, senatum illuc vocante Metello Cos. qui si verus fuit ex dolore hominum & fame, certè Consules causam suscipere, certè senatus aliquid consilii capere potuit. sin in causa fuit annona, seditionis quidem stimulator & concitator tu fuisti: nonne id agendum nobis omnibus fuit, ut materiem subtraheremus furori tuo? Quid, si vtrumque fuit, ut & fames stimulet homines, & tu in hoc vlcere tanquam vnguis existeres: nonne fuit eò maior adhibenda medicina, quæ & illud natuum, & hoc delectum malum sanare posset? erat igitur & præfens caritas, & futura fames. inde saxis facta lapidatio est: si ex dolore plebeio nullo incitate, magnum malum: si P. Clodii impulsu, vsitatum hominis facinorosi scelus: si vtrumque, ut & res esset ea, quæ sua sponte multitudinis animos incitaret, & parati atque armati seditionis duces: videturne ipsa Respub. & Consulibus auxilium implorasse, & senatus fidem? Atqui vtrumque fuisse perspicuum est. difficultatem annonæ, summamque inopiam rei frumentariæ, ut homines non iam diuturnam caritatem, sed ut famem planè timerent, nemo negat. Hunc istum otii & pacis hostem causam arrepturum fuisse ad incendia, cædes, rapinas, nolo Pontifices suspicemini, nisi videritis. Qui sunt homines à Q. Metello fratre tuo Còsule in senatu palam nominati, à quibus ille se lapidibus appetitum & percussum esse dixit? L. Sergium, & M. Lollium nominauit. Quis est iste Lollius? qui sine ferro ne nunc quidem tecum est, qui te Tribuno pl. nihil de me dicam, sed qui Cn. Pompeium interficiendum depoposcit. Quis est Sergius? armiger Catilinæ, stipator tui corporis, signifer seditionis, concitator tabernariorum, damnatus iniuriarum, percussor, lapidator, fori depopulator, obsessor curiarum.

His atque huiusmodi ducibus, cum tu in annonæ caritate in Consules, in senatum, in bona fortunâque locupletum, per causam inopum atque imperitorum, repentinos impetus comparares: cum tibi salus esse in otio nulla posset: cum desperatis ducibus decurios ac descriptos haberes exercitus perditorum: nonne providendum senatui fuit, ne in hanc tantam materiem seditionis ista funesta fax adhæresceret? fuit igitur causa capiendi noui consilii. Videte nunc, fuerintne partes meæ penè præcipuæ. Quem tum Sergius ille tuus, quem Lollius, quæ cæteræ pestes in lapidatione illa nominabāt: quem annonam præstare oportere dicebant: nonne me? quid puerorum illa concursatio nocturna: num à te ipso instituta me frumentū flagitabant: quasi verò ego aut rei frumentariæ præfuissem, aut compressum aliquod frumentum tenerem, aut in isto genere omnino quicquā aut curatione aut potestate valuissem: sed homo ad eadem imminens meum nomen operis ediderat, imperitis iniecerat. cum de mea dignitate in templo Iouis Optimi Maximi senatus frequentissimus vno isto dissentiente decreuisset, subito illo ipso die carissimam annonam nec opinata vilitas consecuta est. Erant qui deos immortales (id quod ego sentio) numine suo reditum meum dicerent comprobasse. nonnulli autem illā rem ad illam rationem, coniecturamque reuocabant: qui, quod in meo reditu spes otii & concordia sita videbatur, in discessu autem quotidianus seditionis timor, iam penè belli depulso metu commutatam annonam esse dicebant: quæ quia rursus in meo reditu facta erat durior, à me, cuius aduentu fore vilitatem boni viri dictitabant, annona flagitabatur. Ego denique non solum ab operis tuis impulsu tuo nominabar, sed etiam depulsis ac dissipatis tuis copiis à populo R. vniuerso, qui tum in Capitolium conuenerat, cum illo die minus valerem, nominatim in senatum vocabar. Veni expectatus. multis sententiis iam dictis, rogatus sum sententiam: dixi Reip. saluberrimam, ac mihi necessariam. petebatur à me frumenti copia, annonæ vilitas, quasi possem aliquid in ea re gerenda: non habebatur. flagitabar bonorum exoptulatione: improborum conuitia sustinere non poteram. delegaui amico locupletiori: non quò illi ita de me merito onus illud imponerem (succubuissem enim potius ipse) sed quia videbam id quod omnes, quod nos de Cn. Põpeio polliceremur, id illum fide, consilio, virtute, autoritate, fœlicitate denique sua facillimè perfecturum. Itaque siue huc dii immortales fructū mei reditus populo R. tribuunt, vt, quemadmodum discessu meo frugum inopia, fames, vastitas, cædes, incēdia, rapinæ, scelerum impunitas, fuga, formido, discordia fuisset: sic reditu meo vbertas agrorum, frugum copia, spes otii, tranquillitas animorum, iudicia, leges, concordia populi, senatus autoritas mecum simul reducta videantur: siue egomet aliquid aduentu meo, consilio, autoritate, diligentia pro tanto beneficio populo R. præstare debui: præsto, promitto, spondeo: nihil dico amplius: hoc, quod satis est huic tempori, dico, Remp. annonæ nomine in id discrimen, quò vocabatur, non esse venturam. Num igitur in hoc officio, quod fuit præcipuè meum, sententia mea reprehenditur: rem maximam eripui à peste summi periculi, non solum eā, sed etiam vos à cæde, incendiis, vastitate. nemo negat, cum ad causam caritatis accederet iste speculator communium miseriarum, quin semper in Reip. malis sceleris sui faces inflammaret. Negat oportuisse quicquam vni extra ordinem discerni. non iam tibi sic respondebo, vt cæteris: Cn. Pompeio plurima, periculosissima, maxima terra marique bella extra ordinem esse commissa: quarum rerum si quem pœniteat, eum victoria populi R. pœnitere. non ita tecum ago. Cum his hæc à me haberi oratio potest, qui ita disputant, se, si qua res ad vnū deferenda sit, ad Cn. Pompeium delaturos potissimum: sed se extra ordinem nihil cuiquam dare: cum Pompeio datum sit, id se pro dignitate hominis ornare ac tueri solere. Horum ego sententiam ne laudem, impediō Cn. Pompeii triumphis: quibus ille, cum esset extra ordinem ad patriam defendendam vocatus, auxit nomen populi R. imperiūque honestauit. constantiam probō, qua mihi quoque vtendum fuit, quo ille authore extra ordinem bellum cum Mithridate Tigranēque gef-

fit. sed cum illis tamen possum aliquid disputare. Tua verò quæ tanta impudentia est, vt audeas dicere, extra ordinem dari nihil cuiquam oportere: qui cum lege nefaria Ptolemæum Regem Cypri, fratrem Regis Alexandrini, eodem iure regnantē causa incognita publicasses, populūque R. scelere obligasses: cum in eius regnum, bona, fortunas, latrocinium huius imperii immisisses, cuius cum patre, auo, maioribus societas nobis & amicitia fuisset: huius pecuniæ deportandæ, & si quis suum ius defenderet, bello gerendo M. Catonem præfecisti. dices, Quem virum: sanctissimum, prudentissimum, fortissimum, amicissimum Reip. virtute, cōsilio, ratione vitæ mirabili ad laudem, & propè singulari. Sed quid ad te, qui negas esse iuris, quenquam vlli Reip. extra ordinem præfici? Atque in hoc solum inconstantiam redarguo tuam, qui in ipso Catone, quem tu, non pro illius dignitate produxeras, sed pro tuo scelere subduxeras: quem tuis Sergiis, Lolliis, Titiis, cæterisque cædis, & incēdiorum ducibus obieceras: quem carnificem ciuium, quem indemnatorum necis principem, quem crudelitatis authorem fuisse dixeras, ad hunc honorem & imperium extra ordinem nominatim rogatione tua detulisti: & tāta fuisti intemperantia, vt illius tui sceleris rationem occultare non posses. Literas in concione recitasti, quas tibi à C. Cæsare missas diceres. CAESAR PVLCHRO. Cum etiā es argumentatus, amoris esse hoc signum, cum nominibus tantum vteretur: neque ascriberet, Proconsul, aut Tribuno pl. Deinde gratulari tibi, quod M. Catonem Tribunatu tuo remouisses, & quod idem in posterum de extraordinariis potestatibus libertatem ademisses. quas aut nunquam tibi ille literas misit: aut, si misit, in concione recitari noluit: aut, siue ille misit, siue tu finxisti, certè cōsiliū tuum de Catonis honore, illarum literarum recitatione patefactum est. Sed omitto Catonem, cuius eximia virtus, dignitas, & in eo negotio, quod gessit, fides, & continentia tegere videntur improbitatem & legis & actionis tuæ. Quis prouinciam homini post homines natos turpissimo, sceleratissimo, contaminatissimo, quis illam opimam fertilēque Syriam, quis bellum pacatissimis gentibus, quis pecuniam ad emendos agros constitutam, ereptam vi ex Cæsaris rebus actis, quis imperium infinitum dedit? Cui quidem cum Ciliciam dedisses, mutasti pactionem, & Ciliciam ad Prætorem item extra ordinem trāstulisti: Gabinio pretio amplificato Syriam nominatim dedisti. Quid homini teterrimo, crudelissimo, fallacissimo, omnium scelerum libidinūque maculis notatissimo, L. Pisoni nonne nominatim populos liberos, multis S. C. etiam recēti lege foci ipsius liberatos, vinctos, & constrictos tradidisti? Nonne, cum ab eo merces tui beneficii, pretiūque prouinciæ meo sanguine tibi esset persolutum, tamen ærarium cum eo partitus es? Itane verò: tu prouincias cōsulares, quas C. Gracchus, qui vnus maximè popularis fuit, nō modò non abstulit ab senatu, sed etiam, vt necesse esset quotannis constitui, per senatum decreta lege sanxit: eas lege Sempronia per senatum decretas rescidisti: extra ordinē, sine sorte: nominatim dedisti, non Consulibus, sed Reip. pestibus? Nos, quod nominatim rei maximæ penè iam desperatæ summum virum sæpe ad extrema Reip. discrimina delectum præfecimus, à te reprehendemur: quid tandem: si, quæ tum in illis Reip. tenebris, cæciffimæque nubibus, & procellis, cum fenatū à gubernaculis deiecisses, populum è nauī exturbasses, ipse archipirata cum grege prædonum impurissimo plenissimis velis nauigares: si, quæ tum promulgasti, constituisti, promissisti, vèdidisti, perficere potuisses: qui locus orbe terrarum vacuus extraordinariis fascibus atque imperio Clodiano fuisset: sed excitatus aliquando Cn. Pompeii (dicam ipso audiente, quod sensi & sentio, quoquo animo me auditorus est) excitatus, inquam, aliquando Cn. Pompeii nimium diu reconditus, & penitus abstrusus animi dolor subuenit subito Reip. ciuitatēque fractam malis, mutam, debilitatam, abiectam metu, ad aliquam spem libertatis & pristinae dignitatis erexit. Hic vir extra ordinem rei frumentariæ præficiendus non fuit: scilicet tu heluoni spurcissimo, prægustatori libidinum tuarum, homini egentissimo & facinorosissimo, Sex. Clodio, socio tui sanguinis, qui sua lingua etiam fororem tuam à te abalienauit,

omne frumentum priuatū & publicum, omnes prouincias frumentarias, omnes mā-  
cipes, omneis horreorum clauis lege tua tradidisti. qua ex re primum caritas nata est,  
deinde inopia: impendebat fames, incendia, cædes, direptio: imminēbat tuus furor om-  
nium fortunis & bonis. Queritur etiam importuna pestis, ex ore impurissimo Sex. Clo-  
dii rem frumentariam esse ereptam: summisque in periculis, eius viri auxilium implo-  
rasse Remp. à quo sæpe se & feruatam & amplificatam esse meminisset. Extra ordinem  
ferri nihil placet Clodio. Quid de me quod tulisse te dicis parricida, fratricida, fororici-  
da, nōne extra ordinē tulisti: an de peste ciuis, quemadmodum omnes iam dii atque  
homines iudicarunt, conseruatoris Reip. quemadmodum autem tute ipse confiteris,  
non modò indemnati, sed ne accusati quidem, licuit tibi ferre non legem, sed nefariū  
priuilegium, lugente senatu, mœrentibus bonis omnibus, totius Italiae precibus repu-  
diatis, oppressa captāq; Reip: mihi, populo R. implorante, senatu poscente, temporibus  
Reip. flagitantibus, non licuit de salute populi R. sententiam dicere: qua quidem in  
sententia si Cn. Pompeii dignitas aucta est coniuncta cum utilitate communi, certè  
laudandus essem, si eius dignitati suffragatus viderer, qui meæ saluti opem & auxilium  
tulisset. Desinant, desinant homines iisdem machinis sperare me restitutū posse labo-  
factari, quibus antea stātem perculerunt. Quod enim par amicitia consularis fuit vn-  
quam in hac ciuitate coniunctius, quàm fuimus inter nos, ego & Cn. Pompeius: quis  
apud populum R. de illius dignitate industrius, quis senatui sapius dixit: qui tantus  
fuit labor, quæ simultas, quæ contentio, quam ego non pro illius dignitate susceperim:  
qui ab illo in me honos, quæ prædicatio de mea laude, quæ remuneratio beneuolentia  
prætermissa est: Hanc nostram coniunctionem, hanc conspersionem in Rep. bene ge-  
renda, hanc iucundissimam vitæ, atque officiorum omnium societatem certi homines  
fictis sermonibus & falsis criminibus diremerūt: cum iidem illum, vt me metueret, me  
caueret, monerent: iidem apud me, mihi illum esse vni inimicissimum, dicerent: vt ne-  
que ego ab illo, quæ mihi petenda essent, satis audacter petere possem: neque ille tot  
suspicionibus certorum hominum, & scelere exulceratus, quæ meum tempus postula-  
ret, satis prolixè mihi polliceretur. Data merces est erroris mei magna Pontifices, vt  
me non solum pigeat stultitia meæ, sed etiam pudeat: qui, cum me non repentinum  
aliquod meum tempus, sed veteres multò antè suscepti, & prouisi labores cum viro for-  
tissimo & clarissimo coniunxissent, sim passus à tali amicitia distrahi: neque intellexe-  
rim quibus aut vt apertis inimicis obsisterem, aut vt insidiosis amicis non crederem.  
Proinde desinant aliquando me iisdem inflammare verbis. Quid sibi iste vult: nescit  
quantum autoritate valeat, quas res gesserit, qua dignitate sit restitutus. Cur ornat  
eum, à quo desertus est: ego verò neque me tum desertum puto, sed penè deditum: nec,  
quæ sint in illa Reip. flamma gesta contra me, neque quomodo, neque per quos, pate-  
faciendum mihi esse arbitror. Si vtile Reip. fuit, haurire me vnum pro omnibus illam  
indignissimam calamitatem: etiam hoc vtile sit, quorum id scelere constat, me  
occultare & tacere. illud verò est hominis ingrati, tacere. Itaque libentissimè prædica-  
bo, Cn. Pompeium studio & autoritate æquè, vt vnumquenque vestrum, opibus, cō-  
tentione, precibus, periculis denique præcipuè pro salute mea laborasse. Hic tuis P. Lē-  
tule, cum tu nihil aliud dies & noctes nisi de salute mea cogitares, consiliis omnibus  
interfuit: hic tibi grauissimus author ad instituendam, fidelissimus socius ad comparā-  
dam, fortissimus adiutor ad rem perficiendam fuit: hic municipia coloniasque adiit: hic  
Italiae totius auxiliū cupientis implorauit: hic in senatu princeps sententiæ fuit: idē-  
que cum dixisset, tum etiam pro salute mea populum R. obsecrauit. Quare istam ora-  
tionem, qua es vsus, omittas licet, post illam sententiam, quam dixeram de annonā, Pō-  
tificum animos esse mutatos. Proinde quasi isti aut de Cn. Pompeio aliter, atque ego  
existimo, sentiant: aut, quid mihi pro expectatione populi R. pro Cn. Pompeii meritis  
erga me, pro ratione mei temporis faciendum fuerit, ignorent: aut etiam si cuius fortè

Pontificis animum, quod certò scio aliter esse, mea sententia offendit, alio modo sit con-  
stitutus aut de religione Pontificum, aut de Rep. quàm eum aut cerimoniarum ius,  
aut ciuitatis salus coegerit. Intellego Pontifices me plura extra causam dixisse, quàm  
aut opinio tulerit, aut voluntas mea: sed cum me purgatū vobis esse cuperem, tū etiam  
vestra in me attentè audiendo benignitas prouexit orationem meam. Sed hoc cōpen-  
sabo breuitate eius orationis, quæ pertinet ad ipsam cognitionem vestram: quæ cum sit  
in ius religionis, & in ius Reipub. distributa, religionis partē, quæ multò est verbosior,  
prætermittens, de iure Reip. dicam. Quid est enim aut tam arrogans, quàm de religio-  
ne, de rebus diuinis, cerimoniis, sacris, Pontificū collegium docere conari: aut tam stul-  
tum, quàm, si quis quid in vestris libris inuenerit, id narrare vobis: aut tam curiosum,  
quàm ea scire velle, de quibus maiores nostri vos solos & consuli & scire voluerūt: Ne-  
go potuisse iure publico, legibus iis, quibus hæc ciuitas vtitur, quenquā ciuem vlla eiuf-  
modi calamitate affici sine iudicio. Hoc iuris in hac ciuitate etiam tum, cum Reges es-  
sent, dico fuisse: hoc nobis esse à maioribus traditum, hoc esse denique proprium libe-  
ræ ciuitatis, vt nihil de capite ciuis, aut de bonis sine iudicio senatus, aut populi, aut eo-  
rum, qui de quaque re constituti Iudices sint, detrahi possit. Vidēsne me non radicitus  
euellere omnes actiones tuas: neque illud agere, quod apertū est, te omnino nihil ges-  
sisse iure, non fuisse Tribunum pl: hoc dico, esse parricidium. Dico apud Pontifices: Au-  
gures adsunt: versor in medio iure publico. Quod est Pontifices ius adoptionis: nempe  
vt is adoptet, qui neque procreare iam liberos possit: & cum potuerit, sit expertus. quæ  
deinde causa cuique sit adoptionis, quæ ratio generum ac dignitatis, quæ sacrorū, qua-  
ri à Pontificum collegio solet. Quid est horum in ista adoptione quaesitum: adoptat an-  
nos viginti natus, etiam minor, senatorem: liberorumne causa: at procreare potest, ha-  
bet vxorem, suscepit etiam liberos. Exhæredabit igitur pater filium. quid sacra Clodiae  
gentis, cur intereunt, quod in te est: quæ omnis notio Pontificum, cum adoptaret, esse  
debeuit. nisi fortè ex te ita quaesitū est, num perturbare Remp. seditionibus velles: & ob  
eam causam adoptari, non vt filius esses, sed vt Tribunus pl. fieres, & funditus euerteres  
ciuitatem. respondisti credo te ita velle. Pontificibus bona causa visa est: approbauerūt.  
non ætas eius, qui adoptabat, quaesita est, vt Cn. Aufidio, M. Puppio: quorum vterq; no-  
stra memoria, summa senectute, alter Orestem, alter Pisonem adoptauit. quas adoptio-  
nes, sicut alias innumerabiles, hæreditates nominis, pecuniæ, sacrorum secutæ sunt. tu  
neque Fonteius es, qui esse debebas: neque patris hæres, neque amissis sacris paternis, in  
hæc adoptiua venisti. ita perturbatis sacris, contaminatis gentibus, & quam deseruisti,  
& quam polluisti, iure Quiritum legitimo tutelarum & hæreditatum relicto, factus es  
eius filius contra fas, cuius per ætatem pater esse potuisti. Dico apud Pontifices: nego  
istam adoptionem pōtificio iure esse factam: primum, quod ea vestra sint ætates, vt is,  
qui te adoptauit, vel tibi loco filii per ætatem esse potuerit: deinde, quod causa quaeri so-  
let adoptandi, vt & is adoptet, qui, quod natura iam assequi non potest, & legitimo &  
pontificio iure quaerat: & ita adoptet, vt nequid aut de dignitate generum, aut de sacro-  
rū religione minuatur: illud in primis, nequa calumnia, nequa fraus, nequis dolus adhi-  
beatur, vt hæc simulata adoptio filii quammaximè veritatem illam suscipiendorum  
liberorum imitata esse videatur. Quæ maior calumnia est, quàm venire imberbem ado-  
lescentulum, bene valentem ac maritum, dicere, filium senatorem populi R. sibi velle  
adoptare: id autem scire & videre omnes, non, vt ille filius instituatur, sed vt è patriciis  
exeat, vt Tribunus pl. fieri possit, idcirco adoptari: neq; id obscurè: nam adoptatū eman-  
cipari statim, ne sit eius filius, qui adoptarit. cur ergo adoptatur: probate genus adoptio-  
nis: iam omnium sacra interierint, quorum custodes vos esse debetis: iam patricius ne-  
mo relinquetur: cur enim quisquā vellet Tribunum pl. se fieri non licere: angustiorē  
sibi esse petitionem Consulatus, in sacerdotium cum possit venire: quia patricio nō sit  
locus, nō venire: vt cuique aliquid acciderit, quare commodius sit esse plebeium, simili

ratione adoptabitur. Itaque populus R. breui tempore neque Regem sacrorum, neque Flamines, nec Salios habebit: nec ex parte dimidia reliquos sacerdotes, neque authores centuriarum & curiarum comitiorum: auspiciisque populi R. si magistratus patricii creati non sint, intereant necesse est, cum Interrex nullus sit, quod & ipsum patricium esse, & a patricio prodi necesse est. Dixi apud Pontifices, istam adoptionem nullo decreto huius collegii probatam, contra omne Pontificium ius factam, pro nihilo esse habendam. qua sublata, intelligis totum Tribunatum tuum concidisse. Venio ad Augures. quorum ego libros, siqui sunt reconditi, non scrutor: non sum in exquirendo iure Augurum curiosus: hæc, quæ vnâ cum populo didici, quæ sæpe in concionibus responsa sunt, noui. negant fas esse agi cum populo, cum de cælo seruatum sit. Quo die de te lex curiata lata esse dicatur, audes negare de cælo esse seruatum? adest præfens, vir singulari virtute, constantia, grauitate præditus, M. Bibulus. hunc Consullem illo ipso die contendo seruasse de cælo. Infirma sunt igitur acta, tua sententia, C. Cæsaris viri fortissimi? minimè. neque enim mea iam quicquam interest, exceptis iis telis, quæ ex illius actionibus in meum corpus immissa sunt. Sed hæc de auspiciis, quæ ego nunc per breuiter attingo, acta sunt à te. tu tuo præcipitante iam & debilitato Tribunatu, auspiciorum patronus subito extitisti: tu M. Bibulum in concionem, tu Augures produxisti: te interrogante, Augures responderunt, cum de cælo seruatum sit, cum populo agi non posse: tibi M. Bibulus quærenti, se de cælo seruasse, respondit: idemque in concione dixit ab Appio fratre tuo productus, te omnino, quod contra auspicia adoptatus esses, Tribunum pl. non fuisse. Tu denique omnis actio posterioribus mensibus fuit, omnia, quæ C. Cæsar egisset, quæ contra auspicia essent acta, per senatum rescindi oportere. quod si fieret, dicebas te tuis humeris me custodem vrbs in urbem relaturum. Videte hominis amentiam, vbi per suum Tribunatum Cæsaris actis alligatus teneretur. Si & sacrorum iure Pontifices, & auspiciorum religione Augures totum euerunt Tribunatum tuum, quid quæris amplius: an etiam apertius aliquod ius populi atque legum? hora fortasse sexta diei questus sum in iudicio, cum C. Antonium collegam meum defenderem, quædam de Rep. quæ mihi visa sunt ad illius miseram causam pertinere. Hæc homines improbi ad quosdam viros fortes longè aliter, atque à me dicta erant, detulerunt. Hora nona illo ipso die tu es adoptatus. Si, quod in cæteris legibus trinundinum esse oportet, id in adoptione satis est trium esse horarum: nihil reprehendo. sin eadem obseruanda sunt, decreuit senatus, M. Drusi legibus, quæ contra legem Cæciliam & Didiam latæ essent, populum non teneri. Iam intelligis omni genere iuris, quod in sacris, quod in auspiciis, quod in legibus sit, te Tribunum pl. non fuisse: atque ego hoc totum non sine causa relinquo. video enim quosdam clarissimos viros, principes ciuitatis, aliquot locis iudicasse, te cum plebe iure agere potuisse: qui etiã de me ipso, cum tua rogatione funere elatam Remp. esse dicerent, tamen id funus, etsi miserum atque acerbum fuisset, iure indictum esse dicebant. quod de me ciue ac de Rep. bene merito tulisses, funestum funus te indixisse Reip. quod saluis auspiciis tulisses, iure egisse dicebant. quare licebit, vt opinor, nobis eas actiones non infirmare, quibus illi actionibus constitutum Tribunatum tuum comprobauerunt. Fueris sanè Tribunus pl. tam iure legæque, quàm fuit hic ipse Rullus vir omnibus rebus clarissimus atque amplissimus, quo iure, quo more, quo exemplo legem nominatim de capite ciuis indemnati tulisti: vetant leges sacratæ, vetant xii tabulæ, leges priuatis hominibus irrogari: id est enim priuilegium. Nemo vnquam tulit: nihil est crudelius, nihil perniciosius, nihil quod minus hæc ciuitas ferre possit. Proscriptionis miserrimum nomen illud, & omnis acerbitas Syllani temporis quid habet, quod maximè sit insigne ad memoriam crudelitatis? opinor pœnam in ciues R. nominatim sine iudicio constitutam. Hanc vos igitur Pontifices iudicio atque autoritate vestra Tribuno pl. potestatem dabit, vt proscribere possit, quos velit: quæro enim, quid sit aliud proscribere, Velitis,

iubeatis, vt M. Tullius in ciuitate ne sit, bonaque eius vt mea sint. ita enim fecit: etsi aliis verbis tulit. Hoc plebiscitum est? hæc lex, hæc rogatio est? hoc vos pati potestis, hoc ferre ciuitas, vt singuli ciues singulis versiculis è ciuitate tollantur? Equidem iam perfunctus sum: nullam vim, nullum impetum metuo: expleui animos inuidorum: placui odia improborum: saturavi etiam perfidiam & scelus proditorum: denique de mea causa, quæ videbatur perditis ciuibus ad inuidiam esse proposita, iam omnes vrbes, omnes ordines, omnes dii atque homines iudicauerunt. Vobismetipsis Pontifices, & vestris liberis, cæterisque ciuibus pro vestra autoritate & sapientia consulere debetis. nam cum tam moderata iudicia populi sint à maioribus constituta: primum, vt ne pœna capitis cum pecunia coniungatur: deinde, ne nisi predicta die quis accusetur: vt ter antè magistratus accuset intermissa die, quàm multam irroget, aut iudicet: quarta sit accusatio trinundinum, predicta die, qua die iudicium sit futurum: cum multa etiam ad placandum, atque ad misericordiam reis cõcessa sint: deinde exorabilis populus, facilis suffragatio pro salute: denique etiam, si qua res illud diem aut auspiciis aut excusatione sustulit, tota causa iudiciumque sublatum est. Hæc cum ita sint in re, vbi crimen est, vbi accusator, vbi testes: quid indignius, quàm, qui neque adesse sit iussus, neque citatus, neque accusatus, de eius capite, liberis, fortunis omnibus conductos, & sicarios, egentes, & perditos suffragium ferre, & eam legem putare? At si hoc de me potuit, quem honos, quem dignitas, quem causa, quem Resp. tuebatur, cuius denique pecunia non expetebatur, cui nihil oberat præter conuersionem status, & inclinationem communium temporum: quid tãdem futurum est iis, quorum vita remota ab honore populari, & ab hac illustri gratia est: pecuniæ autem tãtæ sunt, vt eas nimium multi egentes, sumptuosi, nobiles concupiscant? Date hanc Tribuno pl. licentiam, & intuemini paulisper animis iuuentutem, & eos maximè, qui imminere iam cupiditate videntur in tribunitiam potestatem: collegia mediussidius Tribunorum pl. tota reperientur hoc iure firmato, quæ cõeant de hominum locupletissimorum bonis, præda præsertim populari, & spelargitionis oblata. At quid tulit legum scriptor peritus & callidus? Velitis, iubeatis, vt M. Tullio aqua & ignis interdicator: crudele, nefarium, ne in sceleratissimo quidem ciue ferendum sine iudicio. Non tulit vt interdicator? Quid ergo? Vt interdictum sit. O cœnum, o portentum, o scelus, hanc tibi legem Clodius scripsit spurciorem lingua sua, vt interdictum sit, cui non sit interdictum? Sexte noster bona venia dic, quoniam iam dialecticus es, & hoc quoque liguris: quod factum non est, vt sit factum, ferri ad populum, aut verbis vllis sanciri, aut suffragiis confirmari potest? hoc tu scriptore, hoc consiliario, hoc ministro omnium non bipedum solum, sed etiam quadrupedum impurissimo Remp. perdidisti. neque tu eras tam excors, tãmque demens, vt nescires hunc Clodium esse, qui contra leges faceret: & alios esse, qui leges scribere solerent. sed neque eorum, neque cæterorum, in quibus esset aliquid modestiæ, cuiusquam tibi potestas fuit: neque tu legum scriptoribus iisdem potuisti vti, quibus cæteri: neque operum architectis: neque Pontificem adhibere quem velles: postremò ne in prædæ quidem societate mancipem, aut prædæ socium, extra tuorum gladiatorum numerum: aut denique suffragii latorem in ista tua proscriptione quenquam, nisi furem aut sicarium, reperire potuisti. Itaque cum tu florens, ac potens per medium forum popularis volitares, amici illi tui te vno amico tecti, & beati, qui se populo commiserat, ita repellentur, vt etiam Palatinam tuam perderent. qui in iudicium venerant, siue accusatores erant, siue rei, te deprecante damnabatur. denique etiam ille nouitius Ligur, vnalis ascriptor & subscriptor tuus, cum M. Papyrii sui fratris esset testamento & iudicio improbatus, mortem eius se velle persequi dixit: nomen Sex. Propertii detulit: accusare alienæ damnationis, scelerisque socius propter calumniæ metum non est ausus. De hac igitur lege dicimus, quæ iure rogata videatur: cuius quã quisque partem tetigit, digito, voce, prædâ,



suffragio, quocumque venit, repudiat, conuictusque discessit. Quid, si his verbis scripta est ista proscriptio, ut se ipsa dissoluat: est enim, quod M. Tullius falsum S. C. retulerit. Si igitur retulit falsum S. C. tum est rogatio: si non retulit, nulla est. Satisne tibi videtur à Senatu iudicatum, me non modò non ementitum esse auctoritatè eius ordinis, sed etiã vnum post urbem conditam diligentissimè Senatui paruissè: quot modis doceo, legem istam, quam vocas, non esse legem? quid, si etiam pluribus de rebus vno fortitu retulisti: tamène arbitraris, id quod M. Drusus in legibus suis plerisque, bonus ille vir M. Scaurus, & L. Crassus cõsularis non obtinuerint, id te posse omnium facinorum, & stuprorum omnium Decumis & Clodiis auctoribus obtinere? Tulisti de me, ne reciperer, non ut exirem: quem, tu ipse non poteras dicere, non licere esse Romæ. Quid enim diceres: damnatum: ceterè non. Expulsum: quò licuit: sed tamen ne id quidem est scriptum, ut exirem. pœna est, qui receperit: quam omnes neglexerunt. Eiectio nusquam est. verum sit. quid operum publicorum exactio? quid nominis inscriptio: tibi num aliud videtur esse, ac meorum bonorum direptio, præterquam quòd ne id quidem per legem Liciniam, ut ipse tibi curationè ferres, facere potuisti? quid hoc ipsum, quod nunc apud Pontifices agis, te meam domum consecraste, te monumentum fecisse, in meis ædibus te signum dedicasse, eaque te ex vna rogatiuncula fecisse: vnum & idè videtur esse, atque id quod de me ipso nominatim tulisti? Tam hercule est vnum, quàm quod idem tu lege vna tulisti: ut Cyprius Rex cuius maiores huic populo socii atque amici semper fuerunt, cum bonis omnibus sub præcone subiiceretur, & exules Byzantium reducerentur. Eidem, inquit, vtraque de re negotium dedi. Sed quid, si eidem negotium dedisses, ut in Asia Cistophorù flagitaret, inde iret in Hispaniam: cum Romæ decessisset, Consulatum ei petere liceret: cum factus esset, prouinciam Syriam obtineret: quoniã de vno homine scriberes, vna res esset: Quòd si iam populus R. de ista re consultus esset, & non omnia per seruos latronesque gessisses: nonne fieri poterat, ut populo de Cyprio Rege placeret, de exulibus Byzantiis displiceret? quæ est enim alia vis, quæ sententia Cæcilie legis & Didie, nisi hæc, ne populo necesse sit in coniunctis rebus compluribus aut id, quod nolit, accipere: aut id, quod velit, repudiare? Quid, si per vim tulisti: tamène lex est: aut quicquam iure gestum videri potest, quod per vim gestum esse constet? an si in ipsa latione tua capta iam vrbe lapides iacti, si manus collata non est, idcirco tu ad illalabem atque eluuiem ciuitatis sine summa vi peruenire potuisti: cum in tribunali Aurelio conscriberes palam non modò liberos, sed etiam seruos ex omnibus vicis concitatos, vim tum videlicet non parabas: cum edictis tuis tabernas claudi iubebas, non vim imperitæ multitudinis, sed hominum honestorum modestiam, prudentiamque quærebas: cum arma in ædem Castoris comportabas, nihil aliud, nisi uti nequid per vim agi posset, machinabare: cum verò gradus Castoris conuelli ac remouisti, tum, ut modeste tibi agere liceret, homines audaces ab eius templi aditu atque ascensu repulisti: cum eos qui in conuentu virorum bonorum verba de salute mea fecerant, adesse iussisti, eorumque aduocationem manibus, ferro, lapidibus discussisti, tum profecto ostendisti vim tibi maximè displicere: Verum hæc furiosa vis vesani Tribuni pl. facile superari, frangique potuit virorum bonorum vel virtute, vel multitudine. Quid: cum Gabinio Syria dabatur, Macedonia Pisoni, vtrique infinitum imperium, ingens pecunia, ut tibi omnia permetterent, te adiuuarent, tibi manum, copias, tibi suos paratos centuriones, tibi pecunias, tibi familiam cõpararent: te suis sceleratis concionibus subleuarent, Senatus auctoritatem irriderent, Equitibus R. mortem, proscriptionemque minitarentur: me terrerent minis, mihi cædem & dimicationem denuntiarent: meam domum refertam viris bonis per amicos suos complerent: proscriptionis metu me frequentia nudarent: virorum bonorum me præsidio spoliarent: Senatum pro me non modò propugnare, amplissimum ordinè, sed etiã plorare, & supplicare mutata veste prohiberent: ne tum quidem

vis erat? Quid igitur ego gessi, aut qui timor fuit: non dicam in me quidem: fac me timidum esse natura. quid illa tot virorum fortissimorum millia? quid illi Equites R? quid Senatus? quid denique omnes boni? si nulla erat vis, cur me flentes potius profecuti sunt, quàm aut increpantes retinuerunt, aut irati reliquerunt? an hoc timebam, si mecum ageretur more institutoque maiorum, ut possem præfens sustinere? vtrum, si dies dicta esset, iudicium mihi fuit pertimescendum? an sine iudicio priuilegium: iudiciu in causa tam turpi? scilicet is homo sum, qui, etiam si causa esset ignota, dicendo non possem explicare? an eam causam probare non poteram, cuius tanta bonitas est, ut ea ipsa non modò se, sed etiam me absentè per se probarit? an Senatus? an ordines? an ii, qui cuncta ex Italia ad me reuocandum conuolauerunt, segniores me præfente ad me retinendum, & conseruandù fuissent in ea causa, quam ipse iam parricida talem dicat fuisse, ut me ab omnibus ad meam pristinam dignitatem expectatum atque reuocatum queratur? An verò in iudicio periculi nihil fuit: priuilegium pertimui, ne, mihi præfenti si multa irrogaretur, nemo intercederet: tam inops aut ego eram ab amicis, aut tam nuda Resp. à magistratibus? quid, si vocatæ tribus essent: proscriptionem non dicam in me ita de sua salute merito, sed omnino in vllò ciue comprobauissent? an, si ego præfens fuissim, veteres illa copiarum coniuratorum, tuque perditii milites atque egentes, & noua vis sceleratissimorum Consulum corpori meo percussissent? qui, cum eorù omnium crudelitati, scelerique cessissem, ne absens quidem luctu meo mentes illorum satiare potui. Quid enim vos vxor mea misera violarat, quam vexauistis, raptauistis, omni crudelitate lacerauistis? Quid mea filia, cuius fletus assiduus, sordisque lugubres vobis erant iucundæ, cæterorum omnium mentes oculosque flectebant? quid paruus filius, quem, quandiu abfui, nemo nisi lachrymantem confectumque vidit? quid fecerat, quòd eum toties per insidias interficere voluistis? Quid frater meus, qui cum aliquãto post meum discessum ex prouincia venisset, neque sibi viuendum, nisi me restituto, putaret, cum eius mæror, squalor incredibilis, & inauditus omnibus mortalibus miserabilis videbatur: quoties ex vestro ferro ac manibus est elapsus? Sed quid ego vestram crudelitatem expromo, quam in ipsum me ac meos adhibuistis, qui parietibus, qui tectis, qui columnis, ac postibus meis horrificum quoddam, & nefarium omni imbutum odio bellum intulistis? Non enim te arbitror, cum post meum discessum, omnium locupletum fortunas, omnium prouinciarum fructus, & Tetrarcharum ac Regum bona, spe & auaritia deuorasses, argenti & suppellectilis meæ cupiditate esse cæcatum: non existimo Campanum illum Consulem cum saltatore collega, cum alteri totam Achaiam, Thessaliam, Bœotiam, Græciam, Macedoniam, omnemque Barbariam, bona ciuium R. condonasses: alteri Syriam, Babylonem, Persas, integerrimas, pacatissimasque gètes, ad diripiendum tradidisses, illos tam cupidos liminum meorum, & columnarum, & valuarum fuisse. neque porrò illa manus, copiarumque Catilinæ cæmentis ac tignis tectorum meorum se famem suam expleturas putauerunt. Sed ut hostium vrbes, nec omnium hostium, verum eorum, quibuscum acerbum bellum, intestinumque suscepimus, non præda adducti, sed odio solemus excidere: quòd in quos propter eorum crudelitatem inflammata mentes nostræ fuerunt, cum horum etiam tectis, ac sedibus residere aliquod bellum semper videretur. Nihil erat latum de me: non adesse eram iussus: non citatus fueram: eram etiam tuo iudicio ciuis incolumis: cum domus in Palatio, villa in Tusculano, altera ad alterum Consulem transferebatur: Senatum Consules vetabant: columnæ marmoreæ ex ædibus meis inspectante populo R. ad focerum Consulibus portabantur: in fundum autem vicini Consulibus non modò instrumentum, aut ornamenta villæ, sed etiam arbores transferebantur: cum ipsa villa non prædæ cupiditate (quid enim erat prædæ?) sed odio & crudelitate funditus euerteretur: domus ardebat in Palatio non fortuito, sed oblato incendio: Consules epulabantur, & in coniuratorum gratulatione versabatur,



Catilinæ gregales de me dicere solebatis? Iraque ille vnus dies, quo die me populus R. à porta in Capitolium, atque inde domum sua celebritate, latitiæque comitatum honestauit, tantæ mihi iucunditati fuit, vt tua mihi conscelerata illa vis non modò non propulsanda, sed etiam emenda fuisse videatur. Quare illa calamitas (si ita est appellanda) excussit hoc genus totum maledicti, ne quisquam audeat iam reprehendere Consulatum meum, tot, tantis, tam ornatis iudiciis, testimoniis, auctoritatibus comprobatum. Quòd si in isto tuo maledicto probrum non modò mihi nullum obiectas, sed etiam laudem illustras meam: quid te aut fieri, aut fingi dementius potest? vno enim maledicto bis à me patriam seruata esse concedis: semel, cum id feci, quod omnes non negent immortalitatis, si fieri potest, mandandum, tu supplicio puniendum putasti: iterum, cum tuum multorumque propter te inflammatum in bonos omnes impetum meo corpore excepi, ne eam ciuitatem, quam seruassem inermis, armatus in discrimen adducerem. Esto: non fuit in me poena vlla peccati, at fuit iudicii. Cuius? quis me vnquam vlla lege interrogauit? quis postulauit? quis diem dixit? Potest igitur damnati poenam sustinere indemnat? hoc tribunitium est? hoc populare est? quanquam vbi tu te popularem, nisi cum pro populo fecisti, potes dicere? Scilicet: cum hoc iuris à maioribus proditum sit, vt nemo ciuis R. aut libertatem, aut ciuitatem possit amittere, nisi ipse auctor factus sit. Quod tu ipse potuisti in tua causa discere: credo enim, quanquam in illa adoptione legitime factum est nihil, tamen te esse interrogatum, auctore esse, vt in te P. Fonteius vitæ necisque potestatem haberet, vt in filio. Quæro, si aut negasses, aut tacuisses, si tamen id XXX curiæ iussissent, num id iussum esset raturum? certè non. quid ita? quia ius à maioribus nostris, qui non fictè & fallaciter populares, sed verè & sapienter fuerunt, ita cõparatum est, vt ciuis R. libertatem nemo posset inuitus amittere. quinetiam, si Decemviri sacramentum in libertatem iniustum iudicassent, tamen, quotiescunque vellet quis, hoc in genere se rem iudicatam referre posse voluerunt. ciuitatem verò nemo vnquam vllò populi iussu amittet inuitus. Qui ciues R. in colonias Latinas proficiscebantur, fieri non poterant Latini, qui non erant auctores facti, noménque dederant. qui erant rerum capitalium condemnati, non prius hanc ciuitatem amittebant, quam erant in eam recepti, quò vertendi, hoc est mutandi soli causa venerant. id autem vt esset faciendum, non ademptione ciuitatis, sed tecti, & aquæ, & ignis interdictione faciebant. Populus R. L. Sylla Dictatore ferente, comitiis Cõturiatis, municipiis ciuitatem ademit, ademit iisdem agros. De agris ratum est: fuit enim populi potestas. de ciuitate ne tandiu quidem valuit, quandiu illa Syllani temporis arma valuerunt. Hanc verò Volaterranis, cum etiam tum essent in armis, L. Sylla victor Rep. recuperata, comitiis Cõturiatis ciuitatem eripere non potuit: hodièque Volaterrani non modò ciues, sed etiam optimi ciues, fruuntur nobiscum simul hac ciuitate. consulari homini P. Clodius euerfa Rep. ciuitatem adimere potuit, concilio aduocato, conductis operis non solum egentium, sed etiam seruatorum, Sedulio principe, qui se illo die confirmauit Romæ non fuisse: quòd si non fuit, quid te audacius, qui in eius nomen incidere? quid desperatius, qui ne ementiendo quidem potueris auctorem adumbrare meliorem? Sin autem is primus sciuit, quod facile potuit propter inopiam tecti in foro pernoctans: cur non iuret se Gadibus fuisse, cum tu te fuisse Interamnæ probaueris? Hoc tu igitur homo popularis iure munitam ciuitatem, & libertatem nostram putas esse oportere: vt si Tribuno pl. rogâte, Velitis, iubeatisne: Sedulii centum se velle & iubere dixerint, possit vnusquisque nostrum amittere ciuitatem? Tum igitur maiores nostri populares non fuerunt, qui de ciuitate & libertate ea iura sanxerunt, quæ nec vis temporum, nec potentia magistratuum, nec res tum iudicata, nec denique vniuersi populi R. potestas, quæ cæteris in rebus est maxima, labefactare possit. At tu etiam ereptor ciuitatis, legem de iniuriis publicis tulisti Anagnino nescio cui Menulæ per gratiam, qui tibi ob eam legem statutam in meis ædibus posuit,

vt locus ipse in tanta tua iniuria legem & inscriptionem statuat refelleret. Quæ res municipibus Anagninis ornatissimis multò maiori dolori fuit, quam quæ idem ille gladiator scelera Anagninæ fecerat. Quid? si ne scriptum quidem vnquam est in ista ipsa rogatione, quam se Sedulius negat sciuisse: tu huius, vt acta tui præclari Tribunatus hominis dignitate cohonestes, auctoritè amplecteris: sed tamen nihil de me tulisti, quò minus essem non modò in ciuium numero, sed etiam in eo loco, in quo me honores populi R. collocauerunt: tamenne eum tua voce violabis, quem post nefarium scelus Consulatum superiorum tot vides iudiciis senatus, populi R. Italiæ totius honestatum? quem ne tū quidem, cum aberam, negare poteras esse tua lege senatorem? Vbi enim tuleras, vt mihi aqua & ignis interdiceretur? quod Gracchus de P. Popilio, Saturninus de Metello tulit. Homines seditiosissimi de optimis ac fortissimis ciuibus non, vt esset interdictum, quod ferri non poterat, tulerunt, sed vt interdiceretur. Vbi cauisti, ne meo me loco Censor in senatum legeret? quod de omnibus, etiam quibusdam damnatis interdictum est, scriptum est in legibus. Quare hoc ex Clodio scriptore legum tuarum: iube adesse: latitat omnino: sed si requiri iusseris, inuenient hominem apud sororem tuam occultantem se capite demisso. Sed si patrem tuum, ciuem mediusfidius egregium, dissimilemque vestri, nemo vnquam sanus exulem appellauit, qui, cum de eo Tribunos pl. promulgasset, adesse propter iniquitatem illius Cinnani temporis noluit, ei que imperium est abrogatum: si in illo poena legitima turpitudinem non habuit propter vim temporum: in me, cui dies dicta nunquam est, qui reus non fui, qui nunquam sum à Tribuno pl. citatus, damnati poena esse potuit, ea præsertim, quæ ne in ipsa quidem rogatione perscripta est? At vide, quid intersit inter illum iniquissimum patris tui casum, & hanc fortunam conditionemque nostram, patrem tuum, ciuem optimum, clarissimi viri filium, qui si viueret, qua seueritate fuit, tu profecto non viueres, L. Philippus Censor auunculum suum præterit in recitando senatu: nihil enim poterat dicere quare rata non essent, quæ erant acta in ea Rep. in qua se illis ipsis temporibus Censorem esse voluisset. me L. Cotta, homo Censorius, in senatu iuratus dixit, se, si Censor tum esset, cum ego aberam, meo loco senatorem recitaturum fuisse. Quis in meum locum iudicem subdidit? quis meorum amicorum testamentum discessu meo fecit, qui mihi non idem tribuerit, quod & si adessem? quis me non modò ciuis, sed socius recipere contra tuam legem, & iuuare dubitauit? denique vniuersus senatus multò antè, quam est lata lex, de me gratias agendas censuit ciuitatibus iis, quæ M. Tullium, tantumne? immò etiam ciuem optimè de Rep. meritum recepissent. & tu vnus, pestifer ciuis, eum restitutum negas esse ciuem, quem eiectum vniuersus senatus non modò ciuem, sed etiam egregium ciuem semper putauit: At verò, vt annales populi R. & monumenta vetustatis loquuntur, Censor ille Quintius, & M. Furius Camillus, & M. Seruilius Hala, cum essent optimè de Rep. meriti, tamè populi incitati vim, iracundiàmque subierunt: damnatiq; comitiis Centuriatis cum in exilium profugissent, rursus ab eodem populo placato sunt in suam pristinam dignitatè restituti. Quòd si iis damnatis non modò non imminuit calamitas clarissimi nominis gloriam, sed etiam honestauit (nam etsi oprabilius est, cursum vitæ cõficere sine dolore, & sine iniuria, tamen ad immortalitatem gloriæ plus affert desideratum esse à suis ciuibus, quam omnino nunquam esse violatum) mihi sine vllò iudicio populi profecto, tum amplissimis omnium iudiciis restituto, maledicti locum, aut criminis obtinebit? Fortis & constans in optima ratione ciuis P. Popilius semper fuit: tamè eius in omni vita nihil est ad laudè illustrius, quam calamitas ipsa: quis enim iam meminisset eum bene de Rep. meritum, nisi & ab improbis expulsus esset, & per bonos restitutus? Q. Metelli præclarum imperium in re militari fuit, egregia Censura, omnis vita plena grauitatis: tamen huius viri laudem ad sempiternam memoriam temporis calamitas propagauit. Quòd si & illis, qui expulsi sunt iniquè, sed tamen legibus reducti, inimicis interfectis, rogationibus tribunitiis,













## De Aruspicum responsis in Senatu,

ORATIO XXX.



ESTERNO die P. C. cum me & vestra dignitas, & frequentia Equitum R. quibus senatus dabatur, magnopere commouisset, putavi mihi reprimendam esse P. Clodii impudicam impudentiam, cum is publicanorum causam stultissimis interrogationibus impediret, & P. Tullioni Syro nauaret operam, atque ei sese, cui totus vniuersus, etiam vobis inspectantibus videretur. Itaque hominem furcitem exultantemque continui, simul ac periculum iudicii intendi: duobus inceptis verbis omnem impetum gladiatoris ferociamque compressi. Attamen ignarus ille, qui Consules essent, exanguis atque æstans, se e curia repente proripuit cum quibusdam fractis iam atque inanibus minis, & cum illius Pisoniani temporis Gabinianique terroribus. Quem cum egredientem insequi cepissem, cepi equidem fructum maximum & ex confurrectione omnium vestrum, & ex comitatu publicanorum. Sed vecors repente sine suo vultu, sine colore, sine voce constitit, deinde respexit: & simul ad Cn. Lentulum Cos. aspexit, concidit in curia penè limine, recordatione credo Gabinii sui, desiderioque Pisonis. Cuius ego de effrenato & præcipiti furore quid dicam: haud potest grauioribus à me verbis vulnerari, quam est statim in facto ipso à grauiissimo viro P. Seruilio confectus ac trucidatus. Cuius si etiam vim & grauitatem illam singularem ac penè diuinam assequi possem, tamen non dubito, quin ea tela, quæ coniecerit inimicus, quam ea, quæ collega patris emisit, leuiora atque hebetiora esse videantur. Sed tamen mei facti rationem exponere illis volo, qui hesterno die dolore me elatum, & iracundia longius propè progressum arbitrabantur, quam sapientis hominis cogitata ratio postularer. Nihil feci iratus, nihil impotenti animo, nihil non diu consideratum, ac multò antè meditatam. Ego enim P. C. inimicum me semper esse professus sum duobus, qui me, qui rem meam, cum defendere deberent, seruare possent: cumque ad consulare officium ipsis insignibus illius imperii, ad meam salutem non solum auctoritate, sed etiam precibus vestris vocarentur, primò reliquerunt, deinde prodiderunt, postremò oppugnarunt, præmissaque nefarie pactionis funditus vna cum Rep. oppressum, extinctumque voluerunt: quique suo ductu & imperio cruento illo atque funesto supplicia neque à sociorum moribus prohibere, neque hostium urbibus inferre potuerunt, excisionem, inflammationem, euerfionem, depopulationem, vastitatem eam sua cum præda meis omnibus rebus atque agris intulerunt. Cum his furiis & facibus, cum his, inquam, exitiosis prodigiis, ac penè huius imperii pestibus bellum mihi inexpiabile dico esse susceptum, neque id tamen ipsum tantum, quantum meum ac meorum, sed tantum, quantum vester atque omnium bonorum dolor postulauit. In Clodium verò non est hodie meum maius odium, quam illo die fuit, cum illum ambustum religiosissimis ignibus, cognoui muliebri ornatu, ex incesto stupro, atque ex domo Pontificis maximi emissum. Tum, inquam, tum vidi, ac multò antè prospexi, quanta tempestas excitaretur, quanta impenderet procella Reip. videbam, illud scelus tam importunum, audaciam tam immanem adolescentis furentis, nobilis, vulnerati non posse arceri otii finibus: erupturum illud malum aliquando, si impunitum fuisset, ad perniciem ciuitatis. Non multum mihi sanè post ad odium accessit: nihil enim contra me fecit odio mei, sed odio seueritatis, odio dignitatis, odio Reip. non me magis violauit, quam senatum, quam Equites Rom. quam omnes bonos, quam Italiam cunctam: non denique in me sceleratior fuit, quam in ipsos deos immortales: etenim illos eo scelere violauit, quò nemo antea: in me fuit eodem animo, quò etiam eius familiaris Catilina, si vicisset, fuisset. Itaque eum nunquam à me esse accusandum putavi, non plus quam stipitem illum: qui quorum hominum esset, nescire-

## De Aruspicum responsis.

mus, nisi se Ligurem ipse esse diceret. Quid enim huc persequar, pecudem ac belluam, pabulo inimicorum meorum, & glande corruptum: qui si sensit, quo se scelere deuinxerit, non dubito, quin sit miserrimus: sin autem id non videt, periculum est, ne se stuporis excusatione defendat. Accedit etiam, quòd expectatione omnium, fortissimo & clarissimo viro T. Annio deuota & constituta ista hostia esse videtur: cui me præripere desponsam iam, & destinatam laudem, cum ipse eius opera & dignitatem & salutem recuperarem, valde est iniquum. Etenim vt P. ille Scipio natus mihi videtur ad interitum exitiumque Carthaginis, qui illam à multis imperatoribus obsessam, oppugnatam, labefactatam, penè captam, aliquando quasi fatali euentu solus euertit: sic T. Annius ad illam pestem comprimendam, extinguendam, funditus delendam natus esse videtur, & quasi diuino munere donatus Reip. solus ille cognouit, quemadmodum armatum ciuem, qui lapidibus, qui ferro alios fugaret, alios domi contineret, qui urbem totam, qui curiam, qui forum, qui templa omnia eade, incendiisque terreret, non modo vincere, verum etià vincere oporteret. Huic ego & tali, & ita de me ac de patria merito viro nunquam mea voluntate præripiam, eum præsertim reum, cuius ille inimicitias non solum suscepit propter salutem meam, verum etiam appetiuit. Sed si etiam nunc, illaqueatus iam omnium legum periculis, irretitus odio bonorum omnium expectatione supplicii iam non diuturna implicatus, feretur tamen hæsitans, & in me impetum impeditus facere conabitur: resistam, & aut concedente, aut etiam adiuuante Milone, eius conatum refutabo: velut hesterno die, cum mihi stanti tacens minaretur, voce tantum attingi legum initium, & iudicii, confedit ille: conticui. Diem dixisset, vt fecerat: fecissem, vt ei statim tertius à Prætoribus dies diceretur. atque hoc sic moderetur: & cogitet, si contentus sit iis sceleribus quæ commisit, iam se esse consecratum Miloni: si quod in me telum intenderit, statim me esse arrepturum arma iudiciorum atque legum. Atqui paulò antè P. C. concionem habuit, quæ est ad me tota delata: cuius concionis primum vniuersum argumentum sententiamque audite. Cum riseritis impudentiam hominis, tum à me de tota concione audietis. De religionibus sacris & ceremoniis est concionatus, Patres Cōscripti, Clodius: P. inquam Clodius, sacra & religiones negligi, violari, pollui questus est. Nō mirum, si hoc vobis ridiculum videretur. etiam sua concio risit, hominem, quomodo ipse gloriari solet, ducentis confixum S. C. quæ sunt omnia contra illum pro religionibus facta, hominemque eum, qui puluinaribus Bonæ deæ stuprum intulerit, eaque sacra, quæ viri oculis ne imprudentis quidem aspicere fas est, non solum aspectu virili, sed flagitio, stuproque violarit, in concione de religionibus neglectis conqueri. itaque nunc proxima concio eius expectatur de pudicitia. quid enim interest, vtrum ab altaribus religiosissimis fugatus, de sacris & religionibus conqueratur, an ex sororum cubiculo egressus, pudorem pudicitiamque defendat: Responsum aruspicum hoc recens de fremitu in concione recitauit: in quo cum aliis multis scriptum etiam illud est (id quod audistis) loca sacra & religiosa, profana haberi. in ea causa esse dixit domum meam, à religiosissimo sacerdote P. Clodio consecratam. Gaudeo mihi de toto hoc ostēto, quod haud scio an grauiissimum multis his annis huic ordini nuntiatum sit, datam non modo iustam, sed etiam necessariam causam esse dicendi. reperietis enim, ex hoc toto prodigio atque responso nos de istius scelere ac furore, ac de impendentibus periculis maximis propè iam voce Iouis optimi maximi præmoneri. Sed primum expiabo religionem ædium mearum, si id facere verè ac sine cuiusquam dubitatione poterò. sin scrupulus tenuissimus residere aliquis videbitur, non modo patienti, sed etiam libenti animo portentis deorum immortalium, religionique parebo. Sed quæ tandem est in hac vrbe tanta domus ab ista religionis suspicionem tam vacua atque pura: quanquam vestra domus P. C. cæterorumque ciuium multò maxima ex parte sunt liberæ religione, tamen vna mea domus iudiciis omnibus liberata, in hac vrbe sola est. te enim appello Lentule, & te Philippe. ex hoc aruspicum

responso decreuit senatus, vt de locis sacris, religiosis ad hunc ordinem referretis. potestisne referre de mea domo? quæ (vt dixi) sola in hac vrbe omni religione, omnibus iudiciis liberata est: quamprimum inimicus ipse in illa tempestate ac nocte Reip. cum cætera scelera stylo illo impuro Sex. Clodius cõscripsisset, ne vna quidem attigit litera religionis. Deinde eandem domum populus Romanus, cuius est summa potestas omnium rerum, comitiis Cæturiatis, omnium ætatum, ordinumque suffragiis eodem iure esse iussit, quò fuisset. Postea vos P. C. non quòd dubia res esset, sed vt huic furia, si diutius in hac vrbe, quam delere cuperet, maneret, vox interdiceretur, decreuistis vt de mearum ædiu religione ad Pontificum collegium referretur. Quæ tanta religio est, qua nõ in nostris dubitationibus atq; in maximis superstitionibus vnus P. Seruilius ac M. Luculli responso ac verbo liberemur: De sacris publicis, de ludis maximis, de deorum penatium, Vestæque matris cerimoniis, de illo ipso sacrificio, quod fit pro salute populi R. quod post Romam cõditam huius vnus calti tutoris, religionum scelere violatum est, quod tres Pontifices statuissent, id semper populo R. semper senatui, semper ipsi diis immortalibus satis sanctum, satis augustum, satis religiosum esse visum est. At verò meam domum P. Lentulus Cos. & Pontifex, P. Seruilius, M. Lucullus, Q. Metellus, M. Glabrio, M. Messala, L. Lentulus flamen Martialis, P. Galba, Q. Scipio, C. Fannius, M. Lepidus, L. Claudius Rex sacrorum, M. Scaurus, M. Crassus, C. Curio, Sex. Cæsar flamen Quirinalis, Q. Cornelius, P. Albinouanus, Q. Terentius, Pontifices minores, causa cognita, duobus locis dicta, maxima frequentia amplissimorum ac sapientissimorum ciuium astante, omni religione vna mente omnes liberauerunt. Nego, vnquam post sacra cõstituta, quorum eadem est antiquitas quæ ipsius vrbis, vlla de re, ne de capite quidem virginum Vestalium, tam frequens collegium iudicasse. quanquam ad facinoris disquisitionem interest adesse quamplurimos. ita est enim interpretatio illa Pontificum, vt iidem potestatem habeant iudicium: religionis explanatio vel ab vno Pontifice perito rectè fieri potest. quod idem in iudicio capitis durum atque iniquum est: tamen sic reperietis, frequentiores Pontifices de mea domo, quam vnquam de cerimoniis virginum iudicasse. Postero die frequentissimus senatus, te Consule designato Lentule, sententiæ principe, P. Lentulo & Q. Metello Coss. referentibus, statuit, cum omnes Pontifices, qui erant huius ordinis, adessent, cumque alii qui honoribus populi R. antecederent, multa de collegii iudicio verba fecissent, omnesque iidem scribendo adessent, domum meam iudicio Pontificum religione liberatam videri. De hoc igitur loco sacro potissimum videntur aruspices dicere, qui locus solus ex priuatis locis omnibus hoc præcipue iuris habet, vt ab ipsis, qui sacris præfunt, sacer non iudicatus sit: Verum referte, quod ex S. C. facere debetis: aut vobis cognitio dabitur, qui primi de hac domo sententiam dixistis, & eam religione omni liberastis: aut senatus ipse iudicabit, qui vno illo solo antistite sacrorum dissentiente frequentissimus antea iudicauit: aut id, quod certè fiet, ad Pontifices reicietur, quorum auctoritati, fidei, prudentiæ maiores nostri sacra, religionesque & priuatas, & publicas cõmendarunt. Quid ergo hi possunt aliud iudicare, ac iudicauerunt? Multæ sunt domus in hac vrbe P. C. atque haud scio an penè cunctæ iure optimo, sed tamen iure priuato, iure hæreditario, iure auctoritatis, iure mæcipii, iure nexi. Nego esse vllam domum aliam æquè priuato iure atque optima lege, publico verò omni præcipuo & humano & diuino iure munita. quæ primum ædificatur ex auctoritate senatus pecunia publica: deinde contra vim nefariam huius gladiatoris, tot S. C. munita atque septa est. Primum, negotium iisdem magistratibus est datum anno superiore, vt curarent, vt sine vi mihi ædificare liceret, quibus in maximis periculis vniuersa Resp. commendari solet: deinde cum ille saxis & ignibus & ferro vastitatem meis ædibus intulisset, decreuit senatus, eos, qui id fecissent, lege de vi, quæ est in eos, qui vniuersam Remp. oppugnassent, teneri. Vobis verò referentibus o post hominum memoriam fortissimi atque optimi Cõsules, decreuit idem senatus

frequentissimus: qui meam domum violasset, contra Rempub. esse facturum. Nego vllò de opere publico, de monumento, de templo tot Senatus extare consulta, quot de mea domo: quam Senatus vnã post hanc vrbe constitutam ex ærario ædificandam, à Pontificibus liberandam, à magistratibus defendendam, à iudicibus puniendam putaret. P. Valerio pro maximis in Rempub. beneficiis data domus est in villa publica: at mihi in Palatio restituta. illi locus: at mihi etiam parietes atque tectum. illi, quam ipse priuato iure tueretur: mihi, quam publicè magistratus omnes defenderent. Quæ quidem ego si aut per me, aut ab aliis haberem, non prædicarem apud vos, ne nimis gloriari viderer. Sed cum sint mihi data à vobis, cum ea attententur eius lingua, cuius antea manu euerfa vos mihi & liberis meis manibus vestris reddidistis: non ego de meis, sed de vestris factis loquor: nec vereor, ne hæc mea vestrorum beneficiorum prædicatio non grata potius, quam arrogans videatur. quanquam si me tantis laboribus pro communi salute perfunctum efferret aliquando ad gloriam in refutandis maledictis improborum hominum animi quidam dolor, quis non ignosceret? vidi enim hæsterno die quendam murmurantem, quem aiebant negare ferre me posse, quia, cum ab hoc eodem impurissimo parricida rogarer, cuius essem ciuitatis, respondi me probantibus & vobis, & equitibus R. eius esse, quæ carere me non potuisset. Ille, vt opinor, ingemuit. Quid igitur responderem? (quæro ex eo ipso, qui ferre me non potest) me ciuem esse Romanum? literatè respondi. An tacuissem? desertum negotium. Potest quisquam vir in rebus magnis cum inuidia versatus, satis grauiter contra inimici contumeliam sine sua laude respondere? At ipse non modò respondet, quicquid potest, cum est laceffitus: sed etiam gaudet, se ab amicis, quid respõdeat, admoneri. Sed quoniam mea causa expedita est, videamus nunc quid Aruspices dicant: ego enim fateor me & magnitudine ostenti, & grauitate responsi, & vna atque constanti Aruspicum voce vehementer esse commotum: neque is sum, qui, sicui fortè videor plus quam cæteri, qui æquè atque ego, sunt occupati, versari in studio literarum, iis delecter, aut vtar omnino literis, quæ nostros animos deterrent atque auocant à religione. Ego verò primum habeo auctores ac magistros religionum colendarum maiores nostros: quorum mihi tanta fuisse sapientia videtur, vt satis superque prudentes sint, qui illorum prudentiam non dicam assequi, sed quanta fuerit, perspicere possint: qui stas solenneis que cerimonias, Pontificatu: rerum bene gerendarum auctoritates, augurio: fatorum veteres prædictiones Apollinis, vatum libris: portentorum explanationes, Hetruscorum disciplina contineri putauerunt: quæ quidem tanta est, vt nostra memoria primum Italici belli funesta illa principia, post Syllani, Cinnanique temporis extremum penè discrimen, tum hanc recentem vrbe inflammandæ, delendique imperii coniurationem non obscure nobis paulò antè prædixerint. Deinde etiam cognoui multa homines doctissimos sapientissimosque & dixisse, & scripta de deorum immortalium numine reliquisse: quæ quanquam diuinitus perscripta video, tamen eiusmodi sunt, vt ea maiores nostri docuisse illos, non ab illis didicisse videantur. Etenim quis est tam vecors, qui aut, cum suspexerit in cælum, deos esse non sentiat, & ea, quæ tanta mente fiunt, vt vix quisquam arte vlla ordinem rerum ac vicissitudinem persequi possit, casu fieri putet: aut, cum deos esse intellexerit, non intelligat eorum numine hoc tantum imperium esse natum, & auctum, & retentum? Quam volumus licet P. C. ipsi nos amemus: tamen nec numero Hispanos, nec robore Gallos, nec calliditate Pœnos, nec artibus Græcos, nec denique hoc ipso huius gentis ac terræ domestico natiuoque sensu Italos ipsos ac Latinos, sed pietate, ac religione, atque hac vna sapientia, quòd deorum immortalium numine omnia regi gubernari que perspeximus, omnes gentes nationesque superauimus. Quare ne plura de re minimè loquar dubia, adhibete animos & mentes vestras, non solum aures, ad Aruspicum vocem admouete, Quòd in agro Latiniensi auditus est strepitus cum fremitu, mitto Aruspices: mitto illa veterem ab ipsis diis immortalibus,

vt hominum fama est, Hetruria traditam disciplinam: nos nonne Aruspices esse possumus? Exauditus in agro propinquo & suburbano est strepitus quidam reconditus, & horribilis fremitus armorum. Quis est ex gigantibus illis, quos poëta ferunt bellum diis immortalibus intulisse, tam impius, qui hoc tam nouo, tantoque motu non magnum aliquid deos populo R. præmonstrare & præcinere fateatur? De ea re scriptum est, postulationes esse Ioui, Saturno, Neptuno, Telluri, diis cælestibus. Audio, quibus diis violatis expiatio debeatur: sed, hominum quæ ob delicta, quæro. Ludos minus diligenter factos, pollutosque. Quos ludos? te appello Lentule (tui sacerdotii sunt tensæ, curricula, præcentio, ludi, libationes, epulæque ludorum publicorum) vosque Pontifices, ad quos Epulones Iouis Optimi Max. siquid est prætermisum aut commissum, afferunt, quorum de sententia illa eadem renouata atque instaurata celebrantur: qui sunt ludi minus diligenter facti: quanto, aut quo scelere pollutis: respondebis & pro te, & pro collegis tuis, & pro Pontificum collegio, nihil cuiusquam aut negligētia contemptum, aut scelere esse pollutum: omnia solennia ac iusta ludorum, omnibus rebus obseruatis summa cum cerimonia esse seruata. Quos igitur Aruspices ludos minus diligenter factos, pollutosque esse dicunt? eos quorum ipsi dii immortales, atque illa Mater dea, te Cn. Lentule, cuius ab auia manibus esset accepta, spectatorem esse voluit. Quod ni tu Megalesia illo die spectare voluisses, haud scio an viuere nobis, atque his de rebus iam queri liceret. vis enim innumerabilis incitata, ex omnibus vicis collecta, seruorum ab hoc AEdili religioso repente fornicibus, ostiisque omnibus in scenam signo dato immissa irrupit. Tua tum, tua Cn. Lentule eadem virtus fuit, quæ in priuato quondam tuo proauo: te nomen, imperium, vocem, aspectum, impetum tuum stans senatus, equitesque R. & omnes boni sequebantur, cum ille seruorum & ludiorum multitudini senatum, populūque R. vincitum ipso confesso, & constrictum spectaculis, atque impeditum turba & angustiis tradidisset. An si ludius constitit, aut tibicen repente conticuit, aut puer ille patrimus & matrimus si terram non tenuit, aut tensam, aut lorum omisit, aut si AEdilis verbo, aut si nutu aberrauit, ludi sunt non ritè facti: eaque errata expiantur? & mentes deorum immortalium, ludorum instaurazione placantur? si ludi ab lætitia ad metum traducti: si non intermissi, sed perempti atque sublatis sunt: si ciuitati vniuersæ scelere eius, qui ludos ad luctum conferre voluit, extiterunt dies illi festi penè funesti: dubitabimus, quos ludos ille fremitus nuntiet esse pollutos? Ac si volumus ea, quæ de quoque deo nobis tradita sunt, recordari, hanc Matrem magnam, cuius ludi violati, polluti, penè ad cædem, & ad funus ciuitatis conuersi sunt, hanc inquam, accepimus agros & nemora cum quodam strepitu fremitūque peragere. Hæc igitur vobis, hæc populo R. & scelerum indicia ostendit, & periculorum signa patefecit. Nam quid ego de illis ludis loquar, quos in Palatio nostri maiores ante templum, in ipso Matris magnæ conspectu Megalensibus fieri celebrarique voluerunt? qui sunt more institutisque maximè casti, solennes, religiosi: quibus ludis primū ante populi confessum senatui locum P. Africanus iterum Consul ille maior dedit, vt eos ludos hæc lues impura pollueret? quò si quis liber aut spectandi, aut etiam religionis causa accesserat, manus afferebantur: quò matrona nulla adijt propter vim, confessumque seruorum. Ita ludos eos, quorum religio tanta est, vt ex vltimis terris accersita in hac vrbe confederit: qui vni ludi ne verbo quidem appellantur Latino, vt vocabulo ipso & appetita religio externa, & Matris magnæ nomine suscepta declaretur: hos ludos serui fecerunt, serui spectauerunt: tota denique hoc AEdile seruorum Megalesia fuerunt. Prò dii immortales, qui magis nobiscum loqui possentis, si essetis, versareminique nobiscum? ludos esse pollutos significatis, ac planè dicitis. Quid magis deformatum, inquinatum, peruersum, conturbatum dici potest, quàm omne seruitium permissu magistratus liberatum, in alteram scenam immisum, alteri præpositum, vt alter confessus potestati seruorum obiiceretur, alter seruorū totus esset?

si examen apum ludis in scenam venisset, Aruspices acciendos ex Hetruria putaremus: videmus vniuersi repete examina tata seruorum immissa in populum R. septum atque inclusum, & non commouemur? Atque in apum fortasse examine nos ex Hetruscorum scriptis Aruspices, vt a seruitio caueremus, moneret: quod igitur ex aliquo disincto diuersoque monstro significatum caueremus, id cum sibi ipsum monstrum est, & cum in eo ipso periculum est, ex quo periculum portenditur, non pertimescemus? istiusmodi Megalesia fecit pater tuus: istiusmodi patruus? Is mihi etiam generis sui mentionem facit, cum Athenionis aut Spartaci exemplo ludos facere maluerit, quàm C. aut Appii Claudiorum: illi cum ludos facerent, seruos de cauea exire iuebant: tu in alteram seruos immisisti, ex altera liberos eiecisti. Itaque qui antea voce præconis a liberis femouebantur, tuis ludis non voce, sed manu liberos a se segregabant. Ne hoc quidem tibi in mentem veniebat Sibyllino sacerdoti, hæc sacra maiores nostros ex vestris libris expetisse? si illi sunt vestri, quos tu impia mente conquiris, violatis oculis legis, contaminatis manibus attrectas. Hac igitur vate suadete quondam, defessa Italia Punico bello, atque ab Annibale vexata, sacra ista nostri maiores ascita ex Phrygia Romæ collocarunt: quæ vir is accepit, qui est optimus a populo Rom. iudicatus, P. Scipio: foemina autem, quæ matronarum castissima putabatur, Q. Claudia, cuius priscam illam seueritatem sacrificii tua foror mirificè existimatur imitata. Nihil te igitur neque maiores tui coniuncti cum his religionibus, neque sacerdotium ipsum, quo est hæc tota religio constituta, neque curulis AEdilitas, quæ maximè hæc tueri religionem solet, permouit, quò minus castissimos ludos omni flagitio pollueres, dedecore maculares, scelere obligares? Sed quid ego id admiror? qui accepta pecunia Pessinuntem ipsum, sedem domiciliūque matris deorum, vastaris: & Brogitaro Gallogræco, impuro homini ac nefario, cuius Legati te Tribuno diuidere in æde Castoris tuis operis nummos solebant, totum illum locum fanumque vèdideris: sacerdotem ab ipsis aris puluinaribusque detraxeris: omnia illa, quæ vetustas, quæ Persæ, quæ Syri, quæ Reges omnes, qui Europam Asiāque tenuerunt, semper summa religione coluerunt, peruerteris: quæ denique nostri maiores tam sancta duxerunt, vt cum refertam urbem atque Italiam fanorum haberemus, tamen nostri imperatores maximis & periculosissimis bellis huic deæ vota facerent, eaque in ipso Pessinunte ad illam ipsam principem aram, & in illo loco, fanoque persoluerent. Quod cum Deiotarus religione sua castissimè tueretur, quem vnum habemus in orbe terrarum fidelissimum huic imperio, atque amantissimum nostri nominis: Brogitaro, vt antè dixi, addictum pecunia tradidisti. Atque huc tamen Deiotarum sæpe a senatu regali nomine dignum existimatum clarissimorum imperatorum testimoniis ornatum, tu etiā Regem appellari cum Brogitaro iubes. Sed alter est Rex iudicio senatus per nos, pecunia Brogitarus per te appellatus. Alterum putabo Regem, si habuerit, vnde tibi soluat quod ei per syngrapham credidisti. Nā cum multa regia sunt in Deiotaro, tū illa maximè, quò tibi nummum nullum dedit: quò eam partem legis tuæ, quæ cōgruebat cum iudicio senatus, vt ipse Rex esset, non repudiavit: quò Pessinuntem per scelus a te violatum, & sacerdote sacrisque spoliaturū recuperavit, vt in pristina religione seruaret: quò ceremonias ab omni vetustate acceptas, a Brogitaro pollui non sinit: mauultque generum suum munere tuo, quàm illud fanum antiquitate religionis carere. Sed vt ad hæc Aruspicum responsa redeam, ex quibus est primū de ludis: quis est, qui id non totum in istius ludos prædictum & responsum esse fateatur? Sequitur de locis sacris, religiosis. O impudentiam miram. De mea domo dicere audes? committe vel Consulibus, vel senatui, vel collegio Pontificum tuam. Ac mea quidem his tribus omnibus iudiciis, vt dixi antea, liberata est. At in iis ædibus, quas tu Q. Scio equite R. viro optimo per te apertissimè interfecto, tenes, sacellum dico fuisse, aras. Tabulis hoc Censuram memoria multorum firmabo ac docebo. Agatur modo hæc res quod ex eo S.C. quod nuper est factum, referri ad vos necesse est: habeo, quæ de locis religiosis velim dicere.

Cum de domo tua dixerō, in qua tamen ita est inædificatum sacellum, vt alius fecerit, tibi tantummodo sit demoliendum: tum videbo, num mihi necesse sit de aliis etiam aliquid dicere. putant enim nonnulli ad me pertinere, armamentarium Telluris aperire. Nuper id patuisse dicunt, & ego recordor: nunc sanctissimam partem, ac sedem maximæ religionis priuato dicunt vestibulo contineri. Multa me mouent: quod ædes Telluris est curationis meæ: quod is, qui illud armamentarium sustulit, meam domum Pontificum iudicio liberatam, secundum fratrem suum iudicatam esse dicebat. Mouet me etiam in hac caritate annonæ, sterilitate agrorum, inopia frugum religio Telluris, & eò magis, quod eodem ostro Telluri postulatio deberi dicitur. Vetera fortasse loquimur: quanquam hoc si minus ciuili iure perscriptum est, lege tamen naturæ, communi iure gentium sancitum est, vt nihil mortales à diis immortalibus vsu capere possint. Veruntamen antiqua negligimus: etiã ne ea negligemus, quæ sunt nunc maximè, quæ videmus? L. Pisonem quis nescit his ipsis temporibus maximum & sanctissimum Dianæ sacellum in Cæliculo sustulisse? adfunt vicini eius loci: multi sunt etiam in hoc ordine, qui sacrificia gentilitia illo ipso in sacello, statuto loco anniuersaria factitarint. Et cõquirimus, dii immortales quæ loca desiderent, quid significant, de quo loquãtur? à Sex. Serano sanctissima facella suffossa, incensa, inædificata, oppressa, summa denique turpitudine esse fœdata nescimus? Tu meam domum religiosam facere potuisti? ecqua mête: qua inuãferas. qua manu: qua disturbaras. qua voce: qua incendi iussãras. qua lege: quàm ne in illa quidẽ impunitate tua scripsãras. quo puluinarĩ: quod stuprãras. quo simulacro: quod ereptum ex meretricis sepulcro in imperatoris monumento collocãras. Quid habet mea domus religiosi, nisi quod impuri & sacrilegi parietem tangit? Itaque, nequis meorum imprudens introspicere possit tuam domum, ac te sacra illa tua facientem videre: tollam altius tectum, non vt ego te despiciam, sed tu ne aspicias vrbem eam, quam delere voluisti. Sed iam aruspicum reliqua responsa videamus. Oratores contra ius falsque interfectos. Quid est hoc? de Alexandrinis video esse sermonem: quem ego non refuto: sic enim sentio, ius Legatorum, cum hominum præsidio munitũ sit, tum etiam diuino iure esse vallatũ. Sed quæro ab illo, qui omnes iudices Tribunus è carcere in forum effudit, cuius arbitrio sicæ omnes nunc, atque omnia venena tractantur, qui cum Hermacho Chio syngraphas fecit, ecquid sciat vnum acerrimum aduersarium Hermachi Theodosium Legatum ad senatum à ciuitate libera missum, sicæ percussum? quod non minus, quàm de Alexandrinis, indignum diis immortalibus esse visum, certò scio. Nec confero nunc in te vnũ omnia: spes maior esset salutis, si præter te nemo esset impurus. plures sunt. hoc & tu tibi confidis magis, & nos propè iure diffidimus. Quis Platonem ex Orestide, quæ pars Macedonia libera est, hominem in illis locis clarum ac nobilem, legatum Thessalonicam, ad nostrum (vt se ipse appellauit) imperatorem, venisse nescit? quem ille propter pecuniam, quam ab eo extorquere non poterat, in vincula coniecit, & medicum intromisit suum, qui Legato, socio, amico, libero fœdissimè & crudelissimè venas incideret. Secures suas cruentari scelere noluit: nomen quidem populi R. tanto scelere contaminauit, vt id nulla re possit, nisi ipsius supplicio, expiari. Quales hunc carnifices putamus habere, qui etiam medicis suis non ad salutem, sed ad necem vtatur? Sed recitemus, quid sequatur. Fidem & iusiurandum neglectum. Hoc quid sit, per se ipsum nõ facile interpretor: sed ex eo, quod sequitur, suspicor de tuorum iudicum manifesto periurio dici: quibus olim erepti essent nummi, nisi à senatu præsidium postulassent. Quare autẽ de his dici suspicer, hæc causa est, quod sic statuo, & illud in hac ciuitate esse maxime illustre atque insigne periurium, & te ipsum tamẽ in periurii pœnam ab iis, quibuscũ coniurasti, non vocari. Et video in Aruspicum responsis hæc esse subiuncta, sacrificia vetusta, occultaque minus diligenter facta, pollutaque. Aruspices hæc loquuntur, an patrii penatesque dii: multi enim sunt credo, in quos huius maleficii suspicio cadat. Quis præter hunc vnum: obscure dicitur, quæ sacra polluta sint? quid

planius, quid grauius, quid religiosius dici potest? Vetusta occultaque. Nego vlla verba Lætulum, grauem oratorem ac disertum, sapius, cum te accusaret, vssurpassẽ, quàm hæc, quæ nunc ex Hetruscis libris in te conuersa atque interpretata dicuntur. Etenim quod sacrificium tam vetustum est, quàm hoc, quod à Regibus æquale huic vrbi accepimus: quod autem tam occultũ, quàm id quod non solum curiosos oculos excludit, sed etiam errantes, quò nõ modò improbitas, sed ne imprudentia quidem possit intrare? quod quidem sacrificium nemo ante P. Clodium omni memoria violauit, nemo vnquam adiit, nemo neglexit, nemo vir aspicere non horruit: quod fit per virgines Vestales: fit pro populo R. fit in ea domo, quæ est in imperio: fit incredibili cerimonia: fit ei deæ, cuius ne nomen quidem viros scire fas est, quam iste iccirco Bonam dicit, quod in tanto sibi scelere ignouerit. Non ignouit, mihi crede, non. nisi fortè tibi ignotum putas, quod te iudices dimiserunt excussum & exhaustum, suo iudicio absolutum, omniũ condemnatũ: aut quod oculos, vt opinio illius religionis est, non perdidisti. Quis enim ante te sacra illa vir sciens viderat, vt quisquam pœnam, quæ sequeretur illud scelus, scire possit? an tibi luminis obesser cæcitas plus, quàm libidinis? ne id quidem sentis, conuiuentis illos oculos ab aui tui magis oprandos fuisse, quàm hos flagranteis fororis? tibi verò, si diligenter attenderis, intelliges hominum pœnas deesse adhuc, non deorum. Homines te in re fœdissima defenderunt: homines turpissimũ nocentissimũque laudarunt: homines propter pecuniam iudicio liberauerunt: hominibus iniuria tui stupri illata in ipsos dolori non fuit: homines tibi arma alii in me, alii post in illum inuictum ciuem dederunt: hominum beneficia prorsus cõcedo tibi, ac maiora non esse quæranda. A diis quidem immortalibus quæ potest homini maior esse pœna furore atque demencia: nisi fortè in tragœdiis quos vulnere ac dolore corporis cruciari ac consumi vides, grauiores deorum immortalium iras subire, quàm illos, qui furentes inducuntur, putas. Non sunt illi eiulatus & gemitus Philocetæ tam miseri (quanquã sunt acerbi) quàm illa exultatio Athamantis, & quàm somnium matricidarum. Tu, cum furiales in cõcionibus voces mittis, cum domos ciuium euertis, cum lapidibus optimos viros foro pellis, cum ardenteis faces in vicinorum tecta iactas, cum ædes sacras inflammas, cum feruos concitas, cum sacra ludosque conturbas, cum vxorem fororẽque non discernis, cum quod in eas cubile non sentis, cum baccharis, cum furis, tum das eas pœnas quæ sunt solæ hominum sceleri à diis immortalibus constitutæ. nam corporis quidem nostri infirmitas multos subit casus per se: denique ipsum corpus tenuissima de causa sæpe conficitur: deorum tela in impiorum mentibus figuntur. Quare miserior es, cum in omnem fraudem raperis oculis, quàm si omnino oculos nõ haberes. Sed quoniam de iis omnibus, quæ Aruspices commissa esse dicunt, satis est dictum, videamus quid iidem Aruspices à diis iam immortalibus dicant moneri. Monent, ne per optimatum discordiam diffensionẽque patribus principibusque cædes periculaque creentur, auxiliõque diminuti deficiantur: quare ad vnum imperium prouinciæ redeant, exercitũque pulsus, diminutiõque accedat. Aruspicum verba sunt hæc omnia: nihil addo de meo. Quis igitur hanc optimatum discordiam molitur? idem iste, nec vlla vi ingenii aut consilii sui, sed quodam errore nostro: quem quidem ille, quod obscurus non erat, facile perspexit. hoc enim etiam turpius afflicatur Resp. quod ne ab eo quidem vexatur, vt, tanquam fortis in pugna vir, acceptis à forti aduersario vulneribus aduersis & honestis cadere videatur. Ti. Gracchus conuellit statum ciuitatis, qua grauitate vir? qua eloquentia? qua dignitate? nihil vt à patris auique Africani præstabili insignique virtute, præterquam quod à senatu descuerat, deflexisset. Secutus est C. Gracchus, quo ingenio? quanta vi? quanta grauitate dicendi? vt dolerent boni omnes, non illa tanta ornamenta ad meliorem mentem, voluntatẽque esse conuersa. Ipse L. Saturninus ita fuit effrenatus, & penè demens, vt actor esset egregius, & ad animos imperitorum excitandos inflammandosque perfectus. Nam quid ego de P. Sulpitio loquar? cuius tanta in dicendo

grauitas, tanta iucunditas, tãta breuitas fuit, vt posset, vel vt prudentes errarent, vel vt boni minus bene sentirent, perficere dicendo. Cum his conflictarı, & pro salute patriæ quotidie dimicare, erat omnino illis, qui tum Remp. gubernabant, molestum: sed habebat ea molestia quandam tamen dignitatem. Hic verò, de quo ego ipse tam multa nunc dico, prò dii immortales quid est: quid valet: quid affert, vt tanta ciuitas, si cadet, quod dii omen obruat, à viro tamen confecta videatur: qui post patris mortē, primam illam ætatulam suam ad scurrarum locupletum libidines detulit: quorum intemperantia expleta, in domesticis est germanitatis stupris volutatus. deinde iã robustus, prouinciam se, ac rei militari dedit, atque ibi piratarum contumelias perpeffus, etiam Cilicum libidines, barbarorumque satiauit: post exercitu L. Luculli sollicitato, per nefandum scelus fugit illinc, Romæque recenti aduentu suo cum propinquis suis decidit, ne reos faceret: à Catilina pecuniam accepit, vt turpissimè præuaricaretur. Inde cum Muræna se in Galliã contulit: in qua prouincia, mortuorum testamēta conscripsit, pupillos necauit, nefarias cum multis scelerum pactiones societatesque confauit: unde vt rediit, quæstum illum maximè fœcundum vberemque campeffrem totum ad se ita redegit, vt homo popularis fraudaret improbissimè populum, idemque vir clemēs diuisores omnium tribuum domi ipse suæ crudelissima morte mactaret. Exorta est illa Reip. sacris, religionibus, auctoritati vestra, iudiciis publicis funesta Quæstura: in qua idem iste deos hominesque, pudorem, pudicitiam, senatus auctoritatē, ius, fas, leges, iudicia violauit. atque hic ei gradus (ô misera tempora, stultasque nostras discordias) P. Clodio gradus ad Rēp. hic primus est aditus, ad popularem iactationē, atque ascensus. Nam T. Graccho inuidia Numantini fœderis, cui feriendo, Quæstor C. Mancini Cos. cum esset, interfuerat, & in eo fœdere improbando senatus seueritas dolori & timori fuit: istaque res illum, fortem & clarum virum, à grauitate patrum desciscere coëgit. C. autem Gracchum mors fraterna, pietas, dolor, magnitudo animi ad expetendas domestici sanguinis pœnas excitauit. Saturninum, quod in annonæ caritate Quæstorem à sua frumentaria procuratore senatus amouit, eique rei M. Scaurum præfecit, scimus dolore factum esse popularem. Sulpitium ab optima causa profectum, Caiumque Iulio Consulatum contra leges petenti resistentem, longius, quam voluit, popularis aura prouexit. Fuit in his omnibus causa, etsi non iusta (nulla enim potest cuiquam malè de Repub. merèdi iusta esse causa) grauis tamen, & cum aliquo animi & virili dolore coniuncta. P. Clodius à crocota, à mitra, à muliebribus soleis, purpureisq; fasciis, à strophio, à psalterio, à flagitio, à studio pro est factus repente popularis. nisi eum mulieres exornatum ita deprehēdissent, nisi ex eo loco, quod eum adire fas non erat, ancillarum beneficio emissus esset, populari homine populus R. Respub. ciue tali careret. Hanc ob amentiam in discordiis nostris, de quibus ipsis his prodigiis recentibus à diis immortalibus admonemur, arreptus est vnus ex patriciis, cui Tribuno pl. fieri non liceret. Quod anno antè frater Metellus, & concors etiam tum senatus principi Cn. Pompeio sententiam dicenti excluserat, acerrimèque vna voce ac mēte restiterat, id post diffidium optimatum, de quo ipso nunc monemur, ita perturbatum, itaque permutatum est, vt, quod frater Consul ne fieret obstiterat, quod affinis & sodalis clarissimus vir, qui illum reum non laudarat, excluserat, id is Consul efficeret in discordiis principum, qui illi vnus inimicissimus esse deberat, & eo fecisse auctore se diceret, cuius auctoritatis neminem posset pœnitere. Iniecta est fax fœda ac luctuosa Reipub. petita est auctoritas vestra, grauitas amplissimorum ordinum, consensus bonorum omnium, totus denique ciuitatis status. hæc enim certè petebantur, cum in me cognitorem harum omnium rerum illa flamma illorum temporum coniciebatur. Excepi, & pro patria solus exarsi: sic tamen, vt vos iisdem ignibus circumsēpti, me primum ictum pro vobis & fumantem videretis. Non sedabantur discordiæ, sed etiam crescebat in eos odium, à quibus nos defensi putabamur. Ecce iisdem auctoribus, Pompeio principe, qui cupientem Italiam,

populum Rom. desiderantem, flagitantes vos non auctoritate sua solum, sed etiam precibus ad meam salutem excitauit, restituti sumus. Sit discordiarum finis aliquando: à diuturnis dissensionibus conuiescamus: nō finit eadem ista labes: ea habet conciones: ea miscet ac turbat, vt modò vendat illis, nec tamen ita, vt se quisquam, si ab isto laudatus sit, laudatiorem putet, sed vt eos, quos non amant, ab eodem gaudeant vituperari. Atque ego hunc non miror: quid enim faciat aliud: illos, homines sapientissimos grauiissimosque, miror: primum, quod quenquam clarum hominem, atque optimè de Rep. sæpe meritum impurissimi voce hominis violari facile patiuntur: deinde, quod existimant perditum hominem profligatiue maledictis posse, id quod minimè conducit ipsis, cuiusquam gloriam dignitatēque violari: postremò, quod non sentiunt id, quod tamen mihi iam suspicari videntur, illius furentes ac violentos impetus in se ipsos posse conuerti. Atque ex hac nimia nonnullorum alienatione, & quibusdam hærentia tela in Rep. quæ quādiu hærebant in vno me, grauius equidem, sed aliquanto leuius, ferebam. An iste, nisi primò se dedidisset iis, quorum animos à vestra auctoritate seiunctos esse arbitrabatur: nisi eos in cælum suis laudibus præclarus auctor extolleret: nisi exercitum C. Cæsaris, in quo fallebat multos, sed eum nemo redarguebat, nisi eum, inquam, exercitum signis infestis in curiam se immissurum minitaretur: nisi Cn. Pompeio adiutore, M. Crasso auctore, quæ faciebat facere clamaret: nisi Consules causam coniunxisse secum, in quo vno non mentiebatur, confirmaret: tam crudelis mei, tam sceleratus Reipub. vexator esse potuisset: Idem, posteaquam respirare vos à metu cædis, emergere auctoritatem vestram è fluctibus illis seruitutis, reuiuiscere memoriam ac desiderium mei vidit, vobis se cœpit subito fallacissimè venditare. Tum, leges Iulias contra auspicia latas, & hæc & in concionibus dicere: in quibus legibus inerat Curia illa lex, quæ totum eius Tribunatum continebat, quam cæcus amentia non videbat: producebat fortissimum virum M. Bibulum: quærebat ex eo, C. Cæsare leges ferente, de cælo semperne seruasser. semper se ille seruasse dicebat. Augures interrogabat: quæ ita lata essent, rectène lata essent. illi vitio lata esse dicebant. Ferebant in oculis hominem quidam boni viri, & de me optimè meriti, sed illius, vt ego arbitror, furoris ignari. Longius processit: in ipsum Cn. Pompeium auctorem, vt prædicare est solitus, consiliorum suorum inuehi cœpit. inibat gratiam à nonnullis. Tum verò est ratus se posse, quoniam togatum domestici belli extinctorem nefario scelere fœdasset, illum etiam, illum externorum bellorum, hostiumque victorem affligere. Tum est illa in templo Castoris scelerata & penè deletrix huius imperii fica deprehensa. Tum ille, cui nulla hostium diutius vrbs vnquam fuit clausa, qui omnes angustias, omnes altitudines, omnium obiecta tela semper vi & virtute perfregit, obsessus ipse est domi, meque nonnulla imperitorum vituperatione timiditatis meæ, consilio & facto suo liberauit. nam si Cn. Pompeio, viro vni omnium fortissimo quicumque nati sunt, miserimum magis fuit, quam turpe, quādiu ille Tribunus pl. fuit, lucem non aspiceret, carere publico, minas eius perferre: cum in concionibus diceret, velle se in Carinis ædificare alteram porticum, quæ Palatio responderet: certè mihi exire domo mea ad priuatum dolorem fuit luctuosum, ad rationem Reip. gloriosum. Videtis igitur hominem per se ipsum iam pridem afflictum ac iacentem, perniciosi optimatum discordiis excitari. Cuius initia furoris dissensionibus eorum, qui tum à vobis seiuncti videbantur, sustentata sunt. reliqua iam præcipitantis Tribunatus, etiam post Tribunatum obtrectatores eorum, atque aduersarii defenderunt, ne à Rep. Reip. pestis remoueretur: restiterunt etiam, ne causam diceret: etiã, ne priuatus esset. etiã ne in sinu, atque in delictis quidam optimi viri viperam illam venenatam ac pestiferam habere potuerunt: quo tandem decepti munere: volo, inquiunt, esse, qui in concione detrahat de Põpeio. detrahat ille vituperando: velim sic hoc vir summus, atq; optimè de mea salute meritis accipiat, vt à me dicitur: dicã quidem certè quod sentio. Mihi mediusfidius tũ de illius

amplissima dignitate detrahere, cum maximis laudibus efferebat, videbatur. Vtrum tandem C. Marius splendidior, cum eum C. Glauca laudabat, an cum eundem iratus postea vituperabat: an ille demens, & iam pridem ad poenā exitiumque præceps, foedior atque inquinatior in Cn. Pompeio accusando, quam in vniuerso senatu vituperando fuit: quod quidem miror, cum alterum gratum sit iratis, alterum esse tam bonis ciuibus non acerbum. Sed ne id viros optimos diutius delectet, legant hanc eius concionem, de qua loquor, in qua Pópeium ornat, an potius deformat: certè laudat, & vnum esse in hac ciuitate dignum huius imperii gloria dicit, & significat se illi amicissimum esse, & reconciliationem esse gratiæ factā. Quod ego quanquam quid sit, nescio: tamen hoc statuo, hunc, si amicus esset Pompeio, laudaturum illum non fuisse: quid enim, si illi inimicissimus esset, amplius ad eius laudem minuendam facere potuisset: videant ii, qui illum Cn. Pompeio inimicum esse gaudebāt, ob eamque causam in tot, tantisque sceleribus conuiebant, & nonnunquam eius indomitos atque effrænatos furiosos plausu etiam suo prosequerentur, quam se citò inuenerit: nunc enim iam laudat illū: in eos inuehitur, quibus se antea venditabat. Quid existimatis eum, si reditus ei gratiæ paruerit, esse facturum, qui tam libenter in opinionem gratiæ irreat: quas ego alias optimatum discordias à diis immortalibus definiri putem: nā hoc quidem verbo neque P. Clodius, neque quisquā de gregalibus eius, aut de consiliariis designatur. habent Hetrusci libri certa nomina, quæ in id genus ciuium cadere possunt. deteriores, repulsi (quos iam audietis) hos appellant, quorum & mentes & res sunt perditæ, longèque à communi salute disunctæ. Quare cum dii immortales monent de optimatum discordiis, de clarissimorum & optimè meritorum ciuium dissensione prædicunt, cum principibus periculū eademque portendunt: in tuto collocant Clodium, qui tantum abest à principibus, quantum à puris, quantum à religiosis. Vobis o clarissimi atque optimi ciues, & vestræ salutis consulendum & prospiciendum vident. Cades principum ostenditur: id, quod interitum optimatum sequi necesse est, adiungitur: etiam, ne in vnius imperium res recidat, admonemur. Ad quem metum si deorum monitis non ducemur, tamen ipsi nostro sensu, coniecturaque raperemur. neque enim vllus alius discordiarum solet esse exitus inter claros & potentes viros, nisi aut vniuersus interitus, aut victoris dominatus, aut regnum. Dissensit cum Mario clarissimo ciue Consul nobilissimus & fortissimus L. Sylla: horū vterque ita cecidit victus, vt victor idem regnauerit. Cum Octauio collega Cinna discedit: vtrisque horum secunda fortuna regnum est largita, aduersa mortem. idem iterum Sylla superauit: tum sine dubio habuit regalem potestatem, quāquam Remp. recuperarat. Inest hoc tempore haud obscurū odium, atque id insitum penitus & iniustum animis hominum amplissimorum: dissidet principes: captatur occasio: qui non tantum opibus valent, nescio quam fortunam tamen ac tempus expectant: qui sine controuersia plus possunt, hi fortasse nonnunquam consilia ac sententias inimicorum suorum extimescunt. tollatur hæc è ciuitate discordia: iam omnes isti, qui portenduntur metus, extinguentur: iam ista serpens, quæ tum hinc delitescit, tum se emergit, & fertur illuc, cōpressa atque illisa morietur. Monent enim iidem, ne occultis consiliis Resp. lædatur. Quæ sunt occultiora, quam eius, qui in concione ausus est dicere, iustitium edici oportere, iurisdictionem intermitteri, claudii ætarii iudicia tolli: nisi fortè existimatis hanc tantā colluionem illi, tantamque euerisionem ciuitatis in mentem subito, in rostris nec cogitanti venire potuisse. Est quidem ille plenus vini, stupri, somni, plenusque inconsideratissimæ ac dementissimæ temeritatis: veruntamen nocturnis vigiliis, etiam coitione hominum, iustitium illud conceptum ac meditatū est. Mementote, Patres Cōscripti, verbo illo nefario tentatas aures vestras, & perniciosam viam audiendi consuetudine esse munitam. Sequitur illud, ne deterioribus, repulsiisque honos augeatur. repulsi videamus: nā deteriores qui sint, postdocebo. Sed tamen in eum cadere hoc verbū maximè, qui sit vnus omnium mor-

talium sine vlla dubitatione deterrimus, cōcedendum est. Qui sunt igitur repulsi: nō, vt opinor, ii, qui aliquādo honorem vitio ciuitatis, non suo, non sunt affecti: nam id quidem multis sæpe optimis ciuibus, atque honestissimis viris accidit. Repulsi sunt ii, quos ad omnia progredientes, quos munera cōtra leges gladiatoria parates, quos apertissime largientes non solum alieni, sed etiam sui, vicini, tribules, vrbani, rustici repererunt. Hi ne honore augeantur, monemur. Debet esse gratum, quod prædicunt: sed tamen huic malo populus R. ipse nullo aruspicum admonitu sua sponte prospexit. Deteriores caute: quorum quidem magna est natio, sed tamen eorum omnium hic dux est atque princeps. etenim si vnum hominem deterrimum, poëta præstati aliquis ingenio, fictis conquisitisque vitiis deformatum vellet inducere, nullum profecto dedecus reperire posset, quod in hoc nō inesset, multaque in eo penitus defixa atque hærentia præteriret. Parentibus, & diis immortalibus, & patriæ nos primū natura conciliat: eodem enim tempore & suscipimur in lucem, & hoc cælesti spiritu augemur, & certam in sedem ciuitatis ac libertatis ascribimur. iste parentū nomen, sacra, memoriam, gentem Fonteiano nomine obruit: deorum igneis, solennes mensas, abditos ac penetrales focos, occulta, & maribus non inuisa solum, sed etiam inaudita sacra inexplabili scelere peruertit: idēque earum templum inflammavit deorum, quarum ope etiam aliis incēdiis subuenitur. Quid de patria loquar: qui primū eum ciuem vi, ferro, periculis, vrbe, omnibus patriæ præsidis depulit, quē vos patriæ conseruatoretm esse sapissime iudicaueratis: deinde euerso senatus, vt ego semper dixi, comite: duce, vt ille dicebat: senatum ipsum, principem salutis, mentisque publicæ, vi, cæde, incendiisque peruertit: sustulit duas leges, A. Eliam & F. Fufiam maximè Reip. salutare: Cæsuram extinxit: intercessionē remouit: auspicia deleuit: Consules sceleris sui socios ætarii, prouinciis, exercitu armauit: reges qui erant, vendidit: qui non erant, appellauit: Cn. Pompeium vi, ferro, domum compulit: imperatorum monimēta euertit: inimicorum domos disturbauit: vestris monimētis nomen suum inscripsit. Infinita sunt scelera, quæ ab illo in patriam sunt edita. Quid, quæ in singulos ciues, quos necauit: socios, quos diripuit: imperatores, quos prodidit: exercitus, quos tērauit: quid verò ea, quæ sunt, quæ in seipsum scelera, quæ in suos edidit: quis minus vnquam pepercit hostium castris, quam ille omnibus corporis sui partibus: quæ naui vnquam in flumine publico tam vulgata omnibus, quam istius ætas fuit: quis vnquam nepos tam liberè est cum scortis, quam hic cum sororibus volutatus: quam denique tam immanem Charybdim poëta fingendo exprimere potuerunt, quæ tantos exhaurire gurgites posset, quantas iste Byzantium Brogitarorumque prædas exorbuit: aut tam eminentibus canibus Scyllam, tamque ieiunis, quam quibus istum videtis, Gelliis, Clodiis, Titiis rostra ipsa mandentem: Quare, id quod extremū est in aruspicum responsis, prouidete ne Reip. status cōmutetur. Etenim vix hæc, si vndique fulciamus, iam labefacta, vix, inquam, innixa in omnium nostrūm humeris cohærebūt. Fuit quondam ita firma hæc ciuitas & valens, vt negligentiam senatus, vel etiam iniurias ciuium ferre posset: iam non potest: ætarii nullum est: vectigalibus non fruuntur, qui redemerūt: auctoritas principum cecidit: consensus ordinum est diuisus: iudicia perierunt: suffragia districta tenentur à paucis: bonorum animus ad nutum nostri ordinis expeditus iam non erit: ciuem, qui se pro patriæ salute opponat inuidiæ, frustra posthac requiretis. Quare hūc statum, qui nunc est, qualiscunque est, nulla alia re nisi concordia retinere possumus. nam vt meliore simus loco, ne optandum quidem est illo impunito: deteriore autem statu vt simus, vnus est inferior gradus, aut interitus, aut seruitutis. quò ne trudemur, dii immortales nos admonent, quoniam iam pridem humana consilia ceciderunt. Atque ego hanc orationem P. C. tam tristem, tam grauem non suscepissem, non inquā, nisi hanc personam, & has partes honoribus populi R. vestris plurimis ornamentis mihi tributis deberem & possem sustinere. Sed tamen facillè tacentibus ceteris reticuissem: sed hæc

oratio omnis fuit non auctoritatis meae, sed publicae religionis. Mea fuerunt verba fortasse plura, sententiae quidem omnes aruspicum: ad quos aut referri nuntiata ostenta non conuenit, aut eorum responsis commoueri necesse est. Quod si caetera magis peruulgata nos saepe & leuiores mouerunt: vox ipsa deorum immortalium non mentes omnium permouebit: nolite enim id putare accidere posse, quod in fabulis saepe uidentis fieri, ut deus aliquis elapsus de caelo coetus hominum adeat, uersetur in terris, cum hominibus colloquatur. cogitate genus sonitus eius, quem Latinienses nuntiarunt: recordamini illud etiam, quod nondum est relatum, quod eodem fere tempore factus in agro Piceno Potentiae nuntiatur terrae motus horribilis cum quibusdam multis metuendis rebus: haec eadem profecto, quae futura prospicimus, impendentia pertimescetis. Etenim haec deorum immortalium vox, haec penes oratio iudicanda est, cum ipse mundus, cum agri terrae motu quodam nouo contremiscunt, & inusitato aliquid sono incredibilique praedicunt. In quo constituenda nobis quidem sunt procurationes & obsecratio, quemadmodum monemur: sed faciles sunt preces apud eos, qui uultro nobis uiam salutis ostendunt: nostrae nobis sunt inter nos irae, discordiaeque placandae.

## Pro Cn. Plancio,

ORATIO XXXI.



**M** propter egregiam & singularem Cn. Plancii Iudices in mea salute custodienda fidem tam multos & bonos viros eius honori uiderem esse fautores, capiebam animo non mediocre uoluptatem, quod, cuius officium mihi saluti fuisset, ei meorum temporum memoriam suffragari uidebam. Cum autem audirem meos partim inimicos, partim inuidos huic accusationi esse fautores, eandemque rem aduersariam esse in iudicio Cn. Plancio, quae in petitione fuisset adiutrix: dolebam Iudices, & acerbè ferebam, si huius salus ob eam ipsam causam esset infestior, quod is meam salutem atque uitam sua beneuolentia, praesidio, custodiaque texisset. Nunc autem uester Iudices conspectus & confessus iste reficit & recreat mentem meam, cum intueor & contempler unumquemque uestrum: uideo enim hoc in numero neminem, cui mea salus chara non fuerit, cuius non extet in me suum meritum, cui non sim obstrictus memoria beneficii sempiterna. Itaque non extimesco, ne Cn. Plancio custodia meae salutis apud eos obsit, qui me ipsum maximè saluum uidere uoluerunt. Saepiusque Iudices mihi uenit in mentem, admirandum esse, M. Laterensem, hominem studiosissimum, & diligentissimum salutis meae, reum hunc potissimum sibi delegisse: quam metuendum, ne uobis id ille magna ratione fecisse uideatur. Quanquam mihi non sumo tantum Iudices, neque arrogo, ut Cn. Plancium suis erga me meritis impunitatem consecuturum putem. nisi eius integerrimam uitam, modestissimos mores, summam fidem, continentiam, pietatem, innocentiam ostendero, nihil de poena recusabo. Sin omnia praestitero, quae sunt à bonis uiris expetenda, petam Iudices à uobis, ut, cuius misericordia salus mea custodita sit, ei uos uestram misericordiam me deprecante tribuat. Equidem ad reliquos labores, quos in hac causa maiores suscipio, quam in caeteris, etiam hanc molestiam assumo, quod mihi non solum pro Cn. Plancio dicendum est, cuius ego salutem non secus ac meam tueri debeo: sed etiam pro me ipso, de quo accusatores plura penes, quam de re, reoque dixerunt. Quanquam Iudices, siquid est in me ipso ita reprehensum, ut id ab hoc alienum sit, non me id magnopere conturbet. non enim timeo, ne, quia perrarò grati homines reperiantur, idcirco, cum me nimium gratum illi edicatur, id mihi criminofum esse possit. Quae uerò ita sunt agitata ab illis, ut aut merita

3 Cn. Plancii erga me minora esse dicerent, quam à me ipso praeedicarentur: aut, si essent summa, negarent ea tamen ita magni, ut ego putarem, ponderis apud uos esse debere: haec mihi sunt tractanda Iudices & modicè, ne quid ipse offendam: & tamen denique, cum respondero criminibus: ne non tam innocentia reus sua, quam recordatione meorum temporum defensio esse uideatur. Sed mihi in causa facili atque explicata perdifficilis Iudices & lubrica defensionis ratio proponitur. nam si tantummodo mihi necesse esset contra Laterensem dicere, tamen id ipsum esset in tanto usu nostro, tantaque amicitia molestum. uetus enim est lex illa iustae ueraeque amicitiae, quae mihi cum illo iam diu est, ut idem amici semper uelint: neque est ullum certius amicitiae uinculum, quam consensus & societas consiliorum & uoluntatum. Mihi autem non est in hac re solum molestum, contra illum dicere: sed multo illud magis, quod in ea causa contra dicendum est, in qua quaedam hominum ipsorum uidetur faciendum esse contentio. quaerit enim Laterensis, atque hoc uno maximè urget, quae se uirtute, qua laude Plancius, qua dignitate superarit. Ita si cedo illius ornamentis, quae multa & magna sunt, non solum huius dignitatis iactura faciendum est, sed etiam largitionis recipienda suspicio. sin hunc illi antepono, contumeliosa habenda est oratio, & dicendum est id, quod ille me flagitat, Laterensem à Plancio dignitate esse superatum. Ita aut amicissimi hominis existimatio offendenda est, si illam accusationis conditionem sequar: aut optimè de me meriti salus deferenda est. Sed ego Laterensis caecum me & praecipitem ferri confitear in causa, si te aut à Plancio, aut ab ullo dignitate potuisse superari dixerò. Itaque discedam ab ea contentione, ad quam tu me uocas: & ueniam ad illam, ad quam me causa ipsa deducit. Quid: tu non inanem dignitatis iudicem putas esse populum: fortasse nonnunquam est: utinam uerò semper esset: sed est perrarò, & si quando est, in iis magistratibus est mandandis, quibus salutem suam committi putat. His leuiores comitiis, diligentia, & gratia petitorum honos paritur, non iis ornamentis quae esse in te uidemus. Nam quod ad populum pertinet, semper dignitatis iniquus iudex est, qui aut inuidet, aut fauet. Quanquam nihil potes in te Laterensis constituere, quod sit proprium laudis tuae, quin id tibi sit commune cum Plancio. Sed hoc totum agetur alio loco: nunc tantum disputo de iure populi: qui & potest, & solet nonnunquam dignos praeterire: nec, si à populo praeteritus est, quem non oportuit: à iudicibus condemnandus est, qui praeteritus non est. Nam si ita esset, quod patres apud maiores nostros tenere non potuerunt, ut reprehensores essent comitorum, id haberent iudices, uel quod multo etiam minus est ferendum: tum enim magistratum non gerebat is qui ceperat, si patres auctores non erant facti. nunc postulat à uobis, ut eius exilio, qui creatus sit, iudicium populi reprehendatis. Itaque quanquam, qua uolui, ianua sum ingressus in causam, sperare uideor tantum abfuturam esse orationem meam à minima suspitione offensionis tuae, te ut potius obiurgem, quod iniquum in discrimen adducas dignitatem tuam, quam ut ego eam ulla contumelia coner attingere. Tu continentiam, tu industriam, tu animum in Reip. tu uirtutem, tu innocentiam, tu fidem, tu labores tuos, quod Aedilis non sis factus, fractos esse, & abiectos, & repudiatos putas: uide tandem Laterensis quantum à te dissentiam. si mediusfidius decem soli essent in ciuitate uiri boni, sapientes, iusti, graues, 7 qui te indignum Aedilitate iudicauissent: grauius de te iudicatum putarem, quam est hoc, quod tu metuis, ne à populo iudicatum esse uideatur. non enim comitiis iudicatur semper populus, sed mouetur plerumque gratia, cedit precibus, facit eos à quibus est maximè ambitus: denique si iudicatur, non delectu aliquo aut sapientia ducitur ad iudicandum, sed impetu nonnunquam, & quadam etiam temeritate. NON EST enim consilium in uulgo, non ratio, non discrimen, non diligentia: semperque sapientes ea, quae populus fecisset, ferenda, non semper laudanda duxerunt. quare cum te Aedilem fieri oportuisse dicis, populi culpam, non competitoris accusas. At fueris dignior, quam Plancius: de quo ita tecum contendam paulò post, ut conferuem dignitatem tuam: sed ut

fueris dignior: nō competitor, à quo es victus, sed populus, à quo es præteritus, in culpa est. In quo primum illud debes putare, comitiis, præfertim ædilitiis, studium esse populi, non iudicium: eblandita illa, non enucleata esse suffragia: eos, qui suffragium ferant, quid denique ipsi debeant, considerare sapius, quàm quid cuique à Rep. videatur deberi. Sin autem maus esse iudicium, non tibi id rescindendum est, sed ferendum. Malè iudicauit populus: at iudicauit, non debuit: at potuit, non fero: at multi clarissimi & sapientissimi ciues tulerunt. est enim conditio liberorum populorum, præcipueque huius principis populi, & omnium gentium domini atque victoris, posse suffragiis vel dare, vel detrahare, quod velit, cuique: nostrum autem est, qui in hac tempestate populi iactemur ac fluctibus, ferre modicè populi voluntates, allicere alienas, retinere partas, placare turbatas: honores si magni non putemus, non seruire populo: sin eos expetamus, non defatigari supplicando. Venio nunc ad ipsius populi partes, vt illius contra te oratione potius, quàm mea disputem. Qui si tecum congregiatur, & si vna voce loqui possit, hæc dicat, Ego tibi Laterensis Plácium non anteposui: sed, cum essetis æquè boni viri, meum beneficium potius ad eum detuli, qui à me contenderat, quàm ad eum, qui mihi non nimis submisit supplicarat. Respondebis, credo, te splendore & vetustate familiæ fretum, non valde ambiendum putasse. At verò te ille ad sua instituta, suorumque maiorum exempla reuocabit. Semper se dicet rogari voluisse, semper placuisse: M. Seium, qui ne equestrem quidem splendorem incolumem à calamitate iudicii retinere potuisset, homini nobilissimo, innocētissimo, eloquentissimo M. Pisoni prætulisse: præposuisse se Q. Catulo in summa familia nato, sapientissimo & sanctissimo viro, non dico C. Serenum subtilissimum hominē (fuit enim & animi satis magni & consilij) sed Cn. Manliū nō solū ignobilē, verū sine virtute, sine ingenio, vita etiā contēpta ac sordida. Desiderarunt te, inquit, oculi mei, cum tu esses Cyrenis: me enim, quàm socios, tua frui virtute malebam: & quò plus intererem, eò plus aberas à me: certè non videbam. Deinde sitientem me virtutis tuæ deseruisti ac dereliquisti: cœperas enim petere Tribunatū pl. temporibus iis, quæ istam eloquentiam & virtutem requirebant. quam petitionem cum reliquisses, si hoc iudicasti, tanta in tempestate te gubernare non posse, de virtute tua dubitavi: si nolle, de voluntate: sin, quod magis intelligo, temporibus te aliis reseruasti, ego quoque inquam & Resp. ad ea te tempora reuocavi, ad quæ tu te ipse seruaras. Pete igitur eum magistratum, in quo mihi magnæ vtilitati esse possis. AEdiles quicumque erunt, idem mihi, quod ostenderas: aut si, quod mea minus interest, id te magis fortè delectat, reddam tibi istam AEdilitatē etiā negligenter petenti. Sed amplissimos honores vt pro dignitate tua consequare, cōdiscas cenfeo mihi paulò diligētius supplicare. Hæc populi oratio est: mea verò Laterensis hæc, quare victus sis, nō debere iudicem quærere, modò ne largitione sis victus. Nam si, quotiescunque præteritus erit is, qui non debuerit præteriri: toties oportebit eum, qui factus erit, cōdemnari: nihil iam est, quod populo supplicetur, nihil quod direptio, nihil quod supplicatio magistratum, renuntiatio suffragiorū expectetur. Simul vt qui sint professi, video quid dicam: hic familia cōsulari est, ille prætoris: reliquos video esse ex equestri loco: sunt omnes sine macula, sunt æquè boni viri atque integri: sed seruari necesse est gradum. Cedat Cōsulari generi prætorū, nec cōtendat cū prætorio equester locus: sublata sunt studia, extinctæ suffragationes, nullæ cōtentiones, nulla libertas populi in mādandis magistratibus, nulla expectatio suffragiorū: nihil, vt plerūque euenit, præter opinionē accidet: nulla erit posthac varietas comitorū. Sin hoc per sæpe accidit, vt & factos aliquos, & nō factos esse miremur: si campus atque illæ vndæ comitorū, vt mare profundū & immensum, sic efferuescūt quodā quasi æstu, vt ad alios accedāt, ab aliis autem recedant: in tanto nos impetu studiorū, & motu temeritatis modum aliqū & consilium & rationē requiramus: Quare noli me ad contentionē vestrū reuocare Laterensis. Etenim si populo grata est tabella,

quæ frontes aperit hominum, mentes tegit, datque eam libertatem, vt, quod velint, faciant: promittant autem, quod rogentur: cur tu in iudicio exprimis, quod non fit in campo: hic, quàm ille, dignior, per quàm graue est dictu. quomodo igitur est æquū? sic credo (quod agitur, quod satis est iudici) hic factus est. Cur iste potius, quàm ego? vel nescio, vel non dico: vel denique, quod mihi grauissimum esset dicere, sed impune tamen deberem dicere, non rectè. Nam quid assequerem, si illa extrema defensione vterer, populum, quod voluisset, fecisse, non quod debuisset: quid, si populi quoque factum defendo Laterensis, & doceo Cn. Plancium non obrepisse ad honorem, sed eo venisse cursu, qui semper patuerit omnibus hoc nostro equestri loco: possūne eripere orationi tuæ contentionem vestrū, quæ tractari sine contumelia non potest: & te ad causam crimenque deducere: si, quod equitis R. filius est, inferior esse debuit: omnes tecum equitum R. filij petiuerunt. Nihil dico amplius: hoc tamen miror, cur tu huic potissimum irascare, qui longissimè à te abfuit. Equidem, si quando, vt fit, iactor in turba, non illum accuso, qui est in summa sacra via, cum ego ad Fabium fornicem impellor: sed eum, qui in me ipsum incurrit atque incidit. Tu neque Q. Pedio, forti viro, succenses, neque huic A. Plotio, ornatissimo homini, familiari meo: & ab eo, qui hos dimouit, potius, quàm ab iis, qui in te ipsum incubuerunt, te depulsum putas. Sed tamen hæc tibi est prima cum Plancio generis vestri familiæque contentio, qua abs te vincitur. cur enim non cōfitear, quod necesse est: sed non hic magis, quàm ego à meis competitoribus & aliis, & in Consulatus petitione vincebar. Sed vide, ne hæc ipsa, quæ despicias, huic suffragata sint: sic enim conferamus, Est tuum nomen vtraque familiæ consulare. Non dubitas igitur, quin omnes, qui fauent nobilitati, qui id putant esse pulcherrimum, qui imaginibus, qui nominibus vestris ducuntur, te AEdilem fecerint: equidem non dubito. Sed si parum multi sunt, qui nobilitatem ament: num ista est nostra culpa: etenim ad caput, & ad fontem vtriusque generis veniamus. Tu es ex municipio antiquissimo Tusculano, ex quo plurimæ familiæ sunt consulares, in quibus est etiam Iuuentia, quot è reliquis municipiis omnibus nō sunt: hic est è præfectura Atinati, non tam prisca, non tam honorata, non tam suburbana. Quantum interesse vis ad rationem petendi: primum, vtrum magis fauere putas Atinates, an Tusculanos suis: alteri (scire enim hoc propter vicinimatē facile possum) cum huius ornatissimi atque optimi viri Cn. Saturnini patrem AEdilem, cum Prætorem viderunt, quod primus ille non modò in eam familiam, sed etiam in præfecturam illam sellam curulem attulisset, mirandum in modum lætati sunt. Alteros (credo quia refertum est municipium Cōsularibus: nam maleuolos non esse certò scio) nunquā intellexi vehementius hospitem suorum honore lætari. Habemus hoc nos, habent nostra municipia. Quid ego de me, de fratre meo loquar, quorū honoribus agri propè dicam ipsi, montesque fauerunt? Num aliquando vides Tusculanum aliquem de M. Catone illo in omni virtute principe, num de T. Coruncano municipe suo, num de tot Fabiis gloriari: verbum nemo facit. At in quencunque Arpinatem incideris, etiam si nolis, erit tamen tibi fortasse de nobis aliquid, aliquid & de C. Mario audendum. Primum igitur hic habuit studia suorum ardentia: tu tanta, quanta in hominibus iam saturatis honoribus esse potuerunt. Deinde tui municipes sunt illi quidem splendidissimi homines, sed tamen pauci, si quidē cum Atinatis conferatur: huius præfectura plena virorum fortissimorum, sic, vt nulla tota Italia frequentior dici possit. Quam quidem nūc multitudinem videtis Iudices in squalore & luctu supplicem vobis. Hi tot equites R. tot Tribuni ærarii (nam plebem à iudicio dimisimus, quæ cuncta comitiis adfuit) quid roboris, quid dignitatis huius petitioni attulerunt? nō enim tribum Terentinam, de qua dicam alio loco, sed dignitatem, sed oculorum coniectū, sed solidam, & robustam, & assiduam frequentiam præbuerunt. Iam municipia cōiunctione etiam vicinatis vehementer mouentur. Omnia, quæ dico de Plácio, dico



expertus in nobis: sumus enim finitimi Atinatibus. Laudanda est, vel etiã amanda vicinitas retinens veterem illum officii morem, non infuscata malevolentia, non assueta mendaciis, non fucata, non fallax, non erudita artificio simulationis vel suburbano, vel etiam urbano. Nemo Arpinas non Plancio studuit, nemo Soranus, nemo Casinas, nemo Aquinas: totus ille tractus celeberrimus Venafranus, Alifanus, tota denique nostra illa aspera, & montuosa, at fidelis, & simplex, & faulx suorum regio se huius honore ornari, se augeri dignitate arbitrabatur: iisdemque nunc à municipiis adsunt Equites R. publice, cum Legationis testimonio: nec minore nunc sunt solitudine, quàm tum erant studio: etenim est grauius spoliari fortunis, quàm non augeri dignitate. Ergo ut alia in re erant illustriora Laterensis, quæ tibi maiores tui reliquerat: sic te Plancius hoc non solum municipii, verum etiam vicinitatis genere vincebat. nisi forte te Lauicana, aut Bouillana, aut Gabina vicinitas adiuuabat. quibus è municipiis vix iam, qui carnè Latinis petant, inueniuntur. Adiungam, si vis, id quod tu etiam huic obesse putas, patrem publicanum, qui ordo quanto adiumento sit in honore, quis nescit? flos enim Equitum R. ornamentum ciuitatis, firmamentum Reip. publicanorum ordine cõtinetur. Quis est ergo, qui neget ordinis eius studium fuisse in honore Plancii singulare: neque iniuria: vel quòd erat pater is, qui est princeps iamdiu publicanorum: vel quòd is ab sociis vnice diligebatur: vel quòd diligentissime rogabat: vel quia pro filio supplicabat: vel quia huius ipsius in illum ordinem summa officia Quæstura, Tribunatúsque constabant: vel quòd illi in hoc ornando, ordinem se ornare, & consulere liberis suis arbitrabantur. Aliquid præterea, timidè dico, sed tamè dicendum est: non enim opibus, non inuidiosa gratia, non potentia vix ferenda, sed commemoratione beneficii, sed misericordia, sed precibus aliquid attulimus etiam nos. Appellauit populum: tribubus submissi me, & supplicauit: vltro mehercules se mihi etiam offerentes, vltro pollicetes rogauit: valuit causa rogandi, non gratia: nec, si vir amplissimus, cui nihil est quod roganti cõcedi non iure possit, de aliquo, ut dicis, non impetrauit, ego sum arrogans, quòd me valuisse dico. Nam ut omitta illud, quòd ego pro eo laborabam, qui valebat ipse per sese: rogatio ipsa semper est gratiosissima, quæ est officio necessitudinis coniuncta maximè. Neque ego sic rogabam, ut petere viderer, quia familiaris esset meus, quia vicinus, quia huius parente semper plurimum effem vsus, sed ut quasi parèti & custodi meo, non potentia mea, sed causa rogationis fuit gratiosa. nemo mea restitutione lætaturus est, nemo iniuria doluit, cui non huius in me misericordia grata fuerit. Etenim si ante reditum meum Cn. Plancio se vulgo viri boni, cum hic Tribunatum peteret, vltro offerebant: cui nomen meum honori fuisset, ei meas præsentis preces nõ putas profuisse? an Minturnenses coloni, quòd C. Marii ciuili errore atque ex impiis manibus eripuerunt, quòd tecto receperunt, quòd fessum inedia fluctibusque recrearunt, quòd viaticum cõgesserunt, quòd nauigium dederunt, quòd eum linqüentem terram eam, quam seruauerat, lachrymis, votisque omnibus profecuti sunt, æterna in laude versantur: Plancio, quòd me vel vi pulsum, vel ratione, cedentem temporis receperit, iuuerit, custodierit, his & senatui populoque R. ut haberent quod reduceret, conseruarit, honori hanc fidem, misericordiam, virtutem fuisse miraris: vitia mehercule res hæ Cn. Plancii, de quibus dixi, tegere potuerunt: ne tu in ea vita, de qua iam dicam, tot & tanta adiumenta huic honori fuisse mirere. Hic est enim, qui adolescentulus cum A. Torquato profectus in Africam, sic ab illo grauissimo & sanctissimo, atque omni laude & honore dignissimo viro dilectus est, ut & contubernii necessitudo, & adolescentuli modestissimi pudor postulabat. Quòd si adesset, non minus ille declararet, quàm hic illius frater patruelis, & focer T. Torquatus illi omni virtute & laude par: qui est quidem cum illo maximis vinculis & propinquitatis & affinitatis coniunctus, sed ita magni amoris, ut illæ necessitudinis causæ leues esse videatur. Fuit in Creta postea contubernalis Saturnini propinqui sui, miles huius Q. Metelli. quibus cum fuerit probatissimus, hodieque sit, omnibus esse se probatum debet sperare. In ea prouin-

cia Legatus fuit C. Sacerdos, qua virtute, qua constantia vir? L. Flaccus, qui homo? qui ciuis? quem hunc putent, assiduitate testimonioque declarant. in Macedonia Tribunus militum fuit: in eadem prouincia postea Quæstor. Primum Macedonia sic eum diligit, ut indicant hi principes ciuitatum suarum: qui cum missi sint ob aliam causam, tamen huius repentino periculo commoti, huic assident, pro hoc laborant: huic si præsto fuerint, gratius se ciuitatibus suis facturos putant, quàm si Legationem & mandata sua confecerint. L. verò Apuleius hunc tanti facit, ut morem illum maiorum, qui præscribit in parentum loco Quæstoribus suis Prætores esse oportere, officiis, benevolentiaque superarit. Tribunus pl. fuit, non fortasse tam vehemens, quàm isti, quos tu iure laudas: sed certè talis, qualis si omnes semper fuissent, nunquam desideratus vehemens esset Tribunus. Omitto illa, quæ si minus necessaria sunt, at certè, cum sunt prolata, laudantur: ut uiuat cum suis, primum cum parente (nam meo iudicio pietas fundamentum est omnium virtutum) quem veretur ut deum (neque enim multò secus parens liberis) amat verò ut sodalem, ut fratrem, ut æqualem. Quid dicam cum patruo, cum affinibus, cum propinquis, cum hoc Cn. Saturnino, ornatissimo viro? cuius quantam honoris huius cupiditatem fuisse creditis, cum videatis luctus societatem? quid de me dicam, qui mihi in huius periculo reus esse videor? Quid de his tot viris talibus, quos videtis veste mutata? Atqui hæc sunt indicia solida Iudices, & expressa, hæc signa probitatis, non fucata forensi specie, sed domesticis inusta notis veritatis. Facilis est illa occurfatio & blanditia popularis: aspicitur, non atreçtatur: procul apparet, non excutitur, non in manus sumitur. Omnibus igitur rebus ornatum hominem, quem externis, quem domesticis nonnullis rebus inferiorem, quàm te generis & nominis dico, superiorem aliis, municipum, vicinorum, societatum studio, temporum meorum memoria, patris virtute, integritate, modestia, AEdilem factum esse miraris? huc tu vitæ splendorem maculis aspergis istis: iacis adulteria, quæ nemo non modò nomine, sed ne suspicione quidem possit agnoscere? maritum appellas, ut verba etiam fingas, non solum crimina. Ductum esse ab eo in prouinciam aliquem dicis libidinis causa: quod non crimen est, sed impunitum in maledico mendacium. Raptam esse mimulam: quod dicitur Atinæ factum à iuvene, vetere quodam in scenicos iure, maximèque oppidano. O adolescentiam traductam eleganter, cui quidem cum, quod licuerit, obiiciatur, tamè id ipsum falsum reperiatur. Emissus aliquis è carcere: & quidem emissus (ut cognostis) necessarii hominis, optimique adolescentis rogatu: idem postea præ mandatis requisitus. Atque hæc, nec vlla alia, sunt coniecta maledicta in eius vitam, de cuius vos pudore, religione, integritate dubitetis. Pater verò, inquit, etiam obesse filio debet. O vocem duram atque indignam tua probitate Laterensis. Pater ut in iudicio capitis, pater ut in dimicatione fortunarum, pater ut apud tales viros obesse filio debeat? qui si esset turpissimus, sordidissimus, tamen ipso nomine patrio valeret apud clementes iudices & misericordes: valeret, inquam, communi sensu omnium, & dulcissima commendatione naturæ. Sed cum sit Cn. Plancius is Eques R. ea primum vetustate Equestris ordinis, ut pater, ut auus, ut maiores eius omnes Equites R. fuerint, summum in præfectura florentissima gradum tenuerint & dignitatis & gratiæ: deinde, ut ipse in legionibus P. Crassi imperatoris inter ornatissimos homines Equites R. summo splendore fuerit: ut postea princeps inter suos, plurimarum rerum sanctissimus & iustissimus iudex, maximarum societatum auctor, plurimarum magister: si non modò in eo nihil vnquam reprehensum, sed laudata sunt omnia, tamen is oberit honestissimo filio pater, qui vel minus honestum & alienum tueri vel auctoritate sua, vel gratia possit? Asperius, inquit, locutus est aliquid aliquando, immò fortasse liberius. At id ipsum, inquit, non est ferendum. ergo hi ferendi sunt, qui queruntur, libertatem Equitis R. se ferre non posse: vbi nam ille mos? vbi illa æquitas iuris? vbi illa antiqua libertas, quæ malis oppressa ciuilibus extollere iam caput, & aliquando recreata se erigere debebat? Equitum ergo R. etiam in homines nobilissimos maledicta, publicanorum in Q. Scauolam, vi-











Reip. vellem. nam qui pro Rep. vitam reddiderunt (licet me desipere dicas) nunquam mehercule eos mortem potius, quam immortalitatem assecutos putavi. Ego vero situm illorum impiorum ferro ac manu concidisset, in perpetuum Respub. civile praesidium salutis suae perdidisset. Quinetiam si me vis aliqua morbi, aut natura ipsa consumpsisset, tamen auxilia posteritatis essent imminuta, quod peremptum esset mea morte id exemplum, qualis futurus in me retinendo fuisset Senatus populisque R. An si unquam in me vitae cupiditas fuisset, ego mense Decembri mei Consulatus omnium parricidarum tela commossem: quae, si viginti quiessem dies, in aliorum iugulum Consulatum recidissent. Quamobrem si vitae cupiditas contra Remp. est turpis, certe multo mortis cupiditas mea turpior fuisset cum pernicio civitatis. Nam quod te in Repub. liberum esse gloriatus es, id ego & fateor, & lator, & tibi etiam in hoc gratulor. quod me autem negasti, in eo neque te, neque quenquam diutius patior errare. Nam si quis iccirco aliquid de libertate mea diminutum putat, quod non ab omnibus eisdem, a quibus antea solitus sum dissentire, dissentiam: primum, si bene de me meritis gratum me praesto, non desino incurrere in crimen hominis nimium memoris, nimiumque grati: sin autem sine villo Reip. detrimento respicio etiam aliquando salutem tum meam, tum meorum: certe non modo non sum reprehendus, sed etiam, si ruere vellem, boni viri me, ut id ne facerem, rogarent. res vero ipsa publica si loqui posset, ageret mecum, ut, quoniam sibi servissem semper, nunquam mihi, fructus autem ex sese, non, ut oportuisset, lantos & vberes, sed magna acerbitate permixtos tulissem: ut iam mihi servirem, consulere meis: se non modo satis habere a me, sed etiam vereri, ne parum mihi pro eo quod tum a me haberet, reddidisset. Quid si horum ego nihil cogito, & idem sum in Repub. qui fui semper: tamenne tu libertatem requires meam? quam tu ponis in eo, si semper cum iis, quibuscum aliquando contendimus, depugnemus. quod est longè secus. Stare enim omnes debemus tanquam in orbe aliquo Reip. qui quoniam versetur, eam deligere partem debemus, ad quam nos illius utilitas, salusque conuerterit. Ego autem Cn. Pompeium, non dico auctorem, ducem, defensores salutis meae (nam haec priuatim fortasse officiorum memoria & gratiam quaerunt) sed dico hoc, quod ad salutem Reip. pertinet: ego eum non tuear, quem omnes in Rep. principem esse concedunt: ego C. Caesaris laudibus desim, quas primum Populi Rom. nunc etiam Senatus, cui me semper addixi, plurimis atque amplissimis iudiciis videam esse celebratas: tum hercule me confitear non iudicium aliquod habuisse de Reip. utilitate, sed hominibus amicum aut inimicum fuisse. An cum videam nauem secundis ventis cursum tenentem suum, si non ea eum petat portum, quem ego aliquando probavi, sed alium non minus tutum atque tranquillum: cum tempestate pugnem periculose potius, quam illi, salute praesertim proposita, obtemperem & paream: neque enim inconstantis puto, sententiam tanquam aliquod nauigium atque cursum ex Reipub. tempestate moderari. Ego vero haec didici, haec vidi, haec scripta legi, haec de sapientissimis & clarissimis viris & in hac Rep. & in aliis ciuitatibus monumenta nobis litera prodiderunt: non semper easdem sententias ab iisdem, sed quascunque Reip. status, inclinatio temporum, ratio concordiae postulare, esse defendendas. quod ego & facio, Laterensis, & semper faciam: libertatemque quam in me requiris, quam ego neque dimisi unquam, neque dimittam, non in pertinacia, sed in quadam moderatione positam putabo. Nunc venio ad illud extremum, quod dixisti, dum Plancii in me meritum verbis extollerem, me arcem facere ex cloaca, lapidemque esse sepulchro venerari pro deo. neque enim mihi insidiarum periculum vllum, neque mortis fuisset. cuius ego temporis rationem explicabo breui, neque inuitus. nihil enim ex meis est temporibus, quod minus peruagatum, quodque minus aut mea commemoratione celebratum sit, aut hominibus auditum atque notum. Ego enim Laterensis ex illo incendio legum, iuris, Senatus, bonorum omnium cedens, cum mea domus ardore

suo deflagrationem urbi atque Italiae toti minaretur, nisi quieuissem: Siciliam petiui animo, quae & ipsa erat mihi, sicut domus una coniuncta, & obtinebatur a C. Virgilio, quocum me uno vel maxime cum vetusta amicitia, tum mei fratris collegia, tum Respub. sociarat. Vide nunc caliginem temporum illorum. cum ipsa penè insula mihi sese obuiam ferre vellet, Praetor ille eiusdem Tribuni pl. concionibus propter eandem Reipub. causam saepe vexatus, nihil amplius dico, nisi, me in Siciliam venire noluit. Quid dicam? C. Virgilio, tali civi & viro, benevolentiam in me, memoriam communium temporum, pietatem, humanitatem, fidem defuisse: nihil videlicet est eorum: sed quam tempestatem nos vobiscum non tulissemus, metuit ut eam ipse non posset opibus suis sustinere. Tum consilio repente mutato, iter a Vibone Brundisium terra petere contendi: nam maritimos cursus praecludebat hyemis magnitudo. Cum omnia illa municipia, quae sunt a Vibone Brundisium, in fide mea iudices essent, iter mihi tutum multis minitibus magno cum suo metu praestiterunt. Brundisium veni, vel potius ad moenia accessi: urbem unam mihi amicissimam declinaui: quae se vel potius excindi, quam è suo complexu ut eriperer, facile pateretur. In hortos me M. Lenii Flacci contuli: cui cum omnis metus, publicatio bonorum, exilium, mors proponeretur, haec perpeti, si acciderent, maluit, quam custodiam mei capitis dimittere. huius ego, & parentis eius prudentissimi atque optimi senis, & utriusque filiorum manibus in naui tuta ac fidei collocatus, eorumque preces & vota de meo reditu exaudiens, Dyrrhachium quod erat in fide mea, petere contendi. Quod cum venissem, cognoui, id quod audieram, refertam esse Graeciam sceleratissimorum hominum ac nefariorum, quorum impium ferrum, ignisque pestiferos meus ille Consulatus è manibus extorserat: qui antequam de meo aduentu audire potuissent, cum tum abessent, aliquorum dierum viam in Macedoniam, ad Planciumque perrexi. Hic vero simul atque me mare transisse cognouit, audi atque attende Laterensis, ut scias quid ego Plancio debeam, confitearque aliquando, quod faciam, me & gratè & pie facere: huic, quae pro salute mea fecerit, si minus profutura sint, obesse certe non oportere. nam simul ac me Dyrrhachium attigisse audiuit, statim ad me, licetoribus dimissis, insignibus abiectis, veste mutata profectus est. O acerbam mihi Iudices memoriam temporis illius & loci, cum hic in me incidit! complexus est, conspersitque lachrymis, nec loqui praemoerore potuit. O rem cum auditu crudelem, tum visu nefariam! O reliquas omnes dies, noctesque eas, quibus iste a me non recedens Theffalonicam me, in Quæstoriumque perduxit. Hic ego nunc de Praetore Macedoniae nihil dicam amplius, nisi eum & ciuem optimum semper, & mihi amicum fuisse: sed eadem timuisse quae ceteros: Cn. Plancium fuisse unum, non qui minus timeret, sed, si acciderent ea, quae timerentur, mecum ea subire & perpeti vellet. qui cum ad me L. Tubero meus necessarius, qui fratri meo Legatus fuisset, decedens ex Asia venisset, easque insidias, quas mihi paratas ab exilibus coniuratis audierat, animo amicissimo detulisset: in Asiam me ire propter eius provinciae metum, & cum meo fratre necis insidias comparatas non est passus. Vi me, inquam Plancius & complexu suo retinuit, multosque menses a capite meo non discessit, abiecta quaestoria persona, comitisque sumpta. O excubias tuas Cn. Planci miser! o flebiles vigilias! o noctes acerbas! o custodiam etiam mei capitis infelicem! si quidem ego tibi viuis non profum, qui fortasse mortuus profuissem. memini enim, memini, neque unquam obliuiscar noctis illius, cum tibi vigilantem, assidentem, moerenti vana quaedam miser atque inania, falsa spe inductus pollicebar, me, si essem in patriam restitutus, praesentem tibi gratiam relaturum: sin autem vitam mihi fors ademisset, aut vis aliqua maior reditum peremisset, hos, hos (quos enim ego tum alios animo intuebar?) omnia tibi illorum laborum praemia pro me persoluturos. Quid me aspectas? quid mea promissa repetis? quid meam fidem imploras? nihil tibi ego tum de meis opibus pollicebar, sed horum erga me benevolentiam promittebam, hos pro me lugere,

hos gemere, hos decertare pro meo capite vel vitæ periculo velle videbam: de horum desiderio, luctu, querelis quotidie aliquid tecum simul audiebam: nunc timeo, ne nihil tibi præter lachrymas quæ reddere, quas tu in meis acerbitatibus plurimas effudisti. quid enim possum aliud, nisi mœrere? nisi flere? nisi te cum mea salute complecti? salutem tibi iidem dare possunt, qui mihi reddiderunt. Huc exurge tamen quæso: retinebo & complectar, nec me solum deprecatorum fortunarum tuarum, sed comitem sociumque profitebor: atque (ut spero) nemo erit tam crudeli animo, tamque inhumano, nec tam immemor meorum non dicam in bonos meritorum, sed bonorum in me, qui à me mei seruatorem capitis diuellat ac distrahat. Non ego meis ornatum<sup>83</sup> beneficiis à vobis deprecor Iudices, sed custodem salutis meæ: non opibus contendo, non auctoritate, non gratia, sed precibus, sed lachrymis, sed misericordia: mecumque vos simul miserimus & optimus obtestatur parens, & pro vno filio duo patres deprecamur. Nolite Iudices per vos, per fortunas vestras, per liberos inimicis meis, iis præfertim, quos ego pro vestra salute suscepi, dare lætitiā, gloriantibus vos iam oblitos mei, salutisque eius, à quo mea salus conseruata est, hostes exitisse. nolite animum meum debilitare tum luctu, tum etiam metu commutata vestra voluntatis erga me. finite me, quod vobis fretus huic sæpe promisi, id à vobis ei persolvere: teque C. Flauī oro & obtestor, qui meorum consiliorum in Consulatu socius, periculorum particeps, rerum, quas gessi, adiutor fuisti: meque non modò saluum semper, sed etiā ornatum, florentemque esse voluisti: ut mihi per hos conserues eum, per quem me<sup>84</sup> tibi & his conseruatum vides. Plura ne dicam, tua me etiam lachrymā impediūt, vestraque Iudices, non solum meæ: quibus ego magno in metu meo subito inducor in spem, vos eosdem in hoc conseruando futuros, qui fueritis in me, quoniam istis vestris lachrymis de illis recordor, quas pro me sæpe, & multum profudistis.

## Pro P. Sestio,

O R A T I O X X X I I .



QUIS antea Iudices mirabatur, quid esset, quòd pro tantis opibus Reip. tantaque dignitate imperii nequaquam satis multi ciues fortes & magno animo inuenirentur, qui auderent se, & salutem suam in discrimen offerre pro statu ciuitatis, & pro còmuni libertate: ex hoc tempore miretur potius, si quem bonum & fortem ciuem viderit, quàm si quem aut timidum, aut sibi potius, quàm Reip. consulètem. Nam vt omittatis de vniuscuiusque casu cogitando recordari, vno aspectu intueri potestis eos, qui cum Senatu, cum bonis omnibus Reip. afflictam excitant, & latrocínio domestico liberant, mœstos, fordidos, reos, de capite, de fama, de ciuitate, de fortunis, de liberis dimicantes: eos autem, qui omnia diuina & humana violant, vexant, perturbant, euerterint, non solum alacres lætisque volitare, sed etiam voluntarios fortissimis atque optimis ciuibus periculum moliri, de se nihil timere. In quo cum multa sunt indigna, tum nihil minus est ferendum, quàm quòd iam non per latrones suos, non per homines egestate & scelere perditos, sed per vos nobis, per optimos viros optimis ciuibus periculum inferre conantur. & quos lapidibus, quos ferro, quos facibus, quos vi, manu, copiis delere non potuerunt: hos vestra auctoritate, vestra religione, vestris sententiis se oppressuros arbitrantur. Ego autem Iudices, qua voce mihi in agendis gratiis commemorandoque eorum, qui de me optimè sunt meriti, beneficio esse vtendum putabam, ea nunc vt cogor in eorum periculis depellendis: iis potissimum vox hæc seruiat, quorum opera & mihi, & vobis, & populo R. resti-

tuta est. Et quanquam à Q. Hortensio clarissimo viro, atque eloquentissimo causa est P. Sestii perorata: nihilque ab eo prætermisum est, quòd aut pro Rep. conquerendum fuit, aut pro reo disputandum: tamen aggrediar ad dicendum, ne mea propugnatio ei potissimum defuisse videatur, per quem est perfectum, ne cæteris ciuibus deesset. Atque ego sic statuo Iudices, à me in hac causa, atque hoc extremo dicendi loco, pietatis potius quàm defensionis, querelæ quàm eloquentiæ, doloris quàm ingenii partes esse susceptas. Itaque si aut acrius egero, aut liberius, quàm qui ante me dixerunt: peto à vobis, vt tantum orationi meæ concedatis, quantum & pio dolori, & iustæ iracundiæ concedendum putetis. neque enim officio coniunctior dolor vllius esse potest, quàm hic meus, susceptus ex hominis de me optimè meriti periculo: neque iracundia magis vlla laudanda, quàm ea quæ me inflammat eorum scelere, qui cum omnibus salutis meæ defensoribus bellum esse sibi gerendum iudicauerunt. Sed quoniam singulis criminibus cæteri responderunt, dicam ego de omni statu P. Sestii, de genere vitæ, de natura, de moribus, de incredibili amore in bonos, de studio conseruandæ salutis communis, atque orti: contedamque (si modò id consequi poterò) vt in hac confusa, atque vniuersa defensione, nihil à me quòd ad vestram quæstionem, nihil quòd ad reum, nihil quòd ad Remp. pertineat, prætermisum esse videatur. Et quoniam in grauissimis temporibus ciuitatis, atque in ruinis euersæ atque afflictæ Reip. P. Sestii Tribunatus est à fortuna ipsa collocatus: non aggrediar ad illa maxima atque amplissima prius, quàm docuero, quibus iniitiis ac fundamentis hæ tantæ summis in rebus laudes excitatæ sint. Parente P. Sestius natus est Iudices homine (vt plerique meministis) & sapiente, & sancto, & seuro: qui cum Tribunus pl. primus inter homines nobilissimos temporibus optimis factus esset, reliquis honoribus non tam vti voluit, quàm dignus videri. eo authore duxit honestissimi & spectatissimi viri C. Albinii filiam: ex qua hic est puer, & nupta iam filia. Duobus his grauissimis antiquitatis viris sic probatus fuit, vt vtrique eorum & charus maximè, & iucundus esset. Ademit Albino focii nomen mors filii, sed charitatem illius necessitudinis, & benevolentiam non ademit. hodie sic huc diligit, vt vos facillimè potestis ex hac vel assiduitate eius, vel sollicitudine, & molestia iudicare. Duxit vxorem patre viuo optimi & calamitosissimi viri filiam L. Scipionis. clara in hoc P. Sestii pietas exitit, & omnibus grata, quòd & Massiliam statim profectus est, vt focerum videre consolarique posset fluctibus Reip. expulsus, in alienis terris iacètem, quem in maiorum suorum vestigiis stare oportebat: & ad eum filiam eius adduxit, vt illo insperato aspectu complexuque, si non omnem, at aliquam partem mœroris sui deponeret: & maximis officiis & illius ærumnam, quoad vixit, & filii solitudinem sustentavit. Possum multa dicere de liberalitate, de domesticis officiis, de Tribunatu mil. de prouinciali in eo magistratu abstinentia: sed mihi ante oculos obuersatur Reip. dignitas, quæ me ad sese rapit, hæc minora relinquere hortatur. Quæstor hic C. Antonii collega mei, Iudices, fuit forte, sed societate consiliorum, meus. Impediore nonnullius officii, vt ego interpretor, religione, quòd minus exponam quàm multa ad me detulerit, quanto antè prouiderit. Atque ego de Antonio nihil dico, præter vnum: nunquam illum in illo summo timore ac periculo ciuitatis neque communem metum omnium, neque propriam nonnullorū de ipso suspicionem aut inficiando tollere, aut dissimulando sedare voluisse. In quo collega sustinendo atque moderando si meam in illum indulgentiam coniunctam cum summo studio Reip. laudare verè solebatis: par propè laus P. Sestii esse debet, qui ita suum Consulem obseruauit, vt & illi Quæstor bonus, & vobis omnibus optimus ciuis videretur. Idè cum illa coniuratio ex latebris atque ex tenebris erupisset, palamque armata volitaret, venit cum exercitu Capuā: quam urbem propter plurimas belli opportunitates ab illa impia & scelerata manu attentari suspicabamur: & inde M. Aulanum Trib. militum Antonii Capua præcipitem eiecit, hominem perditum, & nõ obscurè Pisauri, & in aliis agri Gallici partibus, in illa coniuratione versatum, Idèque C. Marcellum, cum is non solum



Capuam venisset, verum etiam se quasi armorum studio in maximam familiam cōie-  
cisset, exterminandum ex illa vrbe curauit. Qua de causa & tum conuentus ille Capuæ,  
qui propter salutem illius vrbs Consulatu cōseruatam meo me vnum patronum ado-  
ptauit, huic apud me P. Sestio maximas gratias egit, & hoc tempore iidem homines no-  
mine cōmutato coloni decurionēsq̄, fortissimi atque optimi viri beneficium P. Sestii  
testimonio declarant, periculum decreto suo deprecantur. Recita quæso P. Sesti, quid  
decreuerint Capuæ decuriones, vt iam virilis tua vox possit aliquid significare inimicis  
nostris, quidnam, cum se corroborarit, effectura esse videatur. **DECRETVM DECUR-  
RIONVM.** Non recito decretum officio aliquo expressum, vicinitatis, aut clientelæ, aut  
hospitii publici, aut ambitionis, aut commendationis gratia: sed recito memoriam per-  
functi periculi, prædicationē amplissimi beneficii, vicem officii præsentis, testimonium  
præteriti temporis. Atque illis temporibus iisdem cum iam Capuam metu Sestius libe-  
rasset, urbem Senatus, atque omnes boni deprehensis atque oppressis domesticis hosti-  
bus me duce ex periculis maximis extraxissent: ego literis cum Capua accersui cum  
illo exercitu, quem tum secum habebat. Quibus hic literis lectis ad urbem cōfestim in-  
credibili celeritate aduolauit. Atq; vt illius temporis atrocitatem recordari possitis, au-  
dite literas, & vestram memoriam ad timoris præteriti cogitationem excitate. **LIT-  
ERAE CICERONIS COS.** Hoc aduentu P. Sestii Tribunorum pleb. nouorū, qui tum  
extremis diebus Consulatus mei res eas, quas gesseram, vexare cupiebant, reliquæque  
coniurationis impetus & conatus sunt retardati. Ac posteaquam est intellectum, Cato-  
ne Tribuno pl. fortissimo atque optimo ciue Remp. defendente, per se ipsum Senatum  
populūque R. sine militum præsidio tueri facile maiestatem suam & dignitatem eo-  
rum, qui salutem communem periculo suo defendissent: Sestius cum illo suo exercitu  
summa celeritate est Antonium consecutus. Hic ego quid prædicem, quibus hic rebus  
Consulem ad rem gerendam excitari? quot stimulos admouerit homini studioso for-  
tassis victoriæ, sed tamē nimium communem Martem bellique casum metuenti? lon-  
gum est ea dicere: sed hoc breue dicam, Si M. Petreii non excellens animo & amore  
Reip. virtus, non summa auctoritas apud milites, non mirificus vsus in re militari exti-  
tisset, neque adiutor ei P. Sestius ad excitandum Antonium, cohortandum, impellen-  
dum fuisset datus: illo in bello esset hyemi locus, neque vnquam Catilina, cum è pruina  
Apennini, atque è niuibus illis emerisset, atque æstatem integram nactus, Italiæ calles,  
& pastorum stabula præclara cepisset, sine multo sanguine ac sine totius Italiæ vastitate  
miserrima concidisset. Hunc igitur animum ad Tribunatum attulit P. Sestius: vt Qua-  
sturam Macedoniæ relinquam, & aliquando ad hæc propiora veniam. quanquam non  
est omittenda singularis illa integritas prouincialis, cuius ego nuper in Macedonia vidi  
vestigia nō pressa leuiter ad exigui prædicationem temporis, sed fixa ad memoriam il-  
lius prouinciæ sempiternam. Verum hæc ita prætereamus, vt tamen intuentes & respec-  
tantes relinquamus. Ad Tribunatum, quia ipse ad sese iam dudum vocat, & quodam-  
modo absorbet orationem meam, cōtento studio, cursūque veniamus. de quo quidem  
Tribunatu ita dictum à Q. Hortensio, vt eius oratio nō defensionem modò criminum  
videretur cōtinere, sed etiam memoria digna vti Reip. capeffendæ auctoritatem, disci-  
plinamque præscribere. Sed tamen, quoniam Tribunatus quidem totus P. Sestii nihil  
aliud nisi meum nomen causamque sustinuit, necessariò mihi de iisdem rebus esse arbi-  
tror si non subtilius disputandum, at certè Iudices dolentius deplorandum. Qua in ora-  
tione si asperius in quosdam homines inuehi vellem, quis non concederet, vt eos, quo-  
rum sceleris furore violatus essem, vocis libertate perfringerem? Sed vt agam modera-  
tè, & huic potius tempori seruiam, quàm dolori meo: si qui occultè à salute nostra dissen-  
tiunt, lateant: si qui fecerunt aliquid aliquando, atque iidem nunc tacent & quiescunt,  
nos quoque simus oblitii: si qui se offerunt insolenter, & insectantur, quoad ferri poterūt,  
perferemus: neque quenquā offendet oratio mea, nisi qui se ita obtulerit, vt in eum non

inualisse, sed incurrisse videamur. Sed necesse est, antequam de Tribunatu P. Sestii di-  
cere incipiam, me totum superioris anni Reip. naufragium exponere. in quo colligē-  
do ac reficienda salute communi, omnia reperientur P. Sestii dicta, facta, consilia ver-  
sata. Fuerat ille annus in Reip. magno metu, & multorum timore tanquam intentus  
arcus in me vnum, sicut vulgò ignari rerum loquebantur: re quidem vera in vniuer-  
sam Remp. traductione ad plebem furibundi hominis ac perditii, mihi irati, sed mul-  
tò acrius otii, & communis salutis inimici. Hunc vir clarissimus, mihi que multis re-  
pugnantibus amicissimus, Cn. Pompeius omni cautione, fœdere, execratione deuin-  
xerat, nihil in Tribunatu contra me esse facturum. At ille nefarius, ex omnium scele-  
rum colluione natus, parum se fœdus violaturum est arbitratus, nisi ipsum cauto-  
rem alieni periculi suis propriis periculis terruisset. Hanc tetram immanēque bel-  
luam, vinc̄tam auspiciis, alligatam more maiorum, constriictam legum sacratarum  
catenis, soluit subito legū cura Cōsul, vel, vt ego arbitror, exoratus, vel, vt non nemo  
putaret, mihi iratus, ignarus quidem certè & imprudens impendentium tantorū sce-  
lerum ac malorum. qui Tribunus pl. felix in euertenda Rep. fuit, nullis suis neruis.  
qui enim in eiusmodi vita nerui esse potuerunt, hominis fraternis flagitiis, sororis  
stupris, omni inaudita libidine infamis? Sed fuit profectò quædam illa Reip. fortuna  
fatalis, vt ille cæcus atque amens Tribunus pl. nancisceretur, quid dicam Consules?  
hōccine vt ego appellem nomine euersores huius imperii: proditores vestræ dignita-  
tis: hostes bonorum omnium? qui ad delendum Senatum, affligendum equestrem or-  
dinem, extinguenda omnia iura, atque instituta maiorum se illis fascibus, cæterisque  
insignibus summi honoris atque imperii ornatos esse arbitrabantur. Quorum, per  
deos immortales, si nōdum scelera vulneraque inusta Reip. vultis recordari, vultum  
atque incessum animis intueamini: facilius facta eorum occurrent mētibus vestris, si  
ora ipsa oculis proposueritis. Alter vnguentis affluens, calamistrata coma, despiciens  
conscios stuprorum ac veteres vexatores ætaturæ suæ, puteali & fœeneratorum gregi-  
bus inflatus atque percussus, olim ne Scyllæo illo æris alieni in freto ad columnam  
adhæresceret, in Tribunatus portum perugerat. Contemnebat equites R. minitaba-  
tur Senatui: venditabat se operis, atque ab iis se ereptum, ne de ambitu causam dice-  
ret, prædicabat: ab iisdemque se etiā inuito Senatu prouinciam sperare dicebat: eam-  
que nisi adeptus esset, se incolumem nullo modo fore arbitrabatur. Alter, o dii boni,  
quàm teter incedebat, quàm truculentus, quàm terribili aspectu. vnum aliquem te ex  
barbatis illis, exemplum imperii veteris, imaginem antiquitatis, columen Reipub. di-  
ceres intueri. vestitus asper nostra hac purpura plebeia ac penè fusca, capillo ita horri-  
do, vt Capua, in qua ipse tum imaginis formandæ causa Duumviratum gerebat, Se-  
plasiā sublaturus videretur. Nam quid ego de supercilio dicam, quod tum homini-  
bus non supercilium, sed pignus Reip. videbatur? tanta erat grauitas in oculo, tanta  
contractio frontis, vt illo supercilio Reip. tanquam Atlante cælum, niti videretur.  
Erat denique hic omnium sermo, Est tamen Reip. magnum firmūque subsidium:  
habeo, quem opponam labi illi atque cœno, vultu mediūsfidius collegæ sui libidinē,  
leuitatēque franget: habebit Senatus in hunc annum quem sequatur: non deerit  
auctor & dux bonis. Mihi denique homines præcipue gratulabantur, quod habitu-  
rus essem contra Tribunum pleb. furiosum & audacem cum amicum & affinem, tum  
etiam fortem & grauem Consulem. atque eorum alter fefellit neminem: quis enim  
clauum tanti imperii tenere, & gubernacula Reip. tractare in maximo cursu ac flucti-  
bus posse arbitrareretur hominem emersum subito ex diuturnis tenebris lustrorum ac  
stuprorum, vino, gancis, lenociniis, adulteriisque confectum, cum is præter spem in  
altissimo gradu alienis opibus positus esset, qui non modò tempestatem impendentē  
intueri temulentus, sed ne lucem quidem insolitam aspicere posset? Alter multos pla-  
nè in omnes partes fefellit. erat enim hominum opinioni nobilitate ipsa blanda con-



publico consilio mutata veste: nullum erat Italiae municipium, nulla colonia, nulla praefectura, nulla Romae societas vectigalium, nullum collegium, aut concilium, aut omnino aliquod commune consilium, quod tum non honorificentissime de mea salute decreuisset: cum subito edicunt duo Consules, ut ad suum vestitum senatores redirent. Quis unquam Consul Senatui ipsius decretis parere prohibuit? quis tyrannus miseris lugere vetuit? parumne est Piso, ut omittam Gabinium, quod tantum homines fefellisti, ut negligeres auctoritatem Senatus: optimi cuiusque consilia contemneres? Remp. proderes: consulare nomen affligeres: etiamne edicere audeas, ne moreretur homines meam, suam, Reip. calamitatem: neue hunc suum dolorem veste mutata significarent? Siue illa vestis mutatio ad luctum ipsorum, siue ad deprecandum valebat, quis unquam tam crudelis fuit, qui prohiberet quenquam aut sibi moreretur, aut ceteris supplicare? quid? sua sponte homines in amicorum periculis vestitum mutare non solent? pro te ipso Piso nemone mutauit? ne isti quidem, quos legatos non modo nullo S.C. sed etiam repugnante Senatu tute tibi legasti: ergo hominis desperati & proditoris Reip. casum lugebunt fortasse, qui volunt: cuius florentissimi benevolentia bonorum, & optimè de salute patriae meriti periculum coniunctum cum periculo ciuitatis lugere Senatui non licebit: iidem Consules, si appellandi sunt Consules, quos nemo est qui non modo ex memoria, sed etiam ex factis euellendos non putet: pacto iam foedere prouinciarum, producti in circo Flamini in concionem ab illa furia ac peste patriae maximo cum gemitu vestro, illa omnia, quae tum contra me, contraque Remp. fiebant, voce ac sententia sua comprobauerunt. Iisdem Consulibus sedentibus, atque inspectantibus lata lex est, ne auspicia valerent, nequis obnuntiaret, nequis legi intercederet, ut omnibus festis diebus legem ferri liceret, ut lex Aelia, lex Fulia ne valeret. qua una rogatione, quis est, qui non intelligat, vniuersam Remp. esse deletam: Iisdem Consulibus inspectantibus, seruorum delectus habebatur pro tribunali Aurelio nomine collegiorum, cum vicatim homines conscriberentur, decuriarentur, ad vim, ad manus, ad caedem, ad direptionem incitarentur. Iisdem Consulibus arma in templum Castoris palam comportabantur, gradus eiusdem templi tollebantur, armati homines forum & conciones tenebant, caedes lapidationesque fiebant: nullus erat Senatus, nihil reliqui magistratus: vnus omnem omnium potestatem armis & latrocinis possidebat, non aliqua vi sua, sed cum duos Consules à Rep. prouinciarum foedere retraxisset, insultabat, dominabatur, aliis pollicebatur: terrore ac metu multos, plures etiam spe & promissis tenebat. Quae cum essent eiusmodi Iudices: cum Senatus duces nullos, ac pro ducibus proditores, aut potius apertos hostes haberet: Equester ordo reus à Consulibus citaretur: Italiae totius auctoritas repudiaretur: alii nominatim relegarentur, alii metu ac periculo terrentur: arma essent in templis, armati in foro: eaque non silentio Consulibus dissimularentur, sed & voce & sententia comprobarentur: cum omnes urbem nondum excisam & euersam, sed iam captam atque oppressam videremus: tamen his tantis malis, tanto bonorum studio Iudices restitissimus. Sed me alii metus, atque aliae curae, suspicionesque mouerunt. Exponam enim hodierno die Iudices omnem rationem facti & consilii mei: neque huic vestro tanto studio audiendi, neque verò huic tantae multitudini, quanta mea memoria nunquam vllò in iudicio fuit, deero. Nam si ego in causa tam bona, tanto studio Senatus, consensu tam incredibili bonorum omnium, tam parato, tota denique Italia ad omnem contentionem expedita, cessi Tribuni pl. despiciatissimi hominis furori, contemptissimorum Consulibus leuitatem, audaciamque pertinui: nimium me timidum, nullius animi, nullius consilii fuisse confiteor. quid enim simile fuit in Q. Metello, cuius causam etsi omnes boni probabant, tamen neque Senatus publice, neque vllus ordo proprie, neque suis decretis Italia tota susceperat: ad suam enim magis quandam illam gloriam, quam ad perspicuam salutem Reip. spectarat: cum vnus in legem per vim latam iurare noluerat. denique videbatur ea conditione tam fortis fuisse, ut cum patriae charitate constantiam

gloriam commutaret. erat autem ei res cum exercitu C. Marii intincto: habebat inimicum C. Marium conseruatore patriae, sextum iam illum Consulatum gerentem: res erat cum L. Saturnino iterum Tribuno pl. vigilante homine, & in causa populari si non moderate, at certe populariter abstinenterque versato. cessit, ne aut victus à fortibus viris cum dedecore caderet, aut victor multis & fortibus ciuibus Remp. orbaret. Meam causam Senatus palam, equester ordo acerrime, cuncta Italia publice, omnes boni proprie enixeque susceperant. eas res gesseram, quarum non vnus auctor, sed dux omnium voluntatis fuisset, quaeque non modo ad singularem meam gloriam, sed ad salutem communem omnium ciuium, & propè gentium pertinerent: ea conditione gesseram, ut meum factum semper omnes praestare tuerique deberent. Erat autem mihi contentio non cum victore exercitu, sed cum operis conductis, & ad diripiendam urbem concitatis. habebam inimicum non C. Marium, terrorem hostium, spem, subsidiumque patriae, sed duo importuna prodigia, quos egestas, quos aeris alieni magnitudo, quos leuitas, quos improbitas Tribuno pl. constrictos addiderat. nec mihi res erat cum Saturnino, qui, quod à se Quastore Ostiensi per ignominiam ad principem & Senatus & ciuitatis M. Scaurum rem frumentariam translatam sciebat, dolorem suum magna contentione animi persequeretur: sed cum scurrarum locupletum scorto, cum sororis adultero, cum stuprorum sacerdote, cum venefico, cum testamento, cum ficario, cum latrone. quos homines si, id quod facile factum fuit, & quod fieri debuit, quodque à me optimi & fortissimi ciues flagitabant, vi armisque superassem: non verebar, nequis aut vim vi repulsam reprehederet, aut perditorum ciuium, vel potius domesticorum hostium mortem moreretur. Sed me illa mouerunt: omnibus in concionibus illa furia clamabat, se, quae faceret contra salutem meam, facere auctore Cn. Pompeio clarissimo viro, mihique & nunc, & quoad licuit, amicissimo. M. Crassus, quocum mihi erant omnes amicitiae necessitudines, vir fortissimus, ab eadem illa peste infestissimus esse meis fortunis praedicabatur. C. Caesar, qui à me nullo meo merito alienus esse debebat, inimicissimus esse meae salutis ab eodem quotidianis concionibus dicebatur. His se tribus auctoribus in consiliis capiendis, adiutoribus in re gerenda esse vsurum dicebat. ex quibus vnum habere exercitum in Italia maximum duos qui priuati tum essent, & praesse, & parare, si vellent, exercitum posse, idque facturos esse dicebat. Nec mihi ille iudicium populi, nec legitimam aliquam contentionem, nec disceptationem, aut causae dictionem, sed vim, arma, exercitus, imperatores, castra denuntiabat. Quid ergo? inimici oratio, vana praesertim, tam improbe in clarissimos viros, coniecta me mouit? me verò non mouit illius oratio, sed eorum taciturnitas, in quos illa oratio tam improba conferebatur. qui tum quanquam ob aliam causam tacebant, tamen hominibus omnia timentibus tacendo loqui, non inficiando confiteri videbantur. Illi autem aliquo tum timore perterriti, quod acta illa, atque omnis res superioris anni labefactari à Praetoribus, infirmari à Senatu atque principibus ciuitatis putabant, Tribunum popularem à se alienare nolebant, suaque sibi propiora pericula esse quam mea loquebantur. Sed tamen & Crassus à Consulibus meam causam suscipiendam esse dicebat, & eorum fidem Pompeius implorabat, neque se priuatum publice susceptae causae defuturum esse dicebat. quem virum studiosum mei, cupidissimum Reipub. conseruandae, domi meae certi homines ad eam rem compositi monuerunt ut esset cautior: eiusque vitae à me insidias apud me domi positae esse dixerunt: atque hanc ei suspensionem alii literis mittendis, alii nuntiis, alii coram ipsi excitauerunt: ut ille cum à me certè nihil timeret, ab illis, nequid meo nomine molirentur, sibi cauedum putaret. Ipse autem Caesar, quem maxime ignari homines veritatis mihi esse iratum putabant, erat ad portas, erat cum imperio, erat in Italia eius exercitus, inque eo exercitu ipsius Tribuni pl. inimici mei fratrem praefecerat. Hac ego cum viderem (neque enim erant occulta) Senatum, sine quo ciuitas stare non posset, omnino de ciuitate esse sublatum: Consules, qui publici consilii duces esse deberent, perfecisse,

vt per ipsos publicum consilium funditus tolleretur: eos, qui plurimum possent, oppo-  
 ni omnibus concionibus falso, sed formidolosè tamen, auctores ad perniciem meam:  
 conciones haberi quotidie contra me, vocem pro me, ac pro Repub. neminem mitte-  
 re: intenta signa legionum existimari ceruicibus ac bonis vestris falso, sed putari tamè:  
 coniuratorum copias veteres, & effusam illam ac superatam Catilinæ manum impor-  
 tunam, nouo duce, & insperata commutatione rerum esse renouatam: hæc cum vide-  
 rem, quid agerem Iudices? scio enim, tum non mihi vestrum studium, sed meum pro-  
 pè vestro defuisse. Contenderem contra Tribunum pl. priuatis armis? vicissent impro-  
 bos boni, fortes inertes: interfectus esset is, qui hac vna medicina sola potuit à Reipub.  
 peste depelli. quid deinde? quid reliquiarum restaret? quid denique? erat dubium, quin  
 ille sanguis Tribunitius, nullo præsertim publico consilio profusus, Consules vltor-  
 es, & defensores esset habiturus: cum quidem in concione dixisset, aut mihi semel  
 pereundum, aut bis esse vincendum? Quid erat, bis vincere? id profectò, vt, cum amentif-  
 simo Tribuno pl. cum decertassem, cum Consulibus, cæterisque eius vltoribus dimica-  
 rem. Ego verò, si mihi vni pereundum fuisset, ac non accipienda plaga mihi insanabi-  
 lis, illi mortifera, quam Reipub. imposuissem: semel perire tamen Iudices maluissem,  
 quàm bis vincere. erat enim illa altera eiusmodi contentio, vt neque victi, neque vi-  
 ctōres, Rempub. tenere possemus. Quid, si in prima contentione vi Tribunitia victus,  
 in foro cum multis bonis viris concidissem? Senatum Consules, credo, vocassent, quem  
 totum de ciuitate delerant: ad arma vocarent, qui ne vestitu quidem defendi Remp.  
 fuissent: à Tribuno pl. post interitum meum discedissent, qui eandem horam meæ  
 pestis & suorum præmiorum esse voluissent. Vnum enim mihi restabat illud, quod for-  
 sitan non nemo vir fortis, & acris animi magnique dixerit, Restitisses, repugnasses,  
 mortem pugnant oppetisses. de quo te, te, inquam, patria obtestor, & vos penates pa-  
 triæque dii, me vestrarum sedium templorumque causa, me propter salutem meorum  
 ciuium, quæ mihi semper fuit mea charior vita, dimicationem cademque fugisse.  
 Etenim si mihi in aliqua naue cum meis amicis nauiganti hoc Iudices accidisset, vt  
 multi ex multis locis prædones classibus eam nauem se oppressuros minitarentur, nisi  
 me vnum sibi dedidissent: si id vectores negarent, ac mecum simul interire, quàm me  
 tradere hostibus mallent: iecissem me ipse potius in profundum, vt cæteros conserva-  
 rem, quàm illos mei tam cupidos non modò ad certam mortem, sed in magnum vitæ  
 discrimen adducerem. Cum verò in hanc Reip. nauem, creptis Senatui gubernaculis,  
 fluitantem in alto tēpestatibus seditionum ac discordiarum, armata tot classes, nisi ego  
 vnus deditus essem, incursum viderentur: cum proscriptio, cædes, direptio denuncia-  
 rentur: cum alii me suspicione periculi sui non defenderet, alii vetere odio bonorum  
 incitarentur, alii inuiderent, alii obstare sibi me arbitrarentur, alii vlcisci dolorem suum  
 aliquem vellent, alii rem ipsam publicam atque hūc bonorum statum ortiumque odif-  
 sent, & ob hæc causas tot tamque varias me vnum deposcerent: depugnarem potius  
 cum summo non dicam exitio, sed periculo certè vestro, liberorumque vestrorum, quàm  
 non id, quod omnibus impèdebat, vnus pro omnibus susciperem ac subirem? Victi es-  
 sent improbi: at ciues, at ab eo priuato, qui sine armis etiam Remp. Consul cōseruarat.  
 sin victi essent boni, quid superesset? nonne ad seruos videtis Rēp. venturā fuisse: an mi-  
 hi ipsi, vt quidam putant, fuit mors æquo animo oppetenda? Quid? tum mortemne fu-  
 giebam? an erat res vlla, quam mihi magis optadam putarem? aut ego illas res tantas in  
 tanta improborum multitudine cum gerebam, non mihi mors, non exilium ob ocu-  
 los versabatur? non hæc denique à me tum, tanquam fata, in ipsa re gerenda concine-  
 bantur? an erat mihi in tanto luctu meorum, tanta disunctione, tanta acerbitate, tan-  
 ta spoliatione omnium rerum, quas mihi aut natura aut fortuna dederat, vita retinen-  
 da? tam eram rudis? tam ignarus rerum? tam expers cōsili, aut ingenii? nihil audieram?  
 nihil videram? nihil ipse legēdo quærendoq; cognoueram? nesciebam vitæ breuem esse

cursum, gloriæ sempiternum? cum esset omnibus definita mors, optandum esse, vt vi-  
 ta quæ necessitati deberetur, patriæ potius donata, quàm reseruata naturæ videretur?  
 nesciebam inter sapientissimos homines hanc contentionem fuisse, vt alii dicerent  
 animos hominum sensusq; morte restingui, alii autem tum maximè mentes sapien-  
 tum ac fortium virorum, cum è corpore excessissent, sentire ac vigere? Quorum alterum  
 fugiendum non esse, carere sensu: alterum etiam optadam, meliorem esse sensu. Deni-  
 que cum omnia semper ad dignitatem retulisset, nec sine ea quicquam expetendum  
 esse homini in vita putassem: mortem, quam etiam virgines Athenis, Regis opinor  
 Erechthei filia, pro patria contempsisse dicuntur, ego vir consularis tantis rebus gestis  
 timerem? præsertim cum eius essem ciuitatis, ex qua Q. Mutius solus in castra Porse-  
 næ venisset, eumq; interficere proposita sibi morte conatus esset? ex qua P. Decius pri-  
 mum pater, post aliquot annos patria virtute præditus filius se ac vitā suam instructa  
 acie pro salute populi R. victoriæque deuouisset? ex qua innumerabiles alii partim adi-  
 piscendæ laudis, partim vitandæ turpitudinis causa mortem in variis bellis æquissimis  
 animis oppetissent: in qua ciuitate ipse meminisset patrem huius M. Crassi, fortissi-  
 mum virum, ne videret victorem viuus inimicum, eadem sibi manu vitam exhaustisse,  
 qua mortem sæpe hostibus obtulisset? Hæc ego & multa alia cogitans, hoc videbā:  
 si causam publicam mea mors peremisset, neminem vnquam fore, qui auderet susci-  
 pere contra improbos ciues Reip. salutem. itaque nō solum si vi interissem, sed etiam  
 si morbo extinctus essem, fore putabam, vt exemplum Reip. conseruandæ mecum si-  
 mul interiret. quis enim vnquam, me à Senatu populoque R. tanto bonorum omnium  
 studio nō restituto, (quod certè, si essem interfectus, accidere non potuisset) vllā Reip.  
 partem cum sua minima inuidia auderet attingere? Seruauit igitur Rēp. discessu meo  
 Iudices: eadem à vobis liberisque vestris, vastitatem, incendia, rapinas meo dolore lu-  
 ctuque depuli, & vnus Remp. bis seruauit, semel gloria, iterum ærumna mea. neq; enim  
 in hoc me hominem esse inficiabor vnquam: vt me optimo fratre, charissimis liberis,  
 fidissima coniuge, vestro conspectu, patria, hoc honoris gradu sine dolore caruisse glo-  
 rier. quod si fecissem, quod à me beneficium haberetis, cum pro vobis ea, quæ mihi es-  
 sent vilia, reliquisset: hoc, meo quidem animo, summi in patriam amoris mei signū  
 esse debet certissimū: quod cum abesse ab ea sine summo dolore non possem, hunc me  
 perpeti, quàm illam labefactari ab improbis malui. Meminerā Iudices, diuinum illum  
 virum, atque ex iisdem, quibus nos, radicibus natum ad salutem imperii huius C. Ma-  
 rium, summa senectute, cum vim propè iustorum armorum profugisset, primò senile  
 corpus paludibus occultasse demersum: deinde ad infirmorum ac tenuissimorum homi-  
 num Minturnis misericordiā confugisse: inde nauigio per paruo, cum omneis portus  
 terrasque fugeret, in oras Africæ desertissimas peruenisse. atque ille vitā suam, ne inul-  
 tus esset, ad incertissimam spem, & ad Reip. statum reseruauit. Ego, qui (quemadmodū  
 multi in Senatu me absente dixerunt) periculo Reip. viuebam, quique ob eam causam  
 consularibus literis de Senatus sententia exteris nationibus commendabar, nōne, si  
 meam vitā deseruissem, Rēp. prodidisset: in quo quidem nūc me restituto viuūt meū  
 simul exemplum fidei publicæ, exemplum Reip. defendendæ. Quod si immortale re-  
 tinetur, quis non intelligit immortalem hanc ciuitatē futurā? Nam externa bella Re-  
 gum, gentium, nationū, iam pridem ita extincta sunt, vt præclare cum iis agamus, quos  
 pacatose esse patiamur. denique ex bellica victoria non ferè quenquā est inuidia ciuium  
 consecuta. domesticis malis, & audacium ciuium consiliis sæpe est resistendū: eorumq;  
 periculorum est in Rep. retinenda medicina, quam omnem Iudices perdidissetis, si meo  
 interitu, Senatui populoque R. doloris sui de me declarandi potestas esset erepta. Quare  
 moneo vos adolecētes, atq; hoc meo iure præcipio, qui dignitatē, qui Rēp. qui gloriā  
 spectatis, ne, si qua vos aliquando necessitas ad Remp. cōtra improbos ciues defenden-  
 dam vocabit, segniores sitis, & recordatione mei casus à consiliis fortibus refugiatis.

improbiorum virtute sedauit. Adiit tum periculum, sed adiit ob causam, quæ quanta fuerit, iam mihi dicere non est necesse. At si isti Cypriæ rogationi sceleratissimæ non paruisset, hæreret illa nihilominus in Rep. turpitudine. regno enim iam publicato, de ipso Catone erat nominatim rogatum. quod ille si repudiasset, dubitatis quin ei vis esset allata, cum omnia acta illius anni per illum vnum labefactari viderentur? Atque etiam hoc videbat: quoniam illa in Repub. macula regni publicati maneret, quam nemo iam posset eluere, quod ex malis boni possit in Rep. prouenire, id vtilius esse per se conseruari, quam per alios. Atque ille etiam si alia quapiam vi expelleretur, illis temporibus ex hac vrbe facile pateretur. Etenim qui superiore anno Senatu caruisset, quo si tum veniret, me tamen focium suorum in Rep. consiliorum videre posset: is æquo animo tum me expulso, & meo nomine cum vniuerso Senatu, tum sententia sua condemnata, in hac vrbe esse posset? Ille verò eidem tempore, cui nos, eidem furori, eisdem Cōsulibus, eisdem minis, infidiis, periculis cessit. Luctū nos hausimus maiorem, dolorem ille animi non minorem. His de tot, tantisque iniuriis in socios, in Reges, in liberæ ciuitates Consulū querela esse debuit, in eius magistratus tutela Reges, atque exteræ nationes semper fuerunt. Ecquæ vox vnquam est audita Consulū? quanquam quis audiret, si maxime queri vellent? De Cyprio Rege quererentur, qui me ciuem nullo meo crimine, patriæ nomine laborantem non modo stantem non defenderunt, sed ne iacentē quidem protexerunt? Cesseram, si alienā à me plebem fuisse vultis, quæ non fuit, inuidiā: si commoueri omnia videbantur, tempore: si vis suberat, armis: si societas, magistratuū pactioni: si periculum ciuium, Reip. cur, cum de capite ciuis (non disputo, cuiusmodi ciuis) & de bonis proscripseretur, cum & sacratis legibus, & xli tabulis sancitum esset, vt neque priuilegium irrogari liceret, neque de capite, nisi comitiis cēturiatis rogari, nulla vox est audita Consulū? cōstitutumque illo anno est, quantum in illis duabus huius imperii pestibus fuit, iure posse per operas cōcitatas quemuis ciuem nominatim Tribuni pl. consilio ex ciuitate exturbari? Quæ verò promulgata illo anno fuerūt, quæ promissa multis, quæ conscripta, quæ sperata, quæ cogitata, quid dicam? qui locus orbis terræ iam non erat alicui destinatus? cuius negotii publici cogitari, optari, fingique procuratio potuit, quæ non esset attributa atque descripta? quod genus imperii, quæ prouincia, quæ ratio, aut auferenda, aut conflanda pecuniæ non reperiebatur? quæ regio, oræ terrarum erat latior, in qua non regnum aliquod statueretur? quis autem Rex, qui illo anno non aut emendum sibi, quod non habebat, aut redimendum quod habebat, arbitraretur? quis prouinciam, quis pecuniam, quis legationem ab Senatu petebat? Damnatis de vi, restitutio: Consulatus petitio ipsi illi populari sacerdoti comparabatur. Hæc gemebant boni, sperabant improbi, agebat Tribunus pl. Consules adiuuabant. Hic aliquando ferius quam ipse vellet, Cn. Pompeius, inuitissimis iis, qui mentem optimi ac fortissimi viri suis consiliis ac fictis terroribus à defensione meæ salutis auerterāt, excitauit illam suam non sopitam, sed suspitione aliqua retardatam consuetudinem Reip. bene gerendæ. Non est passus ille vir, qui sceleratissimos ciues, qui acerrimos hostes, qui maximas nationes, qui Reges, qui gentes feras atque inauditas, qui prædonum infinitam manum, qui etiam seruitia virtute victoriæque domuisset: qui, omnibus bellis terræ marique compressis, imperium populi R. orbis terrarum terminis definiisset, Remp. euertere scelere paucorum, quam ipse non solum cōsiliis, sed etiam sanguine suo sæpe seruasset: accessit ad causam publicam: restitit auctoritate sua reliquis rebus: de præteritis questus est. fieri quædam ad meliorem spem inclinatio visa est. Decreuit Senatus frequens de meo reditu Calendis Iun. dissentiente nullo, referente L. Mummio, cuius in mea causa nunquam fides virtusque contremuit. Intercessit Ligus iste nescio qui, additamentum inimicorum meorum. Res erat & causa nostra eo iam loci, vt erigere oculos, & viuere videretur. Quisquis erat, qui aliquam partem in meo luctu sceleris Clodiani attingisset, quocūque venerat, quod iudicium cunque subierat, damnabatur. inueniebatur nemo,

qui se suffragium de me tulisse cōfiteretur. Decefferat ex Asia frater meus magno splendore, sed multo etiā maiore mœnore. Huic ad vrbe venienti tota obuiam ciuitas cum lacrymis gemitūque processerat: loquebatur liberius Senatus: concurrebant Equites Rom. Piso ille gener meus, cui fructum pietatis suæ neque à me, neque à populo R. ferre licuit, à propinquo suo focerum suum flagitabat: omnia Senatus reiiciebat, nisi de me primum Consules retulissent. Quæ cum res iam manibus teneretur, & cum Consules prouinciarum pactione libertatem omnem perdidissent, qui cum in Senatu priuatim, vt de me sententias dicerent, flagitabantur, legem illi se Clodium timere dicebant: cum hæc non possent iam diutius sustinere, initur cōsiliū de interitu Cn. Pompeii. quo patrefacto, ferroque deprehenso, ille inclusus domi tam diu fuit, quam diu inimicus meus in Tribunatu. De meo reditu octo Tribuni promulgarunt. ex quo intellectum est, non mihi absenti creuisse amicos, in ea præsertim fortuna, in qua nonnulli etiam, quos esse putaueram, non erant, sed eos voluntatem semper eandem, libertatē non eandem semper habuisse. Nam ex nouem Tribunis, quos tunc habueram, vnus me absente defluxit, qui cognomen sibi ex A. Eliorū imaginibus arripuit, quò magis nationis eius esse, quam generis videretur. Hoc igitur anno magistratibus nouis designatis, cum omnes boni omnem spem melioris status in eorum fidem cōuertissent, princeps P. Lentulus auctoritate ac sententia sua, Pisone & Gabinio repugnantibus causam suscepit, Tribuniſque pleb. octo referentibus, præstantissimam de me sententiam dixit, qui cum ad gloriam suam, atque ad amplissimi beneficii gratiam magis pertinere videret, causam illam integram ad suum Consulatum referuari, tamen rem talem per alios citius, quam per se tardius confici malebat. Hoc interim tempore P. Sestius Iudices designatus iter ad C. Cæsarem pro mea salute suscepit. quid egerit, quantum profecerit, nihil ad causam. Equidem existimo, si ille (vt arbitror) æquus nobis fuerit, nihil ad hoc profectum: sin iratior, non multum. sed tamen sedulitatem atque integritatem hominis videtis. Ingredior iam in Sestii Tribunatum: nam hoc primum iter designatus Reipub. causa suscepit. pertinere & ad concordiam ciuium putauit, & ad perficiendi facultatem, animum Cæsaris à causa non abhorrere. abiit ille annus. respirasse homines videbantur, nōdum re, sed spe Reipub. recuperandæ. exierunt malis ominibus atque execrationibus duo Vulturii paludati: quibus vtinam ipsis euenissent ea, quæ tū homines precabantur: neque nos prouinciam Macedoniam cum exercitu, neque equitatum in Syria, & cohortes optimas perdidissemus. Ineunt magistratū Tribuni pl. qui omnes se de me promulgaturos confirmarant. ex his princeps emitur ab inimicis meis, is, quem homines in luctu irridentes Gracchum vocabant: quoniam id etiam fatum ciuitatis fuit, vt illa ex vepretulis extracta nitedula Remp. conaretur arrodere. Alter verò, non ille Serranus ab aratro, sed ex deserto Gaii Oleli horreo, calatis grauis, in Calatinos at Attilios insitus, subito nominibus in tabulas relatis, nomen suum de tabula sustulit. Veniunt Calenda Ian. vos hæc melius scire potestis: equidem audita dico, quæ tum frequentia Senatus, quæ expectatio populi, qui concursus Legatorum ex Italia cuncta, quæ virtus, actio, grauitas P. Lentuli Cos. fuerit, quæ etiam collegæ eius moderatio de me: qui cum inimicitias sibi mecum ex Reip. dissensione susceptas esse dixisset, eas se Patribus Conscripserat dixit, & temporibus, & Reip. permissurum. Tum princeps rogatus sententiam L. Cotta, dixit id, quod dignissimum Rep. fuit, nihil de me actum esse iure, nihil more maiorum, nihil legibus: non posse quenquam de ciuitate tolli sine iudicio: de capite non modò ferri, sed ne iudicari quidem posse, nisi comitiis centuriatis: vim fuisse illā, flammam quassatæ Reip. perturbatorūque temporum, iure, iudiciisque sublatis: magna rerum permutatione impendente, declinasse me paululum, & spe reliquæ tranquillitatis præsentis fluctus, tēpestatēque fugisse: quare, cum absens Remp. nō minus magnis periculis, quam quodam tempore præsens liberasset, non restitui me solum, sed etiam ornari à Senatu decere. Disputauit etiam multa prudenter, ita de me illum amentissimum & profligatissi-

mum hostem pudoris & pudicitia scripsisse quæ scripserat, iis verbis, rebus, sententiis: vt, etiam si iure esset rogatum, tamen vim habere non posset. quare me, qui nulla lege abessem, non restitui lege, sed reuocari Senatus auctoritate oportere. Hunc nemo erat quin verissimè sentire diceret. Sed post eum rogatus Cn. Pompeius, approbata laudatâque Cottæ sententia, dixit, sese otii mei causa, vt omni populari concitatione defungerer, censere, vt ad Senatus auctoritatem, populi quoque R. beneficium erga me adiungeretur. Cùm omnes certatim, alius alio grauius atque ornatius de mea salute dixisset, fieretque sine vlla varietate discessio: surrexit, vt sciatis, Attilius hic Gauianus: nec ausus est, cùm esset emptus, intercedere: noctem sibi ad deliberandum postulauit. Clamor Senatus, querelæ, preces, focer ad pedes abiectus. ille se affirmare postero die moram nullam esse facturum. creditum est: discessum est. illi interea deliberatori merces, longa interposita nocte, duplicata est. Consecuti dies pauci omnino Ianuario mense, per quos Senatum haberi liceret: sed tamen actum nihil, nisi de me, cùm omni mora, ludificatione, calumnia, Senatus auctoritas impediretur, venit tandem consilii de me agendi dies, v l l l. Calend. Febr. princeps rogationis, vir mihi amicissimus, Q. Fabritius, templum aliquanto ante lucem occupauit. Quietus eo die Sestius, is qui est de vi reus, actor hic defensorque causæ meæ: nihil progreditur: cōsilia expectat inimicorum meorum, quid illi, quorum consilio P. Sestius in iudicium vocatur, quo se pacto gerunt? cùm forum, comitium, curiam multa de nocte armatis hominibus, ac seruis plerisque occupauissent, impetum faciunt in Fabritium, manus afferunt, occidunt nonnullos, vulnerant multos, venientem in forum virum optimum, & constantissimum M. Cispium Trib. pleb. vi depellunt, cædem in foro maximam faciunt, vniuersique districtis gladiis, & cruentis in omnibus fori partibus fratrem meum, virum optimum, fortissimum, meiq; amantissimum, oculis quærebant, voce poscebant: quorum ille telis libenter in tanto luctu ac desiderio mei non repugnandi, sed moriendi causa corpus obtulisset suum, nisi suam vitam ad spem mei reditus reseruasset. Subiit tamen vim illam nefariam conseruatorum latronum. & cùm ad fratris salutem à populo R. \* deprecandamque venisset, pulsus è rostris, in comitio iacuit, seque seruorum & libertorū corporibus obtexit, vitamque tum suam noctis & fugæ præsidio, non iuris, iudiciorumque defendit. Meministis tum Iudices corporibus ciuium Tiberim compleri, cloacas referri, è foro spongiis effundi sanguinem: vt omnes tantam illam copiam, & tam magnificum apparatus non priuatum aut plebeium, sed patritium & prætorium esse arbitrarètur: nihilque neque ante hoc tempus, neque hoc ipso turbulentissimo die criminationis esse in Sestium. Atqui vis in foro versata est? certè. quando enim maior? lapidationes persæpe vidimus. non ita sæpe, sed nimium tamen sæpe gladios: cædem verò tantam, tãtos aceros corporum extructos, nisi fortè illo Cinnano atque Octauiano die, quis vnquam in foro vidit? qua ex concertatione animorum? nam ex pertinacia, aut constantia intercessoris oritur sæpe seditio culpa atque improbitate latoris, commodo aliquo imperitis aut largitione proposita: oritur ex concertatione magistratuum: oritur sensim ex clamore primùm, deinde aliqua discessione concionis: vix, serò, & rarò ad manus peruenitur: nullo verò verbo facto, nulla concione aduocata, nulla lege, concitatam nocturnam seditionem quis audiuit? An verisimile est, vt ciuis R. aut homo liber quisquã cum gladio in forum descenderit ante lucem, ne de me ferri pateretur, præter eos, qui ab illo pestifero ac perduto ciue iam pridem Reip. sanguine faginantur? Hic iam de ipso accusatore quæro, qui P. Sestium queritur cū multitudine in Tribunatu, & cum præsidio magno fuisse, num illo die fuerit. certè non fuit. Victa igitur est causa Reip. & victa non auspiciis, non intercessione, non suffragiis: sed vi, manu, ferro. nam si obnuntiasset Fabritio is Tribunus pl. qui seruasse de cælo dixerat: accepisset Reip. plagam: sed eam, quam acceptam gemere posset. si intercessisset collega Fabritio, læsisset Rēp. sed Remp. iure læsisset. Gladiatores tu nouitios, pro expectata AEdilitate suppositos, cum sicariis è car-

cere emissis ante lucem in forum immittas? magistratus templo deicias? cædem maximam facias? forum purges? & cùm omnia vi & armis egeris, accuses eum, qui se præsidio munierit, non vt te oppugnaret, sed vt vitam suam posset defendere? atqui ne ex eo quidem tempore id egit Sestius, vt à suis munitus, tuto in foro tum magistratum gereret, Remp. administraret. Itaque fretus sanctitate Tribunatus, cùm se non modò contra vim & ferrum, sed etiam contra verba, atque intercessionem legibus sacratissimis esse armatum putaret: venit in templum Castoris, obnuntiauit Consuli, cùm subito manus illa Clodiana in cæde ciuium sæpe iam victrix exclamat, incitatur, inuadit: inermem atque imparatum Tribunum alii gladiis adoriuntur, alii fragmentis septorum, & fustibus: à quibus hic multis vulneribus acceptis, ac debilitato corpore, & contrucidato, se abiicit exanimatus, neque vlla alia re ab se mortem, nisi opinione mortis depulit. quem cùm iacentem & concisum plurimis vulneribus, extremo spiritu, exanguem & confectum viderent: defatigatione magis, & errore, quàm misericordia, & modo aliquando cædere destiterunt. Et causam dicit Sestius de vi: quid ita? quia viuuit. at id nõ sua culpa. plaga vna illa extrema defuit: quæ si accessisset, reliquum spiritum exhauisset. accusa Lentidium: non percussit locum. malè dicit Sabino homini Reatino, cur tam temerè exclamarit occisum. Ipsum verò quid accusas? num defuit gladiis? num repugnauit? num, vt gladiatoribus imperari solet, ferrum non recepit? an hæc ipsa vis est, non posse emori? an illa, quòd Tribunus pl. templum cruentauit? an, quòd, cùm esset ablatum, primùmque respiciisset, non se referri iussit? vbi est crimen, quod reprehenditis? Hic quæro Iudices, si illo die gens ista Clodia, quod facere voluit, effecisset, si P. Sestius, qui pro occiso relictus est, occisus esset: fuistisne ad arma ituri? fuistisne vos ad patrium illum animum, maiorumque virtutem excitaturi? fuistisne aliquando Remp. à funesto latrone repetituri? an etiam tunc quiesceretis, cunctaremini, timeretis, cùm Remp. à facinorosissimis sicariis, & à seruis esse oppressam atque occupatam videretis? Cuius igitur mortem vlcisceremini, si quidem liberi esse, & habere Remp. cogitaretis, de eius virtute viri quid vos loqui, quid sentire, quid cogitare, quid iudicare oporteat, dubitandum putatis? At verò ipsi illi parricidæ, quorū effrenatus furor alitur impunitate diuturna, adeò vim facinoris sui perhorruerant, vt, si paulò longior opinio mortis Sestii fuisset, Gracchum illum suum transferedi in nos criminis causa occidere cogitarint. sensit rusticulus non incautus (neque enim homines nequam tacere potuerunt) suum sanguinem quæri ad restinguendam inuidiam facinoris Clodiani: mulioniam penulam arripuit, cum qua primùm Romam ad comitia venerat: messoria se corbe contexit. Cùm quærerent alii Numerium, alii Quintiū, gemini nominis errore seruatus est. atque hoc scitis omnes, vsque adeò hominem in periculo fuisse, quoad scitum sit Sestium viuere. Quod nisi esset patefactum paulò citius, quàm vellem, non illi quidem morte mercenarii sui transferre potuissent inuidiã in quos putabāt, sed acerbissimi sceleris infamiam grato quodam scelere minuissent. ac si tunc P. Sestius Iudices in templo Castoris animam, quam vix retinuit, edidisset: non dubito, quin, si modò esset in Rep. Senatus, si maiestas populi Ro. reuixisset, aliquando statua huic ob Remp. interfecto in foro statueretur. Nec verò illorum quisquam, quos à maioribus nostris morte obita positos in illo loco, atque in rostris collocatos videtis, esset P. Sestio aut acerbitate mortis, aut in Remp. animo præponendus: qui, cùm causam ciuis calamitosi, causam amici, causam bene de Rep. meriti, causam Senatus, causam Italiae, causam Reip. suscepisset: cùmque auspiciis, religionique parès obnuntiaret, quod senserat: luce palam à nefariis pestibus in deorum hominumque cōspectu esset occisus, sanctissimo in templo, sanctissima in causa, sanctissimo in magistratu. Eius igitur vitam quisquam spoliandam ornamenti esse dicet, cuius mortem ornandam monumento sempiterno putaretis? Homines, inquit, emisti, coëgisti, parastis. quid vti faceret? Senatum obsideret? ciueis indemnatos expelleret? bona diriperet?

ædes incenderet: tecta disturbaret: templa deorum immortalium inflammaret: Tribunos pl. ferro è rostris expelleret: prouincias, quas vellet, quibus vellet, venderet: Reges appellaret: rerum capitalium condemnatos in liberas ciuitates per Legatos nostros reduceret: principem ciuitatis ferro obsessum teneret: hæc vt efficere posset, quæ fieri nisi armis oppressa Rep. nullo modo poterant, iccirco, credo, manum sibi P. Sestius, & copias comparauit. At nondum erat maturum: nondum res ipsa ad eiusmodi præsidia viros bonos compellebat: pulsi nos eramus, non omnino ista manu sola, sed tamen non sine ista: vos taciti mœrebamini. captum erat forû anno superiore, æde Castoris, tanquam arce aliqua à fugitiuis, occupata: ferebatis omnia hominum cum egestate, tum audacia perditorum, clamore, concursu, vi, manu gerebantur: perferebatis. Magistratus templis pellebantur: alii omnino aditu ac foro prohibebantur: nemo resistebat. gladiatores ex Prætoris comitatu comprehensi, in Senatum introducti, confessi, in vincula coniecti à Milone, missi à Serrano: mentio nulla. Forum corporibus ciuium R. confratum cæde nocturna: non modò nulla noua quæstio, sed etiam vetera iudicia sublata. Tribunum pl. plus viginti vulneribus acceptis iacentem, moribundumque vidistis: alterius Tribuni pl. diuini hominis (dicam enim quod sentio, & quod mecum sentiunt omnes) diuini, insigni quadam, inaudita, noua magnitudine animi, grauitate, fide præditi, domus est oppugnata ferro, facibus, exercitu Clodiano: & tu hoc loco laudas Milonem, & iure laudas. Quem enim vnquam virum tam immortalis virtute præditum vidimus, qui nullo præmio proposito, præter hoc, quod iam contritum & contemptum putatur, iudicium bonorum, omnia pericula, summos labores, grauissimas contentiones, inimicitiasque suscepit: qui mihi vnus ex omnibus ciuibus videtur re docuisse, non verbis, & quid oporteret à præstantibus viris in Rep. fieri, & quid necesse esset: oportere hominum audacium, euerforum Reip. sceleri, legibus & iudiciis resistere: si leges non valerent, iudicia non essent: si Resp. vi consensuque audacium armis oppressa teneretur, præsidio & copiis defendi vitam & libertatem necesse esse. hoc sentire, prudentiæ est: facere, fortitudinis: & sentire verò & facere, perfectæ cumulatæque virtutis. Adit ad Remp. Tribunus pl. Milo: de cuius laude plura dicam: non quò aut ipse hæc dici, quàm existimari malit: aut ego hunc laudis fructum præsentim libenter impertiam, præsertim cum verbis consequi non possim: sed quò existimo, si Milonis causam accusatoris voce collaudatam probaro, vos in hoc crimine parem Sestii causam existimatos. Adit igitur T. Annius ad causam Reip. sicut ciuem patriæ recuperare vellet Reip. tum simplex causa, constans ratio, plena consensionis omnium, plena concordia. collegas adiutores habebat. Cõsulis alterius summum studiũ, alterius animus penè placatus. de Prætoribus vnus alienus, Senatus incredibilis voluntas, equitum R. animi ad causam excitati, erecta Italia. duo soli erant empti ad impediendũ: qui si homines despecti & contèpti tantã rem sustinere nõ potuissent, se causam, quam susceperat, nullo labore peracturum videbat. Agebat auctoritate, agebat cõsilio, agebat per summũ ordinem, agebat exemplo bonorũ & fortium ciuiũ: quid Rep. quid se dignum esset, quis ipse esset, quid sperare, quid maioribus suis reddere deberet, diligentissimè cogitabat. huic grauitati hominis videbat ille gladiator se, si moribus ageret, parem esse nõ posse: ad ferrũ, ad faces, ad quotidianã cædem, incendia, rapinas se cum exercitu suo cõtulit, domũ oppugnare, itineribus occurrere, vi lacessere & terrere cœpit. non mouit hominẽ summa grauitate, summãque cõstantia: sed quãquã dolor animi, innata libertas, prompta excellensque virtus fortissimũ virum hortabatur, vi vim oblatã præsertim sapius, vt frágeret & refutaret: tãta moderatio fuit hominis, tantum consiliũ, vt cõtineret dolorẽ, neque eadẽ se re vlcisceretur, qua esset lacessitus: sed illũ tot iam in funeribus Reip. exultantẽ ac tripudiantem, legum, si posset, laqueis cõstringeret. Descedit ad accusandũ: quis vnquã tam propriẽ Reip. causa, nullis inimiciis, nullis præmiis, nulla hominũ postulatione, aut etiam opinione

id vnquam esse facturum: fracti erant animi hominis. Hoc enim accusante, pristini illius sui iudicii turpitudinem desperabat. ecce tibi Consul, Prætor, Tribunus pleb. noua noui generis edicta proponunt: ne reus adsit, ne citetur, ne quæratur, ne mentionem omnino cuiquam iudicum, aut iudiciorum facere liceat. Quid ageret vir ad virtutem, dignitatem, gloriam natus, vi sceleratorum hominum corroborata, legibus iudiciisque sublati: ceruices Tribunus pl. priuato, præstantissimus vir profligatissimo homini daret: an causam susceptam affligeret: an se domi contineret: & vinci turpe putauit, & deterri, etiam eripi reiecit: vt, quoniam sibi in illum legibus vti non liceret, illius vim neque in suo, neque in Reip. periculo pertimesceret. Quomodo igitur in hoc genere præsidii comparati accusas Sestium, cum idem laudes Milonem: an, qui sua tecta defendit, qui ab aris, focus ferrum flammamque depellit, qui sibi licere vult tuto esse in foro, in templo, in curia, qui vitæ præsidium comparat, qui vulneribus, quæ cernit quotidie toto corpore, mouetur, vt aliquo præsidio caput, & ceruices, & iugulum, ac latera tuetur: hunc de vi accusandum putas? Quis enim vestrum Iudices ignorat, ita naturam rerum tulisse, vt quodam tempore homines, nondum neque naturali, neque ciuili iure descripto, fusi per agros ac dispersi vagarentur, tantumque haberent, quantum manu ac viribus per cædem ac vulnera aut eripere, aut retinere potuissent? Qui igitur primi virtute & consilio præstanti extiterunt, ii perspecto genere humanæ docilitatis atque ingenii, dissipatos vnum in locum congregarunt, eosque ex feritate illa ad iustitiam atque mansuetudinem traduxerunt. Tum res communem vtilitatem continentes, quas publicas appellamus: tum conuenticula hominum, quæ postea ciuitates nominatæ sunt: tum domicilia coniuncta, quas vrbes dicimus: inuento & diuino, & humano iure, mœnibus sepserunt. Atque inter hanc vitam perpolitam humanitate, & illam immanem nihil tam interest, quàm ius atque vis. horum vtro vti nolimus, altero est vtendum. vim volumus extinguere: vis valeat necesse est, id est iudicia, quibus omne ius continetur. iudicia displicent, aut nulla sunt: vis dominetur necesse est. Hæc vident omnes, Milo & vidit, & fecit, vt ius experiretur, vim depelleret: altero vti voluit, vt virtus audaciam vinceret: altero vsus necessariò est, ne virtus ab audacia vinceretur. Eademque ratio fuit P. Sestii si minus in accusando (neque enim per omnes fuit idem necesse fieri) at certè in necessitate defendendæ salutis suæ, præsidioque contra vim & manum comparando. O dii immortales, quemnam ostenditis exitum nobis: quam spem Reip. datis: quorus quisque inuenietur tanta virtute vir, qui optimam quanque causam Reip. amplectatur, qui bonis viris deseruiat, qui solidam laudem, veramque quærat: cum sciat illa duo Reip. penè fata, Gabinium & Pisonem, alterum haurire quotidie ex pacatissimis atque opulentissimis Syriæ gazis innumerabile pondus auri, bellum inferre quiescentibus, vt eorum veteres, illibatæque diuitias in profundissimum libidinum suarũ gurgitem profundat: villam ædificare in oculis omnium tantam, tugurium, vt iam videatur esse illa villa, quam ipse

Tribunus pl. pictam olim in concionibus explicabat, quò fortissimum ac summum ciuem in inuidiam homo castus ac non cupidus vocaret: Alterum Thracibus ac Dardanis primum pacem maxima pecunia vendidisse: deinde, vt illi pecuniam conficere possent, vexadam his Macedoniam & spoliadam tradidisse, eundemque bona creditorum ciuium R. cum debitoribus Græcis diuisisse: cogere pecunias maximas à Dyrrhachinis, spoliare Thessalos, certam Achæis in annos singulos pecuniam imperauisse, neque tamen vllò in publico aut religioso loco signum, aut tabulam, aut ornamentum reliquisset: Hoc sic illudere, quibus omne supplicium atque omni iure optimo pœna debetur: reos esse hos duos, quos videtis? Omitto iam Numerium, Serranum, AElidium, quisquilias seditionis Clodianæ: sed tamen hi quoque etiam nunc volitant, vt videtis: nec, dum vos de vobis aliquid timebitis, illi vnquam de se pertimescent. Nam quid ego de AEdile ipso loquar, qui etiam diem dixit, & accusauit de vi Milonem: neque hic tamen vlla vnquam iniuria adducetur, vt eum tali virtute, tantæque firmitate animi se in Remp.

fuisse pœniteat, sed, qui hæc vident, adolescentes quoniam suas mentes conferent: ille, qui monumenta publica, qui ædes sacras, qui domos inimicorum suorum oppugnauit, excidit, incedit, qui stipatus semper sicariis, septus armatis, munitus indicibus fuit, quorum hodie copia redundat, qui & peregrinam manum facinorosorum concitauit, & seruos ad cædem idoneos emit, & in Tribunatu carcerem totum in forum effudit: volitat AEdilis: accusat eum, qui aliqua ex parte eius furorem exultantem repressit. hic qui se est tutatus sic, vt in priuata re deos penates suos, in Rep. iura Tribunatus auspiciamq; defenderet, accusare eum moderatè, à quo ipse nefariè accusatur, per Senatus auctoritatem non est situs. Nimirum hoc illud est, quod de me potissimum tu in accusatione quaesisti, quæ esset nostra natio optimatum. Sic enim dixisti: rem quaeris præclaram iuuentuti ad discendum, nec mihi difficilem ad perdocendum. de qua pauca Iudices dicam: & vt arbitror, nec ab utilitate eorum, qui audient, nec ab officio nostro, nec ab ipsa causa P. Sestii abhorrebit oratio mea. Duo genera semper in hac ciuitate fuerunt eorum, qui versari in Rep. atque in ea se excellentius gerere studuerunt: quibus ex generibus alteri se populares, alteri optimates & haberi & esse voluerunt. qui ea, quæ faciebant, quæque dicebant, multitudini iucunda esse volebant, populares. qui autem ita se gerebant, vt sua consilia optimo cuique probarent, optimates habebantur. Quis ergo optimus iste: quis? de numero si quaeris, innumerabiles: neque enim aliter stare possemus. sunt principes consilii publici: sunt, qui eorum sectam sequuntur: sunt maximorum ordinum homines, quibus patet curia: sunt municipales rusticique Romani: sunt negotia gerentes: sunt etiam libertini optimates. Numerus, vt dixi, huius generis late & variè diffusus est: sed genus vniuersum (vt tollatur error) breui circumscribi & definiti potest: Omnes optimates sunt, qui neque nocentes sunt, nec natura improbi, nec furiosi, nec malis domesticis impediti. Esto igitur, vt hi sint, quam tu nationem appellasti, qui & integri sunt, & fani, & bene de rebus domesticis cõstituti. horum qui voluntati, commodis, opinioni in gubernanda Rep. seruiunt, defensores optimatum, ipsique optimates grauissimi & clarissimi ciues numerantur, & principes ciuitatis. Quid est igitur propositum his Reip. gubernatoribus, quod intueri, & quò cursum suum dirigere debeant: id, quod est præstantissimum, maximèque optabile omnibus fanis, & bonis, & beatis, cum dignitate otium. hoc qui volunt, omnes optimates: qui efficiunt, summi viri & conseruatores ciuitatis putantur. neque enim rerum gerendarum dignitate homines efferri ita conuenit, vt otio non prospiciant, neque vllum amplexari otium, quod abhorreat à dignitate. Huius autem oriosæ dignitatis hæc fundamenta sunt, hæc membra, quæ tuenda principibus, & vel capitis periculo defendenda sunt: religiones, auspicia, potestates magistratuum, Senatus auctoritas, leges, mos maiorum, iudicia, iurisdictio, fides, prouincia, focii, imperii laus, res militaris, ærarium. Harum rerum tot, atque tantarum esse defensorem & patronum, magni animi est, magni ingenii, magnæque constantiæ. etenim in tanto ciuium numero magna multitudo est eorum, qui aut propter metum pœnæ, peccatorum suorum cõscii, 86  
nouveos motus conuersionesque Reip. quaerant, aut qui propter insitum quendam animi furorem, discordiis ciuium, ac seditione pascantur: aut qui propter implicationem rei familiaris communi incendio malint, quàm suo, deflagrare. Qui cum auctores sunt, & duces suorum studiorum, vitiorumque nacti, in Rep. fluctus excitantur: vt vigilandum sit iis, qui sibi gubernacula patriæ deposcerunt: enitendumque omni scientia ac diligentia, vt conseruatis his, quæ ego paulo antè fundamenta ac membra esse dixi, tenere cursum possint, & capere otii illum portum, & dignitatis. Hæc viam Iudices, si aut asperam atque arduam, aut plenam esse periculorum, aut insidiarum negem, mentiar: præsertim cum id non modo intellexerim semper, sed etiam præter ceteros senserim. Maioribus præsidis & copiis oppugnatur Reip. quàm defenditur: propterea quòd audaces homines & 87  
perditi nutu impelluntur, & ipsi etiam sponte sua contra Remp. incitantur: boni nescio quo modo tardiores sunt, & principiis rerum neglectis, ad extremum ipsa denique neces-

sitate excitantur, ita, vt nonnunquam cunctatione ac tarditate, dum otium volunt etià sine dignitate retinere, ipsi vtrunque amittant. Propugnatores autem Reip. qui esse voluerunt, si leuiores sunt, desciscunt: si timidiores, defunt: permanent illi soli, atque omnia Reip. causa perferunt, qui sunt tales, qualis pater tuus M. Scaure fuit: qui à C. Graccho vsque ad C. Marium seditiosis omnibus restitit: quem nulla vnquam vis, nullæ minæ, nulla inuidia labefecit. aut qualis Q. Metellus patruus matris tuæ: qui cum florentem hominem in populari ratione L. Saturninum Censor notasset, cumque in 88  
sitiuum Gracchum contra vim multitudinis incitata censu prohibuisset: cumque in eam legem, quam non iure rogatam iudicaret, iurare vnus nolisset, de ciuitate maluit, quàm de sententia dimoueri. aut vt vetera exempla, quorum est copia digna huius imperii gloria, relinquam: neue eorum aliquem, qui viuunt, nominem, qualis nuper Q. Catulus fuit: quem neque periculi tempestas, neque honoris aura potuit vnquam de suo cursu aut spe, aut metu dimouere. hæc imitamini per deos immortales, qui dignitatem, qui laudem, qui gloriam quaeritis: hæc ampla sunt, hæc diuina, hæc immortalia: hæc fama celebrantur, monumentis annaliū mandantur, posteritati propagantur. Est labor, non nego: pericula magna, fateor:  
Multæ insidiæ sunt bonis, verissimè dictum est:  
Sed te id, quod multi inuideant, multi que expetant,  
89  
Inscitia sit, inquit, postulare, si tu laborem summa cum cura efferas nullum. idem alio loco dixit, quod exciperent improbi ciues, Oderint, dum metuant. præclara enim illa præcepta dederat iuuentuti. sed tamen hæc via, hæc ratio Reip. capessendæ olim erat magis pertimescenda, cum multis in rebus multitudinis studium ad populi commodum ab utilitate Reip. discrepabat. Tabellaria lex ab L. Cassio ferebatur: populus libertatem agi putabat suam: dissentiebant principes, & in salute optimatum temeritatem multitudinis, & tabellæ licentiam pertimescebant. Agrariam T. Gracchus legem ferebat: grata erat populo, fortunæ constitui tenuiorum videbantur. nitebantur contra optimates, quòd ea discordiam excitari videbant: & cum locupletes possessionibus diuturnis mouerentur, spoliari Remp. propugnatoribus arbitrabatur. Frumentariam legem C. Gracchus ferebat. iucunda res plebi R. victus enim sup- 90  
peditabatur largè sine labore: repugnabant boni, quòd & ab industria plebem ad desidiam auocari putabant, & ærarium exhauriri videbatur. Multa etiam nostra memoria, quæ consulto prætereo, fuerunt in ea contentione, vt popularis cupiditas à consilio principum dissideret. nunc autem nihil est, quòd populus à delectis, principibusque dissentiat: nec flagrat rem vllam, neque nouarum rerum est cupidus, & otio suo, & dignitate optimi cuiusque, & vniuersæ Reip. gloria delectatur. Itaque homines seditiosi ac turbulenti, quia nulla iam largitione populum R. concitare possunt, quòd plebs perfuncta grauissimis seditionibus ac discordiis otium malle videatur, conductas habent conciones: neque id agunt, vt ea dicant, aut ferant, quæ illi velint audire, qui in 91  
concione sunt: sed pretio ac mercede perficiunt, vt, quicquid dicant, id illi velle audire videantur. Num vos existimatis Gracchos, aut Saturninum, aut quenquã illorum veterum, qui populares habebantur, vllum vnquam in concione habuisse conductum: nemo habuit. ipsa enim largitio, & spes commodi propositi, sine mercede vlla multitudinem concitabat. Itaque temporibus illis, qui populares erant, offendebat illi quidem apud graues & honestos homines, sed populi iudiciis, atque omni significatione florebat. his in theatro plaudebatur: hi suffragiis, quod contenderant, consequebantur: horum homines nomen, orationem, vultum, incessum amabant. Qui autem aduersabantur ei generi, graues & magni homines habebantur, sed valebant in Senatu multum, apud bonos viros plurimum, multitudini iucundi non erant: suffragiis offendebatur sæpe eorum voluntas. plausum verò etiam si quis eorum aliquando acciperat, nequid peccasset, pertimescebat. Attamen si qua res erat maior, idem ille popu-



lus horum auctoritate maximè commouebatur. nunc, nisi me fallit, in eo statu ciuitas est, vt, si operas conductorum remoueris, omnes idem de Rep. sensuri esse videantur. Etenim tribus locis significari maximè populi R. iudicium ac voluntas potest, concione, comitiis, ludorum gladiatorumque cōfessu. quæ concio fuit per hos annos, quæ quidem esset non conducta, sed vera, in qua populi R. consensus perspicui possent: Habita sunt multæ de me à gladiatore sceleratissimo, ad quas nemo adibat incorruptus, nemo integer, nemo illum fœdum vultum aspicere, nemo furialem vocem bonus audire poterat. erant, erant illæ conciones perditorum hominum necessariò turbulenta. Habuit de eodem me P. Lentulus Cos. concionem: concursus est populi R. factus, omnes ordines, tota in illa concione Italia constitit: egit causam summa cū grauitate copiaque dicēdi, tanto silentio, tanta approbatione omnium, nihil vt vnquam videretur tam populare ad populi R. aures accidisse. Productus est ab eo Cn. Pōpeius, qui se nō solū auctorem meæ salutis, sed etiam supplicem populo R. exhibuit. huius oratio & pergrauis, & grata concioni fuit. sic contendo, nunquam neque sententiam eius auctoritate, neque eloquentiam iucunditate fuisse maiorem. quo silentio sunt auidi de me cæteri principes ciuitatis? Quos iccirco non appello hoc loco, ne mea oratio, si minus de aliquo dixerō, ingrata: si satis de omnibus, infinita esse videatur. Cedo nunc eiusdem illius inimici mei de me eodem ad verum populum in campo Martio concionem. quis non modò approbavit, sed non indignissimum facinus putauit, illū non dicam loqui, sed viuere ac spirare? quis fuit, qui non eius voce maculari Rēp. seque, si eum audiret, scelere astringi arbitraretur? Venio ad comitia siue magistratuū placet, siue legum. leges videmus sæpe ferri multas, omitto eas, quæ feruntur ita, vix vt quini, & hi ex alia tribu, qui suffragium ferant, reperiantur. De me, quem tyrannum atque ereptorem libertatis esse dicebat, in illa ruina Reip. dicit se legem tulisse. Quis est, qui se, cum contra me ferebatur, inisse suffragium confiteatur? cum autem de me eodem ex S. C. comitiis centuriatis ferebatur, quis est, qui non profiteatur se affuisse, & suffragium de salute mea tulisse? Vtra igitur causa popularis debet videri: in qua omnes honestates ciuitatis, omnes ætates, omnes ordines vnà consentiunt: an in qua furia concitata tanquam ad funus Reip. conuolant: an, sicubi aderit Gellius, homo & fratre indignus viro clarissimo, atque optimo Consule, & ordine Equestri, cuius ille ordinis nomen retinet, ornamenta confecit, id erit populare? Est enim homo iste populo R. deditus. nihil vidi magis. qui, cum eius adolescentia in amplissimis honoribus summi viri L. Philippi vitrici florere potuisset, vsque eò non fuit popularis, vt bonus solus comesset. deinde ex impuro adolescente & perulante, posteaquam rem paternam ab idiotarum diuitiis ad philosophorum regulam perduxit, Græculum se atque otiosum putari voluit, studio literarū se subito dedit. Nihil sanè à te iuuabatur. anagnostæ, libelli etiam pro vino sæpe oppignerabantur: manebat infaturabile abdomen, copia deficiebant. itaque semper versabatur in spe rerum nouarum, otio & tranquillitate Reip. consenescebat. Ecquæ feditio vnquam fuit, in qua non ille princeps: ecquis feditiosus, cui ille non familiaris: ecquæ turbulenta concio, cuius ille non concitator? cui bene dixit vnquam bono? bene dixit: immò, quæ fortem & bonū ciuem non perulantissimè est infectatus? qui, vt credo, nō libidinis causa, sed vt plebicola videretur, libertinam duxit vxorem. is de me suffragiū tulit, is affuit, is interfuit epulis & gratulationibus parridarū. in quo tamen est, ne vllus cum illo reo inimicus est meus sauuius. qui quasi mea culpa bona perdiderit: ita ob eā ipsam causam est mihi inimicus, quia nihil habet. Vtrū ego tibi patrimoniū eripui Gelli, an tu comedisti? Quid? tu meo periculo gurges ac vorago patrimoniū heluabare, vt, si ego Consul Remp. cōtra te & gales tuos defendissem, in ciuitate esse me nolles? te nemo tuorum videre vult: omnes aditū, sermonē, congressum tuū fugiunt: te sororis filius Posthumus, adolescens grauis, senili iudicio notauit, cū in magno numero tutorē liberis non instituit. sed elatus

odio, & meo, & Reip. nomine (quorum ille vtri sit inimicior, nescio) plura dixi, quàm dicendum fuit, in furiosissimum atque egentissimum ganeonē. Illuc reuertor: contra me cum sit actum, capta vrbe atque oppressa, Gellium, Firmidium, Titium, eiusdem modi furias illis mercenariis gregibus duces & auctores fuisse, cum ipse lator nihil ab horum turpitudine, audacia, sordibus abhorreret. At cum de dignitate mea ferebatur, nemo sibi nec valetudinis excusationem, nec senectutis satis iustam putauit: nemo fuit, qui se non Remp. mecum simul reuocare in suas sedes arbitraretur. Videamus nūc comitia magistratuum. Fuit collegium nuper Tribunitium, in quo tres minimè, vehementer duo populares existimabantur. ex his, qui populares non habebatur, quibus in illo genere conductarū concionum consistendi potestas non erat, duos à populo R. Prætores video esse factos: & quantum sermonibus vulgi, & suffragiis intelligere potui, præ se populus R. ferebat, sibi illum in Tribunatu Cn. Domitii animū constantem, & egregium, & Q. Ancharii fidem ac fortitudinē, etiam si nihil agere potuissent, tamen voluntate ipsa gratū fuisse. Iam de C. Fānio quæ sit existimatio, videmus: quod iudicium populi R. in honoribus eius futurū sit, nemini dubium esse debet. Quid populares illi duo, quid egerūt: alter, qui tamen se continuerat, tulerat nihil: senserat tantum de Rep. aliud, atque homines expectabant, vir & bonus, & innocens, & bonis viris semper probatus, quod parū videlicet intellexit in Tribunatu: quid verò populo probaretur, & quod illum esse populum R. qui in concione erat arbitratur, non tenuit cum locum, in quem, nisi popularis esse voluisset, facillimè peruenisset. alter, qui ita se in populari ratione iactarat, vt auspicia, legem A. Eliam, Senatus auctoritatem, Consullem, collegas, bonorū iudicium nihil putaret, A. Edilitatem petiuit cum bonis viris & hominibus primis, sed non præstantissimis opibus & gratia. tribum suam non tulit, Palatinam denique, per quam omnes illæ pestes vexare populū R. dicebatur, perdidit: nec quicquā illis comitiis, quod boni viri vellent, nisi repulsam tulit. Videtis igitur populū ipsum, vt ita dicā, iam non esse popularem, qui ita vehementer eos, qui populares habentur, respuat: eos autē, qui ei generi aduersantur, honore dignissimos iudicet. Veniamus ad ludos. facit enim Iudices vester iste in me animorum oculorumque cōtuitus, vt mihi iam licere putem remissiore vti genere dicendi. Comitiorū & concionum significationes interdum veræ sunt, nonnunquam vitiatæ atque corruptæ: theatrales gladiatorūq; cōfessus dicuntur omnino solere leuitate nonnullorū emptos plausus & exiles & raros excitare: attamen facile est cum id sit, quemadmodum, & à quibus fiat, & quid integra multitudo faciat, videre. Quid ego nūc dicam, quibus viris, aut cui generi ciuium maximè applaudatur: neminē vestrū fallit. Sit hoc sanè leue, quod non ita est, quoniā optimo cuique impertitur: sed si est leue, homini graui leue est: ei verò, qui pēdet à rebus leuissimis, qui rumore, & (vt ipsi loquuntur) fauore populi tenetur & ducitur, plausum immortalitatem, sibilum mortē videri necesse est. Ex te igitur Scaure potissimū quæro, qui ludos apparatusissimos magnificentissimosque fecisti, ecquis istorū popularium tuos ludos aspexit: ecquis se theatro, populūq; R. cōmiserit? ipse ille maximè ludius, nō solū spectator, sed actor & acroama, qui omnia sororis embolia nouit, qui in cœtum mulierū pro psaltria adducitur, nec tuos ludos aspexit in illo ardenti Tribunatu suo, nec vllos alios, nisi eos, à quibus vix viuus effugit. Semel, inquā, se ludis homo popularis cōmiserit omnino, cum in tēplo Virtutis honos habitus esset Virtuti, C. que Marii cōseruatoris huius imperii monumentū municipi eius, & Reip. defensori sedē ad salutē præbuisset. Quo quidē tēpore quid populus R. sentire se ostenderit, vtroq; in genere declaratū est: primò, cum audito S. C. ore ipsi atq; absenti Senatu plausus est ab vniuersis datus: deinde cum Senatoribus singulis spectatū ē Senatu redeuntibus. Cum verò ipse, qui ludos faciebat, Cōsul affedit, stans, & manibus passis gratias agēs, & lachrymātes gaudio, suā erga me benevolentia ac misericordia declararūt. At cum ille furibundus incitata illa sua vecordī mēte venisset, vix se populus R. h h h. i.

tenuit, vix homines odium suum à corpore eius impuro atque infando reprefferunt: 101  
voces quidem, & palmarum intentus, & maledictorū clamorem omnes profuderunt.  
Sed quid ego populi R. animum virtutēque commemoro, libertatem iam ex diutur-  
na seruitute respicientis in eo homine, cui tum petēti iam AEdilitatem ne histriones  
quidem coram sedenti pepercerunt? Nam cum ageretur togata, simulans, vt opinor,  
caterua tota, clarissima contentione in ore impuri hominis imminens cōcionata est.  
Huic vitæ tuæ-

&amp;

Post principia atque exitus vitiosæ vitæ  
fedeat exanimatus: & is, qui antea cantorum conuicio conciones celebrare suas sole-  
bat, cantorum ipsorum vocibus eiiciebatur. Et quoniam facta mentio est ludorum,  
ne illud quidem præmittam, in magna varietate sententiarum nunquam vllum  
fuisse locum, in quo aliquid à poëta dictum cadere in tempus nostrum videretur, quod 103  
aut populum vniuersum fugeret, aut non exprimeret ipse actor. Et quæso hoc loco Iu-  
dices, ne qua me leuitate ductum ad insolitum genus dicendi labi putetis, si de poëtis,  
de histrionibus, de ludis in iudicio loquar. Non sum tam ignarus Iudices causarum,  
non tam insolens in dicendo, vt omni ex genere orationem aucuper, & omnes vndi-  
que stulos carpam atque delibem. Scio quid grauitas vestra, quid hæc aduocatio,  
quid illi conuentus, quid dignitas P. Sestii, quid periculi magnitudo, quid ætas, quid  
honus meus postulet. Sed mihi sumpsit hoc loco doctrinam quandam iuuenturi, qui  
essent optimates. In ea explicanda demonstrandum est, non esse populareis omnes  
eos, qui putentur. id facillimè consequar, si vniuersi populi iudicium verum & incor-  
ruptum, & si intimos sensus ciuitatis expressero. Quid fuit illud, quod recenti nuntio 104  
de illo S.C. quod factum est in templo Virtutis, ad ludos scenamque perlato, confessu  
maximo, summus artifex, & mehercule semper partium in Rep. tanquam in scena  
optimatum, stens & recenti lætitia, & mixto dolore ac desiderio mei, egit apertè mul-  
to grauioribus verbis meam causam, quam egomet de me agere potuissim? summi  
enim poëtæ ingenium non solum arte sua, sed etiam dolore exprimebat.

Quam enim certo animo qui Rempub. adiuuerit, steterit cum Achuiis.  
vobiscum me stetisse dicebat, vestros ordines demonstrabat, reuocabatur ab vniuersis.  
Re dubia nec dubitarit vitam offerre, nec capiti pepercerit.

Hæc quantis ab illo clamoribus agebantur: cum iam omisso gestu verbis poëtæ, & stu-  
dio actoris, & expectationi nostræ plauderetur:

Summum amicum summo in bello, -

(nam illud ipse actor adiungebat amico animo: & fortassis homines propter aliquod  
desiderium approbant)

Summo ingenio præditum.

tum illa quæto cum gemitu populi R. ab eodem paulò post in eadem fabula sunt acta:  
O pater.

me, me ille absentem, vt patrem, deplorandum putarat, quem Q. Catulus, quem mul-  
ti alii sæpe in Senatu patrem patriæ nominarant. Quanto cum fletu de illis nostris in-  
cēdiis ac ruinis, cum patrem pulsum, patriam afflictam deploraret, domum incensam  
euerfamque? sic egit, vt demonstrata pristina fortuna, cum se conuertisset,

Hæc omnia vidi inflammar.

fletum etiam inimicis atque inuidis excitaret. Prò dii immortales, quid illa, quemad-  
modum dixit idem? quæ mihi quidem ita & acta & scripta videntur esse, vt vel à Ca-  
tulo, si reuixisset, præclare posse dici viderentur (is enim liberè reprehendere & accusa-  
re populi nonnunquam temeritatem solebat, aut errorem Senatus.)

O ingratici Argiui, inanes Graii, immemores beneficii.

non erat illud quidem verum. nõ enim ingrati, sed miseri, quibus reddere salutē, à quo  
acceperant, nõ liceret: nec vnus in quenquam vnquam gratior, quam in me vniuersi.

Sed tamen illud scripsit disertissimus poëta pro me, egit fortissimus actor, non solum  
optimus, de me. cum omnes ordines demonstraret, Senatū, Equites Romanos, vni-  
uersum populum Romanum accusaret,

Exulare finitis, siuistis pelli, pulsum patimini. Quæ tum significatio fuerit omnium,  
quæ declaratio voluntatis ab vniuerso populo R. in causa hominis non popularis, equi-  
dem audiebamus: existimare facilius possunt, qui affuerunt. Et quoniam me huc pro-  
uexit oratio, histrio casum meum toties collachrymauit, cum ita dolēter ageret causam  
meam, vt vox eius illa præclara lachrymis impediretur: neque poëtæ, quorum ego sem-  
per ingenia dilexi, tempori meo defuerunt: eaque populus Ro. non solum plausu, sed  
107 etiam gemitu suo cōprobauit. Vtrum igitur hæc AEsopum potius pro me, aut Accium  
dicere oportuit, si populus R. liber esset, an principes ciuitatis? nominatim sum appella-  
tus in Bruto Tullius, qui libertatem ciuibus stabiliuerat: millies reuocatū est. Parumne  
videbatur, populum R. iudicare id à me, & à Senatu esse cōstitutum, quod periti ciues  
sublatum per nos criminabantur? maximum verò populi R. iudicium vniuerso con-  
fessu gladiatorio declaratum est. erat enim munus Scipionis, dignum & eo ipso, & illo  
Q. Metello, cui dabatur. Id autem spectaculi genus erat, quod omni frequentia atque  
omni genere hominum celebratur, quo multitudo maximè delectatur. In hunc con-  
fessum P. Sestius Tribunus pl. cum ageret nihil aliud in eo magistratu, nisi meam cau-  
sam, venit, & se populo dedit, non plausus cupiditate, sed vt ipsi inimici nostri volunta-  
108 tem vniuersi populi viderent. venit (vt scitis) ad columnam Meniam. tantus est ex om-  
nibus spectaculis vsque à Capitolio, tantus ex fori cancellis plausus excitatus, vt nun-  
quam maior consensio, aut apertior populi Rom. vniuersi fuisse vlla in causa diceretur.  
Vbi erant tum illi concionum moderatores, legum domini, ciuium expulsiones: aliū sine  
est aliquis improbis ciuibus peculiaris populus, cui nos offensi inuisiq; fuerimus? Equi-  
dem existimo nullum tempus esse frequentioris populi, quam illud gladiatorium: ne-  
que concionis vllius, neque verò vllorum comitorum. Hæc igitur innumerabilis ho-  
minum multitudo, hæc populi R. tanta significatio sine vlla varietate vniuersi, cum il-  
lis ipsis diebus de me actum iri putaretur, quid declarauit nisi optimorum ciuium salu-  
109 tem & dignitatē populo R. charam esse vniuerso? At verò & ille Trib. pl. qui de me non  
patris aui, pro aui, maiorum denique suorum omnium, sed Græculorū instituto concio-  
nem interrogare solebat, vellētne me redire: & cum erat reclamatū semiuiuis merce-  
nariorum vocibus, populum R. negare dicebat: is cum quotidie gladiatores spectaret,  
nūquam est cōspectus: cum veniret, emergebat subito: cum sub tabulas subrepserat, vt,  
Mater te appello, -

dicturus videretur. Itaque illa via latebrosa, qua spectatum ille veniebat, Appia iam vo-  
cabatur. qui tamen quoquo tempore cōspectus erat, non modò gladiatores, sed equi  
ipsi gladiatorum repentinis sibilis extimescebant. Videtisne igitur, quantum inter po-  
pulum R. & concionem interfit? dominos concionum omni odio populi notari: qui-  
bus autem consistere in operarum concionibus non liceat, eos omni populi R. signifi-  
catione decorari? tu mihi etiam M. Attilium Regulum commemoras, qui redire ipse  
110 Carthaginem sua voluntate ad supplicium, quam sine iis captiuis, à quibus ad Senatū  
missus erat, Romæ manere maluerit: & mihi negas optandum reditum fuisse per fami-  
lias comparatas & homines armatos: vim scilicet ego desideravi: qui, dum vis fuit, nihil  
egi: & quem, si vis nõ fuisset, nulla res labefactare potuisset. Hunc ego reditum repudia-  
rem: qui ita florēs fuit, vt verear, ne quis me studio gloriæ putet iccirco exisse, vt ita redi-  
rem. quem enim vnquam Senatus ciuem, nisi me, nationibus exteris commendauit?  
cuius vnquam propter salutē, nisi meam, Senatus publicè sociis populi R. gratias egit?  
de me vno Patres Conscripti decreuerunt, vt, qui prouincias cum imperio obtinerent,  
qui Quæstores Legatique essent, salutem & vitam meam custodirent. In mea vna causa  
post Romam conditam factū est, vt literis consularibus ex S.C. cuncta ex Italia omnes,

qui Rempub. saluam vellent, conuocarentur. quod nunquam Senatus in vniuersa Reipub. periculo decreuit, id in vnus mea salute conseruanda decernendum putauit. Quem curia magis requisit: quem forū luxit: quem aequè ipsa tribunalia desiderauerunt: omnia discellu meo deserta, horrida, muta, plena luctus & mœroris fuerunt. Quis est Italiae locus in quo non fixum sit in publicis monumentis studium salutis meæ, testimonium dignitatis: Nam quid ego illa de me diuina S. C. cōmemorem? vel quod in templo Iouis Optimi Maximi factum est, cum vir is, qui tripartitas orbis terrarum oras, atque regiones tribus triumphis adiunctas huic imperio notauit, de scripto sententia dicta, mihi vni testimonium patriæ conseruatæ dedit. cuius sententiam ita frequentissimus Senatus secutus est, vt vnus dissentiret hostis, idque ipsum tabulis publicis mandaretur ad memoriam posterii temporis sempiternā. vel quod est postridie decretum in curia populi ipsius R. & eorum, qui ex municipiis conuenerant, admonitu, nequis de cælo feruaret, nequis moram vllam afferret: siquis aliter fecisset, eum planè euerforem Reipub. fore, idque Senatū grauiissimè laturum: & vt statim de eius facto referretur, qua grauitate sua cum frequens Senatus nonnullorum scelus audaciāque tardasset, tum illud addidit, si diebus quinque, quibus agi de me potuisset, non eisset actum, redirem in patriam dignitate omni recuperata. Decreuit eodem tempore Senatus, vt iis, qui ex tota Italia salutis meæ causa conuenerant, agerentur gratiæ, atque vt iidem ad res redeuntes, vt venirent, rogarentur. Hæc erat studiorum in mea salute contetio, vt ii, qui à Senatu de me rogabantur, iidem Senatui pro me supplicarent. atque ita in his rebus vnus est solus inuentus, qui ab hac tam impensa voluntate bonorum palam dissideret, vt etiam Q. Metellus Cos. qui mihi vel maximè ex magnis contentionibus Reipub. fuisset inimicus, de mea salute retulerit. Qui excitatus summa cum auctoritate P. Seruili quidam grauitate dicendi, cum ille omnes propè ab inferis euocasset Metellos, & ad illius generis, quod sibi cum eo commune esset, dignitatem, propinqui sui mentem à Clodianis atrociniis reflexisset: cumque eum ad domestici exempli memoriam, & ad vnum dicto citius Metelli casum vel gloriosum, vel grauem conuertisset: collachrymauit, vt vir egregius, ac verè Metellus, totumque se P. Seruilio dicenti etiam tum tradidit: nec illam diuinam grauitatem, plenam antiquitatis, diutius homo eiusdem sanguinis potuit sustinere, & mecum absens beneficio rediit in gratiam. Quod certè si est aliquis sensus in morte præclarorum virorum, cum omnibus Metellis, tum verò vni viro fortissimo, & præstantissimo ciui, gratissimum fratri suo fecit, socio laborum, periculorum, consiliorum meorum. Reditus verò meus qui fuerit, quis ignorat? quem admodum mihi aduenienti tanquam totius Italiae, atque ipsius patriæ dexteram porrexerint Brundisini: cum ipsis Nonis Sext. idem dies aduentus mei fuisset, qui reditus natalis: idem & charissimæ filia, quam ex grauiissimo tum primùm desiderio luctuq; contexi: idem etiam ipsius colonia Brundisina: idem, vt scitis. Cumque me domus eadem optimorum & doctissimorum virorum Lenii Flacci & patris, & fratris eius lætissima accepisset, quæ proximo anno mœrens receperat, & suo præsidio periculōque defenderat: cumque itinere toto vrbes Italiae, festos dies agere aduentus mei videbantur, viæ multitudine Legatorum vndique missorum celebrabantur: ad urbem accessus incredibili hominū multitudine & gratulatione florebat: iter à porta, in Capitoliū ascensus, domum reditus erat eiusmodi, vt summa in lætitia illud dolerem, ciuitatem tam gratam, tam miseram atque oppressam fuisse. Habes igitur, quod ex me quaesisti, qui essent optimates, non est natio, vt dixisti, quod ego verbum agnouit. est enim illius, à quo vno maximè P. Sestius se oppugnari videt, hominis eius, qui hanc nationem deleri & concidi cupiuit, qui C. Cæsarem, mitem hominem, & à cæde abhorrentem, sæpe increpuit, sæpe accusauit, cum affirmaret illum nunquam, dum hæc natio viueret, sine cura futurum. nihil profecit de vniuersis: de me agere non destitit: me oppugnauit primùm per indicem Vectiū, quem in concione de me & de clarissimis viris interrogauit:

in quo tamen eos ciues coniunxit eodem periculo & crimine, vt à me inierit gratiam, quod me cum amplissimis & fortissimis viris congregauit. sed postea mihi nullo meo merito, nisi quod bonis placere cupiebam, omnes est insidias sceleratissimè machinatus. ille ad eos, à quibus audiebatur, quotidie aliquid defecti afferebat: ille hominē mihi amicissimum Cn. Pompeium monebat, vt meam domum metueret, atque à me ipso caueret: ille se sic cum inimico meo copularat, vt illum meæ proscriptionis, quam adiuuabat Sex. Clodius, homo iis dignissimus, quibuscum viuit, tabulam esse, se scriptorem diceret: ille vnus ordinis nostri discessu meo, luctu vestro palam exultauit. de quo ego, cum quotidie rueret, verbum feci Iudices nunquā: neque putavi, cum omnibus machinis ac tormentis, vi, exercitu, copiis oppugnarer, de vno sagittario me queri conuenire. acta mea illi displicere, quis nescit? qui legem contemnat, quæ dilucidè vertat gladiatores biennio, quo quis petierit, aut petiturus sit, dare. in quo eius temeritatem satis mirari Iudices non queo. facit apertissimè contra legem: facit is, qui neque elabi ex iudicio iucunditate sua, neque emitti gratia potest, neque opibus & potentia leges ac iudicia perfringere. Quæ res hominem impellit, vt sit tam intemperans? Ista nimia gloriæ cupiditate familiam gladiatoriam credo nactus est speciosam, nobilem, gloriosam: norat studia populi: videbat clamores & concursus futuros. Hac expectatione elatus homo, flagrans cupiditate gloriæ, tenere se nō potuit quin hos gladiatores induceret, quorum esset ipse pulcherrimus. si ob eam causam peccaret, & pro recēti populi R. in se beneficio, populari studio elatus: tamē ignosceret nemo. Cum verò ne de venalibus quidē homines electos, sed ex ergastulis emptos, nominibus gladiatorii ornarit, & fortito alios Samnites, alios prouocatores fecerit: tanta licētia, tanta legum contemptio ne non habitura sit exitum, pertimescit. Sed habet defensiones duas: primū, do, inquit, bestiaris: lex est scripta de gladiatoribus. festiue. accipite aliquid etiam acutius. dicit se non gladiatores, sed vnum gladiatorem dare, & totam AEdilitatem in munus hoc transfuisse. Præclara AEdilitas, vnus leo, ducenti bestiarum. Verum vtatur hac defensione: cupio eum suæ causæ confidere. solet enim Tribunos pleb. appellare, & vi iudicium disturbare, cum diffidit. quem non tam admiror, quod meam legem contemnat hominis inimici, quam quod se statuit omnino consularem legem nullam putare. Aciliam, Didiam, Liciniā, Iuniam contempsit: etiāne eius, quem sua lege, & suo beneficio ornatum, munitum, armatum solet gloriari, C. Cæsaris legem de pecuniis repetundis nō putat esse legem? & aiunt alios esse, qui acta Cæsaris rescindāt, cum hæc optima lex & ab illo focero eius, & hoc assecla negligatur? & cohortari ausus est accusator in hac causa vos Iudices, vt aliquando essetis seueri, aliquādo medicinam adhiberetis Reip: non est ea medicina, cum sanæ parti corporis scalpellum adhibetur atque integræ: carnificina est ista, & crudelitas. Hi medentur Reip. qui execant pestem aliquam, tanquam strumam, ciuitatis. Sed vt extremum habeat aliquid oratio mea, & vt ego antè dicendi finem faciam, quam vos me tam attentè audiendi: concludam illud de optimatibus, eorumque principibus, ac Reip. defensoribus: vosque adolescentes, & qui nobiles estis, ad maiorum vestrorum imitationem excitabo: & qui ingenio & virtute nobilitatem potestis consequi, ad eam rationem, in qua multi homines noui & honore & gloria floruerunt, cohortabor. Hæc est vna via, mihi credite, & laudis, & dignitatis, & honoris, à bonis viris, sapientibus, & bene natura constitutis laudari & diligi, nosse descriptionem ciuitatis à maioribus nostris sapientissimè constitutam: qui cum Regum potestatem non tulissent, ita magistratus annuos creauerunt, vt consilium Senatus Reip. præponerent sempiternum: deligerentur autem in id consilium ab vniuerso populo, aditusq; in illum summum ordinem omnium ciuium industriæ ac virtuti pateret. Senatū Reip. custodem, præsidem, propugnatores collocauerunt. Huius ordinis auctoritate vt magistratus, & quasi ministros grauiissimi cōsiliū esse voluerunt: Senatū autem ipsum proximorum ordinum splendore confirmari, plebis

libertatem & comoda tueri atque augere voluerunt. Hæc qui pro virili parte defendunt, optimates sunt, cuiuscumque sint ordinis: qui autem præcipue suis ceruicibus tantam munia, atque Remp. sustinent, ii semper habiti sunt optimatum principes, auctores & conseruatores ciuitatis. Huic hominum generi fateor, vt antè dixi, multos aduersarios, inimicos, inuidos esse, multa proponi pericula, multas inferri iniurias, magnos esse experiendos & subeundos labores: sed mihi omnis ratio est cum virtute, nõ cum desidia: cum dignitate, non cum voluptate: cum iis, qui se patriæ, qui suis ciuibus, qui laudi, qui gloriæ, non qui somno, & conuiuuis, & delectationi natos arbitrantur. Nam si qui voluptatibus ducuntur, & se vitorum illecebris, & cupiditatum lenociniis dederunt, missos faciant honores, ne attingant Remp. patiantur viros fortes labore, se otio suo perfrui. qui autem bonam famam bonorum, quæ sola verè gloria nominari potest, expetunt, alii otium quærere debent & voluptates, non sibi. sudandum est his pro communibus commodis, adeundæ inimicitia, subeundæ sæpe pro Rep. tempestates: cum multis audacibus, improbis, nonnunquam etiam potentibus dimicandum. Hæc audiimus de clarissimorum virorum consiliis & factis, hæc accepimus, hæc legimus. neque eos in laude positos videmus, qui incitarunt aliquando populi animos ad seditionem, aut qui largitione cæcarunt mentes imperitorum, aut qui fortis & claros viros, & bene de Repub. meritos in inuidiam aliquam vocauerunt: leues hos semper nostri homines, & audaces, & malos, & perniciosos ciues putauerunt. At verò, qui horum impetus & conatus represserunt, qui auctoritate, qui fide, qui constantia, qui magnitudine animi consiliis audacium restiterunt: ii graues, ii principes, ii duces, ii auctores huius dignitatis atque imperii semper habiti sunt. ac nequis ex nostro, aut aliquorum præterea casu hanc vitæ viam pertimescat: vnus in hac ciuitate, quem quidem ego possim dicere, præclare vir de Rep. meritus L. Opimius indignissimè concidit. cuius monimētum celeberrimum in foro, sepulchrum desertissimum in litore Dyrhachino relictum est. atque hunc tamen flagrantem inuidia propter interitum C. Gracchi semper ipse populus Rom. periculo liberauit. alia quædam ciuem egregium iniqui iudicii procella peruertit. Cæteri verò aut repentina vi perculsi ac tempestate populari, per populum tamē ipsum recreati sunt, atque reuocati, aut omnino inuulnerati, inuolatiq̃ vixerunt. At verò ii, qui Senatus consilium, qui auctoritatem bonorum, qui instituta maiorum neglexerunt, & imperitæ aut cõcitata multitudini iucundi esse voluerunt, omnes ferè Reip. pœnas aut præsentem mortem, aut turpi exilio dependerunt. Quòd si apud Athenienses, homines Græcos, longè à nostrorum hominum grauitate disiunctos, non deerant, qui Remp. contra populi temeritatem defenderent, cum omnes, qui ita fecerant, è ciuitate eicerentur: si Themistoclem illum conseruatorem patriæ non deterruit à Rep. defendenda nec Milciadis calamitas, qui illam ciuitatem paulò antè seruarat: nec Aristidis fuga, qui vnus omnium iustissimus fuisse traditur: si postea summi eiusdem ciuitatis viri, quos nominatim appellari non est necesse, propositis tot exemplis iracundiæ leuitatisque popularis, tamen suam Remp. illam defenderunt: quid nos tandem facere debemus? primùm in ea ciuitate nati, vnde orta mihi grauitas & magnitudo animi videtur: tur̃ in tanta gloria insistentes, vt omnia humana leuiores videri debeant: deinde ad eam Remp. tuendã aggressi, quæ tanta dignitate est, vt eam defendentem occidere non aliud sit, quàm oppugnantem rerum potiri. homines Græci, quos antea nominavi, iniquè à suis ciuibus damnati atque expulsi, tamē, quia bene sunt de suis ciuitatibus meriti, tanta hodie gloria sunt non in Græcia solum, sed etiam apud nos, atque in cæteris terris, vt eos, à quibus illi oppressi sunt, nemo nomet, horum calamitatem dominationi illorū omnes anteponant. Quis Carthaginensium pluris fuit Annibale consilio, virtute, rebus gestis, qui vnus cum tot imperatoribus nostris per tot annos de imperio & de gloria decertauit: huc sui ciues è ciuitate eiecerunt: nos etiã hostē literis nostris, & memoria videmus esse celebratū.

Quare imitemur nostros Brutos, Camillos, Ahalas, Decios, Curios, Fabricios, Maximos, Scipiones, Lentulos, AEmilios, innumerabiles alios, qui hanc Remp. stabiliuerunt, quos equidem in deorum immortalium cœtu ac numero repono: amemus patriam, pareamus Senatui: consulamus bonis: præsentis fructus negligamus: posteritati & gloriæ seruiamus: id esse optimum putemus, quod erit rectissimum: speremus quæ volumus, sed quod acciderit, feramus: cogitemus denique, corpus virorum fortium, magnorumque hominum esse mortale, animi verò motus & virtutis gloriam sempiternam: neque hæc opinionem si in illo sanctissimo Hercule consecratam videmus, cuius corpore ambusto vitam eius, & virtutem immortalitas excepisse dicitur, minus existimemus eos, qui hanc tantam Remp. suis consiliis aut laboribus aut auxerint, aut defenderint, aut seruarint, esse immortalem gloriam consecuturos. Sed me repente Iudices, de fortissimorum & clarissimorum ciuium dignitate & gloria dicentem, & plura etiam dicere parantem, horum aspectus in ipso cursu orationis repressit. Video P. Sestium, meæ salutis, vestræ auctoritatis, publicæ causæ defensore, propugnatorem, auctorem, reum: video hunc prætextatum eius filium oculis lachrymantibus me intuentem: video Milonem, vindicem nostræ libertatis, custodem salutis meæ, subsidium afflictæ Reipub. extinctorem domestici latrocinii, represso rem cædis quotidianæ, defensorem templorum atque tectorum, præsidium curiæ, fordidatum & reum: video P. Lentulum, cuius ego patrem deum ac parentem statuo fortunæ, ac nominis mei, & fratris, rerumque nostrarum, in hoc misero squalore & fordibus, cui superior annus idem & virilem patris, & prætextam populi iudicio togam dedit, hunc hoc anno in hac toga rogationis iniustissimæ subitam acerbitatem pro patre fortissimo & clarissimo ciue deprecantem. Atque hic tot & talium ciuium squalor, hic luctus, hæc fordes susceptæ sunt propter vnum me, quia me defenderunt, quia meum casum luctumque doluerunt, quia me lugenti patriæ, flagitanti Senatui, poscenti Italia, vobis omnibus orantibus reddiderunt. Quod tantum est in me scelus? quid tantopere deliqui illo, illo die, cum ad vos indicia, literas, confessiones communis exitii detuli? cum parui vobis? Ac si sceleratum est amare patriam, pertuli pœnarum fati: euersa domus est, fortunæ vexata, dissipati liberi, raptata coniux: frater optimus incredibili pietate, amore inaudito, maximo in squalore volutatus est ad pedes inimicissimorum: ego pulsus aris, focus, diis penatibus, distractus à meis, carui patria, quam (vti leuissimè dicam) certè texeram: pertuli crudelitatem inimicorum, scelus infidelium, fraudem inuidorum. Si hoc non est fati, quòd hæc omnia deleta videntur reditu meo: multò mihi, multò, inquam, Iudices præstat in eandem illam recidere fortunam, quàm tantam importare meis defensoribus & conseruatoribus calamitatem. An ego in hac vrbe esse possum his pulsus, qui me huius vrbeis compotem fecerunt: non ero, non potero esse Iudices: neque hic vnquam puer, qui his lachrymis, qua sit pietate, declarat, amisso patre suo propter me, me ipsum incolumem videbit: nec, quotiescūque me viderit, ingemiscet, ac pestem suam, & patris sui sese dicit videre. Ego verò vos in omni fortuna, quæcunque erit oblata, cõplectar: nec me ab iis, quos meo nomine fordidos videtis, vnquam vlla fortuna diuellet: neque ex nationes, quibus me Senatus commendauit, quibus de me gratias egit, hunc exulem propter me sine me videbunt. Sed hæc dii immortales, qui me suis templis aduenientem receperunt, stipatum ab his viris, & P. Lentulus Cos. atque ipsa Remp. qua nihil est sanctius, vestræ potestati Iudices commiserunt. Vos hoc iudicio omnium bonorum mentes confirmare, improborum reprimere potestis: vos his ciuibus vt optimis, vos me reficere, & renouare Remp. potestis. Quare vos obtestor atque obsecro, vt, si me saluum esse voluistis, eos conseruetis, per quos me recuperauistis.

## In Vatinium,

ORATIO XXXIII.



I, tua tantum modo Vatini quid indignitas postulare, spectare voluifsem, fecissem id, quod his vehementer placebat, vt te, cuius testimonium propter turpitudinē vitæ, fordēsque domesticas nullius momēti putaretur, tacitus dimitterem. nemo enim horū aut ita te refutādum, vt grauem aduersarium: aut ita rogandum, vt religiosum testem arbitrabatur. sed fui paulò in te intemperātor fortasse, quàm debui. Odio enim tui, in quo etsi omnes propter tuum in me scelus superare debeo, tamē ab omnibus penē vincor, sic sum incitatus, vt cum te non minus contemnerem, quàm odissem, tamen vexatū potius, quàm despectum vellem dimittere. Quare ne tibi hūc honorem à me haberi forē mirere, quòd interrogem, quem nemo congressu, nemo aditu, nemo suffragio, nemo ciuitate, nemo luce dignum putet: nulla me ad id causa impulisset, nisi vt ferocitatem tuam istam comprimerem, & audaciam frangerem, & loquacitatē paucissimis interrogationibus irretitā retardarem. Etenim debuisti Vatini, etiam si falsò venisses in suspicionem P. Sestio, tamen mihi ignoscere, si in tāto hominis de me oprime meriti periculo & tempori eius & voluntati parere voluifsem: sed hesternopro testimonio esse mentitum, cum affirmares nullum tibi omnino cum Albinouano sermonem non modò de Sestio accusando, sed nulla vnquam de re fuisse, paulò antè imprudens indicasti, qui & T. Claudium tecum communicasse, & à te consilium P. Sestii accusandi petisse, & Albinouanum, quem antea vix tibi notum esse dixisses, domum tuam venisse, multa tecum locutum, dixeris: denique conciones P. Sestii scriptas, quas neque nosset, neque reperire posset, te Albinouano dedisse, easque in hoc iudicio esse recitatas. in quorum altero es confessus, à te accusatores esse instructos & subornatos: in altero inconstantiam tuam cum leuitate, tum etiam periurio implicatam refellisti: cum, quem à te alienissimū esse dixisses, eum domi tuæ fuisse: quem prauaricatorem esse ab initio iudicasses, ei te, quos rogasset, ad accusandum libros dixeris dedisse. Nimum est vehemens feròque natura: non putas fas esse verbum ex ore exire cuiusquam, quod non iucundum & honorificum ad aures tuas accedat. venisti iratus omnibus: quod ego, simul ac te aspexi, prius quàm loqui cœpisti, cum antè Gellius, nutricula feditioforū omnium, testimonium diceret, sensi atque prouidi. Repentē enim te, tāquam serpens è latibus, oculis eminentibus, inflato collo, tumidis ceruicibus intulisti. vt mihi renouatus ille tuus in te veterem meum amicum, sed tamen tuum familiarem defenderim: cum in hac ciuitate oppugnatio soleat, qua tu nunc vteris, nonnunquam, defensio nunquam vituperari. Sed quæro à te, cur C. Cornelium nō defenderem? num legem aliquam Cornelius contra auspicia tulerit? num A. Eliam, num F. Fuliam legem neglexerit? num Cōsulū vim attulerit? num armatis hominibus templum tenuerit? num intercessorem vi deiecerit? num religiones polluerit, ararium exhausterit, Remp. compilarit? tua sunt, tua sunt hæc omnia. Cornelio eiusmodi nihil obiectum est. codicem legisse dicebatur: defendebatur testibus collegis suis, non recitandi causa legisse, sed recognoscendi. Constabat tamen Cornelium consilium illo die dimisisse, intercessionem paruisse. tu verò, cui Cornelii defensio displicet, quam causam ad patronos tuos, aut quod os afferes, quibus iam præscribis, quāto illis probro futurum sit, si te defenderint, cum tu mihi Cornelii defensionem in maledictis obiiciendam putaris? Attamen hoc Vatini memeto: paulò post istam defensionem meam, quam tu bonis viris displicuisse dicis, me cum vniuersi populi R. summa voluntate, tum optimi cuiusque singulari studio magnificētissime post hominum memoriam Consulem factum: omniaque ea me pudenter viuendo consecutum esse, quæ tu impudenter vaticinando sperare te sæpe dixisti. Nā quòd mihi discessum

obiecisti meum: & quòd horum, quibus ille dies acerbissimus fuit, qui idem tibi latissimus, luctum & gemitum renouare voluisti: tantum tibi respondeo, me, cum tu, cæteraque Reip. pestes armorum causam quæreretis, & cum per meum nomen fortunas locupletum diripere, sanguinem principum ciuitatis exorbere, crudelitatem vestrā, odiūque diuturnum, quod in bonos iam inueteratum habebatis, saturare cuperetis, scelus & furorem vestrum cedendo maluisse frangere, quàm resistendo. Quare peto à te, vt mihi ignoscas Vatini, cum patriæ pepercerim, quam feruaram: & si ego te perditorem & vexatorem Reip. fero, tu me cōseruatorem & custodem feras. Deinde eius viri discessum increpas, quem vides omnium ciuuium desiderio, ipsius denique Reip. luctu esse reuocatum? At enim dixisti, non mea, sed Reip. causa homines de meo reditu laborasse. Quasi verò quisquam vir excellētī animo in Remp. ingressus, optabilius quicquam arbitretur, quàm se à suis ciuibus Reipub. causa diligi. scilicet aspera mea natura, difficilis aditus, grauis vultus, superba responsa, insolens vita: nemo humanitatem meam, nemo consuetudinem, nemo consilium, nemo auxilium requirebat: cuius desiderio (vt hæc minima dicam) forum mœstum, muta curia, omnia denique bonarum artium studia filuerunt. Sed nihil sit factum mea causa: omnia illa S. C. populi iussa, Italiæ totius, cunctarum societatum, collegiorum omnium decreta de me, Reip. causa esse facta fateamur. Quid ergo, homo imperitissime, solidæ laudis ac veræ dignitatis præstantius mihi potuit accidere? quid optabilius ad immortalitatem gloriæ, atque ad memoriam mei nominis sempiternam, quàm omnes hoc ciues meos iudicare, ciuitatis salutem cum mea vnus salute esse coniunctam? Quod quidem ego tibi reddo tuum. nam vt tu me charum esse dixisti Senatui populoque R. non tam mea causa, quàm Reip. sic ego te, quantum sis omni diritate atque immanitate teterrimus, tamen dico esse odio ciuitati non tam tuo, quàm Reip. nomine. Atque vt aliquando ad te veniam, de me hoc sit extremū: quid quisque nostrum de se ipse loquatur, non est sanè requirendum: boni viri iudicent: id est maximi momenti & pōderis. Duo sunt tempora, quibus nostrorum ciuuium spectentur iudicia de nobis: vnum honoris, alterum salutis. honos talis populi R. voluntate paucis est delatus, ac mihi: salus tāto studio ciuitatis nemini reddita. De te autem homines quid sentiant, in honore experti sumus, in salute expectamus. & vt me cum homine vno non solūm impudentissimo, atque infimo conferam, de te ipso, homine & arrogantissimo, & mihi inimicissimo, quæro Vatini: vtrum tandem putes huic ciuitati, huic vrbi, his templis, arario, curiæ, viris his, quos vides, horum bonis, fortunis, liberis, ciuibus, cæteris denique deorum immortalium delubris, auspiciis, religionibus melius fuisse & præstabilius, me ciuem in hac ciuitate nasci, an te? Cum mihi hæc responderis, aut ita impudenter, vt manus à te homines vix abstinere possint: aut ita dolenter, vt aliquando ista ilia, quæ sunt inflata, rumpantur: tū memoriter respondeto ad ea, quæ de te ipso rogaro. Atque illud tenebricosissimum tēpus in euntis ætatis tuæ patiar latere. licet impunè per me parietes in adolescentia perfoderis, vicinos compilaris, matrem verberaris: habeat hoc præmium tua indignitas, vt adolescentiæ turpitudine obscuritate & fordibus tuis obtegatur. Quæsturā petisti cum P. Sestio, cum hic nihil loqueretur, nisi quod agebat: tu de altero Consulatu gerendo te diceres cogitare. Quæro abs te, teneasne memoria, cum P. Sestius Quæstor sit cunctis suffragiis factus, tunc te vix, inuitis omnibus, non populi beneficio, sed Consulis extremum adhæsisse. in eo magistratu, cum tibi magno clamore aquaria prouincia sorte obtigisset, missusne sis à me Consule Puteolos, vt inde aurum exportari, argentumque prohiberes. in eo negotio, cum te non custodem ad continendas, sed portitorem ad partiendas merces missum putares: cumque omnium domos, apothecas, naues furacissime scrutarere, hominesque negotia gerentes iudiciis iniquissimis irretires, mercatores è naui egredientes terreres, conscendentes morarere: teneasne memoria tibi in conuentu Puteolis manus esse allatas: ad me Consulem Puteolanorum querelas esse delatas. post Quæsturā exierisne Legatus in vltiorem Hispa

niam C. Cosconio Procos. Cùm illud iter Hispaniense pedibus ferè confici soleat, aut, si quis nauigare velit, certa sit ratio nauigandi: venerisne in Sardiniam, atque inde in Africam. fuerisne, quod sine S. C. tibi facere non licuit, in regno Hiempsalis. fuerisne in regno Mastanesoli. venerisne ad fretum per Mauritaniam. quem scias vnquam Legatum Hispaniensem in illam prouinciam istis itineribus peruenisse. Factus es Tribunus pl. quid enim te de Hispaniensibus flagitiis tuis, sordidissimisq; furtis interrogem: Quæro abs te, primum, quod genus improbitatis & sceleris in eo magistratu prætermiseris. ac tibi iam inde præscribo, ne tuas fordes cum clarissimorum virorum splendore permisceas. ego te, quæcūque rogabo, de te ipso rogabo: neque te ex amplissimi viri dignitate, sed ex tuis tenebris extraham: omniaq; mea tela sic in te coniicientur, vt nemo per tuum latus (quod soles dicere) saucietur, in tuis pulmonibus ac visceribus hærebunt. Et quoniam omnium rerum magnarum à diis immortalibus principia ducuntur, volo vt mihi respondeas tu, qui te Pythagoricum soles dicere, & hominis doctissimi nomē tuis immanibus & barbaris moribus prætere: quæ te tanta prauitas mentis tenuerit, qui tātus furor, vt, cùm inaudita ac nefaria sacra suscepis, cùm inferorum animas elicere, cùm puerorum extis deos manes mactare soleas, auspicia, quibus hæc vrbs condita est, quibus omnis Resp. atque imperium tenetur, contempseris: initioque Tribunatus tui Senatui denuntiaris, tuis actionibus Augurū responsa, atque eius collegii arrogantiam impedimento non futuram. secundum ea, quæro, seruari sine in eo fidem: nunquā tibi moram attulerit, quò minus concilium aduocares, legemq; ferres, quòd eo die scires de cælo esse seruatum. Et quoniam hic locus vnus est, quem tibi cum Cæsare cōmunem esse dicas: seiungam te ab illo, non solum Reip. causa, verum etiam Cæsaris: nequa ex tua summa indignitate labes illius dignitati aspersa videatur. Primum quæro, num tu Senatui causam tuam permittas, quod facit Cæsar. deinde, quæ sit auctoritas eius, qui se alterius facto, non suo defendat. deinde (erumpet enim aliquando ex me vera vox, & dicam sine cunctatione quod sentio) si iam violentior aliqua in re C. Cæsaris fuisse: si eum magnitudo contentionis, studium gloriæ, præstans animus, excellens nobilitas aliquò impulisset, quod in illo viro & tum ferendum esset, & maximis rebus, quas postea gessit, obliterandum: id tu tibi furcifer fumes, & Vatini latronis ac sacrilegi vox audietur, hoc postulant, vt idem tibi cōcedatur quod Cæsari: Sic enim ex te quæro: Tribunus pl. fuisse: seiunge te à Consule. collegas habuisti viros forteis nouem: ex his tres erant, quos tu quotidie sciebas de cælo seruare, quos irridebas, quos priuatos esse dicebas: de quibus duos prætextatos sedentes vides, te ædilitiam prætextam togam, quam frustra confectiones, vendidisse: tertium scis ex illo obsessio atque afflictio Tribunatu consularem auctoritatem hominem esse adolescentem consecutum. Reliqui sex fuerunt: ex quibus partim planè tecum sentiebant, partim medium quendam cursum tenebant. Omnes habuerunt leges promulgatas: in his multas meus necessarius, etiam de mea sententia, C. Cosconius iudex noster: quem, tu dirupis, cùm ædilitium vides. Volo vt mihi respondeas, num quis ex toto collegio legē sit ausus ferre præter vnum te. quæ tanta in te fuerit audacia, quæ tanta vis, vt, cùm tui nouem collegæ sibi timendū esse duxerint, id vnus tu emerfus è cæno, omnium facile omnibus rebus infimus, cōtemnendum, despiciendum, irridendum putares: num quem post urbem conditam scias Tribunum pl. egisse cum plebe, cùm constaret seruatum esse de cælo: Simul etiam illud volo vt respōdeas, cùm te Tribuno pl. esset etiam tum in Rep. lex AElia & Fufia, quæ leges sæpenumero tribunitios furios debilitarunt & represserunt, quas cōtra præter te nemo vnquam est facere conatus: quæ quidem leges anno post sedentibus in templo duobus non Consulibus, sed proditoribus huius ciuitatis, ac pestibus, vnā cum auspiciis, cum intercessionibus, cum omni iure publico conflagrauerunt: ecquando dubitaris contra eas leges cum plebe agere, & consilium conuocare. Num quem ex omnibus Tribunis pl. quicumque 14 seditioni fuerint, tam audacem audieris fuisse, vt vnquam cōtra legem AElia, aut Fu-

siam concilium conuocaret: Quæro illud etiam ex te, conatusne sis, voluerisne, denique cogitaris, (est enim res eiusmodi, vt si tibi modò in mentem venit, nemo sit, qui te villo cruciatu esse indignum putet) cogitarisne in illo tuo intolerabili non regno (nam cupis id audire) sed latrocinio Augur fieri in Q. Metelli locum, vt, quicumque te aspexisset, duplicem dolorem gemitumque susciperet, & ex desiderio clarissimi & fortissimi ciuis, & ex honore turpissimi atque improbissimi. adeone non labefactam Remp. te Tribuno, neque conuassatam ciuitatem, sed captā hanc urbem atque euersam putaris, vt Augurem Vatinius ferre possemus: Hoc loco quæro, si, id quod cōcupieras, Augur factus esses: in qua tua cogitatione nos, qui te oderamus, vix dolorem 15 ferebamus: illi autem, quibus eras in deliciis, vix risum tenebant: sed quæro, si ad cætera vulnera, quibus putasti Remp. deleri, hanc quoque mortiferam plagam inflixisses Auguratus tui, vt, utrum decreturus fueris id, quod Augures omnes vsque ab Romulo decreuerunt, Ioue fulgente cum populo agi nefas esse, an, quia tu semper sic egisses, auspicia fueris Augur dissoluturus. Ac ne diutius loquar de Auguratu tuo, quòd inuitus facio, vt recorder ruinas Reipub. neque enim tu vnquam stante non modò maiestate horum, sed etiam vrbe te Augurem fore putasti. Veruntamen vt somnia tua relinquam, ad scelera veniam, volo vt mihi respondeas: cùm M. Bibulum Consulem non dicam bene de Rep. sentientem, ne tu mihi homo potens irascere, qui ab eo diffensisti: sed hominem certè nusquam progredientem, nihil in Repub. molientem, tantum animo ab actionibus tuis dissentientem, cùm eum tu Consulem in vincula duceret, & à tabula Valeria collegæ tui mitti iuberent: fecerisne ante rostra pontem continuatis tribunalibus, per quem Consul populi R. moderatissimus & constantissimus, sublato auxilio, exclusis amicis, vi perditorum hominum incitata, turpissimo miserimoque spectaculo nō in carcerem, sed ad supplicium & ad necem duceretur. Quæro, num quis ante te tam fuerit nefarius, qui id fecerit, vt sciamus, vt, utrum veterum facinorum sis imitator, an inuentor nouorum. idēque tu, cum his atque huiusmodi consiliis ac facinoribus, nomine C. Cæsaris clementissimi atque optimi viri, scelere vero atque audacia tua M. Bibulum foro, curia, templis, locis publicis omnibus expulisses, inclusum domi contineres: cūque non maiestate imperii, nō iure legum, sed ianæ præsidio, & parietum custodiis Consul's vita tegeteretur: miserisne viatorem, qui M. Bibulum domo vi extraheret, vt, quod in priuatis semper est seruatum, id te Tribuno 17 pl. Consuli domus exilium esse non posset. simulque mihi respondero, tu qui nos, qui de communi salute consentimus, tyrannos vocas, fuerisne non Tribunus pl. sed intolerabilis ex cæno nescio quo, atque ex tenebris tyrannus. Qui primū eam Remp. quæ auspiciis inuentis constituta est, iisdem auspiciis sublatis conarere peruertere: deinde sanctissimas leges, AElia & Fufia dico, quæ in Gracchorum ferocitate, & in audacia Saturnini, & in colluione Drusi, & in contentione Sulpitii, & in cruore Cinnano, & inter Syllana arma vixerunt, solus conculcaris, ac pro nihilo putaris: qui Cōsulem morti obieceris, inclusum obsederis, extrahere ex suis tectis conatus sis: qui in eo magistratu non modò emerferis ex mendicitate, sed etiam diuitiis nos iam tuis terreas: fuerisne tanta crudelitate, vt delectos viros, & principes ciuitatis tollere & delere 18 tua rogatione coneris. Cùm L. Vectium, qui in Senatu confessus esset cum telo fuisse, Cn. Pompeio, summo & clarissimo ciui, suis manibus necem afferre voluisse, in concionem produceris, indicem in Rostris, in illo, inquam, augurato templo ac loco collocaris, quò auctoritatis exquirēda causa cæteri Tribuni pl. principes ciuitatis producere consueuerunt: ibi tu indicem Vectium linguam, & vocem suam sceleri, & menti tuæ præbere voluisti: dixeritne L. Vectius in concione tua rogatus à te, se auctores & impulsores, & socios habuisse sceleris illius eos viros, quibus è ciuitate sublatis, quod tu eo tempore moliebare, ciuitas stare non posset. M. Bibulum, cuius inclusione contentus non eras, interficere volueras, spoliaueras Cōsulatu, patria priuate cupiebas. L.

Lucillum, cuius tu rebus gestis, quod ipse ad imperatorias laudes à puero videlicet spectaras, vehementius inuidebas. C. Curionem, perpetuum hostem improborum omnium, auctorem publici consilii, libertate communi tuenda maximè liberum, cum filio principe iuuentutis, cum Rep. coniunctiore etiam, quam ab illa ætate postulandum fuit, delere voluisti. L. Domitium, cuius dignitas & splendor perstringebat credo oculos Vatinii, quem tu propter cōmune odium in bonos oderas, in posterum autè propter omnium spem, quæ de illo est, atque erat, antè aliquantò timebas. L. Lentulū, hunc iudicem nostrum, flaminem Martialem, quod erat eo tempore Gabinii tui competitor, eiusdem Vectii indicio opprimere voluisti. qui si tum illam labem, pestemque vicisset, quod ei tuo scelere non licuit, Resp. victa non esset. huius etiam filium eodem indicio & crimine ad patris interitum aggregare voluisti. L. Paulum, qui tum Quæstor Macedoniam obtinebat, quem ciuē? quem virum? qui duos nefarios patriæ proditores, domesticos hostes legibus exterminarat, hominem ad conseruandam Remp. natum, in idem Vectii indicium, atque in eundem hunc numerum cōgregasti. Quid ego de me querar, qui etiam gratias tibi agere debeo, quod me ex fortissimorum ciuū numero seiungendum non putaris? Sed qui fuit ille tantus furor tuus, vt, cū iam Vectius ad arbitrium tuum perorasset, & ciuitatis lumina notasset, descēdissetque de Rostris, eum repentè reuocares, colloquerere populo R. vidente: deinde, interrogares equosnam alios posset nominare? inculcatisne, vt C. Pisonem generum meum nominaret? qui in summa copia optimorum adolescentium, pari continentia, virtute, pietate reliquit neminem: itēque M. Laterensem, hominem dies ac noctes de laude, & de Rep. cogitantem? promulgatisne impurissimè & perditissimè hostis quæstionem de tot amplissimis & talibus viris indici Vectio præmia amplissima? quibus rebus omnium mortalium non voluntate, sed conuitio repudiatis, fregerisne in carcere ceruices ipsi illi Vectio, nequod indicium corrupti indicii extaret, cuiusque sceleris in te ipsum quæstio flagitaretur? Et quoniam crebrò vsurpas legem te de alternis consiliis reiiciendis tulisse: vt omnes intelligant te ne rectè quidem facere sine scelere potuisses, quæro, cū lex esset æqua promulgata initio magistratus, multas etiam alias tulisses, expectatisne dum C. Antonius reus fieret apud Cn. Lentulum & Q. Claudium: &, posteaquam ille est reus factus, statim tuleris in eum, qui tuam post legem reus factus esset, vt homo consularis exclusus miser puncto temporis spoliaretur beneficio, & æquitate legis tuæ. Dices familiaritatem tibi fuisse cum Q. Maximo: præclara defensio facinoris tui. Nam Maximi quidem summa laus est, sumptis inimicitis, suscepta causa, quæstore, consilio delecto, commodiorem inimico suo contentionem reiectionis dare noluisse: nihilque Maximus fecit alienum aut sua virtute, aut illis viris clarissimis, Paulis, Maximis, Africanis: quorum gloriam huius virtute renouatam non modò speramus, verum etiam iam videmus. tua fraus, tuum maleficium, tuum scelus illud est, te id, quod promulgasses misericordix nomine, ad crudelitatis tempus distulisse. Ac nunc quidem C. Antonius hac vna remiseriam suam consolatur, quod imagines patris & fratris sui, fratrisque filiam non in familia, sed in carcere collocatas audire maluit, quam videre. Et quoniam pecunias aliorum despicias, de tuis diuitiis intolerantissimè gloriaris: volo vt mihi respondeas, fecerisne fœdera Tribunus pleb. cum ciuitatibus, cum Regibus, cum Tetrarchis: erogatisne pecunias ex ærario tuis legibus: eripuerisne partes illo tempore charissimas partim à Cæsare, partim à publicanis. quæ cū ita sint, quæro ex te, si sine ex pauperrimo diues factus illo ipso anno, quo lex lata est de pecuniis repetendis acerrima: vt omnes intelligere possent, à te non modò nostra acta, quos tyrannos vocas, sed etiam amicissimi tui legem esse contemptam. Apud quem tu etiam nos criminari soles, qui illi sumus amicissimi: cū tu ei contumeliosissimè torques malè dicas, quoties illi affinem te esse dicis. Atque illud etiam scire ex te cupio,

quo consilio, aut qua mente feceris, vt in epulo Q. Arii familiaris mei cum toga pulla accumberes. quem vnquā videris, quem audieris, quo exemplo, quo more feceris. Dices, supplicationes te illas non probasse. optimè. nullæ fuerint supplicationes. vidēsne me nihil de anni illius causa, nihil de eo, quod tibi cum summis viris cōmune esse videatur, sed de tuis propriis sceleribus ex te querere? nulla supplicatio fuerit. cedò, quis vnquam cœnauit atratus? ita enim illud epulum est funebre, vt munus sit funeris, epulæ quidem ipsæ dignitatis. Sed omitto epulum, populi R. festum diem, argēto, veste, omni apparatu, ornatuque visendo: quis vnquam in luctu domestico, quis in funere familiari cœnauit cum toga pulla? cui de balneis exeunti, præter te, toga pulla vnquam data est? cū tot hominum millia accumberent, cū ipse epuli dominus Q. Arius albatu effet, tu in templum Castoris te cum C. Fidulo atrato, cæterisque tuis furiis funestum intulisti. quis tum non ingemuit? quis non doluit Reip. casum? quis sermo alius in illo epulo fuit, nisi hanc tantam & tam grauē ciuitatem subiectam esse nō modò furori, verum etiam irrisioni tuæ: hunc tu morem ignorabas? nunquam epulum videras? nunquā puer aut adolescens inter cœtuos fueras? Fauisti adolescentis nobilissimi paulò antè ex epulo magnificentissimo famem illam veterem tuam non expleras? quem accumbere atratum videras dominum cum toga pulla & eius amicos ante conuiuium? quæ te tanta tenuit amentia, vt, tu nisi id fecisses, quod fas non fuit, nisi violasses templum Castoris, nomen epuli, oculos ciuium, morem veterem, eius, qui te inuitarat auctoritatem, parum putares testificatum esse, supplicationes te illas non probare? Quæro illud etiam ex te, quod priuatus admisisti: in quo certè iam tibi dicere non licebit, cum clarissimis viris causam tuam esse coniunctā: postularisne sis lege Licinia & Iulia: edixeritne C. Memmius Prætor ex ea lege, vt adesses die tricesimo. Cū is dies venisset, fecerisne, quod in hac Rep. non modò factum antea nunquā est, sed in omni memoria sit omnino inauditum: appellarisne Tribunos pl. ne causam diceres, leuius dixi (quāquam id ipsum esset & nouum & non ferendum) sed appellarisne nominatim pestem illius anni, furiam patriæ, tempestatem Reip. Clodium, qui tamen cum iure, cum more, cum potestate iudicium impedire non posset, rediit ad illam vim & furorem suum, ducemque se militibus tuis præbuit. In quo ne quid à me dictum in te potius putes, quàm abs te esse quæsitum, nullum onus imponam mihi testimonii: quæ mihi breui tempore ex eodem isto loco video esse dicenda, seruabo: tēque non arguam, sed, vt in cæteris rebus feci, rogabo. Quæro ex te Vatinium, num quis in hac ciuitate post urbem cōditam Tribunos pl. appellarit, ne causam diceret: num quis reus in tribunal sui quæstoris ascenderit, eumque vi deturbarit, subsellia dissiparit, urnas deleuerit: eas deniq; omnes res in iudicio disturbando commiserit, quarū rerum causa iudicia sunt cōstituta. sciasne tum fugisse Memmium: accusatores esse tuos de tuis tuorumque manibus ereptos: iudices quæstionum de proximis tribunalibus esse depulsos: in foro, in luce, inspectante pop. R. quæstionem, magistratus, morem maiorum, leges, iudices, reum, pœnam esse sublatā: hæc omnia sciasne diligentia C. Memmii publicis tabulis esse notata atque testata? Atque illud etiam quæro, quod, posteaquā es postulatus, ex Legatione redieris, ne quis te iudicia defugere arbitraretur: tēque, cū tibi, vtrum velles, liceret, dictitaris causam dicere maluisses: qui consentaneū fuerit, cū Legationis perfunctio vt noluiesses, appellatione improbissima te ad auxilium nefarium confugisse. Et quoniam Legationis tuæ facta mentio est, volo etiā audire de te, quo tandem S. C. legatus sis. de gestu intelligo quid respondeas: tua lege dicis. E sine igitur patriæ certissimus parricida? sperasne id, vt Patres Conscripti ex Rep. funditus tollerentur? ne hoc quidem Senatui relinquebas, quod nemo vnquam ademit, vt Legati ex eius ordinis auctoritate legarentur? adeone tibi fordidum consilium publicum visum est, adeo afflictus Senatus, adeo misera & prostrata Resp. vt non nuntios pacis ac belli, non curatores, non interpretes, non bellici consilii auctores, non ministros muneris prouincialis Senatus more maiorum deligere possent? Eripueras

Senatui prouinciæ decernendæ potestatem, imperatoris deligendi iudicium, ærarii dispensationem: quæ nunquam sibi populus R. appetiuit, qui nunquam hæc à summi consilii gubernatione auferre conatus est. Age, factum est horum aliquid in aliis, raro, sed tamen factum est, ut populus deligeret imperatorem. Quis Legatos vnquam audiuit sine S. C. ante te nemo, post continuo fecit idem in duobus prodigijs Reip. Clodius. quò etiam maiore es malo maclandus, quòd non solum facto tuo, sed etiam exemplo Remp. vulnerasti: neque tantum es improbus ipse, sed etiam alios docere voluisti. Atque illud etiam audire à te cupio, quare, cum ego legem de ambitu tulerim ex S. C. tulerim sine vi, tulerim saluis auspicijs, tulerim salua lege AElia & Fufia, tu eam esse legem non putes: præfertim cum ego legibus tuis, quoquo modo latae sint, paream? Cum mea lex dilucidè vetet, biennio, quo quis petat, petiturus sit, gladiatores dare, nisi ex testamento præstituta die: quæ tanta in te sit amentia, ut in ipsa petitione gladiatores audeas dare: num quem putes illius tui certissimi gladiatoris similem Tribunum pleb. posse reperiri, qui se interponat, quò minus reus mea lege fias? Ob hæc omnes res sciasne te feuerissimorum hominum Sabinorum, fortissimorum virorum Marforù & Pelignorum, tribulium tuorum iudicio notatum, nec post Romam conditam, præter te, tribulem quenquam tribum Sergiam perdidisse? Ac si hæc omnia contemnis ac despicias, quòd ita tibi persuaseris, ut palam dictitas, te diis hominibusque inuitis, amore in te incredibile quodam C. Cæsaris omnia, quæ velis consecuturum: ecquid audieris, ecquidnam tibi dixerit C. Cæsarem nuper Aquileiæ, cum de quibusdam esset metio facta, dixisse C. Alfium præteritum permolestè tulisse, quòd in homine summam fidem probitatemque cognosset: grauitèrque etiam se ferre, Prætorem aliquem esse factum, qui à suis rationibus dissensisset. tum quæsisse quendam, de Vatino quemadmodum ferret: ipsum respondisse, Vatinium in Tribunatu gratis nihil fecisse, qui omnia in pecunia posuisset, honore animo æquo carere debere. Quòd si ipse, qui te suæ dignitatis augendæ causa, periculo tuo, nullo suo delicto ferri præcipitem est facile passus, tamen te omni honore indignissimum iudicat: si te vicini, si affines, si tribules ita oderunt, ut repulsam tuam triumphum suum duxerint: si nemo aspicit, quin ingemiscat: nemo mentionem facit, quin execretur: si vitant, fugiunt, audire de te nolunt: cum viderunt, tanquam auspicium malum detestantur: si cognati respuunt, tribules execrantur, vicini metuunt, affines erubescunt, strumæ denique ab ore improbo demigrarunt, & aliis iam se locis collocarunt: si es odium publicum populi, Senatus, vniuersorum hominum: quid est, quamobrem Præturam potius exoptes, quam mortem, præfertim cum popularem te velis esse, neque vlla in re populo gratius facere possis? Sed ut aliquando audiamus, quam copiosè ad interrogata respondeas: concludam iam interrogationem meam, teque in extremo pauca de ipsa causa rogabo. Quæro, quæ tanta in te vanitas, tanta leuitas fuerit, ut in hoc iudicio T. Annium iisdem verbis laudares, quibus eum laudare & boni viri & boni ciues consueuerunt, cum in eundem nuper ab eadem illa teterrima furia productus ad populum cupidissimè falsum testimonium dixeris. An erit hæc optio & potestas tua, ut cum Clodianas operas & facinorosorum hominum, & perditorum manum videris, Milonem dicas, id quod in concione dixisti, gladiatoribus & bestiarijs obsedisse Remp. cum autem ad tales viros veneris, non audeas ciuem singulari virtute, fide, constantia vituperare? Sed cum T. Annium tantopere laudes, & clarissimo viro nonnullam laudatione tua labeculam aspergas (in illorum enim numero mauult T. Annius esse, qui à te vituperantur) verum etiam quæro cum in Rep. administranda T. Annio cum P. Sestio consiliorum omnium societas fuerit (id quod non solum bonorum, verum etiam improborum iudicio declaratum est. est enim reus vterque ob eandem causam, & eodem crimine: alter die dicta ab eo, quem tu vnum improbiorem esse, quam te, nunquam soles confiteri: alter tuis consilijs, illo tamen adiuuante) quæro, qui possis eos, quos crimine coniungis, testimonio disiungere. Extremum illud est, quod mihi abs te responderi velim: cum multa

in Albinouanū de præuaricatione diceret, dixerisne, nec tibi placuisse, nec oportuisse Sestium de vi reum fieri: quauis lege, quouis crimine accusandum potius fuisse. etiam illud dixeris, causam Milonis fortissimi viri coniunctam cum hoc existimari: quæ pro me à Sestio facta sint, bonis esse grata. Non coarguo inconstantiam orationis ac testimonii tui, quas enim huius actiones probatas bonis esse dicis, in eas pluribus verbis testimonium dixisti: quicum autem eius causam periculumque coniungis, eum summis laudibus extulisti. Sed hoc quæro, num P. Sestium, qua lege accusandum omnino fuisse negas, ea lege condemnari putes oportere. aut si te in testimonio consuli noles, nequid tibi auctoritatis à me tributum esse videatur, dixerisne in eum testimonium de vi, quem negaris reum omnino de vi fieri debuisse.

## Pro M. Cælio,

ORATIO XXXIII.



QUIS Iudices fortè nunc adsit ignarus legum, iudiciorum, consuetudinis nostræ, miretur profecto quæ sit tanta atrocitas huiusce causæ, quòd diebus festis ludisque publicis, omnibus negotijs forensibus intermissis, vnum hoc iudicium exerceatur: nec dubitet quin tanti facinoris reus arguatur, ut eo neglecto ciuitas stare non possit. Idem cum audiat esse legem, quæ de seditiosis consceleratisque ciuibus, qui armati Senatum obsederint, magistratibus vim attulerint, Remp. oppugnarint, quotidie quæri iubeat: legem non improbet, crimen, quod versetur in iudicio, requirat. cum audiat nullum facinus, nullam audaciam, nullam vim in iudicium vocari, sed adolescentem illustri ingenio, industria, gratia, accusari ab eius filio, quem ipse in iudicium & vocet & vocarit, oppugnari autem opibus meretricijs: Atratini illius pietatem non reprehendat, muliebre libidinem comprimendam putet, vos laboriosos existimet, quibus otiosis ne in communi quidem otio liceat esse. Etenim si attendere diligenter, existimare verè de omni hac causa volueritis, sic constituetis Iudices, nec descensurum quenquam ad hanc accusationem fuisse, cui, vtrum vellet, liceret: nec, cum descendisset, quicquã habiturum spei fuisse, nisi alicuius intolerabili libidine & nimis acerbo odio niteretur. Sed ego Atratino, humanissimo atque optimo adolescenti, meo necessario, ignosco, qui habet excusationem vel pietatis, vel necessitatis, vel ætatis. si voluit accusare, pietati tribuo: si iussus est, necessitati: si sperauit aliquid, pueritiæ: cæteris non modo nihil ignoscendum, sed etiam acriter est resistendum. Ac mihi quidem videtur Iudices hic introitus defensionis adolescentiæ M. Cælii maxime couenire, ut ad ea, quæ accusatores deformandi huius causæ, detrahendæ, spoliandæque dignitatis gratia dixerunt, primum respondeam. Obiectus est pater variè, quòd aut parum splendidus ipse, aut parum piè tractatus à filio diceretur. De dignitate Cælius notis ac maioribus natu etiam sine mea oratione tacitus facile ipse respondet. quibus autem propter senectutem, quòd iam diu minus in foro nobiscum versatur, non æquè est cognitus, hi si habeant: quæcunque in equite R. dignitas esse possit, quæ certè potest esse maxima, eam semper in M. Cælio habitam esse summam, hodièque haberi, nõ solum à suis, sed etiã ab omnibus, quibus potuerit aliqua de causa esse notus. Equitis autem R. esse filium, criminis loco poni ab accusatoribus, neque his iudicantibus oportuit, neque defendentibus nobis. Nam quod de pietate dixistis, est quidem ista nostra existimatio, sed iudicium certè parentis: quid nos opinemur, audietis ex iuratis: quid parentes sentiant, lachrymæ matris, incredibilisque moeror, squalor patris, & hæc præsens moestitia, quam cernitis, luctusque declarat. Nam quod est obiectum, municipibus esse adolescentem



non probatum suis: nemini vnquam præsenti Putcolani maiores honores habuerunt, quam absentem M. Cælio: quem & absentem in amplissimum ordinem cooptarunt, & ea non petenti detulerunt, quæ multis petentibus denegarunt: iisdemque nunc lectissimos viros & nostri ordinis, & equites R. cum legatione ad hoc iudiciū, & cum grauissima atque ornatissima laudatione miserunt. Videor mihi iecisse fundamenta defensionis meæ: quæ firmissima sunt, si nitantur iudicio suorum. neque enim vobis factis commendata huius ætas esse posset, si nõ modò parenti tali viro, verumetiam municipio tam illustri ac tam graui displiceret. Equidem, vt ad me reuertar, ab his fontibus profluxi ad hominum famam, & meus hic forensis labor vitæque ratio dimanauit ad existimationem hominum paulò latius cõmendatione ac iudicio meorū. Nam quod obiectum est de pudicitia, quodque omnium accusatorum non criminibus, sed vocibus maledictisque celebratum est, id nunquam tam acerbè feret M. Cælius, vt eū poeniteat non deformem esse natum. sunt enim ista maledicta peruulgata in omnes, quorum in adolescentia forma & species fuit liberalis. Sed aliud est maledicere, aliud accusare. Accusatio crimen desiderat, rem vt definiat, hominem vt notet, argumento probet, teste confirmet. Maledictio autem nihil habet propositi præter contumeliam: quæ si petulantius iactatur, cõuitium: si facetiis, vrbalitas nominatur: quam quidem partem accusationis admiratus sum, & molestè tuli potissimum esse Atratino datam. neque enim decebat, neque ætas illa postulabat, neque, id quod animaduertere poteratis, pudor patiebatur optimi adolescentis in tali illum oratione versari. Vellem, aliquis ex vobis robustioribus hunc maledicendi locum suscepisset: aliquanto liberius & fortius, & magis more nostro refutarem istam maledicendi licentiam. Tecum Atratine agam leuius, quod & pudor tuus moderatur orationi meæ, & meum erga te parentemque tuum beneficium tueri debeo. Illud tamen te esse admonitum volo: primum qualis es, talem te esse existimes: vt quantum à rerum turpitudine abes, tantum te à verborum libertate seiungas. deinde vt ea in alterum ne dicas, quæ cum tibi falso responsa sint, erubescas. Quis est enim, cui via ista non pateat: qui isti ætati non possit quam velit petulanter, etiam si sine vlla suspitione, at non sine argumento, maledicere: sed istarum partium culpa est eorū, qui te agere voluerunt: laus pudoris tui, quod ea te inuitum dicere videbamus: ingenii, quod ornatè politèque dixisti. Verum ad istam omnem orationem breuis est defensio. Nam quoad ætas M. Cælii dare potuit isti suspitioni locum, fuit primum ipsius pudore, deinde etiam patris diligentia disciplinæque munita: qui, vt huic virilem togam dedit, nihil dicam hoc loco de me: tantum sit, quantum vos existimatis: hoc dicam, hunc à patre continuo ad me esse deductum. nemo huc M. Cælium in illo ætatis flore vidit, nisi aut cum patre, aut mecum, aut in M. Crassi castissima domo, cum artibus honestissimis erudiretur. Nam quod Catilinæ familiaritas obiecta Cælio est, longè ab ista suspitione abhorreere debet. hoc enim adolescente scitis Consulatum mecum petisse Catilinam. ad quem si accessit, aut si à me discessit vnquam, quanquam multi boni adolescentēs illi homini nequam, atque improbo studuerunt, tum existimetur Cælius Catilinæ nimium familiaris fuisse. At enim postea scimus, & vidimus esse hunc in illius amicis. Quis negat? sed ego illud tempus ætatis, quod ipsum sua sponte infirmum aliorum libidine infestum est, id hoc loco defendo. fuit assiduus mecum Prætor me: non nouerat Catilinam: Africam tum Prætor ille obtinebat: secutus est annus, causam de pecuniis repetundis Catilina dixit: mecum erat hic, illi ne aduocatus quidem venit vnquam. deinceps fuit annus, quo ego Consulatum petiui: petebat Catilina mecum: nunquam ad illum accessit, à me nunquam recessit. Tot igitur annos versatus in foro sine suspitione, sine infamia, studuit Catilinæ iterum petenti. quem ergo ad finem putas custodiendam illam ætatem fuisse? Nobis quidem olim annus erat, vnus ad cohibendum brachium toga cõstitutus, & vt exercitatione ludoque cæpestri tunicati vteremur. eademque erat,

si statim mereri stipendia cõperamus, castrensis ratio ac militaris. Qua in ætate nisi qui se ipse sua gravitate & castimonia, & cum disciplina domestica, tum etiam naturali quodam bono defenderat, quoquo modo à suis custoditus esset, tamen infamiam veram effugere non poterat. Sed qui prima illa initia ætatis integra atque inuiolata præstitisset, de eius fama ac pudicitia, cum iam se corroborauisset, ac vir inter viros esset, nemo loquebatur. Studuit Catilinæ, cum iam aliquot annos esset in foro Cælius. Et multi hoc idem ex omni ordine, atque ex omni ætate fecerunt: habuit enim ille, sicuti meminisse vos arbitror, permulta maximarum non expressa signa, sed adumbrata virtutum. Vtebatur hominibus improbis multis: & quidem optimis se viris deditum esse simulabat. Erant apud illum illecebræ libidinum multæ: erant etiam industriæ quidem stimuli ac laboris, flagrabant vitia libidinis apud illum: vigeant etiam studia rei militaris. neque ego vnquam fuisse tale monstrum in terris vllum puto tam ex contrariis diuersisque inter se pugnantibus naturæ studiis cupiditatibusque conflatum. Quis clarioribus viris quodam tempore iucundior? quis turpioribus coniunctior? quis ciuis meliorum partium aliquando? quis terrior hostis huic ciuitati? quis in voluptatibus inquinatior? quis in laboribus patientior? quis in rapacitate auarior? quis in largitione effusior? Illa verò Iudices in illo homine mirabilia fuerunt, comprehendere multos amicitia, tueri obsequio, cum omnibus communicare quod habebat, seruire temporibus suorum omnium, pecunia, gratia, labore corporis, scelere etiam, si opus esset, & audacia, versare suam naturam & regere ad tempus, atque huc & illuc torquere & flectere: cum tristibus seuerè, cum remissis iucundè, cum senibus grauiter, cum iuuentute comiter, cum facinorosis audacter, cum libidinosis luxuriosè viuere. Hac ille tam varia multiplicique natura cum omnis omnibus ex terris homines improbos audacesque collegerat, tum etiam multos, forteis viros & bonos specie quadam virtutis assimulatæ tenebat. Neque vnquã ex illo delendi huius imperii tam sceleratus impetus extitisset, nisi tot vitiorum tanta immanitas quibusdam facilitatis & patientiæ radicibus niteretur. Quare ista conditio Iudices respuatur, nec Catilinæ familiaritatis crimen hæreat. est enim commune cum multis, & cum quibusdam etiam bonis. me ipsum, me, inquam, quondam penè ille decepit, cum & ciuis mihi bonus, & optimi cuiusque cupidus, & firmus amicus, & fidelis videretur. cuius ego facinora oculis prius quàm opinione, manibus antè quàm suspitione deprehendi. Cuius in magnis cateruis amicorum si fuit etiam Cælius, magis est vt ipse molestè ferat errasse se, sicuti & nonnunquam in eodem homine me quoque erroris mei poenitet, quàm vt istius amicitie crimen reformidet. Itaque à maledictis pudicitie ad coniurationis inuidiam oratio est vestra delapsa. posuistis enim, atque id tamen titubanter, & strictim, coniurationis huc propter amicitiam Catilinæ participem fuisse: in quo non modò crimen non hærebat, sed vix deserti adolescentis cohærebat oratio. qui enim tantus furor in Cælio? quod tantum aut in moribus naturæque vulnus, aut in re atque fortuna? vbi denique in ista suspitione est Cælii nomē auditum? nimium multa de re minimè dubia loquor: hoc tamen dico, non modò si focius coniurationis, sed nisi inimicissimus istius sceleris fuisset, nunquam coniurationis accusatione adolescentiam suam potissimum cõmendare voluisset. quod, haud scio, an de ambitu, & de criminibus istius fodalium ac sequestrium (quoniam huc incidi) similiter respondendum putè. nunquam enim tam Cælius amens fuisset, vt, si se isto infinito ambitu commaculasset, ambitus alterum accusaret. neque enim eius facti in altero suspicionem quæreret, cuius ipse sibi perpetuam licentiam optaret: nec, si sibi semel periculum ambitus subeundum putaret, ipse alterum iterum ambitus crimine accerferet. Quod quanquam nec sapienter, & me inuito facit, tamen est eiusmodi cupidus, vt magis insectari alterius innocentiam, quàm de se timidè cogitare videatur. Nam quod æs alienum obiectum est, sumptus reprehensi, tabulæ flagitatæ: videte, quàm pauca respondeam. tabulas, qui in patris

potestate est, nullas conficit: versuram nunquam omnino fecit vllam. Sumptus vnus generis obiectus est, habitationis: triginta millibus dixistis eum habitare. Nunc demum intelligo P. Clodii insulam esse venalem, cuius hic in ædiculis habitat, decem, vt opinor, millibus: vos autem, dum illi placere vultis, ad tempus ei mēdacium vestrum accommodauistis. Reprehendistis, à patre quòd semigrarit. quod quidem iam in hac ætate minimè reprehendendum est. qui cum ex Reip. causa esset mihi quidem molestus, sibi tamen gloriosam victoriam consecutus, & per ætatē magistratus petere posset: non modò permittente patre, sed etiam suadente, ab eo semigravit. Et cum domus patris à foro lōgè abesset: quòd facilius & nostras obire domos, & ipse à suis coli posset, conduxit in Palatio, non magno domum. quo loco possum dicere id, quod vir clarissimus M. Crassus, cum de aduentu Regis Ptolemæi quereretur, paulò antè dixit, Vtinam ne in nemore Pelio. ac lōgius quidem mihi cōtexere hoc carmen liceret: Nam nunquam hera errans hāc molestiam nobis exhiberet, Medea animo ægra, amore fauuo faucia. sic enim Iudices reperietis, quòd cum ad id loci venero, ostendā, hanc Palatinam Medeam, migrationemque huic adolescēti causam siue malorum omnium, siue potius sermonum fuisse. quamobrem illa quæ ex accusatorum oratione præmuniri iam & fingi intelligebam, fretus vestra prudentia Iudices non pertimesco. Aiebāt enim fore testem Senatorem, qui se pontificiis comitiis pulsatum à Cælio diceret. à quo quæram, si prodierit: primùm, cur statim nihil egerit: deinde, si id queri quàm agere maluerit, cur productus à vobis potius, quàm ipse per se: cur tanto post potius, quàm continuo queri maluerit. Si mihi ad hæc acutè argutèque respōderit, tum quæram denique, ex quo iste Senator emanet. nam si ipse oriatur & nascetur ex sese: fortasse, vt soleo, cōmouebor. si autem vt riuiulus accersitus & ductus ab ipso capite accusationis vestræ, lator, cum tanta gratia, tantisq; opibus accusatio vestra nitatur, vnum Senatorem solum esse, qui vobis gratificari vellet, inuentum. Nec tamen illud genus alterum nocturnorum testium pertimesco. est enim dictum ab illis, fore qui dicerent vxores suas à cœna redeunteis atretatas esse à Cælio. Graues erūt homines, qui hoc iurati dicere audebunt, cum sit his confitendum, nunquam se ne congressu quidem, & confituito cœpisse de tantis iniuriis experiri. Sed totū genus oppugnationis huius Iudices & iam prospicitis animis, & cum inferetur, propulsare debebitis. non enim ab iisdem accusatur M. Cælius, à quibus oppugnatur: palam in eum tela iaciuntur, clam subministrantur. Neque id ego dico, vt inuidiosum sit in eos, quibus gloriosum hoc etiam esse debet. funguntur officio: defendunt suos: faciunt, quod viri fortissimi solent, læsi dolent, irati efferuntur, pugnant lacesiti. Sed vestræ sapientiæ tamen est Iudices, non si causa iusta est viris fortibus oppugnandi M. Cælium, ideo vobis quoque vos causam putare esse iustam alieno dolori potius, quàm vestræ fidei consulendi. Quæ sit multitudo in foro, quæ genera, quæ studia, quæ varietas hominū videtis: ex hac copia quàm multos esse arbitramini, qui hominibus potentibus, gratiosis, disertis, cum aliquid eos velle arbitrentur, vtrò se offerre soleant, operam nauare, testimonium polliceri? Hoc ex genere si qui se in hoc iudicium fortè proiecerint, excludite eorum cupiditatem Iudices sapientia vestra: vt eodem tempore huius saluti & religioni vestræ, & contra periculosissimas hominum potentias conditioni omnium ciuium prouidisse videamini. Equidem vos abducam à testibus, neque huius iudicii veritatem, quæ mutari nullo modo potest, in voluntate testium collocari sinam, quæ facillimè effingi, nullo negotio flecti ac detorqueri potest: argumētis agemus: signis omni luce clarioribus crimina refellemus: res cum re, causa cum causa, ratio cum ratione pugnabit. Itaque illam partem causæ facillè patior grauius, & ornate à M. Crasso peroratam, de seditionibus Neapolitanis, de Alexandrinorum pulsatione Puteolana, & de bonis Pallæ. Vellem, dictū esset ab eodem etiam de Dione. de quo ipso tamen quid est quod expectetis, quòd is, qui fecit, aut non timet, aut etiam fatetur? Etenim reus, qui dictus est

17 & adiutor fuisse, & conscius, P. Ascitius, is iudicio est liberatus. Quòd igitur est huiusmodi crimen, vt, qui commisit, non neget: qui non negavit, absolutus sit: id hic pertimescat, qui non modò à facto, verum etiam à conscientia suspicione abfuit? & si Ascitio causa plus profuit, quàm nocuit inuidia, huic oberit tuum maledictum: qui istius facti non modò non suspicione, sed ne infamia quidem est aspersus? At præuaricatione est Ascitius liberatus. Perfacile est isti loco respondere, mihi præsertim à quo illa causa defensa est. Sed Cælius optimam causam Ascitii esse arbitratur: cuiusmodi autem sit, à sua putat esse seiunctam: neque solum Cælius, sed etiam adolescentes humanissimi & doctissimi, rectissimis studiis, atque optimis artibus præditi, Titus Caiusque Coponius, qui ex omnibus maximè Dionis mortem doluerunt, qui cum doctrinæ studio, atque humanitatis, tum etiam hospitio Dionis tenebantur, habitabat is apud L. Luceium, vt audistis: fuerat ei cognitus Alexandria. Quid aut hic, aut summo splendore præditus frater eius de M. Cælio existimet, ex ipsis, si producti erunt, audietis. Ergo hæc remoueantur, vt aliquando, in quibus causa nititur, ad ea veniamus. Animaduerti enim Iudices, audiri à vobis meum familiarem L. Herennium perattentè. in quo etsi magna ex parte ingenio eius, & dicendi genere quodam tenebamini: tamen nonnunquam verebar, ne illa subtiliter ad criminandum inducta oratio animos vestros sensim ac leniter accenderet. dixit enim multa de luxuria, multa de libidine, multa de vitiiis iuuentutis, multa de moribus: & qui in reliqua vita mitis esset, & in hac suavitate humanitatis, qua propè iam delectantur homines, versari periucundè soleret, fuit in hac causa pertristis quidam patruus, Censor, magister: obiurgauit M. Cælium, sicut neminem vnquam parens: multa de incontinentia, intemperantiæque disseuit.

19 Quid quæritis Iudices? ignoscebam vobis attentè audientibus, propterea quòd egomet tam triste illud, & tam asperum genus orationis horrebam, ac prima pars fuit illa, quæ me minus mouebat: fuisse meo necessario Bestiæ Cælium familiarem, cœnasse apud eum, ventitasse domum, studuisse Præturæ. Non me hæc mouent, quæ perspicuè falsa sunt. etenim eos vnà cœnasse dicit, qui aut absunt, aut quibus necesse est idem dicere. Neque verò illud me commouet, quòd sibi in Lupercis sodalem esse Cælium dixit. fera quædam sodalitas, & planè pastoritia, atque agrestis germanorum Lupercorū, quorum coitio illa syluestris antè est instituta, quàm humanitas atque leges: siquidem non modò nomina deferunt inter se sodales, sed etiam commemorant sodalitem in accusando: vt ne, si quis id fortè nesciat, timere videatur. Sed hæc omittam: ad illa, quæ me magis mouerunt, respondebo. Deliciarum obiurgatio fuit longa, & ea lenior, plúsque disputationis habuit, quàm atrocitatis, quòd etiam audita est attentius. Nam P. Clodius, amicus meus, cum se grauissimè vehementissimèque iactaret, & omnia inflammatus ageret tristissimis verbis, voce maxima, tametsi probabam eius eloquentiam, tamen non pertimescebam. aliquot enim in causis eum videram frustra litigantem. Tibi autem Balbe respondebo: primùm precario, si licet, si fas est, defendi à me eum, qui nullū conuiuium renuerit, qui vnguenta sumpserit, qui Baias viderit. Equidem multos & vidi in hac ciuitate, & audiui, non modò qui primoribus labris gustassent genus hoc vitæ, & extremis, vt dicitur, digitis attigissent, sed qui totam adolescentiam voluptatibus deditissent, emeruisse aliquando, & se ad frugem bonam, vt dicitur, recepisse, graueisq; homines atque illustres fuisse. datur enim cōcessu omnium huic aliquis ludus ætati, & ipsa natura profundit adolescentiæ cupiditates: quæ si ita erumpunt, vt nullius vitam labefactent, nullius domum euertant, faciles & tolerabiles haberi solent. Sed tu mihi videbare ex communi infamia iuuentutis aliquam inuidiam Cælio velle cōflare: itaque omne illud filerium, quòd est orationi tributū tuæ, fuit ob eam causam, quòd vno reo proposito de multorum vitiiis cogitabamus. facile est accusare luxuriam. Dies iam me deficiet, si, quæ dici in eam sententiā possunt, coner expromere. de corruptelis, de adulteriis, de proteruitate, de sumptibus, immensa oratio est: vt tibi reum neminem,

sed vitia proponas, res tamen ipsa & copiose & grauiter accusari potest. Sed vestra sapientia est Iudices, non abduci ab reo, nec, quos aculeos habeat seueritas, grauitasque vestra, cum eos accusator erexerit in rem, in vitia, in mores, in tempora, emittere in hominem, & in reum, cum is non suo crimine, sed multorum vitio sit in quoddam odium iniustum vocatus. Itaque seueritati tuae, ut oportet, ita respondere non audeo: erat enim meum deprecari vacationem adolescentiae, veniamque petere: non, inquam, audeo: perfugiis non utor atatis: concessa omnibus iura dimitto: tantum peto, ut, si qua est inuidia communis hoc tempore aeris alieni, petulantiae, libidinum iuuentutis, quam video esse magnam, ne huic aliena peccata, ne aetatis ac temporum vitia noceant. Atque ego idem, qui haec postulo: quin criminibus, quae in hunc proprie conferuntur, diligentissime respondeam, non recuso. Sunt autem duo crimina, auri & veneni: in quibus vna atque eadem persona versatur. Aurum sumptum a Clodia, venenum quaesitum, quod Clodia daretur, dicitur. omnia sunt alia non crimina, sed maledicta iurgii petulantis magis, quam publicae quaestionis. adulter, impudicus, sequester, conuiuium est, non accusatio: nullum est enim fundamentum horum criminum, nulla sedes, voces sunt contumeliosae temere ab irato accusatore nullo auctore emissae. Horum duorum criminum video fontem, video auctorem, video certum nomen & caput. Auro opus fuit: sumpsit a Clodia, sumpsit sine teste, habuit quadiu voluit. maximum video signum cuiusdam egregiae familiaritatis. Necare eandem voluit, quaesitum venenum, sollicitauit quos potuit, parauit locum, constituit, attulit. magnum rursus odium video cum crudelissimo diffidio extitisse. Res est omnis in hac causa nobis Iudices cum Clodia, muliere non solum nobili, sed etiam nota. de qua ego nihil dicam, nisi depellendi criminis causa. Sed intelligis pro tua praestanti prudentia Cn. Domiti, cum hac sola rem esse nobis: quae si se aurum Caelio commodasse non dicit, si venenum ab hoc sibi paratum esse non arguit, petulanter facimus, si matrem familiae secus, quam matronarum sanctitas postulat, nominamus: sin, ista muliere remota, nec crimen vllum, nec opes ad oppugandum Caesium illis relinquuntur, quid est aliud quod nos patroni facere debeamus, nisi ut eos, qui insectantur, repellamus? quod quidem facerem vehementius, nisi intercederent mihi inimicitiae cum istius mulieris viro: fratrem volui dicere, semper hic error nunc agam modice, nec longius progrediar, quam me mea fides & causa ipsa coget. neque enim muliebres vnquam inimicitias mihi gerendas putavi: praesertim cum ea, quam omnes semper amicam omnium potius, quam cuiusquam inimicam putauerunt. Sed tamen ex ipsa quaeram prius, vtrum me secum seuerè & grauitè & praece agere malit, an remissè ac leniter & vrbane. si illo austero more ac modo, aliquis mihi ab inferis excitandus est ex barbatis illis, non hac barbula, qua ista delectatur, sed illa horrida, quam in statuis antiquis & imaginibus videmus, qui obiurget mulierem, & pro me loquatur, ne ista mihi forte succenseat. Existat igitur ex hac ipsa familia aliquis, ac potissimum caecus ille. minimum enim dolorem capiet, qui istam non videbit. qui profecto si extiterit, sic aget, & sic loquetur, Mulier quid tibi cum Caelio? quid cum homine adolescentulo? quid cum alieno? cur aut tam familiaris huic fuisti, ut aurum commodares: aut tam inimica, ut venenum timeres? non patrem tuum videras, non patruum, non auum, proauum, atauum audieras Consules fuisse? non denique modo te Q. Metelli matrimonium tenuisse sciebas, clarissimi & fortissimi viri, patriaeque amantiissimi? qui simul ac pedem limine extulerat, omnis propè ciueis virtute, gloria, dignitate superabat. cui cum ex amplissimo genere in familiam clarissimam nupsisses, cur tibi Caesius tam coniunctus fuit? cognatus? affinis? viri tui familiaris? nihil horum. Quid igitur fuit, nisi quaedam temeritas ac libido? nonne te si nostrae imagines viriles non commouebat, ne progenies quidem mea Q. illa Claudia aemulam domesticam laudis in gloria muliebri esse admonebat? non virgo illa Vestalis Claudia, quae patrem complexa triumphantem, ab inimico Tribuno pl. de curru detrahi passa non est? cur te fraterna

vitia potius, quam bona paterna, & auita, & usque à nobis cum in viris, tum etiam in foeminis repetita mouerunt? ideo ego pacem Pyrrhi diremi, ut tu amorum turpissimorum quotidie foedera ferires? ideo aquam adduxi, ut ea tu incestè vterere? ideo viam muniui, ut eam tu alienis viris comitata celebrares? Sed quid ego Iudices ita grauem personam induxi, ut & verear ne se idem Appius repete conuertat, & Caesium incipiat accusare illa sua grauitate censoria? sed video hoc posterius, atque ita Iudices, ut vel seuerissimis disceptatoribus M. Caesii vitam me probaturum esse confidam. Tu verò mulier (iam enim ipse tecum nulla persona introducta loquor) si ea, quae facis, quae dicis, quae insimulas, quae moliris, quae arguis, probare cogitas, rationem tantae familiaritatis, tantae consuetudinis, tantae coniunctionis reddas atque exponas necesse est. Accusatores quidem libidines, amores, adulteria, Baias acta conuiuia, comestiones, catus, symphonias, nauigia iactant: iidemque significat, nihil se te inuita dicere. quae tu, quoniam mente nescio qua effrenata, atque praecipiti in forum deferri iudiciumque voluisti, aut diluas oportet, & falsa esse doceas: aut nihil, neque crimini tuo, neque testimonio credendum esse fateare. sin autem vrbanius me agere mauis, sic agam tecum, remouebo illum senem durum ac penè agrestem, ex hisque tuis sumam aliquem, ac potissimum minimum fratrem tuum, qui est in isto genere vrbanius, qui te amat plurimum, qui propter nescio quam credo timiditatem & nocturnos quosdam inanes metus tecum semper pulsio cum maiore sorore cubitauit: eum putato tecum loqui. Quid tumultuaris soror? quid insanis? quid clamore exorsa, verbis paruam rem magnam facis? vicinum adolescentulum aspexisti: candor huius te, & proceritas, vultus, oculique perpulerunt: saepius videre voluisti: nonnunquam in iisdem hortis visa nobilis mulier: illum filium familiam, patre parco ac tenaci, habere tuis copiis deuinctum non potes: calcitrat, respuit, non putat tua dona esse tanti. confer te alio. habes hortos ad Tiberim, ac diligenter eo loco praeparasti, quod omnis iuuentus natandi causa venit. hinc licet conditiones quotidie legas. cur huic, qui te spernit, molesta es? Redeo nunc ad te Caesii vicinissim, ac mihi auctoritatem patriam, seueritatemque suscipio: sed dubito, quem patrem potissimum sumam: Caecilianumne aliquem, vehementem atque durum: Nunc enim demum mihi animus ardet, nunc meum cor cumulat iram. aut illum: O infelix, o scelestus. ferrei sunt isti patres. Ego ne quid dicam? ego ne quid velim? quae tu omnia tuis foedis factis facis ut nequicquam velim. Vix ferenda diceret talis pater. cur te in istam vicinitatem meretriciam contulisti? cur illecebris cognitis non refugisti? cur alienam vllam mulierem nosti? dede te, ac desine: per me licebit. si egebis, tibi dolebit: mihi sat est, qui aetatis quod reliquum est oblectem meae. Huic tristi ac decrepito seni responderet Caesius, se nulla cupiditate inductum de via decessisse. Quid signi? nulli sumptus, nulla iactura, nulla versura. At fuit fama. quotus quisque istam effugere potest in tam maledica ciuitate? vicinum eius mulieris miraris male audisse, cuius frater germanus sermones iniquorum effugere non potuit? Leni verò & clementi patri, cuiusmodi ille est: Fores effregit? restituentur: discidit vestem? refarcietur: Caesii causa est expeditissima. quid enim esset, in quo se non facile defenderet? nihil iam in istam mulierem dico: sed si esset aliqua dissimilis istius, quae se omnibus peruulgaret, quae haberet palam decretum semper aliquem: cuius in hortos, domum, Baias iure suo libidines omnium commearét, quae etiam aleret adolescentes, & parsimoniam patru sui sumptibus sustentaret: si vidua liberè, proterua petulanter, diues effusè, libidinosa meretricio more viueret: aduulterum ego putarem, si quis hanc paulo liberius salutasset? Dicit aliquis, Haec igitur est tua disciplina? sic tu instituis adolescentes? ob hanc causam tibi hunc puerum parens commendauit & tradidit, ut in amore & voluptatibus adolescentiam suam collocaret, & hanc tu vitam atque haec studia defenderes? Ego, si quis Iudices hoc robore animi, atque hac indole virtutis ac continentiae fuit, ut respueret omnes voluptates, omnemque vitam suam cursum in labore corporis, atque in animi contentione conficeret: quem

non quies, non remissio, non æqualium studia, non ludi, non conuiuia delectarent: nihil in vita expetendum putaret, nisi quod esset cum laude & cum dignitate coniunctum: hunc mea sententia diuinis quibusdam bonis instructum atque ornatum puto. Ex hoc genere illos fuisse arbitror Camillos, Fabritios, Curios, omnesque eos, qui hæc ex minimis tanta fecerunt. Verum hæc genera virtutum non solum in moribus nostris, sed vix iam in libris reperiuntur. chartæ quoque, quæ illam pristinam seueritatem continebant, obsolescerunt, neque solum apud nos, qui hanc sectam rationemque vitæ regis, quam verbis secuti sumus, sed etiã apud Græcos doctissimos homines, quibus, cum facere non possent, loqui tamen & scribere honestè & magnificè licebat. Alia quædam mutatis Græciæ temporibus præcepta extiterunt. Itaque alii voluptatis causa omnia sapientes facere dixerunt, neque ab hac orationis turpitudine eruditi homines refugerunt: alii cum voluptate dignitatem coniungendam putauerunt, vt res maximè inter se repugnantes dicendi facultate coniungerent. illud vnum ad laudem cum labore directum iter qui probauerunt, propè iam soli in scholis sunt relictæ. multa enim nobis blandimenta natura ipsa genuit, quibus sopita virtus conueneret: & interdum multas vias adolescentiæ lubricas ostendit, quibus illa insistere, aut ingredi sine casu aliquo aut prolapsione vix posset: multarum rerum iucundissimarum varietatem dedit, qua non modò hæc ætas, sed etiam iam corroborata caperetur. Quamobrem, si quem fortè inueneritis, qui aspernetur oculis pulchritudinem rerum, non odore vlllo, non tactu, non sapore capiatur, excludat auribus omnem suauitatem: huic homini ego foras & pauci deos propitios, plerique autem iratos putabunt. Ergo hæc deserta via & inculta, atque interclusa iam frondibus & virgultis relinquatur: detur aliquid ætati, sit adolescentia liberior: non omnia voluptatibus denegentur, non semper superet vera illa & directæ ratio: vincat aliquando cupiditas voluptasque rationem, dum modò illa in hoc genere præscriptio, moderatioque teneatur: parcat iuuentus pudicitiam suam, ne spoliet alienam, ne effundat patrimonium, ne fœnore trucidetur, ne incurrat in alterius domum atque famam: ne probrum castis, labem integris, infamiam bonis inferat: ne quem interimat, ne intersit insidiis, scelere careat: postremò, cum paruerit voluptatibus, dederit aliquid temporis ad ludum ætatis, atque inaneis hæc adolescentiæ cupiditates, reuocet se aliquando ad curam rei domesticæ, rei forensis, reipublicæ: vt ea, quæ ratione antea non perspexerat, satietate abiectis, experiendo contemplasse videatur. Ac multi & nostra, & patrum maiorumque memoria Iudices, summi homines, & clarissimi ciues fuerunt, quorum cum adolescentiæ cupiditates deferuissent, eximiam virtutes firmata iam ætate extiterunt. ex quibus neminem mihi necesse est nominare: vosmet vobiscum recordamini. nolo enim cuiusquam fortis atque illustri viri, ne minimum quidem erratum cum maxima laude coniungere. quod si facere vellem, multi à me summi atque ornatissimi viri prædicarentur: quorum partim nimia libertas in adolescentia, partim profusa luxuries, magnitudo æris alieni, sumptus, libidines nominarentur: quæ multis postea virtutibus oblecta, adolescentiæ, qui vellet, excusatione defenderet. At verò in M. Cælio (dicam enim iam confidentius de studiis eius honestis, quoniam audeo quædam fretus vestra sapientia liberè confiteri) nulla luxuries reperiatur, nulli sumptus, nullum æs alienum, nulla conuiuiorum ac lustrorum libido: quod quidem vitium ventris & gutturis non modò non minuit ætas hominibus, sed etiam auget. Amores autem, & hæc delicia quæ vocantur, quæ firmiore animo præditis diutius molestæ non solent esse: maturè enim & celeriter deflorescunt: nunquam hunc occupatum impeditumque tenuerunt. Audistis, cum pro se diceret: audistis antea, cum accusaret: defendendi hæc causa, non gloriandi loquor. Genus orationis, facultatem, copiam sententiarum atque verborum, quæ vestra prudentia est, perspexitis. atque in eo non solum ingenium elucere eius videbatis: quod sæpe, etiam si industria non alitur, valet tamen ipsum suis viribus: sed inerat, nisi me propter

beneuolentiam fortè fallebat, oratio & bonis artibus instituta, & cura & vigiliis elaborata. Atque scitote Iudices eas cupiditates, quæ obiiciuntur Cælio, atque hæc studia, de quibus disputo, non facile in eodem homine esse posse. fieri enim non potest, vt animus libidini deditus, amore, desiderio, cupiditate, sæpe nimia copia, inopia etiã nonnunquam impeditus, hoc, quicquid est, quod nos facimus in dicendo, non modò agendo, verum etiam cogitando possit sustinere. An vos aliam causam esse vllam putatis, cur in tantis præmiis eloquentiæ, tanta voluptate dicendi, tanta laude, tanta gratia, tanto honore, tam sint pauci, semperque fuerint, qui in hoc labore versentur? omissæ sunt omnes voluptates: relinquenda studia delectationis: ludus, iocus, conuiuium, sermo etiam penè omnium familiarium deserendus. quæ res in hoc genere homines à labore studioque dicendi deterret: non quo aut ingenia deficiant, aut doctrina puerilis. An hic, si sese isti vitæ dedisset, consularem hominem admodum adolescens in iudicium vocauisset? hic, si laborem fugeret, si obstrictus voluptatibus teneretur, in hac acie quotidie versaretur, appeteret inimicitias, in iudicium vocaret, subiret periculum capitis: ipso inspectante populo R. tot menses aut de salute, aut de gloria dimicaret? Nihil igitur illa vicinitas redolet? nihil hominum fama? nihil Baiarum denique ipsæ loquuntur? illæ verò non loquuntur solum, verum etiam personant, huc vnius mulieris libidinem esse prolapsam, vt ea non modò solitudinem, ac tenebras, atque hæc flagitiorum integumenta non quærat, sed in turpissimis rebus frequentissima celebritate & clarissima luce lætetur. Verum si quis est, qui etiam meretriciis amoribus interdictum iuuentuti putet, est ille quidem valde seuerus, negare non possum: sed abhorret non modò ab huius seculi licentiâ, verum etiam à maiorum consuetudine atque concessis. quando enim hoc non factum est? quando reprehensum? quando non permixtum? quando denique fuit, vt, quod licet, non liceret? Hic ego iam rem definiam: mulierem nullam nominabo, tantum in medio relinquam. si qua non nupta mulier domum suam patefecerit omnium cupiditati, palamque sese in meretricia vita collocarit, virorum alienissimorum conuiuio vt instituerit: si hoc in vrbe, si in hortis, si in Baiarum illa celebritate faciet: si denique ita sese geret non incessu solum, sed ornatu atque comitatu, non flagrantia oculorum, non libertate sermonis, sed etiam complexu, osculatione, aquis, nauigatione, conuiuio, vt non solum meretrix, sed etiam procax videatur: cum hac si quis adolescens fortè fuerit, vtrum hic tibi L. Herenni adulter, an amator: expugnare pudicitiam, an explere libidinem voluisse videatur? Obluiscor iam iniurias Clodia: depono memoriam doloris mei: quæ abs te crudeliter in meos me absente facta sunt, negligo: ne sint hæc in te dicta, quæ dixi: sed ex te ipsa requiro, quoniam & crimen accusatores abs te, & testem eius criminis te ipsam dicunt se habere: si qua mulier sit eiusmodi, qualem ego paulò antè descripsi, tui dissimilis, vita, institutoque meretricio: cum hac aliquid adolescentem hominem habuisse rationis, num tibi perturpe aut perflagitiosum esse videatur? ea si tu non es, sicut ego malo: quid est, quod obiiciant Cælio? sin eam te volunt esse: quid est, cur nos crimen hoc, si tu contemnis, pertimescamus? Quare nobis da viam rationemque defensionis: nam aut pudor tuus defendet nihil à M. Cælio petulantius esse factum: aut impudentia & huic & cæteris magnam ad se defendendum facultatem dabit. Sed quoniam emeruisse iam è vadis, & scopulos præteruicta videtur oratio mea, perfacilis mihi reliquus cursus ostenditur. Duo sunt enim crimina vna in muliere summorum facinorum: auri, quod sumptum à Clodia dicitur: & veneni, quod eiusdem Clodiæ necandæ causa parasse Cælium criminantur. Aurum sumpsit, vt dicitis, quod L. Luceii feruis daret, per quos Alexandrinus Dio, qui tum apud Luceium habitabat, necaretur. Magnè crimen, vel in Legatis insidiandis, vel in feruis ad hospitem domi necandæ sollicitandis: plenum sceleris consilium, plenum audaciæ. Quo quidem in crimine primum illud requirã, dixeritne Clodiæ, quam ad rem aurum tum fumeret, an nõ dixerit. si non dixit, cur dedit? si dixit, eodem se conscientiam scelere deuinxit. Tunc aurum ex armario

tuo promere ausa est: tunc Venerem illam tuam spoliatricem spoliare ornamentis: Cæterum cum scires quantum ad facinus aurum hoc quaereretur, ad necem scilicet Legati, ad L. Luceii sanctissimi hominis atque integerrimi labem sceleris sempiternam: huic facinori tanto tua mens liberalis conscia, tua domus popularis ministra, tua denique hospitalis illa Venus adiutrix esse non debuit. Vidit hoc Balbus: facinoris tantum celatam esse Clodiam dixit, atque ita Cælium ad illam attulisse, se ad ornatum ludorum aurum quaerere. Si tam familiaris erat Clodia, quam tu esse vis, cum de libidine eius tam multa dicitis: dixit profecto, quod vellet aurum: si tam familiaris non erat, non dedit. Ita, si verum tibi Cælius dixit, o immoderata mulier, sciens tu aurum ad facinus dedisti: si non est ausus dicere, non dedisti. Quid ego nunc argumentis huic crimini, quæ sunt innumerabilia, resistam: possum dicere mores M. Cælii longissimè à tanti sceleris atrocitate esse disiunctos: minimè esse credendum, homini tam ingenioso, tamque prudenti non venisse in mentem, rem tanti sceleris ignotis alienisque seruis non esse credendam. Possum etiam illa & cæterorum patronorum, & mea consuetudine ab accusatore perquirere, ubi sit congressus cum seruis Luceii Cælii: qui ei fuerit aditus, si per se, qua temeritate: si per alium, per quem, possum omnes latebras suspicionum peragrare dicendo: non causa, non locus, non facultas, non conscius, non perficiendi, non occultandi maleficii spes, non ratio vlla, non vestigium maximi facinoris reperietur. Sed hæc, quæ sunt oratoris propria, quæ mihi non propter ingenium meum, sed propter hanc exercitationem, usumque dicendi fructum aliquem ferre potuissent, cum à me ipso laborata proferri viderentur, breuitatis causa relinquo omnia. habeo enim Iudices, quem vos socium vestrae religionis, iurisque iurandi facile esse patiemini, L. Luceium, sanctissimum hominem & grauissimum, testem: qui tantum facinus in famam atque fortunas suas neque non audisset illatum à Cælio, neque neglexisset, neque tulisset. An ille vir, illa humanitate præditus, illis studiis, artibus atque doctrina, illius ipsius periculum, quem propter hæc ipsa studia diligebat, negligere potuisset: & quod facinus in alienum hominem illatum seuerè acciperet, id omisit curare in hospite: quod per ignotos actum cum comperisset, doleret, id à suis tentatum esse negligeret: quod in agris locisue publicis factum reprehenderet, id in vrbe, ac sua domi conceptum esse leuiter ferret: quod in alicuius agræstis periculo non prætermitteret, id homo eruditus in insidiis doctissimi hominis dissimulandum putaret: Sed cur diutius vos Iudices teneo: ipsius iurati religionem, auctoritatemque percipite, atque omnia diligenter testimonii verba cognoscite. Recita testimonium Luceii. Quid expectatis amplius: an aliquam vocem putatis ipsam pro se causam & veritatem posse mittere: Hæc est innocentia defensio, hæc ipsius causæ oratio, hæc vna vox veritatis. In crimine ipso nulla suspicio est, & in re nihil est argumenti: in negotio, quod actum esse dicitur, nullum vestigium sermonis, loci, temporis: nemo testis, nemo conscius nominatur: totum crimen profertur ex inimica, ex infami, ex crudeli, ex facinorosa, ex libidinosa domo: domus autem illa, quæ tentata scelere isto nefario dicitur, plena est integritatis, officii, religionis: ex qua domo recitatur vobis iureiurando deuincta auctoritas: vt res minimè dubia, tamen in contentione ponatur, vtrum temeraria, proca, irata mulier finxisset crimen: an grauis, sapiens, moderatusque vir religiosè testimonium dixisse videatur. Reliquum est igitur crimen de veneno: cuius ego neque principium inuenire, neque euoluere exitum possum. Quæ fuit enim causa, quamobrem isti mulieri venenum vellet dare Cælius: ne aurum redderet: num petiuit: ne crimen hæreret: num quis obiecit: num quis denique fecisset mentionem, si hic nemini nomen detulisset: Quinetiam Herennium dicere audistis, verbo se molestum non futurum fuisse Cælio, nisi iterum eadem de re suo familiari absoluto nomine hic detulisset. Credibile est igitur, tantum facinus nullam ob causam esse commissum: & vos non videtis fingi sceleris maximi crimen, vt alterius causa sceleris suscipiendi fuisse videatur: cui denique commissit: quo adiutore usus est: quo socio: quo conscio: cui tantum facinus, cui se, cui

salutem suam credidit: seruissine mulieris: sic enim obiectum est. Et erat tam demens hic, cui vos ingenium certè tribuitis, etiam si cætera inimica oratione detrahitis: vt omnibus suas fortunas alienis seruis committeret: at quibus seruis: refert enim magnopere id ipsum, hinc, quos intelligebat non communi conditione seruitutis vti, sed licentius, liberius, familiarius cum domina viuere: Quis enim hoc nõ videt Iudices, aut quis hoc ignorat, in eiusmodi domo, in qua materfamilias meretricio more viuat: in qua nihil generatur, quod foras proferendum sit: in qua lustra, libidines, luxuries, omnia denique inaudita vitia atque flagitia versentur: hinc seruos non esse seruos, quibus omnia committantur, per quos gerantur, qui versentur iisdem in voluptatibus, quibus occulta credantur, ad quos aliquantum etiam ex quotidianis sumptibus ac luxuria redundet: id igitur Cælius non videbat: Si enim tam familiaris erat mulieris, quam vos vultis: istos quoque seruos familiares esse dominae sciebat. sin ei tanta consuetudo, quata à vobis inducitur, non erat: quæ cum seruis potuit familiaritas esse tanta: Ipsius autem veneni quæ ratio fingitur: ubi quaesitum est: quemadmodum paratum: quo pacto: cui, quo in loco traditum: Habuisse aiunt domi, vique eius esse expertum in seruo quodam ad rem ipsam parato, cuius perceleri interitu esse ab hoc comprobatum venenum. Prò dii immortales, cur interdum in hominum sceleribus maximis aut conuiuetis, aut præsentis fraudis poenas in diem referuatis: vidi enim, vidi, & illum hausi dolorem vel acerbissimum in vita, cum Q. Metellus abstraheretur è sinu gremioque patriæ, cumque ille vir, qui se natum huic imperio putauit, tertio die, postquam in Curia, in Rostris, in Rep. floruisset, integerrima atate, optimo habitu, maximis viribus, eriperetur indignissimè bonis omnibus, atque vniuersæ ciuitati. Quo quidem tempore ille moriens, cum iam cæteris ex partibus oppressa mens esset, extremum sensum ad memoriam Reip. referuabat: cum me intuens flentem, significabat interruptis atque morientibus vocibus, quanta impenderet procella vrbi, quanta tempestas ciuitati: & cum parietem sæpe feriens eum, qui cum Q. Catulo fuerat ei communis, crebro Catulum, sæpe me, sapissimè Remp. nominabat: vt non tam se emori, quam spoliari suo præsidio cum patriam, tunc etiam me doleret. Quem quidem virum si nulla vis repentini sceleris sustulisset, quonam modo ille furenti fratri suo patrueli consularis restitisset, qui Consul incipientè furere atque conantem sua se manu interfecturum audiente Senatu dixerit: Ex hac igitur domo progressa ista mulier de veneni celeritate dicere audebit: nõne ipsam domum metuet, ne quam vocem eliciat: non parietes conscios, non noctem illam funestam ac luctuofam perhorrescet: Sed reuertar ad crimen. sed enim hæc facta illius clarissimi ac fortissimi viri mentio & vocem meam fletu debilitauit, & mentem dolore impediuit. Sed tamen venenum vnde fuerit, quemadmodum paratum sit, non dicitur. Datum esse hoc aiunt P. Licinio pudenti adolescenti & bono, Cælii familiari: constitutum factum esse cum seruis, vt venirent ad balneas Xenias, eodem Licinium esse venturum, atque iis veneni pyxidem traditurum. Hinc primum illud requiro, quid attinuerit illud ferri in eum locum constitutum: cur illi serui non ad Cælium domum venerint. si manebat tanta illa consuetudo Cælii cum Clodia, tantæque familiaritas: quid suspicionis esset, si apud Cælium mulieris seruus visus esset: sin autem iam suberat simulas, extincta erat consuetudo, diffidium extiterat: hinc illæ lachrymæ nimirum, & hæc causa est horum omnium scelerum atque criminum. Immo, inquit, cum serui ad dominam rem istam, & maleficium Cælii detulissent, mulier ingeniosa præcepit suis, vt omnia Cælio pollicerentur: & vt venenum, cum à Licinio traderetur, manifesto comprehendi posset, constitui locum iussit balneas Xenias, vt eò mitteret amicos, qui delitescerent: deinde repente, cum venisset Licinius, venenum traderet, profilirent, hominemque comprehenderent. Quæ quidem omnia Iudices perfacilem rationem habent reprehendi. cur enim balneas publicas potissimè constituerat: in quibus non inuenio quæ latebra togatis hominibus esse possit. nam si essent in vestibulo balnearum, non laterent: sin se in intimum conicere vellent, nec

fatis commodè calceati & vestiti id facere possent, & fortasse non reciperentur: nisi forte mulier potens quadrantaria illa permutatione familiaris facta erat balneari. Atque equidem vehementer expectabam, quinam isti viri boni testes huius manifestò deprehensi veneni dicerentur. nulli enim sunt adhuc nominati: sed non dubito, quin sint pergraues, qui primum sint talis sceminae familiares: deinde eam prouinciam susceperint, vt in balneas contruderentur: quod illa nisi à viris honestissimis ac plenissimis dignitatis, quàm velit sit potens, nunquam impetrauisset. Sed quid ego de dignitate istorum testium loquor? virtutem eorum diligentiamque cognoscite. In balneis delituerunt: testibus egregios. deinde temere profiluerunt: homines grauitati deditos. sic enim fingunt, cum Licinius venisset, pyxidem teneret in manu, conaretur tradere, nondum tradidisset: tum repente euolasse istos præclaros testes sine nomine: Licinium autem, cum iam manum ad tradendum pyxidem porrexisset, retraxisset, atque illo repentino hominum impetu se in fugam coniecisset. O magna vis veritatis, quæ contra hominum ingenia, calliditatem, solertiam, contraque fictas omnium insidias facile se per se ipsa defendat. Verùm hæc tota fabella veteris & plurimarum fabularum poetriæ quàm est sine argumento: quàm nullum inuenire exitum potest: quid enim isti tot viri (nam necesse est fuisse non paucos, vt & comprehendere Licinius facile posset, & res multorum oculis esset testator) cur Licinium de manibus amiserunt? quum minus enim Licinius comprehendi potuit, cum se retraxit ne pyxidem traderet, quàm si non retraxisset? erant enim illi positi, vt comprehenderent Licinium, vt manifestò Licinius teneretur, aut cum retineret venenum, aut cum tradidisset. Hoc fuit totum consilium mulieris: hæc istorum prouincia, qui rogati sunt: quos quidem tu quamobrem temere profiluisse dicas, atque ante tempus, non reperio. Fuerant hoc rogati, fuerant ad hanc rem collocati, vt venenum, vt insidia, facinus denique ipsum vt manifestò comprehenderetur. potueruntne meliori tempore profilire, quàm cum Licinius venisset? cum in manu teneret veneni pyxidem? quæ si, cum iam erat tradita seruis, euassissent subito ex balneis mulieris amici, Liciniumque comprehendissent: imploraret hominum fidem, atque à se illam pyxidem traditam pernegaret. quem quomodo illi reprehenderent? vidisse se dicerent? Primum ad se reuocarent maximi facinoris crimen: deinde id se vidisse dicerent, quod, quo loco collocati fuerant, non potuissent videre. Tempore igitur ipso se ostenderunt, cum Licinius venisset, pyxidem expediret, manum porrigeret, venenum traderet. Mimi ergo est iam exitus, nõ fabulæ: in quo cum clausula nõ inuenitur, fugit aliquis è manibus, deinde scabella concrepant, aulam tollitur. Quæro enim, cur Licinium titubantem, hæsitantem, cedentem, fugere conantem mulieraria manus ista de manibus emiserit: cur non comprehenderint: cur non ipsius confessionem multorum oculis, facinoris denique voce tanti sceleris crimen expresserint. an timebāt, ne tot vnum, valentes imbecillum, alacres perterritum superare non possent? Nullum argumentum in re, nulla suspicio in causa, nullus exitus criminis reperietur. Itaque hæc causa ab argumentis, à coniectura, ab iis signis, quibus veritas illustrari solet, ad testes tota traducta est. Quos quidem ego testes Iudices non modò sine vlllo timore, sed etiam cum aliqua spe delectationis expecto. Prægestit animus iam videre, primum lautos iuuenes mulieris beatæ ac nobilis familiares: deinde fortes viros ab imperatrice in insidiis, atque in præsidio balnearum locatos, ex quibus requirā, quonammodo latuerint, aut vbi: alueusne ille, an equus Troianus fuerit, qui tot inuictos viros muliebri bellum gerentes tulerit ac texerit. Illud verò respondere cogam, cur tot viri ac tales hunc & vnum & tam imbecillum, quàm videtis, non aut stantem comprehenderint, aut fugientem consecuti sint, qui se nunquam profectò, si istum in locum procefferint, explicabunt. quàm volent in conuiuio faceti, dicaces, nonnunquam etiam ad vinum disertis sint: alia fori vis est, alia triclinii, alia subselliorum ratio, alia lectorum: non idem iudicium, comestatorumque conspectus: lux denique longè alia est solis & lychnorū. Quamobrem excutiemus omnes istorū delicias,

omnes ineptias, si prodierint. Sed si me audiant, nauent aliam operam, aliam ineant gratiam, in aliis se rebus ostentent, vigeant apud istam mulierem venustate, dominentur sumptibus, hæreant, iaceant, deseruiant, capiti verò innocentis, & fortunis parcant. At sunt serui illi de cognatorum sententia nobilissimorum & clarissimorum hominum manumissi. Tandem aliquid inueniemus, quod ista mulier de suorū propinquorum fortissimorum virorum sententia atque auctoritate fecisse dicatur. Sed scire cupio, quid habeat argumēti ista manumissio, in qua aut crimen est Cælio quæsitum, aut quæstio subleuata, aut multarum rerum consciis seruis cum causa præmium persolutum. At propinquis placuit. Cur non placeret, cum rem tu te ad eos non ab aliis tibi allatam, sed à te ipsa compertam deferre diceres: hinc etiam miramur, si illam commentitiam pyxidem obscœnissima sit fabula consecuta: nihil est quod in eiusmodi mulierem nõ cadere videatur. Audita & peruulgata & percelebrata sermonibus res est. Percipitis animis Iudices iam dudum, quid velim, vel potius quid nolim dicere. Quod etiā si est factum, certè à Cælio non est factum. quid enim attinebat? est enim ab aliquo fortasse adolescente non tam insulso, quàm non verecūdo. Sin autem est fictum: non illud quidem modestum, sed tamen est non infacetum mendaciū. Quod profectò nunquam hominum sermo atque opinio comprobasset, nisi omnia, quæ cum turpitudine aliqua dicerentur, in istam quadrare aptè viderentur. Dicta est à me causa Iudices, & perorata. Iam intelligitis, quantum iudicium sustineatis, quanta res sit commissa vobis. De vi quæritis. Quæ lex ad imperium, ad maiestatem, ad statum patriæ, ad salutem omnium pertinet: quam legem Q. Catulus armata diffensione ciuium, Reipub. penè extremis temporibus tulit: quæque lex, sedata illa flamma Consulatus mei, fumantis reliquias coniurationis extinxit. hæc enim lege Cælii adolescentia non ad Reipub. pœnas, sed ad mulieris libidines & delicias deposcitur. Atque hoc etiā loco M. Camurti & Cæferni damnatio prædicatur. O stultitiam, stultitiãne dicam, an impudentiam singularem? audeatne, cum ab ea muliere veniaris, facere istorum hominum mentionem? audeatne excitare tanti flagitii memoriam, non extinctam illam quidem, sed repressam vetustate: quo enim illi crimine, peccatoque perierunt? nempe quod eiusdem mulieris dolorem & iniuriam Veætiano nefario sunt stupro persecuti. Ergo vt audiretur Veætii nomen in causa, vt illa vetus Afrania fabula refriicaretur, iccirco Camurti & Cæferni causa est renouata: qui quanquam lege de vi certè non tenebantur, eo maleficio tamen erant implicati, vt ex nullius legis laqueis emittendi viderentur. M. verò Cælius cur in hoc iudicium vocatur? cui neque proprium quæstionis crimen obiicitur, nec verò aliquid eiusmodi, quod sit à lege seiunctum, & cum vestra seueritate coniunctum. Cuius prima ætas dedita disciplinis fuit, iisque artibus, quibus instrui ad hunc usum forenses, ad capeendam Remp. ad honorem, gloriam, dignitatem. iis autem fuit amicitia maiorum nati, quorum imitari industriam cõtinentiamque maxime velit: iis æqualium studiis, vt eundem, quem optimi ac nobilissimi, petere cursum laudis videretur. Cum autem paulum iam roboris accessisset ætati, in Africam profectus est, Q. Pompeio Procō. Contubernalis castissimo viro, atque omnis officii diligentissimo: in qua prouincia cum res erant, & possessiones paternæ, tunc etiam vsus quidam prouincialis, non sine causa à maioribus huic ætati tributus. Discessit illinc Pompeii iudicio probatissimus, vt ipsius testimonio cognoscetis. Voluit vetere instituto, eorum adolescentium exemplo, qui post in ciuitate summi viri & clarissimi ciues extiterunt, industriam suam à populo R. ex aliqua illustri accusatione cognosci. Vellem aliò potius eum cupiditas gloriæ detulisset: sed abiit huius tempus querelæ. Accusauit C. Antonium collegam meum: cui misero præclari in Remp. beneficii memoria nihil profuit, nocuit opinio maleficii cogitati. postea nemini cõcessit æqualium, plus vt in foro, plus vt in negotiis versaretur causis: amicorum, plus vt valeret inter suos gratia. Quæ nisi vigilantes homines, nisi sobrii, nisi industrii consequi non possunt,

omnia labore & diligentia est consecutus. In hoc flexu quasi ætatis (nihil enim occultabo fretus humanitate ac sapientia vestra) fama adolescentis paulum hæsit ad metas notitia noua mulieris, & infelici vicinitate, & insolentia voluptatum. Quæ cum inclusæ diutius, & prima ætate compressæ & constrictæ fuerunt, subito se nonnunquam profundunt atque eiciunt vniuersæ. qua ex vita, vel dicam quo ex sermone: nequaquam enim tantum erat, quantum homines loquebantur: verum ex eo, quicquid erat, emerfit, totumque se eiecit, atque extulit: tantumque abest ab illius familiaritatis infamia, ut eiusdem nunc ab sese inimicitias odiumque propulset. Atque ut iste interpositus sermo deliciarum, defidiæque moreretur (fecit me mehercule inuito, & multum repugnantem, sed tamen fecit) nomen amici mei de ambitu detulit: quem absolutum insequitur, reuocat, nemini nostrum obtemperat, est violentior quam vellem. Sed ego non loquor de sapientia, quæ non cadit in hanc ætatem: de impetu animi loquor, de cupiditate vincendi, de ardore mentis ad gloriam: quæ studia in his iam ætatibus nostris contractiora esse debent: in adolescentia verò, tanquam in herbis significant quæ virtutis maturitas, & quæ fruges industriæ sint futura. Etenim semper magno ingenio adolescentem refrærandi potius à gloria, quam incitandi fuerunt: amputanda plura sunt illi ætati, si quidem efflorescit ingenii laudibus, quam inserenda. Quare si cui nimium efferbuisse videtur huius vel in suscipiendis, vel in gerendis inimicitias vis, ferocitas, pertinacia, si quem etiam minimorum horum aliquid offendit, si purpuræ genus, si amicorum cateruæ, si splendor, si nitor: iam ista deseruerint, iam ætas omnia, iam dies mitigarit. Conseruate igitur Reip. Iudices ciuem bonarum artium, bonarum partium, bonorum virorum. promitto hoc vobis, & Reip. spondeo, si modo nos ipsi Reip. satisfecerimus, nunquam hunc à nostris rationibus seiunctum fore. Quod cum fretus nostra familiaritate promitto, tum quod durissimis se ipse legibus iam obligarit. neque enim potest, qui hominem cõsularem, quod ab eo Remp. violatam diceret, in iudicium vocarit, ipse esse in Rep. ciuis turbulentus: non potest, qui ambitu ne absolutum quidem patitur esse absolutum, ipse impunè vnquam esse largitor. Habet à M. Cælio Resp. Iudices duas accusationes vel obfides periculi, vel pignora voluntatis. Quare oro, obestorque vos Iudices, ut, qua in ciuitate paucis his diebus Sex. Clodius absolutus sit: quem vos per biennium aut ministrum seditionis, aut ducem vidistis: qui ædes sacras, qui census populi R. qui memoriam publicam suis manibus incendit: hominem sine re, sine fide, sine spe, sine sede, sine fortunis, ore, lingua, manu, vita omni inquinatum: qui Catuli monumentum affixit, meam domum diruit, mei fratris incendit: qui in Palatio, atque in vrbis oculis seruitia ad cædem, & inflammandam vrbem incitauit: in ea ciuitate ne patiamini illum absolutum muliebri gratia, M. Cælium libidini muliebri condonatum: ne eadem mulier cum suo coniuge & fratre turpissimum latronem eripuisset, & honestissimum adolescentem oppressisse videatur. Quod cum huius vobis adolescentiam proposueritis, constituitote vobis ante oculos huius etiam miseri senectutem, qui hoc vnico filio nititur, in huius spe requiescit, huius vnus casum pertimescit: quem vos supplicem vestræ misericordiam, seruum potestatis, abiectum non tam ad pedes, quam ad mores sensusque vestros, vel recordatione parentum vestrorum, vel liberorum iucunditate sustentate: ut in alterius dolore, vel pietati, vel indulgentiæ vestræ seruiatis. Nolite Iudices aut hunc iam natura ipsa occidentem velle maturius extinguere vulnere vestro, quam suo fato: aut hunc nunc primum florecentem firmata iam stirpe virtutis, tanquam turbine aliquo aut subita tempestate peruertere. Conseruate parenti filium, parentem filio: ne aut senectutem iam propè desperatam contempnisset, aut adolescentiam plenam spei maximæ non modo non aluisse vos, sed etiam percussisse atque affixisse videamini. Quem si vobis, si suis, si Reip. conseruatis, addictum, deditum, obstrictum vobis ac liberis vestris habebitis, omniumque huius neruorum ac laborum vos potissimum Iudices fructus vberes diuturnosque capietis.

## De prouinciis Consularibus,

ORATIO XXXV.



Si quis vestrum P. C. expectat, quas si prouincias decreturus, consideret ipse secum, qui mihi homines ex prouinciis potissimum detraheri sint: non dubitabit, quid me sentire conueniat, cum, quid mihi sentire necesse sit, cogitarit. ac si princeps eam sententiam dicerem, laudaretis profectò: si solus, certè ignosceretis: etiam si paulò minus utilis vobis sententia videretur, veniam tamen aliquam dolori meo tribueritis. Nunc verò P. C. non parua afficior voluptate: vel quod hoc maximè Reip. conducit, Syriam Macedoniamque decerni, ut dolor meus nihil à communi vtilitate differat: vel quod habeo auctorem P. Seruilium, qui ante me sententiam dixit, virum clarissimum, & cum in vniuersam Remp. tum etiam erga meam salutem fide ac beneuolentia singulari. quod si ille & paulò antè, & quotiescunque ei locus dicendi ac potestas fuit, Gabinium & Pisonem, duo Reip. porteta ac penè funera, cum propter alias causas, tum maximè propter illud insigne scelus eorum & importunam in me crudelitatem non solum sententia sua, sed etiam verborum grauitate esse notandos putauit: quoniam me animo in eos esse oportet, cuius illi salutem pro pignore tradiderunt ad explendas suas cupiditates? Sed ego in hac sententia dicenda non parebo dolori meo, nec iracundiæ seruiam. quo animo vnusquisque vestrum debet esse in illos, hoc ero: præcipuum illum & proprium sensum doloris mei, quem tamen vos communem semper vobis mecum esse duxistis, à sententia dicenda amouebo, ad vlciscendi tempora referuabo. Quatuor sunt prouinciæ P. C. de quibus adhuc intelligo sententias esse dictas: Gallia duæ, quas hoc tempore vno imperio videmus esse coniunctas: & Syria & Macedonia, quas vobis inuitis & oppressis pestiferi illi Consules pro euersæ Reip. præmiis occupauerunt. Decernendæ nobis sunt lege Sempronia duæ. Quid est, quod possimus de Syria Macedoniaque dubitare: mitto, quod eas ita partas habent ii, qui nunc obtinent, ut non antè attingerint, quam hunc ordinem condemnarint, quam auctoritatem vestram è ciuitate exterminarint, quam fidem publicam, quam perpetuam populi R. salutem, quam me ac meos omnes foedissimè crudelissimèque vexarint. omnia illa domestica atque vrbana mitto: quæ tanta sunt, ut nunquam Annibal huic vrbis tantum mali optarit, quantum illi effecerint. Ad ipsas venio prouincias: quarum Macedonia, quæ erat antea munita plurimorum imperatorum non turribus, sed trophæis, quæ multis victoriis erat iam diu triumphisque pacata, sic à barbaris, quibus est propter auaritiam pax erepta, vexatur, ut Thessalonicenses positi in gremio imperii nostri relinquere oppidum & arcem munire cogantur, ut via illa nostra, quæ per Macedoniam est vsque ad Hellepontum militaris, non solum excursionibus barbarorum sit infesta, sed etiam castris Thraciis distincta ac notata. ita gentes eæ, quæ, ut pace vterentur, vim argenti dederant præclaro imperatori nostro, ut exhaustas domos replere possent, pro empta pace bellum nobis propè iustum intulerunt. iam verò exercitus ille noster superbissimo delectu & durissima cõquisitione collectus, omnis interiit. magno hoc dico cum dolore: miserandum in modum milites populi R. capti, necati, deserti, dissipati sunt: incuria, fame, morbo, vastitate cõsumpti: ut, quod est indignissimum scelus, imperator is in pœnam exercitus expetitus esse videatur. Atque hanc Macedoniam domitis iam gentibus finitimis, barbariaque compressa, pacatam ipsam per se & quietam tenui præsidio atque exigua manu, etiam sine imperio, per Legatos nomine ipso populi R. tuebamur: quæ nunc consulari imperio atque exercitu ita vexata est, vix ut se possit diuturna pace recreare: cum interea quis vestrum hoc non audiuit, quis ignorat, Achæos ingentem pecuniam pendere L. Pisoni quotannis: vectigal ac portorium Dyrrhachinorum totum in huius vnus questum esse conuersum: vrbem

Byzantiorū, vobis atque huic imperio fidelissimam, hostilem in modum esse vexatam; quò ille, postquam nihil exprimere ab egentibus, nihil vlla vi à miseris extorquere potuit, cohortes in hyberna misit: his præposuit quos putauit fore diligentissimos satellites scelerum, ministros cupiditatum suarum. Omitto iurisdictionem in libera ciuitate contra leges, Senatusque cõsulta: cædes relinquo: libidines prætereo: quarum acerbissimum extat indicium & ad insignem memoriã turpitudinis, & penè ad iustum imperii nostri odium, quòd constat nobilissimas virgines se in puteos abiicisse, & morte volũtaria nefariam turpitudinem depulisse. nec hæc iccirco omitto, quòd non grauissima sint: sed quia nunc sine teste dico. Ipsam verò vrbem Byzantium fuisse refertissimam atque ornatissimam signis, quis ignorat? quæ illi exhausti sumptibus bellorum maximis, cum Mithridaticos impetus, totumque Pontum armatum efferuescentem in Asiam atque erumpentem ægrè repulsum & ceruicibus interclusum suis sustinerent, tum, inquam, Byzantii & postea signa illa & reliqua vrbis ornamenta sanctissimè custodita tenuerunt. te imperatore infelicissimo & teterrimo Cæsonine Caluente ciuitas libera, & proximis suis beneficiis à Senatu & à populo Ro. liberata, sic spoliata atque nudata est, vt, nisi C. Virginius Legatus, vir fortis & innocens, interuenisset, vnum signum Byzantii ex maximo numero nullum haberet. Quod fanum in Achaia, qui locus aut lucus in Græcia tota tam sanctus fuit, in quo vllum simulachrum, vllum ornamentum reliquum sit? Emisti à fœdissimo Tribuno pl. tum in illo naufragio huius vrbis, cum tu idem, qui gubernare debueras, euerteres: tum, inquam, emisti grãdi pecunia, vt tibi de pecuniis creditis ius in liberos populos contra S. C. & contra legem generi tui dicere liceret: id emptum ita vendidisti, vt aut ius nò diceres, aut bonis ciues R. euerteres. Quorum ego nihil dico Patres Conscripti: nũc in hominem ipsum de prouincia disputo. itaque omnia illa, quæ & sæpe audistis & tenetis animis, etiam si non audiatis, prætermitto: nihil de hac eius vrbana, quam ille præfens in oculis vestris mentibusque defixit, audacia loquor: nihil de superbia, nihil de contumacia, nihil de crudelitate disputo: lateant libidines eius illæ tenebrosæ, quas fronte & supercilio, nò pudore & temperantia cõtegebat: de prouincia, quod agitur, id disputo. Huic vos non summittetis? hunc diutius manere patiemini? cuius, vt prouinciam tetigit, sic fortuna cum improbitate certauit, vt nemo posset, vtrũ deterior, an infeliciores esset, iudicare. An verò in Syria diutius est Semiramis illa retinenda? cuius iter in prouinciam fuit eiusmodi, vt Rex Ariobarzanes Consulẽm vestrum ad cædem faciendam, tanquam aliquẽ Thracem, conduceret. deinde aduentus in Syriam primus, equitatus habuit interitum: post concisã sunt optimæ cohortes. Igitur in Syria, imperatore illo, nihil aliud actum est, nisi pactiones pecuniarum cum tyrannis, decisiones, direptiones, latrocinia, cædes, cum palàm populi R. imperator instructo exercitu dextram tendens non ad laudem milites hortaretur, sed omnia sibi & empta & emenda esse clamaret. Iam verò publicanos miseros (me etiam miserum illorum ita de me meritorum miseriis ac dolore) tradidit in seruitutem Iudæis & Syris, nationibus natis seruituti. statuit ab initio & in eo perseueravit, ius publicanis non dicere: pactiones sine vlla iniuria factas rescidit, custodias sustulit: vectigales multos ac stipendiarios liberauit: quo in oppido ipse esset, aut quò veniret, ibi publicanũ, aut publicani seruum esse vetuit. Quid multa? crudelis haberetur, si in hostes animo fuisset eo, quo fuit in ciues Ro. eius ordinis præsertim, qui est semper dignitate sua, benignitate magistratus sustentatus. Itaque videtis Patres Conscripti, non temeritate redemptionis, aut negotii gerendi inscitia, sed auaritia, superbia, crudelitate Gabinii penè afflictos iam atque euerfos publicanos: quibus quidem vos in his angustiis ærarii tamẽ subueniatis necesse est: et si iam multis non potestis, qui propter illum, hostem Senatus, inimicissimũ ordinis equestris, bonorumque omnium, non solum bona, sed etiam honestatẽ miseri deperdiderunt: quos non parsimonia, non continentia, non virtus, non labor, non splendor tueri potuit contra illius heluonis & prædonis audaciam. Quid? qui se etiam nunc subsidiis patrimonii, aut ami-

corum liberalitate sustentant, hos perire patiemini? an, si qui frui publico non potuit per hostem, hic tegitur ipsa lege Censoria: quem is frui non sinit, qui est, etiam si non appellatur, hostis, huic ferri auxilium non oportet? Retinete igitur in prouincia diutius eum, qui de sociis cum hostibus, de ciuibus cum sociis faciat pactiones: qui hoc etiam se pluris esse, quàm collegã putet, quòd ille vos tristitia vultuque deceperit, ipse nunquam se minus, quàm erat, nequam esse simularit. Piso autem alio quodam modo gloriatur, se breui tempore perfecisse, ne Gabinus vnus omnium nequissimus existimaretur. Hos vos de prouinciis, si non aliquando deducendi essent, deripiẽdos non putaretis? & has publicas pestes sociorum, militum clades, publicanorum ruinas, prouinciarum vastitates, imperii maculas teneretis? At iidem vos anno superiore hos eosdem reuocabatis, cum in prouincias iam peruenissent. Quo tempore si liberum vestrum iudicium fuisset, nec toties dilata res, nec ad extremum è manibus erepta esset: restituissetis, id quod cupiebatis, vestram auctoritatem, iis, per quos erat amissa, reuocatis, & his ipsis præmiis extortis, quæ erant pro scelere atque euerfione patriæ consecuti. Quam pœnam si tum aliorum opibus, non suis, inuitissimis vobis euolarunt, at aliam multò maiorem grauiorẽque subierunt. quæ enim homini, in quo aliquis si non famæ pudor, at supplicii timor est, grauior pœna accidere potuit, quàm non credi literis iis, quæ rem bene gestam in bello nuntiarent? hoc statuit senatus, cum freques supplicationem Gabinio denegauit: primum, homini sceleribus, flagitiis contaminatissimo nihil esse credendum: deinde à proditore, atque eo quem præsentem hostem Reip. cognosset, bene rem geri non potuisse: postremò ne deos quidem immortales velle aperiri sua templa, & sibi supplicari hominis impurissimi & sceleratissimi nomine. Itaque ille alter aut ipse est homo doctus, & à suis Græcis subtilius eruditus, quibuscum iam in orchestra heluatur, antea post siparium solebat: aut amicos habet prudentiores quàm Gabinus, cuius nullæ literæ perferuntur. Hosce igitur imperatores habebimus? quorum alter nò audet nos certiores facere, ne imperator appelletur: alterum, si tabellarii non cessarint, necesse est paucis diebus pœniteat audere. cuius amici, si qui sunt, aut si belluæ tam immani, tamque tetra possunt vlli esse amici, hac consolatione vruntur, etiam T. Albutio supplicationem hunc ordinem denegasse. Quod est primum dissimile, res in Sardinia cum Mastrucatis latrunculis à Propratore vna cohorte auxiliaria gesta, & bellum cum maximis Syriæ gentibus, tyrannis, consulari exercitu imperioque confectum: deinde Albutius, quod à senatu petebat, ipse sibi in Sardinia antè decreuerat. constabat enim Græcum hominem ac leuem in ipsa prouincia quasi triumphasse: itaque hanc eius temeritatem senatus supplicatione denegata notauit. Sed fruatur sanè hoc solatio, atque hanc insignem ignominiam, quoniã vni præter se iniusta est, putet esse leuiorem, dum modò, cuius exemplo se consolatur, eius exitum expectet, præsertim cum in Albutio nec Pisonis libidines, nec audacia Gabinii fuerit: hac tamen vna plaga conciderit, ignominia senatus. At qui duas Gallias decernit Consulibus duobus, hos retinet ambos: qui autem alteram Galliam & aut Syriam aut Macedoniam: tamen alterum retinet, & in vtriusque pari scelere disparẽ conditionem facit. Faciam, inquit, illas prætorias, vt Pisoni & Gabinio succedatur statim. Si hic finat: tum enim Tribunus intercedere poterit, nunc non potest. Itaque ego idẽ, qui nunc Consulibus iis, qui designati erunt, Syriam Macedoniãque decerno, decernam easdem prætorias, vt & Prætores annuas prouincias habeant, & eos quamprimum videamus, quos animo æquo videre non possumus. sed, mihi credite, nunquam succedetur illis, nisi cum ea lege referetur, qua intercedi de prouinciis non licebit. itaque hoc tempore amisso, annus est integer vobis expectandus: quo interiecto, ciuium calamitas, sociorum ærumna, sceleratissimorum hominum impunitas propagatur. Quòd si essent illi optimi viri, tamen ego mea sententia C. Cæsari succedendum nondum putarem. Qua de re dicam Patres Cõscripti quod sentio, atque illam interpella-



tionem mei familiarissimi, qua paulò antè interrupta est oratio mea, nõ pertimescã. Negat me vir optimus inimiciorem Gabinio debere esse, quàm Cæsari: omnem enim illam tempestatem, cui cesserim, Cæsare impulsore atque adiutore esse excitatam. cui si primùm sic respondeam, me communis vtilitatis habere rationem, nõ doloris mei, possimne probare, cum id me facere dicam, quod exemplo fortissimorum & clarissimorum ciuium facere possim: an Ti. Gracchus (patrem dico, cuius vtinam filii nõ degenerassent à grauitate paterna) tantam laudem est adeptus, quòd Tribunus pl. solus ex toto illo collegio L. Scipioni auxilio fuit inimicissimus & ipsius & fratris eius Africani, iurauitque in concione se in gratiam non rediisse, sed alienum sibi videri dignitate imperii, quò duces essent hostium Scipione triumphante ducti, eodem ipsum duci, qui triumphasset: Quis plenior inimicorum fuit C. Mario? L. Crassus, M. Scaurus, aliine inimici? omnes Metelli: at hi non modò illum inimicum ex Gallia sententiis suis non detrahebãt, sed & propter rationem Gallici belli prouinciam extra ordinem decernebant. Bellum in Gallia maximum gestum est: domitã sunt à Cæsare maximã nationes, sed nondum legibus, nõdum iure certo, nondum satis firma pace deuinctã. Bellum affectum videmus, & verè vt dicam, penè confectum, sed ita, vt, si idem extrema persequitur, qui inchoauit, iam omnia perfecta videamus: si succeditur, periculũ fit, ne instauratas maximi belli reliquias ac renouatas audiamus. Ergo ego Senator, inimicus, si ita vultis, homini: amicus esse, sicut semper fui, Reip. debeo. Quid, si ipsas inimicitias depono Reipub. causa, quis me tandem iure reprehendat? præsertim cum ego omnium meorum cõsiliarum atque factorum exempla semper ex summorum hominum factis mihi censuerim petenda. An non M. ille Lepidus, qui bis Consul & Pontifex maximus fuit, non solùm memoriã testimonio, sed etiam annalium literis & summi poetæ voce laudatus est, quòd cum M. Fuluius collega, quo die Censor est factus, homine inimicissimo, in campo statim rediit in gratiam, vt commune officium Censurã communi animo ac voluntate defenderent? Atque vt vetera, quæ sunt innumerabilia, mittam, tuus pater Philippe, nõne vno tempore cum suis inimicissimis in gratiam rediit: quibuscum omnibus eadem Resp. reconciliauit, quæ alienarat. Multa prætereo, quòd intueor coram hæc lumina atque ornamenta Reip. P. Seruilius & M. Lucullus, vtinam etiam L. Lucullus ille viueret. Quæ fuerunt inimicitia grauiora in ciuitate, quàm Lucullorum atque Seruiliarum: quas in viris fortissimis non solùm extinxit Reipub. dignitas & ipsorum, sed etiam ad amicitiam consuetudinẽque traduxit. Quid? Q. Metellus Nepos nõne Consul in templo Iouis Optimi Maximi permotus cum auctoritate vestra, tum illius P. Seruilius incredibili grauitate dicendi, absens mecum summo suo beneficio rediit in gratiam? An ego possum huic esse inimicus, cuius literis, fama, nuntiis celebrantur aures quotidie meæ nouis nominibus genitium, nationum, locorum? Ardeo, mihi credite Patres Conscripti (id quod vosmet de me existimatis, & facitis ipsi) incredibili quodã amore patriæ: qui me amor & subuenire olim impendentibus periculis maximis cum dimicatione capitis, & rursus, cum omnia tela vndique esse intenta in patriam viderẽ, subire coëgit atque excipere vnũ pro vniuersis. Hic me meus in Remp. animus pristinus ac perennis cum C. Cæsare reducit, reconciliat, restituit in gratiam. Quod volent, denique homines existiment: nemini ego esse possum bene de Rep. merenti non amicus. Etenim si iis, qui hæc omnia flamma ac ferro delere voluerunt, non inimicitias solùm, sed etiam bellum indixi atque intuli, cum partim mihi illorum familiares, partim etiam me defendente capitibus iudiciis essent liberati: cur eadem Resp. quæ me in amicos inflãmare potuit, inimicis placare nõ possit? quòd mihi odiũ cum P. Clodio fuit, nisi quòd perniciosum patriæ ciuem fore putabam, qui turpissima libidine incensus duas res sanctissimas, religionem & pudicitiam, vno scelere violasset? Num est igitur dubiũ ex his rebus, quas is egit, agitque quotidie, quin ego in illo oppugnando Reip. plus quàm otio meo, nõ-

nulli in eodem defendendo suo plus otio, quàm communi prospexerint? Ego me à C. Cæsare in Rep. dissensisse fateor, & sensisse vobiscum: sed nunc iisdem vobis assentior, cum quibus antea sentiebam. vos enim, ad quos literas L. Piso de suis rebus non audeo mittere, qui Gabinii literas insigni quadam nota atque ignominia noua cõdemnastis, C. Cæsari supplicationes decreuistis numero, vt nemini vllò ex bello: honore, vt omnino nemini. Cur igitur expectem hominem aliquem, qui me cum illo in gratia reducat? reduxit ordo amplissimus, & ordo is, qui est & publici consilii, & meorum omnium consiliorum auctor & princeps. Vos sequor Patres Cõscripti, vobis obtempero, vobis assentior: qui quandiu C. Cæsaris consilia in Rep. non maximè diligebatis, me quoque cum illo minus coniunctum videbatis: posteaquam rebus gestis mentes vestras, voluntatẽque mutastis, me nõ solùm comitem esse sententiæ vestræ, sed etiã laudatorem vidistis. Sed quid est, quòd in hac causa maximè homines admirentur, & reprehendant meum consiliũ, cum ego idem antea multa decreuerim, quæ magis ad hominis dignitatem, quàm ad Reip. necessitatem pertineret? supplicationẽ quidecim dierũ decreuistis sententia mea. Reip. satis erat tot dierum, quot C. Mario. diis immortalibus non erat exigua eadem gratulatio, quæ ex maximis bellis. Ergo ille cumulus dierũ hominis est dignitati tributus. in quo ego, quo Consule referre primùm decem dierũ supplicatio decreta Cn. Pompeio Mithrydate interfecto, confectõque Mithrydatice bello, & cuius sententiã primùm duplicata est supplicatio Cõsularis: mihi enim estis assensi, cum eiusdem Pompeii literis recitatis, cõfectis omnibus maritimis terrestribusque bellis, supplicationem dierũ duodecim decreuistis: sum Cn. Põpeii virtutem & animi magnitudinẽ admiratus, quòd, cum ipse ceteris omnibus esset omni honore antelatus, amplio- rem honorem alteri tribuebat, quàm ipse erat consecutus. Ergo in illa supplicatione, quam ego decreui, res ipsa tributa est diis immortalibus, & maiorũ institutis, & vtilitati Reip. sed dignitas verborũ, honos, & nouitas, & numerus dierum Cæsaris ipsius laudi & gloriæ cõcessus est. Relatum est ad nos nuper de stipendio exercitus: non decreui solùm, sed etiam, vt vos decerneretis, laboravi: multa dissentientibus respondi: scribendo affui: tum quoque homini plus tribui, quàm nescio cui necessitati. illum enim arbitrabar etiam sine hoc subsidio pecuniæ retinere exercitum præda antè parta, & bellum conficere posse: sed decus illud & ornamentũ triumphu minuendũ nostra parsimonia non putavi. Actũ est de decem Legatis, quos alii omnino non dabãt, alii exempla quærebant, alii tempus differebant, alii sine vllis verborum ornamentis dabant: in ea quoque re sic sum locutus, vt omnes intelligerent, me id, quòd Reip. causa sentire, facere vberius propter ipsius Cæsaris dignitatẽ. At ego idem nunc in prouinciis decernendis, qui illas omnes res egi silentio, interpellor, cum superioribus causis hominis ornamenta fuerint, in hac me nihil aliud, nisi ratio belli, nisi summa vtilitas Reip. moueat. Nã ipse Cæsar, quid est, cur in prouincia commorari velit, nisi vt ea, quæ per eum affecta sunt, perfecta Reip. tradantur: amœnitas eum credo locorum, vrbium pulchritudo, hominum, nationumque illarum humanitas, & lepos, victoriæ cupiditas, finium imperii nostri propagatio retinet. Quid illis terris asperius? quid incultius oppidis? quid nationibus immanius? quid porrò tot victoriis præstabilius? quid Oceano longius inueniri potest? an reditus in patriam habet aliquam offensionem? vtrum apud populum, à quo missus est: an apud Senatum, à quo ornatus est? an dies auget eius desiderium, an magis obliuionem? ac laurea illa magnis periculis parta, amittit longo interuallo viriditatem? Quare siqui hominem non diligunt, nihil est, quòd eum de prouincia deuocet: ad gloriam deuocat, ad triumphum, ad gratulationẽ, ad summum honorem Senatus, Equestris ordinis gratiam, populi charitatẽ. Sed si ille hac tam eximia fortuna propter vtilitatem Reip. frui nõ properat, vt omnia illa conficiat: quid ego Senator facere debeo, quẽ, etiã si ille aliud vellet, Reip. cõsulere oporteret? Ego verò sic intelligo Patres Conscripti, nos hoc tempore in prouinciis decernendis perpetuam pacis habere oportere

rationem. nam quis hoc tempore non sentit, omnia alia esse nobis vacua ab omni periculo, atque etiam ab omni suspicione belli: iam diu mare videmus illud immensum, cuius feruore non solum maritimi cursus, sed vrbes etiam & via militares iam tenebantur, virtute Cn. Pópei sic à populo R. ab Oceano vsque ad vltimum Pontum, tanquam vnum aliquem portum, tutum & clausum teneri: nationes eas, quæ numero hominum ac multitudine ipsa poterant in prouincias nostras redundare, ita ab eodem esse partim recisas, partim repressas, vt Asia, quæ imperium antea nostrum terminabat, nunc tribus nouis prouinciis ipsa cingatur. Possum de omni regione, de omni hominum genere dicere. Nulla gens est, quæ non aut ita subacta sit, vt vix extet: aut ita domita, vt quiescat: aut ita pacata, vt victoria nostra, imperioque lætetur. Bellum Gallicum Patres Conscripti C. Cæsare imperatore gestum est, antea tantummodo repulsum. Semper illas nationes nostri imperatores refutandas potius bello, quam laceffendas putauerunt. Ipse ille C. Marius, cuius diuina atque eximia virtus magnis populi R. luctibus funeribusque subuenit, influentes in Italiam Gallorum maximas copias repressit, non ipse ad eorum vrbes sedesque penetrauit. Modo ille meorum laborum, periculorum, consiliorum socius C. Pontinius, fortissimus vir, ortum repente bellum Allobrogum atque hac scelerata coniuratione excitatum præliis fregit, eosque domuit, qui lacefferant, & ea victoria contentus, Rep. metu liberata quieuit. C. Cæsaris longè aliam video fuisse rationem. non enim sibi solum cum iis, quos iam armatos contra populum R. videbat, bellandum esse duxit, sed totam Galliam in nostram ditionem esse redigendam: itaque cum acerrimis nationibus & maximis, Germanorum & Heluetiorum, præliis felicissimè decertauit: cæteras contriuit, compulit, domuit, imperio populi R. parere asuefecit: & quas regiones, quasque gentes nullæ nobis antea literæ, nulla vox, nulla fama notas fecerat, has noster imperator, nosterque exercitus, & populi R. arma peragrarunt. Semitam tantum Galliæ tenebamus antea Patres Conscripti: cætera partes à gentibus aut inimicis huic imperio, aut infidis, aut incognitis, aut certè immanibus & barbaris & bellicosissimis tenebantur. quas nationes, nemo vnquam fuit, qui non frangi domarique cuperet: nemo sapienter de Rep. nostra cogitauit iam inde à principio huius imperii, quin Galliæ maximè timendam huic imperio putaret: sed propter vim ac multitudinem gentium illarum nunquam est antea cum omnibus dimicatum. Restitimus semper laceffiti: nunc denique est perfectum, vt imperii nostri terrarumque illarum idem esset extremum. Alpibus Italiam munierat antè natura non sine aliquo diuino numine. nam si ille aditus Gallorum immanitati multitudinique patuisset, nunquam hæc vrbs summo imperio domicilium ac sedem præbuisset: quæ iam licet confidant: nihil est enim vltra illam altitudinem montium vsque ad Oceanum, quod sit Italiæ pertimescendum. Sed tamen vna aut altera æstas vel metu, vel spe, vel pœna, vel præmiis, vel armis, vel legibus potest totam Galliæ sempiternis vinculis astringere. impolitæ verò res & acerbæ si erunt relicta, quanquam sunt abscissa, tamen efferent se aliquando, & ad renouandum bellum reuiescent. Quare sit in eius tutela Gallia, cuius virtuti, fidei, felicitati commendata est. Qui si Fortunæ muneribus amplissimis ornatus, sapiens eius deæ periculum facere nollit: si in patriam, si ad deos penates, si ad eam dignitatem, quam in ciuitate sibi propositam videt, si ad iucundissimos liberos, si ad clarissimum generum redire properaret: si in Capitolium inuehi victor cum illa insigni laurea gestiret: si denique timeret casum aliquem, qui illi tantum addere iam non potest, quantum auferre: vos tamen oporteret ab eodem illa omnia, à quo profligata sunt, confici velle. Cum verò ille suæ gloriæ iam pridem, Reipub. nondum satiffecerit, & malit tamen tardius ad suorum laborum fructus peruenire, quam non explere susceptum Reipub. munus: nec imperatorem incensum ad Rempub. bene gerendam reuocare, nec totam Gallici belli rationem propè iam explicatâ perturbare atque impedire debemus. nam illæ sententiæ virorum clarissimorum minimè probandæ sunt, quorum alter

vltiorem Galliæ decernit cum Syria, alter citeriorem. qui vltiorem, omnia illa, de quibus differui paulò antè, perturbat: simul ostendit eam se sciscere legem, quam esse legem neget: & quæ pars prouinciæ sit, cui non possit intercedi, hanc se auellere: quæ defensore habeat, non tangere: simul & illud facit, vt, quod illi à populo datum sit, id non violet: quod senatus dederit, id senator properet auferre. alter belli Gallici rationem habet: fungitur officio boni senatoris: legem quam non putat, eam quoque seruat: præfinit enim successori diem. qui mihi nihil videatur minus à dignitate disciplinæque maiorum dissidere, quam vt, qui Consul Calendis Ian. habere prouinciæ debet, is vt eam desponsam, non decretam habere videatur: fuerit totò in Consulatu sine prouincia, cui fuerit, antequam designatus esset, prouincia decreta. Sortietur, an nò: nani & non fortiri absurdum est, & quod sortitus sis, non habere. Proficiscetur paludatus: quò? quò peruenire ante certam diem nò licebit. Ianuario, Februario prouinciæ non habebit: Calendis ei denique Martiis nascetur repente prouincia. Attamen his sententiis Piso in prouincia permanebit. quæ cum grauia sunt, tum nihil grauius illo, quod multari imperatorem diminutione prouinciæ contumeliosum est: neque solum, summo in viro, sed etiam in mediocri homine ne accidat, prouidendum. Ego vos intelligo P. C. multos decreuisse honores eximios C. Cæsari, & propè singulares, quòd ita meritis erat: gratis etiam, vt quàm coniunctissimus huic ordini esset. sapientes ac diuini fuistis. neminem vnquam est hic ordo complexus honoribus & beneficiis suis, qui vllam dignitatem præstabiliorem ea, quam per vos esset adeptus, putarit. Nemo vnquam hic potuit esse princeps, qui maluerit esse popularis. Sed homines aut propter dignitatem suam diffisi ipsi sibi, aut propter reliquorum obtrectationem ab huius ordinis coniunctione depulsi, sæpe ex hoc portu se in illos fluctus propè necessario contulerunt. qui si ex illa iactatione cursuque populari bene gesta Rep. referunt aspectum in curiam, atque huic amplissimæ dignitati commendati esse volunt, non modò non repellendi sunt, verum etiam expetendi. Monemur à fortissimo viro, atque optimo post hominum memoriam Còsule, vt prouideamus ne citerior Gallia nobis inuitis alicui decernatur, post eos Consules, qui nunc erunt designati, perpetuòque posthac ab iis, qui hunc ordinem oppugnant, populari ac turbulenta ratione teneatur. Quam ego plagam etsi non contemno P. C. præsertim monitus à sapientissimo Còsule, & diligentissimo custode pacis & otii, tamen vehementius arbitror pertimescendam, si hominum clarissimorum ac potentissimorum aut honorem minuero, aut studium erga hunc ordinem repudiaro. Nam vt C. Iulius omnibus à Senatu eximiis ac nouis rebus ornatus, per manus hanc prouinciæ tradat ei, cui minimè vos velitis: per quem ordinem ipse amplissimam sit gloriæ consecutus, ei ne libertatem quidem relinquat, adduci ad suspicandum nullo modo possum. Postremò quo quisque animo futurus sit, nescio: quid sperem, video. præstare hoc senator debeo, quantum possum, ne quis vir clarus aut potes huic ordini iure irasci posse videatur. atque hoc, si inimicissimus essem C. Cæsari, sentirem tamè Reip. causa. Sed non alienum esse arbitror, quòd minus sæpe aut interpeller à nonnullis, aut tacita æstimatione reprehendar, explicare breuiter quæ mihi sit ratio & causa cum Cæsare. Ac primum illud tempus familiaritatis & consuetudinis, quæ mihi cum illo, quæ fratri meo, quæ C. Varroni consobrino nostro ab omnium nostrum adolescentia fuit, prætermitto. Posteaquam sum penitus in Rempub. ingressus, ita dissensi ab illo, vt in disiunctione sententiæ, coniuncti tamen amicitia maneremus. Consul ille egit eas res, quarum participem me esse voluit: quibus ego si minus assentiebam, tamen illius mihi iudicium gratum esse debebat. Me ille, vt Quinqueuiratum acciperem, rogauit: me in tribus sibi coniunctissimis consularibus esse voluit: mihi Legationem, quam vellem, quanto cum honore vellem, detulit. quæ ego omnia non ingrato animo, sed obstinatione quadam sententiæ repudiaui: quàm sapienter, non disputo: multis enim non probabo: constanter quidem, & fortiter certè: qui, cum me firmissimis opibus còtra scelus inimicorum







homines nostros ciues Athenis in numero iudicum atque Areopagitarum, certa tribu, certo numero, cum ignorarent, si illam ciuitatem essent adepti, hanc se perdidisse, nisi postliminio recuperassent. Peritus verò nostri iuris ac moris nemo vnquam, qui hanc ciuitatem retinere vellet, in aliam ciuitatē se dicauit. Sed hic totus locus disputationis, atque orationis meæ Iudices, pertinet ad commune ius mutandarum ciuitatum: nihil habet quod sit proprium religionis ac fœderū. defendo enim rem vniuersam, nullam esse gentem ex omni regione terrarum neque tam dissidentem à populo R. odio quodam atque dissidio, neque tam fide, beneuolentiæque coniunctam, ex qua nobis interdictū sit, vt ne asciscere ciuem, aut ciuitate donare possimus. O iura præclara, atque diuinitus iam inde à principio Romani nominis à maioribus nostris comparata: nequis nostrum plus quam vnius ciuitatis esse possit (dissimilitudo enim ciuitatum varietatem iuris habeat, necesse est) ne quis inuitus ciuitate mutetur, neue in ciuitate maneat iniurius. hæc sunt enim fundamēta firmissima nostræ libertatis, sui quenque iuris & retinendi & dimittendi esse dominum. Illud verò sine vlla dubitatione maximè nostrum fundauit: imperium, & populi R. nomen auxit, quod princeps ille creator huius vrbis Romulus fœdere Sabino docuit, etiam hostibus recipiendis augeri hanc ciuitatem oportere. Cuius auctoritate & exemplo nunquam est intermissa à maioribus nostris largitio & communicatio ciuitatis. Itaque & ex Latio multi, & Tusculani, & Lanuuii, & ex cæteris generibus gentes vniuersæ in ciuitatem sunt receptæ, vt Sabinorum, Volscorū, Hernicorū: quibus ex ciuitatibus nec coacti essent ciuitatem mutare, siqui noluisent: nec, siqui essent ciuitatem nostram beneficio populi R. consecuti, violatum fœdus eorum videretur. At enim quædam fœdera extant, vt Germanorum, Insubrium, Heluetiorum, Iapidum, nonnullorum item ex Gallia barbarorū, quorum in fœderibus exceptum est, nequis eorum à nobis ciuis recipiatur. quòd si exceptio facit, ne liceat: ibi necesse est licere, vbi nò est exceptum. vbi est igitur exceptum fœdere Gaditano, ne quem populus R. Gaditanum recipiat ciuitate: nusquam. ac sicubi esset, lex id Gellia & Cornelia, quæ definitè potestatem Pompeio ciuitatem donandi dederat, sustulisset. Exceptum est, inquit. fœdus siquidem sacrosanctum est. Ignosco tibi, si neque Pœnorum iura calles. reliqueras enim ciuitatem tuam: neque nostras potuisti leges inspicere. ipsæ enim te à cognitione sua iudicio publico repulerunt. Quid fuit in rogatione ea, quæ de Pompeio à Gellio & à Lentulo Coss. lata est, in qua aliquid sacrosanctum videretur? Primum enim sacrosanctum esse nihil potest, nisi quod populus plebēsue sanxisset: deinde sanctiones sacrandæ sunt aut genere ipso, aut obtestatione & cõsecratione legis, aut pœnæ, cum caput eius, qui contra facit, cõsecratur. Quid habes igitur dicere de Gaditano fœdere eiusmodi: vtrum à capitis consecratione, an obtestatione legis sacrosanctū esse confirmas? Nihil omnino vnquam de isto fœdere ad populum, nihil ad plebem, neque legem, neque pœnam latam dico. de quibus etiam si latum esset, nequem ciuem reciperemus: tamen id esset, quod populus postea iussisset, ratum, neque quicquam illis verbis, siquid sacrosanctum esset, esse exceptum videretur. De his cum populus R. nihil vnquam iusserit, quicquam audes dicere sacrosanctum fuisse? Nec verò hæc oratio mea ad infirmandum fœdus Gaditanorum Iudices pertinet. neque enim est meum, contra ius optimè meritæ ciuitatis, contra opinionem vetustatis, contra auctoritatem Senatus dicere. Duris enim quondam temporibus Reip. nostræ, cum præpotens terra marique Carthago nixa duabus Hispaniis huic imperio immineret, & cum duo fulmina nostri imperii subito in Hispania Cn. & P. Scipiones extincti occidissent: L. Martius primipili centurio cum Gaditanis fœdus icisse dicitur. Quod cum magis fide illius populi, iustitiâ nostra, vetustate denique ipsa, quam aliquo publico vinculo religionis teneretur: sapientes homines & publici iuris periti Gaditani M. Lepido, Q. Catulo Coss. à Senatu de fœdere postulauerunt. Tum est cum Gaditanis fœdus vel renouatū, vel ictum. De quo fœdere populus R. sententiam non tulit, qui iniussu suo nullo pacto potest religione obligari.

Ita Gaditana ciuitas, quod beneficiis suis erga Remp. nostram consequi potuit, quod imperatorū testimoniis, quod vetustate, quod Q. Catuli summi viri auctoritate, quod iudicio Senatus, quod fœdere consecuta est: quod publica religione sanciri potuit, id abest. populus enim se nusquam obligauit. neque ideo est Gaditanorū causa deterior: grauissimis enim & plurimis rebus est fultra. Sed isti disputationi certè nihil est loci. sacrosanctum enim nihil potest esse, nisi quod per populum plebēmve sancitum est. Quòd si hoc fœdus, quod populus R. auctore Senatu, commendatione & iudicio vetustatis, voluntate & sententiis suis comprobatur, idem suffragiis comprobasset: quid erat, cur ex ipso fœdere Gaditanum in ciuitatem nostram recipi non liceret? nihil est enim aliud in fœdere, nisi vt pia & æterna pax sit. Quid id ad ciuitatem? adiunctum illud etiam est, quod non est in omnibus fœderibus, Maiestatem populi Rom. comiter conseruent. id habet hanc vim, vt sit ille in fœdere inferior. Primum verbi genus hoc conseruandi, quo magis in legibus, quam in fœderibus vti solemus, imperantis est, non precantis: deinde, cum alterius populi maiestas conseruari iubetur, de altero filetur: certè ille populus in superiori conditione causaque ponitur, cuius maiestas fœderis sanctione defenditur. in quo erat accusatoris interpretatio indigna respõsione, qui ita dicebat, comiter esse communiter. quasi verò priscum aliquid, aut insolitum verbum interpretaretur. comes, benigni, faciles, suaues homines esse dicuntur, qui errati comiter monstrant viam: benignè, non grauatè, communiter quidem certè non cõuenit. Et simul absurda res est, caueri fœdere, vt maiestatem populi R. communiter conseruent, id est, vt populus Ro. suam maiestatem esse saluam velit. Quod si iam ita esset, vt esse nò potest: tamen de nostra maiestate, nihil de illorum caueretur. Potestne igitur nostra maiestas à Gaditanis benignè conseruari, si ad eam retinendam Gaditanos præmiis elicere non possumus? potest esse vlla denique maiestas, si impedimur, quo minus per populum Ro. beneficiorum virtutis causa tribuendorum potestatem imperatoribus nostris deferamus? Sed quid ego disputo, quæ mihi tum, si Gaditani cõtra me dicerent, verè posse dici viderentur? Illis enim repetentibus L. Cornelium, responderem legem populum R. iussisse de ciuitate tribuenda. hoc genere legum fundos populos fieri non solere, Cn. Pompeium de consilii sententia ciuitatem huic dedisse, nullum populi nostri iussum Gaditanos habere: itaque nihil esse sacrosanctum, quod lege exceptum videretur: si esset, tamen in fœdere nihil esse cautum præter pacem. Additum etiam esse illud, vt maiestatem illi nostram conseruare deberent. quæ certè minueretur, si aut adiutoribus illorum ciuibus vt in bellis nobis non liceret, aut præmii tribuendi potestatem nullam haberemus. Nunc verò quid ego contra Gaditanos loquar, cum id quod defendo, voluntate eorum, auctoritate, Legatione ipsa cõprobetur: qui à principio sui generis ac Reip. ab omni studio sensuque Pœnorum mentes suas ad nostrum imperium nomēque flexerunt: quos, cum maxima bella nobis inferrentur, mœnibus excluderunt, classibus infecuti sunt, corporibus, copiis, opibus depulerunt: qui & veterem illam speciem fœderis Martiani semper omni sanctiorem Marte duxerunt, & hoc fœdere Catuli, Senatūsque auctoritate se nobiscum coniunctissimos esse arbitrati sunt: quorum mœnia, delubra, agros, vt ipse Hercules itinerū ac laborū suorū, sic maiores nostri imperii ac nominis populi R. terminos esse voluerunt. Testantur & mortuos nostros imperatores, quorū viuus immortalis memoria & gloria, Scipiones, Brutos, Horatios, Cassios, Metellos: & hunc præsentē Cn. Pompeiū, quæ procul ab eorū mœnibus acre & magnū bellum gerentē comœtu pecuniæque iuuerunt: & hoc tēpore ipso populū R. quē in caritate annonæ, vt sæpe antè fecerant, frumēto suppeditato leuauerūt: se hoc ius esse velle, vt sibi & liberis, siqui eximia virtute fuerint, sit in nostris castris, sit in imperatorū prætoriis, sit deniq; inter signa atque in acie locus, sit his gradibus ascensus etiam ad ciuitatē. Quòd si Afris, si Sardis, si Hispanis agris stipendiisque multatis virtute adipisci licet ciuitatē: Gaditanis autem,

officiis, vetustate, fide, periculis, foedere coniunctis, hoc idem non licebit: non foedus sibi nobiscum, sed iniquissimas leges impostas à nobis esse arbitrabuntur. Atque hanc Iudices non à me fingi orationem, sed me dicere, quæ Gaditani iudicaverint, res ipsa declarat. Hospitium multis annis ante hoc tempus cum L. Cornelio Gaditanos fecisse publice, dico. proferam testes: proferam Legatos: excitabo laudatores, quos ad hoc iudicium, summos homines ac nobilissimos, deprecatores huius periculi missos videtis. Re denique multò antè Gadibus iam audita, fore huic ut ab illo periculum crearetur, gravissima tum in istum ciuem suum Gaditani S. C. fecerunt. Potuit magis fundus populus Gaditanus fieri (quoniam hoc magnopere delectare verbo) si tum sit fundus, cum scita ac iussa nostra sua sententia comprobatur, quàm cum hospitium fecit, ut & ciuitate illum mutatum esse fateretur, & ius ciuitatis honorem dignissimum iudicaret: potuit certius interponere iudicium voluntatis suæ, quàm cum etiam accusatorem huius multa & poena multauit: potuit magis de re iudicare, quàm cum ad vestrum iudicium ciueis amplissimos legauit, testis huius iuris, vitæ laudatores, periculi deprecatores: Etenim quis est tam demens, quin sentiat ius hoc Gaditanis esse retinendum, ne interseptum sit iis iter perpetuò ad hoc amplissimum præmium ciuitatis: & magnopere iis esse lætandum, huius L. Cornelii benevolentiam erga suos remanere Gadibus, gratiam & facultatem commendandi in hac ciuitate versari? Quis enim nostrum est cui non illa ciuitas sit huius studio, cura, diligentia commendatior? Omitto quantis ornamentis populum istum C. Cæsar, cum esset in Hispania Prætor, affecerit, controuersias sedarit, iura ipsorum permisso statuerit, inueteratam quondam barbariam ex Gaditanorum moribus disciplinæque deleuit, summa in eandem ciuitatem huius rogatu studia & beneficia contulerit. Multa prætereo, quæ quotidie labore huius & studio aut omnino, aut certè facilius consequantur. Itaque & adsunt principes ciuitatis, & defendunt, amore ut suum ciuem testimonio ut nostrum, officio ut nobilissimum & sanctissimum hospitem, studio ut diligentissimum defensorem commodorum suorum. Ac ne ipsi Gaditani arbitrentur, quanquam nullo incommodo afficiantur, si liceat eorum ciues virtutis causa in nostram ciuitatem venire, tamen hoc ipso inferius esse suum foedus quàm cæterorum: consolabor & hos præsentibus viros optimos, & illam fidelissimam atque amicissimam nobis ciuitatè: simul & vos, quod nõ ignoratis Iudices, admonebo, quo de iure hoc iudicium constitutum sit, de eo nunquam omnino esse dubitatum. Quos igitur prudentissimos interpretes foederum, quos peritissimos bellici iuris, quos diligentissimos in exquirendis conditionibus ciuitatum atque causis esse arbitramur: eos profectò, qui iam imperia ac bella gesserunt. Etenim si Q. Scævola ille Augur, cum de iure prædiatorio consulere, homo iuris peritissimus cõsultores suos nonnunquam ad Furium & Casellium prædiatores reiciebat: si nos de aqua nostra Tusculana M. Tugionem potius, quàm C. Aquilium cõsulebamur, quòd assiduus usus vni rei deditus & ingenium & artem sæpe vincit: quis dubitet de foederibus, & de toto iure pacis & belli omnibus iuris peritissimis imperatores nostros anteferre? Possimusne igitur tibi probare auctorem exempli atque facti illius, quod à te reprehenditur, C. Marium? quæris aliquem grauiorem? constantiorem? præstantiorem virtute, prudentia, religione, æquitate? Is igitur M. Annium Appium, fortissimū virum, virtute præditum, ciuitate donauit, cum Camertinum foedus sanctissimum atque æquissimum sciret esse. Potest igitur Iudices L. Cornelius condemnari, ut non C. Marii factum cõdemnetur? Existat ergo ille vir parumper cogitatione vestra, quoniam re non potest: ut conspiciatis eum mentibus, quem oculis non potestis: dicat se non imperitū foederis, non rudem exemplorū, non ignarum belli fuisse, se P. Africani discipulū ac militem: se stipendiis, se legationibus bellicis eruditum, se, si tanta bella legisset, quanta gessit & confecit, si tot Consulibus meruisset, quoties ipse Consul fuisset, omnia iura belli perdiscere ac nosse potuisse: sibi non fuisse dubium, quin nullo foedere à Repub.

bene gerèda impediretur: à se ex coniunctissima atque amicissima ciuitate fortissimum quenque esse delectum. neque Fulginatum, neque Camertium foedere esse exceptū, quominus eorum ciuibus à populo R. præmia virtutis tribuerentur. Itaque cum paucis annis post hanc ciuitatis donationem acerrima de ciuitate quæstio Licinia & Mutia lege venisset: num quis eorum, qui de foederatis ciuitatibus esset ciuitate donatus, in iudicium est vocatus? Nam Spoletinus T. Matrinius, vnus ex iis, quos C. Marius ciuitate donasset, dixit causam ex colonia Latina in primis firma & illustri. Quem cum disertus homo L. Antistius accusaret, Spoletinus dixit fundum populum Spoletinum non esse factum. videbat enim populos de suo iure, non de nostro fundos fieri solere: sed cum lege Apuleia coloniarum non essent deductæ, qua lege Saturninus C. Mario tulerat, ut in singulas colonias ternos ciues Rom. facere posset, negabat hoc beneficium re ipsa sublata valere debere. Nihil habet similitudinis ista accusatio: sed tamen tanta auctoritas in C. Mario fuit, ut non per L. Crassum affinem suum, hominem incredibili eloquentia, sed paucis ipse verbis causam illam grauitate sua defenderit & probarit. Quis enim esset Iudices, qui imperatoribus nostris in bello, in acie, in exercitu delectum virtutis, qui focis, qui foederatis in defendenda Rep. nostra spem præmiorum eripi vellet? Quòd si vultus C. Marii, si vox, si ille imperatorius ardor oculorum, si recètes triumpho, si præfens valuit aspectus: valeat auctoritas, valeant res gestæ, valeat memoria, valeat fortissimi & clarissimi viri nomen æternum: sit hoc discrimen inter gratiosos ciues atque fortes, ut illi viuui fruantur opibus suis, horum etiam mortuorum (si quisquam huius imperii defensor mori potest) viuat auctoritas immortalis. Quid? Cn. Põpeius pater, rebus Italico bello maximis gestis, P. Cesium Equitem Ro. virum bonum, qui viuuit Rauennæ, foederato ex populo nõne ciuitate donauit? Quid? cohorteis duas vniuersas Camertium. quid? Heraclensium legionem, P. Crassus vir amplissimus, ex ea ciuitate, quacum propè singulare foedus Pyrri temporibus C. Fabritio Cõsule ictum putatur. quid? Massiliensem Aristonem Sylla. quid? quoniam de Gaditanis agimus, idem heros L. X. Gaditanos. quid? vir sanctissimus, & summa religione ac modestia Q. Metellus Pius Q. Fabium Saguntinum. quid? hic, qui adest, à quo hæc, quæ ego nõc percurro, subtilissimè sunt omnia perpolita, M. Crassus, non Aletrinsensem foederatum ciuitate donauit, homo cum grauitate & prudentia præfens, tum vel nimium parcus in largienda ciuitate? Hic tu Cn. Pompeii beneficium, vel potius iudicium & factum infirmare conaris? Qui fecit, quod C. Marium fecisse audierat, fecit quod P. Crassum, quod L. Syllam, quod Q. Metellum, quod denique domesticum auctorem patrem suum facere viderat. neque verò id in vno Cornelio fecit: nam & Gaditanum Hasdrubalem ex bello illo Africano, & Mamertinos obuios, & quosdam Vticenses, & Saguntinos fabros ciuitate donauit. etenim cum cæteris præmiis digni sunt, qui suo labore & periculo nostram Remp. defendunt: tum certè dignissimi sunt, qui ciuitate ea donentur, pro qua pericula ac tela subierunt. Atque vti nam, qui vbique sunt propugnatores huius imperii, possent in hanc ciuitatem venire: & contra, oppugnatores Reip. de ciuitate exterminari. neque enim ille summus poëta noster Annibalis illam magis cohortationem, quàm cõmunem imperatorum voluit esse, Hostem qui feriet, mihi erit Carthaginiensis, Quisquis erit. cuiatis fiet, id habet omnes leue, & semper habuerunt. Itaque & ciueis, vndique fortes viros asciuerunt, & hominum ignobiliū virtutem per sæpe nobilitatis inertia prætulerunt. Habetis imperatorum furmorum & sapiētissimorum hominum, clarissimorum virorum interpretationem iuris ac foederum. Dabo etiam iudicium, qui huic quæstioni præfuerunt: dabo vniuersi populi R. dabo sanctissimum etiam iudicium Senatus. Iudices cum præ se ferrent, palamque loquerentur, quid essent lege Papia de M. Crasso Mamertinis repetentibus iudicaturi: Mamertini publice suscepta causa destiterunt: multi in ciuitatem recepti ex liberis foederatisque populis: nemo vnquam est de ciuitate accusatus, quòd aut populus fundus factus non esset, aut quòd foedere ciuitatis mutandæ ius impediretur. **Audebo**

etiam hoc contentere, nunquam esse condemnatum, quem constaret ab imperatore nostro ciuitate donatum. Cognoscite nunc populi R. iudicium multis rebus interpositum, atque in maximis causis re ipsa atque vfu comprobatum. Cum Latinis omnibus fœdus ictum Sp. Cassio, Posthumio Cominio Coss. quis ignorat? quod quidem nuper in columna ænea meminimus post rostra incisum & perscriptum fuisse. Quomodo igitur L. Coffinius Tiburs, pater huius Equitis R. optimi atque ornatissimi viri, damnato Cælio: quomodo ex eadem ciuitate T. Coponius, cuius item summa virtute & dignitate (nepotes T. & C. Coponios nostis) damnato C. Massone ciuis Ro. est factus? an lingua & ingenio patefieri aditus ad ciuitatem potuit, manu & virtute non potuit? An de nobis trahere spolia fœderatis licebit, de hostibus non licebit? an quod adipisci poterunt dicendo, id eis assequi pugnando non licebit? an accusatori maiores nostri maiora præmia, quàm bellatori esse voluerunt? Quòd si acerbissima lege Seruilia principes viri, ac grauissimi & sapientissimi ciues hanc Latinis, id est fœderatis, viam ad ciuitatem populi iussu patere passi sunt: neque in his est hoc reprehensum Licinia & Mutia lege, cum præfertim genus ipsum accusationis & nomen, eiusmodi præmium, quod nemo assequi possit, nisi ex Senatoris calamitate, neque Senatori, neque bono cuiquam nimis iucundum esse posset: dubitandum fuit, quin quo in genere iudicium præmia rata essent, in eodem iudicia imperatorum valerent? Num fundos igitur factos populos Latinos arbitramur aut Seruilia lege, aut cæteris, quibus Latinis hominibus erat propositum aliqua ex re præmium ciuitatis? Cognoscite nunc iudicium Senatus quod semper est iudicio populi comprobatum. Sacra Cereris Iudices summa maiores nostri religione cõfici cerimoniaque voluerunt. Quæ cum essent assumpta de Græcia, & per Græcas semper curata sunt sacerdotes, & Græca omnia nominata. Sed cum illam, quæ Græcum illud sacrum môstraret, & faceret, ex Græcia deligerent, tamen sacra pro ciuibus ciuem facere voluerunt, vt deos immortales scientia peregrina & externa, mente domestica & ciuili præcarentur. Has sacerdotes video ferè aut Neapolitanas, aut Velientes fuisse fœderatarum sine dubio ciuitatum. Mitto vetera: proxima dico: ante ciuitatem Velientibus datâ, de Senatus sententia C. Valerium Flaccum Præt. urbanum nominatim ad populum de Calliphana Velientibus, vt ea ciuis R. esset, tulisse. Num igitur aut fundos factos Velientes, aut sacerdotem illam ciuem R. factam non esse, aut fœdus & à Senatu & à populo R. violatum arbitrabimur? Intellego Iudices, in causa aperta, minimèque dubia multò & plura & à pluribus peritissimis esse dicta, quàm res postulare: sed id factum est, non vt vobis rem tam perspicuam dicendo probarem, verum vt omnium maleuolorum, inuidorum animos frangeremus: quos vt accusator incenderet, vt aliqui sermones hominum alienis bonis mœrentium etiam ad vestras aures permanerent, & in iudicio ipso redundarent, idcirco illa in omni parte orationis suæ arte aspergi videbatis: tum pecuniam L. Corneli, quæ neque inuidiosa est, & quantacumque est, eiusmodi est, vt conseruata magis, quàm corrupta esse videatur: tum luxuriam, quæ non crimine aliquo libidinis, sed communi maledicto notabatur: tum Tusculanum, quod Q. Metelli fuisse meminerat & L. Crassi, Crassum emisse de libertino homine Soterico Martio, ad Metellum peruenisse de Venonii Vindicii bonis non tenebat: simul illud nesciebat, prædiorum nullam esse gentem: emptionibus ea solere sæpe ad alienos homines, sæpe ad infimos, non legibus tanquam tutelas, peruenire. Obiectum est etiam, quòd in tribum Crustumiam perueniret: quod hic affectus est legis de ambitu præmio minus inuidioso, quàm qui legum præmiis prætoriam sententiam, & prætextam togam consequuntur. & adoptio Theophanis agitata est, per quam Cornelius nihil est præterquam propinquorum suorum hæreditates affecturus. quanquam istorum animos, qui ipsi Cornelio inuident, non est difficillimum mitigare: more hominum inuident: in conuiuuis rodunt: in circulis vellicant: non illo inimico, sed hoc maledico dente carpunt. qui amicis L. Corneli aut inimici sunt, aut inuident, hi sunt huic multò vehementius pertimescendi. Nam huic

quidem ipsi quis est vnquam inuentus inimicus? aut quis iure esse potuit? quem bonum non coluit? cuius fortunæ dignitatique non concessit? versatus in intima familiaritate hominis potentissimi, in maximis nostris malis, vestrisque discordiis neminem vnquam alterius rationis ac partis non re, non verbo, non vultu denique offendit. Fuit hoc siue meum, siue Reip. fatum, vt in me vnum omnis illa inclinatio communium temporum incumberet. Non modò non exultauit in ruinis nostris vestrisque discordiis Cornelius, sed omni officio, lachrymis, opera, consolatione omneis me absente meos subleuauit. Quorum ego testimonio ac precibus munus hoc merito huic, & vt à principio dixi, iustam & debitam gratiã refero: speroque Iudices, vt eos qui principes fuerunt conseruanda salutis, aut dignitatis meæ, diligitis, & charos habetis: sic, quæ ab hoc pro facultate huius, pro loco facta sunt, & grata esse vobis & probata. Non igitur à suis, quos nullos habet, sed à suorum, qui & multi & potentes sunt, vrgetur inimicis: quos quidem hesternò die Cn. Pompeius copiosa oratione & graui secum, si vellent, contendere iubebat, ab hoc improbo certamine atque iniusta contentione auocabat. & erat æqua lex, & nobis Iudices atque omnibus, qui nostris familiaritatibus implicantur, vehementer utilis, vt nostras inimicitias ipsi inter nos geramus, amicis nostrorum inimicorum temperemus. ac si mea auctoritas satis apud illos in hac re ponderis haberet: cum me præfertim rerum varietate atque vfu ipso iam perdoctum viderent, etiam ab illis eos maioribus discordiis auocarem. Id enim contendere mihi videtur è Reip. cum id defendas, quod esse optimum sentias: & id fortium virorum & magnorum hominum semper putavi: neque huic vnquam labori, officio, muneri defui: sed contentio tandiu sapiens est, quandiu aut proficit aliquid, aut, si non proficit, non obest ciuitati. Voluimus quædam, contendimus, experti sumus: obtenta non sunt: dolorem alii, nos luctum, mœrorèque suscepimus: cur ea, quæ mutare non possumus, conuellere malumus, quàm tueri: C. Cæsarem Senatus & genere supplicationum amplissimo ornauit & numero dierum nouo. Idem in angustiis ærarii victorem exercitum stipendio affecit, imperatori decem Legatos decreuit, lege Sempronia succedendum non censuit. Harum ego sententiarum & princeps & auctor fui, neque me diffensionis meæ pristinæ putavi potius assentiri, quàm præsentibus Reip. temporibus & concordia conuenire. non idem aliis videtur. sunt fortasse in sententia firmiores, reprehendo neminem: sed assentior non omnibus: neque esse inconstantis puto sententiam aliquam, tanquam aliquod nauigium atque cursum ex Reip. tempestate moderari. Sed si qui sunt, quibus infinitum sit odium, in quo semel susceptum sit, quos video esse nonnullos: cum ducibus ipsis, nò cum comitatu, affectatoribusque confligant. illam enim fortasse pertinaciam nonnulli, virtutem alii putabunt: hanc verò iniquitatem omnes cum aliqua crudelitate coniunctam. Sed si certorum hominum mentes nulla ratione placare possumus Iudices, vestros quidem animos certè confidimus non oratione nostra, sed humanitate vestra esse placatos. Quid enim est, cur non potius ad summam laudem huic, quàm ad minimam fraudem Cæsaris familiaritas valere debeat? cognouit adolescens: placuit homini prudētissimo: in summa amicorum copia cum familiarissimis eius est adæquatus: in Prætura, in Consulatu præfectum fabricum detulit: consilium hominis probauit: fidem est cõplexus: officia, obseruantiamque dilexit. Fuit hic multorum illi laborum socius aliquando, est fortasse nunc nonnullorum particeps commodorum. Quæ quidem si huic obfuerint apud vos, non intellego, quod bonum cuiquam sit apud tales viros profuturum. Sed quoniam C. Cæsar abest longissimè, atque in iis est nunc locis, quæ regione orbem terrarum, rebus illius gestis imperium populi Ro. definiunt: nolite, per deos immortales, Iudices, hunc illi acerbum nuncium velle deferri, vt suum præfectum fabricum, vt hominem sibi charissimum & familiarissimum non ob ipsius aliquod delictum, sed ob suam familiaritatem vestris oppressum sententiis audiat. misere-mini eius, qui non de suo peccato, sed de



huius summi & clarissimi viri facti, non de aliquo crimine, sed de periculo suo, de publico iure disceptat: quod ius si Cn. Pompeius ignorauit, si M. Crassus, si Q. Metellus, si Cn. Pompeius pater, si L. Sylla, si L. Crassus, si C. Marius, si Senatus, si populus R. si qui de re simili iudicauerunt, si foederati populi, si socii, si illi antiqui Latini, videte ne vtilius vobis & honestius sit, illis ducibus errare, quam hoc magistro erudiri. Sed si de certo, de perspicuo, de vtili, de probato, de iudicato vobis iure esse constituendum videris: nolite committere, ut in re tam inueterata quicquam noui sentiat. Simul & illa Iudices omnia ante oculos vestros proponite: primum esse omnes etiam post mortem reos clarissimos illos viros, qui foederatos ciuitate donauerunt: deinde Senatum, qui persape hoc iudicauit: populum, qui iussit: iudices, qui approbarunt. Tum etiam illud cogitote, sic viuere ac vixisse Cornelium, ut, cum omnium peccatorum quaestiones sint, non de vitiorum suorum poena, sed de virtutis praemio in iudicium vocetur. Accedat etiam illud, ut statuatis hoc iudicio, vtrum posthac amicitias clarorum virorum calamitati hominibus, an ornamento esse malitis. postremo illud Iudices fixum in animis vestris tenetote, vos in hac causa non de maleficio L. Cornelii, sed de beneficio Cn. Pompeii iudicaturos.

## In L. Calphurnium Pisonem,

ORATIO XXXVII.

Deest principium.

Iamne vides bellua, iamne sentis, quae sit hominum querela frontis tuae? nemo queritur Syrum nescio quem de grege nouitiorum factum esse Consulem. non enim nos color iste seruilis, non pilosae genae, non dentes putridi deceperunt: oculi, supercilia, frons, vultus denique torus, qui sermo quidam tacitus mentis est, hic in errorem homines impulit, hic eos, quibus erat ignotus, decepit, sefellit, in fraudem induxit. Pauci ista tua lutulenta vitia noueram, pauci tarditatem ingenii, stuporem debilitatemque linguam. nunquam erat audita vox in foro: nunquam periculum factum consilii: nullum non modo illustre, sed ne notum quidem factum aut militiae, aut domi, obrepisti ad honores errore hominum, commendatione fumosarum imaginum: quarum simile habes nihil, praeter colorem. is mihi etiam gloriabitur, se omnes magistratus sine repulsa affectum. Mihi ista licet de me vera cum gloria praedicare. omnes enim honores populus Ro. mihi ipsi, homini nouo, detulit. nam tu cum Quaestor es factus, etiam qui te nunquam viderant, tamen illum honorem nomini mandabant tuo. A Edile es factus: Piso est a populo R. factus, non iste Piso. Praetura inter maiorem delata est tuis. noti erant illi mortui: te viuum nondum nouerat quisquam. me cum Quaestorem in primis, A Edile priorem, Praetorem primum cunctis suffragiis populus R. faciebat: homini ille honorem, non generi: moribus, non maioribus meis: virtuti perspecta, non audita nobilitati deferebat. Na quid ego de Consulatu loquar? parto vis, anne gesto? miserum me, cum hac me peste atque labe confero: sed nihil comparandi causa loquar: ac tamen ea, quae sunt longissime disincta, comprehendam. tu Consul es renuntiatus (nihil dicam grauius, quam quod omnes fatentur) impeditis Reip. temporibus, dissidentibus Coss. Caesare & Bibulo, cum hoc non recusares, quin ii, a quibus dicebatur Consul, te luce dignum non putarent, nisi nequior quam Gabinius extitisses. me cuncta Italia, me omnes ordines, me vniuersa ciuitas non prius tabella, quam voce priorem Consulem declarauit. Sed omitto, ut sit factus vterque nostrum. sit sane fors domina campi. magnificentius est dicere, quemadmodum gesserimus Consulatum, quam quemadmodum ceperimus. Ego Calendis Ian. Senatum & bonos omnes legis Agrariae, maximarumque

largitionum metu liberaui. ego agrum Campanum, si diuidi non oportuit, conseruaui: si oportuit, melioribus auctoribus reseruaui. ego in C. Rabirio perduellionis reo x annis ante me Consulem interpositam Senatus auctoritatem sustinui contra inuidiam atque defendi. Ego adolescentes bonos & fortes, sed vobis ea conditione fortunae, ut, si essent magistratus adepti, Reipub. statum conuulsuri viderentur, meis inimicitiis, nulla Senatus mala gratia, comitorum ratione priuaui. Ego Antonium collegam, cupidum prouinciae, multa in Reipub. molientem, patientia atque obsequio meo mitigauit. Ego prouinciam Galliam, Senatus auctoritate exercitu & pecunia instructam & ornata, quam cum Antonio communicauit (quod ita existimabam tempora Reip. ferre) in concione deposui reclamante populo Rom. Ego L. Catilinam, eadem Senatus, interitum urbis non obscure, sed palam molientem, egredi ex vrbe iussi, ut, a quo legibus non poteramus, mœnibus tuti esse possemus. ego tela extremo mense Consulatus mei intenta iugulis ciuitatis de coniuratorum nefariis manibus extorsi. ego faces iam accensas ad huius urbis incendium comprehendere, protuli, extinxi. me Q. Catulus, princeps huius ordinis, & auctor publici consilii, frequentissimo Senatu parentem patriam nominauit. Mihi hic vir clarissimus, qui propter te fedet, L. Gellius his audientibus ciuicam coronam deberi a Reipub. dixit. mihi togato Senatus non, ut multis, bene gesta, sed, ut nemini, conseruata Reip. singulari genere supplicationis deorum immortalium templa patefecit. Ego cum in concione abiens magistratu, dicere a Tribuno pl. prohiberer, quae constitueram: cumque is mihi tantummodo, ut iurarem, permitteret: sine vlla dubitatione iuravi, Reipub. atque hanc urbem mea vnus opera esse saluam. Mihi populus Rom. vniuersus illa in concione non vnus diei gratulationem, sed aeternitatem immortalitatemque donauit, cum meum iurandum tale atque tantum iuratus ipse vna voce & consensu approbavit. Quo quidem tempore is meus domum fuit a foro reditus, ut nemo, nisi qui mecum esset, ciuium esse in numero videretur. atque ita est a me Consulatus peractus, ut nihil sine consilio Senatus, nihil non approbante populo Ro. egerim, ut semper in Rostris curiam, in Senatu populum defenderim, ut multitudinem cum principibus, equestrem ordinem cum Senatu coniunxerim. Exposui breuiter Consulatum meum. aude nunc a furia de tuo dicere: cuius fuit initium ludi compitalitii, tum primum facti post L. Metellum & Q. Martium Coss. contra auctoritatem huius ordinis: quos Q. Metellus (facio iniuriam fortissimo viro mortuo, qui illum, cuius paucos pares haec ciuitas tulit, cum hac importuna bellua conferam) sed ille designatus Consul, cum quidam Tribunus pl. suo auxilio magnos ludos contra S. C. facere iussisset, priuatus fieri vetuit: atque id, quod nondum potestate poterat, obtinuit auctoritate. tu, cum in Calendas Ian. compitalitiorum dies incidissent, Sex. Clodium, qui nunquam antea praetextatus fuisset, ludos facere & praetextatum volitare passus es, hominem impurum, atque non modo facie, sed etiam oculo tuo dignissimum. Ergo his fundamentis positus Consulatus tui, triduo post inspectante & tacente te a P. Clodio, fatali portento prodigioque Reip. lex Aelia & Fufia euersa est, propugnacula murique tranquillitatis atque otii: collegia, non ea solum, quae Senatus sustulerat, restituta sunt, sed innumerablem quaedam noua ex omni face urbis ac seruitio constituta: ab eodem homine, in stupris inauditis nefariisque versato, vetus illa magistra pudoris & modestiae severitas censoria sublata est: cum tu interim bustum Reip. qui te Consulem tum Romae dicis fuisse, verbo nunquam significaris sententiam tuam tantis in naufragiis ciuitatis. nondum, quae feceris, sed quae fieri passus sis, dico: neque verò multum interest, praesertim in Consule, vtrum ipse perniciosus legibus, improbis concionibus Reip. vexet, an alios vexare patiatur. An potest vlla esse excusatio non dicam male sentienti, sed sedenti, cunctanti, dormienti in maximo Reip. motu Consuli: Centum propè annos legem Aeliam & Fufiam tenueramus, quadringentos iudicium notionemque censoriam: quas leges auctus est non nemo improbus, potuit quidem nemo vnquam conuellere: quam potestatem

minuere, quò minus de moribus nostris quinto quoque anno iudicaretur, nemo tam effuse petulans conatus est. Hæc sunt ò carnifex in gremio sepulta Consulatus tui, persequere connexos his funeribus dies. pro Aurelio tribunali ne conniunte quidem te, quod ipsum esset scelus, sed etiam hilarioribus oculis, quàm solitus eras, intuente, delectus seruatorum habebatur ab eo, qui nihil sibi vnquam nec facere, nec pati turpe duxit: arma in templo Castoris, ò proditor templorum omnium, vidente te constituebantur ab eo latrone, cui templum illud fuit te Consule arx ciuium perditorum, receptaculum veterum Catilinæ militum, castellum forèis latrocinii, bustum legum omnium ac religionum. Erat non solum domus mea, sed totum Palatium Senatu, Equitibus R. ciuitate omni, Italia cuncta refertum: cum tu non modò ad eum Ciceronem (mitto enim domestica, quæ negari possunt: hæc commemoro, quæ sunt palàm) nò modò inquam ad eum, cui primam comitiis tuis dederas tabulam prærogatiuæ, quem in Senatu sententiam rogabas tertium, nunquã aspirasti, sed omnibus consiliis, quæ ad me opprimendum parabantur, non interfuisti solum, verum etiam crudelissimè præfuisi. Mihi verò ipsi coram genero meo propinquo tuo quæ dicere ausus es: egere, foris esse Gabinium, sine prouincia stare non posse, spem habere à Tribuno pl. si tua cõsilia cum illo coniunxisses, à Senatu quidem desperasse: huius te cupiditati obsequi, sicuti ego fecissem in collega meo: nihil esse, quòd præsidium Consulum implorarem, sibi quenque consulere oportere. Atque hæc dicere vix audeo. vereor, ne qui sit, qui istius insignem nequitiam frontis inuolutam in tegumentis nondum cernat: dicam tamen: ipse certè agnoscat, & cum aliquo dolore flagitiorum suorum recordabitur. Meministine cœnum, cum ad te quinta ferè hora cum C. Pisone venissem, nescio quo è gurgustio te prodire, inuoluto capite, solcatum: & cum isto ore foetido teterrimam nobis popinam inhalasses, excusatione te vti valetudinis, quòd diceres, vinolentis te quibusdam medicaminibus solere curari: quã nos causam cum accepissemus (quid enim facere poteramus) paulisper steterimus in illo ganearum tuarum nidore atque fumo: vnde tu nos cum improbissimè respondendo, tum turpissimè eructando eiecisti. Idem illo ferè biduo productus in concionem ab eo, cui sic æquatam præbebas Consulatum tuum, cum esses interrogatus quid sentires de Consulatu meo, grauis auctor, Calatinus credo aliquis, aut Africanus, aut Maximus, & non Cefoninus semiplacentinus Caluentius, respondes altero ad frontem sublato, altero ad mentum depresso supercilio, crudelitatem tibi non placere. Hic te ille, homo dignissimus tuis laudibus, collaudauit. crudelitatis tu furcifer Senatuum Consul in concione condemnas: non enim me, qui Senatui parui. nam relatio illa salutaris & diligens fuerat Consulibus, animaduersio quidem & iudicium Senatus. Quæ cum reprehendis, ostendis qualis tu, si ita fortè accidisset, fueris illo tempore Consul futurus: stipendio me hercule, & frumento Catilinam esse putasses iuuandum. Quid enim interfuit inter Catilinam & eum, cui tu Senatus auctoritatem, salutem ciuitatis, totam Rempub. prouinciæ præmio vendidisti? Quæ enim L. Catilinam contra Consul prohibui, ea P. Clodium facientem Consules adiuuerunt. voluit ille Senatuum interficere, vos sustulistis: leges incendere, vos abrogastis: interire patriam, vos adiuuistis. Quid est vobis Consulibus gestum sine armis? incendere illa coniuratorum manus voluit urbem, vos eius domum, quem propter vrbs incensa non est. ac ne illi quidem, si habuissent vestri similem Consulem, de vrbs incendio cogitassent. non enim se tectis priuare voluerunt, sed his stantibus nullum domicilium sceleri suo fore putauerunt. eadem illi ciuium, vos seruitutem expetistis. his vos etiam crudeliores. huic enim populo ita fuerat ante vos Consules libertas insita, vt emori potius, quàm seruire præstaret. illud verò geminum consiliis Catilinæ & Lætuli, quòd me domo mea expulistis, Cn. Pompeium domum suam compulistis. neque enim me stante & manente in vrbs vigilia, neque resistente Cn. Pompeio omnium gētium victore, vnquam se illi Rēp. delere posse duxerunt: à me quidem etiam pœnas expetistis, quibus coniuratorum

manes mortuorum expiaretis: omne odium inclusum nefariis sensibus impiorum in me profudistis. quorum ego furori nisi cessissem, in Catilinæ busto vobis ducibus matatus essem. Quod autem maius indicium expectatis, nihil inter vos & Catilinam interfuisse, quàm quòd eandem illam manum ex intermortuis Catilinæ reliquiis concitastis, quòd omnes vndique perditos collegistis, quòd in me carcerem effudistis, quòd coniuratos armastis, quòd eorum ferro meum corpus, atque omnium bonorum vitam obicere voluistis? Sed iam redeo ad præclaram illam concionem tuam. tu es ille, cui crudelitas displicet: cui, cum Senatus luctum ac dolorem suum vestis mutatione declarandum censuisset, cum videres mœrere Remp. amplissimi ordinis luctu, ò noster misericos quid facis? quòd nulla in barbaria quisquam tyrannus: omitto enim illud, Consulem edicere, vt Senatus S. C. ne obtemperet: quo foedius nec fieri, nec cogitari quicquam potest. Ad misericordiam redeo eius, cui nimis videtur Senatus in conseruanda patria fuisse crudelis. edicere est ausus cum illo suo pari, quem tamen omnibus vitiis superare cupiebat, vt Senatus cõtra quàm ipse censuisset, ad vestitum rediret. Quis hoc fecit vlla in Scythia tyrannus, vt eos, quos luctu afficeret, lugere nò sineret? mœrorem relinquis, mœroris aufers insignia: eripis lachrymas non consolando, sed minando. Quòd si vestem nò publico consilio Patres Conscripti, sed priuato officio aut misericordia mutauissent: tamen, id iis non licere per interdita crudelitatis tuæ, potestatis erat non ferèdæ. Cum verò id Senatus frequens censuisset, ordines reliqui iam antè fecissent: tu ex tenebricosa popina Consul extractus, cum illa saltatrice tonsa, Senatuum Reip. occasum atque interitum lugere vetuisti. At quærebat etiam paulò antè de me, quid suo mihi opus fuisset auxilio: cur nò meis inimicis, meis copiis restituissem. Quasi verò non modò ego, qui multis sæpe auxilio fuisset, sed quisquam tam inops fuerit vnquam, qui isto non modò propugnatore tutiorem se, sed aduocato aut ad stipulatore paratiorem fore putaret. Ego istius pecudis ac putidæ carnis consilio scilicet, aut præsidio niti volebam: ab hoc eieccto cadauere quicquam mihi aut opis aut ornamentum expectabam: Consulem ego tum requirebam, Consulem, inquam, non illum quidem, quem in hoc animali inuenire non possem, qui tantam Reipub. causam grauitate & consilio suo tueretur, sed qui tanquam truncus atque stipes, si steterit modò, posset sustinere tamen titulum Consulatus. cum enim esset omnis causa illa mea Consularis & Senatoria, auxilio mihi opus fuerat & Consulibus & Senatui: quorum alterum etiam ad perniciem meam erat à vobis Consulibus conuersum, alterum Reipub. penitus ereptum. Attamen si consilium exquiris meum, neque ego cessissem, & me ipsa suo complexu patria tenuisset, si mihi cum illo bustuario gladiatore & tecum, & cum collega tuo decertandum fuisset. alia enim causa præstantissimi viri Q. Metelli fuit: quem ego ciuem meo iudicio cum decorum immortalium laude coniungo: qui C. illi Mario, fortissimo viro & Consuli, & sextum Consuli, & eius inuictis legionibus, ne armis confingeret, cedendum esse duxit. Quod mihi igitur certamen esset huiusmodi: cum C. Mario scilicet, aut cum aliquo pari, an cum altero barbato Epicuro, cum altero Catilinæ laternario? quos neque hercule ego, neque supercilium tuum, neque collegæ tui cymbala ac crotala fugi: neque tam fui timidus, vt, qui in maximis turbinibus ac fluctibus Reipub. nauem gubernassem, saluamque in portu collocassem, frontis tuæ nubeculam, tum collegæ tui contaminatum spiritum pertimescerem. Alios ego vidi ventos: alias prospexi animo procellas: aliis impendentibus tempestatibus, non cessi, sed his vnum me pro omnium salute obtuli. Itaque discessu tui meo omnes illi nefarii gladii de manibus crudelissimis exciderunt: cum quidem tu, ò vecors, & amens, cum omnes boni abditi, inclusique mœrerent, templa gemerent, tecta ipsa vrbs lugerèt, complexus es illud funestum animal ex nefariis stupris, ex ciuili cruore, ex omnium scelerum importunitate, & flagitiorum impunitate concretum, atque eodem in templo, eodem & loci vestigio, & temporis, arbitria non mei solum, sed patriæ funeris abstulisti. Quid ego illorum dierum epulas, quid lætitiarum,





vt ex ea prouincia, quæ fuerit ex omnibus vna maximè triumphalis, nullas sit ad Senatum literas mittere ausus. Ex qua prouincia modò vir omni dignitate ornatissimus L. Torquatus magnis rebus gestis me referente absens imperator sit appellatus, vnde his paucis annis Cn. Dolabella, C. Curionis, M. Luculli iustissimos triumphos vidimus, ex ea te imperatore nuntius ad Senatum allatus est nullus. ab altero allatæ literæ, recitatæ, relatum ad Senatum. Dii immortales, idne ego optarem, vt inimicus meus ea, qua nemo vnquam ignominia notaretur: vt Senatus is, qui in eam iam benignitatis consuetudine venit, vt eos, qui bene Remp. gesserint, nouis honoribus afficiat, & numero dierum, & genere verborum: huius vnus literis nuntiantibus non crederet, postulatis denegaret: His ego rebus pascor, his delector, his perfruor, quòd de vobis hic ordo opinatur non secus, ac de tererrimis hostibus, quòd vos Equites Rom. quòd cæteri ordines, quòd cuncta ciuitas odit: quòd nemo bonus, nemo denique ciuis est, qui modò se ciuem esse meminerit, qui vos non oculis fugiat, auribus respuat, animo aspernetur, recordatione denique ipsa Consulatus vestri perhorrescat. Hæc ego semper de vobis expetiui, hæc optaui, hæc precatus sum. Plura etiam acciderunt, quam vellem: nam vt amitteretis exercitum, nunquam me hercule optaui. Illud etiam accidit præter optatum meum, sed valde ex voluntate. mihi enim non venerat in mentem furorem & insaniam optare vobis, in quam incidistis. Atqui fuit optandum. Me tamen fugerat deorum immortalium has esse in impios & consceleratos pœnas certissimas constitutas. Nolite enim putare P. C. vt in scena videtis, homines consceleratos impulsu deorum terri furiarum tædis ardentibus: sua quæque fraus, suum facinus, suum scelus, sua audacia de sanitate ac mente deturbat. hæc sunt impiorum furia, hæc flamma, hæc faces. Ego te non vecordem, non furiosum, non mente captum, non tragico illo Oreste, aut Athamante dementiorem putem, qui sis ausus primum facere (nam id est caput) deinde paulò antè Torquato grauissimo & sanctissimo viro premente confiteri, te prouinciam Macedoniam, in quam tantum exercitum transportasses, sine vllò milite reliquisses: Mitto de amissa maxima parte exercitus: sit hoc infelicitatis tuæ. dimittendi verò exercitus quam potes afferre causam? quam potestatem habuisti: quam legem? quod S. C. quod ius: quod exemplum: quid est aliud furere, nisi non cognoscere homines, non cognoscere leges, non Senatum, non ciuitatem, cruentare corpus suum: maior hæc est vitæ, famæ, salutis suæ vulneratio. Si familiam tuam dimisisses, quod ad neminem nisi ad ipsum te pertineret, amici te tui constringendum putarent: præsidium tu populi Rom. custodiam prouinciæ, iniussu populi Senatusque dimisisses, si tuæ mentis compos fuisses? Ecce tibi alter, effusa iam maxima præda, quam ex fortunis publicanorum, ex agris vrbibusque sociorum exhauserat, cum partim eius prædæ profundæ libidines deuorassent, partim noua quædam & inaudita luxuries, partim etiam in illis locis, vbi omnia diripuit, emptiones, partim permutationes ad hunc Tusculanum montem extruendum, cum illa eius immensa & intolerabilis ædificatio constitisset: se ipsum, fasces suos, exercitum populi Ro. numen interdictumque deorum immortalium, responsa sacerdotum, auctoritatem Senatus, iussa populi, nomen ac dignitatem imperii Regi Agyptio vedit. Cum fincis prouinciæ tantos haberet, quantos voluerat, quantos optauerat, quâtos mei capitis pretio periculoque emerat, his se tenere non potuit, exercitum eduxit ex Syria. qui licuit extra prouinciam: tribuit se mercenarium comitem Regi Alexandrino. quid hoc turpius? in Agyptum venit, signa contulit cum Alexandrinis. quando hoc bellum aut hic ordo, aut populus susceperat: cepit Alexandriam. Quid aliud expectamus à furore eius, nisi vt ad Senatum tantis de rebus gestis literas mittat: hic si mentis esset suæ, nisi pœnas patriæ, diisque immortalibus eas, quæ grauissimæ sunt, furore atque insaniam pederet, ausus esset, mitto exire de prouincia, educere exercitum, bellum sua sponte gerere, in regnum iniussu populi aut Senatus accedere: quæ cum plurimæ leges veteres, tum lex Cornelia maiestatis, Iulia de pecuniis repetundis planissimè vetant. sed hæc omitto. Ille si non acerrimè fure-

ret, auderet, quam prouinciam P. Lentulus amicissimus huic ordini, cum & auctoritate Senatus, & forte haberet, interposita religione sine vlla dubitatione deposuisset, eam sibi tum asciscere, cum etiam si religio non impediret, mos maiorum tamen, & exempla, & grauissimæ legum pœnæ vetarent? Sed quoniam fortunarum contentionem facere cepimus, de reditu Gabinii omittamus: quem etsi sibi ipse præcidit, ego tamen, os vt videam hominis, expecto. Tuum, si placet, reditum cum meo conferamus. At meus quidem is fuit, vt à Brundisio vsque Romam agmen perpetuum totius Italiæ viderem. neque enim regio fuit vlla, neque municipium, neque præfectura aut colonia, ex qua non publicè ad me venerint gratulati. Quid dicam aduentus meos: quid effusiones hominum ex oppidis: quid concursus ex agris patrum familiæ cum coniugibus ac liberis: quid eos dies, qui, quasi deorum immortalium, festi ac solennes sunt aduentu meo, redituque celebrati: vnus ille dies mihi quidem immortalitatis instar fuit, quo in patriam redii, cum Senatum egressum vidi, populumque Rom. vniuersum, cum mihi ipsa Roma propè conuulsa sedibus suis ad complectendum conseruatorem suum procedere visa est. quæ me ita accepit, vt non modò omnium generum, ætatum, ordinum omnes viri ac mulieres omnis fortunæ ac loci, sed etiam mœnia ipsa viderentur, & tecta vrbis, ac templa lætari. Me consequentibus diebus in ea ipsa domo, qua tu me expuleras, quam expilaras, quam incenderas, Pontifices, Consules, Prætores collocauerunt, mihi que (quod ante me nemini) pecunia publica ædificandam domum censuerunt. Habes reditum meum. confer nunc vicissim tuum: quandoquidem omisso exercitu nihil incolume domum, præter os illud pristinum tuum, retulisti. Qui primum quæ veneris cum laureatis tuis licitoribus, quis scit? quos tu mæadros, dum omnes solitudines persequeris, quæ diuerticula, flexionesque quæstisti? quod te municipium vidit? quis amicus inuitauit? quis hospes aspexit? nonne tibi nox erat pro die? solitudo pro frequentia? caupona pro oppido: non vt redire ex Macedonia nobilis imperator, sed vt mortuus infamis referri videretur. Romam verò ipsam scœdauit aduentus tuus. O familiæ non dicam Calphurniæ, sed Caluentiæ, neque huius vrbis, sed Placentini municipii, neque paterni generis, sed Brachatæ cognationis dedecus, quemadmodum venisti? quis tibi, non dicam horum, aut ciuium cæterorum, sed tuorum Legatorum obuiam venit? Mecum enim tum L. Flaccus, vir tua Legatione indignissimus, atque iis consiliis, quibus mecum in Consulatu meo coniunctus fuit, ad conseruandam Remp. dignior, mecum fuit, tum cum te quidam non longè à porta cum licitoribus errantem visum esse narrabat. scio item, virum fortem in primis, belli ac rei militaris peritum, familiarem meum, Q. Martium, quorum tu Legatorum prælio imperator appellatus eras, cum longè abfuisses, aduentu isto tuo domi fuisse otiosum. Sed quid ego enumero, qui tibi obuiam non venerint: qui dico venisse penè neminem, ne de officiosissima quidem natione candidatorum, cum vulgo essent & illo ipso, & multis antè diebus admoniti & rogati. togulæ licitoribus ad portam præsto fuerunt: quibus illi acceptis sagula reiecerunt, & cateruam imperatori suo nouam præbuerunt. sic iste tanto exercitu, tanta prouincia, triennio post Macedonicus imperator in urbem se intulit, vt nullius negotiatoris obscurissimi reditus vnquam fuerit desertior. in quo me tamen, qui esset paratus ad se defendendum, reprehendit: cum ego Cœlimōtana porta introisse dixissem, responsione me mimica, Esquilina introisse, homo promptissimus lacessiuit. quasi verò id aut ego scire debuerim, aut vestrum quispiam audierit, aut ad rem pertineat, qua tu porta introieris, modò ne triumphali, quæ porta Macedonicis semper Proconsulibus ante te patuit: tu inuentus es, qui Consulari imperio præditus ex Macedonia non triumphares. At audistis P. C. philosophi vocem: negauit se triumphum cupidum vnquam fuisse. O scelus, o pestis, o labes: cum extinguebas Senatum, vendebas auctoritatem huius ordinis, addicebas Tribuno pl. Consulatum tuum, Remp. euertebas, prodebas caput & salutem meam vna mercede prouinciæ: si triumphum non cupiebas, cuius tandem rei te cupiditate arsisse defendes: sæpe enim vidi, qui & mihi & cæteris cupido-









& focos relinquere coëgisti. Hoc tu in exitu præclare imperator, cum tibi ad pristinas clades accessio fuisset A Etoliarum repentinus interitus, exercitum dimisisti: neque ullam poenam, quæ tanto facinori deberetur, non maluisti subire, quam numerum tuorum militum reliquiasque cognoscere. Atque ut duorum Epicureorum similitudinem in re militari imperioque videatis: Albutius cum in Sardinia triumphasset, Romæ damnatus est. hic cum similem exitum spectaret, in Macedonia trophæa posuit: eaque, quæ bellicæ laudis, victoriæque omnes gentes insignia & monumenta esse voluerunt, noster hic præpo-  
 73 sterus imperator amissorum oppidorum, caesarum legionum, prouinciæ præsidio & reliquis militibus orbatæ ad sempiternum dedecus sui generis, & nominis indicia constituit. Idemque, ut esset quod in basi trophæorum incidi, inscribiq; posset, Dyrrhachium ut venit decedens, obsessus est ab iis ipsis militibus, quos paulò antè Torquato respondit beneficii causa ab se esse dimissos, quibus cum iuratus affirmasset, se, quæ deberentur, postero die persoluturum, domum se abdidit: inde nocte intempesta crepidatus veste feruili nauem conscendit, Brundisiumque vitauit, & vltimas Adriani maris oras petiuit: cum interim Dyrrhachii milites domum, in qua istum esse arbitrabantur, obsidere cœperunt: & cum latere hominem putarent, ignes circumdederunt. quo metu commoti Dyrrhachini, profugisse noctu crepidatum imperatorem indicauerunt. Illi autem statuam istius persimilem, quam stare celeberrimo in loco voluerat, ne suauissimi hominis memoria moreretur, deturbant, affligunt, comminuunt, dissipant. sic odium quod in ipsum attulerant, id in eius imaginè ac simulacrum profuderunt. Quæ cum ita sint, non dubito, quin, cum hæc, quæ excellunt, me nosse videas, non existimes, mediam illam partem & turbam flagitiorum tuorum mihi esse inauditam. nihil est, quod me hortere, nihil est quod inuites. admoneri me satis est: admonerit autem nemo alius, nisi Reip. tempus: quod mihi quidem magis videtur, quam tu vnquam arbitratus es, appropinquare. Ecquid vides, ecquid sentis, lege iudiciaria lata, quos posthac iudices simus habituri? nõ æquè legetur, quisquis voluerit: nec, quisquis noluerit, non legetur. nulli conicietur in illum ordinem, nulli eximentur: non ambitio ad gratiam, non iniquitas ad simulationem  
 75 conicietur: iudices iudicabunt ii, quos lex ipsa, non quos hominum libido delegerit. Quod cum ita sit, mihi crede, neminem inuitus inuitabis: res ipsa, & Reipub. tempus aut me ipsum, quod nolim, aut alium quempiam aut inuitabit, aut dehortabitur. Equidem, ut paulò antè dixi, non eadem supplicia esse in hominibus existimo, quæ fortasse plerique, damnationes, expulsiones, necesse: denique nullam mihi poenam videtur habere id, quod accidere innocenti, quod forti, quod sapienti, quod bono viro & ciui potest. Damnatio ista, quæ in te flagituratur, obtigit P. Rutilio, quod specimen habuit hæc ciuitas innocentia. maior mihi iudicium & Reip. poena illa visa est, quam Rutilii. L. Optimus eiectus est à patria, is, qui Prætor & Consul maximis Reip. periculis liberarat: non in eo, cui facta est iniuria, sed in iis, qui fecerunt, sceleris ac conscientia poena remansit. At contra bis  
 76 Catilina absolutus: emissus etiam ille auctor tuus prouinciæ, cum stuprum Bonæ deæ puluinaribus intulisset, quis fuit in tanta ciuitate, qui illum incesto liberatum, non eos, qui ita iudicauerunt, pari scelere astrictos arbitraretur? an ego expectem dum de te quinque & septuaginta tabellæ diripiantur: de quo iam pridem omnes mortales omnium generum, ætatum, ordinum iudicauerunt: quis enim te aditu, quis vllò honore, quis denique communi salutatione dignum putet? omnes memoriam Consulatus tui, facta, mores, faciem denique, ac nomen à Reipub. detestantur. Legati, qui vnà fuere, alienati: Tribuni militum inimici: centuriones, & si qui ex tanto exercitu reliqui milites existunt, non dimissi ab te, sed dissipati, te oderunt, tibi pestem exoptant, te execrantur: Achaia exhausta, Thessalia vexata, lacerata Athenæ, Dyrrhachium & Apollonia exinanita, Ambracia direpta: Parthini & Bullienses illusti: Epirus excisa: Locri, Phocii, Bœotii exusti: Acarnania, Amphilochia, Perrhebia, Athamanumque gens vendita: Macedonia cõdonata barbaris: A Etolia amissa. Dolopes finitimique montani oppidis atque agris exterminati:

ciues R. qui in his locis negotiantur, te vnum, solum, suum depeculatorem, vexatorem, prædonem, hostem venisse senserunt. Ad horum omnium iudicia tot, atque tanta domesticum iudicium accessit sententiæ damnationis tuæ, occultus aduentus, furtiuum iter per Italiam, introitus in urbem desertus ab amicis, nullæ ad Senatum è prouincia literæ, nulla trinis æstiuis gratulatio, nulla triumpi mentio: non modò, quid gesseris, sed ne quibus in locis quid fueris, dicere audes. Ex illo fonte & seminario triumphorum cum arida folia laureæ retulisses, cum ea abiecta ad portam reliquisti, tum tu ipse de te sententiã tulisse videris, tum iudiciũ pronuntiauisti. qui si nihil gesseras dignum honore, vbi exercitus? vbi sumptus? vbi imperium? vbi illa vberima supplicationibus triumphisque prouincia? sin autem aliquid sperare volueras, si cogitaras id, quod imperatoris nomen, quod laureati fasces, quod illa trophæa plena dedecoris & risus te commentatũ esse declarat, quis te inferior, quis te damnator, qui neque scribere ad Senatum à te bene Remp. esse gestam, neque præsens dicere ausus es? an tu mihi, cui semper ita persuasum fuerit, non euentis, sed factis cuiusque fortunam ponderari, dicere audes, neque in tabellis paucorum iudicum, sed in sententiis omnium ciuium famam nostram  
 77 fortunamque pendere? te indemnatũ videri putas, quem focii, quæ fœderati, quem liberi populi, quem stipendiarii, quem negotiatores, quem publicani, quem vniuersa ciuitas, quem Legati, quem Tribuni militares, quem reliqui milites, qui ferrum, qui famem, qui mortem effugerunt, omni cruciatu dignissimum putat? cui non apud Senatum, non apud vllum ordinem, non apud Equites R. non in vrbe, non in Italia maximorum scelerum venia vlla ad ignoscendum dari possit, qui se ipsum oderit, qui metuat omneis, qui suam causam nemini committere audeat, qui se ipsum condemnet. Nũquam ego sanguinem experiui tuum: nunquam illud extremum, quod posset esse improbis & probis commune supplicium, legis ac iudicii: sed abiectũ, contemptũ, despectum à cæteris, à te ipso desperatũ, & relictum, circumspectantẽ omnia, quicquid  
 80 increpuisset pertimescẽtem, diffidentẽ tuis rebus, sine voce, sine libertate, sine auctoritate, sine vlla specie Consulari, horrentem, trementem, adulantem omnibus, videre te volui: vidi. Quare si tibi euenerit, quod meruis ne accidat, equidẽ non molestẽ ferã. sin id tardius fortẽ fiet, fruar tamen tua indignitate: nec minus libenter metuentẽ videbo ne reus fias, quam reum: nec minus lætabor, cum te semper sordidum, quam si paulisper sordidatum viderem.

## Pro T. Annio Milone,

ORATIO XXXVIII.



TSI vereor Iudices, ne turpe sit, pro fortissimo viro dicere incipientẽ, timere, minimẽque deceat, cum T. Annio Milo ipse magis de Reip. salute, quam de sua perturbetur, me ad eius causam parem animi magnitudinẽ afferre non posse: tamẽ hæc noui iudicii noua forma terret oculos: qui quocunque inciderint, veterẽ consuetudinẽ fori, & pristinum morẽ iudiciorum minimẽ vident. Non enim corona confessus vester cinctus est, ut solebat: non vltata frequentia stipati sumus. nam illa præsidia, quæ pro tẽplis omnibus cernitis, etsi contra vim collocata sunt, non afferunt tamen oratori aliquid, ut in foro & in iudicio, quãquã præsidii salutaribus, & necessariis septi sumus, tamẽ ne non timere quidẽ sine aliquo timore possimus. quæ si opposita Miloni putarem, cederẽ temporis Iudices, nec inter tantã vim armorum existimare oratori locũ esse. Sed me recreat & reficit Cn. Põpeii sapietissimi & iustissimi viri consiliũ: qui profecto nec iustitiæ suæ putaret esse, quem reum sententiis iudicũ tradidisset, eundẽ telis militũ dedere: nec sapietia, temeritatem concitata multitudine auctoritate publica armare.

Quamobrem illa arma, centuriones, cohortes non periculum nobis, sed praesidiū denuntiant: neque solum ut quieto, sed etiam ut magno animo simus, hortantur: neque auxilium modo defensionem meam, verum etiam silentiū pollicentur. Reliqua verò multitudo, quae quidem est ciuium, tota nostra est: neque eorum quisquam, quos undique intuentes ex hoc ipso loco cernitis, unde aliqua pars fori aspici potest, & huius exitū iudicii expectantes, non cum virtuti Milonis fauet, tum de se, de liberis suis, de patria, de fortunis hodierno die decertari putat. Vnum genus est aduersum infestūque nobis, eorum, quos P. Clodii furor rapinis & incendiis, & omnibus exitiis publicis pavit. qui hesternā etiā concione incitati sunt, ut vobis voce praerent, quid iudicaretis. quorum clamor, si quis forē fuerit, admonere vos debet, ut eum ciuem retineatis, qui semper genus illud hominū, clamorēque maximos pro vestra salute neglexit. Quamobrem adeste animis Iudices, & timorem, si quem haberis, deponite. nam si vnquā de bonis & fortibus viris, si vnquam de bene meritis ciuibus potestas vobis iudicandi fuit: si denique vnquam locus amplissimorum ordinum delectis viris datus est, vbi sua studia, erga fortes & bonos ciues, quae vultu & verbis saepe significassent, re & sententiis declararent: hoc profectō tempore eam potestatem omnem vos habetis, ut statuatis, vtrū nos, qui semper vestrae auctoritati dediti fuimus, semper miseri lugeamus: an diu vexati à perditissimis ciuibus, aliquādo per vos, ac vestra fidem, virtutē, sapientiamque recreemur. Quid enim nobis duobus Iudices laboriosius? quid magis sollicitum, magis exercitum dici aut fingi potest, qui spe amplissimorum praemiorū ad Rempub. adducti, metu crudelissimorum exitiorū carere non possumus: & quidem ceteras tempestates & procellas in illis duntaxat fluctibus concionū semper putavi Miloni esse subeundas, quod semper pro bonis contra improbos senserat: in iudicio verò, & in eo consilio, in quo ex cunctis ordinibus amplissimi viri iudicarent, nunquam existimaui spem ullam esse habituros Milonis inimicos ad eius non salutem modo extinguentiam, sed etiam gloriam per tales viros infringendam. Quanquam in hac causa Iudices T. Annii Tribunatu, rebus omnibus pro salute Reip. gestis, ad huius criminis defensionem non abutemur, nisi oculis videritis insidias Miloni à Clodio factas: nec deprecaturi sumus, ut crimen hoc nobis multa propter praecleara in Rempub. merita condonetur: nec postulaturi, ut, si mors P. Clodii salus vestra fuerit, iccirco eam virtuti Milonis potius, quam populi R. felicitati assignetur. sed si illius insidiae clariores hac luce fuerint, tum denique obsecrabo, obtestaborque vos Iudices, si cetera amisimus, hoc saltem nobis ut relinquatur, ab inimicorum audacia telisque vitā ut impunē liceat defendere. Sed antequam ad eam orationem venio, quae est propria nostrae quaestionis, videntur ea esse refutanda, quae in Senatu saepe ab inimicis, ab improbis saepe iactata sunt, & in concione etiam paulò antè ab accusatoribus: ut, omni errore sublato, rem planè, quae venit in iudiciū, videre possitis. Negant intueri lucem fas esse ei, qui à se hominem occisum esse fateatur. In qua tandem vrbe hoc homines stultissimi disputant? nempe in ea, quae primū iudicium de capite vidit M. Horatii fortissimi viri: qui nondum libera ciuitate, tamen populi Ro. comitiis liberatus est, cum sua manu sororē interfectam esse fateretur. An est quisquam, qui hoc ignoret, cum de homine occiso quaeratur, aut negari solere omnino esse factū, aut rectè, ac iure factum esse defendi? nisi verò existimatis dementem P. Africanum fuisse, qui cum à C. Carbone Tribuno pl. in concione seditiose interrogaretur, quid de Ti. Gracchi morte sentiret, respondit, iure casum videri. neque enim posset aut Hala ille Seruilius, aut P. Nafica, aut L. Opimius, aut C. Marius, aut me Cōsulē Senatus non nefarius haberi, si sceleratos ciues interfici nefas esset. Itaque hoc Iudices non sine causa fictis fabulis doctissimi homines memoriae prodiderūt, eū, qui patris vlciscendi causa matrem necauisset, variatis hominū sententiis, non solum diuina, sed etiam dea sapientissimae sententia liberatū. Quod si duodecim tabulae nocturnū furē quoquo modo, diurnū autē, si se telo defenderit, interfici impunē voluerūt:

quis est, qui, quoquo modo quis interfectus sit, puniendum putet, cum videat aliquādo gladium nobis ad occidendum hominem ab ipsis porrigi legibus? Atqui si tempus est vllum iure hominis necandi, quae multa sunt, certè illud est non modo iustum, verum etiam necessarium, cum vi vis illata defenditur. Pudicitiam cum eriperet militi Tribunus militaris in exercitu C. Marii propinquus eius imperatoris, interfectus ab eo est, cui vim afferebat: facere enim probus adolescens periculose, quam perpeti turpiter maluit: atque hunc ille vir summus scelere solutū periculo liberauit. insidiatori verò & latroni quae potest afferi iniusta nex? quid comitatus nostri, quid gladii volūt? quos habere certè non liceret, si vti illis nullo pacto liceret. est enim haec Iudices non scripta, sed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus, verū ex natura ipsa arripimus, hausimus, expressimus: ad quā non docti, sed facti: non instituti, sed imbuti sumus, ut, si vita nostra in aliquas insidias, si in vim, in tela aut latronum aut inimicorum incidisset, omnis honesta ratio esset expedienda salutis. silent enim leges inter arma, nec se expectari iubent, cum ei, qui expectare velit, antè iniusta poena luenda sit, quam iusta repetenda. et si persapiēter & quodam modo tacitè dat ipsa lex potestatem defendendi: quae non modo hominē occidi, sed esse cum telo hominis occidendi causa vetat: ut, cum causa, non telum quaeretur, qui sui defendendi causa telo esset vsus, non hominis occidendi causa habuisse telum iudicaretur. Quapropter hoc maneat in causa Iudices: nō enim dubito, quin probaturus sim vobis defensionem meā, si id meminertis, quod obliuisci non potestis, insidiatorē iure interfici posse. Sequitur illud, quod à Milonis inimicis sapissime dicitur, eadē, qua P. Clodius occisus est, Senatum iudicasse contra Rempub. esse factam. illam verò Senatus non sententiis suis solū, sed etiā studiis comprobauit. quoties enim est illa causa à nobis acta in Senatu? quibus assensionibus vniuersi ordinis, quā nec tacitis, nec occultis? Quando enim frequentissimo Senatu quatuor, ad summum quinque sunt inuenti, qui Milonis causam non probarent? declarant huius ambugi Tribuni pl. illae intermortuae conciones, quibus quotidie meam potentiam inuidiose criminabatur, cum diceret, Senatum, non quod sentiret, sed quod ego vellem, decernere. Quae quidem si potentia est appellanda potius, quā propter magna in Rempub. merita mediocris in bonis causis auctoritas, aut propter officiosos labores meos nonnulla apud bonos gratia, appelletur ita sanè, dummodo ea nos vtamur pro salute bonorū contra amentiam perditorū. hanc verò quaestionem, et si non est iniqua, nunquam tamen Senatus constituendam putauit. erat enim leges, erant quaestiones vel de cade, vel de vi: nec tantum mœrorem ac luctū Senati mors P. Clodii afferebat, ut noua quaestio cōstitueretur. Cuius enim Senati de illo incesto stupro iudiciū decernēdi potestas esset erepta, de eius interitu quis potest credere Senati iudicium nouū constituendū putasse? Cur igitur incendiū curiae, oppugnationem adium M. Lepidi, eadē hanc ipsam contra Rempub. Senatus factam esse decreuit? quia nulla vis vnquam est in libera ciuitate suscepta inter ciues non cōtra Rempub. non enim est vlla defensio contra vim vnquā optanda, sed nonnunquam est necessaria. nisi verò aut ille dies, in quo Ti. Gracchus est casus: aut ille, quo Caius, aut quo arma Saturni oppressa sunt, etiam si è Rep. Rempub. tamen non vulnerarunt. itaque ego ipse decreui, cum eadē in Appia factam esse constaret, non eum, qui se defendisset, contra Rempub. fecisse: sed, cum inesset in re vis & insidiae, crimen iudicio reseruauit, rem notauit. Quod si per furiosum illum Tribunū Senati, quod sentiebat, perficere licuisset, nouā quaestionem nunc nullā haberemus. decernebat enim, ut veteribus legibus tantummodo extra ordinem quaeretur. diuisa sententia est postulante nescio quo. nihil enim necesse est omniū flagitia proferre. sic reliqua auctoritas Senatus empta intercessionem sublata est. At enim C. Pōpeius rogatione sua & de re & de causa iudicauit. tulit enim de cade, quae in Appia via facta esset, in qua P. Clodius occisus esset. Quid ergo tulit: nepe ut quaeretur. quid porro quaerēdū est? factūne sit: at constat. à quo: at patet.

vidit etiam, in confessione facti, iuris tamen defensionem suscipi posse. quod nisi vidisset, posse absolui eum, qui fateretur: cum videret nos fateri, neque quæri vnquam iussisset, nec vobis tam salutarem hanc in iudicando literam, quam illam tristem dedisset. Mihi verò Cn. Pompeius non modò nihil grauius contra Milonem iudicasse, sed etiam statuisse videtur, quid vos in iudicatio spectare oporteret. nam qui non pœnam confessioni, sed defensionem dedit, is causam interitus quærendâ, non interitum putauit. Iam illud dicet ipse profectò, quod sua sponte fecit, P. ne Clodio tribuendum putet, an tempori? Domi suæ nobilissimus vir, Senatus propugnator, atque illis quidem temporibus penè patronus, auunculus huius nostri iudicis fortissimi viri Catonis, Tribunus pl. M. Drusus occisus est. nihil de eius morte populus consultus, nulla quæstio decreta à Senatu est. Quàm luctum in hac vrbe fuisse à nostris patribus accepimus, cum P. Africano domi suæ quiescētī illa nocturna vis esset allata? Quis tum non gemuit? quis non arsit dolore? quem immortalem, si fieri posset, omnes esse cuperent, eius ne necessariam quidem expectatam esse mortem? Num igitur vlla quæstio de Africani morte lata est? certè nulla. quid ita? quia non alio facinore clari homines, alio obscuri necantur. interlit inter vitæ dignitatem summorum atque infimorum: mors quidē illata per scelus iisdē pœnis teneatur, & legibus. nisi fortè magis erit parricida, si quis Consularem patrem, quam si quis humilem necauerit: aut eo mors atrocior erit P. Clodii, quod is in monumentis maiorum suorum sit interfectus. hoc enim sæpe ab istis dicitur: perinde quasi Appius ille cæcus viam munierit, non qua populus vteretur, sed vbi impunè sui posterī latrocinauerunt. Itaque in eadem ista Appia via cum ornatissimum equitē Ro. M. Papirium occidisset, non fuit illud facinus puniendum. homo enim nobilis in suis monumentis equitem Ro. occiderat. nunc eiusdem Appiæ nomen quantas tragœdias excitat? quæ cruentata antea cæde honesti atque innocentis viri silebatur, eadem nunc crebro vsurpatur, posteaquam latronis & parricidæ sanguine imbuta est. Sed quid ego illa commemoro? comprehensus est in templo Castoris feruus P. Clodii, quem ille ad Cn. Pompeium interficiendum collocarat. extorta est confitēti sica de manibus. caruit foro postea Pompeius, caruit Senatu, caruit publico: ianua se ac parietibus, non iure legum, iudiciorumque textit. num quæ rogatio lata, num quæ noua quæstio decreta est? Atqui si res, si vir, si tempus vllū dignum fuit, certè hæc in illa causa summa omnia fuerunt. insidiator erat in foro collocatus, atque in vestibulo ipso Senatus: ei viro autem mors parabatur, cuius in vita nitebatur salus ciuitatis: eo porrò Reip. tempore, quo si vnus ille occidisset, non hæc solū ciuitas, sed gentes omnes concidissent. nisi fortè, quia perfecta res non est, non fuit puniēda. perinde quasi exitus rerum, non hominum consilia legibus vindicētur. minus dolendum fuit re non perfecta, sed puniendum certè nihilo minus. Quoties ipse Iudices, ex P. Clodii telis, & ex cruētis eius manibus effugi: ex quibus si me non mea, vel Reip. fortuna seruasset, quis tandem de interitu meo quæstionem tulisset? Sed stulti sumus, qui Drusum, qui Africanum, Pompeium, nosmet ipsos cum P. Clodio cōferre audeamus. tolerabilia fuerunt illa: P. Clodii mortem æquo animo nemo ferre potest: luget Senatus, mœret Equester ordo, tota ciuitas confecta senio est, squalēt municipia, afflictantur coloniæ: agri denique ipsi tam beneficū, tam salutarē, tam mansuetum ciuem desiderant. non fuit ea causa Iudices, non fuit, cur sibi cēseret Pōpeius quæstionē ferendam: sed homo sapiēs, & alta quadā mente præditus, multa vidit, fuisse sibi illū inimicum, familiarē Milonem: in cōmuni omniū latitā si etiam ipse gauderet, timuit ne videretur infirmior fides reconciliatæ gratiæ. multa etiam alia vidit, sed illud maxime: quāuis atrociter ipse tulisset, vos tamē fortiter iudicaturos: itaq; delegit è florētissimis ordinibus ipsa lumina: neque verò, quod nonnulli dicitur, secreuit in iudicibus legēdis amicos meos: neq; enim hoc cogitauit vir iustissimus, neq; in bonis viris legēdis id assequi potuisset, etiā si cupisset. nō enim mea gratia familiaritatibus cōtinetur, quæ late

paterē non possunt: propterea quòd consuetudines victus non possunt esse cum multis. sed si quid possumus, ex eo possumus, quòd Respub. nos coniunxit cum multis: ex quibus ille cum optimos viros legeret, idque maximè ad fidem suam pertinere arbitraretur, non potuit legere non studiosos mei. quòd verò te Cn. Domiti huic quæstioni præesse maximè voluit, nihil quæsiuit aliud, nisi iustitiam, grauitatem, humanitatē, fidem. tulit, vt consularē necesse esset: credo, quòd principum munus esse ducebat, resistere & leuitati multitudinis, & perditorum temeritati. ex consularibus te creauit potissimū: dederas enim, quàm contemneres populares infanias, iam ab adolescentia documenta maxima. Quam ob rem Iudices, vt aliquando ad causam criminēque veniamus: si neque omnis confessio facti est inusitata: neque de causa quicquam nostra aliter, ac nos vellemus, à Senatu iudicatum est: & lator ipse legis, cum esset controuersia nulla facti, iuris tamen disceptationē esse voluit: & electi iudices, & isti præpositus quæstioni, qui hæc iustè sapienterque disceptet: reliquum est Iudices, vt nihil iam aliud quærere debeatis, nisi vter vtri insidias fecerit: quod quò facilius argumentis perspicere possitis, rem gestam vobis dum breuiter expono, quæso diligenter attendite. P. Clodius cum statuisset omni scelere in Prætura vexare Remp. videretque ita tracta esse comitia anno superiore, vt non multos menses Præturam gerere posset: qui non honoris gradum spectaret, vt cæteri, sed & L. Paulum collegā effugere vellet, singulari virtute ciuem, & annum integrum ad dilacerandam Remp. quæreret: subito reliquit annum suum, seque in annum proximum transtulit, non religione aliqua, sed vt haberet, quod ipse dicebat, ad Præturam gerendam, hoc est ad euertendam Remp. plenum annum atque integrum. occurrebat, mancam ac debilem Præturam suam futuram Consule Milone: eum porrò summo consensu populi R. Consulem fieri videbat: contulit se ad eius competitores, sed ita, totam vt petitionem ipse solus etiam inuitis illis gubernaret, tota vt comitia suis, vt dicitur, humeris sustineret. conuocabat tribus: se interponebat: coloniam nouam, delectum perditissimorum scribebat ciuium. quantò ille plura miscebat, tantò hic magis in dies cōualefcebat. Vbi vidit homo ad omne facinus paratissimus fortissimum virum, inimicissimum suum, certissimum Consulem, idque intellexit non solū sermonibus, sed etiam suffragiis populi R. sæpe esse declaratū: palàm agere cœpit, & apertè dicere, occidendum Milonem: seruos agrestes & barbaros, quibus siluas publicas depopulatus erat, Hetruriāmque vexarat, ex Appenino deduxerat, quos videbatis. res erat minimè obscura: etenim palàm dicitur, Consulatam Miloni eripi non posse, vitam posse. significauit hoc sæpe in Senatu: dixit in concione. quinetiam Fauonio fortissimo viro quærenti ex eo, qua spe fureret Milone viuo: respondit, triduo illum, ad summum quadriduo periturum. quam vocem eius ad hunc M. Catonem statim Fauonius detulit. Interim cum sciret Clodius (neque enim erat difficile scire) iter solenne, legitimum, necessarium, ante diem xiiii Cal. Feb. Miloni esse Lanuuium ad Flaminem prodendum, quòd erat Dictator Lanuuii Milo: Roma subito ipse profectus pridie est, vt ante suum fundum (quod re intellectum est) Miloni insidias collocaret: atque ita profectus est, vt concionem turbulentam, in qua eius furor desideratus est, quæ illo ipso die habita est, relinqueret: quam, nisi obire facinoris locum tempusque voluisset, nūquam reliquisset. Milo autem, cum in Senatu fuisset eo die quoad Senatus dimissus est, domum venit: calceos & vestimenta mutauit: paulisper dum se vxor (vt fit) comparat, commoratus est: deinde profectus est id temporis, cum iam Clodius (siquidem eo die Romam vterus erat) redire potuisset. Obuiam fit ei Clodius expeditus, in equo, nulla rheda, nullis impedimentis, nullis Græcis comitibus vt solebat, sine vxore, quod nunquam ferè: cum hic insidiator, qui iter illud ad cædem faciendam apparasset, cum vxore veheretur in rheda, penulatus, vulgi magno impedimento, ac muliebri & delicato ancillarum puero-rumq; comitatu. Fit obuiam Clodio ante fundū eius hora ferè vndecima, aut non multo secus. statim complures cum telis in hunc faciūt de loco superiore impetum: aduersi

rhedarium occidunt. cum autem hic de rheda reiecta penula desilisset, seque acri animo defenderet: illi, qui erant cum Clodio, gladiis eductis partim recurrere ad rhedam, ut à tergo Milonem adorirentur: partim, quod hunc iam interfectum putarent, cedere incipiunt eius seruos, qui post erant. ex quibus qui animo fideli in dominum erant, & praesentes fuerunt, partim occisi sunt, partim cum ad rhedam pugnari viderent, & domino succurrere prohiberentur, Milonemque occisum etiam ex ipso Clodio audirent, & ita esse putarent, fecerunt id serui Milonis (dicam enim non deriuandi criminis causa, sed ut factum est) neque imperante, neque sciente, neque praesente domino, quod suos quisque seruos in tali re facere voluisset. Hæc, sicut exposui, ita gesta sunt Iudices: insidiator superatus, vi victa vis, vel potius oppressa virtute audacia est. Nihil dico, quid Resp. consecuta sit: nihil, quid vos: nihil, quid omnes boni: nihil fanè id profit Miloni, qui hoc fato natus est, ut ne se quidem seruare potuerit, quin vnà Remp. vosque seruaret. si id iure non posset, nihil habeo quod defendam. sin hoc & ratio doctis, & necessitas barbaris, & mos gentibus & feris natura ipsa præscripsit, ut omnem semper vim, quacunque ope possent, à corpore, à capite, à vita sua propulsarent: non potestis hoc facinus improbum iudicare, quin simul iudicetis, omnibus qui in latrones inciderint, aut illorum telis, aut vestris sententiis esse pereundum. quod si ita putasset, certè optabilius Miloni fuit dare iugulum P. Clodio non semel ab illo, neque tum primùm petitem, quàm iugulari à vobis, quia se illi non iugulandum tradidisset. Sin hoc nemo vestrum ita sentit: illud iam in iudicium venit, non occisusne sit, quod fatemur: sed iure, an iniuria, quod multis antea in causis iam quaesitum est. Insidias factas esse constat: & id est quod Senatus contra Remp. factum iudicauit: ab vtro factæ sint, incertum est. de hoc igitur latum est, ut quaeretur. ita & Senatus rem, non hominem notauit: & Pompeius de iure, non de facto quaestionem tulit. Num quid igitur aliud in iudicium venit, nisi vter vtri insidias fecerit: profectò nihil. si hic illi, ut ne sit impune: si ille huic, tum nos scelere soluamur. Quoniam igitur pacto probari potest, insidias Miloni fecisse Clodium: satis est quidem in illa tam audaci, tam nefaria bellua docere, magnam ei causam, magnam spem in Milonis morte propositam, magnas utilitates fuisse. Itaque illud Cassianum, cui bono fuerit, in his personis valeat: etsi boni nullo emolumento impelluntur in fraudem, improbi sæpe paruo. Atqui Milone interfecto Clodius hoc assequatur, non modò ut Prætor esset non eo Consule, quo sceleris nihil facere posset: sed etiam ut iis Consulibus Prætor esset, quibus si non adiuuantibus, at conuiuentibus certè sperasset se posse Rempub. eludere in illis suis cogitatis furoribus. cuius illi conatus, ut ille ratiocinabatur, nec, si cuperent, reprimere possent, cum tantum beneficium ei se debere arbitraretur: & si vellent, fortasse vix possent frangere hominis sceleratissimi corroboratam iam vetustate audaciam. An vero Iudices vos soli ignoratis, vos hospites in hac vrbe versamini, vestra peregrinantur aures, neque in hoc peruagato ciuitatis sermone versantur, quas ille leges (si leges nominandæ sunt, ac non faces vrbs & pestes Reip.) fuerit impositurus nobis omnibus atque iniustus? Exhibe quaeso Sexte Clodi, exhibe librarium illud legum vestrarum, quod te aiunt eripuisse è domo: & ex mediis armis, turbaque nocturna, tanquam Palladium, sustulisse, ut præclarum inde munus ac instrumentum Tribunatus ad aliquem, si nactus esses qui tuo arbitrio Tribunatum gereret, deferre posses. & aspexit me quidem illis oculis, quibus tum solebat, cum omnia omnibus minabatur. mouet me quippe lumen curiæ. Quid tu me iratum Sexte putas tibi? cuius tu inimicissimum multò crudelius etiam punitus es, quàm erat humanitatis meæ postulare. Tu P. Clodii cruentum cadauer eiecisti domo, tu in publicum eiecisti, tu spoliatum imaginibus, exequiis, pompa, laudatione, infelicissimis lignis semiustulatum nocturnis canibus dilaniandum reliquisti. quam rem etsi necessario fecisti, tamen quoniam in meo inimico crudelitatem exprompsisti tuam, laudare non possum, irasci certè non debeo. P. Clodii Præturam non sine maximo rerum nouarum motu proponi solitam esse videbatis,

nisi esset is Consul, qui eam auderet, possétq; confringere. Eum Milonem esse cum sentiret vniuersus populus Rom. quis dubitaret suffragio suo se metu, periculo Rempub. liberare? at non P. Clodio mortuo vstitatis iam rebus enitendum est Miloni, ut tueatur dignitatem suam. Singularis illa huic vni concessa gloria, quæ quotidie augebatur frangendis furoribus Clodianis, iam morte Clodii cecidit. vos adepti estis ne quem ciuem metueretis: hic exercitationem virtutis, suffragationem Consulatus, fontem perennem gloriae suæ perdidit. Itaque Milonis Consulatus, qui viuo Clodio labefactari non poterat, mortuo denique tentari coeptus est. non modò igitur nihil prodest, sed obest etiam P. Clodii mors Miloni. At valuit odium, fecit iratus, fecit inimicus, fecit vltor iniuriæ, punitor doloris sui. quid si hæc, non dico maiora fuerunt in Clodio, quàm in Milone, sed in illo maximo, nulla in hoc? quid vultis amplius? quid enim odisset Clodium Milo, segetem ac materiã suæ gloriae, præter hoc ciuile odium, quo omnes improbos odimus? ille erat, ut odisset primùm defensorem salutis meæ, deinde vexatorem furoris, dominatorem armorum suorum, postremò etiam accusatorem suum. reus enim Milonis lege Plotia fuit Clodius, quoad vixit. quo tandem animo hoc tyrannum tulisse creditis? quantum odium illius, & in homine iniusto quàm etiam iustum esse? Reliquum est, ut iam illum natura ipsius, consuetudòque defendat, hunc autem hæc eadem coarguant. nihil per vim vnquam Clodius, omnia per vim Milo. Quid ergo Iudices? cum moerentibus vobis vrbe cessi, non seruos, non arma, non vim intentauit? quæ fuisset igitur causa restituenti mei, nisi fuisset iniusta eiiciendi? diem mihi, credo, dixerat, multam irrogarat, actionem perduellionis intenderat. & mihi Iudices in causa aut vestra mala, aut mea nec præclarissima etiam iudicium timendum fuit? seruorum, & egentium ciuium, & facinorosorum armis meos ciues meis consiliis periculisq; seruatos pro me obiici nolui. vidi enim, vidi hunc ipsum Q. Hortensium lumen & ornamentum Reip. penè interfici seruorũ manu, cum mihi adesset: qua in turba C. Vibienus senator vir optimus, cum hoc cum esset vnà, ita est multatus, ut vitam amiserit. Itaque quando illius postea sica illa, quam à Catilina acceperat, conqueiuit? hæc intentata nobis est: huic ego vos obiici pro me non sum passus: hæc insidiata Pompeio est: hæc istam Appiam viam, monimentum sui nominis, nece Papirii cruentauit: hæc eadem longo interuallo conuersa rursus est in me: nuper quidem, ut scitis, me ad regiam penè confecit. Quid simile Milonis? cuius vis omnis hæc semper fuit, ne P. Clodius, cum in iudicium detrahi non posset, vi oppressam ciuitatē teneret. quem si interficere voluisset, quantæ, quoties occasiones, quàm præclaræ fuerunt? potuitne, cum domum ac deos penates suos illo oppugnante defenderet, iure se vlcisici? potuitne ciue egregio & viro fortissimo P. Sestio collega suo vulnerato? potuitne Fabritio viro optimo, cum de reditu meo legem ferret, pulso, crudelissima in foro cæde facta? potuitne L. Cæcilius iustissimi fortissimique Prætoris oppugnata domo? potuitne illo die, cum est lata lex de me, cum totius Italiae concursus, quem mea salus concitabat, facti illius gloriam libens agnouisset, ut, etiam si id Milo fecisset, cuncta ciuitas eam laudem pro sua vendicaret? Atqui erat id temporis clarissimus & fortissimus Consul, inimicus Clodio, P. Lentulus, vltor sceleris illius, propugnator Senatus, defensor vestrae volutatis, patronus illius publici consensu, restitutor salutis meæ: septem Prætores, octo Tribuni pl. illius aduersarii, defensores mei: Cn. Pompeius auctor & dux mei reditus, illius hostis: cuius sententiam Senatus omnis de salute mea grauissimam & ornatissimam securus est: qui populum R. cohortatus est: qui, cum de me decretum Capua fecisset, ipse cunctæ Italiae cupienti, & eius fidem imploranti signum dedit, ut ad me restituendum Romam concurrerent. Omnia tum denique in illum odia ciuium ardebant desiderio mei: quem qui tum interemisset, non de impunitate eius, sed de præmiis cogitaretur. tamen se Milo continuit, & P. Clodium ad iudicium bis, ad vim nunquam vocauit. Quid? priuato Milone, & reo ad populum accusante P. Clodio, cum in Cn. Pompeium pro Milone dicentem impetus factus est, quæ tum non modò occasio, sed

etiam causa illius opprimendi fuit? Nuper verò cum M. Antonius summam spem salutis, bonis omnibus attulisset, grauissimamque adolescens nobilissimus Reip. partem fortissimè suscepisset, atque illam belluam iudicii laqueos declinantem iam irretitam teneret, qui locus, quod tempus illud dii immortales fuit? cum se ille fugiens in scalarum tenebras abdidisset, magnum Miloni fuit conficere illam pestem nulla sua inuidia, Antonii verò maxima gloria. Quid? comitiis in campo, quoties potestas fuit? cum ille vi in septa irruisset, gladios distringendos, lapides iaciendos curasset, dein, subito vultu Milonis perterritus fugeret ad Tyberim, vos & omnes boni vota faceretis, vt Miloni vti virtute sua liberet. Quem igitur cum omnium gratia noluit, hūc voluit cum aliquorum querela? quem iure, quem loco, quem tempore, quem impunè non est ausus, hunc iniuria, iniquo loco, alieno tempore, periculo capitis nō dubitauit occidere? præsertim Iudices cum honoris amplissimi contentio, & dies comitorum subesset. quo quidem tempore (scio enim, quàm timida sit ambitio, quantaque, & quàm sollicita cupiditas Consulatus) omnia non modò quæ reprehēdi palam, sed etiam quæ obscurè cogitari possunt, timeamus: rumorem, fabulam fictam, falsam perhorrescimus: ora omnium atque oculos intuemur. nihil enim est tam molle, tam tenerum, tam aut fragile aut flexibile, quàm voluntas erga nos, sensusque ciuium: qui non modò improbitati irascuntur cādidatorum, sed etiam in rectè factis sæpe fastidiunt. Hunc diem igitur campi speratū atque exoptatum sibi proponens Milo, cruentis manibus scelus & facinus præ se ferens & confitens, ad illa augusta centuriarum auspicia veniebat? quàm hoc non credibile in hoc? quàm idem in Clodio non dubitandum, qui se, interfecto Milone, regnaturum putaret? Quid? quod caput audaciæ est Iudices: quis ignorat, maximam illecebram esse peccandi impunitatis spem? In vtro igitur hæc fuit? in Milone, qui etiam nunc reus est facti aut præclari, aut certè necessarii: an in Clodio, qui ita iudicia pœnamque cōtempserat, vt eum nihil delectaret, quod aut per naturam fas esset, aut per leges liceret? Sed quid ego argumentor? quid plura disputo? te Q. Petili appello, optimum & fortissimum ciuem: te M. Cato testor: quos mihi diuina quædam fors dedit iudices: vos ex M. Fauonio audistis, Clodium sibi dixisse, & audistis viuo Clodio, periturum Milonem triduo: post diem tertium gesta res est, quàm dixerat. cum ille non dubitaret aperire quid cogitaret, vos potestis dubitare quid fecerit? quemadmodum igitur eum dies non fefellit? dixi equidem modò. Dictatoris Lanuuii stata sacrificia nosse, negotii nihil erat: vidit necesse esse Miloni proficisci Lanuuiū illo ipso, quo profectus est die: itaque anteuertit. at quo die? quo, vt antè dixi, insanissima cōcio ab ipsius mercenario Tribuno pl. est concitata: quæ diem ille, quam concionem, quos clamores, nisi ad cogitatum facinus appropieret, nūquam reliquisset. Ergo illi ne causa quidem itineris, etiam causa manendi: Miloni nulla facultas manendi, exeundi non causa solum, sed etiam necessitas fuit. Quid, si, vt ille sciuit Milonem fore eo die in via, sic Clodium Milo ne suspicari quidem potuit? Primum quæro, quæ scire potuerit: quod vos idem in Clodio quærere non potestis. vt enim neminem alium nisi T. Patinam familiarissimum suum rogasset, scire potuit illo ipso die Lanuuii à Dictatore Milone prodi Flaminem necesse esse: sed erant permulti alii, ex quibus id facillimè scire posset: omnes scilicet Lanuuii. Milo de Clodii reditu vnde quæsiuit? quæsierit sanè. videte, quid vobis largiar. seruum etiam, vt Arius meus amicus dixit, corruerit. Legite testimonia testium vestrorum. dixit C. Cassinius, cognomento Schola, Interamnis, familiaris meus, & idem comes P. Clodii, cuius iam pridem testimonio Clodius eadem hora Interamnæ fuerat & Romæ, P. Clodium illo die in Albano mansurum fuisse, sed subito ei esse nuntiatum Cyrum architectum esse mortuum: itaque Romam repente constituisse proficisci. dixit hoc comes item P. Clodii C. Clodius. Videte Iudices quantæ res his testimoniis sunt confectæ. Primum certè liberatur Milo, non eo consilio profectus esse, vt insidiaretur in via Clodio: quippe qui ei obuius futurus omnino non erat. deinde (non enim video cur nō meum agam negotium) scitis Iudices fuisse, qui in

hac rogatione suadenda dicerent, Milonis manu eadem esse factam, consilio verò maioris alicuius. videlicet me latronem ac sicarium abiecti homines & perditii describebant. Iacent suis testibus ii, qui Clodium negant eo die Romam, nisi de Cyro auditum esset, rediturum fuisse. Respirauit: liberatus sum: non vereor, ne quod ne suspicari quidem potuerim, videar id cogitasse. Nunc persequar cætera. nam occurrit illud: ne Clodius quidem de insidiis cogitauit, quoniam fuit in Albano mansurus, siquidem exiturus ad eadem è villa nō fuisset. video enim illum, qui dicitur de Cyri morte nuntiasse, non id nuntiasse, sed Milonem appropinquare. nam quid de Cyro nuntiaret, quem Clodius Roma proficiscens reliquerat morientem? vnà fui, testamentum simul obsignaui cum Clodio. testamētum autem palam fecerat, & illum hæredem & me scripserat. quem pridie hora tertia animam efflantem reliquisset, eum mortuum postridie hora decima ei nuntiabatur? Age, sit ita factum: quæ causa, cur Romam properaret? cur in noctem se coniceret? quid afferebat festinationem? quod hæres erat? Primum erat nihil, cur properato opus esset. deinde, siquid esset, quid tandem erat, quod ea nocte consequi posset, amitteret autem si postridie mane Romam venisset? atque vt illi nocturnus ad urbem aduentus vitandus potius, quàm expetendus fuit: sic Miloni, cum insidiator esset, si illum ad urbem noctu accessurum sciebat, subsistendum atque expectandum fuit. noctu, inuidioso, & pleno latronum in loco occidisset. nemo ei neganti non credidisset, quem esse omnes saluum etiam confitentem volunt. Sustinuisset hoc crimen primum ipse ille latronum occultator & receptator locus, dum neque muta solitudo indicasset, neque cæca nox ostēdisset Milonem: deinde vbi multi ab illo violati, spoliati, bonis expulsi, multi etiam hæc timentes in suspicionem caderēt: tota denique rea citaretur Hetruria. Atque illo die certè Aricia rediens diuertit Clodius ad Albanum. quod nisi sciret illum Milonem Ariciæ fuisse, suspicari tamen debuit, eum, etiam si Romam illo die reuertii vellet, ad villam suam, quæ viam tangeret, diuersurum. cur neque antè occurrit, ne in villa resideret: nec eo in loco subsedit, quò ille noctu venturus esset? Video adhuc constare omnia Iudices, Miloni etiam vtile fuisse Clodium viuere: illi ad ea, quæ cōcupierat, optatissimum interitum Milonis fuisse. odium illius in hunc acerbissimum: in illum huius nullū. consuetudinem illius perpetuam in vi inferenda: huius tantum in repellenda. mortem ab illo denūtiatam palam Miloni & prædicatam: nihil vnquam auditum ex Milone. profectiois huius diem illi notum: reditus illius huic ignotum fuisse. huius iter necessarium: illius etiam potius alienum. hunc præ se tulisse illo die Roma exiturum: illum eo die se dissimulasse rediturum. hunc nullius rei mutasse consilium: illum causam mutandi consilii finxisse. huic si insidiaretur, nocte prope urbem expectandum: illi, etiam si hūc non timeret, tamen accessum ad urbem nocturnum fuisse metuendum. Videamus nunc id, quod caput est: locus ad insidias ille ipse, vbi congressi sunt, vtri tandem fuerit aptior. Id verò Iudices etiam dubitandum, & diutius cogitandum est: ante fundum Clodii: quo in fundo propter insanas illas substructiones facile mille hominum versabatur valentium. Atqui excelso loco superiorem se fore putabat Milo, & ob eā causam eum locum ad pugnam potissimum delegerat. an in eo loco potius expectandum ab eo, qui ipsius loci spe facere impetum cogitaret? Res loquitur Iudices ipsa: quæ semper valet plurimum. si hæc non gesta audiretis, sed picta videretis: tamen appareret, vter esset insidiator, vter nihil cogitaret mali, cum alter veheretur in rheda penulatus, vnà federet vxor. quid horum nō impeditissimum? vestitus, an vehiculum, an comes? quid minus promptum ad pugnam, cum penula irretitus, rheda impeditus, vxore penè confriictus esset? Videte nunc illum, primum egredientem è villa subito: cur vesperi? quid necesse est tardè? quid conuenit, præsertim id temporis? Diuertit in villam Pompeii. Pompeium vt videret? sciebat in Alfiēsi esse procul inde. villam vt perspiceret? millies in ea fuerat. Quid ergo erat moræ & tergiversationis? dum hic veniret, locū relinquere noluit. Age, nunc iter expediti latronis cum Milonis impedimentis comparate. Semper ille antea cum



atque opes indicantur, siquidem in hunc vnum & præstantissimus dux electus, & tota Resp. armata est. Sed quis non intelligit, omnes tibi Reip. partes agras & labantes, vt eas his armis sanares & cõfirmares esse commissas: quod si Miloni locus datus esset, probasset profectò tibi ipsi, neminem vnquam hominem homini chariorem fuisse, quàm te sibi: nullum se vnquam periculum pro tua dignitate fugisse: cum illa ipsa teterrima peste sapitlimè pro tua gloria contendisse: Tribunatum suum ad salutem meam, quæ tibi charissima fuisset, consiliis tuis gubernatum: se à te postea defensum in periculo capitis, adiutum in petitione Præturæ: duos se habere semper amicissimos sperasse, te tuo beneficio, me suo. quæ si non probaret, si tibi ita penitus infedisset ista suspicio, nullo vt euelli modo posset: si denique Italia à delectu, vrbs ab armis sine Milonis clade nūquam esset conquietura: nã iste haud dubitans cessisset patria, is, qui ita natus est, & ita consuevit: te Magne tamen attestaretur, quod nunc etiam facit: Vide quàm sit varia vitæ, commutabilisque ratio, quàm vaga, volubilisque fortuna, quanta infidelitates in amicis, quàm ad tempus aptæ simulationes, quanta in periculis fugæ proximorum, quanta timiditates. Erit, erit illud profectò tempus, & illucescet aliquando ille dies, cum tu salutaribus, vt spero, rebus tuis, sed fortasse motu aliquo communium tēporum immutatis, qui quàm crebrò accidat, experti debemus scire, & amicissimi benevolentiam, & grauiissimi hominis fidem, & vnus post homines natos fortissimi viri magnitudinem animi desideres. quanquam quis hoc credat, Cn. Pompeium, iuris publici, moris maiorum, rei denique publicæ peritissimum, cum Senatus ei commiserit, vt videret, nequid Resp. detrimenti caperet, quo vno versiculo satis armati semper Consules fuerunt, etiam nullis armis datis: hunc exercitu, hūc delectu dato, iudicium expectaturum fuisse in eius consiliis vindicandis, qui vel iudicia ipsa tolleret: satis iudicatum est à Pompeio, falso ista conferri in Milonem, qui legem tulit, qua, vt ego sentio, Milonē absolui oporteret: vt omnes confitentur, liceret. Quod verò in illo loco, atque in illis publicorum præsidiorum copiis circumfusus sedet, satis declarat, se non terrorem inferre vobis (quid enim illo minus dignū, quàm cogere vt vos eum condemnatis, in quem animaduertere ipse & more maiorum, & suo iure posset?) sed præsidio esse: vt intelligatis, cõtra hesternam concionem illam licere vobis, quod sentiat, liberè iudicare. Nec verò me Iudices Clodianum crimen mouet: nec tam sum demens, tamque vestri sensus ignarus atque expers, vt nesciam quid de morte Clodii sentiat. de qua si iam nollem ita diluere crimen, vt dilui: tamen impune Miloni palàm clamare atque mentiri gloriose liceret: occidi, occidi, non Sp. Melium, qui annona leuanda, iacturisque rei familiaris, quia nimis amplecti plebem putabatur, in suspicionem incidit regni appetendi: non Ti. Gracchum, qui collegæ magistratum per seditionem abrogauit: quorum interfectores implerunt orbem terrarum nominis sui gloria: sed eum (auderet enim dicere, cum patriam periculo suo liberasset) cuius nefarium adulterium in puluinaribus sanctissimis nobilissimæ sceminæ comprehenderunt: eum, cuius supplicio Senatus solennes religiones expiandas sæpe censuit: eū, quem cum sorore germana nefarium stuprum fecisse L. Lucullus iuratus se quaestionibus habitis dixit comperisse: eum, qui ciuem, quem Senatus, quem populus, quem omnes gentes vrbs ac vitæ ciuium conseruatore iudicabāt, seruorum armis exterminauit: eum, qui regna dedit, ademit, orbem terrarum quibuscum voluit partitus est: eum, qui pluribus cædibus in foro factis singulari virtute & gloria ciuem domum vi & armis compulit: eum, cui nihil vnquam nefas fuit nec in facinore, nec in libidine: eum, qui ædem Nympharum incēdit, vt memoriam publicæ recensionis tabulis publicis imprefam extingueret: eum denique, cui iam nulla lex erat, nullum ciuile ius, nulli possessionū termini: qui non calumnia litium, non iniustis vindiciis ac sacramentis alienos fundos, sed castris, exercitu, signis inferendis petebat: qui non solum Hetruscos (eos enim penitus contempserat) sed hūc Cn. Pompeium, virum fortissimum atque optimum ciuem, iudicem nostrum pellere possessionibus, armis, castrisque conatus est: qui cum ar-

chitectis & decempedis villas multorum, hortosque peragrabat: qui Ianiculo & Alpi-bus spem possessionum terminabat suarum: qui, cum ab Equite Ro. splendidissimo, & forti viro, T. Pacanio non impetrasset, vt insulam in lacu Pretio venderet, repente lintribus in eam insulã materiam, calcẽ, cæmenta atque arma cõuexit, dominoque trans ripam inspectante, non dubitauit ædificium extruere in alieno: qui huic T. Furfanio, cui viro dii immortales! (quid enim de muliercula Sanctia, quid de adolescente Apronio dico: quorum vtrique mortem est minitatus, nisi sibi hortorum possessione cessisset) sed ausus est Furfanio dicere, si sibi pecuniam, quantam poposcerat, non dedisset, mortuum se in domum eius illaturum, qua inuidia huic esset tali viro conflandum: qui Appium fratrem, hominem mihi coniunctum fidelissima gratia, absentem de possessione fundi deiecit: qui parietem sic per vestibulum sororis instituit ducere, sic agere fundamenta, vt sororem non modò vestibulo priuaret, sed omni aditu & limine. Quanquam hæc quidem iam tolerabilia videbantur: etsi æquabiliter in Remp. in priuatos, in longinquos, in propinquos, in alienos, in suos irruerat: sed nescio quo modo iam vsu obduruerat, & percalluerat ciuitatis incredibilis patientia. Quæ verò aderant iam, & impendebant, quonam modo ea aut depellere potuissetis, aut ferre imperium, si id ille nactus esset: Omitto socios, exterarum nationes, Reges, Tetrarchas (vota enim feceratis, vt in eos se potius mitteret, quàm in vestras possessiones, vestra tecta, vestras pecunias) à liberis dico, à liberis medijsfidius, & à coniugibus vestris nunquam ille effrenatas suas libidines cohibuisset. Fingi hæc putatis, quæ patent, quæ nota omnibus, quæ tenentur: seruorum exercitus illum in vrbe conscripturum fuisse, per quos totam Remp. resque priuatas omnium possideret: Quamobrem, si cruentum gladium tenens clamaret T. Annius, adeste quaeso, atque audite ciues: P. Clodium interfeci: eius furores, quos nullis iam legibus, nullis iudiciis frenare poteramus, hoc ferro, & hac dextera à ceruicibus vestris repuli: per me vnum effectum est, vt ius, æquitas, leges, libertas, pudor, pudicitia in ciuitate manerent. Enimvero timendum, quonam modo id factum ferret ciuitas. nunc enim quis est, qui non probet: qui non laudet: qui non vnum post hominum memoriam T. Annium plurimum Reip. profuisse, maxima lætitia populum R. cuctam Italiam, nationes omnes affectisse & dicat & sentiat: Nequeo, vetera illa populi R. quanta fuerint gaudia, iudicare: multas tamen iam summorum imperatorum clarissimas victorias ætas nostra vidit: quarum nulla neque tam diuturnam attulit lætitiã, nec tantam. Mandate hoc memoriæ Iudices. spero multa vos, liberisque vestros in Rep. bona esse visuros. in his singulis ita semper existimabitis, viuo P. Clodio nihil horum vos visuros fuisse. in spem maximam, & quemadmodum confido, verissimam adducti sumus, hunc ipsum annum, hoc summo viro Consule, concussa hominum licentia, cupiditatibus fractis, legibus & iudiciis constitutis, salutarẽ ciuitati fore. Num quis igitur est tam demens, qui hoc P. Clodio viuo contingere potuisse arbiretur: Quid? ea, quæ tenetis, priuata atque vestra, dominante homine furioso, quod ius perpetuæ possessionis habere potuissent: Non timeo Iudices, ne odio inimiciarum mearum inflammatus, libentius hæc in illum euomere videar, quàm verius. etenim etsi præcipuum esse debebat, tamen ita communis erat omnium ille hostis, vt in communi odio penè æqualiter versaretur odium meum. non potest dici satis, ne cogitari quidem, quantum in illo sceleris, quantum exitii fuerit. Quin sic attendite Iudices, nempe hæc est quaestio de interitu P. Clodii. Fingite animis. liberæ enim sunt cogitationes vestræ, & quæ volūt, sic intuentur, vt ea cernimus, quæ videmus. Fingite igitur cogitatione imaginem huius cõditionis meæ, si possim efficere vt Milonem absoluatis: sed ita, si P. Clodius reuixerit. Quid vultu extimuiistis: quonam modo ille vos viuus afficeret, qui mortuus inani cogitatione percussit: Quid, si ipse Cn. Pompeius, qui ea virtute ac fortuna est, vt ea potuerit semper, quæ nemo præter illum: si is, inquam, potuisset, vt quaestionem de morte P.





cionem gladiis disturbari, cum audiretur silentio M. Cælius Trib. pl. vir fortissimus, & in suscepta causa firmissimus & bonorum voluntari, & auctoritati Senatus deditus, & in hac Milonis siue inuidia, siue fortuna, singulari, diuina, & incredibili fide. Sed iam satis multa de causa, extra causam etiam nimis fortasse multa. Quid restat, nisi vt orem, obtestorque vos Iudices, vt eam misericordiam tribuatis fortissimo viro, quam ipse non implorat, ego autem repugnante hoc & imploro & exposco: Nolite, si in nostro omnium fletu nullam lachrymam aspexistis Milonis, si vultum semper eundem, si vocem, si orationem stabilem ac non mutatam videtis, hoc minus ei parcere, atque haud scio an multo etiam sit adiuuandus magis. Etenim si in gladiatoris pugnis, & in infimi generis hominum conditione atque fortuna timidos & supplices, & vt viuere liceat, obsecrantes, etiam odisse solemus: fortes, & animosos, & se acriter ipsi morti offerentes seruare cupimus: eorumque nos magis miseret, qui nostram misericordiam non requirunt, quam qui illam efflagitant: quanto hoc magis in fortissimis ciuibus facere debemus? Me quidem Iudices exanimant & interimunt hæc voces Milonis, quas audio assidue, & quibus intersum quotidie: Valeant, inquit, valeant ciues mei, sint incolumes, sint florentes, sint beati: stet hæc vrbs præclara, mihi que patria charissima, quoquomodo merita de me erit: tranquilla Rep. ciues mei (quoniam mihi cum illis non licet) sine me ipsi, sed per me tamen, perfruatur: ego cedam, atque abibo. si mihi Rep. bona frui non licuerit, at carebo mala, & quamprimum tetigero bene moratam & liberam ciuitatem, in ea cõquiescam. O frustra, inquit, suscepti mei labores: o spes fallaces: o cogitationes inanes meæ. Ego, cum Tribunus pl. Rep. oppressa me Senatui dedissem, quem extinctum acceperam: Equitibus R. quorum vires erant debiles: bonis viris, qui omnem auctoritatem Clodianis armis abiecerant: mihi vnquam bonorum præsidium defuturum putarem? Ego cum te (mecum enim sapissime loquitur) patriæ reddidissem, mihi non futurum in patria putarem locum? Vbi nunc Senatus est, quem secuti sumus? vbi Equites R. illi, illi, inquit, tui? vbi studia municipiorum: vbi Italiæ voces: vbi denique tua M. Tulli, quæ plurimis fuit auxilio, vox, & defensio? mihi ne ea soli, qui pro te toties morti me obtuli, nihil potest opitulari? Nec verò hæc Iudices, vt ego nunc, flens, sed hoc eodem loquitur vultu, quo videtis. negat enim se, negat ingratis ciuibus fecisse, quæ fecit: timidis & omnia circumspectibus pericula, non negat. plebem & infimam multitudinem, quæ P. Clodio duce fortunis vestris imminebat, eam, quo tutior esset vita vestra, se fecisse commemorat, vt non modò virtute flecteret, sed etiam tribus suis patrimoniis deliniret: nec timet, ne, cum plebem muneribus placarit, vos non conciliarit meritis in Remp. singularibus: Senatus erga se beneuolentiam temporibus his ipsis sæpe esse perspectam: vestras verò & vestrorum ordinum occurrationes, studia, sermones, quemcunque casum fortuna dederit, secum se ablaturum esse dicit. Meminit etiam sibi vocem præconis modò defuisse, quam minimè desiderarit: populi verò cunctis suffragiis, quod vnum cupierit, se Consullem declaratum: nunc denique, si hæc arma contra se sint futura, sibi facinoris suspicionem, non facti crimen obstare. Addit hæc, quæ certè vera sunt: fortes & sapientes viros non tam præmia sequi solere rectè factorum, quam ipsa rectè facta: se nihil in vita nisi præclarissime fecisse, si quidem nihil sit præstabilius viro, quam periculis patriam liberare: beatos esse, quibus ea res honori fuerit à suis ciuibus: nec tamen eos miseros, qui beneficio ciues suos vicerint. Sed tamen ex omnibus præmiis virtutis, si esset habenda ratio præmiorum, amplissimum esse præmium gloriam: esse hanc vnam, quæ breuitatem vitæ posteritatis memoria consolaretur: quæ efficeret, vt absentes adessemus, mortui viueremus: hanc denique esse, cuius gradibus etiam homines in cælum videantur ascendere. De me, inquit, semper populus R. semper omnes gentes loquentur, nulla vnquam obmutescet vetustas. quin hoc tempore ipso, cum omnes à suis inimicis faces inuidiæ meæ subiiciantur, tamen omni in hominum cõ-

tu gratis agendis, & gratulationibus habendis, & omni sermone celebramur. Omitto Hetrurix festos & actos & institutos dies. centesima lux est hæc ab interitu Publii Clodii: & opinor vltra, quam fines imperii populi Romani sunt, non solum fama iam de illo, sed etiam lætitia peragrauit. Quamobrem, vbi corpus hoc sit, non, inquit, laboro, quoniam omnibus in terris & iam versatur, & semper habitabit nominis mei gloria. Hæc tu mecum sæpe, his absentibus: sed iisdem audientibus, hæc ego tecum Milo. te quidem quòd isto animo es, satis laudare non possum: sed quo est ista magis diuina virtus, eo maiore à te dolore diuellor. nec verò, si mihi eriperis, reliqua est illa tamen ad consolandum querela, vt iis irasci possim, à quibus tantum vulnus accepero. non enim inimici mei te mihi eripient, sed amicissimi: non malè aliquando de me meriti, sed semper optimè. Nullum vnquam Iudices mihi tantum dolorem inuretis (etsi quis potest esse tantus?) sed ne hunc quidem ipsum, vt obliuiscar, quanti me semper feceritis. quæ si vos cepit obliuio, aut si in me aliquid offendistis: cur non id meo capite potius luitur, quam Milonis? Præclare enim vixero, siquid mihi acciderit prius, quam hoc tantum mali videro. Nunc me vna consolatio sustentat, quòd tibi o Tite Anni nullum à me amoris, nullum studii, nullum pietatis officium defuit. Ego inimicitias potentium pro te appetiui: ego meum sæpe corpus & vitam obieci armis inimicorum tuorum: ego me plurimis pro te supplicem abieci: bona, fortunas meas, ac liberorum meorum in communionem tuorum temporum contuli. Hoc denique ipso die, siqua vis est parata, siqua dimicatio capitis futura, depono. Quid iam restat? quid habeo, quod dicam, quod faciam pro tuis in me meritis, nisi vt eam fortunam, quæcunque erit tua, ducam meam? Non recuso, non abnuo: vosque obsecro Iudices, vt vestra beneficia, quæ in me contulistis, aut in huius salute augeatis, aut in eiusdem exitio occasura esse iubeatis. His lachrymis non mouetur Milo: est quodam incredibili robore animi septus: exilium ibi esse putat, vbi virtuti non sit locus: mortem naturæ finem esse, non pœnam. sit hic ea mente, qua natus est. quid vos Iudices, quo tandem animo eritis? memoriam Milonis retinebitis, ipsum eiicietis? & erit dignior locus in terris vllus, qui hanc virtutem excipiat, quam hic, qui procreauit? Vos, vos appello fortissimi viri, qui multum pro Republica sanguinem effudistis, vos in viri, & in ciuis inuicti appello periculo centuriones, vosque milites: vobis non modò inspectantibus, sed etiam armatis, & huic iudicio præsentibus, hæc tanta virtus ex hac vrbe expelletur, exterminabitur, eiicietur? O me miserum, o infelicem: reuocare tu me in patriam Milo potuisti per hos, ego te in patria per eosdem retinere non potero? quid respondebo liberis meis, qui te parentem alterum putant? quid tibi Quinte frater, qui nunc abes, consorti mecum temporum illorum? me non potuisse Milonis salutem tueri per eosdem, per quos nostram ille seruasset? at in qua causa non potuisse? quæ est grata gentibus. à quibus non potuisse? ab iis, qui maximè Publii Clodii morte acquirunt. quo deprecante? me. Quodnam concepi tantum scelus, aut quod in me tantum facinus admisi Iudices, cum illa indicia communis exitii indagauim, patefeci, protuli, extinxi? omnes in me, meosque redundant ex illo fonte dolores. Quid me reducem esse voluistis? an vt inspectante me expellerentur ii, per quos essem restitutus? Nolite, obsecro vos, pati, mihi acerbiolem reditum esse, quam fuerit ille ipse discessus. nam quomodo possum putare me restitutum esse, si distrahor ab iis, per quos restitutus sum? Vtinam dii immortales fecissent (pace tua patria dixerim: metuo enim ne sceleratè dicam in te, quod pro Milone dicam piè) vt Publius Clodius non modò viueret, sed etiam Prætor, Consul, Dictator esset, antequam hoc spectaculum viderem. O dii immortales fortem, & à vobis Iudices conseruandum virum. Minimè, minimè, inquit: immò verò

pœnas ille debitas luerit, nos subeamus, si ita necesse est, non debitas. Hicne vir patriæ natus, vsquam, nisi in patria, morietur? aut, si fortè pro patria, huius vos animi monumenta retinebitis, corporis in Italia nullum sepulchrum esse patiemini? hunc sua quisquam sententia ex hac vrbe expellet, quem omnes vrbes expulsum à vobis ad se vocabunt? O terram illam beatam, quæ hunc virum exceperit: hanc ingratam, si eiecerit: miseram, si amiserit. Sed finis sit: neque enim præ lachrymis iam loqui possum, & hic se lachrymis defendi vetat. Vos oro obtestorque Iudices, vt in sententiis ferendis, quod sentietis, id audeatis. Vestram virtutem, iustitiam, fidem, mihi credite, is maximè probabit, qui in iudiciis legèdis optimum & sapientissimum quenque legit.

## Pro C. Rabirio Posthumo,

ORATIO XXXIX.



**S**i quis est Iudices, qui C. Rabirium, quod suæ fortunæ fundatas præfertim atque optimè constitutas opes potestati regiæ libidinique commiserit, reprehendendum putet, ascribat ad iudicium suum non modo meam, sed huius etiam ipsius, qui commisit, sententiam. neque enim cuiquam eius consilium vehementius, quàm ipsi displicet. quàmquam hoc plerunque facimus, vt consilia euentis ponderemus: & cui bene quid processerit, multum illum prouidisse: cui secus, nihil sensisse dicamus. Si extitisset in Rege fides, nihil sapientius Posthumo: quia sefellit Rex, nihil hoc amentius dicitur: vt iam nihil esse videatur, nisi diuinare, sapientis. Sed tamen si quis est Iudices, qui illam Posthumi siue inanem spem, siue inconsultam rationem, siue (vt grauissimo verbo vtar) temeritatem vituperandam putet, ego eius opinioni non repugno: illud tamen deprecor, vt, cum ab ipsa fortuna crudelissimè videat huius consilia esse multata, nequid ad eas ruinas, quibus hic oppressus est, addèdum acerbioris putet. satis est homines imprudentia lapsos non erigere: vrgere verò iacentes, aut præcipitanteis impellere, certè est inhumanum: præsertim Iudices cum sit hoc generi hominum propè natura datum, vti qua in familia laus aliqua fortè floruerit, hanc ferè, qui sunt eius stirpis, quòd sermo hominum ad memoriam patrum virtute celebretur, cupidissimè persequantur. siquidem non modò in gloria rei militaris Paulum Scipio, aut Maximum filius, sed etiam in deuotione vitæ, & in ipso genere mortis imitatus est P. Decium filius. Sint igitur similia Iudices parua magnis. fuit enim pueris nobis huius pater C. Curius, princeps ordinis Equestris, fortissimus & maximus publicanus: cuius in negotiis gerendis magnitudinem animi non tam homines probassent, nisi in eodem benignitas incredibilis fuisset, vt in augenda re non avaritiæ pradam, sed instrumentum bonitati quærere videretur. Hoc ille natus, quanuis patrem suum nunquam viderat, tamen & natura ipsa duce, quæ plurimum valet, & assiduis domesticorum sermonibus in paternæ culpæ similitudinem deductus est. multa gessit: multa contraxit: magnas parteis habuit publicanorum: credidit populis: in pluribus prouinciis eius versata res est: dedit se etiam Regibus: huic ipsi Alexandrino grandem iam antea pecuniam credidit, nec interea locuplerare amicos vnquam suos destitit, mittere in negotium, dare parteis, augere, fide sustentare. quid multa? cum magnitudine animi, tum liberalitate vitæ patris & consuetudinem expresserat. Pulsus interea regno Ptolemæus dolosis consiliis

(vt dixit Sibylla, sensit Posthumus) Romam venit. huic egenti & roganti hic infelix pecuniam credidit: nec tum primùm: nam regnanti crediderat absens: nec temere se credere putabat, quòd erat nemini dubium, quin is in regnum restitueretur à Senatu populoque R. In dando autem & credendo processit longius: nec suam solum pecuniam credidit, sed etiam amicorum: stultè: quis negat? aut quis iam non admonet? quod malè cecidit? bene consultum putares. Id est difficile, quod cum spe magna sis ingressus, id non exequi vsque ad extremum. Supplex erat Rex, multa rogabat, omnia pollicebatur: vt iam metuere Posthumus cogere, ne, quod crediderat, perderet, si credendi constituisset modum. nihil autem erat illo blandius, nihil hoc benignius: vt magis pœniteret cœpisse, quàm liceret desistere. Hinc primùm exoritur crimen illud: Senatum corruptum esse dicunt. O dii immortales, hæc est illa exoptata iudiciorum seueritas? corruptores nostri causam dicunt: nos, qui corrupti sumus, non dicimus. Quid ego Senatum defendam hoc loco Iudices? omni equidem loco debeo, ita de me est meritus ille ordo: sed id nec agitur hoc tempore, nec cum Posthumi causa res ista coniuncta est. quanquam ad sumptum itineris, ad illam magnificentiam apparatus, comitatumque regium suppeditata pecunia à Posthumo est, factæque singraphæ sunt in Albano Cn. Pompeii, cum ille Roma profectus esset: tamen non debuit is, qui dabat, quo ille, qui accipiebat, consumeret, quærere. non enim latroni, sed Regi credidit: nec Regi inimico populi R. sed ei, cuius reditum Consuli datum à Senatu videbat: nec ei Regi, qui alienus ab hoc imperio esset, sed ei, quicum foedus ferri in Capitolio viderat. quòd si creditor in culpa sit, non qui improbè credita pecunia vsus: damnetur is, qui fabricatus gladium est, & vendidit: non is, qui illo gladio ciuem aliquem interemit. Quamobrem neque tu C. Memmi hoc facere debes, vt Senatum, cuius auctoritati te ab adolescentia dedisti, in tanta infamia versari velis: neque ego id, quod non agitur, defendere. Posthumi enim causa, quæcunque est, seiuncta à Senatu est. quòd si item à Gabinio seiunctam ostendero, certè, quòd dicas, nihil habebis. est enim hæc causa, quo ea pecunia peruenerit, quasi quædam appendicula causæ iudicatæ atque damnatæ. sunt lites æstimatæ A. Gabinio: nec prædes dati, nec ex eius bonis, quanta summa litium fuisset, à populo recipi, lex æqua est. Iubet lex Iulia persequi ab iis, ad quos ea pecunia, quam is ceperit qui damnatus sit, peruenerit. si est hoc nouum in lege Iulia, sicuti multa sunt seuerius scripta, quàm in antiquis legibus, & sanctius iudicata: sanè etiam cõsuetudo huius generis iudiciorum noua. sin hoc rotidem verbis translaturum caput est, quot fuit non modò in Cornelia, sed etiam antè in lege Seruilia. Per deos immortales, quid agimus Iudices, aut quem hunc morem nouorum iudiciorum in Remp. inducimus? erat enim hæc consuetudo nota vobis quidem omnibus, sed, si vsus magister est optimus, mihi debet esse notissima. Accusauit de pecuniis repetundis, iudex sedi, Prætor quæsiui, defendi plurimos: nulla pars, quæ aliquam facultatem dicendi afferre posset, non mea fuit. ita contendo, neminem vnquam, quòd ea pecunia peruenerit, causam dixisse, qui in æstimandis litibus appellatus non esset: in litibus autè nemo appellabatur, nisi ex testium dictis, aut tabulis priuatorum, aut rationibus ciui-ratum. Itaque in ferendis litibus adesse solebant, qui aliquid de se verebantur: & cum erant appellati, si videbatur, statim contradicere solebant. sin eius temporis recentem inuidiam pertimuerant, respondebant postea. quod cum fecissent, permulti sæpe vicerunt. Hoc verò nouum est, ante hoc tempus omnino inauditum. in litibus Posthumi nomen est nusquam: in litibus dico? modò vos iidem in A. Gabinium iudices sedistis: num quis testis Posthumum appellauit? testis autem? num accusator? num denique toto illo iudicio Posthumi nomen audistis? Non igitur reus ex ea causa, quæ iudicata est, redundat Posthumus: sed est arreptus vnus eques R. de pecuniis repetundis reus. quibus tabulis? quæ in iudicio à Gabinio recitatæ nõ sunt. quo teste? à quo tū appellatus nusquã est. qua appellatione litiu? in qua Posthumi mētio facta nulla est. qua lege?

qua non tenetur. Hic iam Iudices vestri consilii res est, vestra sapientia: quid deceat vos, non quantum liceat vobis, spectare debetis. si enim, quid liceat, quaeritis: potestis tollere e ciuitate, quem vultis: tabella est, qua dat potestatem, occultat eadem libidinem: cuius conscientia nihil est quod quisquam timeat, si non pertimescat suam. Vbi est igitur sapientia iudicis? in hoc, ut, non solum quid possit, sed etiam quid debeat, ponderet: nec, quantum sibi permissum, meminerit solum, sed etiam quatenus commissum sit. Datur tibi tabella iudicii. qua lege? Iulia de pecuniis repetundis. quod de reo? de Equite R. at iste ordo lege ea non tenetur. illo, inquit, capite, quod erat in Posthumum, quod in Gabinium iudex esses, nihil Gabinio datum, cum in eum lites aestimarentur? At nunc audio. reus igitur Posthumus est ea lege, qua non modo ipse, sed totus etiam ordo solutus ac liber est. Hic ego nunc non vos prius implorabo Equites R. quorum ius iudicio tentatur: quam vos Senatores, quorum agitur fides in hunc ordinem: qua quidem cum saepe ante, tum in hac ipsa causa nuper est cognita. nam, cum, optimo & praestantissimo Consule Cn. Pompeio de hac ipsa quaestione referente, existerent nonnullae, sed perpaucae tamen acerbae sententiae, quae censerent, ut Tribuni, ut praefecti, ut scribae, ut comites omnes magistratum lege hac tenerentur: vos, vos, inquam, ipsi & Senatus frequens restitit: & quaquam tum propter multorum delicta etiam ad innocentium periculum tempus illud exarferat, tamen, cum odium non restingeretis, huic ordini ignem nouum subiici non siuistis. Hoc animo igitur Senatus. Quid vos Equites R. quid tandem estis acturi? Glaucia solebat, homo impurus, sed tamen acutus, populum monere, ut, cum lex aliqua recitaretur, primum versum attenderet: si esset Dictator, Consul, Praetor, Magister Equitum, ne laboraret, sciret nihil ad se pertinere. sin autem, quicumque post hanc legem: videret nequa noua quaestione alligaretur. Nunc vos Equites R. videte. scitis me ortum e vobis, omnia semper sensisse pro vobis: nihil horum sine magna cura & summa charitate vestri ordinis loquor: alius alios homines & ordines, ego vos semper complexus sum. moneo & praedico, integra re causaque denuntio, omnes homines deosque testor, dum potestis, dum licet, prouidete, ne duriores vobis conditionem statuatis, ordinique vestro, quam ferre possit. serpet hoc malum (mihi credite) longius, quam putatis. Potentissimo & nobilissimo Tribuno pl. M. Druso vnam in Equestrem ordinem quaestionem ferenti, Siquis ob rem iudicatam, pecuniam cepisset: aperte Equites R. restiterunt. quid hoc licere volebant? minimè, neque solum hoc genus pecuniae capiendae turpe, sed etiam nefarium arbitrabantur: at tamen ita disputabant, eos teneri legibus oportere, qui suo iudicio essent illam conditionem vitae secuti. Delectat amplissimus ciuitatis gradus, sella curulis, fasces, imperia, prouinciae, sacerdotia, triumphus, denique imago ipsa ad posteritatis memoriam prodita: est simul etiam sollicitudo aliqua, & legum & iudiciorum maior quidam metus. nos ista nunquam contempsimus (ita enim disputabant) sed hanc vitam quietam atque otiosam secuti sumus. qua quoniam honore caret, careat etiam molestia. tam es tu iudex, quam ego Senator. ita est: sed tu istud petiisti, ego hoc cogor. quare aut iudici mihi non esse liceat, aut legem lege senatoria non timere. Hoc vos Equites R. ius a patribus acceptum amittetis? moneo, ne faciatis. rapiuntur homines in hac iudicia ex omni non modo inuidia, sed sermone maleuolorum, nisi cauetis. Si iam vobis nuntiaretur, in Senatu sententias dici, ut his legibus teneremini, concurrendum ad Curiam putaretis: si lex ferretur, conuolaretis ad rostra. vos Senatus liberos hac lege esse voluit, populus nunquam alligauit: soluti huc conuenistis: ne constructi discedatis, caute. nam si Posthumo fraudi fuerit, qui nec Tribunus, nec praefectus, nec ex Italia comes, nec familiaris Gabinii fuit, quoniam se modo defendent posthac, qui vestri ordinis cum magistratibus nostris fuerint his causis implicati? Tu, inquit, Gabinium, ut Regem reduceret, impulisti. Non patitur mea etiam fides de Gabinio grauius agere. quem enim ex tantis inimicitiis receptum in gratiam summo studio defenderim, hunc afflictum

violare non debeo. quocum stante si me Cn. Pompeii auctoritas in gratiam non reduxisset, nunc iam ipsius fortuna reduceret. Sed tamen, cum ita dicis, Posthumi impulsu Gabinium profectum Alexandriam: si defensionem Gabinii fidem non habes, obliuiscerisne etiam accusationis tuae? Gabinius se id fecisse dicebat Reip. causa, quod classem Archelai timeret, quod mare refertum fore praedonum putaret. lege etiam id sibi licuisse dicebat. tu inimicus negas: ignosco, & eo magis, quod est contra illud iudicatum. Redeo igitur ad crimen & accusationem tuam. quid vociferabare decem millia talentum Gabinio esse promissa? huic videlicet perblandus reperendus fuit, qui hominem, ut tu vis, auarissimum exoraret, sestertium bis millies & quadringenties ne magnopere conteneret. Gabinius illud quoquo consilio fecit, fecit certe suo: quacunque mens illa fuit, Gabinii fuit. siue ille, ut ipse dicebat, gloriam, siue, ut tu vis, pecuniam quaesiuit: quaesiuit sibi. Num Gabinii comes, vel sectator? negat: non ad Gabinii, cuius id negotium non erat, sed ad P. Lentuli clarissimi viri auctoritatem, a Senatu profectam, & consilio certo, & spe non dubia Romam contenderat. At Dioxetes fuit regius: & quidem in custodia etiam fuit regia: & vita eius oblata poenae est. multa praeterea, qua libido Regis, qua necessitas coegit ferre, pertulit. quarum omnium rerum vna reprehensio est, quod regnum intrarit, quod potestati se Regis commiserit. verum si quaerimus, stulte: quid enim stultius, quam Equitem R. ex hac vrbe, huius, inquam, Reip. ciuem, qua est vna maxime, & fuit semper libera, venire in eum locum, vbi parendum alteri & feruendum sit? Sed ego in hoc tandem Posthumo non ignoscam homini mediocriter docto, qui videam sapientissimos homines esse lapsos? virum vnum totius Graeciae facile doctissimum Platonem, iniquitate Dionysii Siciliae tyranni, cui se ille commiserat, in maximis periculis insidiisque esse versatum accepimus: Callisthenem doctum hominem, comitem Magni Alexandri, ab Alexandro necatum: Demetrium & ex Repub. Athenis, quam optimè digesserat, & ex doctrina nobile & clarum, qui Phalereus vocitatus est, in eodem isto Aegypti regno aspide ad corpus admota vita esse priuatum. Planè confiteor fieri nihil posse dementius, quam scientem in eum locum venire, vbi libertatem sis perditurus. sed huius istius facti stultitiam maior iam superior stultitia defendit: qua facit, ut hoc stultissimum facinus, quod in regnum venerit, quod Regi se commiserit, sapienter factum esse videatur. siquidem tam semper stulti, quam sero sapientis est, cum stultitia sua impeditus sit, quoquo modo possit se expedire. Quobrem illud maneat, & fixum sit, quod neque moueri, neque mutari potest, in quo aequi sperasse Posthumum dicunt, peccasse iniqui, ipse etiam insanisse se confitetur, quod suam, quod amicorum pecuniam Regi crediderit, cum tanto fortunarum suarum periculo. Hoc quidem semel suscepto atque contracto, perpetienda illa fuerunt, ut se aliquando ad suos vindicaret. Itaque obicias licet, quam voles saepe, palliatum fuisse, aliqua habuisse non Romani hominis insignia: quoties eorum quippiam dices, toties vnum dices, atque illud, temere hunc pecuniam Regi credidisse: suas fortunas atque famam libidini regiae commississe. fecerat temere, fateor: mutari factum iam nullo modo poterat: aut pallium sumendum Alexandriae, ut & Romae togato esse liceret: aut omnes fortunae abiiciendae, si togam retinuisset. Deliciarum causa & voluptatis non modo ciuis R. sed & nobiles adolescentes, & quosdam etiam Senatores summo loco natos, non in hortis aut suburbanis suis, sed Neapoli in celeberrimo oppido cum mitella saepe videmus. chlamydatum illum L. Syllam imperatorem, L. verò Scipionis, qui bellum in Asia gessit, Antiochumque deuicit, non solum cum chlamyde, sed etiam cum crepidis in Capitolio statuam videtis. quorum impunitas fuit non modo a iudicio, sed etiam a sermone. Facilius certe P. Rutilium Rufum necessitatis excusatio defendet: qui cum a Mithridate Mitylenis oppressus esset, crudelitatem Regis in togatos vestitus mutatione vitauit. Ergo ille P. Rutilius, qui documentum fuit hominibus nostris virtutis, antiquitatis, prudentiae, Consularis homo foccos habuit

& pallium: nec verò ideo id homini tum quisquam, sed tempori assignandum putauit: Posthumus crimen vestitus afferet is, in quo spes fuit, posse sese aliquando ad fortunas suas peruenire? Nam ut ventum est Alexandriam ad Auletem Iudices, hæc vna ratio à Rege proposita Posthumus est seruandæ pecuniæ, si curationem & quasi dispensationem regiam suscepisset. id autem facere non poterat nisi Diocetes: hoc enim nomine vritur, qui à Rege esset constitutus. Odiosum negotium Posthumus videbatur: sed erat nulla omnino recusatio. molestum etiam nomen ipsum: sed res habebat nomen hoc apud illos, non hic imposuerat. oderat vestitus etiam illum: sed sine eo nec nomen illud poterat, nec munus tueri. ergo aderat vis (ut ait poeta ille noster) quæ summas frangit infirmatque opes. Moreretur, inquit: nam id sequitur. fecisset certe, si sine maximo dedecore tam impeditis suis rebus potuisset emori. Nolite igitur fortunam conuertere in culpam: neque regis iniuriam huius crimen putare, nec consilium ex necessitate, nec voluntatem ex vi interpretari. nisi fortè eos etiam, qui in hostes, aut in prædones inciderint, si aliter quippiam coacti faciant, quàm liberè, vituperandos putes. Nemo nostrum ignorat, etiam si experti non sumus, consuetudinem regiam. Regum autem sunt hæc imperia, Animaduerte, & dicto pare: & Præter rogatum si querare: & illæ minæ, Si te secundo lumine hinc offendero, moriere. quæ, non ut delectemur solum, legere & spectare debemus, sed ut cauere etiam & effugere discamus. At ex hoc ipso crimine exoritur. ait enim dum Gabinio pecuniam Posthumus cogeret ex decumis imperatorum, pecuniam sibi coegisse. non intelligo, hoc quale sit, utrum accessionem decumæ, ut nostri facere coactores solent, centesima, an decessionem de summa fecerit. si accessionem: undecim millia talentum ad Gabinium perueniunt. at non modo abs te decem millia obiecta sunt, sed etiam ab his æstimate. Adde illud etiam: quæ tandem conuenit, aut tam graui onere tributorum ad tantam pecuniam cogendam mille talentum accessionem esse factam: aut in tanta mercede hominis, ut vis, auarissimi, mille talentum decessionem esse concessam? neque enim fuit Gabinii, remittere tantum de suo: nec Regis, imponere tantum pati suis. Aderunt testes Legati Alexandrini. hi nihil in Gabinium dixerunt: immo hi Gabinium laudauerunt. ubi ergo ille mos? ubi consuetudo iudiciorum? ubi exempla? solentne is dicere in eum, qui pecuniam redigit, qui in illum, cuius nomine ea pecunia redigeretur, non dixerit? Age, si is, qui non dixit, solet: etiamne is solet, qui laudauit: iisdem testibus, & quidem non productis, sed dictis testium recitatis, quasi præiudicata res ad has causas deferri solet. & ait etiam meus familiaris & necessarius eandem causam Alexandrinis fuisse, cur laudarent Gabinium quæ mihi fuerit, cur eundem defenderem. Mihi C. Memmi causa defendendi Gabinii fuit reconciliatio gratiæ. neque me verò pœnitent mortales inimicitias, sempiternas amicitias habere. nam si me inuitum putas, ne Cn. Pompeii animum offenderem, defendisse: causam, & illum, & me vehementer ignoras. neque enim Pompeius me sua causa quicquam facere voluisset inuitum: neque ego, cui omnium ciuium libertas charissima fuisset, meam proiecissem. quandiu inimicissimus Gabinio fui, non amicissimus mihi non Pompeius fuit: nec, posteaquàm illius auctoritate eam dedi veniam quam debui, quicquam simulauit, ne cum mea perfidia illi etiam ipsi facerem, cui beneficium dedissem iniuriam. nam non redeundo in gratiam cum inimico, non violabam Pompeium. si per eum reductus insidiosè redissem, me scilicet maxime, sed proxime illum quoque fefellissem. At de me omittamus: ad Alexandrinos istos reuertamur. quod habent os? quam audaciæ? modò vobis inspectantibus in iudicio Gabinii tertio quoque verbo excitabatur. negabant pecuniã Gabinio datam. recitabatur identidè Pompeii testimoniũ, Regè ad se scripsisse, nullam pecuniã Gabinio, nisi in rem militarè, darã. Non est, inquit, tum Alexandrinis testibus creditũ. quid? postea creditũ? non. quamobrè? quia nunc aiunt, quod tũ negabant. quid ergo? ista conditio est testiũ, ut quibus creditum non sit negantibus, iisdè credatur di-

centibus? At si verum tum, cum verissima fronte dixerunt, nunc mentiuntur: si tunc mentiti sunt, doceant nos verum. quid vultis? sileant. dicere audiebamus Alexandriã, nunc cognoscimus: illinc omnes præstigiam, illinc, inquam, omnes fallaciã, omnia denique ab his nummorum argumenta nata sunt. nec mihi longius quicquam est Iudices, quàm videre hominum vultus. dixerunt hinc modò nobiscum ad hæc subfellia, quibus superciliis renuentes huic decem millium crimini: iam nostis insultatam Græcorum. humeris gestum agebant. tum temporis credo causa, nunc scilicet tempus nullum est. ubi semel quis peierauerit, ei credi postea, etiam si per plures deos iuret, non oportet: præsertim Iudices, cum in his iudiciis ne locus quidem nouo testi soleat esse: ob eamque causam iidem iudices retineantur, qui fuerint de reo, ut his nota sint omnia, neque quid fingi noui possit. lites, quò ea pecunia peruenit, nõ suis propriis iudiciis, sed in reum factis condemnari solent. Itaque si aut prædes dedisset Gabinus, aut tantum ex eius bonis, quanta summa litium fuisset, populus recepisset: quauis magna ad Posthumum ab eo pecunia peruenisset, non redigeretur: ut intelligi facile possit, quod ex ea pecunia, ad quem eorum, qui damnatus est, peruenisse in illo primo iudicio planum factum sit, id hoc genere iudicii redigi solere. Nunc verò quid agitur? ubi terrarum sumus? quid tam insolens, tam peruersum præposterumve dici, aut excogitari potest? accusatur is, qui non abstulit à Rege, sicut Gabinus iudicatus est: sed qui maximam Regi pecuniam credidit. ergo is Gabinio dedit, qui non huic reddidit. Iam cedo, cum is, qui pecuniam Posthumus debuit, non huic, sed Gabinio dederit: condemnato Gabinio, utrum illi eam pecuniam reddidit, an etiam nunc debet? At habet, & celat: sunt enim qui ita loquantur. quod genus tandem est istud ostentationis & gloriæ? si nihil habuisset vnquam, tamen, si quæsisset, cur is dissimularet habere, causa non esset. qui verò duo lauta & copiosa patrimonia accepisset, remque præterea bonis & honestis rationibus auxisset: quid esset tandè causæ, cur existimari vellet nihil habere? An cum credebatur inductus vsuris, id agebat, ut haberet quæ plurimùm posteaquam exegit quod crediderat, ut existimaretur egere, nouum genus hoc gloriæ concupiscit? Dominatus est enim, inquit, Alexandriæ. immò verò in superbissimo dominatu fuit: pertulit ipse custodiam: vidit in vinculis familiaris suos: mors ob oculos sæpe versata est: nudus atque egens ad extremum fugit è regno. At permutata aliquando pecunia est: ductæ naues Posthumi Puteolis sunt: auditæ visæque merces, fallaces quidem, & fucosæ, chartis, & linteis, & vitro delatæ: quibus cum multæ naues refertæ fuissent, vna non patuit parua, arctata. Plus ille Puteolanus sermo illius temporis, vectorumque cursus, atque ostentatio, tum subinuifum apud maleuolos Posthumi nomen propter opinionem pecuniæ nescio quam, æstatem vnam complures aures referat istis sermonibus. Verum autem Iudices si scire vultis, nisi C. Cæsaris summa in omneis, incredibilis in huc eadem liberalitas extitisset, nos hunc Posthumum iam pridem in foro non haberemus. Ille onera multorum huius amicorum excepit vnus: quæque multi homines necessarii secundis Posthumi rebus descripta sustinuerunt, nunc eius afflictis fortunis vniversa sustinet. vmbra Equitis Rom. & imaginem videtis Iudices, vnus amici conseruatam auxilio & fide. nihil huic eripi potest præter hoc simulacrum pristinae dignitatis, quod Cæsar solus tuetur & sustinet. quæ quidem in miserrimis rebus huic tamen tribuenda est maxima. nisi verò hoc mediocri virtute effici potest, ut tantus ille vir, tanti ducat hunc: & afflictum præsertim, & absentem, & in tanta fortuna sua, ut aliena respicere magnum sit: tanta oppugnatione maximarum rerum quas gerit, atque gessit, ut vel obliuisci aliorum non sit mirum, vel, si meminert, oblitum esse facile possit probare. Multas equidem C. Cæsaris virtutes, magnas, incredibileque cognoui: sed sunt cæteræ maioribus quasi theatris propositæ, & penè populares: castris locum capere, exercitum instruere, expugnare vrbes, aciem hostium profligare, hæc vim frigorum hyememque, quæ nos vix huius vrbs tectis sustinemus,

excipere, his ipsis diebus hostem persequi, tum, cum etiam fera latibulis se tegant, atque omnia bella iure gentium conquiescant. Sunt ea quidem magna: quis negat? sed magnis excitata sunt præmiis ad memoriam hominum sempiternam. quo minus admirandum est, eum facere illa, qui immortalitatem concupiuerit. Hæc mira laus est, quæ non poetarum carminibus, non annalium monumentis celebratur, sed prudentium iudicio expenditur. Equitem R. veterem amicum suum, studiosum, amentem, obseruantem sui, non libidine, non turpibus impensis cupiditatum, atque iacturis, sed experientia patrimonii amplificandi labentem excepit, corruere non fuit, fulsit & sustinuit re, fortuna, fide, hodièque sustinet, nec amicum pendente corruere patitur, nec illius animi aciem perstringit splendor sui nominis, nec mentis quasi luminibus officit altitudo fortunæ & gloriæ. Sint sanè illa magna, quæ re vera magna sunt: de iudicio animi mei, ut volet, quisque sentiat: ego enim hanc in tantis opibus, tanta fortuna liberalitatem in suos, memoriam amicitiae reliquis virtutibus omnibus antepono. Quam quidem vos Iudices in nouo genere bonitatem inusitatam claris ac præpotentibus viris non modo non aspernari ac refutare, sed complecti etiam, & augere debetis: & eò magis, quòd videtis hos quasi sumptos dies ad labefactandum illius dignitatem: ex qua illi nihil detrahi potest, quod non aut fortiter ferat, aut facile restituat. amicissimum hominem si honestate spoliatum audierit, nec sine magno dolore feret, nec id amiserit, quod posse speret recuperari. Satis multa hominibus non iniquis hæc esse debent, nimis etiam multa vobis, quos æquissimos esse confidimus. Sed ut omnium vel suspitioni, vel malevolentiae, vel crudelitati satisfiat, occultat pecuniam Posthumus, latent regiae diuitiae. ecquis est ex tanto populo, qui bona C. Rabirii Posthumini nummo sestertio sibi addici velit? Sed miserum me, quanto hæc dixi cum dolore! hem Posthume, tunc es Curii filius, C. Rabirii iudicio, & voluntate filius, natura fororis filius: tunc ille in omneis tuos liberalis: cuius multos bonitas locupletauit, qui nihil profudisti, nihil ullam in libidinem contulisti: tua Posthume nummo sestertio à me addicuntur: O meum miserum acerbumque præconium. At hoc etiam optat miser, ut condemnetur à vobis: ita bona veneant, ut solidum suum cuique soluatur: nihil iam aliud nisi fidem curat: nec vos huic, si iam obliuisci vestrae mansuetudinis volueritis, quicquam præterea potestis eripere. quod Iudices ne faciatis, oro obtestorque vos, atque eò magis, si aduentitia pecunia petitur ab eo, cui sua non redditur. nam in eum, cui misericordia opitulari debeat, inuidia qua sita est. Sed iam, quoniam, ut spero, fidem, quam potui, tibi præstiti Posthume, reddam etiam lachrymas quas debeo. quas quidem ego tuas in meo casu plurimas vidi. versatur ante oculos luctuosa nox meis omnibus, cum tu totum te cum tuis copiis ad me detulisti. tu comitibus, tu præsidio, tu etiam tanto pondere auri, quantum tempus illud postulabat, discessum illum sustentasti. tu nunquam meis me absente liberis, nunquam coniugi meæ defuisti. Possum excitare multos reductos testes liberalitatis tuæ: quod sæpe audiui patri tuo, qui id fecisset, magno adiumento in iudicio capitis fuisse. sed iam omnia timeo: bonitatis ipsius inuidiam reformido. iam indicat tot hominum fletus, quam sis charus tuis: & me dolor debilitat, includitque vocem. Vos obsecro Iudices, ut huic optimo viro, quo nemo melior vnquam fuit, nomen Equitis Ro. & vsuram huius lucis, & vestrum conspectum ne eripiat. hic vos aliud nihil orat, nisi ut rectis oculis hanc urbem sibi intueri, atque in hoc foro vestigium facere liceat: quod ipsum fortuna eripuerat, nisi vnus amici opes subuenissent.

## Pro M. Marcello,

ORATIO XL.



I V T V R N I silentii P. C. quo eram his temporibus vsus, non timore aliquo, sed partim dolore, partim verecundia, finem hodiernus dies attulit: idemque initium quæ vellem, quæque sentirem, meo pristino more dicendi. tantam enim mansuetudinem, tam inusitatam inauditamque clementiam, tantum in summa potestate rerum omnium modum, tam denique incredibilem sapientiam ac penè diuinam tacitus præterire nullo modo possum. M. enim Marcello vobis P. C. Reique pub. reddito, non solum illius, sed meam etiam vocem, & auctoritatem & vobis, & Reip. conseruatam ac restitutam puto. dolebam enim P. C. ac vehementer angebar, cum viderem virum talem, qui in eadem causa, in qua ego, fuisset, non in eadem esse fortuna. nec mihi persuadere poteram, nec fas esse ducebam, versari me in vestro veteri curriculo, illo æmulo atque imitatore studiorum ac laborum meorum quasi quodam socio à me & comite distracto. Ergo & mihi meæ pristinae vitæ cõsuetudinem C. Cæsar interclusam aperuisti, & his omnibus ad bene de omni Rep. sperandum quasi signum aliquod sustulisti. intellectum est enim mihi quidè in multis, & maximè in me ipso, sed paulò antè in omnibus, cum M. Marcellum Senatui populoque R. & Reip. concessisti, commemoratis præsertim etiam offensionibus, te auctoritatè huius ordinis, dignitatèque Reip. tuis vel doloribus vel suspicionibus anteferre. Ille quidem fructum omnis antè actæ vitæ hodierno die maximum cepit, cum summo cõsensu Senatus, tum præterea iudicio tuo grauissimo, & maximo. ex quo profectò intelligis, quanta in dato beneficio sit laus, cum in accepto tanta sit gloria. Est verè fortunatus ille, cuius ex salute non minor penè ad omnes, quam ad illum ventura sit, lætitia peruenerit. quod ei quidem meritò, atque optimo iure contigit. quis enim est illo aut nobilitate, aut probitate, aut optimarum artium studio, aut innocentia, aut villo genere laudis præstantior? nullius tantum est flumen ingenii, nulla dicendi aut scribendi tanta vis, tantaque copia, quæ non dicam exornare, sed enarrare C. Cæsar res tuas gestas possit: tamen hoc affirmo, & hoc pace dicam tua, nullam in his esse laudem ampliorem, quam eam, quam hodierno die consecutus es. Soleo sæpe ante oculos ponere, idque libenter crebris vsurpare sermonibus, omnes nostrorum imperatorum, omnes exterarum gentium, potentissimorumque populorum, omnes clarissimorum Regum res gestas cum tuis nec contentionum magnitudine, nec numero præriorum, nec varietate regionum, nec celeritate conficiendi, nec dissimilitudine bellorum posse conferri: nec verò disunctissimas terras citius cuiusquam passibus potuisse peragrari, quam tuis non dicam cursibus, sed victoriis illustratæ sunt. quæ quidem ego nisi ita magna esse fatear, ut ea vix cuiusquam mens aut cogitatio capere possit, amens sim. sed tamen sunt alia maiora. nam bellicas laudes solent quidam extenuare verbis, easque detrahere ducibus, communicare cum militibus, ne propriae sint imperatorum. & certè in armis militum virtus, locorum opportunitas, auxilia sociorum, classes, commeatus multum iuuant: maximam verò partem quasi suo iure Fortuna sibi vendicat, & quicquid est prosperè gestum, id penè omne ducit suum. At verò huius gloriæ C. Cæsar, quam es paulò antè adeptus, socium habes neminè. totum hoc, quantumcunque est, quod certè maximum est, totum inquam, est tuum. nihil sibi ex ista laude centurio, nihil præfectus, nihil cohors, nihil turma decerpit. quinetiam illa ipsa rerum humanarum domina Fortuna in istius societatem gloriæ se non offert, tibi cedit, tuam esse totam, & propriam fatetur. nunquam enim temeritas cum sapientia commiscetur, nec ad consilium casus admittitur: Domuisti gètes immanitate barbaras, multitudine innumerabiles, locum in-

finitas, omni copiarum genere abundantes: sed tamen ea vicisti, quæ & naturâ, & conditione, ut vinci possent, habebant. nulla est enim tanta vis, tanta copia, quæ non ferro ac viribus debilitari frangique possit. verum animum vincere, iracundiam cohibere, victoriam temperare, aduersariû nobilitate, ingenio, virtute præstantem non modo extollere iacentem, sed etiam amplificare eius pristinam dignitatē, hæc qui faciat, non ego eum cum summis viris comparo, sed simillimū deo iudico. Itaque C. Cæsar bellicæ tuæ laudes celebrabuntur illæ quidem non solum nostris, sed penè omnium gentium literis atque linguis: neque vlla vnquam ætas de tuis laudibus conticescet. Sed tamen eiusmodi res nescio quo modo, etiam dum audiuntur, aut dum leguntur, obstrepi clamore militum videntur, & tubarū sono. At verò cum aliquid clementer, mansuetè, iuste, moderatè, sapienter factum, in iracundia præsertim, quæ est inimica consilio, & in victoria, quæ natura insolens, & superba est, aut audimus, aut legimus, quo studio incendimur non modo in gestis rebus, sed etiam in fictis, ut eos sæpe, quos nunquam vidimus, diligamus? Te verò, quem præsentem intuemur, cuius mentē sensusque & os cernimus, ut, quicquid belli fortuna reliquum Reipub. fecerit, id esse saluum velis: quibus laudibus efferemus? quibus studiis prosequemur? qua benevolentia complectemur? Parietes mediufidius C. Cæsar, ut mihi videtur, huius Curia tibi gratias agere gestiunt, quòd breui tempore futura sit illa auctoritas in his maiorum suorum, & suis sedibus. Equidem cum C. Marcelli, viri optimi, & commemorabili pietate ac virtute præditi, lachrymas modo vobiscum viderem, omnium Marcellorum meum pectus memoria effodit: quibus tu etiam mortuis, M. Marcello conseruato, dignitatem suam reddidisti, nobilissimamque familiam, iam ad paucos redactā, penè ab interitu vindicasti. Hunc tu igitur diem tuis maximis, & innumerabilibus gratulationibus iure antepones. hæc enim res vnus est propria Cæsar: cætera duce te gesta, magna illæ quidem, sed tamen multo magnoque comitatu. huius autē rei tu idem es & dux, & comes: quæ quidem tanta est, ut trophæis monumentisque tuis nulla vnquam allatura sit finem ætas. nihil enim est opere aut manu factū, quod aliquando non conciat & consumat vetustas: at verò hæc tua iustitia & lenitas animi florescet quotidie magis, ita, ut quantum operibus tuis diuturnitas detrahet, tantum afferat laudibus. Et cæteros quidem omnes victores bellorum ciuiliū iam antè æquitate & misericordia viceras: hodierno verò die te ipsum vicisti. Vereor, ut hoc, quod dicā, non perinde intelligi auditu possit, atque ego ipse cogitans sentio: Ipsam victoriam vicisse videris, cum ea ipsa, quæ illa erat adepta, victis remisisti. nam cum ipsius victoriæ conditione iure omnes victi occidissimus, clementiæ tuæ iudicio conseruati sumus. rectè igitur vnus inuictus es, à quo etiam ipsius victoriæ conditio visque deuicta est. Atque hoc C. Cæsar iudicium P. C. quàm latè pateat, attendite. omnes enim qui ad illa arma fato sumus nescio quo Reipub. misero funestoque compulsi, etsi aliqua culpa tenemur erroris humani, à scelere certè liberati sumus. nam cum M. Marcellū, deprecantibus nobis, Reip. conseruauit, memet mihi, & item Reip. nullo deprecante, reliquos amplissimos viros & sibi ipsis, & patriæ reddidit: quorum & frequentiam, & dignitatē hoc ipso in confesso videtis. Non ille hostes induxit in Curiam, sed iudicauit à plerisque ignoratione potius, & falso atque inani metu, quàm cupiditate, aut crudelitate ciuile bellū esse susceptum. quo quidem in bello semper de pace agendum, audiendumque esse putauit: semperque dolui, non modo pacem, sed orationem etiam ciuium pacem efflagitantium repudiari. neque enim ego illa, nec vlla vnquā secutus sum arma ciuilia: semperque mea consilia pacis, & togæ socia, non belli, atque armorum fuerunt. hominem sum secutus priuato officio, non publico: tantumque apud me grati animi fidelis memoria valuit, ut nulla non modo cupiditate, sed ne spe quidem, prudens & sciens tanquam ad interitum ruerem voluntarium. quod quidem meum consilium minimè obscurū fuit. nam & in hoc ordine, integra re, multa de pace dixi, & in ipso bello eadem,

etiam cum capitis mei periculo sensi. Ex quo nemo erit tam iniustus rerū æstimator, qui dubitet, quæ Cæsar voluntas de bello fuerit, cum pacis auctores conseruandos statim censuerit, cæteris fuerit iratior. atque id minus mirum videretur fortasse tum, cum esset incertus exitus, & anceps fortuna belli. qui verò victor pacis auctores diligit, is profectò declarat, maluisse se non dimicare, quàm vincere. Atque huius quidem rei M. Marcello sum testis: nostri enim sensus, ut in pace semper, sic tum etiam in bello congruebant. quoties ego eum, & quanto cum dolore vidi cum insolentiā certorum hominum, tum etiam ipsius victoriæ ferocitatem extimescentem? quo gratior tua liberalitas C. Cæsar nobis, qui illa vidimus, debet esse. non enim iam causæ sunt inter se, sed victoriæ comparandæ. vidimus tuam victoriam præliorum exitu terminatam, gladium vagina vacuū in vrbe non vidimus. quos amisimus ciues, eos Martis vis percussit, non ira victoriæ: ut dubitare debeat nemo, quin multos, si fieri posset, C. Cæsar ab inferis excitaret, quoniā ex eadem acie conseruat quos potest. Alterius verò partis nihil amplius eo dicam, quàm id quod omnes verebamur, nimis iracundam futuram fuisse victoriam. quidam enim non modo armatis, sed interdū etiam otiosis minabatur: nec, quid quisque sensisset, sed vbi fuisset, cogitandū esse dicebant: ut mihi quidem videantur dii immortales, etiam si pœnas à populo R. ob aliquod delictum expetiuerunt, qui ciuile bellū tantum & tam luctuosum excitauerūt, vel placati iam, vel etiam satiati aliquando, omnem spem salutis ad clementiam victoris, & sapientiam contulisse. Quare gaude tuo isto tam excellenti bono: & fruire cum fortuna & gloria, tum etiam natura & moribus tuis: ex quo quidem maximus est fructus, iucunditasque sapienti. cætera cum tua recordabere, etsi persæpe virtuti, tamen plerunque felicitati tuæ gratulabere: de nobis, quos in Reipub. tecum simul saluos esse noluisse, quoties cogitabis, toties de maximis tuis beneficiis, toties de incredibili liberalitate, toties de singulari sapientia tua cogitabis: quæ non modo summa bona, sed nimirū audebo vel sola dicere. tantus est enim splendor in laude vera, tanta in magnitudine animi & consilii dignitas, ut hæc à virtute donata, cætera à fortuna cōmodata esse videantur. Noli igitur in conseruandis bonis viris defatigari, non cupiditate præsertim aut prauitate aliqua lapsis, sed opinione officii, stulta fortasse, certè non improba, & specie quadā Reip. non enim tua vlla culpa est, si te aliqui timuerunt: contraque summa laus, quòd plerique minimè timendum fuisse senserunt. Nunc venio ad grauissimam querelam & atrocissimam suspicionē tuam: quæ non tibi ipsi magis, quàm cum omnibus ciuibus, tum maximè nobis, qui à te conseruati sumus, prouidenda est: quam etsi spero esse falsam, nunquam tamen verbis extenuabo. tua enim cautio, nostra cautio est: ut, si in alterutro peccandum sit, malim videri nimis timidus, quàm parū prudens. Sed quisnam est iste tam demens: de tu isne tametsi qui magis sunt tui, quàm quibus tu salutem insperantibus reddidisti: an ex eo numero, qui vnà tecū fuerunt? non est credibilis tantus in vllo furor, ut, quo duce omnia summa sit adeptus, huius vitam non anteponat suæ. At si tui nihil cogitant sceleris, cauendū est, ne quid inimici. qui: omnes enim qui fuerunt, aut sua pertinacia vitam amiserunt, aut tua misericordia retinuerunt: ut aut nulli supersint de inimicis, aut, qui superfuerunt, amicissimi sint. Sed tamen cū in animis hominum tantæ latebræ sint, & tanti recessus, augeamus sanè suspicionem tuam: simul enim augebimus & diligentiam. nam quis est omnium tam ignarus rerū, tam rudis in Rep. tam nihil vnquam nec de sua, nec de communi salute cogitans, qui non intelligat tua salute contineri suam, & ex vnus tui vitam pendere omnium? Equidem de te dies noctesque, ut debeo, cogitans, casus duntaxat humanos, & incertos euentus valetudinis, & naturæ communis fragilitatē extimesco: doleoque, cum Reipub. immortalis esse debeat, eam in vnus mortalis anima consistere. si verò ad humanos casus incertosque euentus valetudinis, sceleris etiam accedat insidiarumque consensio, quem deum, etiam si cupiat, opitulari posse Reip. credamus: Omnia sunt excitanda ti-

bi C. Cæsar vni, quæ iacere sentis belli ipsius impetu, quod necesse fuit, perculsa atque prostrata: constituenda iudicia, reuocanda fides, comprimendæ libidines, propaganda soboles: omnia, quæ dilapsa iam fluxerunt, seueris legibus vincienda sunt. Non fuit recusandum in tanto ciuili bello, tantoque animorum ardore & armorum, quin quassata Respub. quicunque belli euentus fuisset, multa perderet & ornamenta dignitatis, & præsidia stabilitatis suæ: multaque vterque dux faceret armatus, quæ idem togatus fieri prohibuisset. quæ quidē nunc tibi omnia belli vulnera curanda sunt, quibus præter te mederi nemo potest. Itaque illam tuam præclarissimam & sapientissimam vocem inuitus audiui, satis te diu vel naturæ vixisse, vel gloriæ. satis, si ita vis, naturæ fortasse, adeo etiam, si placet, gloriæ: at, quod maximum est, patriæ certè parum. Quare omittes quæso istam doctorum hominum in contemnenda morte prudentiam: noli nostro periculo sapiens esse. sæpe enim venit ad aures meas, te idem istud nimis crebro dicere, satis te tibi vixisse. credo: sed tum id audire, si tibi soli viueres, aut si tibi etiam soli natus esses: nunc cum omnium salutem ciuium, cunctamque Remp. res tuæ gestæ complexæ sint, tantum abes à perfectione maximorum operum, vt fundamenta quæ cogitas, nondum ieceris. Hic tu modum tuæ vitæ non salute Reip. sed æquitate animi definies: quid, si istud ne gloriæ quidem tuæ satis est, cuius te esse auidissimum, quanuis sis sapiens, non negabis? Parumne igitur, inquires, gloriam magnam relinquemus: immo verò aliis, quanuis multis, satis: tibi vni parum. quicquid enim est, quanuis amplius sit, id certè parum est tum, cum est aliquid amplius. Quod si rerum tuarum immortalium C. Cæsar hic exitus futurus fuit, vt deuictis aduersariis Remp. in eo statu relinqueres, in quo nunc est: vide quæso, ne tua diuina virtus admirationis plus sit habitura, quam gloriæ. siquidem gloria est illustris ac peruagata multorum & magnorum vel in suos ciues, vel in patriam, vel in omne genus hominum fama meritorum. Hæc igitur tibi reliqua pars est, hic restat actus, in hoc elaborandum est, vt Remp. constituas: eaque tu in primis composita summa tranquillitate & otio perfruas. tum te, si voles, cum & patriæ quod debes, solueris, & naturam ipsam expleueris satietate viuendi, satis diu vixisse dicito. Quid est enim omnino hoc ipsum diu, in quo est aliquid extremum, quod cum venerit, omnis voluptas præterita pro nihilo est, quia postea nulla futura sit: quanquam iste tuus animus nunquam his angustiis, quas natura nobis ad viuendum dedit, contentus fuit, semperque immortalitatis amore flagrauit. Nec verò hæc tua vita dicenda est, quæ corpore & spiritu continetur: illa inquam, illa vita est tua Cæsar, quæ vigeat memoria seculorum omnium, quam posteritas alet, quam ipsa æternitas semper intuebitur. huic tu inservias, huic te ostentes oportet: quæ quidem quæ miretur, iam pridem multa habet, nunc, etiam quæ laudet, expectat. Obstupescant posteritæ certè, imperia, prouincias, Rhenum, Oceanum, Nilum, pugnas innumerabiles, incredibiles victorias, monumenta, munera, triumphos audientes & legentes tuos. sed nisi hæc vrbs stabilita tuis consiliis & institutis erit, vagabitur modo nomen tuum longè, atque latè, sedem quidem stabilem & domicilium certum non habebit. Erit inter eos etiam qui nascentur, sicut inter nos fuit, magna dissensio, cum alii laudibus ad cælum res tuas gestas efferent, alii fortasse aliquid requirent, idque vel maximum, nisi belli ciuilis incendium salute patriæ restinueris: vt illud fati fuisse videatur, hoc consilii. Serui igitur iis etiam iudicibus, qui multis post seculis de te iudicabunt, & quidem haud scio an incorruptius quam nos: nam & sine amore, & sine cupiditate, & rursus sine odio, & sine inuidia iudicabunt. id autem, etiam si tunc ad te, vt quidam falso putant, non pertinebit: nunc certè pertinet, te esse talem, vt tuas laudes obscuratura nulla vnquam sit obliuio. Diuersæ voluntates ciuium fuerunt, distractæque sententiæ. non enim consiliis solum & studiis, sed armis etiam & castris diffidebamus. erat autem obscuritas quædam, erat certamen inter clarissimos duces: multi dubitabant, quid optimum esset: multi, quid sibi expediret: multi, quid deceret: nonnulli etiam, quid liceret. Perfuncta Respub. est

hoc misero fatalique bello: vicit is, qui non fortuna inflammaret odiū suum, sed bonitate leniret: neque omnes, quibus iratus esset, eosdem etiā exilio aut morte dignos iudicaret. arma ab aliis posita, ab aliis erepta sunt. ingratus est, iniustusque ciuis, qui armorum periculo liberatus, animum tamen retinet armatum: vt etiam ille sit melior, qui in acie cecidit, quam qui in causa animam profudit. quæ enim pertinacia quibusdam, eadem aliis constantia videri potest. Sed quia iam omnis fracta dissensio est armis, & extincta æquitate victoris: restat, vt omnes vnum velint, qui modo habent aliquid non solum sapientiæ, sed etiam sanitatis. quia, nisi te C. Cæsar saluo, & in ista sententia, qua cum antea, tum hodie vel maxime vsus es, manente, salui esse non possumus. Quare omnes te, qui hæc salua esse volumus, & hortamur, & obsecramus, vt vitæ, vt salutis tuæ cõsulas: omnesque tibi, vt pro aliis etiam loquar, quod de me ipse sentio, quoniam subesse aliquid putas quod cauendum sit, non modo excubias & custodias, sed etiam laterum nostrorum oppositus, & corporum pollicemur. Sed vt, vnde est orsa, in eodē terminetur oratio mea: maximas tibi omnes gratias agimus C. Cæsar, maiores etiam habemus. nam omnes idem sentiunt, quod ex omnium precibus & lachrymis sentire potuisti. sed quia non est astantibus omnibus necesse dicere, à me certè dici volunt: cui necesse est quodammodo, & quod volunt, & quod M. Marcello à te huic ordini populoque R. & Reip. reddito, præcipue id à me fieri debere intelligo. nam lætari omnes, non vt de vnus solum, sed vt de communi omnium salute, sentio. Quod autem summæ beneuolentiæ est, quæ mea erga illum omnibus semper nota fuit, vt vix C. Marcello optimo & amantissimo fratri, præter eum quidem cederem nemini: cum id sollicitudine, cura, labore tandiu præstiterim, quandiu est de illius salute dubitatum, certè hoc tempore magnis curis, molestiis, doloribus liberatus præstare debeo. Itaque C. Cæsar sic tibi gratias ago, vt, omnibus me rebus à te non conseruato solum, sed etiā ornato, tamen ad tua innumerabilia in me vnum merita, quod fieri iam posse non arbitrabar, maximus hoc tuo facto cumulus accesserit.

## Pro Q. Ligario ad C. Cæsarem,

ORATIO XLI.



OVVM crimen C. Cæsar, & ante hunc diem inauditum propinquus meus ad te Q. Tubero detulit, Q. Ligarium in Africa fuisse: idque C. Panfa, præstanti vir ingenio, fretus fortasse ea familiaritate, quæ est ei tecum, ausus est confiteri. Itaque, quo me vertam, nescio. paratus enim veneram, cum tu id neque per te scires, neque audire aliunde potuisses, vt ignoratione tua ad hominis miseri salutem abuterer. sed quoniam diligentia inimici inuestigatum est, quod latebat: confitendum est, vt opinor: præsertim cum meus necessarius C. Panfa fecerit, vt id iam integrum non esset: omisæque controuersia omnis ratio ad misericordiam tuam conferenda est, qua plurimi sunt conseruati, cum à te non solum liberationem culpæ, sed errati veniam impetrauissent. Habes igitur Tubero, quod est accusatori maxime optandum, confitentem reum, sed tamen ita confitentem, se in ea parte fuisse, qua te Tubero, qua virum omni laude dignum patrem tuum. Itaque prius de vestro delicto confiteamini necesse est, quam Ligarii ullam culpam reprehendatis. Q. igitur Ligarius, cum esset adhuc nulla belli suspicio, Legatus in Africam cum Proconsule C. Confidio profectus est: qua in Legatione & ciuibus & fociis ita se probauit, vt decedens Confidius prouincia, satisfacere hominibus non posset, si quenquam alium prouinciæ præfecisset. Itaque Q. Ligarius, cum diu recusans nihil profecisset, prouinciã accepit inuitus: cui sic præfuit in pace, vt & ciuibus & fociis gratissima esset eius integritas & fides. Bellum subito exarsit:





liceat multis aliis carere. Quando hoc quisquam ex te Cæsar audiuit, aut tua quid aliud arma voluerunt, nisi à te contumeliam propulsare? quid egit tuus ille inuictus exercitus, nisi vt suum ius tueretur & dignitatem tuam? quid? tu cum pacem esse cupebas, idne agebas, vt tibi cum sceleratis, an vt cum bonis ciuibus conueniret? Mihi verò Cæsar tua in me maxima merita tanta certè non viderentur, si me vt sceleratum à te conseruatum putarem. Quomodo autem tu de Repub. bene meritus esses, si tot sceleratos incolumi dignitate esse voluisses? secessionè tu illà existimauisti Cæsar initio, non bellum: non hostile odium: sed ciuile diffidium, vtrisque cupientibus Remp. saluam, sed partim consiliis, partim studiis à communi vtilitate aberrantibus. Principum dignitas erat penè par: non par fortasse eorum qui sequebantur: causa tum dubia, quòd erat aliquid in vtraque parte quod probari posset. nunc melior certè ea iudicanda est, quam etiam dii adiuuerunt. cognita verò clementia tua, quis non eam victoriam probet, in qua occiderit nemo, nisi armatus? Sed vt omittam communem causam, veniamus ad nostram. vtrum tandem existimas facilius fuisse Tubero, Ligarium ex Africa exire, an vos in Africam non venire? Poteramúsne, inquires, cum Senatus censuisset? si me consulis, nullo modo. sed tamen Ligarium Senatus idem legauerat. atque ille eo tempore paruit, cum parere Senatui necesse erat: vos tunc paruistis, cum paruit nemo, qui noluit. Reprehendo igitur? minimè verò. neque enim licuit aliter vestro generi, nomini, familiæ, disciplinæ. sed hoc non concedo, vt quibus rebus gloriemini in vobis, eadè in aliis reprehendatis. Tuberonis fors coniecta est ex S. C. cum ipse non adestet, morbo etiam impediretur: statuerat se excusare. Hæc ego noui propter communes necessitudines, quæ mihi sunt cum L. Tuberone: domi vnà eruditi, militiæ conubernas, post affines, in omni denique vita familiares: magnum etiam vinculum, quòd iisdem semper studiis vsi sumus. Scio igitur Tuberonem domi manere voluisse: sed ita quidam agebant, ita Reip. sanctissimum nomen opponebant, vt etiam si aliter sentiret, verborum tamen iporum pondus sustinere non posset. cessit auctoritati amplissimi viri, vel potius paruit: vnà est profectus cum iis, quorum erat vna causa: tardius iter fecit. itaque in Africam venit iam occupatam. hinc in Ligarium crimen oritur, vel ira potius. nam si crimen est prohibere illum voluisse, non minus magnum est, vos Africam, omnium prouinciarum arcem, natam ad bellum contra hanc urbem gerendum, obtinere voluisse, quàm aliquem se imperatorem esse maluisse. atque is tamen aliquis Ligarius non fuit. Varus imperium se habere dicebat: fasces certè habebat. sed quoquo modo sese illud habet, hæc querela vestra Tubero quid valet? recepti in prouinciam non sumus. quid si essetis? Cæsarine eam tradituri fuissetis, an contra eum retenturi? vide, quid licentiæ Cæsar nobis tua liberalitas det, vel potius audaciæ. si responderit Tubero, Africam, quo Senatus eum forsque miserat, tibi patrem suum traditurum fuisse: non dubitabo apud ipsum te, cuius id eum facere interfuit, grauissimis verbis eius consiliium reprehendere. non enim si tibi ea res grata fuisset, esset etiã probata. Sed iam hoc totum omitto, non tam vt ne offendam tuas patientissimas aures, quàm ne Tubero, quod nūquam cogitauit, facturum fuisse videatur. Veniebatis igitur in Africam, prouinciam vnã ex omnibus huic victoriæ maximè infestam, in qua erat Rex potentissimus, inimicus huic causæ, aliena voluntas, conuentus firmi atque magni. quæro, quid facturi fuissetis? quâquam quid facturi fueritis, non dubitem, cum videam, quid feceritis. prohibiti estis in prouincia vestra pedè ponere, & prohibiti, vt perhibetis, summa cum iniuria. quo modo id tulistis? acceptæ iniuriæ querelã ad què detulistis? nempe ad eum, cuius auctoritatem secuti in societate belli veneratis. Quòd si Cæsaris causa in prouinciã veniebatis, ad eum profectò exclusi prouincia venissetis. venistis ad Pompeiũ. quæ est ergo apud Cæsarè querela, cum eum accusetis, à quo queramini vos prohibitos contra Cæsarem bellum gerere? atque in hoc quidem vel cum mendacio, si vultis, gloriari per me licet, vos prouinciã fuisse Cæsari tradituros, etiam

si à Varo & quibusdam aliis prohibiti essetis. ego autem confitebor culpam esse Ligarii, qui vos tantæ laudis occasione priuauerit. Sed vide quæso C. Cæsar constantiam ornatissimi viri L. Tuberonis: quam ego, quamuis ipse probarem, vt probo, tamè non commemorarem, nisi à te cognouissem in primis eam virtutem solere laudari. Quæ fuit igitur vnquam in vilo homine tanta constantia? constantiam dico: nescio an melius patientiam possem dicere. quotus enim istud quisque fecisset, vt à quibus partibus in dissensione ciuili non esset receptus, essetque etiam cum crudelitate eiectus, ad eas ipsas rediret? magni cuiusdam animi atque eius viri est, quem de suscepta causa propositaque sententia, nulla contumelia, nulla vis, nullum periculũ posset depellere. vt enim cætera paria Tuberoni cum Varo fuissent, honos, nobilitas, splendor, ingenium, quæ nequaquam fuerunt: hoc certè præcipuum Tuberonis fuit, quòd iusto cum imperio, ex S. C. in prouinciam suam venerat. hinc prohibitus, non ad Cæsarem, ne iratus: non domum, ne iners: non aliquam in regionem, ne cõdemnare causam illam, quam secutus esset, videretur: in Macedoniam, in Cn. Pompeii castra venit, in eam ipsam causam, à qua erat reiectus cum iniuria. Quid? cum ista res nihil commouisset eius animum, ad quem veneratis: læguidiore, credo, studio in causa fuistis. tãtum modo in præsidiis eratis: animi verò à causa abhorrebant. an, vt fit in ciuilibus bellis, nec in vobis magis, quàm in reliquis, omnes vincendi studio tenebamur? Pacis equidem semper auctor fui, sed tum serò: erat enim amētis, cum aciem videres, pacè cogitare. Omnes inquam vincere volebamus: tu certè præcipue, qui in eum locum venisses, vbi tibi esset pereundum, nisi vicisses: quanquam, vt nunc se res habet, non dubito quin hanc salutè anteponas illi victoriæ. Hæc ego non dicerem Tubero, si aut vos constantiæ vestræ, aut Cæsarem beneficii sui pœniteret. Nunc quæro, vtrum vestras iniurias, an Reip. persequamini. si Reip. quid de vestra in ea causa perseuerantia respõdebitis? si vestras, videte ne erretis, qui Cæsarem vestris inimicis iratum fore putetis, cum ignouerit suis. Itaque num tibi videor Cæsar in causa Ligarii occupatus esse? num de eius factò dicere? quicquid dixi, ad vnã summam referri volo, vel humanitatis, vel clementiæ, vel misericordiæ tuæ. Causas Cæsar egi multas, & quidem tecum, dum te in foro tenuit ratio honorum tuorum: certè nūquam hoc modo, Ignoscite Iudices, errauit, lapsus est, non putauit, si vnquam posthac. ad parentem sic agi solet. ad iudices, Non fecit, non cogitauit, falsi testes, fictum crimen. Dic te Cæsar de factò Ligarii iudicem esse: quibus in præsidiis fuerit, quære, taceo. ne hæc quidem colligo, quæ fortasse valerent etiam apud iudicem, Legatus ante bellum profectus, relictus in pace, bello oppressus, in eo non acerbus, tum etiam fuit totus animo & studio tuus. ad iudicem sic agi solet. sed ego ad parentem loquor, Errauit, temere feci, pœnitet, ad clementiam tuam confugio, delicti veniam peto, vt ignoscas oro. si nemo impetrauit, arroganter: si plurimi, tu idem fer opem, qui spem dedisti. An speradi Ligario causa non sit, cum mihi apud te sit locus etiam pro altero deprecandi? quanquam neque in hac oratione spes est posita causæ, nec in eorum studiis qui à te pro Ligario petunt tui necessarii. Vidi enim & cognoui, quid maximè spectares, cum pro alicuius salute multi laborarent: causas apud te rogantium gratiores esse, quàm preces: neque spectare, quàm tuus esset necessarius is, qui te oraret: sed quàm illius, pro quo laboraret. Itaque tribuis tu quidẽ tuis ita multa, vt mihi beatiores illi esse videantur interdum, qui tua liberalitate fruuntur, quàm tu ipse, qui illis tam multa concedis. sed video tamen apud te causas, vt dixi, rogantium valere plus, quàm preces, ab iis que te moueri maximè, quorum iustissimum dolorem videas in petendo. In Q. Ligario conseruando multis tu quidem gratum facies necessariis tuis: sed hoc quæso considera, quod soles. possum fortissimos viros Sabinos, tibi probatissimos, totumque agrum Sabinum florem Italiæ, robur Reipub. proponere. nosti optimè homines. animaduerte horum omnium mœstitiã & dolorem. huius T. Brochi, de quo nō dubito quid existimes, lachrymas, squalorẽque ipsius & filii vides. quid de fratribus dicam? noli Cæsar putare de vnus capite nos agerẽ.

aut tres Ligarii tibi in ciuitate retinendi sunt, aut tres ex ciuitate exterminandi. quoduis exiliū his est optatus, quàm patria, quàm domus, quàm dii penates, vno illo exulante. si fraternè, si piè, si cum dolore faciunt, moueant te horum lachrymæ, moueat pietas, moueat germanitas, valeat tua vox illa quæ vicit. te enim dicere audiebamus, nos, omnes aduersarios, putare, nisi qui nobiscum essent: te omnes, qui cōtra te non essent, tuos. Vidēsne igitur hunc splendorē, omnem hanc Brochorū domum, hūc L. Martiū, C. Cæsetium, L. Cornificium, hosce omnes equites Ro. qui adsunt veste mutata, non solum notos tibi, verū etiā probatos viros, qui tecum fuerūt: atque his maximè irascebamur, & hos requirebamus, & his nonnulli etiā minabantur. Cōserua igitur tuis suos: vt, quemadmodū cætera, quæ dicta sunt à te, sic hoc verissimum reperiatur. Quod si penitus perspicere posses concordiam Ligariorum, omnes fratres tecum iudicares fuisse. an potest quisquam dubitare, quin, si Q. Ligarius in Italia esse potuisset, in eadē sententia futurus fuerit, in qua fratres fuerunt: quis est, qui horum consensum conspirantē & penè cōflatum, in hac propè æqualitate fraterna non nouerit: qui hoc nō sentiat, quiduis prius futurum fuisse, quàm vt hi fratres diuersas sentēcias, fortunāsque sequerētur? Voluntate igitur omnes tecum fuerunt: tempestate abreptus est vnus: qui si consilio id fecisset, esset eorum similis, quos tu tamen saluos esse voluisti. Sed ierit ad bellū, disenserit non à te solum, verūm etiā à fratribus: hi te orāt tui. Equidem cum tuis omnibus negotiis interessē, memoria teneo qualis tum T. Ligarius Quæstor vrbanus fuerit erga te & dignitatem tuam. sed parum est me hoc meminisse: spero etiā te, qui oblisci nihil soles, nisi iniurias, quoniam hoc est animi, quoniam etiā ingenii tui, te aliquid de huius Quæstoris officio cogitantem, etiam de aliis quibusdā Quæstoribus reminiscens recordari. Hic igitur T. Ligarius, qui tum nihil egit aliud (neque enim hæc diuinabat) nisi vt tu eum studiosum & bonum virum iudicares: nunc à te supplex fratris salutem petit. quam huius admonitus officio cum vtrisque his dederis, tres fratres optimos & integerrimos non solum sibi ipsos, neque his tot ac talibus viris, neque nobis necessariis suis, sed etiam Reip. condonaueris. Fac igitur quod de homine nobilissimo & clarissimo M. Marcello restituto fecisti nuper in curia: nunc quidem in foro de optimis, & huic omni frequētia probatissimis fratribus. vt concessisti illum Senatui, sic da hunc populo, cuius voluntatem charissimā semper habuisti: & si ille dies tibi gloriosissimus, populo R. gratissimus fuit, noli obsecro dubitare C. Cæsar, similem illi gratia laudem quamspissimè quærere. nihil est enim tam populare, quàm bonitas: nulla de virtutibus tuis plurimis nec gratior, nec admirabilior misericordia est. homines enim ad deos nulla re propius accedunt, quàm salute hominibus danda. nihil habet nec fortuna tua maius, quàm vt possis: nec natura tua melius, quàm vt velis conseruare quamplurimos. Longiorem orationem causa forsitan postulat, tua certè natura breuiorem. Quare cum vtilius esse arbitrer te ipsum, quàm aut me, aut quēquam, loqui tecum, finem iam faciam: tantum te admonebo, si illi absenti salutem dederis, præsentibus his omnibus te daturum.

## Pro Rege Deiotaro ad C. Cæsare,

ORATIO XLII.



M in omnibus causis grauioribus C. Cæsar initio dicendi commoueri soleam vehementius, quàm videtur vel vsus, vel ætas mea postulare: tum in hac causa ita me multa perturbant, vt, quatum mea fides studii mihi afferat ad salutem Regis Deiotari defendendam, tantum facultatis timor detrahat. Primū dico pro capite fortunisque Regis: quod ipsum etsi non iniquum est, in tuo duntaxat periculo: tamen

est ita inusitatum, Regem capitis reum esse, vt ante hoc tempus non sit auditū. Deinde eum Regem, quem ornare antea cuncto cum Senatu solebamus pro perpetuis eius in nostram Remp. meritis, nunc contra atrocissimum crimen cogor defendere. Accedit, vt accusatorū alterius crudelitate, alterius indignitate perturber. crudelis Castor, ne dicam sceleratum & impium, qui nepos auum in discrimen capitis adduxerit: adolescentiæque suæ terrorem intulerit ei, cuius senectutem tueri & regere debebat: commendationem ineuntis ætatis ab impietate & scelere duxerit: aui seruum corruptum præmiis ad accusandum dominum impulerit, & à Legatorū pedibus abduxerit. fugitiui autem dominum accusantis, & dominum absentem, & dominū amicissimum nostræ Reipub. cum os videbam, cum verba audiebam, non tam afflictam regiam conditionem dolebam, quàm de fortunis communibus extimescebā. Nam cum more maiorum de seruo in dominum ne tormentis quidem quæri liceat, in qua quæstione dolor veram vocem elicere possit etiam ab inuito: exortus est seruus, qui, quem in eculeo appellare non posset, eum accuset solutus. Perturbat me C. Cæsar etiam illud interdū: quod tamen, cum te penitus recognoui, timere desino. re enim iniquum est, sed tua sapientia sit æquissimum: nam dicere apud eum de facinore, contra cuius vitam consilium facinoris iniisse arguare, si per se ipsum consideres, graue est. nemo enim ferè est qui sui periculi iudex, non sibi se æquiorem, quàm reo præbeat. sed tua C. Cæsar præstas singularisque natura hunc mihi metum minuit. non enim tam timeo, quid tu de Rege Deiotaro, quàm intelligo, quid de te cæteros velis iudicare. moueor etiā loci ipsius insolentia, quòd tantam causam, quanta nulla vnquam in disceptatione versata est, dico intra domesticos parietes, dico extra conuentū & eam frequentiam, in qua oratorum studia niti solent: in tuis oculis, in tuo ore, vultūque acquiesco: te vnū intueor: ad te vnum omnis mea spectat oratio: quæ mihi ad spem obtinendæ veritatis grauissima sunt, ad motum animi, & ad omnem impetum dicendi, contentionemque leuiora. Hanc enim C. Cæsar causam si in foro dicerem eodem audiente & disceptante te, quantam mihi alacritatem populi R. concursus afferret? quis enim ciuis ei Regi non faueret, cuius ætatem omnem in populi R. bellis consumptam esse meminisset? spectarem curiam, intuerer forum, cælum denique testarer ipsum. sic, cum & deorum immortalium, & populi R. & Senatus beneficia in Regem Deiotarum recordarer, nullo modo mihi deesse posset oratio. Quæ quoniā angustiora parietes faciunt, actioque causæ maximè debilitatur loco: tuū est Cæsar, qui pro multis sæpe dixisti, quid nunc mihi animi sit, ad te ipsum referre, quo facilius tum æquitas tua, tum audiēdi diligentia minuatur hanc perturbationē meam. Sed antequā de accusatione ipsa dico, de accusatorū spe pauca dicam. qui cum videantur neque ingenio, neque vsu atque exercitatione rerum valere, tamen ad hanc causam non sine aliqua spe & cogitatione venerunt. Iratū te Regi Deiotaro fuisse, non erant nescii: affectū illum quibusdam incommodis & detrimentis propter offensionem animi tui, meminere: teque cum huic iratum, tum sibi amicū cognouerant: cumque apud ipsum te de tuo periculo dicerent, fore putabant, vt in exulcerato animo facile fictū crimen insideret. Quamobrem hoc nos primum metu C. Cæsar per fidem & constantiam & clementiam tuam libera, ne refidere in te vllam partem iracundiæ suspicemur. Per dexterā te istam oro, quam Regi Deiotaro hospes hospiti porrexisti: istam, inquam, dexteram, non tam in bellis & in præliis, quàm in promissis & fide firmiorem. tu illius domum inire, tu vetus hospitium renouare voluisti: te eius dii penates acceperunt: te amicū & placatum Deiotari Regis ara focique viderunt. cum facile exorari Cæsar, tum semel exorari soles. nemo vnquam te placauit inimicus, qui vllas refedisse in te simultatis reliquias senserit. quanquam cui sunt inauditæ cum Deiotaro querelæ tuæ: nunquam tu illum accusauisti vt hostem, sed vt amici officio parum functum, quòd propensior in Cn. Pompeii amicitiam fuisset, quàm in tuam. cui tamen ipsi Regi veniam te daturū fuisse dicebas, si tum au-

xilia Pompeio, vel si etiam filiū misisset, ipse excusatione ætatis vsus esset. itaque cum maximis eum rebus liberares, per paruam amicitix culpam relinquebas. Itaque non solum in eum non animaduertisti, sed omni metu liberauisti, hospitem agnouisti, Regē reliquisti. neque enim ille odio tui progressus, sed errore communi lapsus est. is Rex, quem Senatus hoc nomine sæpe honorificentissimis decretis appellauisset, quique illum ordinem ab adolescentia grauissimum sanctissimumque duxisset, iisdem rebus est perturbatus, homo longinquus & alienigena, quibus nos in media Rep. nati, semperque versati. cum audisset Senatus consentientis auctoritate arma sumpta Consulibus, Prætoribus, Tribunis pl. nobis imperatoribus Remp. defendendam datam: mouebatur animo, & vir huic imperio amicitissimus de salute populi R. extimescebat, in qua etiam suā inclusam esse videbat: in summo tamen timore quiescendū sibi esse arbitrabatur. maximè verò perturbatus est, vt audiuit Consules ex Italia profugisse, omnesque Consulares (sic enim nuntiabatur) cunctum Senatum, totam Italiam esse effusam. talibus enim nuntiis & rumoribus patebat ad Orientē via, nec ulli veri subsequerantur. nihil ille de conditionibus tuis, nihil de studio cōcordiæ & pacis, nihil de conspiratione audiebat certorum hominum cōtra dignitatem tuam. quæ cum ita essent, tamen vsque eò se tenuit, quoad à Cn. Pompeio ad eum legati literæque uenerunt. Ignosce, ignosce Cæsar, si eius viri auctoritati Rex Deiotarus cessit, quem nos omnes securi sumus, in quem cum dii atque homines omnia ornamenta congerissent, tum tu ipse plurima & maxima. neque enim, si tuæ res gesta cæterorum laudibus obscuritatem attulerunt, idcirco Cn. Pompeii memoriam amisimus. quantum nomen eius fuerit, quæ opes, quanta in omni genere bellorū gloria, quanti honores populi R. quanti Senatus, quanti tui, quis ignorat? tanto ille superiores vicerat gloria, quanto tu omnibus præstitisti. Itaque Cn. Pompeii bella, victorias, triumphos, Consulatus admirantes numerabamus, tuos enumerare non possumus. Ad eum igitur Rex Deiotarus venit hoc misero fatalique bello, quem antè iustis hostilibusque bellis adiuuerat, quocum erat non hospitio solum, verum etiam familiaritate coniunctus: & venit vel rogatus, vt amicus: vel accersitus, vt socius: vel euocatus, vt is, qui Senatui parere didicisset: postremò venit vt ad fugientem, non vt ad insequentem, id est ad periculi, non ad victoriæ societatem. Itaque Pharsalico prælio facto, à Pompeio discessit: spem infinitā persequi noluit: vel officio, si quid debuerat, vel errori, si quid nescierat, satisfactum esse duxit: domum se contulit: tēque Alexandrinum bellum gerente, vtilitatibus tuis paruit. Ille exercitū Cn. Domitii, amplissimi viri, suis teëtis & copiis sustentauit: ille Ephesum ad eū, quem tu ex tuis fidelissimū & probatissimū omnibus delegisti, pecuniā misit: ille iterū, ille tertio auctioribus factis pecuniā dedit, qua ad bellū vtereris: ille corpus suum periculo obiecit, tecūque in acie cōtra Pharnacē fuit, tuūmq; hostē esse duxit suū. Quæ, quidē à te in eam partē accepta sunt C. Cæsar, vt eum amplissimo Regis honore & nomine affeceris. Is igitur non modò à te periculo liberatus, sed etiā honore amplissimo ornatus, arguitur domi te suæ interficere voluisse. quod tu, nisi eum furiosissimū iudicas, suspicari profectò non potes. Vt enim omittā, cuius tanti sceleris fuerit, in cōspectu deorum penatum necare hospitem: cuius tantæ importunitatis, omnium gentiū atque omnis memoriæ clarissimum lumen extinguere: cuius tantæ ferocitatis, victorē orbis terrarū non extimescere: cuius tam inhumani & ingrati animi, à quo Rex appellatus esset, in eum tyrannū inueniri: vt hæc omittam, cuius tãti furoris fuit, omnes Reges, quorū multi erant finitimi, omnes liberos populos, omnes socios, omnes prouincias, omnia denique omniū arma contra se vnū excitare? quonam ille modo cum regno, cum domo, cum coniuge, cum charissimo filio distractus esset, tãto scelere non modò perfectò, sed etiā cogitato? At, credo, hæc homo inconsultus & temerarius non videbat. quis consideratior illo? quis teëtior? quis prudentior? quanquam hoc loco Deiotarū non tam ingenio & prudentia, quam fide & religione vitæ defendendū puto.

Nota tibi est C. Cæsar hominis probitas, noti mores, nota constantia. cui porrò, qui modò populi R. nomē audiuit, Deiotari probitas, integritas, grauitas, virtus, fides non sit audita? quod igitur facinus nec in hominem imprudentē cadere posset propter metum præsentis exitii: nec in facinosum, nisi esset idem amentissimus: id vos & à viro optimo, & ab homine minimè stulto cogitatum esse convingitis. at quàm non modò non credibiliter, sed ne suspiciose quidem. Cum, inquit, in castellum Luceiū venisses, & domum Regis hospitis tui diuertisses, locus erat quidam, in quo erāt ea composita, quibus Rex te munerare cōstituerat. huc te è balneo, prius quàm accumberes, ducere volebat. ibi enim erant armati, qui te interficerent, in eo ipso loco collocati. En crimē, en causa, cur Regē fugitiuus, dominū seruus accuset. Ego mehercule C. Cæsar initio, cum est ad me ista causa delata, Philippum medicum seruū regium, qui cum Legatis missus esset, ab isto ipso adolescente existimauit esse corruptū. hac suspicione sum percussus: medicum indicem subornabit, finget videlicet aliquod crimen veneni. etsi à veritate longè, tamen à consuetudine criminandi non multū res abhorrebat. Quid ait medicus? nihil de veneno. at id fieri potuit: primò occultius in potione, vel in cibo, deinde etiā impunius fit. quod cum est factū, negari potest: si palàm te interemisset, omnium in se gentium non solum odia, sed etiā arma conuertisset: si veneno, Iouis illius quidem Hospitalis numen nunquā celare potuisset, homines verò fortasse celauisset. Quod igitur & occultius conari, & efficere cautius potuit, id tibi & medico callido & seruo, vt putabat, fideli non credidit: de armis, de ferro, de insidiis celare te noluit: at quàm festiue crimen contexitur! tua te, inquit, eadē, quæ semper, fortuna seruauit. negauisti tum te inspicere velle. quid postea? an Deiotarus re illo tempore non perfecta, continuo dimisit exercitū? nullus erat alius insidiandi locus: at eodē te, cum cœnauisses, rediturū dixerat: itaque fecisti. horam vnā aut duas eodem loco armatos, vt collocati fuerant, retinere magnum fuit? Cum in conuiuio comiter & iucudē fuisses, tum illuc iuisti vt dixerat. quo in loco Deiotarum talem erga te cognouisti, qualis Rex Attalus in P. Africanū fuit: cui magnificentissima dona, vt scriptū legimus, vsque ad Numātiā misit ex Asia: quæ Africanus inspectate exercitu accepit. quod cum præsens Deiotarus regio & animo & more fecisset, tu in cubiculū discessisti. Obsecro C. Cæsar repute temporis illius memoriā: pone illum ante oculos diem: vultus hominū te intuētiū atque admirantium recordare. num quæ trepidatio? num qui tumultus? num quid, nisi moderatē, nisi quietē, nisi ex hominis grauissimi & sanctissimi disciplina? quid igitur causæ excogitari potest, cur te lautum voluerit, cœnatum noluerit occidere? In posterū, inquit, diem distulit, vt, cum in castellum Luceium ventū esset, ibi cogitata perficeret. Non video causam loci mutatā: sed tamen acta res criminose est. Cum, inquit, vomere post cœnam velle te dixisses, in balneum te ducere cœperunt. ibi enim erant insidiæ. At te eadem tua fortuna seruauit: in cubiculum te ire malle dixisti. Dii te perdat fugitiue: ita non modò nequam & improbus, sed & fatuus & amens es. quid? ille signa ænea in insidiis posuerat, quæ è balneo in cubiculum trāsire non possent? Habes crimina insidiarum: nihil enim dixit amplius. Horū, inquit, eram cōscius. quid tum? ita demens ille erat, vt eum, quem cōscium tanti sceleris habebat, à se dimitteret? Romam etiam mitteret, vbi & inimicissimum sciret esse nepotem suum, & C. Cæsarem, cui fecisset insidias, præsertim cum is vnus esset, qui posset de absente se vindicare? Et fratres meos, inquit, quòd erant conscii, in vincula coniecit. Cum igitur eos vinciret, quos secum habebat, te solutum Romam mittebat, qui eadem scires, quæ illos scire dicis. Reliqua pars accusationis duplex fuit: vna, Regem semper in speculis fuisse, cum à te animo esset alieno: altera, exercitum eum cōtra te magnum comparasse. De exercitu dicam breuiter, vt cætera. nunquam eas copias Rex Deiotarus habuit, quibus inferre bellum populo R. posset, sed quibus fines suos ab excursionibus hostium & latrocinii tueretur, & imperatoribus nostris auxilia mitteret. atque antea quidem



tum arbitratur: sed, cum existimaret multis tibi multa esse tribuenda, quo minus a se, qui in altera parte fuisset, ea sumeres, non recusauit. Etenim si Antiochus, magnus ille Rex Asiae, cum postea quam a Scipione deuictus Tauro tenus regnare iussus esset, omnemque hanc Asiam, quae est nunc nostra prouincia, amisisset, dicere est solitus, benignè sibi a populo R. esse factum, quod nimis magna procuratione liberatus, modicis regni terminis uteretur: potest multò facilius se Deiotarus consolari. ille enim furoris multam sustinuerat, hic erroris. Omnia tu Deiotaro Caesar tribuisti, cum & ipsi & filio nomen regium concessisti. Hoc nomine retento atque conseruato, nullum beneficium populi R. nullum iudicium de se Senatus imminutum putat: magno animo & erecto est, nec unquam succumbet inimicis, ne fortunæ quidem. Multa se arbitratur & peperisse antea factis, & habere in animo atque virtute, quæ nullo modo possit amittere. quæ enim fortuna, aut quis casus, aut quæ tanta possit iniuria omnium imperatorum de Deiotaro decreta delere? ab omnibus enim est ornatus: qui postquam in castris esse potuit per artem, in Asia, Cappadocia, Ponto, Cilicia, Syria bella gesserunt. Senatus uero iudicia de illo tam multa, tamque honorifica, quæ publicis populi R. literis monumentisque consignata sunt, quæ unquam uetustas obruet, aut quæ tanta delebit obliuio: quid de uirtute eius dicam? quid de magnitudine animi, grauitate, constantia: quæ omnes docti atque sapientes summa, quidam etiam sola bona esse dixerunt: hisque non modo ad bene, sed etiam ad beatè uiuendum contentam uirtutem esse. Hæc ille reputans, & dies & noctes cogitans, non modo tibi non succenset (esset enim non solum ingratus, sed etiam amens) uerum omnem tranquillitatem & quietem senectutis acceptam refert clementiæ tuæ. Quo quid animo cum antea fuerit, tum non dubito quin tuis literis, quarum exemplum legi, quas ad eum Tarracone huic Blessamio dedisti, se magis etiam exeret, ab omnique sollicitudine abstraxerit. iubes enim eum bene sperare, & bono esse animo: quod scio te non frustra scribere solere. memini enim eiusdem ferè uerbis ad me te scribere, meque tuis literis bene sperare non frustra esse iussum. Laboro equidem Regis Deiotari causa, quocum mihi amicitiam Resp. conciliauit, hospitium uoluntas utriusque coniunxit, familiaritatem consuetudo attulit, summam uero necessitudinem magna eius officia in me, & exercitum meum effecerunt: sed cum de illo laboro, tum de multis amplissimis uiris, quibus semel esse ignotum a te oportet, nec beneficium tuum in dubium uocari, nec hæere in animis hominum sollicitudinem sempiternam, nec accidere, ut quisquam te timere incipiat eorum, qui semel a te sint liberati timore. Non debeo C. Caesar, quod fieri solet in tantis periculis, tentare, quoniam modo dicendo misericordiam tuam commouere possim. nihil opus est: occurrere ipsa solet supplicibus & calamitosis nullius oratione euocata. Propone tibi duos Reges: & id animo contèplare, quod oculis non potes: dabis profectò misericordiam, quod iracundiæ negauisti. Multa sunt tuæ clementiæ monimèta, sed maximè eorum incolumitates, quibus salutem dedisti: quæ si in priuatis gloriosa sunt, multo magis commemorabuntur in Regibus. semper regium nomen in hac ciuitate sanctum fuit: sociorum uero Regum & amicorum sanctissimum. quod nomè hi Reges ne amitterent, te uictore timuerunt: retentum uero, & a te confirmatum posteris etiam suis tradituros esse confido. Corpora uero sua pro salute Regum suorum hi Legati tibi regii tradunt, Hieras, & Blessamius, & Antigonus, tibi nobisque omnibus iam diu noti, eademque fide & uirtute præditus Dorylaus, qui nuper cum Hiera Legatus est ad te missus: tum Regum amicissimi, tum tibi etià, ut spero, probati. Exquire de Blessamio, nunquid ad Regem contra dignitatem tuam scripserit. Hieras quidem causam omnem suscipit, & criminibus illis pro Rege se supponit reum: memoriam tuam implorat, qua uales plurimum: negat unquam se a te in Deiotari tetrarchia pedem discessisse: in primis finibus tibi se præsto fuisse dicit, usque ad ultimos prosecutum: cum è balneo exisses, tecum se fuisse: cum illa munera inspexisses cœnatus: cum in cubiculo recubuisses: eademque

assiduitatem tibi se præbuisse postredie. Quamobre, siquid eorum, quæ obiecta sunt, cogitatum sit, non recusat, quin id facinus suum iudices. Quocirca C. Caesar, uelim existimes, hodierno die sententiam tuam aut cum summo dedecore miserimam pestem importaturam esse Regibus, aut incolumem famam cum salute. quorum alterum optare, illorum crudelitatis est: alterum conseruare, clementiæ tuæ.

## In M. Antonium Philippica I.

ORATIO XLIII.



**A** NTE QUAM de Rep. Patres Conscripti dicam ea, quæ dicenda hoc tempore arbitror: exponam uobis breuiter consilium & protectionis & reuersionis meæ. Ego cum sperarem aliquando ad uestrum consilium auctoritatemque Remp. esse reuocatam, manendum mihi statuebam quasi in uigilia quadam Consulari ac Senatoria. nec uero usquam discedebam, nec a Rep. deiiciebam oculos ex eo die, quo in ædem Telluris conuocati sumus. in quo templo, quantum in me fuit, ieci fundamenta pacis: Atheniensiumque renouaui uetus exemplum: Græcum etiam uerbum usurpauit, quo tum in sedandis discordiis erat uisa ciuitas illa: atque omnem memoriam discordiarum obliuione sempiterna delendam censui. Præclara tum oratio M. Antonii, egregia etiam uoluntas: pax denique per eum, & per liberos eius cum præstantissimis ciuibus confirmata est. Atque his principiis reliqua consentiebant. ad deliberationes eas, quas habebat domi de Rep. principes ciuitatis adhibebat: ad hunc ordinem res optimas deferbat: nihil tum in C. Caesaris commentariis, nisi quod erat notum omnibus, reperiebatur: summa cum dignitate, constantia, ad ea, quæ quaesita erant, respondebat. Nunquam qui exules restituti: unum aiebat, præterea neminem. num immunitates datae: nullæ, respondebat. Assentiri etiam nos Ser. Sulpitio clarissimo uiro uoluit, ne qua tabula post Idus Mart. ullius decreti Caesaris, aut beneficii figeretur. Multa prætereo, eaque præclara. ad singulare enim M. Antonii factum festinat oratio. Dictaturam, quæ uim iam regiæ potestatis obsederat, funditus ex Rep. sustulit. de qua ne sententias quidem diximus, scriptum S. C. quod fieri uellet, attulit. quo recitato, auctoritatem eius summo studio secuti sumus, eique amplissimis uerbis per S. C. gratias egimus. Lux quædam uidebatur oblata, non modo regno, quod pertuleramus, sed etiam regni timore sublato: magnamque pignus ab eo Reip. datum, se liberam ciuitatem esse uelle, cum Dictatoris nomen, quod sæpe iustum fuisset, propter perpetuam Dictaturæ recentem memoriam funditus ex Rep. sustulisset. liberatus cædis periculo paucis post diebus Senatus, uincus impactus est fugitiuo illi, qui in C. Marii nomen inuaserat. atque hæc omnia communiter cum collega. alia porro propria Dolabellæ: quæ, nisi collega abfuisset, credo eis fuisse futura communia. Nam cum serperet in urbe infinitum malum, idque maneret in dies latius, iidemque bustum in foro facerent, qui illam insensitam sepulturam effecerant, & quotidie magis magisque perditii homines cum suis similibus seruis, tectis ac templis urbibus minarentur: talis animaduersionis Dolabellæ cum in audaces sceleratosque seruos, tum in impuros & nefarios liberos: talisque euerfio illius execratæ columnæ, ut mihi mirum uideatur, tam ualde reliquum tempus ab illo uo die dissenfisse. Ecce enim Calendæ Iun. quibus ut adessemus, edixerat: mutata omnia: nihil per Senatum, multa & magna per populum & absente populo & inuito. Consules designati se audere negabant in Senatum venire: patriæ liberatores urbe carebāt ea, cuius a ceruicibus iugum seruale deiecerant: quos tamen ipsi Consulles & in concionibus, & in omni sermone laudabant. ueterani, qui appellabantur, quibus hic ordo diligentissimè cauērat, non ad conseruationem earum rerum, quas habe-

bant, sed ad spem nouarum prædarum incitabantur. Quæ cum audire mallem, quàm videre, haberemque ius Legationis liberum, ea mēte discessi, vt adesset Calendis Ian. quod initium Senatus cogendi fore videbatur. Exposui P. C. profectiois consiliū. nunc reuerſionis, quæ plus admirationis habet, breuiter exponam. Cum Brūdusium, itérque illud, quod tritum in Graciam est, non sine causa vitauissem: Calendis Sext. veni Syracusas, quò ab vrbe ea transmissio in Graciam laudabatur. quæ tamen vrbs mihi coniunctissima plus vna me nocte cupiens retinere non potuit. veritus sum, ne meus repentinus ad meos necessarios aduentus suspicionis aliquid afferret, si essem commoratus. Cum autem me ex Sicilia ad Leucopetram, quod est promontorium agri Rhegini, venti detulissent: ab eo loco conscendi, vt transmitterem: nec ita multum prouectus, reiectus Austro sum in eum ipsum locum, vnde conscenderam. Cumque intempeſta nox esset, mansissemque in villa P. Valerii comitis & familiaris mei, postri dieque apud eundem vètum expectans manerem: municipes Rhegini complures ad me venerunt: ex his quidam Roma recentes, à quibus primùm accipio M. Antonii concionem, quæ mihi ita placuit, vt ea lecta de reuerſione primùm cœperim cogitare: nec ita multò post, edictum Bruti affertur, & Cassii. quod quidem mihi, fortasse quòd eos plus etiam Reip. quàm familiaritatis gratia diligo, plenum æquitatis videbatur. addebant præterea (sit enim plerunque, vt ii qui boni quid volunt afferre, affingant aliquid, quo faciant id, quod nuntiant, latius) rem cõuenturam, Calendis Sext. Senatum frequentem fore, Antonium repudiatis malis suasoribus, remisſis Galliis prouinciis, ad auctoritatem Senatus esse rediturum. tum verò tanta sum cupiditate incensus ad reditum, vt mihi nulli neque remi, neque venti satisfacerent. non quo me ad tempus occursum putarem, sed ne tardius, quàm cuperem, Reip. gratularer. Atque ego celeriter Veliam deuectus Brutum vidi, quanto meo dolore non dico. turpe mihi ipsi videbatur, in eam urbem me audere reuerti, ex qua Brutus cederet: & ibi velle tutò esse, vbi ille non posset. neque verò illum similiter, atque ipse eram, commotum esse vidi. erectus enim maximi ac pulcherrimi facti conscientia, nihil de suo casu, multa de nostro querebatur. Ex quo primùm cognoui, quæ Calendis Sext. in Senatu fuisset L. Pisonis oratio. qui quanquam parum erat, (id enim ipsum à Bruto audieram) à quibus debuerat, adiutus: tamen & Bruti testimonio, quo quid potest esse grauius: & omnium prædicatione, quos postea vidi, magnam mihi videbatur gloriã consecutus. Hunc igitur vt sequeretur, properaui, quæ præſentes non sunt secuti: non vt proficerem aliquid (neque enim sperabam id, neque præſtare poteram) sed vt, siquid mihi humanitus accidisset (multa autem impendèrè videbantur præter naturam, præterque fatum) huius diei vocem testem Reip. relinquerè meæ perpetuæ erga se voluntatis. Quoniam vtriusque consilii causam P. C. probatam vobis esse confido, prius quàm de Rep. dicere incipio, pauca querar de heſterna M. Antonii iniuria, cui sum amicis: idque nonnullò eius officio debere etiam præ me semper tuli. Quid tandè erat causæ, cur in Senatu heſterno die tam acerbè cogerer: solusne aberam: an non sæpe minus frequentes fuistis: an ea res agebatur, vt etiã ægrotos deferri oporteret: Anibal, credo, erat ad portas, aut de Pyrrhi pace agebatur: ad quã causam etiã Appium illum & cæcũ & senem delatum esse, memoriæ proditum est. De supplicationibus referebatur. quo in genere senatores deesse non solent. coguntur enim non pignoribus, sed eorum, quorum de honore agitur, gratia. quod idem fit, cum de triũpho refertur. ita sine cura Consules sunt, vt penè liberum sit Senatori non adesse. qui cum mihi mos notus esset, cumque de via languerem, & mihi met displicerem: nisi, pro amicitia qui hoc ediceret. At ille, vobis audientibus, cum fabris se domũ meam venturũ esse dixit: nimis iracundè hoc quidem, & valde intèperanter. cuius enim maleficii ista pœna est, vt dicere in hoc ordine auderet, se publicis operis disturbaturum publicè ex Senatus sententia ædificatam domum: quis autem vnquam tanto damno Senatorẽ coegit: aut

quid est vltra pignus aut multam: qui si scisset quam sententiam diciturus essem, remisisset aliquid profectò de seueritate cogendi. An me cenſetis P. C. quod vos inuiti secuti estis, decreturum fuisse, vt parentalia cum supplicationibus miscerentur: vt inexpiables religiones in Rempub. inducerentur: vt decernerentur supplicationes mortuorum: nihil dico cui. fuerit ille L. Brutus, qui & ipse regio dominatu Remp. liberauit, & ad similem virtutem & simile factum stirpem in propè quingentesimum annũ propagauit: adduci tamen non possem, vt quenquam mortuum coniungerem cum deorum immortalium religione: vt, cuius sepulchrum nusquam extet vbi parentetur, ei publicè supplicetur. Ego verò eam sententiam dixissem Patres Conſcripti, vt me aduersus populum R. si quis accidisset grauior Reip. casus, si bellum, si morbus, si fames, facillè possem defendere: quæ partim iam sunt, partim timeo ne impendeant. Sed hoc ignoscant dii immortales velim & populo R. qui id non probat: & huic ordini, qui decreuit inuitus. Quid de reliquis Reip. malis: licètne dicere: mihi verò licet, & semper licebit dignitatem tueri, mortem contemnere. Potestas modò veniendi in hunc locum sit: dicendi periculũ non recuso. atque vtinam P. C. Calendis Sext. adesse potuissem: non quò profici potuerit aliquid, sed ne vnus modò Consulatis, quod tum accidit, dignus illo honore, dignus Rep. inueniretur. qua quidem ex re magnum accipio dolorem, homines amplissimis populi Ro. beneficiis vfos L. Pisonem ducem optimæ sententiæ non secutos. idcirco ne nos populus R. Consules fecit, vt in altissimo gradu dignitatis locati, Remp. pro nihilo haberemus: non modò voce nemo L. Pisoni Consulati, sed ne vultu quidem assensus est. Quænam (malum) est ista voluntaria seruitus: fuerit quædam necessaria: nec ego hoc ab omnibus iis desidero, qui sententiam Consulati loco dicunt. alia causa est eorum, quorum silentio ignosco: alia eorum, quorum vocem requiro. quos quidem doleo in suspensionem populo R. venire, non metu, quòd ipsum esset turpe, sed alium alia de causa deesse dignitati suæ. Quare primùm maximas gratias & habeo, & ago L. Pisoni, qui nò quid efficere posset in Rep. cogitauit, sed quid facere ipse deberet. deinde à vobis P. C. peto, vt, etiam si sequi minus audebitis orationem atque auctoritatem meam, benignè me tamen, vt fecistis adhuc, audiatis. Primùm igitur acta Cæsaris seruanda cenſeo: non quò probè: quis enim id quidem potest: sed quia rationem habendam maximè arbitror pacis & otii. Vellem adesset Antonius modò sine aduocatis. sed, vt opinor, licet ei minus valere: quod mihi heri per illum non licebat. doceret me, vel potius vos P. C. quemadmodum ipse Cæsaris acta defenderet. An in commentariolis & chirographis & libellis se vno auctore prolatis, ac ne prolatis quidem, sed tantummodo dictis acta Cæsaris firma erunt: quæ ille in æs incidit, in quo populi iussa, perpetuâque leges esse voluit, pro nihilo habebuntur: Equidem existimo, nihil esse tam in actis Cæsaris, quàm leges Cæsaris. An, si cui quod ille promisit, id erit fixum: quod idem facere non potuit, vt multis multa promissa non fecerit: quæ tamen multò plura, illo mortuo, reperta sunt, quàm viuo beneficia per omnes annos tributa & data. Sed ea non muto, non moueo: summo etiam studio præclara illius acta defendo. pecunia vtinam ad Opis maneret, cruenta illa quidem, sed his temporibus, cum iis, quorum est, non redditur, necessaria. quanquã ea quoque sit effusa, si ita in actis fuit. Ecquid est, quod tam propriè dici possit actum eius, qui togatus in Rep. cum potestate, imperiòque versatus sit, quàm lex: quare acta Gracchi, leges Semproniarum proferentur: quare Syllæ, Corneliarum. quid: Cn. Pompeii tertius Consulatus in quibus actis consistit: nempe in legibus. à Cæsare ipso si quæreres, quidnam egisset in vrbe & in toga: leges multas responderet se, & præclaras tulisse. chirographa verò aut mutaret, aut non daret: aut, si dedisset, non istas res in actis suis duceret. Sed ea ipsa concedo: quibusdam in rebus etiam conuiueo. in maximis verò rebus, id est legibus, acta Cæsaris dissolui, ferendum non puto. Quæ lex melior, vtilior, optima etiam Rep. sæpius flagitata, quàm ne prætoriarum prouinciã plus quàm annum,



securis diebus non intermittebas quasi donum aliquod quotidie afferre Reipub. maximum autem illud, quod Dictaturæ nomen sustulisti. hæc iniusta est à te, à te, inquam, 14 mortuo Cæsari nota ad ignominiam sempiternam. Vt enim propter vnus M. Málíi scelus, decreto gentis Manliæ, nemine patricium M. Manlium vocari licet: sic tu propter vnus Dictatoris odium, nomé Dictatoris funditus sustulisti. Num huiusce, cum pro salute Reip. tanta gessisses, fortunæ te, num amplitudinis, num claritatis, num gloriæ pœnitebat? unde igitur subito tanta ista mutatio? non possum adduci, vt suspicer, te pecunia captum. licet, quod cuique liber, loquatur: credere non est necesse: nihil enim vnquam in te sordidum, nihil humile cognoui, quanquam solent domestici deprauare nonnunquam: sed noui firmitatem tuam: atque vtinam, vt culpam, sic etiã suspensionem vitare potuisses. Illud magis vereor, ne ignorans verum iter gloriæ, gloriosum putes, plus te vnum posse, quàm omnes: & metui à ciuibus tuis, quàm diligim. quod si ita putas, totam ignoras viam gloriæ. Charum esse ciuem, bene de Rep. 15 mereri, laudari, coli, diligi, gloriosum est: metui verò & in odio esse, inuidiosum, detestabile, imbecillum, caducum. quod videmus etiam in fabulis, ipsi illi, qui, Oderint dum metuant, dixerit, perniciosum fuisse. Vtinam Antoni auum tuum meminisses: de quo tamen multa audisti ex me sæpissime. Putásne illum immortalitatem mereri voluisse, vt propter armorum habendorum licentiam metueretur? illa erat vita, illa secunda fortuna, libertate esse parem cum cæteris, principem dignitate. Itaque, vt omittam res aui tui prosperas, acerbissimum eius diem supremum malim, quàm L. Cinnæ dominatum, à quo ille crudelissime est interfectus. Sed quid oratione te flectam? si enim exitus C. Cæsaris efficere hoc non potest, vt malis carus esse, quàm metui: nihil cuiusquam proficiet, nec valebit oratio. quem qui beatum fuisse putant, miserimi ipsi sunt. Beatus est nemo, qui ea lege viuuit, vt non modo impunè, sed etiam cum summa 16 interfectoris gloria, interfici possit. Quare flecte te, quæso, & maiores tuos respice, atque ita gubernata Remp. vt natum esse te ciues tui gaudeant, sine quo nec beatus, nec clarus esse quisquam potest. & populi quidem Ro. iudicia multa ambo habetis: quibus vos non satis moueri permolestè fero. Quid enim gladiatoribus clamores innumera-bilium ciuium? quid populi concursus? quid Pompeii statuae plausus infiniti? quid iis Tribunis pl. qui vobis aduersantur? parumne hæc significant, incredibiliter consentientem populi Ro. vniuersi voluntatem? Quid? Apollinaribus ludis plausus, vel testimonia potius, & iudicia populi R. vobis parua videbantur? O beatos illos, qui, cum adesse ipsis propter vim armorum non licebat, aderant tamen, & in medullis populi R. ac visceribus hærebant. Nisi forrè Actio tum laudi, & sexagesimo tum anno palmam dari 17 putabatis, non Bruto, qui ludis suis ita caruit, vt in illo apparatissimo spectaculo studiū populi R. tribuerit absenti, desiderium liberatoris sui perpetuo plausu & clamore lenierit. Equidè is sum, qui istos plausus, cum à popularibus ciuibus tribueretur, semper contempserim: idèmq; cum à summis, medijs, infimis, cum denique ab vniuersis hoc idè fit: cumque ii, qui antè sequi populi consensum solebat, fugiunt: non plausum illum, sed iudiciū puto. Sin hæc leuiora vobis videntur, quæ sunt grauissima: num etiã hoc contemnitis, quod sensistis tam charam populo R. vitam A. Hircii fuisse? satis enim erat, probatum illū esse populo R. vt est: iucundum amicis, in quo vincit omnes: charū suis, quibus est charissimus: tantam tamen sollicitudinē bonorum, tantum timorē omnium in quo meminimus? certè in nullo. Quid igitur? hoc vos per deos immortales quale sit, nō interpretamini: quid eos de vestra vita cogitare ceteris, quibus eorū, quos sperat Reip. consulturos, vitam cara sit? Cæpi fructū P. C. reuersionis meæ, quoniam ea dixi, vt quicumque casus cōsecutus esset, extaret cōscientiæ meæ testimoniū: & sum à vobis benignè ac diligenter auditus. quæ potestas si mihi sapius sine meo vestroque periculo fiet, vtar: si minus, quantum potero, nō tamen mihi me, quàm Reip. referuabo. Mihi ferè satis est, quod vixi, vel ad æratè, vel ad gloriã. huc si quid accesserit, nō tam mihi, quàm vobis, Reiq; publicæ accesserit.

## In M. Antonium Philippica II.

O R A T I O X L I I I I.



VONAM meo fato P. C. fieri dicam, vt nemo his annis viginti Reipub. hostis fuerit, qui non bellum eodem tempore mihi quoque indixerit: Nec verò necesse est à me quenquam nominari: vobiscum ipsi recordamini. mihi pœnarum illi plus quàm optarem, dederunt. Te miror Antoni, quorum facta imitere, eorum exitus non perhorrescere. atque hoc in alijs minus mirabar. Nemo illorum mihi inimicus fuit voluntarius: omnes à me Reipub. causa laceffiti. tu, ne verbo quidem violatus, sed vt audacior, quàm L. Catilina, furiosior, quàm P. Clodius viderere, vtrò maledictis melacellisti, tuamque à me alienationem, commendationem tibi ad impios ciues fore putauisti. Quid putem? contempturne me? non video, nec in vita, nec in gratia, nec in rebus gestis, nec in hac mea mediocritate ingenii quid despicerè possit Antonius. An in Senatu facile de me detrahi posse credidit, qui ordo clarissimus ciuibus bene gesta Reipub. testimonium multis, mihi vni conseruata dedit? an decertare mecum voluit contentione dicendi? hoc quidem beneficium est. quid enim plenius, quid vberius, quàm mihi & pro me, & contra Antonium dicere: illud profectò est. nō existimauit sui similibus probari posse, se esse patriæ, nisi mihi esset inimicus. Cui prius quàm de cæteris rebus respōdeo: de amicitia, quam à me violatam esse criminatus est, quod ego grauissimum crimen iudico, pauca dicam. Contra rem suam me nescio quando venisse, questus est. An ego non venirem contra alienum pro familiari & necessario meo? non venirem contra gratiam, non virtutis specie, sed ætatis flore collectam: non venirem contra iniuriam, quam iste intercessoris iniquissimi beneficio obtinuit, non iure prætorio? Sed hoc idcirco commemoratum à te puto, vt te infimo ordini commendares, cum te omnes recordarentur libertini generum, & liberos tuos nepotes Q. Fadii libertini hominis fuisse. At enim te in disciplinam meam tradideras, nam ita dixisti: domum meam ventitaras. nã tu, si id fecisses, melius fama, melius pudicitia tua consuluisse: sed nec fecisti, nec, si cuperes, tibi id per C. Curionem facere licuisset. Auguratus petitionem mihi te concessisse dixisti. O incredibilem audaciam, o impudentiam prædicandam. quo enim tempore me Augurem à toto collegio expetitum Cn. Pompeius & Q. Hortensius nominauerunt (neque enim licebat à pluribus nominari) tu nec soluendo eras, nec te vllō modo, nisi euersa Rep. incolumem fore putabas. Poteras autem eo tempore Auguratum petere, cum in Italia Curio non esset? aut tum, cum es factus, vnã tribum sine Curione ferre potuisses? cuius etiam familiares de vi condemnati sunt, quod tui nimis studiosi fuissent. At beneficio sum vsus tuo. quod: quanquam illud ipsum, quod commemoras, semper præ me tuli. malui me tibi debere confiteri, quàm cuiquam minus prudenti non satis gratus videri. sed quo beneficio: quod me Brundusii non occideris? quem ipse victor, qui tibi, vt tute gloriari solebas, derulerat ex latronibus suis principatum, saluum esse voluisset, in Italiam ire iussisset, eum tu occideres? Fac potuisse, quod est aliud P. C. beneficium latronum, nisi vt commemorare possint, iis se dedisse vitam, quibus non ademerint? quod si esset beneficium, nunquam ii, qui illum interfecerunt, à quo erant seruati, quos tu ipse clarissimos viros appellare soles, tantam essent gloriam consecuti. Quale autem beneficium est, quod te abstineris nefario scelere? qua in re non tam iucundum videri mihi debuit, non interfectum à te, quàm miserum, id te impunè facere potuisse. Sed sit beneficium, quando quidem maius accipi à latrone nullum potuit. in quo potes me dicere ingratum? an de interitu Reip. queri non debui, ne in te ingratus viderer? at in illa querela, misera quidem & luctuosa, sed mihi pro hoc gradu, in quo me Senatus popu-





omnes, cliui Capitolini mentionem facere: cum inter subsellia nostra versentur armati: cum in hac cella concordia (o dii immortales) in qua me Consule salutares sententia dicta sunt, quibus ad hanc diem viximus, cum gladiis homines collocati stent. **Accusa Senatum**: accusa Equestrum ordinem, qui tum cum Senatu copulatus fuit: accusa omnes ordines; omnes ciues, dum confiteare hunc ordinem hoc ipso tempore ab Ithyreis circunfederi. Hæc tu non propter audaciam dicis tam impudenter, sed quia tantarum rerum repugnantiam non videas. Nihil profecto sapis, quid est enim dementius, quam cum ipse contra Rempub. perniciose arma caperis, obicere alteri salutaria? At etiam quodam loco facetus esse voluisti. quam id (dii boni) non decebat! in quo est tua culpa nonnulla: aliquid enim salis ab vxore mima trahere potuisti. Cedant arma togæ, quid? tum nonne cesserunt: at postea tuis armis cessit toga. Quæramus igitur vtrum melius fuerit, libertati populi R. sceleratorum arma, an libertatem nostram armis tuis cedere? nec verò tibi de versibus respondebo: tantum dicam breuiter, neque illos, neque vllaste omnino literas nosse, me nec Reip. nec amicis vnquam defuisse, & tamen omni genere monumentorum meorum perfecisse operis subseciuis, ut mea vigilæ, mea; literæ & iuuentuti vtilitatis, & nomini R. laudis aliquid afferrent. Sed hæc non huius temporis. ad maiora veniamus. P. Clodium meo consilio interfectum esse dixisti. Quidnam homines putarent, si tum occisus esset, cum tu illum in foro inspectante populo R. gladio stricto infecutus es: negotiumque transegisses, nisi ille se sub scalas tabernæ librariæ coniecisset, hisque oppilatis impetum tuum compressisset? Sed quid? ego fauisse me tibi fateor, suauis ne tu quidem dicis. At Miloni ne fauere quidem potui. prius enim rem transegit, quam quisquam suspicaretur eum facturum esse. At ego suasi. scilicet is animus erat Milonis, ut prodesse Reip. sine suafore non posset? At lætatus sum. quid ergo in tanta læticia cunctæ ciuitatis me vnū tristem esse oportebat? quanquam de morte P. Clodii fuit quæstio non satis prudenter illa quidem constituta. quid enim attinebat noua lege quæri de eo, qui hominem occidisset, cum esset legibus quæstio constituta? quæsitum est tamen. Quod ergo, cum res agebatur, nemo in me dixit: id tot annis post tu es inuentus qui diceres? Quod verò dicere ausus es, idque multis verbis, opera mea Pompeium à Cæsaris amicitia esse disiunctum, ob eamque causam mea culpa ciuile bellum esse natum: in eo non tu quidem tota re, sed, quod maximum est, temporibus errasti. Ego M. Bibulo præstantissimo ciue Consule nihil prætermisi, quantum facere, eni; que potui, quin Pompeium à Cæsaris coniunctione auocarem. in quo Cæsar fuit felicior. ipse enim Pompeium à mea familiaritate disiunxit. postea verò quam se totum Pompeius Cæsari tradidit, quid ego illum ab eo distrahere conarer? stulti erat sperare, suadere impudentis. Duo tamen tempora inciderunt, quibus aliquid contra Cæsarem Pompeio suaserim: ea velim reprehendas, si potes: vnum, ne quinquennii imperium Cæsari prorogaretur: alterum, ne pateretur fieri, ut absentis eius ratio haberetur. quorum si vtrumuis persuasissem, in has miseras nunquam incidissemus. Atque idem, cum iam omnes opes & suas, & populi R. Pompeius ad Cæsarem detulisset, seroque ea sentire cœpisset, quæ multò antè præuideram, inferrique patriæ bellum nefarium viderem: pacis, concordia, compositionis auctor esse non destiti: mea; que illa vox est nota multis: Vtinam Cn. Pompei cum C. Cæsare societatem aut nunquam coisles, aut nunquam diremisses. Fuit alterum grauitatis, alterum prudentia; tuæ. Hæc mea M. Antoni semper & de Pompeio & de Rep. consilia fuerunt. quæ si valuisent, Resp. staret, tu tuis flagitiis, egestate, infamia concidisses. Sed hæc vetera. illud verò recens, Cæsarem meo consilio interfectum. Iam vereor P. C. ne, quod turpissimum est, præuicatoremi mihi apposuisse videar, qui me non solum meis laudibus ornaret, sed etiam oneraret alienis. quis enim meum in istius conscientia gloriosissimi facti nomen audiuit? cuius autem, qui in eo numero fuisset, nomen est occultatum? occultatum dico: cuius non statim diuulgatum? citius

dixerim iactasse se aliquos, ut fuisset in ista societate viderentur qui socii non fuissent, quam ut quisquam celare veller. Quam verisimile porro est in tot hominibus partim obscuris, partim adolescentibus, neminem occultantibus, meum nomen latere potuisse? Etenim si auctores ad deliberandam patriam desiderarentur illis auctoribus, Brutos ego impellerem? quorum vterque L. Bruti imaginem quotidie videret: alter etiam Ahalæ. his igitur maioribus orti, ab alienis potius consilium peterent, quam à suis? & foris potius, quam domo? Quid? C. Cassius in ea familia natus, quæ non modò dominatum, sed ne potentiam quidem cuiusquam ferre potuit: me auctorem, credo, desiderauit. qui etiam sine his clarissimis viris hanc rem in Cilicia ad ostium fluminis Cydni confecisset, si ille ad eam ripam, quam constituerat, non ad contrariam nauis appulisset. Cn. Domitium non patris interitus clarissimi viri, non auunculi mors, non spoliatio dignitatis ad recuperandam libertatem, sed mea auctoritas excitauit? an C. Trebonio persuasi, cui ne suadere quidem ausus essem? quo etiam maiorem ei Resp. gratiam debet, qui libertatem populi R. vnus amicitia; præposuit, depulsorque dominatus, quam particeps esse maluit. An L. Tullius Cimber me est auctorem secutus? quem ego magis fecisse illam rem sum admiratus, quam facturum putauit. admiratus sum autem ob eam causam, quod immemor beneficiorum, memor patriæ fuisset. Quid duos Seruilius, Cascas dicam, an Ahalas? & hos auctoritate mea censet excitatos potius quam charitate Reip? Longum est persequi cæteros: idque Reip. præclarum, fuisse tam multos, ipsis gloriosius est. At quemadmodum me coarguerit homo acutus, recordamini. Cæsare interfecto, inquit, statim cruentum altè extollens M. Brutus pugionem, Ciceronem nominatim exclamauit, atque ei recuperatam libertatem est gratulatus. cur mihi potissimum? quod sciebam? vide, ne illa causa fuerit appellandi me: quod cū rem gessisset consimilem rebus iis, quas ipse gesseram, me potissimum testatus est, se æmulum mearum laudum extitisse. tu autem omnium stultissime non intelligis, si id, quod me arguis, voluisse interfici Cæsarem, crimen sit, etiam, lætatum esse morte Cæsaris, crimen esse. Quid enim interest inter suaforem facti, & probatorem? aut quid refert, vtrum voluerim fieri, an gaudeam factum? ecquis est igitur, te excepto, qui illum regnare gaudebas? qui illud aut fieri noluerit, aut factum improbarit? omnes enim in culpa. Etenim omnes boni, quantum in ipsis fuit, Cæsarem occiderunt. aliis consilium, aliis animus, aliis occasio defuit, voluntas nemini. Sed stuporem hominis, vel dicam pecudis, attendite. sic enim dixit, M. Brutus, quem ego honoris causa nomino, cruentum pugionem tenens, Ciceronem exclamauit. ex quo intelligi debet eum conscium fuisse. Ergo, ego sceleratus appellor à te, quem suspicatum aliquid suspicaris: ille, qui stillantem præ se pugionem tulit, is à te honoris causa nominatur? Esto: sit in verbis tuis hic stupor. quanto in rebus sententiisque maior? constitue hoc Consul aliquando, Brutorum, C. Cassii, Cn. Domitii, C. Trebonii, reliquorum quæ velis esse causam: edormi crapulam inquam, & exhalas. An faces admouendæ sunt, quæ te excitent tantæ causæ indormientem? nunquamne intelligis statuendum tibi esse, vtrum illi, qui istam rem gesserunt, homicidii rei sint, an vindices libertatis? Attende enim paulisper, cogitationemque sobrii hominis ad punctum temporis suscipe. & ego, qui sum illorum, ut ipse fateor, familiaris: ut à te arguor, socius: nego quicquam esse medium: confiteor eos, nisi liberatores populi R. conseruatoresque Reip. sint, plus quam sicarios, plus quam homicidas, plus etiã quam parricidas esse: siquid est atrocius patriæ parèté, quam suum occidere. Tu homo sapiens & considerate quid dicis? si parricida, cur honoris causa à te sunt & in hoc ordine, & apud populum R. semper appellati? cur M. Brutus te referete legibus est solutus, si ab vrbe plus quam decem dies abfuisset? cur Iudi Apollinares incredibili M. Bruti honore celebrati? cur prouincia; Cassio & Bruto data? cur Quæstores additi? cur Legatorum numerus auctus? atque hæc acta per te. nõ igitur homicida. sequitur ut liberatores tuo iudicio sint: quædoquidè tertium nihil potest esse. quid est? nõ

conturbo te: non enim fortasse satis, quæ distinctius dicuntur, intelligis. sed tamē hæc est summa conclusionis meæ: quoniam scelere à te liberati sunt, ab eodem te amplissimis præmiis dignissimos iudicatos. Itaque iam retexo orationem meam: scribam ad illos, ut, si qui fortè, quod à te mihi obiectum est, quærent sitne verum, ne cui negent. etenim vereor, ne aut celatum me ab ipsis, illis non honestum: aut, inuitatum refugisse, mihi sit turpissimum. quæ enim res vnquam (prò sancte Iupiter) non modò in hac vrbe, sed in omnibus terris est gesta maior: quæ gloriosior: quæ commendatior hominum memoriæ sempiternæ: in huius me consilii societatem, tãquam in equum Troianum, includi cum principibus non recuso. ago etiam gratias, quoquo animo facis. tanta enim res est, ut inuidiam istam, quam tu in me vis concitare, cum laude non comparem. Quid enim beatus illis, quos tu expulsos à te prædicas, & relegatos: qui locus est aut tam desertus, aut tam inhumanus, qui illos, quò accesserint, non affari atque appetere videatur: qui homines tam agrestes, qui se cum eos aspexerint, non maximum capisse vitæ fructum putent: quæ verò tam immemor posteritas, quæ tam ingrata literæ reperientur, quæ eorum gloriam non immortalitatis memoria prosequatur: Tu verò ascribe me talem in numerum. Sed vnã rem vereor ne non probes. si enim fuisset, non solùm Regem, sed regnum etiam de Rep. sustulisset: & si meus stylus ille fuisset (ut dicitur) mihi crede non solùm vnum actum, sed totam fabulam confecisset. quanquã si interfici Cæsare voluisse, crimen est: vide quæso Antoni, quid tibi futurum sit, quem & Narbone hoc consilium cum C. Trebonio capisse notissimũ est, & ob eius cõsiliij societatem, cum interficeretur Cæsar, tum te à Trebonio vidimus seuocari. Ego autem (vide quàm tecum agam non inimicè) quòd bene cogitasti aliquando, laudo: quòd non indicasti, gratias ago: quòd non fecisti, ignosco. virum res illa quærebat. Quòd si te in iudicium quis adducat, vsurpèturque illud Cassianum: Cui bono fuerit: vide quæso, ne hæreas. quanquam illud quidem fuit, ut tu dicebas, omnibus bono, qui vni seruire nolebant: tibi tamen præcipuè, qui non modò non seruis, sed etiam regnas: qui maximo te ære alieno ad ædem Opis liberaisti: qui per easdem tabulas innumerabilem pecuniam dissipauisti: ad quem è domo Cæsaris tam multa delata sunt: cuius domus quæstuosissima est falsorũ commentariorũ, & chirographorum officina: agrorũ, oppidorum, immunitatũ, vectigalium flagitiosissimæ nundinæ. Etenim quæ res egestati & æri alieno tuo præter mortem Cæsaris subuenire potuisset: nescio quid conturbatus esse mihi videris. nunquid subtrimes, ne ad te hoc crimen pertinere videatur: libero te metu: nemo credet vnquam: non est tuum de Rep. bene mereri: habet istius pulcherrimi facti clarissimos viros Resp. auctores: ego te tantùm gaudere dico, fecisse non arguo. Respondi maximis criminibus: nunc etiam reliquis respondendum est. Castra mihi Pompeii atque illud omne tempus obiecasti. quo quidem tempore si, ut dixi, meum consilium, auctoritasque valuisset: tu hodie egeres, nos liberi essemus, Resp. nõ tot duces & exercitus amisisset. fateor enim me, cum ea, quæ acciderunt, prouiderem futura, tanta in mœstitia fuisse, quanta ceteri optimi ciues, si idem prouidissent, fuissent. Dolebam, dolebam P. C. Remp. vestris quondam meisque consiliis conseruatam, breui tempore esse perituram: neque verò eram tam indoctus, ignarusque rerum, ut frangerer animo propter vitæ cupiditatem, quæ me manens cõficeret angoribus, dimissa molestiis omnibus liberasset. illos ego præstantissimos viros, lumina Reip. viuere volebam, tot Consulares, tot Prætorios, tot honestissimos Senatores, omnem præterea florem nobilitatis ac iuuenturis, tum optimorum ciuium exercitus: qui si viverent, quanuis iniqua conditione pacis (mihi enim omnis pax cum ciuibus bello ciuili vtilior videbatur) Remp. hodie teneremus. Quæ sententia si valuisset, ac non ii maxime mihi, quorum ego vitæ consulebã, spe victoriæ elati obstitissent: ut alia omittam, tu certè nunquam in hoc ordine, vel potius nunquam in hac vrbe mansisses. At verò Cn. Pompeii voluntatem à me abalienabat oratio mea. an ille

quenquam plus dilexit: cum vilo aut sermones, aut consilia contulit sapius: quod quidem erat magnum, de re dissidentes, in eadem consuetudine amicitia permanere. Sed & ego quid ille, & contra ille quid & ego sentirem & spectarem, videbat. ego incolumitati ciuium primùm, & postea dignitati: ille præfenti potius consulebat. quòd autem habebat vterque quid sequeretur, iccirco tolerabilior erat nostra dissensio. Quid verò ille Consularis vir ac penè diuinus de me senserit, sciunt qui eum Pharsalica fuga Paphum persecuti sunt. nunquam ab eo mentio de me, nisi honorifica, nisi plena amicissimi desiderii, cum me vidisse plus fateretur, se sperauisse meliora. & eius viri nomine me insectari audes, cuius me amicum, te sectorem esse fateare: Sed omittatur bellum illud, in quo tu nimium felix fuisti. Ne iocis quidem respondebo, quibus me in castris vsus esse dixisti. erant illa quidem castra plena curæ: veruntamen homines, quanuis in turbidis rebus sint, tamen si modò homines sunt, interdum animis relaxantur. Quòd autem idem mœstitiã meam reprehendit, idem iocum: magno argumento est, me in vtroque fuisse moderatum. Hæreditates mihi negasti venire. vtinam hoc tuum verum crimen esset: plures amici mei, & necessarii viuerent. sed quid istuc tibi venit in mentem: ego enim amplius HS ducenties acceptum hæreditatibus retuli. quanquam in hoc genere fateor feliciorẽ esse te. me nemo nisi amicus, fecit hæredem: ut cum illo commodo, si quod erat, animi quidã dolor iungeretur: te is, quem nunquam vidisti, L. Rubrius Cassinas fecit hæredem. & quidem vide, quàm te amarit is, qui, albus atèrue fueris, ignorans fratris filium præterit, Q. Furius, honestissimi equitis R. sui que amicissimi, quem palàm hæredem semper factitarat, ne nomen quidem perscripsit: quem nunquam viderat, ac nunquam salutauerat, fecit hæredem. Velim mihi dicas, nisi molestum est: L. Tursecius qua facie fuerit, qua statura, quo municipio, qua tribu. nihil scio, inquires, nisi quæ prædia haberit. igitur fratrem exhæredans, te faciebat hæredem. in multas præterea pecunias alienissimorum hominum eiectis veris hæredibus, tanquam hæres esset, inuasit. Quanquam hoc maxime admiratus sum, mentionẽ te hæreditatum ausum esse facere, cum ipse hæreditatem patris non adisses. Hæc ut colligeres homo amentissime, tot dies in aliena villa declamasti: quanquam tu quidem (ut tui familiarissimi dictitant) vini exhalandi, non ingenii acuendi causa declamitas. & verò adhibes iocis causa magistrũ suffragio tuo, & compotorum tuorum rhetorem: cui concessisti, ut non in te, quæ vellet, diceret: sed, in quem vellet, diceret. falsum omnino hominem: sed materia facilis, in te & in tuos dicere. Vide autem, inter te & auum tuum quid intersit. ille sensim dicebat, quod causæ prodesset: tu cursim dicis aliena. At quanta merces rhetori data est: Audite, audite Patres Conscripti, & cognoscite Reipub. vulnera: duo millia iugerũ campi Leontini Sex. Clodio rhetori assignasti, & quidem immunia, ut pro tanta mercede nihil sapere disceres. Num etiam hoc homo audacissime ex Cæsaris commentariis: sed dicam alio loco de Leontino agro, & de Campano: quos iste agros ereptos Reipub. turpissimis possessoribus inquinavit. Iam enim, quoniam criminibus eius satis respondi, de ipso emendatore & correctore nostro quædam dicenda sunt. nec enim omnia effundam: ut si sapius decertandum sit, ut erit, semper nouus veniam. quam facultatem mihi multitudo istius vitiorum, peccatorumque largitur. Visne igitur te inspiciamus à puero: sic opinor. à principio ordiamur. Tene ne memoria prætexatum te decoxisse: Parris, inquires, ista culpa est. cõcedo. etenim est pietatis plena defensio. Illud tamen audaciæ tuæ, quòd sedisti in quatuordecim ordinibus, cum esset lege Roscia decoctoribus certus locus cõstitutus: quanuis quis fortunæ vitio, nõ suo decoxisset. Sumpsisti virilem togam, quam statim muliebrem stolã reddidisti. primò vulgare scortum: certa flagitij merces, nec ea parua: sed citò Curio interuenit, qui te à meretricio quæstu abduxit, & tanquã stolam dedisset, in matrimonio stabili & certo locauit. nemo vnquã puer empti libidinis causa tã fuit in domini pore-



quam ex oppidis municipales homines honesti obuiam necessario prodeuntes, non noto illo & mimico nomine, sed Volumniam consalutabant. sequebantur rheda cum lenonibus comites nequissimi: reiecta mater amicam impuri filii tanquam nurum sequebatur. O miseræ mulieris fecunditatem calamitosam. horum flagitiorum iste vestigiis omnia municipia, præfecturas, colonias, totam denique Italiam impressit. Reliquorum factorum eius P. C. difficilis est sanè reprehensio & lubrica. versatus in bello 72 est: saturauit se sanguine dissimiliorum sui ciuium: fuit felix, si potest vlla esse in scelere felicitas. Sed quoniam veteranis cautum esse volumus, quanquam dissimilis est militum causa, & tua, illi secuti sunt, tu quæstisti ducem: tamen, ne apud illos me in inuidiam voces, nihil de belli genere dicam. Victor è Theſſalia Brundisium cum legionibus reuertisti: ibi me non occidisti. magnum beneficium. potuisse enim fateor. quanquam nemo erat eorum, qui tum tecum fuerunt, qui mihi non censeret parci oportere. tanta enim est charitas patriæ, vt vestris etiam legionibus sanctus essem, quod eam à me seruatum esse meminissent. sed fac id te dedisse mihi, quod nõ ademisti: meque à te habere vitam, quia à te non sit erepta: licuitne mihi per tuas contumelias hoc tuum beneficiũ sic tueri, vt tuebar: præsertim cum te hæc auditurũ videres? Venisti Brundisium, in sinum quidem & in complexum tuæ mimulæ. Quid est? num mentior? 73 quàm miserum est id negare non posse, quod sit turpissimum confiteri. si te municipiorum non pudebat, ne veterani quidem exercitus: quis enim miles fuit, qui Brundisii illam non viderit? quis, qui nescierit venisse eam tibi tot dierum viam gratulatume quis, qui non indoluerit tam serò se, quem secutus esset, cognoscere? Italix rursus percurſatio eadem comite mima: in oppida militum crudelis & misera deductio: in vrbe auri, argenti, maximèque vini fœda direptio. accessit, vt Cæsare ignaro, cum ille esset Alexandria, beneficio amicorum Magister equitum constitueretur. tum existimauit se suo iure cum Hippia viuere, & equos vectigales Sergio mimo tradere. Quid ego istius decreta, quid rapinas, quid hæreditatum possessiones datas, quid ereptas proferam? cogebat egestas: quò se verteret non habebat: nondum ei tanta à L. Rubrio, non à L. Turſicio hæreditas venerat: nondum in Cn. Pompeii locum, multorumque aliorum, 74 qui aberant, repentinus hæres successerat: erat ei viuendum latronum ritu: vt tantum haberet, quantum rapere potuisset. Sed hæc, quæ robustioris improbitatis sunt, omitamus: loquamur potius de nequissimo genere leuitatis. Tu istis faucibus, istis lateribus, ista gladiatoria totius corporis firmitate, tantum vini in Hippix nuptiis exhauseras, vt tibi necesse esset in populi Ro. conspectu vomere postridie. O rem non modò visu fœdam, sed etiam auditu. si inter cœnam, in tuis immanibus illis poculis hoc tibi accidisset, quis non turpe duceret: in cœtu verò populi Ro. negotium publicum gerès, Magister equitum, cui ructare turpe esset, is vomens frustis esculentis vinum redolentibus gremium suum, & totum tribunal impleuit. Sed hoc ipse fatetur esse in suis sordibus. veniamus ad splendida. Cæsar Alexandria se recepit felix, vt sibi quidẽ videbatur. mea autem sententia nisi qui Reip. sit felix, felix esse nemo potest. hasta posita pro 75 aede Iouis Statoris, bona (miserum me. consumptis enim lachrymis, tamen infixus animo hæret dolor) bona, inquam, Cn. Pompeii Magni voci acerbissimæ subiecta præconis. vna in illa re seruitutis oblita ciuitas ingemuit, seruientibusque animis gemitus tamen populi R. liber fuit. expectantibus omnibus, quisnã esset tam impius, tam demens, tam diis hominibusque hostis, qui ad illud scelus sectionis auderet accedere, inuentus est nemo, præter Antonium: præsertim cum tot essent circa hastam illam, qui alia omnia auderent. vnus inuentus est, qui id auderet, quod omnium fugisset, & reformidasset audacia. Tantus igitur te stupor oppressit, vel, vt verius dicam, tantus furor, vt primum, cum sector sis isto loco natus, deinde cum Pompeii sector, non te excrandum populi R. nõ detestabilem, non omnes tibi deos, omnes homines & esse inimicos & futuros scias? At quàm insolenter statim heluo inuasit in eius viri fortunas,

76 cuius virtute terribilior erat populus Rom. exteris gentibus, iustitia charior? In eius igitur copias cum se subito ingurgitauisset, exultabat gaudio persona de mimo, modò egens, repente diues. sed, vt est apud poetam nescio quem, Malè parta, malè dilabuntur: incredibile ac simile portenti est, quonam modo illa tam multa, quàm paucis nõ dico mensibus, sed diebus effuderit. maximus vini numerus fuit, permagnum optimi pondus argenti, pretiosa vestis, multa & lauta supellex, & magna multis locis, non illa quidem luxuriosi hominis, sed tamen abundantis. horum paucis diebus nihil erat. Quæ Charybdis tam vorax? Charybdin dico: quæ si fuit, fuit animal vnum: Oceanus mediussidius vix videtur tot res, tam dissipatas, tam distantibus in locis positas, tam citò absorbere potuisse. nihil erat clausum, nihil obſignatum, nihil scriptũ: apothecæ 77 totæ nequissimis hominibus condonabantur: alia mimi rapiebant, alia mimæ: domus erat aleatoribus referta, plena ebriorum: totos dies potabatur, atque id locis pluribus: suggerebantur etiam sæpe (non enim semper iste felix) damna aleatoria: conchiliatis Cn. Pompeii peristromatis seruatorum in cellis lectos fratros videres. Quamobrè definite mirari hæc tam celeriter esse cõsumpta. non modò vnus patrimoniũ, quanuis amplum, vt illud fuit, sed vrbes & regna celeriter tanta nequitia deuorare potuisset. at eiusdem ædes etiam & hortos. O audaciam immanem! tu ingredi illam domum ausus es? tu illud sanctissimum limen intrare? tu illarum ædium diis penatibus os importunissimum ostendere? quam domum aliquandiu nemo aspicere poterat, nemo sine lachrymis præterire, hac te in domo tam diu diuersari non pudet? in qua quanuis nihil sapias, tamen nihil tibi potest esse iucundum. An tu illa vestibula, rostra, spo- 78 lia cum aspexisti, domum tuam te introire putas? fieri non potest. quanuis enim sine mente, sine sensu sis, vt es: tamen & te, & tua, & tuos nosti. Nec verò te vnquam neque vigilantem, neque in somnis credo mente posse consistere. necesse est, quanuis sis, vt es, violentus & furens, cum tibi obiecta sit species singularis viri, perterritum te de somno excitari, furere etiam sæpe vigilantem. Me quidem miseret parietum ipsorum atque tectorum. quid enim vnquam domus illa viderat, nisi pudicum, nisi ex optimo more & sanctissima disciplina? fuit enim ille vir P. C. sicut scitis, cum foris clarus, tũ domi admirandus: neque rebus externis magis laudandus, quàm institutis domesticis. huius in sedibus pro cubiculis stabula, pro tricliniis popinæ sunt: etsi iam negat. nolite, nolite quærere: frugi factus est. illam suam suas res sibi habere iussit: ex duodecim 79 tabulis causam addidit: exegit. quàm porro spectatus ciuis, quàm probatus, cuius ex omni vita nihil est honestius, quàm quod cum mima fecit diuortium? At quàm crebro vsurpat & Consul & Antonius? hoc est dicere, & Consul, & impudicissimus: & Consul, & homo nequissimus. quid enim est aliud Antonius? nam si dignitas significaretur in nomine, dixisset aliquando credo auus tuus, & Consul, & Antonius. nunquam dixit. dixisset etiam collega meus, patruus tuus. nisi tu solus es Antonius. Sed omitto ea peccata, quæ non sunt earum partium propria, quibus tu Remp. vexauisti: ad ipsas tuas partes redeo, id est ad ciuile bellum, quod natum, constat, susceptũ opera tua est. cur ei bello tum propter timiditatem tuam & propter libidines defuisti? gustaras ciuilem sanguinem, vel potius exorbueras: fueras in acie Pharfalica antesignanus: L. Domitium, nobilissimum & clarissimum virum, occideras: multos, qui de prælio ef- 80 fugerant, quos Cæsar, vt nonnullos fortasse seruasset, crudelissime persecutus trucidaras. quibus rebus tantis, talibus gestis, quid fuit causæ cur in Africam Cæsarem non sequerere, cum præsertim belli pars tanta restaret? itaque quem locum apud ipsum Cæsarem post eius ex Africa reditum obtinuisti? quo numero fuisti? cuius tu imperatoris Quæstor fueras, Dictatoris magister equitũ, belli princeps, crudelitatis auctor, prædæ focius, testamenti, vt ipse dicebat, filius, appellatus es de pecunia, quam pro domo, pro hortis, pro sectione debebas. Primo respondisti planè ferociter: &, ne omnia videat contra te, propemodum æqua & iusta dicebas. A me C. Cæsar pecuniam? cur potius,





qui in Dolabellam: an impurior, qui patre audiente: an crudelior, qui in illam miseram tam spurcè, tam impiè dixeris? Sed ad chirographa redeamus, quæ fuit tua cognitio: acta enim Cæsaris, pacis causa, confirmata sunt à Senatu, quæ quidem Cæsar egisset, non ea, quæ Cæsarem egisse dixisset Antonius. unde ista erumpunt: quo auctore proferuntur: si sunt falsa, cur probantur: si vera, cur vaneunt? At sic placuerat, vt ex Calendis Iun. de Cæsaris actis cum consilio cognosceretis, quod fuit consilium: quem vnquam aduocasti: quas Calendas Iun. expectasti: an eas, ad quas te peragratis veteranorum coloniis, stipatû armis retulisti: ò præclaram illam percurfationem tuam mense Aprili atque Maio, tum, cum etiam Capuam deducere conatus es. quemadmodum illam adieris, vel potius penè non adieris, scimus. cui tu vrbi minitaris. Vtinam conere, vt aliquando illud, penè, tollatur, atque nobilitata sit tua illa peregrinatio. quid prandiorum apparatus: quid furiosam vinolentiam tuam proferam: tua ista detrimenta sunt: illa nostra. Agrum Campanum, qui cum de vestigalibus eximebatur, vt militibus daretur, tamen infligi magnum Reip. vulnus putabamus: hunc tu compransoribus tuis & collusoribus diuidebas. mimos dico, & mimas in agro P. C. Campano collocatos. Quid iam querar de agro Leontino: quandoquidem hæ quondam arationes Campani & Leontini in populi R. patrimonio glandiferæ & fructuosæ ferebantur. Medico tria millia iugerum, quasi te sanum fecisset: rhetori duo, quasi disertum facere potuisset. Sed ad iter, Italiàmque redeamus. Deduxisti coloniam Casilinum, quò Cæsar antè deduxerat. Consuluiisti me per literas de Capua tu quidem: sed idem de Casilino respondi, possesne, vbi colonia esset, eò coloniam nouam iure deducere. negavi in eam coloniam, quæ esset auspicato deducta, dum esset incolomis, coloniam nouam iure deduci: colonos novos ascribi posse, rescripti. tu autem insolentia elatus, omni auspicio iure turbato, Casilinum coloniam deduxisti, quò erat paucis annis antè deducta, vt vexillum videres, & aratrum circumduceres: cuius quidem vomere portam Capuæ penè perstrinxisti, vt florentis colonix territorium minueretur. Ab hac religionum perturbatione aduolas in M. Varronis sanctissimi atque integerrimi viri fundum Cassinatem. quo iure: quo ore: eodem, inquit, quo in hæredum L. Rubrii, quo in hæredum L. Tursecii prædia, quo in reliquis innumerabiles possessiones. & si ab hasta, valeant tabulæ, modo Cæsaris, non tuæ, quibus debuisti, non quibus tute te liberauisti. Varronis quidem Cassinatem fundum quis vnisse dicit: quis hastam istius venditionis vidit: quis vocem præconis audiuit: misisse te dicis Alexandriam, qui emeret à Cæsare. ipsum enim expectare magnum fuit. quis verò audiuit vnquam (nullius autem salus curæ pluribus fuit) de fortunis Varronis rem vllam esse detractam: Quid si etiam scripsit ad te Cæsar, vt redderes: quid satis potest dici de tanta impudentia: remoue gladios illos parumper, quos videmus: iam intelliges aliam causam esse hastæ Cæsaris, aliam confidentiæ & temeritatis tuæ. non enim te dominus modò illis sedibus, sed quiuis amicus, vicinus, hospes, procurator arcebit. At quàm multos dies in ea villa turpissimè est perbacchatus: ab hora tertia bibebatur, ludebatur, vomebatur. ò tecta ipsa misera, quàm dispari domino: quamquam quo modo iste dominus: sed tamen quàm à dispari tenebantur. studiorum enim fuorum M. Varro voluit esse illud, non libidinum diuerforium. quæ in illa villa antè dicebantur: quæ literis mandabantur: iura populi Romani, monumenta maiorum, omnis sapientiæ ratio, omnisque doctrina. At verò te inquilino (non enim domino) personabant omnia vocibus ebriorum, natabant pauimenta vino, madebant parietes, ingenui pueri cum meritoriis, scorta inter matres familias versabantur. Casilino salutatum veniebant, Aquino, Interamna: admissus est nemo: iure id quidem. in homine enim turpissimo obsolescebant dignitatis insignia. Cum inde Romam profiscens ad Aquinum accederet, obuam ei processit (vt est frequens municipium) magna sanè multitudo. At iste opperta lectica latus est per oppidum, vt mortuus. stultè

Aquimates: sed tamen in via habitabant. Quid Anagnini: qui cum essent deuii, obuam ei descenderunt, vt istum, tanquã si esset Consul, salutarerent. incredibile dictu est: tamen inter omnes constabat, neminem esse resalutatum, præsertim cum duos secum Anagninos haberet, Mustellam & Laconem, quorum alter gladiatorum est princeps, alter poculorum: Quid ego illas istius minas, contumeliâque commemorem, quibus inuectus est in Silicinos, vexauit Puteolanos, quòd C. Cassium, quòd Brutos patronos adptassent, magno quidem iudicio, studio, beneuolentia, charitate, non, vt te, vt Basilium, vi & armis, & alios vestri similes, quos clientes nemo habere velit, non modò esse illorum cliens: Interea dum tu abes, qui dies ille collegæ tui, cum illud, quod tu venerari solebas, bustum in foro euertit: qua re tibi nuntiata, vt constabat inter eos, qui vnà fuerunt, concidisti. quid euenerit postea, nescio. metum credo valuisse, & arma. Collegam quidem de cælo detraxisti: effecisti que, non tu quidem etiam nunc, vt sit similis tui, sed certè vt dissimilis esset sui. Qui verò reditus inde Romã: quæ perturbatio totius vrbis: memineras Cinnam nimis potentem: Syllam postea dominantem, modò Cæsarem regnantem videramus. erant fortasse gladii, sed ii absconditi, nec ita multi. ista verò quæ, & quanta barbaria est: agmine quadrato cum gladiis sequuntur: scutorum lecticas portari videmus. Atque his quidem iam inueteratis P. C. consuetudine obduruimus: Calendis Iun. cum in Senatum, vt erat constitutum, venire vellemus, metu perterriti repente diffugimus. at iste, qui Senatu non egeret, neque desiderauit quenquam, & potius discessu nostro lætatus est, statimque illa mirabilia facinora effecit: qui chirographa Cæsaris defendisset lucri sui causa, is leges Cæsaris, easque præclaras, vt Remp. concutere posset, euertit: numerum annorum prouinciis prorogauit: idemque, cum actorum Cæsaris defensor esse deberet, & in publicis, & in priuatis rebus acta Cæsaris rescidit. in publicis actis nihil est lege grauius: in priuatis firmissimum est testamentum. Leges alias sine promulgatione sustulit: alias vt tolleret promulgatas, promulgauit: testamentum irritum fecit, quod etiam infimis ciuibus semper obtentum est. signa, tabulas, quas populo Cæsar vnà cum hortis legauit, eas hic partim in hortos Pompeii deportauit, partim in villam Scipionis. & tu in Cæsaris memoria diligens: tu illum amas mortuum: quem is maiorem honorem consecutus erat, quàm vt haberet puluinar, simulacrum, fastigium, flaminem: Est ergo flamen, vt Ioui, vt Marti, vt Quirino, sic diuo Iulio M. Antonius. Quid igitur cessas: cur non inaugurare: sume diem: vide, qui te inauguret: collegæ sumus: nemo negabit. Ò detestabilem hominem. siue quòd tyranni facerdos es, siue quòd mortui. Quæro deinceps, num, hodiernus dies qui sit, ignores: nescis heri quartum in circo diem ludorum Romanorum fuisse: te ipsum autem ad populum tulisse, vt quintus præterea dies Cæsari tribueretur: cur non sumus prætextati: cur honorem Cæsaris tua lege datum deferi patimur: an supplicationes addendo diem contaminari passus, puluinar noluisti: aut vndique religionem tolle, aut vsquequaque conserua. Quæres, placeatne mihi puluinar esse, fastigium flaminem. mihi verò nihil istorum placet. sed tu, qui acta Cæsaris defendis, quid potes dicere, cur alia defendas, alia non cures: nisi fortè vis fateri, te omnia quæstu tuo, non illius dignitate metiri. Quid ad hæc tandem: expecto enim eloquentiam tuam. Disertissimum cognoui auum tuum: at te etiam apertiore in dicendo. Ille nunquam nudus est concionatus: tuum hominis simplicis pectus vidimus. Respondebisne ad hæc, aut omnino hiscere audebis: ecquid reperies ex tam longa oratione mea, cui te respondere posse confidas: Sed præterita omittamus. hunc vnum diem, hunc vnum, inquam, hodiernum diem, hoc punctum temporis, quo loquor, defende, si potes. cur armatorum corona Senatus septus est: cur me tui satellites cum gladiis audiunt: cur valuæ Concordiæ non patent: cur homines omnium gentium, maximè barbaros Ithyreos cum sagittis deducis in forum: præsidii sui causa se facere dicit. nonne igitur millies perire est melius, quàm in sua ciuitate sine armorum præsidio non posse viuere: Sed nullum est istuc, mihi crede, præsidium.



charitate & beneuolentia ciuium septum oportet esse, non armis. Eripiet, extorquebit tibi ista populus R. utinam saluis nobis: sed quoquo modo nobiscum egeris: dum istis consiliis uteris, non potes esse, mihi crede, diuturnus. Etenim ista tua minimè auara coniux, quam ego sine contumelia describo, nimium debet diu populo R. pensionem tertiam. Habet populus R. ad quos gubernacula Reip. deferat: qui ubique terrarum sunt, ibi est 109 omne Reip. praefidium, vel potius ipsa Resp. quae se adhuc tantummodo uita est, nodum recuperavit. Habet quidem certe Resp. adulescentes nobilissimos, paratos defensores. quam uolent, illi cedant, otio consulentes: tamen à Rep. reuocabuntur. & nomen pacis dulce est, & ipsa res salutaris. sed inter pacem & seruitutem plurimum interest. pax est tranquilla libertas: seruitus malorum omnium postremum, non modò bello, sed morte etià repellendum. Quod si se ipsos illi nostri liberatores è conspectu nostro abstulerunt: at exemplum facti reliquerunt. Illi, quod nemo fecerat, fecerunt. Tarquinium Brutus bello est persecutus: qui tamen Rex fuit, cum esse Romae Regem licebat. Sp. Cassius, Sp. Melius, M. Manlius propter suspicionem regni appetendi sunt necati. Hi primi cum gladiis non in regnum appetentem, sed in regnantem imperium fecerunt. quod cum ipsum factum per se praclarum atque diuinum est, tum est positum ad imitandum, praesertim cum illi eam gloriam consecuti sint, quae uix caelo capi posse uideatur. Etsi enim satis in ipsa conscientia pulcherrimi 110 facti fructus erat, tamen immortalitatem non arbitror contemnendam. Recordare illum M. Antoni diem, quo Dictaturam sustulisti: pone ante oculos laetitiam Senatus, populique R. confer cum nummatione tua tuorumque: tum intelliges, quantum inter laudem & lucrum intersit. Sed nimirum, ut quidam morbo aliquo, & sensus stupore suauitatem cibi non sentiunt, sic libidinosi, auari, facinorosi uerae laudis gustum non habent. Sed si te laus allicere ad recte faciendum non potest, ne metus quidem à foedissimis factis potest auocare: iudicia non metuis: si propter innocentiam, laudo: si propter vim, non intelligis, ei, qui isto modo iudicia non timeat, quid timendum sit. quod si non metuis viros fortes, egregiosque ciues, quod à corpore tuo prohibentur armis: tui te, mihi crede, diutius non 111 ferent. Quae est autem uita dies & noctes timere à suis: nisi uerò aut maioribus habes beneficis obligatos, quam ille quosdam habuit ex iis, à quibus est interfectus: aut tu es vlla re cum eo comparandus. Fuit in illo ingenium, ratio, memoria, literatura, cogitatio, diligentia: res bello gesserat, quauis Reip. calamitosas, attamen magnas: multos annos regnare est meditatus: magno labore, magnis periculis, quod cogitarat, effecerat: muneribus, monumentis, congiariis, epulis multitudinem imperitam lenierat: suos praemiis, aduersarios clementiae specie deuinxerat. quid multa? attulerat iam liberam ciuitati partim metu, partim patientia consuetudinem feruendi. cum illo ego te dominandi cupiditate conferre possum: ceteris uerò rebus nullo modo es comparandus. Sed ex plurimis malis, quae ab illo Reip. sunt iniusta, hoc tamen boni est, quod didicit iam populus R. quantum cuique 112 crederet, quibus se committeret, à quibus cauere. Haec igitur non cogitas: nec intelligis satis esse uiris fortibus didicisse, quam sit pulchrum beneficio gratum, fama gloriosum tyrannum occidere: an, cum illum homines non tulerint, te ferent: certatim posthac, mihi crede, ad hoc opus curretur, nec occasionis tarditas expectabitur. Respice quæso aliquando Remp. M. Antoni: quibus ortus sis, non quibuscum uiuas, considera: mecum ut uoles, cum Repub. redi in gratiam. Sed de te tu ipse uideris: ego de me ipso profitebor: Defendi Remp. adulescens, non deferam senex: contempsisti Catilinae gladios, non pertimescam tuos. quinetiam corpus libenter obtulerim, si representari morte mea libertas ciuitatis potest. ut aliquando dolor populi R. pariat, quod iam diu parturit. Etenim si abhinc annos propè viginti hoc ipso in templo negari posse mortem immaturam esse Consulari: 113 quanto uerius nunc negabo seni? Mihi uerò P. C. iam etiam optata mors est perfuncto rebus eis, quas adeptus sum, quasque gessi. Duo modò hæc opto: unum, ut moriens populum Rom. liberum relinquam: hoc mihi maius à diis immortalibus dari nihil potest: alterum, ut ita cuique conueniat, ut de Repub. quisque mereatur.

## In M. Antonium Philippica III,

ORATIO XLV.



ERIVS omnino P. C. quam tempus Reip. postulauit, aliquando tamen conuocati sumus: quod flagitabam equidem quotidie: quippe cum bellum nefarium contra aras & focos, contra vitam, fortunamque nostras ab homine profligato ac perduto non comparari, sed geri iam uiderem. Expectantur Calendae Ian. quas non expectat Antonius; qui in provinciam D. Bruti, summi & singularis uiri, cum exercitu impetum facere conatur: ex qua se instructum & paratum ad urbem venturum esse minatur. Quae est igitur expectatio, aut quae uel minima dilatio temporis: quamquam enim adsunt Calendae Ian. tamen breue tempus longum est imparatis. dies enim affert, & hora potius, nisi prouisum est, magnas saepe clades: certus autem dies non, ut sacrificii, sic consilii expectari solet. Quod si aut Calendae Ian. fuissent eo die, quo primum ex urbe fugit Antonius, aut hæ non essent expectatae: bellum iam nullum haberemus. auctoritate enim Senatus consensuque populi R. facile hominis amentis fregissemus audaciam. Quod confido equidem Consules designatos, simul ac magistratum inierint, esse facturos. sunt enim optimo animo, summo consilio, 114 singulari concordia. mea autem festinatio non uictoriae solum uida est, sed etiam celeritatis. Quousque enim tantum bellum, tam crudele, tam nefarium priuatis consiliis propulsabitur? cur non quamprimum publica accedit auctoritas? C. Caesar adulescens, penè potius puer, incredibili ac diuina quadam mente atque uirtute, tum, cum maximè furor arderet Antonii, cumque eius à Brundisio crudelis & pestifer reditus timeretur, neculantibus, nec cogitantibus, nec opinantibus quidem nobis (quia fieri posse non uidebatur) firmissimum exercitum inuicto genere ueteranorum militum comparauit, patrimoniumque suum effudit. quamquam non sumus uisus eo uerbo, quo decuit. non enim effudit, sed in salute Reip. collocauit. cui quamquam gratia referri tanta non potest, quanta debetur: habenda tamen tanta est, quantam maximam animi nostri capere possunt. Quis enim est tam ignarus rerum, tam nihil de Rep. cogitans, qui hoc non intelligat: si M. Antonius à Brundisio cum iis copiis, quas se habiturum putauerat, Romam, ut minabatur, venire potuisset, nullum genus crudelitatis eum praeteriturum fuisse: quippe qui in hospitibus tectis Brundisii fortissimos viros ciues optimos iugulari iussit: quorum ante pedes eius morientium sanguine os uxoris respersum esse constabat. Hac ille crudelitate imbutus, cum multo bonis omnibus ueniret iratior, quam illis fuerat, quos trucidarat: cui tandem uestrum, aut cui omnino bono pepercisset? qua peste Remp. priuato consilio (nec enim fieri potuit aliter) Caesar liberauit. qui nisi in hac Rep. natus esset, Remp. scelere Antonii nullam haberemus. Sic enim perspicio, sic iudico: nisi unus adulescens illius furentis impetus crudelissimosque conatus cohibuisset, Remp. funditus interitura fuisset. cui quidem hodierno die P. C. (nunc enim primum ita conuenimus, ut illius beneficio possemus, quae sentiremus, liberè dicere) tribuenda est auctoritas, ut Remp. non modò à se susceptam, sed etiam à nobis commendatam possit defendere. Nec uerò de legione Martia (quoniam longo interuallo loqui nobis de Rep. licet) sileri potest. quis enim unus fortior, quis amior unquam Reip. fuit, quam legio Martia uniuersa? quae cum hostem populi Rom. M. Antonium iudicasset, comes esse eius amicitiae noluit: reliquit Consulē: quod profectò non fecisset, si eum Consulē iudicauisset, quae nihil aliud agere, nihil moliri, nisi eadem ciuium atque interitum ciuitatis uideret. Atque ea legio consedit Albæ. quam potuit urbem eligere aut opportuniorem ad res gerendas, aut fidiorem, aut fortiorum uirorum, aut amiciorum 117

populo Ro. ciuium: huiusce legionis virtutem imitata quarta legio duce L. Egnatuleio Quæstore, ciue optimo & fortissimo, Cæsaris auctoritatem atque exercitum persecuta est. Faciendum est igitur nobis P.C. ut ea, quæ sua sponte clarissimus adolescens, atque omnium præstantissimus gessit & gerit, hæc auctoritate nostra comprobentur: <sup>118</sup> veteranorumque fortissimorum virorum, tum legionis Martiæ, quartæque mirabilis consensus ad Rempub. recuperandam laude & testimonio nostro confirmetur: eorumque commoda, honores, præmia, cum Consules designati Magistratum inierint, curæ nobis fore hodierno die spondeamus. Atque ea quidem, quæ dixi de Cæsare, deque eius exercitu, iam diu nota sunt nobis. virtute enim admirabili Cæsaris, constantiæque militum veteranorum, legionumque earum optimo iudicio, quæ auctoritatem nostram, libertatem populi Ro. virtutem C. Cæsaris secutæ sunt, à cervicibus nostris est depulsus Antonius. Sed, ut dixi, hæc superiora. Hoc verò recens edictum D. Bruti, quod paulò antè propositum est, certè silentio non potest præteriri. pollicetur enim se prouinciam Galliam retenturum in Senatus populique Ro. potestate. O ciuem natum Reip. memorè sui nominis, imitatorumque maiorum! neque enim Tarquinio expulsio, maioribus nostris tam fuit optata libertas, quàm est repulso Antonio retinenda nobis. illi Regibus parere iam à condita vrbe didicerant: nos post Reges exactos seruitutis obliuio cæperat. Atque ille Tarquinius, què maiores nostri non tulerunt, non crudelis, sed superbus habitus est & dictus. quod nos vitium in priuatis sæpe tulimus, id maiores nostri ne in Rege quidem ferre potuerunt. L. Brutus Regè superbum non tulit: Decius sceleratum atque impiū regnare patietur? quid Tarquinius tale, qualia innumerabilia & fecit, & facit Antonius? Senatum etiam Reges habebant: nec tamen, ut Antonio Senatum habenti, in consilio Regis versabantur Barbari armati. seruabant auspicia Reges: quæ hic Consul Augurque neglexit, neque solum legibus contra auspicia ferendis, sed etiam collega vnà referente eo, quem ipse ementitis auspiciis <sup>119</sup> vitiosum fecerat. Quis autem Rex vnquam fuit tam insigniter impudens, ut haberet omnia commoda, beneficia, iura regni vanaalia? quam hic immunitatem, quam ciuitatem, quod præmium non vel singulis hominibus, vel ciuitatibus, vel vniuersis prouinciis vendidit? Nihil humile de Tarquinio, nihil fordidum accepimus. at verò huius domi inter quasilla pendebatur aurum: numerabatur pecunia: vna in domo omnes, quorum intererat, totum imperium populi Ro. nundinabantur. Supplicia verò in ciues Rom. nulla Tarquini acceperimus. at hic & Suesæ iugulauit eos, quos in custodiam dederat: & Brundisii trecentos fortissimos viros, ciuesque optimos trucidauit. Postremò Tarquinius pro populo Rom. bellum gerebat tum, cum expulsus est: Antonius contra populum R. exercitum adducebat tum, cum à legionibus relictus nomen Cæsaris exercitumque pertimuit, neglectisque sacrificiis solennibus, ante lucem ea vota, quæ nunquam solueret, nuncupauit: & hoc tempore in prouinciam populi R. conatur inuadere. Magis igitur à D. Bruto beneficium populus R. & habet & expectat, quàm maiores nostri acceperunt à L. Bruto principe huius maximè conseruandi generis & nominis. Cum autem omnis seruius est misera: tum verò intolerabile est seruire impuro, impudico, effœminato, nunquam ne in meru quidem sobrio. Hunc igitur qui Gallia prohibet, priuato præsertim consilio, iudicat, verissimèque iudicat, non esse Consulem. Faciendum est igitur Patres Conscripti nobis, ut D. Bruti priuatum consilium auctoritate publica comprobemus. Nec verò M. Antonium Consulem post Lupercalia putare debuistis. quo enim ille die populo Ro. inspectante, nudus, vnctus, ebrius concionatus est, & id egit, ut collegæ diadema imponeret: eo die non modò Consulatu, sed etiam libertate se abdicauit. esset enim ipsi certè statim seruiendum, si Cæsar ab eo regni insigne <sup>120</sup> accipere voluisset. Hunc igitur ego Consulè, hunc ciuem R. hunc liberum, hunc denique hominem putem, qui fœdo illo & flagitioso die, & quid pati Cæsare viuo posset, &

quid eo mortuo consequi ipse cuperet, ostendit? Nec verò de virtute, constantia, grauitate prouinciæ Galliæ taceri potest. est enim ille flos Italiæ, illud firmamentum imperii populi Ro. illud ornamentum dignitatis. tantus autem consensus est municipiorum, coloniarumque prouinciæ Galliæ, ut omnes ad auctoritatem huius ordinis, maiestatemque populi Ro. defendendam cõspirasse videantur. Quamobrem Tribuni pl. quanquam vos nihil aliud, nisi de præsidio, ut Senatum tutò Consules Calendis Ian. habere possent, retulistis: tamen mihi videmini magno consilio atque optima mente potestatem nobis de tota Rep. fecisse dicendi. cum enim tutò Senatum haberi sine præsidio non posse iudicauistis, illud etiam statuistis, intra muros Antonii scelus audaciæque versari. Quamobrem omnia mea sententia complectar, vobis, ut intelligo, non inuitis, ut & præstantissimis ducibus à nobis detur auctoritas, & fortissimis militibus spes ostendatur præmiorum, & iudicetur non verbo, sed re non modò non Consul, sed etiam hostis Antonius. nam si ille Consul, fustuarium meruerunt legiones, quæ Consulem reliquerunt: sceleratus Cæsar, Brutus nefarius, qui contra Consulem priuato consilio exercitus comparauerunt. sin autem militibus exquirendi sunt honores noui propter eorum diuinum atque immortale meritum: ducibus autem ne referri quidem potest gratia: quis est, qui eum non hostem existimet, quem qui armis persequuntur, cõseruatores Reipub. iudicantur? At quàm contumeliosus in edictis, quàm barbarus, quàm rudis! primùm in Cæsarem maledicta congestit deprompta ex recorde impudicitæ & stuprorum suorum. quis enim hoc adolescente castior? quis <sup>121</sup> modestior? quod in iuuentute habemus illustrius exemplū veteris sanctitatis? quis autè illo maledico impurior? ignobilitatem obiicit C. Cæsaris filio, cuius etiam naturalis pater, si vita suppeditasset, Consul factus esset. Aricina mater Trallianam aut Ephesiam putes dicere? Videte, quàm despiciamur omnes, qui sumus è municipiis, id est omnes planè. quotus enim quisque non est? quod autem municipium non contemnit is, qui Aricinum tantopere despicit, vetustate antiquissimum, iure fœderatum, propinquitate penè finitimum, splendore municipum honestissimum? hinc Voconia, hinc Scatinia leges, hinc multæ fellæ curules & patrum memoria, & nostra: hinc equites Ro. lautissimi plurimi & honestissimi. Sed si Aricinam vxorem non probas, cur probas Tusculanam? Quanquam huius sanctissimæ fœminæ atque optimæ pater M. Atilius Balbus in primis honestus, prætorius fuit. tuæ coniugis bonæ fœminæ, locupletis quidem certè, Bambalio quidam pater, homo nullo numero. nihil illo contemptus, qui propter hæsitantiam linguæ, stuporemque cordis cognomen ex contumelia traxerit. At auus nobilis, Tuditanus nempe ille, qui cū palla & cothurnis numeros populo de Rostris spargere solebat. vellem, hanc contemptionem pecuniæ suis reliquisset: haberetis nobilitatem generis gloriosam. Quæ autem conuenit, ut Iulia natus, ignobilis videatur, cum tu eodem materno genere soleas gloriari? quæ porrò amentia est, eum dicere aliquid de vxorum ignobilitate, cuius pater Numitoriam Fregellanam proditoris filiam habuerit vxorem, ipse ex libertini viri filia suscepit liberos? sed hoc clarissimi viri viderint, L. Philippus, qui habet Aricinam vxorem: C. Marcellus, qui Aricinæ filiam: quos certò scio dignitatis optimarum fœminarū non pœnitere. Idem etiam Q. Ciceronem fratris mei filium compellat edicto: nec sentit <sup>122</sup> amens commendationem esse compellationem suam. Quid enim accidere huic adolescenti potuit optatius, quàm cognosci ab hominibus Cæsaris consiliorum esse socium, Antonii furoris inimicum? At etiam gladiator ausus est scribere, hunc de patris & patris parricidio cogitasse. O admirabilè impudentiam, audaciam, temeritatem! in eum adolescètem hæc scribere audere, quem ego & frater meus propter eius suauissimos atque optimos mores, præstantissimumque ingenium certatim amamus, omnibusque horis, oculis, auribus, cõplexu tenemus? Nam me iisdem edictis, nescit, lædat an laudet. cum idem supplicium minatur optimis ciuibus, quod ego de sceleratissimis <sup>123</sup> qq.ii.

sumpserim, laudare videtur, quasi imitari velit. cum autem illam pulcherrimi facti memoriam refricat, tum à sui similibus inuidiam aliquam in me commoueri putat. Sed ipse quid fecit? cum tot edicta proposuisset, edixit ut adesset Senatus frequens ad v III. Cal. Decem. eo die ipse non affuit. At quo modo edixit? hæc sunt, opinor, verba in extremo: **SI** quis non affuerit, hunc omnes existimare poterunt & interitus mei & perditissimorum consiliorum auctorem fuisse. Quæ sunt perditia consilia? an ea, quæ pertinent ad libertatem populi Rom. recuperandam? quorum consiliorum Cæsari me auctorem & hortatorem & esse & fuisse fateor. quanquam ille non eguit consilio cuiusquam: sed tamen currentem, ut dicitur, incitavi. Nam interitus quidem tui quis bonus non esset auctor, cum in eo salus & vita optimi cuiusque, & libertas populi Rom. dignitasque consisteret? Sed cum tam atroci edicto nos concitauisset, cur ipse non affuit? num putatis aliqua re tristi ac seuera? vino & epulis retentus est, si epulæ potius, quam popinæ nominandæ sunt. Diem edicti obire neglexit, in ante diem IIII. Cal. Decem. distulit, adesse in Capitolio iussit: quod in templum ipse nescio quæ per Gallorum cuniculum ascendit. conuenerunt corrogati, & quidem amplius quidam homines, sed immemores dignitatis suæ. is enim erat dies, ea fama, is qui Senatum vocarat, ut turpe senatori esset, nihil timere. Ad eos tamen ipsos, qui conuenerant, ne verbum quidem ausus est facere de Cæsare, cum de eo constituisset ad Senatum referre. scriptam attulerat Consularis quidam sententiam. quid est aliud, se ipsum hostem iudicare, nisi de eo referre non audere, qui contra se Consulem exercitum duceret? necesse enim erat alterum esse hostem: nec poterat aliter de aduersariis ducibus iudicari. Si igitur C. Cæsar hostis, cur Consul nihil refert ad Senatum? sin ille à Senatu notandus non fuit, quid potest dicere, quin, cum de illo tacuerit, se hostem esse confessus sit? quem in edictis Spartacum appellat, hunc in Senatu ne improbum quidem dicere audet. At in rebus tristissimis quantos excitat risus? sententiolas edicti cuiusdam memoriæ madaui, quas videtur ille peracutas putare. ego autem, qui intelligeret, quid dicere vellet, adhuc neminem inueni. **NVL LA CONTVMELIA EST, QVAM FACIT DIGNVS.** primum quid est **DIGNVS**? nam etiam malo digni multi, sicut ipse. an quam facit is, qui cum dignitate est? quæ autem potest esse maior? quid est porro facere contumeliam? quis sic loquitur? Deinde, **NEC TIMOR QVEM DENUNTIAT INIMICVS.** quid ergo? ab amico timor denuntiari solet? horum similia deinceps. nonne fatius est mutum esse, quam, quod nemo intelligat, dicere? en, cur magister eius ex oratore arator factus sit, possideat in agro publico populi Rom. campi Leontini duo millia iugerum immunia, ut hominem stultum magis etiam infatuet mercede publica. Sed hæc leuiora fortasse. illud quæro, cur tam subito mansuetus in Senatu fuerit, cum in edictis tam fuisset ferus. quid autem attinuerit, L. Cassio, Tribuno pl. fortissimo & constantissimo cui mortem denunciare, si in Senatu venisset: D. Carfulenum bene de Repub. sententem à Senatu vi & minis mortis expellere: Tiberium Canutium, à quo erat honestissimis contentioibus & sæpe, & iure vexatus, non templo solum, verum etiam aditu prohibere Capitolii? Cui S. C. ne intercederent, verebatur? de supplicatione credo M. Lepidi clarissimi viri. atque id erat periculum de cuius honore extraordinario quotidie aliquid cogitabamus, ne eius visitatus honos impediretur. Ac ne sine causa videretur edixisse ut Senatus adesset, cum de Repub. relaturus fuisset, allato nuntio de legione quarta, mente concidit: effugere festinans, S. C. de supplicatione per discessionem fecit, cum id factum esset antea nunquam. Quæ verò profectio postea? quod iter paludati? quæ vitatio oculorum, lucis, vrbs, fori? quàm misera fuga? quàm fœda? quàm turpis? Præclara tum S. C. illo ipso die vespertina, prouinciarum religiosa sortitio: diuina verò oportunitas, ut, quæ cuique apta esset, ea cuique obueneret. Præclare igitur facitis Tribuni pl. qui de præsidio Consulium, Senatûsque referatis: meritoque vestro maximas vobis gratias

omnes & agere & habere debemus. quæ enim carere metu & periculo possumus in tanta hominum cupiditate & audacia? ille autem, homo afflictus & perditus, quæ de se expectat iudicia grauiora, quam amicorum suorum? familiarissimus eius, mihi homo coniunctus, L. Lentulus & P. Naso, omni carens cupiditate, nullam se habere prouinciam, nullam Antonii sortitionem fuisse iudicauerunt. quod idem fecit L. Philippus, vir patre, auo, maioribusque suis dignissimus. in eadem sententia fuit homo summa integritate atque innocentia M. Anturanius. Idem fecit P. Oppius. ipsi etiam, qui amicitiam M. Antonii veriti, plus ei tribuerunt, quam fortasse vellem, M. Piso & meus necessarius & vir & ciuis egregius, parique innocentia M. Vehilius, Senatus auctoritati se obtemperaturos esse dixerunt. Quid ego de L. Cinna loquar? cuius spectata multis magnisque rebus singularis integritas minus admirabilem facit huius honestissimi facti gloriam: qui omnino prouinciam neglexit: quam item magno animo & constanti C. Cessedius repudiauit. Qui sunt igitur reliqui, quos fors diuina delectet? L. Antonius & M. Antonius. O felicem vtrumque! nihil enim mutauerunt. C. Antonius Macedoniam. hunc quoque felicem. hanc enim semper habebat in ore prouinciam. C. Caluissius Africam. nihil felicius. modo enim ex Africa decesserat: & quasi diuinans se rediturum, duos Legatos Vtica reliquerat. deinde M. Iccius Siciliam, Q. Cassius Hispaniam. non habeo quid suspicer. duarum credo prouinciarum sortes minus diuinatas fuisse. O C. Cæsar (adolescens appellor) quam tu salutem Reip. attulisti, quam improuisam, quam repentinam! qui enim hæc fugiens fecerit, quid faceret inseque? etenim in concione dixerat, se custodem futurum vrbs, usque ad Calend. Maias ad urbem exercitum habiturum. O præclarum custodem ouium (ut aiunt) lupum! custodem vrbs, an direptor & vexator esset Antonius? & quid se introiturum in urbem dixit, exiturumque cum vellet. Quid illud? nonne audierit populo sedens pro æde Castoris dixit, nisi qui vicisset, victurum neminem? Hodierno die primum P. C. longo interuallo in possessionem libertatis pedem ponimus: cuius quidem ego, quoad potui, non modo defensor, sed etiam conseruator fui. Cum autem id facere non possem, nec abiectè, nec sine aliqua dignitate casum illum temporum & dolorem tuli. hanc verò teterrimam belluam quis ferre posset, aut quo modo? quid est in Antonio præter libidinem, crudelitatem, petulantiam, audaciam? ex his totus conglutinator est. nihil apparet in eo ingenuum, nihil moderatum, nihil pudens, nihil pudicum. Quapropter, quoniam res in id discrimen adducta est, vtrum ille pœnas Reipub. luat, an nos seruiamus: aliquando per deos immortales P. C. patrium animum, virtutemque capiamus: aut libertatem propriam Romani generis & nominis recuperemus, aut mortem seruituti anteponamus. Multa, quæ in libera ciuitate ferenda non essent, tulimus & perpassi sumus, alii spe recuperandæ libertatis, alii viuendi nimia cupiditate. Sed si illa tulimus, quæ nos necessitas ferre coëgit, quæ vis quædam penè fatalis, quæ tamen ipsa non tulimus: etiamne huius impuri latronis feremus teterrimum, crudelissimumque dominatum? Quid hic faciat, si potuerit, iratus, qui, cum succedere nemini posset, omnibus bonis fuerit inimicus? quid hic victor non audebit, qui nullam adeptus victoriam, tanta scelera post Cæsarum interitum fecerit? refertam eius domum exhausterit, hortos compilarit, ad se omnia ex his ornamenta transtulerit: cædis & incendiorum causam quæserit ex funere: duobus aut tribus S. C. bene & è Repub. factis, reliquas res ad lucrum prædamque reuocauerit: vendiderit immunitates, ciuitates liberauerit, prouincias vniuersas ex imperii populi Rom. iure sustulerit, exules reduxerit, falsas leges C. Cæsarum nomine, & falsa decreta in æs incidenda, & in Capitolio figenda curauerit: earumque rerum omnium domesticum mercatum instituerit: populo Rom. leges imposuerit: armis & præsidiiis & populum & Magistratus foro exclusit: Senatum stipauerit armatis: armatos in cella Concordiæ, cum Senatum haberet, inclusit: ad legiones Brundisium cucurrerit: ex his optimè sentientes Centuriones iugulauerit: cum exercitu Ro-

mam sit ad interitum nostrum, & ad disperditionem vrbs venire conatus. Atque is ab hoc impetu abstractus consilio & copiis Cæsaris, cōsensu veteranorum, virtute legionum, ne fortuna quidem fractus minuit audaciam: nec rueredemens, nec furere desinit. in Galliam mutilatum ducit exercitum: cum vna legione, & ea vacillante L. fratrem exspectat, quo neminem reperire potest sui similiorē. Ille autem ex Myrmillone dux, ex gladiatore imperator, quas fecit strages, vbiunque posuit vestigia: cædit greges armentorum, reliquique pecoris quodcunque nactus est: epulantur milites: ipse autem se, vt fratrem imitetur, obruit vino: vastantur agri: diripiuntur villæ: matrefamilias, virgines, pueri ingenui abripiuntur, militibus traduntur. hæc eadem, quacunque exercitum duxit, fecit M. Antonius. His vos teterrimis fratribus portas aperietis: hos vnquam in urbem recipietis: non, tempore oblato, ducibus paratis, animis militum incitatis, populo Rom. conspirante, Italia tota ad libertatem recuperandam excitata, deorum immortalium beneficio vtimini: nullum erit tempus hoc amisso. à tergo, à fronte, à lateribus tenetur. Si in Galliam venerit, non ille armis solum, sed etiam nostris decretis vrgendus est. magna vis est, magnū nomen vnum & idem sentientis Senatus. videtisne refertum forum: populūque R. ad spem recuperandæ libertatis erectum: qui longo interuallo cum frequentes hic videt nos, tum sperat etiam liberos conuenisse. Hunc ego diem expectans, M. Antonii scelerata arma vitavi, tum cum ille in me absentem inuehens, non intelligebat ad quod tempus me & meas vires referuarem. si enim illi tum cædis initiū à me quærenti respondere voluissem, nunc Reip. consulere non possem. hanc verò nactus facultatem, nullum tēpus P. C. dimittam neque diurnum, neque nocturnū, quin de libertate populi Ro. de dignitate vestra, quod cogitandum sit, cogitem: quod agendum atque faciendum idem non modò non recusem, sed appetā etiam atque deposcam. hoc feci semper, dum licuit: intermissi, quoad non licuit: iam non solum licet, sed necesse est etiam, nisi seruire malumus, quam ne feruiamus, animis, armisque decernere. Dii immortales nobis hæc præsidia dederunt, vrbi Cæsarem, Brutum Gallia. si enim ille urbem opprimere potuisset statim, si Gallia tenere paulò post, optimo cuique pereundum, reliquis esse seruiendum. Hanc igitur occasionem oblatam tenete per deos immortales P. C. & amplissimi orbis terræ consilii principes vos esse aliquando recordamini. signum date populo R. consilium vestrum non deesse Reip. quoniam ille virtutem suam non defuturam esse profiteretur. Nihil est, quod moneam. nemo est tam stultus, qui non intelligat, si indormierimus huic tempori, non modò crudelem superbamque dominationem nobis, sed ignominiosam etiam & flagitiosam esse ferendam. nostis insolentiam Antonii, nostis amicos, nostis totam domum. libidinosis, petulantibus, impuris, impudicis, aleatoribus, ebriis seruire, ea est summa miseria, summo dedecore coniuncta. Quod si iam (quod dii omen auertant) fatum extremum Reipub. venit: quod gladiatores nobiles faciunt, vt honestè decumbant: faciamus nos principes orbis terrarum gentiumque omnium, vt cum dignitate potius cadamus, quam cum ignominia seruiamus. Nihil est detestabilius dedecore, nihil foedius seruitute. ad decus & libertatem nati sumus. aut hæc teneamus, aut cum dignitate moriamur. Nimum diu teximus, quid sentiremus: nunc iam apertum est: omnes iam patefecerunt, in vtranque partem quid sentiant, quid velint. Sunt impii ciues, pro charitate Reipub. nimum multi, pro multitudine bene sentientium, admodum pauci. quorum opprimendorum dii immortales incredibilem Reip. potestatem & fortunam dederunt. ad ea enim præsidia, quæ habemus, iam accedunt Consules summa prudentia, virtute, concordia, multos menses de populi R. libertate commentati atque meditati. His auctoribus & ducibus, diis iuuuantibus, nobis vigilantibus, & multum in posterū prouidentibus, populo R. consentiente, erimus profectò liberi breui tēpore. iucundiorē autem faciet libertatē seruitutis recordatio. quas ob res, quod Tribuni pl. verba fecerunt, vt Senatus Calendis Ian.

tutò haberi, sententiæque de summa Reip. liberè dici possint: de ea re ita censeo, vt C. Panfa, A. Hircius Consules designati dent operam, vt Senatus Calendis Ian. tutò haberi possit: quodque edictum D. Bruti imperatoris, Consulis designati, optimè de Rep. meriti propositum sit, Senatum existimare, D. Brutum imperatorem, Consulem designatum, optimè de Rep. promereri, cum Senatus auctoritatem, populi que R. libertatem, imperiūque defendat: quodque Galliam prouinciam citeriorem optimorum & fortissimorum virorum, amicissimorumque populo R. ciuium, exercitūque in Senatus potestate retineat, id eum, exercitūque eius, municipia, colonias prouinciæ Gallia, rectè atque ordine, exque Rep. fecisse, & facere: Senatum ad summam Reip. pertinere arbitrari, à D. Bruto & ab L. Plāco imperatoribus Cōsulibus designatis, itēque à cæteris, qui prouincias obtinent, obtineri ex lege Iulia, quoad ex S. C. cuique eorum successum sit: eosque dare operā, vt ex prouinciæ, exercitūque in Senatus populi que R. potestate, præsidioque Reip. sint: cumque opera, virtute, consilio C. Cæsaris, summoque consensu militum veteranorum, qui eius auctoritatē secuti, Reip. præsidio sunt, & fuerunt, & à grauissimis periculis populus Ro. defensus sit, & hoc tempore defendatur: cumque legio Martia Albæ constiterit, in municipio fidelissimo & fortissimo, seque ad Senatus auctoritatē, populi que Rom. libertatem contulerit: quod pari consilio eademque virtute legio quarta vsa, L. Egnatuleio duce, ciue egregio, Senatus auctoritatem, populi que Rom. libertatem defendat, ac defenderit: Senatui magnæ curæ esse, ac fore, vt pro tantis eorum in Remp. meritis honores eis habeantur, gratiaque referantur: Senatui placere, vt C. Panfa, A. Hircius Cōsules designati, cum magistratum inierint: si eis videretur, primo quoque tempore de his rebus ad hunc ordinem referant, ita vt è Rep. fidēque sua censuerint.

## In M. Antonium ad Quirites Phi-

LIPPICA IIII, ORATIO XLVI.



REQVENTIA vestrum incredibilis Quirites, concioque tãra, quantam meminisse nō videor, & alacritatem mihi summam affert Reip. defendendæ & spem recuperandæ libertatis. quanquam animus quidem mihi nunquam defuit, tempora defuerunt: quæ simul ac primū aliquid lucis ostendere visa sunt, princeps vestræ libertatis defendendæ fui. quod si antè facere conatus essem, nunc facere non possem. hodierno enim die Quirites, ne adhuc mediocrem rem actam arbitremini, fundamenta sunt iacta reliquarum actionum. nam est hostis à Senatu nondum verbo appellatus, sed re iam iudicatus Antonius. Nunc verò multò sum erectior, quod vos quoque hostem illum esse tanto cōsensu, tantoque clamore approbauistis. nec enim fieri potest, vt non aut ii sint impii, qui contra Consulem exercitum comparauerunt: aut ille hostis, contra quem iure arma sumpta sunt. Hanc igitur dubitationem, quanquam nulla erat, ramen nequa posset esse, Senatus hodierno die sustulit. C. Cæsar, qui Remp. libertatēque vestram suo studio, consilio, patrimonio denique tutatus est, & tutatur, maximis Senatus laudibus ornatus est. Laudo, laudo vos Quirites, cum gratissimis animis prosequimini nomē clarissimi adolescentis, vel pueri potius. sunt enim facta eius immortalitatis, nomen ætatis. multa memini: multa audiui: multa legi: nihil ex omni seculorum memoria tale cognoui. qui, cū seruitute premeremur, & in dies malū cresceret, præsidii nihil haberemus, capitalē & pestiferū Brūduſio M. Antonii reditū timeremus: hoc insperatū omnibus consiliū, incognitum certè ceperit, vt exercitū inuictū ex Hispanis militibus cōduceret, Antonique furorē crudelissimis consiliis incitatū à per-

niciē Reip. auerteret. Quis est enim, qui hoc non intelligat, nisi Cæsar exercitum parauisset, non sine exitio nostro futurum Antonii reditum fuisse: ita enim se recipiebat ardens odio vestri, cruentus sanguine ciuium, quos Suesſæ, quos Brundisii occiderat, ut nihil nisi de Reip. pernicio cogitaret. Quod autem erat præsidium salutis, libertatisque vestræ, si C. Cæsaris fortissimorumque sui patris militum exercitus non fuisset: cuius de laudibus & honoribus, qui ei pro diuinis & immortalibus meritis diuini immortalesque debentur, mihi Senatus assensus paulò antè decreuit, ut primo quoque tempore referretur. quo decreto quis non perspicit Antonium hostem esse iudicatum? Quem enim appellare possumus eum, contra quem qui exercitus ducunt, iis Senatus arbitratur singulares exquirendos honores? Quid legio Martia? quæ mihi videtur diuinitus ab eo deo traxisse nomen, à quo populum R. generatum accepimus: nonne ipsa suis decretis prius, quàm Senatus, hostem iudicauit Antonium? nam ille si non hostis: qui Consulem reliquerunt, hostes necesse est iudicemus. Præclara & luculenta reclamazione vestra factum pulcherrimum Martialium comprobastis, qui se ad Senatus auctoritatem, ad libertatem vestram, ad vniuersam Remp. contulerunt, hostem illum & latronem & parricidam patris reliquerunt: nec solum id animose & fortiter, sed consideratè etiam, sapienterque fecerunt: Albæ cõstitèrunt in vrbe opportuna, munita, propinqua fortissimorum virorum, fidelissimorum ciuium atque optimorum. Huius Martiæ legionis legio quarta imitata virtutem, duce L. Egnatuleio, quem Senatus merito paulò antè laudauit, C. Cæsaris exercitum persecuta est. Quæ expectas M. Antoni iudicia grauiora? Cæsar fertur in cælum, qui contra te exercitum comparauit: laudantur exquisitissimis verbis legiones, quæ te reliquerunt, quæ à te acriter sitæ sunt: quæ tuæ essent, si te Consulem, quàm hostem maluisses: quarum legionum fortissimum, verissimumque iudicium confirmat Senatus, comprobatur vniuersus populus R. nisi fortè vos Quirites Consulem, non hostem iudicatis Antonium. Sic arbitrabar vos iudicare, ut ostenditis. Municipia, colonias, præfecturas num aliter iudicare censetis: omnes mortales vna mente consentiunt, omnia arma eorum, qui hæc salua velint, contra illam pestem esse capienda. Quid D. Bruti iudicium Quirites? quod ex hodierno eius edicto perspicere potuistis: num cui tandem contemnendum videtur? rectè, & verè negastis Quirites. est enim quasi deorum immortalium beneficio & munere datum Reipub. Brutorum genus, & nomen ad libertatem populi R. vel constituendam vel recuperandam. Quid igitur D. Brutus de M. Antonio iudicauit? exclusit prouincia: exercitu obstitit: Galliam totam hortatur ad bellum, ipsam sua sponte, suoque iudicio excitatam. Si Consul Antonius: Brutus hostis. si conseruator Reip. Brutus: hostis Antonius. num igitur, vtrum horum sit, dubitare possumus? Atqui, ut vos vna mente, vnâque voce dubitare vos negatis, sic modò decreuit Senatus, D. Brutum optimè de Reipub. mereri, cum Senatus auctoritatem, populique Rom. libertatem, imperiumque defenderit. à quo defenderit: nempe ab hoste. quæ est enim alia laudanda defensio? Deinceps laudatur prouincia Gallia, meritoque ornatu verbis amplissimis à Senatu, quod resistat Antonio. quem si Consulem illa prouincia putaret, neque eum reciperet, magno scelere se astringeret. omnes enim sub Consulibus iure & imperio debent esse prouinciæ. Negat hoc D. Brutus imperator, Consul designatus, natus Reip. ciuis: negat Gallia, negat cuncta Italia, negat Senatus, negatis vos. Quis igitur illum Consulè, nisi latrones putant? quanquã ne ii quidem ipsi, quod loquuntur, id sentiunt: nec à iudicio omnium mortalium, quauis impii, nefarii que sint, sicut sunt, dissentire possunt. sed spes rapiendi atque prædandi cæcat animos eorum: quos non bonorum donatio, non agrorum assignatio, non illa infinita Põpeii hasta fatiauit: qui sibi vrbem, qui bona, & fortunas ciuium ad prædâ proposuerunt: qui, dum sit quod rapiant, quod auferant, nihil sibi futurum arbitratur: quibus M. Antonius (ò dii immortales auertite & detestamini, quæso, hoc omen) vrbem se diuisurum esse promisit. ita verò ei, ut precamini, eueniar, quo hu-

ius amentiarum poena in ipsum familiamque eius recidat. quod ita futurum esse confido. iam enim non solum homines, sed etiam deos immortales ad Remp. conseruandam arbitror consensisse. siue enim prodigiis atque portentis dii immortales nobis futura prædicunt, ita sunt aperte denuntiata, ut & illi poena, & nobis libertas appropinquet: siue tantus consensus omnium sine impulsu deorum esse non potuit, quid est, quod de voluntate caelestium dubitare possimus? Reliquum est Quirites, ut vos in ista sententia, quam præ vobis fertis, perseueretis. Faciam igitur, ut imperatores instructa acie solent: quanquam paratissimos milites ad præliandum videant, ut eos tamen adhortentur. sic ego vos ardentis & erectos ad libertatem recuperandam cohortabor. Non est, non est vobis Quirites cum eo hoste certamen, quocum aliqua pacis conditio esse possit. neque enim ille seruitutem vestram, ut antea, sed iam iratus sanguinem concupiscit. nullus ei ludus videtur esse iucundior, quàm cruor, quàm cædes, quàm ante oculos trucidatio ciuium. Non est vobis Quirites res cum scelerato homine atque nefario, sed cum immani retraque bellua. quæ quoniam in focum incidit, cbruatur. si enim illinc emerferit, nullius supplicii crudelitas erit recusanda. sed tenetur, premitur, vrgetur, nunc iis copiis, quas iam habemus: mox iis, quas paucis diebus noui Consules comparabunt. Incumbite in causam Quirites, ut facitis. nunquam vester consensus maior in vlla causa fuit: nunquam tam vehementer cum Senatu consociati fuistis: nec mirum. agitur enim, non qua conditione victuri, sed victurine simus, an cum supplicio ignominiaque perituri. Quanquam mortem quidem omnibus natura proposuit: crudelitatem mortis, & dedecus virtus propulsare solet: quæ propria est Romani generis & feminis. hanc retinere quæso Quirites: quam vobis tanquam hæreditatem maiores vestri reliquerunt. Quanquam omnia alia incerta sunt, caduca, mobilia: virtus est vna altissimis defixa radicibus: quæ nunquam vlla vi labefactari potest, nunquam dimoueri loco. hæc maiores nostri primum vniuersam Italiam deuicerunt: deinde Carthaginem exciderunt: Numantiam euerterunt: potentissimos Reges, bellicosissimas gentes in ditionem huius imperii redegerunt. Ac maioribus quidem vestris Quirites cum eo hoste res erat, qui haberet Rempub. curiam, ararium, consensum, & concordiam ciuium, rationem aliquam, si ita res tulisset, pacis & foederis: hic vester hostis vestrâ Rempub. oppugnat, ipse habet nullam: Senatam, id est, orbis terræ consilium, delere gessit, ipse consilium publicum nullum habet: ararium vestrum exhaustit, suum non habet. nam concordiam ciuium qui habere potest, nullam qui habeat ciuitatem? pacis verò quæ potest cum eo esse ratio, in quo est incredibiliis crudelitas, fides nulla? Est igitur Quirites populo R. victori omnium gentium omne certamen cum excursore, cum latrone, cum Spartaco. Nam quod se similem Catilinæ esse gloriari solet: scelere par est, belli industria inferior. ille cum exercitum nullum haberet, repente conflauit: hic eum exercitum, quem accepit, amisit. Ut igitur Catilinam diligentia mea, Senatus auctoritate, vestro studio & virtute fregistis: sic Antonii nefarium latrocinium vestra cum Senatu concordia tanta, quanta nunquam fuit, felicitate & virtute exercituum, ducumque vestrorum breui tempore oppressum audietis. Equidem, quantum cura, labore, vigiliis, auctoritate, consilio eniti atque efficere potero, nihil prætermittam, quod ad libertatem vestram pertinere arbitrabor. neque id enim pro vestris amplissimis in me beneficiis sine scelere facere possum. hodierno autè die primum, referente viro fortissimo, vobisque amicissimo M. hoc Seruilio, collegisque eius ornatissimis viris, optimis ciuibus, longo interuallo me auctore & principe ad spem libertatis exarsimus.

# In M. Antonium Philippica V,

ORATIO XLVII.



**N**IL VNquam longius Calendis Ian. mihi visum est Patres Conscripti: quod idem intelligebam per hos dies vnicuique vestrum videri. qui enim bellum cum Rep. gerunt, hunc diem non expectant: nos autem tum, cum maxime consilio vestro subuenire communi saluti oporteret, in Senatum non vocabamur. Sed querelam prateritorum dierum sustulit oratio Consulium: qui ita locuti sunt, ut magis exoptata Calenda Ian. quam sera esse videantur. Atque ut oratio Consulium animum meum erexit, spemque attulit non modo salutis conseruanda, verum etiam dignitatis pristinae recuperanda: sic me perturbasset eius sententia, qui primus rogatus est, nisi vestrae virtuti, constantiaeque considerem. hic enim vobis P. C. dies illuxit: haec potestas data est, ut, quantum virtutis, quantum constantiae, quantum grauiratis in huius ordinis consilio esset, populo Rom. declarare possentis. Recordamini, qui dies nudiustertius decimus fuerit, quantus consensus vestrum, quanta virtus, quanta constantia: quantum sitis a populo R. laudem, quantum gratiam consecuti. Atque illo die P. C. ea constituitis, ut vobis nihil iam sit integrum, nisi aut honesta pax, aut bellum necessarium. Pacem vult M. Antonius: arma ponat, roget, deprecetur: neminem aequiorem me reperiet, cui quidem, dum se ciuibus impiis commedit, inimicus esse, quam amicus maluit. nihil est profecto, quod dari possit bellum gerenti: erit fortasse aliquid, quod concedi possit roganti. Legatos vero ad eum mittere, de quo grauissimum iudicium nudiustertius decimus feceritis, non iam leuitatis est, sed, ut, quod sentio, dicam, dementia. Primum enim eos duces laudauistis, qui contra illum priuato consilio bellum suscepissent: deinde milites veteranos, qui cum ab Antonio in colonias essent deducti, illius beneficio libertatem populi R. anteposuerunt. Quid legio Martia? quid quarta? cur laudantur? si enim Consulium suum reliquerunt, vituperanda sunt: si inimicum populi R. iure laudantur, atqui cum Consulium nondum haberetis, decreuistis, ut & de praemiis militum, & de honoribus imperatorum primo quoque tempore referretur. Placet eodem tempore praemia constituere iis, qui contra Antonium arma ceperunt, & Legatos ad Antonium mittere: ut iam pudendum sit, honestiora decreta esse legionum, quam Senatus. si quidem legiones decreuerunt Senatum defendere contra M. Antonium. Senatus decernit Legatos ad Antonium. vtrum hoc est confirmare militum animos, an debilitare virtutem? hoc dies duodecim perfecerunt, ut quem nemo praeter Cotylam tum inuentus sit qui defenderet, is habeat iam patronos etiam Consulium. qui vtinam omnes ante me sententiam rogarentur. quanquam suspicor, quid dicturi sunt quidam eorum, qui post me rogabuntur. facilius contradicerem, si quid videretur. est enim opinio, decreturum aliquem M. Antonio illam vltimam Galliam, quam Placus obtinet. quid est aliud, omnia ad bellum ciuile hosti arma largiri? primum nervos belli pecuniam infinitam, qua nunc eget: deinde equitatum, quantum velit: equitatum dico? dubitabit credo gentes Barbaras secum adducere? hoc qui non videt, excors: qui, cum videt, decernit, impius. Tu ciuem sceleratum & perditum, Gallorum & Germanorum exercitu, pecunia, peditatu, equitatu, copiis instrues? nulla ista excusationes sunt: Meus amicus est. sit patria prius. Meus cognatus. an potest cognatio vlla propior esse, quam patriae, in qua parentes etiam continentur? Mihi pecuniam attribuit. cupio videre, qui id audeat dicere. Quid autem agatur, cum aperuero, facile erit statuere, quam sententiam dicatis, aut quam sequamini. Agitur, vtrum M. Antonio facultas detur opprimenda Reip. caedis faciendae, bonorum diripiendorum, urbis, agrorum, suis latronibus condonandi, populi R. seruitute opprimendi: an horum ni-

<sup>168</sup>hil facere ei liceat. Dubitatis? an non cadunt haec in Antonium? hoc ne Cotyla quidem dicere auderet. Quid enim in eum non cadit? qui, cuius acta se defendere dicit, eius eas leges peruertit, quas maxime laudare poteramus. ille paludes siccare voluit: hic omnem Italiam moderato homini L. Antonio diuidendam dedit. Quid? hanc legem populus R. accepit? quid? per auspicia ferre potuit? sed Augur verecundus sine collegis de auspiciis. Quanquam illa auspicia non egent interpretatione Augurum. Ioue enim tonante cum populo agi non esse fas, quis ignorat? Tribuni pl. tulerunt de prouinciis contra acta Caesaris, ille biennii, iste sexennii. num etiam hanc legem populus R. accepit? quid? promulgata fuit? quid? nonne ante lata, quam scripta? nonne ante factam vidimus, quam futuram quisquam esse suspicatus? vbi lex Caecilia & Didia? vbi promulgatio trinundinum? vbi poenae recenti lege Iunia & Licinia? possuntne haec leges ratae esse sine interitu legum reliquarum? eccui potestas in forum introeundi fuit? qua porro illa tonitrua? qua tempestas? ut, si auspicia M. Antonium non mouerent, sustinere tamen, ac ferre posse tantam vim tempestatis, imbris ac turbinum mirum videretur? quam legem igitur se Augur dicit tulisse non modo tonante Ioue, sed propere caelesti clamore prohibente, hanc dubitabit contra auspicia latam confiteri? quid? quod cum eo collega tulit, quem ipse fecit sua nuntiatione vitiosum: nihilne ad auspicia bonus Augur arbitratus est pertinere? Sed auspiciorum nos fortasse erimus interpretes, qui sumus eius collegae: num etiam armorum interpretes quaerimus? primum omnes fori aditus ita sunt septi, ut, etiam si <sup>170</sup>nemo obstaret armatus, tamen nisi septis reuulsis introiri in forum nullo modo posset. sic vero erant disposita praesidia, ut, quo modo aditus hostium prohibentur, ita castellis & operibus ab ingressione fori populum Tribunisque pl. propulsari videres. Quibus de causis eas leges, quas M. Antonius tulisse dicitur, omnes censo per vim & contra auspicia latas, hisque legibus populum non teneri. Si quam legem de actis Caesaris confirmandis, deue Dictatura in perpetuum tollenda, deue colonis in agros deducendis tulisse M. Antonius dicitur, easdem leges de integro, ut populum teneant, saluis auspiciis ferre placet. Quanuis ergo bonas leges vitiose, per vimque tulerit: tamen haec leges non sunt habendae: omnisque audacia gladiatoris amentis auctoritate nostra repudiata est. illa vero dissipatio pecuniae publicae ferenda nullo modo est, per quam septies millies falsis percriptionibus, donationibusque auertit: ut portenti simile videatur, tantam pecuniam populi R. tam breui tempore perire potuisse. Quid illi immanes quaestus? ferendine? quos M. Antonii tota exhausit domus. decreta falsa videbat: regna, ciuitates, immunitates in aere accepta pecunia iubebat incidi. haec se ex commentariis Caesaris, quorum ipse auctor erat, agere dicebat. in interiore aedium parte totius Reip. nundinae: mulier sibi felicior, quam viro, aucionem prouinciarum, regnorumque faciebat: restituebantur exules quasi lege, sine lege. qua nisi auctoritate Senatus rescinduntur, quoniam ingressi in spem Reip. recuperanda sumus, imago nulla liberae ciuitatis relinquetur. neque solum commentariis commentitiis, chirographisque venalibus innumerabilis pecunia congesta in illam domum est, cum qua vendebat Antonius, ea se ex actis Caesaris agere diceret: sed Senatus etiam consulta pecunia accepta falsa referebat: syngraphae obfignabantur: S. C. tanquam facta ad aeraarium referebantur. huius turpitudinis testes erant etiam exterarum nationes. Foedera interea facta: regna data: populi prouinciaeque liberatae: earumque rerum falsa tabulae gemente populo R. toto Capitolio figebantur. quibus rebus tanta pecunia vna in domo coaceruata est, ut, si hoc genus in vnum redigatur, non sit pecunia populo R. defutura. is etiam legem iudicariam tulit, homo castus atque integer iudiciorum & iuris auctor, in quo nos fefellit. Antesignanos & manipulares & alaudas iudices se constituisse dicebat. at ille legit aleatores, legit exules, legit Graecos. O confessum iudicium praeclarum! o dignitatem consilii admirandam! pauet animus apud illud consilium pro reo dicere. Cydam Crentensem, portentum insulae, hominem audacissimum & perditissimum. sed fac ita non esse. num Latine scit? num ex iudicium



dicuros, Legati proficiscantur, bellum nihilo minus paretur: tamen Legatorum nomen ipsum & animos molliet, & belli celeritatem morabitur. Minimis momentis P. C. maximæ inclinationes temporū sunt cum in omni casu Reip. tum in bello & maximè ciuili, quod opinione plerunque & fama gubernatur. nemo quæret, quibus cum mandatis Legatos miserimus: nomen ipsum Legationis vltro missæ timoris esse signū videbitur. recedat à Mutina, desinat oppugnare Brutum, decedat ex Gallia: non est verbis rogandus, cogendus est armis. non enim ad Annibalem mittimus, vt à Sagunto recedat, ad quem miserat olim Senatus P. Valerium Flaccum & Q. Bebiū Pamphilum, qui, si Annibal non pareret, Carthaginem ire iussi sunt. nostros Legatos quò iubebimus ire, nisi paruerit Antonius? ne imperatorem, coloniāque populi Ro. oppugnet, itane verò per Legatos rogandus est? Quid interest per deos immortales, vtrum hanc vrbe oppugnet, an huius vrbis propugnaculum, coloniāque populi Ro. præfidii causa collocatam? Belli Punici secundi, quod cōtra maiores nostros Annibal gefit, causa fuit Sagunti oppugnatio. rectè ad eum Legati missi. mittebantur ad Pœnum, mittebantur pro Annibalis hostibus, nostris etiam sociis. quid simile tandem? nos ad ciuem mittemus, ne imperatorem populi Rom. ne exercitum, ne coloniā circumsedeat, ne oppugnet, ne agros depopuletur, ne sit hostis. Age, si paruerit, hoc ciue vt aut volumus, aut possumus? ante diem x i i i. Calend. Ian. decretis vestris eum cōcidistis: constituistis, vt hæc ad vos Calend. Ian. referrentur, quæ referri videtis, de honoribus & præmiis bene de Rep. meritorum & merentium: quorum principem iudicauistis eum, qui fuit, C. Cæsarem, qui M. Antonii impetus nefarios ab vrbe in Galliā vertit: deinde milites veteranos, qui primi Cæsarem secuti sunt: tum illas cælestes, diuināque legiones, Martiam & quartam, quibus, cum Consulem suum non modò reliquissent, sed bello etiam persequerentur, honores & præmia spondestis: eodè die D. Bruti præstantissimi ciuis edicto allato atque proposito, factum eius collaudauistis: quòdque ille bellum priuato cōsilio suscepit, id vos auctoritate publica comprobastis. Quid igitur illo die aliud egistis, nisi vt re hostem iudicaretis Antonium? his vestris decretis aut ille vos æquo animo aspicere poterit, aut vos illum sine dolore summo videbitis? exclusit illū à Repub. distraxit, segregauit non solū scelus ipsius, sed etiam, vt mihi videtur, fortuna quædam Reipub. qui si Legatis paruerit, Romamque redierit: num quando perditis ciuibus vexillum, quò concurrant, defuturum putatis? Sed hoc minus vereor. sunt alia, ob quæ magis nunquā parebit ille Legatis. noui hominis insaniam, arrogantiam: noui perdita consilia amicorum, quibus ille est deditus. Lucius quidem frater eius, vtpote qui peregrè depugnauit, familiam ducit. si per se ipse sanus, quod nunquam erit: per hos esse ei tamen non licebit. teretur interea tēpus: belli apparatus refrigerent. Vnde est adhuc bellum, nisi ex retardatione & mora: vt primū post discessum latronis, vel potius desperatam fugam, liberè Senatus haberi potuit, semper flagitauit vt conuocaremur. quo die primū conuocati sumus, cum designati Consules non adessent, ieci sententia mea maximo vestro cōsensu fundamenta Reipub. serius omnino, quàm decuit. nec enim antè potui. sed tamen, si ex eo tempore dies nullus intermissus esset, bellum profectò nullum haberemus. Omne malum nascens facile opprimitur: inueteratum fit plerunque robustius. Sed tum expectabantur Calendæ Ianuæ. fortasse non rectè: verū præterita omittamus. etiamne hanc moram afferemus, dum proficiscantur Legati, dum reuertantur? quorum expectatio dubitationem belli afferet. bello autem dubio quò potest studium esse delectus? Quamobrem P. C. Legatorum mentionem nullam censeo faciendam: rem administrandam arbitror sine vlla mora, & confestim gerendam censeo: tumultum decerni, iustitiam indici, saga sumi dico oportere, delectum haberi sublatis vacationibus in vrbe, & in Italia præter Galliā totam. quæ si erunt facta, opinio ipsa & fama vestra securitatis obruet scelerati gladiatoris amentiam: sentiet sibi bellum cum Repub. esse

susceptum: experietur consentientis Senatus neruos atque vires. nam nunc quidem partium contentionem esse dicitur. quarum partium? alteri victi sunt: alteri sunt à mediis C. Cæsaris partibus. nisi fortè Cæsaris partes à Panfa & Hircio Consulibus, & à filio C. Cæsaris oppugnari putamus. Hoc verò bellum non ex dissensione partium, sed ex nefaria spe perditissimorum ciuium excitatum: quibus bona, fortunæque nostræ notatæ sunt, & iam ad cuiusque opinionem distributæ. Legi epistolam Antonii, quam ad quendam Septemvium, capitalem hominem, collegam suum miserat: Quid concupiscas, tu videris: quod concupiueris, certè habebis. Hem, ad quem Legatos mittamus? cui bellum moremur inferre? qui ne forti quidem fortunas nostras destinauit: sed libidini cuiusque nos ita addixit, vt ne sibi quidem quicquam integrum, quod non alicui promissum iam sit, reliquerit. Cum hoc P. C. bello, bello inquam, decertandum est, idque confestim: Legatorum tarditas repudianda est. Quapropter ne multa nobis quotidie decernenda sint, Consulibus totam Remp. committendam censeo, hisque permittendum, vt Remp. defendant, prouideantque nequid Resp. detrimenti accipiat: censeoque, vt iis, qui in exercitu Antonii sunt, ne sit ea res fraudi, si ante Cal. Febr. ab eo discesserint. Hæc si censueritis Patres Conscripti, breui tempore libertatem populi R. auctoritatēque vestram recuperabitis. si autem lenius agetis, tamen eadem, sed fortasse serius decerneretis. de Rep. quoad retulistis, satis decreuisse videor. Altera res est de honoribus: de quibus deinceps intelligo esse dicendum. sed qui ordo in sententiis rogandis seruari solet, eundem tenebo in viris fortibus honorandis. A Bruto igitur Consule designato, more maiorum capiamus exordium: cuius, vt superiora omittam, quæ sunt maxima illa quidem, sed adhuc hominū magis iudiciis, quàm publicè laudata: quibusnam verbis eius laudes huius ipsius tēporis consequi possumus? neque enim vllam mercedem tanta virtus, præter hanc laudis gloriæque, desiderat: qua etiam si careat, tamen sit se ipsa contenta, atque in memoriam gratorum ciuium, tanquam in luce, posita lætetur. Laus igitur iudicii, testimoniique vestri tribuenda Bruto est. quamobrem his verbis Patres Conscripti S. C. faciendum censeo: Cum D. Brutus imp. Cos. designatus, prouinciā Galliā in Senatus populūque R. potestate teneat: cumque exercitum tantum, tam breui tempore, summo studio municipiorum, coloniarūque prouinciæ Galliæ optimè de Rep. meritæ, merentisque conscripserit, compararit: id eum rectè, & ordine, exque Rep. fecisse, idque D. Bruti præstantissimum meritum in Remp. Senatui populūque R. gratum esse, & fore: itaque Senatū populūque R. existimare, D. Bruti imp. Cos. desig. opera, consilio, virtute, incredibilique studio & consensu prouinciæ Galliæ, Reip. difficillimo tempore esse subuentū. Huic tanto merito Bruti P. C. tantòque in Remp. beneficio, quis est tantus honos, qui non debeatur? nam si M. Antonio patuisset Gallia: si oppressis municipiis & coloniis imparatis in illam vltimā Galliā penetrare potuisset: quantus Reip. terror impenderet? dubitaret, credo, homo amentissimus, atque omnibus consiliis præcepit & deuius, non solū cum exercitu suo, sed etiā cum omni immanitate barbariæ bellum inferre nobis, vt eius furorem ne Alpium quidem muro cohibere possemus. Hæc igitur habenda gratia est D. Bruto, qui illum, nondum interposita auctoritate vestra, suo consilio atque iudicio, non, vt Consulem, recepit: sed, vt hostem, arcuit Gallia: seque obsideri, quàm hanc vrbe maluit. Habeat ergo huius tanti facti, tamque præclari decreto vestro testimonium sempiternum: Galliæque quæ semper præsidet, atque præsedet huic imperio, libertati que cōmuni, merito iurèque laudetur, quòd se suāsque vires non tradidit, sed opposuit Antonio. Atque etiam M. Lepido pro eius egregiis in Remp. meritis decernendos honores quam amplissimos censeo. semper ille populum R. liberum voluit: maximumque signum illo die dedit voluntatis & iudicii suis: cum Antonio diadema Cæsari imponente, se auertit, gemitūque & mœstitia declarauit, quantum haberet odium seruitutis, quàm populum Rom. liberum cuperet, quàm illa, quæ tulerat, temporū magis necessitate, quàm iudicio tulisset.



Quanta verò is moderatione vsus sit in illo tempore ciuitatis, quod post mortem Cæsaris consecutum est, quis nostrum obliuisci potest? Magna hæc: sed ad maiora prope-  
 rat oratio. Quid enim, o dii immortales, admirabilius omnibus gentibus, quid optatius  
 populo R. accidere potuit, quam, cum bellum ciuile maximū esset, cuius belli exitum  
 omnes timeremus, sapiētia etiam id potius extinguī, quam armis & ferro rem in discrimen  
 adducere: Quod si eadē ratio Cæsaris fuisset in illo tetro miseroque bello: vt omit-  
 tam patrem, duos Cn. Pompeii summi & singularis viri filios incolumes haberemus,  
 quibus certē pietas fraudi esse non debet. vtinam omnes M. Lepidus seruare potuisset:  
 facturum fuisse declarauit in eo, quod potuit, cum Sex. Pompeiū restituit ciuitati, ma-  
 ximum ornamentum Reip. clarissimum monumentum clemētia suā. Grauis illa for-  
 tuna populi Rom. graue fatum. Pompeio enim patre, quod imperii populi Ro. lumen  
 fuit, extincto, interfectus est patris simillimus filius. sed omnia mihi facta vidētur deo-  
 rum immortalium iudicio & pietate, Sex. Pompeio Reip. conseruato. Quam ob cau-  
 sam iustam atque magnam, & quod periculosissimum ciuile bellum maximūque hu-  
 manitate & sapiētia sua M. Lepidus ad pacem concordiamque conuertit, S. C. his ver-  
 bis censeo perscribendum: Cū a M. Lepido imperatore Pōtifice Max. sæpē numero  
 Resp. & bene, & feliciter gesta sit: populus R. intellexerit ei dominatum regium maxi-  
 mē displicere: cūque eius opera, virtute, consilio, singularique clementia & mansue-  
 tudine bellum acerbissimum ciuile sit restinctum: Sextusque Pompeius Cn. F. Magnus  
 huius ordinis auctoritate ab armis discesserit, & a M. Lepido imp. Pont. Max. summa  
 Senatus populique R. voluntate ciuitati restitutus sit: Senatū populūque R. pro ma-  
 ximis plurimisque in Remp. M. Lepidi meritis magnam spem in eius virtute, auctori-  
 tate, felicitate reponere otii, pacis, concordia, libertatis: eiusque in Remp. meritorum  
 Senatū populūque R. memorem fore: eique statuam equestrem inauratam in Ro-  
 stris, aut quo alio loco in foro vellet, ex huius ordinis sententia statui placere. Qui ho-  
 nos P. C. mihi maximus videtur: primū, quia iustus est. non enim solū datur pro-  
 pter spem temporum reliquorum, sed pro amplissimis meritis redditur. Nec verò cui-  
 quam possumus commemorare hunc honorem a Senatu tributum iudicio Senatus  
 soluto & libero. Venio ad C. Cæsarem P. C. qui nisi fuisset, quis nostrū esse potuisset?  
 Aduolabat ad urbem a Brundisio homo impotentissimus, ardens odio, animo hostili  
 in omneis bonos cum exercitu Antonius. quid huius audacia & sceleri poterat oppo-  
 ni? nondum ullos duces habebamus, non copias: nullum erat consilium publicum,  
 nulla libertas: danda ceruices erāt crudelitati nefaria: fugam quærebamus omnes: quæ  
 ipsa exitum non habebat. quis tum nobis, quis populo Rom. obtulit hunc diuinū ado-  
 lescentem deus? qui, cum omnia ad perniciem nostram pestifero illi ciui paterent, sub-  
 bito præter spem omnium exortus, prius confecit exercitum, quem furori M. Antonii  
 opponeret, quam quisquam hoc eum cogitare suspicaretur. Magni honores habiti Cn.  
 Pompeio, cum esset adolescens: & quidem iure. subuenit enim Reipub. sed ætate mul-  
 to robustior, & militum ducem quærentium, studio paratior, & in alio genere belli.  
 non enim omnibus Syllæ causa grata: declarat multitudo proscriptorum, tot municipi-  
 orum maximæ calamitates. Cæsar autem annis multis minor veteranos cupientes  
 iam requiescere armauit: eam complexus est causam, quæ esset Senatui, quæ popu-  
 lo, quæ cunctæ Italia, quæ diis omnibus gratissima. Et Pompeius ad L. Syllæ maximum  
 imperium, victorēque exercitum accessit: Cæsar se ad neminem adiunxit, ipse prin-  
 ceptus exercitus faciendi & præsidii comparandi fuit. ille aduersariorum partibus a-  
 grum Picenum habuit inimicum: hic ex Antonii amicis, sed amicioribus libertati,  
 contra Antonium confecit exercitum. illius opibus Sylla regnauit: huius præsi-  
 dio Antonii dominatus oppressus est. Demus igitur imperium Cæsari, sine quo res  
 militaris administrari, teneri exercitus, bellum geri non potest. sit pro Prætorē eo iure,  
 quo qui optimo. qui honos, quanquam est magnus illi ætati, tamen ad necessita-

tem rerum gerendarum, non solū ad dignitatem valet. Itaque illa quæramus, quæ  
 197 vix hodierno die consequemur. sed sæpe spero fore huius adolescentis ornandi hono-  
 randique & nobis & populo R. potestatem. hoc autem tempore ita censeo decernen-  
 dum: Quod C. Cæsar C. F. Pont. Propr. summo Reipub. tempore milites vetera-  
 nos ad libertatem populi Rom. cohortatus sit, eosque conscripserit: quodque legio  
 Martia, quartaque summo studio, optimoque in Rempub. consensu, C. Cæsare duce  
 & auctore Rempub. libertatem populi Rom. defendant, defenderint: & quod C. Cæ-  
 sar Proprætor, Gallia prouincia cum exercitu subsidio profectus sit: equites, sagittarios,  
 elephantos in suam populique Ro. potestatem redegerit, difficillimoque Reip. tem-  
 pore salutis, dignitarique populi R. subuenit: ob eas causas Senatui placere, C. Cæsarem  
 C. F. Pont. Propr. Senatorem esse, sententiāque loco Prætorio dicere: eiusque  
 198 rationem, quæcunque appetet, ita haberi, prout haberi lege liceret, si anno superiore  
 Quæstor fuisset. Quid est enim P. C. cur eum nō quamprimum amplissimos hono-  
 res capere cupiamus? Legibus enim annalibus cū grandiore ætate ad Consulatu  
 constituebant, adolescentia temeritatem verebatur. C. Cæsar ineunte ætate docuit, ab  
 excellenti eximiaque virtute progressum ætatis expectari non oportere. Itaque maio-  
 res nostri veteres illi admodum antiqui leges annales non habebant: quas multis post  
 annis attulit ambitio, vt gradus essent petitionis inter æquales. ita sæpe magna indoles  
 virtutis prius quam Reip. prodesse potuisset, extincta fuit. At verò apud antiquos Rul-  
 li, Decii, Coruini, multique alii, recentiore autem memoria superior Africanus, T.  
 Flaminius admodum adolescentes Consules facti, tantas res gesserunt, vt populi R.  
 imperium auxerint, nomen ornarint. Quid Macedo Alexander? cū ab ineunte æta-  
 te res maximas gerere cœpisset, nōne tertio & trigesimo anno mortem obiit? quæ est  
 199 ætas nostris legibus decem annis minor, quam Consularis. ex quo iudicari potest, vir-  
 tutis esse, quam ætatis cursum celeriore. Nam quod ii, qui Cæsari inuidet, simulant  
 se timere: ne verendum quidem est, vt tenere se possit: vt moderari, ne honoribus no-  
 stris elatus, intemperantius suis opibus vtatur. Ea natura rerum est P. C. vt, qui sen-  
 sum veræ gloriæ caperit, quique se ab Senatu, ab equitibus R. populoque R. vniuerso  
 fenserit ciuem charum haberi, salutarēque Reip. nihil cum hac gloria comparandum  
 putet. Vtinam C. Cæsari, patri dico, contigisset adolescenti, vt esset Senatui, atque o-  
 ptimo cuique charissimus. quod cū consequi neglexisset, omnem vim ingenii, quæ  
 summa fuit in illo, in populari leuitate consumpsit. Itaque cū respectum ad Sena-  
 tum & ad bonos non haberet, eam sibi viam ipse patefecit ad opes suas amplificandas,  
 quam virtus liberi populi ferre non posset. Eius autem filii longissimē diuersa ratio:  
 200 qui cū omnibus est, tum optimo cuique charissimus. in hoc spes libertatis posita  
 est: ab hoc accepta iam salus: huic summi honores & exquiruntur & parati sunt. Cu-  
 ius igitur singularem prudentiam admiramur, eius stultitiam timemus: quid enim  
 stultius, quam inutilem potentiam, inuidiosas opes, cupiditatem dominandi præcipi-  
 tem & lubricam anteferre veræ, graui, solidæ gloriæ? an hoc vidit puer? si ætate proces-  
 serit, non videbit? At est quibusdam inimicus clarissimis atque optimis ciuibus. nul-  
 lus iste timor esse debet. omneis Cæsar inimicitias Reip. condonauit. hanc sibi iu-  
 dicem constituit, hanc moderatricem omnium factorum. ita enim ad Remp. accessit,  
 vt eam confirmaret, non vt euerteret. omneis habeo cognitos sensus adolescentis:  
 nihil est illi Rep. charius, nihil vestra auctoritate grauius, nihil bonorum virorum  
 iudicio optatius, nihil vera gloria dulcius. Quamobrem ab eo nō modò nihil timere,  
 201 sed maiora & meliora expectare debetis: neque in eo, qui ad D. Brutum obsidione  
 liberandum profectus sit, timere ne memoria maneat domestici doloris, quæ plus a-  
 pud eum possit, quam salus ciuitatis. Audebo etiam obligare fidem meam P. C. vo-  
 bis, populoque R. quod profectò, cū me nulla vis cogeret, facere non auderem, per-  
 timesceremque in re maxima periculosam opinionem temeritatis. Promitto, recipio,

spondeo Patres Conscripti, C. Cæsarem talem semper fore ciuem, qualis hodie sit, qualemque eum maximè velle & optare debemus. Quæ cum ita sint, de Cæsare satis hoc tempore dictum habeo. Nec verò de L. Egnatuleio, fortissimo & constantissimo ciue, amicissimoque Reip. silendum arbitror: sed tribuendum testimonium virtutis egregiæ, quòd is legionem quartam ad Cæsarem adduxerit, quæ præsidio Cõsulibus, Senatui, populoque R. Reique pub. esset: ob eam causam placere, uti L. Egnatuleio triennium ante legitimum tempus magistratus petere, capere, gerere liceat. in quo P. C. nõ tam commodum tribuitur L. Egnatuleio, quàm honos. in tali enim re satis est nominari. De exercitu autem C. Cæsaris ita censeo decernendum: Senatui placere, militibus veteranis, qui Cæsaris Pontificis, auctoritatemque huius ordinis defenderint, atque defendant, his, liberisque eorum militiæ vacationem esse: utique C. Pansa, A. Hircius Consules, alter, ambòue cognoscerent, qui ager colonus esset, quò milites veterani deducti essent: qui contra legem Iuliam possideret, ut is militibus veteranis divideretur: de agro Campano separatim cognoscerent, inirentque rationem de commodis militum veteranorum augendis, legionique Martiæ, & legioni quartæ, & iis militibus, qui de legione secunda, trigesima quinta ad C. Pansam, A. Hircium Cõsules venissent, suaque nomina dedissent: quòd his Senatus, populique R. libertas charissima sit, & fuerit, vacationem militiæ ipsis, liberisque eorum esse placere, extra tumultum Gallicum, Italicumque: easque legiones bello confecto missas fieri, placere: quantamque pecuniam militibus earum legionum in singulos C. Cæsar Pontifex Proprator pollicitus sit, tantam dari placere: utique C. Pansa, A. Hircius Consules, alter, ambòue rationem agri habeant, qui sine iniuria priuatorum diuidi possit: isque militibus legionis Martiæ, & legionis quartæ ita daretur, assignaretur, ut quibus militibus amplissimè dati, assignati essent. Dixi ad ea omnia Consules, de quibus retulistis: quo sine mora, matureque decreto, facilius apparabitis ea, quæ tempus & necessitas flagitat. celeritate autem opus est: qua si essemus vsi, bellum, ut sæpe dixi, nullum haberemus.

## In M. Antonium ad Quirites Philippica VI.

LIPPICA VI, ORATIO XLVIII.



**A**VDITA vobis esse arbitror Quirites, quæ sint acta in Senatu, quæ fuerit cuiusque sententia. res enim ex Calendis Ian. agitata, paulò antè confecta est, minus quidè illa seuerè, quàm decuit, non tamen omnino dissolutè. mora est allata bello, non causa sublata. Quamobrem quod quæsiuit à me P. Apuleius, homo & multis officiis mihi, & summa familiaritate coniunctus, & vobis amicissimus: ita respondebo, ut ea, quibus non interfuistis, nosse possitis. Causa fortissimis optimisque Consulibus Calendis Ian. de Rep. primùm referendi fuit, ex eo, quod xlii. Cal. Ian. Senatus me auctore decreuit. eo die primùm Quirites fundamenta iacta sunt Reip. fuit enim longo interuallo ita liber Senatus, ut vos aliquando liberi essetis. Quo quidem tempore, etiam si ille dies vitæ finem mihi allaturus esset, satis magnum cæperam fructum, cum vos vniuersi vna mente atque voce iterum à me conseruatam esse Remp. conclamastis. Hoc vestro iudicio tanto, tamque præclaro excitatus, ita Calendis Ian. veni in Senatum, ut meminisset, quam personam impositam à vobis sustinerem. Itaque bellum nefarium illatum Reip. cum viderem, nullam moram interponendâ insequendi M. Antonium putavi: hominemque audacissimum, qui multis nefariis rebus antè cõmissis, hoc tempore imperatorẽ populi Ro. oppugnaret, coloniã vestram fidissimã, fortissimãmq; obsideret, bello censui persequendũ. tumultũ esse de-

cerni, iustitium indici, saga sumi, dixi placere: quo omnes acrius, grauiusque incumbere ad viciscendas Reip. iniurias, si omnia grauissimi belli insignia suscepta à Senatu viderent. Itaque hæc sententia sic per triduum valuit, ut, quanquam discessio facta nõ esset, tamen, præter paucos, omnes mihi assensuri viderentur. Hodierno autem die nescio qua obiecta re remissior Senatus fuit. nam plures eam sententiam secuti sunt, ut quantum Senatus auctoritas, vesterque consensus apud Antonium valiturus esset, per Legatos experiremur. Intellego Quirites à vobis hanc sententiã repudiari: neque iniuria. ad quem enim Legatos: ad eumne, qui pecunia publica dissipata atque effusa, per vim, & contra auspicia impositis Reip. legibus, fugata concione, obfesso Senatu, ad opprimendam Remp. Brundusio legiones accersierit: ab his relictus, cum latronum manu in Galliam irruerit: Brutum oppugnet: Mutinam circumsedeat: quæ vobis potest cum hoc gladiatore conditionis, æquitatis, Legationis esse communitas: Quanquam Quirites non est illa Legatio, sed denuntiatio belli, nisi paruerit. ita enim est decretum, ut si Legati ad Annibalem mitterentur. mittuntur enim qui nuntient, ne oppugnet Consulem designatum, ne Mutinam obsideat, ne prouinciam depopuletur, ne delectus habeat, sit in Senatus populique R. potestate. Facile verò huic denuntiationi parebit, ut in Patrum Conscriptorum, atque in vestra potestate sit, qui in sua nunquam fuerit: Quid enim ille vnquam arbitrio suo fecit, semper eò tractus, quò libido rapuit, quò leuitas, quò furor, quò vinolentia: semper eum duo dissimilia genera tenuerunt, lenonum & latronum. ita domesticis stupris, forensibus parricidiis delectatur, ut mulieri citius auarissimæ paruerit, quàm Senatui, populoque R. Itaque quod paulò antè feci in Senatu, faciam apud vos. restificor, denuntio, antè prædico, nihil M. Antonium eorum, quæ sunt Legatis mandata, facturum, vastaturum agros, Mutinam obfessurum, delectus, quæ possit, habiturum. is est enim ille, qui semper Senatus iudicium & auctoritatem, semper voluntatem vestram, potestatemque cõtempserit. An ille id faciat, quod paulò antè decretum est, ut exercitum citra flumen Rubiconem, qui finis est Gallia, educeret, dum ne propius urbem Romam CC mil. admoueret: huic denuntiationi ille pareat: ille se fluuio Rubicone CC mil. circumscriptũ esse patiat: non is est Antonius. nam si esset, non commisisset ut ei Senatus tanquam Annibali initio belli Punici denuntiaret, ne oppugnaret Saguntum. Quod verò ita auocatur à Mutina, ut ab vrbe tanquam pestifera flamma arceatur: quam habet ignominiam: quod iudicium Senatus: Quid, quòd à Senatu dantur mandata Legatis, ut D. Brutum, militesque eius adeant, hisque demonstrent, sua in Remp. merita, beneficiaque eorum grata esse Senatui populoque R. hisque eam rem magnæ laudi, magnoque honori fore: passurumne censetis Antonium introire Mutinam Legatos: exire inde tuto: nunquam patietur, mihi credite. noui violentiam: noui impudentiam: noui audaciam. Nec verò de illo sicut de homine aliquo debemus, sed ut de importunissima bellua cogitare. Quæ cum ita sint, non omnino dissolutum est, quod decreuit Senatus. habet atrocitatis aliquid Legatio. utinam nihil haberet moræ. nam cum plerisque in rebus gerendis tarditas & procrastinatio odiosa est: tum hoc bellum indiget celeritatis. succurrendum est D. Bruto: omnes vndique copiæ colligendæ. horam eximere nullam in tali ciue liberando sine scelere non possumus. An ille non potuit, si Antonium Consulem, si Galliam Antonii prouinciam iudicasset, legiones Antonio & prouinciam tradere, domũ redire, triumphare, primus in hoc ordine esse, quoad Magistratum iniret: quid negotii fuit: sed cum se Brutũ esse meminisset, vestraque libertati natũ: quid egit aliud, nisi ut penè corpore suo Gallia prohiberet Antonium: ad huc vtrũ Legatos, an legiones ire oportebat: Sed præterita omittamus. Properet, quod video esse facturos. vos saga parate. est enim ita decretũ, ut, si ille auctoritati Senatus nõ paruisset, ad saga iretur. ibitur: nõ parebit: nos amissos tot dies rei gerendæ queremur. Nõ metuo Quirites, ne cũ audierit Antonius, me hoc in Senatu, & in concione cõfirmasse,

nunquam illum futurum in Senatus potestate, refellendi mei causa, ut ego nihil vidisse videar, verat se, Senatui pareat: nunquam faciet: non inuidebit huic meæ gloriæ: malet me sapientem à vobis, quam se modestum existimari. quid? ipse si velit, nū etiam L. fratrem passurum arbitramur? nuper quidem dicitur ad Tybur, ut opinor, cum ei labare M. Antonius videretur, mortem fratri esse minitatus. Etiamne ab hoc Myrmillone Asiatico Senatus mandata, Legatorum verba audientur? nec enim secer-  
 ni à fratre poterit, tanta præsertim auctoritate. nam hic inter illos Africanus est: pluris habetur, quam L. Trebellius: pluris, quam T. Plancus adolescens nobilis: qui omni-  
 bus sententiis maximo vestro plausu condemnatus, nescio quo modo se coniecit in turbam, atque ita mæstus rediit, ut retractus, non reuersus videretur. sic contemnit, tamquam si illi aqua & igni interdictum sit. aliquando negat ei locum esse oportere in curia, qui incenderit curiam. nam Trebellium valde iam diligit: oderat tum, cum ille tabulis nouis aduersabatur: iam fert in oculis, postquam ipsum Trebellium vidit sine tabulis nouis saluum esse non posse. Audisse enim vos arbitror Quirites, quod etiam videre potuistis, quotidie sponsores & creditores L. Trebellii conuenire. O fides. hoc enim puto Trebellium sumpsisse cognomen. quæ potest esse maior fides, quam fraudare creditores, domo profugere, propter æs alienum venire ad arma? ubi plausus ille in triumpho est, sæpe ludis: ubi A Edilitas delata summo studio bonorum? quis est, qui hunc non casu existimet rectè fecisse? nequitia est: scelus est. Sed redeo ad amores, deliciaeque nostras L. Antonium, qui vos omnes in fidem suam recepit. negatis? Num quisnam est vestrum, qui tribum non habeat? certè nemo. atqui illum quinque & triginta tribus patronum adoptarunt. rursus reclamatis. Aspicite à sinistra illam Equestrem statuam inauratam: in qua quid inscriptum est? QVINQVE ET TRIGINTA TRIBVS PATRONO, Populi R. Igitur est patronus L. Antonius. malam quidem illi pestem: clamori enim vestro assentior. non modò hic latro, quem clientem habere nemo velit, sed quis vnquam tantis opibus, tantis rebus gestis fuit, qui se populi R. victoris, dominique omnium gentium tutorem dicere auderet? in foro L. Antonii statuam videmus, sicut illam Q. Trebellii, qui Hernicos deuicit, ante Castoris. O impudètiã incredibilem. tantumne sibi sumpsit, quia Mylasis Myrmillo Tracem iugulauit familiarem suam? quonam modo istum ferre possemus, si in hoc foro spectantibus vobis depugnasset? sed hæc vna statua. altera Equitibus R. equo publico: qui item ascribunt, PATRONO. Quem vnquam iste ordo patronum adoptauit? si quenquam, debuit me. sed me omitto: quem Censorem? quem imperatorem? agrum his diuisit. O sordidos, qui acceperunt: improbum, qui dederit. Statuerunt etiam Tribuni militares, qui in exercitibus Cæsaris duobus fuerunt. Quis est iste ordo? multi fuerunt multis in legionibus per tot annos: his quoque diuisit Semuriũ. Campus Martius restabat, nisi prius cum fratre fugisset. Sed hæc agrorum assignatio paulò antè Quirites L. Cæsaris clarissimi viri, & præstantissimi Senatoris sententia dissoluta est. huic enim assensu, Septemuirũ acta sustulimus. iacent beneficia Nuculæ: friget patronus Antonius. nam possessores animo æquiore discedent: nullam impensam fecerant: nondum instruxerant, partim quia non confidebant, partim quia non habebant. Sed illa statua palmaris: de qua, si meliora tempora essent, non possem sine risu dicere. L. ANTONIO IANI MEDII PATRONO. Itane? Ianus medius in L. Antonii clientela sit? quis vnquam in illo Iano inuentus est, qui L. Antonio mille nummũ ferret expensum? Sed nimis multa de nugis: ad causam bellumque redeamus. quanquam non alienum fuit personas quasdam à vobis recognosci: ut, quibuscum bellum gereretur, possit taciti cogitare. Ego autem vos hortor Quirites, ut, etiam si melius aliud fuit, tamen Legatorum reditum expectetis animo æquo. celeritas detracta de causa est: boni tamen aliquid accessit ad causam. cum enim Legati renuntiarint, quod certè renuntiabunt, non in vestra potestate, non in Senatus esse

Antonium: quis erit tam improbus ciuis, qui illum ciuem habendum putet? nunc enim sunt pauci illi quidem, sed tamen plures, quam Rep. dignum est, qui ita loquatur:  
 215 Ne Legatos quidem expectabimus? Istam certè vocem, simulationemque clementiæ extorquebit his res ipsa publica. Quo etiam, ut confitear vobis Quirites, minus hodierno die contendi, minus laboraui, ut mihi Senatus assentiens tumultum decerneret, saga sumi iuberet. malui viginti diebus post sententiam meam laudari ab omnibus, quam à paucis hodie vituperari. Quapropter Quirites expectate Legatorum reditum, & paucorum dierum molestiam deuorate. qui cum redierint, si pacem afferent, cupidum me: si bellum, prouidum iudicatote. An ego non prouideam meis ciuibus? non dies noctesque de vestra libertate, de Reip. salute cogitem? quid enim non debeo vobis Quirites, quem vos à se ortum hominibus nobilissimis omnibus honoribus prætulistis? an ingratus sum? quis minus? qui partis honoribus, eosdem gessi foro labores, quos in petendis: rudis in Rep? quis exercitator, qui viginti iam annos bellum geram cum improbis ciuibus? Quamobrem Quirites consilio quantum potero, labore plus penè quam potero, excubabo, vigilaboque pro vobis. etenim quis est ciuis, præsertim hoc gradu, quo me vos esse voluistis, tam oblitus beneficii vestri, tam immemor patriæ, tam inimicus dignitatis suæ, quem non excitet, non inflammet tantus vester iste consensus? multas, magnasque habui Consul conciones, multis interfui: nullam vnquam vidi tantam, quanta nunc vestra est. vnum sentitis omnes, vnum studetis, M. Antonii conatum auertere à Rep. furorem extinguere, opprimere audaciam. idem volunt omnes ordines: eodem incumbunt municipia, coloniæ, cuncta Italia. Itaque Senatum sua sponte bene firmum, firmiorem vestra auctoritate fecistis. venit tempus Quirites, serius omnino, quam dignum populo R. fuit, sed tamen ita maturum, ut differri iam hora non possit. fuit aliquis fatalis casus, ut ita dicam, quem tulimus, quo  
 216 modo ferendus fuit. nunc si quis erit, erit voluntarius. populum R. seruire fas non est, quem dii immortales omnibus gentibus imperare voluerunt. res in extremũ est adducta discrimen: de libertate decernitur. aut vincatis oportet Quirites, quod profectò & pietate vestra, & tanta concordia consequemini: aut quiduis potius, quam seruiatis. Aliæ nationes seruitutem pati possunt: populi R. est propria libertas.

## In M. Antonium Philippicà VII,

ORATIO XLIX.



218 ARVIS de rebus, sed fortasse necessariis consulimur Patres Conscripti: de Appia via & de Moneta Consul, de Lupercis Tribunus pl. refert. quarum rerum etsi facilis explicatio videtur, tamen animus aberrat à sententia, suspensus curis maioribus. Adducta est enim P. C. res in maximum periculum, & extremum penè discrimen. non sine causa Legatorum istam missionem semper timui, nunquam probaui, quorum reditus quid sit allaturus, ignoro: expectatio quidem quantum afferat languoris animis, quis non videt? non enim se tenent ii, qui Senatum dolent ad auctoritatis pristinae spem reuiuiscere, coniunctum huic ordini populum R. conspiciantem Italiam, paratos exercitus, expeditos duces. Iam nunc fingunt Antonii responsa, eaque defendunt. alii, postulare illum, ut omnes exercitus dimittantur. Scilicet Legatos ad eum misimus, non ut parèret, & dicto audiens esset huic ordini, sed ut condiciones ferret, referate nos exteris gentibus Italiam iuberet, se præsertim incolumi, à quo maius periculum, quam ab vllis nationibus extimescendum est. Alii, remittere eum nobis Galliam citeriorem, illam vltimam postulare. præclare: ex qua non legiones solùm, sed etiam nationes ad urbem conetur adducere. Alii, ni-  
 219 rrr.iii.

hil eum iam nisi modesti postulare. Macedoniam suam vocat omnino, quoniam C. frater est inde reuocatus. Sed quæ prouincia est, ex qua illa fax excitare non posset incendium? Itaque iidem, quasi prouidi ciues & Senatores diligentes, bellicum me cecidisse dicunt, suscipiunt partis patrociniū, qui sic disputant, Irritari Antonium nō oportuit. nequam est homo ille, atque confidens. multi præterea improbi, quos quidem à se primū numerare possunt, qui hæc loquuntur, eos cauendos esse denuntiat. Vtrum igitur in nefariis ciuibus vlciscendis, cum possis, an pertimescendis diligentior est cautio? atque hæc illi loquuntur, qui quondam propter leuitatem populares appellabantur. ex quo intelligi potest, animo illos abhorruisse semper ab optimo ciuitatis statu, non voluntate fuisse populares. quī enim conuenit, vt, qui in rebus improbis populares fuerint, iidem in re vna maximè populari, quod eadem salutaris populo R. sit, improbos se, quàm populares esse malint? me quidem, semper (vt scitis) aduersatum multitudinis temeritati, hæc fecit præclarissima causa popularem. Et quidem dicuntur, vel potius iidem ipsi se dicunt Consulares. quo nomine dignus est nemo, nisi qui tanti honoris nomen potest sustinere. faueas tu hosti? literas tibi ille mittat de sua spe rerum secundarum? eas tu lætus proferas? recites? describendas etiam des improbis ciuibus? eorum augeas animos: bonorum spem, virtutemque debilitas? & te Cōsularem, aut Senatorem, aut denique ciuem putes? Accipiet in optimam partem C. Panfa, fortissimus Consul atque optimus. etenim dicam animo amicissimo, hunc ipsum, mihi hominem familiarissimum, nisi talis Consul esset, vt omnes vigilias, curas, cogitationes in Reip. salute configeret, Consulem non putarem. quanquam nos ab ineunte illius ætate vsus, cōsuetudo, studiorum etiam honestissimorum societas, similitudōque coniunxit: eiusdemque curam incredibilem in asperrimis belli ciuilibus periculis perspexi non modò salutis, sed etiam dignitatis meæ: tamen eundem, vt dixi, nisi talis Consul esset, negare esse Consulem auderem. idem non modò Cōsulem esse dico, sed etiam memoria mea præstantissimum atque optimum Consulem. non quia non pari virtute & voluntate alii fuerint: sed tantam causam non habuerunt, in qua & virtutem & voluntatem suam declararet. Huius magnitudini animi, grauitati, sapientiæ tempestas est oblata formidolosissimi temporis. tum autem illustratur Cōsulatus, cum gubernat Remp. si non optabili, at necessario tempore. magis autem necessarium P. C. nullum tempus vnquam fuit. Itaque ego ille, qui semper pacis auctor fui: cuique pax, præsertim ciuilibus, quanquam omnibus bonis, mihi tamē in primis fuit optabilis. omne enim curriculum industriæ nostræ in foro, in curia, in amicorum periculis propulsandis elaboratum est. hinc honores amplissimos, hinc mediocres opes, hinc dignitatem, siquam habemus, consecuti sumus. ego itaque pacis, vt ita dicam, alumnus, qui quantuscunque sum (nihil enim mihi arrego) sine pace ciuili certè non fuisset (periculose dico: quemadmodum accepturi P. C. sitis, horreo: sed pro mea perpetua cupiditate vestra dignitatis retinendæ & augendæ, quæso oroque vos P. C. vt primò, si erit vel acerbum auditu, vel incredibile à M. Cicerone esse dictum, accipiatis sine offensione quod dixerō: neue id prius, quàm quale sit explicauero, repudietis) ego ille, dicam sapius, pacis semper laudator, semper auctor, pacem cum M. Antonio esse nolo. Magna spe ingredior in reliquam orationem P. C. quoniam periculosissimum locum silentio sum præteruectus. Cur igitur pacem nolo? quia turpis est, quia periculosa, quia esse non potest. quæ tria dum explico, peto à vobis P. C. vt eadem benignitate, qua soletis, verba mea audiat. Quid est inconstantia, mobilitate, leuitate cum singulis hominibus, tum verò vniuerso Senatui turpius? quid porrò inconstantius, quàm, quem modò hostem non verbo, sed re multis decretis iudicauistis, cum hoc subito pace velle coniungi? quasi verò, cum C. Cæsari meritos quidem illos honores & debitos, sed tamen singulares & immortales decreuistis, vnā ob causam, quò contra M. Antonium exercitum comparauisset, nō hostem Antonium iudicaueritis: nec

tum hostis est à vobis iudicatus Antonius, cum laudati auctoritate vestra veterani milites, qui Cæsarem secuti essent: nec tum hostem Antonium iudicauistis cum fortissimis legionibus, quò illum, qui Consul appellabatur, cum esset hostis, reliquissent, vacationes, pecunias, agros spondidistis. Quid? cum Brutum, omine quodam illius generis & nominis natum ad Rempub. liberandam, exercitumque eius pro libertate populi Rom. bellum gerentem cum Antonio, prouinciāque fidelissimam atque optimam Galliam laudibus amplissimis affecistis, tum non hostem iudicastis Antonium? Quid? cum decreuistis vt Consul alter, amboue ab bellum proficiscerentur: quod erat bellum, si hostis Antonius non erat? quò igitur profectus est vir fortissimus meus collega, & familiaris A. Hircius Consul? at qua imbecillitate? qua macie? sed animi vires corporis infirmitas non retardauit. æquum, credo, putauit, vitam, quam populi R. votis retinisset, pro libertate populi R. in discrimen adducere. Quid? cum delectus haberi tota Italia iussistis, cum vacationes omnes sustulistis, tum ille hostis non est iudicatus? armorum officinas in vrbe videtis: milites cum gladiis sequuntur Consulem: præsidio sunt specie Consuli, re & veritate nobis: omnes sine vlla recusatione, summo etiam cum studio nomina dant, parent auctoritati vestra: non est iudicatus hostis Antonius? At Legatos missimus. heu me miserum, cur Senatum cogor, quem laudau semper, reprehendere? quid? vos censetis P. C. Legatorum missionem populum R. probauisse? non intelligitis, non auditis meam sententiā flagitari? cui cum pridie frequentes essetis assensi, postridie ad spem estis inanem pacis deuoluti. Quàm turpe porrò est legiones ad Senatum Legatos mittere, Senatū ad Antonium? quanquā illa Legatio non est: denuntiatio est, paratum illi exitiū, nisi paruerit huic ordini. quid refert? tamē opinio est grauior. missos enim Legatos omnes vident, decreti vestri non omnes verba nouerunt. Retinenda est igitur vobis constantia, grauitas, perseverantia. repetēda est vetus illa seueritas: siquidē auctoritas Senatus, decus, honestatē, laudem, dignitatem desiderat: quibus hic ordo caruit nimium diu. sed erat tunc excusatio oppressis, misera illa quidē, sed tamē iusta: nūc nulla est liberatis iam regio dominatu. vrgebamur armis domesticis: ea ipsa depulimus: nunc quidē vi extorquēda sunt. quod si non possumus facere (dicā, quod dignum est senatore & R. homine) moriamur. Quāta enim erit illa Reip. turpitude, quantū dedecus, quanta labe, dicere in hoc ordine sententiā M. Antonium Consulari loco: cuius vt omittā innumera bilia scelera vrbanū Consulatus, in quo pecuniā publicam maximā dissipauit, exules sine lege restituit, vectigalia vedit, prouincias de populi R. imperio sustulit, regna ad dicit pecunia, leges ciuitati per vim imposuit, armis obsedit, aut exclusit Senatum: vt hæc inquam omittā, ne hoc quidē cogitatis, eum, qui Mutinā, coloniam populi R. Cōsulem designatū obsederit, depopulatus agros sit, hūc in eum ordinē recipi, à quo tories ob has ipsas causas hostis iudicatus sit. quàm fœdū, flagitiosūq; sit, videtis. Satis multa de turpitudine. Dicā deinceps, vt proposui, de periculo: quod si minus est fugiendum, quàm turpitude, tamē offendit animos maioris partis hominū magis. Poteritis igitur exploratā habere pacē, cum in ciuitate Antoniū videatis, vel potius Antonios: nisi fortè cōtemnitis Luciū, ego ne Caiū quidē, sed, vt video, dominabitur Lucius. est enim patronus xxxv tribuū, quarum sua lege, qua cum C. Cæsare magistratus partitus est, suffragiū sustulit: patronus cēturiarum equitū, quas idem sine suffragio esse voluit: patronus eorū, qui Tribuni militares fuerunt: patronus Iani medii. quis huius potētiā poterit sustinere? præsertim cum eosdē, in agros etiam deduxerit. quis vnquam omnes tribus? quis equites R? quis Tribunos militares habuit? Gracchorū potētiā maiorē fuisse arbitramini, quàm huius gladiatoris futura sit? quē gladiatorē non ita appellau, vt interdū etiam M. Antonius gladiator appellari solet: sed vt appellant ii, qui planè & Latine loquuntur. Myrmillo in Asia depugnauit: cum ornasset Threcedicis comitem & familiarem suum, illum miserum fugientem iugulauit: luculētam tamen ipse plagā ac-

cepit, vt declarat cicatrix. Qui familiarem iugularit, quid hic occasione data faciet inimico? & qui illud animi causa fecerit, hunc prædæ causa quid facturum putatis? non rursus improbos decuriabit? non sollicitabit rursus agrarios? non quæret expulsos? M. verò Antonius non is erit, ad quem omni motu concursus fiat ciuium perditorum? vt nemo sit alius, nisi illi, qui vnà sunt: & hi, qui hîc ei nunc apertè fauent: parùmne erūt multi? præsertim cum boni iam præfidiis cesserint, illi parati sint ad nutum futuri. Ego verò metuo, si hoc tempore consilio lapsi erimus, ne illi breui tēpore nimis multi nobis esse videantur. Nec ego pacem nolo, sed pacis nomine bellum inuolutum reformido. Quare si pace frui volumus, bellum gerendum est. si bellum omitemus, pace nunquam fruemur. Est autem vestri consilii P.C. in posterum quàm longissimè providere. Iccirco in hac custodia tanquam in specula collocati sumus, vt vacuum metu populum R. nostra vigilia & prouidentia redderemus. Turpe est, summo consilio orbis terræ, præsertim in re tam perspicua, consilium intelligendi defuisse. Eos Consules habemus, eam populi Rom. alacritatem, eum consensum Italia, eos duces, eos exercitus, vt nullam calamitatem Resp. accipere possit sine culpa Senatus. Equidem non deero: monebo, prædicabo, denuntiabo & testabor semper deos, hominēque, quid sentiam: nec solùm fidem meam, quod fortasse videretur satis esse, sed in principe ciui non est satis, curam, consilium, vigilantiamque præstabo. Dixi de periculo. docebo ne coagmentari quidem posse pacem. de tribus enim quæ proposui, hoc extremum est. Quæ potest esse pax M. Antonio primùm cum Senatu? quo ore ille vos poterit, quibus vicissim vos illum oculis intueri? quis vestrū illum, quem ille vestrū non oderit? age, vos ille solùm, & vos illum? quid ii, qui Mutinam circumsedent, qui in Gallia delectus habent, qui in vestras fortunas imminet? amici vobis vnquā erunt, aut vos illis? an equites R. amplectetur? occulta enim fuit eorum voluntas, iudiciūque de M. Antonio, qui frequentissimi in gradibus Concordiæ steterunt: qui vos ad libertatem recuperandā incitauerunt: arma, saga, bellum flagitauerunt: me vnà cum populo R. in concionem vocauerunt. hi Antonium diliget: cum his pacem seruabit Antonius? Nam quid ego de vniuerso populo R. dicam? qui pleno ac referto foro, bis me vna mente atque voce in concionem vocauit, declarauitque maximam libertatis recuperandæ cupiditatem. Itaque, quod erat optabile antea, vt populum R. comitem haberemus, nunc habemus ducem. Quæ est igitur spes, qui Mutinam circumsedent, imperatorem populi Rom. exercitūque oppugnantes, pacem cum populo R. habere posse? an cum municipiis pax erit: quorum tanta studia cognoscuntur in decretis faciendis, militibus dandis, pecuniis pollicendis, vt in singulis oppidis curiam populi R. non desideretis. Laudandi sunt ex huius ordinis sententia Firmani, qui principes pecuniæ pollicendæ fuerunt. respondē. lum honorificè est Marrucinis, qui ignominia notandos censuerunt eos, qui militiā subterfugissent. hæc iam tota Italia sunt. magna pax Antonio cum eisdem, his cum illo: quæ potest maior esse discordia? in discordia autem pax ciuili vllō pacto esse potest? Vt omittam multitudinem: L. Nasidius equiti R. homini in primis ornato atque honesto, cuique semper egregio, cuius ego excubias & custodias mei cupitis cognoui in Consulatu meo, qui vicinos suos nō cohortatus est solùm, vt milites fierēt, sed etiam facultatibus suis subleuauit: huic, inquam, tali viro, quem nos S.C. collaudamus, poteritne esse pacatus Antonius? quid Cæsari, qui illū vrbe: quid D. Bruto, qui Gallia prohibuit? Iam verò ipse se placabit, & leniet prouinciæ Gallia, à qua exclusus & repudiatus est: omnia videbitis P.C. nisi prospicitis, plena odiorū, plena discordiarū, ex quibus oriūtur bella ciuilia. Nolite igitur id velle, quod fieri non potest: & caute per deos immortales P.C. ne spe præsentis pacis perpetuam pacē amittatis. Quorsum hæc omnis spectat oratio? quid enim Legati egerint, nondum scimus. at verò erecti, citati, parati, armati animis iam esse debemus, ne blanda aut supplicii oratione, aut æquitatis simulatione fallatur. omnia fecerit oportet,

et, quæ interdicta & denūtiata sunt, prius quàm aliquid postulet: Brutum exercitūque eius oppugnare, vrbes & agros prouinciæ Gallia populari destiterit: ad Brutum adeundi Legatis potestatem fecerit: exercitum citra flumen Rubiconem eduxerit, nec propius vrbem millia passuum ducenta admouerit: fuerit in Senatus populique R. potestate. Hæc si fecerit, erit integra potestas nobis deliberandi: si Senatui non paruerit, non illi Senatus, sed ille populo R. bellum indixerit. Sed vos moneo P.C. libertas agitur populi R. quæ est commendata vobis: vita & fortunæ optimi cuiusque, quò cupiditatem infinitam cum immani crudelitate iam pridem intendit Antonius, auctoritas vestra, quam nullam habebitis, nisi nunc retinueritis. tetram & pestiferam belluā ne inclusam & constrictam dimittatis, caute. Te ipsum moneo Panfa (quanquam nō eges consilio, quo vales plurimum: tamen etiam summi gubernatores in magnis tēpestatibus à vectoribus admoneri solent) hunc tuum tantum apparatus, tamque præclarum ne ad nihilū recidere patiare. tempus habes tale, quale nemo habuit vnquam. hac grauitate Senatus, hoc studio Equestris ordinis, hoc ardore populi R. potes in perpetuum Remp. metu & periculo liberare.

## In M. Antonium Philippica VIII,

ORATIO L.



ONFVSIVS hesterno die est acta res C. Panfa, quàm postulabat institutum Consulatus tui. parum mihi visus es eos, quibus cedere non soles, sustinere. Nam cum Senatus ea virtus fuisset, quæ solet: & cum re viderent omnes esse bellum, quidamque id verbum remouendum arbitrarentur: tua voluntas in discessione fuit ad lenitatem propensior. Victa igitur est propter asperitatem te auctore nostra sententia: vicit L. Cæsar amplissimus vir, qui, verbi atrocitate dempta, oratione fuit, quàm sententia lenior. quanquam is quidem, antequam sententiam diceret, propinquitatem excusauit. idem fecerat me Consule in sororis viro, quod hoc tempore in sororis filio: vt & luctu sororis moueretur, & saluti Reip. prouideret. Atque ipse tamen Cæsar præcepit vobis quodam modo P.C. ne sibi assentiremini, cum ita dixit, aliam sententiam se dicturum fuisse, eamque se, ac Rep. dignam, nisi propinquitate impediretur. Ergo ille auunculus. num etiam vos auūculi, qui illi assensu estis: at in quo fuit cōtrouersia? belli nomen ponendum in sententia quidam non putabant: tumultum appellare malebant, ignari non modò rerum, sed etiam verborum. potest enim esse bellum sine tumultu, tumultus esse sine bello non potest. quid enim est aliud tumultus, nisi perturbatio tanta, vt maior timor oriatur? vnde etiam nomen ductum est tumultus. Itaque maiores nostri tumultum Italicum, quòd erat domesticus: tumultū Gallicum, quòd erat Italia finitimus: præterea nullum tumultum nominabant. Grauius autem esse tumultum, quàm bellum, hinc intelligi licet, quòd bello Gallico vacationes valent, tumultu non valent. Ita fit, quemadmodum dixi, vt bellum sine tumultu possit, tumultus sine bello esse non possit. Etenim cum inter bellum & pacem medium nihil sit, necesse est tumultum, si belli non sit, pacis esse: quo quid absurdius dici aut existimari potest? Sed nimis multa de verbo. rem potius videamus Patres Cōscripti: quam quidem intelligo verbo fieri deteriore interdu solere. Nolumus hoc bellum videri. quam igitur municipiis & coloniis ad excludendum Antonium auctoritatem damus, quàm vt milites fiant sine vi, sine tumultu, studio & voluntate? quàm vt pecunias in Rempub. polliceantur? Si enim belli nomen tollitur, municipiorū studia tolluntur: consensus populi R. qui iam descendit in causam, si nos languescimus, debilitetur necesse est. Sed quid plura? D. Brutus oppugnatur: non est bellum? Mutina

obsidetur: ne hoc quidem bellum est: Gallia vastatur: quæ potest pax esse certior: Illud verò quis potest bellum esse dicere, quò fortissimum virum cum exercitu misimus: qui cum esset infirmus ex graui diuturnoque morbo, nullam sibi putauit excusatione esse oportere, cum ad Reipub. præsidium vocaretur. C. quidem Cæsar non expectauit nostra decreta, præsertim cum esset illius ætatis: bellum contra Antonium sua sponte suscepit. discernendi enim tempus nondum venerat: belli autem gerendi tempus si prætermisisset, videbat Rep. oppressa nihil posse decerni. Ergo illi nunc, & eorū exercitus in pace versantur: non est hostis is, cuius præsidium Claterna deiecit Hircius: nō est hostis, qui armatus Consulem designatum oppugnat: nec illa hostilia verba, nec bellica, quæ paulò antè ex collegæ literis Pansa recitauit: **DEIECI PRÆSIDIVM: CLATERNA POTITVS SVM: FVGATI EQVITES: PRÆELIVM COMMISSVM: OCCISI ALIQVOT.** Quæ pax potest esse maior: delectus tota Italia decreti sublatis vacationibus: saga cras fumentur: Consul se cum præsidio descensurum dixit. Vtrum hoc bellum non est, an etiam tantum bellum, quantum nunquam fuit: Cæteris enim bellis, maximeque ciuilibus, contentione Reip. causa faciebat. Sylla cum Sulpitio de iure legum, quas per vim latas Sylla dicebat: Cinna cum Octauiō de nouorum ciuium suffragiis: rursus cum Mario & Carbone Sylla, ne dominarentur indigni, & vt clarissimorum hominum crudelissimam puniretur necem. Horum omnium bellorum causæ ex Reip. contentione natæ sunt. de proximo bello ciuili non libet dicere. ignoro causam: detestor exitum. hoc bellum quintum ciuile geritur, atque omnia in nostram ætatem inciderūt. primum non modò in dissensione & discordia ciuium, sed in maxima consensione, incredibilique concordia. omnes idem volunt, idem defendunt, idem sentiunt. cum omnes dico, eos excipio, quos nemo ciuitate dignos putat. Quæ est igitur in medio belli causa posita: nos deorum immortalium templa, nos muros, nos domicilia, sedesque populi R. aras, focos, sepulcra maiorum, nos leges, iudicia, libertatem, coniuges, liberos, patriam defendimus. contra M. Antonius id molitur, id pugnat, vt hæc omnia perturber, euertat, prædam Reip. causam belli putet, fortunas nostras partim dissipet, partim dissipat parricidis. In hac tam dispari ratione belli miserrimum illud est, quod ille latronibus suis pollicetur primum domos: urbem enim se diuisurum confirmat: deinde omnibus portis, quò velint, deducturum. omnes Caphones, omnes Saxæ, cæteraque pestes, quæ sequuntur Antonium, ædes sibi optimas, hortos, Tusculana, Albana definiunt. atque etiam homines agrestes, si homines sunt illi potius quam pecudes, inani spe ad aquas vsque Puteolanas prouehuntur. Ergo habet Antonius, quod suis pollicetur. Quid nos? nunquid tale habemus? dii meliora. id enim ipsum agimus, nequis posthac eiusmodi quicquam possit polliceri. inuitus dico, sed dicendum est, Hasta Cæsaris P. C. multis improbis & spem affert, & audaciam. viderunt enim ex mendicis fieri repente diuites. itaque hastam semper videre cupiunt ii, qui nostris bonis imminet, quibus omnia pollicetur Antonius. quid nos nostris exercitibus, quid pollicemur? multò meliora atque maiora. scelerum enim promissio & iis, qui expectat, perniciofa est: & iis, qui promittunt. Nos nostris militibus libertatem, iura, leges, iudicia, imperium orbis terræ, dignitatem, pacem, otium pollicemur. Antonii igitur promissa cruenta, retri, scelerata, diis hominibusque inuisa, nec diuturna, neque salutaria: nostra contra, honesta, integra, gloriosa, plena lætitiæ, plena pietatis. Hic mihi etiam Q. Fufius, vir fortis ac strenuus, amicus meus, pacis commoda commemorat. quasi verò, si laudanda pax esset, ego id æquè commodè facere non possem. semel enim pacem defendi: non semper otio studui: quod cum omnibus bonis vtile est, tum præcipue mihi. Quæ enim cursum industra mea tenere potuisset sine forsisibus causis, sine legibus, sine iudiciis: quæ esse non possunt ciuili pace sublata. Sed quæso Calene, quid? tu seruitutem pacem vocas? Maiores quidem nostri, non modò vt liberi essent, sed etiam vt impe-

<sup>241</sup> rarent, arma capiebant. at tu arma abiicienda censes, vt seruiamus. Quæ causa iustior est belli gerendi, quam seruitutis depulsio? in qua etiam si non sit molestus dominus, tamen est miserrimum posse, si velit. immò alia causa iusta ac necessaria est. nisi fortè ad te hoc non putas pertinere, quòd te socium fore speras dominationis Antonii. In quo bis falleris: primum, quòd tuas rationes cõmunibus anteponis: deinde, quòd quicquã stabile in regno, aut iucundum putas, non, si tibi antea profuit, semper proderit. Quinetiã de illo homine queri solebas: quid te facturum de bellua putas? Atqui es qui semper pacè optaris, semper omnes ciues saluos volueris. honesta oratio, sed ita, si bonos & vtilis Reip. ciues: sin eos, qui natura ciues sunt, volutate hostes, saluos velis, quid tandè interest inter te & illos? Quid pater olim tuus, quo vtebar sene adolefcens, homo seuerus & prudens, non  
<sup>243</sup> primas omnium ciuium P. Nasicæ, qui Tib. Gracchum interfecit, dare solebat: eius virtute, consilio, magnitudine animi liberatam Remp. arbitrabatur? Quid? nos à patribus num aliter accepimus? Ergo is tibi ciuis, si temporibus illis fuisset, non probaretur, quia non omnes saluos esse voluisset: quòd L. Opimius Consul verba fecit de Reip. de ea re ira censuerunt, vti Opimius Consul Remp. defenderet. Senatus hæc verbis, Opimius armis. Num igitur eum, si tum esses, temerarium ciuem aut crudelè putares? aut Q. Metellum, cuius, quatuor filii Cõsulares? P. Lentulum, principem Senatus: complures alios summos viros, qui cum L. Opimio Consule armati Gracchum in Auëtinum persecuti sunt: quo in prælio Lentulus graue vulnus accepit, interfectus est Gracchus, & M. Fuluius Cõsularis, eiusque duo adolescentuli filii. Illi igitur viri vituperandi? non enim ciues omnes saluos esse voluerunt. Ad propiora veniamus. C. Mario, L. Valerio Consulibus Senatus Remp. defendendam dedit: L. Saturninus Tribunus pl. Glaucia Prætor est interfectus. omnes illo die Scauri, Metelli, Claudii, Catuli, Scauolæ, Craffi arma sumpserunt. num aut Consules illos, aut clarissimos viros vituperandos putas? Ego Catilinam perire volui: num tu, qui omnes saluos vis, Catilinam saluum esse voluisti? Hoc interest Calene inter meam sententiam & tuam. ego nolo quenquam ciuem committere, vt morte mulandus sit: tu, etiam si commiserit, conseruandum putas. In corpore siquid eiusmodi est, quod reliquo corpori noceat, vri, secarique patimur, vt aliquid membrorum potius, quam totum corpus intereat. sic in Reip. corpore, vt totum saluum sit, quicquid est pestiferum amputetur. Dura vox: multò illa durior. Salui sint improbi, scelerati, impii: deleantur innocentes, honesti, boni, tota Resp. Vno in homine Q. Fufi fa-  
<sup>245</sup> teor te vidisse plus quam me. ego P. Clodium arbitrabar perniciosum ciuem, sceleratum, libidinosum, impium, audacem, facinosum: tu contra sanctum, temperantem, innocentem, modestum, retinendum ciuem, & oprandum. in hoc vno te plurimum vidisse, me multum errasse concedo. Nam me tecum iracundè agere dixisti solere. non est ita: vehementer me agere fateor, iracundè nego. omnino irasci amicis non temere soleo, ne si meretur quidem. Itaque sine verborum contumelia à te dissentire possum, sine animi summo dolore nō possum. Parua est enim mihi tecum, aut parua de re dissensio: ego huic videlicet faueo, tu illi? Immò verò ego D. Bruto faueo, tu M. Antonio. ego conseruare coloniam populi Rom. cupio, tu expugnare studes. an hoc negare potes, qui omnes moras interponis, quibus infirmetur Brutus, melior fiat Antonius? quo-  
<sup>246</sup> usque enim dicis pacem velle te: res geritur: conductæ vineæ sunt: pugnatur acerrimè: qui intercurrerent, misimus tres principes ciuitatis: hos contempfit, reiecit, repudiavit Antonius: tu tamen permanes constantissimus defensor Antonii. & quidem, quo melior Senator videatur, negat se illi amicum esse debere, cum suo magno beneficio venisse eum contra se. Vide, quanta charitas sit patriæ. cum homini sit iratus, tamen Reip. causa defendit Antonium. Ego te, cum in Massilienses tam sis acerbus Fufi, non animo æquo audio. quousque enim Massiliam oppugnabis? ne triumphus quidem finem fecit belli: per quem sublata est vrbs ea, sine qua nunquam ex Transalpinis gentibus maiores nostri triumpharunt. quo quidem tempore populus Ro. ingemuit. quanquam pro-

prios dolores suarum rerum omnes habebant: tamen huius ciuitatis fidelissimæ miseria, nemo erat ciuis, qui à se alienas arbitraretur. Cæsar ipse, qui illis fuerat iratissimus, tamen propter singularem eius ciuitatis grauitatem & fidem quotidie aliquid iracundiæ remittebat: te nulla sua calamitate ciuitas satiari tam fidelis potest? Rursus me iam irasci fortasse dices. ego autem sine iracundia dico, vt omnia: nec tamen sine dolore: Neminem illi ciuitati inimicum esse arbitror, qui amicus sit huic ciuitati. Excogitare quæ tua ratio sit Calene non possum. antea deterrere te, ne popularis esses, non poteramus: nunc, vt sis popularis, exorare non possumus. Satis multa cum Fusio, ac sine odio omnia, nihil sine dolore. Credo autem, qui generi querelam moderatè ferat, æquo animo laturum amici. Venio nunc ad reliquos Consulares: quorum est nemo (iure meo hoc dico) qui non mecum habeat aliquam coniunctionem gratiæ, alii maximam, alii mediocrem, nemo nullam. quàm hesternus dies nobis, Cõsularibus dico, turpis illuxit! Iterum Legatos? quid? ille faceret inducias? ante Cõsulis, oculòsque Legatorum tormētis Mutinam verberauit: opus ostendebat, munitionemque Legatis: ne punctum quidem temporis, cum Legati adessent, oppugnationem respirauit. Ad hunc Legatos? cur? an vt in eorum reditu vehementius pertimescatis? Equidem cum antea Legatos decerni non censuissem, hoc me tamen consolabar, quod, cum illi ab Antonio, contempti & reiecti reuertissent, dixissentque Senatui non modò illum è Gallia non discessisse, vt censuimus, sed ne à Mutina quidem recessisse, potestatem sibi D. Bruti conueniendi non fuisse: putabam fore, vt omnes inflammati odio, excitati dolore, armis, equis, viris D. Bruto subueniremus. nos etiam languidiores facti sumus, postquam Antonii non solum audaciam & scelus, sed etiam insolentiam, superbiamque perspeximus. Vtinam L. Cæsar valeret, Ser. Sulpitius viueret: multò melius hæc causa ageretur à tribus, quàm nunc agitur ab vno. dolenter hoc dicam potius, quàm contumeliose: deserti, deserti, inquam, sumus P. C. à principibus, sed, vt iam sæpe dixi, omnes in tanto periculo, qui rectè & fortiter sentient, erunt Consulares. animum nobis afferre Legati debuerunt, timorem attulerunt. quanquam mihi quidem nullum vnquam timorem, quanuis de illo, ad quem missi sunt, bene existiment, à quo etiam mandata acceperunt. Prò dii immortales, vbi est ille mos, virtusque maiorum? C. Popilius apud maiores nostros, cum ad Antiochum Regem Legatus missus esset, & verbis Senatus denuntiasset, vt ab Alexandria discederet, quam obsidebat: cum tempus ille differret, virgula stantem circumscripsit: dixitque, se non antè renuntiaturum Senatui, nisi prius sibi respondisset, quid facturus esset, quàm ex illa circumscriptione excederet. præclarè. Senatus enim faciem secum attulerat, auctoritatem Reip. cui qui non paret, non ab eo mandata accipienda sunt, sed ipse est totus repudiandus. An ego ab eo mandata acciperem, qui Senatus mandata contemneret? aut ei cum Senatu quicquam commune iudicari, qui imperatorem populi R. Senatu prohibente obsideret? At quæ mandata? qua arrogantiæ? quo stupore? quo spiritu? cur autem ea Legatis nostris dabat, cum ad nos Cotylam mitteret, ornamentum atque arcem amicorum suorum, hominem ædilitium, si verò tum fuit AEdilis, cum eum iussu Antonii in conuiuio serui publici loris ceciderunt? At quàm modesta mandata fert? ii sumus P. C. qui quicquid huic negemus? *VTRANQVE PROVINCIAM, inquit, REMITTO: EXERCITVM DEONO: PRIVATVS ESSE NON RECVS O. hæc sunt enim verba. redire ad se videtur. OMNIA OBLIVISCOR: IN GRATIAM REDEO. sed quid adiungit? SI LEGIONIBVS MEIS, ET SI EQVITIBVS, ET SI COHORTI PRAETORIAE PRAEDAM, AGRVMQVE DEDERITIS.* His etiam præmia postulat, quibus vt ignoscatur si postulet, impudentissimus iudicetur? Addit præterea, quos ipse cum Dolabella dederit agros, teneant ii, quibus dati sunt. Hic est Campanus ager & Leontinus: quæ duo maiores nostri annonæ perfugia ducebant. Cauet mimis, aleatoribus, lenonibus: Caphoni etiam & Saxæ cauet, quos

251 Centuriones pugnaces & lacertosos inter mimorum & mimarum greges collocauit. Postulat præterea, vt chirographorum & commentariorum sua, collegæque sui decreta maneant. Quid laborat? vt habeat quod quisque mercatus est: siquid accepit, habeat qui vendidit: & ne tangantur rationes ad Opis, id est, ne sestertium septies milles recuperetur: ne fraudi sit Septemuiris, quod egissent. Nucula credo admonuit. verebatur fortasse, ne amitteret tantas clienelas. Caueri etiam vult iis, qui secum sunt, qui quid contra legem commiserunt. Mustellæ & Tyroni prospicit: de se nihil laborat. quid enim commisit vnquam? num aut pecuniam publicam attigit, aut hominem occidit, aut secum habuit armatos? Sed quid est, quod de iis laboreat? postulat enim ne sua iudiciaria lex abrogetur. quo impetrato, quid est quod metuat? an, ne suorum aliquis à Cyda, Lisiade, Curio condemnetur? neque tamen nos vrget mandatis pluribus: remittit aliquantum, & relaxat. *GALLIAM, inquit, TOGATAM REMITTO, COMATAM POSTVLO, OTIOSVS VIDELICET ESSE MALO.* Cum sex legionibus, inquit, iisque suppletis ex D. Bruti exercitu, non modò ex delectu suo, tandiuque vt obtineat, quandiu M. Brutus, C. Cassius Consules, prouue Consules prouincias obtinebunt. Huius comitiis C. frater (eius est enim annus) iam repulsam tulit. *VT QVINQVENNIVM, inquit, OBLINEAM.* At istud vetat lex Cæsaris, & tua. Hæc tu mandata L. Piso, & tu L. Philippe principes ciuitatis non dico animo ferre, verum auribus accipere potuistis? sed, vt suspicor, terror erat quidam: nec vos vt Legati apud illum fuistis, nec vt Cõsulares: nec vestram, nec Reip. dignitatem tenere potuistis. & tamen nescio quo pacto, sapientia quadam credo, quod ego non possum, non nimis irati reuertistis. vobis M. Antonius nihil tribuit, clarissimis viris, Legatis populi R. nos quid non Legato Antonii Cotylæ concessimus? cui portas huius vrbs patere ius non fuit, huic hoc templum patuit: huic aditus in Senatum fuit: hic hesternò die sententias nostras in codicillos, & omnia verba referebat: huic se etiam summis honoribus vsi contra dignitatem suam venditabant. O dii immortales, quàm magnum est personam in Rep. tueri principis! quæ non animis solum debet, sed etiam oculis seruire ciuium. domum recipere Legatum hostium, in cubiculum admittere, etiam reducere, hominis est nihil de dignitate, nimium de periculo cogitantis. Quod autem est periculum? nam si maximum in discrimen venietur, aut libertas parata est victori, aut mors exposita victo. quorum alterum optabile est, alterum effugere nemo potest. turpis autem fuga mortis, omni est morte peior. Nam illud quidem non adducor vt credam, esse quosdam, qui inuideant alicuius constantiæ, qui laboribus, qui eius perpetuam in Rep. adiuuanda voluntatem & à Senatu & à populo Ro. probari molestè ferant. Omnes id quidem facere debebamus, eaque erat non modò apud maiores nostros, sed etiam nuper summa laus Consularium, vigilare, cogitare, adesse animo, semper aliquid pro Rep. aut facere, aut dicere. Ego, Q. Scauolam Augurem, memoria teneo, bello Marfico, cum esset summa senectute & perdita valitudine, quotidie, simul atque luceret, facere omnibus cõueniendi sui potestatem. neque eum quisquam illo bello vidit in lecto: senexque, & debilis primus veniebat in curiam. Huius industriam maximè equidem vellem vt imitarentur ii, quos oportebat: secundo autem loco, ne alterius labori inuiderent. Etenim P. C. cum in spem libertatis sexennio simus ingressi, diutiùsque seruitutem perpassi, quàm captiui frugi & diligentes solent: quas vigilias, quas sollicitudines, quos labores liberandi populi R. causa recusare debemus? Equidem P. C. quanquam hoc honore vsi, togati solent esse, cum est in sagis ciuitas: statui tamen à vobis, cæterisque ciuibus in tanta atrocitate temporis, tantæque perturbatione populi Rom. non differre vestitu. Non enim ita gerimus nos hoc bello Consulares, vt æquo animo populus Ro. visurus sit nostri honoris insignia: cum partim è nobis ita timidi sint, vt omnem ii populi Rom. beneficiorum memoriam abiecerint: partim ita à Repub. auersi, vt huic se hosti fauere præ se ferant.

Legatos nostros ab Antonio despectos & irrisos esse facile patiantur, Legatum Antonii subleuatum velint. huic enim reditum ad Antonium prohiberi negabant oportere, & in eodem excipiendo sententiam meam corripiebatur: quibus geram morem. Redeat ad imperatorem suum Varius, sed ea lege, ne vnquam Romam reuertatur. ceteris autem, si errorem suum deposuerint, & in Reipub. gratiam redierint, veniam & impunitatem dandam puto. Quas ob res ita censeo, eorum, qui cum M. Antonio sunt, qui ab armis discesserint, & aut ad C. Pansa, aut ad Hirsum, Consules, aut ad D. Brutum imperatorem, Cos. designatum, aut ad C. Cæsarem, Propratorem ante Idus Mart. primas adierint, eis fraudi ne sit, quod cum M. Antonio fuerint. si quis eorum, qui cum M. Antonio sunt, fecerit: quo honore, præmioue quis dignus esse videatur, uti C. Pansa, A. Hircius Consules, alter, amboue, si eis videatur, de eius honore præmioue, primo quoque die ad Senatum referant. si quis post hoc ad Antonium profectus fuerit præter L. Varium, Senatum existimaturum eum contra Rempub. fecisse.

## In M. Antonium Philippica IX,

ORATIO LI.



**V**ELLEM, dii immortales fecissent P. C. ut viuo potius Ser. Sulpicio gratias ageremus, quam mortuo honores quæreremus. Nec verò dubito, quin, si ille vir Legationem renuntiare potuisset, reditus eius & nobis gratus fuerit, & Reip. salutaris futurus. non quò L. Philippo, & L. Pisoni aut studium, aut cura defuerit in tanto officio, tantoque munere: sed cum Ser. Sulpicius ætate illis anteiret, sapiëntia omnibus, subito ereptus è causa totam Legationem orbam & debilitatam reliquit. Quod si cuiquam iustus honos habitus est in morte Legato, in nullo iustior, quam in Ser. Sulpicio reperietur. Ceteri, qui in Legatione mortem obierunt, ad incertum vitæ periculum sine vlllo mortis metu profecti sunt: Ser. Sulpicius cum aliqua perueniendi ad M. Antonium spe profectus est, nulla reuertendi. Qui cum ita affectus esset, ut si ad gravem valetudinem labor viæ accessisset, sibi ipse diffideret: non recusauit, quo minus vel in extremo spiritu, si quam opè Reip. ferre posset, experiretur. Itaque non illum vis hyemis, non niues, non longitudo itineris, non asperitas viarum, non morbus ingrauescens retardauit: cumque iam ad congressum colloquiūque eius peruenisset, ad quæ erat missus, in ipsa cura & meditatione obeundi sui muneris excelsit è vita. Ut igitur alia, sic hoc Pansa præclare, quod nos ad ornandum Ser. Sulpicium cohortatus es, & ipse multa copiose de illius laude dixisti. quibus à te dictis, nihil præter sententiā dicerem, nisi P. Seruilio respondendum putarem: qui hunc honorem statuæ nemini tribuendum censuit, nisi ei qui ferro esset in Legatione interfectus. Ego autem P. C. sic interpretor sensisse maiores nostros, ut causam mortis censuerint, non genus esse quærendum. Etenim cui Legatio ipsa morti fuisset, eius monumentum extare voluerunt, ut in bellis periculosis obirent homines Legationis munus audacius. Non igitur exempla maiorum quærenda, sed consilium est eorum, à quo ipsa exempla nata sunt, explicandum. Lar Tolumnius Rex Veientum quatuor Legatos populi R. Fidenis interemit: quorum statuæ in Rostris steterunt vsque ad nostram memoriam. iustus honos. iis enim maiores nostri, qui ob Remp. mortem obierant, pro breui vita diurnam memoriam reddiderunt. Cn. Octauii, clari & magni viri, qui primus in eam familiam, quæ postea viris fortissimis floruit, attulit Consulatum, statuam videmus in Rostris. nemo enim tum nouitati inuidebat, nemo virtutem non honorabat. At ea fuit Legatio Octauii, in qua periculi suspicio non subesset. nam cum esset missus à Senatu ad animos Regum perspicandos, liberorumque populorum, maximèque ut nepotè An-

tiochi Regis, eius, qui cum maioribus nostris bellum gesserat, classes habere, elephantos alere prohiberet: Laodiceæ in gymnasio à quodam Leptine est interfectus. Reddita est ei tum à maioribus statua pro vita, quæ multos per annos progeniem eius honestaret: nunc ad tantæ familiæ memoriam sola restaret. Atque & huic, & Tullo Cluio, & L. Roscio, & Sp. Antio, & C. Fulcinio, qui à Veientium Rege cæsi sunt, non sanguis, qui est profusus in morte, sed ipsa mors ob Remp. obita, honori fuit. Itaque P. C. si Ser. Sulpicio casus mortem attulisset, dolerem equidem tanto Reip. vulnere, mortem verò eius non monumentis, sed luctu esse publico honorandam putarem. nunc autem quis dubitat, quin ei vitam abstulerit ipsa Legatio: secū enim ille mortem extulit: quam, si nobiscum remansisset, sua cura, optimi filii, fidelissimæ coniugis diligentia vitare potuisset. At ille, cum videret, si vestræ auctoritati non paruisset, dissimilem se futurum sui: sed munus sibi illud pro Repub. susceptum vitæ finem allaturū: maluit in maximo populi Rom. discrimine emori, quam minus, quam potuisset, videri Reip. profuisse. Multis illi in vrbibus, quæ iter faciebat, reficiendi se, & curandi potestas fuit: aderat & hospitum inuitatio liberalis pro dignitate summi viri, & eorum horum hortatio, qui vnà erant missi ad requiescendum, & vitæ suæ consulendum. At ille properans, festinansque, mandata nostra conficere cupiens, in hac constātia morbo aduersante perseuerauit. cuius cum aduentu maximè perturbatus esset Antonius, quod ea, quæ sibi iussu nostro denuntiarentur, auctoritate erant & sententia Ser. Sulpicii constituta: declarauit quàm odisset Senatum, cum auctorem Senatus extinctum, latè atque insolenter tulit. Non igitur magis Octauium Leptines, nec Veientium Rex eos, quos modò nominavi, quàm Ser. Sulpicium occidit Antonius. Is enim profectò mortē attulit, qui causa mortis fuit. Quocirca ad posteritatis etiam memoriam pertinere arbitror, extare quod fuerit de hoc bello iudicium Senatus. erit enim statua ipsa testis, bellum tam graue fuisse, ut Legati interitus honoris memoriam consecutus sit. Quod si excusationem Ser. Sulpicii P. C. Legationis obeundæ recordari volueritis, nulla dubitatio relinquetur, quin honore mortuò, quam viuo iniuriam fecimus, sarciamus. Vos enim P. C. (graue dictū est, sed dicendum tamen) vos, inquam, Ser. Sulpicium vita priualtis. quem cum videretis se magis morbo, quàm oratione excusantem, non vos quidem crudeles fuistis: quid enim minus in hūc ordinem conuenit: sed cum speraretis nihil esse, quod non illius auctoritate & sapientia effici posset, vehementius excusationi obstiristis: atque eum qui semper vestrum consensum grauissimum iudicauisset, de sententia deiecit. ut verò Pansa Consul acceffit cohortatio grauior, quàm aures Ser. Sulpicii ferre didicissent, tum filium, mēque item seduxit, atque ita locutus est, ut auctoritatem vestram vitæ suæ se diceret anteferre. cuius nos virtutem admirati, non ausi sumus eius aduersari voluntati. mouebatur singulari pietate filius: non multum eius perturbationi meus dolor concedebat, sed vterque nostrum cedere cogebatur magnitudini animi, orationisque grauitati: cum quidē ille maxima laude & gratulatione omnium vestrum pollicitus est, se, quod velletis, esse facturum: neque eius sententiæ periculum vitaturum, cuius ipse auctor fuisset. quem equi mandata vestra properantem mane postridie profecti sumus. qui quidem discedens mecum ita locutus est, ut eius oratio omen fati videretur. Reddite igitur P. C. ei vitam, cui ademistis. vita enim mortuorum in memoria viuorum est polita. perficite, ut is, quem vos ad mortem inscii misistis, immortalitatem habeat à vobis. cui si statuā in Rostris decreto vestro statueritis, nullam eius Legationem posteritatis inobscurabit obliuio. Nam reliqua Ser. Sulpicii vita multis erit præclaris que monumētis ad omnem memoriam commendata. semper illius grauitatem, constantiam, fidem, præstantiam, in Rep. tuenda curam atque prudentiam, omnium mortalium fama celebrabit. Nec verò silebitur admirabilis quædam & incredibile, & penè diuina eius in legibus interpretandis, æquitate explicanda scientia. omnes ex omni ætate, qui hac in ciuitate intelligentiam iuris habuerunt, si vnum in locum conferantur, cum Ser. Sulpicio non sunt



comparandi. neque enim ille magis iuris consultus, quàm iustitiæ fuit. Itaque quæ proficiscabantur à legibus & à iure ciuili, semper ad facilitatē, æquitatēque referebat. neque constituere litiū actiones malebat, quàm cōtrouersias tollere. Ergo hoc statuæ monumentū non eger: habet alia maiora. hæc enim statua mortis honestæ testis erit, illa memoria vitæ gloriosæ: ut hoc magis monumentū grati Senatus, quàm clari viri futurum sit. Multum etiā valuisse ad patris honorē pietas filii videbitur: qui quanquā afflictu luctu non adest, tamē sic animati esse debetis, ut ille si adestet. est autē ita affectus, ut nemo unquam vnici filii mortē magis doluerit, quàm ille mœret patris. Equidem etiam ad famā Ser. Sulpicii filii arbitror attinere, ut videatur honorē debitum patri præstitisse. quāquam nullum monumentū clarius Ser. Sulpicius relinquere potuit, quàm effigiem morum suorū, virtutis, constantiæ, pietatis, ingenii filiū: cuius luctus aut honore vestro, aut nullo solatio leuari potest. Mihi autē recordāti Ser. Sulpicii multos in nostra familiaritate sermones, gratior illi videtur, si quis est sensus in morte ænea statua futura, & ea pedestris magis, quàm inaurata equestris: qualis est L. Syllæ prima statua. magnificē enim Ser. Sulpicius maiorū cōtinentiā diligebat, huius seculi insolentiā vituperabat. Vt igitur si ipsum consulā quid velit, sic pedestrem ex ære statuam tanquā ex eius auctoritate & voluntate decerno: quæ quidem magnū ciuium dolorē & desiderium honore monumenti minuet & leniet. atque hanc meā sententiā P. C. P. Seruilius sententiā probari necesse est: qui sepulchrum publicè decernendum Ser. Sulpicio censuit, statuam non censuit. Nam si mors Legati sine cæde atque ferro nullū honorem desiderat: cur decernit honorem sepulturæ, qui maximus haberi potest mortuo: sin id tribuit Ser. Sulpicio, quod non est datum Cn. Octauius: cur, quod illi datum est, huic dandum esse non censet? Maiores quidem nostri statuas multis decreuerūt, sepulchra paucis: sed statuæ intereūt tempestate, vi, vetustate: sepulchorū autem sanctitas in ipso solo est, quod nulla vi moueri neque deleri potest. Atque ut cætera extinguuntur, sic sepulchra fiunt sanctiora vetustate. Augatur igitur isto etiam honore is vir, cui nullus honor tribui non debitus potest: grati sumus in eius morte decoranda, cui nullā aliam gratiam referre iam possumus. notetur etiā Antonii nefariū bellum gerentis scelerrata audacia. his enim honoribus habitis Ser. Sulpicio, repudiatæ reiectæque Legationis ab Antonio manebit testificatio sempiterna. Quas ob res ita censeo: Cum Ser. Sulpicius Q. F. Lemonia Rufus, difficillimo Reip. tempore graui, periculosoque morbo affectus, auctoritatē Senatus, salutemque populi R. vitæ suæ præposuerit: contraque vim, grauitatemque morbi contenderit, ut in castra M. Antonii, quò Senatus eum miserat, perueniret: isque, cum iam prope castra venisset, vi morbi oppressus, vitā amiserit in maximo Reip. munere: eiusque mors consentanea vitæ fuerit sanctissimè honestissimèque actæ, in qua sæpe magno vsui Reip. Ser. Sulpicius & priuatus & in magistratibus fuerit: cum talis vir ob Remp. in Legatione mortem obierit, Senatui placere, Ser. Sulpicio statuā pedestrem æneam in Rostris ex huius ordinis sententiā statui: circumque eam statuā locum gladiatoribus, ludisque liberos, posterorūque eius quaque versus pedes quinque habere, quòd is ob Remp. mortē obierit: eamque causam in basi inscribi: utique C. Panfa, A. Hirtilius Coss. alter, amboue, si eis videbitur, Quæstoribus vrbanis imperent, ut eam basim, statuamque faciendam, & in Rostris statuendam locent: quantūque locarint, tantam pecuniam redemptori soluendam, attribuendamque curēt: cumque antea Senatus auctoritatem in virorū fortium funeribus ornamentisque ostenderit, placere, eū quam amplissimè supremo die suo efferi: & cum Ser. Sulpicio Q. F. Lemonia Rufus ita de Repub. meritis sit, ut his ornamentis decorari debeat: Senatū censere, atque è Rep. existimare, A Ediles curules edictum, quod de funeribus habeant, Ser. Sulpicii Q. F. Lemonia Rufi funeri mittere, utique locum sepulchro in campo Esquilino C. Pansa Cōsul, seu quo in loco videtur, pedes triginta quoquò versus assignet, quòd Ser. Sulpicius inferatur. quod sepulchrū ipsius, liberorum, posterorūque eius sit: uti quod optimo iure sepulchrum publicè datum est.

## In M. Antonium Philippica X,

ORATIO LIII.



**M**Axima tibi Panfa gratias omnes & habere & agere debemus: qui cum hodierno die Senatū te habiturum non arbitraremur: ut M. Bruti præstantissimi ciuis literas accepisti, ne minimam quidem moram interposuisti, quin quamprimū maximo gaudio & gratulatione frueremur. cum factum tuum gratum omnibus debet esse, tum verò oratio, qua recitatis literis vsus es. declarasti enim verum esse, id quod ego semper sensi, neminem alterius, qui suæ confideret, virtuti inuidere. Itaque mihi, qui plurimis officiis sum cum Bruto & maxima familiaritate coniunctus, minus multa de illo dicenda sunt. quas enim sententias mihi ipse sumpseram, eas præoccupauit oratio tua. Sed mihi P. C. necessitatem attulit paulò plura dicendi sententiā eius, qui rogatus est ante me: à quo ita sæpe dissentio, ut iam verear, ne, id quod minimè fieri debet, minuere amicitiam nostram videatur perpetua dissensio. Quæ est enim ista tua ratio Calene, quæ mens, qui nunquam post Calendas Ian. idem senseris, quod is, qui te sententiā primum rogat? cur nunquam tam frequens Senatus fuit, quòd vnus aliquis tuam sententiā secutus sit? cur semper tui dissimiles defendis? cur, cum te & vita & fortuna tua ad otium & ad dignitatem inuitet, ea probas, ea decernis, ea sentis, quæ sunt inimica & orio communi & dignitati tuæ? Nam ut superiora omittam, hoc certè, quod mihi maximam admirationem mouet, non tacebo. quod est tibi cum Brutis bellum? cur eos, quos omnes penè venerari debemus, solus oppugnas? alterum circumfederali non molestè fers, alterum tua sententiā spoliis iis copiis, quas ipse suo labore & periculo ad Reipub. non ad suum præsidium per se nullo adiuuante confecit. Quis est iste tuus sensus, quæ cogitatio, Brutos ut non probes, Antonios probes? quos omnes charissimos habent, tu oderis? quos acerbissimæ omnes oderunt, tu constantissime diligas? Amplissimæ tibi fortunæ sunt, summus honoris gradus, filius, ut & audio & spero, natus ad laudem: cui cum Reipub. causa faueo, tum etiam tua. quæro igitur, cum Brutine similem malis, an Antonii? ac permitto, ut de tribus Antoniis eligas, quem velis. D. Brutus melior est, inquit. Cur igitur non iis faues, eos laudas, quorum similem filium tuum esse vis? simul enim Reipublicæ consulis, & proponis illi exempla ad imitandum. Hoc verò Q. Fusi copiosius sine offensione nostræ amicitiæ, sic tecum, ut à te dissentiens, senator quæro: ita enim dixisti, & quidem de scripto: nam te inopia verbi lapsus putarem, nisi tuam in dicendo facultatem nosses: literas Bruti rectè & ordine scriptas videri. quid est aliud, quàm librarium Bruti laudare, non Brutum? Vsum in Rep. Calene magnum iam habere & debes & potes: quando ita decerni vidisti? aut quod S. C. huius generis (sunt enim innumerabilia) bene scriptas literas, decretum à Senatu? quod verbum tibi non excidit, ut sæpe fit, fortuito: scriptum, meditatū, cogitatum domo attulisti. hanc tibi consuetudinem plerisque in rebus bonis obtrechandis si quis detraxerit: qui tibi velit obtrectare, non relinquetur. Quamobrem collige te, placaque animum aliquando & mitiga: audi viros bonos, quibus vteris multum: loquere cum sapientissimo homine genero tuo sapius, quàm tu ipse tecum: tum denique amplissimi honoris nomen obtinebis. An verò hoc pro nihilo putas, in quo equidem pro amicitia tuam vicem dolere soleo, efferi hoc foras, & ad populi R. aures peruenire, ei, qui primus sententiā dixerit, neminem assensum? quod etiam hodie futurum arbitror. Legionem abducis à Bruto: quas? nempe eas, quas ille ab Antonii scelere auertit, & ad Remp. sua auctoritate traduxit. Rursum igitur vis nudatum illum, atque solum à Reipub. relegatum videri. Vos autem

P. C. si M. Brutum deserueritis & prodideritis, quem tandem ciuem vnquam ornabitur? cui fauebitis? nisi forte eos, qui diadema imposuerint, conseruandos: eos, qui no-  
men Regis sustulerunt, deserendos putatis. Ac de hac quidem diuina atque immor-  
tali laude M. Bruti si lebo: quæ gratissima memoria omnium ciuium inclusa, non-  
dum publica auctoritate testata est. tantamne patientiam, dii boni, tantam modera-  
tionem, tantam in iniuria tranquillitatem & modestiam? qui cum Prætor vrbanus esset,  
vrbe caruit, ius non dixit: cum omne ius populi R. recuperauisset, cumque concursu  
quotidiano bonorum omnium, qui admirabilis ad eum fieri solebat, præsidioque Ita-  
liæ cunctæ septus posset esse, absens iudicio bonorum defensus esse maluit, quam præsens  
manu: qui ne Apollinares quidem ludos pro sua populique R. dignitate apparatus præ-  
sens fecit, ne quam viam patefaceret sceleratorum hominum audaciæ. Quamquam qui  
vnquam aut ludi, aut dies lætiores fuerunt, quam cum in singulis versibus populus R.  
maximo clamore & plausu Bruti memoriæ prosequeretur: corpus aberat liberatoris:  
libertatis memoria aderat: in qua Bruti imago cerni videbatur. At hunc his ipsis ludo-  
rum diebus videbam in insula clarissimi adolescentis Luculli propinqui sui nihil nisi de  
pace & concordia ciuium cogitantem. eundem vidi postea Velia cedere Italia, ne qua  
oriretur belli ciuili causa propter se. O spectaculum illud non modo hominibus, sed  
vndis ipsis & litoribus luctuosum, cedere à patria seruatore eius, manere in patria pro-  
ditores. Cassii classis paucis post diebus cōsequeretur: ut me pueret P. C. in eā urbem  
redire, ex qua illi abiret. sed, quo cōsilio redierim, initio audistis, post estis experti. Expe-  
ctatum igitur tempus à Bruto est. nā quoad vos omnia pati vidit, vñus est ipse incredibili  
patientia: postea quā vos ad libertatē sensit erectos, præsidia vestræ libertati parauit. At  
cui pesti, quantæque restitit? si enim C. Antonius, quod animo intenderat, perficere po-  
tuisset (potuisset autem, nisi eius sceleri virtus M. Bruti obstitisset) Macedoniam, Illyri-  
cū, Græciam perdidissemus. esset vel receptaculū pulso Antonio, vel agger oppugnan-  
dæ Italiæ Græcia: quæ quidem nunc M. Bruti imperio, auctoritate, copiis non instructa  
solūm, sed etiam ornata tendit dextram Italiæ, suūque ei præsidium pollicetur. quod  
qui ab illo abducit, exercitum pulcherrimum & præsidium firmissimum adimit Reip.  
Equidem cupio hæc quamprimū Antonium audire, ut intelligat non D. Brutum,  
quem vallo circumfedit, sed se ipsum obsideri. Tria tenet oppida toto in orbe terrarū:  
habet inimicissimam Galliam: eos etiā, quibus confidebat, alienissimos Trāspadanos:  
Italia omnis infesta est: exteræ nationes à prima ora Græciæ vsque ad Aegyptū opti-  
morum & fortissimorum ciuium imperiis & præsidis tenentur. Erat ei spes vna in C.  
Antonio, qui duorum fratrum ætatibus mediis interiectus, vitis cum vtroque certabat:  
qui, tanquā extruderetur à Senatu in Macedonia, & non contra prohiberetur proficisci,  
ira cucurrit. Quæ tempestas, dii immortales, quæ flamma, quæ vastitas, quæ pestis Græ-  
ciæ fuisset, nisi incredibilis ac diuina virtus, furētis hominis conatum atque audaciam  
cōpressisset? quæ celeritas illa Bruti? quæ cura? quæ virtus? etsi ne illa quidem Antonii  
celeritas contemnenda est: quæ nisi in via caducæ hæreditates retardassent, volasse eum,  
non iter fecisse diceres. Alios ad negotium publicum ire cum cupimus, vi solemus ex-  
trudere: hunc retinentes exclusimus. At quid ei cum Apollonia? quid cum Dyrrha-  
chio? quid cum Illyrico? quid cum P. Vatini imperatoris exercitu? succedebat, ut ipse  
dicebat, Hortensio. certi fines Macedonia, certa conditio: certissimo modo erat etiam  
illius exercitus: cum Illyrico verò, & cum Vatini legionibus quid erat Antonio? at ne  
Bruto quidem. id enim fortasse quispiam improbus dixerit. Omnes legiones, omnes  
copiæ, quæ vbique sunt, populi R. sunt. neque enim ex legiones, quæ Antonium  
reliquerunt, Antonii potius quam Reip. fuisse dicuntur. Omne enim exercitus &  
imperii ius amittit is, qui eo imperio & exercitu Rempub. oppugnat. Quod si ipsa  
Resp. iudicaret, aut si omne ius decretis eius statueretur: Antonione an Bruto legiones  
populi Rom. adiudicaret? alter aduolaret subito ad direptionem pestemque sociorum:

& quacunque iret, omnia vastaret, diriperet, auferret: exercitu populi Rom. contra  
ipsum populum R. vteretur. alter verò eam sibi legem statuerat, ut quocunque ve-  
nisset, lux venisse quædã & spes salutis videretur. Denique alter ad evertendã Remp.  
præsidia quærebat, alter ad conseruandam. Nec verò nos hoc magis videbamus, quam  
ipsi milites: à quibus tanta in iudicando prudentia non erat postulanda. cum VII co-  
hortibus isse Apolloniam scribit Antonium. qui iam aut captus est, quod dii dent:  
aut certè homo verecundus in Macedonia non accedit, ne contra Senatum fecisse  
videatur. Delectus habitus in Macedonia est summo Q. Hortensii studio & industria.  
cuius animū egregium, dignūmque & ipso, & maioribus suis ex Bruti literis perspice-  
re potuistis. Legio, quam L. Piso ducebat, Legatus Antonii, Ciceroni se filio meo tra-  
didit. equitatus, qui in Syriam ducebatur bipartito, alter eum, à quo ducebatur, reliquit  
in Thessalia, seseque ad Brutum contulit: alterum in Macedonia Cn. Domitius, ado-  
lescens summa virtute & constantia, ab Legato Syriaco abduxit. P. autem Vatinius,  
qui & antea iure laudatus à nobis, & hoc tempore meritò laudatus est, aperuit Dyrrha-  
chii portas Bruto, & exercitum tradidit. Tener igitur populus R. Macedonia, tenet  
Illyricum, tuetur Græciam: nostræ sunt legiones, nostra leuis armatura, noster equita-  
tus, maximèque noster est Brutus, sempérque noster cum sua excellentissima virtute  
Reip. natus, tum fato quodam paterni maternique generis & nominis. Ab hoc igitur  
quisquam bellum timet, qui, antequam nos id coacti suscepimus, in pace iacere, quam  
in bello vigere maluit? quamquam ille quidem nunquam iacuit, nec hoc cadere verbū  
in tantam virtutis præstantiam potest. erat enim in desiderio ciuitatis, in ore, in ser-  
mone omnium. tantum aberat à bello, ut, cum cupiditate libertatis Italia ar-  
deret, defuerit ciuium studiis potius, quam eos in armorum discrimen adduceret. Ita-  
que illi ipsi, si qui sunt qui tarditatem Bruti reprehendant, tamen iidem moderationē,  
patientiamque mirantur. Sed iam video, quid loquantur: neque enim id occultè fa-  
ciunt. timere se dicunt, quo modo ferant veterani, exercitum Brutum habere. quasi  
verò quicquam intersit inter A. Hircii, C. Pansa, D. Bruti, C. Cæsaris, & hunc exerci-  
tum M. Bruti. nam si quatuor exercitus ii, de quibus dixi, propterea laudantur, quòd  
pro populi R. libertate arma cæperunt: quid est, cur M. Bruti exercitus non in eadem  
causa reponatur? At enim veteranis suspectum est nomen M. Bruti magis quam Deci-  
mi. Equidem non arbitror. etsi est enim Brutorum commune factum, & laudis societas  
æqua: D. tamen Bruto iratiores ii, qui id factum dolebant, quo minus ab illo rem il-  
lam dicebāt fieri decuisse. Quid ergo nūc agunt tot exercitus, nisi ut obsidione D. Bru-  
tus liberetur? qui autem hos exercitus ducunt? hi (credo) qui Cæsaris res actas everti,  
qui causam veteranorum prodi volunt? si ipse viueret Cæsar, acrius (credo) acta sua de-  
fenderet, quam vir fortissimus defendit Hircius: aut amicior causæ quisquam inueni-  
ri potest, quam filius? At eorum alter nondum ex longinquitate grauissimi morbi re-  
creatus, quicquid habuit viriū, id in eorum libertatē defendendā contulit; quorum vo-  
tis iudicauit se à morte reuocatum: alter virtutis robore firmior quam ætatis, cum istis  
ipsis veteranis ad D. Brutū liberandū profectus est. Igitur illi certissimi, iidemque acer-  
rimi Cæsaris actorum patroni pro D. Bruti salute bellum gerunt. quos veterani se-  
quuntur. de libertate enim populi R. non de suis commodis armis decernendum vi-  
dent. Quid est igitur, cur iis, qui D. Brutum omnibus copiis conseruatū velint, M. Bru-  
ti sit suspectus exercitus? An verò, si quid esset quod à M. Bruto timendum videretur,  
Pansa id non videret? aut, si videret, non laboraret? quis aut sapientior ad coniecturam  
rerum futurarum, aut ad propulsandum metum diligentior? atqui huius animum er-  
ga M. Brutum, studiūmque vidistis. præcepit oratione sua, quid decernere nos de Bru-  
to, quid sentire oporteret: tantumque abfuit ut periculosum Reip. M. Bruti putaret  
exercitum, ut in eo firmissimū Reip. præsidium & grauissimum poneret. Scilicet hæc  
Pansa aut nō videt (hebet enim ingenio est) aut negligit. quæ enim Cæsar egit, ea rata  
fff. ii.

esse non curat: de quibus confirmandis & faciendis legem comitiis centuriatis ex auctoritate nostra laturus est. Desinant igitur aut ii, qui non timent, simulare se timere, se prospicere Reipub. aut ii, qui omnia verentur, nimium esse timidi: ne illorum simulatio, horum oblit ignauia. Quæ (malum) est ista ratio, semper optimis causis veteranorum nomen opponere: quorum etiam si amplecterer virtutem, ut facio: tamè, si essent arrogantes, non possem ferre fastidium. An nos conantes seruitutis vincula rumpere, impediēt si quis veteranos id nolle dixerit: nō sunt enim (credo) innumerabiles, qui pro communi libertate arma capiāt: nemo est præter veteranos milites vir, qui ad seruitutem propulsandam ingenuo dolore excitetur? Potest igitur stare resp. freta veteranis sine magno subsidio iuuentutis: quos quidē vos libertatis adiutores completi debetis, seruitutis auctores sequi non debetis. Postremo (erumpat enim aliquando vera & me digna vox) si veteranorum nutu mentes huius ordinis gubernātur, omniāque ad eorum voluntatem dicta factaque nostra referuntur: optanda mors est, quæ civibus R. semper fuit seruitute potior. Omnis est enim misera seruitus: sed fuerit quædam necessaria: ecquodnam principium putatis libertatis capessendæ? an cum illum necessarium & fatalem penè casum non tulerimus, hunc feremus voluntarium? Tota Italia desiderio libertatis exarsit: seruire diutius non potest ciuitas: ferius populo R. hunc vestitum atque arma dedimus, quàm ab eo flagitati sumus: magna nos quidem spe, & propè explorata, libertatis causam suscepimus. Sed ut concedam incertos exitus esse belli, Martemque communem: tamen pro libertate, vitæ periculo decernendum est. non enim in spiritu vita est, sed ea nulla est omnino seruienti. omnes nationes seruitutem ferre possunt, nostra ciuitas non potest: nec viliam aliam ob causam, nisi quòd illæ laborem dolorēque fugiunt: quibus ut careāt, omnia perpeti possunt: nos ita à maioribus instituti atque imbuti sumus, ut omnia consilia atque facta ad virtutem & dignitatem referamus. Ita præclara est recuperatio libertatis, ut ne mors quidem sit in repetenda libertate fugienda. Quòd si immortalitas consequeretur præsentis periculi fugam: non tamen eo magis ea fugienda videretur, quòd diuturnior esset seruitus. Cum verò dies & noctes omnia nos vndique fata circumstant, non est vestri, nominisque Romani dubitare, eum spiritū, quem naturæ quis debeat, patriæ reddere. Concurritur vndique ad cōmune incendium restinguendū: veteranique primi Cæsaris auctoritatē secuti, conatū Antonii repulerunt: post eiusdem furorē Martia legio fregit, quarta affixit. sic à suis legionibus condemnatus, irrupit in Galliam, quam sibi armis animisque infestam inimicamque cognouit. Hūc A. Hircii, C. Cæsaris exercitus insecti sunt: post Pansa delectus urbem totamque Italiam erexit. vnus omnium est hostis. quanquam habet secum L. fratrem charissimum populo R. ciuem, cuius desiderium ciuitas ferre diutius non potest. Quid illa retrius bellua? quid immanius? qui ob eam causam natus videtur, ne omnium mortalium turpissimus esset Antonius. Est vnà Trebellius, qui iam cum tabulis nouis rediit in gratiam, T. Plancus: cæteri pares, qui id pugnant, id agunt, ut contra Rempub. restituti esse videantur: sollicitant homines imperitos Saxa, Capho, ipsi rustici atque agrestes, qui hanc Rempub. nec vident vnquam, nec videre constitutam volunt: qui non Cæsaris, sed Antonii acta defendunt, quos auertit agri Campani infinita possessio: cuius eos non pudere miror, cum videant se mimos & mimas habere vicinos. Ad has pestes opprimendas, quid est, cur molestè feramus, quòd M. Bruti accessit exercitus? immoderati credo hominis & turbulenti. vide, ne nimium penè patientis: etsi in illius viri consiliis atque factis nihil nec nimium, nec parum fuit vnquam. Omnis voluntas M. Bruti P. C. omnis cogitatio, tota mens auctoritatem Senatus, libertatem populi R. intuetur: hæc habet proposita, hæc tueri vult. tentauit, quid patienti proficere posset. nihil cum proficeret, contra vim experiendum purauit. Cui quidem P. C. vos idem tribuere hoc tempore debetis, quod ad x i i i Calen. Ian. D. Bruto & C. Cæsari me auctore

tribuistis: quorum priuatum de Rep. consilium & factum auctoritate vestra est comprobatum atque laudatum: quod idem in M. Bruto facere debetis, à quo insperatum & repentinum Reip. præsidium legionum, equitatus, auxiliorum magnæ & firmæ copiarum comparata sunt. adiungendusque est Hortensius: qui cum Macedoniam obtineret, adiutorem se Bruto ad comparandum exercitum fidissimum & constantissimum præbuit. nam de M. Apuleio separatim censeo referendū: cui testis est per literas Brutus, cum principem fuisse ad conatum exercitus comparandi. Quæ cum ita sint: quòd C. Pansa Cos. verba fecit de literis, quæ à Q. Cæpione Bruto Procos. allata, & huic ordini recitata sunt: de ea re ita censeo: Cum Q. Cæpionis Bruti Procos. opera, consilio, industria, & virtute, difficillimo Reip. tempore prouincia Macedonia, Illyricum, cuncta Græcia, legiones, exercitus, equitatus in Consulium, Senatum, populique R. potestate sint: id Q. Cæpionē Brutum Procos. bene, & è Rep. & sua maiorūque suorum dignitate, consuetudinēque Reip. bene gerendæ fecisse: eamque rem Senatui populoque R. gratam esse, & fore. utique Q. Cæpio Brutus Procos. prouinciam Macedoniam, Illyricum, totamque Græciam tueatur, defendat, custodiat, incolumemque conferuet: eique exercitui, quem ipse constituit, comparauit, præsit, pecuniāque ad rem militarem, si qua opus sit, quæ publica sit, & exigi possit, vtatur, exigatque: à quibus videatur ad rem militarem mutuam sumat, fructum imperet, operamque det, ut cum suis copiis quamproxime Italiam sit. cumque ex literis Q. Cæpionis Bruti Procos. intellectum sit, Q. Hortensii Procos. opera & virtute vehementer Rempub. adiutam, omniāque eius consilia cum consiliis Q. Cæpionis Bruti Procos. coniuncta fuisse, eamque rem magno vsui Reip. fuisse, Q. Hortensium Procos. rectè & ordine, exque Rep. fecisse: Senatuique placere, Q. Hortensium Procos. cum Q. Cæpione Procos. & Legatis suis Macedoniam prouinciam obtinere, quoad ei ex S. C. successum sit.

## In M. Antonium Philippica XI,

ORATIO LIII.

**M**AGNO in dolore sum P. C. vel mærore potius, quem ex crudeli & miserabili morte C. Trebonii, optimi ciuis moderatissimique hominis accepimus. inest tamen aliquid, quod Reipub. profuturum putem. perspeximus enim, quanta in his, qui contra patriam scelerata arma ceperunt, inest immanitas. nam duo hæc capita nata sunt post homines natos teterrima & spurcissima, Dolabella & Antonius: quorum alter effecit, quod optabat: de altero patefactum est, quid cogitaret. L. Cinna crudelis: C. Marius in iracundia perseverans: L. Sylla vehemens: neque vllius horum in vlciscendo acerbitas progressa vltra mortē est. quæ tamen pœna in ciues nimis crudelis putabatur. Ecce tibi geminū in scelere par, inusitatū, inauditum, ferū, barbarū. itaque quorū summum quondā inter ipsos odium, bellūque meministis, eosdē postea singulari inter se consensu & amore deuinxit impurissimæ naturæ & turpissimæ vitæ similitudo. Ergo id, quod fecit Dolabella in quo potuit, multis idem minatur Antonius. sed ille cum procul abesset à Cōsulibus, exercitibusque nostris, nec dum Senatū cum populo R. cōspirasse sensisset: fretus Antonii copiis, ea scelera suscepit, quæ Romæ iā suscepta arbitrabatur à socio furoris sui. Quid ergo hūc aliud moliri, quid optare cēsetis, aut quā omnino causam esse belli? omnes, qui liberè de Rep. sensimus, qui dignas nobis sententias diximus, qui populū R. liberū esse voluimus, statuit ille quidē non inimicos, sed hostes: maiora tamē in nos quàm in hostē, supplicia meditat. mortē naturæ pœnā putat esse, iracundiæ tormēta atque cruciatū. Qualis igitur hostis habendus est is, à quo victore si cruciatus absit, mors in beneficii parte numeretur? Quāobrè P. C. quāquā hortatore nō

egetis (ipsi enim vestra sponte exarsistis ad libertatis recuperandæ cupiditatem) tamen  
 eo maiore animo studioque libertatem defendite, quo maiora proposita victis suppli-  
 cia seruitutis videtis. In Galliam inuasit Antonius, in Asiam Dolabella, in alienam v-  
 terque prouinciam. alteri se Brutus obiecit, impetumque furentis, atque omnia diue-  
 xare, ac diripere cupientis vitæ suæ periculo colligauit, à progressu arcuit, à reditu re-  
 frænavit: obsideri se passus, ex vtraque parte constrinxit Antonium. alter in Asiam ir-  
 rupit cursim, vt in Syriam patebat via certa, neque lōga. Quid opus fuit, cum legione,  
 præmisso Marso nescio quo Octauio, scelerato latrone atque egente, qui popularetur  
 agros, vexaret vrbes, non ad spem constituendæ rei familiaris, quam tenere cum posse  
 negant qui norunt (mihi enim hic Senator ignotus est) sed ad præsentem passum  
 mendicitatis suæ? Consecutus est Dolabella nulla suspicione belli. quis enim id pu-  
 taret: secuta colloquutiones familiarissimæ cum Trebonio, complexusque summæ be-  
 nevolentia, falsi indices extiterunt in amore simulato: dextræ, quæ fidei testes esse  
 solebant, perfidia sunt & scelere violata. nocturnus introitus Smyrnam quasi in ho-  
 stium urbem, quæ est fidelissimorum antiquissimorumque sociorum. oppressus Tre-  
 bonius: si vt ab eo, qui aperte hostis esset, incautus: si vt ab eo, qui ciuis etiam tum  
 speciem haberet, miser. Ex quo nimirum documentum nos capere fortuna voluit,  
 quid esset victis extimescendum. Consularem hominem Consulari imperio prouin-  
 ciam Asiam obrinentem Samario exuli tradidit: interficere statim captum noluit, ne  
 nimis credo in victoria liberalis videretur: cum verborum contumeliis optimum vi-  
 rum incesto ore lacerasset, tum verberibus ac tormentis quæstionem habuit pecuniæ  
 publicæ, idque per biduum: post à ceruicibus caput abscidit, idque fixum gestari iussit  
 in pilo: reliquum corpus tractum atque laceratum abiecit in mare. Cum hoc hoste  
 bellandum est, cuius teterrima crudelitate omnis barbaria superata est. Quid loquar  
 de cæde ciuium R: de direptione fanorum: quis est, qui pro rerum atrocitate deplora-  
 re tantas calamitates queat: & nunc tota Asia vagatur, volitat vt Rex, nos alio bello de-  
 rineri putat. quasi verò non vnum, idemque bellum sit contra hoc iugum impiorum  
 nefarium. Imaginem Antonii crudelitatis in Dolabella cernitis. ex hoc illa effecta est:  
 ab hoc illa Dolabellæ scelerum præcepta sunt tradita. nunc leniorem, quàm in Asia  
 Dolabella fuit, in Italia, si liceat, fore putatis Antonium? mihi quidem & ille perue-  
 nisse videtur, quoad progredi potuerit feri hominis amentia: neque Antonius vllius  
 supplicii adhibendi, si potestatem habeat, vllam partem est relicturus. Ponite igitur  
 ante oculos P. C. miseram quidem illam & flebilem speciem, sed ad incitandos ani-  
 mos vestros necessariam: nocturnum impetum in urbem Asiæ clarissimam, irruptionem  
 armorum in Trebonii domum, cum ille miser prius latronum gladios videret, quam,  
 quæ res esset, audisset: furentis introitum Dolabellæ, vocem impuram, atque os il-  
 lud infame: vincula, verbera, eculeum: carnificem, tortoremque Samarium. quæ  
 tulisse illum fortiter & patienter ferunt. Magna laus, meoque iudicio omnium maxi-  
 ma. est enim sapientis, quicquid homini accidere possit, id præmeditari ferendum mo-  
 dicè esse, si euenerit. maioris est omnino consilii, prouidere, nequid tale accadat: sed  
 animi nò minoris, fortiter ferre, si euenerit. Ac Dolabella quidem tam fuit immemor  
 humanitatis, quanquã eius nunquam particeps fuerit, vt suam insatiabilem crudelita-  
 tem exercuerit non solum in viuo, sed etiam in mortuo: ac in eius corpore lacerando  
 atque vexando cum animum satiare nò posset, oculos pauerit suos. O multò inferior  
 Dolabella, quàm ille, quem tu miserimum esse voluisti. Dolores Trebonius pertulit  
 magnos: multi ex morbi grauitate maiores: quos tamen non miseros, sed laboriosos  
 dicere solemus. lōgus fuit dolor bidui: at cõpluribus hominibus annorū sæpe multorū.  
 nec verò grauiora sunt carnificum tormenta, quàm interdum cruciamenta morborū.  
 Alia sunt, alia inquam, o perditissimi homines & amentissimi multò miseriora. nam  
 quo maior vis est animi, quàm corporis, hoc sunt grauiora eã, quæ cõcipiuntur animo,

quàm illa, quæ corpore. Miserior igitur, qui suscipit in se scelus: quàm is, qui alterius  
 facinus subire cogitur. Cruciatu est à Dolabella Trebonius: & quidem à Carthagi-  
 nenibus Regulus. in qua re cum crudelissimi Pœni iudicati sint in hoste, quid in ciue  
 Dolabella iudicandus est? an verò hoc conferendum est? an dubitandum, vter mise-  
 rior: isne, cuius mortem Senatus populûsque R. vlciscitur: an is, qui cuncti Senatus  
 sententia hostis est iudicatus? nam cæteris quidem vitæ partibus, quis est, qui possit si-  
 ne Trebonii maxima contumelia cõferre vitam Trebonii cum Dolabella: alterius cõ-  
 silium, ingenium, humanitatem, innocentiam, magnitudinem animi in patria libe-  
 randa quis ignorat? alteri à puero pro deliciis crudelitas fuit: deinde ea libidinum tur-  
 pitudine, vt in hoc sit semper lætatus, quòd ea faceret, quæ sibi obiici ne ab inimico qui-  
 dem possent verecundo. & hic, dii immortales, aliquando fuit meus amicus. occulta  
 enim erant vitia non inquirenti. neque nunc fortasse alienus ab eo essem, nisi ille vo-  
 bis, nisi mœnibus patriæ, nisi huic vrbi, nisi diis penatibus, nisi aris & focis omnium  
 nostrum, nisi denique naturæ & humanitati inuentus esset inimicus. à quo admoniti,  
 diligentius & vigilantius caueamus Antonium. Etenim Dolabella non ita multos se-  
 cum habuit notos ac insignes latrones. at videtis quos, & quàm multos habeat Anto-  
 nius. primum L. fratrem, quam facem dii immortales: quod facinus: quod scelus: quæ  
 gurgitem? quam voraginem? quid eum non sorbere animo, quid non haurire co-  
 gitatione, cuius sanguinem non bibere censetis? in cuius possessiones atque fortunas  
 non impudentissimos oculos spe & mente defigere? Quid Censorinum, qui se verbo  
 Prætorem esse vrbis cupere dicebat, re certè noluit? quid Bestiam, qui se Consula-  
 tum in Bruti locum petere profitebatur? Arque hoc quidè detestabile omen. auertat Iu-  
 piter. quàm absurdum autem, qui Prætor fieri non potuerit, eum petere Consulatum?  
 nisi fortè damnationem pro Prætura putat. Alter Cæsar Vopiscus, ille homo summo  
 ingenio, summa potetia, qui ex AEdilitate ad Consulatum, soluatur legibus. quãquam  
 leges eum non tenent. credo dignitate. at hic me defendente quinque absolutus est.  
 sexta palma vrbana etiam in gladiatore difficilis. sed hæc iudicum culpa, non mea  
 est. ego defendi fide optima: illi debuerunt clarissimum & præstantissimum senato-  
 rem in ciuitate retinere. qui tamē nunc nihil aliud agere videtur, nisi vt intelligamus  
 illos iudices, quorum res iudicatas irritas fecimus, bene, & è Rep. iudicauisse. Neque  
 hoc in hoc vno est: sunt alii in eisdem castris honestè condemnati, turpiter restituti.  
 quod horum consilium, qui omnibus bonis hostes sunt, nisi crudelissimum putatis fo-  
 re? Accedit Saxa nescio quis, quem nobis Cæsar ex vltima Celtiberia Tribunum pleb.  
 dedit: castrorum antea metator, nunc, vt sperat, vrbis: à qua cum sit alienus, suo capiti  
 saluis nobis ominetur. cum hoc veteranus Capho, quo neminem veterani peius o-  
 derunt. His, quasi præter dotem, quam in ciuilibus malis acceperant, agrum Campa-  
 num est largitus Antonius: vt haberent reliquorū nutriculas prædiorū, quibus vtinam  
 cõtenti essent: ferremus: etsi tolerabile nò erat. sed quiduis patiendū fuit, vt hoc teter-  
 rimum bellum non haberemus. Quid illa castrorum M. Antonii lumina, nōne ante  
 oculos proponitis? primum duos collegas Antoniorum & Dolabellæ, Nuculam &  
 Lentonem, Italiæ diuiores lege ea, quam Senatus per vim latam iudicauit. quorum  
 alter commentatus est mimos, alter egit tragœdiã. Quid dicam de Apulo Domitio:  
 cuius bona modò proscripita vidimus: tanta procuratorum est negligentia. At hic nu-  
 per sororis filio infudit venenum, non dedit. Sed non possunt non prodigè viuere,  
 qui nostra bona sperant, cum effundunt sua. Videte etiam P. Decii auctorem clarif-  
 simi viri, qui maiorum suorum exempla persequens, pro alieno se are deuouit empro-  
 ri. hominem ridiculum, qui se exire are alieno putaret posse, cum venderet aliena.  
 Nam quid ego de Trebellio dicam? quem vltæ videntur furia debitorum. vindicis  
 enim tabularum nouarum nouam tabulam vidimus. Quid de Planco: quem præstan-  
 tissimus ciuis Aquila Potentia expulit, & quidem crure fracto. quod vtinam an-  
 fff. iiii.

tè illi accidisset, ne huc redire potuisset. Lumen & decus illius exercitus penè præterii, Caninium Cimbrum Lyfidici filium, Lyfidicum ipsum Græco verbo, qui omnia iura dissoluit: nisi fortè iure Germanum Cimber occidit. Cum hanc, & huius generis copiam tantam habeat Antonius, quod scelus omittit, cum Dolabella râtis se obstrinxerit parricidiis nequaquam pari latronum manu & copia? Quapropter, ut inuitus sæpe dissentis à Q. Fusio, ita sum eius sententiæ libenter assensus. ex quo iudicare debetis, me non cum homine solere, sed cum causa dissidere. Itaque non assentior solùm, sed etiam gratias ago Q. Fusio. dixit enim seueram, grauem, Repub. dignam sententiam: iudicauit hostem Dolabellam: bona eius censuit publicè possidenda. quo cum addi nihil posset: quid enim atrocius potuit, quid seuerius decernere? dixit tamen, si quis eorum, qui post se rogati essent, grauiorem sententiam dixisset, in eam se iturum. quam seueritatem quis potest non laudare? nunc quoniam iudicatus est hostis Dolabella, bello est persequendus: neque enim quiescet. habet legionem, habet fugitiuos: habet sceleratam impiorum manum: est ipse confidens, impotens, gladiatorio generi mortis addictus. Quamobrem quoniam cum Dolabella hesterno die hoste decreto bellum gerendum est, imperator est deligendus. Duæ dictæ sunt sententiæ: quarum neutram probò: alteram, quia semper, nisi cum est necesse, periculosam arbitror: alteram, quia alienam his temporibus existimo. nam extraordinarium semper imperium populare atque ventosum est, minimè vestræ grauitatis, minimè huius ordinis. Bello Antiochi magno & graui, cum L. Scipioni Publici filio obueneret Asia, parùmque in eo putaretur esse animi, parum roboris: Senatùsque ad collegam eius C. Laelium huius sapientis patrem negotium deferret: surrexit P. Africanus frater maior L. Scipionis, & illam ignominiam familiæ deprecatus est: dixitque, & in fratre suo summam virtutem esse, summumque còsiliùm: neque se ei Legatum id ætatis, istque rebus gestis defuturum. quod cum ab eo esset dictum, nihil est de Scipionis prouincia commutatum, nec plus extraordinarium imperium ad id bellum quæsitum, quam duobus antea maximis Punicis bellis, quæ à Consulibus, aut à Dictatoribus gesta sunt: aut quam Pyrrhi, quam Philippi, quam post Achaico bello, quam Punico tertio: ad quod populus R. ita sibi ipse delegit idoneum ducem P. Scipionem, ut eum tamen bellum gerere Consulem vellet. Cum Aristonico bellum gerendum fuit L. Valerio, P. Licinio Consulibus. rogatus populus quem id bellum gerere placeret: Crassus Còsul Pontifex maximus Flacco collegæ flamine Martiali multam dixit, si à sacris discessisset. quam multam populus remisit, Pontifici tamen flaminem parere iussit. sed ne tum quidem populus Ro. ad priuatum detulit bellum. quanquam erat Africanus, qui anno antè de Numantinis triumphauerat: qui cum longè omnes belli gloria & virtute superaret, duas tantum tribus tulit. ita populus Rom. Consuli potius Crasso, quam priuato Africano bellum gerendum dedit. De Cn. Pompeii imperiis, summi viri, atque omnium principis, Tribuni pleb. turbulenti tulerunt. nam Sertorianum bellum à Senatu priuato datum est, quia Consules recusabant: cum L. Philippus pro Consulibus se eum mittere dixit, nõ pro Consule. Quæ igitur hæc comitia? aut quam ambitionem constantissimus & grauius civis L. Cæsar in Senatum introduxit? clarissimo viro atque innocentissimo decreuit imperium, priuato tamen. in quo maximum nobis onus imposuit. assensero. ambitionem induxero in curiam. negaui. videbor suffragio meo, tanquam comitiis, honorem homini amicissimo denegauisse. Quòd si comitia placet in Senatu habere, petamus, ambiamus, modò tabella detur nobis, sicut populo data est. cur comitiis Cæsar? ita, ut aut præstantissimus vir, si tibi non sit assensum, repulsam tulisse videatur: aut vnusquisque nostrum præteritus, si, cum pari dignitate sumus, eodem honore digni nõ putemur. At enim (nam id exaudio) C. Cæsari adolescenti imperium extraordinarium mea sententia dedi. ille enim mihi præsidium extraordinarium dederat. cum dico mihi, Senatui dico, populòque Rom. à quo Respub. præsidium ne co-

<sup>304</sup> giratum quidem tantum haberet, ut sine eo salua esse nõ posset: huic extraordinarium imperium non darem: aut exercitus adimendus, aut imperium dandum fuit. quæ est enim ratio? aut qui potest fieri, ut sine imperio teneatur exercitus? Non igitur, quod creptum non est, est id existimandum esse datum. eripueritis C. Cæsari P. C. imperiũ, nisi dedissetis. milites veterani, qui illius auctoritatem, imperium, nomen secuti pro Rep. arma cæperant, volebant sibi ab illo imperari: legio Martia, & quarta ita se contulerat ad auctoritatem Senatus, populique Rom. dignitatem, ut eum deposceret imperatorem & ducem. Cæsari bellum necessitas, fasces Senatus dedit. otioso verò, nihil agenti, priuato, obsecro te L. Cæsar (cum peritissimo homine mihi res est) quando imperium Senatus dedit? Sed de hoc quidem hæctenus, ne refragari homini amicissimo, ac de me optimè merito videar. etsi quis potest refragari non modò non petenti, verum etiam recusanti? Illa verò P. C. aliena Consulum dignitate, aliena temporum grauitate sententiæ est, ut Consules Dolabellæ persequendi causa Asiam & Syriam forriantur. Dicam, cur inutile Reipub. sed prius, quam turpe Consulibus sit, videre. Cum Consul designatus obfideatur, in eoque liberando salus sit posita Reip. cumque à Rep. pestiferi ciues, parricidæque descuerint: cumque id bellum geramus, quo bello de dignitate, de libertate, de vita decernamus, & si in potestatem quis Antonii venerit, proposita sint tormenta atque cruciatus: cumque harum rerum omnium decertatio Consulibus optimis & fortissimis commissa & commendata sit: Asiæ & Syriæ mentio fiet, ut aut suspitioni crimen, aut inuidiæ materiam dedisse videamur? At verò ita decernunt, ut liberato Bruto (id enim restabat) ut relicto, deserto, prodito. Ego verò mentionem omnino prouinciarum factam dico alienissimo tempore. quanuis enim intētus animus tuus sit C. Panfa, sicut est, ad fortissimum virum, & omnium clarissimum liberandum: tamen rerum natura cogit te necessario referre animum aliquando ad Dolabellam persequendum, & partem aliquam in Asiam & Syriam deriuare curæ & cogitationis tuæ. Si autem fieri posset, vel plures te animos habere vellem, quos omnes ad Mutinam intenderes. quod quoniam fieri non potest, isto animo, quem habes præstantissimum atque optimum, nihil volumus nisi de Bruto cogitare. facis tu id quidem, & eò maximè incumbis: duas tamen res, magnas præsertim non modò agere vno tempore, sed ne cogitando quidem explicare quisquam potest. incitare & inflammare tuum istuc præstantissimum studium, non ad aliam vlla ex parte curam transferre debemus. Adde istuc sermones hominum, adde suspiciones, adde inuidiam: imitare me quem tu semper laudasti, qui instructam ornatamque à Senatu prouinciã deposui, ut incendium patriæ omnia cogitatione restinguerem. nemo erit, præter vnum me, quicum profecto, siquid interesse putasses tua, pro summa familiaritate nostra communicauisses, qui credat te inuito prouinciam tibi esse decretam. Hæc quæso pro tua singulari sapientia reprime famam: atque effice, ne id, quod non curas, cupere videare. quod quidem eo vehementius tibi laborandum est, quia in eandem cadere suspitionem collega vir clarissimus non potest. nihil horum scit, nihil suspicatur, bellum gerit, in acie stat: de sanguine & de spiritu decertat: antè prouinciã sibi decretã audiet, quam potuerit tempus ei rei datũ suspicari. Vereor, ne exercitus quoque nostri, qui nõ delectus necessitate, sed voluntariis studiis se ad Rempub. contulerunt, tardentur animis, si quicquam aliud à nobis, nisi de instanti bello, cogitatum putabunt. Quòd si prouinciæ Consulibus expetendæ videntur, sicut sæpe multis clarissimis viris expetitæ sunt: reddite prius nobis Brutum, lumen & decus ciuitatis: qui ita conseruandus est, ut id signum, quod de cælo delapsum Vestæ custodiis continetur: quo saluo, salui sumus futuri: tunc in cælum vos, si fieri poterit, humeris nostris tollemus: prouincias certè dignissimas vobis deligemus. nunc, quod agitur, agamus: agitur autem, liberine viuamus, an mortem obeamus: quæ certè seruituti anteposenda est. quid, si etiam affert tarditatem ista sententia ad Dolabellam persequendum? quando enim ve-

niet Consul: an id expectamus, quo ne vestigium quidem Asiae ciuitatum atque urbium relinquatur: At mittent aliquem de suo numero, valde mihi probari potest, qui paulò ante clarissimo viro priuato imperium extra ordinem non dedi. At hominem dignum mittent, num P. Seruilio digniorem: At eum quidem ciuitas non habet, quod ergo ipse nemini putat dandum ne à Senatu quidem, id ego vnus iudicio delatum cõprobem: Expedito nobis homine & parato P. C. opus est, & eo, qui imperium legitimum habeat, qui præterea auctoritatem, nomen, exercitum, perspectum animum in Repub. liberanda. Quis igitur is est: aut M. Brutus, aut C. Cassius, aut vterque. Decernerem planè, sicut multa, Consulem alterum, ambobusue, ni Brutum colligassemus in Græcia, & eius auxilium ad Italiam vergere, quàm ad Asiam maluissemus: non vt eò ex acie respectum haberemus, sed vt ipsa acies subsidium haberet etiam transmarinũ. Præterea P. C. M. Brutum retinet etiam nunc C. Antonius: qui tenet Apoloniam magnam urbem & grauem: tenet opinor Byllidem: tenet Amantiam: instat Epiro: vrgget Illyricum: habet aliquot cohortes: habet equitatum. hinc si Brutus erit traductus ad aliud bellum, Græciam certè amiserimus. Est autem etiam de Brundisio atque illa ora Italiae prouidendum, quanquam miror tandiu morari Antonium, solet enim accipere ipse manicas, nec diutius obsidionis metum sustinere, quòd si confecerit Brutus, & intellexerit plus se Reip. profuturũ, si Dolabellam persequatur, quàm si in Græcia maneat: aget ipse per sese, vt adhuc quoque fecit: neque in tot incendiis, quibus confestim succurrèdum est, expectabit Senatum, nam & Brutus & Cassius multis iam in rebus ipse sibi Senatus fuit, necesse est enim in tanta conuersione & perturbatione omnium rerum, temporibus potius parere, quàm moribus, nec enim nunc primum aut Brutus, aut Cassius salutem libertatèque patriæ legem sanctissimam & morem optimum iudicauit. Itaque, si ad nos nihil referretur de Dolabella persequendo, tamè ego pro decreto putarem, cum essent tales virtute, auctoritate, nobilitate summi viri, quorum alterius iam notus nobis est exercitus, alterius auditus. Non igitur Brutus expectauit decreta nostra, cum studia nosset, neque enim est in prouinciam suam Cretam profectus: in Macedoniam alienam aduolauit: omnia sua putauit, quæ vos vestra esse velletis: legiones conscripsit nouas, excepit veteres: equitatum ad se abduxit Dolabellæ, atque eum nondum tanto parricidio oblitum, hostem sua sententia iudicauit, nam ni ita esset, quo iure equitatum à Consule abduceret: Quid C. Cassius pari magnitudine animi & consilii præditus, nonne eo ex Italia consilio profectus est, vt prohiberet Syria Dolabellam: qua lege: quo iure: eo, quod Iupiter ipse sanxit: vt omnia, quæ Reip. salutaria essent, legitima & iusta haberentur. Est enim lex nihil aliud, nisi recta, & à numine deorum tracta ratio, imperans honesta, prohibens contraria. Huic igitur legi paruit Cassius, cum est in Syriam profectus, alienam prouinciam, si homines legibus scriptis vterentur: his verò oppressis, suam lege naturæ. Sed vt ea vestra quoque auctoritate firmeretur, cenfeo: Cum P. Dolabella, qui que eius crudelissimi & terribilissimi facinoris ministri, socii, adiutores fuerunt, hostes populi Ro. à Senatu iudicati sint: cumque Senatus P. Dolabellam bello persequendum censuerit: vt is, qui omnia deorum, hominũque iura nouo, inaudito, inexpiabili scelere polluerit, nefarioque patriæ se parricidio obstrinxerit, pœnas diis hominibusque meritas, debitæque persoluat: Senatui placere, C. Cassium Procos. prouinciam Syriam obtinere, vti qui eam optimo iure prouinciam obtinuerit, eumque à Q. Martio Crispo Procos. L. Statio Murco Procos. A. Alieno Legato exercitus accipere, eosque ei tradere: cumque his copiis, & si quas præterea parauerit, bello P. Dolabellam terra marique persequi: eius belli gerèdi causa, quibus ei videatur, naues, nautas, pecuniam, cæteraq; omnia, quæ ad id bellum gerendum pertineant: vt imperandi in Syria, Asia, Bithynia, Ponto, ius potestatemque habeat: vtique, quancunque in prouinciam eius belli gerendi causa aduenerit, ibi maius imperium C. Cassii Procos. sit, quàm eius erit, qui eam prouinciam

tum obtinebit, cum C. Cassius Procos. in eam prouinciam venerit: Regem Deiotarum patrem & Regem Deiotarum filium, si, vt multis bellis sæpenumero imperium populi R. iuuerint, item C. Cassium Proconsulem copiis suis opibusque iuuisent, Senatui populoque R. gratum esse facturos: itemque si cæteri Reges, tetrarchæ, dynastæque fecissent, S. P. Q. R. eorum officii non immemorè futurum: vtique C. Pansa, A. Hircius Cõsules, alter, ambobusue, si eis videretur, Rep. recuperata de prouinciis cõsularibus prætoriiis ad hunc ordinem primo quoque tempore referant. interea prouinciæ ab his, à quibus obtinentur, obtineantur, quoad cuique ex S. C. successum sit. Hoc S. C. ardètem inflàmabitis, & armatum armabitis Cassium. nec enim animum eius potestis ignorare, nec copias, animum is est, quem videtis: copiarum, quas audistis: fortis & constans viri, qui ne viuo quidem Trebonio Dolabellæ latrocinium in Syriam penetrare sinisset. Alienus familiaris & necessarius meus post interitum Trebonii profectus, ne dici quidem se Legatum Dolabellæ volet. est Q. Cæcilius Bassi, priuati illius quidem, sed fortis & præclari viri, robustus & victor exercitus: Deiotari Regis & patris & filii & magnus & nostro more instructus exercitus: summa in filio spes, summa ingenii indoles, summa virtus. quid de patre dicam: cuius beniuolentia in populum R. est ipsius æqualis ætati: qui non solum socius imperatorum nostrorum fuit in bellis, verum etiam dux copiarum suarum. quæ de illo viro Sylla, quæ Murena, quæ Seruilius, quæ Lucullus, quàm ornate, quàm honorificè, quàm grauiter sæpe in Senatu prædicauerunt: Quid de Cn. Pompeio loquar: qui vnum Deiotarum in toto orbe terrarum ex animo amicũ verèque beniuolum, vnum fidelem populo Ro. iudicauit. Fuimus imperatores ego & M. Bibulus in propinquis finitimisque prouinciis: ab eodem Rege adiuti sumus & equitatu & pedestribus copiis, secutum est hoc acerbissimum & calamitosissimum ciuile bellum: in quo quid facièdum Deiotaro: quid omnino rectius fuerit, dicere non est necesse: præsertim cum contra, ac Deiotarus sensit, victoria belli iudicarit. quo in bello si fuit error, communis ei fuit cum Senatu: si recta sententia, ne victa quidem causa vituperanda est. Ad has copias accedent alii Reges, etiam delectus accedent, neque verò classes deerunt: tanti Tyrii Cassium faciunt, tantum eius in Syria nomen, atque Phœnice est. Paratum habet imperatorem C. Cassium P. C. Resp. contra Dolabellam, nec paratum solum, sed peritum atque fortem. magnas ille res gessit ante Bibuli summi viri aduentum, cum Parthorum nobilissimos duces, maximasque copias fudit, Syriamque immani Parthorum impetu liberauit. maximam eius & singularem laudem prætermitto. cuius enim prædicatio nondum omnibus grata est, hanc memoriæ potius quàm vocis testimonio cõseruemus. Animaduerti P. C. exornari etiam nimium à me Brutum, nimium Cassium ornari: Cassio verò sententia mea dominatum & principatum dari. Quos ego orno: nempe eos, qui ipsi sunt ornamenta Reip. Quid D. Brutum: nonne omnibus sententiis semper ornauit: Num igitur reprehenditis: an Antonios potius ornarem, non modo suarum familiarum, sed Romani nominis probra atque dedecora: an Censorinum ornem, in bello hostem, in pace sectorem: an cætera ex eodem latrocinio naufragia colligam: Ego verò istos otii, concordiae, legum, iudiciorum, libertatis inimicos, tantum abest, vt ornem, vt effici non possit, quin eos tam oderim, quàm Remp. diligo. Vide, inquit, ne veteranos offendas, hoc enim vel maximè exaudio. Ego autem veteranos tueri debeo: sed hos, quibus sanitas est, certè timere non debeo: eos verò veteranos, qui pro Rep. arma cæperunt, secutique sunt C. Cæsarem auctoritate beneficiorum paternorum, hodieque Remp. defendunt cum magno periculo, non tueri solum, sed etiam commodis augere debeo. qui autem quiescunt, vt VI & VII legio, in magna gloria & laude ponendos puto. Comites verò Antonii, qui postquam beneficia Cæsaris comederunt, Consulem designatum obsident, huic vrbi ferrum, ignemque minitantur, Saxa se & Caphoni tradiderunt ad facinus prædãmque natis, num quis est, qui tuendos putet: Ergo aut boni sunt, quos etiam ornare: aut quieti, quos conseruare debemus: aut impii;

quorum contra furorem bellum & iusta arma capimus. Quorum igitur veteranorum animos ne offendamus, veremur: eorumne, qui D. Brutum obsidione cupiunt liberare: quibus cum Bruti salus chara sit, qui possunt Cassii nomē odisse: an eorum, qui vtrisque armis vacant: non vereor, ne acerbus ciuis quisquam istorum sit, qui otio delectantur. Tertio verò generi non militum veteranorum, sed importunissimorum hostium cupio quam acerbissimum dolorem inurere. quanquam P. C. quousque dicemus sententias veteranorum arbitratu: quod eorum tantum fastidium est, quæ tanta arrogātia, ut ad arbitrium illorū imperatores etiam deligamus: Ego autem (dicendum est enim P. C. quod sentio) non tam veteranos intuendos nobis arbitror, quam quid tyrones milites, flos Italiæ, quid nouæ legiones ad liberandum patriam paratissimæ, quid cūcta Italia de vestra grauitate sentiat. nihil enim semper floret: ætas succedit ætati: diu legiones Cæsaris viguerunt, nunc vigent Pansa, vigent Hircii, vigent Cæsaris filii, vigent Planci: vincunt numero, vincunt atatibus: nimirum etiam auctoritate vincunt. id enim bellū gerunt, quod ab omnibus gentibus comprobatur. Itaque his promissa sunt præmia, illis persoluta. fruantur his illi: persoluantur his, quæ spondimus. id enim deos immortales spero æquissimum iudicare. Quæ cum ita sint, eam, quam dixi, sententiam vobis P. C. censo comprobendam.

## In M. Antonium Philippica XII,

ORATIO LIIII.



**S** I minimè decere videtur P. C. falli, decipi, errare eum, cui vos maximis sæpe de rebus assentiamini: consolor me tamen, quoniam vobiscum pariter & vnà cum sapientissimo Cōsule errauī. Nam cum duo Consulares spem honestæ pacis nobis attulissent, quod erant familiares M. Antonii, quod domestici, nosse aliquod eius vulnus, quod nobis ignotum esset, videbantur. apud alterum vxor, liberi: alter quotidie literas mittere, accipere, apertè fauere Antonio. hi subito hortari ad pacem, quod iam diu non fecissent, non sine causâ videbantur. Accessit Consul hortator: at qui Consule si prudentiam quarimus, qui minimè falli posset: si virtutem, qui nullam pacem probaret, nisi Antonio cedente atque victo: si magnitudinem animi, qui præferret mortem seruituti. Vos autem P. C. non tam immemores vestrorum grauissimorum decretorum videbamini, quam spe allata deditiois, quam amici pacem appellare mallent, de imponēdis, non de accipiendis legibus cogitare. Auxerat autem meam quidem spem, credo item vestram, quod domum Antonii afflictam mœstitia audiebam, lamentari vxorem. hic etiam fautores Antonii, quorum in vultu habitant oculi mei, tristiores videbam. Quod si non ita est, cur à Pisone, & à Caleno potissimum, cur hoc tempore, cur tam improuiso, cur tam repente pacis est facta mentio: Negat Piso scire se, negat audisse quicquam: negat Calenus rem vllam nouam allatam esse: atque id nunc negant, posteaquam nos pacificatoria Legatione implicatos putant. Quid ergo opus est nouo consilio, si in re nihil omnino noui est? Decepti, decepti, inquā, sumus Patres Cōscripti: Antonii est acta causâ ab amicis eius, non publica. quod videbam equidem, sed quasi per caliginem præstrinxerat aciem animi D. Bruti salus. quod si in bello dari vicarii solerent, libenter me, ut D. Brutus emitteretur, pro illo includi paterer. Atque hac voce Q. Fufii capti sumus: ne si à Mutina quidem recesserit, audiemus Antonium: ne si in Senatus quidē potestātē futurum se dixerit: durū videbatur. itaque fracti sumus, cessimus. recedit igitur à Mutina: nescio. patet Senatui: credo, inquit Calenus: sed ita, ut teneat dignitatē. Valde hercule vobis laborandum est P. C. ut vestrâ dignitatē amittatis, quæ maxima est: Antonii, quæ neque est vlla, neque esse potest, retineatis: ut eā

per vos recuperet, quam per se perdidit. si iacēs id nobiscum ageret, audirem fortasse: quanquam (sed hoc malo dicere) audirem. stanti resistendum est, aut concedenda vnà cum dignitate libertas. At non est integrum: constituta Legatio est. quid autem integrum non est sapienti, quod restitui potest: cuiusuis hominis est errare: nullius, nisi insipientis, in errore perseverare. posteriores enim cogitationes (ut aiunt) sapientiores solent esse. Discussa est illa caligo, quam paulò antè dixi: diluxit, patet, videmus omnia, neque per nos solum, sed amonemur à nostris. attendistis paulò antè, præstantissimi viri quæ esset oratio. Mœstam, inquit, domum offendi, coniugem, liberos. admirabantur boni viri, accusabant amici, quod spe pacis Legationem suscepissem. nec mirum P. Seruili. tuis enim verissimis, grauissimisque sententiis omni est non dico dignitate, sed etiam spe salutis spoliatus Antonius. ad eum te ire Legatum quis non miraretur: de me experior: cuius idem consilium, quod tuum, sentio quam reprehendatur. nos reprehendimur soli: quid? vir fortissimus Pansa sine causa paulò antè tā accuratè locutus est tandiū: quid egit, nisi uti falsam à se suspicionem depelleret: unde autem est ista suspicio: ex pacis patrociniō repentino, quod subito suscepit eodē captus errore, quo nos. Quod si est erratum P. C. spe falsa atque fallaci, redeamus in viā. optimus est portus pœnitenti mutatio cōsiliū. Quid enim per deos immortales potest Reip. prodesse nostra Legatio: prodesse dico: quid si etiā obfutura est: obfutura: quid si iam obfuit: an vos acerrimā illam & fortissimā populi Rom. libertatis recuperandæ cupiditatem, non imminutam ac debilitatā putatis Legatione pacis audita: quid municipia censetis: quid colonias: quid cunctam Italiam: futuram eodem studio, quo cōtra commune incendium exarserat: an non putamus fore, ut eos pœniteat professos esse, & præ se tulisse odium in Antonium, qui pecunias polliciti sunt, qui arma, qui se totos & animis & corporibus in salutem Reip. contulerunt: Quemadmodum vestrū hoc consilium Capua probabit, quæ temporibus his Roma altera est: Illa impios ciues iudicauit, eiecit, excludit. illi, illi, inquam, vrbī fortissimæ cōnati ē manibus est ereptus Antonius. Quid? legionum nostrarum neruos nōne his consiliis incidimus: quis est enim, qui ad bellum inflammato animo sit futurus spe pacis oblata: ipsa illa Martia, cælestis & diuina legio hoc nūtio languescet & mollietur, atque illud pulcherrimum Martium nomen amittere: excident gladii: fluent arma de manibus. Senatum enim secuta, non arbitrabitur se grauiori odio in Antonium esse debere, quam Senatum. Pudet huius legionis, pudet quartæ, quæ pari virtute nostram auctoritatem probans, non ut Consulem & imperatorem suum, sed ut hostem & oppugnatorem patriæ reliquit Antonium. pudet optimi exercitus, qui cōiunctus est ex duobus: qui iam lustratus, qui profectus ad Mutinam est: qui si pacis, id est timoris nostri nomen audiuerit: ut nō referat pedem, insister certè. quis enim reuocāte, & receptui canēte Senatu poperet dimicare: Quid autem hoc iniustius, quam nos inscientibus iis, qui bellum gerunt, de pace decernere: nec solum inscientibus, sed etiam inuitis: An vos A. Hircium, præclarissimum Consulem, C. Cæsarem deorum beneficio natum ad hæc tempora, quorum epistolas spem victoriæ declarantes in manu teneo, pacem velle censetis: vincere illi experunt, pacisque dulcissimum & pulcherrimum nomen non pactione, sed victoria concupierunt. Quid? Galliam quo tandem animo hanc rem auditoram putatis: illa enim huius belli propulsandi, administrandi, sustinendi principatum tenet. Gallia D. Bruti nutum ipsum, ne dicam imperium, secuta, armis, viris, pecunia belli principia firmauit: eadem crudelitati M. Antonii suum totum corpus obiecit: exhauritur: vastatur: vritur: omneis æquo animo belli patitur iniurias, dummodo repellat periculū seruitutis. Et ut omittam reliquas partes Galliæ: nam sunt omnes pares: Patauii alios excluderunt, alios eiecerunt missos ab Antonio: pecunia, militibus, & quod maxime deerat, armis nostros duces adiuuerunt. fecerunt idem reliqui, qui quōdam in eadem causa erant, & propter multorum annorum iniurias alienati à Senatu putabantur.

quos minimè mirum est communicata cum his Repub. fideles esse, qui etiam ex-  
tes eius fidem suam semper præstiterunt. His igitur omnibus victoriam sperantibus <sup>316</sup>  
pacis nomen afferemus, id est desperationem victoriæ: quid, si ne potest quidem vlla  
esse pax? quæ enim est conditio pacis, in qua ei, cum quo pacem facias, nihil concedi  
potest? Multis rebus à nobis est inuitatus ad pacem Antonius: bellum tamen maluit.  
Missi Legati repugnante me, sed tamen missi: delata mandata: non paruit. denuntia-  
rum est ne Brutum obsideret, à Mutina discederet: oppugnauit etiam vehementius.  
& ad eum Legatos de pace mitemus, qui pacis nuntios repudiavit? verecundio-  
rè me coram putamus in postulando fore, quam fuerit tum, cum misit mandata  
ad Senatum? Atqui tum ea postulabat, quæ videbantur improba omnino, sed tamen  
aliquo modo posse concedi: nondum erat vestris tam grauissimis, tamque multis iu-  
diciis, ignominiisque concisus. nunc ea petit, quæ dare nullo modo possumus, nisi  
prius volumus nos bello victos confiteri. S. C. falsa delata ab eo iudicauimus: num ea  
vera possumus iudicare? Leges statuimus per vim, & contra auspicia latis, usque <sup>317</sup>  
populum, nec plebem teneri: num eas restitui posse censetis? sextertium septies mil-  
lies auertisse Antonium pecuniæ publicæ iudicauistis: num fraude poterit carere pe-  
culatus? immunitates ab eo, ciuitates, sacerdotia, regna venierunt: num figen-  
tur rursus ex tabulæ, quas vos decretis vestris refixistis? Quod si ea, quæ decreuimus,  
obruere volumus: num etiam memoriam rerum delere possumus? quando enim obli-  
uiscetur vlla posteritas, cuius scelere in hac vestitus scelerate fuerimus? vt centurio-  
num legionis Martiæ Brundisii profusus sanguis eluatur, num elui prædicatio cru-  
delitatis poterit? vt media præteream, quæ vetustas tollet operum circa Mutinam te-  
tra monumenta, sceleris indicia, latrociniique vestigia? Huic igitur importuno atque  
impuro parricidæ, quid habemus per deos immortales, quod remittamus? An Galliam  
vltimam & exercitum? quid est aliud, non pacem facere, sed differre bellum? nec so-  
lùm prorogare bellum, sed concedere etiam victoriam? An ille non vicerit, quacunque  
conditione in hanc urbem cum suis armis venerit? Nunc omnia tenemus: auctoritate  
valemus plurimum: absunt tot perditæ ciues nefarium secuti ducem: tamen eorù ora,  
sermones, qui ex eo numero in vrbe relictæ sunt, ferre non possumus: quid cèsetis, cum  
tot vno tempore irruerint, nos arma posuerimus, illi non posuerint? nonne nos no-  
stris consiliis victos in perpetuum fore? Ponite ante oculos M. Antonium Consulare:  
sperantem Consulatum Lucium adiungite: supplete cæteros, neque nostri ordinis so-  
lùm, honores & imperia meditates: nolite ne Tyrones quidem, Numisios & Mustel-  
las, Saxasue contemnere. Cum his facta pax, non erit pax, sed pactio seruitutis. L. Pi-  
sonis amplissimi viri præclara vox à te non solùm in hoc ordine Pansa, sed etiam in  
concione iure laudata est. excessurum se ex Italia dixit, deos penates & sedes patrias re-  
licturum, si (quod dii omen auerterent) Rempub. oppressisset Antonius. Quæro igitur à  
te Piso, nonne oppressam Rempub. putes, si tot, tam impii, tam audaces, tam facinorosi  
recepti sint: quos nondum tantis parricidiis cõtaminatos vix ferebamus, hos nunc omni  
scelere coopertos tolerabiles censes ciuitati fore? Aut isto tuo, mihi crede, consilio erit  
vtendum, vt cedamus, abeamus, vitam inopem vagamque persequamur: aut ceruices  
latronibus dandæ, atque in patria cadendum. Vbi sunt C. Pansa illæ cohortationes pul-  
cherrimæ tuæ, quibus à te excitatus Senatus, inflammatus populus Rom. non solùm  
audiuit, sed etiam didicit, nihil esse homini R. scelerate seruitute? Iccircòne saga sum-  
psimus, arma capimus, iuuentutem omnem ex tota Italia exciuimus, vt de exercitu  
florentissimo & maximo Legati ad pacem mitterentur? si postulatam, quid timemus?  
si accipiendam, cur non rogamur? in hac ego Legatione sim, aut ad id consilium ad-  
miscear, in quo ne si dissensero quidem à cæteris, sciturus populus Ro. sit? ita fiet, vt, si  
quid remissum aut concessum sit, meo semper periculo peccet Antonius, cum ei pec-  
candi potestas à me concessa videatur. Quod si habenda cum Antonii latrocinio, pacis

ratio fuit, mea tamen persona ad istam pacem conciliandam minimè fuit deligenda.  
Ego nunquam Legatos mittendos censui: ego ante Legatorum reditum ausus sum di-  
cere, Pacem ipsam si afferrent, quoniam sub nomine pacis bellum lateret, repudiandæ:  
ego princeps sagorùm: ego semper illum hostem appellauit, cum alii aduersariù: sem-  
per hoc bellum, cum alii tumultum: nec hæc in Senatu solùm: eadem ad populù sem-  
per egi: nec solùm in ipsum, sed in eius socios, facinorum ministros & præsentis &  
eos, qui vnà sunt: in totam denique M. Antonii domum sum semper inuectus. Itaque  
vt alacres & læti spe pacis oblata inter se impii ciues, quasi vicissent, gratulabantur: sic  
me iniquum ciurabant, de me querebantur. diffidebant etiam Seruilio: meminerant  
eius sententiis confixum Antonium: L. Cæsarem, fortem quidem illum & constantem  
Senatorem auunculum tamen: Calenum procuratorem, Pisonem familiare, te ipsum  
Pansa vehementissimum & fortissimum Consularem, factum iam putant leniorem: non  
quòd ita sit, aut esse possit: sed mentio à te facta pacis, suspicionem multis attulit im-  
mutatæ voluntatis. Inter has personas me interiectum amici Antonii molestè ferunt:  
quibus gerendus mos est, quoniam semel liberales esse cœpimus. proficiscantur Lega-  
ti optimis omnibus: sed ii proficiscantur, in quibus non offendatur Antonius. Quod  
si de Antonio non laboratis, mihi certè P. C. consulere debetis. parcite oculis saltem  
meis, & aliquam veniam iusto dolori date. quo enim aspectu videre potero (mitto ho-  
stem parricidæ, ex quo mihi odium in illum cõmune vobiscum est) quomodo aspiciam  
mihi vni crudelissimum hostem, vt declarat eius de me acerbissimæ conciones: adeo-  
ne me ferreum putatis, vt cum eo congregari, aut illum aspiciere possim? qui nuper cum  
in concione donaret eos, qui ei de parricidis audacissimi videbatur, mea bona donare  
se dixit Petissio Vrbinati, qui ex naufragio luculenti patrimonii ad hæc Antoniana saxa  
proiectus est. An L. Antonium aspiciere potero? cuius ego crudelitatem effugere non  
potuissim, nisi me mœnibus & portis & studio municipii mei defendissem. Atque idē  
hic Myrmillo Asiaticus, latro Italiæ, collega Lentonis & Nuculæ, cum Aquilæ primi-  
pili nummos aureos daret, de meis bonis se dare dixit. si enim de suis dixisset, ne aquila  
quidem ipsam credituram putauit. Non ferent inquam oculi Saxam, Caphonem,  
non duos Prætores, non Tribunum pl. non duos designatos Tribunos, non bestiam,  
non Trebellium, non Plancum. non possum animo æquo videre tot, tam importunos,  
tam sceleratos hostes: nec id fastidio meo, sed caritate Reip. Sed vincam animum, mi-  
hi quæ imperabo: dolorem iustissimum, si non potero frangere, occultabo. Quid? vitæ  
censetis sine P. C. habendam mihi aliquam esse rationem? quæ mihi quidem minimè ca-  
ra est, præsertim cum Dolabella fecerit vt optanda mors esset, modò sine cruciatu at-  
que tormentis. vobis tamen, & populo Ro. vilis esse spiritus meus non debet. is enim  
sum, nisi fortè me fallo, qui vigiliis, curis, sententiis, periculis etiam, quæ plurima adii  
propter acerbissimum omnium in me odium impiorum, perfecerim, vt non obstarèt  
Reipub. nequid arrogantius videar dicere. quod cum ita sit, nihilne mihi de periculo  
meo cogitandum putatis? hic cum in vrbe essem, ac domi, tamen multa sæpe tètata sunt,  
vbi me non solùm amicorum fidelitas, sed etiam vniuersæ ciuitatis oculi custodiunt.  
quid censetis, cum iter ingressus ero, longum præsertim, nullasne insidias pertimesce-  
das? Tres viæ sunt ad Mutinam, quò festinat animus, vt quamprimùm illud pignus li-  
bertatis populi R. D. Brutum aspiciere possim: cuius in complexu libenter extremum  
vitæ spiritum ediderim, cum omnes actiones bonorum, omnes sententiæ meæ perue-  
nerint ad eum exitum, qui mihi fuit propositus. Tres ergo, vt dixi, viæ: à supero mari,  
Flaminia: ab infero, Aurelia: media, Cassia. Nunc quæso attendite, num aberret à  
coniectura suspicio periculi mei. Heturriam discriminat Cassia. Scimusne igitur Pan-  
sa, quibus in locis nunc sit Lentonis Cæsarii Septemviralis auctoritas? nobiscum nec  
animo certè est, nec corpore. Si autem aut domi est, aut non longè à domo, certè in  
Heturria est: id est, in via. Quis igitur mihi præstat, Lentonem vno capite esse conten-



tum: Dic mihi præterea Panfa, Ventidius vbi sit, cui fui semper amicus, antè quàm ille Reipub. bonis que omnibus tam apertè est factus inimicus. Possum Cassiam vitare, tenere Flaminiam. quid, si Anconam, vt dicitur, Ventidius venerit, poterone Ariminum rutò accedere? Restat Aurelia. hîc quidem etiam præsidia habeo: possessiones enim sunt P. Clodii: tota familia occurrer: hospitio inuitabit propter familiaritatem notissimam. Hisce ego me viis committam, qui Terminalibus nuper in suburbium, vt eodem die reuerterer, ire non ausus sim: domesticis me parietibus vix tueor, sine amicorum custodiis. Itaque in vrbe maneo: si licebit, manebo. hæc mea sedes est, hæc vigilia, hæc custodia, hoc præsidium statiuu: teneant alii castra, regna, res bellicas, oderint hostem: nos vt dicimus, sempèrque fecimus, urbè & res urbanas vobiscum pariter tuebimur. Neque verò recuso munus hoc. quanquã populum R. video pro me recusare. nemo me minus timidus, nemo cautior. res declarat. vigesimus annus est, cum omnes scelerati me vnum petunt. itaque ipsi, ne dicam mihi, Reipub. pœnas dederunt: me saluum adhuc Resp. cõseruauit sibi. Timidè hoc dicam: scio enim quiduis homini accidere posse. veruntamen semel circũfessus lectis valentissimorum hominũ viribus cecidi sciens, vt honestissime exurgere possem. Possũmne igitur satis videri cautus, satis prouidus, si me huic itineri tam infesto, tamque periculoso commiserò? gloriam in morte debent ii, qui in Rep. versantur, non culpæ reprehensionem, & stultitiæ vituperationem relinquere. Quis bonus non luget mortem Trebonii? quis non dolet interitum talis & ciuis & viri? At sunt qui dicant (durè illi quidem, sed tamen dicunt) minus dolendum, quòd ab hoc homine impuro, nefarioque non cauerit. etenim qui multorum custodem se profiteatur, cum sapientes sui primũ capitis aiunt custodem esse oportere. Cum septus sis legibus, & iudiciorum metu, non sunt omnia timenda, neque ad omnes insidias præsidia quærenda. quis enim audeat luci, quis in militari via, quis bene comitatũ, quis illustrem aggredi? Hæc neque hoc tẽpore, neque in me valèr. non modò enim pœnã non extimescet, qui mihi vim attulerit: sed etiam gloriã sperabit à latronum gregibus & præmia. Hæc ego in vrbe præuideo: facilis est circũspectus, vnde exeat, quò progrediar, quid ad dextram, quid ad sinistra sit. num idem in Appenini tramitibus facere poterò? in quibus, etiam si non erunt insidiæ, quæ facillime esse poterunt, animus tamen erit sollicitus, vt nihil possit de officiis Legationis attendere. Sed effugi insidias: perrupi Appenninum. nempe in Antonii congressum, colloquiũque veniendũ est. quinam locus capietur: si extra castra, cæteri viderint, ego mortem actutum futurã puto. noui hominis furorem, noui effrãnatam violentiam. cuius acerbitas morum, immanitasque naturæ ne vino quidem permixta temperari solet: hic ira, dementiaque inflammatus, adhibito fratre Lucio teterrima bellua, nunquam profectò à me sacrilegas manus atque impias abstinebit. Memini colloquia & cum acerrimis hostibus, & cum grauissimè dissentientibus ciuibus. Cn. Pompeius Sexti filius Cõsul me præsentem, cum essem tyro in eius exercitu, cum P. Vectio Catone duce Marforum inter bina castra collocutus est. quo quidem memini Sex. Pompeium fratrem Consulis ad colloquiũ ipsum Roma venire, doctum virum atque sapientè. quem Cato cum salutasset, Quem te appellem, inquit: at ille, Voluntate hospitiẽ, necessitate hostem. Erat in illo colloquio æquitas: nullus timor, nulla suberat suspicio: mediocre etiam odiũ. non enim, vt eriperent nobis focii ciuitatẽ, sed vt in eam reciperentur, petebant. Sylla cum Scipione inter Cales & Teanum, cum alter nobilitatis florem, alter belli focios adhibuisset, de auctoritate Senatus, de suffragiis populi, & de iure ciuitatis, legis inter se conditiones contulerunt. Non tenuit omnino colloquiũ illud fidem, à vi tamen periculòque absfuit. Possũmne igitur in Antonii latrocinio æquè esse, vt hi: non possumus: aut, si cæteri possunt, me posse diffido. Quòd si non extra castra cõgrediemur, quæ ad colloquiũ castra sumentur: in nostra ille nunquã veniet, multò minus nos in illius. reliquũ est, vt & accipiantur, & remittantur postulata per literas. ergo erimus in

castris. mea ad omnia postulata vna sententia. quam cum hîc vobis audiẽtibus dixerò, isse & redisse me putatote. Legationem confero. omnia ad Senatum mea sententia reiiciam, quæcunque postulabit Antonius. neque enim licet aliter, neque permissum est nobis ab hoc ordine, vt bellis confectis decem Legatis permitti solet more maiorũ: neque vlla omnino à Senatu mandata accepimus. quæ cum agam in consilio nonnullis, vt arbitror, repugnantibus, nõnne metuendum est, ne imperita militum multitudo per me pacem distineri putet? Facite hoc meum cõsiliũ Legiones nouas non improbare: nam Martiam & quartam nihil præter dignitatem & decus probaturas esse, certè scio. quid? veteranos non veremur? nam timeri se ne ipsi quidem volunt. Sed quonam modo accipient seueritatem meam? multa enim falsa de me audierunt: multa ad eos improbi detulerunt. quorum commoda, vt vos optimi testes estis, semper ego sententia, auctoritate, oratione firmaui. sed credunt improbis, credunt turbulentis, credunt suis. sunt autem fortes illi quidem, sed propter memoriã rerum, quas gesserunt, pro populi Rom. libertate & salute Reipub. nimis feroces, & ad suam vim omnia nostra consilia reuocantes. Horum ego cogitationem non vereor, impetum pertimesco. Hæc quoque pericula tanta si effugero, satisne tutum reditum putatis fore? Cum enim & vestra auctoritate, & meo me more defendero, & meam fidem Reip. constantiamque præstitero: tum erunt mihi nõ hi solum, qui me oderunt, sed illi etiã, qui inuidet, extimescendi. Custodiat igitur mea vita Reip. eaque, quoad vel dignitas, vel natura patietur, patriæ referuetur. mors autem necessitatem habeat fati, aut, si antè oppetenda est, oppetatur cum gloria. Hæc cum ita sint, etsi hanc Legationẽ Resp. vt leuissimè dicam, non desiderat, tamen, si tutò licebit ire, proficiscar: omnino P. Cõscripti totum huiusce rei consiliũ non periculo meo, sed vtilitate Reip. metiar. de qua mihi quoniam liberum est spatium, multum etiam atque etiam considerandum puto, idque potissimum faciendum, quod maximè interesset Reip. iudicauero.

## In M. Antonium Philippica XIII,

ORATIO LV.



RINCIPIO huius belli P. C. quod cum impiis ciuibus, sceleratisque suscepimus, timui, ne conditio insidiosa pacis, libertatis recuperandæ studia restingeret. dulce enim nomen est pacis, res verò ipsa cum iucunda, tum salutaris. nam nec priuatos focos, nec publicas leges videtur, nec libertatis iura cara habere, quem discordiæ, quem cædes ciuĩ, quem bellum ciuile delectat: eumque ex numero hominum eiiciendum, ex finibus humanæ naturæ exterminandum puto. Itaque siue Sylla, siue Marius, siue vterque, siue Octavius, siue Cinna, siue iterum Sylla, siue alter Marius, & Carbo, siue quis alius ciuile bellum optauit, eum detestabilem ciuem Reipub. natum iudico. Nam quid ego de proximo dicam, cuius acta defendimus, cum ipsum iure cæsum fateamur? Nihil igitur hoc ciue, nihil hoc homine tetrius: si aut ciuis, aut homo habendus est, qui ciuile bellum concupiscit. Sed hoc primũ videndum est P. C. cum omnibusne pax esse possit, an sit aliquod bellum expiabile, in quo pactio pacis, lex sit seruitutis. Pacem cum Scipione Sylla faciebat: non erat desperandum, si conuenisset, fore aliquem tolerabilem statum ciuitatis. Cinna si concordiam cum Octauiio confirmare voluisset, hominum in Repub. sanitas remanere potuisset. Proximo bello si aliquid de summa grauitate Pompeius, multum de cupiditate Cæsar dimisisset, & pacem stabilem, & aliquam Remp. nobis habere licuisset. Hoc verò quid est? cū Antoniis pax potest esse, cū Censorino, Vetidio, Trebellio, Bestia, Nucula, Munatio,

Lentone, Saxa: exempli causa paucos nominaui: genus infinitum, immanitatemque ipsi cernitis reliquorum. Addite illa naufragia Cæsaris amicorum, Barbas, Cassios, Barbatiōs, Polliones: addite Antonii collutores & sodales, Eutrapelum, Melam, Cælium, Pōrium, Crasium, Tyronem, Mustellam, Petissium: comitatum relinquo, duces nomino. huc accedunt Alaudæ, cæteri que veterani, seminarium iudicum tertiæ decuriæ, qui, suis rebus exhaustis, beneficiis Cæsaris deuoratis, fortunas nostras concupierunt. O fidam dexteram Antonii, qua ille plurimos ciues trucidauit! O ratum religiosumque fœdus, quod cum his fecerimus! Hoc si M. Antonius violare conabitur, Lucii eū sanctitas à scelere reuocabit. Illis locus si in hac vrbe fuerit, vrbi ipsi locus nō erit. Ora vobis eorum ponite P. C. ante oculos, & maximè Antoniorum, incessum, aspectum, 345 vultum, spiritum, latera regentes alios, sequentes alios, alios prægredientes amicos. quem vini anhelitum, quas contumelias fore censetis, minasque verborum: nisi fortè eos pax ipsa leniet, maximèque cum in hunc ordinem venerint: salutabunt benignè, comiter appellabūt vnumquenque vestrūm. Non recordamini per deos immortales, quas in eos sententias dixeritis: acta Antonii rescidistis, leges reuocastis, per vim, & cōtra auspicia latas decreuistis: totius Italiæ delectum excitastis: collegam & socium scelerum omnium, hostem iudicauistis. cum hoc quæ pax esse potest? Si esset externus hostis, tamen id ipsum vix talibus factis posset aliquo modo. sed si maria, montes, regionum magnitudines interessent, odisses eum, quem non videres. hi in oculis hærebunt, & cum licebit, in faucibus. quibus enim septis tam immanes belluas continebimus? At incertus exitus belli est. Est omnino fortium virorum, quales vos esse debetis, 346 virtute præstare tantum, vt possint fortunæ culpam non extimescere. sed quoniam ab hoc ordine non fortitudo solum, verum etiam sapientia postulatur: quanquam videntur hæc non posse seiungi, seiungamus tamen. fortitudo dimicare iubet, iustum odium incendit, ad configendum impellit, vocat ad periculum. quid sapientia: cautiōribus vitur consiliis, in posterum prouidet, est omni ratione protectior. quid igitur censet: parendum est enim: atque id optimum iudicandum, quod sit sapientissimè constitutum. si hoc præcipit, ne quid vita existimem antiquius, ne decernā capitis periculo, fugiam omne discrimen: quæram ex ea, etiāne fuerit, cum id fecero, seruendum. si annuerit, nā ego istam sapientiam, quanuis sit erudita, non audiam. sin respōderit, Tu verò ita vitā, corpusque seruato, ita fortunas, ita rem familiarem, vt hæc posteriora libertate ducas, itaque his vti velis, si liberare Remp. possis: nec pro his libertatem, sed pro libertate hæc proicias tanquā pignora iniuriæ: tum sapientiæ vocē audire videar, eique vt deo paream. Itaque si receptis illis, possumus esse liberi, vincamus odiū, pacemque potiamur. sin liber viuis his, incolumibusque esse nullus potest: lætemur decertandi oblatam esse fortunam. aut enim victis his fruemur victrice Rep. aut oppressi, quod omen auerrat Iupiter, si nō spiritu, at virtutis laude viuemus. At enim nos M. Lepidus imperator iterū, Pontifex Maximus optime proximo ciuili bello de Rep. meritis ad pacem adhortatur. Nullius apud me P. C. auctoritas maior est, quàm M. Lepidi, vel propter ipsius virtutē, vel propter familiæ dignitatem. Accedūt eodem multa priuata, magna eius in me merita, ac mea quædam in illum. maximum verò eius beneficiū numero, quod hoc animo in Rempub. est, quæ mihi vita mea semper fuit carior. 348 Nam cum magnum Pompeium, clarissimū adolescentem, præstantissimi viri filium, auctoritate adduxit ad pacem, remque publicam sine armis maximo ciuili belli periculo liberauit: tum me eius beneficio plus quàm pro virili parte obligatum puto. Itaque ei & honores decreui, quàm potui amplissimos, in quibus vos mihi estis assensu: nec vnquam de illo & sperare optimè, & loqui destiti. magnis & multis pignoribus M. Lepidum Respub. obligatum tenet. summa nobilitas est, omnes honores, amplissimū sacerdotiū, plurima vrbis ornāmēta, ipsius fratris, maiorūque monumēta, probatissima vxor, optatissimi liberi, res familiaris cum ampla, tum casta à cruore ciuili.

nemo ab eo ciuis violatus: multi beneficio & misericordia liberati. Talis igitur vir & 349 ciuis opinione labi potest, voluntate à Repub. dissidere nullo pacto potest. Pacē vult M. Lepidus. præclare, si talem potest efficere, qualem nuper effecit. qua pace Cn. Pompeii filium Resp. aspiciet, suoque sinu complexūque recipiet: neque solum illum, sed cum illo se ipsam sibi restitutam putabit. Hæc causa fuit, cur decerneretis statuam in Rostris cum inscriptione præclara: cur absentis triumphum. Quanquam enim magnas res bellicas gesserat, & triumpho dignas: non erat tamen ei tribuendum, quod nec L. AEmilio, nec AEmiliano Scipioni, nec superiori Africano, nec Mario, nec Pōpeio, qui maiora bella gesserunt: sed quod silentio ciuile bellum confecerat, cum primum licuit, honores in eum maximos contulistis. Existimastisne igitur M. Lepide, qualem Pompeium Resp. habitura sit ciuem, tales futuros Antonios: in altero pudor, grauitas, moderatio, integritas: in illis, (& cum hos compello, prætereo omnino ex grege latrocinii neminem) libidines, scelera, ad omne facinus immanis audacia. Deinde obsecro vos P. C. quis hoc vestrūm non videt, quod Fortuna ipsa, quæ dicitur cæca, vidit: saluis enim actis Cæsaris, quæ concordia causa defendimus, Pompeio sua domus patebit: eamque non minoris, quàm emit Antonius, redimet: redimet, inquam, Cn. Pompeii domum filius. O rem acerbam! Sed hæc satis diu multumque defleta sunt. decreuistis tantam pecuniam Pompeio, quantam ex bonis patriis in prædæ dissipatione inimicus victor redegisset. sed hanc mihi dispensationem pro paterna necessitudine & coniunctione depono. redimet hortos, ædes, vrbana quædam, quæ possidet Antonius. nam argentum, vestem, supellectilem, vinum amittet æquo animo, quæ ille helluo dissipauit. Albanum, Formianū à Dolabella recuperabit, etiam ab Antonio 351 Tusculanum: hique, qui nunc Mutinam oppugnant, D. Brutum obsident, de Falerno anseres depellantur. Sunt alii plures fortasse: sed mea memoria dilabuntur. ego etiam eos dico, qui hostium numero non sunt, Pompeianas possessiones, quanti emerint, filio reddituros satis. inconsiderati fuit, ne dicam audacis, rem vllam ex illis attingere: retinere verò quis poterit, clarissimo domino restituto? An is non reddet, qui domini patrimonium circumplexus, quasi thesaurum draco, Pompeii seruus, libertus Cæsaris, agri Lucani possessiones occupauit? Atque illud septies millies, quod adolescenti P. C. spondestis, ita describite, vt videatur à vobis Cn. Pompeii filius in patrimonio suo collocatus. Hæc Senatus. reliqua populus R. in ea familia, quam vidit amplissimam, persequetur, in primis paternum Auguratus locum: in quem ego eum, vt, quod à patre accepi, filio reddā, mea nominatione cooptabo. Vtrum igitur Augurē Iouis Optimi Maximi, cuius interpretes internuntii que constituti sumus: vtrum populus R. libentius sanciet, Pompeium, an Antonium? mihi quidem numine deorum immortalium videtur hoc fortuna voluisse, vt actis Cæsaris firmis ac ratis Cn. Pompeii filius posset & dignitatem & fortunas patrias recuperare. Ac ne illud quidem silentio P. C. prætereundū puto, quod clarissimi viri Legati L. Paulus, Q. Thermus, C. Fannius, quorū habetis cognitā voluntatem in Remp. eamque perpetuā atque constantē, nuntiat, se Pompeii conueniendi causa diuertisse Massiliā, eumque cognouisse paratissimo animo, vt cum suis copiis iret ad Mutinam, ni vereretur veteranorum animos offendere. Est verò eius patris filius, qui sapiēter faciebat non minus multa, quàm fortiter. itaque intelligitis & animum ei præsto fuisse, nec consilium defuisse. Atque etiam hoc M. Lepido prouidendum est, nequid arrogantius, quàm eius mores ferunt, facere videatur. si enim nos exercitu terret, non meminit illum exercitum Senatus populique R. atque 355 vniuersæ Reip. esse, non suum. At vt potest pro suo. quid tum? omniāne viris bonis, quæ facere possunt, facienda sunt? etiāne, si turpia, si perniciofa erunt, si facere omnino non licebit? Quid autem turpius, aut foedius, aut quod minus deceat, quàm cōtra Senatum, contra ciues, contra patriam exercitum ducere? quid verò magis vituperandum, quàm id facere, quod non liceat? licet autem nemini contra patriam du-

cere exercitum: si quidem licere id dicimus, quod legibus, quod more maiorum, institutisque conceditur. Neque enim, quod quisque potest, id ei licet: nec, si non obstat, propterea etiam permittitur. tibi enim exercitum Lepide tanquam maioribus tuis patria pro se dedit. hoc tu arcebis hostem, fines imperii propagabis, Senatui populoque Ro. parebis, si quam ad aliam rem te forte traduxerit. Hæc si cogitas, es M. Lepidus Pontifex maximus, M. Lepidi Pontificis maximi pronepos. sin hominibus tantum licere iudicas, quantum possunt: vide ne alienis exemplis, hisque recentibus uti, quam & antiquis & domesticis malle videare. Quod si auctoritatem interponis sine armis, magis quidem laudo: sed vide ne hoc ipsum non sit necesse. Quanquam enim est rata in te auctoritas, quanta debet in homine nobilissimo: tamen Senatus se ipse non contemnit: nec verò fuit vnquam grauior, constantior, fortior. incensi omnes rapimur ad libertatem recuperandam: non potest vllius auctoritate tantus Senatus, populi que Ro. ardor extingui: odimus: irati pugnamus: extorqueri de manibus arma non possumus: receptui signum aut reuocationem à bello audire non possumus: speramus optima: pati vel difficillima malimus, quam seruire. Cæsar confecit inuictum exercitum: duo fortissimi Consules adsunt cum copiis: L. Planci Consul designatus varia & magna auxilia non desunt: de D. Bruti salute certatur. vnus furiosus gladiator cum terribiliorum latronum manu, contra patriam, contra deos penates, contra aras & focos, contra quatuor Consules gerit bellum. huic cedamus? huius conditiones audiamus? cum hoc pacem fieri posse credamus? At periculum est, ne opprimamur. non metuo, ne is, qui suis amplissimis fortunis, nisi bonis saluis, frui nõ potest, prodat salutem suam. Bonos ciues primum natura efficit, adiuuat deinde fortuna. omnibus enim bonis expedit saluam esse Remp. sed in iis, qui fortunati sunt, magis id apparet. Quis fortunatior Lepido, ut antè dixi? quis eodem sanior? vidit eius mortem, atque lachrymas populus R. Lupercalibus: vidit quam abiectus, quam confectus esset, cum Cæsari diadema imponens Antonius, seruum se illius, quam collegam esse malebat. qui si reliquis flagitiis & sceleribus se abstinere potuisset, tamen vnum ob hoc factum dignum illi omni pœna putarem. nam si ipse seruire poterat, nobis dominum cur imponebat? & si eius pueritia pertulerat libidines eorum, qui erant in eum tyranni, etiamne in nostros liberos dominum & tyrannum comparabat? Itaque illo interfecto, qualem eum in nos esse voluit, talis ipse in cæteros extitit. qua enim in barbaria quisquam tam teter, tã crudelis tyrannus, quam in hac vrbe armis barbarorum stipatus Antonius? Cæsare dominante veniebamur in Senatum, si non liberè, attamen tuto: hoc archipirata (quid enim dicam tyranno?) hæc subsellia ab Ithyreis occupabantur. Prorupit subito Brundisium, ut inde agmine quadrato ad urbem accederet: lautissimum oppidum, nunc municipium, honestissimorum quondam colonorum Sueßam, fortissimorum militum sanguine impleuit: Brundisii in sinu non modò avarissimæ, sed etiam crudelissimæ vxoris delectos Martiæ legionis centuriones trucidauit. inde se quo furore, quo ardore ad urbem, id est ad eadem optimi cuiusque rapiebat? Quo tempore dii immortales ipsi præsidium improuisum nec opinantibus nobis obtulerunt. Cæsaris enim incredibilis ac diuina virtus latronis impetus crudeles ac furibundos retardauit: quem tum ille demens lædere se putabat edictis, ignorans, quæcunque falso is diceret in sanctissimum adolescentem, ea verè recidere in memoriam pueritiæ suæ. Ingressus urbem est, quo comitatu, vel potius agmine: cum dextra, sinistra, gemente populo Rom. minaretur dominis, notaret domos, diuisurum se urbem palam suis polliceretur. Rediit ad milites. ibi pestifera illa Tyburi concio. inde ad urbem cursus: Senatus in Capitolium: parata de circumscribendo adolescente sententia Consularis, cum repente (nam Martiam legionem Albæ confediscebat) affertur ei de quarta nuntius: quo percussus abiicit consilium referendi ad Senatum de Cæsare. egressus est non viis, sed tramiribus paludatus: eoque ipso die innumerabilia S. C. fecit. quæ

quidem omnia citius delata, quam scripta sunt. Ex eo non iter, sed cursus & fuga in Galliam. Cæsarem sequi arbitrabatur cum legione Martia, cum quarta, cum veteranis: quorum ille nomen præ metu ferre non poterat. eique in Galliam penetranti D. se Brutus obiecit: qui se totius belli fluctibus circumiri, quam illum aut regredi, aut progredi maluit, Mutinamque illi exultanti tanquam frænos furoris iniecit. quam cum operibus munitionibusque seplisset, nec eum florentissimæ colonix dignitas, neque Consul designatus maiestas à parricidio deterreret: tum me, testor & vos, & populum R. & omnes deos, qui huic vrbi præsident, inuito & repugnante, Legati missi tres Consulares ad latronem M. Antonium gladiatorium ducem. Quis tam barbarus vnquam, tam immanis, tam ferus, non audiuit, non respondit? neque eos solùm præsentem, sed multò magis nos, à quibus illi erant missi, ipreuit, & pro nihilo putauit. Postea quod scelus, quod facinus parricida non edidit? circumfedit colonos vestros, exercitum populi Ro. imperatorem, Consulem designatum: agros diuexat ciuium optimorum: hostis terribilissimus omnibus bonis cruce ac tormenta minatur. Cum hoc M. Lepide pax esse quæ potest, cuius ne supplicio quidem vllò fatiari videtur posse populus R. quod si quis adhuc dubitare potuit, quin nulla societas huic ordini populoque Ro. cum illa importunissima bellua possit esse: desinat profecto dubitare his cognitis literis, quas mihi missas ab Hircio Consule modò accepi. Eas dum recito, dumque de singulis sententiis breuiter disputo, velim P. C. ut adhuc fecistis, me attentè audiatis. ANTONIVS HIRCIO ET CAESARI. Neque se imperatorem, neque Hircium Consulem, nec Proprætorem Cæsarem. satis hoc quidem scitè. deponere alienum nomen ipse maluit, quam ille suum reddere. cognita morte C. TREBONII, NON PLUS GAVISVS SVM, QUAM DOLVI. Videte, quid se gauisum, quid doluisse dicat: facilius de pace deliberabitis. DEDISSE POENAS SCCELERATVM CINERIBUS ATQVE OSSIBVS CLARISSIMI VIRI, ET APPARVISSE NVMEN DEORVM INTRA FINEM ANNI VERTENTIS, AVT IAM SOLVTO SVPLICIO PARRICIDII, AVT IMPENDENTE, LAETANDVM EST. O Spartace, quæ enim te potius appellè, cuius propter nefanda scelera tolerabilis fuisse videtur Catilina: lætandū esse, ausus es scribere, Treboniū dedisse pœnas: sceleratū Treboniū: quo scelere, nisi quod te Idibus Mart. à debita tibi peste seduxit? Age hoc lætaris. videamus, quid molestè feras. HOSTEM IUDICATVM HOC TEMPORE DOLABELLAM EO QUOD SICARIVM OCCIDERIT, ET VIDERI CHARIOREM POPVLO R. FILIVM SCVRRAE, QUAM C. CAESAREM PATRIAE PARENTEM, INGEMISCENDVM ET T. Quid ingemiscis hostem Dolabellam iudicatum? quid? te non intelligis delectu tota Italia habito, Consulibus missis, Cæsare ornato, sagis denique sumptis, hostem iudicatum? Quid est autem scelerate, quod gemas hostem Dolabellam iudicatum à Senatu? quem tu ordinem omnino esse nullum putas. sed eam tibi causam belli gerendi proponis, ut Senatum funditus deleas, reliqui boni & locupletes omnes summum ordinem subsequantur. At scurræ filium appellat: quasi verò ignotus nobis fuerit splendidus eques Ro. Trebonii pater. Is autem humilitatem despiciere audet cuiusquam, qui ex Fadia sustulerit liberos? ACERBISSIMVM VERO EST, TE A. HIRCI ORNATVM ET BENEFICIIS CAESARIS, ET TALEM AB EO RELICTVM, QVALEM IPSE MIRARIS. Equidem negare non possum, à Cæsare Hircium ornatum: sed illa omnia ornamenta in virtute & industria posita lucent. tu verò, qui te ab eodem Cæsare ornatum negare non potes, quid esses, si tibi ille non tam multa tribuisset? ecquò te tua virtus prouexisset? ecquò genus? in iustis, popinis, alea, vino tempus ætatis omne cõsum-

pliffes, vt faciebas, cum in gremiis mimarum, mentum mentemque deponeres. E T  
 T E O P V E R, puerum appellat, quem non modo virum, sed etiam virum fortif-  
 simum sensit, & sentiet. est istuc quidem nomen ætatis, sed ab eo minime vsurpan-  
 dum, qui suam amentiam puero huic præbet ad gloriam. Q V I O M N I A E I V S  
 N O M I N I D E B E S. Debet verò, soluitque præclare. si enim ille patriæ parens est,  
 vt tu appellas: ego, quid sentiam, videro: cur non hic parens verior, à quo certè vitam  
 habemus è tuis facinorosissimis manibus ereptam? I D A G E R E, V T I V R E  
 D A M N A T V S S I T D O L A B E L L A? Turpem verò actionem, qua defendit  
 amplissimi auctoritas ordinis contra crudelissimi gladiatoris amentiam. E T  
 V T V E N E F I C A H A E C L I B E R E T V R O B S I D I O N E: vене-  
 ficam audes appellare eum virum, qui tuis veneficiis remedia inuenit? quem ita obfi-  
 des noue Annibal, aut si quis acutior imperator fuit, vt te ipse obsideas, neque te istinc,  
 si cupias, possis explicare. recesseris: vndique omnes insequentur. manseris: hærebis.  
 nimirum rectè veneficam appellas, à quo tibi præsentem pestem vides comparatam.  
 V T Q V A M P O T E N T I S S I M V S S I T C A S S I V S, A T Q V E  
 B R V T V S. Putes Cenforinū dicere, aut Ventidium, aut etiam ipsos Antonios, cur  
 autem nolint potentes esse non modo optimos & nobilissimos viros, sed secum etiam  
 in Reipub. defensione coniunctos? N I M I R V M E O D E M M O D O H A E C  
 A S P I C I T I S, V T P R I O R A. quæ tandem? C A S T R A P O M P E I I  
 S E N A T V M A P P E L L A T I S? An verò tua castra potius Senatū appellaremus?  
 in quibus tu es videlicet Consularis, cuius totus Consulatus est ex omni monumēto-  
 rum memoria reuulsus: duo Prætores sine causa diffisi se aliquid habituros: nos enim  
 Cæsaris beneficia defendimus: Prætorii Philadelphus Annius & innocens Gallius: æ-  
 dilirii Coricus laterum, & vocis meæ Bestia, & fidei patronus, fraudator creditorum  
 Trebellius, & homo diruptus dirutusque Q. Cælius, columenque amicorum Anto-  
 nii Cotula Varius: quos Antonius deliciarum causa loris in conuiuio cædi iubebat à  
 seruis publicis: Septemviralet Lento, Nucula, tum deliciae atque amores populi R.L.  
 Antonius: tribuni primū duo designati, Tullus Hostilius, qui suo iure in porta no-  
 men inscripsit: qui cum prodere imperatorem suum non potuisset, reliquit. alter est  
 designatus, Viseius nescio quis, fortis, vt aiunt, latro, quem tamen temperantem fuisse  
 ferunt Isauri balneatorem. Sequuntur alii tribunitii, T. Plancus in primis: qui si Sen-  
 natum dilexisset, nunquam curiam incendiasset. quo scelere damnatus, in eam urbem  
 rediit armis, ex qua excesserat legibus. sed hoc ei commune cum plurimis dissimilli-  
 mis, illud tamen verum, quod in hoc Planco prouerbii loco dici solet, perire eum non  
 posse, nisi ei crura fracta essent: fracta sunt, & viuit. hoc tamen, vt alia multa, Aquilæ  
 fertur acceptum. Est etiam ibi Decius, ab illis, vt opinor, Muribus Decius. itaque  
 Cæsaris munere Deciorum quidem multo interuallo per hunc præclarum virum me-  
 moria renouata est. Saxam verò Decidium præterire quæ possum, hominem deductum  
 ex vltimis gentibus, vt eum Tribunum pl. videremus, quem ciuem nunquam videramus?  
 Est quidem alter Saserna, sed omnes tamen tantam habent similitudinem  
 inter se, vt in eorum prænomibus errem. Nec verò Exitius Philadelphi frater Qux-  
 stor prætermittendus est, ne, si de clarissimo adolescente filuero, inuidisse videar An-  
 tonio. Est etiam Asinius quidam senator voluntarius, lectus ipse à se. apertam curiam  
 vidit post Cæsaris mortem: mutauit calceos: Pater conscriptus repente factus est. Nō  
 noui Sex. Albedium: sed tamen neminem tam maledicum offendi, qui illum nega-  
 ret dignum Antonii Senatu. Arbitror me aliquos præteriisse: de iis tamen, qui occur-  
 rebant, tacere non potui. Hoc igitur fretus Senatu, Pompeianum Senatū despicit:  
 in quo decem fuimus Consulares: qui si omnes viuerent, bellum omnino hoc nō fuisse:  
 auctoritari cessisset audacia. sed quantum præsidii fuerit in cæteris, hinc intelligi po-  
 test, quòd ego vnus relictus è multis, contudi & fregi, adiuvantibus vobis, exultatis præ-

donis audaciam. Quòd si fortuna nobis modò non eripuisset Ser. Sulpitium, eiusque  
 collegam ante M. Marcellum, quos ciues? quos viros? si duos Còsules amicissimos pa-  
 triæ simul ex Italia eiectos: si L. Afranium summum ducem: si P. Lentulum ciuem  
 cum in cæteris rebus, tum in salute mea singularem: si Bibulum, cuius est in Remp.  
 merito semper laudata constantia: si L. Domitium præstantissimum ciuem: si App.  
 Claudium pari nobilitate & voluntate præditum: si P. Scipionem clarissimum virum,  
 maiorumque suorum simillimum Respub. tenere potuisset: certè his Consularibus  
 non esset Pompeianus despiciendus Senatus. Vtrum igitur æquius, vtrum melius  
 Reipub. fuit, Cn. Pompeium, an sectorem Cn. Pompeii viuere Antonium? Qui verò  
 Prætorii? quorum princeps M. Cato, idemque omnium gentium virtute princeps.  
 quid reliquos clarissimos viros commemorem? nostis omnes, magis vereor, ne lon-  
 gum me in enumerando, quàm ne ingratum in prætereundo putetis. Quid ædilitii?  
 quid tribunitii? quid quæstorii? quid multa? talis Senatorum & dignitas & multitudo  
 fuit, vt magna excusatione opus iis sit, qui illa in castra non venerunt. Nunc reliqua  
 attendite. V I C T V M C I C E R O M E M D V C E M H A B V I S T I S. cõli-  
 bentius ducem audio, quòd certè ille dicit inuirus. nam de victo nihil laboro: fatum  
 enim meum est sine Repub. nec vinci posse, nec vincere. M A C E D O N I A M  
 M V N I T I S E X E R C I T I B V S: & quidem fratri tuo, qui à vobis nihil de-  
 generat, extorsimus. A F R I C A M C O M M I S I S T I S V A R O B I S C A P T O:  
 hic cum C. fratre putat se litigare. I N S Y R I A M C A S S I V M M I S I S T I S:  
 non igitur sentis huic causæ orbem terræ parere, te extra munitiones tuas,  
 vestigium vbi imprimas, non habere? C A S C A M T R I B V N A T V M G E R E -  
 369 R E P A S S I E S T I S: quid ergo? vt Marullum, vt Cæterium à Repub. remoue-  
 remus eum, per quem, vt neque idem hoc posthac, neque multa huiusmodi accidere  
 possent, consecuti sumus? V E C T I G A L I A I V L I A N A L V P E R C I S A D E M I S T I S:  
 Luperorum mentionem facere audet? neque illius diei memoriam  
 perhorrescit, quo ausus est obrutus vino, vnguentis oblitus, nudus gementem popu-  
 lum Rom. ad seruitutem cohortari? V E T E R A N O R V M C O L O N I A S D E D V C T A S  
 L E G E, E T S. C. S V S T V L I S T I S: nos sustulimus, an contra lege comitiis centuriatis  
 lata sanximus? Vide, ne tu veteranos, tamen eos qui erant perditum, perdid-  
 eris: in eumque locum deduxeris, ex quo ipsi iam sentiunt se nunquam  
 exituros. M A S S I L I E N S I B V S I V R E B E L L I A D E M P T A R E D D I T V R O S  
 V O S P O L L I C E M I N I. nihil disputo de iure belli: magis facilis disputatio est,  
 quàm necessaria. illud tamen animaduertite P. C. quàm sit huic Reip.  
 natus hostis Antonius, qui tantopere eam ciuitatem oderit, quàm scit  
 huic Reipub. semper fuisse amicissimam. N E M I N E M P O M P E I A N V M,  
 Q V I V I V A T, T E N E R E L E G E H I R C I A D I G N I T A T E S. Qui  
 quæso iam legis Hirciæ mentionem facit, cuius non minus arbitror latorem ipsum,  
 quàm eos, de quibus lata est, pœnitere: omnino mea quidem sententia legem  
 illam appellare fas non est: & vt sit lex, non debemus illam Hircii legem  
 putare. A P V L E I A N A P E C V N I A B R V T V M S V B O R N A S T I S: quid, si omnibus  
 suis copiis excellentem virum Resp. armasset, quem tandem bonum pœniteret?  
 nec enim sine pecunia exercitum alere, nec sine exercitu fratrem tuum capere potuisset:  
 S E C V R I P E R C V S S O S P E T V M E T M E N E D E M V M C I V I T A T E  
 D O N A T O S E T H O S P I T E S C A E S A R I S, L A V D A S T I S: non laudamus,  
 quòd ne audiuimus quidem. valde enim nobis in tanta perturbatione  
 Reipub. de duobus nequissimis Græculis cogitandum fuit? T H E O P O M P V M  
 N V D V M E X P V L S V M A T R E B O N I O C O N F V G E R E A L E X A N D R I A M  
 N E G L E X I S T I S: magnum crimen Senatus. de Theopompo summo homine negleximus: qui vbi terrarum  
 ttt.iii.

fit, quid agat, viuat denique, an mortuus sit, quis aut scit, aut curat? SER. GALBAM EODEM PUGIONE SVCCINCTVM IN CASTRIS VIDETIS: nihil tibi de Galba respondeo, fortissimo & constantissimo ciue: coram aderit: praesens tibi & ipse, & ille, quem infimulas, pugio respondebit. MILITES AVT MEOS, AVT VETERANOS CONTRAXISTIS TANQVAM AD EXITIVM EORVM, QVI CAESAREM OCIDERANT: ET EOSDEM NEC OPINANTES AD QVAESTORIS SVI, AVT IMPERATORIS, AVT COMMILITONVM SVORVM, PERICVLA IMPVLISTIS. Scilicet verba dedimus, decepimus: ignorabat legio Martia, quarta: ignorabant veterani quid ageretur. non illi Senatus auctoritatem, aut libertatem populi Rom. sequebatur: Caesaris mortem vlcisci volebant, quam omnes fatalem fuisse arbitrabantur. te videlicet saluum, beatum, florentem esse cupiebant: O miser cum re, tum hoc ipso, quod non sentis quam miser sis. sed maximum crimen audite. DENIQVE QVID NON AVT PROBAVISTIS, AVT FECISTIS? QVID FACIAT, SI REVIVISCAT? quis: credo enim afferet aliquod scelerati hominis exemplum: Cn. POMPEIVS IPSE: o nos turpes, siquidem Cn. Pompeium imitaturi sumus: AVT FILIVS EIVS, SI DOMI POSSIT. poterit, mihi crede: nam paucis diebus & in domum, & in hortos paternos immigrabit. POSTREMO NEGATIS PACEM POSSE FIERI, NISI AVT EMISERO BRVTVM, AVT FRUMENTO IVVERO. Alii istuc negant. ego vero, ne si ista quidem feceris, nunquam tecum pacem huic civitati futuram puto. QVID? HOC PLACETNE VETERANIS ISTIS, QVIBVS ADHVC OMNIA INTEGRASVNT? Nihil vidi tam integrum, quam ut oppugnare imperatorem incipiant, quem tanto studio consensuque offenderint. QVONIAM VOS ASSENTATIONIBVS ET VENENATIS MVNERIBVS VENISTIS: depravati aut corrupti sunt, quibus persuasum est foedissimum hostem iustissimo bello persequi. AT MILITIBVS INCLVSIS OPEM FERTIS. NIHIL MOROR EOS SALVOS ESSE, ET IRE QVO' LV BET: SI TANTVM MODO PATIVNTVR PERIRE EVM QVI MERVIT. Quam benignem denique vti liberalitate Antonii milites imperatorem reliquerunt, & se ad hostem metu perterriti contulerunt: per quos si non stetit, non Dolabella prius imperatori suo, quam Antonius etiam collega parentasset. CONCORDIAE FACTAM ESSE MENTIONEM SCRIBITIS IN SENATV, ET LEGATOS ESSE CONSVLARES QVINQVE. DIFFICILE EST CREDERE EOS, QVI ME PRAECIPITEM EGERINT, AEQVISSIMAS CONDITIONES FERENTEM, ET TAMEN EX HIS ALIQUID REMITTERE COGITANTEM, PVTARE ALIQUID MODERATE AVT HVMANE ESSE FACTVROS. VIX ETIAM VERISIMILE EST, QVI IVDICAVERINT HOSTEM DOLABELLAM OB RECTISSIMVM FACINVS, EOSDEM NOBIS PARCERE POSSE IDEM SENTIENTIBVS. Parumne videtur aperte omnium facinorum sibi cum Dolabella societatem initam confiteri: nonne cernitis ex vno fonte omnia scelera manare? Ipse denique fatetur, hoc quidem satis acute, non posse eos qui hostem Dolabellam iudicauerint ob rectissimum facinus (ita enim videtur Antonio) sibi parcere idem sentienti. Quid huic facias, qui haec literis, memoriaeque mandarit, ita sibi convenisse cum Dolabella, ut ille Trebonium, & si posset, etiam Brutum, Cassium discruciatos necaret, eademque inhiheret supplicia nobis: conseruandus civis cum tam pio, iustoque foedere. Is etiam queritur conditiones suas

repudiatas, aequas quidem & verecundas, ut haberet Galliam vltimam aptissimam ad bellum renouandum, instruendumque prouinciam: ut Alauda in tertia decuria iudicaret: id est, ut perfugium scelerum esset cum turpissimis Reipub. sordibus: ut acta sua rata essent, cuius nullum remanet Consulatus vestigium. cauebat etiam L. Antonio: qui fuerat aequissimus agri priuati & publici decempedator Nucula, & Lentone collega.

376 QVAMOBBREM VOS POTIVS ANIMADVERTITE, VTRVM SIT ELEGANTIVS, ET PARTIBVS VTILIVS, TREBONII MORTEM PERSEQUI, AN CAESARIS: ET VTRVM SIT AEQVIVS CONCVRRERE NOS, QVO FACILIVS REVIVISCAT POMPEIANORVM CAUSA TOTIES IGVVLATA: AN CONSENTIRE, NE LV DIBRIO SIMVS INIMICIS. Si esset iugulata, nunquam exurgeret: quod tibi, tuisque contingat. Vtrum, inquit, elegantius. atqui hoc bello de elegancia quaeritur. Et partibus utilius. partes furiose dicuntur in foro, in curia. bellum contra patriam nefarium suscepisti: oppugnans Mutinam: circumfedis Consulem designatum: bellum contra te duo Consules gerunt, cumque his Proprator Caesar: cuncta contra te Italia armata est. istas tu partes potius, quam a populo Rom. defectionem vocas? Potius M. Trebonii mortem, quam Caesaris persequimur? Trebonii

377 satis persecuti sumus, hoste iudicato Dolabella: Caesaris mors, facillime defenditur oblivione & silentio. Sed videre quid moliat, cum mortem Caesaris vlciscendam putat, mortem proponit non iis solum, qui illam rem gesserunt: sed iis etiam, qui non moleste tulerunt. QVIBVS VTRI NOSTRVM CECIDERINT, LV CRO FVTVRVM EST. QVOD SPECTACVLVM ADHVC IPSA FORTVNA VITAVIT, NE VIDERET VNIVS CORPORIS DVAS ACIES LANISTA CICERONE DIMICANTES: QVI VSQVE EO' FELIX EST, VT IISDEM. ORNAMENTIS DECEPERIT VOS, QVIBVS DECEPTVM CAESAREM GLORIATVS EST. Pergit in mea maledicta. quasi vero ei pulcherrime priora proferant: quem ego iniustum verissimis maledictorum notis tradam hominum memoriae sempiternae. ego lanista? & quidem non insipiens: deteriores enim iugulari cupio, meliores vincere. Vtri ceciderint, scribit lucro nobis futurum. O praclarum lucrum, quo te victore, quod dii omen auertant, beata mors eorum futura sit, qui e vita excesserint sine tormentis! A me deceptos ait eisdem ornamentis Hircium & Caesarem. quod quaeso adhuc a me est tributum Hircio ornamentum? nam Caesari plura & maiora debentur. deceptum autem patrem a me Caesarem dicere audes? tu, tu inquam, illum occidisti Lupercalibus: cuius homo ingratisse Flaminius cur reliquisti? Sed iam videte magni & clari viri admirabilem grauitatem atque constantiam. MIHI QVIDEM CONSTAT, NEC MEAM CONTVMELIAM, NEC MEORVM FERRE: NEC DESERERE PARTES QVAS POMPEIVS ODIVIT, NEC VETERANOS SEDIBVS SVIS MOVERI PATI,

379 NEC SINGVLOS AD CRVCIATVM TRAHI, NEC FALLE RE FIDEM, QVAM DEDI DOLABELLAE. Omitto alia: fidem Dolabellae sanctissimi viri deserere homo pius non potest. quam fidem? an optimi cuiusque cadis, urbis, & Italiae partitionis, suis dandarum diripiendarumque prouinciarum? nam quid erat aliud, quod inter Antonium & Dolabellam impurissimos parridas, foedere ac fide sanciretur? NEC LEPIDI SOCIETATEM VIOLARE PISSIMI HOMINIS: tibi cum Lepido societas? aut cum villo, non dicam bono ciue, sicut ille est, sed homine sano? Id agis, ut Lepidum aut impium aut insanum existimari velis. nihil agis. quamquam affirmare de altero difficile est, de Lepido praesertim, quem ego metuam nunquam, bene sperabo dum licebit. Reuocare te a furore Lepidus voluit, non adiutor esse dementiae. tu porro ne pios quidem, sed piissimos quaeris: & quod

verbum omnino nullū in lingua Latina est, id propter tuam diuinā pietatem nouum inducis. **NEC PLANCVM PRODERE PARTICIPEM CONSILIORVM.** Plancum participem? cuius memorabilis ac diuina virtus lucem affert Reip. nisi fortè eum subsidio tibi venire arbitraris cum fortissimis legionibus, magno equitatu, pediratuque Gallorum: quique, nisi ante eius aduentum Reipub. pœnas dederis, ille huius belli feret principatum. Quamquam enim prima præsidia vttiliora Reip. sunt, tamen extrema sunt gratiora. Sed iam se colligit, & ad extremum incipit philosophari. **SI ME RECTIS SENSIBVS EVNTEM DII IMMORTALES, VT SPERO, ADIVVERINT, VIVAM LIBENTER. SIN AVTEM ALIVD ME FATVM MANET, PRAECIPIO GAUDIA SVPLI-CIORVM VESTRORVM: NANQVE SI VICTI POMPEIANI TAM INSOLENTES SVNT: VICTORES QVALES FVTVRI SINT, VOS POTIVS EXPERIEMINI.** Præcipias licet gaudia: non enim tibi cum Pompeianis, sed cum vniuersa Rep. bellum est. omnes te dii, homines, summi, medii, infimi, ciues, peregrini, viri, mulieres, liberi serui oderunt. sensimus hoc nuper falso nuntio, vero propediem sentiemus. quæ si tecum ipse recolueris, æquiore animo & maiore consolatione moriere. **DENIQVE SVMMA IVDICII MEI SPECTAT HV-C, VT MEORVM INIVRIAS FERRE POSSIM, SI AVT OBLIVISCI VELINT IPSI FECISSE, AVT VLCISCI PARATI SINT VNA NOBISCVM CAESARIS MORTEM.** Hac Antonii sententia cognita, dubitaturū me A. Hir-cium, aut C. Pansa Consulibus putatis, quin ad Antonium transeant, Brutum obsideant, Mutinam expugnare cupiant: Quid de Pansa & Hircio loquar: Cæsar, singulari pietate adolescens, poteritne se tenere, quin D. Bruti sanguine pœnas patrias persequatur? Itaque fecerunt, uti his literis lectis ad munitiones propius accederent. Quo maior adolescens Cæsar, maiorque deorum immortalium beneficio Reipub. natus est, qui nulla specie paterni nominis, nec pietate abductus vnquam est. intelligit maximam pietatem conseruatione patriæ contineri. Quod si partium certamen esset, quarum omnino nomen extinctum est: Antoniusne potius & Ventidius partes Cæsar's defenderent, quam primū Cæsar adolescens summa pietate & memoria parentis sui: deinde Pansa & Hircius, qui quasi cornua duo tenuerunt Cæsar's, tum cum illæ verè partes vocabantur: hæ verò quæ sunt partes, cum alteris Sentus auctoritas, populi R. libertas, Reipub. salus proposita sit: alteris cædes bonorum, vrbis, Italiaeque partitiō? Veniamus aliquando ad clausulam. **LEGATOS VENIRE NON CREDO.** Bene me nouit, bellum quò veniat, proposito præsertim exemplo Dolabellæ, sanctiores erunt credo iure Legati, quam duo Consules, contra quos arma fert: quam Cæsar, cuius patris flamen est: quam Consul designatus, quem oppugnat: quam Mutina, quam obsidet: quam patria, cui ignem ferrumque minitatur. **CVM VENERINT: QVAE POSTVLENT, COGNOSCAM.** Quin tu abis in malam pestem, malūque cruciatum? ad te quisquam veniat nisi Ventidii similis? oriens incendium qui restinguerent, summos viros misimus: repudiasti: nunc in tantam flammam, tamque inueteratam mittamus, cum locum tibi reliquum non modò ad pacem, sed ne ad deditiōnem quidem feceris? Hanc ego epistolam P. C. non quò illum dignum putarem, recitavi: sed ut cōfessionibus ipsius omnia patefacta eius parricidia videretis. Cum hoc pacem M. Lepidus, vir ornatissimus omnibus & virtutis & fortunæ bonis, si hæc videret, denique aut vellet, aut fieri posse arbitretur? prius vñdis, flamma, ut ait poëta nescio quis: prius denique omnia, quam aut cum Antonii Resp. aut cum Reipub. Antonii redeant in gratiam. Monstra quædam sunt ista & portenta & prodigia Reip. moueri sedibus suis huic vrbis melius est, atque in alias, si fieri possit, terras demigrare, vnde

Antoniorum nec facta, nec nomen audiat, quàm illos, Cæsar's virtute eieectos, Bruti retentos, intra hæc mœnia videre. Optatissimum est vincere: secundum est, nullum casum pro dignitate & libertate patriæ non ferèdum putare. quod reliquum est, non est tertium, sed postremum omnium, maximam turpitudinem suscipere viræ cupiditate. Quæ cum ita sint, de mandatis literisque M. Lepidi viri clarissimi Seruilio assentior: & hoc amplius censeo, Magnum Pompeium Cn. F. pro patris, maiorūque suorum animo, studioque in Rempub. suaque pristina virtute, industria, volūtate fecisse, quòd suam, eorumque, quos secum haberet, operam Senatui populōque R. pollicitus esset: eamque rem Senatui populōque R. gratam acceptamque esse: eique honori dignitatisque eam rem fore. Hoc vel coniungi cum hoc S. C. licet, vel seiungi potest, separatimque perferri, vt proprio S. C. Pompeius collaudatus esse videatur.

## In M. Antonium Philippica XIII,

ORATIO LVI.



i, vt ex literis, quæ recitata sunt P. C. sceleratissimorum hostium exercitum casum fusumque cognoui, sic id, quod & omnes maximè optamus, & ex ea victoria, quæ parta est, consecutum arbitramur, D. Brutum egressum iam Mutina esse cognouissim: propter cuius periculum ad fuga issemus, propter eiusdem salutem redeundum ad pristinum vestitum sine vlla dubitatione censebam. Antè verò quàm sit ea res, quam auidissimè ciuitas expectat, allata: lætitiæ vsus satis est maximæ præclarissimæque pugna: reditum ad vestitum consecutæ victoriæ referuare. consecutio autem huius belli est D. Bruti salus. Quæ autem est ista sententia, vt in hodiernum diem vestitus mutetur, deinde cras sagati prodeamus? Nos verò, cum semel ad eum, quem cupimus, optamusque, vestitum redierimus: id agamus, vt eum in perpetuum retineamus. nam hoc quidem cum turpe est, tum ne diis quidem immortalibus gratum, ab eorum aris, ad quas togati adierimus, ad fuga sumenda discedere. Atque animaduerto P. C. quosdam huic fauere sententiæ: quorum ea mens, idque consilium est, vt, cum videant illum gloriosissimum D. Bruto futurum diem, quo die propter eius salutem redierimus ad vestitum, hunc ei fructum eripere cupiant, ne memoriæ posteritatisque prodatur, propter vnus cuius periculum, populū R. ad fuga isse, propter eiusdem salutem redisse ad togas. tollite hanc, nullam tam prauæ sententiæ causam reperietis. Vos verò P. C. conseruate auctoritatem vestram: manete in sententia: tenete vestra memoria quod sæpe ostendistis, huius totius belli in vnus viri fortissimi & maximi vita positum esse discrimen. ad D. Brutum liberandum Legati missi principes ciuitatis, qui illi hosti ac parricidæ denunciarent, vt à Mutina discederet: eiusdem D. Bruti conseruandi gratia Consules fortiti: ad bellum profectus A. Hircius: cuius imbecillitatem valitudinis animi virtus & spes victoriæ confirmauit: Cæsar, cum exercitu per se comparato, tum primis pestibus Rempub. liberasset, nequid postea sceleris oriretur, profectus est ad eundem Brutum liberandum, vicitque dolorem aliquem domesticum patriæ caritate. Quid C. Pansa egit aliud delectibus habendis, pecuniis comparandis, S. C. faciendis grauissimis in Antonium, nobis cohortandis, populo Rom. ad causam libertatis vocando, nisi vt D. Brutus liberaretur: à quo populus R. frequens ira salutem D. Bruti vna voce depoposcit, vt eam non solum commodis suis, sed etiam necessitati victus anteferet. quod sperare nos quidem debemus P. C. aut inibi esse, aut iam cōfectum: sed spei fructum rei conuenit & eventui referuare, ne aut deorum immortalium beneficium festinatione præripuisse, aut vim fortunæ stultitia contempsisse videamur. Sed quoniam significatio vestra satis declarat, quid hac de re sentiatis: ad li-

teras veniam, quæ sunt à Consulibus & à Propratore missæ: si pauca antè, quæ ad ipsas literas pertineant, dixero. Imbuti sanguine gladii P. C. legionum, exercituúmque nostrorum, vel madefacti potius duobus Consulibus, tertio Cæsaris prælio. si hostium fuit ille sanguis, summa militum pietas: nefarium scelus, si ciuium. Quousque igitur is, qui omnes hostes scelere superauit, nomine hostis carebit: nisi mucrones etiam nostrorum militum tremere vultis & dubitare, vtrum in ciue, an in hoste figantur. Supplicationem decernitis: hostem non appellatis. gratæ verò nostræ diis immortalibus gratulationes erunt, gratæ victimæ, cum interfecta sit ciuium multitudo? De improbis, inquit, & audacibus. nam sic eos appellat clarissimus vir. quæ sunt vrbana maledicta litiú, non iniustæ belli internecini notæ. testaméta, credo, subiiciunt, aut eiiciunt vicinos, aut adolescentulos circumscribunt. his enim vitiis affectos & talibus, malos & audaces appellare consuetudo solet. bellum inexpiabile infert quatuor Consulibus vnus omnium latronum teterrimus: gerit idem bellum cum Senatu populóque Rom. omnibus, quanquam ruit ipse suis cladibus, pestem, vastitatem, cruciatum, tormenta denuntiat: Dolabellæ ferum & immane facinus, quod nulla barbaria posset agnoscere, id suo consilio factum esse testatur: quæque esset facturum in hac vrbe, nisi eum hic ipse Iupiter ab hoc templo, atque mœnibus repulisset, declarauit in Parmensium calamitate, quos, optimos viros, honestissimosque homines, maximè cum auctoritate huius ordinis, populique R. dignitate coniunctos, crudelissimis exemplis interemit: prodium illud & portentum L. Antonius, insigne odium omnium hominú, vel, si etiam dii oderint, quos oportet, omnium deorum. Refugit animus P. C. eaque formidat dicere, quæ L. Antonius in Parmensium liberis & coniugibus effecerit. quas enim turpitudines Antonii libenter subierunt, easdem per vim lætantur alii se intulisse. sed vis calamitosa est, quam illis intulerunt: libido flagitiosa, qua Antoniorum oblita est vita. Est igitur quisquam, qui hostes appellare non audeat, quorum scelere crudelitatem Carthaginensium victam esse fateatur: qua enim in vrbe tam immanis Annibal capta, quam in parma surrepta Antonius: nisi forte huius coloniarum, & cæterarum, in quas eodem est animo, non est hostis Antonius putandus. si verò coloniarum & municipiorum sine vlla dubitatione hostis est, quid tandem huius censetis vrbis, quam ille ad expiandas egestates latrocinii sui concupiuit: quam iam peritus metator & callidus decempeda sua Saxa diuiserat? Recordamini per deos immortales P. C. quid hoc biduo timerimus à domesticis hostibus, id est, qui intra mœnia hostes sunt, rumoribus improbis dissipatis. quis liberos, quis coniugem aspicere poterat sine fletu? quis domum, quis recta, quis larem familiarem? iam aut sceleratissimam mortem omnes, aut miserabilem fugam cogitabant. hæc à quibus timebantur, eos hostes appellare dubitamus: grauius si quis attulerit nomen, libenter assentiar: hoc vulgari contentus vix sum, leuiore non vtar. Iraque cum supplicationes iustissimas ex iis literis quæ recitatæ sunt, decernere debeamus, Seruiliusque decreuerit: augebo omnino numerum dierum, præsertim cum communiter tribus ducibus sint decernenda. Sed hoc primum faciam, vt imperatores appellem eos quorum virtute, consilio, felicitate, maximis periculis seruitutis atque interitus liberati sumus. Etenim cui viginti his annis supplicatio decreta est, vt non imperator appellaretur, aut minimis rebus gestis, aut plerunque nullis: Quamobrem aut supplicatio ab eo, qui antè dixit, decernenda non fuit: aut vsitatus honos, peruulgatusque tribuendus iis, quibus etiã noui & singulares debentur. An si quis Hispanorum, aut Gallorum, aut Thracum mille, aut duo millia occidisset, non eum hac consuetudine, quæ increbuit, imperatorem appellaret Senatus: tot legionibus cæsis, tanta multitudine interfecta, hostiú dico, ita inquam hostium, quanuis hoc isti hostes domestici nolint, clarissimis ducibus supplicationum honorem tribuamus, imperatorum nomen adimemus: Quanto enim honore, lætitia, gratulatione in hoc templum ingredi debet illi ipsi huius vrbis liberatores, cum hesternò die propter eorum res gestas me ouantem &

propè triumphantem populus R. in Capitolium domo tulerit, domum inde rediret: Is enim demum est mea quidem sententia iustus triumphus ac verus, cum bene de Rep. meritis testimonium à consensu ciuitatis datur. Nam siue in communi gaudio populi R. vni gratulabantur, magnum iudicium: siue gratias agebant, eò maius: siue vtrunque, nihil magnificentius excogitari potest. Tu igitur ipse de te, dixerit quispiam: & quidem inuitus. sed iniuriæ dolor facit me præter consuetudinem gloriosum. nonne satis est ab hominibus virtutis ignaris gratiam bene merentibus non referri? etiam in eos, qui omnes suas curas in Reipub. salute defigunt: Scitis enim per hos dies creberrimum fuisse sermonem, me per Idus Quint. qui dies hodie est, cum fascibus descensurum. aliquemne imperatorem? crimen inuidia quæretur. credo hoc in gladiatorem, aut latronem, aut Catilinam esse consultum: non in eum, qui, nequid tale in Rep. fieri posset, effecerit. an vt ego, qui Catilinam hæc molientem sustulerim, cuerterim, afflixerim, ipse existeret repente Catilina? quibus auspiciis istos fasces Augur acciperem? quatenus haberem? cui traderem? quenquamne fuisse tam sceleratum, qui hoc fingeret: tam furiosum, qui crederet: Vnde igitur ista suspicio, vel potius iste sermo, cum, vt scitis, hoc triduo vel quadriduo tristis à Mutina fama manaret, inflati lætitia atque insolentia impii ciues vnum se in locum ad illam curiam viribus potius suis, quam Reip. infelicem congregabant? ibi cum consilium inirent de cæde nostra, partirenturque inter se qui Capitolium, qui ostia, qui vrbis portas occuparent: ad me concursum futurum ciuitatis putabant. quod vt cum inuidia mea fieret, & cum vitæ etiam periculo, famam istam fascium dissipauerunt, fascies ipsi ad me delaturi fuerunt. quod cum esset quasi mea voluntate factum, tum in me impetus conductorum hominum quasi in tyrannum parabatur: ex quo cædes esset omnium vestrum consecuta. Quæ res patescit P. C. scripti: sed suo tempore totius huius sceleris fons aperietur. Itaque P. Apuleius Trib. pleb. meorum omnium consiliorum, periculorumque iam inde à Consulatu meo testis, conscius, adiutor, dolorem ferre non potuit: doloris mei concionem habuit maximam, populo Rom. vnum atque idem sentiente. In qua concione cum me pro summa nostra coniunctione & familiaritate liberare suspicione fascium vellet, vna voce cuncta concio declarauit, nihil esse à me vnquam de Repub. nisi optimè cogitatum. Post hanc habitam concionem duabus tribusue horis optatissimi nuntii & literæ venerunt, vt idem dies non modo me iniquissima inuidia liberarit, sed etiam celeberrima populi Rom. gratulatione auxerit. Hæc interposui P. C. nõ tam vt pro me dicerem (malè enim mecum ageretur, si parum vobis essem sine defensione purgatus) quam vt quosdam nimis ieiuno animo & angusto monerem, id quod semper ipse fecissem, vt excellentium ciuium virtutem, imitatione dignam, non inuidia putarent. Magnus est in Repub. campus, vt sapienter dicere Crassus solebat: multis apertus cursus ad laudem. vtinam quidem illi principes viuerent, qui me post meum Consulatum, cum iis ipse cederem, principem non inuiti videbant. hoc verò tempore in tanta inopia constantium & fortium Consularium, quo me dolore affici creditis, cum alios male sentire, alios nihil omnino curare videam, alios parum constanter in suscepta causa permanere, sententiámque suam non semper vtilitate Reipub. sed cum spe, tum timore moderari? Quod si quis de contentione principatus laborat, quæ nulla esse debet: stultissime facit, si vitiis cum virtute contendit. vt enim cursu cursus, sic in viris fortibus virtus virtute superatur. Tu, si ego de Repub. optimè sentiam: vt me vincas, ipse pessime senties: aut si ad me bonorum concursum fieri videbis, ad te improbos inuitabis? nollem primum Reip. causa, deinde etiam dignitatis tuæ. Sed si principatus ageretur, quem nunquam expetui: quid tandem mihi esset optatius? ego enim malis sententiis vinci non possum, bonis forsitan possum, & libenter. Hæc populum Rom. videre, animaduertere, iudicare quidam moleste ferunt. poteratne fieri, vt non perinde homines quoque, vt quisque mereretur, iudicarent? vt enim de vniuerso Senatu po-

pulus Rom. verissime iudicat, nullis Reipub. temporibus hunc ordinem firmiorem atque fortiorem fuisse: sic de vnoquoque nostrum, & maximè qui hoc loco sententias dicimus, sciscitantur omnes: auent audire quid quisque senserit: ita de vnoquoque, vt quenque meritum arbitrantur, existimant. Memoria tenent, me ante diem xiiii Cal. Ian. principem reuocandæ libertatis fuisse: me ex Cal. Ian. ad hanc horam inuigilasse Reip. meam domum, meâsque aures dies & noctes omnium præceptis monitisque patriæ præsidium excitatos: meis sententiis à Calen. Ian. nunquam Legatos ad Antonium, semper illum hostem, semper hoc bellum: vt ego, qui omni tempore veræ pacis author fuissem, huic essem nomini pestiferæ pacis inimicus. Idem Ventidium, cum alii Tribunum pleb. voluissent, non ego semper hostem? Has in sententias meas si Consules designati discessionem facere voluissent, omnibus istis latronibus auctoritate ipsa Senatus iam pridem de manibus arma cecidissent. Sed quod tum non licuit P.C. id hoc tempore non solum licet, verum etiam necesse est: eos, qui re sunt hostes, verbis notari sententiis nostris hostes iudicari. Antea cum hostem aut bellum nominassem, 399 semel, & sæpius sententiam meam de numero sententiarum sustulerunt. quod in hac causa iam fieri non potest: ex literis enim C. Pansa, A. Hircii Consulium, C. Cæsaris Proprætoris, de honore diis immortalibus habendo sententias diximus. Supplicationem modò qui decreuit, idem imprudens hostes iudicauit. nunquam enim in ciuili bello supplicatio decreta est: decretam dico: ne victoris quidam literis postulata est. Ciuile bellum Còsul Sylla gessit. legionibus in urbem adductis, quos voluit, expulit: quos potuit, occidit: supplicationis mentio nulla. graue bellum Octavianum insecutum est: supplicatio Cinnæ nulla victoris. Cinnæ victoriâ imperator vltus est Sylla: nulla supplicatio decreta à Senatu. ad te ipsum P. Seruili nunc misit vllas collega literas de illa calamitosa pugna Pharsalicæ: num te de supplicatione voluit referre: profecto noluit. At misit postea de Alexandria, de Pharnace: Pharsalicæ verò pugnae ne triumphum quidem egit. eos enim 400 ciues pugna illa sustulerat, quibus non modò victoribus, sed etiam viuis & incolumis, & florens ciuitas esse posset. Quod idem contigerat superioribus bellis ciuilibus: nam mihi Consuli supplicatio nullis armis sumptis, non ob eadem hostium, sed ob còseruationem ciuium, nouo & inaudito genere decreta est. Quamobrem aut supplicatio ob Rempub. pulcherrime gestam postulantibus vestris imperatoribus deneganda est, quod præter Gabinium contigit nemini: aut supplicatione decernenda, hostes eos, de quibus decernitis, iudicetis necesse est. Quod ergo illi re, id ego etiam verbo, cum imperatores eos appello. hoc ipso nomine, & eos qui iam deuicti sunt, & eos, qui supersunt, hostes iudico, cum victores appello imperatores. Quomodo enim potius Pansam appellem? etsi habet honoris amplissimi nomen. quo Hircium? est ille quidem Consul: sed alterum nomen beneficii est populi R. alterum virtutis atque victoriæ. Quid Cæsarem deorum beneficio Reipub. procreatum: dubitemne appellare imperatorem, qui primus Antonii immanem & foedam crudelitatem non solum à iugulis nostris, sed etiam à membris & visceribus auertit? Vnius autem diei quot & quantæ virtutes dii immortales fuerunt! princeps enim omnium Pansa prælii faciendi, & cum Antonio confligendi fuit: dignus imperator legione Martia, digna legio imperatore. cuius si acerrimum impetum cohibere potuisset, vno prælio confecta res esset. Sed cum libertatis auida legio effrenatius in aciem hostium irrupisset, ipseque in primis Pansa pugnaret, duobus periculosis vulneribus acceptis, sublatum est prælio, Reipub. vitam reseruauit. Ego verò hunc non solum imperatorem, sed etiam clarissimum imperatorem iudico: qui cum aut morte, aut victoria se satis facturum Reip. spondisset, alterum fecit, alterius dii immortales omen auertant. Quid dicam de Hircio: qui, re audita, è castris duas legiones eduxit incredibili studio atque virtute: quartam illam quæ relicto 401 Antonio se olim cum Martia legione coniunxit: & septimam, quæ constituta ex vete-

ranis docuit illo prælio, militibus iis, qui Cæsaris beneficia seruassent, Senatus populique R. carum nomen esse. His viginti cohortibus, nullo equitatu, Hircius ipse aquilam quartæ legionis cum inferret, qua nullius pulchriorem speciem imperatoris accepimus, cum tribus Antonii legionibus equitatuque confligit: hostesque nefarios, huic Ioui maximo, cæterisque deorum immortalium templis, vrbis rectis, libertati populi R. nostræ vitæ, sanguinique imminentes prostravit, fudit, occidit: vt cum admodum paucis, nocte tectus, metu perterritus, princeps latronum duxque fugerit. O solem ipsum beatissimum, qui antè quàm se abderet, stratis cadaueribus parricidarum, cum paucis fugientem vidit Antonium. An verò quisquam dubitabit appellare Cæsarem imperatorem? ætas eius certè ab hac sententia neminem deterrebit, quadoquidem virtute superauit ætatem. Ac mihi semper eò maiora beneficia C. Cæsaris visa sunt, quò minus erant ab ætate illa postulanda. cui cum imperium, eodem tempore etiam spem nominis eius deferebamus: quod, cum est secutus auctoritate nostri decreti, rebus gestis suis comprobauit. Hic ergo adolescens maximi animi, vt verissime scribit Hircius, castra multarum legionum paucis cohortibus tutatus est, secundumque prælium fecit. ita trium imperatorum virtute, consilio, felicitate, vno die locis pluribus Respub. est conseruata. Decerno igitur eorum trium nomine L. dierum supplicationes. quas, vt honorificentissimis verbis consequi potero, complectar ipsa sententia. Est autem fidei pietatisque nostræ declarare fortissimis militibus, quàm memores simus, quàmque grati. Quamobrem promissa nostra, atque ea, quæ legionibus bello confecto tributuros nos spondimus, hodierno S.C. renouanda censeo. æquum est enim, militum, talium præsertim, honorem coniungi. Atque vtinam P.C. ciuibus omnibus soluere nobis præmia liceret. quanquam nos ea, quæ promisimus, studiose, quanquam multa, reddemus. Sed id quidem restat, vt spero, victoribus: quibus Senatus fides præstatur. quam quidem cum difficillimo Reip. tempore secuti sunt, eos nunquàm oportebit consilii sui poenitere. Sed facile est bene agere cum his, à quibus etiam tacentibus flagitari videmur. illud admirabilius, & maius, maximèque proprium Senatus sapientis est, grata eorum virtutem memoria profsequi, qui pro patria vitam profuderunt. Quorum de honore vtinam mihi plura in mentem venirent: duo certè non præteribo, quæ maximè occurrunt: quorum alterum pertinet ad virorum fortissimorum gloriam sempiternam: alterum ad leniendum mœrorem & luctum proximorum. Placet igitur mihi P.C. legionis Martiæ militibus & eis, qui vnà pugnantes occiderunt, monumentum fieri quam amplissimum. magna atque incredibilia sunt in Remp. huius merita legionis. hæc se prima latrocinio abrupit Antonii: hæc tenuit Albam: hæc se ad Cæsarem contulit: hanc imitata quarta legio parem virtutis gloriam consecuta est: quarta victrix desiderat neminem. ex Martia nonnulli in ipsa victoria conciderunt. O fortunata mors, quæ naturæ debita pro patria est potissimum reddita! Vos verò patriæ natos iudico: quorum etiam nomen à Marte est: vt idem deus urbem hanc gentibus, vos huic vrbis genuisse videatur. in fuga foeda mors est, in victoria gloriosa. etenim Mars ipse ex acie fortissimum quenque pignerari solet. illi igitur impii, quos cecidistis, etiam ad inferos poenas parricidii luent. vos verò, qui extremum spiritum in victoria effudistis, piorum estis sedem & locum consecuti. Breuis autem vobis vita data est, at memoria bene reddita vitæ sempiterna. quæ si nõ esset longior, quàm hæc vita: quis esset tam amens, qui maximis laboribus & periculis ad summam laudem gloriamque contenderet? Actum igitur præclare vobiscum fortissimi dum vixistis, nunc verò etiam sanctissimi milites, quòd vestra virtus nec obliuione eorum, qui nunc sunt, nec reticentia posterorum insepulta esse poterit, cum vobis immortale monumentum suis penè manibus Senatus populisque R. extruxerit. Multi sæpe exercitus Punicis, Gallicis, Italicis bellis clari & magni fuerunt: nec tamen vllis tale genus honoris tributum est. atque vtinam maiora possemus, quandoquidem à vobis maxima



accepimus. Vos ab vrbe furentem Antonium auertistis: vos redire molientem repulistis. Erit igitur extructa moles opere magnifico, incisaque litera diuina virtutis testes sempiterna: nunquamque de vobis eorum, qui aut videbunt vestrum monumentum, aut audient, gratissimus sermo conticescet. ita pro mortali conditione vitæ, immortalitatem estis consecuti. Sed quoniam P. C. gloria munus optimis & fortissimis ciuibus monumenti honore persoluitur, consolemur eorum proximos, quibus optima est hæc quidem consolatio: parentibus, quod tanta Reip. præsidia genuerunt: liberis, quod habebunt domestica exempla virtutis: coniugibus, quod iis viris carebunt, quos laudare, quam lugere præstabit: fratribus, quod in se, vt corporum, sic virtutum similitudinem esse confident. Atque vrinam his omnibus abstergere fletum sententiis nostris, consultisque possemus, vel aliqua talis his adhiberi publice posset oratio, qua deponerent mœrorem atque luctum, gauderentque potius, cum multa & varia impedirent hominibus genera mortis, id genus, quod esset pulcherrimum, suis obtigisse, eosque nec inhumatos esse, nec desertos: quod tamen ipsum pro patria non miserandum putatur: nec dispersis bustis humili sepultura crematos, sed contactos publicis operibus atque muneribus, eaque extructione, quæ sit ad memoriam aternitatis ara virtutis. Quamobrem maximum quidem solatium erit propinquorum eodem monumento declarari & virtutem suorum, & pietatem, & Senatus fidem, & crudelissimi memoriam belli. in quo nisi tanta militum virtus extitisset, parricidio M. Antonii nomen populi Ro. occidisset. Atque etiam censeo P. C. quæ præmia militibus promissimus, nos Repub. recuperata tributuros, ea viuis, victoribusque cumulatè, cum tempus venerit, persoluenda. qui autem ex iis, quibus illa promissa sunt, pro patria occiderunt, eorum parentibus, liberis, coniugibus, fratribus eadem tribuenda censeo. Sed vt aliquando sententia complectar, ita censeo: Cum C. Pansa Cos. imp. initium cum hostibus configendi fecerit, quo prælio legio Martia admirabili, incredibilique virtute libertatem populi Ro. defenderit, quod idem legiones tyronum fecerint: ipsæque C. Pansa Cos. imp. cum inter media hostium tela versaretur, vulnera acceperit: cumque A. Hircius Cos. imp. prælio audito & cognito, fortissimo, præstantissimoque animo exercitum castris eduxerit, impetumque in M. Antonium, exercitumque hostium fecerit, eiusque copias occidione occiderit, suo exercitu ita incolumi, vt ne vnum quidem militem desiderauerit. cumque C. Cæsar Propr. imp. consilio diligentiaque sua castra feliciter defenderit, copiasque hostium, quæ ad castra accesserant, profligarit, occiderit: ob eas res Senatum existimare & iudicare, eorum trium imperatorum virtute, imperio, consilio, grauitate, constantia, magnitudine animi, felicitate populum R. foedissima crudelissimaque seruitute liberatum. cumque Remp. urbem, templa deorum immortalium, bona, fortunamque omnium, liberorumque conseruarint dimicatione & periculo vitæ suæ: vt ob eas res bene, fortiter, feliciterque gestas C. Pansa, A. Hircius Coss. imperatores, alter ambobus, aut, si aberint, M. Cornutus Præt. vrbanus supplicationes per dies L. ad omnia puluina constituat. cumque virtus legionum digna clarissimis imperatoribus extiterit: Senatum, quæ sit antea pollicitus legionibus exercitibusque nostris, ea summo studio Rep. recuperata persolaturum. cumque legio Martia, princeps cum hostibus conflixerit, atque ita cum maiore numero hostium contenderit, vt plurimos caderet, caperent nonnullos: cumque sine vlla retractatione pro patria vitam profuderint: cumque simili virtute reliquarum legionum milites pro salute & libertate populi R. mortem oppetuerint: Senatu placere, vt C. Pansa, A. Hircius Consules, imperatores, alter ambobus, si his videatur, iis, qui sanguinem pro vita, libertate, fortunisque populi R. pro vrbe, templisque deorum immortalium profudissent, monumentum quam amplissimum locandum, faciendumque curent: ad eam rem pecuniam dare, attribuere, soluere iubeant, vt extet ad memoriam posteritatis sempiternam, ad scelus crudelissimorum hostium, militumque diuinam virtutem: vt que

quæ præmia Senatus militibus antè constituit, ea soluantur eorum, qui hoc bello pro patria occiderunt: parentibus, liberis, coniugibus, fratribus, iisque tribuantur, quæ militibus ipsis tribui oporteret, si illi vixissent, qui morte vicerunt.

## C. Crispi Salustii in M. Tullium

CICERONEM ORATIO.



**R**AVIDER, & iniquo animo maledicta tua paterer M. Tulli, si te scirem iudicio magis, quam morbo animi petulantia ista vti. sed cum in te neque modum, neque modestiam vllam animaduerto, respondebo tibi, vt, siquam voluptatem maledicendo cepisti, eam malè audiendo amittas. Vbi querar? quos implorem P. C. diripi Rempub. atque audacissimo cuique esse perfidiæ: apud populum R. qui ita largitionibus corruptus est, vt sese ac fortunas suas venales habeat: an apud vos Patres Conscripti: quorum auctoritas turpissimo cuique & sceleratissimo ludibrio est: vbi M. Tullius leges, iudicia populi Rom. defendit, atque in hoc ordine ita moderatur, quasi vnus reliquus ex familia viri clarissimi Scipionis Africani, ac non reptitius, accitus, & paulò antè insitus huic vrbi ciuis. An verò M. Tulli facta ac dicta tua obscura sunt? an non ita à pueritia vixisti, vt nihil flagitiosum corpori tuo putares, quod alteri collibuisse: an scilicet istam immoderatam eloquentiam apud M. Pisonem non pudicitia iactura perdidicisti: itaque minimè mirandum est, si eam flagitiose venditas, quam turpissimè parasti. Verum, vt opinor, splendor domesticus tibi animos tollit. vxor sacrilega, ac periuriis delibuta: filia matris pellex, tibi iucundior atque obsequentior, quam parenti par est. domum ipsam tuam vi & rapinis funestam: tibi ac tuis comparasti: videlicet vt nos commonefacias, quam conuersa est Respub. cum in ea domo habitares homo flagitiosissime, quæ P. Crassi viri Consularis fuit. Atque hæc cum ita sint, tamen se Cicero dicit in concilio deorum immortalium fuisse, inde missum huic vrbi, ciuibusque custodem, absque carnificis nomine, qui ciuitatis incommodum in gloriam suam ponit. quasi verò non illius coniurationis causa fuerit Consulatus tuus, & idcirco Respub. disiecta eo tempore, quo te custodem habebat. Sed, vt opinor, illa te magis extollunt, quæ post Consulatum cum Terentia vxore de Repub. consuluisti, cum legis Plancia iudicia domi faciebatis, ex coniuratis alios pecunia condemnabas, cum tibi alius Tusculanum, alius Pompeianam villam ædificabat, alius domum emebat: qui verò nihil poterat, is erat calumnia proximus, is aut domum tuam oppugnatam venerat, aut insidias Senatu fecerat, denique de eo tibi cõpertum erat. Quæ si tibi falsa obiicio, redde rationem, quantum patrimonii acceperis, quid tibi litibus accreuerit, qua ex pecunia domum paraueris, Tusculanum & Pompeianum infinito sumptu ædificaueris: aut si retices, cui potest esse dubium, quin opulentiam istam ex sanguine & miseris ciuium paraueris? Verum, vt opinor, homo nouus Arpinas, ex M. Crassi familia, eius virtutem imitatur, contemnit similitudinem hominum nobilium, Rempub. charam habet, neque terrore, neque gratia commouetur. Illud verò amicitia tantum, ac virtutis est animi: immò verò homo leuissimus supplex inimicis, amicis contumeliosus, modò harum, modò illarum partium, nemini fidus, leuissimus Senator, mercenarius patronus, cuius nulla pars corporis à turpitudine vacat, lingua vana, manus rapacissima, gula immensa, pedes fugaces: quæ honestè nominari non possunt, inhonestissima. Atque is cum eiusmodi sit, tamen audet dicere: O fortunatam natam me Consule Romam! te Consule fortunatam Cicero: immò verò infelicem & miseram, quæ crudelissimam proscriptionem perpessa

est: cum tu turbata Repub. metu percussos omnes bonos parere crudelitati tuae cogebas: cum omnia iudicia, omnes leges in tua libidine erant: cum tu sublata lege Porcia, erepta libertate, nostrorum omnium vitae necisque potestatem ad te vnum reuocaueras. Atque parum est, quod impunè fecisti: verum etiam commemorando exprobras, neque licet obliuisci seruitutis suae. Egeris oro te Cicero: perfeceris quod liberis: satis est perpeffos esse: etiamne aures nostras onerabis tuo odio? etiamne molestissimis verbis insectabere? Cedant arma togae: concedat laurea linguae. quasi verò togatus, & non armatus ea, quae gloriaris, confeceris, atque inter te, Syllamque Dictatorem praeter nomen imperii quicquam interfuerit. Sed quid ego plura de tua insolentia commemorem? quem Minerua omnes artes edocuit, Iupiter Optimus Max. in concilio deorum admisit, Italia exulem humeris suis reportauit. Oro te Romule Arpinas, qui egregia tua virtute omnes Paulos, Scipiones, Fabios superasti, quem tandem locum in hac ciuitate obtines? quae tibi partes Reipub. placent? quem amicum, quem inimicum habes? cui infidias in ciuitate fecisti, ancillaris? quo iure, cum de exilio tuo Dyrhachio rediisti, cum sequeris: quos tyrannos appellabas, eorum nunc potentiae faues? qui tibi ante optimates videbantur, eosdem nunc dementes ac furiosos vocas? Vatini causam agis? de Sestio malè existimas? Bibulum petulantissimis verbis laedis? Laudas Caesarem? quem maximè odisti, ei maximè obsequeris? aliud stans, aliud sedens de Repub. sentis: his maledicis, illos odisti, leuissime transfuga, neque in hac, neque in illa parte fidem habens?

## M. Tullii Ciceronis in Crispum Sa-

LVSTIVM RESPONSIO.

**A**DEMVM magna voluptas est Crispe Salusti, aequalem ac parem verbis vitam agere, neque quicquam tam obscœnum dicere, cui non ab initio pueritiae omni genere facinoris aetas tua respondeat, ut omnis oratio moribus consonet. neque enim qui ita viuit, ut tu, aliter ac u loqui potest: neque, qui tam illoto sermone vitur, vita honestior est. Quò me veram Patres Conscripti? vnde initium sumam? maius enim mihi dicendi onus imponitur, quo notior est vterque nostrum: quòd aut, si de mea vita atque actibus huic conuitori respondero, inuidiam gloria consequatur: aut si huius facta, mores, omnem aetatem nudauiero, in idem vitium incidam procacitatis, quod huic obiicio. Id vos si fortè offendimini, iustius huic, quam mihi succensere debetis, qui initium introduxit. Ego dabo operam, ut & pro me minimo cum fastidio respondeam, & in hunc minimè mentitus esse videar. Scio me P. C. in respondendo non habere magnam expectationem, quòd nullum vos sciatis nouum crimè in Salustium audituros, sed omnia vetera recognituros, queis & mea, & vestra iam, & ipsius aures calent. Verum eò magis odisse debetis hominem, qui ne incipiens quidem peccare mi nimis rebus posuit rudimentum: sed ita ingressus est, ut neque ab alio vinci possit, neque ipse se omnino reliqua aetate praeterire. Itaque nihil aliud studet, nisi ut lutulentus sus cu quouis volutari. Longè verò fallitur opinione: non enim procacitate linguae vitæ sordes eluuntur: sed est quaedam calumnia, quam vnusquisque nostrum testante animo suo fert de eo, qui falsum crimen bonis obiectat. Quòd si vita istius memoria vicerit, aliam P. C. non ex oratione, sed suis ex moribus spectare debetis. Iam dabo operam, quam maximè potero, ut breue id faciã. neque hæc altercatio nostra vobis inutilis erit P. C. plerunque enim Resp. priuatis crescit inimicitias: vbi nemo ciuis, qualis sit vir, potest latere. Primum igitur, quoniam omnium maiores Crispus Salustius ad vnum exemplum

& regulam quaerit: velim mihi respondeat, nunquid hi, quos protulit, Scipiones & Metellos, ante fuerint aut opinionis aut gloriae, quam eos res gestae suae, & vita innocentissime acta commendauit. quòd si hoc fuit illis initium nominis & dignitatis: cur non aequè de nobis existimetur, cuius & res gestae illustres, & vita integerrime actae? quasi verò tu sis ab illis viris Salusti ortus. quòd si esses, nonnullos iam tuae turpitudinis pigeret. Ego meis maioribus virtute mea praeluxi, ut, si prius noti non fuerint, a me accipiat initium memoriae suae: tu tuis vitæ, quam turpiter egisti, magnas offudisti tenebras: ut etiam si fuerint egregii ciues, certè venerint in obliuionem. Quare noli mihi antiquos viros obiectare. fatius est enim me meis rebus gestis florere, quam maiorum opinione niti: & ita viuere, ut ego sim posteris meis nobilitatis initium, & virtutis exemplum. Neque me cum iis conferri decet P. C. qui iam decesserunt, omnique odio carent, & inuidia: sed cum eis, qui mecum vnà in rep. versati sunt. sed si fuerim aut in honoribus petendis nimis ambitiosus (non hanc dico popularem ambitionem, cuius me principem confiteor: sed illam perniciosam contra leges, cuius primos ordines Salustius duxit) aut in gerendis magistratibus, aut in vindicandis maleficiis tam feuerus, aut in tuenda Rep. tam vigilans, quam tu proscriptionem vocas: credo quòd non omnes tui similes incolumes in hac vrbe vixissent. At quanto meliore loco Resp. staret, si tu par ac similis scelestorum ciuium vnà cum illis ad numeratus esses? An ego tunc falso scripsi, Cedant arma togae, qui togatus armatos, & pace bellum oppressi: an illud mentitus sum, Fortunatam natam me Consule Romam, qui tantum intestinum bellum, ac domesticum vrbis incendium extinxi? Neque te tui piget homo leuissime, cum ea culpas, quae in historiis gloriae mihi ducis? An turpius est P. C. scribentem mentiri, quam illum palam hoc ordine dicentem? Nam quòd aetatem increpuiisti: tantum me abesse puto ab impudicitia, quantum tu à pudicitia. Sed quid ego de te plura querar? quid enim mentiri turpe duces, qui mihi ausus sis eloquentiam ut vitium obiicere, cuius semper nocēs eguisti patrocinio? An vllum existimas posse fieri ciuem egregium, qui non his artibus & disciplinis sit eruditus: an vlla alia putas esse rudimenta & incunabula virtutis, quibus animi ad gloriae cupiditatem aluntur? Sed minimè mirum est P. C. si homo, qui desideria ac luxuriae plenus sit, hæc ut noua atque inusitata miratur. Nam quòd ista inusitata rabie petulanter in uxorem & in filiam meam inuasisti, quae facilius mulieres se à viris abstinerunt, quam tu vir à viris: satis doctè ac peritè fecisti. non enim me sperasti mutuam tibi gratiam relaturum, ut vicissim tuos compellarem. vnus enim satis es materiae habens: neque quicquam domi tuae turpius est, quam tu. Multum verò te opinio fallit, qui mihi parare putasti inuidiam ex mea re familiari, quae mihi multò minor est, quam habere dignus sim. Atque vtinam ne tanta quidem esset, quanta est: ut potius amici mei viuerent, quam ego testamentis eorum locupletior essem. Ego fugax Crispe Salusti: furori Tribuni pl. cessi: utilius duxi quamuis fortunam vnus experiri, quam vniuerso populo Rom. ciuilem esse diffensionis causa. qui postea quam ille suum annum in Repub. perbacchatus est, omniaque, quae comouerat, pace & otio resederunt: hoc ordine reuocante, atque ipsa Rep. manu trahente me, reuertit. qui mihi dies si cum omni reliqua vita conferatur, animo meo quidem superet, cum vniuersi vos, populique Rom. frequens aduentu meo gratulatus est: tanti me fugacem, mercenarium patronum hi aestimauerunt. Neque hercule mirum est, si ego semper iustas omnium amicitias existimaui. non enim vni priuatim ancillatus sum, neque me addixi: sed quantum quisque Reip. studuit, mihi tantum fuit aut amicus aut inimicus. Ego nihil plus volui valere, quam pacem. multi priuatorum audacias nutrierunt: ego nihil timui nisi leges. multi arma sua timeri voluerunt: ego nunquam volui quicquam posse nisi pro vobis. multi ex vobis potètia freti, in vos suis viribus abusi sunt. Itaque non est mirum, si nullius amicitia vsus sum, qui non perpetuò Reipub. amicus fuit. neque me poenitet, si aut petenti Vatini reo patrocinium

pollicitus sum, aut Sestii insolentiam repressi, aut Bibuli patientiam culpavi, aut virtutibus Cæsaris faui. hæc laudes egregii ciuis, & vnicæ sunt: quæ si tu mihi vt vitia obiicis, temeritas tua reprehendetur, non mea vitia culpabuntur. Plura dicerem, si apud alios mihi esset dicendum P. C. non apud vos, quos ego habui omnium mearum actionum monitores: sed vbi rerum testimonia adsunt, quid opus est verbis? Nunc vt ad te reuertar Salusti, patremque tuum præteream: qui si nunquam in vita sua peccauit, tamen maiorem iniuriam Reipub. facere non potuit, quam quod te talem filium genuit: neque tu si qua in pueritia peccasti, exequar, ne parentem tuum accusare videar, qui eo tempore summam tui potestatem habuit: sed qualem adolescentiam egeris, hac enim demonstrata, facile intelligetur, quam petulanti pueritia tam impudicus & procaz adoleueris. Posteaquam immensa gulæ impudicissimi corporis quæstus sufficere non potuit, & ætas tua iam ad ea patienda, quæ alteri facere collibuisse, exoleuerat: cupiditatibus infinitis efferebaris, vt, quæ ipse corpori tuo turpia non duxisses, in aliis experireris. Ita non est facile reputare P. C. vtrum inhonestioribus corporis partibus rem quæsierit, an amiserit. Domum paternam viuo patre turpissime venalem habuit, vendidit. & cuiquam dubium potest esse, quin mori coegerit eum, quo hic nondum mortuo pro hærede gesserit omnia? Neque pudet eum à me quærere, quis in P. Crassi domo habitet, cum ipse respondere non queat, quis in ipsius habitet paterna domo. At hercule lapsus ætatis tyrocinio, postea se correxit. non ita est, sed abiit in sodalitiū sacrilegii Nigidiani: bis ad iudicis subsellia attractus, extrema fortuna stetit: & ita discessit, vt non hic innocens esse, sed iudices peierasse existimarentur. Primum honore in Quæstura adeptus, hunc locum & ordinem despectus, cuius aditus sibi quoque fordidissimo homini patuisset. itaque timens, ne facinora eius clam vos essent, cum omnibus matribus familiarū opprobrio esset, confessus est vobis audientibus adulteriū, neque erubuit ora vestra. Vixeris vt libet, Salusti: egeris quæ volueris: satis sit vnum te tuorum scelerū conscium esse: noli nobis languorē & soporem nimium exprobrare. sumus diligentes in tuenda pudicitia nostrarū vxorum: sed ita experrecti non sumus, vt à te cauere possimus: audacia tua vincit studia nostra. Ecquod hunc mouere possit P. C. factum ac dictum turpe, quem non puduit palam vobis audientibus adulterium confiteri: Quod si tibi nihil per me respondere voluissem, sed illud cætorium elogium App. Claudii, & L. Pisonis integerrimorum virorum, quo vsus est quisque eorum, pro lege palam vniuersis recitarem: nonne tibi viderer æternas inurere maculas, quas reliqua vita tua eluere non possit? Neque post illum delectum Senatus vnquam te vidimus: nisi forte in ea te castra coniecisti, quod omnis sentina Reip. confluxerat. At idem Salustius, qui in pace ne Senator quidem manserat: posteaquam Resp. armis oppressa est, & idē victores, qui exules reduxit, in Senatum post Quæsturā est reductus. quem honorem ita gessit, vt nihil in eo non venale habuerit, cuius aliquis emptor fuerit. Ita igitur egit, vt nihil non æquum ac verum duxerit, quod ipsi facere collibuisse: neque aliter vexauit, ac debuit, si quis prædæ loco Magistratum accepisset. Peracta Quæstura, posteaquam magna pignora eis dederat, cum quibus similitudine vitæ se cōiunxerat, vnus iam ex illo grege videbatur. eius enim partis erat exemplar Salustius, quo tanquam in vnam voraginem cætus omnium vitiorum excesserat. quicquid impudicorum, cyllonū, parricidarū, sacrilegorum, debitorum fuit in vrbe, municipiis, coloniis, Italia tota, sicut in fretis subsederant, nominis perditum ac notissimi, nulla in parte castis apti, nisi licentia vitiorum, & cupiditate rerum nouarum. At posteaquam Prætor est factus, modestè se gessit, & abstinenter. nonne ita prouinciam vastauit, vt nihil neque passi sint, neque expectarint grauius in bello focii nostri, quam experti in pace, hoc Africam interiorem obtinente: vnde tantum hic exhaustit, quantum potuit aut fide nominum traiici, aut in naues contrudi. tantum, inquam, P. C. exhaustit, quatum voluit. ne causam diceret, sestertio duodecies cum Cæsare paciscitur. Quod si quippiam eo-

rum falsum est, his palam refelle, vnde tu, qui modò ne paternam quidem domum relinire potueris, repente tanquam somnio beatus, hortos pretiosissimos, villam Tiburti, C. Cæsaris reliquas possessiones paraueris. neque piguit quærere, cur ego P. Crassi domū emissem, cum tu veteris villæ dominus sis, cuius paulò antè fuerat Cæsar. modò, inquam, patrimonio non comeso, sed deuorato, quibus rationibus repente factus es tam affluens & tam beatus? Nam quis te faceret hæredem, quem ne amicum quidem suum satis honestum quisquam sibi ducit, nisi similis ac par tui? At hercule egregia facta maiorum tuorum te extollunt. quorum siue tu similis es, siue illi tui: nihil ad omnium scelus ac nequitiam addi potest. Verum, vt opinor, honores tui te faciunt insolentem. tu C. Salusti tantidem putas esse bis Senatorem, & bis Quæstorē fieri, quanti bis Consularem, & bis triumphalem. Carere debet omni vitio qui in alterum paratus est dicere. is demum maledicit, qui non potest verum ab altero audire. Sed tu omnium mensarum assecla, omnium cubiculorum in ætate pellex, & idem postea adulter, omnis ordinis turpitude es, & ciuiliis belli memoria. Quid enim grauius pati potuimus, quam quod te incolumem in hoc ordine videamus? Desine bonos petulantissima consecrari lingua: desine morbo procacitatis isto vti: desine vnumquenque moribus tuis æstimare. his moribus amicum tibi facere non potes, videris velle inimicum habere. Finem dicendi P. C. faciam. sæpe enim grauius vidi offendere animos auditorum eos, qui aliena flagitia apertè dixerunt: quam eos, qui commiserunt. Mihi quidem ratio habenda est, non quid Salustius merito debeat audire: sed vt ea dicam, si qua ego honestè effari possim.

## Ad populum & equites Rom. antequam iret in exilium, oratio LVII.

QVAM IRET IN EXILIUM, ORATIO LVII.



QUANDO inimicorum impetum propulsare ac propellere cupistis, defendite nunc vniuersi vnum, qui ne omnes concideretis, ardore flammæ conflagraretis, mei capitis periculo non dubitavi prouidere. Nam quem virtutis gloria cum summa laude ad cælum extulit, eūdem inimicorum inuidia indignissimè oppressum deprimit ad supplicium. Si liberū conceptam dulcedinē animo inclusam continetis, nolite eo velle carere, qui charissimam vestrā procreationem sibi esse duxit. Est enim liberale officium, serere beneficium, vt metere possis fructum. fidei conducit, in loco debitū retribuere. illic enim animi voluntas propensa comprobatur, hinc memoria collaudatur. Itaque si omnibus graue seruitutis iugum esse debet in libertate educatis, sit is vestris animis acceptissimus, qui à vestro corpore iugum acerbissimum repulit seruitutis. Et si maiores vestri eos imperatores, qui militum virtute hostiū fregerunt furorem, iucundissimo fructu libertatis reconciliato non solū statur dignos putarunt, sed etiā æterna triumphii laude decorarūt: tum vos eum Consulem, qui non militum præfenti fortitudine, sed sua eximia animi virtute hostilem ciuiū mentem Senatui auctoritate vindicauit, existimate vobis retinendum esse in ciuitate. Si quæ beneficia singulis ciuibus, priuatimque datur, ea solent iis esse fructuosa, à quibus sunt profecta: iure & merito possum ego vos ad defensionem meæ salutis adhortari, quos conseruavi vniuersos. Nam neque maius est vnū defendere, quam populum: neque verius à singulis, quam ab omnibus repetere officii præmium & fructum: propterea quod in vnus periculo sæpe contentio parua est, vt leuis sit labor defensori sustinendus: in Reipub. infidiis, quod firmiter est quod oppugnatur, eo paratiores sunt inimici: vt iis sine magna sollicitudine, industria, virtute non queat resisti: & singulorum opes sæpe sunt tenues & infirmæ ad gratiam referendam, vt opitulari bene merentibus non queant, si maxime cupiant: vniuersorum auxilium eò plurimū prodest, quod fir-

mioribus opibus est nixum. Iure igitur quoniam & maior impensa in patriam officii facta est, quam in priuata sit defensione: & plus à vobis præsidii, quam à cæteris opis, ad salutem potest afferri: vos obtestor, quos mihi & debere, & posse intelligo opitulari. Non conuenit enim, cum ego ad promerendum officium tam fuerim expeditus, vos ad gratiam referendam esse tardiores: ne, cuius amplitudinem ac gloriam laude atque honoribus amplificare debeatis, eius incolumitatem & salutem deferendam existimetis. Etenim errat, si quis arbitratur M. Tullium idcirco in capitis periculum vocari, quod deliquerit aliquid, quod patriam læserit, quod improbè vixerit. non citatur reus audaciæ: virtutis reus citatur. non accusatur, quod Rempub. vi oppugnarit, sed quod homo nouus perniciosum nobilium restinexit furorem. Non obest mihi turpis & nocens, sed honestissime laudatissimeque acta vita. non odio bonorū, sed inuidia premor malorum. intelligunt homines, tot, & tam præclaris testimoniis, monumentisque virtutis comparatis, M. Tullio, dum sit incolumis, fore voluptati. idcirco vitam eripere cupiunt, vt cum spiritu sensum quoque adimant iucunditatis. Nonne igitur indignum est, eos præmiis meis inuidere, qui virtute certare noluerunt: eos in contentionē honoris venire, qui officiis se superari æquissimo animo tulerunt: Si dulcis est gloria, consequere virtutē, noli abiicere labores, petere honorem: honorē dico: immò verò famam, fortunas, familiam, liberos, caput, corpus, ipsum denique sanguinem & animam. Cedo inuitus de Rep. cedo oppressus de fortuna, de dignitate: discedo à Rep. victus audacia malorum. Liceat manere si non illum M. Tullium custodem vr̄bis, defensorem omnium, patrem patriæ, at certè reliquias Tullii: liceat in conspectu ciuium, in hac vr̄be, quam ex parricidarum faucibus eripuit, remanere, tecta omnium, sana deorum, vniuersam videre periculo liberatam suo ciuitatem: liceat ex hac flamma euolare, præsertim qui illud impium incendium perditorum hominum lachrymis potius meis, quam sanguine vestro restingui malui. Neque enim peto, vt mihi detis vitam, sed datam repeto, vt reddatis. Si meministis quod dedi, vos non debetis obliuisci, sed retribuere quod debetis. Vos, vos obtestor dii immortales, qui meæ menti lumina prætulistis, cum consensum extinxi coniurationis, arcemque vr̄bis ab incendio ac flamma liberaui: liberōsque vestros è gremio & complexu matrum ad cædem & cruorem non sum passus abstrahi. Num igitur potest fieri, à clientibus vt recipiar, cum, à quibus debeam retineri, reiicere instituam: Socii quò fugiant, cum aditus custodi patriæ præclusus sit: quomodo spes salutis reliquis residebit, cum ciuibus præclusa sit expectatio incolumitatis: pax & concordia extraneis gignetur, cum iam domesticis non infideat, sed publicè prouidenti eripiat: Nam quid ego improborum facta renouem oratione, vt redintegratione illius coniurationis animos vulnerem, vestros: auxilium ab alienis efflagitabo, cum ciues vestros deseratis: sociorum inuocem subsidium, cum à ciuibus interclusum sit præsidium: quam colere gentem nunc instituiam: vtrum, vt custos accipiar, an vt proditor excludar: si vt conseruator, vestra erit ignominia: si vt oppugnator, præcisa erunt omnia. Itaque, quod putau fore gaudium, id extitit exitium. Si Quirites eundem in cæterorum periculis haberemus animum, quem in nostris difficultatibus: & pro innocentissimo quoque propugnare, & nocentissimum quenque oppugnare nobis vtilissimum esse arbitraremur: & si cum optimi cuiusque rebus aduersis nostram salutem, cum deterrimorum hominum secundis nostra pericula putarem coniuncta: frequentes profectò talibus conatibus obuiam ire niteremur: neque partim innocentia freti, partim nobilitate nixi, partim potentia ac multitudine amicorum fulti, cum perfacile existimarem aduersariorum vim, ac factionem à nobis repelli posse, subito ipsi simili periculo circumuenti, in nostro euentu aliorum reminiscens casus, iure id nobis accidere nequicquam quereremur. Quis enim est Quirites, qui, nunc cum inimicorum nostrorum vim ac violentiam perspiciat, cum nostrum ipsum periculosissimum casum recognoscat, non

fibi ac suis diffidat fortunis: Quo enim se satis tutum arbitrabitur præsidio: virtutis & gloriæ: at ea nos ipsa hoc tempore oppugnant. Multitudine amicorū: aperuerunt non fortes esse se amicos, si in eorum potestate nostra sita salus non est. Paucitate inimicorum: at id non in ipsius, sed in aliorum voluntate positum est. nam non satis est, necui iniuriam facias, prouidere, si tamen sunt voluntarii inimici, qui tuis præmiis te oppugnent. Atque adeò cū hæc omnia omnibus sunt grauia atque acerba, tum verò nobis misera atque intoleranda, quorum & officia in Remp. recentissima, & incommoda ob Rempub. frequentissima in familia versantur. Nunc si eadem conditio disceptationis proponatur, æqui auditores adhibebuntur, aures non obtusæ criminatione, sed vacuæ præbebuntur: qui sunt assecuti summum gradum honoris, non dispoliabuntur honore: qui sperant, facilius & procliuius ad laudem nobilitatis perueniēt. Quamobrem nolo me duce supplicii vos ad fraudem deduci, vt ego ad pristinum statum recidam casus. Nunc igitur si lingua est concertandum, innocentiæ virtute fretus supero: si facta compensanda sunt, conferamus æquitatem: si violentiæ impetu opprimimur, cedam pro omnibus vnus Tribunitio furori, quoniam laborem pro cunctis ferre conserueui. Si igitur aliquo tempore iis hominibus consuluistis, quorum animus est religionis pietate defunctus, debetis mihi quoque prospicere, qui numini deorum consecratum sartum tectum ab omni periculo conseruaui, & vos vt tutam tranquillamque fortunam traheretis, mea perfecit vigilantia. Nam me, quem paulò antè fortuna erexit ad gloriam, virtus extulit ad laudem, populus tribuit honorem, eundem Tribuni furor exagitatus depulit ad calamitatem. Et quoniam animaduertistis illam cōspirationem constatam ita esse restinctam, vt nulla scintilla compareat incendii, vos quoque tribunitiam sedate temeritatem. qui nunc se mihi inimicum ostendit, se prius esse vestrum professus est inimicum. ne rei crudelitas experta in me, in vos conualescat, & calamitas remorata longius serpat ac progrediatur, præcauete. Nunc vel solus delectus ad calamitatē, vel primus vocatus ad tale periculum, omnium animos iure debeo commouere. Omnia sunt immutata. manus ad demonstrandā religantur iniuriam: lingua inciditur ad deplorandam calamitatem: animus præcluditur ad exponendam rei indignitatem. humilitatem generis obiiciunt nobis, qui nouam rationem suscitāt, veteres maiorum obterunt laudes. Sed quid ego plura de illorum aut in me maledictis, aut in vos sceleratè loquar factis: quorum cognita improbitas me tacente coarguitur turpitudine vitæ: vt de iis non sit necesse inimicos prædicare, de quorum scelere ne amici quidem, aut ipsi possunt negare. Vos ego appello, quorum de me maxima est potestas: apud vos loquor de mea calamitate, quos habui semper innocentis & virtutis meæ testes. Igitur ex ciuitate bene meritis de Repub. ciuis exturbatur: innocens expellitur Consulāris homo: non minimis quōdam facultatibus vsus, amicorum multorum præsidio munitus, nunc partim ab inuidis, partim ab inimicis circumuentus indigne: huic si opem non tuleritis in periculo capitis, vos, credo, retinebitis vestram libertatem: qui neque tanta valetis auctoritate, neque tantorum officiorum impensam egistis in patriam. Mihi credite, hoc in vno incommodum cōfirmatum, multorum infirmabit incolumitatem: & si initio non erit refutatum, impunè ad omnium perniciem cōualescet. Proinde aut in meo periculo salutem integram præstate communem, aut in vestris hoc idem incommodum expectate fortunis. Nemo tam perdita auctoritate, tam facinorosa inuentus est vita, qui cum de scelere fateretur, non tamen sententiis prius iudicum conuinceretur, quam supplicio addiceretur. Ego repente vi tribunitia correptus, non modò loquendi liberè in iudicio, sed ne consistēdi quidem in ciuitate habeo potestatem. Eiicior non solum sine teste, sine iudice, sine crimine, sed sine accusatore, sine etiam scelere. Hostibus in bello, qui dissident voluntate, dimicant armis, vitam quotidie oppugnant, in ipsa acie cū præliantur, licet loqui, licet disputare: mihi in pace ciui, qui perditorū hominū fregi furorē, pro fortunis meis

apud vos loqui non licebit? Serui, qui ad supplicium cæsi verberibus trahuntur, apud eos sæpe disputant, quos necare voluerunt: ego Consularis apud eos non loquar, quos cõseruauit: tacebo, si necesse est: tacebo, inquam, animo æquo, quoniam virtus mea me tacente agit causam meam. Itaque vt ego in concione mea nihil ponam de rebus meis gestis, tamen in animis & memoria vestra largiter relinquam. isti modò videant, qua ratione hanc inultam meam fugam ferre possint. Etenim si à me, vt isti existimant, Lētuli mortui fordes, si Catilinæ notissimus furor, si amentia Cethegi, si luxuries ac stupra Cassii pœnas repetunt: profectò iltis hora nulla, eiecto Tullio, vacua periculo, aut periculi expectatione relinquetur. Itaque illi in dies non meis insidiis, quæ nulla à me parantur: sed suorum scelerum conscientia cruciati, mihi absentis & populo Ro. pœnas dabunt. Quas ob res ego inimicorum amentix, cupiditæque paucorum, omnium salutis causa cedam: neque eò deducam, aut progredi patiar, vt opera mea manus inter vos conferatis, cædēsque ciuium inter se fiat: multoque potius ipse patria liberisque meis carebo, quàm propter vnum me vos de fortunis vestris, reique publicæ dimicetis. Sic enim ab initio fui animatus, vt non magis me mea causa putarem esse natum, quàm Reip. procreatum. Sed illud queror, quòd non iam ad vnius perniciem, sed ad vniuersorum instruitur calamitatem: conqueri, commiserari, dicere, expurgare, suspicionem dimouere, crimen diluere non licere, ore oppresso ceruices esse præbendas. quæ tamen omnia iam non sunt tam calamitosa, quòd mihi sunt subeunda: quàm perniciosa, quòd in Rempub. sunt introducta. Quamobrem statutum est, atque decretum in his temporibus ciuitatis omnia perpeti, quæ volet furor libidinofus. Vim volunt afferre: præsto sum. Eicere volunt: exeo indicta causa. Nolunt audire: causam non dico. Aliud quippiam conantur, agant: nihil duri, nihil acerbi mihi erit, quòd Remp. tutabitur. Non enim illis victus cedo, sed incolumibus vobis me cõdono. neque enim mors miseranda est, quæ ob Remp. capitur: neque exilium turpe, quòd virtute suscipitur: cum præsertim nonnullam hæ pœnæ habeant in se consolationem. Nam vitam si eripiunt, non adimunt gloriam immortalem: si exilio multabunt corpus, non animum à Rep. remouebunt. Nam, vbi cunq; ero, hoc cogitabo, hæc semper cura mea erit: meque vobis ereptum, non à vobis repudiatum, existimabo. Illud ab vniuersis postulo petoque, si, dum in ciuitate manere licitum est, nemini iniuste periculum creauit, nemini innocenti fui calamitati, si omnibus auxilio præsidioque esse consueui, plurimisque in hac ciuitate sum tutatus, vt vos liberos meos in vestram fidem recipiatis, cõsque defendatis, neue inimicos meos longius in familiam nostram progredi patiamini: vtique, siue hinc abiero, siue ero hinc oppressus, ea maneat opinio & existimatio, quæ virtute parta, non quæ infelicitate illata est. Nunc ego te Iupiter Optime Maxime, cuius nutu ac ditione sola terrarum gubernantur, teque particeps connubii, socia regni regina Iuno, teque Tritonia, armipotens, Gorgona, Pallas, Minerua, cæterique dii, deæque immortales, qui excellēti tumulo ciuitatis sedē Capitolii in saxo incolitis constitutam, vt non solum cunctā intueri, sed etiā tueri possitis ciuitatem: à quorum ego quondam altaribus impiam manum ciuium remouit: à quorum templis meo periculo funestam facem repuli, ne illustrissimum orbis terrarum monumentum cum principe omnium terrarum occideret ciuitate: teque Iupiter Stator, quem verè huius imperii Statorem maiores nostrī nominauerunt, cuius in templo hostilem impetum Catilinæ repuli à muris, cuius templum à Romulo victis Sabinis in Palatii radice cum victoria est collocatum: oro atque obsecro, ferte opem pariter Reip. cunctæque ciuitati, meisque fortunis, resistite tribunitio furori, fauete innocētix, subuenite solitudini, miseremini fenestutis: nolite eū supplicē à vobis absterrere & excludere, qui in suo Magistratu funestā facē à vestris repulit tēplis. Si C. Mario auxilio fuistis, quòd in cliuo Capitolino improborū ciuium cædē fecerat: si P. Scipioni, quòd Annibalis furibundā mentē à vestris repulit tēplis: si denique Cn. Pōpeio, quòd terra marique hostes reddidit pacatos: sic nūc in

meis calamitatibus aliquam ferte opem diuinam: vt sæpe multorum in periculis fecistis, sic nunc in meis miseriis diuinum aliquod auxilium & numen ostendite. Deinde vos, quorum potestas proximè ad deorum immortalium numen accedit, oro atque obsecro, quibus sigillatim sæpe supplex ad pedes iacui: vt eum, quem singuli stratum atque abiectum subleuastis, nunc vniuersi conseruatum velit. Si neminem vnquam vestrū læsi: si nemini innocenti obfui: si etiam è contrario, vt quisque auxilium meū desiderauit, opem ferre non dubitavi: si denique, quæcunq; administraui, ex vestra auctoritate & Patrum Conscriptorum voluntate feci: si malui inimicorum cupiditati, quàm Reip. & legitimæ auctoritati pœnas sufferre: vt existimetis, ex illo crudelissimo inimicorum impetu ereptum, in antiquum statum dignitatis restitui conuenire. Sed quoniam neque mihi liberè loquendi, neque vobis clementer audiendi, neque omnino iudicandi paucorum furore & audacia facta est potestas, sed oppressa est Resp. armis, metu debilitata seruili, vt liberum spiritum ducendi nullam habeat potestatem: cedam inermis armatis, innocens nocentibus, priuatus furibundo Magistratu. Neque enim Q. Metellus quicquam de virtute sua detraxit, quòd cessit L. Saturnino furenti: neque C. Cotta, quòd Q. Varroni Tribuno pl. inferiori genere orto cedendum putauit: neque C. Marius: qui quantas res gesserit, vestra vobis libertas indicio esse poterit: neque verò M. Tullius suū animū à vestra abalienauit potestate, cum præcipuum vobis obsidem sui animi, vestram reliquerit libertatem. Quamobrem testor deos, deasque omnes immortales, vestrasque maximè mentes, me non vitæ turpitudinē, non pro magnitudine scelerum, non propter reliquæ ætatis infamiam pœnas iure & lege persoluere, sed propter virtutis inuidiam, propter iucundissimam ingenii laudem, propter magnitudinem rerum gestarum, crudelissimè ciuitate priuari. Quod si idem accidit Q. Cepioni, si Mancino, si Rutilio, mihi quoque hoc accidisse non magnopere erit mirandū, cum præsertim non generis antiquitate, sed virtutis ornamenti summam laudem sim cõsecutus. Nunc ego vos Equites R. obtestor, quorum virtute nomen Romanum victoriam cum laude possidet coniunctam, quorum factis gloriantur ciues, lætantur focii, gemūt hostes: vt, si erga vos omni tempore optimè fui animatus, si mea pericula neglexi, dum timorem à patria propulsarem, si æquè liberis vestris prospexi, ac vos parentibus consuestis: vt nunc me velitis vestris opibus defensum, incolumem in hac ciuitate retinere, quæ cum à scelerata coniuratione esset incensa, meo ductu ac labore restincta est: nec patiamini me à liberis meis abstractum, à coniuge abreptum, ab aris focisque innocentem proiectum vitam degere in exilio, miserimi mortalis casum subire. Proiicitur Tullius in exilium. itaque nimirum innocens ab inimico, religiosus à scelerato, beneuolus huic ciuitati ab hoste. O misera vitæ ratio, quæ tandiu residet in voluptate, quandiu fortunæ poscit libido. egone inimicus huic ciuitati? quamobrem? quia inimicos necaui. egone hostis? quid ita? quia hostes interfeci. En conditionem huius temporis. antea gloria & laude dignissimi ducebantur, qui hæc perfecērunt: nunc scelerati & parricidæ esse dicuntur, qui hæc administrarūt. sint sanè scelerati: superet istorum victoria, si modò victoria appellanda est, in qua ciuitatis inest luctus: habeant hanc palmam ex innocentis cruore. tantum illud à vobis Equites Ro. peto & rogo, vt, quem sæpenumero vestra laude cohonestastis, eundem in dubiis vitæ periculis vestra virtute conseruetis.

VETVSTORVM EXEMPLARIVM INTER SE COLLATORVM VARIAS LECTIOES, partim emendauimus, partim adnotauimus: vt liberum sit cuique de his quid sentiat, pronuntiare. Dubium enim non est, aut Ciceronem multis amnuentibus vsu fuisse, aut saepius transcripta sua exemplaria emendasse: aut perperam ab indoctis descripta, deinceps emendata fuisse: quæ tu singula, Lector, ex hoc indice percipere ac iudicare poteris.

IN ORATIONEM M. T. CICERONIS PRO P. QUINTIO.

- 3 tua fides & constantia. Vetus codex legit, tua fides aut constantia
7 domū seuocabat. Vet. domū seuocauit
16 triginta possessa essent. Vetus, triginta possessa non essent
19 mihi causa dat. Vet. mihi causa cō dedit
20 mētationem fuisse. Vet. mentionē fecisse
22 at aliquando. Vet. at aliquanto
23 qua de re controuersia. Vet. qua de re controuersia ueritatem pete. Vet. ueritatem petat
27 grauius atque crudelius. Vet. grauius aut crudelius
24 huic acerbissimus uiuo. Vet. huic acerrimus uiuo
30 comississ. Vet. acurrisse
32 ita cōsiderent. Vet. ista considerent
41 nisi latitant. Vet. nisi si latitant. Aliud uet. nisi si latitant
edicto suo inbebat. Vet. edicto suo fieri inbebat
43 ut satisdaret. Vet. ut satisdaretur
47 quia tamen aliquem cōtra te aduocare poterat, quia magistratus. Vet. quia aliquem cōtra te aduocare poterat, quia tamen magistratus
48 iudex ipse arcessetur. Vet. iudex ipse arcebitur
contra Alphenum uelitabarū. Vet. contra Alphenum equitabas
50 qui hæc dicant. Vet. qui hoc dicant
53 DCC millia passuum. Vet. DCC millibus passuum
60 ut ei liceret. Vet. uti eius liceret.

IN ORATIONEM PRO SEXTO ROSCIO AMERINO.

- 9 Sext. Roscius pater huiusce, municipis Amerinus fuit cu genere. Vet. Sext. Roscius pater huiusce, Amerinus fuit cum genere,
30 illud intelligitur. Vet. illud intelligat
31 parens potuerit. Vet. pater poterit
43 inmanioribus uteretur. Vet. inmanioribus uterentur
nunquā abluatur. Vet. nunquā alluatur
47 etiam nunc. Vet. et iam nunc
52 huic quæstioni, & contra. Vetus huic quæstioni iur, & contra
54 sat bonum facit. Vet. sat bonum fecit.

IN PRIMAM ORATIONEM VERRINAM, QUAE DIUINATIO INSCRIBITUR.

- 1 ad accusandum descendere. Prius legabatur, ad accusandum descenderim preponendum esse mihi. Prius, mihi esse preponendum. Prius, prouincia discessisset. Prius, prouin-

cia decessisset

- 3 supplicis esse. Prius, supplicis esse locum adductum. Prius, locum adducti quod res, quæ. Prius, quod hæc, quæ
4 quia mihi unus. Prius, si mihi unus instituto meo uideo me. Prius, instituto meo uideor
5 hoc unū ius tot. Prius, hoc unum his tot
6 quid sequi. Prius, quod sequi quem maximè uelit. Prius, quem minime uelie
7 cognitam. Prius, & diu cognitam hoc dicit. Prius, hoc dicit quos homines à me. Prius, quos omnes à me
8 ut causa mihi. Prius, ut aut causa mihi quasi res dubia sit aut obscura. Prius, quasi res dubia aut obscura sit petissent. nec ne. Prius, petissent à me præsidium, nec ne
9 esse dilectum. Prius, esse dilectam semper in hac re. Prius, semper hæc in hac re Siculos à me peti se id, quid hæc. Prius, Siculos à me peti se. quid hæc
10 aliquanto quid nunc. Prius, aliquanto nunc quidem
12 sedibus, delubris, quod in. Prius, sedibus, delubris fuit, quod in populi R. Prius, populique R.
11 te offers. Prius, te offeres qui ab omnib. Prius, qui se ab omnib.
12 in iudici. Prius, in iudicij ut per aliū aliq. Prius, ut per aliq. amicus eius tibi suffragatur. Prius, amicus eius tibi Hortensius suffragatur
13 Non illud peto. Prius, Nō enim, inquit, illud peto ut absoluaur. Prius, ut is absoluaur
14 honestore condicione, q̄ qua ipse uult. Prius, honestore condicione sit, quam qua ipse esse uult: in quo quid enit. Prius, in quo ego quid eniti
15 non modò cæteris specimen. Prius, non modò specimen cæteris si unū in te. Prius, si unū aliquod in te
16 sed quod eiusdem. Prius, sed cum isdem cum verre, & cum illo. Prius, cum verre, cum illo sunt & hæc. Prius, sunt hæc,
17 Sin prætermittis. Prius, si prætermittes
19 benignissime cū Quæstore suo. Prius, cum Quæstore suo benignissime
20 Putasne te posse. Prius, Putasne posse peccarit, ea. Prius, peccarit, ea
21 aut proficere uis. Prius, aut pscare uis oratione exponere. Prius, oratione exponere
23 ut ab eo delectari. Prius, ut me ab eo delectari

- 25 omnibus enim rebus, qui. Prius, omnibus enim rebus is, qui
26 totum sustinebit. Prius, totum iudicium sustinebit.
27 columna aenea. Prius, columna Menia
28 qui si te recte. Prius, qui si recte
29 multo hoc grauius esse, & ab. Vet. multo hoc esse grauius, & ab
30 omnium ueneriorum. Prius, omnium ueneriorum nomine obiaret. Prius, nomēque obiaret
S I P A T E R E T. Prius, si pateret
31 Denique de iniuria. Prius, Deinde de iniuria, grauiorem iudicem. Prius, grauiorem iudicem
32 Quod si ne iniurie. Prius, Quid, si ne iniurie
33 quemquam horum esse. Prius, quemquam esse horum
Ac uide. Prius, At uide superior omnibus rebus es, hæc unā ob causam te accusatorem. Prius, superior cæteris rebus es, te hæc unam ob causam accusatorem publici muneris. Prius, publici muneris si iure posses eum accusare. Prius, si iure eum possis accusare
34 L. Piethoni. Prius, L. Philoni
35 quanto illa honestior est causa. Prius, quanto illa causa honestior, populi R. patrona. Vet. populi R. causa
36 quicū Quæstor. Vet. legit, cui Quæstor coniunxerant. Prius, coniunxerat
37 ac relata. Prius, atque relata:
38 molesti ferunt. Prius, molesti ferant, ego uerò et ætatis. Prius, ego uerò ætatis
40 ordine nostro. Prius, ordine uestro

IN SECVNDAM ORATIONEM VERRINAM.

- 1 nobisque periculosa. Prius, nobisq; periculosa, quæ nunc sunt. Prius, quæ nunc sunt, iudiciorum nostrorum. Prius, iudiciorum que uestrorum, qui cōtionibus. Prius, qui cōtionibus iuris. Prius, iuris urbani
2 facta sunt. Prius, facta sine se tantū eripuisse. Prius, se tantū rapiisse
4 tum ad diem iudicium. Prius, tum ad iudicium in Achaia biduo. Vet. in Achaia biduo non ut is idem. Prius, non ut idem
5 uidet etiam tot tam graues. Prius, uidet etiam tot graues publicas auctoritatibus conuenisse. Vet. publicas auctoritatibus ac testimonij conuenisse emere postea posset. Vet. emere posset

- 6 aliquid proficere posse hoc, & hoc consilio. Prius, aliquid proficere posse hoc Prætoris, & hoc consilio, in pecunia constituerit. Prius, in pecunia poneret:
7 flagitijque coniuictam. Vetus, flagitijque coniuictam, posset defendere. Vet. posset defendere? fana depopulatus est. Prius, fana depopulatus est, cui ille Legatus. Prius, cui Legatus, ita uastant, uexant. Vet. ita uexant, satietate suppsit. Prius, satietati suppsit, nulla res tam patria cuiusquam, atque auita fuit, quam non. Vet. nulla res cuiusquam tam patria, atque auita fuit, quæ non
9 status, ornamentisque publicis fecit. Prius, status publicis, ornamentisque fecit: depopulatus est. Prius, depopulatus est: iudices uobis exponam. Prius, iudices exponam:
11 mansit in dictione. Prius, mansit in conditione
12 pedetemptim cauteque dicentur, ut & amicitiæ. Prius, pedetemptim cauteque dicentur, ut amicitie uoce maxima gratulatur. Prius, uoce maxima uictoriam gratulatur: ei hoc consentit. Prius, cum hoc consentit, spectare uidebatur. Prius, spectare arbitrabantur. aperte & perspicue. Prius, aperte iam & perspicue
14 istus hominis pditi. Prius, istus pditi us domū quoque. Prius, us quoque domū hæc mihi quidem res placebat. Prius, hæc quidem res mihi placebat fisco quamplures. Prius, fisco cōplures
15 deinde continuo esse pollicitum. Prius, deinde esse pollicitum, quantum uellent, pecuniæ. Prius, quantum uellent, pecuniæ, hic alios negasse. Prius, hoc alios negasse & in his ipsis. Vet. & in his ipsis seruire non licebat. Prius, seruire, propter iudicium non licebat.
16 quam ob rem arcesseretur. Prius, quam ob rem arcesseretur. Prius, animaduersum. Prius, animaduersum: pecunia de honore deiæret. Prius, pecunijs de honore deiæret
17 & me in tanto Reip. Prius, & in tanto Reip. Arcessit alter. Prius, arcessit alter præterea quod L. Metellus. Prius, præterea quod L. Metellus.
18 qui te ignoret. Prius, qui te ignorat, non habemus. Prius, non habebimus. Q. Mallium. Prius, Q. Manlium
19 inerat oportet. Prius, inerat necesse est cum ad cæteras res. Prius, tum ad cæteras res, & Prætoribus. Prius, & Prætoribus, magnamque expectationē iudicij. Vet. magnamque iudicij expectationē & accusando. Prius, & excusando
21 res omnis tecum. Prius, res omnis mihi tecum

- 22 in Rep. uoluntatem. Prius, in Remp. uoluntatem quam per hoste annos cum. Prius, quam per hoste annos in hoc sumo. Prius, hoc mihi sumo:
23 secum habere. Prius, secum agere huiusmodi res est. Prius, huiusmodi res est,
24 uestrum potestate. Prius, nostrum potestate, minoris HS XXX. Prius, minoris HS XXX M.
25 ut remm condemnaret. iam uerò quomodo ego illam. Prius, ut remm damnavet. iam uerò quomodo illam cum planum facere. Prius, cum præsertim planum facere
26 defensoribus traderet. Prius, defensoribus suis traderet, in reiciendis. Prius, in reiciendis aduocatis, Prætori. Vet. aduocatis, Prætoribus,
27 tēpus hoc diuinitus uobis datū. Prius, tēpus opportunissimum uobis hoc diuinitus datum
28 quemadmodum sese unusquisque nostrum. Prius, quemadmodum se unusquisque uestrum
29 non denique alio mediocri. Prius, non denique aliquo mediocri subleuata esse uidebuntur. Prius, subleuata esse existimabuntur. sed etiam populi Ro. interesse uideatur. Prius, sed etiam oculi populi R. interesse uideantur
30 hoc idem, iudicij opto. Prius, hoc idem iudicij peto, tu tua auctoritate, sapientia. Prius, tu tua sapientia, auctoritate cogita quo loco sis. Prius, cogita, qui sis, quo loco, paterne leges Aciliae ueniāt. Prius, paterne leges Aciliae ueniāt que te noctes dieq;. Prius, que te dies noctesque
32 nobis denique respondere. Prius, nobis denique respondeant, ut tum hæc res. Prius, ut tum res & atque socios. Prius, atque in socios, nefaria fecerit. Prius, nefaria fecerit, tū præterea CCC. Prius, tum præterea quadringentesi sesterrium

IN TERTIAM ORATIONEM VERRINAM.

- 1 responsum non esse. Prius, responsum non fuisse, tēstibus cōuictus. Vet. tēstibus cōuictus qui semper fuit, ut ad audendum proiectus, sic ad audiendum. Prius, qui fuit semper, ut ad audendum proiectus, sic paratus ad audiendum:
2 sibi reliqui facit. Vet. sibi reliqui facit, quod prius statuerat. Prius, quod prius statuerat, neque hoc à uobis. Prius, neq; enim hoc à uobis cum illius pecunia. Prius, cum istius pecunia, illa omnia uicta. Prius, illa uicta
3 ulla Reip. maior hoc tēpore. Prius, ulla maior Reip. hoc tēpore

- abiudicare. Prius, abiudicari
5 damnationem solū offerre. Prius, damnationem offerre solū, qui se tot sceleribus obstrinxerit. Prius, qui tot sceleribus se obstrinxerit,
6 mutis cum ex manibus. Prius, inuitis tamen ex manibus concentus fuerit? Prius, contentus erit?
7 perduere poterimus. Prius, perduere potuerimus, quibus persuademus. Vet. quibus persuadeamus, frumenti decumandi. Prius, frumenti decumandi & ex urbibus. Prius, ex urbibus uestro crimini. Prius, nostro crimini
8 ex nostra seueritate. Prius, ex uestra seueritate: antè producti. Prius, antea producti
9 credent omnes V XXX. Prius, credent omnes V & XXX
10 quo è numero è uobis cōplures fuerit, ita probauerunt. Prius, quo in numero è uobis complures fuere, ita probarunt, deuerti potius. Prius, diuerti potius qui me auxiliū. Prius, q̄ à me auxiliū
11 sermones eiusmodi. Prius, sermones huiusmodi donec ad reiciendos. Prius, donec ad reiciendos iudicibus. Prius, in reiciendis iudicibus
12 communem sibi ait esse. Prius, communem ait sibi esse. In unum reici passus esse. Prius, in unum reici passus esse sententiæ que cognoscet. Prius, sententiæ que cognoscet quis tam iniquus. Prius, quis tam iniquus qui non aspectu. Prius, quis non conspectu
13 uestra dignitas mihi. Prius, uestra mihi dignitas ac defensorib. Prius, & defensoribus Quæ causa fuit honestior. Prius, Quæ causa fuit iustior quod tam Reip. honestus. Prius, quid iam Reip. honestus
14 & in gratia posset esse? Prius, & in gratia possit esse? ac periculo non possitis. Prius, ac periculo non possitis id onus uosmet ipsi relegeritis. Prius, id onus uosmet ipsi reieceritis
15 quanto periculo uenturi sumus. Prius, quanto periculo uenturi sumus Populus R. de nobis. Prius, Populus R. de uobis. Quos tantum odium nostri. Prius, Quos tantum odium uestri Hæc me res pluribus uerbis iudicij nobiscum. Prius, Hæc me iudicij pluribus uerbis nobiscum
16 Eo mihi non uti licebit. Prius, Eo mihi non uti non licebit.
17 Quantis tu conuictus. Prius, Quantis tu conuictus.
18 Quod sepe experti in dicendo sumus. Prius, Quod sepe in dicendo experti sumus.

Nihil habuit tum neque negotij. Prius, Nihil habuit neque negotij.

19 Argenti uestis stragule. Prius, Argenti uestisque stragule. Prius, Ei nummos sumi. Prius, Tum causa agi uere uideretur. Prius, Tum causa agi uideretur. Prius, Ve in criminibus nullum esset. Prius, Ve in criminibus omnibus nullum esset. Prius, Perpetuam accusationem requireret. Prius, Perpetuam accusationem requireret.

20 In medio posuisssem. Prius, In medio proposuissem. Prius, Tu.

21 Hoc si ego non uidissem. Prius, Hoc si ego non uidissem. Prius, In eo elaborari. Prius, In eo laborari. Prius, Ego meum consilium cum iudicibus. Prius, Ego meum consilium tum iudicibus. Prius, Nihil a me de pueritia sua flagitijs au diet. Prius, Nihil a me de pueritia sua flagitijs peccatisque audiet. Prius, Ab hinc annos XI III. Prius, Ab hinc annos quatuordecim. Prius, A furto, scelere. Prius, A furto, a scelere.

22 Quadruperta distribuio. Prius, Quadruperta distribuio. Prius, Venit expectatus in Galliam. Prius, Venit in Galliam expectatus. Prius, Exercitum, sortem, prouinciaque deseruit. Prius, Exercitum, prouinciaque deseruit. Prius, Quibus illam reiectione. Prius, Quibus illam reiectionem.

VICIES DVCENTA MILLIA. Prius, VICIES DVCENTA TRIGINTA QVINQUE MILLIA. Prius, Milles quingenta quadraginta. Prius, Mille sexcenta eriginta. Prius, Quadringentos XVI. NVMMOS. Prius, Quadringentos XVII. nummos. Prius, Aut quisquam omnium retulit. Prius, Aut quisquam hominum retulit. Prius, Huiusmodi est. Prius, Huiusmodi est. Prius, Res rationum. Prius, Rationum res.

26 Conscelerata iudicaretur. Prius, Conscelerata iudicaretur. Prius, Rationes suas omnes. Prius, Rationes omnes suas. Prius, Idem legisset. Prius, Idem fecisset. Prius, Nec necessitudinū sorte læderet. Prius, Nec necessitudinem sortis læderet. Prius, Ac permiscere uolumus. Prius, Ac permiscere uolumus.

27 Amicissimos esse intellegebat. Prius, Amicissimos esse intellegebat. Prius, In agro Beneuentino. Prius, In agro Beneuentino. Prius, Non quid illi accedere uoluerint. Prius, Non quid illi accedere uoluerint. Prius, Antequam prospicere. Prius, Antequam prospicere. Prius, Tum, cum Quæstor. Prius, Tu cum Quæstor.

28 Quæ in ipsum ualebant crimina. Prius, Quæ in ipsum ualebant crimina.

29 Ille miser cum esset Cn. Dolabella. Prius, Ille miser cum esset. Prius, Cum proditione istius nefaria. Prius, Tum proditione istius nefaria. Prius, Eum improbo ac falso eiusdem testimonio. Prius, tum improbo, et falso eiusdem testimonio. Prius, Et sique ambo non modò deseruit. Prius, Et sique ambo non solùm deseruerit. Prius, Neque ego istum sibi ex communi calamitate defensionem ullam sinam sumere. Prius, Neque ego istum sibi ullam ex communi calamitate defensionem sinam sumere. Prius, Nam ut est profectus. Prius, Nam ut iste profectus est. Prius, Magistratum Sicyoniū nummos poscit. Prius, Magistratum Sicyoniū nummos poscit.

Quæritis Prius, Quæritis. Prius, Est alius mihi locus ad hanc eius cupiditatem demonstrandam separatim. Prius, Est alius mihi locus ad hanc cupiditatem demonstrandam separatim. Prius, Post ridie cum sanum spoliatum uiderent. Prius, Post ridie cum spoliatum sanum uiderent. Prius, Ac disciplinis institutus eras. Prius, Et disciplinis institutus eras. Prius, Et iam ad paricendum temporibus exactis. Prius, Et iam ad paricendum uicinas, temporibus exactis.

33 Diis, hominibus indixissent. Prius, diis, hominibusque indixissent. Prius, Pro sceleribus tuis tandiu debeatur? Prius, Pro sceleribus tuis tandiu debeatur?

Muneratæque commemorarem? Prius, Muneratæque commemorarem.

Tenem ipsum. Prius, Tenem ipsum. Prius, Hunc ipsum inquam Tenem. Prius, Hunc ipsum inquam Tenem.

34 Quas iste tabulas istinc. Prius, Quas iste tabulas illinc. Prius, Quos in horū locum sortitus es. Prius, Quos in horum locum sub sortitus es.

35 Quis tuae domi semper fuissent. Prius, Quis tuae domi sepe fuissent. Prius, Quid tum nos de te iudicatos arbitratus es. Prius, Quid tum hos de te iudicatos arbitratus es.

36 Exportataque esse. Prius, asportataque esse. Prius, Graecis nominibus. Prius, Graecis nominibus. Prius, illum ipsum suo artificio superasse uideatur. Prius, illum ipsum suo artificio suo superasse uideatur. Prius, nudatum, ac spoliatum esse. Prius, nudatum, et spoliatum esse. Prius, Quum eas ui cum exercitu. Prius, Si in eas ui cum exercitu signa, et quæ ornamenta. Prius, signa, atque ornamenta. Prius, honore ac uirtute floretet. Prius, honore ac uirtute florent.

urbē totam, templaque deorum. Prius, urbem totam, templaque deorum. Prius, Ne hæc forte cuiquam omnes erant eiusmodi. Prius, omnes erant huiusmodi.

De te sententiam laturus. Prius, de te sententiam laturus est. Prius, Olynthum urbem hostiu. Prius, Olynthum urbem hostium.

38 Per scelus, et latrocinium abstulisti. Prius, Per scelus, et per latrocinium abstulisti.

39 notata, atque per scripta. Prius, notata, atque descripta. Prius, Qui iudiciorum se dici dominos uolebant. Prius, Qui iudiciorum dominos se dici uolebant.

tum primum abiecerit. Prius, tum primum abiecere.

40 Signa se plurima. Prius, Signa sese plurima. Prius, Nam legit diligentissime. Prius, Nam facit diligentissime. Prius, Ut sit hoc genus aliquod minimè probandum. Prius, Verum sit hoc genus aliquod minimè probandum.

41 Aliqua etiam huius rei ratio. Prius, Aliqua etiam huius rei ratio. Prius, Plurimas tabulas optimas deportasse te. Prius, Plurimas tabulas deportasse te.

42 Quæ nunc ad pluuium tuum stant. Prius, Quæ nunc ad impluuium tuum stant. Prius, Quæ multos annos ante ualas Iunonis. Prius, Quæ multos annos ad ualas Iunonis.

43 Aduentus sui uestigia reliquerit. Prius, Quam aduentus sui uestigia reliquerit.

Lampsaceni cū summe in omnes. Prius, Lampsaceni tum summe in omnes.

43 scire adnoiebau. Prius, scire admonuerant. Prius, ut uideant. Prius, Ecquæ uirgo sit. Prius, Ecquæ uirgo sit.

Quamobrem ipse Lampsaci. Prius, Quamobrem ipse Lampsaci.

44 Ne quid in ipso se offenderet. Prius, Ne quid in ipso se offenderet. Prius, deuersari dicit. Prius, deuersari dicit.

ac liberis suis iam tum constitueretur. Prius, ac liberis suis iam tum mali constitueretur. Prius, inuitus in domum suam recepisse. Prius, inuitus in domum suam recepisse.

45 Etiam filium suum. Prius, Et etiam filium suum. Prius, propinquum suum quendam mittit ad cenam. Prius, propinquum quendam suum mitteret ad cenam. Prius, Tum ut aliquid responderet. Prius, Tum ille ut aliquid responderet.

46 Enimvero ferendum hoc quidem non est. Prius, Enimvero ferendum hoc non est. Prius, filio nunciet. Prius, filio suo nunciet. Prius, vir optimus et honestissimus. Prius, vir optimus, et homo honestissimus. Prius, Simul ut hoc audierunt. Prius, Simul ut hoc audierunt. Prius, Quod eos cum Philodami dignitas. Prius, Quod eos tum Philodami dignitas.

47 Post ridie homines manē in concionem conueniunt. Prius, Post ridie manē homines in concionem ueniunt.

Et sententia, et ratio. Prius, Et sententia, et ratio. Prius, In qua iste deuersabatur. Prius, In qua iste diuersabatur. Prius, Ignemque arcam subiacere coeperunt. Prius, ignem subiacere coeperunt. Prius, Tunc ciues R. Prius, Tum ciues R. Ferre non potuerunt. Prius, Ferre non potuerunt.

1'diq; illi merito accidisse. Prius, 1'dique ita illi merito accidisse.

49 Qui tunc accessus C. Neroni. Prius, Qui tum accessus C. Neroni. Prius, P. Pellus. Prius, P. Tellus. Prius, in Asia militum Tribunus fuit. Prius, in Asia Tribunus militum fuit. Prius, Quod et in Tellij testimonio. Prius, Quod et in testimonio Tellij. Prius, Quod possit dicere. Prius, Quod possit dicere.

Quandiu tacuit in cæteris testibus. Prius, Quandiu in cæteris tribus tacuit. Prius, Philodamum et filium eius. Prius, Philodamum et eius filium.

50 De quo ne multum differam. Prius, De quo ne multa differam. Prius, Puta si ne oportere esse cuique ne in ulascenda quidem iniuria, hominis occidendi potestatem. Prius, Putasse non oportere esse, ne in ulascenda quidem iniuria, cuiquam hominis occidendi potestatem.

51 Ille miser defensorum neminem reperire poterat. Prius, ille miser defensorum reperire neminem poterat. Prius, Tamē tanta uis istius iniurie.

52 Tamē tanta uis istius iniurie. Prius, animam nimium timidū. Prius, animam nimium timidum.

53 iam Dolabella neque me tui, neque tuorum liberū. Prius, Nemo iam Dolabella neque tui, neque tuorum liberum. Prius, Hominum innocentium. Prius, hominum innocentium.

Quæstoris in loco. Prius, Quæstoris in loco.

54 Cuius re uera Quæstor fuerat. Prius, Cuius re uera Quæstor fuit. Prius, Cū ipse se ad mimicos tuos contulit. Prius, Cū se ad mimicos tuos contulit.

atque a liberis suis. Prius, atque a liberis suis. Prius, scelus ac libidinem. Prius, scelus atque libidinem.

55 in qua deuersabare. Prius, in qua diuersabare. Prius, Habeo enim testimonium. Prius, Habeo enim testimonium tuum. Prius, Lampsacena ciuitas facere conabatur. Prius, Lampsaceni ciues facere conabantur. Prius, Intellego. Prius, Intellego. Prius, domum concurreret. Prius, domum tuam

concurreret. Prius, Cum illorum testimonia. Prius, Tum illorum testimonia.

57 Quam Legationis metu mouerentur. Prius, Quam metu Legationis mouerentur. Prius, hoc uti profugio. Prius, Hoc uti profugio. Prius, quod nisi nos uindicatis. Prius, quo nisi uos uindicatis. Prius, satis dignè persequi possent. Prius, satis dignè persequi poterant.

58 atque ex flamma sociorum. Prius, atque ex flamma sociorum. Prius, Hic tibi profugium speras futurum? Prius, Uic tibi profugium speras futurum? Prius, Thestallum scribis. Prius, Thestallum scribit. Prius, 59 dixerit. Ab accusatore. Prius, dixerit. Prius, Recita. Ab accusatore. Prius, facta esset insignis iniuria. Prius, facta esset iniuria insignis. Prius, Non te ad Senatam causam deferre. Prius, Nonne te ad Senatam causam deferre. Prius, Quod auctor illius iniurie fuisse arguebatur. Prius, Quod auctor iniurie illius fuisse argueretur. Prius, et auctores, principes fuisse. Prius, et auctores, et principes fuisse. Prius, Themistagoram. Prius, Themistagoram.

61 Cū uere, tum grauius. Prius, tum uere, tum grauius. Prius, quod neque taceri illo modo, neque dici pro dignitate potest. Prius, Quod neque taceri illo modo potest, neque dici pro dignitate. Prius, L. Fabio. Prius, L. Rabio. Prius, usque ab Diarino, quod in Hispania est, ad Synopam. Prius, usque ab Dianio, quod in Hispania est, ad Synopem.

62 si hominum existimatio. Prius, Si te hominum existimatio. Prius, Priori actione didicisti. Prius, Priore actione didicisti.

63 et domesticarum legum metu. Prius, et legum domesticarum metu. Prius, sodalis istus erat in hoc morbo. Prius, sodalis istus erat in hoc morbo.

65 formosos homines. Prius, homines formosos. Prius, a multis efflagitatus. Prius, multis efflagitatus. Prius, quinquaginta millia. Prius, quinquaginta millia.

Redditi. Prius, atque redditi en memoria. Prius, en memoria en metum uiuorum. Prius, en metus uiuorum.

66 ac uexandam præbisset. Prius, ac uexandam tradidisset. Prius, his tam optimis. Prius, his tam optimis. Prius, ipse Malleolus existat. Prius, ille Malleolus existat. Prius, atque officia tutela. Prius, atque abs te officia tutela.

quæ confessus es. Prius, atque quæ confessus es. Prius, querimonia amittere. Prius, querimonia emittere.

67 Quæ res per hunc gesta sunt. Prius, quæ res per eum gesta sunt. Prius, Pròque his rebus pecuniam exigeret. Prius, Prò his rebus pecuniam exigeret. Prius, Per istum tamen omnia gerebantur. Prius, Per istum omnia tamen gerebantur. Prius, Multa enim sunt ex eodem genere. Prius, Multa sunt ex eodem genere. Prius, Delitibus aestumatis. Prius, Delitibus aestumatis. Prius, Pecuniam redactæ. Prius, Pecuniam redactæ.

68 Homo adulescens. Prius, Homo adulescens. Prius, discessuros pollicebantur. Prius, discessuros pollicebantur. Prius, fecerunt. Ita est, sed ego defensem. Prius, fecerunt, sed ego defensem. Prius, ut dies sibi prorogaretur. Prius, ut dies sibi prorogaretur. Prius, te lecto eo. Prius, te lecto eo. Prius, Deinde quasi non et Quæstor sine præture possit rationem referre. Prius, Perinde quasi non, ut Quæstor sine præture posset referre. Prius, sed in assidua commemorazione. Prius, sed in assidua commemorazione. Prius, extraordinaria pecunia. Prius, extraordinaria pecunia. Prius, cum tot tibi nominibus acceptum. Prius, cum tot tibi nominibus acceptum. Prius, non negligentia mea. Prius, non negligentia mea. Prius, Quæ ab isto commissa sunt. Prius, Quæ ab isto commissa sunt. Prius, ut utroque genere. Prius, ut ex utroque genere. Prius, Obiici nihil oporteat. Prius, Obiici nihil oporteat.

73 Magis ex sua, Chelidonisque. Prius, Magis ex sua et Chelidonis. Prius, C. Annus Afellus. Prius, P. Annus Afellus attemptatus. Prius, C. Annus Afellus attemptatus.

74 Cui condonabat hereditatem ereptam a liberis. Prius, Cui condonarat hereditatem ereptam a liberis. Prius, Quis unquam crederet mulierū aduersarium Verrem futurum. Prius, Quis unquam crederet Verre mulierum aduersarium futurum. Prius, Quis potius non modò. Prius, Quid potius non modò. Prius, ipsum illum C. Voconium. Prius, ipsum illum C. Voconium. Prius, scelera, et nefaria. Prius, scelera, ac nefaria. Prius, Atque in ipsis rebus. Prius, Atque in his rebus. Prius, pertineat arto tempore. Prius, pertineat ex certo tempore. Prius, instituit, non omnia, quæ ante acta sunt. Prius, instituit omnia, quæ ante acta sunt. Prius, Tu edicto plus amplecteris. Prius, Tu edicto plus complecteris. Prius, non unius hominis causa. Prius, non unius causa hominis. Prius, uerbis complecteris. Prius, uerbis amplecteris. Prius, Te pretio non esse commotum. Prius, te

pretio esse commotum. **Ut quis intellegat.** Prius, **Ut quis intelligat.** Merenarioque proenno. Prius, Merenari proenno. **Qui idem illud diceret.** Prius, **Qui illud idem diceret.** **In his nuper Annæ.** Prius, **In his nuper Annæ.** **78 iam hoc magnū iudicium.** Prius, **Iamque hoc magnū iudicium.**

**IN QVARTAM ORATIONEM Verrinam.**

4 **conditum iam putarem.** Prius, **conditum putarem.**  
 5 **quod multo locupletioribus.** Prius, **quod multo locupletioribus.**  
 6 **consilio confugerint.** Prius, **consilio confugerent.**  
 7 **quandoquidem agros iam ante istius iniuriæ.** Prius, **quandoquidem iam ante istius iniuriæ.**  
 8 **qui quatuor in una provincia.** Prius, **qui quatuor in provincia.**  
 9 **qui contra istum Legati decreti,** et **testimonium publicum, ac mandata acceperant.** Prius, **qui contra istum Legatos decreverant, et testimonium publicum, mandataque acceperant.**  
 10 **Cum uideritis Prius, Cum uideritis**  
**prohiberi potuisse.** Prius, **prohiberi posse.**  
 11 **esse, et fuisse.** Prius, **esse, et fuisse.**  
**in hac questione de pecuniis.** Prius, **in questione de pecuniis.**  
 12 **ut nos quoque ei obtemperetis.** Prius, **ut nos quoque obtemperetis.**  
 13 **et cum suis agitare cepit.** Prius, **et cogitare cum suis cepit.**  
**Perridicale homines augurabit.** Prius, **Perridiculi homines augurabitur.**  
**ad euerendam provinciam.** Prius, **ad euerendam provinciam.**  
 14 **HS D. numeratū esse.** Prius, **HS undecies numeratum esse.**  
 15 **Erycium montem.** Prius, **Erycium montem.**  
 16 **Nihil ex Dione, nihil ex sacris tuis.** Prius, **Nihil de Dione, nihil de sacris tuis.**  
 17 **ab hinc duo et XX annos est mortuus.** Prius, **ab hinc duos et XX annos est mortuus.**  
 18 **que us erat in Volcatio tanta.** Prius, **que us erat Volcatio tanta.**  
**duobus nominibus auferret.** Prius, **duobus nominibus auferret**  
**ut quisque te maxime.** Prius, **quo quisque te maxime.**  
 19 **nobilis cum educamus.** Prius, **nobilis cum educamus.**  
 20 **et ex numero amicorum.** Prius, **ex numero amicorum.**  
**si salui et honesti esse uolumus.** Prius, **si salui esse uolumus.**  
 21 **instituerat cum in consilio.** Prius, **instituerat in consilio.**  
**intercedere possit.** Prius, **intercedere possit.**  
 22 **si parerit.** Prius, **si apparet.**

**Ex iure Quiritium P. Seruiliū esse.** Prius, **Ex iure eum P. Seruiliū esse.**  
 23 **cum Siculorum legibus dari oportere.** Prius, **Tum si eorum legibus dari oporteret. for. legendum sit, cum Siculorum legibus, &c.**  
 24 **primum suæ legis.** Prius, **primum sine lege**  
 25 **quod eam palæstræ commissam esse dicant.** Prius, **quod eam palæstræ commississe dicant.**  
 26 **libidinē et scelera commonstrē.** Prius, **libidinem demonstrē.**  
 27 **quid hoc homini faciatis?** Prius, **quid huic homini faciatis?**  
 28 **sortiri iudicium debuisse.** Prius, **sortiri iudicium debuisse.**  
 29 **illa HS CCC quinquaginta.** Prius, **illa HS ducenta quinquaginta.**  
 30 **quasi accepisti queis, quo.** Prius, **quoquam si accepisti, quo.**  
 31 **possidere inbeat.** Prius, **possidere liceat nullum numerum.** Prius, **ullum numerum.**  
 32 **quod amici absente Epicrate nolent defendere.** Prius, **quod amici absente Epicratem nolent defendere.**  
 33 **quisquis erat ductus Senator.** Prius, **quisquis erat ductus Senator.**  
 34 **Hieronica lege dixerat.** Prius, **Hieronica lege dixerat.**  
 35 **atque fortunæ in unius istius essent potestate.** Prius, **atque fortunæ in istius unius essent potestate.**  
 36 **quem habebat in consilio.** Prius, **quem habet in consilio.**  
 37 **rem agere oportere.** Prius, **rem augere oportere.**  
 38 **post illis adhibitis in concilio.** Prius, **post illis adhibitis.**  
 39 **Cum cupiditate pugnare.** Prius, **Cupiditateque pugnare.**  
 40 **condemnat.** Prius, **condemnat.**  
 41 **istum etiā de uobis iudicium habeatis.** Prius, **istum de uobis iudicium, si uultis, habeatis.**  
 42 **Etenim si illud est flagitiosum.** Prius, **Etenim si illud est tam flagitiosum.**  
 43 **religionem tuā iam alteri addictam.** Prius, **religionem tuam alteri addictam.**  
 44 **Hunc hominem in numero iudicum habebimus.** Prius, **Hunc hominem iudicum numero habebimus.**  
 45 **In consilio C. Sacerdoti fuerant.** Prius, **In consilio C. Sacerdotis fuerant.**  
 46 **attendite diligenter.** Prius, **attendite enim diligenter**  
**inuenietis enim id facinus.** Prius, **inuenietis id facinus.**  
 47 **studiosius paulo hæc comparat.** Prius, **paulo studiosius hæc comparabat.**  
 48 **P. Africanū quoque humanitatem et æquitatē cognoscatis.** Prius, **P. Africanū quoque humanitatem et æquitatē cognoscatis.**  
 49 **artificio facta.** Prius, **artificio facta ab eo**  
 50 **sed quod si domum abstulisset.** Prius, **sed si domum abstulisset.**  
 51 **urbem et agros.** Prius, **urbes, agros.**  
 52 **ad cupiditatem omni remotissimus.** Prius, **ad cupiditatem omnium remotissimus.**  
 53 **ut hoc, quod dico, postularetur.** Prius,

**ut, quod dico, postularetur.**  
 54 **Cedo quæso codicem circumfer.** Prius, **quæso codicem circumfer.**  
 55 **Cui improbam falsi cognitoris personam imponam.** Prius, **Cui improbam personam imponam.**  
 56 **inde à me tamen deportata est.** Prius, **nunc à me tamen deportata est.**  
 57 **et auctoritatē legum dandarū.** Prius, **auctoritatem legum dandarum.**  
 58 **Ne plures essent in Senatu ex colonorum numero.** Prius, **Ne plures essent ex colonorum numero**  
**ut his amplior numerus esset.** Prius, **ut his amplius numerus esset.**  
 59 **ut is haberet sacerdotium.** Prius, **ut is haberet sacerdotium.**  
 60 **Calend. Martius proscribere iuberet.** Prius, **Calend. Martius proscribere.**  
 61 **In ea re iste nihil obscure facere uoluit.** Prius, **In ea re nihil obscure facere uoluit.**  
 62 **Suisque accessionibus, huius negotij, atque operis molesta consequerentur.** Prius, **Suisque accessionibus, huius negotij atque operis molestam consequerentur.**  
 63 **quid cuique opus esset, indagare.** Prius, **quid cuique esset neesse, indagare.**  
 64 **statuarum nomine accersat.** Prius, **statuarum nomine accersat.**  
 65 **Nouo modo postulauit.** Prius, **Nouo modo postulauit.**  
 66 **Nihil rogo inquit.** Prius, **Nihil ergo inquit**  
 67 **quæ paulo ante in aratoribus.** Prius, **quæ iam ante in aratoribus.**  
 68 **Magistratum remouit consueuerit esse.** Prius, **Magistratum remotissimū consueuerat esse.**  
 69 **Leontij.** Prius, **Leontini.**  
 70 **atque illam rem imperio.** Prius, **atque illam imperio.**  
 71 **cum grauissimo testimonio publico.** Prius, **cum grauissimo testimonio publico.**  
 72 **Reponuntur decreta Centuripinorum, quæ de statu erat facta, non tolluntur.** Prius, **Reponuntur decreta Centuripinorum, quæ de statu erat facta, non tolluntur.**  
 73 **Volō ad statum HS CXX nulli cogisse.** Prius, **Volō ad statum HS CXX nulli cogisse.**  
 74 **uniuersi bene existiment, aut quomodo existiment.** Prius, **uniuersi bene existiment, aut quomodo existiment.**  
 75 **Omniem te sperabas inuidiam.** Prius, **Omnem te sperabas inuidiam.**  
 76 **Portum autem et scripturam.** Prius, **Portum autem et scripturam.**  
 77 **Præter ea re ac ratione conuictus esset.** Prius, **Præter ea re ac ratione conuictus esset.**  
 78 **Quos produci, quibus committam, ipsos homines honestissimos.** Prius, **Quos producam homines honestissimos.**  
 79 **Oratio et causā nititur.** Prius, **Oratio et causā nititur.**  
 80 **Ergo Equites R. qui te suo iudicio condemnauerunt, horum iudicio condemnari uoluerunt.** Prius, **Ergo Equites R. te suo iudicio condemnari uoluerunt.**

126 **Dicam paulo amplius. Prius, Dicam paulo promptius.**  
 127 **de eo curriculo utæ.** Prius, **de meo curriculo utæ.**  
 128 **Qui per eos annos magistri istius societatis fuissent, apud quos tabule fuissent: sciebam enim, &c.** Prius, **Qui per eosdē annos magistri istius societatis fuissent, sciebam enim, &c.**  
 129 **Scribit HS DC socios perdidisse.** Prius, **Scribit HS LX socios perdidisse.**  
 130 **Quæ essent HS CCCC.** Prius, **Quæ essent HS duodecies.**  
 131 **à C. Verrutio C. P. sic tamen.** Prius, **à C. Verrutio. sic tamen.**  
 132 **in forum defero.** Prius, **in forū defert.**  
 133 **An mercator, an negotiator, an arator.** Prius, **omittit, an negotiator.**  
 134 **Aniam decesserit.** Prius, **An decesserit.**  
 135 **Codam illam Verris.** Prius, **Cadam illam Verris.**

**IN QVINTAM ORATIONEM Verrinam.**

2 **Itaq; hoc iudices.** Prius, **Ita hoc iudices.**  
 3 **et quantum dicere possemus.** Prius, **et quantum iudicare possemus.**  
 4 **quod ita postulat ab omnibus.** Prius, **quod ita postulat ab omnibus.**  
 5 **hereditariū à liberis ad alienos.** Prius, **hereditarium ad alienos.**  
 6 **legemque rebus, quæ ipsis uideretur, edicerent.** Prius, **legemque his rebus, quam ipsis uideretur, edicerent.**  
 7 **Constituta sunt iura Decumanorum.** Prius, **Constituta sunt iura Decumano.**  
 8 **Is erit Apronius ille.** Prius, **Is erat Apronius ille.**  
 9 **Et quem putatis Decumanum.** Prius, **Et quem putatis Decumanum.**  
 10 **Plus, ac multo plus, quàm decimas abstulisset.** Prius, **Plus quàm decimas abstulisset.**  
 11 **Et irrisos ab iudicio cessuros uidebant.** Prius, **Et irrisos ab iudicio cessuros uidebant.**  
 12 **Apronio condemnarent. Hanc tu licentiam diripiendorum aratorū cum Decumano, hoc est, Apronio permisisset, ut quantum uellet, posceret: quantum poposcisset, auferret.** Prius, **Apronio permisisset, ut quantum uellet, posceret: quantum poposcisset, auferret.**  
 13 **Recuperatores nunquam uolet.** Prius, **Recuperatores nunquid uolet.**  
 14 **At ista us Septilium.** Prius, **At ista uis Septilium.**  
 15 **Ne tollam potius. Ne. Non tolli potius.** Prius, **Prohibitio tollēdi.**  
 16 **Quo uellet Decumanus.** Prius, **Quo uellet Decumanus.**  
 17 **Quæ est causa irrupisse.** Prius, **Quæ est causa irrupisse.**  
 18 **Quam C. Marcellus.** Prius, **Quam C. Marcellus.**  
 19 **Ut pop. Rom. Prætor te nescio.** Prius, **ut Prætor te nescio.**  
 20 **Literas ad Siciliæ ciuitates misit.** Prius, **Literas ad Siciliæ ciuitates misit.**  
 21 **Et rogat, ut arent, ut serant in beneficio Pop. Rom. Vetis, Et rogat ut**

**serant beneficio pop. Rom.**  
 22 **Propter hoc petit aliquāto ante suum aduentum.** Prius, **Hoc petit aliquāto ante aduentum suum.**  
 23 **Quam nō de istius improbitate.** Prius, **Quam non de istius prauitate.**  
 24 **Nulla ex parte assequi potuit.** Prius, **Nulla ex parte exsequi potuit.**  
 25 **Ut cum eum obtutum uidisset.** Prius, **Ut cum obtutum uidisset.**  
 26 **Tu in tanta acerbitate.** Prius, **Tu in tanta improbitate.**  
 27 **Foris legendum, et populo se, ac coronæ daturum.**  
 28 **Administratos rapinarum dico fuisse.** Prius, **et ministros rapinarum dico fuisse. Item. Et ministros rapinarum duo fuisse.**  
 29 **ante Calend. Sextiles decumas deportatas haberent.** Prius, **ante Calend. Sextiles deportatas haberent.**  
 30 **temere admonitus reprehendisti.** Prius, **temere admonitus reprehendisti.**  
 31 **Tamen abs te totam alienari provinciam.** Prius, **Tamen totam abs te abalienari prouinciam.**  
 32 **Tot homines honestissimos.** Prius, **Tot honestissimos**  
 33 **et numerum iniuriarum uobis Iudices nō possum exponere.** Prius, **et numerum iniuriarum iudices uobis non possum exponere.**  
 34 **sigillatim autē.** Prius, **sigillatim autē.**  
 35 **edicti pena.** Prius, **edicta pena fundum eum locatum esse.**  
 36 **si pateret.** Prius, **si pateret.**  
 37 **Quam colonus professus esset.** Prius, **Quam colonus esset professus.**  
 38 **ut Xenos damnetur.** Prius, **ut Xenos damnetur.**  
 39 **Non modo non arasse se id.** Prius, **Non modo se non arasse id.**  
 40 **Vxoris esse.** Prius, **Vxorem esse M. Cossutius.** Prius, **M. Cossutius.**  
 41 **Tum iste magna uoce.** Prius, **Tum iste maxima uoce**  
 42 **ut Xenos audiret.** Prius, **ut Xenos audiret.**  
 43 **in ius deductus est.** Prius, **in ius deductus est.**  
 44 **Quæ est arbor Iudices Aetne in foro.** Prius, **Quæ est arbor Iudices in foro**  
 45 **ferenda arbitrarentur.** Prius, **ferenda arbitrentur.**  
 46 **peruenire?** Prius, **uenire?**  
 47 **Cumque is ager Apronio cum ceteris.** Prius, **Cum is ager in Apronio cum ceteris.**  
 48 **Refertur eius sermo ad Aproniū.** Prius, **Refertur eius sermo Apronio.**  
 49 **Si hoc mediocre argumentum uideri potest.** Prius, **Si mediocre argumentum uideri potest.**  
 50 **Non me hercule hæc quæ loquor crederem.** Prius, **Non me hercule hæc quæ loquor crederem.**  
 51 **Nemo hoc nescit.** Prius, **Nemo hoc non nescit.**  
 52 **Nemo tuorum amicorum, nemo abs te interrogatus.** Prius, **Nemo tuorum**

**amicorum, nemo promptè adductus, nemo ab te interrogatus.**  
 53 **Se primum hoc diceret audire.** Prius, **Se primum hoc diceret audire.**  
 54 **Huius uerba auditis.** Prius, **Huius uerba auditis**  
 55 **Contumeliamque perferre.** Prius, **Contumeliamque ferre**  
 56 **Quicum inire conuiuium nemo unquam.** Prius, **Quocum inire conuiuium nemo unquam**  
 57 **Rex fugitiuorum in Sicilia non fecisset.** Prius, **In prioribus editionibus, Rex fugitiuorum, prætermittitur.**  
 58 **si pateret aduersus edictum.** Prius, **si pateret aduersus edictum**  
 59 **Quare quæ atabat in iudicio dicturum.** Prius, **Quare in iudicio dicturum esse dicebat.**  
 60 **atque adeo orationum dominū.** Prius, **atque adeo aratorum dominum**  
 61 **medimna XXXIII.** Prius, **medimna XXXIII.**  
 62 **ut probaret Apronius hoc triticum, quod ei dabatur.** Prius, **ut probaret Apronius hoc triticum, quod ei dabatur.**  
 63 **Prior editio non legit, quod ei dabatur.** Prius, **Prior editio non legit, quod ei dabatur.**  
 64 **Tanto numero frumenti lucri nomine imperato.** Prius, **Tanto numero frumenti in lucri nomen imperato**  
 65 **et præterea HS LX.** Prius, **et præterea HS LX.**  
 66 **Quostu tui questus causa euocasti.** Prius, **Quostu tui questus causa euocasti.**  
 67 **Cui Pyragro nomen est.** Prius, **Cui Pyragri cognomen est.**  
 68 **Tantus dolor in iniuria.** Prius, **Tantus dolor iniuriæ**  
 69 **Verū non una te tantum.** Prius, **Verū non una te.**  
 70 **Atidius item istius minister.** Prius, **Atidius istius item minister.**  
 71 **Atque hoc tantum triticum.** Prius, **Atque hoc triticum.**  
 72 **Cum iam priuati aratores.** Prius, **Cum iam priuati aratores.**  
 73 **Cum illa prædonū copia.** Prius, **Cum illa prædonū copia**  
 74 **esse duæ bar.** Prius, **esse dicebat.**  
 75 **Pipa.** Prius, **Pippa.**  
 76 **Pipa.** Prius, **Pippa.**  
 77 **Si ad Aeschionem pretiū redidisset.** Prius, **Si ad Aeschionem pretiū redidisset.**  
 78 **Addicitur medimnis VIII C.** Prius, **addicitur medimnis MM.**  
 79 **Quam Pipa.** Prius, **Quam Pippa.**  
 80 **id est Pipa.** Prius, **id est Pippa.**  
 81 **triticū modios 3600.** Prius, **triticū modios MMD C.**  
 82 **Numerate HS XII.** Prius, **Numerate HS V.**  
 83 **Quo tandem modo uobis non modo ferendum, uerum etiā audiendum uidetur.** Prius, **Quo tandem modo ferendum, uerum etiā animaduercendum uidetur.**  
 84 **Cui Respub. se totam traderet.** Prius, **Cui Respub. totam se tradidit.**  
 85 **L. Sulla.** Prius, **L. Sylla.**  
 86 **Remittere de summa nō potuisse.** Prius, **dimittere de summa non potuisse.**  
 87 **Hoc nomine uelitis.** Prius, **Hoc nomine**



- 71 sed si eripueris, non intelligis hæc. Prius, sed si eripuerit, non intelligit hæc. A. Valentini. Prius, A. Valentini.
- 72 Quid uerò? Prius, Quid ergo? sed aratoribus. Prius, et aratoribus. non Romæ quoque. Prius, Non Romæ. ad publica uectigalia accedant. Prius, ad uectigalia accedant.
- 74 aliquanto plus ipsi auferant. Prius, aliquanto plus ipsi auferant.
- 75 Dant Banobali medi. DCCCL. Prius, Dant Banobali medi. DCCC. HS. MD.
- 76 quam Po. Ro. Prius, Quam Prætori. HS. LII. dare coacti sunt. Prius, HS. VII. dare coacti sunt.
- Cum medimum effect HS XV. decumæ autem LII X V. millibus uenissent. Prius, Cum medimum XV millibus uenissent.
- sed Petrinis pecuniam ereptam. Prius, sed Petrinis pecuniam erepta.
- 77 Ve sibi contra omnia S. C. contra iura omnia. Prius, Ve sibi contra iura omnia.
- Quemadmodum in aratores eluserit. Prius, Quemadmodum aratores eluserit.
- Homo illustris ac nobilis. Prius, Homo illustris ac nobilis arator.
- commercium in eo agro nemini est. Prius, commercium in eo agro Patnoruntanus est.
- 78 dedit HS DC. LIIII. Prius, dedit HS. sedecim millia.
- 79 pudentes, ac iuri boni. Prius, prudentes, ac iuri boni.
- 80 Cedo mihi etiam istum Senatorium. Prius, Cedo mihi etiam istum Senatori.
- 81 misera et iniqua. Prius, misera et indigna.
- 82 Acharenfes. Prius, Imacharenfes.
- 83 in agrum Mutiensem. Prius, in agrum Mutiensem.
- 84 Per acerbissimas contumelias. Prius, Per summas contumelias.
- 85 Si cui quid aut remissum. Prius, Quibus quod tum aut remissum.
- AEnesem ac Leontinum. Prius, AEnesium et Leontinorum.
- 87 HS L. Prius, L. Medimna.
- 88 Quod in omnibus ferè finibus. Prius, Quod in omnibus ferè finibus Verum uti dixi. Prius, Verum ut dixi.
- 89 Quid si CCCC? Quid si CCCC? Prius, Quid si CCCC?
- 90 coniecturam capiam furti. Prius, coniecturam faciam furti.
- 91 si tui Recuperatores ex cohorte non intercederent. Prius, Ex cohorte Recuperatores non intercederent.
- 92 tot supplicia. Prius, Tot iudicia.
- 93 ex iugere exararent. Prius, ex iugere ararent.
- 94 Sunt hæc iam ad CCCLX. mod. Prius, Sunt hæc iam ad HS CCCCXL mod.
- 95 pessimoque exemplo HS X C. mill. Prius, pessimoque exemplo ad HS X C. mil. dimidio plus ipse abstulerit. Prius, dimidio plus ipse abstulerit.
- 96 Atque tum. Prius, Atque tum.
- 97 HS faciebat accessiones. Prius, Numerorum faciebat accessiones.
- 98 Ve si quis ullius. Prius, Ve si quis ullius.
- 99 Cui HS dena merita esset. Prius, Cui HS dena mevas esse.
- 100 Neque id solum accidit. Prius, Neque id solum actum est.
- 101 Quam locupletum? Prius, Quam locupletum?
- 102 semper sui causa fecerant. Prius, semper sui causa fecerant.
- 103 Hæc omnia doco literis ciuitatum. Prius, Hæc omnia doco ciuitatum. pronuncia afflicta sit. Prius, pronuncia affecta sit.
- 104 Summa ut opera data est. Prius, Summa data est opera.
- 105 se non ulla in re. Prius, se in ulla re.
- 106 Expectate etiam, expectate. Prius, Expectate etiam iudices.
- 107 Saltem commoda pop. Rom. respicite. Prius, Saltem commoda uestra respicite.
- 108 Propterea quod illi genitus. Prius, Quod illi genitus.
- 109 Auaritiæque sue refrenaret. Prius, Auaritiæque sue frenaret.
- 110 Et quod iudicium. Prius, Et quod iudicium existimationi hominum uedita. Prius, existimationi hominum ueditisset.
- 111 Teneo, teneo inquam. Prius, Teneo. mansisse auerrentem. Prius, mansisse auerrentem.
- 112 ne socium se in decumis. Prius, ne socium in decumanis.
- 113 Vtrum hoc decerneret, quod Apronius dicitabat, an profiterere tu de te, ac dicitaret. Prius, Vtrum hoc decerneret, an id, quod Apronius dicitabat, tu de te profiteres ac dicitaret.
- 114 tritici mod. CXXVI. millibus. Prius, tritici mod. CXXVI. millibus.
- 115 tritici mod. CXXVI. millibus. Prius, tritici mod. CXXVI. millibus.
- 116 Quas ego Syracusis in literarum missarum libræ apud magistrum Tulium familiarem tuum inueni. Prius, Quas ego Syracusis apud Carpinum in literarum allatarum libræ, Romæ in literarum missarum apud magistrum.
- 117 Quibus ex literis foeneratoribus. Prius, Quibus ex literis foeneratoribus.

- addere.
- 126 et quam manifestus in rebus tenere. Prius, et quam maximis in rebus tenere.
- Nam si XXX. mod. tritici. Prius, Nam si DXXX. mod. tritici.
- 127 se unius agri decumas XXX. millibus. Prius, se unius agri decumas XXX. mod. minoris.
- 128 Tenetur ergo iam. Prius, Tenetur igitur iam.
- 129 amicos reddidisset. Prius, amicos reddidisset.
- 130 postulat a L. Metello. In priori editione, postulat, omittitur.
- 131 præiudicium a se de capite C. Verris. Prius, præiudicium se de capite C. Verris.
- 132 Quod redundare de uestro frumentario quaestio. Prius, Quod redundaret de uestro.
- 133 Nonne uerba domo patroni. Prius, Non uerba domo patroni.
- 134 Volo mihi frater fraterculo tuo credas. Prius, Volo mihi frater credas.
- 135 In cohorte charus habere. Prius, In cohorte charus habere.
- 136 Omnia ludibundus conficies. Prius, Omnia ludibundus perficies.
- 137 Concedere. Prius, Concede.
- 138 Non sermone impuro. Prius, Non sermone incauto.
- 139 ad istius amicitiam adreperat. Prius, ad istius amicitiam arpererat.
- 140 ex qua in aratorum Recuperatores nulli dabantur. Prius, Ex qua Recuperatores nulli dabantur.
- 141 In eo C. Lelij. Prius, In isto C. Lelij.
- 142 Nihil unquam audiuit a patre, quod prudentior aut melior esset. Prius, Nihil unquam a patre audiuit, quod prudentior aut melior esset.
- 143 patri similis putaretur. Prius, similis patri putaretur.
- 144 Effet ex meriti atque impuro. Prius, Effet meriti atque impuro.
- 145 Ereptumque aratoribus. Prius, abreptumque aratoribus.
- 146 Vnum decumarium. Prius, Vnum certarum decumarum.
- 147 Huius imperati tritici mod. Prius, tritici mod.
- 148 duodecim in annos. Prius, duodecim in annos.
- 149 decumas ferè ad nonages. Prius, decumas ferè ad nonages.
- 150 abs te sic lucrifactam esse dico. Prius, abs te sic lucrifactam esse dico.
- 151 nihil cuiquam probari uelim me dicente. Prius, nihil probari uelim me dicente.
- 152 Quas ego Syracusis in literarum missarum libræ apud magistrum Tulium familiarem tuum inueni. Prius, Quas ego Syracusis apud Carpinum in literarum allatarum libræ, Romæ in literarum missarum apud magistrum.
- 153 Quibus ex literis foeneratoribus. Prius, Quibus ex literis foeneratoribus.
- 154 et C. Antistii magistrorum literis. Prius, et C. Antistii magistrorum.
- 155 frater tui Quaestoris testatur tui impudentissimum furtum. Prius, frater tui Quaestoris impudentissimum furtum.
- 156 Huius iste in annos singulos cum sexagena tritici millia. Prius, Huius iste annos singulos cum sexagena tritici millia.
- 157 Halestinus AEnas. Pr. Halestinus AEnas Quibus sexagena millia modium. Pr. Quibus sexagena millia modium.
- 158 Ciuitatum frumentum improbare, suum probare, cum suum probasset, pretium ei frumento consistere. quod cum consistisset, id ciuitatibus auferre. Prius, Ciuitatum frumentum improbare, pretium ei frumento consistere, quod consistisset, id ciuitatibus auferre.
- 159 Retines HS XXI. Pr. Retines HS XII.
- 160 cognoscite et ex literis publicis. Prius, Cognoscite ex literis.
- 161 neque in spei. Prius, neque in spei.
- 162 in hæc DCCC modium. Prius, et in hæc DCCC modium.
- 163 Quod frumentum improbitate per triennium partum. Prius, Quod id frumentum improbitate partum.
- 164 Qui tibi uel ad statum pecuniam contulerunt. Prius, Qui uel ad statum pecuniam contulerunt.
- 165 Cerarii uerò quid? Prius, Cerarium uerò quid uocas?
- 166 atque avaritia. Prius, atque avaritia.
- 167 Rempub. subsistere posse negat. Prius, Rempub. subsistere negat posse.
- 168 per summam iniuriæ aueratur. Prius, per summam iniuriam auferatur.
- 169 in conditione trahantur. Prius, in conditione trahantur.
- IN ORATIONEM IX.
- Verrinam.
- 170 nulla gemmam aut margaritam. Prius, nego ullam gemmam aut margaritam fuisse.
- 171 neque in tabula. Prius, neque in tabulis.
- 172 Neque textili. Prius, Neque textili fuisse.
- 173 quos cõquisierit. Prius, quin quisierit.
- 174 Quod ad oculos, animumque acciderit. Prius, Quod oculos animumque acciderit.
- 175 accenderit.
- 176 maximèq; hospitalis. Prius, maximèq; perhospitalis.
- 177 Itaque ille L. Mummius. Prius, Atque ille L. Mummius.
- 178 ante hosce deos erant tabulae. Prius, ante hosce deos erant arule.
- 179 et quid dico. Prius, et quod dico.
- 180 Quæ hæc causa est? Prius, Quæ hæc causa?
- 181 Quæ hæc impudentia? Prius, Quæ hæc impudentia est?
- 182 Ve iste tolleretur. Prius, Ve hic tolleretur.
- 183 In hereditate. Prius, ad hereditatem.

- 8 alicuius pretij fuerunt. Prius, alicuius pretij fuerunt.
- 9 ne quis emeret mancipium. Prius, alicuius ne quis emeret mancipium.
- 10 nihil pro sua potestate, nihil ab initio. Prius, Prior editio omittit, nihil pro sua potestate.
- 11 Tanta uis opprèsserit. Prius, Tanta uis opprèsserit.
- 12 inuat enim me. Prius, inuat me.
- 13 que ista ad caelum ferunt. Prius, que ista ad caelum ferunt.
- 14 usumque meum non aestimo. Prius, usumque non aestimo.
- 15 quem una cum cæteris sociis. Prius, quem una cæteris sociis.
- 16 Commisi tamen me iudice Heio. Prius, Commisi tamen iudice Heio.
- 17 eaque se se quanti uoluerit uendidisse. Prius, eaque quanti uoluerit uendidisse.
- 18 ita M. Antonij exemplo. Prius, ita Antonij exemplo.
- 19 pecuniam deportare. Prius, pecuniam reportare.
- 20 neque simili fecit anno. Prius, neque simili fecit annona.
- 21 Quis dicitis. Prius, Quid dicitis.
- 22 Biennio prouinciam obtinuit. Prius, Biennium prouinciam obtinuit.
- 23 improbitatem arguo. Prius, improbitatem coarguo.
- 24 quaternos, quinque, denos denique. Prius, quaternos, denos denique.
- 25 genus estimationis erit comprobatum. Prius, genus estimationis est comprobatum.
- 26 ternis denariis aestimari licere, denis non licere. Prius, ternis denariis aestimari licere, denis non licere.
- 27 atque avaritia. Prius, atque avaritia.
- 28 Rempub. subsistere posse negat. Prius, Rempub. subsistere negat posse.
- 29 per summam iniuriam aueratur. Prius, per summam iniuriam aueratur.
- 30 quis obsecravit. Prius, quis obsecravit.
- 31 cupidus uestrum. Prius, cupidus uestrum.
- 32 in conditione trahantur. Prius, in conditione trahantur.
- IN ORATIONEM IX.
- Verrinam.
- 33 nulla gemmam aut margaritam. Prius, nego ullam gemmam aut margaritam fuisse.
- 34 neque in tabula. Prius, neque in tabulis.
- 35 Neque textili. Prius, Neque textili fuisse.
- 36 quos cõquisierit. Prius, quin quisierit.
- 37 Quod ad oculos, animumque acciderit. Prius, Quod oculos animumque acciderit.
- 38 accenderit.
- 39 maximèq; hospitalis. Prius, maximèq; perhospitalis.
- 40 Itaque ille L. Mummius. Prius, Atque ille L. Mummius.
- 41 ante hosce deos erant tabulae. Prius, ante hosce deos erant arule.
- 42 et quid dico. Prius, et quod dico.
- 43 Quæ hæc causa est? Prius, Quæ hæc causa?
- 44 Quæ hæc impudentia? Prius, Quæ hæc impudentia est?
- 45 Ve iste tolleretur. Prius, Ve hic tolleretur.
- 46 In hereditate. Prius, ad hereditatem.
- XXXI.

27 nisi ut id Hieroni . Prius, nisi ut Hieroni .  
**simul me ubi uiderunt . Prius, simul ut me uiderunt .**  
 ut isti abs te ne auferantur . Prius, isti ne auferantur abs te .  
 29 plena hominum honestissimorum . Prius, plena hominum honestiorum  
 30 qui reus, & reus lege comperendinatus . Prius, qui reus lege, & reus comperendinatus  
 Hunc in prouinciam Prætorē . Prius, Hunc in prouincia Prætorē  
 Dicat se licet emisse . Prius, Dicat se emisse  
 iandudum ego erro . Prius, iandudum erro  
 Quo qui unquam tenuissime . Vetus non legit Quo .  
 31 horū annorū aliquot id fecisse . Prius, horum annorum aliquot fecisse .  
 quid existimas hos iudices facere posse? Prius, quid existimas hosce iudices facere posse?  
 plurimas res emisse dicis . Prius, plurimas res emisse dicis  
 32 si quid ab eo abstulisti . Prius, si quid ab illo abstulisti  
 33 ablatum certè esse non oportuit . Vetus, ablatum certè non oportuit .  
 At dicis te emisse . Vetus, dicis te emisse .  
 34 quod iste ubi audiuit . Prius, quod ubi iste audiuit  
 ad propinquum suum scribit . Prius, propinquo suo scribit .  
 35 quod iste ubi audiuit . Prius, quod ubi iste audiuit  
 Ipse à Diodoro erepta sibi uasa . Vetus, Ipse Diodoro erepta sibi uasa .  
 Lachrymas interdum uix tenere . Vet. Lachrymas interdum tenere  
 Hæc excogitat rationem . Prius, Hanc excogitauit rationem  
 reum uelle facere . Vetus, reum uellet facere  
 36 Nomen referri . Prius, Nomen deferri .  
 tum primum, ut opinor . Prius, tum primum, opinor .  
 neque solūm præsentis reos fieri . Vet. neque solūm reos fieri  
 38 Verumetiam unā cum cæteris Siculis . Prius, Verumetiam cum cæteris Siculis .  
 L. Coridio te argentū . Prius, L. Cordio argentum  
 Posteaquam Coridius pro testimonio . Prius, posteaquam Cordius pro testimonio  
 39 per omnes alios prætores . Prius, per omnes Prætores  
 quæ tam bene facta sunt . Prius, quæ tam bene facta sunt  
 atque existimationem tuam . Vetus, neque existimationem tuam .  
 40 quod HS LXX milia . Vetus, quod HS CCC  
 41 quod hoc monstrum? Prius, quod monstrum?  
 auarissimorum insanias . Vet. cupidissimorum insanias .  
 42 Leti auferebant . Vetus, Leti adferrebant .

dum ego hæc crimina . Prius, dum ego hoc crimen  
 quem uolet eligat . Vetus, quem uolet ille eligat  
 43 Hic quasi festiuum acroama . Vet. Hic tanquam festiuum acroama .  
 cuius inspectatib' emblemata uellenda curauit . Vetus, cuius inspectatibus emblemata uellenda curauit .  
 44 Pardiorum . Vetus legit Proagrorum primum hominem genere . Vet. primum hominem genere  
 45 Ut Centuripiis . Vetus, Ut Centuripinis .  
 Illa uerò optima . Vetus, illa uerò optima sunt  
 47 etiā aliquid de priuato nonnunquam occultè auferebant . Vetus, etiā cum aliquid à priuato nonnunquam occultè auferebant .  
 quod facinus in Verrem . Vetus, quod facinus in Verre  
 ut possit dicere se emisse . Prius, ut possit se dicere emisse  
 nummularū dicit causa daret . Prius, nummularum dicit causa daret .  
 49 audisse uos diceretis . Vetus, uos audistis; se diceretis .  
 quin se hoc aut audisse, aut uidisse dicit . Prius, quin se hoc aut uidisse, aut audisse dicit .  
 50 me nunc de Verre dicere . Prius, nunc de Verre me dicere  
 Incrediblem rem dicam, sed tam clarā . Vetus, Incrediblem dicam, sed ita clarum .  
 exquisiuit . Vetus, quesituit  
 52 nihil nisi conchylio tinctum . Prius, nihil non conchylio tinctum  
 Vox me citius defecerit . Vetus, dies me citius defecerit .  
 amici operis . Vetus, amici operam .  
 quasi hoc mihi non satis sit . Vet. quasi uerò hoc mihi non satis sit .  
 negligens nimū fuisse uideatur . Prius, nimium negligens fuisse uideatur .  
 53 sed ad eiusmodi facinus . Vet. sed eiusmodi facinus .  
 Hi si posteaquam temporibus Reipub. exclusi . Prius, Hi postquam temporibus pop. Ro. exclusi . Vetus, Hi ipsi postquam temporibus pop. Ro. exclusi  
 54 de suis decumis . Prius, de his decumis .  
 trulla excavata cum manubrio aureo . Prius, trulla excavata manubrio aureo  
 neque ponere potuerunt . Prior aditio non legit, potuerunt .  
 ad ampliss. templi ornamentum esse factum . Vetus, ad ampliss. templi ornamentum .  
 58 & uehementer petere cepit . Vetus, & uehementissimè petere cepit  
 ex eius regno pyratas in Sicilia esse uenturos . Vetus, Eius regno pyratas ad Siciliam esse uenturos .  
 59 & clarissimis rebus . Vetus, & clarissimis rebus .  
 60 hoc regali dono . Prius, regali hoc dono in re tam eximia . Vetus, re tam eximia iniuria tam acerba . Prius, in iniuria tam acerba  
 61 quomodo magnificentius est restitutum . Vetus, quemadmodum magnificentius est restitutum .  
 Minutiū Rufum dicere . Vet. Minutiū dicere  
 64 Diane simulachrum . Prius, simulachrum Diane  
 cum summa . Prius, cum summa  
 Hoc translatum Carthaginem . Prius, Hoc translatum Carthagine .  
 65 pollicetur sibi . Prius, sibi pollicetur  
 utrum esset Sicilia uelius . Vetus, utrum esset Agrigentinis uelius  
 66 sacerorum omnium hostis, religionumq; prædo uidisset . Vet. sacerorum omnium religionumq; hosti prædo uidisset .  
 67 uniuersis se funditus euersurum esse illam ciuitatem . Prius, uniuersam se funditus illā euersurū esse ciuitatem  
 68 scito aduocatos esse operarios . Vet. scitoe adductos esse operarios .  
 ex oppido exportabatur . Vetus, ex oppido exportabatur .  
 71 deleuit ac sustulit . Prius, sustulit ac deleuit  
 reliquas ac deseris . Vetus, reliquas aut deseris  
 quod per P. Africanum ex urbe hostiū recuperariunt . Prius, quod ex urbe hostiū per P. Africanū recuperariunt  
 72 quod aut tu his respondere . Pr. quod aut his respondere  
 sin istis amicitia . Prius, sin istis amicitia  
 73 hominibus nouis atq; industriis . Vet. hominibus nouis, industriis  
 in hac ciuitate . Prius, in ea ciuitate  
 quod in his artibus . Vetus, quod in his rebus  
 75 Et quidem cæteris . Vetus, Equidem cæteris .  
 nihil mihi indignius, nihil minus ferendum uideatur . Prius, nihil mihi indignius ferendum uideatur .  
 76 ita tam ex illo oppido proficiscatur . Vet. & statim ex illo oppido proficiscatur  
 77 nisi mihi signum traditur . Prius, nisi signum traditur  
 78 non usque eò est improbus . Prius, non usque eò improbus .  
 non omnia sunt in eo uno uitia . Vet. non omnia sunt in uno uitia .  
 cuius officia in illam ciuitatem, totamque prouinciam recentissima erant . Prius, cuius officia in illa ciuitate, totaque prouincia recentissima erant  
 cum hominē domi nobilem . Prius, cum hominem domi nobilem .  
 ut isti simulachrum . Prius, ut ei simulachrum  
 79 à sociis pecuniæ . Vet. ab sociis pecuniæ  
 80 de ampliudine Marcellorum . Prius, de magnitudine Marcellorum  
 clientelam tam illustrem, tam splendide prouinciam . Vetus, clientelam tam splendide, tam illustri prouinciam  
 81 fore arbitrabere . Vetus, fore arbitrabere .  
 Dedit igitur tibi nunc fortuna Siculo . Prius, dedit igitur tibi fortuna Siculo  
 82 ita res mihi tota præuisa est . Vet. ita res mihi tota prouincia præuisa est .

deportatum Mercurium esse . Prius, deportatum esse Mercurium .  
 nuper ipsum istum esse pollicitū . Prius, nuper istum esse pollicitum .  
 83 quod iste iudices cum clam fecisset . Vetus, quod quidem iudices cum iste clam fecisset .  
 furtum nefarium quosdam homines . Prius, furtumque nefarios quosdam homines .  
 Vno eodem tempore . Vetus, Vno enim tempore .  
 Viri fortes, ac strenui . Vetus non legit, ac strenui .  
 84 postere aut tollere . Prius, tollere aut postere .  
 85 hostium aduentu neque repentino . Vet. hostium aduentu nec opinato, neque repentino .  
 Hora amplius . Prius, Hora amplius .  
 Repente Agrigentini concurrunt . Vet. Ac repente Agrigentini concurrunt .  
 86 facta manu, armatique ueniunt . Vetus, facta manu, armatique ueniunt .  
 87 idem ille Sapia . Prius, idem ille P. Sapia .  
 supellectili Verris . Prius, supellectili C. Verris .  
 89 atque antiquissimo fano . Vetus, atque antiquissimo loco .  
 suspicio remoueretur . Vet. suspicio demoueretur  
 quem ea fecisse insimularet . Vetus, què illud fecisse insimularet .  
 legibus iudicat . Vet. legibus iudicabat .  
 90 condemnare possitis . Vetus, condemnare possitis  
 quem tibi aut deorum . Vetus, quem tibi aut deum .  
 91 Quis id potes . Prius, Quis id potest .  
 fuisse putatis iudices . Vetus, fuisse putatis iudices .  
 sacrarij spoliandi . Prius, sacrarium spoliandi  
 at nimis mirum . Vetus, an nimis mirum  
 92 nauali prælio gesta . Vetus, nauali copia gesta .  
 reponendos restituendosq; curasses . Vet. reportandos curasses .  
 93 legibus ac iudiciali iure . Vetus, legibus ac iudicali iure .  
 hyemare soleant . Prius, hyemare solebant .  
 neque unquam hostis attigerit . Prius, neque hostis attigerit .  
 Hic nunc aut iste reus . Vetus, Hic nunc iste reus .  
 94 per eos ipsos . Vetus, eos ipsos .  
 breuiter perstringere . Vetus, breuiter præstringere .  
 ita persuasus est . Prius, tam persuasus est .  
 ut in animis eorum insitum . Prius, ut in animis eorum insitum .  
 est loco perexalfo . Prius, est loco præalfo  
 95 repertas arbitrantur . Vetus, repertas esse arbitrantur .  
 etenim propè est spelunca quedam . Prius, etenim propè est spelunca quedam .  
 Prius, etenim propè est spelunca quedam .

tota uerò ab omni aditu circumsa . Prius, tota uerò ab omni aditu  
 97 in quibus inuentum est . Vetus, ex quibus inuentum est .  
 & quotidiana dicendi consuetudine . Vetus, & quotidiana dicendi consuetudine .  
 98 pulcherrima & per ampla . Prius, & pulcherrima & per ampla  
 in manu Cereris dextra simulachrum . Vetus, in manu Cereris dextra græde simulachrum .  
 in recognitione scelerum suorum . Vet. in recodatione scelerum suorum .  
 99 quibus aperti oppressique erant . Vet. quibus uexati oppressique essent .  
 101 sed multò maxime de religione quererentur . Vetus, sed maxime de religione quererentur .  
 102 quæcumque accidit . Vetus, quæcumque accedant .  
 priuati que incommoda . Prius, uel priuati que incommoda  
 sceleris istius . Prius, sceleris istius .  
 compluresque alios . Prius, complures alios .  
 conseruare uestrā autoritatē . Vetus, codex non habet autoritatem .  
 103 multis in locis . Prius, multis locis .  
 104 maximam esse Græcarum, pulcherrimam omnium . Prius, maximam esse Græcarum urbium, pulcherrimamq; omnium  
 105 ponte rursus adiungitur . Prius, ponte rursus adiungitur  
 106 partes quæ una . Prius, partes una in qua gymnasiū . Prius, in qua & gymnasiū  
 quæcumque autē est urbs . Vet. Quarta autē est  
 theatrum est maximum . Vetus, theatrum maximum  
 107 ornamento urbis esse . Prius, ornamento urbi esse  
 non planè expoliare . Prius, non planè spoliarè  
 108 AEdis Mineræ . Prius, AEdes Mineræ iura contineret . Prius, iura retineret in tabulis picta . Prius, in tabulis picta præclare  
 religiofque cepisset . Prius, religiofque accepisset  
 109 tot secula manserant, tot bella effugerant . Prius, tot secula manserant, tot bella effugerant  
 quemadmodum ille . Prius, ut ille hic etiam illorum monumenta . Prius, hic etiam deorum monumenta  
 110 atque ornamenta sustulit . Prius, ornamenta sustulerit  
 illo tempore fuisse . Prius, illo tempore fuisse  
 illi mirantur, atque efferunt . Prius, illi mirentur, atque efferant  
 111 quæ erant multæ . Prius, quæ erant & multæ  
 in hoc nomine, cum testis diceret, commoueri quod erat . Prius, in hoc nō minime, cum testis dicerent, commoueri quod erant  
 112 spectet forum . Prius, spectet eorum ornamentum

AEdibus commodavit . Prius, AEdibus accommodauit  
 ad ferenda . Prius, ad deferenda  
 113 nam tum ipsa fuit . Vetus, nam cum ipsa fuit  
 incisum est in basi . Prius, incisum habuit in basi  
 quod scriptum est inani in basi . Prius, quod inscriptum est inani in basi  
 non dubitasti tollere? Prius, num dubitasti tollere?  
 114 conuicere potestis . Prius, hinc colligere ac forma . Prius, atque forma  
 115 pluri esse . Prius, plures esse quem cum audisset . Prius, cumq; cum audisset  
 si hoc loco dicerentur . Vetus, hoc totum non habet .  
 quod mensas . Prius, quod iste mensas  
 116 item nunc . Prius, ita nunc  
 quod omnes mouentur . Prius, quod omnes religione mouentur  
 intelligere possimus . Prius, intelligere possimus  
 117 nisi forte existimatis . Prius, nisi forte existimatis  
 homines hæc ueditare cepisse . Prius, hæc uendere cepisse  
 non uenditabant . Prius, non uendebat iudiciorum dissolutionem . Prius, iudiciorum dissolutiones  
 quam si quis clam . Prius, quam si clam  
 118 in tabulis publicas . Prius, in literas publicas  
 atque abalienasse . Pr. atque alienasse hæc esse apud illos quamplurima . Prius, hæc esse quamplurima  
 quibus hæc iudicia sunt . Prius, quibus ea iudicanda sunt  
 in Tauro amittam? Prius, in Tauro sedentem amittant?  
 119 uisenda sunt tota Asia . Prius, uisenda sunt tota Asia  
 hæc commemorè: quod existimare hoc uolo . Prius, hæc commemorari: quod existimare nos hoc uolo  
 dolorem accipere eos . Prius, dolorem accidere eis .  
 120 eorum tabulas exquirebam . Prius, eorum tabulas exscribebam  
 ubi cum equitibus R. hominibus . Prius, ubi cum equitibus R.  
 illius Verrutios . Prius, illos Verrutios  
 122 totius prouincie ad me deferebatur . Prius, totius ad me Sicilia deferebatur .  
 ex Heraclij hereditate . Prius, de Heraclij hereditate  
 tum eos hortatus . Prius, tum eos hortatus sum ut illā laudationem . Prius, ut ei illam laudationem .  
 123 quæ acceperat, deberet . Prius, quæ acceperat, deberet  
 124 sic mihi reddita est: primum cum à C. Verre . Prius, sic reddita est: primum cum à Verre  
 quam boni posset afferre . Prius, quam boni possit afferre  
 125 itaque à cæteris . Prius, idq; à cæteris sin aliquando tacent . Prius, si quando tacent

- 126 nam principum sententia. Prius, nam principum sententia  
**DE SEX. refertur. Prius, DE SEX. PEDUCEO.** Dicit, qui primi fuerint, decernitur refertur  
 facere non audeat. Pr. facere non audebit  
 S. C. fecisse laudationem. Prius, S. C. sese fecisse laudationem  
 127 esse consumptas cuiusmodi constat. Pr. adulteris que esse consumptas scriptum esse. Prius, scriptum etiam ut cum L. fratre. Prius, ut L. fratri  
 128 quod inquisiti. Prius, quod ad inquirendum  
 129 diligenter et caute. Prius, diligenter et caute  
 131 literari fieri potestatem. Prius, et literarum fieri potestatem oportere postquam non impetrasset. Prius, postquam non impetrasset quoniam ex tota provincia. Prius, qui ex tota provincia qui princeps Legionis est. Prius, qui eius princeps Legionis est  
 132 cum isto profectam? Prius, cum isto Praetore profectam? qui simulachra deorum abstulisset. Et hercule. Prius, qui simulachra deorum abstulisset. Etiam ne hercule  
 133 cum iste Syracusanis. Prius, cum iste à Syracusanis

IN ORATIONEM Verrinam X.

- 2 imperatorem populi R. Prius, imperatorem populo R.  
 3 certa lege sit. Pr. certa lege sit instituit  
 etiam clausus est. Prius, etiam clausus fuit  
 6 bello sociari. Prius, bello fugitiorum Sicilia iam tuebatur, ut ne quod ex ipsa. Prius, Sicilia tuebatur, ne quod in ipsa  
 8 causa dicta damnati. Prius, causa dicta damnati sunt  
 9 conuentus civium R. fieri nihil potest. Prius, conuentus civium R. nihil potest  
 et Triochalino illi. Pr. Leonida illi id tum gratis. Prius, id tum gratis  
 10 more maiorum traditos, ex media. Prius, more maiorum traditos, et ad palatum alligatos, ex media facta sunt, ut homines. Pr. facta sunt, facta sunt, ut homines  
 11 credibile videatur. Prius, credibile esse videatur quid seruo tam formidolosum. Prius, quid seruo tam formidolosum fecisse uideri, pronuntiat. Prius, fecisse uideri, pronuntiauit.  
 12 et cruciatus, et crux. Prius, cruciatus et crux in Leonida Magarensi. Prius, in Leonide Magarensi iste motus seruitorum. Prius, iste motus seruitorum  
 13 HS. D. C. abstulisti. Prius, HS. centum abstulisti dixit ipse Matrinus clarissimus. Prius, dixit ipse Matrinus, dicit clarissimus Diocles filio. Prius, Diocles filio que ut Panormum uenit. Prius, quem

- is, uti Panormum uenit mirabar, quod. Prius, mirari, quod  
 14 summa hominum. Prius, summa omnium et familias. Prius, et alias familias  
 15 Videte constantiam Prætoris qui. Prius, Videte constantiam Prætoris, et eius Prætoris, qui ita laudatur. Prius, ita laudatur quos ipse de consilio. Prius, quos ipse cum consilio seuerius iudicauerit. Prius, seuerius iudicauerit  
 16 qui suo iudicio datus sit. Prius, qui suo iudicio condemnatus sit maxima ciuitatis honestissima. Prius, ciuitatis honestissima  
 17 ex sex mensibus. Prius, et sex mensibus Relinquam hæc. Prius, Relinquo hæc Omnia ista concedam. Prius, Omnia ista concedam  
 18 exempla periculorum proponeret. Prius, exempla periculorum proponeretur  
 19 atque conspectu parentum. Prius, atque a conspectu parentum sine causa. Prius, sine aliqua causa  
 20 Siculis propostum. Prius, Siculis metum propostum  
 21 sed aliud genus imperatoris. Prius, sed ad aliud genus imperatoris et tempestuum uim. Prius, et ad tempestuum uim  
 22 flagitijs continebatur. Prius, et flagitijs continebatur. Prius, ab aliquo astro notabat. Prius, ab aliquo astro notabat Melitenis rose archus. Prius, Melitenis rose archus.  
 23 equites R. Prius, ueniebant equites R. mihi non præmittenda. Pr. mihi non præmittenda agere soleant. Prius, agere soleant uersari soleat. Prius, uersari soleat ad pugnam uocabatur. Prius, ad pugnam ueniebat ac diligens, Populi R. legibus. Prius, ac diligens, qui Populi R. legibus  
 24 isto nouo quodam genere. Prius, isto nouo quodam genere  
 25 ut eum per illos dies extra. Prius, ut per eos dies extra itemque uxor AEschionis. Prius, itemque AEschionis  
 26 ex prouincia deportaret. Prius, ex prouincia deportaret imperatoris laudibus. Prius, imperatoris laudibus  
 27 castra commemorantur. Prius, castra commemorantur  
 28 ac coniungere cum istius flagitio. Pr. aut coniungere cum istius flagitio communi que Reip. Prius, communi que populi R.  
 29 aliquo orbis terrarum theatro. Prius, aliquo orbis terrarum theatro  
 30 Romani appellati sunt. Prius, Romani sunt nominati omnes propitios uelim. Prius, omnes propitios esse uelim. etiam si mihi iucundissimus. Prius, ut, tamen si mihi iucundissimus quantum et sollicitudinis. Prius, quantum sollicitudinis

- et iudicio populi in loco. Prius, et iudicio populi digno in loco  
 31 expargere posses. Prius, expargere cerere te posses non modo domo tua. Prius, non modo a domo tua Prætoram totam. Prius, Prætoram tuam totam fasces ac securas. Prius, fasces et securas  
 32 peropportune fortuna attulisset. Prius, peropportune fortuna obtulisset Marius quereret, ut negotium susceperis. Prius, Marius loqueretur, ut negotium susceperes  
 33 quam tu tecum deportaras. Prius, quam tecum deportabas  
 34 in eorum tabella spem sibi aliquam proponit. Prius, in eorum tabellis spem sibi aliquam ponit contra bellum classem habuit. Prius, contra bellum prædonum classem habuit  
 35 ob hanc rem. Prius, ob quam rem post si uidebitur. Prius, post si uidebitur quasi iste Romæ. Prius, quas ante Romæ adificatam esse nauem. Prius, adificatam esse eam nauem Fuit ista Res publica. Prius, Fuit ista reprehensio quid enim tibi nauis? Prius, quid enim tibi nauis opus fuit?  
 37 palam tibi edificare. Prius, palam tibi edificari nauem in prouincia. Prius, nauem in ea prouincia et ad ea furta. Prius, et que ad ea furta  
 38 Heius princeps istius Legionis. Pr. Heius princeps ciuitatis, princeps istius Legionis. Mamertinorum esse factam. Prius, Mamertinorum esse adificatam  
 39 iam illud numme. Pr. nã illud minime tibi gratis stare nauem. Prius, tibi gratis constare nauem  
 40 atque præscriptum. Prius, atque per scriptum  
 41 usurpatum, ac semper reuerti. Prius, usurpato, ac semper reuerti  
 42 an, ut uideret? Pr. an, ut ne uenderet? et commeatu Mamertini. Prius, et commeatu Mamertini quid a lege Cesoria. Prius, quid ex lege Cesoria  
 43 cæteris non recte imperati, sed Mamertinis. Prius, cæteris non recte imperatum esse. Mamertinis superiores omnes, item. Prius, superiores omnes Prætores, item  
 44 Recita commentarium C. S. Prius, Recita commentarium Societatis pactiones. Prius, Societatis pactores  
 45 simul ac pronuntiauit. Prius, nam simul ac pronuntiauit dare non debere. Prius, dare non oportere eum decretarum. quid. Prius, et reuerti decretarum critici empti. quid. quis est uestrum iudex. Prius, quis est uestrum iudex

- Deinde, quod alio loco. Prius, Deinde, id quod alio loco  
 50 hanc audacia. Prius, hancne audacia cum commeatum totius aestatis. Prius, commeatum totius aestatis. ita quæstus duplex unius missionis. Prius, itaq; quæstus duplex unius missione propter istius hæc auaritia. Prius, propter istius hæc tantam auaritiam  
 51 decem nauibus suis. Prius, decem nauibus suis  
 52 distribuit symphoniacos homines sex. Prius, distribuit symphoniacos sex uos coniectura assequi. Prius, uos coniectura quoque assequi coniectura est. Prius, coniectura bona est consuetudinem omnium. Prius, consuetudinemque omnium  
 54 quia nihil est uictoriae certius. Prius, quia nihil est uictoriae dulcius. Nul lum est autem testimonium uictoriae certius  
 55 tam clausum ad exitum. Prius, tam clausum ad exitum quod eodem cæteros. Prius, et quod eodem cæteros  
 56 ut ei uictus. Prius, ut is uictus commodissime que adhibetur. Prius, commodissime que habeatur  
 57 aut formæ abduxerat. Prius, aut formæ abduxerat: reliquos sicut consuetudo. Prius, aut formæ, remouerat atque abduxerat: reliquos sicut consuetudo  
 60 dum cum imperio fuisse. Prius, dum cum imperio fuisse. Prius, quamobrem?  
 61 omnium mortalium. Prius, omnium quisquam omnium mortalium  
 62 contra Remp. Prius, contra populum R. hostis priuatis custodis. Prius, hostis priuatis custodis curru flectere incipiunt. Prius, curru flectere incipiunt.  
 63 esse id crimine. Prius, esse, te id crimine tam de rederi uides. Prius, tamenne id credi uoles? uerus pirata. Prius, uerus archipirata  
 64 quod ante demonstrauit. Prius, quod ante iam demonstrauit Hic dies aestuos Prætor custos. Prius, Hic dies aestuos sexaginta Prætor Populi R. custos  
 65 qui in istius cupiditate. Prius, qui in istius cupiditatem  
 66 atque ablegato uiro. Vetus, atque ab alienato uiro sed tanquam æmulum. Prius, at tanquam æmulum aut querat? Siculone. Prius, aut querat iudices? Siculone  
 67 atque hæc ad memoriam. Prius, atque hæc omnia ad memoriam Syracusanum meminim. Prius, Syracusanorum meminim  
 68 eos Syracusanam edicto. Prius, eos Syracusanis dicto  
 69 classis in specie. Prius, classis in specie

- appulsa: nauata. Pr. appulsa est: nauata  
 70 sperant iis militibus. Prius, sperabat iis militibus  
 71 Quod Cleomenes. Prius, Quod si Cleomenes  
 72 cum primū inuesperaret. Prius, cum primū aduesperaret  
 73 sicut nuper consuetudo. Prius, sicut antea consuetudo  
 74 tum iste excitatus audit. Prius, tum iste excitatus audit  
 75 ut et Lapsæni. Prius, ut ei Lapsæni hoc etiam maius uidebatur. Prius, hoc etiam maius hoc uidebatur tum querebant ex isto. Prius, tum querebatur ex ipso  
 77 habita etiam tumultus, habits dignitatis. Prius, habita est tumultus, habita etiam dignitatis quod d is effect conuentus. Prius, quod is est conuentus  
 76 ipse cingitur et continetur. Prius, ipse cingitur et concluditur pirata cum quatuor. Prius, archipirata cum quatuor  
 77 nauem uiderint. Prius, nauem uiderent ciuitatis, comminuit. Prius, ciuitatis uictæ, comminuitæ que est urbs Syracusis. Prius, que est urbs magna pars Syracusanum habitare. Prius, Syracusanum quenquam habitare  
 78 nauibus inuenerant, iactabant. Prius, nauibus inuenerant, iactabant prædones Siculo. Vet. piratæ Siculo homini conuenti atq; multitudine. Pr. homini conuentu atque multitudine  
 79 classis sit amissa. Prius, classis effect amissa  
 80 priore actione dicere uideris. Prius, priore actione dicere audis clemens: nauarchos. Prius, clemens: Cleomenem et nauarchos rogat, ut in sua. Prius, rogat, ut id facere desistant, ut in sua quærit ex illis. Prius, quærit ex his  
 81 in ciuitatum litera tolli. Prius, in ciuitatum literis et tolli hoc crimen extenuari ualeret. Prius, hoc crimen extenuare uellet  
 82 quam ut in te. Prius, quam aut in te  
 84 Cum hæc ita fierent. Prius, Cum hæc fierent ac turpitudinum societatem. Prius, ac turpitudinis societatem  
 85 in hac immani. Prius, in hac tam immani  
 86 de liberum charitate. Prius, de liberorum charitate deseruere. quid Cleomenes? Pr. deseruere exercitum. quid Cleomenes?  
 87 Prætor si accuset? frange ceruices. Prius, Prætor tu accuset? frange ceruices homo domi sue nobilis summo. Prius, homo domi sue summo audis enim de magnis. Prius, audis enim de magnis morbum oculorum suorum tum. Prius, morbum oculorum tum esset hoc animaduertendum. Prius,

- esset hoc animaduertendum  
 88 non domi sue solum post mortem Sicilia clarus. Prius, domi sue, non solum post mortem tota Sicilia clarus sine periculo facere intelligebat. Prius, sine periculo se facere intelligebat.  
 89 hanc ille in. Prius, hac ille in totue ciuū ad se. Prius, totque ciuium causa P. Vectium ad se  
 90 indigni ferunt illam clementiam. Prius, illam clementiam tantam in crudelitatem. Prius, in tantam crudelitatem morte innocenti quærere. Prius, morte innocenti quærere multumque superabit: sed cum ipse. Pr. multumque superabit: sed secum ipse  
 91 ne quod in eius. Prius, quod in eius se ob hunc metum. Prius, se ob hunc metum in hoc reo metu. Prius, in hoc reo crimine, metum pretio redemit: humanum est. Prius, pretio redemit: humanum uisitatum. non uolet. Prius, uisitatum est. non uult De nefario tyranno. Prius, de crudelissimo tyranno adire ad filios. Pr. adire ad filios suos.  
 92 ab extremo conspectu. Prius, ab extremo complexu nisi ut filiorum suorum postremam. Prius, nisi ut filiorum extremum sensu doloris aliquo, spiritus auferatur. Prius, sensu doloris aliquo, aut cruciatu spiritus auferatur pecunia dabatur. Prius, pecunia licitori dabatur cum Sesto de plaga. Prius, cum Sesto de eadem plaga  
 93 cruciatus sui causa. Prius, cruciatus sui gratia nam illorum, cum. Prius, nam illorum liberi cum si lucuosum est parentibus. Prius, si lucuosum est parentibus atque decessis. Prius, atque decessis  
 94 periculum autem commune arbitratur. Prius, periculum autem commune agi arbitratur  
 96 Cum Tyndaritanis. Prius, Cum mihi Tyndaritanis ornamenta ministrata sunt. Prius, ornamenta ministrata sunt  
 97 at nunc nauem. Prius, at nunc naues penè inanem. Prius, penè inanem Cleomenes duxit. Prius, Cleomenes ducit hæc apud te. Prius, hæc tanta apud te  
 98 et eius legis custodes. Prius, et ei legis custodes  
 99 totam Asiam. Prius, totam denique Asiam Siciliam tam in paucis. Prius, Siciliam iam in paucis inclusus esse uideatis. Prius, inclusus esse uidetis  
 100 relinquunt. Hoc. Prius, relinquunt et negligunt. Hoc. Prius, virtutibus ac beneficijs. Prius, virtutibus et beneficijs

101 quoru' utriq;. Prius, quoru' neroru'que ego huc. Prius, Ego ad hoc ne falsa damnatio. Prius, sed ne falsa damnatio. 103 fortunam periclitari solent. Prius, fortunam tentare ac periclitari solent. 106 ita te in huiusmodi crimine maxime eius pudeat. Prius, ita tui huiusmodi criminis maxime eum pudeat. 109 quae dicam, sic erunt illustra. Prius, quae dicam de supplicio civium R. sic erunt clara et illustra. 111 de quo tibi saepe. Prius, de quo saepe iam. 112 scitis id pertinere. Prius, scitatis id pertinere. 114 non providebant eas ipsas. Prius, non intelligebant. 115 ea mortem illi acerbiorem. Prius, ea mortem illi acerbiorem. 117 magnis, mercibus adeptis. Prius, mercibus adeptis. Nunc ego tibi ullam. Prius, Nunc ego tibi ullam. 118 et basilicas istorum hominum videmus. Civitatis enim. Prius, et basilicas istorum hominum videmus, et animo aequo videmus. Civis enim. 120 partim libertos, partim conlibertos spoliatos. Prius, partim libertos ab isto spoliatos. 121 tamen inspectantibus. Prius, tamen ad te inspectantibus. 123 ac fidelis Sicilia. Prius, ac fidelis provincia Sicilia. magis laborandum est. Quod crimen eiusmodi sit. Prius, magis laborandum est. Quod crimen eiusmodi est honestissimorum, omniumque Rhegnorum testimonis. Prius, honestissimorum testimonis, omniumque Rhegnorum. 124 quae quantum habet. Pr. quae tantum habet Rhegnorum videret. Vetus, Rhegnorum civium Rom. videret. 125 flagitiorum omnium consciam. Prius, flagitiorum omnium sociam. 126 se cooperisse, eum. Pr. se cooperisse ait, eum hominem vehementissime verberari. Prius, hominem propropi, vehementissimeque verberari. 134 atque inanimata, tanta. Prius, atque inanimata, tanta. atque indigna nauarchorum. Prius, atque indignissima nauarchorum. 135 nam civium R. omnium sanguis. Prius, nam civium R. sanguis quoniam et salutis. Prius, quoniam id et salutis. 136 At si de mea gloria atque amplitudine. Prius, At si de mea gloria et amplitudine. 137 tantum flagitij esse. Pr. tantum flagitij esse extra iudicij pertinere. Prius, extra iudicium, quae ad iudicij pertinet. 138 cum isto cognatio, nulla. Prius, cum isto cognatio est, nulla. 139 promulgavit, cuius nomine. Vetus, promulgavit, quo nomine. 140 iudicij indignum putare. Prius, iudicij indignum putavit. 141 aut tacitus sustinere. Prius, aut diutius tacitus sustinere. et maximis laboribus suis ad. Prius,

et maximis in laboribus usque ad. 142 Modò C. Fimbriam, Marium. Prius, Modò L. Fimbriam, C. Marium accipiendū statim. Prius, accipiendum esse statim labor? suscipiatur. Prius, labores? suscipiantur. 143 qui si in natura. Prius, quasi natura et genere. 145 quae ite duobus. Pr. quae ite iste duobus quae verres in domo. Prius, quae verres in uilla. 146 conuellere suos sedibus. Prius, conuellere ex suis sedibus. quæstum, ad religionem. Prius, quæstum, non ad religionem. 147 humanitatis hominibus. Prius, humanitatis exempla hominibus aut ipsam uidere Cererem. Prius, aut ipsam uidere se Cererem. 148 religione nominis. Prius, religione nominis dignitate Reip. Pr. dignitate populi R. ad officium et uirtutem. Prius, ad officium et ueritatem.

IN ORATIONEM XI. pro M. Fonteio. 3 remisque propulsarunt. Prius, armisque propulsarunt. 8 Crodū Porciū. Prius, Crodimum Porciū. 14 testi nō crediderint? Prius, testi nō crederent?

IN ORATIONEM XII. pro A. Cæcilia. 55 si hoc nos non obtineamus. Prius, si hoc nos non obtinebimus. 72 quibus lege aut ratione. Prius, quibus lege aut Romana.

IN ORATIONEM XIII. pro lege Manilia, ad populum. 3 debet: quid ita? Prius, debet: in quo quibus est et nobis et imperatoribus. Prius, quibus est et a uobis, et ab imperatoribus. 5 Legatos electariis, (uel Electianis). Prius, Legatos Echatianis. 6 Sed nostri imperij. Prius, Sed pro nostri imperij.

7 turpissimum sit, id, quod. Prius, turpissimum sit, illud, quod praesertim uos alios miseritis. Prius, praesertim uos alium miseritis. quod et nos. Prius, quod et uos. et eum propter esse. Prius, et eum prope esse. 9 maximis nostris uectigalibus. Prius, maximis uectigalibus. 10 Itaque neq; ex portu. Pr. ita neq; ex portu maxime copis prope affunt. Prius, maxime copis prope adfunt (ut ante dixi). Prius, (ut ante dixi) At ne illud. Prius, Ac ne illud. 12 publicanis amissis. Prius, publicanis amissa per multi miserant. Prius, per multi amiserunt multi re ac fortunae. Prius, multi rem atque fortunae non eodem labefacta motu. Prius, non eodem labefactata motu.

13 tantum impertire laudis. Prius, tantum impertiri laudis. 14 atque ad alius. Prius, atque alias. 15 et ipso bello. Prius, et ipse bello. 18 quemnam potissimum. Prius, quemnam potissimum. 23 in praedonum fuisse potestate. Prius, in praedonum fuisse potestatem. 24 Hispanis ac Gallia. Prius, Hispanis et Gallia potestati se dederunt. Prius, potestati se dederunt. 25 in summo ac perfecto. Prius, in summo atque perfecto. 26 Quis enim possimus imperatorum. Pr. Quis enim possimus imperatorem. 28 Cursum inuentum putatis. Prius, cursum inuentum putatis. 29 quantum consilio, dicti di grauitate. Prius, quantum consilio, quantum dicti di grauitate sanctissimum iudicariunt. Prius, sanctissimum esse iudicariunt. 31 quid uirtute perfectus sit, qui tantum auctoritate perfectus. Prius, quid uirtute perfectus sit, qui tantum auctoritate profecerit. 33 sed ut de praerita. Pr. sed ut praerita. 34 Itaque non sum praedicatoris quatas. Prius, Itaque non sum praedicatoris Quiritis, quatas. 40 neque me impedit eius Quiritis. Pr. neq; me impedit cuiusquam Quiritis. 43 rem populus non modo uidit. Prius, rem populus R. non modo uidit quam cum. Prius, quam ut, cum. 45 in Asia, Sicilia, regni/que. Prius, in Asia, Cilicia, Syria, regni/que. 46 animos ac spem capere possit? Prius, animos ac spiritus capere possit? 48 Quare uidete, ut. Prius, Quare uidete, nam. 49 pollicor ac defero. Prius, pollicor et defero honorem autem. Prius, honores autem. 50 id omne ego me. Prius, id omne me.

IN ORATIONEM XIII. pro A. Cluentio Habito. 2 uehemēs habeat. Pr. uehemētes habeat a uobis iudicibus. Prius, a uobis Iudices. 4 cum perorati. Prius, cum perorato, u' parte audiat. Prius, parte audiat quod in hoc uno. Prius, quod in hoc. 5 antequam dicam. Prius, antequam de causa dicam. 6 faciā, ut intelligatis. Prius, faciāque ut intelligatis. 7 rei demonstrandae petam. Prius, rei demonstrandae repetam. 8 sed et regionis illius. Prius, sed etiam regionis illius. seelere conuicta. Prius, seelere conuicta. 11 nonne timuisse. Prius, non timuisse. 12 atque fixum est, id ego cum ad hominum pericula. Prius, atque infixum est, id ego, cum ad amica pericula. 13 instituit accusatores. Prius, instituit accusatores ut ipsum A. Cluentium. Prius, ut id ipsum A. Cluentium. 16 HS CCCC L. millia. Prius, HS CCCCXCXXXIII millia.

uina Dinea instituerat. Prius, uina Dinea instituerant. 17 post illa fugam autem. Prius, post illa fugam et. 18 se uerò ad Sylla. Prius, se ad Sylla. 19 Oppianici domum. Prius, Oppianici dexteram. 23 grauida uirga. Prius, grauida uirga ac nec priuatus. Prius, ac nec prius ut unā illud quod. Prius, ut unā illa, et quod cuius audacia. Prius, cuius ab audacia. 24 ab haeredibus suis. Prius, ab haeredibus secandis. 27 Oppianicus secutus est. Prius, Oppianicus consecutus est. 31 eū simile fuisse. Pr. eū simile sui fuisse. 32 haec proposita conditio. Prius, haec illi proposita conditio. 34 poterat animum inducere. Prius, poterat in animum inducere. 36 Habitu statim. Prius, Habitu autē statim Satis est, arbitror. Prius, Satis est arbitror. 37 unū crimē allatum est. Hic tamen. Prius, uerū crimē allatum est. Hic tum. 41 Bebetius suo consilio. Prius, Bebetius de suo consilio. 42 ac manifesta faciebat. Prius, ac manifesta faciebant. 43 non modo meos. Prius, non modo ad me meos uanos. 44 atque eo modo. Prius, atque eo animo iam hoc quousq; prope. Ver. tā hoc prope patronus adhibetur. Citatur reus. Prius, patronus adhibetur. Nisi forte haec causa est, quod medici nihil praeter artificum, oratores etiam auctoritatem praestare debent. ac alie petio. Prius, et alie petio auditur eius oratio. Prius, auditur eius oratio. 46 et iis, quae a me breuiter dicta sunt, ut ai omnia penē dixerit, multa adhuc sibi referuasse uideatur. Pr. Pr. is, quae a me breuiter dicta sunt, et superioribus consistere iudicij. Prius, superioribus consentire iudicij. 47 sed minister erat. Prius, sed administrer erat. 48 quod tā hac omni. Prius, quod tā omni. 49 Extat memoria. Prius, Extat memoria. 52 ereptam esse faciemus. Prius, ereptam esse faciemus. 53 statuit ad easdem esse sibi praedas. Prius, statuit ad easdem sibi praedas. 54 quam Oppianicum damnari. Prius, quam Oppianicum condemnari. 55 iudicibus leuissimis pollicetur. Prius, iudicibus leuissimus pollicetur. 56 Itaque munimē. Ver. Ita munimē. 57 Hoc enim sibi Stalenus. Prius, Hoc enim Stalenus. 59 cumq; id etiā per. Prius, cumq; id ei per ut qu. Prius, ut enim qui. 61 qui illum nostrū. Prius, qui illi uestrū. 62 et amici mei Stalenus. Prius, et amici noctu propter in consilio. Prius, prope in consilio. 63 summa illi inuidiam. Prius, summam illi iudicio. 64 quae inuari. Prius, quae mutari atque potestas. Prius, ac potestas.

65 et queritur. Prius, ea, queritur postrema, in eū. Prius, postrema, in eū. 66 pecunia a quo regatur. Prius, regitur Hic autem res habet obratas. Prius, Haec autem res habet hoc certe. 69 Inerat eiusmodi causa. Prius, Sin erat eiusmodi causa. 72 manus adduci. Prius, manus abduci ac nec priuatus. Prius, ac nec prius. 73 iudicij fuisse. Prius, iudicij non fuisse. 74 nō quousq; aut ex lege esse Sulla. Prius, non quo illi aut ex lege esse Syllam. 75 haec tum apud lunium. Prius, Haec autem apud lunium. in Fausto tamē statuerit. Prius, in Fausto tamen illi iudicij statuerunt nec Sex. Popilius. Prius, Nec C. Popilius modus est habitus. Prius, modus est adhibitus. 78 Cluentij tamē ratio. Prius, Cluentij autem ratio. 80 Cominij dicebat id. Prius, Cominij dicebant idem. 86 Cn. Hecius. Prius, Cn. Neuius. 92 ut rē iudicatā obseruauerit, animaduersione atq; auctoritate censoria. Qua de re prius q̄ dicere incipio. Prius, ut rē iudicatā obseruauerit, animaduersione atq; auctoritate censoria. Qua de re antequam dicere incipio. 94 et Cn. Domitio Cess. Prius, et Cn. Comitio Cess. 95 non modo in Senatū redierunt, sed etiā ipsarū rerum. Prius, in non modo in Senatū redierunt, sed etiam illarum ipsarum rerum non solum illud ostendam. Prius, non solum iudices illud ostendam. 97 iudicasse dicuntur. ac primū istud statuamus. Prius, iudicasse dicuntur. ac primū illud statuamus. unūquēque uestrū. Prius, unūquēque nostrū. 98 cum uerō. Prius, dum uerō. 99 siue subscriptio Oppianici adiunare. Prius, siue opinio fuit, adiunare Non utique exemplorum copia. Prius, Non utar exemplorum copia apud M. Iunium, et Q. Publicij Praet. et M. Plectoriū. Prius, apud M. Iunium, Q. Publicij Praet. et M. Plectoriū. 105 Neq; ipsi secus existimāt, q̄ nos existimari uolumus. Vet. neq; enim secus existimāt, q̄ uos existimare uolumus. 108 id postea proferendū. Prius, id postea referendum. 110 Est uerō. Prius, Ego uerō. 111 non opus esset, ab se esse dictū. Prius, quod nō opus esset, ab se esse dictū. 113 Ego autem illa recitata non. Prius, Ego autem illa recitata esse non neq; ab ea causa Prius, nec ab ea causa quod ab initio petiui. Prius, quod ego et ab initio petiui. 115 atque obsecrare cepit. Prius, et obsecrare cepit. 116 meus, animus. Prius, meus et animus in hoc loco sedeat? Prius, in isto loco sedeat? 119 Hic putat sua interesse. Prius, Hic sua putat merere esse. 126 hoc uerō cum infinitum. Prius, hoc ne-

rō cum infinitum et infinitum. 128 Est enim sapientis iudicij, cogitare. Prius, Est enim sapientis iudicij meminisse se hominem: cogitare. 129 quia nostrae quaestoris. Prius, quia uestra quaestoris. 131 Caely cuiusdam. Vetus, Cnei cuiusdam. 133 Hoc ego si sic agerem. Prius, Haec ego si sic agerem. 134 uti ne cui. Prius, ut ne cui. 135 aut quod memuerit, aut q̄ oderit. Prius, uel quod memuerit, uel quod oderunt. 136 nemo audire. Prius, nemo adire. 137 aliud mors eripuerit. Prius, aliud mors eripuit. latius petiuit aditum aliqua. Prius, latius petiuit aditum aliqua. 145 memento cum haberetur. Prius, cum haberetur. 146 nobisq; editae sunt. Prius, nobisq; editae sunt mulier indicat. Pr. mulier indicat. 147 tu iudicij sceleris. Pr. tu iudicij sceleris. 151 atque affiniū dissidia uidemus. Prius, atque affinitatum dissidia uidemus. saepe deponit. Neque. Prius, saepe deponit: illa sibi ad confirmandas immunitatis affinitatis coniunctionem pinguari fore putauit. Neque illae sollicitationes feruorum. Prius, illae sollicitudines feruorum.

IN ORATIONEM XVII. De lege Agraria contra Rullum. 8 quos Sylla uenundabat. Prius, quos Sylla nemine dedit, scripta sit, tu ad Syllam assignationis. Prius, scripta sit, ad Syllam assignationis.

IN ORATIONEM XVIII. pro C. Rabirio. 13 confiteor id, quod ad laudem. Prius, confitebor id, quod ad laudem.

IN ORATIONEM XIX. in L. Catilinam. 1 Nihil conatus. Prius, nihil consensus. superiore nocte gesseris. Prius, superiore nocte egeris in te conferri pestem, quam tu in omnes. Prius, in te conferri pestem istam, quam tu in nos omnes. 2 Habemus S. C. in te Catilina uehemēs, nō deest. Prius, Habemus enim S. C. in te Catilina uehemēs, et graues non deest Reip. clarissimo patre, auro. Prius, clarissimo patre natus, auro at uerō nos uigessimum. Prius, at nos uigessimum uerū in inclusum in tabulis. Prius, uerū in inclusum in tabulis. 3 in Senatu uidetis. Prius, in Senatu uidentis factū esse dicat. Prius, factū esse dicat. 4 luce clariora patet. Prius, luce sunt clariora ante diem III. Calend. Nou. Prius, ante diem VII. Cal. Nou. modò res tanta, tamque incredibilis. Prius, modò res tanta, tam atroce, tamque incredibilis sensisti illam. Prius, sensisti illam.



multo magis seuerendum hostes fuisse uideatur. Prius, hostes fuisse uideantur.

id tunc enim uocet. Prius, iactantur enim uoces.

omnia et promissa et parata. Prius, omnia promissa, parata.

87 plenum est forum, plena templum circi forum. Prius, plenum est forum, plena templum circi forum.

88 qua coniunctione in Consulatu. Prius, quam coniunctionem si in Consulatu quis enim, cui. Prius, quis est enim, cui

fortunam huius ciuitatis. Prius, fortunam ciuitatis quamquam hinc nati. Prius, quam quidam hinc nati

89 pretio sperare solitari posse. Prius, pretio sperantem solitari posse

90 uoluntate, uoce. Prius, uoluntate, studio, uirtute, uoce illum igne Vestae sempiternum. Prius, illum ignem Vestae perpetuum ac sempiternum.

91 de coniugum uestrarum atque liberorum. Prius, de coniugum uestrarum ac liberorum non modo non confici. Prius, non modo confici.

92 quam illi fortasse mirantur. Prius, quam illi mihi fortasse mirantur. ceteris enim bene gesta. Prius, ceteris enim semper bene gesta. atque Italia decedere. Prius, atque ex Italia decedere

93 egregius Paulus ille. Prius, egregius L. Paulus

94 neque beneficio placare possis. Prius, nec beneficio placare possis id ego uestro. Prius, quod ego uestro sed omniuium genium. Prius, sed etiam in omnium

Equitatumque R. et tantam conspirationem bonorum omnium infringere. Prius, Equitatumque R. et tantam conspirationem bonorum omnium perfringere.

95 nihil a uobis. Prius, nihil aliud a uobis tutissimo me muro. Prius, firmissimo me muro

populique Rom. de uestris coniugibus. Prius, populique Ro. P. C. de uestris coniugibus

de fanis atque templis. Prius, de fanis ac templis

de imperio ac libertate, de salute Italiae, de uinuersa Repu. Prius, de imperio, de libertate, de salute Italiae, deque uinuersa Repub.

IN ORATIONEM XXIII. pro L. Flacco.

1 quam sapientissimorum uirorum. Prius, quam sapientissimorum et lectissimorum uirorum.

5 ab inimicis eadem praetura laudatur. Prius, ab inimicis laudatur.

6 ego hostes postum refutare. Prius, ego hostes postum refutare. docti, prudentes. Prius, docti, prudentes.

7 dem etiam, si qua. Prius, demique etiam

totum illud Graecorum. Prius, totum istud Graecorum.

8 disciplina plus ualeret, quam. Prius, disciplina plus ualeret, quam

9 qui cum dicit testimonium. Prius, qui autem dicit testimonium. Num illos item putatis. Prius, Num illos item putatis.

et enim potest esse infinita. Prius, etenim potest esse infinita. Prius, etenim potest esse infinita.

10 immo quantum exercitus? Prius, immo uero quantum exercitus?

12 nullam enim illi nostri. Prius, nullam illi nostri

13 cunctis gentibus eminebant. Prius, cunctis gentibus eminebant.

14 egentes et leues spe largitionis. Prius, egentes et leues spe largitionis priuata etiam benignitate proiecit. Prius, priuata etiam benignitate proiecit.

15 audire contentiorem et concionem. Prius, audire concionem.

16 quanto post ad iudices. Prius, Tanta post ad iudices.

18 Primum de communi genere testium. Prius, Primum de communi genere testium.

et frumentum egentium. Prius, sed et frumentum egentium. tamen tuem a ciuibus. Prius, tamen tuem a ciuibus.

21 in imperio atque publica dignitate. Prius, in imperio atque publica dignitate

23 quo tu negas classem. Prius, quo tu ipse negas classem a piratis Adriani. Prius, a piratis Adriani.

24 utrum ista classis remis. Prius, utrum nostra ista classis cursu et remis non refert ueret. Prius, non refert uero

29 et quam maxime posses. Prius, et, quantum maxime posses

30 poena est, ut opinor, Dorylai grauior. Prius, poena est, ut opinor, Dorylenisium grauior.

31 Quia de tabulis Prius, Qui de tabulis. Sed tamen iudicium. Prius, Sed tamen iudicium

32 Ut istud columbe. Prius, At istud columbe testis a uobis. Prius, testis a uobis.

33 etiam ceteris proficitur. Prius, etiam ceteris proficitur.

34 cum ciuitate mihi res est acerrima literarum. Prius, cum ciuitate mihi res est acerrima et conscientissima literarum

36 Ausidio Praetore in frumento. Prius, Ausidio Praetore frumento

43 decreti atque testimonij. Prius, decreti ac testimonij istum dolorem. Prius, istum dolorem patris nomine a ciuitatibus. Prius, patris nomine collata a ciuitatibus

44 haec pecunia tota ab honoribus translata est in questum. Prius, haec pecunia ab honoribus translata in questum, amissum est enim. Prius, amissum est enim

46 uobis tamen est. Prius, uobis autem patimeni me delicta. Prius, patimeni me delicta

47 hanc ab se pecuniam abstulisse. Prius, hanc ex pecuniam

48 dignitati horum componant. Prius, dignitati horum opponant. de quorum urbis possessione. Prius, de quorum urbis positione

49 nuper Legatus Flaccus. Prius, nuper Legatus L. Flaccus.

51 illam generaret gentem. Prius, illam augetur gentem. an uestrum hoc prouerbum. Prius, an uestrum hoc uetus prouerbum.

52 atque in optimum quenque. Prius, atque optimum quenque

53 questum et prolatum. Prius, questum et probatum.

in foro expensum esse auri pondus. Prius, in foro expensum est auri pondus.

54 a iudicibus oratio conuertitur. Prius, a iudicibus oratio auertitur.

55 Romam uenit Prius, Roma aduenit. turbae Pop. Rom odio est. Prius, turbae, Praetor, odiosi

65 nescio quid te impetrati. Prius, nescio quid abs te impetratum auctoritate. Prius, tutorum auctoritate

quod uo. ferari non desistit. Prius, quod uo. ferari non desistit.

67 neque retinenda putant. Prius, neque retinenda putant

questus est libertum suum. Prius, questus libertum suum

admittit. aduatum ciuitatum prouinciarum. Prius, administradarum prouinciarum

68 consilium in praetermittendis. Prius, consilium in omittendis.

Flaccus exeret. Prius, Flaccus exeret

69 C. Caelius fuit. Prius, C. Caelius fuit homo et prudens. Prius, homo et pudens

70 At Falcidianum crimen est ingens. Prius, At Falcidianum crimen ingens talenta quinquaginta se Flacco. Prius, talenta quinquaginta se Flacco

quomodo igitur dicitur? Prius, quomodo igitur dicitur?

71 cum epistolis et sororis. Prius, cum epistolis et sororis

72 an etiam scripsit oratu tuo? Prius, an etiam scripsit rogatu tuo? et prudentissimum hominem. Prius, et prudentissimum hominem

73 satis conuersam Remp Prius, satis conuersam esse Remp.

74 si ita placet. Prius, si ita diis placet atque ciuitate expelli. Prius, ac de ciuitate expelli

76 gentes Catilina iam omnes. Prius, gentes Catilina omnes de uobis atque de uestra. Prius, de uobis, ac uestra

78 populi R. praeclara. Prius, populi R. praeclara et adflammam uocabantur. Prius, et flammam uocabantur.

79 Flaccus prodero. Prius, Flaccus prodero

80 si id (quod dii immortales. Prius, si quod dii immortales

IN ORATIONEM XXV. pro P. Sylia.

1 diminutum putant. Prius, diminutum sperant ac defensionis probauero. Prius, ac defensionis probauero

2 atque in defensionis iure. Prius, atque in hoc defensionis iure mihi maiorem res dolorem. Prius, mihi maiorem haec res dolorem

3 quorum ego illum. Prius, quorum ego opera illum

4 si necessarij sunt, defendendos esse. Prius, si necessarij sunt, non defendendos esse

5 nonne collegae sui. Prius, nonne collegae sui

7 et Volatio Coss. Prius, et Tullo Coss.

8 summumque honorem. Prius, summumque amorem

9 Qui uobis in consilio. Prius, Qui uobis in consilio

11 eisdem illis non solum. Prius, eisdem ipsis non modo

13 quas mihi ipsi fecerat. Prius, quas ipse mihi fecerat

15 et contra Patribus Coscriptis. Prius, sed contra Patribus Coscriptis sperat absolutum iri. Prius, sperat se absolutum iri

21 qui me non modo solum. Prius, qui me non solum

23 sed in ea causa, te undicem. Prius, sed in ea causa, in qua te undicem

24 quam ego defugiam. Prius, quam ego non defugiam

26 et uide. Prius, at uide

28 si afflata fortuna. Prius, si afflata fortuna

29 ne illi unquam. Prius, ne ulli unquam hunc non esse. Prius, hunc esse

31 Credo esse memorem. Prius, Credo esse memorem

aut fidei puer, aut ingenium desuifse. Prius, aut etiam scribendis puer ingenium desuifse.

32 In quo ego tam subito. Prius, In quo ego tam subito

37 et tamen inuolatus uestra amicitia. Prius, et tamen id inuolatus uestra amicitia. At accusat Cornelij filius. Prius, At accusat C. Cornelij filius

41 praeparant uehementer. Prius, praeparant uehementer iam si in paranda familia suspicio est: quod. Prius, iam si in comparanda familia suspicio est nulla: quod

42 et suspicionem huius. Prius, et ante suspicionem huius.

43 in Hispaniam turbatum isset. Prius, in Hispania turbatum esset

45 Disiunxit, inquam, eos a colonis. Prius, Disiunxit, inquit, eos a colonis.

46 per nos tutari conseruarique cupiunt. Prius, per nos tutari, conseruarique cupiunt.

Atque hoc loco. Prius, Atque hoc loco

47 quam promulgat. Prius, quam promulgat ut consul esse uoluerit fratri. Prius, ut consul esse uoluerit fratri

49 quis tamen nostrum. Prius, quis tamen uestrum

51 de me aliquid, de ipso. Prius, de me aliquid, et de ipso

qui accusatus erat. Prius, qui accusatus est

52 conatus esse hominem a pueritia. Prius, conatum esse hominem usque a pueritia

unumquenque eorum. Prius, unumquenque illorum

53 non sua ante acta uita. Prius, non sua consuetudo, ac uita ac uita conuincerent. Prius, ac uita conuincerent.

cum illius uitam P. Sylle. Prius, cum illius uita uitam P. Sylle.

54 excidit, ut quisquam posset offendi? Prius, excidit, unde quisquam posset offendi?

55 absuit ab oculis nostris. Prius, absuit ab oculis uestris.

57 inclusis in Rep. pestibus diuitius extare potuisse. Prius, inclusis in Rep. pestibus diuitius hoc imperium stare potuisse.

58 in parricidarum caedem. Prius, in parricidarum caedem

61 sin illa res prima ualuit. Prius, sin illa res de pecuniis repetendis prima ualuit

62 nam haec et hominum. Prius, nam haec hominum

63 duam conseruare cupiam. Prius, duam conseruare cupiam

65 de reatu P. Sylle. Prius, de re P. Sylle

67 neque fortunis anteferet. Prius, ne fortunis anteferet

cum his necessarij lugere suam calamitatem liceat. Prius, cum his necessarij lugere sua calamitatem liceat

68 expletum his miseris. Prius, expletum huius miseris

IN ORATIONEM XXVI. pro Archia poeta.

3 aduentus celebrabantur. Prius, aduentus celebrabatur

4 eum in domum suam. Prius, eum domum suam

percipere atque audire studebat. Prius, percipere aut audire studebant in Sicilia profectus. Prius, in Siciliam profectus

5 et fide M. Lucillus. Prius, et fide L. Lucillus

6 qui tot annis ciuitate data. Prius, qui tot annis ante ciuitatem datam

9 ut a nullius unquam me tempore aut commodo. Prius, ut a nullius nullo me unquam tempore aut commodo.

7 somnus retardauerit? Prius, somnus retardari?

et corporis conceditur temporis. Prius, et corporis conceditur temporis.

10 Atque hoc ideo mihi. Prius, Atque hoc adeo mihi

12 humanissimam iudicaretis. Prius, humanissimam ac liberalissimam iudicaretis.

13 celeritatemque ingeniorum negligimus. Prius, celeritatemque ingeniorum negligemus.

17 magnus honos populi R. adiungitur. Prius, magnus honos populi R. rebus adiungitur

Radium tamen hominem. Prius, Radium hominem

18 nam nisi illi ars extitisset. Prius, nam nisi illi ars extitisset

19 etiam illis libellis. Prius, etiam in illis libellis.

20 summus uir et imperator. Prius, summus uir et imperator pro salute huius imperij. Prius, pro salute huius urbis atque imperij

21 nulla enim uirtus. Prius, nullam enim uirtus

qua noctes ac dies. Prius, quae noctes et dies

22 An statuas et imagines. Prius, An, cum statuas et imagines

23 isque est eo numero. Prius, quisque est eo numero

que firmo a me iudicialique consuetudine. Prius, quae non fori, neque iudiciali consuetudine.

IN ORATIONEM XXVII. ad Quirites post reditum.

1 secutus ut sine ulla offensione cursus. Prius, secundo ut sine ulla offensione cursum

3 sic haec omnia desiderata magis. Prius, sic ea omnia desiderata magis multitudinem beneficiorum. Prius, multitudinemque beneficiorum

5 sed in discessu ciuium. Prius, sed in discessu ciuium

At me nudum. Prius, Me autem nudum

6 unus hic, qui in foro. Prius, unus hic, qui domi, qui in foro magna parte lectis. Prius, Magna parte lectis.

7 at de me, ut ualere. Prius, at de me, ut ualere

8 ut referrent, flagitati. Prius, ut referrent efflagitati nonnulli arbitrantur. Prius, nonnulli arbitrantur

alia nulla: cum uariis rationibus impeditur, et uoluntate. Prius, alia nulla: et cum uariis rationibus impeditur, uoluntate

10 cedis Catilinae copias esse renouatas. Prius, cedus Catilinae copias esse renouatas

domeftris hostibus dedissent. Prius, domeftris hostibus dedissent

11 quod potui uincere, et uinci. Prius, quod et uincere, et uinci cum ego absum. Prius, cum ego absum

us et ferrum in foro uertitur. Prius,

- uis et ferrum in foro uersarentur.* Prius, cum privati se parietis praesidio.
- 13 *Tum me in perorando posuit.* Prius, tum in perorando posuit
- 14 *dixit in concione uestrum.* Prius, dixit in concione uestra
- 15 *immortales esse soleant, eadē erga populum.* Prius, immortales esse solēt, eadem ne erga populum
- et *seleratus hominum furor.* Prius, et seleratorum hominum furor
- 16 *cum parua nauicula peruectus.* Prius, cum parua nauicula traiectus
- 19 *cum anima expiabo mea, etiam cum me ulla monumenta.* Prius, non solum dum anima superabo mea, sed etiam cum mortuo monumenta simpliciter ferenda fidem. Prius, simpliciter referenda fidem.

## IN ORATIONEM XXVIII.

- post reditum, in Senatu.
- 2 *per nos recuperauimus.* Prius, per nos recuperauerimus.
- 3 *hos tribunos haberet.* Prius, octo tribunos haberet
- 4 *tuo se uenire in Senatum arbitrarer.* Prius, tuo se in Senatum uenire arbitrareretur
- 5 *atque optima tribuni pl.* Prius, atque optima urbi tribuni pl.
- 6 *hoc iudicium animi.* Prius, hoc iudicium animi
- totam illam, ut ante dixi.* Prius, totam illam clausulam, ut ante dixi
- 7 *Sed fuerunt Consules.* Prius, Sed fuerunt duo Consules
- 8 *alter Cethegum consobrinum reprobabat.* Prius, alter Cethegum consobrinum suam reprobabat
- 9 *qui in magistratu.* Prius, qui in magistratu
- et *Fusia ne ualeret.* Prius, et Fusia ne ualeret
- 10 *in concionem descendit.* Prius, in concionem ascendit
- 11 *non inconstitutum studium, non dicendi initia.* Prius, non Consulis studium, non dicendi initia
- 12 *et perditum non putasti.* Prius, et perditum non dubitares
- an cum Aethiopo.* Prius, aut cum supite Aethiopo
- non in auare receptis.* Prius, non ianna receptis
- qui ad laborem, qui ad industriam.* Prius, qui ad laborem, ad industriam
- 13 *is me, quanquam equidem non cognoram propter.* Prius, is non me, quamquam equidem non cognoram eum propter.
- 15 *idemque clementia.* Prius, idemque tu clementia
- 16 *et diligentia subleuatis.* Prius, et diligentia subleuatis
- 17 *pro statu ciuitatis, nullam uim.* Prius, pro statu ciuitatis nullas sibi immunitas.
- 20 *referam gratiam, amicitia segni perspecta, tunc cum apertis.* Prius, referam gratiam, cum apertis.

- 21 *quam quod suffragium ferere.* Prius, quam quod illo petente
- omnibus agris, atque oppidis.* Prius, omnibus agris, uicis atque oppidis
- 22 *si qui non ueniret.* Prius, si quis non ueniret
- quantam uim nature haberet uersa bonitas, intelligere potuisset.* Prius, quamquam uim uera bonitas haberet, aut uera nobilitas, intelligere potuisset
- 23 *CCCCX et septē effecit, magistratus autem.* Prius, CCCCX Senatorum effectus, magistratibusque omnes
- 24 *que maxime maiores comitis iustit.* Prius, que maxime maiores iustit
- 25 *atque diuino non reducti sumus in patriam, ut.* Prius, atque diuino non solum reducti sumus in patriam, si aut
- 26 *qui, cum propter.* Prius, qui ipse cum cuius omnis ratio. Prius, cuius omnis ratio.
- 27 *praedicanda ac recolenda.* Prius, praedicanda atque recolenda.
- 31 *neque illa exterminata.* Prius, neque ego illa exterminata.
- 32 *cum aliquid illa debebat.* Prius, cum aliquid mihi illa debebat
- nam importata est.* Prius, nam et importata est
- 33 *tum nunquam nec magnitudinem negotij.* Prius, nunquam nec magnitudinem negotij
- 34 *denique restituti.* Prius, denique nulla auctoritate Senatus restituti.
- nullus Italiae metus.* Prius, nullus Italiae metus
- 35 *cum ea sine restituta.* Prius, cum ea mihi sine restituta

## IN ORATIONEM XXIX.

- pro domo sua ad pontifices.
- 1 *quam quod deosidem.* Prius, quam quod uos eosdem
- fidei, potestati commissis.* Prius, fidei, potestati commissis
- 3 *Tunc es, inquit.* Prius, Tunc es ille, inquit.
- 4 *in Capitolium intrare turbulento illo die*
- 6 *in Senatum ipsum non uenire.* Prius, in Senatum ipsum non uenire.
- et *gratam et iucundam fuisse.* Prius, gratam et iucundam fuisse.
- puto, suo quaque arbitratu timere oportere.* Prius, puto, arbitrio suo quaque timere oportere.
- cum ego me existimasset.* Prius, cum ego me existimasset
- 7 *sed omnes ferre oporteret.* Prius, sed omnes bonos ferre oporteret
- dignitatem restitutus meo consilio repudiarem.* Prius, dignitatem restitutus consilio repudiare meo
- in animis uestris.* Prius, in animis nostris
- maius sit eius qui.* Prius, magis sit eius qui
- 8 *qui tum fuerunt.* Prius, qui tum abfuerunt
- funesta unum non hanc causam putant.* Prius, funesta latrocinia ob

- annone causam putant?*
- 9 *seditionis quidem instigator.* Prius, seditionis quidem instigator.
- non est satis facta lapidatio.* Prius, inde saxus facta lapidatio est
- 10 *uidetur ipsa Respub.* Prius, uideturne ipsa Respub.
- 13 *saluberrimam, mihi necessariam.* Prius, saluberrimam, ac mihi necessariam
- in ea re nec ue ratio habebatur.* Prius, in ea re nec ue ratio habebatur
- 15 *non iam tibi respondebo.* Prius, non iam tibi sic respondebo
- Cum his haec a me habenda oratio est.* Prius, Cum his haec a me haberi oratio potest.
- 16 *fortunas patrocinium.* Prius, fortunam latrocinium.
- si quis suum defenderet.* Prius, si quis suum ius defenderet
- 17 *qui negas esse uerum.* Prius, qui negas esse iuris
- quem tu in eo non.* Prius, quem tu non
- 18 *regere uideretur improbitatem.* Prius, regere uideretur improbitatem
- eruptam uel Caesaris.* Prius, eruptam uel ex Caesaris
- 19 *tantum aerarium.* Prius, tamen aerarium eas leges Sempronias.
- 20 *per ferre potuisset.* Prius, per ferre potuisset quoquo animo modo.
- quoquo animo me mutata ac debilitata.* Prius, mutata, debilitata
- 23 *mibi illi uni esse inimicissimum.* Prius, mibi illum esse uni inimicissimum
- 24 *ut apertissimus inimicus obstitit.* Prius, ut apertis inimicus obstitit etiam hoc utile est.
- 25 *ad rem ipsam perficiendam fuit.* Prius, ad rem perficiendam fuit
- faciendum fuit.* Prius, faciendum fuit
- 26 *ad ipsam causam, cogitationemque uestram.* Prius, ad ipsam cogitationem uestram
- si quis quum uestris.* Prius, si quis quum uestris
- 27 *Hoc iuris in ciuitate.* Prius, Hoc iuris in hac ciuitate
- videt me radicatus.* Prius, Videt me non radicatus
- suscipit etiam liberos.* Prius, suscipit etiam liberos
- 29 *qui te adoptauit filius, uel.* Prius, qui te adoptauit, uel
- 30 *cur ergo adoptat?* Prius, cur ergo adoptat?
- tum omnium sacra.* Prius, iam omnia sacra
- 32 *in concione, tu Augures produxi tibi.* Prius, in concione, tu Augures produxisti
- 33 *per suum tribunatum.* Prius, tibi per suum tribunatum.
- decreuit Senatus. Vetus, iudicauit Senatus*
- 34 *tum id sumus. Prius, tamen id sumus.*

- de Rep. merito tullises.* Prius, de Rep. bene merito tullises
- quare licebat.* Prius, quare licebat
- hic ipse Tullius.* Prius, hic ipse Tullius.
- id enim priuilegiū.* Prius, id est enim priuilegium
- 36 *praedicta die.* Prius, praedicta die
- 37 *pecunia non exspectabatur.* Prius, pecunia non exspectabatur
- 38 *ut ne scires Clodium esse.* Prius, ut ne scires hunc Clodium esse
- faceret alios, qui leges.* Prius, faceret et alios esse, qui
- 39 *suffragatorem in ista.* Prius, suffragatorem in ista
- nisi si rem ac faciarum.* Prius, nisi si rem ac faciarum
- 40 *in bonis ille uir.* Prius, bonus ille uir
- 42 *quis si eidem.* Prius, Sed quid, si eidem de uno homine scribere.
- de uno homine scriberes.* Prius, de uno homine scriberes
- 43 *an quicquam iure gestum.* Prius, aut quicquam iure gestum
- uim tua uidelicet non parabas.* Prius, uim tua uidelicet non parabas
- 45 *non modo pugnare.* Prius, non modo propugnare
- non dicam in me, fac.* Prius, non dicam in me quidem: fac
- quid nostri Equites R?* Prius, quid illi Equites R?
- uerrim, si dies dicta esset.* Prius, utrum, si dies dicta esset,
- an quia causam.* Prius, an eam causam non modo praesente, sed etiam me absente.
- 46 *tam inops autem eram.* Prius, tam inops aut ego eram
- mentes eorum satiare potui.* Prius, mentes illorum satiare potui
- 47 *omni crudelitate laeratus.* Prius, omni crudelitate laeratus
- 49 *Consules uocabant.* Prius, Consules uocabant
- 50 *ut fortissimus uiris.* Prius, ut multus fortissimus uiris
- 51 *meliore conditione esse quam Decij.* Prius, meliore conditione quam Decij
- qui modus moribus fuerat.* Prius, qui modus omnibus moribus fuerat
- 54 *si sine populo restituti uideremur.* Prius, si sine populo restituti uideremur
- 55 *sententiam dicere uidebatur.* Prius, sententiam dicere uidebatur
- alienissimam P. Clodio iudicarent.* Prius, alienissimam P. Clodio iudicarent
- 56 *Sed uero ista, qui.* Prius, Sed ista, qui ceteras obseruauerunt.
- obseruauerunt*
- Hunc tu etiā portentosa pestis.* Prius, Hunc tu etiā portentosa pestis
- cum est poena peccati.* Prius, quando est poena peccati
- 58 *Ille uero dies qui fuit.* Prius, Ille uero dies qui fuit
- 59 *de mei sibi nominis immortalibus meritis.* Prius, de meis in omnes mor-

- tales meritis*
- 61 *num minus iussum esset.* Prius, num id iussum esset ratum?
- hoc in genere errorem iudicatum, uel sororem iudicatam.* Prius, hoc in genere se rem iudicatam
- 63 *in foro pernoctasse.* Prius, in foro pernoctans.
- 64 *Fidulus negat.* Prius, Sedulius negat
- tu autem.* Prius, tu huius autorem amplecteris.
- Prius, auctoritatem amplecteris.* Prius, auctoritatem amplecteris
- 65 *Quere haec ex Clodio.* Prius, Quere hoc ex Clodio
- donec imperium est abrogatum.* Prius, donec imperium est abrogatum
- 67 *populi incitati iracundiam subierunt.* Prius, populi incitati uim, iracundiamque subierunt
- cum amplissimis omnium iudiciis.* Prius, cum amplissimis omnium iudiciis
- 68 *dicam maxima dignitate.* Prius, dicam maxima cum dignitate
- At si me populus Romanus.* Prius, Ac si me populus R.
- 69 *denique ne pulsus quidem.* Prius, denique ne expulsus quidem.
- popularem ratione anteponat.* Prius, popularem ratione anteponat
- optent Catilinae cedem.* Prius, optent cotidie cedem.
- populum nisi his tabernis.* Prius, populum nisi his tabernis
- Lollius, plaguleios Sergos praefecerat.* Prius, Lollius, Sergos praefecerat
- 72 *laboribus patriam esse seruata.* Prius, laboribus patriam esse seruata
- de obiectis consisti.* Prius, de obiectis non consisti
- nisi crudelitas ea unius temporis.* Prius, nisi crudelitas illius temporis,
- Ego etiam Reip.* Prius, Ego uero etiam Reipub.
- splendorē urbis.* Prius, splendorē uerbis
- 74 *remque publicam concedere.* Prius, remque publicam condere.
- 79 *domum cum Flacci domo coniungebat.* Prius, domum cum M. Flacci domo coniungebat
- 80 *in meam intulit? hunc uos.* Prius, in meam intulit? hunc, inquam, etiā uos
- 81 *Aspicite, aspicite, Pontificas.* Prius, aspicite, Pontificas.
- 82 *nec esset rogatus?* Prius, nec esset rogatus?
- 84 *quibus nemo rem ullam.* Prius, quorum nemo rem ullam
- in captiuis sedibus collocaret.* Prius, in captiuis sedibus collocaretur?
- 87 *ad memoriam sempiternae turpitudinis.* Prius, ad memoriam sempiternam turpitudinis.
- suas domos comportari iuberet.* Prius, suas domos comportari iuberent
- 90 *dicere, et non collegum Pontificum.* Prius, dicere, non collegum Pontificum
- quam si omnes consecuti sunt.* Prius, quam et si omnes consecuti sunt
- 92 *Quere reperierit Pontificam?* Prius, Quere reperierit Pontificam?
- 94 *sustineret de hac religione.* Prius, date de hac religione
- bona ciuipiam.* Prius, bona ciuis ci-

- inspiciam*
- ex nonnullis per ueterum temporum.* Prius, ex nonnullis ueterum temporum
- 96 *timorem qui uoluisti?* Prius, timorem uoluisti?
- 99 *sermone omnium uicatum.* Prius, seruorum omnium uicatum
- et furoris.* Prius, et furoris.
- Q. Martius*
- 100 *enim sic arbitrabatur.* Prius, enim sic arbitrabatur
- 101 *ac facibus eripui.* Prius, ac facibus eripui
- Senatus, tum autem ordines omnes.* Prius, Senatus, cum etiam ordines omnes
- 103 *ut in uim, etiā.* Prius, ut in uim, et iam nihil dixit, nec fecit.
- Prius, nihil dixit, aut si fecit,*
- ut mutam in delicto.* Prius, ut mutam in delicto
- 104 *ad ius publicum iudicandi.* Prius, ad ius publicum iudicandum
- 106 *rei tamen nomine.* Prius, Reip. tantum nomine
- 107 *cum eum multi.* Prius, cum eius dedicationem multi
- sine auctoritate, sine factore.* Prius, sine auctore, sine factore,
- 108 *Non potuit ullo modo.* Prius, Non poterat ullo modo
- 109 *ante oculos extinctoris.* Prius, ante oculos exterminatoris
- si iste metus.* Prius, si iste metus,
- 110 *omnes tum erga.* Prius, omne uobis erga atque imperium.
- Prius, atque hoc imperium reductum, idcirco mihi uidentur fructum redditus.* Prius, redditum, idcirco mihi uidentur fructum redditus,
- 111 *de templis atque delubris.* Prius, de templis ac delubris
- 112 *meque atque meum.* Prius, meque ac meum
- ut, si eo ipso tempore.* Prius, ut, si eo ipso tempore.
- Denique coniunctum esse.* Prius, denique coniunctum esse.

## IN ORATIONEM XXX.

- De Aruspici responso in Senatu.
- 1 *equitum R. praesentium, quibus.* Prius, equitum R. quibus
- impediret, P. Tublioni.* Prius, impediret, P. Tublioni
- 2 *Ego enim nec P. C. Prius, Ego enim P. C.*
- quisque ductu.* Prius, quisque suo ductu
- 5 *labefactam, penē captam.* Prius, labefactam, penē captam
- 6 *ut faceret.* Prius, ut fecerat:
- 7 *atque sacra.* Prius, ea que sacra
- 9 *Sex. Clodij ore tincto conscripisset.* Prius, Sex. Clodius conscripisset
- Postea uero P. C. Prius, Postea nos P. C.*
- 16 *qui statuta.* Prius, qui statas
- 17 *ac necessitudinem.* Prius, ac uicissitudinem
- quod decorum numine.* Prius, quod decorum immortalium numine
- 19 *etiam pro Pontificum collegio.* Prius, etiam pro Pontificum collegio,

iam querere liceret. Prius, iam quere  
liceret.  
20 aut simbolo aberravit. Prius, aut si  
nuta aberravit.  
21 dies illi pro festis penè. Prius, dies illi  
festi penè  
quos ille fremitus nuntiet ludos. Prius,  
quos ludos ille fremitus nuntiet  
senatus locum Africanus. Prius, Senat-  
ni locum P. Africanus  
22 terris accessita. Prius, terris accessita  
24 solet, auocant. Prius, solet, pericunt  
29 suffossa, inaedificata. Prius, suffossa, in-  
aedificata  
32 nisi illius supplicio. Prius, nisi ipsius  
supplicio,  
33 nisi forte tibi esse ignotum. Prius, nisi  
forte tibi ignotum  
34 homines prope constantem. Prius, ho-  
mines propter pecuniam  
36 oculos non habueru. Prius, oculos non  
haberes.  
Quis igitur optimatum discordiam.  
Prius, Quis igitur hanc optimatum  
discordiam  
37 qua eloquentia. Prius, quanta ui?  
39 idèmq; uir demens. Prius, idèmq;  
uir clemens  
authoritate uestra. Prius, authoritati  
uestra  
40 C. que Tutio. Prius, C. que Iulio  
41 fas non fuerat. Prius, fas non erat,  
42 suas habet conciones. Prius, ea habet  
conciones:  
43 eas miscet. Prius, ea miscet:  
si existimant. Prius, quòd existimant  
ac uolatos impetus. Prius, ac uolent-  
os impetus  
44 exercitum Caesaris, in quo fallebat.  
Prius, exercitum C. Caesaris, in quo  
fallebat multos,  
45 de caelo semper seruasset. Prius, de cae-  
lo semperne seruasset.  
Tum uerò elatus spe posse se. Prius,  
Tum uerò est ratus se posse,  
47 ne à Rep. peñis remoueret. Prius, ne  
à Rep. Reip. peñis remoueret.  
etià me in Senatu. Prius, etià me in Senatu,  
fœdior aut inquinatior. Prius, fœdior  
atque inquinatior  
48 tantisq; sceleribus contuebantur. Prius,  
tantisque sceleribus continebant,  
49 de optimatum discordia, de clarissim-  
orum ciuium. Prius, de optimat-  
ium discordia, de clarissimorum  
et optimè meritorum ciuium  
quantū à pueris. Prius, quantum à puris  
50 adiungitur in unius. Prius, adiungit-  
ur, etiam, ne in unius  
tamen sine dubio. Prius, tum sine dubio  
51 euerfionem ciuitatis imminentem. Prius,  
euerfionem ciuitatis in mentem  
etià concione hominum. Prius, etiam  
concione hominum  
53 solia, menfas. Prius, solennes menfas,  
54 sepiissime iudicaueritis. Prius, sepiissi-  
me iudicaueratis:  
58 cum agri atq; terra. Pr. cū agri terra

IN ORATIONEM XXXI.  
pro Cn. Plancio  
1 accusatorum esse fautores. Prius, accusa-

tioni esse fautores  
cui mea salus non chara fuerit. Pr.  
cui mea salus chara non fuerit,  
4 in hac re molestissimum. Prius, in hac  
re solū molestissimum  
5 tu imancm dignitatis. Prius, tu non in-  
anem dignitatis  
6 te ut potius obiuergare. Prius, te ut po-  
tius obiuergem,  
8 deliberare sepius. Prius, considerate  
sepius  
9 Venio iam ad. Prius, Venio nunc ad  
10 Serenū stultissimum hominem. Prius,  
Serenū subtilissimum hominem  
13 grauissimum esset sic dicere. Prius, gra-  
uissimum esset dicere,  
patuerit hominibus. Prius, patuerit o-  
mnibus  
18 Quis est igitur. Prius, Quis est ergo  
27 an quòd auctores. Prius, an quòd aucto-  
riones  
34 suam uerò edidisset? Prius, suam non  
edidisset?  
36 hodie esse uolumus. Prius, hodie esse  
uidemus  
lex dabat, uoluisse. Prius, lex dabat,  
noluisse:  
37 esse tribubus Plancium. Prius, esse tri-  
bulibus Plancium,  
43 tulissent: an non nullus. Prius, tulissent?  
cū nonnullis  
44 iudicis? cū te. Prius, iudicis? an dicit eū te  
48 non est generatus. Prius, non est gnati,  
quod multi uideant. Prius, quod multi  
uideant  
grauis et ingeniosus. Prius, grauis ille  
et ingeniosus  
49 ut is gloria. Prius, ut is gloria  
50 in Creta hoc. Pr. in Creta Metello hoc  
51 cum professi sunt. Prius, cum professi  
fuerint,  
qui uolunt esse? Prius, qui uolunt esse?  
56 huius meritum. Prius, huiusque meriti  
tibi tamen respōdeo. Prius, tibi tantum  
respondeo,  
58 utrum putes odium unquam. Prius, utrum  
putes odium in me medio-  
cre inimicorum fuisse, quod fuit  
uulorum tantum? requiro utrum  
putes odium unquam  
61 magnopere deberem. Prius, magnope-  
re debeam  
65 laus AEdilitatis. Prius, laus, AEdilitas:  
66 isti tuo ori nemoq;. Pr. isti tuae orationi  
68 habet reprehensionis causam. Prius,  
haberet reprehensionis ansam  
69 me, quòd. Prius, me, quòd,  
74 in aliorum uigiliam. Prius, in aliorū  
iugulum  
75 tamenne libertatem. Prius, tamenne tu  
libertatem  
76 qui primūm. Prius, quas primūm  
81 fratre necessitudinē comparat. Prius,  
fratre necis insidias comparatas  
obliuiscar tuae noctis. Prius, obliuiscar  
noctis  
82 Nec tamē exurge. Pr. Huc exurge tamē  
83 dare licentiam. Prius, dare letitiam

IN ORATIONEM XXXII.  
pro P. Sestio.  
1 sed etiam fortissimus. Prius, sed etiam

uoluntarios fortissimis  
uos nobis, et per. Prius, uos nobis, per  
3 laudes exortae. Prius, laudes excitate  
4 Duobus grauissimis. Prius, Duobus his  
grauissimis  
fuit, utrique eorum et. Prius, fuit,  
ut utrique eorum et  
5 illum illo. Prius, illum in illo  
periculo societatis. Pr. periculo ciuitatis  
6 attentari conspiciamus. Prius, atten-  
tari suscipiamur:  
7 quo quidem tempore homines nemine.  
Prius, et hoc tempore idem homi-  
nes nomine  
periculum decreto. Prius, periculumq;  
decreto  
inimicis quidnam. Prius, inimicis no-  
stris, quidnam,  
8 literis P. Sestium. Prius, literis eum  
9 amore Reip. non praestans in Rep. uir-  
tus. Prius, amore Reip. uirtus,  
accusandum, impellendū fuisset. Pr.  
impellendum fuisset  
è nimis illis. Prius, è nimis illis  
ut Pr. curam. Prius, ut Quae curam  
quantquam et aliquando non. Prius,  
quantquam non  
10 quodammodo obseruat. Prius, quodam-  
modo absorbet  
Tribunatus totus. Prius, Tribunatus  
quidem totus  
at aret dolentius. Prius, at aret iudi-  
ces dolentius  
11 Sed ut quam. Prius, Sed ut agam  
annū in Repub. Prius, annū Reip.  
Fuerat ille annus tam in Rep. Iudicis,  
quam in magno motu, et multorū  
timore inuentus. Prius, fuerat ille  
annus in Reipub. magno metu, et  
multorū timore tanquam inuentus  
13 libidine insani? Pr. libidine infamiss?  
quedam in illa Rep. Prius, quedam  
illa Reip.  
imperij natos. Prius, imperij ornatos.  
atque compulsus. Pr. atque percussus,  
14 R. ministatur Senatu. Prius, R. ministatur  
Senatu:  
nullo modo arbitrabatur. Prius, nullo  
modo fore arbitrabatur.  
capillo illo horrido. Prius, capillo ita  
horrido,  
imaginis ornanda causa. Prius, imagi-  
nis formanda causa  
15 et dux. Boni mihi denique omnes.  
Prius, et dux bonis. Mihi denique  
homines  
16 uerè dicam. Prius, uerè hoc dicam  
17 Laudabat, qui. Prius, laudabat maxi-  
mè, qui  
otiosa uita, plena. Prius, otiosa uita, et  
plena,  
esse duendum, ad eunda. Prius, esse  
duendum, subeunda  
18 parte ageret. Prius, parte uiueret,  
afflictam et cōscriptam Reip. Prius,  
afflictam Reip.  
19 Hic cum Senatus sollicitus, uos equites  
Rom. excitati. Prius, Hic tum Senatus  
sollicitus, uos equites Rom. excitati,  
20 boni uestem mutatis. Prius, boni ueste  
mutata  
21 cum hoc satis esset. Prius, cumque hoc

satis esset  
22 cum patre eius est. Prius, cum patre  
eius erat,  
in concione lege relegauit. Prius, in cō-  
cione relegauit  
24 libertatēmq; euertere? Prius, liberta-  
tēmq; peruertere?  
mihi enim hoc. Prius, mihi autem hoc  
25 ueste significarent? Prius, ueste mutata  
significarent?  
26 qui prohibuit. Prius, qui prohiberet  
ydēmq; Consules. Prius, ydē Con-  
sules,  
27 Isidēmq; Consulibus. Prius, Isidē  
Consulibus  
29 fuit unquam Metello, cuius causam etsi  
omnes probabant. Prius, fuit in Q.  
Metello, cuius causam etsi omnes bo-  
ni probabant,  
31 domesticorum hostium cadem mœre-  
ret. Prius, domesticorū mortem mœ-  
reret.  
32 et parare, exercitum posse. Prius, et  
parare, si uellent, exercitum posse.  
tunc iniecta me mouit? Prius, coniecta  
me mouit  
33 ad eam rem positi. Prius, ad eam rem  
compositi  
hanc eius suspicionem. Prius, hanc ei  
suspicionem  
35 Consules auctores. Prius, Consules au-  
thores,  
ac modo accipienda plaga mihi illa sa-  
nabilis, mortifera, quam imposuisset  
illa. Prius, ac non accipienda pla-  
ga mihi insaniabilis, illi mortifera,  
quam Reipub. imposuisset.  
36 multi de multis. Prius, multi ex multis  
37 me potius in profundū. Prius, me ipse  
potius in profundum,  
38 gerenda cauebantur? Prius, gerenda  
concinebantur?  
nesciebam uitam breuem esse, cursum  
gloriae sempiternum. Prius, nescie-  
bam uitā breuem esse cursum, glo-  
riae sempiternum.  
41 Repub. uobis seruauit. Prius, Repub.  
bis seruauit,  
labefactari ab improbis. Prius, labe-  
factari ab improbis.  
42 Repub. perdidissem. Prius, Repub.  
prodidissem  
43 earumque periculo est. Prius, earum-  
que periculum est  
populoque Ro. de. Prius, populoque R.  
doloris sui de  
ne quis unquam incidat in eiusmodi  
Consules. Prius, ne quis unquam sine  
in ciuitate eiusmodi Consules  
Remp. illis tacentibus sperabit. Prius,  
Remp. diat, illis tacentibus:  
44 breui tempore doloris. Prius, breui tem-  
poris dolore  
45 erat enim. Prius, erat autem  
meum et suum à præda. Prius, meū  
discrimen et eorum prædam  
46 gener à Pisonis. Prius, gener, et Piso ge-  
ner à Pisonis  
49 proximum esse dicamus. Prius, proxi-  
mum esse dicam.  
hostem pulsus. Prius, hostem huius  
imperij Mithridatem, pulsus

50 anni prodito exēplo. Prius, anni per-  
dito exemplo  
51 se ciuitate Reip. priuet. Prius, se ciue  
Reip. priuet.  
53 in repu. peruenire. Prius, in rep. pro-  
uenire,  
55 neue de capite. Prius, neque de capite  
optari, fingi curatio. Prius, optari, fin-  
gite procuratio  
genus imperij, aut quae. Prius, genus  
imperij, quae  
56 suam non insolitam. Prius, suam non  
suam  
imperium Reipub. Prius, imperium  
populi Ro.  
59 ad amplissimam beneficij gratiam.  
Prius, ad amplissimam beneficij gra-  
tiam  
60 iudices Tribunos designatus. Prius,  
iudices designatus  
61 deserto Ganio Lelior ea Calatis. Prius,  
deserto Ganio Oleli horreo, calatis  
grauis  
in Calatinos Attilios. Prius, in Calati-  
nos ac Lelios  
62 id quod indignissimum. Prius, id quod  
dignissimum  
magna rerū perturbacione. Prius, ma-  
gna rerum permutacione  
quae scripserat. Prius, quae scripserat,  
63 quare iure, qui. Prius, quare me, qui  
64 multos, uniuersique. Prius, multos, ue-  
nientem in forum uirum optimū,  
et constantissimum M. Cispium Trib.  
pleb. ui depellunt, cadem in foro ma-  
ximam faciunt, uniuersique  
65 spōgis effringi. Prius, spōgis effundi.  
66 illo Cumaniano. Prius, illo Cumaniano  
68 manus illa quotidiana. Prius, manus  
illa Clodiana  
et concisum pluribus. Prius, et concisum  
pluribus  
70 ad restringendam inuidiam. Prius,  
ad restringendam inuidiam  
73 taciti mirabamini. Prius, taciti mœre-  
bamini.  
introduci in inuidia. Prius, introdu-  
cti, confessi, in inuidia  
74 uirtute uideamus. Prius, uirtute prædi-  
tum uideamus,  
75 uellet Reip. Prius, uellet Reipub.  
76 uirum hortabatur. Prius, uirum hor-  
tabantur,  
facturum sperauit? facti. Prius, si-  
citurum fracti  
79 et diuino iure, et humano. Prius, et  
diuino, et humano iure,  
80 cum sentiat duo. Prius, cum sciat illa  
duo  
82 Tribunatusque aspiciat. Prius, Tribu-  
natus, aspiciat que  
86 cum tutores sunt. Prius, cum auctores  
sunt,  
87 ad C. Varium. Prius, ad C. Marium  
nūquam ulla us, ulla minae, ulla in-  
uidia. Prius, nulla unquam us, nul-  
le minae, nulla inuidia  
88 aut metu demouere. Prius, aut metu di-  
mouere.  
celebrantur, Est labor. Prius, celebra-  
tur, monimentis annaliū mandatur,  
posteriori propagantur. Est labor,

89 plebi uictus. Prius, plebi Ro. uictus  
90 quòd ab industria. Prius, quòd et ab  
industria.  
contentione, ne popularis. Prius, conten-  
tione, ne popularis  
93 et grata in concionibus fuit. Prius,  
et grata concioni fuit.  
non modo non approbami. Prius, non  
modò approbami,  
95 et quae turbulenta. Prius, ecquae tur-  
bulenta  
96 in quo tamen est, nullus cum illo ore  
inimicus est meus fauuius. Prius,  
in quo tamen est ne nullus cum illo  
reo inimicus est meus fauuius.  
98 alter, tantum se. Prius, alter, qui ta-  
men se  
99 lege Melia secutus. Prius, legem Aeliā  
Senatus  
oculorumque coniectus. Prius, oculo-  
rumque coniectus,  
100 gladiatori que confensus. Prius, gla-  
diatori que confensus.  
sibi tum mortem. Prius, sibi tum mortē  
101 in templo honoris. Prius, in tēplo uir-  
tutis  
102 antea tantorum comitio. Prius, antea  
cantorum conuatio  
104 adiunxit, statuerit, steterit. Prius, ad-  
iunxit, steterit  
108 uenit (ut scitis) ad colūna Memia. Prius,  
uenit (ut scitis) ad colūnam Me-  
miam.  
113 latrocinis reflexisset. Prius, latrocinis  
reflexisset:  
115 me agere non sinit. Prius, de me agere  
non desinit:  
116 ut illius meae proscriptiois. Prius, ut  
illum meae proscriptiois,  
ac tamen ea sibi aliq;. Pr. acta mea illi  
121 inferri mudias. Pr. inferri iniurias,  
patiantur uirorum fortium. Prius, pa-  
tiantur uiros fortes  
126 fortissimorum ciuium. Prius, fortissi-  
morum et clarissimorum ciuium  
129 uidebit, sed. Prius, uidebit, nec  
  
IN ORATIONEM XXXIII.  
in uatiniū.  
1 paulò ante in te imperator. Prius, pau-  
lò in te imperantior  
pauis meis interrogacionibus. Prius,  
pauissimis interrogacionibus  
2 Nimia es uehemens. Prius, Nimiūm  
est uehemens  
6 cum mea salute. Prius, cū mea unius  
salute  
7 expectamus, sed tamen de me cum his  
principibus ciuitatis qui adsunt. P.  
Sestio, sed et ut me. Prius, expecta-  
mus. et ut me  
huic ciuitati, huic rei, huic urbi. Prius,  
huic ciuitati, huic urbi  
9 primūm uniuersè quod. Prius, pri-  
mūm, quod  
14 atque peruersam putares. Prius, atque  
euerfam putaris,  
20 impurissime hostis. Prius, impurissi-  
me et perditissime hostis  
iudicium uetio. Prius, iudici uetio.  
21 de alterius consilii. Prius, de alterius  
consilii



Lentulum, Claudianum. Prius, Lentulum & Q. Claudium: consilioque delecto. Prius, consilio delecto.

24 Fuit adolescentis. Prius, Fuit adolescentis.

25 cum tempestate iudicium. Prius, cum potestate iudicium.

27 uolo audire de te, quo modo tandem. Prius, uolo etiam audire de te, quo tandem spectaris ne id, ne patres. Prius, sperarásne id, ne.

29 nunc quem putes. Prius, num quem putes.

31 bonum rufianorum. quid. Prius, hominum. quid.

neque ulla re populo. Prius, neque ulla in re.

quam copiose mihi ad rogata. Prius, quam copiose ad interrogata.

33 in eas plurimus uerbis. Prius, in eas pluribus uerbis.

IN ORATIONEM XXXIII.  
pro M. Caelio.

1 in nobiscumque uersatur. Prius, in foro nobiscum uersatur.

3 presentis Prætoris. Prius, presentis Prætoris.

5 talem te existiment. Prius, talem te esse existimet.

tantum te ab eorum libertate. Prius, tantum te à uerborum libertate.

aut sine argumento. Prius, aut non sine argumento.

6 tamen existimetur. Prius, tum existimetur.

8 tam contrariis. Prius, tam ex contrariis.

9 ex illo tenendi huius. Prius, ex illo delendi huius.

10 tam consceleratus impetus. Prius, tam secleratus impetus.

11 neque eius facti. Prius, neque enim eius facti.

12 causa iam esset. Prius, causa esset.

13 Medea animo ægro. Prius, Medea animo ægra.

16 Est enim rex: qui aut dictus est adiutor fuisse & conscius, P. Ascitius, iudicio est liberatus. Prius, Et enim reus, qui dictus est & adiutor fuisse, & conscius, P. Ascitius, iudicio est liberatus.

17 non modò suspitione. Prius, non modò non suspitione.

18 delectantur omnes. Prius, delectantur homines.

19 una cœna seduxit, quia ut absunt. Pr. una cœnasse dicit, qui aut absunt.

27 que in sororem tuam moliris. Prius, que in simulas, que moliris.

28 fuisti nonnunquam in istis. Prius, nonnunquam in istis.

29 tristis ac directo sensu. Prius, tristis ac decrepito sensu.

33 nequem us terreat. Prius, nequem interimat.

rei forensis, rei que publicæ. Prius, rei forensis rei publicæ.

34 & parentum maiorumque. Prius, & patrum maiorumque.

mihiquæ nominare. Prius, mihiquæ.

esse est nominare.

35 & gurgitis non modò. Prius, & gurgitis non modò.

quoniam firmiore. Prius, que firmiore.

36 quoquo modo agendo. Prius, non modò agendo.

obterende sunt omnes. Prius, obmittere sunt omnes.

sermo penè est familiarium. Prius, sermo etiam penè omnium familiarium.

40 uel in legatis insidiandis. Prius, uel in legatis insidiandis.

43 & in re nihil. Prius, & in re nihil.

44 res minime dubitanda. Prius, res minime dubia.

46 quam in curia, quam in Rostris, quam in Rep. Prius, quam in curia, in Rostris, in Repub.

47 qui Consul em incipientem. Prius, qui Consul incipientem.

noctem aliam funestam. Prius, noctem illam funestam.

48 quid attinuerit fieri in. Prius, quid attinuerit illud fieri in.

49 commode celati & uestiti. Prius, commode calcati & uestiti.

illa permissatione. Prius, illa permutazione.

50 homines temperantes. Prius, homines gravitatis deditos.

que contra omnium ingenia. Prius, que contra hominum ingenia.

51 que, si iam erat tradita seruis. Prius, que, si iam erat tradita seruis.

misericordiam: cur non. Prius, misericordiam: cur non.

53 aut ubi: alius ille. Pr. alius ille.

54 capit uero innocens, fortunis que parcat. Prius, capiti uero innocens, & fortunis parcat.

55 Audita & percelebrata. Prius, Audita, & peruelgata, & percelebrata.

56 De uis querimus. Prius, De uis queritis.

61 ferocitatis, si quem. Prius, ferocitatis, pertinacitatis, si quem.

iam ista dies. Prius, iam dies.

62 Sextus Cælius. Prius, Sextus Clodius consuetudo ante oculos. Prius, consuetudine uobis ante oculos.

IN ORATIONEM XXXV.  
de prouincis consularibus.

1 ad expandas suas. Prius, ad explendas suas.

2 pro peruersæ Reip. præmiis. Prius, pro euerse Reip. præmiis.

omnia domestica. Prius, omnia illa domestica.

3 erepta, uersatur, ut. Prius, erepta, uersatur, ut.

5 putant fore dignissimos. Prius, putant fore diligentissimos.

6 morte uoluntaria turpitudinem. Prius, morte uoluntaria nefariam turpitudinem.

sumptibus bellis que maximis. Prius, sumptibus bellorum maximis.

erumpentem ore repulsum. Prius, erumpentem ore repulsum.

6 urbis, quam tu idem. Prius, urbis cum tu idem.

8 cum populi R. Pr. cum palam populi R.

10 & has duplices. Prius, & has publicas & manibus erepta. Prius, & manibus erepta esset.

11 cum frequenter supplicationem. Prius, cum frequens supplicationem.

15 à gravitate patriæ. Prius, à gravitate patriæ.

19 condemnasti, & C. Cæsari. Prius, condemnasti, C. Cæsari.

22 laudi gloriæque concessus, & relatum. Prius, laudi & gloriæ concessus.

24 Sed si ille hac causa eximia. Prius, Sed si ille hac tam eximia.

& clausum tueri. Prius, & clausum teneri.

25 prouincis ipsa iungatur. Prius, prouincis ipsa cingatur.

socius C. Pomptinus. Prius, socius C. Pontinius.

26 ceteras contriuit. Prius, ceteras contriuit.

27 huic imperio deputaret. Prius, huic imperio putaret.

28 una atque altera. Prius, una aut altera.

29 Galliam decreuit. Prius, Galliam decernit.

30 sine prouincia. Sortietur. Prius, sine prouincia, cui fuerit, antequam designatus esset, prouincia decreta.

Sortietur, non licet.

Calendis. Prius, non licet.

Ianuario, Februario prouincia non habebit.

Calendis.

33 aut tacitorum estimatione. Prius, aut tacitis estimatione.

35 Ecce, illa tempestas. Prius, Ecce illa, illa tempestas.

36 si hoc magis eiusdem. Prius, quod magis eiusdem.

37 indictum: mihi ipsi homini. Prius, indictum: & mihi ipsi omnino.

39 est. cum ego. Prius, est, ego.

IN ORATIONEM XXXVI.  
pro L. Cornelio Balbo.

1 de memoria maiore. Prius, de memoria, de more.

2 sed quam ex cuiusquam. Prius, sed ex cuiusquam.

3 Carthaginem esse possessurum. Prius, Carthaginem esse profectum.

6 nunc cuncter sic. Prius, nunc coner sic.

7 quem ultimæ gentes. Prius, quem extera gentes.

non turpe reip. Prius, non turpe populo Rom.

10 regiones ipse docere. Prius, res ipse docere.

11 ego nunc ut in his inquam in genere. Pr. ego non huius inquam genere.

14 ne uirtutem ponitendam. Prius, ne uirtutem ponendam.

15 cum iussisset prætor aliquid. Prius, cum iussisset populus Ro. aliquid.

16 ciuitatibus fœderis. Prius, ciuitatibus iuris.

22 ciuitates omnes non. Pr. ciuitates non.

25 ubi exceptum non est, necesse est licere. Prius, ubi necesse est licere, ubi non est exceptum.

sacro sanctum exceptum uideretur? Prius, sacro sanctum uideretur?

26 nihil ad plebè latum esse dico. de quibus igitur etiam si latum esset, neque legem, neque pœnam grati esse. Prius, nihil ad plebem, neque legem, neque pœnam latam dico.

de quibus etiam si latum esset,

30 huic generi legum. Prius, hoc genere legum.

aut studio Reip. Prius, ac Reip.

31 Hercules uirum ac. Prius, Hercules iterum ac.

33 grauissima autem in. Prius, grauissima tum.

36 Furium & Castellum. Prius, Furium & Castellum.

omnibus iuris peritissimis. Prius, omnibus iuris peritissimis.

37 quid afferebat festinationem? Prius, quid afferebat festinationem?

denique neque muta. Prius, dum neque muta.

39 & ob eam rem, Prius, & ob eam causam.

40 Alsiensi esse uillam. Prius, Alsiensi esse procul inde uillam.

41 P. Clodij manu se. Prius, P. Clodij se.

45 multa precanti, nonnulla. Prius, multa suspicanti, nonnulla.

46 qui negabant eum esse Romam. Prius, qui negabant eum Romam.

49 uirtute uirum. Prius, uirtute ciuem.

54 cuius nefarium adulterium. Prius, cuius nefarium adulterium.

56 sed ausum esse. Prius, sed ausum est.

57 hoc freno, & hac dextra. Prius, hoc ferro, & hac dextra.

59 uiuo non contingere potuisse arbitrari. Prius, uiuo contingere potuisse arbitretur?

60 uiuus affecerit, qui mortuus immani cogitatione. Prius, uiuus afficeret, qui mortuus iam cogitatione.

ab inferis auocare. Prius, ab inferis excitare.

62 rapi patientini. Prius, rapi etiam patientini.

63 nullam putant uim æternam. Prius, nullam uim cœlestem existimat.

66 aliquid afferre. Prius, aliquid decoris afferre.

insultare pateretur. Prius, insultare uideret, & pateretur.

68 Tribunal uirtute Consulari. Prius, Tribunal uirum Consulari.

ille uero Consularis. Prius, ille uero Consul.

70 falabis ac rastris. Prius, falabis ad Castoris.

ego etiam repugnante. Prius, ego autem repugnante.

73 quencunq; casum fortuna. Prius, quencunq; casum fortuna.

75 in terris etiam uersatur. Prius, in terris & iam uersatur.

77 si qua dimicatio, deposito. Prius, si qua dimicatio capitis futura, deposito.

3 ac per uestram fidem. Prius, ac uestram fidem.

crudelissimorum suppliciorum. Prius, crudelissimorum exitiorum.

5 occisum fateatur. Prius, occisum esse fateatur.

tum populi Ro. Prius, tamen pop. Rom.

7 est igitur hæc. Prius, est enim hæc.

11 Senatus inepta. Prius, Senatus empta.

13 qui Consulem patrem. Prius, siquis Consulem patrem.

17 te creauit potentissimum. Prius, te creauit potissimum.

26 qui eam audere posset constringere. Prius, qui eam auderet, possetque constringere.

29 cui egregio P. Sestio. Prius, cui egregio & uiro fortissimo P. Sestio.

32 cum non modò. Prius, qui non modò.

35 cognomine Stola. Prius, cognomento Schola.

quippe si ille ei. Prius, quippe qui ei.

37 quid afferebat festinationem? Prius, quid afferebat festinationem?

denique neque muta. Prius, dum neque muta.

40 Alsiensi esse uillam. Prius, Alsiensi esse procul inde uillam.

41 P. Clodij manu se. Prius, P. Clodij se.

45 multa precanti, nonnulla. Prius, multa suspicanti, nonnulla.

46 qui negabant eum esse Romam. Prius, qui negabant eum Romam.

49 uirtute uirum. Prius, uirtute ciuem.

54 cuius nefarium adulterium. Prius, cuius nefarium adulterium.

56 sed ausum esse. Prius, sed ausum est.

57 hoc freno, & hac dextra. Prius, hoc ferro, & hac dextra.

59 uiuo non contingere potuisse arbitrari. Prius, uiuo contingere potuisse arbitretur?

60 uiuus affecerit, qui mortuus immani cogitatione. Prius, uiuus afficeret, qui mortuus iam cogitatione.

ab inferis auocare. Prius, ab inferis excitare.

62 rapi patientini. Prius, rapi etiam patientini.

63 nullam putant uim æternam. Prius, nullam uim cœlestem existimat.

66 aliquid afferre. Prius, aliquid decoris afferre.

insultare pateretur. Prius, insultare uideret, & pateretur.

68 Tribunal uirtute Consulari. Prius, Tribunal uirum Consulari.

ille uero Consularis. Prius, ille uero Consul.

70 falabis ac rastris. Prius, falabis ad Castoris.

ego etiam repugnante. Prius, ego autem repugnante.

73 quencunq; casum fortuna. Prius, quencunq; casum fortuna.

75 in terris etiam uersatur. Prius, in terris & iam uersatur.

77 si qua dimicatio, deposito. Prius, si qua dimicatio capitis futura, deposito.

incredibili robore animi: exilium. Prius, incredibili robore animi scipit: exilium.

sed hic ea mente ornatus est: Prius, sic hic ea mente, qua natus est.

78 exterminabitur, proicietur? Prius, exterminabitur, eicietur?

IN ORATIONEM XL.  
pro M. Marcello.

1 quod quidem & merito, atque optimo uiro. Prius, quod et quidem merito, atque optimo iure.

3 communicare cum multis. Prius, communicare cum militibus.

4 que & natura ac uiribus debilitari frangique non possit. Prius, que non ferro ac uiribus debilitari frangique possit.

5 quo studio induamur. Prius, quo studio mandimur.

6 pietate, lachrymas. Prius, pietate ac uirtute præditi, lachrymas.

7 cum ea, que. Prius, cum ea ipsa, que.

8 de pacè audiendum potavi. Prius, de pacè agendum, audiendumque esse potavi.

9 cum partis meæ periculo sensi. Prius, cum capitis mei periculo sensi.

insolentiam cæcerorum hominum. Prius, insolentiam certorum hominum.

10 quomodo ex eadem. Prius, quoniam ex eadem.

si pœnas à Repub. Prius, si pœnas à pop. Rom.

12 uideri magis timidus. Prius, uideri nimis timidus.

an ergo ex eo. Prius, an ex eo.

13 simul augebimus diligentiam. Prius, simul enim augebimus & diligentiam.

inertis que motus ualetudinis. Prius, inertis que euentus ualetudinis.

14 multa perderet ornamenta dignitatis suæ. Prius, multa perderet & ornamenta dignitatis, & præsidia stabilitatis suæ.

15 & peruagata magnorum uel in suos, uel. Prius, ac peruagata multorum & magnorum uel in suos ciues, uel.

16 in primis ci summo otio. Prius, in primis composita summa tranquillitate & otio.

17 incredibile que uictorias. Prius, incredibiles uictorias.

18 falso putant, non permanabit. Prius, falso putant, non pertinerebit.

perfuncta res est. Pr. Perfuncta Respub. est.

19 Sed iam omnis dissensio facta est. Prius, Sed quia iam omnis fracta dissensio est.

non sapientiæ modò, sed etiam sanitatis. nisi. Prius, non solum sapientiæ, sed etiam sanitatis. quia, nisi.

& quomodo non est stantibus necesse dicere. Prius, sed quia non est astantibus omnibus necesse dicere.

20 de unius, sed ut de communi salute. Prius, de unius solum, sed ut de communi omnium salute.

magnus hoc tuo. Prius, maximus hoc tuo.

IN ORATIONEM XLI.

pro Q. Ligario. inuestigatum est, id quod latebat. Prius, inuestigatum est, quod latebat: sed tamen hoc ita. Prius, sed tamen ita decorandam. cum M. Cicero. Prius, decorandam. M. Cicero iudicio ac uoluntate. Prius, iudicio meo ac uoluntate qui me cum ipse. Prius, qui cum ipse. ornamentis dedisset. Prius, ornamentis redderet. 7 auunculo, ne cum eius filio consobrino suo ne sit in patria. Prius, auunculo suo, ne cum eius filio consobrino suo, ne nobiscum uiuat? ne sit in patria? num in patria est? ab hoc aliquot annis post, quem tu nunc crudelem uis. Prius, ab hoc eodem aliquot annis post, quem tu nunc crudelem esse uis. 8 ignoscatur? multo acerbius hoc est, multo durius. Prius, ignoscatur? hoc uero multo acerbius, multoque est grauius. 9 Si in tanta tua fortuna lenitas tanta non esset, quam tu per te. Prius, si in hac tanta tua fortuna lenitas tanta non esset, quantum tu per te, et eo redarguere. Prius, et coarguere aliud non misereri. tum diuers. Prius, aliud uolle misereri. diuers, 10 noui sceleris afferret. felus tu illud uocas. Prius, noui facinoris afferret, felus tu illud uocas 11 quantum uictore te esse. Prius, quantum uictore esse 12 Rempub. saluam esse. Prius, Rempub. saluam. sed 14 an contra Caesarem retenturi? Prius, an contra eum retenturi? si tibi haec res. Prius, si tibi ea res 15 quae ergo haec apud. Prius, quae est ergo apud ego tum confessor. Prius, ego autem confitebor 17 quoniam etiam hanc. Prius, quoniam hanc 18 quibus in praesidiis fuerit, querere. Prius, quibus in praesidiis fuerit, querere Ligarius ante bellum profectus. Prius, Legatus ante bellum profectus, 19 ad clementiam confugio. Prius, ad clementiam tuam confugio, gratiosiores esse, quam uultus. Prius, gratiosiores esse, quam precor: sed quam illius causa, pro. Prius, sed quam illius, pro Itaque tribuisti quidem. Prius, Itaque tribuisti tu quidem 20 tuis quidem gratum facies necessarius: sed. Prius, tu quidem gratum facies necessarius tuis: 21 tecum atque his irascebatur. Prius, tecum fuerunt? atque his maxime irascebatur, 22 differis non a te. Prius, differis non a te

23 nec natura melius. Prius, nec natura tua melius, 24 tantum te ipsum admonebo. Prius, tantum te admonebo,

IN ORATIONEM XLII. pro rege Deiotaro.

1 fortunisque regis Deiotari: quod. Prius, fortunisque Regis: quod ipsum si non iniquum est, in ipso duntaxat. Prius, ipsum etsi non iniquum est, in tuo duntaxat crudelem Castorem, ne dicam. Prius, crudelis Castor, ne dicam debeat: commendationemque. Prius, debeat: commendationem sed tua patientia sit. Prius, sed tua sapientia sit cum per se ipsum. Prius, si per se ipsum 3 quis enim ei reo. Prius, quis enim ciuis ei Regi 4 neque usu, neque exercitatione. Prius, neque usu atque exercitatione amicum esse cognouerant: quod. Prius, amicum cognouerant: cumque 5 ipsi rei ueniam. Prius, ipsi Regi ueniam perparnam inuicitiæ culpam. Prius, perparnam auaritiæ culpam 6 arma sumpta esse Cōsulibus. Prius, arma sumpta Consulibus, sic enim ei nūtiabatur. Prius, sic enim nuntiabatur 7 nulli ueri nuntii subsequerentur. Prius, ulli ueri subsequerentur. audiebat ceterorum hominum. Prius, audiebat ceterorum hominum nomen illius fuerit. Prius, nomen eius fuerit. 8 non ut insequentem. Prius, non ut ad insequentem, quem tu ex multibus fidelissimum delegisti. Prius, quem tu ex tuis fidelissimum et probatissimum omnibus delegisti tecum in acie. Prius, tecumque in acie 9 cuius tantæ ferocitatis. Prius, cuius tantæ impunitatis, omnium gentium, atque omnis memoriæ clarissimum lumen extinguere: cuius tantæ ferocitatis, 10 quis consideratio illo? quis prudentior? Prius, quis consideratio illo? quis rectior? quis prudentior? Deiotari integritas, grauitas, uirtus, fides non audita est. Prius, Deiotari probitas, integritas, grauitas, uirtus, fides non sit audita? 12 id tibi ex medico callido. Prius, id tibi, et medico callido 13 Deiotarus rego animo. Prius, Deiotarus rego et animo Lucium uenisset. Prius, Lucium uentum esset, eadem tua illa fortuna. Prius, eadem tua fortuna 14 tanti sceleris habere. Prius, tanti sceleris habebat, 15 quam uerisimile non sit. Prius, quam

uerisimile sit, aut eos, qui missi essent, non. Prius, aut eos, quos misisset, non 18 in illo regis uirtutes. Prius, in illo regis uirtutes, sed etiam quicquid. Prius, sed tamen quicquid sed optimus agricola. Prius, sed optimus paterfamilias, et diligentissimus agricola, 19 atque etate saltauit? Prius, eaque etate saltauit? 20 non modo a peregrinis. Prius, non modo a pud te. 21 nomen repudaueritis. Prius, nomen repudaueritis, concedant hoc quoque acerbis et odij magnitudo. Prius, concedatur hac quoque acerbis et odij magnitudo. 22 seruam Scauri quia eius clam. Prius, Scaurique seruam ad eum clam Sulpitio, qui. Prius, Sulpitio, clarissimo uiro 23 Quae est ista tam impotes? Prius, Quae est ista tam impudens, 24 obstupescit omniū. Prius, obstupescit omniū factis hominibus 25 Deiotaro regi reconciliet. Prius, Deiotaro reconciliet aliquid suspicari. Prius, suspicere. non se a te multatum esse arbitratur. Prius, neque se a te multatum arbitratur qui postea quam. Prius, cum postea quam 26 nec fortunæ quidem. Prius, nec fortunæ quidem. aut tanta inuicitiæ omnium imperatorum Deiotaro poterint decreta dolere? Prius, aut quæ tanta possit iniuria omnium imperatorū de Deiotaro decreta dolere? 27 summa quaedam et sola. Prius, summa, quaedam etiam sola etiam exereris, ab omnique solitudine abstracteris. Prius, etiam exereris, ab omnique solitudine abstracteris 28 officia et in me, et in exercitum. Prius, officia in me, et exercitum quod iracundiæ denegasti. Prius, quod iracundiæ negasti. 29 ea quere de Bleisamo. Prius, Exquire de Bleisamo,

IN ORATIONEM XLIII. Philippica 1.

1 etiam uerbum amnestiam usurpauit. Prius, etiam uerbum usurpauit, 3 liberatus est cædis periculo. Prius, liberatus cædis periculo 4 qui appellabantur. Prius, qui appellabantur 6 letius esse conuenturū. Prius, letius rem conuenturam, atque ipse uideram. Prius, atque ipse eram 8 idque me nonnullum eius officio debere esse prae me semper tuli. Prius, idque nonnullum eius officio

cio debere etiam prae me semper tuli. Prius, Pyrrhi pacæ agtabatur. Prius, Pyrrhi pacæ agtabatur: Prius, Pyrrhi potestas uerò ueniendi. Prius, potestas modo ueniendi 12 multa promissa soluerit. Prius, multa promissa non fecerit: 13 utinam ad Opus maneret. Prius, utinam ad Opus maneret, si ita in actis fuisset. Prius, si ita in actis fuisset. 14 qui leges eius eueritis? Prius, qui leges eius eueritis? 16 ad eam ipsam uim reuerti. Prius, ad eam ipsam reuerti 17 quae iubent ei quidem, qui. Prius, quae iubent ei, qui 18 quas religiones nominas? Prius, quas religiones? 19 quod est amicorum. Prius, quod est augurum Irasci uos quidem. Prius, te quidem aut in mores. Prius, aut mores cum 24 nihil enim tam sanctum est, quod non soleant. Prius, nihil enim unquam in te fordidum, nihil humile cognoui, quanquam solent. 26 Apollinariū ludorum plausus. Prius, Apollinariū ludis plausus,

IN ORATIONEM XLIII. Philippica secunda.

30 se esse hostem patriæ. Prius, se esse patriæ, 31 nam ista dixisti. Prius, nam ita dixisti: 33 stipatus armis. Prius, stipatus armatis: 34 quantum a me beneficium tum. Prius, quantum tum a me beneficium 35 me unquam ad te istas literas misisset? Prius, me unquam istas literas ad te misisset? teque in isto ipso conuincio nomine inhumanitatis, officii, beneuolentiæ? omne. Prius, teque in isto ipso conuincio non inhumanitatis solū, sed etiam auaritiæ. Quod enim uerbum in istis literis est non plenum humanitatis, officii, beneuolentiæ? omne 38 ueniamus ad uiuos. Prius, ueniamus ad eos, 41 Qui autem tibi. Prius, Quid autem tibi in domo P. Lentuli esse te educatum? Prius, te domi P. Lentuli esse educatum? 48 potius, quam domi? Prius, potius, quam domi? C. Cassius mea familia natus. Prius, C. Cassius in ea familia natus, ad liberandam patriam, ad recipiendam libertatem. Prius, ad recuperandam libertatem, 50 potissimum attestatus est. Prius, potissimum attestatus est,

et ij qui illum regnare gaudebant? Prius, qui illum regnare gaudebant? 51 puncto temporis suscipe. Prius, ad punctum temporis suscipe 63 et flagitia omittamus. Prius, et flagitia omittam. sed iam incidamus. Prius, tamen incidamus 65 uiri tui consimilis es. Prius, uiri tui similis es 67 nisi ad arma. Prius, nisi te ad arma 72 illi consecuti sunt. Prius, illi secuti sunt. licet tunc mihi per tuas contumelias hoc tuum beneficium sic tueri. Prius, licet tunc mihi per tuas contumelias hoc tuum beneficium sic tueri. 73 amicorum eius Magister. Prius, amicorum Magister 74 in ipsis tuis. Prius, in tuis 77 atque id locis plurimis. Prius, atque id locis pluribus: 78 tabulis clauis ademit. Prius, tabulis causam addidit 83 nullis nec calceis, caligis. Prius, nullis nec gallicis 84 cum caligis et lacerna. Prius, cum gallicis et lacerna 86 hic autem mihi iratus. Prius, hic autem iratus magistratus etiam inspectionem. Prius, magistratus etiam inspectionem 100 patrimonio grandi fenore. Prius, patrimonio glandiferæ, 104 alter gladiatorum. Prius, alter gladiatorum est in fiducios. Prius, est in Silicinos, 121 uita multa dies et noctes. Prius, uita dies et noctes 122 dolor populo Rom. pariat. Prius, dolor populo Rom. pariat,

IN ORATIONEM XLV. Philippica tertia.

125 Quo enim usque. Prius, Quousque enim 129 non crudelis, impius, sed. Prius, non crudelis, sed 134 non enim. Prius, quotus enim 135 Quid autem euenit, ut is tibi Aritina natus. Prius, Quid autem conuenit, ut in Italia natus 136 cognosci ab omnibus. Prius, cognosci ab omnibus 140 quod iter paludati, chlamydis induit? quae. Prius, quod iter paludati? quae 142 nihil enim metuerunt. Prius, nihil enim mutauerunt 143 se custodem fore urbis. Prius, se custodem futurum urbis. 148 reliquis seruendum. Prius, reliquis esset seruendum. 151 Gallieque exercitus in Senatus populi Rom. potestate. Prius, exercitusque in Senatus populi Rom. potestate,

IN ORATIONEM XLVI. Philippica quarta.

156 quæ a te auersitæ sunt. Prius, quæ a te auersitæ sunt Sic arbitrabar Quiritis uos. Prius, Sic arbitrabar uos 157 Atqui, uos una mente, unaque uoce dubitare uos non negatis. Prius, Atqui, ut uos una mente, unaque uoce dubitare uos negatis 158 quod loquuntur, intelligunt. Prius, quod loquuntur, id sentiunt. quanuis impij, dissentire possunt. Prius, quanuis impij, nefariique sint, sicut sunt, dissentire possunt. 161 quæ nulla unquam ui. Prius, quæ nunquam ulla ui

IN ORATIONEM XLVII. Philippica quinta.

163 in Senatum conuocabamur. Prius, in Senatum non uocabamur. 164 cui, dum. Prius, cui quidem, dum 165 si inimicum Reipub. iure. Prius, si inimicum populi Ro. iure 169 aut, si auspicia. Prius, ut, si auspicia 171 totius Reipub. munditiæ. Prius, totius Reipu. munditiæ: 175 Sed illud os, illam turpitudinem cœni. Prius, Sed illud os, illam impunitatem nunc uerò cur abrogandas censeam. Prius, nunc uerò non abrogandas censeam. habuerit armatos si post conditam urbem? quod. Prius, habuerit armatos? quod 176 post hanc pestem agmen armatorum sequebatur, Cassinus. Prius, at hanc pestem agmen armatorum sequebatur, Cassianus. 179 ab urbem futurum. Prius, ad urbem uenturum. nisi ut ad urbem, uel in urbe potius. Prius, nisi ut ad urbem ocyus. 184 mittebantur ad Hannibalem hostibus pro nostris sociis. Prius, mittebantur pro Hannibali hostibus, nostris etiam sociis. 186 differetur interea. Prius, teretur interea.

IN ORATIONEM XLIX. Philippica septima.

220 literas ad te. Prius, literas tibi. 223 cum hoc subito pacem uelle coniungis. Prius, cum hoc subito pacem uelle coniungis. 225 cur Senatum, quem laudari semper, cogor semper reprehendere? Prius, cur Senatum cogor, quem laudari semper reprehendere? repetenda uetus. Prius, repetenda est uetus 226 uectigalia diuendit. Prius, uectigalia uendit. 227 Lucium. Egnacium quidem. Prius, yyy.ii.

Lucium ego ne Caium quidem. nos ille saluum. Prius, uos ille solum, qui in Galliam delectus. Prius, qui in Gallia delectus recuperandam excitaauerunt. Prius, recuperandam incitauerunt:

magna pax Antonio cum illis, uel is ai illo? Prius, magna pax Antonio cum eisdem, his cum illo?

IN ORATIONEM L. Philippica octaua.

ut cum re uiderent. Prius, et cum re uiderent

propter uerbi asperitatem. Prius, propter asperitatem

fili: ne in nepotem moueretur. Prius, filio, ut et luctu sororis moueretur

grauius etiam tumultum esse. Prius, Grauius autem esse tumultum,

qui Consul armatus obsidet, qui designatus Consul oppugnat. Prius, qui armatus Consulem designatum oppugnat:

indigni, ut clarissimorum uirorum cru delissimam puniret necem. Prius, indigni, et ut clarissimorum hominum crudelissimam puniretur necem.

posita deorum immortalium. Prius, posita nos deorum immortalium

fortunas uestras. Prius, fortunam nostras

sed hic dicendum est. Prius, sed dicendum est.

audaciam. sui eius ex me didicerunt fieri. Prius, audaciam uiderunt enim ex mendicis fieri

semper enim. Prius, semel enim sine iudiciis. Prius, sine iudicis.

Atqui es qui semper parere optaris. Prius, Atqui es qui semper pacem optaris,

num aut illos, aut. Prius, num aut Con sules illos, aut

Hoc interest inter meam sententiam Calene et tuam. Prius, Hoc inter est Calene inter meam sententiam et tuam.

ego huic uel illi uideat fauce, tu illi? Prius, ego huic uideat fauce, tu illi?

uenisse reum contra se. Prius, uenisse cum contra se.

equis, uiribus D. Bruto. Prius, equis uiribus D. Bruto

Senatus nuntiasset, ut Alexandria discederet. Prius, Senatus denuntias set, ut ab Alexandria discederet,

Nunc illa credo. Prius, Nunc illa credo

qui quid contra. Prius, qui quid con tra

At istud uetat, et lex Caesaris defendit. Prius, At istud uetat lex Caesa ris, et tua.

nec uos uestram. Prius, nec uestram

et omnia uestra uerba. Prius, et om nia uerba

que non armis. Prius, que non ani mis

suerint, quo honore. Prius, fuerint. si

quis eorum, qui cum M. Antonio sunt, fecerit: quo honore 256 si quis post hoc Senatusconsultum ad Prius, si quis post hoc ad

IN ORATIONEM LI. Philippica nona.

quod nos ad honorandum Ser. Prius, quod nos ad ornandum Ser.

Enim Octauii. Prius, En. Octa ui,

sed luctu esse publico decorandam. Pr. sed luctu esse publico honorandam

ut hoc maius monumentum gratia. Prius, ut hoc magis monumentum gra ti

arbitror pertinere. Prius, arbitror at tinere.

IN ORATIONEM LII. Philippica decima.

ista tua oratio. Prius, ista tua ra tio

fuit, quum unus. Prius, fuit, quod unus

quod me maxima admiratione mouet. Prius, quod mihi maximam ad mirationem mouet

quos omnes bene meritos. Prius, quos omnes charissimos

Senator queror. Prius, Senator que ro

qui tibi quid sibi quisque uelit. Prius, qui tibi uelit

imposuerint, obseruandos. Prius, im posuerint, obseruandos:

in iure tranquillitatem. Prius, in iniu ria tranquillitatem

sceleratissimorum hominum. Prius, se leratorum hominum

et maioribus eius. Prius, et maiori bus suis

alterum, a quo. Prius, alter eum, a quo

omnibus opibus. Prius, omnibus co piis

huius ordinis gubernabuntur. Prius, huius ordinis gubernantur

uita periculo deartandum est. Prius, uita periculo deartandum est.

quid si ob eam. Prius, quos ob eam uideantur: et sollicitant. Prius, uidean tur: sollicitant

imperitos Saxa captant. Prius, impe ritos Saxa, Capto,

pecuniaque ad rem militarem. Prius, pecuniaque ad rem militarem

IN ORATIONEM LIII. Philippica undecima.

et ad progressu arcuit. Prius, a progres su arcuit,

sed ad praesentem statum. Prius, sed ad praesentem partum falsi iudicis. Prius, falsi iudices

atque laniatum abiecit in mare. Prius, atque laceratum abiecit in mare.

non leniorem, quam. Prius, nunc le niorem, quam

sic semper ipse letatus. Pr. sic semper letatus,

Prætor pop. Romani fieri. Prius, Præ tor fieri

damnatus et a nobis, Populoque Romano putat alterari nobiscum. Pr. dinationem pro prætra putat. Al ter Caesar Vopiscus, ille

intelligimus illos quorum. Prius, intel ligimus illos iudicis

nunc ui sperat urbem. Prius, nunc, ut sperat, urbis:

duos collegas Antonii. Prius, duos colle gas Antoniorum,

qui præstantissimos cives Aquila potentia. Prius, quem præstantissimus cius Aquila potentia

Germanum Cimbrum occidit. Prius, Germanum Cimber occidit.

gesta aut consummata sunt. Prius, ges ta sunt:

P. Scipione Consulibus. Prius, P. Li cino Consulibus

lego quarta ita. Prius, lego Martia, et quarta

quam turpe sit. Prius, quam turpe Con sulibus sit,

quantum intuentis animus. Prius, qua tum intuentis animus

et eo maxime inuambis: intelligo duas tamen. Prius, et eo maxime inuam bis: duas tamen

hunc uel in celum. Prius, tum in caelum

non ut ex ea aie. Prius, non ut eo ex acie

in tanta concursatione. Prius, in tanta conuersione

que uos uestra esse uelitis. Prius, que uos uestra esse uelitis:

Calenus familiaris. Prius, Alienus fa miliaris

summaque uirtus. Prius, summa uir tus

que Matius, que Seruilius. Prius, que Murens, que Seruilius

tanti eius in Syria. Prius, tantum eius in Syria

Caesarem auctorem. Prius, Caesarem auctorem

ueteranos metuendos. Prius, ueteranos metuendos

ad liberandam patriam. Prius, ad li berandam patriam

fruantur illis. Prius, fruantur his illi:

IN ORATIONEM LIIII. Philippica duodecima.

si iacens nobiscum aliquid ageret. Pr. si iacens id nobiscum agerec constituta legatio est. Prius, constituta legio est

nisi uti falsam prodicionis a se. Prius, nisi uti falsam a se

quid, si ia noaut atque obsiit? Prius, quid, si iam obsiit?

tum ea petebat. Prius, tum ea postu labat,

regna uendita sunt. Prius, regna uen nuerunt:

nec solum propagare. Pr. nec solum prorogare

illi non deposuerint. Prius, illi non pos uerint.

Mustellam, Scios contemnere. Prius,

Mustellam, Saxa contemnere 330 minime fuit deleganda. Prius, minime fuit deligenda.

sic me inimicam. Prius, sic me ini quum

de meis bonis donare se. Prius, mea bo na donare se

id sit fastidio meo. Prius, id fastidio meo is est enim, nisi. Pr. is enim sum, nisi periculis etiam perfecit, quae plurima propter acerbissimum omnium in me odiuum impiorum, pertulerim. Prius, periculis etiam, quae plurima adij propter acerbissimum omnium in me odiuum impiorum perfecim.

ad eum, qui mihi fuit propositus exitus. Prius, ad eum exitum, qui mihi fuit propositus.

oderunt hostem, na hoc caput est. Prius, oderunt hostem: nos

Veruntamen circumsessus. Prius, ueruntamen semel circumsessus

quod ab homine. Prius, quod ab hoc homine

que cum agam in consilio nullus. Prius, que cum agam in consilio nonnullus, et deas comprobaturas esse. Prius, et deas probaturas esse

improuide deuulerunt. Prius, impro bi deuulerunt

Cum enim et uestram auctoritatem meo more. Prius, Cum enim et uestra auctoritate, et meo me more

IN ORATIONEM LV. Philippica decimatertia.

ciuibus, sceleratisque. Prius, ciuibus, sceleratisque

dulce enim etiam nomen. Prius, dulce enim nomen

cum auctorem ipsum iure. Prius, cum auctorem Scylla siue faciebat: non erat desperandum, siue non conuenisset. Prius, cum Scipione Scylla fa ciebat: non erat desperandum, si conuenisset.

Mustellam, peditum comitatum. Prius, Mustellam, Petissium: comitatum quod cum Antonius fecerimus? Prius, quod cum his fecerimus!

At incertus exitus belli est omnino fortium uirorum. Prius, At incertus exitus belli est. Est omnino fortium uirorum,

omni ratione rector. Prius, omni rati one protector.

aut enim interfectis his. Prius, aut enim uictis his

adduxit ad urbem. Prius, adduxit ad pacem

omnis honor ei est. Pr. omnes honores.

dissidere nullo modo potest. Prius, dis

fidere nullo pacto potest. prætereo animo ex grege. Prius, prætereo omnino ex grege

ita describitur. Prius, ita describe, 355 in D. Bruti salute. Prius, de D. Bruti salute

ni si nobis saluis. Pr. nisi bonis saluis, 361 Quid ingemiscis hostem Dolabellam? quid? Prius, Quid ingemiscis hoste Dolabellam iudicatum? quid?

si enim ille patriae parens, ut. Prius, si enim ille patriae parens est, ut

memoria auulsus. Prius, memoria re uulsus:

a suis publici. Prius, a seruis publicis: itaq; Caesaris munera rosit. Prius, itaq; que Caesaris munere Decorum

negaret indignum Antonii Senatu. Pr. negaret dignum Antonii Senatu.

Quod si non fortuna. Prius, Quod si fortuna

deprauati an corrupti. Prius, deprauati aut corrupti

et ire quò iubetis. Prius, et ire quò lubet:

ne ludibriosi simus. Prius, ne ludibrio simus

bellum quò ueniat. Prius, uelim quò uenias,

cui igne ferroque minatur. Prius, cui ignem ferri ique minatur.

monstra quaedam ista, et portenta sunt. Prius, monstra quaedam sunt ista, et portenta

IN ORATIONEM LVI. Philippica decimaquarta.

lactitia frus satis est. Prius, lactitia usus satis est

uultis, dubitantes, utrum. Prius, uultis, et dubitantes, utrum

grate uictorie. Pr. gratæ uictimæ.

Antonij libenter cum dedecore subierunt. Prius, Antonij libenter subierunt.

aut Thracum unum. Prius, aut Thra cum mille,

sive uni gratias agbant. Prius, siue gratias agbant,

Magnificentius cogitari potest. Prius, magnificentius excogitari potest.

uel potius unde iste sermo. Prius, uel potius iste sermo.

Quæ res patefecit. Prius, Quæ res patefecit

referre? ferre profecto noluit. Prius, re ferre? profecto noluit.

impetui cohibere Pansa potuisset. Prius, impetum cohibere potuisset,

cui cum imperium dabamus, eodem. Prius, cui cum imperium, eodem

præstabitur, quâquam id difficillimo. Prius, præstatur, quam quid cum difficillimo

grauissimus sermo. Prius, gratissimus sermo

sic uirtutis similitudinem. Prius, sic uirtutum similitudinem

pop. Romani pietatem. Prius, et pietatem

prælio audito, re cognita. Prius, prælio audito et cognito

desiderarit. ai. que C. Caesar imp. Prius, desiderauerit. ai. que C. Caes ar Propriet. imp.

recuperata soluturi, quod lego. Prius, recuperata persoluturi. ai. que legio curent: urbem ad eam rem. Prius, curent: ad eam rem.

IN ORATIONEM LVII. antequam iret in exilium.

non solum statu dignos. Prius, non so lum status dignos

quàm in priuata fuit defensione. Prius, quàm in priuata sit defen sione:

quod rempub. oppugnarit. Prius, quod rempub. oppugnarit:

Neque enim ego peto. Prius, Neque enim peto,

Vos omnes obestor. Prius, Vos, uos ob estor

efflagitabis, ai. cives deseratis. Prius, efflagitabo, ai. cives uestros dese ratis?

Multitudine amicorum? apparere for tasse amicos. Prius, Multitudine a micorum? aperuerunt non fortes esse se amicos,

quorum animus religioni pietate. Prius, quorum animus est religionis pietate factum ac tactu. Prius, factum et tum ut tutam ac tranquillum fortunam. Pr. ut tutam tranquillamque

sed prius esse uestrum. Prius, se prius esse uestrum

coarguitur turpitudine uitae. Prius, coar guitur turpitudine uitæ

tamen in animi uestri memoria largitum relinquam. Prius, tamen in a nimi? et memoria uestra largiter relinquam.

Ita in dies. Prius, itaque illi in dies neque id deducam. Prius, neque eò deducam,

tamen omnia non sunt. Prius, tamen omnia iam non sunt

hæc semper futura memoria. Prius, hæc semper cura mea erit

sed etiam è. Prius, si etiam è

quod Qu. Vario Tribuno. Prius, quod Qu. Varroni

de a que immortales. Prius, de a que omnes immortales,

hæc est? quia. Prius, quid ita?

**A**  
**A**udicio & a sermone impunitas. pro Rab. Posth. 16  
 à loco deiectus. pro Cæcin. 63  
 à mari supero, hoc est, secundum mare superum. Philipp. 334  
 à patria eiici. in Piso. 75  
 à pectore denudari. 7. in Verr. 27  
 à propinquis nudus. post redi. ad Quiri. 5. & 12  
 à se numerare. 7. Philipp. 219  
 à stupro, flagitio, mitra, crocota, & c. factus popularis. de arusp. respon. 40  
**Ab** adolescentulo. pro Quint. 7  
 ab ærario pecunia numerare. 5. in Ver. 152  
 ab aliquo legare. pro Cluent. 25  
 ab aliquo persolvere. pro Plan. 83  
 ab amicis inops. pro domo sua. 46  
 ab innocentia clemētissim<sup>9</sup>. p. Ros. Ame. 52  
 ab nullo. pro Ros. Amer. 17  
 ab re aliqua nudus & vacuus. 6. in Verr. 3  
 ab se calamitate deprecari. 3. in Verr. 111  
 ab suspicione purus. de arusp. respon. 8  
 abdere se literis. pro Archia. 9  
 abdicare se libertate. 3. Philipp. 131  
 abdomen insaturabile. pro Sest. 95  
 abdominis voluptates. in Piso. 52  
 aberrare à coniectura. 11. Philipp. 334  
 abesse à culpa. pro Ros. Amer. 33  
 abesse à principibus, à puris, à religiosis. de arusp. respon. 49  
 abesse à sensu. i. non sentiri. pro Arch. 22  
 abesse à studiis. pro Plan. 51  
 abesse alicui, pro deesse. pro Sylla. 10  
 abesse ex loco. pro Cæcin. 14  
 abesse ex vrbe. pro Plan. 55  
 abhorre longè à veritate. pro Deiot. 11  
 abicere amorem alicundè. 2. Philipp. 84  
 abicere hastas. pro Muræ. 42  
 abicere humanitatem suā. pro Ligar. 10  
 abicere memoriam. 8. Philipp. 255  
 abicit tempus. pro Muræ. 6  
 abire de provincia. 4. in Verr. 38  
 res abire ab Apronio. 5. in Verr. 115  
 abjudicari sibi libertatem. pro Cæcin. 72  
 abrogare alicui fidem iurifurandi. pro Ros. Com. 26  
 abrogare alicui magistratū. 4. in Verr. 98  
 abrumpere se latrocinio. 14. Philipp. 405  
 abscessisse res. de prouin. Conf. 28  
 absoluti olim iudicio quæ facere soliti. pro Sylla. 66  
 absorbet orationem pro Sest. 10  
 abstergere fletum. 14. Philipp. 407  
 abstinenter. pro Sest. 30  
 abstinere animos. 2. in Verr. 23  
 abstinere se scelere. 2. Philipp. 32  
 abstrahere se à solitudine. pro Deiot. 27  
 abundans homo. 2. Philipp. 76  
 abundantior ingenio, consilio, sapientia. in Piso. 50  
 abuti tempore. 3. in Verr. 16  
**Accedere** auctori causæ alicui. 2. in Ver. 2  
 accedere ad Aquinum. 2. Philipp. 103  
 accedere ad causā. 4. in Ver. 65. pro Sest. 37  
 accedere ad conditiones vel pactiones. 5. in Verr. 57  
 accedere ad honores. pro Flacco 81  
 accedere ad facinus vel coniurationē. pro Sylla. 45  
 accedere ad imperiū vel exercitiū. 5. Phi. 196  
 accedere ad magistratus, vel républicam. 3. in Verr. 12  
 accessio ad necem alicuius. in Piso. 66  
 accedere ad periculum. 1. in Verr. 35. pro Corn. Balbo. 19

accedere ad rationem. pro Quint. 51  
 accedere ad Remp. pro Ros. Amer. 1  
 accedere ad scelus. 2. Philipp. 75  
 accedere Ariminum. 12. Philipp. 335  
 accedere in ædes. pro Cæcin. 27  
 accedere in Macedoniam. 10. Philipp. 278  
 accedere & euocare, diuersa. pro Deiot. 8  
 accedere ad aures. pro Sest. 93  
 accipere, pro, intelligere. pro Quint. 19  
 accipere auribus. 8. Philipp. 252  
 accipere calamitatem. 7. in Verr. 79. pro L. Manil. 31. pro Sylla. 1. & 7. Philipp. 219  
 accipere causam. in Piso. 9  
 accipere detrimentum. 5. Philipp. 183  
 accipere dolorē. pro domo sua. 74. 1. Phi. 10  
 accipere excusationem. 5. Philipp. 173  
 accipere immortalitatem. pro Plan. 73  
 accipere iniuriā. pro Quint. 14. 1. in Verr. 35. & 4. 11  
 accipere iudicium. pro Quint. 43  
 accipere legē. in Pis. 17. 5. Ph. 168. & 12. 319  
 accipere mandata. 8. Philipp. 249  
 accipere officium. pro Plan. 41  
 accipere pacem. 12. Philipp. 319  
 accipere plagam. pro Sest. 67  
 accipere plausum. pro Sest. 91  
 accipere prouinciam. pro Ligar. 1  
 accipere repullum. pro Plan. 41  
 accipere salutē ab aliquo. pro domo sua. 104. & 5. Philipp. 200  
 accipere sensum. 5. in Verr. 37  
 accipere seuerē. pro Cælo. 42  
 malè accipere aliquē verbis. 4. in Ver. 39  
 accipere vulnus. pro Sylla. 55  
 accipere rationes. pro Cæcin. 68  
 accepti & expelli codex. pro Ros. Com. 2  
 acceptam facere sponsonem. 5. in Ver. 118  
 in acceptum opus referre. 3. in Verr. 106  
 accommodatio, pro beneficio vel facilitate. 5. in Verr. 164  
 accusare culpam. pro Plan. 7  
 accusatio alicuius, a ctiue. pro Sylla. 38  
 accusatio quæ desideret. pro Cælo. 4  
 accusator ferendus non est qui quod in altero reprehendit, in eo ipse deprehenditur. 5. in Verr. 4  
 accusatoris erat, non rei, iudices edere. pro Plan. 34  
 accusatorem firmū verūque esse oportet. 1. in Verr. 16  
 accusatorem integritate atque innocentia singulari esse conuenit. 1. in Verr. 15  
 accusatorum præmia, olim Romæ cuiusmodi. pro Corn. Balbo. 46  
 accusatorum artificium. pro Ros. Amer. 28  
 accusatorie aliqui dicere. 4. in Verr. 127  
 acerbas res relinquere. de prou. Conf. 28  
 acerbissima diligentia fœderū. pro Corn. Balbo. 8  
 acerbitas pro inimicitias. pro Deiot. 21  
 acerbitate esse. 6. in Verr. 65. & pro Flac. 14  
 in acerbitate versari. 3. in Verr. 47  
 acerbitates, pro calamitates. pro Plan. 82  
 acerbe cogi in Senatum. 1. Philipp. 8  
 acerui facinorum. pro Sylla. 57  
 aceruatum. pro Cluent. 12  
 Acharenses, Siciliæ populi. 5. in Verr. 82  
 Acherini, populi Siciliæ. 5. in Verr. 85  
 acies autoritatis, Senatus. in Catil. 2  
 ad aciem esse præsto. pro Deiot. 16  
 M. Acilius Glabrio Prætor urban<sup>9</sup> quo tēpore C. Verres accusatus est. 7. in Ver. 61  
 Actia lex. 3. in Verr. 17. & pro Sest. 118  
 Actia lex à M. Glabronis patre lata. 3. in Verr. 31

acquiescere in ore, oculis, vultu alicuius. pro Deiot. 3  
 acquirere, pro, ampl<sup>9</sup> quærete. in Catil. 72  
 acquirere fidem. in Catil. 38  
 Agradina, pars vrbs Syracusanæ. 6. in Verr. 105  
 acris memoria improborum. pro Flac. 79  
 acres oculi. pro Plan. 34  
 acriter intelligere. in Piso. 54  
 acroama ludorū P. Cloelius. pro Sest. 101  
 actionem intendere. pro Milo. 28  
 actionem transigere. i. absoluerere, vel persolvere. 3. in Verr. 110  
 P. Acti<sup>9</sup> Varus, Prætor in Africa. p. Lig. 2  
 T. Actius, A. Cluētius accusat. pro Cluēt. 51  
 actor querelarum. pro Flacco 42  
 actorem causæ alicui accedere. 2. in Verr. 2  
 actor egregius L. Saturninus. de arusp. respon. 37  
 actus animi & corporis. in Rull. 100  
 actus improbitatis. 4. in Verr. 12  
 in actum erumpere. pro domo sua. 50  
 acuere aliquē ad crudelitatem. pro Ligar. 6  
 acuere ingenium. 2. Philipp. 60  
 aculei orationis. pro Sylla. 34  
 aculeos in alium erigere. pro Cælio. 21  
 aculeus testimonii. pro Flacco 66  
 acuti oculi. pro Plan. 54  
**Ad** ærarium perhibere. 3. in Verr. 38  
 ad aliquid meditari. 5. in Verr. 163  
 ad Aquinum accedere. 2. Philipp. 103  
 ad arbitriū. apud arbitriū. pro Ros. Cō. 7  
 ad arma ire. 3. in Verr. 79  
 ad denarium soluere. pro Quint. 9  
 ad priuatum dolorē luctuosum. de arusp. respon. 46  
 ad honorem antecellere. pro Muræ. 26  
 ad incertum reuocari. pro Cæcin. 28  
 ad iniurias aliquid dare. 5. in Verr. 80  
 ad legem doctus, factus, imbutus, institutus. pro Milo. 7  
 ad libellam. pro Ros. Com. 6  
 ad iudicē. p. in iudicio. p. Ros. Cō. 7. & 26  
 ad iudicium adesse. 3. in Verr. 1  
 ad Numantiam mittere. pro Deiot. 11  
 ad partendum vicinā. 3. in Verr. 31  
 ad portas esse post redi. in Senat. 19  
 ad rationem accedere. pro Quint. 51  
 ad rationem alicuius pecuniam describere. pro Flacco 25  
 ad rogatum respondere. pro Flacco 7  
 ad Senatum deprehensus. pro, in Senatu. in Piso. 22  
 ad solarium versari. pro Quint. 40  
 ad speciem. 3. in Verr. 39  
 ad tempus aliquid facere. pro Plan. 61  
 ad tempus occurrere. 1. Philipp. 6  
 ad vrbe(m), pro, in vrbe. 4. in Verr. 11. & 15  
 ad æquare cum posteritate omni, id est, perpetuare. pro Archia. 21  
 addere subscriptorem. 1. in Verr. 27  
 adesse scribendo, post redi. in Senat. 6  
 addictus gladiatorio mortis generi. 11. Philipp. 300  
 addictus pecunia. de arusp. respon. 26  
 additamentum inimicorum. pro Sest. 57  
 adducere ad meā auctoritatē. pro Deio. 20  
 adducere ad pacem. 15. Philipp. 348  
 adduci ad pœnam alicuius. pro Sylla. 66  
 adduci ad Remp. pro Milo. 3  
 adducere in angustias. pro Quint. 10  
 adducere in cogitationē post redi. in Sen. 14  
 adducere in discrimē capitis. pro Deiot. 1  
 adducere in iudiciū. 3. in Verr. 120. & pro

Flacco 57  
 adducere in ius. pro Quint. 17  
 adducere in metum. pro Muræ. 46  
 adducere in sermonem. 5. in Verr. 119  
 adducere in vituperationē. 5. in Verr. 119  
 adesa pecunia. pro Quint. 21  
 adesse ad iudicium. 3. in Verr. 1. & 4. 23  
 adesse alicui in consilio. pro Quint. 2  
 adesse animo. 8. Philipp. 254  
 adesse iuberi, verbum forensē. pro domo sua. 37  
 adferre religionem. pro domo sua. 98  
 adferre sellam curulem in familiam, vel municipium. pro Plan. 15  
 adhærere extremum. in Vati. 8  
 adhæreret fax in materiem. pro domo sua. 11  
 adhibere accusatorem. pro Deiotaro. 22  
 adhibere aliquē ad deliberationem. 1. Phi. 2  
 adhibere animos. de arusp. respon. 13  
 adhibere crudelitatem in aliquem. pro domo sua. 47  
 adhibere orationem. 14. Philipp. 407  
 adhibere res gestas, studium, aures. pro Archia. 3  
 adhibere supplicium. 11. Philipp. 293  
 adhinnire ad orationē alicuius. in Pis. 54  
 adhuc. i. ad hoc vsque tēpus. 7. in Verr. 34  
 pro L. Manil. 36. & 1. Philipp. 11  
 aditcere oculum hæreditati. 4. in Verr. 25  
 adire ad Rēp. & ad causā Reip. pro Sest. 75  
 adire in conuentum populi. 6. in Verr. 22  
 adire inimicitias. pro Sest. 122  
 aditum habere ad aures. pro domo sua. 2  
 aditus ad causam. pro Sylla. 3  
 adiudicare aliquē in seruitute. 1. in Ver. 30  
 adiungere se ad alium. 5. Philipp. 196  
 adiumento esse. pro Quint. 2  
 adiumenta petitionis. pro Muræ. 50  
 adiutor ad aliquid agendū. 10. Philipp. 286  
 admirari de aliquo. pro Muræ. 37. nisi locus corruptus sit  
 admittere in se aliquid. 2. Philipp. 63  
 admirari de aliquo. pro Milo. 78  
 admistrarius L. Piso. in Piso. 54  
 adolescentiæ cupiditates aliquando tolerabiles. pro Cælio. 20. & 21  
 adolescentiæ terrorem inferre alicui. pro Deiot. 21  
 adoptare auctorem causæ suæ. 1. in Verr. 29  
 adoptare aliquē patronū. 2. Philipp. 104  
 adoptio veritate debet imitari. pro domo sua. 29  
 adoptionis ius. pro domo sua. 27  
 adornare, pro, præparare. pro Muræ. 43  
 adpromittere. pro Ros. Amer. 15  
 Adrianus mare. in Piso. 73  
 Adrianus Prætor Vrbae, domi suæ viuis exultus. 3. in Verr. 48  
 adstipulator. pro Quint. 40. & in Piso. 13  
 aduentus meos, multitudinis numero. in Piso. 40  
 aduentitia res. 3. in Verr. 90  
 aduentitia pecunia. pro Rab. Posth. 29  
 aduentinum auxilium. 6. in Verr. 72  
 aduerfaria. pro Ros. Com. 3. 4. 5  
 adulter quinam vere sit. pro Cælo. 38  
 aduocare. pro Cluent. 41  
 aduocare consilium. in Vati. 11  
 aduocare sibi aliquem. pro Quint. 3  
 aduocatio, pro multitudine aduocatorū. pro Cæcin. 32. & pro Ros. Com. 8  
 aduocatio copiosa. pro Quint. 26  
 aduocationē discutare. pro domo sua. 44  
 aduocationē alicui honestare. pro Syl. 61  
 aduocationes sunt. 3. in Verr. 92  
**Æd**ilium curulū edictū de funeribus. 9. Philipp. 268  
 ædilitium quoddam munus. 7. in Verr. 29  
 ædilitatis præmia. 7. in Verr. 30

ædilitia repulsa. pro Plan. 41  
 Ægypti agrorum bonitas. in Rull. 50  
 Ælius Numerius & Serranus, quinquilix seditonis Clodianæ. pro Sest. 81  
 C. Ælius Stalen<sup>9</sup> cuiusmodi vir. pro Cluēt. 52, 53. Idem, pecuniam à reo ad corrupēdū iudiciū accepit. pro Cluēt. 51. Idē, à P. & L. Cominiis accusat<sup>9</sup>. pro Cluēt. 80  
 L. Ælius eques Ro. Pifone c o s. relegatus. in Piso. 51  
 Æliorum familia. pro Cluent. 57  
 Ælia lex. post redi. in Senat. 9. de arusp. respon. 54. pro Sest. 17. in Vati. 13. de prou. Conf. 38. in Piso. 6  
 L. Æmilii Pauli ratio ac disciplina in re militari. 7. in Verr. 20  
 M. Æmilii Pontifex. pro domo sua. 104  
 M. Æmilii Lepidus princeps Senatus. pro C. Rab. 14  
 M. Æmilii Scaurus, memoriam generis sui renouauit. pro Muræ. 14  
 M. Æmilii Scaurus, à M. Bruto accusatus. pro Font. 23  
 M. Æmilii Scauri testimonio neque in C. Fimbriam, neque in C. Memmii creditum. pro Font. 12  
 Æmonēsiū legari in L. Flaccū. pro Flac. 26  
 Æneas, Hælianus Senator. 5. in Verr. 146  
 æqu<sup>9</sup>, pro, facili aut tractabilis. 5. Phi. 164  
 æquus animus. pro Ros. Amer. 85  
 æquam partem sumpferis atque miseris. 5. in Verr. 40  
 æquum ius. 1. Philipp. 20  
 æquum decernere. pro Quint. 15  
 æquē, pro, eadem conditione. 12. Philipp. 339  
 æquatum Consulatum præbere. in Piso. 9  
 æquitas, id est, æqua fors. in Piso. 21  
 æquitas antiq. pro Marcel. 15  
 æquitas humana. pro domo sua. 2  
 æquitas communis. 6. Philipp. 206  
 æquabilitas decernendi. pro Muræ. 39  
 æquabiliter. 5. in Verr. 37  
 æquimelum. pro domo sua. 78  
 ærarium in publica trepidatione claudi solitum. de arusp. respon. 51  
 ad ærarium deferre iudicium nomina. 5. Philipp. 174  
 ad ærarium, S. C. referre. 5. Philipp. 172  
 ærarii angustia. 5. in Verr. 156  
 ærarii sanguis. 5. in Verr. 70  
 ærarii Tribuni. pro C. Rab. 20  
 ærumna. post redi. in Senat. 30  
 æs alienum habere. 6. in Verr. 9  
 æs alienum relinquere. pro Quint. 49  
 in ære alieno esse. 6. in Verr. 10  
 æraria ratio. pro Quint. 9  
 Æschrio Syracusanus, furorū Veris socius. 4. in Verr. 35. & 36  
 Æschronis Syracusani vxor ob C. Veris consuetudinem famosa. 7. in Verr. 65  
 Æsopi Tragœdi actio de M. Cicerone. pro Sest. 104  
 æstimare lites alicui damnato. pro Rab. Posth. 5  
 æstimare pecunias. 5. Philipp. 178  
 æstimationem habere. 4. in Verr. 91  
 æstimus trinis nulla gratulatio. in Piso. 77  
 ætas Cōsularis, trium & quadraginta annorum. 5. Philipp. 198  
 ætas spectata. post redi. ad Quiri. 4  
 ætas non est ad præcepta. pro Plan. 43  
 ætatis nerui. 2. in Verr. 21  
 æternitas animi vnde probetur. pro C. Rab. 22  
 æternitatis memoria. 14. Phi. 408  
 æthiops stipes. post redi. in Senat. 12  
 Ætna, Sicilia ciuitas. 5. in Verr. 47  
 Ætnensis ager in Sicilia cultissimus. 5. in Verr. 38  
 Ætnensis & Leontinus ager optimi to-

tius Sicilia. 5. in Verr. 85  
 Ætolia sita. in Piso. 72  
**Æ**ffabre factus. 2. in Verr. 9  
 affectare aliquō iter. pro Ros. Amer. 83  
 afferre animū vel timorem. 8. Philipp. 248  
 afferre consuetudinem. 2. Philipp. 111  
 afferre Consulatum in familiā. pro Mur. 78  
 afferre deprecationē periculū. pro C. Ra. 19  
 afferre dignitatē vel inuidiā. pro Sylla. 60  
 afferre domo scelus meditatū. 2. Philipp. 89  
 afferre familiaritatem. pro Deiot. 28  
 afferre finem. 5. Philipp. 178. & 204  
 afferre manus alicui. in Vati. 9. 3. in Verr. 46. & de arusp. respon. 21  
 afferre necessitatem. 10. Philipp. 269  
 afferre obscuritatem. pro Deiot. 7  
 afferre spiritus. pro Sylla. 20  
 afferre suspicionem. 12. Philipp. 331  
 afferre vim alicui. in Vati. 3  
 afferre aliquem luctū in Piso. 13  
 afficere timore. pro Quint. 3  
 affectus difficultatis. pro Quint. 5  
 affectus virtutibus. pro Plan. 65  
 affectus vitis. 14. Philipp. 389  
 affectum bellum, nondum consecutum. de prou. Conf. 16  
 affligere literā ad caput. pro Ros. Ame. 34  
 affingere aliquid. 1. Philipp. 6  
 affinis culpæ. pro Ros. Amer. 11  
 affinis facinori. in Catil. 78  
 affinis sceleri. pro Sylla. 20  
 affinis rei capitalis. 4. in Verr. 63  
 affinis suspiciones. pro Sylla. 12  
 affinis turpitudini. pro Cluent. 100  
 affligere causam. pro Sest. 78  
 afflicta Remp. alicui tradere. pro Sest. 18  
 ab afflictā amicitia trāsfugere. p. Quin. 61  
 Africa, omnium pop. Ro. prouinciarum arx. pro Ligar. 13  
 in Africam ex Sicilia gradus imperii factus est Romanis. 4. in Verr. 2  
 Africanus, diuinus homo. pro Archia. 11  
 P. Africanus maior Senatū primū cum ludis assignauit. de arusp. respon. 21  
 Africanus homo ex estimationis retinēdæ cupidissimus quomodo cuidam familiari responderet. 4. in Verr. 19  
 P. Africanus duos terrores imperii Romani Carthaginem, Numantiamque deleuerat. pro Muræ. 33  
 P. Africanus veterem Carthaginem consecrauit. in Rull. 3  
 P. Africanus L. Cottam in iudicium vocauit. 1. in Verr. 38  
 P. Africanus, quid de Tib. Gracchi morte senserit. pro Milo. 5  
 P. Africanus, Carthagine deleta, Siculorū vrbes monumentis pulcherrimis exornauit. 4. in Verr. 3  
 P. Africanus domi suæ quiescens, interfectus pro Milo. 11  
 Africani superioris celeritas in re genenda. 7. in Verr. 10  
 Africani minoris singulare cōsiliū. 7. in Verr. 20  
 Africani cognomen declarat tertiā orbis partē eum subegisse. pro Ros. Amer. 62  
 Africani rumores. pro Deiot. 17  
**Æ**gathinus Thermitanus Verrē domū suam inuitat. 4. in Verr. 62  
 Agerensis ager. in Rull. 55  
 agere, pro, tractare. 5. in Verr. 85  
 malè agere, pro, fraudare. pro Quint. 30  
 agere alias res. pro Ros. Amer. 36  
 agere animam. pro Ros. Com. 14  
 agere crimina hostiatim. 6. in Verr. 42  
 agere consilium de aliquo. pro Sest. 64  
 agere conuentus. 5. in Verr. 113 & 7. 13  
 agere cū aliquo. i. ab eo petere. pro Mur. 30  
 agere cum plebe. pro domo sua. 34

cum populo. *Ibidem*. 31  
 agere de scripto. pro Muræ. 16  
 agere de iudicio. 2. in Verr. 16  
 agere ex commentariis. 5. Philipp. 171  
 agere ex sponso. pro Quint. 17  
 agere fundamenta. pro Milo. 56  
 agere gestum. pro Quint. 51. pro Rosc. Com. 14. pro Rab. Posth. 12  
 agere querimonias. 5. in Verr. 113  
 agere spumas in ore. 6. in Verr. 130  
 agere triumphum pugnae alicuius. 14. Philipp. 400  
 agendi potestas. pro Quint. 5  
 quid agis, faceret dictum Granii præconis in M. Drusum. pro Plan. 27  
 agitur caput. 4. in Verr. 40  
 agitur Consulatus. pro Sylla 36  
 agitur gloria. pro Sylla 63. & pro L. Mamili. 3  
 agitur honos. pro Sylla 36. & 63  
 agitur salus, bona, vœctigalia. pro L. Mamili. 3  
 agitur studium, laus, existimatio, &c. pro Plan. 64  
 aggregare aliquem ad alterius interitum. in Vati. 19  
 aggregare in numerum. pro Muræ. 14  
 Aggrinæ, populi Macedoniæ vicini. in Piso. 72  
 agnoscere crimen nomine aut suspitione. pro Plan. 24  
 agnoscere facinus. 14. Philipp. 389  
 agnoscere gloriam facti alicuius. pro Milo. 29  
 agnosco ex me. pro Plan. 18  
 Agrarios sollicitare. 7. Philipp. 218  
 Agrigentum, oppidum maritimum Siciliae. 4. in Verr. 134  
 Agrigentorum duo genera. 4. in Verr. 85  
 L. Agrius, eques Ro. pro Flacco 23  
 Agrium, ciuitas Siciliae. 5. in Verr. 55  
 Agrinensis ager in Sicilia. 5. in Verr. 38  
 Agrinenfium beneuolentia in ciues Romanos. 5. in Verr. 62  
 ❧ Aiactis signum apud Cyzicenos celebrare. 6. in Verr. 119  
 Aiulius Larinas, homo nequus. pro Cluē. 26  
 ❧ Alacritas aliquid agēdi. 4. Philipp. 172  
 Alaudæ ab Antonio iudices lecti. 5. Philipp. 172  
 Alaudarum legio. 1. Philipp. 15  
 Alba Æmilius, homo extremae fortis. 5. in Verr. 123  
 Albana, locus Capuæ. in Rullum 91  
 Albanum, Cn. Pompeii villa. 13. Philipp. 350  
 Albanus ager. in Rull. 68. & pro Rab. Posth. 4  
 Albani luci à P. Clodio cæsi ac violati. pro Milo. 65  
 Albatos discubere moris fuit Romæ. in Vati. 24  
 Sex. Albedius, dignus Antonii Senatu. 13. Philipp. 366  
 P. Albinouanus Pont. de arusp. respon. 10  
 Albinouanus, P. Sestii accusator. in Vati. 1  
 A. Albinus, M. Antonius c o s s. post C. Marium. post redi. ad Quiri. 8  
 C. Albinus, P. Sestii focer. pro Sest. 4  
 L. Albius L. F. Quirina pro Quint. 12  
 Albani iudicium infamia. pro Cæcin. 21  
 T. Albutius à C. Iulio accusatus. 1. in Verr. 34  
 Albutius Epicureus, cum in Sardinia sine Senatus auctoritate triphasset, Romæ damnatus. in Piso. 72  
 T. Albutio Propætor in Sardinia supplicatio à Senatu cur denegata. de proiunc. Conf. 11

alestoria damna. 1. Philipp. 77  
 Aletrinum municipium. pro Cluent. 34  
 Alexandri sententia de Homero. pro Archia 18  
 Alexandri signum Ephesi celeberrimum. 6. in Verr. 119  
 C. Alfius, pro Plan. 34  
 C. Alfius, C. Cæsar's familiaris in tribunatu præteritis. in Vati. 19  
 alias res agere. pro Rosc. Amer. 36  
 alienus à sanitate. pro Sylla 62  
 alienus cum ablatiuo sine præpositione. in Rull. 67. & pro Muræ. 81  
 alienum causæ, pro aduersarij. pro Cæcin. 18  
 alienum iter, id est, non necessarium. pro Milo. 39  
 alienum tempus, id est, minus commodum. pro Milo. 32. & 3. in Verr. 99  
 alieno animo esse ab aliquo. pro Deiot. 15. & 16  
 alienare ab se aliquem. 14. in Verr. 110  
 alienare studium alicuius ab altero. in Piso. 60  
 alienatus à Senatu. 11. Philipp. 325  
 alienatio ab aliquo. 1. Philipp. 219  
 alienigenæ. pro Flacco 51  
 alienigenæ homines. pro Corn. Balbo 19. pro Flacco 51. & pro Deiot. 6  
 Alifanus ager. in Rull. 68. & pro Plan. 18  
 allegare amicos. 3. in Verr. 126  
 allegare ad aliquem. 5. Philipp. 173  
 allegare homines alicui. pro Rosc. Amer. 15  
 allegatus, id est, accusatus vel iudicatus. pro Cluent. 23  
 allegationes. 3. in Verr. 30. & 96  
 alleuare onus. pro Rosc. Amer. 6  
 alleuamentum. pro Sylla 50  
 Allienus orator in clamando bene exercitatus. 1. in Verr. 26  
 alligare se scelere. pro Flacco 32  
 alligari significatione beneuolentiæ. pro Plan. 66  
 Allobrogum legati à P. Lætulo sollicitati. in Catil. 50  
 Allobrogum Ciceronis tempore potetia. in Catil. 66  
 Allobrogum legatis præmia à Senatu data. in Catil. 77  
 Sex. Alphenus, P. Quintii propinquus. pro Quint. 11. M. Bruti familiaris. pro Quint. 46. Cum Marianis perit, quos diligebat. pro Quint. 47. Eius bona à Sex. Næuio empta de L. Sylla. pro Quint. 51  
 Allienf' fundus Pompeii. pro Milo. 40.  
 alta mens pro Milo. 15  
 altè perspicere. 2. in Verr. 13  
 alterius rationis ac partis. pro Corn. Balbo 47  
 alterna consilia. in Vati. 21  
 alternorum iudicium fieri. pro Plan. 30  
 alumnus pacis. 7. Philipp. 222  
 ❧ Amandare. pro Rosc. Amer. 25  
 amandari infra mortuos. pro Quint. 28. & post redi. ad Quiri. 8  
 amandatio. pro Rosc. Amer. 25  
 Amantia, oppidum Macedoniæ. 11. Philipp. 309  
 ambitio timida. pro Milo. 32  
 ambitionis studia. pro Muræ. 51  
 ambituosus. pro Flacco 33  
 ambitus est populus. pro Plan. 7  
 amburi. pro Milo. 66  
 Ambustus Tribunus plebis. pro Milo. 9  
 Amestratini, populi Siciliae. 5. in Verr. 74  
 amicitia veritate colitur. pro Quint. 13  
 amicitia inter ingratos esse non potest. pro Plan. 65

amicitia Consularis. pro domo sua 12  
 amicitie vera lex est, ut idem amici femp. velint. pro Plan. 3  
 amicitiam iungere cum aliquo. pro Deiot. 18  
 ab amicitia afflicta trassugere. pro Quint. 62  
 amicitie cur cōparatæ. pro Rosc. Ame. 66  
 amicitie similitudine facile iugitur. pro Cluent. 34  
 amicior Reip. 3. Philipp. 177  
 Amifus, vrbs Ponti à Lucullo capta. pro L. Mamili. 14  
 amittere secundas fortunas. pro Sylla 50  
 amittere memoriam alicuius. pro Deiot. 7  
 amittere patrimonium, id est consumere. pro Sest. 10  
 amittere sacra. pro domo sua 18  
 amittere salutem. pro Sylla 66  
 amissio tempore. pro Muræ. 40  
 amor Consulatus. pro Sylla 55  
 amorē habere in Remp. pro domo sua 79  
 in amore esse. 6. in Verr. 2. & pro Flacco 14  
 anorum fœdera ferire. pro Cælio 26  
 Amphilocheia, grs prouinciæ Macedoniæ. in Piso. 77  
 amplecti, pro, cognoscere vel intelligere. 4. in Verr. 21  
 amplecti Remp. pro Flacco 33  
 amplecti virtutē alterius. 10. Philipp. 222  
 ampli homines. 3. Philipp. 138  
 amplissimus est is qui sua virtute in aliorē locū peruenit. pro Rosc. Amer. 50  
 amplificare res suas. 5. Philipp. 199  
 amplificare dignitatē alicuius. pro Marcel. 5  
 amplificatus. pro domo sua 21. & 69  
 amplificatum pretium. pro domo sua 18  
 amplitudine pronuntiar. 3. in Verr. 17  
 ampliare, id est, amplius pronuntiare. pro Cæcin. 21. & 3. in Verr. 17  
 amplius triennium. pro Rosc. Com. 4  
 ❧ Ancharius à Tribunatu Prætor factus. pro Sest. 98  
 ❧ Ancharius, L. Pisonis in Macedonia successor. in Piso. 71  
 Andro Centuripinus in Verrem publicè Legatus & testis. 4. in Verr. 112  
 angoribus conficere. 2. Philipp. 56  
 angustus animus. 1. 4. Philipp. 396  
 angusta mens. post redi. in Sena. 7  
 angustior petitio Consulatus. pro domo sua 30  
 angustè scriptum. pro Muræ. 26  
 angustia ætatis. 5. in Verr. 156. & de proiunc. Conf. 9  
 anhelare scelus. in Catil. 25  
 Anienfis tribus. pro Plan. 44  
 anima, pro vita vel salute. in Catil. 91. pro Marcel. 13. & pro Muræ. 33  
 animam agere. pro Rosc. Com. 14  
 animam edere vel retinere. pro Sest. 71  
 animam profunderet. pro Marcel. 18  
 anima sua superare. post reditum 19  
 animaduersione constituere. 3. in Verr. 48  
 animaduertere peccata. pro Rosc. Ame. 68  
 animus festinat. 2. Philipp. 63  
 animus æquus. pro Rosc. Amer. 85  
 animus ieiunus, vel angustus. 14. Phil. 396  
 animus patrius. pro Rosc. Amer. 26  
 animi egestas. in Piso. 18  
 animum armatū retinere. pro Marcel. 18  
 animum attendere. 3. in Verr. 19  
 animum habere ad audaciam. 5. in Verr. 68  
 animum aliquod intendere. 2. in Verr. 6  
 animum placare & mitigare. 10. Phil. 272  
 animo adeste. 8. Philipp. 254  
 animo certo & confirmato. pro Quint. 51  
 animo relaxari. 2. Philipp. 38

animo alicuius supplicare. pro Font. 25  
 animorum æternitas quo argumento probetur. pro C. Rab. 22  
 animis & armis infestus & inimicus. 10. Philipp. 284  
 animos abstincere. 2. in Verr. 23  
 animos efferre. pro domo sua 109  
 annales leges. 5. Philipp. 198  
 Anneius Brochus Senator. 5. in Verr. 78  
 Annibal ad portas. 1. Philipp. 8  
 Annibal à Carthaginensibus ciuitate pulsus. pro Sest. 125  
 Annibalem Capua corrupit. in Rull. 12  
 anniuersaria sacra. 6. in Verr. 75. & de arusp. respon. 19  
 C. Annius Asellus. 3. in Verr. 73  
 C. Annius Bellienus, M. Fonteii in Gallia Legatus. pro Font. 7  
 M. Annius Appius, Camertinus, à C. Mario ciuitate donatus. pro Corn. Balbo 36  
 M. Annius eques Romanus. 3. in Verr. 9. & 7. 59  
 M. Annius testis in C. Verrè grauissimus. 7. in Verr. 121  
 T. Annius. pro Cluent. 145  
 T. Annius Milo ad interitum P. Clodii natus. de arusp. respon. 5  
 T. Anni Milonis laus. post reditum in Sena. 26  
 anno vertente. pro Quint. 12  
 annona perfugium. 8. Philipp. 250  
 ansa reprehensionis. pro Plan. 68  
 ansas sermonis dare. pro Sest. 17  
 anseribus Romæ cibaria publicè locari solita. pro Rosc. Amer. 33  
 ante biduo ex hac die. in Piso. 48  
 antecedere honoribus. de arusp. respon. 11  
 antequa alicui. in Rull. 91  
 anteiri ab aliquo. pro Sylla 17  
 antelucanæ coenæ. in Catil. 42  
 antesignanus. 2. Philipp. 79  
 Anthropinus, Apolloniens' nauis præfectus, à prædonibus C. Verris culpa interfectus. 7. in Verr. 71  
 Antigonus, Legatus regis Deiotari ad Cæsarem. pro Deiot. 29  
 Antiochia laus. pro Archia 2  
 Antiochus victus à Romanis, intra Taurum regnare iussus. pro Sest. 49  
 Antiochus, rex classe à Romanis victus. pro L. Mamili. 38  
 Antiochus Syriæ rex à C. Verre spoliatus. 6. in Verr. 53  
 Antiochi magni dictum vrbanum. pro Deiot. 25  
 Antiochi, regis Syriæ filii, Romam propter regnū Ægypti venere. 6. in Verr. 53  
 antiqui officii homo. pro Quint. 48. & pro Rosc. Amer. 16  
 antiqui homines pro natu gradiores. pro Rosc. Amer. 15  
 antiquior locus sententiæ dicendæ. 7. in Verr. 30  
 antiquitatis grauissimi viri. pro Sest. 4  
 C. Antistes publicanus. 5. in Verr. 142  
 antistes sacrorum. de arusp. respon. 12  
 antistes deorum. pro domo sua 1  
 L. Antistius, C. Matrimii Spoletini accusator. pro Corn. Balbo 38  
 Sp. Antius Legatus Ro. à Veienum rege interfectus. 9. Philipp. 259  
 C. Antoni, Ciceronis collega, qualis eos. in Piso. 3. Idem nimium timidus. pro Sest. 9. In ciuitatis periculis suspiciones hominū de ipso tollere noluit. pro Sest. 5. Reus factus apud Cn. Lætulum & Q. Claudiū. in Vati. 21. M. Cælio accusante damnatus. pro Cælio 58. & pro Flacco 73  
 C. Antonius, Triumuir frater, duorū fra-

trum ætatis interiectus. 10. Phil. 276  
 L. Antonius Asiaticus gladiator. 5. Phil. 178  
 L. Antonii audacia. 6. Philipp. 210  
 M. Antonius orator c o s s. post C. Mariū. post redi. ad Quiri. 8. Nihil ad iudicia præter fidem & ingenium afferebat. 1. in Verr. 14. Cur nullam orationē scripserit. pro Cluent. 110. Cicatricēs populo ostendit. 7. in Verr. 2. à L. Cinna interfectus. 1. Philipp. 25  
 M. Antonius Triumuir, M. Antonii oratoris nepos. 2. Philipp. 60. Reip. Rom. pestis atque exitii causa. 2. Philipp. 69. Hæreditatem patris non adit. 2. Philipp. pica 59. A. Gabinium Alexandriam committatus est. 2. Philippica 64. Apuleiana seditione extra vrbe cum præfidio fuit. pro C. Rab. 19. Trib. pl. hostis à Senatu iudicatus. 2. Philipp. 66. L. Domitium interfecit. 2. Philipp. 79. Cn. Pompeii sectator. 2. Philipp. 75. Interficiendi C. Cæsaris Narbonæ consilium cepit. 2. Philipp. 54. Cæsari diadema imponere conatus 2. Philipp. 89. Sitis querendæ causa declamare solitus. 5. Philipp. 177  
 M. Antonii infinitum in Sicilia imperium. 5. in Verr. 183  
 M. Antonii virtus cōtra P. Clodium. pro Milo. 31. Eius egregia facta post C. Cæsaris mortē. 1. Philipp. 223. Eius mores cuiusmodi. 5. Philipp. 181. Eius conditiones pacis. 8. Philipp. 250. Eius facinora. 3. Phil. 144. & 145. & 7. 226. Eius crudelitas. 3. Philipp. 126. & 130. Profusio. 5. Philipp. 70. Rapacitas. 2. Phil. 59  
 Antronius inter coniuratos accusatus. pro Sylla 5  
 Antronii mores. pro Sylla 53  
 M. Anturanius Prætor. 3. Philipp. 141  
 ❧ Aperire vitæ consuetudinem interclusam. pro Marcel. 1  
 aperire frontes. pro Plan. 12  
 aperire imagines. pro Sylla 66  
 apertus in dicendo. 2. Philipp. 107  
 aperuissimus, pro eo qui nihil reticere soler. pro Muræ. 48  
 aperte ferre dolorem. pro Plan. 28.  
 Apollo in Delo natus. 3. in Verr. 32.  
 Apollinæres ludi à M. Bruto celebrati. 2. Philipp. 51  
 Apollodoros Pyrager Agyrinens', publicè in Verrem legatus. 5. in Verr. 62  
 Apolloniata, populi Macedoniæ. in Piso. 68.  
 Apollonideses, Asiæ pop. pro Flacco 55  
 Apolloniens' ciuitas in Sicilia. 5. in Verr. 85  
 Apollonius Geminus Panormitanus, à C. Verre in carcerē cōiectus. 7. in Verr. 14  
 Apollonius Drepanitanus, qui & A. Clodius homo perditissimus. 6. in Verr. 32  
 apparare iter. pro Milo. 20  
 apparatus Prætorius aut patricius. pro Sest. 65  
 apparatusissimus. pro Sest. 100  
 appellare, pro accusare, vel iudicare. pro Deiot. 2  
 appellare, pro nominare. pro Rab. Posth. 7  
 appellare aliquem, hoc est, ab eo quid petere. pro Quint. 11, 20, 21, 22, 25. & 3. in Verr. 74  
 appellare populum. pro Plan. 19  
 appellare Tribunos. pro Quint. 15  
 appellare aliquem, id est, mentionem eius facere. pro Sylla 28  
 appellari de pecunia. 2. Philipp. 80  
 appellari in libris æstimadis qui soliti. pro Rab. Post. 6.  
 appellatio litium. pro Rab. Posth. 7.  
 appellations regum vnales. pro domo sua 99  
 appellere rationes suas ad scopulos. pro C. Rab. 19  
 appendicula causæ. pro Rab. Posth. 5  
 appetere conari. pro Sylla 64  
 appetet ratio. 5. Philipp. 197  
 Appionis agri Cyrenenses. in Rul. 56  
 App. cæcus, P. Clodii abauus. de arusp. respon. 34. Viam muniuit quæ ab eo Appia dicta est pro Milo. 12 In Senatu delatus, vt de Pyrrhi pace ageret. 1. Philipp. 8  
 Appius, P. Clodii frater, cū Cicerone cōsuetudine coniunctus. pro Milo. 56  
 applicare se ad amicitiam alicuius. 4. in Verr. 2  
 apponere accusatorem. 3. in Verr. 51  
 apponere calumniatores. 3. in Verr. 18  
 apponere mancipem. 3. in Verr. 99  
 apponere sibi præuaricatorem. 2. Philipp. 47  
 apportare. 3. in Verr. 38  
 appropriare ad facinus. pro Milo. 34  
 Apronius, seruus. 5. in Verr. 77  
 Q. Apronius, quid hominis fuerit. 5. in Verr. 17. & 18. Vita ac deliciæ C. Verris. 5. in Verr. 22. In Sicilia alter Verris. 5. in Verr. 71. Terrestris archiprætor. 7. in Verr. 56  
 aptæ ad tempus simulationes. pro Milo. 52  
 apud consilium dicere. 5. Philipp. 172  
 L. Apuleius. pro Plan. 23  
 L. Apuleius, Q. Cæcilius in nomine Verris deferendo subscriptor. 1. in Verr. 26  
 M. Apuleius, M. Brui adiutor in comparando exercitu. 10. Philipp. 286  
 P. Apuleius Trib. pl. Ciceroni amicissimus. 14. Philipp. 395. Ciceronem in cōtionem produxit. 6. Philipp. 204  
 Apuleia lex à Saturnino lata de coloniis. pro Corn. Balbo 38  
 ❧ C. Aquilius Prætor de ambitu quæsiuit. pro Cluent. 17  
 C. Aquilius laus. pro Cæcin. 56 & 57  
 C. Aquilius cum Scapulis necessitudo. pro Quint. 9  
 M. Aquilius à P. Lentulo accusatus. 2. in Verr. 38  
 M. Aquilius reus, à M. Antonio oratore quomodo seruatus. 7. in Verr. 2. & pro Flacco 75  
 M. Aquilius Prætor in Sicilia. 5. in Verr. 105. Fugitiuorum bellum confecit. 7. in Verr. 4  
 aquaria prouincia. in Vati. 8  
 ad aquas venire. pro Plan. 53  
 ❧ Ara legum. 4. in Verr. 5  
 in aram Tributatus confugere. post reditum in Senatu 9  
 arare in singulis iugis. 5. in Verr. 21  
 arationis incommoda. 5. in Verr. 195  
 arationes, pro agris siue villis. 5. in Verr. 46  
 arationes glandiferæ. 2. Philipp. 101  
 ab aratro Romæ olim arcessiebantur qui Consules fierent. pro Rosc. Amer. 29  
 arbor esse in rem aliquam. pro Rosc. Com. 6  
 per arbitrum dānatus. pro Rosc. Ame. 67  
 arbitrium, pro voluntate seu libidine. de arusp. respon. 30  
 arbitrium pro socio. pro Quint. 7  
 arbitrium pro socio adigere aliquem pro Rosc. Com. 14  
 arbitrii & iudicii differētia quedam. pro Rosc. Com. 5  
 arbitrio suo timere. pro domo sua 6  
 arbitria funeris auferre. in Piso. 16  
 arbitria funeris petere. pro domo sua 75  
 arbitria funeris soluere. post redi. in S-

natu 15  
**arbitria honoraria**. pro Rosc. Com. 8  
**arbitror**, verbum quo vrebantur Romani  
 in testimonio dicendo. pro Font. 16  
**arcem facere** ex cloaca. pro Plan. 77  
**arcere aquam**, & arcere hostes. pro Mu-  
 ra. 19  
**arceri finibus**, pro, contineri. de arusp.  
 respon. 3  
**arcescere capitibus**. pro Deiot. 11  
**arcescere in patriam**. post redi. in Sena. 24  
**arcescere in periculum capitibus**. pro C.  
 Rab. 19  
**arcescere in Senatum**. pro domo sua 5  
**arcescere aliquem iudicio**. pro Flacco. 11  
**arcescere iudicem** pro Quint. 48  
**Archidenaus testis** Trallianus. pro Flac-  
 co 42  
**Archimedes**, homo summo ingenio, ca-  
 ptus à M. Marcello Syracusis, interfe-  
 ctus. 6. in Verr. 115  
**architectus sceleris**. pro Cluent. 47  
**Archonida** Elorinus, testis in C. Verré. 5.  
 in Verr. 110  
**ardere bello**. 7. in Verr. 6  
**ardens odia**. pro Milo. 35  
**ardens Tribunatus**. pro Sest. 101  
**Arcthusa**, fontis Syracusani species. 6. in  
 Verr. 105  
**argentum** *οικουμένη*. in Pifo. 49  
**argentariam dissoluere**. pro Cæcin. 8  
**argentariam facere**. pro Cæcin. 8  
**Aricia**, oppidum, Romæ finitimum. in  
 Rull. 94  
**Aricini municipii laus**. 3. Philipp. 134  
**arida vita**. pro Quint. 63  
**aridus victus**. pro Rosc. Amer. 45  
**Arminenſes coloniarum duodecim fue-  
 runt**. pro Cæcin. 74  
**Arriobarzanes**, rex Cappadocia à Mithri-  
 date regno pulsus. pro L. Manil. 7. Ga-  
 binium ad eadem faciendam condu-  
 xit. de prou. Conf. 7  
**Arifarchus** notam malis verbis appo-  
 nere solitus. in Pifo. 57  
**Arifteus**, Liberi filius, olei inuentor. 6. in  
 Verr. 114  
**Aristei simulachrum Syracusis** ex æde Li-  
 beri à C. Verre sublatum. 6. in Verr. 113  
**Aristides**, vnus omnium iustissimus in  
 exilium pulsus. pro Sest. 114  
**Aristo** Massiliensis à Sylla ciuitate dona-  
 tus. pro Corn. Balbo 39  
**Aristoteli** disciplina. pro Muræ. 58  
**Aristus** Panormitanus, à C. Verre phale-  
 ris nobilibus spoliatus. 6. in Verr. 24  
**arma iudiciorum & legum**. de arusp. re-  
 spon. 6  
**ad arma ire**. 3. in Verr. 79  
**ad arma alicuius se conferre**. 2. Phil. 60  
**inter arma silent leges**. pro Milo. 7  
**in armis esse**. pro Ligar. 6  
**armis infestus & inimicus**. 10. Phil. 124  
**armamentarii Telluris**. de arusp. resp. 18  
**armare accusationem**. pro Muræ. 44  
**armatus quis dicatur**. pro Cæcin. 44  
**armatus animo**. 7. Philipp. 233  
**armatum animi retinere**. pro Marcel. 18  
**Arpinas fundus**, Ciceronis paternus & a-  
 uitus. 3. in Rull. 6.  
**ex Arpinati municipio**, bis salus imperio  
 Romano missa. pro Sylla 16  
**Arretinis lege** Syllæ ciuitas adempta. pro  
 Cæcin. 70  
**arripere imperium**. pro Ligar. 2  
**arripere legem** ex natura. pro Milo. 7  
**Q. Arrius Verei** in Sicilia successurus pu-  
 tabatur. 4. in Verr. 26  
**Q. Arrius**, Ciceronis familiaris. in Vati. 23  
**Arriua**, vrbs Thracia. in Pifo. 72

**Artemidorus Atnensis**, in Verrem lega-  
 tionis princeps. 5. in Verr. 86  
**Artemidorus Pergamenus**, alio nomine  
 Cornelius, C. Verris medicus. 5. in Ver-  
 rem 43  
**Artemo**, Cæturipinus, Legatus testis in C.  
 Verrem acerrimus. 4. in Verr. 112  
**artes quæ ad humanitatem pertinent**, in-  
 ter se cognate. pro Arch. 1  
**Arthenio seu Climachias Cephæditanus**  
 dolo C. Verris sacerdos renuntiat. 4.  
 in Verr. 89. & 90  
**Arthenio Entellinus** in C. Verrem publi-  
 cè legatus. 5. in Verr. 174  
 in articulo ipso. pro Quint. 10  
**Ascendere vnum gradum dignitatis**.  
 pro Muræ. 51  
**ascendere ad nomen regium**. pro Deio-  
 tario 181  
**asciscere laudem**. pro domo sua 73  
**asciscere patronum**. in Pifo. 19  
**asciscere sibi sapienciam**. pro domo sua 74  
**ascita sacra ex Phrygia**. de arusp. resp. 24  
**P. Ascitius**, reus iudicio liberatus. pro Cæ-  
 lio 17  
**Aclepiades**, Æmonensium Legatus in L.  
 Flaccum. pro Flacco 26  
**ascribere in numerum**. 2. Philipp. 54  
**ascribere sententiam alicuius ad suum iu-  
 dicium**. pro Rab. Posth. 1  
**ascribere tutorem**. pro Flac. 67  
**ascribi in certam sedem ciuitatis ac liber-  
 tatis**. de arusp. respon. 53  
**ascriptus Heraclensis** pro Arch. 5  
**ascriptor**. pro domo sua 39. & post redit.  
 in Sena. 7  
**ascriptor dignitatis**. post redi. in Sena. 23  
**Asculum municipium** in Piceno. pro  
 Sylla 18  
**Asia**, olim luxurie suspensionem habuit.  
 pro Muræ. 15  
**Asiæ fertilitas**. pro L. Manil. 9  
**Asiæ lux**. pro L. Manil. 4  
**Asiæ minoris partes quatuor**. pro Flac. 51  
**in Asia Censoria agrorum locatio**. lege Sem-  
 pronia constituta. 5. in Verr. 11  
**Asianorum animus** in Romanos. pro Flac-  
 co 47  
**Asinius Larinas**, quàm improbè interfe-  
 ctus. pro Cluent. 26  
**Asinius quidam Senator** voluntarius. 13.  
 Philipp. 366  
**aspectum aliquod referre**. de prou. Conf. 31  
**quo aspectu videre**. 11. Philipp. 331  
**Aspendus citharistes**. 3. in Verr. 36  
**aspergere**. i. parcè & quasi malignè imper-  
 tiri. pro Cæcin. 13  
**aspirare ad aliquem**. in Pifo. 8  
**aspirare in campum**. pro Sylla 33  
**aspirare in curiam**. 4. in Verr. 54  
**asportare literas & deportare**, quid differ-  
 rant. 1. in Verr. 15  
**assectatio**. pro Muræ. 64  
**assem se negat daturum**. pro Quint. 10  
**assequi diem**. 3. in Verr. 105  
**assequi mortem**. pro Plan. 73  
**assequi**, passivè. 4. in Verr. 131  
**assensiones**. pro Milo. 8  
**assiduus in prædiis**. pro Rosc. Amer. 10  
**assidua vita**. in Pifo. 50  
**assistere ad fores**. 3. in Verr. 46  
**Asstorinus ager** in Sicilia. 5. in Verr. 38  
**assumere molestiam** pro Plan. 2  
**assumere sibi aliquid** pro Sylla 64  
**assumere auctoritati vel pudori**. pro Syl-  
 la 64  
**assumere suæ prudentiæ aliquid**. pro  
 Plan. 46  
**astingere se scelere**. 4. Philipp. 158. pro  
 Sest. 94. in Pifo. 76

**astingere suis conditionibus**. pro Quin. 10  
**astingere seruitutem officii testimonio**.  
 pro Plan. 61  
**astutus pro fallace vel improbo**. pro Mu-  
 ræna 7  
**astutia raro confidens**. pro Cluent. 145  
**Athamanes**, populi Macedoniæ pro-  
 uinciar. in Pifo. 77  
**Athamante dementior**. in Pifo. 36  
**Athenagoras Cynicus**, à L. Flacco virgis  
 caesus. pro Flac. 13  
**Athenienses olim Iones habiti**. pro Flac-  
 co 50  
**Atheniensium Classis** in portum Syracu-  
 sanum trecentis nauibus inuasit, in e-  
 que victa est. 7. in Verr. 77.  
**Atheniensium ciuitas satis olim latè ma-  
 re tenuit**. pro L. Manil. 37  
**Atheniensium ciuitas prudētissima**. pro  
 Rosc. Amer. 41  
**Atheniensium laus**. pro Flac. 48  
**Athenio fugitiuus**. de arusp. respon. 23  
**Athenio**, cum fugitiuorum maximis co-  
 piis Sicilia tenuit. 5. in Verr. 54. & 106.  
 In Sicilia nullum oppidum cepit. 4. in  
 Verr. 94  
**Atidius**, C. Verris minister in decumis. 5.  
 in Verr. 63  
**Atinas præfectura**. pro Plan. 15  
**Atinates Arpinatibus finitimi**. pro Plâ. 17  
**C. Atinius bona Q. Metelli consecrauit**.  
 pro domo sua 94  
**Atinia lex**. 3. in Verr. 76  
**M. Attius Balbus**, C. Octauii auus mater-  
 nus. 3. Philipp. 134  
**Atlante caelum nititur**. pro Sest. 14  
**atque**, pro, sed. post redi. in Sena. 27  
**Atratinus**, M. Cælii accusator. pro Cæ-  
 lio 1  
**atrocitas animi**. in Catil. 83  
**Attalus**, regno Asiæ ab Antiocho ablato,  
 à Romanis donatus. pro Sest. 49  
**Attalus rex**, munera P. Africanus Numan-  
 tiam vique milit. pro Deiot. 12  
**attendere aliquem**. pro Archia 13  
**attèdere aliquid de officii legationis**. 12.  
 Philipp. 337  
**attendere animum**. 3. in Verr. 19  
**attendere dicentem**. pro Sylla 24  
**attentus paterfamilias**. pro Quint. 6  
**attenta vita**. pro Rosc. Amer. 15  
**attestari aliquem**. pro Milo. 51  
**attestante memoria**. pro Sylla 61  
**Attilius**, cù sua manu semen spargeret, ad  
 Còsulatù arcessitus est. pro Rosc. Amer. 19  
**M. Attilius bello fugitiuorum mutuum  
 frumentum dedit**. in Rull. 82. Maiestatis  
 damnatus. 2. in Verr. 14  
**Attilius Gaius** Trib. pl. à Cicerone tras  
 fuga. pro Sest. 63  
**attingere aliquem fide**, officii, vetustate.  
 7. in Verr. 67  
**attingere scelus**. pro Sest. 57  
**attrahere ad negotium**. 4. in Verr. 1  
**Attrahere ex luxuria**. pro Rosc. Amer. 45  
**auaritia**, omne officium quamlibet san-  
 ctum ac solène còmunit. pro Quin. 15  
 ex auaritia, audacia. pro Rosc. Amer. 45  
**auaritia seruere**, ferrique. pro Quint. 22  
**auktionem constituere**. pro Rosc. Amer. 14  
**auktionem facere**. pro Quint. 8. & 9  
**auktionem vendere**. pro Quint. 11  
**auktiones sunt**. pro Plan. 27  
**auktionari**. pro Quint. 8  
**auktionariæ tabulæ**. in Catil. 38  
**auktionaria atria**. in Rull. 4  
**auktor ad perniciem alicuius**. pro Sest. 34  
**auktor fieri**. pro Plan. 6  
**auktor provinciar. in Pifo. 76**  
**auktor societatis**. pro Plan. 16

B

**Bacilli**, inſigne duarum virorum colo-  
 riæ deducendæ. in Rull. 91  
**Ballioni** Ienoni Chæream confert Cicero.  
 pro Rosc. Com. 11.  
**M. Bambaio**, M. Antonii focer. 2. Philipp.  
 93. & 3. 135  
**Banobales** seruus venerius in Sicilia. 5. in  
 Verr. 75  
**Barbarie fluctus**. pro Flac. 50  
**barbatus Epicurus**. in Pifo. 15  
**Barbula** pro Cælio 24  
**Basilice** spatium vnum. pro Muræ. 64  
**M. Basilius**. pro Cluent. 86  
**M. M. Bebius**. in Macedonia iussu L. Pifo-  
 nis interfectus. in Pifo. 70  
**Q. Bebius Pamphilus** Saguntum ad An-  
 nibalem à Senatu legatus. 5. Phil. 183  
**M. Bebius Senator**. pro Cluent. 35.  
**L. Bellieni domus** in funere C. Cæsaris  
 deflagrauit. 2. Philipp. 93  
**bellum iustum cum hoste**. in Catil. 25  
**bellum aliquando sine tumultu**, at sine  
 bello tumultus nunquam. 8. Phil. 236  
**bellum conficere**. in Pifo. 45  
**bellum facere alicui**. in Catil. 66  
**inter bellu & pacè mediū nihil**. 8. Ph. 236  
**bellorum victor**. de arusp. respon. 45  
**bellicum canere**. pro Muræ. 17. & 7. Phi-  
 lipp. 119  
**bellare suo nomine**. 6. in Verr. 64  
**bene penitus**. 4. in Verr. 122  
**beneficium debere**. pro Milo. 24  
**beneficium clauo trabali figere**. 7. in Ver-  
 rem 43  
**beneficii onus**. pro Plan. 60  
**beneficio gratiam referre**. pro Plan. 60  
**in beneficiis ad ærarium deferri**. pro Ar-  
 chia 8  
**beneficia ponere** in repub. pro Sylla 19  
**Beneuentani Syllanis partibus amicissi-  
 mi**. 3. in Verr. 27  
**benignus ad commodandum**. 6. in Ver. 5  
**benignè facere alicui**. pro Deiot. 25  
**benignitatis consuetudo**. in Pifo. 35  
**bestiaru**, pro iis, qui cum bestis pugna-  
 bant. pro Sest. 113  
**M. Bibulus** qualis in Consulatu fuerit.  
 in Vati. 15  
**M. Bibuli** sententia de Ciceronis domo.  
 pro domo sua 54  
**Bidis**, oppidum tenue, non longè à Syra-  
 cusis. 4. in Verr. 37.  
**bipedum nequissimus**. pro domo sua 38  
**Bithyniæ reges lectica octophore gestari  
 soliti**. 7. in Verr. 22  
**Cl. Blanditia popularis**. pro Plan. 24  
**Blesamius**, legatus regis Deiotari ad Cæ-  
 sarem pro Deiot. 19  
**Cl. Boetus aurifex**. 6. in Verr. 27  
**bonum naturale**. pro Cæl. 7  
**bono suo opus facere**. 3. in Verr. 104  
**bono esse**. pro Rosc. Amer. 7. & 2. Phil. 54  
**bona possidere ex edicto**. pro Quint. 13  
**bonorum emptores vt carniſces**. pro  
 Quint. 19  
**bonis aliquem euertere**. de prou. Conf. 7  
**bonus re aut spe**. pro domo sua 110  
**à bonis vacuum forum**. post redi. in Sena-  
 natu 16  
**bona causa**. pro Sest. 29  
**bona ratio**. pro Flac. 81  
**Bonæ deæ nomen** viris ignotū. de arusp.  
 respon. 33  
**Bonæ deæ sacra** à P. Clodio polluta. de ar-  
 usp. respon. 7  
**bonæ deæ sacrarii in fundo T. Sestii Gal-  
 li**. pro Milo. 65  
**bonæ deæ sacra vetustissima & eadem oc-  
 cultissima**. de arusp. respon. 33  
**bonæ gratiæ**. pro Muræ. 40  
**bonam gratiam querere**. pro L. Manil. 50  
**bona cum venia audire**. pro Rosc. Ame. 6  
**bona tem pora**. pro domo sua 6  
**bonitas vera**. post redi. in Sena. 22  
**bonitas causæ**. pro domo sua 45  
**bonitas pro liberalitate**. pro Quint. 23. &  
 pro Rab. Posth. 2  
**Bonianum**, oppidū in Samnio. pro Clu-  
 entio 156  
**Bonillana vicinitas**. pro Plan. 18  
**Brachata cognatio**. in Pifo. 42  
**brachium toga cohibere**. pro Cælio 7  
**breuitas**, Ciceroni amicissima. pro Quin-  
 tio 18  
**T. Brochus**, Q. Ligarii auunculus. pro  
 Ligar. 7  
**Brogitarus Gallogræcus**. de arusp. resp. 25  
**Brogitarus**, sacerdotium Matris magnæ à  
 P. Clodio mercatus. pro Sest. 47  
**Brogitarorū prædas exorbuit** P. Clodius.  
 de arusp. respon. 55  
**Brundisium**, vrbs, olim Ciceroni amicis-  
 sima. pro Plan. 79  
**D. Brutus Accii carminibus monumen-  
 ta sua exornauit**. pro Arch. 10  
**L. Brutus**, dominatu regio Romam libe-  
 rauit. 1. Philipp. 9  
**M. Brutus**, homo in dicendo vehemēs &  
 callidus. pro Cluent. 111  
**M. Brutus**, Capuam coloniam deduxit. in  
 Rull. 90  
**M. Brutus**, Tribunus pl. pro Quint. 44  
**M. Brutus**, M. Æmilium Scaurum accusa-  
 uit. pro Font. 13  
**M. Brutus** in factis nihil, nec nimium, nec  
 parum. 10. Philipp. 285  
**M. Brutus** libri tres de iure ciuili. pro Clu-  
 ent. 112  
**Bruti familiaris Alphenus**. pro Quint. 46  
**Brutorum laus**. 4. Philipp. 157  
**Cl. Buccæ fluentes**. post redi. in Sena. 11  
**Bulbus**, cuiusmodi vir. pro Cluent. 78. Ma-  
 iestatis condemnatus. pro Cluent. 78.  
 Eius improbitas. 4. in Verr. 56  
**Bulenterici**, curia Syracusanorum. 4. in  
 Verr. 35  
**Bulla**, ingenuorum puerorum inſigne. 3.  
 in Verr. 108  
**P. Burrienus Prætor**. pro Quint. 16  
**Bustum facere**. 1. Philipp. 3  
**Bustuarius gladiator**. in Pifo. 14  
**Cl. Byllis**, oppidū Macedoniæ. 11. Phil. 309  
**Byzantium** virginis se ad libidinē Ro-  
 manorum effugiendam in puteos ab-  
 iecerunt. de prouin. Conf. 5

C

**Cadere** in aliquem. 5. Philipp. 168  
**Cadere** in iudicio. pro Muræ. 54  
**Cadere** in suspensionem. pro Milo. 38  
**Caduce hæreditates**. 10. Philipp. 276  
**M. Cæcilius Q. Cæcili** frater. 1. in Verr. 16  
**Q. Cæcilius Quæstor** in Sicilia post Ci-  
 ceronem. 1. in Verr. 3  
**L. Cæcili Prætoris animus** in Cicerone.  
 post redi. in Sena. 19  
**L. Cæcili Prætoris domus**, à Clodianis  
 oppugnata. pro Milo. 29  
**Cæcilia**, Balearici filia, Nepotis soror. pro  
 Rosc. Amer. 87  
**Cæcilia**, Metelli nepotis filia. pro Rosc.  
 Amer. 16  
**Cæcilia lex**. pro domo sua 33. & 42. & 5.  
 Philipp. 169  
**Cæcilia rogatio** pro Sylla 46  
**cæcæ nubes**. pro domo sua 19  
**cæcitas luminis & libidinis**. de arusp. re-

ipon. 34  
 cede cōide verba Timarchidis ad Apron-  
 nium. 5. in Verr. 31  
 celesti spiritū augētū homines. de arusp.  
 respon. 53  
 M. Cælius, C. Antonii reum peregit. pro  
 Cælio 58  
 M. Cælius Trib. pl. Clodio cæso, Milonis  
 causam tutatus. pro Milo. 70  
 P. Cælius Prætor cū C. Verre. 3. in Verr. 93  
 Q. Cælius homo disruptus diruisque. 13.  
 Philip. 364  
 Celiculus mons. de arusp. respon. 19  
 celimontana porta. in Pifo. 43  
 ad cælum villā extruere. pro domo sua 95  
 Cæpæsi fratres oratores cuiusmodi. pro  
 Cluent. 44  
 M. Cæpio, M. Drusi inimicus. pro domo  
 sua 92  
 Q. Cæpio Roma pulsus, Smyrnæ cuius fa-  
 ctus. pro Corn. Balbo 21  
 Q. Cæpio Brutus, id est, M. Brutus. 10.  
 Philip. 287  
 Cæsar Vopiscus, Cicerone defendente,  
 quinquies absolutus. 11. Philip. 297  
 C. Cæsar homo mitissim' & lenissimus. in  
 Catil. 81. & pro Sest. 115. L. Pisonis gen-  
 eris. in Pifo. 28. Vim ingenii sui in po-  
 pulari lenitate consumpsit. 5. Philip. 199.  
 & in Catil. 80. Eius lex de pecu-  
 niis repetundis. pro Sest. 118. Populo  
 Romano char'. in Cati. 83. Multis mo-  
 dis à Cicerone ornatus. de prou. Conf. 20.  
 21. & 22. Ei primo quindecim die-  
 rum supplicatio ex sententia Ciceronis  
 decreta. de prou. Conf. 21. Quanta Ci-  
 ceroni detulerit. de prou. Conf. 33. & 34.  
 Eius de Vatinio iudiciū. in Vati. 29 In-  
 cum de cōiuratione suspicio. pro Mar-  
 cel. 12. Eius sententia de coniuratorū  
 supplicio. in Catil. 78. Eo adiuuante  
 Cicerō pulsus vrbe. de prou. Conf. 14.  
 P. Clodium, cur ad plebem traduxerit.  
 de prou. Conf. 34. & pro domo sua 33.  
 Eius tria cum civibus prælia. 2. Phil. 81.  
 A. C. Cassio penè interfecit in Cilicia.  
 2. Philip. 43. Diadema ab Antonio  
 oblatū respicit. 2. Philip. 89. Eius sen-  
 tentia septemvirū acta sublata. 6. Phi-  
 lip. 213. Et inuidiā quæ compararint.  
 pro Deiot. 24  
 C. Cæsaris mater Aricina. 3. Philip. 134  
 L. Cæsar ædilitate præteritus, postea tamē  
 cōs. factus. pro Plan. 42  
 Sex. Cæsar flamen Quirinalis. de arusp.  
 respon. 10  
 L. Cæsaris fortis sententia in sororis suæ  
 virum. in Catil. 85  
 M. Cæsius, C. Sacerdos Prætor. 3. in Verr. 93  
 M. Cæsius ex C. Verri ministris. 5. in Ver-  
 74  
 Sex. Cæsius eques Rom. pro Flacco 53  
 Cæsonius Caluētius, L. Pifo contumeliæ  
 causa dictus. de prou. Conf. 6  
 M. Cæsonius, Ciceronis collega, iudex gra-  
 uis. 2. in Verr. 18  
 cætera audacia. 3. in Verr. 4  
 cæterum argentum. 6. in Verr. 43  
 cæterarum rerū, pro, in cæteris rebus. pro  
 Quint. 6  
 Caicus, Asia fluuius. pro Flacco 56  
 Caietæ portus, inspectante Prætoro Ro-  
 mano, à prædonibus direptus. pro L.  
 Manil. 13  
 C. Cæcilius à C. Verre suppellectile omni-  
 spoliatus. 6. in Verr. 32  
 C. Decianus, quia quæstus erat de nece Sa-  
 turnini, condemnatus. pro C. Rab. 18  
 calamitas iudicii. pro Plan. 9  
 in calamitatem venire. pro Rosc. Amer. 29

**Calata, oppidum Siciliae.** 5. in Verr. 83  
**Calenus** 4. in Verr. 15  
**Calendæ intercalares.** pro Quint. 53  
**Cales, oppidum Campaniæ.** in Rull. 94  
**calet res.** 3. in Verr. 45  
**Cn. Calidii equitis Ro. filius Senator.** 6. in  
 Verr. 57  
**M. Calidius, quo animo in Ciceronē.** post  
 redi. in Senat. 19  
**Q. Calidii lege Q. Metellus in ciuitatem**  
**restitutus.** pro Plan. 56  
**Q. Calidii sententia de Senatorii iudicii.**  
 2. in Verr. 24  
**caligo temporum.** pro Plan. 77  
**Callies Italiae.** pro Sest. 9  
**Calliphana Velientis, Cereis sacerdos, Ro-**  
**mana ciuitate donata.** pro Corn. Balbo  
 45  
**Callisthenes philosoph' magni Alexãdri**  
**comes ab eo necatus.** pro Rab. Post. 14  
**L. Calphurnius, P. Mutus co. s. s. 6.** in  
 Verr. 97  
**L. Calphurnius, Ciceronis amicus.** pro  
 Cæcin. 26  
**Calphurnia lex ambitus.** pro Muræ. 44  
**Caluentius Cæloninus, nomen L. Pisoni**  
**à Cicerone per ignominiam inditum.**  
 post redi. in Senat. 11. & de prou. Conf. 6  
**C. Calpurnius Prætor.** 3. Philip. 142  
**caluit crimen.** pro Plan. 45  
**Calumniatores apponere.** 3. in Verr. 18  
**Camerium cohortes duæ bello Italico ci-**  
**uitate donatæ.** pro Corn. Balbo 39  
**Campanus ager annonæ perflugio Rom-**  
**anis.** 8. Philip. 250. Orbis terræ pul-  
 cherrimus. in Rull. 75. Et Syllanæ do-  
 minationi & Gracchanæ largitioni re-  
 stitit. in Rull. 13  
**Campani agri laus.** in Rull. 79. & 82  
**Campana arrogatia, à Romanis ad iner-**  
**tissimum otium perducta.** in Rull. 90  
**Campanum supercilium.** in Rull. 91  
**Campani cur superbi.** in Rull. 93  
**Campanorum istidum.** in Rull. 11  
**campester ludus.** pro Cælio 7  
**campēstre quæritū ad se redegit.** de arusp.  
 respon. 39  
**campus.** pro comitiis. pro Milo. 32  
**campus in Rep. magnus.** 14. Philip. 396  
**Camurtus quidam de vi damnatus tem-**  
**porè Ciceronis.** pro Cælio 56  
**cancelli fori.** pro Sest. 108  
**cancellos sibi circumdare.** pro Quint. 19.  
 & 5. in Verr. 115  
**candidate ūnatio officiosissima.** in Pif. 42  
**canere bellicum.** pro Muræ. 27. & 7. Phi-  
 lip. 219  
**canere sibi intus.** in Rull. 70  
**canes Romæ in Capitolio ali soliti.** pro  
 Rosc. Amer. 33  
**canes multos Verres circa se habebat.** 3. in  
 Verr. 90  
**Caninius Cimber, Antonii comes.** 11. Phi-  
 lip. 199  
**Canuleius publicanus.** 4. in Verr. 133  
**P. Canutius homo eloquentissimus.** pro  
 Cluent. 21  
**Tib. Canutius, M. Antonii inimicus.** 3.  
 Philip. 140  
**Capenas ager.** in Rull. 68  
**capî, pro, contineri.** 2. Philip. 110  
**capere consilium.** 3. in Verr. 99  
**capere Consulatum.** in Pifo. 2  
**capere de hostibus.** pro domo sua 98  
**capere detrimentum.** pro Milo. 52  
**capere documentum.** 11. Philip. 292  
**capere exordium.** 5. Philip. 189  
**capere gratiam.** 3. Philip. 115  
**capere honores.** 5. Philip. 198  
**capere indicia.** pro Flacco 3

**capere magistratum.** pro Plan. 6. 5. Philip.  
 101. & pro Cluent. 95  
**capere misericordiam.** pro Quint. 65  
**capere molestiam animo.** pro Sylla 1  
**captus pecunia.** 1. Philip. 14  
**capere portum.** pro Sest. 86  
**capere prædam.** pro domo sua 113  
**capere sacerdotem.** 4. in Verr. 87  
**capere sensum gloriæ.** 5. Philip. 199  
**capere virtutem & animū.** 3. Philip. 144  
**capere voluptatem animo.** pro Plan. 1  
**capessere libertatem.** 10. Philip. 283  
**Capio quidam ex Antonii adfectis.** 8. Phi-  
 lip. 250  
**capillatus.** in Rull. 62  
**capitalis fraus.** pro C. Rab. 19  
**capitalis homo.** 5. Philip. 183  
**capitalis reductus, id est, perniciosus.** 4. Phi-  
 lip. 154  
**capitalior, i. deterior, vel damnosior.** 4. in  
 Verr. 113  
**Capitina, ciuitas in Sicilia.** 5. in Verr. 85  
**Capitolium, terrestre Iouis domicilium.**  
 6. in Verr. 114. Olim operis publicè  
 imperatis gratis exædificatum. 7. in  
 Verr. 38  
**Capitolinus cluius.** pro Sest. 22  
**Capitolinus hostis.** pro domo sua 5  
**Capitolinus Iuppiter.** pro domo sua 111  
**Cappadocis solitudo.** in Rull. 59  
**Cappadox de grege vænaliū abreptus.**  
 post redi. in Senat. 11  
**ad capsas suas aliquem admittere.** 1. in  
 Verr. 17  
**Capua, altera Roma.** in Rull. 85  
**Capua, domicilium superbiæ ac luxuriæ.**  
 in Rull. 94. & post redi. in Senat. 14.  
 Annibalem ipsum corruptit. in Rull. 12.  
 & 93. Superbiam & crudelitatem ge-  
 nuit. in Rull. 11. A Romanis alterum  
 Consulem petiit. in Rull. 95. Quando  
 à Romanis deuicta. in Rull. 88. Cur ab  
 iis non deleta. in Rull. 86  
**Capue imago nulla Reip. à Romanis re-**  
**lictæ.** in Rull. 86  
**caput, pro, prima res & præcipua.** pro do-  
 mo sua 82  
**caput agitur.** 4. in Verr. 40  
**caput criminis.** pro Cælio 13  
**caput defensionis.** 5. in Verr. 115  
**caput literarum.** 2. Philip. 84  
**caput maleficii.** pro Rosc. Amer. 45  
**caput pecuniæ.** in Rull. 79  
**caput petere.** pro Quint. 15  
**caput prescriptionis.** post redi. in Senat. 3  
**caput rumoris, criminis vel maledicti.**  
 pro Plan. 47  
**capitis pœnam cum pecunia coniungi**  
**non licebat.** pro domo sua 36  
**à capite alicuius nō discedere.** pro Plā. 82  
**de capite demere.** 5. in Verr. 65. & 69  
**de capite vectigalium remittere.** 5. in  
 Verr. 70  
**pro capite posteriore loco dici solebat.**  
 pro Quint. 17  
**capita duo teterrima & spurcissima.** 11.  
 Philip. 288  
**carbonis & Syllani lex.** pro Archia 5  
**carcerem in forum effundere.** pro Sest. 81  
**carere foro, Senatu, publico.** pro Milo. 14  
**carere fraude peculatus.** 12. Philip. 317  
**carere nomine hostis.** pro Ligar. 10. & 14.  
 Philip. 389  
**Caria periculosa.** pro Flacco 51  
**Carinæ, locus Romæ.** de arusp. respon. 46  
**carmen Latinis petere.** pro Plan. 18  
**carnificis nomen quàm inuisum fuerit**  
**Romanis.** pro C. Rab. 9  
**L. Carpinatius publicanus.** 4. in Verr. 112  
**D. Carulenus, è Senatu vi & minis ab**  
**Antonio eiectus.** 3. Philip. 140

**Carthago cur deleta.** in Rull. 85  
**Carthago & Numatia ab eodem Scipio-**  
**ne deletæ.** pro L. Manil. 42  
**Carthaginenses cur mendaces.** in Rull. 92  
**Carthaginenses omnibus nauilibus pu-**  
**gnis à Romanis victi.** pro L. Manil. 38  
**Carthaginensium gloriosissimæ classes.** 7  
 in Verr. 76  
**Cassellius & Furius prædiores.** pro Cor-  
 Balbo 36  
**Cassinas ager.** in Rull. 68  
**Cassinas M. Varronis.** 2. Philip. 102  
**C. Cassinius Schola testis in Milonē.** pro  
 Milo. 55  
**C. Cassius, M. Terentius, Consules.** 3. in  
 Verr. 41  
**C. Cassio, L. Maniliæ suæ sor.** pro L. Ma-  
 nil. 48  
**C. Cassius Censor.** pro domo sua 100  
**C. Cassius Trib. pl. non est factus, Cos. fa-**  
**ctus est.** pro Plan. 42  
**C. Cassius Senator.** 5. in Verr. 80  
**C. Cassius, C. Cæsaris interfector.** 2. Phi-  
 lip. 48  
**Cassii nomen magnum in Syria.** 11. Phi-  
 lip. 315  
**L. Cassius, iudex integer.** pro Cluent. 86  
**L. Cassius, in causis quærere solebat cui**  
**bono fuisset.** pro Rosc. Amer. 51. & pro  
 Milo. 123  
**L. Cassius Censor.** 3. in Verr. 102  
**L. Cassius lator legis tabellarix.** pro Sest.  
 89  
**L. Cassius ex Catilinæ coniuratis.** in Catil.  
 54. & 59  
**L. Cassius adeps.** in Catil. 61  
**L. Cassius ex Cn. Plancii accusatoribus.**  
 pro Plan. 47  
**L. Cassio Trib. pleb. mors ab Antonio de-**  
**nunciata.** 3. Philip. 139  
**Q. Cassius Prætor.** 5. Philip. 142  
**Sp. Cassius regni appetitū causa necatus.** 2  
 Philip. 91. & 109  
**Sp. Cassius, Posthumius Cominius Cofs.**  
 cum Latinis fœdus fecerunt. pro Corn.  
 Balbo 42  
**Cassiorū familia tum ad cæteras res, tum**  
**ad iudicium seuerissima.** 2. in Verr. 19  
**Cassia via Hetrurix discriminat.** 12. Phi-  
 lip. 334. Media inter Aureliam & Fla-  
 miniam. ibidem  
**Cassia & Terentia lex.** 7. in Verr. 42  
**Cassia frumentaria lex.** 5. in Verr. 139  
**Cassiani iudices.** pro Rosc. Amer. 52  
**castimonia.** pro Cælio 7  
**Castor, Deiotari regis nepos, eius apud**  
**Cæsarem accusator.** pro Deiot. 1  
**Castoris ædes inter signum Vertumni, &**  
**Circum maximum.** 3. in Verr. 109  
**Castoris templi celebritas.** 3. in Verr. 92  
**in Castoris ædem sæpenumero Senatus**  
**conuocari solitus.** 3. in Verr. 92  
**M. Castrius, a C. Verre in concione do-**  
**natus.** 5. in Verr. 160  
**Castus à cruore ciuili.** 13. Philip. 348  
**casus temporum.** 3. Philip. 143  
**casus, pro, afflictæ & misera vitæ condi-**  
**tio.** pro Sylla 46  
**casus, pro periculo.** pro Flacco 1  
**Catamitus.** 2. Philip. 85  
**catenæ legum.** pro Sest. 12  
**cateruam præbere.** in Pifo. 43  
**Catilina qualis fuerit.** pro Sylla 52  
**Catilina, monstrum mirabile.** pro Cælio 8.  
 Semper apertissimus. pro Mur. 48. Bis  
 absolutus. in Pifo. 75. Solus ex coniur-  
 atis metuentus. in Catil. 61. Curiam  
 ingrediens à nemine salutatus. in Catil.  
 11. Multa signa adumbrata maxima-  
 rū virtutū habuit. pro Cæli. 8. Non la-

tus aut ventrem, sed caput & collū pe-  
 tere solitus. pro Muræ. 49.  
**Catulinæ coniuratio quibus portentis de-**  
**nūtiata.** in Catil. 63. & 64. Eius mores.  
 pro Cælio 9. & in Catil. 61. Scelera. in  
 Catil. 30. Concio domestica. pro Mur.  
 47. Eius sepulchrum damnatione C.  
 Antonii floribus ornatum. pro Flac. 73  
**Catilinariorum genera sex.** in Catil. 37  
**Catina, maritima ciuitas in Sicilia.** 4. in  
 Verr. 134  
**C. Cato, L. Pauli & M. Catonis nepos, P.**  
**verò Africani sororis filius cōdemna-**  
**tus.** 6. in Verr. 19  
**C. Cato Roma pulsus, cuius Tarraconen-**  
**sis factus.** pro Corn. Balbo 21  
**C. Catoni homini Consulari damnato**  
**11 s. decem & octo millibus lis aestima-**  
**tus.** 5. in Verr. 138  
**Cato Trib. pl. c. o. s. Cicerone.** pro Sest. 8  
**M. Cato, omnium gentium virtute prin-**  
**ceptis.** 15. Philip. 367. Omnia officiorū  
 momenta diligenter pendere solit-  
 us. pro Muræ. 2. A P. Clodio Trib. pl.  
 per honorem turpissimū vrbe eiectus.  
 pro domo sua 51. Pecuniæ Ptolemæi  
 regis Cyprî deportandæ Clodii roga-  
 tionē præfectus. pro Sest. 51. & pro do-  
 mo sua 16  
**M. Catonis laudes.** pro Sest. 51. & 52. & pro  
 Muræ. 55  
**M. Cato Tusculanus.** pro Plan. 16  
**Catonis Vticensis proauis.** pro Muræ. 29  
**Qui vir fuerit.** pro Archia 12. Pluri-  
 mos habuit inimicos. pro Sylla 16. & 7.  
 in Verr. 141. Cum multis inimicitias  
 gessit ob Hispanorū iniurias. 1. in Verr.  
 37. Eius sententia de insula Sicilia. 4.  
 in Verr. 4  
**Q. Catulus in petitione superatus à C. Se-**  
**reno & Cn. Manlio.** pro Plan. 9. & pro  
 Muræ. 34  
**Q. Catulus, legē de vi tulit.** pro Cælio 56  
**Q. Catulus homo sapientissimus. post**  
**redi. in Senat.** 7. Legi Maniliæ contra-  
 dixit. pro L. Manil. 35. Sux virtutis quæ  
 fructum ceperit. pro L. Manil. 41. Ci-  
 ceronem parentem patriæ nominauit.  
 in Pifo. 3. Capitolium exædificauit. 6.  
 in Verr. 60  
**Q. Catuli laus.** pro C. Rab. 19. & pro L.  
 Manil. 41  
**Q. Catuli patris frater, M. Fuluii Flacci**  
**locer.** pro domo sua 87  
**Q. Catuli & M. Lepidi dissensio.** in Ca-  
 til. 68  
**Catuli porticus, domui Ciceronis prox-**  
**ima.** pro domo sua 88. A Q. Catulo  
 de manubiis Cimbricis, facta vbi do-  
 mus fuerat, M. Fuluii Flacci. pro domo  
 sua 79  
**C. Caudinus.** pro Cluent. 86  
**L. Cælius Mergus.** pro Cluent. 86  
**causa mortua.** pro C. Rab. 19  
**causa superior vel inferior.** pro Quint. 41  
**cause dictio. oratio.** pro Quint. 19  
**causam suam cum aliquo communicare.**  
 pro Rosc. Amer. 83  
**causam complecti.** 5. Philip. 196  
**causam in iudiciū cōcludere.** p. Quin. 45  
**causam cum aliquo cōiungere.** de arusp.  
 respon. 44  
**causam habere parem aut meliorem.** pro  
 Ligar. 6  
**causam informare.** pro Quint. 18  
**causam pecuniæ reperire.** 4. in Verr. 14  
**causam perdere.** pro Rosc. Com. 5  
**causam perdebat, qui amplius peteret,**  
**quàm sibi deberetur.** pro Rosc. Com. 5  
**causam recipere & suscipere.** 1. in Verr.

14. & pro Rosc. Amer. 1  
**causam aliquam sequi vel condemnare.**  
 pro Ligar. 17  
**causam sustinere.** 1. in Verr. 19. & 3. 52  
**causam in iudiciū vocare.** pro C. Rab. 19  
**ad causam vocare.** 14. Philip. 388  
**in causam venire.** pro Ligar. 17  
**per causam, pro eo quod dicitur, sub præ-**  
**textu.** pro domo sua 11  
**causa alicui? cupere vel debere.** pro Rosc.  
 Amer. 88  
**causa charitatis.** pro domo sua 15  
**in causa aliqua esse.** pro Marcel. 1  
**in causa animam profundere.** pro Mar-  
 cel. 18  
**in causa studio esse languidiore.** pro Li-  
 gar. 17  
**in causa manere.** pro Milo. 8  
**cautor periculi.** pro Sest. 11  
**cautum velle alicui.** 3. in Verr. 86  
**Cecidisset virtus grata.** pro Milo. 62  
**cecidissent vultus, verba, oculi.** pro domo  
 sua 102  
**cedere authoritati alicuius.** pro Ligar. 13  
**cedere è patria.** 10. Philip. 174  
**cedant arma togæ, quomodo intelligen-**  
**dum.** in Pifo. 53  
**cederet quæstus huic.** 4. in Verr. 113  
**celebrare aures fama & nuntiis.** de prou.  
 Conf. 18  
**celebrare descriptionē.** pro domo sua 99  
**celebratissimus omnium sermone.** 2. Phi-  
 lipp. 72  
**celebratio quotidiana.** pro Sylla 54  
**celebritas domestica.** in Pifo. 50  
**celer reductus, id est, breui futurus.** pro do-  
 mo sua 50  
**C. Celius multis laboribus & inimicitiis**  
**honores assequutus.** 7. in Verr. 142  
**M. Celius eques Rom. à C. Verre Lilybæi**  
**spoliatus.** 6. in Verr. 31  
**Q. Cælius, Quæstor non est factus, c. o. s.**  
**factus est.** pro Plan. 42  
**Q. Cælius Lamiæ, anno proximo post**  
**Tribunatum plebis Legatus.** pro L.  
 Manil. 40  
**cella, i. locus in quo reponuntur vina.** in  
 Pifo. 53  
**cella, pro templo.** 5. Philip. 176  
**cella concordix.** 2. Philip. 42  
**in cellam frumentū imperare.** 1. in Ver. 17  
**in cellam frumentum in prouinciis su-**  
**mere mos Prætoribus Romanis erat.** 5.  
 in Verr. 163  
**cenferi agros, & cære prædia.** pro Flac-  
 co 62  
**cenforum in Sicilia potestas summa.** 4. in  
 Verr. 91  
**cenforia authoritas quantum pöderis apud**  
**Romanos habuerit.** pro Cluent. 92. 94.  
 95. 96  
**cenforia lex.** 7. in Verr. 42  
**cenforia locatio, in quibusdam provin-**  
**ciis à Romanis constituta.** 5. in Verr. 11  
**cenforia notatio, lege P. Clodii de Repub.**  
**sublata.** pro Sest. 46  
**in cenforia potestate timoris causa, non**  
**vitæ pœna fuit.** pro Cluent. 95  
**Censorinus, in Antonii partibus.** 11. Phi-  
 lipp. 295  
**cenfura morum, magisterium seuerissi-**  
**mo.** de prou. Conf. 38  
**cenfusus non ius ciuitatis confirmat.** pro  
 Archia 8  
**cenfui censendo esse.** pro Flac. 61  
**cenfusus habere.** 4. in Verr. 91  
**cenfusus, serui Romæ liberabantur.** pro Cæ-  
 cin. 71  
**centesimis binis pecuniam fœneratus.** 5.  
 in Verr. 141

centumviri iudices. in Rull. 51
centumvirale iudicium. pro Cæcin. 39
cétuarii homines. post redi. ad Quiri. 10
centuriarum auspicia in comitiis. pro Milo. 31
centuriata comitia. pro domo sua 61. 67 & 68. in Sest. 61. in Rull. 39. & pro Mur. 1

vi damnatus. pro Cælio 56
C. Cæsius, eques Rom. in Cæsar's parti-bus. pro Ligar. 21
P. Cæsius eques Ro. à Cn. Pompeio patre ciuitate donatus. pro Corn. Balbo 39
Cesoninus Caluentius, nomen L. Pisoni per ignominiam attributum. post redi. in Senat. 11

fio Urbini donata. 11. Philipp. 331
Ciceronis casus, funus Reip. sed iustum & indictum. de prou. Conf. 37
Ciceronis Consulatus acta. in Pifo. 2
Ciceronis Consulatus ad salutem Reip. fa-talis. in Catil. 75

Index. 719
lū à P. Clodio, causam egit. pro Milo. 30
Cn. Pompeius rogationem tulit, vt quæ- reretur de cæde P. Clodii. pro Milo. 11
(Coactores. i. qui auctioni præfunt. pro Cluent. 143

circumferbere aliquem. pro Milo. 68
circumferbere tempus aliquod, pro tem- poris alicuius acta prætermittere. 3. in Verr. 30
circumscriptionis, pro loco circumscripto. 8. Philipp. 249

circumferbere quepiam vallo. 10. Phil. 275
circumfessio. 3. in Verr. 58
circumfudere oppidum. 5. Philipp. 181
circumspectus facilis. 12. Philipp. 337
Circarini, populi Siciliae. 5. in Verr. 85
cistium, vehiculi genus velocissimum. 2. Philipp. 84

Cistia, cistorum, vehiculi genus. pro Rosc. Amer. 11
M. Cispus Trib. pl. à Clodianis foro de- pulsus. pro Sest. 64
in cistam ex fisco nummos transferre. 5. in Verr. 170

Cistophorum flagitare. pro domo sua 42
citare iudices. 3. in Verr. 11
citare testes. 3. in Verr. 13
citato reo dicere. 1. in Verr. 22
cithariste ab Antonio iudices lecti. 5. Phi- lipp. 174
ciues Romani inuiti ciuitatem aut liber- tatem non amittebant. pro domo sua 60. & 61
ciuicam coronam dare. pro Plan. 60
ciuilibus error. pro Plan. 20
ciuilibus victoria. pro Deiot. 24
ciuile odium. pro Milo. 27
ciuile præsidium salutis. pro Plan. 73
ciuili bello supplicatio nulla solita de- cerni. 14. Philipp. 399
ciuitas, pro iure ciuitatis. pro Archia 7
ciuitatis Romanæ ius nulla lege adimi poterat. pro Cæcin. 69. & 70
ciuitatem Romanam neque amittere quis- quam inuitus potuit, neque retinere. pro Corn. Balbo 20
ciuitate mutari. pro Corn. Balbo 23
in ciuitate quæ res plurimam possint. pro Quint. 1
ciuitates vnde primam coaluerint. pro Sest. 79
ciuitates reciperent in suas ciuitates. pro Corn. Balbo 22
ciuitatum duarum ciuis esse iure Roma- norum nemo potuit. pro Corn. Balbo 10. & pro Cæcin. 73
ciuitatum perditur exitus. 7. in Verr. 10
ciuitatum afflictarum & pereuntium si- gna. in Rull. 25
in ciuitatibus liberis ius non dicebant Romani. de prou. Conf. 5
Cladem exequi. 1. Philipp. 68
Clarus Marius, nobilis Sylla. de arusp. respon. 50
clara res, pro omnibus nota. 6. in Verr. 36
clarissima beneficia. post redi. ad Quiri. 2
claritatis pœnitere. 1. Philipp. 24
classis primam aut secundam vocare. 2. Philipp. 87
Classitius vnus ex Antonii stipatoribus. 5. Philipp. 176
App. Claudius, C. F. Ædilitatis repulsam tulit. pro Plan. 41
App. Claudius à Cicerone constitutus ad iudici dicta perscribenda. pro Sylla 31
C. Claudius, C. Filius Palatina, cuiusmodi vir. 4. in Verr. 74. & 75
L. Claudius, rex sacrorum, de domo Cice- ronis aduersus P. Clodium gentilem suum iudicauit. de arusp. respon. 10
T. Claudius, P. Sestii accusator. in Vati. 2
C. Claudii ædilitas magnificentissima. 6. in Verr. 5. & 117
Claudia virgo Vestalis, patre triumphan- tem à Trib. pl. de curru detrahi prohi-



comessationis Antonianæ chorus. 5. Philipp. 174  
comesse bona. pro Sest. 95  
Sex. Cominius, a Verre in vincula coniectus. 6. in Verr. 20  
P. & L. Cominius Stalenum accusarunt. pro Cluent. 80  
comitatus non pro numero comitatum, ut ferè semper, sed pro ipsa actione. de arusp. respon. 1  
comiter quid sit. pro Corn. Balbo 29  
comiter esse in conuiuium. pro Deiot. 12  
comitialis mensis. 4. in Verr. 90  
comitia facere. 2. in Verr. 11  
comitiorum habendorum ratio cuiusmodi. 2. Philipp. 87  
comitiorum ratio incertissima. pro Mur. 34  
comitiorum reprehensores. pro Plan. 6  
comemorare gratiam. post redi. in Sen. 20  
commemoratio nominis. pro Arch. 21  
commemoratio sceleris intermissa. 2. Philipp. 66  
commemorabilis, vel incommemorabilis pietas. pro Marcel. 6  
commendatio ad aliquem. 2. Philipp. 19  
comentitium crimen. pro Rosc. Amer. 24  
commercium esse. 5. in Verr. 77  
comminuere officium. pro Quint. 13  
committere fiduciam. pro Flacco 40  
committere multam. pro Cluent. 83  
committere pugnam. pro Mur. 32  
committere scelus. de arusp. respon. 6  
committere se in coelae. pro Rosc. Amer. 39  
committere se in conspectum alicuius. 6. in Verr. 22  
committi iudicium. pro Rosc. Amer. 7  
commissa deuotio. pro domo sua 113  
commissa alicui hereditas. 4. in Verr. 25  
commissa poena. 5. in Verr. 24  
commisum, pro facinus. pro Sylla 54  
commodum. i. commodandi occasio. pro Mur. 67  
commoda, pro res commodata. 6. in Verr. 5  
commodare nomen suum. 6. in Verr. 82  
commodare publice. 6. in Verr. 17  
commodè audire. 5. in Verr. 114  
commodè aliquid dicere, pro, vrbane. 6. in Verr. 86  
comodissimè aliquem habere. 7. in Ver. 56  
commorari in prouincia. de prou. Cof. 23  
commoueri, pro timere. pro Quint. 1  
communio sanguinis multum valet. pro Rosc. Amer. 38  
in communionem temporum alicuius bona conferre. pro Milo. 76  
communis fructus. pro Arch. 9  
communis necessarius. pro Quint. 11  
communis obtrectator. pro Plan. 46  
communis sanguis. post redi. in Senat. 22  
communes sensus naturæ. pro domo sua 75. & pro Plan. 28  
communes inimici reorum omnium. pro Plan. 45  
communis fama vel sermo. pro Flac. 10  
communis fortuna. pro Mur. 44  
communis humanitas. pro domo sua 76. & pro Sylla 43  
communis naturæ fragilitas. pro Marcello 13  
communis salutatio. in Pifo. 76  
communis salus. pro publica. pro Mur. 4. pro Sest. 3. & post redi. in Senat. 30  
communis vitæ ignarus. 2. Philipp. 34  
communes fortuna. pro domo sua. 94  
communes necessitudines. pro Ligar. 13  
commune. i. vniuersitas, vel collegium. 3. in Verr. 67  
commune ius. pro Cæcin. 68  
commune otium. pro Sest. 3  
commune prouerbium, pro, vulgare. 3. in

Verr. 85  
communia loca. pro domo sua 86  
communia tempora. i. fortuna Reip. pro Corn. Balb. 47. pro domo sua 37. & pro Milo. 51  
communitas conditionis, æquitatis, legationis cum aliquo esse. 6. Philipp. 106  
communiter, pro eo quod dicitur, in genere. pro Archia 13  
communiter cum aliquo. 1. Philipp. 3  
communicare causam suam cum aliquo. pro Rosc. Amer. 83  
communicare sua pericula cum alienis. pro Corn. Balbo 17  
communicare Remp. cum aliquo. 11. Philipp. 335  
communicatum esse alicui crimen cum aliquo. 1. in Verr. 8  
commutare iudicium. i. aliter perscribere quam iudicatum sit. pro Sylla 35  
commutata annona. pro domo sua 12  
comparare, pro, cauere, vel statuere. pro Quint. 29  
comparare diligentiam subsidio. pro Quint. 2  
comparare impetum. pro domo sua 11  
comparare periculum. pro Flacco 74  
comparare testes cum aliquo. pro Quint. 40  
compellere pecus. in Pifo. 69  
compellerat hospitem. 2. Philipp. 95  
compendium, pro lucro. 4. in Verr. 4  
compendium facere. pro Rosc. Com. 29  
in compendio versari. 5. in Verr. 90  
compensare rem vnam cum alia. in Pifo. 59  
comperendinari. 3. in Verr. 13  
comperendinandi ratio. 3. in Verr. 17  
compitalitii ludii. in Pifo. 5  
complanare domum. pro domo sua 78  
complecti, pro, amore profectui. pro Corn. Balbo 51  
complecti aliquem ad scelus. in Pifo. 59  
complecti causam. 5. Philipp. 196  
complecti honoribus & beneficiis aliquem. de prou. Conf. 31  
complexè aliquem tenere. 3. Philipp. 136  
complorata mors. pro domo sua 75  
componere Remp. pro Marcel. 16  
compositum ad iudicium venire. 2. in Verr. 20  
compositi homines ad rem aliquam. pro Sest. 33  
compositio, pro, concordia. 2. Philipp. 46  
per compositionem. pro Rosc. Amer. 20  
compos vrbis. pro Sest. 129  
compranores. 2. Philipp. 100  
copenhendere multos amicitia. pro Cælo 9  
copenhendere regionem aliquam beneficiis. pro Plan. 37  
comprimere bellum. pro Sest. 56  
comprimere plausum. pro Deiot. 24  
comprimere timorem. pro domo sua 108  
compressum frumentum tenere. pro domo sua 12  
compressum odium. pro domo sua 50  
computare. 2. Philipp. 95  
ad conatum exercitus comparandi princeps. 10. Philipp. 286  
concedere, pro, dissimulare. in Catil. 74  
concedere de re aliqua, hoc est, assentiri. pro Flacco 29  
concedere dignitati. pro Mur. 52  
concedere dolore & inimicitias alicui. de prou. Conf. 36  
concedere libertatem, hoc est, abicere. 11. Philipp. 321  
concedere postulationi. pro Mur. 44  
cõcedere potestatem peccandi. 11. Phil. 330  
concessu omnium. pro Cælio 20  
concedere flagitiis, egestate, infamia. 2. Philipp. 46  
concedit fides. pro L. Manil. 12  
concedere aliquem decretis. 5. Phil. 184

cõcisus iudicis & ignominis. 11. Phil. 326  
cõciliare amicitiam cum aliquo. pro Deiot. 27  
conciliare pecuniam. 4. in Verr. 98  
conciliare pecunias. 5. in Verr. 59  
conciliatricula blanda, nobilitas. pro Sest. 15  
concinnus ad persuadendum. in Pifo. 47  
concione doloris mei habuit. 14. Phil. 395  
concionatorum leuitas. in Catil. 81  
concupere aliquid animo, vel corpore. 11. Philipp. 394  
cõcipere scelus. 6. in Ver. 63. & pro Mil. 78  
concupere scelus in se. 3. in Verr. 6  
concupere flagitium. pro Sylla 11  
concupere maculam. pro Rosc. Amer. 40  
cõcipere turpitudinem atque infamiam. 2. in Verr. 29  
conceptum iustitium. de arusp. respon. 52  
concitare, pro, conuocare. 3. Philipp. 137  
cõcitare concursum hominum pro Milo. 19  
cõcludere causam in iudicio. p. Quint. 45  
concoquendum, pro, considerandum. pro Rosc. Com. 26  
concordia curia. pro domo sua 100  
concordissimi fratres. pro Ligar. 3  
conculcare Italiam, pro, vaiare. 2. Phil. 70  
concurfare domos. pro Mur. 42  
condemnare, pro, spernere. pro domo sua 5  
condemnare causam. pro Ligar. 17  
condemnare nota & ignominia. de prou. Conf. 19  
condemnari de alea. 2. Philipp. 69  
condemnari lites solent. pro Rab. Posth. 12  
condemnari sponsonis. pro Cæcin. 66  
condiscere. pro Quint. 6. & pro Plan. 11  
conditionis cõmunitas cum aliquo esse. 6. Philipp. 206  
conditionem ferre. pro Rosc. Amer. 18. & pro Quint. 58  
conditionem instituere. pro Mur. 54  
conditioe difficiliore. pro Quint. 11  
cõditionibus suis astingere. pro Quint. 10  
conditionibus aliquem producere. pro Quint. 15  
conditus domi Consulatus. pro Mur. 47  
condonare crimen. pro Milo. 4  
condonare hereditatem. 3. in Verr. 73  
condonare inimicitias alicui. 5. Phil. 200  
cõdonandi vrbis, agrorum facultas. 5. Phil. 167  
conducere de aliquo. pro Cæcin. 63  
conducere vineas. 8. Philipp. 246  
conducit. i. vitæ est. de arusp. respon. 43  
conferre alicuius animum ab vna re ad aliam. pro Sylla 30  
cõferre bona in communionem temporum alicuius. pro Milo. 76  
conferre condiciones legis. 12. Philipp. 339  
conferre ferrum, vel manus cum aliquo. pro Font. 2  
conferre honores in aliquem. 13. Phil. 349  
conferre aliquid in alicuius infamiam. in Pifo. 51  
conferre aliquid in libidinem. pro Rab. Posth. 28  
conferre legationem. 11. Philipp. 339  
conferre ludos ad luctum. de arusp. resp. 21  
conferre orationem in aliquem. pro Sest. 32  
conferre pedem. pro Plan. 38  
conferre rationem omnem ad misericordiam. pro Ligar. 1  
cõferre se ad auctoritatem aut libertatem alicuius, & ad Remp. 4. Philipp. 155  
conferre se ad causam. pro Plan. 37  
conferre se in fugam. pro Cæcin. 16  
conferre se animo & corpore in salutem Reip. 11. Philipp. 323  
conferre sermones aut consilia cum aliquo. 2. Philipp. 57  
conferre signa. pro Mur. 17

conferre vires in libertatem defendendam. 10. Philipp. 280  
conferre vocem in quæstum. pro Quint. 6  
confertus, pro, plenus. pro Sest. 17  
conficere, pro, consumere. pro Sest. 95. & post redi. in Senat. 9  
conficere actum aut fabulam. 2. Philipp. 54  
conficere bellum. 7. in Verr. 4. & in Pifo. 45  
conficere copias. 10. Philipp. 270  
conficere exercitum. 5. Philipp. 195  
conficere legationem & mandata. pro Plan. 22  
conficere mandata. 9. Philipp. 260  
conficere matrimonium. pro Flacco 70  
conficere pacem, & conficere bella, pro eodem pro Flacco 22  
conficere pecuniam. 4. in Verr. 133  
cõficere rationem pecuniarum. 5. Philipp. 175. & 5. in Verr. 92  
conficere sacra. pro Corn. Balbo 44  
conficere tabulas vel literas. 5. in Verr. 92  
conficere tributum. pro Flacco 15  
confectus, sub luctu vel mærore. pro domo sua 147  
confecta victoria. 14. Philipp. 386  
conficientissima literarum. pro Flacco 34  
confictio criminis. pro Rosc. Amer. 11  
confingere vigilias, curas, cogitationes in re aliqua. 7. Philipp. 120  
confirmare se. pro Quint. 21  
confiteri de re aliqua. 2. Philipp. 41  
confixus alicuius sententiis. 11. Philipp. 331  
conflagrare inuidia 3 in Verr. 112  
conflare exercitum. 4. Philipp. 162  
conflare iniuriam. pro Rosc. Amer. 1  
conflare iudicium. pro Rosc. Amer. 3  
conflare partiones, societatesque. de arusp. respon. 39  
confiscari iudicio. pro Quint. 24  
conformare, pro, corrigere. pro Mur. 55  
constatus consensus. pro Ligar. 12  
constatum bellum. 2. Philipp. 79  
conformare animum. pro Arch. 11  
conformare vocem. pro Archia 1  
conformatio doctrinæ. pro Archia 11  
confringere cõsilia Senatoria. 3. in Verr. 8  
confringere Præturam. pro Milo. 26  
confingere in fidem, veritatem, misericordiam. pro Quint. 5  
confuse agere. 8. Phil. 254  
confusio suffragiorum à Ser. Sulpicio flagitata. pro Mur. 45  
congembere. pro Mur. 48  
congerere maledicta. 3. Philipp. 133  
congerere ornamenta in aliquem. pro Deiot. 7  
congerere viaticum. pro Plan. 20  
conglutinatus, pro, compositus. 3. Philipp. 143  
congregare aliquem in numerum, vel iudicium. in Verr. 10  
à congregatione alicuius quempiam prohibere. 2. Philipp. 62  
congressus meus. pro Plan. 54  
congressu cum quodam experiri. pro Cælio 14  
coniecturam facere. pro Mur. 42  
conicere ambitionem ad gratiam, iniquitatem ad simulationem. in Pifo 75  
conicere causam in locos. pro Plan. 67  
conicere aliquem domum. pro domo sua 53  
conicere flammam in aliquem. de arusp. respon. 42  
conicere in latrocinium, id est, latronem facere. in Catil. 25  
conicere se in noctem. pro Milo. 37  
conicere in ordinem iudicium. in Pifo. 74  
cõicere maledicta in vitam alicuius. pro Plan. 35

conicere omen. 4. in Verr. 12  
cõicere orationem in aliquem. pro Sest. 32  
conicere fortem. pro Ligar. 13  
conitici in decurias. 1. Philipp. 15  
coniecta petio. in Catil. 11  
coniectum oculorum præbere. pro Plan. 17  
cõiungere causam cum aliquo. de arusp. respon. 44  
coniungere hospitium cum aliquo. pro Deiot. 28  
coniunctus cum Senatus auctoritate & dignitate. 14. Philipp. 370  
contunctus cum religione. de arusp. respon. 24  
coniunctus officiis & familiaritate cum aliquo. 10. Philipp. 169  
contuncta auditate mendicatis. 5. Philipp. 178  
coniunctio alicuius. in Pifo. 60. & 2. Philipp. 45  
coniunctio Senatus, id est, quæ cum Senatu intercedit. de prou. Conf. 31  
coniunctionem gratiæ habere cum aliquo. 8. Philipp. 247  
coniurationem facere. pro Sylla 7  
coniurationem habere. in Catil. 78  
cõnuere, pro, dissimulare. pro Flacco 10. & 1. Philipp. 53  
connuere in sceleribus. de arusp. resp. 48  
connuere virtus. pro Cælio 32  
conquassatæ nationes. pro Sest. 47  
cõquiescere à delectu & armis. pro Milo. 51  
consceleratus, pro, sceleratissimus. 3. in Verr. 64  
consceleratissimus. pro Rosc. Amer. 40  
conscendere alcunde. 1. Phil. 5  
conscientiæ magna vis. in Catil. 71  
conscientiam ab diis immortalibus accipimus. pro Cluent. 123  
conscientiæ animi suæ quenque terrent. pro Rosc. Amer. 40  
conscribere homines. pro Sest. 17  
consecrare caput alicuius. pro Corn. Balbo 25  
consecratio à dedicatione differt. pro domo sua 95  
cõsecrationum ritus quales olim fuerint. pro domo sua 94. 95. & 96  
consentanea mors vitæ. 9. Phil. 267  
consentire cum aliquo. 2. in Verr. 12  
consensus ad aliquid agendum. 3. Phil. 128  
cõsensio sceleris & infidiarum. pro Marcello 13  
consequi oratione beneficiorum multitudinem. post redi. ad Quiri. 3  
consequi laudes alicuius. 5. Phil. 189  
conferere manum. pro Mur. 17  
conseruare dignitatē alicuius. pro Plan. 7  
cõseruare voluntatē alicuius. 3. in Ver. 87  
confessores alicuius. pro Flacco 19  
confessus seruorum. de arusp. respon. 22  
cõfessus præconum in atriis Liciniis. pro Quint. 7  
consideratus. i. prudens. pro Quint. 6  
considerationis. pro Deiot. 10  
consideratè facere, id est, prudenter. 4. Philipp. 155  
considerare, pro, iacere, vel obscurum esse. pro Mur. 16  
C. Confidius procos. in Africa. pro Ligar. 1  
L. Confidius cuiusmodi homo. in Rull. 91  
L. Confidius, Sex. Saltius, Prætores, pro Duumuiris appellati. in Rull. 91  
Q. Confidius, in iudicando sui iuris. 3. in Verr. 12  
Q. Confidii laus. pro Cluent. 86  
confignare, post redi. in Senat. 26  
confignare literis & monumentis. pro De-

iota. 26  
consilium, pro prudentia. 11. Phil. 194  
consilium intelligendū. 7. Phil. 219  
consilium cædis non minus valere Cicero existimat, quæ cædem ipsam. pro C. Rab. 13  
consilii mutatio, optimus portus pœnitenti. 12. Philipp. 322  
consilii præcepta & deuius. 5. Philipp. 191  
consiliarius. de arusp. respon. 49  
consobrina. pro Quint. 9  
cõsociare concilia. post redi. in Senat. 14  
cõsociatus cum aliquo. 4. Philipp. 160  
consors mendicatis. pro Flacco 17  
consors temporum cum aliquo. pro Mil. 78  
in conspectum alicuius se committere. 6. in Verr. 22  
in conspectu deorum hominumque. pro Sest. 72  
in conspectu Senatus stare. 2. Philipp. 34  
in conspectu vrbis esse. pro domo sua 77  
constare, hoc est, cessare, vel finem accipere. in Pifo 38  
constare gratis. 7. in Verr. 39  
constare causam belli in alicuius personam. 2. Phil. 68  
constat ratio. pro Flacco 54  
constat officia. pro Plan. 19. & pro Quinto 41  
constipari in locum aliquem. in Rull. 79  
constituere, pro, collocare. pro Arch. 16  
constituere, pro, ostendere, vel probare. pro Quint. 60  
constituere accusationem. 3. in Verr. 2  
constituere animaduersionem. 3. in Verr. 48  
constituere auctorem. pro Rosc. Amer. 14. & pro Cæcin. 11  
constituere auctoritatem iudiciorum. 3. in Verr. 3  
constituere consilium. 2. in Verr. 16  
constituere in se aliquid. pro Plan. 5  
constituere legationem. 11. Philipp. 321  
constituere libertatem. pro Sest. 107  
constituere locum alicui. pro Cluent. 74  
constituere malum. 3. in Verr. 44  
constituere pacem. pro Rosc. Amer. 13  
constituere poenam in aliquem. pro domo sua 35  
constituere prouinciam. 3. in Verr. 30  
constituere quæstionem. pro Cluent. 145. & 2. Philipp. 45  
constituere rem familiarem. 11. Phil. 291  
constituere Remp. pro Marcel. 16  
constituere supplicationem. in Catil. 60  
constituere victoriam. pro Rosc. Amer. 9  
constituit numos se daturū. pro Quint. 10  
bene constitutus de rebus domesticis. pro Sest. 84  
constitutum facere cum aliquo. pro Cælio 43  
ad constitutum venire. pro Cæcin. 24  
constituto experiri cum aliquo. pro Cælio 14  
constricta tenere coniurationem. in Catil. 1  
consuasor. pro Quint. 9  
consuetudo amicitia. 2. Philipp. 57  
consuetudo peccandi quantum possit. 5. in Verr. 153  
consuetudinem cum aliquo iungere. pro Deiot. 18  
consules duo improbi in Rep. raro. post redi. in Senat. 7  
in cõsuetela reges atque extera nationes semper fuerunt. pro Sest. 54  
consularis ætas trium & quadraginta annorum. 5. Philipp. 198  
consularis amicitia. pro domo sua 12  
consularis causa. in Pifo. 14  
consularis dignitas, id est, quæ consulatum meretur. pro Mur. 25

Consularis exercitus. 3. in Verr. 23  
Consularis fides & dextra. post redi. in sena. 21  
Consularis iactus. post redi. in sena. 15  
Consularis lex, id est, à Consule lata. pro Sest. 118  
Consularis medicina, id est, à Cōsule allata: & Consulare vulnus, id est, à Consule illatum. post redi. in sena. 7  
Consularis supplicatio. de prou. Conf. 21  
Consularis vigilia. 1. Philipp. 1  
Consulari loco sententiam dicere. 1. Philipp. 11  
Consularia literæ. pro Sest. 42  
Consularia vulnera, & Consularis medicina. post redi. ad Quiri. 12  
Consulatus honorum populi finis. pro Plan. 49  
Consulatus insignia. in Pifo. 17  
consumere pecuniam aliquo. pro Rab. Posth. 4  
consumere studium in honorem alicuius. pro Plan. 60  
confurgere in concilium. pro Cluent. 59  
confurcatio. de arusp. respon. 1  
contagio aspectus. pro Cluent. 153  
contagio belli. 7. in Verr. 5  
contagio conscientia. 7. in Verr. 143  
contagio prædæ. pro domo sua 83  
cōtagio sceleris. pro Muræ. 71. & pro Syl. 5  
contaminare gentes. pro domo sua 28  
contendere, actiue. in Rull. 94  
contendere, pro, asserere. pro domo sua 31  
contendere, pro, conari. pro Sest. 3  
contendere, id est, festinare vel accurrere. 3. in Verr. 46  
contendere causas, actiue. in Catil. 44  
contendere iter. pro Rosc. Amer. 60  
contendere magistratum à populo. 4. in Verr. 91  
cōtēdere neruos omnes ætatis, industriae que in re aliqua. 2. in Verr. 22  
contendere omnia, hoc est, cum contentione agere. 4. in Verr. 37  
contendo petere. pro Plan. 79  
contento cursu. pro Muræ. 31  
contento studio vel cursu. pro Sest. 10  
contentio, pro, cōparatio vel collatio. pro Plan. 4. 11. 13. & 14  
contentio mea. pro domo sua 112  
contentio par. pro Quint. 46  
contentio reiectionis in Vati. 27  
contentioni alicuius, alterius salutem tradere. pro Plan. 65  
contentione dicendi decertare. 2. Philipp. 30  
contestari cælum & noctem. pro Flacc. 78  
contestari litem. pro Rosc. Com. 31  
contestata virtus. pro Flacco 19  
conticescere. pro Marcel. 5  
contineri cognatione. pro Archia 1  
contineri cura. 5. in Verr. 2  
cōtineri itineribus. post redi. ad Quiri. 6  
contra aliquem inferre bellū. 2. Philip. 68  
contrahere æs alienum. pro Sylla 44  
contrahere negotium alicui. in Catil. 81  
contrahere rationē cum aliquo. pro Sylla 42  
contribuere laudem. pro Milo. 62  
contritus, pro, despectus. pro Sest. 74  
in controuersiam venire. pro Quint. 20  
controuersum. pro Muræ. 26  
contubernalis. pro Flacco 32. & pro Syl. 25  
contubernales militiae. pro Ligar. 13  
contutus animorum & oculorum. pro Sest. 99  
contumacia oris & oculorum. 5. in Verrem. 4.  
contumelia aculeum quendam habet. 5. in Verr. 79  
contumelia inimici. de arusp. respon. 15

contumelia maledicti. pro Sylla 19  
contumeliae genera duo. pro Cælio 4  
per contumeliam, & per iniuriam differunt. 5. in Verr. 86  
contumeliosus. 3. Philipp. 133  
contumeliosus honor. 1. Philipp. 15  
conturbatus. pro Quint. 16  
conualescere. pro Milo. 18  
conuellere alicuius acta. 2. Philipp. 83  
conuellere statum ciuitatis. de arusp. respon. 37  
conuenire ad aliquem. pro Sylla 17  
conuenire in aliquem. 3. in Verr. 91  
conuenire in concionem. 3. in Verr. 47  
conuenire in manum. pro Flacco 65  
in quem conueniret suspicio. pro Rosc. Amer. 39  
conuentus, pro, turba. 2. in Verr. 12  
conuentus creditorum. pro Sest. 22  
ex conuentu, pro, vt conuenerat. pro Cæcin. 15  
conuentus fieri. 5. in Verr. 36  
conuenticula plebis urbana. pro domo sua 58  
ex conuenticulis hominum ciuitates factæ. pro Sest. 79  
conuertere se ad timorem vel sanitatem. pro Sylla 12  
ornamenta conuersa ad mentē & voluntatem meliorem. de arusp. respon. 37  
conuicta deuotio. pro domo sua 113  
conuictum, contumeliae species. pro Cælio 4  
conuictum Senatus, id est, à Senatu factū. in Pifo. 50  
conuictum facere, pro, comminari, vel admonere. pro Cluent. 39  
conuictio defessæ aures. pro Archia 8  
conuictio os verberare. in Pifo. 50  
conuictum inire. pro Rosc. Amer. 31  
cooperiri lapidibus. 3. in Verr. 84  
cooptatus sceleribus. 3. in Verr. 6. & 11. Philipp. 339  
cooptare in locum Auguratus. 13. Philip. 351  
copia, vnitatis numero, pro, copius. pro Muræ. 71  
copius suis deinctum aliquem habere. pro Cælio 28  
cum copius suis se ad aliquē deferre. pro Rab. Posth. 29  
in copias alicuius se ingurgitare. 2. Philipp. 76  
copiosa aduocatio. pro Quint. 26  
T. Coponius, damnato C. Alarone, cuius Romanus factus. pro Corn. Balbo 41  
Coponii duo fratres. pro Cælio 17  
L. Cordius. 6. in Verr. 38  
Cordubenses, poete, pingue quiddam & peregrinum sonabant. pro Archia 19  
Corinthus cur deleta. in Rull. 86  
Corinthus, totius Græciæ lumen à Romanis extinctum, quod erant eorum Legati superbius appellati. pro L. Manil. 6  
Cornelius alio nomine Artemidorus, C. Verri medicus. 5. in Verr. 43  
C. Cornelius ab Antroio ad interficiendum Ciceronem immixsus. pro Sylla 13.  
Inter cōiuratos accusatus. pro Sylla 4.  
Ei<sup>9</sup> filii<sup>9</sup> P. Syllæ accusator. pro Sylla 37  
C. Cornelius eque Ro. à Cicerone defensus. in Vati. 3  
C. Cornelius, M. Tullius c o s s. in Rul. 45  
Cn. Cornelius cum L. Gellio legem tulit vt ciues essent quos Pompeius ciuitate donasset. pro Corn. Balbo 14  
L. Cornelius Chryfogonus, adolescens potentissimus. pro Rosc. Amer. 3  
L. Cornelius, præiectus fabricum C. Cæsaribus. pro Corn. Balbo 51. Legit de am-

bitu præmio in Crustumina tribum peruenit. pro Corn. Balbo 46  
Q. Cornelii pontif. de arusp. respon. 10  
Cornelii tres, quibus Romæ imperiū, ex fatis Sibyllinis debebatur. in Catil. 54  
Cornelia lex, repetundarum. pro Rab. Posth. 6  
Cornelia lex, testamentaria. 3. in Verr. 76  
Cornelia lex, de beneficiis. pro Cluent. 41.  
Eadem Sempronia. pro Cluent. 125  
Cornelia seu Valeria lex, de proscriptione. pro Rosc. Amer. 74.  
Proscriptum iuuari vetabat. 3. in Verr. 86  
Cornelia lege maiestatis cauebatur, ne is qui Reipub. præesset, in regnum accederet, inuultu populi. in Pifo. 39  
Corneliae leges. 3. in Rull. 4. 5. & 8  
Corneliae leges plebeio homini non amplius quàm trium iudicium reticiendorum faciebant potestatem. 4. in Verr. 55  
cornici oculum. pro Flacco 37  
cornicum oculis configere. pro Muræ. 12  
Cornificius, scriba C. Verri. 3. in Verr. 107  
L. Cornificius eque Ro. in Cæsaribus partibus. pro Ligar. 22  
Q. Cornificius iudex integer. 2. in Verr. 18  
cornua duo tenere. 13. Philipp. 382  
C. Cornutus in Ciceronem officiosus. post redi. in Senat. 19  
corollarium nummorum. 5. in Verr. 98  
ad coronam applicare. pro Flacco 64  
corona cingi. pro Milo. 1  
coronarium aurum lege Cæsaribus prohibitum. in Pifo. 71  
corpore effugere. in Catil. 11  
corrector & emendator. 2. Philip. 60  
corroborare se. pro Sest. 7  
corrogare. pro Quint. 13  
corrogati conuenerunt. 3. Philipp. 138  
corrumperere urbis exempla. pro Deiot. 23  
Coruncanus pontifex peritissimus. pro domo sua 107  
T. Coruncanus Tusulanus. pro Plan. 16  
C. Cosconius. pro Cluent. 78  
C. Cosconius Prætor, à Cicerone constitutus, ad iudicium cōiurationis dicta perscribenda. pro Sylla 31  
C. Cosconius Procos. in Hispania. in Vati. 9  
L. Costinius Tiburs, cuius Romanus factus. pro Corn. Balbo 42  
M. Costutius à C. Verre in concione donatus. 5. in Verr. 160  
M. & P. Cotii testes in C. Verrem. 7. in Verr. 129  
Cotta & Torquato consuliibus, quæ portenta euenerint. in Catil. 63  
C. Cotta, L. Octauius, c o s s. 5. in Verr. 14  
C. Cotta c o s. cum Hiempsale fœdus fecit. in Rull. 62  
C. Cotta, nullo certo hoste, cupiditate triūphi flagrauit. in Pifo. 49  
L. Cotta, L. Torquatus, c o s s. in Rull. 51  
L. Cotta à P. Africano inferiore accusatus. pro Muræ. 57. & 1. in Verr. 38  
L. Cotta sententia de Ciceronis restitutione. pro domo sua 53. & 66. & pro Sest. 62  
Cottus, rex Thraciæ. in Pifo 66  
Cotyla nescio quis, solus in Senatu Antonii defensor. 5. Philipp. 166  
C. Crabra aqua. 3. in Rull. 6  
Crassus & Iulius Censores. pro Archia 8  
L. Crassus, triūphi cupiditate. spiculis prope scrutatus est Alpes. in Pifo. 49  
L. Crassus, C. Marii inimicus. de prou. Conf. 15  
L. Crassus orator, C. Marii affinis. pro Corn. Balbo 38. Homo natus ad dicendum singularem quādā facultatem. pro Corn. Balbo. Ad iudicia nihil præ-

fer fidem & ingenium afferebat. 1. in Verrem. 4. Seruiliam legem suavit. pro Cluent. 111. Causam M. Curii pro voluntate contra verba obtinuit. pro Cæcin. 39. De Soterico Martio Tusulanum fundum comparauit. pro Corn. Balbo 46. Penitere se dicebat, quod C. Carbonem in iudicium vocasset. 5. in Verr. 2.  
L. Crassi ædilitas ornatissima. 6. in Ver. 117  
L. Crassi facetissima reprehensio in M. Brutum. pro Cluent. 112  
L. Crassi testimonio in M. Marcellum nõ creditum. pro Font. 11  
M. Crassus Pont. de arusp. respon. 10  
M. Crassus amicus Ciceroni. pro Sest. 31  
M. Crassus, Cn. Pompeius, c o s s. 5. in Verr. 103  
M. Crassus ab Hemo in Asiam nauigauit. pro Flac. 24  
M. Crassus fugitiosus in Siciliam transire prohibuit. 7. in Verr. 4  
M. Crassi pater mortem sibi cōsciuit. pro Sest. 40  
P. Crassus c o s. Pont. maximus L. Valerium collegam impeditum cum Aristonico bellum gerere. 11. Philip. 302  
P. Crassi animus in Ciceronem. post redi. in Senat. 19  
Cratippus Tyndaritanus à C. Verre phaleris nobilibus exutus. 6. in Verr. 24  
creare cades alicui. de arusp. respon. 36  
creare periculum alicui. pro Cornelio Balbo 37. 1. in Verr. 34. 4. 63. & pro Flac. 1  
creator urbis Romæ, Romulus. pro Cornelio Balbo 24  
creber fuisti in eo. pro Planc. 67  
credere per syngrapham. de arusp. resp. 26  
M. Creperius iudex acer. 2. in Verr. 19  
crepidatus in Pifo. 73  
crepidines urbis. 7. in Verr. 76  
Cretensium legati ad Pompeium profecti. pro L. Manil. 31  
Cretensium mores. pro Muræ. 68  
crimē, pro, criminatio. pro Rosc. Amer. 21  
crimen tuum. pro Cæl. 27  
crimini esse. pro Rosc. Amer. 28  
crimen alicui cum aliquo communicatum esse. 1. in Verr. 8  
crimen iacere pro Quint. 5  
in crimen vocare. 5. in Verr. 187  
in crimine esse. 6. in Verr. 89  
crimina hostiatim agere. 6. in Verr. 42  
crimini iacturam facere. 3. in Verr. 22  
crimini inopia. pro Rosc. Amer. 28  
crimini patronus. pro Sylla 9  
crimino. pro Quint. 17  
criminosum factum. pro Ligar. 3  
criminosum nomen. pro Plan. 37  
criminosum esse. i. crimini dari. pro Sylla 27. & pro Plan. 2  
criminosē dicere. pro Rosc. Amer. 33  
criminosē rem agere. pro Deiot. 13  
Crispius quidā Cicerone defendente damnatus. pro Plan. 61  
Crocota. de arusp. respon. 40  
Q. Crotonis feruus, L. Saturninum occidit. pro C. Rab. 23  
cruciamenta morborum. 11. Philip. 294  
crucis nomen quā inuisum Romanis fuerit. pro C. Rab. 10  
crudelis res auditu. pro Plan. 80  
crudelitate sanguinis perlitus. pro Rosc. Amer. 89  
cruenta pecunia. 1. Philipp. 13  
cruenta promissa. 8. Philipp. 241  
creuentur Resp. post redi. in Senat. 4  
crustumina tribus Romæ. pro Corn. Balbo 46. & pro Plan. 31

Cydnus fluuius in Cilicia. 2. Philipp. 48  
Cymæus fundus. pro Flacco 36  
Cymbala & crotala Gabini c o s. in Pifo. 15  
Cyzicus, urbs Asiae, à L. Lucullo Mithridatis obfidione liberata. pro L. Manil. 13

## D

CL. Dalmaticus pro Q. Metelli reditu deprecatus. post redi. ad Quiri. 4  
damnari etiam accusator dicitur. pro domo sua 39  
damnatus de maiestate. 1. Philipp. 15  
damnata causa. pro Rab. Posth. 5  
damnatio olim iudicū erat, poena legis. pro Sylla 48  
damnationi esse. 5. in Verr. 76  
damnatorium iudicium. 5. in Verr. 44  
damni iniuria, actio. pro Rosc. Com. 31  
Dardani populi. pro Sest. 81  
dare aliquem ad alterius iniurias. 5. in Verr. 80  
dare ad partes. in Rull. 32  
dare ansas sermonis. pro Sest. 17  
dare auctoritatem alicui. 3. Philipp. 133. & 8. 237  
dare audaciam. pro Ligar. 14  
dare bellum. 11. Philipp. 304  
dare beneficium. post redi. in Senat. 6. pro Rab. Post. 21. pro Marc. 2. & pro Sylla 54  
dare ceruices. pro Rosc. Amer. 28. pro Sest. 77  
dare ceruices. 5. Philipp. 195. & 12. 329  
dare cognitionem. de arusp. respon. 12  
dare concionem. pro Flacco 13  
dare consulatū. pro Muræ. 1  
dare contentionem reiectionis. in Vati. 21  
dare crimen suspicioni. 11. Philipp. 305  
dare defensionem. pro Milo. 11  
dare delationem. 1. in Verr. 10. & 17  
dare documenta. pro Milo. 17  
dare excusationem. 6. in Verr. 111  
dare facultatem. 5. Philipp. 167  
dare gloriam. in Pifo. 50  
dare hereditatem. 3. in Verr. 82  
dare impertium. 5. Philipp. 196. & 11. 303  
dare immunitatem. 1. Philipp. 2  
dare in custodiam. 7. in Verr. 55. in Catil. 77. & 81. & 3. Philipp. 130  
dare in quætionem. pro Rosc. Amer. 71  
dare iudicium alicui. 1. in Verr. 19. & pro Cæcin. 6  
dare iugulum alicui. pro Milo. 23  
dare iacturam alicui. pro Plan. 83  
dare licentiam. pro domo sua 37  
dare litem. pro Rosc. Com. 2  
dare literas. 1. mittere. 3. in Verr. 18  
dare mandata. 5. Philip. 182. & 8. 249  
dare mentem, id est, in animū immittere. pro Milo. 68  
dare mercedem, pro, dare poenas. pro domo sua 23  
dare munus gladiatorum alicui, id est, in eius memoriam. pro Sest. 107  
dare negotium. de arusp. respon. 13  
dare nomen. pro domo sua 61. 2. Philipp. 41. & 7. 225  
dare nomen in numerū pro domo sua 90  
dare operas. 4. in Verr. 113  
dare partes. pro Rab. Posth. 2  
dare poenam. pro Milo. 11  
dare potestatem. pro domo sua 98  
dare potestatem & fortunam aliquid faciendi. 3. Philipp. 149  
dare præcepta. in Pifo. 46  
dare præsidium. 11. Philipp. 303  
dare primas. 8. Philipp. 243  
dare rationem. 3. in Verr. 65  
dare reditū regis Cōsuli. pro Rab. Posth. 5

dare salutem. pro Plan. 32. & pro Liga. 23  
dare se ad defendendos homines. i. in Verr. 3  
dare se alicui. pro Milo. 72. & pro Rab. Posth. 2. & 5  
dare se in consuetudinem. in Piso. 54  
dare se in alicuius familiaritatem. 4. in Verr. 122  
dare se in fugam. 6. in Verr. 85  
dare se in aliquorum sermonem. in Rull. 26  
dare se labori vel itineribus. 7. in Verr. 22  
dare se populo. pro Sest. 107. in Piso. 51  
dare se populo ad coronam. 5. in Verr. 40  
dare se provinciae vel rei militari. de arusp. respon. 38  
dare Senatium alicui. de arusp. respon. 1  
dare signum. pro ostendere vel probare. 3. Philipp. 148  
dare tabellam de aliquo. pro Flac. 76  
dare tempus ad ludum ætatis. pro Cælio 33  
dare testes. pro Quint. 50. 6. in Verr. 42. & 7. 119. & 130  
dare testimonium alicui. pro domo sua 102. 7. in Verr. 124. pro Flacco 72. Philipp. 30. & 14. 393  
dare testimonium dignitati alicuius. pro Plan. 41  
dare veniam ad ignoscendum. in Piso. 79  
dare vestitum & arma. 10. Philipp. 183  
dare vicarium. 12. Philipp. 320  
dare vitam. 2. Philipp. 32  
dare vitio. vel culpæ. pro Rosc. Amer. 28  
dari in cruciatum. pro Rosc. Amer. 71  
De alea condemnare. 2. Philipp. 69  
de aliquo admirari. pro Muræ. 37. nisi sit locus corruptus  
de aliquo conducere. pro Cæcin. 68  
de aliquo emere. pro Rosc. Amer. 3  
de Capitolio venisset. post redi. in Senat. 9  
de cauea exire. de arusp. respon. 23  
de die vivere. 2. Philipp. 91  
de exilio reducere. 1. Philipp. 17  
de facie virtutem nosse. in Piso. 63  
de gestu intelligere. in Vati. 27  
de hostibus capere. pro domo sua 98  
de loco superiore dicere. 4. in Verr. 70  
de maiestate damnatus. 2. in Verr. 24  
de nocte. pro Muræ. 63  
de patria discessus. post redi. in Senat. 23  
de parricidio nomen deferre. pro Rosc. Amer. 16  
de populo. 1. in Verr. 27  
de prælio effugere. 2. Philipp. 79  
de principio. pro Sylla 51  
de provincia abire. 4. in Verr. 38  
de provincia decedere. 1. in Verr. 16  
de re aliqua dimicare. pro Sest. 1  
de re aliqua doceri. pro Rosc. Amer. 15  
de rebus domesticis bene constitutus. pro Sest. 84  
de scripto agere. pro Muræ. 16  
de scripto orationem dicere. pro Plan. 61  
de sella. vel de tribunali. 4. in Verr. 65  
de somno excitari. 2. Philipp. 78  
de via languere. 1. Philipp. 8  
debere beneficium. pro Milo. 24  
debere alicuius causam. pro Rosc. Amer. 88  
debere gratiam alicui. 2. Philipp. 48  
debito pecunie. pro Plan. 55  
debilitare. pro Muræ. 41  
debilitata veritas. pro Quint. 2  
decedere de suis bonis. 4. in Verr. 29  
decedere de ciuitate & de sententia. pro Corn. Balbo 7  
decedere de officio. 2. in Verr. 18  
decedere de possessione. in Rull. 69  
decedere de provincia. 1. in Verr. 16  
decedere de via. id est. peccare. pro Cælio 29

decedere ex aliquo loco. pro Quint. 9  
decedere provincia. pro Ligar. 1  
decedere Romæ. pro domo sua 42  
decessionis dolor. in Piso. 70  
decessionem de summa facere. pro Rab. Posth. 19  
decessus e provincia. 2. Philipp. 97  
decempeda diuidere. 14. Philipp. 391  
cum decempedis villas multorum peragrare. pro Milo. 55  
decempedator agri. 13. Philipp. 375  
decemprimi magistratus nomen. pro Rosc. Amer. 14. & 64  
decemuirii. pro domo sua 61  
decernere. pro Plan. 32  
decernere & edicere. pro Flacco 61  
decernere aliquibus. 3. in Verr. 85  
decernere alicui bellum. 4. in Verr. 54  
decernere de dignitate. vita. libertate. 11. Philipp. 305  
decernere de fortunis omnibus. pro Quint. 3  
decernere alicum disertum. in Piso. 55  
decernere imperium alicui. 11. Philipp. 333  
decernere iniuriam. pro Quint. 46  
decernere inter aliquos. 3. in Verr. 84  
decernere iudicium. pro Milo. 9  
decernere armis & animis. ne quid fiat. 3. Philipp. 148  
decernere nouum. vel iniquum. pro Quintio 15  
decernere tumultum. 5. Philipp. 187  
decerni esse tumultum. 6. Philipp. 105  
decerpere aliquid de laude. pro Marcel. 4  
decentrationem rerum committere alicui. 11. Philipp. 305  
Deciani iniuria in Amyntam Apolloniensem. pro Flacco 56  
decidere de omnibus rationibus. pro Quintio 10  
decidere iugera singula ternis meduinis. 5. in Verr. 94  
decidere per aliquem. i. alicuius interuentu. pro Quint. 9  
Cn. Decius Sanius proscripius. pro Cluent. 129  
P. Decius. Antonii comes. cuiusmodi vir. 11. Philipp. 299  
Decii se pro salute exercitus diis deuouunt. pro Sest. 39. Ne auditores quide suæ laudis fuerunt. pro domo sua 51  
Decii e o s. olim Capua. in Piso. 19  
declarare Consulem. pro Muræ. 36  
declinare laqueos. pro Milo. 31  
declinare vrbes. pro Plan. 79  
decoquere. 2. Philipp. 61  
decocturibus certus locus lege Roscia constitutus. 2. Philipp. 61  
decorari. pro Arch. 17  
decretum aliquem habere. pro Cælio 30  
decreta lex. pro domo sua 19  
decreta. pro. iurisconsultorum responsis. pro Muræ. 27  
decumæ facinoræ & stuprorum. pro domo sua 41  
decumani principes. & quasi Senatores publicanorum. 4. in Verr. 126  
decumani in Sicilia decreuerunt. vt ex suis literis ea remoueretur. quæ C. Verri nocere possent. 4. in Verr. 125  
decumbere. pro. cadere. 3. Philipp. 149  
decuria iudicium tertia à M. Antonio instituta. 1. Philipp. 14  
decuriam emere. 5. in Verr. 158  
decuriare homines. pro Sest. 27  
decuriare improbos. 7. Philipp. 228  
decuriatos habere exercitus. pro domo sua 11  
decuriatio tribulium. pro Plan. 36

decursa ætate. pro Quint. 66  
dedecus Reip. imprimere. 5. Philipp. 175  
dedere aures. pro Arch. 19  
dedere se alicui. pro Plan. 61  
deditus authoritati alicuius. pro Milo. 3  
deditus consiliis. 5. Philipp. 185  
dedicare prædia in censu. pro Flacco 61  
dedicatio à consecratione differt. pro domo sua 95  
in dedicatione quid querendum. pro domo sua 97  
deducere. pro Flacco 2. 7. & 34  
deducere Capuam. sub. coloniam. 2. Philipp. 100  
deducere ad causam & crimem. pro Plan. 13  
deducere ad iudicium. pro Flacco 6  
deducere colonos in agros. 5. Philipp. 170  
deducere de possessione. in Rull. 69  
deducere de provincia. de prou. Conf. 10  
deducere homines in colonias. 5. Philipp. 165  
deducere testes. 6. in Verr. 82. & pro Flacco 72  
deduci à mente consilioque. 3. in Verr. 4  
deduci ad salutem alicuius. pro Sylla 66  
deduci de fundo moribus. pro Cæcin. 14  
deduci in similitudinem alienæ culpæ. pro Rab. Posth. 2  
deductione ex pecunia facere. 1. in Verr. 13. & 5. 155  
deesse bello. 2. Philipp. 79  
deesse dignitati suæ. 1. Philipp. 11  
deesse gladiis. pro Sest. 69  
deesse studiis alicuius. 10. Philipp. 179  
defectu aliquid afferre. pro Sest. 116  
defendere causam. 2. Philipp. 82  
defendere aliquem contra crimen. pro Deiot. 1  
defendere diem aut tempus aliquod. 2. Philipp. 108  
defendere locum suum. pro Quint. 23  
defendere maleficium. pro Sylla 14  
defensor necis. pro Milo. 45  
defensor periculi. pro Muræ. 3  
deferre ad Senatium aliquod. 1. Philipp. 2  
deferre ætatem ad libidines alicuius. de arusp. respon. 38  
deferre bellum ad aliquem 11. Philipp. 302  
deferre beneficium ad aliquem. pro Plan. 9  
deferre causam. pro Flacco 39  
deferre crimen in aliquem. pro Deiotaro 22  
deferre curam. pro Muræ. 32  
deferre dissensionem ad patronos. pro Sylla 45  
deferre facinus quoddam alicui. 2. Philipp. 65  
deferre honorem. vel imperium ad aliquem. pro domo sua 17  
deferre mandata. 11. Philipp. 316  
deferre negotium ad aliquem. 11. Philipp. 301  
deferre nomen. pro Rosc. Amer. 5. & pro domo sua 39  
deferre nomen alicui. in Piso. 64. & pro Cælio 44  
deferre nomen de aliquo crimine. pro Rosc. Amer. 16. & 39  
deferre nuncium. pro Corn. Balbo 51  
deferre opes suas & alienas ad aliquem. 2. Philipp. 46  
deferre principatum ex latronibus. 2. Philipp. 31  
deferre querelam ad aliquem. pro Ligar. 15  
deferre rem ad aliquem. pro domo sua 15  
deferre se totum ad aliquem. pro Rab. Posth. 19  
deferre spem. 14. Philipp. 403

deferre vultum in forum. post redi. in Senat. 13  
deferri ad ærarium in beneficiis. pro Archia 8  
deferri de loco ad alium. post redi. in Senat. 16  
deferri ad causam. 1. Philipp. 8  
defuerunt. pro Cælio 61  
deficit. i. deest. pro Quint. 2  
desigere curas in re aliqua. 14. Philipp. 393  
desigere aliqui in auribus. vel oculis. 2. in Verr. 5  
desigere in oculis & mentibus. de prou. Conf. 7  
desixus altis radicibus. 4. Philipp. 161  
desixum iudicium. pro domo sua 79  
desinire legem. 5. in Verr. 182  
desinire sibi aliquid. 8. Philipp. 240  
desiniri. pro. intelligi. iudicari. innui. de arusp. respon. 49  
desiniri. pro. terminari. pro Archia 17  
definita mors omnibus. pro Sest. 38  
deslagratum imperium. in Catil. 85  
desistere odium in aliquem. post redi. ad Quiri. 1  
desistere. id est. senescere. pro Cælio 35  
deformare. pro. dehonestare. de arusp. respon. 48  
deformare. pro. depingere. pro Cæcin. 10  
deformatus. pro. deformatus redditus. pro Sylla 54  
deformatus. pro. depictus. de arusp. respon. 53  
desigere. pro Sylla 14  
desungi cocitatione populari. pro Sest. 63  
desungi tribus decumis. 5. in Verr. 33  
desungere honoribus. pro Plan. 43  
desistere. aliud quam euicere. pro Cæcin. 28  
desistere quid sit. pro Cæcin. 36. & 37  
desistere à gubernaculis. pro domo sua 20  
desistere de sententia. 9. Philipp. 262  
desistere honore aliquem. 2. in Verr. 15  
desistere iugum à ceruicibus. 1. Philipp. 4  
desistere libellos. pro Quint. 13. & 42  
desistere oculos à re aliqua. 1. Philipp. 1  
desistat & ex aliquo. & ab aliquo loco dicitur. pro Cæcin. 63  
desistationem facere. pro Cæcin. 42  
deinceps. pro. deinde. 4. Philipp. 158  
Deiotarus rex. optimus agricola & pecuarus. pro Deiot. 19  
Deiotari regis laus. de arusp. respon. 25  
Deiotari virtutis laus. 11. Philipp. 313. & 314  
delationem dare. 1. in Verr. 10. & 27  
delatione nominis postulare. 1. in Verr. 35  
delatum negotium in sinum. 3. in Verr. 93  
delectamenta puerorum. in Piso. 47  
delectum malum. pro domo sua 9  
delegare alicui. pro domo sua 13  
delegare crimen alicui. pro Font. 7  
delere domum. pro domo sua 111  
delere memoriam. 1. Philipp. 1. & 2. 66  
deliberationes habere de re aliqua. 1. Philipp. 1  
deliberator. pro Sest. 63  
delicti crimen. pro Corn. Balbo 3  
Delos. insula. Apollini & Dianæ sacra. 3. in Verr. 32  
demere de capite. 5. in Verr. 65  
Demetrius Gymnasiarchus Tindaritanus testis in C. Verrem. 6. in Verr. 82  
Demetrii Phalerei interitus cuiusmodi. pro Rab. Posth. 14  
demissus homo. i. supplex. pro Muræ. 79  
demolitione sublata templorum aditus. post redi. in Senat. 19  
demouere. pro Cæcin. 36  
denunciare. id est. nunc primum. pro

Quint. 23  
denotare aliquem trucidandum. pro L. Manil. 4  
Deneteli. populi Macedoniz. in Piso. 66  
denunciare. pro Quint. 14. & pro domo sua 90  
denunciare domum. pro Quint. 31  
denunciare inimicitias. pro Flacco 2. & 5. Philipp. 177  
denunciare iudiciū. pro Muræ. 49. & pro Sest. 32  
denunciare pestem. vastitatem. cruciatum. tormenta. 14. Philipp. 389  
denunciare testibus. 4. in Verr. 8  
denunciare testimonia. 3. in Verr. 35. & pro Flacco 11  
denunciare timorem. 3. Philipp. 139  
denunciare vim. castra. arma. exercitus. imperatores. pro Sest. 32  
denunciatio accufandi. pro Muræ. 44  
denunciatio belli. 6. Philipp. 206  
deos esse quibus argumentis probetur. de arusp. respon. 16  
deprecator ærarii. 2. in Verr. 2  
depellere ab authoritate. à dignitate. à salute. post redi. in Senat. 5  
depellere de causa suscepta. pro Ligar. 16  
depellere metum. timorem. seruitutem alicui. post redi. in Senat. 17  
depellere periculum alicuius. pro Sest. 1  
depellere tela. pro Quint. 4  
depellere vrbe & præliis Reip. de arusp. respon. 54  
depelli à peste Reip. pro Sest. 35  
dependere poenas. in Catil. 82  
deplorare calamitates. 11. Philipp. 292  
deplorare de suis miseris. 4. in Verr. 7  
deplorare ius suum. 2. in Verr. 32  
deponere ciuitatem. pro Cæcin. 73  
deponere dignitatem. 1. Philipp. 23  
deponere errorem suum. 8. Philipp. 155  
deponere exercitum. 8. Philipp. 250  
deponere inimicitias. de prou. Conf. 16  
deponere inimicitias cum aliquo. pro Flacco 1  
deponere luctum & mœrorem. 14. Philipp. 407  
deponere odium. post redi. in Senat. 22  
deponere prouinciam. in Piso. 3. & 11. Philipp. 306  
deponere similitates. pro Plan. 62  
deponere partem suscipere. 3. in Verr. 3  
deponatur fori. pro domo sua 11  
deportare. pro domo sua 86  
deportare exercitum. pro L. Manil. 43  
deportare literas. 5. in Verr. 37  
deportare literas. & asportare. quid differant. 1. in Verr. 15  
deportare pecuniam. 3. in Verr. 65. & pro domo sua 16  
deportare tabulas. pro Flacco 27  
deposcere aliquem. post redi. in Senat. 29  
deposcere sibi prouinciam. pro Sylla 39  
deposcere salutem alicuius. 14. Philipp. 388  
deprecari aliquem. pro Sest. 21. & pro Plan. 83  
deprecari animos seu impetus alicuius. pro Font. 21  
deprecari calamitatem. post redi. ad Quiri. 7  
deprecari ab se calamitatem. 3. in Verr. 111  
deprecari ignominiam. 11. Philipp. 301  
deprecari malevolentiam. pro Corn. Balbo 12  
deprecari miseriam. pro Flacco 1  
deprecari mortem. vel sanguinem. 7. in Verr. 98  
deprecari odium. pro Cæcin. 22  
deprecari periculum. 7. in Verr. 114. pro Sest. 7. & pro Corn. Balbo 32. & 33

deprecari vitam alicuius. pro Sylla 54  
deprecator fortunarum. pro Plan. 82  
deprecator salutis. pro Sest. 21  
depulsor dominatus. 2. Philipp. 48  
deripere de prouincia. de prouinciis Consul. 10  
deriuare partem curæ in Asiam. 11. Philipp. 306  
deriuare responsionem suam aliquod. 3. in Verr. 98  
derogare fidem. pro Flacco 6  
derogare fidem alicuius. pro Quint. 50  
descendere ad accusandum. pro Mur. 54  
descendere ad accusationem. pro Cæli. 1  
descendere in causam. 8. Philipp. 237  
describere bona. pro diuidere. 5. Phil. 180  
describere ciuitates in prouincias. pro Flacco 25  
describere pecuniam. pro Flacco 25  
describere procuracionem rei alicuius. pro Sest. 55  
describere tribus. pro Plan. 39  
deserere fidem alicuius. 13. Philipp. 378  
deserere alicui vadimonium. pro Quint. 27. & 50  
deserere vitam suam. pro Sest. 42  
desertus reditus. in Piso. 43  
desertum negotium. de arusp. respon. 15  
deseruire amicis. pro Sylla 19  
desiderare. pro flagitare. pro Archia 5  
desistere de re aliqua. pro Plan. 43  
desperare honorem. pro Muræ. 41  
desperare oppido. in Piso. 67  
desperare sibi. pro Muræ. 42  
desperatus ab omnibus. pro Rosc. Amer. 16  
desperati duces. pro domo sua 11  
desperati senes in exercitu Ciuitatis. in Catil. 28  
desperata fuga. 5. Philipp. 186  
desperata pecunia. pro Mur. 40  
desperata est salus. 5. Philipp. 175  
desperatissimus. pro. vilissimus. vel abiectissimus. in Piso. 51  
desperatissimum perfugium. 4. in Ver. 70  
desperatio vitæ. 2. Philipp. 92  
despicatissimus homo. pro Sest. 29  
despicatui duci. pro Flacco 51  
despicere. pro. non animaduertere. vel aliud animum intendere. pro Rosc. Amer. 13  
despicere aliquem. id est. de loco superiori aspiciere. de arusp. respon. 30  
desponsa laus alicui. de arusp. respon. 4  
desponsam prouinciam habere. de prou. Conf. 30  
destinare forti. 5. Philipp. 188  
destitutione percussus. pro Quint. 11  
desuefactus à concionibus. pro Cluent. 88  
desultorius in quadrigarum curriculum incurrens. pro Muræ. 52  
deteriores in Hetruscorum libris qui sint. de arusp. respon. 49. 53  
detestari tanquam auspicium malum. in Vati. 30  
detestari aliquem à Republica. in Piso. 76  
detestari omen. 4. Philipp. 138  
detestabilis alicui. 2. Philipp. 75  
detestabilis homo. 2. Philipp. 106  
detestatio scelerum. pro domo sua 108  
detrahere calamitatem. post redi. ad Quiri. 4  
detrahere de aliquo. de arusp. respon. 47  
detrahere aliquem in iudiciū. pro Mil. 29  
detrudere quid sit propriè. pro Cæcin. 36  
detrudere in poenam. pro Flacco 73  
deuehi aliquod. 1. Philipp. 6  
deuenire in aliquem. in Piso. 55  
deuincire se scelere. de arusp. respon. 4  
deuincire religionem. pro domo sua 101

deuinctus, consuetudine. pro Arch. 4  
 deuinctum aliquid suis copiis habere.  
 pro Caelio 18  
 deuius, pro, extra via positus. 2. Phil. 104  
 deuus consiliis. 5. Philipp. 191  
 deuocare de prouincia. de prou. Conf. 13  
 deuolui ad spem. 7. Philipp. 215  
 deuorare beneficia. 13. Philipp. 344  
 deuorare molestiam. 6. Philipp. 215  
 deuorare pradam spe & opinione. 3. in  
 Verr. 95  
 deure verbum. pro Sest. 17  
 deuorere se emptori, pro re alieno. 11.  
 Philipp. 299  
 deuota hostia. de arusp. respon. 4  
 deuotio capitis. pro domo sua 112  
 deuotio vitæ. P. Decii. pro Rab. Posth. 1  
 deuotionis cõuictus. post redi. ad Quir. 1  
 deus nostræ vitæ. post redi. in Senat. 6  
 Dexio Tyndaritanus à C. Verre hospite  
 suo filio orbatus. 7. in Verr. 84  
 dextram tendere alicui. 10. Phil. 275  
 Diana in Delo nata. 3. in Verr. 31  
 Diana Pergæis fanum à Verre spoliatū.  
 3. in Verr. 36  
 Dianium, in Hispania. 3. in Verr. 61  
 dicam scribere. 4. in Verr. 25  
 dicas fortiri. 4. in Verr. 25  
 dicare se in aliquam ciuitatem. pro Corn.  
 Balbo 13  
 dicere dictum. pro Plan. 68  
 dicere diem. pro Rosc. Amer. 19  
 dicere diem operi. 3. in Verr. 106  
 dicere doti. pro Flacco 67  
 dicere dotem. pro Cæcin. 53  
 dicere leges. 5. in Verr. 15  
 dicere multam. 11. Phil. 301  
 dicere orationem de scripto. pro Plan. 61  
 dicere quo minus. post redi. in Senat. 11  
 dicere Senatu, pro, in Senatu, vel apud  
 Senatum. pro domo sua 11  
 dictum dicere pro Plan. 68  
 dictum perdere. pro Plan. 68  
 dictio causæ. i. oratio. pro Quint. 19  
 dictis causæ. 6. in Verr. 47  
 dictaturæ nomen ab Antonio è Rep. sub-  
 latum. 1. Philipp. 2  
 T. Didius ex Macedonia triumphauit. in  
 Pifo. 48  
 Didia lex. pro Sest. 118 pro domo sua 33. &  
 42. & 5. Philipp. 169  
 dies diceretur à Pratore tertius. de arusp.  
 respon. 6  
 dies fœdus & flagitiosus. 3. Phil. 131  
 dies totos potare. 2. Phil. 77  
 diem dicere. pro Rosc. Amer. 19  
 diem operi dicere. 3. in Verr. 106  
 diem iudicis differre. 4. in Verr. 16  
 diem nominis petere. pro Quint. 50  
 diem proscribere vel edicere. 3. in Verr. 99  
 in diem viuere. 2. Philipp. 91  
 die & tempore memoriam beneficii desi-  
 nare. post redi. ad Quiri. 18  
 differre diem iudicis. 4. in Verr. 26  
 differre tempus. 8. Phil. 249  
 differre vadimonium. pro Quint. 11. 12.  
 & 25  
 difficultiore conditione dissoluere. pro  
 Quint. 11  
 difficultum tempus solutionis. pro Cæ-  
 cin. 8  
 difficilimo tempore Reip. 5. Philipp. 190  
 difficultas annonæ. pro domo sua 10  
 difficultas domestica. in Catil. 10  
 difficultatem exorere. pro Murx. 17  
 in difficultate nummaria esse. 4. in Verr.  
 49  
 difficultatibus affectus. pro Quint. 5  
 digritum ab argento discedere. 6. in Ver. 29  
 digritum proferre. pro Cæcin. 5

digitum tollere. 3. in Verr. 99  
 digito licere. 5. in Verr. 21  
 digitis extremis attingere genus aliquod  
 vitæ. pro Caelio 10  
 dignus, absolutè. pro Plan. 5  
 dignus quid significet. 3. Philipp. 139  
 dignitas aliud, quàm honos. de prouin.  
 Consul. 39  
 dignitas familiaris. pro Sylla 54. & 58  
 digressus, pro, discessu. in Pifo. 50  
 diu quomodo placandi. pro Cluent. 133  
 diiudicare dissensiones. in Catil. 69  
 dilabi memoria. 13. Philipp. 351  
 diligens in memoria alicuius. 2. Phil. 106  
 diligentissimus salutis meæ. pro Plan. 1  
 diligentia, nisi tempus & spatium sit, in-  
 telligi non potest. pro Quint. 2  
 diligentia fœderis acerbitissima. pro Corn.  
 Balbo 8  
 diligentiam habere. 7. in Verr. 34  
 dilucide vetare. i. apertè & nominatim. in  
 Vati. 19  
 diluculum. pro Rosc. Amer. 11  
 dimanare ad extimationem hominum.  
 pro Caelio 4  
 dimicare de ciuitate, de fama, de liberis,  
 de fortunis. pro Sest. 1  
 dimicatio capitis. de prou. Conf. 13  
 dimicatio fortunarum. pro Plan. 25  
 dimicatio vitæ. 14. Philipp. 409. & pro  
 Plan. 65  
 dimicationes meæ. pro Milo. 61  
 dimouere labem à Rep. pro domo sua 54  
 dimouere de præsidio. pro Murx. 74  
 dimouere ex possessione. in Rull. 80  
 dimoueri de sententia. pro Sest. 88  
 dimidio stultioris. pro Flacco 37  
 dimittere à iudicio. pro Plan. 17  
 dimittere custodiã alicuius. pro Plan. 79  
 dimittere iudicium. 4. in Verr. 49  
 dimittere libertatem. pro Plan. 77  
 dimittere quaestionem. 4. in Verr. 52  
 dimittere tempus. 3. Philipp. 147  
 dimittere vitam. 2. Philipp. 56  
 Dinea, forus Oppianici, ab eo interfecta.  
 pro Cluent. 30  
 Dio Halesinus, Q. Metelli beneficio ciuis  
 Romanus factus. 4. in Verr. 13  
 Dio philosophus Romæ, apud L. Luce-  
 um habitauit. pro Caelio 17  
 Diocles Centuripinus, ob Verris iniurias  
 se suspendit. 5. in Verr. 109  
 Diocles Panormitanus, cognomine Phi-  
 mes. 5. in Verr. 77  
 Diocles, Popillius Mamertinus à C. Ver-  
 re spoliatus. 6. in Verr. 30  
 Diodorus Timarchides Syracusanus, vir  
 summa autoritate. 6. in Verr. 121  
 Dioxetes regius. pro Rab. Posth. 13  
 Diognetus Venerius, seruus à C. Verre  
 decumanus factus. 5. in Verr. 73  
 Dionysiarchus Pardiorum. 6. in Verr. 44  
 Dionysiodorus Syracusanus. 4. in Verr. 35  
 diribitores in comitiis. post redi. in Sena.  
 25. & in Pifo. 28  
 dirigere ad ratione ciuitatis. pro Mur. 70  
 directa ratio. pro Caelio 33  
 dirimere pacem pro Caelio 26  
 dirimere societatem cum aliquo. 2. Phi-  
 lipp. 46  
 diripere aliquid de autoritate alicuius.  
 pro Sylla 1  
 diripere tabellas de reo. in Pifo. 76  
 direptio, comitalè verbum. pro Plan. 11  
 diritas. in Vati. 6  
 disceptare, pro, iudicare. pro Milo. 17  
 disceptans, pro, iudex. pro Deiot. 3  
 disceptator, id est, iudex. pro Flacco 75  
 disceptatio, pro, iudicium. 3. in Rull. 1  
 in disceptatione causam versari. pro De-

lota. 2  
 discernere vxorem & sororem. de arusp.  
 respon. 35  
 discesserit iniuria impunita. 6. in Verr. 60  
 discessio concionis. pro Sest. 66  
 discessio fieret, sine vlla varietate. pro  
 Sest. 63  
 discessionem facere. 6. in Verr. 118. & 6. Phi-  
 lipp. 205  
 discessus, pro tempore absentia. pro do-  
 mo sua 66  
 discessionem facere in sententiam. 14. Phi-  
 lipp. 398  
 per discessionem S. C. facere. 3. Phil. 140  
 in disciplinam alicuius se tradere. 2. Phi-  
 lipp. 31  
 disciplina, pro, locus, in quibus docentur  
 literæ. pro Sylla 67  
 discrimen, pro, periculo, vel calamitate  
 potius. pro Sest. 45  
 discrimen, pro, iudicium. pro Plan. 7  
 in discrimen captus adducere. pro De-  
 iota. 1  
 discriminare, pro, diuidere. 11. Phil. 334  
 distungi ab alicuius amicitia, vel familia-  
 ritate. 2. Philipp. 45  
 distinctum monstrum. de arusp. respon. 13  
 distinctio sententia. de prou. Conf. 33  
 dispensatio. 13. Philipp. 350  
 dispensatio ærari. in Vati. 28  
 dispersio vrbis. 3. Phil. 145  
 dispersio. 6. in Verr. 103  
 dispartire tempora. pro Murx. 68  
 dispartiri municipiis. in Catil. 79  
 dispartire pro Sylla 30  
 dispositus ad honorem. pro Murx. 27  
 dispositus accusare. 6. in Verr. 79  
 disquisitiones. pro Sylla 59  
 disseminare in memoriam. pro Arch. 12  
 disseñre cum aliquo. pro Sylla 46. & de  
 arusp. respon. 50  
 dissensus, pro, dissensio. post redi. ad  
 Quiri. 5  
 distidere cum aliquo. de arusp. respon. 50  
 distidere cum causa. 11. Phil. 300  
 distidit tui desiderium. 2. Phil. 61  
 dissipatus homo. post redi. in Senat. 11  
 distoluere argentariam. pro Cæcin. 8  
 distoluere nomen. pro Plan. 55  
 dissolutus, id est, nimium benignus. in  
 Catil. 3  
 dissolutus, pro, negligens. 6. in Verr. 103  
 dissolutus, pro, minus seuerus. 7. in Ver.  
 6. & 15  
 dissolutus, pro, superbus, vel impatiens.  
 pro Cluent. 138  
 dissolutus in iudicando. 5. in Verr. 111  
 dissolutus in re familiari. pro Quint. 20.  
 22  
 dissolutio animo. pro Rosc. Amer. 19  
 dissoluta consuetudo. pro Flacco 15  
 dissolutum consilium. in Rull. 59  
 dissolutè, pro, parum fortiter. 6. Philipp.  
 204  
 distineri dolore. pro Plan. 65  
 distineri pacem per aliquem. 11. Phil. 340  
 distractus, pro, dissipat. pro domo sua 53  
 distracta tenentur à paucis suffragia. de  
 arusp. respon. 56  
 in ditionem redigere. 4. Philipp. 161  
 diu nihil est, in quo est aliquid extremū.  
 pro Marcel. 16  
 diu collecta, id est, per multos annos. 1. in  
 Verr. 40  
 diuaricari. 6. in Verr. 78  
 diuelli dolore. pro Plan. 65  
 diuerrere ad villam. pro Milo. 38  
 diuerrere domum. pro Deiot. 11  
 diuerticulum fraudis & insidiarum. pro  
 Rosc. Com. 3

diuerticula & flexiones querere. in Pi-  
 fo. 41  
 diues de scurra multo facilis sit, quàm  
 paterfamilias. pro Quint. 32  
 diuexare agros. 13. Phil. 359  
 diuidere sententiam. pro Milo. 11  
 diuidere Italiae, & diuidere in prouincias.  
 pro Sylla 32  
 diuinationis genera. de arusp. respon. 16  
 diuinitas inuenta & instituta. pro domo  
 sua 1  
 diuinitus mereri de aliquo. post redi. in  
 Senat. 27  
 diuisionis utilitas. pro Quint. 19  
 diuortium facere cum aliquo. 2. Phil. 79  
 diuturnum esse, pro, diu viuere. 2. Phil. 108  
 diuulgatum tepus ad libidines. post redi.  
 in Senat. 8  
 Docere aliquem de re aliqua. pro Rosc.  
 Amer. 65  
 doceri de re aliqua. pro Rosc. Amer. 15  
 Docimus, C. Verris familiaris. 5. in Ver. 66  
 doctus ad legem. pro Milo. 7  
 doctrimam sumere, pro, docendum susci-  
 pere. pro Sest. 103  
 documentum capere. 11. Philipp. 191  
 documentum omnium scelerum, pro, sce-  
 leratissimus. pro domo sua 96  
 Cn. Dolabella prætor. pro Quint. 15  
 Cn. Dolabella, C. Verris Quaestoris & Lega-  
 ti sui testimonio oppressus. 3. in Ver. 29  
 Cn. Dolabella ex Macedonia triumphauit.  
 in Pifo. 35  
 Dolabella aliquando Ciceronis amicus. 11.  
 Philipp. 295  
 Dolabella crudelitas in C. Trebonium.  
 11. Philipp. 292  
 dolere vicem alienam. 3. in Verr. 79. & 10.  
 Philipp. 271  
 dolenter, pro, ægrè & iniquo animo. pro  
 domo sua 75. in Vati. 7. & 8. Phil. 248  
 dolentis deplorare. pro Sest. 10  
 dolor decessionis. in Pifo. 70  
 dolor & risus in re eadè. pro domo sua 80  
 doloris partes suscipere. pro Sest. 2  
 dolori esse. de arusp. respon. 40  
 dolorem accipere ex re aliqua. 1. Phil. 10  
 dolorem frangere. 11. Phil. 333  
 dolorem suum punire. pro Milo. 26  
 in dolore esse. 11. Phil. 288  
 domicilium sermonum in auribus alicu-  
 us collocare. in Pifo. 60  
 domicilium vitæ & mortis. post redi. in  
 Senat. 31. & 33  
 dominus epuli. in Vati. 24  
 dominus sui iuris retinendi & dimittendi.  
 pro Corn. Balbo 24  
 domini concionum pro Sest. 109  
 domini & magistrum in auctionibus consti-  
 tuuntur. pro Quint. 28  
 dominatus regius. 1. Philipp. 9  
 Domitius Appulus, comes Antonii. 11.  
 Philipp. 198  
 Cn. Domitius Trib. pl. legem tulit de sa-  
 cerdotibus creandis. in Rull. 31  
 Cn. Domitius, M. Syllanum consularem  
 accusauit. 4. in Verr. 81  
 Cn. Domitius homo non popularis, Præ-  
 tor tamen factus. pro Sest. 98  
 Cn. Domitius Decimo Syllano die dixit.  
 1. in Verr. 37  
 Cn. Domitius iudex in M. Cælii. pro Cæ-  
 lio 23  
 Cn. Domitius, iudex quaestionis de mor-  
 te P. Clodii. pro Milo. 16  
 Cn. Domitius equitatu à C. Antonio ab-  
 duxit. 10. Phil. 178  
 Cn. Domitius iustitia in M. Scaturum. pro  
 Deiot. 21  
 Cn. Domitium, quæ ad eadè Cæsaris

impulerint. 2. Philipp. 48  
 L. Domitius Prætor in Sicilia seruum in  
 cruce[m] sustulit, quem venabulo vsu[m]  
 compererat. 7. in Verr. 6  
 L. Domitius adolescens pudentissimus. 3.  
 in Verr. 98  
 L. Domitius, à Verre iudice, à Vatiniõ  
 producto, nominatus. in Vati. 19  
 L. Domitius ab Antonio occisus. 2. Phi-  
 lipp. 79  
 Domitia via in Gallia. pro Font. 7  
 domus Ciceronis in conspectu totius vr-  
 bis sita. pro domo sua 77  
 domus in imperio est. de arusp. respon. 33  
 domum cõicere aliquè. pro domo sua 53  
 domum denuntiare. pro Quint. 31  
 domum vocare. pro Rosc. Amer. 31  
 domo consilium petere. 2. Philipp. 48  
 domo se tenere post redi. in Senat. 16  
 domesticus sanguis. de arusp. respon. 40  
 intra domesticos parietes dicere. pro De-  
 iota. 2  
 domestica inhumanitas. pro Deiot. 23  
 donum facere. 7. in Verr. 144  
 Dorotheus Thermanitæ, Agathini gener.  
 4. in Verr. 62  
 Dorylaus, legatus Deiotari regis ad Cæ-  
 sarem. pro Deiot. 29  
 Dorylenium legati in L. Flaccum. pro  
 Flacco 30  
 dotem dicere. pro Cæcin. 53  
 Draco thesaurum. 13. Philipp. 351  
 M. Drusus, Catonis Vticensis auunculus,  
 domi suæ occisus. pro Milo. 12  
 M. Drusus Trib. pleb. pontifex. pro domo  
 sua 92  
 Drusi colluuiõ. in Vati. 17  
 M. Drusi leges contra legem Cecilia[m] &  
 Didiam latæ. pro domo sua 35  
 Dubitatio belli. 5. Philipp. 186  
 dubium alicuius animum facere. pro L.  
 Manil. 18  
 in dubiũ venire de ciuitate. pro Cæcin. 13  
 dubia tempora, pro, periculosa. 7. in Ver.  
 1. & 3  
 ducere commedationem à re aliqua. pro  
 Deiot. 1  
 ducere familiam. 5. Philipp. 186  
 ducere in ratione. 5. in Verr. 96  
 ducere iudicium. pro Flacco 64  
 ducere ordines. 1. Philipp. 14  
 ducere parietem. pro Milo. 56  
 ducere rationem, pro, habere rationem. 1.  
 in Verr. 9. pro Quint. 30. pro Rosc. Ame-  
 76. & pro Sest. 17  
 ducere suam rationem. 3. in Verr. 90  
 ducere rem. i. protrahere. 2. in Verr. 17  
 ducere spiritum otiosum. pro Arch. 22  
 duci ad metum. de arusp. respon. 50  
 duci despiciatui. pro Flacco 51  
 duci iubere. 2. in Verr. 21. & 44  
 dupliciter. i. duobus modis. pro Cæcin. 67  
 dura annona. pro domo sua 13  
 dura natio. 5. Philipp. 173  
 dura tempora, pro domo sua 72  
 durior ad studia. pro Arch. 15  
 durior locus dicendi. pro Murx. 45  
 durissimo ore fuit, qui præfente Hortensio  
 gestum agere conaretur. pro Quint. 52  
 durities animi nimia, stupor potius, quàm  
 virtus. pro domo sua 75  
 Duriense prælium in Hispania sub Pom-  
 peio. pro Corn. Balbo 3  
 duumvirorum coloniam deducendæ, insi-  
 gnialibetores cum bacillis. in Rull. 91  
 dux causæ. pro Plan. 61  
 dux salutis. post redi. in Senat. 20  
 dux sententiæ. 1. Philipp. 10  
 Dyrrhachinus Centuripinus, propter  
 C. Verris iniurias se suspendit. 5. in

Verr. 110  
 Dyrrhachium olim in fide Ciceronis. pro  
 Plan. 79  
 E  
 E Caffa ereptus. 9. Philipp. 257  
 E lege. 3. in Verr. 82  
 E morbo recreatus. post reditum ad Qui-  
 rit. 3  
 E quo (indicio) salus oblata esset omnib.?  
 pro Sylla 32  
 E Rep. & contra Remp. eadem res esse po-  
 test. pro Milo. 10  
 E Eare, pro, propter ea, vel, ideo. 3. in  
 Verr. 16  
 E Eblandita suffragia. pro Plan. 8  
 M. Ebutius. pro Flacco 72  
 Sex. Ebutius cuiusmodi vir. pro Cæcin. 10  
 Ebutia lex. in Rull. 34  
 E Edere animam. pro Sest. 71  
 edere iudices. pro Plan. 33  
 edere iudicium. pro Quint. 43  
 edere nomen alicuius alicui. pro domo  
 sua 12  
 edere populo. i. omnibus legendum pro-  
 ponere. pro Sylla 31  
 edere postulata in aliquem. 4. in Verr. 7.  
 & 111  
 edere quaestorem. pro Plan. 34  
 edere scelus. de arusp. respon. 55  
 edere focium. pro Quint. 51  
 edere spiritum vitæ extremum. 12. Phil.  
 334  
 edere testes. 3. in Verr. 17  
 edere tribus. pro Plan. 30  
 editi iudices. pro Murx. 45. & pro Plan.  
 29  
 edicere, pro, nuntiare. 1. Philipp. 8  
 edicere & decernere. pro Flacco 61  
 edicere diem. 3. in Verr. 99  
 edicere legem. 5. in Verr. 14  
 editum funeri mittere. 9. Phil. 268  
 editum prætoris, lex annua. 3. in Verr.  
 76  
 ex edito bona possidere. pro Quint. 13  
 Edixit portus, in Sicilia. 7. in Verr. 69  
 edormire crapulam. 2. Phil. 51  
 educere aliquem in ius, siue ad prætorè.  
 5. in Verr. 128  
 E Efferre, pro, excitare, & quasi ad vitam  
 reuocare. pro Sylla 66  
 Efferre ad gloriam. de arusp. respon. 14  
 Efferre animos. pro domo sua 109  
 Efferre cum octauo, vel decimo. 5. in Ver.  
 91. & 93  
 Efferre mortem. 9. Phil. 260  
 Efferrent se res. de prouin. Conf. 18  
 Efferri foras. 10. Philipp. 272  
 Efferri funere. pro domo sua 34  
 Efficere cades. pro Milo. 67  
 Efficere necessitudinem. pro Deiot. 28  
 Efficere sepulturam. 1. Philipp. 3  
 Efflagitare misericordiam. pro Milo. 71  
 Effudit meum pectus memoria. pro Mar-  
 cel. 6  
 Efferentis furor. de arusp. respon. 1  
 Efferentis audacia. in Catil. 1  
 Efferentis animi. 5. Philipp. 179  
 Efferentis iruere. 14. Philipp. 401  
 Effugere, pro, ommittere. pro Plan. 46  
 Effuse donare. pro Rosc. Amer. 14  
 Effuse petulans. in Pifo. 7  
 Effuse viuere. pro Caelio 30  
 E Cn. Egnatius pater, à Censoribus Sena-  
 tu morus. pro Cluent. 105  
 L. Egnatuleius Quaestor cum quarta le-  
 gione ab Antonio ad Octauium dese-  
 cit. 3. Philipp. 117  
 E Egvna, ciuitas in Sicilia. 5. in Verr. 85  
 E Bi, pro, ii. 5. Philipp. 178  
 ciicere, aliud à decicere. pro Cæcin. 28

eiicere se. in C. atil. 12  
 eiici à patria. in Piso. 75  
 eiectus homo. pro Quint. 42  
 eiurare aliquem iniquum. 12. Philipp. 331  
 ¶ Elaboratum est industria curriculum.  
 7. Philipp. 222  
 eleganter adolescitiam traducere. pro  
 Plan. 25  
 cum elegantia viuere, id est, integrè. pro  
 Sylla 59  
 non electus, sed relictus. pro Rosc. Ame. 3  
 electissimus vir ciuitatis. pro Quint. 3  
 elinguis curia. post redi. in Senat. 5  
 elocare gentem. pro Flacco 54  
 eloquentia & gratia plurimum possunt  
 in ciuitate. pro Quint. 1  
 eloquentiæ partes suscipere. pro Sest. 2  
 in eloquentia non sunt omnia. pro Quint. 54  
 Elorini, populi Siciliae. in Verr. 85  
 eluere prædicationem crudelitatis. 12. Phi-  
 lipp. 317  
 ¶ Emanare in vulgus. pro Rosc. Ame. 2  
 embolia. pro Sest. 101  
 ementiri aupticia. 2. Philipp. 88  
 ementiri auctoritatè Senatus. pro domo  
 sua 40  
 emere de aliquo. pro Rosc. Amer. 3  
 emptus de lapide Trib. pl. in Pilo. 27  
 emptores bonorum ut carnifices. pro  
 Quint. 29  
 emitti, pro, absolui. in Pilo 76  
 ¶ Eneruatus reus. in Pilo. 65  
 eneruati homines. pro Sest. 18  
 Engumi, Siciliae populi. 6. in Verr. 87  
 enixè aliquid facere. pro Sest. 30  
 Enna, ciuitas Siciliae mediterranea. 5. in  
 Verr. 166  
 Ennae oppidi Siciliae situs. 6. in Verr. 95  
 Ennéthium nemus, Siciliae vmbilicus. 6. in  
 Verr. 95  
 Ennius Africano superiori charus. pro  
 Arch. 16. Poetas sanctos appellauit.  
 pro Arch. 14  
 Entella, ciuitas Siciliae. 5. in Verr. 173  
 enucleata suffragia. pro Plan. 8  
 ¶ Eo, id est, ad eum finè. pro Rosc. Ame. 30  
 ¶ Epicrates Bidinus à C. Verre bonis e-  
 uerlus. 4. in Verr. 37. 39. 40. 41. 42. 43  
 Epicurus Barbatas. in Pilo. 15  
 Epicurei literas negligebant. in Pilo. 55  
 Epicureorù de uoluptate sententiã. in Pilo. 33  
 Epicureorum dogmata. post redi. in Sen.  
 13. & in Pilo. 54  
 epulones Iouis, siquid esset in ludis com-  
 missum omnium, ad Pontifices dese-  
 rebant. de arusp. respon. 19  
 ¶ Equuleus, tormèti genus habèdæ quæ-  
 stioni. pro Deiot. 2  
 in equuleo facti questio est. pro Milo. 42  
 equus Troianus. 2. Philipp. 53  
 in equum tollere. pro Deiot. 19  
 equo merere. 1. Philipp. 14  
 ¶ Erechtæ regis Athenarum filia mortè  
 pro patria contempserunt. pro Sest. 39  
 Ericius mons in Sicilia. 4. in Verr. 14. & 79  
 Ericina Venus. 3. in Verr. 18  
 erigere aculeos in aliquem. pro Cælio 21  
 erigere ad spem. pro domo sua 20. & 3.  
 Philipp. 147  
 erigere aures. 3. in Verr. 19  
 erectus, pro, paratus vel confirmatus. 4.  
 Philipp. 133  
 erectus ad libertatem. 10. Philipp. 174  
 erectus conscientia. 1. Philipp. 6  
 erecto animo esse. pro Deiot. 26  
 eripere à peste. pro domo sua 14  
 ereptus è causa. 9. Philipp. 257  
 eripere religionem alicunde. pro domo  
 sua 80

ereptor plus est, quam fur. 3. in Verr. 5  
 Eriphyle, monilis pulchritudine incensa,  
 salutem viri prodidit. 6. in Verr. 35  
 Eros comedi, Roscii discipulus. pro Rosc.  
 Com. 18  
 errare, cuiusuis est hominis: at in erro-  
 re perseverare, insipientis. 12. Philipp. 321  
 error ciuilis. pro Plan. 20  
 Erucius, Roscii accusator, incerto patre  
 natus. pro Rosc. Amer. 26. Idem, à lite-  
 ris non abhorruit. ibidem.  
 ¶ Esculenta frusta. 2. Philipp. 74  
 Esquilina porta. in Pilo. 43  
 esse acerbitati. 6. in Verr. 60  
 esse ad perpendicularum. 3. in Verr. 94  
 esse ad portas, & cùm imperio. pro Sest. 34  
 esse adiumento. pro Quint. 2  
 esse alicuius ciuitatis. pro Sest. 39  
 esse cum gladio. pro Sest. 22  
 esse damnationi. 5. in Verr. 77  
 esse detrimento, macula, inuidiã, &c. 5. in  
 Verr. 122  
 esse municipio. 3. Philipp. 134  
 esse fraudi. pro Rosc. Amer. 29  
 esse multa gloria. pro Sest. 115  
 esse aliquo gradu. 6. Philipp. 216  
 esse meam gratiam voluit. 2. Philipp. 36  
 esse in actis. 1. Philipp. 12  
 esse in ære alieno vel in suis nummis. 6. in  
 Verr. 10  
 esse in amore. 6. in Verr. 2  
 esse in armis. pro Ligar. 6  
 esse in aliqua causa & fortuna. pro Mar-  
 cel. 1. & pro Sest. 48  
 esse in conuiuio comiter & iucundè. pro  
 Deiot. 12  
 esse in crimine. 6. in Verr. 89  
 esse in desiderio, in ore, in sermone alicui-  
 ius. 10. Philipp. 179  
 esse in dolore vel mœrore. 11. Philipp. 283  
 esse in inuidia, vel odio. 7. in Verr. 142  
 esse in luctu. pro Sest. 25  
 esse in memoria. pro Sylla 28  
 esse in mœstia. 2. Philipp. 56  
 esse in multis suis nummis. 6. in Verr. 10  
 esse in odio. 1. Philipp. 25  
 esse in opinione. pro domo sua 9  
 esse in parte aliqua. pro Ligar. 1. & pro  
 Deiot. 25  
 esse in pœna. pro Ligar. 8  
 esse in potestatem alicuius. pro L. Ma-  
 nil. 23. & 12. Philipp. 321  
 esse in sagis. 8. Philipp. 254  
 esse in scelere. pro Sylla 28. & 2. Phil. 42  
 esse in suis sordibus, pro suarum sordium.  
 2. Philipp. 74  
 esse in timore. pro Sest. 22  
 esse in vadium. pro Quint. 11  
 esse in vestitus fœditate. 12. Philipp. 317  
 esse in voluntate. pro Ligar. 4  
 esse incolumi dignitate. pro Ligar. 11  
 esse iuris. pro domo sua 17  
 esse morti, hoc est, mortis causam adfer-  
 re. 9. Philipp. 258  
 esse aliquo numero. 2. Philipp. 80  
 esse pacem cupere. pro Ligar. 11  
 esse præsidio. pro Quint. 3  
 esse pro nihilo. 2. Philipp. 70  
 esse probro, vel crimini. pro Rosc. Amer. 28  
 esse debuit Cœsum querela. pro Sest. 54  
 esse binis sestetis. 5. in Verr. 170  
 esse confectis stipendiis. pro L. Manil. 18  
 esse testimonio virtuti alicuius. pro Fôt. 5  
 esse tumultum decerni. 6. Philipp. 205  
 esse veste mutata. pro Sest. 21. & 45. & post  
 redi. in Senat. 28  
 est hoc nomine. pro Rosc. Amer. 16  
 est mihi odium in illum. 12. Philipp. 331  
 effundum, genus lecticæ. 2. Philipp. 71  
 et verò. pro Muræ. 43

Eubulides Grosphus Ceteripinus ab A-  
 pronio decumano indignissimè affe-  
 ctus. 5. in Verr. 46  
 Euchadæ villa in Macedonia. in Pilo. 70  
 euellere ex factis. pro Sest. 26  
 euerticulum prouinciar. C. Verres. 6. in  
 Verr. 46  
 euertere ab aliquo. pro Milo. 42  
 euertere aliquem bonis. 3. in Verr. 66. & de  
 prou. Conf. 7  
 Eumenides Halycientis. 7. in Verr. 12  
 euocare & accerere, diuersa. pro Deiot. 8  
 euocare misericordiam oratione. pro De-  
 iota. 28  
 euolare ex alicuius seueritate. 3. in Verr. 8  
 euolare pœnam. de prou. Conf. 11  
 euomere orationem. 5. Philipp. 177  
 Eupolemus Calactinus, Lucullorum ho-  
 spes. 6. in Verr. 43  
 Europæ in tauro sedentis signum nobile  
 Tarenti. 6. in Verr. 118  
 ¶ Ex aliquo audire. pro domo sua 76  
 ex auctoritate alicuius, quid gerere. pro  
 domo sua 72. & 76. & 10. Philipp. 281  
 ex cibariis alicuius tractari. 4. in Verr. 8  
 ex commentariis agere. 7. Philipp. 171  
 ex conductione in fundo esse. pro Cæ-  
 cin. 68  
 ex hac die biduo ante. in Pilo. 48  
 ex formula. pro Quint. 15  
 ex illis laborat Reip. pro Rosc. Amer. 89  
 ex improviso. 3. in Verr. 78  
 ex latronibus principatum deferre. 2. Phi-  
 lipp. 32  
 ex loco deiectus. pro Cæcin. 63  
 ex Macedonia triumphare. in Pilo. 43  
 ex me agnosco. pro Plan. 23  
 ex morbo infirmus. 8. Philipp. 137  
 ex optimo more & sanctissima discipli-  
 na quidpiam videre. 2. Phil. 78  
 ex parte aliqua, veltigalis. 5. in Verr. 85  
 ex ea prouincia complures condemnati  
 qui ibi Prætores fuerant. 4. in Verr. 111  
 ex quo mihi est odium in illum. 12. Phi-  
 lipp. 331  
 ex omnibus rebus nudus. pro Rosc. Ame. 85  
 ex tempore dicere. pro Archia 13. & pro  
 Flacco 28  
 ex testamento iurare. 3. in Verr. 86  
 ex veritate causam pendere. pro Quint. 3  
 ex voluntate accidit. in Pilo. 36  
 ex vrbe abesse. pro Plan. 55  
 ¶ Zæpionis dies. 4. in Verr. 90  
 examina seruorum. de arusp. respon. 13  
 exangues homines. pro Sest. 18  
 exarare frumentum. 4. in Verr. 36. & 5. 46  
 exardere ad cupiditatem. 11. Philipp. 290  
 exardere ad spem. 4. Philipp. 163  
 exardere desiderio. 10. Philipp. 283  
 exarsit bellum. pro Ligar. 2  
 exaudire aliquid. 11. Philipp. 333. & 316  
 excipere rumores. pro Deiot. 17  
 excipere vulnus. pro Sest. 17  
 excitare ad spem. pro Plan. 45  
 excitare memoriam suam ad memoriam  
 pro Sest. 8  
 excitari de somno. 2. Philipp. 78  
 excitatus ad causam. pro Sest. 76  
 excludere alicui aliquid ( nisi omnes co-  
 dices sint corrupti. ) de arusp. respon. 41  
 excludere consuetudinem. 5. Philipp. 177  
 excludere criminationem. pro Sylla 30  
 excors. 2. Philipp. 42  
 excurrere, de virtute dictum. pro Mur. 16  
 excursor. 4. in Verr. 14  
 excursor. i. prædo. 4. Philipp. 162  
 excusatus esse Areopagites. 5. Phil. 73  
 excusatio legationis obeunda. 9. Phil. 261  
 excusationem accipere. 5. Philipp. 173  
 excutere voces. 2. Philipp. 81

exemplum in aliquo statuere. 5. in Verr. 180  
 exempla verborum corrumpere. pro Deiot. 23  
 exempla literarum. 4. in Verr. 131  
 exemplis crudelissimis interemit. 14. Phi-  
 lipp. 390  
 exequi aliquod vsque ad extremum. pro  
 Rab. Posth. 3  
 exequi fugam & cladem. 2. Philipp. 68  
 exequi mandata. 9. Philipp. 262  
 exequiarum celebritas, olim Romæ cui-  
 uismodi. pro Milo. 66  
 exercere crudelitatem in aliquo. 11. Phil. 294  
 exercere iudicium. pro Cæli. 1. & pro Ar-  
 chia 2. & 24  
 exercere veltigalia. pro L. Manil. 2. & 10  
 exercitus, pro, laboriosus ac penè miser.  
 pro Milo. 3  
 exercitus Cicero, non miser. pro Plan. 64  
 exercitatio conuitii. pro domo sua 2  
 exercitatio rerum. pro Deiot. 4  
 exhaurire spiritum. pro Sest. 63  
 exhaurire sibi vitam. pro Sest. 40  
 exhaustus bonis. in Pilo. 68  
 exigere, pro, expellere. 2. Philipp. 78  
 exigere columnas ad perpendicularum. 3.  
 in Verr. 94  
 exigere nomina. 3. in Verr. 19  
 exigere vxorem. in Pilo. 70  
 exiles, pro tenuis fortunæ hominibus. pro  
 Muræ. 44  
 exilium quando turpe. pro domo sua 56  
 exilium non supplicium, sed profugium  
 supplicii. pro Cæcin. 71  
 exili causa solum vertere. 5. Philipp. 174  
 eximere horam. 6. Philipp. 209  
 eximi de veltigalibus. 2. Philipp. 100  
 eximi ex reis. 4. in Verr. 64  
 exire à migrando differt. 4. in Verr. 62  
 exire ære alieno. 11. Philipp. 299  
 exire è patricis. pro domo sua 30  
 exire Roma. pro Plan. 43  
 exitum temeritatis ferre. pro Flacco 81  
 in exitu esse. pro Muræ. 73  
 existerè, pro, apparere. i. videri. 3. in Verr. 27  
 existimatio populi, hoc est, fama apud po-  
 pulum. 2. Philipp. 36. 2. in Verr. 18. & 18  
 & 3. 13  
 existimationem ledere. 4. in Verr. 115  
 existimationem reconciliare. 2. in Verr. 2  
 exitiales exitus. 7. in Verr. 10  
 exlex. pro Cluent. 74  
 exorabilis populus. pro domo sua 36  
 exorbere difficultatem. pro Muræ. 17  
 exorbere prædas. de arusp. respon. 55  
 exordium capere. 5. Philipp. 189  
 expedire salutem. pro Milo 7  
 expedit ei. 5. in Verr. 115  
 expediens ad nutum de arusp. respon. 56  
 expendere testem. pro Flacco 9  
 expensû & accepti codex. pro Rosc. Com. 2  
 expensum ferre aliquid. 6. Philipp. 214  
 experiens. 6. in Verr. 32  
 experiri, pro, iudicio contendere. pro  
 Quint. 50  
 experiri cum aliquo de iniuriis. pro Cæ-  
 lio 14  
 experiri ius. pro Cæcin. 2. & pro Sest. 79  
 experts Reip. 12. Philipp. 325  
 experts tœporum & sermonu. pro Sylla 7  
 expetere alicui in alterius pœnam. de  
 prouin. Conf. 4  
 expetere pœnas ab aliquo. pro Milo. 42.  
 & pro Flacco 73. & de arusp. respon. 40  
 expetere sacra ex libris de arusp. resp. 14  
 explanatio religionis, vel ab vno Pontifi-  
 ce fieri potuit. de arusp. respon. 11  
 explicata ratio belli. i. confecta. de prou.  
 Conf. 29  
 exploratam pacem habere. 7. Philipp. 217  
 expliare egestates. 14. Philipp. 391

expiare manes. in Pilo. 11  
 expiare religionem. de arusp. respon. 8  
 expiabile bellum. 13. Philipp. 343  
 expoliare aliquem. pro Deiot. 16  
 exportare de prouincia. 5. in Verr. 120  
 exposita mors. i. certa & parata. 8. Phil. 233  
 expositulare aliquè cum alio. pro Plæ. 47  
 expromere crudelitatem in aliquo. pro  
 Milo. 26  
 exprimere, pro mandare literis. pro Ar-  
 chia. 15  
 exprimere legem ex natura. pro Milo. 7  
 expressa iudicia. pro Plan. 24  
 expugnare honorem, vel magistratum. i.  
 per gratiam obtinere. 3. in Verr. 30  
 expugnator pudicitie. 3. in Verr. 5  
 exquirere auctoritatem. in Vati. 8  
 exquirere honores alicui. 3. Philipp. 133  
 extare, pro, exire vel oriri. pro Cælio 10  
 extenuare crimen. 7. in Verr. 81  
 exterminari oppidis & agris. in Pilo. 77  
 exterminari sedibus. 2. Philipp. 69  
 exterminata Resp. pro domo sua 109. &  
 post redi. ad Quiri. 11  
 externi mores. pro Ligar. 6  
 extinguere furorem. 6. Philipp. 216  
 extinguere iudicia. pro Milo. 78  
 extinguere memoriam rei alicuius. pro  
 Milo. 55  
 extinguere Senatum. in Pilo. 43  
 extinxit Censuram. de arusp. respon. 54  
 extincta dissensio. pro Marcel. 19  
 extinctum maledictu. pro domo sua 72  
 extorquere vocem & simulationem. 6. Phi-  
 lipp. 115  
 extra, pro, præter. in Catil. 9  
 extra forum, vadium promittere. 5.  
 in Verr. 77  
 extra ordinem. pro domo sua 15  
 extra ordinem, pro, contra mores. pro  
 Cluent. 68  
 extra ordinem vocari. 5. in Verr. 8  
 extra periculum esse. pro Quint. 48  
 extrahere vrbe ex periculis. pro Sest. 7  
 extraordinarius honos. 3. Philipp. 140  
 extraordinarium imperium populare &  
 ventosum. 11. Philipp. 301  
 extraordinarie pecunie. pro Rosc. Com. 2  
 extraordinarie potestates. pro Sest. 51  
 extruere villam ad calum. pro domo sua  
 95

## F

L. Fabius 3. in Verr. 61  
 Q. Fabius, Q. Fulvius c. o. s. s. in Rull. 83  
 Q. Fabius Saguntinus à Q. Metello pio  
 ciuitate donatus. pro Corn. Balbo 40  
 Fabii fornix, in inferiori sacre viæ regio-  
 ne. pro Plan. 14  
 Fabia lex. pro C. Rab. 5  
 Fabia lex, de numero sætatorum. pro  
 Muræ. 65  
 Fabianus fornix 2. in Verr. 12  
 C. Fabritius Alerimas veneficii danatus.  
 pro Cluent. 45  
 Q. Fabritius. post redi. in Sena. 19. Cùm  
 de reitu Ciceronis legem ferret, foro  
 pulsus. pro Milo. 29  
 Q. Fabritius Trib. pl. princeps rogatio-  
 nis de Cicerone reuocando. pro Sest. 65  
 fabula à poetis cur conficta. pro Rosc.  
 Amer. 27  
 facem ad libidinem præferre. in Catil. 9

faces inuidiæ subicere. pro Milo. 75  
 facere, pro, adscribere. 4. in Verr. 70  
 facere, pro, dicere, vel existimare. pro do-  
 mo sua 7  
 facere, pro, sacrificare. pro Muræ. 81  
 facere, pro, scribere. 3. in Verr. 70  
 facere aliquè. i. ei magistratum mandare.  
 pro Plan. 7. & 11  
 facere accepta sponzionem. 5. in Verr. 118  
 facere accessionem & decessionem de sum-  
 ma. pro Rab. Posth. 19  
 facere animum alicuius dubium. pro L.  
 Manil. 19  
 facere argentariam. pro Cæcin. 8  
 facere audientiam. 1. in Verr. 23  
 facere bellum alicui. pro Sylla 43. in Ca-  
 til. 66. & pro Milo. 47  
 facere bustum. 1. Philipp. 3  
 facere cædem vicinorum. pro Sylla 53  
 facere cædes, fugas, lapidationes. pro do-  
 mo sua 53  
 facere cautiones pecuniarum. pro domo  
 sua 99  
 facere certiozem. pro Quint. 10  
 facere coitionem. pro Plan. 43  
 facere comitia. 2. in Verr. 11  
 facere compendium. pro Rosc. Com. 29  
 facere coniecturam. pro Muræ. 42  
 facere constitutum cum aliquo. pro Cæ-  
 lio 48  
 facere contentionem. pro Plan. 4. & 8. Phi-  
 lipp. 239  
 facere cõtumeliam, vitiose dictum. 3. Phi-  
 lipp. 139  
 facere conuitium, pro, comminari, vel ad-  
 monere. pro Cluent. 59  
 facere sibi crimen. pro Flacco 25  
 facere cum aliquo. pro Cæcin. 58. pro  
 Quint. 61. 3. in Verr. 73. pro Sylla 27. &  
 pro domo sua 79  
 facere decretum. pro Milo 30  
 facere deductiones ex pecunia. 5. in Verr.  
 155  
 facere detrimentum. 6. in Verr. 17  
 facere discessionem. 6. in Verr. 128. & 6.  
 Philipp. 205  
 facere discessionem in sententiã. 14. Phi-  
 lipp. 398  
 facere diuortium cum aliqua. 2. Phil. 79  
 facere donum. 7. in Verr. 144  
 facere emptiones & proscriptiones præ-  
 diorum. pro Flacco 57  
 facere exercitum. 5. Philipp. 180  
 facere fœdus. in Vati. 12. & pro Sest. 18  
 facere aliquem firmum. 6. Philipp. 116  
 facere gratulationem. 2. in Verr. 14  
 facere hospitium cum aliquo. pro Corn.  
 Balbo 31  
 facere impensam. 6. Philipp. 213  
 facere impetus. pro domo sua 51  
 facere iudicium. 3. in Verr. 106  
 facere iudicias. 8. Philipp. 247  
 facere initium. 5. Philipp. 178  
 facere iniurias. 1. in Verr. 28  
 facere inuidias. 2. in Verr. 3. pro Milo. 68.  
 & pro Sylla 13  
 facere in temperanter in domesticum de-  
 decus. 2. Philipp. 65  
 facere aliquid irritum. 4. in Verr. 44  
 facere iudicatum. pro Flacco 38  
 facere iudicium. pro Quint. 16. & pro  
 Flacco 71. & 75  
 facere iudicium de aliquo. 5. Philipp. 165  
 facere iudiciu in reum pro Rab. Posth. 22  
 facere iusta alicui. pro Flacco 73  
 facere lapidationem. pro domo sua 10  
 facere largitionem. pro Muræ. 4  
 facere legem. 5. Philipp. 168  
 facere locationem. 5. in Verr. 14  
 facere manû. 7. in Verr. 61. & pro Cæcin. 14

facere medicinam. pro Quint. 5  
 facere Megaleſia. de aruſp. reſpon. 23  
 facere mercaturas. 7. in Verr. 57  
 facere mutationem veſtis. pro Seſt. 21  
 facere nauiculariam. 7. in Verr. 37  
 facere nomen. 3. in Verr. 65  
 facere pacem cum aliquo. 1. Philipp. 316  
 facere paſſiones. de prou. Conf. 10  
 facere pecuniam. 4. in Verr. 11. 91. & 94  
 facere piraticam. poſt redi. in Sen. 9  
 facere planum. pro Roſc. Amer. 39  
 facere poëma. in Piſo. 55  
 facere prædas. 3. in Verr. 111  
 facere præliū. pro Deiot. 8. & 14. Phil. 401  
 facere pro aliquo. pro domo ſua 60  
 facere promiſſum alicui. 1. Philipp. 12  
 facere pſepliſmata. pro Flacco 58  
 facere quaſtum. pro Seſt. 20  
 facere redemptionem. 2. in Verr. 10  
 facere reiectionem iudicium. 2. in Verr. 11  
 facere ſacellum. de aruſp. reſpon. 28  
 facere ſcelus. pro Roſc. Amer. 15. & 3. in Verr. 86  
 facere ſe locupletem. pro Flacco 36  
 facere ſocietatem. pro Quint. 6  
 facere ſponſionem. pro Quint. 16  
 facere ſtrages. 3. Philipp. 146  
 facere ſtuprum cum aliqua. pro Milo. 54  
 facere ſummam pecuniæ. in Rull. 67. & 4. in Verr. 91  
 facere ſuſpicionem. pro Flacco 65  
 facere ſyngraphā cum aliquo. de aruſp. reſpon. 30. 3. in Verr. 64. pro domo ſua 98. pro Rab. Poſth. 4. 2. Philipp. 96  
 facere tributum. 5. in Verr. 82  
 facere verbum. pro Roſc. Amer. 2  
 facere veſtigium. pro Rab. Poſth. 30  
 facere veſtigium in poſſeſſione. pro Cæcin. 29  
 facere veſturam ab aliquo. pro Font. 1. & 4. in Verr. 135  
 facere vnā. pro Sylla 27  
 facere vota alicui. de aruſp. reſpon. 25  
 fac ita non eſſe. 5. Philipp. 171  
 facitare hæredem. 2. Philipp. 59  
 factus eſt motus. poſt redi. ad Quiri. 8  
 facta iudiciorum ſeueritas. pro Sylla 70  
 factus ad legem. pro Milo. 7  
 factum alicuius præſtare. pro Seſt. 30  
 facere. pro Flacco 75  
 faciliæ aſperiores. pro Plan. 17  
 facilis. pro eo quod dicitur fauorabilis. pro domo ſua 36  
 faciles præces ſunt. i. facile eſt precari. de aruſp. reſpon. 58  
 facinus. minus quàm ſcelus. 7. in Verr. 133  
 facultas numerorum. pro Quint. 9  
 facultatem dare. 5. Philipp. 167  
 facultates rei familiaris. 2. Philipp. 62  
 Q. Fadius. libertinus homo. M. Antonii ſocer. 2. Philipp. 31  
 T. Fadius. poſt redi. in Senat. 18  
 fax legationis. 3. in Verr. 69  
 falcarii. in Catil. 6. & pro Sylla 39  
 C. Falcidius anno proximo poſt Tribuna- tum plebis Legatus. pro L. Manil. 40  
 Falernus ager. in Rull. 68  
 Faliscus ager. in Rull. 63  
 fallaciſſimus homo. pro domo ſua 19  
 fallaciſſimè. de aruſp. reſpon. 44  
 fallaciter eſſe popularē. pro domo ſua 61  
 falſa gloria. in Piſo. 44  
 falſum iudicare. pro Flacco 39  
 fama hominum. pro Sylla 17  
 famam colligere. 1. in Verr. 39  
 familia. pro certo ſeruorum numero. pro Sylla 40. & 41  
 familiæ nomen de vno homine non intelligitur. pro Cæcin. 41  
 familiæ herediſcundæ arbitrum poſtula-

re. pro Cæcin. 14  
 familiam dicere. 5. Philipp. 186  
 familiares dii. pro domo ſua 111  
 familiaris dignitas. pro Sylla 54 & 58  
 familiariter inimicitias exercere. 1. in Verr. 7  
 fanaticus homo. pro domo ſua 81  
 ne ſando quidem audita. pro Quint. 47  
 C. Fannius pont. de aruſp. reſpon. 10  
 C. Fannius eques Ro. Q. Titinii frater. 3. in Verr. 91  
 C. Fannius Tribunus pleb. pro Seſt. 98  
 C. Fannius Chærea. Q. Roſcii aduerſarius. pro Roſc. Com. 2  
 M. Fannius in Sex. Roſcium quaſitor. pro Roſc. Amer. 7  
 faſciolæ purpureæ. mulierum ornamenta. de aruſp. reſpon. 40  
 faſtidire in re. de factis. pro Milo. 32  
 faſtidium habere. 2. Philipp. 106  
 ex faſtis euellere. pro Seſt. 26  
 fateri paſſi. in Rull. 61  
 fati fauces. in Catil. 48  
 præter fatum & naturam. 1. Philipp. 7  
 fauces belli. pro Arch. 16  
 fauces fati. in Catil. 48  
 fauces macelli. pro Quint. 13. & 5. in Ver. 123  
 fauore populi teneri. pro Seſt. 100  
 fautor eſſe honori alicuius. pro Plan. 1  
 fautor nobilitatis. Sex. Roſcius Amerin⁹. pro Roſc. Amer. 9  
 fautor ordinis. 5. in Verr. 192  
 fautores laudis tuæ. pro Plan. 45  
 C. Felix. L. Sylla. pro Roſc. Amer. 14  
 felicitatis ædes Romæ ornatiſſima. 6. in Verr. 112  
 felicitatem præſtare de ſe ipſe nemo poteſt. pro L. Manil. 33  
 ferre ad populum. 1. Philipp. 14  
 ferre adiumentum. opem. auxilium. pro Sylla 61  
 ferre calamitatem. pro L. Manil. 16  
 ferre conditionē. pro Quint. 38. pro Roſc. Amer. 18. pro domo ſua 41. & 7. Phil. 218  
 ferre de aliquo. ſub. legem. vel priuilegiū. pro domo ſua 34  
 ferre delicta alicuius. pro domo ſua 7  
 ferre exitum temeritatis. pro Flacco 81  
 ferre expenſum aliquo. 6. Philipp. 214  
 ferre fructum pro domo ſua 76  
 ferre fructum. pro aſſere. pro Cæl. 42  
 ferre fructū pietatis ab aliquo. p. Seſt. 58  
 ferre aliquem in oculis. 6. Philipp. 111. & de aruſp. reſpon. 45  
 ferre iudicem. pro Roſc. Com. 26  
 ferre legem in aliquem. i. in eius gratiam. in Vati. 22  
 ferre lites. pro Rab. Poſth. 7  
 ferre mandata. 8. Philipp. 250  
 ferre mediocriter. 5. in Verr. 79  
 ferre naturam alicuius. 1. Philipp. 21  
 ferre obſcurē. pro Cluent. 41  
 ferre poenam. pro domo ſua 103  
 ferre poenam ambitus. i. legem de puniē- do ambitu. pro Sylla 47  
 ferre principatum. 13. Philipp. 330  
 ferre priuilegium. pro domo ſua 11  
 ferre proſcriptionē de aliquo. pro Seſt. 54  
 ferre quaſtionem. pro Milo. 15  
 ferre rogationē. pro Sylla 49. & poſt redi. in Senat. 9  
 ferre ſalutem alicui. pro Arch. 1  
 ferre ſe obuiam alicui. pro Plan. 73  
 ferre ſuffragium. in Piſo. 45  
 ferre ſuffragium alicuius. pro Plan. 44  
 ferre tribū in comitiis. 2. Philipp. 31. & pro Plan. 38. & pro Seſt. 99  
 fert opinio mea. 6. in Verr. 20  
 ferri auaritia. pro Quint. 21  
 ferri cæcus aut præceps. pro Plan. 4  
 ferri gloria. in Piſo. 46  
 ferri in cælum. 4. Philipp. 156  
 feruere auaritia. pro Quint. 21  
 ferrum conferre cum aliquo. pro Font. 2  
 ferrum Phrygium. pro Roſc. Amer. 54  
 ferrum recipere. pro Seſt. 69  
 ferreum os. pro. impudens. in Piſo. 50  
 feſtinat animus. 2. Philipp. 63  
 C. Fidelis alicui. de aruſp. reſpon. 26  
 fidelior. 3. Philipp. 127  
 fidelitas. 5. in Verr. 62  
 C. Fidulus. in Vati. 24  
 Fidenæ. oppidum Romæ finitimum. in Rull. 94  
 fides concidit. pro L. Manil. 12  
 fides teſtimoniorum. pro Flacco 7  
 fidem iuriſſurandi alicui abrogare. pro Roſc. Com. 16  
 fidem acquirere. in Catil. 33  
 fidem alicuius derogare. pro Quint. 50. & pro Flacco 6  
 fidem alicuius deſerere. 13. Philipp. 378  
 fidem qui lædit. oppugnat omnium com- mune præſidium. pro Roſc. Amer. 65  
 fidem ſuam liberare. pro Flacco 38  
 fidem obligare. 5. Philipp. 201  
 fidem ſuam præſtare. 2. Philipp. 326  
 in fidem recipere. 6. Philipp. 212  
 fidem tabularum reſignare. pro Arch. 6  
 fidem reuocare. pro Marcel. 13  
 fidem tenere. 12. Philipp. 339  
 fidem tribuere. pro Sylla 7  
 fidem vnalem proponere. 4. in Verr. 55  
 fide aliquem attingere. 7. in Verr. 67  
 fide colitur ſocietas. pro Quint. 13  
 in fide alicuius eſſe. pro Plan. 78  
 in fide manere. pro domo ſua 52  
 fide alicuius ſumere pecuniā. pro Flac. 37  
 C. Fiducianus Falcula. bis accusatus & abſolutus. pro Cluent. 83  
 Fiducianus Falcula homo cuiuſmodi. pro Cæcin. 20  
 fiduciam accipere. pro Flacco 40  
 fiducia iudicium ſummæ exitimatiōis eſt. & penè capitis. pro Roſc. Com. 9  
 C. Fieri conuentus. 5. in Verr. 36  
 fieri fleū gemitūque. pro Roſc. Ame. 14  
 fieri iudicium. pro argumentum ſumit. 4. in Verr. 109  
 fieri iudicium. pro Quint. 16. 23. 24. 25. pro Roſc. Amer. 16  
 fit concurſus ad aliquem. 10. Philipp. 273  
 figere beneficiū trabali clauo. 7. in Verr. 45  
 figere mucronem in hoſte. 14. Philipp. 389  
 C. Figulus. L. Iulius c o s. pro Sylla 42  
 filius teſtamenti. 2. Philipp. 80  
 C. Fimbria Trib. pl. non eſt factus. c o s. factus eſt. pro Plan. 42  
 C. Fimbria homo infaſtiſſimus. pro Roſc. Amer. 19. Eiuſdem dictum in Scuola- lam improbiſſimum 20  
 L. Fimbria multis laboribus ad honores peruēnit. 7. in Verr. 142  
 fines regere & propagare. pro Muræ. 19  
 finitimum bellum. i. ſociale. pro Plan. 57  
 finitor. in Rull. 45  
 Firmani. ad oppugnandū Antonium pec- uniam pollicentur. 7. Philipp. 131  
 firmare. pro. confirmare vel probare. de aruſp. reſpon. 17. & 12. Philipp. 340  
 firmare imperium. pro Sylla 23  
 firmare principia belli. 12. Philipp. 325  
 firmata ætas. i. prouocatio. pro Cælio 34  
 firmatum ius. pro domo ſua 37  
 firmamentum. pro viribus. pro L. Manil. 5  
 Firmidius quidā factionis Clodianæ. pro Seſt. 97  
 firmus in cauſa. pro Milo. 70  
 ex fiſco in ciſtam nummos tranſſerre. 5.

in Verr. 170  
 Fiſci Sicilienſes. 2. in Verr. 15  
 C. Flaccus Imperator in Gallia. pro Quint. 14  
 L. Flaccus. Q. Metello in Cretam legatus. pro Plan. 21  
 L. Flaccus. L. Piſoni c o s. in Macedonia legatus. in Piſo. 42  
 L. Flaccus Prætor Cicerone Conſule. in Catil. 51  
 L. Flacci laus. pro C. Rab. 20  
 L. Flacci interregis lex. de L. Sylla iniquiſ- ſima. 3. in Rull. 13  
 flagitare plus quàm poſtulare. p. Quin. 7  
 flagitare arma. ſaga. bellum. 7. Philipp. 130  
 flagitare in aliquo dānationem. in Piſo. 75  
 flagitare quaſtionem ſceleris. in Vati. 21  
 flagitare ſalutem alicuius. poſt redi. in Senat. 2  
 flagitari. pro domo ſua 13. & 14. Phil. 404  
 flagitioſa litura. 3. in Verr. 65  
 flagitioſe. id eſt. cum dedecore. 1. in Ver. 39  
 flamines ex patriciis creati ſoliti. pro do- mo ſua 30  
 Flaminium. i. Flaminis ſacerdotium. 13. Philipp. 378  
 C. Flaminium Prætor quaſſit inter ſica- riorum. pro Cluent. 117  
 T. Flaminus. Q. Metellus c o s. pro do- mo ſua 105  
 T. Flaminii triumphus de Philippo. pro Muræ. 29. & in Piſo. 48  
 Flaminus circus. poſt redi. in Senat. 11  
 Flaminia via. Roma ad Mutinam duceus ſecundū mare ſupernum. 12. Philipp. 334  
 flamma temporis. pro domo ſua 54  
 C. Flauius Planciano iudicio præerat. pro Plan. 83  
 C. Flauius Puſio eques Ro. pro Cluent. 113  
 Cn. Flauius ſcriba falſos edificendos po- pulo propoſuit. pro Muræ. 22  
 L. Flauius eques Ro. teſtis in C. Verrem. 7. in Verr. 120  
 Q. Flauius Tarquinienſis. pro Roſc. Cō. 19  
 flabillis ſpecies. 11. Philipp. 233  
 fleum fieri. pro Roſc. Amer. 14  
 flexiones & diuerticula querere. in Piſo 41  
 floſculos vndique omnes carpere. pro Seſt. 103  
 fluētus concionum. pro Milo. 3  
 fluētus populi. pro Plan. 8  
 fluētus ſeruitutis. de aruſp. reſpon. 44  
 fluentes buccæ. in Piſo. 19. & poſt redi. in Senat. 11  
 flumen ingentis. pro Marcel. 2  
 fluunt arma de manibus. 12. Philipp. 324  
 C. Focis patrii. i. domo patria. pro Roſc. Amer. 13  
 foculum ponere mos erat. cum quid con- ſecrabatur. pro domo ſua 94  
 fœderum quaſtus. de aruſp. reſpon. 39  
 fœderum diligentia. pro Corn. Balbo 8  
 fœda fax. de aruſp. reſpon. 42  
 fœdum viſu. vel auditu. 1. Philipp. 74  
 fœdare aliquē ſcelere. de aruſp. reſpon. 45  
 fœdus iubere. in Rull. 62  
 fœnerari pecunias. 4. in Verr. 123  
 fœneratio. 4. in Verr. 123  
 C. Fonteius. M. Fonteii in Gallia Legatus. pro Font. 7  
 M. Fonteii pater ab Aſculano bello ſocia- li interfectus. pro Font. 26  
 Fonteia gens. pro domo ſua 90  
 Fonteianum nomen Clodio adoptato in- ditum. de aruſp. reſpon. 53  
 fons criminis. pro Cælio 23  
 fons gloriæ. pro Milo. 26  
 fons maledicti. pro Plan. 47  
 foras efferri. 10. Philipp. 272  
 forma & genus iudicium. 5. Philipp. 172

formam Reip. noſſe. 5. Philipp. 182  
 Formianum. villa Pompeii. 17. Phil. 350  
 formidoloſus. pro. formidandus. 4. in Verr. 54  
 formidoloſum bellum. in Piſo. 45  
 formidoloſum tempus. 7. Philipp. 221  
 formidoloſe aliquid agere. pro Seſt. 34  
 formula orationis. pro Flacco 28  
 formulæ de rebus omnibus conſtitutz ſunt. pro Roſc. Com. 14  
 fors. domina campi. in Piſo. 2  
 fortiſſimè perſeuerat iniuriā facere. pro Quint. 16  
 fortuna communis. pro Muræ. 44  
 fortuna in armis quantum poſſit. pro Marcel. 3  
 fortuna in viris fortibus multū poteſt fortunæ periculum facere. hoc eſt. alca- ludere. 5. Philipp. 174  
 in fortuna aliqua eſſe. pro Marcel. 1  
 fortunæ. pro Muræ. 49  
 fortunatum naufragium. pro C. Rab. 19  
 forum mutum. poſt redi. in Senat. 5  
 forenſis opera. in Piſo. 50  
 forenſia parricidia. 6. Philipp. 207  
 fouere hominum ſenſus. pro Muræ. 67  
 C. Fragere audaciam. in Vati. 1. pro Milo. 24. & 3. Philipp. 124  
 frangere bellum. de prou. Conf. 26  
 frangere ceruices alicui. in Vati. 21  
 frangere dolorem. 12. Philipp. 333  
 frangere fœdus. pro domo ſua 52  
 frangere furores. pro Milo. 16  
 frangere aliquem iudicio. poſt redi. in Senat. 16  
 frangi animo. 2. Philipp. 56  
 fractus. pro. abiectus & humilis. in Piſo. 49  
 fractus homo. poſt redi. in Senat. 21  
 fracto animo ſupplicare. pro Plan. 40  
 fracti labores. item animus in Remp. cō- tinentia. virtus. industria. fides. innocē- tia. pro Plan. 6  
 fracta malis ciuitas. pro domo ſua 20. & poſt reditum in Senat. 5  
 fracta diſſenſio. pro Marcel. 19  
 fractæ minæ. de aruſp. reſpon. 1  
 frater. pro eo. qui eſt fororis vir. pro domo ſua 5. 10. & 55  
 fratrem flagitia. i. in fratrem commiſſa. pro Seſt. 12  
 fraternè facere. pro Ligat. 20  
 fratricida. pro domo ſua 21  
 fraudationis cauſa. pro Quint. 41  
 fraus. pro. facinore. 6. in Verr. 90  
 fraus. pro. damno. pro domo ſua 94  
 fraus ſua quæſq. vixat. pro Roſc. Ame. 40  
 fraudi eſſe. pro Roſc. Amer. 29  
 fraudem ſuſcipere. in Piſo. 33  
 ad fraudē valere. i. fraudi eſſe. pro Corn. Balbo 50  
 in fraudem impellere. pro Roſc. Amer. 35  
 in fraudem inducere. in Piſo. 1  
 in fraudē rapi oculis. de aruſp. reſpon. 36  
 fraude peculatus carere. 12. Philipp. 327  
 frequentare. pro. frequentes adducere. in Catil. 88  
 frequentare populum. i. frequentem con- gregare. pro domo ſua 69  
 fretus gratia. pro Quint. 47  
 fretus aliqua hora. pro Roſc. Amer. 65  
 frigent conſilia. 4. in Verr. 42  
 frons diis irata. in Piſo. 53  
 frontis contractio. grauitatis indiciū. pro Seſt. 14  
 frontes aperire. pro Plan. 12  
 frugalifſimus. 5. in Verr. 73  
 frugalitas quid. pro Deiot. 18

frugalitas olim in regibus rara. pro De- iota. 18  
 ad frugem bonam ſe recipere. pro Cæl. 10  
 fruges minutæ. 5. in Verr. 14  
 frui gaudio & gratulatione. 10. Phil. 269  
 frui alicuius indignitate. in Piſo. 80  
 frui veſtigalibus. de aruſp. reſpon. 56  
 frumentaria lex. C. Gracchi. pro Seſt. 90  
 frumentaria procuratio. de aruſp. reſp. 40  
 frumentaria res. pro domo ſua 10. & 21  
 frumentariæ prouinciæ. pro domo ſua 8. & 21  
 fruſtra eſculenta. 2. Philipp. 74  
 C. Fuſſia lex. 3. in Verr. 76  
 fuga deſperata. 5. Philipp. 86  
 fugam exequi. 2. Philipp. 68  
 fugere oculis. in Piſo. 35  
 C. Fulcinus legatus Ro. à Vientum re- ge interemptus. 9. Philipp. 29  
 M. Fulcinus Tarquinienſis argentarius. pro Cæcin. 8  
 fulcire ruinas. poſt redi. in Sena. 26  
 fulgente Ioue. in Vati. 15  
 Fulvius Nobilior Martis manubias mu- ſis conſecrauit. pro Archia 20  
 M. Fulvius Conſularis cum duobus filiis & C. Graccho in Auentino occiſus. 8. Phil. 243. pro domo ſua 79. & in Catil. 2  
 M. Fulvius Flaccus. Q. Catuli fratris ſocer. pro domo ſua 87  
 M. Fulvii triumphus de Ætolis. pro Mu- ræ. 29  
 P. Fulvius Veratius. pro Flacco 36  
 Q. Fulvius. Q. Fabius c o s. in Rull. 88  
 fumat domus. pro Seſt. 18  
 fundanus ager. in Rull. 68  
 fundare imperium. pro Corn. Balbo 24  
 fundatæ opes. pro Rab. Poſth. 1  
 fundatum veritate. pro Flacco 20  
 fundatiſſima familia. pro domo ſua 74  
 fundamenta pacis iacere. 1. Philipp. 1  
 fundamenta Reip. iacere. 5. Philipp. 86  
 fundus fieri populus aliquis. quo modo ſolitus. pro Corn. Balbo 33. 38.  
 funeris arbitria ſoluere. poſt redi. in Se- nat. 16  
 funere efferri. pro domo ſua 34  
 funeſta pecunia. 2. Philipp. 94  
 furari ciuitatem. pro Corn. Balbo 3  
 furem nocturnū interficere licere. pro Mil. 6  
 furia debitorum. 11. Philipp. 299  
 furia domesticæ quæſnam ſint. pro Roſc. Amer. 40  
 furiarū tedæ ardentes. pro Roſc. Amer. 40  
 furis quibusnam agitentur ſcelerati. pro Roſc. Amer. 40  
 furialis vox. de aruſp. reſpon. 35  
 Furius & Caſellius prædiatores. pro Cor- Balbo 36  
 Furius Heraclidius nauarchus moriturus in C. Verrē ſumma libertate inuectus. 7. in Verr. 87  
 C. Furius lex de teſtamenti. pro Corn. Balbo 15  
 L. Furius qualis vir. pro Archia 12  
 M. Furius Camillus ab eodē populo vrbe pulſus & reſtitutus. pro domo ſua 67  
 P. Furius. ex Catilinæ coniuratis. in Ca- til. 59  
 P. Furius inſignis omnibus notis turpitu- dinis. pro C. Rab. 28  
 Q. Furius eques Ro. 2. Philipp. 59  
 Furia lex. 3. in Verr. 76  
 furor ignitius. pro domo ſua 109  
 furor ſceleris. pro Seſt. 11  
 furoris fratros iniicere. 13. Philipp. 358  
 furorem extinguere. 6. Philipp. 216  
 furorem obiciere. pro Roſc. Amer. 23  
 furores frangere. pro Milo. 26  
 furunculus. in Piſo. 22

C. Fuficius à C. Verre ductus in Verr. 11. Fufidius, eques Ro. à L. Pifone pecunia corrupto, creditombus suis additus. in Pifo. 68

C. Fufius, eques Ro. pro Flacco 36 M. Fufius, eques Romanus. pro Flacco 37 Q. Fufius Calenus, pacis cum Antonio furor. 8. Philp. 141. Dolabellam hostem iudicandum censuit. 11. Phil. 300 Fufia lex. de prou. Conf. 33. in Vati. 13. post redi. in Senat. 9. pro Sest. 17. de arusp. respon. 54. in Pifo. 6 futurarium merere. 3. Philp. 133 futuram mortem puto. 12. Philp. 337

G

Gabinus c. o. s. in Syria ab rege Ariobarzane ad cædem faciendam conductus. de prou. Conf. 7. Ptolemaum ægypto pulsum contra Senatus populique Ro. voluntatem reduxit. in Pifo. 38. Publicanis inimiciffim<sup>9</sup>. de prou. Conf. 8. Cum Cicerone reuersus in gratiam. pro Rab. Posth. 12. Eius consilis concio. post redi. in Sen. 10. Eius bona à P. Clodio consecrata. pro domo sua 95. Eius intemperantia. in Pifo. 16. & 19. Ei foli omnium imperatorum supplicatio denegata. 14. Philp. 400. Danato lites æstimatæ. pro Rab. Post. 5 A. Gabinii lex. de vno Imperatore contra prædones mittendo. pro L. Manil. 36 P. Gabinus, à L. Pifone accusatus. 11. in Verr. 35 Gabina lex de Pompeio ad bellum prædonum mittendo. pro L. Manil. 37 Gaditanum foedus à L. Martio centurione istum. pro Corn. Balbo 27 Galba patricius, Ciceronis competitor. ab eo gratia superatus. pro Muræ. 15 P. Galba iudex à Verre reiectus. 3. in Verr. 12 P. Galba pontifex. de arusp. respon. 10 Galli olim homines immolare soliti. pro Font. 17 Galli Delphos vsque ad Apollinis templum vexandum profecti. pro Font. 17 Gallorum robur. de arusp. respon. 17 Gallia Romanis olim formidabilis. de prou. Conf. 17 de Gallia quid Cicero senserit. de prou. Conf. 13 gallicæ, calceamenti genus. 2. Philp. 84 gallicus tumultus. in Catil. 50 gallicus tumultus in vacatione dàda militibus excipi solitus. 5. Philp. 203 Gallico bello vacationes valere solitæ. tumultu non item. 8. Philp. 236 Gallicanus, adiectiuum. pro Quint. 8. & 12 C. Gallius Senator. 5. in Verr. 128 Galbonii sumptus. pro Quint. 63 C. Gallus Stoicus. pro Muræ. 60 ganeis confectus. pro Sest. 15 ganeo cincinnatus. post redi. in Senat. 10 P. Ganius, ciuis Ro. à C. Verre in cruce sublatus. 7. in Verr. 123 Gaurus mons. in Rull. 46 C. Gedufanus ager. in Rull. 55 Gella, oppidum Sicilia. 6. in Verr. 65 Gellius quidam, nutricula omnium fediosorum. in Vati. 2 Gellius adolefcens perditiffim<sup>9</sup>. pro Sest. 95 L. Gellius. 3. in Verr. 89 L. Gellius cum Cn. Cornelio legem tulit. ut ciues essent. quos Pompeius ciuitate donasset. pro Corn. Balbo 14 L. Gellii sententia de Cicerone. post reditu ad Quiri. 14 geminum. id duplo perniciosius. in Pif. 11

gemitum fieri. pro Rosc. Amer. 14 gemitum suscipere. in Vati. 14 in genere isto. in ista re. pro domo sua 12 genialis lectus. pro Cluent. 10 gens Clodia, pro ministri seditionis Clodianæ. pro Sest. 69 gens nulla prædiorum. pro Corn. Balbo 46 gentem relinquere. pro domo sua 97 gentilia sacrificia. de arusp. respon. 29 gerere inimicitias. pro Cælio 24. & pro Corn. Balbo 48 gerere labores. 6. Philp. 215 gerere morem cupiditatis. pro Quint. 5 gerere negotium. pro Sylla 44 gerere potestatem. 4. in Verr. 96 gerere Remp. post redi. ad Quiri. 17 gerere se pro ciue. pro Arch. 8 bene gerens sui negotii. pro Quint. 42 Germani à Cæfare domiti. de prou. Conf. 16 Germanorum foedere cautum erat. ne quis ex eis ciuis Romanus fieret. pro Corn. Balbo 24 germanus frater. pro domo sua 91 germanitatis supra. de arusp. respon. 38 C. Geta à C. C. S. ex Senatu eiectus. Cælor postea factus. pro Cluent. 94 gestum agere. pro Quint. 51. & pro Rosc. Com. 14 de gestu intelligere. in Vati. 17 G. M. Glabrio pofifex. de arusp. respon. 10 M. Glabrio Prætor. quo tempore Verres accusatus est. 2. in Verr. 3 M. Glabrio vir in quærendo diligens. 2. in Verr. 18 gladiator plurimarum palmarum. pro Rosc. Amer. 10 gladiator vetulus Næuius. pro Quint. 15 ne gladori quidem nobili hæreret. pro Quint. 46 gladiatoria totius corporis firmitas. 2. Philp. 74 gladiatorium mortis genus. 11. Phil. 300 glandiferæ arationes. 2. Philp. 101 C. Glauca. homo impurus. sed tamē acutus. pro Rab. Posth. 9. Primus tulit. ut comperendinaretur reus. 3. in Verr. 17. C. Marius idem & laudauit & vituperauit. de arusp. respon. 47. A. C. Marius cum Saturnino in Capitolio interfectus. pro C. Rabir. 14. in Catil. 60. 8. Philp. 244 Glaucippus exceptus ea lege. quæ peregrinos Roma eiciebat. in Rull. 7 P. Globulus. pro Flacco 59 gloria quid. pro Marcel. 15. & 1. Philp. 21 gloria cursus sempiternus. pro Sest. 38 gloria gradus non omnibus pares sunt. honoris omqib<sup>9</sup> sunt pares. pro Pl. 49 gloria seges. pro Milo. 27 gloria vis. pro Archia 19 gloriosum ad Reip. rationem. de arusp. respon. 46 gloriosiffimæ Carthaginensium classes. 7. in Verr. 76 C. Gracchus quidam institutus. pro Sest. 88 C. Gracchus legē tulit ne de capite ciuium Ro. iniussu populi iudicaretur. pro C. Rab. 7 C. Gracchi ingenium & grauitas dicendi. de arusp. respon. 37 C. Gracchi lex. de Consularibus prouinciis. pro domo sua 19 C. Gracchi lex frumentaria. pro Sest. 90 Gracchi lege P. Popilio aqua & igni interdictum. pro domo sua 64 C. Gracchi oratio in L. Pifone frugi. pro Font. 24 C. Gracchi mors. in Catil. 2 C. Gracchum quæ causa impulit. ut popu-

laris esset. de arusp. respon. 40 Ti. Gracchus, pater, L. Scipione inimicum suum Trib. pl. in carcerem duci veruit. de prou. Conf. 15 Ti. Gracchus statum Romanæ ciuitatis couellit. de arusp. respon. 37 Ti. Gracchus à P. Scipione interfectus. in Catil. 1 Ti. Gracchus, collegæ magistratum per seditionem abrogauit. pro Milo. 54 Ti. Gracchi æquitas ac pudor. in Rull. 42 T. Gracchi lex agraria. pro Sest. 89 Ti. Gracchum quæ res à causa Senatus ad populum transfulerit. de arusp. resp. 39 Gracchorum ferocitas. in Vati. 17 Gracchorum largitio. in Rull. 13 Gracchorum laus. in Rull. 26. & 80 gradus Aurelius. pro Flacco 52 gradu aliquo esse. 6. Philp. 216 in gradu dignitatis locatus. 1. Philp. 11 gradus officiorum. pro Deiot. 18 Græci olim Asiæ oram maritimam vrbibus cinxerunt. pro Flacco 50 Græci leues. pro Ligat. 7 Græci olim signis & tabulis pictis nimio opere delectati. 6. in Verr. 116 Græco more bibere. 3. in Verr. 45 Græca sacra. à Romanis sacra Cereris dicta. 6. in Verr. 103 Græcorum genera tria. pro Flacco 50 Græcorum natio. testimoniorum religionem nunquam coluit. pro Flacco 7 Græcorum more turpe erat mulieres in coiuuio virorum accumbere. 3. in Verr. 45 Græcorum consuetudo in dierum mensiumque ratione. 4. in Verr. 89 grandis macies. in Rull. 91 Granii præconis libertas. pro Plan. 27 gratia & eloquentia in ciuitate plurimum possunt. pro Quint. 1 gratia alicuius pro amicitia. pro Muræ. 8 gratia mala. in Pifo. 3 gratia gradus in comitiis. pro Mur. 45 gratia & pecunie debito dissimilis. pro Plan. 55. & post redi. ad Quiri. 19 gratia reditus. de arusp. respon. 49 in gratia opinionem irreperere. de arusp. respon. 49 gratiam consequi ab aliquo. 5. Philp. 164 gratiam meam esse voluit. 1. Philp. 36 gratiam inire ab aliquo. pro Cæcin. 57 gratiam alicuius negligere. pro Plan. 66 gratiam perfoluere. pro Plan. 65 ad gratiam alicuius referri. 2. Phil. 65. in gratiam alicuius redire. 8. Philp. 255 per gratia aliquid facere. pro domo sua 63 gratia fretus. pro Quint. 47 cum gratia omnium. id est. omnium voluntate. pro Milo. 31 in gratia esse. 2. in Verr. 31 & 314 gratia bonæ. pro Muræ. 40 gratiarum reconciliações. post redi. ad Quiri. 10 gratificatio. pro Muræ. 39 gratiofus Sext. Næuius. pro Quint. 46 gratiofus apud aliquem. 4. in Verr. 121. & pro Plan. 34 gratiofus in aliquem. pro Flacco 60 gratiofa causa rogationis. pro Plan. 20 M. Gratiudius. Q. Ciceroni in Asiam legatus. pro Flacco 39 gratis constare. 7. in Verr. 39 gratitudo. virtutum reliquarum mater. pro Plan. 65 gratulationi alicuius se offerre. i. ei gratulari. 1. Philp. 22 gratulationem facere. 2. in Verr. 14 gratulatione frui. 10. Philp. 269 in gratulatione alicuius versari. pro domo sua 49

gruari. pro Cluent. 54 grauis. pro efficax. vel magni momenti & ponderis. pro Muræ. 36 graue nomen. post redi. ad Quiri. 15 grauiffimum. pro molestiffimum. pro Plan. 13 grauitatem obtinere. pro Quint. 50 gregales alicuius. de arusp. respon. 49. pro Sest. 96. & pro domo sua 59 greges hominum. pro Sylla 58 gremium. pro. medius locus. de prouin. Conf. 3 gremium Græciæ. in Pifo. 71 C. In gubernatione senatus positum tempus. pro domo sua 100 gula obtorta aliquem abripere. 6. in Verr. 20. gurgustium. in Pifo. 9. gustum laudis habere. 2. Philp. 120 T. Gurta de ambitu datus. pro Cluent. 79

H

Habere aliquid. sub. in more. 2. Philp. 85 habere acerbitatem. pro Plan. 32 habere aditum ad aures. pro domo sua 2 habere admirationem. 1. Philp. 4. & pro Marcel. 15 habere æs alienum. 6. in Verr. 9 habere æstimationem. 4. in Verr. 91 habere amorem in Remp. pro domo sua 79 habere animum ad audaciam. 5. in Verr. 68 habere arma. 1. Philp. 25 habere auctoritatem. pro Flacco 31 habere bellum. 5. Philp. 103. & 11. 298 habere beneficium ab aliquo. pro Sest. 41. & 3. Philp. 131 habere cathenas. 7. in Verr. 85 habere causam meliorem. aut parem. pro Ligat. 6 habere censum. 4. in Verr. 91 habere clausa consilia. 5. in Verr. 52 habere aliquid cognitum. 5. Philp. 200 habere comitia. in Rull. 33. pro Muræ. 48. pro Plan. 39. & 2. Philp. 37 habere aliquem comodiffimè. 7. in Verr. 56 habere concionem. in Rull. 13 habere fundum conductu de aliquo. pro Cæcin. 68 habere coniunctionem gratia cum aliquo. 8. Philp. 247 habere coniuuationem. in Catil. 78 habere consuetudinem. 1. Philp. 20 habere cupiditatem honestatis. pro Sylla 55 habere delectum. pro Muræ. 40. & in Pifo. 7 habere deliberationes de re aliqua. 1. Philp. 1 habere depopulationes. vastationes. cædes. rapinas. 5. Philp. 181 habere aliquem suis copiis deuinctum. pro Cælio 28 habere dictum. 5. Philp. 201 habere diligentiam. 7. in Verr. 34 habere dolorem. pro Muræ. 80 habere dolorem proprium. 8. Philp. 246 habere duritiam animi. aut impudẽtiam oculorum. pro domo sua 77 habere gloriam. pro Marcel. 15 habere gratiam. pro. grati & acceptum esse. 1. Philp. 16 habere gratulationes. pro Milo. 75 habere gustum laudis. 2. Philp. 120 habere honorem alicuius. 9. Philp. 257 habere honorem alicui. 3. in Verr. 27. & 6.

81. in Vati. 3. Philp. 152. & post redi. ad Quiri. 4 habere ignominiam. 6. Philp. 108 habere imperium. pro Ligat. 14 habere impunitatem & licentiam. pro Milo. 64 habere in iudicium. pro Rosc. Com. 29 habere aliquem in loco. & c. 2. Philp. 98 habere in matrimonio. pro Quint. 9 habere in monumentis. pro domo sua 108 habere in sinu. de arusp. respon. 47 habere in virtute aliquid. pro Deiot. 26 habere infamia m. pro Flacco 73 habere intelligentiam iuris. 9. Philp. 263 habere inuidiam. in Rull. 71. & pro Muræ. 79 habere iudicium. 3. in Verr. 98. & 4. 51 habere iudiciu de re aliqua. pro Plan. 76 habere iudicium populi. 1. Philp. 26 habere laudem. pro Plan. 54 habere misericordiam. pro Muræ. 79 habere aliquem miserum. pro Flacco 55 habere moram. 6. Philp. 209 habere naturam & conditionem. pro Marcel. 4 habere negotium vel controuersiam. 3. in Verr. 18 habere necessitudines in aliqua tribu. pro Plan. 31 habere notationem & delectum iudicium. 5. Philp. 173 habere numerum. 7. in Verr. 57 habere aliquem obligatum beneficii. 2. Philp. 111 habere odium rei alicuius. 5. Philp. 192 habere odium in aliquem. pro Cluent. 111. & in Vati. 4. habere offensionem. de prou. Conf. 13 habere onus. 5. in Verr. 3. & 7. 31 habere orationem. pro domo sua 15 habere pacem. 2. Philp. 93 habere pænam. in Pifo 75 habere portum vel scripturam. 4. in Verr. 123 habere potestatem. id est. posse. 11. Philp. 293 habere regalem potestatem. de arusp. respon. 50 habere prædæ vel quæstui. 5. in Verr. 59 habere præsidium ab aliquo. 11. Philp. 303 habere pretium. de annona dicitur. 5. in Verr. 195 habere pro nihilo. pro domo sua 31. & 1. Philp. 11 habere aliquid promptum vultu & lingua. pro Plan. 13 habere prouinciam. 5. in Verr. 180 habere quæstionem. pro Milo. 45. & 11. Philp. 292 habere querimoniam. 7. in Verr. 53 habere rationem. pro. numerum meminisse. 7. in Verr. 17 habere alicuius rationem. 4. in Verr. 2 habere rationem cum aliquo. 4. in Verr. 136 habere rationem. id est consuetudinem. stupri. pro Cælio 39 habere religionem. pro domo sua 96 habere respectu ad aliquem. 5. Philp. 199 habere sacerdotium. 4. in Verr. 88 habere sapientiam aut sanitatem. pro Marcel. 19 habere scientiam. 2. Philp. 35 habere Senatum. 3. Philp. 119 habere similitates cum aliquo. pro Cluent. 69. & pro Plan. 62 habere speciem ciuis. 11. Philp. 292 habere spectatam alicuius fidem. 1. in Verr. 7 habere spem ab aliquo. in Pifo. 8

habere spem in manibus. 2. in Verr. 10 habere spem in aliquo. pro Quint. 3. & post redi. in Sena. 8 habere statutum. 5. in Verr. 79 habere suspicionem coitionis. pro Plan. 43 habere testimonium. 5. Philp. 191 habere timorem. pro Milo. 2 habere tribum. 6. Philp. 211 habere turpitudinem. 1. Philp. 16 habere virum. 3. in Verr. 43 habere vitam ab aliquo. 2. Philp. 72 habere voluntatem aut necessitatem. pro Ligat. 3 habere vocem vanalem. pro Quint. 7 habere voces. pro Muræ. 47 habere vsum in re aliqua. 10. Philp. 271 habet molestia dignitatem. de arusp. respon. 38 eius quem tu habebas reum. pro Plan. 45 habeat mors necessitate fati. 12. Philp. 344 habitare in oculis. pro Plan. 54 habitare tot millibus. pro Cælio 12 habitant oculi mei in eorum vultu. 12. Philp. 310 habitus natura. pro Archia 11 haëtus. pro Flacco 28 hære ad metas. pro Cælio 59 hære in equo. pro Deiot. 19 hære in iniquitatibus. 7. in Verr. 19 hære in medullis & visceribus alicuius. 1. Philp. 26 hære in oculis. 13. Philp. 345 hære in pænis. pro Milo. 42 hære alicui crimen. pro Cælio 10 hærebit auctoritas. 2. in Verr. 2 hæres bonis. pro Cæcin. 9 hæres quod à debitoribus hæreditariis petit. sibi. non cohæredibus petit. pro Roscio Com. 32 hæreditas nominis. pecuniar. sacrorum. pro domo sua 28 hæreditatis societas simillima est. pro Roscio Com. 32 hæreditatem cernere. in Rull. 49 hæreditatem dare. 3. in Verr. 82 hæsitantia lingua. 3. Philp. 135 hæstare. pro. in dubio vel ancipiti esse. pro Flacco 38 Halefa. ciuitas Siciliae maritima. 4. in Verr. 134 Halefina. ciuitas libera sine foedere. 5. in Verr. 11 Halefnis de Senatu cooptando leges dedit C. Claudius Pulcher. 4. in Verr. 84 Haluntium. oppidum Siciliae ascensu difficili & arduo. 6. in Verr. 45 Halyciensis ciuitas Siciliae libera sine foedere. 5. in Verr. 11 Halyciensis immunes. cum eorum incolæ decumas darent. 6. in Verr. 76 hastam ponere. 2. Philp. 75 hastas abicere. pro Muræ. 42 haurire calamitatem. pro domo sua 24 haurire cogitatione. 11. Philp. 296 haurire dolorem vel iuctum. pro Sest. 54 haurire legem ex natura. pro Milo. 7 C. Heius princeps Mamertinorum legationis ad Verrem laudandum missæ. 4. in Verr. 8. & C. Heius Mamertinus. 6. 3. 4. 5. & 6 Heluetii à Cæfare domiti. de prou. Conf. 16 Heluetiorum foedere cautum. ne quis ex eis ciuis Ro. fieret. pro Corn. Balbo 24 P. Heluidius Rufus. pro Cluent. 156 heluo patriæ. pro Sest. 20 heluari sanguine Reip. pro domo sua 95 heluationes. post redi. in Sena. 11 Heraclea. ciuitas Romanis foederata. pro Archia 4 Heracleo. prædonum dux classem po-

puli Rom. incendit. 7. in Verr. 72  
**Heracles** Tennesior, orator, testis in L. Flaccum. pro Flacco 33  
**Heracienſes**, populi Siciliae. 5. in Verr. 84  
**Heracienſium legio integra**, a P. Craſſo ciuitate donata. pro Corn. Balbo 39  
**Heracius Syracuſanus** a C. Verre torturis omnibus euerſus. 4. in Verr. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. & 32  
**Heracii Nauarchi ſepultura**, a C. Verre pecunia redempta. 7. in Verr. 93  
**Herbitenſis ager** in Sicilia. 5. in Verr. 38  
**Hercifundae familiae arbiter**. pro Caecina 14  
**Herculana via**. in Rull. 46  
**Herculis templum** apud Agrigentinos. 6. in Verr. 84  
**C. Herennius peculatus damnatus**. 2. in Verr. 14  
**L. Herennius negotiator**, a Verre ſecuripercuſſus. 3. in Verr. 9. & 7. 111  
**L. Herennius, Balbus, orator**, & vir cuiuſmodi. pro Caelio 18  
**M. Herennius L. Philippum** in petitione ſuperauit. pro Muræ. 34  
**Hermachus Chius**. de aruſp. reſpon. 30  
**Hermippus Tenites**, homo eruditus. pro Flacco 37  
**Hermobius Tennesior**. pro Flacco 34  
**Hernici** a Q. Trebellio deuicti. 6. Philipp. 212  
**Herodotus Cephaleſitanus** quàm improbè a C. Verre deceptus. 4. in Ver. 89. & 90  
**Hetruſci libri**. de aruſp. reſpon. 49  
**Hetruſcorum diſciplina**. de aruſp. reſp. 16  
**Hiempſal, rex** in Vati. 9  
**Hiempſal, rex Numidiae cum C. Cottaco** o. ſ. caeſus percuffit. in Rull. 62  
**Hieras**, regis Deiotari legatus ad Caſarem. pro Deiotaro 29  
**Hiero**, rex Siciliae chariſſimus. 5. in Verr. 12  
**Hieronica lex** diligentiffimè ſcripta. 5. in Verr. 15. & 16  
**Himera, oppidum Siciliae antiquū** a Carthagenſibus captum ac deletum. 4. in Verr. 59  
**A. Hircius & C. Panſa Caſaris partium** contra Pompeium. 13. Philipp. 383  
**A. Hircius** c o s. quanuis æger, ad Mutinam tamen profectus 7. Philipp. 224  
**Antonii præſidium Claterna** deiecit. 8. Philipp. 238  
**Hircia lex**. 13. Philipp. 370  
**Hiſmenias Tindaritanus legatus** in C. Verrem. 6. in Verr. 83  
**Hiſpanis ſtipendiariū veſtigal** a Romanis impoſitum. 5. in Verr. 10  
**De Homeri patria quanta cōtentio**. pro Archia 14  
**hominum more inimicitias gerere**. pro Deiotaro 21  
**quorum hominum eſſet**. de aruſp. reſpon. 4  
**homulus**. in Piſo. 46  
**honeſtor**, pro, ornator. pro Muræ. 78  
**honeſtare calamitatem**. poſt redi. in Sena. 21  
**honeſtare imperium Romanum**. pro domo ſua 16  
**honeſtari**. pro Muræ. 64. & 69  
**honeſtas** pro ornamento. pro Muræ. 78  
**honeſtas hominis**. pro Flacco 39  
**honeſtas ſola** in vita expetenda. pro Archia 10  
**honeſtatem amittere**. pro Roſc. Amer. 67  
**honeſtate ſpoliari**. pro Rab. Poſth. 28  
**honeſtate omnes ciuitatis**. pro Seſt. 94  
**honor aliud eſt quàm laus**. pro Plan. 50  
**honor contumelioſus**. 1. Philipp. 15  
**honor Senatus**. id eſt, qui alicui a Senatu

tribuitur. de prou. Conf. 14  
**honor veſter**. id eſt, a vobis profectus. in Catil. 72  
**honos aliud quàm dignitas**. de prou. Cōf. 39  
**honos ab illo in me**. pro domo ſua 13  
**honos aut res agatur**. pro Quint. 5  
**honos noſter vilior**. pro Flacco 80  
**honos viri**. i. a viro profectus. pro Caecina. 9  
**honos populi**. id eſt, qui a populo deferretur. pro Plan. 49. & de aruſp. reſpon. 11  
**honoris nomen** obtinere. 10. Philipp. 272  
**honoris & virtutis ædes Romæ**. 6. in Verrem 107  
**honori eſſe**. 9. Philipp. 260  
**honori eſſe reſt alicuā a ciuibus**. pro Milo. 74  
**honorè alicui habere**. 3. in Verr. 17. & 6. 81  
**honorum gradus omnibus pares**, gloriae diſpares. pro Plan. 49  
**honoraria arbitria** pro Roſc. Com. 8  
**honorarium**. in Piſo. 68  
**honorificus**. pro Deiotaro 26  
**honorifica mentio**. 2. Philipp. 57  
**horam eximere**. 6. Philipp. 109  
**in horam viuere**. 5. Philipp. 181  
**M. Horatius ſore** interfecta reus, abſolutus. pro Milo. 5  
**M. Horatius Puluillus Capitolii** dedicauit. pro domo ſua 107  
**Horeſtes Palladis ſententia** abſolutus. pro Milo. 6  
**horotinum frumentum**. 5. in Verr. 36  
**horribilis oratio**. pro Muræ. 68  
**horribile genus hominum** pro Sylla 44  
**horrificum bellum**. pro domo ſua 47  
**L. Hortenſius**. Q. Hortenſii pater, in Sicilia Prætor. 5. in Verr. 34  
**Q. Hortenſius diſertiffimus**, & ad dicendum paratiſſimus. 1. in Verr. 13. Frequentius in diuidendo. pro Quint. 19. In geſtu agendo ſummus. pro Quint. 51. Omnibus rebus excellens. pro Quint. 48. Pueros nobiles accuſantes cludere, & quadruplatores contemnere ſolutus. 1. in Verr. 13. Leges mortuas dicebat ſiquæ eſſent vetuliores. 7. in Ver. 36. Legi Maniliae contradixit. pro L. Manilia 35. C. Rabirium defendit. pro C. Rab. 11. Cauſam P. Seſtii cum Cicrone defendit. pro Seſt. 2. In annona difficultate ſequimodios frumenti in ciuium capita deſcripſit. 5. in Verr. 185  
**Hortenſii in iudiciis cupiditas**. 2. in Ver. 22  
**Hortenſii fiducia Verres** prouincia ſpoliabat. 2. in Verr. 25  
**Q. Hortenſius adiutor M. Bruti** in Macedonia. 10. Philipp. 286  
**hospes municipum**, pro eo qui eſt ex eo municipio. pro Plan. 16  
**hospitalis domus**. 6. in Verr. 3  
**hospitalis Iupiter**. pro Deiotaro 12  
**hospitium facere**. 6. in Verr. 127  
**hospitium facere cum aliquo**. pro Corn. Balbo 31  
**ad hospitium præſto eſſe**. pro Deiotaro 16  
**hospitio inuitare**. 1. Philipp. 335  
**hoſtiæ maiores quomodo immolari ſolitæ**. in Rull. 91  
**hoſtiatim agere crimina**. 6. in Verr. 42  
**Hoſtienſis prouincia**. pro Muræ. 16  
**hoſtile bellum**. pro Deiotaro 7  
**Humanus**, pro, peritus humanitatis. 7. in Verr. 56  
**humanus**, id eſt, humanitatis ſtudiis inſtructus. in Piſo. 55. & 54  
**humana æquitas**. pro domo ſua 1.  
**humana ſpecie & figura**. pro Roſc. Amer. 38  
**humanitas alicuius**, id eſt, humanarum

rerum ſcientia. pro Plan. 48  
**humanitatis ſtudia**. pro Archia 2  
**humanitatis vis magna**. pro Roſc. Amer. 38  
**humanitatem exuere**. pro Ligar. 8  
**humanitatem inquinare**. pro Deiotaro 23  
**ad humanitatem pertinentes artes habet quoddam commune vinculum**. pro Archia 1  
**humanitus accidere**. 1. Philipp. 7  
**humeris ſuis aliquem in caelum ferre**. 11. Philipp. 308  
**humilis**. id eſt, contemptus. 2. Philipp. 87  
**humili animo ſupplicare**. pro Plan. 40  
**humilis mens**. poſt. redi. in ſena. 7  
**humilitas**. pro Quint. 3  
**Hyblenſes**, populi in Sicilia. 5. in Ver. 83  
**hyemi locus eſt**. pro Seſt. 9

I

**Iacchi**, ſignum marmoreum nobile Athenis. 6. in Verr. 119  
**iacere**, pro, demitſo eſſe animo. pro Muræ. 42  
**iacere**, pro, deſperare. in Catil. 26  
**iacere in obliuione**. 3. in Verr. 72  
**iacere in pace**. 10. Philipp. 279  
**iacere ſuis teſtibus**. pro Milo. 35  
**iacet pecunia**. pro Roſc. Com. 2  
**iacet res** in controuerſiis. pro Quint. 45  
**iacent beneficia**. 6. Philipp. 113  
**iacent prædiorū**. pro Roſc. Com. 20  
**iacere contumeliam** in aliquem. pro Sylla 17  
**iacere crimen**. pro Quint. 5  
**iacere fundamenta pacis**. 1. Philipp. 1  
**iacere ſe** in profundam. pro Seſt. 37  
**iacere vocem** vel ſuſpicionem. pro Flacco 5  
**iacis adulteria**, pro, obſiſcis. pro Plan. 24  
**iacere minas**. pro Quint. 19  
**iacere ſe** in ratione populari. pro Seſt. 99  
**iacatio popularis**. de aruſp. reſpon. 39  
**iactura**. pro impela vel ſumptu. pro Flacco 10  
**iacturam criminum** facere. 3. in Verr. 22  
**Ialyſi ſignum Rhodi celeberrimum**. 6. in Verr. 119  
**Ianus medius**. 6. Philipp. 214  
**lapidum fœdere olim cautū** ne quis eorum cuius Ro. fieret. pro Corn. Balbo 25  
**M. Iccius Prætor**. 3. Philipp. 142  
**icere fœdus**, alicuius ſanguine. in Piſo. 21  
**ictus Conſularis** aut Tribunitius. poſt reditum in ſena. 15  
**Icilienſes**, populi Siciliae. 5. in Verr. 84  
**Id ætatis**. pro Roſc. Amer. 39  
**idiotarum diuitiae**. pro Seſt. 95  
**Ieiuno animo**. 14. Philipp. 396  
**Ignarus virtutis**. 14. Philipp. 393  
**ignarus vitæ**. 2. Philipp. 34  
**ignobilitatis fructus Romæ**. pro Cluēt. 89  
**ignominia Senatus**. id eſt, a Senatu inuſta. de prou. Conf. 113  
**ignorantia literarum**. pro Flacco 37  
**ignoratio de aliquo**. pro Sylla 29  
**ignoscendi non modo**, ſed etiam cognoscendi conſuetudo. de Rep. Syllanis temporibus ſublata. pro Roſc. Amer. 2  
**ignis**. pro inuidia. pro Rab. Poſth. 9  
**ignitus furor**. pro domo ſua 109  
**Illaqueatus periculis**. de aruſp. reſp. 5  
**illecebra peccandi**. pro Milo. 33  
**illuſus**. id eſt, contritus & compeſſus. de aruſp. reſpon. 51  
**illuſtre periurium**. de aruſp. reſpon. 32  
**Imago iudiciorum**. pro Seſt. 24  
**imagines familiae** beneficio populi tribuebantur. in Rull. 18

**imbibere opinionē** aliquam. 2. in Ver. 17  
**imbutus ad legem**. pro Milo. 7  
**imbutus crudelitate**. 3. Philipp. 116  
**immanis verſus**, pro, crudelis. pro Deiotaro 17  
**immanes quaestus**. 5. Philipp. 170  
**immania pocula**. 2. Philipp. 74  
**immaturitas**. i. celeritas nimia. pro Quintio 55  
**imminere** ad caedem. pro domo ſua 12  
**imminere fortunis & bonis**. pro domo ſua 21. & pro Milo. 75  
**imminere** in fortunæ alterius. 5. Philipp. 178. & 7 250  
**imminere** in poteſtatem aliquam. pro domo ſua 37  
**imminens auaritia**. 4. in Verr. 93  
**immoderatus**, pro, improbus. pro Caelio 41. & 10. Philipp. 285  
**immortalia merita**. poſt redi. in Sena. 1  
**immortalitatis memoria**. 2. Philipp. 53  
**immunis omnium rerum**. 7. in Verr. 47  
**impatrii dolorē ſuum** alicui. 4. in Verrem 59  
**impedire**. pro Quint. 1  
**impediti** a delectatione. pro Muræ. 37  
**impedita reſp. tempora**, id eſt, perturbata. in Piſo 2  
**impedimentum vulgi**. pro Milo. 21  
**impellere** in fraudem. pro Roſc. Amer. 35. & pro Deiotaro 23  
**impellere in eam mentem**. pro Milo. 68  
**impedium**. pro Quint. 7  
**impensa voluntas**. pro Seſt. 111  
**impensa facere**. 6. Philipp. 214  
**imperator caſtrorum**. in Catil. 3  
**imperatoris Iouis tria olim ſigna in orbe terrarum pulcherrima**. 6. in Verr. 114  
**imperatori quatuor reſeſſariae**. pro L. Manili. 19  
**imperatorum inſigne**, faſces laureati. pro Ligar. 5  
**imperatorius ardor oculorum**. pro Corn. Balbo 39  
**imperatorium nomen**, diuerſum ab imperio. 14. Philipp. 403  
**imperii** pro militari diſciplina. pro Sylla 23  
**imperium** ab imperatorio nomine diuerſum. 14. Philipp. 403  
**imperium** in multos annos. poſt redi. in Sena. 29  
**imperii nomen graue**. in Rull. 51  
**imperium dare**. 5. Philipp. 196  
**in imperio eſt**. de aruſp. reſpon. 33  
**impertire laborem ſuum**. pro Muræ. 7  
**impetus** immittere in domos. 2. Phil. 93  
**impingere vncum** alicui. 1. Philipp. 3  
**implicatio rei familiaris**. pro Seſt. 86  
**impiorare** aliquem. poſt redi. in Senat. 34  
**imponere iniurias ſive contumelias**. 6. in Verr. 17  
**imponere** aliquem ſeruum villicum. pro Plan. 51  
**impōſitam perſonam ſuſtinere**. 6. Philippica 205  
**importare calamitatem**. 5. in Verrem 106. poſt redi. in Sena. 32. & pro Seſt. 119  
**importare peſtem** alicui. pro Deiotaro 30  
**importunus**. pro, inhumanus. in Catil. 84  
**importunus vultus**. poſt redi. in Sena. 13  
**importuniſſimum os**. 2. Philipp. 77  
**importunitas ſceleris**. pro Sylla 56  
**imprimere dedecus reſp.** 5. Philipp. 175  
**imprimere Italiae**, præſecturas, colonias, &c. veſtigiiſque flagitiorum. 2. Philipp. 71  
**impreſſio**. pro Flac. 66  
**improviſo alicui incidere**. 4. in Verr. 132  
**ex improviſo**. 3. in Verr. 78  
**impudens pecunia**. 3. in Verr. 69

**impudentia oculorum**. pro domo ſua 77  
**impudentia ſua** pudentem exitum quaerere. 3. in Verr. 2  
**impugnare**. pro Quint. 5  
**impunitas** a iudicio & a ſermone. pro Rab. Poſth. 16  
**impunitatis ſpes**, maxima peccandi illecebra. pro Milo. 33  
**impunitus**. de aruſp. reſpon. 56  
**impura vox**. 11. Philipp. 293  
**impuritates ſuſcipere**. 2. Philipp. 33  
**In acceptum opus referre**. 3. in Ver. 106  
**In ædes accedere**. pro Caecina. 17  
**in alea** quid perdere. 2. Philipp. 70  
**in aliquem ſumptum** facere. pro L. Manili. 27  
**in aliquo ſponſionē** facere. pro Quint. 19  
**in aliquo ſpem** habere. pro Quint. 5  
**in anguſtias adducere**. pro Quintio 10  
**in illum annum**. 4. in Verr. 89  
**in armis eſſe**. pro Roſc. Amer. 88  
**in ipſo articulo**. pro Quintio 10  
**in cauſam venire**. pro Ligar. 17  
**in certamen & contentionem venire**. 3. in Verr. 2  
**in cibo & vino**. i. inter pocula. in Piſo. 32  
**in conſilio** adeſſe alicui. pro Quintio 2  
**in conſpectum** alicuius ſe committere. 6. in Verr. 22  
**in crimine eſſe**. 6. in Verr. 89  
**in cruciatum** dari. pro Roſc. Amer. 71  
**in decumas frumetum** auferre. 5. in Verrem 80  
**in diem viuere**. 2. Philipp. 91  
**in dubium venire**. pro Quintio 3  
**in eoplum ire**. pro Flac. 39  
**in eo maneat memoria doloris**. 5. Phil. 201  
**in equum tollere**. pro Deiotaro 19  
**in equo eſſe**. pro Milo. 20  
**in familiaritate** alicuius ſe dare. 4. in Verrem 122  
**in familiaritatem** vel conſuetudinem venire. 4. in Verr. 112  
**in fidem**, veritatem, miſericordiam conſurgere. pro Quintio 5  
**in fraudem impelli**. pro Milo. 24  
**in gratia eſſe**. 2. in Verr. 31  
**in integro** rem eſſe. 4. in Verr. 68  
**in inuidiam peruenire**. 4. in Verr. 39  
**in iudicium habere**. pro Roſc. Com. 19  
**in iugis ſingulis arare**. 5. in Verr. 21  
**in laude eſſe**. 2. in Verr. 31  
**in litem** dari vel fieri cogitorē. pro Roſc. Com. 31  
**in materiem ſeditionis ad hæſere**. pro domo ſua 11  
**in mentem** venit poteſtatis. pro Quintio 3  
**in miſeris eſſe**. 3. in Verr. 87  
**in nomine dignitatis ſigniſicaretur**. 2. Philipp. 77  
**in omnes partes fallere**. pro Seſt. 15  
**in opinione** alicuius relinquere. 1. in Verrem 9  
**in oratione ponere**. 1. in Verr. 9. & 15  
**in ore ſpumas agere**. 6. in Verr. 130  
**in perpetuum**. in Rull. 59. & in Catil. 71  
**in poſteritatem**. 5. in Verr. 108  
**in poſterum præſentire**. pro Archia 21. in Rull. 19. pro domo ſua 54  
**in prædam inuitare**. 4. in Verr. 19  
**in primis hominum**. pro Font. 26  
**in quaſtione** dare. pro Roſc. Amer. 71  
**in quaſtione** poſtulare. pro Roſc. Amer. 110 70  
**in quaſtum** coſſere vocem. pro Quintio 6  
**in ſe culpam ſuſcipere**. 6. in Verr. 81  
**in ſermone** rem eſſe. 4. in Verr. 24  
**in ſocietatem** ſe offerre. pro Marcel. 4  
**in ſocietatem** recidere. pro Roſc. Com. 31  
**in ſpeciem præclarus**. 7. in Verr. 69

**in tabulas** perſcribere. 3. in Verr. 38  
**in tempore**. in Catil. 11  
**in vadimonium eſſe**. pro Quintio 11  
**in verba certa iudicium accipere** vel poſtulare. pro Quintio 43  
**in Vrbe luxuries** creatur. pro Roſc. Amerino 45  
**inanis iudex**. pro Plan. 5  
**inaugurari** ſolebant Romæ ſacerdotes. 2. Philipp. 106  
**inauguratum** templum. pro domo ſua 105  
**incendi cupiditate** ad reditum. 1. Philipp. 6  
**incendium offerre**. pro domo ſua 49  
**incenſi a pop. Ro.** vedi ſoliti. pro Caecina. 71  
**ad incertum** reuocari. pro Caecina. 28  
**inceſtum** os. 11. Philipp. 292  
**inceſtum ſtuprum**. de aruſp. reſpon. 3  
**inceſto liberatus**. in Piſo. 76  
**de inceſtu ſolum quaſtio** de ſeruis in dominum haberi ſolita. pro Milo. 44  
**inclinatio temporum magni in rep. momenti** 7. in Verr. 139  
**inclinatio communium temporum**. pro Corn. Balb. 47  
**incluſa laus memoria**. 10. Philipp. 173  
**incidere media orationis**. 2. Philipp. 63  
**incidere venas**. de aruſp. reſpon. 31  
**incidunt oculi**. pro Milo. 1  
**incitare currentem**. 3. Philipp. 137  
**incitare odium** vſque ad ſanguinem. pro Ligar. 7  
**incitare ſenſus ſuos**. in Piſo. 54  
**incitati imperus**. 5. Philipp. 180  
**incitamentum periculorum & laborum**. pro Archia 18  
**incolumis** a calamitate. pro Plan. 9  
**incommodare alicui**. pro Quintio 29  
**inconfideratus**. pro Quintio 54  
**inconfiderata cupiditas**. pro Ligar. 2  
**increbruit diſciplina**. 4. in Verr. 5  
**incumbere ad aliquid agendū**. 6. Phil. 205  
**incumbere ad bellum**. pro L. Manili. 12  
**incubere ad perniciem alicuius**. pro Muræna 54  
**incumbere ad ſalutem reip.** in Catil. 76  
**incumbere in cauſam**. 4. Philipp. 160  
**incumbunt eodem**. 6. Philipp. 216  
**incubuit ad virum bonum**. pro Muræ. 50  
**incurrere in aliquem**, ab inuadere differt. pro Seſt. 11  
**incurrere in alterius domum & famam**. pro Cæli. 33  
**inde** vſque. pro Arch. 1  
**indicare ſe**. pro Arch. 21  
**indiciū**, paſſiuē. pro Sylla 26  
**indiciū facere**. 3. in Verr. 106  
**indicare funus**. pro domo ſua 34  
**indicare iuſtitium**. 5. Philipp. 187  
**in didem America**. pro Roſc. Amer. 44  
**indignus cruciatu**. in Vati. 14  
**indignitas alicuius**. in Vati. 1. & 8  
**indignitate alicuius frui** in Piſo. 80  
**indoluerit ſe cognoscere**. 2. Philipp. 73  
**indormire cauſæ**. 2. Philipp. 51  
**indormire temporē**. id eſt, occaſionē præmittere. 3. Philipp. 148  
**inducere**. pro fallere. pro Roſc. Amer. 69  
**inducere agrum alicui**. in Rull. 71  
**inducere ambiuionem** in curiam. 11. Philipp. 303  
**inducere gladiatores**. pro Seſt. 117  
**inducere in conſuetudinem** in Piſo. 56  
**inducere in fraudem**. in Piſo. 1  
**inducere in rationem**. 3. in Verr. 74  
**inducere religiones** in Remp. 1. Phil. 9  
**inducere Senatuſconſultum**. pro domo ſua 8  
**inducere ſermonem**. pro domo ſua 71  
**inducere teſtorium**. 3. in Verr. 104  
**induci in ſpem**. pro Plan. 84



inductus authoribus. pro Muræ. 57  
 Induciomarus Gallus testis in M. Fonteiū.  
 pro Font. 15  
 induere sese. 7. in Verr. 58  
 induere se in laqueos. 4. in Verr. 70  
 indulgentia, pro pietate fraterna. pro Syl-  
 la 48  
 indulgentia in aliquem. pro Seft. 6  
 indulgentia filiarū commoueri. 3. in Ver-  
 rem 78  
 indulgentia in liberos, pietas in parētes.  
 pro Cæli. 63  
 industria nervi. 2. in Verr. 12  
 industrius, comparatio gradu, nisi medioli  
 sint omnes codices. pro domo lua 12  
 inertia laboris. pro Rosc. Com. 14  
 inexorabilis. pro Syl. 65  
 inexpectabile se præbere. in Pifo. 64  
 inexpectabile bellum. de arusp. respon. 3  
 inexpectabile scelus. 11. Philipp. 311  
 inexpectabiles religiones. 1. Philipp. 9  
 infame os. 11. Philipp. 193  
 infamia. i. mala existimatio. 2. in Verr. 2  
 infamix esse. 5. in Verr. 112  
 in infamia versari. pro Rab. Posth. 5  
 infatuare. pro Flac. 37. & 3. Philipp. 139  
 inferior causa. pro Quint. 41  
 de inferis quæ narrant fabulæ falsa. pro  
 Cluent. 136  
 inferre bellum contra patriam. 2. Phil. 63  
 inferre caput in lecticam. 2. Philipp. 87  
 inferre crimen alicui. 7. in Verr. 84  
 inferre facinus in fortunas alicuius. pro  
 Cælio 42  
 inferre iniuriam in aliquem. de arusp. res-  
 pon. 34. & pro Seft. 49  
 inferre mortem alicui. pro Milo. 13  
 inferre oculos in curiam. pro Font. 27  
 inferre periculū alicui. pro Seft. 1. & 1. in  
 Verr. 31  
 inferre se. pro Cæcin. 10  
 inferre se. i. prodire. in Vati. 2  
 inferre se in locum aliquem. in Vatin. 24.  
 & in Pifo. 43  
 inferre se in periculum aut discrimē. pro  
 Corn. Balbo 18  
 inferre signa patriæ. 5. Philipp. 180  
 inferre stuprum puluinaribus in Pifo. 76  
 inferre sumptum alicui. pro Flac. 36  
 inferre supplicium alicui. item excisio-  
 nem, inflammationem, euerfionem, de-  
 populationem, vastitatem. de arusp. res-  
 ponsis 2  
 inferre terrorem adolescentix suæ. pro  
 Deiot. 1  
 inferre turpitudinem alicui. 14. Philipp.  
 390  
 infestus armis & animis. 10. Phil. 1284  
 infestus victoriæ. pro Ligar. 14  
 infestior salus. pro Plan. 1  
 inficiari nomen. pro Quint. 50  
 inficiator. pro Flacco 38  
 infidelitas. pro Font. 5  
 infidelitates. pro Milo. 52  
 infinita agri possessio. 10. Philipp. 285  
 infinita spes, pro incerta. pro Deiot. 8  
 infinitum imperium. 5. in Verr. 183  
 infinitum odium. pro Corn. Balbo 50  
 infirmare, pro, infirmum esse dicere. pro  
 domo lua 96  
 infirmare actiones. pro domo lua 34  
 infirmare testes. pro Cæcin. 12  
 infirmari, hoc est, infirmior reddi. 8. Phi-  
 lipp. 245  
 infirmari conscientia scelerum. in Pifo. 34  
 infirmus ex morbo. 8. Philipp. 237  
 infirmissimus, id est, contemptissimus. in  
 Pifo. 51  
 infirmitas corporis. pro Sylla 16  
 inflammare inuidiam. 2. in Verr. 1

infligere turpitudinem in Pifo. 50  
 infligere vulnus. 2. Philipp. 67  
 informare causam. pro Quint. 18  
 infra mortuos amandari. pro Quint. 18  
 infringere gloriam alicuius. pro Milo. 4  
 infractus, pro, fractus. pro domo lua 51  
 infractus animus. post redi. ad Quiri. 16  
 infundere venenum. 11. Phil. 198  
 infuscata malevolentia. pro Plan. 17  
 ingenerata familia frugalitas. pro Seft. 16  
 ingenii partes suscipere. pro Seft. 1  
 ingeniosi iracundius & laboriosius do-  
 cent. pro Rosc. Com. 18  
 ingenuus dolor. 10. Philipp. 182  
 ingratis, pro, non sponte. 6. in Verr. 16  
 ingratis extorquere. pro Quint. 26  
 inter ingratos amicitia esse non potest.  
 pro Planc. 65  
 ingratiſſimi verbum ex fabula quadā Accii  
 depromptum. pro Seft. 106  
 ingraueſceret annona. pro domo lua 9  
 ingredi disputationem. pro Cæcin. 57  
 ingredi in causam. pro Plan. 6  
 ingredi in orationem. 7. Philipp. 122  
 ingredi in rempub. in Vati. 5. & de prou.  
 Conf. 33  
 ingredi in sententiam. in Catil. 47  
 ingredi in spem. 8. Phil. 254. & 5. 171  
 ingredi periculum. pro Muræ. 3  
 ingredi rationem. pro Arch. 1  
 ingressa oratio in res. 2. Philipp. 91  
 ab ingressione fori propulsari. 5. Philipp.  
 170  
 ingressus odorari. in Pifo. 65  
 ingurgitare se in copias alicuius. 2. Phi-  
 lipp. 76  
 ingurgitare se in flagitia. in Pifo. 32  
 inhalare popinam. in Pifo. 9  
 inhibere supplicium alicui. 13. Philipp.  
 375  
 inhumanus locus. 2. Philipp. 53  
 inhumanitas, pro, auferitate & sapientia  
 immodica. pro Muræ. 69  
 iniicere, id est, dicere vel obicere. pro  
 Quint. 46  
 iniicere, pro obicere. pro Quint. 45  
 iniicere nomen alicuius alicui. pro do-  
 mo lua 12  
 iniicere se ad mortem. pro domo lua 51  
 iniicere plagam. pro Muræ. 45  
 iniicit illi Mutinam tanquam fratres. 13.  
 Philipp. 338  
 inimicus armis & animis. 10. Philipp. 184  
 inimicus causæ. pro Ligar. 15  
 inimicissimus suus. pro Milo. 19  
 inimicissima iura. pro Quint. 27  
 inimicitia hominum potentium multos  
 ad honores perduxerunt. 7. in Verr. 141.  
 & 142  
 inimicitia nullæ maiores studiorum dis-  
 similitudine. 5. in Verr. 5  
 inimicitiarum mearum odium. pro Milo.  
 58. & pro Muræ. 51  
 inimicitias familiariter exercere. 1. in Ver-  
 rem 7  
 inimicitias hominum more gerere. pro  
 Deiot. 21  
 inimicitias persequi. 4. in Verr. 11  
 inimicitias sumere. in Vati. 21  
 iniquum eturare aliquem. 12. Phil. 331  
 iniquo iure sociis imperari. 4. in Verr. 119  
 iniqui nostri. pro Planc. 33. & 46. & 7. in  
 Verr. 139  
 iniquitas temporum. pro Rosc. Amer. 1  
 inire castra. pro Corn. Balb. 18  
 inire consilium. pro Deiot. 2  
 inire conuiuium. pro Rosc. Amer. 31. 5. in  
 Verr. 53. & in Pifo. 52  
 inire cubile. de arusp. respon. 55  
 inire domum. pro Deiot. 4

inire gratiam ab aliquo. pro Cæcin 57  
 inire suffragium. pro Seft. 94  
 inire viam. pro Muræ. 13  
 iniuria actiue acceptum. 3. in Verr. 48. 71.  
 & 109. Item 5. 76. & 660. pro Cæcin. 13.  
 & pro Sylla 35  
 iniuria insignis. pro Quint. 14  
 iniuria prætoris. pro Quint. 5  
 iniuria pignora. 13. Philipp. 347  
 iniuria accipere. pro Quint. 14. 1. in Verr.  
 33. & 4. 11  
 iniuriam confilare. pro Rosc. Amer. 1  
 iniuriam decernere. pro Quint. 46  
 iniuriam obtinere. 2. Philipp. 30  
 per iniuriam aliquid facere. 1. in Verr. 30  
 iniuria, passiuè. 5. in Verr. 12  
 iniuria impunitæ & inultæ. 2. in Verr. 18  
 iniuriarum actio non ius possessionis af-  
 sequitur. pro Cæcin. 26  
 iniurias facere. 1. in Verr. 28  
 iniurias in aliquem inferre. pro Seft. 49  
 iniurias suas persequi. 4. in Verr. 7. & 1. 28  
 iniurias relinquere. 3. in Verr. 59  
 innouare se ad intemperantiam. in Pifo. 71  
 innumerabilis pecunia. pro Quint. 20  
 inobscurare. 9. Philipp. 263  
 inops, pro eo qui opibus, re, amicis, gratia  
 destitutus est. pro Muræ. 43  
 inops ab amicis. pro domo lua 46  
 inorata re. pro Rosc. Amer. 15  
 inquinare humanitatem. pro Deiot. 13  
 inquinare alicuius reditum. 2. Phil. 98  
 inquire in Siciliam 2. in Verr. 4  
 inquisitio accusatoris. 4. in Verr. 7  
 inuisibilis concio. pro Milo. 34  
 insaturabile abdomen. pro Seft. 95  
 inscientia. pro Sylla 30  
 insectari, pro, instare. pro Font. 1  
 insectari calamitatem. 2. Philipp. 98  
 insectula sepultura. 1. Philipp. 3  
 insectula virtus. 14. Philipp. 406  
 insequi, pro, persequi. 6. Philipp. 205. & 10.  
 284  
 insequi aliquem irridendo. pro Seft. 19  
 insequi vitæ alicuius turpitudinem. pro  
 Sylla 60  
 inseuire alicui. 5. in Verr. 78  
 infidet alicui suspicio. pro Milo. 51  
 insidix actiue usurpatum. in Pifo. 60. &  
 pro Milo. 4  
 insidix, passiuè. pro Cælio 43  
 insidias facere. 2. in Verr. 3  
 insidias repellere. 2. in Verr. 3  
 insidiosa conditio. 13. Philipp. 341  
 insidiosum bellum. in Catil. 47  
 insidiosior. 4. in Verr. 139  
 insignis iniuria. pro Quint. 14  
 insigne ad memoriam. pro domo lua 55  
 insigne honoris. in Catil. 70  
 insignia belli suscipere. 6. Philipp. 205  
 insignitè improbus. pro Quint. 49  
 insigniter. 3. Philipp. 130  
 insinuate se in familiaritate. pro Cæcin. 9  
 insinuate se in aliquorum sermonem. in  
 Rull. 26  
 insistere. 12. Philipp. 314  
 insistere in gloria. pro Seft. 124  
 insolens in aliena re. pro Rosc. Amer. 13  
 insolenter ferre. 9. Philipp. 261  
 insolentia loci. pro Deiot. 2  
 instaurare eadem. pro domo lua 4  
 instinctus metu & furore. pro domo lua  
 109  
 instituere actionem. pro Muræ. 19  
 instituere conditionem. pro Muræ. 54  
 instituere filium. pro domo lua 30  
 instituere pœnam. pro domo lua 96  
 instituere regnum. pro Sylla 15  
 instituere religionem. pro domo lua 104  
 instituere sumptus. pro Flacco 26

institutus ad legem. pro Milo. 7  
 instituta concursatio. pro domo lua 12  
 instrumentum bonitati querere. pro Rab.  
 Posth. 2  
 Insulurium fœdere cautū, ne quis ex eis ci-  
 uis Romanus fieret. pro Corn. Balb. 24  
 insula pro domo. pro Cæli. 12  
 insularare in aurem. 3. in Verr. 84  
 integer. 1. neque damnatus, neque in iudi-  
 cium vocatus. in Pifo. 23  
 integer ab aliquo. 7. in Verr. 13  
 integra gentes, pro, opulentæ. pro domo  
 lua 48  
 integrū officiū. 1. non violatū. pro Syl. 37  
 integumentū frontis. post redi. in Sena. 14  
 integumenta, vel, tegumenta. in Pifo 8  
 integumenta flagitiorum. pro Cæli. 37  
 intelligendi consilium. 7. Philipp. 219  
 intelligentia in rusticis rebus. pro Rosc.  
 Amer. 28  
 intelligentiam habere. 9. Philipp. 263  
 intemperata impura. post redi. in Sena. 8  
 intendere. pro Quint. 60  
 intendere actionem. pro Milo. 18  
 intendere aliquid. pro Muræ. 19  
 intendere animum ad locum. 11. Phil. 306  
 intendere animum aliquid. 2. in Verr. 6  
 intendere aliquid animo. 10. Philipp. 275  
 intendere aliquid cupiditatem & crudeli-  
 tatem. 7. Philipp. 233  
 intendere falsum. pro Flac. 65  
 intendere litem. pro Cæcin. 14  
 intendere periculū in aliquem. pro Rosc.  
 Amer. 4. pro Quint. 26. & de arusp. resp. 1  
 intentus animus ad aliquid agendum. 11.  
 Philipp. 305  
 intentū palmarū profundero. pro Seft. 102  
 intentare vim, seruos, arma. pro Milo. 17  
 inter aliquos decernere. 3. in Verr. 84  
 inter se, pro, inuicem. pro Quint. 16  
 inter tot annos. pro Quint. 25  
 intercalares Calendæ. pro Quint. 53  
 intercalarium quadragintaquinque die-  
 rum à Cephæditanis decretū. 4. in Verr. 90  
 intercedere. pro Quint. 44. 46  
 intercedere contra legem aliquam. 3. in  
 Verr. 110  
 intercedere legi. pro Seft. 17. & post redit.  
 in Senat. 9  
 intercedere tantum pro aliquo. 2. Phil. 62  
 intercessionem remouit P. Clodius. de ar-  
 usp. respon. 54  
 interclusa vitæ consuetudo. pro Marcel. 1  
 intercolumnia. 3. in Verr. 34  
 intercurre. 8. Philipp. 246  
 interdicerere, pro, interdictum dare. pro  
 Cæcin. 16  
 interdicteretur vox. de arusp. respon. 9  
 interdictum præmium. pro Corn. Bal. 20  
 per interdictum possessionem repetere.  
 pro Cæcin. 7  
 interdicti vnde vi quæ ratio sit. pro Cæ-  
 cin. 67  
 interesse in re. pro Font. 3  
 interesset, pro, interuallum est. pro Plan. 10  
 interesset ad dissolutionem facinoris. de  
 arusp. respon. 11  
 interimere sacra. pro Muræ. 24  
 intermissa die accusare. pro domo lua 36  
 intermortalis conio. pro Milo. 9  
 intermortalis reliquix. in Pifo. 11  
 internecinum bellum. 14. Philipp. 389  
 internoscere. pro Rosc. Amer. 33  
 interpolare tabulas 3. in Verr. 112  
 interponere moram. 10. Philipp. 269  
 interponere se. pro Milo. 38  
 interponere se audaciæ alicuius. 2. Phil. 36  
 interponere verbum vilium. pro Quint. 8  
 interpretes iudicii corrupendi. 2. in Verr. 23  
 interpunctiones verborum. pro Muræ. 21

interrex & patritius, & à patritio prodi fo-  
 litus. pro domo lua 30  
 interrogare aliquē lege. pro domo lua 60  
 interritimentum. 3. in Verr. 94  
 longo intervallo venire. 1. post longum  
 tempus. pro Muræ. 18  
 interuersa aedilitas. pro domo lua 86  
 intestinum bellum. pro eo, quod summo  
 odio geritur. pro domo lua 48  
 intolerantissimè. in Vati. 21  
 intra decem annos. 2. in Verr. 24  
 intra parietes, aut summo iure experiri.  
 pro Quint. 10  
 introitus suspiciones. 2. in Verr. 11  
 introspicere domum aliquam. de arusp.  
 respon. 30  
 introspicere in omnes Reip. partes. pro  
 Font. 18  
 intrudere se. pro Cæcin. 10  
 intrueri aliquid, id est, omni studio perse-  
 qui. 10. Philipp. 285  
 intrueri, pro, sperare vel cōsidere. pro Mu-  
 ræ. 78  
 intus sibi canere. in Rull. 70  
 inuadere in aliquem, aliud est, quàm in-  
 currere. pro Seft. 11  
 inuadere in collum. 2. Philipp. 84  
 inuadere in fortunas alicuius. 2. Philipp. 75  
 inuadere in nomen alicuius. 1. Philipp. 3  
 inuadere in pecuniam. pro Rosc. Amer.  
 4. & 2. Philipp. 59  
 inualeſcere, pro, augeri. pro Muræ. 31  
 inuehere bellum. 6. in Verr. 114  
 inuenire salutem. pro Sylla 63  
 vnde inuentus. pro domo lua 85  
 inueterare se. de arusp. respon. 48  
 inuestigare coniurationem. pro Sylla 64  
 inueterascere, pro augeri, vel confirmari.  
 in Catil. 70  
 inueterascere vrbi, famæ, sermonibus. pro  
 Sylla 17  
 inueterauit opinio. 2. in Verr. 1  
 inueteratus. pro Cluent. 1  
 inuidus laudis. pro Flacco 1  
 inuidus omnium. pro Plan. 46  
 inuidia, pro, inuidiam. pro Sylla 41  
 inuidia alicuius. 2. in Verr. 1  
 inuidia, actiue. pro Seft. 41. Idē passiuè. 42  
 inuidia verbi. pro Plan. 62  
 inuidiæ faces subicere. pro Milo. 75  
 inuidiæ possessores. in Rull. 9  
 inuidiam habere. in Rull. 71  
 inuidiam inflammare. 1. in Verr. 1  
 inuidiam in aliquē querere. pro Flac. 10  
 inuidiam suscipere. 4. in Verr. 95  
 cum inuidia mea fieret. 14. Philipp. 394  
 inuidiosa res. 6. in Verr. 36. & pro Syll. 24  
 inuidiose la chrymæ. pro Plan. 62  
 inuidiosum iudicium. pro Quint. 26  
 inuidiose existimari. pro Deiot. 13  
 inuigilare Reip. 14. Philipp. 398  
 inuolutus. 6. in Verr. 115  
 inuoluta amicitia. pro Sylla 37  
 inuisus, pro, nō visus. de arusp. respon. 53  
 inuitare ad pacem. 12. Philipp. 316  
 inuitare hospitio. 12. Philipp. 335  
 inuitare in prædam. 4. in Verr. 19  
 inuitare in prouinciam. 4. in Verr. 19  
 inuitamenta. pro Sylla 55  
 inuitatio hospitum liberalis. 9. Philipp. 260  
 inurere dolorem. 3. in Verr. 78. & 11. Phi-  
 lipp. 317  
 inurere ignominiam. de prou. Conf. 13  
 inurere leges. pro Milo. 25  
 inurere malum. 2. Philipp. 121  
 inurere vulnus Reip. pro Seft. 13  
 inustus notis maledictorum. 13. Phil. 377  
 inustum odiū mentibus. pro domo lua 71  
 inuitatus. pro Milo. 17  
 inuulneratus. pro Seft. 123

Per iocum fortunæ euertere. 3. in Ver-  
 rem 10  
 Iones olim Athenis. pro Flac. 50  
 Iracundia consilio inimica. pro Mar-  
 cel. 5  
 iracundia aliqua laudanda. pro Seft. 1  
 iracundius docent qui sunt ingeniosio-  
 res. pro Rosc. Com. 18  
 iras deorum subire. de arusp. respon. 35  
 iratus alicui. in Pifo. 47  
 ire ad arma. 3. in Verr. 79. & pro C. Rabir.  
 21. & pro Seft. 69  
 ire ad saga. 6. Philipp. 210. & 14. 385  
 ire in consilium. pro Quint. 18  
 ire in duplum. pro Flac. 39  
 ire in sententiam. 11. Philipp. 300  
 ire pedibus. post redi. in Senat. 6  
 Irpinus ager. 3. in Rull. 6  
 irreperere in censum. pro Corn. Balb. 3  
 irreperere in opinionem gratiæ. de arusp.  
 respon. 49  
 irritum facere aliquid. 4. in Verr. 44  
 irrogare leges priuatis. pro domo lua 34  
 irrogare multam. pro C. Rab. 5. pro domo  
 lua 46. & pro Milo. 28  
 irrogare prouilegium. pro Seft. 55. & pro  
 domo lua 85  
 irruere in odium & offensionē. 2. in Ver-  
 rem 12  
 irrūpere in fletum alicuius. pro Ligar. 8  
 Is homo, is ciuis. pro Plan. 59  
 Isidorus mimus. 5. in Verr. 66. & 7. 25  
 Item vti, pro, quæ admodū. 6. in Verr. 8  
 iter aliquid affectare. pro Rosc. Amer. 83  
 iter cōtendere. pro Rosc. Amer. 60  
 iterum peregrinatio. 2. Philipp. 70  
 itineribus contineri. post redi. ad Quiri. 6  
 Ithyrei, Antonii corporis custodes. 2. Phi-  
 lipp. 43  
 Iubæ Regis filius, non minus bene nū-  
 matus, quàm bene capillatus. in Rul. 62  
 Iubellius Tauræ Capux c o s. in Pifo. 49  
 iubere fœdus. in Rull. 62  
 iubere occasura esse. pro Milo 77  
 iucundè esse in conuiuiis. pro Delot. 12  
 Iudæi & Syri nati seruituti. de prouin.  
 Conf. 8  
 Iudæorum superstitionem barbaram vo-  
 cat. pro Flac. 53  
 Iudaicum aurum. pro Flac. 52  
 iudex sapiens quid cogitare debeat. pro  
 Cluent. 123  
 iudex est iniquus dignitatis, qui aut in-  
 uidet, aut fauet. pro Plan. 5  
 iudex Romæ nemo erat, nisi qui inter ad-  
 uersarios conuenisset. pro Cluent. 95  
 iudicis officium in testibus audiēdis. pro  
 Font. 10. & 11  
 iudicem accessere. pro Quint. 48  
 iudicem sumere. pro Quint. 17  
 iudices, legum interpretes. pro Cluent. 116  
 iudices ex causis, non ex præiudiciis iu-  
 dicare debent. pro Cluent. 3  
 iudicium dandorum formula. 4. in Ver-  
 rem 10  
 iudicum olim erat dānatio, pœna legis.  
 pro Syl. 48  
 iudices reicere. 2. in Verr. 6  
 iudicare falsum. pro Flac. 39  
 iudicare rem contra aliquem. pro Flac. 38  
 iudicare reos. 4. in Verr. 115  
 iudicare sacramentum iniustum in liber-  
 tatem. pro domo lua 61  
 iudicatus secundum aliquem. de arusp.  
 respon. 28  
 iudicatum aliquem ducere. pro Flac. 55  
 rem iudicatam referre. pro domo lua 61  
 iudicatarum rerū autoritas. pro Syl. 47  
 iudicatum facere. pro Flac. 38  
 iudicatum solui satisfacere cogebantur,   
 aaaa. 1.

quorū bona ex edicto pratoris dies tri-  
 ginta possessa erant. pro Quint. 15  
 iudicatus patebat, id est, potestas iudican-  
 di. Philip. 14  
 iudicium turpe. pro Flac. 8  
 iudicium committi. pro Rosc. Amer. 7  
 iudicium fieri. pro Quint. 16. 23. 24. 25. 4.  
 in Verr. 91  
 iudicium fieri. pro iudicari vel suspicari.  
 4. in Verr. 109  
 iudicium publicum. 1. in Verr. 1  
 iudicium ab arbitrio quædā differentia. pro  
 Rosc. Com. 5  
 iudicium accipere. pro Quint. 43  
 iudicium conflare. pro Rosc. Amer. 3  
 iudicium dare alicui. 1. in Verr. 19  
 iudicium decernere vel constituere. pro  
 Milo. 9  
 iudicium dimittere. 4. in Verr. 49  
 iudicium facere de aliquo. 5. Phil. 165. pro  
 Flac. 72. & 73  
 iudicium habere. 3. in Verr. 98. & 4. 51  
 iudicium postulare. pro Quint. 42  
 iudicium vitæ reddere. pro Quint. 47  
 iudicium sustinere. 1. in Verr. 18  
 iudicium vincere. 3. in Verr. 93  
 in iudiciū causā cōcludere. pro Quint. 45  
 in iudicium habere. pro Rosc. Com. 29  
 iudicio consistari. pro Quint. 24  
 iudicio opprimere. pro Quint. 4  
 iudicio perfundere. pro Rosc. Amer. 49  
 iudicia in publico metu tolli solita. de ar-  
 rusp. respon. 51  
 iudicia legitima. pro Rosc. Com. 8  
 iudicia equestri ordini cōmunicata, Len-  
 tulo & Gellio cōss. pro Cluent. 103  
 iudicia tria summæ existimationis & pe-  
 nē capitū, fiducia, tutela, societatis.  
 pro Rosc. Com. 9  
 iudiciorū æquorū definitio. pro Cluent. 3  
 iudiciorū dātorum formula. 1. in Verr. 30  
 iudiciorum dedecus apud Senatorum or-  
 dinem. 1. in Verr. 5  
 iudiciorum diuisio. pro Cæcin. 5  
 iudicis omne ius continetur. pro Sest. 79  
 iudicia dare. pro Cæcin. 6  
 iudicia patefacere, proferre, extingueri.  
 pro Milo. 78  
 iudicia tenere. 2. in Verr. 13  
 iudicialis tabella. 4. in Verr. 56  
 iudiciale ius. 6. in Verr. 93  
 iudicaria res. 4. in Verr. 21  
 iudicaria leges. C. Cæsaris. 1. Philip. 14  
 in iugulum alicuius recidere. pro Plā. 74  
 iugula ciuitatis. in Piso. 3  
 iugum impiorū, id est, duo impii. 11. Phi-  
 lip. 192  
 iugum seruire. 1. Philip. 4  
 Iulius & Craffus, c. e. s. c. pro Arch. 8  
 C. Iulius, Cn. Pompeio diuinatione victo,  
 T. Albutium accusauit. 1. in Verr. 34  
 C. Iulio, Consulatum contra leges peten-  
 ti, P. Sulpitius restituit. de arusp. respō. 40  
 L. Iulius, C. Figulus, c. o. s. pro Syl. 42  
 Iulia lex, qua focis & Latinis ciuitas da-  
 ta est. pro Corn. Balb. 15  
 Iulia lex repetundarum. in Piso. 72 & pro  
 Rab. Posth. 5  
 Iulia lex repetundarum prohibebat in-  
 iussu populi, eum qui prouinciam præ-  
 esset, in regnum accedere. in Piso. 39  
 iungere consuetudines, amicitias, res, ra-  
 tiones cum aliquo. pro Deiot. 18  
 C. Iunius Prætor, de veneficiis quæsiuit.  
 pro Cluent. 59  
 C. Iunius Ædilitius, populari inuidia dā-  
 natus. pro Cluent. 63. & 3. in Verr. 112  
 M. Iunius, homo in causis exercitatus, P.  
 Quinti causam egit. pro Quint. 2  
 M. Iunius, P. Iunii frater. 3. in Verr. 95

P. Iunius, homo de plebe Romana. 3. in  
 Verr. 107  
 P. Iunius, templi castoris ædituus. 3. in  
 Verr. 92  
 Q. Iunius in iudiciō sui iuris. 3. in Ver-  
 rem 12  
 Iunia lex. pro Sest. 118. & 5. Philip. 169  
 Iuniana subfortitio. 3. in Verr. 111  
 Iunianum consilium. 2. in Verr. 18  
 Iuniani iudicii inuidia. pro Cluent. 1  
 Iunonis fanum Melitæ, à C. Verre spolia-  
 tum. 7. in Verr. 144  
 Iunonis Samiæ templum à Verre expu-  
 gnatum. 3. in Verr. 34  
 Iupiter hospitalis. pro Deiot. 12  
 Iupiter Stator, à Romulo constitutus. in  
 Catil. 4  
 Iupiter Stator, custos vrbs Romæ anti-  
 quissimus. in Catil. 7  
 Iupiter cur optimus & maximus dictus.  
 pro domo sua 11  
 Iouis imperatoris tria signa olim in orbe  
 terrarum pulcherrima. 6. in Verr. 114  
 Ioue tonante cū populo agi nefas. 5. Phi-  
 lip. 168  
 iuridictio, quo modo apud Ciceronem  
 accipitur. pro Flac. 77  
 iuridictio Romanorum in liberis ciuita-  
 tibus nulla. de prou. Conf. 5  
 iuridictionem intermittere. de arusp. re-  
 spon. 51  
 iurisiurandi fidē alicui abrogare. pro Rosc.  
 Com. 16  
 ius corrupti non potest. pro Cæcin. 52  
 ius optimum, priuatum, hæreditarium,  
 autoritatis, mancipii, nexi. de arusp.  
 respon. 12  
 ius ciuile non contemnendū. pro Cæci. 51  
 ius ciuile olim paucis & obsecris literis  
 continebatur. pro Muræ. 25  
 ius commune. pro Cæcin. 63  
 ius fuit. oportuit. 8. Philip. 153  
 ius legum. pro domo sua 56  
 ius par. pro Quint. 5  
 iuris ciuilis uilitas. pro Cæcin. 51. 53. 54  
 iuris ciuilis & rei militaris comparatio.  
 pro Muræ. 19  
 iuriprudentiæ irritio. pro Muræ. 19. & 21  
 iuris repagula. 7. in Verr. 32  
 ius æquum proponere. 1. Philip. 20  
 ius certum obtinere. pro Cæcin. 8  
 ius suum deplorare. 2. in Verr. 32  
 ius experiri. pro Cæcin. 24  
 ius iudiciale. 6. in Verr. 93  
 ius nundinari. 3. in Verr. 83  
 ius postulare. 2. Philip. 81  
 ius suum obtinere. pro Quint. 18. & 3. in  
 Verr. 44  
 ius recuperare. 10. Philip. 173  
 in ius adducere. pro Quint. 18  
 in ius vocare. pro Quint. 42  
 per ius aliquem defendere. pro Quint. 46  
 iure iniquo imperare. 4. in Verr. 119  
 iure suo uti, pro liberum esse. in Rull. 85  
 de iure currere. pro Quint. 54  
 ex iure manu confertum vocare. pro Mu-  
 ræ. 22  
 iura inimicissima. pro Quint. 17  
 iura omnia pollueri. pro Rosc. Amer. 39  
 iustus in aliquem. pro Plan. 52  
 iustum bellum cum hoste, non cum ciue.  
 in Catil. 25  
 iustum imperium. pro Ligar. 16  
 iusta facere alicui. pro Flac. 73  
 iusta funeri soluere. pro Rosc. Amer. 13  
 iusta ludorum. de arusp. respon. 19  
 iustitiam edici. de arusp. respon. 51  
 iustitiam indicare. 5. Philip. 187  
 M. Iuuentius Pæto. pro Cluent. 86  
 iuuentutis soboles. 2. Philip. 68

iuxta, pro, æque. post redi. in Sena. 18  
 L

**L** abes prouincie. 2. in Verr. 2  
 Labi consilio. 7. Philip. 128  
 Labici, oppidū Romæ finitimū. in Rul. 94  
**Q.** Labienus, cum Saturnino Capitolium  
 tenuit. pro C. Rab. 14  
 laborare. pro metuere. 1. in Verr. 37  
 laborare, id est, minus secunda fortuna  
 uti. post redit. in Sena. 18  
 laborare ex aliquo. pro Rosc. Amer. 89  
 laborare ex inuidia. Ibidē, & pro Cluē. 159  
 laboris inertia. pro Rosc. Com. 14  
 labores gerere. 6. Philip. 215  
 laboriosus. 5. in Verr. 73  
 laboriosi qui dicantur. 11. Philip. 194  
 Lacedæmoniorum laus. pro Flac. 49  
 Lacedæmoniorum mores. pro Muræ. 68  
 lacerare mortem alicuius. pro Milo. 66  
 lacerna, indumenti genus. 2. Philip. 84  
 lactosus. 8. Philip. 251  
 lacessuit introisse. in Piso. 43  
 lachrymas alicui reddere. pro Rab. Po-  
 sth. 29  
 lachrymula iudicii. pro Plan. 62  
 lacuna rei familiaris. 4. in Verr. 96  
 lædere existimationem. 4. in Verr. 125  
 C. Lælius doctrinam cum natura coniu-  
 xit. pro Arch. 12  
 D. Lælius, L. Flacci accusator. pro Flac.  
 12. & ferre. 9. Philip. 261  
 Lætiæ voluptas. post redi. ad Quiri. 1  
 L. Læmia, eques Ro. à P. Gabinio c. o. s. in  
 concione relegatus. pro Sest. 22. & post  
 redit. in Senat. 10  
 Læmia Segestana, per triennium C. Verri  
 stragulam vestem confecit. 6. in Verr. 51  
 Lampiæceni Verrem comburere volue-  
 runt. 3. in Verr. 47. & 43  
 languere de via. 1. Philipp. 8  
 languidius studium in causa. pro Lig. 17  
 Lanuuii oppidum Romæ finitimum. in  
 Rull. 94  
 lapidator. pro domo sua 11  
 lapidem ex sepulchro pro deo venerari.  
 pro Plan. 77  
 de lapide empti Trib. pl. in Piso 27  
 lapidibus cooperiri. 3. in Verr. 84  
 laqueos iudicii declinare. pro Milo. 31  
 Lar Tolumnius, Veientum rex, quatuor  
 legatos Romanorū interemit. 9. Phil. 158  
 largiri facultatem. 2. Philip. 61  
 largitionem facere. pro Muræ. 4  
 largitor tribus alicuius. pro Plan. 30  
 Larinum municipium. pro Cluent. 13  
 M. Laterensis, Cn. Plancii accusator. pro  
 Plan. 1  
 M. Laterensis, à Vectio indice per Vatiniū  
 in concionem producto nominatus. in  
 Vati. 20  
 Laterensis in Ciceronē officia. pro Plan. 60  
 laternarius Epicuri. in Piso. 15  
 Latini ciues & Latinæ colonie. pro domo  
 sua 61  
 Latinienses, populi Italiæ. de arusp. re-  
 spon. 57  
 in Latiniensi agro strepitus, cum fremitu  
 auditus. de arusp. respon. 18  
 Latona Dianam & Apollinem in Delo  
 peperit. 3. in Verr. 32  
 latrociniari. pro Milo. 13  
 in latrocinium consistere. in Catil. 25  
 Laucana vicinitas. pro Plan. 18  
 laureati fasces, imperatorum insigne. pro  
 Ligar. 5  
 laus aliud est ab honore. pro Plan. 50  
 laus uestrū. 9. Philip. 262  
 laudi alicuius se offerre. 1. Philip. 22

laudem iudicii vestri tribuere. 5. Phil. 189  
 in laude esse. 2. in Verr. 31. & 3. 14  
 in laude versari. pro Plan. 21  
 laudare authorem. pro Flac. 72  
 laudatores decem qui dare non poterat,  
 honestius erat ei nullū dare. 7. in Ver-  
 rem 46  
 Lautumia carcer Syracusis à Tyranno  
 Dionysio factus. 7. in Verr. 111  
 Lautumia Syracusana, cuiusmodi fue-  
 rint. 7. in Verr. 54  
 lautus, pro, locuples. 3. Philip. 134  
 lautum municipium. 13. Philip. 356  
 lautum patrimonium. pro Rab. Posth. 23  
 laxamentum. pro Cluent. 71  
 laxè habitare. pro domo sua 88  
 laxitas domus. pro domo sua 89  
**C.** M. Lecca. in Catil. 6. & 34. Accusatus  
 inter coniuratos. pro Syl. 4  
 legati nomen etiam inter hostium tela  
 impunè versari debet. 3. in Verr. 60  
 legatorum ius diuino & humano præsi-  
 dio munitum. de arusp. respon. 30  
 legationis cerimoniam pollueri. pro Rosc.  
 Amer. 67  
 legationis communis cum aliquo esse.  
 6. Philip. 206  
 legationem renunciare. 9. Philip. 256  
 legatione tua indignus. 1. indignus qui ti-  
 bi legatus esset. in Piso. 42  
 legere iudices. pro Milo. 80  
 legiones sunt. pro Plan. 27  
 Lemniscata palma. pro Rosc. Amer. 61  
 Lemonia tribus. pro Plan. 31  
 C. Lenas, Roma pulsus, Nuceria cuius fa-  
 ctus est. pro Corn. Balbo 11  
 lenire se alicui. 7. Philip. 232  
 lenitas animi. pro Marcel. 7  
 lenitas audiendi. pro Muræ. 39  
 lenitudo. 6. in Verr. 110  
 M. Lenius Flaccus, Ciceronis amicus. pro  
 Sest. 114. Hortis suis prope Brundu-  
 sium Ciceronem excepit. pro Plan. 79  
 Lentidius, vnus ex Clodii sicariis. pro Se-  
 stio 69  
 Lēto Cæsenius, Septemuir agrorum ex le-  
 ge Antonii diuidendorum. 12. Phil. 334  
 Lentulus, accusator P. Clodii. de arusp.  
 respon. 33  
 Cn. Lentulus, L. Gellius, c. e. s. s. pro Clu-  
 ent. 94  
 Cn. Lentulus, & Lucullus, c. o. s. s. de Ver-  
 ris iniuriis in Senatu questi. 4. in Ver-  
 rem 66  
 Cn. Lentulus Censor. 7. in Verr. 13. & pro  
 Flac. 36  
 Cn. Lentuli Censoris bona, à Tribuno pl.  
 consecrata. pro domo sua 94  
 Cn. Lentulus, Siciliae patronus. 4. in Ver-  
 rem 71  
 Cn. Lentulus, L. Manilia suafor. pro L.  
 Manil. 48  
 Cn. Lentulus & Q. Claudius iudices in  
 C. Antonium. in Vati. 21  
 Cn. Lentulus Marcellinus. 1. in Verr. 8  
 L. Lentulus, Flamen Martialis, à L. Vectio  
 indice, in concione per Vatintum pro-  
 ducto nominatus. in Vati. 19  
 L. Lentulus Prætor, deprecator pro Cice-  
 rone. in Piso. 60  
 L. Lentulo, C. Marcello, c. o. s. s. bellum ci-  
 uile à Cæsare ortum. 2. Philip. 66  
 P. Lentulus, Q. Metellus, c. o. s. s. pro do-  
 mo sua 55  
 P. Lentulus, princeps Senatus, P. Lentuli  
 Suræ auus, cōtra C. Gracchum pugnas  
 vulneratus. 8. Phil. 243. in Rull. 81. & in  
 Catil. 85. Patriam & ciues suos vnice  
 amans. in Catil. 55. M. Aquilium accu-  
 savit. 1. in Verr. 37

re. pro Syl. 48  
 legem definire. 5. in Verr. 182  
 legem edicere. 5. in Verr. 14  
 legem facere. 5. Philip. 168  
 lege agere in hæreditate. 3. in Verr. 81  
 lege interrogare. pro domo sua 60  
 leges, pro iure ciuili separatim. pro domo  
 sua 33  
 leges inter arma silent. pro Milo. 7  
 leges quibus Siculi in iudiciis utebātur.  
 4. in Verr. 21  
 leges Corneliae. 3. in Rull. 4. 5. & 8  
 leges sacratæ. pro domo sua 34  
 leges Sempronie. 7. in Verr. 117  
 leges Tribunitie. in Rull. 34  
 legum ara. 4. in Verr. 5  
 legum ius. pro domo sua 56  
 legum rogandarum formula. 1. Philip. 19  
 legum uilitas & dignitas quanta. pro  
 Cluent. 16  
 leges dicere. 5. in Verr. 15  
 leges ponere. 7. in Verr. 23  
 legitima quæstio. pro Arch. 1  
 legitime partis sponso. pro Rosc. Com. 5  
 legitima iudicia. pro Rosc. Com. 8  
 legitime facere. pro domo sua 60  
**C.** Libationes in ludis. de arusp. respon. 19  
 libellam vnā dare. 4. in Verr. 17  
 libellos deicere. pro Quint. 13. & 42  
 Libera quæ & Proserpina ex Ennensium  
 nemore capta. 6. in Verr. 95  
 liberalis inuitatio. 9. Philip. 260  
 liberalitatis magnificentia. pro Rosc. Com. 14  
 liberare se ab aliquo. 1. in Verr. 39  
 liberatio culpe. pro Ligar. 1  
 in liberis ciuitatibus magistratus Roma-  
 norū ius non dicebant de prou. Conf. 5  
 liberum ius legationis. 1. Philip. 4  
 libertatis atrium. pro Milo. 43  
 in libertatem sacramentum iniustum iu-  
 dicare. pro domo sua 61  
 libidinosa sententia. pro domo sua 3  
 librarium, pro, liber vel codex. pro Mil. 25  
 licet ciui Romano esse Gaditanum. pro  
 Corn. Balb. 21  
 liceat esse miseros. pro Ligar. 11  
 licitum est, pro, licuit. 2. in Verr. 9  
 licentiam dare. pro domo sua 37  
 licentiam alicuius rei præbere. 4. in Ver-  
 rem 47  
 licere digito. 5. in Verr. 11  
 Licinius Lenticula, de alea condemnatus,  
 ab Antonio restitutus. 2. Philip. 69  
 C. Licinius Sacerdos, à P. Africano dictus  
 peierasse. pro Cluent. 105  
 L. Licinius, Q. Mutius, c. o. s. s. 4. in Ver. 84  
 Licinia atria. pro Quint. 7. & 13  
 Licinia lex. in Rul. 34. pro Sest. 118. pro do-  
 mo sua 41. in Vati. 25. & 5. Philip. 169  
 Licinia lex, de ciuitate quærendū statue-  
 bat. pro Corn. Balb. 37  
 Licinia lex de sodalitiis. pro Plan. 39  
 Licinia virgo vestalis. pro domo sua 104  
 T. Ligarius, Q. frater. pro Ligar. 22  
 Ligur, cognomē Æliæ familiaris. p. Cluē. 57  
 Ligures cur duri & agrestes. in Rull. 93  
 ligurire luca. 5. in Verr. 153  
 Lilybæum, oppidum Siciliae maritimum.  
 4. in Verr. 134  
 Linternus ager. in Rull. 68  
 Liparēsis ager miser & ieiunus. 5. in Ver-  
 rem 71  
 Liparensis ciuitatis situs. 5. in Verr. 72  
 Liso Lilybætanus, à C. Verre hospite suo  
 spoliatus. 6. in Verr. 32  
 litem contestari. pro Rosc. Com. 31  
 litem dare secundum tabulas. pro Rosc.  
 Com. 2  
 litium æstimatio, iudicium non fuit. pro  
 Cluent. 91

litium appellatio. pro Rab. Posth. 7  
lites damnato extimare. pro Rab. Posth. 5  
lites condemnari solent. pro Rab. Posth. 12  
lites suas redimere. pro Rosc. Com. 23  
litigiosus. pro Muræ. 21. & pro Plan. 67  
litera prima eadem competitorem habere. pro domo sua 86  
litera salutaris, aut tristis in iudicando. pro Milo. 11  
litera ad caput affigere. pro Rosc. Ame. 34  
literæ, pro iure scripro. pro domo sua 3  
literarum studia quos fructus afferat. pro Archia. 12  
litteras conficere. 5. in Verr. 92  
litteratè respondere. de arusp. respon. 17  
Locare in matrimonio. 2. Philipp. 61  
locatus in gradu dignitatis. 1. Philipp. 11  
locationem facere. 5. in Verr. 14  
locuples testis. pro Flac. 31  
locupletum hominum species honestissima. in Catil. 38  
locupletare aliquem. 5. in Verr. 162. & pro Rab. Posth. 2  
locus ad mores multum potest. in Rul. 92  
locus primus causæ dicendæ. pro Clu. 43  
locus dicendi, pro ratione vel conditione. pro Muræ. 45  
locus gladiatorius. i. spectandis gladiatoribus præparatus. pro Muræ. 67  
locus habendi Senatui. in Catil. 1  
locum agminis tenere. 5. Philipp. 176  
locum alicui constituere. pro Cluent. 74  
locum suum defendere. pro Quint. 23  
locum suum obtinere. pro Quint. 24  
locum obtinere apud aliquem. 1. Phil. 80  
locum percutere. pro Sest. 69  
locum ad dedicationem reliquum facere. 13. Philipp. 383  
in locum peruenire, id est, dignitatem assequi. pro Sest. 99  
loco Consulari sententiam dicere. 1. Phil. 11. & 5. 197  
de loco superiore agere solebant magistratus. 3. in Verr. 9  
in loco, & aliquid habere. 2. Phil. 98  
in locos causam conicere. pro Plan. 67  
L. Lollius, Q. filius. 5. in Verr. 51  
M. Lollius, Pompeium interficiendum depoposcit. pro domo sua 10  
Q. Lollius, eques Ro. quanta indignitate à Q. Apronio affectus. 5. in Ver. 49. & 50  
Q. Lollius, Q. filius, Calidum accusavit. 5. in Verr. 51  
longinquus homo. pro Deiot. 6  
ex longinquitate morbi recreatus. 10. Philipp. 180  
logissime in posterum providere. 7. Phil. 229  
loqui ad aliquem. pro Ligar. 19  
Lubrica ratio defensionis. pro Plan. 3  
lubricum orationis genus. in Piso. 54  
Q. Lucius argentarius. 7. in Verr. 129  
Lucium castellum regis Deiotari. pro Deiot. 10  
Lucillum. 5. in Verr. 60  
Luceria, oppidum Sannii. pro Cluent. 156  
lucra ligurare. 5. in Verr. 153  
M. Lucretius, iudex, à Verre retentus. 3. in Verr. 12  
luctu aliquem afficere. in Piso. 13  
luctu perditus. pro Rosc. Amer. 13  
luctuosum ad priuatum dolorem. de arusp. respon. 46  
luculenta plaga. 7. Philipp. 218  
luculentum patrimonium. 12. Philipp. 332  
L. Lucullus, iudex in causa Quintii. pro Quint. 31  
L. Lucullus, à Vettio iudice accusatus. in Vati. 18  
L. Luculli res in Asia gesta. pro L. Manil. 13. & pro Arch. 16

L. Lucullo, M. Cotta, c. 0 s. C. Verres Prætor Verbanus fuit. 7. in Verr. 18  
M. Lucullus, C. Cassii, c. 0 s. pro Clu. 108  
M. Lucullus, ex Macedonia triumphauit. in Piso. 35  
M. Lucullus deprecator pro Ciceronis salute. in Piso. 60  
M. Lucullus pontifex. pro domo sua 102. & de arusp. respon. 10  
Luculli, Seruiliis inimicissimi. de prou. Conf. 17  
per ludum fortunæ euertere. 3. in Ver. 110  
ludi magni. in Piso. 5  
in ludis quæ obseruari solita. de arusp. respon. 19. & 20  
Ludius constitit. de arusp. respon. 20  
luere pœnam iniustam. pro Milo. 7  
luere pœnam reip. pro Sylla. 57  
luere sanguinem. 3. in Verr. 5  
lumina mentis. pro Rab. Posth. 27  
Luperorum sodalitas fera. pro Cæl. 19  
M. Lurco testis in L. Flaccum. pro Flac. 3. & 16  
C. Lusei? Ocrea, Senator. pro Rosc. Com. 25  
lustra. post red. in Senat. 11  
lustrorum libido. pro Cæl. 34  
lustrorum tenebræ. pro Sest. 15  
lustratio municipiorum. 1. Philipp. 70  
Q. Lutadi? Diodorus, Q. Catuli beneficio à L. Sylla ciuis Rom factus. 6. in Verr. 31  
luteum negotium. 6. in Verr. 28  
lutulenta perlona. pro Rosc. Com. 12  
lutulenta vitia. in Piso. 1  
lux liberalitatis & sapientia. pro Ligar. 4  
lucis vsuram alicui dare. 7. in Verr. 61  
luci, id est, interdu. 12. Philipp. 337  
lucem offerre. 1. Philipp. 2  
luxuria quædam libero homine digna. in Piso. 52  
ex luxuria auaritia oritur. pro Roscio Amerino 45  
luxuries in vrbe creatur. pro Rosc. Ame. 45  
L. Lydia prouincia cœtus. pro Flac. 51  
Lynceus homo. 5. in Verr. 18  
Lysania Tennites. pro Flac. 33  
Lysias Atheniensis, Phœdri Philosophi filius, iudex lectus ab Antonio. 5. Phil. 173  
Lysidicus quid sit Græcè. 11. Philipp. 199

## M

Macedonia, prouincia Consularis. in Piso. 29. Triumphorum feminariu. in Pif. 77  
macelli fauces. pro Quint. 13. & 5. in Verr. 113  
C. Macer, C. Rabirii inimicus. pro C. Rab. 4  
Macharensis ager in Sicilia. 5. in Verr. 8  
machinator. in Rull. 9  
machare ius ciuitatis. 6. in Verr. 23  
machare supplicii. in Catil. 24  
machandus maiore malo. in Vati. 23  
maculæ esse. 5. in Verr. 122  
Mæandros querere. in Piso. 41  
C. Mæcenas, eques Ro. pro Cluent. 123  
Magara, oppidum Sicilia. 7. in Verr. 12  
Magi, c. 0 s. olim Capuani. in Piso. 19  
magis est, pro magis cœuenit. pro Cæl. 10  
magis miserum. de arusp. respon. 46  
magis quadraginta. pro Rosc. Amer. 22  
magister officii. 2. Philipp. 93  
magister societatis. pro Plan. 26  
magistri sunt pro Quint. 28  
magisterium morum, censura. de prou. Cof. 38  
magistratus legum ministri. pro Cluent. 16  
magistratu à populo cõtere. 4. in Ver. 91  
magistratum mandare. 4. in Verr. 91  
magna causa. pro domo sua 1  
magna natio, id est, magnus numerus. de arusp. respon. 53  
magna procuratio. pro Deiot. 25  
magni aratores. 5. in Verr. 100

magni iudi. in Piso. 5  
magnum, pro, difficile. 2. Philipp. 102  
magnum consilium. 3. Philipp. 132  
magnificè diligere. 9. Philipp. 165  
magnificè vincere. in Catil. 25  
magnificè liberalitatis. p. Rosc. Com. 14  
maiestatis damnatis prouocatio M. Antonii lege ad populum cõcessa. 1. Phil. 16  
maior medicina. pro domo sua 9  
maiores hostiæ quomodo immolari solita. in Rull. 91  
C. Malleolus, Quæstor Cn. Dolabellæ in Asia occisus. 3. in Verr. 64  
Mallius Glaucia, T. Roscii cliens & familiaris. pro Rosc. Amer. 8  
malus poeta. pro Arch. 19  
mala accusatio. i. falsa. pro Rosc. Amer. 24  
mala gratia in Piso. 3  
mala ciuilia. pro Plan. 27  
malè accipere aliquem verbis. 3. in Verr. 99. & 4. 39  
malè agere. i. fraudare. pro Quint. 30  
maledictu crudelitatis. pro domo sua 72  
maledictum voluere. pro Plan. 46  
maledicta mea, passiue. 13. Philipp. 377  
in maledictis aliquid obicere. in Vati. 4  
malescium, pro, cæ de pro Flac. 33  
ad malescium nemo conatur sine spe atque emolumento accedere. pro Rosc. Ame. 51  
maleuolenti deprecari. pro Corn. Bal. 12  
malitiosè. pro Cæcin. 14  
Mamerina ciuitas, C. Verri in amore & deliciis fuit. 6. in Ver. 2. Sola legatos ad Verrem laudandum misit. 4. in Verr. 8  
Mamerina ciuitatis decumæ venire non solita. 5. in Verr. 11  
Mamerini nauem populo Ro. ex fœdere debebant. 7. in Ver. 40. Materiam ad naues ædificandas non habent. 7. in Verr. 38. C. Catonis viri Consularis impedimenta reuocuerunt. 6. in Ver. 19  
Mamerini Ciceronem publicè non inuiterunt. 6. in Verr. 21  
L. Mamilius, scriba Ciceronis, in Sicilia Quæstoris. 5. in Verr. 157  
Mancinus, Numantinis deditus, ab eis nō acceptus. pro Cæcin. 71  
manceps. pro Rosc. Amer. 12. pro domo sua 21 & 39  
mancipem apponere. 3. in Verr. 99  
mancipatus Tribunatus. 2. Philipp. 66  
mancipi esse. pro Flac. 61  
mancipii ius. de arusp. respon. 12  
mancipii res. pro Muræ. 3  
mancipium ne emerit, qui in prouinciis cum impero erant, nisi in demortui locum legibus cautum erat. 6. in Verr. 8  
mandare in vitimas terras. pro Syl. 42  
mandare magistratum. 4. in Verr. 91. & pro Muræ. 69  
mandare vinculis & tenebris. in Catil. 82  
mandati iudiciu non minus turpe, quam furti. pro Rosc. Amer. 65  
mandatum negligentius administrare olim dedecori habitū. pro Rosc. Ame. 65  
mandatu negligere vel dolose exequi, cur turpe sit. pro Rosc. Amer. 66  
mandata ferre. 8. Philipp. 250  
mandere rostra. de arusp. respon. 55  
manere in causa. pro Milo. 8  
manere in fide. pro domo sua 52  
manere in veritate. pro Cluent. 140  
manicas accipere. 11. Philipp. 309  
C. Manilius legem tulit de Cn. Põpeio contra Mithridatè mittendo. pro L. Manil. 48  
Q. Manilius cuiusmodi vir. pro Cluent. 19  
T. Manilius Senator. pro Rosc. Com. 15  
Manilia lex. pro Muræ. 45  
Manipulares ab Antonio iudices lecti. 5.

Philipp. 172. & 173  
Manlium neminem M. vocari licuit, propter M. Manlii scelus. 1. Philipp. 24  
C. Manlius. pro Flac. 72  
C. Manlius, Catilinæ satelles. in Catil. 4  
Cn. Manlius Q. Catulum in petitione superauit. pro Muræ. 34. & pro Plan. 10  
M. Milius ob regni appetiti suspicionem interfectus. 2. Phil. 91. & 109. Eius domus euerfa. pro domo sua 78  
Q. Manlius Chilo ex Catilinæ coniuratus. in Catil. 59  
Q. Manlius, iudex seuerus. 2. in Verr. 18  
T. Manlius, Prætor ex s. c. de oppidis Sicilia Agrigenti coloniã deduxit. 4. in Verr. 85  
mansuetè quid facere. pro Marcel. 5  
manus, pro eo quod nos scripturam cuiusque dicimus. in Catil. 55  
manus renouata. pro Sest. 34  
manum conferere. pro Muræ. 17  
manu facere. 7. in Ver. 61. & pro Cæcin. 24  
in manum conuenire. pro Flac. 65  
manus C. Verri multæ. 4. in Verr. 17  
manibus facinus deprehendere. pro Cæl. 10  
manibus res tenetur. pro Sest. 58  
in manibus spem habere. 2. in Verr. 10  
manus afferre. 3. in Verr. 46. & de arusp. respon. 12  
manus cum aliquo conferre. pro Font. 2  
manupretium euerfæ aut perditæ ciuitatis. in Piso. 45  
manupretii machinæ. 3. in Verr. 104  
C. Marcellus Æferninus. 6. in Verr. 81  
C. Marcellus prouinciam Siciliam administravit. 5. in Ver. 34. Post M. Antonii Prætoris, salutem Sicilia constituit. 4. in Ver. 5. Eius officia in prouinciam Sicilia maxima. 6. in Verr. 78  
C. Marcellus in Verrem iudex. 1. in Ver. 8  
C. Marcellus à P. Sestio Capua pulsus. pro Sest. 6  
C. Marcello, L. Lentulo c. 0 s. bellum ciuile Cæsaris ortum. 2. Philipp. 66  
M. Marcellus Archimedi interfectum permolesè tulit. 6. in Verr. 115  
M. Marcellus ter c. 0 s. perit in mari. in Piso. 34  
M. Marcellus, iudex in causa Quintii. pro Quint. 31  
M. Marcellus, pupilli Iunii tutor. 3. in Verrem 95  
Marcelli pater & filius, pro Antronio & P. Sylla deprecatores. pro Syl. 14  
Marcellorum nomini tota prouincia adiuncta. 1. in Verr. 8  
Marcella festa Syracusis à Verre sublatã. 4. in Verr. 36  
mari expiari putabantur omnia quæ violata erant. pro Rosc. Amer. 43  
maritus absolute. pro vxorem habere. pro domo sua 29  
C. Marius, pater patriæ. pro C. Rab. 20. Diuinus vir ad salutem Romani imperii natus. pro Sest. 41. Durior ad studia poetica. pro Arch. 15. Plenus inimicorum. de prou. Conf. 15. In iracundia perferas. 11. Philipp. 189. Multis laboribus & inimicitias ad honores peruenit. 7. in Ver. 142. Duabus acceptis Ædilitatis repullis, septies Consul est factus. pro Plan. 41. c. 0 s. C. Glaucium Prætorum occidit. in Catil. 60  
C. Marius se armis ab exilio reuocauit. post redi. ad Quiri. 5  
C. Marii calamitas. post redi. ad Quiri. 16  
Fortuna. in Piso. 33. Laus. in Catil. 93. & pro Corn. Balb. 36. Vis & virtus in remilitari. 7. in Verr. 11. Ei multi inuidebant. pro Syl. 17

L. Marius hostis à Senatu iudicatus. 3. in Verr. 61  
Marrucianorum studia contra M. Antonium. 7. Philipp. 231  
Mars ex acie fortissimum quæque pignerrari solitus. 4. Philipp. 405  
Mars communis. 10. Philipp. 283  
marre suo quid facere. 2. Philipp. 96  
Martia legio ab Antonio ad C. Octauium deficit. 3. Philipp. 127  
Martiales, id est, legionis Martiæ milites. 4. Phil. p. 155  
Martiales Larini, ministri publici Martis. pro Cluent. 32  
L. Martius cum Gaditanis fœdus iciffe dicitur. pro Corn. Balb. 26  
L. Martius, M. Perpenna Censores. 3. in Verr. 102  
L. Martius, eques Ro. in Cæsaris partibus. pro Ligar. 22  
Q. Martius, Censor. pro domo sua 99  
Q. Martius Crispus, Procos. 11. Phil. 312  
Q. Martius, L. Pisoni in Galliam legatus. in Piso. 42  
Maffilia, Reip. Romanæ semper amicissima. 13. Philipp. 370. & 8. 246  
Maffilia laus. pro Flac. 49  
Maffianus rex. in Vati. 9  
Mastrucatis latrunculi in Sardinia à T. Albutio deuicti. de prou. Conf. 12  
mater magna agros & nemora cū quodã strepitu peragere solita. de arusp. resp. 21  
matercula. pro Flac. 70  
materia facilis. 2. Philipp. 60  
materies, pro, indole vel studio virtutis. 5. in Verr. 137  
matrimoniu alicuius tenere. pro Cæl. 25  
in matrimonio habere. pro Quint. 9  
matrimus puer. de arusp. respon. 20  
C. Matrinus, eques Ro. quanta indignitate ab Apronio affectus. 5. in Verr. 49  
D. Matrinus scriba Ædilitatis à Cicerone defensus. pro Cluent. 99  
T. Matrinus Spoletinus, in discrimen ciuitatis vocatus. pro Corn. Balb. 38  
Maximus publicanus. pro Rab. Posth. 2  
Q. Maximus M. Scaurum in petitione superauit. pro Muræ. 35  
Q. Maximus, Roma pulsus, Nuceria ciuis factus est. pro Corn. Balb. 11  
Q. Maximus, C. Antonii accusator. in Vatinium 21  
Q. Maximus, P. Africanum patruu mortuum laudauit. pro Muræ. 69  
Q. Maximi sapientia. 7. in Verr. 20  
Q. Meandrus Trallianus. pro Flac. 41  
Meculonium, pupillus. pro Flac. 36  
Medea, patrem fugiens, frater sui membra dissipauit. pro L. Manil. 15  
Medea signum apud Cyzicum celebre. 6. in Verr. 119  
media pars, pro, dimidia. in Piso. 74  
medici nihil præter artificium præstant. pro Cluent. 44  
medicina Consularis. post redi. in Sena. 7  
medicina periculorum. pro Sest. 43  
medicinam facere. pro Quint. 5  
hac vna medicina. i. hac vna ratione. pro Verr. 55  
de medio remouere. pro Rosc. Amer. 14  
de medio tollere. pro Rosc. Amer. 12  
in medio positus. 1. in Verr. 18  
mediocriter aliquid ferre. 5. in Verr. 79  
meditari ad aliquid. 5. in Verr. 163  
in medullis alicuius hæere. 1. Philipp. 26  
Megalensis festa. de arusp. respon. 21  
Megalefia, ludi in honorem matris magne. de arusp. respon. 21  
Megalefiorum nomen Latinum nullum. de arusp. respon. 21

Megaris, locus non longè à Syracusis. 7. in Verr. 51  
melior, pro, fortior & instructior. 8. Philipp. 245  
meliori mente audire. pro Quint. 2  
Melitenfis rosa. 7. in Verr. 12  
Melitenfis vestis. 4. in Verr. 132  
Sp. Melius ob appetitum regnum necatus. 2. Philipp. 91. & 109. A. Q. Seruilio Hala. in Catil. 2  
Sp. Melii domo coplanata. pro domo sua 77  
C. Memmius à L. Saturnino occisus. in Catil. 76  
M. Memmius, Quæstor Cn. Põpeii in Hispania. pro Corn. Balb. 3  
Memmia lex. pro Rosc. Amer. 33  
memoria meū peccat effodis. pro Marcel. 6  
memoria immortalitatis. 2. Philipp. 53  
memoria in eo maneat. 5. Philipp. 202  
memoria sempiterna beneficii obstrictus. pro Plan. 1  
memoria omnis seculorum. 4. Philipp. 154  
memoria mei vos teneret. post redi. ad Quiri. 1  
memoriam amittere alicuius. pro Deio. 7  
memoriam recordari. pro Arch. 1  
memoria referre. pro Sylla. 28  
in memoria alicuius diligens. 2. Phil. 106  
in memoria esse. pro Syl. 17  
mendaci & periuro eadem pœna à deo constituta. pro Rosc. Com. 27  
medaciu honestu & misericors. pro Lig. 9  
mendiculus. in Catil. 28  
mendosum esse, pro, mendum admittere. 4. in Verr. 137  
Menenii, populi Sicilia. 5. in Verr. 83  
Mencia columna. pro Sest. 108  
Meniscus Entellinus, in C. Verrem publicè legatus. 5. in Ver. 174  
mens. i. consilium. pro Sest. 24  
mens publica. de arusp. respon. 54  
mens angusta, humilis, praua. post. red. in Senat. 7  
mentis lumina. pro Rab. Posth. 27  
mentem dare, id est, in animum immittere. pro Milo. 68  
mente bona audire. i. libeter. pro Quint. 2. & 3. Philipp. 132  
vna mente. de arusp. respon. 10. & 41  
mætes claroru hominu æternæ. p. C. Rab. 22  
mensa publica. pro Flac. 35  
qui mentiri solet, peierare consuevit. pro Rosc. Com. 17  
Mentor, cælator egregius. 6. in Verr. 34  
Menula Anagninus. pro domo sua 63  
mercator, aliud est à negotiatore. pro Placicio 53  
mercaturas facere. 7. in Verr. 57  
merces populi. i. quæ à populo datur. 5. in Verr. 156  
mercedem ferre. 3. in Verr. 104  
mercenarium proecium. 3. in Verr. 77  
merere equo. 1. Philipp. 14  
mereri pœnas. 5. in Verr. 153  
male mereri de aliquo. de arusp. resp. 40  
bene meritus ciuis, absolute. de arusp. respon. 49  
meritum diuinu & immortale. 3. Phil. 133  
meritum in aliquem. pro Plan. 56  
merita immortalia. post redi. in Sena. 1  
meretricia vicinitas. pro Cæl. 29  
Messala adolescens Sextu Rosc. reum tatus est. pro Rosc. Amer. 88  
M. Messala Prætorum petebat, c. 0 s. Cicerone. pro Syl. 31  
M. Messala pont. de arusp. respon. 10  
Messana, vrbs Sicilia, situ, moenibus, portuque ornata. 6. in Ver. 3. C. Verri altera patria, libidinum testis, prædaru ac furtorum receptrix. 6. in Verr. 14

**C. Messius**, post redi. in Sena. 18  
**metator** castrorum aut vrbis. 11. Philip. 197  
**Metelli porticus** Romæ signis & statuis abundans. 6. in Verr. 112  
**Metelli plures eodem tempore**. post redit ad **Quiri**. 4  
**Metelli omnes C. Mario inimici**. de prou. Conf. 15  
**Metelli fato** Consulibus. 2. in Verr. 13  
**L. Metellus, Cn. Domitius, c. o. s. s.** pro Cluent. 94. & 3. in Verr. 102  
**L. Metellus Heraclium Syracusanum & Epicratem Bidinum à Verré condemnatos restituit**. 4. in Verr. 44  
**L. Metellus, Q. Martius, c. o. s. s.** in Pifo. 5  
**L. & Q. Metellus testibus in Q. Pompeii cur non sit creditum**. pro Font. 12  
**Q. Metellus, T. Flaminius, c. o. s. s.** pro domo sua 105  
**Q. Metellus pontifex**. de arusp. respon. 10  
**Q. Metellus Augur**. in Verr. 14  
**Q. Metellus, L. Sylla, c. o. s. s.** in Verr. 92  
**Q. M. L. Metellus, c. o. s. s.** in Pifo. 5  
**Q. Metellus, frater P. Clodii, hoc est, fororis eius vir**. pro domo sua 5. & 10  
**Q. Metellus, P. Lentulus, c. o. s. s.** pro domo sua 55  
**Q. Metellus, Consul cum Hortensio**. 2. in Verr. 17  
**Q. Metellus Numidicus, patruus vxoris M. Scauri**. pro Sest. 87. **L. Lucullum, fororis virum** sua laudatione iuare noluit. 6. in Verr. 129. **Vim Tribunitiam ferre non potuit**. pro Cluent. 76. **Cur C. Mario cesserit**. in Pifo. 14  
**Q. Metelli calamitas laudè eius illustratur**. pro domo sua 68. **Eius inimici**. pro Sest. 29. & 30  
**Q. Metello Saturnini lege aqua & igni interdictum**. pro domo sua 64  
**Q. Metellus Pius Q. Fabium Saguntinū ciuitate donauit**. pro Corn. Balbo 40. **c. o. s. s. Prætoris comitis**. pro Q. Calpurnio popolo supplicauit. pro Plan. 56. **Etam Cordubæ natis poetas aures suas præbebat**. pro Archia 19  
**Q. Metelli pui vulnus à C. Cethego acceptum**. pro Sylla 52  
**Q. Metellus fundum Tusculanum parauit de Venonii cuiusdam Vindicii bonis**. pro Corn. Balbo 46  
**Q. Metellus Nepos in Tribunatu Ciceroni inimicus factus**. in Consulatu reconciliatus. in Pifo. 27. **Cum eo absente & pulso redit in gratiã**. de prou. Conf. 17. & post redi. in Sena. 22. **P. Seruilii oratione motus de eius reditu ad Senatam restituit**. pro Sest. 113  
**Q. Metelli Censorii aui** **Q. Metelli & P. Seruilii**. pro aui P. Scipionis bona à C. Atinio consecrata. pro domo sua 94  
**Q. Metelli mors qualis**. pro Cæl. 46  
**Q. Metelli triumphus de Pseudophilippo**. pro Muræ. 29. & in Pifo. 43  
**metuere pl' est quàm vereri**. pro Quint. 1  
**Emigrare ab exilio differt**. 4. in Verr. 62  
**Milesia quædã mulier, quod sibi partu abegisset, rei capitalis danata**. pro Cluent. 13  
**Milades, Asia populæ**. 3. in Verr. 67  
**militres apud Romanos qua pœna fieri cogentur**. pro Cæcin. 71  
**militaris viar. 11.** Philip. 337  
**rei militaris laus**. pro Muræ. 19  
**militia vrbana**. pro Muræ. 16  
**militia & iuris ciuilis cõparatio**. pro Muræ. 19  
**mile hominum versabatur**. pro Milo. 39  
**Milo ad populū, P. Clodius accusante, reus**. pro Milo. 30. **Populi cūctis suffragiis c. o. s. declaratus**. pro Milo. 73

**Milonis laus**. pro Sest. 74  
**Milciades Atheniensis sua ciuitate pulsus quam seruat**. pro Sest. 114  
**Miluius pons in Catil. 51**  
**mimica responsio in Pifo. 43**  
**mimula 2.** Philip. 73  
**minæ mortis 3.** Philip. 140  
**minasiã dare**. pro Quint. 26  
**Minerua, louis foror**. pro domo sua 71  
**ministrator**. pro Flacco 41  
**minorem annis sexaginta**. de ponte in Tyberim deicere pro Rosc. Amer. 61  
**minores pontifices**. de arusp. respon. 10  
**Minturnensiu in C. Marii benignitas**. pro Plan. 20. pro Sest. 42. & post reditum ad **Quiri**. 16  
**minutz fruges 5.** in Verr. 14  
**minus dimidium 3.** in Verr. 36  
**minus valere**. pro ægrotare. 1. Phil. 12  
**Q. Minutius, eques Ro. 4.** in Verr. 43  
**Minutia gens 3.** in Verr. 80  
**Minutia porticus 2.** Philip. 89  
**mirabilis ad laudem**. pro domo sua 16  
**Misenum, villa, Antonio cum quibuldã aliis communis 1.** Philip. 64  
**miser, verbum abhorrens à virtute**. pro Plan. 64  
**miserium magis**. de arusp. respon. 46  
**miseratio tua 2.** Philip. 93  
**misericos mendacium**. pro Ligar. 9  
**miseriordia alicuius in aliū**. pro Plan. 20  
**miseriordiam capere**. pro Quint. 65  
**miseriordiam alicui tribuere**. pro Plan. 21  
**in miseris esse 3.** in Verr. 87  
**missum facere vdimoniu**. pro Quint. 25  
**Mithridates, vno nuncio tota Asia ciues Romanos trucidados denotauit**. pro L. Manil. 4. **Legatos vsque in Hispaniam ad Sertorium misit**. pro L. Manil. 5. **Quam astute à L. Luculli manibus effugit**. pro L. Manil. 15. **Regno patrio à L. Lucullo spoliatus**. pro L. Manil. 14. **Victus in L. Luculli exercitum impetum fecit**. pro L. Manil. 17  
**mitra, mulierum ornamentum**. de arusp. respon. 40  
**mitella, indignum Romanis ciuibus indumentum**. pro Rab. Posth. 16  
**mittere ad bestias**. in Pifo. 70  
**mittere in consilium 3.** in Verr. 17. & pro Cluent. 67  
**mittere in negotium**. pro Rab. Posth. 2  
**mittere in possessionem bonorum alicuius 1.** in Verr. 30. & pro Quint. 60  
**mittere literas alicui 2.** Philip. 34  
**mittere se in aliquem**. pro Milo. 37  
**mittere vocem**. pro Flac. 4  
**Q. Mnasiltratus solus ex Leontinis in Leontino agro prædia possedit 5.** in Verr. 90  
**Q. Mobilia bona fortuna**. pro domo sua 113  
**moderari orationi 5.** in Verr. 84  
**moderari religioni suæ**. pro Flac. 67  
**moderatio alicuius de alio**. pro Sest. 61  
**moderatio rei familiaris**. pro domo sua 114  
**modici regni termini**. pro Deiot. 25  
**modicè ferre, pro moderatè**. pro Planc. 8. & 11. Philip. 293  
**M. Modius, eques Ro. 4.** in Verr. 82  
**modo & more facere**. pro Muræ. 65  
**modo & ratione facere**. pro Quint. 14  
**modis omnibus animi & corporis verbū deorare**. pro Sest. 17  
**moerere sibi**. pro Sest. 26  
**moerore profugatus in Catil. 16**  
**in moerore esse 11.** Philip. 288  
**molestiã paucorum dierum deorare 6.** Philip. 215  
**moliri aliquid de vita alicuius**. pro Mil. 50

**moliri discordiam de arusp. respon. 36**  
**moliri periculum alicui**. pro Sest. 1  
**moliri pestem in Catil. 15**  
**molle, pro incertū & mutabile**. pro Mil. 32  
**mollior lex i. minus seuera 3.** in Verr. 17  
**mollitia animi, pro manufactudine**. pro Sylla 13  
**momento suo rem quaque ponderare**. pro Font. 10  
**monedula aurum comittere**. pro Flac. 59  
**montani**. pro domo sua 58  
**monumentis Senatus ad memoriam notare 5.** Philip. 175  
**Mofopius post redi. in Sena 18**  
**morari quid facere 5.** Philip. 188  
**morbus Reipub. pro Sylla 57**  
**morem gerere studio aut cupiditati alicuius**. pro Quint. 5  
**more & instituto**. pro Quint. 43  
**more & modo facere**. pro Muræ. 65  
**ex more optimo 2.** Philip. 78  
**moribus de fundo deduci**. pro Cæcin. 14  
**bene morata ciuitas**. pro Milo. 72  
**moretur sermo pro Cæl. 60**  
**mortuæ leges 7.** in Verr. 36  
**mors, nature pœna 11.** Philip. 290  
**mors à diis hominibus nõ supplicii causa constituta**. in Catil. 79  
**mors honesta sepe vitam turpem exoriat, vita turpis ne morti quidem honeste locum relinquit**. pro Quint. 28  
**mortis genus gladiatorum 11.** Phil. 300  
**morti esse**. pro Flac. 14 & 9. Philip. 238  
**mortem alicui**. pro Plan. 73  
**mortem alicuius lacerare**. pro Milo. 66  
**mortem offerre**. pro Rosc. Amer. 12. 13  
**mortem reddere 14.** Philip. 405  
**mortales ab immortalibus vscapere nihil possunt de arusp. respon. 23**  
**mortua causa**. pro C. Rab. 19  
**mortiferum vulnus**. pro Syl. 55  
**mouere admirationem 10.** Philip. 270  
**mouere de sententia 2.** Philip. 67  
**mouere aliquem possessione 3.** in Verr. 81. & pro Sest. 89  
**motus Italie magnificus**. pro domo sua 110  
**Q. Mulieres omnes olim in tutorum potestate**. pro Muræ. 24  
**muliebres inimicitie, quæ cum muliere geruntur**. pro Cælio 24  
**mulieraria manus**. pro Cæl. 51  
**multonia penula**. pro Sest. 70  
**multam sufferre**. pro Cæcin. 71  
**multa multare**. pro Corn. Balbo 33  
**multare consilia alicuius**. pro Rab. Posth. 2  
**multare maleficiū**. pro Cæcin. 71  
**multari alicui 4.** in Verr. 14  
**in multis nummis suis esse 6.** in Verr. 10  
**L. Mummius Corinthū subegit**. in Rull. 3  
**Signa Thespis detracta in æde felicitatis posuit**. 6. in Verr. 4  
**L. Mummius triumphus de Corinthiis**. pro Muræ. 29  
**L. Mummius, Ciceroni amicus**. post redi. in Sena. 2. **Bona P. Clodii cõsecrauit**. pro domo sua 95. **Pro Ciceronis salute ad Senatū de Rep. restituit**. pro Sest. 21. & 17  
**M. Mummius, Prætor, Cn. Pompeio, M. Crasso c. o. s. s.** 5. in Verr. 103  
**Munatius, Catilinæ amicus**. in Catil. 27  
**munia candidatorum**. pro Muræ. 67  
**municipia clausa**. pro domo sua 70  
**municipalis, qui ex municipio ortus est**. pro Sylla 18  
**munitare viam**. pro Rosc. Amer. 33  
**munus seruile**. pro Sylla 41  
**munus in Rempub. fungi vel sustinere 5.** in Verr. 173  
**munus præbere**. pro Sylla 41  
**munerare aliquem**. pro Deiot. 11

**C. Muræna, L. frater**. pro Muræ. 80  
**L. Muræna, saltator à Catone appellatus**. pro Muræ. 11  
**L. Muræna cur absolutus**. pro Flac. 76  
**Murgentinus ager in Sicilia 5.** in Verr. 38  
**murmurare de arusp. respon. 15**  
**murus Alpium 5.** Philip. 191  
**C. Mustus, eques Ro. in iudicio omnium penè fortunatum Cicerone defendente vicit**. 3. in Verr. 98  
**Mustella, Tamisius, vnus ex Antonii scariis 2.** Philip. 34  
**mutari ciuitate**. pro Cornel. Balb. 23  
**Muticenis ager in Sicilia 5.** in Verr. 100  
**mutilatus exercitus 3.** Philip. 146  
**Mutina à M. Antonio obsesa 5.** Phil. 181  
**ad Mutinam Roma tres viæ 12.** Philip. pica 334  
**Mutinenis prælii descriptio 14.** Philip. 401. & 402  
**P. Mutius, L. Calphurni, c. o. s. s.** in Verr. 97  
**P. Mutius Tib. Gracchū iure caesum defendit**. pro Plan. 71  
**Q. Mutius à L. Crasso in M. Curii iudicio victus**. pro Cæcin. 39  
**Q. Mutii facinus egregium**. pro Sest. 39  
**Q. Mutii innocentia 4.** in Verr. 18  
**Mutia lex, qua de ciuitate questum est**. pro Corn. Balb. 37  
**Mutia festa in Asia celebrari solita 4.** in Verr. 36  
**mutum forum post redi. in Sena 5**  
**Mutuam testimonium**. pro Flac. 7  
**Mutationem pro Flac. 37**  
**Q. Myron, statuarius egregius 6.** in Verr. 4  
**Myronis bucula ex ære Athenis celebris 6.** in Verr. 119  
**Myforum vltimus**. pro Flac. 51  
**Mythagogi olim apud Græcos qui fuerunt**. 6. in Verr. 116  
**Mytilenarum vrbis laus**. in Rull. 49

N

**Næuius Turpio, C. Verris præcurfor atque emularius 7.** in Verr. 84  
**Sext. Næuius cuiusmodi**. pro Quint. 6  
**P. Burrieni familiaris**. pro Quint. 46  
**Sext. Alpheni bona emit**. pro Quint. 51  
**Narbo Martius colonia Romanorū**. pro Font. 2  
**Narniensis tribus**. in Rull. 79  
**nascendi conditio incerta**. in Catil. 48  
**nascens malum facile opprimitur 5.** Philip. 186  
**nata lex, quam legem nature dicimus**. pro Milo. 7  
**natum bellum 2.** Philip. 79  
**P. Nafica, Tib. Gracchi interfeccor 8.** Philip. 243  
**P. Nafica c. o. s. iustitii indixit**. pro Pl. 17  
**L. Nafidius, eques Rom. quàm studiosus Reip. 7.** Philip. 232  
**Q. Nafio**. pro Cluent. 116  
**P. Nafio Prætor 3.** Philip. 141  
**Q. Nafio**. pro Flac. 40  
**Natio candidatorum officiosissima in Pifo. 42**  
**natio dura 5.** Philip. 173  
**natio magna, pro magnus numerus de arusp. respon. 53**  
**natum malum pro domo sua 9**  
**L. Natta, priuignus L. Muræna**. pro Mur. 67  
**natura sine doctrina plus valet, quàm doctrina sine natura**. pro Arch. 11  
**nature cõmunis fragilitas**. pro Marcel. 13  
**natura lex 11.** Philip. 311  
**natura quod debetur soluere**. pro Mar. 16  
**naturam alicuius ferre 1.** Philip. 21  
**præter naturam & fatum 1.** Philip. 7

**naturalis pater 3.** Philip. 134  
**naufragium fortunarum**. pro C. Rab. 19  
**naufragium patrimonii 11.** Philip. 332  
**naufragium reip. pro Sest. 11. & pro domo sua 98. & 106**  
**naufragia ex latrociniis 11.** Philip. 316  
**naufragus patrimonio**. pro Sylla 30  
**nauculariam facere 7.** in Verr. 37  
**nauculariores**. pro L. Manil. 6  
**nauscare i. vomere 2.** Philip. 89  
**Q. Neapolis, pars vrbis Syracusarum 6.** in Verr. 106  
**necessarius promicus**. pro Quint. 11  
**necessarius prouincie 5.** in Verr. 36  
**necessarium tempus 7.** Philip. 221  
**necessitas, pro necessitudine**. pro Sylla 1  
**necessitas diuina**. pro Ligar. 10  
**necessitas rerum gerendarum 5.** Phil. 196  
**necessitatis crimen**. pro Ligar. 3  
**necessitate reipub. pertinere**. de prou. Conf. 20  
**necessitudinis causa nulla grauior, quàm publici muneris societas 1.** in Verr. 33  
**necessitudinis officium 1.** in Verr. 8  
**necessitudinem efficere**. pro Deiot. 18  
**necessitudo habere**. pro Plan. 31  
**necum pro Plan. 73**  
**necum non in Rull. 94**  
**negligere de aliquo 13.** Philip. 371  
**neglectus i. incultus**. post redi. in Sena. 12  
**negotium luteum 6.** in Verr. 28  
**negotium dare de arusp. respon. 13**  
**negotium ad aliquem deferre 11.** Phil. 301  
**negotium gerere**. pro Sylla 44  
**negotiator aliud est à mercatore**. pro Plan. 53  
**negotiosa prouincia**. pro Muræ. 16  
**nemo omnium**. pro domo sua 69  
**Neopactum, vrbis Macedonice prouincie in Pifo. 71**  
**Nepos, id est decoctor**. pro Quint. 22  
**nequissimum genus leuitatis 2.** Phil. 74  
**nequitia i. nequitas in Catil. 3. & 20**  
**nequitia officina**. pro Rosc. Amer. 79  
**C. Nero, vir optimus, sed nimiu timidus 3.** in Verr. 52. **Samiorū de Verre querimonias contemplit 3.** in Verr. 33  
**nerui belli, pecunia 5.** Phil. 166  
**nerui vctigalium 5.** in Verr. 70  
**neruos afferre. i. animum robur**. pro Syl. 17  
**neruos ætatis & industrie contendere 2.** in Verr. 22  
**neruos legionum incidere 12.** Phil. 333  
**nex, nominandi casu**. pro Milo. 7  
**nexus de arusp. respon. 12**  
**nexu se obligare**. pro Muræ. 3  
**Q. Nicææ, plurali numero**. pro Plan. 68  
**Nicasio Ennensis in C. Verrè publicè legatus 6.** in Verr. 101  
**Nice, vxor Cleomenis Syracusani à Verre adamata 7.** in Verr. 65  
**Nico, nobilis pirata à P. Seruilio captus, & cùm aufugisset, recuperatus 7.** in Verr. 63  
**Nicomedes Tennites**. pro Flac. 33  
**P. Nigidius in scribendo exercitatus**. pro Sylla 31  
**ad nihilum recidere 7.** Philip. 234  
**pro nihilo habere 1.** Philip. 11  
**in nimo opere 6.** in Verr. 116  
**non nimis, pro non multum**. pro Plan. 9  
**niti in re aliqua**. pro Cæl. 18. & pro Deio. 2  
**nixus per me**. pro Plan. 55  
**Q. Nobilis Sylla, clarus Marius**. de arusp. respon. 50  
**nobili ne gladiatori quidem hæreret**. pro Quint. 46  
**nobili genere natis beneficia dormientibus deferri solita 7.** in Verr. 141  
**nobiles homines seu rectè, seu perperã facere cõperunt, in vtroque excellent**. pro

**Quint. 16**  
**nobilium hominū superbia in nouis hominibus contemendis 5.** in Verr. 7  
**nobilissima prædia**. pro Rosc. Amer. 13  
**nobilitas, blada cõciliatriciula**. pro Sest. 15  
**nobilitati omnes boni fauent**. pro Sest. 16  
**noceri in Catil. 71**  
**nomen, pro crimem**. pro Syl. 60  
**nomen consulare**. pro Plan. 14  
**nominis diem petere**. pro Quint. 50  
**nomini hæreditas**. pro domo sua 28  
**nomen suum commodare 6.** in Verr. 82  
**nomè dare in numerū**. pro domo sua 90  
**nomè de aliquo crimine deferre**. pro Roscio Amer. 16. & 39  
**nomen dissoluere**. pro Plan. 55  
**nomen honoris obtinere 10.** Phil. 272  
**nomen honoris sustinere 7.** Philip. 220  
**nomen inficiari**. pro Quint. 50  
**nomen alicuius inter reos recipere 4.** in Verr. 65  
**nomen facere 3.** in Verr. 65  
**per nomè alicuius alicui nocere**. in Vati. 4  
**nomine aut suspicione crimem agnoscere**. pro Plan. 24  
**nomine alicuius perire i. propter aliquè**. pro domo sua 94. & in Vati. 6  
**nomine comitorum, id est, propter commitia 2.** in Verr. 14  
**nomine suo, id est, sua sponte 3.** in Verr. 56  
**suo nomine bellare 6.** in Verr. 64  
**hoc nomine est**. pro Rosc. Amer. 26  
**quo nomine, id est, quo argumèto, vel ratione**. pro Syl. 15  
**nomina, pro debitis**. pro Quint. 8  
**nominibus certis, pro certis de causis**. pro Quint. 20  
**nomnibus duci i. nobilitate**. pro Plan. 14  
**nomina exigere 3.** in Verr. 19  
**nomenciator Romanis petentibus vscitatus**. pro Muræ. 70  
**nominatio 13.** Philip. 351  
**nonnullum officium 1.** Philip. 8  
**Norbanus, Scipio, c. o. s. s.** pro Quint. 11  
**C. Norbanus Siciliam prouinciam administrauit 5.** in Verr. 96  
**Cn. Norbanus, homo non acerrimus, hæc fortissimus 7.** in Verr. 6  
**nota, pro dedecore vel turpitudine 2.** in Verr. 11  
**nota Senatus, id est, à Senatu inusta**. in Pifo. 33  
**notæ veritatis domesticæ**. pro Plan. 24  
**notæ quædam à Iuriscõsultis composuit**. pro Muræ. 22  
**notare, pro eligere**. pro Plan. 31  
**notare monumentis ad memoriam 5.** Philip. 175  
**notare possessiones 5.** Philip. 178  
**notatio iudicum 5.** Philip. 173  
**notio censoria de prou. Conf. 38**  
**notum decernere**. pro Quint. 15  
**notitiorum grex in Pifo. 1**  
**nox reip. de arusp. respon. 9**  
**Q. Nubes reipub. pro domo sua 19**  
**Nuceria, oppidu Campanie in Rull. 94**  
**Nucula, vnus ex Septemuiris agrorum lege Antonii diuidendorum 8.** Philip. pica 251  
**nudifertius decimus 5.** Philip. 164  
**nudus à propinquis**. post redit. ad **Quiri**. 5. & 12  
**nudus ex omnibus rebus**. pro Roscio Amerino 85  
**nuda à magistratibus respub. pro domo sua 46**  
**Nulchalo, locus in Gallia**. pro Font. 9  
**Numa, rex Romanus peregrinus**. pro Syl. 16  
**Numantia & Carthago ab eodè Scipione**  
 aaaa.iiii.

**delecta**. pro L. Manil. 42  
**Numantini foderis inuidia**, Ti. Gracchum a patribus ad populum deficere coegit. de arusp. respon. 39  
**Numantini Mancinum sibi deditum non acceperunt**. pro Cæcin. 71  
**Numenius Siculus**, arator. 5. in Verr. 46  
**Numerius quidam**, quisquiliæ seditionis Clodianæ. pro Sest. 81  
**numerus frumentum**. 5. in Verr. 61. & pro Plan. 52  
**numerus vini maximus**. 2. Philipp. 76  
**numerus habere**. 7. in Verr. 57  
**in numerum ascribere**. 2. Philipp. 54  
**in numerum procedere**. 6. in Verr. 17  
**numero aliquo esse**. 2. Philipp. 80  
**numero deorum colere**. post redi. in sena. 27  
**numero nullo**. 3. Philipp. 135  
**numero parentis**, pro loco parentis. 1. in Verr. 33  
**numerare primum ab aliquo**. 7. Philipp. 219  
**numerare**, pro existimare vel nominare. pro Muræ. 47  
**numerari**, pro existimari pro Rosc. Amer. 9. & 22. & 4. in Verr. 123  
**numerari in parte beneficii**. 11. Philipp. 290  
**Numinius Ennensis publice in C. Verrem legatus**. 6. in Verr. 100  
**C. Numitorius cuius Rom. testis in C. Verrem**. 7. in Verr. 128  
**nummorum facultas**. pro Quint. 9  
**in nummis suis multis esse**. 6. in Verr. 20  
**in nummis suis versari**. pro Rosc. Com. 13  
**nummaria lex**. 3. in Verr. 76  
**in nummaria difficultate esse**. 4. in Verr. 49  
**nummarii iudices**. pro Cluent. 60  
**nummarium iudicium**. 5. in Verr. 112  
**nummatio**. 2. Philipp. 120  
**nummatus in Rull. 61**  
**nunciare alicui**, verbum augurale. 2. Philipp. 88  
**nunciacionem habere**, id est, ius nuncian di. 2. Philipp. 87  
**nuncupare vota**. 3. Philipp. 131. & 5. 180  
**nundinæ agrorum, oppidorum, vectigalium, immunitatum**. 2. Philipp. 35  
**nundinari imperium**. 3. Philipp. 130  
**nundinari ius**. 3. in Verr. 83  
**nundinatio**. 7. in Verr. 8  
**nutricula prædiorum**. 11. Philipp. 298  
**¶ Nympharum ædes a P. Clodio cur incensa**. pro Milo. 55  
**Nympho Cæturipinus a C. Verre summa iniquitate oppressus**. 5. in Verr. 43  
**Nymphodorus arator ex Sicilia quomodo ab Apronio affectus**. 5. in Verr. 47. & 48

O

**Obductus**, pro testis. pro Sest. 16  
**obdurescere rei alicui**. 2. Philipp. 205  
**obduruit patientia**. pro Milo. 57  
**obscure furor**. pro Rosc. Amer. 23  
**obscure salutem suam pro aliquo**. pro Plan. 65  
**obscure se in dimicationes**. pro Archia 10  
**obscure**, pro percurrere. pro Muræ. 17  
**obscure diem edicti**. 3. Philipp. 137  
**obscure domos**. pro Cælio 13  
**obscure hereditates in Rull. 4**  
**obscure locum & tempus facinoris**. pro Milo. 20  
**obscure prouinciam**. 2. in Verr. 4. & 7. 63  
**obscure rem maritima**. pro L. Manil. 37  
**obscure res**. pro Archia 9  
**obscure alicui vadimonium**. pro Quint. 31. & pro Rosc. Com. 21

**obscure morte**. pro Sest. 71. & 9. Philipp. 260  
**oblata pœne vita**. pro Rab. Posth. 13  
**obligare fidem**. 5. Philipp. 201  
**obligare religione**. pro domo sua 82. & 94  
**obligare aliquem scelere**. pro domo sua 16. & de arusp. respon. 24  
**obligatum esse re aliqua. i. occupatum. 2. in Verr. 16**  
**obligatum beneficiis aliquem habere**. 2. Philipp. 121  
**oblitus parricidio**. 11. Philipp. 310  
**oblita vita libidine**. 14. Philipp. 390  
**oblutio vos cepit**. pro Milo. 76  
**obnunciare**, verbum augurale. pro Sest. 27. 67. 68. & 71. de prou. Conf. 38  
**obnunciare concilio vel comitibus**. post redi. in sena. 9  
**obscure ad honores**. in Piso. 1. & pro Plan. 13  
**obscure omnia**. pro domo sua 108  
**obscure in agendo**. 2. in Verr. 3  
**obscure vultus**. pro Muræ. 46  
**obscure laudes**. pro Marcel. 17  
**obscureari**. pro Archia 19  
**obscure beneficia**. post redi. ad Quiri. 2  
**obscuretatem afferre alicui**. pro Deiot. 7  
**obscure viam**. pro Muræ. 45  
**obscure pro adiuuare vel fauere**. 2. Philipp. 64  
**obscure occupationem alicuius**. pro Rosc. Amer. 13  
**obscure aliquem officii aut largitione**. pro Plan. 31  
**obscureantia**. pro Quint. 40. & pro Corn. Balbo 51  
**obscureantia tenuiorum**. pro Muræ. 65  
**obscure stuprum**. in Catil. 18  
**obscure tempus**. 2. in Verr. 4  
**obscure vim regie potestatis**. 1. Philipp. 2  
**obscure pro**, i. equalidus & tristis. in Piffo. 70  
**obscure Reip.**. 12. Philipp. 333  
**obscure sententia**. de prou. Conf. 33  
**obscure res videntur**. pro Marcel. 5  
**obscure religione**. 2. Philipp. 88  
**obscure parricidii**. 11. Philipp. 299  
**obscure memoria beneficii**. pro Plan. 1  
**obscure patriæ**. pro Sylla 5  
**obscure luminibus**. pro domo sua 88  
**obscureari**, pro asserere, vel iurare. pro Muræ. 71  
**obscuretatibus legis**. pro Corn. Balbo 25  
**obscuretatibus tibicinis**. pro domo sua 95  
**obscure id est, possidere**. pro Roscio Amer. 4  
**obscure pro**, retinere & conseruare. pro Muræ. 1  
**obscure causam suam**. pro Cæcin. 28  
**obscure grauitatem**. pro Quint. 50  
**obscure iniuriam**. 2. Philipp. 30  
**obscure suum ius**. pro Quint. 18. & 3. in Verr. 44  
**obscure lenitatem**. pro Ligar. 9  
**obscure locum suum**. pro Quint. 24. & 2. Philipp. 80  
**obscure mendacium**. pro Quint. 50  
**obscure partes accusatoris**. pro Quint. 4  
**obscure alienam pecuniam**. pro Roscio Amer. 15  
**obscure prouinciam**. pro domo sua 42  
**obscure alicuius res gestas**. 5. in Verr. 69  
**obscure veritatem**. pro Deiot. 3  
**obscure vitam & famam**. pro Rosc. Amer. 29  
**obscure est testamentum**. 2. Philipp. 106  
**obscure damnatio alicui**. in Piffo. 75  
**obscure causam**. pro L. Manil. 14  
**obscure communitas**. pro Plan. 46  
**obscure locus**. in Rull. 19  
**obscure vitium**. 1. Philipp. 88  
**¶ Occisione occidere**. 14. Philipp. 409

**occupare pecuniam alicui**. pro Flacco 40  
**occupare pecuniam fœnore**. pro Flacco 46  
**occupata tempora**. pro Plan. 54  
**occupationem alicuius obseruare**. pro Rosc. Amer. 13  
**occurrere, pro, obsistere**. pro Muræ. 73  
**occurrere ad tempus**. 1. Philipp. 6  
**occurrere sapientiæ iudicium**. pro Muræ. 45  
**occurratio & popularis blanditia facilis**. pro Plan. 24  
**occurrationes**. pro Milo. 73  
**Octavius Balbus**, homo & iuris & officii peritissimus. 4. in Verr. 20  
**Octauii & Cinnæ controuersia**, qua de re. 8. Philipp. 238  
**Cn. Octavius Adilite præteritus**, post verum c. o. factus. pro Plan. 41  
**Cn. Octavius**, primus in ea familia c. o. s. Legatus Laodicæ interfectus. 9. Philipp. 139  
**Cn. Octavius Consul armis ex vrbe collegam suam expulit**. in Catil. 68  
**L. Octavius, C. Cotta, c. o. s. 5. 5. in Verr. 14**  
**L. Octavius Ligur**. 3. in Verr. 89  
**M. Octavius Ligur**. 3. in Verr. 88  
**P. Octavius Balbi laus**. pro Cluent. 85  
**Octavianus dies**. pro Sest. 66  
**lectica Octophoros**. 7. in Verr. 22  
**oculum adiacere hereditati**. 4. in Verr. 25  
**in oculo grauitas**. pro Sest. 14  
**oculi curiosi**. de arusp. respon. 33  
**oculorum contumacia**. 5. in Verr. 4  
**oculorum ardor imperatorius**. pro Corn. Balbo 39  
**oculis fugere**. in Piffo. 35  
**oculis rectis vrbem intueri**. pro Rab. Posth. 30  
**oculis aliquem tenere**. 3. Philipp. 136  
**in oculis esse**. pro Plan. 55  
**in oculis ferre**. de arusp. respon. 45  
**in oculis habitare**. pro Plan. 54  
**occurrere ciuitatem**. 5. in Verr. 55  
**¶ Odium ciuile**. pro Milo. 17  
**odium est mihi in illum**. 11. Philipp. 331  
**odium habere in aliquem**. pro Cluent. 111  
**odium habere rei alicuius**. 5. Philipp. 192  
**odium inimicitiarum**. pro Muræ. 51. & pro Milo. 509  
**in odio esse**. 1. Philipp. 15  
**odorari ingressus in Piffo. 65**  
**odorari voluptates**. post redi. in sena. 13  
**¶ Offendere apud aliquem**. pro Sest. 94  
**offendere apud iudices**. pro Cluent. 50  
**offendere existimacionem alicuius**. pro Plan. 4  
**offendere in aliquo**. pro Milo. 76  
**offensio tua**. pro Plan. 6  
**offensio belli**. pro L. Manil. 17. 19  
**offensio, pro, odio, vel inuidia**. 7. in Verr. 140. & pro Cluent. 54  
**offensio, pro, infamia, vel dedecus**. 1. in Verr. 5. & 13  
**offensio, id est, crimen, vel suspicio**. 3. in Verr. 72  
**offensio, id est, erratum**. 1. in Verr. 39  
**offensionem habere**. de prou. Conf. 23  
**offensionem suscipere**. 4. in Verr. 95  
**offensiuicium accipere**. pro Plan. 45  
**offensus alicui**. pro Cluent. 127. & 1. Philipp. 22  
**offensus, pro, iniustus**. in Catil. 12  
**offerre incendium**. pro domo sua 49  
**offerre lucem**. 1. Philipp. 2  
**offerre mortem**. pro Rosc. Amer. 22. 23. & pro Sest. 40  
**offerre se**. pro Sylla 41  
**offerre se alicuius gratulationi**, hoc est, ei gratulari. 1. Philipp. 12  
**offerre se in discrimen**. pro Sest. 1  
**offerre se in societatem**. pro Marcel. 4

**offerre se orationi alicuius**. pro Sest. 11  
**offerre stuprum**. 2. Philipp. 99  
**offerre vitam in discrimen**. pro Sest. 52  
**officina falsorum commentariorum & chirographorum**. 2. Philipp. 55  
**officina nequitia**. pro Rosc. Amer. 79  
**officium antiquum**. pro Rosc. Amer. 16  
**officium necessitudinis**. 1. in Verr. 8. & pro Muræ. 67  
**officium sanctum & solenne**. pro Quint. 13  
**officium antiqui homo**. pro Quint. 48  
**officium præsentis vicem**. pro Sest. 7  
**officium rationem ducere**. pro Quint. 30  
**officium sui rationem persolvere**. 7. in Verr. 8. & pro Muræ. 139  
**officium repagula perfringere**. 7. in Verr. 32  
**officium seruitutem testimonio astringere**. pro Plan. 61  
**officium non commodi ratio ducenda**. pro Sest. 17  
**officium persolvere**. 7. in Verr. 143  
**officium suum præstare & probare**. pro Font. 7  
**officium sequi**. pro Rosc. Amer. 1  
**officium institutum**. pro Muræ. 65  
**officium alicuius attingere**. 7. in Verr. 67  
**officium alicuius sustentare**. post redi. in Senat. 18  
**de officii legationis aliquid attendere**. 12. Philipp. 337  
**officia amicitia**. pro Plan. 37  
**officio laboris**. pro Milo. 9  
**officioior**. pro Rosc. Amer. 1  
**officiossima natio candidatorum**. pro Muræ. 65. & in Piffo. 42  
**¶ Oïxetum argentum**. in Piffo. 49  
**¶ Oleræ malitiam**. pro Rosc. Com. 11  
**Olympiæ victoriæ quanti fieri a Græcis solitæ**. pro Flacco 24  
**Olympii Iouis templum Syracusis**. 6. in Verr. 106  
**Olynthus**, vrbs a P. Seruilio capta. 3. in Verr. 37  
**¶ Omen conicere**. 4. in Verr. 12  
**omen prærogatiuum**. pro Muræ. 37  
**dii omen obruant de arusp. respon. 38**  
**¶ Onasus Segestanus**, ob Heraclii nauarchi sepulturam, pecuniam C. Verri liberto dedit. 7. in Verr. 93  
**onus habere**. 5. in Verr. 3  
**onerare aliquem bonis conditionibus**. 5. in Verr. 118  
**¶ Opem auferre**. pro Quint. 17  
**magis opes sunt in te**. pro Plan. 45  
**operas dare**. 4. in Verr. 123  
**operam suam profiteri**. 4. in Verr. 59  
**operam sumere**. 6. in Verr. 61  
**operæ, id est, homines operarii**. pro domo sua 12  
**operæ mercenariæ**. 1. Philipp. 16  
**in operas mittere**. pro Plan. 37  
**in operis esse**. 5. in Verr. 78  
**L. Opimius vrbe eiectus, quam maximis periculis liberat**. in Piffo. 75  
**L. Opimius Roma pulsus, Dyrhachii mortuus**. pro Sest. 123  
**Q. Opimius apud C. Verrem Prætozem in iudicium adductus**. 3. in Verr. 110  
**Q. Opimius per ludum & iocum fortunis omnibus euerfus**. 3. in Verr. 110  
**opimus præda**. 3. in Verr. 94  
**opinio est, pro opinor**. 5. Philipp. 166  
**opinio mea fert**. 6. in Verr. 10  
**opinio religionis, id est, de religione: de arusp. respon. 34**  
**in opinionem gratiæ irrepere**. de arusp. respon. 49  
**opinionem prædam deuorare**. 3. in Verr. 95  
**ex opinione multa vulgus æstimat**. pro Rosc. Com. 17

**Opis templum Romæ**. 1. Philipp. 13  
**optulari**. pro Archia 1  
**Oppianicus**, homo in vxoribus necandis exercitatus. pro Cluent. 40. Duos filios suos interfecit. pro Cluent. 19. & 20  
**Oppianicus Dineam socrum suam veneno necauit**. pro Cluent. 29. Item vxorem & fratrem. pro Cluent. 22  
**Oppianici scelus in Asinium Larinatem**. pro Cluent. 27  
**Oppianici facinora**. pro Cluent. 98  
**oppidanum ius**. pro Plan. 25  
**oppilare scalas**. 2. Philipp. 44  
**Cn. Oppius Ciceroni amicitissimus**. post redi. ad Quiri. 9  
**L. Oppius eques Ro.** pro Flacco 23  
**P. Oppius Prætor**. 3. Philipp. 141  
**opportunitates belli**. pro Sest. 6  
**oppositus laterum polliceri**. pro Marc. 19  
**opprimere iudicio**. pro Quint. 4  
**optabile tempus**. 7. Philipp. 211  
**optimates qui sint, & qua re a popularibus differant**. pro Sest. 83. & 84  
**¶ Orare, id est, dicere**. post redi. in Sena. 1  
**oratio ingressa in res**. 2. Philipp. 91  
**orationem honorum imitari**. pro Quint. 9  
**in oratione ponere**. 11. in Verr. 9. & 15  
**oratores præter artificium, etiam auctoritatem præstare debent**. pro Cluent. 44  
**oratoris artis laus**. pro Muræ. 21  
**orba legatio**. 9. Philipp. 257  
**orbare Italiam iuuentute**. in Piffo. 45  
**P. Orbis**. pro Flacco 59  
**ex orbis Thensarum prædari ausus est C. Verres**. 5. in Verr. 5  
**orbis Reip.** pro Plan. 75  
**orbem saltatorium versare**. in Piffo. 16  
**C. Orchinus, Ciceronis collega**. pro Cluent. 74  
**C. Orchinus Prætor de peculatu quaesuit**. pro Cluent. 117  
**Orcus, id est, dis pater**. 6. in Verr. 99  
**ordo, pro, ratione**. pro Muræ. 16  
**ordinem tenere**. 5. Philipp. 189  
**extra ordinem**. pro domo sua 15  
**ordine facere**. pro Quint. 14. & 3. Phil. 151  
**ordines assignare in Piffo. 69**  
**ordines ducere**. 1. Philipp. 14  
**ordinare**. pro Sylla 40  
**Orestes a furis agitataus**. pro Rosc. Amer. 39  
**Orestes demention in Piffo. 36**  
**Cn. Orestes Trib. pl. non est factus, c. o. s. factus est**. pro Plan. 41  
**Orestes a Cn. Aufidio adoptatus**. pro domo sua 28  
**Orestis, pars Macedonia**. de arusp. resp. 31  
**Orindicus ager**. in Rull. 55  
**ornare aliquem beneficiis & officiis**. 3. in Verr. 23  
**os belli**. pro Archia 16  
**oris contumacia**. 5. in Verr. 4  
**ore durissimo qui præsentem Hortensio gestum agere conaretur**. pro Quint. 52  
**ex ore ereptus, id est, a potestate**. pro domo sua 21  
**in ore omnium versari**. pro Rosc. Amer. 10  
**¶ Ostendere, pro, prædicere**. de arusp. respon. 49  
**ostendere, pro, promittere, vel, spem dare**. 1. in Verr. 2  
**ostendere spem**. 3. Philipp. 133  
**otium pro pace**. post redi. ad Quiri. 1  
**otium Ciceronis nunquam otiosum**. pro Plan. 54  
**otium regale**. pro Sest. 48  
**otii clarorum virorum ratio extare debet**. pro Plan. 54  
**otus simbus arceri**. de arusp. respon. 3  
**otiosum spiritum ducere**. pro Archia 22  
**otiosa dignitas**. pro Sest. 85

**Otriculana tribus**. in Rull. 79  
**Otriculana villa Milonis**. pro Milo. 48

## P

**¶ T. Pacianus, eques Ro.** pro Milo. 55  
**pacis fundamenta**. 1. Philipp. 1  
**pacem constituere**. pro Rosc. Amer. 13  
**pacem esse cupere**. pro Ligar. 11  
**inter pacem & bellum nihil medium**. 8. Philipp. 136  
**in pace præesse prouinciæ**. pro Ligar. 1  
**de pace Pyrrhi agere**. 1. Philipp. 8  
**pacatus esse alicui**. 7. Philipp. 232  
**pacata nequitia**. 5. Philipp. 181  
**pacata gazæ, quæ longa pace collectæ sunt**. pro Sest. 80  
**pacificatoria legatio**. 12. Philipp. 320  
**pacationes facere**. de prou. Conf. 30  
**pacationes pactæ sint**. 5. in Verr. 83  
**Pæanis signum Syracusis a C. Verre ex æde Æsculapii sublatum**. 6. in Verr. 113  
**Pætus, Aëliorum cognomen**. pro Cluent. 57  
**pagani**. pro domo sua 58  
**Palæstricus Prætor C. Verres**. 4. in Verr. 38  
**Palatina**. pro domo sua 39  
**Palatina tribus**. pro Sest. 59  
**Palatinæ Balneæ**. pro Rosc. Amer. 11  
**M. Palicanus, Tribunus pleb.** in cõcione de Verri iniuriis questus. 4. in Verr. 69  
**palma lemniscata**. pro Rosc. Amer. 60  
**palmarum plurimarum gladiator**. pro Rosc. Amer. 10  
**palmaris statua**. 6. Philipp. 214  
**paludati Consules in prouincias proficisci soliti**. de prou. Conf. 30  
**Paphilus Lilybætanus, Ciceronis hospes**. 6. in Verr. 27  
**Panchrestum medicamentum**. 5. in Verr. 118  
**Panormum, oppidum maritimum Siciliae**. 4. in Verr. 134  
**Panormitana ciuitas libera sine fœdere**. 5. in Verr. 11  
**C. Panfa, & A. Hircius**, in Cæsaris partibus contra Pompeiū præcipui. 13. Phil. 382  
**Paphlagoniæ tenebræ**. in Rull. 59  
**Papia lex**. pro Archia 7. & pro Corn. Balbo 41  
**Papirius Potamo**, homo nequam ex C. Verri cohorte. 5. in Verr. 117  
**Cn. Papirius, C. Marius, c. o. s. 3. in Rull. 4**  
**L. Papirius eques Romanus**. 6. in Verr. 40  
**M. Papirius**. pro domo sua 39  
**M. Papirius eques Rom. a P. Clodio in Appia via interfectus**. pro Milo. 13  
**Q. Papirius lex de consecrationibus**. pro domo sua 97  
**Papiria lex**. pro domo sua 98  
**par, substantiuè pro focio, vel contubernali**. post redi. in Sen. 15. & in Piffo. 12  
**par geminum in scelere**. 11. Philipp. 189  
**par certatio**. pro Quint. 46  
**par contentio**. pro Quint. 46  
**par ius**. pro Quint. 5  
**par esse grauitati alicuius**. pro Sest. 76  
**Parali signum pictum Athenis celebre**. 6. in Verr. 119  
**paratum venire ex aliquo**. 1. in Verr. 27  
**paratissimo animo, vt iret**. 13. Philipp. 352  
**parcere alicui, pro, cauere ei, vel eius operam in periculis parcius ac timidius viuere**. in Catil. 75  
**Pardiorum Dionysiarum, hoc est, summus magistratus**. 6. in Verr. 11  
**paræta miscere cum supplicationibus**. 1. Philipp. 9  
**parentare alicui**. pro Flacco 74  
**parere honores alicui**. pro Plan. 48  
**paritur Consulatus**. pro Sylla 36  
**parere religioni**. de arusp. respon. 8

parcere vtilitatibus alicuius. pro Deiot. 8  
 Parrhasius Trallianus. pro Flacco 4  
 parricidarum supplicium quale. pro Roscio  
 Amer. 18  
 parricida patriæ. 4. Philipp. 155  
 parricidium portenti ac prodigii simile.  
 pro Roscio Amer. 22  
 parricidium patriæ. 2. Philip. 41  
 parricidia forensia. 6. Philip. 107  
 pars virilis. 5. in Verr. 6. & 6. 72  
 partis legitime sponsio. pro Roscio. Com. 5  
 partem depositam suscipere. 3. in Verr. 3  
 partem Reip. suscipere. pro Milo. 31  
 partem supplicii adhibendi relinquere.  
 11. Philipp. 253  
 in partem impiorum, id est, in numerum.  
 pro Sylla 58  
 in parte beneficii numerari. 11. Philip. 290  
 in parte aliqua esse. pro Ligario. 1. & pro  
 Deiot. 25  
 pro parte sua. pro Sylla 3  
 pro parte virili obligatus. 13. Philipp. 348  
 partium bonarum cuius. pro Cælio 9  
 partium contentio. 5. Philip. 187  
 partium primarum, vel secundarum acto-  
 res. 1. in Verr. 26  
 partes accusatoris obtinere. pro Quint.  
 4  
 partes dare. pro Rab. Posth. 2  
 partes pietatis, defensionis, querelæ, elo-  
 quentiæ, doloris, ingenii suscipere. pro  
 Sest. 2  
 partes magnas publicanorum habere. pro  
 Rab. Posth. 2  
 à partibus recipi aut effici. pro Ligario. 16  
 in partibus suis timidus. 1. Philipp. 82  
 particeps humanitatis. 11. Philipp. 294  
 Parthini, populi prouinciæ Macedoniae.  
 in Pifo. 77  
 partim è nobis. 8. Philipp. 255  
 partim illorum. de prou. Conf. 19  
 partim mirarentur. pro Cæcilio. 15  
 partim prædæ. in Pifo 36  
 parturire periculum. pro Muræ. 76  
 partus præsens mendicitatis. 11. Philipp.  
 291  
 Patarani, Asiæ populi. pro Flacco 61  
 patere, propositum esse. pro Muræ. 25  
 patet iudicatus. 1. Philipp. 14  
 patebat in tabulis millesis. 1. Phil. 94  
 patefacere indicia. pro Milo. 78  
 patefecit res. 14. Philipp. 395  
 pati iudicium. pro Quinto. 34. & 5. in Ver-  
 rem 56  
 paterer mihi à te satisfieri. 1. Philipp. 64  
 patienti animo quid facere. de arusp. re-  
 spon. 8  
 patienter ferre. 11. Philipp. 293  
 patibulum. 6. in Verr. 81  
 T. Patina Lanuuius, P. Clodii familiaris.  
 pro Milo. 34  
 patria agitatur, id est, ius ciuitatis. pro Plan-  
 cio 64  
 Patricius apparatus. pro Sest. 65  
 de Patriciis & plebeis familiis locus. pro  
 Muræ. 13  
 patrimus puer. de arusp. respon. 20  
 patrius, pro, paternus. pro Roscio Amer.  
 13. 14  
 patrias pœnas persequi. 13. Philipp. 382  
 patronus criminum. pro Sylla 9  
 patroni. pro Sylla 45  
 patruus, pro, obiurgator. pro Cælio 18  
 pauimentata porticus. pro domo sua 89  
 L. Paulus à Vectio indice per Vatinius  
 in concionem producto nominatus. in  
 Vati. 19  
 L. Pauli laus. in Catil. 93  
 L. Pauli triumphus de Perse. pro Muræ. 29  
 Peccata ea sunt animaduertenda maxi-  
 mè quæ difficillimè præcauentur. pro

Roscio Amer. 68  
 pecuarius, pro eo qui multum pecoris a-  
 lit. pro Deiot. 19  
 pecuaria res. pro Quinto. 7  
 pecunia, pro bonis. pro Roscio Amer. 13. &  
 pro Flacco 67  
 pecunia iacet. pro Roscio. Com. 2  
 pecunia, nerui belli. 5. Philipp. 166  
 pecuniam pedibus compensari. pro Flac-  
 co 56  
 pecunia plena. pro Roscio Amer. 4  
 pecunia cum pœna capitis nunquam iun-  
 gi solita. pro domo sua 36  
 pecunia publicæ condemnari. pro Flac-  
 co 34  
 pecunia & gratia debita dissimilis. pro  
 Plan. 55. & post redi. ad Quiri. 19  
 pecunia hæreditas. pro domo sua 18  
 pecuniam confiscare. 4. in Verr. 133  
 pecuniam curare. pro Quinto. 8  
 pecuniam facere. 4. in Verr. 12. 92. & 94  
 pecuniam recipere. in Rull. 53  
 pecuniam alicui occupare. pro Flacco. 40.  
 pecunia rex appellatus. de arusp. respon.  
 26  
 pecuniaria res. pro Quinto. 47  
 pedem conferre. pro Plan. 3  
 pedem ponere in possessionem. 3. Philip.  
 143  
 pedibus compensari pecuniam. pro Flac-  
 co 56  
 pedibus ire. post redi. in sena. 6  
 pedestris statua. 9. Philipp. 265  
 pedisequus. pro domo sua 85  
 Q. Pedus, cum C. Plancio & Laterensi  
 adilitatem petit. pro Plan. 14  
 L. Peduceus. pro Flacco 54  
 Sex. Peduceus de prouincia Sicilia opti-  
 me meritis. 6. in Verr. 125  
 Sext. Peduceus in iudicio liberrimus. 3.  
 in Verr. 12  
 Sex. Peducci Prætura Siciliensis diligen-  
 tissima atque innocentissima. 5. in Ver-  
 rem 186  
 peierare consuevit qui mentiri solet. pro  
 Roscio. Com. 27  
 pendere causam ex veritate. pro Quinto. 3  
 penum exigere. 5. in Verr. 39  
 penula, veititus genus impeditissimum.  
 pro Milo. 40  
 penula multonia. pro Sest. 70  
 per aliquem accusari, id est, alicuius no-  
 mine. pro Sylla 47  
 per aliquem decidere, id est, alicuius in-  
 teruentu. pro Quinto. 9  
 per beneficium. 5. in Verr. 165  
 per causam, pro eo quod dicitur, sub præ-  
 textu. pro domo sua 11  
 per eos dies. 3. in Verr. 19  
 per gratiam aliquid contendere. 2. in Ver-  
 rem 29. & 5. 165  
 per imprudentiam, avaritiam. pro Roscio.  
 Com. 12  
 per iniuriam. pro Quinto. 5. & 1. in Ver. 29  
 per ius, id est, iure. pro Quinto. 46  
 per ludum & iocum. 3. in Verr. 110  
 per lutum, vel negligentiam aliquid per-  
 uenire. 7. in Verr. 121  
 per malitiam quid facere. pro Roscio. Com.  
 12  
 per nomen alicuius quidpiam facere. in  
 Vati. 4  
 per nuntium quid transigere. pro Roscio  
 Com. 19  
 per obsidem aliquid pacem facere. 2. Phi-  
 lipp. 92  
 per potestatem facere. 6. in Verr. 27. & 47  
 per scelus, per latrocinium aliquid facere.  
 3. in Verr. 38. & de arusp. respon. 38  
 per se agere. pro Flacco 28

per se aliquid scire. pro Ligario. 1  
 per simulationem adilitatis. 6. in Verr. 6  
 peræqua proportione. 6. in Verr. 41  
 peragere causam. pro Sest. 76  
 per bona. 6. in Verr. 33. & pro Flacco 56  
 percalluit patientia. pro Milo. 57  
 percellere ab aliquo. pro Milo. 42  
 Perceniorum familia honestissima Mef-  
 sanæ. 6. in Verr. 21  
 percensere. post redi. in Senat. 1  
 percipere religionem & auctoritatem ali-  
 cuius. pro Cælio 43  
 percipere virtutem. pro Archia 12  
 percito animo quid facere. pro Milo. 46  
 percussus destituitio. pro Quinto. 11  
 percussio Italiae. 1. Philip. 73  
 percussus locum. pro Sest. 69  
 perdere causam. pro Roscio. Com. 5  
 perdere aliquid in alea. 1. Philip. 70  
 perditus, id est, moribus corruptus. post  
 redi. in Senat. 12  
 perditus, pro, improbus. post redi. in Sen-  
 at. 24  
 perditus ære alieno. 1. Philipp. 85  
 perditus audacia. pro Sest. 73  
 perditus egestate aut scelere. pro domo  
 sua 90. & pro Sest. 73  
 perditus lachrymis. pro Muræ. 78  
 perditus luctu. pro Roscio Amer. 13  
 perditus magistratus. pro domo sua 1  
 perditorum exercitus. pro domo sua 11  
 perditus valetudo. 8. Philipp. 254  
 perditæ vitæ rationes. 1. Philip. 65  
 mentes & res perditæ. de arusp. respon. 49  
 perditæ consilia. 3. Philipp. 137  
 perduriores. 3. in Verr. 11  
 peregrinatio itinerum. 2. Philipp. 70  
 perendinus dies. pro Muræ. 24  
 perfamiliaris. pro Quinto. 12  
 perferre custodiam. pro Rab. Posth. 14  
 perferre regnum. 1. Philipp. 2  
 perferre, pro, obtinere. pro Muræ. 72  
 perficere aliquid contra vim & ferrum.  
 post redi. in Senat. 19  
 periclitus ad persuadendum. in Pifo. 47  
 periculosus. pro Quinto. 13. 1. in Verr. 31. &  
 in Pifo. 52  
 perflagitium. pro Cælio 39  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudiciorum religionem & ve-  
 ritatem. 2. in Verr. 2  
 perfringere tela, angustias, altitudines. de  
 arusp. respon. 45  
 perfringere pœnas patrias. 13. Philipp. 382  
 perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66  
 perfringere iudic

**P**lacentini calices. in Pifo. 53  
**P**laga iniecta petitioni. pro Muræ. 45  
**P**lagam accipere. 7. Philipp. 128  
**Cn. Placius Trib.** militum in Macedonia. pro Plan. 50  
**Cn. Plancii laus.** post redi. in sena. 31  
**Cn. Plancii pater.** princeps publicanorum. pro Plan. 19  
**Cn. Plancii Quæstoris** in Macedonia animus in Ciceronem. pro Plan. 80. & 81  
**T. Plancus** cuiusmodi vir. 6. Philipp. 211  
**T. Plancus,** Antonii partium, ab Aquila pulsus Potentia. 11. Philipp. 199  
**T. Plancus,** incense curie nomine damnatus, armis restitutus. 13. Philipp. 365  
**planum facere.** pro Rosc. Amer. 39  
**Plato apud Dionysium** tyrannum periclitatus. pro Rab. Posth. 14  
**Platoniorum disciplina.** pro Muræ. 58  
**Plator Dyrhachinus,** hospes L. Pisonis, ab eo ob pecuniam interfectus. in Pifo. 65  
**plausus,** immortalitas, sibilus, mors homini leni. pro Sest. 100  
**plausibile.** 1. in Verr. 5  
**A. Plautius ædilitatem** petiit cum Plancio & Laterensi. pro Plan. 14  
**plebei iudi.** 1. in Verr. 19  
**plebicola,** id est, popularis. in Rull. 83. & pro Sest. 96  
**plenus inimicorum.** de prou. Conf. 15  
**plen<sup>9</sup> fomni & stupri.** post redi. in sena. 11  
**plenum dicere,** hoc est, satis materiam habens. 2. Philipp. 30  
**plena,** hoc est, copiosa pecunia. pro Rosc. Amer. 4  
**Pletorius, M. Focii** accusator. pro Font. 8  
**L. Pletorius Senator.** pro Cluent. 132  
**M. Pletorius,** patronus Allobrogum. pro Font. 11  
**M. Pletorius, C. Flaminius Ædil.** curules. pro Cluent. 99  
**M. Pletorius Prætor.** pro Cluent. 117  
**Pleuratus,** comes Platoris Dyrhachini, cum eo à L. Pisonis interfectus. in Pifo. 66  
**C. Plotius Senator.** pro Flacco 40  
**L. Plotius** propter ingenii laudem C. Mario carus. pro Archia 15  
**Plotia lege** Clodius Milonis reus. pro Milo. 27  
**plurimum ætatis** meæ verior. 4. in Verr. 131  
**Plutia,** Sicilia civitas. 5. in Verr. 166  
**☐ Pocula immania.** 2. Philipp. 74  
**pœna non erat olim** in potestate iudicis, sed sola damnatio. pro Sylla 48  
**pœna capitis** cum pecunia nūquam iungi solita. pro domo sua 36  
**pœnam dare.** pro Milo. 11  
**in pœnam alicuius** alterum expetere. de prou. Conf. 4  
**in pœnam vocari.** de arusp. respon. 31  
**in pœna esse.** pro Ligario 8  
**pœnæ hominum,** id est, quæ ab hominibus inferuntur. de arusp. respon. 34  
**pœnas domestici sanguinis** expetere. de arusp. respon. 40  
**pœnas mereri & soluere.** 5. in Verr. 153  
**pœnas repetere.** pro Rosc. Amer. 40  
**pœnas sufferre.** pro Flacco 74  
**pœnitere** autoritatis alicuius. de arusp. respon. 41  
**pœnitet me verbi tui.** pro Plan. 61  
**pœnitenti optimus portus,** mutatio consilii. 11. Philipp. 321  
**Pœnorum calliditas.** de arusp. respon. 17  
**Pœnorum plerisque** stipendiarii vctigal à Romanis impositum. 5. in Verr. 10  
**poetæ diuino spiritu** afflati. pro Archia 14. Poetæ sancti. ibidem.

**poetis fabulæ cur** conficte. pro Roscio Amer. 17  
**Poleas Tindaritanus** testis in C. Verrem. 6. in Verr. 81  
**Polemarchus Murgentinus** quomodo à Verre affectus. 5. in Verr. 45  
**politus è schola ad persuadendum.** in Pifo. 47  
**polluere iura omnia.** pro Rosc. Amer. 39  
**Polyclætes,** sculpsit egregius. 6. in Verr. 5  
**Pompeius plurimis inimicitias** amplificatos honores adeptus. 7. in Verr. 141  
**Cn. Pompeius Basilicus,** Mamertinus. 6. in Verr. 21  
**Cn. Pompeius Philo,** primùm Tindaritanus, post eius Romanus. 6. in Verr. 43  
**Cn. Pompeius** prouinciam Siciliam administravit. 5. in Verr. 34  
**Cn. Pompeius, Sex. filius,** e o s. bello sociali. 12. Philipp. 338  
**Cn. Pompeio** in T. Albutium nominis delatio data non est. 1. in Verr. 34  
**Cn. Pompeius** princeps ciuitatis. post redi. in sena. 5. Alienis vitiis magnus. pro L. Manil. 47. Eques Rom. triumphauit. pro L. Manil. 43. Cum virtute fortunam adqueauit. pro Archia 18. Ad exercitum L. Philipp. sententiâ pro Consulibus missus. pro L. Manil. 45. & 11. Philipp. 302. Vt e o s. fieret per s. c. legibus solutus. pro L. Manil. 43. Imperium Romanum non terra, sed cœli regionibus terminauit. in Catil. 70. Triumphauit. in Pifo. 45. Ex templo Hierosolymitano nihil attigit. pro Flacco 53. In Gallia hyemauit M. Fonteio imperante. pro Font. 5. De Tribunitia potestate restituenda ad Senatam re tulit. 1. in Ver. 17. Quid responderit auxiliū eius pro Cicerone contra Clodium implorantibus. in Pifo. 60. Quam sententiam de Ciceronis reditu de scripto dixerit. pro Sest. 111  
**Pompeii virtute omnia** externa pacata. in Catil. 33  
**Cn. Pompeii laus.** pro Corn. Balbo 6. & tota pœne oratione, & in Catil. 93  
**Cn. Pompeii felicitas.** pro L. Manil. 33. 34. & 41. Temperantia. pro L. Manil. 28. Facilitas. 29. Fides & humanitas. ibid.  
**Cn. Pompeii res gestæ.** pro L. Manil. 19. & pro Sest. 56. Eius Consulatus tertius tot<sup>9</sup> in legibus. 1. Philipp. 13. Eius studium in reuocando Cicerone. in Pifo. 61. Sententia de Cicerone. post redi. in sena. 25. Eius victoria de Cæsare quaerit futura, si vicisset. pro Marcel. 10. Eius bona quam miserè dissipata. 2. Philipp. 77  
**Cn. Pompeio** Mithrydate interfecto decem dierū supplicatio decreta. de prou. Conf. 21  
**Q. Pompeius** nouus homo. pro Muræ. 14  
**Q. Pompeius Procos.** in Africa. pro Cælio 58  
**Qu. Pompeius,** L. Sylla e o s. in Rul. 48  
**Sex. Pompeius Chlorus.** 4. in Verrem 14. & 71  
**Sex. Pompeius à M. Lepido** ciuitati restitutus. 5. Philipp. 192  
**Sex. Pompeii,** Cn. Pompeii bello Marfico Consulibus fratris prudens responsum. 11. Philipp. 338  
**Pompeia lex** de iudiciis. 1. Philipp. 14  
**Pompeia via** Messanæ. 7. in Verr. 135  
**Pompeii,** oppidum Campaniæ. in Rul. 94  
**ponderare causas.** pro Plan. 68  
**ponderare rem** quanque suo momento. pro Font. 10

**ponderibus suis aliquid** examinare. pro Plan. 64  
**ponere, pro,** dicere vel obicere. pro Cælio 10  
**ponere ædem.** pro domo sua 78  
**ponere ædilitatem digno** in loco. 7. in Verrem 30  
**ponere animum,** operam, curam, diligentiam in re aliqua. pro Muræ. 41  
**ponere autoritatem.** pro domo sua 90  
**ponere custodiam** in Rep. pro Sylla 19  
**ponere fundamenta.** in Pifo. 6  
**ponere hastam.** 2. Philipp. 75  
**ponere aliquem** in culpa aut suspitione. pro Cluent. 100  
**ponere in insidiis.** pro Deiot. 14  
**ponere quempiam** in laude & gloria. 11. Philipp. 316  
**ponere in oratione.** 1. in Verr. 9. & 15  
**ponere leges.** 7. in Verr. 23  
**ponere loco maledicti.** in Pifo. 24  
**ponere monumentum.** pro domo sua 87  
**ponere præsidium** in aliquo. 10. Philipp. 281  
**ponere signum.** pro domo sua 101  
**ponere trophæa.** in Pifo. 71  
**ponere vestigia.** 3. Philipp. 146  
**poni in contentione.** pro Cælio 44  
**positus in altissimo gradu.** pro Sest. 15  
**positus in laude.** pro Sest. 122  
**positus in medio.** 1. in Verr. 18  
**positus in memoria.** 5. Philipp. 189  
**positum factum** ad imitandum. 1. Philipp. 109  
**tempus positum** in gubernatione Senatuum. pro domo sua 100  
**positio vrbis.** pro Flacco 48  
**Pontifex max.** quomodo Romæ olim creari solitus. in Rul. 31  
**Pontifices Romani** summæ Reip. præesse soliti. pro domo sua 1  
**qui Pontifices domum Ciceronis religionem** liberarint. de arusp. respon. 10  
**Pontificum notio** erat de adoptionibus. pro domo sua 28  
**C. Pœnius,** Ciceronis familiaris, Allobrogum motus cœpescuit. de prou. Conf. 26  
**C. Popilius vim Tribunitiam** ferre non potuit. pro Cluent. 76  
**C. Popilius,** peculatus dānatus. 2. in Verrem 24  
**C. Popilius egregium factum.** 3. Phil. 149  
**L. Popilius à L. Gellio** e s. notatus. pro Cluent. 104  
**P. Popilius.** post redi. ad Quiri. 4  
**P. Popilius,** P. Rupilius e o s. 6. in Verrem 100  
**P. Popilius** de ambitu dānatus. pro Cluent. 79  
**P. Popilii calamitas** laudem eius illustravit. pro domo sua 67  
**P. Popilio** lege Gracchi aqua & igni interdictum. pro domo sua 64  
**popinam** inhalare. in Pifo. 9  
**populus inanis,** dignitatis iudex. pro Placicio 5  
**populus aures hebetes,** oculos acres & acutos habet. pro Plan. 53  
**populus Ro.** de omnibus magistratibus bis sententiam ferebat. in Rull. 39  
**populus Romæ** sacerdotia mandare non poterat. in Rull. 32  
**quæ populus fecit,** semper ferenda, non semper laudanda. pro Plan. 7  
**populi tempestas & fluctus.** pro Plan. 8  
**in populi iudicium** vocare. pro Deiot. 22  
**populo suo vti.** pro Quint. 15  
**populares** qua re ab optimatibus differant. pro Sest. 84  
**populares ciues.** 1. Philipp. 27  
**popularis iactatio.** de arusp. respon. 39

**popularis præda.** pro domo sua 37  
**populares virtutes.** pro Rab. Posth. 26  
**populare,** pro, gratum populo. pro Ligario. 13  
**portitorum explanationes** olim Hethruscorum disciplina continebantur. de arusp. respon. 16  
**Portia lex.** 7. in Verr. 127. & pro C. Rab. 5. & 7  
**portorium.** 4. in Verr. 123  
**portum habere.** sub conductum. 4. in Verrem 123  
**portum malorum.** pro Sylla 31  
**poscere maioribus** poculis. 3. in Verr. 45  
**possidere fiduciam.** pro Flacco 40  
**possidere potestatem.** pro Sest. 17  
**possessionem** per interdictum repetere. pro Cæcin. 7  
**in possessionem bonorum** mittere. 1. in Verr. 30. & pro Quint. 60  
**in possessionem pedem** ponere. 3. Phil. 143  
**possessione mouere.** 3. in Verr. 81  
**possessores inuidia** vel pecculentiæ. in Rull. 9  
**possidere bona** ex edito. pro Quint. 13  
**Possides** Matro Solentinus. 4. in Verr. 71  
**Possidorus Termitanus.** 5. in Verr. 81  
**post diem tertium** quam. pro Milo. 33  
**post memoriam** hominum apparatissimus, magnificentissimus. in Pifo. 51  
**in posterum.** pro domo sua 54  
**in posterum differre.** 3. in Verr. 56  
**in posterum prouidere.** 7. Philipp. 129  
**in posterum præsentire.** pro Archia 21  
**posterius nihil est.** in Pifo. 52  
**posteritas omnium** seculorum. 2. Phil. 68  
**in posteritatem.** 5. in Verr. 109  
**Posthumius & Cominius** e o s. cum Latinis fœdus fecerunt. pro Corn. Balbo 41  
**M. Posthumius,** Quæstor Verri in Sicilia. 4. in Verr. 30  
**Q. Posthumius.** 3. in Verr. 70  
**poëtis templi vbi sit.** pro domo sua 93  
**postem tenere** solebant Romani in templorum consecrationibus. pro domo sua 91  
**postremi homines,** pro, extrema fortunæ. pro Rosc. Amer. 81  
**postulare minus est** quam flagitare. pro Quint. 7  
**postulare aliquem.** pro domo sua 60  
**postulare à Senatu** de fœdere. pro Corn. Balbo 27  
**postulare de vi.** post redi. in sena. 17  
**postulare delationem.** 1. in Verr. 35  
**postulare in quæstionem.** pro Roscio Amer. 70  
**postulare iudicium.** pro Quint. 41  
**postulare ius.** 2. Philipp. 81  
**postulari lege** aliqua. in Vati. 25  
**postulatio debetur** deo alicui. de arusp. respon. 28  
**postulationes esse** Ioui, Saturno, & c. de arusp. respon. 18  
**postulatum, id est,** petitio. 3. in Verr. 44  
**postulata edere.** 4. in Verr. 7. & 111  
**Potentia,** oppidum in agro Piceno. de arusp. respon. 58  
**potestas agendi.** pro Quint. 5  
**potestatem gerere.** 4. in Verr. 96  
**potestatem habere.** 1. posse. 11. Philipp. 293  
**potestatem possidere.** pro Sest. 17  
**cum potestate** in Rep. versari. 1. Philipp. 13  
**in potestate sua esse,** pro, liberum esse. in Rull. 85  
**potri pacem.** 13. Philipp. 347  
**P. Potius** homo frugalissimus. 3. in Verr. 95  
**☐ Præ se ferre.** 1. Phil. 3. & 12. 23

**præbere amentiam** suam ad gloriam alicui. 13. Philipp. 362  
**præbere affiduitatem.** pro Deiot. 30  
**præbere cateruam.** in Pifo. 43  
**præbere munus.** pro Sylla 41  
**præbere nomē & personam** mutam. pro domo sua 103  
**præbere se adiutorem.** 10. Philipp. 286  
**præbere vocem suam.** post redi. ad Quiri. 8  
**præcentio** in ludis. de arusp. respon. 19  
**præcepta ad pœnam & exitium.** de arusp. respon. 47  
**præcepta consilii.** 5. Philipp. 191  
**præcepta furor.** de arusp. respon. 2  
**præcepta genus orationis,** hoc est, quod facile peccandi occasionem præbeat. in Pifo. 54  
**præcepta scelere.** pro domo sua 109  
**præcellentissimus.** 6. in Verr. 87  
**præceptor** consiliorum & vitæ totius. 2. Philipp. 39  
**præcipere gaudium.** 13. Philipp. 381  
**præcipuum ius.** de arusp. respon. 12  
**sub præcone** subici. pro domo sua 42  
**præconium laborum.** pro Archia 15  
**præda Reip.** id est, prædatio. 8. Philipp. 239  
**in prædam** inuitare. 4. in Verr. 19  
**prædas facere.** 3. in Verr. 111  
**pro prædelitis** vindictiarum satis accipere. 3. in Verr. 81  
**prædes alicuius** vendere. 2. Philipp. 85  
**prædibus & prædiis cauere.** 3. in Ver. 100. & 102  
**prædiatores, & prædiatoriū ius.** pro Corn. Balbo 35. & 36  
**prædicari** de aliquo. pro Archia 19  
**prædicatio** de laude alicuius. pro domo sua 23  
**prædicationem** despiciere. pro Archia 19  
**prædiorum gens** nulla. pro Corn. Bal. 46  
**præditus** sacerdoti. 2. Philipp. 86  
**prædo iuris.** 2. in Verr. 2  
**prædo rerum diuinariarum & humanarum.** pro Sest. 21  
**prædonum terror** quantus vbi que fuerit ante Pompeii victoriam. pro L. Manil. 21. 22. & c.  
**præferre.** id est, declarare vel ostendere auaritiam. pro Rosc. Amer. 52  
**præficere custodem** prærogatiarum. post redi. in sena. 15  
**præficere aliquē** in exercitu. pro Sest. 34  
**præfectus libidinum.** post redi. in sena. 13  
**præfinire diem operi.** 5. in Verr. 13  
**prægestire.** pro Cælio 53  
**prægredi.** 13. Philipp. 345  
**prægestator** libidinum. pro domo sua 20  
**præire voce,** pro, præcipere. pro Milo. 2  
**præiudicium** comparare. pro Plan. 45  
**prælium facere.** pro Deiot. 8. & 14. Philipp. 401  
**prænuntius.** pro Muræ. 41  
**præpeditus** morbo. pro C. Rab. 15  
**prærogata comitia** comitiis. pro Plan. 40  
**prærogatiua** centuria. pro Plan. 39  
**prærogatiua** custodem præficere. post redi. in sena. 15  
**prærogatiua** fortitio. 2. Philipp. 87  
**prærogatiua** tabulam dare. in Pifo. 8  
**prærogatiua** dare suæ voluntatis. 1. in Verr. 17  
**prærogatiuum omen.** pro Muræ. 37  
**præsentem** pecuniam soluere. 3. in Verrem 104  
**præsentire** in posterum. pro Archia 21  
**præsidio esse.** pro Quint. 3  
**præsidium** cedere. 7. Philipp. 218  
**præstare annonam.** pro domo sua 11  
**præstare factum** alicuius. pro Sest. 30

**præstare curam,** consilium, vigilantiam. 7. Philipp. 230  
**præstare fidem.** pro Rab. Posth. 19. 7. Philipp. 230. & 12. 326. & 341  
**præstare constantiam** Reip. 12. Philipp. 341  
**præstare honorem.** 9. Philipp. 264  
**præstare inuidiam** capitis periculo. pro Sest. 51  
**præstare tutum mare.** pro Flacco 14  
**præstare officium suum.** pro Font. 7. & pro Muræ. 6  
**præstare sententiam** Senatui. in Pifo. 62  
**præstare studium.** pro Muræ. 6  
**quis præstat mihi esse,** & c. 12. Phil. 334  
**præstabilis virtus.** de arusp. respon. 37  
**præstabilior dignitas.** de prou. Conf. 31  
**per præstigia.** 6. in Verr. 47  
**præsto esse** ad hospitium, ad periculum, ad aciem. pro Deiot. 16  
**præsto esse aduenienti.** 5. in Verr. 51. & pro Quint. 30  
**præsto fuisse animum.** 13. Philipp. 351  
**præstringere** aciem ingenii. 1. in Verr. 24  
**prætendere morib<sup>9</sup>** sui nomen aliquod. in Vati. 10  
**præter oculos.** 5. in Verr. 51  
**præterius** ædilitate. pro Plan. 42  
**præteructus** locum periculofum silentio. 7. Philipp. 213  
**in præteructione omnium esse.** 7. in Verrem 134  
**prætendere cupiditatem.** in Pifo. 44  
**prætenta,** Consulatus insigne. in Pifo. 17  
**prætenta toga** populi iudicio dari solita. pro Sest. 127  
**Prætor Quæstoris** suo parentis loco esse solitus. 1. in Verr. 33  
**prætoris erat dare iudicia.** pro Cæcin. 6  
**prætoris edictum** lex annua. 3. in Verr. 76  
**prætori nemo** intercedere potest. 4. in Verrem 20  
**à prætore dies tertius** diceretur. de arusp. respon. 6  
**prætore Romani** cum duobus facibus incedebant. in Rull. 91  
**prætore suis Quæstoribus** in parentum loco olim habiti. pro Plan. 23  
**prætore apparatus.** pro Sest. 65  
**ex prætura triumphare.** pro Muræ. 13  
**præuaricari** accusationi. pro Cluent. 45  
**præuaricatorem** sibi apponere. 1. Phil. 47  
**Praxiteles** marmoreū cupidinis signum Thespiis fecit. 6. in Verr. 3. & 4  
**precario possidere.** pro Cæcin. 67  
**prehendere locum.** pro Flacco 64  
**premere, pro,** vrgeri, vel instare. 3. in Verrem 98  
**premere forum.** pro Plan. 54  
**pressa vox.** post redi. in sena. 11  
**pretium habere** annonam dicitur. 5. in Verrem 195  
**pretia prædiorū** acient. pro Rosc. Com. 19  
**L. Pretius** eques Ro. 7. in Verr. 126  
**Pretius lacus.** pro Milo. 55  
**primus, id est,** potissimus. pro Muræ. 28  
**primus homo,** pro, primario. 6. in Verr. 32  
**à primo, id est,** ab initio. 1. Philipp. 82  
**primas omnium** dare alicui. 8. Phil. 243  
**primas Idus,** id est, proximas. 8. Phil. 255  
**primarii viri.** pro Muræ. 66  
**primoribus** labris gustare genus aliquod vitæ. pro Cælio 20  
**principes,** pro, primus. 7. in Verr. 70. & 71  
**princeps, id est,** dux. in Catil. 91  
**princeps, pro,** dux, vel instigator ad aliquid faciendum. de arusp. respon. 41  
**princeps** ad conatum comparandi exercitus. 10. Philipp. 286  
**princeps** ad salutem, id est, dux. pro Sylla 6

principes alicuius rei agendæ . id est auctor. pro Cornel. Balbo 48. & 4. Philipp. 151  
 princeps ara. de arusp. respon. 25  
 princeps belli. 2. Philipp. 30  
 princeps ciuis. 7. Philipp. 230  
 princeps aliquid faciendi. 3. Philipp. 137  
 princeps in omni virtute. pro Plan. 16  
 princeps loci. pro domo sua 114  
 princeps orbis terræ vir. pro domo sua 85  
 princeps populus. pro Plan. 8  
 princeps publicanorum. pro Plan. 19  
 princeps fagorum. 11. Philipp. 330  
 princeps salutis. post redi. in sena. 20. & de arusp. respon. 54  
 princeps mentis publicæ senatus. de arusp. respon. 54  
 princeps Senator. 2. Philipp. 40  
 princeps sententiæ. pro domo sua 8. & 25  
 princeps vitiorum. 7. in Verr. 3  
 à principibus longè abest Clodius. de arusp. respon. 49  
 principatus ex latronibus. 2. Philipp. 37  
 principatum belli ferre. 13. Philipp. 380  
 principatum tenere rei alicuius agendæ. 11. Philipp. 325  
 priuatum ius. de arusp. respon. 12. & 14  
 Priuernas ager. in Rull. 68  
 priuilegium ferre. pro domo sua 22  
 pro. interiectio vocatiu iuncta. de arusp. respon. 21  
 pro sua æquitate. pro Flacco 39  
 pro aliquo sentire. pro Milo. 3  
 pro amicitia edicere. vel mittere. 1. Philipp. 8. & 10. 172  
 pro ciue se gerere. pro Archia 8  
 pro eo ac mereor. in Catil. 75  
 pro eo quod. pro Cluent. 33  
 pro fide sua causam explicauit. pro Corn. Balbo 12  
 pro hospitio. 4. in Verr. 15  
 pro imperio. 6. in Verr. 44  
 pro iniuriis satisficere. 2. Philipp. 65  
 pro suo iure. 7. in Verr. 2  
 pro necessitudine. vel affinitate. pro Quint. 9  
 pro nihilo esse. 1. Philipp. 70  
 pro nihilo habere. 1. Philipp. 11  
 pro illa tenui infirmaque parte. id est. pro viribus. pro Rosc. Amer. 80  
 pro portione. pro Flacco 25  
 pro potestate. 6. in Verr. 9. & pro Cluent. 59  
 pro quo. pro Flacco 36  
 pro tuo scelere. pro domo sua 17  
 pro se quisque. 3. in Verr. 46  
 pro sectione pecuniam debere. 2. Philipp. 80. & 96  
 pro socio arbitrium. pro Quint. 7  
 pro stultitia. in Rull. 97  
 pro testimonio dicere. 5. in Verr. 62. & 6. 25. 26. & 40  
 pro testimonio hesterno mentitus. in Vatin. 1  
 pro virtute. id est. propter virtutem. pro C. Rab. 4  
 Proagorus Sopater Tindaritanus nudus à C. Verre ad C. Marcelli statuum deligatus. 6. in Verr. 78  
 probare factum an suadere. parum interest. 2. Philipp. 50  
 probare fidem suam & religionem alicui. 3. in Verr. 14  
 probare officium suum. pro Fonteio 7  
 probare se alicui. pro Ligar. 1  
 probro esse. pro Rosc. Amer. 18  
 procedere. id est. bene cedere. 5. in Verr. 195

procedere ætate. 5. Philipp. 200  
 procedere in numerum. 6. in Verr. 17  
 processus. id est. iter vel progressio. pro L. Manil. 16  
 procella temporis 2. in Verr. 5  
 procellæ. pro. periculis. pro Milo. 3  
 procrastinare. pro Roscio Amer. 15. 4. in Verr. 63. & 7. 79  
 procrastinatio. 6. Philipp. 209  
 procurare rem. pro Sylla 41  
 procuratio frumentaria. de arusp. resp. 40  
 procuratio magna. pro Deiot. 25  
 procuraciones ostentorum. de arusp. respon. 58  
 procurator iudicatum solui satisfacere nõ debet. si reus præfens non debeat. pro Quint. 15  
 procuratores non omnes qui negotii nostri aliquid gerant. pro Cæcin. 41  
 prodere causam. pro Ligar. 3. & 10. Philipp. 280  
 prodere Flaminem. pro Milo. 19  
 prodere ius. pro domo sua 60  
 prodere literis. pro Archia 11  
 prodere posteris sacra. ceremonias. auspicia. pro Milo. 62  
 proditori nemo vnquam sapiens credendum putauit. 3. in Verr. 26  
 prodicit die accusari. pro domo sua 36  
 prodigè viuere. 11. Philipp. 298  
 prodicere aliquem conditionibus. pro Quint. 15  
 pro iacere aliquem in concionem. post redi. in sena 11  
 producere in prospectum populi. 3. in Verr. 85  
 profectus ab optima causa. de arusp. respon. 40  
 proficere beneficium. pro Muræ. 64  
 proficere comitia. pro Plan. 40  
 proficere digitum. pro Cæcin. 52  
 proficere in aspectum & lucem. pro Archia 9  
 proficere aliquem longius. pro Sylla 48  
 profectio necessaria in petendis magistratibus. pro Plan. 11  
 proficiteri operam suam. 4. in Verr. 59  
 profugatus. id est. omni dedecore contaminatus. 2. in Verr. 5  
 profugatus homo. id est. sceleratus. de arusp. respon. 43  
 profugatus mærore. in Catil. 26  
 profuere ad famam hominum. pro Cælio 4  
 profundere animam. pro Marcel. 18  
 in profundum se iacere. pro Sest. 37  
 progredi ad omnia. de arusp. respon. 52  
 progressus ætatis. 5. Philipp. 198  
 à progressu arcere. 11. Philipp. 230  
 prohibere aliquem à periculo. pro L. Manil. 12  
 prohibere aliquem calamitate. pro L. Manil. 11  
 prohibere censu. pro Sest. 83  
 prohibere supplicium ab aliquo. de arusp. respon. 2  
 prohibere à corpore alicuius. 2. Philipp. 111  
 pronocere libertatem suam. pro Rab. Posthum. 10  
 pronocere se in iudicium. pro Cælio 16  
 proiectus. id est. prominens. 6. in Verr. 105  
 proiectus in altum. id est. e terra in mare eminens. 6. in Verr. 18  
 proiectus ad audendum. 3. in Verr. 1  
 proiecta audacia. pro Cluent. 145  
 proiecta cupiditas. pro domo sua 88  
 prolapsio. pro Cælio 32  
 prolatare. id est. differre. in Catil. 78  
 prolatis rebus. pro Muræ 25

prolecare. id est. allicere. pro Flacco 14  
 prolixè facere. id est. liberaliter. pro Flacco 69. & pro domo sua 23  
 prolium & portentum. 14. Philip. 390  
 prolusio. 1. in Verr. 24  
 promereri beneficium. pro Muræ. 64  
 promeritum. id est. beneficium. post redi. ad Quiri. 6  
 promiscue. pro. communiter. in Rull. 84  
 promittere vadimonium. pro Quint. 12. & 40  
 promptus homo. in Pifo. 43  
 promptum. pro. facile ad comparandum. pro Muræ 25  
 promptum habere vultu & lingua. pro Plan. 28  
 non promptissimus homo. 4. in Verr. 25  
 promulgare de re aliqua. post redi. in sena. 3. & 19  
 promulgare vt aliquid fiat. post redi. in sena. 3  
 promulgare prælium. pro Muræ. 28  
 promulgare quæstionem & præmia. in Vati. 20  
 promulgare rogationem. pro Sest. 29  
 pronunciare. id est. promittere. pro Plan. 36  
 pronunciare pecuniam. pro Cluent. 62  
 præmium mercenarium. 3. in Verr. 77  
 propagare fines. pro Muræ. 19  
 propagare sobolem. pro Marcel. 13  
 propagare stirpem in multos annos ad virtutem aut factum aliquod. 1. Phil. 9  
 propagari posteritati. pro Sest. 88  
 propatulus locus. 6. in Verr. 98  
 propè ab aliquo loco. in Pifo. 20. 4. in Verr. 5. & 7. 51  
 Sex Propertius. pro domo sua 39  
 propinquitas pietate colitur. pro Quint. 13  
 à propola panem petere. in Pifo. 53  
 proportione peræqua. 6. in Verr. 41  
 propolita sententia. pro Ligar. 16  
 proprium. pro. certum. vel perpetuum. post redi. in sena. 7  
 proprie. pro Sest. 29. & 30  
 propugnatio mea. pro Sest. 2  
 propugnator fortunarum. post redi. in sena. 33  
 propugnator imperii. pro Corn. Balb. 40  
 propullare bellum. 3. Philipp. 125  
 propullare vim à vita sua. pro Milo. 22  
 prorogare dies ad soluendum. 2. Philipp. 82  
 prorogare imperium. 2. Philipp. 46  
 prorogare numerum. 2. Philipp. 105  
 proscrivere. id est. publice significare. pro Quint. 8  
 proscrivere bona. pro Quint. 13  
 proscrivere diem. 3. in Verr. 99  
 proscrivere legem. 7. in Verr. 139  
 profequi gloriam memoria immortalitatis. 2. Philipp. 53  
 prospicere ferramenta. pro Sylla 41  
 prospicere malo. de arusp. respon. 52  
 prospicimus futura. de arusp. respon. 58  
 prospectus pulcher. pro domo sua 89  
 in prospectu populi producere. 3. in Verr. 85  
 protrahi ad operas. 1. Philipp. 16  
 prouidere in posterum. 7. Philipp. 219  
 prouinciam habere. 5. in Verr. 180  
 prouinciam tueri. pro. munus obire. 7. in Verr. 31  
 prouincialis abstinentia. pro Sest. 5  
 prouincialis integritas. pro Sest. 10  
 prouehere in periculum. pro Milo. 42  
 prouehere orationem. pro domo sua 26  
 prouehere esse religioni suæ. 6. in Verr. 15  
 proxime mortuus. id est. postremus. 2. Philipp. 37

Prudens. id est. sciens. post redi. in sena. 25  
 Prætrium. de arusp. respon. 40  
 Psephismata. id est. populi decreta. pro Flacco 11  
 Pseudorhyo intrmittere voluptates. post redi. in sena. 11  
 Ptolomæus. rex Cypri. lege P. Clodii publicat. pro Sest. 48. & pro domo sua 16  
 Pubes Italiæ. pro Milo. 45  
 publicare regem. pro domo sua 16  
 publicani in omnibus vectigalibus petiores. non possessores esse soliti. 5. in Verr. 21  
 publicanorum tabulæ lege exceptæ quominus Romani deportarentur. 4. in Verr. 136  
 Publicius. Catilinæ socius. in Catil. 27  
 Cn. Publicius Mænaner. Legatorum Romanorum in Græciam euntium interpres. pro Corn. Balbo 11  
 L. Publicius. Næui familiaris. pro Quint. 11  
 publicum iudicium. in Verr. 1  
 publici muneris societate nulla grauior coniunctio. 1. in Verr. 33  
 publico carere. de arusp. respon. 45  
 in publico pernoctare. 6. in Verr. 22  
 pudenter exitum impudentiæ suæ querere. 2. in Verr. 2  
 pudenter. in Pifo. 30  
 pudor iudicii. pro Sylla 56  
 pudoris repagula perfringere. 7. in Verr. 32  
 pugnam pugnare. pro Muræ. 32  
 pugnare aliquod. id est. conari. 10. Philipp. 285. & pro Rosc. Amer. 71  
 pulla toga Romæ rarissima. in Vati. 23. & 24  
 punctum temporis. 3. in Verr. 72. in Catil. 79. & pro domo sua 88. & 2. Philipp. 51  
 puncto temporis excludi. in Vati. 21  
 puncta detrudere. pro Muræ. 65  
 puncta in tribu ferre. pro Plan. 44  
 punctis totidem tribus nonnullas tulerunt. pro Plan. 43  
 Punicani lecti. pro Muræ. 69  
 punire domum. de arusp. respon. 115  
 puniri. pro. punire. pro Milo. 25. & 8. Philipp. 239  
 punitor doloris sui. pro Milo. 26  
 Pupinia. ager. in Rull. 94  
 M. Pupius Pisonem adoptauit. pro domo sua 28  
 purgare forum. pro Sest. 67  
 purpura plebeia. pro Sest. 14  
 purus. id est. inanis. 6. in Verr. 43  
 purus ab suspitione. de arusp. respon. 8  
 purum argentum. 6. in Verr. 43  
 putare damnationem pro Prætura. 11. Philipp. 197  
 puteali & gregibus fœneratorum inflatus. pro Sest. 13  
 Puteolani. Ciceroniem ætate liberi. 1. Rul. 85  
 C. de Pyrrhi pace agere. 1. Philipp. 8  
 Pythodorus Trallianus. pro Flacco 41

quæstor. is qui præest quæstionibus vel tormentis. pro Sylla 58  
 quæstorem edere. pro Plan. 34  
 quæstio nulla de feruis in dominum. nisi de incestu. pro Milo. 44  
 quæstionem de re aliqua constituere. 2. Philipp. 45. & pro Cluent. 143  
 quæstionem ferre. pro Milo. 15  
 quæstionem sceleris flagitare. in Vati. 21  
 quæstionem publicæ pecuniæ habere. 11. Philipp. 292  
 contra quæstiones locus communis. pro Sylla 58  
 quæstor. suo Prætor parentis loco esse solitus. 1. in Verr. 35  
 à quæstore numerare. pro Flacco 35  
 à quæstoribus quæri quantum deberetur Romæ solitum. pro Quint. 9  
 quæstoriam personam abicere. pro Plan. 81  
 quæstorium. pro Plan. 80  
 quæstura Ciceronis obscura. pro Plan. 53  
 quæstus vber & fœcundus. de arusp. respon. 39  
 in quæstu relinquere. in Pifo 68  
 quæstus recipere. pro Rosc. Com. 14  
 quæstiosa scientia. 2. Philipp. 35  
 quam volent. pro. quantum. 2. Philipp. 109  
 quæstus multos. pro. quantumuis. pro Roscio Amer. 26  
 quantacunque bona. 5. Philipp. 179  
 quantum æquius & melius sit dari re-promittue. formula olim in arbitriis vsitata. pro Rosc. Com. 6  
 quasi. erat. pro Quint. 7  
 quassata Resp. pro Marcel. 16  
 Querela cum aliquo. pro Deiot. 5  
 querela frontis. pro. de fronte. in Pifo. 1  
 querere partes suscipere. pro Sest. 2  
 querelam ad aliquem deferre. pro Ligar. 15  
 queri iniquitatem. pro Plan. 33  
 queri iniuriam. 5. in Verr. 186  
 quærimonias agere. 5. in Verr. 113  
 Qui. pro. quis. interrogatiu. pro Quint. 20  
 quid hominis. 4. in Verr. 93  
 quidquid. pro. quantum. pro Deiot. 18  
 C. Quintilius. pro Cluent. 138  
 P. Quintilius in causa P. Quintii iudex. pro Quint. 31  
 Sex. Quintilius. post redi. in sena. 19  
 Quintius Censor à populo pulsus & restitutus. pro domo sua 67  
 L. Quintius cuiusmodi vir. pro Cluent. 61. 75. 87. 88. 89  
 P. Quintius Q. Roscii sororem in matrimonio habuit. pro Quint. 51  
 P. Quintii causa multis controuersis implicata. pro Quint. 2  
 P. Quintii mores & ratio viuendi. pro Quint. 40  
 P. Quintius Varus. pro Cluent. 41  
 Quisquilæ seditionis Clodianæ. pro Sest. 81  
 Quod. id est. ad quem vsus. 4. in Verr. 95. & 132  
 quod in vobis fuit. 6. in Verr. 21  
 quotidiana vita. in Pifo. 50  
 quousque verbum quam vim habeat. pro Plan. 62

Rab. Posthumus 19  
 Rabocentus. Bessicæ gentis princeps. à L. Pifone securi percussus. in Pifo. 66  
 L. Rabonius. 3. in Verr. 94  
 L. Racilius à C. Verre duci iussus. 4. in Verr. 21  
 L. Racilii merita in Ciceronem. pro Plan. cio 63  
 rapi ad metum. de arusp. respon. 50  
 rapi oculis in fraudè. de arusp. respon. 36  
 rapim agere. pro domo sua 107  
 ratio. pro. sententia. vel opinio in Rep. pro Flacco 82  
 ratio æraria. pro Quint. 9  
 ratio constat. pro Flacco 54  
 ratio nulla est. amittere. & c. pro Cæcin. 11  
 ratio sapientiæ & doctrinæ. 2. Philipp. 103  
 rationem conferre ad misericordiam. pro Ligar. 1  
 rationem pecuniæ confiscare. 5. Philipp. 175  
 rationem contrahere cum aliquo. pro Syl. la 42  
 rationem dare. 3. in Verr. 65  
 rationem suam ducere. 3. in Verr. 90  
 rationem sui commodi ducere. pro Rosc. Amer. 76  
 rationem alicuius habere. 4. in Verr. 2  
 rationem habere. id est. consuetudinem. pro Cælio 39  
 rationem habere. pro. meminisse numeri 7. in Verr. 57  
 rationem habere cum aliquo. 4. in Verr. 136  
 rationem officii sui persoluere. 7. in Verr. 139  
 ad rationem accedere. pro Quint. 51  
 ad rationem alicuius pecuniam describere. pro Flacco 25  
 ad rationem ciuitatis dirigere. pro Muræ. 70  
 ad rationem meam. 6. in Verr. 11  
 ad rationem Reip. gloriosum. de arusp. respon. 46  
 in rationem inducere. 3. in Verr. 74  
 ratione cum aliquo esse coniunctum. 4. in Verr. 124  
 ratione bona emere. 6. in Verr. 9  
 rationes pro vititate. post redi. ad Quiri. 1. & 8. Philipp. 242  
 rationes accipere. pro Cæcin. 68  
 rationes confirmare. pro Muræ. 30  
 rationes suas ad scopulos appellere. pro C. Rab. 19  
 rationes cum aliquo iungere. pro Deiot. 18  
 Reatinus ager. in Rull. 68  
 Reatina præfectura. in Catil. 51  
 recedere à causa alicuius. post redi. in Sena. 5  
 recens è prouincia. 2. in Verr. 4  
 recens Roma. 1. Philipp. 5  
 recensio publica. pro Milo. 55  
 Recentoricus ager in Sicilia. in Rull. 6  
 receptus in exilium. pro Cæcin. 73  
 recidere ad nihilum. 7. Philipp. 234  
 recidere in iugulum alicuius. pro Plan. cio 74  
 recidere in societatem. pro Rosc. Com. 31  
 recidat res in vnus imperium. de arusp. respon. 50  
 recipere causam. pro Roscio Amer. 2. 1. in Verr. 14. & 4. 1. & 7. 108  
 recipere causam capitis. post redi. ad Quiri. 9  
 domum suam recipere. 3. in Verr. 45  
 recipere ferrum. pro Sest. 69  
 recipere aliquem in fidem. 6. Philipp. 111  
 recipere in gratiam. pro Rab. Posth. 11  
 recipere nomen alicuius inter reos. 4. in Verr. 65

Vadrantaria permutatio. pro Cælio 49  
 quadrato agmine venit. 5. Philipp. 177  
 querere fugam. 5. Philipp. 195  
 querere interitum. pro. de interitu. pro Milo 12  
 querere inuidiam in aliquem. pro Rab. Posth. 29. & pro Flacco 54  
 querere pernicium alicui. in Pifo. 58  
 querere sermonem in aliquem. pro Flacco 10

R

C. Rabirius cur in iudicium vocatus. pro C. Rab. 1  
 C. Rabirius Posthumus. C. Curii filius à C. Rabirio auunculo adoptatus. pro Rab. Posth. 18  
 C. Rabirius liberalitas in Ciceronem. pro





fanguis Reip. pro Sest. 67. & pro domo sua 95  
 sanguinis communio multum valet. pro Rosc. Amer. 38  
 sanguinis crudelitate perlitus. pro Rosc. Amer. 89  
 ad sanguinem vsque odium incitare pro Ligar. 7  
 de sanguine decertare. in Philipp. 307  
 sanitatem habere. pro Marcel. 19  
 a sanitare alienus. pro Sylla 62  
 sapiens ad coniecturam. 10. Philipp. 281  
 sapienti mors misera non potest accedere. in Catil. 75  
 sapientia, rerum domina. pro Muræ. 23  
 sarcire iniuriam. 9. Philipp. 161  
 Saffia, A. Cluentii mater cuiusmodi femina. pro Cluent. 8. & 13  
 fatis tempore. 4. in Verr. 89  
 fatisdare iudicatum solui. pro Quint. 15  
 Satisfacere fidei, diligentæ, causæ, contro-  
 uersia, spõsioni, formulæ, &c. pro Rosc. Com. 7  
 fatifieri mihi a te paterer. 2. Philipp. 64  
 P. Satorius iudex integer. pro Cluent. 86  
 Cn. Saturninus. pro Plan. 23  
 L. Saturninus, actor egregius. de arusp. respon. 37. C. Memmii occidit. in Catil. 76. A. Q. Metello Cenfore notatus. pro Sest. 88. Cur popularis factus sit. pro Sest. 31  
 Saturnini lex in Q. Metellum. pro domo sua 64  
 L. Saturnini mors. in Catil. 2  
 Saturninum quæ causa irritauit. de aruf. respon. 40  
 Satyri signum egregium Tarenti. 6. in Verr. 118  
 fauciatio. pro Cæcin. 32  
 C. Saufeius, cum Saturnino Capitolium tenuit. pro C. Rab. 14  
 Saxa quidam Celtiberi a Cæsare Trib. pleb. factus. in Philipp. 207. Vnus ex Antonii affectis. 8. Philipp. 250  
 Saxa Antoniana, id est, exercitus Antonii. in Philipp. 332  
 Saxa rubra, locus Roma non procul in Galliam euntibus. 2. Philipp. 84  
 saxum. in Rull. 69  
 C. Scæuæ, Q. Crotonis seruo, quia L. Saturninum occidit, libertas data. pro C. Rab. 23  
 P. Scæuola Pont. max. pro domo sua 105  
 Q. Scæuola, vir ciuitatis sanctissimus atque ornatissimus. pro Rosc. Amer. 19. Eiusdem mortis causa. 20  
 Q. Scæuolæ ædilitas ornatissima. 6. in Verr. 117  
 Q. Scæuola Augur iuris peritissimus. pro Corn. Balbo 35  
 Q. Scæuolæ Auguris virtus. 8. Philipp. 254  
 Scamander, C. Fabritii libertus, condemnatus. pro Cluent. 42  
 P. Scandilius eques Ro. quali sponfione Q. Apronium laceffu. in Verr. 115  
 Scantia Sylua. in Rull. 1  
 Scaphium, vasis genus. 6. in Verr. 33  
 P. Scapula. pro Quint. 9  
 Scatinæ leges. 3. Philipp. 134  
 M. Scaurus bonus vir. pro domo sua 40  
 M. Scaurus adolescens Cn. Dolabellæ accusauit. 3. in Verr. 68  
 M. Scaurus, C. Marri inimicus. de prou. Conf. 15  
 M. Scaurus a Q. Maximo in petitione sumpserit. pro Muræ. 35  
 M. Scaurus rei frumentariæ in locum L. Saturnini a Senatu præfectus. pro Sest. 31. & de aruf. respon. 40  
 M. Scaurus Pontif. de aruf. respon. 10

M. Scaurus a Cn. Domitio in iudiciū vocatus. pro Deiot. 22  
 M. Scauri laus. pro C. Rab. 19  
 M. Scauri ludi apparatusissimi & magnificentissimi. pro Sest. 100  
 M. Scauri pater qualis ciuis. pro Sest. 87  
 scelus, plus quam facinus. 7. in Verr. 133  
 scelus, pro impietate. 6. in Verr. 79  
 scelus anhelare. in Catil. 25  
 scelus facere. pro Rosc. Amer. 15. & 3. in Verr. 86  
 scelus suscipere. 6. in Verr. 70  
 scelus furor. pro Sest. 11  
 in scelere esse. pro Sylla 28  
 sceleribus cooperatus. 3. in Verr. 6  
 de sceniorū corollariis nummulos corrogare. 5. in Verr. 158  
 schola, pro ratione, vel disputatione. in Pifo. 47  
 Sex. Schola, eques Ro. pro Flacco 36  
 Scipio, Norbanus, c o s s. pro Quint. 12  
 L. Scipio fluctibus Reip. expulsus. pro Sest. 4  
 L. Scipionis statua in Capitolio chlamydata & crepidata. pro Rab. Posth. 16  
 P. Scipio Pontif. maximus Ti. Gracchū priuatus interfecit. in Catil. 1  
 P. Scipio Pergami mortuus. pro Flacco 59  
 P. Scipio vir optimus a Senatu iudicatus. de aruf. respon. 24  
 P. Scipio superior, Panxtii præceptis non est factus asper. or. pro Muræ. 60  
 P. Scipio, Q. Metelli Centorii pronepos. pro domo sua 94  
 P. Scipio ad interitum Carthaginiæ nat. de aruf. respon. 5. Vnus Carthaginiæ Numantiæque deleuit. pro L. Manil. 42  
 Q. Scipio Pontif. de aruf. respon. 10  
 Scipiones duo, imperii Romani fulmina. pro Corn. Balbo 26  
 Scipionum Africanorum laus. in Catil. 92  
 sciscere legem. pro Plan. 29  
 scitum, pro vrbanum & elegans. pro Plan. 28  
 scribere coloniam aut delectum ciuium. pro Milo. 18  
 scribere dicam. 4. in Verr. 15  
 scribendo adesse. post redi. in Senat. 6  
 scriptum, pro lege. pro domo sua 55  
 de scripto dicere orationem. pro Plan. 61  
 scriptura Sicilia. 4. in Verr. 112  
 scriptura magister. 5. in Verr. 142  
 de scurra multo facilius diues sit, quam paterfamilias. pro Quint. 31  
 Scyllæum fretum aris alieni. pro Sest. 13  
 C. Sebusiani. pro Quint. 54  
 secta, pro vitæ instituto. pro Cælio 31  
 sectam sequi. pro Flacco 80  
 sectatoribus semper vsi Romani. pro Muræ. 64  
 sectio, id est, bonorum proscripti emptio. 2. Philipp. 80  
 sectionis scelus. 2. Philipp. 75  
 sector Pompeii, Antonius. 2. Philipp. 75  
 contra sectorem pugnare. 3. in Verr. 35  
 sectores colorum & bonorū iudem. pro Rosc. Amer. 49  
 seculorum omnis memoria. 4. Philipp. 154  
 seculorum omnium posteritas. 2. Philipp. 68  
 secum esse. in Pifo. 55  
 secunda concio. in Rull. 99  
 secundum aliquem iudicatus. de aruf. respon. 28  
 secundum aliquem, possessionem dare. 3. in Verr. 80  
 secundum tabula litem dare. pro Rosc. Com. 2

securim infligere Reip. pro Plan. 57  
 securim inticere petitioni. pro Muræ. 46  
 secus iudicare. pro Quint. 17  
 sed vero. 7. in Verr. 11  
 sedes, pro domo. 2. Philipp. 78  
 sedes ciuitatis ac libertatis. de aruf. respon. 53  
 seducere a peste. 13. Philipp. 361  
 Sedulius, vnus ex P. Clodii satellitibus. pro domo sua 62  
 seges gloriae. pro Milo. 27  
 Segesta, in Sicilia oppidum ab Ænea conditum. 6. in Verr. 63  
 Segestana, ciuitas libera sine fœdere. 5. in Verr. 11  
 Segestana & Centuripina, ciuitates pop. Ro. cognate. 7. in Verr. 67  
 in Segestano agro commercium nemini erat. 5. in Verr. 77  
 segregare a Rep. 5. Philipp. 185  
 semper in animi ab authoritate Senatus. de aruf. respon. 44  
 M. Seius iudicio afflictus, tamen L. Pisoni in petitione præpositus. pro Plan. 9  
 Q. Seius eques Rom. a P. Clodio interfec-  
 tus. de aruf. respon. 27  
 Seline, Syriæ regina, Antiochi regis vxor. 6. in Verr. 13  
 semen belli. 2. Philipp. 69  
 semigrare. pro Cælio 12  
 seminarium iudicium. 13. Philipp. 344  
 seminarium triumphorum. in Pifo. 77  
 semisomnis. 7. in Verr. 75  
 semisses & trientes a P. Clodio remissi. pro Sest. 46  
 semistulatus pro Milo. 15  
 Sempronia lex. in Rull. 42. in Catil. 82. & de prou. Conf. 2  
 Sempronia lex de prouinciis. pro Corn. Balbo 49  
 Sempronia lex de veneno, eadem Cornelia. pro Cluent. 125  
 Sempronia legis lator iussu populi po-  
 nas Reip. dependit. in Catil. 82  
 Sempronia lege Censoria locatio agrorū in Asia constituta erat. 5. in Verr. 11  
 Sempronie leges. 7. in Verr. 117  
 Semurium, locus quidam. 6. Philipp. 213  
 Senatori non licebat Romanorū legibus nauem comparare. 7. in Verr. 36  
 Senatores C C C X. pro Cicerone conuocati. post redi. in Senat. 13  
 Senatores Romani ex vniverso populo delicti soliti. pro Sest. 120  
 Senatores, qua pœna in Senatum cogi soliti. 1. Philipp. 9  
 Senatorius ordo multa pericula habet. 5. in Verr. 81  
 Senatorii ordinis præmia. pro Cluent. 124. & pro Rab. Posth. 11  
 Senatoria causa. in Pifo. 14  
 Senatoria sententia. in Pifo. 51  
 Senatoria vigilia. 1. Philipp. 1  
 Senatus munus & potestas, quæ. in Vat. 28  
 Senatum vetare. pro domo sua 49  
 sententiam rogari. 5. Philipp. 166  
 in sententiam discessionem facere. 14. Phil-  
 lipp. 398  
 sententiæ non eadem ab hisdem semper defendendæ. pro Plan. 76  
 sententiæ mex peruenierit ad eum exitū. 11. Philipp. 334  
 sententiarum ferendarū ratio. 1. in Verr. 13  
 sententiolæ. 3. Philipp. 138  
 sentire, pro, sententiam dicere. pro Syl-  
 la 18  
 sentire. i. sententiam suam ostendere. pro Sylla 62  
 sentire pro aliquo. pro Milo. 3. & pro Rab. Posth. 10

C. Sentius, homo vetere innocentia magna ex Macedonia pecuniam deportauit. 5. in Verr. 186  
 sensim & cursum dicere. 2. Philipp. 60  
 sensus, pro sententia aut voluntate. pro Marcel. 5. & pro Milo. 53  
 sensus cõmunis naturæ. pro domo sua 75  
 sensum accipere. 5. in Verr. 37  
 sensum gloria capere. 5. Philipp. 199  
 a sensu abesse, id est, non sentire. pro Archia 22  
 a sensu alicuius ad alium se flectere. pro Corn. Balb. 31  
 sensus, pro sententiis, cogitationibus, aut consiliis. in Pifo. 11  
 sensus reconditi. pro Sest. 17  
 sensus hominum fouere. pro Muræ. 67  
 sensus suos incitare. in Pifo. 54  
 Sephasia, forū Capuæ. in Rull. 91. pro Sest. 14. & in Pifo. 18  
 septa comitorum. pro Milo. 31  
 C. Septimius, post redi. in Senat. 19  
 P. Septimius testis in L. Flaccū. pro Flacco 8  
 P. Septimius Scæuola. pro Cluent. 91  
 P. Septimio Senatori damnato lites æstimata, quod ob rem iudicandam pecuniam accepisset. 2. in Verr. 24  
 Q. Septimius, eques Rom. honestissimus. 5. in Verr. 28  
 sepultura insepulta. 1. Philipp. 3  
 sequester pro Plan. 38  
 sequester iudicii corrupedi. 2. in Verr. 13  
 sequester tribus alicuius. pro Plan. 31  
 sequi aliquid, hoc est, eius gratia quippiam facere. pro Plan. 51  
 sequi causam. pro Ligar. 17  
 sequi fidem alicuius. 14. Philipp. 404  
 sequi officium. pro Rosc. Amer. 1  
 sequi orationem alicuius. 1. Philipp. 11  
 C. Sereus, Q. Catulum in petitione supe-  
 rant. pro Plan. 10  
 Sergius Galba, M. Catoni maiori accusan-  
 ti ereptus. pro Muræ. 54  
 Sergius, minus M. Antonii. 2. Philipp. 73  
 Cn. Sergius, Decumanus in Sicilia. 5. in Verr. 83  
 L. Sergius, scriba M. Ciceronis in Sicilia Quæstoris. 5. in Verr. 157  
 L. Sergius, ex P. Clodii satellitio. pro do-  
 mo sua 10. & 11  
 Q. Sergius Senator inter sicarios dam-  
 natus. pro Cluent. 15  
 Sergia tribus, ex Sabinis, Maris, & Peli-  
 gnis conflata. in Vat. 29  
 sermo de caelo, augurale verbum. pro do-  
 mo sua 31. & de aruf. respon. 45  
 seruare de caelo comitiis non licebat. 2. Philipp. 87  
 seruare pacem cum aliquo. 7. Philipp. 230  
 C. Seruilius, cuius Ro. a C. Verre virgits ad-  
 necem cæsus. 7. in Verr. 109  
 C. Seruilius, cuius Ro. a C. Verre virgits ad-  
 necem cæsus. 7. in Verr. 109  
 C. Seruilius, magister scripturæ in Sicilia. 5. in Verr. 142

M. Seruilius Hala, a populo pulsus & re-  
 stitutus. pro domo sua 67  
 P. Seruilius, Q. Metelli nepos. pro domo  
 sua 94  
 P. Seruilius quinquenniū exercitui præ-  
 fuit. 5. in Verr. 182  
 P. Seruilius, patris P. Clodii collega. de a-  
 ruf. respon. 1  
 P. Seruilius pontifex. de aruf. respon. 10.  
 & pro domo sua 102  
 P. Seruilius, vir maximarum rerum peri-  
 tissimus. pro L. Manil. 48  
 P. Seruilius Olynthum cepit. 3. in Verr. 37  
 P. Seruilius vnus plures prædonum duc-  
 ces viuos cepit, quàm omnes antea. 7.  
 in Verr. 53  
 P. Seruilius oratio in Senatu pro absente  
 Cicerone. pro Sest. 113. & post redit. ad  
 Quiri. 14  
 Q. Seruilius Hala, Sp. Melium priuat? in-  
 terfecit. in Catil. 2  
 Seruilius & Luculli inimicissimi. de prou.  
 Conf. 17  
 Seruilius Casca duo, Cæsaris percussores.  
 2. Philipp. 49  
 Seruilius lacus. pro Rosc. Amer. 54  
 Seruilia, Hortensii socrus. 4. in Verr. 15  
 Seruilia lex. pro Cluent. 111. & pro Corn.  
 Balb. 43  
 Seruilia lex repetidarū. pro Rab. Posth. 6  
 seruiludis de cauea exire iubebantur. de  
 aruf. respon. 23  
 seruire munus. pro Syl. 41  
 seruire animis aut oculis ciuium. 8. Phi-  
 lip. 153  
 seruire laudi vel existimationi. 3. in Ver-  
 rem 3  
 seruire naturæ & consuetudini. pro Mu-  
 ræ. 5  
 seruire rei familiari. pro Rosc. Amer. 24  
 seruire sibi. pro Plan. 75  
 seruire virtuti & gloriae. post reditum ad  
 Quiri. 18  
 seruire vita nulla. 10. Philipp. 283  
 seruitium. i. seruorum multitudo. 7. in  
 Verr. 7. & de aruf. respon. 22  
 seruitus, malorum omnium postremum.  
 2. Philipp. 109  
 seruitutem alicuius concupiscere. 4. Phi-  
 lip. 160  
 seruitutem officii testimonio astringere.  
 pro Plan. 61  
 Seruitus Sulpitius, equitis Rom. filius. pro  
 Muræ. 14  
 parum sapiens candidatus. pro Muræ. 41  
 sestertiorum & auri quinque pondo. pro  
 Cluent. 143  
 Sestus, lictor, C. Verri ex omni gemitu do-  
 lorique mercedem capiebat. 7. in Ver-  
 rem 92  
 C. Sestus, Prætor in Macedonia Barbarorū  
 defectione a Denesletis solis adiu-  
 uatus. in Pifo. 66  
 P. Sestus Quæstor, c o s. Cicerone. in  
 Vat. 8  
 P. Sestus, Trib. pleb. in contentione de  
 Cicerone reuocando vulneratus. post  
 redi. in Sena. 5  
 P. Sestii laus. post redi. in Sena. 26  
 P. Sestii in Ciceronem officia. post redit.  
 in Sena. 17  
 T. Sestius Gallus. pro Milo. 65  
 A. Sestilius. pro Flac. 17  
 C. Sestilius, pro Flac. 69. & post redit. in  
 Senat. 18  
 P. Sestilius Quæstor. pro Flac. 12  
 Sertius ager. in Rull. 68  
 seueritas sacrificii. de aruf. respon. 24  
 seuoicare, pro, auferre. pro Quint. 7  
 Sextia tabula. pro Quint. 13  
 sextula, sexta pars vniciæ. pro Cæcin. 13

Sext. Clodius Rhetor. 2. Philipp. 60  
 Sext. Serranus, de aruf. respon. 19  
 Sibilus mors, plausus immortalitas, ho-  
 mini leui. pro Sest. 100  
 Sibyllinus sacerdos P. Clodius. de aruf.  
 respon. 24  
 sic vita est. pro Rosc. Amer. 51  
 inter sicarios defendere. 2. Philipp. 34  
 Sicilia, prima omnium prouincia appel-  
 lata. 4. in Verr. 2. Olim tota Cereri &  
 Libere consecrata. 6. in Verr. 94. Ro-  
 manorum cella penaria, & plebis Ro-  
 manæ nutrix. 4. in Verr. 4  
 Sicilia vndique exitus maritimos habet. 4.  
 in Verr. 134  
 Sicilia insulæ laus. 4. in Verr. 2  
 Sicilia populi septemdecim. 7. in Verr. 96  
 Sicilia opportunitas in re frumentaria su-  
 ma. 5. in Verr. 10  
 Sicilia omnis ager etiam ante Ro. impe-  
 rium decumanus fuit. 5. in Verr. 11  
 ex Sicilia complures Prætores condem-  
 nati. 4. in Verr. 111  
 ex Sicilia in Africam gradus imperii fa-  
 ctus est Romanis. 4. in Verr. 2  
 Siculi, hominum genus nimis acutum &  
 suspiciosum. 1. in Verr. 15. & 5. 16  
 Siculi ex censu quotannis tributa cõferre  
 soliti. 4. in Verr. 91  
 Siculi extra suum forum, vadimonium  
 promittere non cogebantur. 5. in Ver-  
 rem 30  
 Sicularum, cæterorūque Græcorū con-  
 suetudo in dierum mensuramque ratio-  
 ne. 4. in Verr. 89  
 Sicularum iura in iudiciis cuiusmodi. 4.  
 in Verr. 21  
 Sicyoniis magistratus fumo a Verre cru-  
 ciatus. 3. in Verr. 30  
 signa inferre. i. bellum. pro Flac. 3  
 signifer causæ. pro Plan. 61  
 significaretur dignitas in nomine. 2. Phi-  
 lip. 79  
 significatio vestra. 14. Philipp. 388  
 filieri. pro Milo. 13  
 silentio agere. i. nemine interpellante. de  
 prou. Conf. 22  
 silentio audiri. pro Milo. 70  
 silentio locum periculosum præteruectus.  
 7. Philipp. 122  
 similiter atque. 1. Philipp. 6  
 similitudo ad cõiungendas amicitias vim  
 multam habet. pro Cluent. 34  
 simplex homo, hoc est, nudus. 2. Phi-  
 lip. 107  
 simpliciter referre sententiam. post redit.  
 ad Quiri. 19  
 simulatione alicuius. pro Syl. 40  
 simulas, pro, odio vel iracundia. pro Flac-  
 co 8  
 simulates habere cum aliquo. pro Clu-  
 ent. 69  
 singularis homo, pro, vnicus. in Rul. 94  
 singultus Ciceronis in Crispiano iudicio.  
 pro Plan. 62  
 sinistrum fulmen. 2. Philipp. 98  
 Sinope, vrbs Ponti a L. Lucullo capta. pro  
 L. Manil. 14  
 sinus pacis. in Pifo. 72  
 in sinum delatum negotium. 3. in Ver. 93  
 in sinum alicuius venire. 2. Philipp. 73  
 ex sinu suo, id est, ex suis familiaribus. 3.  
 in Verr. 18  
 in sinu habere. de aruf. respon. 47  
 post siparium heluari. de prou. Conf. 12  
 Sipontina scicitas. in Rull. 72  
 Sifaponem tenere. 2. Philipp. 64  
 L. Sifenna, C. Verri defensor. 6. in Ver-  
 rem 38  
 siftere vadimonium. pro Quint. 15  
 sisti aliquem promittere. pro Quint. 15

fatum querere.5.Philip.177  
 fitire sanguinem.5.Philip.178  
 fitiens virtutis alicuius.pro Plan.10  
 fitus est, pro, permittis est. pro Sest.83  
 Soboles iuuentutis.2.Philip.68  
 Soccus, calceamenti generi Græcis vñtatum.  
 pro Rab. Posth.17  
 focius, quod à communi debitore perit f-  
 bi, non socio petit. pro Rosc. Com.32  
 focius ad epulas.5.Philip.174  
 focius sanguinis. pro domo sua 21  
 focium edere. pro Quint.51  
 focium qui metuit, ius officii lædit. pro  
 Rosc. Amer.68  
 focia pacis consilia. pro Marcel.8  
 focii qui putandi.5.in Verr.40  
 focia nocte.2.Philip.62  
 focalis belli causa.11.Philip.338  
 focalis lex est de pecuniis repetundis.4.  
 in Verr.10  
 sociare periculum vitæ cum aliquo. pro  
 Plan.60  
 societas fide creditur. pro Quint.13  
 societas, hæreditatis simillima est. pro Ro-  
 scio Com.32  
 societatis iudiciū summæ existimationis  
 est, & pene capitulis. pro Rosc. Com.9  
 societatem eore. pro Quint.51  
 societatem facere. pro Quint.6  
 in societatem belli venire. pro Ligar.15  
 societate publici muneris nulla grauior  
 coniunctio.1.in Verr.33  
 societates. pro Muræ.63  
 societates, pro consuetudines. pro Syl.52  
 soleæ muliebris. de arusp. respon.40  
 soleatum esse turpe Romano hominẽ-  
 rat.7.in Verr.69  
 solenne officium. pro Quint.13  
 Solentini, Siciliæ populi.5.in Verr.84  
 solida frequentia. pro Plan.17  
 de folio eodem ministrare. in Pifo.53  
 solitudo. pro Quint.3  
 sollicitari, pro, angustia vel sollicitum esse.2.  
 in Verr.15  
 sollicitudo & studium, diuersa sunt. pro  
 Plan.18  
 Solon, Atheniensium sapientissimus, leg-  
 ges eorum scripsit. pro Rosc. Amer.42.  
 Cur de patriciis nihil stauerit, Ibidẽ.  
 soluere ad denarium. pro Quint.9  
 soluere iusta funeri. pro Rosc. Amer.13  
 soluere naturæ quod debetur. pro Mar-  
 cel.16  
 soluere pœnas.5.in Verr.153  
 solutum iudicium Senatus.5.Philippi-  
 ca.194  
 solutus scelere. pro Milo.7  
 soluti homines. pro domo sua 80  
 solum vertere. pro Quint.41. pro Cæcin-  
 72. & pro domo sua 61  
 solum vertere, exilii causa.5.Philip.174  
 Sopatæ Halicidensis per iniuriam à C. Ver-  
 re damnatus capite.4.in Verr.47.48.  
 49.50.51.52.53  
 Sophocles Agrigentinus, homo disertus.  
 5.in Verr.176  
 forbere animo.11.Philip.296  
 sordem, singulari numero. pro sordidum  
 factum, vel egestatem potius. pro Flac.6  
 sordidatus, aliud à sordido. in Pifo.80  
 soror, pro ea quæ est patris filia.2. Phi-  
 lipp.99  
 foronida. pro domo sua 21  
 sororius adulter. in Pifo.22  
 fortis necessitudo magna apud Roma-  
 nos.3.in Verr.26  
 fortiri, id est, forte consequi. de prouin.  
 Conf.30  
 fortiri dicas.4.in Verr.25  
 fortiendorum iudicium consuetudo Ro-

man.2.in Verr.11  
 fortu vno. pro domo sua 40  
 Sosthenus Entellinus publicè in Verrem  
 à suo Senatu legatus.5.in Verr.173  
 sospita Iuno Lanuuii. pro Muræ.81  
 Sostriatus, Siculus arator.5.in Verr.46  
 Sotericus Martius, libertinus homo, Tu-  
 sculanum L. Cæso vendidit. pro Cor-  
 nel. Balb.46  
 Soter, Latino vno verbo exprimi non po-  
 test.4.in Verr.109  
 Spargere in memoriam. pro Arch.22  
 Sparracus fugitiuus. de arusp. respon.23  
 spatium vnum basilicæ. pro Muræ.64  
 species, pro, spectaculo.11.Philip.293  
 species imperatoris pulchra.14. Philip-  
 pica.401  
 speciem ciuis habere.11. Philip.292  
 in speciem.7.in Verr.69  
 spectare, id est, cum metu expectare. in  
 Pifo.72  
 spectare domum. pro Ligar.2  
 spectatus ciuis.2.Philip.78  
 spectatus homo. pro Cluent.35  
 spectata ætas. post redi. ad Quiri.4  
 spectatè habere fidem alicuius.1.in Ver.7  
 spectatissimus. pro Rosc. Amer.87  
 spectationem habere.2.Philip.87  
 in specula collocatus.7.Philip.229  
 in speculis esse.2.in Verr.28. & pro De-  
 iota.14  
 spes sola hominem in miseris consolatur.  
 in Catil.80  
 spem boni habere in aliquo. post redi. in  
 Senat.8  
 spem habere ab aliquo. in Pifo.8  
 spem in manibus habere.2.in Verr.10  
 ad spem exardere.4.Philip.163  
 in spem ingredi.5.Philip.171  
 spe bonus. pro domo sua 110  
 spe animi & ingenii præditus.2.Philip.62  
 spe & opinione prædam deuorare.3.in  
 Verr.95  
 spiritus, pro, vita.12.Philip.333  
 spiritus Regius. in Rull.92  
 spiritum otiosum & tranquillum ducere.  
 pro Arch.22  
 spiritum patriæ reddere.10.Philip.284  
 spiritum vitæ extremè edere.12.Phil.334  
 de spiritu decertare.11. Philip.307  
 splendor equestris. pro Plan.9  
 splendor muneris, id est, ludorum. pro do-  
 mo sua 86  
 spoliatio dignitatis.2.Philip.48  
 spondere honores & præmia.5.Phil.185  
 sponsio legitimæ partis. pro Rosc. Com.5  
 sponsio de tertia parte summæ fieri soli-  
 ta. pro Rosc. Com.7  
 sponsionis faciendæ formula. pro Quint.16  
 sponsionem acceptam facere.5.in Ver.118  
 ex sponso agere. pro Quint.17  
 sponte mea. i. sine alterius auxilio. pro  
 Syl.30. & 2. Philip.96  
 spumas agere in ore.6.in Verr.130  
 spurcissima capita.11.Philip.188  
 Sp. Mellus cur occisus. pro Milo.54  
 Staleni improbitas.4.in Verr.56  
 stare, i. incolumem esse. in Pifo.8  
 stare ad curiam. in Catil.28  
 stare in fide. pro C. Rab.21  
 stare suo vel alieno iudicio. pro Syl.15.  
 pro Flac.52. & in Pifo.60  
 stans, pro, incolumis. pro Rab. Posth.12  
 statuum præsidium.2.Philip.335  
 statua castra.7.in Verr.24  
 Stator, lupiter vrbis Romæ antiquissimus  
 custos. in Catil.7. Romæ à Romulo  
 constitutus. in Catil.24  
 Statoris Iouis ad.5.2.Philip.75  
 Statilii histrio. pro Rosc. Com.28

P. Statilius coniurationem in Senatu cõ-  
 fessus. in Catil.55  
 Statius Albius Oppianicus, homo singu-  
 laris scelere & audacia. pro Cluent.16  
 L. Statius Murcus, Procof.11.Philip.312  
 statuere explem in aliquo.5.in Verr.280  
 statuere alicquem hostem vel inimicum.  
 11. Philip.290  
 status locus. de arusp. respon.29  
 statuæ ceremoniæ. de arusp. respon.16  
 Sthenius Thermitanus, vir cuiusmodi.  
 4.in Verr.76.77. & 78. Quantis iniu-  
 riis affectus.4.in Verrem 38.59.60. &  
 deinceps.  
 stimulus admouere alicui. pro Sest.9  
 stipatus telis.5.Philip.176  
 stipatio. pro Syl.49  
 stipator corporis. pro domo sua 11  
 Stipes Æthiops. post redi. in Sena.12  
 Stoicorum disciplina. pro Muræ.56  
 stola muliebris.2.Philip.61  
 stolam dare.2.Philip.61  
 stomachus, pro, molestia. pro Muræ.16  
 stomachum mouere. pro Muræ.25  
 stricim. pro Roscio Amerino 57. & pro  
 Cæl.10  
 strophium. de arusp. respon.40  
 struma ciuitatis. pro Sest.119  
 studere alicui, id est, fauere. pro Muræ.70.  
 & pro Cæl.8  
 studere artibus.1.in Verr.22  
 studere literas. post redi. in Senat.12  
 studium pro attentione, expectatione, vel  
 desiderio. pro Cluent.52.55.56.57  
 studium, pro, cupiditas alicuius partis iu-  
 uandæ. pro Ligar.2  
 studium in causa languidius. pro Lig.17  
 studium, pro, gratia. pro Plan.38  
 studium & sollicitudo. pro Plan.28  
 studium in aliquem.5.in Verr.220  
 studium tuum agitur. pro Plan.64  
 studium alicuius ab aliquo alienare. in  
 Pifo.60  
 studium suum in honorem alicuius con-  
 sumere. pro Plan.60  
 studium tribuere.1.Philip.27  
 studio adductum accusare.5.in Verr.52  
 studia ambitionis. pro Muræ.51  
 studia dissensionis. pro domo sua 100  
 studia generis & familiar. pro Ligar.7  
 studiis vti iisdem. pro Ligar.13  
 stuprare tribunal, id est, stupro contami-  
 nare. de arusp. respon.29  
 stuprum facere cum aliqua. pro Mil.54  
 stylus meus. i. meum factum.2.Phil.54  
 stylum vertere.4.in Verr.70  
 Subdere in locum alicuius. pro domo  
 sua 66  
 subducere. pro domo sua 17  
 subdicere bona voci præconis.2.Philip.75  
 subdicere fortunas alicuius auditionibus  
 & sermoni. pro Plan.46  
 subdicere libellum. pro Arch.19  
 subiici sub præcone. pro domo sua 42  
 subiicere testamenta.14.Philip.389  
 subiectus omnibus custodiis.5.in Verr.15  
 subire cõumelias & turpitudines. in Pi-  
 fo.68  
 subire facinus alterius.11.Philip.295  
 subire iniuriam. de prou. Conf.34  
 subire inuidiam.1.in Verr.24  
 subire iras deorum. de arusp. respon.35  
 subire tempestates pro Republica. pro  
 Sest.122  
 subire turpitudinem.3.in Verr.97. & 14.  
 Philip.390  
 subire vim vel iracundiam. pro domo  
 sua 67  
 subiugere, pro, subigere, aut imperio suo  
 subiicere. in Rull.95

subiungere sibi imperium ditionemque.  
 3.in Verr.57  
 sublata vestigalia.1.Philipp.28  
 sublatus dicere, pro, arrogantius. pro do-  
 mo sua 73  
 submittere se tribubus. pro Plan.19  
 submittere alicui. de prou. Conf.7  
 summa religio. pro domo sua 2  
 summam Remp. gerere. pro Plan.54  
 summi iuris est.5.in Verr.166  
 summum Reip. tempus.2. in Verr.1. & 5.  
 Philipp.197  
 summo iure agere.7.in Verr.3  
 summo iure, aut intra parietes experiiri.  
 pro Quint.20  
 summa ordinis & consilii concedere. in  
 Catil.87  
 sumptum inferre alicui. pro Flacco 36  
 superare, pro, reliquum esse.5.in Verr.169  
 superare anima sua. post redi. ad Qui-  
 ri.19  
 supercilium L. Pisonis. pro Sest.14  
 supercilio alicquem decipere. post redi. in  
 Senat.13  
 supercilia quibusdam olim radi solita.  
 pro Rosc. Com.11  
 superior causa. pro Quint.41  
 superiore memoria. pro Corn. Balbo 21  
 suppeditare sumptum ab aliquo. in Rull.43  
 suppeditasset vita.3.Philipp.134  
 supplere. pro Flacco 30  
 supplere aliquem.12. Philipp.328  
 supplex vester. pro Muræ.78. & pro Flac-  
 co 81  
 supplicare alicui. post redi. ad Quiri.5  
 supplicatio magistratum. pro Plan.11  
 supplicatio, gratulationis genus est. in  
 Catil.81  
 supplicatio nulla ciuili bello decerni so-  
 lita.4.Philipp.399  
 supplicatio nulli vñquam togato Romæ  
 decreta ante Ciceronem. in Catil.77  
 supplicationis decernendæ formula.14.  
 Philipp.409  
 supplicationem constituere. in Catil.60  
 supplicationes mortuorum decernere.1.  
 Philipp.9  
 supplicium est pœna peccati. in Pifo.33  
 supplicium non est, quo affici possint bo-  
 ni viri. in Pifo.32  
 supponere se reum criminibus. pro De-  
 iota.29  
 surrepta vrbs.14. Philipp.391  
 suscipere calamitatem. post redi. in Sen.32  
 suscipere causam.1.in Verr.14  
 suscipere cogitationem sobrii hominis.  
 2. Philipp.51  
 suscipere crimen. pro C. Rab.12. & pro  
 Syl.51  
 suscipere culpam. pro Muræ.7. & pro  
 Plan.42  
 suscipere cursum. pro Plan.42  
 suscipere dolorem. pro Sest.2. & pro do-  
 mo sua 75  
 suscipere fraudem. in Pifo.33  
 suscipere gemitum. in Vati.14  
 suscipere impunitates.2.Philipp.33  
 suscipere inimicos. pro Plan.83. & in  
 Catil.92  
 suscipere inimicitias. de arusp. respon.5  
 suscipere insignia belli.6.Philipp.205  
 suscipere inuidiam vel offensionem.4.in  
 Verr.95  
 suscipere laborem. pro domo sua 23  
 suscipere liberos. post redi. ad Quiri.2  
 suscipere luctum, squalorem, sordes. pro  
 Sest.128  
 suscipere similitatem & contentionẽ. pro  
 domo sua 22  
 suscipere orationem. de arusp. respon.56  
 suscipere partem alicuius. pro Milo.31

cin.17  
 summam pecuniæ facere. in Rull.67  
 summæ Reip. præesse. pro domo sua 1  
 summam. pro Cluent.13  
 summam ad alicquem.3.in Verr.73  
 summam alicui. de prou. Conf.7  
 summa religio. pro domo sua 2  
 summam Remp. gerere. pro Plan.54  
 summi iuris est.5.in Verr.166  
 summum Reip. tempus.2. in Verr.1. & 5.  
 Philipp.197  
 summo iure agere.7.in Verr.3  
 summo iure, aut intra parietes experiiri.  
 pro Quint.20  
 summa ordinis & consilii concedere. in  
 Catil.87  
 sumptum inferre alicui. pro Flacco 36  
 superare, pro, reliquum esse.5.in Verr.169  
 superare anima sua. post redi. ad Qui-  
 ri.19  
 supercilium L. Pisonis. pro Sest.14  
 supercilio alicquem decipere. post redi. in  
 Senat.13  
 supercilia quibusdam olim radi solita.  
 pro Rosc. Com.11  
 superior causa. pro Quint.41  
 superiore memoria. pro Corn. Balbo 21  
 suppeditare sumptum ab aliquo. in Rull.43  
 suppeditasset vita.3.Philipp.134  
 supplere. pro Flacco 30  
 supplere aliquem.12. Philipp.328  
 supplex vester. pro Muræ.78. & pro Flac-  
 co 81  
 supplicare alicui. post redi. ad Quiri.5  
 supplicatio magistratum. pro Plan.11  
 supplicatio, gratulationis genus est. in  
 Catil.81  
 supplicatio nulla ciuili bello decerni so-  
 lita.4.Philipp.399  
 supplicatio nulli vñquam togato Romæ  
 decreta ante Ciceronem. in Catil.77  
 supplicationis decernendæ formula.14.  
 Philipp.409  
 supplicationem constituere. in Catil.60  
 supplicationes mortuorum decernere.1.  
 Philipp.9  
 supplicium est pœna peccati. in Pifo.33  
 supplicium non est, quo affici possint bo-  
 ni viri. in Pifo.32  
 supponere se reum criminibus. pro De-  
 iota.29  
 surrepta vrbs.14. Philipp.391  
 suscipere calamitatem. post redi. in Sen.32  
 suscipere causam.1.in Verr.14  
 suscipere cogitationem sobrii hominis.  
 2. Philipp.51  
 suscipere crimen. pro C. Rab.12. & pro  
 Syl.51  
 suscipere culpam. pro Muræ.7. & pro  
 Plan.42  
 suscipere cursum. pro Plan.42  
 suscipere dolorem. pro Sest.2. & pro do-  
 mo sua 75  
 suscipere fraudem. in Pifo.33  
 suscipere gemitum. in Vati.14  
 suscipere impunitates.2.Philipp.33  
 suscipere inimicos. pro Plan.83. & in  
 Catil.92  
 suscipere inimicitias. de arusp. respon.5  
 suscipere insignia belli.6.Philipp.205  
 suscipere inuidiam vel offensionem.4.in  
 Verr.95  
 suscipere laborem. pro domo sua 23  
 suscipere liberos. post redi. ad Quiri.2  
 suscipere luctum, squalorem, sordes. pro  
 Sest.128  
 suscipere similitatem & contentionẽ. pro  
 domo sua 22  
 suscipere orationem. de arusp. respon.56  
 suscipere partem alicuius. pro Milo.31

suscipere partes defensionis, querela, &c.  
 pro Sest.2  
 suscipere pœnam. pro L. Manil.4. & post  
 redi. ad Quiri.1  
 suscipere religiones. pro domo sua 82. &  
 in Pifo.46  
 suscipere Rempub. pro Milo.49. & 3. Phi-  
 lip.126  
 suscipere sacra. in Vati.10  
 suscipere salutem Reip. contra alicquem.  
 pro Sest.40  
 suscipere scelus.6.in Verr.70. & pro Syl-  
 la 65. & 11. Philip.289  
 suscipere in se scelus.11.Philip.295  
 suscipere seueritatem. pro Syl.66  
 suscipere sibi rem aliquam. pro Flac.10  
 suscipere turpitudinem. pro Syl.38. & 13.  
 Philip.334  
 suscipere vim. pro Mil.10  
 suscipitur in lucem. de arusp. respon.53  
 suspendere in oleastro.5.in Verr.47  
 suspensus animus curis.7.Philip.217  
 suspicio alicuius, id est, ab eo iniecta. pro  
 domo sua 13  
 suspicio periculi sui. pro Sest.37  
 suspitionis introitus.2.in Verr.11  
 suspiciosus. pro Flac.70  
 suspiciosum erat. pro Rosc. Amer.39  
 suspiciosissimum negotium. pro Flac.5  
 suspitose argui. pro Rosc. Amer.46  
 suspitose dicere. pro Rosc. Amer.33  
 sustinere accusationem vel petitionem.  
 pro Muræ.43  
 sustinere aliquem, hoc est, ei resistere.8.  
 Philip.234  
 sustinere causam.1.in Verr.19. & 5.52  
 sustinere crimen. pro Milo.37  
 sustinere dignitatem Reipublicæ. pro do-  
 mo sua 2  
 sustinere dolorem. pro domo sua 112  
 sustinere humeris comitia. pro Milo.18  
 sustinere iudicium.2.in Verr.26. & pro  
 Cæl.56  
 sustinere munus in Rempub.5.in Ver-  
 rem 173  
 sustinere nomen causamque alicuius.  
 pro Sest.10  
 sustinere nomen ciuitatis. pro Flac.26  
 sustinere nomen honoris.7. Philip.220  
 sustinere personam. in Pifo.56. & de arusp.  
 respon.56  
 sustinere personam populi, auctoritatem  
 imperii. pro domo sua 102  
 sustinere pœnam. pro domo sua 60. & 78.  
 & post redi. ad Quiri.1  
 sustinere pœnas. pro domo sua 104  
 sustinere preces, id est, resistere precibus.  
 pro Syl.14  
 sustinere titulum Consulatus. in Pifo.14  
 sustentare se, id est, causè ac timidè dicere  
 aliquid. pro Flac.9  
 sustentare aliquem officii. post redi. in  
 Senat.18  
 sustentare moerorem. in Pifo.70  
 sustentare parsimoniam alicuius. pro Cæ-  
 lio 30  
 suum codicem testis loco citare arrogan-  
 tiæ est. pro Rosc. Com.3  
 sua infamia. pro Flac.73  
 suo tempore.3.in Verr.85  
 L. Sylla, homo à populi causa remotis-  
 simus. pro Cluent.112  
 L. Sylla sæpe chlamydatus. pro Rab.  
 Posth.16  
 L. Sylla felix. pro Rosc. Amer.13  
 L. Sylla vehemens.11. Philip.289. Cum  
 Scipione inter Cales & Teanum collo-  
 tus.11. Philip.338. De Mithridate tri-  
 phauit. pro L. Mani.4. LX. Gaditanos  
 ciuitate donauit. pro Corn. Balbo 40.  
 bbbb.iii.

Sedulitatem mali poetæ præmio dignâ duxit. pro Archia 19. Arretinis ius ciuitatis ademit. pro Cæcin. 70. C. Verrem ab se atque ab exercitu suo remouit. 3. in Verr. 17. P. Sulpitium opprefsit, Marium expulit, alios interemit. in Catil. 67. Habuit regalem potestatem. de arusp. respon. 50. Solus orbem terrarum gubernabat. pro Rosc. Amer. 15. Omnes, quos oderat, morte multabat. pro Ligar. 7. Agrum Campanum attingere non est ausus. in Rull. 80. Dictator quo tempore fuerit. 3. in Rull. 4. Syllæ & Marii controuersia qua de re. 8. Philipp. 138. Syllæ dissidium cum Sulpitio qua de re. 8. Philipp. 138. L. Syllæ victoria turbulenta. pro Sylla 54. L. Syllæ audacia & potentia. 5. in Verr. 68. L. Syllæ uoluntas ut pro lege esset, à populo cautum erat. 5. in Verr. 69. L. Syllæ lege, municipiis adempta ciuitas. pro domo sua 62. L. Syllæ res gestas Senatus publica auctoritate defendit. 5. in Verr. 69. Syllani temporis acerbitas in qua re cerneretur. pro domo sua 35. P. Sylla Consul omnibus centuriis renūtiatus, sed postea ambitus damnatus. pro Sylla 68. Ser. Sylla accusatus inter coniuratos. pro Sylla 4. D. Syllanus à Cn. Domitio accusatus. 1. in Verr. 37. D. Syllani sententia de Lentulo & reliquiis coniuratis. in Catil. 78. Syllani & Carbonis lex. pro Archia 5. M. Syllanio, statuarius egregius. 6. in Verr. 112. Symmachus uenerius. 5. in Verr. 77. symphonia caneret. 5. in Verr. 86. per syngrapham credere. de arusp. respon. 26. ex syngrapha agere cum aliquo. pro Muræ. 34. syngraphas cum aliquo facere. pro domo sua 93. Syraculæ, urbs Græcarum omnium maxima & pulcherrima. 6. in Verr. 104. Syracusarum urbis partes quatuor. 6. in Verr. 105. in Syracusano portu Atheniensium gloriæ naufragium factum. 7. in Verr. 77. Syracusani homines periti & humani. 7. in Verr. 56. Syracusanorum Senatus mos in dicendis sententiis. 6. in Verr. 125. Syrus nescio quis de grege nouitiorum Komæ cō s. factus. in Pifo. 1. Syri nati seruituti. de prou. Conf. 8. Syrorum reges quomodo vxoribus suis prospiciant. 5. in Verr. 64.

T

Tabella iudicialis. 4. in Verr. 56. tabella iudicii. pro Rab. Posth. 8. tabella que in comitiis occultabat suffragia. pro Plan. 12. tabellam dare de aliquo. pro Flacco 76. per tabellam, sententiam ferre. 6. in Ver. 93. tabellæ ceratæ iudicibus dari solitæ. 1. in Verr. 13. tabellæ iudiciariæ. 2. in Verr. 10. tabellas diripere de reo. in Pifo. 76. tabellaria lex à L. Cassio lata. pro Sest. 89. tabernæ in spectaculis unde spectaretur. pro Muræ. 66. tabularium. pro Archia 6. taciturnitas. pro Sest. 16.

pro domo sua 83. tenere, pro, morari. 3. in Verr. 13. tenere, pro, obtinere. pro Flacco 3. & pro Plan. 5. tenere, pro, pertinaciter retinere. pro Muræ 24. tenere, pro, scire. pro Muræ 13. tenere, pro, seruare. post redi. in Senat. 1. tenere se, pro, continere. pro Flacco 8. pro Deiot. 7. & 5. Philipp. 199. tenere ædes. de arusp. respon. 27. tenere aliquem. i. habere obstructum aut deditum sibi. 6. Philipp. 107. tenere castra, regna, res bellicas. 12. Philipp. 335. tenere causam, pro, obtinere. pro Cæcin. 49. tenere compressum frumentum. pro domo sua 12. tenere consuetudinem. 1. Philipp. 20. tenere cursum. pro Sest. 86. pro Plan. 42. & 76. tenere dignitatem. 8. Philipp. 252. tenere exercitum. 5. Philipp. 196. tenere fasces, pro, retinere. pro Ligar. 5. tenere fidem. 12. Philipp. 339. tenere fiduciam pro Flacco 40. tenere summum gradum. pro Plan. 26. tenere institutum. 6. in Verr. 40. tenere iudicia. 2. in Verr. 13. tenere suum ius. pro Cæcin. 23. tenere iura ciuium. in Catil. 10. tenere legem. in Pifo. 6. tenere leges, iura, Senatusconsulta. 2. in Verr. 8. tenere locum, id est, dignitatem assequi. pro Sest. 99. tenere locum agminis. 5. Philipp. 176. tenere matrimonium alicuius. pro Cælio 15. tenere occasionem. 3. Philipp. 148. tenere aliquem occultis, auribus, complexu. 3. Philipp. 136. tenere ordinem. 5. Philipp. 189. tenere principatum rei alicuius agendæ. 12. Philipp. 335. tenere rem familiarem. 11. Philipp. 251. tenere Rempublicam. pro Muræ. 75. pro Sest. 36. & 1. Philipp. 56. tenere se domi pro domo sua 4. tenere se domo. post redi. in Sen. 16. tenere suffragia districta. de arusp. respon. 56. tenere templum armatis hominibus. in Vati. 3. tenere terram. de arusp. respon. 20. tenere vim & numen deorum. post redi. ad Quiri. 20. tenere dignitatem suam. Ibidem. tenet aliquem furor. in Vati. 10. teneret vos memoria mei. post redi. ad Quiri. 1. teneri in foro. pro Ligar. 18. teneri, pro, conuinci, vel iudicari. pro Flacco 29. & pro Sylla 53. teneri, pro, manifesta & cōperta esse. pro Milo. 57. teneri, pro, in potestate esse. pro Flacco 23. teneri, pro, vigere, de imperio Romano dictum. pro Muræ. 53. teneri hospitio alicuius. pro Cælio 17. teneri lecto. 7. in Verr. 14. tenetur res manibus. pro Sest. 58. tenerum, pro, incertum & mutabile. pro Milo 31. tenax, id est, parcus. pro Cælio 28. Tennis qui Tenedum urbem cōdidit, simu lachrum à Verre abstulit. 3. in Verr. 33. tensæ. de arusp. respon. 19 & 20.

tentare exercitus. de arusp. respon. 55. Terentina tribus. pro Plan. 17. & 31. M. Terentius, C. Cassius, Cōsules. 3. in Verrem 41. Q. Terentius. de arusp. respon. 10. Terentia, Ciceronis vxor, ab eius inimicis vexata. pro domo sua 46. Terentia lex. 5. in Verr. 139. Terentia & Cassia lex. 7. in Verr. 42. termini regni modici. pro Deiot. 25. terminari, pro, finem accipere. pro Marcel. 19. terribilis alicui. 2. Philipp. 76. territorium florentis coloniæ. 2. Phil. 101. cum tertia parte summæ sponso facta. pro Rosc. Com. 7. testamentum inter acta priuata grauissimum. 2. Philipp. 106. testamenti filius. 2. Philipp. 80. testamentarius. pro Sest. 31. contra testes, locus cōmunis. pro Syl. 59. testes cum aliquo comparare. pro Quintio 40. testes dare. pro Quint. 50. 2. in Verr. 53. & 6. 42. testes deducere. 6. in Verr. 82. testes edere. 3. in Verr. 17. testibus denunciare. 4. in Verr. 8. testibus quo modo Romani uti soliti. 2. in Verr. 33. testari, id est, testatū relinquere, & in monumenta referre. pro Sylla 30. testor vos. pro Sylla 26. testatus, pro, certus. pro Muræ. 42. testata laus. 10. Philipp. 273. testationum interponendarum ratio Romana. pro Quint. 45. testificari, pro, asserere. 6. Philipp. 207. testificationes. pro Muræ. 46. & 9. Philipp. 266. testimonium mutuum. pro Flacco 7. testimonium dare dignitati alicuius. pro Plan. 41. testimonium denunciare. 3. in Verr. 35. testimonium sumere in rem aliquam. pro Cæcin. 17. testimonio esse virtuti alicuius. pro Föt. 5. teterrima capita. 11. Philipp. 238. teterrimam mortem obire. pro Milo. 65. P. Tetius. 3. in Verr. 49. Theanum, oppidum Capaniæ. in Rull. 94. Theanum Apulum à Larino abest decem & octo milia passuum. pro Cluent. 19. Themista sapientior. in Pifo. 50. Themistocles à Rep. sua bene gerenda Milciadis calamitate non est deterritus. pro Sest. 114. thenfarum via. 3. in Verr. 110. ex thenfarū orbitis Verres ausus est prædari. 5. in Verr. 5. Theodorus Ennensis in C. Verrem publicè legatus. 6. in Verr. 100. Theomnastus Iouis sacerdoti Syracusis. C. Verres docto & imperio adeptus. 4. in Verr. 88. Theophanes Mitylenæus, scriptor rerum Alexandri. pro Archia 18. Therma, urbs maritima Siciliæ. 4. in Verrem 134. A. Thermus bis eodē anno Cicerone defendente absolutus. pro Flacco 76. hesaurum draco. 13. Philipp. 331. Thestotes Apollo Syraculis. 6. in Verrem 106. Thespiæ olim propter cupidinis signū à Praxitele factum uisebatur. 6. in Verr. 3. & 4. Thessalonica in gremio olim imperii Romani posita. de prou. Conf. 3.

til. 72. tradere aliquid ad diripiendum. pro domo sua 48. tradere se in disciplinam alicuius. 2. Philipp. 31. tradere memoriæ. pro Muræ. 54. & 13. Philipp. 367. tradere se Senatui. pro Milo. 45. traducere adolefcentiam eleganter. pro Plan. 25. traduci ad accusandum. 1. in Verr. 3. trahere comitia. pro Milo. 17. trahere salem, id est, urbanitatem ab aliquo. 2. Philipp. 43. trahere spolia de aliquo. pro Cor. Bal. 43. traiectus. post redi. ad Quiri. 16. tramitibus, non uis. 13. Philipp. 338. trāsugere ab afflicta amicitia. pro Quintio 62. transfundere amorem in aliquem. 2. Philipp. 84. transigere negotium. pro Quint. 50. 4. in Verr. 123. & 2. Philipp. 44. transigere actionem, id est, absolueri, vel perficere. 3. in Verr. 110. transigere quid per nuncium. pro Roscio Com. 29. transigere rem. pro Quint. 11. transire finem æquitatis & legis. 5. in Verr. 189. transire mare. in Pifo. 45. translatitium edictum. 3. in Verr. 80. transmittere bellum alicui. pro L. Manil. 29. transmittere tempus. pro L. Manil. 1. transmissio in Græciam. 1. Philipp. 5. L. Trebellius cuiusmodi uir. 6. Philipp. 211. M. Trebellius, Sex. Næuii amicus. pro Quint. 11. Q. Trebellius Herculicus deuicit. 6. Philipp. 212. A. Trebonius P. Trebonii frater Syllanis temporibus proscriptus. 3. in Verrem 86. C. Trebonius, C. Cæsaris amici sui interfecto. 1. Philipp. 48. C. Trebonii pater, eques Roma. 13. Philipp. 361. C. Trebonii interitus cuiusmodi. 1. Philipp. 291. & 291. P. Trebonius. 3. in Verr. 86. Trebulanus ager. in Rull. 68. Cn. Tremellius, homo summa religione & diligentia. 2. in Verr. 19. trefuiri ex lege Semproniana. in Rull. 41. tribuaria res. pro Plan. 19. tribuarius crimen. pro Plan. 37. tribuere auctoritatem alicui. in Vati. 33. tribuere oculorum coniectum, frequentiam assiduam. pro Plan. 17. tribuere dignitatem alicui. pro Rab. Posthu. 15. & pro Plan. 17. tribuere fidem, vel auctoritatē. pro Syl. 7. tribuere laudem. 5. Philipp. 189. tribuere misericordiam. pro Milo. 70. & pro Plan. 2. tribuere ornamentum. 13. Philipp. 378. tribuere plausus. 1. Philipp. 27. tribuere silentium orationi. pro Cæli. 21. tribuere studium alicui. 1. Philipp. 27. tribulis. pro Rosc. Amer. 26. tribunus plebis potuit pontificibus ut adessent denunciare, vel etiam eos cogere. pro domo sua 90. tribunus ærarii. pro C. Rab. 20. in Catil. 88. & pro Plan. 17. tribunatus sanctitas. pro Sest. 68. tribunus iustus. post redi. in Sena. 15. tribunitia libido. pro domo sua 82. tribunitiæ leges. in Rull. 34.

Tibicen Latinus. pro Muræ. 23. Tigranes, rex Armeniæ qualis uir. pro Sest. 49. Tigranes, rex Armeniæ Mithridatem disidentem rebus suis cōfirmavit. pro L. Manil. 15. Timarchides, Verris libertus & accensus, omnium eius facinorum administer. 4. in Verr. 48. Cuiusmodi homo. 4. in Verr. 93. & 94. timere arbitrio suo. pro domo sua 6. non timere sine timore non posse. pro Milo. 1. timor officii non diuturni magister. 2. Philipp. 93. timore afficere. pro Quint. 3. Tindaritari in septemdecim populis Sicilia nominati. 7. in Verr. 96. Tiro Numisus, vnus ex Antonii sicariis. 2. Philipp. 34. Tissensis, ciuitas in Sicilia. 5. in Verr. 73. Cn. Titinius, Eques Ro. pro Cluent. 113. Q. Titinius Senator. 3. in Verr. 91. Titius quidam factionis Clodianæ. pro Sest. 97. L. Titio ciui Ro. annulus, C. Verres iussu de digito detractus. 6. in Verr. 51. Sex. Titius, quod haberet imaginem L. Saturni domi suæ, condemnatus. pro C. Rab. 18. Titia lex. pro Muræ. 16. titubanter. pro Cælio 10. titulum Consulatus sustinere. in Pifo. 14. Cleopolemus, C. Verres pictor. 5. in Verrem 56. Idem & Hiero fratres, C. Verres canes uenatici. 6. in Verr. 25. & 26. Toga, insigne pacis & otii. in Pifo. 58. toga brachium cohibere. pro Cælio 7. in toga, id est, in pace. 1. Philipp. 13. togular, contemptus causa dictum. in Pifo. 43. tolerare bellum. pro Font. 3. tollere, id est, perdere vel opprimere. pro Rosc. Amer. 17. tollere acta alicuius. 6. Philipp. 213. tollere calamitatem. pro Sylla 47. tollere de medio. pro Rosc. Amer. 12. tollere digitum. 3. in Verr. 99. tollere in equum. pro Deiot. 19. tollere laudationem. 6. in Verr. 123. tolli è ciuitate. pro domo sua 35. tollitur in Galliam. pro Quint. 7. tonante loue cum populo agi nefas. 5. Philipp. 168. Tongillus, Cariline amicus. in Catil. 27. toreumata, id est, uasa torno facta. 6. in Verr. 33. & in Pifo. 53. tormenta gubernat dolor. pro Sylla 58. A. Torquatus laus. pro Plan. 21. L. Torquatus Trib. plebis. pro Sylla 23. L. Torquatus, L. Cocta, cō s. 5. in Rull. 51. L. Torquatus, P. Syllæ accusator. pro Sylla 1. L. Torquatus pater, deprecator pro Cicerone. in Pifo. 60. L. Torquatus cū Macedonia præflet, abiens à Senatu Cicerone referente imperator appellatus. in Pifo. 34. T. Torquatus. pro Plan. 22. Torquatorū familia patritia. pro Syl. 17. torridus macie. in Rull. 91. totidem punctis nonnullas tribus tulerunt. pro Plan. 43. Trabali clauo figere beneficium. 7. in Verr. 43. tractare gubernacula Reip. pro Sest. 15. tractare pecuniam publicam. 1. in Ver. 18. tractare personam aliquam in iudiciis & periculis. pro Archia 2. tractabo me ita, pro, ita me geram. in Ca-

Index. 759

tributa comitia. in Rull. 39  
 tributaria C. Verri ad **Q.** Metellum litera. 6. in Verr. 19  
 tributum facere. 5. in Verr. 8  
 tributim data spectacula. pro Mur. 65  
 tributim facta populi distributio. pro Flacco 12  
 Tricalinus, locus in Sicilia. 7. in Verr. 8  
 triduo, pro eo quod dicitur, intra triduum. pro Mur. 25  
 trinumundinum in ferendis olim legibus necessarium. pro domo sua 33  
 trinumundinum accusatio. pro domo sua 36  
 tripudiare, pro nimio gaudio gestire. pro Sest. 77  
 triumphorum apparatus cuiusmodi. in Piso. 47  
 triumphalis porta Romae. in Piso. 43  
 triumphantium consuetudo in captiuos. 7. in Verr. 62  
 triumphalis prouincia, Macedonia. in Piso. 34  
 ex triuo maledictum arripere. pro Mur. 11  
 Troianus equus. 2. Philipp. 53  
 trucidare corpora. ad **Quiri**. post redi. 11  
**Cl.** L. Tubero, **Q.** Ciceronis Legatus. pro Plan. 81  
**Q.** Tuberonis Stoici factum. pro Mur. 68  
**Cn.** Tudicus Senator. pro Cluent. 156  
 tucri, pro alere. pro Deiot. 15  
 tucri beneficium. 2. Philipp. 71. & pro Caelio 5  
 tucri iudicia. 2. in Verr. 17  
 tucri personam principis. 8. Philipp. 253  
 tucri prouinciam, pro munus obire. 7. in Verr. 31  
 M. Tugio de aquis potius, quam M. Aquilius consili solitus. pro Corn. Bal. 36  
 Tullius quidam Magister scripturae in Sicilia. 5. in Verr. 142  
 L. Tullius Cimper, Caesaris interfektor. 2. Philipp. 49  
 M. Tullius, **Cn.** Cornelius, c o s s. in Rullum 45  
 M. Tullius quidam aedilitate praeferitus c o s s. factus. pro Plan. 42  
 P. Tullio Syrus. de arusp. respon. 1  
 Tullus Cluuius, Legatus Ro. a Veientum rege interemptus. 9. Philipp. 129  
 tumultus vnde dicitur, & quid sit. 8. Phil. 236  
 tumultus sine bello nunquam, at hoc sine tumultu aliquando. 8. Philipp. 236  
 tumultus Gallicus & Italicus in vacatione militibus dada excipi solitus. 5. Philipp. 203  
 tumultum decernere. 5. Philipp. 187  
 turbines Reip. pro Sest. 19  
 turpes decuriae iudicum. 1. Philipp. 15  
 turpitudine, pro ignominia. in Piso. 50  
 turpitudinem subire vel inferre. 14. Philipp. 390  
 Tusculum, oppidum Romae finitimum. in Rull. 94  
 Tusculanum municipium refertum Consulibus. pro Plan. 16  
 tutelae iudicium summae existimationis est & penae capit. pro Rosc. Com. 9  
 de tutela legitima nihil potest sine omnium tutorum autoritate diminui. pro Flacco 65  
 tutoris autoritas olim mulieri in dicenda dote necessaria. pro Flacco 67  
 tutorem scribere. pro Flacco 37  
**Cl.** Tyburtinum, villa Scipionis. 5. Phil. 177  
 Tyche, pars vrbs Syracusarum. 6. in Verr. 106  
 Tymolus, locus in Asia. pro Flacco 35  
 Tyndaritanus C. Verri statuam deiecerit. 4. in Verr. 115

V  
 Vacare à bellis. pro Deiot. 18  
 vacare armis. 1. Philipp. 317  
 vacationem alicui deprecari. pro Cael. 11  
 vacationibus sublati habere delectum. 5. Philipp. 187  
 M. Vacca domus obeius scelus in Remp. publicata. pro domo sua 78  
 Vacca prata. pro domo sua, ibidem.  
 vacuus ab re aliqua. 6. in Verr. 3. & pro L. Manil. 1  
 vacuus animus. 2. in Verr. 16  
 vacua praedia tradere. pro Rosc. Amer. 15  
 vada Volaterrana. pro Quint. 11  
 vadari aliquem. pro Quint. 11  
 vadari aliquem ex Leontino vsque Lilybæum. 5. in Verr. 30  
 vadimonium alicui deserere. pro Quint. 27. & 50  
 vadimonium differre pro Quint. 11. 11. & 25  
 vadimonium mutuum facere. pro Quint. 25  
 vadimonium obire. pro Rosc. Com. 22  
 vadimonium alicui promittere pro Quint. 40. & 5. in Verr. 30  
 vadimonium sistere. pro Quint. 15  
 ad vadimonium venire. pro Quint. 11. 30. & 45  
 vana vocem habere. pro Quint. 7  
 vaga vita. 1. Philipp. 319  
 A. Valentinus, C. Verri interpres ad furta & flagitia. 5. in Verr. 71  
 valere ad rem aliquam. 1. in Verr. 34. & pro Corn. Balbo 50  
 valere curatione aut potestate pro domo sua 12  
 valere in rem vtranque. pro Cael. 65  
 quid valet, id est, quibus bonis ornatus est. de arusp. respon. 38  
 valens. i. robustus. de arusp. respon. 56. & pro Milo. 39. & 12. Philipp. 336  
 valens bene. pro domo sua 29  
 Valerius, C. Verri praeco. 5. in Verr. 44  
 L. Valerius, C. Marius, c o s s. pro C. Rab. 13  
 P. Valerius Flaccus, Saguntum ad Annibalem à Senatu Legatus. 5. Philipp. 183  
 P. Valerius villa in agro Rhegino. 1. Phil. 5  
 P. Valerio data domus in villa publica. de arusp. respon. 14  
**Q.** Valerius, post redi. in Sena. 19  
 Valeria lex. 3. in Rull. 4. & 5  
 Valeria tabula. in Vati. 16  
 Valeria vel Cornelia lex de proscriptio. ne. pro Rosc. Amer. 74  
 Valgius, P. Rullii focer. 3. in Rull. 3  
 vallatum ius. de arusp. respon. 30  
 Vargunteus accusatus inter coniuratos. pro Sylla 4  
 P. Varinus. pro Flacco 36  
 L. Varius Cotta Legatus ab Antonio ad Senatum. 8. Philipp. 256  
**Q.** Varius. 4. in Verr. 81  
 C. Varro. 3. in Verr. 49  
 C. Varro, Ciceronis confobrinus. de prou. Conf. 33  
 M. Varronis laus. 1. Philipp. 103  
 vasa colligere. 6. in Verr. 35  
 vasa nomine. in Piso. 68  
 vasarii omnes tota Sicilia à C. Verre collecti. 6. in Verr. 48  
 vastissimum mare. in Piso. 45  
 Vaticanus ager Romae proximus. in Rullum 44  
 vaticinari, pro delirare. pro Sest. 17  
 Vatinus Quaeſtor, c o s s. Cicrone. in Vati. 8  
 Vatinus Trib. pl. c o s s. C. Caesare. in Vati. 11  
 Vatinus à tribu sua Sergia notatus. in Vati. 29  
 P. Vatinus in Illyrico imperator. 10. Philipp. 176. Dyrhachium & exercitum

M. Bruto tradidit. 10. Philipp. 278  
 Vatinii lex de alternis consiliis reiecta. dis. in Vati. 11  
 Vatinii impia sacra. in Vati. 10  
 varius in causa. post redi. in Senat. 18  
**Cl.** Vbertas improborum. pro domo sua 54  
**Cl.** Vectigales equi. 2. Phil. 73  
 vectigalia, nerui Reip. pro L. Manil. 11  
 vectigalis facta prouincia. in Piso. 69  
 P. Vectius Chilo eques Ro. 5. in Verr. 142  
 P. Vectius, C. Verri in Sicilia Quaeſtor. 7. in Verr. 89  
 P. Vectius Cato, dux Marforum bello sociali. 11. Philipp. 338  
 P. Vectii Chilonis sororem Verres habebat in matrimonio. 5. in Verr. 143  
 T. Vectius. pro Flacco 66  
 vectores, pro, iis qui simul vehuntur. pro Sest. 37  
 vehemens homo. 5. Philipp. 177  
 M. Vehilius Praetor. 3. Philipp. 141  
 Veiens ager. pro Rosc. Amer. 27  
 Veientina tribus. pro Plan. 31  
 velare cupiditate suam re aliqua. in Pis. 44  
 Velentibus omnibus data ciuitas. pro Corn. Balbo 44  
 velificari honori suo. in Rull. 17  
 velitari. pro Quint. 48  
 velitis, iubeatis, formula in legibus rogatis vsitata. pro domo sua 35. & 38  
 Velsuri Iouis fanum ab L. Pisone diruptum. in Piso. 67  
 venae Reipublicae. in Catil. 11  
 Venetranus ager. in Rull. 68. & pro Pla. 18  
 vendere auctiorem. pro Quint. 11  
 venditor tribus alicuius. pro Plan. 31  
 vendibilis. 3. in Verr. 73. & in Rull. 46  
 venditare se hominum exitiationi. 5. in Verr. 103  
 venditare se alicui. de arusp. respon. 19  
 vendicare, pro excusare. pro Sylla 1  
 vendicare, pro, superiorem euadere, vel ad se trahere. in Catil. 81  
 veneris signum pictum apud Coos celebrissimum. 6. in Verr. 118  
 veneris signum marmoreum, Gnidi. 6. in Verr. 118  
 veneris signum marmoreum apud Rheginos celebre. 6. in Verr. 118  
 Veneriorum in Sicilia mos. 1. in Verr. 30  
 venia ad ignoscendum. in Piso. 79  
 venire, pro, ortum esse. pro Sylla 16  
 venire ad arma. 6. Philipp. 211  
 venire ad conditionem. 5. in Verr. 123  
 venire ad vadimonium. pro Quint. 11. 29. & 45  
 venire contra gratiam vel iniuriam. 2. Phil. 30  
 venire contra rem alicuius. 2. Phil. 30  
 venire hereditates alicui. 2. Phil. 38  
 venire in calamitatem. pro Rosc. Amer. 29  
 venire in causam aliquam. pro Ligar. 17  
 venire in certamen & contentiorem. 3. in Verr. 2  
 venire in ciuitatem. i. ciuis fieri. pro Corn. Balb. 14 & 12  
 venire in collegium pontificum. pro domo sua 91  
 venire in congressum & colloquium alicuius. 11. Philipp. 337  
 venire in angustum. pro Plan. 44  
 venire in benignitatis consuetudinem. in Piso. 35  
 venire in controuersiam. pro Quint. 20  
 venire in familiaritatem vel consuetudinem. 4. in Verr. 122  
 venire in iudicium. pro Milo. 23  
 venire in aliquem ordinem. 6. in Verr. 21  
 venire in rem presentem. pro Cael. 14  
 venire in sacerdotum. pro domo sua 30  
 venire in sacra. pro domo sua 18

venire in Senatum, id est, Senator fieri. pro Flacco 33  
 venire in sermonem vel vituperationem. 6. in Verr. 11  
 venire in sinum & complexum alicuius. 2. Phil. 73  
 venire in societatem belli. pro Ligar. 15  
 venire in suspicionem alicui. pro Flacco 64. & in Vati. 1  
 venire in turpitudinem. pro Quint. 31  
 venire Remp. ad seruos. pro Sest. 38  
 venire viam dierum aliquot. 2. Philipp. 73  
 venit ad aures. pro Marcel. 15  
 venit dies. pro Plan. 55  
 venit in mentem potestatis. pro Quint. 3  
 venit quaestio. pro Corn. Balb. 37  
 venit res ad heredem. pro Quint. 21  
 veniunt hereditates. pro Flacco 65  
 venit de Capitolio. post redi. in Sena. 9  
 venietur in discrimen. 8. Phil. 253  
 Sext. Vennonius. 5. in Verr. 75  
 Venonius Vindicius, ex cuius bonis **Q.** Metellus fundum Tusculanum comparauit. pro Corn. Balbo 46  
 Ventidius ante bellum Antonii, Ciceroni amicus. 11. Philipp. 334  
 ventum excitare in aliquem. i. inuidiam ei conficere. pro Syl. 31  
 ventosum imperium. 11. Philipp. 301  
 vera contentio. i. aequa. pro Plan. 38  
 Veratiana auctio. in Rull. 69  
 verberare os conuicio. in Piso. 50  
 verberare urbem tormentis. 8. Philipp. 247  
 verbum facere. pro Rosc. Amer. 2  
 verbum vllum interponere. pro Quint. 8  
 verbo, re vera. pro Quint. 4  
 verborum aucupatio vitiosa. pro Caeli. 38  
 verbum alicuius male accipere. 4. in Verr. 39  
 verbosa pars, id est, multis verbis indigenens. pro domo sua 16  
 vereri minus est quam metuere. pro Quint. 1  
 vergere ad Italiam. 11. Phil. 309  
 veridica causa. pro Flacco 60  
 verissima fronte dicere. pro Rab. Posth. 21  
 veritas alicuius, id est, aequitas & iustitia. pro Quint. 5  
 veritas debilitata. pro Quint. 2  
 veritatem obtinere. pro Deiot. 3  
 veritatem retinere. pro Quint. 50  
 veritate colitur amicitia. pro Quint. 13  
 ex veritate pauca vulgus aestimat. pro Roscio Com. 17  
 vernaculum crimen. 5. in Verr. 120  
 C. Verres omnibus vitis inquinatus. 5. in Verr. 4. Praedo iuris. 2. in Verr. 2. Praedo frumentarius. 5. in Verr. 64. Nulla in re quidquam simile hominis habebat. 6. in Verr. 28. Nullo ingenio praeditus, ut quod sua sponte faciebat, eripere potius quam fallere videretur. 4. in Verr. 93. P. Vectii Chilonis sororem in matrimonio habebat. 5. in Verr. 143. Potius ad deferenda, quam ad auferenda signa factus. 6. in Verr. 111. Nullum punctum temporis vacuum peccato passus praetere. 3. in Verr. 72. Omnes praese se idiotas appellabat. 6. in Verr. 3. Quaeſtor **Cn.** Carbonem Consulem suum dereliquit. 3. in Verr. 23. Lampfaci penes exultis. 3. in Verr. 47. & 48. In **Cn.** Do labellam, cui Quaeſtor & legatus fuerat, improbatissimum testimonium dixit. 3. in Verr. 28. Annia pupilla fortunas patrias ademit. 3. in Verr. 108. H. S. L. x. x. millia diuisoribus dedit. 6. in Verr. 39. Praetura Siciliensem mulierum arbitrio gessit. 6. in Verr. 119. A genere & Legatis suis relictus. 4. in Verr.

34. Pluribus quam Scylla canibus succinctus. 3. in Verr. 114. Omni hominum generi in Sicilia inuisus. 4. in Verr. 120. In omnes Siciliae ciuitates pretio Censores descripsit. 4. in Verr. 91. & 92. Cephaledi dies ex anno quadragintaquinque demiussit. 4. in Verr. 90. In omnibus locupletibus Siciliae domibus textrimam instituit. 6. in Verr. 51. Antiochum regem Syriae indignissime spoliauit. 6. in Verr. 53. In Sicilia iurisdictionem vanalem habuit. 4. in Verr. 81. Hortensii fiducia prouinciam spoliabat. 2. in Verr. 25. Regem se Siculo rum esse dicebat. 5. in Verr. 64. Ciues Ro. capitibus inuolutis ad necem rapiebat. 7. in Verr. 122. Reus quatuor in Sicilia Quaeſtores, studiosissimos sui defensores habuit. 4. in Verr. 8  
 C. Verri oris, oculorumque contumacia. 5. in Verr. 4. Crudititas in Siculo rum nauarchos. 7. in Verr. 83  
 C. Verri cupiditas graphice depicta. 6. in Verr. 34. & 35  
 C. Verri edicti decumani iniquitas. 5. in Verr. 19  
 C. Verri facinora. 2. in Verr. 7. 8. 9. Furta & rapinae quat. 6. in Verr. 1. & 2. In iure dicundo improbitas. 5. in Verr. 13. In Siculos iniuria. 1. in Verr. 2  
 C. Verri sitnera in Sicilia cuiusmodi. 7. in Verr. 22. Libido. 7. in Verr. 23  
 C. Verri manus multa. 4. in Verr. 17  
 C. Verri mores cuiusmodi. 4. in Verr. 139  
 C. Verri pater, fur ac diuisor. 5. in Verr. 137  
 C. Verri statua tota Sicilia deiecit. 4. in Verr. 115  
 C. Verrem reum vna ex omni Sicilia Martina ciuitas publice laudauit. 4. in Verr. 8  
**Q.** Verres Romilia diuisor. 2. in Verr. 15  
 Verrea festa à C. Verre in Sicilia instituta. 4. in Verr. 36  
 Verrinum ius nequissimum. 3. in Verr. 85  
 verfare orbem saltatorium. in Piso. 16  
 versari in cupiditate laudis & gloriae. in Piso 65  
 versari in curriculo. pro Marcel. 1  
 versari causam in disceptatione. pro Deiot. 2  
 versari in familiaritate alicuius. pro Corn. Balb. 47  
 versari in gratulatione. pro domo sua 49  
 versari in infamia. pro Rab. Posth. 5  
 versari in insidiis & periculis. pro Rab. Posth. 14  
 versari in iudicio crimen. pro Cael. 1  
 versari in iure ciuium. pro Arch. 8  
 versari in laude. pro Plan. 21  
 versari in loco aliquo, id est, occultari. pro Milo 39  
 versari in suis nummis. pro Rosc. Com. 13  
 versari in quaestu vel compendio. 5. in Verr. 90  
 versari in Repub. cum imperio & potestate. 1. Philipp. 13  
 versari in sermone. pro Milo. 24  
 versari in feueritate. in Catil. 79  
 versata est vis in foro. pro Sest. 66  
 versuram ab aliquo facere. 4. in Verr. 135. & pro Font. 1  
 vertere impetus à loco in alium. 5. Philipp. 184  
 vertere se. 6. Phil. 210  
 vertere se ad aliam scholam. in Piso. 47  
 vertere solum. pro Cael. 71. & pro domo sua 61  
 vertere solum exilii causa. 5. Philipp. 174  
 vertere stylum. 4. in Verr. 70  
 vertente anno. pro Quint. 22

Vertumni signum Romae. 3. in Verr. 109  
 verum fuit, pro quo fuit. pro Quint. 17  
 vestigium facere. pro Rab. Posth. 30  
 vestigium facere in possessionem. pro Cael. 28  
 Vestinus ager. in Rull. 68  
 male vestiti homines. in Piso. 48  
 vestitum recuperare. pro Syl. 66  
 ad vestitum redire. in Piso. 13  
 vestrum consensus, virtus, constantia. 5. Philipp. 164  
 vestrum frequentia. 4. Philipp. 152  
 vetare Senatum. pro domo sua 49  
 L. Vetecilius Lygur. 4. in Verr. 15  
 veterator. pro Rosc. Com. 13  
 veteratorius. 3. in Verr. 100  
 P. Vetilius, pro Cael. 18  
 vetulus gladiator Naeuius. pro Quint. 15  
 vetustus omnia manu facta conficit & co sumit. pro Marcel. 7  
 vetustate aliquem attingere. 7. in Verr. 67  
 vexare res gestas alicuius. pro Sest. 8  
 vexator. de arusp. respon. 44  
**Cl.** Via militaris. 12. Philipp. 337  
 via vitae. pro Flacco 81. & pro Sest. 112  
 viam munitare. pro Rosc. Amer. 83  
 viam aliquot dierum venire. 1. Philipp. 73  
 C. Vibienus Senator, ita multatus à seruis Clodianis, ut vitam amiserit. pro Mil. 18  
 C. Vibius Capax. pro Cluent. 132  
 L. Vibius, eques Rom. publicanus. 4. in Verr. 131  
 vibrare ficas. in Catil. 42  
 Vicanus. pro Flacco 6  
 vicarius regni. pro Syl. 10  
 vicarium dare. 11. Philipp. 310  
 vicatim homines conscribere. pro Sest. 17  
 vicem alienam dolere. 3. in Verr. 79  
 vicem alicuius pertimescere. pro domo sua 6  
 vicem officii. pro Sest. 7. Vicina ad parietum. 3. in Verr. 32  
 vicinitas, pro regione. pro Rosc. Amer. 9  
 vicinitates. post redi. ad **Quiri**. 2  
 vicissitudo laboris & voluptatis. pro Mur. 69  
 victoriat. pro Font. 9  
 cum victu ac vestitu publicatus. pro Sestio 50  
 vigilans homo. pro Sest. 30  
 vigilantia. pro Plan. 51  
 vigilia vrbs. in Piso. 11  
 in vigilia Consulati & Senatoria manere. 1. Philipp. 1  
 vincere dolorem. 14. Phil. 387  
 vincere iudicium. 3. in Verr. 98  
 vincere magnificum. in Catil. 15  
 vincere sponsonem. pro Cael. 66  
 victor bellorum. de arusp. respon. 45  
 victoria natura insolens & superba. pro Marcel. 5  
 victoria ciuilis. pro Deiot. 24  
 victoriae ludii. 2. in Verr. 19  
 victoriam constituere. pro Rosc. Amer. 9  
 victoriam vincere. pro Marcel. 7  
 vinculis benefici obstrictus. pro Plan. 59  
 vindex nouarum tabularum. 11. Phil. 299  
 vindicare à tributis. 2. Phil. 94  
 vindicare causa. pro Mur. 13  
 vindicare se ad suos. pro Rab. Posth. 15  
 vindicare se de aliquo. pro Deiot. 14  
 vindicari, pro, puniri. pro Milo. 14  
 vindicatis iniustus alienos fundos petere. pro Milo. 55  
 vindicta, genus manumissionis. pro C. Rab. 11  
 ad vinum disertus. pro Caelio 54  
 de vino detrahere. pro Flacco 71  
 de vino refecare. 5. in Verr. 98  
 violati oculi, pro, impuri & confecerati.

- de arusp. respon. 24  
violenta pro. infans. 2. Philipp. 78  
violenta opes. 1. Philipp. 21  
violenta, de eo qui omnia per vim faciat. 6. Philipp. 109  
vir à viro lectus. pro Milo. 41  
virum habere. 3. in Verr. 43  
virilis aspectus. de arusp. respon. 7  
virilis dolor. de arusp. respon. 40  
pro virili parte. pro Sest. 121  
pro virili parte obligatus. 13. Philipp. 348  
Sex. Virbius ab Oppianico interfectus. pro Cluent. 18  
C. Virgilius, Praetor in Sicilia, Ciceronem pulu aruit pro uia sua. pro Pla. 77  
C. Virgilius, vir fortis & innocens. de pro- uin. Conf. 6  
virtus alienis foribus nunquam obfo- lesceat. pro Sest. 51  
virtus altissimis defixa radicibus. 4. Phi- lipp. 161  
virtus etiam in hoste delectat. in Pifo. 63  
virtutis cursus celerior, quam aetatis. 5. Philipp. 199  
Virtutis & Honoris aedes Romae. 6. in Ver- rem 107  
Virtutis templum, C. Marii monumentum. pro Sest. 101  
virtute sua egens. pro domo sua 89  
vis quid sit. pro Cæcin. 34  
vis duplex. pro Cæcin. 67  
vis iuri inimicissima. pro Cæcin. 24  
vis in foro versata est. pro Sest. 66  
vis Praetoris. post reditum in Sena. 9  
vim facere quid sit. pro Cæcin. 30. & 31  
vim illatam vi licere repellere. pro Milo. 6  
vim sulciperere. pro Milo. 10  
vi summa, id est, summis precibus. 3. in Verr. 44  
lex de vi in eos qui Remp. oppugnassent. de arusp. respon. 13  
de vi damnatis M. Antonii lege prouoca- tio ad populum concessa. 1. Philipp. 16  
in vi ueritari. 3. in Verr. 47  
viscera arari. pro domo sua 95  
viscera Reipublice. in Catil. 21  
in visceribus alicuius herere. 1. Philip. 26  
vita quotidiana, assidua, urbana. in Pi- fo. 50  
vita turpis honestè morti locum non re- linquit. pro Quint. 28  
vitæ communis ignarus. 2. Philipp. 34  
vitæ curriculum, exiguum gloriae immen- sum. pro C. Rab. 23. & pro Sest. 38  
vitæ religio. pro Deiot. 10  
vitam reddere. 14. Philip. 405  
à vita sua damnatus. pro Sylla 52  
vitatio oculorum. 3. Philipp. 140  
vitio dare. pro Rosc. Amer. 28  
vitio ferre leges. de arusp. respon. 45  
vitiolum princeps. 7. in Verr. 3  
vitiolum opus. 3. in Verr. 102  
vitiosè ferre leges. 5. Philipp. 170  
vituperatio imperitorum timiditatis meæ. de arusp. respon. 46  
in vituperationem adducere. 5. in Ver. 119  
viuere, pro, habitare. pro Corn. Balbo 39  
viuere cū audacia peridiæque. pro Quin- tio 63  
uiuus & videns. pro Sest. 50  
inter uiuos numerari. pro Quint. 24  
Vlcisci ciues nefarios. 7. Philipp. 219  
Vlcisci iniuriam. post redi. ad Quiri. 18  
vltimus, pro, longissimè remotus. pro Ar- chia 1  
vltroablatus. 5. in Verr. 171  
vltro & citro cursare. pro Rosc. Amer. 36  
vltro ipse deberet. pro Quint. 49  
Vmbini. pro Font. 9  
vmbra falsa gloriae côscâti. in Pifo. 44
- P. Vmbrenus, homo libertinus ex Catili- nae conuraturis. in Catil. 59  
vnctior. i. copiosior, vel locupletior. 4. in Verr. 38  
vncum impingere. 1. Philipp. 3  
vnde comitorum. pro Plan. 12  
vnde quid significet. pro Cæcin. 63  
vnde audivit. pro Plan. 47  
vnde inuentus. pro domo sua 85  
vnde petebatur. pro, à quo. pro Muræ 23  
vnde vi interdicitum quando locum ha- beat. pro Cæcin. 67  
vnguvis in vlcere. pro domo sua 9  
vnuerſa defensio. pro Sest. 3  
vnuerſum odium. in Pifo. 51  
Vocare ad arma. pro Sest. 35  
vocare ad causam. 14. Philipp. 388  
vocare ad contentionem. pro Plan. 5  
vocare ad excidium & vilitatem. in Ca- til. 8  
vocare ad gratiam referendam. pro do- mo sua 5  
vocare ad vim & ad iudiciû. pro Milo. 30  
vocare domum. pro Rosc. Amer. 31  
vocare ex iure manu conſertum. pro Mu- ra. 22  
vocare in concionem. 7. Philipp. 230  
vocare in contentionem. pro Muræ. 16  
vocare in crimen. 5. in Verr. 187  
vocare in crimen delicti. pro Corn. Bal. 3  
vocare in discrimen. pro Flacco 63  
vocare in infimulationem. pro Font. 24  
vocare in inuidiam. pro C. Rab. 14  
vocare in iudicium populi. pro Deiot. 22  
vocare in iudicium vim, facinus, auda- ciam. pro Cælio 1  
vocare in ius. pro Quint. 42  
vocare aliquem in iuspicionè. 7. in Ver. 8  
vocare Senatam. 5. Philipp. 180  
vocari in odium. pro Cælio 21  
vocari in penam. de arusp. respon. 32  
C. Voconius. 3. in Verr. 75  
Voconius de ueneficis quaesuit. pro Cluent. 118  
Voconii lex de mulierum heredita- tibus. pro Corn. Balbo 15  
Voconia lex. 3. in Verr. 75  
Voconia leges. 3. Philipp. 134  
Volaterrana vada. pro Quint. 12  
L. Volcaus Aeditatis repulſam tulit. pro Plan. 41  
volitare gloriae cupiditate. in Pifo. 46  
Voluntina tribus. pro Plan. 31  
volucris fortuna. pro Sylla 68  
volucere maledictum. pro Plan. 46  
volunt hunc per vos. pro Font. 4  
voluntarius inimicus. 2. Philipp. 29  
voluntarios aliquid facere. pro Sest. 1  
voluntarium vulnus. pro Plan. 72  
voluntatis iudicium plus quam fortis va- lere debet. 3. in Verr. 28  
ex voluntate accidit. in Pifo. 36  
in voluntate esse. pro Ligar. 4  
voluptas lætitiæ. post redi. ad Quiri. 1  
voluptarii philosophi. in Pifo. 31  
voluptarii sensus. in Pifo. 54  
L. Volufienus. pro Cluent. 156  
Volufius, aruspex C. Verris. 5. in Verr. 22  
volutiones corporis. in Pifo. 65  
vox, pro, facultate dicendi. pro Archia. 1  
quæ vox fuit ei contumeliæ potius quam doloris. pro Plan. 28  
vox vitæ. pro Sylla 59  
voce literarum cogi. 2. Philipp. 41  
voces excutere. 2. Philipp. 81  
Vrbes quomodo initium habuerint. pro Sest. 79  
vrbium artificum simulationis. pro Plan. 17
- urbanitas, contumeliæ species. pro Cæli. 4  
vrget nomen. pro Plan. 55  
Vrius Iuppiter Græcis qui Imperator. 6. in Verr. 113  
Vſque adeo, pro, tam diu. pro Sest. 70  
vſque ad eum finem, dum. 2. in Verr. 11  
vſque dum. pro Quint. 45  
vſque inde. pro Archia. 1  
vſque quaque, pro, ex omni parte. 2. Phi- lipp. 107  
vſurpari memoriam. post redi. in Sena. 33  
Vt, pro, ne non. in Rull. 62  
vterque inter se. pro Quint. 16  
vtriue, pro, vterq; de duobus duntaxat. pro Ligar. 22  
vti aliquo, id est, ad eum familiaritatem habere. pro Rosc. Amer. 16  
vti beneficio alicuius. 2. Philipp. 31  
vti oratione. 10. Philipp. 269  
vti populo suo. pro Quint. 15  
vti regno. 2. Philipp. 91  
vti studiis iſdem. pro Ligar. 13  
vſus honore. 8. Philipp. 254  
vſitatus honos. 3. Philipp. 140  
vſitatum iudiciû reddere. pro Quint. 47  
vſuram lucis dare alicui. 7. in Verr. 61  
vſus & auctoritas, fundi biennium. pro Cæcin. 39  
vſus, magister optimus. pro Rab. Poſth. 6  
vſus noſter. i. familiaritas. pro Plan. 3  
vſus eſſet mihi tecum. pro Sylla 7  
vſum habere in Rep. 10. Philipp. 271  
vſurpare homines à diis nihil poſſunt. de arusp. respon. 23  
vſu in manu conuenire. pro Flacco 65  
vſilitatibus alicuius parere. pro Deiot. 8  
Vtinachi, populi Macedoniae prouinciæ. in Pifo. 71  
Vulgus ex veritate pauca, ex opinione multa æſtimat. pro Rosc. Com. 17  
in vulgus emanare. pro Rosc. Amer. 2  
vulgo ad moneri & rogari. in Pifo. 42  
vulgo ad prædâ vocare, quomodo ſit in- telligendum. pro Muræ. 67  
vulgare ſortum. 2. Philipp. 61  
vulnus, à cūre. pro Cælio 63  
vulnus conſulare. post redi. in Sena. 7  
vulnus in moribus aut natura. pro Cæ- lio 11  
vulnera Reip. 2. Philipp. 60  
L. Vulteius. 5. in Verr. 131  
Vulturcius cum Allobrogibus ad Catili- nam miſſus. in Catil. 51. Deprehenſus conurationem indicat. in Catil. 53  
T. Vulturcio præmia à Senatu data. in Ca- til. 77  
Vulturii duo paludati, Gabinii & Piſo. pro Sest. 59  
vultus, mentis ſermo tacitus eſt. in Pifo. 1  
vultu ſæpe læditur pietas. pro Roscio A- mer. 22

X

Xenia balnear. pro Cælio 48  
Xenon Menenus Siculus. 5. in Ver. 44

Z

Zanonis inuenta. pro Muræ. 56  
Zozippus Tindaritanus Legatus in C. Verrem. 6. in Verr. 83

F I N I S.

POST IMPRESSVM HVNC TOMVM, OCCVRRERVNT  
nonnulla inter legendum, quæ tu Lector sic emendare poteris, vt hæc per  
paginarum ac linearum numerum descripta vides.

- Pagina 4. linea 34, pro *arbitrium, fortasse  
legendum arbitrio*  
pag. 7. lin. 35, *Quintius qui huic*  
pag. eadem, lin. 47, *neſſarios claros &*  
pag. 8. lin. 11, *at aliquanto: sex.*  
pag. 10. lin. 1, *muti, multis,*  
pag. eadem, lin. 15, *qui conſuluntur.*  
pag. eadem, lin. 16, *for. melius, ac curriſſes*  
pag. eadem, lin. 17, *non modo C. Aquilium.*  
pag. 26. lin. 15, *capere potuiffet.*  
pag. eadem, lin. 31, *quæ dedecore*  
pag. 33. lin. 36, *for. melius, aut hic diſcipulus.*  
pag. 34. lin. 42, *reſſum eſt. in ſummo*  
pag. 37. lin. 40, *nudum expulſi. quaſi*  
pag. 39. lin. vltima, *extemplo. non*  
pag. 40. lin. 16, *ad arbitrium hoc*  
pag. 42. lin. 5, *facere noluit. nam*  
pag. 44. lin. 42, *tibi non fruſtra,*  
pag. 45. lin. 39, *dic Flauium cum*  
pag. 47. lin. 6, *accuſandum deſcendere.*  
pag. eadem, lin. 22, *ſupplices eſſe oporteret*  
pag. eadem, lin. 33, *quod hæc, quæ uidetur*  
pag. eadem, lin. 34, *mea, non potius accu-  
ſatio,*  
pag. eadem, lin. 35, *Quam ob rem ſi mihi*  
pag. eadem, lin. 36, *meo uideor, & non*  
pag. 48. lin. 7, *pro, iudicium, lege iudicium,  
vel iudiciorum*  
pag. eadem, lin. 11, *unum iis tot*  
pag. eadem, lin. 19, *uelit iis, qui eas*  
pag. eadem, lin. 40, *nomini tota illa*  
pag. eadem, lin. ult. *eſſe delectum. uerum*  
pag. 50. lin. ult. *an obicietis? ſi obicietis: idne*  
pag. 51. lin. 41, *uſa ſunt, ſic*  
pag. 52. lin. 26, *ut ab eo me delectari*  
pag. eadem, lin. 40, *eius orationis ſubire*  
pag. eadem, lin. 42, *corporis præſtringat a-  
ciem*  
pag. 53. lin. 5, *ſic ſi tu*  
pag. eadem, lin. eadem, *totum iudiciû ſuſti-*  
pag. eadem, lin. 16, *gregę oratorum qui ſibi*  
pag. eadem, lin. 47, *At eam tibi*  
pag. 54. lin. 1, *eſt Lilybetanis,*  
pag. 55. lin. 2, *et 3, neque L. Philoni in C.*  
pag. eadem, lin. 37, *unquam ulla commouit*  
pag. 57. lin. 20, *tum ad in-*  
pag. eadem, lin. 21, *in Achæam biduo*  
pag. eadem, lin. 26, *cauiſſe eſſe poſſet*  
pag. 58. lin. 18, *aut ſatiatati ſuperſuit*  
pag. eadem, lin. penult. *manſit in conditio-  
ne at-*  
pag. 59. lin. 31, *ſequentur? non omnia*  
pag. eadem, lin. 43, *ſeos complures*  
pag. 60. lin. 16, *et 17, et animadueryum*  
pag. eadem, lin. 18, *honore deiitæcer*  
pag. eadem, lin. 28, *propterea quod*  
pag. eadem, lin. 44, *Q. Manlium & Q.*  
pag. 61. lin. 27, *et 28, primos ludos comper-  
endinem.*  
pag. eadem, lin. 36, *qua per hoſe annos*  
pag. eadem, lin. 46, *ſecum agere de Repub.*  
pag. 62. lin. 12, *H. S. X. X. M. Prætorium*  
pag. eadem, lin. 14, *ſit ei eo nomine.*  
pag. eadem, lin. 32, *in reituidis iudiciis*  
pag. 63. lin. 27, *intereſſe uideatur*  
pag. eadem, lin. 33, *ab diis immortalibus*
- pag. eadem, lin. 43, *paternæ legis Acliae ue-  
niat in mentem.*  
pag. 64. lin. 10, *in obliuionem diuturnitate*  
adducta  
pag. eadem, lin. 12, *comitorum, ludorum,*  
conſendique  
pag. ead. lin. 27, *præterea quadringentis*  
ſiſteruim  
pag. ead. lin. 41, *ſic paratus ad audiendû.*  
pag. eadem, lin. 42, *reliqui fecit, ut in*  
pag. 66. lin. 8, *ſua deamus*  
pag. eadem, lin. 10, *aliquot nominibus*  
pag. eadem, lin. eadem, *ſequenti, ſrumen-  
ti decumani detraxerunt.*  
pag. eadem, lin. 17, *noſtro crimini, uerum*  
pag. eadem, lin. 29, *et X X. tribus*  
pag. 67. lin. 1, *qui à me auxilium*  
pag. eadem, lin. 10, *ad reituidos iudices ue-  
nimas. Sciebam in reituidis*  
pag. eadem, lin. 16, *unum reitui paſſus*  
pag. eadem, lin. 36, *quã iam Reipub. ho*  
pag. eadem, lin. 44, *poſſitis. Non enim*  
pag. eadem, lin. 48, *ipſi reituitis: an, quod*  
pag. eadem, lin. ult. *uenturi ſimus ad*  
pag. 68. lin. 15, *ero, querere. deum atque*  
pag. eadem, lin. 17, *non uti non licebit*  
pag. 69. lin. 18, *die reſponderetis: deinde*  
pag. eadem, lin. 35, *iſtus impudicia retie-  
re*  
pag. 70. linea 14, *DVCENTA TRI-  
GINTA QVINQUE MILLIA*  
pag. ead. lin. 16, *et 17, MILLE SEX-  
CENTA TRIGINTA QVIN-  
QUE MILLIA QVADRIN-  
GENTOS XVII. NVMOS*  
pag. eadem, lin. 19, *quiſquam hominum*  
pag. eadem, lin. 33, *idem feciſſes*  
pag. eadem, lin. 36, *meſtiſſudinem fortis*  
pag. eadem, lin. 44, *Beneuentano.*  
pag. eadem, lin. 46, *quid illi acci-*  
pag. 71. lin. 2, *uero? tu cum Quæſtor*  
pag. eadem, lin. 13, *et 14, ille miſer cum pro-  
ditione*  
pag. eadem, lin. 35, *uide, queretis ex quo*  
pag. eadem, lin. 44, *ſuam comitendâ cu-  
rauit*  
pag. eadem, lin. pen. *ſtuctus ei ciebantur*  
pag. 72. lin. 14, *diis hominibusque indixiſ-*  
ſent.  
pag. eadem, lin. 18, *tuis iandiu debeatur.*  
pag. eadem, lin. 22, *eripuit) Tenem ipſum*  
pag. eadem, lin. 24, *Tenem pulcherrime*  
pag. eadem, lin. pen. *Græcis ho*  
pag. 73. lin. 5, *nomine: ſi in eas*  
pag. eadem, lin. 26, *hoſtium, uis & uirtute*  
capta  
pag. 74. lin. 3, *falſa. nam fecit*  
pag. eadem, lin. 12, *ad impluuii tuum ſtans*  
pag. eadem, lin. 18, *ſuorum, quã aduen-  
tus ſui*  
pag. eadem, lin. 44, *autè diuerſari dicit*  
pag. eadem, lin. 46, *iam tum malis conſtue-  
rectur*  
pag. eadem, lin. 48, *Legatorum affectus re-  
cipere*  
pag. 75. lin. 14, *ferendum hoc non eſt*
- pag. eadem, lin. 35, *quã iſte diuer-  
pag. eadem, lin. 37, *circum ſubiocere.*  
pag. 76. lin. 3, *P. Tettius hæc*  
pag. eadem, lin. 8, *eſſe, quod poſſet*  
pag. eadem, lin. 10, *eius & C. Nerone*  
pag. eadem, lin. 44, *et 45, feriantur, quod*  
quamminimè  
pag. eadem, lin. 48, *ſororis deſenderat*  
pag. 77. lin. 18, *quã diuerſabare*  
pag. eadem, lin. 45, *uti perſugio: quo, niſi*  
pag. 78. lin. 5, *tibi perſugium ſperas.*  
pag. eadem, lin. 10, *miſimularis, eſſe ani-  
maduerſum?*  
pag. eadem, lin. 17, *perſequi: hoc ſibi*  
pag. eadem, lin. 46, *ab Dianio*  
pag. 79. lin. 17, *quoque ſodalis iſtus erat*  
pag. 80. lin. 3, *abſtulit, at quæ conſeſſus*  
pag. eadem, lin. 4, *queritonia emittere.*  
pag. eadem, lin. 16, *POPULO R. PE-  
CVNIAE*  
pag. eadem, lin. 26, *uellem, deſenſuros*  
pag. eadem, lin. 34, *condenato & eiecto eo*  
pag. eadem, lin. 36, *dixit. perinde quaſi non*  
ut Quæſtor  
pag. ead. lin. 48, *tio & Cn. Poſthumii*  
pag. 81. lin. 5, *aſſidua commemoratione o-  
mmibus.*  
pag. eadem, lin. 12, *tibi nominibus acceptum*  
pag. eadem, lin. 25, *ut ex utroque*  
pag. 82. lin. 15, *Cornelia teſtamentaria*  
pag. eadem, lin. 29, *pretio eſſe commotum*  
pag. eadem, lin. 36, *nuper Annia de*  
pag. 87. lin. 47, *accidere non ſines*  
pag. 91. lin. 27, *ut, alius, arma me*  
pag. 92. lin. 16, *Ecquem exiſtimateſ*  
pag. eadem, lin. 38, *miſſerimis, deſertiſſi-  
miſque oppidis*  
pag. 93. lin. 32, *eſt H. undecies numeratum*  
pag. 95. lin. 12, *uerat in conſilio*  
pag. 99. lin. 18, *eſſe arbitrentur*  
pag. eadem, lin. 30, *poſſe quã Heraclius*  
pag. eadem, lin. 39, *reſtuare illi qui*  
pag. 100. lin. 47, *didati maxima barba &  
capillo*  
pag. 102. lin. 41, *Græculo iudicium*  
pag. 103. lin. 11, *crebro demittebat ſe*  
pag. eadem, lin. 16, *ſella exiitit*  
pag. 104. lin. 29, *Thermitanii hominis*  
pag. 105. lin. 4, *præterij, capella*  
pag. 106. lin. 4, *publicis corrupiſſe.*  
pag. 107. lin. 6, *principio ſimulimus*  
pag. eadem, lin. 33, *poſtulatiſ civitatum*  
pag. 113. lin. 7, *quidem qui magis*  
pag. eadem, lin. 10, *quin tu iſtam*  
pag. 114. lin. 16, *Ac de auerenda*  
pag. 116. lin. 18, *quã potuiffet? qui, quod nullo*  
pag. 121. lin. 25, *querere inæpinus de*  
pag. 125. lin. 25, *populi ac Senatui*  
pag. 128. lin. 9, *nunquam uolet.*  
pag. 132. lin. 16, *iſte ciues? at*  
pag. 134. lin. 14, *ſeciſſe quæ ſe*  
pag. 138. lin. 28, *dum aratores eluſerit*  
pag. 139. lin. 4, *iſtum ſenatorem: ut*  
pag. eadem, lin. 5, *nomine ſenatorium*  
pag. 142. lin. 23, *ne præterea*  
pag. eadem, lin. 28, *diuina duximus:**

pag. 143. lin. 5. HS. dena merces esset, excisis  
pag. 144. lin. 8. provincia affecta sit  
pag. 149. lin. 22. nullis amplius aduen-  
pag. eadem. lin. 43. decumanum perorabo  
pag. 150. lin. 11. VOLO MIHI FRA-  
TERCVLO  
pag. eadem. lin. 13. HAB'EARE  
pag. 151. lin. 39. fuerunt: unum certarum de-  
pag. 154. lin. 9. C H I D A E,  
pag. 155. lin. 38. placet: noli hos  
pag. eadē. lin. 47. & 48. HS. XVIII. mil-  
libus  
pag. 156. lin. 4. Q. Rubrium  
pag. 157. lin. 13. hoc non audeo  
pag. eadem. lin. ult. sed is honestus  
pag. 159. lin. 10. ternos denarios sibi  
pag. 162. lin. 32. iniuriam auferatur  
pag. 163. lin. 48. neque textilem, quin  
pag. 164. lin. 3. & 4. quod oculos animūm-  
que accenderit  
pag. 165. lin. 39. minime auarum  
pag. eadem. lin. 42. iuuat me hęc pręclarę  
nomina artificum quę istis ad cęelum  
pag. 166. lin. 35. propę quotidie  
pag. 166. lin. 37. Canephoras  
pag. 167. lin. 10. & his plus impositum.  
pag. 168. lin. 10. urbs electa est  
pag. eadem. lin. 28. & 35. Philarchus  
pag. eadem. lin. 33. & 35. Philarchus  
pag. eadē. lin. 38. inuenirentur: tuam tantę  
pag. eadem. lin. 40. ablatas phaleras  
pag. eadem. lin. 45. tum cum iste  
pag. 169. lin. 37. in prouincia Prętozem  
pag. 170. lin. 26. & domi nobilis  
pag. 173. lin. 20. aut aliquo le-  
pag. 174. lin. 37. Hi posteaquam  
pag. 175. lin. 4. aliud, id quod res ipsę  
pag. 187. lin. 28. ad deferenda, quę  
pag. 190. lin. 21. nemo. ipsi illi  
pag. 218. lin. 40. ut eius Ro.  
pag. 224. lin. 4. Literę a C. Annio  
pag. 237. lin. 38. ut patiti conuenti  
pag. 238. lin. 11. teret hereditatem  
pag. 239. lin. 48. iniquitati boni & equi  
pag. 243. lin. 7. & ex quo loco, &  
pag. 252. lin. 37. & 38. pertimuisse: hostium  
opes animique creuissent  
pag. 265. lin. 9. probatum facebatur: sed  
pag. 273. lin. 16. quod nos in tota  
pag. 288. lin. 25. ille sollicitationes seruorum  
pag. 289. lin. 37. iuta laborat

pag. 291. lin. 8. populo R. P. Seruili  
pag. 298. lin. 19. Pompeium.  
pag. 303. lin. 6. conspectum fugere.  
pag. 308. lin. 4. 4. Rulle omnia illa  
pag. 310. lin. 24. duci iusserit?  
pag. 316. lin. 11. Saturninum, Prętores om-  
nes pręter  
pag. 317. lin. 20. atque exitium Sex.  
pag. eadem. lin. 36. libertate cepunt. idem  
pag. 318. lin. 3  
pag. 318. lineę 19. potes quid tum fecerint,  
abs te  
pag. eadem. lin. 29. sese effrenata  
pag. ead. lin. 38. ad eadem unumquemque  
pag. 319. lin. 19. denique interficiam te.  
pag. 320. lin. 7. multis uiris ad  
pag. 321. lin. 12. meam mihi relinquendam  
pag. 323. lin. 33. urbani, obsidere cum  
pag. 327. lin. 41. manicas & talaribus tu-  
nicis  
pag. 336. lin. 33. multos unę dolores animi &  
corporis  
pag. 352. lin. 3. 4. & beneficiis deesse.  
pag. 353. lin. 10. aut crimini. Nec  
pag. eadem. lin. 12. remouit. omnia  
pag. 354. lin. 23. culjit: cuius enim  
pag. 368. lin. 21. patrisfamilias  
pag. eadem. lin. 45. tuus. defers  
pag. 369. lin. 10. proscriptiones  
pag. eadem. lin. 20. consilio nobis fuerunt.  
pag. eadem. lin. ult. fuisse  
pag. 378. lin. 33. iudicium stabant audire  
pag. 382. lin. 30. Bellum fuisse  
pag. 384. lin. pen. uis certatum &  
pag. 395. lin. 9. maximęque res  
pag. 412. lin. 11. aude negare de cęlo esse ser-  
uatum. adest  
pag. 413. lin. 23. aqua & igni  
pag. eadē. lin. 30. ut interdicitur. quid ergo  
pag. 416. lin. 13. proximus. quid ageres non  
erat: ut qui  
pag. 418. lin. 10. immortalitati  
pag. eadem. lin. 44. uelitis iubeatis  
pag. 421. lin. 8. est, morte timuisse?  
pag. 424. lin. 30. peristylum.  
pag. 425. lin. 24. disputo  
pag. eadem. lin. 29. dare huic religioni adi-  
pag. 427. lin. 29. etiam spirantis  
pag. 428. lin. ult. soli uestro  
pag. 444. lin. 4. quid cuique ipsi debeant  
pag. 447. lin. 30. quod libuerit obiciatur

pag. 449. lin. 41. petitione expectent  
pag. 453. lin. 16. Laterensi  
pag. 456. lin. 36. meque uehementer  
pag. 459. lin. 23. abessent, aliquot.  
pag. 470. lin. 32. recordamini  
pag. 473. lin. 42. bus Reip.  
pag. 476. lin. 8. marebat  
pag. 477. lin. 13. tuetur, uel tueatur  
pag. eadem. lin. 45. Hos sic  
pag. 478. lin. 43. depoposcerunt  
pag. 488. lin. 27. Nimum es  
pag. 492. lin. 23. uiris? iudici  
pag. 497. lin. 11. quidam  
pag. 502. lin. 7. obsoleuerunt  
pag. 527. lin. 33. in quos semel  
pag. 532. lin. 17. Catilina pręua-  
pag. 543. lin. 46. abduxerunt  
pag. 547. lin. 48. Cn. Pompeius  
pag. 551. lin. 11. maxima  
pag. eadem. lin. 13. illi erat  
pag. 554. lin. 39. fecit Miloni  
pag. 555. lin. 44. Cn. Pompei  
pag. 559. lin. 2. lucos  
pag. 563. lin. 6. accidit bene  
pag. 568. lin. 6. amantem  
pag. 571. lin. 23. uoluit  
pag. 587. lin. 21. Consularis  
pag. eadem. lin. 14. cui quid ille  
pag. 589. lin. 27. utriusque  
pag. 590. lin. 22. charus esse  
pag. 591. lin. 14. clarissimus  
pag. 593. lin. 23. L. Volcatio, C. Figulo, D. Syl-  
lano  
pag. eadem. lin. 6. gratulans, meo beneficio  
patriam  
pag. 594. lin. 8. & peris  
pag. 595. lin. 4. ad liberandam patriam de-  
siderarentur Brutos  
pag. eadem. lin. 41. si sipe. Igo, qui  
pag. 600. lin. pen. populo R.  
pag. 601. lin. 6. prędes tuos  
pag. 604. lin. 43. & pisse  
pag. 617. lin. 38. incredibilis  
pag. 621. lin. 27. patris adit  
pag. 623. lin. 48. iudici sui  
pag. 651. lin. 11. Alienus  
pag. 653. lin. 7. admonemur.  
pag. 655. lin. 31. charitate Reip.  
pag. 661. lin. 22. illis  
pag. eadem. lin. 36. EST

